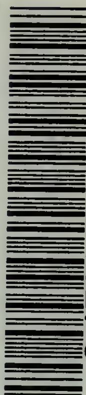

БОРИС ГРІНЧЕНКО

...ОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
...РАИНСКО-РУССКІЙ СЛОВАРЬ

А—Н

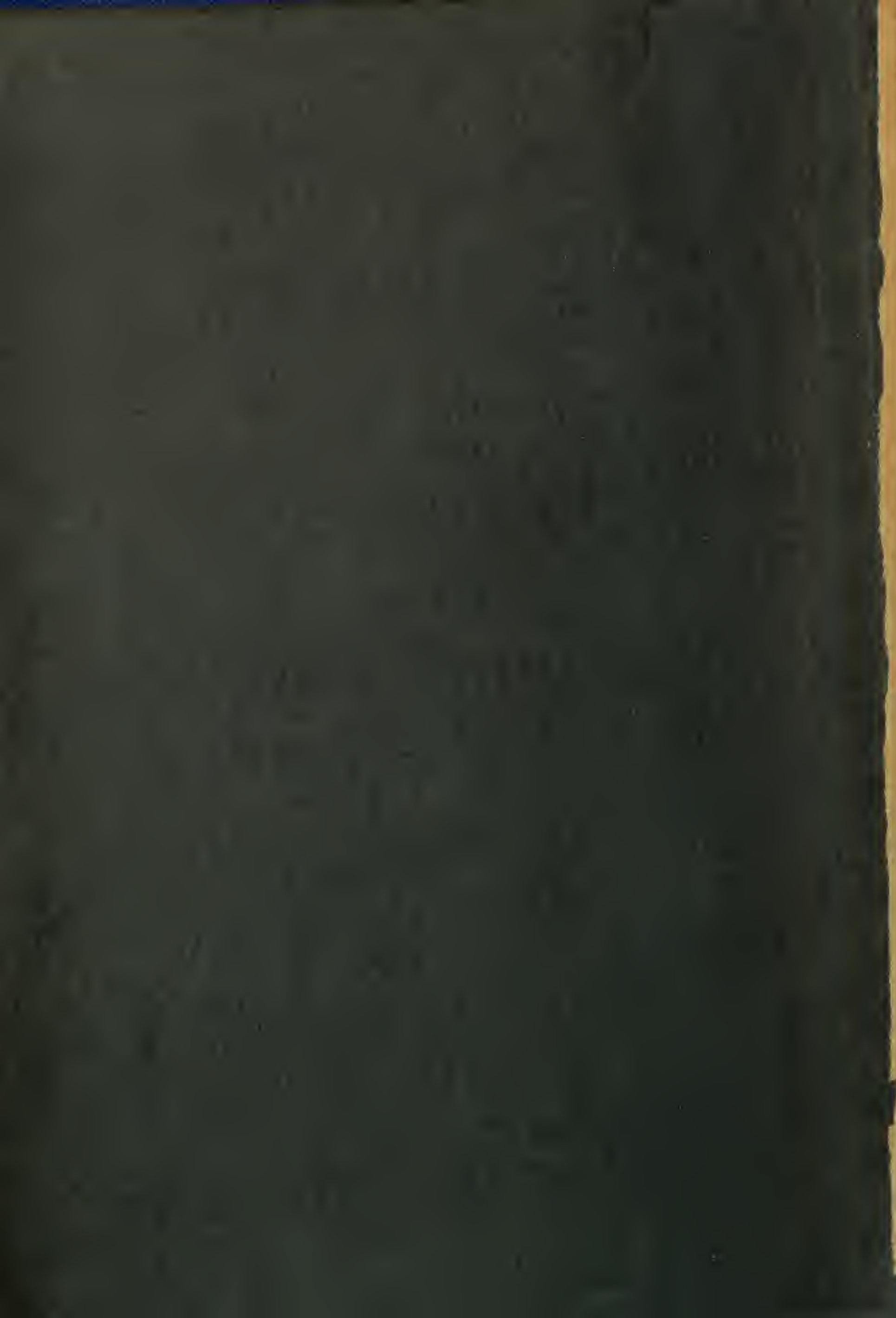

(СЛОВАРІ „Українського Слова" [1]

БОРИС ГРІНЧЕНКО)

СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Slovar' ukrains'koi movi

УКРАИНСКО-РУССКІЙ СЛОВАРЬ

[tom 1]

А—Н

БЕРЛІН 1924

ВИДАВНИЦТВО „Українське Слово" В БЕРЛІНІ

СЛОВАРЬ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗІБРАЛА

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА"

Упорядкував, з додатком власного матеріялу,

Борис Грінченко.

У КИЇВІ, 1909.

СЛОВАРЬ

УКРАИНСКАГО ЯЗЫКА

СОБРАННЫЙ

РЕДАКЦІЕЙ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА".

Редактировалъ, съ добавленіемъ собственныхъ матеріаловъ,

Б. Д. Гринченко.

Россійской Императорской Академіей Наукъ удостоенъ второй преміи Н. И. Костомарова.

КІЕВЪ, 1909.

ЕЛЬЗНЕРДРУК / БЕРЛІН
Друковано власним способом передруковування

ВІД ВИДАВНИЦТВА.

Тяжкі обставини еміґрації, на наш превеликий жаль, не дали нам можливости видати отсю надзвичайно цінну й важну для поширення нашої культури, особливо серед зросійщених Українців, працю в перерообленому й справленому виданню й примусили нас видати її фотоґрафічним способом і у зменшеному, підручному форматі. Але це завдання ми постараемося виконати ще в самому найближчому часі.

Зачинаючи з цієї книжки цілу серію словарів, ми сподіемося, що зустрінемо серед громадянства розуміння нашої праці й піддержку.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО".

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Начало украинской лексикографіи [1]) должно быть отнесено къ 1596 г., когда «дидаскалъ» Лаврентій Зизаній Тустановскій издалъ въ Вильнѣ книжку подъ заглавіемъ: «Наука ку читаню, и розумѣню писма словенского: ту тыж о святой Тройци, и о вчловеченіи Господни». Въ этой азбукѣ, на стр. 1—34 второй нумераціи, помѣщенъ: «Лексис Сирѣчъ Реченія Въкратцѣ събранны. И из словенскаго языка, на простый Рускій Діялектъ Истолкованы. Л. Z.» [2])

Въ этомъ небольшомъ словарикѣ авторъ поясняетъ нѣсколько болѣе тысячи церковно-славянскихъ словъ словами тогдашняго книжнаго языка малороссовъ, въ составъ котораго входило множество народныхъ украинскихъ словъ, присутствующихъ и въ поясненіяхъ Л. Зизанія.

Гораздо большее значеніе имѣетъ появившійся въ 1627 г. въ Кіевѣ «Лексіконъ славенороссскій и именъ Тлъкованіе... Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ, малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Бєрынды Протосvггела Ѳрону Іероусалимского». Это большая книга въ четвертку, гдѣ словарь занимаетъ 475 столбцевъ. Іеромонахъ Памва Берында началъ свой словарь по совѣту Ѳеодора Балабана, въ домѣ котораго онъ жилъ, и продолжалъ его, занимаясь впослѣдствіи исправленіемъ и печатаніемъ книгъ во Львовѣ и Кіевѣ, гдѣ онъ и умеръ (1632) въ должности архитипографа кіево-печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многіи въ собѣ маетъ», Берында задался цѣлью облегчить чтеніе славянскихъ книгъ и составилъ «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу спудеемъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной рѣчью малорусскихъ писателей. Рѣчь эта, въ объясненіяхъ П. Берынды, заключаетъ въ себѣ слова, свойственныя славянскому и всѣмъ русскимъ нарѣчіямъ, затѣмъ слова польскія и, наконецъ, огромное количество народнаго украинскаго матеріала. Этотъ матеріалъ

---

[1]) Историческая часть этого предисловія представляетъ извлеченіе изъ изслѣдованія автора подъ заглавіемъ: „Огляд українськоі лексикоґрафії" (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. LXVI).

[2]) Описаніе книги у Каратаева: „Описаніе слав.-русскихъ книгъ", I, 271—272. „Лексисъ" перепечатанъ И. Сахаровымъ въ 1849 г., во 2-мъ томѣ его „Сказаній русскаго народа" (стр. 121—134).

и представляетъ въ словарѣ наибольшую цѣнность, заставляющую относиться снисходительно къ такимъ недостаткамъ слонаря, какъ его наивная этимологія (напр.: «рука, нжъ рушается названа») и нѣкоторый грамматическій безпорядокъ, который допускалъ лексикографъ, отступая во многихъ случаяхъ объясненій отъ грамматической формы объясняемаго слова (напр.: *тутно* переведено: *грумъ, перунъ*). При составленіи словаря П. Берында пользовался словарикомъ Л. Зизанія, а также сочиненіями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иныхъ. Не смотря на то, что авторъ, какъ то видно изъ его предисловія, встрѣтилъ «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворялъ имѣвшуюся потребность въ такихъ книгахъ и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь былъ изданъ игуменомъ кутеинскаго монастыря, Іоилемъ Трусевичемъ съ братіею, въ 1653 г., появившись изъ типографіи того-же монастыря. [1])

Третій извѣстный намъ словарь—«Синонима славенороссская»—остался въ рукописи и опубликованъ лишь въ 1888 г. П. И. Житецкимъ въ «Кіевской Старинѣ». Рукопись найдена была въ библіотекѣ кіево-печерской лавры; она заключаетъ въ себѣ 185 листковъ и, повидимому, представляетъ черновую работу, предназначенную не для печати, а для личнаго употребленія. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указываетъ, что авторъ «Синонимы славенороссской» пользовался словаремъ этого послѣдняго и составилъ свой словарь не ранѣе 1627 г., а П. И. Житецкій, «судя по употребленію буквы *у*, а также ѩ вмѣсто ѧ и по рѣшительному преобладанію *и* надъ *ы*», полагаетъ, что рукопись словаря относится ко второй половинѣ XVII в. [2])

Этотъ словарь имѣетъ уже иной характеръ: въ немъ слова книжной малорусской рѣчи пояснены славянскими словами. Не смотря на нѣкоторые неудачные лексическіе пріемы, словарь представляетъ значительный научный интересъ какъ матеріалъ для характеристики тогдашняго книжнаго украинскаго языка. Шагомъ впередъ было и то обстоятельство, что здѣсь на первомъ планѣ стоялъ уже не «широкій и великославный славенскій» языкъ, объясняемый языкомъ простымъ, а самый этотъ простой языкъ признавался достойнымъ объясненія славянскою церковною рѣчью.

Однако дальнѣйшее развитіе лексикографической работы въ томъ направленіи, какое она приняла въ перечисленныхъ словаряхъ, совершенно затѣмъ обрывается, и въ XVIII в. мы не встрѣчаемъ ни одной подобной работы, что, конечно, въ достаточной степени объясняется тѣмъ измѣнившимся направленіемъ малорусской письменности въ XVIII в., которое вообще прервало дальнѣйшее развитіе стараго украинскаго книжнаго языка, послѣ чего возрожденіе украинской литературы оказалось возможнымъ лишь на почвѣ вполнѣ народнаго языка. Первое крупное явленіе этого возрожденія — «Энеида» Котляревскаго — даетъ намъ образецъ и украинскаго словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной рѣчи. Къ первому изданію пародіи Котляревскаго (1798) приложено было на 23 страницахъ «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ Энеидѣ и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошед-

---

[1]) Словарь Берынды также перепечатанъ во 2-мъ томѣ „Сказаній“ Сахарова и весьма неисправно.

[2]) Кіевская Старина, 1888, VIII, приложеніе, 4.

нихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здѣсь соотвѣтствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинскихъ словъ.

Подобный же характеръ имѣетъ и «Краткій малороссійскій словарь», включенный въ «Грамматику малороссійскаго нарѣчія» Павловскаго (1818), заключающій въ себѣ 1130 словъ; но къ нему приложено также и объясненіе нѣкоторыхъ «фразъ, пословицъ и приговорокъ».

Въ обоихъ этихъ случаяхъ словари украинскаго народнаго языка не играютъ еще самостоятельной роли, являясь дополненіемъ, необходимымъ для другихъ сочиненій [1]). Правда, вскорѣ послѣ этого былъ одинъ опытъ украинскаго словаря: „Собраніе словъ малороссійскаго нарѣчія“ Ивана Войцеховича. Напечатанъ онъ въ книгѣ: „Сочиненія въ прозѣ и стихахъ. Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ“, ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Авторъ, по его словамъ въ предисловіи, хотѣлъ „представить... полнѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь“. Но въ словарѣ его всего около тысячи словъ при многихъ ошибкахъ въ объясненіяхъ, напр.: *затирка*—лапша, *лиштвы*—отвороты у платья, *люлька*—дѣтская колыбель, *пасока*—уха, *песикъ*—високъ и пр. Много словъ авторъ исказилъ, напр.: *гай-домака* съ поясненіемъ, что слово происходитъ отъ *гай* и *домъ*; *гассать* (гасити!), *засвый* (зайвий!), *зайдики* (заїдки!), *ковора* (ковдра!), *куква* (кухва!) и пр. Очевидно для самостоятельнаго украинскаго словаря не было еще собрано матеріаловъ. Въ дальнѣйшемъ развитіи украинской лексикографіи мы видимъ какъ накопленіе этихъ матеріаловъ, такъ и все улучшающіяся попытки составленія словаря, который охватилъ бы, по возможности, весь составъ языка. И подлежащая нашему дальнѣйшему разсмотрѣнію литература естественно распадается на два отдѣла: а) матеріалы для словаря, б) опыты словаря. Разсмотримъ каждый изъ этихъ отдѣловъ особо.

Насколько намъ извѣстно, наиболѣе ранней работой по собиранію матеріаловъ народнаго языка является статья „Слова и выраженія Остерскаго уѣзда“, напечатанная въ 1851, 1853 и 1854 гг. въ „Черниговскихъ губернскихъ вѣдомостяхъ“, представлявшихъ въ пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. органъ, въ которомъ помѣщалось множество матеріала по языку, этнографіи и исторіи Украины. Авторъ записалъ народныя слова, показавшіяся ему интересными, и расположилъ ихъ въ алфавитномъ порядкѣ, удержавъ при начертаніи звуковъ мѣстную фонетику; объясняя слова по-рус-

[1]) Подобнаго рода словарики, игравшіе служебную роль при книгахъ иного содержанія, появлялись и впослѣдствіи; но мы не будемъ на нихъ останавливаться; отмѣтимъ лишь, что наиболѣе обширный изъ нихъ—объясненіе словъ, прилагавшееся къ каждой книжкѣ „Основы“ (1861—1862); меньшіе словарики были при слѣдующихъ книгахъ: „Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ“ Цертелева (1819), „Думки и пѣсни“ А. Могилы (1839), „Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi“ Паули (1840), „Чорна рада“ Кулиша (1857), „Ужинок“ М. Г[атцука] (1857), „Повістки“ М. Вовчка (1861), „Чумацкія народныя пѣсни“ Рудченко (1874), „Повісті“ О. Федьковича (Кіевъ, 1876), „В поті чола“ Франка (Льв., 1890) и пр. По старому книжному языку слѣдуетъ отмѣтить „Объясненіе невразумительныхъ словъ, встрѣчающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней“, составленное г. О. Левицкимъ и приложенное къ кіевскому изданію Самовидца 1878 г.

ски, авторъ приводитъ множество примѣровъ изъ народныхъ пѣсенъ, разсказовъ и пр. Статья обрывается на буквѣ *о* и, повидимому, осталась незаконченной. [1])

Подобнаго рода собранія, хотя большей частью и менѣе значительныя, продолжають появляться и впослѣдствіи. Такъ въ „Основѣ“: „Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время“ (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словарикомъ—1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова изъ бирючинскаго у. (1862, VIII) и пр. [2]). Затѣмъ въ первомъ томѣ «Записокъ Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества» помѣщенъ «Опытъ словаря народныхъ названій растеній» А. С. Роговича и «Списокъ растеній» Ѳ. К. Волкова, которые даютъ украинскіе переводы почти для тысячи латинскихъ названій [3]). Наконецъ въ VII т. извѣстныхъ «Трудовъ» Чубинскаго появились (1877) собранные по особой программѣ діалектологическіе матеріалы, на основаніи которыхъ К. П. Михальчукомъ написана его важная работа о нарѣчіяхъ, поднарѣчіяхъ и говорахъ украинскаго языка.

Начиная затѣмъ съ 80-хъ годовъ, рядъ матеріаловъ даетъ журналъ «Кіевская Старина»—между прочимъ много названій предметовъ народнаго быта (въ различныхъ статьяхъ), номенклатура рабочихъ воловъ г. Венгржиновскаго (1898, VII), словари спеціальнаго языка лирниковъ (г. Боржковскаго, 1889, IX) и шерстобитовъ (г. Николайчика, 1890, IV); [4]) здѣсь также напечатана работа проф. Н. Ѳ. Сумцова: «Культурныя переживанія» (1889—1890), въ которой сдѣлано много важныхъ объясненій отдѣльныхъ словъ, какъ равно и въ четырехъ выпускахъ работы А. А. Потебни: «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Нѣкоторые діалектологическіе матеріалы разбросаны были въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ»: г. Ханланскаго изъ харьковской и курской губ. (1882, VII), Желеховскаго изъ сѣдлецкой губ. (1884, XI), Бѣлявскаго—изъ Глухова (1903, т. L), Ветухова—изъ старобѣльскаго у. Очень цѣнны: «Слова записанныя въ ...Екатериносл. губ.» и помѣщенныя П. И. Манжурою въ его «Сказкахъ» (Харьк. 1890), а также «Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

Въ Галиціи также происходило собираніе лексическихъ матеріаловъ. Наиболѣе выдающееся мѣсто занимаютъ здѣсь труды г. Ив. Верхратскаго, издавшаго цѣлый рядъ записанныхъ отъ народа словъ вообще и нѣсколько словариковъ діалектовъ: «Початки до уложеня номенклатури и терминологиі природописної, народнеї» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южноруского» (Льв., 1877); затѣмъ словарики при каждой изъ слѣдующихъ его работъ: «Говор замішанців» („Записки наукового товариства ім. Шевченка“, т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib., т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Зна-

---

[1]) См. №№ 44, 48 и 51 — 1851 г. №№ 6, 9, 27 и 34—1853 г. и № 8 — 1854 г. „Черниг. губ. вѣд.“.

[2]) Намъ не пришлось видѣть, что представляетъ изъ себя „Słowniczek prowincyonalizmów Podolskich“, изданный въ Краковѣ въ 1870 г.

[3]) Должно еще упомянуть о ботаническомъ словарѣ Н. Анненкова (новое изд. 1878 г.), заключающемъ, среди названій на разныхъ языкахъ, также и много украинскихъ названій.

[4]) Словарь языка нищихъ см. еще во 2-мъ выпускѣ „Трудовъ Черниговской губернской архивной комиссіи“, въ статьѣ г. Тиханова: „Черниговскіе старцы“.

доби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX. 1899 и XLV, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Льв. 1902). Недостатками этихъ важныхъ работъ являются: нѣкоторая неясность объясненій и отсутствіе удареній. Болѣе мелкія собранія словъ разбросаны во многихъ галицкихъ изданіяхъ: М. Новицкаго (календ. «Львовянинъ» на 1861 г.). І. Кобринскаго («Вечерниці», 1863, № 4), И. Огоновскаго («Правда», 1879, № 1—2), Миколаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); специальные словари языка нищихъ въ статьяхъ К. Вакторина («Дідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинскаго «Лірники» (ib., 1894, съ № 14-го). Наконецъ, должно отмѣтить обширный трудъ г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не даетъ словаря[1]), но представляетъ очень богатый лексическій матеріалъ, особенно по части техническихъ терминовъ. По языку угорскихъ украинцевъ слѣдуетъ отмѣтить: «Мадярськѣ слова у руськôмъ языцѣ» І. Чопея (въ венгерскомъ филологическомъ журналѣ Nyelvtudományi Közlemények. т. XVI, 1881).

Рядомъ съ этими сборниками словъ и выраженій живого народнаго языка появлялись и матеріалы для словаря старой книжной и письменной рѣчи. Матеріалы эти встрѣчаются какъ части другихъ словарей, такихъ, напр., какъ «Словарь древняго актового языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевскаго (1874), «Алфавитный указатель старинныхъ словъ, извлеченныхъ изъ актовъ, относящихся къ исторіи западной Россіи» И. Носовича, «Матеріалы для словаря древнерусскаго языка» Срезневскаго (съ 1890 г.) и пр.; затѣмъ должно отмѣтить: «Справочный словарь юридическихъ терминовъ древняго актоваго языка юго-западной Россіи» И Новицкаго («Кіевскія университетскія извѣстія» 1871, VIII, 1872, III) и маленькій «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковскаго, составленный еще въ 1808 г., но изданный А. М. Лазаревскимъ въ «Кіевской Старинѣ» лишь въ 1894 г., — въ немъ объяснены слова, относящіяся къ обычаямъ, воинской и гражданской службѣ, чинамъ и должностямъ.

На границѣ между матеріалами для словаря и словарями всего языка стоятъ опыты спеціальныхъ словарей научныхъ или техническихъ терминовъ. Хотя при составленіи ихъ употреблялись и чисто народныя слова и выраженія, но сюда вошло и множество словъ не только образованныхъ различными писателями и пріобрѣвшихъ уже, въ большей или меньшей степени, право гражданства въ литературномъ языкѣ, но также и словъ, составленныхъ самими авторами словарей. Мелкіе опыты такихъ работъ мы найдемъ еще въ «Основѣ»: «Замѣтка о русинской терминологіи» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу замѣтки г. Левченка» — П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45) — въ обѣихъ дается рядъ научныхъ и другихъ терминовъ, какъ народныхъ, такъ и вновь составленныхъ. Затѣмъ въ Галиціи этимъ занимался упоминавшійся уже нами г. Верхратскій — см. третій выпускъ его «Початків» (1869), а также: «Списъ важнѣйшихъ виразôвъ зъ рускои ботанічнои термінольогіѣ и номенклятуры зъ оглядомъ на шкôльну науку въ высшихъ клясахъ ґімназіѣ» (Льв., 1892). Въ 1849 г. австрій-

[1]) Впрочемъ, словарь обѣщанъ авторомъ для послѣдней, пятой, части сочиненія, но она еще не появилась.

ское правительство созвало комиссію для составленія славянской юридической терминологіи, и украинской секціей этой комиссіи (Я. Головацкій, Г. Шашкевичъ, Ю. Вислобоцкій) въ 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII+294 стр.). Впослѣдствіи терминологія эта оказалась устарѣвшею, и въ 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Німецко-руский словар висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицкимъ. Этотъ томъ въ 528 стр. представляетъ изъ себя алфавитный списокъ нѣмецкихъ терминовъ, которые г. Левицкій переводитъ то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными изъ другихъ славянскихъ языковъ. Къ сожалѣнію, и г. Верхратскій, и г. Левицкій не отмѣчаютъ—что собственно взято ими изъ народнаго языка, а что внесено изъ другихъ источниковъ, многія слова составлены самими авторами словарей и, кромѣ того, многимъ чисто народнымъ выраженіямъ придано иное значеніе (см. предисловіе г. Верхратскаго къ Ш-му выпуску его «Початків»); благодаря этимъ особенностямъ, терминологическіе опыты обоихъ авторовъ носятъ слишкомъ личный характеръ, исключающій возможность пользоваться ихъ работами для словаря украинскаго языка.

Обратимся теперь къ опытамъ словарей, имѣвшихъ цѣлью не какой-либо отдѣлъ языка, а весь языкъ въ цѣлости.

Самой ранней работой является здѣсь «Словарь малорусскаго нарѣчія», составленный А. Афанасьевымъ-Чужбинскимъ, который начало издавать, въ 1855 г., II-е Отдѣленіе Академіи Наукъ. За исключеніемъ небольшого количества старыхъ словъ, всѣ слова взяты изъ живого народнаго языка и объясненія ихъ на русскомъ языкѣ въ общемъ вѣрны; иногда приводятся примѣры, по большей части составленные самимъ авторомъ словаря. Къ сожалѣнію, работа остановилась на буквѣ *З*. [1])

Въ 1861 г. Н. Закревскимъ былъ изданъ въ Москвѣ «Словарь малороссійскихъ идіомовъ» (какъ 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуристы»). Составитель пользовался какъ старой литературой, начиная съ словаря Берынды, такъ и авторами XIX в., а также сборниками народныхъ произведеній, — всего въ его спискѣ указано 62 источника. Изъ нихъ онъ выбралъ 11127 словъ, при чемъ «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои *отличны* отъ русскихъ и составляютъ идіомы». (Введеніе, 253). Къ объясненіямъ на русскомъ языкѣ дано много примѣровъ, часто съ отмѣткой автора, но безъ указанія заглавія цитируемаго сочиненія. Главнымъ образомъ потому, что Закревскій съ 1829 г. жилъ внѣ родины и успѣлъ нѣсколько забыть языкъ, многое въ словарѣ объяснено неправильно; кромѣ того, были внесены въ словарь неуклюжія слова, составленныя авторомъ «Ужинка», и пр. Благодаря этому, словарь встрѣтилъ рѣзкую критику г. Ефименко. [2])

Въ слѣдующемъ, 1861 г., появился въ Кіевѣ: «Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый: А—Б». Не смотря на это обѣщающее заглавіе, словарь и закончился на первомъ выпускѣ, заключавшемъ въ себѣ 1087 словъ. Быть можетъ, отчасти была причиной этого

---

[1]) Перепечатанъ въ IX т. „Собранія сочиненій" А. С. Аф.-Чужбинскаго, Спб. 1892.
[2]) Основа, 1862, X, 27.

очень неблагопріятная критика [1], вызванная какъ совершенно неумѣстными въ предисловіи къ ученому труду нападеніями автора словаря на неправящихся ему писателей (напр., съ крайней рѣзкостью на Кулиша), такъ и крупными недостатками работы: неудобнымъ правописаніемъ, увеличеніемъ недостаточнаго количества объясняемыхъ словъ при помощи включенія въ словарь всѣхъ извѣстныхъ автору фамилій и названій самыхъ незначительныхъ населенныхъ пунктовъ (селъ, хуторовъ и. пр.); иногда слишкомъ краткими, а иногда слишкомъ растянутыми объясненіями (до поварскихъ рецептовъ включительно); излишествомъ въ примѣрахъ, доходящимъ до того, что, напр., при фамиліи *Андибер* авторъ приводитъ всю думу объ этомъ лицѣ, занявшую около 9 столбцовъ словаря, и т. п.

Слѣдующими по времени слонарями были изданные въ Галиціи: начало словаря М: Петрушевича и словарь О. Партицкаго. Первая работа, вышедшая въ Коломыѣ въ 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издалъ Ѳ. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавіе такое: „Корнесловіе руского языка, основаное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійского древного языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, во пользу языко-испытателямъ и учащойся молодежи“. Какъ видно изъ этого, авторъ желалъ дать словарь не народнаго языка, а той искусственной книжной смѣси, среди которой только изрѣдка попадаются народныя слова и въ то же время много словъ не существующихъ ни въ какомъ языкѣ: безпошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошелъ дальше перваго выпуска (А—Видно) на 74 страницахъ.

Послѣ этого во Львовѣ изданъ былъ въ 1867 г. «Нѣмецко-руский словаръ черезъ О. Партицкого, учителя руского языка и литератури. Deutsch Ruthenisches Handwörterbuch». Онъ въ двухъ томахъ, гдѣ самый словарь занимаетъ 804 страницы, каждая въ два столбца. Исторія его такова: въ 1862 г. ученики львовской духовной семинаріи, подъ руководствомъ Ю. Лавровскаго, составили черновой словарь, затѣмъ Партицкій дополнилъ его матеріаломъ изъ имѣвшихся въ его распоряженіи словарей и книгъ, а также изъ рукописныхъ сборниковъ народныхъ словъ, особенно изъ большого собранія свящ. Скоморовскаго. Списка своихъ источниковъ Партицкій не даетъ и нигдѣ не указываетъ, откуда имъ взято то или другое слово. Въ предисловіи помѣщена краткая грамматика украинскаго языка. Объясняются нѣмецкія слова кратко по-украински, но преимущественно словами изъ тогдашняго литературнаго языка галичанъ, благодаря чему въ словарѣ можно встрѣтить рядъ искусственныхъ и неудачныхъ словъ изъ такъ называемаго въ Галиціи „язычія“, напр.: Gegenwall—противвалъ, Gegenzeuge—противсвѣдокъ, Griff—возьмлене, Mannssucht—парубочность, Zweigespräch—дворозговоръ, Schinder—возьмитель и пр. и пр. Кромѣ обилія подобнаго матеріала, словарь засоренъ также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народнаго языка играютъ въ немъ второстепенную роль. Ударенія не отмѣчаются.

Въ 1873 г. издана въ Одессѣ „Словниця украінськоі (або Юговоі-Руськоі) мови, праця Фортуната Піскунова“. Эта тощая книжка, въ которой словарь занимаетъ 138 двухстолбцовыхъ страницъ разгонистой печати, начинается безграмотнымъ предисловіемъ, не имѣющимъ ничего общаго съ наукою; затѣмъ слѣдуетъ украинская азбука,

---

[1]) Основа, 1862, III, 57; V, 52; VII, 68.

въ которой буквы переставлены по образцу латинскаго алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящій изъ случайно откуда-то надерганныхъ словъ, дополненныхъ множествомъ словъ, сочиненныхъ или самимъ составителемъ, или кѣмъ-то другимъ, а также безпричинными заимствованіями изъ другихъ языковъ, — все это безъ всякаго указанія источниковъ, съ невѣрными объясненіями, опечатками и пр. Не смотря на очевидную негодность этого безграмотнаго издѣлія, оно не только разошлось, но даже появилось, въ 1882 г., вторымъ изданіемъ подъ громкимъ заглавіемъ: «Словарь живаго народнаго, письменнаго и актоваго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Авторъ, по его словамъ, дополнилъ словарь до 15 тысячъ словъ; кромѣ того онъ силился придать ему научный видъ указаніемъ на источники, которыми онъ пользовался. Однако критикой (г. Шейковскаго въ „Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ“ 1884 г.) было доказано, что дополненія Пискуновъ сдѣлалъ, списавъ ихъ со словаря Закревскаго, не пользуясь указанными имъ источниками.

Совершенно иной характеръ имѣетъ появившійся въ 1874 г. въ Кіевѣ „Опытъ русско-украинскаго словаря“, Михаила Левченко. Словарь сдѣланъ безъ претензій на научность и не великъ: въ немъ всего 188 страницъ въ два столбца; но онъ составленъ знатокомъ языка, давшимъ матеріалъ высокаго качества. Источниками служили: собственный сборникъ словъ, записанныхъ отъ народа; такія-же слова, сообщенныя А. К. Павловымъ, также хорошо знавшимъ народный языкъ; словарь Закревскаго, „Труды“ Чубинскаго, сочиненія Котляревскаго, Левицкаго-Нечуя, лѣтописи Величка и Самовидца и пр. Не смотря на то, что авторъ только въ рѣдкихъ случаяхъ указываетъ печатный источникъ (да и то лишь краткой отмѣткой фамиліи автора) и нѣтъ возможности всегда опредѣлить откуда взято слово, знаніе составителемъ языка ясно изъ каждаго объясненія, выборъ словъ, попавшихъ въ словарь, сдѣланъ съ очевидной добросовѣстностью, и поэтому словарь внушаетъ къ себѣ довѣріе, не смотря даже на то, что составитель взялъ нѣсколько словъ изъ «Словниці» Пискунова — тѣмъ болѣе, что всѣ эти слова онъ точно обозначилъ.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, въ которомъ русскія слова объясняются украинскими. Онъ предназначался для украинцевъ, знавшихъ русскій языкъ и потому не нуждавшихся въ украинскихъ объясненіяхъ того небольшого количества русскихъ словъ, какое дано было Левченкомъ; словарь этотъ предназначался для изученія не русскаго, а *украинскаго* языка: при помощи своихъ познаній въ русскомъ языкѣ можно было находить отвѣты на вопросы—какъ должно выражаться по-украински въ тѣхъ или другихъ случаяхъ. Съ этой точки зрѣнія недостаткомъ словаря Левченка должно считаться не то, что онъ къ русскимъ словамъ помѣстилъ украинскіе примѣры вмѣсто русскихъ, а то, что этихъ примѣровъ дано было слишкомъ мало. Но все-же, не смотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время былъ единственнымъ хорошимъ пособіемъ для изученія украинской лексики и, по справедливому выраженію профессора А. Е. Крымскаго, „відслуживъ велику службу украïнцям». [1])

Соблюдая хронологическую послѣдовательность, мы должны будемъ сейчасъ говорить о словарѣ, который появился безъ связи съ перечисленными выше работами

---

[1]) Зоря, 1896, стр. 358.

(за исключеніемъ, впрочемъ, словаря Партицкаго) и при томъ въ уголкѣ, который и до сихъ поръ остается почти внѣ вліяній украинской литературы въ Россіи и Австріи,— это „Русько-Мадярский словарь“, составленный г. Ласловомъ Чопеемъ и появившійся въ 1883 г. въ Будапештѣ съ обозначеніемъ: „Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй роботѣ на конкурзѣ премию Фекейшгазия“. Въ предисловіи авторъ указываетъ составъ своего словаря:[1]) «1. Змагавъ емъ ся кôлько лемъ можъ, много руськихъ слôвъ зôбрати; 2) брати слова изъ церкôвного языка, котрѣ щоденное ужиганя мають». Источниками служили: извѣстный сборникъ пѣсенъ Головацкаго, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновскаго, «Малорусскія нар. преданія и разсказы» Драгоманова, словарь Партицкаго, мѣстныя школьныя книги и собственные матеріалы по народному языку, а „Слова церкôвно-славянского языка“—говоритъ авторъ,—„черпавъ емъ изъ обрядовыхъ книгъ, што майчасто хоснують ся; сякѣ суть: Евангеліе, Апостолъ и Псалтыря». Послѣ этихъ объясненій въ предисловіи слѣдуетъ глава: „Руський языкъ е самостоятельный; и не може ся держати нарѣчиемъ российского“, что доказывается собственными соображеніями автора и многими цитатами и ссылками на сочиненія различныхъ авторовъ[2]). Затѣмъ слѣдуютъ краткія свѣдѣнія о нарѣчіяхъ украинскаго языка, краткая грамматика его и, въ заключеніе, указывается цѣль словаря: «Сесь словарь... мае задачу въ *полегшити нашымъ руснакамъ научити ся помадярски*. Руський нарôдъ любить свою вѣру, но любить и Мадярску краину и мадярôвъ, и дуже ся радуе тому, кедь и його сыны знають помадярски». Самый словарь занимаетъ 440 страничекъ петита, въ два столбца, малаго формата (въ 32°). „Слова руськѣ“ кратко поясняются мадьярскими, примѣровъ и указаній источниковъ при словахъ нѣтъ. Много словъ чисто книжныхъ, набранныхъ очевидно изъ того «мудрено зложеного языка», которымъ пишутъ угорскіе книжники „руснаки“ и по сравненію съ которымъ г. Л. Чопей считаетъ (предисл. XLIV) свой языкъ болѣе чистымъ „руськимъ“, что, конечно, и справедливо.

Въ 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска новаго словаря г. Шейковскаго: „Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю.“ Изъ предисловія составителя мы узнаемъ, что его 28-лѣтній трудъ по составленію украинскаго словаря былъ уничтоженъ въ 1878 г. во время пожара въ Мензелинскѣ, а нынѣ предлагаемая часть «есть только воспроизведеніе части прежняго труда по сохранившимся воспоминаніямъ», при чемъ такъ какъ авторъ послѣдней частью словаря занимался въ болѣе позднее время, то въ его памяти она болѣе удержалась, почему онъ и публикуетъ именно ее. Указанныя обстоятельства конечно не могли не отразиться на достоинствахъ словаря, г. Шейковскаго. Не смотря на то, что въ спискѣ сочиненій, которыми пользовался составитель, находится семьдесятъ одинъ номеръ, все же огромное боль-

---

[1]) Цитаты даютъ понятіе какъ о языкѣ, такъ и о правописаніи составителя; замѣтимъ лишь, что $\hat{o} = \hat{e} = i$, а $ѣ = i$; слово *руський* здѣсь, какъ и у галичанъ, = украинскій.

[2]) Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновскаго, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровскаго, В. Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкаго; ему извѣстны украинскіе писатели и ученые: Котляревскій, Квитка, М. Вовчокъ, Кулишъ, Шевченко, О. Огоновскій, М. Осадца, О. Партицкій, Устіяновичъ, Лучкай, Духновичъ.

шинство словъ осталось безъ указанія источника, а множество словъ производныхъ выведено очевидно самимъ составителемъ; если въ первомъ своемъ опытѣ 1861 г. г. Шейковскій грѣшилъ излишней обширностью примѣровъ, то здѣсь, наоборотъ, въ силу обстоятельствъ, примѣры почти отсутствуютъ; кромѣ того, составитель сохранилъ въ словарѣ фамильныя прозванія, а также названія самыхъ мельчайшихъ мѣстностей, что лишь отягощаетъ словарь, тѣмъ болѣе, что выборъ здѣсь былъ совершенно случайный. Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь этотъ, стоящій въ научномъ отношеніи несравненно выше перваго опыта г. Шейковскаго, все-же полезенъ; къ сожалѣнію, онъ остановился на словѣ *хлівець*.

Наконецъ, появился болѣе обширный и доведенный до конца словарь, начавшій выходить выпусками еще въ 1882 г. и въ 1886 г. появившійся во Львовѣ въ двухъ большихъ томахъ, заключающихъ 1117 страницъ въ два столбца, подъ заглавіемъ: «Малоруско-нїмецкий словар. Уложили Євгений Желеховский і Софрон Недїльский, ц. к професори ґімназиї в Станїславі». Изъ краткаго предисловія г. Недильскаго мы узнаемъ, что первый томъ (А—О) закончилъ и издалъ одинъ Желеховскій, а для второго собралъ и отчасти обработалъ матеріалъ, но умеръ въ 1885 г., а трудъ его закончилъ г. Недильскій. При предисловіи помѣщенъ списокъ сотрудниковъ (очевидно доставлявшихъ матеріалъ) изъ 92 лицъ, между которыми находятся имена нѣкоторыхъ извѣстныхъ украинскихъ писателей. Въ спискѣ источниковъ изъ 132-хъ номеровъ находимъ: сочиненія большинства выдающихся украинскихъ авторовъ XIX в.; нѣсколько украинскихъ журналовъ, изданія народныхъ произведеній Головацкаго, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича, Метлинскаго, Номиса, Рудченка, Чубинскаго и др.; словари Закревскаго, Левченка, Пискунова, Шейковскаго; кромѣ того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанныя непосредственно отъ народа. Критика источниковъ отсутствуетъ, благодаря чему въ словарь попали всякія слова, встрѣчающіяся въ украинскихъ книгахъ, со включеніемъ какъ тѣхъ польскихъ или русскихъ словъ, которыя употреблялись авторами по незнанію украинскаго языка, такъ и различныхъ неудачныхъ неологизмовъ, составленныхъ единичнымъ авторомъ и въ литературѣ не употребляющихся. Поэтому совершенно справедливъ отзывъ П. И. Житецкаго о словарѣ Желеховскаго: «Это — простой перечень малорусскихъ словъ, составленный безъ всякой критики источниковъ» [1]). Встрѣчаются при словахъ указанія источниковъ, но вообще слова не датированы; фразеологія бѣдна, примѣровъ нѣтъ. Украинскія слова кратко объясняются по-нѣмецки, объсненія по большей части вѣрны, ошибки встрѣчаются преимущественно при объясненіи словъ, употребляемыхъ исключительно въ россійской Украинѣ и потому галицкимъ авторамъ изъ живой рѣчи неизвѣстныхъ. При всемъ томъ словарь Желеховскаго явился въ свое время весьма цѣннымъ пріобрѣтеніемъ украинской лексикографіи, такъ какъ въ первый разъ свелъ въ алфавитъ и объяснилъ очень большое количество словъ и въ этомъ отношеніи до сихъ поръ не имѣлъ себѣ равнаго; кромѣ того, онъ и въ настоящее время является единственнымъ пособіемъ, при помощи котораго европейскій читатель можетъ познакомиться съ украинскимъ языкомъ и литературой. Для Галиціи и Буковины словарь имѣлъ значеніе еще въ

---

[1]) Кіевск. Старина, 1888, V, 176.

одномъ отношенiи: принявъ фонетическое правописанiе, впервые систематизированное Кулишемъ (въ «Запискахъ о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное послѣдующими украинскими писателями, Желеховскiй нѣсколько примѣнилъ его (въ ущербъ фонетичности) къ галицкимъ навыкамъ, и въ такомъ видѣ оно, съ малыми измѣненiями, вошло теперь въ литературныя и научныя изданiя галичанъ и буковинцевъ, а также въ ихъ учебныя заведенiя [1]).

Въ 1893 г. началъ появляться и въ 1898 г. законченъ во Львовѣ печатанiемъ четырехтомный „Словарь росийсько-украïнський“, составленный М. Уманцемъ и А. Спiлкою, т. е. М. Ф. Комаровымъ съ сотрудниками [2]). Работая для кiевскаго словаря (рѣчь идетъ о предлагаемомъ словарѣ), г. Комаровъ сдѣлалъ изъ его матерiаловъ выборку для себя, эти матерiалы были дополнены словами изъ другихъ источниковъ, а также словами народными. Списокъ источниковъ довольно обширенъ; въ него входятъ нѣсколько книгъ старой литературы (Величко, Самовидецъ, Статутъ великаго княжества литовскаго и пр.); затѣмъ много сочиненiй различныхъ авторовъ XIX в., всѣ главныя изданiя фольклорныхъ матерiаловъ, а также словари: Афанасьева-Чужбинскаго, ботаническiй Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецкимъ, словари Желеховскаго, Закревскаго, Партицкаго, Пискунова, Шейковскаго; для русской части взятъ былъ сперва новый „Словарь русскаго языка, составленный II-мъ отдѣленiемъ И. Академiи Наукъ (Спб., съ 1891 г.), а затѣмъ старое изданiе академическаго словаря 1867—1869 гг. Слова русскаго словаря авторъ переводитъ украинскими, опуская: а) иностранныя слова, вошедшiя въ оба языка, б) слова общiя обоимъ языкамъ. Въ предисловiи къ словарю говорится, что словарь имѣетъ цѣлью облегчить украинцамъ чтенiе произведенiй русской литературы; но при разсмотрѣнiи самого словаря оказывается, что цѣль его та-же, что и словаря Левченка: дать пособiе лицамъ, владѣющимъ русскимъ языкомъ, но плохо знающимъ украинскiй. Въ этомъ убѣждаетъ совершенное отсутствiе примѣровъ изъ русскаго языка (какъ должно было-бы быть, если-бы объяснялся этотъ послѣднiй) и наоборотъ — богатство украинскихъ примѣровъ.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключенiе изъ русской части словъ иностранныхъ и словъ, общихъ обоимъ языкамъ, благодаря чему являлась возможность предположить, что всѣ пропущенныя слова имѣются въ такой же формѣ и въ украинскомъ языкѣ, между тѣмъ въ дѣйствительности этого нѣтъ, такъ какъ составителями опускались и многiя иныя слова, въ украинскомъ языкѣ не существующiя (напр. банщица, вмѣняемый, восторженный и пр.); неточность и неполнота многихъ переводовъ; отсутствiе во многихъ случаяхъ перевода русской фразеологiи; смѣшенiе словъ однозначныхъ и словъ со сходнымъ значенiемъ; введенiе, какъ украинскихъ словъ, многихъ испорченныхъ русскихъ, употребляющихся въ городскомъ

---

[1]) Ради полноты обзора упомянемъ еще, что въ 1882 г. въ книгѣ А. Старчевскаго: La Russie polyglotte (Спб.) между дiалогами на языкахъ разныхъ народовъ Россiи приведенъ и украинско-французскiй словарикъ и при немъ „Phrases les plus usitées“; а въ 1889 г. во II-мъ томѣ справочной книжки А. Старчевскаго: „Наши сосѣди“ (Спб.) между словарями западныхъ славянъ помѣщенъ также „русинскiй“.

[2]) Псевдонимъ раскрытъ въ статьѣ проф. А. Е. Крымскаго: „Михайло Комар“ (Зоря, 1896, стр. 258); тамъ же и подробности составленiя словаря.

жаргонѣ и пр. [1]) Къ этому слѣдуетъ прибавить, что составители словаря нигдѣ не датируютъ ни словъ, ни примѣровъ къ нимъ, ограничиваясь лишь отмѣткой автора или и еще болѣе общими указаніями, напр: *н. к.* — народная сказка, да и то сдѣлано далеко не во всѣхъ случаяхъ.

Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь далъ богатый лексическій матеріалъ со множествомъ примѣровъ употребленія словъ и, при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи къ нему, можетъ приносить и приноситъ большую пользу изучающимъ украинскій языкъ.

Почти одновременно съ словаремъ г. Уманца (1897—1899) появился въ Кіевѣ, двухтомный „Русско-малороссійскій словарь“ г. Е. Тимченко [2]) Въ краткомъ предисловіи указанъ способъ составленія словаря: «Въ мою задачу», — говоритъ г. Тимченко, —«не входило дать полный русско-малорусскій словарь, почему въ предлагаемомъ словарѣ помѣщены только слова общеупотребительнаго русскаго литературнаго языка, подробности же научной терминологіи, выраженія областныя и архаическія опущены; предложенныя поясненія малорусскими синонимами нѣкоторыхъ русскихъ словъ, по недостатку бывшаго въ моемъ распоряженіи малорусскаго лексическаго матеріала, не всегда исчерпываютъ всѣ ихъ значенія по-малорусски; по той-же причинѣ и русская фразеологія съ малорусскими поясненіями также далека отъ желаемой полноты... При поясненіи русскихъ словъ малорусскими синонимами я отдавалъ преимущество общенародному малорусскому лексическому матеріалу, избѣгая, по возможности, малоизвѣстныхъ провинціализмовъ, при чемъ не счелъ себя въ правѣ выбросить нѣсколькихъ, можетъ быть, рискованныхъ неологизмовъ, но пока имѣющихъ право гражданства въ малорусской литературѣ и не замѣненныхъ иными, болѣе удачными выраженіями; ...при нѣкоторыхъ менѣе извѣстныхъ малорусскихъ словахъ и выраженіяхъ, поясняющихъ русскія, приведена ссылка на источники». Въ спискѣ источниковъ находится 30 сочиненій и рукопись М. Левченка со словами, записанными въ радомысльскомъ уѣздѣ кіев. г. Примѣровъ ни русскихъ, ни украинскихъ нѣтъ.

Наконецъ, въ 1904 г. въ Черновцахъ (Буковина) вышелъ „Руско-нїмецкий словар“ г. Омеляна Поповича. Собственно словаря въ немъ 318 стр. въ два столбца. Въ немъ дается краткій нѣмецкій переводъ включенныхъ въ словарь украинскихъ словъ, безъ всякихъ примѣровъ и фразеологіи, при чемъ обозначено „nicht bloss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter“. Источниковъ не указано; словарь, очевидно, является учебнымъ пособіемъ.

Такова была, въ главнѣйшихъ чертахъ, исторія развитія украинской лексикографіи до настоящаго времени. Перехожу теперь къ исторіи предлагаемой новой работы.

Въ первой книгѣ „Основы“ за 1861 г. (стр. 333) напечатана замѣтка „Объ изданіи украинскаго словаря“, подписанная П. Кулишемъ. Въ ней послѣдній заявляетъ о своемъ намѣреніи приступить въ февралѣ того-же года къ печатанію украинскаго словаря, проситъ о присылкѣ новыхъ матеріаловъ и сообщаетъ имена лицъ, оказыва-

---

[1]) См. Записки наук. товариства ім. Шевченка VIII (1895), 55.

[2]) Г. Тимченко выпустилъ еще раньше брошюру въ 19 стр., заключающую въ себѣ первый выпускъ „Русско-украинскаго словаря“ на буквы А–Б. (Кіевъ, 1892).

ющихъ ему въ этой работѣ содѣйствіе; таковыми были: А. М. Барвинокъ (г-жа Кулишъ), В. М. Бѣлозерскій, Н. И. Костомаровъ, А. В. Марковичъ, Н. Д. Мизко, М. Т. Номисъ, А. А. Пестржецкій, Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербакъ и др.

Вслѣдъ за этимъ, во 2-й книгѣ «Основы» того-же года, появилось слѣдующее письмо Кулиша: „Прочитавъ въ 9 № *Кіевскаю Телеграфа* письмо г. Шейковскаго о приготовляемомъ имъ для печати Южворусскомъ словарѣ, содержащемъ въ себѣ 35000 словъ, я пріостановился съ печатаніемъ Словаря, о которомъ было объявлено въ 1-й книжкѣ *Основы*. Можетъ быть Словарь г. Шейковскаго сдѣлаетъ мой трудъ излишнимъ; если же этого не случится, то, безъ сомнѣнія, онъ будетъ важнымъ для меня вспоможеніемъ при окончательной обработкѣ моего словаря. Во всякомъ случаѣ, отъ души радуюсь предпріятію г. Шейковскаго и дружески привѣтствую его на новомъ для насъ обоихъ поприщѣ“ (Стр. 263).

Хотя г. Шейковскій ограничился лишь однимъ, и при томъ неудачнымъ, выпускомъ словаря, Кулишъ не возобновилъ, повидимому, оставленной имъ работы. Матеріалъ же, собравный имъ, былъ перевезенъ въ Харьковъ, гдѣ увеличенъ новыми выписками, а затѣмъ въ 1864 г. переданъ въ Кіевъ кружку мѣстныхъ литераторовъ и ученыхъ, предполагавшихъ составить украинскій словарь. [1]) Изъ присланнаго матеріала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится къ прекраснымъ матеріаламъ Кулиша) и заняться собираніемъ новыхъ матеріаловъ. Съ этого времени и началась работа надъ словаремъ въ Кіевѣ, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совсѣмъ новому плану. Главнымъ образомъ она состояла въ томъ, что изъ этнографическихъ сборниковъ и сочиненій авторовъ выписывались на карточки слова съ примѣрами къ нимъ и затѣмъ имъ давался переводъ. Эта работа производилась подъ руководствомъ П. И. Житецкаго. Къ добытымъ такимъ образомъ матеріаламъ присоединялись слова, записанныя прямо изъ устъ народа и полученныя отъ сельскихъ жителей: учителей, священниковъ, землевладѣльцевъ и пр.; затѣмъ матеріалъ этотъ располагался по алфавиту.

Записанныя отъ народа слова доставили въ разное время слѣдующія лица (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *В. Л. Беренштамъ* (Черноморія), *Н. М. Бѣлозерскій* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовскій* (Новомосковскій у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулишъ* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ѳ. Лободовскій* (Лебединск., Каневскій, Черкасск., Каменецк., Новградъ-Волынск., Павлоградск. уу., Донская область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. гг.), *А. В. Марковичъ* (Черниг. г.), *П. Д. Мартыновичъ* (Лохвицк. у.), *К. П. Михальчукъ* (Бердич. и Житомірск. уу.), *А. К. Павловъ* (Харьковская и Кіевская гг.), *А. А. Русовъ* (Нѣживск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидниц-*

[1]) Нижеслѣдующее изложеніе исторіи словарной работы съ 1864 до 1902 г. сдѣлано по сообщенію редакціи журнала „Кіевская Старина“. Списки участвовавшихъ въ работѣ лицъ составлены отчасти также и по отмѣткамъ на карточкахъ. Въ виду того, что сообщенія стоявшихъ у дѣла лицъ сдѣланы по воспоминаніямъ, въ спискахъ могутъ оказаться неизбѣжные пропуски.

кій (Подольск. и Полтавск. гг.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), г. *Ткаченко* (Кіев. у.), г. *Эрастовъ* (Черноморія).

Особенно много и притомъ цѣннаго матеріала было доставлено: извѣстнымъ этнографомъ *Г. А. Залюбовскимъ*, богатыя записи котораго выдѣляются своей обстоятельностію, *М. Ѳ. Лободовскимъ* и *А. К. Павловымъ*. Весь этотъ матеріалъ въ концѣ 70-хъ годовъ рѣшено было кружкомъ лицъ, интересовавшихся выпускомъ въ свѣтъ украинскаго словаря, перебрать для того, чтобы сотставить словарь въ болѣе скромномъ видѣ, какъ называли его тогда „украинскій Рейфъ". Началась эта кружковая работа не по методу составленія научнаго словаря, а просто дѣлалось такъ: изъ обширнаго матеріала карточекъ словарныхъ выбирались на собраніи словарниковъ тѣ слова, которыя признанались достовѣрными, тутъ же устанавливался переводъ ихъ и иногда давался примѣръ, чаще всего взятый по памяти, а то и просто изъ головы. Все это тутъ же писалось на карточки и передавалось нѣсколькимъ лицамъ для составленія черновой редакціи въ алфавитномъ порядкѣ на листахъ. Эту черновую редакцію вели: *Ир. Ал. Житецкій, А. И. Лоначевскій-Петруняка, В. П. Науменко и А. А. Русовъ*. Въ такомъ видѣ проработанъ былъ весь словарь и законченъ былъ въ концѣ 80-хъ годовъ. Кромѣ сейчасъ поименованныхъ лицъ, въ работѣ разновременно принимали участіе: *А. А. Андріевскій, А. Д. Антоновичъ, В. Б. Антоновичъ, В. Л. Беренштамъ, А. Т. Бѣлоусовъ, Ѳ. К. Волковъ, М. П. Драгомановъ, М. О. Дунина, А. А. Житецкая, М. Ѳ. Комаровъ, А. Я. Конисскій, О. П. Косачъ, И. С. Левицкій, Н. В. Лисенко, К. П. Михальчукъ, Ѳ. Г. Мищенко, Ѳ. Т. Панченко, И. Я. Рудченко, С. Ф. Русова, М. П. Старицкій, Е. К. Трегубовъ, В. И. Торскій, П. П. Чубинскій* и др.

Пока въ такомъ видѣ словарь доводился до конца, В. П. Науменко принялъ на себя редактированіе его въ чистомъ видѣ, при чемъ опытъ показалъ, что въ прежней системѣ редактированія оставить его нельзя, а необходимо придать словарю болѣе научную обоснованность, обставивши каждое слово примѣрами изъ авторитетнаго источника, для чего опять потребовалось обратиться къ словарнымъ карточкамъ. Первые опыты обработки нѣсколькихъ буквъ были представлены редакціи „Кіевской Старины", которой словарь теперь уже принадлежалъ на правѣ полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но такъ какъ В. П. Науменко, имѣя работу по редактированію журнала „Кіевская Старина", не могъ продолжать начатой обработки словари, то рѣшено было поручить дальнѣйшую сводку матеріаловъ для первоначальной редакціи Е. К. Тимченку, который и закончилъ эту работу, приведя весь словарь въ алфавитный порядокъ (въ тетрадяхъ), при чемъ приблизительно 9/10-мъ словъ даны были объясненія съ присоединеніемъ въ большинствѣ случаевъ примѣровъ, взятыхъ изъ книгъ или записанныхъ непосредственно отъ народа; при примѣрахъ, въ большинствѣ случаевъ, отмѣчался авторъ (безъ указанія сочиненія) или мѣстность записи.

Редакція журнала „Кіевская Старина" предполагала издать этотъ словарь въ видѣ приложенія къ журналу, о чемъ и было объявлено печатно, и въ 1897 г. при журналѣ разосланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словомъ *борозка*, подъ редакціей В. П. Науменка. Но такъ какъ вскорѣ выяснилось, что словарь можетъ быть представленъ въ Академію Наукъ на соисканіе преміи Н. И. Костомарова, то печатаніе его пріостановилось.

14 февраля 1902 г. весь матеріалъ для окончательной обработки переданъ былъ редакціей „Кіевской Старины“ составителю настоящаго предисловія, при чемъ еще заранѣе предрѣшено было, чтобы матеріалъ стараго книжнаго языка былъ выдѣленъ въ особый алфавитъ и помѣщенъ въ видѣ приложенія къ словарю живого языка. Въ виду кратности оставшагося до представленія въ Академію Наукъ времени эту часть труда пришлось отдѣлить для особаго лица и впослѣдствіи для этого приглашенъ былъ *Е. К. Тимченко*,—исполненная имъ работа, при представленіи Словаря въ Академію Наукъ, была помѣщена въ концѣ настоящаго словаря съ особымъ предисловіемъ. Нами же была принята на себя работа по словарю живого народнаго и литературнаго (начиная съ Котляревскаго) языка.

Переданный намъ матеріалъ состоялъ: а) изъ карточекъ, на которыя были занесены слова́: 1) записанныя отъ народа, 2) выписанныя изъ различныхъ книгъ, изданныхъ съ 1798 г. (годъ появленія «Энеиды» Котляревскаго) по 1870 г. включительно, а также изъ нѣкоторыхъ позднѣйшихъ изданій [1]), 3) не обозначенныя никакимъ источникомъ; б) тетради, въ которыя былъ сведенъ въ алфавитъ находившійся на карточкахъ матеріалъ, давшій 49000 словъ.

Такъ какъ раньше предполагалось печатать словарь при „Кіевской Старинѣ“, то, въ виду цензурныхъ ограниченій, принято было правописаніе, требовавшееся въ то время цензурой для всѣхъ издаваемыхъ въ Россіи украинскихъ книгъ; но правописаніе это препятствуетъ правильному начертанію звуковъ языка, обезображиваетъ внѣшній видъ изображаемыхъ словъ частымъ употребленіемъ *ы* и, кромѣ того, противорѣчитъ изданнымъ Академіею Наукъ правиламъ о присужденіи премій Н. И. Костомарова, — поэтому было принято то правописаніе, которое употреблено въ украинскихъ параллеляхъ въ «Словарѣ русскаго языка, составленномъ Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ» и въ то же время употребляется и въ научныхъ и другихъ изданіяхъ „Наукового Товариства ім. Шевченка“ во Львовѣ. Въ виду этого, конечно, пришлось поставить слова въ новомъ алфавитномъ порядкѣ.

Переданный намъ матеріалъ подвергнутъ былъ переработкѣ по всѣмъ буквамъ и во всѣхъ отношеніяхъ: въ выборѣ словъ, объясненьяхъ, выборѣ и провѣркѣ текста примѣровъ, простановкѣ ссылокъ и пр. и пр. Затѣмъ нами предложено было редакціи «Кіевской Старины» дополнить этотъ матеріалъ новыми словами. Лично произвести выборку словъ изъ книгъ редакторъ словаря не могъ, такъ какъ все его время уходило на обработку матеріала; для выписки новыхъ матеріаловъ необходимо было приглашеніе иныхъ лицъ, что, какъ связанное съ извѣстными затратами, зависило, конечно, не отъ редактора. Такъ какъ такія лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сдѣлать, не выходя изъ извѣстныхъ границъ (о нихъ ниже), дополненія изъ тѣхъ матеріаловъ, которые уже имѣлись готовыми въ моментъ изъявленія

---

[1]) А именно: „Нар. пѣсни Галицк. и угор. Руси“ Головацкаго (1878), „Труды“ Чубинскаго (части томовъ I, III, IV и томъ V-й), четвероевангеліе вѣнскаго изданія (1871), „Повісті Івана Нечуя“ (Льв. 1872), „Повісті Ів. Левицького“ (К. 1874), двѣ книжки „Розмов“ Иванова-Комарова (1874—1875), „Марко проклятий“ Стороженка (1879) и „Повісті О. Федьковича“ (К. 1876).

на это согласія редакціей „Кіевской Старины". Матеріалы эти собраны были нами слѣдующимъ образомъ.

Во-первыхъ, рядомъ сочувствовавшихъ работѣ лицъ сообщенъ былъ намъ рукописный матеріалъ, состоявшій изъ записей словъ и выраженій, добытыхъ непосредственно отъ народа. Такіе матеріалы доставлены были слѣдующими лицами (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *А. П. Грищенко* доставилъ 408 карточекъ (Кролевец. у.); *П. В. Даниловъ* — 296 карт. (Нѣжин. у.); *В. ... Дорошенко* — 1000 карточекъ (Лохвицк. и другіе уѣзды Полт. г. и Гуцульщина) и, кромѣ того, 1600 карточекъ именъ людей (Лохвицк. у. и изъ книгъ), всего 2600 карт., *П. И. Житецкій* передалъ матеріалы для украинской грамматики, собранные *Г. Я. Стрижевскимъ*, а также и другія рукописи, заключавшія въ себѣ лексическія матеріалы (*Г. А. Залюбовскаго* и др.); *К. В. Квитка*—170 кар. (Кіев. г.); *И. С. Левицкій*—свои рукописныя тетради и замѣтки, изъ которыхъ извлечено было много словъ, записанныхъ въ Кіев. г.; *В. Н. Леонтовичъ*—151 карт. (Лубенск. у.); *А. Л. Майдачевскій*—1205 карточекъ, записанныхъ покойнымъ *Г. А. Залюбовскимъ* (преимущ. Новомоск. у.); *С. ... Масловъ*—520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); *Г. Я. Стрижевскій*—тетради своихъ записей, изъ которыхъ извлечено было значительное количество словъ (Таврич. г. и др.); *Д. П. Теремецъ*—43 названія частей водяной мельницы (м. Седневъ Черн. у.); *Д. И. Эварницкій*—1515 карточ. (преимущ. Харьковск., Полтавск. и Екатериносл. гг.); *В. А. Яблоновскій*—924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кромѣ того, по нѣсколько дясятковъ словъ доставлено гг. *С. Викуломъ*, *А. Ѳ. Калитой* и *А. Кривицкимъ*. Наконецъ, у насъ лично имѣлось записанныхъ нами и г-жею *М. Н. Гринченко* отъ народа въ Зміевскомъ, Сумскомъ, Богодуховскомъ Харьковскомъ, Константиноградскомъ, Пирятинскомъ, Славяносербскомъ, Черниговскомъ, Кіевскомъ и Васильковскомъ уу. 1570 словъ.

Всего же—10481 карточка, не считая многихъ словъ, извлеченныхъ изъ рукописей И. С. Левицкаго, Г. Я. Стрижевскаго и др.

Во-вторыхъ, предпринята была выборка словъ изъ книгъ.

Редакціей „Кіевской Старины" поставлено было непремѣннымъ условіемъ, чтобы пользованіе печатными изданіями ограничено было выборкой матеріала *лишь* изъ слѣдующихъ книгъ: а) изъ собраній украинскихъ этнографическихъ матеріаловъ, когда бы то ни было изданныхъ, а также изъ тѣхъ земскихъ и другихъ изданій, въ которыхъ встрѣчаются матеріалы по народной терминологіи; б) изъ напечатаннаго на украинскомъ языкѣ съ Котляренскаго и по 1870 г. включительно; в) изъ работъ украинскихъ писателей XIX в., начавшихъ свою дѣятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означеннаго времени; г) изъ украинскихъ словарей; д) изъ сборниковъ словъ, записанныхъ отъ народа и опубликованныхъ въ печати. Программа эта имѣла характеръ чисто ограничительный: она указывала редактору предѣлы, за которые онъ не имѣлъ права выходить, но совсѣмъ не требовала, чтобы онъ использовалъ этотъ матеріалъ въ указанныхъ границахъ весь. Такого требованія даже и нельзя было поставить при помянутыхъ условіяхъ работы.

Не выходя изъ рамокъ этихъ ограниченій, нами и г-жею *М. Н. Гринченко* произведена была выборка словъ съ примѣрами изъ книгъ на карточки.

Изъ переданныхъ редакціей „Кіевской Старины" матеріаловъ видно было, что нѣкоторыя книги, изданныя до 1870 года, были или совсѣмъ не использованы, или использованы не вполнѣ. Въ виду краткости времени приходилось дѣлать выборъ: важнѣйшія изъ книгъ, не использованныхъ совсѣмъ или использованныхъ недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главнаго сотрудника по собиранію матеріаловъ уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и съ этнографическими сборниками. Въ спискѣ источниковъ отсутствуютъ, напр., сборники г.г. Булгаковскаго, Бобровскаго, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: что признать болѣе необходимымъ для полноты словаря: помянутыя работы или-же «Малорусскіе народныя преданія и разсказы» Драгоманова, «Историческія пѣсни малорусскаго народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества», «Народные обряды и пѣсни Лубенск. у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Материяли до укр.-р. етнольогії» и проч.? Высокая цѣнность этихъ работъ, безъ пользованія которыми прямо таки немыслимъ сколько-нибудь порядочный украинскій словарь, безусловно ставила прочтеніе ихъ на первый планъ, отодвигая всѣ иныя на второй въ разсчетѣ на то время, которое, быть можетъ, останется въ запасѣ послѣ использованія главныхъ сборниковъ. А между тѣмъ времени и рабочихъ силъ было такъ мало, что осталось неиспользованнымъ многое даже изъ поставленнаго на первомъ планѣ, — наприм., нѣкоторые томы „Етнографічного збірника"... [1])

Эта выборка дала 50650 карточекъ. Кромѣ того, по нашимъ отмѣткамъ, около 4000 карточекъ выписано было разными лицами, болѣе всего (болѣе трехъ тысячъ) *А. П. Дудою-Дудзинскимъ*; всего-же выписано изъ книгъ 54700 карточекъ. Прибавляя къ этому добытое непосредственно отъ народа, получимъ 65181 карточку и, сверхъ того, опять таки матеріалъ изъ рукописей г.г. Левицкаго и Стрижевскаго.

Кромѣ того, мы пользовались, безъ выписки на карточки, словариками Верхратскаго (угорскимъ, лемковскимъ, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (въ «Сказкахъ»), Рудченка (при «Чумацк. пѣсняхъ»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (въ I томѣ „Записокъ Юго-Западн. Отдѣла Географ. Общества"), а также, въ указанной ниже мѣрѣ, и болѣе обширными словарями языка. Весь этотъ матеріалъ далъ очень большое количество примѣровъ и новыхъ значеній къ уже имѣвшимся въ алфавитѣ словамъ, доставилъ возможность объяснить необъясненныя еще слова и исправить ошибки въ сдѣланныхъ уже объясненіяхъ, сильно пополнилъ фразеологію, а также далъ не менѣе 18500 новыхъ словъ и позволилъ, такимъ образомъ, увеличить *объемъ* словаря почти въ два раза. Въ настоящее время словарь заключаетъ въ себѣ около 68000 словъ, не считая матеріаловъ стараго книжнаго языка, которыхъ собрано г. Тимченко тысячъ двѣнадцать—тринадцать словъ.

---

[1]) Конечно, въ спискѣ источниковъ находится нѣсколько книгъ, пользованіе которыми можно было-бы отнести даже и на третій планъ; но выписки изъ нихъ уже имѣлись готовыми, оставалось только примѣнить ихъ къ дѣлу безъ затраты труда на добываніе ихъ.

Что касается *пользованія источниками*, списокъ которыхъ приложенъ ниже, то мы на первомъ планѣ всегда ставили матеріалъ, добытый изъ этнографическихъ сборниковъ, какъ матеріалъ народный и, благодаря обилію опубликованныхъ записей, доступный повѣркѣ многими случаями употребленія слова, а потому наиболѣе достовѣрный и, кромѣ того, могущій быть обставленнымъ наиболѣе полными комментаріями. За нимъ слѣдуютъ слова, записанныя непосредственно отъ народа (изданныя или въ рукописи): при внимательномъ и опытномъ записывателѣ такой матеріалъ очень цѣненъ, хотя, конечно, не можетъ быть поставленъ наравнѣ съ словами изъ этнографическихъ сборниковъ, такъ какъ, за немногими исключеніями, такая запись даетъ намъ лишь *одинъ* случай употребленія слова, не могущій быть провѣреннымъ и дополненнымъ другими случаями; кромѣ того, всегда возможно, что записыватель уловилъ не основное значеніе слова и даже, можетъ быть, значеніе, такъ сказать, мимолетное, приноровленное лишь къ данному случаю, что такъ часто бываетъ въ бѣглой живой разговорной рѣчи. Хорошо, если другой матеріалъ даетъ возможность провѣрить такую запись; но если она одинока, а единственный при этомъ способъ провѣрки на мѣстѣ записи возможенъ, конечно, лишь какъ рѣдкое исключеніе, тогда составитель словаря всегда рискуетъ включить въ свою работу слово съ значеніемъ неточнымъ, слишкомъ частнымъ, не говоря уже о прямыхъ ошибкахъ. Все это въ значительной мѣрѣ понижаетъ стоимость этого матеріала, заставляетъ быть съ нимъ очень осторожнымъ. Но какая бы степень осторожности не была примѣнена къ дѣлу, рискъ ошибки все-же не можетъ быть устраненъ[1]).

Въ виду только что высказанныхъ соображеній, сочиненія лучшихъ писателей могутъ быть поставлены ничуть не ниже этого послѣдняго рода матеріаловъ, а относительно возможности провѣрки и полноты комментированія даже и выше. Лучшими же для *нашей работы* писателями мы считаемъ тѣхъ, которые, болѣе или менѣе мастерски владѣя словомъ, въ то-же время черпали свой словесный матеріалъ непосредственно изъ народной рѣчи. Къ такимъ мы относимъ болѣе старыхъ писателей: Котляревскаго, Гулака-Артемовскаго, Квитку, Макаровскаго, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинокъ, Симонова и затѣмъ П. Кулиша, особенно въ его произведеніяхъ пятидесятыхъ и шестидесятыхъ годовъ, часто очень удачно соединявшихъ чисто народный матеріалъ съ матеріалами стараго книжнаго языка. Конечно, чистота лексики у этихъ писателей далеко не одинакова,—извѣстно, напр., что Котляревскій часто употреблялъ великоруссизмы и пр.,—но при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи это обстоятельство не можетъ имѣть особенно большого значенія.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться съ осторожностью, не смотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множествомъ словъ путемъ простого переноса ихъ изъ одного словаря въ другой. Изъ словарей Желеховскаго и Шейковскаго, по причинамъ, которыя понятны послѣ сдѣланныхъ нами выше замѣчаній объ этихъ словаряхъ, мы брали только тѣ слова, въ существо-

---

[1]) Считаемъ нужнымъ предупредить, что слова тайныхъ языковъ нищихъ, шерстобитовъ и пр., въ нашъ словарь не включены.

ванія и правильномъ объясненіи которыхъ были болѣе или менѣе увѣрены, а въ то-же время не находили ихъ въ карточкахъ. При этомъ редакторъ, конечно, сознавалъ, что выставленный здѣсь критерій слишкомъ субъективенъ, чтобы быть вполнѣ научнымъ. Конечно, слѣдовало бы поступить иначе. Принимая во вниманіе, что нѣкоторые составители словарей (Партицкій, Пискуновъ, Верхратскій, К. Левицкій) сами составляли слова для перевода тѣхъ или иныхъ словъ объясняемаго языка, и слова эти въ литературу не вошли, но за то ихъ включили въ свои словари авторы нѣкоторыхъ другихъ словарей (напр. Желеховскій); что нѣкоторые авторы (напр. авторъ „Ужинка") также занимались составленіемъ подобныхъ словъ, никѣмъ изъ писателей не принятыхъ и даже ими самими впослѣдствіи оставленныхъ, и слова эти попадали въ нѣкоторые словари (Закревскій, Желиховскій); что составители словарей вносили въ нихъ иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибкѣ или по недостаточному знанію языка,—принимая все это во вниманіе, составитель словари долженъ былъ-бы поступить такимъ образомъ: обслѣдовать *каждое* слово *каждаго* словаря безъ исключенія, опредѣлить его источникъ и затѣмъ распорядиться словами въ зависимости отъ полученныхъ результатовъ. Слова явно чужія и не пріобрѣвшія правъ гражданства въ украинскомъ языкѣ лучше всего было-бы оставить въ сторонѣ; слова народнаго или литературнаго украинскаго языка подлежали бы внесенію въ словарь; что же касается словъ выдуманныхъ и не пошедшихъ далѣе одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прійти къ выводу о необходимости внесенія ихъ въ словарь, необходимо было каждое такое слово сопроводить соотвѣтствующимъ замѣчаніемъ о его происхожденіи, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатомъ органическаго роста языка. Такой путь предстоялъ составителю словаря, и путь этотъ былъ-бы имъ пройденъ, если-бы составитель имѣлъ въ своемъ распоряженіи для работы не два съ половиною года, а хотя-бы пять лѣтъ. При отсутствіи же этого послѣдняго условія ему оставалось одно: принять ту програму, какую онъ принялъ,—тѣмъ болѣе, что даже для выполненія только ея у него не хватило въ концѣ-концовъ времени...

Съ охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинскаго и безъ всякихъ колебаній изъ словаря Левченка; у Закревскаго изято лишь нѣсколько словъ; словаремъ г. Уманца мы воспользовались лишь для нѣсколькихъ примѣровъ или ссылокъ къ словамъ, уже бывшимъ въ словарѣ старой редакціи; словари Партицкаго, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами въ сторонѣ; не пользовались мы также опытами словарей научныхъ и техническихъ терминовъ (гг. Верхратскаго, Левицкаго и др.)—по причинамъ, изложеннымъ выше въ своемъ мѣстѣ, не желая вводить въ свой словарь неологизмы, которые, въ большинствѣ случаевъ, быть можетъ, не пойдутъ далѣе словаря, для котораго выдуманы.

При пользованіи всѣми помянутыми источниками составитель поставилъ себѣ правиломъ датировать значеніе каждаго слова точною документальною ссылкою. Такого рода система даетъ возможность всегда провѣрить какъ точность перевода, такъ и приводимой цитаты, при чемъ пользующійся словаремъ можетъ глубже и шире проникнуть въ значеніе слова и способы его употребленія, обратившись къ первоисточникамъ; собранный такимъ образомъ и провѣренный матеріалъ навсегда остается проч-

ной основой для научнаго словаря. Въ виду этого въ своихъ собственныхъ добавленіяхъ мы не вписали ни одного слова, не сопроводивъ его точной ссылкой съ указаніемъ автора, сочиненія, тома и страницы [1]) или же мѣстности, гдѣ было записано отъ народа слово. Подобными же данными мы снабдили и всѣ тѣ слова въ словарѣ старой редакціи, для которыхъ оказался соотвѣтствующій матеріалъ. Къ сожалѣнію, очень большое количество старыхъ карточекъ заполнено было безъ указанія дать и даже сочиненій, изъ которыхъ выписано слово,—вотъ почему въ словарѣ старой редакціи осталось нѣкоторое количество словъ совсѣмъ не датированныхъ; зная о существованіи этихъ словъ въ языкѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ не располагая временемъ для подысканія къ нимъ датъ и примѣровъ, мы не сочли себя въ правѣ исключить ихъ изъ нашей работы, надѣясь, что со временемъ и этотъ пробѣлъ будетъ пополненъ [2]).

При нѣкоторыхъ словахъ и примѣрахъ стоитъ обозначеніе уѣзда или губерніи. Это значитъ, что слово или фраза записаны непосредственно отъ народа въ отмѣченной мѣстности; но отнюдь не указываетъ на территоріальное распространеніе слова. Для опредѣленія этого послѣдняго обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временемъ для добыванія ихъ и потому и не ставили себѣ этого задачей. Оттого и при словахъ, взятыхъ изъ сборниковъ народныхъ произведеній не стоитъ указанія мѣстности, къ которой относится слово. Впрочемъ, въ спискѣ нашихъ источниковъ мы при нѣкоторыхъ сборникахъ (гдѣ было возможно) сдѣлали отмѣтки мѣстностей, благодаря чему, обратившись съ стоящей у слова датой къ нашему примѣчанію при заглавіи источника, возможно опредѣлить мѣстность, гдѣ добыто слово. Нѣкоторыя-же сочиненія уже въ самомъ своемъ заглавіи носятъ указанія на мѣстность (Милорадовичъ, Шухевичъ).

Сказанное уже до нѣкоторой степени опредѣляетъ *составъ предлагаемаго словаря;* онъ заключаетъ въ себѣ:

а) Слова народнаго языка—какъ собственныя, такъ и заимствованныя, но издавна принятыя всѣмъ народомъ или частью его; сюда относятся слова изъ обращавшихся или обращающихся среди народа поэтическихъ произведеній, хотя-бы нѣкоторыя изъ этихъ словъ и вышли въ настоящее время изъ народнаго употребленія. Относительно словъ изъ мѣстныхъ нарѣчій и говоровъ, вошедшихъ также въ словарь, должны замѣтить слѣдующее. Принявъ для словаря фонетику, употребляемую въ украинской литературѣ, начиная съ Котляревскаго, а именно фонетику такъ называемаго собственно-украинскаго нарѣчія, мы всѣ слова помѣщали именно въ этой фонетической формѣ, но въ тѣхъ случаяхъ, когда слово извѣстно было намъ только въ одной мѣстной фонетической формѣ, мы его въ такомъ видѣ и вносили въ словарь; что-же касается *примѣровъ* изъ народной рѣчи, то они давались всегда въ той формѣ, въ какой были записаны. Благодаря этимъ правиламъ, у насъ въ алфавитѣ нѣтъ, напр., словъ съ покутскимъ *ґ* вмѣсто *д* (*ґівчина*). Въ нѣкоторыхъ, однако, случаяхъ приходилось дѣлать исключенія, а именно тамъ, гдѣ варіантъ съ мѣстной фонетической

---

[1]) Конечно, указаніе томовъ и страницъ не было сдѣлано для такихъ словарей какъ Желеховскаго или Шейковскаго, какъ излишнее въ данномъ случаѣ.

[2]) См. еще примѣчаніе къ списку именъ людей.

формой являлся распространеннымъ въ литературной рѣчи, или-же въ тѣхъ случаяхъ, когда извѣстная фонетическая варіація, отсутствуя въ данной мѣстности вообще, оставила однако свой слѣдъ въ одномъ-двухъ какихъ-либо словахъ съ ихъ производными, при чемъ эти слова только въ такой формѣ въ данной мѣстности и употребляются; такъ, напр., не помѣщая въ словарь всѣхъ словъ, въ которыхъ (какъ, напр., у гуцуловъ) *т* замѣняется *к* (кегло=тягло, Шух. I. 255), мы внесли въ него слова *кісний*, *кісто* (рядомъ съ *тісний*, *тісто*), употребляющіяся во многихъ мѣстностяхъ Подольской, Волынской и Харьковской губ., гдѣ замѣны *т* звукомъ *к* въ иныхъ случаяхъ не наблюдается. Само собою разумѣется, что подъ вышеизложенныя правила не подходятъ варіаціи одного и того-же слова, встрѣчающіяся иногда рядомъ на пространствѣ съ одной и той же фонетикой, — всѣ такія слова включены въ словарь. Наконецъ, при словахъ, употребленіе которыхъ представлялось намъ, на основаніи имѣвшихся матеріаловъ, ограниченнымъ, напр., одной пословицей или загадкой, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку.

б) Слова, взятыя изъ сочиненій авторовъ. Въ большинствѣ случаевъ это тѣ-же народныя слова, но только въ имѣвшихся у насъ матеріалахъ не оказалось для нихъ источника изъ народной литературы; затѣмъ — это слова, перешедшія изъ стараго книжнаго языка въ новый, часто съ приспособленіемъ къ современной, принятой въ литературѣ, фонетикѣ; далѣе — слова, заимствованныя изъ другихъ литературныхъ языковъ для выраженія понятій научныхъ, нѣкоторыхъ отвлеченныхъ и вообще понятій новѣйшей культурной жизни, и, наконецъ, слова, выработавшіяся въ литературномъ языкѣ для обозначенія тѣхъ же понятій. Относительно заимствованныхъ словъ необходимо слѣдующее поясненіе. Мы вообще избѣгали включенія ихъ въ словарь, но когда случалось находить, что въ языкѣ выработалось уже какое-либо выраженіе на основѣ заимствованнаго корня (см., напр., слово *етнографувати*), тогда мы, приводя его, присоединяли къ нему и всѣ тѣ слова этого корня, которыя употребляются въ литературномъ языкѣ. Иногда помѣщались также слова особо употребительныя и къ которымъ въ то-же время былъ примѣръ. Конечно, выборъ словъ при этихъ способахъ былъ довольно произвольный, но мы оправдывали себя нѣсколько тѣмъ, что такая-же произвольность въ выборѣ такъ называемыхъ «иностранныхъ словъ» замѣчается и въ словаряхъ иныхъ языковъ; къ тому-же вообще количество такихъ словъ въ нашемъ словарѣ сравнительно невелико. Относительно же словъ, выработанныхъ самимъ литературнымъ языкомъ, мы держались того взгляда, что внесенію въ словарь подлежатъ лишь такія изъ нихъ, которыя болѣе или менѣе пріобрѣли уже право гражданства въ литературномъ языкѣ; во всякомъ случаѣ, при словахъ, встрѣченныхъ нами только у одного автора, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку. Такимъ же образомъ поступали мы и съ тѣми словами изъ фальсифицированныхъ псевдо-народныхъ думъ и пѣсенъ, которыя (слова) были намъ извѣстны *только* по этимъ послѣднимъ произведеніямъ.

Въ частности относительно состава словаря, распредѣленія въ немъ матеріала и метода изложенія необходимо сдѣлать еще слѣдующія замѣчанія:

1) Изъ географическихъ названій въ словарь включены лишь названія націй, частей земли, государствъ, странъ и болѣе значительныхъ украинскихъ городовъ и

нѣкоторыхъ другихъ мѣстностей, а также встрѣченныя производныя отъ этихъ словъ.

2) Уменьшительныя и увеличительныя имена существительныя указывались нами обыкновенно при основныхъ, при чемъ если уменьшительное (или увеличительное) въ алфавитномъ порядкѣ слѣдуетъ непосредственно за основнымъ, то оно, какъ и всѣ, непосредственно слѣдующія за нимъ и другъ за другомъ уменьшительныя (или увелич.), отдѣльно въ алфавитъ не выставляется, въ противномъ-же случаѣ, для болѣе удобнаго нахожденія, уменьшительное (или увелич.) ставится на надлежащемъ мѣстѣ съ ссылкой на основное; если-же уменьшительное (или увеличительное) имѣло еще свое собственное значеніе, тогда оно лишь указывалось при основномъ, а подробно объяснялось особо на своемъ мѣстѣ. При этомъ, слѣдуя раньше изложенному правилу о мѣстныхъ фонетическихъ варіаціяхъ, мы не отмѣчали нигдѣ уменьшительныхъ на *ейка* и *ейко* (*ручейка*, *лишейко*), такъ такъ *ейка*, *ейко*, всегда=*енька*, *енько* (*рученька*, *лишенько*). Что касается уменьшительныхъ прилагательныхъ и нарѣчій, то въ алфавитъ вносились только тѣ изъ нихъ, которыя представляли или особенности въ значеніи, или уклоненія отъ правилъ образованія; въ противномъ случаѣ они только отмѣчались при основныхъ. Такимъ же точно образомъ поступали мы и съ сравнительной и превосходной степенями прилагательныхъ и нарѣчій.

3) Изъ причастій помѣщены въ алфавитъ только тѣ, которыя употребляются какъ имена прилагательныя или пріобрѣли особенности въ значеніи, или-же уклоняются отъ правилъ образованія.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголовъ мы объясняли вмѣстѣ при несовершенной формѣ, а отъ совершенной дѣлали ссылку, если по алфавитному порядку она не слѣдовала непосредственно за несовершенной; исключенія были допущены для глаголовъ, которые, переходя въ совершенный видъ, принимали префиксъ и потому относились къ другой буквѣ.—Во многихъ мѣстностяхъ харьковской, херсонской и екатеринославской губерній существуетъ смягченіе звуковъ *ш* и *дж* въ 1-мъ лицѣ ед. ч. наст. вр. и предъ *увати*: *носю*, *ходю*, *викосювати*; но такъ какъ въ литературѣ болѣе принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указаніемъ этой особенности здѣсь, не внося ее въ словарь.

5) Въ виду того, что техническихъ народныхъ терминовъ собрано еще довольно мало и собранное къ тому же разбросано въ различныхъ изданіяхъ, часто имѣющихъ совершенно не филологическое назначеніе, мы приложили особое стараніе, чтобы собрать этого матеріала какъ можно больше. Изъ печатныхъ источниковъ самый богатый матеріалъ доставила „Гуцульщина“ г. Шухевича, затѣмъ упомянутый выше словарикъ г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовствѣ и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка въ «Матеріалах до укр.-р. етнольогії», а также VII-й томъ «Трудовъ» Чубинскаго. Кромѣ того, намъ удалось добыть описанія водяной мельницы (гг. Грищенка и Теремца), а также записи Залюбовскаго и г. Стрижевскаго; наконецъ, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При объясненіи названій частей машинъ и снарядовъ мы въ большинствѣ случаевъ поступали такъ: давали названія и описанія частей снаряда при его собственномъ названіи, а затѣмъ уже дѣлали ссылки на это полное описаніе; такой способъ, не представляя затрудне-

вій для отысканія слова, значительно сокращалъ мѣсто и упрощалъ дѣло; въ нѣкоторыхъ случаяхъ, для ясности описанія, приложены рисунки.

6) Префиксъ *у*, какъ извѣстно, переходитъ въ украинскомъ языкѣ въ нѣкоторыхъ случаяхъ въ *в* и снова принимаетъ свой полный звукъ (см. объ этомъ въ самомъ словарѣ при предлогѣ *у*): *він уліз, вона влізла*; мы всѣ слова начинающіяся этимъ префиксомъ, помѣстили на *у* безъ различія—былъ-ли у насъ примѣръ съ *в* или съ *у*, а въ *в* сдѣланы въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ ссылки.

7) Префиксы *од* и *від* также чередуются въ украинскомъ языкѣ въ одномъ и томъ же словѣ, въ зависимости отъ предыдущаго звука (послѣ гласнаго—*від*); всѣ слова, начинающіяся этими префиксами, нами помѣщены на *від*, а въ буквѣ *о*, въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ, также сдѣланы ссылки.

8) Въ виду того, что звукъ *ф* у большинства украинскаго народа выговаривается какъ *хв* (передъ гласной, кромѣ *у*) или *х* (передъ согласной и передъ *у*), мы, составляя словарь на букву *ф*, помѣстили въ него лишь тѣ слова, для которыхъ въ нашихъ матеріалахъ не нашлось дубликата съ *хв* или *х* [1]); всѣ же слова, которыя встрѣчены только съ *хв* и *х* или, рядомъ съ этими звуками, также и съ *ф*, помѣщены нами на букву *х*, примѣры-же къ нимъ, конечно, были оставлены съ тѣмъ изъ этихъ звуковъ, съ какимъ были встрѣчены. Если какое либо слово съ звуками *хв*, *х* имѣло одно значеніе-а съ зв. *ф*—другое, тогда оно, съ соотвѣтствующими значеніями, помѣщалось и на *ф* и на *х* со взаимными ссылками одного на другое. Незначительныя и немногія отступленія отъ этихъ правилъ обусловлены желаніемъ предоставить болѣе удобствъ въ пользованіи словаремъ и понятны безъ объясненій.

9) Въ украинскомъ языкѣ глаголы и нѣкоторыя имена имѣютъ часто впереди приставочное *і* (по фонетическимъ причинамъ, а равно вслѣдствіе смѣшенія въ языкѣ префиксовъ *із* и *з* (съ), отпадающее сейчасъ-же, какъ только прошла въ немъ нужда (*він іспік, ірвав, іззів, вона спекла, рвала, ззіла*)—всѣ формы съ такимъ начальнымъ *і*, конечно, отсутствуютъ въ словарѣ, — ихъ слѣдуетъ искать тамъ, гдѣ онѣ имѣютъ мѣсто безъ этого *і*, и мы облегчили отыскиваніе общими ссылками въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ. Въ иныхъ случаяхъ, также по фонетическимъ причинамъ, *і* въ началѣ слова замѣняется звукомъ *й*: *хотіли його ймити, вона ймовірна, очиці, що йграли як зірочки* (Квитка),—такія слова, наоборотъ, слѣдуетъ искать подъ буквой *І*. (Впрочемъ, и въ этомъ случаѣ есть ссылки).

10) Составленный нами списокъ крестныхъ именъ (онъ отсутствовалъ въ старой редакціи словаря) не включенъ въ общій алфавитъ какъ по примѣру другихъ словарей, такъ и потому, что народная форма именъ даетъ богатый матеріалъ для вопроса объ измѣненіи чужихъ звуковъ въ украинскомъ языкѣ и удобнѣе этотъ матеріалъ имѣть вмѣстѣ. Словарикъ этотъ составленъ нами по такой-же системѣ, какъ и весь словарь, при чемъ мы особенно старались отмѣтить всѣ уменьшительныя и ласкательныя имена, такъ какъ количество ихъ несомнѣнно указываетъ на степень распростра-

---

[1]) При этомъ принята была во вниманіе оговорка Номиса въ предисловіи къ его сборнику пословицъ, что онъ *ф* вездѣ, гдѣ оно у него встрѣчалось, замѣнялъ звуками *хв*.

ненности даннаго имени. Пользующійся словарикомъ навѣрное замѣтитъ, что многія имена, по формѣ уменьшительныя, поставлены нами какъ основныя, — этимъ мы хотѣли отмѣтить, что и среди народа онѣ употребляются именно какъ основныя, а не уменьшительныя (*Грицько*, *Харько*, *Химка*).

Способъ обработки отдѣльнаго слова былъ таковъ. Мы давали удареніе объясняемаго слова вездѣ, гдѣ оно было намъ извѣстно, но пришлось сдѣлать довольно много исключеній преимущественно для словъ изъ словариковъ г. Верхратскаго, систематически не проставившаго въ нихъ удареній. Если на словѣ обозначено нѣсколько удареній, это значитъ, что слово употребляется съ каждымъ изъ этихъ удареній отдѣльно. Объясняемымъ словамъ давалось грамматическое опредѣленіе (см. списокъ сокращеній). При существительныхъ отмѣчался родительный падежъ ед. ч., а при глаголахъ 1 и 2 лица настоящ. вр. ед. ч. Исключеніе составляютъ глаголы съ префиксомъ *по*, приставленнымъ къ несовершенному виду, обозначающіе дѣйствіе, произведенное нѣсколькими предметами однимъ за другимъ: *хлопці похрипли*, *люде поперескакували через рівчак;* при такихъ глаголахъ, чтобы отмѣтить ихъ, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать изъ виду, что, употребленные съ собирательнымъ подлежащимъ или безлично, они имѣютъ и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (О.1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народъ поперескакував через рівчак* и пр.

При объясненіи словъ мы старались подыскать наиболѣе близкій русскій синонимъ или нѣсколько таковыхъ; если же соотвѣтствующаго не могли найти или онъ казался намъ недостаточнымъ, — мы прибѣгали къ описательному способу; при этомъ старались исчерпать всѣ извѣстныя намъ значенія слова, подтверждая вездѣ, гдѣ имѣли къ тому возможность, свой переводъ примѣрами, обнаруживающими какъ значеніе словъ, такъ и способы ихъ употребленія, при чемъ примѣрамъ изъ народныхъ произведеній отдавалось преимущество; къ сожалѣнію матеріалъ, которымъ мы располагали, не всегда давалъ намъ возможность удовлетворить нашимъ собственнымъ въ данномъ случаѣ требованіямъ[1]) Недостаточностью матеріала объясняется и то обстоятельство, что, не смотря на всѣ наши старанія о возможно полной украинской фразеологіи, многое осталось не включеннымъ въ словарь.

Сомнительные переводы отмѣчены знакомъ вопроса. Слова, значеніе которыхъ намъ было неизвѣстно, оставлены безъ перевода, но съ примѣромъ или, по крайней мѣрѣ, съ точной ссылкой на источникъ.

Заканчивая свои поясненія, считаемъ пріятнымъ долгомъ выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за ихъ постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся какъ въ цѣнныхъ научныхъ совѣтахъ, такъ и въ просмотрахъ работы и указаніяхъ на ея погрѣшности, а К. П. Михальчуку еще и за добавленія многихъ словъ, сдѣланныя во время просмотра рукописи.

Приносимъ благодарность также всѣмъ поименованнымъ раньше лицамъ, безкорыстно принесшимъ свой трудъ на пользу словаря, доставивъ намъ свои записи изъ

---

[1]) Слова въ примѣрахъ, взятыя въ ( ) и напечатанныя прямымъ шрифтомъ, вставлены редакторомъ съ цѣлью приданія примѣру большой ясности.

устъ народа или выписавъ для насъ на карточки слова изъ книгъ и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку*, *Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за поясненіе многихъ словъ, значеніе которыхъ безъ этого могло бы остаться намъ неизвѣстнымъ.

Въ заключеніе позволимъ себѣ сказать, что мы не считаемъ предлагаемый словарь ни исчерпывающимъ богатства украинскаго языка, ни доведеннымъ до такой степени совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя насъ самихъ, и находимъ себѣ оправданіе лишь въ томъ, что краткость времени, въ которое необходимо было сдѣлать всю работу, была въ этомъ случаѣ препятствіемъ, котораго не могло побороть самое крайнее напряженіе силъ работающаго. Мы считаемъ свой трудъ первой ступенью по пути созданія научнаго украинскаго словаря и, сознавая многіе его недостатки, все же рѣшаемся выпустить его въ свѣтъ, чтобы дать точку опоры дальнѣйшей работѣ въ томъ-же направленіи.

Б. Гринченко.

Кіевъ.
11 ноября 1904 г.

СПИСОКЪ ИСТОЧНИКОВЪ,

которыми пользовались при составленіи словаря.

АД. = Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874; 1875.

Алв. = Вовкулака, Украинське повирье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго). Х. 1848. Авторъ — священникъ Изюмскаго у. Харьк. г. и писалъ языкомъ своего села съ примѣсью русскихъ выраженій.

Анн. = Ботаническій словарь... Составилъ Н. Анненковъ. Новое испр., пополн. и разшир. изданіе. Спб. 1878.

Аф. = Словарь малорусскаго нарѣчія. Собраніе сочиненій А. С. Афанасьева (Чужбинскаго). Подъ ред. П. В. Быкова. Томъ IX. Спб. 1892.

Бал. = Українські пісні. Видані коштомъ О. С. Балліноі. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературныхъ позвахъ зъ Московщиною. Написавъ И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Браунеръ. Замѣтки о рыболовствѣ на р. Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ въ предѣлахъ Одесскаго у. Оттискъ изъ „Сборника Херс. Земства“.

Вас. = В. И. Василенко. Этнографическіе матеріалы, собранные по Полтавской губ. Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по Полтавской губ. Отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледѣліе, народныя поговорки и изреченія. (Въ т. 13-мъ „Сборника Харьковскаго Историко-Филолог. Общества“. Х. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южноруского. Написав Иван Верхратский. I. Л. 1877. Былъ только первый выпускъ. Слова преимущественно изъ Галиціи и немного изъ Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарецъ», приложенный къ книгѣ И. Верхратскаго: «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложеня номенклятури и терминологиі природописноі, народнєі... Написавъ Иванъ Верхратський. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = „Словарець“, приложенный къ статьѣ И. Верхратскаго: „Знадоби для пізнання угорскоруских говорів“. (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинокъ (О. М. Кулишева). Оповидання зъ народнихъ устъ. Зъ портретомъ авторкы й зъ передмовою Б. Гринченка. К. 1902. Слова выписаны только изъ однихъ разсказовъ Г. Б.

Глїб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні леґенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902. (XII и XIII томъ «Етноґрафічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»).

Гол. = Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси, собранныя Я. Ѳ. Головацкимъ... Изд. Императорскаго О-ва Исторіи и Древн. Россійскихъ. М. 1878. Въ четырехъ книгахъ, которыя обозначаются въ словарѣ римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одеждѣ и убранствѣ Русиновъ или Русскихъ въ Галичинѣ и сѣверо-восточной Венгріи. Я. Ѳ. Головацкаго. Спб. 1877.

Греб. = Сочиненія Е. П. Ґребенки. Томъ пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссійскій отдѣлъ.

Грин. = Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ... Б. Д. Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома.

Дещо. = Де-що про світ Божій. Виданне четверте... К. 1882.

Драг. = Малорусскія народныя преданія и разсказы. Сводъ Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдѣла И. Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Етноґрафічний збірник видає Етноґрафічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. Т. V. виданий під редакцією Д-ра Івана Франка. Льв., 1898. (Иные томы этого изданія см. **Гн.** и **Фр.**). Мѣстности записей: стр. 1—24 преимущ. Кубанск. область, отчасти Воронежск. г., 24—40 — Галиція, 42—72 — Гуцульщина, 73—75 — Тернопольск. у. въ Галиціи, 77—98 — Стрыйскій у. въ Галиц., 99—105 — Залуче надъ Збручемъ въ Галиц., 106—110 — Жидачевск. у. въ Галиц., 111—116 — Галиція, 117—120—изъ записей Бодянскаго, 121—140—Галиція, 141—159 — Буковина и Галиція, 161—233 — Галиція.

Єв., (**Єв. Мт.**,—**Мр**,—**Л.**,—**І.**) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі П. А. Куліш и д-р И. П. Пулюй. Л. 1880. Римскія цифры обозначаютъ главы, арабскія—стихи. Нѣкоторыя цитаты сдѣланы по вѣнскому (1871) изданію четвероевангелія и не сравнены съ изданіемъ 1880 г.

Еф. = Сборникъ малороссійскихъ заклинаній. Составилъ П. Ефименко. Изд. И. О-ва Ист. и Древн. Росс. М. 1874.

Желех. = Малоруско-нїмецкий словаръ. Уложили Е. Желеховскій и С. Недїльский. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвѣтскій бандуриста. Книга третія. Словарь Малороссійскихъ идіомовъ. Составилъ Николай Закревскій. М. 1861. — Нѣсколько цитатъ изъ пѣсенъ съ отмѣткою страницъ взято нами изъ первой книги „Стар. бандуристы“.

ЗОЮР. = Записки о южной Руси. Издалъ П. Кулишъ. Спб. 1856—1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западчаго Отдѣла Императорскаго Русскаго Географическаго Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянскихъ дѣтей въ Купянскомъ уѣздѣ. Собралъ П. Ивановъ. (Съ предисл. проф. Н. Ѳ. Сумцова). Х. 1889.

ІГ. = Збірникъ творівъ Іеремії Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулишъ. Байда, князь Вишневецький. Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григорий Квітка (Основъяненко) и ёго повісті. Слово на новий виходъ Квітчиних повістей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857. [Кулиша].

К. Дз. = Куліш Олелькович Панько. Дзьвін. Староруські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поэми П. А. Куліша. Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша. К. 1876.

К. Іов. = Иов. Переспів Павла Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великдень 1882 року видана типом другим з додатком послісловъя. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема. (Літературно-науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III).—Въ ссылкахъ римскія цифры—номера журнала, арабскія—страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ. Оповидання. Зъ передньмъ словомъ М. Чернявського. Бахмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Частына друга. Петро Сагайдачный. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божоі. Переспів український Павла Ратая. [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельнищина. Историчне оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поэзія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Царь Налывай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хроніка 1663 року. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочиненія Квитки (выписки изъ разныхъ изданій, которыя не были обозначены въ старыхъ карточкахъ).

Кв. П. = Сочиненія Г. Ѳ. Квитки. Малороссійскія повѣсти, разск. Грицькомъ Основъяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это изданіе сдѣлано лишь нѣкоторое количество ссылокъ).

Kolb. = Pokucie. Obraz etnograficzny, skreslit Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливъивъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ Од. 1890.

Ком. Р. І. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами й додатками. Переклав на українську мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. ІІ. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами переклав на українську мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для украінськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаровъ. Черниговка. Быль второй половины XVII в. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Энеида, на малороссійскій языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 1842. Римскія цифры—части, арабскія—страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревскаго по изданію: „И. П. Котляревскій. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ... подъ редакціей И. С. Левицкаго. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Украіні. А. Коціпінський. Перша сотня. К. (1862?).

КС. = Кіевская Старина. Ежемѣсячный историческій журналъ. К. Съ 1882 г. (Слова выписаны лишь изъ первыхъ двухъ годовъ журнала и изъ отдѣльныхъ статей послѣдующихъ годовъ).

Кух. = Сочиненія Я. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморії» въ журналѣ «Основа».

Лавр. = Пісні украïнського люду. Пісні про кохання. Видавъ Д. Лавренко. К. 1864.

Лв. = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцословъ на рôкъ звычайный 1861 (на стр. 96—102 списокъ галицкихъ народныхъ названій растеній).

Левиц. I. = Повісті Ивана Нечуя [І. Левицького]. Том. I. Л. 1872.

Левиц. К. К. = Перші киïвські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левіцький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге выправляне выдання. Ивана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повисти Ив. Левицького. Томъ I. Кайдашева симя. Повисть. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге выдання. Ивана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПЙО. = Иванъ Левицькый. Повисьти й оповидання. Томъ I. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левіцького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд украінского народа. Ескіз украінськоі міѳологіі. Написав Иван Левіцький. Л. 1876.

Левч. = Опытъ русско-украинскаго словаря. Составилъ Михаилъ Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ украïнськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шесть выпусковъ.

Лукаш. = Малороссійскія и червонорусскія народныя думы и пѣсни. [собранныя П. Лукашевичемъ]. Спб. 1836.

Люб. = Письма Антонія Любичь Могильницкого. (Библіотека «Зорѣ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинскія народныя пѣсни, изданныя Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. М. 1834.

Макс. (1849). = Сборникъ украинскихъ пѣсень, издаваемый Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. К. 1849.

Маркев. = Обычаи, повѣрья, кухня и напитки малороссіянъ. Извлечено изъ нынѣшняго народнаго быта и составлено Николаемъ Маркевичемъ... К. 1860.

МВ. I. = Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другимъ виданнямъ... Спб. 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка. Томъ другий. Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка. Спб. 1865.

МВ. (О.1862. I). = „Від себе не втечеш" разсказъ М. Вовчка въ 1-й кн. Основы за 1862 г.

МВ. (О.1862. III). = „Институтка" разсказъ М. Вовчка въ Ш-й. кн. „Основы" за 1862 г.

МВ. (К. С)... = „Чортова пригода", сказка М. Вовчка въ Х-й книгѣ „Кіевской Старины" за 1902 г.

Мет. = Народныя южнорусскія пѣсни. Изданіе Амвросія Метлинскаго. К. 1854.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного—Якова Миколаевича. (Зоря, 1893, № 24, стр. 480—481).—Слова изъ сѣверной части Каменецкаго у. въ Галиціи.

Мил. = В. П. Милорадовичъ. Народные обряды и пѣсни Лубенскаго уѣзда, Полтавской губ., записанные въ 1888—1895 г. (Х-й т. „Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва, 1897).

Мил. М. = Народная медицина въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттискъ изъ журнала „Кіевская Старина". К. 1902.

Мил. Св. = Свадебныя пѣсни въ Лубенскомъ уѣздѣ, полтавской губ. Собралъ В. М[илорадовичъ]. Изданіе редакціи журнала „Кіевская Старина". К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ. І. Мирного. Чч. I и II. (*Рада*, альманахъ, двѣ части, К. 1883, 1884.—Римскія цифры—части альманаха, арабскія—страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, јак јасла повні? Роман з народнього життьа П. Мирного та І. Білика. Ж. 1880.

Мкр. Г. = Гарасько, або талан и в неволи. Повисть в стыхах Мих. Макаровського. („Южный Русскій Зборникъ" изданіе А. Метлинскаго, Х. 1848).

Мкр. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р. Зборникъ, изд. А. Метлинскаго, Х. 1848).

Млак. = Данило Млака. (Ізидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий. Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусскій литературный сборникъ. Издалъ Д. Мордовцевъ. Саратовъ. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанныя въ Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою. (Второй выпускъ II тома „Сборника Харьков. Ист.—фил. О-ва). Харьк. 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та ще де-шчо Амвросія Могилы. Х. 1839.

Морд. К. = Даныло Мордовець. Козакы и море. Поема. Спб. 1897

Морд. Оп. = Д. Л. Мордовець. Оповидання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крашанку-писанка П. Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовець. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскресытель правобережнои Украины. Историчне оповидання. Напысавъ Даныло Мордовець. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Материяли до українсько-руської етнольогії. Видання етноґрафичної комисиї за редакциею Хв. Вовка. Л. 1899, 1900. т. т. I и III (иные томы см. *Шух*). Мѣста записей: т. I, стр. 33—52—Добруджа, 53—67—Черниговщина, 68—78—Галиція, 79—95—Черниговщина, 96—110—Галиція, 111—156—Гадяцкій у., 157—168—записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26—Галиція, 27—32—Каменец. у. въ Галиціи, 33—60—Старомиській у. въ Галиціи, 70—173—Черниговщина.

Ном. = Українські приказки, прислівъя и таке инше. Збірники О. В. Марковича и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусскій литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogonowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловскій. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrał Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморскіе козаки въ ихъ гражданскомъ и военномъ быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потебня. К исторіи звуков русскаго языка. Варш. 1876—1883. 4 вып.

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературне. Л. 1867, 1868.

Р. Дн. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича—записи народныхъ пѣсенъ.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкаго—записи народныхъ словъ, разсказовъ и пр., сдѣланныя И. С. Левицкимъ въ Кіевской губ.

Рудан. = Твори Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народныя южнорусскія сказки. Издалъ И. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чп. = Чумацкія народныя пѣсни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатоль Свыдныцькый. Люборацьки. Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библія старого и нового завіту. Русько-українською мовою переложена. Л. 1869.—Переводъ П. Кулиша. Здѣсь не вся Библія, а только первыхъ пять книгъ.

Сим. = Разсказы М. Т. Симонова. (Номиса). Изданіе „Кіевской Старины“ К. 1900

Слов. Д. Эварн. = Слова изъ рукописнаго собранія. Д. И. Эварницкаго.

Снiп. = Снjпъ, украинській новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Рjкъ первій. Х. 1841.

Стор. = Українські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стор. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малороссійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества. Харьк. Съ 1891 г., начиная съ т. III-го. (Иные томы см. **Мил.**, **Миж**).

Федьк. I, II, III. = Поэзіи Іосифа Федьковича. Часть первая. Л. 1862. Поезиї Юрия Городенчука Федьковича. Випуск другий. Коломия. 1867. То-же, вып. III-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1876.

Фр. (Желех). = Слова, записанныя отъ народа г. Ив. Франкомъ и помѣщенныя въ словарѣ Желеховскаго.

Фр. Пр. = Галицько-руські народнї приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Вип. 1. (А—Відати) [т.Х-й „етноґрафічн. збірника“ Наук. т-ва ім. Шевченка]. Л. 1901.

Хата. = Хата. 1860. Издавъ П. А. Куліш. Спб.

ХС. = Харьковскій сборникъ. Литературно-научное приложеніе къ „Харьковскому Календарю“ Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусскія бытовыя пѣсни. Очерки изъ жизни провинціальнаго захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Пѣсни изъ черниговской губ., напечатанныя въ книжкѣ: „Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на 1896/7 годъ. Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной И. Р. Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. „Матеріалы и изслѣдованія, собранные д. чл. П. П. Чубинскимъ. Спб. 1872—1878. Семь томовъ.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Коштомъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867.

Шевч. II. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый. А—Б. К. 1861.

Шейк. = Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю. Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899, 1901. [Томы II и IV „Матеріялів до укр.-р. етнольоґії“ Наук. т-ва ім Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лірна поэзія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевъ. Слобожанщина. Лирна поэзія. Х. 1898.

Кромѣ того, при взятыхъ случайно изъ нѣсколькихъ книгъ словахъ проставлены соотвѣтствующія заглавія (*Срезневскій*, Запорожская старина, *Гринченко*, Изъ устъ народа и пр.).

Для русской части словаря мы пользовались слѣдующими пособіями:

Словарь русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи наукъ. Спб. Съ 1891.

Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ. Второе изданіе. Спб. 1867—1869. Четыре тома.

Толковый словарь живаго великорусскаго языка В. И. Даля. Изд. О-ва любителей Росс. Сл. М. 1863—1866. Четыре тома.

СПИСОКЪ СОКРАЩЕНІЙ.

Безл. — глаголъ безличный.

Бердич. у. — Бердичевскій уѣздъ.

Богод. у. — Богодуховскій уѣздъ.

Борз. у. — Борзенскій уѣздъ.

Брацл. у. — Брацлавскій уѣздъ.

Васильк. у. — Васильковскій уѣздъ.

Галиц. — Галиція.

Гл. — глаголъ.

Гуцул. — Гуцульщина.

Донск. об. — Донская область.

Екат., Екатер. у. или г. — Екатеринославскій уѣздъ или Екатеринославская губернія.

Ж. — имя существительное женскаго рода.

Житом. у. — Житомірскій уѣздъ.

Зміев. у. — Зміевскій уѣздъ.

Зоол. — названіе зоологическое.

Камен. у. — Каменецкій уѣздъ.

Канев. у. — Каневскій уѣздъ.

Кіевск. у.,-г. — Кіевскій уѣздъ,—губернія.

Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградскій уѣздъ.

Кременч. у. — Кременчугскій уѣздъ.

Кролев. у. — Кролевецкій уѣздъ.

Ласк. — выраженіе ласкательное.

Лебед. у. — Лебединскій уѣздъ.

Лохв. у. — Лохвицкій уѣздъ.

Лубен. у. — Лубенскій уѣздъ.

М. — имя существительное мужескаго рода.

Меж. — междометіе.

Мирг. у. — Миргородскій уѣздъ.

Міусск. окр. — Міусскій округъ.

Мн. — множественное число.

Могил. у. — Могилевскій уѣздъ Подольской губерніи.

Мѣст. — мѣстоименіе.

Нар. — нарѣчіе.

Насѣк. — насѣкомое.

Нескл. — имя несклоняемое.

Н. Вол. у. — Новградъ-Волынскій уѣздъ.

Новомоск. у. — Новомосковскій уѣздъ.

Н. П., Нп. — народная пѣсня.

Нѣжин у. — Нѣжинскій уѣздъ.

Об. — имя существительное общаго рода.

О. в., Одн. в. — однократный видъ.

Одесс. у. — Одесскій уѣздъ.

Павлогр. у. — Павлоградскій уѣздъ.

Переясл. у. — Переяславскій уѣздъ.

Пирят. у. — Пирятинскій уѣздъ.

Подольск. г. — Подольская губернія.

Полт. г. — Полтавская губернія.

Посл. — народная пословица.

Пред. — предлогъ.

Пт. — птица.

Радом. у. — Радомысльскій уѣздъ.

Раст. — растеніе.
С. — имя существительное средняго рода.
С. в., сов. в. — совершенный видъ.
Сз. — союзъ.
Славян. у. — Славяносербскій уѣздъ.
См. — смотри.
Соб. — имя собирательное.
Сум. у., Сумск. у. — Сумской уѣздъ.
Тавріч. г. — Таврическая губернія.
Терск. обл. — Герская область
Ув. — имя увеличительное.
Угор. — Угорщина.
Ум. — имя уменшительное.
Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьковскій уѣздъ, Харьковская губернія.
Херс. у., Херс. г. — Херсонскій уѣздъ Херсонская губернія.
Хот., Хотин. у. — Хотинскій уѣздъ.
Черк. у. — Черкасскій уѣздъ.
Черниг. у., г. — Черниговскій уѣздъ,— губернія.
Черном. — Кубанская область.
Чис. — имя числительное.

При именахъ прилагательныхъ отмѣткой, дающей грамматическое опредѣленіе слову, считаются буквы *а*, *е* или *я*, *є*, которыя обозначаютъ окончанія женскаго и средняго рода.

АЗБУКА.

А, Б, В, Г, Ґ, Д, Е, Є, Ж, З, И, І, Ї,

Й, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х,

Ц, Ч, Ш, Щ, Ь, Ю, Я.

Примѣчаніе. Въ выговорѣ *Г* = лат. *h*, Ґ = лат. *g*, *Е* = *э*, *Є* = русскому *е* или *ѣ*, *И* — среднее между русскими *ы* и *i*, *І* = русск. *И* или *І*, *Ї* = *ЙІ*.

A.

А, *сз.* 1) А, же, но, напротивъ. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та кряче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні.* Ном. № 30. 2) Да.—*Течуть річки, а все кроваві.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п. Въ началѣ предложенія часто означаетъ—да и: *А жаль же мені та тії тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) Въ началѣ предложеній вопросительныхъ и предложеній, служащихъ отвѣтомъ на нихъ, употребляется для усиленія рѣчи. *А чи його звірі з'їли, а чи він втопився?* Н. п. *А був же ти в його вчора? — А був.* 4) **А-ні, А-ні же!** Даже не, ни, ничего. *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I, 15. *Нікому ж про це а-ні же!* 5) **А-ні—а-ні.** Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. Ш. 73.] *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневії сади, не зазеленіє а-ні м'яточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) Въ соединеніи съ междометіями для обращенія къ животнымъ выражаютъ желаніе удалить ихъ, прогнать: **А бир!** на овецъ; **а базь!** на ягнятъ; **а гуш! а киш!** на куръ. Каменецк. у.; **а дзус! а кота!** на кошекъ; **а кур!** на индѣекъ. Kolb. I, 66. 7) **А-то.** См. **атб.** 8) **А-чхи!** См. **Ачхи.**

А! *меж.* А, ахъ! *А, яке лихо!* Впрочемъ, чаще употребляется *ой!*

А-а и а-áсі, *меж.* Дѣтск.: испражняться. *Ходім а-áсі!*

А-а-а, *меж.* Колыбельный припѣвъ: бай-бай! *А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

Аáкати, каю, еш, *гл.* Говорить, выговаривая «о» какъ «а», по великорусски. *Нехай шакають вельможні з москалями, як цвенькали та тинкали з ляхами.* К. Дз. 34.

Аáкуватий, а, е. Употребляющій великорусскую акающую рѣчь. *Аакувати Русь.* К. Дз. 100.

Абáзь! См. союзъ **А,** 6. Шейк.

Абáхта, ти, *ж.* Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105.

Абéтка, ки, *ж.* Азбука. *Українська абетка. Виспачив Микола Гацук.* М. 1861. Ум. **Абеточка.**

Абéтний, а, е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абéточка, ки, *ж.* Ум. отъ **абетка.**

Аби́ и **аби́-б,** *сз.* 1) Дабы, чтобы, лишь-бы. *Я гроші дам, аби він зробив. Аби люде, а він буде.* Посл. *Аби день до вечора.* Лишь-бы день прошелъ. *Я то зроблю, аби б було, як ви кажете.* **Аби́-м, аби́-х.** Чтобы, пусть. *Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Ogon. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Аби́-де.** Гдѣ бы то ни было, гдѣ-нибудь, гдѣ попало. *Та я аби-де захрону.* 3) **Аби́-коли.** Когда-нибудь, когда-бы то ни было. *В Лубенщині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки весною, а і аби-коли.* Ном. с. 282, № 576. 4) **Аби́-куди.** Куда-нибудь, куда-бы то ни было, куда попало. *Неси сміття аби-куди!* 5) **Аби́-то.** Лишь-бы, какъ-нибудь, такъ себѣ, шутя. *Він усе робить аби-то.* 6) **Аби́-хто.** Кто-нибудь, который-нибудь, всякій. *Та це і аби-хто зробить. Побить, то й аби хто знайдеться, — от иное діло пожалувать.* Ном. № 4072. 7) **Аби́-чий.** Чей-нибудь, чей-бы то ни было. *Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Шевч. 183. 8) **Аби́-що.** Что-нибудь, кое-что, что-бы то ни бы-

ло: *Та будеш там робити аби-що,—от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що!* А чтобъ тебѣ! Ном. № 3257. Иногда употребляется какъ существительное въ значеніи: малозначительная вещь, негодная вещь, человѣкъ, не заслуживающій вниманія, уваженія. *Дав таке аби-що,—тільки на смітник викинути! От, якесь аби-що! а величається мов яка цяця!* 9) **Аби-як.** Какъ-нибудь, какъ попало. *Одружись! Чому ні?—А тому ні, каже Гриць, що любої пари не знайшов, а побратись аби-як не гоже.* МВ. І. 64. *Ти все робиш тільки аби-як.* 10) **Аби-який.** Какой-нибудь, какой попало. *Вельможна панськая персона явилася перед Плутона не як аби-який харпак.* Котл. Ен. VI. 44. 11) Съ отрицаніемъ эти выраженія принимають значеніе чего-то важнаго, не зауряднаго. напр.: *Це чоловік не абі-який,* т. е. не изъ заурядныхъ. *Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не-аби що він.* Гліб. 82.

Абир! См. союзъ **А,** 6.

Абищиця, ці, *ж.* Пустяки, мелочь. *Це така абищиця, що не варт і казати.* Уман. III. 222.

Аблегат, та, *м.* Депутать (Галиц.). Голов. III. 261.

Або, *сз.* 1) Или. *Нехай це зробить він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі виїсть.* Шевч. 154. 2) Развѣ, нешто. *Або я знаю? Або ж і не жаль?* Драг. 143. 3) **Або—або.** Или—или, либо—либо. *Або пан, або пропав.* Посл. *Або тобі, або мені та на світі не жити, або нашому розлучнику головою наложити.* Чуб. III. 140. 4) **Або-що.** Что-ли. *Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: „Чого це так довго, Парасю?"* МВ. II. 22. 5) **Або щб?** Развѣ что? А почему? *Не йди до корчми!—Або що? от і піду!*

Абомовня, ні, *ж.* Отголосокъ, эхо. *Ударить плова з громами, від яких росходиться по всіх горах абомовня — відгомін.* Шух. І. 212.

Абрюкати, каю, еш, *гл.* = **Аврукати.** Шейк.

Абрюку, *меж.*, выражающее голубиное воркованіе. Шейк..

Абшит, ту, *м.* Отставка. *Абшит дістав.* Фр. Пр. 1.

Абшитований, а, е. Отставной, уволенный. *Він уже від того абшитований.* Фр. Пр. 1.

Абшитувати, тую, еш, *гл.* Давать отставку, увольнять.

Ава, ави, *ж.* Родъ рыболовной сѣти двойной, при чемъ одна сѣть съ большими очками; сѣть ставятъ на нѣкоторое время въ воду, въ ней запутывается рыба. МУЕ. І. 47 (Добруджа).

Авдитор, ра, *м.* 1) Ученикъ, назначенный для выслушиванія уроковъ товарищей. Левиц. І. 152. 2) Авдиторъ. *У Чернівцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири официри у білих кабатах — сивий майор напереді, за столом авдитор.* Федьк. Ш. 146.

Авдиторія, рії, *ж.* Аудиторія. К. Кр. 37. *Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдиторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ.* Левиц. Пов. 52.

Авдиторство, ва, *с.* Пребываніе **авдитором** (въ 1-мъ знач.).

Авдиторський, а, е. Принадлежащій, свойственный **авдитор**'у.

Авдиторувати, рую, еш, *гл.* Заниматься выслушиваніемъ уроковъ товарищей.

Авдотька, ки, *ж.* Видъ рыбы: gobius barbatula. Шейк.

Авжеж, *нар.* 1) Да, конечно, разумѣется. *Чи ти був там?—Авжеж!* 2) Вѣдь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: какъ-разъ! *Дай табаки!—Авжеж!*

Авру́кання, ня, *с.* Воркованіе.

Авру́кати, каю, еш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. Желех.

Аврюшник, ка, *м.* Барашекъ-ягненокъ, годный въ будущемъ на авряка (см.). *Ловкий аврюшник—хай росте.* Мнж. 175.

Аврик, ка, *м.* Баранъ, оставляемый на плодъ. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик,—треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австралія, лії, *ж.* Австраліи Желех.

Австральський, а, е. Австралійскій. Желех

Австрия, риї и **Австрія, рії,** *ж.* Австрія. Желех.

Австрияк (и **австріяк**), **ка, австрияка, ки,** *м.* Австріецъ. *Ото австрияка живе.— Де ж він тут узявся?—Зайшов відкілясь.* Славяносерб. у

Австрият, та, *м.*=**Австрияк.** ЗОЮР. II. 40.

Австриярський и **австріяцький, а, е.** Австрійскій.

Австрия́чка и австріа́чка, ки, *ж.* Австрійка.

Автенти́чний, а, е. Достовѣрный, подлинный. *Що більш довідуватимемось про неї* (старовину українську) *з аутентичних джерел, то все виразніш стоятиме вона перед очима нашого духа.* К. Досв. [изд. 1876]. 3.

Автобиогра́фия, фиї, *ж.* Автобіографія. *Не пишу я своєї автобиоґрафиї, а ні своїх мемуарів.* К. Х. П. 41.

Авто́ґраф, фа, *м.* Автографъ. *В автоґрафі моєму не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. П. 31.

Авто-да-фе́, *с. несклоняемое.* Автодафе, сожженіе инквизиціей еретика. *Без ножа і авто-да́-фе людей закували та й мордують.* Шевч. 410.

Автор, ра, *м.* Авторъ. *Обидва автори брали собі спільні виспіви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власностю кожного.* К. Іов. Передм. X.

'**Авторка, ки,** *ж.* Женщина-авторъ. Желех.

'**Авторство, ва,** *с.* Авторство. Желех.

'**Авторський, а, е.** Авторскій. Желех.

Аву́! *меж.* для выраженія воя собаки, волка. Шейк.

Аву́л, ла, *м.* Аулъ. *Тоді біжить* (татарва) *у свої авули, миттю орду склика*є. К. Укр. 23.

Аву́рр! *меж.* выражающее ворчаніе собаки. *Прийшовши вона* (лисичка) *взяла ту торбу з сучкою, підняе її догори дручком..., до тая сучка: «авурр!»* Рудч. Ск. I. 16.

I **Ага́,** *меж.* А! Вотъ какъ! А что! *Ага, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II **Ага́.** *нар.* 1)=Эге. *А казав же він?—Ага!* Шейк. 2) Ироническ.: какъ разъ! *Зробив же він своє діло?—Ага!*

Ага́-га, *меж* 1) Выражаетъ удивленіе. *Ага-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вотъ что!— *Та се не мати йому дала, а сестра.—Ага-га! Ага-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I. 47.

Ага́кало, ла, *с.* и *м.* Только и отвѣчающій утвердительно: ага̀. *От цей ще мені агакало!* или: *От це ще мені агакало!*

Ага́кання, ня, *с.* Постоянный отвѣтъ утвердительнымъ: ага̀.

Ага́кати, каю, еш, *гл.* Произносить: ага́. Желех. *Чою ти все тільки агакаєш? казав би до діла!*

Ага́рський и **агаря́нський, а, е.** Турецкій, магометанскій. *А по Чорному морю супротивна хвиля встава*є, *судна козацькі на три части розбива*є. *Одну часть взяло—в землю агарську занесло.* АД. I. 186. Въ вар.: *В агарянську землю заносило.* Ib. 190. *Синє море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило.* Шевч. 255.

Агаря́нин, на, *м.* Магометанинъ, турокъ. Кулишъ.

Агаря́нка, ки, *ж.* Магометанка, турчанка.

'**Агел, ла,** *м.* Сатана, діаволъ. *Жиди як агели закричали: «Ай-вій!»* Рудч. Ск. II. 129.

Аге́л, лу, *м.* Круглая небольшая загородка, составленная изъ отдѣльныхъ стѣнокъ плетня и кольевъ, — для помѣщенія части овецъ. [Кубанск.]. О. 1862. V. Кух. 36

Агет, та, *м.* Мотъ, мошенникъ. Чуб. VII. 574.

Аги́, аги́й, агі́ (на тебе)! *меж.* выражающее порицаніе. Желех. *Агі на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Аги́кати, каю, еш, *гл.* Кричать аги. Желех.

Аго́в! Аго́сь! *меж.* Означаетъ призывъ и откликъ: Ау! го, го! Эй! Послушай! *Агов, старий!—Агов!—Чи Семену пак буде годів з 20? - Аго ж.* Морд. О. 1861. 20.

'**Агрус, су,** *м.*=**Аґрус.** Драг. 71. См. аґрес.

Агу́! *меж.* 1)=**Аго́в.** 2) Уже, вотъ, какъ вотъ. *Агу, нашій Марусі трошки легше стало.* Кв. I. 45. *Агу, їй стало більше волі.* Кв. I. 207. 3) Прочь! кишъ! (на гусей). *Чи то не гуси, то пани! Дивися—в ирій полетіли.. Агу! гиля! до сатани!..* Шевч. 520. 4) Подражаніе воркованію голубей. *Каже голубка: «Агу! а ту забув, а другую здумав. Агу, а ту забув, а другую здумав!»* Рудч. Ск. II. 125.

Агу́ш! *меж.* См. союзъ **А**, 6. **Агуш на банта, агуш на сідало**—крикъ на проходящихъ публичныхъ женщинъ. Каменец. у. Ном. №8839.

Аґа́, аґи́, *м.* Старшина, начальникъ (у турокъ, татаръ и пр.). «*Хлоп'ята!» обізвавсь аґа, отаман сивий.* К. МХ. 23.

Аґе́нт, та, *м.* Агентъ. *Аґенти нас подурили.* ЕЗ. V. 239. *Зачали аґенти тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати.* ЕЗ. V. 73.

'**Аґрес, аґрис, са,** '**Аґрист, та,** '**Аґрус, су,** *м.* Крыжовникъ. Rhamnus grossularia,

ЗЮЗО. I. 133. *Аґрист уже достиг.* Шейк. *Нарви аґрусу!*

Аґрусівка, ки, *ж.* Наливка изъ крыжовника. Ум. **Аґрусівочка.** *Аґрусівочко, нема над тебе наливки!*

Аґрусо́вий, а, е. Крыжовниковый. *Аґрусовий кущ.*

Аґу́! Аґусі! *меж.* Ласкательное обращеніе къ маленькимъ, преимущественно груднымъ дѣтямъ. *Аґу, Івасю, аґу, не плач!*

Ад, а́ду, *м.*=**Пекло.** *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду.* Чуб. III. 359

Адама́шка, ки, *ж.*=**Адамашок.**

Адама́шковий, а, е. Сдѣланный изъ адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адама́шок, шка, *м.* Адамашка, сортъ шелковой матеріи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку.* Гол. I. 318.

Ада́мів, мова, ве. Принадлежащій Адаму **Ада́мова голова́.** 1) Рисунокъ человѣческаго черепа подъ изображеніемъ креста — въ поминальныхъ *граматках*, на крестахъ, на дверяхъ (въ рисункѣ къ празднику Богоявленія и пр.) 2) Родъ паука. 3) Родъ мотылька: Sphinx caput mortuum. 4) Раст. Eryngium campestre L. ЗЮЗО. I. 122. **Ада́мове ребро́,** раст.: а) Thysellinum palustre. ЗЮЗО. I. 138. б) Valeriana dubia. ЗЮЗО. I. 165. **Ада́мові вівці.** 1) Верблюды. 2) Степной миражъ. **Адамові слізки́.** Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець эконом.* Шевч. 297.

'Адде. 1) *нар.* Тутъ, здѣсь. Желех. 2) *меж.* Смотри! Вотъ! Ogon. 217.

Адé! *меж.* Сюда! Желех.

Адéс, су, *м.* Одесса (городъ). Ном. № 749.

Аджé, Аджé ж, *нар.* 1) Вѣдь. *А ондаси душу? — пита чорт. — «Тю, дурний!.. Адже як я дам тобі душу, то тоді мені не тільки грошей, а й нічого не треба.* Рудч. Ск. II. 21. *Адже ти бачила!* Шевч. 317. 2) Да, конечно. *Чи ти підеш туди? — Адже ж!*

'Адзимка, ки, *ж.* Родъ хлѣба изъ неквашеннаго тѣста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзу́с! 1) См. союзъ **А,** 6. 2)=**Дзуски.**

Адзу́ски!=**Даускн!**

Ади́, Аді́т. Аді́тетко, Аді́тко (сокращ. изъ **а диви́, а диві́т**). Смотри! смотрите! Желех.

Адре́са, си, *ж.* Адресъ. Желех.

Адресува́ти, су́ю, еш, *гл.* Адресовать. Желех.

Адту́й, *нар.*=**Звідти.** *Адтуй гора, адтуй друга, антам долиночка, — межи тима двома гори моя любаночка.* Гол II. 455.

Аду́зь! *меж.* Крикъ на голубей, чтобы прогнать ихъ. Шейк.

Адука́т, Адука́нт, та, *м.* Адвокатъ. Желех. *'Адукат, то такий пан, що помагає брехати.* Фр. Пр. 2. *Не оббірайсі мені за адуката.* Фр. Пр. 2.

А-е, А-ек, *нар.* Такъ. Галиц. Вх. Зн. 1.

Аер, Аїр, ру, *м.*=**Гав'яр.** Мил. 35. ЗЮЗО. 1. 109. Кролевец. у.

Аж, *сз.* 1) Такъ-что даже, ажно, даже. *Дурний, аж крутиться.* Посл. *А прокинувся мій пустунчик — і гуком його в хаті, аж сохи движять.* МВ. II. 10. *Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю.* Шевч. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. I. 34. *Аж чудно далебі мені!* Гліб. 71. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Передъ словами, обозначающими количество, указываетъ на значительность послѣдняго и переводится словомъ «цѣлыхъ»: *Аж три дні морочився з цією роботою,* т. е. цѣлыхъ три дня возился съ этой работой. *Коли чують: щось гуркотить. — аж то гайдамаки, аж дванадцять.* Рудч. Ск. II. 181. *Аж три пари на радощах кумів назбірали.* Шевч. 108. 3) Передъ словами, показывающими мѣсто или время, употребляется обыкновенно съ предлогами: до, за, на и пр. въ значеніи «самый», указывая на достиженіе отдаленнаго или крайняго предѣла. *Аж до моря Запорожці степ широкий крили.* Шевч. 124. *Аж на вершечок зліз на грушу. Аж під піл заліз, шукаючи. Оп приїхав Гамалія аж у ту Скутару.* Шевч. 61. *Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною.* Мет. 41. *Вип'єш, — біжи яко мога, щоб там ні кричало, не оглянься, поки станеш аж там, де прощалась.* Шевч. 16. *Аж до вечора сидів у його, — вже смерком вернувся додому.* 4) **Аж по́ки.** До тѣхъ поръ пока. *Пробувайте в господі, аж поки вийдете звідтіля.* Ев. Мр. VI. 10. 5) **Аж-агóсь, аж ось, аж ось де, аж осьдечки, аж ôт, аж от де.** Вотъ, вотъ гдѣ; какъ вотъ. Мвж. 175. *Де хлопок? — «Аж ось». Аж осьдечки опинився, ганявшись за конем. Тільки що випрягають коней, аж ось іде лейстровий городський козак Головко.* ЗОЮР. I. 256. *Аж ось прилітає змій.* Рудч. Ск. I. 132. *Аж ось настає голод.* Рудч. Ск. II. 35.

Аж от перестріва його на дорозі становий. Рудч. Ск. II. 161. 6) **Аж ось коли, аж от коли.** Вотъ когда. *Аж ось коли довідався, а то все не знав.* 7) **Аж он, аж ондечки.** Вонъ тамъ. *Аж ондечки він живе на тому краю села.* 8) Какъ вотъ уже, какъ вдругъ. *Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає.* Шевч. 218. *Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.* Мет. 21. *Дивляться, аж там приковані три змїїхи.* Рудч. Ск. II. 72. *Тілько що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню.* ЗОЮР. I. **Аж гульк!** Какъ вдругъ. *Аж гульк—з Дніпра повиринали малії діти, сміючись.* Шевч. 28. 9) Анъ; а между тѣмъ. *Я думав так, аж воно инакше.* 10) **Аж-аж-аж!** Показываетъ усиленное дѣйствіе, желаніе. *Сидів, сидів* (голодний вовк), *так їсти аж-аж-аж!..* Рудч. Ск. I. 3) *«Грійте окропу!—я миться буду!» Мати нагріла такого гарячого, що аж-аж-аж!* Грин. I. 43.

Аже́=Адже. *Аже ти не забув, Трохиме...* О. 1861. V. Ніс, 66. *Аже ж і в тебе, тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила.* К. ЧР. 246.

Аже́нь, *сз.*=**Аж.** Вх. Зн. 1.

Аз, аза́, *м.* Названіе буквы а, азъ. *Казав мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив,—попав в його руки.* Закр. I. 122. **'Ази́.** Буквы. *Як напише, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала,—лягала три рази.* Чуб. V. 1188. **'Ази́ писа́ти.** Учиться писать азбуку по прописи. Ум. **'Азик. 'Азика узяти.** Получить отмѣтку объ отсутствіи въ классѣ. Шейк.

'Азбу́ка, ки. *ж.* Азбука. *І азбуку по кунштиках заходилась вчити.* Шевч. 328. *Приложися до азбуки, будуть повні кишені і руки.* Фр. Пр. 3.

Азбуко́вий, а, е. Азбучный. Шейк.

'Азик, ка, *м.* Ум. отъ **аз.**

'Азия. зиї и **'Азія, зії,** *ж.* Азія. *В татарських піснях середньої Азиї...* Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азиа́т и **азія́т, та,** *м.* 1. Азіатъ. 2) Варваръ, жестокій человѣкъ. Харьк. г.

Азия́тка и **азія́тка, ки,** *ж.* 1. Азіатка. 2) Варварка, жестокая женщина. Харьк. г.

Азия́тство и **азия́цтво, азія́тство** и **азія́цтво, ва.** *с.* 1. Азіатскіе народы. *Варягоруська аристократія втеряли територію, котру осягла була правом оборони від хижого азиятства.* К. ХП. 115. 2) Варварство, жестокость.

Азия́тський и **азия́цький, ав'я́цький** и **азія́тський.** 1) Азіатскій. К. Кр. 28. *Замчано кобзаря на край світу між азиятську дичу* К. ХП. 130. 2) Варварскій, жестокій.

Аїр. См. **аєр.**

I **Ай!** *меж.* Ай, ахъ!—выраженіе испуга, боли. *Ай-ай-ай! закричу, їй же то Богу закричу!* Шевч. 306. Употребляется также для выраженія похвалы *Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони й ззїли.* Рудч. Ск. I. 94.

II **Ай!** *сз.* Да, но. *Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода!* Гол. IV. 459.

Айбо, *сз.*=**Альбо** [Угор.]. Ogon. 159.

Айва́, ви́, *ж.* Айва, Cidonia vulgaris (фруктъ). ЗЮЗО. I. 120.

Ай-ве́й! *меж.* Восклицаніе для насмѣшки надъ испугавшимся евреемъ.

Айві́вка, ки, *ж.* Наливка изъ айвы. Котл.

Ай-ві́й, *меж.*=**Ай-вей.** *Жиди як агиля закричали: «Ай-вій, чоловіче!»* Рудч. Ск. II. 29.

'Айкало, ла, *ж.*=**Ая́йкало.**

'Айкати, каю, еш, *гл.*=**Аяйкати** Желех.

'Айно, *нар.* Да, такъ (Галиц. и Угор.) Ogon. 158. Вх. Зн. 1.

Акаде́мик, ка, *м.* 1) Академикъ, членъ академіи. 2) Студентъ академіи, университета. Желех.

Академи́чний, а, е. Академическій. Желех.

Акаде́мія, мії, *ж.* Академія. *Наші дуки великим коштом громадським академиї да школи споряжали.* Хата. VП.

'Акання, ня, *с.* Частое повтореніе меж. **а.**

'Акати, каю, еш, *гл.* Часто повторять меж. **а.**

Ака́хвист и **ака́хтист, та.** *м.* Акафистъ. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку гримаєш.* Ном. № 859. *Аж перехрестилась Ганна, дякуючи Богові, і дала собі зарок найняти акахтист і обміняти свічку.* Левиц. I. 66. *Акафисти наймив.* Чуб. II. 393.

Ака́ція, ції, *ж.* Раст. Акація, Acacia. ЕЗ. V. 246. *Тільки де-не-де стоїть дов-*

ошия вишня, безлисти акация попід кращими хатками. Левиц. І. 91. **Жовта акація.** Caragana arborescens L. ЗЮЗО. І. 115. **Біла акація.** Robinia. Pseudo-acacia L. ЗЮЗО. І. 134.

Акварели́ст, та, *м.* Акварелистъ. *Тут треба маляра акварелиста.* Шевч. О. 1862. ІІІ. 4.

Акваре́льний, а, е. Акварельный. *Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називаеться вона сепія.* Шевч. О. 1862. ІІІ. 4.

Аке́ц! *меж.* Крикъ на телятъ. Шейк.

Аксами́т, ту, *м.*=**Оксамит.** *Через улицю перезва нам дороженьку перейшла; а все в злоті, в аксамиті і в червоних чоботях.* Мет. 236.

Аксами́тка, ки, *ж.*=**Оксамитка.**

Аксами́тний, аксами́товий, а, е.=**Оксамитний.** *Чорна шовкова сукня, нообшивана чорними аксамитовими стрічками.* Левиц. І. 429.

Акт, ту, *м.* 1)=**Дія** (въ драматическомъ сочиненіи). О. 1862. ІІІ. 52. 2). Актъ, документъ. *В наших церковних і манастирських архивах уськi дівиисні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63

Акто́р и **Актьо́р, ра,** *м.* Актеръ. *Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорацій.* Левиц. І. 478. *Один актьор грав дуже погано... в партері почали сміятись.* Левиц. Пов. 139.

Акто́рка и **актьо́рка, ки,** *ж.* Актриса. Желех. *Чи не була вона в актьорках в театрі?* Левиц. І. 465.

Акто́рський и **актьо́рський, а, е.** Актерскій. Желех.

Акура́т, *нар.* Точно, какъ разъ. *Буде акурат, як ти казав.* Желех.

Акура́тний, а, е. Аккуратный. Желех.

Акура́тність, ности, *ж.* Точность, аккуратность. Желех.

Акура́тнісько, *нар.* Точнехонько. Желех.

Акура́тно, *нар.* Аккуратно.

Але́, *сз.* и *меж.* 1) Но, однако, впрочемъ. *Не родить рілля, але Божа воля.* Ном. № 28. *Єсть і бідніші од нас, а живуть же...—Запевне, що живуть; але яка жизнь їх?* Котл. НП. 370. *Хотіла спать, але не спала* Шевч. 558. *Нема нічого без* **але.** Ном. 2447. 2) **Але́ ж, але́ ж бо.** Вѣдь, вѣдь; однако уже. *Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак Нечай на тоє не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає.* Лукаш. 119. 3) Употребл. въ значеніи: Толкуй! разсказывай! Ну, вотъ! *Відкіля се ти тут узявся?—Але, відкіля! Адже ти і зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю.* Кв. II. 291. *«Мабуть підсудок?»—Ні!—«Так лев?»—Ні!—«Так мішок з дукатами?»—Ні, ні! «Так папорті цвіток?»—Але-ж!*—Греб. 373. 4) Неужели? Однако! *А по чім груші?—По гривні.—Але!* 5) **Але́-але́! Але-ж!** Какъ бы не такъ! дожидайся! *І мені ж даси меду, як віддереш?—Але-але! «Годі вилежуватись, іди молотить!»—Але-ж!*

Але́мбик, ка, *м.*=**Лембик.**

Алилу́йкати, каю, еш, *гл.* Пѣть «аллилуя». Желех.

Алилу́йко, ка, *м.* Насмѣшливое прозваніе духовнаго лица. (Галиц). Желех

Алилу́я! *с.* Аллилуя. *Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить:* Te Deum! *алилуя!* Шевч. 367.

Али́рник, ка, *м.* Любящій пользоваться чужимъ, алырщикъ. *Та вони (попи) всі алирники.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Алма́з, зу, *м.* Алмазъ, брилліантъ. *Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії.* Шевч. 428.

Алти́ця, ці, *ж.* Ластовка, вставка подъ мышками гуцульской рубахи. Шух. І. 153.

Аль, *сз.*=**Але** 1). Ogon. 209.

Альбо́, *сз.* Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порубано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Алки́р, ру, *м.* Отдѣленная перегородкой отъ большой *світлиці* комнатка, служащая спальней и дѣтской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькирик.** *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Альт, та́, *м.* Альтъ (голосъ). Желех.

Альта́на, ни и **альта́нка, ки,** *ж.* Бесѣдка садовая. Левиц. І. 494.

Альтемба́с, су, *м.* Родъ парчи. *Срібним альтембасом стін не обіб'ю у труні.* Щог. Вор. 58.

Альто́вий, а, е, Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов 218.

Алю! *меж.*=**Аля!** Вх. Уг. 250.

Алю́рний, а, е. Аккуратный, опрятный *А таки не алюрна дівчина!* Зміев. у.

Аля́! *меж.* Крикъ на свиней, чтобы отогнать ихъ. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона риє свинячою мордою?* Маркев. 61.

Аляр, ру, *м.* Крикъ, шумъ. *В хоромах аляр і огні.* Щог. В. 146.

Амба́р, ру и **Амба́рь, ря,** *м.* Амбаръ, отдѣльно отъ жилаго помѣщенія стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. I. 106.

Амби́тний и **амбі́тний, а, е.** Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амби́ція и **Амбі́ція, ції,** *ж.* Амбиція, тщеславіе. Желех.

Амбо́н, на и **ну,** *м.* и **амбо́на, ни,** *ж.* Амвонъ. *Поучали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К. XII. 122.

Амбро́сити, ро́шу, сиш, *гл.* Праздновать день св. Амвросія. Встрѣчается только въ анекдотѣ о лѣнивой женѣ, отговаривавшейся отъ работы праздниками, за что она была побита съ такимъ поученіемъ: «*Було не савити, не варварити, ні омбросити, але куделю було кундосити*». Ном. № 4007.

Аме́рика, ки. *ж.* Америка. Ком. I. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. I. 166.

Американе́ць, нця, *м.* Американецъ. *Американець Франклін первий показав що грім буває од громовини.* Ком. II. 66.

Америка́нка, ки, *ж.* 1) Американка. 2). Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Америка́нський, а, е. Американскій. *Висіли гирлянди з ліян... американських.* Левиц. I. 508.

Ами́нь и **амі́нь.** *нар.* 1) Аминь. Чуб. III. 26. 2). Употребляется какъ существительное м. р. въ значеніи: конецъ, смерть. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300.

Амуни́ція, ції и **амуни́ця, ці.** *ж.*=**Муниція.** *Зачав він* [москаль] *забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуницію.* Чуб. I. 219. *Як амуницю спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

Амфора, ри, *ж.* Амфора, родъ греческаго и римскаго кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капитолія—і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

Анало́й, ло́ю, *м.* Налой. *Ум.* **Аналойчик.** Грин. III. 516.

Ана́хтема, ми. 1) *ж.* Анаѳемствованіе. *Сьогодня в церкві анахтему співали.* 2) *об.* Проклятый, отверженный человѣкъ, анаѳема. Употребляется какъ бранное слово. У Котл. также **ана́хтем, ма:** *Анахтем вічний Турн пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Ана́хтемський, а, е. Анаѳемскій, проклятый. Употребл. какъ бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. Мпр. 43.

Ана́ція, ції. *ж.* Затруднительное положеніе, бѣда. *Попавсь небіжчик в анацію.* Греб. 322.

Ангол, а́нгол, ла и **а́нгель, ля,** *м.*=**Янгол.** Рудч. Ск. I. 24. *Був би ангел, коби не роги.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три анголи дихали.* Чуб. III. 326. *Ум.* **Ангело́чок.** *Да над домом ангелочки літали, Ісуса Христа в ризи сповивали.* Чуб. III. 323.

Ангельський и **а́нгольський, а, е.**=**Янгольський.** *Хори ангельскії а все зближають, преславному гласу пісні співають.* Чуб. III. 355.

Ангеля́ и **ангол́я.ля́ти,** *с.*=**Янголя.** *Ум.* **Анге(о)ля́тко.** Желех. **Анге(о)ляточко.**

Ангеля́н, на, *м.*=**Англієць.** Закр.

Ангеля́нець, нця, *м.*=**Англієць** Закр.

Ангеля́нка, ки, *ж.* Англичанка.

Ангеля́нський, а, е. Англійскій. *В каптанах ангелянського сукна дорогого.* О. 1862. II. 56.

Англі́єць, лі́йця, *м.* Англичанинъ. Желех.

Англі́йський, а, е.=**Ангелянський.** Желех.

Англія, лії, *ж.* Англія. *То було в Анлії* Гн. I. 47.

Андара́к, ка, *м.* Родъ юбки у полѣсскихъ женщинъ изъ полосатой шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429.

Анде, а́ндека=(он де), *нар* Вонъ, вонъ тамъ. (Угор). Ogon. 217.

Андрієць, йця, *м.* Раст. Delphinium Ajacis Вх. Пч. II. 31.

Андрія́к, ка, *м.* Опіумъ. *Щоб дитина заснула, треба їй дати андріяк у молоці—воно темне та неначе маком пахне; берут його у аптеці.* Кіев.

Анї! *сз.* См. союзъ **А.**

Аніж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Лучча рілля ранняя, аніж тая пізняя* Н. п.

Анке́р(ь) и **анки́р, ру (рю),** *м.*=**Алькир.** *Де ж ти будеш спала?—В анкерю, в пірю.* Гол. I. 126.

Анб и **Анб-лем,** *сз.* Но, только, но только. *Тогди не било неба ні землі, анб лем било синоє море.* Гол. II. 5.

Анта́ба, би, *ж.* Рукоять, рукоятка, руч-

ка. *Ум.* **Антабка.**

Анта́бка, ки, *ж.* 1. Ум. отъ **Антаба.** Вх. Зн. 1. См. еще **шкафа** МУЕ. I. 72. 2. Желѣзная скоба для скрѣпы. Звенигород. у.

Анта́к, *нар.* Такъ. Угор.

Анта́л, лу, *м.* Боченокъ въ 60 бутылокъ. Закр.

Анталю́з, за, *м.* Серебряная монета, получившая, путемъ особыхъ пріемовъ владѣльца ея, чудесную силу возвращаться къ хозяину (въ нар повѣрьяхъ). Чуб. III. 23. См. **інклюз.**

Анта́м, *нар.* Вонъ, тамъ. Гол. III. 455.

Антими́нс, са, *м.* Антиминсъ. *Узяв лядський антиминс із церкви та й привіз до преосвященного.* ЗОЮР. I. 263.

Анти́пка, ки, *ж.* Раст: **вишня** душистая, Prunus mahaleb L. ЗЮЗО. I. 132. Анн., 276.

Анти́пко, ка, *м.* Чортъ, которому дверью отбито пятки, отчего онъ хромаетъ. Вх. Зн. 1. Драг. 52. *Антипко (хованець) викльовуєся з курячого зноска.* ЕЗ. V. 210. *Якого антипка кричиш?* Фр. Пр. 7.

Анти́пковий, а, е. Сдѣланный изъ **антипки**, принадлежащій ей. Желех.

Анти́пцьо, ця, *м.*=**Антипко.** Вх. Зн. 1.

Анто́нівка, ки, *ж.* Родъ яблони и яблокъ: восковое яблоко.

Ану́! *меж.* Ну-ка; ну-лишь, попробуй! *Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати!* Харьк. **Ану-ну!** Попробуй только!

Анци́болот, та, анциболо́тник, ка и **анци́бол, ла,** *м.* Болотный чортъ. Употребляется какъ бранное слово. О. 1862. V. 80

Анци́болотський, а, е. Чертовскій. *А щоб ви показилися анциболотські* [жаби]! Грин. II. 333.

Анци́христ, та, *м.* Антихристъ. Употребляется какъ бранное слово. *При кінці світа покажесь анцихрист.* Гн. II. 79. **Анцихрист то знає!** Чортъ его знаетъ! Фр. Пр. 7.

Анция́ш, ша, *м.*=**Анцихрист.** *Бодай тя анціяш побіл!* Вх. Уг. 245.

Апелюва́ння, ня, *с.* Апелляція, апеллированіе.

Апелюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Апеллировать. Стор.

Апо́стол, ла, *м.* 1) Апостолъ, одинъ изъ двѣнадцати учениковъ Христовыхъ. *Учеників назвав апостолами.* Ев. Л. VI. 13. *І посходились апостоли до Ісуса.* Ев. Мр. VI. 30. *Подибує він раз янгола, ци апостола.* Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвѣстникъ истины. *І день іде, і ніч іде і, голову схопивши в руки, дивуєнся, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга дѣяній и посланій св. апостоловъ. *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, незначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апостолува́ння, ня, *с.* Апостольство, пребываніе апостоломъ. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апостолування мого в Господі.* I Посл. св. ап. Павла до Коринѳ. IX. 2.

Апо́стольство, ва, *с.* 1) Апостольство. *Апостольство любови до ближнього доходило в ній до ентузиязму.* К. XII. 8. 2) *соб.:* апостолы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апо́стольський, а. е. Апостольскій. *А ни апостольскім престолі чернець годований сидить.* Шевч.

Апроба́ція, ції, *ж.* Проба, одобреніе. *Я привезу вам дров на апробацію.* Отъ крест. изъ с. Голубичъ Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и **апти́ка, ки,** *ж.* Аптека. Желех.

Апте́(и́)карка, *ж.* Аптекарша. Желех.

Апте́(и́)карський, а, е. Аптекарскій. Желех.

Апте́(и́)карство, ва, *с.* Аптекарское искусство, фармація. Желех.

Апте́(и́)карь, ря, *м.* Аптекарь. *Не здуриш аптекаря купервасом.* Ком. II. № 833.

Апте(и)карюва́ння, ня, *с.* Занятіе аптекарскимъ искусствомъ.

Апте(и)карюва́ти, рю́ю, еш. *гл.* Заниматься аптекарскимъ искусствомъ, быть аптекаремъ.

Ара́б, ба и **ара́бин, на,** *м.* Арабъ. АД. I. 134. *Зробивсь він* (Магомет) *первим чоловіком між арабами.* К. МХ. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким чи з турчином, арабином, чи з невірним татарином.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, бця, *м.*=**Араб.** Встрѣчено только у Щоголева въ приложеніи къ коню: *Кінь арабець, кінь огняний.* Щог Сл. 141.

Ара́бин, на, *м.* см. **араб.**

Ара́бія, бії, *ж.* Аравія. Желех.

Ара́бка, ки, *ж.* Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, а, е. Арабскій. *Картини*

була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі». Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа*. К. Бай. 74.

Ара́бщина, ни, *ж.* Арабскіе языкъ и литература, также вообще что-либо арабское. Такъ, къ заглавію одного изъ своихъ стихотвореній Кулишъ прибавляетъ: *Взбром арабщини*, т. е. подражаніе арабскому. К. Дз. 230.

Ара́нда, ди, *ж.* и *пр.* См. **оранда** и *пр.*

Ара́п, па и **ара́пин, на**, *м.* 1) Аравитянинъ, арабъ Желех. 2) Негръ. 3) Человѣкъ со смуглымъ цвѣтомъ лица. 4) Грязный, запачканный человѣкъ.

Арапі́й, пія́, *м.*=**Гарапник**. *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм*. Грин. II. 231.

Ара́пський, а, е. 1) Арабскій. 2) Негритянскій.

Ара́ші, шів, *м. мн.* Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36. См. II **Арнш**.

Арга́т и **арґа́т, та**, *м.* 1) Работникъ, наемникъ. Пот. III. 15. 2) Рабочій на запорожскихъ рыбныхъ ловляхъ, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч. П. 245, отчего—3) Бездомный бродяга. Желех.

Арго́нія, арґо́нія, нії, *ж.*=**Жоржина**. Кіев. у.

Арда́ль, лі, *ж.* Трансильванія. Федьк. Поез. I. Слово отъ изд. XV.

Арда́н, ну, *м.*=**Ордань 2**. МУЕ. III. 39.

Аре́на, ни, *ж.* Арена, поприще, мѣсто для состязанія. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив*. Шевч. 613. Въ переносномъ смыслѣ—мѣсто, поприще дѣятельности. *Виступає... гоpопаха русин на арену публіцістики і як же ви думаєте він почувається посеред широкої вольної арени слова?* К. Кр. 35.

Аре́нда, ди, *ж.* и др.=**Оре́нда** и др. Фр. Пр. 8.

Аре́шт, ту, *м.* 1) Арестъ. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів*. Левиц. I. 320. *На арешт го засудили*. Фр. Пр. 8. 2) Помѣщеніе для арестованныхъ, арестантская, тюрьма. *До арешту го посадили*. Фр. Пр. 8. *Арешт, то дім плачу*. Фр. Пр. 8. **Аре́шти собо́в витира́ти**—быть въ тюрьмѣ, подъ арестомъ. Фр. Пр. 8.

Арешта́нт, та, *м.* Арестантъ. *Над бідним арештантом кождий сі збиткує*. Фр. Пр. 9.

Арешта́нтка, ки, *ж.* Арестантка. Желех.

Арешта́нтський, а, е. Арестантскій.

Арештантська. Мѣсто заключенія, арестантская.

Арешто́вувати, вую, еш, сов. в. **арештува́ти, ту́ю, еш**, *гл.* 1) Арестовывать, арестовать. 2) Забастовать (въ карточной игрѣ). Шейк. 3) Въ думѣ «про Самійла Кішку» употреблено въ значеніяхъ: вооружать и приготовлять къ стрѣльбѣ: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована*. АД. I. 208. *Тогді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, ясу воздавали*. АД. I. 217.

Арештува́ння, ня, *с.* Арестованіе.

Арештува́ти. См. **арештовувати**.

Арихме́тика, ки, *ж.* Ариѳметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити)*. Кон. Ар. 1. *Ум.* **Арихме́тичка**. *Арихметичка трудна мені здалася*. Г. Барв. 403.

I **Арнш!** *меж.* Окрикъ на овецъ. Мнж. 175.

II **Арнш, ша**, *м.* Дышло воловье въ арбѣ. Екатериносл. Мнж. 175. См. **араші**.

Арі́дник, ка, *м.* Чортъ. Шух. I. 36. **Арідник го знає!**—Чортъ его знаетъ. Фр. Пр. 9.

Арка́н, ну, *м.* 1). Родъ гуцульскаго танца мужчинъ. Желех. **Аркана́ танцюва́ти.** Фр. Пр. 9. 2) Арканъ. *Сказав та й затморгнув на шиї він аркан*. Г. Арт. О. 1861. III. 84. *Еней і сам так росходився, як на аркані жеребець*. Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом тягли, то не піду*. Фр. Пр. 9.

Аркуш, ша, *м.* Листъ бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку*. Шевч. 376. Ум. **Аркушик**.

Аркуше́вий и **аркушо́вий, а, е.** Листовой. Желех. **Аркушо́ве вікно́**. Окно со стеклами? *Ой гляну я, гляну в аркушове вікно*. Чуб. V. 616. *Що у мене двори кошитовниї, що у мене вікна аркушовиї*. Чуб. V. 1021.

Арма́та, ти, *ж.* 1)=**Гармата**. Закр. 2) Артиллерія. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми наплюндрували, по пристанях у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали*. К. Бай. 91.

Арма́тний, а, е. 1)=**Гарматній**. 2) Артиллерійскій.

Арма́ш, ша, *м.*=**Гармаш**.

Арме́н, на, *м.*=**Вірмен**. Чуб. I. 179.

Арме́нський, а, е.=**Вірменський**. Шевч. 309.

Арна́ўтка, ки, *ж.* Сортъ пшеницы: арнаутка, бѣлотурка. ЗОЗО. I. 139.

'Арніка, ки, *ж.* Раст.: баранникъ горный, Arnica montana. Шух. I. 21.

Артику́л, ла, *м.* Статья, уставъ, артикулъ. *Да отамане батьку, ми маєм артикули.* Лукаш. 30. *Артикули в статуті.* Котл. НП. 343. **Артику́ли гну́ти**. Крючкотворствовать. Шейк.

Арти́ст, та, *м.* 1) Артистъ, художникъ. 2) Актеръ. *Публика тобі живому квітки кидала як голому, а вмер, артисте-небораче, то й байдуже.* (Изъ эпитафіи Соленика). О. 1861. II. 176.

Арти́стка, ки, *ж.* 1) Артистка, художница. Желех. 2) Актриса.

Артисти́чний, а, е. Артистическій, художественный. Желех. *Як її* (Книгу Іова) *написано, не була вона книгою канонишньою, та й навнослі його вважали її, здається, за твір артиснтичний і мирський.* К. Іов. Передм. XV.

Арті́ль, лі, *ж.* Артель. Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32.

Арті́льний, а, е. Артельный.

'Арту́с, са, *м.* Артосъ. Желех.

Арти́ш, ша, *м.* Раст.: козачій можевельникъ; артышъ, арца; juniperus sabina.

Арха́нгол, ла, *м.* Архангелъ. *Бачить же Бог, бачить Творець, що мир погибає, архангола Гаврийла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Арха́нгольський, а, е. Архангельскій.

'Архва, ви, *ж.* Арфа.

Архв'я́нка, ки, *ж.* Арфистка.

Архи́в, ва, *м.* и **архи́ва**, ви, *ж.* Архивъ. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієписні... акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Архи́вний, а, е. Архивный.

Архикня́зь, зя, *м.* Эрцгерцогъ (Галиц.). Желех.

Архимандри́т, та и **архимандри́та**, ти, *м.* Архимандритъ. *З манастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит виходжає.* Шевч. 233. *Ось ходімо лиш до архимандрити, до нашого порадника.* К. ЧР. 131.

Архимандри́цтво, ва, *с.* Мѣсто, должность или званіе архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандри́чий, а, е. Архимандритскій. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблищав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряса.* Морд. II. 32.

Архи́мник, ка, *м.* Шарлатанъ, плутъ. *Та й остогиділи мені оці триклятї дурисвіти, чи то пак—архимники, що зний нашого брата дурять та під манастир підводять.* Харьковъ.

Архи́мниця, ці, *ж.* Шарлатанка. Харьковъ.

Архи́мницький, а, е. Шарлатанскій, плутовской.

Архире́й, рея, *м.* Архіерей.

Архире́йський, а, е. Архіерейскій.

Архистрати́г, га, *м.* Архистратигъ. *Не плачте, братія: за нас і душі праведних, і сила архистратига Михаїла.* Шевч. 161.

Архитекту́рний, а, е. Архитектурный. *Архитектурні дива собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арци́. Архи. Прибавляется къ нѣкоторымъ словамъ для усиленія значенія, напр.: **арцибіскуп**—католическій архіепископъ, **арцира́бин**—главный раввинъ; иногда и ради насмѣшки, напр.: **арциду́рень**.

'Арчик, ка, *м.* Сѣдло. Морд.

Арши́н, на, *м.* 1) Аршинъ. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Васильк. у. 2) Въ Полт. губ. при измѣреніи земли—погонная сажень по ширинѣ десятины, а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Миргор. и Хорольск. уу. въ десятинѣ считаютъ 20 **аршин**, слѣдовательно **аршин**= 120 кв. саж. Вас. 145. 3) **Ста́ти, піти́ під арши́н**. Быть взятымъ въ солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Арши́нний, а, е. Аршинный, длиною въ 1 аршинъ. Вас. 145.

Арши́нник, ка, *м.* Мышьякъ. Шейк. *Аршиннику—отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. **Його́ ті арши́ннику дам?** Нечего мнѣ тебѣ дать. (Бранное выраженіе). Фр. Пр. 9.

Ар'я́н, на, *м.* Кислое козье молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36.

Ар'я́ниця, ці, *ж.* Боченокъ для кислаго козьяго молока. 1862. Кух. V. 36.

Ар́я! *меж.* Крикъ для отогнанія овецъ или свиней. Шейк. *Молодиця спершу*

одгонила (свиней)... *криком: „аря, гладкі, аря“!* Мир. ХРВ. 9.

Аса́! и **аса—ля́!** *меж.* Крикъ для отогнанія свиней. Шейк.

Асаву́ла, ли, *м.*=**Осавула.**

Асе́сор, ра, *м.* Становой приставъ. (Пранобер.). *Повернувся я з Сібіру,—нема ж мені долі... Асесори і спривники за мною вганяють.* Грин. III. 618.

Асе́сорський, а, е. Свойственный, принадлежащій становому приставу.

Асесорува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Занимать должность становаго пристава.

Асисте́нція, ції, *ж.* Свита. *Прибув зо всею своєю асистенцією.*

Ассафе́т, ту, *м.* Ассафетида (Asa foetida), затвердѣвшій млечный сокъ корня Ferula Scorodosma Benth. et Hook и Ferula Northex Boiss. *Під ніс їй* (хворій) *клали ассафету і теплую на пуп сервету.* Котл. Ен. IV. 45.

Астро́но́м, ма, *м.* Астрономъ. Ном. № 6540. *Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару.* К. Дз. 141.

Астроно́мичний, а, е. Астрономическій. К. Іов. Передм. V.

Астроно́мія, мії, *ж.* Астрономія. Шевч. (О. 1862. VI. 23). *Наука про зорі зветься астрономія.* Ком. І. 58.

Астря́б, ба, *м.*=**Яструб.** Вх. Пч. II. 8.

Ат! *меж.* для выраженія нетерпѣнія, неудовольствія: ахъ, оставь! Перестань! *Та ну бо роскажи!—Ат, одчепись!*

Ата́ка, ки, *ж.* Атака, нападеніе.

Атако́вувати, вую, еш, сов. в. **атакува́ти, ку́ю, еш,** *гл.* Атаковывать, атаковать, нападать. *Нас і кошового і всю славну Січ атакував.* Скальковск.

Ата́ман, на, *м.* и др.=**Отаман** и др.

Ата́сь! *меж.* См. **тась.**

Атери́нка, ки, *ж.* Родъ рыбы, красноперка. Новорос.

I. **Ато́,** *сз.* 1) А, но, а не то, а между тѣмъ. *Ой не жаль би мені воза, коли б дівка була гожа; а то руда і погана—мені воза поламала.* Н. п. *Як би сама,—ще б нічого, ато й стара мати, що родила на світ Божий, мусить погибати.* Шевч. 65. 2) Кромѣ того, еще. *Його два сини, ато взяв п'ять хлопців сиріт.* Кв. II. 20.

II. **Ато́** и **ато́ж,** *нар.* 1) Какъ же, разумѣется. *Чи ходив ти в поле?—Ато! „Бачив ти його“?—Атож ні?* 2) Отрицательно: какъ разъ! нѣтъ!

Атра́мент, ту, *м.* Чернила. Желех. *Папір, атрамент, перо.* Гн. І. 195.

Атраме́нтовий, а, е. Чернильный.

Ау́ла, ли, *ж.* Шумная толпа, сборище. *Там коло волости така аула.* Мнж. 175.

'Афини, фин, *ж. мн.* Раст.: черника. Vaccinium myrtillus (ягоды). Шух. І. 20.

'Афинник, ка, *м.* Кустъ, стебли черники, само растеніе, Vaccinium myrtillus. Гуцул.

Афиня́к, ка, *м.* Наливка на черникѣ. Гуцул.

Афиня́нка, ки, *ж.* Супъ изъ черники. Гуцул.

'Африка, ки, *ж.* Африка.

Африка́нський, а, е. Африканскій. Левиц. І. 508.

Ах! *меж.* Ахъ! *А вона не хоче, бо я не багатий,—ах я нещасний,—що ж маю діяти?* Копин. І. 5.

'Ахати, хаю, еш, сов. в. **а́хнути, ну, неш,** *гл.* Ахать, ахнуть. *Гості ахали, дивувались, хвалили книжки.* Левиц. І. 483. *І багата, і хороша, хто погляне—ахне.* Чуб. V. 37.

Ахи́! *меж.*=**Кахи.** *Щось кашлянуло: „Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий“!* Грин. II. 276.

'Ахкати, каю, еш, *гл.*=**'Ахати.** Желех.

'Ахнути, ну, неш, *гл.* Ахнуть. *Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня.* Грин. І. 77.

Аціба́! *меж.* Крикъ, чтобы отогнать свиней, собакъ. Шейк.

Ацю́! *меж.*=**Аса́!** Шейк.

Аця́! аця́! *меж.* Крикъ, чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! *меж.*, сокращенное изъ **бач!** Ишь, вишь. *Ач який гарний!*

Аче́й, *нар.* Авось, можетъ быть. *Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. І. 316. *Вийди, вийди, дівчинонько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю.* Н. п.

Ачу́, *меж.*=**Ацю.**

Ачхи! *меж.* Чихъ! (Подражаніе чиханію). *Хоч табаки понюхаю!—.. Нюхнув та—ачхи!* Рудч. Ск. І. 4.

Ая́, *нар.* (Сокращенное **а як же**). Да, какъ же, разумѣется. Гуцул.

Ая́й, *меж.* Ай! Желех.

Ая́йкало, ла, *м.* 1) Произносящій: **аяй,** стонущій. Желех. 2) Трусъ, мнительный человѣкъ. Желех. *Він таке (такий) аяйкало.*

Ая́йкання, ня, *с.* Вскрикиваніе: **ай-ай.**

Ая́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать **ай-ай.**

Б.

I. -Б. См. Би.

II. 'Б. См. об.

Ба! *меж.* какъ сокращ.: **бач.** 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Бá який!* Морд. *Он ба де він ходе, а тут його шукають!* Харьк. *Чи ти ба, яка моторна,—вже й зробили.* 2) Вотъ, а вотъ. *Став дохтором і пішов угору. Ба вже його й до панів стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном.* Шейк. Б. П. II. 67. 3) Употребляется чаще въ концѣ рѣчи въ формѣ: **та ба! що ба!** *Пішов би, та ба!* Пошелъ-бы, такъ вотъ видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствіе). *І не счуєшся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба! усе тобі не такі приятелі, яких поховав.* Кв. І. 1. *Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався.* Шевч. *Череваниха й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод* (запорожців) *на яку пакость. Аж ось стали наздоганять своїх. Запорожці бачать тоді, що ба! да й зникли з очей.* К. ЧР. 96. 4) Въ началѣ отрицательнаго отвѣта служитъ усиленіемъ въ значеніи: да, да нѣтъ, вотъ-же. *Знаєш це?—Ба ні! Питається у хлопчика: „Що, титаря вбили"?—Ба ні, дядьку: батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. Питається його: *„А що, нічого не вилазило"? А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. І. 146. *А не зробиш цього!—Ба зроблю!* 5) Какъ союзъ, употребляется въ значеченіи: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї.* Федьк. Поез. І. 31. 6) **Тим бо й ба!** Въ томъ то и дѣло! *Він хтів би коняку купить, та тим бо й ба!—грошей нема.* 7) **Ба-ле, ба-ле-ба!** (изъ **ба але**). Смотри-ка! вотъ удивительная вещь! Вх. Лем. 389.

Бáба, би, *ж.* 1) Женщина, баба (нѣсколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язик—як лопатень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. № 8663. 2) Старуха. *Сто баб—сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. ІІІ. 410. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. І. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. Общепринятыя формы сельской вѣжливости требуютъ каждую старуху называть **бáбою,** но это обязательно только для лицъ, которыя лѣтами гораздо моложе старухи, къ которой обращаются. Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще съ эпитэтомъ: **бáба-сповитуха, бáба-пупорізка.** 5) Нищая. *Баба в торбу візьме* (пугаютъ дѣтей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порадились між собою, казали* (до хворої) *бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою: „Дитино моя нещаслива"! каже.— „твій вік уже недовгий".* МВ. І. 77. *Як Бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб—сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Бáба-ягá.** См. яга. 8) **Дúка бáба=Літавиця.** *Літавиця називаєся також перелестниця або дика баба.* Гн. ІІ. 5. 9) **Кіці (кýці, кýца, ціці)-баба.** Игра въ жмурки вообще, а въ частности тотъ изъ играющихъ, который, съ завязанными глазами, долженъ ловить другихъ. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тіснá бáба, кіснá бáба.** Преимущественно дѣтская игра, въ которой сидящіе на краяхъ скамьи начинаютъ тѣснить внутри сидящихъ къ срединѣ ея, т. ч. тѣ оказываются какъ бы въ тискахъ. КС. 1887. VI. 480. 11) **Бáбу перевóзити.** Дѣтская игра: бросаютъ камешки или че-

репки такъ, чтобы они пошли по водѣ рикошетомъ; сколько камень или черепокъ сдѣлалъ скачковъ, столько бросавшій **перевіз баб.** КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истуканъ, находимый въ степи, большею частью на курганахъ. КС. 1890. VII. 68. 13) Истуканъ, слѣпленный изъ снѣгу. *Качати бабу з снігу.* Шейк. 14) Высокій конусообразный сугробъ, бугоръ снѣга. *Вулиці забиті, заметені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби,—і тільки вітер куйовдить їх гострі голови.* Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбанъ съ рукоятями для вбиванія свай или утрамбовки земли. *Тягнуть оце залізну бабу, щоб убивать палі.* ЗОЮР. I. 75. 16) Пучекъ сѣва, который кладется подъ столъ на сочельникъ. ЕЗ. V. 91. 17) Въ **кроснах** то-же. что **сука** въ **варстаті.** См. **навій.** МУЕ. III. 25. 18) Большой шарообразный комокъ горшечной глины, образованный для перевозки глины съ мѣста добыванія въ мастерскую горшечника. Шух. I. 260. 19) Родъ кушанья, испеченнаго изъ кукурузнаго тѣста, солонины, масла, яицъ и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) **Ба́ба-шарпани́на.** Родъ постной **ба́би** (см. 19) изъ пшеничнаго тѣста, рыбы, конопляного масла и пр. Маркев. 151. 21) Родъ пасхи. МУЕ. I. 108. *Хазяїновита хазяйка* (напече)... *пасок і всякої всячини: пани і панійки, папушники там, баби, пундики.* Сим. 205. 22) Птица пеликанъ, Pelecanus crispus. Шейк. Съ измѣн. удар.: **баба́.** Одес. у. 23)=**Соя,** Corvus glandarius. 24)=**Бабець.** Вх. Пч. II. 19. 25) Родъ грибовъ: agaricus procerus. Морд. 26) Родъ большихъ грушъ. Шейк. 27) *мн.* **Баби́.** Созвѣздіе Плеядъ. Шейк. Ум. **Ба́бка** (см.), **ба́бонька, ба́бойка** (галиц.), **ба́бочка, бабу́ня, бабу́нечка, бабу́ся, бабу́сенька, бабу́сечка, ба́бця.** За исключеніемъ **ба́бки** и **ба́бочки,** всѣ остальныя употребляются преимущественно: въ знач. 3-мъ какъ ласкательныя имена, даваемыя внуками бабушкѣ, также когда говорятъ вообще старухѣ (знач. 2) съ симпатіей къ ней; въ 4—6 значеніяхъ употребляются главнымъ образомъ какъ слова обращенія. *Добре вам, бабуню, було тут жити.* МВ. (О. 1862. III. 36). *Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі?—спитала Маруся у однієї старої баби.* Левиц. Пов. 371. *Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку.* Грин. III. 487. *Взяла зілле, поклонилась: Спасибі, бабусю!* Шевч. 16. *Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. МПр. 59 *Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!* МВ. I. 78. *Як поїхав королевич до бабусеньки: „Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон!“* Чуб. V. 767. *Ой бабусю—бабусечко, що будеш робити? Як приїде дід із лісу—буде бабку бити.* Чуб. V. 1131. **Ба́бка** и **ба́бочка** употребляются по отношенію какъ къ молодымъ, такъ и старымъ женщинамъ; послѣднее—ласкательное. Ув. **Ба́бе́га, баби́сько, ба́бище.**

Баба́йка, ки, *ж.* Большое, прикрѣпленное къ лодкѣ весло. МУЕ. I. 35. 39. **На баба́йку!** На весла! (команда кормчаго).

Баба́к, ка́, *м.* 1) Байбакъ, сурокъ. *Питав лисицю кум бабак.* Гліб. **Баба́к свиснув.** Началась весна. (По нар. повѣрью 1 марта Б. просыпается и свищетъ,—это первый признакъ весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лѣнтяй, лежебока. *Хто б сподівавсь, що Турн—бабак.* Котл. Ен. 3) Мѣховая тесьма, опушка, которой обшивается крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. *Кожух білих смушків під тяжиною і бабаком обложений.* Кв. I. 132. Ум. **Бабачок.** Ув. **Бабачище.**

Бабако́вий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ сурку: сурковый.

Баба́на, ни, *ж.* Старая овца, негодная для случки. Херс.

Бабару́вка, ки, *ж.*=**Забру́на.** Вх. Уг. 225.

Баба́х! *меж.* Звукоподражаніе выстрѣлу, удару, паденію. *Бабах у воду!* Шейк.

Баба́хати, хаю, еш и **баба́хкати, каю, еш,** одн. **баба́хнути, ну, неш,** *гл.* 1) Стрѣлять. *Десь далеко хтось бабахає.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Бабача́, ча́ти и **бабачення́, на́ти,** *ср.* Дѣтенышъ сурка. Шейк.

Бабачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бабак.**

Бабачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бабак.**

Бабе́га, ги, *ж.* Бабище. Ув. отъ **баба.** Константиногр. у.

Бабе́ць, бця́, *м.* Рыба Cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Пч. II. 19. См. **Головач, баба 24.**

Бабе́шки, шок и **шків,** *ж. мн.* Внутренности животнаго, потроха. *Я нинькі варила вареники з свинячими бабешками.* Шейк.

Баби́зна, ни, *ж.* Наслѣдство отъ бабки. *Ця хата ще моя бабизна.*

Ба́бин, на, не. Принадлежащій **бабі,**

бабинъ. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Бабине літо.** Бабье **лѣто.** Теплые дни осенью, когда летаетъ паутина, которую тоже называютъ **ба́бине літо.** 3). **Ба́бин пес.** Зоол. Phalaena caja, медвѣдица. Вх. Лем. 425.

Баби́нець, нця, *м.* Отдѣленіе въ церкви, въ которомъ стоятъ женщины,—обыкновенно первое послѣ входного. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. Въ правім притворі стояли чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині—малі хлопці, а в бабинці—молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Баби́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба 1**? Встрѣчено въ слѣд. однокуплетной пѣснѣ: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю її сіна їсти в сіньох за драбинку.* Гол. IV. 496.

Баби́нський, в, е.=Ба́бський 1. *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Баби́сько, ка, с. Ув. отъ **баба.**

Ба́бити, блю, биш, *гл.* Быть повивальной бабкой, принимать дѣтей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Ба́битися, блюся, бишся, *гл.* Уподобляться женщинѣ, бабиться, изнѣживаться.

Бабиць, ця, *м.* Раст. Alissum incanum. Лв. 96.

Ба́биця, ці, *ж.* 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. Alyssum campestre. Желех. 3) Также и во мн. **Ба́биці.** Боль, колики въ животѣ. ЕЗ. V. 42. Кіевлянинъ. 1867 №№ 82 и 83. Дѣтская болѣзнь. КС. 1893. VII. 80. (Відьма) *що пропасницю, студінь і горячку зелом відмиє—на ліси відмовит, бабиці люті пшоном відварит.* Люб. 59.

Ба́бич, ча, *м.* 1)=**Бабі́й.** 2) Самецъ стрекозы. Шейк.

Баби́шник, ка, *м.* Раст. Berteroa incana. ЗЮЗО. I. 114.

Ба́бище, *ж.* Ув. отъ **баба.**

Бабівщи́на, ни, *ж.*=**Баби́зна.** Волч. у.

Бабі́й, бія́, *м.* 1) Любитель женскаго пола, волокита, ловеласъ. 2) Нѣженка, уподобляющійся женщинѣ. Желех. 3)=**Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Бабі́нка, ки, *ж.* Узкая разноцвѣтная тесьма, для обшивки теплыхъ платковъ, передниковъ и т. п. Звенигород. у.

Бабі́ти, бі́ю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться женоподобнымъ, бабиться, изнѣживаться. См. **ба́битися.** Желех. 2) Набрякать, отекать. Мнж. 175. 3) Сморщиваться отъ долгаго пребыванія въ водѣ (о человѣч. тѣлѣ). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

Ба́бка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.** 1) Употребляется какъ ум. отъ **баба 2.** *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2)=**Баба 3.** *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3)=**Баба 4.** 4)=**Баба 6.** *До ста бабок піди,—сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость изъ ступни животнаго. Шейк. 6) Игральный камешекъ при игрѣ въ **бабки́,**—то же, что **креймах.** Шейк. 7) Застежка, проволочная петля на одеждѣ, которой застегиваютъ за **гапли́к.** Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбиваютъ косу. Шейк. Состоитъ изъ желѣзной **бабки** и деревяннаго обрубка, **бабчера,** въ который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. Въ Константиногр. у. различается **бабка** отъ **коваленьки** (см.): въ первой металлическая часть имѣетъ сбоку видъ ромба, во второй—треугольника. Б. Г. 9) Въ заговорѣ: соринка, попавшая въ глазъ: подиявъ за рѣсницы вѣко, говорятъ: *Виплинь, бабко, дам тобі яйко.* Ном. № 8408. 10) Камешекъ, комокъ чего либо, пускаемый по водѣ рикошетомъ. **Бабки́ пуска́ти, перево́зити.** См. **ба́бу перево́зити.** Шейк. 11) Родъ кушанья, испеченнаго изъ муки, картофеля, пшена съ яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Картопляна, пшонянна бабка.** 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промеж других квіток як жаром червоніла; до її раз-у-раз літа бджола, бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба а) Asprо. ЕЗ. V. 171; б)=**Бабе́ць.** Вх. Пч. 19; в) **Gobius.** Шух. I. 24. 14) Родъ гриба: Boletus scaber, ЗЮЗО. I. 114. Agaricus procerus. *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* Ном. № 340. 15) Раст. а) Подорожникъ, Plantago major. Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цвѣтокъ Nuphar luteum. ЗЮЗО. I. 129; в) Salvia dumetorum. ЗЮЗО. I. 135; г) Salvia pratensis. ЗЮЗО. I. 135; д) Centaurea mollis. Лв. 97. е)—**смердя́ча.** Scrophularia nodosa. Лв. 101.

Бабкува́тий, а, е. 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкува́та.** Немного

занимающаяся знахарствомъ. *Вона инколи помогала людям од хвороби—бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ба́блятися, ляюся, ешся, *гл.* Копаться руками въ чемъ-либо жидкомъ, мягкомъ, напр. въ тѣстѣ; пачкаться. *Бабляється з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **бабратися.**

Бабни́к, ка́, *м.* 1) Сосудъ, въ которомъ пекутъ баби. См. **баба 21.** 2)=**Бабинець.** Подольск. г. Шейк.

Бабоду́р, ра, *м.* Волокита, ловеласъ. Левч. 14. См. **бабі́й 1.**

Ба́бойка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Баболю́б, ба, *м.*=**Бабі́й 1.** КС. 1883. XI. 502.

Бабони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Ворожить. Вх. Уг. 225.

Ба́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Бабо́та, ти, *ж. соб.* Бабье. Волч. у.

Ба́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ баба.

Ба́брання, ня, *с.* Занятіе грязной работой, пачкотня. *Остогидло мені оце бабрання коло хати.*

Ба́брати, раю, еш, *гл.* Пачкать, марать. Вх. Лем. 389. *Не бабрай руками!*

Ба́братися, раюся, ешся, *гл.* Копаться въ нечистотѣ, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраєшся там коло багна?* См. **ба́блятися.**

Бабри́ська, ки, *ж.* Насѣк.=**Сонечко,** Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Ба́брош, ша, *м.* Пачкунъ. Угор.

Бабру́ля, лі, *ж.* Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабру́н, на, *м.*=**Бабриська.** Вх. Пч. II. 26.

Бабру́на, ни, бабру́нька, ки, *ж.*=**Бабриська.** ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II. 26. Ум. **Бабруночка.** ЕЗ. V. 171.

Ба́бство, ва, *с. соб.* Бабье. См. **бабо́та.** *Тут уже баби як попали мене в свої лапи... Коли б не Божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між плаксивим бабством.* К. ЧР. 238.

Ба́бський, а, е. 1) Бабій, бабскій. *Це бабське діло.* 2) **Ба́бські забубо́ни.** Различныя примѣты, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами въ ихъ хозяйственныхъ и др. дѣлахъ. Ном. № 253 и слѣд. 3) **Ба́бське літо**=**Бабине літо.** 4) **Бабські про́води.** Понедѣльникъ Ѳоминой недѣли, когда поминаютъ усопшихъ однѣ бабы. Чуб. III. 29. 5) **Ба́бські свя́та.** Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59.

Бабува́ти, бу́ю, еш, *гл.*=**Ба́бити.** *Бабувала у його жінки.* Рудч. Ск. II. 92.

Бабу́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бабуня.**

Бабу́ня, ні, *ж.* Ум. и ласк. отъ **баба.** Бабушка. Чуб. II. 313. Ум. **Бабунечка.**

Бабу́сенька, бабу́сечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бабуся.**

Бабу́син, на, не. Принадлежащій старушкѣ, бабушкѣ. *Як побіжить королевич до бабусина двора.* Чуб.

Бабу́ся, сі, *ж.* Ум. отъ **баба.** Бабушка. Ум. **Бабусенька, бабусечка.**

Бабуха́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабча́р, ра, *м.* Деревянный обрубокъ, въ который вставляется маленькая наковальня для отбиванія косъ. См. **бабка 8.** Желех. Шух. I. 169.

Ба́бчин, на, не. Принадлежащій **бабці,** относящійся къ ней. Желех.

Бабчу́к, ка́, *м.* Раст. Amygdalus nanna Б. ЗЮЗО. I. 111.

Баб'ю́к, ка́, *м.*=**Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Ба́б'ячий, а, е. 1) Принадлежащій, свойственный бабѣ. *Баб'ячі звичаї.* 2) **По ба́б'ячий, по баб'ячому.** *Він чисто по баб'ячий тупця по хаті.* Левиц. I. 478.

Ба́ва, ви, *ж.* Встрѣчено только уменьш. отъ этого слова: **ба́войка.** Употреблено въ значеніи: гостепріимная хозяйка, задерживающая гостей: *Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас люде, забавила нас бавойка—Ганнусина матінойка при п'яній горілойці, при любій розмовойці.* Pauli, I. 84.

Ба́вина, ни, *ж.*=**Ба́вовна.** КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Ба́вити, влю, виш, *гл.* 1) Забавлять, развлекать. *Сивий дід коло хатиночки, і бавить хорошеє та кучеряве своє маленькеє внуча.* Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. *Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте.* О. 1862. IV. 27. 3)=**Бавитися 2.** *Три тижні бавила я в дорозі.* Каменец. у. *Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе?* Федьк. Поез. I. 25

Ба́витися, влюся, вишся, *гл.* 1. Забавляться, играть, развлекаться. *Що-дня, що-вечора з нею бавились.* МВ. II. 33. *А в чім теє дитя?—У сріблі та в злоті...—Чим воно ся бавить?—Золотим яблучком.* Чуб. III. 39. 2) Мѣшкать, медлить, тратить время. *Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався.* Чуб.

V. 12. *Не бався тут, іди швидче!— Поспієемо ще з козами на торг!* Шевч. 306. *Іди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.—Арт. 84 *Не бавмося, та ходімо швидче додому.* Канев. у.

Бавіння, ня, *с.* Медленность, мѣшканіе. Левч. 69. См. **бавлення.**

I Бавка. ки, *ж.* Развлеченіе. Желех.

II Бавка, ки, *ж.* Сухая ложбина (Галиц.). Желех. Русло высохшей рѣки. Вх. Зн. 1. См. **балка.**

Бавлення, ня, *с.* 1) Забава, развлеченіе. 2) Промедленіе, мѣшканіе. *Яке там бавлення, як постояв з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Бавна, ни, *ж.*=**Вавовна.** Желех.

Бавний, а, е. 1) Требующій много времени. Желех. 2). Медлительный. Желех.

Бавниця, ці, *ж.* Красныя шерстяныя нитки, красный гарусъ. Kolb. I. 38.

Бавне, *нар.* Медленно, медлительно.

Бавняний, а, е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Бавовна, ни, *ж.* Хлопчатая бумага, вата. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Бавовник, ка. *м.* Раст. хлопчатникъ, Gossypium herbaceum L. Желех.

Бавовняний, а, е.=**Бавняний.**

Бавовнянка, ки, *ж.* Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Бавойка, ки, *ж.* См. **Бава.**

Баволна, ни, *ж.*, **баволняний, а, е**= **Бабовна, бавовняний.**

Бавуна, ни, *ж.*, **бавуняний, а, е**= **Бавовна, бавовняний.** Шейк.

Багамел, лу, *м.* Шутливое названіе палки, посоха. Мнж. 175.

Багат, та, те. Кр. форма отъ **Багатий.** *Мужик багат,—йому ж добро.* Ном. № 1372. *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. III. 254.

Багат-вечір, чора, *м.* Канунъ Рождества. *Убогий на багат-вечір поніс вечерю до багатого.* Грин. II. 83.

Багатенний, а, е. Очень богатый. Желех.

Багатенький, а, е. Ум. отъ **багатий.** Довольно богатый. *Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі.* Рудч. Ск. II. 167. *Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька.* Чуб. V. 115.

Багатенько и **багатечко**, *нар.* Ум. отъ **багато.** Довольно много.

Багати, бажу, жиш, *гл.*=**Важати.** Желех.

Багатий, а, е. 1) Богатый, обладающій богатствомъ. *Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде.* Ном № 1420. *Дурень багатий, так і слово його в-лад!* Ном. № 1428. *Тяжко-важко нам убогим багатих любити.* Мет. 64. *Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий.* Шевч. 10. **Багатий на щб.** Богатый чѣмъ, имѣющій много чего. *Він багатий на воли: шість пар має.—Нащо йому доля? Треба закопать: він і так багатий...—Багатий на лати та на дрібні сльози—бодай не втирать.* Шевч. 134. *Либонь же ти на розум не багатий.* АД. I. 170. **Багатий на слово.** Словоохотливый. *Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі.* Г. Барв. 224. 2) Богатый, цѣнный. *Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий.* КС. 1892. III. 377. 3) **Багатий вечір,—та кутя**=**Багат-вечір.** Чуб. III. 262. ХС. I. 79. Ум. **Багатенький.**

Багатиня, ні, *м.* Богачъ. Чуб. II. 399. *Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати.* Константиногр. у. *Та він більш од тебе надавав,—дарма, що бідний, а ти багатиня.* Богод. у

Багатиревий, а, е. Полн. фор.=**Багатирів.**

Багатирів, рева, ве. Принадлежащій богачу. *Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого.* Ев. Л. XVI. 21. **Багатирева.** Жена богача. *Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату.* Рудч. Ск. II. 148.

Багатирство, ва, *с.* Богатство. *Нехай йому з його багатирством!* Мир. Пов. I. 158 б.

Багатирський, а, е. 1)=**Багатирів.** Г. Барв. 189. 2) Богатырскій. *Та згинь! не хочу гокаляти честь багатирськую свою.* Котл. Ен. 231.

Багатирь, ря, *м.* 1) Богачъ. *Такий багатир, що не знає щб то нема.* Ном. № 1343. *Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть.* МВ. II. 21. *Багатир був! Щб було в його поля, худоби, щб всякого добра!* МВ. I. 35. *Умре багатир, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак—тільки піп та дяк.* Посл. 2) Богатырь. *Були вони багатирі: велику силу мали* Чуб. II. 130. *Портрети всіх багатирів: як*

Александр цареві Пору давав із військом добру хльору... Котл. Ен.

Вагати́рька, ки, *ж.* Богачка. *Моя дівка—багатирька: в будден ходить в сріблі, в златі, в свято ходить в оксамиті.* Чуб.

Вагати́тися, чу́ся, ти́шся, *гл* Обогащаться. К. XII. 46. *Коли б єси над тим перебрехом знялась, котрим письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

Вагаті́ння, ня, *с.* Обогащеніо.

Вагаті́ти, тію, еш, *гл.* Богатѣть, обогащаться. *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти.* Чуб. V. 1048.

Вагаті́йшати и багаті́шати, шаю, еш, *гл.*=**Вагаті́ти.**

Вага́то, *нар.* 1) Богато. *Старша дочка їх дуже багато живе.* Богодух. у. 2) Много. *Де багато господинь, там хата неметена.* Посл. *Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багато.* Ев Мр. І. 45. *Нам сього вина треба багато.* Чуб. Ш. 402 *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 115. *Не багато Луговський гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124. 3) Очень, сильно. *Вона багато скидається на його.* Кролев. у. *Ой вона багато гордує.* Нп. Ум. **Багате́нько.**

Вагатоли́стий, а, е. Густолиственный. *Тропічнії ліси з багатолистими деревами.* Щог. Сх. 5.

Вага́тство, ва, *с.* Богатство. *Бідность. багатство—єсть то божа воля.* Мет. 71. *Нащо мені багатство, нащо мені гроші?* Чуб. V. 117.

Вага́ття, тя, *с.* 1) Огонь. *Крешіть, дядьку, багаття! Велів багаття розводить... казав троянський флот спалить.* Котл. Ен V. 33. 2) Горящіе угли. 3) Костеръ. *Наймит роспалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш.* Левиц. Пов. 109.

Вага́тшати, шаю, еш, *гл* =**Вагаті́ти.**

Вага́тший, а, е. Сравн. ст. отъ **бага́тий,** то-же, что и **багатший.** *Не по правді, молодий козаче, зо мною живеш: до багатшої, та до поганшої що-вечора йдеш.* Чуб V. 396.

Вага́тшити, шу, шиш, *гл.* Обогащать. *Багатого скрізь багатшнуть* Грин. I. 232.

Вагатю́щий, а, е. Чрезвычайно богатый, богатѣйшій. *Один по одному спішать (убогі), щоб з багатющими поспать.* Щог. В. 134.

Вага́цтво, ва, *с.*=**Вагатство.** *Журба світу сього і омана багацтва і инші жадоби входять і глушять слово.* Ев. Мр. IV. 69 *Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя і багацтва.* Шевч. 290. *Багацтво дочасне, а лихо довічне.* Ном. № 1450.

Вага́цький, а, е. Принадлежащій богачу. *Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке—хто йде, то скубне.* Посл. *Багацький син.* Федьк. Поез. II. 70. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. Ш. 530.

Вага́цько, *нар.*=**Вагато.** *У Бога багацько, то й нам дасть.* Ном. № 57. *По світу як іще побіга* (Еней),*—чиїхсь багацько виллє сліз.* Котл. Ен. І. 8. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятеро й троє.* Чуб. III. 244.

Вага́ч, ча, *м.* Богачъ. *Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотоньки сміяться почав.* Рудч. Чп. 107. *Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле.* МВ. І. 151.

Вагачі́в, чева, ве. Принадлежащій богачу. *Прийшов до їх багачів син.* Чуб. V. 1016.

Вага́чка, ки, *ж.* Богачка. *Засватав я вбогу дівку,—хай багачки плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити.* Чуб. V. 113. *Сину мій, сину, каже,—не бери тії багачки: буде вона дуже гордувати.* МВ. І. 122.

Вагачня́, ні, *м.*=**Вагатиня.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Вага́ччати, ччаю, еш, *гл.*=**Вагатшати.**

Вага́ччий а, е.=**Вага́тший.** *Зробився ще багаччим од брата.* Чуб. І. 217. *Багачча од північної українська природи.* Левиц. Пов. 5.

Багва́, ви́, *ж.* Болотистая низменность, топь. Кіев.

Багдаль, (лю? *м.*) Сафьянъ изъ козловой кожи. Вас. 158

Багла́ї, їв, *м. мн.* Лѣнь. Употребл. въ выраж.: **баглаї напали**—лѣнь одолѣла. Ном. № 10939. То же: **баглаї вкинулись.** *Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться.* Волч. у. **Баглаї бити.** Быть праздным,

ничего не дѣлать, бить баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

Багни́стий, а, е. Болотистый, топкій, тинистый, илистый.

Багни́сто, *нар.* Болотисто, топко, грязно. *Тут дуже багнисто,—не можно проїхати.* Полт.

Багни́сько, ка, *с.* Ув отъ багно.

Багни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Грязнить, пачкать. *У цьому ставку мити,—тільки шмаття багнити.*

Багни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Загрязняться, пачкаться.

Багни́ця, ці, *ж.* Раст. Salix caprea. Вх. Лем. 389.

Багни́ще, ща, *с.* Болото, болотистое мѣсто. *У долині, мов у ямі, на багнищі город мріє.* Шевч. II. 20.

Багні́т, ту, *м.* Штыкъ. Подольск. г.

Багні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Дѣлаться болотистымъ, тинистымъ, топкимъ.

Багні́тка, ки, *ж.* Сережка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багні́тува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Багнити.** Кіев.

Багно́, на́, *с.* 1) Болото, топь, глубокая грязь. *Як їхав, то й попав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно.* Грин. III. 644 *Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно.* Чуб. III. 426 *Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II 69. *В крові так, мов в багні, бродив.* Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. *Умийтеся, образ божий багном не скверніте.* Шевч. 3) Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО I. 126. См **багоник.** Ув. Багнище, багнисько.

Багнови́ця, ці, *ж.* 1) Болотное топкое мѣсто. *Туди й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць.* Дещо. 2) мн Раст. Oxycossus. Шух. I. 22.

Ба́гнути, ну, неш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. *Мій син багне йти до школи так, що ну!* Каменец. у.

Багню́к, ка́, *м.* Родъ гриба изъ породы Boletus. Радом. у.

Багню́ка, ки, *ж.*=**Багно.** *Так лаяти болото почала: „Отце поганая багнюка!"* Греб. 369.

Багня́, ня́ти, *с.*=**Багнітка.** Вх. Лем. 389.

Багня́вий, багня́ний, а, е.=**Багнистий.** Желех.

Багови́ння и **багові́ння, ня,** *с.* Родъ водорослей. *І рибалка випливає, несе на сорочку баговіння зеленого.* Шевч. *Витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків і жаб.* Левиц. Пов. 109. У Вх. Пч. II. 30: Conferva rivularis.

Баго́нка, ки, *ж.* Лужа. См. „Гной душі въ господарствѣ" (1848), стр. 57. (Желех.)

Баго́нник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32.

Ба́гор, гра, *м.* 1) Пурпурный цвѣтъ. *Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.* Федьк. I. 26. 2) Косякъ, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Ба́грець, ця, *м.* Яркій багровый цвѣтъ. МВ. III. 81

Багри́вий, багри́й, а, е. Темнокрасный Желех.

Багри́на, ни, *ж.* Болото, богатое родниками мѣсто Желех.

Багриві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Окрашиваться въ багровый, пурпурный цвѣтъ. Млак (Желех.).

Ба́грити, рю, риш, *гл.* 1) Окрашивать въ багровый цвѣтъ. 2) Дѣлать косяки въ колесахъ. Угор.

Багрі́й, рія́, *м.* Названіе сѣробураго вола. Шейк.

Багрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Багровѣть.

Багро́, ра́, *с.*=**Багор 2.** Угор.

Багро́вий, а, е. Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багрова.* Чуб. III. 432 *Зелене винце... багрове пивце.* Гол. IV. 545. Ум. **Багрове́нький.** Чуб. III. 314.

Багру́ля, лі, *ж.* Порода раннихъ пурпурно-красныхъ сливъ. Желех.

Ба́гря, рі, *ж.* Названіе буро-красной коровы. Желех.

Багря́ний, а, е.=**Багровий.**

Багряни́ця, ці, *ж.* Царская пурпурная мантія, багряница. *Собі багряницю пошив жилами твердими.* Шевч. *Вони одягли його в багряницю.* Ев. Мр. XV. 17.

Багти́, бажу́, жи́ш, *гл.*=**Багати** Желех.

Багу́л, ла, *м.* Тюкъ. *Отсюди положіть два багули.* Шейк.

Багу́н, на́, *м.* Раст. Ledum Palustre L. ЗЮЗО. I. 126. См. **багно.** То же значеніе: душистий багун. ЗЮЗО. I. 126.

Багчи́, бажу́, жи́ш, *гл.*=**Багти**=**Багати.** Желех.

Ба́ґа, ґи, *ж.* Гарь изъ чубука Вх. Зн. I. Вх Уг. 252. См. **Мочка 2.**

Ба́ґари, *мн.* Широкій кожаный поясъ. Желех.

Бадва́к, ка́, *м.* То же, что лемко, но выговаривающій л вмѣсто в, напр.: я бил, я гварил (изъ мѣстности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Баде́ня, ні, *ж.*=**Бакай**. Вх. Зн. Лем. 389.

Бадили́на, ни, *ж.* Стебель, трость, былинка. Ном. № 8120. Мил. М. 26. (Соловейко) *сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним гойдається.* Левиц. І. 118. Ум. **Бадили́нка**. Ув. **Бадиляка**.

Бади́лля и **баді́лля, ля**, *с. соб.* Стебли, былинки, ботва. Грин. II 86. *От вони викопали картоплю, а йому оставили саме бадилля.* Рудч. Ск. І. 52. Ум. **Бади́ллячко**.

Бадиля́ка, ки, *ж.* Ув. отъ бадилина.

Ба́діка, ки, *м.* Названіе старшаго по лѣтамъ мужчины, брата и пр. Желех. Ум. **Бадічка, ба́дічко**.

Бадо́ня, ні, баду́ня, ні, *ж.*=**Баденя**. Вх. Лем. 389. Ум. **Баду́ньна**.

Ба́дьо, дя, *м.* Батя. Этимъ именемъ называютъ также въ нѣкоторыхъ мѣстахъ всякаго старшаго по лѣтамъ мужчину. *Бадю! возьміт мене на віз!* Шейк.

Бадьо́р, ру, *м.* Бойкость, проворство.

Бадьори́стий, а, е. Бойкій, лихой, молодецкій. Чуб. І. 230. Г. Барв. 44. *Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе—орел!* Стор. М. Пр. 149.

Бадьори́сто, *нар.* Бойко, лихо.

Бадьори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Бодриться, молодиться, молодечествовать. Левиц. Пов 34. *А диво цариця, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться.* Шевч.

Бадьо́рний, и, е.=**Бадьористий**. Ум. **Бадьорне́нький**.

Бадьо́рно, *нар.*=**Бадьористо**. Ум. **Бадьорне́нько**.

Бадя, (**ді**, *м.?*) Лѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Бае́вий, а, е. Сдѣланный изъ баї (см. бая). *Приходила і ся сюди в червоній юпочці баєвій.* Котл. Ен. І. 19.

Ба́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **байка**.

Бажа́ний, а, е. Желанный, жданный. Шейк.

Бажа́ння, ня, *с.* Желаніе. *Бажання досягти до того, про що марила.* Левиц. І. 300.

Бажа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. Котл. Ен. II. 10. *Хиба ж душа моя з лопуцька і не бажа того, що й людська?* Ном. № 1588. *Проси в мене чого бажаєш.* Ев. Мр. XV. 22. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107.

Бажа́тися, жа́еться, *гл. безл.* Хотѣться. *Все йому бажається долі. Вже сталося, як йому бажалося.* Левиц. Пов. 41.

Бажи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Жаждать, сильно желать. Желех. *В Чорногорі Роман лежит, студеної води бажит.* Гол. І. 159.

Бажи́тися, жи́ться, *гл. безл.* Хотѣться. *Най ся тобі не бажить печеного рака.* Ном. *Най тобі ся того не бажить, чого ся дома не держить.* Ном. № 2686.

Базала́, лі́, *об.* Мямля. неповоротливый. Пирят у. Слов. Д. Эварн.

Базалу́чча, ча, *с. соб.* Разный хламъ. Аф. 291. *Там лежало старе залізо, мотузки і усяке базалучча.*

База́р, ру, *м.*=**Базарь**.

Базари́нка, ки, *ж.* Подарокъ, взятка. Мкр. Г. 19. *Ти базаринку любиш брати, а людям в нужді помагати не дуже, бачу, поспішивсь.* Котл. Ен. II. 31. *Ти думаєш, та сука тебе любить? Базаринки твої любить, завернися, бо тя згубить.* Федьк. Ум. **Базари́ночка**.

Базари́сько, ка, *с.*=**Базарище**. Желех.

База́рище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ собирается базаръ. *Як пішов дідище та на базарище.* Чуб. V. 842.

Базарко́вый, а, е. Базарный, рыночный. **Рядовина́ базарко́ва**. См. **рядовина 1**. Вас. 168.

База́рний, а, е. 1) Базарный, торговый, рыночный. *Завтра день базарний.* Мир. Пов. II 55. 2) Какъ существ. Торговый надзиратель. Шейк. *Сьогодня базарний приходив.* Мир. Пов II 54.

Базарува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Базарювати**.

База́рь, рю, и база́р, ру, *м.* 1) Базаръ, рынокъ. *Утоптала стежечку через яр, через гору, серденько, на базар: продавала бублики козакам.* Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше.* МВ. І. 115.

Базарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть на базарѣ съ тѣмъ, чтобы торговать, покупать или продавать что нибудь. *Чи ви добре сьогодня базарювали?* Полт.

Ба́зі, зів, *м. мн.* Разговоръ, росказни. *Пора й за роботу, а у його все базі та базі.* Екатеринося.

Базіка, ки и **базікало, ла,** *об.* Болтунъ, балагуръ. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ще мені базікало!*

Базікання, ня, *с.* Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то діла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базікати, каю, еш, *гл.* Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. III. 50 *Годі не знать що базікать!* Шевч. *Проміж себе дещо базікають, мов вода на лотоках шумить.* Кв.

Базічка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **базя.** 2)= **Багнітка.** Вх. Уг. 226.

Базник, ка, *м.* Раст. а) собачья бузина, Sambucus Ebulus L. Шейк. Вх Пч. II. 36. б) **-ярий.** Syringa vulgaris. Вх. Пч. I. 13.

Базувати, зую, еш, *гл.* Играть на контрабасѣ. МУЕ. III. 57.

Базувір, ра, *м* =**Бузувір.** Шейк. *Недовірки, базувіри.* Черниг. у.

Базь-базь! *меж.* Призывъ для ягнятъ. Шейк.

Базька, ки, *ж.* 1). Дѣтск. ягненокъ. Шейк. 2).=**Багнітка.** Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Базьочки, чок, *ж* мн. Раст, Plantago major. Вх. Пч. I. 12.

Базя, зі, *ж.* Дѣтск. овца, ягненокъ. О. 1862. IX. 118. Ум. **Базька, базічка.**

Бай, бая, *м.* Сказочникъ. *Був собі бай. зніс-копу яй: всім по яйцеві, тобі зносок.* Если къ кому пристаютъ съ просьбой разсказывать сказки, то онъ этой поговоркой желаетъ отдѣлаться. Шейк.

Байбак, ка, *м* =**Бабак.** Вх. Пч. II. 5.

Байбара, ри, *ж.* Длинный кнутъ у пастуховъ. Екатериносл. Левч. 58.

Байбарак, ка, *м.* 1) Верхняя одежда у гуцуловъ: родъ суконнаго полукафтанья. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Родъ крытой женской шубки, крытаго овчиннаго тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байбарак.* Г. Барв. 251.

Байбарзо (т. е. **ба і барзо,**—подобно **байдуже**). И очень. Встрѣчено въ выраж.: *Він мя має за байбарзо,* т. е. онъ мной пренебрегаетъ. Фр. Пр. 19.

Байбарис, су, *м.* Раст. барбарисъ. Константиногр. у.

Байбарисовий, а, е, Барбарисовый.

Байда, ди, *об.* 1). Гуляка, безпечный человѣкъ. **Байди бити.** Бить баклуши 2) *ж.* Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) *ж.* Краюха, ломоть хлѣба. *Байди хліба.* Фр. Пр. 19.

Байдак, ка, *м.* 1) Родъ большого рѣчного судна. Рудч. Ск. II. 28. *А нуте. хлоп'ята, на байдаки! Море грає—ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був пожар,—човни і байдаки палали.* Котл. Ен II. 29. 2) *мн.* **Байдаки.** «Селезни, сбившіеся въ стаи тогда, когда матки водятъ выводки». Мнж. 176. 3) **Байдаки гонити.** (Бѣл.-Нос.) и **байдаки бити** (Левиц.)= **байдики бити.** Ум. **Байдачок.** Ув. **Байдачище.**

Байдара, ри, *ж* Родъ судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298.

Байдати, даю, еш, *гл* Болтать вздоръ, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Байдачище, ща, *м.* Ув. отъ **байдак.**

Байдачний, а, е, Принадлежащій, свойственный **байдаку.**

Байдачник, ка, *м.* Рабочій на **байдаку.**

Байдачок, чка, *м.* Ум. отъ. **байдак.**

Байде! Сокращ. **байдуже.** *Байде нам се!* КПС. 11. *Да хоч чужа хата—гірка хата,—я байде* Г. Барв. 433.

Байдиґи, диґ, *ж.* мн. Въ выраж: **байдиґи плести.** Говорить вздоръ. Желех.

Байдики, ків, *мн.* Баклуши; употребл. только въ формѣ **байдики бити**—бить баклуши, баклушничать. Ном. № 10872. *Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. I. 423.

Байдикування, ня, *с.* Ничего недѣланіе, баклушничанье. *І не докучило тобі байдикування? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Байдикувати, кую, еш, *гл* Ничего не дѣлать, баклушничать. АД. I. 152. *Він нічого не робив, тільки байдикував.* Волын. г. *Байдикують собі дома при батьку; звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Байдрак, ка, *м.*=**Будяк.** Carduus. Вх. Пч. II. 30.

Байдуже, *нар.* Безразлично, нужды нѣтъ, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби порося!* Ном. № 7280. *Умер батько—байдуже, вмерла мати—байдуже. умер милий чорнобривий,—та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Байдужки, байдужечки.** *А мені про те й байдужечки.* Кролев. у. *Товкачеві радість: Бог дав сина..., и Товкачеві й байдужки.* Морд. Оп. 1.

Байдужен, жна, не, Кратк. форма отъ

байдужний. *Ніхто мене не жде і парубок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байдужечки, *нар.* Ум. отъ **байдуже.**

Байдужий, а, е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був недбалий... байдужий.* Левиц. Пов. 297.

Байдужість, жости, *ж.* Безразличіе, индифферентизмъ, равнодушіе. Левиц. I. 330. *Потрібно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша недбайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. ХП. 122.

Байдужки, *нар.* Ум. отъ **байдуже.**

Байдужливий, а, е.=Байдужий. К. Кр. 35.

Байдужливо, *нар.*=**Байдужно**. *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу,— не виявляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче недбайливо, якось байдужливо.* МВ. Ш. 105.

Байдужний, а, е.=Байдужий. К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байдужно, *нар.* Равнодушно, безразлично, индифферентно. *Дивиться байдужно з височости.* К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Байдур, ра, *м.* Волокита, ловеласъ? *„Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?"—На тихім Дунаю, козаче-гультаю!— „Де будеш сушила, Галенько єдина?"—На єдвабном снуре, козаче-байдуре.*—Гол. II. 722, 723.

Байка, ки, *ж.* 1) Басня. *„Кажи казки!"—Не вмію.—„Кажи байки!"—Не смію.—„Кажи сякої-такої небилиці"!* Чуб. I. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. I. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спать, то він йому каже байки.* Рудч. Ск. I. 191. 2) Бездѣлица, шутка, пустяки. *Лайка—байка, а битва—молитва.* Ном. № 3807. *Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3)=**Бая**. *На дівочках плаття—все клин та китайка та зеленая байка.* Чуб. Ш. 38. Ум. **Баєчка.** *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Гліб.

Байкарь, ря, *м*, Баснописецъ. Желех.

Байкий, а, е. Говорливый, словоохотливый. Левч. 27.

Байковий, а, е.=Баєвий. *У байковій юпці вона мені все на думці.* Чуб. V. 405.

Байло, ла, *с.* ? Какъ бранное слово: *Позирни, байло!* К. ПС. 57.

Байлова, ви, *ж.* Выносное дышло въ плужной запряжкѣ. Черк. у.

Байловка, ки, *ж.* 1)=**Байлова.** Анан. у. 2) Шестъ, посредствомъ котораго поднимаютъ якорь на дуб, большую днѣпровскую лодку. Мнж. 180.

Байлогв, ги, *ж.*=**Байлова.** Херс.

Байлувати, лую, еш, *гл.* Припрягать вторую пару воловъ и встаскивать возъ на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чп. 113.

Баймуд, да, *м.* Дуракъ, остолопъ, болванъ. Желех.

Байовий, а, е.=Баєвий, Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байор, ра, *м.*=**Крайка.** Kolb., I. 45.

Байорисько, ка, *с.* Ув. отъ **байоро.**

Байорка, ки, *ж.* 1) Сзурокъ цвѣтной. Шух. I. 122. 2) Каждая изъ четырехъ обвитыхъ канителью струнъ торбана. КС. 1892. Ш. 383, 384.

Байоро, ра, *с.*= **Ваюра 1.** Вх. Лем. 389. Ув. **Байорисько.** Вх. Лем. 389.

Байорок, рка, *м.* 1) Золотая проволочная нить. Желех. 2)=**Байорка 2.** Желех.

Байрак, ка, *м.* 1) Лѣсокъ въ оврагѣ; буеракъ. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зелений байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги.* Шевч. 2) Мундштукъ при уздечкѣ. *Сідло черкеське з пітником, уздечка новісінька з байраком.* Изъ пѣсни, приведенной въ „Истор. Новой Сѣчи" Скальковскаго. Ум. **Байрачок, байраченько.**

Байрака, ки, *ж.*=**Байрак 1.** *Не з-за гори, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вѣроятно, явилась только для риѳмы.

Байраченько, ка, *с.* Ум. отъ **байрак.**

Байрачний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ **байраку 1**, буерачный, овражистый.

Байрачок, чка, *м.* Ум. отъ **байрак.**

Байсаміна, ни, *ж.* Родъ растенія. О. 1861. XI. Св. 29.

Байстер, ра, *м.*=**Байстрюк.** Аф. 292.

Байстрюк, ка, *м.* Внѣбрачный, побочный сынъ. Котл. Ен. IV. 67. *Не бай-*

стрюкові гріх, а батькові. Посл. Ум. **Байстрючок.** Ув. **Байстрючище.**

Байстрюченя́, ня́ти, *с.*=**Байстря.**

Байстрю́чка, ки, *ж.* Внѣбрачная, побочная дочь.

Байстрючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **Байстрюк.**

Байстря́, ря́ти, *с.* Внѣбрачное дитя. *Салдатка йде, байстря несе.* Кв. *З байстрям шкандибає.* Шевч.

Байта́ла, ли, *об.* Неуклюжій человѣкъ, дубина. Вх. Зн. 1.

Байта́ло, ла, *с.* Неработящій человѣкъ, безъ дѣла болтающійся, шляющійся. Черк. у.

Байталува́тий, а, е. 1) Неловкій, неуклюжій. Вх. Зн. 1. 2) Неработающій, лѣнивый. Черк. у.

Байца́рка, ки, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Начиння 3.** Константиногр. у.

Бак, *сз.*=**Пак.** Кв.

Байчар, ра, *м.* Болтунъ, сплетникъ. Вх. Лем. 389.

Бака́їстий, а, е. 1) О рѣкѣ или прудѣ: обилующій ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатериносл. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Кіев. у. См. **Бакаюватий.**

Бака́й, кая́, *м.* 1) Глубокая яма въ рѣкѣ, прудѣ. Сим. 145. Екатериносл. 2) Грязный, наполненный водою ухабъ на дорогѣ, выбоина, ложбина, посрединѣ которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Кіев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрузились у бакаї.* Мнж. 9. См. **Баюра, банджюр.**

Бакалі́йний, а, е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалі́йник, ка, *м.* Торговецъ бакалейными товарами.

Бакалі́йниця, ці, *ж.* Торговка бакалейными товарами.

Бака́лія, лії, *ж.* 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бака́лію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкій товаръ (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которымъ торгуютъ въ разносъ щетинники. Вас. 190.

Бакаль, ля, *м.* Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаля́р, ра, *м.* 1) Ученикъ, школяръ. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїми бакалярами.* Стор. I. 249. 2) Учитель дѣтей. Шейк. 3) Дьячекъ. Чуб. I. 231.

Бакаля́рство, ва, *с.* 1) Должность учителя дѣтей. Желех. 2) соб. Учителя дѣтей, школяры.

Бакаля́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный бакаляру.

Бака́н, ну, *м.* Родъ красной краски. Шейк.

Ба́кати, каю, еш, *гл.* Говорить: ба. О. 1862. I. 73.

Бакаюва́тий, а, е.=**Бакаїстий.** *Бакаювата дорога.* Черк. у.

Ба́ки, кі́в, *м. мн.* Употреб. въ выраженіяхъ. 1) **Забива́ти, забити ба́ки**—сбивать, сбить съ толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забили мені баки.* Ном. № 2088. 2) **Вибанчити баки**—вытаращить глаза. Білецк. Нос. 3) **Баки світи́ти.** Подольщаться къ кому, показывать кому пріязненный видъ. Фр. Пр. 20.

I. **Ба́кир** и **ба́кирь.** Употр. въ выраженіи: **на ба́кир**—на бекрень. *Не йди, доню, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить,—господарь не буде.* Гри́н. III. 209. **Ми з собо́в на ба́кир стоїмо.** Мы между собой въ ссорѣ. Фр. Пр. 21. **Пішло ми на ба́кир.** Потерпѣлъ убытки, пришелъ въ убытокъ, обезсилѣлъ. Фр. Пр. 21.

II. **Бакир, ру,** *м.* Котелъ, преимущественно мѣдный. Екатериносл. у Слов. Д. Эварн.

Бакло́, ла́, *с.*=**Баклаг.** *Як із річки, із ковбані води принести: відра не було, бакли не случилося.* КС. 1883. II. 288.

Бакла́г, га, *м.* и **бакла́га, ги,** *ж.*=**Боклаг.** Вас. 145. *Бери баклаг і барилу.* Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажок, баклажка.**

Баклажа́н, на, *м.* Раст. Solanum lycopersicum, баклажанъ, помидоръ. ЗЮЗО. I. 127.

Бакла́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **баклага.**

Баклажо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **баклаг.** 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.

Бакомпа́рт, та, *м.* Бакенбарда. Вх. Уг. 226.

Баку́н, на́, *м.* Nicotina rustica L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крѣпкій курительный табакъ, простой табакъ. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун.* Ком. II. № 424. Ум. **Бакуне́ць, баку́нчик.** Ув. **Бакуни́ще, бакуняка, бакуни́сько.**

Бакуно́вий, а, е. Относящійся, свойственный бакуну.

Бакунт, ту, *м.* Томпакъ. Шух. I. 277.

Бакунто́вий, а, е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Бакýнчик, ка, *м.* Ум. отъ **бакун.**

Бакуня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бакун.**

Бакуня́р, ра́, *м.* Контрабандистъ, переносящій табакъ. Желех. См. **бакун.**

Вакхана́лія, лії, *ж.* Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добридньями; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки,— нестеменна бакханалія.* Ном. № 11734.

Вакхі́чний, а, е. Вакхическій. Левиц. I. 520.

Бакша́, ші, *ж.*=**Баштан.** *Сама пійде бакшу полоти.* Кв. *Оцей дощик добрий на бакші.* Богод. у.

Бал, лу, *м.* Балъ. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Ба́лок.** *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику* О. 1862. IV. 90.

Ба́ла, ли, *м.* Дубина, невтюхъ. Желех.

Балаба́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **балабайка.**

Балаба́йка, ки, *ж.* Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. Н. 16. *Грати у балабайку.* Ум. **Балабаєчка.**

Балаба́н, на, *м.* 1) Родъ хлѣбнаго печенья. *Подай лиш отам з запічка балабани гарячі, тетерю та під'їмо хоч трохи.* О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Родъ растенія. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разновидность сокола. У Вх. Пч. II. 19: Gentilis (Falco nobilis).

Балаба́нка, ки, *ж.* Очень крупный сортъ картофеля. Богод. у.

Балаба́нський, а, е. ? *Ус балабанський чуприна черкеська.* Ном. № 8589.

Балабі́й. Употребляется пастухами овецъ въ призывѣ для козловъ. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личман вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо!—Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами.* О. 1862. V. Кух. 35.

Балабо́лька, ки, *ж.* Бубенчикъ. Шейк.

Балабо́н, на, *м.* Бубенчикъ, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабони на заді; не багато— тільки п'ять, куди іде—брязкотять.* Н. п. Ум. **Балабончик.** Г. Барв. 513.

Балабо́нити, ню, ниш, *гл.* Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабо́нка, ки, *ж.* Родъ растенія съ клубнями на корнѣ, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабо́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **балабон.**

Балабо́шити, шу, шиш, *гл.* Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки,—хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Балабу́ла, ли, *ж.* ? Чуб. III. 105.

Балабу́рка, ки, *ж.*=**Картопля.** *Далі ж єї балабурок нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. **Бараболя.**

Бала́бух, ха, *м.* 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная въ водѣ. Употребляется въ пищу, а также для гаданія подъ праздникъ Андрея Первозваннаго. 2) Комъ, комокъ. Шейк. *Балабух глини.* Ум. **Балабушок.**

Бала́буха, хи, *ж.* 1)=**Балабух 1.** Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Зміев. у. Ум. **Балабушка, балабушечка.** Чуб. III. 258. О. 1862. IV. 13.

Бала́бушка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **балабуха.** Маркев. 22. 2) Комокъ помета. *Нехай він пом'янеться на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Бала́бушок, шка, *м.* Ум. отъ **балабух.**

Балагу́ла, ли, *ж.* 1) Крытая дорожная повозка, на которой ѣздятъ евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчикъ на такомъ экипажѣ. 3) Въ юго-западн. краѣ: народникъ изъ польскихъ помѣщиковъ 1830—50 гг., членъ особаго народническаго общества въ то время.

Балагу́льський, а, е Относящійся къ балагулѣ. *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балаґува́ти, ґую, еш, *гл.* Жить въ праздности. Вх. Уг. 226.

Бала́й. Употребл. въ выраж.: **галай-балай.** См. **галай 3.**

Бала́кайло, ла, *м.* Болтунъ, говорунъ, пустомеля. Желех.

Бала́канка, ки, *ж.* Болтовня. Желех.

Бала́кання, ня, *с.* Разговоръ, каляканье. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Бала́кати, каю, еш, *гл.* 1) Бесѣдовать, болтать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сяк, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Балака таке—ие своє.** Говоритъ вздоръ. Зміев. у.

Бала́катися, *гл.* Употреб. безлично: **балакається, балакалось.** Говорится, говорилось. *Чого ж ви мовчите?—Та якось не балакається.*

Бала́ки, ла́к, *ж. мн.* Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе з такою розмовою до короля, як і перший... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками.* Чуб. III, 46.

Балакли́вий, а, е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I. 231. *Веселий, ручий молодик, письменний, смілий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. Ш. 48). Ум. **Балакливе́нький.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Черниг. г.

Балаклі́й, лія́, *м.* Говорунъ, болтунъ. Черниг.

Балакня́, ні́, *ж.* Разговоры, болтовня. *Це буде на два годи балакні. Біля корчми така балакня.* Міус. окр.

Бала́куватий, а, е.=Балакливий. *Вони обидві однаково балакуваті.* Новомоск. у.

Балаку́н, на́, *м.* Говорунъ, болтунъ К. Дз. 96.

Балаку́чий, а, е.=Балакливий. *Там така приязна та балакуча жінка.* Кобел. у. *Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий.* Ком. II. 68.

Бала́м! бала́м! *меж.* Подражаніе ударамъ колокола. Шейк.

Бала́мкати, каю, еш, *гл.* Протяжно звонить въ одинъ колоколъ. Шейк.

Баламу́т, та, *м.* 1) Возмутитель, нарушитель душевнаго покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як приїдеш, мене любиш; як поїдеш, то й забудеш.* Нп. 2) Знахарь. Чуб. III. 193. 3) Рыба: макрель, Scombres scombrus. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Баламу́та, ти. 1) *м.*=**Баламут 1.** Шейк. 2) *ж.* Затрудненіе, замѣшательство. Угор.

Баламу́тити, чу, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать, то же, что и **каламутити.** 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Вкраїні да баламутить голови посполъству.* К. ЧР. 107.

Баламу́тка, ки, *ж.* 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Масляниця баламутка: обіщала масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроеніе; споръ. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, въ которой вымоченъ табакъ. Желех.

Баламу́тний, а, е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостяхъ), то же, что и **каламутний.** 2) Непокойный, тревожащій.

Баламу́тно, *нар.* 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю,—але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Баламу́тство, ва, *с.* Возмущеніе, смущеніе; обманъ. *Їх обман, їх криту золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Бала́н, на́, *м.* Бѣлый волъ. КС. 1898. VII. 41.

Бала́нда́, ди́, *об.* 1) Медлительный, неповоротливый, неловкій человѣкъ. Желех. 2) Вздорный болтунъ. Желех.

Бала́ндати, даю, еш, *гл.* Качать туда и сюда. Желех.

Баланді́ти, джу, диш, *гл.* Болтать, говорить пустяки. Желех.

Балахрестити, щу, стиш, *гл.* Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Бала́чка, ки, *ж.* Разговоръ, бесѣда; болтовня.

Балбе́ра и балби́ра, ри, *ж.* Родъ рыболовнаго снаряда: рядъ крючковъ на веревкѣ, съ поплавками. Черном.

Балбе́рка, ки, *ж.* Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ, Ум. **Балберочка.** Черном.

Балбе́рний и балбе́рочний, а, е. Употребл. въ выраж.: **балберна** или **балберочна** снасть=**балбера**. Черном.

Балбе́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **балберка.**

Балбе́рочний. См. **балберний.**

Балда́, ди́, *ж.* 1) Большой топоръ. Вх. Зв. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) Въ загадкѣ: **далда-балда**—свинья.

Ба́леґа, ґи, *ж.*=**Велеґа.** Вх. Зв. 2.

Ба́лець, льця, *м.* 1) Головное покрывало, головной платокъ женщины (во время свадебнаго обряда?) Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завивати, то буде споминати: „то невісточка дала, бодай щастє мала.* Гол. IV. 321. 2) Родъ свадебнаго хлѣба. Гол. IV. 369, 395.

Ба́ли, лів, *м. мн.* Разговоры, розсказни. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Росклався з своїми балами—і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стояли, всі були по ділу тут.* Котл. Од. 490. **Це вже ба́ли!** Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. I. 240.

Бали́к, (ка́?), *м.* Балыкъ. МУЕ. I. 48. (Добруджа).

Ба́лище, ща, *с.* Степной оврагъ, узкая и длинная долина. *По тих степах, по*

горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку. К. Досв. 4. *Везуть у балище на водопійло.* К. МБ. X. 17. См. **Балка**.

Ба́лія, лії, *ж.* Родъ низкой и широкой кадки для мойки бѣлья. Шейк., Черниг. у. *У нас нема балії, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Кіев. у. Ум. **Балійка**.

Ба́лка, ки, *ж.* Степной оврагъ. *Вовки по терпах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Ба́лочка**.

Ба́лмус, су, *м.* Густая жидкость. *Балмусом звуть, як що небудь дуже густе, щоб то не було.* Драг. 191.

Бало́к, лка́, *м.* Ум. отъ **бал**.

Ба́лта, ти, *ж.* 1) Топоръ. Вх. Зн. 1. См. **Балда**. 2) Жидкая грязь. Шух. I. 81.

Балти́на, ни, *ж.*=**Балта** 1. Желех.

Балу́. Употребл. въ выраженіяхъ: **балу-балу́, галу-балу́, тару та балу**—болтать. *Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжит по столу.* Фр. Пр. 21.

Балува́ння, ня, *с.* Препровожденіе времени въ балахъ, пиршество. Чуб. III. 5.

Балува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Проводить время въ балахъ, пировать. Мил. Ск. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. III. 161. 2)—**чим**. Заниматься чѣмъ, быть опытнымъ въ чемъ. Вх. Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Ба́лух, ха, *м.*=**Валуша**. Вх. Лем. 389.

Балуха́тий, а, е.=**Ваянькатий**

Ба́лухи, хів, *мн.* 1) Выпученные глаза. 2) Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Балуша, ші, *ж.* Пирушка, препровожденіе времени въ гостяхъ. *При балуші, як да́где весіля або кстини, приходять на мисель розмаїти співанки.* Вх. Лем. 389.

Балхва́, ви́, *ж.* Цвѣтная полоска въ ткани. Волын. г.

Балца́нка, ки, *ж.* Банка или бутыль, оплетенная лозой. Мнж. 176. См. **Бальзанка**.

Баль, лю, *м.*=**Бал. Отто буде крутий баль!** Вотъ будетъ драка! Фр. Пр. 21. **Справлю я ті баль!** Буду бить такъ, что подпрыгивать будешь. Фр. Пр. 21.

Бальвува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Сцѣплять, связывать одно съ другимъ. Лубен. у.

Бальва́нка, ки, *ж.* Жестянка съ горлышкомъ и носкомъ для храненія жидкостей, напр. керосина. Славяносер. у. См. **Балцанка**. Ум. **бальза́ночка**.

Ба́льо, ля, *с.* Дѣтск. 1) Баранокъ. Шейк. 2)=**Гостинець**. Желех.

Бальо́вий, а, е. Бальный. Левиц. I. 451.

Бальо́га, ги, *ж.* Лѣвша. Угор.

Ба́льох, льха, *м.* Балка. Шейк.

Балюва́ння, ня, *с.*=**Валування**.

Балюва́ти, лю́ю, еш, *гл.*=**Балувати 1**. Рудан. I. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балюєш за чужі нечесні гроші.* Левиц. I. 529. *Зізвав багато царевичів і почали балювати.* Чуб. II. 217.

Балю́ра, ри, *ж.*=**Ваюра**. Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. Ямка въ земляномъ полу, на печномъ шесткѣ, въ печи. *О, яка в долівці балюра,—треба замазати.* Константиногр. у. *Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.*

Баля́кати, каю, еш, *гл.*=**Балакати**. *Чую, балякає з кимсь.* О. 1862. VII. 38.

Баля́ки, ля́к, *ж. мн.* 1)=**Балаки**. О. 1862. VII. 35. 2) **Баляки підпуска́ти**. Обманывать. Гатц.

Баляндра́си, сів, *м. мн.* Разглагольствованія, розсказни, турусы на колесахъ. Котл. Ен. I. 20. К.ЧР. 137. *Баляндраси роспускає, буцім то він усе знає.* Нп. *Хазяйка кишки порве од її баляндрасів.* Кв. **Баляндраси точити**. Балагурить, болтать.

Баляндра́сити, шу, сиш, *гл.* Болтать, балагурить, разсказывать смѣшное. *Та як стануть баляндрасить, то й мертвий би розреготався.* Стор. I. 133.

Баляндра́сник, ка, *м.* Балагуръ. *Що за баляндрасник отсей прудиус!—каже сміючись Сомко.—Мабуть у вас у Січі тілько й роботи, що потішать один одного вигадками.* К. ЧР. 128.

Ба́ляс, су, *м.* Шумъ. Шейк.

Баля́си, сів, *м. мн.* 1)=Перила. Шейк. 2)=**Баляндраси**. *Точила всякії баляси.* Котл. Еп.

Баля́сник, ка, *м.* Балагуръ, болтунъ. Ком. II. 37.

Баля́сниця, ці, *ж.* Балагурка, болтунья.

Балясува́ти, су́ю, еш, *гл.* Шумѣть. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з веселости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі.* Рудч. Ск. I. 172.

Бам-бам! *меж.* Подражаніе звуку колокола О. 1861. XI. Св. 37. Подражаніе

звуку струннаго инструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам.**

Бамба́ра и **бамбе́ра, ри,** *ж.* Ягода. Вх. Лем. 389. Ум. **Бамба́рка, бамбе́рка.**

Бамбиля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Слабо звонить. Желех.

Бамбу́ла, ли, *м.* Неповоротливый, неуклюжій человѣкъ, животное; неповоротливый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Бамбу́лька, ки, *ж.* Круглая ягода (на ботвѣ картофеля). Вх. Уг. 226.

Ба́мбу́х, ха, *м.* Желудокъ. Вх. Лем. 389: желудокъ коровы. Вх. Уг. 226.

Ба́мкати, каю, еш, *гл.*=**Баламкати.** Шейк.

Баналю́ки, люк, *ж. мн.*=**Банелюки.** Фр. Пр. 21.

Ба́нда, ди, *ж.* 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою.* Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала.* Гн. I. 161.

Банда́ж, жа, *м.* 1) Черная лента, употребляемая для повязки башмаковъ. Шейк. 2) Бинтъ. Шейк.

Бандажо́ваний, а, е. О башмакахъ: подвязанный лентами. *Бандажовані черевики.* Шейк.

Ба́ндажува́ти, жу́ю, еш, *гл.* 1) Подвязывать башмаки лентами (см. **Бандаж.**). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Банда́ака, ки, *ж.*=**Бандаж.** Галиц.

Бандазко́ваний, а, е.=**Бандажований.** Галиц.

Банджюр, ра, *м.*=**Бакай** 1. Вх. Уг. 226. См. **Баюра.**

Банда, дзу, *м.*=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13.

Ба́ндина, ни, *ж.* Большая компанія. Васильк. у.

Ба́ндур, ра, *ж.* Содержатель публичнаго дома. Желех.

Банду́ра, ри, *ж.* 1) Музыкальный инструментъ въ родѣ гитары. Части: **ру́чка**—грифъ; **спідия́к**—выпуклый овалъ; **верхня́к**—вибрирующая поверхность, дека; **голосник**—отверстіе въ декѣ, **пристру́нник**—планка, на окружности овала, къ которой прикрѣплены струны; **коби́лка**—порогъ, черезъ который перекинуты струны. Струнъ отъ 12 до 30 и болѣе; шесть большихъ струнъ наз. **бунти**, первыя три, басы—**кишкові**, 4-я—**дротова́**, 5-я—**при́йма**, 6-я—**те́рція**; шесть короткихъ струнъ назыв. **пристру́нки.** КС. 1882. VIII. 281—282. 2)=**Картопля.** Вх. Лем. 389. **Бандури душені.**—Растертый картофель. Вх. Лем. 412. Ум. **Банду́рка, банду́ронька, банду́рочка.** *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73.

Ба́ндури, дур, *ж. мн.* Внутренности, преимущ. животнаго. Мнж. 36. *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив.* Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур.* Черном.

Банду́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бандура.** 2)=**Картопля.** Вх. Пч. II. 36.

Банду́рний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ бандурѣ. *Бандурна струна.* К. Іов. 65.

Банду́рник, ка, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій бандуры. 2)=**Бандурист.** *Дума „про смерть козака бандурника“* Мет. 443.

Банду́ронька, банду́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бандура.**

Бандурува́тий, а, е. Неповоротливый? неуклюжій? *Був (хлопець)... несміливий, бандуруватий.* Св. Л. 244.

Бандурча́ник, ка, *м.* Родъ лепешки изъ растертаго картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурча́нка, ки, *ж.* Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. Лем. 389.

Бандурчина, ни, *ж.*=**Бандурчанка.** Вх. Уг. 226.

Ба́ндурша, ші, *ж.* Содержательница публичнаго дома.

Бандуря́нка, ки, *ж.*=**Бандурчанка.** Вх. Лем. 389.

Бандуря́та, ря́т, *с. мн.* Картофель. Вх. Уг. 226.

Бандюра, ри, *ж.*=**Бакай 1.**=**Баюра 1** Вх. Уг. 226. См. **Банджюр.**

Банелю́ки, люк, *ж. мн.* Употр. въ выраженіи: **банелю́ки плести́**—молоть вздоръ, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Баник, ка, *м.* Родъ ватрушки. Вх. Уг. 226.

Бани́та, ти́, *м.* Изгнанникъ. *Король мене банитою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69.

Ба́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була въ березі діжку банила.* Лубен. у. *Стала вона банити ложечки.* Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити.* Мнж. 6. *Банити рибу.* МУЕ. I. 19. (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікарь давав чимсь банити.* Харьк. у. 3) Бить (человѣка). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю...*

гм! гм! не вам кажучи, пані... а свою банить що-дня. Г. Барв. 334.

Ба́нитися, ню́ся, нишся, *гл.* Мыться, вымываться.

Банітува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Шельмовать, бранить послѣдними словами. 2) Мучить. Лубен. у. 3)—**ро́зумом=Баламу́тити 2.** Желех.

Ба́нка, ки, *ж.* Гульденъ Вх. Зн. 1) **Велика ба́нка.** Десять гульденовъ. Шух. І. 85. Ум. **Ба́ночка.**

Банка́о, са, *м.* Желѣзный съ насѣчкой на верхнемъ концѣ шпень, вставляемый въ одну изъ дыръ столярнаго станка для того, чтобы удерживать имъ доску, когда ее строгаетъ столяръ. Слов. Д. Эварн.

Банке́т, ту, *м.* и пр.=**Бенкет** и пр.

Банкру́т, та, *м.* Банкротъ. Желех.

Банкру́тство, ва, *с.* Банкротство. Желех.

Банкрутува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Банкротиться. Желех.

Ба́нність, ности, *ж.* Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся тай любили—втіхи та радости, а як ми ся залишили—жалю та банности.* Гол.

Ба́нно, *нар.* Грустно, тоскливо, жаль чего. Гол. III. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не банно, як за мосю кресанею.* Федьк.

Ба́ночка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **банка.** 2) То же, что и **банка 1,** 1 гульденъ въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ **велика ба́нка**=10 гульд. Шух. І. 85.

Ба́нта, ти, *ж.* 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животныхъ: **піти на ба́нти**—издохнуть. **Кінь пійшов на ба́нта,** т. е. содранная съ коня шкура повѣшена на **бантах.** Ном. № 14023. 2) мн. **ба́нти=Вергуни.** Сим. 192.

Ба́нтина, ни, *ж.*=**Банта 1.** *Стріха держить на кроквах, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. І. 88. (Черниг.).

Банти́ня, ня, *с.*=**Банта 1.** Шух. І. 91.

Бантува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1. 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

Банува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Тужить, жалѣть. ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про нього.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мнов, не беру вшитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мнов банувати?* Гол. III. 116. 2) **Банува́ти на о́чі**—болѣть глазами. Брацл. у.

Ба́нуш, ша, *м.* 1) Супъ говяжій. Шух. І. 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смѣшанная со сметаной и сваренная. Шух. І. 140.

Ба́нуша, ші, *ж.*=**Яешня.** ЕЗ. V. 43.

Ба́нька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **баня 1.** *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шаръ. *Місяць має вид опуклий, се б то як банька.* Дещо. 3) Стеклянный шаръ для глаженія (вмѣсто утюга). См. Гало. 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосудъ. Кіев. *Банька на олій.* Шух. І. 261, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді.* Ном. № 8260. 6) Бѣлокъ глаза. Константиногр. у. Хрусталикъ глаза (у вола). Рудч. Чп. 254. *Мн.* **баньки.** Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран.* О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не заслипило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому.* Грин. II. 179.

Банька́тий, а, е. Имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балухатий.**

Банька́ч, ча́, *м.* Человѣкъ, имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Шейк.

Банюр, ра, *м.* 1)=**Банюра=Ваюра 1.** Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое мѣсто въ рѣчномъ берегу. Вх. Уг. 238.

Баню́ра, ри, *ж.*=**Ваюра 1.** Вх. Лем. 390.

Ба́ня, ні, *ж.* 1) Куполъ на церкви, вообще на строеніи. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біла церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями.* Мир. Пов. І. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню.* Мет. 6. 2) Солеварня, соловарный заводъ. Шух. І. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду.* Гол. І. 177. 3) Минеральный цѣлебный источникъ. Вх. Лем. 390. Ум. **Ба́нька.**

Баня́к, ка́, *м.* Чугунный котелъ, металлическій горшокъ. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася.* Гн. II. 92.

Вар, ру, *м.* Мокрое мѣсто между холмами. Вх. Зн. І.

Бараба́н, ну, *м.* Барабанъ. ЗОЮР. І. 114. Чуб. І. 219; V. 151. *В барабани вибивають.* Драг. 198.

Бараба́нити, ню, ниш, *гл.* Барабанить.

Бараба́неський, а, е. Принадлежащій, относящійся къ барабану. Употребл., кажется, только какъ брань въ выраженіи:

шкýра барабáнська—потаскуха, публичная женщина и вообще скверная женщина.

Барабáнчик, ка, *м.* Барабанщикъ. *Ой їде, їде барабанчик, путкувками креше.* Гол. І. 309.

Бараболíнник, ка, *м.* Пирогъ съ картофелемъ. МУЕ І. 102.

Барабóлиння, ня, *с. соб.* Стебли картофеля. Правобереж.

Барабóлисько, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ росъ картофель. Ви. Зн. 1.

Барабóля, лі, *ж.*=**Картопля.** Вх. Пч. І. 13. ЗЮЗО. І. 137. *Наварила бараболі.* Чуб. V. 3. Ум. **Барабóлька.** Грин. III. 517.

Барабóсити, шу, сиш, *гл.* 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спинѣ въ игрѣ въ ярки. Ив. 34.

Барáн, нá, *м.* 1) Баранъ, самецъ овцы. Вас. 197. Чуб. І, 129. *Овечку стрижуть, а баран дрижить.* Посл. 2) Названіе вола съ загнутыми назадъ рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка.** КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндръ въ воротѣ, барабанъ, на который наматывается канатъ. Лубен. у. МУЕ І. 45. 6) Пѣнистая волна, вздымающаяся въ узкомъ мѣстѣ рѣки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметеннаго снѣга. *Вітер рве й перекидає сніг через оселю; а не димарі повикручувало такі кудлаті барани...* Мир. Пов. І. 113. Ум. **Баранéць, бáрáнчик.** Ув. **Баранúще.**

Баранéць, нцá, *м.* 1) Ум. отъ **баран.** Небольшой баранъ. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіє паску, баранця печеного.* Кв. *Чи всі вівці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. III. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка въ плотницкомъ инструментѣ, называемомъ **шнур.** Черниг. 3) Желѣзная палочка у удилъ, застегивающаяся въ колечко отъ уздечки. Міусск. у. 4) Бекасъ. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівчарик 3, баранок, баранчик.** 5) Раст. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. І. 127. 6) *мн.* **Баранці.** Легкія тучи, перистыя облака, пѣнистыя волны.

Барáнина, ни, *ж,* Баранина. *Приніс Хвесько додому баранину та й кинув її на долівці, а собаки донюхались та й ззіли.* Стор. І. 27. *Наварила борщу з баранинкою.* Черниг. у. Ум. **Барáнинка.** *От вам стегно баранинки.* Стор. І. 27.

Баранúця, ці, *ж.* Овчина для укутыванія ногъ зимою въ дорогѣ. Кіев. г. (Лободов.).

Баранúще, ща, *м.* Ув. отъ **баран.**

Барáнка, ки, *ж.*=**Вівця?** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка* (изъ заговора). Мил. М. 40.

Барáнковий, а, е. Барашковый. Шейк.

Барáнник, ка, *м.* Пастухъ барановъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Бараннá, нá, *с.* Грязь, налипающая на спицахъ колеса. *Баранем колесся взялось, і повні маточини наперло грязі.* Борз. у.

Барáнок, нка, *м.* Бекасъ, Gallinago gallinula. Вх. Уг. 226. См. **Баранець 4.**

Барáнта, ти, *ж.* Стадо овецъ. Черном.

Баранчá, чáти, *с.* Барашекъ. Сим. 209.

Барáнчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **баран.** *Пасуться три баранчики.* Рудч. Ск. І. 8. 2) Бекасъ. Полт. 3) Хвостикъ арбуза. *Узяв кавуна, держачи його за баранчика.* Ком. І. 33. 4) Одно изъ колесъ въ плугѣ безъ обода. 5) При игрѣ въ **лапки:** каждый изъ стоящихъ на крайнихъ ямкахъ двухъ мальчиковъ, катающихъ мячъ. Ив 34. 6) Часть уздечки. См. **Гнузда.** 7) мн. **Барáнчики.** Раст. первоцвѣтъ, Primula officinalis. Ум. **Барáнчичок.**

Баранчýк, ка, *м.*=**Баранець 1.** Желех. Въ нѣкоторыхъ пѣсняхъ употребляется какъ припѣвъ: *Гоп, чук, баранчук, а на боці дудка! Кедь би мені не миленька, не був би я тутка.* Гол. IV. 512.

Баранá, нáти, *с.*=**Баранча.** Шейк. Ум. **Баранятко, бараняточко.**

Баранáр, рá, *м.* 1) Торговецъ баранами. Желех. 2) Воръ, крадущій барановъ. Желех.

Баранáтко, бараняточко, ка, *с.* Ум. отъ **баран.**

Барáнячий, а, е. 1) Бараній. *Баранячий смух.* 2) **Барáнячий прáзник.** День 26-го ноября (въ этотъ день совершается случка барановъ съ овцами). Новомоск. у.

Барасýлі, сýль, *ж. мн.* Большія стеклянныя желтыя бусы. Шейк.

Баращувáти, кýю, еш, *гл.* Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Барбачіá, чії, *ж.* Пт. Galerita cristata, хохлатый жаворонокъ. Вх. Лем. 390.

Барбóльки, льок, *ж. мн.* Раст.: а) Ficaria ranunculoides. Вх. Пч. II. 31. б) Scrofularia nodosa. Вх. Пч. II. 36.

Барбóля, лі, *ж.*=**Бараболя.** Вх. Пч. II. 36.

Барбо́с, са, *м.* Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка.* Левиц І. 30.

Барбо́сів, сова, ве. Принадлежащій, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкиреними зубами, з лютими очима.* Левиц. І. 31.

Барбу́ля, лі, *ж.* Порода рыбы: mullus barbatus. Вх. Пч. II. 20.

Барбу́н, на́, *м.*=**Барбуля.** Вх. Пч. II. 20.

Ба́рва, ви, *ж.* 1) Краска, цвѣтъ. Гол. II. 520. *Стіни були помальовані ясножовтою барвою.* Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукнѣ. НВолын. у. 3) Форменная одежда. *Козацьку барву прибірає, зброю наряжає.* Гол. І. 10. Ливрея. *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку.* К. Досв. 21.

Барви́стий, а, е. Цвѣтной, разноцвѣтный, цвѣтистый. *Дорогі, пишно барвисті шати.* К. МБ. XI. 162. *Барвисті маки* К. Дз. 79.

Барви́сто, *нар.* Цвѣтно, разноцвѣтно, цвѣтисто. *Рай земний, едем барвистопишний.* К. Бай. 22.

Ба́рвити, влю, виш, *гл.* 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу Шейк.

Барві́н, ну, *м.*=**Барвінок.** *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барві́н-листо́к.** *Ходжу, блуджу по-над лози, а в тих лозах барвін-листок,—щипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. Ш. 37.

Барвіне́ць, нця́, *м.*=**Барвінок.** *Під кудерним деревцем, під зелененьким барвінцем.* Нп. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. ІІІ. 301. **Вінець-барвінець.** Вѣнокъ изъ барвінку. Грин. III. 524.

Барвіни́на, ни, *ж.* Одно растеніе барвінок, одинъ стебель барвінка. Иногда просто барвінок. *Перва зелина—любисточок, друга зелина — барвінина, третя зелина—василечок.* Нп.

Барві́нковий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ барвінку, сдѣланный изъ него. *Вінок барвінковий.* Гол. Од. 50.

Барві́нок, нку, *м.* 1) Раст.: могильница, гробъ-трава, Vinca minor L. Анн. 380, ЗЮЗО. І. 141. *Ой не стелися, хрещатий барвінку, та по крутій горі!* Нп. Обычные эпитеты: **барвінок зелений, хрещатий, крячастий.** Какъ ласкательное названіе для любимого мужчины: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоть у неділеньку.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбѣ въ **світя́чиній ша́блі барвінок** означаетъ—душевную склонность, пріязнь. МУЕ. Ш. 94. **Барвінок рва́ти**—означаетъ часто идти на любовное свиданіе. Мал. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночува́ти в барвінку.** Переночевать съ милымъ. 2) Раст.: а)—**дикий.** Lysimachia nummularia. Лв. 100. б)—**степови́й.** Vinca herbacea Waldst et Kit. ЗЮЗО. І. 141. 3) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. І. 200. Ум. **Барві́нонько, барві́ночок, барві́нчик, барві́нчичок.** *Дівчинонько, сіра утко, чи сватати хутко?—Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та прийди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Ба́рвний, а. е. Цвѣтной. Желех.

Барв'я́к ка́, *м.*=**Вайрак?** *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Бергамо́та, ти, *ж.* Родъ грушъ: бергамотъ.

Барда́, ди́. *ж.* 1) Краюха хлѣба. Шейк. 2) Топоръ особой формы. Въ хотин. у. и у гуцуловъ: родъ плотницкаго топора съ широкимъ лезвіемъ. Шух. І. 87. *Казала йому хату ставити без барди і сокири.* Чуб. V. 819. *А кедрина не калина, я сам її тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тяв.* Федьк. Ш. 168. Ум. **Барди́чка, ба́рдочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. І. 97.

Бардади́м, ма, *м.* Крупной комплекціи человѣкъ, верзило.

Барда́ш, ша́, *м.* Большой топоръ. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Барда. ба́рдао, *нар.*=**барз.** Грин. Ш. 32.

Барди́ґа, ґи, *ж.* Большая краюха хлѣба. Шейк.

Барди́на, ни, *ж.*=**Барда 2.** *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. Ум. **Барди́нка, барди́ночка.**

Барди́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Ба́рдочка, ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Ба́рже, *нар.* Сравн. ст. отъ **барзо.** Вх. Лем. 390.

Барз, ба́рзе, барзо, *нар.* Очень. *Вода барз нечиста.* Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав.* О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо рано-пораненьку.*

не сива зозуля закувала. Дума. *А в мене шапка барзо дорога.* Чуб. V. 161.

Барзій (ба́рзий?), ба́рза. Черный козелъ, черная овца, но грудь у которой бѣлая. О. 1862. V. Кух. 36.

Барзки, *нар.*=**Барзо.** Вх. Лем. 390.

Ба́рзо, *нар.* См. Барз.

Ба́ри, *мн. нескл.* Разсказы, болтовня. Употребл. въ выраж.: та́ри та ба́ри. *Тари та бари, завтра Варвари.* Ном. № 19335.

Бари́вка, ки, *ж.*=**Барилка.** Вх. Лем. 390. Ум. **Бари́вочка.**

Баривчи́на, ни, *ж.* = **Барильчина.** МУЕ. I. 100.

Бари́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Бари́лка, ки, *ж.* Боченокъ. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки.* Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з добрим вишняком.* Млак. 84. Ум. **Бари́лочка.** *Дайте нам горівочки з нової барилочки.* Грин. III. 50.

Бари́лко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Бари́ло, ла, *с.* Боченокъ. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царігграду відер трос у барилі.* Шевч. 116. Ум. **Бари́лко, бари́лечко, бари́лочко, бари́льце.** Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце (вина) додому.* Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Бариля́ка.**

Бари́лочка, ки, *ж.* Ум отъ **барилка.**

Бари́лочко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Барилькува́тий, а, е. О человѣкѣ: толстый, пузатый. Желех.

Бари́льний, а, е. Принадлежащій боченку, боченочный. *Барильний обруч.*

Бари́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **барило.** 2) мн. **Бари́льця.** Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Барильчи́на, ни, *ж.*=**Барило.** Гн. II. 36. *Ой пійду я в комірчину та загляну в барильчину.* Чуб. V. 1094.

Бариля́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **барило.**

Бари́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі.* Нп. *Ой нуте, робіть, себе не баріть!* Чуб. III. 231.

Бари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Медлить, мѣшкать. *Неси, доню, не барися.* Чуб. V. 69.

Бари́ш, шу́, *м.* Прибыль, выгода, барышъ. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все піп дере.* Посл. Ум. **Баришо́к.** *І Турн получить з баришком.* Котл. Ен.

Баришівне́, ного, *с.* Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Бариші́вник, ка, *м.* Посредникъ при покупкѣ, факторъ, маклеръ. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Бари́шник, ка, *м.* 1) Торговецъ лошадьми. 2) Торгашъ, барышникъ.

Бари́шництво, ва, *с.* Барышничество, торгашество.

Бари́шницький, а, е. Принадлежащій, свойственный барышнику, барышническій.

Баришо́к, шку́, *м.* Ум. отъ бариш.

Баришува́ння, ня, *с.* Торгашество, барышничанье.

Баришува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає.* Грин. II. 257.

Барі́вка, ки, *ж.*=**Барилка.** Вх. Зн. 2.

Барі́ння, ня, *с.* Замедленіе, остановка. *За вашим барінням, то й не впораємось сьогодня помолотити.* Полтав.

Ба́рка, ки, *ж.* Плоскодонное рѣчное судно для грузовъ, барка. *За ним Азилас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Барка́н, на́ *м.* Досчатый заборъ, то-же, что и паркан. Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгорожений.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядомъ тополі.* Левиц. Пов. 21. Ум. **Барка́нчик.** Ув. **Баркани́ще.**

Барка́с, су, *м.* Баркасъ, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298. Ум. **Барка́сик.** *Справив баркасик і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Ба́рки, ків, *м. мн.* 1) Плечи. 2) **Взяти з ба́рки.** Взять за грудь (во время драки).

Барки́цнути, ну, неш *гл.*=**Веркицьнути.**

Барлі́г, логу́, *м.* 1) Логовище, логово (медвѣжье). *Упала у ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка въ свиномъ хлѣву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів,—там поросятам нема нічого барлогу.* Алв. 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. III. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню; та в барліг, а він за нею, та спіткнувсь, упав і викачавсь в барлозі.* Мнж. 129.

Барлій, лія, *м.* Раст.=**Барлян**=**Віждерев.** Вх. Пч. I. 8.

Барложи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Валяться въ грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя по-*

гано й доступиться: не висихає ніколи, а свині й барложаться. Богод. у.

Бáрма, ми, *ж.* Мундиръ, ливрея. Гол. I. 150. См. **Барва.** 2) Накипь, пѣнка при варкѣ меду, варенья и пр. Кіев. *Як з вишень варення вариш, так барми багато.* Харьк. г. 3) Глина съ примѣсью желѣзной руды. Ум. **Бармúця, бармúчка.** Черк. у.

Бармувáти, мýю, еш, *гл.* Собирать накипь, пѣнку. Канев. у. См. **Барма.**

Бармувáтися, мýюся, ешся, *гл.*—**під кого.** Поддѣлываться подъ кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одежу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держить похід тії звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Барнá, ни́, *м,* Темносѣрый волъ. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый волъ. Вх. Лем. 390.

Барнáвий, а, е. Бурый. *Куропатва барнава.* Вх. Лем. 390.

Барнáк, кá, *м.* Загнутый конецъ ґирлиґи, ея деревянный крюкъ. О. 1862. V. Кух. 36. Мнж. 176.

Барнáстий, а, е.=Барнястый. Желех.

Барник, ка, *м.* Родъ птицы. Вх. Лем. 390.

Барнóха, хи, *ж.* Корова темносѣрой масти. Желех.

Барнýля, лі, *ж.* Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Барнáвий, а, е.=Барнавий. Вх. Лем. 390.

Барнáстий, а, е Бурый, коричневый, каштановый. *Барнясти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Бáрок, рку, *м.* Поперечная палка для привязыванія постромокъ къ запряжкѣ; валекъ.

Бáртка, ки, *ж.* Верхняя часть топірця, имѣющая форму топора. Части ея: **обух** и **плас** съ **вістрям.** Шух. I. 289.

Барýля, лі, *ж.* Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Бархáн, ну, *м.* Бумазея.

Бархановий, а, е. Бумазейный. Шейк.

Баршан, ну, *м.*=**Оксамит.** Вх. Уг. 227.

Баршановий, а, е.=Оксамитовий. Вх. Лем. 390. **Змия́ баршанова.** Гадюка обыкновенная, Pelias berus. Вх. Лем. 390.

Бáс, сá, *м.* 1) Басъ. *Еней зарюмав басом сам.* Котл. Ев. **Співáти басá.** Пѣть басомъ. *Він у церкві баса співає.* Харьк. г. **Говорúти басá.** Говорить басомъ. Св. Л. 130, 279. 2) Музыкальный инструментъ: контрабасъ, віолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас.* Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо хоть на час.* Нп. 3) **На бас брáти когó** Поднимать на смѣхъ кого. Фр. Пр. 23. 4) **Бáсом дивúтися, поглядáти.** Непріязненно смотрѣть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці вареникі очима приймаю.* Чуб. V. 653. Ум. **Бáсик, басóк.** *Дівчата співають і він басика тягне.* Кіев. Ув. **Басúсько, басúще, басю́ка, басю́ра.** *От у Семена басюра: як ревне, так аж шибки бряжчать.* Харьк.

Басаврéнок, нку, *м.*=**Басаринок 1.** О. 1862. V. 109.

Басамáн, ну, *м.* 1) Полоска, напр. въ матеріи. **Хýстка в басамáни.** Полосатый платокъ. Шейк. *Спідниця в басамани.* Вх. Зн. 2. 2) Полоса на тѣлѣ отъ удара. *Прийди, прийди, щось ті дим, через плечі басаман.* Шейк. 3) Галунъ, позументъ. Шух. I. 122, 275.

Басамáнити, ню, ниш, *гл.* Дѣлать полосы (ударяя). Желех.

Басамáння, ня, *с.* Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги—усе басамання, щоб мизати хату?* Могил. Подол.

Басамóнка, басамýнка, ки, *ж.*=**Крайка.** Вх. Лем. 390.

Басамýга, ги, *ж.*=**Басаман 2.** *Басамуги по мені поробив.* НВолын. у.

Басáн, ну. *м.* Обшивка около платья *Поняв собі дівку турненю-чужоземку, у зеленій сукні з білими басанами.* Лукаш. 45.

Басанýнка, ки, *ж.*=**Басамонка.** Вх. Лем. 390.

Басанунчá, чáти, *с.* Маленькая крайка Вх. Лем. 390.

Басáнь, ні, *ж.* Крытая галлерея вокругъ церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опасання 2.**

Басарáбець, бця́, *м.* Бессарабецъ. *Ой писали басарабці та до наших хлопців листи: „ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти“.* Грин. III. 563.

Басарáбія, бії. *ж.* 1) Бессарабія. *Три парубки пішли на Басарабію зароблять.* Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти́ на Басарáбію,** кромѣ прямого значенія: быть бродягой, находиться въ бѣгахъ. Шейк.

Басарáбський, а, е. Бессарабскій. Левиц. Пов. 217.

Басари́мок, мку, *м.*=**Басаринок** 1. *Дітям усього понавозив—усяких басаримків.* Рудч. Ск. II. 143.

Басари́нка, ки, *ж.* и **басари́нок, нку.** *м.* 1)=**Базаринка**, Чуб. I. 231. 2) Прибавка къ платѣ. *„Запродайте мені свою землю".—Та я вже запродав.—„Та я вже вам басаринку карбованця наділю".* Хорольск. у. 3) Отработокъ, помощь работою, доставляемая половинщиками. Борз. у. *Є тут з наших заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють.* Г. Барв.

Басару́нок, нку, *м.* Сѣно или трава, которое даютъ коровѣ въ то время, когда ее доятъ. Щух. I. 170, 188, 193.

Ба́си, сів, *мн.*=**Басамани.** *Баси по мені поробив.* НВолын. у.

Ба́сик, ка, *м.* Ум. отъ бас.

Баси́ста, ти, *м.* Играющій на контрабасѣ. *Казав басиста, що бачив цимбалисти.* Ном. II. № 782.

Баси́стий, того. *м.*=**Басиста.** *„А добрі горобці в молоці!"—Чи ти ж їв?—„Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди їли".* Ном. № 7809.

Баси́сько, ка, *м.* Ув. отъ бас.

Баси́ти, шу́, си́ш, *гл.* Издавать звукъ баса, басить.

Баси́ще, ща, *м.* Ув. отъ бас.

Баскали́читися, чуся, чишся, *гл.* Артачиться, сопротивляться. *Не баскаличивсь би ти: йшов.* Котл. Ен. III. 31. *Не баскалича, бери те, що дають; може пересердяться, дадуть і більше.* Уман. у.

Баски́й, а́, е́ Рѣзвый, ретивый, рьяный. *Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір.* Котл. Ен. II. 39.

Басо́вий, а, е. 1) Басовой. *Басова нота.* Левиц. I. 435. 2) Контрабасный. *Басова струна.* 3) Басо́ве ýхо. Родъ орнамента въ писанкѣ, напоминающаго конецъ грифа въ контрабасѣ. МУЕ. I. 194.

Басо́к, ска́, *м.* 1) Ум. отъ бас. **Очеретяний басо́к?** *Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска.* Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. Нижнее *do* (въ кобзѣ, торбанѣ). КС. 1892. III. 383.

Басо́ля, лі. *ж.* Віолончель. *Тепер мені не до соли, коли грають на басолі.* Теперь мнѣ не до того. Чуб. II. 678.

Бастрю́к, ка́, *м.*=**Байстрюк.**

Бастря́, ря́ти, *с.*=**Байстря.**

Басува́ння, ня. *с.* Дѣйствіе того, кто басує.

Басува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) О лошади: рѣзвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти въ галопъ. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. 2)=**Мурчати.** *Кіт басує.* Вх. Лем. 390. 3)—**кому́.** Поддакивать кому, подольщаться къ кому. Фр. Пр. 23.

Басурма́н, на, *м.* и пр.=**Бусурман** и пр. Мет. 77.

Ба́ська. ки, *ж.* Названіе овцы. Kolb. I. 65. См. **Базька 1.**

Басю́ка, ки, *м.* Ув. отъ бас. *А басюка на увесь двір,—мов той бугай гуде у болоті.* Стор. II. 29.

Басю́ра, ри, *м.* Ув. отъ бас.

Батало́в, ва и **батале́й, лея.** *м.* Мутовка въ маслобойнѣ. Вх. Зн. 37.

Баталійо́н, ну. *м.* Баталіонъ. *Три баталійони війська.* Гн. I. 54.

Бата́лія, лії, *ж.* Сраженіе, битва. ЗЮЮР. I. 123. *Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами.* Котл. НП. 398. *Треба було цару йти на баталію.* Чуб. II. 215.

Ба́теньків, кова, ве. Принадлежащій отцу, батюшкѣ. Чуб. II. 18. *Перший же двір—свекорків, другий же двір—батеньків.* Маркев. 139.

Ба́тенько, ба́течко, ка, *м.* Ум. отъ батько. Батюшка. Чуб. III. 290. Рудч. Ск. II. 183. *Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш?* Чуб. III. 203. *Да нема родуріднійшого над батечка.* Чуб. V. 439. Употребляется какъ слово обращенія къ старшему человѣку. **Батечку мій!**—выраженіе удивленія: Боже мой! батюшка мой! *Яких то цвітів там не було! батечку мій, та й годі!* Кв. Часто во мн. ч. **Ба́течки!** Батюшки! *А худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісок, винничка, млинок.* Кв.

Батівня́, ні, *ж.*=**Батова** 1. (Хав) *а батівнею втіка проклятий.* К. (Правда 1868, 320).

Баті́г, тога́, *м.* 1) Кнутъ, плеть. *Хвиснув батогом по конях сухих, аж тріска.* Левиц. Пов. 98. 2) Рычагъ въ ступѣ для толченія пшена, на который надавливаютъ ногой. Черк. у. 3) Раст. Scorzonera rosea. Лв 101. 4) мн. **Батоги́.** а) Стелющіеся стебли, усы у огурцовъ, дынь. *Кавуни дуже далеко погнали батоги.* Золотон. у. б) Раст. Chondrilla juncea L. ЗЮЗО. I 116. 5) **Петро́ві батоги́.** Раст.

а) Cichorium Intybus L. Анн. 98. Мил. М. 38. б) Cichorium officinale. Мил. М. 93. Ум. **Батіжок**. Ув. **Батожище**.

Батіжо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ батіг. 2) **Батіжки св. Івана**=**Петрови батоги**. Вх. Пч. I. 9.

Ба́тіночко, ка, *м.*=**Батенько**. *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Ватова́, ви, *ж.* 1) Запорожскій обозъ вьючныхъ лошадей. 2) Отрядъ, партія. *Аж онде яка батова од шинку їде.* Канев. у. 3) Нѣсколько паръ воловъ цугомъ. Черк. у.

Батови́й, а, е. Вьючный. *Наючить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Батожжя́, жя́, *с. соб.* Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяйці батожжа!* Грин. I. 77.

Батоже́льно, на, *с.*=**Пужално**. Желех.

Батожи́стий, а, е. О стелющемся, вьющемся растеніи: съ длинными стеблями. *Батожиста квасоля.* Рк. Левиц.

Батожи́сько, ка, *с.*=**Батожильно**. Вх. Лем. 390.

Бато́жити, жу, жиш, *гл.* Бить кнутомъ.

Батожи́ще, ща, *с.* Ув. отъ батіг.

Ба́тонько, ка, *м.*=**Батенько**. Въ дат. пад. употребл. иногда форма женск. склон. **батоньці**. *Дайте, слуги, то батонці знати.* Чуб. I. 174.

Батошки, *мн.* Раст. Scabiosa arvensis. Лв. 101. См. **Більмачок**.

Батува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Рѣзать большими кусками. *Сідайте, дружечки!... а ти, старосто, їм батуй.* Кв.

Бату́га, ги, *ж.*=**Батюга**=**Батура**. Аф. 295.

Бату́ньо, ня, *м.* Ум. отъ **батько**.

Бату́ра, ри, *ж.* Большой кнутъ, кнутище, плеть. *Звелів кучерові стьобонути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Бату́ринка, ки, *ж.* Родъ верхней женской одежды (по батуринскому образцу). О. 1862. VIII. 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Батурме́н, на, *м.*=**Батура**. Новомоск. у. Слоз. Д. Эварн.

Бату́сьо, ся, *м.* Ум. отъ **батько**.

Ба́тьків, кова, ве. Отцовскій, отчій. *Батькові роскошеньки йоминулися.* Мет. 139. **Ба́тьків син**. Порядочный сынъ порядочнаго отца, любимчикъ отца.

Ба́тьківський, а, е.=**Батьків**. *Приблудився к батьківському двору.* Чуб. I. 174. **Ба́тьківські**. Ноги. Говорятъ въ насмѣшку: **приїхав ба́тьківськими** *(кіньми)*, т. е. тѣми, которыя получилъ отъ отца=ногами. *Батько приїхав тройкою коней і бричка.—Хиба батьківськими? сміється дядько.* Грин. I. 115.

Ба́тьківщина, ни, *ж.* 1) Наслѣдство отъ отца. *Попропивав усю батьківщину.* Кв. **Нам ба́тьківщини не діли́ти**. Намъ не изъ-за чего ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно: наслѣдіе отъ предковъ. ЗОЮР. I. 80. *Гине слава, батьківщина.* Шевч.

Ба́тько, ка, *м.* 1) Отецъ. *Єсть у мене батько і рідная мати* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Батько-мати**. Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. **Голова́тий ба́тько**. Отецъ на свадьбѣ. Маркев. 101, 108. Грин. III. 451, 454. **Вечерни́шний батько**. Хозяинъ хаты, въ которой бываютъ вечерниці. Грин. I. 285. **Брехали твого батька дочки (сини)**. Ты врешь. **По ба́тькові**. По отчеству. Уман. у. **В ба́тька ла́яти**. Бранить, задѣвая бранью отца, напр.: *біс твоєму батькові!* 2) Употребл. какъ почтительное привѣтствіе пожилому человѣку. *Добре єси, мій кобзарю, добре, батьку, робиш.* Шевч. Ум. **Батьо, батусь, батуньо, батусьо, батенько, батечко, батонько**.

Батькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Бранить, задѣвать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його батькувати: „Ти, каже, сякий-такий сину!..“.* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцемъ. Мил. 210. Быть посаженнымъ отцемъ. 3) Быть начальникомъ; дѣйствовать въ качествѣ отца. *Батьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну батькувати...* ЗОЮР. I. 320.

Батю́га, ги, *ж.*=**Батура**. Св. Л. 51. *Що впраде нитку,—то то на калитку. Що впраде другу,—то то на батюгу.* Шейк.

Ба́тюшечка, ки, *м.* Ум. отъ **батюшка**.

Ба́тюшка, ки, *м.* Священникъ, батюшка. Ум. **Батюшечка**.

Ба́тющин, на, не Священничій, батюшкинъ. *Батющин двір.* Левиц. I. 446.

Ба́тя, ті, *м.* Ум. и ласк. отъ батько. Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський.* Дума.

Баус, са, *м.*=**Ус.** Вх. Лем. 390.

Баусá́тий, а, е.=**Усатый.** Вх. Лем. 390.

Бах! *меж.* Звукоподражаніе паденію, выстрѣлу. *Летів птах, на воду бах.* Ном. стр. 292, № 63.

Бá́хати, хаю, еш, *гл.*=**Бабахати.**

Бахмá́т, та, *м.* Верховой конь (боевой?) К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогриві і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23.

Бахмá́тий, а, е. Мѣшковатый, отдувающійся (объ одеждѣ). Уман. у.

Бахму́тка, ки, *ж.* Поваренная соль, добывающаяся въ копяхъ бахмутскаго уѣзда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. IV. 27.

Ба́хнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бахати.** *Зараз з пищоля вола і бахне.* **Мнж.** 133.

Ба́хта, ти, *ж.*=**Башта.** *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти.* Мет. 404.

Бахтарнá́, ні́, *ж.* Изнанка кожи.

Бахтá́ти, таю, еш, *гл.* Буйно рости. Подольск. г.

Ба́хур, ра и бá́хурь, ря, *м.* 1) Волокита, ловеласъ, развратникъ. Котл. Ен. I. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох,ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2)=**Байстрюк.** Шух. I. 32. 3) Мальчуганъ, ребенокъ. Желех. 4) Еврейскій ребенокъ *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. III. 205.

Ба́хурка, ки, *ж.* Развратница.

Бахурнá́, ні, *ж. соб.* Дѣти, дѣтвора, ребятишки. *Бахурня его в школах.* Гн. II. 28.

Бахуруватú, ру́ю, еш, *гл.* Прелюбодѣйствовать. *З другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Бахурувá́тий, а, е. Охотникъ до чужихъ женъ, ловеласъ. Черк. у.

Бахурчá́, чá́ти, *с.*=**Бахур 2, 3.**

Ба́хурь. См. **Бахур.**

Бахусувá́тий, а, е. Имѣющій слѣды пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажевріла обида* К. Хп. 24.

Ба́цькати, каю, еш, *гл.* Толкать, тыкать. Желех.

Ба́цькатися, каюся, ешся, *гл.* Сталкиваться рогами. *Бацкают ся барани.* Вх. Уг. 227.

Бацьку́н, на, *м.* Прозвище бѣлорусса. Ном. № 743.

Ба́цьнути, ну, неш, *гл.* Ударить, упасть съ шумомъ. *Бацне астрябік на вoробля.* Вх. Уг. 227.

Ба́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Видѣть. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Метл. 21. **Бач!** Вишь, вотъ. *Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений.* Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Ба́читися, чуся, чишся, *гл.* Видѣться, встрѣчаться. *Бо вже ж мені та з милим не бачитися.* Чуб. **Ба́читься,** сокр. **бачця.** Кажется, кажись, какъ видно. *От мерщій і одвернуться одно од другого і, бачиться, й не дивляться.* Кв. *Ой, бачиться, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота,—од вітру валюся.* Чуб. V. 211. *Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одинокими.* Шевч. 75.

Бачкó́, кá́, *м.* Имя собаки. *Дві собаки: чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Ба́чний, а, е. Предусмотрительный. *Догадався бачний дяк,--вікном утікає.* Гол. III. 476. См. **Обачний.**

Ба́чність, ности, *ж.* Предусмотрительность. *До права треба мати два мішки: один грошей, а другий бачности.* Ном. № 11446. **Мá́ти на бá́чності.** Имѣть въ виду. **Мá́тися на бá́чності.** Быть на сторожѣ, быть осторожнымъ. См. **Обачність.**

Ба́чно, *нар.* Предусмотрительно.

Бачу́чий, а, е. Зоркій, имѣющій острое зрѣніе. *Лисиця—то бачуча вража! одразу побачить, де сидиш.* Канев. у. *Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126 *Бачучі очі.* Константиногр. у.

Бачу́щий, а, е.=**Бачучий.** *Дай, Боже, щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка.* Мил. 27.

Ба́чця. См. **Бачитися.**

I. Башá́, ші́, *м.* 1) Паша. *Баша турецький басурманський, недовірок християнський.* Дума. Ум. **Башенько.** *Ой миленька, миленька, відсунься від башенька.* АД I. 164. 2) Опьяняющій напитокъ изъ молотаго проса. Лебед. у.

II. Башá́, шá́ти, *с.* Сынъ паши, молодой паша. *По Чорному морю молоде паня, турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало.* КС. 1882. Хп. 505.

Ба́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **баша 1.**

Башкарма́к, ка, *м.* Родъ трезубыхъ съ плоскими зубьями граблей, которыми при молотьбѣ отдѣляется солома отъ зерна. Мнж. 176.

Ба́шта, ти, *ж.* 1) Башня. Лукаш. 110. *Змурував високу башту.* Грин I. 128. *Михайлик—лицарь був, да як зійшов на башту, да пустив з лука стрілу.* ЗОЮР. I. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. I. 177. Ум. **Баштонька, башточка.**

Башта́н, на, *м.* 1) Бакша. *Як уродив же той баштан! То кавуняччя оттаке, а дині оттакі!...* Рудч Ск. II. 9. 2) Родъ игры. О. 1861. XI Св. 37. Ум. **Баштанчик.**

Баштани́ще, ща, *с.* Поле, бывшее подъ бакшей.

Башта́нний, а, е. 1) Принадлежащій, относящійся къ бакшѣ. 2) **Башта́нний дід.** а)=**Баштанник 2.** б) Чучело на бакшѣ для отпугиванія птицъ.

Башта́нник, ка, *м.* 1) Хозяинъ бакши. Рудч. Ск. II 11. *Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника.* МВ. III. 103. 2) Сторожъ при бакшѣ. 3) **Баштанни́к.** Боръ изъ старыхъ толстыхъ елей. Шух. I. 177. См. **Башта 2.**

Башта́нниця, ці, *ж.* 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакшѣ.

Башта́новий, н, **е** =**Баштанний.**

Башта́нчик, ка, *м.* Ум отъ **баштан.**

Башто́вий, в, **е.** 1) Башенный. Аф. 295. *Баштова гармата.* 2) Употребл. какъ сущ.: сторожъ на башнѣ.

Ба́штонька, ба́шточка, ки, *ж.* Ум. отъ **башта.**

Баю́ра, ри, *ж.* 1) Большая, глубокая лужа. *Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива.* Аф. *Їде школяр на сухе, мужик у баюрі.* Рудан. I. 113. *Перевези мене, чоловіче, без баюру.* О. 1862. IX. 35. 2) Ямка въ земляномъ полу. *В хаті... усюди баюри під ногами,—уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. Ув. **Баюрище.**

Баю́ристий, а, е. О дорогѣ: обильный лужами, грязный. *Баюриста дорога.*

Баю́рище, ща. Ув. отъ **баюра.**

Баюс, са, *м.*=**Ваус.** Вх. Лем. 390.

Баюса́тий, а, е.=**Ваусатий.** Вх. Лем. 390.

Ба́я, баї, *ж.* Родъ сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Ба́яння, ня, *с.* 1) Разсказываніе (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство. Угор.

Ба́яти, ба́ю, еш, *гл.* 1) Разсказывать. Фр. Пр. 26 *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суевѣрнымъ способомъ, шарлатанить. Угор.

Бга́йниця, ці, *ж.* Женщина, дѣлающая изъ тѣста свадебные хлѣбы. МУЕ. I. 116. (Полт.). См. **Бгати.**

Бга́льня, ні, *ж.* Двѣ вбитыя въ землю колоды для выгибанія санныхъ полозьевъ. Сумск. у.

Бга́ний, а, е. Сложенный, свернутый. **Бга́ний ніж.** Складной ножъ. Шух. I. 120, 291. **Бга́ний замо́к.** Деревянный замокъ въ дверяхъ, отпираемый деревяннымъ складнымъ ключемъ—**бга́ним ключе́м.** Шух. I. 94.

Бга́нка, ки, *ж.* Складка. *Треба перекачати рушник, а то довго лежав згорнутий та он які бганки поробились.* Пирят. у.

Бга́ти, бга́ю, еш, *гл.* 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не бгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, впихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо бгай.* Посл. *Те свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і бгаю.* Г. Барв. 292. 3) Дѣлать изъ тѣста пироги, **коровай** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай бгати.* Лукаш. 98. *Бгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. *Бгати пироги.* Г. Барв. 156. 4)—**ковбки.** Разбирать, сортировать срубленные стволы деревъ. Шух I. 180.

Бга́тися, бга́юся, ешся, *гл.* 1) Складываться. свертываться. 2) Скорчиваться, съеживаться. *Хома в куточку бгавсь.* Бор. 26.

Бгачки́й, а, е. Гибкій. Желех.

Бджі́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Бджі́лонька, бджі́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Бджола́, лі́, *ж.* 1) Пчела. Употребл. также въ знач.: пчелы. *Настане було· літечко святе: старий коло бджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861. VIII. 17. 2) мн. Родъ игры. Ив. 48. Ум. **Бджілка, бджілонька, бджілочка.** *Люде до церкви йдуть, як бджілки гудуть.* Чуб. V, 469.

Бджолена́та, ня́т, *с. мн.* Ласк. Пчелы *У нас і бджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Бджоли́ний и бджоляни́й, а, е. Пчелиный. Аф. 296.

Бджолове́, во́го, *прил. въ знач. сущ.* Подать съ улья (въ прежнее время).

Бджоляни́й. См. **Бджолиний.**

Бджоляни́к, ка́, *м.* Погребъ, гдѣ зимой держатъ ульи съ пчелами, омшаникъ. Сим. 139.

Бджолянкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Заниматься пчеловодствомъ. Харьк.

Бджоля́та, ля́т, *с. мн.*=**Бджоленята.** *Два млини, три плуги добрі і бджолята має.* Мкр. Н. 32.

Бе́, *меж.* 1) Дѣтск. Выражаетъ гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Какъ существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражаніе крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме.** Ничего не понимаетъ. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Бе! базю-бе! *меж.* Призывъ для овецъ. Вх. Лем. 390.

Бебе́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Бебехнути.** *Кінь бебевхнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Бебе́сі, *меж.* Дѣтск. Упасть, повали́ться.

Бебе́х! *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бебех в могилу!* Шевч.

Бе́бехи, хів, *м. мн.* 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейскихъ). *Жидівські бебехи.* 2) Внутренности. *А сто дідьків у твої бебехи та печінки!* (Бравь). **Бебехи відбити, надсадити.** Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче,—я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары. *А Хома знай його бебехами годує.* Кв.

Бебе́хнути, ну, неш, *гл.* 1) Бросить сильно (о массивномъ). *Як бебехнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кае, бив середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бебехне!* Драг. 127. 3) Упасть, броситься съ шумомъ (о массивномъ). Мнж. 113. *Погасив світло та й бебехнув на ліжко.* Кн. *Попадя і бебехнула з горища.* Мнж. 77. 3) Выстрѣлить. Драг. 201. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне—устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Бебе́хнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть, шлепнуться. *Він як бебехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів.* Стор. I. 66.

Бебря́ний, а, е. Бобровый. *Рукав бебряний омочу в ріці Каялі.* Шевч. (Подражаніе подлиннику Слов. о Полк. Игор., гдѣ стоитъ: *„омочу бебрянъ рукавъ въ Каялѣ рѣцѣ“*).

Бебу́ля, лі, *ж.* Толстая синяя бумага, въ которую заворачиваютъ сахаръ. Мил. М. 99. См. **Бібула.**

Бев! *меж.* Подражаніе протяжному удару колокола.

Бе́взень, зня, *м.*=**Бевзь.** *Бевзні! нікчемники! пеньки головаті!—закричить.* Мир. ХРВ. 87.

Бевзь, зя, *м* Олухъ, болванъ, простофиля. *Який бо ти бевзь!* Шевч.

Бе́вка, ки, *ж.* 1) Пойло для скота, собакъ, болтушка изъ муки, разведенной въ водѣ. Шейк. 2) Колонна? См. **Белька.** *Ой піду я до церковці та стану за бевку; позираю раз на попа, а тричі на Євку.* Гол. IV. 493.

Бе́вкання, ня, *с.* Звонъ въ одинъ колоколъ (раздѣльный). Харьк.

Бе́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить раздѣльно въ одинъ колоколъ. *Ходім до церкви, бо вже почали бевкати.* 2) Пороть дичь, говорить чепуху. *Чорт зна, що ти бевкаєш.*

Бе́вкнути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ **бевкати.** *Пійду, по його душенці бевкну хоч раз.* Маркев. 56. *Первий дзвін до сповіді бевкнув.* Мнж. 105.

Бе́вхати, хаю, еш, *гл.* Ударять глухо. Вх. Лем. 390.

Бе́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Бебехнути.** *Він її тоді тією паляницею як бевхне по плечах.* Драг. 173.

Бегова́тий, а, е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Бе́ґа, ґи, *ж.* Клевецъ, родъ кирки для тесанія камней. Вх. Зн. 3. Желех.

Бе́ґар, ра, *м.* Палка. Вх. Зн. 3. Ум. **Беґарик.** Шух. I. 100. См. **Биґарь.**

Беґа́рник, ка, беґа́рош, ша, *м.* Бродяга. Желех.

Бе́ґас, са, *м.* Безпутникъ, негодникъ. Желех.

Беґе́ря, рі, *ж.* 1) Большая пастушья палка. Кіев. См. **Биґарь.** 2) Бранное: говорится о высокихъ ростомъ, но глупыхъ. Кременч. у.

Беґеча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Пѣть козлинымъ голосомъ. Желех.

Беґоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Мычать, блеять. Желех.

Бе́дзвін и бе́дзмін, на, *м.* Безмѣнъ. Кременчуг. у. Канев. у.

Бедрак, ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 390.

Бедра́тий, а, е. Широкобедрый, съ развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255. *Ідуть воли дорогою та все бедратії.* Мет. 455.

Бе́дрик, ка, *м.* 1) Значеніе непонятно; употребл. въ **щедрівці:** *Щедрик-бедрик! дайте вареник.* Чуб. III. 477. См. **въ**

тогъ же значеніи ведрик. 2) **Дай Боже й на бедрик!** Дай Богъ и въ будущемъ. Сквир. у. 3) Насѣк.=Сонечко, Coccinella. См. **Бездрик.**

Бедринець, нця, *м.* Раст. а) Pimpinella Saxifraga. ЗЮЗО. I. 131. Вх. Пч. I. 12. б) Peucedanum Cervaria cusson. ЗЮЗО. I. 131. *Гнав пінную на курдимон, любисток, пижмо і бедринець.* Мкр. Г. 69.

Бедро́, ра́, *с.* 1) Бедро. *Посаджу тя за бедрами, об'яжу тя тороками.* Гол. I. 120. 2) **Їхати на бе́дра ве́рхи.** Вдвоемъ ѣхать верхомъ на одной лошади. Подольск. г.

Бе́-е! *меж.* Подражаніе крику овцы, козы. Чуб. III. 84.

Без, зу, *м.* Сирень. *Як гарно зацвів без.* Шейк.

Без, *пред.* 1) Безъ. *Як рибі без води, так черцю без манастиря.* Ном. № 206. *Без нічо́го.* Ни съ чѣмъ. *Так і зосталась без нічого.* 2) Чрезъ. *Кіт вискочив без вікно.* Волын. г. *Ведуть мене без село.* Гол. I. 143. *Ой втікала Бондарівна без вишневі сади.* Гол. По причинѣ, благодаря, изъ-за. *Ой вронила я віночок, без свій дурний розумочок.* Чуб. V. 335. *Без дощ орати не можна.* Каменец. у. Въ продолженіе, въ теченіе. *Без два рочка го чекала.* Гол. I. 83. *Без літо моя дочка була у наймах.* Каменец. у.

Безба́рвний, а, е 1) Безцвѣтный. 2) Не имѣющій ворсы (о суквѣ). Волын. г.

Безба́тченко, ка, *м.* Внѣбрачный сынъ. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людяхъ сиротою, безбатченком.* Шевч.

Бе́збач, *нар.* Без цѣли, какъ попало, въ безпорядкѣ, въ разбродъ.

Безбере́гий, безбере́жний, а, е. Безбрежный. *Він десь блукав.... на безбережнім морі.* Левиц. I. 198.

Бе́збеш, *нар.*=**Безбач.** *Череда пішла безбеш.* Мнж. 176.

Безби́тниця, ці, *ж.* Употребл. въ бранномъ выраженіи: *щоб тебе безбитниця побила!*

Безбідний, а, е. Безбѣдный.

Безбідно, *нар.* Безбѣдно.

Безбіле́тний, а, е. Безпаспортный. *А писарь маленький.... по четвертні з бурлак взище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

Безбо́жний, а, е. Безбожный, жестокій, злой, не боящійся Бога. *Безбожні басурмани набігали.* Дума. *Безбожні ушкали налетіли.* Дума. *Ірода безбожного не виділи.* Чуб. III. 342.

Безбо́жник, ка, *м.* Безбожникъ, не признающій Бога. К. Псал. 59.

Безбо́жницький, а, е. Принадлежащій, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбо́жництво, ва, *с.*=**Безбожність.** *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: через ваше безбожництво олаву лицарську теряю.* К. МБ. XII. 277.

Безбо́жниця, ці, *ж.* Безбожница. МВ. II. 142.

Безбо́жність, ности, *ж.* 1) Безбожіе. 2) Жестокость, злость, немилосердіе. *Війна в кровавих ризах тут, за нею рани, смерть.... безбожность...* Котл. Ен.

Безбо́жно, *нар.* Безбожно, жестоко.

Безбо́кий, а, е. Не имѣющій бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті—чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безболі́сний, а, е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

Безборо́дий, а, е. Безбородый.

Безборо́дько, ка, *м.* Человѣкъ не имѣющій бороды.

Безбоя́зня, ні, *с.* Безстрашіе, отвага, безбоязненность.

Безбо́язний, я, е. Безстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбо́язно, *нар.* Безстрашно, безбоязненно.

Безбула́вний, а, е. Не имѣющій, лишенный булавы. *Якого,—кажуть,—чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблею з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

Безвартний, а, е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безва́ртність, ности, *ж.* Отсутствіе цѣнности. Желех.

Безве́рхий, а, е. 1) Не имѣющій вершины. 2) Не имѣющій крыши. *Тяжко матір покидати у безверхій хаті.* Шевч. 3) О зданіи: не имѣющій трубы. Аф.

Безве́ршки, ків, *м. мн.* Раст. Veronica Chamaedrys L. ЗЮЗО. I. 141.

Безве́сельний, а, е. Лишенный веселъ. *Безвесельні ґалери.* К. МХ. 15.

Безви́водно, *нар.* Постоянно, безпрерывно. *У нашого кравця безвиводно робота є.* Волч. у.

Безвини, вин, *ж. мн.* Дикія, незаселенныя мѣста. Каменец. у.

Безви́нний, а, е. Невиновный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе Бог нікого, хто б свидітелем був моєї безвинної смерти.* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. I. 68.

Безви́нність, ности, *ж.* Невиновность, невинность, неповинность. Левиц. I. 541.

Безви́нно, *нар.* Безъ вины, неповинно. *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кров християнську безвинно проливав.* АД. I. 179.

Безви́ходно, *нар.* Не выходя, безвыходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв.

Безві́ддя, дя, *с.* Безводіе, недостатокъ воды. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному проживати.* Нп *Припало на безвідді, на безхліб'ї пропадати.* АД. I. 118.

Безві́дний, а, е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безвідній суші?* К. Іов. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. I. 111.

Безвідхо́дний, а, е Безотлучный.

Безвідхо́дно, *нар.* Безотлучно.

Бе́звік, ку, *м.* Вѣчность. Употребл. въ формѣ: на безвік — на вѣчныя времена. *Пішов десь на безвік.*

Безві́кий, а, е. О сосудѣ: безъ крышки. *Безвіка бодня.*

Безві́лля, ля, *с.* Угнетеніе, неимѣніе свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330.

Безві́льний, а, е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безві́льно, *нар.* Не имѣя свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безві́р'я, р'я, *с.* Безвѣріе. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Бе́звісти, *нар.* Неизвѣстно гдѣ. *Пропав чоловік безвісти. Олень безвісти пропав.* Щог. Сл. 67.

Безвістний, а, е. Безвѣстный, неизвѣстный, невѣдомый. Мир. Пов. I. 153.

Бе́звістно, *нар.* Безвѣстно, невѣдомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Бе́звість, ти, *ж.* 1) Неизвѣстность. 2) Неизвѣстныя мѣста, невѣдомыя мѣста. *Смерте, смерте! іди на ліса, іди на безвість, іди на море.* Чуб. III. 180. *Забіг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба.* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропали.* Млак. 121.

Безві́тря, ря, *с.* Безвѣтріе, затишье, штиль. Ком. I. 41. *Настало безвітря: млини не мелють — і борошна немає.* Полт.

Безві́чний, а, е. Вѣковѣчный, безконечный. *Твої сестри — зорі безвічнії по-під небом поплывуть, засяють.* Шевч.

Безві́чно, *нар.* Вѣковѣчно.

Безвла́дний, а, е. Безсильный, слабый, немощный. Желех.

Безвла́дність, ности, *ж.* Безсиліе, слабость, немощность. Желех.

Безво́дній, я, е. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. X. 5).

Безволо́сий, а, е. Безволосый.

Безвті́шний, а, е Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствіе. *Що нове,—то заклопоче тільки спершу; а що старе, то вже таке старе буде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. II. 197.

Безву́сий, а, е. Безусый, не имѣющій усовъ.

Безву́хий, а, е. 1) Не имѣющій одного уха или обоихъ. *Чого це ваша собака безвуха?* Полт. 2) О посудѣ, иголкѣ: не имѣющій ушка. *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгла́сний, а, е. Безгласный. *Був німий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглу́здий, а, е. Безтолковый, безмозглый, безсмысленный. Левиц. I. 257. *Безглуздий як синиця.* Посл.

Безглу́здіти, дію, еш, *гл.* Глупѣть, дурѣть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

Безглу́здя, дя, *с.* Безтолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не второпає.* Полт.

Безгоді́вля, лі, *ж.* Безкормица. Харьк.

Безголо́вий, а, е. 1) Не имѣющій головы. 2) Безумный, безсмысленный. *Мовчати б вам, то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголові.* К. Іов. 28.

Безголо́в'я, в'я, *с.* 1) Бѣдствіе, несчастье, горе, погибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки без-*

голов'я ворон прокричить. Шевч. 2) Иногда въ видѣ шутки называютъ шапку безголов'ям: *Десь тут було моє безголов'я.* Ш ик. Ум. **Безголов'ячко.** МВ. (О. 1862. III. 42).

Безголо́сий, а, е. 1) Не имѣющій голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Дє там йому співати—він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгомі́ння, ня, *с.* Безмолвіе. *На місяцеві спокон-віку безвітря, безгоміння.* Ком. І. 41.

Безгри́вий, а, е. Не имѣющій гривы, безгривый.

Безгрі́шний, а, е. 1) Безгрѣшный. Левиц. I. 540. 2) Не имѣющій денегъ, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгрі́шшя, шя, *с.* 1) Безгрѣшіе, безгрѣшность. 2) Безденежье. Чуб. I. 232 *Безгрішшя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгрошев'я, в'я, *с.* Безденежье.

Безгу́бий, а, е. Не имѣющій губъ.

Безгу́зий, а, е. 1) Безхвостый (о птицахъ). 2) **Ха́та безгу́за.** Хата безъ сѣней. Мирг. у.

Безґру́нтий, а, е. 1) Не имѣющій усадебной земли. 2) Безземельный.

Безґрунто́вний, а, е. Безпочвенный, неосновательный.

Безґрунто́вно, *нар.* Безпочвенно, неосновательно.

Безде́нний, а, е. О посудѣ: не имѣющій дна, бездонный. *Безденний горщик; безденна миска.* Канев. у.

Бездзві́нний, а, е. Не имѣющій колоколовъ. *Андрієвська церква в Києві бездзвінна.* 2) Безъ колокольнаго звона. *Рання служба по деяких місцях буває бездзвінна.*

Бездзві́нно, *нар.* Безъ звона колоколовъ. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиха́нний, а, е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездиханним помарнілоя пустиня.* Шевч.

I. Безді́лля, ля, *с.* 1) Бездѣліе, праздность. 2) Лѣнтяй, лѣнтяйка. Грин. III. 61. *Доню ж моя, доню, да як ти ледащо.... да яке ти безділлє!* Чуб. V. 905. *Не смійся ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкія пустячныя вещи, пустяки, бездѣлица. Мкр. Н. 4. *Осніво́чку пропила, клубки на похмілля,— нехай тее не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. III. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безді́лля, ля, *с.* Бездолье. несчастье (отъ слова **доля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Бал. 12

I. Безді́льний, а, е. Лѣнивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала єдную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202

II. Безді́льний, а, е. Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям хороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.

Безді́льник, ка, *м.* Лѣнтяй; бездѣятельный. Желех.

Безді́льність, ности, *ж.* Бездѣятельность. Желех.

Безді́тний, а, е. Бездѣтный. Ном. № 1620. *Плач, Вкраїно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ. (О. 1862. III. 18).

Безді́тник, ка, *м.* Бездѣтный человѣкъ. Вх. Зн. 2.

Безді́тниця, ці, *ж.* Бездѣтная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.

Безді́тність, ности, *ж.* Бездѣтность. Желех.

Безді́яльний, а, е. Бездѣятельный. Башт. 159.

Бездога́нний, а, е. Безупречный. Желех.

Бездога́нність, ности, *ж.* Безупречность. Желех.

Бездога́нно, *нар.* Безупречно.

Бездо́лець, льця, *м.* Несчастный человѣкъ. Желех.

Бездо́лля, ля, *с.*=II. **Безділля.** *Усім людям хороше живеться, а я плачу по бездоллі.* Чуб. V. 525.

Бездо́льний, а, е.=**Безді́льний.** *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696. **Бездо́льна годи́на.** Бѣдствіе, несчастіе. *Бували колись престрашні злигодні, бездольні години.* Макс.

Бездо́льник, ка, *м.* Несчастный, безталанный человѣкъ.

Бездо́льниця, ці, *ж.* Несчастная, безталанная женщина. Ум. **Бездо́льничка.** *Моя*

дочка — безталанночка і бездольничка. Чуб. V. 753.

Бездо́льність, ности, *ж.*=**Безділля 4.** Желех.

Бездо́мок, мка, *м.* Бобыль, безпріютный человѣкъ.

Бездо́нний, а, е.=**Безодній.** *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Утопила в бездонну криницю.* Чуб.

Бездорі́жжя, бездоро́жжя, жя, *с.* Отсутствіе дороги, бездорожье, распутица. (Бѣглецу въ степи)—*одно безпиття, друге без'їжжя, третє—бездорожжя.* АД. І. 335. *Пішов та й устілки погубив у грязі—таке бездоріжжя.* Черк. у.

Бе́здрик, ка, *м.* Насѣк.=**Сонечко.** Coccinella septempunctata. Вх. Пч. І. 5. См. **Бедрик.**

Бездро́в'я, в'я, *с.* Отсутствіе, недостатокъ дровъ. Змієв. у. Въ харьк. у. **бездро́вня,** *с.*

Безду́хий, а, е. 1) Не имѣющій запаха. 2) Малодушный.

Безду́шний, а, е. Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, мов глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.

Безе́мстний, а, е. Не мстящій, не мстительный. *Славим Бога беземстного, що народився для нас многих.* Чуб. III. 374.

Безе́цний, а, е. 1) Безстыжій, безсовѣстный. *Ото вже безецна дівка,—нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні.—Як побачите, що вона дуже безецна.... то не давайте дрюкувать.* Шевч („Україна", 1907, II. 145).

Безе́цник, ка, *м.* Безстыдникъ. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацл. у.

Безе́цність, ности, *ж.* Безстыдство.

Безе́цно, *нар.* Безстыдно.

Безжа́лісливий и **безжа́лісний, а, е.** Безжалостный, несострадательный, не имѣющій сожалѣнія.

Безжи́вний, а, е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безжи́вність, ности, *ж.* Безжизненность. Желех.

Безжу́рний, а, е. Безпечальный, веселый.

Безжу́рно, *нар* Безпечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззако́нний, а, е. Беззаконный. Чуб. І. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні путі.* К. Псал. 16.

Беззако́нник, ка, *м.* Беззаконникъ, преступникъ. *Зараз же бумагу посилає, щоб беззаконника такого то схопить.* Гліб.

Беззако́нно, *нар.* Беззаконно.

Беззако́ння, ня, *с.*=**Беззаконство.** *І рождає беззаконня на громадське безголов'я.* К. Псал. 13.

Беззако́нство, ва, *с.* Беззаконіе. *Держишся ти старого беззаконства, ти думаєш, як думали поганці.* К. Іов. 49.

Безза́хистний, а, е. Безпріютный. *Беззахистні люде, що з голоду мруть.* Мир. ХРВ. 348.

Беззащи́тний, а, е. Беззащитный. *Дай пригніченому радість, беззащитному одраду.* К. Псал. 171.

Беззбро́йний, а, е Безоружный. Желех.

Беззædоро́вний, а, е. Болѣзненный, хилый, не имѣющій здоровья, безсильный. *Таке безталанне та безздоровне.* Чигир. у. *Вона така беззДоровна: ніякої роботи важкої не може робити.* Козелец. у.

Беззæоро́в'я, в'я, *с.* Отсутствіе здоровья, безсиліе, хилость. *Оттак то,—каже* (втікач з Азова).... *в чистому степу одно безхліб'я, а друге безвіддя, а третє беззДоров'я.* КС. 1882. XII. 502.

Безземе́льний, а, е. Безземельный. Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземе́льник, ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій земли. Г. Барв. 448, 455.

Беззу́бий, а, е. Беззубый, не имѣющій зубовъ. Ном. № 6667. *Сіда, ряба, беззуба, коса, розхристана, простоволоса.* Котл. Ен.

Бези́менка, ки, *ж.* Доска толщиною меньше верника, но толще шалевки.

Без'ї́жжя, жя, *с.* Отсутствіе пищи, голодъ. *Одно безпиття, друге без'їжжя.* АД. І. 335.

Безка́рний, а, е. Безнаказанный. *Безкарні боги.* О. 1861. І. 94.

Безка́рність, ности, *ж.* Безнаказанность. Желех.

Безка́рно, *нар.* Безнаказанно.

Безкебе́тний, а, е. Неспособный, неумѣлый. *Він зовсім безкебетний чоловік.* Кіев. у.

Безкебе́ття, тя, *с.* Неспособность.

Безкле́пкий, а, е. Безтолковый, при-

дурковатый. *Він якийсь безклепкий,— сказано, десятої клепки в голові нема.*

Безклопотний, а, е. Не имѣющій заботъ, неозабоченный, беззаботный.

Безклопо́ття, тя, *с.* Отсутствіе заботъ, хлопотъ. *Несподівана роскіш, безклопоття і спокій заколихали її як малу дитину.* Левиц. I. 227.

Безклу́бий, а, е. Имѣющій слабо развитыя или поврежденныя бедра. *Безклубий віл.*

Безко́лірний, а, е. Безцвѣтный.

Безконе́чне, *нар.* Безконечно.

Безконе́чний и безконе́шний, а, е. Безконечный. *І немає злому по всій землі безконечній веселого дому.* Шевч. **Безконе́шна пи́санка**=**Безконечник 2.** Сим. 233.

Безконе́чник и безконе́шник, ка, *м* 1) Родъ узора на писанкѣ—спираль. 2) Писанка съ такимъ узоромъ. КС. 1891. VI. 370. 3) **Пиcа́ти безконе́чником.** а) Разрисовывать писанку узоромъ въ видѣ спирали. б) Писать безконечно. *Коли б я була письменна, я б до тебе безконечником листи писала, що дня посилала.* МВ. I. 50.

Безконе́чниця и безконе́шниця, ці, *ж.* 1)=**Безконечник 2.** 2) Сказка, безконечно повторяемая черезъ соединеніе конца ея съ началомъ.

Безкорова́йний, а, е 1) О свадьбѣ: безъ соблюденія свадебныхъ обрядовъ. 2) О лицѣ: вступившій въ бракъ безъ свадебныхъ обрядовъ. 3) О дѣтяхъ: зачатый до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчу́к, ка́, *м.*=**Безкоровайний 3.** Ном. № 8832.

Безко́сий, а, е, Не имѣющій косъ. Шейк. *Безкоса дівка.*

Безко́стий, а, е. Не имѣющій костей, безкостный. Чуб. I. 314. *Говорить язик безкостий та договориться до одного конця.* Ном. № 1123. *Бугай безкостий перепливе Дунай безмостий.* (Заг. пьявка).

Безкра́їй, я, е. Безпредѣльный, безграничный. *Згадаю те лихо, степи ті безкраї.* Шевч. *І тепер мені так і сниться широкий степ безкрайй.* МВ. I. 61.

Безкра́йний, а, е.=**Безкраїй.** *Степ безкрайний тоне в млі.* Щог. В. 151.

Безкра́йність, кости, *ж.* Безпредѣльность, безграничность: Желех.

Безкри́лий, а, е. Не имѣющій крыльевъ, безкрылый.

Безкрити́чний, а, е. Не провѣренный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкрити́чність, кости, *ж.* Отсутствіе критики. К. Кр. 13.

Бе́злад, ду, *м.*=**Безладдя.** *Природа не змогла з недугою боротись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. X. 39.

Безла́ддя, дя, *с.* Безпорядокъ, разладъ, несогласіе, неурядица, анархія. К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й Боже!* Лебед. у. *У товаристві лад,—усяк тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безла́дний, а, е и безла́дній, я, е. Безпорядочный; не имѣющій порядка, анархическій.

Безла́дно, *нар.* Безпорядочно, въ безпорядкѣ.

Безла́пий, а, е. Не имѣющій лапъ. Шейк. 216.

Безли́стий, а, е. Не имѣющій листьевъ, безлистный. *Садок вже безлистий.* МВ. II. 134. *Безлиста акація.* Левиц. I. 91.

Безли́стявий, а, е.=**Безлистий.** *Бузина безлистява.* Харьк.

Безли́чний, а, е. Безстыжій, неприличный. Шейк.

Безли́чник, ка, *м.* Безстыдникъ. Шейк.

Бе́зліќ, ку, *м.*=**II. Безліч.** *Безлік водяних тварин.* Щог. Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67.

Безлі́сий, а, е. Безлѣсный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлі́сся, ся, *с.* Безлѣсная страна, безлѣсье. *А тут починається вже скрізь безлісся.* Золотон. у.

Безлі́тний, а, е, безлі́тній, я, е. 1) Вѣчный. Чуб. III. 11. 2) Неизвѣстной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. **Бе́зліч,** *нар.* Множество, безъ счету. *Ось море в тебе широко-просторе, там безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. **Бе́зліч, чі,** *ж.* Множество, безчисленное множество. *Літа його—безліченная безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч!* Ком. I. 50. *Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мучениці за своє рідне слово?* К. Хп. 126.

Бе́злічно, *нар.* Въ безчисленномъ множествѣ. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К. Іов. 12.

Безлу́ский, а, е. Не имѣющій чешуи. *Безлуска риба в'юн.* Кіев.

Безлю́ддя, дя, *с.* Безлюдіе, отсутствіе

людей. Ном. № 9798. *На безлюдді й Хома чоловік.* Посл. *Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Безлюдень, дня, *м.*=**Безлюдько**.

Безлю́дний, а, е. Безлюдный. К Досв. 103. *В степу безлюднім.* Шевч.

Безлю́дник, ка, *м.* Отшельникъ. К. МХ. 17.

Безлю́дніти, нію, еш, *гл.* Дѣлаться безлюднымъ. Желех.

Безлю́дно, *нар.* Безлюдно.

Безлю́дувати, дую, єш, *гл.* Быть безлюднымъ. *Верхній город після хмельнищини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлю́дько, ка, *м.* Нелюдимъ. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні ззісти.* НВолын. у.

Бе́змаль, *нар.* Безъ малаго, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

Безма́стий, а, е. Безцвѣтный (о лошадяхъ). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Бе́зматень, тня, *м.* Рой пчелъ безъ матки. Полт.

Безма́терній, я, є. Лишенный матери, сирота безъ матери. *І не одну безматірню дитину від болести лихої рятувала, збірала сирот в затишну хатину.* К. Бай. 138.

Безма́тній, я, є. Не имѣющій матки. *З тиї пасіки мало добра: вулики все безматні.* Лохв. у.

Безма́ток, тка, *м.*=**Бе́зматень**.

Безме́жний, а, е. Безграничный, безпредѣльный. Желех.

Безме́жність, ности, *ж.* Безграничность, безпредѣльность. Желех.

Бе́змін, на, *м* Безмѣнъ. *Безмін да терези.* К. ЧР. 71. Ум. **Безмінчик**. Ув. **Безмінище, безмінжка**.

Бе́змір, ру, *м.*=**Безмір'я**. Желех.

Безмі́рний, а, е. Безмѣрный, неизмѣримый, безпредѣльный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне.* Ком. І. 20. *Безмірна далечінь.* Ком. І. 51.

Безмі́рно, *нар.* Безмѣрно, неизмѣримо, безпредѣльно.

Безмі́р'я, р'я, *с.* Неизмѣримость, безпредѣльность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає.* Щог. В. 40.

Безмі́сячний, а, е. Безлунный. *Безмісячна ніч.*

Безмли́в'я, в'я, *с.* Время безработицы на мельницѣ. *Як безмлив'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського.* Черниг. *Оце в нас безмлив'я: вітру немає.* Пирят. у.

Безмо́вний, а, е. Нѣмой, безмолвный; молчаливый. *Воли.... безмовні.* К. Дз. 193. *Нічого не мовить, як мрець безмовний.* Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних.* К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе.* Левиц. І. 294.

Безмо́вний, а, е. Нѣмой. *Син його, недоросток безмовий.* К. ПС. 61.

Безмо́вно, *нар.* Молча. *Безмовно сиділи.* МВ. ІІІ. 32.

Безмо́зкий, а, е. 1) Не имѣющій мозга. *Безкосте, безмозке усе море виплавае.* (Заг. пьянка). Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаш безмозкий.* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Бе́зна, ни, *ж.* Запущенное поле, дурное неудобное мѣсто. Ковел. у. Отсюда: забезнити поле—запустить ниву.

Безнаді́йний, а, е. Безнадежный. *Безнадійна неволя.* К. Кр. 31.

Безнаді́йність, ности, *ж.* Безнадежность.

Безнаді́йно, *нар.* Безнадежно. Ком. І. 54.

Безнаді́я, дії, *ж.*=**Безнадійність**. Св. Л. 128. *В очах безнадія світиться.* Св. Л. 215.

Безнапа́сний, а, е. Не знающій горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапасного щасниці при своїй лихій годині.* МВ. ІІ. 135.

Безнапа́сно, *нар.* Не зная горя, счастливо.

Безнаща́дний, а, е. Не имѣющій потомства, безпотомный. См. **Нащадок**.

Безневи́нний, а, е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневинних б'ють.* Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневинную неслава.* Чуб. V. 279.

Безневи́нність, ности, *ж.* Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневинність свою.* МВ. ІІ. 191.

Безневи́нно, *нар.* Невинно, безъ вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневинно збавляв.* АД. І. 187. Въ слѣдующей пѣснѣ нарѣчіе это употреблено, кажется, въ значеніи: **не безъ ви**

ны, не невинно, какъ и должно быть, судя по составу слова: *Стали отцеву й неньчину молитву забувати, тоді їх став Господь безневинно карати.*

Безнемі́рний, а, е. Безмѣрный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безнемі́рно, *нар.* Безмѣрно. *Він безнемірно пив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безно́гий, а, е, 1. Безногій, не имѣющій одной или обѣихъ ногъ. Чуб. V. 65. 2. О лошадяхъ: слабый на ноги. *Безногий кінь.*

Безно́сий, а, е. Не имѣющій носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе.* Ном. № 6667.

Безно́сько, ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій носа.

Безоборо́нний, а е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Обороняв сиріт безоборонних.* К. Іов. 61.

Безоборо́нність, ности, *ж.* Беззащитность. Желех.

Безодголо́сний, а, е. Беззвучный.

Безодголо́сно, *нар.* Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомоніла.* МВ. II. 199.

Безодмо́вний, а, е. Безотвѣтный.

Безодмо́вність, ности, *ж.* Безотвѣтность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражнила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

Безодра́дісний, а, е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне матерене зітхання.* Мир. Пов. I 121.

Безо́кий, а, е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл Ен.

Безосно́вний, а, е. Необоснованный. Галиц.

Безо́стий, а, е О колосьяхъ: безъ остей, безъ усовъ. *Безоста пшениця.*

Безося́жний, а, е. Необъятный (отъ глагола **сягати**).

Безо́щадний, а, е. Безпощадный. К. Бай. 81. *Безощадна, вовік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безо́щадність, ности, *ж.* Безпощадность. К. МБ. II. 118.

Безо́щадно, *нар.* Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безощадно пив горілку.* Харьк.

Безпа́лок, лка, *м.* Черниг. и **безпа́лько, ка,** *м.* Шейк. Человѣкъ, не имѣющій одного или нѣсколькихъ пальцевъ; безпалый. Аф.

Безпа́льчий, а, е. Безпалый. Аф. 297.

Безпа́м'ятний, а, е. 1) Имѣющій слабую память, безпамятный, забывчивый. Шейк. 2) Находящійся въ безпамятствѣ. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеза.* Стор. II. 241.

Безпа́м'яття, тя, *с.* Безпамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпа́м'ятько, ка, *м.* Человѣкъ, имѣющій слабую память, забывчивый. Полт.

Безпа́рий, а, е. 1) Не имѣющій пары, безпарный. *Безпарий віл.* 2) Неженатый.

Безпа́шпортний, а, е. Безпаспортный. Грин. III. 569.

Безпе́ка, ки, *ж.* 1) Безопасность. 2) **Для безпе́ки.** Для прочности. Шух. I. 277.

Безпереводний, а, е. Неистощимый, неизсякаемый; постоянный. Лебед. у.

Безпереводно, *нар.* Неистощимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пущі безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвиводно.**

Безпереміно, *нар.* Непремѣнно. *Уночі безпереміно буду.* О. 1862. VII. 43.

Безпере́сталь, *нар.* = **Безперестанку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безпере́ста́нку, безпере́ста́нно, безпере́ста́ну, безпере́ста́нці и **безпере́стань,** *нар.* Непрерывно, безпрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. III. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанці.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II 75.

Бе́зпереч, *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед. у. 2) Безпрекословно. Галиц.

Безпере́чний, а, е. Безспорный, несомнѣнный Галиц.

Безпере́чність, ности, *ж.* Безспорность, несомнѣнность. Желех.

Безпере́чно, *нар.* Безспорно, несомнѣнно.

Безпе́рий, а, е. Не имѣющій перьевъ, неоперившійся. *Коли б тілько який гаспид не приніс того горобця безперого* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпеча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Убезпечати.**

Безпе́чен, чна, не. Кратк. форма отъ **безпечний.** *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпе́чити, чу, чиш, *гл.* Обезпечивать, гарантировать.

Безпе́чне, безпе́чно, *нар.* Безопасно. *Алканс-паша, Трапезонське княжа! безпечно гуляй.* АД. І. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. І. 117.

Безпе́чний, а, е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Вѣрный, несомнѣнный. *Як прийдеш звечора — вечеронька безпечная, як прийдеш опівночі — розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86.

Безпе́чність, ности, *ж.* Безопасность. К. Іов. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпе́чно. См. **Безпечне.**

Безпе́шний, а, е, безпе́шність, безпе́шно = безпечний, безпечність, безпечно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. І. 4.

Безписьме́нщина, ни, *ж.* Безграмотность. К. (О. 1862. І. 58).

Безпи́ття, тя, *с.* Отсутствіе воды. *Одно — безпиття, друге — без'їжжя.* АД. І. 335.

Безпідста́вний, а, е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безпла́тний, а, е, безпла́тній, я, е. Безплатный. Левиц. Пов. 135. *Недільна безплатна школа.* Конис. (О. 1861. І. 321).

Безплемі́нний, а, е. Безродный, безъ племени, безпотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. І. 249.

Безподо́бний, а, е. = Неподобний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

Безпомо́чний и безпомо́шний, а, е. Безпомощный. *Се вдови бідні безпомочні.* Котл. Ен. *Ви ж нам безпомошним защита.* Ен. *Мати журиться, що сама безпомошна зостається дома.* Мир. Пов. II. 43.

Безпоса́жна, *прил. ж.* Безъ приданаго.—**дівка.** Безприданница.

Безпосере́дний, а, е. Непосредственный. Желех.

Безпосере́дність, ности, *ж.* Непосредственность. Желех.

Безпотрі́бний, а, е. Ненужный, излишній.

Безпотрі́бно, *нар.* Безъ надобности. НВолын. у. *Нікчемно й безпотрібно порубавши свій ліс.* О. 1862. III. 35.

Безпоя́сниця, ці, *ж.* Писанка съ поперечной линіей вокругъ. КС. 1891. VI. 346.

Безпра́вний, а, е. Беззаконный. Ном. № 8283.

Безпра́вно, *нар.* Беззаконно.

Безпра́вство, ва, *с.* Беззаконіе, безправіе. (Запорожці) *відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпремі́нний, а, е. Непремѣнный.

Безпремі́нно, *нар.* Непремѣнно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. І, 58.

Безприпо́рий, а, е. О волѣ: не имѣющій возвышенія въ концѣ шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припір.** *Безприпорий віл.* Волч. у.

Безпритомний, а, е Безчувственный. *З вечора до самого ранку під коморою безпритомний лежав.... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безприту́льний, а, е. Безпріютный. Шейк. Аф. 297.

Безприхи́льний, а, е. Безпріютный, одинокій. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Іов. 62.

Безприча́льний, а, е. Безпріютный, одинокій. *Оттак живу я сама безпричальна — ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безприча́сний, а, е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробу́дний, а, е. Непробудный. *Опочивая сном тихим, безпробудним.* К. Іов. 8.

Безпросві́тний, а, е, безпросві́тній, я, е. Непроглядный, безпросвѣтный. *Усе небо блакитнее покрива темнота, безпросвітня, нерозумна давняя дрімота.* **Безпросвітна доля** — безотрадная жизнь.

Безпу́пий, а, е. Не имѣющій пупка. **Де багато баб, там дитя безпупе.** У семи нянекъ дитя безъ глаза. Посл.

Безпу́тний, а, е и безпу́тній, я, е. Безпутный, непорядочный. *І так люде зовуть уже безпутною.*

Безпу́тство, ва, *с.* Безпутство. *Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих.* К. Гр. Кв. 29.

Безпу́ття, тя, *с.* Бездорожье, безпутица. Шейк.

Безп'я́тий, а, е. 1) Не имѣющій пятокъ, безпятый. *Панич маленький в курточці, безп'ятий.* Чуб. І. 19. 2) Употребл. какъ сущ. чортъ.

Безп'я́тко, ка, *м.* Чортъ.

Безра́дісний, а, е. Безотрадный.

Безраху́бний, а, е. Неразсчетливый. *Так гроші й кида безрахубний.* Константиногр. у. *Порубав старий віз, а тепер*

новий поганиш — безрахубний. Константиногр. у.

Безре́брий, а, е. Не имѣющій реберъ. Шейк. *Безкосте, безребре, хоч яке море перепливе.* (Заг. пьявка). Ном. стр. 293, № 98.

Безри́б'я, б'я, *с.* Недостатокъ рыбы, безрыбье. *На безриб'ї і рак риба.* Ном. № 9799.

Безрі́дний, а, е. Безродный. АД. І. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная.* Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному проживати.* Макс.

Безрі́дник, ка, *м.* Безродный человѣкъ. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Бе́зрік, *нар.* Употребл. въ выраж. **на-бе́зрік** — безсрочно, иронически: никогда. **Відда́сть на-бе́зрік,** т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього.* Волын. г.

Безробі́тній, я, е. Нерабочій (о времени). *Безробітній час.* Левиц. І. 286.

Безробі́ття, тя, *с.* Безработица. Желех.

Безро́га, ги, *ж.* Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безро́гий, а, е. Безрогій. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі.* Чуб. V. 1156.

Безро́да, ди, *об.* Безродный человѣкъ. *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору.* О. 1862. VIII. 15.

Безро́зумний, а, е. Безумный, лишенный разума. *П'яний і безрозумний.* ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття.* К. ЦН. 206. *І безро́зумна темно́та до Дніпра прожогом лине.* К. МБ. III. 243.

Безро́тий, а, е. Безротый. Аф.

Безрука́вка, ки, *ж.* Родъ женской одежды безъ рукавовъ. Подольск. г.

Безру́кий, а, е. Не имѣющій руки или рукъ. К. Досв. 16. *То старець убогий, він безрукий, безногий.* Чуб. V. 671.

Бе́зсед, да, *м.* = **Бескед.** *В темних пущах і безседах на горі високій.* Мкр. Н. 27.

Безсерде́чний, а, е. Безсердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні.* К. Досв. 213.

Безсерде́чність, ности, *ж.* Безсердечіе, жестокосердіе. К. Кр. 17.

Безсе́рдий, а, е. = **Безсердечный** *Безсерді злюки.* К. ПС. 61.

Безсе́рдний, а, е. = **Безсердий** = **Безсердечний.** *О, дайте під сі пазурі султана, крівавого безсердого тирана.* К. МБ. III. 260.

Безси́лий, а, е. Безсильный. МВ. (О. 1862. І. 85).

Безси́літи, лію, еш. *гл.* Слабѣть, терять силу.

Безси́лка, ки, *ж.* Безсильная женщина. Ум. **Безсилочка.** *Чи то ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахали ведмідя страшного?* МВ. III. 144.

Безси́лля, ля, *с.* Безсиліе, отсутствіе силъ. *Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псал. 95.

Безси́лок, лка, *м.* Безсильный человѣкъ. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсилки.* Г. Барв. 423. *Безсилок і потужний слухав.* К. ПС. 26.

Безси́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **безсилка.**

Безси́льний, а, е. = **Безсилий.** *Дужий безсильного давить.* Котл. НП. **Вода́ безси́льна.** Сказочная вода, отнимающая силу у пьющаго ее. *Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. **Ка́мень безси́льний** играетъ ту же роль: если его лизвуть, сила пропадаетъ. Чуб. II. 209, 210.

Безскоро́мник, ка, *м.* Постникъ. Конотоп. у.

Безсла́вний, а, е. Безславный, обезславленный. *Безславному тяжко сей світ покидать.* Шевч.

Безсла́вно, *нар.* Безславно.

Безслі́дний, а, е. Безслѣдный. *Безслідний вітер в полі.* К. Псал. 180.

Безслі́дно, *нар.* Безслѣдно. Конис. (О. 1861. І. 321). *І безслідно, мов та мрія, навіки пропали.* Млак. 92.

Безслі́зний, а, е. Безъ слезъ, безслезный. *Сорочку тулила вона до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. І. 37.

Безсме́ртки, ток, *ж. мн.* Раст. а) Xeranthemum radiatum Lam. ЗЮЗО. І. 142. б) Xeranthemum inapertum Walld. ЗЮЗО. І. 142.

Безсме́ртний, а, е. Безсмертный. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. *Безсмертної землі нема.* Ном. № 8283.

Безсме́ртник, ка, *м.* Раст.: безсмертникъ, Helychrisum arenarium. Dc. Анн. 163. Вх. Пч. II. 32.

Безсме́ртність, ности, *ж.* Безсмертіе.

До ясних безсмертности осель. К. Дз. 52.

Безсо́нний, а, е. Безсонный. *Безсонна ніч.* Левиц. Пов. 260.

Безсо́нниця, ці, *ж.* **безсо́ння, ня,** *с.* Шейк. Безсонница. *Прийшла я до вас з криливицями і безсонницями.* Чуб. I. 141.

Безсоромі́тний, а, е. Безстыдный, безстыжій.

Безсороми́тно, *нар.* Безстыдно. *Безсоромітно лайливий.* О. 1862. VШ. 23.

Безсоро́мний, а, е. Безстыдный. Щог. В. 19.

Безсоро́мність, ности, *ж.* Безстыдство. Желех.

Безсоро́мно, *нар.* Безстыдно.

Безстате́чно, *нар.* Неблагоразумно, непорядочно. *А чоловік завжде грішить та й безстатечно.* КС. 1883. II. 470.

Безсти́дний, а, е=**Безсоромний.** *Які справді безстидні оці городські козаки.* Шевч. 305.

Безсти́дник, ка, *м.* Безстыдникъ.

Безсти́дниця, ці, *ж.* Безстыдница. Левиц. I. 309.

Безсторо́нний, а, е. Безпристрастный, непартійный. Желех.

Безсторо́нність, ности, *ж.* Безпристрастіе. Желех.

Безстра́шний, а, е. Безстрашный. *Такий безстрашний, що стілко вже він не воював, ніколи страху не знав.* Мнж. 60.

Бе́зсуд, ду, *м.*=**Безсуддя.** *Столітній безсуд і тяжке насильство.* К. Дз. 51.

Безсу́ддя, дя, *с.* Отсутствіе законности, беззаконіе. К.

Безсу́дний, а, е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсудного, безбожного Ірода.* Чуб. III. 384.

Безсу́дниця, ці, *ж.* Беззаконница? К. Дз. 98.

Безсу́дно, *нар.* Безъ суда; беззаконно. *В темниці сконає безсудно.* К. Дз. 51.

Безсумлі́нний, а, е. Безсовѣстный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Безсумлі́нник, ка, *м.* Безсовѣстный человѣкъ. НВолын. у.

Безсумлі́нність, ности, *ж.* Безсовѣстность. Желех.

Безсумлі́нно, *нар.* Безсовѣстно

Безсу́мний, а, е. Безпечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсумному погляду, що не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3.

Безсу́мно, *нар.* Безпечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсумно молодим, те, що любилось на землі.* Щог. Сл. 90.

Безсупере́чний, а, е. Безспорный.

Безсупере́чно, *нар.* Безспорно.

Безсча́стя, тя, *с.* и пр.=**Безщастя.**

Безтала́нний, а, е. Несчастный, безталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдово.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. I. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безтала́нник, ка, *м.* Несчастный человѣкъ, горемыка, неудачникъ.

Безтала́нниця, ці, *ж.* Несчастная женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталанниця!* Чуб. V. 744. Ум. **Безтала́нничка, безтала́нночка.** *Моя дочка безталанничка і бездольничка.* Чуб. V. 753. *А вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. I. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безтала́ння, ня, *с.* Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *I талан і безталання—все, каже, від Бога.* Шевч. *Усім людям щасце, доля,— мені ж безталанне.* Мет. 306. Ум. **Безталаннячко.** МВ. II. 122.

Безті́льний, а, е. Безплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. I. 332.

Безтоло́чний, а, е. О землѣ: не бывающій подъ паромъ, не идущій въ толоку. Черниг.

Безтра́вниця, ці, *ж.* Недостатокъ травы.

Безтра́вний, а, е. Лишенный травы. *Степ безтравний і безводний.*

Безтя́мний, а, е. 1) Безсмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безтя́мність, ности, *ж.* 1) Безсмысленность. Желех 2) Несообразительность, непонятливость.

Безуби́тно, *нар.* Черезчуръ, чрезвычайно, чрезмѣрно. Мнж. 176. *Їла, безубитно їла, як із голодного сели пани узяли мене в город.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безува́жний, а, е. Невнимательный.

Безува́жно, *нар.* Невнимательно.

Безуві́р, ра, *м.* 1) Невѣрный, басурманъ. К. ЦН. 271. 2) Злой, безсердечный человѣкъ. См. **Бузувір.**

Безувірів, рова, ве. Принадлежащій безувір'у. См. **Бузувірів**.

Безувірка, ки, *ж.* 1) Невѣрная, басурманка. 2) Злая, безсердечная женщина. См. **Бузувірка**.

Безувірний, а, е. 1) Невѣрный, басурманскій. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, безсердечный. См. **Бузувірний**.

Безувірство, ва, *с.* 1) Неправовѣріе, нехристіанская вѣра, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, безсердечіе.

Безувірський, а, е.=Безувірний. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безугавний, а, е. Безостановочный, неугомонный.

Безугавно, *нар.* Безостановочно, безъ отдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Безум, му, *м.* Безуміе. К. МХ. 41.

Безуман, на, *м.* Безумецъ, глупый. *Туман танчок виводе... Не співай край тумана, бо той туман—безуман: білі ручки полама, перстенечки позніма.* Александров. у. Ни.

Безумірний, а, е. Чрезмѣрный. Мнж. 176.

Безумірно, *нар.* Чрезмѣрно. Мнж. 176.

Безуміти, мію, еш, *гл.* Безумѣть, сходить съ ума.

Безумний, а, е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безумниця, ці, *ж.* Женщина неразумная, глупая, безумная. Въ пѣсняхъ какъ эпитетъ слову **улиця**. (Мѣсто увеселеній молодежи). *Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. III. 175.

Безумно, *нар.* Неразумно, глупо, безумно.

Безумовний, а, е, Безусловный.

Безумовно, *нар,* Безусловно. Желех.

Безумство, ва, *с.* Неразуміе, глупость, безуміе. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупинний, а, е. Безостановочный, безпрерывный.

Безупинно, *нар.* Безостановочно, безпрерывно.

Безус, са, *м.* Человѣкъ, у котораго нѣтъ усовъ.

Безусий, а, е.=Безвусий. Аф. 298.

Безуставичне и **безуставично,** *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Він так безуставичне робить. Безуставично дома сидить.* Черк. у.

Безуставичний, а е. Безпрестанный, постоянный Вас. 205.

Безуставично. См. **Безуставичне.**

Безух, ха, *м.* 1) Человѣкъ, не имѣющій уха или ушей. 2) Собака, у которой обрѣзаны уши. Канев. у.

Безухий, а, е.=Безвухий. Левиц. I. 244.

Безушча, чати, *с.* Горшечокъ съ оторваннымъ ухомъ. Вх. Зн. 30.

Безхатник, ка, *м.* Бездомный человѣкъ, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безхатній, я, е. Бездомный. *Розлетілось по Вкраїні безхатнєє птаство, затрусилось по будинках вельможнєє панство.* К. Досв. 11.

Безхатько, ка, *м.*=**Безхатник.** Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Безхвостий, а, е. Безхвостый. Рудч. Ск. I. 6. *Сами ти стара сороки безхвоста.* Шевч.

Безхитрий, а, е. Безхитростный, наивный.

Безхлібний, а, е. Безхлѣбный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Іов. 63. *Побило мене в полі три недолі: перва доля — безхлібна, друга доля — безвідна.* АД. I. 111.

Безхліб'я, б'я, *с.* Недостатокъ въ хлѣбѣ, безхлѣбье. *Одно—безвіддя, друге безхліб'я.* АД. I. 117. *Припало на безвідді, на безхліб'ї погибати.* АД. I. 118. Ум. **Безхліб'ячко.**

Безхмарний, а, е Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні* К. XII. 95.

Безхмарно, *нар.* Безоблачно.

Безцін, ну, *м.*=**Безцінь.** Чаще съ пред.: **за безцін.** Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, до за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безцінний, а, е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безцінь, ні, *ж.* Безцѣнокъ. Употребл. чаще всего съ предл **за: за безцінь**—за безцѣнокъ. *За безцінь поддає мещанам здобич.* К. ПС. 103 *Овечата, свині, корови—все за безцінь пішло.* Мир. Пов. I. 111.

Безчасу, *нар.* Преждевременно, несвое-

временно. *Безчасу вмерли діти.* НВолын. у. *Вона безчасу дитину привела.* НВолын. у.

Безчере́вий, а, е. Безбрюхій. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше.* (Загадка: терниця). Грин. I. 250.

Безчере́жний, а, е. Не очередной, не соблюдающій очереди. *Стій ти, безчережна!* Лохв. у.

Безче́сний, а, е. Безчестный. К. Кр. 22.

Безче́стити, щу, стиш, *гл.* Безчестить, бранить. *Одна другу безчестять, ганять.* Котл. Ен.

Бе́зчесть, ти, *ж.* Безчестье, посрамленіе. *Я не хочу такої безчесті.* НВолын. у.

Безче́стя, тя, *с.* Безчестіе, посрамленіе. К. Бай. 114. *Лучче честь, ніж безчестя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчестя.* Кв. *Селу безчестя не роблять.* Котл. Ум. **Безчестячко.**

Безчи́сна, *прил. ж.*—**мере́жка.** Такая **мережка,** въ которой нѣтъ чисницъ, т. е. всѣ нитки утка выдернуты. Лебед. у. (Залюбовск.).

Безчустве́нний, а, е. Лишившійся чувствъ. *Настя безчуственна теж лежить.* Кв.

Бе́зчуття, тя, *с.* Безчувствіе, безсознательность. К. ПС. 55.

Безшабе́льний, а, е. Не имѣющій сабли. *Треба цім безшабельним гевалам збить трохи пихи.* К. ЧР. 226.

Безшлю́бний, а, е. Безбрачный.

Безшта́нько, ка, *м.* 1) Малолѣтокъ, мальчишка, не носящій еще штановъ. *Ой вийдіть, безштаньки, співать веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами.* Грин. III. 58. 2) Бѣднякъ, не имѣющій штановъ. *Я, грабя Потоцький, коронний гетьман.... і в мене є голка, щоб—часом розірветься—зашить, а ти ланець, безштанько, і в тебе нема?* Стор. I. 185.

Безща́дний, а, е. Безпощадный.

Безща́дно. *нар.* Безпощадно. *Безщадно кров рутульську ллють.* Котл Ен.

Безща́сний, а, е. Несчастный, обездоленный, не имѣющій удачи. *Така твоя доленька безщасна.* Нп. *У три ряди бідних безщасних невольників посажено.* АД. I. 90.

Безща́сниця, ці, *ж.* Несчастная женщина, обездоленная, неудачница. Грин. III. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні.* Чуб. V. 473.

Безща́стя, тя, *с.* Несчастье. МВ. I. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю.* Лукаш. 82.

Бе́зя, зі, *ж.*=**Вуз.** Переясл. у.

Без'язи́кий, а, е. 1) Не имѣющій языка. *Без'язика коняка.* Рудан. I. 69. 2) Нѣмой, безсловесный. *І всі у ряд поставали, наче без'язикі.* Шевч. *Дружки без'язикі.* КС. 1883. II. 392. *Шевченко, вийшовши дивом якимся із тиї темноти притоптаної, похилої, без'язикої.* К. (О. 1861. IV 30).

Без'язи́чник, ка, *м.* Раст. Ophioglossum vulgatum L, плодоносная вая. ЗЮЗО. I. 130. См. **Язичник.**

Бе́йбас, са, *м.*=**Вельбас.** *Умієте загадувати, а розгадати так не вмивались. Та й куди вам, таким бейбасам.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бе́йдак, ка, *м.* Глупецъ, болванъ. Вх. Лем. 391. См. **Бейла.**

Бейду́ля, лі. *ж.* Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бе́йкання, ня, *с.* Крикъ на звѣря: *„а бий!"* съ цѣлью прогнать его. Желех. См. **Тюкання.**

Бе́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать на звѣря. См. **Тюкати.** Вх. Зн. II.

Бе́йкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Бекатися.** Зміев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися.* Богод. у.

Бейла, ли, *м.* Дурачина, остолопъ, болванъ. Бердич. у.

Бе́ка, ки, *ж.* Дѣтск. Гадость. См. **Беку, бецяти.**

Бе́кання, ня, *с.* Блеяніе.

Бе́кас, са, *м.* Бекасъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бекасик.**

Бе́кати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать по овечьи, по козьи, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала.* Левиц. I. 126. 2) О дѣтяхъ: ревѣть.

Бе́катися, каюся, ешся, *гл.* 1) Тащиться, съ трудомъ идти. *Верстов десять ішли—бекались, бекались.* Зміев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах,—а п'яний не буде.* Зміев. у.

Беке́т, та, *м.* Военный пикетъ, стража. *Округи табора жадних бекетів.* К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекетах стража польска.* ЗОЮР. I. 263.

Беке́ша, ші, *ж.* Родъ верхней одежды: крытая сукномъ овчинная шуба съ таліей. Гол. Од. 17, 51. *Поздирали з неї дорогі коралі і бекешу.* Рудч. Ск. I. 209. *Ходив.... у плисових чорних штанях і в голубій бекеші.* О. 1861. X. 33. Ум. **Бекешка, бекешечка.**

Бекéшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бекеша.** 2) Глыба земли. Ромен. у.

Беку *(неск.?)* Дѣтск. Гадость, дерьмо, грязь. Вх. Лем. 391. См. **Бека.**

Бéлбас, са, *м.*=**Бельбас.**

Белебéнити, ню, ниш, *гл.* Болтать, баять. *Баби белебенять, що реп'яшки від зубів би то помагають.* Черниг.

Бéлебень, беня, и **бня,** *м.* 1) Возвышенное и открытое мѣсто. Употребляется чаще въ выраж.: **на белебні**—на юру. *Хата стоїть на белебні. Тут заверюха б'є, а наші чумаки стали валкою на белебні.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебні затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое мѣсто въ водѣ. Угор.

Бéлеґа, ґи, *ж.* Экскрементъ коровы. Вх. Зн. 2. Также во *мн. ч.* **белéґи.** Шух. I. 24.

Белéй, лея, *м.* 1) Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 391. См. **Бедрик.** 2) Пентюхъ; болванъ. Вх. Лем. 391.

Белелюга, ги, *ж.* Сукровица. Желех.

Белендíти, джу, диш, *гл.*=**Баландіти.** Вх. Зн. 2.

Бéлечка, ки, *ж.* Овца. *Ой овечки, ой белечки.* Шух. I. 198.

Бéльбас, са, *м.* Балбесъ, здоровань, неуклюжій человѣкъ. *Здоровий бельбас, а такий дурний.*

Бéльбахи, бéльбехи и **бéльбухи, хів,** *м. мн.* Внутренности. *Так йому бельбахи повідбивають.* Кв. См. **Тельбухи.**

Бéлька, ки, *ж.* 1) Балка, колонна. 2) **Напивсь як белька.** Пьянъ, какъ стелька.

Бéлькнути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ **белькотати.** Сболтнуть, сказать что либо необдуманно. *Язик белькне та в кут, а спину виставлять—б'ють.* Ном. № 1122.

Бéлькот, ту, *м.* Болтовня, лепетъ. Аф.

Белькотáння, ня, *с.* Болтаніе, лепетаніе, бормотаніе.

Белькотáти, чý, чеш, *гл.* Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язик.... белькотав.* Ев. V. 58. *Показує ручкою і белькоче: мамо.... Бози!* Кв. *„Тату!" белькотали—„тату, тату! ми не лихи".* Шевч.

Белькотíння, ня, *с.*=**Белькотання.**

Белькотíти, чý, чеш, *гл.*=**Белькотати.** *Засідатель обмахується та белькотить.* Стор. I. 236.

Белькотнá, ні, *ж.* Болтовня, лепетъ.

Белькотýн, нá, *м.* Лепетунъ, болтунъ.

Белькотýха, хи, *ж.* Болтунья.

Бéльок, лька, *м.*=**Белька.** Волын.

Беляха, хи, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Бéмба, би, *м.* Остолопъ, болванъ. Вх. Уг. 227.

Бембух, ха, *м.*=**Бамбух.** Вх. Лем. 391.

Бéмкати, каю, еш, *гл.* 1)=**Бамкати.** 2) Метаться въ разныя стороны. Вх. Зн. 2.

Бéмул, ла, *м.* Дуракъ, болванъ. *Ото з тебе бемул!* Ном. № 6273.

Бендзь, *меж.* выражающее паденіе—бухъ! *Милий їде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. III. 326.

Бендюгá, ги, *ж.* 1) **Бендюга=Ломака=Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендюгу виламав та давай скоріше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредствомъ котораго вѣтряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.). 3) Каждая изъ жердей, которыя кладутъ на возъ для укладки на нихъ сноповъ: двѣ вдоль, а двѣ поперегъ. Харьк. у. 4) мн. **Бендюгú.** Родъ простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Бендюжина, ни, *ж.* 1)=**Бендюга 1—3.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Бендюжний, а, е. 1) Относящійся къ роспускамъ. 2) Скверный, нечестный. **Ходить як бендюжка.** Ходитъ какъ безчестная, распутная женщина. Шейк.

Бендюжник, ка, *м.* Ломовикъ, ломовой извозчикъ. Херс.

Бендюх, ха, *м.* 1) Брюхо. Угор. 2) мн. **Бендюхи=Колішня.** Шух. I. 165.

Бенебéря, рі, *ж.*=**Бенеря.** *Куди тебе бенеберя несе?* Золотонош. у. Слов. Д. Эварн.

Бенéря, рі, *ж.*? Неясное слово,—повидимому какая то болѣзнь. Не чума ли? Сравн. **бендéрська чума;** быть можетъ **бенеря** испорченное **бендеря? Бенéря його принеслá.** (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выраженію: **хольра його принесла!** *Куди тебе бенеря несе?* Ном. № 14235. *Б'є його бенеря забрати в мене ту десятину.* Лубен. у. См. **Бенеберя.**

Бéнкет, бéнькет, ту, *м.* 1) Пиръ, пиршество, банкетъ. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. *Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває.* Нп. *На хліб, на сіль, на бенкет зазивали.* Нп. *Що день бенькети, мов весілля.* Котл. Ен. I. 24. 2) соб. Пирующіе. *В корчму їде—вигукує, додому їде,—бенкет веде.* Грин. III. 381. Ум. **Бенкеток.** К. Дз. 118.

Бенкетáрь, бенькетáрь, ря, *м.* Гуля-

ка, любитель пировъ. *Пани поробились до.монтарями, бенкетарями.* К. Гр. Кв. 10.

Бенкéтний, бенькéтний, а. е. Относящійся къ пиру, банкетный. К. ЧР. 373. *Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день.* Pauli. II. 103.

Бенкеток, тка, *м.* Ум. отъ **бенкет**.

Бенкетування бенькетування, ня, *с.* Пированіе.

Бенкетувáти, бенькетувáти, тýю, еш, *гл.* Пировать, гулять. *Де наші панують? Де панують, бенкетують?* Шевч. *Оттак Еней жив у Дідони.... пустився все бенкетувать.* Котл. Ен. I. 25.

Бентéг, га, *м.* Послушникъ. *Доволі вибув послушником бентегом! З бентега вийгаов не один козак.... ще в ченці не постригсь, не зрікся миру,—піду пролью за християнство крів.* К. ПС. 69.

Бентéжити, жу, жиш, *гл.* 1) Смущать, обезкураживать, сбивать съ толку. 2) Тревожить, волновать. *По світах свою силу показувать, людей дивувать та людський спокій бентежить.* Грин. I. 193. *I нас новий бентежить Наливай.* К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, безчестить; покрывать срамомъ, безчестьемъ. *Я гетьманом двадцять літ.... і я—тепер нікчемний дід—коверзував би ще про зраду? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?* Греб. 329.

Беньдюга, ги, *ж.* и пр.=**Бендюга**.

Бéнькет, ту, *м.* и пр. См. **Бенкет** и пр.

Бер, ру, *м.* То же, что и **кладка**. Вх. Зн. 2. Небольшой мостикъ изъ бревенъ, шириной въ два бревна. Шух. I. 80.

II. **Бер**! *меж* =**Вирь**. Вх. Зн. 2.

Бербениця, ці, *ж.* Боченокъ (чаще всего для сыра и др. молочныхъ продуктовъ). Шух. I 250, 251. ЕЗ. V. 63. *Пропилисьте молодицю за паленки бербеницю.* Гол. IV. 441. *Сім бербениць сиру.* О. 1862. IV. 13. *Лежать в бербеницях червінці без числа.* Млак. 82.

Бербівка, ки, *ж.* Родъ деревяннаго сосуда. Угор.

Бéрва, ви, *ж.* 1) Перекладина, мостикъ. Желех. 2) Вѣтка? *Лежали берви бервінкові, благослови, Боже, і ти, Божая Мати, дерево убирати.* Гол. II. 99. (Свад. пѣсня).

Бервенó, нá, *с.* Бревно, колода. Лохв. у. *У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.* Чуб. I. 273.

Бервéння, ня, *с. соб.* Бревна стволы и сучья деревъ, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Бервенчáстий, е, е. Срубленный изъ бревенъ, бревенчатый.

Бéрвина, ни, *ж.* Въ ткацкомъ станкѣ для ковровъ: поперечная связь (ихъ двѣ: вверху и внизу) стоекъ, играющая роль навоя. Вас. 171.

Бервінкóвий, а, е. Относящійся къ барвинку, барвинковый. *Ой лежать берви бервінкові.* Гол. IV. 437.

Бервінок, нку, *м.*=**Барвінок**. ЕЗ. V. 96.

Бéрда, ди, *ж.* Стража. Желех.

Бéрдечко, ка, *с.* Ум. отъ **бердо**.

Бердúнка, ки, *ж.* Маленькій топоръ. *Побіг я до мельника, позичив бердинки, прорубав дупло.* Чуб. I. 215.

Бердів'я, в'я, *с. соб.* Берда? *Свята пречиста закляла каміня, бердів'я.* МУЕ. III. 53.

Бéрдник, ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій берда. *Ситник бердику не товариш.* Ном. № 1026.

Бéрдо, да, *с.* 1) Бердо, ткацкій снарядъ: родъ гребня въ рамкѣ, сквозь зубья котораго проходятъ нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальныя планки рамки—**листви**, зубья—**троща**, промежутки между зубьями—**комірки**. Шух. I. 256. То же, что и **блят**. 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бердечко**. *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Бердó! *меж.* Крикъ сельскихъ сторожей ночью, въ родѣ: слушай! Шейк.

Бердóв, ви, бердóва, ви, *ж.*=**Берда**. Желех.

Бердулець, льця, *м.* Раст. Rhododendron. Вх. Пч. II. 35.

Берег, га, *м.*; *во мн. ч.* **берегá** и **берегú**. 1) Берегъ. *Ой піду я, піду не берегом—лугом.* Мет. 94. *Богу молись, а до берега гребись.* Посл. *На березі Ганна роздяглася.* Шевч. **Берегáми**. По берегамъ. *Берегами глибокий пісок.* Св. Л. 94. 2) Край, бортъ. *Глибока миска з крутими берегами.* Конот. у. 3) Кайма. *Принесу хвартух дорогий—золотії береги.* Лукаш. 144. 4) Обрѣзъ въ книгѣ. *Книжка з золотими берегами.* 5) **Пустúтися бéрега**—отдаться на произволъ судьбы. Аф. 6) **Держáтися бéрега** означаетъ въ прямомъ значеніи плыть подлѣ берега, а въ переносномъ — быть осторожнымъ. Аф. 7) **Бéрега дáти**—положить предѣлъ, конецъ.

Треба тобі берега дати, бо щось дуже вже роспустився. Харьк. Ум. **Бережок. бережечок. бережéнько.** *На бережку у ставка.* Нп. *Ой у тихого Дунаю, у крутого бережку.* Чуб. *Тиха вода береженьки зносить.* Чуб. V. 344.

Берегíвка, ки, *ж.* Пт. стрижъ, Hirundo riparia. Вх. Уг 227.

Берегови́й, á, é. 1) Береговой. *Береговий вітер,* т. е. дующій съ берега. 2) Прибрежный. *Хиба у нас береговий огород, що і досі б мокро було.* Лебед. у. 3) Употребл. какъ сущ. въ значеніи—береговой надзиратель. *Ходім до берегового—він нас розсудить.* Кіев.

Берегови́сько, ка и **берегови́ще, ща,** *с.* Прибрежье.

Берегóю. Творит. пад. отъ **берег.** Форма эта встрѣчается въ пѣснѣ: *Пливе віночок краем Дунаем, а вона за нею* (вм. за ним) *все берегою.* Чуб. Ш. 304.

Берегти́, жý, жéш, *гл.* Беречь, хранить. *Береженого і Бог береже.* Посл.

Берегти́ся, жýся, жéшся, *гл.* Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. *Тільки одної слави бережися.* Чуб. V. 474.

Берегýлька, ки, *ж.* Ум. отъ **берегуля.**

Берегýля, лі, *ж.*=**Берегівка.** Hirundo riparia. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегулька.**

Бережáк, ка и **бережáн, на,** *м.* Прибрежный житель.

Бережéнько, ка, бережéчок, чка, *м.* Ум. отъ **берег.**

Бережи́на, ни *ж.* 1) Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92. 2) **Бережина́.** Береговая трава, береговое сѣно. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Бережи́стий, а, е. Съ высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Бережи́ти, жý, жéш, *гл.*=**Берегти.** *Хто будеть на світі правду бережити, тому шлеть Бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Бережíння, ня, *с.* Бережливость, охранность. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Бережки́, ків, *м. мн.* Металлическая обдѣлка краевъ у ножеваго черенка. НВолын. у.

Бережки́й, á, é. Осторожный, берегущійся. *Бережкий чоловік не піймається в лісі.* Міус. окр. *Дика вутка бережка.* Волч. у.

Бéрежни́й, а, е.=**Бережкий.** Ум. **Бережненький.**

Берéжний, а, е. Прибрежный. *Бережні піски: бережні буряки.* Чигир. у.

Берéжність, ности, *ж.* Осторожность. Бѣл.-Нос.

Бéрежно, *нар.* Бережно, осторожно. Ум. **Бережненько.**

Бережня́к, ка, *м.* 1) Вѣтки и куски дерева, валяющіеся на берегу рѣки, выброшенные водою. 2) Заросль на берегу рѣки.

Бережóк, жкá, *м.* Ум. отъ **берег.**

Берéза, зи, *ж.* 1) Береза, Betula alba L. ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. 2) Парень (у дѣвушекъ—дѣвушка), избираемый распорядителемъ во время вечерниць. пѣнія колядок и пр. запѣвало. заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя-береза завела, а за нею всі.* Г. Барв. 221. Ум. **Березка, берізка, березочка, березонька, берізочка, берізонька.**

Бéрезень, зня, *м.*=**Березіль.** *22 березня 1838 року я глянув із неволі на світ божий.* Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Берéзина, ни, *ж.* 1) Березовое дерево. Грин. Ш. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая вѣтка, розга. *У три березини потягали.* Нп. 3) Березовый лѣсъ. Шейк. *А в березині грибів, грибів!—Кувала мі зазулечка в густій березині.* Шух. I. 201. Ум. **Березинка.**

Берéзівка, ки, *ж.* Настойка водки на молодыхъ березовыхъ листочкахъ или почкахъ (употребл. при лѣченіи ранъ). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Бéрезіль, ля, *м.* Мѣсяцъ мартъ. О. 1862. Ш, заглавный листъ.

Бéрезінь, зня, *м.*=**Березіль.** Гн. II. 211.

Берéзка, ки, *ж.* 1)=**Берізка.** *Очерет, повитий березкою.* О. 1862. VIII. 16. 2)—**болбтяна.** Betula humilis Schrank. ЗЮЗО. I. 114.

Березни́к, кá, *м.* Березовый лѣсъ, роща. *А тут йому з березника на зустріч шкандибає рижа кобила.* Кв. Ум. **Березничок.** *Бігла теличка з березничка.* Чуб. Ш. 479. *Їздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках.* Грин. Ш. 543.

Березни́ця, ці, *ж.*=**Березник.** *Бігла телиця та з березниці.* Х. Сб. VII. 444.

Березня́к, ка́, *м.*=**Березник.** *Йде березняком дівчина.* Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячок** Чуб. Ш. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку.* Драг. 119.

Бере́зовий, а, е. 1) Березовый. *На тобі листя березовеє.* Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори біліли разками по лозах.* Левиц. І. 98. 2) Какъ эпитетъ при нѣкоторыхъ сущ. означаетъ: розги. *Хведько не вчивсь і скуштував березової каши.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109). *Дати березової каші.* Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати. Березової дам припарки.* Котл. Ен. **Уже не їсть березової каші.** Уже вышелъ изъ школьныхъ лѣтъ. Фр. Пр. 26.

Березозі́л, зо́ла и березозі́ль, зо́ля, *м.*= **Березіль.** Бѣл.-Нос.

Бере́зонька, бере́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Бере́ка, ки, *ж.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО І. 133.

Бере́мок, мка, *м.*=**Оберемок.** Бѣл.-Нос.

Бересклѐн, ну и бересклѐт, ту, *м.* Раст. Evonimus verruscous Scop. ЗЮЗО. І. 123.

Бе́рест, та, *м.* 1) Берестъ. Ulmus campestris L. ЗЮЗО. І. 140. 2)—**білий**=**Береза,** Betula alba. Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест.* НВолын. у. Ум. **Бересток, берестонько, бересточок.** *Проїхав козак лугом берегом, прив'язав коня до берестонька.* Мет. Ув. **Берестище, берестяка.**

Берести́на, ни, *ж.* Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини.* Котл. Ен. *На берестині ворон крюка.* Щол. Сл. 59. Ум. **Берестинка.**

Берести́ще, ща, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестни́к, ка́, *м.* Берестовый лѣсъ, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничок.**

Берестня́к, ка, *м.*=**Берестник.** Аф. Ум. **Берестнячок.**

Бересто́вий, а, е Принадлежащій или относящійся къ бересту; сдѣланный изъ береста. *Шахва гарна, берестова.* Харьк.

Бересто́к, тка́, бере́стонько, ка, бересто́чок, чка, *м.* Ум. отъ **берест.**

Берестю́к, ка, *м.*=**Берест.** *Там виріс берестюк крислатий.* Грин. І. 118.

Берестя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестя́нка, ки, *ж.* 1) Коробка изъ березовой коры. 2) Грибъ, растущій на берестовыхъ пенькахъ. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Беречи́, жу́, же́ш, *гл.*=**Берегти.**

Бержу́лочка, ки, *ж.* Встрѣчено въ пѣснѣ (Чуб. V. 1088, № 232) съ испорченнымъ текстомъ; если не искаженіе, то — названіе коровы?

Бері́вка, ки, *ж.*=**Барівка**=**Барилка.** Шух. І. 307. Гн. ІІ. 175. Ум. **Берівочка.** Шух. І. 250, 251.

Бе́ріг, рега, *м.* и пр.=**Берег** и пр. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак, 4.

Бері́зка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **берева.** 2) Раст. а) Вьюнокъ. Convolvulus arvensis L. Вх. Пч. ІІ. 30. б) Cuscuta epilinum. Вх. Пч. ІІ. 31.

Бері́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Берки́й, а́, е́. 1) Липкій, клейкій. *Після дощу кал рідкий, то він не беркий, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2)— **до робо́ти.** Съ энергіей работающій, ретивый, рьяный въ работѣ. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384.

Берки́ць! *межд.* Для означенія момента паденія: кувыркъ! шлепъ! *Беркиць у яр!* Рудч. Ск. І. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Берки́цьнути, ну, неш, *гл.* Кувыркнуть, повалить, бросить, шлепнуть, опрокинуть, повалить кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Берки́цьнутися, нуся, нешся, *гл.* Шлепнуться, кувыркнуться.

Берку́т, та, *м.* Беркутъ. Agnila fulva.

Берли́н, на, *м.* Карета. *Їде шляхом до Києва берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздить. Будка з вікнами і коні в простяж.* ЗОЮР. І. 266.

Берли́на, ни, *ж.* Рѣчное судно: берлина, барка (по Днѣпру) О. 1861. XI. 109. Ум. **Берлинка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Берлі́г, лога́, *м.*=**Барліг.** *На тім то берлозі свиноти іди построить Албуград.* Котл. Ен.

Бе́рло, ла, *с.* Скипетръ. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Беру́лька, ки, *ж.*=**Ягня.** Вх. Пч. ІІ 6.

Беру́чий, а, е.=**Беркий 2.** *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його*

був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче. Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Беручки́й, а́, е́. 1)=**Беркий 2.** 2) Липкій, цѣпкій, вязкій.

Берфе́ла, ли, *ж.* и **берфело́, ла.** *с.* Часть верклюга. Вх. Зн. 2. См. **Ве́рклюг.** Шух. I. 109. 186.

Берца, ци, *ж.* 1)=**Бер=Кладка.** *На тій пропасті був перехід через малу берцу.* 2) **Бе́рци.** Часть плуга (какая?) ЕЗ. V. 58.

Берце́, ця́, *с.* 1)=**Берца 1=Бер=Кладка.** Желех. 2)=**Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бе́саг, га, *м.* Чаще во мн. ч. **бе́саги.** 1) Мѣшокъ. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. Ш. 225. 2)=**Сакви,** дорожный двойной мѣшокъ. Kolb. I. 69. КС. 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Парубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка съ изображеніемъ **бесагів.** КС. 1881. VI. 380.

Бе́седа, ди, *ж.* 1) Разговоръ, бесѣда, рѣчь. *Где між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і піп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) Пиръ, пирушка. *Чи у беседі була, медгорілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Беседонька.** *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

Бесе́дка, ки, *ж.* Лавка для гребцовъ въ большой днѣпровской лодкѣ, называемой дуб. Мнж. 179.

Бесе́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **беседа.**

Бесе́дувати, дую, еш, *гл.* Бесѣдовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома піп беседує.* Рудч. Ск. I. 170. *I пийте, і їжте, і беседуйте.* Чуб. V. 149.

Бесерме́н, на *и пр.*=**Бусурман** и пр.

Бесеку́р, ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Зн. 2.

Бесі, *меж.* Дѣтск.=**Бебесі.**

Бе́сіда, ди, *ж.*=**Беседа.** *Бесіди богато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб. VII. 425.

Бе́сідливий, а, е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Бесі́дувати, дую, еш, *гл.* 1)=**Беседувати.** *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) Говорить, произносить. *Маштер бесідує 24 разів „Отче наш"*. МУЕ. III. 55.

Бесіжни́к, ка́, *м.* Раст. а) Paris quadrifolia. Желех. б) **-огоро́дний.** Malva. Вх. Зн. 2.

Бе́сіт, [ту?], *м.* Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Бе́скед, ду, *м.* **беске́да, ди,** *ж.* Крутизна, обрывъ, непроходимый оврагъ. *Бережно провів проміж рівчаків і бескедів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескед.* Стор. М. Пр. 40.

Беске́дина, ни, *ж.* Крутой горный обрывъ. Желех.

Бе́скет, ту, *м.*=**Бескед.** *Довго крутилась, ходила по бескетах та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Беске́ття, тя, *с. соб.* Обрывъ, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дороги.* Пирят. у.

Бе́скид, ду, *м.* 1) Гора. Желех. 2) Также во мн. **Бескиди.** Часть Карпатъ отъ Яблонки до источниковъ р. Стрыя на сѣверномъ и р. Латорицы на южномъ склонѣ. Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бески́дський, а, е. Относящійся къ бескидам. Желех.

Бески́дувати, дую, еш, *гл.* Пасти скотъ на горахъ въ бескидах. Желех.

Бе́стія, тії, *ж.* Бранное: скотъ, бестія. *Завзята бестія.* Шевч. Ув. **Бестіяка.** Сим. 214.

Бестія́нський, а, е. Собачій, скотскій. *Ах він бестіянський син.* КС. 1883. VII. 501.

Бе́сур, ра, *м.*=**Бусурман.** *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залицятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бе́сурів, рова, ве. 1)=**Бусурманський.** 2) Вражій, чертовъ. *Бесурів син.*

Бесурма́н, и бесурме́н, на, *м.*=**Бусурман.**

Бусурма́нський, и бесурме́нський, а, е=**Бусурманський.** К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334.

Бесурмля́нин, на, *м.*=**Бусурман.** *Злі бесурмляне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмля́нський, а, е,=**Бусурманський.** КС. 1882. VIII. 275.

Бете́га, ги, *ж.* 1) Болѣзнь. Вх. Зн. 2. 2) *об.* Ни къ чему негодный человѣкъ. Вх. Лем. 391.

Бетего́та, ти, *об.*=**Бетега 2.** Вх. Лем. 391.

Бете́жний, а, е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бе́тлах, и бе́тлих, ха, *м.* Мусоръ, крупный соръ? *Мале сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хиба возом вивезти.* Могил. Подол.

Бетоніка, ки, *ж.* Раст. Betonica officinalis. Вх. Пч. II. 29.

Бефе́ль, ля, *м.* Приказъ. *А вахмайстер попереду бефель їм видає.* Гол. I. 145.

Бех! *меж.* 1) Бухъ! (о паденіи). 2) Бацъ! (о выстрѣлѣ). ЗОЮР. I. 284.

Бех, ха, *м.* 1) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 2) Въ заклинаніяхъ употребл. какъ болѣзнь, родственная съ бешихою. *Богородице Діво! прошу тебе вишептать і вимовить бех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Бе́хати, хаю, еш, одн. в. **бе́хнути, ну, неш**, *гл.* Дѣлать что нибудь съ шумомъ: стучать, падать, бить, стукнуть, упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. *Так і бехнув з горища.* Мнж. 113.

Бе́хатися, хаюся, ешся, сов. в. **бе́хнутися, нуся, нешся**, *гл.* Падать, упасть съ шумомъ, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г. Барв. 398.

Бе́цма́н, на́, *м.* Неповоротливый человѣкъ, увалень, дубина, балбесъ. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Бе́цма́нка, ки, *ж.* р отъ **бецман.**

Бець, ця, *м.* Родъ большого хлѣба? *Беця їм спечу.* Мнж. 98.

Бецько́м, *нар.* — **поснýти.** Крѣпко заснуть. Желех.

Бецяти, цяю, еш, *гл.* Дѣтск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Бе́чка, ки, *ж.*=**Торок 2.** МУЕ. III. 25.

Беше́ги, шег, *ж. мн.* Заразительныя болѣзнетворныя вещества. *Заніс бешеги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Беше́зни́к, ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Шух. I. 20, 46, 22.

Беши́ха, хи, *ж.* Болѣзнь: рожа, рожистое воспаленіе. Чуб. I. 116. Х. Сб. VII. 416. Мил. М. 95. Ув. **Беши́шище.** Мил. М. 96.

Беши́шник, ка, *м.* 1) Раст. Chenopodium hybridum L. ЗЮЗО. I. 116. Мил. М. 96, 11. 2)=**Бешиха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Бе́шкет, ту, *м.* 1) Скандалъ, безчестіе, посрамленіе. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шумъ, смятеніе. Шейк.

Бешке́т, ту, *м.*=**Бескет.** *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Зміев. у.

Бешке́тний, а, е. Скандальный, скандалезный.

Бешме́т, та, *м.* Особый родъ верхней одежды, бешметъ; кафтанъ, носимый подъ черкескою. Стор. II. 18. ЕЗ. V. 6. (Черном.).

Бе́шпет, ту, *м.*=**Бе́шкет.** *Цю ніч вони мені бешпет зробили, усі копи побили.* Сумск. у.

Бешпе́тити, чу, тиш, *гл.* Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Бе́штання, ня, *с.* Брань, нагоняй.

Бе́штати, таю, еш, *гл.* Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи вдівця молодого.* Рудан. I. 158.

Бещад, да, *м.*=**Бескид 2.** Вх. Уг. 227.

Бждирка, ки, *ж.* Рыба Phonixus rivularis. Вх. Пч. II. 20.

Бжів. ва, *м.*=**Чміль.** Вх. Пч. I. 5.

Бжі́лка, ки, *ж.*=**Бджі́лка.**

Бжола́, ли́, *ж.* **бжоляни́к, ка**, *м.* и *пр.*=**Бджола, бджоляник** и пр.

Бжоляникува́ти, кýю, еш, *гл.*=**Пасішникувати.** Волч. у. (Лободовск.).

Бжук, ка, *м.* Навозный жукъ, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Бжун, на, *м.*=**Бжук.** Желех.

Бжуні́ти, ню́, ниш, *гл.* Жужжать. Желех.

Бзди́кати, каю, еш, *гл.*=**Бзді́ти.**

Бздикнýти и **бздиконýти, нý, не́ш**, *гл.* Одн. в. отъ **бздикати.**

Бздила́, ли́, *ж.* Жукъ вонючка, Blaps. Мнж. 176.

Бзди́ни, бздин, *ж. мн.* 1) Газы въ желудкѣ. 2)=**Бздюха 1?** *Рветься як бздини.* Шейк.

Бзді́ти, бздю, бздиш, *одн. в.* **бзднýти, нý, неш**, *гл.* Бздѣть, испускать, испустить вѣтры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула—і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Бздо́, да, *с.* Газы въ желудкѣ, вѣтры.

Бздýн, на́, *м.* Часто испускающій вѣтры (см. Бздо); говорятъ преимущественно о старикахъ. *Старий бздун.* Ув. **Бздуняка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можно.* Кременч. у.

Бздюха́. хи́, *ж.* 1) Родъ гриба: дождевикъ, Lycoperdon Bovista L. 2) Насѣкомое: вонючка. Ум. **Бздюшка.**

Бзина́, ни, *ж.*=**Бузина.** Желех. Шух. I. 18. ЕЗ. V. 89.

Бзино́вий, а, е.=**Бузиновий.** ЕЗ. V. 89.

Бзича́ти, чý, чи́ш, *гл.*=**Дзичати.** Вх. Лем. 391.

Бзік, ка, *м.*=**Бузина.** Вх. Лем. 391.

Бзюк, ку, *м.* Раст. Sambucus Ebulus L. ЗЮЗО. І. 135.

Би, сокращ. **б.** 1) Частица, прибавляемая къ слову для выраженія условности: бы, бъ. *Я ж би тую Україну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прогнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б.** Былъ бы. *Не рад би б ти моєму братіку, як би в гости прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность въ 1-мъ лицѣ. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синоньку, листок написать.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч.- **би-сь.** *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо;** для 2-го лица мн. ч. **би-сьте.** 2) Сз. Дабы, что-бы. *І над ним і коло него хрестик Божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Бибак, ка, *м.* Вередъ. Угор.

Бибка, ки, *ж.* Шишка овечьихъ экскрементовъ. Мил. М. 25. См. **Бібка.**

Библійний, а, е. Библейскій

Библіотека, ки. *ж.* Библіотека. *Скрізь як у дзвін дзвонять,--говорять за школи і библіотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в библіотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Библія, лії, *ж.* Библія. *Розумный, по колїна в Библїї.* Ном. № 5694.

Биґарь, ря, *м.*=**Веґар.** Угор.

Биґасень, сня, *м.* Дубина, болванъ, олухъ. Желех.

Биґи збивати=Вайдики бити. Желех.

Бидзатися, дзаюся, ешся, и **бидзкатися, каюся, ешся,** *гл.*=**Ґедзатися.** Желех.

Бидзень, дзня, *м.*=**Ґедзень.** Желех.

Бидзькавка, ки, *ж.* Насѣк. а) Oestrus, оводъ. Вх. Зн. 3. б) Hippobosca equina. Вх. Зн. 3.

Бидлина, ни, *ж.* Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товарина, товаряка.**

Бидло, ла, *с.* 1) Рогатый скотъ. *Май—бидлу дай, а сам на піч упікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно бидла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скотъ, скотина. *Ах ти, бидло погане!* 3) Падаль. Ув. **Бидлюга, бидлюка, бидляка, бидлятина.**

Бидля, ляти, *с.* Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. III. 374.

Бидляк, ка, *м.* Бранное: скотъ, скотина.

Бидляка, ки, и **бидлятина, ни,** *ж.* Ув. отъ **бидло.**

Бидлячий, а, е. Скотскій.

Бидлячка, ки, *ж.* Экскрементъ рогатой скотины. Вх. Лем. 391.

Бизівний, а, е. Вѣрный, надежный, несомнѣнный. Угор.

Бизівно, *нар.* Несомнѣнно, навѣрно. Вх. Зн. 3.

Бизувати, зую, еш, *гл.*=**Бізувати.** Вх. Зн. 3.

Бийстрик, ка, *м.* Быстрое теченіе въ рѣкѣ. Кіев.

Бик, ка, *м.* 1) Быкъ (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. I. 272. 2)—**дикий**=**Олень.** Вх. Пч. II. 6. 3) Насѣк. Lucanus cervus, жукъ олень. Вх. Пч. II. 27. 4) Прочный треножникъ, съ помощью котораго поднимаютъ мельничный камень. Чигир. у. 5) Родъ неподвижныхъ кандаловъ. КС. 1882. VIII. 263. 6) Родъ дѣтской игры. Ив. 47. Ум. **Бичок, бичечок.** Ув. **Бичисько, бичище.**

Билень, льня, *м.*=**Вич. 2.** Шух. I. 166.

Билець, льця, *м.*=**Вилень=Вич 2** Kolb. I. 64.

Білет, та, *м.* 1) Билетъ. 2) Паспортъ. 3) Отпускной солдатскій билетъ. *По дорозі йшов молодий москаль додому по билету.* Левиц. I. 1. 4) Двадцатипятирублевая ассигнація. *А що за цю коровку?—Билет.* Золотон. у.

Билина, ни, *ж.* Стебель полевого злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер колише.* Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Билинка, билинонька, билиночка.**

Билисько, ка, *с.* Мѣсто, заросшее травой, стеблями растеній. *Прийдь, прийдь, Кострубоньку! Стану з тобов до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім сірачиську.* Pauli, I. 22.

Билиця, ці, *ж.* 1) Быль, былое. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать.* Шевч. 2)=**Билина.** *Інших била палицов, мене є била билицов.* Гол. I. 211.

Билка, ки, *ж.* 1) Родъ игры въ мячъ.

Полтав. 2) Стволъ дерева толщиной въ руку. Павлогр. у.

Би́лля, ля, *с. соб.* Былие. *Ой Васильку, сиди в биллю, а я в черемшині.* Pauli, II. 189.

Би́ло, ла, *с.* 1) Доска, употребляемая вмѣсто колокола въ монастыряхъ: то же, что клепало. *Я йому як у било б'ю: женись та женись,—так ні та й годі.* Лебед. у. *Говорили, як у било били, а йому й не в догадки.* 2) Крылья или отводы въ саняхъ, предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Бильце.**

Било́, ла, *с.* 1) Стебель растенія (конопли), стержень кукурузы. Шух. I. 147. *Торік добрі були кукурузи: на їднім билі по два стрюки було.* Каменец. у. 2) Часть **друлівника** (см.). Шух. I. 277. 3) Верхнія боковыя перекладины, соединяющія передокъ и задокъ воза. Черниг. Ум. **Бильце́.**

Би́лька, ки, *ж.* Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Бильни́к, ка́, *м.* 1) Черешки въ листѣ. *Поїла проклята кузявка капусту,—тільки бильник один стирчить.* Черниг. 2) Раст. чернобыльникъ, Artemisia vulgaris. *Небом накрите, а билником огороджене.* Волынск.

Би́льце́, ця, *с.* 1) Ум. отъ **било.** 2) Рамы у люльки. Чуб. VII. 386. *Шовковії вервечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка.* Мет. *Колихала цілу ніч і бильця з рук не пускала.* Черк. у. 3) Часть ткацкаго инструмента, называемаго **блят** (см.) Константинотр. у. 4) Часть **витушки** (см.) Вас. 202. 5) Палочка нъ ульѣ, къ которой пчелы прикрѣпляютъ восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: „продольный брусокъ вверху и внизу корзины“. Вас. 147. 7) Одна изъ частей воротъ. Шух. I. 87. 8) Брусъ въ боровѣ, въ которомъ укрѣплены зубья. *Треба було розбірати двоє бильців у бороні.* Чуб. II. 561. 9) Обручъ въ рыболовномъ снарядѣ, называемомъ **хватка.** Браун. 14. 10) Часть крыши **оборога** (см. **оборіг** 1)—половинка стропилъ. Вх. Зн. 42.

Бильча́к, ка́, *м.* Бревно изъ цѣльнаго дерева, деревянный брусъ.

Биля́нка, ки, *ж.*=**Вандурчанка.** Вх. Лем. 391.

Би-м. См. **Би.**

Би́нда, ди, *ж.* 1) Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 123. О. 1861. XI. Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду.* Грин. III. 385. **У би́ндах ходи́ти.** Быть дѣвушкой. Шейк. Ум. **Биндочка.** Чуб. III 210.

Бинджу́к, ка́, *м.* Лѣнтяй, лежебокъ. Желех.

Биндо́вий, а, е. Ленточный.

Биндоо́кий, а, е.=**Влиндоокий.**

Би́ндочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бинда.** 2) Косоплетка. Гол. Од. 50.

Биндочко́вий, а, е. Относящійся къ ленточкѣ. *Биндочковий кісник.* О. 1861. XI. 28, 29.

Биндюги́, гів, *м. мн.*=**Вендюги.**

Биндю́к, ка, *м.*=**Чміль.** Вх Пч. II. 26.

Биндю́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Вундючитися.**

Би́ненька, ки,
Би́нечка, ки, } *ж.* Ум. отъ **биня.**

Бинч, ча, *м.* Трутень. Вх. Лем. 391.

Бинча́ти, чу́, чиш, *гл* = **Двичати.** *Хрущ бинчит.* Вх. Лем. 391.

Бинь-бинь! *меж.* Призывъ для коровъ. Шейк.

Би́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Би́нькати, каю, еш, *гл.*=**Винчати**=**Взичати.** *Бинькала бджілка на цвіту.* Гол. IV. 349.

I. Би́ньо, ня=**Биня.** Желех.

II. Биньо, ня, *м.* Плакса. Желех.

Би́ньця, ці, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Би́ня, ні, *ж.* Дѣтск. названіе быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. **Бинька, биньця, биненька, бинечка.** *Плаче коло биків: „бинейки мої, бинейки!“.* Гн. II. 162. См. **Биця.**

Бир! бирр! *меж.* Крикъ, которымъ говятъ овецъ. Kolb. I. 65. Шух. I. 210.

Би́рва, ви, *ж.*=**Врова.** Желех.

Би́ренька, би́речка, ки, *ж.* Ум. отъ **биря.**

Би́рів, рова, *м.* Сельскій староста, сельскій судья. Угор. *От бирова утікайте.* Гол. III. 237.

Би́рка и **би́рька, ки,** *ж.* 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) **Шапка-бирка.** Шапка изъ овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка.* Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарѣзываютъ счетъ чего нибудь, бирка; то же, что **нарбіж.** КС. 1893. V. 277. 5)=**Багнітка.** Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у. Борз. у. 7) Родъ дѣтской игры. ЕЗ. V. 135 8) Животное: стоногъ. тысяченогъ. Вх. Лем. 391.

Бирка́стий, а, е. О шерсти овецъ: въ мелкихъ завиткахъ. *Вівці биркасти.* Вх. Лем. 391.

Би́ркати, каю, еш, *гл.* Созывать овецъ. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята бир-кає.* Гол. III. 394.

Биркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Отмѣчать, дѣлать помѣтки, нарѣзки. См. **Бирка 4**.

Бирна́к, ка́, *м.* Палка съ крючкомъ, которою ловятъ овецъ.

Бирови́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Быть сельскимъ судьей. Угор.

Би́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **биря**.

Би́рса, си, *ж.* 1) Сильный вѣтеръ, ураганъ, буря, порывъ вѣтра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить.* Кіев. 2) Эпилепсія, падучая болѣзнь. Канев. у.

Бирсува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Артачиться, бѣситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається.* Черк. у.

Бирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мочь, быть въ силѣ. Угор.

Би́рфи, бирф, *ж. мн.* Ступеньки въ передвижной лѣстницѣ. То же, что и **щаблі**. Вх. Зн. 3

Бирь-бирь! *меж.* Призывъ для овецъ.

Би́рька. См. **Бирка**.

Би́ря, рі, *ж.* Дѣтск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я яром по долині свої бирі гукати.* Чуб. Ум. **Биренька, биречка, бирочка**.

Биса́г, га, *м.*=**Весаг**.

Би́скуп, па, *м.* Римско-католическій епископъ, бискупъ. К. ЧР. 10.

Бискупля́нин, на, *м.* Крестьянинъ, живущій на извѣстныхъ обязательствахъ на земляхъ епископства. К. ПС. 110.

Би́скупський, а, е. Епископскій, бискупскій.

Биску́пство, ва, *с.* Епископство.

Би́скупщина, ни, *ж.* Епископскія владѣнія.

Би́стрень, ня, *м.* Потокъ, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, що дзюркотить на провесні в долині.* К. Іов. 14.

Би́стрий, а, е. 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру річку.* Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода.* Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь панночки куці та бистрії як сороки.* МВ. I. 112. *І бистрим бігом все холюще, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен. 3) **Бистрий на очі.** Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка,—знаєте, все бісики пускала—така собі бистра на очі.* Волч. у. **Дивиться бистрим оком.** Внимательно смотритъ. МВ. II. 107. 4) **Бистрий на розум.** Смѣтливый, сообразительный. Ум. **Бистренький, бистресенький**.

Бистрина́, ни́ и **бистрина́, ні́**, *ж.* Быстрина, быстрое, стремительное теченіе воды. *Люблять прать на самій бистрині.* К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння.* Стор. II. 122.

Бистри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Быстро, стремительно течь. *Вода бистрить.* Радом. у.

Би́стриця, ці, *ж.* 1) Быстрый и шумный потокъ. Желех. 2) Названіе многихъ рѣкъ. Желех. 3) Порода длинныхъ сливъ. Вх. Лем. 391.

Бистрі́нь, ні, *ж.*=**Бистрина**. *Як же повідь настала, наперла бистрінь на будинок той.* Ев. Л. VI. 48.

Би́стро, *нар.* Скоро, проворно. **Би́стро очи́ма стриже́.** Бойко смотритъ. Шейк. Ум. **Бистренько, бистресенько**.

Бистрово́дний, а, е. Стремительно текущій. *Потоки бистроводні.* К. Псал. 32.

Бистрощо́кий, а, е.? *Чого прийшов, бистрощокий?* Грин. III. 680.

Бистря, рі, *ж.*=**Бистрина**. *Червона хустка пішла бистрею, довга коса роспустилась по воді.* МВ. I. 158.

Бистря́к, ка, *м.* Накожный сапъ. Волын. г.

Бистря́нка, ки, *ж.* 1) Раст. Alburnus baldneri. Шейк. 2) Быстрая и глубокая рѣчка. Ум. **Бистряночка**. *Течуть річки бистряночки, що й не перескочу.* Чуб. V. 577.

Би-сь. См. **Би**.

Бит, та, *м.* Драка. *Такий меж їми був бит, що обидва на місті зістались.* Черном.

Би́тва, ви, *ж.* Битва, бой. *Ой не находь, Литви, буде з нами битва.* Мет. 215. *Лайки — байки, битва — молитва.* Ном. № 3807.

Бите́льня, ні, *ж.* Станокъ для трепанія конопли. Левиц. I. 2.

Бите́ць, тця́, *м.* Каменоломщикъ. Міус. окр.

Би́ти, б'ю, б'еш, *гл.* 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'єш, за якії вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. **Не по чім і б'є, як не по голові.** Въ томъ то и бѣда, въ томъ то и дѣло. Ном. № 7367. 2) О лошадяхъ: лягать. *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі*

4) О водѣ, волнѣ и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є. Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Піна била з рота.* Стор. М. Пр. 19. 5) О часахъ, колоколѣ и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. Ш. 275. *У дзвони дзвонять, в гармати б'ють.* О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна. На мою невісточку не настачишся горшків та мисок: так б'е, хоч що тиждня нові купуй.* Харьк. 7)— **на ко́го.** Нападать, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ЦН. 172. *Прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* АД. I. 50. 8) О вѣтрѣ, метели: вѣять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюхи б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить въ эпилепсіи. *Бодай тебе било дб землі, аби з ті дух вибило.* (Проклятіе—пожеланіе смерти отъ эпилепсіи). Фр. Пр. 31. 10) **Олію би́ти.** Выжимать постное масло. 11) **Би́ти третяка́.** Танцовать. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. 12) **Ба́йдики би́ти.** Ничего не дѣлать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Би́ти на забі́й.** Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Покло́ни би́ти.** Бить поклоны. *Прийшли в каплицю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) — **во́вну, повсті.** Перебивать шерсть, дѣлать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16)—**телегра́м.** Посылать телеграмму. Лохв. у. 17)—**ши́ла.** Родъ игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18)—**чоло́м.** См. **Чоло.** 19) **Бодай тя на сон било!** Чтобъ ты не могъ заснуть. Фр. Пр. 29.

Би́тий, а, е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Би́тий хо́диш.** Вотъ вотъ будешь побитъ. *Битий ходиш.— от-от-от поноб'ють* Ном. № 3610. **Я в тім не битий.** Я этому не ученъ, я этого не знаю. Фр. Пр. 35. 2) О дорогѣ: торный, укатанный. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиться.* Нп. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки бите письмо, а скорописі не вмію.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монетѣ и металлѣ: чеканенный, кованный. *Биті таляри.* Гол. I. 19. *При боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битої голої копійки.* Котл. 5) **Би́та підло́га.** Полъ изъ бревенъ. Шух. I. 174. Ум. **Битенький.** Чуб. V. 943.

Би́тися, б'ю́ся, б'є́шся, *гл.* 1) Биться, драться, сражаться. *Бийтесь, не виляйте, настав тепер що січі час.* Котл. Ен. VI. 24. *Господарю Волоський, чи будеш зо мною биться?* Нп. *Бийте, поки б'ється.* Шевч. 2) Биться, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється.* Мет. 50. *Жила б'ється. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється.* Нп. *Сокіл.... і давай перед нею биться, наче підбитий.* Мнж. 4. 3) Биться обо что. *Будеш плакать, в землю битись, долю проклинати.* О. 1862. II. 82. 4) Стараться, биться. Грин. II. 88. *Б'ється, як риба об лід.* Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає.* Стор. 5) Бить, ударить. *Ходить дівка по бережку та все в груди б'ється.* Мет. 19. 6) О кобылѣ: имѣть случку. Угор. 7) **Би́тися навби́тки.** Особый родъ игры яйцами на свѣтлый праздникъ: бить одно яйцо объ другое, и чье разобьется, тотъ и считается проигравшимъ. 8) **Би́тися об закла́д.** Держать пари, биться объ закладъ. 9) **Би́тися луно́ю.** Отдаваться эхомъ. *Стукотіння од коліс билося луною в обидва боки того яру.* Левиц. Пов. 272.

Би́тка, ки, *ж.* 1)=**Бабка 5.** 2) Разбитое яйцо (см. **Битися навбитки**). *У мене є з двадцять биток.* Черк. у. 3) Драка, битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку счинилась межи людьми битка.* Бердич. у. 4) Ударъ въ игрѣ **латка.** Ив 47. 5) Шило, которое отыскиваютъ другъ у друга играющіе въ игру: **шила би́ти** О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **терниця,** но съ болѣе широкой щелью для **мечика.** Вас. 200.

Битли́вий, а, е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий,—зараз кулаком.* Константиногр. у. *Чоловік битливий буде.* Славянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива.* Черк. у. *Битлива корова наша.* Канев. у. 3) Сильно ударяющій. *Град битливий.* Міус. окр.

Би́тниця, ці, *ж.*=**Ветельня.** Кобел. у. Кіев. у.

Биття́, тя́, *с.* Битье; драка. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботящу людину.* Стор. I. 10.

Би́цінька, ки, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Биць-биць! *меж.* для призыва телятъ

Би́цька, ки, *ж*. Ум. отъ **биця**.

Би́цю-би́цю! *меж*.=**биць-биць!**

Бицю́ня, ні, *ж*. Ум. отъ **биця**.

Би́ця, ці, *ж*. Дѣтск. корова, теленокъ и вообще рогатый скотъ. О 1861. VIII. 8. **Зійшли́ би́ці на ки́ці**. Хозяйство пришло въ упадокъ. Фр. Пр. 27. Ум. **Бицька, бицінька, бицюня**. См. **Биня**.

Бич, ча́, *м*. 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича*. Чуб. I. 279. *Добрий бич занапрів*. Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цѣпа, которою молотятъ. *Киї запорожські—палічча не дуже довгі, неначе бичі у ціпів*. Стор. II. 193. 3) Часть сукновальнаго песта, при помощи которой онъ подымается. Мик. 481. Ум. **Бичик**.

Бича́, ча́ти, *с*. Бычекъ. Чаще во мн. ч. **бича́та**. *Їде чоловік бичатьми маленькими*. Гн. I. 96.

Бича́к, ка́, *м*. Ножъ съ небольшимъ черенкомъ. Угор.

Биче́чок, чка, *м*. Ум. отъ **бичок**. *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося*. Чуб. *Запряжи бичечки*. Грин. II. 69.

Би́чий, а, е. Бычій. Вас. 163.

Би́чик, ка, *м*. Ум. отъ **бич**.

Бичи́на, ни, *ж*. 1) Отъ **бик**. Говядина. Константиногр. у. 2) Отъ **бич 1**. Палка. Рудч. ЧП. 233.

Бичи́сько, ка, *м*. Ук. отъ **бик**.

Бичи́тися, чу́ся, чишся, *гл*. О коровѣ: имѣть случку. *Гарно бичитися, та погано телитися*. Ком. П. № 446.

Бичи́ще, ща, *м*. Ув. отъ **бик**.

Бичі́вка, ки, *ж*. Веревка, бичевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичівочка**.

Бичівни́к, ка́, *м*. Въ дышловомъ возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику*. Вх. Зн. 3. Ум. **Бичівничок**.

Би́чка, ки, *ж*.=**Вагнітка**. Вх. Пч. II. 37.

Бичня́, ні, *ж*. 1) Стадо воловъ. 2) Загонъ для воловъ. *Звелів з бичні волів пригнати*. Котл. Ен. III. 22.

Бичова́, ви́, *ж*. Припрягиваніе добавочныхъ лошадей или воловъ. Шейк.

Бичови́й, а́, е́. Припряженный въ добавленіе. См. **Бичувати 1**.

Бичо́к, чка́, *м*. 1) Ум. отъ **бик**. **Бичок-третячок**. Волъ трехлѣтокъ. Чуб. III. 346. 2) Рыба: а)=**Бабець**. Вх. Пч. II. 19. б) Gobius. Браун. 27. 3) Печной боровъ? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком*. Г. Барк. 424. 4) Мѣра водки, равная $^1/_2$ четверти. Радом. у. 5) Мѣра лучины: два кубическихъ аршина. Радом. у. 6)=**Сичик 2**. 7) Родъ танца. Алв. 32.

Бичува́ння, ня, *с*. Отглагольное сущ. отъ **бичувати**.

Бичува́ти, чу́ю, еш, *гл*. 1) Припрягать къ одной парѣ лошадей или воловъ еще одну или нѣсколько впередъ, когда тяжело везти. Ком. П. № 114. *На гору їду—не бичую, а з гори їду—не гальмую*. Мет. 460. 2) О судахъ: тащить на бичевѣ. Кіев.

Бичува́тися, чу́юся, ешся, *гл*. 1)=**Бичувати 1**. *Ми раз у раз бичуємось, їдучи на цю гору*. Подольск. г. 2) Быть тащиму на бичевѣ, идти на бичевѣ. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру*. Левиц. Пов. 273.

Бичу́сь, бичу́ш, бичу́шка. Кличка быка.

Биша́к, ка́, *м*. Сортъ крупныхъ астраханскихъ сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Бишва́, ви́, *ж*. Въ кожевенномъ производствѣ: кадка, родъ ушата, въ которомъ уши вытянуты высоко вверхъ, а на продѣтой сквозь нихъ палкѣ вѣшается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Биши́ха, хи, *ж*. *и пр*.=**Вошиха** и пр.

Би́шки! *меж*. Окрикъ на телятъ. Мнж. 176.

Бия́к, ка́, *м*.=**Бич 2**.

Бі, сокращ. **Біг**, употребл. въ сложныхъ словахъ: **помагай-бі**. Помогай Богъ! **Спаси-бі!** Спасибо! **Дась-бі!** Богъ дастъ. **Дале-бі! Про́-бі!**

Біб, бо́бу, *м*. 1) Раст. Бобъ, Vicia faba L. Чуб. V. 1157. 2) **Да́ти бо́бу**. Задать, поколотить. *Як дам тобі бобу, то й крикнеш „пробу!"* [вмѣсто «**про-бі**»] Ном. № 3633. **Взяв до́брого бо́бу**. Былъ сильно побитъ. Чуб. П. 524. **Дав йому бобу залізного ззісти**. Застрѣлилъ? Задалъ непосильную задачу? Ном. № 4186. Ум. **Бібик, бобик, бобок, бо́бичок**. Ув. **Бобище**. ЕЗ. V. 149.

Бі́бка, ки, *ж*. 1) Пометъ въ шарикахъ: овечій, заячій, козій. Мнж. 176. См. **Бибка**. 2) Шарикъ маленькій. Ум. **Бібочка**.

Бі́блиця, ці, бібля, лі, *ж*. Родъ рыбы. Кіев. Ум. **Бібличка**.

Біблія *и пр*. См. **библія** и пр.

Бібни́к, ка, *м*. Трилистникъ.

Бібо́к, бка́, *м*.=**Бібка**. Черк. у.

Бібр, бобра́, *м*. Бобръ. Желех.

Вібу́ла, ли, *ж.* Оберточная бумага. См. **Бебуля**.

Вібуля́стий, а, е. Похожій на бібулу. Желех.

Віб'яшок, шка, *м.* 1)=**Вібка 1**. 2) Древесная почка. Чигир. у.

Вівпу́шок, шка, *м.* Раст. Tussilago farfara. Вх. Лем. 392.

Віг и **Вог, Во́га**, *м.* 1) Богъ. *Чоловік стріляє, а Біг кулі носить.* Ном. № 83. *Біг Богом, а люде людьми.* Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапавшися до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий.* Грин. I. 44. *В се врем'я в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід.* Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образъ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на божнику бога.* Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богами молодих і оддають їм у руки. Молода оддає свого бога молодому.* Грин. III. 440. 3) **Старий бог.** *Вона іде, іде,—мов старий бог з двору сходить... Вже до воріт, за двір...*—говорится о важности ухода уходящаго лица. Сим. 228. 4) **Скляни́й бог.** Водка, штофъ съ водкой. *Тоді то й зазналася я із сим скляним богом.* О. 1862. VII. 42. *Прихилявся до шкляного бога, привчався горілочку вживати.* Мир. ХРВ. 203. 5) **Біг-ма́. Біг-ма́є.** Нѣтъ, не имѣется. *Діточок у їх Біг-ма.* Шевч. *А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дірка, хутро голе, околиці Біг-має.* ЗОЮР. I. 6) **Біг-ме́.** Ей Богу; право. *Біг-ме на щотах не училась.* Котл. Ен. IV. 19. *Біг-ме, я не брав твоєї сокири.* Каменец. у. 7) **Біг дав.** Есть, имѣется. Галиц. 8) **Бо́гу роби́ти.** Иносказ. сидѣть въ тюрьмѣ. Повѣсть «Мамай» Скальк. 9) **Зна́ти Бо́гу.** Знать молитвы. О. 1862. IV. 9. 10) **Бог відь.** Богъ вѣсть. *Ото скільки очима скинеш, Бог відь колишні степи.* Конот. у. 11) **Своїм бо́гом зроби́ти, піти́.** По своему сдѣлать. Св. Л. 287. См. **Зробити**. *З сього часу пішла своїм богом коло всього.* Св. Л. 114. 12) **Ніяким бо́гом не допро́сишся.** Никакъ не упросишь. *Ніяким богом не допросишся було, щоб хоть-в двір до тебе заглянули.* Сим. 222. 13) **За мали́м бо́гом.** Едва. *За малим богом слави й чести казацької братерським боєм не занапастили.* К. ЦН 221. *За малим богом Криму... не опанував.* К. ЦН. 219. 14) **За невинного бога (побито, взято).** Ни за что (побитъ, арестованъ и пр.) Мнж. 163. 15) **Спасеть же Біг тебе!** Выраженіе благодарности. Котл. Ен. II. 29. 16) **Колй вже те у Бога і діялось!** Бог знаетъ, когда это и было. Сим. 223. 17) **У Бога.** Восклицаніе въ досадѣ, если чего нибудь не находишь. *Де ті ключі у Бога!* Сквир. у. 18) См. **Бі.** Ум. **Богонько, Богочко, Біженько, Біжечко, Божок.** *Ей, Богочку, таточку, дай погоду!* Фр. Пр. 77. *Ішов Божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!»—Не дам, старцю, води пити, бо вода есть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода єсть завжди чиста.» Стала дівка, ізлякалась, перед Богом заховалась.* Млр. Л. Сб. 237.

Віг, гу, *м.* Бѣгъ. *І бистрим бігом все колише, неначе в гніві сам Зевес.* Котл. Ен.

Віга́, гй, *ж.* 1) Бѣгъ, побѣжка. Екатериносл. у. 2) **Бігбю.** Рысью. *Кінь біжить бігою.* Канев. у.

Вігавка, ки, *ж.* Поносъ.

Вігани́на, ни, *ж.* Бѣготня, суматоха, Левиц. I. 318. *Наробив справник біганини.* Каменец. у.

Ві́гання, ня, *с.* Бѣганіе. *І піднявсь був.... гомін, бігання, крик, галас.* Кв.

Віга́рь, ря, *м* Палка. *Візьму бігарь на плечі—вся моя худоба.* Гол. IV. 513. См. **Бигарь.**

Ві́гати, гаю, еш, *гл.* 1) Бѣгать. *Бігає по луці.* Въ повел. накл. употребл. иногда **бігай** вм. **біжи́.** *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: *Ой бігайте-біжіть шляхом да нажените Касю з ляхом.* Чуб. V. 908. *Бігай, хлопче! Бігаймо у великий гай! Бігаймо, кажу.* МВ. II. 112. 2) О коровахъ: случаться. Угор.

Ві́гатися, *гл.* О животныхъ: быть въ періодѣ случки, случаться. Шух. I. 211.

Ві́глий, а, е, Бѣгущій. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Вігма́тися, ма́юся, ешся, *гл.* Божиться. Фр. Пр. 36. *Та не бігмайся, бо гріх.* Шейк.

Вігнути, ну, неш, *гл.*=**Бігти.** Драг. 267. *Бігнуть, пливуть човенцями.* АД. I. 246.

Віго́виська, ка, *с.* Ристалище. Шейк.

Віго́м, *нар.* Бѣгомъ, скоро. *Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там.* Ном. № 11020.

Вігота́, ти́, *ж.* Названіе кошки въ сказкѣ. Мнж. 122.

Бі́гти, біжу́, жи́ш, *гл.* 1) Бѣжать. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96. *Туди ж бігла да дівчинонька.* Мет. 87. *Ворон коню, біжи швидче!* Мет. 74. *Біг так, що сам себе не чув*—изо всѣхъ силъ бѣжалъ. Котл. Ен. Ш. 21. 2) Быстро ѣхать, плыть на суднѣ. *Щось біжить з дзвоником.* О. 1862. V. 78. *Човном біжить по під берегом.* Харьк.—**ве́рхи.** Ѣхать верхомъ.—**з копи́та, у чвал.** Ѣхать, бѣжать галопомъ. НВолын. у.—**в клус.** Бѣжать рысью. 3) О водѣ, жидкостяхъ и времени: течь. *Біжить річка-млинівочка, камені руйнує.* Pauli. *Молоко біжить. Борщ біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець.* 4)—**з блеси́у.** Бѣжать со свѣта. *Як росходилась стара моя,—батю мій, хоч з блеску біжи!* Харьк.

Бігу́н, на́, *м.* 1) Бѣгунъ, быстро бѣгающій, скороходъ. *Олінь лісний—бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. І. 376. 2 Ось, на которой ходитъ дверь, ворота и пр.: верея. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Kolb. I. 60. *Двері спали з бігуна.* Шейк. 3) Верхній двигающійся жерновъ въ мельницѣ. Вас. 183. 4) Полюсъ. *Найтеплійше на землі по-під рівноденником, а найхолоднійше коло бігунів.* Дещо. 5) Извилистый узоръ, зигзагъ. Волын. г.; Славяносерб. у. 6) Родъ колбасы. Желех. 7) Ленъ. Вх. Уг. 227. Ум. **Бігу́нець, бігу́нчик.**

Бігуне́ць, нця́, *м,* 1) Ум. отъ **бігун.** 2) Дитя, уже начинающее бѣгать. *Ростуть вони не по днях і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунці гарні.* Рудч. Ск. І. 116. 3) Родъ вышивки. Славяносерб. у. Ум. **Бігунчик.**

Бігу́нка, ки, *ж.* 1)=**Бігавка.** *Чогось бігунка напала.* Кіев. у. 2) Трехлѣтняя телка, вошедшая въ періодъ половой зрѣлости. 3) Пуля малаго калибра. Вх. Уг. 227.

Бігунки́, ків, *м. мн.* 1) Бѣговыя дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці́, ців, *м. мн.*=**Бігунки 1.**

Бігу́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бігунець.** 2) *мн.* Въ загадкѣ: сани. *Бігунчики біжать, ревунчики* (=воли) *ревуть, сухе дерево* (труну) *несуть.* Чуб. І. 313.

Бігу́ха, хи, *ж.*=**Бігавка.**

Бігу́чий, а, е. О водѣ: текучій, проточный. Грин. II. 284. *Тут водиця бігучая—трохи покупайся.* Грин. Ш. 340.

Бігу́чка, ки, *ж.*=**Бігавка.**

Бігце́м, *нар.* Бѣгомъ. *А він бігцем, бігцем з кіньми.* Каменец. у.

Бі́гці, *нар.*=**Бігцем.** *В бігці бігти.* Быстро бѣжать. Желех.

Бі́гчи. бі́чи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Бігти.** Желех.

Бі́ґарь, ря, *м.*=**Бігарь=Виґарь.** Гн. І. 89.

Бі́ґос, су, *м.* Кушанье: жареная капуста съ колбасой, саломъ. Шейк.

Біда́, ди́, *ж.* 1) Бѣда, несчастье, горе *Від біди поли вріж та тікай.* Посл. *І грім біди не б'є.* Посл. **Він є на біді.** Онъ въ бѣдѣ. Фр. Пр. 44. **Тягти́ біду́ за хвіст.** Бѣдовать, бѣдствовать; жить съ горемъ и нуждою. **На біду́ зійти́.** Обѣднѣть, впасть въ несчастіе. Фр. Пр. 48. **Біду́ біду́вати.** Переживать бѣду. *Уже ж мені та докучило сю біду бідувати.* Чуб. V. 938. **Од біди́ пха́ючи.** Пополамъ съ бѣдой. Фр. Пр. 42. 2) Бѣсъ, бѣсовская сила, нѣчто страшное. *Була у царя донька, біда ту доньку вкрала.* Гн. II. 58. *Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, під'їхав: як вдарить, то щоби кіт, то перервав би його, а то біда стала так висока як верства, давай скакати на нього.* Драг. 47. 3) Плохой, недостойный уваженія человѣкъ. Фр. Пр. 46. Строптивый, злой, лѣнивый человѣкъ. *Біду свари, біду гань-би і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов.* Фр. Пр. 43. 4) Телѣжка о двухъ колесахъ. Ум. **Бідча, бідонька, бідочка.** *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. І. 199. *Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою.* Нп.

Біда́га, ги, *об.*=**Бідаха.**

Біда́к, ка́, *м.* Бѣднякъ. *Була на всю губу господинек що й бідакові у неї єсть заробіток.* Г. Барв. 308.

Біда́ка, ки, *об.*=**Бідаха.**

Біда́ха, хи, *об.* Бѣдняга, бѣднижка, горемыка. Г. Барв. 76. *І гостя (цапа) в тришия в кошару мусять гнать. Прийшлось бідасі пропадать.* Греб. Ум. **Бідашка, бідашечка.** Шух. І. 198. ЕЗ. V. 145.

Біда́цький, а, е.=**Бідашний.** Желех.

Біда́цтво, ва, *с.* Бѣдность. *Довше моє бідацтво, ніж його багацтво.* Фр. Пр. 52.

Біда́шечка, біда́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **бідаха.**

Біда́шний, а, е,=**Бідолашний.** *Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ став сумувать.* Греб. 387.

Бідви́ннячко, ка, *с.?* *Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвинннячко на насіннячко.* Чуб. Ш. 421.

Біди́ти, джу́, диш, *гл.* Бѣдствовать. Гн. II. 188. *Дрібні діти мати та отак бідити.... а Господи милосердний!* Камен. у. *Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідить.* Каменец. у. *Нарід дуже з голоду бідив.* Гн. II. 189.

Бі́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ біда. 2) Телѣжка о двухъ колесахъ. *Запріг бідку.* Грин. II. 331.

Бі́дкання, ня, *с.* 1) Бѣдствованіе. *Як побачиш мою муку, моє бідкання щоденне.* К. Псал. 69. *Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні сами не перейдуть куди инде.* Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, гореванье. *Хведор узявся обома руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався.* Левиц. I. 179. *Чи чує він наше бідкання за ним, чи баче наші сльози?* Мир. Пов. I. 123.

Бі́дкатися, каюся, ешся, *гл.* 1) Бѣдствовать, горевать. *Нехай, коли досі бідкались, нехай до старости у роскоші пожива.* Кв. *Бідкається тепер з волами в таку лиху годину.* Черк. у. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись.* МВ. II. 7. *Ніколи чужим лихом бідкатись.* МВ. I. 47. 2)—**чим**. Нуждаться въ чемъ. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. *Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано?* Полт. *Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи.* Левиц. Пов. 171.

Бідко, ка, *м.* Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

Бідкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Печаловаться о комъ, о чемъ. *А той щедрий та роскішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує.* Шевч. II. 12. *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199.

Бідкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.*=**Бідкатися**. *А я так бідкуюся—чи вже вони поїхали, чи й досі ні.* Пирят. у.

Бі́дний, а, е. 1) Бѣдный, неимущій. *Роди, Боже, на всякого долю—бідного і багатого.* Чуб. III. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бѣдный. *Бідна моя головонька, доленька несчасна.* Мет. *Помер отецьнонька—я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся?* Чуб. V. 50. Ум. **Бідненький**, **біднесенький**. *Жив тоді бідненький чоловік із жінкою.* Грин. I. 71.

Бідник, ка, *м.*=**Бідак**. Вх. Уг. 227.

Бідни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Дѣлать бѣднымъ. *Біднили нас постоями.* К. Досв. 115.

Бі́днитися, нюся, нишся, *гл.* Прикидываться бѣднымъ. *Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта!* Полт.

Бі́дниця, ці, *ж.* 1) Бѣдная, бѣдствующая, бѣдняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? *Устану я у пятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494. **Із мишачу бідни́цю.** Очень мало. Ном. № 7696.

Бідні́вство́, ва́, *с.* Бѣдная семья, бѣдное хозяйство. *З біднівства (приймак) пристав.* Фр. Пр. 55.

Бідні́йшати, шаю, еш, *гл.* Бѣднѣть, дѣлаться бѣднѣе, приходить въ нищету. *Землі менчає і люде біднійшають, бо ні з чого потягти.* Черниг.

Бідні́сінький, а, е. Совершенно бѣдный.

Бі́дність, ности, *ж.* Бѣдность, убожество, нищета.

Бідні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Біднійшати**.

Бідні́шати, шаю, еш, *гл.*=**Біднійшати**.

Бі́дно, *нар.* Бѣдно, убого. Ум. **Бідненько**, **біднесенько**. *Жив чоловік бідненько.* Грин. II. 163.

Бідно́та, ти, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) соб. Бѣдные люди, бѣдняки. *Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.*

Бідночі́я, чії, *ж.*=**Біднота**. Желех.

Бідня́, ня́ти, *с.* Бѣдняжка. *Там онде блудить сплакана дитина, без тата, мами бідна сиротина; нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повернути.* Федьк. I. 21. *А я тебе, любко, любю, за ручку поведу. Веду бідне за рученьку, бідне не веде сі.* Шух. I. 202. *Іде бідне в полонинку.* Шух. I. 201. **Біднята**. Бѣдные люди. Вх. Уг. 227.

Бідня́га, ги, *об.* Бѣдняга. *Пропав на вік сей Маг, бідняга, порхне душа на другий бік.* Котл. Ен. Ум. **Бідняжка**, **бідняжечка**. *Боровсь з своїм, сердега, горем, слізми, бідняжка, обливавсь.* Котл. Ен.

Бідня́к, ка́, *м.* Бѣднякъ, неимущій-че-

ловѣкъ. *А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяйнує.* Гліб.

Бідня́ка́, ки, *об.*=**Біднята**. *Кричить бідняка: нічого сам не зробить.* Рудч. Ск. І. 144. *Так і видно, що бідняка вареників хоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 557). *Серця не раньше дівчині бідняці.* Рудан. 1. 36. Ум. **Біднячка**. *Іде качка і малесенькі каченята веде. Маленькі біднячки поприставали.* Чуб. II. 302.

Бідня́ство, ва, *с.*=**Бідність**=**Біднівство**. *Дома він кинув таке бідняство, а застав—уже ї всьо.* Гн. II. 174.

Бідня́чка, ки, *об.* Ум. отъ **бідняка**.

Бідола́га, ги, *об.*=**Бідолаха**. Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його бідолагу.* Чуб. І. 254.

Бідола́жний, а, е.=**Бідолашний**. Стор. М. Пр. 39.

Бідола́йчик, ка, *м.* Бѣдняжка. Встрѣчено въ пѣснѣ какъ эпитетъ зайца: *Ой ти, зайчику-бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Бідола́к, ка, *м.*=**Бідолах**. Вх. Зн. 3.

Бідола́ка, ки, *об.*=**Бідолаха**. *Маятись йому одинокому бідолаці.* МВ. II. 143.

Бідола́х, ха, *м.* и **бідола́ха, хи,** *об.* Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. *Прийде який небудь бідолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю бідолахам.* Шевч. *Він бідолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Бідолашка, бідолашечка**. *Сумують обидві бідолашечки.* Г. Барв. 455. *Як вона тут, бідолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Бідола́шкий, а, е. Горемычный, бѣдный, несчастный.

Бі́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **біда**.

Бідора́ка, ки и **бідора́ха, хи,** *об.*=**Бідолаха**.

Бідо́та, ти, *ж.* 1)=**Біднота 1**. *Коли кого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в бідоті.* К. Іов. 67. 2)=**Біднота 2**. Сим. 235.

Бідочка, ки, *ж.* Ум. отъ **біда**.

Бідува́ння, ня, *с.* Бѣдствованіе. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Бідува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Бѣдствовать, терпѣть несчастье. *П'є п'яниця неділю.... п'є п'яниця другую, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Біду́ля, лі, *об.*? *Уже мене обрехали білецькі бідулі.* Гол. Ш. 388.

Біда́га, ги, *об.*=**Бідолаха**. Черк. у.

Біець, бі́йця, *м.* Боецъ, борецъ. *Дивитись на бійців хватались.* Котл. Ен.

Біжа́к, ка́, *м.* Степная узенькая тропинка. Новомоск. у.

Біжа́чий, а, е,=**Бігучий**. *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Біжба́, би́, *ж.* Божба. Кв. (Желех.).

Біждерев, ва, *м.* **Біждерево, ва,** *с.* Раст. Artemisia campestris. Вх. Пч. І. 8. Ум. **Біждеревочок**. Шейк.

Біжка́, *нар.* Бѣгомъ. *Біжка добіг би, не то що ходою.* Зміев. у.

Бі́жний, а, е. Біжний кіне́ць не́вода. Та сторона невода, которую забрасываютъ, заводятъ. Черном.

Біжни́к, ка́, *м.* Полочка для иконъ. Константиногр. у.

Біжни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божниця**. 2) Храмъ. *Соломон біжницю ставив.* Гн. І. 51.

Біз, бо́зу, *м.*=**Бу́з**. Владим. у. Волын. г.

Бізува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть въ состояніи. *Багато їх маєш, мабуть,—та не бізуєш годувати.* Федьк. 3)—**дара́бою**. Управлять плотомъ. Желех.

Бізува́тися, бу́юся, єшся, *гл.* Браться за что. Вх. Зн. 3. *Не найшли нікого, хто би ся бізував відмолодити царівну.* Гн. І. 107.

Бізу́н, на́, *м.* 1) Нагайка, арапникъ. *К нему прибігає бізуном го затинає.* Гол. І. 7. **Голий, як бізун.** Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщикъ; рулевой. Желех.

Бізце́м, *нар.*=**Бігцем**. Каменец. у.

Бізьдерево, ва, *с.*=**Бузьдерево**. Вх. Пч. І. 10.

Бій, бо́ю, *м.* 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208. **Бо́єм увійти́**. Вооруженной силой войти. *У Київ мусив боєм увійти.* К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинність під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плаху, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страхъ. **Ма́є бо́я**. Боится. Фр. Пр. 114.

Бі́йзько, *нар.*=**Війно**. *Серце у мене як не вискочить, і бійзько, і якось весело.* О. 1862. VII. 41.

Війка, ки, *ж.* Драка. *Лайка— не бійка: в боку не болить.* Посл.

Війкуватий, а, е. Драчливый. Нѣжин. у.

Війно, *нар.*=**Воляко.** Шух. І. 81. *Бійно, було, бо я спізнав, що то пекло.* Гн. II. 72.

Війство, ва, *с.*=**Війка.** *П'янство, бійство завелось таке, що й Боже!* Лебед. у.

Вік, боку, *м.* 1) Бокъ, часть тѣла. *Узявсь під боки та й думає, що пан.* Посл. *Тому козакові, що шабелька при бокові.* Чуб. 2) Бокъ, сторона предмета, напр. сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 34. 3) Берегъ, сторона рѣки, озера. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по тім боці, я по сім боці,—передайся до мене.* Нп. *По тім боці—моя доля, по сім боці—горе.* Шевч. 4) **Вилазити боком.** Даромъ не проходить. *Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См. **Боком.** 5) **У боці, у боку бути, зостатися.** а) Остаться въ сторонѣ, непричастнымъ. *Семен зостається у боці, а Іван одвічай за все.* Зміев. у. б) Сойти на второй планъ. *Що за город Ніжен,—вже й горний! а ввійшла у Козелець,—так і в боку, а як у Київ, так і поготів.* Г. Барв. 37. 6) **На другий бік** (**видужав, поправився**). Еще хуже (заболѣлъ, сдѣлалъ). Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік.** Все равно, безразлично. Галиц. 8) **Боками робити.** Тяжело дышать. Фр. Пр. 55. 9) **З боку го заїхав.** Хитростью поддѣлъ. Фр. Пр. 55. Ум. **Бочок, боченько, бочечок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. І. 43. *Сіделечко в головочки, стременочки у бочечки.* АД. І. 138.

Вілавий, а, е.=**Білявий.** Галиц.

Вілавка, ки, *ж.* 1)=**Білявка.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Білавочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одной білавочки на зальоти ходьмо.* Pauli.

Вілан, на, *м.* 1) Блондинъ. *Білан який з тебе, хлопче.* Зміев. у. 2) Названіе бѣлаго вола, собаки и пр. 3) Бѣлый хлѣбъ? *А ну лишім, люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулі білани кочіти.* Гол. III. 224. Ум. **Біланчик.**

Віларапський, а, е. Употребл. въ думѣ для обозначенія какой то вѣроятно фантастической земли: *(Буря) судна козацькі-молодецькі на три части розбиває: перву часть ухопило—у біларапську землю занесло.* АД. І. 177.

Вілас, са, *м.* Раст. Boletus edulis. Вх. Лем. 392.

Віластий, а, е. Бѣловатый, бѣлесоватый. Черк. у.

Вілаш, ша, *м.* Бѣлый хлѣбъ, (у нищихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Вілений, а, е. 1) Выбѣленный. *І сурове полотно, і білене.* Чуб. II. 449. 2) Луженый. Білена посуда. Херс. у.

Віленик, ка, *м.* Выбѣленная юбка. Желех.

Віленце, ця, *с.* Холстъ, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила.* Гол. І.

Віленький, білесенький, а. е. 1) Ум. отъ **білий.** 2) **Біленька неділя.** Страстная недѣля. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить.* Ном. № 424. 3) **Біленька нехворощ.** Раст. степная полынь, Artemisia pontica.

Вілет, та, *м.*=**Билет.** 1) *Білети продаватимуться... у театрі.* О. 1862. Ш. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет.* О. 1861. X. 146.

Вілечка, ки, *ж.* Ум. отъ **I. Біль.**

Вілизна, ни, *ж.* 1) Бѣлье. *Прийшов він до річки, поскидав з себе білизну.* Чуб. II. 401. 2) Рыба, Aspius rapax. (Agas). Браун. 28.

Віличанина, ни, *ж.*=**Білизна** 1. Вх. Уг. 227.

Вілий, а, е. 1) Бѣлый. *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Причарувала біле личенько.* Мет. 84. 2) Чистый. *Я тепері догожу,—постіль білу постелю.* Нп. *Взяв білу сорочку.* Драг. 4. 3) **Білий світ.** Міръ Божій, бѣлый свѣтъ. *Хведір умер, сама осталась на білому світі.* **Нудити білим світом.** Томиться, тосковать. *Не співає: як сирота білим світом нудить.* Шевч. 4) **Білий день.** Полный разсвѣтъ. *Прокинувся я, аж дивлюсь—білий день на дворі.* 5) **Білий тиждень.** Страстная недѣля. Чуб. III. 13. Маркев. 4. 6) **Біла челядь** Женскій полъ. *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* Гол. І. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. І. 109. 7) **Біла рядовина.** См. **Рядовина 1.** Вас. 168 8) **По білому співати.** Пѣть по церковному

Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого,—я пізнав би, що співають. Новомоск. у. 9) **Біла білява.** Въ загадкѣ: береза. *Біла білява перед Богом стояла.* Ном. 10) **Біла.** О монетѣ: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біленький, білесенький.**

Білик, ка, *м.* 1) Стальной двуручный рѣзецъ для очистки кожъ. Сумск. у. 2) Самецъ бѣлки.

Білилечко, ка, *с.* Ум. отъ білило.

Білило, ла, *с.* 1) Бѣлая краска, все чѣмъ можно бѣлить, убѣлять. *Та й купили білила.... дідам бороди білити.* Грин. Ш. 95. *Дівкам чорнило, парубкам білило.* АД. I. 39. 2)=I. **Біль 1**? *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. „Ой з китайки, не з китайки, з білого білила".* Мет. 45. Ум. **Білилечко.** Чуб. IV. 70.

Білина, ни, *ж.* Бѣлизна. *Чорний вуаль затуляв її білий лоб і прибільшав білину її лиця.* Левиц. I. 272.

Білити, лю, лиш, *гл.* 1) Бѣлить; окрашивать въ бѣлый цвѣтъ. *У суботу білю хату.* МВ. **Шити-білити—завтра Великдень.** Посл. Значитъ то же, что русское: коли на охоту ѣхать, тогда собакъ кормить. **Білити шкіру.** При выдѣлкѣ кожи: натирать мѣломъ. Шух. I. 254. 2) О полотнѣ: дѣлать бѣлымъ, бѣлить (на солнцѣ). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левиц. I. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господиня різи білила..* Чуб. **Біль білити.** См. I. **Біль.** 3) Убѣлять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574. 4) Лудить. Херс.

Білитися, лися, лишся, *гл.* 1) Бѣлиться. *На траві білиться три шматки полотна.* 2) Убѣляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Білиця, ці, *ж.* 1)=**Білка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (въ противоположность черниці). 3) Бѣлое просо. 4) Раст. Thlaspi arvense. Вх. Пч. II. 36. 5)=**Оклій,** Aspidus lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білюга.** 6) Мѣловая почва. Желех. Ум. **Біличка.**

Біличка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ білиця. 2) Имя бѣлой собаки. Вх. Зн. 68.

Білісінький, а, е. Совершенно бѣлый. *Стара Хомишина хата притулилась позад новісінької білісінької хатки.* Левиц. I. 22.

Білісінько, *нар.* Совершенно бѣло.

Білість, лости, *ж.* Бѣлизна. Желех.

Біліти, лію, еш, *гл.* Бѣлѣть, бѣлѣться. *Лечу, лечу, а вітер віє, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір звеліє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712.

Білітися, ліюся, єшся, *гл.* = **Біліти.** *Уже в мого Іванечка і своя хатка кінець села біліється.* Федьк.

Білка, ки, *ж.* 1) Бѣлка. 2) Раст. Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Білочка.**

Білкатий, а, е. Имѣющій большіе бѣлки въ глазахъ. Шейк.

Білко, ка, *м.* Кличка собакъ бѣлой масти. Грин. I. 33.

Білля, ля, *с.* 1) Бѣлила. *На тобі, дівчино, таляра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Бѣлье? *Іди, бабо, уберися, візьми своє білля,—хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. Ш. 340. См. **Набілля.**

Біло, *нар.* Бѣло. *Катря біло збілила.* МВ. Ш. 122. Ум. **Біленько, білесенько.** *Умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704.

Білобокий, а, е. Съ бѣлыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. I. 248. Чаще всего служитъ эпитетомъ къ слову сорока. *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. **Білобокенький.**

Білобородий, а, е. Съ бѣлой бородой, бѣлобородый. Ум. **Білобороденький.**

Білобрівка, ки, *ж.* Имѣющая русыя брови.

Білобровий, а, е. Съ русыми бровями, бѣлобровый. Ум. **Білобровенький.**

Біловерба, би, *ж.* Раст. Salix alba L. Вх. Зн. 3.

Біловидий, а, е. Бѣлолицый. Ум. **Біловиденький.** О. 1862. IV. 75.

Біловинники, ків, *м. мн.* Родъ зимнихъ яблокъ. Галиц.

Біловолосий, а, е. Бѣловолосый. Ум. **Біловолосенький.**

Біловус, са, *м.* 1) Человѣкъ съ русыми усами. *Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. I. 25. 2) Человѣкъ съ сѣдыми усами.

Біловусий, а, е. Съ бѣлыми, свѣтлыми усами. Ум. **Біловусенький.**

Білоголо́ва, воі, *ж.* Женщина. Сим. 5. См. **Біла челядь.**

Білоголо́вець, вця, *м.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. 29. См. **Білавка.**

Білоголо́вий, а, е. Съ русой или сѣдой головой. Ум. **Білоголовенький.**

Білоголо́вка, ки, *ж.* О предметѣ (чаще о растеніи), имѣющемъ бѣлую головку. Ум. **Білоголовочка.** *Маківочки-білоголовочки, чи ви поспіли?* Шейк.

Білоголо́вник, ка, *м.* Раст. Archillea millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогоро́док, дка, *м.* Употребл. въ загадкѣ: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чиногородок.* (Котъ былъ въ хатѣ да забѣжалъ на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогре́цький, а, е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогри́вець, вця, *м.* 1) Конь съ бѣлой гривой. 2) Птица Turdus torquatus, дроздъ ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогри́вий, а, е. Съ бѣлой, свѣтлой гривой. Чр. 44. *Ой куінь білогривий, козакъ чорнобривий.* Грин. III. 245. Ум. **Білогривенький.**

Білогру́д, да, *м.* 1) Имѣющій бѣлую грудь. Желех. 2) Пт. а) Sterna minuta. Вх. Пч. II. 14. б) Cinclus aquaticus. Шух. I. 23. Ум. **Білогрудик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дець, дця, *м.*=**Білогруд 2 а.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Білогрудчик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дий, а, е. Имѣющій бѣлую грудь, бѣлогрудый. Шейк. Ум. **Білогруденький.**

Білогру́дик, ка, *м.* Ум. отъ **білогруд.**

Білогру́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **білогрудець.**

Білогу́бий, а, е. 1) Съ бѣлыми губами. 2) Молодой (у котораго *молоко на губах). Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогу́зка, ки, *ж.* Saxicola oenanthe. Вх. Лем. 392.

Білове́рець, рця, *м.*=**Біловірець.** *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл білозерець.* АД. I. 190.

Біло́зір, зо́ра, *м.* 1) Красавецъ, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на талірку переріг.* Лебед. у. 2) Эпитетъ мѣсяца. *Місяцю-білозору, зайди за комору.* Грин. III. 242.

Білозі́рець, рця, *м.* Эпитетъ сокола? Порода сокола? *Там сидить ясен сокіл-білозірець.* АД. I. 194.

Білозі́рка, ки, *ж.* 1) Красавица, милая. 2) Одинъ изъ видовъ крымской соли. Сумск. у. Ум. **Білозірочка.** *Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко.* Мет. 122. Какъ эпитетъ перепелки: *Тут була перепілочка.... тут була білозірочка.* Чуб. III. 64.

Білозо́р, ра, білозо́рець, рця, *м.* 1)= **Білозір, білозірець.** АД. I. 190. *Козаченьку-білозору, говори зо мною!* Грин. III. 296. 2) Только **білозо́р.** Раст. Parnassia palustris. L. ЗЮЗО. I. 130.

Білозо́рий, а, е. Имѣющій свѣтлые глаза. *Білозорий кінь.* Шейк. Ум. **Білозоренький.**

Білозу́бий, а, е. Съ бѣлыми зубами.

Біло́к, лка́, *м.* 1) Бѣлокъ глазной. *Чого ти білки витріщив?* Ном. № 6600. 2) Бѣлокъ яичный. Шейк. Ум. **Білочок.**

Білокопи́тий, а, е. Съ бѣлыми копытами, бѣлокопытый. *Кінь білокопитий.* Гн. I. 164. Ум. **Білокопитенький.**

Білоко́ст, ту, *м.* Матерія красная съ чернымъ. Константиногр. у.

Білокри́лець, льця, *м.*=**Лущ.** Вх. Пч. II. 10.

Білокри́лий, а, е. Съ бѣлыми крыльями. *„Чи не бачили голубки поміж голубами?"—Хоч бачили, не бачили,—не знаєм якая.—„Сама сиза, білокрила, личко як калина."* Чуб. V. 173. *Лебеді білокрилі.* К. Досв. 41. Ум. **Білокриленький.** Грин. III. 542.

Білоли́ций, а, е. Съ бѣлымъ лицомъ, бѣлолицый. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 2) Употребл. какъ эпитетъ къ слову мѣсяцъ, замѣняя его. *Світить білолиций на всю Україну.* Шевч. Ум. **Білолиценький.**

Білоні́г, но́га, *м.* Раст. Herniaria glabra. Вх. Пч. II. 32.

Білоні́жка, ки, *ж.* Съ бѣлыми ногами, бѣлоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоно́гий, а, е. Бѣлоногій. Ум. **Білоногенький.**

Білоо́к, ка, *м.* Рыба. Abramis Sapa. Вх. Пч II. 18.

Білопле́чий, а, е. Съ бѣлыми плечами. Желех.

Білорі́з, за, *м.* Встрѣчено въ заговорѣ какъ эпитетъ камня: *В окіян-море під білоріз камінь ключі закидаю.* КС. 1883. VII. 586.

Вілоріпа, пи, *ж.* Раст. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Вілоро́гий, а, е, Съ бѣлыми рогами. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Вілору́кий, а, е. Бѣлорукій. *Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо.* К. (О. 1861, I. 311).

Вілорум'я́ний, а, е. Бѣлый и румяный. *Личко білорум'яне.* Мир. ХРВ. 8.

Вілору́чечка, ки, *об.* Ум. отъ **білоручка.**

Вілору́чка, ки, *об.* Малоработающій человѣкъ или малоработающая женщина; бѣлоручка. Шейк. Ум. **Білоручечка.**

Віло́слива, ви, *ж.* Порода сливъ—съ бѣлыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

Вілота́рчик, ка. *м.?* Герой пѣсни, поющейся въ игрѣ того же имени. *Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику* и т. д. Гол. IV. 156. У Чуб. игра съ той же пѣсней называется **Володарь.** Чуб. III. 39.

Вілоту́рка, ки, *ж.* Родъ яровой пшеницы.

Вілоу́сий и пр.=**Віловусий** и пр.

Вілоха́тий, а, е. Съ бѣлыми хатами. *Оглав білохатий.* Шевч. 492.

Вілохво́стий, а, е. Съ бѣлымъ хвостомъ. **Білоффста.** Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Ві́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **білка.**

Вілочник, ка, *м.* Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. II. 34.

Віло́шка, ки, *ж.* 1) Порода бѣлыхъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе съ молокомъ. *Засолодити вам білошку?* Вх. Зн. 3.

Вілто́к, тка́, *м.* Бѣлокъ яйца. Вх. Лем. 392.

Вілува́ння, ня, *с.* 1) Сниманіе кожи съ убитаго животнаго. См. **Білувати.** 2) Въ свадебн. пѣсняхъ: покрывало (**намітка**) для новобрачной. *Біле білування, вічне покривання.* Мет. 207. 3) Досчатый заборъ. Черниг. у.

Вілува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Снимать кожу съ убитаго животнаго. *Наймит козла.... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарізав чоловік ягня, тілко що зібравсь білувати.* Мнж. 134. 2) Бѣлить (стѣну). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вілува́тий, а, е. Бѣловатый. *Снігову хмару можно зараз примітити, бо вона білувата.* Дещо. *На небі ходють круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Вілува́тися, лу́юся, ешся, *гл.* Принаряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному—скажуть: лінується; вийду в білому—скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Вілу́га, ги, *ж.* Бѣлуга, Acipenser Huso. Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Білужка.** Ув. **Білужище.**

Вілу́жий, а, е. Бѣлужій.

Вілу́жина, ни, *ж.* Бѣлужье мясо, бѣлужина.

Вілу́ха, хи, *ж.* Бѣлолицая, бѣлая какъ снѣгъ женщина, блондинка. Шейк. Ум. **Білушка.**

Вілчена́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ бѣлки. Черк. у.

Вілш и пр.=**Більш** и пр.

I. Віль, білі или **бөлі,** (*зват. п.* **біле** и **бе́ле**), *ж.* 1) Бѣлыя нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой беле моя, тонка беле!* Нп. *Стоять намети як біль біленькі.* Чуб. III. 275. *Шиє вона шовком-біллю своєму милому на неділю.* Нп. *Всю ніч не спала, біль сукала.* Мет. 313. *Я з тебе, біле, плахту витчу.* Мил. 84. 3) Часть дерева, слѣдующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Бѣлизна. **Полюби мене в чорні, а вже в білі полюбить і аби хто.** Ном. № 2317. Полюбите насъ чорненькими, а бѣленькими насъ всякій полюбитъ. 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Білечка.** *Заберн собі біль-білечку.* Чуб. III. 470.

II. Віль, лю, *м.* Бѣлая краска, бѣлило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дилом дольована, більом більована.* Нп. (Бердич. у.).

III. Віль, бо́лю, *м.* Боль, страданіе. *Чужий біль нікому не болить.* Ном. № 2344.

Вільма́к, ка́, *м.* Имѣющій бѣльмо на глазу. Шейк.

Вільма́ч, ча́, *м.*=**Вільмак.** Желех.

Вільмачо́к, чка́, *м.*=**Ватошки.** Лв. 101.

Вільмо́, ма́, *с.* Бѣльмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить.* Ном. *Більмо із ока зганяти.* Мил. М. 35. *А більмом би ти очі зайшли!* (Брань). Фр. Пр. 56.

Вільмовий, а, е. Съ бѣльмомъ. *Більмове око.* ЕЗ. V. 156.

Вільови́й, а́, е́. Изъ бѣлыхъ нитокъ. *Це більова лиштва, а не заполочна.* Черниг. у.

Більчо́к, чка́, *м.*=**Білток.** Вх. Уг. 227.

Біль, *нар.*=**Більше.** *Більш копи лиха не буде.* Посл. **Більш-менш.** Болѣе или менѣе. *Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі.* Св. Л. 202.

Бі́льшати, шаю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться большимъ, увеличиваться. *Град все більшає, надаючи крізь хмари.* Дещо. *Виростають у тебе що-дня крила, більшають, ширшають.* К.ДС. 27. 2) Подростать. **Діти більшають—більшають і клопоти.** Дѣти подрастаютъ—увеличиваются и хлопоты.

Бі́льше, сравн. ст. отъ *нар.* **багато.** Больше. *Більше Бог має, як роздав.* Ном. № 58. Ум. **Більшенько.**

Бі́льший, а, е. Сравн. ст. отъ прил. **великий.** 1) Большій. *Мабудь Господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе.* Греб. 381. *Він (дощ) ще більший піде.* Чуб. III. 107. 2) Старшій. *Більший брат; більша сестра.* Шейк. Ум. **Більшенький.** *Більшенький шматочок.* Гліб. *Діточки.... которе оріхками пересипає, а більшенькі новими чобітками рипають.* МВ. I. 48.

Більшина́, ни́, *ж.* 1) Величина. Бѣл.-Нос. 2)=**Більшість.**

Більшити, шу, шиш, *гл.* Увеличивать.

Більшість, шости, *ж.* Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Білю́га, ги, *ж.*=**Оклій,** Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Біліця 5.**

Білюх, ха, *м.* Насѣк. Pieris. Вх. Пч. I. 7.

Білю́щий, а, е. Очень бѣлый. *Дівчата все в білющих сорочках та в квітках.* Св. Л. 192.

Біля́, *нар.* Подлѣ, возлѣ. около. *Ліг біля моря одпочить.* Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати.* Дума.

Біля́вий, а, е. Бѣлокурый, блондинъ. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся.* Нп. Ум. **Білявенький.** *Своїм личком та білявеньким все підманює.* КС. 1883. I. 217.

Біля́вина, ни, *ж.*=**Білявка.** *Через тоту білявину дома не ночую.* Гол. IV. 463.

Біля́виця, ці, *ж.*=**Білявина.** Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю.* Pauli, II. 187.

Біля́віти, вію, еш, *гл.* Становиться бѣлолицымъ, бѣлокурымъ.

Біля́вка, ки, *ж.* Бѣлолицая, бѣлокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду.* Pauli. II. 189. **Ум. Білявонька, білявочка.**

Біля́вша, ші, *ж.* Насѣк. Libellula, стрекоза. Вх. Пч. I. 6.

Біля́к, ка́, *м.* 1) Бѣлый по масти, одѣтый въ бѣлое. *На ставі пишно лебедь плив, а гуси сірії край його поринали.—„Хиба отцей біляк вас зглузду звів?"—один гусак загомонів.* Греб. 362. 2) Родъ грибовъ. *Як загадав боровик.... ой тим білякам да на войну йти.* Чуб. V. 1183. 3) Бѣлякъ-заяцъ. Шейк. 4) Родъ черешенъ. Уман. у. 5) Встрѣчено только въ думѣ „Про Самійла Кішку": *(Паювали) златосинії киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу—на козаки на біляки.* АД. I. 219. Значеніе неясно. Аф. (310) переводитъ: „козаки, не вступившіе еще въ товариство, т. е. не посвященные въ званіе **лицаря** славнаго войска запорожскаго"; Шейк. (65) „козаки, ходившіе въ бѣлой одеждѣ". Кулишъ понимаетъ это слово въ смыслѣ простой, рядовой козакъ. *„Лейстровик чи охочий?. — Лейстровий, мосці-пане.—Біляк, чи отаман?"—З отамання.* К. ЦН. 310. 6) Горшокъ безъ глазури изъ бѣлой глины. Вх. Лем. 392.

Біля́нка, ки, *ж.* 1) Бѣлизна лица (въ противоположность **веснянка — веснушка**). По народному повѣрью, имѣющій веснушки на лицѣ долженъ весною, увидѣвъ ласточку, сказать: *„Ластівко, ластівко! на́ тобі веснянки, дай мені білянки!"* Ном. № 226. Чуб. I. 59. 2) Раст. Agaricus subdulcis Bull. ЗЮЗО. I. 110. 3) Порода бѣлыхъ сливъ. Вх. Уг. 227.

Біляний, а, е. О полотнѣ: бѣленый (холстъ). *Це сирове полотно, а то біляне.* НВолын. у.

Біля́р, ра́, *м.* Бѣлильщикъ. *І стала одежа його осяйна, вельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити.* Ев. Мр. IX. 3.

Біля́стий, а, е. Бѣловатый, бѣлѣющій.

Бі́лячий, а, е, Бѣличій. *Білячий хвостик.* О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! *меж.* Звукоподражаніе дѣтской забавѣ, когда дѣти пальцемъ прикасаются къ нижней губѣ.

Бімбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* (См. **Бім-бім!**) 1) Ничего не дѣлать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл.

Липов. у. 2) Гордиться, чваниться. *Бінбує, як Берко в колоді.* Ном. 3) Говорить подъ носъ. Шейк.

I. Бір, бо́ру, *м.* Сосновый лѣсъ, боръ. АД. I. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір.* Нп. Ум. **Бірок, борочок.** Чуб. V. 484. Ув. **Борище, боряка.**

II. Бір, біру, и **бо́ру,** *м.* Сборъ, налогъ. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ще й скілько там.* Федьк.

Бі́ржа, жі, *ж.* 1) Биржа, мѣсто стоянки городскихъ извощиковъ. 2) Городскія извощичьи дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржа́к, біржани́к, біржови́к, ка́, *м.* Биржевой-извощикъ. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірна́к, ка́, *м.* Трезубыя вилы. Херс.

Бірни́к, ка́, *м.* Мелкій сосновый лѣсъ, сосновая роща. Зміев. у.

Біро́к, рка́, *м.* Ум. отъ бір.: сосновый лѣсокъ. *В бору, в бору, в бірку та й будує мій миленький комірку.* Чуб. Ш. 146.

Бірува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мочь, быть въ состояніи. Вх. Лем. 392.

Бі́рше, *нар.*=**Більше.** *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. I. 59.

Біс, бі́са, *м.* 1) Бѣсъ, діаволъ. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До біса; до сто-біса.** Пропасть, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-біса.** Очень, сильно. Ставится при прил. для обозначенія усиленной степени качества. *Моторні ж з біса!* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бѣл.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бісу!** Къ чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бісом дивитися.** Сердито смотрѣть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісом на його дививсь.* Котл. Ен. 6, **Один біс!** Все равно, безразлично, одинаково плохо и то, и другое Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоєму ба́тькові** или **матері!** Бранное пожеланіе. 8) **На біса; якого біса.** Зачѣмъ; на кой чортъ. *Якого біса ти тут по під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Біса з'ї́сти.** Ничего не получить. Бѣл.-Нос. 10) **Біса вхопи́ти.** Ошибиться. Бѣл.-Нос. 11) **Йому сам біс діти коли́ше.** Ему все удается. Бѣл.-Нос. 12) **Хай тобі біс!** Бранное пожеланіе. 13) **Біс ба́тька зна!** Чортъ знаетъ. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма, біс-має.** Нѣтъ, не имѣется. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-дерево.** Раст. Datura stramonium, Шейк. Вх. Пч. II. 31. Ум. **Бісик.** Ув. **Бісяка.**

Бісде́рево, ва, *с.* См. **Біс.**

Бісеня́, ня́ти, *с.* 1) Бѣсенокъ. *Дід росказував, що біснята, поки ще молоді, то зелені, як ослтняг.* Стор. I. 111. 2) Бранное: чертенокъ, бѣсенокъ.

Бі́сик, ка, *м.* 1) Ум. отъ біс. 2) **Бі́сики пуска́ти.** Строить глазки, ухаживать: строить куры: разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. Ном. № 8797. *Полюбиться її він моцї і буде бісики пускать.* Котл. Ен. I. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. I. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Бі́сний, а, е. Бѣсовскій. Аф.

Бі́сів, сова, ве. 1) Бѣсовскій, бѣсовъ, діавольскій. Чаще всего употребл. какъ бранный эпитетъ: **бісів син, бісів ба́тько, бісові діти, бісова худо́ба, бісова тісно́та** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота п'є.* Чуб. V. 1016. 2) **Бісове ребро́.** Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Бісія́нський, а, е.=**Бісовський.** Какъ бранное слово встрѣчено въ народ. разсказѣ: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. II. 207.

Бі́скуп, па, *м.* и пр.=**Бискуп** и пр.

Біска́, *нар.* См. **Біс.**

Бісний, а, е.=**Біснуватий,** Фр. Пр. 59.

Бісновистий, а, е. Бѣсноватый. Екатериносл.

Біснува́тий, а, е. 1) Сумасшедшій, бѣсноватый. Ном. № 6426. 2) Употребл. какъ эпитетъ въ значеніи переносномъ: сумасшедшій. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино; люблю тебе, не їж хліба—візьму тебе.... Ой козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. I. Ум. **Біснуватенький.**

Біснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Бѣситься, бѣсноваться, сумасшествовать. Бѣл.-Нос.

Бісо́вський, а, е. 1) Дьявольскій, бѣсовскій. *Сила бісовська і та одступаєть.* Чуб. I. 164. 2) Употребл. какъ эпитетъ

бранный: **Бісо́вська ма́ти, бісо́вська дочка́.** *Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенького чорта.* Стор. II. 76.

Бісо́вщина, ни, *ж.* Чертовщина. *З тою бісовщиною: з ворожками, та з знахарками не водись.* Кв.

Бісо́та, ти, *ж.* Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бѣл.-Нос.

Бісу́рка, ки, *ж.* 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) м. Пренебрежительно: бѣсъ. *Його зараз узяв за бороду.... той бісурка.* Рудч. Ск. I. 116.

Бісурма́н, на, *м.* и пр. = **Вусурман** и пр. *Буде ж слава козаченькам, бісурманам—горе.*

Бісурма́нець, нця, *м.*=**Бісурман**. *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.* Пѣсня.

Бісяка, ки, *м.* Ув. отъ біс.

Віхреса, си, *(м.?)* Родъ бѣса, живущаго въ лѣсу и похожаго на мужика въ красной шапкѣ. Вх. Лем. 392.

Бічéчок. См. **Бічок.**

Бі́чи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Бігти**. *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Бічко, ка, (с.?)=**Клюсак**. Вх. Зн. 26.

Бічни́й, á, é. Боковой. Желех.

Бічо́к, бічéчок, чка́, *м.* Ум. отъ бік. **Мнж.** 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Бію́чий, а, е. Бьющійся. **Бію́ча жи́ла.** Артерія.

Бія́к, ка́, *м.* 1) Большой молотъ, служащій для пробиванія мельничныхъ камеьевъ, для раскалыванья дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2)=**Бияк.** *Ой біяк черешневий, капиця залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Біячок.** Ув. **Біячи́сько.**

Бі́яти, бію, єш, *гл.*=**Бити**. *Ой про що він її біяв, з якої причини?* Гол. I. 197.

Блава́т, ту, *м.* 1) Голубая шелковая матерія. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2)=**Волошки**, Centaurea Cyanus. Вх. Пч. I. 9.

Блавата́с, су, *м.*=**Блават 1.** *В блаватасах да саєтах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Блава́тний, а, е. Шелковый.

Блава́тус, су, *м.*=**Блаватас.** К. МХ. 15.

Блаву́чити, чу, чиш, *гл.* Сидѣть праздно, лѣниться. Желех.

Блага́нний, а, е. Желанный, просимый.

Блага́ння, ня, *с.* Мольба, моленіе. *Господеві моя дяка, що почув моє благання.* К. Псал. 63.

Блага́ти, га́ю, єш, *гл.* Просить, молить, умолять. *Пані-матку до свого дому благає.* Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же Бога благаєш.* Ном. № 87. **Блага́ти на по́міч.** Просить помощи.

Блага́тися, га́ється, *гл. безл.* Умоляться, проситься. **Блага́ється, блага́лося.** Просится, просилося. *Скільки благалося благословення.* МВ. II. 181.

Блага́ч, ча, *м.* Проситель, молитель.

Блага́щий, а, е. Умоляющій. *Не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117.

Благи́й, á, é. 1) Благой, блаженный. *Отець Андрій.... устав та: „Боже благий, Боже мій милостивий!“ каже.* МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять.* Радом. у. 3) Ветхій. *Благенькі сорочечки, драночки.* 4) Немощный, слабый. Ум. **Благе́нький, благо́нький, благе́сенький.** *Віз у його благенький.* Драг. 118.

Бла́го, га, *с.* Благо, добро (заимствовано изъ церк. языка и въ нар. рѣчи не употребляется). *Заспіваю Господеві за всі Його блага.* К. Псал. 7.

Благові́рний, а, е. Благовѣрный. *Прийди, слуго благовірний.* Чуб. I. 177.

Благові́сний, а, е. 1) Благовѣщенскій. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедшій. *Благовісний, мов у петрівку теля.* Ном. № 13795.

Благові́сник, ка, *м.* 1) Благовѣститель. Чуб. III. 12. 2)=**Благовіщення.** *Благовісник старший від Великодне.* Фр. Пр. 59. То же значеніе и въ записяхъ Залюбовск., а въ ХСб. I. 74—праздникъ: соборъ архангела Гавріила 26 марта.

Благові́ст, ту, *м.* Благовѣстъ. Левиц. I. 378.

Бла́говісти́ти, щу, стиш, *гл.* 1) Благовѣщать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись.* Шевч. 2) Благовѣстить. Ком. Пр. № 484. *Уже, тату, до церкви благовістять.* Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка бігає по хатах, мабуть якусь новину благовістить.*

Благовіщення, ня, *с.* Благовѣщеніе (праздникъ 25 марта). ХСб. І. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не вє.* Ном. № 418.

Благовіщний, а, е. Благовѣщенскій. *На благовіщнім тижні вдовин плуг.* Ном № 419.

Благодар, ря, *м.* Благодѣтель. Вх. Лем. 392. См. **Добродій.**

Благодатний, а, е, благодатній, я, е. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний у найми проситься.* Шевч. *Життя тоді наше було.... таке ж то любе, таке ж то благодатне.* МВ. (О. 1862. III. 76).

Благодатно, *нар.* Благодатно.

Благодать, ті, *ж.* 1) Благодать. *Усюди Божа благодать і в серці, і в хаті.* Шевч 2) **Божа благодать.** Раст. Gratiola officinalis L. ЗЮЗО I. 124.

Благоподобно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, благолѣпно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє.* МВ. І. 16.

Благополучний, а, е. Благополучный, здоровый. *Була ввечора благополучна, а вночі і занедужила.* Лебед. у.

Благополучно, *нар.* Благополучно. Стор. I. 5.

Благородний, а, е. 1) Изъ привилегированныхъ сословій. *Благородні—хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня огородна.* Ном. № 953 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благородність, ности, *ж.* Благородство. Желех.

Благословенний, а, е. Благословенный; благословленный. *Онопрік, святий, благословенний.* Чуб. *Курка вся благословенна їсти, тілько ноги, не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мкж. 155.

Благословення, ня, *с.* 1) Благословеніе. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословіе, восхваленіе. Ум. **Благословенячко.** *Молода Гапочка у свого батенька благословенячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благословенство, ва, *с.* = **Благословення 1.** *Хто їде, під благословенство підійде.* Св. Л. 10.

Благословити, ся. См. **Благословляти, ся.**

Благословляти, ляю, еш, сов. в. **Благословити, влю, виш,** *гл.* 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословеніе. Чуб. І. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І Господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив Бога.* Єв. Л. II. 28.

Благословлятися, ляюся, єшся, сов. в **Благословитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Получать, получить благословеніе. *Благословилась Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп.—**до кого, у кого.** Получать благословеніе отъ кого. *(На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до попа благословиться.* АД. II. 21. *Вона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благословилося.** Разсвѣло. *Ось нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословлятись.* Греб.

Благостинний, а, е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благостиня, ні, *ж.* Доброта, милость, благодѣяніе. *Слава ж тобі, черньче, твоїй благостині.* Чуб. V. 1167. *До кого мені сховатись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Благость, ти, *ж.* Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав Бог у своєму красному мирові.* К. Гр. Кв. 22.

Благочестивий, а, е. 1) Православный. *Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до униятів. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою.* КС. 1884. VIII. 724. *Стали гонительства і на попів благочестивих.* ЗОЮР. I. 138. 2) Благочестивый, религіозный. *А людей благочестивих добре поважає.* К. Псал. 8.

Благочестя, тя. *с.* Православіе. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. *От у Тройці благочестиє, а в нас унія.* ЗОЮР. I. 262.

Благочинний, ного, *м.* Благочинный. *Молітесь, братія, молітесь,—так благочинний начина.* Шевч. *Коли б нашій попаді та попова борода,—давно б благочинним була.* Ком. Пр. № 899.

Благочинник, ка, *м.*=**Благочинний.** Шейк. *Прийшов указ від благочинника.* Св. Л. 8.

Благуватий, а, е. Малоумный. *Благувата трохи.* Вас. 209.

Влагу́знити, ню, виш, *гл.* Поговаривать, болтать *Благузнять люде, що у Київ царь прийде.* Канев. у.

Влагу́нка, ки, *ж.*? Встрѣчено въ заговорѣ. *Коровки благунки спали собі у свого лазди в кошарах.* ЕЗ. V. 62.

Влагу́щий, а, е. Умоляющій.

Влаже́нний, а, е. Блаженный. *Блажений муж на лукаву не вступає раду.* Шевч.

Влаже́нство, ва, *с.* Блаженство, счастье. Св. Л. 22. *Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі.* К. Гр. Кв. 23.

Влажи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Соглашаться. *Оттой ближиться їхать, а ці то не хотять.*

Вла́жчий, а, е. Сравн. ст. отъ **благи́й.** *Кость блажчий за Григора.* Каменец. у.

Вла́зен, зна, *м.*=**Влазень.** Ном. № 1327.

Влазе́нство, ва, *с.* Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. *Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирною ума блазенством.* К. Дз. 21.

Влазе́нський, а, е. Шутовской, дурацкій. К. Дз. 175.

Вла́зень, зня, *м.* 1) Молокососъ; дуракъ, дурачина, глупецъ, олухъ. *І морду на плече схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь.* Котл. Ен. VI. 35. *Чи не сором такому блазневі горілку пить? Блазень який, ще й він тут цвірінька.* Черк. у. 2) Шутъ. Ум. **Бла́зник.** Вх. Лем. 392.

Влазеня́, ня́ти, *с.* Избалованный ребенокъ. Ум. **Блазенятко.**

Вла́зник, ка, *м.* Ум. отъ **блазень.**

Влазни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Соблазнять, вводить въ соблазнъ. *Коли блазнить тебе рука твоя,—відотни її.* Ев. Мр. IX. 43.

Влазни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* 1) Ребячиться, шалить. 2) Соблазняться. *Як настане горе, зараз блазняться.* Ев. Мр. IV. 17.

Влазнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Дурачиться. Желех.

Влазню́к, ка́, *м.*=**Влазень.**

Влазня́, ня́ти, *с.*=**Влазеня.**

Влазню́ха, хи, блазню́чка, ки, *ж.* Небольшая дѣвочка, молокососка; дурочка.

Влаки́т, ту, *м.*=**Влакить 2.** *А зорі на небі з блакиту виринають.* К. Дз. 145. *Блакит на небі був такий, що й написать його не можна.* Щог. Сл. 69.

Влаки́тний, а, е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. Ш. 14. *У нас червоні (стьожки), а тут—дивись—усе блакитні.* К. ЧР. 334. *Орлом сизокрилим літає, ширяе, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч.

Влакитні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Голубѣть. *Жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352. *Небо блакитніє.* О. 1862. IX. 112.

Влаки́ть, ті, *ж.* 1) Голубой цвѣтъ. 2) Синева, лазурь.

Влам, му *м.* Мѣхъ. Гол. Од. 28. *Треба було Орисі футро справити—ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра.* Св. Л. 183. См. **Шлям.**

Вламанка, ки, *ж.*=**Ласощі.** *Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласощів) засну.* Ком. Пр. № 545.

Вла́нений, а, е. Опушенный барашкомъ. *На нему сардак чорний бланений.* Федьк.

Вла́ня, ні, *ж.* Мѣхъ. Галиц. *Бо моє серце, браття, гардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ремнем крило.* Федьк. І. 32.

Влания́р, ра, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 392.

Влатва́рь, ря́, *м.* Гвоздь. *Так го (Христа) тяжко ростіґали на крест і блатвар'ями прибивали.* Гн. I. 65.

Влевіт, ту, *м.*=**Влават 2.** Вх. Пч. I. 9.

Влеву́знити, ню, ниш, *гл.*=**Влагузкати.** *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Влезно́, на́, *с.* Изъянъ въ ткани отъ неправильности при тканьѣ. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Вле́йвас, су, *м.* Свинцовыя бѣлила, бѣлила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. Ш. 49.

Влейваоо́вний, а, е. Бѣлильный.

Влеки́тець, тця, *м.* Раст. Euphorbia esula. Лв. 98.

Вле́кіт, коту, *м.* Раст. а) Цикута, бѣшеница, Cicuta. Угор. б) Conium maculatum. Вх. Пч. I. 9.

Вле́клий, а, е. Поблекшій, увядшій,

Вле́кнути, ну, неш, *гл.* Блекнуть, увядать.

Вле́кот, ту, *м.* Раст. Hyosciamus niger L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкурюють.* Грин. II. 317.

Влекота́, ти́, *ж.* Раст. а) Conium maculatum. Шейк. б)=**Блекот.** ЗЮЗО. I. 125.

Влекота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1)=**Велькотати.** 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекотиця, ці, *ж.*=**Блекот**. Вх. Пч. II. 32.

Блекотóря, ри, **блекотóря**, рі, *ж.* 1) Дойная матка съ сосуномъ. Вас. 198. 2) Ягненокъ, родившійся весною. Лохв. у.

Бле́ндати, даю, еш, *гл.*=**Плентати**. *Ледво блендали ногами*. Гн. II. 27.

Блеск, ку, *м.*=**Блиск**. Драг. 263. *Шоб ти блеску світа Божого не бачив*. Кіев. у. Пішов з блеску світа. Исчезъ. Ном. № 11041.

Блескітка, ки, *ж.* Блестка.

Блескотіти, чу́, ти́ш, *гл.* Сверкать, блестѣть. *Блескотючи кругом очима, обзирює козацький стрій*. Греб.

Блеснýти, нý, не́ш, *гл.*=**Блиснути**. *Блеснули мечами, як сонце з хмари*. Чуб. III. 291.

Блехувáти, хýю, еш, *гл.*=**Блихувати 2**. *Та Штолюка молодого в кайдани блехують*. Гол. III. 60.

Блешня́, ні, *ж.* Родъ удочки для крупной рыбы; крючекъ у этой удочки прикрѣпленъ къ небольшой металлической рыбкѣ. Вас. 186.

Блещі, щів, *м.*=**Блешня**. Лебед. у.

Бле́яти, бле́ю, їш, *гл.* 1) Блеять. *Реве маржина, блеють вівці*. Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде*. Ном. № 13026. *А народ блеє та й блеє, що москаль замовив дощ*. Черниг. г.

Бли́гий, а, е=**Блигомий**. *А тепер плентайся до Гудзя!.. Блигий, бач, світ!* Мир. Пов. I. 116.

Блигóми, **блигóмий**, а, е. Близкій. **Блигомий світ!** Близкій свѣтъ! Ном. № 11424. *Блигомий світ, щоб туди йти*.

Бли́жній, я, є. Ближній, близкій. *Своїм ближнім зла не коїть*. Стор. *Люби ближнього твого*. Ев Мр. XII. 31. *Ближні приятелі*. МВ. II. 95.

Бли́жчати, чаю, еш, *гл.* Приближаться, дѣлаться ближе.

Бли́жче, *нар.* Сравн. ст. отъ **близько**. Ближе. Ум. **Ближченько**. *Сядьте ближченько, мамо*. МВ.

Бли́жчий, а, е. Сравн. ст. отъ **близький**. *Душа твоя стане через те ближча до Бога*. Кв. Ум. **Ближченький**.

Близ, зу, *м.* Близость. Употребл. только въ выраженіяхъ: **Коло близу**. Вблизи. *Коло близу пошукав коня*. Лебед. у. **Приступи́ти до бли́зу**. Приблизиться, подойти ближе. *Приступи, царенку, до близу, уклонись царівні до низу*. Чуб. III. 159.

Близе́нний, а, е=**Блигомий**.

Бли́зень, зня, *м.* Близкое разстояніе.

Близе́нький, **близе́сенький**, а, е. Ум. отъ близький. Чуб. III. 120.

Близе́нько, **близе́сенько**, *нар.* Ум. отъ близько. *Приступи близенько*. Чуб. III. 45.

Близе́ць, зця́, *м.*=**Близнюк 1**. *Она мава блисьці (дви хвопці)*. Гн. I. 122.

Близиня́, ні, *ж.* Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок*. Екатериносл. г.

Бли́зити, жу, зиш, *гл.* Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя*. Котл. НП. 393.

Бли́зитися, жуся, зишся, *гл.* Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника*. Стор. II. 143.

Близісінький, а, е. Совершенно близкій, близехонькій.

Близісінько, *нар.* Совершенно близко, близехонько.

Бли́зна, ни, *ж.* Рана, рубецъ отъ раны. Желех.

Близни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Рожать близнецовъ. *Два годи близнила, а на третій змилила*. Черк. у.

Близни́ця, ці, *ж.* Близнецъ женскаго пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні і хороші*. Млак. 105.

Близнó, нá, *с.*=**Блевно**. Черк. у.

Близнувáтий, а, е. Покрытый рубцами. Желех.

Близню́к, кá, *м.* 1) Близнецъ. 2) мн.= **Близнята**. 3) Волъ, очень похожій на того, съ которымъ онъ въ парѣ. КС. 1898. VII. 46. 4) мн. а) Двойчанки, два соединенные вмѣстѣ одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461. б) Двѣ деревянныя посуды, тоже такимъ образомъ соединенныя. Шух. I. 251. Ум. **Близнючок**.

Близня́, ня́ти, *с.* 1) Ребенокъ близнецъ. 2) мн. **Близня́та**. Двойни. *Дівки не повинна їсти усього близнята—яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами*. Ном. № 286. 3) мн.=**Близнюк 4**. а. Kolb. I. 51. Ум. **Близнятко**, **близняточко**. ЗОЮР. I. 34.

Близóмий, а, е=**Блигомий**. *Близомий світ!* Ном. № 11424.

Бли́зці, ців, *м. мн.* То же, что и **близнята**, дѣти-двойни; также два горшка вмѣстѣ. (См. **Близня 3**). Вх. Лем. 392.

Бли́зче, **бли́зчий**=**Ближче**, **ближчий**.

Бли́зчитися, чуся, чишся, *гл.* Становиться ближе.

Бли́зький, а, е. 1) Близкій. *Сусіди близькії, вороги тяжкії.* Мет. 92. *Близький родич.* Грин. Ш. 531. Ум. **Близенький, близесенький.**

Бли́зькість, кости, *ж.* Близость. Желех.

Бли́зько, *нар.* 1) Близко. *Близько—слизько, далеко—легко.* Посл. **Ні бли́зько!** И не подходи! *Вони ну благати пана, а він—ні близько!* О. 1862. І. 61. 2) Употребл. какъ предл. съ родит. пад.: возлѣ, подлѣ. Чуб. Ш. 291. *Росла калина близько озера.* Чуб. V. 148. Ум. **Близе́нько, близесенько.**

Блик, *меж.*=**Блим.** *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять.* Шейк.

Бли́кання, ня, *с.* 1)=**Блимання 1.** 2)—**очи́ма**=**Блимання 2.**

Бли́кати, каю, еш, *гл.*=**Блимати 1.** *Головешка ота довго буде бликати.* НВолын. у. 2)=**Блимати 2.** *Так бликає на мене очима.* О. 1862. V. 32. *Чого ти своїми більмами так бликаєш?* Канев. у.

Бликото́ря, рі, *ж.* Дойная коза. О. 1862. V. Кух. 36. См. **Блекотора.**

Бли́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бликати**=**Блимнути.** *Бликнув очима на мене скоса та й пішов.* Черк. у. *Бликнув на жінку і одвернувся до стіни.* Мир. Пов. II. 77.

Блим, *меж.* выражающее мерцаніе, появленіе и исчезновеніе свѣта, миганіе, сверканіе глазами.

Бли́мавка, ки, *ж.* Блуждающій огонь. Желех.

Бли́мання, ня, *с.* 1) Мерцаніе, мельканіе, то вспыхиваніе, то погасаніе (объ огнѣ). 2)—**очи́ма.** Бросаніе взгляда, миганіе глазами, хлопаніе глазами.

Бли́мати, маю, еш, *гл.* 1) Слабо, тускло свѣтить, мерцать, то вспыхивать, то потухать. *Каганець блимав у запічку.* Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами, бросать взгляды. *Тільки очима блима.* О. 1862. І. 36.

Бли́мнути ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **блимати.**

Блинда́, ди́, *ж.* Сильная накожная сыпь. Вх. Зн. 3.

Блинда́рь, ря́, *м.* 1) Волъ, косящій ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищій. Желех.

Блине́ць, нця́, *м.*=**Млинець.** Рудч. Ск. І. 35.

Блиск, ку, *м.* 1) Свѣтъ. *А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш.* Кіев. у. 2) Блескъ. *Панна.... в золотім колосю, така—аж блиск од неї б'є.* Драг. 268. *Блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Бли́ска, ки, *ж.* Трясогузка, Motacilla ripivaga. Вх. Уг. 227.

Блискаве́ць, вця, *м.* Насѣк. Свѣтлякъ, Lampiris noctiluca. *Блискавці літают.* Вх. Лем. 392.

Блиска́вий, а, е. Блестящій, сверкающій. *Як замахнувся блискавою шаблею,—тільки кров тепла зчервонили сиву хвилю Дніпрову.* МВ. І. 158.

Блискави́ця, ці, *ж.* 1) Зарница. 2)=**Блискавка 1.** Ном. № 336. *Грім, блискавиця, вихор...,* ЗОЮР. II. 40. *Блиснули шаблями як блискавиця.* АД. І. 23.

Блискави́чний, а, е. Молнійный, подобный молніи. *Блискавичне сяєво.* К. Хп. 129.

Бли́скавка, ки, *ж.* 1) Молнія. Ном. № 336. Мет. 452. *Тая буря не унимала, а все злійш громом по небу тарахтала, да блискавкою між хмарами блискала.* Макс. 2)=**Блисканка.** Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба Abramis (Blicca) argyroleuca, а также вообще каждая рыба, выбрасывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета въ 10 крейцеровъ. Вх. Зн. 3. 5) **мн.** Блестящія бусы серебрянаго и золотого цвѣта. Гол. Од. 71.

Блискавконо́гий, а, е. О лошадяхъ: съ ногами, быстрыми какъ молнія, быстроногій. К. МХ. 16.

Бли́скавчин, на, не. Принадлежащій молніи. Встрѣчено въ заговорѣ противъ переполоху: *Він єсть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітяний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Блискалка, ки, *ж.* Раст. Nuphar luteum. Вх. Уг. 227.

Бли́сканка, ки, *ж.* Птица: Motacilla. Вх. Пч. II. 12.

Бли́скання, ня, *с.* Сверканіе.

Бли́скати, каю, еш, *гл.* 1) Сверкать. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. І. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. Ш. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бить задомъ, лягать. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Бли́скітка, ки, *ж.* Блестка.

Блисковий, а, е=**Блискавчин**? *Перпочинохи.... блискові* (заговоръ). Мил. М. 50.

Блисконути, ну́, не́ш, *гл.* Сверкнуть сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старий брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним—ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискотіти, чу́, ти́ш, *гл.* Блестѣть, сверкать. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотли́вий, а, е. Сверкающій, блестящій. Желех.

Блиску́чий. а, е. Блестящій. К. Досв. 26. *Очі поночі блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Бли́снути, ну, неш, *гл.* 1) Блеснуть, сверкнуть. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. III, 277. *Блисне булавою—море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося,—ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш блиснув та й уже го нема**. На мигъ показался и ужъ нѣтъ его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату.* Ном.

Блись, *меж.* выражающее блескъ, сверканіе. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона серденька туди, сюди, блись, блись очицями.* Греб. 403.

Бли́хавити, влю, виш, *гл.* Тратить попусту время. Желех.

Блищавка, ки, *ж.* Phoxinus rivularis. Вх. Уг. 227.

Блища́к, ка́, *м.* Свѣтлякъ, Lampyris noctiluca. Вх. Пч. II. 27. (Шейк.).

Блища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Блестѣть. *Що не вітроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852.

Блища́тися, щу́ся, щи́шся. *гл.* Свѣтить, блестѣть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криничснька, в ні вода блищиться.* Рудч. Чп. 88. *Топірці блищаться на сонці.* Федьк.

Блища́чий, а, е=**Блискучий**. О. 1861. XI. Св. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Бли́щик, ка, *м* Блестка. Балт. у.

Блі́дий, а́. е́. Блѣдный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Каменец. у. Ум. **Блідéнький, блідéсенький**.

Блі́дість, дости, *ж.* Блѣдность. Желех.

Блі́дний, а, е=**Блідий**.

Блі́днути, ну, неш, *гл.* Блѣднѣть. *Батько наче не добачав, як мати блідла, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зося то червоніла, то блідла.* Левиц. I. 304.

Блідоли́ций, а, е. Блѣднолицый. Желех.

Блідо́та, ти, *ж.* Блѣднота, блѣдность.

Блідува́тий, а, е. Блѣдноватый. Левиц. Кс. 5. *Листя дрібчасте, як на ясенові, тільки блідуватіше.* Константиногр. у.

Блі́х, ха, *м.* 1) Бѣленіе (полотна и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Бѣлильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Бліха́рь, ря́, *м.* Бѣлильщикъ (полотна). Вх. Лем. 392.

Бліхо́вня, ні, *ж.*=**Бліх 2**. Желех.

Бліхува́ння, ня, *с.* Бѣленіе (полотна и пр.). Желех.

Бліхува́ти, ху́ю. еш, *гл.* 1) Бѣлить (ленъ, полотно). 2) Заковывать въ кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхують.* ЕЗ. V. 230.

Бліши́ти, шу, шиш, *гл.*=**Бліхувати 1**. Вх. Лем. 392.

Блі́шка, ки, *ж.* Ум. отъ блоха.

Бліяти, лію́, еш, *гл.*=**Блеяти**. *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. I. 18.

Блони́ця, ці, *ж.* Крупъ (болѣзнь). Галиц.

Бло́ня, ні, *ж.* Часть поля. Желех.

Бло́ска, ки, *ж.*=**Блощиця**. Желех.

Блоха́, хи́, *ж.* 1) Блоха, Pulex irritans. *Блоха кусає, а за що—не знає.* Ном. № 3118. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3)—**консисторська**. Консисторскій чиновникъ. Св. Л. 134.

Блоховник, ка, *м.* Раст. Mentha Pulegium L. ЗЮЗО. I. 128.

Блохово́дниця, ці, *ж.* Имѣющая на себѣ много блохъ (преимущественно о кошкѣ, собакѣ). Лохв. у.

Блоша́нка, ки. *ж.* Ночная рубашка.

Блошня́, ні́, *ж.* Соб. Блохи.

Блощи́нник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Лв. 99. См. **Блощичник**.

Блощи́ця. ці, *ж.* Клопъ. *Ладона сплющив як блощицю.* Котл. Ен. VI. 27. Ум. **Блощичка**.

Блощи́чий, а, е. Принадлежащій, свойственный клопу. Сим. 130.

Блощи́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **блощиця**.

Блощи́чник, ка, *м.*—**Блощинник**. Лв. 99.

Блуд, ду, *м.* 1) Блужданіе. **Блу́дом ходи́ти.** Блуждать; не знать, куда идти, что дѣлать. *Тра, щоб у селі були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. **У блуд пітй.** Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, приблудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая съ дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде.* Фр. Пр. 61. *Блуд мі сі вчепив.* Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напав?** Ты съ ума сошелъ? Фр. Пр. 61. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27, 4) Блудъ, прелюбодѣяніе. *А вслід летить янголь його, а його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141.

Блуде́ць, дця́, *м.* Заблудившійся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборі блудило блудців сімсот молодців.* Чуб. III. 419.

Блуди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Блуждать; сбиваться съ пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, он блудиш!—Єднаково їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий, тримаю, ховаю для тебе шлюби.* Чуб. V. 137. 3) **—слова́ми.** Говорить, не сознавая что; бредить. *Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмре.* Каменец. у.

Блуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.*=**Блудити 1.** *Ой я в лісі не блудилась і у полі не пізнилась.* Бал. 12.

Блу́дний, а, е. 1) Заблудшій, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Вернися, дівко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) **Блудна дорога.** Не та дорога, какой нужно. **Блу́дними дорогами пішов.** Сбился съ пути (нравственно). Фр. Пр. 62.

Блу́дник, ка, *м.* Блудникъ. Желех.

Блудни́ця, ці, *ж.* Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ.* Драг. 132.

Блу́дство, ва, *с.* Блудъ, блудодѣяніе. *Тогди вони зробили гріх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівкою п'янчили, блудство провадили.* Гн. II. 72.

Блудя́га, ги, *об.* Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без пашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудя́жка, ки, *ж.* Потаскушка. *Честь тоді святилась дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погріб запірали.* Мкр. Н. 35.

Блудя́щий, а, е=**Блудний 1.** *Блудящий син.* Грин. III. 141.

Блукани́на, ни, *ж.* Блужданіе, постоянное блужданіе; скитальничество.

Блука́нка, ки, *ж.*=**Блукання.** Желех.

Блука́ння, ня, *с.* 1) Блужданіе. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блука́ти, ся, ка́ю, ся, еш. ся, *гл.* Блуждать, скитаться, ходить безъ цѣли. Рудч. Чп. 236.

Блуква, ви, *ж.* Мѣсто для пастьбы, выгонъ. Мнж. 176.

Блу́чка́, ки, *ж.*=**Волічка.** Желех.

Блюва́к, ка́, *м.* Родъ ядовитаго гриба. Вх. Лем. 392.

Блюва́ка, ки, *об.* Страдающій рвотой.

Блюва́ки, ва́к, *ж. мн.* Блевотина.

Блюва́ння ня, *с.* Блеваніе, рвота.

Блюва́ти, блюю́, є́ш, *гл.* Блевать, рвать. *Багацтво він чужє пожер і звергне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44.

Блюва́чка, ки, *ж.*=**Блювання.** Желех.

Блюво́та, ти, блювоти́на, ни, *ж.*=**Блюваки.**

Блю́до, да, *с.*=**Кубка.** Вх. Зн. 30.

Блю́вник, ка, *м.* Богохульникъ, кощунъ. Балт. у.

Блювни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Богохульствовать, кощунствовать.

Блюзні́рський, а, е. Кощунскій, богохульный.

Блювні́рство, ва, *с.* Кощунство, богохульство. Левч. 61.

Блю́знути, ну, неш, *гл.* 1) Брызнуть. *Як го взяла межи очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. III. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитріщають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзнув му в очі.** Сказалъ нѣчто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхави́на, ви, *ж.* То же, что и слота, ненастная дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, *пред.* 1)=**Для.** 2)=**Біля.** *Світилка.... стоїть бля порога.* Грин. III. 544.

Бля́вкати, каю, еш, *гл.* Говорить вздоръ. См. **Блякати.**

Бля́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **блявкати.** Сболтнуть. К. ЧР. 313. *От*

Іванець і собі до гурту.... да щось і бля́вкнув з простоти. К. ЧР. 28.

Блягу́зкати, каю, еш, *гл.* Молоть вздоръ, болтать.

Блягу́зниця, ці, *ж.* Женскій половой органъ. Павлоград. у.

Бля́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Блявкати.**

Бля́кнути, ну, неш, *гл.*=**Блекнути.** *Паростки манньолій бля́кнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Блякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Линять.

Бляск, ку, *м.* Блескъ, сіяніе. *Ясний місяць заглянув в віконця.... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. І. 8.

Блят, ту, *м.* 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писанія на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать три иконі.... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат.... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо 1,** ткацкій снарядъ, вставляемый въ ляду, сквозь который проходятъ нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: двѣ горизонтальныя планки рамки—**би́льця,** зубья—**тростки.** Константиногр. у. Б. Г. Въ Галиціи зубья называются—**сказівки́,** щели между ними—**комірки́.** МУЕ. Ш. 18. 3) Составная часть внутренняго колеса мельницы—часть обода (4—6 такихъ частей составляють полный ободъ), въ который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Блятик.**

Бля́ха, хи, *ж.* 1) Металлическая пластинка, металлъ въ листахъ. Шух. І. 277. *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. Ш. 666. *Всі покриті сріб нов бляхов.* Федьк. І. 26. 2) Жесть. Въ томъ же значеніи: **біла бляха.** *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное желѣзо. Левиц. ПЙО. І. 476. 4) Родъ четырехугольной сковороды изъ листоваго желѣза, противень. Владим. у. Черниг. у. *Печеню.... вкладають на бляху, вливають трошки води, щоб не припалилася і печуть.* МУЕ. І. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. І. 99. 5) Бляха, знакъ (у сотскаго и пр.) *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен. Ум. **Бляшка, бляшечка.** *Соцький ... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. ІХ. 63.

Бляха́рня, ні, *ж.* Жестяной заводъ.

Бляха́рство, ва, *с.* Ремесло жестяника. Желех.

Бляха́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный жестянику. Желех.

Бляха́рь, ря́, *м.* 1) Жестяникъ, жестяныхъ дѣлъ мастеръ. 2) Кровельщикъ. Могилев. у.

Бляхівка, ки, *ж.* Жестянка емкостью въ одинъ литръ. Шух. І. 101.

Бляхма́н, на́, *м.* Туманъ передъ глазами. **Бляхмана́ пуска́ти, бляхмано́м очі зане́сти кому.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль въ глаза. Желех.

Бляхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Покрывать жестью. 2) Украшать металлическими пластинками. *Вуздечки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатериносл. у. 3) У Котляревскаго употреблено въ значеніи: чеканить, выковывать изъ металла. *Вокруг же щита на заломах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Котл. Ен. V. 27.

Бляша́ний, а, е. 1) Жестяной. 2) О крышѣ: желѣзный. *Палати.... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Бляша́нка, ки, *ж.* 1) Жестянка. 2) Мѣра для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки.* Рудан. І. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати.* Фр. Пр. 180. Ум. **Бляшаночка.**

Бля́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бляха.**

Бля́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бляха.** 2) Головной уборъ невѣсты. Kolb. I. 43.

Бо, *сз.* 1) Потому что, ибо. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.* Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі одная?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв.

Боба́лька, ки, *ж.* Клецка, родъ галушки. Вх. Лем. 393.

Бобальчаки́, ків, *м. мн.*=**Бобалька.** Вх. Лем. 393.

Бобачик, ка, *м.* Раст. Gallium verum. Лк. 98.

Бобе́р, бра́, *м.* 1) Бобръ. Castor fiber. Грин. III. 135. *Чорні бобри на шубойку.* Чуб. Ш. 474. 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 40. Ив. 60. Ум. **Бобрик. бобричок.**

Бо́бик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **біб.** 2) Раст. Medicago Sativa. МУЕ. І. 99.

Боби́на, ни, *ж.* Одно зерно боба. Ум. **Бобинка, бобиночка.**

Бобире́ць, рця́, боби́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **бобирь.**

Боби́рь, ря́, *м.* Рыба: Acerina rossica Pall., ершъ. Шейк. Вх. Пч. II. 18. Ум. **Бобирець, бобирчик.**

Бобище, ща, *м.* Ув. отъ **біб.** ЕЗ V. 149.

Бобівни́к, ка́, *м* Раст. а) Trifolium

fibrinum, бобовникъ, вахта. б) Butomus umbellatus. Лв. 97.

Бобко́вець, вця, *м.* Раст. Лавръ. Желех.

Бобко́вий, а, е. Лавровый. Желех. *Бобкове листя.* МУЕ. I. 109.

Бобо́вий, а, е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові струки.* Чуб. V. 36.

Бобови́ння, ня, *с.* **бобови́ця, ці,** *ж.* Стебли бобовъ. Ум. **Бобовинничко.**

Бобо́вник, ка, *м.* Раст. Menyanthes trifoliata L. ЗЮЗО. I. 128.

Бобо́вх, *меж.*=**Шубовсть.** *Бобовх у воду.*

Бобов'янка, ки, *ж.*=**Бобовиння.** Вх. Лем. 393.

Бобо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **біб.**

Бобору́нка, ки, *ж.*=**Бобрунка.** Вх. Уг. 228.

Бо́брик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бобер.** 2) Родъ мѣдной пуговицы; такія пуговицы гуцулы изготовляютъ сами, употребляя ихъ для украшенія кожаныхъ поясовъ, кож. сумокъ и пр. Шух. I. 126, 127, 278.

Бо́бричок, чка, *м.* Ум. отъ **бобер.**

Бобро́, бра́, *м.*=**Бобер 1.** Харьк. у.

Бобро́вий, а, е. Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий.* Нп. *Боброва шапка.* Чуб. III. 294.

Бо́бровик, ка́, *м.*=**Бобровник.**

Бобро́вник, ка, *м.* Охотникъ на бобровъ, бобровый промышленникъ.

Бобруниця, ці, *ж.* Насѣк.=**Сонечко,** Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Бобру́нка, ки, *ж.*=**Бобруниця.** Вх. Лем. 393.

Боб'ястий, а, е. О смушкахъ: съ крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! *меж.* Подражаніе удару колокола. *Бов, бов по московські брехні.* Ном. № 848.

Бованíти, нíю, еш, *гл.* Виднѣться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіє.* Греб. 367.

Бованя́чити, чу, чиш, *гл.*=**Бованіти.** *Дивлюсь—щось бованячить під селом.*

Бовва́н, на, *м.* Идолъ, кумиръ, истуканъ.

Бовва́нський, а, е. Идольскій.

Бовга́р, ра, *м.* Болгаринъ. К. МБ. XI. 154.

Бовга́рка, ки, *ж.* Загонъ для скота, то же, что и **загорода.** Шух. I. 186.

Бовга́рь, ря́, *м.* Пастухъ рогатаго скота у гуцуловъ. Шух. I. 189.

Бо́вдур, ра, *м.* 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Повна хата (відьом) назбіралась. Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже оце під руками та й полетить у бовдурь.* Грин. I. 60. *Темним стовбом дим пішов з його бовдура.* 2) Густой клубъ дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шестъ, жердь у рыболововъ. 4) Болванъ, чурбанъ, неотеса. Фр. Пр. 63. **Стирчи́ть мов бо́вдур.** Стоитъ, какъ болванъ. Ум. **Бовдуре́ць, бо́вдурчик.**

Бо́вкало, ла, *с.* 1) Языкъ у колокола. 2) Глупый болтунъ.

Бо́вкання, ня, *с.* Отрывистый звонъ въ колоколъ.

Бо́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить отрывисто; ударять (въ колоколъ). *Бовкає дзвін у неділю.* О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо, де він.* Ном. № 13827. 2) Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала.* Г. Барв. 152.

Бо́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бовкати.** *Тільки бовкне в дзвін, Ганна поперед усіх вже і в церкві.* Левиц. I. 43.

Бовку́н, на́, *м.* 1) Волъ, запряженный въ одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл. Ен. IV. 10. *Їде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Нізащо й вола другого купить: бач, бовкуном їде.* Козел. у. 2) Большой снопъ камышу. Лубен. у. 3) **Танцюва́ти бовкуно́м.** Танцовать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкунець,** Чуб. II. 543, **бовку́нчик.**

Бовку́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бовкун.** 2) Привѣска у серьги.

Бовкуня́, ня́ти, *с.* Маленькій **бовкун.** (См.).

Бовт, та, *м.* 1) Ботъ, ботало, снарядъ, которымъ вспугиваютъ рыбу: длинный шестъ, на концѣ котораго прикрѣпленъ полый внутри конусъ со срѣзаннымъ верхомъ,—отъ удара въ воду этимъ конусомъ получается сильный звукъ. Иногда вмѣсто конуса просто утолщеніе на концѣ шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II 26. Фр. Пр. 63. Ном. № 7633. *Закинув рибалка сітку.... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну.* Шог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мѣшанія растворенной извести (у каменщиковъ) или жидкости для дубленія кожи (у кожевниковъ). Волч. у.

Бо́втати, таю, еш, *гл.* Взбалтывать.

Бо́втатися, таюся, ешся, *гл.* Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бовтаєтесь отут за рибою?* Левиц. ЦЙО. І. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374. *Бовтаеться у воді.*

Бовта́ч, ча́, *м.*=**Бовт 1.** Вх. Пч. II. 26.

Бо́втиця, ці, *ж.* 1) Подвѣска къ серьгѣ. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Од. 60. 2) Кисть на снуркѣ для украшенія гуцульской шляпы или верхней одежды. Гол. Од. 69, 46. 3) Металлическая цѣпочка, украшающая кожаный поясъ гуцула. Шух. І. 127. 4) Мѣдный кружекъ, родъ пуговицы, употребляемый (во множествѣ) для украшенія гуцульскихъ кожаныхъ сумокъ, ремней, сбруи и пр. Шух. І. 279, 293.

Бо́втнути, ну, неш, *гл.* 1) Бултыхнуть, упасть въ воду. Левиц. І. 495. *Бовтнув, як дурень у воду.* Посл. *Вона так і бовтнула в гарячу смолу.* ЗОЮР. І. 308. *Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовту́н, на́, *м.* Испорченное яйцо. НВолын. у.

Бовть! *меж.* 1) Бултыхъ! *Бовть у воду!* Чуб. II. 443. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтю́к, ка́, *м.*=**Бовтун.** Ум. **Бовтючо́к.**

Бог, га, *м.* 1) См. **Біг, Бога.** 2) Рѣка: Южный Бугъ. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій границі, там стояли пікинери.* О. 1862. VIII. 28. (Нп.).

Бога́д, ду, *м.* Въ свадебномъ обрядѣ то же, что и посад. мѣсто для новобрачныхъ. Чуб. IV. 143.

Бogара́дити, джу, диш, *гл.* Помогать матеріально, благодѣтельствовать. *Я цих людей ніколи не богарадив.* Екатериносл. г.

Бога́тий, а, е, богаті́ти, тію, еш, *гл.* и пр.=**Багатий, багатіти** и пр.

Богда́й, *сз.* Дай Богъ! *Богдай ніхто такого не діждав.* МВ. І. 78. См. **Бодай.**

Богда́нка, ки, *ж.* Данная Богомъ. *Доню моя люба, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богила́, лі́, *ж.*=**Вугила.** *І твій барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Боги́нин, на, не. Принадлежащій богинѣ. К. МБ. II. 137.

Боги́ня, ні, *ж.* 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется какъ названіе обожаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душею, буду тобі віком служив, тілько будь мовю. Ой як би ся прийшло з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Бо́гів, гова, ве. Божескій, Богу принадлежащій. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Богів шлях.** Млечный путь. Черном. **Бо́гова корб́ва.** Жукъ олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. II. 27.

Богмитися, млюся, мишся, *гл.*=**Божитися.** Вх. Лем. 393.

Богобі́йний, а, е. Богобоязливый.

Богобі́йність, ности, *ж.* Богобоязливость.

Богобі́йно, *нар.* Богобоязненно.

Богобоязли́вий, богобоя́зний, а, е=**Богобі́йний.** Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чесна і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязли́во, богобоя́зно, *нар.*=**Богобі́йно.**

Богобоя́щий, а, е=**Богобі́йний.** *Які люде стали не богобоящі: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Богоаго́дниця, ці, *ж.* Богоугодница, Богу угождающая. *Яра пчілонька—богоагодниця.* Грин. III. 38.

Богода́вець, вця, *м.* Данный Богомъ (въ сказкѣ). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець. Бог дав і Богодавцем назвали його.* Чуб. II. 239.

Богодухнове́нный, а, е. Богонд охновенный. *Псалми.... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богознева́га, ги, *ж.* Кощунство, богохульство. *Коли б тінь Бога, наш падишах, почув таку богозневагу, то повелів би тут же перед нами язик проклятому джавуру вирвать.* К. Драмов. Трил. Байда. 143.

Боголю́бець, бця, *м.* Боголюбецъ.

Боголю́бний, а, е. Боголюбивый.

Боголю́бно, *нар.* Боголюбиво. Чуб. І. 176.

Богома́з, за, *м.* 1) Иконописецъ. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописецъ, маляръ. *Послав*

гінця до богомаза, щоб малювання накупить. Котл. Ен.

Богомазів, гова, ве. Относящійся къ иконописцу, къ плохому живописцу, принадлежащій ему.

Богомати, Богоматір, тері, *ж.* Богоматерь. Чуб. I. 165.

Богомілець, льця, *м.* Богомолецъ.

Богомілка, ки, *ж.* Богомолка.

Богомілля, ля. *с.* 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомілля.** Всѣ предметы, употребляемые евреями при молитвѣ.

Богомільний, а, е. Набожный, богомольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомільниця, ці, *ж.* Молельня, молитвенный домъ. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає, та но школі плаче-ридає: „Школо наша, богомільнице!"* АД. II. 28.

Богоненавидник, ка, *м.* Ненавидящій Бога. К. (Желех).

Богоносець, сця, *м.* Носящій Бога. Въ загадкѣ—оселъ, везшій Христа. *Родився, не хрестився, а до смерти не молився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Богонько, ка, *м.* Ум. отъ **Біг, Бог.**

Богоприятний, а, е. Любезный Богу, угодный Богу. *Моя квіточко, моя зоринко богоугодна, богоприятна.* (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 242.

Богородицький, а, е. Богородичный. **Богородицька трава.** Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.

Богородиця, ці, *ж.* 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої Богородиці.* Чуб. III. 325. 2) Молитва къ Богородицѣ: *Богородице Діво. Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Оченаш,—буде легше для нас.* Ном. № 12961. **Куца Богородиця.** Короткая молитва. 3) Второй день: а) Рождества Христова, б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшонъ въ плащѣ, свитѣ, буркѣ. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богородичний, а, е=Богородицький. Богородичний чепчик. Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.—**Богородична коса.** Раст. Astragalus Cicer L. ЗЮЗО. I. 113.

Богорожник, ка, *м.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО. I. 133.

Богослів'я, в'я, *с.* 1) Богословіе. 2) Послѣдній классъ духовной семинаріи. Сим. 175.

Богослов, ва, *м.* 1) Богословъ. *Богослов, та не однослов.* Ном. 2) Воспитанникъ послѣдняго класса духовной семинаріи. Сим. 175. *Один хвилозоф чи й богослов казав промову над якимсь померлим паном.* Грин. I. 230.

Богословити, влю, виш, *гл.* Вести рѣчь о Богѣ.

Богословський, а, е. 1) Богословскій. К. Кр. 8. 2) Относящійся къ послѣднему классу духовной семинаріи. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугодний, а, е. Богоугодный. К. Кр. 8. ЕЗ. V. 242.

Богочко, ка, *м.* Ум. отъ **Біг, Бог.**

Богувати, гую, еш, *гл.* Быть Богомъ. Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. *Ой Боже наш, Боже, а ми твої люде, над ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II. 302.

Богумілля, ля, *с.*=**Богомілля.** Ум. **Богуміллячко.** *Пішла лисичка-сестричка на богуміллячко.* Мнж. 3.

Богун, на, *м.* 1) Горизонтальная жердь, перекладина, на которой развѣшиваютъ сушить рыбу. Азовск. море. (Стрижевск.) 2) Желудокъ, первый желудокъ жвачныхъ животныхъ, rumen. Желех.

Бодай, *сз.* Дай Богъ, о если бы,—то же, что и **богдай.** *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили!* Ни *Бодай тебе грець зламав!* Ном. **Бодай тебе, бодай вас!** Употребляется въ видѣ добродушнаго неодобренія, порицанія. *Бодай тебе: який ти дурний!* Ном. *А бодай вас, та цур же вам.* Шевч. **Бодай не казати.** Лучше бы не говорить.

Бодак, ка, *м.* Раст. Cirsium palustre. Вх. Пч. I. 9. Ум. **Бодачок.**

Бодачок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **бодак.** 2) Раст. Cirsium pannonicum. Лв. 97.

Бодванка, ки, *ж.* Продолговатый шаплики (см.). Вх. Уг. 228.

Боденька, ки, *ж.* Ум. отъ **бодня.**

Бодenьча, чати, *с.* Посуда, въ которой пахтаютъ масло. Вх. Лем. 393.

Бодлак, ка, *м.*=**Будяк?** *Казав, що-м сі у бодлак уколов.* Гн. II. 4. *Ой то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву.* Гол. II. 182.

Бодлаччя, ча, *с.* Соб. отъ **бодлак.** *Ой, Василю, сиди у бодлачу.* Pauli. II. 188.

Бодляк, ка, *м.*=**Бодлак.** *По терню*

і бодляках накололи собі ноги доволі. Гн. І. 169.

Бо́днарь, ря, *м.* и пр.=**Бондарь** и пр. Шух. І. 249.

Бо́дня, ні, *ж.* Кадка или родъ улья съ крышкой и замкомъ. Мет. 213. Шух. І. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунокъ: Шух. І. 250. Ум. **Боденька.** *Впала боденька з гори.* Ном. № 70, стр. 292.

Бодре́нно, *нар.* Бодро. *Як хто стоїть бодренно, а як хто ласий на сон, то і дріма.* Павлогр у.

Бо́дрий, а, е. Бодрый. Котл.

Бодри́ти, рю́, риш. *гл.* Выпрямляться, бодриться. *Чом бо ви, паничу, не бодрите́ собі?.. а то увесь у сотулу.* Харьк. г.

Бодри́тися, рю́ся, ришся, *гл.*=**Бодрити.** Котл. Кв.

Бо́дро, *нар.* Бодро. Кв.

Бодро́к, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 393.

Бодя́га, ги, *ж.* Рѣчная губка (водоросль), Spongia fluviatilis L. ЗЮЗО. І. 137.

Бодя́к, ка́, *м.* Раст.: а)=**Будяк.** *Бодяки замісь ячменю родять.* К. Іов. 69. 2) Onoporda acanthium. Шух. І. 21. Ум. **Бодячо́к.**

Бодя́н, ну́, *м.* Раст. Amisum stellatum. *Або горілочку пили.... настояную на бодян.* Котл. Ен. Ш. 63.

Бодяні́вка, ки, *ж.* Водка, настоянная на бодяні. Сим. 148.

Бодя́чий, а, е. Бодливый. *Бодячий бик.* Вх. Лем. 393.

Бодячо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ бодяк. 2)—**польовий.** Раст. Eryngium planum. Лв. 98.

Боє́ць, бійця́, *м.* Боецъ. *Там стрільці-бійці вдарили козу.* Грин. Ш. 54. *Оддалеку він чує бій крівавий і крик бійців, і голос отамання.* К. Іов. 90.

Божа́тися, жа́юся, ешся, *гл.* ? *Божайся, Боже!* Волынь.

Божба́, би́, *ж.*=**Божіння.** *Я ж тобі і без божби вірю.* Кв.

Бождеревок, вка, *м.* Раст. Hypericum perforatum. Лв. 99.

Боже́вілля, ля, *с.* Сумасшествіе.

Боже́вільний, а, е. Сумасшедшій, помѣшанный. Котл. Ен. ІІ. 28. Чуб. Ш. 133. *Та одчепись, божевільний!* Шевч. 494.

Боже́вільник, ка, *м.* Сумасшедшій человѣкъ, безумецъ. Желех.

Боже́вільно, *нар.* Безумно, какъ сумасшедшій. *Божевільно встромила очі у сірі шибки.* Мир. Пов. І. 123.

Боже́вільня, ні, *ж.* Больница или домъ для умалишенныхъ. Шейк.

Божево́літи, лію, еш, *гл.* Сходить съ ума. Єв. І. X. 20.

Бо́женькатися, каюся, ешся, *гл.*=**Божитися.** Желех.

Бо́женько, ка, *м.* Дѣтск. Богъ. *Боженьку мій милий, дай їм хоч по шматочку хліба!* Стор. І. 18.

Божестве́нний, а, е. Божественный. *Усю утреню божественную вислухає.* Чуб. V. 848.

Божество́, ва́, *с.* Божество. К. МХ. 10. *Ольга тепер здавалась йому божеством.* Левиц. Пов. 284.

Бо́жечко, ка, *м.*=**Боженько.** Вх. Уг. 228.

Боже́чок, чка, *м.* Крестикъ натѣльный. Мил. М. 60.

Божи́дерев, ва, *м.*—**ди́кий=Біждерев.** Вх. Пч. І. 8.

Бо́жий, а, е 1) Божій, божескій. *Божа воля, Божа й сила.* Ном. *Усе Божеє, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2)—**дім.** Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Головосіка—треба йти до Божого дому.* Харьк. г. 3) **Бо́жа ма́ти.** Богоматерь. 4) **Бо́жий дар.** Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 5) **Бо́же де́рево=Біждерево.** 6) **Бо́жа по́стіль** Смертный одръ. *Скоро мати старая, лежачи на Божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Бо́жа пта́шка.** Пчела. Ном. № 409. 8) **Бо́жа роса́.** Молоко. О. 1862. IV. 89. *За Божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Бо́жа ру́чка.** Раст. Primula officinalis L. ЗЮЗО. І. 132. 10) **На Бо́жій доро́зі.** При смерти. *У три дні занедужала, а вже й на Божій дорозі.* Кв. 11) **Бо́жу хвалу́ за хвіст тягти́.** Звонить въ колокола (насмѣшл.). 12) **На Бо́же да́ти.** Дать на службу церковную, на молебенъ. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на Боже, Миколаю. Дала на Боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Іди́ ж ти в Бо́жу путь.** Иди съ Богомъ. Мет. 15. 14) **Святи́й та бо́жий.** Говорится о человѣкѣ, прикинувшемся кроткимъ и добродѣтельнымъ. Левиц. Пов. 314.

Божи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Божиться. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15.

Божи́ця, ці, *ж.*=**Богиня.** Шейк. *Каже одуд до Бога: „Зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею.* Рк. Левиц.

Божи́ще, ща, *с.* Идолъ. К. МХ. 13. *Велик Господь, велик і хвален, страшніший над усі божища; бо всі боги—німі статуї, Господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.

Божі́ння, ня, *с.* Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не поможе.* НВолын. у.

Бо́жка, ки, *ж.*=**Божіння.** Шух. І. 41.

Божка́рь, ря́, *м.* Ханжа, святоша. (Галиц.). Желех.

Божкода́йло, ла, *м.*=**Божкарь.** (Галиц.). Желех.

Божкорбдіти, джу, диш, *гл.* Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Постить. Желех.

Божни́к, ка́, *м.*=**Віжник.** Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38. 2) **Рушник-божник.** Полотенце для украшенія иконъ. Вас. 168. 3) Продавецъ иконъ. *А в нас тоді са́ме божник ночував, отой, що іконй возить продавати, і плахти, й полотно і рушники—усячину.* Пирят. у. Ум. **Божничо́к.** Рудч. Ск. II. 27.

Божни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божник.** Мил. 170. 2) Храмъ, церковь. *Піп каже: „Ідімо до божниці, а п'яниця каже: „ідімо до коршмиці“.* Ном. № 11728. Чаще: иновѣрческій храмъ. *„Підем до костьола“.— А не до церкви?—поспитала Мася.— ‚Так і видно, що хамка!... Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть“.* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сьватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божничка.**

Божничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **божник.**

Бо́жо, *нар.* 1) По божьему. 2) О душевномъ состояніи: хорошо, пріятно, сладостно. *Так тихо, божо на души.* Сим. 235.

Бо́жо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **Біг, Бог.** Фр. Пр. 101. 2) Идолъ, кумиръ. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 4)—**свинний.** Свиной желудокъ. Вх. Зн. 3. См. **Богун 2.**

Боз, зу, *м.*=**Бузина:** Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V. 246. *Від бзу болить голова.* ЕЗ. V. 246.

Бо́зінька, ки, *м.* Ум. отъ **Бозя.**

Бо́зкий, а, е. Божескій. *Да везуть царя до Господа, да везуть царя—бозке тіло.* Млр. л. сб. 347.

Бо-зна=Віг зна. Богъ знаетъ. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3515. **Бо-зна-колишній.** Очень давній. *Хліб черствий, бо-зна-колишній.* Рк. Левиц. **Бо-зна що.** а) Богъ вѣсть, что. б) Пустяки. *Не говоріть бо-зна чого.* Левиц. Пов. 289.

Бозу́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **бозуля.**

Бозуля, лі, *ж.* Шишка (на тѣлѣ), желвакъ, то же, что и гуля. Вх. Лем. 393. Ум. **Бозулька.**

Бозюсьо, ся, *м.*=**Бозя.** Дѣтское ласкательное отъ **Бог.** *О, Бозюсю!* Вх. Лем. 393.

Бо́зя, зі, *м.* 1) Богъ (дѣтск.). О. 1861. VIII. 8. 2) **Бо́зя калачі везе́.** Такъ говорятъ дѣтямъ, когда громъ гремитъ. То же значеніе: **Бозя свариться.** Ном. № 564. 3) **Піти́ до Бо́зі.** Пойти въ церковь. Черк. у. Ум. **Бозінька.**

Боїсько, ка, *с.*=**Тік (у стодолі).** Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Бо́їти, бо́ю, їш, *гл.* О молокѣ: кипѣть. *Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише боїть.* Шух. I. 214.

Боїще, ща, *с.* 1) Битва, бой. *Хоч і не одіб'єшся вже, так боїщем навтішаєшся.* МВ. II. 81. *Івась кидає свої боїща та руйнування.* Мир. ХРВ. 84. 2) Мѣсто битвы. *Пішли ся брати (=битися) на олов'яне боїще.* Драг. 262. Или здѣсь просто=**тік?** См. **Боїсько.**

Бо́йє? *меж.* Да? въ самомъ дѣлѣ? Вх. Зн. 3.

Бо́йка, ки, *ж.* Малоросска-галичанка, жительница **Бойківщини.** Желех.

Бо́йкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Боятися.** Вх. Уг. 228.

Бо́йкий, а, е. Хорошій. Чуб. VII. 574. Славяносерб. у. *Їж кашку,—вона бойка.* Зміев. у. *Бойка дівчина.* Зміев. у.

Бойки́ня, ні, *ж.*=**Бойка.** Желех.

Бойкі́вський, а, е. Къ бойку относящійся, ему принадлежащій. Желех.

Бойкі́вщина. ни, *ж.* Мѣсто жительства бойковъ—погорье стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ въ Галиціи. Гол. I. Вступл. 712.

I. **Бо́йко,** *нар.* Хорошо. Зміев. у. Славяносерб. у.

II. **Бо́йко, ка,** *м.* Горецъ-малороссъ изъ Галиціи, житель погорья стрыйскаго

и самборскаго уѣздовъ. Гол. I. Вступл. 712. *Дала мене мати за бойка, за бойка, буде мені ще за бойком голова гладойка.* Pauli, II. 108.

Бойло, ла, *с.* Битье. *Матчино бойло не болить.* Грин. I. 238.

Бойний, а, е. О зарядѣ: боевой. ЗОЮР. I. 70. *Бойний патрон.*

Бойниця, ці, *ж.* Бойница. К, Бай. 71.

Бойня, ні, *ж.* Драка. *Дивись, яка онде бойня.* Кіев. г.

Бойовий, а, е. Боевой; военный. *Хто на возі бойовиї, хто на коні уповає.* К. Псал. 46. *Ми стоїмо на бойовому праві.* К. ПС. 101.

Бойовисько, ка, *с.*=**Бойовище.** Федьк. I. 134.

Бойовище, ща, *с.* Поле битвы. К. ЧР. 173.

Бойовничий, а, е. Свойственный бойцу. Шейк.

Бойський, а, е.=**Бойківський.** Желех.

Бойчак, ка, *м.* ? *Да якийсь бойчак загилив кизяк, влїпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. III. 54.

Бойчиха, хи, *ж.* Жена бойка. Желех.

Бойчук, ка, *м.* Молодой бойко. Желех.

Бока, *нар.*=**Боком.** *Стоїть коло лавки бока.* Г. Барв. 512. *Курчатка чепурненькі, що цілий день греблись в городі по грядках і бока в ямочці лежали коло неньки.* К. Дз. 146.

Боконь, ня, *м.* Полнобокій, бокастый. Желех.

Бокаса, *нар.* Бокомъ, бочкомъ. *На диби спиниться та гривою мотає, то піде бокаса, то б'ється і кусає.* Греб. 382.

Боката, ти, *ж.*=**Вуката.** Желех. Ум. **Бокатка.**

Бокатий, а, е. Бокастый. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стіг бокатий.* Волч. у.

Боківня, ні, *ж.* 1) Судакъ короче девяти вершковъ. 2) 500 штукъ уложенной вмѣстѣ рыбы. Желех. 3) **Утяти боківні.** Упасть на бокъ.

Бокла, ли, *ж.*=**Боклаг.** Новомоск. у.

Боклаг, га, *м.* **боклага, ги,** *ж.* Плоскій боченокъ. Ном. № 3004. Шух. I. 251. *Потяг Охрім з двома боклагами до криниці.* Кв. Ум. **Боклажок.**

Боклажок, жка, *м.* Ум. отъ боклаг. 2) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблокъ. Вх. Зн. 4.

Боклак, ка, *м.*=**Колач 3.** Kolb I. 48, 70.

Боклатий, а, е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Бокло, ла, *с.*=**Боклага.** Брацл. у.

Боковий, а, е. 1) Боковой. *Бокові двері.* Левиц. I. 231. **Боковий вітер.** Вѣтеръ, дующій въ бокъ судна. Мнж. 148. 2) Сторонній. *З бокових мирського збору беруть більш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3)—**кінь.** Пристяжная лошадь. 4)—**ва сестра.** Шутливое названіе жены, а чаще—жены невѣнчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103.

Боковина, ни, *ж.* 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум. **Боковинка.**

Боковійник, ка, *м.*=**Зизоокий.** Шух. I. 33.

Боком, *нар.* Бокомъ. **Боком ті то вилізе.** Сильно за это поплатишься. Фр. Пр. 55. **Боком сі держит від мене.** Сторонится меня. Фр. Пр. 55.

Бокор, ра, *м.* Плоть. Угор.

Бокорван, на, *м.* Карбункулъ, огневикъ. Угор.

Бокрейда, ди, *ж.* Букетъ искусственныхъ цвѣтовъ, или павлинье перо, даримые невѣстой и дружками жениху и шаферамъ. Гол. IV. 400, 368.

Бокувати, кую, еш, *гл.* 1) Сидѣть бокомъ. *Не бокуй, Марусенько, не бокуй: сядь собі прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороною. *Бокує чогось від мене.* Фр. Пр. 103.

Бокури, *мн.* Кожаный поясъ. Желех. См. **Букурія.**

Бокша, ші, *ж.* Корова такого же цвѣта, какъ и бокшій. Желех.

Бокшистий, а, е. О масти: съ бѣлыми пятнами на бокахъ. Желех.

Бокшій, шія, *м.* Волъ черный или сѣрый съ бѣлыми боками или бѣлый съ черными или сѣрыми боками. Желех.

Бола, ли, *ж.* Тяжелая болѣзнь, эпидемическая болѣзнь. Желех. *Бола по людях ходе якась; з боли люди мруть.* Каменец. у.

Болбот, та, *м.* Болтунъ. Левиц. I. 257.

Болботати, чу, чеш, *гл.* 1) Болтать. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Болботливий, а, е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящій. Вх. Зн. 4.

Болгар, ра, *м.* Болгаринъ. Желех. См. **Бовгар.** Ув. **Болгарище.** Левиц. Пов. 143.

Болгарка, ки, *ж.* 1) Болгарка. 2) Родъ шапки. *Пришию квіточку ік зеленому*

барвіночку, ік шапці болгарці. МУЕ. III. 98. См. **Бовгарка**.

Волга́рський, а, е. Болгарскій. Желех. *Шо у тім болгарськім краю за Дунаем май чувати.* Федьк. I. 122.

Волга́рщина, ни, *ж.* Болгарія. Желех.

Волди́га, ги, *ж.* Каменная глыба. Міус. окр.

Во́ле, *нар.* Хорошо. *Боле, що я зарані пішов, а то замело б снігом дорогу.* Каменец. у.

Во́лезний, бо́лесний, а, е=Волісний. *Плач.... болезний.* МВ. I. 100. *Не болезне, то и не любезне.* (Мачиха говоритъ о пасынкѣ или падчерицѣ). Фр. Пр. 103. *До Матері сі пречистої, до святої сі Матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Во́лезність, ности, *ж.* Болѣзнь. Драг. 29.

Во́лезно, бо́лесно, *нар.=***Волісно.** *I росло ж воно трудно та болезно,—усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48.

Во́лещ, щі, *ж.* Болѣзнь; переносно: скорбь, огорченія. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі: од болещі зілле маю, од любощей уміраю.* Чуб. V. 58. Чаще во мн. ч.: болещі. *Все у їх вкупі: болещі і радощі:* МВ. II. 172.

Волй́голов, ва, *м.* Раст. а)=Бугила; б) Conium maculatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Волі́брюх, ха, *м* Пт. Emberiza milliaria, подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Во́лізний и **бо́лісний, а, е.** 1) Болѣзненный, мучительный. *Був собі якийсь малий пуздракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. *Я тут,—почувся її тихий болізний голос.* Мир. Пов. II. 77.

Во́лізно, бо́лісно, *нар.* 1) Болѣзненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. *Біла-біла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася.* Мир. Пов. II. 69.

Во́лізько, *нар.=***Волізно.** *Не знають, що серденько моє мені каже; а в йому так тобі і болізько, і любо.* Г. Барв. 68.

Во́лісний, бо́лісно. См. **Болізний, болізно.**

Во́лість, ти, *ж.* 1) Болѣзнь. Чуб. V. 1203. *Очисть мене від всього злого: болісти і слабости.* Чуб. I. 43. *Бога благала, од всякої болісти помагала.* Мил. М. 7.—**чо́рна.** Эпилепсія. Грин. II. 35. 2) Боль, огорченіе, печаль, скорбь.

Волі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Болѣть. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107. *Щось дуже мене ноги болять.* Св. Л. 320. *Тя болит головонька.* АД. I. 134. *Татка очі болять.* Св. Л. 100. 2)—**се́рцем.** Скорбѣть, печалиться. *Доки буду моїм серцем день і ніч боліти.* К. Псал. *Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, серце болить,—любив, та не взяв.* Лукаш. 80.

Волітце́, ця́, *с.* Ум. отъ болото.

Во́лко, *нар.=***Волько.** *Болять очі болко.* Волч. у.

Воло́на, ни, *ж.* 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло. 3) Ворота? калитка? *Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону.* Нп. Ум. **Боло́нка, боло́ночка.** *Ой як гляне у його болоночку, аж усі ляхи в місті.* АД. II. 91. См. **Оболона.**

Волонка́рь, ря́, *м.=***Скляр.**

Воло́ння, ня, *с.=***Оболонь.** Гн. II. 68. *Пасуть вівці по дубрівці, кози по болоню.* Гол. II. 453. Ум. **Болонячко, болоняченько.** *В чистейкім полю, в болонічейку.* Гол. II. 58.

Воло́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **болона.**

Волотавка, ки, *ж.=***Вликанка.** Вх. Пч. II. 12.

Воло́точко, ка, *с.* Ум. отъ болото.

Волоти́й, а́, е́. Болотистый. *Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотиї.* Лебед. у.

Волоти́на, ни, *ж.* Высохшее болото. Лебед. у.

Волоти́сько, ка, *с.=***Болотище.**

Волоти́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ было болото. Черк. у.

Воло́тний, а, е. Болотный, болотистый. *Болотня вода не погожа.* Дещо.—**солове́йко.** Шутливо: лягушка. Волч. у.

Волотни́на, ни, *ж.* Торфъ. *Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є.* Дещо. (вид. 4-те), 10.

Волотні́вка, ки, *ж.* Болотная трава. Зміев. у.

Волотняний, а, е=Волотяний. *Води калужі болотнянії.* АД. II. 39.

Воло́то, та, *с.* 1) Болото. *Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті.* Ном. 2) Грязь. *Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано.* Рудч. Ск. I. 111. 3) **Збив го на боло́то.** Избилъ его до безпамятства. Фр. Пр. 105. Ум. **Болітце, болотечко.** *Доріжку проложив аж до того*

болітця, що коло мостка. Драг. 222.

Болотю́га, ги, *ж.* Ув. отъ болото.

Боло́тяний, а, е. 1) Болотный *Сидять.... жаби на маленьких болотяних острівцях.* Левиц. I. 91. *Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема криничної.* Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. *Калюжі болотянії.*

Болотяни́к, ка́, *м.* Чортъ, живущій въ болотѣ. Чуб. I. 193.

Боло́тянка, ки, *ж.* Стрекоза съ темносиними крыльями. Мнж. 176.

Боло́тянок, нка, *м.* Раст. Caltha palustris, курослѣпъ болотный. Константиногр. у.

Бо́льба, би, *ж.* Полба. Мнж. 176.

Бо́лько, *нар.* Больно. *Болить болько моя головонька.* Чуб. V. 442.

Бо́люс, са, *м.* Катышокъ, шарикъ. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Болю́х, ха́, *м.* Болѣзнь? *Ти болюх болющий* (изъ заговора отъ испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюши́ще.** Мил. М. 11.

Болю́чий, а, е. Болящій. *Яку велику і болючу ношу у серці рану.* К. Псал. 210.

Болю́щий, а, е=Болючий. Чуб. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково болем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил. М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Бо́ля, лі, *ж.* Дѣтск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Болі́к, ка́. *м.=***Болячка 2.** МУЕ. III 55. *Болік як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го боліками.* Фр. Пр. 106.

Боля́ти, (ляю, еш? лю, лиш?) *гл.=***Боліти.** Встрѣчено въ заговорѣ: *Сояшниці вітрові.... тут вам не стояти і не боляти.* Мил. М. 82.

Бо́ляче́, *нар.* Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходномъ положеніи). Фр. Пр. 106.

Боля́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ болячка.

Боля́чий, а, е=Болючий. Левиц. I. 4

Боля́чище, щі, *ж.* Ув. отъ болячка.

Боля́чка, ки, *ж.* 1) Нарывъ, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А сто крот болячок в твої печінки.* Ном. *Енеєві так як болячці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день.* Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло роскриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3) —**на се́рці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4)—**на ду́бі.** Раст. Loranthus europaeus L., омела. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Болячечка.** Ув. **Болячище.** Мил. М. 97.

Болячкува́тий, а, е. Покрытый нарывами, чирьями.

Боля́щий, а, е. Больной, болѣющій. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Бом! *меж.* выражающее ударъ колокола. *Бом, бом, бом!... на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Бо-м. Сложное слово: **бо** и окончаніе 1-го лица ед. ч. отъ глагола **бути: єсьм.** Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я—о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Бома́га, ги, *ж.=***Вумага.** Ум. **Бомажка.** Вас. 190.

Бо́мба, би, *ж.* 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Дѣтск. церковь. Вх. Лем. 393.

Бомба́рь, ря, *м.* Насѣк. Melolontha vulgaris, майскій жукъ. Вх. Пч. II. 27.

Бомбовка, ки, *ж.* Ягоды на ботвѣ картофеля. Вх. Лем. 393.

Бомбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Бомбардировать. Шейк.

Бомбу́лька, ки, *ж.* 1)=**Бомбовка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды. (Какая)? Вх. Уг 225.

Бо́мкати, каю, еш, *гл.* Болтать, разсказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкают.* Фр. Пр. 107.

Бомок, мка, *м.* 1) Слѣпень бычачій, Tabanus bovinus. Вх. Пч. I. 7. 2) **Бомки би́ти, стріля́ти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверхъ; въ переносномъ значеніи: ничего не дѣлать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бо́мка люде пустили за вас.** Распустили о васъ слухъ. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьоєш бомки?** Зачѣмъ ты врешь, обманываешь? Фр. Пр. 107.

Бондаре́нко, ка, *м.* Сынъ бочара.

Бондаре́нчиха, хи, *ж.* Жена сына бочара.

Бондаре́ць, рця́, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Бонда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Бондари́сько, ка, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Бондари́ха, хи, *ж.=***Бондарка.**

Бондари́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Бондарі́вна, ни, *ж.* Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. V. 428.

Бонда́рка, ки, *ж.* Жена бочара. *А старая да бондарка в шинку загуляла.* Грин. III. 615.

Бонда́рня, ні, *ж.* Бочарня, мастерская бочара.

Бонда́рство, ва, *с.* Бочарное ремесло.

Бо́ндарський, а, е. Бочарскій.

Бондарча́, ча́ти, бондарченя́, ня́ти, *с.* Ребенокъ бочара. Ум. **Бондарченятко, бондарчатко.**

Бондарчу́к, ка́, *м.* Подмастерій бочара.

Бо́ндарь, ря, *м.* Бочаръ. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер набивати—будеш панувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондарець, бондарик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: „ой бондаре, бондарику,—набий мені бочку“.* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондарисько, бондарище, бондарюга.**

Бондарюва́ння, ня, *с.* Занятіе бочарствомъ.

Бондарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься бочарствомъ.

Бондарю́га, ги, *м.* Ув. отъ бондарь. Левиц. „Голодному і оп. м'ясо“, 26.

Боднаря́, ря́ти, *с.*=**Бондарча.**

Бонто́жок, жка, *м.* Часть одежды (какая?) *А на моїй дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Бонюх, ха́, *м.* Навозный жукъ Фр. Пр. 107.

Боня́к, ка́, *м.* Раст. Tagetes patula. Вх. Пч. II. 36.

Бор, ру, *м.* Раст. а) Setaria viridis Beauv. ЗЮЗО. I. 136. б)—зілля. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127.

Бо́ра, ри, бо́рва, ви, *ж.*=**Борвій.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Борві́й, вія, *м.* Сильный вѣтеръ, буря, ураганъ. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо. (4-те вид.), 91.

Борг, гу, *м.* Кредитъ, долгъ. *Борг умер, зачекай не жиє: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Борго́м.** Въ долгъ. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг бра́ти=На́бір брати.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньку брати.* Гол. III. 212.

Боргови́й, а́, е́. Взятый въ долгъ. *У мене борговий один віл був,—тільки недавно виплатив.* Славянос. у. Ум. **Борговенький.** *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговеньких.* Чуб. V. 1048.

Боргува́ти, гу́ю, еш, *гл.* 1) Давать въ долгъ; кредитовать. К. ЦН. 219. *Як станеш усім боргувати, то прийдеться без сорочки ходити.* Ном. № 10617. *Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує.* Чуб. V. 1094. 2) Брать въ долгъ. *Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку.* Грин. III. 575.

Бордю́г, га́ и бордю́х, ха́, *м.* 1) Кожа, снятая цѣлою съ козы (или теленка), выдѣланная, завязанная въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ были ноги и хвостъ, а въ томъ мѣстѣ, гдѣ была голова, стягиваемая ремешкомъ,—служитъ какъ мѣшокъ. *Бордюх повний муки.* Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдюг.** *Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру.* Гн. II. 222. 2)=**Кендюх.** 3) Мочевой пузырь у животныхъ. Каменец. у.

Боре́ць, рця́, *м.* 1) Борецъ, ратоборецъ. *Ходіте биться чи бороться! бо я борець.* Шевч. 2) Aconitum Napellus L. ЗЮЗО. I. 109.

Боре́цький, а, е. Принадлежащій борцу. *Ми борецького роду.* Г. Барв. 420.

Боржі́й, *нар.* Скорѣе. *Коби боржій трава росла.* Гол. IV. 494. *Давай мені боржій коня.* К. ЧР. 352. *Він потяг боржій на базар.* Федьк.

Бо́рзий, а, е. Быстрый, скорый. *Та як же ти найшов мені ба такій лік борзий.* Гол. II. 470. Ум. **Борзе́нький.**

Борзи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Торопить. Бѣл.-Нос.

Борзи́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Торопиться. *Не борзися, з повагом.* Бѣл.-Нос.

Бо́рзо, *нар.* Скоро, быстро. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. *Не так то борзо діялося, як кажеся.* Гн. II. 29. *Борзо йди,—біду найдеш, помалу йди,—біда тебе найде.* Фр. Пр. 107. Ум. **Борзенько.** Гн. II. 91. *Ой підемо до вінчаня борзенько.* Гол. IV. 300.

Бори́вітер, тра, *м.* Пустельга, Falco tinunculus. Вх. Пч II. 10.

Бори́кати, 1) **каю, еш,** *гл.* Рыть рогами. *Сам бик землю борикає і на себе кидає.* Фр. Пр. 28. *Киртиця борикат землю.* Вх. Лем. 393. 2) **чу, чеш,** *гл.* Мычать. *Ходить волик понад Дунай, сумненько боріче.* Лукаш. 140.

Борі́г, рога, *м.*=**Оборіг.** *В тебе воли як стодоли, а корови як бороги.* Гол. IV. 552.

Борідка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **борода**. Левиц. Пов. 179. *Його брівоньки — так, як шнурочок, його борідка—золотенькая.* Чуб. Ш. 208. *Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, замекав, заскакав.* Греб. 362. 2) Нижняя или задняя часть лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ногѣ лошади. *В пісок ногами по борідки вривея (кінь).* К. МХ. 24. 4)=**Бородиця 4**. Гол. Од. 36. 5)—**царська**. Раст. Mirabilis jalapa L. Анн. 217. *Од причілка цвів кущ панської рожі, цвіли всякі квітки—й гвоздики, й чорнобривці, й царська борідка, й кручені паничі.* Левиц. V. 23.

Борідонька, борідочка, ки, *ж.* Ум. отъ **борода**.

Борікати, каю, еш, *гл.* Бодать. *Борікає рогами.* О. 1861. I. 94.

Борікатися, каюся, ешся, *гл.* Бороться. *Лучче з медведем борікаться, ніж з паномъ рахуваться.* Ном. № 1207.

Борінка, ки, *ж.* Ум. отъ **борона**.

Борінний, а е. Относящійся къ боронѣ. **Залізо борінне.** Желѣзо употребляемое для зубьевъ бороны. Вас. 198.

Борінник, ка, *м.* Работникъ при боронѣ. НВолын. у.

Боркання, ня, *с.* 1) Подрѣзываніе крыльевъ (у птицъ). 2) Усмиреніе, прибираніе къ рукамъ кого.

Боркати, каю, еш, *гл.* 1) Подрѣзывать крылья (птицамъ). 2) Смирять кого, прибирать къ рукамъ.

Борконь, ня, Раст. Melilotus officinalis. Лв. 100.

Борконати, кочу, чеш, *гл.*=**Буркотати**.

Борнотун, на, *м.*=**Буркотун**.

Борлак, ка, *м.* Адамово яблоко, larynx Вх. Зн. 4.

Борланка, ки, *ж.*=**Борлак**. Вх. Зн. 4.

Бормотати, чу, чеш, *гл.* и пр.=**Бурмотати** и пр.

Бормотіти, чу, тиш, *гл.* О евреяхъ: то-же, что и **джерготати**. *Жиди бормотіли.* Рудан. I. 56.

Борня, ні, *ж.* Борьба. Левч. 6.

Боровий, а, е. Боровой. *Ой сосно, сосно борова.* Грин. Ш. 473. *Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка.* Чуб. V. 484. 2) ? *Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова.* Грин. Ш. 389. *Житечко цвіте боровим цвітом.* Грин. Ш. 13.

Боровик, ка, *м.* 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Бѣлый грибъ, Boletus edulis. ЗЮЗО. I. 114. *Як загадав боровик, на всі гриби полковник.* Чуб. V. 1183. б) Daphne cneorum L. ЗЮЗО. I. 121. в) Chimaphila umbellata Nutt. Анн. 95. г) Pyrola minor L. ЗЮЗО. I. 133. Ум. **Боровичок**.

Боровина, ни, *ж.*=**Бір**. *Ой бором, бором, боровиною, ой хто ж то їде вечориною?* Чуб. IV. 596.

Боровиця, ці, *ж.* 1) Черника, vaccinium myrtillus. 2)=**Боровина**. Чуб. IV. 389

Боровичний, а, е. Черничный.

Боровичок, чка *м.* Ум. отъ **боровик**.

Боровниця, ці, *ж.*=**Боровиця**. Вх. Уг. 228.

Борода, ди, *ж.* 1) Борода. *Ой не піду за старого — бородою коле.* Чуб. V. 490. **Задер бороду.** Грубо: умеръ. Фр. Пр. 109. 2) Подбородокъ, нижняя челюсть. 3) **Лядська борода.** Трава, которую не можетъ захватить коса. 4) **Спасова борода.** Кустъ ржи, оставляемый на нивѣ въ концѣ жатвы. 5) **Борода лісова.** Раст. Usnea barbata. ЗЮЗО. I. 140. 6)—**чортова** Vincetoxicum officinale L. Mœnch. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Борідка, борідонька, борідочка.** Мил. 106.

Бородавка, ки, *ж.* 1) Бородавка. *Ніс.... з чорною бородавкою на кінці.* Мир. Пов. II. 46. 2) Слѣдъ отпавшаго листа на стеблѣ. Шух. I. 19. Ум. **Бородавочка**.

Бородавканя, ні, *ж.*=**Ропавка**. Желех.

Бородавник, ка, *м.* Раст.: а) Clematis Vitalba L. ЗЮЗО. I. 119. б) Psilonema calycinum. ЗЮЗО. I. 133. в) Scleranthus annuus. Вх. Пч. I. 12.

Бородавочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бородавка**.

Бородай, дая, *м.*=**Бородань**. Вх. Зн. 4.

Бородань, ня, *м.* Бородачъ. Міус. окр.

Бородатий, а, е 1) Бородатый. *Максим старий бородатий вийшов з хати.* Чуб. Ш. 342. 2 — **та трава**. Раст. Andropogon ischaemum L. ЗЮЗО. I. 111.

Бородиця, ці, *ж.* То-же, что и **богородиця**, капюшонъ, пришитый къ верхней одеждѣ. Гол. Од. 36.

Боруздити, джу, диш, *гл.*—**кому** що. Дѣлать кому на перекоръ, мѣшать кому. Фр. Пр. 109.

Боровенний, а, е.—**віл**. Быкъ, во время паханія ходящій съ правой стороны, т. е. по бороздѣ. Ном. № 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої пари борозенного та дійну корову з телям.* Кв.

Боровенька, ки, *ж.* Ум. отъ **борозна**.

Борозка, ки, *ж.* Ум. отъ **борозна**.

Борозна́, **ни́**, *ж.* Борозда. Чуб. V. 341. *Старий віл борозни не псує.* Посл. Ум. **Борозенька**. Грин. Ш. 660, **борозно́нька**, **борозка**. *А я жита не жала, в борозноньці лежала.* Гол. І. 311. *Ти будеш, молода дівчино, жито зажинати, я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Воро́зний, **а**, **е**=**Борозенний**. КС. 1898. VII. 44. *Запріг хлопець п'ять волів,—нема шостого коліщенного, борозного.* Рудч. Ск. І. 182.

Борозни́стий, **а**, **е**. Дѣлающій большую борозду (о плугѣ). Черк. у.

Борознува́ти, **ну́ю**, **еш**, *гл.* Бороновать. *Сем синов оре, сем борознує.* Чуб. V. 821.

Борознюк, **ка́**, *м.*=**Боровняк**. Желех.

Борозня́к, **ка́**, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Пч. І. 7.

Боро́ло, **ла**, *с.* Разсѣлина въ скалѣ, ущелье. Вх. Зн. 20.

Боро́на, **ни**, *ж.* Защита.

Борона́, **ни́**, *ж.* 1) Борона. Части ея: деревянные **валки́**, въ которые вставлены зубья; каждый **вало́к** обоими концами укрѣпленъ въ двухъ **глицях**. Чуб. VII. 401. Части гуцульской бороны: *Борона має два довші крайні і два коротші середущі* **хребе́тники**; *впоперек* **хребетників** *переходить шість тонших* **е́стиків**; *там, де естики перехрещуються з хребетниками, задовбані через них обох зелізні* **чопи**. Шух. І. 165. **Під бо́рону сі́яти**. Сѣять по жнивью безъ вспашки, задѣлывая только бороной. Вас. 196. **Бо́рону затіга́ти за ким**. Подольщаться къ кому. Фр. Пр. 109. Ум. **Борі́нка**, **борі́ночка**.

Бороне́ння, **ня**, *с.* 1) Защита. 2) Запрещеніе. 3) Обработка бороною.

Боро́нець, **нця**, *м.* Защитникъ.

Борони́ти, **ню́**, **ниш**, *гл.* 1) Оборонять, защищать; хранить. К. ЧР. 358. *В морі не втопила, од смерти боронила.* Макс. (1849) 51. *Предки наші славні боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти.* Ном. № 152. 2) Запрещать. *Оженися, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гості милі, не бороньте того.* Грин. Ш. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кіньми боронить.* Чуб. V. 199.

Борони́тися, **ню́ся**, **нишся**, *гл.* Защищаться. *Узявся я і буду боронитись, бо всякий день творив я Божу правду.* К. Іов. 57.

Боро́ння, **ня**, *с.* Борьба. *„Давай боротись!“....—К нечистому з боронням!—важко дишучи каже запорожець.* К. ЧР. 168.

Боронува́ти, **ну́ю**, **еш**, *гл.*=**Боронити 3**. *Старими жидами орав, а жидівками боронував.* АД. II. 28.

Боросква́, **ви́**, *ж.* Абрикосъ. Угор.

Боро́статися, **таюся**, **ешся**, *гл.* Возиться въ грязи, силиться выбраться изъ грязи. *Загруз бідолага, боростається собі в грязі.* О. 1861. XI. 2.

Боро́тати, **таю**, **еш**, *гл.* 1) Очищать отъ шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать съ толку? *Ви мене заборо́таєте, як от будете хапати та́ з одного, та́ з другого боку! Вас багато, а я один,—де ж мені вас усіх поділити?—Та ви сами себе боротаєте.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Боротта́, **тя**, *с.* Борьба. *З боротття руки повибивав.*

Боро́ти, **рю́**, **реш**, *гл.* Бороть, одолѣвать. *О Боже мій несконченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Боро́тися, **рю́ся**, **решся**, *гл.* Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем.* Котл. Ен.

Боротьба́, **бі́**, *ж.* Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами.* Левиц. Пов. 22. *Бувши в смертній боротьбі, молився.* Єв. Л. XXII. 44.

Боро́чок, **чка**, *м.* Ум. отъ бір.

Боро́шенний, **а**, **е**. Мучной. Левч. 72. *Борошенна комора.*

Боро́шенце, **ця**, *с.* Ум. отъ борошно.

Борошни́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Борошни́тися, **ню́ся**, **ни́шся**, *гл.* Пачкаться въ муку.

Бо́рошно, **на**, *с.* 1) Мука. *Де борошно, там і порошно.* Ном. № 9875. 2) Окисленный свинецъ въ видѣ порошка. Вас. 183. Ум. **Борошенце**. Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмітай у засіці борошенця та спечи мені колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Борошня́ний, **а**, **е**=**Борошенний**.

Борс, **су**=**Ворть?** *А мої сини у чистому полі, борси борсають, рої збірають.* Грин. Ш. 9.

Бо́рсання, **ня**, *с.* Метаніе въ разныя стороны.

Борса́ти, **са́ю**, **еш**, *гл.* ? См. **Борс**.

Бо́рсатися, **саюся**, **ешся**, *гл.* Метаться въ разныя стороны, возиться, барахтаться. *Пручався, борсався, дріжав.* Мкр. Г. 21. *Зашелестіло жито, заколихалося, немов,*

у йому щось борсалось, билось. Мир. ХРВ. 6.

Вóрсук, ка, *м.* Барсукъ.

Вóрсуків, кова, ве=Ворсучий. *Борсукове сало.* ЕЗ. V. 171.

Вóрсучий, а, е. Барсучій. *Собаки мабуть натрапили на борсучий слід.* Стор. МПр. 112.

Вóрсюк, ка, *м.*=**Ворсук.** Вх. Пч. II. 6.

Борт, та, *м.*=**Ворть.** Вх. Зн. 4.

Вортáвий, а, е. О деревѣ: трухлый въ срединѣ. Шух. I. 88, 178.

Вортак, ка, *м.* Болванъ, певтюхъ, остолопъ. Вх. Лем. 393.

Вóртник, кв, *м.* Бортникъ, пчеловодъ. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Вортняк, кá, *м.* Эпитетъ медвѣдя. *Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк.* Стор. М. Пр. 109.

Вортýля, лі, *ж.* Глупая женщина. Вх. Лем. 394.

Ворть, тя, *м.* Борть, улей въ деревѣ. Чуб. III. 392.

Вортяний, á, é. Имѣющій борть (о деревѣ). К. (Желех.).

Вортявúк, кá, *м.*=**Вортник.**

Вóрух, ха, *м.* 1) Еврейское имя Борухъ. 2) **Бóрухи справляти, відмовляти, співати.** Молиться (о евреяхъ). Рудан. I. 47. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157.

Ворушкáтися, кáюся, ешся, *гл.* Барахтаться. бороться. *Сичі.... борушкаються вдвох, а опісля й покотються аж додолу.* Грин. I. 255. *Підуть борушкаться по вгороду.* Верхнеднѣпр. у.

Вóрше, *нар.*=**Воржій.** *Хто борше насипле, той борше змеле.* Ном. № 7194.

Ворш́евка, ки, *ж.* Раст. Conium maculatum. Шух, I. 21.

Ворщ, щý, *м.* 1) Борщъ. *Наша пані чорнобрива, борщу-каші наварили.* Чуб. III. 247. 2) Квасъ изъ бураковъ, изъ котораго приготовляютъ борщъ. О. 1862. IV. 32. МУЕ. I. 100. 3) Раст. а) Chaerophyllum aromatum. ЗЮЗО. I. б) Heracleum sibiricum L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Борщівник.** Ум. **Бóрщик, бóрщичок.** *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе кохала, в червонім борщику вмивала.* Грин. III. 509. Ув. **Борщúсько, борщúще.** *Отам, каже, борщисько стоїть враніший під опічком.* Чуб. II. 383.

Ворщéвий, а, е. Относящійся къ борщу.

Вóрщик, ку, бóрщичок, чку, *м.* Ум. отъ борщ.

Ворщівний, á, é. 1)=**Ворщевий.** 2) Любитель борща. *Який бо ти борщівний.*

Ворщівник, кá, *м.* 1) Раст. а) Anthriscus sylvestris Hoffm. ЗЮЗО. I. 111. б) Heracleum sibiricum L. **Анн.** 165. См. **Борщ.** 2) Горшокъ, въ которомъ варятъ борщъ. 3) Любитель борща. Ум. **Борщівничóк.**

Ворщівниця, ці, *ж.* 1) Торговка, продающая борщъ. 2) Любительница борща. Ум. **Борщівнúчка.**

Ворщівнúчити, чу, чиш, *гл.* Торговать борщемъ.

Ворщівнúчка, ки, *ж.* Ум. отъ **борщівниця.**

Ворщівничóк, чкá, *м.* Ум. отъ **борщівник.**

Ворщовúй, а, е=Ворщевий.

Ворщувáти, щýю, еш, *гл.* Ѣсть борщъ. *Будем борщувати, коли дали борщу.* Зміев. у.

Ворюкáтися, кáюся, ешся, *гл.*=**Ворікатися.** *Годі вам борюкатися, схаменіться.* Полт.

Восакá, *нар.* Босикомъ. *Як ось летить школяр один—невеличкий, обдертий і босака.* Св. Л. 139. **Босакá вчúстити, втяти.** Побѣжать босикомъ. Ум. **Босачкá.**

Восéм. Употребл. въ тавтологическомъ выраженіи: **Босéм босíсінький.** Совершенно босой. *Там такий: голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Вóсий, а, е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі сліди знати.* Ном. № 1183. 2) Неподкованный, неокованный. *Босі коні.* Фр. Пр. 112. *Босі колеса.* Каменец. у. *Босий віз.* Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в похoд рихтує, а босими возами загороде тіснину в нетрах.* К. ЦН. 242. 3) О собакѣ: темной шерсти съ бѣлыми лапами. Вх. Зн. 68. Мнж. 85. О быкѣ: съ бѣлыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) **Чоловік з бóсою губóю.** Человѣкъ безъ усовъ. Ейскъ. Ум. **Босéнький, босéсенький.** *Ніжки босенькі мерзнуть.* Морд. Пл. 91.

Восúни, сúн, *ж. мн.* 1) Еврейскій праздникъ: Судный день, когда евреи ходятъ только въ чулкахъ. Шейк. *Жидівські босини.* 2) Трауръ у евреевъ, когда они, послѣ похоронъ, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Босúни справляти.** Шутливо: быть безъ обуви, ходить босикомъ. Ном. № 11234.

Восісінький, а, е. Совершенно босой. *Там такий голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Восі́ти, сі́ю, еш, *гл.* Дѣлаться босымъ.

Во́ска, ки, *ж.* Проститутка. Полт.

Воско́, ка́, *м.* Собака съ бѣлыми ногами (до колѣнъ). *Боско через увесь вік босий бігає.* Ном. № 11231.

Во́со, *нар.* Босыми ногами. Чуб. IV. 225. *Ходить босо.* ЕЗ. V. 179. Ум. **Босе́нько.** *Бігай босенько, — тепер тепло.* Полт.

Восо́ніж, *нар.* Босыми ногами, босикомъ. *Бігли босоніж дівчата.* К. Чр. 41.

Босоні́жка, ки, *ж.* Босоножка. *Білявенька, русявенька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася.* МВ. Ш. 135.

Восо́ніч, *нар.*=**Босоніж.** *Позичка бо соніч ходить.* Ном. № 10618.

Восоно́гий, а, е. Босоногій. *Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі.* Котл. Ен.

Восо́рка, ки, *ж.* 1)=**Восорканя.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Восорка́ня, ні, *ж.* 1) Вѣдьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2)=**Ропавка.** Желех.

Восорку́н, ва, *м.* Упырь. Желех.

Вости́, боду, деш, *гл.* Бодать. Угор. *Бик боде.* Вх. Лем. 394.

Босува́ти, су́ю, еш, *гл.* Ходить босикомъ. *Що се ти босуєш?* Лохв. у.

Ботя́жник, ка, *м.* Родъ растенія. Вх. Уг. 228.

Вося́к, ка́, *м.* Босякъ, оборванецъ, безпріютный пролетарій. *Сам став за босяка на поденну.* Грин. II. 258. *У якономії усяка наволоч і босяки бувають.* Г. Барв. 511.

Вося́тник, ка, *м.* Родъ растенія. Желех.

Вот, та́, *м.* Сапогъ съ короткимъ голенищемъ. *Боти сап'янові несе, на його козацькі ноги надіє* ЗОЮР. I. 207. *Та на козаку боти, та на козаку нові та німецької роботи.* Грин. Ш. 286. Ум. **Бо́тик.**

Вотви́на, ни, *ж.* Свекловичные листья. *Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину.* Нп. *Нарвала ботвини свині.* Черниг. у.

Вото́й, те́ю, *м.*=**Отара.** Шух. I. 195, 198. *Цілий ботей овець іде за двома вівчарами.* Шух. I. 210.

Вотеле́в, ва, *м.* Мутовка для пахтанья масла; состоитъ изъ ручки (**державно**), на концѣ которой прикрѣплены накрестъ двѣ пары брусочковъ (**крила**), сквозь концы которыхъ проходитъ два кольца, свитыя изъ тонкаго корня **смерени** (**роскрутці**). Шух. I. 214, 141, 106.

Во́ти, *мн.* (ед. ч. бота?) Дубовыя доски для лодокъ. Браун. 19.

Во́тик, ка, *м.* 1) Ум отъ бот. 2) Башмакъ, ботинокъ. **Бо́тики з очи́ма.** Башмаки съ металлическими пистонами для снурковъ. Вас. 162.

Вото́к, тка́, *м.* Ботинокъ, полусапожекъ. *На тім паняті (дівчині) рудая сукня, на ножейках ма'т шнуровані бітки.* АД. I. 43.

Вотю́к, ка́, *м.* Стволъ дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. *Ялиця стогне й шелестить.... „Мене підтяли й ботюка до трачки покотили".* Млак. 108.

Во́тя, ті, *ж.* Кокора въ срединѣ лодки, полуободъ, поперечный выгнутый деревянный брусокъ, къ которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мвж. 179.

Во́хало, ла и пр.=**Бухало** и пр.

Вохон, на, бохуне́ць, нця, *м.* и пр.= **Бухан, буханець.** *Хліба бохунець.* Рудан. I. 67.

Воцю́н, боця́н, на, *м.* Аистъ, Ciconia.

Боча́лка, ки, *ж.* Небольшой боченокъ. *Де там барилко, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе.* Брацл. у.

Вочане́ць, нця́, боча́нин, на, *м.* (мн. **боча́не**). Житель противоположнаго берега рѣки.

Боча́стий, а, е. Толстобокій *Сиві воли поздихають і бочасті корови.* Гол. I. 314.

Во́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Во́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бочка.**

Воче́чок, чка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Бочи́стий, а, е=**Бочастий.** Коципинскій, I. 23.

Бочи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Сбочивать, ѣхать въ сторону. Шейк. 2) Смотрѣть въ сторону.

Бочи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Косо, непріязненно смотрѣть, сердиться. Вх. Зн. 18. *Бочит сі на мене, як бим му маму зарізав.* Фр. Пр. 112.

Бочи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **бік.** *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. Ш. 327.

Бочі́й, чія́, *м.*=**Вокшій.** Желех.

Бо́чка, ки, *ж.* 1) Бочка. Шух. I. 250. *Горілочки бочка.* Чуб. Ш. 243. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. Ум. **Бо́чечка.** Чуб. Ш. 456.

Бочкови́й, а, е. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Бочкори, (**рів?** *м.*) *мн.* Родъ кожаной

обуви, то же, что и постоли. Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкува́тий, а, е. Бочкообразный.

Бочку́р, ра́, *м.*=**Очкур.** Kolb. I. 35.

Бочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ бік. 2) мн. **Бочки́.** Стѣнки лагунки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочо́нок, нка, *м.*=**Варило.**

Бочу́ля, лі, *ж.* 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова съ бѣлыми боками. Желех. Ум. **Бочу́лочка.** *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свойого дому.* Чуб. V. 1088.

Боюн, на́, *м.* Трусъ. К. ПС. 66.

Боягу́з, за, *м.*=**Боюн.** Св. Л. 219. *Ой ти, боягузе! своєї тіни боїшся.* Фр. Пр. 113.

Боязки́й и **боязьки́й, а́, е́.** Боязливый, робкій. *Замучена молодиця, печаловита, боязка.* МВ. I. 49. Ум. **Боязке́нький.**

Бо́язко и **бо́язько,** *нар.* 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько мені, бо тоді вони мене всі покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усі боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Боязке́нько, боязьке́нько.**

Боязли́вий, боязни́й, а́, е́=**Боязкий.** К. МХ. 17.

Боязли́во, бо́язно, *нар.*=**Боязко.** *Так мені чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. I. 17. *І сторож боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

Боязьки́й, бо́язько. См. **Боязкий, боязко.**

Боя́рий, а, е=**Боярський.** *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої чести не знають.* Грин. Ш. 550.

Боя́рин, на, *м.* 1) Бояринъ. 2) Шаферъ (на свадьбѣ). МУЕ. I. 123. 3) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Боя́ронько, боя́рочко.** Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що короткі та подарочки.* Мил. Св. 39.

Бояринува́ння, ня, *с.* Шаферство.

Бояринува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Быть шаферомъ.

Боя́ронько, боя́рочко, ка, *с.* Ум. отъ боярин.

Боя́рство, ва, *с.* Боярство, бояре. Греб. 328.

Боя́рський, а, е. 1) Боярскій. 2) Шаферскій. *Бере старший боярин боярські шапки і несе їх у хату.* МУЕ. I. 123.

Боя́рчик, ка, *м.*=**Боярин 2.** *Буває два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься „писарь", що записує кватеру для молодого. На другий день, у неділю, як їдуть до шлюбу, він буває хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Бо́ясть, ти, *ж.* Боязнь. Левч. 6.

Боя́тися, бо́юся, їшся, *гл.* Бояться. *Вовка боятися, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідіть, душі, та й боя́їтеся* (вм. бійтеся). Грин. Ш. 147.

Бра=**Бра́те.** *Сокращ. зват. пад.* отъ брат. *Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу.... що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Бра́вий, а, е. Хорошій, красивый. *Жив там веселий бравий чоловік.* МВ. (О. 1862. I. 93). *Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка.* Балл. 94. Ум. **Браве́нький, браве́сенький.** *Писарець маленький, на личку бравенький.* Нп.

Бра́во, *нар.* Хорошо, красиво. *Казав москаль „право", та й збрехав браво.* Посл. Ум. **Браве́нько, браве́сенько.**

Бра́га, ги, *ж.* 1) Брага, родъ напитка (изъ просянаго солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. *Лемішку і куліш глитали і брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. I. 11. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19. 2) Брага, спущенный заторъ,—имъ кормятъ скотъ. *Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли.* Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бра́жка.** АД. II. 33, **бражечка.** *А що їли?—Кашку. А що пили?—Бражку.* Чуб. Ш. 106. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пить буду, молодая?* Чуб. V. 51.

Брагова́р, ра, *м.* Заторный чанъ. Шейк.

Бра́жечка, бра́жка, ки, *ж.* Ум. отъ брага.

Бражни́й, а, е. Откормленный брагой. *Бражна корова.* НВолын. у.

Бра́жник, ка, *м.* 1) Чанъ для браги. 2) Продавецъ браги.

Бра́жниця, ці, *ж.* Продавщица браги.

Бражу́ха, хи, *ж.*=**Брага.** *Насіяла гречухи, наробила бражухи.* Чуб. V. 1136.

Бразилі́я, лії, *ж.* Родъ цвѣтка. См. Бразолі. *По під гору високую росте бразилія.* Гол. II. 734.

Бразолі́йний, а, е. Имѣющій цвѣтъ синяго сандала или окрашенный синимъ сандаломъ. *Крашанки бразолійні.* Сим. 283.

Бразолі́йник, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варятъ сандалъ.

Бразолі́я, лі́ї, *ж.* Темносиній сандалъ, древесина дерева Caesalpinia brasiliensis. МУЕ. I. 175.

Бразо́ля, лі, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразилія.** *Дівчата.... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії.* К. ДС. 24.

Брай, брая, *м.* Инструментъ, которымъ бьютъ *бриндзу* при ея приготовленіи: толстый буковый колъ, съ одного конца цилиндрическій, а съ другого четырехгранный, съ зарубками на граняхъ. Шух. I. 214.

Брак, ку, *м.* 1) Бракъ, негодное. *Сам брак ми (=мі) лишили.* Фр. Пр. 116. 2) Недостатокъ, неимѣніе. *Купив би всього, та брак грошей.*

Бра́кнути, не, *гл. безл.* Недоставать. *Бракне копійки.*

Бракува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Пренебрегать, отбрасывать. *Єден бракує, другий пакує.* Фр. Пр. 116. 2) безл. Недоставать. *Коли у тебе бракує того насіння, позич його.* Стор. МПр. 24. *Чого вам бракує, то си докупіт.* Фр. Пр. 116.

Бра́льниця, ці, *ж.*=**Браля.** Желех.

Бра́ля, лі, *ж.* Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Брам, му, *м.* Узкія полоски смушекъ, мѣха для обшивки краевъ тулуповъ, шубъ. Харьк. г.

Бра́ма, ми, *ж.* 1) Ворота. Мет. 407. *А в нашім двору гірше як в неволі, вийди за браму, наплачся доволі.* Чуб. V. 344. *Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в вічі її не побачиш.* МВ. I. 71. 2) „Опушка изъ сафьяна, плиса (вольвета) или смушка“. Вас. 155. См. **Брам.** Ум. **Бра́мка, бра́мочка.** Чуб. V. 896.

Бра́мний, а, е. 1) Относящійся къ воротамъ. 2) какъ сущ. Привратникъ. Желех.

Бра́мурний, а, е.—ка́мінь. Азотная окись кобальта. Вас. 182.

Бра́ндвя, зі, *ж.*=**Вур'ян.** Вх. Лем. 394.

Бранду́ші, шів, *м. мн.* Раст. родъ подснѣжниковъ. Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. I. 120.

Бранду́шки, шок, *ж., мн.* Раст. а)=**Брандуші.** ЗЮЗО. I. 120. б)—**білі.** Ornitogalum umbellatum L. ЗЮЗО. I. 130.

Бра́нець, нця, *м.* 1) Плѣнникъ, военноплѣнный. 2) Рекрутъ. Желех. *Бранець на стойці.* Федьк. III. 45. 3) Нанятый человѣкъ для выдергиванія конопли; чаще во мн. ч. **Бранці.** Волч. у.

Бра́нка, ки, *ж.* 1) Плѣнница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка.* ЗОЮР. I. 210. 2) Наборъ (рекрутовъ). *Я пішов до бранки, та не здавсі.* Шух. I. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде.* Гол. I. 139. 3) Родъ рыбы: Barbus fluviatilis. Вх. Лем. 394. Ум. **Бра́ночка.**

Бра́ння́, ня, *с.* 1) Бранье, дѣйствіе берущаго. *Браньом не збіднієш.* Фр. Пр. 116. *Солодше брані, як давані.* Фр. Пр. 116. 2) Выдергиваніе, вырываніе льна (при уборкѣ). *З ким мені льон брати?... а з свекорком брання—тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Бра́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **бранка.**

Брань, ні, *ж.* Извѣстно только изъ анекдота о лѣнивой женщинѣ. *„Шо ти, жінко, робиш, шо роботи твоєї не видно?“—Та шо роблю? я—каже,—чоловіче, брань беру.—А він то й дума: „шо ж то таке: брань беру?“ Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напрягла ороху, прослала ряднину, насипала туди ороху; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть....* Грин. II. 163.

Брат, та, *м.* 1) Братъ. *Нема.... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів—пани, на Мо́скві—реб'ята, а у нас—брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращенія къ мужчинѣ-пріятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2)—**у пе́рших.** Двоюродный братъ. 3)—**у дру́гих.** Троюродный братъ. 4)—**чопови́й.** Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Ста́рший брат.** Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Моло́дший брат.** Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. Ум. **Бра́тець, бра́тік, бра́тічок, браткó, братóк, братóчок, бра́тонько, бра́течко, брату́ньо, брату́сь, брату́сик.** *Ой приїхав братець до сестриці в гості.* Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця.** *Хваліте, крикнув, братця, Бога.* Котл. Ен. Очень любимо въ употребленіи нѣжно-ласкательное **бра́тік, бра́тічок.** Особенно любятъ употребленіе его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тиміш зібрав парубків: „Братіки мої, товариші милі, поможіть мені!“* МВ. I. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу: братіка рідного.* Чуб. III. 207. *Мій ба-*

течку, мій братіку, хоч ти не цурайся! Шевч. 86. *Се ж мій братічок рідненсенький!* МВ. І. 30. *Братічок помре,—я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав.* Чуб. Ш. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра.** Раст. Melampyrum nemorosum L. Вх. Пч. І. 11. 8) **Брат-сестриця.** Раст. Melampyrum arvense L. Шух. І. 21. 9) **Три брáти.** Раст. а) Euphrasia lutea L. Шейк. б) Trifolium medium L. Шейк.

Братáн, на, *м.*=**Братанич.** Желех.

Братáнець, нця, *м.*=**Братанич.** Желех.

Братáнич, ча, *м.* Племянникъ (сынъ брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у. Каменец. у. Опат. 24. Ум. **Братáнчик.**

Братáниця, ці, *ж.*=**Братанка.** Желех.

Братáничка, ки, *ж.*=**Братанка** НВолын. у.

Братáння, ня, *с.* Братанье.

Братáтися, тáюся, єшся, *гл.* Брататься, дружиться, входить въ дружбу. *При добрій годині й чужі братаються, при лихій годині й свої цураються.* О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами.* Лебед. у. *Того ж батька, такі ж діти,—жити б та брататься.* Шевч.

Братáшшя, шя, *с. соб.* Братцы. Употребл. преимуществ. какъ слово обращенія. *Якої ж вам, браташшя, заспівати?* К. Бай. 121.

Братéрній, я, є=**Братерський.** *Пийте братернюю кров.* Костом. (О. 1861. Ш. 31).

Братéрство, ва, *с.* 1) Братство, братское родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбить те гемонське братерство ляхів з козаками.* Стор. МПр. 44. 3) Соб. Братъ и его жена.

Братéрськи, *нар.* Братски, по братски. Котл. Ен.

Братéрський, а, е. Братскій. *Братерськая наша воля.* Шевч. 368. **По братéрськи.** По братски. *Жили чесно, по братерськи.* Стор. МПр. 40.

Брáтець, тця, *м.* Ум. отъ брат.

Братéцьки, *нар.*=**Братерськи.** *Вони братцьки мов жили.* Греб. 325.

Брáти, берý, бéш, *гл.* 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи.* Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе плати брати.* Мет. 101. **Бере як не своїми рукáми.** О лѣнивомъ, вяломъ работникѣ или неловкомъ. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати.* Мет. 72. **Бере як віл на роги.** Набираетъ на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собирать. *Дівчата брали гриби в лісі.* 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати.* Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали.* Грин. І. 33. **Брáти зýби.** Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознагражденіе, плату). *Нанявся до пана, бере по п'ять рублів на місяць.* Харьк. 6)—(**дівчину**). Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать въ долгъ. *Планиди ці.... беруть свій світ від сонця.* Дещо. *Бере гроші на відробіток.* **Берé на зелéний овéс.** Беретъ въ долгъ въ счетъ сомнительныхъ будущихъ благъ. Фр. Пр. 118. 8) Объ инструментѣ, орудіи: хорошо дѣйствовать, брать. *Коса тільки шелесть! шелесть! під самий корінець берв.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а лях од страху вмірає.* АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. І. 184. 9)—**басá.** Пѣть басомъ. 10)—**влíво, лíвруч.** Поворачивать влѣво, держать лѣвѣе. 11)—**город.** Брать городъ (на войнѣ). *Тоді ж ото і Очаків брали.* Шевч. 12)—**дитúну.** Принимать (объ акушеркѣ). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13)—**завúчку.** См. **Завичка.** 14)—**контрáкт.** Заключать условіе, контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15)—**ланцюгáми.** Заковывать. *Ланцюгами за поперек втроє буду тебе брати.* АД. І. 212. 16)—**за ліб, лоб.** Брать за чубъ, за вихоръ. Грин. Ш. 565. *Сіх дуків-срібляників за ліб, наче волів, із за стола вивождайте.* ЗОЮР. І. 209. 17)—**мíрку.** Снимать мѣрку. 18)—**на мýки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. Ш. 349. 19)—**на сéбе.** Надѣвать. АД. І. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20)—**на спúток.** Испытывать. 21)—**на спóвідь.** Исповѣдывать. 22)—**на ум.** Понимать, замѣчать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. І. 13. 23)—**очí.** Привлекать, притягивать, останавливать вниманіе. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Його хата сяла тільки рушниками.... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МБ. X. 3. 24)—**під глáву.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25)—**під нóги кого.** Первоначально: топтать, еап-

реносно: одолѣвать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26)—**розлу́ку.** Разлучаться, разставаться. *Треба бра́ти з миле́ньким розлуку́.* Грин. Ш. 302. 27)—**шлюб.** Вѣнчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. Ш. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Бере́ кого́ що.** а) Ему хочется чего. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87. б) **Дріжаки́ беру́ть.** Дрожитъ кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихоманці.* О. 1862. X. 12. **Жаль бере́.** Становится жаль. **Сум, журба́ бере́.** Становится грустно. **Уроки.... колючками брали.** Отъ сглаза сдѣлались колики. Мнж. 152. Прич. **Бра́ний и бра́тий.** *Де вона брана? В неньки в коморі.* АД. І. 7. *У їх невістка молода, торік брата.* Г. Барв. 51.

Вратим, ма, *м.*=**Побратим.** *Да брати ж мої, братими, горілки нап'ються.* Чуб. V. 1019.

Вратимство, ва, *с.*=**Побратимство.**

Вратина, ни, *м.*=**Вратуха.** О. 1862. VIII. 25.

Бра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.* 1) Браться; приниматься. *На Гліба-Бориса до хліба берися.* Ном. № 451. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет. 90. *Хмари беруться із землі, а більше із води.* Чуб. I. 24. **Тобі живе́ться—і на скіпку бере́ться.** Тебѣ во всемъ удача. Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходить, взбираться, взлѣзать. *Як приїду в город, то все берусь ночувати в кума.* Зміев. у. *Раденька вже, як хто навстріч мені береться.* МВ. I. 14. *Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись.* Г. Барв. 211. *Хтось за ворітьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в башті по сходах до віконця.* К. Чр. 5. *Дід, зігнувшися з холоду, береться на піч.* Г. Барв. 160. *Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить.* Г. Барв. 361. 3) Набираться. *Ой я в бору воду беру,—вода не береться.* Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. *Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки.* НВолын. у. *Мати поседіла, береться йти.* Драг. 10. *Посиділа я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходить, доходить. *До сорока год вже мені береться.* Зміев. у. *Вже до двох тисяч років береться, як вони її* (правду) *затуманюють.* К. (О. 1861. II. 229). *Бралося вже до півночі.* Мир. Пов. II. 55. *Уже й пуд обіди береться.* Чуб. II. 346. 6) Биться, драться. *Пішли ся брати на олов'яне боїще; як тот утяв Покотигорошком,—по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив,—по коліна.* Драг. 262. 7)—**в но́ги.** Убѣгать, бѣжать. *Береся в ноги і втіче.* Вх. Лем. 394. 8)—**до чо́го.** а) Браться, приниматься за что, дѣлать какое-либо дѣло. *До книжки він береться охочо.* К. (О. 1861. І. 310). *До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож.* МВ. (О. 1862. Ш. 36). Въ томъ же значеніи безъ предлога. *Воно гарненьке, не аби яке, і граматки береться.* Г. Барв. 482. б) Липнуть, приставать къ чему. *Болото береться до коліс.* Хотин. у. 9)—**з ким.** Вступить въ бракъ. *Нащо мені женитися? нащо мені братись?* Шевч. *Любилися, кохалися, чому не беремся?* Чуб. V. 97. *Коли син женцвсь козацький, доня замуж бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась.* Мкр. Н. 34. 10)—**за ко́го.** Приниматься за кого. *Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться.* Г. Барв. 273. 11)—**чим.** Превращаться во что. *Вгорі дуже холодно, як у нас зімою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом,.... береться маленькими бульбашками.* Дещо (4-те вид.), 99. 12)—**на си́лу.** Чувствовать себя въ силахъ. *Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу?* Млр. л. сб. 13) **Бере́ться сва́рка.** Происходитъ ссора. *Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів.* Шух. I. 35. 14) **Не бере́ться сон.** Не хочется спать. *Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується.* Грин. Ш. 220. 14) **Моро́з бере́ться.** Морозитъ. *Береться світом мороз.* Константиногр. у.

Вратителі, лів, *мн.* Двоюродные братья и сестры.

Вратиха, хи, *ж.*=**Вратова.** НВолын. у.

Вратища, тищ, *м. мн.* Соб. Грубо-ласкательно: братья, братцы. *Що ж, братища,—кажуть инші,—рушаймо панським добром ділитись.* К. Чр. 352.

Бра́тів, това, ве. Братовъ, принадлежащій брату. *Змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Ой заплачуть братіки*

по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла. Рудч. Чп. 170.

Братівство́, ва́, *с. соб.* Братья. Желех.

Браті́єчко, ка, *м.* Ум. отъ братій.

Браті́й, тія́, *м.*=**Брат.** Желех. Ум. **Братієчко.** Желех.

Бра́тік, ка, *м.* 1) Ум. отъ брат. 2) *мн.* Раст.: а) Melampyrum nemorosum L. Борз. у. Лв. 100. б) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141.

Бра́тічок, чка, *м.* Ум. отъ брат.

Бра́тія, тії, *ж.* Братія. *Ігумену діло, а братії зась.* Ном. № 1004.

Бра́тка, ки, *ж.* 1) Взятка (въ карточ. игрѣ). *По віщо ти зняв?—По туза.— Ну,ото й гаразд: є вже братка.* Лубен. у. 2) *мн.* Раст. Иванъ-да-Марья, Viola tricolor. Чуб. I. 82. Литин. у. Канев. у.

Братки́, кі́в, *м. мн.* Щипцы для углей.

Братко́, ка́, *м.* 1) Ум. отъ брат. Грин. Ш. 307. ЗОЮР. I. 72. *Да накажу свойму милому хоть рідним братком.* Грин. Ш. 166. Мн. ч. **Братки́** и **братко́ве** *Промовив до всіх монархів: „Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу приняти.* Гн. I. 183. 2) *мн.* **братки́.** а) Родъ хлѣбнаго печенья? *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки.... каленика.* О. 1861. Кух. XI. 27. б) Раст.=**Братік 2.** Борз. у.

Бра́тній, я, є. Братній, братнинъ. *З думки мені не йде братня біда.* МВ. *В братніх* (чоботах) *не бував, бо без пришов і халяв.* Чуб. V. 1126.

I. **Братова́, во́ї,** *ж.* Жена брата. *„Діверю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!"—Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню.* Чуб. V. 1096.

II. **Братова́, ви́,** *ж. соб.* Дружная компанія. *Братова зібралась та й гуляють.* Черк. у. *Бра́товою зібралися собі та й гуляють.* Черк. у.

Братовби́вство, ва, *с.* Братоубійство.

Братовби́йця, ці, *об.* Братоубійца.

Братовби́вчий, а, е. Братоубійственный.

Братови́зна, ни, *ж.* Наслѣдство послѣ брата.

Брато́к, тка́, *м.* 1) Ум. отъ брат. 2)—**лісовий.** Раст. Viola sylvestris Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолю́бний, а, е. Братолюбивый. *Братолюбний подвиг.* К. (О. 1862. Ш. 23).

Братолю́бність, ности, *ж.* Братолюбіе, любовь къ ближнему. *У братолюбності треба жити.* Міус. окр.

Братолю́бно, *нар.* Братолюбиво. *Людям треба жити братолюбно.* Міус. окр.

Братолю́б'я, б'я, *с.* Братолюбіе.

Бра́тонько, ка, *м.* Ум. отъ брат.

Брато́чок, чка, *м.* Ум. отъ брат.

Бра́тство, ва, *с.* 1) Братство. *Добре братство краще за багатство.* Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. *Тут ще пішов і братчиків Кирик заrодити, щоб братчики ізвелілн на братство дзвонити.* ЗОЮР. II. 90.

Бра́тський, а, е. Братскій.

Бра́ття, тя, *с. соб.* Братья. К. Псал. 77. *Браття любе, браття миле!* АД. I. 114.

Брату́га, ги, *м.*=**Братуха.** О. 1862. IV. 74.

Брату́нин, брату́син, на, не. Принадлежащій братцу.

Брату́нок, нка, *м.*=**Братанич.** Вх. Лем. 394.

Брату́ньо, ня, брату́сь, ся́, *м.* Ласк. отъ брат. *Їж, братуню, покіль сестра перед очима.* О. 1862. VIII. 17.

Брату́ха, хи, *м.* Увелич. и ласкат. отъ брат. *Був їй братуха в другихъ.* О. 1862. II. 59. *Не псуй шкури, мій братухо!* Чуб. V. 1173.

Бра́тчик, ка, *м.* 1) Братъ. *Братчику мій любий, вечеряй ти з нами.* Федьк. I. 13. *Було там багато нашого братчика.* 2) Членъ братства (церковнаго и пр.) Чуб. Ш. 28. О. 1861. XI. Св. 68. О. 1862, IX. 47. 3) Членъ **Січі.** *Понаходило таки чимало братчиків-січовиків.* Стор. МПр. 60. 4) Мн. Раст. Melampyrum nemorosum. Вх. Пч. II. 33. См. **Братік, братко, брат.** 5) **Бра́тчик і сестри́чка.** Раст. Viola tricolor. Вх. Пч. II. 37.

Бра́ха, хи, *об.* Берущій, берущая. *Будеш даха, будеш і браха.* Черниг. у.

Браца́р, ра́, *м.* Обшлагъ рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Бра́цтво, ва, *с.*=**Братство.**

Бра́цький, а, е.=**Братський.**

Бра́чка, ки, *ж.* 1) Ухватъ. Козел. у. 2) Требованіе на продуктъ, покупаніе. *Добре торгуєте грушами?—Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо,—купують мало.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Брачки́й, а, е. Любящій брать, взяточникъ. *У нас піп брачкий, за хрестини править по п'ять карбованців.* Валков. у.

Бре и **брей,** *меж.* Припѣвъ въ пѣсняхъ,

безъ особаго значенія, заимствованный изъ сербскаго языка и встрѣчающійся вмѣстѣ съ такимъ же восклицаніемъ **море**. *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре!* АД. І. 275. *Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей!* АД. І. 279.

Бреверія, риї, *ж.* Споръ, ссора. Вх. Лем. 394. **Робити бреверію=Збивати бучу.** Вх. Лем. 394.

Бревкало, ла, *с.* Обжора. Подольск. г.

Бревкання, ня, *с.* Жранье.

Бревкати, каю, еш, *гл.* Жрать. Желех.

Бревко, ка, *м.*=**Бревкало**. Подольск. г.

Бревтій, тія, *м.*=**Бревкало**.

Бредень, дня, *м.* Короткая рыболовная сѣть отъ 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Бредець, дця, *м.* Тотъ, кто бродитъ или ходитъ въ бродъ. *Наші хлопці стрельці-бредці.* Грин. Ш. 102.

Бредзолія, лії, *ж.*=**Брезолія**. МУЕ. Ш. 43.

Бредня, ні, *ж.* Бредни, враки, вздоръ. *Усе бредня, що люде кажуть.* Ном. № 5323.

Бредулець, льця, *м.* Раст. Ledum palustre L., багульникъ. Вх. Зв. 4.

Брез, *пред.* 1)=**Через**. *Ішоз єм брез сіни.* Гол. Ш. 407. 2) Безъ. Вх. Лем. 394.

Брезолія, лії, *ж.*=**Браволія**. МУЕ. І. 175.

Брезкий и **брезький, а, е,=Брезклий** 1. Мнж. 176.

Брезклий, а, е. 1) Обрюзгшій. 2) О деревѣ: сырой. Шух. І. 88.

Брезкнути, ну, неш, *гл.* Брюзгнуть.

Брезкулька, ки, *ж.* Бубенчикъ, привѣшиваемый къ ушамъ лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками.* Рудч Ск. І. 74.

Брезулець, льця, *м.*=**Бредулець**. Вх. Зн. 4.

Брейцара, ри, *ж.* «Желѣзное кольцо, которымъ прикрѣпленъ къ ґерлиґѣ барнак». Мнж. 176.

Брекекекати, каю, еш, *гл.* Квакать (о лягушкахъ). Харьк. у. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Брендуша, ші, *ж.* Раст. Crocus sativus. Шух. І. 21. См. **Бриндуша**.

Брeніти, ню, ниш, *гл.*=**Бриніти**. Гол. Ш. 313.

Бренчка, ки, *ж.* Раст. Rhinantus crista galli. Вх. Уг. 228.

Брень, *меж.*=**Бринь**.

Бренькання, ня, *с.*=**Бринькання**. Левиц. І. 267.

Бренькати, каю, еш, *гл.* 1)=**Бринькати**. Рудч. Ск. І. 18. 2)=**Брехню завдавати**. Св. Л. 288.

Бренькач, ча, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2)=Бринькач. Ум. **Бренькачик**.

Бренькіт, коту, *м.*=**Бринькання**. Желех.

Бренькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бренькати. Ном. № 9766.

Бренькотіти, кочу, тиш, *гл.*=**Бринькотіти**. *Веретено бренькотіло.* ЕЗ. V. 38.

Бреньчати, чу, чиш, *гл.*=**Бриньчати**. Левиц. Пов. 49.

Брескинка, ки, *ж.* Ум. отъ брескиня.

Брескиновий, а, е. Абрикосовый. *Цвітуть сади брескинові та виноград має.* Вінок. 114.

Брескиня, ні, *ж.* Абрикосъ, Passica vulgaris. Гол. II. 701. Ум. **Брескинка**.

Брести, бреду, деш, *гл.* 1) Переходить въ бродъ. *Брести тобі дві річеньки, а третій Дунай.* Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, бреди через воду.* Мет. 84. *Царівна пішла якось на річку купатись, та брівши у воду й не перехрестилась.* Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медленно идти. *Чужі жінки з базару йдуть, моеї немає. А ось перегодом, бреде огородом.* Чуб. V. 664.

Брестися, деться, *гл. безл.* Взбредать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться.* Ном. № 11348.

Бретванник, ка, *м.* Раст. Trollius europaeus. Лв. 102.

Бретналь, ля, *м.* 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль желѣзный, гвоздь.

Бреус, са, *м.* Человѣкъ большого роста и неуклюжій, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Брех, ху, *м.* Лай. *Тот пес має великий брех.* Вх. Лем. 394.

II. Брех! *меж.* отъ гл. брехати. *Брех стара на покуті.* Ном. № 6932.

Бреха, хи, *об.* Лгунъ, лгунья. А брехо, брехо! — говорятъ сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Брехака, ки, *об.* 1)=**Брехун, брехуха**. 2) Эпитетъ собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавущий.* К. Дз. 51. Ум. **Брехачка**.

Брехало, ла, *м.* Врунъ.

Брехання, ня, *с.* 1) Лганье. 2)=**Гавкання**.

Брехáти, шý, шеш, *гл.* 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя.* Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехаєш:** *Брешеш, дівчино, брехаєш: що-вечора на улицю махаєш:* Мил. 104. **В живі óчі брéше.** Безстыдно вретъ въ глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шие—хоч би моргнув вражий син.* МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться.* Ном. № 6947. *Бреше на всі заставки.* Посл. **Щільно брéше.** Хорошо, складно вретъ. 2)=**Гавкати.** *Собака бреше,—вітер несе.* Ном.

Брехáч, чá, *м.*=**Брехун.** Стор. МПр. 170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много.* Гол. II. 418.

Брехáчка, ки, 1) *об.* Лгунъ, лгунишка, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка.* Гол. IV. 445. *Старая собачка панськая брехачка.* Котл. Ен. VI. 16. 2) *ж.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Брехéнька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **брехня.** 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і брехеньку скласти.* Ном. № 6814.

Брéхіт, хоту, *м.* Лай. Желех. См. I. **Брех.**

Брехлúвий, а, е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ.* Котл. Ен. VI. 53. 2) Любящій лаять. *Брехливу собаку дальше чути.* Ном. № 6818.

Брехлúвість, вости, *ж.* Лживость. Желех.

Брехлúво, *нар.* Лживо.

Брéхля, лі, *ж.*=**Брехуха.** Желех.

Брехнýти, нý, нéш, *гл.* Одн. в. отъ **брехати.** 1) Соврать. *Можна і брехнути.* Котл. НП. 358. 3)=**Гавкнути.** *Телята ревнули, собаки брехнули.* ХС. II. 195.

Брехня́, ні́, *ж.* Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеш, а назад не вернешся.* Ном. № 6804. **Брехню́ точúти.** Врать. **Брехню́ завдавáти.** Обвинять во лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала.* Харьк.

Брéхтя, ті, *ж.*=**Брехуха.** *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять.* Харьк.

Брехýн, нá, *м.* Лгунъ. *Брехун бреше, а дурень віри йме.* Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки.* Ном. № 6951. **В брехуни́ поши́тися.** Сдѣлаться лгуномъ. О. 1862. X. 32. Ум. **Брехýнчик.** Ув. **Брехуня́ка** Драг. 167.

Брехунéць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **брехун.** 2) Адвокатъ (насмѣшливо). *Брехунець в судах забреше.* Щог. В. 54.

Брехунівка, ки, *ж.* Имя вымышленной деревни, въ которой будто бы живутъ одни вруны. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?*—значитъ: а вы не лжете?

Брехýнка, ки, *ж.* 1)=**Брехуха.** Желех. 2) Пучекъ волосъ и углубленіе на задней части шеи. Подольск. г. Ум. **Брехýночка.**

Брехýнчик, ка, *м.* Ум. отъ **брехун.**

Брехуня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **брехун.**

Брехýха, хи, *ж.* Лгунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху.* Нп. Ум. **Брехýшка.**

Брешкó, кá, *м.* 1) Лгунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Брид, ду и **да,** *м.* 1) Род. п.—**ду.** Гадость, мерзость. 2) Род. п.—**да.** Гадкій, безобразный человѣкъ. *Да не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Бридáк, ка, бридáль, ля, бридáс, са, *м.* Безобразный человѣкъ. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2, бридій.**

Бридéнька, ки, *ж.* Ум. отъ **бридня.**

Бри́дити, джу, диш, *гл.* 1) Внушать отвращеніе, отвращать. 2)=**Бридитися.** *Чого ти став такий вередливий? усім бридиш.* Подольск. г. *Чи ти бридиш, куме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Бри́дитися, джуся, дишся, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе, гнушаться. *Бридиться, як кіт салом.* Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились.* Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу.* Фр. Пр. 125.

Бридій, дія́, *м.*=**Брид 2.** *Та я зи цим бридієм усі* (пісні) *позабувала.* О. 1862. VI. 31.

Бридки́й, á, é. 1) Мерзкій, гадкій. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421: I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67.

Бри́дкість, кости, *ж.* 1) Мерзость, гнусность. 2) Безобразіе, дурнота.

Бри́дко, *нар.* 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Бридли́вий, а, е. Брезгливый. Левч. 6.

Бри́дно, *нар.* Противно, гадко. *Бридно тверезому межи п'яними сидіти.* Каменец. у.

Бри́днути, ну, неш, *гл.* Становиться безобразнѣе, дурнѣть.

Бридня́, ні́, *ж.*=**Вредня.** *Не що дня бридня.* Ном. № 5330. Ум. **Бридéнька.** *Курникали все пісеньок: козацьких, гарних:*

запорозьких, а які знали, то московських вигадували бриденьок. Котл. Ен. III. 6.

Бриду́ля, лі, *ж.* Безобразная женщина. Вх. Лем. 394.

Бридь, ді, *ж.*=**Брид** 1. *Там така бридь, що й плюнути не варто.* Фр. Пр. 126.

Бридя, ді, *ж.*=**Бридь.** Вх. Уг. 228.

Бри́жа, жі, *ж.* 1) преимущ. во мн. ч. **Бри́жі.** Сборки въ одеждѣ, напр. у ворота и на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 20. *У нашої баби золотії брижі.* Чуб. III. 429. *Ой на молодій Теклі високії брижі.* Гол. І. 52. **Бри́жа набіга́.** Образуется складка. **За бри́жі схопи́ти, держа́ти.** Схватить, держать сзади за шею. *Ай! скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за брижі.* Св. Л. 140. *Все держить його за брижі, аж йому в'язи затерпли.* Св. Л. 172. 2) мн. Складки на голенищѣ сапога. Вас. 161. 3) Морщина. *На виду у неї чимало брижів, але ще бадьорна.* 4) Оборочки возлѣ тонкихъ кишекъ, Mesenterium. 5) Зыбь (на водѣ). 6) Гудокъ у бумажнаго змѣя. О. 1862. VII. 75. Ум. **Бри́жка, бри́жечка,** мн. **брижени́та, брижени́тка.** *Захотіла дівча мати начепуритися, поставила-сь брижената,—ні притулитися.* Гол. І. 252.

Брижа́тий, а, е. О сапогѣ: со складками на голенищахъ. *Чоботи брижаті.* Вас. 161.

Брижена́та, ня́т, брижена́тка, ток, *с. мн.* Ум. отъ **брижі.**

Бри́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**

Бри́жик, ка, *м.* 1) Морщина, морщинка. *У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні брижики.* Мир. ХРВ. 109. 2) Неровность въ верхвей части свеклы послѣ отпавшихъ сухихъ листьевъ. Черк. у.

Бри́житися, жуся, жишся, *гл.* Морщиться, образовать складки. Борз. у.

Брижі. См. **Брижа.**

Бри́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**

Брижна́стий, а, е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.

Брижува́ти, жу́ю, еш, *гл.* Украшать сборками, складками. Вх. Лем. 394.

Брижува́тий, а, е=**Брижнастий.**

Бри́зка, ки, *ж.* Брызга. *Вода кипіла під кришкою, кидаючи бризками мені під ноги.* Левиц. І. 397. *Бризка, кинута на жарину, заскварчить і зникне.* Мир. ХРВ. 266.

Бри́зкалка, ки, *ж.* То, чѣмъ брызгають.

Бри́зкання, ня, *с.* Брызганіе.

Бри́зкати, каю, еш, *гл.* Брызгать. *Дощик бризкав.* Чуб. III. 218.

Бри́зкатися, каюся, ешся, *гл.* Брызгаться.

Бризки́на, ни, *ж.*=**Бризка.** Мнж. 176.

Бризколи́на, ни, *ж.* Evonimus verrucósus Scop. ЗЮЗО. І. 123. См. **Бруслина.**

Бри́знути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бри́зкати.** 1) Брызнуть. *Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок.* Дещо. 2) Упасть (въ воду). *Роскитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. *Бризнула невістку по зубах.* 4) **Бри́знув му в живі́ óчі.** Сказалъ ему рѣзко правду, сказалъ дерзость. Фр. Пр. 126.

Бри́знутися, нуся, нешся, *гл.* Одн. в. отъ **бри́зкатися.** 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. *Так і бризнулася Ївга губернаторові в ноги.* Кв.

Бризь! *меж.* 1) Выражаетъ брызганіе. 2) Трахъ! *Я ударив коня, а він бризь об землю.* НВолын. у.

Бризястий, а, е. Черный съ бѣлыми полосами. *Бризяста корова.* Вх. Лем. 394.

Брик! *меж.* выраж. ляганіе, толчекъ ногой. *Ой чук-брик з рогом бик.* Нп.

Бри́ка, ки, *ж.* Фура. *Приїздит напакована брика збіжем, мукою, солониною.* Гн. II. 26. *Золотії брики поспрявляв—то для тії краківни-війтівни.* Чуб. V. 1085.

Брика́йло, ла, *м.* Имѣющій привычку лягаться.

Брикане́ць, нця́, *м.* Лошадиный прыжокъ. Шейк.

Брика́ння, ня, *с.* 1) Ляганіе. 2) Сопротивленіе, барахтанье противъ кого.

Брика́ти(ся), ка́ю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Лягаться. *Знай, кобило, де брикати.* Ном. *І все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. І. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай.* Посл.

Брикли́вий, а, е. 1) Лягающій. 2) Своенравный, капризный. *Ти, кажуть, дівка не брикліва, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Брикли́венький.**

Брикли́вість, вости, *ж.* Своенравность.

Брикну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **брика́ти.** 1) Лягнуть. *Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, кувыркнуться.

Брикси (**брикс?**), *ж.* Женскій праздникъ 29 іюня. Чуб. III. 223.

Брику, *меж.*=**Брик**. Встрѣчено въ соедин. съ слономъ стрику: *А кізочка стрику-брику*. Рудч. Ск. I. 50.

Брикун, **на**, *м.* 1) Рѣзвая лошадь. 2) Шалунъ, рѣзвый мальчикъ. Левч. 178. 3) Своенравный человѣкъ. Ум. **Брикунець**, **брикунчик**.

Брикуха, **хи**, *ж.* 1) Шалунья, рѣзвушка. Левч. 178. 2) Своенравная.

Брикучий, **а**, **е**=**Брикливий**. 1) *Кобила.... брикуча*. Кс. 1882. X. 18. 2) *Се біс, а не дівка! бач, яка брикуча*. О. 1861. XI. Кух. 20.

Брила, **ли**, *ж.* Глыба, большой кусокъ. Гн. I. 120. *Брила снігу, соли, льоду. О, се мабуть дуже сухо було, як горав; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдієш*. Липов. у. Ум. **Брилка**, **брилочка**.

Брилець, **льця**, **брилик**, **ка**, **брильчок**, **чка**, *м.* Ум. отъ **бриль**.

Брилів'є, **в'я**, *с. соб.* Крупные камни. Желех.

Брилка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **брила**.

Брилкастий, **а**, **е**. Въ комкахъ, крупнозернистый. Вх. Лем. 394.

Брилочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **брила**.

Бриль, **ля**, *м.* Шляпа. Чуб. VII. 413. *Старий сидів в сорочці білій на присп̀і*. Шевч. *На голову бриль наложив*. Котл. Ен. I. 27. **Простий бриль**. Соломенная шляпа, сшитая изъ гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб. VII. 413. Ум. **Брилик**, **бриличок**, **брилець**.

Бриндза, **дзи**, **бриндзя**, **дзі**, *ж.* 1) Соленый овечій сыръ. 2) **Бриндзю бити**. а) Дѣлать овечій сыръ (бриндзю). Вх. Зн. 4. б) Перебиваться кое-какъ со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу*. Ном. 12798

Бриндзити, **джу**, **дзиш**, *гл.* Дѣлать бриндзу. Вх. Зн. 4. См. **Бриндза**.

Бриндзя. См. **Бриндза**.

Бриндзаник, **ка**, *м.* Лепешка съ бриндзою. Вх. Уч. 228.

Бриндзянка, **ки**, *ж.* Небольшая бербеница для храненія бриндзи. Шух I. 214, 206.

Бриндуватися, **дуюся**, **єшся**, *гл.* Наряжаться, одѣваться. *„Ой почекайте ино годиноньку малую,—нехай я ся в крамну сорочечку вбриндую!“—Ой мала ж ти час-годиноньку ся бриндувати*. Гол. II. 143.

Бриндуша, **ші**, *ж.* Раст. Crocus vernus. Желех *Росте дрібна густа бриндуша*. Шух. I. 215. См. **Брендуша**.

Бриндюшки, **шок**, *ж. мн.* Раст. Crocus banatus. Шух. I. 20.

Бриніти и **бреніти**, **ню**, **ниш**, *гл.* 1) Звучать, звенѣть, дребезжать, издавать звукъ,—преимущественно о струнѣ и о подобныхъ струнному звукахъ. *Струна бренить. Пісня стихла, тільки одна луна її бреніла ще*. Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить*. Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати. Губи так бринять од холоду*. Ном. № 652. *Шоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бреніли*. Грин. III. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бреніли*. Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярі пчілоньки, не бриніть рано*. Гол. III. 30. *Бо му комарь в ухо бренить*. Чуб. V. 1087. 3) Журчать, струясь. *З криничовини вода бринить*. НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли*. Чуб. III. 220. 4) Цвѣсть, красоваться. *Ой зацвіла маковочка, зачала бриніти*. Чуб. V. 53. *Бринять всюди паняночки як королів цвіт*. О. 1862. X. 12. 5) Блестѣть, переливаясь. *Капками роса бренить та миготить*. Св. Л. 295. 6) 1 и 2-е л.: **бриніє**, **єш**, *гл.* Дѣлаться, быть едва замѣтнымъ. *Орел під хмарою тільки бриніє*. **Сніг бриніє**. Мелкій, едва замѣтный снѣгъ моросить. Нѣжин. у. 7) **В голові йому вже добре бреніть**. У него уже порядочно шумитъ въ головѣ. МВ. (КС. 1902. X. 146).

Бринталик, **ка**, *м.* Ум. отъ **бринталь**.

Бринтало, **ла**, *с.*=**Бретналь**. Желех.

Бринталь, **ля**, *м.*=**Бретналь**.

Бринчок, **чка**, *м.* Звонокъ, бубенчикъ. Вх. Уг. 228

Бринь! *меж.* выражающее звукъ струны. *Бринь бандура та й замовкне*. К. Досв.

Бринькання, **ня**, *с.* 1) Звуки струннаго инструмента. 2) Плохая игра на струнномъ инструментѣ.

Бринькати, **каю**, **єш**, *гл.* 1) Наигрывать на струнномъ инструментѣ. 2) Плохо играть, бренчать. 3) Дергать за струну.

Бринькач, **ча**, *м.* Звонкая монета. *Де бринькачі* (гроші), *там і слухачі*. Фр. Пр. 126. См. **Побрязнач**.

Бринькнути, **ну**, **неш**, *гл.* Одн. в. отъ **бринькати**. *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі бринькнула*. К (Хата, 2).

Бринькотіти, **чу**, **чеш**, *гл.* = **Бринькати**.

Бриньча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Бренчать. *Бандура горлиці бринчала.* Котл. Ен.

Бри́нявий, а, е. О срубленной пихтѣ: перестоявшійся, начавшій уже краснѣть. Шух. I. 88.

Брись, ся, *м.* Имя собаки. Kolb. I. 65.

Брисько́, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Бри́та, ти, *ж.* Полотнище. Шейк.

Брита́н, на́, *м.* Бульдогъ, порода большихъ собакъ. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Брита́нський, а, е. Британскій, англійскій. Левиц. Пов. 125. О. 1861. XI 105. Шевч. 606. *Сей лист найдений був в землі британській.* Драг. 168.

Бри́тва, ви, *ж.* Бритва. *Голий як бубон, а гострий як бритва.* Ном. № 1523. **Хто потопа́є, той ся бри́тви хапа́є.** Утопающій хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум. **Бри́твочка, бри́товка.**

Бритва́ль, ля́, *м.* У горшечниковъ: тигель, горшокъ для плавки олова. Канев. у.

Бри́твати, ваю, еш, *гл.*=**Брити=Голити.** Вх. Зв. 4.

Бри́твочка, ки, *ж.* Ум. отъ бритва.

Бритв'я́ний, а, е. Бритвенный. Гол. II. 95.

Бри́ти, бри́ю, еш, *гл.*=**Голити.**

Бри́товка, ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Брито́вниця, ці, *ж.* Бритвенница.

Бри́ця, ці, *ж.* Раст. Setaria glauca Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Бриця в пашні поміщниця.* Ном. № 10136. *Горох, торох, сію горох, а вродиться бриця.* Нп.

Брич, ча, *м.* 1) Бритва. Вх. Зв. 4. **Ще я тебе́ щерба́тим бриче́м ви́голю.** Будешь ты еще меня знать, я тебѣ еще задамъ. Фр. Пр. 127.

Бри́чка, ки, *ж.* Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка,— ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

Бри́шкання, ня, *с.* Заносчивость, чванство.

Бри́шкати, каю, еш, *гл.* Заноситься, чваниться, важничать, фуфыриться. *Та ти не бришкай так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Ао. *Тогді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Бріˊвка, бріˊвонька, ки, *ж.* Ум. отъ **брова.**

Брід, бро́ду, *м.* 1) Бродъ. *Не спитавшись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Брідо́к, брі́дочок.** *Отам у мене за хатою тече брідочок.* Лебед. у.

Брідна́вий, а, е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога брідня́ва.* Вінок, 94.

Брідо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **брід.** 2)—**ку́рячий.** Родъ вышиванья.

Брідо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **брід.**

Бріх, (ха?), *м.*=**Живіт.** Вх. Лем. 394.

Бріха́тий, а, е=Пузатий. Вх. Лем. 394.

Бріха́ч, ча́, *м.*=**Черевань.** Вх. Лем. 394.

Бріч, броча́, *м.* Раст. Genista tinctoria. Вх. Пч. I. 10.

Брова́, ви́, *ж.* 1) Бровь. *Не так очі, як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Бро́ви на шнуро́чку.** Узенькія ровныя красивыя брови. 2) Мясистый наростъ надъ глазомъ тетерева. Шух. I 238. 3) Кличка вола съ чорными бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Брі́вка, бр́івонька. брі́вочка, бровеня́, бровеня́тко, бровеня́точко.** *Брівками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). *В мене чароньки—чорні брівоньки, в мене принада—сама молода.* Нп.

Брова́нь, ня́, *м.* Имѣющій большія брови.

Бровар, ра́, *м.*=**Броварь.** Рудч. Чп. 245.

Броварі́я, рі́ї, *ж.* Ссора, драка, шумъ. *Щоб не було броварії, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Брова́рний, а, е. Пивоваряный.

Брова́рник, ка, *м.* 1) Пивоваръ. 2) Рабочій на пивоваренномъ заводѣ. *Ей винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет 414.

Брова́рниця, ці, брова́рня, ні, *ж.* Пивоварня. *Міждо винниці, міждо броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити. по броварнях пив варити.* Лукаш. 37.

Брова́рство, ва, *с.* Пивоварство.

Брова́рський, а, е. Пивоварскій.

Брова́рь, ря́, *м.*=**Броварниця.** *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен IV. 10.

Броварюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Пивоварничать.

Брова́тий, а, е. Имѣющій большія брови. Морд. Пл 124.

Бровеня́, ня́ти, бровеня́тко, ка, бровеня́точко, ка, *с.* Ум. отъ **брова.**

Брови́на, ни, *ж.*=**Брова 1.** *Писав два дні й дві годині, поки списав дві бровині.* Грин. III. 243.

Брови́ця, ці, *ж.* Бровь, бровка. *І очиці, і бровиці.* КС. 1884. VI. 357.

Бровище, ща, *с.* Ув. отъ **брова**. Левиц. I. 441.

Бровкó, ка, *м.* Кличка собаки съ большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38 *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.

Бродисько, ка, *м.*=**Брід** 1. Вх. Лем. 394.

Бродити, джý, диш, *гл.* 1) Бродить. *Смутен, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, дак бродить.* Чуб. III. 179. 2) Идти въ водѣ. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи, качку піймав.* Ном. № 1648. 3) Ловить рыбу бреднемъ. *З щастям по гриби ходить, з щастям в рибу бродить.* Ном. № 1670.

Брóїти, брóю, їш, *гл.* Куралесить, проказничать.

Брóїтися, їться, *гл. безл.* Мерещиться. *Це тобі броїться.* Шейк.

Брóндза, дзи, *ж.* Бронза. *І майстрові дали кувать із брондзи кесаря.* Шевч. 608.

Брóндзовий, а, е. Бронзовый. Шевч. 608.

Брóня, ні, *ж.* Оружіе, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронею?* Стор I. 75. *Вивели йому коня в броні.* Чуб. III. 296. **До брóні!** Къ оружію!

Брóслива, ви, *ж.* Персикъ. Шух. I 109.

Броснáтий, а, е. О деревѣ: имѣющій много почекъ. *Броснате дерево.* Черк. у.

Брост, ту, *м.*=**Брость.** *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.

Брóстатися, таюся, ешся, *гл.* Пускать отпрыски, распускаться, выбрасывать почки. Шейк.

Бростина, ни, *ж.* Древесная почка.

Бростúтися, щýся, стúшся, *гл.*=**Бростатися.**

Бростóк, ткá, *м.* Отпрыскъ, отростокъ. К. (Желех.). Ум. **Бростóчок.**

Бростур, ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Лем. 394.

Брóсть, ти, *ж.* 1) Почка на деревѣ, цвѣточная почка на деревѣ. *До тебе вірну, як вбересь у брость-листок діброва.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Пожену на брость пасти воли. Як було походять по бростi воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зелень на деревѣ, вѣтви. *Мостила мости з зеленої брости.* Чуб. V. 509.

Брóстя, тя, *с.* Соб. отъ **брость.** Желех.

Брочник, ка, *м.* Раст. Gallium mollugo. Лв. 98.

Брояки́, кíв, *м.* Названіе пороговъ на Днѣстрѣ и Бугѣ.

Брувúна, ни, *ж.* Шептала. Ум. **Брувúнка.**

Брувúнячий, а, е. Изъ шепталы.

Бруд, ду, *м.* 1) Грязь, нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332. 2) Околоплодная жидкость у роженицы, вытекающая передъ появленіемъ младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послѣродовое очищеніе. 3) Гной изъ нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попойшло.* Черниг. 4) Поросль волосъ у брѣющагося человѣка. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г.

Брýдити, джу, диш, *гл.* Грязнить, пачкать; загрязнять. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Брудни́й, а, е. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та виперу тобі.* Рудч. Ск. I. 121. Ум. **Брудéнький.**

Брудніти, нíю, еш, *гл.* Грязниться, становиться грязнымъ.

Брýдно, *нар.* Грязно. Ум. **Бруднéнько.**

Брузумéнт, ту, *м.* Позументъ. О. 1862. VIII. 19 *Одяг червоний жупан з вильотами, що пообшивані брузументами.* Стор. I. 219.

Брук, ку, *м.*=**Бурок.** Желех.

Брукáти, каю, еш, *гл.* Ворковать. Шейк. *Голубка.... брукає.* Pauli. II. 115.

Брýква, ви, *ж.* Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Пч. II. 29. Шух. I. 142. *Їдять брукву, а лушпайки кидають.* Чуб II. 250. Ум. **Брýківка, брýквичка.**

Брýкý! *меж.* выражающее воркованіе голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку-бруку, бруку-бруку, бруку-ку!* Pauli, II. 115.

Брукувáти, кýю, еш, *гл.* Мостить камнемъ (улицу). Желех.

Брунáт, ту, *м.* Смуглый, темный, каштановый цвѣтъ.

Брунáтний, а, е. Смуглый, темный.

Брундúшка, ки, *ж.* Раст. Bulbocodium ruthenicum. Анн. 72.

Брундýк, кá, *м.* Веревка отъ кормы судна на берегъ къ колу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Брунéлька, ки, *ж.* Brunella vulgaris Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Брунéт, та, *м.* Брюнетъ. *Два дончики й молоді й да обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Брýнечка, ки, *ж.* Ум. отъ **брунька.**

Брýнитися, нюся, нишся, *гл.* Пускать почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Бруніти, ню, ниш, *гл.*=**Брииіти 2.**=**Брунчати.** *Пчола брунит, хрущі брунят.* Вх. Уг. 228.

Брунчáти, чý, чúш, *гл.* = **Дзичати.** *Пщола брунчить.* Вх. Лем. 391.

Брунь! *меж.*=**Бринь.** *Зачепив бруньку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Брýнька, ки, *ж.* 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. **Погнáти вівці на бруньки́.** Выгнать овецъ пастись въ лѣсъ, когда еще нѣтъ листьевъ на деревьяхъ. Харьк. г. 2) Смычекъ у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з своєю брунькою.* Мнж. 109. Ум. **Брýнечка.**

Брýнькати, каю, еш, *гл.*=**Бринькати 3.** *Шапувал давай брунькать.* Мнж. 109.

Брунькувáти, кýю, еш, *гл.* Съѣдать древесныя почки. *Вівці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

Брус, са, *м.* 1) Кусокъ, отрѣзокъ въ формѣ параллелепипеда. *Брус мила.* 2) Оселокъ, брусокъ. Шух. I. 169. 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. III. 29. Ум. **Брусóк, брýсик.** Ув. **Брусúще, брусяка.**

Брусáни, син, *ж. мн.* Вода изъ подъ точильнаго камня. Угор.

Брусúти, шу, сиш, *гл.* Точить камнемъ. Угор.

Брусúще, ща, *м.* Ув. отъ **брус.**

Бруселина, ни, *ж.* Раст. Evonymus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслина.**

Брусквúна, ни, *ж.* Раст. Persica vulgaris. Шейк. Ум. **Брусквúнка.**

Брýсла, ли, *ж.* Родъ длинной кофты безъ рукавовъ. Борз. у. См. **Брусля.**

Бруслéвина, бруслéнина, ни, *ж.* Раст. Evonymus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Брýслик, ка, *м.* Родъ жилета. Гол. Од. 75, 76.

Бруслúна, ни, *ж.* 1) Раст. а) Evonymus europaeus. Вх. Пч. II. 31. б) Evonymus verrucosus. Анн. 142. *Сам було виріже нам удлища довгі та гнучкі із бруслини.* Морд. Оп. 31. См. **Бруселина.** 2) Вода изъ подъ точила. См. **Бруслини.** 3) Окалина, шлакъ.

Бруслúнний, а, е. Относящійся къ бруслинѣ.

Брýсля, лі, *ж.* Короткій тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. Зн. 4. См. **Брусла.**

Бруснúна, ни, *ж.*=**Бруслениена.** Вас. 161.

Бруснúця, ці, *ж.* Раст. Vaccinium Vitis Idaea L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусóваний, а, е. 1) О деревѣ: обтесанный на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сдѣланный изъ четырехгранныхъ бревенъ. *Брусована хата.* Шух. I. 89.

Брусóк, скá, *м.* 1) Ум. отъ **брус.** Въ 1 и 2 знач. употребляется чаще, чѣмъ **брус.** *Мила брусок.* Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусок.* Гліб. 2) Часть **полýдрабка**: каждая изъ двухъ горизонтальныхъ жердей, соединенныхъ **щаблями.** Рудч. Чп. 250.

Брýсся, ся, *с.* Соб. отъ **брус.**

Брусувáти, сýю, еш, *гл.* Ѣсть что либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сорома брусуйте, а ти, старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредствѣ бруса изъ точильнаго камня» (у кожевниковъ). Вас. 157.

Брусáка, ки, *м.* Ув. отъ **брус.**

Брусáчча, ча, *с.* Соб. увел. отъ **брусся.**

Брухáтий, а, е. Брюхатый.

Брýхо, ха, *с.* Брюхо. *Бодай тобі, мухо, розсілося брухо.* Чуб. III. 247.

Бруховéщина, ни, *ж.* Время гетманства Брюхонецкаго. К. Хмельн. 6.

Брушля́к, кá, *м.*=**Брусла** и **Брусля** Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячóк.**

Брýштин, на, *м.* 1)=**Бурштин.** 2) *мн.* Желѣзные обручи на колесахъ возлѣ спицъ, чтобы не раскололась колодка. У мастеровъ они употребляются, когда спицы забиваютъ въ колодку. Канев. у.

Брýя, брýї, *ж.* 1) Быстрое теченіе въ рѣкѣ. *Виїхав човном на річку, саме на брую.* Кременч. у. 2) Сквознякъ. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї.* Кременч. у.

Брьóхати(ся), хаю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Шлепаться, ударять объ воду. 2) Плескаться въ водѣ. *Пірнає, брьохається, хлюпається.* Левиц. I. 63. 3) Идти по водѣ или по жидкой грязи. *Так і брьохав по*

воді. Харьк. у. *Пішов... брьохаться осокою та очеретами.* Сим. 199.

Брьо́хнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **брьохати.** 1) Упасть, шлепнуться. *Так і брьохнув у воду.* Черк. у. *Об землю, брьохнув, засовав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, бросить, ударивъ обо что. *Брьохнув оберемок об землю.* Сим. 200.

Бряжча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Брязчати.**

Брязк, ку, *м.* = **Брязкіт.**

Бря́зкало, ла, *с.* 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) = **Било 1?** *Ударивши* (при церкви—сторожъ) *в брязкало.* Мир. Пов. I. 162. 3) Тотъ, кто брякаетъ, бряцаетъ, бренчитъ.

Бря́зкальце, ця, *с.* = **Брязкало 1** *Скрізь будуть брязкальця дзвінкі.* Котл. Ен. V. 19.

Бря́зкання, ня, *с.* Бряцаніе. Левиц. Пов. 156.

Бря́зкати, каю, еш, *гл.* Бряцать, звенѣть, звякать. *Кайдани брязкають.* Шевч. *А Ігнашко до дівчини підківками брязка.* Нп.

Брязка́ч, ча́, *м.* Звонкая монета.

Брязки́ти, кит, *ж. мн.* Бренчалки, погремушки. Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю. *У дудки грали і в брязкити бряжчали.* ЗОЮР. I. 178.

Брязкілка, ки, *ж.* = **Брязкальце.** Желех.

Бря́зкіт, коту, *м.* Звукъ отъ металлическихъ вещей, звонъ, бряцаніе, бренчаніе. *Наробив брязкоту, а він і прокинувсь.* НВолын. у.

Бря́зкітка, ки, *ж.* = **Брязкальце.** Ум. **Брязкіточка.**

Брязкота́ло, ла, *с.* = **Брязкало.** Желех.

Брязкоті́ння, ня, *с.* = **Брязкіт.** Желех.

Брязкоті́ти, чу, тиш, *гл.* = **Брязча́ти.** Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти. Я брязкотів кайданами важкими.* К. ХП. 51.

Брязкотня́, ні́ *ж.* Бряцаніе, звонъ.

Брязку́н, на́, *м.* = **Брязкало 2.** *К дияволу кармазинів!—загукала громада...— Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязкуни, як безбожний Радивил загуркотав із гармат?* К. Чр. 68.

Брязку́тка, ки, *ж.* = **Брязкало?** Въ пѣснѣ ум. **брязку́точка** является собственно вмѣсто слова **нагаечка**. *Тріщатиме руса коса в мене під ногою, брязчатиме брязкуточка услід за тобою.* Чуб. Ш. 112.

Брязку́чий, а, е. Бряцающій, звенящій. Левиц. Пов. 310.

Бря́знути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **брязкати.** 1) Зазвенѣть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори йдучи.* Нп. *Здорова була, дівчинонько!— як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О. 1862. Ш 54). *Брязнув гаманом на стіл.* Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули.* Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о земь. *Горщик як брязне об піл.* Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю.* Г. Барв. 402—403. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне.* Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах.* НВолын. у.

Брязо́к, зка́, *м.* Употребл. въ выраж.: **на брязку́**—вотъ-вотъ, сейчасъ. Мнж. 168.

Брязча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Бряцать, звенѣть. Чуб. Ш. 35, 112. *Козак, мамцю, гуляє, брязчать в його гроші.* Нп. *Коли б у шинкарки, то б брязчали чарки.* Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не брязчали.* Мет. 27.

Брязь! *меж.* выраж. звукъ металла или стекла. *Перстень брязь!* Чуб. II. 94. *Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207.

Бря́к(ну)ти, ну, неш, *гл.* Разбухать.

Бря́ма, ми, *ж.* = **Брама.** *Вийшло (військо), брями облягло та й взялось воювати,* Чуб. 162.

Брямча́ти, мчу́, чи́ш, *гл.* = **Брязчати.** Вх. Лем. 394.

Бря́чка, ки, *ж.* Пряжка. Вх. Лем. 481.

Бу́ба, би, *ж.* Дѣтск. 1) Зерно гороху, бобовъ (размякшее). О. 1861. VШ. 8. 2) Ягода. О. 1862. IX. 118. 3) = **Бублик.** О. 1861. VШ. 8. *Бийте кота в зуби, щоб не просив буби.* Мил. 44. 4) Рана, нарывъ, слѣды удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш.* Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба.* Ном. № 8023. **Бу́бу зроби́ти.** Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 12.7

Бубарчу́к, ка, *м.* = **Байструк.** Желех.

Буба́рь, ря, *м.* = **Бубарчук.** Желех.

Буба́чка, ки, *ж.* Нарывъ. Вх. Зн. 4. См. **Буба 4.**

Бубле́йниця, ці, бубле́шниця, ці, *ж.* Пекущая бублики и торгующая ими. Котл. Ен VI. 14. *Піднялись на місто йти*

бублейниці, паляницінниці. Кв. *Була у нас на селі бублейниця.* МВ. II. 195.

Ву́блик, ка, *м.* Бубликъ, баранокъ. Чуб. VII. 445. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7827. Ум. **Бу́бличок.**

Ву́бликів, кова, ве. = **Вубличний.** Драг. 173.

Ву́блиця, ці, *ж.* Родъ рыбы, Leuciscus rutilis L. Шейк.

Ву́бличок, чка, *м.* Ум. отъ **бублик.**

Ву́бличний, в, е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Ву́бличниця, ці, *ж.* = **Вублейниця.**

Вублі́й, лія́, бублі́йник, ка, *м.* Пекущій и торгующій бубликами.

Вублі́йниця, ці, *ж.*=**Вублейниця.**

Ву́бляхи, хів, *м.* Сѣмянные плоды картофеля. НВолын. у.

Ву́бна, ни, *ж.*=**Ґуля.** Черном.

Вубна́рити, рю, риш, *гл.* =**Вубнити 1.** *Цей бубнарь (на весіллі) гарно бубнарить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вубна́рь, ря́, *м.* Музыкантъ на бубнѣ. См. **Бубнарити.** Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ву́бник, ка, *м.* Ум. отъ **бубон.**

Вубни́ло, ла, *с.* Барабанъ (шутливо?) *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в похід. Салдат і каже: „Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив". — Не погнівайся, — каже баба, що я тобі бубнило набила.* Грин. II. 200.

Вубни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) О бубнѣ: издавать звукъ; играть на бубнѣ. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. П. № 529. 2) Разглашать, разносить. *Грицько вгору їде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli., II, 104.

Вубні́й, ні́я, *м.* 1) Играющій на бубнѣ. 2) Безъ умолку болтающій.

Вубні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Вубнува́ти, ну́ю, еш, *гл.*=**Вубнити.** Угор.

Вубня́вий, а, е. Разбухшій.

Вубня́віти, вію, еш, *гл.* Бухнуть, разбухать.

Вубо́вник, ка, *м.* Раст. Rhinanthus major Ehrh. ЗЮЗО. I. 134.

Ву́бон, бна, *м.* Бубенъ. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голий як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки її як бубон збиті.* МВ. I. 45. 2) Родъ барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на ґвалт.* К. ЦС. 15. Ум. **Бу́бник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Вубона́, ни́, *ж.* Названіе сковороды въ загадкѣ: *Прийшла кума до куми: дай, кумо, бубони—спекти собі ляпуні.* ХС. III. 62.

Вубоне́ць, нця́, *м.* Бубенчикъ. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи.... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Бубо́нчик.** Чуб. II. 348.

Вубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. I. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. I. 9.

Вубо́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бубонець.**

Вубота́ти, бочу́, чеш, *гл.* Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

Вубу́сі, *гл.* Дѣтск.: падать, упасть

Вубу́х! *меж.*=**Вебе́х!** Преимущ. дѣтское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж зміюка бубух! аж земля затряслась.* ЗОЮР. II. 30.

Вубу́хнути, ну, неш, *гл.*=**Вебехнути**

Вува́лець, льця, *м.* Бывалый, опытный человѣкъ. **Бува́ти у бува́льцях.** Много испытать, извѣдать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувальцях.* Стор. II. 131.

Вува́лий, а, е. Бывалый, опытный. Чуб. I. 236. *Не питай старого, а питай бувалого.* Ном. № 5784.

Вува́личі, чів, *м. мн.* Фантастическая мѣстность, въ которой случаются съ человѣкомъ различныя приключенія, испытанія. Фр. Пр. 128. *Бував він у Буваличах.* Ном. № 5775.

Вува́ло, ла, *с.* Въ сказкѣ то же, что и **жлукто.** Мнж. 176. *У мене єсть бувало.... Яке бувало? питають.—Жлукто,—хиба ж ви не знаєте?* Грин. I. 284.

Вува́льщина, ни, *ж.* Былое, быль. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина сказать.* Шевч. *Моє діло—бувальщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Вува́н, на́, *м.*=**Вовван.** НВолын. у.

Вуване́ць, нця́, *м.* Болванъ для растягиванія шапокъ. Лебед. у.

Вуван і́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Вованіти.** *Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець буваніють.* Сим. 224.

Вува́ти, ва́ю, еш, *гл.* Бывать. *Ой бу-*

вав я в тім садку. Чуб. Ш. 49. *Бувало, із Мартином у дурня грають.* **Бува́в і на коні́, і під коне́м.** Всего переиспыталъ. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 100). **Бува́й, бува́йте здоро́ві.** Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувайте здорові, мої чорноброві!* **Бува́, бува́є.** 1) Бываетъ, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего добраго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) Въ случаѣ. *Як, бува, спитають про мене, скажи, що жив і здоров.* Аѳ. 18.

Бугае́ць, йця́, *м.* Ум. отъ бугай.

Бугаї́в, є́ва, ве. Принадлежащій племенному быку.—**ве молоко́.** См. **Молоко.**

Буга́й, гая́, *м.* 1) Племенной быкъ. Вас. 197. 2) Пт. выпь. Ardea stellaris. Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Кахне крижня або прогуде бугай.* О. 1862. VШ. 16. 3) Волчокъ (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человѣкъ. 5) Названіе одного изъ ударовъ палкой въ игрѣ: віл. Ив. 22. 6)—**скаже́ний.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47. 7) мн. Родъ фасоли. МУЕ. І. 98. Ум. **Бугае́ць,** Вас. 197, ХС. Ш. 62, **бугайо́к.** Ном. № 7283, **буга́йчик.** Ув. **Бугаяка.**

Бугайкува́тий, а, е. 1) О волѣ: похожій по внѣшнему виду на племенного быка. *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человѣкѣ: развратный, ловеласъ. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Бугайо́к, йка́, буга́йчик, ка, *м.* Ум. отъ бугай.

Бугало, ла, *с.* ? Встрѣчено въ любовномъ заклинаніи. *Не лети ж ти, огнений бугало, ліса палить, землі сушить, а трави в'ялить! Полети ж ти, огнений бугало, до козака у двір...., учепися ти йому за серце...., щоб він мене не запив, не заїв, із иншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. І. 92, 93.

Бу́гаш, ша, *м.* Запустѣлый лѣсъ. Галиц. Желех.

Бугаюва́ти, гаю́ю, еш, *гл.* Вести себя какъ племенной быкъ (о не вполнѣ оскопленномъ быкѣ). *Це бичок нутряк,—бач, з одним, а друге в отру́нку, буває й у пахві, то як не вирізать оте друге, то й бугаюватиме й у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Буга́яка, ки, *м.* Ув. отъ бугай.

Буга́ячий, я, е. Свойственный, принадлежащій племенному быку.

Бугила́, ли́, *ж.* Раст. Anthriscus sylvestris. Анн. 39. *Вирізав ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. І. 157.

Бугла́в, ва, *м.* Раст. Conium maculatum. ЗЮЗО. І. 119. Вх. Пч. II. 30.

Бугó́р, гра́, *м.* Бугоръ. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Бу́грок.** Мир. Пов. II. 45.

Бугу́! *меж.* выражающ. крикъ выпи. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лукаш. 85.

Бу́ґа, ґи, *м.*=**Бугай** 1. Вх. Пч. II. 5.

Бу́да, ди, *ж.* 1) Будка, шалашъ. Чуб. Ш. 377. *Із запаски напну буду.* Нп 2) Верхъ фургона. 3) Поташный заводъ. Ум. **Бу́дка, бу́дочка.**

Буда́к, ка́, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Вх. Пч. І. 9.

Буда́ра, ри, *ж.* Фургонъ, крытая повозка. *Тепер несеться як крилами в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55.

Будара́жити, жу, жиш, *гл.* Снаряжать (судна). Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ: *Швидче човни бударажить та у християнську землю одпливать.* ЗОЮР. І. 178.

Бу́ддень, дня, *м.* Будень, рабочій день. *....мені не вілен світ ні в буддень, ні в свято.* Чуб. V. 628. **Про бу́ддень.** Для будня, въ будень. *Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про буддень зносила.* Чуб. Ш. 131.

Бу́де, *нар.* Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого слова.* Шевч.

Буде́нний, а, е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'єш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шапка одна буденна, друга празникова.* Кв.

Будженина, ни, будженица, ці, *ж.*= **Вуженина** 1. Вх. Зн. 4. Шух. І. 37.

Будз, два, *м.* Высушенный творогъ. Шух. І. 214.

Будзина́, ни́, *ж.*=**Бузина.** Уман. у.

Будзьо́к, дзька́, *м.* Кусокъ, ломтикъ. Угор.

Бу́дзя, зі, *ж.* Мясо. Вх. Лем. 395.

Будими́р, ра, *м.* Будящій міръ. Встрѣчено лишь въ загадкѣ, гдѣ обозначаетъ пѣтуха. Ном., заг. № 125.

Будинко́вий, а, е. Относящійся къ строенію, зданію. *Вапна будинкова.* К. ПС. 40.

Буди́нок, нку, *м.* Зданіе, строеніе, домъ. Мет. 527. Котл. Ен. І. 30. *В городі вистроєний великий будинок.* Котл. НП. 395. *А в його будинок був самий*

чисто скляний, увесь із кришталю. ЗОЮР. II. 33. Ум. **Будиночок.**

Вуди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати.* Макс. 2) Бороновать передъ посѣвомъ вспаханную плугомъ землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.

Вуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Пробуждаться, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився.* Нп.

Ву́дище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ поташный заводъ. Желех.

I. Вуді́вля, лі, *ж.* Строеніе, постройка, зданіе. *Шкода́ йому об хату обпіратись: не видержить, впаде його будівля.* К. Іов. 18.

II. Вуді́вля, ля, *с.* Строеніе, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздусі стоїть—так вище хатів, і будівля якесь легесеньке.* Св. Л. 25.

Вудівни́к, ка́, *м.*=**Вудівничий.**

Вудівни́цтво, ва, *с.* Строительство, архитектура.

Вудівни́чий, чого, *м.* Строитель, архитекторъ. К. МБ. XII. 268. *Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був будівничий.* Гн. II. 149. *Занедбали будівничі простий камінь у будівлі.* К. Псал. 270.

Ву́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буда.** 2) Кладовая. Екатериносл. у. *Як закинем удку в чужу будку, то дивись—коли не кожух, так свиту так і витягнем.* Чуб. II. 678. 3) Навѣсъ на столбахъ надъ гончарнымъ горномъ, досчатая крыша котораго раскрывается во время топки въ горнѣ. Вас. 180. 4) Простой экипажъ съ верхомъ. *Ой їдуть вози на перевози, а попереду будка.* Мет. 55. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон; кобила їх везе кривая....* Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остовъ спины птицы. Лохв. у.

Ву́дний, а, е.=**Вуденний.** *Будного дня нема коли йти по горіхи.* Каменец. у.

Ву́дник, ка, *м.* Работникъ на поташномъ заводѣ. Ум. **Ву́дничок.**

Ву́дників, кова, ве. Принадлежащій работнику на поташномъ заводѣ.

Вудниченя́, ня́ти, *с.* Дитя работника на поташномъ заводѣ.

Ву́дничка, ки, *ж.* Жена работника на поташномъ заводѣ.

Вудні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Дудніти.** *Будуть вози будніти, підківочки звеніти.* Гол. *Слухав—хтось буднить. А то злодії йшли.* Чуб. II. 634. (Не ошибка ли вм. **дудніти?**)

Вудба, ви, *ж.* Строеніе, зданіе. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ.* Стор. I. 72. *Ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.

Вудо́вця, ці, *м.*=**Вудівник.** *Е, він тут на всю губерню будовця, такого тут і нема, як він.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ву́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бу́да.**

Вудра, ри, *ж.* Раст. Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Росхідник.**

Вудува́ння, ня, *с.* 1) Построеніе, созиданіе, сооруженіе. 2) Постройка, постройки, строеніе. *Ох, не видко ж того села, тільки будування.* Грин. Ш. 209. Ум. **Будува́ннячко.**

Вудовни́к, ка́, *м.* и пр.=**Будівник** и пр.

Вудува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Строить, сооружать, созидать. *Дерево везено, церков будовано.* Чуб. III. 131. *Для кого ж ти, мила, сей двір будувала?* Чуб. V. 167. *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Труну́ будува́ти.** Дѣлать гробъ. 2) Основывать. *Розмовляють, росказують: як Січ будували...* Шевч. 125.

Вудува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Строиться, сооружаться, созидаться.

Вудучина́, ни, *ж.* Грядущее, будущность. Левиц. Пон. 13.

Ву́дущий, а, е. Будущій. *Скарай мене, Боже, в сей вік і в будущий.* Лебед. у.

Ву́дущина, ни, *ж.*=**Вудучина.** К. Кр. 17. К. XII. 9. *Думає..., лякаючись сама своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Вудча́ний, а, е. Принадлежащій будці. *Дивлюсь—будчані двері одчинені.* Екатериносл. у.

Вудчи́к, ка́, *м.* Сторожъ желѣзнодорожный, живущій по линіи въ будкѣ. *Мені будчик дав дорогу, бо пропуст був незапертий, знятий,—я і з'їхав на дорогу, а тут машина біжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Вудчи́на, ни, *ж.*=**Вудка 2—4.** *Пішли в будчину, подивились у засічку, аж там пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Вудько́, ка́, *м.* Тотъ, который обѣщаетъ, говоря: буде или буду? *Поки хвалько похвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680. См. **Набуватися 3.**

Вудь-лі См. **бути.**

Вудя́к, ка́, *м.* 1) Раст. Чертополохъ,

волчецъ. Вас. 199. *Не веди мя в будяки, бо я поколюся.* Чуб. V. 122. 2)—**жовтоцвітний.** а) Senecio vernalis Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166. б) Verbascum lychnitis L. ЗЮЗО. I. 166. Ум. **Будячо́к.** Чуб. V. 1035, **будяче́нько.** *На городі будяк родит... Роди, роди, будяченьку.* Грин. III. 688. Ув. **Будячи́ще.**

Будячи́на, ну, *ж.*=**Будяк.**

Будячи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **будяк.**

Будячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **будяк.**

Будя́ччя, чя *с.* Соб. отъ **будяк.**

Бу́ен, йна, не. Краткая форма отъ **буйний.** *Ой віє вітер, буєн повіває.* Грин. III 243.

Бужани́на, ни, *ж.* 1) Копченое свиное мясо. 2) Особымъ образомъ приготовленный и изжаренный свиной окорокъ. Маркев. 150. Ум. **Бужани́нка.**

Буждеревен, (ну?), м. Раст. Tamarix germanica. Лв. 102.

Буждиґа́рня, ні, *ж.* Старая, разваливающаяся хата. Шух. I. 112.

Бу́женица, ці, *ж.*=**Бужанина 1.** Шух. I. 141, 106.

Бужи́на, ни, *ж.*=**Бужанина.**

Буз, зу, *м.* Раст. Siringa vulgaris, сирень. *Посинів як буз.* Ном. № 13153. Ум. **Бузо́к.**

Буза́, зи́, *ж.* 1) Татарскій напитокъ изъ проса. 2) Нечистота въ немытой овечьей шерсти. *У вовні бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадокъ въ жидкостяхъ.

Бузде́рево, ва, *с.*=**Буз.** Полт.

Буздига́рня, ні, *ж.*=**Буцегарня.**

Бузина́, ни́, *ж.* Раст. а) Бузина. Sambucus nigra L. Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9. б)—**я́лова.** Sambucus ebulus L. ЗЮЗО. I. 135. в)—**черво́на.** Sambucus racemosa L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузи́нка.**

Бузини́на, ни, *ж.* Одинъ стебель бузины. Ум. **Бузини́нка.** *Виросла бузининка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузи́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **бузина.**

Бузи́нник, ка, *м.* Кисель изъ бузинныхъ ягодъ. Лебед. у. Ум. **Бузи́нничок.**

Бузино́вий, а, е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442. *Житньої соломахи бузиновим молоком запивати.* АД. II. 38.

Бу́зівок, вка, *м.* Годовалый теленокъ. Вас. 197.

Бузів'я́, в'яти, *с.*=**Бузівок.** *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Бу́зімок, мка, *м.*=**Бузівок.** Левиц. I. 185.

Бу́зко́вий, а, е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Бузлу́к, ка, *м.* Родъ подковы, подвязываемой на подошву, чтобы не скользить на льду. Поп. 95.

Бузни́й, а́, е́. Сорный, съ соромъ. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна́ сіль.** Мутная соль, собираемая на мелкой водѣ.

Бузни́к, ка́, *м.* Бузиновая заросль. *В бузнику чорт живе.* Ном. № 316. Ум. **Бузничо́к.**

Бузни́чний, а, е. Относящійся къ бузнику. *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Бузничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бузник.**

Бузо́вка, ки, *ж.* Потасовка? *У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка — до бою доходить.* ЕЗ. V. 12.

Бузов'я́, я́ти, *с.*=**Бузув'я.** Ум. **Бузов'ятко.**

Бузо́к, зку, *м.* Ум. отъ **буз.** Во многихъ мѣстностяхъ употребляется вмѣсто **буз.** *Воркувала горлиця у садку, у куточку тихенькому на бузку.* Гліб. Ум. **Бузо́чок.**

Бузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить, дѣлать, выговоръ. Желех.

Бузуві́р, ра, *м.*=**Везувір.**

Бузуві́рів, рова, ве=**Везувірів.** *Як то ми одно думали про бідних дівчаток та про бузувіровнх москалів.* Кв. (О. 1861. VII. 6).

Бузуві́рка, ки, *ж.*=**Везувірка.** *У, як би я піймала оттy бузувірку, я б її голову одтяла, щоб не кидала матері* Кв.

Бузуві́рний, а, е.=**Везувірний.** *Чи ж воно таки подобенство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузувірні люде.* Харьк. у.

Бузув'я́, я́ти, *с.*=**Бузівок.** Ум. **Бузув'ятко.**

Бузу́н, на́, *м.* Низшій сортъ соли (съ примѣсью грязи). Радом. у.

Бузьде́рево, ва, *с.*=**Дивдерево.** Вх. Пч. I. 10.

Бузькі́в, ко́ва, ве. 1) Принадлежащій аисту. *Бузькове гніздо.* 2) — **огéнь.** Раст. Lychnis flos cuculi. Вх. Пч. II. 33.

Бузько́, ка́, *м.* 1) Аистъ, Ciconia alba. Вх. Пч. I. 16. *Тіпнться, як би го бузько носом съкав.* Ном. № 12676. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 205.

Бузьо́к, зька́, *м.*=**Бузько** 1. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бузьо́чок.**

Бузьо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **бузьок.** 2) **мн.** Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10.

Бу́зя, зі, *ж.* Дѣтск. 1) Уста, ротъ, ротикъ, лицо. О. 1862. IX. 118. **Да́ти бу́зі.** Поцѣловать. *Ти, дівчино хороша, дай же бузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. отъ **бузина.** *Прийде він до теї бузини, б'є магогоном по їй і приказує: «Добри-вечір тобі, бузю, ти мій вірний друзю!»* (Изъ заговора). Грин. II. 325.

Бу́їй, я, е. Буйный. *Стоїть як буїй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР. 166. *Голови ви буї.* Котл.

Буй, буя, *м.* Въ выраж.: **на бу́ї.** На открытомъ мѣстѣ, доступномъ вѣтрамъ. *Її хата стоїть на буї.* Черниг.

Бу́йвіл, вола, *м.* Буйволъ. Грсб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Їхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. **Бу́йволик.** Ув. **Буйволя́ка.**

Бу́йволиця, ці, *ж.* Самка буйвола.

Бу́йволів, лова, ве. Принадлежащій буйволу.

Буйволя́, ля́ти, *с.* Буйволенокъ. Вх. Пч. II. 5.

Буйволя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **буйвіл.**

Буйко́, ка́, *м.* Имя собаки въ сказкѣ. *З косток бичка виpуіс чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.

Буймистрі́я, рії, *ж.* = **Бурмистрова?** *Ніхто не вгадає, хто в нас коровай бгає: чи з села селяночка, чи з міста міщаночка, чи з Києва буймистрія.* Грин. III. 472.

Бу́йний, а, е. 1) Крупный. *Бачте, яка буйна* (картопля)! Г. Барв. 428. *Ці скіпки дрібні—беріть оці буйніші.* Радом. у. *Учник нехай читає тілько буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослый (о растеніяхъ). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. III. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почвѣ: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную филечку спильна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Загадаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Пѣсн. Ум. **Буйне́нький, буйне́сенький.** *Аж де взявся буйненький вітрець.* Чуб. III. 301.

Бу́йність, но́сти, *ж.* 1) Изобиліе, плодородіе. 2) Невоздержность, неумѣренность. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Бу́йно, *нар.* Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйнії вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїзжав.* АД. I. 189.

Буйту́р, ра, *м.* = **Тур**, Bos urus. Вх. Пч. II. 5.

Бук, ка, *м.* 1) Букъ, Fagus silvestris. *Коби ми ся тот бук розвив та й берези білі.* Гол. *Ночує Ганна під синім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьба не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. *Буком того, хто не боронить свою.* Фр. Пр. 129.

Букарт, та, *м.*=**Ва́йстрюк.** Фр. Пр. 129.

Бу́карь, ря, *м.*=**Пукарь.** Херс.

Бука́т, та, *м.* Кусокъ. Шух. I. 106. *Втяла букат сира.* Шух. I. 199.

Бука́та, ти, *ж.*=**Букат.** Въ томъ же значеніи и ум. **бука́тка.** *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V. 29.

Бу́ква, ви, *ж.* 1)=**Буквиця.** 2) Буква.

Бу́квиця, ці, *ж.* Раст. а) Betonica officinalis L. ЗЮЗО. I. 114. Мил. М. 23. б)—біла. Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. Ум. **Бу́квичка.**

Бу́квичний, а, е. Приготовленный изъ **буквиці.**

Бу́ки, *нескл.* Славян. названіе буквы Б. *Аз—били мене раз; буки—набралися муки.* Ном. № 6068.

Буки-барабан-башта. Чепуха, чушь, нелѣпица. *Та се так, не во гнів сказати,—буки-барабан-башта, шануючи Бога й вас.* Котл. НП. 399.

Букивча́к, ка́, *м.* Зябликъ, Fringilla coelebs. Вх. Уг. 228.

Букі́вка, ки, *ж.* Родъ гриба. Вх. Лем. 395.

Буков (ви, *ж.*?) Буковый жолудь. Вх. Уг. 228.

Букове́нний, бу́ковий, а, е. Буковый. ЕЗ. V. 229. *Ліс буковий.* Шух. I. 177. *На водах, на Іорданських, пливе листок буковенний.* Чуб. III. 459. *Скажи зробити букову труну.* Чуб. V. 631.

Бу́ко́ви́на, ни, *ж.* 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини.* Нп. 2) Буковый лѣсъ. Шух. I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. къ 1 и 2 знач: **букови́нка, букови́ночка, букови́нонька.** *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зазулейка... Вистинала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Букови́нець, нця, *м.* Житель Буковины. Желех. Ум. **Букови́нчик.** Желех.

Букови́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буковина** 1, 2 Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила.* Шух. I. 197. 2) Жительница Буковины. Ум. **Букови́ночка, букови́нонька.**

Букови́нський, а, е. Относящійся къ Буковинѣ, буковинскій. Федьк. I. 51.

Букови́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **буковинець.**

Букоді́рка, ки, *ж.*=**Букивчак.** Вх. Уг. 228

Букоді́рча́, ча́ти, *с.* Птенецъ зяблика. Вх. Уг. 228.

Букурі́йка, ки, *ж.* См. **букурія**

Букурі́я, рії, *ж.* и въ томъ же значеніи ум. **букурійка.** Узкій ремень, узкій кожаный поясъ для подвязыванія у мужчинъ штановъ, у женщинъ юбки. Шух I. 120, 123, 127, 132.

Бу́кша, ші, *ж.* Втулка въ колесѣ (деревянная или желѣзная) Kolb. I. 66. *Букшу на те, щоб не розмелювалось колесо.* Канев. у.

Бу́кшпан, ну, *м.* Самшитъ, буксъ, Buxus sempervirens.

Букшпа́новий, а, е. Буксовый.

Булава́, ви́, *ж.* 1) Булава, знакъ гетманскаго достоинства. *Оттогді то козаки добре дбали, бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Дума. *До булави треба голови.* Посл. 2)=**Киййк.** Грин. III. 667. *Мужик прийшов до вовка: лусь, лусь кийком. А лисичка... каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою.* Рудч. Ск. I. 21. Ум. **Була́вка.** Ном. № 3944, **Була́вочка.** Чуб. V. 1086.

Була́ний, а, е. Буланый. *Сідлай коня вороного, а під себе ще буланого.* Чуб. V. 41. Ум. **Булане́нький.** АД. II. 45.

Була́т, ту, *м.* 1) Булатъ, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. *Посік же тебе булат вражий.* Стор. II. 267.

Була́тний, а, е. Булатный. АД. II. 99. *Шаблі булатнії.* АД. I. 214.

Була́товий, а, е.=**Булатний.** *Палаш... булатовий.* Драг. 264.

Булди́мка, ки, *ж.* **булди́мок, мка,** *м.* Родъ стариннаго ружья. *Наклали повні гамазеї.... булдимок, флинт і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. *За плечима мотався булдимок.* Стор. МПр. 3.

Буле́ґа, ґи, *ж.* Ув. отъ **булка.** *Голова була голена, тілько оселедець спереду (його через те й прозвали булеґою, що в його голова була так як булка обголена).* О. 1861. X. 33, 34.

Булига, ги, *ж.* Раст. Conium maculatum L. Прил. у.

Булиголова, ви, *ж.* Раст. а)=**Болиголов.** б) Chaerophyllum bulbosum L. ЗЮЗО. I. 167.

Бу́лий, а, е. Бывшій. *На булих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою.* Св. Л. 90.

Бу́лінька, ки, *ж.* Ум. отъ **буля.**

Бу́лка, ки, *ж.* 1) Булка, бѣлый хлѣбъ. Чуб. V. 192; VII. 445. *Що ж ти напік булок?* Чуб. II. 185. *Шкода собаці булки: не ззїсть, тілько покаляє.* Ном. № 7593. 2) Отдѣльный хлѣбъ. *Булка хліба.* Волын. г. 3) Деревянный шаръ, употребляющійся въ игрѣ того-же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шаръ гоняютъ палками по льду). *Учора я дививсь, як хлопці гуляли на толоці.... то в дучку булку заганяли.* Греб. 395. Ум. **Бу́лочка.** Чуб. V. 488. *Булочка хліба лежить.* Чуб. II. 8.

Буль-буль! *меж.* выражающее звукъ при вытеканіи жидкости изъ бутылки. Ном. № 13132.

Бу́льба, би, *ж.* 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, Helianthus tuberosus L. Анн. 163. 3)=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. **Бу́льбочка.**

Бульба́н, на, *м.* Картофелина. *Вдавився бульбаном.* ЕЗ. V. 128.

Бу́льбашка, ки, *ж.* 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. *А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться.* Грин. III. 391. 2) Пустой шарикъ. *У термометрі.... скляна дудочка з бульбашкою на кінці.* Ком. II. 78. 3) Цвѣточная почка. Сквир. у.

Бу́льбашний, а, е. Покрытый пузырьками, пѣнящійся. *Коряк жемчужно-бульбашної вип'є.* К. Бай 9.

Бульбе́ґа, ґи, *ж.*=**Картопля.**=**Бульба 3.** Вх. Пч. II. 36.

Ву́льбисько, ка, *с.* Поле, съ котораго снять картофель. Желех.

Ву́льбиця, ці, *ж.*=**Картопля.** Фр. Пр. 129.

Вульбу́ки. *мн.* Родъ растенія Вх. Уг. 4. Ум. **Бу́льбучки.**

Вульбу́лькання, ня, *с.*=**Вулькання.** О. 1862. VII. 72.

Вульбу́лькати, каю, еш, *гл.*=**Вулькати.** О. 1862. VII. 72.

Вульб'яник, ка, *м.* Бабочка: мертвая голова, Acherontia Atropos. Вх. Пч. I. 5.

Ву́льва, ви, *ж.* Луковица. *Додають цибулі (гички або бульви).* МУЕ. I. 97.

Вульви́нка, ки, *ж.* Луковка. Желех.

Бульк! *меж.* Звукъ при паденіи въ воду. Мнж. 132. *А жидівське військо в воду бульк!* Грин. II. 223.

Ву́лька, ки, *ж.*=**Вульбашка 1.** *Бульки, котрі позбігали з кип'ятку і захололи, із їх і стали гори, а меж ними долини.* Чуб. I. 39. *Аж бульки на воді стають.* Фр. Пр. 129.

Ву́лькання, ня, *с.* Бульканіе.

Ву́лькати, каю, еш, *гл.* Булькать, издавать звукъ: „буль-буль", при вытеканіи, кипѣніи (жидкости). Драг. 48. *Пиво вщолоча та все булька: буль-буль-буль.* Грин. I. 206.

Вулька́тий, а, е.=**Ванькатий.** *Дяжон...., витріщивши булькаті очі, пер, наче з бочки, товстого баса.* Мир. Пов. II. 60.

Ву́лькіт, коту, *м.* Клокотаніе.

Ву́лькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бульнати.** *Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води.* Чуб. II. 566.

Вулькота́ти, кочу́, чеш, булькоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Клокотать. *Кров дзюрить, булькотить з спини.* Ном. № 8173. 2) Булькать. *Доти баба булькотала, поки на дно не попала.* Грин. III. 341. *Стала тиковку топити, а та набірається води та булькотить.* Мнж. 2. 3) Объ индюкѣ: кричать. *Пуляк булькоче.* Вх. Уг. 229.

Вулькотне́ча, чі, *ж.* Переливаніе съ шумомъ; бурчаніе. *Булькотнеча у животі така піднялась.*

Вульо́н, на, *м.* Родъ картофеля. МУЕ. I. 101.

Вульча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Вулькотати.** Гол. III. 259.

Ву́ля, лі, *ж.* 1) Дѣтск. Булка. 2)=**Картопля.** МУЕ III. 56. *Копали булі.* МУЕ. III. 40. Ум. **Бу́лінька.**

Вуля́нка, ки, *ж.*=**Вульбисько.** Гн. II. 107.

Вум-бум! *меж.* выражающее звукъ басовой трубы, бубна, барабана и т. п. О. 1862. VII. 74.

Вума́га, ги, *ж.* 1)=**Папір.** 2) Паспортъ; документъ. *Іде до пані, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бумаги і їхати не пущу.* МВ. *У волость аж три бумазі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть.* Лубен. у. Ум. **Бума́жка, бума́жечка.**

Вума́жний, а, е.=**Паперовий.**

Вумба́к, ка, *м.* Жукъ. Угор.

Ву́мкати, каю, еш, *гл.* Извлекать басовые, густые звуки (на струнномъ инструментѣ).

Ву́нда, ди, *ж.* Верхняя одежда—родъ суконнаго пальто. Гол. Од. 80, 83.

Вундз, два, *м.* 1) Молодой овечій творогъ. Шейк. Большой кусокъ овечьяго сыру. Вх. Зн. 12. См. **Будз.** 2) Коротко остриженный мальчикъ. Желех. 3) Узелъ (на веревкѣ, ниткѣ и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бу́ндзик.**

Ву́ндзик, ка, *м.* Ум. отъ бундз. Во 2-мъ значеніи употребляется какъ прозвище для рекрутовъ, которыхъ сильно сригли въ прежнее время. *Відобрали го до бундзиків.* Фр. Пр. 129.

Вундю́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, хорохориться, пѣтушиться, чваниться. *Твоя Маруся уже щось бундючиться.* О. 1861. XI. Кух. 28.

Вундю́чний, а, е. 1) Надутый, высокомѣрный, чванный. *Не приступиш, таке бундючне.* Ном. № 2470. 2) Пышный, шумный. *Бундючне весілля було.* НВолын. у.

Вундю́чно, *нар.* Высокомѣрно, чванно. *Пішов з кімнат бундючно-грізною ходою.* Котл. Ен. IV. 52.

Вунда́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Вундючитися.** *Возний,—так і бундячиться, що помазався паном.* Котл. НП. 387.

Вунда́чний, а, е.=**Вундючний.** *Таке бундячне весілля уджигне.* Котл. НП. 377.

Вуні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Вруніти.** Желех.

Вункош, ша, *м.*=**Келеф.** Гол. Од. 80.

I. Вунт, ту, *м.* 1) Связка, пукъ (нитокъ, шелку, табаку и пр.). 2) мн. Шесть большихъ струнъ на бандурѣ. КС. 1882.

VII. 282. Ум. **Бу́нтик, бу́нтичок.**

II. **Бунт, ту,** *м.* Бунтъ, возмущеніе, мятежъ. **Бунт зрива́ти.** Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. II. 114.

Бунтико́вий, а, е. Связанный въ пуки.

Бу́нтичок, чка, *м.* Ум. отъ **бунт.**

Бунтівни́й, а́, е.=Бунтовливий. Желех.

Бунтівни́к и **бунтовни́к, ка,** *м.* Бунтовщикъ. К. ЧР. 411. *Лихі бунтівники, перевертні щоденні.* К. Псал. 177.

Бунтівни́ця, ці, *ж.* Бунтовщица, мятежница.

Бунто́вливий, а, е. Склонный къ бунтамъ, мятежамъ, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовни́цтво, ва, *с.* Мятежность, бунтовство. К. ХП. 32.

Бунтовни́чий, а, е. Мятежническій, принадлежащій, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтува́ння, ня, *с.* Возмущеніе, непокорность, мятежъ. *Переказ.. про Мертве Море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти Бога.* К. Іов. 56.

Бунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарає.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Єв. Л. XXIII. 5.

Бунтува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунча́ти, чу, чиш, *гл.*=**Врунчати.** Вх. Уг. 229.

Бунчу́жний, ного, *м.* Носитель гетманскаго бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчу́к, ка, *м.* 1) Одинъ изъ знаковъ гетманскаго достоинства: древко съ металлическимъ яблокомъ на концѣ, подъ которымъ свѣшивался лошадиный хвостъ. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчуко́м, бунчука́ стоя́ти.** Стоять вертикально? *Ого, напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчукове́нко, ка, *м.* Сынъ бунчукового товариша. Желех.

Бунчуко́вий, а, е. 1) Относящійся къ бунчуку. 2)—**това́риш.** Почетное званіе, которымъ сначала украинскіе гетманы награждали сыновей генеральной старшини и полковниковъ, а позже, съ половины XVIII в., это званіе стали получать, при выходѣ въ отставку, полковники и чины полковой старшини. **Б. товариші** сопровождали гетмана въ походѣ, находясь **під його бунчуком.** Иногда сокращенно, безъ существительнаго: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. III. 67.

Бу́нька, ки, *ж.* Глиняный сосудъ, родъ кувшина съ узкимъ горлышкомъ. Прил. у.

Буня́к, ка́, *м.*=**Джміль.** Желех.

Бура́, ри́, *ж.* Бурленіе воды. *Тепер вода тихо йде коло каміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'є тут.* Екатериносл. у.

Бурави́й, а, е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

Бура́к, ка́, *м.* и пр. См. **Буряк** и пр.

Бура́стий, а, е.=Буравий. *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачи́нка, ки, *ж.* Родъ кушанья. *З листя буракового роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачки́, кі́в, *м. мн.* Раст. Cuscuta epilinum Вх. Пч. II. 31.

Бура́чник, ка, *м.* Раст. Borrago officinalis L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбуля́нка, ки, *ж.* Картофельный супъ. Желех.

Бурда́, ди́, *ж.* 1)=**Здирок.** Вас. 157. 2) Родъ игры у мальчиковъ: а) попадаютъ камешками въ поставленную стоймя каменную плиту или кусокъ доски; выигрываетъ—**дає бурду́**—свалившій плиту или доску, Шейк. **Задам я тобі бурду!** Задамъ я тебѣ трезвону! Шейк.

Бурде́й, де́я, *м.* 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96, 111. 3) Публичный домъ. Желех. Ум. **Бурде́йчик.**

Бурді́й, дія, *м.*=**Бурдей 1.** *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурдій, що тільки дах над землею, навіть вікон не видно.* Св. Л. 27.

Бурдю́г, га, бурдю́к, ка́, *м.*=**Бордюг 1.** Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Їхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами.* Нп. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Св. Мр. II. 22. **Бурдюки́ би́ти.** Шалить. Ум. **Бурдюжо́к.** Вх. Зн. 4.

Буре́ки, кі́в, *м. мн.* Родъ прѣсныхъ пирожковъ. О. 1862. V. Кух. 36. **Вареники**

съ жировыми вытопками, сваренные въ жирѣ. Мнж. 176.

Бу́рий, а, е. 1) Бурый, сѣрый. *Бурий, як вовк.* Фр. Пр. 130. 2) О головномъ уборѣ: въ складкахъ, въ сборкахъ. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, разсерженный. Фр. Пр. 130.

Бури́тель, ля, *м.* Нарушитель.

Бу́рити, рю, риш, *гл.* 1) Разрушать, ниспровергать, разорить. 2) Сильно лить, литься. *Бурить як з барила.* 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю.* Вх. Лем. 395.

Бури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Возмущаться, волноваться. 2) безл. Собираться бурѣ. *Хмариться, буриться, — дощ буде....* Pauli. I. 120.

Бури́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **буришка.**

Бури́шка, ки, *ж,*=**Картопля.** Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку та вербу.* Фр. Пр. 130. Ум. **Бури́шечка.** Шух. I. 203.

Бурівни́к, ка, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Шух. I. 21.

Бу́річня, ня, *с.* Разрушеніе.

Бурі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Становиться бурымъ, бурѣть. *Де-де буріє останнє просо і пізня гречка спіє.* О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина буріє* Чуб. V. 649.

Бу́рка, ки, *ж.* 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила?—Я до його й не доторкалася.* Ком. П. № 159. 2) Родъ башлыка у **опанчі**. Гол. Од. 18. 3)=**Картопля.** Фр. Пр. 130. 4)=**Буря** Вх. Уг. 229. Ум. **Бу́рочка.**

Бу́ркало, ла, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Бу́ркання, ня, *с.* Ворчаніе.

Бу́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Ворчать. 2) Будить.

Бу́ркіт, коту, *м.* 1) Воркованіе. 2) Шумъ. *Иноді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт.* Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Буркі́тник, ка, *м.* Воркующій (эпитетъ голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі.* К. Дз. 40.

Буркни́ця, ці, *ж.* Бревно вдоль крыши, къ которому прикрѣплена своими верхними концами каждая пара стропилъ. Шух. I. 91.

Бу́ркнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **буркати** 1. *І муха говоруха об мені не буркне.* Ном. № 4056.

Бурко́ваний, а, е. Вымощенный камнемъ, шоссированный. *У Київі завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога.... буркована.* Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Буркови́на, ни, *ж.* Раст. Melilotus offic. *Ой стелеться мені широкий лист та бурковина.* Мет. 82.

Бурко́вка, ки, *ж.* Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Буркота́ти, чу́, чеш, буркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шумѣть. *Хвилі росходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчать. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. МПр. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. III. 313.

Буркотли́вий, а, е. Воркующій. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24.

Буркоту́н, на́, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Бу́ркун.** 2) Ворчунъ. См. **Буркун.** Ум. **Буркотуне́ць.**

Буркува́ння, ня, *с.* 1) Мощеніе камнемъ. 2) Воркованье.

Буркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Мостить (камнемъ). *Зробив.... буркувану дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зозуля, вона не кує—буркує.* Чуб. V. 690.

Бурку́ку́! *меж.* выражающее воркованіе голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Бурку́н, на́, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркотун.** *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчунъ. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркотун.** 3) Раст. а) Melilotus coerulea. Рудч. Чп. 245. То же: **буркун синій.** ЗЮЗО. I. 166. б)—**жовтий.** M. officinalis. Мил. М. 87. в)—**білий.** M. alba. Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркуне́ць, бурку́нчик. бурку́нонько, буркуно́чок.** Грин. III. 348, 688.

Буркуне́ць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **буркун.** 2) Порода сельдя: бѣшанка.

Буркуни́на, ни, *ж.* Стебель **буркуна.** *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Буркуно́чок, чка, бурку́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **буркун.**

Бурку́т, та, *м.* Бьющій ключъ, источникъ кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркутáти, чý, чеш, *гл.*=**Буркотати.** Мил. 209.

Буркутóвий, а, е.=**Буркутський.** Желех.

Буркýтський, а, е. Принадлежащій источнику кислой минеральной воды. *Вода буркутська.* Шух. I. 17.

Бурлáк, кá, бурлáка, ки, *м.* 1) Бобыль, бездомный человѣкъ, работникъ вдали отъ родины. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає.* Нп. 2) Холостякъ. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже.... Так довіку бурлакою й зоставсь наш Гриць.* МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. Ум. **Бурлáченько.** Чуб. V. 639, **бурлачóк.** КС. 1882. XI. 231.

Бурлакувáння, ня, *с.* 1) Жизнь бобыля, вѣчнаго батрака. 2) Холостая жизнь.

Бурлакувáти, кýю, еш, *гл.* 1) Быть бобылемъ, батракомъ, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуй із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурлáха, хи *ж.* ? *Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хлеві.* Чуб. IV. 357.

Бурлáцтво, ва, *с.* 1) Соб. отъ **бурлáка** *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2)=**Бурлакування.** Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортуно, хвортувино, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурлáцький, а, е. Принадлежащій бурлáці, къ нему относящійся, свойственный ему. *Молодий бурлацький син.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурлáцьке сóнце.** Луна,—шутливое названіе, данное потому, что **бурлáкам** часто приходится ходить ночью, скрываясь. **Бурлáцький отче-наш.** Шутливая молитва, въ которой просятъ избавленія отъ разныхъ бѣдъ жизни **бурлак.** О. 1861. X. Св. 50.

Бурлáченько, ка, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурлáчити, чу, чиш, *гл.*=**Бурлакувати** 1. Рудч. Чп. 11.

Бурлачúна, ни, *м.*=**Бурлак.** *Ой за прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурлáчка, ки, *ж.* Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЙО. I. 165.

Бурлачóк, чкá, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурлúвий, а, е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі оставсь?* Котл.

Бурлú-голова, ви, *м.* Безпокойный человѣкъ, забіяка. *Як прийде оця бісова бурли-голова додому,—так усе й піде перевертом по хаті.* Екатериносл. г

Бурлúти, лю, лúш, *гл.* Бурлить. *Чуни—щось гуде клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлíй, лія, *м.* Крикунъ, возмутитель. *Зараз деякі бурлії схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. 311.

Бурлó, лá, *м.* Ругань, ропотъ. Мнж. 176. **Збúти бурлó.** Поднять сварливый шумъ. Мнж. 176. **Бурлá бúти.** Бездѣльничать. *Що день тобі у Бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

Бурмáк, кá, *м.* Ворчунъ, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурмúло, лá, *об.* 1)=**Бурмак.** Вх. Зн. 4. 2) Прозваніе медвѣдя.

Бурмúстер, стра, *м.* Бургомистръ. К. ЧР. 225.

Бурмистéрський, а, е. Принадлежащій, свойственный бургомистру.

Бурмистрéнко, ка, *м.* Сынъ бургомистра.

Бурмистрíвна, ни, *ж.* Дочь бургомистра.

Бурмистрóва, вої, *ж.* Жена бургомистра.

Бурмиструвáти, рýю, еш, *гл.* Отправлять должность бургомистра.

Бурмíй, мія, *м.*=**Бурмак.** Вх. Зн. 4.

Бурмóситися, шуся, сишся, *гл.* Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмотáти, чý, чеш, *гл.* Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, начє з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

Бýрний, а, е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

Бýрок, рку, *м.* Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бýрку жúти.** Жить на авось. Ном. № 10320. **Сидíти на буркý.** Быть безъ мѣста. Подольск. г. *Хвалити Бога, коли трапиться добре місце, а як же сидітиме на бурку.* Левиц. I. 208. *Був старий священник у Покрови. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же не правив, на бурку си-*

дів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіє. КС. 1884. VIII. 724.

Буро́ха, хи, *ж.* Завирушка бурая, Accentor modularis. Вх. Уг. 229.

Бу́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ бурка. Употребл. и вмѣсто бурка 3. Вх. Пч. II. 36.

Бу́рса, си, *ж.* 1) Низшее духовное училище, бурса. 2) Стадо, куча (животныхъ). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партія. *Бурса їде якихсь харцизяк.* О. 1861. XI. 8. *Чимала бурса косарів пішла,—чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса ходе по житах, а то друга—жита оглядають.* Канев. у. *За панів було як повтікають хлопці од некрутства у ліс та зберуться у бурсу, то вже ж їх тоді ніхто не візьме.* Каменец. у.

Бурса́к, ка́, *м.* Бурсакъ. Стор. I. 41. Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачо́к**. Ув. **Бурсачи́ще**.

Бурса́цтво, ва, *с.* Соб. Бурсаки. *А із братства те бурсацтво мовчки виглядає.* Шевч.

Бурса́цький, а, е. Бурсацкій.

Бурсачи́на, ни, *м.*=**Бурсак.**

Бурсачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ бурсак.

Бурсачня́, ні, *ж.* Соб. Бурсаки. Св. Л. 219.

Бурсачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ бурсак.

Бурсува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Барахтаться, въ борьбѣ возиться. *Вони почали бурсуватись—то в шутку, а то вже і навсправжки.* Новомоск. у.

Бурт, ту, *м.* 1) Пазъ, желобокъ въ столбахъ для закладыванія досокъ. Подольск. г. Лобед. у. 2)=**Буртниця.** Мик. 481.

Бу́рта, ти, *ж.* 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежять.* Сумск. у. 2) Насыпь, холмъ, бугоръ. Рудч. Ск. I. 29. *Із трупів бурти насипає.* Котл. *Біжить вона* (вода) *з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву.... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих* (людей). Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, изъ которой добываютъ селитру. Лебед. у. 4) Цѣпь косцовъ. Лубен. у. 5)=**Бурса 3.** Сим. 193. 6) Въ игрѣ въ булку наз. бу́ртою, если кто изъ играющихъ прибьетъ шаръ къ берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Бурти́сь! *меж.* выражающее быстрое паденіе. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розбіралась, аж щось буртись у город, буртись, а послі ліса тріс!* Г. Барв. 79.

Бурти́ти, рчу́, ти́ш, *гл.* Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Бурті́ль, ля, *м.* Свертокъ. *Одна жінка вкрала буртіль краму.* Кіев. у.

Бу́ртниця, ці, *ж.* Въ мельницѣ: перила, ограждающія возвышеніе, на которомъ находятся жернова. Мик. 481.

Буртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Пазовать. Подольск. г.

Бурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Бурлить. *Де по весні вода бурує, там буде яма.* Міусск. окр. Переносно о человѣкѣ: бурлить, бушевать. *Прийде та ще й бурує, а що знайде в коморі,—у шинок забере.* Г. Барв. 292.

Буру́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ бурулька.

Буру́лька, ки, *ж.* 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Із льоду бурульки, що знай кругом брязчали* (у вовка), *уже зовсім пообпадали.* Греб. 386. 3) Трубка? *В ніс втеребив* (чорт) *дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки джерела сивухи.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). 4) **Моско́вська буру́лька.** Кукишъ. Ном. № 3265. Ум. **Буру́лечка.**

Буру́н, на́, *м.* 1) Валъ (въ морѣ, рѣкѣ). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб грає по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146. 2) Сугробъ. *Ти ба, буруни які понамітало.* Лохв. у.

Бурунду́к, ка, *м.* Раст. Medicago falcata L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Буру́нька, ки, *ж.* Трубка курительная (изъ березоваго корня)? *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! *меж.* выражающее порывъ вѣтра, ударъ волны, бросаніе предмета въ воду.

Бурха́йло, ла, *м.* Порывистый вѣтеръ, штормъ.

Бурха́ння, ня, *с.* Порывы вѣтра, бушеваніе.

Бурха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Порывисто дуть (о вѣтрѣ), сильно волноваться (о водѣ), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море.... ревє да бурхає.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, суденце стали вверх бурхать.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землею.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о водѣ, дымѣ и

пр.) *Загорівся Господь гнівом, з ніздер дим бурхає.* К. Псал. 36.

Бу́рхвиця, ці, *ж.* Часть мельницы: доска надъ **мучникóм**, въ которой укрѣплевъ **лоточóк**. Черниг. у.

Бурхли́вий, а, е. Бурный, бушующій, стремительный. *Де взялася бурхливая хвиля, од бережка човничок одбила.* Чр. 42.

Бурхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **бурха́ти.** 1) Порывисто дунуть. 2) Ливуть, налить черезъ верхъ. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волнъ впередъ (о суднѣ). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Броситься. *Бурхнувсь у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхоті́ти, чу́, чеш, *гл.* Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині:* Стор. МПр. 50.

Бурча́к, ка́, *м.* 1) Журчащій ручей. 2) Струя проточной воды, текущей съ шумомъ. *Дзюркотання весняного струмочка-бурчака.* Г. Барв. 308. Ум. **Бурчачóк.** Ном. № 13663.

Бурча́ло, ла, *с.* Насѣк. Муха жужжалка, Musca vomitoria. Вх. Пч. I. 7.

Бурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать, брюзжать. *Хто має багацько, той бурчить; а хто не має, той мовчить.* Ном. № 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен. III. 37. 2) Журчать (о ручьѣ, потокѣ). 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачóк, чка́, *м.* Ум. отъ **бурча́к.**

Бурчи́муха, ха, *ж.* Оводъ, Oestrus. Вх. Пч. I. 7.

Буршти́н, ну, *м.* Янтарь. Желех.

Бурштинóвий, а, е. Янтарный.

Бурьови́й, а, е. Относящійся къ бурѣ. ЕЗ. V. 52.

Бу́ря, рі, *ж.* Буря. *Чорне море вітер-буря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Ев. Мр. IV. 37.

Буря́к, ка́, *м.* 1) Свекла, Beta vulgaris. ЗЮЗО. I. 114. **На догáд буряків, щоб далú капýсти.** Говоритъ объ одномъ, а намекаетъ на другое. Ном. 2) Кушанье изъ изжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящій бурку? Сомнительное слово, встрѣченное лишь въ фальсифицированной думѣ „Татарскій походъ Серпяги", напечатанной впервые Срезневскимъ: *Усіх татар-буряків розбивали й плюндрували.* Запор. Стар. I. 85—86. Ум. **Бурячóк, бурячéчок.**

Буряко́вий, а, е. 1) Свекловичный. *Зеленіють.... поля буряковим листом.* Левиц. I. 24. 2) Темно-красный. *Буякова краска.* Кв.

Буряко́виння, ня, *с.* Листья свеклы.

Бур'я́н, ну́, *м.* Сорная трава. Чуб. V. 670. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38. *Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом.* Нп. Ум. **Бур'янéць, бур'я́нчик.** Чуб. V. 1034. Ув. **Бур'янюка.**

Бур'янни́к, ка, *м.* Порода небольшого чернобураго медвѣдя, обитающаго въ **бур'янáх** и кустарникахъ. Вх. Пч. II. 7.

Бур'яни́на, ни. *ж.* Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. *На городі бур'янина.* Грин. III. 656. Ум. **Бур'янúнка.**

Бур'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Зарастать сорной травой. *Город бур'яніє.* Богод. у.

Бур'януна́тий, а, е. 1) Смѣшанный съ сорными травами. *Бур'янувате сіно.* Константиногр. у. 2) Заросшій сорными травами. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Бур'янува́тіти, тію, еш, *гл.*=**Бур'яніти.**

Бур'я́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бур'ян.**

Бур'янюка, ки, *м.* Ув. отъ **бур'ян.**

Буря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Бурити 1.** *Мусю верх хижі буряти.* Вх. Уг. 229.

Бурячи́ння, ня, *с.*=**Буряковиння.**

Бурячко́вий, а, е.=**Буряковий.**

Буря́чник, ка, *м.* Свекловичная плантація. Сумск. у.

Бурячóк, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **буряк.** 2) мн. Раст. Polygonum orientale L. ЗЮЗО. I. 132.

Буря́ччя, ча, *с.* Соб. отъ **буряк.**

Бу́сель, сля, *м.* Аистъ. Ном. № 13807. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бу́селько.**

Бу́сень, сня, *м.*=**Бусель.** Ном. № 324.

Бу́сі. Дѣтск.: падать, упасть, упадешь О. 1861. VIII. 8.

Бусленя́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ аиста. Ум. **Бусленятко бусленяточко.**

Бусли́ний, бусля́чий, а, е. Относящійся къ аисту.

Бу́сол, сла, *м.*=**Бусель.** Драг. 8.

Бусурка́ня, ні, *ж.*=**Восорканя.** МУЕ. III. 45.

Бусурма́н и **бусурме́н, на,** *м.* Басурманъ, магометанинъ, иновѣрецъ. *Ой панночко-габлюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалась, та й не двічи ці-*

лувалась. Чуб. V. 935. *Кримці та нагайці, безбожні бусурмени.* АД. І. 114.

Бусурма́нець и **бусурме́нець, нця,** *м.*=**Бусурман.** К. ЦН. 226.

Бусурма́нити и **бусурме́нити, ню, ниш,** *гл.* Басурманить.

Бусурма́нитися и **бусурме́нитися, нюся, нишся,** *гл.* Басурманиться.

Бусурма́нський и **бусурме́нський, а, е.** Басурманскій. *Весь мир християнський і бусурманський.* Чуб. III. 412. *Баша турецький бусурманський.* Чуб. V. 933. *Із землі турецької да з віри бусурменської.* АД. І. 113.

Бусурма́нщина и **бусурме́нщина, ни,** *ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися?* Дума.

Бусурме́н и пр. См. **Бусурман** и пр.

Бусь! *меж.*=**Бух.**

Буськó, ка́, *м.* 1)=**Бусель.** 2) мн. **Буськи́.** Раст. Erodium cicutarum L. І. 122.

Бусьóк, ська́, *м.*=**Бусько.** Фр. Пр. 128.

Бусьчи́ха, хи, *ж.* Самка аиста. *Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гнізденце.* Фр. Пр. 128.

Бут, та, *м.* 1) Молодой зеленый лукъ. 2) Сапогъ. *Як будемо мастеровать, скажемо сі бути ковать золотими підківками.* Pauli. II. 157. 3) Щебень. Желех. 4) Фундаментъ? *Хотіли хоча б бут забутить на́ осінь—нехай устоюється, так не прийдеться.* Новомоск. у. (Залюбовск.). См. **Бутити.** 5) мн. **Бути́.** Родъ игры у мальчиковъ. Желех. Ум. **Бу́тик.**

Бута́, ти́, *ж.* Гордость, высокомѣріе, спесь. *Бута хоче прута.* Фр. Пр. 130.

Бута́ти, та́ю, еш, *гл.* Гордиться, спесивиться, фордыбачить. *Бутає, як телі на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не зламав.* Фр. Пр. 131.

Бу́твиння, ня, *с.* Зелень, которую кладутъ въ борщъ: петрушка, лукъ, укропъ и пр. Св. Л. 5.

Буте́й, те́я, *м.*=**Ботей.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутею, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. III. 196.

Бу́тель, тля, *м.* 1)=**Пляшка.** Вх. Лем. 395. 2)=**Сулія.**

Буте́лька, ки, *ж.*=**Пляшка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Буте́льочка.**

Бутелько́вий, а, е. Бутылочный.

Бу́ти, есьм, еси́, есть и **є, есьмо́, есте́, суть,** прош.: **був, була́, було́,** *гл.* 1) Быть, существовать. *Ти еси син мій.* Єв. Мт. І. 11. *Їдь, кобило, хоть єсь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень їсь, Гриню.* Ном. № 8563. *Єсть карії очі— як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не єсть ти мені сестра, а єсть ти мені ворог.* Рудч. Ск. І. 124. *Не єсть то нас, братця, яничарські кулі в полі постріляли, єсть то нас отцевські й матчини сльози.... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. III. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине,— була б не любила.* Шевч. *Станемо якось бути на світі,—хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2)—**за.** Быть чѣмъ, въ качествѣ чего. *Бути за свідка.* 3)—**в бо́ці.** Быть въ сторонѣ. Зміев. у. См. ниже: **бути в оці.** 4)—**в гніву́ з ним.** Быть въ ссорѣ, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5)—**в цвіту́.** Цвѣсти. НВолын. у. 6)—**в оці.** Быть на глазахъ. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7)—**з відомом.** Быть въ извѣстности. 8)—**з ним.** а) Быть съ кѣмъ. *Я був там з братом.* б) Видѣться и говорить съ кѣмъ. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?* Каменец. у. 9)—**ї́ден дух з ним.** Жить душа въ душу съ кѣмъ нибудь. НВолын. у. 10) **Будь ла́ска, будь ла́скав.** Пожалуйста. *Ви ж, будь ласкав добродію,.... роспрягайте коній.* Рудч. Ск. II. 151. 11) **Будь, будь-лі.** Нибудь (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно її дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. **Будь-хто.** Кто, что нибудь. Вх. Зн. 4. 12) **Здоров був, була!** Здравствуй! *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71.

Бу́тик, ка, *м.* Ум. отъ **бут.**

Бу́тин, на, *м.* 1) Толстый стволъ дерева, очищенный отъ коры. Вх. Зн. 5. 2)=**Бу́тина.** Вх. Зн. 5.

Бу́тина, ни, *ж.* Лѣсосѣкъ, лѣсъ, предназначенный къ рубкѣ. Шух. І. 37, 173. Вх. Зн. 67.

Бутина́рь, ря, *м.* Работникъ въ бу́тині, дровосѣкъ. Желех.

Бути́ник, ка, *м.*=**Бутинарь.** Желех.

Бути́нок, нка, *м.* Полусапожекъ, ботинка. Желех. Ум. **Бути́ночок.**

Бу́тириння, ня, *с.* Всякій хламъ. Шейк.

Бу́тирь, ря, *м.* 1) Котомка работника

на рыбныхъ заводахъ. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь въ хозяйствѣ: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Бутáти, чý, тúш, *гл.* 1) Закладывать фундаментъ изъ камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Бутíвка, ки, *ж.* Тонкая палка въ игрѣ бути. См. **Бут 5.**

Бутíти, чý, тúш, *гл.* 1) Ревѣть глухо, похоже на звукъ бу, мычать. *Бугай бутить.* Мнж. 176. *Худоба бутить, бо нероблена.* Каменец. у. 2) Гудѣть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), *аж сюди чутно.* Харьк. у.

Буткóл, ла, *м.* Мѣстное названіе малорусса изъ Добруджи; живущіе тамъ малоруссы потомки ушедшихъ въ Турцію запорожцевъ и бѣглыхъ крестьянъ изъ Галиціи. О. 1861. I. 264.

Бýтлик, ка, *м.* Бутылочка, пузырекъ. НВолын. у. Ум. **Бýтличок.**

Бýтля, лі, *ж.*=**Бутель**. Желех.

Бутлявий, а, е. Пустой, выгнившій въ срединѣ. *Бутлява вже верба.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Бýтний, а, е. Спесивый, высокомѣрный *На бутного найдесі ще бутнійший.* Фр. Пр. 134.

Бýтність, ности, *ж.*=**Бута**. Желех.

Бутніти, ію, еш, *гл.* Вздуваться. *Повінь все гірше бутніє.* Федьк. I. 91.

Буттá, тя, *с.* 1) Бытіе, существованіе. Башт. 160. 2) Бытность, пребываніе. *За мого буття там.*

Бутýк, ка, *м.*=**Ботюк**. Вх. Зн. 5.

Бутýм-бутýм-бас, *меж.*, выражающее игру на віолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Бутурлúн, на, *м.* Въ загадкѣ: гребешокъ, изгоняющій насѣкомыхъ. *Чорний бутурлин з гори свині потурлив.* Грин. I. 248.

Бутурá, ри, *ж.* 1)=**Здирок**. Вас. 157. См. **Бурда**. 2) Обрѣзки мездры, склеенные и спрессованные въ листы,—употребляются для каблуковъ въ простыхъ сапогахъ. Вас. 162.

Бух! *меж.*, выражающее паденіе, глухой ударъ или выстрѣлъ. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився.* Драг. 47. *Заридала Катерина та бух йому в ноги.* Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка татка бух у плечі.* Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці.* Драг. 238.

Бýхало, ла, *м.* Увалень, неуклюжій.

Бухáн, нá, *м.* 1)=**Буханець**. *Пшеничний бухан.* Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. **Наїстись буханів.** Быть побитымъ. Ном. № 4963. Ум. **Бухáнчик.** *Буханчики пшеничні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Буханéць, нця́, *м.* 1) Круглый пшеничный или гречневый хлѣбъ. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мачухи буханці.* Нп. *Їдять дівки колачі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. III. 86. 2) Одинъ хлѣбъ. *Собака узяв з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчекъ, тумакъ. *Иноді було й буханця улінить Чіпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Бухáрка, ки, *ж.* Сортъ дыни.

Бýхати, хаю, еш, *гл.* 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю слухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Оленка, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрѣлять, палить. *Бухають з гармат.*

Бухú-бухú! *меж.*, выраж. кашель. *Ой ти старий бухú-бухú, я молода хихи-хихи!* Нп.

Бухúкало, ла, *об.* Сильно кашляющій.

Бухúкання, ня, *с.* Кашлянье, кашель.

Бухúкати, каю, еш, *гл.* Кашлять. *Так закашляєшся, що ну! Бухикаєш та й бухикаєш.* Св. Л. 49.

Бухúкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бухикати. Кашлянуть.

Бухúнка, ки, *ж.*=**Бýханець**. О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли.... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. Ум. **Бухúночка.**

Бýхкати, каю, еш, *гл.*=**Бухикати**.

Бухкотíти, кочý, тúш, *гл.* О громѣ: гремѣть. Ів. Білик. Желех.

Бýхнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бухати. 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрѣлить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 36.

Бýхня, ні, *ж.* Маленькая хата изъ плохого матеріала, съ незаконченной (съ боковой стороны?) крышей. Гн. I. 81. Шух. I. 112.

Бухóний, а, е.=**Пухкий 1.** *Хліб у їх такий гарний—бухоний.* Черниг. у. *У нас не спечуть таких млинців, як у*

вас: у вас он які бухониї, а в нас жилаві. Черниг. у.

Бухтіти, тію, еш, *гл.* 1) Пылать, вспыхивать. *Вогні бухтіють.* Харьк. 2) Глухо звучать. *Бубон бухтіє.* Мир. ХРВ. 341.

I. **Буц!** *меж.*, выражающее столкновеніе лбами. *Баран-баран буц!* Шейк.

II. **Буц, ца,** *м.* Насмѣшливое названіе, которое даютъ херсонскіе крестьяне захожему человѣку изъ болѣе сѣверной Малороссіи. Херс. Названіе жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкасскаго у. (К. П. Михальчукъ).

Буцати, цаю, еш, сов. в. **буцнути, ну, неш,** *гл.* Бить, ударить лбомъ (о баранѣ). *І баран буцнè, як зачепиш.* Ном. № 3293.

Буцатися, цаюся, ешся, сов. в **буцнутися, нуся, нешся,** *гл.* Ударяться, удариться, столкнуться лбами. *Буцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали.* Брацл. у.

Буцегарня, ні, *ж.* Арестантская. *В буцегарню запруть.* Стор. I. 143, 152.

Буцик, ка, *м.* Родъ лепешки, жареной въ маслѣ. Шейк. *Напече книшів, пиріжків, буциків.* Г. Барв. 130.

Буцівка, ки, *ж.* 1) Сортъ яблокъ. 2) Насмѣшливое названіе, которое жители херсонск. губ. даютъ крестьянкамъ изъ болѣе сѣверной Малороссіи.

Буцім, *нар.* Будто, словно. ЗОЮР. I. 218. *Засів, буцім в болоті чорт.* Котл. Ен. I. 26. *Буцім спить.* Драг. 112.

Буцкати, каю, еш, *гл.*=**Буцати.** *Ходить як овечка, а буцкає як баран.* Ном. № 3033.

Буцнути, ся. См. **Буцати, ся.**

Буць, ця, *м.* Неудавшійся хлѣбъ. *Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця.* Посл.

Буцьо, ця, *с.* Дѣтск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Буча, чі, *ж.* Шумъ, крикъ, тревога. Чуб. II. 434. *Зчинилась була буча не мала: поспільство свого козацтва рішатись не хотіло.* К. ЧР. 198. **Збити бучу.** Поднять шумъ. *За онучу збили бучу.* Ном. № 3516.

Бучавий, а, е. Ссохшійся. *Які бучаві чоботи! щоб було другого дня вимазать дьогтем, після дощу.* Канев. у.

Бучавіти, вію, еш, *гл.* Твердѣть, сохнуть (о кожахъ).

Бучак, ка, *м.*=**Бувьок.** Вх. Пч. II. 9.

Бучина, ни, *ж.* Буковое дерево. *Скажи зробити букову́ю труну.—Де ж тобі, мила, бучини узяти?* Чуб. V. 631.

Бучний, а, е. Роскошный, великолѣпный, богатый; шумный. *Бучне весілля справили.* МВ. I. 145. *Бучні були свачини.* НВолын. у. **Бучний дощ.** Дождь съ большимъ вѣтромъ, бурей. НВолын. у. Ум. **Бучненький.**

Бучність, ности, *ж.* Пышность, великолѣпіе.

Бучно, *нар.* Роскошно, богато, шумно. *Гучно, бучно, а в п'яти зімно.* Ном. № 11197. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолын. у. Ум. **Бучненько.**

Бучок, чка, *м.* 1) Ум. отъ бук. *Ой убили Миколайка під зеленим бучком.* Гол. I. 229. 2) Буковая палка; вообще палка. Гол. Од. 60. *У нашому селі чабан убив бучком вовка.* Полт. у. *Подай мені, жінко, бучка, тепер буду вчити братка.* Макс. 3) Небольшой улей. (Черниг.). Левч. 168. Ум. **Бучечок.**

Буччя, чя, *с.* Соб. отъ **бук.** *Стало їйся, стало галузя кланяти, бучя і коріня і всяке створіня.* Гол. II. 10.

Бучулька, ки, *ж.* Ум. отъ **бучуля.**

Бучуля, лі, *ж.*=**Бочуля.** *Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте, діти, ревне, чей орендар бучулю верне.* Pauli, II. 85. Ум. **Бучулька.**

Буша, ші, *ж.* Цилиндрическій сосудъ для соленія рыбы. Черном.

Бушки! Дѣтск.=**Бусі.**

Бушля, лі, *ж.* 1) Самка аиста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Бушувати, шую, еш, *гл.* 1) Бушевать. *Не буйнії вітри в темнім лузі бушували.* Дума. 2) Оковывать (колеса). *Бушовані колеса.*

Буявіти, вію, еш, *гл.*=**Буяти 1.** *По за садком лани буявіють широкополі.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Буяк, ка, *м.* 1)=**Байрак.** Встрѣчено только въ одномъ мѣстѣ,—не ошибка-ли? *Ой не шуми, луже, зелений буяче.* Мет. 92. 2)=**Бугай 1.** Вх. Пч. II. 5. *Гонить буяка на ярмак.* Гн. I. 96. 3) мн. Раст. Vaccinium uliginosum. Радом. у.

Буян, на, *м.* Непослушный, упрямый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Буяння, ня, *с.* 1) Быстрый, пышный ростъ. 2) Бушеваніе, буйство. Ев. Л. VIII. 24. Чуб. I. 31. *Розбишацьке буяння.* К. Кр. 36. *І гласу Божого не чули за буянням.* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничѣмъ

нестѣсняемое движеніе, пареніе. *Буяння гордого ума.* К. ЦС. 46.

Вуяр, ра, *м.* Большая лодка.

Вуяти, яю, еш, *гл.* 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить,—та буяє так, що продертись трудно.* Драг. 81. *Поле в них буяє бодяками.* К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє.* МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тиї бугаї в череді,—хочуть двори ламати да грабувати старшину.* К. ЧР. 322. *Тепер, славити Бога, тихо стало, а то все вітри буяли.* Камен. у. 3) Парить, рѣять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо крилами орлиці.* Вінок. 228. *Риба в морі і в ріках буяла.* Чуб. I. 70.

В.

В, *пред.* См. **У**.

Ва́ба, би, *ж.* 1) Приманка. Желех. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як кортіли і любощі й молодецькі ваби:* Г. Барв. 509.

Вабе́ць, бця́, *м.* Приманщикъ. *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Ва́бик, ка, *м.* Дудочка, употребляемая на охотѣ для приманыванія дичи. Желех.

Ваби́ло, ла, *с.*=**Ваба 1**. Желех.

Ва́бити. **блю, биш**, *гл.* Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама* (дівчина) *невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усмішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Ва́битися, блюся, бишся, *гл.* Быть привлекаемымъ, прельщаемымъ; льститься на что.

Ва́біння, ня, *с.* Приманиваніе.

Вабки́й, а́, е́ Легко приманиваемый. Уманець. Ш. 172.

Ва́бко, *нар.* Легко приманиваемо.

Ваблі́вий, а, е.=**Вабний 2**. Желех.

Ваблі́во, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́бний, а, е. 1) Манящій, приманивающій. 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Ва́бно, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́ва, ви, *ж.* Дѣтск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Ва́вка, ва́вонька, ва́вочка.**

Вава-ву́рр! *межд.* Подражаніе воркованію голубя. Желех.

Ва́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **вава**

Ва́вкання, ня, *с.* Частыя жалобы на боль. *А набридло вже мені твоє вавкання!*

Ва́вкати, каю, еш, *гл.* Часто говорить **ва́вка**, жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Ва́вонька и **ва́вочка, ки**, *ж.* Ум. отъ **вава**.

Вавці́р, ра, вавча́р, ра, *м.* Кличка стараго кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий!* (говорится переносно и о человѣкѣ, совершающемъ проказы, наносящемъ ущербъ). Фр. Пр. 134.

Ва́га, ги́, *ж.* 1) Вѣсъ. *На хуру вагою кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Вагою да́ти.** Отпустить на вѣсъ. **Важко́ю вагою.** Съ великимъ трудомъ. 2) Тяжесть, бремя, грузъ. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28). 3) Вѣсы. *Ой, хто-б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив моє нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив у Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само як у дзигарковї.* Канев. у. 5) Вѣсъ, значеніе, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* 6) **Бу́ти у вазі.** Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: Господь і мені дав.* Г. Барв. 97. 7) Колебаніе. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, лютують вороги, козацтво преться без ваги—і покотились яничари.* Шевч. 59.

Ваѓани́, ні́в, *м. мн.* 1) Продолговатая деревянная миса, родъ небольшого корытца для пищи. Сим. 19. *Всю страву в ваґани вливали і роздавали всім ложки.* Котл. Ен. II. 12. 2)=**Ночвы.** *Сів* (дурень) *у ваґани та й плава.* Мвж. 79. Ум. **Ваґанки́.** *Біля куреня уже стоять ваґанки, повнісінькі галушок з салом.* Греб. 401.

Ваґани́ці, ниць, *ж. мн.* = **Ваґани**, если не ошибка вмѣсто: **ногави́ці**? *Було собі три брати: шли собі широкою до-*

рогою, найшли собі рукавиці, ваганиці і вроки.... Стали поділятися: одному—рукавиці, другому—ваганиці, третьому—вроки. (Заклин.) Чуб. І. 132

Ваганки́. Ум. отъ вагани.

Вага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Колебаться, не рѣшаться. *От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються.* Рудч. Ск. II. 195.

Вагівни́ця, ці, *ж.* Вѣсы. *Усі на Божій вагівниці легкі, нікчемні як полова.* К. Псал. 140.

Вагітна́. Прилаг., употр. только въ ж. р. Беременная (о женщинѣ). Рудч. Ск. І. 209.

Вагове́, во́го, *с.* Вѣсовой сборъ. К. (Желех.).

Ваго́вий, а, е. 1) Продающійся на вѣсъ. *Одібрав він миску слив вагових.* Мкр. Н. 31. *Сталась йому причина—вагова сіль прибила.* Рудч. Чп. 169. *Сіно вагове.* 2) Вѣсовой. 3) **Ваговий дрюк, дрючо́к**. Шесть для поднятія воза при подмазкѣ колесъ. Чуб. VII. 104.

Ва́гом, *нар.* На вѣсъ, по вѣсу. *Усім росказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагом дає.* Кн. II. 19.

Ваго́н, ну, *м.* Вагонъ. *Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овес.* Г. Барв. 204.

Вагоні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Беременѣть. *Дівка не повинна їсти усього близнята—яблука там, чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286.

Вагота́, ти́, *ж.* 1) Тяжесть. *Ваготу набірати.* АД. І. 334. *Зволів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться.* К. Іов. 56. 2) Беременность. *Сестра у ваготі ходить.* Кіев. г.

Ваготі́ння, ня, *с.* Тяготѣніе. *Ньютон назвав цю силу ваготінням.* Ком. І. 57.

Ваготі́ти, ті́ю, еш, *гл.* Тяготѣть. Желех.

Вагува́тися, гу́юся, ешся, *гл.* 1)=**Вагатися**. Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. *Його силують, одвертають од неї, а він кислоокої Хвеськи, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звяга їде в дому.* Г. Барв. 536. 3) Мѣряться силами? *Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра.... билися, вагувалися, сестра пристала, кров іти перестала.* (Заговоръ). Грин. II. 315.

Ваґаш, ша, *м.* Дорога, которою ходять въ полонинахъ овцы на пастбище. Шух. І. 210.

Ва́да, ди, *ж.* 1) Вредъ. *Отим за оце і вади не буде.* Канев. у. 2) Недостатокъ. *Нема чоловіка без вади.* Ном. № 2446.

Ваджува́тися, джу́юся, ешся, *гл.*—**до ко́го**. Привязываться, приставать къ кому. Вх. Уг. 229.

Ва́дити, джу, диш, *гл.* 1) Вредить. *Ледачому животові і пироги вадять.* Ном. № 7159 *Хліб на хліб не вадить.* Ном. № 12028. *Багацько не вадить.* Ном. № 1366. *Як не чує, то й не вадить.* Ном. 2) безл. Тошнить.

Ва́дитися, джуся, дишся, *гл.* Ссориться. *Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося.* Гол. Ш. 544.

Вадки́й, а́, е́. 1) Вредный. 2) Тошный. Уман. IV. 120.

Ва́дко, *нар.* 1) Вредно. Левч. 16. 2) Тошно. Левч. 163. **Ва́дко мені́**. Мнѣ плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадли́вий, а, е.=**Вадкий**. Закр. Уман. І. 104; IV, 120.

Вадли́во, *нар.* = **Вадко**. Уман. І. 104.

Важа́к, ка, *м.* Палочка, на которой наматываютъ и завязываютъ петли при плетеніи сѣтей. Черномор.

Ва́жель, ля, *м.* Въ нижнемъ мельничномъ жерновѣ: деревянное приспособленіе въ срединѣ его, которымъ можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этотъ жерновъ. Мнж. 481. См. **Варжіль**.

Ва́жений, а, е. 1) Взвѣшенный. 2) Выданаемый по вѣсу. *А щоб ніхто не діждав, щоб я важений хліб їла.* Кв. II. І. 152.

Важе́нний, а, е. Очень тяжелый. *Важенна палиця. Най одягнеться в сирітське гірке нарікання, підпережеться вдовицьким важенним зітханням.* К. Псал. 257.

Ва́ження, ня, *с.* Взвѣшиваніе. Желех.

Важе́нький, а, е. Ум. отъ **важкий**.

Важе́нько, *нар.* Ум. отъ **важко**.

Ва́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Вѣсить; имѣть вѣсъ. *Він таки має вагу, важить.* Дещо. 2) Взвѣшивать. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. 171. 3) Имѣть значеніе, вѣсъ, значить. *Знайду собі иншого.... ти мені не важиш нічого.* Г. Барв. 397. *Що він на своєму господарстві важить? що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Имѣть виды, мѣтить; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю,—на третього важу.* Грин. Ш. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясненькую зброю, чи на мого коня вороного, чи*

на мене, козака молодого. АД. І. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу,—там я вражу.* Гол. І. 2. *Хто на моє здоров'я важить, той (сам його) не має.* Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас: на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки.* 5)—**чим.** Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоров'ям важив.* Чуб. V. 79. 6)—**лёгко.** Придавать мало значенія, не придавать особаго значенія. *Не годилось так легко важити тієї сили.* К. ЦН. 161.

Ва́житися, жуся, жишся, *гл.* 1) Вѣситься, взвѣшиваться. 2) Отваживаться, рѣшаться. *Ніхто з них не важивсь озватись до його словами.* К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь.* К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся.* Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся.* Нп.

Ва́жіння, ня, *с.* Взвѣшиваніе. *А бодай його з таким важінням, що тілки вгайка, а не робота!* Залюбовск.

Ва́жка, ки, *ж.* Снарядъ, которымъ ткачъ придерживаетъ **ши́нки.** Состоитъ изъ деревяннаго крюка и привязанной къ нему веревочки съ тяжестью на концѣ. МУЕ. Ш. 22.

Важкеле́нний, а, е. Вѣскій, тяжелый. Левч. 24. См. **Важе́нний.**

Важке́нький, а, е. *Ум.* отъ **важкий.**

Важке́нько, *нар.* Ум. отъ **важко.**

Важки́, ків, *мн.* Вѣсы небольшіе. Угор.

Важки́й, а́, е́. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік провожати.* Мет. 81. *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала.* Мет. 225. *Важкий день. Важкий віз. Важка година настала. Важкая туча налягає.* Макс. *Важкий дурень.* **Важки́м ду́хом ди́хати.** Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш,—все на мене важким духом дишеш.* Макс. **Важка́ жі́нка.** Беременная женщина. Ум. **Важе́нький, важкенький.** *Баран важенький і орлу.* Греб. 381. *Маленьке, але важкеньке.* Ном. № 7329.

Ва́жко, *нар.* Тяжело. *Будуть підпрягать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. І. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104. **Ва́жко брéше.** Сильно вретъ. Ум. **Важе́нько, важке́нько.** *А ненька зачула, важенько здихнула.* Макс.

Важли́вий, а, е. 1) Тяжелый, вѣскій. *Серце, що ворушиться од жалю гнівного та од туги важливої.* МВ. (О. 1862. І. 75). 2) Важный. Желех. *Те зілля дуже важливе од порухи.*

Важли́во, *нар.* 1) Тяжело. 2) Важно.

Ва́жный, а, е. 1) Вѣскій. *Червінець хоць маленький, але важненький.* Ном. № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна.* Ном. № 3043. 3) Очень хорошій. *Поставив важну хату на дві половини.* Стор. І. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет.* Стор. І. 219. Ум. **Важне́нький.**

Ва́жниця, ці, *ж.* Важность, важная особа, дѣло. *А що він за (або: от яка, не велика) важниця.* Ном. № 5542.

Важни́ця, ці, *ж.* 1) Подставка, подставляемая подъ шестъ (**ваговий дрюк**) для поднятія воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постілоньку, зелену травицю, а в голови замість подушечки—кленчасту важницю.* Нп. 2) Торговые вѣсы на базарѣ; вѣсы. Рудч. Чп. 246. *О, зваж мене на праведній важниці.* К. Іов. 66.

Ва́жність, ности, *ж.* 1) Вѣскость. 2) Важность. Желех.

Ва́жно, *нар.* 1) Вѣско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важню́щий, а, е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його нічичирк.* Св. Л. 283.

Важня́, ні, *ж.* Важня, помѣщеніе или мѣсто для вѣсовъ на торговыхъ площадяхъ. Желех.

Важо́к, жка́, *м.* Гирька въ ватерпасѣ; тяжесть, привязываемая къ концу веревки (напр. при опусканіи въ воду и пр.).

Важу́чий, а, е. Очень тяжелый, тяжеловѣсный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі.* Лебед. у. *Мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Ва́жчати, чаю, еш, *гл.* Дѣлаться тяжелѣе, тяжелѣть. Левч. 165.

Ва́йда, ди, *ж.* Раст. Isatis tinctoria L. ЗЮЗО. І. 125.

Ва́йкати, каю, еш, *гл.* Сѣтовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Ва́йкіт, коту, *м.* Крикъ боли, тревоги, вообще безпорядочный крикъ, гамъ. *Вайкіт, як у жидівські школі.* Фр. Пр. 135.

Ва́йло, *меж.* Увы! горе! Желех.

Вайло́, ла́, *с.* Увалень, вахлакъ, медлительный, неповоротливый. *Вайло дурне!* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152). Ув. **Вайлюка**. Аф. 311.

Вайло́м, *нар.* Во множествѣ, толпой. *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом.* Волч. у.

Вайлува́тий, а, е. Неповоротливый, неловкій, угловатый. *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? У нас у роду наче й не було таких.* Харьк.

Вайлю́ка, ки. Ув. отъ **вайло́**.

Вак, ку, *м.* Въ игрѣ въ **вак і копе́ць**— цѣль, въ которую попадаютъ палками играющіе. Kolb. I. 197.

Вака́н, на, *м.* Участокъ земли въ шесть десятинъ. Вас. 197.

Вака́нець, нця, *м.* Невоздѣлываемая, запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканцьо́вий, а, е. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной. *Ісправники все ваканцьові.* Котл. Ен. III. 28.

Вака́рка, ки, *ж.*=**Загорода** (для скота). Шух. I. 186.

Вака́рь, ря, *м.* Коровій пастухъ. Вх. Зн. 5.

Вака́ція, ції, *ж.* Вакаціонное время. О. 1861. VIII 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов домів на вакацію.* Драг. 407.

Вакаціюва́тися, ціюся, єшся, *гл.* Житься во время вакацій. *Не вспів він росказати, як вакаціювалось.* Св. Л. 220.

Ваке́лія, лії, *ж.* Раст. Polyporus fomentarius, губка огнивная. Вх. Лем. 395. Губка, трутъ. Угор. См. **Векелия**.

Вакерни́ца, ци, *ж.* Коза, овца—бѣлая съ черными или рыжими пятнами около глазъ.

Вакі́ристий, а, е. Овца или баранъ бѣлый, но съ черными ободами вокругъ глазъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Ва́кса, си, *ж.* Вакса. Уман. I. 62.

Ваксо́вий, а, е. Тотъ, который чистится ваксой. Уман. I. 62. *Ваксові чоботи.*

Ваксува́ти, су́ю, еш, *гл.* Чистить ваксой. **Ваксо́ваний**. Вычищенный ваксой. *І остроги побіляні, і чоботи ваксовані.* Закр. 272.

Вакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Быть бездѣятельнымъ (вообще), находиться въ бездѣйствіи. 2) Оставаться невоздѣланнымъ (о полѣ). Радом. Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не дѣлать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не ввірилася.... Щоб ти назад завертався та дні вакував.* АД. I. 130.

Вал, лу, *м.* 1) Валъ, насыпь. Драг. 85. *Вали поосідали і зрівнялись із землею.* Стор. II. 97. 2) Грубыя толстыя нитки изъ пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой я свого чоловіка нарядила паном: сорочечка по коліна підв'язана валом.* Ном. № 12551. 3) **Валъ**, цилиндръ. *У млині вал. Чорти зносять хмари до купи; як знесуть багацько, то качають в вали, оттого дуже гуде на небі.* Чуб. 4) Кучка сѣна, въ которую сгребается **покі́с**. *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю.* Г. Барв. 429. Ум. **Вало́к**.

Валаса́ння, ня, *с.* Шлянье.

Валаса́тися, са́юся, єшся, *гл.* Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зіми, ні літа: я завсегда в роботі. Поздоров Боже мир—пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10. *Став валасаться по світах.* Сим. 203,

Ва́лах, ха, *м.* 1) Выложенный баранъ. 2) Скопитель жеребцовъ. Шух. I. 211. Ум. **Валашо́к**. Вас. 197.

Вала́хан, на, *м.* Скопецъ. Харьк.

Валаша́л, ла, *м.* Кастраторъ. Мнж. 176.

Валаша́йник, ка, *м.*=**Валашал**. Желех.

Валаша́ння, ня, *с.* Охолощеніе, оскопленіе.

Валаша́ти, ша́ю, еш, *гл.* 1) Оскоплять, выхолащивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обрѣзывать концы ботвы арбузовъ, чтобы она разросталась въ ширину. *Кавуни валашають.* Лебед. у.

Вала́шений, а, е. Оскопленный, выхолощенный. О. 1862. V. Кух. 39.

Валашо́к, шка́, *м.* 1) Ум. отъ **ва́лах**. 2) Стволъ дерева, чистый отъ вѣтвей. *Гарна лоза була колись: такі славні та високі валашики та праві.—Що ж то воно значить: валашики?—Оці* (указывая стволъ вишни) *без гілля, самі оці.* Залюбовск.

Вале́жний, а, е. Имѣющій значеніе, важность, солидный. *Це штука валежна.* Переясл. у.

Ва́лець, льця, *м.* Вальсъ. *Танцюють польку або вальця.* Ком. I. 27.

Валенки, *мн.* Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83.

Ва́ливо, ва, *с.* Корыто. Желех.

Валивочко, ка, *с.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Вали́ло, ла, *с.* Родъ валяльни (при водяной мельницѣ) безъ пестовъ, гдѣ дѣйствуетъ одна вода. Шух. I. 113.

Вали́на, ни, *ж.* Нитка ва́лу 2. *Як сито замучи́ться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: бува валину переб'єш, то й одпустиш ї́х.* Мнж. 154.

Вали́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Валить, сваливать. *Своє на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти впередъ; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди попав, туди й вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3)—вал. Прясть вал 2. *Нумо вал валити.* Маркев. 142.

Вали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви схизматиків валються, попи голодні.* Стор. М. Пр. 92. 2) Падать, валиться. *Вийду за ворота, від вітру валюся.* Мет. 20.

Ва́лів, лова́, *м.*=**Валиво**. *Натягни води до валова.* Вх. Зн. 5. *Ацю до валова́.* Фр. Пр. 135.

Валі́й, лія́, *м.* Сукновалъ. ЗЮЗО. I. 286.

Ва́лка, ки, *ж.* Обозъ. *Прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки.* Рудч. Чп. 32. *Кононенків чесний поїзд валкою несеться.* Мкр. Н. 22. Ум. **Ва́лочка**.

Валки́й, а́, е́. О гончарной глинѣ: тощая глина, требующая примѣси болѣе жирной глины. Вас. 177.

Валкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Скатывать въ валъ (сѣно).

Вални́ця, ці, *ж.* Перекладина, на которой лежатъ концы вала (въ мельницѣ). Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Вални́чка**.

Ва́лоб, ба, *м.* Родъ толстой доски. Шух. I. 188.

Валови́й, а́, е́, 1) Сдѣланный изъ ва́лу 2. *Волоки шовкові удвоє жіноцькі щирі валові.* АД. I. 168. 2) Относящійся къ валу.

Валови́на, ни, *ж.* 1)=**Вал 2**. МУЕ. III. 19. 2) Ткань изъ ва́лу 2. Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валови́тий, а, е.=**Вайлуватий,** Вх. Зн. 5.

Валов'я́ний, а, е. Сдѣланый изъ валу 2. Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Вало́к, лка́, *м.* 1) Ум. отъ **вал**. 2) Часть граблей, на которой укрѣплены зубья. Шух. I. 166. 3) Брусъ бороны, въ который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкаго снаряда **шиурів**. МУЕ. III. 21. 5) Часть **друлівника**. Шух. I. 277. 6) Часть **мотовила**. Шух. I. 150. 7)=**Вал 4**. *Оподудні гребли сіно і в валочки клали щільно.* Мет. 315. Ум. **Вало́чок**. 8)=**Кача́лка 1**. *Тісто роскачують валком.* МУЕ. I. 103.

Ва́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ва́лка**.

Вало́чок, чка, *м.* Ум. отъ **вало́к**.

Валува́ння, ня, *с.* Лай многихъ собакъ. *Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями,—позаду їх піднімалося неприязне валування.* Мир. ХРВ. 240.

Валува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують.* Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранахъ: совокупляться съ овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Валу́чня, ні, | *ж.*=**Валюша**. Чуб. VII. 34.
Валу́ша, ші, |

Вальбі́йка, ки, *ж.* Корыто. *Пайцата жрут з вальбійки.* Вх. Уг. 229.

Вальки́р, ру, *м.*=**Алькир**. Чуб. VII. 382.

Валькиро́вий, а, е. Относящійся къ валькиру. *Став серед хати проти валькирових дверей.* Св. Л. 199.

Вальќо́вий и **вальќо́ваний, а, е.** О постройкѣ: сдѣланный изъ глины, глинобитный. Желех.

Валькува́ння, ня, *с.* 1) Выведеніе глиняной стѣны. 2) Обмазка стѣнъ глиной (валька́ми).

Валькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Дѣлать изъ глины стѣны постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стѣны толстымъ слоемъ глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* О постройкѣ: быть обмазываемымъ глиной (вальками). *Е, ця хата ще раз валькуватиметься.* Залюбовск.

Валькува́то, *нар.* О ходьбѣ: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувато, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так як молодий.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ва́льний, а, е. 1) Хорошій, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара.* Грин. III. 650. 2) Сильный, обильный, во множествѣ имѣющійся. *Такий вальний сніг на дорозі, що й не пройдеш.*

Ва́льок, лька́, *м.* Комокъ мокрой глины, приготовленной для обмазки стѣнъ, также для складыванія стѣнъ глинобитныхъ построекъ,—въ послѣднемъ случаѣ глина не-

ремѣшана съ соломой. Рудч. Ск. II. 28. Kolb. I. 55.

Вальс, са, *м.*=**Валець.** *Краков'яка оддирають, вальса та мазура.* Шевч. 138.

Валю́га, ги, *ж.*=**Корито.** Вх. Зн. 28.

Валю́ка, ки, *об.* Лѣнивецъ, лежебокъ. Харьк. у. О. 1862. IX. 66.

Валю́х, ха, *м.* Пирогъ изъ картофеля и пшена. Ковел.

Ва́люш, ша, *м.* Вальдшнепъ. *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець.* Щог. Сл. 67

Валю́ша, ші, *ж.* Сукновальня. Стор. II. 116.

Ва́люшень, шня, *м.*=**Валюш.** Мнж. 177.

Валю́шний, а, е. Сукновальный.

Валю́шник, ка, *м.*=**Валюша.** НВолын. у.

Валю́шня, ні, *ж.* = **Валюша.** Уман. IV. 94.

Валю́щий, а, е. 1) Валящій, ненужный. 2) Падающій, не могущій устоять на ногахъ. *Він п'яний, аж валющий.* Змієв. у.

Ва́лява, ви, *ж.* Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів іде з школи.* Залюбовск. *Валявою йдуть люде.* Чер. у. *Снігу валява.* О. 1861. V. 71. *Такого валява риби.* Мнж. 176.

Валя́ка, ки, *об.*=**Валюка.** *Ти такий грубиян і валяка.* Г. Барв. 500.

Валя́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Валить, сваливать, опрокидывать. *Чорт росердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бить, сбивать (съ дерева). 4) Пачкать, марать. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, шматтяне валяйте.* Чуб. III. 34. 5)—**ко́ней.** Выхолащивать лошадей. Шух. I. 211. 6) Испражняться. Мнж. 122.

Валя́тися, ля́юся, єшся, *гл.* 1) Падать, валиться. *Пішла мати тиняючись, по під тином валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Валя́щий, а, е.=**Валющий** 1. Г. Барв. 439.

Ванбе́ре́ць, рцю́, *м.* Инбирь. *Настою вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем....* Чуб. V. 473.

Ванда́, ди́, *ж.* Родъ арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. III. 634. См. **Фанда** и **Хвайда́.**

Ва́ндри, рів, *м. мн.* =**Мандри.** Желех. *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандріве́ць, вця́, *м.*=**Мандрівець.** Желех.

Вандрі́вка, ки, *ж.*=**Мандрівка.** Фр. Пр. 136. *Ой заберу діти в торбу, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрі́вний, а, е.=**Манрівний.** Желех. *Вандро́вний чоловік: усе вандрує....* Фр. Пр. 136.

Вандрівни́к, ка, *м.*=**Мандрівець.** Желех. *Вандрівни́к,—завандрував в полони́к* (насмѣшка надъ пойманнымъ воромъ). Фр. Пр. 136.

Вандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Мандрувати.** Желех. Фр. Пр. 136.

Ва́ник, ка, *м.* Родъ куртки. Екатериносл. у (Залюбовск.).

Ва́нна, ни, *ж.* 1) Ванна. Чуб. II. 644. *Старий казав наністи води в ванну.* Чуб. II. 334. 2) Раст. Verbascum nigrum. Лв. 102.

Ванта́жити, жу, жиш, *гл.* Нагружать. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким заліззям вантажити—не видержить.*

Ванькі́р, ра, *м.*=**Валькир.** Уман. у.

Вапе́льник, ка, *м.* Приготовляющій известь. См. **Вапияр.**

Вапе́льня, ні, *ж.*=**Вапнярка.**

Ва́пенний, а, е.=**Вапняний.**

Вапе́нник, ка, *м.* = **Вапельник.** О. 1861. I. Слов.

Ва́пна, ни, *ж.* и **ва́пно, на,** *с.* Известь. Вас. 169, 157.

Вапни́стий, а, е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапни́ти, пню́, ни́ш, *гл.*=**Вапнувати.** Желех.

Вапни́ще, ща, *с.* Известковая копь.

Ва́пно. См. **Вапна.**

Вапнува́ння, ня, *с.* Штукатурка, побѣлка известью.

Вапнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Штукатурить, бѣлить известью. Желех.

Вапня́к, ка́, *м.* Известнякъ. Уман. I. 294.

Вапня́ний, а, е. Известковый, изъ извести. Желех.

Вапня́р, ра́, *м.* 1) Приготовляющій известь. Желех. 2) Возящій известь. Липовец. у. См. **Вапельник.**

Вапня́рка, ки, *ж.* Печь для выжиганія извести. Желех.

Вапня́стий, а, е.=**Вапнистий.** Уман. І. 294.

Ва́порт, та, *м.* Испареніе. *Як взяла я мерпву за голову, то як пішов вапорт на мене, то я насилу донесла до домовини.* Кіев. г.

Вар, ру, *м.* 1) Кипятокъ. 2) Варка, количество для сваренія въ одинъ пріемъ. *Вареників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3)=**Узварь.** Шух. І. 144. МУЕ. І. 109. 4) Жижа изъ квашенной капусты. 5) Составъ для смазки привитыхъ деревьевъ. 6) Зной, духота. *Вертаються з панщини люде потомлені і варом сояшним і тяжкою працею.* МВ. (О. 1862. Ш. 43).

І. **Ва́ра!** *меж.* Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. *„Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене иншії коханці." —Ой чомусь тоді не казала: „вара!" як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. **Ва́ра, ри**, *ж.* Вареніе, варка. Встрѣчено въ поговоркѣ: *Тут ні ва́ри, ні пари*,—не только ничего не варятъ, а и вода даже не грѣется и потому и паръ не идетъ. Фр. Пр. 136. **З то́го ні ва́ри, ні па́ри.** Отъ этого нѣтъ никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Вара́скати, каю, еш, *гл.* Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Варако́ба, би, *ж.* Смута, мятежъ. Угор. См. **Ворохі́бня.**

Ва́рвар, ра, *м.* Варваръ. Левиц. Пов. 316.

Варва́рити, рю, риш, *гл.* Праздновать день св. Варвары (4-го декабря). *Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Варва́рки, рок, *ж. мн.* Родъ **у́ставок.** Kolb. І. 49.

Ва́рварство, ва, *с.* Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33.

Ва́рварський, а, е. Варварскій. К. Краш. 30.

Ва́рга, ги, *ж.* 1) Также: **ва́рґа.** Губа. Желех. 2. ? *Не пуйдем за варгу, заваруй'ня, Боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, Боже!* Гол. Ш. 251.

Варга́н, на, *м.* Музыкальный инструментъ, на которомъ играютъ губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варга́тий и варґа́тий, а, е. Губастый. Желех.

Варґу́ля, лі, *ж.* Шутливо въ поговоркѣ, употребляемой при выпиваніи: губа. *Честь Богу хвала, а св'їті варґулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе́, *меж.*=**Вара.** Федьк.

Ва́рево, ва, *с.* 1) Вареная пища. *Марево не варево (не нагодус).* Ном. № 5245. 2) Квашенныя огородныя овощи, заготовленныя для варенія. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество съѣстного, необходимое для варенія на разъ. *Оціх раків буде на варево.*

Варе́на, ної, *ж.*=**Варенуха.** Способъ приготовленія: МУЕ. Ш. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варе́ний, а, е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Варе́ник, ка, *м.* Родъ варенаго пирожка съ творогомъ, ягодами, кислой капустой, макомъ, выжимками конопляннаго сѣмени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Варе́ничок.**

Варени́ця, ці, *ж.* 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки тѣста, сваренные въ водѣ; это часто тѣ кусочки, которые были приготовлены для **варе́ників**, но остались за неимѣніемъ начинки; варятся тогда вмѣстѣ съ **варе́никами.** Чуб. VII. 442. 2) Приплюснутая лепешка охристой глины,—въ такомъ видѣ продаваемой. Вас. 182.

Варе́ничок, чка, *м.* Ум. отъ **вареник.**

Варену́ха, хи, *ж.* Водка, сваренная съ медомъ, плодами и пряностями. Чуб. VII. 447. *Як випили варенухи, то й загули як мухи.* Ном. № 11635. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. І. 20. Ум. **Варену́шка, варену́шечка.** МУЕ. Ш. 183.

Варе́ха, хи, *ж.* Разливная ложка. Желех. Ум. **Варе́шка.** Желех.

Ва́ржіль, желя, *м.* Деревянный цилиндръ или треугольникъ въ отверстіи нижняго мельничнаго жернова,—сквозь него проходитъ желѣзное веретено. Козелецк. у. См. **Важель.**

Варзя́кати, каю, еш, *гл.*=**Верзякати.**

Ва́риво, ва, *с.*=**Ва́рево.**

Вари́вода, ди, *об.* Капризный человѣкъ, принуждающій дѣлать что либо совершенно ненужное и притомъ постоянно придирающійся. См. **Варити воду.** *Не чоловік, а варивода.* Ком. П. № 692.

Вари́ло, ла, *с.* Вареніе, варка. Встрѣ-

чено въ пословицѣ: *Саме варило бабу постарило*,—т. е. вареніе, работа около печи старитъ женщину. Фр. Пр. 137.

Вари́ста піч. Кухонная печь. *Затопила піч варисту*. Мкр. Н. 20.

Вари́ти, рю́, риш, *гл*. 1) Варить; стряпать. *Жінко, вари лишень гречані галушки*. Рудч. Ск. І. 11.—*Дай мені вечеряти, моя ластівко!—Я ж не топила, я ж не варила*. Мет. 5. *Пиво варити зачинайте*. ЗОЮР. І. 223. 2) Безпрестанно уговаривать, читать науку. *Я в хаті челядку варила, варила, щоб ішла служить*. Кролевец. у. **Во́ду вари́ти**. Заставлять кого дѣлать что-либо совершенно ненужное, изъ за одного лишь каприза, притомъ постоянно придираясь. *Вередливе, тільки воду варить*. Ном. № 2727. 3) **Ка́шу вари́ти**. Родъ игры. О. 1861. XI. Св. 31.

Вари́тися, рю́ся, ришся, *гл*. 1) Вариться. *Де на двох вариться,—третій поживиться*. Ном. № 10758. 2) Быть въ нетерпѣніи, быть не въ состояніи спокойно выждать. *Росказую їм* (синам) *і про те, і про другє.... Отже мій Андрійко хутко і заскучає; так він і вариться: очі собі тре і позіхає, і зітха. „Пустіть уже, мамо!" проситься*. МВ. II. 9.

Вари́шка, ки, *ж*.=**Варе́ха**. *Варишков меду не їдіт*,—т. е. лакомства нужно ѣсть понемножку. Фр. Пр. 138. *Батько збирав ложкою, а діти їли варишкою*. Фр. Пр. 24.

Варівки́й, а́, е́. 1) Нерѣшительный. Шух. І. 83. 2) Опасный, требующій осторожности, осмотрительный; сопряженный съ рискомъ. *Робота коло машини варівка,—роби і бійся*. НВолын. у.

Варівко́, *нар*. 1) Опасно. 2) Жутко; неловко. *Варівко на Гаврила орати*. Сквир. у. *Нам аж варівко слухати, що мати одного сина ганє, а другого хвале*. Волч. у.

Варівни́й, а, е=**Варівкий**. Шух. І. 83. *То варівне місце*. Фр. Пр. 138.

Варівно́, *нар*.=**Варівко**. *Варівно з ним (стережіться, бо то злодій або хоче вас бити)*. Фр. Пр. 138.

Варі́йка, ки, *ж*. Маленькій горшочекъ. Нѣжин. у.

Варі́йник, ка, *м*.=**Варінник**. Вх. Зн. 5.

Варі́нка, ки, *ж*.=**Варіння**. Сим. 184.

Варі́нник, ка, *м*. Родъ кухоннаго горшка. Шух. І. 264.

Варі́ння, ня, *с*. Варка, вареніе. Уман І. 64. *Яке ж воно буде варіння без дров?* Полт. г.

Варіча́, ча́ти, *с*. Небольшой горшокъ, достаточный для двухъ. Шух. І. 264.

Варія́нт, ту, *м*. Варіантъ. О. 1862. І. 49.

Ва́рка, ки, *ж*. Рыбья голова. МУЕ. І. 48. (Добруджа).

Варки́й, а́, е́. Удобоваримый. Уман. IV. 143.

Ва́рко, *нар*. 1) Жарко (о погодѣ). Лебед. у. 2) Вѣроятно, правдоподобно. Галиц. 3)=**Варівко́ 1**. Шух. І. 83.

Ва́ркось, *нар*.=**Варко 2**. Вх. Зн. 5.

Ва́рмія, мії, *ж*. Армія. Левч. *Наче міліон віська хто поставив коло мене, наче вармія*. Драг. 66.

Варна́к, ка, *м*. Бѣглый каторжникъ (въ Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Елеком старий недобиток-варнак мені росказував оттак*. Шевч. 585.

Варня́, ні, *ж*. Помѣщеніе для варки, кухня. Желех.

Варня́кати, каю, еш, варня́чити, чу, чиш, *гл*. Говорить невнятно; болтать. *Що на ротналізе—варнячить*. Ном. № 13047.

Варови́й, а́, е́. Относящійся къ вару 1. Вас. 146.

Варо́вня, ні, *ж*. Сторожевая башня. Уман. І. 17.

Варстат, ту, *м*. См. **Верстат**.

Варт, ва́ртий, в, е. Стоющій; стоитъ. *Не варт і річі*. Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі*. Ном. № 7605. *Пусти його, не варт він того*. Шевч. 319. *Рублів з п'ять варт*. Грин. II. 60.

Ва́рта, ти, *ж*. Стража, караулъ; время стоянія на стражѣ, на часахъ. *А варта заснула, пан приїхав—не чула*. Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона мешкала, стояла гострая варта*. Чуб. II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табора не вештавсь*. К. ЧР. 312. *Прийде безщасна та варта, тра її одстояти*. Рудч. Чп. 87. **На ва́рті**. На часахъ. *Ходять по двору на варті*. ЗОЮР. І. 248. Ум. **Ва́ртонька**.

Варта́рка, ки и **варта́рня, ні**, *ж*. Сторожка, будка для сторожа или часового. Желех. Вх. Зн. 5.

Варта́ти, таю, еш, *гл*. Стоить. *Звідуются го тоти, што може тот плуг вартати*. Гн. І. 41. *Він вартат пінязі*. Гн. І. 41.

Ва́ртий. См. **Варт**.

Вартівни́к, ка́, *м.* Сторожъ, караульный, часовой, конвойный. *Він був.... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58. *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничо́к, вартівни́ченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Pauli. См. **Вартник, вартовий, вартовик, вартовничий.**

Ва́ртість, тости, *ж.* Цѣнность, стоимость. Чуб. I. 236. *Казав вильляти золотий плуг.... і питати.... що той плуг варта. Люди і пани то таксували о вартности злота.* Гн. I. 44.

Ва́ртни́й, а, е. 1) Цѣнный. Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартний.* Рк. Левиц.

Ва́ртник, ка, *м.*=**Вартівник.** *Прийшов на другу варту,—пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Ва́ртно, *нар.* Цѣнно.

Ва́рто, *нар.*, употребл. какъ безл. гл. Стоитъ. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартови́й, а́, е́. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2)=**Вартівник.** ЗЮЮР. I. 159. К. ЧР. 389.

Вартови́к, ка́, *м.*=**Вартівник.** Левч. 157.

Вартовни́чий, чого, *м.* = **Вартівник.** Желех.

Ва́ртонька, ки, *ж.* Ум. отъ варта.

Вартува́ння, ня, *с.* Охраненіе, обереганіе.

Вартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона* (праця) *дома ж таки втроє більше вартує.* О. 1862. IV 104.

Варту́нок, нку, *м.*=**Вартість.** Желех.

Варува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Хранить, беречь, остерегать отъ чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388.

Варува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* 1) Не рѣшаться, стѣсняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось?—А вона все варується мені сказати, тілько гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся.—Займай, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. III. 276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаться; беречься. *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. III. 215.

Вару́дити, джу, диш, *гл.* Томить. *Коло серця варудить.* См. **Марудити.**

Вару́нок, нку, *м.* Боль живота, вѣтры. Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як буває иншим.* Константиногр. у.

Варца́ба, би, *ж.*=**Лутка 1.** Шух. I. 90.

Варш, ша, *м.* ? Ум. **Варша́лок, варша́лочок.** *Заснула кухарочка, треба її варшалочка, треба її варша дати, щоб дала вечеряти.* Грин. III. 504.

Варьо́ха, хи, *ж.*=**Варенуха.** *Ми вашої варьохи не пили.* Грин. III. 500.

Ва́ря, рі, *ж.* 1) Вареное. Угор. 2) Родъ кушанья: сладкіе квашеные бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдѣльно, смѣшиваютъ въ одно кушанье. Шух. I. 142.

Варя́г, га и **вара́га, ги,** *м.* Здоровякъ. *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944.

Варяни́ця, ці, *ж.*=**Вареница.**

Ва́рянка, ки, *ж.* Родъ кушанья, свареннаго изъ капусты, капустной жижи. Вх. Лем. 395. Вх. Уг. 229.

Васа́г, га́, *м.* Чумацкій возъ. Сн. Л. 187.

Васильо́к, лька, *м.* Раст. а) Ocimum Basilicum. Вх. Пч. I. 11. б) Amarantus paniculatus L. ЗЮЗО. I. 111. в) Amarantus sanguinemus L. ЗЮЗО. I. 166. г) Salvia dumetorum Andrz. ЗЮЗО. I. 135. д)—**польовий.** Thymus acinos. Лв. 102. *Без васильків і без рути спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини.* Нп. Ум **Васи́льочок.** *А у садочку два васильочки.* Мет. 142.

Ва́ський, а, е. Вашъ. Одоп. 72. *Ваські звичаї не такі, як наські.*

Ва́та, ти, *ж.* Родъ невода съ мелкими ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21.

Вата́г, га, *м.* 1)=**Ватажок.** *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попереду ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в заброді разом був три годи.* Мкр. Н. 30. 2) Старшій надъ пастухами. *Ватаг—найстарший в полонині* (при пастьбѣ скота); *він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком.* Шух. I. 189.

Вата́га, ги, *ж.* 1) Ватага, отрядъ, толпа; шайка. *Простяглася по діброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170. *І наплодилось у тім болоті чортяк до*

врага,—не багацько їх—ціла ватага. Рудч. Ск. I. 63. *Яка ж ватага розбішак!* Котл. Ен. 2) Стадо мелкаго скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени коров у череду, а овечок і телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стая. *Вовків ціла ватага.* Грин. I. 163. Ум. **Вата́жка.**

Ватагува́ння, ня, *с.* Бытіе ватагом.

Ватагува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Быть ватагом. Шух. I. 218.

Вата́жжя, жя, *с. соб.* Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Вата́жити, жу, жиш, *гл.* Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Вата́житися, жуся, жишся, *гл.* Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодицею раз-у-раз ватажиться.*

Вата́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ ватага. 2)=Ватаг 1. Рудч. Чп. 101.

Вата́жко, ка, *м.*=**Ватажок.** ЗОЮР. I. 132.

Ватажкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть предводителемъ, атаманомъ, старшимъ. Желех. См. **Ватажити.**

Вата́жний, ного, *м.*=**Ватажок.** Желех.

Вата́жник, ка, *м.* Пастухъ овецъ. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажник пас вівці.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть овечьимъ пастухомъ.

Ватажо́к, жка́, *м.* Предводитель, атаманъ, начальникъ. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Пр. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Ва́терка, ки, *ж.* Ум. отъ ватра.

Ваторни́к, ка, *м.* 1) Въ жилищѣ пастуховъ на полони́нах, называемомъ ста́я, жилое отдѣленіе, гдѣ спятъ и варятъ пищу пастухи. Шух. I. 186, 187. 2) Родъ пристройки при хатѣ состоятельнаго гуцула, имѣющаго лѣтомъ дома дойный скотъ, въ которой приготовляютъ молочные продукты. Шух. I. 109.

Ва́торопка, ки, *ж.* Затрудненіе. *Ваторопка через те була мірщикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Ва́торопко, *нар.* Затруднительно, неудобно. *З волами ваторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Ва́тра, ри, *ж.* 1) Очагъ. Шух. I. 186. Огонь. **Жива́ ва́тра.** Огонь, добытый при помощи тренія другъ о друга двухъ кусковъ дерева; добывается съ извѣстными обрядами ватáгом в полонúні и служитъ для разведенія огня въ жилищѣ пастуховъ и для совершенія различныхъ обрядовыхъ дѣйствій надъ скотомъ охраняющихъ, по мнѣнію пастуховъ, этотъ послѣдній. Шух. I. 191. 2) Подъ печи, на которомъ печется хлѣбъ. Вх. Лем. 395. Ум. **Ва́терка.** *Ой там на леваді ватерка ся курить.* Гол. I. 290. *Чи́ би ви́ не дали мені ватерки?* Гн. II. 241.

Ватра́к, ка, *м.* Кухонный очагъ на дворѣ. Желех.

Ватра́лька, ки, *ж.* Родъ кочерги, но не загнутой, а лишь расширенной и расплющенной на концѣ. Вх. Лем. 395.

Ва́трище, ща, *с.*=**Ватра.** Желех.

Ватрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Сгорать. Желех.

Ва́троль, ля, *м.* 1) Дубина, ухватъ. Угор. 2) Остолопъ, дубина.

Ватува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Имѣть намѣреніе, разсчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Вату́йка, ки, *ж.* 1) Годовалая коза. Шух. I. 211. 2)=Ватуля.

Ватуйни́к, ка, *м. соб.* Овцы, козы, еще не ягнившіяся. Желех.

Ватуйча́, ча́ти, *с.* Козленокъ. Шух. I. 211.

Вату́ля, лі, *ж.* Овца, впервые имѣющая ягненка. Вх. Пч. II. 6.

Вахла́й, лая́, *м.* Вахлакъ. *І так собі ніби нікчемний народ, вахлаї такі.... ходять було схилившись.* ЗОЮР. I. 293.

Вахма́йстер, стра, *м.* Вахмистръ. Гол. I. 145.

Вац! вацю́! *меж.* для зова свиней. *Вацю, свині, до корита.* ХС. VII. 417.

Вацю́кати, каю, еш, одн. в. **вацю́кнути, ну, неш,** *гл.* Звать, позвать свинью крикомъ: **вацю!** *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: „пацъ! пацъ!" або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, ва́ша, ва́ше, *мѣст.* Вашъ, ваша, ваше. *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де вашая мати? Поможи, Боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Ва́шенець, нця, *м.* Сторонникъ вашей партіи.

Ваше́ський. См. **Вашецький.**

Ва́шець, шеці, *ж.* Ваша милость (титулъ). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Ваше́цький и **ва́шеський, а, е.** Ува-

жаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького,—люблю сина отецького.* Грин. III. 289. Иногда употр. въ ироническомъ смыслѣ въ значеніи: нѣсколько гордый, спѣсивый. *Вашеський панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб...., вв...., вг.... См. **Уб...., ув...., уг....,**

Вд.... См. **Уд....**

Вдіве́ць, вця́, *м.*, **вдівонька и вдівочка, ки,** *ж.*=**Удівець, удівонька, удівочка.**

Вдова́, ви́, *ж.*=**Удова.**

Вдове́нко, ка, *м.*=**Удовенко.**

Вдове́ць, вця́, *м.*=**Удовець.**

Вдове́цький, а, е.=**Удовецький**

Вдови́н, на́, не́.=**Удовин.**

Вдови́цький, а, е.=**Удовицький.**

Вдови́ця, ці, *ж.*=**Удовиця.**

Вдовиче́нко, ка, *м.*=**Удовиченко.**

Вдові́вна, ни, *ж.*=**Удовівна.**

Вдові́ти, ві́ю, еш, *гл.*=**Удові́ти,**

Вдовки́, во́к, *ж. мн.*=**Удовки.**

Вдовува́ння, ня, *с.*=**Удовування.**

Вдовува́ти, ву́ю, еш, *гл.*=**Удовувати.**

Ве́! *меж.* 1) Фи! гадость! 2) Подражаніе реву медвѣдя. Драг. 6. См. **Вейкати.** 3) Ве-ве! Выраженіе удивленія. Вх. Лем. 396.

Веве́кати, каю, еш, *гл.* Говорить нечленораздѣльно, невнятно (о нѣмыхъ и пр.). Лохв. у.

Веві́рка, вевюрка, ки, *ж.* Бѣлка. Гол. III. 495.

Вегля́, *пред.* Сообразно, соотвѣтственно. Радом. у.

Веґе́ря, рі, *ж.* Родъ танца. *Підтикавсь та й давай веґері скакати.* Кв. II. 89.

Ведмедення́, ня́ти, *с.* Медвѣженокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденятко.** Чуб. II. 155.

Ведме́дик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ведмідь.** Рудч. Ск. II. 3. 2) Насѣк. медвѣдка, gryllotalpa vulgaris. 3) Родъ хмѣльнаго напитка. 4) Наливное колесо въ мельницѣ.

Ведме́дина, ни, *ж.* Медвѣжье мясо. Умап. II. 96.

Ведмеди́ха, хи, ведмеди́ця, ці, *ж.* Самка медвѣдя. *„Дам,—каже ведмедиха,—тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тілько не губи мене з світу."* Рудч. Ск. I. 134.

Ведме́дка, ки, *ж.*=**Ведмедиха.** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи....* (Заговоръ). Мил. М. 40.

Ведме́дник, ка, *м.* Вожатый медвѣдей. Аф. 312.

Ведмедча́, ча́ти, *с.*=**Ведмедення.** Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчу́к, ка́, *м.* 1) Медвѣженокъ, молодой медвѣдь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Насѣк. жукъ-олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. I. 6.

Ведме́дько, ка, *м.*=**Ведмедик.**

Ведмедю́к, ка́, *м.* 1)=**Ведмедчук.** 2)=**Ведмедик 2.**

Ведмедя́ка, ки, *м.* Большой медвѣдь. Аф. 312.

Ведме́дячий, ведме́жий, а, е. Медвѣжій. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. **Ведме́же у́хо.** Раст. а) Verbascum Thapsus. ЗЮЗО. I. 140. б) Salvia Aethiopis L. ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежа́, жа́ти, *с.* Медвѣженокъ. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята.* Ном. № 13909. Ум. **Ведмежа́тко.** Мил. 19.

Ведме́жий. См. **Ведмедячий.**

Ведмі́дь, ме́дя, *м.* Медвѣдь. *Швидкий як ведмідь за перепелицями.* Ном. № 10997. *Не жируй з ведмедем, бо, він тебе задавить.* Ном. № 1213. Ум. **Ведме́дик.**

Ве́дрик, ка, *м.* Встрѣчено въ дѣтской щедровкѣ: *Щедрик-ведрик! дайте вареник!* Чуб. III. 477. См. **Бе́дрик.**

Ве́жа, жі, *ж.* 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова.* Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключеніе. *Вежу одсиджує.* 3) Свиточная, на праздникъ Пасхи, игра: пять или шесть мужчинъ становятся вмѣстѣ, берясь другъ за друга руками, у нихъ на плечахъ еще два или три, у тѣхъ еще одинъ, и такъ ходятъ. См. **Дзвіниця, Оборіг.** Гол. I. Объясн. къ изобр. 21.

Вежо́вий, а, е. Башенный. **Вежо́вий дім.** Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везеру́нок, нка, *м.* Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу.* Шевч. 376.

Везти́, везу́, ве́ш, *гл.* Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.* Ном. № 7221. **Везти́ москаля́.** Врать.

Везу́чий, а, е. О лошади: хорошо везущій. *Кобила хоч і шкапувата, та про те везуча.* Нѣжин. у.

Ве́йкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать: вей! (о евреяхъ). 2) Ревѣть по медвѣжьему. *Люде хотіли Бога злякать та і сховались під місток. От тіки Бог зій-*

шов на місток, а вони: „Ве!“—„Вейкайте ж ви,—кае,—і до віку“. Вони і побігли (ведмедями). Драг. 6.

Ве́кати, каю; еш, *гл.* 1) Издавать звукъ: ве. Желех. 2) Выражать отвращеніе. 3) Рвать, имѣть рвоту.

Веке́лия, лиї, *ж.* Трутъ. Шух. І. 191. См. **Вакелія.**

Ве́кнути, ну, неш, *гл.* Издать звукъ: **ве.** *З усього маху стусонула Колісника міжи плечі,—той векнув.* Мир. Пов. II. 69.

Ве́ксель, ля, *м.* Вексель. *Векселя не дав.* Г. Барв. 318.

Вележи́рувати, рую, еш, *гл.* Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII. 575.

Велелю́дний, а, е. Многолюдный. *Да вознесуть його в громаді велелюдній.* К. Псал. 251.

Велелю́дно, *нар.* Многолюдно.

Влему́дрий, а, е. Весьма мудрый.

Велему́дро, *нар.* Весьма мудро.

Велері́чивий, а, е. Многоречивый. *Язик отой велерічивий.* Шевч. 625.

Ве́лет, та, *м.*=**Велетень.** Уман. І. 68.

Ве́летень, тня, *м.* Великанъ, исполинъ, гигантъ. *Велетні то були високі, високі люде—от як дерева.* КС. 1885. IX. 186. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826. *Велетень у громаді—як правда в пораді.* Ном. № 5827.

Велете́нський, а, е. Исполинскій, гигантскій. Уман. І. 68.

Ве́летів, това, ве. Принадлежащій великану. *Видів мальовану велетову ногу.* Гн. II. 4.

Ве́лий, а, е.=**Великий.** *Свята твоя дорога, Боже! хто велий, яко ти, на світі.* К. Псал. 175.

Вели́к, ка, ке,=**Великий.** *Велик пень, та дурень.* Ном. № 6341.

Велика́нський, а, е. Огромный. *Батеньковi подарунок великанське сито.* Гол. III. 465.

Вели́кдень, кодня, *м.* Свѣтлое Воскресенье. *Не к Різдву йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518. **Рахма́нський Вели́кдень.** По народн. повѣрьямъ, свѣтлый праздникъ легендарныхъ людей рахмановъ, которые празднуютъ его въ тотъ день, когда доплывутъ къ нимъ пущенныя въ страстные четвергъ или субботу скорлупы пасхальныхъ яицъ, а это бываетъ на Преполовеніе. Ном. № 299. **Руса́лчин Вели́кдень.** Четвергъ троицкихъ праздниковъ, когда, по повѣрью, празднуютъ русалки. ХС. І. 76.

Вели́кий, а, е. 1) Большой; великій. *Як світ великий, так різне на нім буває.* Ном. № 397. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. І. 146. *Великий дурень.* Ном. **Вели́кого сто́їти.** Много стоить; много значить. **Вели́ка доро́га.** Дальняя дорога. *Ой не їдь, синку, у велику дорогу.* Нп. **Вели́ка голова́.** Умная голова. *Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має.* Ном. **Вели́кий Луг.** Такъ называлась у запорожцевъ низменность по лѣвой сторонѣ Днѣпра, ниже о. Хортицы, отъ устья рѣки Мокрой Московки до перваго впаденія въ Днѣпръ р. Конки, покрытая огромнымъ вѣковымъ лѣсомъ, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаковъ. (2-е изд.) 124, 274. *Січ—мати, а Великий Луг—батько.* Ном. № 757. *Ой повій, повій, вітре, через море та з Великого Лугу.* Шевч. 56. **Вели́кий піст.** Великій постъ. Ном. № 6410. **Вели́кий понеді́лок, вівто́рок** и пр. Страстной понедѣльникъ, вторникъ и т. д. Ном. № 11567. **Вели́ка Руї́на.** Періодъ въ исторіи правобережной Украіни между 1672 и 1678 г. **Вели́кий час.** Продолжительное время. **Не за вели́кий час.** Въ короткое время. **Вели́кого колі́на, вели́кої руки́.** Знатный, родовитый. Св. Л. 217. 2) Рослый, высокій. *Великий рости та розумний будь.* Ном. *Великий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. І. 22.

Вели́кість, кости, *ж.* 1) Величина. *Виросло аж до великости справдешніх гір.* Левиц. ПЙО. І. 479. 2) Большое количество.

Ве́лико, *нар.* Очень; сильно; много. *На свого сина велико сердився.* ЗОЮР. II. 49. *Инший велико знає, а в мене пам'яти не має. Велико розумна.... велико здібна.* К. XII. 16. Ум. **Вели́чно.**

Великово́їн, на, *м.* Великій воитель. Рудч. Ск. II. 185.

Великово́їнний, а, е. Тотъ, кто великій воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом-побивахом сто душ побиває.* Рудч. Ск. II. 185.

Великовче́ний, а, е. Многоученый. Левиц. Пов. 93.

Великогрі́шниця, ці, *ж.* Большая грѣшница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занапастила.* Зміев. у.

Вели́кодень, дня. *м.* = **Великдень.**

Завтра пресвітле Христове воскресение, день-Великодень. АД. І. 234.

Велико́дній, я, е. Пасхальный. *Маруся у великодню суботу сама вчинила паску.* Кв. І. 67. **Велико́дні свя́та, святки́.** Свѣтлый праздникъ, свѣтлая недѣля.

Великоду́шний, а, е. Великодушный. *О, Байдо, воїне великодушний.* К. Бай. 20.

Великолі́тній, я, е, Многолѣтній. *Дерева великолітні.* Шевч. 436.

Великомо́вний, а, е. Многорѣчивый. *Не великомовна була.... усе мовчки.* МВ. II. 34.

Великомо́вність, ности, *ж.* Многорѣчивость. Желех.

Великомо́жний, а, е. Вельможный, знатный. *Простих і великоможних смерть не минає.*

Великому́ченик, ка, *м.* Великомученикъ. *Де ж ти, великомучениче святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Великому́чениця, ці *ж.* Великомученица. Шевч. 439.

Великоро́дний, а, е. Высокородный. *Княгиня великородна.* МВ. (О. 1862. Ш. 39).

Великорозу́мний, а, е. Очень умный. *Ти вже в нас великорозумний.* Левиц. КС. 27. Сим. 230.

Великосві́тній, я, е. Аристократическій, принадлежащій къ высшему свѣту. *Соромились размовляти нею* (українською мовою) *серед людей великосвітніх.* К. XII. 122.

Великотерпля́чий, а, е. Многотерпѣливый. *Бог великотерплячий.* Васильк. у.

Ве́лич, чі, *ж.* Громадина, громада. *Воли в його велич. Велич був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий; дуби—велич усе.* Харьк. *Дівки така велич.* Константиногр. у.

Велича́ти, ча́ю, еш. *гл.* 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Макс. *Один одного звикли добродіями величати.* ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться съ уваженіемъ; чествовать. *Дурня багатого всі величають.* Ном. № 1429. *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають.* Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіскою маючи, твій двір величаючи.* Макс.

Велича́тися, ча́юся, ешся, *гл.* 1) Важничать; чваниться. *Величається, як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Величається, мов попадя на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиваться. *Веселися ж, моє серце, величайся, моя сла́во!* К. Псал. 31.

Величе́зний, величе́нний, а, е. Огромный, большущій. Желех.

Величе́нький, а, е. Довольно большой. *Бур'янець і величенький, та ніхто його не думає полоти.* Кв.

Личі́нь, ні, *ж.* Величина; огромность. *Ми можемо вияснити величінь сонця.* Дещо. (4-те вид.), 26.

Вели́чкий, а, е. Большой. Вх. Зн. 6.

Вели́чко, *нар.* Ум. отъ **ве́лико. Нас не величко.** Насъ не много. Вх. Лем. 396.

Вели́чний, а, е. 1) Почитаемый, находящійся въ чести, достойный. *До попа ідемо, гостинці несемо житнії, пшеничнії—ми в попа величнії.* Мет. 25. *Який сей хліб чесний та величний, щоб такі й ви були.* 2) Величественный. *Діла твої святі, величні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Вели́чність, ности, *ж.* 1) Значеніе, значительность, достоинство. *Козаки у хлібі кохаються, ото як зійдуться, то й пита один одного: а скілько у тебе хліба, бо він у чому иншому величности не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Вели́чно, *нар.* Величественно. *Одягнися красотою шаною величн*о. К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. Ш, 41). Ум. **Вели́чненько.** *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. Ш. 58).

Величноче́сний, а, е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39.

Вели́ччя, чя, *с.* 1) Величіе. *Ти своє величчя з неба на всю землю разпростерив.* К. Псал. 14. *Велике слово свідкує про величчя того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. XII. 131. 2) Величаніе, почетъ, честь. *Марусю—калино, малино! нам на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. III. 152. *Нарядила родоньку величчя, що звеличали три двори.* МУЕ. III. 152.

Велі́ння, ня, *с.* Велѣніе, приказаніе. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої веління.* К. Псал. 277.

Велі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Велѣть, приказывать, приказать. *Ой чому не прийшов, чому не приїхав, як я тобі, серденько, веліла?* Мет. 31. **Не велі́ти.** Не позволить, не велѣть, запретить. *Мені мати не велить з тобою, серце, говорить.* Мет. 54.

Не велять ходити, дівчини любити. Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбіб, бо́бу, *м.* Родъ крупныхъ бобовъ. Вх. Лем. 396.

Вельбу́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбу́чний, а, е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік,—їм і рибу просту, і хліб.* Черниг. у.

Вельґо́ґор, ра, *м.* Раст. Pisum macrocarpum. Вх. Пч. II. 34.

Ве́льми, *нар.* Очень, весьма. *Дорогий шаг до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775. *Ішов козак на лінію і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кіт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Кіев. у.

Ве́льмий, а, е.=Великий. *Боже єдиний, Боже вельмий! Тепер увесь світ на хабарові стоїть.* Кіев. у. *Святий Боже, святий вельмий, змилуйся над нами.* Кіев. у. *Дощ іде, та не вельмий.* Васильк. у.

Вельмо́жа, жі, *м.* Вельможа. Желех.

Вельмо́жество, ва, *с.* Знать. К. ЧР. 200.

Вельмо́жний, а, е. Знатный, вельможный; могущественный. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729. *Вельможна громада.* Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная пані.* Шевч. 130. **Вельмо́жний па́не.** Милостивый государь (титулъ). *Вельможний пане, моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Вельмо́жність, ности, *ж.* Знатность. Желех

Венбе́рь, рю, *м.=* **Имберь.** *Несу перчику, венберю на сюю любу вечерю.* Грин. III. 539.

Венге́рка, ки, *ж.* Родъ сливъ, венгерская слива. Уман. IV. 39.

Ве́нґирь, ря, *м.* Гарь отъ трубки. *Він дриґез або венґир кладе за губу як циган.* Екатериносл. у.

Ве́нтерь, ря, *м.=***Ятір.**

Ве́пер, пра, *м.* 1) Вепрь, дикій кабанъ. *Унадився чорний вепер наровинку рити.* Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Ве́прик.** Гн. I. 130, **вепро́к.** Гн. I. 129.

Веприна, ни, *ж.* 1) Мясо вепря. 2) Раст. Ribes grossularia. Вх. Пч. II. 35.

Вепро́к, [ка? веприка?], *м.* Ум. отъ **ве́пер.** Гн. I. 129.

Ве́ра, *нар.* Навѣрное. *Еще хоць бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. *Хоць би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш ньонечка сокола.* Гол. IV. 424.

Верба́, би́, *ж.* Верба, ветла, Salix. *Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила.* Мет. 113. *Не стояла б до півночі з милим під вербою.* Шевч. 12. *Будь високий як верба, а багатий як земля.* Посл. **У його на вербі́ гру́ші росту́ть.** Онъ вретъ, онъ говоритъ небылицы. **Куди́ не пі́деш, то золоті́ ве́рби росту́ть.** Вездѣ испортишь дѣло. Рудч. Ск. II. 61. **Вербу́ носи́ти поча́в.** Запилъ. Грин. I. 233. 2)—**ди́ка=Дереза.** Вх. Пч. I. 11. Ум. **Ве́рбка, верби́ця, верби́чка, верби́ченька, ве́рбочка.**

Верби́на, ни, *ж.* 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. *Не стій, вербино, роскидайся.* Мет. 159. 2) Вербовое дерево. *Стіни з вільхи та вербини.* Щог. Сл. 99. Ум. **Верби́нка.** Мнж. 30.

Верби́нець, нця, *м.* Лоза. Вх. Лем. 396.

Верби́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **верби́на.** 2) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29.

Верби́ця, ці, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Верби́ч, ча, *м.=***Вербниця.** Чуб. I. 237. *Прийшов вербич, два кожухи тербич.* Ном. № 426.

Верби́ченька, верби́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Ве́рбка, ки, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Ве́рблик, ка, *м.* Принадлежность уздечки,—задвижки, удерживающія съ обѣихъ сторонъ уздцы, вкладываемыя въ ротъ лошади. (К. П. Михальчукъ).

Верблю́д, да, *м.* Верблюдъ. Шевч. 437. *Після нього і верблюд не питиме.* Драг. 379.

Верблю́дка, ки, *ж.* Раст. Epilobium tetragonum. Вх. Пч. I. 10.

Верблю́жий, а, е. Верблюжій. *Іоан був одягнений у верблюжий волос.* Єв. Мт. I. 6.

Верблю́жина, ни, *ж.* Верблюжье мясо.

Вербля́ниця, ці, *ж.* Время въ самомъ началѣ весны, когда вербы цвѣтутъ. *Верблявиця то ще не весна: і сніг припада, і крупи ідуть.* Вх. Зн. 6.

Ве́рбний, а, е. Вербный.—**тиждень.** Вербная недѣля.—**неді́ля.** Вербное воскресенье.

Вербни́к, ка́, *м.* Вербовая роща. Кролевец. у.

Ве́рбниця, ці, *ж.* 1) Вербная недѣля. *Прийде вербниця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2)=**Вербля́ниця.** Желех.

Вербня́к, ка́, *м.=***Вербник.** Желех.

Вербо́вий, а, е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова, — біда готова.* Ном. № 8110.

Вербо́в'я, в'я, *с. соб.* Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. III. 429.

Верболіз, лозу, *м.* Раст. Salix capraca. ЗЮЗО. I. 134. *Верболіз б'е до сліз.* Ном. № 13639.

Ве́рбонька, ве́рбочка, ки, *ж.* Ум. отъ верба.

Вербува́нець, нця, *м.* Завербовавшійся въ войско. Вх. Лем. 396.

Вербува́ння, ня, *с.* Вербованіе.

Вербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуєш? ЕЗ.* V. 143. *Ой як же нас вербували, злоті гори дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували.* Нп.

Вербу́нка, ки, *ж.* Вербовка. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки.* Ном. № 12511.

Вербунко́вий, а, е. Къ вербованію относящійся. Желех

Вербу́нок, нку, *м.*=**Вербунка.** *Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити.* Нп.

Верб'я́, б'я́, *с. соб.* Вербы. *Куди не повернешся—золтое верб'я росте.* Ном. № 3136.

Верве́чка, ки, *ж.* 1) Веревочка, на которой привѣшена люлька, колыбель (всѣхъ **верве́чок** четыре). К.С. 1893. VII. 80. *Шовкові вервечки, колисочка швабська, дитиночка панська.* Мет. 4. 2) Рядъ, толпа людей, животныхъ. *А он Грицько малу вервечку за собою веде.* Мир. Пов. I. 129. *Вервечка курей.* Мнж. 177.

Верг, гу, *м.* Слой. Вх. Зн. 6.

Ве́ргання, ня, *с.* Бросаніе, швыряніе. Г. Барв. 425.

Ве́ргати, гаю, еш, сов. в. **ве́рг(ну)ти, ну, неш,** *гл.* 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. *Такі дуби верги, що по півтора обіймища.* Рудч. Ск. II. 106. 2) **Ве́ргнути очи́ма.** Взглянуть. *Ой шила сорочку,—покоротила, вергла очима на побратима.* Гол. II. 226.

Ве́ргатися, гаюся, ешся. сов. в. **ве́рг(ну)тися, нуся, нешся,** *гл.* Бросаться, броситься. Шух. I. 212. *Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти.* Гн. II. 64.

Ве́рглик, ка, *м.* Инструментъ для плетенія лаптей. *Мав.... верглик той, що лапті плетуть.* Чуб. II. 382.

Ве́рг(ну)ти, ся. См. **Вергати, ся.**

Вергу́н, на́, *м.* Сладкое печеніе: хворостъ, хрусты. Сим. 192. Ум. **Вергуне́ць, вергу́нчик.**

Ве́ре, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ? неужели? Вх. Зн. 6.

Веребе́й, б'я́, *м.*=**Горобець.** Чуб. II. 15. Ум. **Веребе́йко.** *Веребейко в стрісі.* МУЕ. III. 126.

Вереб'ячий, а, е. = **Гороб'ячий.** Чуб. II. 16.

Верев'я́ний, а, е. Веревочный. Слов. Д. Эварн.

Ве́реди, дів, *мн.* Капризы, прихоти.

Вереди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Мѣшать, препятствовать, вредить. Угор.

Вереди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Чваниться. *Як ся вередит богацький син: убрався як пан.* Вх. Зн. 6.

Вереді́й, ді́я, *м.* Капризникъ, прихотливый, переборчивый. Уман. II. 8. *Вередувала б тебе лиха година! Чого тобі не стає ще? Ну,та й вередій же!* Харьк.

Вереді́йка, ки, *ж.* Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередли́во, *нар.* Капризно, прихотливо.

Вередни́к, ка́, *м.* 1) = **Вередій.** 2) Раст. Thlaspi arvense L. ЗЮЗО. I. 138.

Вередни́ця, ці, *ж.* = **Вередійка.** *Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться.* МВ. I. 26.

Вередо́вний, а, е.=**Вередливий.** *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Ве́реду, *меж.*, обозначающее капризничанье. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Вереду-вереду та пасла дівчина череду.* Харьк.

Вередува́ння, ня, *с.* Капризы, прихоти, привередничанье. *Хома з того часу зарікся конеї купувати та жіночинє вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тоді їм* (запорожцям) *таки й тісніше стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. wertować?). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вереду́н, на́, *м.* = **Вередій.** Левч. 56. Ум. **Вередуне́ць, вереду́нчик.** Аф. 313.

Вередуха, хи, *ж.*=**Вередійка**. Уман. II. 8. Ум. **Вередушка**. Аф. 313.

Верезати, жу, жиш, *гл.* Скрипѣть. *Аби входовими дверима за єдно не верезати, не рипати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремій, мія, *м.*, **веремія, мії**, *ж.* 1) Кутерма, суматоха, смятеніе. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. Ш. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували по городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Попався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту ніч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у **Крутити веремія, веремію**. Дѣлать быстрыя нападенія атаки, нападать то здѣсь, то тамъ. Потебн. Ш. 67. К. ЧР. 423. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаші кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як зачав він веремія крутити: то шарпне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко мені стало.* Канев. у. **Крутити мізком веремію**. Измышлять, задумывать хитрости. Потебен. Ш. 67. *Я вже трохи й догадуюсь, яку він крутить мізком веремію.* Шереперя, купала на Йвана. 22. **Сказати веремію**. Сказать нѣчто. *Сказав би веремію, та' здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Верем'я, м'я, *с.* Хорошая погода. Шух. I. 81. 189. *По сльоті верем'я.* Фр. Пр. 146.

Верéнва, ви, *ж.* Рядъ сноповъ въ одоньяхъ. Чуб. VII. 575.

Верéнка, ні, *ж.* Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верéн(ь)ка**. *У нас не суть веренки, лем тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Вéрес, су, *м.* Раст. = **Веріс**. Вх. Пч. I. 9.

Вéресень, сня, *м.* Сентябрь (мѣсяцъ). Желех.

Вéреск, ку, *м.* Визгъ, крикъ. Левч. 62. *Вереск у хаті.* Фр. Пр. 146.

Верескле́п, пу, *м.*=**Вересклет**. ЗЮЗО I. 123.

Верескли́вий, а, е. Крикливый. Желех. Левч. 62.

Верескотня́, ні, **верескотня́ва, ви**, *ж.*=**Вереск**.

Вереску́н, на́, *м.* Крикунъ. Уман. II. 48.

Вереску́ха, хи, *ж.* Крикунья. Уман. II. 48.

Вере́снути, ну, неш, *гл.* Крикнуть рѣзко. *Півень на призьбі на все подвір'я як вересне.* Драг. 76.

Верéта, ти, *ж.* 1) Дерюга. 2) Родъ шерстяныхъ разноцвѣтныхъ ковриковъ, которыми застилаютъ лавки, а иногда и столъ. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. 3) Множество, куча. *Верети горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Верéтка**.

Веретéночко, ка, *с.* Ум. отъ **веретено**.

Веретéнитися, нюся, нишся, *гл.* Вертѣться какъ веретено.

Веретéнний, а, е. Относящійся къ веретену. **Залізо веретéнне**. Стропильное желѣзо, двухвершковой толщины. Вас. 199.

Веретéнниця, ці, *ж.* = **Веретільник**. Вх. Пч. II. 16.

Веретéно, на, *с.* 1) Веретено для пряденія. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичили веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не напряла, веретін не було.* Г. Барв. 45. Названія частей веретена въ Лебед. у.: острый конецъ—**шпинь**, утолщенная средняя часть—**пузце́**, зарубка послѣ нея—**ши́йка**, конецъ—**п'ятка**. (Залюбовск.). Гуцульскія названія: острый конецъ—**спінь**, утолщенная средняя часть—**чéрево**, зарубка послѣ нея — **зáтинка**, деревянный дискъ, надѣваемый на конецъ — **кóчальце**, конецъ—**гýска**. Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень какъ часть различныхъ снарядовъ и машинъ, напр. снаряда для пряденія шерсти (назв. тупого конца: **гýзка** Вас. 153) и различныхъ ткацкихъ снарядовъ: **реміснику́** (Шух. I. 257), **снувáлки** (МУЕ. Ш. 15), **чóвника** (Шух. I. 258), **шпýлера** (МУЕ. Ш. 14), **пря́дки**; также какъ часть слѣдующихъ машинъ: **жóрен** (Шух. I. 146), **млинá ручнóго** (Шух. I. 103), — **водянóго** и **вітрякá** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **крýга гончáрського** (Вас. 179, Шух. I. 360—262) и пр. Ум. **Веретé(і)нце, веретéнечко**.

Веретéнце, веретíнце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **веретéно**. 2) *мн.* Раст. Equisetum arvense. Вх. Лем. 396.

Верéтина, ни, *ж.* Нитки для тканья **верéти**. МУЕ. Ш. 19.

Веретíння, ня, *с.* ? *Ні з того, ні з сього—веретиння.* Ном. № 7003.

Верéтище, ща, *с.* Рубище. *Все веретище Остапове держалось тільки латками.* Г. Барв. 22.

Веретільник, ка, *м.* 1) Змѣя мѣдяница, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Веретільниця, ці, *ж.* 1)=**Веретільник.** Вх. Пч. I. 16. 2) Родъ рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Веретінник, ка, *м.* 1) Часть ручного **млина.** Шух. I. 103. 2) Снарядъ, употребляемый при сматываніи нитокъ съ веретена на **мотовило:** на четырехугольной деревянной подставкѣ—**лавиці** стоятъ вилки—**розсоха,** которыя своимъ **хвостом** укрѣплены въ подставкѣ; на верхніе концы **розсох** надѣта дощечка—**правило,** имѣющая, кромѣ двухъ отверстій для концевъ вилокъ, еще и третье посрединѣ; веретено съ напряденными на него нитками вставляется такъ, что тупой его конецъ упирается въ мѣсто, гдѣ выходятъ вилки, а острый—въ среднее отверстіе—**правило;** если тянуть за конецъ нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149.

Веретінце. См. **Веретенце.**

Веретка, ки, *ж.* Ум. отъ **верета.**

Верето, та, *м.*=**Пілка 3.** Вх. Пч. II. 21.

Веретто, тя, *с.* 1) Тряпье, хламъ. 2) Кругъ снопов въ стогѣ. Александров. у.

Веретяний, а, е. Дерюжный; подобный дерюгѣ. *У своїй веретяній свитині.* Г. Барв. 22.

Веречи, вержу, жеш, *гл.* Бросить, кинуть. Угор. *Волілась мя в болото веречи, ніж мя мали вояки стеречи.* Гол. I. 137.

Верещака, ки, *м.* Крикунъ, пискунъ.

Верещання, ня, *с.* Рѣзкій крикъ, визгъ.

Верещати, щу, щиш, *гл.* Рѣзко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діда не мовчить.* Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить.* Ном. № 1222.

Верея, реї, *ж.* Ось, на которой ходитъ дверь; столбъ, на который навѣшены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з вереями.* К. Іов. 85.

Вержет, ту, *м.*=**Леверджет.** *Накрутять оце вержет, аж стирчить, мов у квока чубик.* Сим. 230.

Верзиця, ці, *ж.* Пустомеля. *Верзи, верзице, покуль верзеться.* Ном. № 13013.

Верзікати, каю, еш, *гл.*=**Верзякати.**

Верзіння, ня, *с.* Болтовня, пустые разговоры. *А що як справді нападуть на нас розбійники?...—Не бійсь, моє серце: то усе верзіння.* МВ. III. 130.

Верзти, зу, зеш, *гл.* Говорить вздоръ, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли.* Котл. Ен. *Стара собако, де б молиться, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе:* Стор. I. 208.

Верзтися, зеться, *гл. безл.* Грезиться. *Як снеться, то й верзеться.* Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная.* Шевч. 295.

Верзувати, зую, еш, *гл.* Издѣваться. Испорч. **коверзувати?** Слово сомнительное; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, помѣщенной въ соч. В. Шульгина: „Юго-западный край" (1864). *А там стали шкури дерти, як і спершу дерли,—цілий тиждень верзувати, як і верзували.* (106).

Верзун, на, *м.* Кожаный лапоть. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун.* Котл. Ен. VI. 81.

Верзякання, ня, *с.* Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзякання.* К. ЧР. 67.

Верзякати, каю, еш, *гл.* Болтать, плести, молоть вздоръ. *Верзякали вони таку дурницю.* Ком. I. 53.

Веризуб, ба, *м.* Рыба: веризубъ, Leuciscus Friesii. Браун. 28.

Верівчаний, а, е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Верінка, ки, *ж.*=**Вереня.** *Лягають спати, а вкриваються сіраками чи якою верінкою.* Шух. I. 216.

Веріс, су, *м.* Раст. Верескъ, Calluna vulgaris Salis. ЗЮЗО. I. 115.

Верія, рії, *ж.*=**Верея.** Желех.

Верклюг, га, *м.* Снарядъ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (въ жилищахъ гуцульск. пастуховъ и пр.). **Стовп**—столбъ вращается, стоя у стѣны, въ **каганці** нижнимъ концемъ; вертикально къ нему вдѣланъ въ верхній его конецъ (такъ что выходитъ подобіе буквы Г) четырехгранный брусокъ дерева, назыв. собственно **верклюгом,** вдоль котораго двигается **берфела (кужба)**—пластинка съ крючкомъ на концѣ: одинъ конецъ **берфели** проходитъ въ отверстіе **верклюга** и поддерживается въ немъ **чопом**—колышкомъ, входящимъ въ отверстіе **берфели,** а на крюкѣ другого конца виситъ котелокъ; благодаря ряду отверстій для колышка вдоль бер-

фели, ее можно поднимать и опускать, также двигать по прорѣзу верклюга и такимъ образомъ перемѣщать котелокъ. Шух. I. 186, 187, 109. См. **Вертлюг.**

Верла́нь, ня́, *м.* Крикунъ. *Го́рлань, верлань, кулачник страшний.* Котл. Ен. V. 66.

Верла́тий, а, е. Крикливый.

Верло́, ла́, *с.* Рычагъ, къ которому припрягаютъ лошадей для приведенія въ дѣйствіе привода.

Вермія́н, на, *м.* Армянинъ. Мнж. 155.

Верне́ць, нця́, *м.*=**Вочкарь.** Угор.

Верни́вода, ди, *ж.* 1) Водоворотъ. 2) *м.* Сказочный великанъ, по желанію, движеніемъ своихъ усовъ управляющій водою. *Вернивода з водою грається: на той бік усом поверне—там сухе робиться, то на той—там сухо робиться.* Чуб. II. 266.

Верни́голова, ви, *ж.* Родъ дѣтской игры.

Верни́гора, ри, *м.* Сказочный герой, переворачивающій горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Верни́дуб, ба, *м.* Сказочный герой, руками ломающій огромные дубы. Мнж. 43.

Верни́на, ни, *ж.*=**Коло́твиця.** Вх. Зн. 27.

Верни́сонце, ця, *с.* Раст. Lupinus caeruleus. Харьк. у.

Верну́ти, ся. См. **Вертати, ся.**

Верса́дло, ла, *с.* Астролябія. Мнж. 177. См. **Верцадло.**

Версовик, ка, *м.* Лошонокъ, родившійся поздней осенью. Вх. Пч. II. 6.

Верста́, ти́, *ж.*=**Верства.**

Верста́к, ка́, *м.* Ровесникъ. Шух. I. 32.

Верста́т и **варста́т, ту,** *м.,* **варста́ть, ті,** *ж.* 1) Также **кро́сна.** Ткацкій станокъ. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю.* Г. Барн. 33. Части **верста́ту** видны изъ слѣдующаго рисунка гуцульскихъ **кро́сен: 1 и 1. Пере́дні ко́ники; 2 и 2. за́дні ко́ники; 3 и 3. ставки́; 4 и 4. побе́дрини; 5 и 5. попере́чниці; 6. сі́давка=сіде́ц; 7 и 7. льо́нки; 8. ма́ґоль; 9. штак; 10. спі́дній наві́й=вороти́ло; 11. су́чка з зуба́ми; 12. пе́сик; 13. ве́рхній наві́й=вороти́ло; 14. су́чка, ке́гло; 16. пе́сик; 17. чіп; 18. шнур; 19. ка́мінь; 20. попере́чниця: 21. ву́ха; 22. по́ножі; 23. скракни́к; 24. скраклі́ з кі́льцями; 25. ни́чиниці; 26. мотузи́: 27. стріла́; 28 и 28. снизьки́; 29 и 29. на́-**

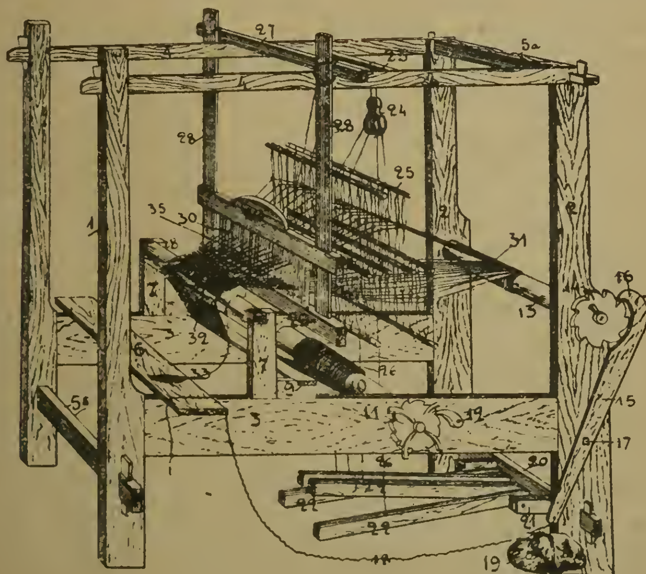

бівка (=**ляда**), а в ній **30. бéрдо; 31. оснóва; 32. полотнó; 33 чóвник; 34. полотнó, навúте на спíдній навí́й.** Шух. І. 254—256. Иныя названія тѣхъ же частей: а) 1. **кóники**, 2. **слýпки**, 3. **статúви**. 4. **жéрдки**, 5а. **жéрдки**, 5б. **шáйда**, 6. **сідáк**, 7. **льóнтки**, 8. **мáґіль**, 9. **штак**, 10. **долíшній навíй**, 11. **триб**, 12. **пéски**, 13. **горíшній навíй**, 14. **триб**, 15—16. **сýка**, 20. **шáйда**, 21. **кочкú**, 22. **підніжки**, надѣтыя на **швóрінь**, 25. **нáчинє**, 27. **жéрдка**, 28. **лядобíйці**. 29. **властúва ляда**, 30. **блят**, 31. **оснóва**, 32. **полотнó**, 33. **чóвник**. 34. **полотнó**. Восточн. Галиція. МУЕ. III. 16—20. б) 1. **Перéдні стоянú (стоякú)**, 2. **зáдні стоянú (стоякú)**, 3. **кóні (застря́мини)**, 4 и 5а. **жéртки (жéртки)**, 5б. **шáйда (шáйда)**, 6. **лáвка**, 7. **ломки**, ед. ч. **лóмок (лóно)**, 8. **штак (маґівниця)**, 9. **штак**, 10. **спíдній навій**, 11. **кóлесо (трибóк)**, 12. **цýґа (жáбка)**, 13. **вéрхній навíй**, 14. **кóлесо (кóло)**, 15—16. **цýґа (дзýґа)**, 20. **шáйда (шáйда)**, 21. **(жáбка)**, 22. **підніжки**, надѣтыя на **швóрінь** (то-же), 23. **серéдня жéртка**, 24. **жабкú**—ихъ двѣ (**жидúй**), 25. **начúння (начúння)**, 26. **мотузóчки**, 27. **жéрточка (жéртка)**—къ ней привязана **ляда** своею **рóспинкою**,—въ гуцульскихъ **кроснах жéрточка** и **рóспинка**, какъ видно изъ рисунка, сведены въ одно, 28. **хвостú**, 29. **самá ляда** (то-же), 30. **блят (блят)**, 31. **оснóва** (то-же). Константиногр. у., записалъ Б. Гринченко; въ скобкахъ поставлены названія, указанныя у Вас. 165—166.—См. еще отдѣльныя описанія: **блят, ляда, навій, начиння.** 2) **Варстáт гончáрський.** См. **Круг гончáрський.** Шух. І. 260. 3) **Варстáт трáцький.** Подставки, на которыя кладутъ дерево при распиливаніи его на доски. МУЕ. III. 30.

Верстáти, тáю, еш, *гл.*—**дорóгу, путь.** Держать путь. *По морю простий путь верстають судна.* К. Псал. 237. *Коней на-взаводих день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. *Зібралися повки його на мене, верстаючи далекую дорогу.* К. Іов. 41.

Верствá, вú, *ж.* 1) Верста. *Прибігають до царевого дому.... верстов за п'ять.* Рудч. Ск. І. 105. *У доброго коня не довгі верстви.* Ном. № 11385. 2) Верстовой столбъ. *З Береслава до Перекопу все мальовані верстви.* Рудч. Чп. 155. *Понаставляли тут верстів що й розминуться трудно.* Ном. № 6595. 3) Слой земли, сноповъ; рядъ вѣтвей на деревѣ, находящихся на одной высотѣ. Мнж. 177. Шух. І. 175. *Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг.* Харьк. 4) Слой, классъ, кругъ (общества). *Це люде однієї верстви з вами.* Левиц. 5) Возрастъ. *Цей дід однієї зо мною верстви.* Рк. Левиц. *І з менчої верстви вчаться всі.* Уманск. у.

Верствáк, кá, *м.* Ровесникъ. Вх. Лем. 396.

Верстовúй, á, é. Верстовой. — **шлях.** Столбовая дорога. *На верстовім шляху в полі корчма під вербою.* Шевч. 455.

Версть, ти, *ж.*=**Верства 3—5.** Вх. Зн. 6.

Вертáння, ня, *с.* Возвращеніе. *Ой то ж мені не гуляння,—за ворота та й вертання.* Грин. III. 686.

Вертáти, тáю, еш, сов. в. **вернýти, нý, неш,** *гл.* 1) Возвращать, возвратить, вернуть. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. *Верни, верни, милий Боже, моє дівування.* Мет. 259. 2) Возвратиться. *Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.* Федьк. 3) Поворачивать, заворачивать. *Туди мою головоньку що вечора верне.* Мил. 79. *Гей, верни, Касяне, круто.* Ном. № 11418. *Куди не верни, наткнешся на тин.* 4) Выворачивать, выворотить, воротить, съ силой двигаться впередъ. *Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу ізо дна.* Мет. 101. *Правда зі дна моря верне.* Ном. № 6689. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82. *Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне.* Рудч. Ск. І. 144. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить. *Пшенишне, гречишне—верни в місто.* Ном. № 12167.

Вертáтися, тáюся, ешся, сов. в. **вернýтися, нýся, нешся,** *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. *Верніться, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, не знаєм до кого.* Мет. 106. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся.* Ном. № 3676. 2) **Вéрнеться світ комý.** Голова у кого кружится. *Лежить наша Тетяна, вернеться їй світ.* Г. Барв. 537.

Вертéп, пу, *м.* 1) Пещера. *Благовістив в Назареті,—стала слава у вертепі.* Колядка. Шевч. 291. *І слово правди і любови в степи, вертепи понесли.* Шевч. 2) Кукольный театръ, театръ маріонетокъ, на которомъ въ старину пред-

ставилась рождественская мистерія, а также и сцены изъ народной жизни.

Вертéпа, пи, *ж.* Пропасть, оврагъ, ущелье. Вх. Лем. 396.

Вертéпний, а, е. Относящійся къ вертепу. Желех.

Вертúголов, ва, *м.*, **вертúголова, ви,** *об.* Тотъ, кто имѣетъ привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Вертúгузка, ки, *ж.* 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Вертипóрох, ха, *м.* Вѣтренникъ, вертопрахъ. Вх. Зн. 6.

Вертíж, жа, *м.* Мѣсто сверленія. Угор.

Вертíй, тія́, *м.*=**Веретільник** 1. Вх. Пч. II. 16.

Вертíння, ня, *с.* 1) Вертѣніе. 2) Сверленіе.

Вертíти, чý, тúш, *гл.* 1) Вертѣть, крутить. *Вертить хвостом.* Ном. № 3004. *До Бога далеко, а пани вертять, як хотять.* Ном. № 1237. *У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки.* Шевч. 284. 2) Сверлить. *У дошці вертіти дірку.* Дещо.

Вертíтися, чýся, тишся, *гл.* Вертѣться, крутиться. *Вертиться, мов в'юн в ополонці.* Ном. № 3124. *Вертиться, як муха в окропі.* Ном. № 10068.

Верткúй, á, é. Вертлявый, шустрый. *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступня викрутиться.* Св. Л. 131.

Вертля́вий, а, е. Вертлявый. Ном. № 13618.

Вéртлик, ка, *м.* Шарманка. *Грав на вертлику.* Вх. Лем. 397.

Вертлю́г, га, *м.* Неподвижный винтъ, на которомъ что нибудь вращается. См. **Верклюг.**

Вертýн, нá, *м.* Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Вертунéць, нця́, *м.* Летучая мышь? (Вночі) *одні тільки вертунці часом літали перед його очима.* Мир. ХРВ. 306.

Верть, *меж.*, означающее поворотъ. *Тоді вона верть, та за двері.* Г. Барв. 182. *Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховавсь.* Павлогр. у.

Вертьóг, гу, *м.* Ухабъ; яма въ пескѣ, выбитая вѣтромъ. Мнж. 177.

Вертьóга, ги, *ж.* Родъ посуды. *Вигла з одної вертьоги.* Чуб. II. 407.

Вéртю, *нар.* Въ выраженіи **вéртю закрути́вся** — завертѣлся; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, повидимому фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжко-важко вертю закрутився.* АД. I. 144.

Вéртялка, ки, *ж.* Метательное орудіе. Угор.

Верх, ху, *м.* 1) Верхъ. *Козел сміливіший — ізліз на самий верх.* Рудч. Ск. *Вода так через верх ллється.* Рудч. Ск. **З вéрху до спóду.** Съ верху до низу. **На вéрсі.** Сверху. *Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стреміла на версі.* Г. Барв. IV. 30. **Через верх слу́хати.** Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. *Як батько казав: „не важся за його йти", то я слухала його через верх.* Г. Барв. 277. 2) Поверхность. *Верх землі.* 3) Крыша, покрышка (шубы). *Кожух.... сіронімецький верх.* Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхній край чего либо. **Верхú.** Въ палкѣ верхній конецъ, когда на ней міряються, чья очередь. Ив. 14.—**у нéводі.** Верхній край невода. Вас. 186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у горóді конопельки — верхи зелененькі.* Мет. 61. *А що буря верхи позривала.* Грин. Ш. 418. *На дуба зліз, на самий вершечок.* Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоїть церква без верха, у їй людей без числа.* Ном. стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома верхами, з трома хрестами.* О. 1861. XI. Св. 62. **Твоя́ хáта, а мій верх.** Обрядовыя слова новобрачной, подъѣзжающей къ хатѣ мужа, выражающія пожеланіе властвовать въ домѣ мужа. Мил. 123. 7) Дымовая труба, отверстіе для выхода дыма изъ печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаєш, дурню, я тебе кохаю, я такими дурнями верхи затикаю.* Нп. **Верхú трусúти.** Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верхáми**=**Вéрхи.** *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома верхами, приїдь до мене трьома возами.* Грин Ш. 266. 9) Верхъ, излишекъ. Вас. 191 Ум. **Вершóк, вершéчок.**

Вéрхи, *нар.* Верхомъ. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗОЮР. II. 47. *Климець сів верхи, пробіг скільки там.* Рудч. Ск. I. 69.

Вéрхівень, вня, *м.* Верховой, всадникъ.

Приїхали ті верхівні. Драг. 305. *Учора два верхівні бігло за возом.* Лубен. у.

Верхі́вець, вця, *м.* = **Верховинець.** Шух. I. 77.

Верхі́вка, ки, *ж.* Верхушка (растенія). Шух. I. 88. Ум. **Верхі́вочка.** *Маки, маки, маковочки, золотії верховочки.* Маркев. 75.

Верхів'я́, в'я́, *с.* 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв.... рукою того дуба за верхів'я.* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на головѣ, хохолъ. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109.

Верхлю́к и **верхля́к, ка,** *м.* Дикій поросенокъ. Вх. Пч. II. 7.

Верхни́на, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Верхни́нка.**

Ве́рхній, я, є. Верхній. *А зуб як вискочить та в верхню гільку, та й застряв там.* Рудч. Ск. I. 130. *Верхня щелепа.* Міус. окр.

Верхня́к, ка́, *м.* 1) Верхній жерновъ въ мельницѣ. 2) Часть гончарнаго кру́га (см.). Вас. 179. Шух. I. 260—262. 3) Верхній слой скирды. 4) Дека въ струнномъ музыкальномъ инструментѣ (кобзѣ, торбанѣ). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чінка одкрив верхняк, потяг люльку,—огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщиковъ: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблю́д, да, *м.* = **Верблюд.**

Верхове́, во́го, *с.* Подымная подать, взимаемая отъ трубъ. Кремен. у.

Верхове́ць, вця́, *м.* = **Верхівець.** *Он по полю верхівцем літає.*

Верхови́й, а́, е́. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) *с. м.* Верховой; всадникъ. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верхови́й ві́тер.** Сѣверовосточный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхові́ ви́ла.** Вилы, которыми подаютъ сѣно на высокіе стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верхова́ ха́та.** Хата съ соломенной крышей, въ противоположность землянкѣ. Херс. 6) — **хвиля.** *Гарасько ж на талан і диво якось до берега прибивсь. Чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верхови́к, ка́, *м.* 1) Сѣверный вѣтеръ. 2) Всадникъ, верховой. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Верхови́на, ни, *ж.* Вершина (дерева, горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. I. 4. **Моги́ла-верхови́на.** Курганъ на возвышенномъ мѣстѣ, обыкновенно сторожевой постъ. *Ой могиловерховина, чомусь рано не горіла.* Гол. I. 96. Ум. **Верхови́нка.** Шух. I 204.

Верхови́нець, нця, *м.* Горецъ. Гол.

Верхови́нний, а, е. Вершинный, относящійся къ вершинѣ. **Верхови́нна моги́ла** = **верхови́на-моги́ла.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верхові́ття, тя, *с.* Верхнія вѣтви деревьевъ. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату приміту покидає.* Макс.

Верхово́д, да, *м.* 1) Вожакъ. *З коллегіума виходили всі люде, которі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2) = **Верховодка.**

Верхово́да, ди, *ж.* = **Оклій,** Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дити, джу, диш, *гл.* Командовать, заправлять, начальствовать. *Коли я змій, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховадить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мармалка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади кпили, хлопців били ти верховодили в селі.* Шевч. 565.

Верхово́диця, ці, *ж.* = **Верховода** = **Оклій.** Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дка, ки, *ж.* Рыба: а) Uranus copus. б) Alburnus lucidus. Браун. 27.

Верхово́дний, а, е. Желающій властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхогля́дка, ки, *ж.* Поверхностная женщина. *Як почали вчащати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. I. 27.

Верходу́б, ба, *м.* Раст. Laserpitium latifolium. Лв. 99.

Верхола́в, ва, *м.* Любящій лазить по крышамъ, деревьямъ. Рк. Левиц.

Верхоля́к, ка, *м.* Лѣсной жаворонокъ, Anthus arboreus. Вх. Пч. II. 8.

Верхо́м, *нар.* = **Верхи.** *Не сідай верхом (на собаку).* Ном. № 13396.

Верхопаса́ння, ня, *с.* Въ постройкѣ: верхняя часть сруба. Шух. I. 116.

Верхостьо́б, бу, *м.* Особый способъ вышиванія.

Верхоу́мка, ки, *ж.* Умничающая, но поверхностная женщина. *Нацокотали тії*

верхоумки скосирні, а ти віри поняла. МВ. (О. 1862. III. 45). МВ. I. 27.

Верца́дло, ла, *с.* 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компасъ. Кременч. у. 3) Астролябія. Манж. 177.

Верч, ча, *м.* 1) Свертокъ, пучекъ. 2) Небольшая булочка съ шишкой посрединѣ. Ее даютъ **старости́** на свадьбѣ, чтобы впустили въ дворъ. Ум. **Ве́рчик, ве́рчичок.** *Що за той верчичок шпалер?* Харьк. у.

Ве́рчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **верч.** *Христя скрутила верчик-соломи.* Мир. Пов. I. 117. 2) Сплетенный бубликъ.

Ве́рша, ші, *ж.* Рыболовный снарядъ конусообразной формы, сплетенный изъ прутьевъ. *Раки, лізьте в вершу.* Ном. № 6897. *Роз'їхавсь як верша.* Стор. II. 27. *Насміялась верша болоту, коли огляне́ться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Єтір з прутя.**

Верша́к, ка́, *м.* Верхушка дерева, верхняя часть дерева. *Смерена, якій утято замолоду вершак.* Шух. I. 185. Шух. I. 176.

Ве́рше, *нар.* Выше. Харьк.

Ве́ршень, шня, *м.*=**Верхівень.** Стор. М. Пр. 120.

Верше́чок, чка, *м.* Ум. отъ **вершо́к.**

Верши́льні ви́ла. Вилы, которыми подаютъ сѣно при вершеніи стога.

Верши́на, ни, *ж.* 1) Верховье рѣки. *Гей з устні Дніпра да до вершини сімсот річок і чотирі.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні?—В вершині балки.* Стор. II. 258. 3)=**Вершок 2.**

Верши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего либо въ сосудъ выше краевъ.

Верши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Завершаться, оканчиваться на верху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

Верші́й, шія́, *м.* Работникъ, заканчивающій верхъ стога. *Вершія немає на оцей стіг.* Волч. у.

Ве́ршка, ки, *ж.* Рыболовный снарядъ изъ прутьевъ лозы,—родъ корзины, одна сторона которой открыта и бокъ въ этомъ мѣстѣ удлиненъ и лежитъ горизонтально,—конецъ его называется **при́падь,** средина—**спадь,** сама корзина—**ґоґовни́к.** Снарядъ ставится на дно открытой стороной противъ узкаго и быстраго теченія, **ґоґовник** накрывается плитой; гонимая рыба входитъ въ корзину и не можетъ оттуда выбиться, благодаря силѣ теченія. Шух. I. 227.

Вершля́г, га́, *м.* Молотъ. (Коваль) *і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг.* Мнж. 124. *Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає.* Греб. 322.

Верши́к, ка, *м.* Верховой, всадникъ. Стор. II. 57. Аф. 315. См. **Верхівень.**

Вершню́к, ка, *м.*=**Верхоляк.** Вх. Пч. II. 8.

Вершня, ні, *ж.* Поверхность.

Вершня́к, ка́, *м.* 1) Одинъ изъ пильщиковъ досокъ, стоящій при работѣ сверху. Борз. у. 2)=**Верхняк 1.** Черниг. у.

Вершо́к, шка́, *м.* 1) Ум. отъ **верх.** 2) Дно шапки съ наружной стороны. 3) Верхняя часть **очі́пка.** КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, въ которую кладется табакъ. Шух. I. 276. 5) Истокъ рѣки. *Де річка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершокъ. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) Сливки; сметана. *Зо всіх гладишок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той кіт.* Г. Барв. 356. См. **Верхнина.** Ум. **Верше́чок.**

Верштa̋б, бу, *м.* У овчинниковъ: снарядъ въ видѣ стоящаго одного или двухъ параллельно поставленныхъ шестовъ съ перекладинами, употребляемый для навѣшиванія овчины при ея обработкѣ. Вас. 153. Сумск. у.

Веря́йка, ки, *ж.* Деревянный замокъ. Вх. Уг. 231.

Весе́ла, лої, *ж.*=**Веселка.** Вх. Зн. 6.

Весе́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **весло.**

Весе́лий, а, е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь.... весела як весна.* Ном. № 4562. **Під весе́лу руч.** Въ хорошемъ настроеніи. *Як от під веселу руч, то й пісень співаємо.* Харьк. 2) Пріятный, производящій хорошее впечатлѣніе. *Веселі здалека палати.* Шевч. Ум. **Веселе́нький, веселе́сенький.**

Весе́лик, ка, *м.* Названіе журавля, которое нужно употреблять относительно ихъ, когда они прилетаютъ весной, вм. **жураве́ль,** иначе будешь **жури́тися** весь годъ. Драг. 8.

Весели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Веселить, увеселять. *Вона було ввесь двір веселить собою, як зорою.* МВ. I. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою.* К. Псал. 54. *Жити б, жить та славить*

Бога і добро творити та Божою красотою людей веселити. Шевч. 327.

Веселитися, люся, лишся, *гл.* 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись,—знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся.* Шевч. 193.

Веселиця, ці, *ж.* = **Веселка 1.** *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці.* Гол. IV. 545. Ум. **Веселичка.** Вх. Зн. 6.

Веселісінький, а, е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселісінько, *нар.* Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. 111.

Веселість, лости, *ж.* Веселость, веселіе. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости.* МВ. I. 114. *Дай вам, Боже, в стайниці радість, в хижі веселість.* Гол. II. 2.

Веселішати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться веселѣе. Желех.

Веселка, ки, *ж.* 1) Радуга. Маркев. 16. 2)—**вонюча.** Раст. Phallus imprudicus. ЗЮЗО. I. 131. 3)—**чортова.** Раст. Phallus, caninus L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Веселонька, веселочка.** *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає.* Шевч. 324.

Веселковий, а, е. Радужный. Уман. III. 231.

Весело, *нар.* Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. № 1408. *Весело не засміється, не гляне.* МВ. II. 20. Ум. **Веселенько.** *Як мій милий біля мене,—гулять веселенько* Нп.

Веселонька и веселочка, ки, *ж.* Ум. отъ **веселка.**

Веселувати, лую, еш, *гл.* Играть свадьбу, гулять на свадьбѣ. *Аж тиждень веселували, як Марка женили.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Веселуха, хи, *ж.* 1) Веселая женщина. 2) Шутливое названіе спиртного напитка. *Варенухи, веселухи довелось до зволу.* Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весельце, ця, *с.* Ум. отъ **весло.**

Веселюх, ха, *м.*=**Веселуха 3.** Вх. Пч. I. 16.

Весілка, ки, *ж.*=**Веселка 1.** Вх. Зн. 6.

Весіленько, ка, *с.* Ум. отъ **весілля.**

Весілля, ля, *с.* Свадьба. *Дай, Боже, знати, з ким весілля грати.* Ном. № 262. *Загоїться, поки весілля скоїться.* Посл. **Відбути, відгуляти весілля.** Сыграть, отпраздновать свадьбу. **Весіллям** называются и вообще всѣ участники свадьбы: *весілля йде до молодої.* О. 1862. IV. 30. Ум. **Весіленько, весіллячко.** *Вінець сплете дівчинонька та на весіленько.* Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе.* Г. Барв. 208.

Весілчанин, на, *м.* Употр. болѣе во мн. ч.: **весілчане.** Участники свадебныхъ торжествъ. К. ПС. 38.

Весільний, а, е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Весільна хустка.* Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Єв. Мр. II. 19. **Весільний дім, хата.** Домъ невѣсты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весільна корогва.** Красный флагъ во время свадебныхъ обрядовъ. О. 1862. IV. 27.

Весінний, а, е.=**Весняний.** Гол.

Весло, ла, *с.* 1) Весло. *На човничку парубочок веслами іграє.* Мет. 77. 2) Родъ лопатки, которой горшечникъ размягчаетъ глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весельце, веселечко.** *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* Pauli.

Веслувати, лую, еш, *гл.* Грести весломъ. *Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи.* Єв. Мр. VI. 47, 48.

Веслюга, ги, *м.* Большого роста человѣкъ. Рк. К. *Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги.* Нп.

Весна, ни, *ж* Весна. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Весною, на весні.** Весной.

Веснівка, ки, *ж.* 1)=**Веснянка.** 2) Пт. луговой жаворонокъ, Alauda arvensis. Вх. Пч. II. 8.

Веснування, ня, *с.* Встрѣчено въ формѣ **весноване:** Весенняя пастьба скота въ **полонинах.** Шух. I. 190.

Веснувати, ную, еш, *гл.* Дѣлать весеннія работы; проводить весну. **Желех.** *Дай, Боже, веснувати!* Фр. Пр. 152.

Весняний, а, е. Весенній. *Весняна погода.* Макс. *Зійшло сонце веснянеє—стало пригрівать.* Рудч. Чп. 195.

Веснянка, ки, *ж.* 1) Весенняя пѣсня.

Веснянки поются исключительно ранней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. *Весняночка-паняночка десь у садочку шис сорочку.* Мет. 300. 3) мн. Веснушки. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266.

Веснянкуватий, а, е. Покрытый веснушками, веснущатый. Уман. I. 71

Вести, веду, деш, *гл.* 1) Вести. *Взяла коня за гнуздечку, веде коня у стадницю.* Мет. 74. *Ти вів народ свій, як отару, жезлом Мойсея та Арона.* К. Псал. 2)—**голос.** Пѣть, тянуть голосомъ. *Лугом іду, голос веду—лужс, розвивайся!* Мет. *Як же він високо веде.* 3)—**мову.** Разговаривать, вести рѣчь. *Вони тоді саме вели про його мову між собою.* Рудч. Ск. II. 20. 4)—**нитку.** Выводить нитку. 5)—**перед.** Предводительствовать, командовать; быть впереди, во главѣ. *Господарює Хвесиха, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.* Стор. I. 26. *На вечорницях.... у колядці, ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133. 6)—**порядок.** Распоряжаться. *Тобі, мати, порядок вести.* Мил. 160. 7)—**танок.** См. **Танок.**

Вестися, ведуся, дешся, *гл.* 1 Быть ведомымъ, вестися. *Веди швидче коня!—Еге, веди! коли ж не ведеться!* 2) Быть въ обычаѣ. *У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.* Гліб. 3) Размножаться, плодиться, родить (о растеніяхъ). *У нас гарно ведуться кури. У нашім ставку не ведуться карасі. Оця пшениця велися сім років, а на восьмий перевелася.* Лебед. у. 4) Везти, удаваться. счастливиться. *Коли не ведеться, то й курка не несеться.* Ном. № 1701. *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Весь, сю, *м.* Раст. Phellandrium aquaticum. Вх. Пч. I. 12. Oenanthe phellandrium. Лв. 100.

Ветлина, ни, *ж.* Раст. Salix vittelina. Вх. Пч. I. 12.

Ветуля, лі, *ж.*=**Ватуйка.** Вх. Уг. 230.

Ветхий, а, е. Ветхій. *В ветхе рямє я одігся.* К. Псал. 82.

Вех, *м.* 1)—**ху.** Раст. Sium latifolium L. Анн. 332. 2)—**ха.** Пономарь. *Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех села Бебех.* Ном. № 5509.

Веха, хи, *ж.* См. **Віха.**

Вець! *меж.* Призывъ свиней, то-же, что и **вадь.**

Вечоренька, ки, *ж.* Ум. отъ **вечеря.**

Вечеріти, ріє, *гл. безл.* Вечерѣть. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечеріє.* Мет. 98. **Вечір вечеріє.** Начинается вечеръ. *А вже вечір вечеріє, вже сонечко зайшло.* Грин. III. 129.

Вечорішний, а, е.=**Вечірній.** *Вечорішне молоко.* Вх. Лем. 397.

Вечерниці, ць, *ж. мн.* 1) Вечернія собранія молодежи. *Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла.* Ном. № 12560. 2)—**душисті.** Раст. Hesperis matronalis L. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечернички, вечерниченьки.**

Вечерниця, ці, *ж.* Вечерняя звѣзда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерниченьки, ньок, *ж. мн.* Ум. отъ **вечерниці.**

Вечерничити, чу, чиш, *гл.* Устраивать вечерниці, бывать на нихъ. Вх. Зн. 6.

Вечернички, чок, *ж. мн.* Ум. отъ **вечерниці.**

Вечеровий, а, е. Вечерній. *Зійшла зоря вечеровая.* Чуб I. 161.

Вечеря, рі, *ж.* Ужинъ. *Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.* Ном. № 5638. **Вечерю вечеряти.** Ѣсть ужинъ, ужинать. *Ой годі, годі сивим конем грати; ходи до мене вечерю вечеряти.* Макс. **Вечерю посилати, носити.** Въ канунъ Рождества, послѣ обрядоваго ужина, посылаютъ **вечерю** (кутю, озварь и пр.) родителямъ, кумамъ, крестному отцу или матери, священнику и пр.; носятъ ее, обыкновенно дѣти, завязанную въ платокъ или полотенце; тѣ, кому ее приносятъ, лишь отвѣдаютъ ее и возвращаютъ (для дальнѣйшихъ посѣщеній), подаривъ что либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. Ум. **Вечере(о)нька.** *Нам вечеронька не мила: широкая нивонька втомила.* Грин. III. 671.

Вечеряти, ряю, еш, *гл.* Ужинать. *Трейчі на день попас маю: а снідаю й обідаю, полудную й вечеряю.* Нп.

Вечір, че(о)ра, *м.* Вечеръ. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915. **Вечір зайшов.** Вечеръ начался. Рудч. Ск. **Над вечір.** Около вечера, подъ вечеръ. *Над вечір приїхав Кобза у велику слободу.* Стор. М. Пр. 57. **Що вечора.** Каждый вечеръ. *До дівчини з старостами що вечора шлешся.* Мет. **У вечері.** Вечеромъ. **У вечері пізно, вечір пізно.** Поздно вечеромъ. Драг. 56. **Одного вечора.** Однажды вечеромъ. **Рано й вечір.** Утромъ и вече-

ромъ. **Про́ти ве́чора.** Къ вечеру. **Святи́й ве́чір.** Канунъ Рождества. Сим. 174. **Ді́вич ве́чір.** Дѣвичникъ. *Згадала баба дівич вечір.* Ном. № 13086. **Добри́ вечір.** Добрый вечеръ. Привѣтствіе. Ум. **Вечіро́к, вечіро́чок.** *Зійшла зірка з-під вечірка.* Мил. 82. *Ой жаль мені вечірочка, що не був я вчора.* Лис. Ш. № 20.

Вечі́рки, рок, *ж. мн.*=**Вечерниці.** *У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на вечірки.* Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. Ш. 275.

Вечі́рній, я, е. Вечерній. *Ой зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя.* Мет. 80.

Вечі́рня, ні, *ж.* Вечерня. *Він на вечірні був і в кадило дув.* Ном. № 13184.

Вечіро́к, рка́, вечіро́чок, чка, *м.* Ум. отъ ве́чір.

Вечори́на, ни, *ж.* 1)=**Вечі́р.** Борз. у. *Хоч не вранці,—в вечорині.* Мил. 195. 2)=**Вечеря.** *Да спасибі, сину, за сю вечорину.* Лукаш. 91. 3) мн. Совмѣстный ужинъ невѣсты съ дру́жками, а жениха съ боя́рами и со всей свитой—въ субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Вечори́нка.** *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що вечоринки.* Мет.

Вечоря́ти, ря́ю, еш, *гл.* = **Вечоріти.** *Уже вечор вечоряє.* Мил. 71.

Вешня́к, ка́, *м.* Водяная мельница, дѣйствующая только въ половодье. Левч. 70.

Ве́штання, ня, *с.* Хожденіе туда и сюда, шатаніе. Котл. Ен. V. 67.

Ве́штатися, таюся, ешся, *гл.* Ходить вездѣ, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештаться по осоружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж... См. **Уж....**

Вз.... См. **Уз....**

Ви, *мѣст.* Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Ви́бабити, блю, биш, *гл.* 1) Принять (дѣтей о повитухѣ). *Я в тебе усіх дітей вибабила.* 2) Заработать акушерствомъ.

Ви́бава, ви, *ж.* Уничтоженіе, истребленіе. Уман. I. 317.

Ви́бавити, ся. См. **Вибавляти, ся.**

Вибавле́ння, ня, *с.*=**Вибава.** Левч. 55.

Вибавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́бавити, влю, виш,** *гл.* 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 73. 2) Выводить, вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита.* Борз. у. *Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. Ш. 408.

Вибавля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́бавитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться, спасаться, спастись. 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

Ви́байкуватися, куюся, ешся, *гл.* Выплыть изъ воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і зновзнов-знов, поки аж на березі став.* МВ. Ш. 50.

Ви́балакати, каю, еш, *гл.* Добиться чего разговоромъ, бесѣдой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Ви́балакатися, каюся, ешся, *гл.* Наговориться, сказавъ все, что хотѣлъ. *Та не перепиняй,—хай уже вибалакається* Харьк.

Ви́балок, лку, *м.* Отроги оврага, степной ба́лки.

Ви́бандилити, лю, лиш, *гл.*—**кишки́.** Выпотрошить, вынуть кишки.

Ви́бандурити, рю, риш, *гл.* Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Ви́банити, ню, ниш, *гл.* Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138.

Ви́банітувати, тую, еш, *гл.* Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном. № 3804.

Ви́батожити, жу, жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Ви́батькувати, кую, еш, *гл.* Выругать въ отца. *Суча дочка, коли не вибатькую.* Ном. № 3604.

Вибача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́бачити, чу, чиш,** *гл.* Извинять, извинить. *Подорожньому і Бог вибачає.* Ном. № 11374. *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибача́йте на сім сло́ві.** Извините за выраженіе, съ позволенія сказать.

Вибаче́ння, ня, *с.* Извиненіе. Левиц. I. 335.

Ви́бачити. См. **Вибача́ти.**

Виба́чний, а, е. Извиняющій, прощающій. **Бу́дьте виба́чні.** Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Ви́баяти, баю, еш, *гл.* Выболтать, раз-

сказать. *Що бають, то вибають.* Ном. № 7810.

Ви́бевкати, каю, еш, *гл.* Проболтаться.

Ви́бейкатися, каюся, єшся, *гл.* Выбраться изъ грязи, болота.

Ви́бекати, каю, еш, *гл.* Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Ви́бель, бля, *м.* Круглое бревно. См. **Віблян, віблий.**

Ви́бештати, таю, еш и **ви́бештувати, тую, еш,** *гл.* Выбранить. *Вибештував, буде з його.* Ном. № 3804.

Вибиванка, ки, *ж.*=**Вибійка.** Желех.

Вибива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́бити, б'ю, еш,** *гл.* 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають.* Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. **Вибива́ти о́чі.** Колоть глаза. *Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати.* Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати.* Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, изрывать, изрыть. *Копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Господи милостивий, вибиймо її* (пшеницю)*градом.* Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те просо.* Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий же добре килима дубцем.* 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють,—олії не виб'ють.* Ном. № 3913. 6) Вытѣснять, вытѣснить. *Б'ються* (шаблями). *Наливайко вибиває Жовковського з хати.* К. ЦН. 245.—**у потилицю.** Выгонять, выгнать, вытолкать въ шею. *Іди, каже, брате, та й більше не приходь, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю.* Рудч. Ск. II. 135. *Козака нетягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала.* ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. Побить, поколотить. *Батько його вибив добре.* Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив.* ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами.* Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). 10) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є—спідницю пошиє, юпку... У вибійчаному й у свято ходила.* Мир. ХРВ. 25. 11) Только несов. в. Выбивать, бить, стучать, хлопать. *Барабани вибивали.* Рудч. Чп. 91. *Танцюють, кричать, у долоні вибивають.* Грин. I. 184. 12) **Вибива́ти трепака́.** Откалывать трепака. Стор. М. Пр. 52. 13) О перепелѣ: пѣть. *Перепел вибива.* Миж. 172. 14)—**з си́ли.** Приводить, привести въ изнеможеніе. *І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився.* Мкр. Н. 30.

Вибива́тися, ваюся, єшся, сов. в. **ви́битися, б'юся, єшся,** *гл.* Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться. *Звірі вже вибились, прибігли.* Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів—силою твоєю.* К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча травиця з-під землі вибивалася.* О. 1862. X. 111.—**з си́ли, мо́чі.** Выбиться изъ силъ. *Коняка вибилась із мочі.* Грин. II. 114.

Вибира́ти, ся, ра́ю, ся, еш, ся, *гл.*= **Вибірати, ся.**

Ви́бити, ся. См. **Вибивати, ся.**

Ви́бичуватися, чуюся, єшся, *гл.* Выѣхать на гору, помогая лошадямъ, воламъ. *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддихали.* Стор. I. 146. *Вибичувався з хурою на гору.* Зміев. у.

I. Ви́бігати, гаю, еш, *гл.* 1) Исходить, бѣгая. *Наймичка вибігала* (шукаючи) *увесь куток.* Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігать по хатах, шукаючи.* Грин. I. 109. 2) Пробѣгать извѣстное время. *Не багато він бігав, а рік вибігав вовком.* Грин. II. 126.

II. Вибіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́бігти, біжу, жиш,** *гл.* 1) Выбѣгать, выбѣжать. *Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти.* Макс. 2) Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). *Що з горшка вибіжить, то не позбіраєш.* Ном. № 1913.

Ви́бідувати, дую, еш, *гл.* 1) Пробѣдствовать. *Вибідував тиждень.* 2) Выстрадать.

Ви́біжка, ки, *ж.* Раст. Мятликъ, Poa. Вх. Уг. 230.—**лугова́.** Раст. Poa pratensis. Шух. I. 20.

Ви́бій, бою, *м.* 1) Ухабъ. Кіев. у. См. **вибоїна.** 2) Ямка въ земляномъ полу. *Посеред хати вибої, повні сміття.* Мир. ХРВ. 178

Ви́бійка, ки, *ж.* Набивная ткань. Котл. Ен. I. 21. Вас. 192.

Вибійча́ний, а, е. Изъ набивной ткани. *Сорочка на йому чорна, штани вибійчані.* Мир. ХРВ. 11.

Ви́білити. См. **Вибіляти.**

Вибіля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́білити, лю, лиш,** *гл.* Дѣлать бѣлымъ, бѣлить, вы-

бѣлить. *Не ти личко вибіляла.* Мил. 89. *І напряла, і виткала, і вибілила полотно.* Чуб.

Ви́бір, бору, *м.* 1) Выборъ. *На вибір дають, на людськую волю: хоч утопись, хоч так загинь.* МВ. (О. 1862. Ш. 74). *А в лиски—лиски новий двір, чотирі дочки на вибір.* Рудч. Ск. II. 5. 2) *мн.* **Вибо́ри.** Выборы.

Вибіра́ння, ня. *с.* 1) Сборы. *Попівське вибірання, а жидівське зараз,—то все їдно.* Ном. № 8066. 2) Выбираніе, выборъ, избираніе. Ум. **Вибіра́ннячко.** Грин. Ш. 549.

Вибіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́брати, беру, реш,** *гл.* 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. *Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі иншого.* Стор. М. Пр. 117. *Вибірає злу дорогу.* К. Псал. 84. *Вибірай, голубко, котрий милий тобі.* Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать, исчерпать. *Ой у броду беру воду, не виберу до дна.* Мет. 50. *Виправки та походи силу з його усю вибрали.* МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отдѣлять, отдѣлить, вынимать, вынуть. *Кукіль з пшениці вибірати.* Ном. № 906. *Пора вже її* (картоплю) *вибірати з землі.* Рудч. Ск. I 52. *Пиріжечки вибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Бодай дідько очі вибрав.* Ном. № 13171. *Хоч йому зуби вибери.* Ном. № 11757.— **не́вода.** Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть неводъ изъ воды. Вас. 186. 4)—**живі́т.** Давить, мять животъ съ цѣлью лѣченія. *Ворожка вибірає живіт.*

Вибіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́братися, беруся, решся,** *гл.* 1) Собираться, собраться (въ дорогу), выѣзжать, выѣхать, выбраться, отправиться. *Вибірається, як за море стріляти.* Ном. № 10963. *Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибірається.* Ном. № 11949. *На превелику силу вибрались із Київа.* Стор. I. 156. *Треба нам зарання вибратись, щоб ще загоді доплить до Капулівки.* Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлѣзть. *Вибрався на уступ.* Стор. I. 120. *Вибравшись на середину сухого гілля, примостився як раз над кобзою.* Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтися. *Господи, що за красива дівчина з неї вибралася.* Федьк. *Як вибереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше.* МВ. II. 14. *Як тільки було вибереться у його слободна година.* Сим. 199.

Ви́бірки, *мн.* 1) Остатки, бракъ. *Нема чого й купувать, там самі вибірки.* 2) Переборчивость, привередливость. *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Ви́біснуватися, нуюся, ешся. *гл.* Перебѣсноваться.

Ви́благати, гаю, еш, *гл.* Вымолить, выпросить. *Виблагала тую копійчину.* Шевч. 479.

Вибли́скувати, кую, еш и **вибли́скуватися, куюся, ешся,** *гл.* Сверкать, свѣтить. *Ясні зорі виблискували на темному небі.* Мир. ХРВ. 50. *Викосив пташку таку гарну, що аж виблискується.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́блудитися, джуся, дишся, *гл.* Заблудившись, найти потомъ дорогу. *Насилу виблудивсь таки з лісу.* Грин. I. 92.

Виблю́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́блювати, люю, еш,** *гл.* Рвать, вырвать (о рвотѣ). Аф. 323.

Ви́бовтати, ся. См. **Вибовтувати, ся.**

Вибо́втування, ня, *с.* Выплескиваніе.

Вибо́втувати, тую, еш, сов. в. **ви́бовтати, таю, еш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Вибо́втуватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́бовтатися, таюся, ешся,** *гл.* 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть съ трудомъ.

Вибо́їна, ни, *ж.* Ухабъ, углубленіе на дорогѣ. Желех. См. **Вибій** 1.

Вибо́їстий, а, е. Ухабистый. *Вибоїста дорога.* Желех.

Ви́боліти, лю, лиш, *гл.* Переболѣть, отболѣть. *Колиб вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Виборни́й, а, е. 1) Отмѣнный, отборный. *Там то личко рум'янеє, ще й слова виборні.* Грин. Ш. 163. *Збірає женців та все виборнії, хлопці, дівчата та все молодії.* АД. I. 81. 2) и **ви́борний.** = **Виборо́вий.**

Виборо́вий, а, е. Выборный. Башт. 91.

Ви́борсатися, саюся, ешся, *гл.* Выпутаться, выбраться. *У таке вскочив, що насилу виборсався.* О. 1862. VI. 95.

Вибра́нець, нця, *м.* 1) Избранникъ. 2) Рекрутъ. Гол. *А що були годні хлопці,—пішли у вибранці.* Шух. I. 201. Ум. **Вибра́нчик.** *Вибранчиків до війська змусили.* Гол. I. 134.

Ви́брати, ся. См. **Вибірати, ся.**

Ви́брехати, ся. См. **Вибріхувати, ся.**

Вибріхувати, **хую**, **еш**, сов. в. **вибрехати**, **шу**, **шеш**, *гл.* 1) Ложью, обманомъ пріобрѣтать, пріобрѣсть. (Циган) *що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. *Глузує над людьми, базіка, вибріхує таке, що на, неначе пані превелика.* Гліб. 47.

Вибріхуватися, **хуюся**, **ешся**, сов. в. **вибрехатися**, **шуся**, **шешся**, *гл.* Изворачиваться, извернуться, выйти изъ неловкаго положенія при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. *Брехнею не вибрешешся.* Ном. № 6797.

Вибрик, **ку**, *м.* 1) Скачокъ, прыжокъ (о животныхъ). **Вибриком**. Въ припрыжку, отбрасывая заднія ноги. *Як підемо було вибриком на гору.* Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибрикувати, **кую**, **еш**, *гл.* 1) Подпрыгивать, подскакивать, лягаясь. *Скотина вибрикує, йдучи до води.* Грин. I. 253. 2) Рѣзвиться, шалить (о дѣтяхъ). *Щоб наші діти так вибрикували.* Ном. № 11620.

Вибродити, **джу**, **диш**, *гл.* Исходить, бродя. *Все море вибродив.* ЗОЮР. II. 69.

Виброститти, **рощу**, **стиш**, *гл.* Дать отростокъ. Вх. Лем. 397.

Вибрудок, **дка**, *м.* 1) Грязный осадокъ. Желех. 2) Очень раннiй выкидышъ, embrio.

Вибрязкувати, **кую**, **еш**, *гл.* Брящать. Желех.

Вибувати, **ваю**, **еш**, сов. в. **вибути**, **буду**, **деш**, *гл.* Пробывать, пробыть, прожить опредѣленное время. *В його ніхто не вибуде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого.* Ном. № 10361.

Вибудовувати, **вую**, **еш**, сов. в. **вибудувати**, **дую**, **еш**, *гл.* Выстраивать, выстроить (зданіе). *Світлицю навпроти старої хати я собі вибудував.* О. 1861. IV. 153.

Вибудовуватися, **вуюся**, **ешся**, сов. в. **вибудуватися**, **дуюся**, **ешся**, *гл.* Выстраиваться, выстроиться (о зданіи). *За одну ніч вибудувався такий дім.* Грин. II. 247.

Вибузувати, **зую**, **еш**, *гл.* Выкопать. *Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то й шию зверне.*

Вибуркнути, **ну**, **неш**, *гл.* Пробормотать.

Вибуркувати, **кую**, **еш**, *гл.* Вынестить кипемъ.

Вибуртати, **таю**, **еш**, *гл.* = **Вибуртувати**. Вх. Уг. 230.

Вибуртувати, **тую**, **еш**, *гл.* Вырыть. *Собака гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував!* Ширят. у.

Вибурхати, **хаю**, **еш**, *гл.* Выплеснуть, съ шумомъ выбросить.

Вибути. См. **Вибувати**.

Вибутиляти, **ляю**, **еш**, *гл.* Дать толстый трубчатый стебель (о лукѣ). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Вибух, **ху**, *м.* Взрывъ; изверженіе. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибухати, **хаю**, **еш**, сов. в. **вибухнути**, **ну**, **неш**, *гл.* 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла война.* Гп. II. 245. 2) Взрываться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрѣлить. *Вибухнуло з рушниці.*

Вибухатися, **хаюся**, **ешся**, *гл.* Сильно вырости. *Дивись, яка вибухалась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Вибуяти, **буяю**, **еш**, *гл.* О растеніяхъ: вырасти, развиться слишкомъ роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человѣкѣ: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр. 157.

Вивага, **ги**, *ж.* Взвѣшиваніе.

Вивагом, *нар.* 1) — **підіймати**. Поднимать при помощи положеннаго подъ тяжесть рычага. Черк. у. 2) — **говорити**. Медленно, протяжно выговаривать. Шух. I. 28.

Вивадити, **джу**, **диш**, *гл.* Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважати, **жаю**, **еш**, *гл.* = **Виважувати**. *Довго пані виважала, поки зважилась.* МВ. II. 34.

Виважити. См. **Виважувати**.

Виважувати, **жую**, **еш**, сов. в. **виважити**, **жу**, **жиш**, *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить, вывѣшивать, вывѣсить; разсчитывать, разсчитать. *Виважують, щоб і Біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Вывѣрять, вывѣрить (вѣсы). 3) Поднимать подвять при помощи подложеннаго подъ тяжесть рычага. *Виважив ненька.* Черк. у.—**двері**. Выставлять, выставить дверь, поднявъ ее съ петель рычагомъ. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147.—**якір**. Поднимать, поднять якорь. Мик. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумы-

вать такъ и этакъ, взвѣшивать, взвѣсить въ мысляхъ.

Ви́ваксувати, сую, еш, *гл.* Вычистить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л 169.

Ви́валашати, шаю, еш, *гл.* Оскопить.

Ви́валити, ся. См. **Вивалювати, ся**.

Вива́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́валити, лю, лиш**, *гл.* 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать изъ чего либо. 2) Выбивать, выбить. *Вивалив двері.* См. **Виваляти**. 3) Вываливать, вывалить, высовывать, высунуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59.—**о́чі** Вытарацить, выкатить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вива́люватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́валитися, люся, лишся**, *гл.* 1) Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так ізробить, щоб оця стіна вивалилась, то ми б укупі жили.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться *Язик вивалився з рота.*

Ви́валяти, ляю, еш, *гл.* 1) Повалить все или многое. *Сунулись тії тури в пущу,— так і виваляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать какимъ-либо сыпучимъ веществомъ. *Упустив хліб, виваляв у пісок,—як же його тепер їсти?*

Виваля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Вивалювати**. *Пусти, суко, враз до хати, щоб двері не виваляти.* Лукаш. 114.

Ви́вапити. См. **Вивапнювати**.

Вива́пнювати, нюю, еш, сов. в. **ви́вапнити, пню, пниш**, *гл.* Бѣлить, выбѣлить известью.

Ви́варити, ся. См. **Вива́рювати, ся**.

Вива́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́варити, рю, риш**, *гл.* Вываривать, выварить. **Ви́варив з нього во́ду**. Измучилъ его, истомилъ. Ном. № 2727.

Вива́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́варитися, рюся, ришся**, *гл.* Вывариваться, вывариться. Аф. 324.

Віва́т! *меж.* Виватъ, да здравствуетъ! У Кулиша употребляется какъ существительное. *Гукають гармати під панські вивати.* К. Досв. 21.

Ви́везти, ся. См. **Вивозити, ся**.

Ви́верненица, ці, *ж.* Валежникъ, вѣтроломъ. Вх. Зн. 6. См. **Вивертень**.

Ви́верні, нів, *м.*=Иверень. *В городі дуба рубають, за город виверні летять.* (Загадка).

Ви́вернути, ся, См. **Вивертати, ся**.

Виверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́вернути, ну, неш**, *гл.* 1) Выворачивать, выворотить (на другую сторону). *Покіль кожух не виверне, він все здається чорним.* Ном. № 11148. 2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, переворотить; выворачивать, выворотить. *З відер воду вивертає.* Лукаш. 74. *Щоб тебе буря вивернула.* Ном № 3668. *Вивернем горщик з борщем.* Ном. № 14168. *Аж коріння вивертає.* Рудч Ск. I. 66. *Він вивернув дуба.* Мнж. 37. **Усіх батькі́в з того́ сві́ту виверта́є**. Сильно ругается по отцу. О 1861. III. 95. 3) Вываливать, вывалить. *Раненько взяли знов хліб святий, півня з куркою і страшенну щуку. Пішли до попа. Щуку на ослінець так і вивернули: положили хліб на столі.* Г. Барв. 184--185.

Виверта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **ви́вернутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться, опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. *Вивернувся з човна.* Сим. 220. *Через голови виверталися.* Левиц. I. 358. *Вивернувся до-гори черева на ліжку.* 3) Изворачиваться, извернуться. *Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.* Ном. № 4197. 4) Разваливаться, развалиться. *Вивернувся як кабан, вередує.* Мир. Пов. II. 78. *Їхав напившись, а то ще як здибався з ким, то вивернеться на бричці і гука: „торкай!“* Св. Л. 169. 5) Преимущ. въ сов. в. Растянуться, упасть мертвымъ, безъ чувствъ. *Як плигне йому під ноги кішка,—він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль,--та так і вивернулась.* Грин. I. 66. *Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернеться. І так усі чисто попеклись.* Рудч. Ск. II. 59.

Виверта́чка, ки, *ж.* Инструментъ для выворачиванія сапогъ.

Ви́вертень, тня, *м.* 1) Половина толстаго ствола, распиленнаго на-двое Сумск. у. 2) Вѣтроломъ, валежникъ. Желех. 3) Родъ дѣтской игры съ бросаніемъ палокъ. Ив. 21.

Ви́верти, рну, неш, *гл.* Выбросить. *Цици такі, же аж си виверла на плечі.* МУЕ. III. 34.

Ви́вертіти, ся. См. **Вивірчувати, ся**.

Ви́вертом, *нар.* Ломанно. *Отой якось кумедно вивертом говоре.*

Ви́вершити. См. **Вивершувати**.

Виве́ршувати, шую, еш, сов. в. **вивершити**. шу, шиш, *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать

верхъ. *Вивершити стіг.* 2) Насыпа́ть, насы́пать выше краевъ. 3) Завершать, завершить, исполнить.

Ви́вести, ся См. **Виводити, ся.**

Вивива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́винути, ну, неш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернувъ то, во что предметъ былъ завернутъ. *З платка вивинув.* Ном. № 10817. *Бивини рубочок з паперу, з біленького шовку.* Грин. III. 522. 2) сов. в. Вывихнуть. *Хто кого мине, най ногу вивине.* Ном. № 11568.

Вивіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́віяти, вію, еш,** *гл.* 1) Вывѣвать, вывѣять. Аф. 324. 2) Провѣвать, провѣять. Желех. (Пшеницю) *помолотити, вивіяти.* Гн. II. 165.

Ви́від, воду, *м.* 1) Выводъ. 2) Выводъ, выводка, рожденіе (о птицахъ); выводокъ: родъ. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивод.* К. Іов. 89. *Торік вивід був луччий. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* Ном. № 3548. 3) Первое посѣщеніе церкви женщиною черезъ шесть недѣль послѣ рожденія ею ребенка для полученія очистительной молитвы. Такъ называется также и самая молитва. *На вікні требник лежав з хрестом, в патрахіль замотаний. О. Гервасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* Сл. Л. 110. 4) Посѣщеніе новобрачною церкви въ понедѣльникъ послѣ брачной ночи для полученія молитвы. О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48. 5) Печная труба въ сѣняхъ и на крышѣ. Чуб. VII. 381. *Біжи в сіни до верха під вивід.* Грин. II. 323. *Дим стелеться з вивода.* Грин. I. 254. 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід,—наче змальовано з чого.* Екат. у. *Пошила рукава з виводами.* Славян. у.

Ви́відати. См. **Вивідувати.**

Ви́відець, дця, *м.* Въ орнаментѣ при раскрашиваніи мисокъ: кривая линія, идущая вдоль краевъ миски. Вас. 184.

Ви́відка, ки, *ж.* Развѣдки, разспросъ, разслѣдованіе. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* Новомоск. у.

Виві́дувати, дую, еш, сов. в. **ви́відати, даю, еш,** *гл.* Разузнавать, разузнать, вывѣдывать, вывѣдать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слихати?* Гол. Также и **кого́ виві́дувати.** Разспрашивать у кого. *Сталися його вивідувати: „Що там доброго в Уграх слихати?"* АД. I. 43. — **ума́.** Стараться узнать образъ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

Ви́віз, вову, *м.*=**Узвіз.** Вх. Зн. 72.

Ви́вільга, ги, *ж.* Иволга. *Кричить жовта вивільга.* О. 1862. IV. 72.

Ви́вірити. См. **Вивіряти.**

Виві́рка, ки, *ж.* Бѣлка. Вх. Пч. II. 7.

Виві́рчувати, чую, еш, сов. в. **ви́вертіти, рчу, тиш,** *гл.* 1) Высверливать, высверлить, вывертѣть. 2) Разматывать, размотать изъ чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі* (хліб). Рудч. Ск. I. 180.

Виві́рчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́вертітися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Высверливаться, высверлиться. 2) Разматываться, размотаться изъ чего. Кв. (Желех.).

Вивіра́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́вірити, рю, риш,** *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить. Зміев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, извѣрить. *Ти думаєш, козаченьку, що я уміраю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивірив ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

Виві́трювати, рюю, еш, сов. в. **ви́вітрити, рю, риш,** *гл.* Вывѣтривать, вывѣтрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька натура, ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не сховаєтьця.* Стор. I. 132. 2) Только сов. в. Отколотить. *Батько взяв хлопця за руку та добре його нагаєм вивітрив.*

Виві́трюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́вітритися, рюся, ришся,** *гл.* Вывѣтриваться, вывѣтриться. **Аф.** 325.

Ви́вішати, шаю, еш, *гл.* Перевѣшать. *Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много.* Макс.

Вивішник, ка, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Ви́віщувати, щую, еш, *гл.* Напророчить. *Щоб воно на свою голову вивіщувало.* Ном. № 3661. *Лучче ти мені смерти попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Ви́віяти. См. **Вивівати.**

Виво́дини, дин, *ж. мн.*=**Вивід 3.** Вх. Лем. 397.

Ви́водити, джу, диш, *гл.* Вы́водить.

Виводила по всіх київських горах. Левиц. І. 316.

Виво́дити, джу, диш, сов. в. **ви́вести, веду, деш,** *гл.* 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. І. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3) Выстраивать, выстроить, сооружать, соорудить *Виведем таку-сяку оселю та й будемо жить.* Рудч. Ск. І. 13. *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. І. 116. 4) Доказывать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на прю за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданням.* К. Іов. 51.—**спра́ву.** Добиться своего. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. № 2666. 5)—**на світ.** Обнаруживать, обнаружить, раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую воду. *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. І. 32. 6)—**ни́тку** (въ пряжѣ). Выпрядать, выпрясть нитку. *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7)—**та́нчик.** Танцовать, протанцовать. *Виведи танчик по-німецькій.* Ном. № 670. 8)—**го́лос, пі́сню.** Выводить, вынести голосомъ. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Виводить голос, як лляну тонку нитку.* Левиц. І. 112. 9) **Очі ви́вело.** Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Виво́дитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́вестися, ведуся, дешся,** *гл.* 1) Выводиться, вывесться. 2) Выводиться, вывесться, рождаться, родиться. *Нехай тута виводяться круки та ворони.* Нп. *В камінні там виводяться сахвири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть, выйти изъ употребленія, изсякать, изсякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися.... хиба рідко де побачиш.* Грин. І. 5. *Сидить циган і сніда.... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я ви́велася з чо́го.** У меня вышло что. *Я вивелася з малих горшків,—нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивестись, бо на мене набрехано!—Нічого виводитись.* Лебед. у. 5) О родившей женщинѣ: идти въ церковь за молитвой черезъ шесть недѣль послѣ родовъ. Харьк. г.

Вивожда́ти, ждю́, еш, *гл.*=**Виводити.** *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали.* Мет. 382.

І. **Ви́возити, вожу, зиш,** *гл.* Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс.* Ном. № 3220.

II. **Виво́зити, во́жу, зиш,** сов. в. **ви́везти, зу, зеш,** *гл.* Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе.* Ном. № 7225. *Вимету разком та вивезу возком.* Ном. № 10791.

Виво́зитися, во́жуся, зишся, сов. в. **ви́везтися, зуся, зешся,** *гл.* Вывозиться, вывезтись. Аф. 325.

Випола́нка, ки, *ж.* 1) Избраніе. *Повідають люде, же дієта буде, я на виволанку заспівам співанку.* Гол. Ш. 257. 2) **Ви́воланка.** Изгнанница, выгнанная. Бранное слово у гуцуловъ. Шух. І. 34.

Виволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́волокти, лочу, чеш,** *гл.* Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилась із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383.

Ви́ворот, ту, *м.* 1) Изнанка. **На ви́ворот.** На изнанку. 2) Выворотъ. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Виворотний, а́, е́. Виворотні чо́боти, черевики. Сапоги, въ которыхъ подошва къ головкѣ пришита, а послѣ подшивки подошвы съ лѣвой стороны голенище съ головкой выворачивается на лицевую сторону и затѣмъ подшивается задникъ. Вас. 161, 162.

Ви́вороть, ті, *ж.* Поваленное вѣтромъ дерево. Шух. І. 176.

Ви́ворочати, чаю, еш, *гл.* Исходить. *Де вже він не виворочав,—як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм.* Борз. у.

Вивча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́вчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказать.* 3) Изучать, изучить.

Вивча́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **ви́вчитися, чуся, чишся,** *гл.* Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, виріс.* Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився.* Рудч. Ск II. 115.

Вивчення, ня, *с.* Изученіе. *Праця д. Огоновського є здобуток широкого вивчення джерел.* Бащт. 59.

Вивчити, ся. См. **Вивчати, ся.**

Вив'язати, ся. См. **Вив'язувати, ся.**

Вив'язувати, вую, еш, сов в. **вив'язати, жу, жеш,** *гл.* 1) Развязавъ мѣшокъ, узелъ и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати.* Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червону калину в пучки вив'язують.* **Вив'язати невід.** Связать неводъ. Мнж. 24.

Вив'язуватися, вуюся, ешся, сов. в. **вив'язатися, жуся, жешся,** *гл.* Повязываться, повязаться. *Вив'яжеться шовковою хусткою.* Г. Барв. 364.

Вив'ялити, лю, лиш, *гл.* 1) Провялить. 2) Истощить, изнурить, обезсилить. Желех.

Вив'ялитися, люся, лишся, *гл.* Обезсилѣть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе.* Волч. у.

Вигавкати, каю, еш, *гл.* Выгнать лаемъ. *Собака не зробе урону, шоб то переполох вигавкати. Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка.* Мнж. 155.

Вигадати. См. **Вигадувати.**

Вигадка ки, *ж.* 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, капризъ, прихоть. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов. 39. Ум. **Вигадочка.** *А за молодого віку, славлють, вигадочки були чималі і в неї.* МВ. (О. 1862. Ш. 34).

Вигадливий, а, е. 1) Изобрѣтательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива.* Рудч. Ск. II. 174.

Вигадливість, вости, *ж.* Изобрѣтательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість.* Левиц. I. 221.

Вигадочка, ки, *ж.* Ум. отъ **вигадка.**

Вигадування, ня, *с.* Выдумываніе.

Вигадувати, дую, еш, сов. в. **вигадати, даю, еш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище.* Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигада.* Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну високість.* Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд,—дайте такого, що й не знаю якого.*

Вигадниця, ці, *ж.* Выдумщица. Желех.

Вигадчиця, ці, *ж.*=**Вигадниця.** *Дочка була вже така вигадчиця, що нехай Господь боронить.* МВ. I. 26.

Вигадько, ка, *м.* Выдумщикъ. Ном. № 12623.

Виганьбити, блю, биш, *гл.* Изругать. *Семен було мене і полає, і виганьбить.* Федьк.

Виганяти, няю, еш, *гл.* Выбѣгать. *Виганяв по всьому городу.* Аф. 325.

Виганяти, няю, еш, сов. в. **вигнати, жену, неш,** *гл.* 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав Бог людей з раю.* Ном. № 11415. *Син виганя з хати.* Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огороди.* Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, выгнать. *Молотить виганяє людей недобитих.* Шевч. 333. *Виганяє чумак сірі воли та на ранню росу.* Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. 4) **Вигнало що, кого.** Выросъ очень въ вышину. *Вигнало того дуба так, що за всіх вищий. Доріс Павлусь до парубка. Так його вигнало.* Стор. I. 60.

Виганятися, няюся, ешся, *гл.* Набѣгаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую.*

Виганятися, няюся, ешся, сов. в. **вигнатися, женуся, нешся,** *гл.* 1) Изгоняться, быть изгнаннымъ. 2) Выгоняться, быть выгнаннымъ. *Вівці виганяються рано вранці до ватаги.* 3) Выталкиваться, вытолкнуться. *Смок витягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть.* Ком. II. 9. 4) Вырастать, выврости въ вышину. *Григор вигнався такий, як тополя.* Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип.* Левиц. Пов. 179.

Вигаптовувати, вую, еш, сов. в **вигаптувати, тую, еш,** *гл.* Вышивать, вышить золотомъ, серебромъ. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця.* Рудч. Чп. 26.

Вигармановувати, ную, еш, *гл.* Вымолотить, смолотить **гарманом.** *Відколи гармáную, тільки копу вигарманував.*

Вигасати, саю, еш, *гл.* Выбѣгать.

Вигасити. См. **Вигашувати.**

Вигаснути, ну, неш, *гл.* Угаснуть, потухнуть. *Да вигаснуть зарані її зорі.* К. Іов. 8.

Вигатити. См. **Вигачувати.**

Вигачувати, чую, еш, сов. в. **вигатити, гачу, тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить, сдѣлать запруду.

Вигашувати, шую, еш, сов. в. **вигасити, шу, сиш,** *гл.* Гасить, тушить, потушить.

Вѝгембл̀ювати, люю, еш, *гл.* Выстрогать рубанкомъ.

Вѝгибти, бну, неш, *гл.*=**Вигинути.**

Вѝгикнути, ну, неш, *гл.* Икнуть. *Дай, Боже, легенько вигикнути.* Ном. № 865.

Вигина́ти, наю, еш, сов. в. **вѝгнути, ну, неш,** *гл.* Изгибать, выгибать, выгнуть. *Вона вигинала стан, шию.* Левиц. І. 294.

Вигина́тися, наюся, ешся, *гл.* Изгибаться, выгибаться.

Вигѝнистий, а, е. 1) Выгнутый. *У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходить, а в которої вигинисті, то не так-то.* 2) Гибкій. Вх. Зн. 6. *Дубець вигинистий.* Черниг. у.

Вѝгинути, ну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть (всѣмъ). *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула.* Ном. № 4124. *Од лиця твого святого вигинуть прокляті.* К. Псал. 16.

Вигі́вщина, ни, *ж.* Время гетманства Ивана Выговскаго (1657—1659). *Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Вкраїні за гетьмана Виговського: ту книжку оглашу Вигівщиною.* К. Хм. 5.

Вигі́ддя, дя, *с.* Удобство; раздолье. *Цілий піст рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.*

Вигі́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вѝгода.** 2)=**Вигіддя.** *Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі.* Канев. у. 3) Телѣжка на двухъ колесахъ, одноколка. *Приїздив вигідкою.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вигі́дливий, а, е. Удобный.

Вигі́дний, а, е. Удобный. Желех.

Вигі́дно, *нар.* Удобно.

Вѝгін, гону, *м.* Выгонъ, пастбище за селомъ. *Край великого зеленого вигону стояла корчма.* Левиц. І. 14.

Вѝгінщина, ни, *ж.* Дань пастуху въ видѣ паляницы и щепотки соли, даваемая отъ каждаго двора при первомъ выгонѣ скота на пастбище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигла́джувати, джую, еш, сов. в. **вѝгладити, джу, диш,** *гл.* Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. *Він мені дивиться в вічі; виглажує мені брови, цілує.* Г. Барв. 76.

Вигла́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **вѝгладитися, джуся, дишся,** *гл.* Сдѣлаться полнымъ, жирнымъ, пополнѣть. *Вигладилися бики.* Вх. Лем. 397.

Вѝгляд, ду, *м.* 1) Видъ. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6.

Вигляда́ння, ня, *с.* 1) Выглядываніе, высматриваніе изъ чего. Желех. 2) Высматриваніе въ ожиданіи прибытія. См. **Вигляди́ни.**

Вигляда́ти, да́ю, еш, сов. в. **вѝглянути, ну, неш,** *гл.* 1) Выглядывать, выглянуть, высматривать. *Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко.* Ном. № 337. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядѣть, ожидая кого. *Відкіля тебе виглядати, із якої сторононьки у гостину сподіватись.* Мет. *Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.* Рудч. Чп. 73.

Вигляда́тися, даюся, ешся, сов. в. **вѝглянутися, нуся, нешся,** *гл.* Смотрѣть, посмотрѣть, засматриваться, засмотрѣться. *Ой не ходи коло води та не виглядайся.* Грин. III. 172. *Любо місяцю з зорями в воду виглядатись.* К. Досв. 90. *Увесь день він чистився, мився, виглядався в дзеркало.* Левиц. І. 262. *Вода.... пливе тиха та чиста, хоч вигляньсь як у зеркало.* ЗОЮР. II. 204.

Вигля́дини, дин, *ж. мн.* Выглядываніе, высматриваніе въ ожиданіи прибытія.

Вѝглядіти, жу, диш, *гл.* 1) Испортить глаза долгимъ смотрѣніемъ. *Не прийшло до Ганни щастя тим великим битим шляхом, тільки вигляділа свої очі.* Левиц. І. 72. 2) Воспитать, выняньчить. *Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю.* Левиц. І. 173.

Вѝглядки, док, *ж. мн.* Высматриваніе. **На вѝглядки.** Чтобы высмотрѣть. *Прибігла на виглядки.*

Вѝглянути, ся. См. **Виглядати, ся.**

Вигна́нець, нця, *м.* Изгнанникъ. К. Бай. 69.

Вигна́ння, ня, *с.* Изгнаніе. Левч. 50.

Вѝгнати, ся. См. **Виганяти, ся.**

Вигнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **вѝгнити и вѝгнисти, нию, еш,** *гл.* 1) Изгнивать, изгнить, перегнивать, перегнить. 2) Выгнивать, выгнить. Умаи. І. 115.

Вѝгнітити. См. **Вигнічувати.**

Вигні́чувати, чую, еш, сов. в. **вѝгнітити, чу, тиш,** *гл.* Выжимать, выжать.

Вѝгноїти. См. **Вигнозювати.**

Вѝгнойка, ки, *ж.* Удобреніе (поля). Рк. Левиц.

Вигнóювати, нóюю, еш, сов. в. **вѝ-**

гноїти, ною, їш, *гл.* Унавоживать, унавозить. Звенигор. у. *У добре вигноєнім городі копають підмети—грядки.* Шух. I. 164. *Вигноїла наша якономія цей год 25 десятин.* Констатиногр. у.

Ви́гнути, ся. См. **Вигинати, ся.**

Ви́говор, ру, *м.*=**Вимова 2.**

Ви́говорити, ся. См. **Виговорювати ся.**

Виговóрювати, рюю, еш, сов. в. **ви́говорити, рю, риш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. *Шкадронний і давай йому виговорювать: за що се, діду, ти мене цураєшся?* Стор. I. 238. *Звісно, я йому виговорю, що вони голі, на відданню, а ти їм нічого не придбав.* Г. Барв. 292. 2) Высказывать, высказать. *Що говорять, то й виговорять.* Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарскомъ заговорѣ). КС. 1883. VII. 587. *Виговорити.... рабу Божому* (уроки). Мкж. 152. 4) Выговаривать, выговорить, включить въ договоръ, въ условіе. См. **Виговоряти.**

Виговóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́говоритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. *Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи виговориться (говірка була несказанно).* Г. Барв. 429. 2) Отговариваться, отговориться, оправдываться, оправдаться. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й виговорюся.* Мет. 105.

Виговоря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Виговорювати.** *Буде твоя мати мені виговоряти: вставай, невіхно, ти вставай молодая.* Мет. 49. *Як би достаток, то не схотів би цього і виговоряти, а то по неволі уже треба* (що має дати ва весілля молодий). ХС. VII. 421.

Вигóда, ди, *ж.* 1) Удобство; пріятность. *Виконали собі криницю у дворі—добру вигоду зробили.* Канев. у. *Чужі жінки кохаю а для своєї вигоди.* Грин. III. 282. *Не їж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди.* Мет. Ум. **Вигідка.**

Ви́годинитися. См. **Вигодинюватися.**

Вигоди́нюватися, нюється, сов. в. **ви́годинитися, ниться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться (о погодѣ). *Перейде дощ, вигодиниться, протряхне, то й поїдемо.* Канев. у.

Ви́годити, джу, диш, *гл.* Угодить. *Як встану раненько, кождому вигоджу.* Гол. III. 348.—**годи́ну.** Выбрать время. *Вигодили таку годину, що нікого дома не було.* Черк. у.

Ви́годитися, диться, *гл. безл.*=**Ви́годинитися.** *Як би Бог дав, щоб вигодилось, то можна б і сіно скласти в копиці.* Черк. у.

Вигодóванець, нця, *м.* Воспитанникъ, питомецъ. Желех.

Вигодóванка, ки, *ж.* Воспитанница, питомица.

Вигодóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́годувати, дую, еш,** *гл.* Вскармливать, вскормить. *Вигодував сина Саву козакам на славу.* Макс. *Ой мала вдова сина сокола, вигодувала, в військо оддала.* Макс. 2) Выкормить. откормить. *Вигодувала аж двадцять четверо свиней, та й рахуби їм не дам.* Харьк. 3) Израсходовать въ пищу, на кормъ. *Попереду треба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге давати.*

Вигодóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́годуватися, дуюся, ешся,** *гл.* Вскармливаться, вскормиться, быть вскормленнымъ. *З нею вигодувався і зріс укупі.* Котл. НП. 356.

Ви́гоїти, ся. См. **Вигоювати, ся.**

Вигóйкувати, кую, еш, *гл.* Весело выкрикивать. *А невісна* (п'яна) *іде з міста та вигойкуючи.* Гол. II. 477.

Ви́голити, ся. См. **Виголювати, ся.**

Ви́голодатися. См. **Виголоджуватися.**

Виголóджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́голодатися, даюся, ешся,** *гл.* Дѣлаться голоднымъ, проголодаться. *Виголоджуйся ще,—тоді їсти дам.* Константиногр. у. *Він і ті поїв, бо, звісно, виголодавсь добре.* Рудч. Ск. II. 19.

Ви́голос, су, *м.* Произношеніе; выраженіе. Желех.

Ви́голосити. См. **Виголошувати.**

Виголóшувати, шую, еш, сов. в. **ви́голосити, шу, сиш,** *гл.* Объявлять, объявить, громко произнести, провозгласить.

Вигóлювати, люю, еш, сов. в. **ви́голити, лю, лиш,** *гл.* Обривать, обрить, выбривать, выбрить. *Виголили йому лоб.* Стор. II. 81.

Вигóлюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́голитися, люся, лишся,** *гл.* Выбриваться, выбриться, побриться. *Достав.... бритву, виголивсь.* Стор. I. 112.

Вигóнити, ню, ниш, *гл.*=**Виганяти.** *Спитавсь його: чи не схоче він грошей багато взять, аби тільки він їх не вигонив.* Рудч. Ск. I. 62. *Скот вигонила із города.* Рудч. Ск. I. 194.

Вигóнчастий, а, е. Рослый и толкій. Уман. Ш. 276.

Ви́горілий, а, е. Выгорѣвшій.

Ви́горіти. См. **Вигоряти**.

Ви́горнути, ся. См. **Вигортати**, ся.

Вигортáти, тáю, еш, сов. в. **ви́горнути, ну, неш**, *гл.* 1) Выгробить, выгресть. *Ми його кочергою вигорнули.* Рудч. Ск. II. 141. *З мишиних нір достає було їх* (горіхи).... *З иншої нори.... иноді було з доброї півкоробки вигорне.* Сим. 200. Переносно: выбкрать, выбрать, забрать. *Ця хата, поки її зробите, вигорнє з вас більш як на сто карбованців.* Змієв. у. 2) Освобождать, освободить. *Він* (народ) *своє народне слово з-під польської руїни вигортає.* К. Дз. 110.

Вигортáтися, тáюся, ешся, сов. в. **ви́горнутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Выгребаться, выгрестыся. 2) **Ви́горнутися з біди́**. Вывернуться.

Вигóрювати, рюю, еш, *гл.*=**Вигоряти**. *На заході небо червоніло жаром, неначе в печі вигорювало.* Левиц. І. 17.

Вигоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́горіти, рю, риш**, *гл.* 1) Выгорать, выгорѣть. *Каганець вигорів. Вигорів увесь Батурин.* 2) Выгорать, выгорѣть; желтѣть и сохнуть отъ сонца. *Горóди такі високі, що все вигоряє.* Кієв. у. *Паша вигоріла до коріння.* Стор. І. 50.

Вигóстрювати, трюю, еш, сов. в. **ви́гострити, рю, риш**, *гл.* Оттачивать, отточить, навострить. *Ой вигостри, сину, гострую сокиру, да поїдь у поле—ізрубай тополю.* Мет. 286.

Вигóстрюватися, трююся, ешся, сов. в. **ви́гостритися, рюся, ришся**. *гл.* Вытачиваться, выточиться, выостриться. Аф. 326.

Ви́готовити. См. **Виготовляти**.

Виготовля́ти, ляю, еш, сов. в. **ви́готовити, влю, виш**, *гл.*=**Виготовувати**, **виготувати**. Мкж. 177.— виву. *Як ріллю виготовив, Богу помоливсь—і все.* Кієв. у.

Виготóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́готувати, тую, еш**, *гл.* Изготовлять, изготовить, приготовлять, приготовить. *Кадовби набиває, кленки сама було виготовує.* Г. Барв. 423.

Вигóювати, гоюю, еш, сов. в. **ви́гоїти, гою, їш**, *гл.* 1) Залѣчивать, залѣчить (рану). *Болячки на людях вигоював* Стор. II. 61.

Вигóюватися, гóююся, ешся, сов. в. **ви́гоїтися, гоюся, їшся**, *гл.* Вылѣчиваться, вылѣчиться (отъ ранъ). Аф. 326.

Ви́гра, ри, *ж.* Выигрышъ. Ровнен. у.

Ви́грабки, ків, *ж.*, *мн.* Мелкія части соломы и колосьевъ, остающіяся послѣ молотьбы. Вх. Уг. 230.

Вигравáти, вáю раю́, и є́ш, сов. в. **ви́грати, раю, еш**, *гл.* 1) Выигрывать, выиграть. *Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу.* 2) Переливать свѣтомъ, блестѣть, заблестѣть, переливаться цвѣтомъ, засіять. *Сонечко з-за хмари виграло.* МВ. (О. 1862. Ш. 42). *Світло виграє у кришталю усякими цвітами.* Ком. I. 21. Въ нижеслѣдующихъ значеніяхъ только въ несов. в.: 3) Играть. *Як та водяна русалка вигравав хлопець у воді.* Левиц. I. 63. *Оттоді то по городах на музики вигравали.* Макс. *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73. 4) О морѣ: волноваться. *Синіє море, виграває.* Шевч. 91. 5) Гарцовать (на). *Вигравали наші хлопці вороними кіньми.* Мил. 78. *Попереду війська да конем виграє.* АД. I. 25. 6) Бродить. *Пиво виграє.*

Вигравáтися, вáюся и раю́ся, є́шся, сов. в. **ви́гратися, раюся, ешся**, *гл.* Выбраживать, выбродить. *Як виграється сирівець добре, то гарний.* Волч. у.

Ви́грати, ся. См. **Вигравáти, ся**.

Ви́грашка, ки, *ж.* Игрушка; забава. *Вона й бере мене в покої синкам на виграшку.* Шевч. 416.

Ви́гребти. См. **Вигрібати**.

Вигризáти, вáю, еш, сов. в. **ви́гризти, зу, зеш**, *гл.* 1) Выгрызать, выгрызть. 2) Изгрызть. *Вигризла всі молоденькі дубки.* Рудч. Ск. II. 178. 3) Постоянными придирками заставлять, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору.* Мир. Пов. II. 95.

Вигрібáти, бáю, еш, сов. в. **ви́гребти, бу, беш**, *гл.* Выгребать, выгресть. *Вигребла рукою.... ямку.* Грин. II. 143. *Нащо курка гребе? На те, щоб вигребти.* Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару.* Стор. I. 207.

Вигрівáти, вáю, еш, сов. в. **ви́гріти, грію, еш**, *гл.* Грѣть, пригрѣвать, пригрѣть, согрѣть. *Вигрів гадину за пазухою.* Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигрівають свої боки.* Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти.* Св. Л. 26.

Вигрівáтися, вáюся, ешся, *гл.* Грѣться. *З води біжить на пісок вигріватися, з піску—в воду.* Левиц. I. 63.

Ви́гріви, вів, *мн.* Время, когда грѣетъ

сонце. *Як почнуться вигріви, то сніг пропаде.* Міус. окр.

Вигрімля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Гремѣть, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють.* Макс. *Здалека грім вигрімляв закотом.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Ви́гріти. См. **Вигрівати.**

Вигрома́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́громадити, джу, диш,** *гл.* Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок.* Кв. II. 128.

Ви́губити. См. **Вигублювати.**

Вигу́блювати, люю, еш, сов. в. **ви́губити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину.* К. Псал. 181. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Вигубля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Вигублювати.** КС. 1882. IX. 588.

Ви́гук, ку, *м.* Крикъ, выкрикъ. *Козаків угледено.... вигук роскопився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56, 130.

Ви́гукати, каю, еш, *гл.* Выкриками добиться чего, вызвать кого. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсони дівку.* Мил. 98.

Ви́гукнути. См. **Вигукувати.**

Вигу́кування, ня, *с.* Выкрики. *Христя мерщій тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II 57.

Вигу́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́гукнути, ну, неш,** *гл.* Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози із-за гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

Ви́гулькнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій поломінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскочить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вигу́люватися, люю́ся, ешся, сов. в. **ви́гулятися, ляюся, ешся,** *гл.* Нагуливаться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Порано ще, каже, небого, ще вигуляйся* (бо молода). Г. Барв. 65.

Ви́гуляти, ля́ю, еш, *гл.* Прогулять, истратить на гульбу, удовольствія. *Заграй мені сяку-таку за коробку пастернаку! Як я тую вигуляю, піду другу нокопаю.* Грин. III. 648.

Ви́ґвинтити, чу, тиш, *гл.* Вывинтить.

Виґуля́ри, рів, *м. мн.* = **Окуляри.** *Добре, очі мої, я вам виґуляри куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, ду, *м.* 1) Лицо. *Поганому виду нема стиду.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зрѣніе. *Видом видати, слихом слихати.* Шевч. 497. Ум. **Видо́к, видо́чок.**

Видава́ння, ня, *с.* 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Изданіе (книгъ). Желех.

Видава́ти, даю́, е́ш, сов. в. **ви́дати, дам, даси,** *гл.* 1) Выдавать, выдать; отпускать, отпустить. *Мусила їйти з ключами до комори видавати провизію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньяхъ). *Уміла готувати, та не вміла видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замужъ. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. III. 463. 4) Давать, дать, родить. *Копа видає по четверті зерна.* 5) Издавать, издать (книгу). 6)=**Видаватися 4.** *Воно так само видає все яснішим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Смішне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8) —**му́штри.** Производить ружейные пріемы. *Чемеричка наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка; та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала,— сн. копистку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40.

Видава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **ви́датися, дамся, дасися,** *гл.* 1) Выдаваться, выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замужъ. *Нещасливи та година, що видалася дівчина, такого мужа дістала, що всю волю свою мала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддалеки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй тріску дав, а їй вже так видалося, що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видаве́ць, вця́, *м.* Издатель. Ном. I. *Можна буде сказать видавцям наських граматок.* О. 1862. I. 67.

Ви́давити. См. **Видавлювати.**

Вида́влювати, люю, еш, сов. в. **ви́давити, влю, виш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.* Рудч. Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

Видавни́к, ка́, *м.* Издатель. Желех.

Видавни́цтво, ва, *с.* Издательство. К. XII. 136.

Видавни́чий, а, е. Издательскій. *Наш видавничий захід.* К. XII. 135.

Ви́давцем, *нар.* По счету, мѣрою. *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. I. 4.

Ви́дайкати, каю, еш, *гл.* Выклянчить (отъ словъ: дай, дай!) Запис. А. Крымскій.

Вида́ння, ня, *с.* Изданіе. *Повістки* (народні оповідання) *Марка Вовчка. Другим виданням коштом Н. Тиблени.* Спб. 1861.

Ви́данський, а, е. Виданный. *Чи то виданське діло, щоб так робити?*

Ви́дансько, *нар.* Видано. *А за горід знову 102—чиж видансько?* О. 1862. IV. 108.

Ви́дати, ся. См. **Видавати**, ся.

Вида́ти, даю, еш, *гл.* Видѣть. *А ні слихом слихати, а ні видом видати.* Ном. № 1939. *Хто в світі не бував, той і дива не видав.* Ном. № 385. *Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* Мет. Хто вида́в так говори́ти? Развѣ такъ можно говорить? Левиц. I. 242. **Ви́дано.** *Чи то видано, щоб живе мнясо само в рот ускочило?* Рудч. Ск. I. 2. *Видано-невидано, якого накидано.* Ном. заг. № 48.

Вида́тий, а, е. Имѣющій большое лицо.

Вида́тися, да́юся, ешся, *гл.* Видѣться. *Перепався, що не видався.* Ном. № 8750. *Стрічається, видається та із рибалками.* Рудч. Чп. 125.

Вида́ток, тку, *м.* Умолотъ. *Гречка стеблом була путяща, а не було доброго видатку.* Волын. г.

Видвига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́двигнути**, гну, неш, *гл.* Выдвигать, выдвинуть. *Видвигнути свою націю з темряви.* К. XII. 7.

Виде́лка, ків, *мн.*=**Вилка.** *Подайте виделки.* Мнж. 170.

Виде́лка, ки, *ж.* Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* Левиц. I. 398. *А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів — того й заводу в неї не було.* Сим. 232.

Виде́льце, ця, *с.*=**Виделка.** Левиц. I. 495. Также и во мн. ч.: **виде́льця.** *Той тільки й остався, в кого або чарка в руці була, або закуска на видельцях.* Св. Л. 203.

Ви́держати. См. **Видержувати.**

Виде́ржувати, жую, еш, сов. в. **ви́держати**, жу, жиш, *гл.* Выдерживать, выдержать, выносить, вынести, вытерпѣть. *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* Хат. XXII. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118.

Ви́дерти, ся. См. **Видирати**, ся.

Ви́дзвонити. См. **Видзвонювати.**

Видзво́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́дзвонити**, ню, ниш, *гл.* 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* МВ. (О. 1862. III. 43). 2) Выбивать, выбить, выколотить. *Дзвонитимуть киями по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* К. ЦН. 236.

Видзвоня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Видзвонювати.** *Ой і сказав пан Каньовський рублі поміняти, аби його Бондарівні три дні видзвоняти.* Гол. I. 65.

Ви́дзьобати. См. **Видзьобувати.**

Видзьо́бувати, бую, еш, сов. в. **ви́дзьобати**, баю, еш, *гл.* Выклевывать, выклевать. Уман. I. 120.

Видиба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́дибати**, баю, еш, *гл.* Выходить, выйти, восходить, взойти, съ трудомъ передвигая ноги. Мнж. 177. *Я насилу видибала з хати.* Зміев. у. *Чи ви ж видибаєте на гору?*

Ви́дибуляти, ляю, еш, *гл.*=**Видибати.** *На вгород хиба було видибуля, а то все в хаті.* Сим. 236.

Ви́дивити, влю, виш, *гл.*—о́чі. Испортить глаза отъ напряженнаго смотрѣнія. *Поки сина оженит— очі видивит.* Сумск. у.

Ви́дивитися. См. **Видивлятися.**

Видивля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **ви́дивитися**, влюся, вишся, *гл.* Разсматривать, разсмотрѣть. *Буде цілий день видивляться на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Зміев. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Тика* (гарна), *хоч видивись.* Ном. № 8447.

Видима́ння, ня, *с.* Выдуваніе.

Видима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **ви́дути**, дму, меш, *гл.* Выдувать, выдуть. Аф. 328. *Тії дудочки видимають із скла бульбашку.* Десно.

Види́мий, а, е. Явный; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. I. 9—10. *Видима смерть страшна.* Ном № 8296.

Види́мо, *нар.* 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась.* Св. Л. 97. 2) Конечно, разумѣется. *Видимо,— він узяв,— хто ж іще?* Зміев. у.

Видира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́дерти**, деру, реш, *гл.* 1) Вырывать, вырвать, от-

дирать, отодрать. *Червону китайку з-під жупана видирає.* Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру.* Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш.* Ном. № 4852. 3) Брать, взять изъ птичьяго гнѣзда или звѣриной норы яйца или дѣтенышей. Чуб. І. 59. *Не видирай ластівок—гріх.* Харьк. г. *Видрали лисенят.* О. 1861. V. 70. То-же о доставаніи раковъ изъ ихъ норъ. *А що ви робите, хлопці?—Раків видираємо з-під круч.* О. 1861. XI. 114.

Видира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́дертися, руся, решся**, *гл.* 1) Вскарабкиваться, вскарабкаться. 2) Выкарабкиваться, выкарабкаться. *Як вже надрубив дуже, дуб похилився та й пригнітив його.... не видереться з-під того дуба.* О. 1862. V. 82.

Видиха́ння, ня, *с.* Выдыханіе. Употр. также въ смыслѣ: перенесеніе болѣзни, побоевъ. *Та ми йому дали доброго чосу,—хай Бог йому дасть легке видихання.* Новомоск. у.

Видиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́дихати, хаю, еш**, одн. в. **ви́дихнути, ну, неш**, *гл.* Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе.* **Ви́дихати** употребляется въ смыслѣ: оправиться послѣ болѣзни, побоевъ. *Дав йому доброї кладі,—як то видихає.*

Ви́дихнути. См. **Видихати.**

Види́хувати, хую, еш, *гл.*=**Видиха́ти.**

Ви́діл, лу, *м.* 1) Выдѣлъ, удѣлъ. 2) Отдѣлъ, раздѣлъ. Желех. 3) Комитетъ, бюро, правленіе общества и пр. Желех.

Ви́ділити См. **Виділяти.**

Виділо́вий, а, е. 1) Относящійся къ комитету, бюро, правленію. 2) Членъ комитета, бюро, правленія. Желех.

Виділя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́ділити, лю, лиш**, *гл.* Выдѣлять, отдѣлять, отдѣлить.

Ви́діти, джу, диш, *гл.* Видѣть. *Желех.*

Ви́дітися, диться, *гл. безл.* Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось.* Рудч. Ск. І. 121. *Що видиться на отцевському дворі, на моєму три гори кам'янії procвітали.* Макс. **Видиться мені.** Кажется мнѣ.

Ви́дко, *нар.* 1) Видно. *Ой погляну в кватирочку — старенького видко.* Мет. *Ніч була темна, нічого не видко.* Стор. І. 34. 2) Ясно, свѣтло. *Ти, місяцю, світи видко.* Мет. 74.

Ви́длубати, баю, еш, *гл.* Выковырять.

Ви́дма, ми, *ж.* Песчаное мѣсто, изъ котораго въ вѣтреную погоду засыпаетъ пескомъ ближайшія поля. Кролевец. у.

Ви́дмухнути, ну, неш, *гл.* 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбѣжать, вылетѣть. 3) Выпивать, выпить сразу. Аф. 327.

Видне́нький, видне́сенький, а, е. Ум. отъ **ви́дний.**

Ви́дночко, *нар.* Ум. отъ **ви́дно.**

Ви́дний, а, е. 1) Ясный, видный. *Ніч була славна, тепла, видна.* Пирят. у. **По видному.** Когда свѣтло. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні.* Шевч. 666. Ум. **Видне́нький, видне́сенький.**

Ви́днити, ню, ниш, *гл.* Вынуть дно. Гол. І 90.

Видни́ха, хи, *ж.*=**Видра.** Стор. II. 165.

Виднівка, ки, *ж.* Бочка, въ которой было вино. Вх. Лем. 397.

Виднісінький, а, е. Совершенно видный.

Видні́сінько, *нар.* Совершенно видно, вездѣ видно. *Посадіте, рибалоньки, червону калину, ой щоб було виднісінько на всю Україну.* Рудч. Чп. 125.

Видні́ти, ніє, *гл. безл.* Свѣтать; проясняться.

Ви́дно, *нар.*=**Видко.** 1) *Ой не видно його дому, тілько видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Ум. **Видне́нько, видне́сенько, ви́дночко.** 3) Также: **видно́.** Повидимому, вѣроятно. *Нехай дурні собі пустують; у них видно жуки у голові.* Гліб.

Виднота́, ти́, *ж.* Свѣтъ, освѣщеніе; ясность. *Нехай одчинені двері,—тепла найде в нашу хату.—А од вас видноти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На видноті.** На освѣщенномъ мѣстѣ. *Ясної ночі ставляють на видноті, супроти зірок, дійницю з водою.* Грин. II. 46.

Ви́добрити, рю, риш, *гл.* Удобрить. *Землю гарно видобрили гноєм.* Волч. у.

Ви́довбати. См. **Видовбувати.**

Видо́вбувати, бую, еш, сов. в. **ви́довбати, баю, еш**, *гл.* 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевывать, выклевать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7958.

Ви́довжити. См. **Видовжувати.**

Видо́вжувати, жую, еш, сов. в. **ви́довжити, жу, жиш**, *гл.* Удлинять, удлинить. Желех.

Видо́вище, ща, *с.* Зрѣлище. *Желех.*

Ви́доїти. См. **Видоювати.**

Видо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ вид. 2) **На видкі́.** На показъ, на видное мѣсто. Вх. Лем. 397.

Ви́долати, лаю, еш, *гл:* = **Здолати.** Умав. IV. 46.

Ви́долинок, нка, *м.* Отрогъ оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306. *Як минеш Вищий Ташлик та Серебрію, та спустишся в видолинок, а там виберешся на невеличку гору....* Св. Л. 73.

Ви́доліти, лію, еш, *гл.* = **Видолати.** *Не видолію, бо не стане грещей.* Рк. Левиц.

Ви́доптати, пчу, чеш, *гл.*=**Витоптати.** *Що то мі за дорога од столу до порога? Родина видоптала,—Мариню дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Ви́дох(ну)ти, хну, неш, *гл.* Передо́хнуть. *Гей! щоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. І. 194.

Видо́чок, чка, *м.* Ум. отъ вид.

Видо́ювати, до́юю, еш, сов. в. **ви́доїти, дою, їш,** *гл.* Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. І. 9.

Ви́дра, ри, *ж.* Выдра рѣчная, Lutra vulgaris. Вх. Пч. II. 6. Въ нижеслѣдующей пословицѣ въ томъ-же значеніи, что и **вирва.** *Хотіла баба видри, та насилу сама видралась.* Ном. № 1784.

Ви́драти, деру, реш, *гл.*=**Видерти.**

Ви́дратися, деруся, решся, *гл.*=**Видертися.**

Ви́дристатися, таюся, ешся и щуся, щешся, *гл.* Испражниться поносомъ.

Ви́дрібцем, *нар.* Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видроо́кий, а, е. О человѣкѣ: съ глазами, вѣки которыхъ вывернуты или растянуты въ стороны. Рк. Левиц.

Ви́дрочитися, чуся, чишся, *гл.* Пропасть, издохнуть, метаясь отъ укусовъ оводовъ, взбѣситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочивсь!* Г. Барв. 33.

Ви́друкувати, кую, еш, *гл.* Отпечатать. Иногда неправильно: **ви́дрюкувати.** *Будете читати, як пан Гребінка видрюкує.* О. 1861. VII. 6.

Ви́дрюкувати, кую, еш, *гл.* Побить палкой (дрючком). *Ой видрюкую дуже добре за жінку.* Канев. у.

Ви́дряпати, ся. См. **Видряпувати, ся.**

Видря́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́дряпати, паю, еш,** *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Видря́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **ви́дряпатися, паюся, ешся,** *гл.* Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту.* Стор. І. 25.

Ви́дудлити, лю, лиш, *гл.* Выпить съ жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив.* Кобел. у.

Ви́дужати. См. **Видужувати.**

Виду́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́дужати, жаю, еш,** *гл.* Выздоравливать, выздоровѣть. Рудч. Ск. І. 166.

Ви́думати. См. **Видумувати.**

Ви́думка, ки, *ж.* Выдумка. *У химерному кохатись, видумки сплітати.* К. Псал. 6.

Виду́мувати, мую, еш, сов. в. **ви́думати, маю, еш,** *гл.* Выдумывать, выдумать. *Сліпий не побачить, так видума.* Ном. № 6844.

Ви́дупкати, каю, еш, *гл.* Вытоптать. *Попід бором, попід лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо.* Чуб. IV. 225.

Ви́дурити. См. **Виду́рювати.**

Виду́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́дурити, рю, риш,** *гл.* Выманивать, выманить.

Ви́дути. См. **Видимати.**

Ви́душити. См. **Видушувати.**

Виду́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́душити, шу, шиш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Не видушиш із мене речі.* Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всѣхъ. К. Кр. 25.

Ви́дхлий, а, е. Выдохшійся. См. **Витхлий.**

Видю́к, ка́, *м.* Макъ—самосѣйка, Papaver Rhoeas.

Видю́х, ха́, *м.,* **видю́ха, хи,** *ж.*—**мак.**= **Видюк.** Чуб. III. 225. Желех.

Видю́чий, видющий, а, е. 1)=**Види́мий.** *Видюща смерть страшна.* Ном. № 8295. 2) Видящій. *Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві.* Ном. № 984.

Ви́єднати, наю, еш, *гл.*—**кого́.** Договорить кого, условиться съ кѣмъ.—**цех.** Договориться съ цехомъ на счетъ вступленія въ число его членовъ. Козелец. у.

Ви́ємно, *нар.* Исключительно. Левиц.

Ви́жаліти, лію, еш, *гл,* Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. І. 133.

I. **Ви́жати**. См. **Вижимати**.

II. **Ви́жати**. См. **Вижинати**.

Ви́жати. См. **Вижинати**.

Ви́жахати, хаю, еш, *гл.* Прогнать страхомъ. *Віл усе лягав, то ми як підсипали під його жару, то вижахали—тепер уже годі лягати.* Павлогр. у.

Виживáти, вáю, еш, сов. в. **ви́жити, живу, веш**, *гл.* 1) Проживать извѣстное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажить. *Жила в батька не рік, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Виживáтися, вáюся, ешся, сов. в. **ви́житися, живуся, вешся**, *гл.* Истрачивать, истратить все, израсходовать. *Нема за що й солі купити, — так вижився.* Левиц. Пов. 185.

Вижидáти, дáю, еш, *гл.* Поджидать. *Вижидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижимáти, мáю, еш, сов. в. **ви́жати, жму, меш**, *гл.* *Як треба, то хоч у щимкú голову положи, то нічого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жин, ну, *м.* Жатва. *Пішов на вижин.* Вх. Зн. 6.

Вижинáти, нáю, еш, сов. в. **ви́жати, жну, неш**, *гл.* Сжинать, сжать. *Ой тоді я снопи зв'яжу, як житечко вижну.* Грин. III. 198.

Ви́жирувати, рую, еш, *гл.* Украсить инкрустаціями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, ся. См. **Виживáти, ся**.

Вижленя́, ня́ти, *с.* Щенокъ лягавой собаки.

Ви́жлиця, ці, *ж.* Лягавая собака.

Ви́жлоктати и **ви́жлуктати, таю, еш**, *гл.* Выпить. (Зевес) *вижлоктав підпінка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останнє у пляшці, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902, X. 116).

Ви́жовтити, вчу, тиш, *гл.* Пожелтить.

Ви́журитися, рюся, ришся, *гл.* Достаточно напечалиться. *Я, добродійко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, за, *м.* Рыба Acipenser schypa. Браун. 31.

Ви́задкувати, кую, еш, *гл.* Выйти, пятясь. *Визадкував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, вню, ниш, *гл.* Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Византі́єць, ті́йця, *м.* 1) Житель Византіи. 2) Православный. *Я—круглий сирота між лютеран, латинців, византійців-християн.* К. ПС. 59.

Византі́йський, а, е. Византійскій. Желех.

Византі́я, тії, *ж.* Византія, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то виє: йому Византію хочеться збудить.* Шевч. 58.

Византі́йство, ва, *с.* Образъ мыслей и поступковъ, подобный византійскому. *А панство буде панувать... та византійство прославлять.* Шевч. II. 211.

Ви́збірати, раю, еш, *гл.* Подобрать, собрать. *Так збірає, так збірає... Визбірав і рушили далі.* Св. Л. 142. *На дворі ясно, хоч голки визбірай.* Левиц. I. 96.

Ви́збірки, рок, *ж. мн.* Выборки. Левч. 18.

Ви́звати. См. **Визивати**.

Ви́звіл, волу, *м.* Освобожденіе. *Щеня припне на мотузочці... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́звіритися, рюся, ришся, *гл.* Звѣрски, сердито посмотрѣть. *Як визвірилась на мене—аж білки її ходором заходили.* Харьк. *Лайдак!—грімнув Кондратович, визвірившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

Визволе́ний, а, е. Освободительный. *Науки визволені.* К. ПС. 46.—**лист**. Освободительная грамота. *Которий би мог бідний невольник одгадати, мог би йому листи визволені писати, щоб не мог ніхто нігде зачепляти.* АД. I. 209.

Визволе́ння, ня, *с.* Освобожденіе, избавленіе. *Визволення народу з кріпацтва.* К. ХП. 8.

Ви́зволити, ся. См. **Визволя́ти, ся**.

Ви́зволка, ки, *ж.* Выручка. *І на визволку нема і дітей прохарчити.* Кіев. у.

Визволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́зволити, лю, лиш**, *гл.* Освобождать, освободить; выручать, выручить. *Визволь, Боже, нас, бідних невольників, з тяжкої неволі.* ЗОЮР. I. 214. *Зрозумієте правду, і правда визволить вас.* Св. I. VIII. 32.

Визволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́зволитися, люся, лишся**, *гл.* Освобождаться, освободиться; выручаться, выручиться. *Галілей визволився з темниці.* Ком. I. 56. *Огірками тіки й визволився.* Лебед. у.

Ви́зганяти, няю, еш, *гл.* 1) Изгнать

всѣхъ. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю цей пісок.*

Ви́здих, ху, *м.* Падежъ (животныхъ). Уман. III. 1.

Ви́здихати, хаю, еш, *гл.* Подохнуть, издохнуть. *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.

Ви́зеленити, ню, ниш, *гл.* Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.

Визива́ння, ня, *с.* 1) Вызываніе. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.

Визива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́звати, зву, веш,** *гл.* Вызывать, вызвать.

Визива́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.

Ви́зивка, ки, *ж.* Брань, ругательныя слова. Вх. Лем 397.

Визира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́зирнути, ну, неш,** *гл.* = **Виглядати, виглянути.** *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Коником граєш, царя визираєш.* АД. І. 25.

Визира́тися, ра́юся, єшся, *гл.* Смотрѣться. *На́ ж зеркало вессвітне, визирайся.* К. ХП. 73.

Ви́зиркати, каю, еш, *гл.* Высмотрѣть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховавсь трохи, та й у гай.* Г. Барв. 94.

Ви́зирцем, *нар.* Высматривая

Визича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́зичити, чу, чиш,** *гл.* Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать въ долгъ. Аф. 329.

Ви́зівнути, ну, неш, *гл.* — ду́ха. Испустить духъ. *Бито коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.

Ви́зімувати, мую, еш, *гл.* Продержать, прокормить въ теченіе зимы. *Насилу визімували свою худобу.*

Ви́зімуватися, муюся, єшся, *гл.* Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

І. Ви́зір, ру, *м.* 1) Видъ; взглядъ. Вх. Уг. 230. Употреб. въ выраженіи: на **ви́зір** — на взглядъ, для виду, видимости. *Аби був на визір.* Мнж. 186. 2) Окно. Острожск. у. Слов, Д. Эварн.

II. Ви́зір, ра, *м.* Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Ви́зірнитися, ниться, *гл. безл.* Вызвѣздить. *Визірнилося як.* Херс. у.

Визнава́ти, зна́ю, єш, сов. в. **ви́знати, знаю, еш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, но другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповѣдывать. *Коли визнаватимеш устами твоїми Господа Ісуса.* Первое посл. ап. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою праву руку одрубати важко, як тую правду визнати, вимовити.* МВ. (О. 1862. І. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидѣтельствовать, давать показаніе. *Хто такий дурний буде, щоб сам на себе визнавав таке* (що вбив). МВ. (О. 1862. І. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327.

Визнава́тися, зна́юся, є́шся, сов. в. **ви́знатися, знаюся, 'ешся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, сдѣлаться извѣстнымъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія!* МВ. II. 118.

Визна́ння, ня, *с.* 1) Открытіе, дознаніе. 2) Исповѣдываніе, признаніе; вѣроисповѣданіе. *Зачали ружни віри приставати грецам до їх визнаня православного.* Гн. І. 181. 3) Сознаніе.

Ви́знати, ся. См. **Визнавати, ся.**

Визна́ття́, тя́, *с.* = **Визнання.** *Уростав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. І. 81). *По його визнаттю стала громада радитись, що робити.* МВ. (О 1862. І. 102).

Визнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́значити, чу, чиш,** *гл.* 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, предъявлять, предъявить. *Меридіан по нашому визнача південник.* Двщо. *Границю визначив.* К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. *Нарізуватися на черкес тепер неприходиться, треба умкнуть, бо пластуни себе визначили, що мало їх.* О. 1862. II. 61.

Визнача́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **ви́значитися, чуся, чишся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться, опредѣляться, опредѣлиться, отличаться, выдѣлиться, выдаваться.

Ви́значити, ся. См. **Визначати, ся.**

Визна́чувати, чую, еш, *гл.* = **Визначати.** *Визначує дорогу блискавицям.* К. Іов. 60.

Ви́зол, лу, *м.* Осадокъ золы послѣ бученія. Уман. II. 246.

Ви́золити, лю, лиш, *гл.* Выбучить. Аф. 328.

Ви́золитися, люся, лишся, *гл.* Выбучиться. *Нате й мої штани,—нехай визоляться.* Ном. № 6432.

Ви́золотити. См. **Визолочувати.**

Визоло́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́золотити, чу, тиш,** *гл.* Позлащать, позолотить, вызолотить. *Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив.* Ном. № 12765.

Ви́зубень, бня, *м.* Зазубрина. Рк. Левиц.

Визу́блювати, блюю, еш, сов. в. **ви́зубити, блю, биш,** *гл.* Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визу́блюватися, блююся, ешся, с. в. **ви́зубитися, блюся, бишся,** *гл.* Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Ви́зути, зую, еш, *гл.* Раззуть. *Зараз го визує, красно му постелить.* Гол. III. 409.

Ви́їститися, їщуся, стишся, *гл.* Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397.

Виїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́їсти, їм, їси,** *гл.* 1) Выѣдать, выѣсть. *Поки сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. 2) Съѣдать, съѣсть все, всѣхъ. *Їх би такого росплодилось, що й світу б не було, як би їх грім не бив та вовки не виїдали.* Рудч. Ск. I. 73. *Хліб... сарана виїла.* О. 1862. X. 114. Когда говорится о ѣдѣ людей, то ви́їсти употребляется только въ приложеніи къ жидкой пищѣ: *Виїв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.*

Ви́їдок, дка, *м.* Выѣденное яйцо, огурецъ и пр.

Ви́їзд, ду, *м.* Выѣздъ, отъѣздъ. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Виїзджа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Виїзди́ти.** *Вже твій Юрочко з-за гори виїзджає.* Мет. 177. *Чоловік знає, коли виїзджає, а не знає, коли вернеться.* Ном. № 11375.

Виїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **ви́їхати, їду, деш,** *гл.* 1) Выѣзжать, выѣхать. *Щодня їдні виїздили, другі приїздили.* Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. Объѣзжать (коня).

Ви́їздити, джу, диш, *гл.* Изъѣздить. *Ой виїздив всю країну, увесь білий світ.* Мет. 139.

Ви́їсти. См. **Виїдати.**

Ви́їхати. См. **Виїздити.**

Вийграва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́йграти, граю, еш,** *гл.*=**Виграваті, виграти.** *Сурми-труби вийгравали.* Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя,—ось скілько вийграв.* О. 1862. VII. 44.

Вийма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **ви́йняти, йму, меш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть; обнажать; освобождать. *Ключі з-під голов виймав.* Макс. *Дай, Боже, воювати, та шабель не виймати.* Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Макс. 2) Исключать, исключить, изъять. 3)—**зу́би.** Рвать зубы. 4)—**о́чі.** Выкалывать, выклевывать глаза. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Вийма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **ви́йнятися,** и **ви́нятися, ймуся, мешся,** *гл.* 1) Выниматься, вынуться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю,—ніяк не виймається скабка з пальця.* 2) Находиться, найтися, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів.* ЗОЮР. II 31. *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого.* 3) Всходить, взойти (о солнцѣ). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двуконь.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Ви́йна, ної, *ж.* Тетка, жена брата отца. *Стрийна-вийна—біс, не родина; зять і невістка—чорт, не дитина.* Ном. № 9394.

Ви́йти. См. **Виходити.**

Ви́кавзувати, зую, еш, *гл.* Выбранить. *Я його добре викавзував.* Вх. Зн. 23.

Ви́каз, зу, *м.* Обнаруженіе; донесеніе, доносъ. *Пилку вже через виказ найдено,—хлопець виказав.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Ви́казати. См. **Виказувати.**

Ви́казитися, жуся, зишся, *гл.* Посходить съ ума, побѣситься всѣмъ, перебѣситься. *Да нехай вони виказяться, не займай їх.* Ном. № 5126.

Вика́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́казати, жу, жеш,** *гл.* 1) Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними* (дітьми) *втішаюся, та їм сього не виказую.* Г. Барв. 293. *Виказує на тебе, що ти з ним крав.* Екатериносл. у. 2) Выговаривать, выговорить, высказывать, высказать. *Лає чоловіка та виказує.* Рудч. Ск.

Ви́какати, каю, еш, *гл. дѣтск.* Испражнить.

Ви́какатися, каюся, ешся, *гл. дѣтск.* Испражниться.

Ви́канючити, чу, чиш, *гл.* Выклянчить. *Так ви ж не виканючите!* Ном. № 4580.

Ви́капаний, а, е. 1) Искапанный. 2) Похожій какъ двѣ капли воды, вылитый. Радом. *Грицько - викапаний батусь.*

Ви́карати, раю, еш, *гл.* Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Ви́карбувати, бую, еш, *гл.* Сдѣлать нарѣзки на деревѣ.

Ви́кати, каю, еш, *гл.* Говорить „вы". *Господарь слузі не викає.* Ном. № 10388.

Ви́качалкувати, кую, еш, *гл.* Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ви́качати, ся. См. **Викачувати, ся.**

Вика́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́качати, чаю, еш,** *гл.* Искатывать, искатать что, напр. при золотухѣ припухшія железы **вика́чують** шариками изъ горячаго хлѣба. Грин. II. 319.

Вика́чуватися, чуюся, ешся, сов в **ви́качатися, чаюся, ешся,** *гл.* 1) Валяться, поваляться, покататься по землѣ. *Кінь викачався добре.* О человѣкѣ: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упавъ въ грязь, испачкиваться, испачкаться. *Спіткнувсь, упав і викачавсь у барлозі.* Мвж. 128.

Вика́шлювати, люю, еш, сов. в. **ви́кашляти, ляю, еш,** *гл.* Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Вика́шлюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́кашлятися, ляюся, ешся,** *гл.* Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Викви́ля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Издавать жалобные звуки. *Щоб барабани та не вибивали, щоб і пищалочки та не виквиляли.* Нп.

Ви́кидати, даю, еш, *гл.* 1) Повыбрасывать, выбросить (все), посбрасывать. *Пішов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито викидало колос.* Зміев. у.

Викида́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́кинути, ну, неш,** *гл.* 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб перестав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Заткнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Із пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Із ряду і сього не викидають.* Ном. № 5711. 2) Бросать, бросить деньги на тарелку или въ шапку при сборѣ ихъ (напр. на крестинахъ, на свадьбѣ, во время увеселеній молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать въ такихъ случаяхъ деньги. *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаються, - викинув Івонко та копу грошей.* Мил. 88. *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій ось мак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР. I. 319. **Викида́ти принбс.** У разносчиковъ мелочн. товара: на общемъ собраніи партіи предъявлять весь собранный въ селахъ товаръ и остатокъ наличныхъ денегъ. Вас. 191. 3) **Викида́ти на о́чі.** Колоть глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх.... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що в нас хати нема.* Г. Барв. 433. 4) Бросать, бросить вверхъ, подбрасывать, подбросить *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 5) О растеніяхъ: **викида́ти ко́лос**—колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щебече, поки жито колос почне викидати.* Грин. I. 6.—**качані́.** О капустѣ: давать кочни. *Ти, капусто, викидай качани!* Мил. 104. 6 —**хлакі́.** Вывѣшивать, вывѣсить флаги. *Викидають три хлакі.* Грин. I. 190.

Викида́тися, да́юся, ешся, сов. в **ви́кинутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Із пісні слово не викидається.* Ном. № 13115. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж поперед мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

Викидни́й, а́, е́. Викидна́ цу́рка. Родъ дѣтской игры. Ив. 17.

Ви́кинути, ся. См. **Викида́ти, ся.**

Википа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́кипіти, плю, пиш,** *гл.* Выкипать, выкипѣть. Аф. 330.

Викиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́киснути, ну, неш,** *гл.* Вымачиваться. *Бовть у воду! Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов бовть у воду.* Ном. № 6074.

Ви́кичувати, чую, еш, *гл.* Вытеребить,

выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Ви́кишкати, каю, еш, *гл.* Выгнать, прогнать (отъ киш!) *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538.

Ви́кінчити. См. **Викінчувати.**

Викі́нчувати, чую, еш, сов. в. **ви́кінчити, чу, чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить, закончить. *Викінчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Ви́клад, ду, *м.* 1) Изложеніе. 2) Испражненіе. *А ні ладу, а ні складу, ізїж собачого викладу.* Ном. № 13066.

Ви́кладаний, а, е. О воротникѣ шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Виклада́ння, ня, *с.* 1) Выкладываніе. 2) Инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. I. 306. См. **Викладати 2.** 3) Раскладываніе. 4) Изложеніе.

Виклада́ти, даю, еш, сов. в. **ви́класти, ду, деш,** *гл.* 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* Ном. № 10629. 2) Въ художественныхъ гуцульскихъ работахъ: дѣлать инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. I. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многихъ, убить многихъ. *Виклав ляшків, виклав панків у чотирі лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. III. 430 5) Излагать, изложить. *От я й викладаю все теє небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинить, составлять. *Не хапайсь пісні співать—поважом! бо не ти її виклав.* Ном. № 9650. 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззїж те, що я викладу.* Ном. № 13066. 8)=**Валашити, вивалашати.** 9) **Смішки си (собі) з кого виклада́ти.** Трунить, смѣяться надъ кѣмъ, подтрунивать. Вх. Лем. 397.

Викла́дний, а, е. Понятный, ясный (о языкѣ). Вх. Лем. 397.

Викла́дування, ня, *с.*=**Викладання.**

Викла́дувати, дую, еш, *гл.*=**Виклада́ти.**

Ви́кладчастий и **ви́кладчатий, а, е.** Отложной. *Викладчатий комір* (у сорочці). Левиц. Пов. 181. См. **Викладаний.**

Ви́класти См. **Викладати.**

Ви́клеїти. См. **Виклеювати.**

Ви́клесуватися, суюся, ешся, *гл.* Развиться, возмужать. *Иноді мамим і не хороше, а потім, як виклесується, до такий тобі стане парубок або дівка.* Черниг.

Викле́ювати, кле́юю, еш, сов. в. **ви́клеїти, клею, їш,** *гл.* Выклеивать, выклеить.

Ви́клик, ка, *м.* 1) Вызовъ. 2) Крикъ, восклицаніе. *Виклик, вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56.

Виклика́ння, ня, *с.* Вызываніе.

Виклика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́кликати, чу, чеш,** *гл.* Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у поход викликали.* Макс. *Виклич мені дівча з хати.* Мет. 19.

Виклина́ти, на́ю, еш, *гл.* Проклинать. Желех.

Ви́клисувати, сую, еш, *гл.* Выглянсировать (у сапожниковъ).

Ви́кличка, ки, *ж.* Оглашеніе о бракѣ. *Тепер без трьох викличок і не вінчають.* Черниг. у.

Ви́клопотати, чу, чеш, *гл.* Выхлопотать.

Виклько́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́клювати, клюю, еш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. *Клюнув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́клюнути, ну, неш, *гл.*=**Виклювати**

Ви́кобзати и **ви́ковзати, заю, еш,** *гл.* Скользя по льду, продѣлать дорожку. Аф. 330.

Ви́ков, ву, *м.* Выковка.

Ви́коверзувати, зую, еш, *гл.* Продѣлать что интригами. *Сам сатана не вигадає, іскушаючи праведників, що виковерзують ті єзуїти.* Стор. М. Пр. 69.

Ви́ковтати, таю, еш, *гл.* Выдолбить, выклевать (углубленіе). Вх. Лем. 398.

Вико́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́кувати, кую, еш,** *гл.* Выковывать, выковать. *З того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого Бог не дасть, того і коваль не викує.* Ном. № 1284. 2) Кричать, прокричать (о кукушкѣ). *Що викувала вже зозуля,—проживий, а більше—шкода, що й бажаєш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Вико́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́куватися, куюся, ешся,** *гл.* Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Ви́колоти. См. **Виколювати.**

Ви́колупати, ви́колупнути. См. **Виколупувати.**

Виколу́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́колупати, паю, еш, ви́колупнути, ну, неш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за пічця виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Викóлювати, люю, еш, сов. в. **ви́колоти**, лю, леш, *гл.* 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном. № 586. 2) Колоть, переколоть всѣхъ. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Ви́колядувати, дую, еш, *гл.* Колядуя, получить что-либо (см. Колядувáти). *Так ви ж не виколядуєте.* Ном. № 4580.

Ви́компонувати, ную, еш, *гл.* Выдумать, придумать. *Про що иншому і згадать страшно, те низовець.... викомпонує, вимізкує.* К. ЧР. 137.

Виконáвець, вця, *м.* Исполнитель. Желех.

Виконáння, ня, *с.* Исполненіе. Уман. I. 313.

I. **Ви́конати**, наю, еш, *гл.* Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. **Ви́конати**. См. **Виконувати**.

Викóнувати, ную, еш, сов. в. **ви́конати**, наю, еш, *гл.* Исполнять, исполнить, привести въ исполненіе. *Се твоє бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6).—присягу. Присягнуть. Котл. НП. 344. *Уся старшина присягу виконала Сомкові на послушенство в ринковій церкві Ичанській.* К. ЧР. 304.

Викóнуватися, нуюся, єшся, сов. в. **ви́конатися**, наюся, єшся, *гл.* Исполняться, исполниться. Уман. I. 313.

Ви́копати, ся. См. **Викопувати**, ся.

Ви́копирсати. См. **Викопирсувати**.

Викопи́рсувати, сую, еш, сов. в. **ви́копирсати**, саю, еш, *гл.* Выковыривать, выковырять. Уман. I. 120.

Викóпувати, пую, еш, сов. в. **ви́копати**, паю, еш, *гл.* Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. *Глибокую яму викопали.* Мет. 99. *Ликом пастернаку не викопаєш.* Ном. № 5254.

Викóпуватися, пуюся, єшся, сов. в. **ви́копатися**, паюся, єшся, *гл.* 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. *І сметанки дай, і сиру дай, і молока...: їй Богу, вже не можу й викопатися.* Подол. г.

Ви́коренити, ся. См. **Викорінювати**, ся.

Викóрінювати, нюю, еш, сов. в. **ви́коренити**, ню, ниш, *гл.* 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать съ корнемъ. *Що там* (на городі) *було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками.... так усе викоренила.* Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить. *Викоренив їх імення на всі вічні роки.* К. Псал. 17.

Викорінюватися, нююся, єшся, сов. в. **ви́коренитися**, нюся, нишся, *гл.* 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. *Рід твій викорениться.* Стор. М. Пр. 64. 2)? *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354. *Воно, серденько, висохло викоренилось, одні тільки хрящі зостались.* Стор. II. 77.

Викорінáти, няю, еш, *гл.*=**Викорінювати**. *Тяжко лежав, на стіну дравея, а я все викореняв оте дання; ото й виходився.* Г. Барв. 342.

Ви́кормити, млю, миш, *гл.* Выкормить.

Ви́корпати. См. **Викорпувати**.

Викóрпувати, пую, еш, сов. в. **ви́корпати**, паю, еш, *гл.* *Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном.—Хоч би бичем, а не ціпилном,—одновів, пютираючи полою око, той, кому треба було викорпувати.* Г. Барв. 315.

Ви́корчувати. См. **Викорчовувати**.

Викорчóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́корчувати**, чую, еш, *гл.* Выкорчевывать, выкорчевать, вытеребить деревья. *Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував.* Рудч. Ск. I. 145.

Ви́кос, су, *м.* Скосъ. *Дати луку на викос.*

Ви́косити. См. **Викошувати**.

Ви́кот, ту, *м.* Вырѣзка, выемка (для воротника напр., въ одеждѣ). Аф. 330.

Ви́котити, ся. См. **Викочувати**, ся

Ви́кохати, ся. См. **Викóхувати**, ся.

Викóхувати, хую, еш, сов. в. **ви́кохати**, хаю, еш, *гл.* 1) Взлелѣивать, взлелѣять, воспитывать, воспитать. *Викохав дитину в добрую годину.* Ном. № 9223. *Викохав я дівчиноньку людям, не собі.* Мет. *Викохала, випестила, та й обоє покинули.* МВ. I. 153. *Викохала свою дівочу красу.* Левиц. I. 37. 2) Выращивать, вырастить (животное, растеніе). *Хто ж викохав таку гичку в степу поїбати?* Шевч. 11.

Викóхуватися, хуюся, єшся, сов. в. **ви́кохатися**, хаюся, єшся, *гл.* 1) Взлелѣиваться, взлелѣяться, воспитаться. *Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356. 2) Вырастать, вырости хорошо, взлелѣяться. *Дарма, що в кріпацтві була, а голос викохався.* Г. Барв. 120.

Викоцáбнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть вверхъ ногами. Вх. Уг. 230.

Викóчувати, чую, еш, сов. в. **вико-тити, чу, тиш,** *гл.* 1) Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти изъ чего. *Викочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викотить гармати.* Шевч. 450.

Викóчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **вúкотитися, кочуся, тишся,** *гл.* Выкатываться, выкотиться. *Сонечко викочується з-за гори.* Драг. 25. *У діда із очей аж дві сльози викотились.* Стор. I. 121.

Викóшувати, шую, еш, сов. в. **вúко-сити, шу, сиш,** *гл.* 1) Скашивать, скосить, выкосить. *Четвертину проса викосить.* Рудч. Ск. I. 89. 2) Находить, найти, кося. *Пішов на поле косить пшениці і викосив птичку таку гарну.* Рудч. Ск. I. 163.

Вúкпити, плю, пиш, *гл.*=**Видурити.** Желех.

Вúкравка, ки, *ж.*=**Окрайка.** Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Викрадáти, дáю, еш, сов. в. **вúкрасти, ду, деш,** *гл.* Выкрадать, выкрасть. *Який батько, такий син—викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викрадáтися, дáюся, ешся, сов. в. **вúкрастися, дуся, дешся,** *гл.* Украдкой выходить, выйти, уходить, уйти. *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Вúкрасити, ся. См. **Викрашáти, ся.**

Вúкрасти, ся. См. **Викрадати, ся.**

Викрашáти, шáю, еш, сов в. **вúкра-сити, шу, сиш,** *гл.* 1)—себé. Рисоваться, порисоваться, похвастать. *Їде* (поштарь) *і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить—хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). 2) Только сов. в.=**Вúвалашати.** *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викрашáтися, шáюся, ешся, сов. в. **вúкраситися, шуся, сишся,** *гл.* Красоваться, покрасоваться. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті.... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Вúкресати, шу, шеш, *гл.* Высѣчь (огня). *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

Викривáти, вáю, еш, сов. в. **вúкрити, рию, еш,** *гл.* Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить. Желех.

Вúкривити, ся. См. **Викривляти, ся.**

Викривлáти, лáю, еш, сов. в. **вúкри-вити, влю, виш,** *гл.* Искривлять, искривить.

Викривлáтися, лáюся, ешся, сов. в. **вúкривитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Искривляться, искривиться. 2) Кривляться, гримасничать.

Вúкрик, ку, *м.* Крикъ. *Гомін.... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Вúкрикнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть. *А, бабусічко!—було викрикне.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Вúкрити. См. **Викривати.**

Вúкришити, шу, шиш, *гл.* Превратить въ крошки.

Вúкришитися, шуся, шишся, *гл.* Выкрошиться.

Вúкришки, шок, *ж. мн.* Остатки при крошеніи табаку.

Вúкруглити. См. **Викругляти.**

Викруглáти, лáю, еш, сов. в. **вúкру-глити, лю, лиш,** *гл.* Округлять, округлить.

Вúкрут, ту, *м.* Уловка, увертка. *Хто має викрути, не піде в некрути.* Ном. № 971.

Викрутáси, сів, *м.* 1) Извороты, трудныя „па" (въ танцахъ). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сього козака бито недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.

Викрутáсом, *нар.* Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.

Вúкрутень, тня, *м.* 1) Извилина. *Мо' в їх земля при купі, а в нас викрутні.* Канев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человѣкъ. *Бач, який викрутень.* Ном. № 3019.

Вúкрутити, ся. См. **Викручувати, ся.**

Вúкрутка, ки, *ж.* Увертка.

Викрýчувати, чую, еш, сов. в. **вú-крутити, чу, тиш,** *гл.* 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька,—хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала,—праву ручку викрутила, та й по личку втяла.* Гол. 3)—нóгу. Свихвуть, вывихвуть.

Викрýчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **вúкрутитися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що кацап виймає ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. I. 201. 2) Только сов. в. Проработать безъ отдыху. *Ціле літо, як муха в окропі; викрутяться обоє, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.

Виктувáти, тую, еш, *гл.* Харчевать,

кормить, угощать. *Виктує своїгості.* Гол. IV.

Ви́кувати. См. **Виковувати.**

Ви́куп, пу, *м.* 1) Выкупъ. *Зостав його, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. 2) Искупленіе. *Од пекла до викупу, до царства небесною душу проважає.* Макс.

Ви́купати, паю, еш, *гл.* Выкупать.

Ви́купатися, паюся, ешся, *гл.* Выкупаться. *Викупалась і вона і вилазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.

Викупа́тися, па́юся, ешся, *гл.*=**Викуплятися.**

Ви́купити, ся. См. **Викупля́ти, ся.**

Викупля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́купити, плю, пиш,** *гл.* 1) Выкупа́ть, выкупить. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658. **Викупа́ти поясй.** Свадебный обрядъ, совершаемый новобрачною во вторникъ: давать подарокъ (платокъ) и угощеніе водкой **дружко́ві і піддру́жому,** которые сидятъ въ это время на подушкахъ. Мил. 125. 2) Заплативъ деньги, брать, взять сдѣланную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.

Викупля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́купитися, плюся, пишся,** *гл.* Выкупа́ться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Викупивсь од напасти.* Рудч. Ск. I. 62.

Викупне́, но́го, *с.* Выкупныя деньги за землю. *За землю викупне треба дати.... а подати з якої речі?* Мир. Пов. I. 157.

Ви́курити. См. **Викурювати.**

Вику́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́курити, рю, риш,** *гл.* 1) Выкуривать, выкурить. 2) Выживать, выжить, изгонять, изгнать. *І ладаном не викуриш.* Ном. № 2810.

Викуря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Викурювати.** *Ей, винники, броварники! Годі вам.... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких викуряти.* Мет.

Ви́кусити. См. **Викушувати.**

Вику́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́кусити, шу, сиш,** *гл.* Выкусывать, выкусить. *Бодай тобі здох той півень,—викусив око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́ла, вил, *с. мн.* 1) Вилы (земледѣльческій инструментъ). *Приткнув, як ужа вилами.* Ном. № 6787. *А Кавель узяв та й заколов вильми Авеля.* Чуб. I. 9. **Се ще ви́лами пи́сано.** Еще очень мало вѣроятности, чтобы это совершилось. Ном. № 6821. **Гові́ти на ви́лах.** Говѣть на шестой недѣлѣ поста. *Коли говітимеш?—На вилах. (На шостому тижні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).* Грин. II. 304. 2) Развилье, разсохи—отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ, напр. сак имѣетъ **вила,** на которыхъ виситъ сѣть. Шух. I. 224, 228. 3) Уголъ, образуемый пересѣченіемъ двухъ рѣкъ, дорогъ и пр. Ум. **Ви́лка, ви́лочки.** *На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь.* Ном. № 440.

Ви́лабудати, даю, еш, *гл.* Съ трудомъ и медленно выискать, сдѣлать что нибудь, добиться чего нибудь. *Треба б десь вилабудати якесь місце, де б можна забавлятись.*

Ви́лабудатися, даюся, ешся, *гл.* Съ трудомъ выбраться изъ чего. Желех.

Ви́лагодити, джу, диш, *гл.* Уладить, устроить какъ должно. *Як баба зна добре, то вилагодить як слід.* Черк. у.

Ви́ладнати, наю, еш, *гл.* 1) Привести въ порядокъ. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

Ви́лаз, зу, *м.* Въ выраж.: **нема́ ви́лазу.** Невозможно вылѣзть. *Тут і в посуху багнюка, що й вилазу нема.* Св. Л. 293.

Ви́лазити, жу, зиш, *гл.* Излазить. *Скрізь вилазили.* О. 1861. XI. 29.

Вила́зити, жу, зиш, сов. в. **ви́лізти, зу, зеш,** *гл.* 1) Вылазить, вылѣзать, вылѣзть. *Вилазить гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *Кривда людськая боком вилазить.* Ном. № 2294. *Кричить, аж з шкури вилазить.* Ном. № 3459. *Не так скоро лихо вилізе, як улізе.* Ном. № 1959. 2) Взлѣзать, взлѣзть. *Кричи, хоч на гору вилізь.* Ном. *Вилізь дружба на лину.* О. 1862. IV. 19. 3) **Не вила́зити з чо́го.** Быть постоянно въ чемъ. *З роботи ніколи не вилазить. Други в плахтах та запасках.., а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила.* Мир. ХРВ. 25.

Ви́лазка, ки, *ж.* Лазейка. *Кільки в решеті дірок, стільки вилазок.* Кролев. у.

Ви́ламати, ся. См. **Виламувати, ся.**

Вила́мувати, мую, еш, сов. в. **ви́ламати, маю, еш,** *гл.* Выламывать, выломать.

Вила́муватися, муюся, ешся, сов. в. **ви́ламатися, маюся, ешся,** *гл.* 1) Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. *Нема звірів.... ще ніяк не виламаються* (бо замкнені). Рудч. Ск. II. 70.

Вилані, нів, *м. мн.* Вилы желѣзныя для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Ви́лапати, паю, еш, *гл.* Выискать, найти. *Ми у лісі вилапали добрих дубків, та дороги вражі.* Волч. у.

Ви́латати, таю, еш, *гл.* Наложить заплаты. *Кожуха вилатать.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ви́лаяти, лаю, еш, *гл.* Выругать. *Вилаю так, що тобі в нельки не полізе.* Ном. № 3605.

Ви́лежати, ся. См. **Вилежувати, ся.**

Вилє́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́лежати, жу, жиш,** *гл.* 1) Вылеживать, вылежать. *У Пилипівку ніч як море—не виспиш і не вилежиш її.* 2) Пролеживать, пролежать. *От я зіму вилежала.* Ном. № 13923.

Вилє́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́лежатися, жуся, жишся,** *гл.* Вылеживаться, вылежаться, пролежать достаточное время. *Виспався, та не вилежався.* Ном. № 11334.

Ви́летіти. См. **Вилітати.**

Ви́лечко, ка, *с.* Ум. отъ вильце.

Вилива́ння, ня, *с.* Выливаніе; изливаніе.

Вилива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́лити, ллю, ллеш,** *гл.* Выливать, вылить; изливать, излить. *Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу поїдають.* Ном. № 10537. *За карії оченята, за чорнії брови серце рвалося, сміялось, виливало мову.* Шевч. 4. *Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тином сльози виливать.* Шевч. 80. *На Андрея виливають воском, оливом.* О 1861. X. 48. **Як з во́ску ви́лив.** Хорошо, аккуратно сдѣлать вещь. Мнж. 171.

Вилива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́литися, ллюся, ллешся,** *гл.* Выливаться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилилась вода. Пісня так і виливається із самого серця.* Стор. І. 4. *Вилилась як з воску в матір.*

Ви́ливок, вка, *м.* Яйцо, снесенное безъ скорлупы. Козел. у. *Проклята курка виливки ллє, а нестись—не несеться.*

Ви́лизати, ся. См. **Вилизувати, ся.**

Вили́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́лизати, жу, жеш,** *гл.* Вылизывать, вылизать.

Вили́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́лизатися, жуся, жешся,** *гл.* Вылизываться, вылизаться.

Ви́линути, ну, неш, *гл.* Вылетѣть. *Де ти, пташко? Вилинь, серце.* Шевч. 276.

Ви́линяти, няю, еш, *гл.* Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обіб'є, вилиняє.* Рудч. Ск. II. 72.

Ви́лисіти, сію, еш, *гл.* Оплѣшивѣть.

Вили́скуватися, куюся, ешся, *гл.* Лосниться, блестѣть. *Вус чорний аж вилискується.* Стор. II. 11.

Ви́лити, ся. См. **Вилива́ти, ся.**

Ви́лиці, ць, *ж. мн.* 1)=**Вила 2.** Шух. І. 194. Также какъ часть **мотовила.** Шух. І. 150. 2) Въ куркѣ кремневого ружья пластинки, въ которыя вставляется кремень. Шух. І. 299. 3) Въ ножницахъ—часть отъ винта до острыхъ концовъ. Шух. І. 153. 4) Часть цѣпа. См. **Вуголов.** Шух. І. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногаго животнаго. *У тих волів під вилицями, коло щелепів були такі нарости.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылокъ рыбы. Шух. І. 224.

Ви́лицювати, цюю, еш, *гл.* Перелицевать.

Вилича́ти, ча́ю, еш, *гл.* Просвѣчиваться (напр. о тѣлѣ подъ ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличко́вувати, кую, еш, сов. в. **ви́личкувати, кую, еш,** *гл.* Очищать, очистить шкуру отъ шерсти.

Виліза́ти, за́ю, еш, *гл.*=**Вилазити.** Вх. Лем. 398.

Ви́зізти. См. **Вилазити.**

Ви́ліпити. См. **Вилі́плювати.**

Вилі́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́ліпити, плю, пиш,** *гл.* Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш.* Ном. № 8725.

Ви́літ, ту, *м.* 1) Вылетъ. 2) Отлетъ. *Соколонько та на вильоті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Вилі́тання, ня, *с.* 1) Вылетъ, вылетаніе. 2) Отлетъ. Ум. **Вилі́танннячко.** *Зозуленько, моя матінко! Ти до Петра тобі та куванннячко, після Петра тобі вилітанннячко.* Мил. 93.

Вилі́та́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́летіти, лечу, тиш,** *гл.* 1) Вылетать, вылетѣть. *Ластівки вилітають, годину обіцяють.* Ном. № 309. *Вилітали запорожці на лан жито жати.* Шевч. 61. 2) Взлетать, взлетѣть на что. *Курча часто вилітає на квочку.* Грин. II. 20.

Ви́літувати, тую, еш, *гл.* 1) Провести лѣто. 2) Прокормить въ продолженіе лѣта.

Ви́літуватися, туюся, ешся, *гл.* Прокормиться въ теченіе лѣта. *Вони виїхали, а кішка зосталась; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

Ви́лічити, ся. См. **Вилічувати, ся.**

Вилічка, ки, *ж.* Нижній брусокъ **ляди** (см.) МУЕ. III. 24.

Вилі́чування, ня, *с.* 1) Высчитываніе, вычисленіе. 2) Вылѣчиваніе.

Вилі́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́лічити, чу, чиш**, *гл.* 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. *Почому сьогодні яйця?—Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять.* Черниг. у. 2) Вылѣчивать, вылѣчить. Чуб. II. 48. *Шукаю лікарства і не можу вилічити.* Рудч. Ск.

Вилі́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́лічитися, чуся, чишся**, *гл.* 1) Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вычислиться. 2) Вылѣчиваться, вылѣчиться.

Ви́лка, ло́к, *с. мн.* 1) Ум. отъ **ви́ла**. 2) Ухватъ. Маркев. 84. 3) Косточка у животныхъ, имѣющая видъ развилья. 4) Родъ вышивки на рубахахъ. Чуб. VII. 427.

Вилка́стий, а, е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилки́, ло́к, *мн.* Вилка. Шух. I. 291. См. **Виделка**.

Ви́лляти, ляю, єш, *гл.* = **Вилити**. *Де ж тая барилочка, що вилляти горілочка?* Грин. III. 661.

Ви́ловити. См. **Виловлювати**.

Вило́влювати, люю, єш, сов. в. **ви́ловити, влю, виш**, *гл.* Вылавливать, выловить, переловить.

Ви́лог, гу, *м.* Раскладка сбора, налогъ. *І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки плати— це біда.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́га, ги, *ж.* Родъ отворота спереди на груди въ сермягѣ или кафтанѣ. Гол. Од 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. *Сукмана з суконними вилогами.* Гол. Ум. **Вило́жка**.

Вило́жистий, а, е. Отложной. *Виложистий комір.* О. 1861. XI. 26. *Дівчина була.... в сорочці з виложистим коміром.* Св. Л. 3.

Ви́ложити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Викласти**. *Глибоку криницю виложив цямриною.* Шевч. *Виложив з печі хліба.* Рудч. Ск. *Та й важно пісню виложено.* Харьк. у. 2) Наложить плату, сдѣлать налогъ. *І землю взяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **вило́га**.

Ви́ломити, млю, миш, *гл.* 1) Выломать, отломать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297. 2) Сломать. *Як була я в лужку, виломила ніжку.* Рудч. Ск. II. 34.

Ви́лочки, чок, *с. мн.* 1) Ум. отъ **ви́ла**. 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Ви́лузати, заю, єш, *гл.* Вылущить. *А це хто вилузав соняшник? я собі поклала.* Черниг. у.

Ви́лузнутися, нуся, нешся, *гл.* Выйти изъ яйца. (Курчата) *вилузнуться яєць як слід.* Грин. I. 19.

Вилупа́ти, па́ю, єш, *гл.* Выламывать. *Мої двері вилупали.* Гол. I. 153.

Вилупе́нець, нця, *м.* Яйцо,—шуточное названіе, будто бы употребленное въ разговорѣ запорожцемъ. О. 1861. IX. 191.

Ви́лупити, ся. См. **Вилуплювати, ся**.

Вилу́плювати, люю, єш, сов. в. **ви́лупити, плю, пиш**, *гл.* 1) Вылущивать, вылущить; откалывать, отколоть. *Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи.* Ном. № 10334. *Тріску на одвірку вилупила.* МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить—преимущественно о птицахъ, но иногда, какъ грубое выраженіе, и о людяхъ. *Вилупила куріпочка усіх тільки троє* (куріп'ят). Мет. *От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів.* ЗОЮР. I. 229. *Вилупила вона ту дитину.* Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубрить, выучить. *Було аж сльози тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш.* Левиц. I. 152. 4) Выпучивать, выпучить, вытаращить. *Вилупив очі, як баран.* Ном. № 6599.

Вилу́плюватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́лупитися, плюся, пишся**, *гл.* 1) Выйти изъ яйца. *Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкалярущу виносять на воду.* Ном. № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Мав уродитися чоловік, та вилупивсь чорт.* Ном. № 2917.

Ви́лупок, пка, *м.* Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.*

Ви́лух, ха, *м.*=**Валах**.

Вилуча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **ви́лучити, чу, чиш**, *гл.* 1) Выдѣлять, выдѣлить, отдѣлить. 2) Исключать, исключить; отлучать, отлучить. *Хто визнає його Христом, того вилучити з школи.* Єв. I. IX. 22. 3) Отдѣлять и брать, взять своихъ животныхъ изъ стада, когда оно возвращается вечеромъ домой. *Пора вівці вилучати.* Св. Л. 53.

Вилуча́тися, ча́юся, єшся, *гл.* Дер-

жаться криво, имѣть искривленный спинной хребетъ. Чуб. IV. 1.

Ви́лучити. См. **Вилучати.**

Вилу́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Изгибаться дугой.

Ви́лушок, шка, *м.* Орѣхъ, выпавшій изъ шелухи.

Ви́лущити, ся. См. **Вилущувати, ся.**

Вилу́щувати, щую, еш, сов. в. **ви́лущити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вышелушивать, вишелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вону вилущать усе твоє військо.* Стор. I. 81.

Вилу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **ви́лущитися, щуся, щишся,** *гл.* Вышелушиватьтя, вышелушиться. *Глянь, як гарно оріхи вилущуються.* Харьк.

Виль! *меж.* для выраженія виляніи. *Сюди виль, туди виль — аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Вильни́й, а́, е́. Извилистый. *Вильна річка.* Екатериносл. г. *Попрямуйтеся ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки.* Балт. у.

Вильо́ти, тів, *м. мн.* Откидные рукава. *Чи не се той Микита, що з вильотами свита?* Мст. 468.

Вильце́, ця́, *с.* Обрядовое деревцо украинской свадьбы: вѣтвь сосны (зимою) или другого дерева (лѣтомъ) втыкается въ хлѣбъ или свадебный коровай, а каждая вѣточка украшается цвѣтами, колосьями, калиновыми ягодами съ хмѣлемъ, цвѣтными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; къ вѣтвямъ прилѣплены также небольшія зажженныя восковыя свѣчи. Дѣлать вильце́ называется **вити вильце́**. Оно стоитъ на столѣ въ теченіе всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. Ш. 86. Иногда употребляется мн. ч.: **ви́льця**. Маркев. 104. Ум. **Ви́лечко**. Мил. 140.

Вильця́та, ця́т, *с. мн.* См. **Отримач.** Шух. I. 249.

Ви́людніти. См. **Вилюднювати.**

Вилю́днювати, нюю, еш, сов. в. **ви́люднітн, ні́ю, еш,** *гл.* 1) Мужать, возмужать, развиться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюдніло. У неї всі діти змалку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі тепер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожимъ; стать приличнымъ, порядочнымъ и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вилю́жка, ки, *ж.* 1) Волнистая линія,—напр. въ орнаментѣ писанокъ. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривленіе. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Виля́, *нар.*=**Вілля.** Вх. Лем. 398.

Вилягáти, гáю, еш, сов. в. **ви́лягти, жу, жеш,** *гл.* Вылегать, вылечь.

Ви́лягтися, жуся, жешся, *гл.* Разлечься. *Вилягли́сь на долинці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Ви́ляпати, паю, еш, *гл.* Забрызгать грязью.

Ви́ляски, ків, *м. мн.* Эхо, отголоски. *Аж ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виля́скувати, кую, еш, *гл.* Сильно хлопать, щелкать, шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться отъ работы. *Виляти молотникові не можно.... трах-трах, трах-трах,—не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин. Ш. 197.

Вимага́ння, ня, *с.* Требованіе.

Вимага́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́могти, можу, жеш,** *гл.* Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Ви́маглювати, люю, еш, *гл.* Выкатать. *Ой виперу, вимаглюю козацьку сорочку.* Чуб.

Ви́магом, *нар.* Насильно, путемъ требованій.

Ви́мавати, ся. См. **Вимазувати, ся.**

Вима́зувати, вую, еш, сов. в. **ви́мазати, жу, жеш,** *гл.* 1) Вымазывать, вымазать, побѣлить. *Вимазати хату.* 2) = **Вима́щувати, ви́мастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вима́зуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́мазатися, жуся, жешся,** *гл.* 1) = **Вимащуватися, вимаститися.** 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Ви́майструвати, рую, еш, *гл.* Смастерить

Вимальо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́малювати, люю, еш,** *гл.* Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати,*

ще й вималювати. Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, выписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрасить. *Я вишию, вималюю милому рукавця*. Мет. 20.

Ви́манити. См. **Виманювати**.

Ви́маніжити, жу, жиш, *гл.* 1) Отколотить, побить. *Виманіжив добре, та й пустив*. Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі*.

Ви́мантачити, чу, чиш, *гл.* 1) Выострить манта́чкою (см.) 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти; або як вимантачить, то вимантачить*. Рудч. Ск. II. 169.

Вима́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́манити, ню, ниш**, *гл.* Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш*. Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошенят з запічка нічим виманити*. Ном. № 13491.

Ви́мастити. См. **Вимащувати**.

Ви́махати. См. **Вимахувати**.

Вима́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́махати, хаю, еш**, *гл.* 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала білу руку, да по пиці втяла*. Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила*. К. Досв. 107.

Ви́мацати, цаю, еш, *гл.* Выщупать, прощупать.

Ви́мачкатися, каюся, ешся и **ви́мачкуватися, куюся, ешся**, *гл.* Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав*. Волч. у. Лобод.

Вима́щувати, щую, еш, сов. в **ви́мастити, щу, стиш**, *гл.* Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вима́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **ви́маститися, щуся, стишся**, *гл.* Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Ви́мережити. См. **Вимережувати**.

Вимере́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́мережити, жу, жиш**, *гл.* Украшать, украсить узорами.

Вимерза́ти, за́ю, еш, сов. в. **ви́мерзти, зну, неш**, *гл.* Вымерзать, вымерзнуть.

Ви́мерти. См. **Вимірати**.

Ви́мерхатися, хаюся, ешся, *гл.* Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого*. Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та виморишся, то все їстимеш*. Константиногр. у.

Ви́мести. См. **Вимітати**.

Ви́метати, таю, еш, *гл.* Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та виметав високу могилу*. Гол. I. 221.

Ви́метикувати, кую, еш, *гл.* Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикує оттаку казку, та й продає по чотирі гривні*. Канев. у.

Виме́тний, а, е. Исключенный, избавленный, изъятый. *Та тут, як правду казати, нема й одної хати виметної од корости*. Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався виметний*. Прилук. у.

Вимива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́мити, мию, еш**, *гл.* Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізоньки дівочі*. Шевч. 27.

Вимива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́митися, миюся, ешся**, *гл.* Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і сами вимиваються*. Ном. стр. 282, № 427.

Ви́милити, лю, лиш, *гл.* Измылить.

I. **Вимина́ти, на́ю, еш**, сов. в. **ви́м'яти, мну, неш**, *гл.* Выминать, вымять; мять, напр. овчины при обработкѣ. Вас. 153.

II. **Вимина́ти, на́ю, еш**, *гл.* Перегонять, обгонять.

Вимисли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна,—одцурайсь її*. МВ. I. 122.

Ви́мислити. См. **Вимишляти**.

Ви́мити, ся. См. **Вимива́ти, ся**.

Вимишля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́мислити, слю, лиш**, *гл.* Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула*. МВ. (О. 1862. III. 43).

Вимі́вка, ки, *ж.* 1)=**Вимова**. Мнж. 177. 2)=**Вимовка 3**. *Не може бути вимівка, щоби була винна жінка*. Гол. I. 351.

Ви́мін, ну, *м.* и **ви́міна, ни**, *ж.* Обмѣнъ.

Вимі́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́міняти, няю, еш**, *гл.* Вымѣнивать, вымѣнять, обмѣнивать, обмѣнять. *Міняли тихо, виміняли лихо*. Ном. № 1065.

Ви́мір, ру, *м.* 1) Промѣръ, измѣреніе. 2) Доля хлѣба за помолъ.

Вимíра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́мерти, мру, реш**, *гл.* 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде*. Шевч. 165.

Вимі́ркувати, кую, єш, *гл.* Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було вимірковути що инше.* О. 1862. I. 60.

Вимі́рювати, рюю, єш, вимірі́ти, ряю, єш, сов. в. **ви́міряти, ряю, єш,** *гл.* Измѣрять, измѣрить, промѣрить. *Вони виміряють, скільки аршин буде в цьому демикитоні.* Лебед. у.

Виміря́тися, ряюся, єшся, *гл.* 1) Мѣряться на палкѣ, поясѣ и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, в вишневий садок, та наріжем черешневих палок, будем, браття, виміратися, кому в військо та збіратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Ви́місити. См. **Вимішувати.**

Вимітальниця, ці, *ж.* Выметальщица. Мил. 217.

Виміта́ти, та́ю, єш, сов. в. **ви́мести, ту, теш,** *гл.* Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

Ви́мітка, ки, *ж.* По народнымъ повѣрьямъ: призракъ, заставляющій переносить себя отъ села до села. Вх. Зн. 7.

Вимі́шувати, шую, єш, *гл.* 1) Сов. в. **ви́мішати, шаю, єш.** Вымѣшивать, вымѣшать, промѣшивать. *Треба добре вимішувати в грубі. Дівка зле вимішає лемішку.* Ном. № 13400. 2) Сов. в. **ви́місити, шу, сиш.** Вымѣшивать, вымѣсить.

Ви́мкнутися, нуся, нешся, *гл.* Освободиться, вырваться, выбраться, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Ви́мня, ня, *с.*=**Вим'я.** Ум. **Ви́мнячко.**

Вимо́ва, ви, *ж.* 1) Выговоръ, произношеніе. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договоромъ добавочное вознагражденіе. *Вимова така: окромі грошей, одежа й харч.* 3) Отговорка. Ум. **Вимо́вка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимовка яка єсть у тебе? Хоч свита або що?* Зміев. у.

Ви́мовити, ся. См. **Вимовляти, ся.**

Вимо́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **вимо́ва.**

Вимовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́мовити, влю, виш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом.* Ном. № 1106. *Мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернися додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обусловливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. X. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Зміев. у. 3) Укорять, укорить, дѣлать, сдѣлать выговоръ.

Вимовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́мовитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произнестись. *Менння і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. I. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимо́вний, а, е. 1) Выразительный, краснорѣчивый. *Коли справді Бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. Ш. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный съ укорами. *Не дай мені, Боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

Вимо́вно, *нар.* 1) Выразительно. 2) Условно.

Ви́мовчати, чу, чиш, *гл.* 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже....* Рудч. Ск. I. 208. 2) Промолчать извѣстное время. *Увесь вечір вимовчав, — ні пари з уст.*

Ви́могти. См. **Вимагати.**

Ви́могчи, жу, жеш, *гл* =**Вимогти.**

Ви́мок, ка, *м.* Мѣсто, гдѣ вымокъ посѣвъ.

Вимока́ти, ка́ю, єш, сов. в. **ви́мокти, кну, неш,** *гл.* 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій коноплиночці у ставу вимокати.* Грин. Ш. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Бовть у воду! Вицис, вимок.* Ном. № 6074.

Ви́моленець, нця, *м.* Выпрошенный у Бога молитвами.

Ви́молити, лю, лиш, *гл.* Вымолить. *Буду благати Господа і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. I. 198.

Ви́молитися, люся, лишся, *гл.* Молитвами избавиться отъ чего. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159.

Ви́молот, ту, *м.* Умолотъ.

Ви́молоти, мелю, леш, *гл.* Смолоть.

Ви́молотити, лочу, тиш, *гл.* Вымолотить. *Показує пригорщ пшениці, що вимолотив.* Стор. I. 20.

Виморо́жувати, жую, єш, сов. в. **ви́морозити, жу, зиш,** *гл.* Вымораживать, выморозить.

Ви́морити, рю, риш, *гл.* 1) Выморить. 2) Измучить, истомить.

Ви́мостити. См. **Вимощати.**

Ви́мотати, ся. См. **Вимотувати, ся.**

Вимо́тувати, ту́ю, еш, сов. в. **ви́мотати, таю, еш,** *гл.* 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничествомъ. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпутывать, выпутать изъ бѣды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимо́туватися, ту́юся, ешся, сов. в. **ви́мотатися, таюся, ешся,** *гл.* 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпутываться, выпутаться изъ бѣды. *Де треба вимотатись, то такого туману впре, що й наймудрішого.... одурить.* Св. Л. 262.

Ви́мочити, ся. См. **Вимо́чувати, ся.**

Ви́мочки, чок, *ж. мн.* Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимо́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́мочити, чу, чиш,** *гл.* Вымачивать, вымочить.

Вимо́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́мочитися, чуся, чишся,** *гл.* Вымачиваться, вымочиться.

Вимоща́ти, ща́ю, еш и **вимо́щувати, щую, еш,** сов. в. **ви́мостити, щу, стиш,** *гл.* Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччєм вимощала.* Шевч. 348. *Порплиться.... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмикує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

Ви́мудрувати, рую, еш, *гл.* 1) Получить хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26.

Ви́мудруватися, руюся, ешся, *гл.* Хитростью избавиться, изъ бѣды выпутаться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався.* О. 1862. VI. 52.

Ви́мурувати, рую, еш, *гл.* Построить (изъ кирпича, камня). *Стоїть вимурований стовп.* Грин. II. 123.

Ви́мусити. См. **Вимушувати.**

Ви́мутюрхатися, хаюся, ешся, *гл.* Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот.... Звісно, скілько можна чоловікові так ззісти, та ще як вимутюрхався добре.* Ном. № 11988.

Ви́мучити. См. **Вимучувати.**

Виму́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́мучити, чу, чиш,** *гл.* 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Выпытывать, выпытать, достичь мученіемъ.

Ви́муштрувати, рую, еш, *гл.* 1) Обучить военнымъ пріемамъ. 2) Дисциплинировать.

Виму́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́мусити, шу, сиш,** *гл.* Вынуждать, вынудить. К. Краш. 12.

Ви́м'я, м'я, *с.* Вымя. Чуб. I. 59. **Су́че ви́м'я.** Родъ нарыва подъ мышкой. Грин. II. 320.

Вим'я́та вівця́. Овца съ испорченнымъ выменемъ, которая не можетъ кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

Ви́м'яти. См. **Вимикати.**

Вина́, ни́, *ж.* 1) Вина. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. 2) Обвиненіе. *На того вина, кого вдома нема.* Ном. № 2821. 3) Судебная пошлина.

Ви́на, вин, *с. мн.* См. **Вино 3.**

Винагоро́да, ди, *ж.* Награда.

Ви́нагородити. См. **Винагороджувати.**

Винагоро́джувати, жую, еш, сов. в. **ви́нагородити, джу, диш,** *гл.* Награждать, наградить. *Я вас винагороджу....— Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Дак чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

Ви́найти, ся. См. **Винаходити, ся.**

Вина́рня, ні, *ж.* Виноторговля, винный погребъ. КС. 1884. VII. 367.

Ви́народовити, влю, виш, *гл.* Денаціонализировать, лишить національности. К. Кр. 35.

Винахо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́найти, йду, деш,** *гл.* 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобрѣтать, изобрѣсти.

Винахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́найтися, дуся, дешся,** *гл.* 1) Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться; изобрѣтаться, изобрѣстись.

Ви́нен, ви́нна, не.=І. **Винний.** *Винен був п'ятдесят рублів.* Кв. I. 217. *Чи винен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Ви́нести, ся. См. **Виносити, ся.**

Ви́низати, жу, жеш, *гл.* Нанизать все. *Винизала усе намисто, — і намистинки не зосталося.* Харьк.

Виника́ння, ня, *с.* Возникновеніе, появленіе; слѣдствіе.

Виника́ти, каю, еш, сов. в. **ви́никнути, ну неш,** *гл.* 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед матінков Божов ружа проквітає, а з тої ружи пташок виникає.* Гол. II. 7. 2) Слѣдовать, послѣдовать.

Ви́никати, каю, еш, *гл.* Исходить, всюду заглядывая. *Туди ник, сюди ник.—увесь двір виникає, а діла не робить.* Харьк.

Ви́никнути. См. **Виникати.**

Вини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Винить. *Її і не винять.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і Господа винитимеш устами.* К. Іов. 90.

Вини́тися, ню́ся ни́шся, *гл.* Виниться.

Ви́нишпорити, рю, риш, *гл.* 1) Перерыскать, перешарить по всѣмъ закоулкамъ. *Тут же тобі така дітвора, що все винишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

Ви́нищити. См. **Винищувати.**

Вини́щувати, щую, еш, *сов. в.* **ви́нищити, щу, щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить (все). *Не винищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Виніівка, ки, *ж.* Винная бочка. Вх Лем. 398.

Виніже́ночка, ки, *ж.* Нѣженка. Встрѣчено только у. МВовчка: *Сестричка менша, виніженочка.* МВ. Ш. 61.

I. **Ви́нний, а, е.** 1) Виновный, виноватый. *За єдного винного сто невинних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не винна. Не винна доля, винна воля.* Ном. 2) Долженъ, должный. *Так як я вам винний.* Ном. № 4053. *Вона мені винна карбованця.*

II. **Ви́нний, а, е.** 1) Винный. *Камінне серце, а винний смак—чому то так?* Ном. стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла винні квіти із приполу.* Мет. 139.

Ви́нник, ка, *м.* Винокуръ. *Ви, броварники, ви, винники.... Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **Ви́нничок.**

Винникі́вна, ни, *ж.* Дочь винокура.

Винникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть винокуромъ.

Ви́нницький, а, е. Винокуренный.

Ви́нниця, ці, *ж.* 1) Винокурня. *Міждо винниці і між броварниці пробіга.* Мет. 414. 2) Виноградникъ. Угор. 3) Мн. **Ви́нниці, ць.**= **Порічки.** Шух. I. 109. Ум. **Ви́ннична.**

Винниче́нко, ка, *м.* Сынъ винокура.

Ви́нничка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ви́нниця.** *Винничка—всьому половинничка, млиночок—усьому віночок.* Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

Ви́нничок, чка, *м.* Ум. оть **ви́нник.**

Виннюха, хи, *ж.* Родъ виннокислыхъ яблокъ. Вх. Зн. 7.

Ви́нняти, йму, меш, *гл.* = **Виняти.** *Хе!... винявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило.* Мир. Пов. II. 44.

Вино́, на́, *с.* 1) Вино. *На Вкраїні добре жити, меді вино пити.* Ном. № 700. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. 2) Виноградъ. *Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, сине розцвіло.* Гол. IV. 547. *Зелене вино високо звило, ще й похилило.* ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. **ви́на.** Ум. **Винце́.** *Без дірочки, без денця, повна чарочка винця.* Ном. стр. 292, № 67.

Винова́т, винова́тий, а, е. 1) Виновный, виноватый. *Ні сном, ні духом не виноват.* Ном. № 4055. *Нехай на себе жалкує виноватий.* Ном. № 7067. 2) Должный, должникъ.

Винова́те, того, *с.* Долгъ. *Сей чоловік косе мені не за гроші, а за винувате,—позичав весною.* Волч. у.

Винова́тель, ля, *м.* Обвинитель. *Жено, де ж ті винувателі твої?* Єв. I. VIII. 10.

Винова́тець, тця, *м.* 1) Виновникъ. Мнж. 74. *Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду.* Канев. у. *Уміє він пізнати виноватця.* К. Іов. 24. 2) Должникъ. *Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема—не молотили.* Черниг. г.

Винова́тий. См. **Виноват.**

Винова́тити, чу, тиш, *гл.*=**Винувати.** *Винуватили його архиреї.* Єв. Мр. XIV. 3. *Ми не виноваті,—тих виноватьте.* Грин. III. 447.

Винова́тниця, ці, *ж.* 1) Виновница. *Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці.* О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Винова́цтво, ва, *с.* Виновность. **Поверну́ти в винова́цтво.** Обвинить. *Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в виновацтво.* К. Іов. 57.

Вино́вий, а, е. Пиковый.

Виноеви́й, а́, е́. 1) Винный. *Виновий льох.* 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

Виногра́д, ду, *м.* 1) Виноградъ. *По садочку хожу, виноград сажу.* Нп. **Садвиногра́д.** Виноградникъ. *Ой у саді, садівинограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Виногра́дочок.** *Ти мій таточку, мій виноградочку.* Мил. 183.

Виногра́довий, а, е. Виноградный.

Виногра́дочок, чку, *м.* Ум. отъ **виноград.**

Виново́р, рв, *м.* Эпитетъ сокола. Дальнозоркій? *Пошлімо, громадо, сокола-винозора! найпридатніщий це птах: має він ясні її очі і бистрії крила.* Драг. 170.

Виноко́ло, ко́ла, *с.* Виноградникъ? *А в полі, в полі, й у виноколі, стоять намети з білого шовку.* АД. І. 8.

Вино́сити, шу, сиш, сов. в. **ви́нести, несу, сеш,** *гл.* 1) Выносить. *І утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. *Де не просять, там києм виносять.* Ном. № 11895. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. *Зайшов* (чорт) *ззаду, та шпичкою й виніс йне око.* Драг. 43. *Гледи, щоб вона* (відьмина сорочка) *печі не рознесла,—дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винесло.* Драг. 69. 3) О денежномъ счетѣ: составлять, составить. *Вам треба заплатить за поле.... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винесе 24 карб.* О. 1862. IV. 106.

Ви́носити. См. **Виношувати.**

Вино́ситися, шуся, сишся, сов. в. **ви́нестися, суся, сешся,** *гл.* 1) Выноситься, вынестися. 2) Возноситься, вознестись, подниматься, подняться. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати.* Левиц. І. 238. 3) **Ку́рка ви́неслася.** Снесла всѣ яйца, больше ужъ не будетъ нестись. *За літо кури винеслись, що тепер і не несуться.* Волч. у.

Виното́ка, ки, *ж.* Точило для выжимки виноградного сока. *Чоловік викопав винотоку.* Єв. Мр. XII. 1.

Винохі́д, хо́да, *м.* Иноходецъ. *Спочили вони з матір'ю, осідлали коня-винохода і поїхали собі.* ЗОЮР. II. 50.

Виноша́ти, ша́ю, єш, *гл.*=**Вино́сити.** *А свекорко похожає, нагаечку виношає.* Грин. III. 307.

Вино́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́носити, шу, сиш,** *гл.* 1) Выносить, повыносить. *Носить та й носить, та насилу виносила.* Рудч. Ск. І. 37. *Який батько, такий син,—ви́носили з діжки сир.* Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) Изнашивать, износить.

Вино́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **ви́носитися, шуся, сишся,** *гл.* 1) Пронашиваться, проноситься. 2) Изнашиваться, износиться.

Винува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Обвинять, винить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать.* Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не виную, одного Петра, він зробив мені цю шкоду.* Канев. у.

Винува́тися, нуюся, єшся, *гл.* Обвиняться. Шух. І. 189.

Винужа́ти, жа́ю, єш, *гл.* Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч—одно за книжками сидите..* Лебед. у.

Винури́тися, ряюся, єшся, *гл.* Выходить наружу, показываться, выступать. *Та вона* (річка Оріль) *так: то тече під кукотиною* (така рослина), *то знов винуряється і блищить проти сонця.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньма́ти, маю, єш, *гл.*=**Виймати.** Аф. 335.

Ви́нюхати. См. **Винюхувати.**

Виню́хувати, хую, єш, сов. в. **ви́нюхати, хаю, єш,** *гл.* 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхала.* О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Ви́нянчити, чу, чиш, *гл.* Выняньчить.

Ви́нянчитися, чуся, чишся, *гл.* Выняньчиться.

Ви́няти, ся. См. **Виймати, ся.**

Винятко́вий, а, е. Исключительный. Желех.

Ви́няток, тку, *м.* Исключеніе. Желех.

Ви́орати, ся. См. **Вио́рювати, ся.**

Вио́рювати, рюю, єш, сов. в. **ви́орати, рю, реш,** *гл.* 1) Вспахивать, вспахать. *Виорала дівчинонька мислоньками поле.* Мет. 274. 2) Находить, найти въ землѣ при пахаіи. *Не чув, щоб хто росказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. І. 165.

Вио́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́оратися, рюся, решся,** *гл.* Находиться, найтись въ землѣ при пахаіи. *Виорюються барз із землі хрущі.* Вх. Уг. 230.

Випада́ти, да́ю, єш, сов. в. **ви́пасти, ду, деш,** *гл.* 1) Выпадать, выпасть. *Аж очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр з калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238. *Випав сак і тому бідному.* Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало мені якось бути у його в хаті. Така мені доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. III. 47). *О. Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75. **Випада́є.** а) Случается, приходится. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки нічку спить,—все випада таки Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). **Не ви-**

падáє. Не слѣдуетъ, не приходится, неприлично. Рудч. Ск. І. 124. *Мені не випадає-злак казать.* Волын. г. б) Значитъ, слѣдовательно, выходитъ. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна.* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід,— ти, випада, розумний.* Грин. II. 276.

Випадкóвий, а, е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якось несамохіть виявляється.* Г. Барв. 378.

Ви́падок, дку, *м.* Случай. **Пішлó на ви́падок.** Пошло на бѣду. Ном. № 1768. **Ви́падком ви́пасти.** а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц. б) Пойти прахомъ. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші (дурно), так випадком і випадуть.* Ном. № 13477. **Ви́падком.** Случайно.

Ви́палити. См. **Випалювати.**

Випáлювання, ня, *с.* Выжиганіе.

Випáлювати, люю, еш, сов. в. **ви́палити, лю, лиш,** *гл.* 1) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. I. 94. 2) Стрѣлять, выстрѣлить, выпалить, дать залпъ. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М. Пр. 131.

Випаля́ти, ляю, еш, *гл.*=**Випалювати.**

Ви́парити, ся. См. **Випарювати, ся.**

Випарóвувати, вую, еш, *гл.* Испаряться. *Вода у болоті раз-у-раз випаровує.* Депо.

Ви́парубок, бка, *м.* Подростокъ. Мнж. 177.

Випáрювати, рюю, еш, сов. в. **ви́парити, рю, риш,** *гл.* 1) Выпаривать, выпарить. 2) Только сов в. Высѣчь. *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випáрюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́паритися, рюся, ришся,** *гл.* Выпариваться, выпариться.

Ви́пас, су, *м.* Пастбище, подножный кормъ. *Випаси добрі.*

Випасáти, сáю, еш, сов. в. **ви́пасти, су, сеш,** *гл.* 1) Выпасать, выпасти. 2) Пасть, напасть. *Пішли вівці в полонинку писаною колією: а хто вас йметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пасти, сами випасати.* Лукаш. 145.

Ви́паскудити, джу, диш, *гл.* Изгадить, загадить.

Ви́паскудитися, джуся, дишся, *гл.* Изгадиться, загадиться.

Ви́пасти. См. **Випадати** и **випасати.**

Випáсувати, сую, еш, *гл.*=**Випасати.** *Лемішка випасував товар на стернах до різниць.* Левиц. І. 289.

Ви́патрати, раю, еш, *гл.* Испачкать.

Ви́пахатися, хаюся, ешся, *гл.* Выдыхаться, очиститься отъ запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Ви́пекти, ся. См. **Випікати, ся.**

Ви́полешити, шу, шиш, *гл.* Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230.

Випереджáти, джáю, еш, сов. в. **ви́передити, джу, диш,** *гл.* Опережать, опередить, обгонять, обогнать. *Ну, тепер,— каже чорт,— хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 68.

Ви́перти, ся. См. **Випірати, ся.**

Ви́пестити, щу, стиш, *гл.* Взлелѣять, выхолить. *Випестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. I. 35.

Ви́пестувати, тую, еш, *гл.*=**Випестити.** К. ЧР. 218.

Ви́печатати, таю, еш, *гл.* Отпечать.

Випивáти, вáю, еш, сов. в. **ви́пити, п'ю, еш,** *гл.* 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе—море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235. **Він ви́пивши, він трóхи ви́пивши.** Онъ подъ хмелькомъ. **Ви́пити пóвну, не малу́,** т. е. **ви́пити пóвну чáрку гóря, ли́ха.** Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе.... Не даром його жінка така замліла та занепала. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир. Пов. II. 53. 2) Выѣдать, выѣсть. *Жук хліб випиває.* Констаитиногр. у.—**óчі.** Выклевывать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. I. 109.

Ви́пиляти. См. **Випилювати.**

Випи́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́пиляти, ляю, еш,** *гл.* Выпиливать, выпилить.

Випинáти, нáю, еш, сов. в. **ви́пнути** и **ви́п'ясти, пну, неш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить впередъ, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки.... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі—неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випинáтися, нáюся, ешся, сов. в. **ви́пнутися** и **ви́п'ястися, пнуся, нешся,** *гл.* 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться впередъ. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. I. 172.

Ви́пис, су, *м.* 1) Выпись, выписка, извлеченіе изъ рукописи. 2) Написаніе. 3) Исключеніе изъ списка.

Ви́писати, ся. См **Виписувати, ся.**

Випи́сувати, су́ю, еш, сов. в. **ви́писати, шу, шеш**, *гл.* 1) Выписывать, выписать. *Випиши мені з книги оцю пісню.* 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на четвертці оці слова.... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і вкинь у воду.* Это называется *випи́сувати пропа́сницю.* Грин. I. 255, 256. 3) Исключать, исключить изъ списковъ. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами—деревянный предметъ, посуду и пр. при помощи красокъ, нарѣзокъ и пр. Шух. I. 251, 262, 294. 5) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Вже мені виписана по-над лугом дорога.* Нп.

Випи́суватися, суюся, ешся, сов. в. **ви́писатися, шуся, шешся**, *гл.* Выписываться, выписаться, уходить, уйти изъ общества. *Адже ти не виписувався із запорожців?* Шевч. 301.

Ви́пит, ту, *м.* Разспросъ, допросъ, вывѣдываніе.

Ви́питати, ся. См. **Випитувати, ся.**

Ви́пити. См. **Випивати.**

Ви́питок, тку, *м.* Въ выраж.: **під ви́питком**—подъ хмелькомъ. *Семен під випитком і росказав, як вони крали яблука у панськім саду.* Волч. у. (Лобод.).

Випи́тування, ня; *с.* Разспросы, развѣдываніе, вывѣдываніе.

Випи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́питати, таю, еш**, *гл.* Вывѣдывать, вывѣдать разспросами, допрашивать, разспрашивать, разспросить. *Все роспитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Випи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́питатися, таюся, ешся**, *гл.* Разспрашивать, разспросить. *Сидить хлопець коло дівки та й ся випитує.* Гол. I. 252.

Випиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́пхати, хаю, еш** и **ви́пхнути, ну, неш**, *гл.* Выталкивать, вытолкнуть, вытѣснять, вытѣснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. I. 411. *Вона тебе випихав* (заміж за удівця) *на трох дітей, аби не за менс.* Г. Барв. 233. *Випхнули батька з хати.* Левиц.

Випи́хач, ча, *м.* Выталкивающій, изгоняющій. Старику говорили о его дѣтяхъ: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а сами зостануться.* Черниг. г.

Ви́підпідьомкатися, каюся, ешся, *гл.* О перепелкѣ: научиться хорошо кричать. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукіпком випідпідьомкалась.* Грин. I. 238.

Випіка́ння, ня, *с.* Выжиганіе.—**очей.** Укоры. *Лучче в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та невгіддя, та звяга. та випікання очей.* Г. Барв. 441.

Випіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́пекти, чу, чеш**, *гл.* 1) Выпекать, выпечь. *Хліб випечений як сонце.* Ном. № 10103. 2) Выжигать, выжечь. *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випіка́ти о́чі.** Переносно: колоть глаза. Левиц. I. 368.

Випіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́пектися, чуся, чешся**, *гл.* 1) Выпекаться, выпечься. *І хліб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп. 2) Выжигаться, выжечься.

Випіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́перти, пру, преш**, *гл.* 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то й випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытѣснять, вытѣснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. I. 172. *Я думав, що з його й душу випре сю ніч.* Міусск. окр.

Випіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́пертися, пруся, прешся**, *гл.* Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходить, выйти, вылѣзть. *Як посадили їх у рештанську,—вони випіралися з неї сами й вікно видрали.* Новомоск. у. **Чи вонб вже ви́перлося з півдня?** Перешло ли уже за полдень? Харьк. г.

Ви́пірнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть. *Випірнув з води.* Харьк. у.

Ви́плавати, ваю, еш, *гл.* Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплавае.* Ном. стр. 293, № 98.

Ви́плакати, чу, чеш, *гл.* Выплакать. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу сльозами.* Шевч. 96.

Ви́плакатися, чуся, чешся, *гл.* Выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Ви́плат, ту, *м.* Уплата, выплата. *На виплат гроші роскладати.* О. 1862. VII. 88.

Ви́платити, ся. См. **Виплачувати, ся.**

Випла́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́платити, чу, тиш**, *гл.* Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тіль-*

ки й думають, як би їм гроші виплатили. МВ. (О. 1862. III. 36).

Випла́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́платитися, чуся, тишся,** гл. Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долгъ. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в могоду й виплатиться.* ЗОЮР. I. 285.

Ви́плекати, каю, еш, гл. Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і виплекай таку другу дочку.* Нп.

Ви́плескати. См. **Виплі́скувати.**

Ви́плеснути. См. **Виплі́скувати.**

Ви́плести. См. **Виплітати**

Ви́плив, ву, м. 1) Истеченіе, изліяніе. 2) Истокъ. Желех.

Виплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́пливти** и **ви́плисти, пливу, веш,** гл. Выплывать, выплыть. *Випливає з води мати.* Шевч. 24. *Випливає щука.* Рудч. Ск. II. 105. *Виплив човен з очерету. Із за лісу, з-за туману місяць випливає.* Шевч. 150.

Ви́плигнути, гну, неш, гл. Выпрыгнуть.

Ви́плигом, нар. Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш.* Харьк. г.

Ви́плинути, ну, неш, гл.=**Виплисти.** *Кому щастя, той і на києві виплине.* Ном. № 1666.

Ви́плисти. См. **Випливати.**

Ви́пліндрувати, рую, еш, гл. Истребить, уничтожить. *Стілько було берестків, а тепер ні годного нема—усі виплі́ндровано.* Лубен. у.

Виплі́скувати, кую, еш, сов. в. **ви́плескати, каю, еш,** одн. в. **ви́плеснути, ну, неш,** гл. 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не виплі́скуй води по дурному! Хто випив?... Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла.* Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю, приказуючи: Оттак наші вибрикуйте.* Г. Барв. 39. 2). Только сов. и несов. в. О хлѣбѣ: дѣлать, сдѣлать изъ тѣста коврижку хлѣба, перебрасывая ее въ рукахъ и хлопая по тѣсту ладонью. *Перш виплещи добре хліб, и тоді вже і в піч сажай.*

Виплі́скуватися, куюся, ешся, сов. в. **ви́плескатися, каюся, ешся,** одн. в. **ви́плеснутися, нуся, нешся,** гл. Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов виплі́скувалася.* Мир. Пов. II. 86.

Випліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́плести, плету, теш,** гл. 1) Выплетать, выплесть, сплетать, сплесть; связывать, вязать, связать. *Виплів рукавиці.* 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Ви́плітка, ки, ж. Косоплетка, ленточка изъ косы. О. 1861. XI. Св. 27. Гол. Од. 50. *Твої коси росплітав,—де твої виплітки подівав?* Лукаш. 154.

Виплі́тувати, тую, еш, гл.=**Виплітати.** *Вона виплітувала скатерть на стіл.* Левиц. I. 139.

Випло́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́плодити, джу, диш,** гл. Плодить, выводить, вывести; рожать, родить, породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити.* Грин. III. 695.

Випло́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́плодитися, джуся, дишся,** гл. Плодиться, выводиться, вывестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине.* Посл.

Ви́плодок, дка, м. Порожденіе.

Ви́плутати, ся. См. **Виплутувати, ся.**

Виплу́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́плутати, таю, еш,** гл. Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплу́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́плутатися, таюся, ешся,** гл. Выпутываться, выпутаться. *Ніяк з.... очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II. 69.

Випльо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́плювати, люю, еш** и **ви́плюнути, ну, неш,** гл. Выплевывать, выплюнуть. *Душі не виплювати.* Ном. № 8299. *Тоді чорт—нічого робить—взяв та й виплював росписку.* Рудч. Ск. II. 25.

Ви́плюндрувати, рую, еш, гл.=**Випліндрувати.** *А що він садка виплюндрував! то і Боже!* Лебед. у.

Ви́плюнути. См. **Випльовувати.**

Ви́плюснути, ну, неш, гл. Выплеснуть. Черниг. у.

Ви́пнути, ся. См. **Випинати, ся.**

Виповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **ви́повзти, зу, зеш,** гл. Выползать, выползти.

Виповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́повісти, вім, віси,** гл. Выражать, выразить, высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд—по своєму.* О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи повчитись хоч би тієї мови.... котрою навкруги нас миллїони*

наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають. О. 1861. XI. 105.

Виповіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **ви́повістися, вімся, вісися,** *гл.* Отговариваться, отговориться.

Ви́повнити, ся. См. **Виповняти, ся.**

Випо́внювати, нюю, еш, *гл.*=**Виповняти.** *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **ви́повнити, ню, ниш,** *гл.* 1) Переполнять, переполнить, наполнять, наполнить. *Не виповнити Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН. 193. 2) Исполнять, исполнить, выполнять, выполнить.

Виповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́повнитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Наполняться, наполниться, сдѣлаться полнымъ. *Каеш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняться.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) О лунѣ: дѣлаться полной. *Тоді* (молодикові) *виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

Ви́повчитися, чуся, чишся, *гл.* Исполниться. Шух. I. 43.

Випого́джуватися, джується, сов. в. **ви́погодитися, диться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться, наступать, наступить хорошей погодѣ.

Ви́позивати, ваю, еш, *гл.* Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Зміев. у. *Тілки два карбованці й випозивав за бика.* Канев. у.

Ви́позичити, чу, чиш, *гл.* 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать въ займы.

Ви́позіхатися, хаюся, ешся, *гл.* Назѣваться вдоволь. *Зараз схопивсь, випозіхавсь, вичухався, помолився Богу.* Кв. II. 51.

Виполі́скувати, кую, еш, сов. в. **ви́полоскати, щу, щеш,** *гл.* 1) Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шинок.* Стор II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно* (чорт) *спуститься, вхватить землі в пащеку і с тею землею наверх. А море глибоке, поки.... вирине він з моря, то вода вже геть виполоскала землю з рота.* Драг. 15.

Ви́полонити, ню, ниш, *гл.* 1) Взять всѣхъ въ плѣнъ. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.

Ви́полоскати. См. **Виполіскувати.**

Ви́полоски, ків, *м. мн.* Грязная вода отъ мытья, помои.

Ви́полоти. См. **Виполювати.**

Ви́полоч, чі, *ж.* Неглубокая водомоина. Липовец. у.; лужа, Вх. Зн. 7; родъ неглубокаго рѣчнаго заливчика? Волч. у. *Є виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.

Ви́полювати, люю, еш, *гл.* Добыть на охотѣ. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск. II. 75.

Випо́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́полоти, лю, леш,** *гл.* Выпалывать, выполоть. *Заходивсь коло його проса.... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.

Випомина́ти, на́ю, еш, *гл.* Дѣлать наставленія, напоминанія. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. III. 524.

Ви́порожні, нів, *м. мн.* Въ выраж.: **ви́порожні ловити.** Воронъ ловить, зѣвать.

Ви́порожнити, ся. См. **Випорожняти, ся.**

Випорожня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **ви́порожнити, ню, ниш,** *гл.* Опорожнять, опорожнить. Кутки́ ви́порожнять. Заберуть все имущество изъ дому. Ном. № 10824.

Випорожня́тися, ня́юся, ешся, сов. в **ви́порожнитися, нюся, нишся,** *гл.* Опорожняться, опорожниться.

Ви́пороти. См. **Випорювати.**

Ви́порснути, ну, неш, *гл.* Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.

Ви́порток, тка, *м.* Выпоротокъ, мертворожденное животное. Вас. 198.

Випорха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Порошить. *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* Мет. 464.

Випо́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́пороти, рю, реш,** *гл.* 1) Выпарывать, выпороть, отпороть. *Із-під стоячого підошву випоре.* Ном. № 11064. 2) Только сов. в. Выпороть, высѣчь. *На всі боки випоров.* Ном. № 4020.

Ви́посажити, жу, жиш, *гл* Дать приданое. Левч. 31.

Ви́поступати, тую, еш, *гл* Пропоститься. *Три дні випостувсти.* К. Бай. 102.

Ви́почити, чину, неш, *гл.* Отдохнуть.

Ви́пра́ва, ви, *ж.* 1) Выпрямленіе; исправленіе. 2) Отправка; отправленіе. 3) Имущество, даваемое дочерямъ при выходѣ замужъ, состоящее изъ бѣлья, платья, по-

суды и иной домашней утвари. 4)—**шкýри.** Выдѣлка кожи. Ум. **Ви́правка.** *Оддасть шкурку за виправку.* Ном. № 10570.

Ви́правдати, ся. См. **Виправдувати, ся.**

Ви́правдитися. ся. См. **Виправдувати, ся.**

Випра́вдувати, дую, еш, сов. в. **ви́правдати, даю, еш** и **ви́правдити, джу, диш,** *гл.* Оправдывать, оправдать. Вх. Лем. 398.

Випра́вдуватися, дуюся, ешся, сов. в. **ви́правдатися, даюся. ешся** и **ви́правдитися, джуся, дишся,** *гл.* Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати.* Вх. Лем. 398. *Як не піймав його, то він там виправдиться.* Новомоск. у.

Ви́правити, ся. См. **Виправляти, ся.**

Виправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́правити, влю, виш,** *гл.* 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять. отправить, отсылать, отослать. *Я не даром його з дому виправляю од себе.* Рудч. Ск. I. 133. 4) Требовать обратно, получить по требованію обратно. *От півник узяв та й пішов виправлять жорен.* Рудч. Ск. I. 37. 5)—**дочкý.** При выходѣ дочери замужъ надѣлять бѣльемъ, платьемъ, посудой и иной домашней утварью. 6)—**шкýру.** Выдѣлывать, выдѣлать кожу. Шух. I. 254.

Виправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́правитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Выпрямляться, выпрямиться. (Гиляка) *виправилась, та лусь пана по пиці.* Грин. II. 198. 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, почепив усе на кілочку, щоб виправилось.* Г. Барв. 165. 3) Оправдываться, оправдаться. Мир. ХРВ. 400. *Виправляється, що цього не було.* Екатериносл. у. *Не по правді робить, та ще й виправляється.* Ном. № 176. 4) Отправляться, отправиться.

Ви́прасувати, сую, еш, *гл.* Выгладить.

Ви́прати, перу, реш, *гл.* Вымыть (о бѣльѣ). *Та виперу чумакові штани та сорочку.* Рудч. Чп. 43.

Ви́працювати, цюю, еш, *гл.* Заработать тяжелымъ трудомъ.

Ви́прискати, каю, еш, *гл.* Выбрызгать.

Ви́прищити, щить, *гл. безл.* Покрыться прыщами.

Випріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́пріти, прію, еш,** *гл.* 1) Выпрѣвать, выпрѣть, выкипѣть (о пищѣ). 2) Выпрѣвать. выпрѣть, выгнивать. выгнить отъ сырости. Шух. I. 74.

Випробо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́пробувати, бую, еш.** *гл.* Испытывать. испытать. (Бог) *випробовує святого.* К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде вийдуть.* О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували.* Г. Барв. 163.

Випроваджа́ти, джа́ю, еш и **випрова́джувати, джую, еш,** сов. в. **ви́провадити, джу, диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить. *Тую бабину дочку випровадив свиней напувать.* ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю.* Гол. I. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила.* Мет. 115.

Випровожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Випроваджати.** *Випровожала вдова свого сина, ту єдиную дитину.* Шевч. 362.

Ви́продати. См. **Випродувати.**

Випро́дувати, дую, еш, сов. в. **ви́продати, дам, даси,** *гл.* Распродавать, распродать.

Ви́просити, ся. См. **Випрóшувати, ся**

Ви́простати, ся, См. **Виростувати ся.**

Випро́стувати, тую, еш, сов. в. **ви́простати, таю, еш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки ви́простати.** Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки* (півень) *випростав.* Сим. 216.

Випро́стуватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́простатися, таюся, ешся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625 стр. 288. *А сам аж стелю підпірає. випроставсь.* МВ. I. 110.

Ви́прохати, ся. См. **Випрохувати, ся.**

Випро́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́прохати, хаю, еш,** *гл.*=**Випрошувати, випросити.** *Лемішиха обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. I. 346.

Випро́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **ви́прохатися, хаюся, ешся,** *гл.*=**Випрошуватися, випроситися.**

Випро́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́просити, шу, сиш,** *гл.* Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **ви́проситися, шуся, сишся,** *гл.* Выпрашиваться, выпроситься.

Випру́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́-**

прудити, джу, диш, *гл.* Изговять, изгнать, выискивать, выискать (о насѣкомыхъ-паразитахъ). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Ви́пручати, ся. См. **Випручувати, ся.**

Випру́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́пручати, чаю, еш,** *гл.* Освобождать, освободить, вырвать (руку). *Випручало рученята.* Шевч. 101. Вытаскивать, вытащить (изъ плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на його.... Чіпка подався назад до .ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́пручатися, чаюся, ешся,** *гл.* Освобождаться, освободиться, вырываться, вырваться (изъ рукъ, лапъ кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене ніс.* Стор. МПр. 48.

Випряга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́прягти, жу, жеш,** *гл.* Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захтілося—запрягайте! відхтілося—випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучче випрягати.* Ном. № 7305.

Випряга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́прягтися, жуся, жешся,** *гл.* Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. *Се як віл у ярмі: коли не випряжеш,—не випряжеться.* Ном. № 10013.

Випряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́прясти, пряду, деш,** *гл.* Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжни́й, а́, е́. Выпряженный? Встрѣчено только въ пѣснѣ, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні вороної, коні випряжнії.* АД. І. 144.

Ви́прямити, ся. См. **Випрямля́ти, ся.**

Випрямля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́прямити, млю, миш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить.

Випрямля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́прямитися, млюся, мишся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216.

Ви́прясти. См. **Випрядати.**

Ви́пратати, таю, еш, *гл.* Прибрать, убрать.

Ви́псякувати, кую, еш, *гл.* Выругать какъ пса, сильно выругать.

Випурна́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́пурнути, ну, неш,** *гл.* Выныривать, вынырнуть. *Випурнала риба дуже велика.* Лебед. у. *Випурнув норець* (з моря). Чуб. II. 18.

Ви́пурхнути, ну, неш, *гл.* Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце.* ЗОЮР. II. 34. *Іде було й скаже: „Тіточко-голубочко! я піду до дівчат“, або там куди: а тепер уже випурхне з хати, не питаючи мене.* МВ. II. 20.

Випуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́пустити, щу, стиш,** *гл.* 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. *Суд не заклика, та й не випуска.* Ном. № 7372. *То буду я до темниці прихождати, темницю відмикати, вас всіх, бідних невольників, на волю випускати.* АД. І. 232. *Так не випустять, не почастувавши.* Г. Барв. 186. 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило.* Мнж. 35. *Стьонжку з сорочки червону випустить.* Г. Барв. 103.

Ви́пуст, ту, *м.* Мѣсто возлѣ села, куда выпускаютъ скотъ. *У самбурців великий випуст, а у нас ніде скотині попастись, як не на толоці.* Черниг. г.

Ви́пустити. См. **Випускати.**

Ви́пустіти, тію, еш, *гл.* 1) Опустѣть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обѣднѣть. Вх. Лем. 398.

Ви́пустом, *нар.* О пасущемся скотѣ: безъ пастуха, свободно вездѣ (пастись). *А пастуха коло них нема—такечки ходять, випустом.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́пханець, нця, *м.* Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Ви́пхати и ви́пхнути. См. **Випихати.**

Ви́пшоно, на, *с.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе пшена, въ слѣд. разсказѣ: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьома́ перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на ви́пшоно, на сіль і на висіль.... Та дав іще кобилу—таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить.* Ном. № 14321.

Ви́п'ясти, ся. См. **Випинати, ся.**

Вир, ру, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий.* Гол. Ум. **Вирóчок.**

Ви́раз, зу, *м.* Выраженіе словесное. Чуб. VI. 219. *Почала.... солодкими виразами любови промовляти.* Левиц. І. 341. Выраженіе лица. *Вираз на лиці понуроурочистий.* **К.** МБ. **XII.** 269.

Ви́разка, ки, *ж.* Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Вира́зний, а́, е́. Выразительный, ясный, внятный. *Картав за них царів виразними словами.* К. Псалт. 240.

Ви́ра́зність, ности, *ж.* Выразительность, ясность, внятность. Желех.

Ви́ра́вно, *нар.* Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Виразно промовила.* Стор. МПр. 84. *Чути було дуже виразно, як горілка булькала.* Левиц. І. 144.

Ви́разок, вку, *м.*=**Виразка.** *У мене виразок зробився на нозі—неначе рана.* Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок.* Константиногр. у.

Ви́рай, раю, *м.*=**Вирій.** Маркев. 18.

Ви́ралити, лю, лиш, *гл.* Пройти поле раломъ.

Вирато́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ратувати, тую, еш,** *гл.*=**Вирятовувати, вирятувати.** *Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала.* Рудч. Ск. II. 19.

Вирахо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́рахувати, хую, еш,** *гл.* Вычислять, вычислить.

Ви́рачкувати, кую, еш, *гл.* Излазить на четвереньках. *Як упущу починок, і нема нікого—поки то намамраю! Иноді всю хату вирачкую.* Свм. 236.

Ви́рачкуватися, куюся, ешся, *гл.* Вылѣзть на четверенькахъ, вообще выбраться съ трудомъ на гору (о человѣкѣ, лошадяхъ). (Залюбовск.).

Ви́рва, ви, *ж.* Взятка, поборъ, всякій несправедливый или лишній поборъ, напр. при денежной платѣ еще добавочный отработокъ. *Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета.* Борз. у. *За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною,—то се вже гній буде вирва.* Лубен. у. *Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась.* О. 1862. IX. 114. *То Шеверенко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинувся із хати, молодую, як ведеться, Талю продавати.... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29. *Три вирви в шию і міх кулаччя.* Ном. № 4761. **У три ви́рви.** Въ шею. *І самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. І. 16.

Вирва́ння, ня, *с.* Вырываніе. Чуб. І. 85.

Ви́рвати, ся. См. **Виривати, ся.**

Ви́рвихвіст, хвоста, *м.* Топкое болото на дорогѣ.

Вирга́н, ну, *м.* Органъ. *В розмовах на вирган мов грала.* Мкр. Г. 17.

Вирезу́б, ба, *м.* Рыба. Ciprinus dentix.

Ви́ректи, ся. См. **Вирікати, ся.**

Ви́рецептувати, тую, еш, *гл.* Разсказать, какъ по рецепту, точь въ точь. *Так йому* (на екзамені вчителеві) *вирецептував, аж спасибі сказав.* Св. Л. 225.

Ви́рвчи, чу, чеш, *гл.*=**Виректи.** Вх. Лем. 398.

І. **Вирива́ти, ва́ю, еш,** сов. в. **ви́рвати, рву, веш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201. *Виривав кущі з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів вирвати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пущу на воду.* Нп.

II. **Вирива́ти, ва́ю, еш.** сов. в. **ви́рити, рию, еш,** *гл.* Вырывать, вырыть. *Зайчик узяв та й вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. І. 29.

Вирива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́рватися, рвуся, вешся,** *гл.* 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не вирвавсь.* Рудч. Ск. І. 8. 2) Рваться впередъ, выступать, выступить впередъ. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди.... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. І. 202. Также: выскакивать, выскочить впередъ, внезапно появляться, появиться. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. № 3153. *Десь вирвалась дівчинонька.* Нп.

Виригання, ня, *с.* Изрыганіе.

Вирига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́ригати, гаю, еш,** одн. в. **ви́ригнути, гну, неш,** *гл.* Изрыгать, изрыгнуть. Мнж. 39.

Ври́кувати, кую, еш, *гл.* О быкѣ, коровѣ: ревѣть. *Іде бичок у плаїчок, так вирикуючи.* Шух. І. 201.

Вирина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́ринути, ну, неш,** *гл.* Выныривать, вынырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вирнеш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринає і утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (объ источникѣ). *Ой у городі криниченька одна, да виринає холодная вода.* Мет. 147.

Ви́рипати, паю, еш, *гл.* Выхолодить

(комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Ви́рискатися, каюся, єшся, *гл.* Найтись, отыскаться. *Десь вирискався.... миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *І вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Ви́рити. См. II. **Вирива́ти.**

Вири́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кружиться водѣ или какому либо предмету въ водѣ вокругъ центра, въ водоворотѣ. Мнж. 179.

Ви́рихтувати, тую, єш, *гл.* Направить, навести, нацѣлить.

Ви́ріб, робу, *м.* 1) Издѣліе. Желех. 2) Свободное отъ работы время. Употр. въ выраженіи: **ви́робу нема́.** Постоянная работа, нѣтъ свободнаго времени. Мнж. 165. *Німці гарно платять наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у.

Вирі́внювати, нюю, єш, сов. в. **ви́рівняти, няю, єш,** *гл.* Выравнивать, выровнять.

Вирі́внюватися, нююся, єшся, сов. в. **ви́рівнятися, няюся, єшся,** *гл,* Выравниваться, выравняться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. I. 255.

Ви́рід, роду, *м.* Выродокъ, уродъ. *Нема роду без вироду.* Ном. № 9342.

Ви́рідний, а, е. Выродившійся. Желех.

Ви́ріжок, жку, *м.* 1) Часть чего-либо, выдающаяся угломъ. 2) Конецъ поселка. *А що то за хижка там на виріжку?* Мет.

Ви́різати, ся См. **Вирі́зувати, ся.**

Ви́різка, ки, *ж.* 1) Вырѣзка. 2) *мн.* **Ви́різки.** Вырѣзаніе вытканнаго полотна изъ ткацкаго станка, производимое въ присутствіи приглашеннаго для этого хозяина (хозяйки) полотна, приносящаго при этомъ ткачу угощеніе—выпивку и хлѣбъ, или только хлѣбъ. МУЕ. III. 22.

Ви́різнити, ся. См. **Вирізня́ти, ся.**

Вирізня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **ви́різнити, ню, ниш,** *гл.* Отличать, отличить отъ другихъ.

Вирізня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **ви́різнитися, нюся, нишся,** *гл.* Отличаться, отличиться, разниться отъ другихъ.

Вирі́зування, ня, *с.* 1) Вырѣзываніе. 2) Особый способъ ажурнаго вышиванія. *Шити вирізування.* Вас. 193. 3) Украшеніе деревянныхъ предметовъ вырѣзываніемъ орнаментовъ. Шух. I. 306

Вирі́зувати, зую, єш, сов. в. **ви́різати, жу, жеш,** *гл.* 1) Вырѣзывать, вырѣзать. *Вирізав з тії дошки клинчик. Біжить свинка, вирізана спинка.* Ном. стр. 302, № 432. 2) Срѣзывать, срѣзать. *Вирізав три різки з берізки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу виріже.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерѣзать всѣхъ. *Геть виріжем вражих ляхів, геть, що до одного.* Нп.

Вирі́зуватися, вуюся, єшся, сов. в. **ви́різатися, жуся, жешся,** *гл.* О мѣсяцѣ: выходить, выйти изъ-за чего-либо. *Місяць із-за левади вирізався.* К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмари вирізався — виплив.* Г. Барв. 467.

Ви́рій, рію, *м.* Теплыя страны, куда птицы улетаютъ на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злітаються на зімівлю.* Стор. МПр. 167. *Зажурилась перепілочка: бідна моя головочка, що я рано із вирію вилетіла.* Мет. 211.

Вирікáти, кáю, єш, сов. в. **ви́ректи, речу, чеш,** *гл.* Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав—громада вирекла.* Ном. № 10744. *Чи оддаси за мене Настусю? А Губрій.... вирік: „Віддам“.* Г. Барв. 461.

Вирікáтися, кáюся, єшся, сов. в. **ви́ректися, чуся, чешся,** *гл.*— **кого́.** Отрекаться, отречься, отказываться, отказаться отъ кого. *Ой вирікся і отець, виреклася й мати.* Рудч. Чп. 180.

Ви́ріст, росту, *м.* 1) Выростаніе. **До ви́росту.** Пока выростетъ. *Як до виросту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий.* Валк. у. *До виросту нехай живе у вас дівчина.* Волч. у. **Су́кня на ви́ріст.** Просторное, длинное платье. 2) Ростъ. МВ. II. 15. *На виріст не високий.* Ном. № 8615.

Вирлáтий, а, е. О глазахъ: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, товстобровах.* К. ЦН. 187.

Вирлáч, чá, *м.* Пучеглазый человѣкъ.

Ви́рло, ла, *с.* 1) Дышло коннаго привода. 2) Длинный рычагъ, которымъ поворачиваютъ вѣтряныя мельницы. Рк. Левиц. 3) Ямка? *Комін і грубка—се були чорні вирла в печищі.* Г. Барв. 20. 4) **мн. Ви́рла.** Глаза на выкатѣ.

Вирлоо́кий, а, е. Пучеглазый.

Ви́рнути. См. **Вирина́ти.**

Ви́робити, ся. См. **Виробля́ти, ся.**

Ви́робка, ки, *ж.*=**Ви́ріб 1.** *Золоті й срібні виробки.* Мир. ХРВ. 68.

Виробління, ня, *с.* См. **Виробляння.** Шух. I. 216.

Виро́блювати, люю, еш, *гл.* = **Виробляти.** О. 1861. IX. 179.

Виробля́ння, ня, *с.*, у гуцул. **виро́бління.** 1) Выдѣлка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260. 3) Зарабатываніе. 4) Продѣлываніе.

Виробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́робити**, блю, биш, *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, дѣлать. *У Батурині сірі сукна виробляють.* Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. Ш. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отдѣлать. *Ми не виробили собі під византийщиною культури, рівноважної з римською.* К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю.* О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим і не посилаю.* Шевч. (О. 1861. X. 12). У гуцуловъ-гончаровъ **виробля́ти** гли́ну— мѣшать руками, окончательно ее размягчая и дѣлая готовой для работы. Шух. I 260. 3) Срабатывать, сработать извѣстное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе.* Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш.* Мир. ХРВ. 51. 4)—**си́лу.** Истрачивать, истратить на работѣ силу. *Ой щоб тобі, господине, хоріти, боліти: виробив я свою силу та ни твої діти.* Грин. Ш. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений.* Зміев. у. О землѣ: истощать, истощить частыми посѣвами. *Виробили так землю, що вже нічого не родить.* 6) Прорабатывать, проработать извѣстное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш,— не навчу.* Мнж. 72. 7) Выдѣлывать, продѣлывать, продѣлать. *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Виробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́робитися**, блюся, бишся, *гл.* 1) Выдѣлываться, выдѣлаться. 2) Вырабатываться, выработаться; обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обезсилѣть отъ работы. *Виробився чоловік.* Зміев. у.

Вироб'які́, кі́в, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей. Шух. I. 120.

Ви́родитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Выродиться. 2) Истощиться (о землѣ).

Ви́родок, дка, *м.* Выродокъ. См. **Вирід.** *Мав уродиться чоловік, та вилупивсь виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Ви́ровуміти, мію, еш, *гл.* Понять. Желех.

Ви́ровумітися, міюся, ешся, *гл.* Сдѣлаться понятнымъ, быть понятымъ. *Той те скаже, другий друге, третій третє, а од того вирозуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I. 65.

Ви́роїтися. См. **Вироюватися.**

Ви́рок, ку, *м.* Приговоръ (суда), рѣшеніе, опредѣленіе. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Іов. 29.

Вироста́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́рости**, сту, теш, *гл.* Выростать, вырости. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Ви́росток, тка, *м.* Подростокъ. *У мене діти ще не великі: так, виростки собі.* Екатериносл. у. (Залюбоск.). Ум. **Ви́росточок.** *Такий хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вироща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **ви́ростити**, щу, стиш, *гл.* Выращивать, выростить. *Дощі.... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив.... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Виро́юватися, ро́ююся, ешся, сов. в. **ви́роїтися**, роюся, їшся, *гл.* 1) Отроиться (о пчелахъ), вылетать, вылетѣть роемъ. *Рій вироївся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпать, высыпать, выходить, выйти толпой (о людяхъ). *Люде вироїлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91). *Люде за їми купами вироювалися.* МВ. (О. 1862. I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й вироїлась приказка.* Стор. I. 8 4) *безл.* Вообразиться. *Тільки що задрімав, таке вироїлось, що аж страшно стало.*

Вируба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́рубати**, баю, еш, *гл.* 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубывать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Ляхом вируба́ти.** Говорить по-польски, (объ украинцѣ). *Ой п'є Сава і гуляє, ляхом вирубає.* Нп.

Виру́бувати, бую, еш, *гл.*=**Вируба́ти.**

Виругу́вати, вую, еш, сов. в. **ви́ругувати**, гую, еш, *гл.* Изгонять, изгнать кого изъ его владѣній.

Виручати, ча́ю, еш, сов. в. **ви́ручити**, чу, чиш, *гл.* Выручать, выручить, освобождать, освободить, спасать, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

Ви́рушити, шу, шиш, *гл.* Отправиться, двинуться. *Вирушу я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МБ. XII. 266.

Ви́рядити, ся. См. **Виряжа́ти, ся.**

Виря́дка, ки, *ж.* Снаряженіе въ дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Виряжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **ви́рядити, жу, диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить, отправлять, отправить. *В велику дороги вирядили.* Мет. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Царь виряжає військо на війну.*

Виряжа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **ви́рядитися, жуся, дишся,** *гл.* Отправляться, отправиться, снаряжаться, снарядиться. *Мисливі люди* (так) *примовляють, виряжаючись до поля.* Ном. № 14148.

Вирято́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́рятувати, тую, еш,** *гл.* Спасать, спасти, избавить отъ бѣды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, вирятуй з напасти.* К. Псал. 94. *А молодий Юрко та до бережечка, знайшов човна і веселечко, вирятував Марусю-серденько.* Мет. 129.

Ви́рятуватися, туюся, ешся, *гл.* Спастись, избавиться отъ бѣды, выйти изъ затрудненій. Рудч. Ск. II. 114.

Ви́рячити. См. **Виря́чувати.**

Вирячкува́тий, а, е. Пучеглазый; выпученный (о глазахъ). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкуваті.* О. 1862. VIII. 17.

Виря́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́рячити, чу, чиш,** *гл.*—о́чі. Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Ви́са, си, *ж.* Что-либо висящее. Находится въ загадкѣ о висящемъ плодѣ и свиньѣ: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном. стр. 294. Заг. № 120.

Виса́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́садити, джу, диш,** *гл.* 1) Высаживать, высадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив замкову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; поднявъ сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх* (із льоху). О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55. *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158.

Ви́садок, дка, *м.* Растеніе, оставленное на сѣмена. *Висадки пішли в кущі.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Виса́жувати, жую, еш, *гл.*=**Висаджувати.**

Ви́сапати. См. **Висапувати.**

Ви́сапатися, паюся, ешся, *гл.* Отдышаться.

Виса́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́сапати, паю, еш,** *гл.* Выпалывать, выполоть.

Ви́сварити, рю, риш, *гл.* Добыть съ бранью.

Ви́сваритися, рюся, ришся, *гл.* Перестать ссориться.

Ви́свататн. См. **Висва́тувати.**

Висва́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́свататн, таю, еш,** *гл.* Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

Ви́свиснути, ну, неш, *гл.* Свиснуть. *А і сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Ви́свистати. См. **Висви́стувати.**

Висви́стувати, тую, еш, сов. в. **ви́свистати, щу, стиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Насвистывать, свистать. *Раз-у-раз насвистував вівчарик.* Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, якої зна.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистомъ. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Висвища́ка, ки, *ж.* Шуточное названіе кнута (въ народномъ анекдотѣ). О. 1861. IX. 191.

Висвідча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Свидѣтельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає.* Макс.

Висвідче́ння, ня, *с.* Свидѣтельствованіе, засвидѣтельствованіе. Вх. Уг. 230.

Ви́світити, ся. См. **Висві́чувати, ся.**

Висві́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́світити, чу, тиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Свѣтить сильно. (Місяць) *висвічував на все небо.* Мир. Пов. I. 145. *Рано схопилося сонце, виграваючи та висвічуючи червоним світом.* Мир. ХРВ. 50. 2) Пояснять, объяснять, объяснить. 3) Въ картахъ: вскрывать, вскрыть козыря.

Висві́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Свѣтиться. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки.* Стор. МПр. 71.

Ви́свободити, джу, диш, *гл.* Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Ви́святити, ся. См. **Висвячувати, ся.**

Ви́свячення, ня, *с.* Посвященіе (въ духовный санъ). Желех.

Висвя́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́святити, чу, тиш,** *гл.*—**на попа́.** Посвящать, посвятить (въ духовный санъ).

Висвя́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́святитися, чуся, тишся,** *гл.* Посвящаться, посвятиться (въ духовный санъ). *Висвятився семинарист на попи.* О. 1862. I. 54.

Ви́селити, ся. См. **Виселяти, ся.**

Виселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́селити, лю, лиш,** *гл.* Выселять, выселить. *І з неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Виселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́селитися, люся, лишся,** *гл.* Выселяться, выселиться.

Ви́серка, ки, *ж.* Яблоня или груша, выросшая непосѣянной.

Виси́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́сидіти, джу, диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Два місяці висидів в карантину.* Стор. I. 175. 2) Высидѣть. *Сиділи три дні, та й висиділи злидні.* Ном. № 9859. 3) Только сов. в. Усидѣть.

Виси́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́сидітися, джуся, дишся,** *гл.* Насиживаться, насидѣться. *Нехай висидиться.*

Висила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **ви́слати, шлю, леш,** *гл.* Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотирі місяці на Україну вислав.* АД.

Ви́силити, ся. См. **Висиляти, ся.**

Висиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́силити, лю, лиш,** *гл.* 1) Обезсиливать, обезсилить, изнурять, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́силитися, люся, лишся,** *гл.* Изнуряться, изнуриться, истощаться, истощиться.

Виснна́тися, еться, сов. в. **ви́снитися, ниться,** *гл. безл.* Представляться, представиться во снѣ, присниться. *Мені вже з рік висинілось, що батько вмре.*

Ви́синити. См. **Висинювати.**

Ви́синовити, влю, виш, *гл.* Исключить изъ семьи, лишить наслѣдства. *Було в його два сини.... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко той не вмів шануваться, дак він його висиновив—прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Виси́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́синити, ню, ниш,** *гл.* 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синеніе.

Висина́, ні́, *ж.*=**Височиня.** Волч. у (Лободовск.).

Ви́сип, пу, *м.* Насыпь. *Турок наробив такі високі висипи, от як би хата.* Брацл. у.

Висипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́сипати, плю, пеш,** *гл.* 1) Высыпа́ть, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высыпать, появляться, появиться во множествѣ. *Висипали запорожці—лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насыпать, насыпать. *Та висип же, мила, високу могилу.* Мет. 98. 5) Усыпа́ть, усыпать.

Висипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **ви́сипатися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Высыпа́ться, вы́сыпаться. *Висипався Хміль із міха та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться, проростая (объ усахъ, бородѣ). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Ви́сипка, ки, *ж.* Сыпь. Желех.

Висипля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́спати, плю, пиш,** *гл.* 1) Спать, проспать извѣстное время. *День виспать, а ніч у карти програть.* О. 1861. X. 151. *Виспав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Пріобрѣсть что спаньемъ. *Виспав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висипля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́спатися, плюся, пишся,** *гл.* Высыпаться, выспаться. *Доки ти висиплятимешся ти вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і виспиться.* Ном. № 7201.

Висиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́ссати, ссу, ссеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиси яке зерно м'яке.* Волч. у.

Виси́ти, шу́, си́ш, *гл.* Поднимать въ вышину. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Висиха́ння, ня, *с.* Высыханіе. К. Псал. 69.

Висиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́схнути,** и **ви́сохти, хну, неш,** *гл.* Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203. *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Висіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́сіяти, сію, еш,** *гл.* 1) Расходовать, израсходовать на сѣяніе. *А бідний мужик і не*

висіяв тієї пшениці—стілько було, стілько й єсть Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висіває*. Голов. 2) Усѣвать, усѣять. 3) Просѣвать, просѣять.

Ви́сівки, вок, *ж. мн.* Отруби. *Дивиться, як собака на висівки*. Ном. № 3399.

Висівча́ний, а, е. Изъ отрубей сдѣланный.

Висіка́ка, ки, *м.* Дерзкій, нахалъ, выскочка. *Ого! провчу я висікаку!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіка́нка, ки, *ж.* Порка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали*. Ном. № 12529.

Висіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́сікти, січу, чеш**, *гл.* Вырубать, вырубить, высѣчь. *Ой як я схочу, терен висічу*. Нп. *Як зачав сікти мечем,—висік триста п'ятдесят чоловіка мечем*. Грин. Ш. 587.

Висіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́сіктися, січуся, чешся**, *гл.* Сѣчься, посѣчься. *Грива коневі геть висіклася*.

Ви́сіль, соли, *ж.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе соли. Ном. № 14321. См. **Випшоно**.

Вісімдеся́т, восьми́десяти, *числ.* Восемьдесятъ. *Мені вісімдесят год*. Рудч. Ск. I. 20.

Ви́сіпатися, паюся, ешся, *гл.*—**на ко́го**. Наброситься на кого съ крикомъ, бранью. Вх. Лем. 398.

Ви́сіти, шу, сиш, *гл.* Висѣть. *Сядь, нехай поли не висять*. Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий*. Рудч. Ск. II. 180.

Ви́сіяти. См. **Висівати**.

Виска́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́скочити, чу, чиш**, *гл.* 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод*. ЗОЮР. II. 30. 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськеє поле*. Рудч. Чп. 205.

Ви́скалити, ся. См. **Вискаляти, ся**.

Вискаля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́скалити, лю, лиш**, *гл.* Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака*. Ном. № 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля*. Ном. № 829.

Вискаля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́скалитися, люся, лишся**, *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться*. Ном. № 568.

Висквиря́тися, ря́юся, ешся, *гл.*= **Вискиря́тися**. *Сонечко висквирилось*. Мнж. 178.

Ви́скирити, ся. См. **Вискиряти, ся**.

Вискиря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́скирити, рю, риш**, *гл.*=**Вискаля́ти, ви́скалити**. *Так зуби й вискиря*. Грин. II. 93.

Вискиря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **ви́скиритися, рюся, ришся**, *гл.*=**Вискаля́тися, ви́скалитися**.

Ви́скіпати, паю, еш, *гл.* 1) Выковыривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка*. Г. Барв. 397.

Ви́скіпатися, паюся, ешся, *гл.* Проявиться, взяться. *І звідки се він вискіпався на наше безголов'я?*

Ви́скічка, ки, *ж.*=**Вілка**. Вх. Уг. 230.

Вискотня́, ні, *ж.* Визжаніе, визгъ.

Ви́скоцень, цня, *м.* Ленъ, головки котораго, созрѣвъ, лопаются сами и сѣмена выпадаютъ. Гол. Од. 37. См. **Скоцень**.

Ви́скочити. См. **Вискакувати**.

Ви́скребти. См. **Вискрібати**.

Вискри́пувати, пую, еш, *гл.* Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи*. Рудч. Чп. 193.

Вискріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́скребти, бу, беш**, *гл.* Выскребать, выскресть, выскабливать, выскоблить.

Ви́скрібки, бків, *м. мн.* Поскребки.

Вискрома́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́скромадити, джу, диш**, *гл.* Выскребать, выскресть. *А діжу, як спече хліба, то не вискромаде, не оббане*. Мнж. 99.

Вискуба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́скубти, бну, неш**, *гл.* Вырывать, вырвать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухопив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб*. Также о срываніи травы, листьевъ. *Нема паші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею*.

Вославля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Славить, прославлять. *Славу козацьку виславляли*. Лукаш.

Ви́слати. См. **Висила́ти**.

Ви́слебезувати, зую, еш, *гл.* 1) Прочесть по складамъ, съ трудомъ. 2) Разсказать, высказать все, ничего не опуская. *Вислебезував їм усе, як од мене таїлись*. К. XII. 30.

Ви́слизнути, ну, неш, *гл.* — **кому́ з рук**. Выскользнуть.

Ви́слий, а, е. Висячій. **Ви́сла колі́дка**. Висячій замокъ. Валковск. у.

Ви́слід, ду, *м.* Изслѣдованіе, результатъ изслѣдованія. Левч. 52.

Вислі́джування, ня, *ср.* Выслѣживаніе.

Вислі́джувати, джую, еш. сов. в. **ви́слідити, джу, диш,** *гл.* 1) Выслѣживать, выслѣдить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. І. 49. 2) Изслѣдовать. Уман. І. 304.

Ви́сліпати, паю, еш, *гл.* Увидѣть, замѣтить (о людяхъ съ слабымъ зрѣніемъ).

Ви́сліпити, плю, пиш, *гл.* Ослѣпить всѣхъ. *Іще не всіх чортів висліпили— підемо сліпить.* Ном. № 10346.

Ви́слобонити, ню, ниш, *гл.* Освободить.

Ви́слобонитися, нюся, нишся, *гл.* Освободиться.

Ви́словити, ся. См. **Висловлювати, ся.**

Висло́влювати, люю, еш и **висловля́ти, ля́ю, еш,** сов. в. **ви́словити, влю, виш,** *гл.* Выражать, выразить, говорить, сказать, разсказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Ви́словив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.

Ви́словок, вка, *м.* Выраженіе. Харьк. у. *Навіть висловок: „ad majoren Dei gloriam“ взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.

Висло́влюватися, влююся, єшся, сов. в. **ви́словитися, влюся, вишся,** *гл.* Выражаться, выразиться. *Змогли б висловитись по своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. III. 30).

Вислова́дий, а, е. О рогатомъ скотѣ: съ такой задней частью спины, которая опускается внизъ. Волч. у.

Ви́слуга, ги, *ж.* 1) Служба. *А до того іще спороли батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходить, у гетьмана вислуги ся просить: пусти мене, мій пане, додому.* Тол. І. 109. 3) Заслуженное, заработокъ за службу. Ум. **Ви́служенька.** *На тім коровою три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого Бога.* Рк. Макс.

Вислуго́вуватися, вуюся, єшся, *гл.* 1) Выслуживаться, отслуживать за что. 2) Прислуживать, прислужничать, угодничать.

Вислужени́на, ни, *ж.* 1)=**Вислуга 3.** 2) Эмеритура. Желех.

Ви́служенька, ки, *ж.* Ум. отъ **ви́слуга.**

Ви́служити, ся. См. **Вислужувати, ся.**

Вислу́жний, а, е. Услужливый, готовый къ услугамъ. Вх. Лем. 398.

Вислу́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́служити, жу, жиш,** *гл.* 1) Прослуживать, прослужить извѣстное время. *Дай мені, Боже, цей год вислужить.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год,—вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́служитися, жуся, жишся.** *гл.* 1) Выслуживаться, выслужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

Вислуха́ння, ня, *с.* Выслушиваніе.

Вислуха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́слухати, хаю, еш,** *гл.* 1) Выслушивать, выслушать. *Все вислухав, що до його тітка говорила.* Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Ви́слухач, ча, *м.* Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

Вислу́хувати, хую, еш, *гл.*=**Вислуха́ти.**

Вислю́га, ги, *м.* Повѣса. Мл. л. сб.

Ви́смажити, ся. См. **Висмажувати, ся.**

Висма́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́смажити, жу, жиш,** *гл.* Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жиръ.).

Висма́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **ви́смажитися, жуся, жишся,** *гл.* Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жирѣ).

Ви́смалити. См. **Висмалювати.**

Висма́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́смалити, лю, лиш,** *гл.* Выжигать, выжечь.

Ви́смердітися, джуся, дишся, *гл.* Вывоняться, утратить дурной запахъ. *Завтра в нас гості будуть, а до завтрього хати не висмердяться.* Левиц. І. 403.

Ви́смик, ку, *м.* Возвышеніе на дорогѣ. *Не хочу багацько набірать, а то буде мені до Богуслава три висмики, товажко на коні.* Каневск. у. Ум. **Ви́смичок.**

Висмика́ти, каю, еш, сов. в. **ви́смикнути, ну, неш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очі висмикати.* АД.

Ви́смикатися, каюся, єшся, сов. в. **ви́смикнутися, нуся, нешся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

Ви́смичок, чка, *м.* Ум. отъ висмик.

Висміва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́сміяти, смію, еш,** *гл.* Осмѣивать, осмѣять, поднять на смѣхъ. Ном. № 9111.

Висміва́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться.

Ви́смоктати. См. **Висмоктувати.**

Висмо́ктувати, тую, еш, сов. в. **ви́смоктати, кчу, чеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Довго держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку.* Левиц. І. 137. *Висмоктав з самого серця кров.* Стор. МПр. 32.

Ви́смолити. См. **Висмолювати.**

Висмо́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́смолити, лю, лиш,** *гл.* Осмоливать, осмолить.

Ви́снажити, ся. См. **Виснажувати, ся.**

Висна́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́снажити, жу, жиш,** *гл.* Обезсиливать, обезсилить, истощать, истощить.

Висна́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́снажитися, жуся, жишся,** *гл.* Обезсиливать, обезсилѣть, истощаться, истощиться.

Ви́снитися. См. **Виснuватися.**

Ви́снувати, ную, еш, *гл.* 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Ви́снути, сну, неш, *гл.* 1) Виснуть. 2) О человѣкѣ: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу.* Рк. Левиц.

Висо́к, ска́, *м.* 1) Високъ. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709. 2) Отвѣсъ (у каменьщиковъ). Сумск. у. Ум. **Висо́чок.** МВ. (О. 1862. І. 92).

Висо́кий, а, е. 1) Высокій. *Високий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. *Долина глибока, а могила висока.* Мет. 79. 2) Высоко находящійся. *Пошли, Боже, щастя з високого неба.* Мет. 65. 3) Возвышенный. Ум. **Височе́нький.** *Вийшла височенька дівчина.* Стор. І. 99.

Висо́кість, кости, *ж.* 1) Высота, вышина. *Летить орел понад морем по високій високості.* Мет. *Виставимо, миле браття, на високостях науки і літератури наше національне знамено.* К. ХП. 133. *Аби в панській високості хоть-но рік пожити.* К. МБ. Х. 6. 2) Возвышенность.

Ви́со́ко, *нар.* Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2552. Ум. **Височе́нько.**

Високоду́мний, а, е. Гордый, высокомѣрный.

Високоду́мно, *нар.* Гордо, высокомѣрно.

Високоду́мство, ва, *с.* Высокомѣріе, гордость. Левиц. І. 502.

Високопова́жний, а, е. Многоуважаемый, глубокоуважаемый. *Ось високоповажний пан Шрам із сином.* К. ЧР. 211. **Високопова́жний Добро́дію!** Милостивый Государь!

Високоро́гий, а, е. Съ высокими рогами. *Воли високорогі полові дивляться з загороди у овір повижно.* МВ. ІІ. 134.

Високосла́вний, а, е. Прославленный. *Високославні герої.* К. Дз. 23.

Високоста́нний, а, е. Высокій ростомъ. *Народ ручий.... високостанний.* О. 1862. ІХ. 63.

Високочо́лий, а, е. Съ высокимъ челомъ; съ высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять.* Шевч.

Високошано́вний, а, е. = **Високоповажний.** *Послухали доброї ради високошановного народолюбця.* О. 1862. ІХ. 125.

Ви́солопити. См. **Висолоплювати.**

Висоло́плювати, плюю, еш, сов. в. **ви́солопити, плю, пиш,** *гл.* Высовывать, высунуть, вывалить (языкъ). *Язик висолопив.* Рудч. Ск. ІІ. 17. *Прийдеться бігати, язик висолопивши.* Кобел. у.

Висота́, ти́, *ж.*=**Висо́кість.** К. Пс. 196. *Під високу висоту злітає* (сокіл). КС. 1882. ХІІ. 495. Мнж. 122.

Ви́сотатися, таюся, ешся, *гл.* 1) Вымотаться (о討 ниткахъ). 2) Выйти одинъ за другимъ. *Як заграли музики, то з хати так усі й висотались та в клуню.* Св. Л. 203.

Ви́сохлий, а, е.=**Висхлий.**

Ви́сохти. См. **Висихати.**

Височе́зний, височе́нний, а, е. Очень высокій. *Височенний хрест поставив.* Шевч. 596.

Височе́нький, а, е. Ум. отъ **високий.**

Височе́нько, *нар.* Ум. отъ **високо.**

Височина́, ни́ и **височиня́, ні́,** *ж.* Высота. Желех. *Як небесна височина, так морська глибина.* Нп.

Височи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Поднимать на высоту, дѣлать высокимъ. *Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сеє листє да широчила, не ти сеє гиллє да височила.* Гол. ІІІ. 158.

Височі́нь, ні́, *ж.*=**Височи́ння.** Желех.

Висо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **висо́к.**

Виспіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́спіти, пію, еш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Поки молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір.* Стор. ІІ. 165. 2) Поспѣвать, поспѣть, успѣть. Мнж. 136. *Виспівайте, а я тут поки сам одбиватимусь.* КС. 1882. ІІІ. 612. *Наче й на однім місті сиділа, а де треба—виспіла.* Мнж. 121

Ви́співатися, ваюся, ешся, *гл.* Испѣться, потерять голосъ.

Виспі́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́співа-**

ти, ваю, еш, *гл.* 1) Только несов. в. Пѣть, распѣвать. *Любо він було пісні виспівує ясними зорями.* МВ. II. 11. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пѣніемъ. *Виспівав собі дівчину любу та гарну.* МВ. II. 12. 3) Пѣть, пропѣть. *А як думу виспіваю, сяду в чистім полю.* Млак. 92. 4) Выражать, выразить пѣніемъ. *Виспіває горе.* Левиц. I. 35. *Вона наче мою долю виспіває.* Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропѣть извѣстное время. *Таке співуче, що ввесь день тобі виспіває.* 6) Терять, потерять отъ пѣнія. *Увесь голос виспівав і бандуру потрощив.* Стор. I. 94.

Ви́спінути, спіну, неш, *гл.*=**Ви́спіти 2.** *Кажу йому: не виспінеш туди. Так ні, таки пробі: виспіну ще! та й сидить, базікає,—ну й загаявся.* Новомоск. у.

Ви́спіти. См. **Виспіва́ти.**

Ви́сповідати, даю, еш, *гл.* Исповѣдать. *Вона побігла до попа, щоб висповідав його.* Рудч. Ск. I. 166.

Ви́сповідатися, даюся, ешся, *гл.* Побывать на исповѣди. *Піди попереду висповідайся.* Ном. № 5473.

Ви́сповідь, ді, *ж.* Исповѣдь. Харьк.

Ви́сп'яток, тку, *м.* Носокъ сапога. **Ви́сп'ятками би́ти.** Бить носками сапогъ. Драг. 18.

Ви́ссати. См. **Висисати.**

Висава́ти, стаю, е́ш, сов. в. **ви́стати, стану, неш,** *гл.* 1) Быть достаточнымъ, ставать, стать. Употребляется только безлично. *Як вистало на юшку, то вистане й на петрушку.* Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. *Вже* (молода) *з панянства вистає, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться впередъ, выступить.

Ви́ставити, ся. См. **Виставляти, ся.**

Виставля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́ставити, влю, виш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить. *На базарі солодкий мед виставляли.* Макс. *Язик белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють.* Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить. *Ввесь стіл виставив цяцьками.* 3) Ставить, поставить на видъ. *Старе виставляє себе, що не скоро їсть.* Ном. № 13952.—**пере́д о́чі.** Представлять, представить на усмотрѣніе. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. *Виставити хату.*

Виставля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́ставитися, влюся, вишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, выдаваться, выдаться (впередъ).

Ви́сталити, лю, лиш, *гл.* Насталить. *Висталив ніж і став її різать.* Рудч. Ск. I. 44.

Ви́становити, влю, виш, *гл.*=**Виставити.**

Ви́становитися, влюся, вишся, *гл.* **Душа́ ви́становиться.** Духъ вонъ. *Дайте трохи душі утихнути, а то вистановиться.* Г. Барн. 69.

Ви́старатися, раюся, ешся, *гл.* 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. I. 174. 2)—**пере́д ки́м, про́ти ко́го.** Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, що коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач!* Грин. II. 62. *Дбаємо про те, щоб і проти Бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барн. 442.

Ви́старітися, ріюся, ешся, *гл.* Состариться. Вх. Лем. 398.

Вистача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́стачити, чу, чиш,** *гл.* 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточнымъ. *Одних тенет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставить въ достаточномъ количествѣ. *Їм.... треба вистачити добре їсти.* Левиц. I. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоювали б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гуркотів і хліба вистачав хазяїну чимало.* Греб. 383. **На всіх не ви́стачиш.** Всѣхъ не удовлетворишь.

Вистаче́ння, ня, *с.* Доставка, поставка.

Ви́стерегти, ся. См. **Вистеріга́ти, ся.**

Вистеріга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́стерегти, режу, жеш,** *гл.* 1) Подстерегать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром,—я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистеріга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́стерегтися, режуся, жешся,** *гл.* Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впивайся, між чужими людьми вистерігайся.* Ном. № 224.

Ви́сти, в'ю, в'єш, *гл.*=**Вити, в'ю, в'єш.** *А з хрещатого та барвіночка не вистн віночка.* Грин. III. 537.

Вистига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́стиг(ну)ти, гну, неш,** *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, успѣвать, успѣть. *Ой вистигайте, славні чумаченьки, зімувати до лугу.* Лис. III.

№ 7. *Тут хліб постиг,—виймаю, а в другій діжі вистиг--саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на Божу службу.* Г. Барв. 156. 2) Спѣть, поспѣть, зрѣть, созрѣть. 3) Остывать, остыть.

Вистила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **ви́слати, стелю, лиш,** *гл.* 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Разстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж його брала, тонко вистилала.* Грин. III. 413.

Вистина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́стинати, наю, еш,** *гл.* Вырубать, вырубить. *На походах жовніре вистинают зустрічну русь унсь.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив. вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Ви́стіг, гу, *м.* Строчка въ шитьѣ. Харьк. г. Полтавск. г.

Вистіга́ти, га́ю, еш, *гл.* Строчить. *Сорочку вистігаю.* Каневск. у.

Висто́ювати сто́юю, еш, сов. в. **ви́стояти, стою, їш,** *гл.* Простаивать, простоять, выстаивать, выстоять. **Ви́стояти слу́жбу.** Отстоять обѣдню. К. ЧР. 100.

Висто́юватися, сто́ююся, ешся, сов. в. **ви́стоятися, стоюся, ешся,** *гл.* 1) Настаиваться. настояться. *Вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Устаиваться, устояться.

Висто́ялка, ки, *ж.* Настойка.

Ви́стояти, ся. См. **Вистоювати, ся.**

Вистраша́ти, ша́ю, еш сов. в. **ви́страшити, шу, шиш,** *гл.* Выгонять, выгнать, напугавъ.

Ви́стрелити. См. **Вистрелювати.**

Вистре́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́стрелити, лю, лиш,** *гл.* Выстрѣливать, выстрѣлить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. І. 72.

Ви́стреляти, ляю, еш, *гл.* Перестрѣлять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. І. 243.

Ви́стриба. *нар.* Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене ви́стриба піде.* Черн. г.

Ви́стрибнути, ну, неш, *гл.* Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Ви́стрибом, *нар.* Въ припрыжку (бѣжать). Желех.

Вистри́бувати, бую, еш. *гл.* Подскакивать. прыгать, танцевать. *Попереду чумак іде, вистрибує йдучи.* Рудч. Чп. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. І. 20.

Вистрига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́стригти, жу, жеш.** *гл.* 1) Выстригать, выстричь. 2) Только сов. в. Остричь всѣхъ. *Одбірають на роскоди овець.... і стрижуть. Вистрижи, випускають.* О. 1862. V. Кух. 33.

Ви́стріл, лу, *м.* Выстрѣлъ. Стор. II. 156.

Вистріля́нка, ки, *ж.* Названіе ружья. Встрѣчено въ пѣснѣ въ ум. видѣ: **вистріля́ночка.** *Сам на себе надіюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під злота самого, на два пістолі барзо грімкії, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп.

Ви́стріпати, ся. См. **Вистріпувати, ся.**

Ви́стріпувати, пую, еш, сов. в. **ви́стріпати, паю, еш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть (нитки въ ткани).

Вистрі́пуватися, пуюся, ешся. сов. в. **ви́стріпатися, паюся, ешся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани). *Рукава вистріпались.* Мнж. 178.

Вистріхнути, хну, неш, *гл.?* *Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Ви́строїти, ся. См. **Вистроювати, ся.**

Ви́стромити, ся. См. **Вистро́мляти, ся.**

Вистромля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́стромити, млю, миш,** *гл.* Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила* (лисиця) *хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куща вистромила рило.* Левиц. І. 494.

Вистромля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́стромитися, млюся, мишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, вытыкаться, выткнуться.

Вистро́ювати, стро́юю, еш, сов. в. **ви́строїти, строю, їш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить. 2) = **Будувати, збудувати.** *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. І. 164.

Вистро́юватися, стро́юся, ешся, сов. в. **ви́строїтися, строюся, їшся,** *гл.* Наряжаться, нарядиться. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184.

Ви́стругати. См. **Вистругувати.**

Вистру́гувати, гую, еш, сов. в. **ви́стругати, гаю, еш,** *гл.* 1) Вистрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою вистружемо та наллємо тік, тут і змолотимо.* Мнж. 127.

Ви́студити. См. **Вистужувати.**

Висту́жувати, жую, еш, сов. в. **ви-**

студити, джу, диш, *гл.* Студить, выстудить.

Вѝступ, пу, *м.* Выступленіе. Желех.

Виступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **вѝступити, плю, пиш,** *гл.* 1) Выступать, выступить, выходить, выйти. *Відтіль виступа велике військо.* Лукаш. 89. 2)—**на.** Вступать, всходить, становиться на.

Вѝступець, пця, *м.* 1) Родъ танца. *Мотря співає виступця.* К. ЦН. 232. Отсюда какъ нарѣчіе: **вѝступцем.** Плавно выступая. *Виступцем тихо йду.* Мет. 294. 2) Множ. **Вѝступці.** Туфли. ЗОЮР. I. 69. *Шовкова плахта, виступці золотом вигаптовані.* Стор. II. 29. **Піти́ на вѝступці.** Уйти. *Пішов на виступці, скільки здря.* Кобел. у. **Про́шу́ на вѝступці.** Прошу уйти, выйти. Ном. стр. 233.

Вѝступити. См. **Виступати.**

Вѝступка, ки.=**Покритка.** Вх. Зн. 7.

Вѝступцем. См. **Виступець 1.**

Вѝступці, *нар.*=**Виступцем.**

Вѝстьобати, баю, еш, *гл.* Выстегать.

Вистяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **вѝстягти, гну, неш,** *гл.* Протягивать, протянуть. *Вистягти ногу.* Сосниц. у.

Вистяга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **вѝстягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на кота—як серед хати вистягся.* Св. Л. 205.

Вѝстягом, *нар.* Въ строчку.

Висува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **вѝсунути, ну, неш,** *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води.* Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть.

Висува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **вѝсунутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Высовываться, высунуться, выставиться. *Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні.* Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться, показаться. *Висунулась із самої пущі і сама ведмедиха.* Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показъ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба висуватись.* Котл. НП. 381.

Вѝсудити, джу, диш, *гл.* Добыть судомъ. *О ти, Єво невстидлива! з раю сьмя висудила.* Гол. IV. 521.

Вѝсукати. См. **Висукувати.**

Вису́кувати, кую, еш, сов. в. **вѝсукати, каю, еш,** *гл.* Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує та виводе нитку за ниткою.* Мир. Пов. I. 134.

Вѝсунути, ся. См. **Висувати, ся.**

Вѝсурмити, млю, миш, *гл.* Протрубить.

Висуша́ти, ша́ю, еш и **вису́шувати, шую, еш,** сов. в **вѝсушити, шу, шиш,** *гл.* Высушивать, высушить, изсушить. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Висушили мене сльози.* Левиц. I. 73.

Вѝсхлий, а, е. Изсохшій.

Вѝсхнути. См. **Висихати.**

Вись, сі, *ж.* Высь, высота, вышина. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги отожити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Вѝсякати, каю, еш, *гл.* Высморкать. *Ніс висякав.* Ном. № 6276.

Вѝсякатися, каюся, ешся, *гл.* Высморкаться.

Витава́ти, таю́, є́ш, *гл.* Выступать изъ воды. *Тепер і тут каміння повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у. (Залюб.). См. **Витонути.**

Вита́лище, ща, *с.* Мѣсто пребыванія. *Виталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьо́вувати, вую, еш, сов. в. **вѝтанцювати, цюю, еш,** *гл.* Танцовать, протанцовать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-паничами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі так не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Вѝтарасувати, сую, еш, *гл.* Умостить фашинникомъ.

Вѝтарувати, рую, еш, *гл.* Вывѣсить (неправильные вѣсы). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Вѝтаскати. См. **Витаскувати.**

Вита́скувати, кую, еш, сов. в. **вѝтаскати, каю, еш,** *гл.* Вытаскивать, вытащить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево,—так і витаскав на віз.* Рудч. Ск. I. 157.

Вита́ти, та́ю, еш, *гл.* Носиться. *Нехай душі козацькії в Україні витають.* Шевч. 4.

Вѝтвердити, джу, диш, *гл.* Утвердить? Закрѣпить? *Скаже слово, так як витвердить.* Ном. № 12906.

Вѝтверезити, жу, зиш, *гл.* Протрезвить.

Вѝтверезитися, жуся, зишся, *гл.* Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224.

Вѝтворити. См. **Витворяти.**

Вѝтворки, рок, *ж. мн.* Проказы. Уман. III. 199.

Витво́рний, а, е. Капризный, шалунъ.

Витво́рювати. См. **Витворяти.**

Витворя́ти, ря́ю, еш и **витво́рювати, рюю, еш**, сов. в. **ви́творити, рю, риш.** *гл.* Выдѣлывать, выкидать, вынинуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Ви́текти. См. **Витіка́ти.**

Ви́тельбушити, шу, шиш, *гл.* Выпотрошить.

Ви́теребитися, блюся, бишся, *гл.* Взобраться, залѣзть. *Витеребились аж на піч.* Левиц. I. 188.

Ви́терликати, каю, еш, *гл.* Заработать игрой на музыкальномъ инструментѣ. *Музика що витерликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Ви́терпіти. См. **Витерплювати.**

Вите́рплювати, плюю, еш, сов. в. **ви́терпіти, плю, пиш,** *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпѣть, стерпѣть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать.

Ви́терти. См. **Витирати.**

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Ви́течи, чу, чеш, *гл.*=**Витекти.**

Ви́ти, ви́ю, еш, *гл.* Выть. *І вовк на волі, та й виє доволі.* Ном. № 1328. *Синє море звірюкою то стогне, то виє* Шевч. 49.

Ви́ти, в'ю, в'еш, *гл.* Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінки вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.

Ви́тивкати, каю, еш, *гл.* Вылокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*

Витика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́ткнути, кну, неш,** *гл.* 1) Вытыкать, вткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витика́ти па́льцем кого́.** Тыкать, показывать пальцемъ. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. Сов. в. **ви́тикати, каю, еш.** 3) Утыка́ть, уты́кать. 4)—**ко́пи.** Отмѣчать, отмѣтить копны (при раздѣлѣ сбора между владѣльцемъ и рабочими).

Витика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́ткнутися, нуся, нешся,** *гл.* Вытыкаться, вткнуться, высовываться, высунуться. *Виткнулась головка, співаючи „кукуріку“.* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась в хати.* Мир Пов. II. 80.

Витина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́тяти** и **ви́тнути, тну, неш.** *гл.* 1) Вырубливать, вырубить, вырѣзывать, вырѣзать. *Витяв з ременю шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. Л. 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерѣзать всѣхъ. *Ворогів моїх настигну, не вернуся доти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Дѣлать, сдѣлать что-либо съ жаромъ, съ силой. *Витинати гопака.—Горнись лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш,—ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.

Витира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́терти, тру, треш,** *гл.* 1) Вытирать, вытереть. *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3)—**сірничка́.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка.*—**огню́.** Добыть огня треніемъ. *Витер огню дсревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.

Вити́рач, ча, *м.* Въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ: находящаяся въ отверстіи палочка, счищающая приставшую къ стѣнкамъ отверстія муку. Мик. 481.

Витиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́тиснути, сну, неш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытѣснять, вытѣснить. *Витискати козаків з маєтностей.*

Витиска́тися, ска́юся, ешся, сов. в. **ви́тиснутися, нуся, нешся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пролѣзть. *Намащуся я солониною та витиснуся і щелиною.* Гол. I. 147.

Ви́тися, в'юся, в'ешся, *гл.* 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмелині вгору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I. 262. 2) Виться, быть свиваему. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развѣваться. *Над річкою над Дунаєм короговка в'ється.* Нп.

Витіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́тіяти, тію, еш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, затѣвать, затѣять. *Там таке витіва, що й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по Божому, а люде сами витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выдѣлывать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.

Ви́тівка, ки, *ж.* Затѣя, выдумка. Зміевск. у. *Доки будуть оці витівки?*

Витіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́текти, течу, чеш,** *гл.* 1) Вытекать, вытечь. *З озера витікає річка.* Лєщо. *Тече вода в*

синє море, та не витікає. Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то купи.* (Залюбовск.). *Чого сорочка така куца?—Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Ви́тінка, ки, *ж.*=**Ви́тівка.** *Там без витинків не обійдеться.* Зміевск. у.

Ви́тіпати. См. **Витіпувати.**

Витіпувати, пую, еш, сов. в. **ви́тіпати, паю, еш,** *гл.* Трепать, вытрепать, потрепать. *Витіпуй добре прядіво.* Харьк. у.

Ви́тесати. См **Витісувати.**

Виті́сувати, сую, еш, сов. в. **ви́тесати, тешу, шеш,** *гл.* Вытесывать, вытесать, высѣкать, высѣчь. *Стояв, неначе витесаний з білого каміня.* Левиц. **Ви́тесати нете́саного тесана́.** Выдумать небылицу, обмануть выдумкой Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. II. 209.

Ви́тішити, шу, шиш, *гл.* Выняньчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. III. 358.

Ви́тіяти. См. **Витіва́ти.**

Ви́тка, ки, *ж.* 1) Цилиндръ для удлиненія ступицы колеса, сообразно длинѣ оси,—надѣвается между ступицей и чекой. 2)=**Ужівка.** Вх. Зн. 7. 3) Обручъ для бочки изъ молодой ели или орѣшины. Вх. Зн. 7.

Ви́ткати, тчу, чеш, *гл.* Соткать, выткать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Витки́й, а́, е́. Вьющійся. *Витке зілля хміль, виноград.* Чигир. у.

Ви́ткнути, ся. См. **Витика́ти, ся.**

Витліва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́тліти, лію, еш,** *гл.* Истлѣвать, истлѣть.

Ви́тлумачити, чу, чиш, *гл.* Объяснить.

Ви́тнути. См. **Витина́ти.**

Ви́товкмачити, чу, чиш, *гл.* 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, разъяснить.

Ви́товкти, вчу, чеш, *гл.* Выдавить. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому жидові помазати віз.* Ном. № 11267.

Витока, ки, *ж.* Куча орѣховъ, собранныхъ лѣсной мышью. Вх. Уг. 230.

Ви́толочити. См. **Витолочувати.**

Витоло́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́толочити, чу, чиш,** *гл.* Вытаптывать, вытоптать *Не дали мені й зібрать того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119. *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Ви́тонути, ну, неш, *гл.* Выступить изъ воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх,—то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витава́ти.**

Ви́топити, плю, пиш, *гл.* 1) Вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жиръ, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металлъ). 4) Перетопить всѣхъ. *По синьому морю хвиля грає, козацький корабличок розбиває.... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витопля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́топитися, плюся, пишся,** *гл.* Топиться, вытопиться (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. III. 357. *Піч витопилась.* Безлично: *у печі вже витопилось.*

Ви́топтати, пчу, чеш, *гл.* 1) Вытоптать. *Витоптала орда кіньми маленькії діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Ви́топцювати, цюю, еш, *гл.*=**Ви́тупати 2.** *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X 33.

Ви́торгувати, гую, еш, *гл.* Выторговать.

Ви́торопень, пня, *м.* 1) Оторопѣлый, растерянный. **Ви́торопні ловити.** Воронъ ловить, глазѣть. Зміевск. у. **Диви́тись ви́торопнем.** Смотрѣть растерянно. 2) Пучеглазый.

Ви́торопитися, плюся, пишся, *гл.* Вытаращить глаза.

Виторо́плюватий, а, е. Оторопѣлый? *Витороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153.).

Ви́торохтіти, хчу, тиш, *гл.* Простучать. *Виторохтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Ви́торочити. См. **Виторо́чувати.**

Виторо́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́торочити, чу, чиш.** *гл.* 1) Выдергивать, выдернуть (нитки изъ ткани) Желех. 2) Вырывать, вырыть. *Кертиця виторочит землю.* Вх. Лем 398.

Ви́точити. См. **Виточувати.**

Ви́точки, чок, *мн.* Остатки отъ очистки зернового хлѣба на грохотъ. Вас. 175.

Вито́чна миш. Лѣсная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 231.

Вито́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́точити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, проливать, пролить. *Ми сами потонемо в тій крови, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гіркими за-*

плакала! Скільки ж я їх виточила! Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышахъ, червяхъ). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарномъ станкѣ). Шух. I. 304. 5) Выкатить (изъ сарая). *Я виточу висага і в нього запряжу.* 6) — брехню. Врать, соврать. Константиногр. у.

Ви́тратити, ся. См. **Витра́чувати, ся.**

Ви́тратка, ки, *ж.* Расходъ, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

Витра́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́тратити, чу, тиш,** *гл.* 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Єв. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить.

Витра́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **ви́тратитися, чуся, тишся,** *гл.*—з чо́го. Издерживать, издержать, потратить безъ остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витративсь з хліба.* Мнж. 101.

Витребе́ньки, ньок и **ків,** *мн.* Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбищ, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МПр. 66. Ум. **Витребе́ньочки.** *Нема дівчат до роботи, тілько на витребеньочки.* Грин. III. 647.

Витребе́ньк̑увати, кую, еш, *гл.* Прихотничать, привередничать.

Витребе́ньку́ватий, а, е. Прихотливый, капризный.

Витребе́ньочки. Ум. отъ **витребе́ньки.**

Ви́требити. См. **Витребляти.**

Витребля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́требити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляєш,—от, думаєш, і заводу його не буде.* О. 1862. I. 65. О. 1862. I. 64.

Ви́трибки, ків, *мн.* Негодные отбросы? *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витрива́л, лу, *м.* Невспаханное мѣсто между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). (Испорченное—интерналъ?

Ви́тривати, ваю, еш, *гл.* Вытерпѣть, выдержать.

Ви́тримати, маю, еш, *гл* Выдержать. *Не витримала.... та й умерла.* Грин. II. 110. *Уважай ні, душу, аби шкура витримали.* Ном № 3895. *Гаразд—коли б витримати.* Ном. № 10073.

Ви́тришкати, каю, еш, *гл.* 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодня насилу витришкала його,—поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Зміев. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а всі гроші витришкав.* Зміев. у.

Ви́тришок, ви́тришки. См. **Ви́трішок.**

Ви́тріпати, паю, еш, *гл.* Вытрепать.

Витрішкоо́кий, витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый.

Ви́трі(и)шок, шка, *м.* Первоначально—вытаращенный глазъ, но употребляется теперь только въ выраженіи **Витришка ззів.** Прозѣвалъ, проглядѣлъ. Ном. № 6602. Употребительнѣе во множ. числѣ въ выраженіи: **Ви́трі(и)шки їсти, лови́ти, купува́ти, продава́ти.** Ротозѣйничать, глазѣть. *Та що його питати: він по городу лиш ловив та витрішки продавав.* Котл. НП. 366. *Щось люде більш витрішки купують.* О. 1862. IX. 67. **За переб/р дасть Бог витр!шки.** Переборчивый ничего не получитъ, только посмотритъ. Ном. № 4619.

Витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый. *Сивитрішкуватий* О. 1861. XI. Кух. 16. *Витрішкуваті очі.* Лсниц.

Витріща́ка, ки, *об.* 1) Тотъ, кто таращитъ глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріща́ти, щаю, еш, сов. в. **ви́тріщити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить. *Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав—ніяк не побачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596. 2) Выставлять, выставить обнаженную часть тѣла.

Витріща́тися, ща́юся, єшся, сов. в. **ви́тріщитися, щуся, щишся,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить глаза, пялить глаза, смотрѣть, выпуча глаза. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. *Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмер би з ляку* Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (объ обнаженномъ тѣлѣ). *З дірки голе коліно витріщилось.*

Ви́трощити, щу, щиш, *гл.* Перетрощить.

Ви́трудити, джу, диш, *гл.* Утомить. *Витрудив Грицько руки ту весну й те літо.* Мир. ХРВ. 75.

Ви́труїти, рую, їш, *гл.* Вытравить, перетравить.

Ви́трусити, ся, См. **Витру́шувати, ся.**

Ви́трут, ту, *м.* Мѣсто, натертое на ногѣ (отъ ходьбы). Вх. Лем. 398.

Витрухáти, хáю, еш, сов. в. **вúтрухнути, ну, неш,** *гл.* Выгнивать, выгнить.

Вúтрухати, хаю, еш,=**Витрусити.**

Вúтрухатися, хаюся, ешся, *гл.* Перетрястись.... *Добре таки витрухався, поки добіг до хати.*

Витрýшування, ня, *с.* Чистка печныхъ трубъ. Мир. Пов. II. 56.

Вúтрусити, ся. См. **Витрýшувати, ся.**

Витрýшувати, шую, еш, сов. в. **вúтрусити, шу, сиш,** *гл.* 1) Вытряхивать, вытряхнуть. *Жарину витрусити з халяви.* Рудч. Ск. II. 197. *Останній шаг витрушує шинкарці.* Греб. 371. 2) Находить, найти при обыскѣ. *Трушено його й витрушено крадене полотно.* Харьк. у. 3)—сáжу. Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витрýшуватися, шуюся, ешся, сов. в. **вúтруситися, шуся, сишся,** *гл.* Вытряхиваться, вытряхнуться, выпадать, высыпаться.

Витрюхáти, хáю, еш, сов. в. **вúтрюхнути, ну, неш,** *гл.*=**Витрухáти, вúтрухнути.** *Скрипить дуплинаста деревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала.* Мир. Пов. II. 111.

Витрясáти, сáю, еш, сов. в. **вúтрясти, су, сеш,** *гл.* 1) Вытрясать, вытрясти, вытряхивать, вытряхнуть. *Ми приходим молотити, в понеділок калатаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому.* Грин. III. 639. 2) Несов. в. Танцовать. *Почав витрясати польки.* Св. Л. 206.

Вúтряхнути (вітряхнути), хну, неш, *гл.* Высохнуть. Шух. I. 253.

Вúтулитися, люся, лишся, *гл.* Составиться, набраться, выйти. *Подивлюсь по грошах, може й витулиться копа з шагом.* Лебедин. у.

Вúтуманити, ню, иш, *гл.* Добыть обманомъ. (Циган) *витуманив кусок сала.* Рудан. I. 67.

Вúтупати, паю, еш, *гл.* 1) Протоптать, вытоптать. *Ой хто ж цюю стежечку витупав. до тебе ходячи?* 2) Проходить. *Цілий день витупала, пораючись.*

Вúтупити, ся. См. **Витуплювати, ся.**

Вúтупкати, каю, еш, *гл.* 1)=**Витупати** 2. 2) Добыть хожденіемъ. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Витýплювати, плюю, еш, сов. в. **вúтупити, плю, пиш,** *гл.* Тупить, иступить.

Витýплюватися, лююся, ешся, сов. в. **вúтупитися, плюся, пишся,** *гл.* Тупиться, иступиться. *Витупиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьóвувати, вую, еш, *гл.* Топать ногами, семенить ногами. (Півень) *витупцьовує, витупцьовує дригульками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. Хата, 200.

Вúтурити. См. **Витурáти.**

Вúтурлити, рлю, рлиш, *гл.*=**Вúтурити.** *Всіх козаків у поход витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витурáти, рáю, еш, сов. в. **вúтурити, рю, риш,** *гл.* Прогонять, прогнать, вытѣснить, выгнать. *Як би дідову дочку витурити з дому.* Рудч. Ск. II. 55.

Витýшка, ки, *ж.* Моталка, снарядъ для сматыванія нитокъ въ клубки. Вас. 202. Части его: **стíльчик**—нѣчто подобное табуреткѣ, расходящіяся ножки котораго укрѣплены въ толстой деревянной доскѣ—подставкѣ; сквозь табуретъ проходитъ и нижнимъ концомъ укрѣпляется въ подставкѣ **штóмпель**—вертикально стоящая палка, на верхнемъ концѣ которой вращаются дна **бúльця**—положенныя накрестъ палки; на четырехъ концахъ **бúльців** надѣты **кóники**, на которые надѣвается **півмíток**. Констант. у. Б. Гринч. Въ другихъ мѣстахъ вмѣсто **стíльчика**—крестъ изъ тяжелыхъ досокъ, **штомпель** называется **нúтка**, **кóники**—**качечкú**. Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Котл. Ен. III. 50.

Вúтхатися, хаюся, ешся, *гл.* Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Вúтхлий, а, е. Выдохшійся. Уман. I. 117. См. **Видхлий.**

Вúтхнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Витхатися.**

Вúтяг, гу, *м.* 1) Извлеченіе. 2) Экстрактъ. 3) Выписка. Уман. I. 295.

Витягáти, гáю, еш, сов. в. **вúтягти, гну, неш,** *гл.* 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька шабель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлиннить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витягáтися, гáюся, ешся, сов. в. **вúтягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Ти балка витяглась ік Абрамівці.* Верхнеднѣпр. у. *Як учеше батька ціпом по лисині, той і витягсь* (т. е. умеръ). Мнж. 4.

Ви́тягом, *нар.* 1) Протяжно. 2) — їхати. Цугомъ ѣхать.

Ви́тягти, ся. См. **Витягати, ся**.

Ви́тяжка, ки, *ж.* Заготовленный цѣльный кусокъ кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжни́й, а́, е́. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча.* Левиц. 2) **Витяжні́ чо́боти**. Сапоги, у которыхъ передокъ и передняя часть голенища изъ цѣльной кожи. *Нові чоботи витяжні.* Ном. № 11182.

Витя́жно, *нар.* Протяжно. *Роспочав чумака голосно та витяжно.* Левиц. I. 18.

Ви́тязь, зя, *м.* Витязь. Ум. **Ви́тязенько**. *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі.* Голов. I. 169.

Витя́зький, а, е. Витяжскій. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими.* Нп.

Ви́тяти. См. **Витина́ти**.

Ви́учити, (ся), чу, (ся), чиш, (ся), *гл.* = **Вивча́ти, ся**.

Виха́ння, ня, *с.* Маханіе, размахиваніе.

Виха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Махать, размахивать. *Ой там Івась конем іграе, копє вихає.* Мет. 334. *Не вихай бо дуже віником, бо курява встає.* 2) Лягать. *Ич, як кобила задом виха!*

Ви́хвалити, ся. См. **Вихваляти, ся**.

Ви́хвалка, ки, *ж.* Хвастовство, похвальба. *Ти все на вихвалку.* КС. 1883. XI. 500. *При.... вихвалках.... своєю силою.* Мир. ХРВ. 156.

Вихваля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́хвалити, лю, лиш**, *гл.* Восхвалять, восхвалить, расхваливать, расхвалить. *Тоді козак чуру вихваляє.* Макс. *Бога вихваляти.* Шевч. 391.

Вихваля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́хвалитися, люся, лишся**, *гл.* Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. *Вихваляється вірною дружиною.* Мет. 265.

Ви́хватити, ся. См. **Вихвача́ти, ся**.

Ви́хватний, а, е. Быстрый, хваткій, энергичный. *Запорожці—то народ був вихватний.* Верхнедѣпр. у Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, ча́ю, еш и **вихва́чувати, чую, еш**, сов. в. **ви́хватити, чу, тиш**, *гл.* Выхватывать, выхватить.

Вихвача́тися, ча́юся, єшся и **вихва́чуватися, чуюся, єшся**, сов. в. **ви́хватитися, чуся, тишся**, *гл.* Выскакивать, выскочить впередъ, бросаться, броситься впередъ. *Поперед війська не вихвачайся (не вихвачуйся).* АД. I. 16, 25.

Ви́хвицом, *нар.* Вскачь. *Жене коні вихвицом.*

Ви́хилити, ся. См. **Вихиляти, ся**.

Вихиля́си, сів, *мн.* Выгибаніе, изгибаніе. *Взявшись у боки, робить вихиляси.* О. 1862. IV. 18.

Вихиля́сом, *нар.* Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. *Тут танцювали викрутасом і пред Енеєм вихилясом під дудку била третяка.* Котл. Ен. I. 19.

Вихиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́хилити, лю, лиш**, *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставлять, выставить. 2) Выпивать, выпить. Грин. III. 565. *Вихилив ще дві чарки.* Стор. I. 97. *Пили його горілку, поки до каплі вихилили.* Мир. ХРВ. 197.

Вихиля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́хилитися, люся, лишся**, *гл.* 1) Выгибаться, выгнуться. *Дуб на йому* (на чоловікові) *трохи вихиливсь.* О. 1862. V. 82. *А чого, коню, вихиляєшся? Чи я зажко на тобі сидю?* Грин. III. 627. 2) Наклоняться, наклониться, склоняться, склониться. *Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися.* Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставляться, выставиться. 4) Выступать, выступить. *Вихиливсь за Кучманський шлях.* К. ЦН. 226.

Ви́хитати. См. **Вихитувати**.

Ви́хитрувати, трую, еш, *гл.* Добыть хитростью. Левиц.

Вихи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́хитати, таю, еш**, *гл.* 1) Расшатывать, расшатать, расшатавъ повалить. *Вітер дерева вихитує.* Славяносербск. у. *Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала.* 2) Только несов. в. Качать. *Корови—так попереду і аж головами вихитують.* Сим. 191.

Вихи́туватися, туюся, єшся, *гл.* Покачиваться. *Замість щоб робити, вона на гойдальці вихитується.*

Ви́хід, ходу, *м.* Выходъ. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен.* К. Псал. 290.

Ви́хлєскати, щу, щеш, *гл.* Выхлебать. *Наварила борщу, та й не вихлещу.* Ном. № 12312.

Ви́хліб, ба, *м.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ смыслѣ: отсутствіе хлѣба. Ном. № 14321. Встрѣчено въ нар. разсказѣ, который см. при словѣ **ви́пшоно**.

Вихлюва́тий, а, е. Шаткій. *Вихлюватий човен.* Волч. у.

Ви́хлюпати, ви́хлюпнути. См. **Вихлю́пувати.**

Вихлю́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́хлюпати, паю, еш,** одн. в. **ви́хлюпнути, ну, неш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, що всю воду вихлюпав.*

Вихова́нець, нця, *м.* Воспитанникъ. К. XII. 98.

Вихова́нка, ки, *ж.* 1) Воспитанница. 2) Любовница, содержанка. Борзенск. у.

Вихова́ння, ня, *ср.* Воспитаніе. Левиц. Пов. 314. Чуб. I. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

Ви́ховати, ся. См. **Вихо́вувати, ся.**

Вихо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ховати, ваю, еш,** *гл.* 1) Перепрятывать, укрывать, укрыть. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Вихо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́ховатися, ваюся, ешся,** *гл.* 1) Укрываться, укрыться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаєшся (не сховаєшся).* Ном. № 3922. **Ви́ховалась три мі́сяці.** Три мѣсяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Ви́ходець, дця, *м.* Выходецъ. Котл. Ен. I. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. I. 121.

Виходжа́ти, джа́ю, еш и **вихо́джувати, джу, диш,** *гл.* Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із намету виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Вихо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́йти, йду, деш,** *гл.* 1) Выходить, выйти изъ чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила, з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. I. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315.—**з чо́го.** Стать выше, перерасти. *Я вже вийшла з того, щоб мене гаяти.* Лебед. у.—**з гро́шей.** Падать въ цѣнѣ. *Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не вихо́дити з горі́лки.** Быть постоянно пьянымъ. *До самого дівич-вечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII.—**у доро́гу** Выходить, выйти въ путь. *Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32.—**у пани́, міща́не** и пр. Дѣлаться бариномъ, мѣщаниномъ и пр. *Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. III. 79.—**на, що, ко́го:** **Ви́йти на до́бре, на зле́.** Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. *Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876. **Ви́йде на на́ше.** Будетъ по нашему. Ном. № 1069. **Воно́ все на одно́ ви́йде.** Одно и то же будетъ. Св. Л. 129. **Ви́йти на ко́го.** Сдѣлаться чѣмъ. *Вони.... виходять на попа без ніякої науки.* Св. Л. 130. **Ви́йти за ко́го,—за́між.** Выйти замужъ за кого. *Як вийду за тебе,—зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж—як за стінку засунулась.* МВ. I. 2) Всходить, взойти. *Ой вийду я на шпилечок та гляну-я на долину.* Мет. 80. 3) Происходить, произойти. *Од того вихор вийшов, що як Сатанаїл виніс землю з води, то вода зверху замерзла.* Чуб. I. 35. 4) Выходить, выйти, оказаться, быть. *Сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця.* Ном. № 9000. 5) О времени: исполняться, исполниться, истечь. *Рік виходить.* Рудч. Ск. I. 65. *Виходить і другий год.* Рудч. Ск. II. 109. *Йому ще й годи не вийшли женитись.* Г. Барв. 475. 6) Обходиться, обойтись, стоить. *Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованець за пошиття.* Черн. у.

Ви́ходити, джу, диш, *гл.* 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. *Багато світу виходила.* О. 1862. V. 77. 2) Достичь, добиться хожденіемъ. *Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. I. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. Л. 40. 3) Проходить. *І де ти, Чіпко, ходиш? де ти бродиш?... Ось до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Ви́ходитися. См. **Вихо́жуватися.**

Вихо́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́ходитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Выростать, вырости, взлелѣяться. *А дівчина виходилась у неї хороша, як маківочка повненька.* МВ. I. 150. 2) Оправляться, оправиться (отъ болѣзни), окрѣпнуть. Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуватьcя —нога гоїться.* Зміевск. у. *Ще не дуже після родин виходилась.* Кн. I. 207.

Вихо́дитися, диться, сов. в. **ви́йтися, деться,** *гл. безл.* 1) Только несов. в. Выходить. *А з дверей виходилось на один*

широкий ґанок. Федьк. 2) Выходить, выйти, случиться. *Пішли,—аж не так вийшлося.* О. 1862. VI, 59.

Вѝходько, ка, *м.* Выходецъ. Левиц. Нерші К. Кн. 5.

Вихожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Виходжати.** *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648.

Вѝхолодити, ся См. **Вихолоджувати, ся.**

Вихоло́джувати, джую, еш, сов. в. **вѝхолодити, джу, диш,** *гл.* Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихоло́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **вѝхолодитися, джуся, дишся,** *гл.* Остывать, остыть. Константиногр. у.

Вѝхолка, ки, *ж.* Мятель, вьюга. Константиногр. у.

Вѝхолонути. См. **Вихолоняти.**

Вихолоня́ти, няю, еш, сов. в. **вѝхолонути, ну, неш,** *гл.* Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода вихолола.*

Вѝхолоштати, таю, еш, *гл.* Выхолостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. I. 56.

Вихону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. I. 1.

Вѝхопити, ся. См. **Вихоплювати, ся.**

Вихо́плювати, плюю, еш, сов. в. **вѝхопити, плю, пиш,** *гл.* Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихо́плюватися, плююся, ешся. сов. в. **вѝхопитися, плюся, пишся,** *гл.* Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбраться, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голий з маку.* Ном. № 7575. *Панич вихопивсь на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. I. 17. *Рад був инший, що з душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. I. 209. *Вихопився на гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Шух. I. 280.

Вѝхор, хру, *м.* Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Вѝхорити, рю, риш, *гл.* 1) Вихрить, крутиться вихремъ. *Вітер.... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки, вихорив.* Мир. Пов. I. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорючи, немов густу кашу у повітрі.* Мир. Пов. I. 112.

Вѝхоритися, рюся, ришся, *гл.* Вихриться, кружиться вихремъ. *Заверюха крутилась, вихорилась.* Мир. ХРВ. 278. (Думки) *як завірюха крутились, вихорились.* Мир. ХРВ. 29.

Вѝхоріти, рію, еш, *гл.* Выболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Вихоро́шуватися, шуюся, ешся, *гл.* Прихорашиваться, наряжаться красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються.* Г. Барв. (О. 1861. II. 189).

Вѝхорувати, рую, еш. *гл.* Проболѣть: выздоровѣть. Рудч. Чп. 246.

Вѝхоруватися, руюся, ешся, *гл.* Выздоровѣть, оправиться послѣ продолжительной болѣзни. *Хоруй, мила, Бог з тобою, як ся вихоруєш, оженюсь з тобою.* Гол. I. 105.

Вѝхрест, та, *м* Принявшій христіанство. *Така з вихреста людина, як з собаки солонина.* Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет.* Котл. Ен. VI. 19.

Вѝхрестити, ся. См. **Вихрещувати, ся.**

Вѝхрестка, ки, *ж.* Принявшая христіанство. Аф. 347.

Вихре́щувати, щую, еш, сов. в. **вѝхрестити, щу, стиш,** *гл.* Крестить, окрестить иновѣрца.

Вихре́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **вѝхреститися, щуся, стишся,** *гл.* Принимать, принять христіанство. *Вихрестився десь один жид.* Грин. II. 149.

Вихрува́ння, ня, *с.* Буйство, буйство. К. ПС. 134.

Вихрува́тий, и **вихрюва́тий, а. е.** 1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата.* 2) *Сокрушає беззаконним буйні глави вихрюваті.* К. Псал. 152.

Вѝхрякати, каю, еш, однов. в. **вѝхрякнути, ну, неш,** *гл.* Выхаркнуть, отплюнуть. Чуб. II. 295.

Вѝхрянути, ну, неш. *гл.*=**Вихрякнути.** *Душі не вихрянуть.* Ном. № 8299.

Вѝхта, ти, *ж.* Отработокъ натурою въ видѣ добавленія къ условленной денежной платѣ (при наймѣ земли). Вас. 205.

Вихуря́тися, ря́юся, ешся, *гл.* Чваниться. Зміев. у.

Вѝцабати, баю, еш. *гл.* Выбрать, выклюнуть. *Вицабала його* (зерно) *птиця.* Староб. у.

Вицвічити, **чу**, **чиш**, *гл.* Проучить; высѣчь.

Вицвяхувати, **хую**. **еш**, *гл.* Обить гвоздиками.

Вициганити, **ню**, **ниш**, *гл.* Выманить; выклянчить.

Вициркати, **каю**, **еш**. одн. в. **вициркнути**, **ну**, **нёш**, *гл.* Выжать что либо жидкое такъ, чтобы оно брызнуло струей. *Вициркати молоко з цицьки: вициркати сік з зілля.*

Вициркльовати, **люю**, **еш**, *гл.* Очертить кругъ (циркулемъ).

Вицирконути. См. **Вициркувати**.

Вицитати, **таю**, **еш**, *гл.* Выиграть въ четь и нечеть. *На тім стільчику можний панонько, трома яблучки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав коня з-під короля.* Гол.

Вицідити, **джу**, **диш**, *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, нацѣдить. О слезахъ: заставить пролить. *Потопи сих нових фараонів у тих сльозах..., що вони вицідили з очей вдовичих та сирітських.* Св. Л. 302. 2) Выпивать, выпить. *Вицідили вони самотужки глек слив'янки.* Кв. II. 55.

Вицілити, **лю**, **лиш**, *гл.* Попасть (при выстрѣлѣ). *Не завсігди він і попадає в нього. Часом вицілить, що но хвоста йому одіб'є.* Драг. 44.

Вицілóвуватися, **вуюся**, **ешся**, *гл.* Цѣловаться. *Легшенько з чужими жінками виціловуйтесь.* Мир. Пов. II. 61.

Вицілувати, **лую**, **еш**, *гл.* Расцѣловать. *Він руки й ноги її вицілує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Вицілувала б його всюди.* Кв. II. 259.

Вицмоктати, **кчу**, **чеш**, *гл.*=**Висмоктати**.

Вицупити, **плю**, **пиш**, *гл.* Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі.* Рудч. Ск. II. 172.

Вицюркати, **каю**, **еш**, *гл.* Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Вицюстрити, **стрю**, **риш**, *гл.* Сильно высѣчь (розгами).

Вицяпати. См. **Вицяпувати**.

Вицяпкати, **каю**, **еш**, *гл* Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті.* Гол. II. 822.

Вицяпувати, **пую**, **еш**, сов. в. **вицяпати**, **паю**, **еш**, *гл.*=**Віддиркувати**. Шух. I. 193.

Вицяркати, **каю**, **еш**, *гл.*=**Вицюркати**. Вх. Лем. 398.

Вичавити. См. **Вичавлювати**.

Вичáвлювати, **люю**, **еш**, сов. в. **вичавити**, **влю**, **виш**, *гл.* 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. *З проса не вичавиш молока.* 2) Передавить всѣхъ. *Не вичавиш бджіл в вулії.*

Вичаклувати, **лую**, **еш**, *гл.* Выколдовать.

Вичапати, **паю**, **еш**. *гл.* Съ трудомъ выбраться. *Ледві вичапав відтіля.* О. 1862. VI. 61.

Вичаступати, **тую**, **еш**, *гл.* Истратить, потчивая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичаступала ким.* Котл. МЧ. 470

Вичахáти, **хáю**, **еш**, сов. в. **вичах(ну)ти**, **хну**, **неш**; *гл.* Остывать, остыть. *В печі вже вичахло.*

Вичвалати, **лаю**, **еш**, *гл.* Выходить, исходить (медленной походкой).

Вичваритися, **рюся**, **ришся**, *гл.* Выздоровѣть, поправиться Мнж. 178.

Вичвáрювати, **рюю**, **еш**, *гл.*=**Витівати**. *Було вичваруе да видумуе.* Рудч. Ск. I. 77.

Вичепурити, **рю**, **риш**, *гл.* Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її горненько — зовсім готово.* Кв. I. 212.

Вичервонити, **ню**, **ниш**, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.

Вичесати. См. **Вичісувати**.

Вичинити, **ню**, **ниш**, *гл.* Вычинить.

Вичинка, **ки**, *ж.* Вычинка. *Шкура за вичинку не стане.* Ном. № 10571.

Вичистити, **ся**. См. **Вичищати**, **ся**.

Вичитаний, **а**, **е**. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — „Кобзарь", та вже дуже вичитаний.* О. 1861. VII. 6.

Вичитати. См. **Вичитувати**.

Вичúтувати, **тую**, **еш**, сов в. **вичитати**, **таю**, **еш**, *гл.* 1) Читать, прочесть. *Ходив прохати дяка псалтирю вичитувать.* МВ. (О. 1862. I. 92). *І ще багацько.... звідтіль* (з книги) *він вичитував.* Грин. I. 289. 2) Произносить, произвести при чтеніи. *Як його вичитувать треба?* О. 1862. I. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би її оце почав вичитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Вичищáти, **щáю**, **еш**, сов. в. **вичистити**, **щу**, **стиш**, *гл.* Чистить, вычистить. *От криничка і каже: „Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'єшся.* Рудч. Ск. II. 64.

Вичищáтися, **щáюся**, **ешся**, сов. в.

Ви́чиститися, щуся, стишся, *гл.* Чиститься, вычиститься.

Вичі́сувати, сую, еш, сов. в. **ви́чесати, шу, шеш,** *гл.* 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Вичісувала коси.* Левиц. I. 410.

Ви́чмихатися, хаюся, єшся, *гл.* Отфыркаться.

Ви́човгти, гну, неш, *гл.* Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Ви́чорнити, ню, ниш, *гл.* Вычернить.

Ви́чубити, блю, биш, *гл.* Выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС. 1902. X. 155).

Ви́чумакувати, кую, еш, *гл.* Заработать чумачествомъ. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148.

Ви́чуняти. См. **Вичунювати.**

Вичу́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́чуняти, няю, еш,** *гл.* Оправляться, оправиться отъ болѣзни, выздоравливать, выздоровѣть. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе батька.* Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише.... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Ви́чути, чую, еш, *гл.* Прослышать, услышать о чемъ. *Посилають купити там, де вичують, же тунька, а добра.* МУЕ. III. 47.

Ви́чухатися, хаюся, єшся, *гл.* 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться отъ болѣзни, побоевъ. *Минув тиждень, другий,* (побита) *жінка вичухалась.* Грин. II. 166.

Ви́чхатися, хаюся, єшся, *гл.* Вычихаться.

Ви́шалювати, люю, еш, *гл.* Обить шалевкой.

Ви́шар, ру, *м.* Прошлогодняя трава. Лубен. у.

Вишаро́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́шарувати, рую, еш,** *гл.* Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предметъ — посуду, мебель, стѣну). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Ви́шення, ня, *с.* = **Вишник** 1. *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Ви́шеньки, ки, *ж.* Ум. отъ вишня.

Ви́шептати. См. **Вишіптувати.**

Ви́шептатися, чуся, чешся, *гл.* 1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о ракахъ). *Вишептавсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Ви́шеретувати, тую, еш, *гл.* Очистить передъ помоломъ отъ шелухи (зерно).

Виши́ваний, а, е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162.

Виши́ванка, ки, *ж.* 1) Вышивание. 2) Вышитая сорочка. Аф. 348.

Вишива́ння, ня, *с.* 1) Вышиваніе. 2) Вышиванье, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́шити, шию, еш,** *гл.* 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивало.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. III. 485.

Вишива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **ви́шитися, шиюся, єшся,** *гл.* Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась.* Шевч. 398

Ви́шинк, ку, *м.* Розничная продажа вина, распивочная продажа питей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Ви́шинкувати, кую, еш, *гл.* Распродать въ розницу, по мелочамъ (вино). *Як би я цю горілку вишинкував.*

Ви́шити, ся. См. **Вишивати, ся.**

Виші́птувати, тую, еш, сов. в. **ви́шептати, пчу, чеш,** *гл.* Лѣчить, излѣчить заговоромъ. *Баби вишіптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе* (бишиху) *вишіптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Ви́шка, ки, *ж.* 1) Чердакъ? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) **На ви́шках.** На столбахъ. *Комора не на землі, а на вишках, щоб вода не теє.* Кане. у.

Ви́шкандибати, баю, єш, *гл.* Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Вишканди́буватився, буюся, єшся, *гл.* При игрѣ въ шкандибки забрасывать палку дальше другихъ, пуская при этомъ ее колесомъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ концомъ, то другимъ. КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкварити, рю, риш, *гл.* Вытопить жиръ.

Ви́шкварка, ки, *ж.* Вытопка, остатокъ послѣ вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки.* Ном. № 1929. За ма́сляні

ви́шкварки не помири́лись,—т. е. изъ за пустяка поссорились. Ном. № 3513.

Вишкі́блювати, люю, еш, *гл.* Выскабливать. Шух. I. 250.

Ви́шкірити, ся. См. **Вишкіря́ти, ся.**

Вишкіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́шкірити, рю, риш,** *гл.*—зу́би. Оскаливать, оскалить зубы.

Вишкіря́тися, ря́юся, єшся, сов в. **ви́шкіритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вишкопи́ртунатися, туюся, ешся, *гл.* То же, что и **вишкандя́буватися** (при игрѣ въ шаланду). КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкребти. См. **Вишкріба́ти.**

Вишкріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́шкребти, бу. беш,** *гл.*=**Вискріба́ти, вискребти.**

Ви́шкрібок, бка, *м.* 1) Небольшой хлѣбецъ изъ остатковъ тѣста въ квашнѣ. 2) Послѣдній ребенокъ въ семьѣ (насмѣшливо).

Ви́шкрябати. См. **Вишкрябувати.**

Вишкря́бувати, бую, еш, сов. в. **ви́шкрябати, баю, еш,** *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Вишліхто́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́шліхтувати, тую, еш,** *гл.* Шлифовать, отшлифовать.

Ви́шмарувати, рую, еш, *гл.* Смазать, обмазать. *Вишмаруй но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Ви́шморгнути. См. **Вишморгувати.**

Вишмо́ргувати, гую, еш, сов. в. **ви́шморгнути, ну, неш,** *гл.* Быстро выдергивать, выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишне́вий, а, е. 1) Вишневый. *Іще обійди, серденько моє, по за вишневий садочок.* Мет. 60. 2) Темно-красный. *До синьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишне́венький.** Маркев. 45.

Вишни́к, ка́, *м.* Вишневый садъ. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничо́к.** Харьк.

Ви́шник, ка, *м.* Дама въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишник, той не король.* Ном. № 1007.

Вишни́на, ни, *ж.* Вишневое дерево. Левиц. Пов. 191. *Ой вишнино-черешино, чом ти листу не пускаєш?* Нп.

Вишничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **вишни́к.**

Вишні́вка, ки, *ж.* Вишневка, вишневая наливка. *Зевес тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишні́вочка.**

Ви́шній, я, є. Верхній. Шух. I. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Ви́шня, ні, *ж.* Вишня (плодъ и дерево), Prunus cerasus. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Ви́шенька.**

Вишня́, ні́, *ж.* Высота. Лебед. у.

Ви́шнябати, баю, еш, *гл.* Выйти съ трудомъ, выползти. *Така стара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Вишня́к, ка́, *м.*=**Вишни́к.** *Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13131. Ум. **Вишнячо́к.**

Вишо́нка, ки, *ж.*—**польова́.** Раст. Amygdalus campestris. Лв. 96.

Вишпиго́вувати, вую, еш. сов. в. **ви́шпигувати, гую, еш,** *гл.* Шпіонить, вышпіонить, пронюхать, узнать тайнымъ образомъ.

Ви́шпувати. пую, еш, *гл.* Высказать, (охотничій терминъ). *У нього добрі собачки: запусти тільки, зараз вишпують зайця.* Брацл. у.

Ви́шпурити, рю, риш. *гл.* Выбросить, вышвырнуть. Вх. Лем. 395.

Ви́штапувати, пую, еш, *гл.* 1) Выстегать. *Гляньте, чи гарно виштапувала очіпок?* Харьк. 2) Выбранить, пробрать. *Не хоче робити, так я її як виштапувала, так вона давай братися за діло.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́штатуватися, туюся, ешся, *гл.* Вырядиться, нарядиться. Св. Л. 168.

Ви́штирити, рю, риш, *гл.* Выпроводить, выгнать. *Я таки його виштирила з хати.* Лебед. у.

Ви́штрикнути, ну, неш, *гл.* Выколоть. *Вночі я боюсь ока де небудь виштрикнути.* Мнж. 147.

Ви́штурити, рю, риш, *гл.*=**Виштирити.** *Насилу виштурила на двір, щоб хоч провітривсь трохи.*

Ви́штуркати, каю, еш. *гл.* 1)=**Виштрикнути.** *Хотів ся перекрасти та собі очі виштуркав.* Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

Вишукати. См. **Вишукувати**

Вишукувати, кую, еш, сов. в. **вишукати, каю, еш**, *гл.* Выискивать, выискать, отыскивать, отыскать. *Вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Зілля всякі вишукує.* МВ. II. 8.

Вищати, щаю, еш, *гл.* Дѣлаться выше.

Вищати, щу, щиш, *гл.* Визжать. *Вона аж вищить.* Рудч. Ск. II. 30.

Вище, *нар.* Выше. *Молоде орля, та вище старого літає.* Ном. № 7322. *Вище лоба очі не ходять.* Ном. № 1017. *Хто вище злізе, дужче пада.* Ном № 14313.

Вищебетати, чу, чеш, *гл.* Выболтать, высказать неосторожно.

Вищедрувати, рую, еш, *гл.* Получить за пѣніе щедрівок.

Вищезати, заю, еш и **вищезнути, ну, неш**, *гл.* Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. *Вищезає жито.* МУЕ. III. 43. *Каченята вищезли: ворони вихапали.* Рк. Левиц.

Вищербити, блю, биш, *гл.* Зазубрить, вызубрить, выбить щербину. *Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила.* Харьк.

Вищербитися, блюся, бишся, *гл.* 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти изъ ряда, изъ числа. *Тепер уже всі будемо за вас.—А може й не всі, може хто перейде на другий бік?—Ні, вже не вищербиться більш ні один.* Екатериносл. г. (Залюбовск.).

Вищий, а, е. Высшій. *Не впрохав нижнього, не впросиш вищого.* Ном. № 981.

Вищик, ка, *м.* Родъ клейма въ видѣ вырѣзки на ухѣ овцы. Черк. у. Екатериносл. г. Мнж. 182.

Вищикнути, ну, неш, *гл.* Вырвать, выщипнуть. *Прійшов Петро—вищикнув листок, прийшла Ілля—вищикнула два.* Ном. № 468.

Вищипати. См. **Вищипувати**.

Вищипувати, пую, еш, сов. в. **вищипати, паю (плю), паеш (плеш)**, *гл.* Выщипывать, выщипать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297.

Вищиряти. См. **Вищиряти**.

Вищиряти, ряю, еш, сов. в. **вищирити, рю, риш**, *гл.*=**Вишкіряти, вишкірити**. *Вищирив зуби, як циганські діти до місяця.* Ном. № 12637. *Вищирив зуби, як печене порося.* Ном. 12637.

Вищість, щости, *ж.* 1) Высшее положеніе, болѣе высокое положеніе. 2) Превосходство. Желех.

Вияв, ву, *м.* Проявленіе, обнаруженіе. Желех.

Вияви, ви, *ж.* 1)=**Вияв.** МВ. III. 9. 2) Открытіе, обнаруженіе.

Виявити, ся. См. **Виявляти, ся.**

Виявлювати, люю, еш, *гл.*=**Виявляти.** *Радощів своїх нікому не виявлює.* Г. Барв. 454. *Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно.* К. XII. 11.

Виявляти, ляю, еш, сов. в. **виявити, влю, виш**, *гл.* Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, показывать, показать, появлять, появить. *Юдихва виявила його капості перед Ксерксом.* Ном. № 3559.

Виявлятися, ляюся, ешся, сов. в. **виявитися, влюся, вишся**, *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, открываться, открыться, появляться, появиться, показываться, показаться. *Ось як виявлялась ся загадка.* Стор. *Кодацький поріг виявився, а то не було його видно.* Стор. II. 120. *Він виявивсь народу.* К. Псал. 197. *На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки.... йшли люде до церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Виязичити, чу, чиш, *гл.* Проболтаться, проговориться. *То про того чоловіка, що вбили, та й виязичили.* Лебед. у.

Виярок, рку, *м.* Лощинка, неглубокій оврагъ. *Там такий є виярок, то вода й зилива инколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.). Ум. **Виярочок.**

Виясне́ння, ня, *с.* Разъясненіе, поясненіе.

Вияснити, ся. См. **Вияснити, ся.**

Вияснити, няю, еш, сов. в. **вияснити, вю, виш**, *гл.* 1) Выяснять, выяснить, разъяснять, разъяснить, поя́снять, пояснить. 2) Вычищать, вычистить; сдѣлать свѣтлымъ, блестящимъ. *Вияснила п'ятака.* Мвж. 97. *Вияснн добре стремена та й їздь тоді верхи.* Черк. у. *Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило.* Шевч. 297.

Вияснятися, няюся, ешся, сов. в. **виясниться, нюся, нишся**, *гл.* 1) Проясняться, проясниться, посвѣтлѣть. *Вияснилось бліде та понуре обличча Грициково.* Г. Барв. 154. 2) **Выясниться. Прояснится** (о погодѣ). *Нехай виясниться, бо дуже нахмарило.* Ном. № 5494.

Віблек, ка, *м.* (=**Вібляк**). Бревно круглое, годное для постройки. Шух. I. 88. См. **Вибель.**

Віблий, а, е. Круглый, цилиндрическій.

Шух. І. 88. **Віблий обруч**—обручъ изъ цѣльнаго неразщепленнаго надное древеснаго ствола. Шух. І. 250. **Вібла хата**. Хата изъ круглыхъ бревенъ. Шух. І. 89.

Віва́т=Виват.

Віве́рица, ці, *ж.* Бѣлка. Гал.

Ві́всик, ка, *м.*=**Вівсюг**. Вх. Зн. 7.

Вівси́на, ни, *ж.* Зѣрно овса (одно).

Ві́всище, ща, *с.* Поле, съ котораго снятъ овесъ. Вас. 196.

Вівсю́г, га́, *м.* и **вівсю́га, ги**, *ж.* Раст. Avena fatua L. ЗЮЗО. І. 113. Вх. Пч. І. 9.

Вівсюгува́тий, а, е. Заросшій **вівсюго́м** (о землѣ).

Вівся́ний, а, е. Овсяный.

Вівся́ник, ка, *м.* 1) Овсяный хлѣбъ. *Голодному й вівсяник добрий.* Ном. № 1209. 2) Названіе лошади въ загадкѣ. *Прибігли штрики-брики, ухватили далду-балду, почули м'якинники, казали гречаникам: „сідайте на вівсяники, доганяйте штрики-брики, віднімайте далду-балду“* (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294, № 122.

Вівся́ниця, ці, *ж.* Овсяная солома. Сим. 153.

Вівся́нка, ки, 1)=**Вівсяниця**. Желех. 2) Овсяная мука.

Ві́втарик, ка, *м.* Ум. отъ **вівтарь**.

Ві́втарний, а, е. Олтарный.

Ві́втарь, ря, *м.* Олтарь. *Боятися попа та в вівтарь не йти.* Ном. № 4232. *Коли вівтару служиш, з вівтаря й живися.* Ном. № 10422. Ум. **Вівтарик**. Аф. 315.

Вівто́рок, рка, *м.* Вторникъ. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули.* Макс.

Вівця́, ці́, *ж.* 1) Овца. *Хто станеться вівцею, того вовк ззість.* Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться.* Ном. № 3904. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 59. Ум. **Ове́чка, ове́ченька, ове́чечка**. *Женуть воли із діброви, овеченьки з поля.* Мил. 115.

Вівчаре́нко, ка, *м.* Сынъ пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівча́рик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **вівча́рь**. 2) Родъ игры на свирѣли. 3) Бекасъ. *Загигикала над ними чайка.... висвистував вівчарик.* Стор. І. 126.

Вівча́рити, рю, риш, *гл.* Быть пастухомъ овецъ, пасти овецъ. Гол. ІІ. 456. Шух. І. 201.

Вівчари́ха, хи, *ж.* Жена пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчарівна, ни, *ж.* Дочь пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівча́рський, а, е. Принадлежащій пастуху овецъ. Аф. 315.

Вівча́рь, ря́, *м.* Пастухъ овецъ. *Сопілка вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій гірці.* Мет. 108. Ум. **Вівча́рик**.

Вівчарува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Вівчарити**. Шух. І. 53.

Ві́вчий, а, е. Овечій. Вх. Лем. 425.

Вігра́н, на, *м.* Органъ. *Гордий пан сидить, в віграни грає, в віграни грає, красно співає.* Гол. ІІ. 65.

Від, од, *пред.* Отъ. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все.* Єв. Л. І. 2. *Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики.* Нп. *Зоставсь я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год.* Г. Барв. 172. *Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори,*—т. е. ты ляжешь со стороны амбара и. т. д. Грин. ІІІ. 386. Родительный падежъ съ **від** при страдательномъ причастіи переводится по-русски творительнымъ падежомъ. *Земля від Бога зроблена.* (Стрижев.). *Був спокдшуваний од сатани.* Єв. М. І. 13. Употребляется **від** для образованія сравнит. степени и тогда совсѣмъ не переводится. *Єсть же і негіднійші від мене.* Котл. НП. *Хиба ж таки я послідніший од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає.* Грин. ІІІ. 201.

Ві́да, ди, *ж.* Вѣсть, слухъ. *Хто тобі сказав?—Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила.* МВ. І. 89.

Віда́в, віда́й, *нар.* Вѣроятно, должно быть. *Ой відав ти слабий, хорий.* Гол. І. 82. *Болить мені головонька відай же я вмру.* Гол. І. 103.

Ві́дання, ня, *с.* 1) Знаніе. Левч. 48. 2) Извѣстіе, вѣсть. Ум. **Ві́даннячко**. *Дають віданнячко: ісховайся, Мішку.* Гол. І. 176.

Ві́дати, даю, еш, (вім, віси́, вість), *гл.* Знать, вѣдать. *Не вім, за що їм так довіря князь.* Стор. МПр. 97. *Ніхто того не відає, як хто обідає.* Ном. *Та коли б*

я знала, коли б я відала, що засватана буду. Мет.

Відбабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Окончить практику (объ акушеркѣ). *Пішла, відбабувала і вернулась додому.* Чуб.

Відба́вити, ся. См. **Відбавляти, ся.**

Відбавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відба́вити, влю, виш,** *гл.* Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відба́витися, влюся, вишся,** *гл.* Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Відбаглува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Отстоять, спасти. *Відбаглувати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати,—ледві одбаглувала.* Рк. Левиц.

Відбарба́рити, рю, риш, *гл.* Отколотить.

Відбато́вувати, вую, еш, сов. в. **відбатува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Відбатува́ти. См. **Відбатовувати.**

Відбенькетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Отпировать.

Відбере́жний, а, е. Съ берега на море дующій (о вѣтрѣ). *Одбережний вітер.* (Стрижевск.).

Відбива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відби́ти, діб'ю́, б'єш,** *гл.* 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. I. 204. 2) Отбивать, отбить, отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега щука риба ряску.* Мет. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свѣтъ, звукъ). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе соняшний світ.* Дещо. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відіб'є.* Чуб. V. 36.

Відбива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відби́тися, діб'ю́ся, б'єшся,** *гл.* 1) Отбиваться, отбиться. *Од поганців одбивались.* Котл. Ен. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобылѣ: случиться съ жеребцомъ. Шух. I. 211.

Відбі́гати, гаю, єш, *гл.* 1) Отбѣгать. *Я вже своє відбігав,—біжи но ще ти: то чи не відбігаєш ніг.* 2) О коровѣ: окончить случку.

Відбіга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відбі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Отбѣгать, отбѣжать. 2)—що. Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить бува люльку в сварці, а грошей на нову кат-ма,—вони.... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3)—чого́, кого́. Чуждаться, оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155. *Ой що кров живую ссали,— власних скарбів одбігали.* К. Досв. 116.

Відбі́гатися, гаюся, єшся, *гл.*=**Видбі́гати 2.**

Відбі́гти. См. **Відбіга́ти.**

Відбі́й, бо́ю, *м.* Лучшаго сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбіра́ння, ня, *с.* 1) Отнимавіе, отбираніе. 2) Полученіе. 3) Отборка.

Відбіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **відібра́ти, відберу́, ре́ш,** *гл.* Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Іди, жоно, до матері віно відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. 2) Получать, получить. Чуб. I. 163. *Відібрав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли.*

Відбі́рка, ки, *ж.* У оконщиковъ: инструментъ для образованія кромокъ въ рамахъ. Вас. 149.

Відбі́рний, а, е.=**Добі́рний.** *Та й усе женці та й одбірнії.* АД. I. 79.

Відбіснува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Перебѣситься. *Як відбіснувався становий, то й почав говорити наче людина.*

Відбли́ск, ку, *м.* Отблескъ. Левиц. Пов. 25.

Відболі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Проболѣть, поболѣть. *Будуть же бити, то за кожен стручок* (гороху краденого) *відболить.* Св. Л. 142. 2) Переболѣть. 3) Отгнить. *Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс.* Кієв.

Відборо́на, ни, *ж.* Оборона, защита отъ. *Схопивши у руки по каменюці, став на відборону.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Відборони́ти, ся. См. **Відбороняти, ся**

Відбороня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відбо-**

рони́ти, ню́, ниш, *гл.* Оборонить, защитить. *Ну, спасибі, дядьку, що ти мене од смерти відборонив, відбороню і я тебе.* Рудч. Ск. I. 71.

Відбороня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **відборони́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Обороняться, оборониться, защищаться, защититься.

Відборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Отбиться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95.

Відбо́рчик, ка, *м.* Столярн.: отборный стругъ. Радомысльс. у.

Відбрести́, бреду́, де́ш, *гл.* Отойти въ бродъ отъ какого нибудь мѣста. *Відбрів од берега трохи.*

Відбреха́тися. См. **Відбріхуватися.**

Відбри́куватися, куюся, єшся, *гл.* Отбиваться, брыкаясь. У Кулиша въ иронич. смыслѣ о защищающихся женщинахъ: *Шкода відбрикуватись.* К. ПС. 55.

Відбрі́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відбреха́тися, шу́ся, шешся,** *гл.* Отдѣлываться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывернуться изъ бѣды ложью. *Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватись перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала як і викрутитись.* Кв. I. 45. *Брехнею не відбрешешся.* Ном. № 6796.

Відбро́д, ду, *м.* **Наї́стися до відбро́ду.** Наѣсться до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Проговорить скороговоркой, отбарабанить. *Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що пані йому скаже.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Відбува́ння, ня, *с.* Исполненіе, отбываніе, отработка.

Відбува́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відбу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), отрабатывать, отработать. *Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути.* Ном. *Як заробив, так і відбудеш.* Ном. № 7071. *Хуста поперек, як три дні панщини відбудем.* Ном. № 11260. *Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш.* Левиц. I. 30. *При пості добре відбути гості.* Ном. № 192. *Не жаль було давно відбутих.... моїх тяжких крівавих сліз.* Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей,—говорится главнымъ образомъ объ обрядовыхъ обѣдахъ, обѣдахъ по приглашенію и пр. *Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало,—я буду одбувать панотця.* О. 1862. V. 56. *Дітей у нас було п'ятеро.... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж?* Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. *У суботу дівич-вечір відбули, а в неділю повінчали.* Стор. МПр. 57. *Відбули похорон.*

Відбува́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відбу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* Исполняться, исполниться, совершиться, имѣть мѣсто. *Весілля відбулося вчора.* 2) = **Збу́тись.** *Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання.* Левиц. I. 387. 3) = Відбути. *Брехнею не відбудешся.* О. 1862. I. 32.

Відбудо́вувати, вую, єш, сов. в. **відбудува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Вновь отстраивать, отстроить, возстановить прежде бывшее зданіе. Желех.

Відбудува́ння, ня, *с.* Возстановленіе зданія.

Відбудува́ти. См. **Відбудовувати.**

Відбузува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Одбузує чоловік жінку.* О. 1862. I. 73.

Відбурмиструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Окончить службу бургомистра.

Відбу́ти, ся. См. **Відбува́ти, ся.**

Відбу́тка, ки, *ж.* = **Відбуток.**

Відбутни́й, а́, е́. Употреблено въ загадкѣ изъ сказки въ приложеніи къ салу, въ значеніи: такой, которымъ отбываютъ всякія нужды. *А чого ж вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?... Сало одбутне, бо ним уські зачіпки одбувають.* Грин. II. 274.

Відбу́ча, чі, *ж.* = **Відбуток.** *Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі.* Мир. ХРВ. 387. *Я відбуду за гріхи відбучу.* К. ПС. 139.

Відва́га, ги, *ж.* Отвага. *Відвага мед п'є і кайдани тре.* Ном. № 4256. *Де відвага, там щастя.* Ном. № 4253.

Відва́жити, ся. См. **Відважувати, ся.**

Відва́жний, а, е. 1) Отважный, смѣлый. *Ой ти, Івасю, відважний козаче.* К. ХП. 78.

Відва́жність, ности, *ж.* Отважность. Желех.

Відва́жно, *нар.* Отважно, смѣло.

Відва́жувати, жую, єш, сов. в. **відва́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Отвѣшивать,

отвѣсить. *Відваж соли.*—бебеха. Дать тумака, отвѣсить ударъ. *За віщо се він мені бебеха відважив межи плечі?* Харьк. 2)—жизнь, життя. Рисковать, рискнуть жизнью. *Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так щиро одважив за неї свою жизнь.* К. ЧР. 173.

Відва́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **відва́житися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Отвѣшиваться, отвѣситься. 2) Отваживаться, отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признававсь. Далі одважився: треба!* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відва́л, лу, *м.* Отчаливаніе. Мнж. 180.

Відвали́ти, ся. См. **Відвалювати, ся.**

Відвалува́ти, лу́ю, єш, *гл.* Спасти, отходить. *Лікарь, спасибі йому, відвалував таки дитину.*

Відва́лювання, ня, *с.* Отваливаніе.

Відва́лювати, люю, єш, сов. в. **відвали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Отваливать, отвалить. *Одвалив того каменя.* Чуб. II. 50. 2) Откалывать, отколоть, отрѣзывать, отрѣзать. *Відвалив криги кусень эттакий завбільшки.* Харьк. у. *Відвалив скибу хліба.*

Відва́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відвали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отваливаться, отвалиться. *Потроху земля відвалювалась, і він почав тонути.* Левиц. Пов. 335.

Відвезти́. См. **Відвозити.**

Відверну́ти, ся. См. **Відвертати, ся.**

Відверта́ння, ня, *с.* 1) Отворачиваніе 2) Отвертываніе, откручиваніе. 3) Вычитаніе.

Відверта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відверну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Отворачивать, отворотить, отвращать, отвратить; поворачивать, поворотить. *Відвертає від неї очі.* МВ. II. 27. *Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни.* Чуб. I. 109. *Нехай Бог відвертає.* Ном. № 5139. *Щоб я од вас лиця не відвернула.* Ном. № 3241. 2) Отъѣзжать, отъѣхать, отплывать, отплыть. *Ви, турки-яничари, по маленьку, браття, ячіте, од галери одверніте.* АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. *Одвернув (камінь).* Рудч. Ск. I. 86. *Годі орати!—Як годі?—каже чоловік.—Дві скиби тільки одвернути та й упруг.* Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. *Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе.* Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугомъ второй разъ поперегъ или вдоль участка. Нѣжин. у. 6) Отклонять, отклонить что-либо. *І кулі мов рукою одвертав.* К. ЦН. 251. *Єсть такії люде, що на пожежі уміють одвернуть вітер од сусідньої оселі.* Грин. II. 324. 7) Отвлекать, отвлечь, отклонять, отклонить. *Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота.* Чуб. I. 69. 8) О колдовствѣ: возвращать, возвратить первоначальный видъ, отвращать, отвратить. *Зробив (чарами), то була біла редька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, щоб чорна стала білою.* Драг. 77. 9) Вычитать, вычесть. *Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне.* Бессар. 10) Отвѣчать, отвѣтить. *Та чую ж, чую,—одвертає.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відверта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **відверну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Отворачиваться, отворотиться, отвернуться. *Горнеться до його серцем, відвертається лицем.* Левиц. I. 170. *Кривоніс одвернувся до своїх вовхурянців і грізно додав.* Стор. МПр. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. *Нікуди він і не одвертався з пасіки.* О. 1861. X. 27.

Відверті́ти. См. **Відвірчувати.**

Відвести́. См. **Відводити.**

Відвика́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відви́кнути, ну, неш,** *гл.* Отвыкать, отвыкнуть.

Відвильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Тільки одвильне куди мити,—то вже дитина й долі, упала з полу.* Пирят. у.

Відви́люватися, лююся, єшся, *гл.* Отвиливать. Котл.

Відвину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, увернуться. *Він на мене з києм, я насилу відвинувся.*

Відвиса́ти, са́ю, єш, сов. в. **відви́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Отвисать, отвиснуть. *Спідня губа відвисла.* Левиц. I. 15. 2) Свѣшиваться, свѣситься, повиснуть. *З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси.* Левиц. I. 3.

Відвихну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отлучаться на короткое время. *От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать.* Рудч. II. 35.

Відви́чити, чу, чиш, *гл.* Отучить. *От таки одвичите од сахарю.* Черниг. г. *Одвичити од горілки.* О. 1862. I. 71.

Відвід воду, *м.* Резервъ? *Воєвода, славний лицарь, на одводі зістав.* Гол. І. 15.

Відві́дати, ся. См. **Відвідувати, ся.**

Відві́дач, ча, *м.* Посѣтитель. *Не так вже по багато набігає одвідачів.* МВ. (О. 1862. І. 84).

Відвіджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Відвідувати.** *А як го найдете, дайте мені знати, щоби м приходила його відвіджати.* Гол. І. 64.

Відві́дини, дин, *ж. мн.* Посѣщеніе. Єв. Л. XIX. 44. *Ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами.* Г. Барв. 168.

Відві́дний, а, е.—час. Срокъ, который можетъ быть отложенъ. Вх. Зн. 7.

Відві́дувати, дую, еш, сов. в. **відві́дати, даю, еш**, *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдать. *Сідлай, хлопче, коня вороного,—поїду одвідаю кохання свого.* Чуб. V. 345. *Матінко моя, відвідай мене.* Мет. 245. *Вони там були та й її відвідали.* Зміев. у.

Відві́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **відві́датися, даюся, ешся**, *гл.* Навѣдываться, навѣдаться и узнать, пойти освѣдомиться. *А я піду додомоньку та не забавлюся, чи готовий полуденок та відвідаюся.* АД. І. 82.

Відві́дціль, *нар.*=**Відціль.** *Десь ти й доріженьки відвідціль не знаєш.* Грин. Ш. 377.

Відві́йок, йка, *м.*, иногда во мн. ч. **відві́йки.** Щуплое зерно, которое при вѣяніи падаетъ въ срединѣ между мякиною и полновѣснымъ зерномъ. Мнж. 187. *Бідний (сів) самий послід, уже одвійок од пшениці.* Грин. II.

Відвісти́ти, віщу́, сти́ш, *гл.* Послать вѣсть, извѣстіе въ отвѣтъ, отвѣтить. ЗОЮР. І. 246. *Громада одвістила..., що Микола добра людина.* О. 1861. VIII. 24. *Ні,—одвістив.* МВ. (О. 1862. І. 76).

Ві́двість, ти, *ж.* Отвѣтное извѣстіе.

Ві́двіт, ту, *м.* Отвѣтъ. ЗОЮР. II. 207. **Одві́т оддава́ти.** Отвѣчать. КС. 1882. XII. 501.

Відві́тити. См. **Відвічати.**

Відві́тний, а, е. Отвѣтный.

Відві́тувати, тую, еш, *гл.* Отвѣчать. *Питає. „Де ти мою козу дів?—Продав,—одвітує Климець.* Рудч. Ск. І. 67.

Відвіча́льний, а, е. Отвѣтственный. Желех.

Відвіча́льність, ности, *ж.* Отвѣтственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що до.... нашої одвічальности перед судом культури.* К. Кр. 8.

Відвіча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відві́тити, чу, тиш**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Вовк.... питає його: „Чого ти тут ходиш?“—Сірко одвіча.* Рудч. Ск. І. 11. 2) Отвѣчать, нести за себѣ отвѣтственность, отвѣтить. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одвітиш.* Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші,—відвічаю.* Ном. № 12503. *Він одвічає, а той остається у боці.* Змієв. у.

Відві́чний, а, е. Вѣчный, всегда бывшій. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одвічними лісом.* Стор.

Відві́чно, *нар.* Отъ вѣка, вѣчно.

Відві́ювати, ві́юю, еш, сов. в. **відві́яти, ві́ю, еш**; *гл.* Отвѣвать, отвѣять.

Відво́дини, дин, *ж. мн.* Обѣдъ новобрачныхъ, свекра и свекрови у тестя и тещи въ послѣдній день свадебныхъ пиршествъ—субботу той недѣли, въ началѣ которой было **весі́лля**, а затѣмъ ужинъ тестя и тещи въ хатѣ новобрачнаго. МУЕ. III. 170.

Відво́дити, джу, диш, сов. в. **відвести́, веду́, де́ш**, *гл.* 1) Отводить, отвесть. *Одведи її додому.* 2) Отстранять, отстранить. 3) Взводить, взвесть. *Одвів курка і вже хотів.... стріляти.* Чуб. І. 154.

Відво́зити, жу, зиш, сов. в. **відвезти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Отвозить, отвезти.

Відвойо́вувати, вую, еш, сов. в. **відвоюва́ти, вою́ю, еш**, *гл.* Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити що одвоювали вам козаки!—Який гаспид одвойовував нам наше добре, опріч нас самих.* К. ЧР. 69. *Царь іде войною на цього самого царя, щоб відвоювати у його другу дочку.* Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював.* Рудч. Ск.

Відвола́ти, ла́ю, еш, *гл.* Первоначально значило: отозвать, теперь употребляется въ выраж. **Біду́ відвола́ти.**—Избавиться отъ бѣды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можно одволать.* Греб. 339. **Відвола́ти** или **відвола́ти від сме́рти.** Спасти отъ смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволали Трохима діда.* Шевч. *Він мене од смерти одволав.* Рудч. Ск. І. 128.

Відволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відво-**

локти́, чу́, че́ш, *гл.* Оттаскивать, оттащить, оттягивать, оттянуть.

Відволо́га, ги, *ж.* Основное значеніе=**Відволода**=**Відлигв**, но въ пѣснѣ употребл. въ смыслѣ: облегченіе душевное, утѣшеніе, также: утѣшительница. *Одна другої питається:—Подружечко-одволого, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

Відволо́гнути, ну, неш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, отсырѣть. *Сухарі в погрібі одвологлu.* Рк. Левиц.

Відволо́да, ди, *ж.*=**Відлига**. Шух. І. 81.

Відволо́дати, даю, еш, *гл.* Отходить, вылѣчить. *На силу, та на превелику силу його відволодали. Вже і водою обливали і трусили.* Кв. І. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай дання від любощей.* Г. Барв. 536.

Ві́дволож, жі, *ж.*=**Відлига.**

Відволо́жити, ся. См. **Відволожувати, ся.**

Відволо́жувати, жую, еш, сов. в. **відволо́жити, жу, жиш**, *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать влажнымъ. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити.* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утѣшать, утѣшить. Лавр. 113. См. прим. при словѣ **Відволога**.

Відволо́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **відволо́житися, жуся, жишся**, *гл.* Сырѣть, отсырѣть, дѣлаться, сдѣлаться влажнымъ.

Відволокти́. См. **Відволікати.**

Відворі́т, ро́ту, *м.* 1) Отступленіе. 2) Отвращеніе. 3) Отчисленіе, вычетъ въ уплату долга, вычетъ изъ платы рабочаго за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у.

Відворо́тний, а, е. Отвратительный. *Відворотне таке воно на смак.*

Відворо́тно, *нар.* Отвратительно. *Як ті пани їдять жаб? Воно ж одворотно.*

Відворочáти, чáе, *гл. безл.* Быть отвратительнымъ. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло,—одворочае.* Г. Барв. 153.

Відво́хлий, а, е. Отсырѣлый.

Відво́х(ну)ти, ну, неш, *гл.* Отсырѣть.

Відво́хрити, рю, риш, *гл.* Отколотить. *Дав доброго диптю: відвохрив добре.* Ном. № 3961.

Відвоюва́ти. См. **Відвойовувати.**

Ві́двуд, да, *м.*=**Удод.** *Красне пір'я на відвуді, але сам смердить.* Ном. № 11201.

Відв'яза́ти, ся. См. **Відв'язувати, ся.**

Відв'я́зувати, зую, еш, сов. в. **відв'яза́ти, жу́, жеш**, *гл.* Отвязывать, отвязать.

Відв'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **відв'яза́тися, жу́ся, жешся**, *гл.* Отвязываться, отвязаться.

Відга́да, ди, *ж.* Отгадчица. Ум. **Відга́дочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгадай-сон, сна, *м.* Снотолкователь. *Усякі мені сни сняться,—де б то ни їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгада́ти. См. **Відгадувати.**

Відга́дка, ки, *ж.* Отгадка.

Відга́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **відга́да.**

Відга́дувати, дую, еш, сов. в. **відгада́ти, да́ю, еш**, *гл.* 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє — посіє, хто зна—й одгада.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грин. III. 655.

Відга́л, лу и **відга́ль, лю**, *м.* Остановка, отдыхъ, перерывъ. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалю.* МВ. І. 47. **На відгалі.** На досугѣ, во время отдыха. *У вільну годину, на одгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерщій до панотця.* Ком. І. 20. **На ове́с нема́ й відга́лу.** На овесъ постоянный спросъ. Борз. у.

Відганя́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відігна́ти, віджену́, не́ш**, *гл.* Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. І. 58.

Відга́рбати, баю, еш, *гл.* Отнять, отобрать. *Насилу відгарбав свого кожуха від брата.*

Відге́тькатися, каюся, ешся, *гл.* Избавиться, отдѣлаться отъ чего. *Чим же Марко одгетькався од некрутства?* Волч. у. (Лобод.).

Відгі́н, го́ну, *м.* Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглуши́ти, шу́, шиш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Хто було захоче, той мене й оглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відгни́ти, гнию́, є́ш**, *гл.* Отгнивать, отгнить.

Відгові́тися, ві́юся, ешся, *гл.* Отго-

вѣться. *Нехай попереду піде та відговіється.* Ном. № 5474.

Відговори́ти, ся. См. **Відговорювати, ся.**

Відгово́рювати, рюю, еш, відговоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **відговори́ти, рю́, риш,** *гл.* Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відгово́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **відговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Отговариваться, отговориться, отвѣчать, отвѣтить. *Була слава, була слива, стали й поговори.... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгоди́тися. См. **Відгожатися.**

Відгодо́вувати, вую, еш, сов. в. **відгодува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* Откармливать, откормить.

Відгожа́тися, жа́юся, єшся, сов. в. **відгоди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться. *В иншого* (москаля) *є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодивсь на малий час.* 2) Отплачивать, отплатить услугой за услугу, пригодиться въ бѣдѣ. *Гонять вовки козу. Коза каже...: „Оборони!“ Той.... узяв і вбив вовка. Коза йому сказала: „Я тобі одгоджуся в турецькій землі.* Грин. II. 64.

Відгомі́н, мону, *м.* Отзвукъ, отголосокъ. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відго́нити, ню, ниш, *гл.* 1)=**Відганяти.** 2) Отдавать, припахивать. *Вода чимсь одгонить.* Кролев. у. *Чим наївся, тим і відгонить.* Нѣжин. у. *На сім дворищі.... від усього пусткою відгонить.* Св. Л. 310. *Місцина справді стала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгорі́ти. См. **Відгоряти.**

Відгорну́ти, ся. См. **Відгортати, ся.**

Відгоро́джувати, джую, еш, сов. в. **відгороди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отгораживать, отгородить.

Відгоро́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **відгороди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Отгораживаться, отгородиться.

Відгорта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відгорну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отворачивать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до кишені.*

Відгорта́тися, та́юся, єшся, сов. в. **відгорну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. *Єсть там такий млин і дванадцять каміней, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отворачиваться, отворотиться. 3) Перестать ласкаться. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнулася, як сонечко зайшло.*

Відго́ртувати(ся), тую(ся), еш(ся), *гл.*=**Відгортати(ся) 1 и 2.**

Відгоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **відгорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Отгорать, отгорѣть. *Уже на коневі і хвіст одгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Перестать быть хозяиномъ.

Відгребти́, ся. См. **Відгрібати, ся.**

Відгриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **відгри́зти, зу́, зе́ш,** *гл.* Отгрызать, отгрызть.

Відгриза́тися, за́юся, ешся, сов. в. **відгри́зтися, зу́ся, зе́шся,** *гл.* 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **відгребти́, гребу́, бе́ш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Які руки загрібали, щоб ті і відгрібали.* Чуб. I. 99. 2) Отбрасывать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть (ногою, рукою). *Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками.* Ном. № 559.

Відгріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **відгребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. 2) Отбиваться, отбиться, защищаться, защититься. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од нього, то й не міг ударити.* Александров. у. (Залюбовск.). *Ніяк я від його* (лиха) *ні одіб'юся, ні одгребуся.* Мир. ХРВ. 393. *Та Бог з вами!—одгрібався Чіпка,—не рад, що й зачепив таку причепу.* Мир. ХРВ. 177.

Відгріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відгрі́ти, грі́ю, еш,** *гл.*—сир. Грѣть въ печи простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлялась отъ творога. Св. Л. 5.

Відгрі́мнутися, нуся, нешся, *гл.* Крикнуть въ отвѣтъ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре!—одгрімнувсь дядько.* МВ. (О. 1862. III. 75).

Відгро́м, **му**, *м.? І гроші побрали, і водгрому немає.* Ном. № 13213.

Відгрома́дити, **джу**, **диш**, *гл.* Отгрести (сѣно).

Відгроми́ти. См. **Відгромлювати**.

Відгро́млювати, **люю**, **еш**, сов. в. **відгроми́ти**, **млю́**, **миш**, *гл.* Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він* (рештант) *і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хода.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ві́дгук, **ку**, *м.* Откликъ.

Відгука́ти. См. **Відгу́кувати**.

Відгука́тися, **ка́юся**, **єшся**, *гл.*= **Відгукнутися**. *На кожний гук не одгукаєшся.* Ном. № 4715.

Відгукну́тися. См. **Відгукуватися**.

Відгу́кувати, **кую**, **еш**, сов. в. **відгука́ти**, **ка́ю**, **еш**, *гл.* 1) Выклика́ть, вы́кликать. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе.* Кіев. г. 2) Звать обмершее дитя съ цѣлью привести его въ чувство. Мил. 19.

Відгу́куватися, **куюся**, **єшся**, сов. в. **відгукну́тися**, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Откликаться, откликнуться. *На моє прохання відгукнулись.*

Ві́дгулень, **льня**, *м.* Домашняя лошадь, отбившаяся въ табунъ дикихъ лошадей. О. 1862. 17—19.

Відгу́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Отклонить. *А батько оце умисне кажуть, щоб мене від роботи відгулити.* Федьк.

Відгуля́ти, **ля́ю**, **еш**, *гл.* Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля.* Рудч. Ск. І. 129.

Відгусти́, **ду́**, **де́ш**, *гл.* Окончить гудѣть, шумѣть. *Одгуло весілля, зосталися молоді самі у хаті.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Віддава́ння, **ня**, *с.*=**Віддання**. Ум. **Віддава́ннячко**. *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаванньчку.* Нп.

Віддава́ти, **даю́**, **є́ш**, сов. в. **відда́ти**, **да́м**, **даси́**, *гл.* 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддає.* Чуб. І. 173. *Взяв той собака буханець та й віддав вовкові.* Рудч. Ск. І. 9. **Відда́ти Бо́гові ду́шу**. Умереть. *Закричав дід дивними голосами та й Богу душу віддав.* Чуб. І. 156. — **хвалу́**. Воздать хвалу, восхвалить. *Хвалу Богові оддав.* МВ. І. 16.—**на добри́день**. Пожелать добраго дня. *І добридень мені оддала.* Левиц. І. 14. -**поклі́н**. Поклониться. *Матері Божій поклін оддавши.* Чуб. І. 160. 2) Выдавать, выдать замужъ. *Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються.* Ном. № 5928. *Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листи на папері, давай мені знати.* Мет. 60. 3) Передавать, передать, выражать, выразить. 4) Протягивать, протянуть голосомъ при концѣ пѣсни, при чемъ дѣлается рулада отъ высокаго къ низкому на октаву. *У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає.* Любеч. 5) Теплѣть, потеплѣть. *Уранці було холодно, а вдень трохи оддало.* Константиногр. у.

Віддава́тися, **даю́ся**, **є́шся**, сов. в. **відда́тися**, **да́мся**, **даси́ся**, *гл.* 1) Отдаваться, отдаться. Левиц. Пов. 81. 2) Выходить, выйти замужъ. *Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається.* Ном. № 2265. *Мамко моя старенькая, хочу ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати.* Гол. І. 197. 3) Отдаваться, отдаться (о звукѣ и пр.). *Як Тетяна засміється, в душі радість оддається.* Котл. МЧ. 4) Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться. *В тих писаннях красний божий мир і чоловіча жизнь.... не оддались так правдиво, як воно єсть у нас перед очима.* К. Гр. Кв. 19.

Віддалеки́, *нар.* Издали. *Іще оддалеки зачув Петро глухий галас мов на ярмарку.* К. ЧР. 257.

Віддали́ти, **ся**. См. **Віддаляти**, **ся**.

Віддалі́, *нар.*=**Віддалік**. *Я став собі оддалі і дивлюся, що то він робитиме.* Волч. у.

Віддалі́к, *нар.* Поодаль. *А лисиця оддалік стоїть.* Рудч. Ск. І. 21.

Віддалі́ти, **лі́ю**, **еш**, *гл.* Поотстать, отдалиться. *Не жени коні: лоша віддаліло— не здожене. Усе вже те оддаліло, проминуло.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Ві́ддаль, *нар.* Издали *Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш.* Грин. І. 66.

Віддаля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **віддали́ти**, **лю́**, **ли́ш**, *гл.* Отдалять, отдалить, удалять, удалить. *Бог віку прибавив, а від смерти оддалив.* Ном. № 13920.

Віддаля́тися. **ля́юся**, **єшся**, сов. в. **віддали́тися**, **лю́ся**, **ли́шся**, *гл.* Отда-

ляться, отдалиться, удаляться, удалиться. *Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла.* Чуб. V. 747.

Віддáниця, ці, *ж.* Невѣста. О. 1861. XI. 49. Св. Л. 134.

Віддáння, ня, *с.* 1) Отдача. *Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддиння пропало.* Драг. 7. *Позичив ледачому гроші—десь на вічне вже віддання:* 2) Выходъ замужъ. Св. Л. 197. **Дівчина на віддані.** Дѣвушка невѣста, взрослая дѣвушка. *У мене ж дочка на віддані.* Г. Барв. 11. 3) Народный праздникъ 15 января. ХС. I. 74. Чуб. Ш. 5. Ум. **Віддáннячко.** *Маю сестру на відданнячку.* Гол. IV. 547.

Віддарóвувати, вую, еш, сов. в. **віддарувáти**, рýю, еш, *гл.* Отдаривать, отдарить.

Віддарóвуватися, вуюся, єшся, сов. в. **віддарувáтися**, рýюся, вшся, *гл.* Отдариваться, отдариться.

Віддáрок, рку, *м.* Обратный подарокъ. МУЕ. Ш. 76. **Віддáрки давáти.** Отдаривать. Маркев. 126.

Віддáти, ся. См. **Віддавати**, ся.

Віддáток, тку, *м.* То, что нужно отдать.

Віддáха, хи, *об.* Отдающій, отдающая. *Будь узяха, будь і оддаха.* Ном. № 10651.

Віддáча, чі, *ж.*=**Віддання** 1 и 2. **На оддачі** (доњка)=**на відданню.** Чуб. IV. 63.

Віддéрти, ся. См. **Віддирати**, ся.

Віддивúтися, влюся, вишся, *гл.* Окончить смотрѣть. Умирающая говоритъ: *Очі ж мої каренькії віддивилися, уста ж мої сахарнії 'дговорилися.* Чуб. I. 771.

Віддимáти, мáю, еш, сов. в. **віддýти**, **відодмý**, мéш, *гл.* 1) Отдувать, отдуть. 2) **Віддимáти гýби.** Выпячивать губы. Переносно: сердиться. *Оддув губи, як капиці.* Ном. № 3368.

Віддимáтися, мáюся, єшся, сов. в. **віддýтися**, **відодмýся**, мéшся, *гл.* 1) Отдуваться, отдуться. 2) О губахъ: выпячиваться, выпятиться. *Очі горять, губи oддулись.* Мир. ХРВ. 33.

Віддирáти, рáю, еш, сов. в. **віддéрти** и **відідрати**, дерý, рéш, *гл.* 1) Отдирать, отодрать, отрывать, оторвать. *Відірвав нитки, упяг у голку та й почав пришивати до чумарки те, що віддер.* Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откалывать *Метелиці та гопака гуртом віддирають* Шевч.

Віддирáтися, рáюся, ешся, сов. в. **віддéртися** и **відідратися**, дерýся, рéшся, *гл.* Отдираться. отодраться, отрываться, оторваться.

Віддúха, хи, *ж.* Отдыхъ. *Трихи та мнихи—нема оддихи.* Ном. № 10952.

Віддихáння, ня, *с.* Отдохновеніе. *Пішов у темний лужок на віддихання.* Чуб. V. 773.

Віддихáти, хáю, еш, сов. в. **віддúхати**, хаю, еш и **відітхнýти**, нý, неш, *гл.* 1) Переводить, перевести духъ, стать свободно дышать. *Дише, дише, поки віддише.* 2) Отдыхать, отдохнуть. *Полягайте та віддишіте трохи.* Рудч. Ск. I. 92. *Прийшов у ліс і ліг оддихати.* Чуб. I. 5. *Сіла одітхнути.* Левиц. I. 39.

Віддúхатися, хаюся (шуся), ешся, (шешся), *гл.*=**Віддихати** 1. *Засапався, ніяк не віддишуся.*

Віддівувáти, вýю, еш, *гл.* Прожить дѣвичью жизнь. *Я вже своє дівоцтво віддівувала.* Кіев. г.

Віддіжýрити, рю, риш, *гл.* Заморить работой. *Мабуть добре Карпа на панщині віддіжурили, що на улиці нема.* Васильк. у.

Віддíл, лу, *м.* 1) Отдѣлъ, раздѣлъ. *Старший син, швець, уже й одружився і на одділ пішов.* Г. Барв. 487.

Відділи́ти, ся. См. **Відділяти**, ся.

Відділя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відділи́ти**, лю, лиш, *гл.* Отдѣлять, отдѣлить; удѣлять, удѣлить. *Одділи маненьку часточку землі на моє ім'я.* Чуб. I. 143. *Оддилив йому половину царства.* Рудч. Ск. II. 75.

Відділя́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відділи́тися**, люся, лишся, *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться.

Віддрючкувáти, кýю, еш, *гл.* Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддубáсити, шу, сиш, *гл.* Отколотить, отдуть. Стор. I. 239.

Віддýти, ся. См. **Віддимати**, ся.

Віддýхати, хаю, еш, *гл.*=**Віддухопелити.** *А що, добре тебе оддухали?* Пирят. у.

Віддухопéлити, лю, лиш, *гл.* Отколотить. *Иноді віддухопелять добре.* Г. Барв. 365.

Віддуши́ти. См. **Віддушувати.**

Віддýшувати, шую, еш, сов. в. **від-**

души́ти, шу́, шиш, *гл.* Отдавливать, отдавить. *Віддушувати сир.*

Віддюба́рити, рю, риш, *гл.* Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.

Відда́ка, ки, *ж.* Благодарность; отплата; возмездіе. Ум. **Відда́чка.**

Відда́кувати, кую, еш, відда́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Отблагодарить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. *Віддячим діявольским синам, гукали громадяне, віддячим!* Стор. МПр. 51.

Відда́куватися, куюся, ешся, відда́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Віддякуватися, віддячитися.** Грин. I. 114. *Я не зможу тобі віддячитися.* Федьк.

Відда́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **відда́ка.**

Відда́чливий, а, о. Старающійся отблагодарить чѣмъ-либо. *Він такий оддячливий був.* Черниг. у.

Віде́й, *нар.*=**Відай.**

Віде́льга, ги, *ж.*=**Відлига.** Вх. Зн. 7.

Віде́речко, віде́рко, ка, *с.* Ум. отъ **відро́.**

Відерко́вый, а, е. Ведерный.

Віде́рник, ка, *м.* 1) Дѣлающій ведра. 2) Горшокъ, чугунъ вмѣстимостью въ 1 ведро. *Купила собі горщик-відерник.*

Віде́рце, ця, *с.* Ум. отъ **відро́.**

Від'е́мний, а, е. О зернѣ: легковѣсный и потому отлетающій при провѣиваніи вмѣстѣ съ мякиной. *Од'емна пшениця.* Рк. Левиц.

Віджа́лувати, лую, еш, *гл.* Не пожалѣть дать. *Родителів має* (черниця) *заможних, то нехай родителі оджалують їй дещо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що й не сказати.* МВ. II. 164. *Віджалуйте гроші на таке діло.*

Віджа́рити, рю, риш, *гл.* Отпороть розгами, высѣчь. *Узяли його лакеї на станю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти.* Мир. ХРВ. 53.

Віджарто́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **віджартува́тися, ту́юся, ешся,** *гл.* *Став шинкар свою жінку знеежати; вона усе оджартовувалась, сміялася.* МВ. II. 185.

І. Віджа́ти. См. **Віджимати.**

II. Віджа́ти. См. **Віджинати.**

Віджахну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отогнать страхомъ, вообще отогнать, отбить силой, оружіемъ. *Помогла тобі від Польщі Москву віджахнути.* К. XII. 65. *Воюй добре, щоб вражих черкесів оджахнути.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Віджахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отскочить отъ кого въ ужасѣ, въ испугѣ. (Відьми) *кинулись на Пантелемона і од жахнулись од круга.* Грин. I. 67.

Віджива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **віджи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* 1) Оживать, ожить: приходить, придти въ себя. 2) Отживать, отжить. *Він уже свій вік оджив.*

Відживи́ти. См. **Відживляти.**

Відживі́ти, ві́ю, еш, *гл.* Ожить. *Дожидали побачиться так, як дня сонятного, що його дожидає чоловік і радіє, одживіє, діждавшися.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відживля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відживи́ти, влю́, виш,** *гл.* Оживлять, оживить. *Те кохання, що його одживило, живу й муку йому собою завдало.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Віджима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **віджа́ти, віджму́, ме́ш,** *гл.* Выкручивать, выжимать, выжать мокрое бѣлье. *А дівка—чорнявка порається у другій хаті—віджимає сорочки.* Рудч. Ск. II. 151. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Віджина́ти, на́ю, еш, сов. в. **віджа́ти, віджну́, не́ш,** *гл.* Жать, сжать за долгъ.

Віджина́тися, на́юся, ешся, *гл.* О жнецѣ: работая, обговять остальныхъ жнецовъ. *Оджинатись од женців.*

Віджирі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Отжирѣть.

Віджи́ти. См. **Відживати.**

Віджобоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Отшептать. *А баба таки віджобоніла трохи хоробу.*

Віджува́ти, жую́, е́ш, *гл.* Отжевать. *Теля віджувало рукава в сорочці.*

Віджуха́ритися, рюся, ришся, *гл.* Отдѣлаться. *Насилу віджухарився від десятника.*

Відва́ддя, дя, *с.* Мякина. Желех. Ум. **Відза́ддячко.** *Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядочки.* Гол. IV. 31.

Відзвича́їти. См. **Відзвичаювати.**

Відзвича́ювати, ча́юю, еш, сов. в. **відзвича́їти, ча́ю, їш,** *гл.* Отучать, отучить. Желех.

Відзво́лити, ся. См. **Відзволяти, ся.**

Відзволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відзво́лити, лю, лиш,** *гл.* Освобождать, освободить, выручить. Рудч. Ск. I. 138. *Отто одзволив* (од чортів) *він сина.* Драг. 51. *Ти одзволив нас од смерти.* Рудч. Ск. I. 120.

Відзволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відзво́литися, люся, лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться. *Одзволилась єси від недуги твоєї.* Єв. Л. XIII. 12.

Відзе́мок, мка, *м.* Часть древеснаго ствола до вѣтвей.

Відзива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відізва́ти, зву́, веш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відзива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відізва́тися, зву́ся, вешся,** *гл.* Отзываться, отозваться. Чуб. I. 141.

Ві́дзимки, ків, *м. мн.* Исходъ зимы, время послѣ зимы, когда еще возвращаются зимнія явленія. Берд. и Житом. у.

Відзіґо́рний, а, е. Франтоватый. *Така відзіґорна—не впади, пороше, на моє хороше.* Уман. у. Подольск. у. См. **фіціґорний.**

Відзімува́ти, му́ю, еш, *гл.* Перезимовать.

Відзіря́тися, ря́юся, ешся, *гл.* Скалить зубы. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт. *Їй би усе тільки до хлопців відзірятися.* Полт.

Відзна́ка, ки, *ж.* Знакъ; отмѣтка. Желех.

Відзнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відзначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відзнача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відзначи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Отражаться, отразиться, обозначаться, обозначиться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум* (українського народу) *одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзоли́ти. См. **Відзолювати.**

Відзо́лювати, люю, еш, сов. в. **відзоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Щелочить, выщелочить (бѣлье). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзоліть його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзя́пити, плю, пиш, *гл.* Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

Відібра́ти. См. **Відбірати.**

Відігна́ти. См. **Відганяти.**

Відіграва́ти, граю, е́ш, сов. в. **відігра́ти, гра́ю, еш,** *гл.* Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограть весілля.* Грин. II. 58—59.

Відіграва́тися, граюся, е́шся, сов. в. **відігра́тися, гра́юся, ешся,** *гл.* 1) Быть играннымъ, сыграннымъ. 2) Отыгриваться, отыграться.

Від'їда́ти, да́ю, еш, сов. в. **від'ї́сти, ї́м, їси́,** *гл.* 1) Отъѣдать, отъѣсть. *Розжалобивсь, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте!—Я вже, каже, своє од'їв.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, від'їдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Від'їда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **від'ї́стися, ї́мся, їси́ся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зва́рить, то не від'їсися.** Такъ вкусно сваритъ, что все ѣлъ бы. Св. Л. 17.

Відідни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Вынуть дно у бочки.

Відідра́ти, віддеру́, ре́ш, *гл.* = **Віддерти.**

Відідра́тися, віддеру́ся, ре́шся, *гл.* = **Віддертися.** *Відодреться латка від одежини.* Єв. Мт. IX. 16.

Відізва́тися. См. **Відзиватися.**

Від'ї́зд, ду, *м.* Отъѣздъ.

Від'їзджа́ти, жа́ю, еш, *гл.* = **Від'їздити.** *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. *Покидає, від'їжджає в Китай городочок.* Мет.

Від'ї́здити, джу, диш, *гл.* Отъѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **від'ї́хати, ї́ду, деш,** *гл.* 1) Отъѣзжать, отъѣхать отъ чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать. *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'їзни́й, а́, е́. Который на отъѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їзної* (чарки)? О. 1862. I. 51. **Від'їздне́** = **Відкліине.**

Відійма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **відійня́ти, йму́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять. Грин. III. 519. *Воли випрягає, пугу одіймає.* Чуб. V. 279. *Що малий пан вліпить, то і великий не відойме.* Ном. № 1277.

Відійма́тися, ма́юся, ешся, *гл.* Разставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопіт маю, від роду ся відіймаю.* Pauli.

Відійти́. См. **Відходити.**

Відімкну́ти. См. **Відмикати.**

Відімсти́ти. См. **Відімщати.**

Відімча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та виmети сіни, а ти, кішко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було*

который возом.... харчі там і барило. Сим. 222.

Відімщáти, щáю, еш, сов. в. **відімсти́ти, мщу́, сти́ш,** *гл.* Отомщать, отомстить. *Ой панове гайдамаки, добре себе майте, що за мого пана Йвана ляхам одомщайте.* Нп.

Відімщéння, ня, *с.* Отмщеніе. *Спасенна смерть! Летіте, вірні душі, до Бога правди, Бога відімщення.* К. ЦН. 241.

Віді́пняти. См. **Відпинати.**

Відіпрáти, ся. См. **Відпірáти, ся.**

Відіпрі́ти, прі́ю, еш, *гл.* О льдѣ: оттаять. *Як пішли були дощі, од берега відопріла крига, а то всюди лежить недвижима.* Волч. у.

Відіпхну́ти. См. **Відпихати.**

Відіп'я́ти. См. **Відпинати.**

Відірвáти, ся. См. **Відривати, ся.**

Відіслáти. См. **Відсилати.**

Відіспáти, сплю́, спи́ш, *гл.* 1) Проспать. **Відіспáти овéць.** Проспать до тѣхъ поръ, пока овцы разбредутся. *Як чабан одіспав вівці, то, прокинувшися, голосить за ними, і пішов шукати.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Отоспаться, не доспавъ, наверстать и выспаться потомъ. *Одіспав сьогодні за ввесь тиждень.*

Від'ї́сти, ся. См. **Від'їдати, ся.**

Відіткну́ти, ся. См. **Відтикати, ся.**

Відітну́ти, тну́, неш, *гл.*=**Відтяти.** *Відотну тобі хвіст.* Стор. I. 221.

Відітхну́ти. См. **Віддихати.**

Від'ї́хати. См. **Від'їзди́ти.**

Відкади́ти, джу́, диш, *гл.* Окончить кадить.

Відкáз, зу, *м.* Отвѣтъ. Стор. II. 23. МВ. I. 133.

Відказáти, ся. См. **Відказувати, ся.**

Відкáзувати, зую, еш, сов. в. **відказáти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: „воистину воскресе“, побажай чого: так і станеться.* Ном. № 289. *Ішов козак дорогою: „помагай-бі, женче!“ Вона ж йому відказала! „Здоров бувай, серце.“* Нп. 2) Оставлять, оставить въ наслѣдство, завѣщать.

Відкáзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **відказáтися, жу́ся, жешся,** *гл.*=Отговариваться, отговориться.

Відкалабáнити, ню, ниш, *гл.* Отколотить. *Та так його одкалабанили, що він ледві додому дотягся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эвари.

Відкалатáти, тáю, еш, *гл.* Отзвонить.

Відкарáскатися, каюся, ешся, *гл.* Отдѣлаться, отбояриться. *Лихим лихом причепивсь, насилу відкараскався від його.* Черк. у.

Відкáсник, ка, *м.* Раст. а) Asperugo gallioides. ЗЮЗО. I. 113. б) Carlina vulgaris L. ЗЮЗО. I. 116. в) Thalictrum flavum L.

Відкасну́тися, ну́ся, нéшся, *гл.* Отстать, отвязаться. *Од мене, бабо, відкаснися, і не тілько на яві—і ві сні не снися.* Ном. *Одкаснись від мене і від лиця мого.* Ном. *Налякати хоче, аби ми від неї відкаснулись.* Г. Барв. 206.

Відкатувáти, ту́ю, еш, *гл.* Сильно избить.

Відкáшлюватися, люю́ся, ешся, сов. в. **відкáшлятися, ляюся, ешся,** *гл.* Откашливаться, откашляться.

Відквáсити. См. **Відквашувати.**

Відквáшувати, шую, еш, сов. в. **відквáсити, шу, сиш,** *гл.* Выпячивать, выпятить. *Як молодик гострий та черево відквасив, то місяць буде дощовий.* Грин. I. 11. 2)—**гу́би.** Надуться, сдѣлать недовольную физіономію.

Ві́дки, *нар.*=**Відкіль.** *Відки йдете?— З під Дунаю.* Гол. I. 98.

Ві́дкид, ду, *м.* Скатъ, покатость, склонъ. *Сіла.... на одкиді скелі.* Левиц. I. 254.

Відкидáння, ня, *с.* Отбрасываніе.

Відкидáти, дáю, еш, сов. в. **відки́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059. 2) Отвергать, отвергнуть. *Не відкидай мого прохання.* К. Псал. 3) **Відки́нути нóги.** Умереть. *Як не мудруй, а вмерти треба!... Ори і засівай лани, коси широкі переоги і грошики за баштани лупи,—та все одкинеш ноги.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 111). Иногда это значитъ лишь лежать сильно утомленнымъ, обезсиленнымъ. См. **Відки́дати.** 4) Отворять, отворить. *Одкинула двері, держить настежі.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Одкинула заслонку.* Кролев. у. 5)—**на си́то.** Отцѣживать, отцѣдить на сито. Маркев. 169.

Відки́дати, даю, еш, *гл.* 1)=**Відкинути 3.** *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця.* Ном. № 14087. Вм.

ноги говорять также: **кочерги, гуркала, сурелі**. Ном. № 10879.

Відкидатися, даюся, єшся, сов. в. **відкинутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад.* Левиц. I. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отпатываться, отпатнуться, отрекаться, отречься. *Вона одкинеться од його.* Левиц. Пов. 276. 3) Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді.* Левиц. I. 92. 4) Принимать, принять прежній видъ (послѣ превращенія во что). *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє.* Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота.... раз одкинуться,— стоятимуть і ніч настіж.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Відкіль, відкіля, *нар.* Откуда, отколѣ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I. 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться.* Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388.

Відкільсь, відкілясь, *нар.* Откуда-то. *Коняку відкілясь притаскав.* Мнж. 131.

Відклад, ду, *м.* Откладываніе, проволочка. *Одклад не йде в лад.* Ном. № 11006.

Відкладаний, відкладний, а, е. Откладываемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодня, бо тілько їден сир відкладний добрий.* Ном. № 11008. *Одкладний сир добрий.* Ном. № 11007.

Відкладання, ня, *с.* Откладываніе.

Відкладати, даю, єш, сов. в. **відкласти, кладу, деш**, *гл.* Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято.* Ном. № 11005.

Відкладний. См. **Відкладаний.**

Відкладувати, дую, єш, *гл.*=**Відкладати.**

Відклепати, паю, єш, *гл.* Отбить косу молоткомъ.

Відклекати, каю, єш. сов. в. **відкликати, кличу, чеш**, *гл.* Отзывать. отозвать.

Відкликатися, каюся, єшся, сов. в. **відкликнутися, нуся, нешся**, *гл.* Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться. *Як прийде лисичка, то не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4. *Відкликнувся Олесь, та й сам гдесь.* Ном. № 12723.

Відклінне, ного, *с.* Прощальный подарокъ. *Ой дав же я їй да одклінного— коня вороного, а вона* (мені) *хустиночку.* Грин. III. 175. Мил. 113.

Відклінщина, ни, *ж.* Прощальный пиръ: а) по случаю выхода ученика отъ мастеракобзаря; б) по окончаніи свадебныхъ празднествъ (въ субботу). Чуб. IV. 580.

Відклонити, ся. См. **Відклоняти, ся.**

Відклоняти, няю, єш, сов. в. **відклонити, ню, ниш**, *гл.* Въ свадебномъ обрядѣ: заставлять, заставить новобрачныхъ поклониться родителямъ,—это дѣлаетъ съ женихомъ дружко, съ невѣстой брат руками, обернутыми въ платокъ или полотенце. *Старосто, пане підстаросто! благословіть батькові й матері молодого князя* (сестру) *одклонить!* Маркев. 108. 110. МУЕ. III. 106.

Відклонятися, няюся, єшся, сов. в. **відклонитися, нюся, нишся**, *гл.* Кланяться, поклониться, передавать, передать поклонъ. Грин. III. 175. *Молодий і молода молються спершу Богу, тоді одклоняються батькові й матері.* Грин. III. 531. *Та бийся, коню, вибивайся, та на крутий бережечок поспішайся, та до отця, неньки відклоняйся.* Чуб. V. 798. *З України до дівчини козак відклонився.* Чуб. V. 305. *Не відклонившись їм, пішла скорою ходою додому.* Г. Барв. 152.

Відклякнути, кну, неш, *гл.* Отойти (объ окоченѣвшихъ или отмороженныхъ частяхъ тѣла).

Відклястися, кленуся, нешся, *гл.* Отпереться отъ чего съ клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакувати, кую, єш, *гл.* Окончить козачествовать. *Запорожці.... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми.* Стор. МПр. 152.

Відколи, *нар.* 1) Съ какихъ поръ. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35. 2) Съ тѣхъ поръ, какъ. *Ще не чула, одколи живу на світі.* Левиц. Пов. 341.

Відколишній, я, є. Очень давній.

Відколоти. См. **Відколювати.**

Відколупати. См. **Відколуплювати.**

Відколуплювати, люю, єш, відколупувати, пую, єш, сов. в. **відколупати, паю, єш**, *гл.* Отковыривать, отковырять. *Одколупали грудку* (каші). Грин. I. 33.

Відколупнути, ну, неш, *гл.*=**Відколупати.**

Відколупувати. См. **Відколупнути.**

Відколювати, люю, єш, сов. в. **відколоти, лю, лиш**, *гл.* Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відколядувати, дую, єш, *гл.* Окончить колядування. МУЕ. III. 57.

Відкопати, ся. См. **Відкопувати, ся.**

Відкопи́лити, лю, лиш, *гл.* Оттопырить (о губѣ). *Оце! відкопилив губу!* Васильк. у.

Відко́пування, ня, *с.* Откапываніе.

Відко́пувати, пую, еш, сов. в. **відкопа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Откапывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. І. 98.

Відко́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **відкопа́тися, па́юся, ешся,** *гл.* Откапываться, откопаться.

Відкоси́ти. См. **Відкошувати.**

Відкоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Окончить косьбу.

Відкоти́ти, ся. См. **Відкочувати, ся.**

Відко́чувати, чую, еш, сов. в. **відкоти́ти, кочу́, тиш,** *гл.* Откатывать, откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. І. 33.

Відкочува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Откочевать. *Татаре.... одкочували собі геть у.... степи.* К. Хмельн. 13.

Відко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відкоти́тися, кочу́ся, тишся,** *гл.* Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304.

Відко́шувати, шую, еш, сов. в. **відкоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Косить, скосить, отрабатывая за долгъ.

Відкрада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **відкра́стися, дуся, дешся,** *гл.* Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкра́ювати, кра́юю, еш, сов. в. **відкра́яти, кра́ю, еш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. **Соро́чку відкра́яти.** Отрѣзать полотна на сорочку. Левиц. КС. 60.

Відкрива́ння, ня, *с.* Открываніе.

Відкрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відкри́ти, кри́ю, еш,** *гл.* Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відкри́тися, кри́юся, ешся,** *гл.* Открываться, открыться.

Відкриття́, тя́, *с.* Откровеніе. *Мені* (Шевченкові твори) *здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. XII. 12.

Відкришити, шу́, шиш, *гл.* Открошить.

Відкриши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Открошиться.

Відкрути́ти, ся. См. **Відкручувати, ся.**

Відкру́чувати, чую, еш, сов. в. **відкрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не відкрутив із чубом.* Стор. І. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відкрути́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Став думати, як би то від них відкрутитись.* Кв. І. 255.

Відкудо́вчити, чу, чиш, *гл.* Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати, так він його відкудовчив.*

Ві́дкуп, пу, *м.* 1) Откупъ. *Не раз із селами й церкви їм на одкуп оддавали.* К. ЧР. 10. 2) Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупа́ти, ся, *гл.*=**Відкупляти, ся.**

Відкупи́ти, ся. См. **Відкупляти, ся.**

Відкупля́ти, ля́ю, еш, сов. в, **відкупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Откупать, откупить, выкупать, выку́пить. *З моря душу виймала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та Біг ма за віщо.* Левиц. І. 422.

Відкупля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відкупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093 *Наша душа гріхів довіку не відкупиться* АД. І. 108.

Відкупне́, но́го, *с.* Выкупъ. МУЕ. III. 117.

Відкупни́й, а́, е́. Откупленный, выкупленный. **Відкупні́ куми́.** Мужчина и женщина, которые, въ случаѣ если дѣти въ семьѣ мрутъ, для сохраненія жизни ребенка, приглашаются его родителями (черезъ шесть недѣль послѣ его рожденія и уже послѣ крещенія) быть второю парою кумовьевъ, при чемъ кумъ даетъ деньги, кума—крижмо; впослѣдствіи ребенокъ родителями выкупается у этихъ кумовьевъ. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкупо́вуватися, вуюся, ешся, *гл.*= **Відкуплятися.**

Відкуси́ти. См. **Відкушувати.**

Відку́шувати, шую, еш, сов. в. **відкуси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відла́зити, жу, зиш, сов. в. **відлі́зти, лі́зу, зеш,** *гл.* Отползать, отползти.

Відлама́ти. См. **Відламувати.**

Відла́мувати, му́ю, еш, сов. в. **відлама́ти, ма́ю, еш,** *гл.* Отламывать, отломать.

Відлата́ти, та́ю, еш, *гл.* Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відла́юватися, юю́ся, єшся, сов. в. **відла́ятися, ла́юся, єшся**, гл. Отругиваться, отбраниваться, отвѣчать бранью на брань, а въ сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, скверняють його московщиною,— він мовчить, не відлається.* Г. Барв. 438.

Відле́глий, а, е. Отстоящій; отдаленный.

Відле́глість, лости, ж. Разстояніе; отдаленность.

Відле́гло, нар. Отдаленно.

Відле́жати. См. **Відлежувати.**

Відле́жувати, жую, єш, сов. в. **відле́жати, жу, жиш**, гл. Пролеживать, пролежать, лежать извѣстное время.

Відлеті́ти. См. **Відлітати.**

Відлива́ло, ла, с. Ковшъ, которымъ выливаютъ воду изъ большой лодки (дуба). Мнж. 179.

Відлива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **відли́ти, ділл́ю, ллєш**, гл. 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведенія въ чувство. *Ой став козак та й з гори ся спускати, взяли дівчину водою відливати.* Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одливши, знов шмагали.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сдѣлать. Мир. Пов. II. 120. *Найпервійший кравець* (корсст) *пошив, так і одлив під дев'ять усів.* Г. Барв. 205.

Відлива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **відли́тися, діллю́ся, ллєшся**, гл. Отливаться, отлиться, назадъ литься. **То ва́ші сльо́зи їм одливаються**—отомщаются. МВ. I. 28.

Відли́га, ги, ж. Оттепель. Драг. 388.

Відли́г(ну)ти, ну, неш, гл. 1) Потеплѣть, отсырѣть. *Оце після дощу земля відлигла.* Черниг. г. 2) —**на се́рці.** Легче сдѣлаться на душѣ. *Нехай трохи одлигне на серці.* О. 1862. V. 58.

Відли́нути, ну, неш, гл. 1) Отлетѣть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега.*

Відлипа́ти, па́ю, єш, сов. в. **відли́пнути, ну, неш**, гл. Отставать, отстать, отклеиваться, отклеиться.

Ві́длиск, ку, м. Отблескъ. *Тільки одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Відли́ти, ся. См. **Відливати, ся.**

Відлі́чка, ки, ж. Знакъ, которымъ отмѣчаютъ, отмѣтка. *Дружки, як молодому пришивають квітку,* (співають): *Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку,— пришити квітку, ік зятеві одличку.* Грин. III. 485.

Відли́чний, а, е. Не такой, какъ другіе, отличный отъ другихъ. *Запорожці були люде одличнії: у них і собаки без пастуха сами овець пасли.* О. 1861. X. 34.

Ві́дліг, легу, м. **На ві́дліг.** На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моєму лицю й тілу від нічого не боліти.* Заговоръ. См. **Навідли, навідлі.**

Ві́дліж, жі, ж.=**Відлига.** Вх. Зн. 7.

Відлі́зти. См. **Відлазити.**

Відліпи́ти. См. **Відліплювати.**

Відлі́плювати, люю, єш, сов. в. **відліпи́ти, плю́, пиш**, гл. Отлѣпливать, отлѣпить.

Ві́дліт, льоту, м. Отлетъ, улетаніе.

Відліта́ти, та́ю, єш, сов. в. **відлеті́ти, чу́, ти́ш**, гл. 1) Отлетать, отлетѣть. *Пташки у вирій одлітають.* МВ. II. 8. *Од Цариграда-города ясний сокіл одлітає.* КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскочить. *Взявся Добуш добувати, взяли замки відлітати.* Рус. Дніст.

Ві́дліч, чі, ж. Вычитаніе. К. Грам. 100. *Одлічку.... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим.* Ков. Ар. 4.

Відліч́ити, ся. См. **Відлічувати, ся.**

Відлі́чувати, чую, єш, сов. в. **відлічи́ти, чу́, чиш**, гл. 1) Отсчитывать, отсчитать. *Одлічити.... тридев'ять пшонин.* Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Ков. Ар. 1.

Відлі́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **відлічи́тися, чу́ся, чишся**, гл. 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтеннымъ. *Одно число одлічується від другого.* Ков. Ар. 4.

Відло́га, ги, ж. Капюшонъ (въ верхней одеждѣ). Чуб. VI. 419.

Відложи́ти, жу́, жиш, гл.=**Відкласти.**

Відломи́ти. См. **Відломлювати.**

Відло́млювати, люю, єш, сов. в. **відломи́ти, млю, миш**, гл. Отламывать, отломить.

Відло́мок, мку, м. Отломокъ, обломокъ. *Покрила хвиля всіх одна, одломки тільки шум хапа.* Мкр. Г. 6.

Відлу́зати, заю, єш, гл. Пройти, проѣхать. *Одлузавши верстов з двадцяток.* Стор. (О. 1861. IX. 48).

Відлу́ка, ки, *ж.* Отлученіе; отдѣленіе отъ чего либо.

Відлупи́ти, ся. См. **Відлуплювати, ся.**

Відлу́плювати, люю, еш, сов. в. **відлупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась.* Чуб. І. 144.

Відлу́плюватися, лююся, ешся, сов в. **відлупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отлупливаться, отлупиться, откалываться, отколоться.

Відлу́стуватися, туюся, ешся, *гл.* Откалываться, отдѣляться слоями. *Кора од осокора одлустується.* Стриж.

Відлуча́ння, ня, *с.* 1) Разлученіе, отдѣленіе. 2) Отниманіе (ребенка отъ груди).

Відлуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відлучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отдѣлять, отдѣлить. *Од жінки одлучив* (змія). Мнж. 9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена.* КС. 1883. II. 371. **Відлуча́ти дити́ну.** Отнимать ребенка отъ груди. **Відлуча́ти теля́, ягня́.** Взять сосуна отъ матки, чтобы пересталъ сосать. *Одлучи теля од корови.* Левиц. І. 246.

Відлуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відлучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається.* Мет. 127. *У дорозі не можна відлучитися від товаришок.* Зміев. у.

Відлу́чний, а, е. Отдѣленный, отдѣлившійся. Новомоск. у.

Відлу́чувати, чую, еш, *гл.*=**Відлучати.** *Пастух одлучує овець од козлів.* Єв. Мт. XXV. 32.

Відлюби́ти, блю́, биш, *гл.* Отбить у кого-либо милаго, милую. *Уже ж моя дівчина да й одлюблена.* Нп.

Відлю́дний, а, е. Удаленный отъ людей.

Відлю́дник, ка, *м.* Отшельникъ, анахоретъ, пелюдимъ.

Відлю́дно, *нар.* Удаленно отъ людей.

Відлю́док, дка, *м.*=**Відлюдник.**

Відлютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Перезлиться. 2) Отнаять.

Відлютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Отнаяться.

Відлягти́, жу, жеш, *гл.* Отлечь. *Насилу від серця відлягло.* **Відлягло́ в животі.** Прошла спазма въ желудкѣ.

Ві́длясок, ску, *м.* Отголосокъ, эхо. *Танцюють з парубками, тільки одляскі, йдуть.* Г. Барв. 58. *Поцілувала тричі, аж одляски пішли по-під вербами.* Левиц. І. 51.

Відма́га, ги, *ж.* Отказъ, отговорка. *Це відмага тільки.* НВолын. у.

Відмага́ння, ня, *с.* Отказы, отговорки. *Ніяке відмагання не помага.* Г. Барв. 519.

Відмага́ти, га́ю, еш, сов. в. **відмогти́, можу, жеш,** *гл.* Отнимать, отнять. *Почав пан хату відмагати: десь прикупив сем'ю людей, то треба було хати.* МВ. І. 44.

Відмага́тися, га́юся, ешся, сов. в. **відмогти́ся, можуся, жешся,** *гл.* 1) Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. *Як уже там царівна не одмагалась, що не робила,— треба їй за його йти.* Мнж. 29. *Черга йти ментому на сторожу,—той одмагається.* Мнж. 22. 2) Отдѣлываться, отдѣлаться, избавляться, избавиться. *Слухайся мене, то, може, од батька одможешся.* Рудч. Ск. II. 118. *Він од уякої кари відможеться, як оте прокаже.* Г. Барв. 335.

Відма́зати. См. **Відмазувати.**

Відма́зувати, зую, еш, сов. в. **відма́зати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отлѣпливать, отлѣпить замазку. *На весні вічка у бджіл відмазують.* 2) Смачивать, смочить шліхтою основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, ру́ю, еш. *гл.* 1) Перестать быть мастеромъ. 2) Окончить урочную плотничью работу. *Відмайстрував своє, то й пішов додому.*

Відмакоши́ти, шу, шиш, *гл.* Отколотить. *Так він його як піймав та як одмакошив!* Екатеринос. у. Слов. Д. Эварн.

Відмалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Нарисовать.

Відма́люва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Быть нарисованнымъ, изображеннымъ. 2) Отразиться. *Все твориво в душі одмалювалось.* К. МБ. 14.

Відмани́ти. См. **Відманювати.**

Відмані́жити, жу, жиш *гл.* Отколотить, отдуть. *Пан і цього одманіжив.* Мнж. 75.

Відма́нювати, нюю, еш, сов. в. **відмани́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отвлекать, отвлечь отъ чего, переманивать, переманить отъ чего. *Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманили від села.* Г. Барв. 352.

Відмасти́ти. См. **Відмащувати.**

Ві́дмастка, ки, *ж.* 1) Родъ клейстера (изъ муки, крахмала), употребляемаго ткачами для смазыванія нитокъ основы, чтобы онѣ были совершенно гладкими. МУЕ. III. 13. Шух. І. 258. 2) Приправа къ

корму скота мукой, отрубями и пр. Желех.

Відмахнути, ся. См. **Відмахувати, ся.**

Відмахувати, хую, еш, сов. в. **відмахнути, ну, неш,** *гл.* Отмахивать, отмахнуть.

Відмахуватися, хуюся, ешся, сов. в. **відмахнутися, нуся, нешся,** *гл.* Отмахиваться. отмахнуться. *Одмахувались руками.* Левиц. Пов. 79.

Відмащення, ня, *с.* Смазываніе нитокъ основы відмасткою (см.). МУЕ. Ш. 13.

Відмащувати, щую, еш, сов. в. **відмастити, щу, стиш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать мазанісмъ. *Мені взавтра треба йти відмащувати за тою карбованця, що пан позичив.* 2) Смазывать, смазать нитки основы відмасткою. Шух. I. 258.

Відмежовувати, вую, еш, сов. в. **відмежувати, жую, еш,** *гл.* Отмежевывать, отмежевать.

Відмелювати, люю, еш, сов. в. **відмолоти, мелю, леш,** *гл.* Отмалывать, отмолоть.

Відмерзати, заю, еш, сов. в. **відмерз(ну)ти, зну, неш,** *гл.* 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відмерти. См. **Відмірати.**

Відмести. См. **Відмітати.**

Відмивати, ваю, еш, сов. в. **відмити, мию. еш,** *гл.* 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долгь, отрабатывать, отработать мойкой

Відмиватися, ваюся, ешся, сов. в. **відмитися, миюся, ешся,** *гл.* Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмикати, каю, еш, сов. в. **відімкнути, ну, неш,** *гл.* Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню.* ЗОЮР. I. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Оддай, сину, райські ключі.... відімкнути рай і пекло.* ЗОЮР. 243.

Відмикатися, каюся, ешся, сов. в. **відімкнутися, нуся, нешся,** *гл.* Отпираться, отпереться (о замкѣ). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавів, чи й зовсім поламався.*

Відмикувати, кую, еш, *гл.*—від чого. Отлынивать. уклоняться отъ чего. *Наймити вештались по дворі, одмикували од роботи.* Левиц. ПЙО. II. 171 (видання 3-те, 1905, а в другому виданні (221)—помилка).

Відмити, ся. См. **Відмивати, ся.**

Відміл, лу, *м.* Отмель. Радом. у.

Відмін, ну, *м.* Выкупъ. *Турчин-турчинойку. не губь мене молодойку: де милий, одмін несе.* АД. I. 100.

Відміна, ни, *ж.* 1) Измѣненіе, перемѣна. 2) Отличіе. *У нас на Вкраїні.... не всюди однаково говорять.... не велика, воно, правда, і одміна.* О. 1862. I. 70. *Служки, доношуючи після своїх панів стареньку їх зобуву, пришивали до неї для одміни чорні пришви.* Ном. № 7334. 3) Варіантъ. *Є ще сім відміни сієї приказки.* Ном. № 10854. 4) Выкупъ.. „*Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку, де мамця відмінити, не даст в'на мі загинути*“. *Одмінойки та й не стало: дівча гірко заплакало.* АД. I. 100. 5) Уродливое дитя, больное англійскою болѣзнью. Чуб. I. 130. Народъ считаетъ такого ребенка чертенкомъ, которымъ подмѣнили человѣческое дитя. См. **Відмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум. **Відміночька.**

Відмінити, ся. См. **Відміняти, ся.**

Відмінний, а, е. Отличный, отличающійся отъ. *Почнеш ік Волині зближатися, зараз постережеш, що пішла перед тобою одмінна од нашої сторона.* К. (О. 1861. II. 233).

Відмінник, ка, *м.*=**Відміна 5.**

Відмінність, ности, *ж.* Отличіе отъ чего.

Відмінок, нка, *м.*=**Відміна 5.** Чуб. I. 193. *Скік в стремена, давай драла.... Аж що за одмінок?—Стріха в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г. Арт. (О. 1861. III. 106). *Який же його одмінок угоронає, що він верзе!* О. 1861. III. 88.

Відмінча, чати, *с.*=**Відміна. 5.**

Відміняти, няю, еш, сов. в. **відмінити, ню, ниш,** *гл.* 1) Перемѣнять, перемѣнить, измѣнять, измѣнить. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208. **Відмінило.** Перемѣнилось. *Вчора був великий мороз. а сьогодня відмінило.* 2) Покупать, купить и поставить восковую свѣчу въ церкви. *Відміню святій Покрові свічку дорогую і на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14. *Відмінила свічечку за копієчку.* Ном. № 12832. У Кулиша не только о свѣчкѣ, а вообще подарить, пожертвовать. *Псалтирщик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку. і малахай.* ЗОЮР. II. 287. 3) Выкупать, выкупить изъ неволи. *Турчин-турчинойку, не губь*

мене молодойку: їде мамця відмінити. АД. І. 100.

Відміня́тися, няюся, єшся, сов. в. **відміни́тися, нюся, нишся,** *гл.* Измѣняться, измѣниться. *Пора, мати, дочку віддати, голос відмінився.* Чуб.

Відмінювати, ся. *гл.*=**Відміняти, ся.**

Відміра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **відме́рти, дімру́, реш,** *гл.* 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. *Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло.* Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потомъ снова возиратиться къ жизни. *Було, послі почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свою* (покійного) *дідуся.* Г. Барв. 362.

Відмі́рювати, рюю, єш, сов. в. **відміряти, ряю, єш,** *гл.* Отмѣривать, отмѣрять. *Якою мірою мірнеш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069.

Відміта́ти, таю, єш, сов. в. **відмести́, ту́, те́ш,** *гл.* 1) Отметать, отмести. 2) Отбрасывать, отбросить. *Що відмітаємо в час літній ногами, тоє з охотою б взімі і руками.* Ном. № 559.

Відмі́тити. См. **Відмічати.**

Відмі́тний, а, е. Отличный, отличающійся отъ чего. *Та й увесь наш рід одмітен собі усім.* Г. Барв. 427.

Відміча́ти, чаю, єш, сов. в. **відмі́тити, чу, тиш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відмо́ва, ви, *ж.* 1) Отвѣтъ. 2) Отказъ.

Відмо́вити, ся. См. **Відмовляти, ся.**

Відмо́вка, ки, *ж.* Отговорка. *Віддати без жадної відмовки.*

Відмовля́ння, ня, *с.* 1) = **Відмова.** 2) Заговоръ (отъ болѣзни). Кіевлянинъ, 1867, № 82 и 83.

Відмовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відмо́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи не закинути ще раз?—То й закиньмо,—одмовив Панько.* Левиц. І. 121. 2) Отговаривать, отговорить. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде.* Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. *Уранці йде Олеся дружок збірати; куди вступить, усюди одмовляють.* МВ. І. 41. 4) Отбивать, отбить. *Відмовилась мого любка від мого порога.* Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнесть. *Молитву відмовляє і про шахрайство гадає.* Ном. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157. 6) Заговаривать, заговорить (отъ болѣзни). *Я від вас* (пропасниць) *знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних християн.* Чуб. І. 121.

Відмовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відмо́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Отказываться, отказаться, отговариваться, отговориться. *Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже.* Черниг. у. *Одмовлялась я одмовлялась, та й мусила послухатись.* МВ. І. 21. 2) Оканчивать, окончить говорить. *Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі оддивилися, уста ж мої сахарнії одмовилися.* Чуб. V. 767.

Відмо́вний, а, е. 1) Отвѣтный 2) Отрицательный.

Відмогти́ся. См. **Відмагатися.**

Відмо́ка, ки, *ж.* 1) Мокрое мѣсто въ землѣ, мочага. Кролев. у. 2) Щелокъ, въ которомъ намочено бѣлье. *Ой треба нам, чоловіче, громаду збірати, щоб помогли сорочки з відмоки попрати.* Грин. III. 314. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Відмока́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відмо́кнути, ну, неш,** *гл.* Отмокать, отмокнуть.

Відмоли́ти, ся. См **Відмолювати, ся.**

Відмолодикува́ти, кую, єш, *гл.* Прожить молодые годы.

Відмолоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1) Вернуть молодость. 2) О тѣстѣ: сдѣлать мягче.

Відмолоді́ти, ді́ю, єш, *гл.* Помолодѣть. *Як би він тієї води напився,... то він би відмолодів, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолоділа.* МВ. І. 55.

Відмоло́жуватися, жуюся, єшся, *гл.* О раст.: вновь зазеленѣть. *Пішли дощі і на городі стало відмоложуватись.*

Відмоло́ти. См. **Відмелювати.**

Відмолоти́ти. См. **Відмолочувати.**

Відмоло́чувати, чую, єш, сов. в. **відмолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Отмолачивать, отмолотить, отработать молотьбой.

Відмо́лювати, люю, єш, сов. в. **відмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювали тяжкії мої гріхи.* Стор. *Буду просить Бога.... може ще і одмолю його* (сина). Рудч. Ск. II. 115.

Відмо́люватися, лююся, єшся, сов. в. **відмоли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отмаливаться, отмолиться, избавиться отъ кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806.

Відмо́ргувати, гую, еш, *гл.* Отвѣчать миганіемъ. *Одна моргне бровою, а друга їй одморгує.* МВ. (О. 1862. Ш. 35).

Відмори́ти. См. **Відморювати.**

Відморо́жувати, жую, еш, сов. в. **відморо́зити, жу, зиш,** *гл.* Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. І. 5.

Відмо́рювати, рюю, еш, сов. в. **відмори́ти, рю́, риш,** *гл.*—**бджо́ли.** Морить, заморить пчелъ. *Треба перед Спасом одморювати бджіл.* Волч. у. (Лобод.).

Відмота́ти. См. **Відмотувати.**

Відмо́тувати, тую, еш, сов. в. **відмота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Отматывать, отмотать.

Відмочи́ти. См. **Відмочувати.**

Відмо́чувати, чую, еш, сов. в. **відмочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отмачивать, отмочить.

Відмуро́вувати, вую, еш, сов. в. **відмурува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* 1) Разбирать, разобрать каменную или кирпичную стѣну, которая закрывала входъ. *Льох замурований, треба його відмурувати.* 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стѣной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмуро́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **відмурува́тися, ру́юся, єшся,** *гл.* 1) О заложенномъ кирпичемъ, камнемъ: быть раскрываемымъ, раскрытымъ путемъ удаленія каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стѣной.

Відм'я́лити, лю, лиш, *гл.* Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Відна́джувати, джую, еш, сов. в. **відна́дити, джу, диш,** *гл.* Отваживать, отвадить. *Як занадяться кури на город, то ніяк не віднадиш.* Черк. у.

Відна́дитися, джуся, дишся, *гл.* Отнадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився від дому.*

Віднайти́, ся. См. **Віднаходити, ся.**

Віднахо́дити, джу, диш, сов. в. **віднайти́, найду́, деш,** *гл.* Вновь находить, найти.

Віднахо́дитися, джу́ся, дишся, сов. в. **віднайти́ся, йду́ся, дешся,** *гл.* Вновь находиться, найтися. Желех.

Віднести́. См. **Відносити.**

Відни́к, ка́, *м.* Сосудъ (кадка и пр.), въ которомъ держать воду. Ум. **Відничо́к.** *Куди ти?—Я хотіла до відничка у сіни, води унести у хату.* МВ. (О. 1862. І. 86). *Стоїть кухлик на відничку й умийся.* Чуб. V. 522.

Відни́ні, *нар.* Отнынѣ, съ этихъ поръ. *Слава не вмре, не поляже однині до віка.* АД. І. 120.

Відни́ха, хи, *ж.*=**Відник.** Лебед. у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відни́ця, ці, *ж.*=**Відник.**

Відничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **відник.**

Відніма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **відня́ти, ні́му́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять, отобрать *А де ж ти діла паляницю? Чи може в лісі хто відняв?* Шевч.

Відно́ва, ви, *ж.* Обновленіе.

Віднови́ти, ся. См. **Відновляти, ся.**

Відновля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **віднови́ти, влю, виш,** *гл.* 1) Обновлять, обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **віднови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

Відно́вок, вка, *м.* Новый побѣгъ, новый ростокъ, отростокъ. Желех.

Відно́га, ги, *ж.* 1) Каждая часть разветвленія (дороги, древеснаго ствола). *Дорога вилами росходиться: та віднога, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три одноги були.* КС. 1883. І. 57. 2) Рукавъ рѣки. Желех. 3) Отрогъ горы. Желех.

Відно́жина, ни, *ж.*=**Віднога.** Міусск. окр.

Відно́сити, шу, сиш, сов. в. **віднести́, су́, се́ш,** *гл.* Относить, отнести. *Звелів царь віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черга.* Чуб.

Відня́ти. См. **Віднімати.**

Відо, *пред.*=**Від.** *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо.... Слова, начинающіяся съ **Відо** и здѣсь не имѣющіяся, см. на **Віді....**

Відокро́митися. См. **Відокромлюватися.**

Відокро́млюватися, люю́ся, єшся, сов. в. **відокро́митися, млюся, мишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *По весіллю брат відокромився від нас.* Федьк.

Ві́дом, ма, *м.* Извѣстіе, знаніе, свѣдѣніе. **Без мого́ ві́дома.** Безъ моего вѣдома. Стор. **Ві́дома ма́ти.** Знать. **Ві́дома одібра́ти.** Узнать; до свѣдѣнія дойти. **Нема́ ві́дома.** Неизвѣстно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відо́мий, а, е. 1) Извѣстный. 2) Я ві-

домий. Мнѣ извѣстно. *Я відомий за ті гроші.* Рк. Левиц.

Відомісінький, а, е. Совершенно, вполнѣ извѣстный. *Там мені й стежечки знакомісінькі, хати усі відомісінькі.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відомість, мости, *ж.* 1) Свѣдѣніе, знаніе. 2) Извѣстіе. *В салдати тя віддам.— відомости ся сподію.* Чуб. V. 234. См. **Відом.**

Відомо, *нар.* Извѣстно.

Відор, ру, *м.* Отработокъ пахотой за пользованіе землею. Херс. г.

Відорати. См. **Відорювати.**

Відорювати, рюю, еш, сов. в. **відорати, рю, реш,** *гл.* 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г.

Відотіль, *нар.*=**Відтіль.** *Треба відотіль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпадати, даю, еш, сов. в. **відпасти, паду, деш,** *гл.* Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала,—треба замазати.* Харьк. *Кислиці поїла й оскома напала й охота одпала.* Грин. III. 232. **Відпасти права, ласки.** Лишиться, потерять, утратить право, расположеніе. **Щоки відпали.** Лицо обрюзгло.

Відпалина, ни, *ж.* Мелкая гречневая шелуха, смѣшанная съ мукою.

Відпалитися. См. **Відпалюватися.**

Відпалюватися, лююся, єшся, сов. в. **відпалитися, люся, лишся,** *гл.* При степномъ пожарѣ поджигать траву, чтобы вызвать встрѣчный пожаръ и такимъ образомъ прекратить дальнѣйшее распространеніе пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанувати, ную, еш, *гл.* Окончить господствовать, царствовать.

Відпарити. См. **Відпарювати.**

Відпаріти, рію, еш, *гл.* Оттаять. *Замерзне поріг, а як тільки потеплів, то й відпаріє зараз.*

Відпарь, рю, *м.* На болотѣ: не зарастающее и не замерзающее мѣсто.

Відпарювати, рюю, еш, сов. в. **відпарити, рю, риш,** *гл.* 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высѣчь, побить.

Відпасати, саю, еш, сов. в. **відпасти, пасу, сеш,** *гл.* 1) Откармливать, откормить скотъ на пастбищѣ или иномъ корму. *Це мабуть на бразі відпасений віл.* Васильк. у. Иногда и въ приложеніи къ людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасти, пропасти извѣстное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасають.* Грин. III. 565.

Відпасатися, саюся, єшся, сов. в. **відпастися, суся, сешся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться, разжирѣть (о скотѣ, но также и о людяхъ). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226.

Відпасти. См. **Відпадати.**

Відпасувати, сую, еш, *гл.*=**Відпасати.** *Одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Відпасуватися, суюся, єшся, *гл.*= **Відпасатися.** *Годують їх* (москалів) *аби як по городах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаювати, паюю, еш, *гл.* Отдѣлить.

Відпекатися. См. **Відпекуватися.**

Відпекуватися, куюся, єшся, сов. в. **відпекатися, каюся, єшся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Живуть вони собі поки що нічого, та як вона відпекається від його.* Харьк.

Відперти. См. II. **Відпірати.**

Відперти, відіпру, преш, *гл.* Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпечатати. См. **Відпечатувати.**

Відпечатувати, тую, еш, сов. в. **відпечатати, таю, еш,** *гл.* Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V. 735.

Відпивати, ваю, еш, сов. в. **відпити, відіп'ю, п'єш,** *гл.* Выпивать, выпить что слѣдуетъ. *Цілий піст не пив горілки та казав, що на великдень відоп'є своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату, не п'єте?—Я вже, каже, своє одпив,* т. е. во время своей жизни выпилъ все что могъ, теперь не могу. Грин. I. 53.

Відпиватися, ваюся, єшся, сов. в. **відпитися, відіп'юся, єшся,** *гл.* Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не відіп'ються; тяжко вже їм і дихати.* Кв. II. 305.

Відпинати, наю, еш, сов. в. **відіпняти** и **відіп'яти, пну, неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпирськатися. См. **Відпирськуватися.**

Відпирськуватися, куюся, єшся, сов. в. **відпирськатися, каюся, єшся,** *гл.* Отфыркиваться, отфыркаться. *Насіла собака на кота, а він тільки відпирськується.*

Відпис, су, *м.* Письменный отвѣтъ. *Написав усе, що сталося, і просив відпису.* Св. Л. 318.

Відписа́ти. См. **Відписувати.**

Відпи́сувати, сую, еш, сов. в. **відписа́ти, шу́, шеш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч. Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. III. 563. *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Завѣщать, оставлять, оставить по завѣщанію. *Може старий відпише флігель мені.* Левиц. Пов. 80. *Макієвський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпита́ти. См. **Відпитувати.**

Відпи́ти, ся. См. **Відпивати, ся.**

Відпи́тувати, тую, еш, сов. в. **відпита́ти, та́ю, еш,** *гл.* Путёмъ разспросовъ находить, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто продавати та й пішов собі на ринок купця відпитати.* Рудан. I. 64.

Відпиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **відіпхну́ти, ну́, неш,** *гл.* Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. *Відіпхнув срібний човник золотим весельцем.* Рудч. Ск. II. 39.

I. Відпіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **віді́прати, відперу́, ре́ш,** *гл.* Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (бѣлье).

II. Відпіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **відпе́рти, відіпру́, преш,** *гл.* 1) Отпирать, отпереть. *Скрипливії ворітечка, не можу відперти.* Мет. 2) Отражать, отразить, дать отпоръ. отогнать. *Смерти не відперти.* Посл. *Насилу відперли його.* Черк. у. 3) Относить, отвести (тяжелое что либо).

I. Відпіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **відіпра́тися, відперу́ся, ре́шся,** *гл.* Отстирываться, отстираться, отмываться, отмыться (о бѣльѣ). *У шось таке рушник удробили, що й не відіпралося.* Черниг.

II. Відпіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **відпе́ртися, віді́пру́ся, прешся,** *гл.* 1) Отпираться, отпереться (о запорѣ). 2)=**Відмагатися 1.** *Відпірайся, мій синочку, що коника та й не маєш.* Нп.

Віді́пірка, ки, *ж.* Отговорка. *От і має відпірку.* НВолын. у.

Відпі́рчити, чу, чиш, *гл.* Отпороть, высѣчь. *Бідну дитину через стілець та й одпірчать.* О. 1862. I. 72.

Відпічну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Відпочити.** Желех.

Відплавува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Отползти.

Відпла́кати, чу, чеш, *гл.* Перестать оплакивать. *Відплакав своє горе.*

Відпла́та, ти, *ж.* 1) Отплата, вознагражденіе. *А ще ж бо я отцю, неньці одплати не дав.* Чуб V. 1016. *Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любої відплати.* К. Досв. 61. 2) Возмездіе, воздаяніе. отмщеніе.

Відплати́ти. См. **Відплачувати.**

Відпла́чувати, чую, еш, сов. в. **відплати́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознаградить. *Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити.* К. Бай. 21. 2) Отомщать, отомстить. *Товариші гайдамаки, чиніть мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю.* Макс.

Відпли́в, ву, *м.* 1) Стокъ. 2) Отливъ (морской). Желех.

Відплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відпливти́, ву́, ве́ш, відпли́нути, ну, неш, відплисти́, ву́, ве́ш,** *гл.* Отплывать, отплыть. *Селезник одплив трохи далі.* Грин. I. 104. *Сіли собі у човничок, од бережка відплинули.* Чуб. V. 558.

Відплішити, шу́, шиш, *гл.* 1) Вынуть клинышекъ, которымъ было что либо заклинено. 2) Отколотить. *Відплішив так, що до нових віників буде згадувати.* Чуб.

Відпльо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **відплюва́тися, плюю́ся, є́шся,** *гл.* Отплевываться, отплеваться. *Як перейде* (піп) *дорогу—щастя не буде, хиба відплюєшся.* Ном. № 13383.

Відплю́скати. См. **Відплюскувати.**

Відплю́скувати, кую, еш, сов. в. **відплю́скати, каю, еш, відплю́снути, ну, неш,** *гл.* Отплескивать, отплеснуть.

Відплю́щити, ся. См. **Відплющувати, ся.**

Відплю́щувати, щую, еш, сов. в. **відплю́щити, щу, щиш,** *гл.* Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплю́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **відплю́щитися, щуся, щишся,** *гл* Раскрываться, раскрыться (о глазахъ).

Відповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **відповзти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Отползать, отползти.

Відповіда́ння, ня, *с.* Отвѣтъ. Слово это взято изъ слѣдующаго стиха фальсифицированной думы „Битва Чигиринская": *Слухати гетьмана Жолковського одповіданьє.* Срезн. Запор. Ст. I. 88.

Відповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **відпові́сти́, ві́м, віси́,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить.

І відповідав, кажучи: Ім'я моє легіон. Св. Мр. V. 9. *Я, молоденька, уміла відповісти.* Чуб. V. 698. 2) Соотвѣтствовать. 3) Отвѣчать, быть отвѣтственнымъ, отвѣтить.

Відповíддя, дя, *с.* Слово это впервые появилось въ фальсифицированной думѣ „Битва Чигиринская", опубликованной Срезневскимъ въ первой части „Запорожской Старины" стр. 86 въ такой формѣ: *Тільки святий Бог наших не забував, на великі зусилья на* вітповітьї *держав.* Значеніе слова здѣсь неясно. Максимовичъ въ сборникѣ 1849 г. исправилъ: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и далъ переводъ: отвѣтъ, отпоръ.

Відповíдний (ній), а (я), е, (е). 1) Отвѣтный. *Відповідний лист.* 2) Соотвѣтственный. *Як, купаючись, набереться води в ухо, то стане на одну ногу, одповідню тому ухові....* Ном. № 336.

Відповíдно, *нар.* Соотвѣтственно.

Відповíдувати, дую, еш, *гл.*=**Відповідати.** *А що він відповідував?* Черк. у.

Відпóвідь, ді, *ж.* Отвѣтъ. *Одповідь мав дати.* Котл. Ен. IV. 48. *Нам треба дати одповідь тим, що післали.* Єв. І. І. 22.

Відповíсти. См. **Відповідати.**

Відповістúти. См. **Відповіщати.**

Відповіщáти, щáю, еш, сов. в. **відповістúти, щý, стúш,** *гл.* Разсказывать, разсказать. *Чую, що стара за мене одповіщає.* МВ. І. 17. *Люде всі як раз нам і відповістили.* Федьк. *Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила.* МВ. І. 75.

Відпозивáти, вáю, еш, *гл.* Вернуть судомъ. *Дак я оце їду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє.* Чуб.

Відпокýтувати, тую, еш, *гл.* Искупить покаяніемъ. *Маруся.... подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати.* Г. Барв. 455.

Відполíскувати, кую, еш, сов. в. **відполоскáти, щý, щеш,** *гл.* Отмывать, отмыть, полоща въ водѣ.

Відполовúнити, ню, ниш, *гл.* Взять чего половину. *Хазяйко, дай на онучі!— Не дає.... Я найшов драночку, одполовинив собі, озяв, а то її на пелюшки покинув.* Г. Барв. 405.

Відполоскáти. См. **Відполіскувати.**

Відпоминáти, вáю, еш, *гл.* Помянуть (церковнымъ поминовеніемъ). *Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас.* Кн. І. 118. *Умер той дід, поховали, відпоминали.* Г. Барв. 196. *Одпоминають попи мою душу.* КС. 1882. X. 24.

Відпóрина, ни, *ж.* Шестъ, которымъ отталкиваютъ неводъ на глубину. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Відпорóти, ся. См. **Відпорювати, ся.**

Відпóрювати, рюю, еш, сов. в. **відпорóти, рю́, реш,** *гл.* Отпарывать, отпороть.

Відпóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **відпорóтися, рю́ся, решся,** *гл.* Отпарываться, отпороться.

Відпочивáння, ня, *с.* Отдыхъ, отдохновеніе. *Сами собі дали на три години відпочивання.* Макс. (1849). 54.

Відпочивáти, ваю, еш, сов. в. **відпочúти, чину, неш,** *гл.* Отдыхать, отдохнуть. *Тоді одпочинемо, як помремо.* Ном. № 10031. *Ляжмо, сестро, одпочиньмо.* ЗОЮР. II. 21.

Відпочúвок, вку, *м.*=**Відпочинок.** Употр. и во мн. ч.: *Поки діло кінчати,— сядьмо на відпочивки.* Подольск. г.

Відпочúн, ну, *м.* Отдыхъ. *Карим очам спання нема, ніжкам—одпочину.* Чуб. V. 577.

Відпочúння, ня, *с.* Отдохновеніе. *По три поклони покладали, відпочиння мали.* (Изъ фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.

Відпочúнок, нку, *м.*=**Відпочин.** Рудч. Ск. II. 73. *Ні сну мені, ні одпочинку.* МВ. II. 14. *Нема ніжкам одпочинку.* Мет. 78.

Відпочúти, См. **Відпочивати.**

Відпрáва, ви, *ж.* 1) Богослуженіе, служеніе. *Кончилась відправа, вона* (панночка) *пішла з церкви.* Рудч. Ск. II. 47. *Попи добилися копійки і за одправи принялись.* Мкр. Г. 70. **Відпрáву прáвити, чинúти.** Служить (въ церкви). *Почали велику одправу правити.* Рудч. Ск. II. 31. *Сліпий старець чинить у дому Божому одправу.* МВ. І. 16. 2) Отпускъ. *Козак молоденький о відправу просить: „пусти ж мене, пане, звідси на Волиня".* Гол. І. 104.

Відпрáвити, ся. См. **Відправляти, ся.**

Відправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відпрáвити, влю, виш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти.* Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцей, та чекай донині: тепер підеш за такого, котрий пасе свині.* Гол. IV. 510. 2) Разсчитывать, удалять (служащихъ).

3) Отправлять, отправить, отбывать, отбыть. *Ой він пішов до ляшеньків служби відправляти.* Макс. 4) Совершать, совершить богослужебный обрядъ. *Одправив отець Яків утреню.* Г. Барв. 190. *Заховав дід бабу і похорон одправив.* Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти.* АД. I. 117.

Відправля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відпра́витися, влюся, вишся**, *гл.* Отправляться, отправиться. Рудч. Ск. I. 100.

Відправува́ти, ву́ю, єш, *гл.*=**Відправляти** 4. *Службу* (в церкві) *одправували.* КС. 1884. VIII. 724.

Відпрова́джувати, джую, єш, сов. в. **відпрова́дити, джу, диш**, *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать, отвести; спроваживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилуцщину двісті жолнірів, щоб вони спалили Ржавець.* Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько.* Ном. № 11573.

Відпрова́ження, ня, *с.* Провожаніе.

Відпрова́ж(ув)а́ти, жу(а́)ю, єш, *гл.*= **Відпроваджувати**.

Відпро́дати. См. **Відпродувати**.

Відпро́дувати, дую, єш, сов. в. **відпро́дати, дам, даси́**, *гл.* Перепродавать, перепродать.

Відпроси́ти, ся. См. **Відпрошувати, ся**.

Відпрото́рити, рю, риш, *гл.* Отправить, отпровадить.

Відпрото́ритися, рюся, ришся, *гл.* Отстравиться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня.* Г. Барв. 121.

Відпроха́ти, ся. См. **Відпрохувати, ся**.

Відпро́хувати, хую, єш, сов. в. **відпроха́ти, ха́ю, єш**, *гл.* = **Відпрошувати, відпросити**.

Відпро́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **відпроха́тися, ха́юся, єшся**, *гл.*=**Відпрошувати, ся**. *Заплатив Берковії гроші, а з процентом одпрохався.* Левиц. I. 108. Мвж. 102.

Відпро́шувати, шую, єш, сов. в. **відпроси́ти, шу́, сиш**, *гл.* Отпрашивать, отпросить, освободить просьбами. *Побачиш сина, а може й додому одпросиш.* Левиц. I. 60.

Відпро́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **відпроси́тися, шу́ся, сишся**, *гл.* Отпрашиваться, отпроситься. *Циган насилу одпросився,—вони його покинули та й пішли.* Рудч. Ск. II. 183. *Відпросились у матері у Київ.* Стор. МПр. 34.

Відпряга́ти, га́ю, єш, сов. в. **відпрягти́, жу́, же́ш**, *гл.* Отпрягать, отпречь. *Відпрягли коней.* Стор. II. 97.

Відпряда́ти, да́ю, єш, сов. в. **відпря́сти, пряду́, де́ш**, *гл.* Прясть въ отплату за что, отрабатывать, отработать пряденіемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грив. III. 399. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Відпря́дки, дків, *м. мн.* Остатки, отбросы при пряденіи. Ум. **Відпря́дочки**. *Що ж она діє?—Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзадячко..., хоть відпрядочки на шаріночку.*

Відпуска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **відпусти́ти, пущу́, стиш**, *гл.* 1) Отпускать, отпустить. *Петра на волю відпустили.* Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. *В тій галєрі від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. *Оце наївся, треба й очкур відпустити.* 4) Разрѣшать, разрѣшить (отъ грѣховъ). *Одпусти, Боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра.* Ном. № 9114.

Ві́дпуст, ту, *м.* Отпущеніе грѣховъ, разрѣшеніе. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **На ві́дпуст ходи́ти.** Ходить на богомолье. *З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля.* Ном. № 8109.

Відпусти́тель, ля, *м.* Отпускающій. *Я Іван Хреститель,—гріхам відпуститель.* Рудч. Ск. I. 178.

Відпусти́ти. См. **Відпускати**.

Відпуще́ння, ня, *с.* Отпущеніе. *Відпущення гріхів од Господа.... добуде.* Стор. МПр. 39.

Відра́да, ди, *ж.* 1) Отрада, утѣшеніе. *Та не дав мені порадоньки, серцю одрадоньки.—Яку ж тобі, моя мила, одраду давати?* Мил. 115. *Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрада.* Мет. 2) Отсовѣтываніе. Ум. **Відра́донька**. *Нема мені відрадоньки від мого нелюба.* Мет. 253. См. **Відрадість**.

Відра́джування, ня, *с.* Отсовѣтываніе.

Відра́джувати, джую, єш, сов. в. **відра́дити, джу, диш**, *гл.* Отсовѣтывать, не совѣтовать, не посовѣтовать что дѣлать.

Відрáдісний, а, е. Отрадный, радостный. *Ой як же мені веселому бути, веселому, одрадосному.* Мет. 71. *Мені ви світ одрадісний зробили.* К. ПС. 59.

Відрáдісно, *нар.* Отрадно; радостно, весело. *Що то молоді літа золоті людям! Що задумав, осе йому можна, все йому відрадісно, все втішно.* МВ. II. 79.

Відрáдість, дости, *ж.* Отрада, утѣшеніе. АД. I. 91. *Ой молодосте, відрадосте!* Нп. *Шукав одрадости між козаками.* К. ЦН. 175. См. **Відрáда, відрáдність.**

Відрáдність, ности, *ж.* = **Відрадість.** *Не маю я відрадности від свого нелюба.* Чуб. V. 361.

Відрáдонька, ки, *ж.* Ум. отъ **відрáда.**

Відрáдощі, щей, *ж. мн.* = **Відрадість.** *Відрадощі жизні, кому ви судились?* К. Дз. 135.

Відрáжуватися, жуюся, ешся, *гл.* Имѣть отраду, радости. *Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговорилась* (бо вмер чоловік). Мил. 209.

Відрáву, *нар.* Сразу, вдругъ.

Відрáлити, лю, лиш, *гл.* Пройти раломъ межу.

Відрáлитися, люся, лишся, *гл.* Окончить **рáлити.**

Відрахувáти, хýю, еш, *гл.* Отсчитать. *Пан нехай відрахують тілько за кожних п'ятнадцять огірків, що там тому.* Чуб.

Відрáювати, рáюю, еш, сов. в. **відрáяти, рáю, еш,** *гл.* Отсовѣтовать, не совѣтовать, не посовѣтовать. *Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179.

Відректи, ся. См. **Відрікати, ся.**

Відривáти, вáю, еш, сов. в. **відірвáти, рвý, веш,** *гл.* Отрывать, оторвать. *Ой відріжте й або відірвіте й та срібного ґудзя.* Мет. 403.

Відривáтися, вáюся, ешся, сов. в. **відірвáтися, рвýся, вешся,** *гл.* Отрываться, оторваться. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од берестонька.* Мет. 19.

Відригáти, гáю, еш, сов. в. **відригнýти, нý, нéш,** *гл.* Отрыгивать, отрыгнуть.

Відригáтися, гáюся, ешся, сов. в. **відригнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* Отрыгиваться, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борщ відригнувся.* Ном. № 369.

Відрíз, зу, *м.* Мѣра земли: участокъ въ три десятины. Миргор. у. Вас. 197.

Відрíзати, ся. См. **Відрізувати, ся.**

Відрізнúти, ся. См. **Відрізняти, ся.**

Відрізнáти, нáю, еш, сов. в. **відрізнúти, ню, нúш,** *гл.* 1) Отдѣлять, отдѣлить. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з їми живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від матерньої мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї* (дитини) *городянина зробить.... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. III. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова.... відрізняє людей від инших звірів.* Дещо.

Відрізнáтися, нáюся, ешся, сов. в. **відрізнúтися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Отдѣляться, отдѣлиться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калинонька, на воду схилилась, дівчинонька журилася, що від роду відрізнилась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнивсь.* Грин. III. 165. 2) Выдѣляться, выдѣлиться. *Звідтіль одрізнявся голосний крик корови або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выдѣляться, выдѣлиться. *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрíзувати, зую, еш, сов. в. **відрíзати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отрѣзывать, отрѣзать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізуй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. **Як одрíзано.** Нѣтъ какъ нѣтъ. *То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Рѣзко отвѣтить, рѣзко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрíзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **відрíзатися, жуся, жешся,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать себя отъ чего. *Взяла ключ і ніж, відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалося.*

Відрікáти, кáю, еш, сов. в. **відректú, речý, чéш,** *гл.* Отвѣчать, отвѣтить. *Так це їй.... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712.

Відрікáтися, кáюся, ешся, сов. в. **відректúся, речýся, чéшся,** *гл.* Отказываться, отказаться. *Родино моя, не відрікайся од мене.* Чуб. III. 129. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відрó, рá, *с.* Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотирі відрі про празники горілки взято?* Екатериносл. у. Ум. **Відéрце, відéрочко, відéрко.**

Відроби́ти, ся. См. **Відробляти, ся.**

Відробíток, тку, *м.*=**Відробок.** *Позичте.... карбованця на відробіток.* Левиц. І. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

Відрóблювати, люю, еш, *гл.*=**Відробляти.**

Відробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відроби́ти, блю́, биш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. Иногда просто взамѣнъ работы получить что либо. *Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому.* Мнж. 66. *Одробить де пшінця або прісця та зварить кулешик.* Грин. II. 177. 2) При помощи волшебства уничтожать, уничтожить сдѣланное, возвращать, вернуть къ прежнему состоянію. *Я поробив їх вовками, а одробити не зумію.* ХС. VII. 455. *Хто одробе мою дочку од цього, що їй пороблено, тому дарую половину царства.* Грин. II. 252.

Відробля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **відроби́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* Оканчивать, окончить работу. *Було над вечір одробимось, пані куди в гостину пійде,— сидимо коло воріт.* МВ. II. 36.

Відрóбок, бку, *м.* Отработокъ. *За гроші не наймає пан поля, а все на відробок.* Литин. у.

Відрóдження, ня, *с.* Возрожденіе.

Відрóджувати, джую, еш, сов. в. **відроди́ти, джу́, диш,** *гл.* Возрождать, возродить. *Аж світ мені піднявся вгору! одродили ви мене.* МВ. (О. 1862. III. 49)

Відрóджуватися, джуюся, єшся, сов. в. **відроди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Возрождаться, возродиться.

Відрóдок, дка, *м.* Выродокъ.

Відроскошувáти, шу́ю, еш, *гл.* Пожить въ довольствѣ, въ роскоши. *Це вона там одроскошує.* Пирят. у.

Відростáння, ня, *с.* Отростаніе. Харьк.

Відростáти, тáю, еш, сов. в. **відрости́, ту́, те́ш,** *гл.* Отростать, отрости. *Як відростала чуприна, то закручували її за вухо.* Стор. II. 167.

Відрóсток, тку, *м.* Отростокъ. *Який корінь, такий і одросток.* Ном. № 7139. Ум. **Відрóстоньок.** *Зеленая та дібрівонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного?* Грин. III. 468.

Відрочи́ти См. **Відрочувати.**

Відрубáти. См. **Відрубувати.**

Відру́блювати, люю, еш, *гл.*=**Відрубувати.** Стор. І. 151.

Відру́бний, а, е. 1) Отдѣльный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

Відру́бність, ности, *ж.* Отдѣльность.

Відру́бно, *нар.* Отдѣльно.

Відру́бок, бка, *м.* Отрубокъ.

Відру́бувати, бую, еш, сов. в. **відрубáти, бáю, еш,** *гл.* 1) Отрубывать, отрубить. *Голову йому відрубав.* Рудч. Ск. II. 69. *Відрубай кінець, щоб коротча палиця була.* 2) Только сов. в.=**Відрізати 2.** *А вона мені як одрубала, та ще й при дочках.* Левиц. І. 140.

Відряди́ти, ся. См. **Відряжати, ся.**

Відряжáти, жáю, еш, сов. в. **відряди́ти, джу́, диш,** *гл.*=**Виряжати, вирядити.** *Поставили йому хату й відрядили і нічого не дали.* Чуб. *Вхопила Ганна свою нову свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина.* Левиц. І. 65. *Пошлю послів десятків з п'ять і мушу дари одрядити.* Котл. Ен.

Відряжáтися, жáюся, єшся, сов. в. **відряди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.*=**Виряжатися, вирядитися.** *Куди ти убіраєшся, куди ти одряжаєшся?* Мил. 209.

Відратóвувати, вую, еш, сов. в. **відрятувáти, ту́ю, еш,** *гл.* Спасать, спасти отъ чего. *Одрятуй нас од видимої смерти.* Чуб. II. 48.

Відсáджувати, джую, еш, сов. в. **відсади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Отсаживать, отсадить, посадить отдѣльно. *Відсадив його, як кота від сала.* Ном. № 3503. 2) О растеніяхъ: Отсаживать, отсадить, посадить отростокъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Відсадив йому печінки.*

Відсапáти. См. І. **Відсапувати.**

Відсáпатися, паюся, єшся, *гл.* Перевести духъ, отдохнуть. *Щоб одсапатись трохи, зайшов він за кущі.* Левиц. І. 272.

Відсапну́ти. См. II. **Відсапувати.**

І. **Відсáпувати, пую, еш,** сов в. **відсапáти, пáю, еш,** *гл.* Отрабатывать, отработать полотьемъ. *Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.*

II. **Відсáпувати, пую, еш,** сов. в. **від-**

сапнути, ну, неш, гл. Переводить, перевести духъ. *Товстий Хоцінський насилу дихав, одсапував після дороги.* Левиц. I. 162. *Відсапнув трохи.*

Відсахнутися, нуся, нешся, гл. 1) Отшатнуться отъ кого, отстраниться. *З острахом великим вона од його одсахнулась.* МВ. (О. 1862. I. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться отъ кого; отстать, отвязаться отъ кого. *До батька не йду жалітись. Батько не мати,—відсахнувся.* Г. Барв. 273. *Одсахнувсь жінки й дитинки.* Мнж. 187. *Коли б мені його піймать да провчить, вона б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11.

Відсвіт, ту, м. Отраженіе. *Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в прозорній воді її* (Зосиного) *чарівничого одсвіту.* Левиц. I. 265.

Відсвічувати, чую, еш, гл. 1) Отражать, отсвѣчивать. *У печі палає, як у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок.* МВ. (О. 1862. III. 57). 2) Отражаться.

Відсвічуватися, чуюся, ешся, гл. Отражаться, отсвѣчиваться.

Відсвяткувати, кую, еш, гл. Отпраздновать. *Одсвяткували ми Зелену Неділю.* МВ. I. 84.

Відселити, ся. См. **Відселяти, ся.**

Відселяти, ляю, еш, сов. в. **відселити, лю, лиш,** гл. Отдѣлять, отдѣлить сына на самостоятельное хозяйство. *Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді.* Рк. Левиц.

Відселятися, ляюся, ешся, сов. в. **відселитися, люся, лишся,** гл. Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьяхъ). *Час синам одселятися на свої оселі.* Рк. Левиц.

Відсердитися, джуся, дишся, гл. Перестать сердиться. *Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581.

Відси, нар.=**Відсіль.**

Відсиджувати, джую, еш, сов. в. **відсидіти, джу, диш,** гл. Отсиживать, отсидѣть. *Піду у монастир відсиджувати за шкуру.* Чуб.

Відсилати, лаю, еш, сов. в. **відіслати, шлю, шлеш,** гл. Отсылать, отослать, посылать, послать. *Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилає до дівчини буйними вітрами.* Чуб. V. 312. *Відсилають у солому спати.* Чуб. I. 175. *Да взяв Бог тую жінку, що з цвіту да одіслав на небо.* Чуб. I. 146.

Відсилити, лю, лиш, гл. Отвязать. Галиц. *Відсилив штирі воли та й повів додому.*

Відсип, пу, м. Плата частью продукта за рушенье пшена. *Товкла в нас просо за одсип.* Г. Барв. 12.

Відсипати, паю, еш, сов. в. **відсипати, плю, плеш,** гл. 1) Отсыпать, отсыпать, отмѣрять, отмѣрить что-либо сыпучее. *Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали.* Зміев. у. 2) Отливать, отлить. *Відсипала борщу в глечик.*

Відсипатися, паюся, ешся, гл. Отсыпаться. *Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.*

Відсипне, ного, с. Отсыпное.

Відсипний, а, е. Отсыпной.

Відсипщина, ни, ж. Отплата за что нибудь зерномъ или мукой.

Відсисати, саю, еш, гл. Отсасывать.

Відсихати, хаю, еш, сов. в. **відсох(ну)ти, хну, неш,** гл. Отсыхать, отсохнуть.

Відсі, нар.=**Відсіль.**

Відсіватися, ваюся, ешся, сов. в. **відсіятися, сіюся, ешся,** гл. Кончать, кончить сѣять, кончить посѣвы. *Вже люде відсіваються.—Живуть усю весну.... на полі, поки одсіються.* О. 1861. IX. 193.

Відсідати, даю, еш, сов. в. **відсісти, сяду, деш,** гл. Садиться, сѣсть далѣе, пересаживаться, пересѣсть.

Відсідатися, даюся, ешся, сов. в. **відсістися, сядуся, дешся,** гл. Отставать, отстать коркѣ у хлѣба. *Хліб відсівся.* Вх. Зн. 7.

Відсікати, каю, еш, сов. в. **відсікти, січу, чеш,** гл. Отсѣкать, отсѣчь. *Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаїлу.* Чуб. I. 35.

Відсіктися, чуся, чешся, гл. Отбиться оружіемъ въ бою.

Відсіль, відсіля, нар. Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. I. 106.

Відсісти, ся. См. **Відсідати, ся.**

Відсіч, чі, ж. Отраженіе нападенія,

отпоръ. *Давали таки добру одсіч харцизякам.* К. ЧР. 358.

Відска́кувати, кую, єш, сов. в. **відско́чити, чу, чиш**, *гл.* 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. I. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відско́чити від сло́ва.** Не исполнить даннаго слова, не сдержать обѣщанія. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670.

Відскіпа́тися, па́юся, єшся, *гл.* Отдѣлаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться,—не одскіпаєшся.* Мир. ХРВ. 218.

Відскоро́джувати, джую, єш, сов. в. **відскоро́дити, джу, диш**, *гл.* 1) Отрабатывать, отработать боронованіемъ. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків* (старець поводиреві), *дак той і одскородив йому.* Ном. № 13663.

Відско́чити. См. **Відска́кувати.**

Ві́дслід, ду, *м.* Слѣдъ; отпечатокъ. Желех.

Відслони́ти, ся. См. **Відслоняти, ся.**

Відслоня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **відслони́ти, ню́, ниш**, *гл.* Отслонять, отслонить, открывать, открыть. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслоня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **відслони́тися, ню́ся, нишся**, *гл.* Открываться, открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслу́га, ги, *ж.* 1) Отслуживаніе. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу.* 2) Отплата, вознагражденіе за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конецъ службы. *Лишила дома слугу на відслузі, свекруху в недузі.* Гол. I. 158.

Відслуго́вувати, вую, єш, сов. в. **відслугува́ти, гу́ю, єш**, *гл.* Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужи́ти. См. **Відслужувати.**

Відслужи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть Бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслу́жувати, жую, єш, сов. в. **відслужи́ти, жу́, жиш**, *гл.*=**Відслуговувати, відслугувати.** *Позичте мені огню,—я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. I. 124.

Відсобо́рувати, рую, єш, *гл.* Совершить надъ кѣмъ таинство елеосвященія. *Одсоборував* (хвору).... *Михаїл.* Сим. 237.

Відсо́вувати, вую, єш, *гл.*=**Відсувати.**

Відсо́вуватися, вуюся, єшся, *гл.*=**Відсуватися.** *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваються.* Левиц. I. 326.

Відсо́ння, ня, *с.* Солнечная сторона.

Відсопти́ся, пу́ся, пе́шся, *гл.* Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптись, як казав погонич.* Г. Барв. 31.

Відсота́ти. См. **Відсотувати.**

Відсо́ток, тка, *м.* Процентъ. Коз. Ар. 62.

Відсо́тувати, тую, єш, сов. в. **відсота́ти, та́ю, єш**, *гл.* Разматывать, размотать (нитки).

Відсо́х(ну)ти. См. **Відсихати.**

Відсо́читися, чуся, чишся, *гл.* Отстать отъ знакомыхъ, раззнакомиться. Конот.

Відспіва́ти. См. **Відспівувати.**

Відспіва́тися, ва́юся, єшся, *гл.* Перестать пѣть. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспі́вувати, вую, єш, сов. в. **відспіва́ти, ва́ю, єш**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить пѣніемъ. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. I. 112. 2) Кончать, кончить пѣть; пропѣть. *А чом же ти не співаєш?—Я вже одспівала.* Шевч. *Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав.* Левиц. Пов. 231. *Молебень завтра рано одспіваю.* Мкр. Н. 14.

Відсповіда́ти, да́ю, єш, *гл.* Окончить исповѣдывать.

Відсповіда́тися, да́юся, єшся, *гл.* Окончить исповѣдываться.

Відстава́ти, таю́, єш, сов. в. **відста́ти, та́ну, неш**, *гл.* 1) Отставать, отстать. *А того я* (зозуля) *кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки.* Мет. 152. *Од одного берега одстав, та до другого не пристав.* Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отдѣлиться, отклеиться. *Як помазав спину,—аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 3) **Від журбо́ти відста́ти.** Отдохнуть отъ заботъ, печали. *Нехай* (чоловік-п'яниця) *спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Відста́вити. См. **Відставляти.**

Відставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **відста́вити, влю, виш**, *гл.* 1) Отставлять, от-

ставить. *Стривай, чавун з окропом трохи відставлю.* 2) Оттопыривать, оттопырить. *Вовк одставив свій хвіст.* Чуб. I. 52.

Відстановити. См. **Відстановляти.**

Відстановляти, ляю, еш, сов. в. **відстановити, влю, виш,** *гл.* Удалять, удалить, отстранить. *Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди, — спить із їм укупі, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере.* Г. Барв. 130.

Відстановний, а, е. Отставной. *Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його.* Васильк. у.

Відстати. См. **Відставати.**

Відстерегтися, (речися), жуся, жешся, *гл.* Быть на сторожѣ. Галиц.

Відстібати, баю, еш, сов. в. **відстібнути, бну, неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бурчити. См. **Відсто(в)бурчувати.**

Відсто(в)бурчувати, чую, еш, сов. в. **відсто(в)бурчити, чу, чиш,** *гл.* Оттопыривать, оттопырить. *Голуб праве крило відстобурчить трошки.* Чуб.

Відсторонитися, нюся, нишся, *гл.* 1) Посторониться. 2) Отстраниться. *Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти.* Мир. Пов. II. 103.

Відсторонь, *нар.* Въ сторонѣ, отдѣльно.

Відсторь, *нар.*=**Відсторонь.** *При самотному житті одсторь од товариства.* Мир. ХРВ. 29.

Відстоювати, стоюю, еш, сов. в. **відстояти, стою, їш,** *гл.* 1) Простаивать, простоять. *Побрався до церкви, одстояв службу.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **Відстояти ноги.** Отъ долгаго стоянія получить отекъ ногъ. Левиц. I. 147. *Сідайте, бо ноги відстоїте.* Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защитить. *Я оце вас усе одстоював.* Мир. Пов. I. 141.

Відстраждати, даю, еш, *гл.* Отстрадать, перенести страданія, вытерпѣть страданія. Волч. у. *Що вже вона бідна отстраждала за таким п'яницею, так один Господь знав.* Харьк.

Відстрахати, хаю, еш, *гл.* Отпугнуть, отогнать страхомъ. *Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: „Зась, свинота!"* Св. Л. 299.

Відстрахатися, хаюся, єшся, *гл.* Покинуть со страху. *У людей сусіди бувають добрі.... а тут усі відцурались, усі відстрахались.* Св. Л. 125.

Відстрявати, ряю, єш, сов. в. **відстряти, ряну, неш,** *гл.* Отступать, отступить отъ чего, отстраниться. *Хотіли гуртом купить ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв.* Александров. у. (Залюбов.).

Відступ, пу, *м.* Отступленіе. Котл. Ен. VI. 62.

Відступати, паю, еш, сов. в. **відступити, плю, пиш,** *гл.* 1) Отступать, отступить. *Слуги відступили назад.* Єв. I. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. I. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступатися, паюся, ешся, сов. в. **відступитися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Отходить, отойти, сходить, сойти съ дороги. *Одступіться, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг.* Котл. Ен. I. 2) Отступаться, отступиться, отстраняться, отстраниться. *Як у сироти пшениця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти ввесь рід одступився.* Чуб. V. 449.

Відступне, ного, *с.* Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне.**

Відступний, а, е. Отступной.

Відступство, ва, *с.* Отступничество.

Відступця, ці, *м.* Отступникъ.

Відсувати, ваю, еш, сов. в. **відсунути, ну, неш,** *гл.* 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору приїзжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та кватирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрачивать, отсрочить (назначенное время, срокъ). *Я йому винен буз гроші, так ото просив його,—ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсуватися, ваюся, ешся, сов. в. **відсунутися, нуся, нешся,** *гл.* Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 36

Відсуджувати, джую, еш, сов. в. **відсудити, джу, диш,** *гл.* 1) Присуждать, присудить въ чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. I. 164. *Одсудили мою землю Бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсовѣтовать, совѣтами или ва-

говорами отбивать, отбить, отстранить одного отъ другого. *Відсудилисьте мого друга від мене.* Грин. III. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде, одраїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. III. 179.

Відсу́нути, ся. См. **Відсувати, ся.**

Відтава́ти, таю́, є́ш, сов. в. **відта́нути, ну, неш,** *гл.* Оттаивать, оттаять.

Відтага́нити. См. **Відтаганювати.**

Відтага́нювати, нюю, еш, сов. в. **відтага́нити, ню, ниш,** *гл.* Снимать, снять съ тревога котелокъ съ варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відта́к, *нар.* Поточъ, затѣмъ. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. III. 464. *Треба Богу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. I. 11.

Відта́ль, лі, *ж.* Время, когда снѣгъ весною таетъ.

Відта́нути. См. **Відтавати.**

Відтепе́р, *нар.* Съ этого времени, отнынѣ. *Чого це ви лежите?—Хиба я одтепер лежу? І! вже багато діла застоялось, одколи я лягла.* Кіев. у.

Відте́плий, а, е. Оттаявшій. *Вже травичка блищала з землі одтеплої.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Відтеплінь, ні, *ж.* Оттепель. Мусск. окр.

Відтера́ти, ра́ю, еш, сов. в. **відте́рти, віді́тру́, реш,** *гл.* Оттирать, оттереть.

Відте́рпіти. См. **Відтерплювати.**

Відте́рплювати, плюю, еш, сов. в. **відте́рпіти, плю, пиш,** *гл.* Вытерпливать, вытерпѣть за что либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Відте́рпітися, плюся, пишся, *гл.* Натерпѣться.

Відте́рти. См. **Відтерати.**

Ві́дти, *нар.* Оттуда. *Бодай туди не дойшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. Відтика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **віді́ткну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Откупоривать, откупорвть, открывать, открыть. *Відіткни пляшку. Одіткнув верх.* Рудч. Ск. I. 182.

II. Відтика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відті́кати, ті́чу, чеш,** *гл.* 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2) — **ко́пи.** Отмѣчать копны, втыкая въ нихъ палки? Ном. № 10175.

Відтика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **віді́ткну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Откупориваться, откупориться. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла.* Стор. I. 82.

Відти́н, ну, *м.* Отрѣзываніе, отрубываніе. отпиливаніе. Шух. I. 177.

Відтина́ти, на́ю, еш, сов. в. **відтя́ти, дітну́, не́ш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь, отрубливать, отрубвть. *Вона йому голову відтяла.* Рудч. Ск. **Відтяти пелену.** Отрѣзать подолъ—наказаніе женщинѣ за прелюбодѣяніе. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан її пелену відтяв?* Котл. Ен. VI. 12. **Річ відтяло́ (кому́, у ко́го).** Не въ состояніи заговорить, отняло языкъ. Мир. ХРВ. 17.

Відтиска́ти, каю, еш, сов. в. **відти́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть. *Пручались цікаві, щоб ближче,—їх знов одтискали далі.* МВ. (О. 1862. I. 101). *Молодиць і дівчат одтиснули далі.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Відті́в, *нар.*=**Відті́ль.** Гол. I. 175.

Відті́ль, відтіля́, *нар.*=**Ві́дти.** *В три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16. *Він відтіля не втече.* Рудч. Ск. II. 108.

Відтобу́рчати, чу, чиш, *гл.*=**Видстовбурчати.** *Окунь одтобурчить пірця та хвостом повернеться, то щука й не візьме.* Рудч. Ск. II. 112.

Відто́вкувати, кую, еш, сов. в. **відтовкти́, вчу́, че́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить толочь. 2) Отрабатывать, отработать толченіемъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята.* Васильк. у.

Відто́ді, *нар.* Съ тѣхъ поръ. *Відтоді та полонина вівчарева звеся.* Млак. 100.

Відтопи́ти, ся См. **Відтоплювати, ся.**

Відто́плювати, люю, еш, сов. в. **відтопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Отогрѣвать, отогрѣть въ печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась. *Відтопила сиру глечик.* Харьк. 2) Отваривать, отварить. *А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться.* Мкр. Н. 5.

Відто́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **відтопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отвариваться, отвариться.

Відтопта́ти. См. **Відто́птувати.**

Відто́птувати, тую, еш, сов. в. **відтопта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й*

ноги відтоптали, ходивши до свата. Г. Барв. 387. *Черевички відтопчу.* Грин. III. 156.

Відтру́тити. См. **Відтручати.**

Ві́дтруть, ті, *ж.* Болячка, вары̀въ. МУЕ. III. 55.

Відтруча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відтру́тити, тру́чу, тиш,** *гл.* Отталкивать, оттолкнуть, оттѣснять, оттѣснить, удалить. *Старшина відтручає мене від батьківського грунту.*

Відтру́чення, ня, *с.* Отталкиваніе, оттѣсненіе.

Відтру́чувати, чую, еш, *гл.*=**Відтручати.** О. 1862, I. 80.

Відтули́ти. См. **Відтуляти.**

Відтуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відтули́ти, лю́, лиш,** *гл. Кинулася до печі.... одтуле заслінку.* Мир. Пов. II. 76.

Відту́пати, паю, еш, *гл.* Оттоптать. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла* (ноги), *одтупала, одтоптала.* Сим. 236.

Відту́пуватися, пуюся, ешся, *гл.* О звукахъ шаговъ: быть слышнымъ, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу.* МВ. III. 81.

Відтуха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **відту́х(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Спадать, спасть, уменьшаться (объ опухоли). *Що ж тобі відтухає на горличку?* Зміев. у.

Відтяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **відтягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Оттаскивать, оттащить, отволочь. 2) Оттягивать, оттянуть, отвлекать, отвлечь. 3) **Гла́су не відтя́гне.** Не въ силахъ отвести голосъ, заговорить. *Лежить, гласу не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не лийте води, не підніма́ться.* Новомоск. у.

Відтя́гувати, гую, еш, *гл.*=**Відтягати.**

Відтя́ти. См. **Відтинати.**

Віду́мерщина, ни, *ж.* Выморочное имѣніе. *На старощиння їдуть, а за відумерщину говорять.* Федьк.

Відусі́ль, | **Відусі́ля́,** } *нар.* Отовсюду со всѣхъ сторонъ. *Біда відусіля преться.* Ном. № 2225.

Відусю́ди, *нар.*=**Відусіль.** Мнж. 60.

Відучи́ти, ся. См. **Відучувати, ся.**

Віду́ч(ув)а́ти, ча́ю, (чую), еш, сов. в. **відучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отучать, отучить

Віду́ч(ув)а́тися, ча́юся, (чую)ся, ешся, сов. в. **відучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отучиваться, отучиться.

Відхарама́ркати, каю, еш, *гл.* Быстро и невнятно прочесть. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відха́сник, ка, *м.* Valeriana officinalis L. V. minor. ЗЮЗО. I. 172.

Відха́ювати, ха́юю, еш, сов. в. **відха́яти, ха́ю, еш,** *гл.* Отхаживать, отходить, спасти отъ смерти. *Царь мусив прохати у Мазепи на дванадцят день згоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР. I. 116. *Мати відхаяла сю бідолашну жінку.* К. МБ. X. 19.

Відхве́люватися, лююся, ешся, *гл.* Грозиться. См. **Нахвалятися.** Св. Л. 165.

Відхвати́тися. См. **Відхвачуватися.**

Відхва́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відхвати́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отскакивать, отскочить. *Вона запалила свічку в хаті, а я тоді й одхвативсь од скрині, не вспів нічого і взяти.* Екатериносл. у. *Насилу Клим відхвативсь.*

Відхибну́ти, ну́, не́ш, *гл* Отклониться. Ном. III.

Відхибну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Я одхибнувсь кудись, а пастухи кавуни красти.* Волч. у.

Відхили́ти, ся. См. **Відхиля́ти, ся.**

Відхиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відхили́ти, лю́, лиш,** *гл* 1) Отклонять, отклонить; отвращать, отвратить, отвести. МВ. I. 21. 2) Пріотворять, пріотворить. *Відхили трошки двері. Двері були відхилені, то я й зазирнув.* Харьк.

Відхиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відхили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Отклоняться, отклониться. *Полум'я відхилиться з хати на сіни. Ви ж, густії лози, відхилітеся, ви ж, дрібнії сльози, відкотітеся.* 2) Пріотворяться, пріотвориться. *Двері відхилилися.* Харьк.

Відхитну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отшатнуться. *Мов опалив її своїм поглядом, аж одхитнулась.* МВ. I. 155. *Хотів би він одхитнутись од неї, так вона такеньки пригорнулась, біднесенька, що слова гіркого уста не вимовили.* (О. 1862. I. 75)

Відхі́д, хо́ду, *м.* 1) Отходъ, выходъ. *Маруссенька у батенька на одході, посіяла червоний мак на вгороді.* Мил. 144. *Дружки прощаються— цілуються з молодою та, збіраючись виходить з хати, на одхід її співають.* Грин. III. 490. 2) Расходъ; убыль. *Шкури з дохлих овець брали усі в економію, а як одходу* (дохлих овець) *було багато, то часть зоставляли на хуторі.* Павлогр. у. (Залюбовск).

Відхідливий, а, е. Легко успокаивающійся, отходчивый. *Він хоч сердитий, та відхідливий. Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду.* Г. Барв. 273.

Відхідний, а, е. Прощальный, даваемый на отходѣ. *Обід відхідний.* Чуб. *Дали мені відхідного коня вороного, дівчинонька хустиночку з під злота самого.* Мет. 23.

Відхідник, ка, м. Задній проходъ. *Входить з живіт і відходить в одхідник, бчищаючи всяку душу.* Єв. Мр. VII. 19.

Відхлинути(ся), ну(ся), неш(ся), *гл.* Передохнуть при плачѣ; откашляться, поперхнувшись или закашлявшись. *Душить кашель. Плаче, плаче, — не одхлине.* Волч. у. *За слізьми не одхлине.* Г. Барв. 140. *Як заб'є,—одхлинутись не можна.*

Відхлянути, ну, неш, *гл.* Отхлынуть, сойти назадъ. *Як же минуло лихоліття, та відхлянули татари геть.* К. (Правда, 1868, 353).

Відходити, джу, диш, сов. в. **відійти, дійду, деш,** *гл.* 1) Отходить, отойти; уходить, уйти. *Відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 26. *Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити.* Ном. № 13752. *Було бо багато, що приходили і відходили.* Єв. Мр. VI. 31. *Незабаром молодий в своїми одходить до себе на обід.* О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходить, отойти. *Твоя душечка одійшла з його поглядом.* Г. Барв. 125. Также и о животныхъ: *Корова заслабла та через чотирі дні й одійшла.* Рк. Левиц. 3) Кончаться, кончиться. *Покіль воду принесла, то й вечеря одійшла.* Чуб. III. 156. *Косовиця ще не одійшла.* Мнж. 120. *Поки одправа в церкві одійде.* О. 1862. IX. 67. 4) Поправляться, поправиться, оживать, ожить. *Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить.* Левиц. I. 67. *Дуб усох, та відходить од коріня.* Кіев. у. 5) Приходить, прійти въ чувство. *Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі.* Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердиться. *Иноді траплялось, що він її дуже налає..., дак послі, як одійде, пестить було її всяк.* Г. Барв. 107. Также **відійти від серця.** *Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого.* Харьк. 7)—**кого.** Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. *Спи дитятко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з козаками.—Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати?* Гол. III. 459.

Відходити, джу, диш, *гл.* 1) Окончить хожденіе. *Я вже відходив своє.* 2) Оттоптать, утомить хожденіемъ (ноги). *Відходила я свої ніженьки.* 3) Вылѣчить. К. ЧР. 207. *Вона тобі відходить твою слабість.* Чуб. *Яка вродила, та й одходила.* Мил. 34.

Відходитися, джуся, дишся, *гл.* Потерять способность ходить, кончить ходить. *Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесенькі одходилися.* Чуб. V. 771.

Відхожа, жої, *ж.* Музыка, которой сопровождается отправленіе жениха и невѣсты въ церковь къ вѣнцу. *Музики грають відхожої.* О. 1861. XI. Кух. 36

Відхожати, жаю, еш, *гл.*=**Відходити.** *Старший брат тее зачуває, до утрені божественної одхожає.* Чуб. V. 848.

Відхреститн, ся. См. **Відхрещувати, ся.**

Відхре(і)щувати, щую, еш, сов. в. **відхрестити, щу, стиш,** *гл.* Удалять, удалить при помощи крещенія. *Ні, жидівського духу не відхрестиш.* Ном. № 13460.

Відхре(і)щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **відхреститися, щуся, стишся,** *гл.* Отрещиваться, откреститься. *Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха.* Ном. № 2797. *Від смерти а ні відхреститися, а ні відмолитися.* Ном. № 8250. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас.* Чуб. I. 120.

Відхтітися, хочеться, *гл. безл.* Перестать хотѣться. *Захтілося—запрягайте!— Відхтілося—випрягайте!* Ном. № 7974.

Відхухати, хаю, еш, *гл.* Теплымъ дыханіемъ снова отогрѣть.

Відцарювати, рюю, еш, *гл.* Окончить царствовать.

Відцвісти, ся. См. **Відцвітати, ся.**

Відцвітати, таю, еш, сов. в. **відцвісти, цвіту, теш,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають.* Чуб. V. 471.

Відцвітатися, таюся, ешся, сов. в. **відцвістися, туся, тешся,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 17.

Відци, *нар.*=**Відси.**

Відциркувати, кую, еш, *гл.* При доеніи—выдаивать каждый сосокъ. Шух. I. 193.

Відціджувати, джую, еш, сов. в. **відцідити, джу, диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить.

Відціль, *нар.*=**Відсіль.**

Відцуратися. См. **Відцуруватися.**

Відцуруватися, руюся, єшся, сов. в. **відцуратися, раюся, єшся,** *гл.* Отрекаться, отречься, отказаться отъ кого; отчуждаться. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцурувались.* К. (О. 1861. I 311). *Ой чули через люде – тебе рід одцурався.* Чуб. V. 558 *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався.* Ном. № 1143.

Відчай, чаю, *м.* Безнадежность. Употреб. лишь въ выраженіи: **пустйти на одчай божий,—на одчай душі.** На все отважиться, дѣлать, всѣмъ рискуя. Ном. № 2294 и стр 286, № 2294.

Відчалити, ся. См **Відчалювати, ся.**

Відчалювати, люю, єш, сов. в. **відчалити, лю, лиш,** *гл.* Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відчалили.* Єв. I. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор I. 146.— **каюк од берега.** Оттолкнуть челнокъ отъ берега. Черном.

Відчалюватися, лююся, єшся, *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарувати, рую єш, *гл.* Путемъ колдовства заставить одного любящаго оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду. одчарую, з милим наживуся.* Мил. 81.

Відчахнути, ну, неш, *гл.* 1) Отломить, отщепить. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало, і зараз гілку одчахнув.* Котл Ен. III. 21. 2) Отлучиться. *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відчахнутися, нуся, нешся, *гл.* Отдѣлиться; отколоться (о нѣтвяхъ). *Оженив сина, а він і одчахнувсь—пішов жити до тестя.* НВолын. у. *Відчахнувсь від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулась.* Харьк.

Відчаяка, ки, *об.* Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчаяка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепити, ся. См. **Відчепляти, ся.**

Відчепляти, ляю, єш, сов. в. **відчепити, плю, пиш,** *гл.* Отцѣплять, отцѣпить.

Відчеплятися, ляюся, єшся, сов. в. **відчепитися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Отцѣпляться, отцѣпиться. *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком: сюди смик, туди смик—одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене,— глянь на Бога.* Ном. № 2802. *Відчепися нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркнути, ну, неш, *гл.* Рѣзко отвѣтить. *Нема хазяйки дома! одчеркнув, не довго думаючи.* Сим. 208

Відчесати, шу, шеш. *гл.* Отрубить однимъ ударомъ. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван.... відчесав йому* (змієві) *голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикрижити, жу, жиш, *гл.* Отрѣзать, откроить, откромсать.

Відчинити, ся. См. **Відчиняти, ся.**

Відчиняти, няю, єш, сов. в. **відчинити, ню, ниш,** *гл.* Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини ворітця.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчинятися, няюся, єшся, сов. в. **відчинитися, нюся, нишся,** *гл.* Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері відчиняються.* Ном. № 11812. *Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. I. 10.

Відчистити, щу, стиш, *гл.* Отколотить. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

Відчитати. См. **Відчитувати.**

Відчитувати, тую, єш, сов. в. **відчитати, таю, єш,** *гл.* Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчіпне, ного, *с.* Отступное. *Візьміть одчіпного.* Ном. № 2803. *Я б йому відчіпного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчубити, блю, биш, *гл.* Оттаскать за волосы.

Відчуватися, ваюся, єшся, *гл.* Слышаться. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчудити, джу, диш, *гл.* Знахарскимъ, вѣдовскимъ способомъ вылѣчить. *Прийшла біда до чудана, одчудив він—очуняла.* Чуб. V. 1164.

Відчустрити, рю, риш, *гл.* Отколотить, высѣчь.

Відчухмарити, рю, риш, *гл.* Высѣчь, отодрать.

Відчухрати, раю, єш, *гл.* 1) Отрубить, отдѣлить вѣтку отъ ствола. 2)=**Відчухмарити.**

Відшахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, отшатнуться. *Одшахнешся від пари очей грізних.* МВ. ІІІ. 93.

Відшепта́ти. См. **Відші́птувати.**

Відши́б, бу, *м.* Въ выраж. **На, у відши́бі.** Въ сторонѣ. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. ІІ. 183. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відши́ти, ши́ю, еш,** *гл.* Ограбатывать, отработать шитьемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин. ІІІ. 399.

Відші́птувати, тую, еш, сов. в. **відшепта́ти, чу́, чеш,** *гл.* Заговаривать, заговорить болѣзнь (шептаньемъ). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Умів і трясцю відшептати.* Котл. Ен. ІІ. 34.

Відшкандиба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Отойти прихрамывая.

Відшква́рити, рю, риш, *гл.* 1) Оттопить (о салѣ). 2) Выдрать, выпороть. Мир. ХРВ. 53. *Було ні за що батожжам одшкварить.* Рудч. Ск. ІІ. 204.

Відшмага́ти, га́ю, еш, *гл.* Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Відшмагати.** *Я тебе батогами одшмарую.* Рудч. Ск. ІІ. 205.

Відшпандо́рити, рю, риш, *гл.* Высѣчь. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт.

Відшпили́ти. См. **Відшпи́лювати.**

Відшпи́лювати, люю, еш, сов. в. **відшпили́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Отвинтить.

Відштовхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Оттолкнуть.

Відшука́ти, ся. См. **Відшу́кувати, ся.**

Відшу́кування, ня, *с.* Отыскиваніе. Ном., стр. ІІ.

Відшу́кувати, кую, еш, сов. в. **відшука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мвж. 137.

Відшу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **відшука́тися, ка́юся, ешся,** *гл.* Отыскиваться, отыскаться, находиться, найтись.

Відшумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Перестать пѣниться.

Відщебета́ти, чу́, чеш, *гл.* Окончить щебетать.

Відщедрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончить щедрувати.

Відщепи́ти, ся. См. **Відщепля́ти, ся.**

Відще́плюватися, люю́ся, ешся, *гл.*=**Відщеплятися.** *Пишіть, добродійство грамотки, не одщеплюючись од словесности.* О. 1862. І. 79.

Відщепля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відщепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отщеплять, отщепить, отдѣлить.

Відщепля́тися, ля́юся, ешся сов. в. **відщепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Багато з нас до тої омани поквапилось і од простої віри мужичої одщепилось* К. (О. 1861. І 314).

Відщепну́ти, -ся. См. **Відщі́пати, ся.**

Відщіба́тися, ба́юся, ешся, *гл.*=**Відщіпатися.** Драг. 39.

Відщіпа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відщепну́ти, ну́, неш.** Отмыкать, отомкнуть дверь, запертую на крючекъ.

Відщіпа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **відщепну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Отмыкаться, отомкнуться (о двери, запертой на крючекъ). *Ти відщепни ж двері!—Колі ж не відщіпаються—защіпка туго.* Змієв. у. 2)=**Відщеплятися, відщепитися.** *Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщепнулася.* Мил. 211.

Ві́дьма, ми. *ж.* 1) Вѣдьма. *Гірша відьма вчена, як родима.* Ном. № 235. 2) Бабочка махаонъ, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Родъ карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Ві́дьмище, відюга́, відюха́.** Г. Барв. 449. *Ту хату я знайшов одначе, в которій відьмище жила.* Алв. 83. *Проклята відюха причарувала* К. ПС. 46.

Відьма́к, ка, відьма́н, на, відьма́рь, ря́, відьма́ч, ча́, *м.* Колдунъ. ЗОЮР. ІІ. 41. *Відьмак і непсоний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239, стр. 281.

Ві́дьмин, на, не. Вѣдьминъ, принадлежащій вѣдьмѣ. **Ві́дьмине зілля.** Раст. Cirsium arvense Scop=Осот. ЗЮЗО. І. 118.

Ві́дьмити, млю, миш, *гл.* Колдовать, чародѣйствовать. *Параска плеще громаді, що я відьмлю.* Левиц. ПЙО. І. 375.

Ві́дьмище, щі, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Відьмува́ти, му́ю, еш, *гл.* Заниматься колдовствомъ, колдовать, быть вѣдьмой.

Наш брат не литвин, відьмувать не вміє. Рудч. Ск. II. 172.

Відьо́мство, ва, *с.* Колдовство, чародѣйство. *Відьомства у рожденної відьми.... навчилась.*

Відьо́мський, а, е. Свойственный, относящійся къ вѣдьмѣ. *І зараз в горщичок наклали відьомських всяких розних трав.* Котл. Ен.

Відьо́ха, хи, *ж.*=**Відьма.** *На ню уцас подейкують, що вона таки відьоха.* Змиев. у.

Відюга́, гі́, відюха́, хи, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Від'я́зувати, зую, еш, (ся), сов. в. **від'яза́ти, яжу́, жеш, (ся),** *гл.*=**Відв'язувати, відв'язати, ся.** Харьк.

Віже́ний, а, е. ? *Нехай Бог милує всякого хрещеного та й попа віженого.* Ном. № 8386.

Віжечки, чо́к, *ж. мн.* Ум. отъ **віжки.**

Віжки́, жо́к, *ж. мн.* Возжи. *Тягну за віжки, тпрукаю,—нічого не вдію.* Стор. І. 147. Ум. **Віжечки.**

Віз, во́за, *м.* 1) Возъ, телѣга. Род. мн. **віз** и **возі́в.** Чуб. VII. 401. Части воза: **снасть, я́щик, коле́са, голо́блі** или **війя́** съ **ярмо́м** (см. все это Рудч. Чп. 249—250). *Треба, як п'ятого колеса до воза.* Ном. 9811. *Привезено сіна тридцять віз.* Екатериносл. у. **Віз літерня́к.** См. **Літерняк.** 2) Созвѣздіе Большой Медвѣдицы. Грин. І. 1. Мнж. 148. *Віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20. *Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть.* Кв. 3) Родъ карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезти́ во́зг, візка́.** Поддѣть, сдѣлать неожиданную непріятность. Ум. **Візок, во́зик, візо́чок, во́зичок.**

Візни́к, ка́, *м.* Возница, кучеръ. Гол. І. 50. *Кучерсвий візниче, поганяй воли швидче!* Грин. Ш. 491. Ум. **Візни́ченько.** *Велю коникам вівса дати, а візниченькам підождати.* Грин. Ш. 548.

Візни́ка, ки, *м.* Кучеръ, возница. МВ. (О. 1862. Ш. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візни́ця, ці, *м.*=**Візник.** МУЕ. Ш. 114.

Візни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **візни́к.**

Візни́чий, чого, *м.*=**Візник.** *Велю коникам вівса дати, а візничому підождати.* Грин. Ш. 491.

Візо́к, зка́, візо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **віз**

Вій, во́я, *м.* Жмуть хворосту при заплетаніи плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (въ длину). *Пліт маєш городити на сім воїв.* Вх. Зн. 7. Ум. **Віо́к.** Мнж. 177.

Вій, ві́я, *м.* Миѳическое существо съ вѣками до земли.

Ві́йна, ни, *ж.* Половина (по длинѣ) воловаго дышла. Міусск. окр.

Ві́йка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вія.** Вх. Пч. І. 14. 2)=**Віячна.** Вх. Зн. 8. 3) Вѣялка. Славяносерб. у.

Війми́ти, млю, ми́ш, *гл.* Отнять. *Ще мені мачуха сорочки не вшила, вже мені мачуха здоров'я виймила.* Гол. Ш. 274.

Війна́, ни́, *ж.* Война. Ум. **Ві́йнонька, ві́йночка.**

Війну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Подуть, повѣять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом.* Мир. ХРВ. 217. См. **Вінути.**

Віо́к, війка́, *м.* Ум. отъ **вій, воя.**

Ві́йсько, ка, *с.* Войско. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4206.

Військо́вий, а, е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула. Військова старшина. Військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849) 18. 2) Военный. *Військовий міністр Франції Гамбета.* Ком. II. 15.

Війт, та, *м.* 1) Въ старой Украинѣ глава городского общества и предсѣдатель коллегіи судей въ старомъ украинскомъ городскомъ судѣ. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта.* К. ЧР. 296. *Чия справа?—Війтова.—А хто судить?—Війт.* Ном. № 2571. 2) Сельскій староста, сельскій старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікнами таззивати людей на панщину.* О. 1862. II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а паперу в мене нема.* Г. Барв. 367.

Війте́нко, ка, *м.* Сынъ **війтів.** *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Війти́ха, хи, *ж.* Жена **війтова.** Гол. IV. 450.

Ві́йтів, това, ве. Принадлежащій **війтові.** *Нема над ню і над війтову свиню.* Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059.

Війтівна, ни, *ж.* Дочь війтова. *Ой я із Кракова війтівна, я ж тобі, серце, не рівня.* Нп.

Війтівство, ва, *с.* Должность війтова.

Війтівщина, ни, *ж.* Дворъ и домъ війта. Желех.

Війтувати, тую, еш, *г.л.* Быть війтом. КС. 1882. V. 354.

Війце, ця, *с.* Въ упряжи плуга—дышло, находящееся между двумя парами воловъ. (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Війя, війя, *с.* Дышло у воловьяго воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249. 250. *Один чумак занедужав, на війє схилився.* Нп.

Вік, ку, *м.* 1) Вѣкъ, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький.* Мет. *Дай, Боже, тобі вік довгий і розум добрий.* Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене люде* (а не ти). Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430. *Збавив я тобі віку.* Стор. МПр. 22. **Вік.** Вѣчно. *Не вік дівувати.* Шевч. 14. **Вік вікувати.** Проводить всю жизнь. *Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати.* **Во вік віка, во віки вічні, по вік вічний, во віки.** Вѣчно, всегда. *Во вік віка його будуть славити народи.* К. Псал. 48. *Співатиму во віки вічні про милості Господні.* К. Псал. *Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати.* АД. *Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію.* К. Псал. **Дати на вік.** Опредѣлить долгую жизнь. **На вік, на віки, на віки вічні, на віки, на всі віки.** Навѣки, навсегда. *І заснути на вік-віки.* Шевч. 225. *А путь ледача нечестивих на віки вічні погибає.* К. Псал. 2. *Тепер же я сиротою на віки зостала.* Мет. *Чужий, на всі віки чужий.* МВ. (О. 1862. I. 79). **До віку, до смерти віку.** До смерти, до конца жизни; всегда? *Йому три дні до віку зісталось.* Борз. у. *Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою.* Мет. 79. *Будеш у мене до смерти віку хліб-сіль уживати.* Дума. **До віку не.** Никогда. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку.* Макс. **Покіль віку.** Всю жизнь. *Поможи, Боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку.* Мет. 57. 2) Лѣта. *Віком молода.* МВ. (О. 1862. I. 76). *І мати служила молодого віку.* Мир. Пов. II. 44. 3) Вѣкъ, столѣтіе. 4)—**чоловічий.** Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Вічок.** *Та й вічок довгий, пробуток добрий.* Kolb. I. 103.

Віківщина, ни, *ж.* Старина. *Пожалуй віковщину раз, а вона тебе десять раз.*

Вікнатий, а, е. Съ большими окнами; со многими окнами.

Вікнина, ни, *ж.* 1) Прорубь въ стѣнѣ для окна. 2) Не заросшее водорослями мѣсто на болотѣ. 3) Воронка водоворота.

Вікно, на, *с.* 1) Окно. *Ой одсунь вікно да кватирочку.* Мет. 162. *Не тільки світу, що в вікні.* Посл. 2) Отверстіе во льду для ловли рыбы. 3)=**Вікнина 2.** Ум. **Віконце, віконечко.**

Вікновина, ни, *ж.* Чистое мѣсто на заросшемъ озерѣ или болотѣ. Канев. у.

Вікняр, ра, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 399.

Віко, ка, *с.* 1) Крышка сундука, квашни, бадьи, гроба и пр. Мил. 169. Вас. 150. *Зроблю.... на діжку віко.* Ном. стр. 295, № 155. *Зриваю з труни віко, припав до неї.* Г. Барв. 212. 2) Вѣко. МВ. I. 57.

Віковий, а, е. Старый, удрученный лѣтами. *Не вмірає віковий, тільки часовий.* Ном. № 7262.

Віковічний, а, е. Вѣчный, вѣка существующій, вѣковѣчный. *Здійміть свої верхи, ворота віковічні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави.* К. Псал. 55.

Вікодавній, я, е. Древній, очень старый. К. (Желех.). *Це дід вікодавній.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Віконечко, ка, *с.* Ум. отъ вікно.

Віконний, а, е. Оконный. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку.* Нп.

Віконниця, ці, *ж.* Ставня. *Ой з-за гори вітер віє й віконниці хитаються.* Грин. III. 673. *У нас вікна із віконницями.* Мил. 104.

Віконня, ня, *с. соб.* Окна. Преимущ. въ выраженіи: **По під віконню.** Подъ окнами. **По під віконню ходити, миркати.** Нищенствовать, выпрашивать подъ окнами милостыню.

Віконце, ця, *с.* Ум. отъ вікно.

Вікопам'ятний, а, е.=**Вікопомний.** *О, вікопам'ятна свята хвилина.* К. ЦН. 268.

Вікопомний, а, е. Незабвенный, достопамятный.

Вікопо́мність, ности, *ж.* Незабвенность, достопамятность.

Вікува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Проводить жизнь. *Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати.* Мет. *Паничі не вікуватимуть на чужині, приїдуть.* МВ.

Віл, вола́, *м.* 1) Волъ. *Ой воли ж мої та половї, чом ви та не орете?* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 21. Ум. **Ві́лик, ві́личок, ві́лонько.** *Ой везут козака, везут козаченька та сірими волоньками.* Гол.

Ві́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **вільце.**

Ві́льга, ги, *ж.* 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Ві́льженька.**

Ві́льгий, а, е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Ві́льгість, гости, *ж.* Влажность, сырость.

Ві́льго, *нар.* Влажно, сыро. *Вільго в ті хижі.* Вх. Лем. 399.

Вільго́та, ти, *ж.* Льгота, облегченіе; отсрочка. Зміев. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома.* Чуб. II. 18.

Вільго́тний, а, е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Вільго́тно, *нар.* 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли.* Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Ві́льний и **во́льний, а, е.** Свободный, вольный. *Прийди, прийди, божевільний, тепер мені вечір вільний.* Грин. III. 652. **Світ ві́льний,—не ві́льний (кому).** Свободенъ, несвободенъ (кто). *А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в будень, ні в свято.* Грин. III. 560. **На́че тільки йому́ світ ві́льний.** Какъ будто только ему можно дѣлать что угодно. *Ввійде в корчму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, „водки“! крикне.* Св. Л. 169.

Ві́льність, и **во́льність, ности,** *ж.* 1) Свобода, вольность. Левиц. Пов. 135. *Служба вільности не тратить.* Ном. № 10348. *У вольності хоч віку дожити.* КС. 1883. I. 44. *Вольність народня.* К. ЦН. 242. **Ві́льности вжива́ти, зажива́ти.** Пользоваться свободой. *У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас.* К. МВ. XI. 153. *Волю ся в річці напити, але вольности зажити.* Гол. III. 344. 2) мн. **во́льности.** Запорожскія земли. КС. 1883. IV. 769.

Ві́льно и **во́льно,** *нар.* 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине.* К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно.* МВ. (О. 1862. III. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові.* Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владику брехати.* Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно.* Ном. № 11057. **Не ві́льно.** Нельзя.

Ві́льха, хи, *ж.* Ольха. Betula almus. *Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко.* Мет. 251. Ум. **Ві́льшка.** Волч. у.

Вільхо́вий, а, е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню.* Ном. № 10020.

Вільце́, ця́, *с.*=**Вильце.** Чуб. III. 196. МУЕ. III. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини для молодої княгині.* Мет. 128. Ум. **Ві́лечко.**

Вільши́на, ни, *ж.* 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховыя деревья. Стор. II. 142.

Ві́льшка, ки, *ж.* Ум. отъ **вільха.**

Він, *мѣст.* Онъ. *Він старшенький.* МВ. II. 8. *І брови йому чорні, і уста рум'яні, і станом високий.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Віне́ць, нця́, *м.* 1) Вѣнокъ. Грин. III. 271, 545. *Ізвила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай.* Мет. 2) Вѣнецъ. *На главу йому корону, вінець щирозлотий.* К. Псал. 47. 3) Обрядъ вѣнчанія; вѣнецъ. *Одчини ворітця до конця, іде твоя сестриця од вінця.* Мет. 170. *Розчесав їй косу до вінця.* Ном. № 8827. *Що твоє дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало.* Мет. 171. 4) Дѣвство, дѣвственность. **Зба́вити, розвити віне́ць.** Лишить дѣвственности. Ум. **Ві́нчик.**

Ві́ник, ка, *м.* 1) Вѣникъ. *Не шелести, як віник по хаті.* Ном. № 3164. *Пам'ятатиме до нових віників.* Ном. № 3646. 2) Названіе вола, часто махающаго хвостомъ. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Ві́ничок.**

Ві́ничок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **віник.** 2) мн. Раст. Artemisia scoparia Waldst. ЗЮЗО. I. 112.

Вінниччя, чя, *с.* Раст. а) Obsinthium. б) Метельная трава, Scoparia. Вх. Зн. 7.—**біне.** Раст. Artemisia vulgaris.

Вінкель, кля, *м.* У галицкихъ плотниковъ: угольникъ. МУЕ. III. 29.

Вінкобрáни, рáн, *ж. мн.* Принятіе женихомъ и **дружком** небольшихъ вѣнковъ. Желех.

Вінкоплéтини, тин, *ж. мн.* Свадебный обрядъ: плетеніе вѣнковъ на головы невѣстѣ и жениху, совершаемое въ четвергъ предъ свадебнымъ воскресеньемъ и сопровождаемое обрядовыми пѣснями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Віно, на, *с.* Приданое. *З віном дівці не сидіти.* Ном. № 8979. *Старости відказують: „Нам тільки душу саму треба, а віна ніякою“.* Г. Барв. 517.

Вінóк, нкá, *м.* 1) Вѣнокъ. *Єдин цвіт не робить вінка.* Ном. № 5270. *Голе й босе, а голова в вінку.* Ном. № 11192. *У його в дворі—як у віночку.* Ном. № 14010. 2) Дѣвство, дѣвотвенность. **Загубúти вінóк.** Потерять дѣвственность. Чуб. *Удівонька свою дочку била: де ти, дочко, вінок загубила?* Нп. 3) **Вінóк цибýлі.** Вить со вплетомъ луковицъ. Грин. I. 282. *На горищі два вінки цибулі.* Г. Барв. 435. Ум. **Віночок.**

Вінувáти, нýю, еш, *гл.* Надѣлять приданымъ, давать приданое. *Журилася мати чим зятя вінувати.* Гол. IV. 338.

Вінýти, нý, нéш, *гл.*=**Віянути.** *Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тілом разлучалась.* АД. I. 118. *Вітрець не віне.* МВ. I. 79.

Вінця, нець. *с. мн.* 1) Края посуды. 2) Кольцеобразные края въ полуоткрытомъ гончарномъ горнѣ. Вас. 180.

Вінчáльний батько, вінчáльна матка. Посаженный отецъ, посаженная мать. Хотин. у.

Вінчанка, ки, *ж.*=**Вінчання.** Вх. Уг. 231.

Вінчання, ня, *с.* Вѣнчаніе. *Май має, коса грає, од вінчання йдучи.* Нп.

Вінчáти, чáю, еш, *гл.* Вѣнчать; увѣнчивать. *Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали.* Шевч. 193. *Вінцем благим вінчаєм літо.* К. Псал. 145. *Кінець діло вінчає.* Ном. № 10005.

Вінчáтися, чáюся, єшся, *гл.* Вѣнчаться. *А на трете поле став кінь спотикаться: вернімося, дівчино, не будем вінчаться.* Нп.

Вінчáтонько, ка, *с.* Маленькій вѣнокъ. *Сховайтеся, дівчатонька, під зелені вінчатонька.* Грин. III. 92.

Вінчик, ка, *м.* Ум. отъ **вінець.**

Віншувáння, ня, *с.* Поздравленіе.

Віншувáти, шýю, еш, *гл.* Поздравлять. *Віншую вас цим новим роком.* Ном. № 346.

Віпса, си, *ж.* Окалъ, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у віпсу повернув, перепалив.* Ном. стр. 284, № 1858.

Вір, вбру, *м.* 1) Огорожка изъ жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.* Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3)—**ра.** Жеребецъ. Шух. I. 79. *Кобила відбивается з ворем, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Вóрик.** Шух. I. 211.

Віра, ри, *ж.* 1) Вѣра; довѣріе. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп. **Діймáти, няти, поняти віри.** Вѣрить, повѣрить. *З брехні не мруть, та вже віри більше не ймуть.* Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть дерево на хату.* Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а тою не знав, сердега, що жіноче плем'я лукаве.* Рудч. Ск. I. 132. 2) Вѣра, религія. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1. **Анáхтемська, пся, чóртова віра.** (Брань). 3) Народъ. *Прийде віра християнськая во небесний рай.* Гол. III. 271. Ум. **Віронька.**

Вірвáнт, та, *м.* Желѣзная скобка, въ видѣ кольца, притягивающая одну деревянную часть предмета къ другой, также шину къ ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

Віргáн, ну, *м.*=**Вігран.** *Над Єленою віргани грают.* Kolb. I. 96.

Вірити, рю, риш, *гл.* 1) Вѣрить. *Не вірь, то звір; хоч не вкусить, то злякає.* Ном. № 4309. 2) Давать въ долгъ. *Не вірять шинкарі горілки.* О 1862. X. 32.

Вірлú. Множ. число отъ **орел.**

Вірля́, ля́ти, *с.*=**Орля.**

Вірмéн, на, *м.* Армянинъ.

Вірмéнка, ки, *ж.* 1) Армянка, 2) **Вірмéнки.** Родъ вышивокъ. Kolb. I. 49.

Вірмéнський, а, е Армянскій.

Вірно, *нар.*=**Вірно.**

Вірне́нький, вірне́сенький, а, е. Ум. отъ **вірний.**

Вірне́нько, вірне́сенько, *нар.* Ум. отъ **вірно.**

Ві́рний, а, е. Вѣрный, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная.* Мет. 81. *Ночує нічeньку з вірною дружиною.* Нп. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Прошу тебе, милий, вірними словами.* Мет. 47. 2) Истинный, дѣйствительный. 3) Правовѣрный. *Прохало два вірних одного невірного: дай нам те, що лучче царства небесного.* Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірне́нький, вірне́сенький.**

Ві́рник, ка, *м.* Довѣренное лицо, повѣренный. „Рѣдкій помѣщикъ не имѣетъ вірника изъ жидовъ". О. 1862. IX. 43.

Ві́рність, ности, *ж.* Вѣрность, преданность. *Вірність непохибна.* К. Псал. 98.

Ві́рно, *нар.* 1) Вѣрно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

Вірня́нка. ки, *ж.* Вѣрная жена. Ум. **Вірняночка.** *Буде бити, катувати мене вірняночку.* Грин. III. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку* Нп.

Ві́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **віра.**

Ві́рувати, рую, еш, *гл.* Вѣровать. *Богу молиться, а чорту вірує.* Ном. № 1137. *Хто в Бога вірує, рятуйте!* Котл. Ен. II. 30.

Віру́тний, а, е. Дѣйствительный, подлинный, настоящій.

Віру́тник, ка, *м.* = **Вірник.** *Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій землі, а вірутники султанські і королівські дуванились спільньою з них десятиною.* К. (Правда, 1868, 144).

Віру́тно, *нар.* Вѣроятно. Желех.

Ві́рую. Символъ вѣры. *Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Вірую.* Ном. № 12962.

Ві́рчий лист. Довѣренность.

Ві́рш, шу. *м.* Стихъ. **Ві́рші.** Стихи стихотвореніе. *Латинський віршник.... як пак його?.. Ну той, за якого мене в Братстві випарили різками, як отець ректор піймав у мене за халявою його мудрі вірші.* Шевч. 299.

Ві́рша, ші, *ж.* Стихотвореніе, преимущественно школьнаго происхожденія на тему по большей части духовнаго или нравственно-поучительнаго, а также историческаго содержанія, — распространены были въ старой украинской литературѣ. **Різдвя́на, великодна ві́рша.** Поздравительное стихотвореніе на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно съ библейскимъ сюжетомъ. КС. 1881. I. 271. Большая Энциклопедія, V, 126.

Ві́ршний, а, е. Стихотворный.=**Віршовий.** Желех.

Ві́ршник, ка, *м.* Стихотворецъ. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Віршови́й, а́, е́. Стихотворный. О. 1862. III. 52.

Віршома́з, за, *м.* Стихоплетъ. *Наш віршомаз Тюхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і компонує.* Г. Арт. (О. 1861. III. 101).

Віршува́льник, ка, *м.* Произносящій поздравительные стихи, віршу; декламаторъ.

Віршува́льниця, ці, *ж.* Произносящая стихи; декламаторъ-женщина. Желех.

Віршува́ти, шу́ю, еш, *гл.* 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, віршу; декламировать.

Вірьо́вка, ки, *ж.* Веревка. *Погуляв, як собака на вірьовці.* Ном. № 12991. Ум. **Вірьо́вочка.**

Вір'я́, р'я́, *с.* 1) соб. Жерди. 2) Изгородь изъ жердей. Гк. Левиц.

Вір'я́н, на, *м.* Сватъ. *Прийшло ж до неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене із поля, з ниви, возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. Свид. 57.

Ві́сень, ні, *ж.* = **Осінь.** *Мов устала перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею.* МВ. (О. 1862. I. 80).

Ві́сім, восьми́, *числ.* Восемь. *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. № 3529.

Вісімдеся́т, ти, *числ.* Восемьдесятъ.

Вісімдеся́тий, а, е. Восьмидесятый.

Вісі́мка, ки, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463.

Вісімна́дцятий, а, е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. I. 208.

Вісімна́дцятка, ки, *ж.* 1) Полотно въ восемнадцать пасомъ. 2) Рыболовная сѣть въ $^1/_4$ арш. которой помѣщается 18 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 178.

Вісімна́дцять, ти́, *числ.* Восемнадцать. *Єден за вісімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, во́ску, *м.* Воскъ. *Зсукали свічку з ярого воску.* Нп. Ум. **Вощо́к, воще́чок.** Грин. III. 8. Сим. 221.

Віскри́вець, вця, *м.* Сопливецъ, возгривець.

Віскри́вий, а, е. Сопливый, возгривый.

Віскря́к, ка́, *м.* Сопля, возгря.

Віслю́к, ка́, *м.* Оселъ. *Як віслюк хвицкнє, в поліцію не йти.* Ном. № 4133.

Вісни́й, а́, е́. Осеной. **Віони́й** .ніж.=**Вісник.** Желех. Шух. I. 249.

Вісник, ка, *м.* У столяровъ, бочаровъ: скобель. Желех.

Вісня́к, ка́, *м.*=**Вісник.** Вх. Зн. 8. Желех.

Віспа, пи, *ж.* Оспа, Variolae.

Віспа́рь, ря́, *м.* Оспоприниватель. Полт. г. Екатериносл. г.

Вістка, ки, *ж.* Вѣсть, извѣстіе. *З Хортиці-сестриці щоб вістку прислав.* О 1861. IV. 57. *Сорока на хвості принесла вістку.* Ном. № 6712.

Вістове́ць, вця́, *м.* Вѣстникъ. *Вблає, задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.

Вістови́к, ка́, *м*=**Вістовець.** *Скоро прилетить вістовик від дідуси.* Чуб II. 21.

Вістовни́ця, ці, *ж.* Вѣстница. *Зозуленька.... вістовниця принесе звістку.* Мир. ХРВ. 83.

Вістонька, вісточка, ки, *ж.* Ум. отъ вість.

Вістря, ря, *с.* Остріє. Шух. I. 153, 175. 291.

Вість, ти, *ж.*=**Вістка.** *Ой прийшли Перебийносу немудрії вісти.* Лукаш. 32. *Добрі вісті не лежать на місці.* Ном. № 13835. *Таке ж пття, що хоч без вісти тікай.* Мир. ХРВ. 390. Ум. **Вістенька, вісточка.**

Вісь, во́сі, *ж.* Ось. *Вісь передня, задня.* Рудч. Чн. 249. *Віз без восей.* Чуб. I. 317.

Вісько, ка, *с.* и пр. **Військо** и пр. *Без ради й вісько гине.* Ном. № 6116.

Вісьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI, 469.

Вісьмери́к, ка́, *м.* 1) Содержащій въ себѣ восемь единицъ, восьмерикъ. 2) Восьмерикъ (воловъ, лошадей въ упряжи). *Ой ішли воли та в вісьмерику.* Рудч. Чп 158. 3) Мельничный жерновъ, въ которомъ радіусъ равенъ 8 вершкамъ.

Вісьми́на, ни, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть кварты. 3) Раст. Lycium. Мнж. 177.

Вісьта! *межд.* Крикъ на лошадей: налѣво. Kolb. I. 65.

Вісьта́к, ка, *м.* У кожевниковъ: палка для выворачиванія кожъ. Вх. Зн. 8.

Віта, ти, *ж.* Вѣтвь (употребл. преимущ. во мн. ч. віти). *Долина глибока, а калина висока, аж на землю віти гнуться.* Мет. 80. Ум. **Вітонька, віточка, вітка.**

Віта́ння, ня, *с.* 1) Привѣтъ, привѣтствіе. *Чолом! Вітання за вітання!* К. ЦII. 174. 2) Пріемъ гостей.

Віта́ти, та́ю, єш, *гл.* 1) Привѣтствовать. *Пан того попи вітає:. Ну що, батюшко, як ваш хліб? роспитує* Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). *Тобою, рибо, гостий вітати, а моїм пером листи писати.* Мет. 330. *Тоді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою.* Дума. 3) Приглашать. *Музику наймає і перівню титарівну у танець вітає.* Шевч. 4) Заходить. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. *Сам Бог вітає над селом.* Шевч.

Вітер, тру, *м.* 1) Вѣтеръ. *Із-за гори вітер віє, калина не спіє.* Мет. 165. *Із вітром могила в степу розмовляє.* Шевч. 37. **На вітер підня́ти.** Приводить въ чувство упавшаго въ обморокъ, вынося его на чистый воздухъ. *Не виїхав козаченько за білії хати, як довелось дівчиноньку на вітер підняти.* Нп. **Пішло́ з вітром, за вітром.** Пропало, пошло прахомъ. **Вітер ма́є.** Уже нѣтъ. **Шука́й вітра в полі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди́ по три вітри́** Ступай къ чорту. **Жене́, як ді́дько вітрі́й.** Летитъ, какъ бѣшеный. Ном. № 11428. Ум. **Вітре́ць, вітречко, вітрик, вітронько.** ХС. II. 196. 2)=**Вітр.** Kolb. I. 73.

Вітерниця, ці, *ж.* Вихрь. Вх. Уг. 231.

Вітерник, ка, *м.* 1) Болѣзнь—родъ сыпи или прыщей на тѣлѣ. Вх. Лем. 399. 2) Растеніе, употребляемое для лѣченія болѣзни вітерник. Вх. Лем. 399.

Віти́стий, а, е. Вѣтвистый. Желех.

Вітка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ віта. *Калинова вітка, як рідная тітка.* Ном. № 12398. *Хороша, як вітка.* Ном. № 8425. 2) От-

расль; потомокъ. *Княжи острозьке, Ізяславська вітка.* К. Бай. 9. 3) Притокъ. *Вітки Дніпровії.* 4) Надставка къ короткой ступицѣ въ колесѣ. Переясл. у. 5) Тоже, что и лещата 3 б, но колья стягаются обручемъ, сплетеннымъ изъ лозы; это называется: вітку набити. Лебед. у. (Лобод.).

Вітки, *нар.*=**Відки**. *А вітки ти, пане-брате?* Гол. IV. 464.

Віткіль, *нар.*=**Відки**. *Здоров, брат! а віткіль ти?* Ном. № 739.

Вітлатий, а, е.=**Вітистий**. Желех.

Вітонька, віточка, ки, *ж.* Ум. отъ віта.

Вітрецъ, терця, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітречко, ка, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітрик, ка, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітрило, ла, *с.* Парусъ. *І попливе човен з широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітрильний, а, е. Парусный. Желех.

Вітрити, рю, риш, *гл.* Нюхать воздухъ. (о собакѣ).

Вітритися, рюся, ришся, *гл. ? Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вітриця, ці, *ж.*=**Вітерниця**. Вх. Уг. 231.

Вітрів, рова, ве. Принадлежащій вѣтру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітровий, а, е. Вѣтряный. Шух. І. 112. *Чи на вітровому морі, чи на суходолі?* К. МБ. III. 248.

Вітровина, ни, *ж.* Раковина на деревѣ (болѣзнь коры древесной). *Бачите, які у осокора вітровини скрізь та япини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий.* (Залюбовск.).

Вітрогон, на, *м.* 1) Вѣтренникъ. 2) Вентиляторъ. Канев. у. *Вітрогони становлять, шоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрогонити, ню, ниш, *гл.* Вѣтренничать.

Вітрогонка, ки, *ж.* Вѣтреница. Желех.

Вітролетень, тня, *м.* Предметъ, легко разлетающійся по вѣтру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101.

Вітролом, му, *м.* Буреломъ, дерево, сломанное вѣтромъ.

Вітренько, ка, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітруватий, а, е. О деревѣ: съ трещинами въ корѣ, проникающими до древесины. Вас. 146.

Вітрюга, ги, *м.* Очень сильный вѣтеръ. Лебед. у.

Вітряк, ка, *м.* Вѣтряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячок**.

Вітряний, а, е. Вѣтряный. Маркев. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряниця, ці, *ж.* Мотыль (въ машинахъ). *Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.*

Вітрянка, ки, *ж.* Вѣтренница. Константиногр. у.

Вітряно, *нар.* Вѣтрено.

Вітрячок, чка, *м.* Ум. отъ вітряк.

Вітти, віттіль, віттіля, *нар.*=**Відти**.

Віття, тя, *с. соб.* Вѣтви. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79.

Вітцевий, а, е.=**Батьків**. Желех.

Вітцівський, а, е.=**Батьківський**. Желех.

Вітцівщина, ни, *ж.*=**Батьківщина**. Желех.

Вітчим, ма, *м.* Отчимъ. *Лихий вітчим козаченька молодого лає.* Макс. (1849). 2.

Віть за віть оддати. Отплатить тѣмъ же, воздать равнымъ за равное. Мкр. Н. 35.

Віха, хи, *ж.* 1) Вѣха. *Бояре збіраються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу.* МУЕ. III. 165. *І веху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улиця дівчача.* Г. Барв. 64. 2) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що звуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. І. 50.

Віхало, ла, *с.*=**Віхола**. Мвр. Пов. І. 112.

Віхола, ли, *ж.* 1) Мятель, вьюга. *Зіма буде з віхолами та лютими морозами. авви сідають купами,—буде віхола.* Мкж. 157. 2) Грозовая буря. Шух І. 9.

Віхоть, хтя, *м.* 1) Мочалка, употребляемая при мытьѣ посуды, утвари и пр. 2) Пучекъ соломы. *Віхоть соломи на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присохне, станутъ палить степи: вийде чоловік у поле,—викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400. 3) Горящій клокъ, уносимый вѣтромъ съ пожара.

Упав віхоть. Случилось несчастье, непріятность. *Здаеться, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що дуже поганий віхоть упав,—і він не зна, як перебути сей час.* Харьк. Ум. **Віхтик.**

Віхтелити, лить, *гл. безл.* **Віхтелить.** Дуетъ сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 399.

Віхтолиця, ці, *ж.* Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Віч-на-віч, *нар.* Съ глазу на глазъ: лицемъ къ лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч зведу: тоді побачимо, хто бреше.*

Віче, ча, *с.* Вѣче, общественное собраніе; въ Галиціи митингъ, народное собраніе.

Вічистий, а, е. Вѣчный; долговѣчный. Вх. Лем. 399.

Вічі. См. **Воко.**

Вічко, ка, *с.*=**Очко.** Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. І. 256. *Купи мені перстінь із зеленим вічком.* Мил. 103. **Вічками** называются также отверстія между нитками рѣдкой ткани. Шух. І. 154.

Вічний, а, е. Вѣчный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Вічними часами.** На вѣкъ, навсегда. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Вічність, ности, *ж.* Вѣчность. Ном. № 390. *Продае худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічность.* Г. Барв. 115.

Вічно, *нар.* 1) Вѣчно. 2) До смерти. *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч. Ск. II. 104.

Вічовий, а, е. Вѣчевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ИС. 24.

Вічок, чка, *м.* Ум. отъ **вік.**

Вішало, ла, *с.* Вѣшалка для платья. Вх. Лем. 399. *Гдє ти, Марисю, загортина?— В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386.

Вішальник, ка, *м.* Висѣльникъ; повѣсившійся, удавленникъ. Ном. № 3799.

Вішальниця, ці, *ж.* Висѣлица. Мил. 53.

Вішання, ня, *с.* Вѣшаніе. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Вішати, шаю, еш, *гл.* Вѣшать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Вішатися, шаюся, ешся, *гл.* Вѣшаться. *З тої досади узяв мотузо і пішов вішатися.*

Вішеляк, ка, *м.* Повѣшенный. Вх. Лем. 399.

Вішта, віштя, *меж.*=**Вісьта.** О. 1861. X. Св. 44.

Віштяк, ка, *м.* Прозваніе подольскаго крестьянина ближе къ Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричать: **віштя!** Ном. № 714. О. 1861. X. Св. 44.

Віщий, а, е. Вѣщій. *Зроби мене віщим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я віщий такому!** Если бы я это впередъ зналъ! Если бы я это предвидѣлъ. Вх. Зн. 8.

Віщівник, ка, *м.* Вѣщунъ, предвѣстникъ. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. І. 170. Ум. **Віщівничок.**

Віщо, *мѣст.* Винит. падежъ отъ **що,** употр. послѣ предлога. *За віщо, на віщо. Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий— бо на й за віщо* Ном. № 3514.

Віщовий, а, е. Вѣстовой. *Гуде в Латії дзвін віщовий і гасло всім к війні дає.* Котл. Ен. IV. 62.

Віщування, ня, *с.* Предвѣщаніе, пророчество.

Віщувати, щую, еш, *гл.* Предвѣщать, предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном. № 13405.

Віщук, ка, *м.* Вѣстникъ. Вх. Лем. 399.

Віщун, на, *м.* Вѣщунъ, предсказатель. *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НП. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховать пса віщуна-ярчука.* Ном. № 291.

Віщуха, хи, *ж.* Вѣщунья, предсказательница. *Віщуха баба.... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Вія, вії, *ж.* Рѣсница. *Спустила свої довгі вії на очі.* Кв. І. 58. Ум. **Війка.**

Віявки, вок, *ж. мн.*=**Витушка.** МУЕ. III. 24.

Віяльний, а, е. Вѣяльный. **Віяльна лопата.** Лопата, которою вѣютъ зерно.

Віяльник, ка, *м.* Вѣющій, зерно Аф. 351.

Віяльниця, ці, *ж.* Вѣялка. *Вже розжився трохи, купив собі віяльницю.* Александров. у. (Залюбовск.). См. **Війка.**

Віянка, ки, *ж.*=**Віяння 2.** Аф. 351.

Віяння, **ня**, *с.* 1) Вѣяніе, дуновеніе. 2) Провѣиваніе хлѣба.

Віяти, **вію**, **еш**, *гл.* 1) Вѣять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Чп. *Із низу Дніпра буйний вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнуться як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барн 400. 2) Вѣять, провѣвать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віє хвостом.*

Віятися, **віюся**, **ешся**. *гл.* 1) Носиться, бродить, таскаться. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі віються куди схочуть.* О. 1862. V. 103. 2) Вѣяться, провѣваться. *Пшениця.... і молотиться, і віється.* Стор. I. 76.

Віячка, **ки**, *ж.* Лопата для провѣванія зерна. Шух. I. 166.

Вйо! *меж.* Крикъ на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

Вл.... Кромѣ нижеслѣдующихся словъ, см еще. **Ул...**

Влада, **ди**, *ж.* Власть.

Владання, **ня**, *с.* Обладаніе.

Владарь, **ря**, *м.* Обладатель, владѣтель, повелитель. Желех.

Владати, **даю**, **еш**, *гл.* Обладать, владѣть. *Князі Вішневецькі владали на Украйні великими маєтностями.* Стор. *Владав трохи не половиною земель українських.* О. 1861. X. 136.

Владика, **ки**, *м.* 1) Владыка. К. МХ. 10. *Своя рука—владика.* Чуб. I. 258. *I не верстові, а вольнії, широкії скрізь шляхи святії простеляться і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходяться докупи.* Шевч. 629. 2) Архіерей, владыка. *Борода як у владики, а сумління як у шибеника.* Ном. № 180.

Владикувати, **кую**, **еш**, *гл.* 1) Владычествовать. *Ворожий дух між Руссю і ляхами, лукавий дир гнилої Візантиї, владикував над ницими умами.* К. МБ. II. 122. *Во Господь наш владикує над всіма богами.* К. Псал. 2) Архіерействовать.

Владицтво, **ва**, *с.* 1) Владычество. *Трон кривавий свій, своє владицтво люте прославляє.* К. ПС. 54. 2) Архіерейство, санъ архіерея и сопряженныя съ нимъ права и владѣнія. *Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владицтва купували.* К. XII. 56.

Владичиця, **ці**, *ж.* Владычица. *Ти не раба, о, ні! владичиця ти пишна.* К. МХ. 46.

Владичний, **а**, **е**. 1) Властный, державный. *Колись носили ми владичні барви.* К. Бай. 18. 2) Архіерейскій.

Владично, *нар.* Властно, державно. *Владично правиш ти морями.* К. Псал. 204.

Владіти, **дію**, **еш**, *гл.*=**Володіти**.

Власне, *нар.* Собственно, именно.

Власний, **а**, **е**. Собственный, свой. Рудч. Ск. I. 169. *Хоч не красне, але власне.* Ном. № 9641. *Не кожен писався власним прізвищем.* К. ЧР. 13. **Рукою власною** (підписався). Собственноручно (подписался). **Рукою власною**. Руку приложилъ.

Власник, **ка**, *м.* 1) Собственникъ, владѣтель. Желех. 2) Властитель, довѣренное лицо властителя? *I прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх....* (Заговоръ). Чуб I. 121.

Власність, **ности**, *ж.* Собственность. Левиц. Пов. 320. *Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідної землі, всеї слав'янщини.* О. 1861. X. 3.

Власно, *нар.*=**Власне**.

Власноручний, **а**, **е**. Собственноручный. *Багато гетьманських власноручних листів.* О. 1862. VII. 63.

Власноручно, *нар.* Собственноручно.

Властивий, **а**, **е**. Свойственный.

Властивість, **вости**, *ж.* Свойство. Желех.

Властиво, *нар.* 1) Свойственно. Желех. 2)=Власне.

Власть, **ти**, *ж.* Власть. *Божа власть,—що схоче, те й дасть.* Ном. № 2431. *Ой живу я, живу під Божою властю.* Мет. 65.

Вм.... См. **Ум.**

Вн... См. **Ун.**

Во, *пред.*=**В**. (Рѣдко употребляемое). *Та й поїхав на Вкраїну до дівчини во гостину.* Чуб. V. 43.

Вова, **ви**, *ж.* Дѣтск. Волкъ; все страшное; бука, нелюдимъ. О. 1861. VIII. 8. **Куряча вова**. Странно одѣтый.

Вовгура, **ри**, *м.* Человѣкъ, подобный волку? *I кривцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури.* К. МБ. XII. 265.

Вовк, **ка**, *м.* 1) **Волкъ**, Canis lupus. *Вовка ноги годують.* Посл. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляють.* Дума. Вмѣс-

то этой правильной формы мн. ч. въ кобзар. думахъ иногда встрѣчается вовці— подделка кобзарей подъ церковно-славянскій языкъ: *Вовці-сіроманці нахождали.* АД. I. 117. **Хоч вовкі́в ганя́й** (у ха́ті). Очень холодно. Ном. № 638. **Вовки́** Волчій мѣхъ, волчья шуба. 2) Кличка темно сѣраго и угрюмаго вола. КС. 1898. VII 42. 3) Раст. Ononis pircina. Шух. I. 21. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 45. **Загина́ти сухого вовка́.** Родъ игры нѣсколько мальчиковъ набрасываются на одного и пригибають ноги къ землѣ. КС. 1887. VI. 480. 5) Средина разрѣзаннаго арбуза, остающаяся неразрѣзанной. *Пинич порізав кавуна на скибки і розіклав на траві Скибки роспались і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. Ум. **Во́вченько**, **вовчо́к**, **вовчик** *По дзвіниоцьці дзвони задзвонили, а по козикові вовченьки звили.* Мет. 96. Въ сказкахъ: *вовчик-братік та лисичка-сестричка.* Ув. **Вовцю́га**.

Вовківня́, ні, *ж* 1) Западня, яма для ловли волковъ. Грин. II. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зн. 8. 3) Иронично: холодное жилье. 4) Множество волковъ. *Вовківні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно.* Екатериносл. у

Вовкови́на, ни, *ж*. Волчья яма. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця.* Рудч. Ск. I. 20.

Вовкоду́х, ха, *м*. Злой человѣкъ. *Гляди в мене, —не розледащій між моїми вовкодухами.* МВ. О. 1864. Ш. 64).

Вовкоду́хий, а, е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вовкозу́бий, а, е. Съ волчьими зубами.

Вовконог, га, *м*. Раст. Lycopus exaltatus ЗЮЗО 1. 127.

Вовкува́ти, кую́, еш, *гл*. Быть волкомъ. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки возк вовкувати.* К. Бай. 39. *Він полує своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений.* Г. Барв. 453.

Вовкува́тий, а, е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчата так до всякого приступне.* Волч. у.

Вовкула́к, ка, **вовкула́ка**, ки, *м* Оборотень, принявшій видъ волка. *Перекинувсь через пеньок.... і зробивсь вовкулакою і побіг у ліс.* ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночуз.* Шевч. 324.

Вовкулакува́ння, ня, *с*. Пребываніе, жизнь въ видѣ **вовкула́ки**. *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування.* Г. Барв. 464.

Вовкулакува́ти, ку́ю, еш, *гл*. Быть вовкула́кою. *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи.* Г. Барв. 451.

Вовкула́цтво, ва, *с*.=**Вовкулакування**. *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила.* Г. Барв. 454.

Вовку́н, на́, *м*.=**Вовкулака** *Теща зробили зятя вовкуном.* МУЕ. III. 51.

Во́вна, ни, *ж*. Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла—ні вовни, ні молока* Ном. № 7582. **Наказа́в три мішки́ (сім мішкі́в) греча́ної во́вни.** Наговорилъ чепухи. Ном. № 13013. Ум. **Во́вночка**.

Вовни́стий, а, е. Съ длинной и густой шерстью. Канев. у.

Во́вниця. ці, *ж*.=**Вовна**. Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили.* Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна.* Мкр. Г. 21.

Во́вночка, ки, *ж*. Ум. отъ во́вна.

Вовня́чий, и, е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовнянкі, ки, *ж*. Грибъ Agaricus necator Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум. **Вовня́ночка**.

Вовту́зитися, жуся, зишся, *гл*. Возиться; барахтаться; ерзать. *Він тик вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь. а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Кіев.

Вовцю́га, ги, *м*. Ув. отъ вовк. К. ЦН. 196.

Вовцюга́н, на, *м*.=**Вовцюга**. Желех.

Вовча́, ча́ти, *с*. Волченокъ. Рудч. Ск. I. 121.

Вовченько, ка. *м*. Ум. отъ вовк.

Вовченя́, ня́ти, *с*.=**Вовча́**. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Во́вчий, а, е. Волчій. *Вовк то вовче й думає.* Ном. № 2943. **Пє на во́вчу шку́ру.** Пьеть въ счетъ будущихъ благъ. Ном. № 2615. **Да́ти кому́ во́вчого біле́та.** Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета,—прошепотився, кажуть.* Кролев. у.—біб. Водяной [illegible], Sparganium.- **горо́х**. Раст. Astragalus grycyphyllos. **Во́вчі жи́ли**. Раст. Сухоядникъ, Comarum palustre.—зуб. Раст. Leontodon taraxacum.—**ко́рінь**. Раст. Acconitum lycostonum.—**копи́т**. **во́вча ла́па**. Раст. Trollius europaeus L. ЗЮЗО. I. 166. **Во́вчі ласки́**. Раст. Geranium pra-

tense L. ЗЮЗО. I. 124. **Вовче лико, личко.** Раст. а) Daphne mezereum. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21. б) Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. **Вовче молоко.** Раст. Tythymalus. **Вовчі серги.** Раст. Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **вовче лико**). **Вов'а стола.** Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.—**тіло.** Раст. Comarum palustre. ЗЮЗО. I. 119.—**трава.** Раст. Ononis spinosa L. ЗЮЗО. I. 129. **Вовчі ягоди.** Раст. а) Толокнянка, Arctostaphylos Uva ursi. б) Actala spicata L. ЗЮЗО. I. 109. в) Ligustrum vulgare L. ЗЮЗО. I. 126. г) Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчинець, нця, *м.* Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 231.

Вовчиця, ці, *ж.* Волчица. *Приходить на залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчище, ща, *м.*=**Вовцюга.** *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкуватий, а, е. = **Вовкуватий.** *Якесь невеселе* (дитина), *вовчкувате.* Мир. ХРВ. 25.

Вовчник, ка, *м.* Раст. Daphne mezereum. Вх. Пч. I. 10. См. **Вовче лико.**

Вовчок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **вовк.** 2) Названіе собаки. О. 1862. VIII. 18. 3)—**муха.** Нас. ктирь, Asilus. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносикъ амбарный, Calandra granaria. Вх. Лем. 400. 5) Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 400. 6) Раст. Orobanche ramosa L. ЗЮЗО. I. 130. 7) Сережка на вербѣ. Мнж. 177. 8) Побѣгъ отъ древеснаго корня. 9) Зубъ у лошади, мѣшающій ѣдѣ. Мнж. 177.

Вовчуг, га, *м.* Раст. а) = **Вовконог.** ЗЮЗО. I. 127. б) Ononis hircina Jacq. ЗЮЗО. I. 129.

Вовчуга, ги, *ж.* Раст. а) Geranium pratense L.=**Вовчі лапки.** ЗЮЗО. I. 124. б) Geranium palustre L. ЗЮЗО. I. 124.

Вовчук, ка, *м.* Молодой волкъ. Рудч. Ск. I. 129.

Вогірок, рка, *м.*=**Огірок.** Ум. **Вогірочок.** **Жаб'ячі вогірочки.** Раст. Menyanthes trifoliata. Вх. Пч. I. 11.

Вогневиця, ці, *ж.*=**Огневиця.**

Вогненний, а, е.=**Огненний.** *Гаряча смола та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47.

Вогник, ка, *м.* 1)=**Огник** 1 и 2. Мил. 23. 2) Раст. Lychnis vesicaria. Вх. Пч. I. 11.

Вогничок, чка, *м.* Ум. отъ **вогонь.**

Вогнище, ща, *с.*=**Огнище.**

Вогнюватий, а, е. Пылкій, страстный. *Молодиця вогнювата.* Зміев. у.

Вогняний, а, е. Огненный. *Вогнянії язики.* Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці.* Мир. ХРВ. 31.

Вогоник, ка, *м.* Огонекъ. Ум. отъ **вогонь.**

Вогорити, рю, риш, *гл.* Испорч. **говорити.** Грин. III. 361. *А ні до кого вогорити.* Грин. III. 393.

Вогонь, гню, *м.*=**Огонь.** *З вогню та в поломінь.* Ном. *Хоч вогню до нього прикладай* (запекле таке). Ном. № 2644. *Коли Бог не годить, то й вогонь не горить.* Ном. № 15. *Викресати вогню.* Ум. **Вогник, вогничок, вогоник.** *У лісі вогоник блима.* Мнж. 147.

Вода, ди, *ж.* Вода. *Тихо-тихо Дунай воду несе.* Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду.* Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе.* Посл. *Щоб росло—як з води йшло.* Мил. 43. *Будь здорова як вода!* **По воду піти.** Пойти къ колодезю, къ рѣкѣ набирать воду. *Ой піду я, да до броду по воду.* Мет. 65. **За водою піти.** Пойти за теченіемъ воды, т. е. исчезнуть, пропасть. *Не дав мені Господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою.* Нп. **І за холодну воду не візьметься.** Рѣшительно ничего не дѣлаетъ, пальцемъ не двинетъ. *Увесь день Божий сидить та гави ловить і за холодну воду не візьметься.* МВ. I. 26. **Нема й промитої води** (кому). Постоянныя преслѣдованія (кого). *І ступити мені не дасть; уже нема мені й промитої води.* МВ. I. 21. **Вода живуща й цілюща.** Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). **Сильна, безсильна вода** (въ сказкахъ). Вода дающая и отнимающая силу. См. **Сильний.** **Теплі води.**=**Вирій.** Драг. 7. Ум. **Водиця, водичка, водиченька, водонька.**

Водвуд, да, *м.*=**Одуд.** Вх. Пч. II. 15.

Водевіль, ля, *м.* Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль.* Левиц. Пов. 138.

Водило, ла, *с.* Длинная жердь, ворочая которой сгибаютъ колесный ободъ. Сумск. у.

Водильця, лець, *с. мн.* Удила. *А поводи все ремінні, а водильця все залізнії.* Рк. Макс.

Водити, жу, диш, 1) Водить. *А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить.* Нп. *Не мені вас, братця, на ляха водити, не мені тепер ста-*

рому булаву носити. Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку.* Ном. № 13585. 2) Одѣвать. *Що ти мене, як старця у драному водиш?* Екатеринослав. г. *Ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких сорочечках по буднях водила.* Грин. III. 233. 3) Тянуть дѣло, водить. *Довго він тебе водитиме!* Рудч. Ск. II. 58.

Водитися, жуся, дишся, *гл.* 1) Имѣть дѣло, быть въ сношеніяхъ, вести компанію. *З тобою ходити, як з туром водитись.* Ном. № 2662. *Мій батько так казав: з панами добре жить, водиться з ними хай тобі Господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх—крий нас Боже!* Греб. 386. *Оддалив людей од мене, з ким я жив, водився хлібом.* К. Псал. 202. *Вони живуть по писанню: не водються з жінками.* Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, размножаться (о животныхъ и растеніяхъ). *Щоб водились свині, украдь у степу борону і положи на хлів, то так і сипнуть поросята.* Чуб. I. 50.

Водиця, ці. водиченька, водичка, ки, *ж.* Ум. отъ вода.

Водій, дія, *м.* Вожакъ. Желех.

Водний, а, е. Водяной. *Чоловік гордий, як пузирь водний.* Ном. № 2459.

Водник, ка, *м.* Пт. приморская ласточка, Sterna hirundo. Вх. Лем. 400.

Водніти, ію, еш, *гл.* Дѣлаться водянистымъ.

Водносталь, *нар.* Въ одну нить.

Водовий, а, е. Водяной. **Водова вовна.** Раст. водяной мохъ, Conferva. Вх. Зн. 8.

Водовоз, за, *м.* 1) Водовозъ. Рк. Левиц. 2) Названіе валета бубенъ при игрѣ въ хвальку. КС. 1887. VI. 485.

Водовозка, ки, *ж.* Лошадь, возящая воду, плохая лошаденка. *Попроси у батька коняки!... Добула вона йому водовозку.* Мкж. 13.

Водовуд, да, *м.* =Пт. **Рибалка.** Вх. Пч. II. 14.

Водограй, граю, *м.* Фонтанъ. Желех.

Водозбір, збору, *м.* Бассейнъ. Желех.

Водомий, мия, *м.* Рытвины, промоина.

Водоморба, за, *м.* Пт. Зимородокъ, Alcedo ispida. Вх. Пч. II. 8.

Водонька, ки, *ж.* Ум. отъ вода.

Водопій, пою, *м.* Водопой. *Бере отого коня за поводи, веде до водопою до річки.* Рудч. Ск. II. 112.

Водопійло, ла, *с.*=**Водопій.** *І ручаї шумлять проміж горами звірятам польовим на водопійло.* К. Псал. 236. *Круг водопійла в балищах кочують татари з кіньми, вівцями й волами.* К. МВ. X. 17.

Водопійча, чати, *с.*=**Кухоль** (для воды). Шух. I. 264.

Водопілля, ля, *с.* 1) Наводненіе. 2) Приливъ.

Водорий, рия, *м.*=**Водомий.** Аф. 319.

Водорщаний, а, е. = **Водохрестний.** Желех.

Водорщі, щів, *мн.*=**Водохреще.** Желех.

Водосвяття, тя, *с.* Освященіе воды.

Водоопад, ду, *м.* Водопадъ. Млак. 122. *З високої кам'яної стіни з двох росколин лилися водоспади.* Левиц. Пов. 362.

Водотеча, чі, *ж.* Теченіе воды. *По розорі* (прооранiй борозні) *пішла водотеча.* Грин. II. 236.

Водотока, ки, *ж.* Русло весенняго или дождеваго потока. Міусск. окр.

Водотяг, га, *м.* Водяной насосъ.

Водохрестний, а, е. Относящійся къ празднику Богоявленія. *Водохрестні пісні.* Желех.

Водохреще и *мн.* **Водохрещі.** Праздникъ Богоявленія. Ном. № 11217. ХС. I. 73. *Пішла, хрести всюди на Водохрище понисала, скотину покропила.* Г. Барв. 337. Иногда во мн. ч. водохрища. *Водохрищ.... дождать.* О. 1862. IV. 89.

Водявий, а, е. Водянистый. *Водява картопля сього року.* Могил. у.

Водяна, ної, *ж.* Водянка.

Водяний, а, е. 1) Водяной. *Водяний млин.*—на губка. Раст. Spongia fluviatilis. ЗЮЗО. I. 137.—кропива. Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 166.—м'ята. Раст. Mentha aquatica L. ЗЮЗО. I. 128.—жеруха. Раст. Cardamine amara L. ЗЮЗО. I. 115.—ний мак. Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.—ні оріхи. Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.—ний укріп. Раст. Oenthe Phenandrium.—щавель. Раст. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134.—хрущ. Насѣк. водяной жукъ, Hydrophilus picens. Вх. Пч. I. 6. 2) Водянистый. *Водяні вишні.* 3) Водный, водянистый, богатый водой. *На водяному місці стоїть село: усе там гарно роде.* Волч. у.

Водяник, ка, *м.* 1) Сосудъ для воды.

Ум. **Водя́нчик**. *Онде у водянчику вода*. Кв. I. 240. 2) Водиной (бѣсъ). Левч. 37. 3)=**Водник**. Вх. Лем. 400.

Водя́нка, кв, *ж.* 1) Кадка для воды. *Стоїть кухоль на водянці,—піди та й напийся*. Грин. Ш. 213. Мнж. 129. См. **Відник**. 2) Раст. Empetrum nigrum L. ЗЮЗО I. 121.

Водя́нчик, ка, *м.* Ум. отъ водяник.

Воєво́да, ди, *м.* Воевода. *Да оддав мене мій батенько да за воєводу, у чужую сторононьку, далеко од роду*. Нп.

Воєво́дство, ва, *с.* Воеводство. Желех.

Воєво́дський, а, е. Воеводскій. К. Краш. 11.

Вожа́й, жая́, *м.* Вожакъ; проводникъ. *Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив*. Мкр. Г. 31. Вожаями назывались также эмиссары, которыхъ задунайскіе запорожцы высылали изъ своей среды въ Украину, чтобы набирать здѣсь годныхъ въ козаки людей и затѣмъ проводить ихъ тайными путями черезъ границу въ Задунайскую Сѣчь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное въ стадѣ. Браун. 24.

Во́живо, ва, *с.* Проводъ, проведеніе куда либо (человѣка). *За воживо ж поміркувать у грека Фоки зговорились*. Мкр. Г. 32.

Воза́рня, ні, *ж.*=**Возівня**. Вх. Уг. 231.

Воздібний и **воздо́бний, а, о.** Хорошій, хорошихъ качествъ. (Станьмо) *свої коні козацькії напасемо й напоїмо: тут траси зелені, води холодні, очерети воздобні*. АД. I. 112. *Котрий то, панове молодці, козак дородний, ще й кінь під ним воздобний*. Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено въ смыслѣ: способный, талантливый. *Шукати серед мужиків людей дотепних, здатніх, воздібних, і таких людей підіймати наукою*. К. XII. 9.

Во́здух, ху, *м.* 1)=**Повітря**. *Се вже ми як той німець, що на шаечку воздух вішає*. Ном. № 9926. 2) Воздухъ (церк. утв). Ном. № 14182. Ум. **Воздушо́**.

Воздухо́вий, а, е. Воздушный. *І окрився темнотою—хмарою густою, мов наметом воздуховим—темною водою*. К. Псал. 37.

Воздухопла́в, ву, *м.* Аэростатъ. *Аеростат.... по нашому краще назвати воздухоплавом*. Ком. II. 15.

Воздухопла́вець, вця, *м.* Аэронавтъ. Желех.

Возду́шний, а, е.=**Воздуховий**.

Воздушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ воздух.

Во́здяно, *нар.* Прохладно. *Та й жара ж яка!—Нічого, як дойдемо до Полтави, буде воздяніше. Спустимось до річки. (Коло річки завжде буває трохи воздяно)*. Гадяч. у.

Во́зик, ка, *м.* Ум. отъ віз.

Вози́рка, ки, *ж.*=**Возівня**. Вх. Лем. 400.

Вози́ти, вожу́, зиш, *гл.* Возить. *В ліс дров не возять*. Ном. № 1457.

Вози́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* 1) Возиться. *Рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись*. Рудч. Ск. I. 91. 2) Возиться, заниматься. *Возиться, як кіт з салом*. Ном. № 2593.

Возичо́к, чка, *м.* Ум. отъ віз.

Возі́й, зія́, *м.* Возчикъ, работникъ, нанятый для перевозки хлѣба.

Возі́льник, ка, *м.*=**Возій**. Зміев. у.

Возлі́сся, ся, *с.*=**Узлісся**. *Вибігає на возлісся; кругом подивилась та в яр...* Шевч. 87.

Возло́бок, бку, *м.* Покатость. *На возлобку поганий город буде і вода не держитиметься*. Волч. у.

Возло́б'я, б'я, *с.* Волосы надъ лбомъ. *Так скубонув за возлоб'я, аж волосся затріщало*.

Во́зний, ного, *м.* Родъ судебнаго пристава прк старыхъ судахъ. *Пан возний позов дасть*. Котл. Ен. IV. 48.

Возни́ця, ці, *м.*=**Візниця**. Ум. **Возниченько**. Мет. 225.

Возове́, во́го, *с.* Натуральная повинность въ видѣ перевозки чего-либо. *Возове одбудеш, шість віз привезеш колод*. ЗОЮР. I. 143.

Возови́й, а́, е́. 1) Тележный. *Возове колесо*. 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових*. Мет. 3) Проѣзжій, ѣдущій возомъ. *Да брали митопромито: од возового по пів золотого, од пішого пішениці по три денежки мита брали*. АД. II. 21. 4) **Шлях возовий**. Проѣзжая дорога. Канев. у.

Возови́к, ка́, *м.* Ломовая лошадь.

Возови́ця, ці, *ж.* Свозка хлѣба съ поля и время этой свозки. *Після жнив Іванові - возовиця*. Мир. ХРВ. 125. *Як настала возовиця, бідний брат запріг воли і поїхав на своє поле по снопи*. Чуб.

Возо́вня, ні, *ж.* Экипажный сарай; въ сельскомъ хозяйствѣ: сарай для возовъ и земледѣльческихъ орудій. Чуб. VII. 396.

Левиц. Пов. 194. *Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не теє.* Черниг.

Возо́к, зка́, возо́чок, чка, *м.*=**Вірок, візочок.**

Воворо́бня, ні, *ж.* Сарай, къ которомъ дѣлаютъ возы. Міус. окр.

Возрости́-літ, *нар.* Взрослыхъ лѣтъ. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возрости́вши, *нар.* Выросши, взрослый, ая, ое. **Не возрости́вши.** Малыхъ лѣтъ, малолѣтній. *У хаті нікогісінько,—хоть тури гони! діти не возростивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

Возя́рка, ки, *ж.*=**Возирка.** Вх. Лем. 400.

Во́їн, на, *м.*=**Воя́ка.** *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Во́їнство, ва, *с.* Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилось.* К. Псал. 74.

Вой, во́ю, *м.* Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вої воювать!* Чуб. ІІІ. 43. *Відкіля тебе, братіку, в гості виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Войдува́ння, ня, *с.* Барахтанье, возня.

Войдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у пеклі войдувати.* Мл. л. сб.

Войдува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Возиться, барахтаться, бороться. *Довго з ним войдувались, поки з'язали.*

Война́, ни́, *ж.*=**Війна.** *На войну йдучи по чужу голову, й свою неси.* Ном. № 4205.

Во́йний, а, е. Воинственный; военный. *Із якої сторононьки у гостину сподівались: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Войови́тий, а, е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. І. 128.

Войо́вни́к, ка́, *м.* Боецъ, воинъ, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і войовник з мене не жвавий.* МВ. ІІ, 15.

Войовни́ця, ці, *ж.* Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Войовни́чий, а, е. Воинственный.

Войтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.*=**Войдуватися.** *З турками та з татарами войтувалися.* Г. Барв. 141.

Во́ко, ка, *с.*=**Око.** Мн. **во́чі. ві́чі.** Грин. Ш. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми провожала.* Макс. (1849). 8. **У вічу́=В очу́.** *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились.* Ном. № 3982. Ум. **Во́чко, ві́чко,** мн. ч. **во́чка, вочи́ці, ві́чка, ві́ченьки.** *Соньки-дрімки у віченьки.* Макс. (1849). 95.

Вола́рити, рю, риш, *гл.* Быть пастухомъ воловъ, Вх. Зн. 7.

Вола́рь, ря́, *м.*=**Воляр.** Галиц.

Вола́стий, а, е. 1) Зобастый. 2) Имѣющій жирный подбородокъ.

Вола́ти, ла́ю, еш, *гл.* Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До Бога серцем жалосне волають.* Гол. І. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати: горе мені, горе.* Чуб.

Волева́ха, хи, *м.* Родъ цапли. Радом. у.

Во́ленька, ки, *ж.* Ум. отъ **во́ля.**

Во́лик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **віл.** *Москалики соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови.* Ном. № 801. 2) Жукъ-носорогъ, Orycteѕ. Мяж. 177.

Воли́нка, ки, *ж.* Жительница Волыни. Ум. **Воли́ночка.** *Татари ідуть, волиночку везуть.* АД. І. 83.

Воли́нський, а, е. Волынскій.

Воли́нь, ні, *ж.* Волынь.

Волиня́к, ка́, волиня́нин, на, *м.* Житель Волыни.

Во́лити, лю, лиш, *гл.* Хотѣть, желать. *Ой чи волиш, Бондарівно, та мед-вино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Во́лити во́лю.** Исполнять желаніе. *На чиїм возі сидиш, того й волю воли.* Посл. *Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи.* Чуб.

Во́личок, чка, *м.* Ум. отъ **віл.**

Волі́в язик, *м.* Раст. Digitalis grandiflora.

Волівна́, ні́, *ж. соб.* Волы, быки. *Та й багато волівні нагнали на ярмарок.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Во́лісь, во́ліся, *нар.* Лучше, предпочтительнѣе мнѣ. *Волісь я їхати, як їсти.* Валков. у. *Воліся ми, брате, попросимо ми найменшого брата трипбача.* Мет. 438.

Волі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Желать, хотѣть. *Сього року бездольного та і се́ зі-*

ми воліли-сь мя закопати до сирої землі. Гол. 2) Предпочитать. *Волію все пострадати, тебе звідти викупляти, ніж маю тя в неволенці поминати.* Гол. *Воліла-сь мя, мати, в болото вречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи.* Гол. *Волів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати.* Гол.

Волічка, ки, *ж.* Шерстяныя нитки для вышиванья, гарусъ. Гол. Од. 73, 18.

Волічко́вий, а, е. Гарусный. Хотин. у.

Во́ло, ла, *с.* 1) Зобъ. 2) Жирный подбородокъ. *Кричить наче за воло вхопили.* Ном. № 3458. 3) Подгрудокъ (у быка).

Воловарь, ря, *м.*=**Воларь.** Угор.

Воло́вий, а, е. Воловій, бычачій. *Що він загадав тобі—на воловій шкурі не списати.* Ном. № 5604. *Треба мені волового воза.* Мил. 95. **Волове о́ко, о́чко.** а) Птица крапивникъ, Troglodytes parvulus. б) насѣк. Hipparchia Hyperanthus. Вх. Пч. I. 6. в) также **волові очі.** Раст. полевая астра, Aster amellus. **Воловий язик.** Раст. собачій корень. а) Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. I. 111. б) Cynoglossum officinale. ЗЮЗО. I. 120. в) Symphytum officinale L. ЗЮЗО. I. 138.

Воло́вик, ка, *м.* Воловій пастухъ. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару волів.* Грин. II. 232.

Воло́вина, ни, *ж.* Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан,—ні різать, ні їсти тієї воловини.* Стор. II. 48.

Воловід, *м.* 1)—**во́ду=Палигач.** Конотоп. у. *А все волики, все половії, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовковії.* Гол. II. 17. 2)—**во́да.** Воловій барышникъ, человѣкъ, продающій волы. КС. 1882. IX. 467. КС. 1882. III. 600. 3)—**во́да.** Волокрадъ. Ум. **Воловодик.** *Ой на волики воловодики, а на коники пута.* Мет.

Воло́вник, ка, *м.*=**Воловня.** Ум. **Воловничо́к.** *Зажурилися волове в воловничку стояти.* Гол. IV. 319.

Воло́вня, ня, *ж.* Крытый сарай для воловъ.

Воловодик, ка, *м.* Ум. отъ **воловід.**

Воловодити, джу, диш, *гл.* Долго тянуть дѣло, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять.* Грин. III. 245.

Воло́водитися, джуся, дишся, *гл.* Имѣть съ кѣмъ продолжительныя хлопоты.

Волово́дня, ні, *ж.* Мѣсто на рынкѣ, гдѣ продается рогатый скотъ; скотопригонный рынокъ. Павлогр. (Залюбовск.)

Воло́га, ги, *ж.* Влага. Аф. 320.

Воло́гість, гости, *ж.* Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі завернулось.* К. ЧР. 400.

Воло́гнути, ну, неш, *гл.* Влажнѣть.

Во́лод, ду, *м.* Влажность. Шух. I. 139.

Волода́рство, ва, *с.* 1) Владычество. 2) Владѣніе.

Волода́рський, а, е. Владѣтельный; владѣльческій.

Володарь, ря́, *м.* Владѣтель, владѣлецъ.

Волода́рька, ки, *ж.* Владѣтельница, владѣлица.

Воло́дати, даю, еш, *гл.* Владѣть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. *Так наморивсь, що й руками не володаю.* Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.

Воло́дити, джу, диш, *гл.* Увлажать, смачивать. Шух. I. 253.

Володі́ння, ня, *с.* Владѣніе.

Володі́ти, дію, еш, *гл.* Владѣть.

Воло́жати, жаю, еш, *гл.* Сырѣть.

Воло́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Дѣлать влажнымъ. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Доти їх* (панів києм) *воложив, аж поки....* Мнж. 76. *Всі надо мною як завиють* (собаки), *давай воложити гуртом!* Алв. 77.

Во́лок, ка, *м.* 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив, — ні волоком, ні в'ятірами.* Гліб. *Чорний волок випив води ставок.* Ном. стр. 299, № 316. 2) Веревка, съ помощью которой тянутъ волами копны сѣна, бревна и пр. 3) Нерасколонный чурбанъ, бревно. Вх. Зн. 8. Ум. **Волочо́к.**

Воло́ка, ки, *ж.* 1) Завязка у лаптей, постоловъ и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Воло́чище.** *Вербовими пастолищами, лозовими волочищами.* Грин. III. 98. 2) Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Стародубскаго и Сосницкаго уу участокъ, на которомъ нажинаютъ отъ 80 до 100 копенъ ржи (слѣдовательно 8—10 десятинъ) съ равнымъ количествомъ земли въ другихъ двухъ смѣнахъ съ извѣстной частью сѣнокоса и даже лѣса или заросли

называется чверткою, а четыре такихъ чвертки—волокою. (Ефименко).

Волоки́та, ти, *ж.* Бродяжничество, скитанія. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. III. 416.

Волокі́нник, ка, *м.* Раст Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

Воло́книця, ці, *ж.* Сифилитическія проявленія въ носу. Шух. I. 46.

Волокно́, на́, *с.* Волокно. Ум. **Волоко́нце.** *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.

Волокнува́тий, а, е. Волокнистый.

Волокнува́тіти, тію, еш, *гл.* Дѣлаться волокнистымъ. Аф. 320.

Во́локом, *нар.* Таща. Переносно: насильно. *Волоком затяг у гості.* Константиногр. у.

Волокти́, чу́, че́ш, *гл.* Тащить, влачить, тянуть. *Так потомились, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч. Ск. II. 189

Волокти́ся, чу́ся, че́шся, *гл.* 1) Тянуться тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. Н. 37.

Волоку́ша, ші, *ж.* Родъ невода. Азовск. и Черном. Ум. **Волоку́шка.**

Волонти́рь, ра́, *м.* Волонтеръ. *Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV. 56.

Волонцюгува́ти, гу́ю, еш, *гл.*=**Волочитися 1.** *Всяку погану нечисть, що по світу волонцюгує.* Драг. 39.

Во́лонько, ка, *с.* Ум. отъ віл.

Волоо́чок, чка, *м.*=Пт. **Волове очко.** *Прилетіла фамилія; красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоочок.* Гол. II. 519.

Во́лос, са, *м.* 1) Волосъ. *Без Божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Всі вісім будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Волос** часто значить волоса, всѣ волоса на головѣ: *У волиночки коса з золотого волоса щирий бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же мене, Боже, як мій волос побілів.* К. Псал. 161. **Во́лосом світи́ти.** Быть дѣвицей. Ном. № 8884. **Во́лосом засвіти́ла.** Говорится о замужней женщинѣ, когда у нея спадетъ очіпокъ. Ном. № 3994. 2) Опухоль съ нарывомъ на пальцѣ. *Кому чи трясцю одігнати, од заушниць, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. **Во́лос вилива́ти.** Лѣчить извѣстнымъ образомъ во́лос. О. 1862. X. 36. 3) Гусеница Eurgeria. Ум. **Волосо́к, волосо́чок.**

Волосе́нник, ня, *с.* и **волосе́нь, ні,** *ж.*=**Волосінь.** Борз. у. Черк. у. Вас. 152.

Волоси́на, ни, *ж.* Одинъ волосъ, волосинка. Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину* (з коня)—*тут прибігає кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 108. *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила.* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула,* т. е. не заснула и чуточку, ни на минуту. Мир. Пов. I. 120. Ум. **Волоси́нка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волоси́тися, шу́ся, си́шся, *гл.* Таскать другъ друга за волосы. Вх. Зн. 8.

Волосі́нка, ки, *ж.* Пт. Silvia cinerea. Вх. Пч. I. 14.

Волосі́нь, ні, *ж.* 1) Конскій волосъ. 2) Леса изъ конскаго волоса. 3) Болѣе длинныя нити овечьей шерсти, изъ которыхъ получаются сравнительно тонкія нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп.

Волосне́, но́го, *с.* Подать, назначенная на расходы волостнаго управленія.

I. Волосни́й, а́, е́ Волосной. Драг. 24.

II. Волосни́й, а́, е́. Волостной.

III. Волосни́й, но́го, *с.* Волостной старшина. *Я наварила риби—може буде волосний.* Грин. III. 566.

Волосни́к, ка́, *м.* 1)=**Волос 2.** Драг. 24. 2) Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Волосни́ця, ці, *ж.* Раст. Poa nemoralis L. ЗЮЗО. I. 131.

Волоснува́тися, ну́юся, єшся, *гл.*=**Волоситися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня́, ні́, *ж.*=**Волосінь.**

Волосо́вий, а, е. Изъ конскаго волоса. (Сито) *зложене з обичайки і дротіного або волосового дна.* Шух. I. 146.

Волосожа́р, ру, *м.* Созвѣздіе Плеядъ. *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосо́к, ска́, } *м.* Ум. отъ волос.
Волосо́чок, чка, }

Воло́сся, ся, *с. соб.* Волоса. *Багацько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710. *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Во́лость, ти, *ж.* 1) Волость. 2) Волостное правленіе.

Волосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Таскать за волосы. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгоп. у.

Воло́ський, а, е. Румынскій. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Воло́ські горі́хи.** Грецкіе орѣхи, Juglans regia L. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. Ш. 225.

Волосяни́й, а́, е́. Волосяной. *Там водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волосяний язик.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне пітканя.* (Заг. сито). Мнж. 174.

Волосяни́ця, ці, *ж.* Власяница. *Замість черечої волосяниці надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73.

Волося́нки, нок, *ж. мн.* Штаны изъ овечьей шерсти. Шух. I. 152

Во́лот, та, *м.* Колосъ, метелка проса или овса. *Як миша їсть волот, так буде хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. **Волото́к.**

Воло́та, ти, *ж.*=**Волот.**

Волоти́стий, а, е. Колосистый (о просѣ, овсѣ).

Воло́ття́, тя, *с. соб.* Колосья проса или овса. *Ой просо, просо волоття!* Мет. 206. У кукурузы—волосообразныя кисти сверху.

Воло́х, ха, *м.* 1) Валахъ, румынъ. *Ой волохи, волохи, вас осталося трохи; і ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч. 153. 2) мн. **воло́хи.** Волоса на рукахъ и пр. *Так волохи й повставали.* Ном № 8191.

Волоха́тий, а, е. Мохнатый, косматый, обросшій волосами, перьями. *Ходить голуб коло хати сивий, волохатий.* Мет. 11. *Хто волохатий, той буде багатий.* Ном. № 307. *Кіт волохатий.*

Волоха́тіти, тію, еш, *гл.* Мохнатѣть.

Волоха́тість, тости, *ж.* Мохнатость, косматость. Желех.

Волоха́ч, ча́, *м.* 1) Мохнатое существо. 2) Раст. Amarantus retroflexus L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцю́га, ги, *об.* Бродяга. Чуб. I. 240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Волоцю́жка.** Ув. **Волоцю́жище.**

Воло́чаний, а, е. Объ обуви: съ **воло́ками.** *Волочані черевики* (у чоловіків). Константиногр. у.

Волочба́, би́, *ж.* Боронованіе. Ананьев. у.

Волоче́бник, ка, *м.* Ходящій съ поздравленіями по домамъ на св. недѣлѣ. Ум. **Волоче́бничок.** *Ой ішли брели добрі молодці волочебнички.* Нп.

Воло́чини, чин, *ж. мн.* Остатки растеній, увязающіе въ зубьяхъ бороны при ея работѣ.

Волочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Тащить, тянуть, влачить, волочить. *Волочать трупи ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці волочив.* Греб. 378. 2) Бить, таща. *Хто пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3) Бороновать (послѣ посѣва). Чуб. VII. 401. *Посіяв і волочить.* Грин. II. 151. *Удівонька пшениченьку сіє, посіявши, стала волочити.* Мет. 357.

Волочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Таскаться, скитаться, шляться. *По світу волочусь.* Шевч. 224. *Казав мені батько, щоб я оженився, по досвітках не ходив, та й не волочився.* Нп. **Копі́йка воло́читься** (у кого). Есть деньги. Котл. НП. 351.

Волочи́ще, ща, *с.* Тасканіе за волосы. *Як би піймав на кавунах, то б зробив йому добре волочище.* Волч. у. (Лобод.).

Воло́чище, щі, *ж.* Ув. отъ **воло́ка.**

Волочі́льне, ного, *с.* Даръ въ видѣ пшеничнаго калача и нѣсколькихъ окрашенныхъ яицъ, приносимый въ понедѣльникъ Пасхи лицомъ, приходящимъ съ поздравленіемъ. См **Волочі́нник.** Чуб. Ш. 24.

Волочі́льник, ка, *м.* 1) Работникъ, боронующій послѣ посѣва. 2)=**Волочі́нник.** Желех.

Волочі́нник, ка, *м.* Понедѣльникъ Пасхи, когда ходятъ христосоваться и поздравлять съ праздникомъ. Чуб. Ш. 24.

Волочі́ння, ня, *с.* 1) Боронованіе послѣ посѣва. 2) Хожденіе крестьянскихъ мальчиковъ на праздникъ Паски съ поздравленіемъ и пѣніемъ соотвѣтственныхъ пѣсенъ.

Воло́чка, ки, *ж.*=**Волі́чка.** Канев. у.

Волочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **волок.** Браун. 39. *Виплети, старий, волочок та піди на річку, може рибки вловиш.* Мнж. 88. 2) Цилиндрическая склянка на снуркѣ, которой вынимаютъ изъ бочки водку для пробы. Сим. 96. *Горілку, то що, возять у Січ.... Привезеш горілку, то й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять частує.* ЗОЮР. I. 156.

Воло́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **воло́шка.**

Воло́шин, на, *м.* Валахъ, румынъ. *У нас такий панич як волошин: чорнявий, з волосом на виду.* Ном. № 8554.

Воло́шка, ки, *ж.* 1) Валашка, румынка. *А в дівчини та чорнії брови, як у тії волошки.* 2) Раст а) василекъ, Cen-

taurea cyanus L. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки.* Нп. б) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 139. 3) Крымская бѣлая овчина, грубошерстная, крупная. Вас. 154. Ум. **Волошечка.**

Во́льний, во́льність, во́льно. См. **Ві́льний, ві́льність, ві́льно.**

Вольнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що Бог милосердний.* Чуб. I. 234.

Вольовач, ча, *м.* Зобатый человѣкъ. Угор.

Во́ля, лі, *ж.* 1) Воля, свобода. *Степ та воля—козацькая доля.* Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю.* Ном. № 3821. **Чи по во́лі, чи по нево́лі.** По собственному желанію или по принужденію. Рудч. Ск. I. 93. **Во́лею зроби́ти.** Свободно, по собственному желанію сдѣлать. *Волею моє серце з твоїм понялося.* О. 1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила.* Ном. № 1054. *Не будуть мать вражі ляхи на Вкраїні волі. А я живу в Божій волі, не дав мені Господь долі.* Мет. 57. *В своїй хаті своя правда і сила, і воля.* Шевч. 211. 3) Желаніе, соизволеніе. *Як Божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. **В свою́ во́лю.** Какъ хочешь. *Живи, доню, в свою волю так, як полюбила.* Мет. **Про мою́ во́лю.** Для меня все равно. *Про мою волю роби, як хочеш.* НВолын. у. **Чини́ти чию́ во́лю.** Исполнять чье желаніе, приказаніе. *Чини ж мою волю.* Шевч. 15. **Чини́ти свою́ во́лю.** Дѣлать свое, по своему. *А тим часом вороженьки чинять свою волю—кують речі недобрії.* Шевч. 69. **Уволи́ти, учини́ти во́лю.** Исполнить желаніе. *А циганочко да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє зо мною.* Мет. 87. Ум. **Во́ленька.**

Воля́ка, ки, *м.* Большой волъ. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Воля́р, ра́, *м.* Воловій пастухъ. Kolb. I. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почало ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Воля́чий, а, е. Бычачій. *Воляча голова.* Харьк. у.

Вомі́сто, *нар.*=**Замі́сть.** *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

Во́мпити, плю, пиш, *гл.* Колебаться, смущаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінненьку троянці, не вомпили сициліянці, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, *нар.* 1)=**Геть.** *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон лети.* Ном. № 2722. 2)=**Вонка.** *Коль вон сижу, тебе вижу.* Гол. II. 427.

Вона́, її, *мѣст.* Она. *Була в мене небога; при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

Вонечник, ка, *м.* Раст. Salvia glutinosa. Лв. 101.

Во́нка, *нар.* Внѣ; вонъ, изъ дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила, коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонли́вий, а, е. Часто воняющій. Аф. 321.

Воно́, його́, *мѣст.* 1) Оно. *Послухає моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляется для обозначенія неизвѣстнаго лица. *Хто ж се в мене їх* (коноплі) *підчистив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку.... Коли б мені його піймать та провчить,—воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11. Въ ласкательномъ смыслѣ о лицахъ обоего пола: *Гомонить він* (чоловік, побравшись) *до мене, а я усе мовчу. Воно поміж народом пленталось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барн. 4. Въ смыслѣ нѣсколько презрительномъ: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба ззісти, промовить слово,—то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якось жилось.* Шевч. 658. *Роспитались—аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. Ск.

Во́нпити, плю, пиш, *гл.* Сомнѣваться. *Не вонпив старий Шрам, що син його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Воню́чий, а, е. Вонючій. **Воню́че зі́лля**=**Вонючка 1.**

Воню́чка, ки, 1) Раст. Клоповникъ, Sepidum ruderare; б) Раст. Cimicifuda foetida Z. ЗЮЗО. I. 118. 2) Жучекъ изъ породы жужелицъ.

Воня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Смерді́ти.** *Не їж цибулі й вонять не буде.* Ном. № 6745.

Вора́тися, ру́ся, ре́шся, *гл.* При пахаьѣ своего поля прихватить чужаго.

Во́рга, ги, *ж.*=**Варга.** Угор.

Во́рик, ка, *м.* Ум. отъ **вір 3.** Жеребчикъ. Шух. I. 211.

Вори́на, ни, *ж.* Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Пирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до щенту згоріло.* Канев. у.

Во́ріг, рога, *м.*=**Ворог.** *Поглянь, Марусю, на поріг, то йде дружбонько, воріг твій.* Нп.

Воріженько, ка, *м.* Ум. отъ **во́рог.**

Во́рін, рона, *м.* Воронъ. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворі́нець.** *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний воріне́ць кряче.* Лис. VI. № 32.

Ворі́ння, ня, *с.* Жерди для огорожи. Шух. I. 76. См. **Вір'я.**

Ворі́тенька, ньок, ворі́точка, чок, *мн* Ум. отъ **воро́та.**

Ворі́тка, ток, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Ворі́тний, а, е. Воротный. **Ворі́тний могори́ч.** Обрядовое угощеніе, даваемое мѣстнымъ парнямъ за пропускъ въ ворота невѣсты поѣзда жениха. Мил. 122.

Ворі́тниця, ці, *ж.* 1) Доска въ воротной створѣ. См. **Ворота.** *Дойшли вони до воріт, Остап осадив сало (що віс) на ворітницю.* О. 1862. I. 35. Иногда во мн. ч.: ворота. *Втворіть ворітниці!* АД. I. 41. 2) **Глуха́ ворі́тниця.** Столбъ, къ которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Ворі́тонька, ньок, *мн.* Ум. отъ **ворота.**

Ворі́ття, тя, *с.* Мѣсто у воротъ. *Перві свати по за ворі́ттю, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Воріття́, тя́, *с.* Возвратъ, возвращеніе. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Вороття.**

Ворітця́, тець, *мн.* 1) Ум. отъ **ворота.** 2) Калитка. *Зачиний ворітечка й ворітця, а не пускай Василечка молодця.* Рк. Макс.

Ворі́х, ха, *м.*=**Орі́х.** Желех.

Ворі́шина, ни, *ж.* 1) Раст. Geranium sanguineum. Вх. Пч. I. 10. 2)=**Орішина.** Желех.

Ворі́шинка, ки, *ж.* Раст. Lotus corniculatus. Вх. Пч. I. 11.

Ворка, ки, *ж.* Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка наниться.* Г. Барв. 39.

Воркі́н, куна́, *м.*=**Воркотун.** *У запічку да й воркін ворчить.* Грин. III. 99.

Воркі́т, кота́, *м.* Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня́, ні́, *ж.* Мурлыканіе.

Во́ркнути, ну, неш, *гл.* Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Воркота, ти, *ж.* Мурлыканіе. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849). 102.

Воркота́ння, ня, *с.* 1) Мурлыканье. 2) Ворчанье. *А з свекорком брання—тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркота́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849) 58.

Воркотли́вий, а, е. Ворчливый. *Третій клопіт—милий воркотливий.* Грин. III. 304.

Воркотня́, ні́, *ж.*=**Воркітня.** *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркоту́н, на́, *м.* Ворчунъ.

Воркоту́ха, хи, *ж.* Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. II. 216. *Жила Аматина там нянька.... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Воркотя, ті, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Воркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркуєш?* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Глїб. 49.

Ворку́н, на́, *м.*=**Воркотун.** *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркуно́к, воркуно́чок.** *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку.* Г. Барв. 40.

Воробе́нь, бня́, *м.*=**Воробець.** О. 1862. X. 34.

Воробе́ць, бця́, *м.* 1)=**Горобець.** *Орел не пристае з воробцями.* Ном. № 1033. 2)—**тро тяни́й.** Пт. болотный воробей, Emberiza schoeniclus. Вх. Пч. II. 10.

Воробя́ця, ці, *ж.* Самка воробья. Желех.

Воробня́, ні́, *ж. соб.* Воробьи. Желех.

Воробчи́ха, хи, *ж.*=**Воробиця.** Желех.

Воро́бок, бка, *м.*=**Горобець.** Галиц.

Вороб'я́, б'яти, *с.* 1)=**Гороб'я.** 2) Маленькій ребенокъ (шутливо-ласкательное). Ум. **Воро'б'я́тко.** *А старая єго мати на кріселку сидить, маленькоє вороб'ятко на руках держить.* Гол. I. 116.

Вороб'я́чка, ки, *ж.* Воробьиный пометъ. Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рог, га, *м.* Врагъ. *В щасті не без*

ворога. Ном. № 1714. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. Ум. **Вор(ó)женько.**

Ворогува́ння, ня, *с.* Враждованіе. К. Краш. 11.

Ворогува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Враждовать. *Баба, що ворогув на ню.* Ном. № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312.

Ворож, жа, *м.*=**Ворожби́т.** Вх. Лем. 400.

Ворожби́т, та́, *м.* Гадальщикъ, колдунъ. Рудч. Ск. I. 43. Гол. I. 3.

Ворожбите́нко, ка, *м.* Сынъ колдуна.

Ворожбити́нна, ни, *ж.* Дочь колдуна.

Ворожби́тка, ки, *ж.* Ворожея, чародѣйка. Гол. IV. 445.

Ворожби́тство, ва, *с.* Гаданіе, колдованіе, чародѣйство. Желех.

Воро́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ воро́жка.

Воро́жий, а, е. Вражескій. *Заслінив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожи́ль, ля, *м.* = **Ворожби́т.** Вх. Лем. 400.

Ворожи́ля, лі, *ж.* 1)=**Ворожби́тка.** Вх. Лем. 400. 2)=**Сонечко,** Coccinella septempunctata. Вх. Лем. 400.

Ворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Гадать; колдовать. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 233. 2)—**коло чо́го.** Возиться съ чѣмъ, что-то дѣлать съ чѣмъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось нишком балакали.* Ном. № 12831.

Ворожі́ння, ня, *с.* Гаданіе, ворожба.

Воро́жка, ки, *ж.* Гадалка, ворожея. *У ворожки хліба трошки.* Ном. № 231. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. Ум. **Воро́жечка.**

Ворожне́та, ти, *ж.* Вражда. *Од лихої ворожнети заховаєшся за мене.* К. Псал. 81.

Ворожне́ча, чі, *ж.*=**Ворожнета.**

Воро́ва, ви, *ж.* Веревка или ремень въ кутѣ, которыми бьютъ. Вх. Зн. 8. Ум. **Воро́зка.**

Ворозьки́й, а́, е́. 1) Шаловливый. Шух. I. 32. 2) Быстрый, горячій. *Ворозький кінь.* Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рок, ка, *м.* 1) Мѣшокъ. *Питався лях: „Що ти постелив?" — Ворок. — „Чим ти вкрився?" — Вороком. — „Що ти поклав у голови?" — Ворок. — А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами,— то все один.* Ном. № 1308. 2) Небольшой мѣшочекъ со скошенной нижней частью такъ что внизу только одинъ уголъ,—служитъ для отдавливанія творога. Ум. **Во́рочок.** Мнж. 177. *Висів під полом у ворочку сир.* Мнж. 81. *Йде хазяйка у комору та й тягне чого небудь ворочок.* О. 1862. I. 73.

Во́рон, на, *м.* 1) Воронъ, Corvus. *По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козакові чорний ворон кряче.* Мет. 96. 2)—**морський.** Альбиносъ. Вх. Пч. II. 9. 3) Дѣтская игра, въ которой воронъ хватаетъ дѣтей, а мать защищаетъ ихъ и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887. VI. 483. Ум. **Воро́нбк.** Аф. 322. Ув. **Вороня́ка.** Аф. 322.

Во́рон, на́, не́.=**Вороний.** *Ворон коню, біжи швидко.* Мет. 74.

Воро́на, ни, *ж.* 1) Ворона. *Ворона маненька, та ріт великий.* Ном. 2)—**морська́.** Пт =**Синьоворонка.** Вх. Пч. II. 9.

Вороне́нький, а, е. Ум. отъ вороний.

Вороненя́, ня́ти, *с.*=**Вороня.** *Ворон послав вороненя, воно й полетіло.* Грин. I. 163. Ум. **Вороненя́тко.** *Прилітає ворон з вороненятком.* Грин. I. 162.

Вороне́ць, нця́, *м.* 1) Вороной конь. *Ой дайте мені коня воронця, коня воронця і гострого меча.* Мет. 339. 2) Напитокъ изъ водки съ медомъ. 3) Раст. а) Paeonia tenuifolia L. ЗЮЗО. I. 130. б) Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137.

Ворони́й, а́, е́. 1) Вороной. *Стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. 2) Чорный. *Посередині колодязь, а там вода аж ворона.* ЗОЮР. II. 50. Ум. **Вороне́нький.**

Воро́нка, ки, *ж.* Воронка. *Як олива закипіла, а вона виносить на двір, одтика воронку і по два кухлі у кожну бочку.* Рудч. Ск. II. 152.

Вороння́, ня́, *с. соб.* Вороны. *А воронне клює-щипле личенько козаче.* Хата 17.

Вороння́ччя, чя, *с. соб.*=**Вороння.** *А на клятого так сідає галіч, воронняччя.* Рудч. Ск. II. 74.

Вороньо́к, нька́, *м.*=**Воронець 1.** *Пускається навздогін своїм баским бистроногим вороньком.* Мир. ХРВ. 139.

Вороня́, ня́ти, *с.* Вороненокъ. Ум. **Вороня́тко.**

Вороня́ка, ки, *м.* Ув. отъ во́рон.

Воро́нячий, а, е. Вороній. Ном. № 12743. **Воро́няче ву́хо.** Порода грибовъ.

Воропа́й, пая, *м.* ? *Чоловіче воропаю, де ж я тебе поховаю? Заховаю під вербою. Чим накрию? Пеленою. Заховаю на могилі, щоб по тобі вовки вили.* Тополя. Чари, 9. См. еще Потебни, III. 65.

Воро́та, ріт, *мн.* Ворота. *Голий іде—ворота сузні.* Ном. № 1473. **Части воротъ: стовпи́**—столбы, къ которымъ прикрѣплены ворота, **стовпці́**—вертикальные брусья, въ которыхъ укрѣплены горизонтальныя **ворі́тниці**; отъ верхушки одного **стовпця́** до низу другого идетъ діагональю планка, прибитая для большей крѣпости воротъ и называемая **перепі́нка**. Харьк. у. (Лобод.). Ум. **Ворі́тка, ворітця́, ворі́тенька, ворі́точка**, **ворі́тонька, ворі́точка**. *Бігла чечітка поперед ворітка.* Ном. стр. 302, № 429.

Воротáрь, ря́, *м.* 1) Привратникъ. *Воротаре, воротаре, вітвори воротонька.* АД. І. 40. 2) Родъ хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.

Воро́тати, таю, еш, *гл.* Обтирать зерно въ ступѣ отъ шелухи. Золотонош. у.

Вороти́ло, ла, *с.* 1)=**Наві́й**. Вх. Уг. 247. МУЕ. III. 24. Шух. І. 255. 2) Длинное бревно, которымъ поворачиваютъ мельницу. 3) Часть **токарні** (см.). Шух. І. 305. 4) Родъ ключа для поворачиванія навоя въ ткацкомъ станкѣ. Волч. у.

Воро́тник, ка, *м.*=**Воротарь**. Гол. (Желех.).

Воро́тниця, ці, *ж.* 1)=**Ворі́тниця**. 2) Ворота, плетеныя изъ прутьевъ. Угор.

Воро́тній, я, е. Воротный. *Якась людина.... бралась на перелаз у воротній хвірточці.* Г. Барв. 419.

Воротття́, тя́, *с.*=**Ворі́ття**. *Троянці, в кріпості заперши́сь, Еней ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі,—вороття не буде.* Шевч. 379.

Во́рох, ха, *м.* 1) Куча. Шух. І. 178. **У во́росі погуто́рити.** Поговорить въ компаніи. Шух. І. 41, 50. 2) Куча не вѣяннаго зерноваго хлѣба. *Пшениці ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося—він усі помолотив. Вороха так до неба.* Грин. II. 69.

Ворохі́бнини, бнн, *ж. мн.*=**Ворохі́бня**. К. Дз. 167.

Ворохі́бник, ка, *м.* Мятежникъ. Вх. Зн. 21.

Ворохі́бництво, ва, *с.*=**Ворохі́бня**. *З ворохібництвом лихим своїм таїться.* К. Дз. 117.

Ворохі́бня, ні, *ж.* Мятежъ. Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32.

Ворохо́бити, блю, биш, *гл.* Бунтовать, **возставать.** Желех.

Воро́чання, ня, *с.* Переворачиваніе.

Ворочáти, чáю, еш, *гл.* 1) Возвратиться. *Ворочай, зятеньку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте літа молодії.* Нп.

Воро́чатися, чáюся, єшся, *гл.* 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на конику вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. III. 429. 3) Имѣться, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. І. 239.

Во́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **ворон**.

Ворсйтися, шуся, сишся, *гл.* Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухли́вий, а, е. Подвижной; безпокойный.

Ворухну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Шевельнуть.

Ворухну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колисці часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укрие й перехристить.* Шевч. 105.

Воруши́ло, ла, *с.* Рычагъ. Полѣсье.

Воруши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Шевелить. *Не воруши гною, бо буде воняти.* Ном. № 3289. 2) Трогать. *Чорте, нá груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 3837. *Не ворушите мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. І. 88.

Воруши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргав, і очима поводить.* Кв. І. 126. *Ворушіться ще, жили, поки живі.* Ном. № 5934. *Усюди.... народ ворушився.* Стор. М. Пр. 51.

Ворушли́вий, а, е.=**Ворухливий.**

Ворушня́, ні, *ж.* Суматоха, волненіе (толпы). Желех.

Ворчáти, чу́, чи́ш, *гл.* Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хватайся.* Ном. *Хоч не лае, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я́, р'я́, *с.*=**Вір'я**. Козел. и Борз. у. *Через вор'є перелізти, зараз і в леваду.* О. 1862. VII. 34.

В-осени́, *нар.* Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Восе́т, ту, *м.* Раст.=**Осот**. Вх. Пч. І. 9.

Воси́ка, ки, *ж.*=**Осика**. Вх. Пч. І. 12.

Воскобі́йник, ка, *м.* Воскобойникъ, воскобой и хозяинъ воскобойни.

Воскобі́йниця, ці, *ж.* Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобі́йня, ні, *ж.*=**Воскобійниця.** К. ПС. 111.

Воскобо́їна, ни, *ж.* Раст. Solidago Virgaurea L. Лв. 101.

Воскобо́їни, їн, *ж. мн.* Вощина, остающаяся послѣ топленія воска. *Я вже знаю віск і воскобоїни.* Ном. № 5780.

Воскови́й, а́, е́. Восковой. *Не поможе, милий Боже, воскова свічка.* Ном. № 5671.

Воскреса́ти, са́ю, еш, сов. в. **воскре́снути, ну, неш,** *гл.* Воскресать, воскреснуть. *Христос воскрес.* Ном. № 289.

Во́скрес, су, *м.* Воскрешеніе. *З невмірущими авторами „Марусі" та „Катерини" почали вже простувати до воскресу староруської бояновщини.* К. Дз. 115.

Воскресе́ння, ня, *с.* Воскресеніе. *Садукеї кажуть: нема воскресення.* Єв. Мр. XII. 18.

Воскреси́ти. См. **Воскрешати.**

Воскре́снути. См. **Воскресати.**

Воскреша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **воскреси́ти, шу́, си́ш,** *гл.* Воскрешать, воскресить. *Чорна корова людей коле, а біла воскрешає.* Ном. стр. 291, № 44.

Воскува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Вощить.

Воспита́ти, та́ю, еш, *гл.* Пропитать, прокормить. *Ой як же мені не літати? Маю діток—нічим воспитати.* Нп.

Воспита́тися, та́юся, ешся, *гл.* Пропитаться, прокормиться. *Він має сім десятин землі, що йому можна воспитатися.* Ромен. у.

В-оста́нне, *нар.* Въ послѣдній разъ. *В-останнє глянула на діток, на брата.*

Восьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка въ картахъ.

Восьмери́к, ка́, *м.*=**Вісьмерик.** Рудч. Чп. 158.

Восьмерня́, ні́, *ж.* Доска, получаемая при распилкѣ древеснаго ствола на восемь частей. Сумск. у.

Во́сьмеро, *числ.* Восемь душъ, штукъ.

Восьмерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Разсѣкать, разрѣзать на восемь частей. *Літ з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тієї куни, де ми сиділи, то не зворухнулися б з місця.* Стор. I. 257.

Во́сьмий, а, е. Восьмой. *Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славен.* Ном., стр. 291, № 14.

Восьму́ха, хи, *ж.* Осьмушка, осьмая часть чего-либо (земельн. участка, кварты и пр.).

Во́хкий, а, е. Сырой, влажный. Ном. № 431. *Буде (хата) вохка зімою й весною.* Грин. II. 18.

Во́хкість, кости, *ж.* Сырость, влажность.

Во́хко, *нар.* Сыро, влажно.

Во́хра, ри, *ж.* Охра, желтая глина.

Во́чі, чей, *с.*=**Вічі.** Ном. № 10314.

Вочко́, ка́, *с.* Ум. отъ **о́ко.**

Вош и **во́ша, ші,** *ж.* Вошь. *Держись, як воша кожуха.* Ном.

Воши́вий, а, е. Вшивый. *Вошивий кожушок.* Чуб.

Вошко́вий, а, е. Ко вши относящійся. **Вошко́ве зі́лля.** Раст. Ononis hircina. Вх. Уг. 232.

Вошкопру́д и **вошопру́д, да,** *м.* Вшивецъ. *Пусти мене, вошкопруде, погуляти поміж люде!—Ой коли ж я вошкопруд,—сиди дома, воші пруть.* Грин. III. 686.

Вошкопру́дка и **вошопру́дка, ки,** *ж.* Вшивица.

Вощи́, щі́, *ж.* Вощина. *Медок у роток, а вощу у церкву.* Ном. № 12394.

Воща́ний, а, е. Желтый, рыжій, по цвѣту подобный воску. О. 1862. V. Кух. 37.

Вощечо́к, чку, *м.* Ум. отъ **віск.**

Вощи́на, ни, *ж.* Вощина.

Вощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Вощить.

Вощо́к, щка́, *м.* Ум. отъ **віск.**

Вою́вання, ня, *с.* Веденіе войны, война. К. МВ. II. 188. *Їх уста мякі як масло, а на серці воювання.* К. Псал. 127. *Не кидав свого запорозького звичаю—воювання.* Мир. ХРВ. 81.

Воюва́ти, вою́ю, еш, *гл.* Воевать. *Коли б, Боже, воювати; щоб шаблюки не виймати* Ном. № 4636. *Яким мечем воював, таким і поліг.* Ном. № 7085. *Мене хочуть воювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Царь царя потугою воює.* К. Бай. 26.

Воюва́тися, вою́юся, ешся, *гл.* 1) Воевать. *Турецький цару, виїдь на войну, воюватися, муштруватися.* Мет. 2) Драться. *Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться.* Рудч. Ск. I. 53.

Воюнни́к, ка́, *м.*=**Войовник.** К. XII. 58. К. ЦН. 159.

Воювни́чий, а, е.=**Войовничий.** К. ЦН. 157.

Воя́к, ка́, воя́ка, ки, *м.* Воинъ. *Так наші славнії вояки там мовчки проми-*

вали кров. Котл. Ен. V. 52. *Якого тобі ще треба? Чим не вояк?* Стор. II. 217. *А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати.* Нп. Ум. **Вояченько.**

Воя́цький, а, е, Воинскій, солдатскій. Желех.

Воя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **вояк.**

Воя́чка, ки, *ж.* Воительница.

Вп.... См. **Уп....**

Вр.... Кромѣ нижепомѣщенныхъ словъ см. еще. **Ур.**

Враг, га́, *м.* Чортъ, злой духъ. *Не взяв його враг!* Ном. № 1355. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Вра́говий, а, е.=Вражий. *Не взяла його врагова мати!* Ном. № 5714. *Враговий задирака.* Сим. 212.

Враждува́ти, ду́ю, еш, *гл.*—**на ко́го.** Быть недовольнымъ на кого, гнѣваться, сердиться на кого. *Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці.* Волч. у. *Народ і так на мене враждує.* О. 1862. II. 31. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене.* Грин. Ш. 251.

Враже́нний, а. е. Ув. отъ **вра́жий.**

Враженя́, ня́ти, *с.*=**Вражча́.** *Жиденята-враженята беруть з хати кошенята.* Грин. Ш. 326.

Вра́жий, а, е. Чертовъ, чертовскій, діавольскій. *Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, вражі сини, що ми вам не хлопці.* Ном. № 12510. *Було б тобі, вражий сину, нас трьох не кохати.* Мет. 103. Ув. **Враже́нний.** *Е, враженний сину!* Черк. у.

Вражча́, ча́ти, *м.* Чертенокъ. *Я з ним балакаю, а воно, вражча, так і заливається.*

Вра́зький, а, е.=Вражий. О 1862. I. 35. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! Ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте.* ЗОЮР. I. 205.

Вра́та, врат, *мн.* Только въ выраж.: **царські вра́та.** Царскіе врата. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Време́ння, ня, *с.* Хорошая погода? *Чие времення, того й погода.* Ном. № 13354.

Вре́м'я, мя, *с.* См. **Урем'я.**

Вс.... См. **Ус....**

Вськия! *меж.* Призывъ для воловъ и коровъ. Шух. I. 211.

Вт.... См. **Ут....**

Вто́ра, ри, *ж.* Басовая струна въ торбанѣ. КС. 1892. Ш. 383.

Вубра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.*=**Убратися.** *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.

Вуга́лля, ля, *с. соб.*=**Вугілля.** Черниг. Ум. **Вуга́ллячко.**

Вуге́льник, ка, *м.* Обжигатель углей. Вас. 145.

Ву́гілля, ля, *с.* Уголье, уголь.

Ву́гіль, гля, *м.* Уголь. Ум. **Ву́глик, ву́гличок.**

Вугла́стий, а, е. Имѣющій углы, граненый.

Вугли́на, ни, *ж.* Уголекъ. Ум. **Вугли́нка.** Мнж. 139.

Вугло́, ла, *с.* При постройкѣ хаты въ срубъ: связь дерева въ углу. Грин. I. 53.

Вуглови́й, а́, е́. Угольный. Желех.

Вугля́р, ра́, *м.* Угольщикъ.

Вугля́рка, ки, *ж.* 1) Жена угольщика. Желех. 2) Мѣсто выжиганія угля.

Вугля́рня, ні, *ж.*=**Вуглярка 2.**

Вугля́рство, ва, *с.* Промыселъ выжиганія углей. Желех.

Вугна́воць, вця, *м.*=**Гунявий.** Желех.

Вугна́вка, ки, *ж.*=**Гугнявка.** Желех.

Ву́гнати, наю, еш, *гл.*=**Вугнотати.** Желех.

Вугнова́тий, а, е.=**Гугнявий.** Вх. Зн. 8.

Вугнота́ти, *гл.*=**Гугнявити.** Вх. Зн. 8.

Ву́гол, гла, *м.* 1)=**Куток.** 2)=**Ріг.** (наружный уголъ, уголъ улицы).

Ву́голов, ва, *м.* 1) Кожаная связь, которой въ цѣпѣ било прикрѣплено къ цѣповищу; части, охватывающія концы била и цѣповища, называются **ви́лиці,** а кольцо ихъ соединяющее - **ремінни́к.** Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на головѣ. Шух. I. 79.

Вуго́р, гра́, *м.* Угорь, прыщъ.

Ву́грин, на, *м.*=**Зеленяк.** Вх. Пч. II. 10.

Вугрова́тий, а, е. Угреватый, имѣющій угри на лицѣ.

Вудву́д, да, *м.*=**Одуд.**

Вудвудя́, дя́ти, *с.* Птенецъ-удодъ. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при оборонці.* Гол. II. 36.

Вуди́ла, ди́л, *с. мн.* 1) Узда, уздечка. 2) Въ хвостѣ Большой Медвѣдицы названіе одной изъ меньшихъ звѣздъ, находящейся между конечной и средней звѣздой. Мнж. 148.

Вуди́ло, ла, *с.*=**Вудлище.** Желех.

Вудíлище, ща, *с.*=**Вудлище.** Шух. I. 226.

Вýдити, джу, диш, *гл.*=**Надити рибу.**

Вýдка, ки, *ж.* Уда, удочка. **Урвáлася вýдка.** Нечѣмъ уже поживиться.

Вýдкало, ла, вудкó, кá, *с.*=**Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вýдлище, ща, *с.* Удилище. *Піду вудлище вирубаю.* Св. Л. 50.

Вýдод, да, *м.*=**Вудвуд.**

Вудóк, дкá, *м.*=**Вудвуд.** Вх. Пч. II. 15.

Вуж, жá, *м.* 1) Змѣя ужъ. 2)=**Гуж.** *Коли взявся за вуж, то не кажи, що недуж.* О. 1862. I. 35.

Вужáка, ки, *м.* Ужъ, большой ужъ.

Вýжів, жева, ве. Ужу принадлежащій.

Вужíвка, ки, *ж.* Родъ веревки изъ прутьевъ, лозы или дуба.

Вужóвий, а, е.=**Вужів.** Гол. I. 81.

Вуздá, дú, *ж.* 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная къ крыльямъ невода—для вытягиванія послѣдняго. Вас. 186.

Вуздéчка, ки, *ж.* Уздечка. *Аби вуздечка, а кінь буде.* Ном. № 5423.

Вузéнький, вузéсенький, а, е. Ум. отъ **вузький.**

Вузéнько, вузéсенько, *нар.* Ум. отъ **вузько.**

Вузúти, жý, зúш, *гл.* Суживать, дѣлать уже. *Треба доері вузити, а то широкі.* Каменец. у.

Вузíсінький, а, е. Совершенно узкій.

Вузíсінько, *нар.* Совершенно узко.

Вýзлик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **вýзол.** 2) Комокъ сбившейся глины. *Глину на горшки треба розміщувать, бо в ній є вузлики,—так як камінці.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Вýзличок.**

Вузлувáтий, а, е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Вýзол, злá, *м.* 1) Узелъ. *Лікарям чи поможись, чи не поможись, а вузол розв'яжись.* Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Вýзлик, вýзличок.**

Вузькúй, á, é. Узкій. *Туди ввійти—широкі ворота, а відтіль—вузькі.* Ном. № 7352. Ум. **Вузéнький, вузéсенький.**

Вýзько, *нар.* Узко. Ум. **Вузéнько, вузéсенько.**

Вузьминá, нú, *ж.* Суженное и мелкое русло рѣчнаго протока. Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Вуй, вýя, *м.* Дядя. Желех. Ум. **Вýйко.** См. **Стрий, дядько.**

Вýйко, ка, *м.* 1) Ум. отъ **вуй.** *Кіндрат свині брат, а кабана вуйко.* Ном. № 12706. 2) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Вýйна, ни. *ж.*=**Дядина.** Вх. Зн. 8. Желех.

Вýлень, льня, *м.*=**Вулій.** *Гуде у будинку, як у вулені.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Вýлиця, ці, *ж.* 1) Улица. 2) Мѣсто, гдѣ собираются парни и дѣвушки для пѣнія, игръ, танцевъ. *В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускае.* Мет. 328. Ум. **Вýличка, вýличенька, вýлонька.** *Тісній вуличеньки, тісній.* Грин. III. 471.

Вуличáнин, на, *м.* Участникъ гульбищъ и увеселеній молодежи на **вýлиці** ?.

Вýличенька, вýличка, ки, *ж.* Ум. отъ **вýлиця.**

Вýличний и **вýлишній, а, е.** Уличный. Желех.

Вýлій, лія, *м.* Улей.

Вýлік, ка, *м.*=**Вулій.**

Вýлонька, ки, *ж.* Ум. отъ **вýлиця.**

Вунтувáти, ся, тýю, ся, еш, ся, *гл.*=**Пручатися?** *Ой ми його не пускаєм, най ся не вунтує: ми хочемо тото знати, де він ніч ночує.* Гол. I. 227.

Вýрда, ди, *ж.* 1) Выжимки изъ сѣмянъ конопли или зеренъ мака, приготовленныя для начинки вареников или пироговъ. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыръ, вываренный изъ сыворотки. Шух. I. 37, 206, 214.

Вýрдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) О молокѣ: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людяхъ: дѣлать кислую физіономію.

Вурдáний, а, е.—пирогú. Пироги съ вурдою. Вх. Зн. 8.

Вуркотá, тú, *ж.*=**Воркота.** *Ой на кота вуркота.* КС. 1893. VII. 82.

Вурчáти, чу, чиш, *гл.*=**Мурчати.** *Кіт вурчить.* Мнж. 145.

Вус, са, *м.* См. **Ус.**

Вусáнь, ня, *м.* См. **Усань.**

Вусáтий, а, е. См. **Усатий.**

Вýсельниця, ці, *ж.*=**Гусениця.** Вх. Пч. I. 6.

Вýспятки, ток, *мн.*=**Успятки.**

Вустá, вуст. *мн.* См. **Уста.**

Вýставка, ки, *ж.*=**Уставка.**

Вустéнок, нка, *м.* Въ рыболовной вершѣ меньшій конусъ, входящій въ большій. Мнж. 177. См. **Устенок.**

Вýстілка, ки, *ж.*=**Устілка.** *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна аб з соломи.* ХС. IV. 56.

Вутеня́, ня́ти, *с.*=**Утеня**. *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. Ш. 250.

Ву́тівка, ки, *ж.* Ум. отъ вутка.

Ву́тка, ки, *ж.*=**Утка**. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. Ум. **Ву́тінка**, **ву́точка**. *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутле́нький, а, е. Ум. отъ **вутлий**.

Ву́тлий, а, е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла,—зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла—боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутле́нький**. *Така ще вона вутленька.* МВ. (О. 1862. I. 85). См. **Утлий**.

Ву́точка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вутка** 2) Родъ хороводной игры. Грин. Ш. 111.

Ву́треня, ні, *ж.*=**Утреня**.

Вуть-вуть! *меж.* Призывъ для утокъ. Херс.

Ву́тюхна, ни, *ж.*=**Вутка**. Грин. Ш. 112.

Вутя́, тя́ти, *с.*=**Утя**. Грин. Ш. 111. Ум. **Вутя́тко**.

Ву́тячий, я, е. Утиный. Драг. 375.

Уха́нь, ня́, *м.* Человѣкъ съ большими ушами.

Вуха́тий, а, е. Съ большими ушами, длинноухій.

Вухна́лик, ка, *м.* Ум. отъ **вухна́ль**.

Вухна́ль, ля́, *м.* Подковный гвоздь и тотъ гвоздь, которымъ прибиваютъ къ оси підсок. Ум. **Вухна́лик**. Г. Барв. 461.

Ву́хо, ха, *с.* 1) Ухо. **Те́пло, як у ву́сі**. Очень тепло. Ном. № 10285. **Ти́хо, як у ву́сі**. Полная тишина. **Роспусти́ти ву́ха**. Развѣсить уши, слушать со вниманіемъ и довѣріемъ. См. **Ухо**. 2) Ушко сосуда. Шух. 261. 3) Часть **кушки** (см.). Шух. I. 169 4) Ухо, проухъ въ различныхъ инструментахъ для продѣванія рукоятки (напр. въ сапі, въ большой пилѣ, топорѣ и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) Въ желѣзномъ лемехѣ плуга гнѣздо, въ которое вставляется чепіга. Вас. 199. 6) Шипъ бревна или бруса (въ постройкѣ, снарядѣ), входящій въ углубленіе. Шух. I. 90, 255. 7) Шипъ вала, которымъ валъ опирается на подставку. Шух. I. 235. 8) Шипъ, пятка дверей или воротъ, входящая въ гнѣздо и вращающаяся въ немъ. Шух. I. 87, 93. Ум. **Ву́шко**, **ву́шечко**.

Ву́чень, чня, *м.*=**Учень**. О. 1862. I. 72.

Ву́шечко, ка, *с.* Ум. отъ вухо.

Ву́шко, ка, *с.* 1) Ум. отъ вухо. **У ме́не аж ву́шки засмія́лись**.—сдѣлалось очень радостно. Г. Барв. 281. 2) *мн.* Вареники съ говядиной, варимые въ супѣ. 3) Часть **шафи́** (См.). Шух. I. 253.

Вуя́нка, ки, *ж.*=**Вуйна**. Желех. Ум. и ласк. **вуянв**. (Галиц.).

Вх.... См. **Ух....**

Вц.... См. **Уц...**

Вч.... См. **Уч....**

Вш.... См. **Уш....**

Вщ.... См. **Ущ...**

В'юк, ка, *м.* Вьюкъ. *Їде трое, а під ними по одному коню під в'юками.* ЗОЮР. I. 157.

В'юн, на́, *м.* 1) Рыба вьюнъ. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. I. 46. 2) Названіе вертляваго, живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнки́й, а́, е́. Вертлявый, живой, проворный. *Тут що вже було б тобі в'юнке, так і на місці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юно́вий, а, е, Относящійся къ **в'юну**. *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юно́к, нка, *м.* Раст. Повилика, Convolvulus Sepium L. ЗЮЗО. I. 119.

В'юро́к, рка́, *м.*=**Юрок**. Чуб. VII. 409.

В'юча́к, ка́, *м.* Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ю́чити, чу, чиш, *гл.* Вьючить. *Все що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, зу, *м.* 1) Дерево вязъ, Ulmus. 2) Рыба язь, Ciprinus rutillus. 3) Завязь. *Як би дощ, то ще б в'яз був на огудині.* Лебед. у. *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) *мн.* **в'язи́**=**В'язок 2**. *То не біда, що по в'язи вода, тое горе проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язо́к**.

В'яза́льник, ка, *м.* Вяжущій снопы.

В'яза́льниця, ці, *ж.* Вяжущая снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'яза́льничка**. О. 1861. XI. Св. 64.

В'язан(ь), ні, *ж.* Пучекъ, букетъ. *Велика в'язан квіття.* Вх. Лем. 400.

В'яза́ння, ня, *с.* Связываніе.

В'яза́ти, жу́, жеш, *гл.* 1) Вязать, связывать. *Як кажуть, то й батька в'яжуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долини, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путае (коня), той ногами плутае, а хто в'яже, той певно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять къ чему, связывать съ чѣмъ. *Не*

знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати. Мир. Пов. II. 111. 4)—**руку.** Жениться, выходить замужъ.

В'язатися, жуся, жешся, *гл.* 1) Связываться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязываться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'язень, зня, *м.* Узникъ; плѣнникъ: арестантъ, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'язи, зів, *м. мн.* Шейные позвонки. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном. № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язила, зил, *с. мн.* Узы. *Розірвемо реміннії в'язила, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

В'язій, зія, *м.*=**В'язільник.**

В'язіль, ля, *м.* 1) Раст.: а) Клеверъ бѣлый и красный, Trifolium repens,—pratense L. Вас. 205. б) Trifolium flexosum L. ЗЮЗО. I. 139. в) Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139. 2) Связка. Угор.

В'язільник, ка, *м.*=**В'язальник.** Харьк.

В'язільниця, ці, *ж.*=**В'язальниця.** *Юрба в'язільниць молодих.* Щог. Сл. 103.

В'язіння, ня, *с.* Связываніе сноповъ.

В'язка, ки, *ж.* 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. I. 4. *В'язка сіна.* Грин. III. 571. *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет. 2)=**В'язок 2.** Сумск. у. Ум. **В'язочка.**

В'язний, а, е. Относящійся къ тыльной части шеи. **В'язне сало.** Сало съ шеи. Павлогр. у.

В'язник, ка, *м.*=**В'язень.** *На свято Пилип одпускав їм одного в'язника.* Єв. Мр. XV. 6.

В'язниця, ці, *ж.* Тюрьма; заключеніе. Гол. I. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137.

В'язничний, а, е. Тюремный. Желех.

В'язнути, ну, неш. *гл.* Привязываться.

В'язовий, а, е. Вязовый. *А ще правда, ни козакові постоли в'язові.* Макс.

В'язок, зка, *м.* 1) Связь полудрабків въ возѣ. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (изъ тонкаго гнутаго дерева), посредствомъ которой въ саняхъ копилы двухъ полозьевъ соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) Въ наружномъ однобортномъ колесѣ водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая лопатка прикрѣплена къ влякy. Черниг. у. 4) Въ корзинѣ: поперечина, сверхъ которой затягивается дуга для ручки въ корзинѣ. Вас. 147. 5) Позвонокъ. Терск. обл. 6) Ум. отъ в'яз.

В'язочка, ки, *ж.* Ум. отъ в'язка.

В'язура, ри, *ж.* Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язь, зі, *ж.* 1)=**В'яз 3.** *В'язі мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязь (сноповъ). *Копа дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше.* О. 1862. I. 59. 3) ? *Дубовії сіни, а вербові в'язя.* Грин. III. 528.

В'ялий, а, е. Вялый, увядшій. *Лежить моя женщина, як тая квітка в'яла.* Мет. 98. *Викорениться, як в'яла риба.* Ном. № 5354.

В'ялити, лю, лиш, *гл.* 1) Дѣлать вялымъ, вялить. *Чужина в'ялить як билину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженьки не щипати.... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. Ш. 536. *Уроки.... печінку в'ялили.* Мнж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушать мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет. 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила.* МВ.

В'янути, ну, неш, *гл.* 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном. стр. 304. № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню?* Шевч. *Лихо, лихо! мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Серце в'яне.** Сердце замираетъ, духъ захватываетъ. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне—серденько в'яне.* Мет. **Волос в'яне** (слухаючи що)—говорится, когда приходится слышать что-либо сильно непріятное? *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв. 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'ятер, ра, в'ятір, ра, *м.*=**Ятір.** Ном. № 13137. *Ніхто їх не ловив,—ні воловком, ні в'ятірами.* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. II. 58.

В'ятерина, ни, *ж.*=**Ятерина.** Ум. Ятеринка. *Тепло, як циганові під в'ятеринкою.* Ном. № 612.

В'ячати, чу, чиш, *гл.*=**Мекати.** *Коза в'ячит, кричить: ве, ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

Га! *меж.* 1) А? ась? что? *Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? га?* Рудч. Ск. II. 131. *Іване!—Га?* 2) А, ахъ, э, вотъ какъ! *Га, добра твоя горілка,—дай вип'ем ще.* Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, іна вже й га!* Ном. № 2611. 3) Пѣсенный припѣвъ. *Гоп, чук, га, тропака, бо я зроду така!* Левиц. I. 53.

Габа́, би́, *ж.* 1) Бѣлое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галери,... турецькою білою габою покровена.* АД. I. 208. У Шевченка снѣжная пелена. *Возьме її* (діброву) *та й огорне в ризу золотую і сповие дорогою білою габою.* Шевч. 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* МВ. II. 77. *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* О. 1862. VIII. 32.

Га́бати, баю, еш, *гл* =**Габцюва́ти.** Аф. 352.

Габелко́вий, а, е. Сдѣланый изъ кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* Стор. II. 96.

Габе́лок, лка, *м.* 1) Кожа молодой скотины. Вас. 158, 157. 2) Кожа съ шеи лошади или быка. Мнж. 178.

Габзьо́ваний, а, е. ? *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані.* О. 1861. VIII. 16.

Габли́на, ни, *ж.* Телятина. Желех. Вх. Зн. 9.

Га́блі, лів, *м. мн.*=**Габлина.** Желех. Вх. Зн. 9.

Габо́в, *меж.* Восклицаніе гуцульскихъ дровосѣковъ при спусканіи срубленныхъ деревьевъ съ горы внизъ; этимъ восклицаніемъ стоящіе внизу работники даютъ знакъ стоящимъ выше пріостановить спускъ деревьевъ. См. Кіматов. Шух. I. 180.

Габо́вий, а, е. Сдѣланный изъ бѣлаго сукна габи́. *Рукавичейки габові.* Гол. II. 119.

Габу́к, ка́, *м.* Мѣсто въ рѣкѣ, гдѣ вода течетъ узкимъ русломъ и съ шумомъ бьетъ внизъ. Шух. I. 227.

Габцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Хватать. *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* Аф. 352.

I. Гав! *меж.* Звукоподражаніе лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* Рудч. Ск. I. 9.

II. Гав, *нар.*=**Гев.** Вх. Лем. 402.

III. Гав, ву, *м.* Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки,—такий хрипкий.* Новомоск. (Залюбов.).

Га́ва, ви, *ж.* 1) Ворона. Аф. 352. **Га́ви лови́ти.** Ротозѣйничать, зѣвать. *Гав ловив та витрішки продавав.* Ном. № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежутокъ межъ двухъ зубьевъ пилы. НВолын. у.

Гавановий, а, е. Темно-желтый. КС. 1891. V. 196.

Га́вань, ні, *ж.* Гавань. *Ой стояла на гавані против Яниковя; ой там була хуртовина із чорного моря.* Мет. 431.

Гава́, ві́, *об.* Гнусливый человѣкъ, гнусливая женщина. Полт.

Гавза́тий, а, е. Гнусливый. Полт.

Га́вин, а, е. Вороній. *Гавине гніздо.*

Га́вити, влю, виш, *гл.* Ротозѣйничать, зѣвать.

Гавк, ку, *м.* Лай. Вх. Лем. 401.

Га́вкання, ня, *с.* Лай.

Га́вкати, каю, еш, *гл.* Лаять. *Собака і на святого гавка.* Ном. № 5195.

Гавка́ч, ча́, *м.*=**Лис.** Вх. Пч. II. 5.

Га́вкнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **га́вкати.** *У дворі гавкнуло цуценя.* МВ. I. 108.

Гавкотня́, ні́, *ж.* Сильный лай.

Гавку́н, на́, *м.* Лающее животное. К. Дз. 57.

Гавку́чий, а, е. Громко лающій, часто

лающій. *Це в нас гавкучий собака.— Щеня гавкуче.* К. Дз. 49.

Гавку́щий, а, е.=**Гавкучий.** *Старі стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* КМБ. II. 119.

Га́вра, ри, *ж.* Берлога. Угор.

Гавра́н, на, *м.* Птица: Corvus corax, воронъ. Вх. Пч. II. 9. *Гавране, гавране, високо літаєш.* Гол. II. 719.

Га́вря, рі, *ж.*=**Гава.** Морд.

Гавря́х, ха́, *м.*=**Ховрах.** Драг. 241.

Гавх, *меж.*=**І. Гав.** *Ей, чоловіче, а ні важся! Бо що два, а не єден, а собака третій.... гуджа-гавх!* Ном. № 4357.

Гав'юрка, ки, *ж.*=**Вевірка.** Вх. Пч. II. 7. См. **Білка.**

Га́в'ять, ві, *ж.* Раст. Symphytum officinale. Вх. Пч. II. 36. Шух. I. 22.

Га́в'ячий, а, е.=**Гавин.**

Гав'я́р, ру, *м.* Раст.: а)=**Татара́в.** Acorus calamus L. ЗЮЗО. I. 109. б) Carex riparia L. ЗЮЗО. I. 115.

Гага́кання, ня, *с.* Вскрикиваніе, громкій говоръ.

Гага́кати, каю, еш, *гл.* Вскрикивать, громко говорить. *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піт його проняв.*

Гага́кнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гага́кати.**

Гага́ра, ри, *ж.* Родъ дикой утки, гагара. *По весні налетіло до нас на Тернівку гагар.* Стор. II. 75.

Гага́рячий, а, е. Гагарій. *Гагаряче пір'я.*

Га́д, ду, *м.* 1) Гадъ, пресмыкающееся. *Чужими руками добре гада ловити.* Ном. № 9664. 2) Соб. Много пресмыкающихся. *Гад руками з ями до ями носить.* ЗОЮР. I. 309. *Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшенного гаду.* Драг. 113. 3) Бранное: гадина. *Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись!* Шевч. 335.

Гада́, ди́, *ж.*=**Гадка.** *Ідіте до батька, покиньте свою непевну гаду.* Г. Барв. 133.

Гада́й-вілля, ля, *с.*=**Віховор,** Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

Гада́ння, ня, *с.* Размышленіе, помыслы, думаніе.

Гада́ти, да́ю, еш, *гл.* 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. *Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю.* Мет. 17. *Ой ти, козаче, що ти думаєш-гадаєш?* Мет. 81. *Коника сідлає, а на Бога не гадає.* Гол. I. 11. 2)=**Згадувати.** *Та будем ми помірать і свого батенька гадать.* Мил. 211.

Гада́тися, ється, *гл. безл.* **Гада́ється, гада́лося.** Думается, думалось. *Скільки ж то, гадалося мені, буде землі під усім царством.* Ком. Р. I. 1. *Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося.* Ном. № 1136.

Гадва́б, бу, *м.*=**Едваб.** Вх. Лем. 401.

Гадва́бний, а, е.=**Едвабний.** *Гадвабна хусточка.* Гол. IV. 435.

Гаддя́, дя́, *соб.*=**Гади.** *Гадє підь землю ховає сі на зіму.* ЕЗ. V. 80.

Гаджу́ґа, ґи, *ж.* Молодая смерека вышиной до трехъ метровъ. Шух. I. 176.

Гаджу́чка, ки, *ж.* Молодая смерека вышиной до $1^1/_2$ метра. Шух. I. 176.

Га́даника, ки, *ж.*=**Аданика.** Вх. Зн. 1.

Га́ди-перега́ди, дів, *мн.* Раздумываніе. **Почнуться гади-перегади**—начнутъ думать-передумывать. Лохв. у.

Гади́ло, ла, *с.* Родъ игры съ пѣсней. *Гад, гад, гадило, що по полю бродило* и пр. Мил. 54.

Га́дина, ни, *ж.* 1) Гадъ, пресмыкающееся животное, змѣя. *В'ється, як гадина.* Ном. № 3002. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Хоч би гадина там сичала, то візьме* (такой воръ). Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина в'ється.* Чуб. V. 473. 2)—**сліпа́**=**Веретінник,** Anguis fragilis. Вх. Пч. II. 16. 3)—**сорока́та.** Pelias praester. Шух. I. 22. 4)—**чо́рна.** Pelias chersea. Шух. I. 22. 5) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Га́динка,** Грин. I. 6; **га́динонька,** Мет. 251. **га́диночка.** Чуб. V. 434.

Гади́нник, ка, *м.* Раст. а) Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. II. 29. б) Verbascum thapsus. Лв. 102.

Га́динонька, ки, *ж.* Ум. отъ **гадина.**

Га́диночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гадина.**

Гадиня́, ня́ти, *с.* Змѣенышъ. *Гадина чинить уперед яйце, а потім виводить гадиніта.* Шух. I. 238.

Га́дка, ки, *ж.* Мысль, помышленіе, думка. *Ні думки, ні гадки.—Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні га́дки. І га́дки не ма́є.** И не думаетъ вовсе; и въ усъ себѣ не дуетъ; и не заботится. Ном. № 4991. *Його лають, а він, а ні гадки, (а він і гадки не має).* Его бранятъ, а онъ и въ усъ себѣ не дуетъ. *Не журиться Катерина, і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали,—*

тепер ні гадки,— т. е. теперь и спокойны. Черн. у. **Шкода́ й га́дки.** Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. Ум. **Га́донька, га́дочка.** *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648. *Ой почели вівчерики гадочки гадати, як би дати Бондарючці та у село знати.* Шух. I. 205.

Гадкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкує.* Гн. II. 9.

Га́довий, а, е. Змѣиный, свойственный гаду. *Гадове кодло.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота.* Ном. № 12403.

Гадови́ще, ща, *с.* Змѣиное гнѣздо, мѣсто пребыванія змѣй. Вх. Зн. 9.

Га́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **гадка.**

Га́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гадка.**

Га́дра, ри, *ж.* Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду́. Обыкновенно съ повтореніемъ въ выраженіи: **Я (він, ти і т. д.) гаду́, гаду́.** Я (онъ, ты и т. д.) болтаю.... *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769 *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадь, ді, *ж.*=**Гаддя.** *В хаті була всяка гадь.... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовіщіня гадь вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадю́к, ка, *м.*=**Гадина.** Вх. Зн. 9.

Гадю́ка, ки, *ж.* 1) Гадюка, Vipera berus. *Вилазить гадюка та й сичить.* Рудч. Ск. I. 146. *Гадюк умію замовлять.* Котл. Ен. III. 13. *Нехай мої руці поїдять гадюці.* Грин. III. 266. 2) Гадина, змѣя. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 3) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Гадю́чка.**

Гадю́ра, ри, *ж.* 1) Большая гадюка, большая змѣя 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман. у.

Гадю́цький, а, е=**Гадючий.** Чуб. I. 122.

Гадюча́, ча́ти, *с.*=**Гадюченя.** Ком. II. стр. 107.

Гадюченя́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ гадюки, змѣенышъ. *Гадюка й гадюченята.* Ком. II. 107 Ум. **Гадюченя́тко.**

Гадю́чий, а, е. 1) Змѣиный, гадючій. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадю́че ко́дло.** Змѣиное гнѣздо. 2) **Гадю́ча мо́рква.** Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 56. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І ціпка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.

Гадю́чин, на, не. Принадлежащій, свойственный гадюкѣ. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12

Гадю́чина, ни, *ж.* Мясо гадюки, змѣи. Ном. № 12174.

Гадю́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гадюка.** 2) **Гадю́чку вки́нути, впусти́ти.** Сдѣлать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.

Гадю́чник, ка, *м.* 1) Змѣиное гнѣздо. Екатериносл. в. 2) Раст.=**Воронець,** Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Викопав якийсь гадючник у землі.* Левиц. Пов. 343.

Гадю́ччя, чя, *с. соб.* Гадюки. *Тілько й видко між кущами, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.

Гадю́шник, ка, *м.*=**Гадючник 3.** „Мѣстечко Курисово-Покровское". (Одесса. 1883), стр. 16.

Гадя́, дя́ти, *с.* 1) Змѣенышъ, змѣиное отродье. Федьк. 2) **Гадє сліпе.** Рыба Petromyzon fluv. Шух. I. 24.

Га́дячий, а, е. 1)=**Гадовий, гадючий.** Мил. М. 48 *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22. 2) **Га́дяче зілля.** Раст. Veronica chamaedrys. Вх. Пч. II. 37.

Гаєви́й, а, е. Лѣсной. Желех.

Га́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **гайка 1.**

Га́з, зу, *м.* 1) Газъ. 2)=**Гас.**

Газарі́, рі́в, *м. мн.* Патронташи, пришитые на груди къ чемеркѣ. Черном.

Га́зда, ди и пр.=**Ґазда** и пр

Газе́та, ти, *ж.* Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язик Борюхів.* Левиц. I. 180.

Газе́тник, ка, *м.* Журналистъ, издающій газету или пишущій въ ней. *Засіли письмаки собором у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.

Газни́к, ка́, *м.* и **Газни́ця, ці,** *ж.*=**Гасник, гасниця.** Правобер.

Га́ївка, ки, *ж.* Весенняя хороводная игра, весенняя пѣсня въ этой игрѣ. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.

Га́ілка, ки, *ж.*=**Гаївка.** Желех. Гол. II. 177.

Га́їна, ни, *ж.*=**Гай.** *В зеленій гаїні, при низькій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.

Га́їння, ня, *с.*=**Га́яння.**

Га́їр, ру, *м.*=**Татарак**=**Гав'яр.**

Га́їти, ся, гаю, ся, еш, ся, *гл.* 1)=

Гаяти, ся. О. 1861. XI. Св. 39: Рудч. Ск. I. 125. 2) **Ґаїти.** Занимать попусту мѣсто. Вх. Зн. 9.

Га́й, га́ю, *м.* Роща, небольшой лѣсъ. Вас. 206. *По гаєві усякий птах літає.* Ґреб. 390. *Ґустий гаю, густий—не прогляну.* Мет. 66. Ум. **Гайо́к, гайо́чок.** *Гайок зелененький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гайочку, виграває в сопілочку.* Чуб. V. 42.

Гай-гай! *меж.* 1) Эхъ-эхъ! *Гай-гай, як був я молодий! Гай-гай! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крикъ на хищныхъ птицъ.

Гайбу́а, за, *м.* Раст. Ocimum baxylicum. Вх. Пч. I. 11.

Га́йвір, ру, *м.*=**Гав'яр.** Св. Л. 271.

Га́йворон, на, *м.* Грачъ, Corvus flugilegus. Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гайворони укрили з півночі... Клюють очі козацькії, а трупу —не хочуть.* Шевч. 491.

Га́йвороння, ня, с. Грачи. *Як же закрякає гемонське гайвороння та здійметься, наче хмара.* Стор. I. 125.

Гайвороня́, ня́ти, *с.* Грачёнокъ.

Гайворо́нячий, а, е. Свойственный, принадлежащій грачу, грачевый, грачій.

I. Га́йда, ди, 1) *м.* и *ж.* **Повѣса** Аф. 352. 2) *ж.* Флейта. Угор.

II. Га́йда! *меж.* Маршъ! впередъ! *Була колись правда, пожила—та й гайда.* Ном. № 6708. *Осідлаєм буланого та й гайда в дорогу.* Шевч. 246.

Гайдабу́ра, ри, *м.* Разбойникъ. К. Досв. 209, 218.

Гайдабу́рити, рю, риш, *гл.* Разбойничать. *Коли б ти не гайдабурив—всяк сидів би тихо.* К. Дз. 125.

Гайда́й, дая, *м.*=**Гайда́рь.** *Аж там стоїть гайдай молоденький.* Лукаш. 81.

Гайдама́ка, ки, *м.* 1) Гайдамакъ: человѣкъ, причастный къ крестьянскому возстанію въ 18 вѣкѣ на правомъ берегу Днѣпра. *Йде Залізняк Чорним шляхом, за ним гайдамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойникъ.

Гайдамакува́ння, ня, *с.* Пребываніе **гайдама́кою**

Гайдамакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Гайдамачествовать, быть **гайдама́кою.** Аф. 353.

Гайдама́ха, *м.*=**Гайдамака.** Желех.

Гайдама́цтво, ва, *с.* Гайдамачество. См. **Гайдамака.** Левиц. I. 535.

Гайдама́цький, а, е. Гайдамаческій См. **Гайдамака.** Ном. № 4258.

Гайдама́чити, чу, чиш, *гл.*=**Гайдамакувати.** Аф. 353.

Гайдама́ччина, ни, *ж.*=**Гайдамащина.** ЗОЮР. I. 139.

Гайдама́шок, шка, *м.* Ум. отъ **гайдамака.** Желех. Грин. Ш. 601.

Гайдама́щина, ни, *ж.* Возстаніе гайдамаковъ, время возстанія гайдамаковъ. КС. 1884. VIII. 721.

Гайда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **гайда́рь.**

Гайда́рка, ки, *ж.* Длинная пастушеская палка. Лубен. у.

Гайда́рь, ря́, *м.* Пастухъ овецъ. Змієв. у. Ум. **Гайда́рик.**

Га́йдати, даю, еш, *гл.* Играть на флейтѣ. Угор.

Гайдачо́к, чка́, *м.* Особый родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 104.

Гайде́й, дея, *м.* У гуцуловъ: пастухъ рогатаго скота. См. **Гайдай, бовгарь.** Шух. I. 189.

Гайду́к, ка́, *м.* Высокорослый служитель; солдатъ надворной стражи. *Ой вн війти, отамани, панськії гайдуки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдуки: „Возьміть Байду добре в руки!"* Гол. I 2. 2) Особаго рода танецъ. 3) **Гайдука́ сади́ти, уда́рити.** Танцевать въ присядку. *Удирила б гайдука, та боюся мужика.* Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і „не до соли" примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. I. 20. 4) **Ніс гайдука́ ска́че.** Выраженіе для указанія чьего-нибудь страшнаго аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить (=їсть), аж ніс гайдука скаче,—танцює.* Ном. № 12206. Ум. **Гайдучо́к.** Чуб. V. 1075. Ув. **Гайдучи́ще.** Чуб. V. 686.

Гайду́цький, а, е. Принадлежащій, свойственный **гайдуку́ 1.**

Гайдучи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гайду́к.**

Гайдучо́к, чка, *м.* Ум. отъ **гайду́к.**

Га́йка, ки, *м.* 1) Гайка. 2) Замедленіе, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатериносл. у. Ум. **Га́єчка.**

Га́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать **гай!**

Гаймін, на, *м.* Множество. *У місті сьогодня гаймін огірків.* НВолын. у.

Гайна́рь, ря, *м.* Работникъ, пригоняющій на ярмарку еврейскій скотъ. Шух. I. 84.

Га́йний, а, е. 1) Мѣшкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2)=**Гаєвий.** *Повій, вітре гайний.* Гол. II. 793.

Гайни́к, ка́, *м.* Лѣсникъ. Вх. Зн. 9.

Гайні́в, нова, ве. Принадлежащій, свой-

ственный **гайну**. Бранное слово: *гайнів брат*. Ном. стр. 285 № 3349.

Га́йно, *нар.* Мѣшкотно, медленно.

Гайно́, на́, *с.* 1) Навозъ, испражненія. Ном. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VIII. 49. 3) Медвѣжья берлога. Шух. І. 22. 4) Безпорядокъ. **Гайно́м стоя́ти.** Быть въ безпорядкѣ. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнува́ння, ня, *с.* Небреженіе, небрежность, бездѣльничанье.

Гайнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Небречь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пеському синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми,—нічого не зостається в його.* Новомоск. у. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производить безпорядокъ. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати,—аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Гайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Побѣжать, кинуться, махнуть, удрать. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не видно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп.

Гайня́ний, а, е. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайо́вий, а, е.=Гаєвий. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайови́й, во́го, *м.* Лѣсной сторожъ.

Гайови́к, ка́, *м.* Лѣшій. Уман. II. 84.

Гайо́к, йка́, *м.* Ум. отъ гай.

Гайо́чок, чка, *м.* Ум. отъ гай.

Гайса́ння, ня, *с.*=**Гасання.**

Гайса́ти, са́ю, єш, *гл.*=**Гасати.**

Га́йстер, ра, *м.* 1)=**Чорногуз,** Ciconia nigra. Вх. Пч. II. 9. Пирят. у. 2)=**Гайстра.** ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен. VI. 43.

Га́йстра, три, *ж.* Астра, Aster chinensis L.

Гайстру́к, ка, *м.* Родъ женскаго головного убора: бѣлый платокъ, вышитый по концамъ. Борз. у.

Гайта́! *меж.* При управленіи лошадью: направо. Желех.

Га́йта, ти, *ж.* Распутная дѣвка. Желех.

Гайта́н, на, *м.* Поясъ съ **гаманом,** большимъ шиломъ, ножемъ и прочее (у пастуховъ). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайта́ра, ри, *ж.* Гитара. Екатеринosл. у. Слов. Д. Эвари.

Га́йти, *ж.* Дѣтск. Гулять. О. 1862. IX. 118.

Гайти́на, ни, *ж.* Жердь. Кіев. г.

Га́йтів, това, *м.* 1) Полевой сторожъ. Желех. 2)=**Гайник.** Вх. Лем. 401.

Гайтове́, во́го, *с.* Охота. Желех. Тоже: **гайто́ви,** *мн.* Шух. I. 235.

Гайтта! *меж.* **Гайта́.** Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, ня, *с.* Охота съ гончими. Галиц.

Гайтува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Охотиться, особенно съ гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать? См. **Га́йта.** *Коли мати гайтує, то й дівка.* Ном. № 13984.

Гайту́сь, - ходи́ти. Дѣтск. Испражняться. *На чорнім хліб ся родить, а на білє гайтусь ходять.* Ном. № 12206.

Гак, ку, *м.* 1) Крюкъ. Рудч. Ск. I. 69. Грин. III. 412. *Возьміть Байду добре руки, на гак ребром зачепітє.* АД. I. 146. 2) Родъ багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючекъ для удочки, но чаще употребляется ум. **гачо́к.** 4) Шипъ подковы. *Треба перекувать коня, бо вже гаки позбивались.* Аф. 353. 5) Орудіе для обтягиванія бочки обручемъ. 9) **Тут тобі й гак!** Тутъ тебѣ и конецъ; тутъ тебѣ и аминь! 7) **З га́ну плоди́ти ота́ру.** Браться досматривать стадо овецъ, получая за это отъ хозяина тридцатую овцу (о **личманах**). О. 1862. V. Кух. 37. 8) **З гано́м.** Съ лишнимъ, съ небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком.* Вас. 208. Ум. **Гачо́к, гаче́чок.**

Га́кало, ла, *м.* и *с.* Часто повторяющій *меж.* га.

Га́кання, ня, *с.* Частое повтореніе вопросит. *меж.* **га.**

Га́карь, ря, *м.* Стволъ молодаго дерева, которымъ связываютъ вмѣсто двѣ **тальби.** два плота, сплавляемаго дерева. Шух. I. 181.

Га́кати, каю, єш, *гл.* Часто повторять вопросит. *меж.* **га́:** чтокать. *І доки ти будеш усе тільки гакати?—Такий вже гакало!*

Гакі́вниця, ці, *ж.* Длинное крѣпостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниці-гаківниці і три самопали.* Шевч. 450.

Га́кнути, кну, неш, *гл.* Крикнуть га. *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Гакс, *меж.* Крикъ, которымъ прогонятъ свиней. Вх. Лем. 447.

Гакува́тий, а, е. Крючковатый.

Гал, лу, *м.* 1) Небольшой шаръ. 2)По-

лина въ лѣсу. Суранс. у. Ум. **Гáлець, галéчок.**

Галá, *меж.* 1)=**Гиля**. *Дробу, дробу, дробушечки, наївшися петрушечки, наївшися лободи, гала, гала до води.* Чуб. III. 88. 2) **Піти́ галá світа.**=**Світ за очі піти́.** См. **Світ**. *Щоб ти пішов кругá світа та галá світа.* Ном. № 3677. *Забіжи галасвіта.* Чуб. VII. 575. 3) Припѣвъ. *Ой чук та гала, а я в церкві була.* Чуб. V. 1166.

Галабу́рда, ди, 1) *ж.* Дебошъ, дебоширство, буйство. Волынск. 2) *м.*=**Галабурдник**. Желех.

Галабу́рдити, джу, диш, *гл.* Дебоширствовать, производить безпорядокъ. Волынск.

Галабу́рдник, ка, *м.* Буянъ, дебоширъ. Желех.

Галабу́та, ти, *ж.* Надменность. Вх. Зн. 9.

Галагáн, нá, *м.*=**Ґалаґан**. *Зверху* (води) *блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних галаганів, наче разок намиста.* Левиц.

Галагíвка, ки, *ж.*=**Гаївка**. Желех.

Галаджíйка, ки, *ж.* Небольшой плужокъ съ прямойградилью, безъ **колісні́**. Одесск. у.

Галаджóвий, а, е. ? *Спідниця така, як ганчірка, а корсет новий галаджовий.* Г. Барв. 113.

Галаду́н, на, *м.*=**Галадущик**. Желех.

Галаду́щик, ка, *м.*=**Гладущик**. Желех.

Галáй. 1)=**Галáйко**. Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) **На галáй-балáй.** Необдуманно, на авось, какъ попало, какъ нибудь. Ном. № 13030. 4) **У галáй світа піти́**=**Гала світа піти**. Желех. См. **Гала 2**.

Галайдá, дí, *м.* Скиталецъ, бездомный. НВолын. у.

Галáйкати, каю, еш, *гл.* Кричать; кричать и пѣть, мѣшая пѣніе съ крикомъ. Желех.

Галáйко, ка, *м.* Крикунъ, верезга. Желех.

Галайкотáти, кочу́, чеш, *гл.*=**Галайкати**. Желех.

Галайкотíти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Галайкати**. Желех.

Галайкувáтий, а, е. Крикливый, болтливый. Желех.

Галáйстра, стри, *ж.* Толпа, куча народа, дѣтей. Желех.

Галáкати, каю, еш, *гл.* Кричать. *Цит, брате, не галакай на мене.* Гн. II. 109.

Галамбéць, бця́, *м.* 1) Кушанье изъ кукурузной муки. Угор. 2) Родъ киселя изъ овсяной муки. Желех.

Галамбувáти, бу́ю, еш, *гл.* Смѣшиваться, перемѣшиваться. Желех.

Галáнка, ки, *ж.* Петля изъ веревки, извѣстнымъ образомъ связанная. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Галáнський, а, е. Голландскій. Стор. II. 160.

Галанцí, ців, *м. мн.* Узкіе брюки. *У німецьких галанцях.* Стор I. 111. *Носили латані галанці.* Котл. Ен. IV. 14.

Галанчáтий, а, е. Одѣтый въ узкіе брюки.

Галапу́п, па, *м.*=**Голопуцьок?** Вх. Пч. I. 14.

Гáлас, су, *м.* Крикъ, шумъ, вопль. *Зареготались нехрещені.... гай обізвався: галас, зик, орда мов ріже.* Шевч 29.

Галасáйко, ка, *м.* Крикунъ. Желех.

Галасáти, сáю, еш, *гл.*=**Галасувати**. *Еней на старших галасає.* Котл. Ен. VI. 78. *Дяки гарненько галасали.* Мкр. Г. 70.

Галаслúвий, а, е. Крикливый. Желех.

Галаслúвість, вости, *ж.* Крикливость. Желех.

Гáласний, а, е.=**Галасливий**. Желех.

Галаснýти, сну́, нéш, *гл.* Крикнуть. Желех

Галасове зілле, *с.* Раст. Scopolina antropoides.. Вх Пч. II. 36.

Галасувáння, ня, *с.* Крикъ, вопль, дѣйствіе отъ гл. **галасувáти**. *Галасування то піднімалось разом, то затихало.* Левиц. I. 126.

Галасувáти, су́ю, еш, *гл.* Драть горло, кричать, вопить. *Мій дом не улиця, де кожний може галасувати.* Левиц Пов. 269. *Жінки, пороспускавши коси, росхрістані і без свиток.... галасували на ввесь рот.* Котл. Ен. VI 52.

Галасувáтий, а, е=**Галасливий**. К. Кр. 40.

Галатúн, на, *м.*=**Галайко**. Желех.

Галахýра, ри, *об.* Насмѣшливое прозваніе лица духовнаго званія или его домочадцевъ. Екатеринзосл. у. Слов. Д. Эварн.

Галаювáтий, а, е.=**Галайкуватий** Желех.

Гальвá, ви́, *ж.* Мѣра жидкости. *Гальву віна.* Гол. Ш. 244.

Галдамáш, ша, *м.*=**Одамаш**. Вх. Зн. 43.

Га-ле! *меж.* Иди сюда! Вх. Лем. 402.

Галеня́, ня́ти, *с.* Галченокъ. *Чорнесенькі галенята, підійміться в гору.* Чуб. 1030.

Гале́ра, ри, *ж.* Гребной корабль, галера. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.

Гале́рний, а, е и **гале́рський, а, е.** 1) Принадлежащій, свойственный галерѣ. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) **Гале́рна робо́та.** Каторжная работа (гребцами на галерахъ были обыкновенно невольники).

Га́лець, льця и **га́лечок, чка,** *м.* Ум. отъ **гал.**

Гали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Гладить **галом** (см.). 2) Спѣшить торопиться. *Пождіте, вгамуйтесь трохи, не галіте.* Котл. Ен. III. 25.

Гали́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* 1) Быть глажену **галом.** 2)=**Галити 2.** *На бой дивитись всяк галивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Га́лицький, а, е. Галицкій. Желех.

Га́лиця, ці, *ж.*=**Галка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Га́лич, чі, *ж. соб.* Галки, грачи. *Галич поле криє.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає—буде хуртовина.* Грин. I. 254.

Галича́нин, на, *м.* Житель Галиціи. Желех.

Галича́нка, ки, *ж.* Жительница Галиціи. Желех.

Гали́чина́, ни́, *ж.* Галиція.

Галівни́к, ка, *м.* 1) Канатъ, которымъ тянутъ паромъ. Каменец. у. 2) Работникъ, тянущій судно, бурлакъ. Черк. у. См. **Галювати 1.**

Га́лка, ки, *ж.* 1) Галка, клуша, corvus monedulus. *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* Мак. (1834). 128. *Чорний, як галка.* Ном. № 13152. 2) Небольшой шаръ, шарикъ. *Стоїть палка, на їй галка.* Ном. стр. 296. **Га́лки кла́сти, ки́дати.** Баллотировать шарами. Каменец. у. 3) **Муска́тна га́лка.** Мускатный орѣхъ. 4) Родъ хороводной весенней игры. Маркев. 73. Ум. **Га́лонька, га́лочка.**

Га́лман, на, *м.* Бранное слово для мужчины Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́лманка, ки, *ж.* Бранное слово для женщины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́ло, ла, *с.* 1) Шаръ. 2) Стекляный шаръ для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна въ лѣсу. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озерѣ, незаросшее водорослями. НВолын. у. 5) Лѣсное озеро. НВолын. у. См. **Гал.**

Гало́н, на, *м.* Галунъ, позументъ. *Золотії галони, а срібнії запони.* Нп.

Га́лонька, ки. *ж.* 1) Ум. отъ **га́лка.** 2) Ласкательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Га́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **га́лка.** 2)=**Галонька 2.**

Галу́-балу́, *меж.* Въ значеніи: болтать. Употребляется и какъ существительное, и какъ глаголъ. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу,—кого вже тут не згадають!—Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. № 12948.

Галу́за, зи, *ж.* Вѣтвь. Гол. I. 206. Ум. **Галу́зка.** Ном. № 1045; **Галу́зонька.** *Є у лісі галузонька.* Гол. I. 206

Галу́ззя, зя, *с. соб.* Вѣтви.

Галу́зитися, жуся, зишся, *гл.* Вѣтвиться.

Галу́зка, ки, *ж.* Ум. отъ **галу́за.**

Галу́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **галу́за.**

Га́лузь, зі, *ж.*=**Галуза.**

Галу́н, ну́, *м.* Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галуне́ць, галу́нчик.** Аф. 354.

Галуни́на, ни, *ж.* Квасцы (растворенные?) *Як посолити, то не озме сі галунина єйці.* ЕЗ. V. 92.

Галу́нити, ню, ниш, *гл.* Мочить въ растворѣ квасцевъ. Чуб. III. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у.

Галу́нка, ки, *ж.*=**Крашанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891. V. 191.

Галуно́вий, а, е. Квасцевый.

Галу́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **галун.**

Га́лух, ха, *м.* Нѣсколько галушекъ, слѣпившихся вмѣстѣ? *Галушку галух ізгів.* Грин. I. 233.

Галу́ха, хи, *ж.* Большая галушка.

Галу́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **галушка.**

Галу́шище, щі, *ж.* Ув. отъ **галушка.**

Галу́шка, ки, *ж.* Галушка, кусочекъ тѣста, сваренный въ водѣ или молокѣ, клецка. Чуб. VII. 440. **Рі́зані галушки́, рва́ні галушки́,**—смотря по способу приготовленія. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. Ум. **Галу́шечка.** *Іди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. III. 421.

Галу́шник, ка, *м.* Большой любитель галушекъ. Черниг.

Галуща́нка, ки, *ж.* Порода мяты. Вх. Лем. 402.

Га́ль, лі, *ж. соб.* Галки. *Галь на скиртах сидить.* Міусск. окр.

Га́льма, ми, *ж.*=**Гальмо́ 1.** *Вітряк крутився, бо за гальму не зав'язаний був.* Зміев. у.

Гальмі́в, ва, *м.* Отверстіе въ обухѣ топора для вставки топорища. НВол. у.

Гальмо́, ма́, *с.* 1) Тормозъ для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянныя дуги, сжимающія посредствомъ веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствіе, задержка. 3) Изъянъ. *А нічого собі шкапина,—без гальма, ні за що зганить.* О. 1861. XI. Св. 49

Гальмува́ння, ня, *с.* Дѣйствіе тормозящаго, торможеніе, останавливаніе.

Гальмува́ти, -му́ю, еш, *гл.* 1) Тормозить. *У гору йду—не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не думатам ночує, хотів де бігти—там гальмує.* Котл. Ен. VI. 42.

Гальо́вина, ни, *ж.*=**Галява.** Лохв. у.

Гальо́нка, ки, *ж.* Парчевая лента. *Мн.* **гальо́нки.** Головной дѣвичій уборъ изъ парчевой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галюва́ння, ня, *с.* Дѣйствіе отъ *гл.* **галюва́ти.**

Галюва́ти, люю, еш, *гл.* 1) Тащить судно противъ воды людьми или лошадьми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. III. 239. 3) Пустовать, быть незанятымъ. *Чого в тебе город галює,—хиба нема чого посадити?*

Галяба́рда, ди, *ж.* 1) Алебарда. 2) Особый видъ топора. НВол. у.

Га́лява, ви, *ж.* Поляна въ лѣсу; незаросшее мѣсто среди хлѣба въ полѣ. НРоманы. у. На рѣкѣ, прудѣ: незаросшее мѣсто среди тростника. (К. П. Михальчукъ). См. **Гало, Гальовина.**

Галя́вна, ни, *ж.*=**Галява.**

Галя́пе, пи, *ж?* Бранное слово для женщины. Шух. I. 34.

Галяр, ру, *м.*=**Гав'яр.** Вас. 205.

Галя́ра, ри, *ж.* 1)=**Галера.** КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузовъ 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галя́рка.** *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галяркáми.* Пирят. у.

Гам! *меж.* 1) Означаетъ въ дѣтскомъ языкѣ: ѣсть. *Не плач, дитино, зараз будем гам.—І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означаетъ быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Га́м, му, *м.* Крикъ, шумъ. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазе́й, зе́ю и зея, *м.* и **гамаве́я, ве́ї,** *ж.* Магазинъ для склада и храненія какихъ либо вещей, хлѣба. О. 1862. I. 62. *Рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Гамази́н, на, *м.*=**Гамазея.** *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамаві́й, зію, *м.* и **Гамазі́я, зії,** *ж.*=**Гамавея.** *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. II. I. 145.

Гама́ла, ли, *ж.* Смѣсь? Родъ кушанья? *Накришили так то того, то сього,—вийшла чисто гамала,—поїли.* Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Гамали́к, ка́, *м.* Задняя часть шеи. *Козаки сами там пораються, а нашому брату дають оглоблею по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликува́тий, а, е. Толстошей, коренастый *Гамаликуватий віл.—Народ показний, гамаликуватий.* Ґ. Барв. 240.

I. Гама́н, на́, *м.* Кожаный мѣшочекъ для храненія табаку, карманныхъ вещей; мошна, кошелекъ. Чуб. V. 919. *Загубила чотирі гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Товчуть, як жиди гамана. Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гамане́ць, гама́нчик.** Аф. 354. *„Ти курець?"—Курець, ясновельможний пане. „А в люлька й гаманець?"* Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гамани́ще, гаманя́ка.**

II. Га́ман, на, *м.* Еврейскій праздникъ: Аманъ. *Гаман не свято, трясця не хороба.* Ном. № 5520.

Гамане́ць, нця́, *м.* Ум. отъ **гама́н.**

Гамани́ще, ща, Ув. отъ **гама́н.**

I. Гамано́вий, а, е. Относящійся, принадлежащій I. Гаману.

II Га́мановий, а, е. Относящійся къ. II. Гаману. **Га́манове ву́хо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время празника Гамана. б) Бранное названіе еврея. Стор. II. 39.

Гама́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **гама́н.**

Гаманя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **гама́н.** Аф. 354.

Гама́рня, ні, *ж.* Металло-плавильное заведеніе. Полт.

Гама́рство, ва, *с.* Плавильное искусство, металлургія.

Гама́рський, а, е. Металло-плавильный.

Га́мати, маю, еш, *гл.* Дѣтское: ѣсть. О. 1862. IX. 118.

Га́мба, би, *ж.* Узелъ, служащій для застегиванія вмѣсто пуговицы. Гол. Од. 82. Угор.

Гамба́рня, ні, *ж.*=**Гарбарня**. *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Кіев у.

Гаме́ла, ли, *об.* Толстый, неповоротливый человѣкъ. Ном. № 13950.

Гаме́ра, ри, гаме́рка, ки, *ж.* Бумажный вязаный колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гаме́рицький, а, е. Американскій. Вх. Лем. 402.

Гамза́, зи́, *ж.* Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. **Кабза.**

Га́мів, мови, *ж.*=**Гальмо.** Желех.

Га́мір, мору, *м.* Шумъ, крикъ. Желех. *В містечку почався.... гамір.* Левиц. I. 126.

Га́мірка, ки, *ж.* Низкая деревянная ручка въ большой пилѣ, которой распиливаютъ дерево на доски. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гамірни́й, а́, е́. Шумный. Желех.

Га́мкання, ня, *с.* 1) Дѣтск.: ѣда. 2) Чавканіе.

Га́мкати, каю, еш, *гл.* 1) Дѣтск.: ѣсть. 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29.

Га́мкнути, ну, неш и **га́мнути, ну, неш,** *гл.* Однокр. в. отъ **га́мати**. Съѣсть, глотнуть. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гаморі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кричать, шумѣть. Желех. Подольск. *Люде гаморять, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит* (на пожежі). Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивляться.* Грин. II. 178.

Га́мрити, мрю, риш, *гл.*=**Гаморити.** *Я думаю, що́ воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсе́л, ла, *м.* Ироническое названіе, даваемое черноморцами жителямъ Таврической губ. Черном.

Гамсели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Колотить, бить, ударять. *Як почне тебе ціпиком гамселить, то будеш знать, як дратувать.* Екатериносл. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. ХРВ. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. ХРВ. 266.

Гамува́ння, ня, *с.* Усмиреніе, укрощеніе, успокоеніе, удерживаніе. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймавсь гомін.* К. ЧР. 209.

Гамува́ти, му́ю, еш, *гл.* Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую,—з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків, коли полковницький пірнач у судді.* К. ЧР. 322.

Гамува́тися, му́юся, єшся, *гл.* Удерживаться, останавливаться, успокаиваться. Аф. 354.

Га́муз, зу, *м.* 1) Мякоть, мязга. 2) **Потрощи́ти на гаму́з.** Разбить въ дребезги. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР. I. 76. 3) **Га́музом.** Все вмѣстѣ, сполна. *Забрав гамузом, нічого не оставив.* Екатериносл. г. *Ну, я скажу гамузом ціну за всю роботу.* Лубен. у.

Гаму́ла, ли, *ж.* 1) Каша изъ яблокъ съ медомъ. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая въ сопкахъ. Черном. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сдѣланное слишкомъ густымъ, подобнымъ киселю. напр. о борщѣ, о галушках. Переясл. у.

Гаму́лець, льця, *м.* Узда. **Гаму́лець упра́вити.** Надѣть узду, переносно: смирить, обуздать. *Шкода відбрикуватись!... Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Га́на, ни, *ж.* Порицаніе, безчестіе, поношеніе, стыдъ. Желех. **Задава́ти, зроби́ти га́ну.** Хулить, охулить.

Ганде, *нар.* Тамъ. Вх. Лем. 402.

Ганде́вери, рів, *м. мн.* Шаровары изъ саети. (Запорожці) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в саєтових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дігтем.* О. 1861. XI. 31.

Га́ндель, гандлюва́ння, гандлюва́ти и пр.=**Гендель** и пр. О. 1862. I. 71.

Га́нджа́, жі, *ж.*=**Ґанджа.**

Ганджар, ру, *м.* Широкій татарскій кинжалъ. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Га́ндзя, зі, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Га́ндри би́ти.=**Вайдики бити.** Желех.

Гане́бний, а, е. Позорный, безчестный, постыдный.

Гане́бне, *нар.*=**Ганебно.** *Ганебне зневажали.* Шейк.

Ганéбність, ности, *ж.* Позоръ.

Ганéбно, *нар.* Позорно, постыдно.

Ганéтьба, би, *ж.* Сильвое порицаніе, поношеніе, стыдъ. *Її тільки ганетьбою і можна придавити.*

Гáнжа, жі, *ж.*=**Ганджа**. *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц

Ганúба, би, *ж.*=**Ганеба**. *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди ні підуть мої дочки, і поденно робити, або що, ніколи ганиби не чути.* Г. Барв. 294.

Гáниж, жу=**Ганус**. Вх. Пч. II. 34.

Ґáнити, ню, ниш, *гл.* Порицать, укорять, бранить, злословить, порочить, поносить, безчестить. *Служив Москві, Іване, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Ганíбний, а, е. 1)=**Ганебний**. 2) Въ презрѣніи находящійся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Гáнок, нка и пр.=**Ґанок** и пр.

Гáнус, су, *м.* Анисъ. Левч. 1.

Ганусíвка, ки, *ж.* Настойка на анисѣ, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганускóвий, ганусóвий, а, е. Анисовый.

Ганýти, нý, нéш, *гл.* Смекать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Гáнца, ци, *ж.* Кляча. Вх. Зн. 9

Ганчáрь, рá, *м.*=**Гончарь**.

Ганчíрка, ки, *ж.* 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тією, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчíрочка.** Ув. **Ганчíрище.** Аф. 354.

Ганчірúна, ни, *ж.*=**Ганчірка**.

Ганчíрник, ка. *м.* Тряпичникъ. Желех.

Ганчíрочка, ки, *ж.* Ум. отъ ганчірка.

Ганчíрря, ря, *с. соб.* и **ганчіря́ччя, чя,** *с. соб.* Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчíрчище, щі, *ж.* Ув. отъ ганчірка.

Ганчіря́ний, а, е. Тряпичный. Константиногр у.

Ганьбá, бú, *ж.* 1) Позоръ, безчестіе, стыдъ, поруганіе. *Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицаніе. *Тим тільки ганьба йому, що иноді чарку вип'є.* Лебед. **Ганьбý дáти**—кому. Выразить порицаніе. Ном. № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині.* Шевч. 441.

Ганьбúти, блю, бúш, *гл.*=**Ганити**. *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у.

Ганьбúтися, блюся, бúшся, *гл.* 1) Быть порицаему, хулиму, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор.

Ганьблúвий, а, е. 1)=**Ганебний**. 2) Стыдливый. Угор

Ганьблúво, *нар.*=**Ганебно**.

Ганьбувáти, бýю, еш, *гл,* 1)=**Ганити, ганьбити**. *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2)—**ким.** Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує ним.* Черк. у. *Да чого, мила, смутікуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить безчество. *Судив мені Бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

Гáнька, ки, *ж.* Снарядъ, которымъ гонятъ рыбу. Миж. 178. Тоже, что и бовт?

Ганянúна, ни, *ж.* Разгонъ. *Тепер у нас, як приїхали з Петенбурху пани, так така коням ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн.

Ганя́ння, ня, *с.* Бѣготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Ганя́ти, ня́ю, еш, *гл.* 1) Гонять, понуждать къ ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою.—Його й наняв левади доглядати, проклятих горобців та гав ганяти.* Гліб. 2) Гонять, преслѣдовать, травить, сгонять. *Ганяють, як солоного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті—хоч вовків ганяй,—холодно.* Ном. № 638. 3) Много бѣгать въ хлопотахъ, суетиться. *Цілісенький день ганяв сьогодня і нічого не пощастило зробити.— Чого ти ганяєш, як навіжений?* 4) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добиччу ганяє.* Макс. (1849) 31.

Ганя́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Гоняться. *Ганялись наші батьки по низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Гáпка, ки, *ж.* 1) Петля изъ проволоки для застегиванія платья. 2) Задница. К. ЦН. 223.

Гаплúк, кá, *м.* Проволочный крючекъ для застегиванія платья. **Утя́ти до гапликíв.** Сдѣлать что-либо некстати, невпопадъ. Ном. № 12469. *Утяв до гапликів.* Котл. МЧ. 460.

Гапликóвий, а, е и **гаплúчний, а, е.**

Относящійся къ гаплику. *Гаплична петелька.* Сдѣланный на крючкахъ. *Гаплікова жилетка.*

Гапличо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ гапли́к. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.

Гаптари́ха, хи, *ж.* Жена золотошвея.

Гапта́рка, ки, *ж.* Золотошвея. Аф. 355.

Гапта́рство, ва, *с.* Искусство вышивать золотомъ, золотошвейство.

Гапта́рський, а, е. Относящійся, принадлежащій золотошвею, золотошвейскій. *Це гаптарське діло.*

Гапта́рь, ря́, *м.* Золотошвей.

Гаптарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть золотошвеемъ. *Він уже десять год гаптарює.*

Гапто́ваний, а, е. Вышитый, расшитый золотомъ или серебромъ. *Комір і поли гаптовані золотом.* К. ЧР. 102.

Гаптува́ння, ня, *с.* 1) Вышиваніе золотомъ или серебромъ. 2) Вышивка золотомъ или серебромъ.

Гаптува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Вышивать золотомъ или серебромъ. *Шовком шила, золотом гаптувала.* Рудч. Чп. 190. 2) Иногда употребляется и въ значеніи просто вышивать. *Нехай же шиють, шовком гаптують.* Метл. 3) **Сте́жку гаптува́ти.** Направлять путь. *Треба ж роспитатись куди прямувати, яким трахтом стежку гаптувати.*

Гараба́кати, каю, еш, *гл.* Орать, горланить. Желех.

I. Гара́зд, *нар.* 1) Ладно, хорошо. *„Приходьте сьогодня до мене!"—Гаразд!* 2) Хорошо. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивили у Білій Церкві замирив?* АД. II. 110. *Не журись, каже, дівко,—все гаразд буде.* Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, какъ слѣдуетъ, надлежащимъ образомъ. *Не найшов гаразд шляху.* Ном. № 667. *Сам ти гаразд не тямиш, що робиш.* Ком. Р. II. 3. *I ви, плебеї-гречкосії, і ви молилися, та вас ніхто не милує. Не вміють вас і помилувать гаразд.* Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. *Як усе дома буде гаразд, то може і прийду.* 5) Очень. *Гаразд таки причарувала і його до себе* Стор. МПр. 70. Ум. **Гаразде́нько.** *Сонечко гарazденько обитріє.* Сим. 201.

II. Гара́зд, ду, *м.* 1) Добро, счастье, благополучіе. *Чоловікові мило згадати про давні свої гаразди.* Федьк. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю.* Гол. I. 263. *Живуть собі люде у добрі та в гараздi* 2) **Гаразди́**=**Достатки.** Шух. I. 104. 3) **На гара́зд.** Къ добру, кстати. *Чи буде це на гаразд?*

Гаразде́нько, *нар.* Ум. отъ **I. Гаразд.**

Га́рак, ку, *м.* Ромъ. МУЕ. I. 110.

Гармі́й, мі́я, *м.* Обманщикъ (о евреяхъ). ЕЗ. V. 151.

Гара́п, па, *м.*=**Арап.**

Гара́па, пи, *ж.*=**Гарапник.** Драг. 277.

Гарапі́й, пія́, *м.*=**Гарапник.** *Він його як учеше гарапієм по спині!* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Гара́пник, ка, *м.* Плеть, арапникъ. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292. *Гарапник тройчатий.* Г. Арт. (О. 1861. III. 105).

Гарасі́вка, ки, *ж.* Узкая красная шерстяная ленточка. Гарусная лента. Желех. Гол. Од. 54. 47. О. 1862. II. 9.

Гарасікува́тися, куюся, ешся, *гл.* Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.

Гара́ч, чу, *м.* Дань, подать (хану).

Га́рб, бу, *м.* Большой крюкъ, багоръ. Морд. **З га́рбом.** Съ лишкомъ. *До Петриківки буде доорих сім верстов з гарбом.* Новомоск. у.

Гарба́, би́. *ж.* 1) Большая телѣга на высокихъ колесахъ, арба. Мкр. Н. 2) Телѣга на двухъ колесахъ. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Гарби́чка.** *Тією гарбичкою я по сіно їздив.* Екатериносл. у.

Гарба́жійка, ки, *ж.* Лукъ-сѣянецъ. Херс.

Га́рбання, ня, *с.* Захватъ, грабежъ. *Гарбання чужої предківщини.* К. XII. 133.

Гарба́р, ру, *м.* Крикъ, шумъ, гамъ. *Там у хаті гарбар.* НВолын. у.

Гарбари́ха, хи, *ж.* Жена скорняка. Правоб.

Гарба́рня, ні, *ж.* Кожевенный заводъ. Правоб.

Гарба́рство, ва, *с.* Скорнячество. Правоб.

Гарба́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный скорняку. Правоб.

Гарба́рь, ря, *м.* Скорнякъ, кожевникъ. Гол. Од. 41.

Гарбарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Кричать, шумѣть. *У корчмі там гарбарують.* НВолын. у.

Гарбарюва́ння, ня, *с.*=**Гарбарство.**

Гарбарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься, промышлять скорнячествомъ, скорнячить. Правоб.

Га́рбати, баю, еш, *гл.* Грабить, захва-

тывать, забирать. *Червінці до себе гарбай.* Шевч. 284.

Гарбачі́й, чія, *м.* Рабочій изъ артели пастуховъ овецъ, завѣдывающій **гарбо́ю** съ припасами,—исполняющій обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.

Гарби́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гарба́.**

Гарбо́вий, а, е. Относящійся къ арбѣ, ей принадлежащій. *Скрип коліс гарбових.* К. МБ. XI. 142.

Гарбу́з, за́, *м.* 1) Тыква, Cucurbita maxima. 2) **Да́ти гарбуза́.** Отказать сватающемуся. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштува́ти, взя́ти, з'ї́сти гарбуза́.** Получить отказъ при сватовствѣ. Ном. № 8976. Ум. **Гарбузе́ць.** Ув. **Гарбузи́ще, гарбузя́ка.**

Гарбузеня́, ня́ти, *с.* Шутливо: маленькая тыква. Ум. **Гарбузеня́тко.** *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузенятко,—як я тобі втелющила,— помагав і батько.* Грин. III. 680.

Гарбузе́ць, зця́, *м.* 1) Ум. отъ **гарбуз.** 2) *мн.* Сѣмена изъ тыквы.

Гарбузи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гарбуз.**

Гарбузі́ння, ня, *с.* Тыквенные стебли и листья.

Гарбузо́вий, а, е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд.* Ном. стр. 296.

Гарбузя́, зя́ти, *с.*=**Гарбузеня.** *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузіта.* Фр. Пр. 102.

Гарбузя́ка, ки, *м.* Большая тыква. *Вид—як волоський гарбузяка.* Г. Барв. 427.

Гарбузя́чий, а, е.=**Гарбузо́вий.**

Гарга́ла, ли, *ж.* Сосудъ для ношенія воды. Угор.

Гарга́ра, ри, *ж.* Сварливая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620.

Га́рд, ду, *м.* 1) Рядъ перегородокъ или загородокъ въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 17. МУЕ. I. 43. 2) Перегородка поперекъ рѣки изъ камней. КС. 1882. V. 348. 3) Рыболовный заводъ. Аф. 355. *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджі́й, джія, *м.* Мастеръ, устраивающій **гард 3.** МУЕ. I. 43, 36.

Гардама́н, ну, *м.* Крѣпкая водка. *Напивыѣмся гардаману, підемо бим гуляти.* Гол. III. 204.

Гардема́н, ну, *м.*=**Гардаман.** *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

Гардибу́рка, ки, *ж.*=**Картопля.** Solanum tuberosum. Вх. Пч. II. 36.

Гардівни́чий, чого, *м.* Надзиратель **за** рыболовнями. Рудч. Чп. 246.

Гардови́на, ни, *ж.*=**Гордовина.** ЗЮЗО. I. 141.

Гардува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* Лубен. у. 2) Быть перевозчикомъ. 3) Находиться. *До лісу почвалав, де гардував Евандр з попами.* Котл. Ен. V. II.

Гаре́ль, ля, *м.*=**Гаріль.**

Гаре́м, му, *м.* 1) Гаремъ. *Роскошуй в своїх гаремах.* Шевч. 613. *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152. 2) Отъ двадцати до тридцати соединенныхъ плотовъ сплавнаго дерева (**тальб**), идущихъ одинъ за другимъ. Шух. I. 181.

Гаре́мний, а, е. Гаремный. *Гаремна неволя.* К. ПС. 46.

Гаре́мник, ка, *м.* Многоженецъ, имѣющій гаремъ. К. МБ. III. 259.

Гаре́мниця, ці, *ж.* Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* К. МБ. XI. 156.

Га́рець, рця, *м.* Гарнецъ. Ум. **Га́рчик.** Грин. II. 147.

Гаре́шт, ту, *м.* и пр.=**Арешт** и пр.

Гари́кало, ла, *м.* и *с.* Ворчунъ, придира. *Оцей (или оце). мені гарикало остогид!*

Гари́кання, ня, *с.* Ворчаніе, придирчивость.

Гари́кати, каю, еш, *гл.* Ворчать, дѣлать постоянныя внушенія, придираться. *Ви нічого не робитє, бо нема на вас кому гарикати.*

Гари́катися, каюся, ешся, *гл.* Спорить, ссориться, перебраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гари́кнути, кну, неш, *гл.* Сказать сердито, огрызнуться. *Ат, живеться!—гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* Мир. Пов. II. 46.

Гарі́кливий, а, е. Ворчливый. *Стара гаріклива баба.* Мир. Пов. II. 42.

Гарі́ль, ля, *м.* Крошка, пылинка, мелкая часть. Аф. 356. **А ні гарі́ля.** Рѣшительно ничего. Ном. № 1923.

Гарка́вець, вця, *м.* Картавый человѣкъ.

Гарка́вий, а, е. Картавящій, картавый. Леин. 72.

Ґарка́вити, влю, виш, *гл.* Картавить.

Ґарка́вка, ки, *ж.* Картавая женщина.

Ґарка́во, *нар.* Картаво.

Ґа́ркати, каю, еш, *гл.* Картавить. Левч. 27.

Гаркебу́з, за, *м.* Аркебуза, пищаль. *Німецькі гаркебузи.* К. ЧР. 38, 423.

Ґарко́та, ти, *ж.* Картавость.

Гарку́н, на́, *м.* 1) Ворчунъ. 2)=Гаркуша.

Ґарку́ша, ші, *об.* Картавый, картавая. Левч. 27.

Гарли́кати, каю, еш, *гл.* Плохо пѣть. Вх. Лем. 402.

Га́рма-да́рма, *нар.* Напрасно, безъ всякаго повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарми, задивився, що я гарна.* Нп.

Гарма́н, ну, *м.* 1) Токъ, гдѣ молотятъ хлѣбъ каткомъ или возя по хлѣбу повозку съ тяжестью; также и хлѣбъ, разложенный на току для такой молотьбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваються. Вони тоді до його, аж його вже половина у яру.* Грин. I. 188. *Наслали.... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87. 2) **Ходи́ти в гарма́ні** (о лошадяхъ). Молотить. *Цїх коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*

Гарма́нити, ню, ниш, *гл.* Молотить лошадьми или волами, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гарманена.* Мил. 157.

Гарма́нка, ки, *ж.* Катокъ, которымъ молотятъ. Славяносерб. у.

Гармануві́ння, ня, *с.* Молотьба хлѣба лошадьми, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью.

Гармануві́ти, ну́ю, еш, *гл.*=**Гарманити.** *Гармануєм, в мішки набіраєм.* Грин. III. 566.

Гармаса́рь, ря, *м.* Жеребецъ. Желех. Вх. Зн. 9.

Гарма́та, ти, *ж.* 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба,—ревнули гармати.* Шевч. 53. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військова́ гарма́та.** Артиллерія. Ум. **Гарма́тка, гарма́точка.** *Стрельнули.... з гарматки.* Чуб. II. 35.

Гарматі́й, тія́, *м.*=**Ґармаш.** Желех.

Гарма́тка, ки, *ж.* Ум. отъ **гарма́та.**

Гарма́тний, а, е и **гарма́тній, я, є.** 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Пѣсн. *Гарматній гук.* К. ЦН. 252. *Із королем гарматнім боєм бився.* К. ЦН. 171. 2) Укрѣпленный пушками. *Гарматний замок*

Гарма́тня, ні, *ж.* Арсеналъ.

Гарма́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **гарма́та.**

Гарма́ш, ша́, *м.* Артиллеристъ, пушкарь. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.

Гарма́шний, а, е. Артиллерійскій.

Гарми́дер, ру, *м.* Шумъ, крикъ, тревога, безпорядокъ, смятеніе. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 334. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103).

Гарми́дерник, ка, *м.* Производящій безпорядокъ, неугомонный человѣкъ, дебоширникъ.

Гармидерува́ння, ня, *с.* Дебоширство.

Гармидерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Шумѣть, дебоширствовать. *Не гармидеруйте но та слухайте, що каже старшина.* НВолын. у.

Гармиза́, зи́, *м.* Гарнизонный солдатъ. *Чемеричка наряжалась в руб'я, як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка.* Мкр. Н. 40.

Гармі́дер, ру, *м.* и пр.=**Гармидер** и пр.

Гармові́йний, а, е. Гармоническій. Желех.

Ґармо́нія, нії, *ж.* 1) Гармонія. *І гармонія, і сила,—музика та й годі!* Шевч. 214. 2) Музыкальный инструментъ: гармоника.

Гарнаситися, шуся, сишся, *гл.* 1) Возиться, барахтаться, драться. Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх. Лем. 402.

Гарна́сся, ся, *с.* Смятая, скомканная солома, трава, вообще—скомканныя, смятыя вещи. *Саме гарнася,—доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.

Гарнасува́тися, су́юся, єшся, *гл.*=**Гарнаситися.** Вх. Лем. 402.

Га́рнець, нця, *м.* 1)=**Гарець.** *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) Мѣра жидкости. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.

Га́рний, а, е. Хорошій, красивый, пригожій. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ. II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня. Гарна го-*

дина. Ум. **Гарненький, гарнесенький.** *Гарненький голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.

Гарни́к, ка́, *м* Работникъ при возахъ Левч. 135.

Гарні́шати, шаю, еш, *гл.* = **Гарні́-шати.**

Гарні́сінький, а, е. Очень хорошій, очень красивый. Левиц. I. 314.

Гарні́сінько, *нар.* Очень хорошо, очень красиво. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.

Гарні́ти, нію, еш и **гарні́шати, шаю, еш,** *гл.* Дѣлаться красивѣе, хорошѣть.

Га́рно, *нар.* Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Pauli. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Царь подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарне́нько, гарне́сенько.** *Поцілуйсь гарненько.* Чуб. III. 44.

Гарню́к, ка, *м.* Красавецъ. Аф. 356.

Гарню́чка, ки, *ж.* Красавица. Аф. 356.

Гарню́сінький, а, е.=**Гарні́сінький.** *Сам гарнюсінький же, як линок.* Г. Барв. 234.

Гарню́сінько, *нар.*=**Гарні́сінько.**

Гарпуле́ць, льця, *м.* Колъ съ желѣзнымъ наконечникомъ, привязанный къ веревкѣ, другой конецъ которой прикрѣпленъ къ плоту; служитъ для остановки плота, для - чего вбивается въ берегъ. Черк. у.

Га́рт, ту, *м.* Закалъ, закалка. *Гарт твердий дав коваль.* НВолын. у. Кромѣ прямого значенія, **да́ти, завда́ти га́рту** значитъ еще: задать кому. Ном. № 4180. *Дамо їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка* (=кукуруза), *то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у.

Гартівни́чий, гартовни́чий, чого. Производящій закалку.

Гортбваний, а, е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.

Гартовня́, ні, *ж.* Печь для обжиганія кирпичей. НВолын. у.

Гартува́ння, ня, *с.* Закаливаніе.

Гартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. III. 25.

Гартува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Закалиться. Аф. 356.

Гарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Запрашивать (цѣну, вознагражденіе). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Ґарувати.** 2) Тяжело, безъ отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину.* (К. П. Михальчукъ).

Гару́ка, ки, *об.* Сварливый человѣкъ. Вх. Зн. 9.

Гару́катися, ка́юся, ешся, *гл.* Ссориться, браниться. Вх. Зн. 9.

Га́рфа, фи, *ж.* Арфа. *По під ворітьми в гарфу грав.* Млак. 73.

Гарцівни́к, ка́, *м.* 1) Ѣздокъ на лошади. 2) Шалунъ. 3) Плясунъ.

Гарцівни́ця, ці, *ж.* 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьо́вий, а, е. Вмѣщающій въ себѣ гарнецъ. *Гарцьове відерко.*

Гарцюва́ння, ня, *с.* 1) Скачка на лошадяхъ, рыстаніе, гарцованіе. 2) Бѣганье, скачки, шалости. 3) Пляска усердная.

Гарцюва́ти, цюю, еш, *гл.* 1) Скакать на лошадяхъ, наѣздничать, рыскать, гарцовать. *На вороному коні гарцюєм.* Шевч. 312. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 2) Бѣгать, скакать, шалить. *Як хочете гарцювати, так ідіть на двір.* Кобел. у. *Іще сами як дівували та з хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. III. 50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться і не раз так бувало, що гарцюючи і мички попалить.* Рудч. Ск. II. 54. 3) Танцевать. Рудч. Ск. I. 75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють; хлопці, піт аж льється з шкури, коло їх гарцюють* Г. Арт. (О. 1861. III. 102).

Гарч, ча, *м.* Черная гадюка, Pelias berus. Желех.

Гарча́ння, ня, *с.* 1) Ворчаніе (о собакѣ). 2)=**Гарикання.**

Ґарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать. *Собака гарчить.* Рудч. Ск. I. 18. *Чия б гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3181. 2)=**Гарикати.**

Га́рче, че, *с.*=**Гарч.** Вх. Зн. 9.

Га́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **га́рець.**

Гарька́вий и пр.=**Гарка́вий** и пр.

Гарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Шалить. Лохв. у. Мил. 61.

Гарю́кало, ла, *м.* и *с.*, **гарю́кання, ня,** *с.*, **гарю́кати,-ся, каю,-ся, еш,-ся,** одн. в. **гарю́кнути, кну, неш,** *гл.*=**Гарикало, гари́кання, гари́кати, ся, гарикнути.** *З тими наймичками, треба все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I. 475.

Гаря́ч, чу́, *м.* Сбитень. *Дуже змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся.* Екатериносл. (Залюб.).

Гаря́ч, ча, че. Краткая форма отъ **гарячий.** *Лучче мені, моя мати, гаряч камінь їсти.* Чуб.

Гаряче́, *нар.* 1) Горячо, жарко. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051. 2) Пылко, горячо.

Гаря́чий, а, е. 1) Жаркій, горячій. *Гарячий борщ. Гарячий комин.* Рудч. Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою сльозою.* Мет. 48. **Гаря́чого са́ла за шку́ру зали́ти.** Задать кому, причинить мученія. 2) Пылкій, вспыльчивый, горячій. *Гарячий чоловік.* 3) Разгорѣвшійся, вспотѣвшій. *Воли пристали,—може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч. Ск. II. 135. 4) **Гаря́чий час.** Горячее время, недосугъ. 5) **На гаря́чому вчинку.** На мѣстѣ преступленія, по горячимъ слѣдамъ. *Злапати на гарячому вчинку.* Ном. № 7439.

Гарячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Разгорячать. *Варенуха почала його гарячити.* Левиц. I. 281.

Гарячі́ти, чі́ю, еш, *гл.* Становиться горячимъ, жаркимъ. *Сонце підбилось—на дворі гарячіє.*

Гаря́чка, ки, *ж.* 1) Жаръ, горячка. *На гарячку лежить.* Ном. № 8136. 2)=**Гаряч.** (Сбитень). Правоб.

Гарячкува́ти, чку́ю, еш, *гл.* Пороть горячку. *Я гарячкую, гарячкую—де воно ділося сокира та долото, аж воно украв хтось.* Волч. у.

Гаря́чник, ка, *м.* Сбитевщикъ. *Він був гарячник, усе було у нас гаряч продає.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Гарячосе́рдий, а, е. Вспыльчивый, жестокосердный. К. Кр. 30.

Га́с, су, *м.* Керосинъ. Лохв. у.

Гаса́ння, ня, *с.* Бѣганіе, прыганіе.

Гаса́ти, са́ю, еш, *гл.* Бѣгать, прыгать, метаться, усердно танцовать. *Гасав і я, як божевільний по степах за кабардою.* К. ЧР. 94. *„Сіль сиплеться з кишені, сіль"! кажуть чумакові, а він гаса. „А, вже,—каже,—мені не до солі, коли грають на басолі".* Ном. № 10076.

Гаси́ло, ла, *с.* Щипцы для гашенія свѣчей въ церкви. Аф. 357.

Гаси́тель, ля, *м.* Гаситель, гасильщикъ. К. Бай. 7.

Гаси́ти, гашу́, сиш, *гл.* Тушить, гасить. *Гасити свічку. Стала діброва палати, палати.... взяли діброву гасити, коновками воду носити.* Чуб. III. 37.

Гасі́ння, ня, *с.* Погашеніе, тушеніе. Левиц. I. 360.

Га́ска, ки, *ж.* Молотокъ для разбиванія кусковъ соли вываренной на солеваренныхъ сковородахъ. Вх. Зн. 49.

Га́сло, ла, *с.* 1) Сигналъ, знакъ. *Дав єси до бою гасло і грізна потуга встала.* К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло.* КС 1882. IV. 171. 2) Лозунгъ, пароль. ЗОЮР. I. 203.

Гасло́вий, а, е. Сигнальный.

Га́сни́к, ка́, *м.* 1)=**Гасниця.** 2)=**Гасило.** Вх. Лем. 402.

Га́сни́ця, ці, *ж.* Керосиновая лампа. Нѣжин. у. Ум. **Га́сничка.**

I. Га́снути, ну, неш, *гл.* Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне. Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236. *Крізь верби сонечко сияє і тихо гасне.... День погас і все спочило.* Шевч. 424. *Гаснуть очі.* Шевч. 224.

II. Гасну́ти, ну́, неш, *гл.* однокр. в. отъ **гаса́ти.**

Га́спед, да и **га́спид, да,** *м.* 1) Ядовитый змѣй, аспидъ. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого.* К. Псал. 132. 2) Бранное: дьяволъ, бѣсъ. *А ти гаспид проклятий!* Ув. **Гаспедю́ка.**

Га́спедів, дова, ве, га́спедовий, а, е, га́спедський, а, е и **га́спидовий, га́спидський.** 1) Аспидскій, относящійся къ ядовитому змѣю. 2) Бранное: дьявольскій, бѣсовскій. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками.* Стор. МПр. 80. *Гаспидський сину!* Ном. № 3558. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Гаспедю́ка, ки, *об.* Ув. отъ **га́спед.**

Гат, ту, *м.* **Га́та, ти,** *ж.*=**Гатка.** *Та вже ж тая криниченька гатом загачена.* Рудч. Чп. 194. *А вже ж тая криниченька гатою загачена.* Чуб. V. 251.

Гатала́, *нар.* Вскачь, галопомъ. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* Подольск. г.

Гатала́й, *меж.*, выражающее галопированіе лошади. Желех.

Гатала́ти, ла́ю, еш, *гл.* Ѣздить, бѣжать вскачь, галопомъ. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталає,—ні за що тобі не побіжить тлуса.* Подольск. г.

Гата́ман, и пр.=**Отаман** и пр. Грин. Ш. 636.

Гатели́ти, лю́, ляш, *гл.* Съ жадностью ѣсть, пожирать. *А убогий ще й голодний.... як припався гателити.* Рудан. І. 30.

Гатинець, нця, *м.* Раст. Chenopodium Bonus Henrichus L. ЗЮЗО. І. 116.

Гати́ти, гачу́, тиш, *гл.* 1) Гатить, запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* Макс. (1849) 55. *Я греблю гачу.* Чуб. І. 127. *Хоч греблю гати.* (Так много). Ном. № 7666. 2) Накладывать въ большомъ количествѣ. *І на віщо стільки дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* Гн. II. 49. *І ногами товче, і кулами гатить.* Св. Л. 286. 4) Стрѣлять сильно, напр. изъ пушекъ. *Із рушниць стріляли, другі з мущирів гатили.* Мкр. Н. 34.

Гати́тися, чу́ся, тишся. *гл.* 1) Гатиться, быть запруживаему. 2) Биться, колотиться, рубиться. *Перше поперек гатиться сокирою* (дерево), *а потім наз-укіс.* МУЕ. Ш. 28.

Гатінка, ки, *ж.* Міусск. окр. и **гатіння, ня**, *с.* Гаченіе, запруживаніе.

Га́тка, ки, *ж.* Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порон.* Левиц. І. 94. *Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* Ум. **Га́тонька, га́точка.** *Я до гаточки,—гаточка згачена, я до дівчини,—дівчина заручена.* Грин. III. 222.

Гать, ті, *ж.*=**Гата, гатка**. Шух. І. 6. 180.

Га́фини, фин, *ж. мн.*=**Афини**. Вх. Зн. 1.

Га́фт, ту, *м.* Вышивка золотомъ или серебромъ. *А наша сорочка з тонкого рубочка.... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Н.).

Гафта́рь, ря, *м.*, **гафтува́ння, ня**, *с.* **гафтува́ти, ту́ю, еш**, *гл.*=**Гаптарь, гаптування, гаптувати**. Грин. III. 525.

Гаць-го-га! *меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ; то же, что и кусі. Kolb. І. 65.

Га́ч. Бранное слово въ выраженіи: **Хай тобі гач!** Чортъ съ тобой.

Гача́, ча́ти, *с.*=**Лоша**. Вх. Лем. 402. Ум. **Гача́тко**.

Гаче́чок, чка, *м.* Ум. отъ **гак**.

Га́чі, чів, *м. мн.* Штаны. а) полотняные. Гол. Од. 14, 66. б) бѣлые суконные. Шух. І. 120.

Гачни́к, ка́, *м.*=**Очкур**. Угор.

Гачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **гак**. Крючекъ. Шух. І. 226. *Скуй гачок на удку.* Левиц. І. 123.

Гачу́р, ра, *м.*=**Жеребець**. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рик**. Вх. Уг. 232.

Гачу́ра, ри, *ж.* Трехлѣтняя кобыла, не имѣвшая лошатъ. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рка**. Вх. Уг. 232.

Гачу́рик, рка. *м.* Ум. отъ **гачу́р**.

Гачу́рка, ки, *ж.* Ум. отъ **гачу́ра**.

Гаше́ння, ня, *с.*=**Гасіння**. К. XII. 127.

Га́шка, ки, *ж.* Гадюка, змѣя. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється.* Федьк. *Тому мене* (ялицю) *тяжка печаль як гашечка обняла.* Млак. 108.

Гашурка, ки, *ж.* Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **Ящірка**.

Гая! *меж.* Крикъ, чтобы прогнать птицъ, то же, что и **шугу**. *Гая, гая в луги, райськії пташки.* Чуб. Ш. 400.

Га́янка, ки, *ж.* Проволочка, замедленіе. *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась.*

Га́яння, ня, *с.* Дѣйствіе медлящаго, медленность, медлительность. *Твоє гаяння до ладу не доведе.*

Га́яти, га́ю, еш, *гл.* 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Га́яти ча́с.** Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *Побрались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Га́ятися, юся, єшся, *гл.* Медлить, мѣшкать. Рудч. Чп. 246. *Ой на, сину, коника—не гайся, щоб ти 'д того війська не зостався.* Лис.

Гвавт, ту, *м.*=**Гвалт**. Драг. 247.

Гваджениця (=**гладженица**), **ці**, *ж.*=**Терлиця**. Вх. Лем. 403.

Гва́лт, ту, *м.* и пр.=**Ґвалт**. и пр.

Гвардійонець, нця, *м.* Гвардеецъ. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О. 1861. VIII. 25.

Гва́рдія, дії, *ж.* Гвардія. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гва́рити, рю, риш, *гл.* Говорить. *Як*

бим не зробила, то бим не гварила. Гол. I. 89.

Гвер, ра, *м.* Ружье. Федьк. I. 4.

Гвинт, та, *м.*=**Шруб.** Ум. **Гвинтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив маленького гвинтика.* Грин. II. 206.

Гвинтовка, ки, *ж.* Винтовка. Стор. II. 12.

Гвіздє, дя, *с. соб.* Гвозди. Шух. I. 88.

Гвіздок, дка, *м.* 1) Гвоздь. Ном. № 12909. 2)=**Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум. **Гвіздочок.**

Гвоздик, ка, *м.* 1) Раст. а) Гвоздика, Dianthus. Вх. Пч. I. 10. (Вінки) *з гвоздиків та чорнобривців.* Левиц. I. 188. б) *мн.* Tagetes erecta L. ЗЮЗО. I. 138. Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 166. 2) Пряность: гвоздика, caryophyllus aromaticus. МУЕ. I. 109. Ум. **Гвоздичок.**

Гвоздички, чків, *м. мн.* Раст.: а) Tagetes patula L. Мил. М. 75. б)—**польові.** Dianthus Casthusianirum L. ЗЮЗО. I. 121.

Гвоздити, джу, диш, *гл.* Прибивать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвор, ра, *м.* Клинья въ штанахъ. Гол. Од. 66.

Гданськ, ка, *м.* Данцигъ (городъ).

Гданський, а, е. Данцигскій. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, *нар.* Когда-то. Черниг. у.

Где, *нар.*=**Де.** *Где каша з маслом, там нас не маєш.* Ном. № 2051.

I. **Ге!** *меж.* 1) Э! *Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте.* Рудч. Ск. II. 10. 2) Понуканье для коровы, то же, что и **гей.** Вх. Уг. 250.

II. **Ге,** *сз.* Словно, будто, какъ. Драг. 258. *Ци достеріг єсь?—А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* Драг. 263.

Гебан, ну, *м.* Эбеновое или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* Грин. III. 610.

Ґебель, бля, *м.*=**Гембель.** *Після гебля сокирою.* Ном. № 6396.

Гев, *нар.* Тутъ, здѣсь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* Гол. I. 234. **Подь гев, по-ле-гев!** Иди сюда, иди ка сюда! Вх. Зн. 51. Вх. Лем. 425.

Гевади, *нар.*=**Туди.** Вх. Лем. 402.

Гевал, ла, *м.* Мужикъ, хамъ. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.

Гевалка, ки, *ж.* Мужичка, хамка. Аф. 357.

Гевґати, ґаю, еш, *гл.* Осаживать назадъ (волы). *Гевґни воли.* Вх. Зн. 10.

Гевер, ру, *м.* Ручка у пилы. Аф. 357.

Гевка, гевси, *нар.*=**Гев.** Вх. Уг. 232.

Гегеп, *меж.*=**Геп.**

Гегепнути, пну, неш, *гл.* То же, что **гепнути,** но еще сильнѣе.

Гегепнутися, пнуся, нешся, *гл.* То же, что и **гепнутися,** но еще сильнѣе.

Геде, *нар.* Тутъ, здѣсь. Угор.

Гедв, за, *м* и пр.=**Ґедз** и пр.

I. **Гей!** *меж.* 1) Понуканье для воловъ, коровы: прямо впередъ. *Воликів за налигач.... та й гей! соб! цабе! помаленьку.* Рудч. Ск. II. 142. 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечерять.* К. ЧР. 217. 3) Пѣсенное непереводимое восклицаніе. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* Мет. 21. 4) **Гей-си**=**Шугу.** *Гей-си, гей-си, зозуленько, в темний ліс кувати.* Чуб. V. 738.

II. **Гей, гей-би,** *сз.*=II. **Ге.** Вх. Лем. 403.

Гейкання, ня, *с.* 1) Произносеніе слова **гей.** 2) Пѣніе пѣсни съ припѣвомъ **гей.** МУЕ. III. 39.

Гейкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать **гей,** погонять. *Батько орав, а я гейкав.* О. 1862. IX. 68. 2) Пѣть пѣсню съ припѣвомъ **гей.** *На новий рік у вечір ідут на Буковині гейкати хлопці.... ідут до кождої хижі під вікна, співают.* МУЕ. III. 38.

Гейкатися, каюся, ешся. *гл.* Везя тяжесть, очень много хлопотать, возиться. *Гейкався я чимало, поки виїхав на гору.*

Гейки, *меж.* Въ значеніи: ѣхать впередъ въ слѣдующей поговоркѣ. *Ні стейки, ні гейки.* Ном. № 13864.

Гейкнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть: **гей.** *Гейкнув на сивака.* Гн. II. 168.

Гейку, *меж.* Призывный возгласъ. *Устяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнувати, нýю еш, *гл.*=**Гайнувати.** *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірськая фортуна вменшати.* Гол. III. 85.

Гейс! *меж.* Крикъ на воловъ: впередъ! Вх. Лем. 403. См. **Гейсь.**

Гейс-берть, - бертя!=**Гейса.** Вх. Уг. 232.

Гейса, *меж.* Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. Лем. 403.

Гейсь! *меж.* Крикъ на воловъ: направо. Kolb. I. 65. См. **Гейс.** См. **Ча.**

Гекзáметр, тру, *м.* Гекзаметръ. *Все б гекзаметри плели.* Шевч. 664.

Гéла, ли, *ж.* Родъ дѣтской игры. Мил. 56.

Ге-ле-гéв, *меж.* Окликъ зовущаго: ау! го-го! *Адам заволал: геле-гев! Єво!* Гол. IV. 522.

Гелéта, ти, *ж.* 1) Деревянный сосудъ, боченокъ. Угор. 2) Подойникъ. Полт. Ум. **Гелéтка.** *В мене грошей гелетка.* Грин. III. 647.

Гель, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка гель-гель-гель.* Грин. III. 659.

Гéмбель, бля, *м.* Рубанокъ. Мнж. 165.

Гембелювáти, люю, еш, *гл.*=**Гемблювати.** *Струже, гембелює.* Щог. В. 57.

Гемблювáння, ня, *с.* 1) Строганіе рубанкомъ. *Годі, майстре, гемблем гемблювати: прийде батько, буде сокирою підправляти.* (Насмѣшка надъ плохимъ мастеромъ). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашим хлібом-сіллю.* Черном.

Гéмбочка, ки, *ж.* Рубецъ шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроченный. Волынск. г.

Гéмон, на, *м.* Демонъ. Грин. II. 11.—Употребляется какъ бранное слово. Ув. **Гемоня́ка.**

Гемонéць, нця́, *м.?* *Випийте до денця,—там нема гемонця.* Ком. II. № 875.

Гéмонів, нова, ве. Принадлежащій демону. Бранное слово. Желех.

Гéмонський, а, е. Демонскій.—Употребляется какъ бранное слово. *Не було тоді і чутки про ту гемонську вунію.* Стор. МПр. 40. *Гемонські діти.* Мир. Пов. I. 146.

Гемоня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **гéмон.** Желех.

Гéн, *нар.* 1) Вонъ тамъ. *На небі чистому ген хмара бовваніє.* Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає.* Рудч. Ск. II. 18. 2) **Ген-ген.** а) далеко-далеко. *Пійдем ген-ген на гору.* Маркев. 33. б) очень, сильно. *Мотря таки ген-ген забарилась.* Св. Л. 176. 3) Какъ существительное: названіе дѣтской игры, состоящей въ бросаніи ножа (съ кулака, съ ладони, съ головы, зубами) такъ, чтобы онъ воткнулся въ землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выраженіе: **дáти гéну**—сильно побить? Мнж. 168.

Гéнбаль, бля, *м.* У гребенщиковъ: „желѣзная полоса въ 5—6 вершковъ длины и $1^1/_2$ вершка ширины съ нарѣзанными поперекъ заостренными полосами. Употребляется для чистки пластинъ (рога), какъ рубанокъ у столяровъ". Вас. 164

Гéнде, гéндека, *нар.* Вонъ тамъ. Желех. Вх. Зн. 10.

Гéндель, ля, *м.* Барышничество, торговля, маклачество.

Гéнденьки, гéндечки, *нар.*=**Генде.** Вх. Зн. 10.

Гендльóвий, а, е. Барышническій, торговый. *Це жидок гендльовий.*

Гендлювáння, ня, *с.*=**Гендель.**

Гендлювáти, люю, еш, *гл.* Барышничать, маклачить.

Генерáл, ла, *м.* Генералъ. *Тут де не взялись генерали, сенатори.* Рудч. Ск. II. 10.

Генерáльний, а, е. Высшій, главный.

Генерáльський, а, е. Генеральскій. Шевч. 552.

Генерáльша, ші, *ж.* Генеральша. Грин. II. 294. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів.* Шевч. 553.

Гéній, нія, *м.* Геній. *Не чути в його словах дихання генія.* К. Іов. XV.

Геніяльний, а, е. Геніальный. Левиц. I. 338.

Генорáл, ла, *м.*=**Генерал.** Рудч. Ск. I. 150. МВ. I. 115.

Генти́на, ни, *ж.* Кусокъ дерева, грубо отдѣланный для приготовленія изъ него ложки, клепки для деревянной посуды. Шух. I. 247. 249.

Гéнто, гéнтова, гéнтолі, *нар.* Недавно, позавчера. Желех. Вх. Зн. 72, 10.

Гентовáтішний, а, е, гентовашний. Недавній, позавчерашній. Вх. Зн. 10.

Генцинáтий, а, е.—кінь=**Норовистий кінь.** Вх. Зн. 9.

Гéнька, гéнькай, *нар.*=**Генде.** Желех.

Гéп. *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару; шлепъ. *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу. Геп об землю!* Ном. № 6645.

Гéпа, пи, *ж.* Задница. *А я знаю, що він діє,—коло печі гепу гріє.* Ном. № 14074.

Гепáка, ки, *ж.*=**Гепа.** Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.

Гéпати, паю, еш, *гл.* 1) Ударять. 2) Падать съ шумомъ. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаєш по грязі?*

Гéпнути, пну, неш. *гл.* Однокр. в. отъ **гéпати.** 1) Ударить. *Гепнуло мов довбнею.* Ном. № 13890. *Так і гепнув його*

об землю. 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* МВ. (О. 1862. Ш. 65).

Ге́пнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Ге́пнути 2,** *То це который стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги поїдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* Стор. I. 42.

Гепо́нути, ну, неш, *гл.* То же, что и ге́пнути, но съ силой. Аф. 358.

Ге́птатися (таюся, ешся?), *гл.* Браниться. Шух. I. 34.

Ге́рб, бу, *м.* Гербъ. ЗОЮР. I. 317. *Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* К. ЧР. 54. *Од Припети й до Синюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором купованим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* К. Досв. 113.

Герба́тка, ки, *ж.* Раст. Verbascum lychnitis. Шух. I. 22.

Гербо́ваний, а, е. Имѣющій гербъ. *Гербований попихач єзуїцький.* К. МБ. II. 128.

Гербо́вий, а, е 1) Относящійся къ гербу. Гн. I. 194. 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* Шевч. (О. 1862. VI. 5).

Ге́рбувати, бую, еш, *гл.*=**Гребувати.** *Батенькового слова мені не гербувати.* Чуб. II. 18.

Герге́па, пи, *м.* и *ж.* Большой неуклюжій мужчина или женщина. Ув. **Герге́пище.** Лохв. у.

Герге́пнути, пну, неш, *гл.*=**Гегепнути.** Лохв. у.

Герге́пнутися, пнуся, нешся, *гл.*=**Гегепнутися.** Лохв. у.

Ге́ргот, ту, *м.* и пр.=**Ґе́рґот** и пр.

Ге́рґев, ва, *м.*=**Кулешінник.** Вх. Зн. 10.

Ге́рець, рця, *м.* Ратоборство, отдѣльная стычка передъ битвой. *Завзятий як перець, поків не вийде на герець.* Ном. № 13652.

Геркота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґерґотати.**

Геркотня́, ні, *ж.*=**Ґерґотання.** *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363.

Геро́ївський, а, е. Геройскій. *В серці почуття геройські голубить.* К. Дз. 235.

Геро́їня, ні, *ж* Героиня. К. Бай. 145.

Геро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* Котл. Ен. V. 52.

Геро́їчний, а, е. Героическій. Левиц. Пов. 7.

Геро́їчність, ности, *ж.* Геройство, героизмъ. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Геро́їчно, *нар.* Героически. *Український дух виступив на своє діло жизні героїчно.* К. ХП. 128.

Геро́й, ро́я, *м.* Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* Левиц. Пов. 166. *Вони себе героями явили.* К. ЦН. 191. *Калімері зовсім не нагадував героїв Іліяди.* Левиц. Пов. 13.

Геро́йство, ства, *с.* Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* К. ХП. 130.

Геро́йський, а, е. Геройскій. К. Бай. 64.

Герсо́нути, ну, неш, *гл.* Броситься бѣжать, побѣжать изо всѣхъ силъ. *З сінець вискочила та й герсонула до дому.* О. 1862. VII. 38.

Герта́нка, ки, герта́нь, ні, *ж.* Гортань. Угор.

Геру́н, на́, *м.* 1) Волъ съ короткими тупыми рогами. Лохв. у. 2) Кувшинъ, съ отбитымъ верхомъ. Лохв. у.

Ге́рць, ця, *м.*=**Ге́рець.**

Герцюва́ння, ня, *с.* 1)=**Ге́рець** 2)=**Гарцювання.**

Герцюва́ти, цюю, еш, *гл.*=**Гарцювати.** Ном. № 12566

Гет, *меж.* и *нар.*=**Геть.** Угор.

Гета́ж, жа, *м.* Тотъ, кто управляетъ рулемъ на задвемъ плоту сплавного лѣса (если плоты соединены въ одну **дарабу**). Шух. I. 183.

Гетка, ки, *ж.*=**Ґотка.** Вх. Пч. II. 15.

Гетта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. **Лем.** 403.

Геть, *меж.* и *нар.* 1) Долой, прочь, вонъ, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Іди ж собі геть.* Рудч. Ск. II. 7. Во мн. числѣ—гетьте. 2) Далеко. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть.** Далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі роскинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) Употребляется для усиленія. Совершенно, рѣшительно, далеко. *Геть чисто виїли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали ляшків геть аж за Вислу.* Лис. 4) Очень. *Чи треба молотника?—Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то.** Употребляется для усиленія значенія. Порядочно,

достаточно. *Прогаялись геть-то, оглядуючи манастирь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше, ніж ви. І геть-то честию такою запишався.* Греб. 362.

Гетька, ки, *ж.* Лошаденка, кляча, крестьянская лошадь. Вх. Лем. 403.

Гетьма́н, на, *м.* Гетманъ. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. Ум. **Гетьма́нонько.** К. ПС. 21.

Гетьманенко, ка, *м.* Сынъ гетмана. Аф. 385.

Гетьма́нець, нця, *м.* Житель гетьма́нщини.

Гетьмани́ха, хи, *ж.* = **Гетьманша.** *Гетьманиху за рученьку коло себе водить* АД. I. 166.

Гетьма́нів, нова, ве. Принадлежащій гетману, гетмановъ. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися,—гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман,—гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьманівна, ни, *ж.* Дочь гетмана. Желех.

Гетьма́нка, ки, *ж.* Жительница гетьманщини. Желех.

Гетьмано́ва, вої, *ж.*=**Гетьманша.** *Пані Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьма́нонько, ка, *м.* Ум. отъ **гетьман.**

Гетьма́нство, ва, *с.* 1) Гетманство; достоинство, санъ, власть гетмана. *Молодий на гетьманство.* Ном. № 996 *Од козацтва, од гетьманства високі могили,—більш нічого не осталось, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народъ подъ властью гетмана. *У инщому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, і там жило два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьма́нський, а, е. Гетманскій. *Візьміть мої гетьманські клейноди, панове.* Шевч. 573. Для обозначенія красоты. *А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьманува́ння, ня, *с.* Гетманство, пребываніе гетманомъ.

Гетьманува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Быть гетманомъ, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьманувати став.* АД. II. 8. *То не багато Луговський (=Виговський) гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьма́нша, ші, *ж.* Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьма́нщина, ни, *ж.* 1) Украйна подъ властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* АД. II. 101. 2)=**Гетьманство 1.** *Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як вернеться гетьманщина в нашій Україні.* Грин. III. 601.

Гець, *меж.* 1)=**Гоц.** *Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже: „гець-гець, тепер ходи в танець“.* Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицаніе, натравливающее собакъ, тоже, что и **ґаць-го-ґа,** **кусі.** Kolb. I. 65.

Ґи... Если нѣтъ слова на **ґи**, см. на **ґі.**

Ги, *сз.*=II. **Ге.** *Таким слаба, ги росиця.* Гол. II 554.

Ги́бель, лі, *ж.* Погибель.

Ги́бель, бля, *м.* = **Ґембель.** Шух. I. 87.

Ги́біти, бію, еш, *гл.* Хирѣть, болѣть, страдать отъ недостатка чего-либо. *Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягли.* Переясл. у. *Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.*

Ги́ва, ви, ж.=**Ива.** *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315.

Ги́вер, ра, *м.* Щепка, лучина. Вх. Зн. 10. См. **Иверь.**

Ги́верень, рня, *м.*=**Иверень.** *Кінь так біжить, що аж гивсрні летять з під ніг.* Черк. у.

Ги́вкати, каю, еш, *гл.* О совѣ: кричать. Вх. Лем. 403.

Ги́вовий, а, е. Ивовый. *От і давай мучити Христа гивовими кілками.* О. 1861. X. 52.

Гиги́, *меж.* Подражаніе звуку смѣха плача, ржанія лошади. *Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти.* Ном. № 10551.

Гигота́ти, гочу́, чеш и **гиготі́ти, гочу́, ти́ш,** *гл.* Ржать. *Коняка гигоче, як їй дають овес.* Харьк.

Гид, да, ду, *м.* 1)—ду. Гадость, мерзость. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали, гид з усього ринку.* К. Дз. 67. 2)—да. Гадкій, мерзкій человѣкъ. *Не займай гида, не каляй вида.* Ном. № 3291. 3) **Гид гидом.** Мерзость изъ мерзостей. *Такий поганий—гид гидом!* 4) Употребляется въ значеніи нарѣчія: гадко, отвратительно.

Такий бридкий, що гид і глянути на його.

Гиджга́, *меж.* Крикъ для натравливанія собаки. Тоже, что и кусі, гець. *Сірко за тим вовком.., а чоловік кричить: „Гиджга, Сірко!"* Рудч. Ск. І. 11.

Ги́дити, джу, диш, *гл.*=**Гидувати**. Каменец. у.

Гиди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Пачкать, марать, переносно: безчестить. *Вона мене гидить, а я в тому не вісна.* Шполян. у.

Ги́дість, дости, *ж.* = **Гидота**. Переясл. у.

Гидки́й, а́, е́. Гадкій, противный, мерзкій, отвратительный, плохой. Чуб V. 162. *Гидкий, як поплазка.* Ном. № 8194.

Ги́дкість, кости, *ж.* Гадость. Левч. 25.

Ги́дко, *нар.* Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. *І живеш гидко, і їсти бридко, як лихо чепне.* Ном. № 2014. *Та й гидко ти 'танцюєш, бибо!—Е, так довго.* Ном. № 12558.

Гидли́вий, а, е. Брезгливый, брезгающій Драг. 35.

Гидли́вість, вости, *ж.* Брезгливость, чувство отвращенія. *І гидливість, і зненависть.* Мир. Пов. II. 78.

Гидли́во, *нар.* Брезгливо.

Ги́дний, а, е=**Гидкий**. Вх. Зн. 10. *Доле ж моя нещаслива, доле ж моя гидна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. І. 238.

Ги́дно, *нар.*=**Гидко**. *Ой на дворі плютка, тогди нам добре тутка; лиш нам єдно гидно, що сватонька не видно.* Гол. IV. 318.

Ги́долецький, а, е. = **Ідольський**. Бранное слово. *Гидолецька дочка.* Ном. № 3567.

Ги́долів, лова, ве. *Гидолів син.* Ном. № 3567.

Гидоми́р, ра, *м.* Гадкій, отвратительный человѣкъ. *Та й вибрала ж якого гидомира! Десь поганішого й на світі не було.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосві́тний, а, е. То же, что и **гидкий, гидосний, гидючий**, но еще хуже, омерзительный. *Така гидосвітна, що й кінця нема.* Константиногр. у.

Ги́досний, а, е. = **Гидкий**. Левч. 95.

Ги́досність, ности, *ж.*=**Гидкість**. Желех.

Ги́досно, *нар.*=**Гидко**. Левч. 25.

Гидо́та, ти, *ж.* Гадость, мерзость, нечистота. *Де жидота, там і гидота.* Прил. у.

Гидува́ння, ня, *с.* Брезгавіе, чувство отвращенія.

Гидува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе. К. Іов. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого?—Принесли того юхтю, -ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. І. 33.

Ги́дчати, чаю, єш, ги́дшати, шаю, єш, *гл.* Дѣлаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем мені гидшає.* Стор. II. 254.

Ги́дь, ді, *ж*=**Гид**. *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби, і ящірки, і вужі, щурі, миші.* Гн. II. 64. *Воно на мене: „гидь, волоцюго!"* Г. Барв. 439.

Гидю́чий, а, е. Отвратительно гадкій, отвратительно мерзкій, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться.* Полт.

Ги́жа, жі, *ж.* Гадость, мерзость. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко.* Правоб.

Ги́жки́, жо́к, *ж. мн.* Студень изъ свиныхъ ножекъ и пр. Ножки въ студнѣ. Kolb. I. 50. МУЕ. І. 105. Вх. Зн. 16. Тоже: **Драглі 2, холодець.**

Гий, *меж.*=**І. Гей 1.** Шух. І. 211.

Ги́ка, ки, *ж.*=**Гич.** Вх. Лем. 403.

Ги́кавець, вця, *ж.* Заика. Вх. Зн. 10.

Ги́кавий, а, е Заикающійся. Каменец. у. Вх. Зн. 10.

Ги́кавка, ки, *ж.* Икотка. Мил. М. 9; Грин. II. 41.

Ги́ково, *нар.* Заикаясь.

Гикало, ла, *м.*=**Гикавець**. Вх. Зн. 10.

Ги́кання, ня, *с.* Иканіе.

Ги́кати, каю, еш, *гл.* Икать.

Гика́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Икаться.

Ги́кнути, ну́, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гикати**. Икнуть.

Гикну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Икнуться. Ном. Ном. № 11610.

Гил, а гил! *меж.*, которымъ прогоняють гусять. Kolb. I. 65.

Гила́, ли́, *ж.* 1) Грыжа. Мил. М. 85. 2) Родъ игры съ деревяннымъ шаромъ (свинкою), который бьютъ палками; также граничная черта въ этой игрѣ. Ив. 13.

Гилинуватий, а, е. Больной грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Ковел. у. (Залюб.).

Гилястий, а, е.=**Гілястий**. Желех.

Гили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Подбивать мячъ гилкою. 2) Бить палкою **свинку** (де-

ревяяный шаръ) въ игрѣ въ гилу. Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, нікому не змиряе.* Екатериносл. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. Лохв. у.

Ги́лка, ки, *ж.*=**Гілка.** 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. 3) Родъ игры въ мячъ. *Гуляти в гилки.* Левиц. I. 347

Гилля́, лі, *ж.*=**Гілля́.** *Шукай собі або глибокої води, або високої гіллі.* Ном. № 3652.

Ги́лля, ля, *с. соб.*=**Гі́лля.**

Гиллякува́тий, а, е=**Гіллястий.** *Прийдеш у ліс, найдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 311.

Гиду́н, на́, *м.* 1) Мужчина или самецъ съ однимъ ядромъ. Мил. М 88 См. **Ґилун** 2) Человѣкъ, имѣющій грыжу. 3) Вареникъ съ мясомъ. Маркев. 151.

Гиль! *меж.*=**Гиля.** *Гиль, мої гуси, вуть, мої утки.* ХС. III. 61. **Гиль-гу** и употребляется какъ существительное въ значеніи: околесица. чушь *Прийшов отой брегун, як заніс гиль-гуси.* Лебед у.

Ги́лька, ки, *ж.*=**Гилка.**

Гильни́стий, а, е=**Гіллястий.** Желех.

Гильни́тися, нюся, нишся, *гл.* О волкахъ: бѣгать стаями въ періодъ течки. Желех.

Гильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив.* Грин. I. 223.

Гильня́, ні, *ж.* Стая волковъ въ періодъ течки. Желех.

Ги́льце́, ця́, *с.*=**Гільце.** МУЕ. Ш. 96, 100; О 1861. XI. Св. 59.

Гильча́стий, а, е=**Гіллястий.** *Ой під вікном вишня-черешня гильчаста.* Грин. III. 510.

Гиля́! *меж.* Крикъ на гусей, утокъ, голубей. *Гиля, гиля, селезню, додому.* Чуб. V. 1110. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. 102.

Гиля́ра, ри, *ж.*=**Галяра** 2. Драг. 186

Гимн, ну, *м.* Гимнъ. *Дівчата трохи не голії стоять перед Кипридою і в лад співають гимн.* Шевч. 601.

Гинди́к, ка *м* и пр.=**Индик** и пр. Рудч. Ск. I. 32. *Гиндик буде белькотіти.* Грин II. 224

Гинки́й, а́, е́. Легко сгибающійся, гнущійся. *Гинкі цвяхи, забити не мож.— як з олива ніби* Каменец. у *Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево* Уман. у.

Ги́нути, ну, неш, *гл.* Погибать, умирать: о скотинѣ: дохнуть, пропадать, исчезать. *Без гетьмана військо гине* Ном. № 751. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65. *Тисячами гинуть голодні́ї люде.* Шевч. 331. *Дурно тільки слова твої гинуть.* МВ. II. 62.

Ги́нчий, ги́нший, а, е=**Инший.** *Оступися, негодяю, в тебе гинша в.* Грин. II. 341.

Гир, *меж.* Подражаніе ворчанію, лаю собаки. *Гир, гир, та не вкусиш.* Ном. № 3491.

Ги́ра! *меж.* Понуканіе для лошади. Мирг у. Слов. Д. Эварн.

Гира́ти, ра́ю, еш, *гл.* Терять, тратить. Угор.

Ги́рити, рю, риш, *гл.* Нести, тащить съ трудомъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ги́рка, ки, *ж* 1) Сортъ пшеницы. ЗЮЗО. I. 139. 2) Кувшинъ съ отбитымъ горлышкомъ. Козел. у.

Ги́ркання, ня. *с.*=**Гаркання.**

Ги́ркати, каю, еш, *гл.*=**Гаркати.**

Ги́ркатися, каюся, ешся, *гл.*=**Гаркатися.** *Мася з Орисею гиркались: та каже: „тобі жениха пришле архирей“, а та каже: „тобі“.* Сн. Л.

Гирки́ня, ні, *ж.* Грибъ Agaricus piperatus, груздь. Вх. Лем. 403.

Ги́рло, ла, *с.*=**Гірло.**

Гирмота, ти, *ж.* Стукъ, грохотъ. Вх. Лем. 403.

Гирмота́ти, мочу́, ти́ш, *гл.* Стучать, гремѣть, грохотать. Вх. Лем 403.

Ги́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **гиря.**

Гирсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Царапать, чертить. *Хлопці гвіздком погирсували піч.* Борз. у.

Гиртан, на, *м.* Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Лем. 426.

Гирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Разсуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См **Ґерувати.**

Гиру́н, на́, *м.* Коротко остриженный. Конот. у.

Гирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Гарчати.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюва́тий, а, е. Взъерошенный. Вх. Уг. 233.

Ги́ря, рі, *ж.* 1) Низко остриженный. *Бач чого гирі забажалось: кісничків.* Ном. № 5313 *Забривши деяких троянців, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами в Трої накивав* Котл. Ен. I. 5. 2) **Гиря.**

Ум. **Гиронька.** *Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила.* Грин. Ш. 683.

Ги́рявий, а, е. 1) Низко остриженный. *У його стільки землі, як у гирявого чуприни.* Лебед. у. Бранное слово. *Брешеш гирявий.* Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. *Таке вже гиряве моє щастя.* НВолын. у. **Ги́рявий го́рщик**—съ отбитымъ верхнимъ ободкомъ. Мнж. 171. **Кутя́ гирява** бываетъ тогда на сочельникъ. когда **вечеря** безъ рыбнаго блюда. Сим. 150.

Ги́ряво, *нар.* О стрижкѣ: низко. *Гиряво острижено.* Ном. № 9281.

Ги́скра, ри, *ж.*=**Искра.** *Його очі блищали гискрами.* Левиц. Пов. 16. Ум. **Ги́скорка.** *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстях печі.* Мир. Пов. I. 115.

Гиссо́п, пу, *м.* Раст. Hyssopus officinalis L. ЗЮЗО. I. 125

Гисто́ри́чний, а, е, гисто́ри́чній, я, е=**Історичній.** Стор. II. 204. *Сподівався почути яку небудь гисторичню думу про Шведчину* О. 1862. I. 49.

Гисто́рія, рії, *ж.*=**Історія.** *Українська гисторія.* Левиц. Пов. 4.

Гись, *меж.* Призывъ для курей. Лем. 403.

Ги́та, ти, *ж.* Доска, составляющая $^1/_8$ распиленнаго и расколоннаго древеснаго ствола. Сумск. у. Вас. 148.

Гита́ла, ли, *ж.* Родъ гречневыхъ крупъ. Вх. Зн. 10.

Гита́ль, ля, *м.*=**Гичаль.** Вх. Уг. 233.

Гита́ра, ри, *ж.* Гитара. *Виграває на гитарі.* Левиц. Пов. 20.

Гити́на, ни, *ж.* 1)=**Гита.** Сумск. у. 2)=**Колотвиця.** Вх. Зн. 27.

Гитта́, *меж.* Крикъ для понуканія лошадей. Правобер. См. **Гетта.**

Ги́цати, цаю, еш, *гл.* 1) Подскакивать при ѣздѣ верхомъ. 2)=**Чухати.**

Ги́целів, а, е.=**Гицельський.**

Ги́цель, целя, и **цля,** *м.* Занимающійся истребленіемъ собакъ. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Рудан. I. 65.

Ги́цельський, а, е. Принадлежащій, свойственный **гицелю.**

Ги́цельство, ства, *с.* Занятіе истребленіемъ собакъ.

Ги́цкати, каю, еш, *гл.* Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.

Ги́цлик, ка, *м.* Родъ кожаной пуговицы сзади каблука для болѣе удобнаго снимація сапога. Шух. I. 121.

Гицлюва́ння, ня, *с.* Пребываніе гицелем.

Гицлюва́ти, люю, еш, *гл.* Заниматься истребленіемъ собакъ.

Ги́цнути, ну, неш, *гл.* Подскочить, прыгнуть. О. 1861. XI. Св. 34.

Гич, чі, *ж.* 1) Стебли съ листьями—преимущественно у огородныхъ и бакшенныхъ растеній. 2) **Ні гич.** Ничего. Ном. № 5951. *Мужики вільні стали, панів ні гич ся не бояли.* Грин. III. 640. **І гич не до ре́чі.** Ни складу, ни ладу Шевч.

Гича́, чі, *ж.*=**Гич.** Угор *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.

Гича́ль, ля, *м.* Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа Вх. Лем. 403.

Гича́л(л)я, ля, *с. соб.* Стебли, толстыя жилы листовъ. *Лем гичаля стоїт з капусти, так об'їла гусеніца.* Вх. Уг. 233.

Ги́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гичка.**

Гичи́на, ни, *ж.* Одинъ стебелекъ **гичі.** Ум. **Гичи́нка.** Черниг. у.

Ги́чка, ки, *ж.* 1) Листва на огородныхъ растеніяхъ, ботва. *Цибулина гичка.* Гн. II. 101. 2) Бумажная или шерстяная нитка навязываемая на руку, какъ симпатическое средство отъ ревматизма. Харьк. 3) Качанъ кукурузы безъ зеренъ. Угор. 4) Верхняя часть завязаннаго мѣшка выше перевязи. 5) Иронич.: волосы. *Ухопив його за гичку.* Ум. **Ги́чечка.**

Ги́шель, лі, *ж.* Берцо; голень. Вх. Уг. 233.

Гишечки́, чо́к, *м. мн.* Ум. отъ **гишки.**

Ги́шки́, шо́к, *ж. мн.*=**Гижки.** Желех. Ум. **Гишечки́.**

Гишпа́нець, нця, *м.* Испанецъ. *Индиком ходить там гишпанець.* Котл. Ен. IV. 12.

Гишпа́нія, нії, *ж.* Испанія. *Колумб поїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I 53.

Гишпа́нка, ки, *ж.* Испанка.

Гишпа́нський, а, е. Испанскій. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Гі.... Если нѣтъ слова на гі, см. на **ги.**

I. Гі, *сз.*=**II. Ге.** *Скулився, стулився, гі пес.* Ном. № 3049.

II. Гі, гій, *меж.*=**Иги.** *Гі на ня!* Ном. № 3188. *Гій, гій на тебе!* Чуб. I. 90.

Гівно́, на́, *с* Калъ, пометъ, говно. *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289.

Гівноїд, да, гівнори́й, рия, *м.* **гівнори́йка, ки,** *ж.* **гівни́к, ка́, гівна́р, ра́,** *м.* Жукъ навозный, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гігота́ти, гочу́, чеш, *гл.* Ржать. *Коні на стані гігочуть.* МУЕ. III. 78.

Гід, году, *м.*=**Год**. **Гід від году.** Ежегодно, изъ года въ годъ. *Салдати щоді в нас стояли гід від году.* Константиногр. у.

Гідний, а, е=**Годний**. *Настели мі опанчу, бо я того гідна.* Чуб. V. 122.

Гідність, ности, *ж.* Достоинство. Желех.

Гідно, *нар.* Достойно, стоитъ. *Ти на коні, а я пішки,—не гідно ходити.* Чуб. *№*. 1190.

Гій, *меж.* 1) См. **II. Гі.** 2) Крикъ на звѣря, тоже, что и тю. *Гій тулюлю! Вовк як побіжить!* Грин. I. 223.

Гійво, ва, *с.* Огромная грязь. Аф. 358.

Гійкати, каю, еш, *гл.*=**Гейкати**. *Щось коло місточка загрузло: гійка, гійка— ніяк не витягне.* Грин. I. 38.

Гілечка, ки, *ж.* Ум. отъ гілка. Шевч. 30.

Гілка, ки, *ж.* 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. V. 457. 458. Ум. **Гілечка, гілочка.**

Гіллюка, ки, *ж.*=**Гілляка**. Г. Барв. 18.

I. Гілля, лі, *ж.*=**Гілка**. *Як од гіллі одірвався.* Ном. № 3150. *Мов одірвалось од гіллі одно-однісінькє під тином.* Шевч. 427. Ум. **Гіллонька, гіллячка, гілляченька.** *Та повій, вітроньку, підведи гіллоньку.* Грин. III. 481. *Ото гілляченьки із її рученьки.* Рудан. I. 35. *Хвалилася біла береза межи дубами своїми гіллячками.* Чуб. III. 299.

II. Гілля, ля, *с. соб.* Вѣтви. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Мет. 244. *Ой дуб на березу гіллям похилився.* Нп. Ум. **Гіллячко.** *Дубок і опустив гіллячко.* Грин. I. 148.

Гілляка, ки, *ж.* Вѣтвь, большая вѣтвь. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6007.

Гіллястий, а, е. Вѣтвистый. *Серед двору гіллястa яблуня стояла.* МВ. II. 32.

Гілляченька, ки, *ж.* Ум. отъ **I гілля.**

Гіллячка, ки, *ж.* Ум. отъ **I гілля.**

Гіллячко, ка, *с.* Ум. отъ **II гілля.**

Гілочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гілка.**

Гілька, ки, *ж.*=**Гілка**. Рудч. Ск. I. 126.

Гільтяй, тяя, *м.* и пр.=**Гультяй** и пр.

Гільце, ця, *с.* 1)=**Вильце**. Чуб. V. 187. 2) Убранное цвѣтами и лентами деревцо, вокругъ котораго во время празднованія Купала поютъ купальскія пѣсни; наз. оно также **Мареною**. Чуб. III. 195.

Гільцем, *нар.* **Гільцем голий.** Совершенно неимущій; голъ, какъ соколъ. Черк. у.

Гільчастий, а, е=**Гіллястий**. *Стоїть дуб гілчастий.* Мнж. 150. **Гільчастий скатерть?** (вар. *дрябчастий, квітчастий*). Мил. 129.

Гінець, нця, *м.* 1) Гонецъ, курьеръ. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членовъ цеха. Козел. у.

Гінкий, а, е. Тонкій и высокій, быстро вверхъ растущій. *Це дерево дужє гінке стало, як його підчухрали. Тополя буцім на могилі гінкий та гнучий стан.* Греб. 318.

Гінний, а, е. Свободный, вольный. Угор.

Гінно, *нар.* Свободно, вольно. Угор.

Гінтяй, тяя, *м.*=**Гультяй**. Гол. I. 48.

Гінчакуватий, а, е. Высокорослый, быстро растущій. Черном.

Гінчий, а, е. Гончій. *Біжит як гінчий пес.* Фр. Пр. 37.

Гійє! *меж.*=**Гей 1.** Мнж. 178.

Гіргонія, нії, *ж.*=**Жоржина**. ЗЮЗО. I. 120.

Гіренький, а, е. Ум. отъ **гіркий**. *Гіренький мій світ!* Федьк. I. 100.

Гіренько, *нар.* Ум. отъ **гірко.**

Гіржати, жу, жиш, *гл.*=**Іржати**. Рудч. Ск. I. 10.

Гірка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гора**. 2)=**Гирка**. О. 1861. IX. 192.

Гіркий, а, е. 1) Горькій на вкусъ. *Гіркий полинь.* Мет. 81. 2) Ѣдкій, донимающій. *Не лай мене, моя мати, гіркими словами.* Мет. 85. 3) Несчастный, бѣдственный, горькій. *Гірка доля.* Ном. № 2442. *Гіркий світ, и треба жить.* Ном. № 2440. 4) Сопровождаемый горестью, неутѣшный, горькій. *Облилися Морозиха гіркими сльозами.* Нп. *Забудь ласощі, наслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто съ подразумѣваемымъ существительнымъ. *Схилившись на стіл, облився гіркими* (сльозами), *потім устав.* Стор. *Та синові за гіркого* (шага) *медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої* (долі) *наливає.* К. Іон. 20. **Гіркий лопух.** Раст. Lappa major. Вх. Лем. 403. См. **Лопух.** Ум. **Гіренький, гіркенький.** Сравн. ст. **Гірший, гірчіший.** *Гіренький мій світ.* Федьк. I. 100.

Гіркнути, ну, неш, *гл.* Дѣлаться горькимъ, горькнуть.

Гірклий, а, е. Прогорьклый.

Гіркість, кости, *ж.* Горечь. НВолын. у.

Гірко, *нар.* 1) Горько. *Гірко ззісти, жаль йокинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бѣдственно, тяжело. *Обіллється гірко сльозами.* Лукаш. *Гірко зароби, солодко ззіж.* Ном. № 9968. Ум. **Гіренько, гіркенько.** *Неня лиш заплакала гіренько.* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відробляти,—годі і споминати.*

Гіркота, ти, *ж.*=**Гіркість.** *Це сіль сілка і гіркоти не мав.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин. II. 322.

Гірло, ла, *с.* Гирло, одно изъ устьевъ рѣки. Браун. 5, 6. *Друге* (судно) *дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Гірловий, а, е. Относящійся къ гирлу, ему принадлежащій. Браун. 17.

Гірний, а, е. Горный.

Гірник, ка, *м.* Работникъ въ каменоломнѣ. НВолын. у.

Гірництво, ва, *с.* Горное дѣло, горнопромышленность. Желех.

Гірниця, ці, *ж.* 1) Комната (рѣдкое). *У городі Килиї татарин сидить, бородатий, по гірницях похожає.* АД. I. 169. 2) Чердакъ на домѣ или какомъ-нибудь строеніи. Сквир. у.

Гірниця, ці, *ж.* Каменоломня. Чигирин. у. Газета „Порядокъ" 1881, № 246.

Гірничий, а, е. Горнопромышленный. Желех.

Гірняк, ка, *м.* Горецъ. Левч. 28.

Гірнячка, ки, *ж.* Жительница горъ. Желех.

Гірок, рка, ке=**Гіркий.** *Не будь солодок—проглинуть, не будь гірок—проклянуть.* Г. Барв. 512.

Гірок, рка, *м.*=**Огірок.**

Гіронька, гірочка, ки, *ж.* Ум. отъ гора.

Гірочок, чка, *м.* Ум. отъ **гірок.**

Гірошник, ка, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria L. ЗЮЗО. I. 137.

Гірський, а, е. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13.

Гірчак, ка, *м.* 1) Раст. а) Hierochloa borealis R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125. б) Polygonum persicaria L. ЗЮЗО. I. 166. в) Polygonum hydropiper. Вх. Пч. I. 12. г) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Spirea filipendula. Лк. 10Г. е) —польовий. Malachium aquaticum Tries. ЗЮЗО. I. 128. 2) Порода рыбы. Харьк. у. 3) Настойка на горькихъ травахъ. Конот. у.

Гірчати, чаю, еш, *гл.* Дѣлаться болѣе горькимъ. *Корови все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.

Гірчок, ка, *м.* Раст. Raphanus raphanistrum. Вх. Пч. I. 12.

Гірчити, чу, чиш, *гл.* Дѣлать горькимъ, производитъ горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*

Гірчиця, ці, *ж.* 1) Горчица (растеніе и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 18. 2) Горькій грибъ. Угор. 3) —польова Раст. Sisymbrium Sophia. L. ЗЮЗО. I. 136.

Гірчичний, а, е. Горчичный.

Гірчишник, ка, *м.* Горчичникъ.

Гірчійший, гірчіший, а, е. Сравн. степ. отъ гіркий.

Гірш, *нар.*=**Гірше.**

Гіршати, шаю, еш, *гл.* Становиться хуже. *Йому що-дня все гіршає. Запричастили.... а їм* (*батькові*) *гірша та й гірша.* ЗОЮР. II. 283.

Гірше, *нар.* Употребляется какъ сравнит. степ. 1) Хуже, сквернѣе. *Немав гірше, як в неволі.* Шевч. 465. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнѣе. *Ще гірше полюбив. Чоловік ще й гірше злякався.* Рудч Ск. II 19. *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.

Гірший, а, е. Употребляется какъ сравнит. степень: худшій. *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпшії, то собі бере, котрі гіршії,—служейкам дає* АД. I. 10.

Гірштикатися, каюся, єшся, *гл.* Баловатьсп. *Пішли на вечерниці; дідова ж* (*дочка*) *пряде, а бабина гірштикається.* Чуб. II. 67.

Гір'я, р'я, *с.* Соб. Горы. *Хоц ти зійдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над моє подвір'я.* Чуб. V. 194.

Гість, гостя, *м.* Гость. *Ой прийде твій миленький,— буде в тебе гість.* Мет. 242. **У гостях.** Въ гости. *Я приїду до тебе в гостях.* Грин. II. 258. Ум. **Гостенько, гостонько, гостик, госточко.** Мил. 214. *Гос-*

тик. за стіл, а лишній хоч і під стіл. Ном. № 11978.

Гісь, *меж.* Крикъ на овецъ, которымъ погоняютъ ихъ впередъ. Шух. I. 210.

Гітинка, ки, *ж.* Молодая ель. Желех.

Гія, гії, *ж.* Проволочка, замедленіе. Вх. Зн. 10. См. **Гаяння**.

Гіяба, *нар.*=**Гляба**. Вх. Зн. 10.

Глабкий, **á, é**.=**Глабчастий**. Глабкі сани. Константиногр. у.

Глабці, ців или **бець**, *ж. мн.* 1) Лубки въ саняхъ. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабчастий, **а, е**. О возѣ, саняхъ: ящикъ котораго обшитъ лубомъ. НВолын. у.

Глава́ ви́, *ж.* 1)=**Голова**. 2) Глава въ книжкѣ. 3) мн. **Глави**. Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя. Галиц.=**Главосік**.

Главиця, ці, *ж.* Голова. *Ой лишила я віночок з главиці.* Гол. III. 17. Ум. **Гла́вка, главичка**.

Главосік, ка, *м.* Также и во мн. ч. **Главо́іки**=**Головосік**. Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глаго́л, лу, *м.* 1) Слово, рѣчь, глаголъ. *Вислухай молитву щиру, і почуй мої глаголи.* К. Псал. 125. 2) **Чита́ти глаго́ли**. Стоять безъ корму. Ном. № 10232.

Глаго́лати, лаю, еш, *гл.* Говорить, глаголать. *Колись будем і по своєму глаголать, як німець покаже.* Шевч. № 214.

Глаголі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Разговаривать. *Їли, пили, глаголіли.* Фр. Пр. 133.

Глаго́ль, ля, *м.* Названіе буквы г; глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя.* Ном. № 6068.

Гладе́нний, а, е. Ув. отъ **гладкий**. *Ой гладенна баба.* Екатеринос. у.

Гла́дити, джу, диш, *гл.* 1) Гладить, равнять. *Туди гладь, куди шерсть лежить.* Ном. № 5898. **Гла́дити доро́гу**. Выпивать на дорогу Ном. № 11618. Также: **Гладити „додо́му“** и **„з до́му“**. Св. Л. 146. 2) Переносно: ласкать, лелѣять. *Усміх милий, аж по душі гладить.* 3) Окончательно очищать отъ шелухи. *Просо гладити.* Кобел. у. 4) Уничтожать. *Господь... гріхи гладить, до неба провадить.* Гол. II. 7.

Гла́диш, ша, *м.* Яйцо. *А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Гладишечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка**.

Гладишка, ки, *ж.* Кувшинъ. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Гладишечка, гладищечка**. Рудч. Ск. I. 65.

Гладишник, ка, *м.* Раст. а) Agrimonia odorata L. ЗЮЗО. I. 110 б) Agrimonia Eupatoria L. ЗЮЗО. I. 110. в) Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гладищечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка**.

Гладі́й, дія́, *м.* Инструментъ для обточки ступицъ. Сумск. у.

Гладісінький, а, е. Совершенно гладкій.

Гладісінько, *нар.* Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько.* Мил. 148.

Гла́дкий, á, é. 1) Гладкій, ровный. *Скоро їх Бог скарає на гладкій дорозі.* Ном. № 4108. 2) О посудѣ: одноцвѣтный. Шух. I. 265. 3) Жирный, полный, толстый. *Чому козак гладкий? Наївсь, заснув, та й нема гадки.* Ном. № 1723. *Гладкий аж шкура тріщить.* Ном. № 8629. Ум. **Гладе́нький, гладе́сенький**. Сравн. степ. **гла́дший**.

Гла́дкість, кости, *ж.* Гладкость. Желех.

Гла́дко, *нар.* Гладко, ровно, складно, хорошо. *Хоч не гладко, аби міцно.* Ном. *Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи ківш буде,—не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 316. Ум. **Гладенько, гладе́сенько**. Сравн. ст. **гла́дше**.

Гладу́ля, лі, *ж.*=**Гладуха**. Ком. II. стр. 103.

Гладу́н, на́, *м.* 1) Полный, жирный человѣкъ. НВолын. у. 2)=**Веретільник**. Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124.

Гладуне́ць, нця́, *м.*=**Гладишка**. Шух. I. 96, 264.

Гладу́нка, ки, *ж.*=**Гладун 2**. Вх. Пч. II. 16

Гладу́ха, хи, *ж.* Полная, жирная женщина. Ном. ст. 299, № 301.

Гладу́ш, ша. *м.* Глиняный кувшинъ. Котл. МЧ. 465. См. **Гладушка, гладущик**.

Гладу́щик, ка, *м.* Молочный глиняный кувшинъ съ широкимъ и короткимъ горломъ. Могил. у. КС. 1893. VII. 76.

Гла́дчати, чаю, еш, гла́дшати, шаю, еш, *гл.* Полнѣть, толстѣть, жирѣть. *Гладчаєш що-дня,—ні вроку тобі.* Левиц. I. 140.

Гла́дше, *нар.* Сравн. ст. отъ **гладко**.

Гла́дший, а, е. Сравн. ст. отъ **гладкий**. Левиц. I. 64.

Гладю́чий, а, е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка гладюча корова.* Волч. у.

Гла́жанка, ки, *ж.* Просо въ толчеѣ почти истолченное для пшена. Кобел. у.

Гла́за, зи, *ж.*=**Логаза.** Вх. Зн. 10.

Глазки́, *мн.* Желѣзныя грузила у невода. Радом. у.

Глаї́ти, глаю́, їш, *гл.* Успокаивать. Желех.

Гла́с, су, *м.* 1)=**Голос 1.** Ном. № 1937. *Почула його глас.* Грин. I. 120. *Кола їх двора а ні гласу.* МВ. (О. 1862. I. 96). 2) Въ церковномъ пѣніи: гласъ. *Затягнув на шестий глас.* Ном. № 12442. *Укупі б заспівали. Він усі гласи знає.* Г. Барн. 197. 3) Звукъ. (К. Михальчукъ).

Гласи́ти, шу́, си́ш, *гл.* Возглашать. *Слава в вишніх Богу, ангели гласять.* Чуб. III. 341.

Гла́сний, ного, *м.* Избранный голосованіемъ, гласный. *Земський гласний.*

Гла́стівка, ки, *ж*=**Ластівка** Вх. Лем. 403.

Глевки́й, а́, е́. О. хлѣбѣ: клейкій, вязкій, недопеченный. Грин. II. 25. *Хліб глевкий—на зуби лекше.* Ном. № 12288.

Гле́вко, *нар.* Ум. отъ **глевкий.** *Так наша піч пече глевко.* Ном. № 2131. *Їж, Левко, хоч і глевко.* Ном. 12002.

Глевтю́к, ка́, *м.*=**Глевтя́к.** Аф. 360.

Глевтя́к, ка́, *м.* и **глевча́к, глев'я́к, ка́,** *м.* Мякишъ недопеченнаго хлѣба. *Аж баба хліб бровку шпурнула і горло глевтяком заткнула.* Котл. Ен. III. 38.

Глевтякува́тий, а, е. 1) О хлѣбѣ=**Глевкий.** 2) О человѣкѣ, преимущественно о дѣтяхъ: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина.*

Гледі́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Глядіти.**

Гледі́тися, джу́ся, дишся, *гл.*=**Глядітися. Мо́лодо гледи́ться.** Кажется молодымъ, молодою. *Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молода гледиться.* МВ. I. 75.

Гле́й, гле́ю, *м.* 1) Клейкая, влажная глина. *Глей червоний.* Вас. 177. 2) Илъ. (Гуси) *таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пірря посіріло.* Ум. **Глейок.**

Гле́йкий, а, е. Клейкій, вязкій (о почвѣ).

Глейови́на, ни, *ж.* Глинистая земля. НВолын. у.

Глейо́к, йку́, *м.* 1) Ум. отъ **глей.** 2) Смѣсь охристой глины съ пескомъ (красящее вещество). Вас. 182.

Гле́к, ка́, *м.* 1) Кувшинъ. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Ном. № 5391. **Глек розбили.** Поссорились. Ном. № 9539. Грин. I. 242. Ум. **Гле́чик.**

Глекопа́р, ру, *м.* Раст. а) Agrimonia pilosa Led. ЗЮЗО. I. 110. б) Chelidonium majus. L. ЗЮЗО. I. 110.

Глембе́ї, бе́й, *ж. мн.* Мѣсячное очищеніе женщины. Желех. Вх. Зн. 10.

Глеча́тко, ка, *с.* Маленькій кувшинчикъ (Залюб.) Щог. Сл. 72.

Гле́чик, ка, *м.* Ум. отъ **гле́к.** 1) Кувшинъ. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутренняя труба, въ которою кладутся угли. Зміев. у. 3) Родъ игры. Ив. 60. 4) **Гле́чики жо́вті.** Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. 5) **Гле́чики полоска́ти.** О женщинахъ: угощаться въ складчину въ понедѣльникъ послѣ заговѣнія на Петровъ постъ. ХС. I. 76. Ум. **Гле́чичок.** ЗОЮР. II. 11.

Ґлеюва́тий, а, е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Гли́б, бу, *м.* Глубина, глубь. *Кинулась на самий глиб.* МВ. I. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. II. 322.

Гли́бати, баю, еш, *гл.* Тяжело махать крыльями, медленно летѣть.

Гли́бень, ні, глибина́, ні́, и **глибина́, ні́, глибі́нь, ні.** *ж.* Глубина. *Є місцями глибень така, що й дна не достанеш.* Канев. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Гли́бка, ки, *ж.* Подвалъ, подземелье. К. Досв. 106. *Вкиньте в глибку сього бунтовника.* К. ЧР. 346.

Глибо́кий, а, е. Глубокій. *Долина глибока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран—рубані широкі, а чотирі—стреляні глибокі.* АД. II. 258. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652. *Кайдани повелів кувать, глибокі тюрми мурувать.* Шевч. 470. *Що за дивні його твори, за глибокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравн. степ. **Гли́бший.** Ум. **Глибоче́нький.**

Глибо́кість, кости, *ж.* Глубина, глубь. К. Бай. 106. *Розступися, синє море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. 378.

Гли́боко, *нар.* Глубоко. *Глибоко оре* Ном. № 5600. *Глибоко тут брести, шукаймо иншого місця.* Сравн. степ.

Глибше. *Риба щука де глибше, а чоловік де лучче.* Ном. № 9840. Ум. **Глибоче́нько.**

Гли́боч, чі, *ж.*=**Глибочиня.** *Нема глибочі на цій річці.* НВолын. у.

Глибоче́нний, а, е. Чрезвычайно глубокій. Сн. Л. 213. *А проваля таке глибоченне, що й дна не видно.* ЗОЮР. І 311.

Глибоче́нь, ні́, *ж.*=**Глибочиня.**

Глибоче́нький, а, е. Ум. отъ **глибокий** Довольно глубокій. *Утопила ж я свою доненьку в криницю глибоченьку.* Макс. (1849). 112.

Глибоче́нько, *нар.* Ум. отъ **глибоко.**

Глибочиня́, ні́, и **глибочі́нь, ні́,** *ж.* Глубина.

Гли́бшати, шаю, еш, *гл.* Становиться глубже. *Печеря ніби глибшала, темніла, чорніла.* Левиц. І. 450.

Гли́бше, *нар.* Сравн. степ. отъ **глибоко.** Ум. **Гли́бшенько.** *Все глибшенько пірнає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 109).

Гли́бший, а, е. Сравн. степ. отъ **глибокий.**

Гли́ва, ви, *ж.* 1) Родъ груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Грибъ на деревѣ, губка. Угор. *Гливи ростут на буках.* Вх. Лем. 403.

Гли́вий, а, е. О масти: сѣро-желтый, черво-желтый. Вх. Уч. І. 14. *Гливий кінь.* НВолын. у.

Глида́ти, да́ю, еш, *гл.* Глодать, ѣсть. *Дай, Боже, із-за-молоду кости їсти, а на старість м'якє глидать.* Ном. № 8705. *Дітей годувать—як камінь глидать.* Ном. № 9199.

Гли́жа, жі, *ж.* Обрывъ, подрытый водою. Переясл. у.

Гли́жка, ки, *ж.* Комочекъ. Черниг. у. Ум. **Гли́жечка.**

Гли́зявий, а, е. Клейкій, вязкій. *Чогось оця каша така глизява.* Кіев. у. *Глизявий хліб.* Міус. окр.

Гли́мання, ня, *с.* Глотаніе, жадное проглатываніе.

Глима́ти, ма́ю, еш, *гл.* Глотать, жадно ѣсть. *По три акахвисти на день чита єш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859.

Гли́мнути, мну, неш, *гл.*=**Глипнути.** *Як глимне він на мене, то аж холод по за шкурою ходить.* Ном. № 3403.

Гли́на, ни, *ж.* Глина. *А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада.* Ном. № 3773. Ум. **Гли́нка.**

Глине́ць, нця́, *м.* Аллюминій. Желех.

Глини́на, ни, *ж.* Частица глины. Константиногр. у.

Гли́нище, ща, *с.* Мѣсто, яма, откуда берутъ глину, глинища. Левиц. І. 103.

Гли́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **глина.** 2) Фарфоровая глина. Кіев. Черниг.

Глину́ти, ну́, не́ш, *гл.* Глотнуть, проглотить. (Змій) *прилетить, тебе глине.* Чуб. II. 173.

Гли́няний, а, е. Глиняный. Шевч. 437.

Гли́нядник, ка, *м.* Горшокъ для глины. НВолын. у. *Два щербаті глиняники.* Левиц. І. 2. 2)=**Глинище.** НВолын. у.

Глиня́нка, ки, *ж.*=**Глинище.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́нястий, а, е. 1) Глинистый. *Земля єсть всяка: глиняста, пісковата, чорноземля.* Ком. Р. І. 9. 2) Цвѣта желтой глины. *Глинята курка.* Богодух. у. *Кінь глинястий.* Вх. Лем. 403.

Глип! *межд.*, выражающее раскрываніе глазъ, взглядъ. *А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають.* Г. Барв. 120.

Гли́пання, ня, *с.*=**Лу́пання.**

Гли́пати, паю, еш, *гл.*=**Лу́пати.** Галиц. Угор. *За обід посядемо,—так і глипа на всіх, як хто ложку до рота несе.* Г. Барв. 93.

Гли́піти, плю, пиш, *гл.*=**Глипати.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́пнути, ну, неш, *гл.* Однокр. отъ **глипати.** Глянуть. *А дівчина—чорні очі—глипла доокола.* Федьк. І. 25.

Глист, та́, *м.* Глиста.

Гли́ста, ти, *ж.* 1)=**Глист.** Мил. М. 86. 2) Дождевой червь, Lumbricus terrestris. Вх. Лем. 403.

Гли́стник, ка, *м.* 1) Цытварное сѣмя, сѣмя раст. Artemisia Sieberi Bess или Artemisia vahliana Kostel. 2) Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. І. 136.

Глистю́к, ка́, *м.*=**Глист.** Левиц. Пов. 366.

Глистя́к, ка́, *м.* Раст. Solanum dulcamara L. ЗЮЗО. І. 167. См. **Глистник.**

Глистя́нка, ки, *ж.* Рыба съ глистою въ серединѣ. Азов. море. (Стрижев.).

Глита́й, тая́, *м.* Міроѣдъ, кулакъ.

Глита́ння, ня, *с.* Глотаніе.

Глита́ти, та́ю, еш, *гл.* Глотать. *Лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен. І. 11. *Хорт глита, глита молоко.* Грин. І. 146.

Глитну́ти, тну́, не́ш, *гл.* Однокр. отъ **глитати.** Глотнуть.

Глица́рь, ря́, *м.* Палка, которою мѣшаютъ известь въ творилѣ. Черниг. у.

Глица́рня, ні, *ж*. Яма, въ которой приготовляется известь, творило. Черниг.

Гли́ця, ці, *ж*. 1) Деревянная игла: а) для нанизыванія капустныхъ листьевъ. Рк. Левиц. б) для визанія сѣти. Конот. у. в) вмѣсто челнока при тканіи ситъ и рѣшетъ. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойнаго дерева. Кіев. 3) Балясина, столбикъ въ перилахъ, оградѣ. 4) Въ крылѣ вѣтряной мельницы: каждое изъ поперечныхъ бревнышекъ, проходящихъ сквозь рамено, на которыхъ настлано крыло. (Залюб.). 5) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно, напр. въ боронѣ. Чуб. VII. 401. 6)=**Кладка**. *Гей там річка, через річку глиця*. Макс. (1834) 96. 7) „Деревянная линейка съ закрѣпленнымъ концемъ и вырѣзомъ для наматыванія пряжи при плетеніи сѣтей". Вас. 187. 8) При тканіи ковра: линейки для раздѣленія верхнихъ и нижнихъ рядовъ основы ковра. Вас. 171. Ум. **Гли́чка**.

Гли́чка, ки, *ж*. 1) Ум. отъ **глиця**. 2) Названіе тонкаго вола. КС. 1898. VII. 46.

Гліг, гло̀гу, *м*.=**Глід**. Желех.

Глід, гло́ду, *м*. Раст.: боярышникъ, Crataegus Oxyacantha L. Авн. 112. Crataegus monogyna Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, гло́ту, *м*. Тѣснота, давка. Желех.

Глі́тно, *нар*. Тѣсно. Шух. I 84.

Глоба́, би́, *ж*. 1) Согнутое отъ природы дерево. 2) Желѣзный клинъ. Черниг. 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, непріятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

Гло́бити, блю, би́ш, *гл*. 1) Укрѣплять клиньями валъ въ мельницѣ. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360. 3)=**Глобувати**? Лихорадка на вопросъ: „*Чого ж ти йдеш?*" отвѣчаетъ: „*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить*. Мил. М. 64.

Глобок, бка, *м*. Клинышекъ, забиваемый между косовищемъ и желѣзнымъ кольцомъ, охватывающимъ косу и косовище. Вх. Лем. 404.

Глобува́ти, бу́ю, еш, *гл*. Обижать кого. Желех. Причинять кому боль, непріятность. *Він мене глобує*. Вх. Зн. 11.

Глова́рь, ря́, *м*. Верхній косякъ у дверей и оконъ.

Гло́вень, ня, *м*.=**Гловарь**. Прил. у.

Глоги́нька, ки, *ж*. Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глого́вий, а, е.=**Глодовий**. *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за нігті били*. Гол. II. 23.

Гло́д, ду, *м*.=**Глід**.

Глода́ння, ня, *с*. Глодавіе.

Глода́ти, да́ю, еш, и **гложу́, жеш**, *гл*. Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодати*. Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать*. Черк. у. *Ой кусайте, хоч глодайте, тільки мене не займайте*. Чуб. V. 547. *Не борони козі ліса,—най гложе*. Чуб. I. 258.

Глоди́на, ни, *ж* Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодо́вий, а, е. Боярышниковый. Чуб. Ш. 58. Грин. II. 34.

Глода́нка, ки, *ж*. Каменная соль. *Я даю сіль-глодянку скотині*. Харьк. г.

Глоі́ва, ни, *ж*.=**Гліг**=**Глід**.

Глота́, ти́, *ж*.=**Гліт**. Вх. Зн. 21. Подольск. г.

Глоти́ти, чу́, ти́ш, *гл*. Тѣснить, толпиться. *Чого ви так глотите? почекайте трошки*. Ольгоп. у.

Гло́тно, *нар* =**Глітно**. *Так глотно, що й стати ніде*. Ольгоп. у.

Глубина́, ни́, *ж*. **глубо́кий, а, е** и пр.=**Глибина, глибокий** и пр.

Глу́зд, ду, *м*. 1) Умъ, разумъ, смыслъ, сознаніе. *Скажіть, будь ласкаві, хто з їх дурніший двох?—Та глузду, гріх сказать, скупенько у обох*. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 101). *Глузд остатній потеряла*. Котл. Ен. VI. 80. **З глу́зду зсу́нутися, з'їхати, скрути́тися, спа́сти**. Сойти съ ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глу́зди відби́ти**. Лишить разсудка. Ном. № 6333. **До глу́зду прийти́**. а) образумиться; б) опомниться. **Глу́зду відби́тися**. Лишиться ума, рехнуться.

Глу́здити, джу, диш, *гл*. Бить. стегать. *Берет довгу запруту і глуздит їх*. Драг. 121.

Глуздівно́, *нар*.=**Глузливо**. *Енею глуздівно сказав*. Котл. Ен VI. 87.

Глу́зи, зів, *м*. *мн*. Насмѣшки. Мкр. Н. 36. *Остигло й глузи людської терпіти*. Грин. II. 165. **На глу́зи підня́ти**. Подвять на смѣхъ. Ном. № 12697.

Глу́зик, ка, *м*. Мелкій известковый дутикъ, попадающій въ гончарное издѣліе. Вас. 178.

Глузли́вий, а, е. Насмѣшливый. *Вона в мене добра й вірна жінка, тільки дуже жвава, жартлива й глузлива*. Котл. МЧ. 471.

Глузли́во, *нар*. Насмѣшливо.

Глузовни́к, ка́, *м.* Насмѣшникъ. *Парубки глузовники все було з старого шкилюють.* Харьк.

Глузовни́ця, ці, *ж.* Насмѣшница.

Глузува́ння, ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшка. *На обличчі в мене сором од докору, глузування.* К. Псал. 106.

Глузува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться, поднимать на смѣхъ. *Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67.

Глузюва́тий, а, е. О гливѣ: „неоднородная, комковатая.... съ мелкими желвачками или журавчиками, дутиками". Вас. 178.

Глу́м, му, *м.* Насмѣшка, издѣвка, посмѣяніе. *Старе скаже на глум, а ти бери на ум.* Ном. № 6013. **На глум пода́ти.** Отдать на посмѣяніе. *На глум старих звичаїв не подаймо.* К. ПС. 23.

Глуми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Поражать, истреблять, портить. *Наче кара Божа, що людей глумила.* Мет. 437. *Дітвора глумить тільки отті оріхи.* Нов.-Сѣверск. *Було б тобі, вражий сину.... нас трох не кохати, нас трох не глумити.* Рудч. Чп. 178.

Глуми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* Издѣваться, насмѣхаться, осмѣивать. *Глумилась верша з болота.* Ном. № 7999.

Глумі́ччати, чаю, єш, *гл.* Обращать вниманіе? разбирать? *Е, у нас і панів не глумічч'ають.* Лебед. у. *Хоч який мороз, то не глумічча.* Лебед. у.

Глумли́вий, а, е. Насмѣшливый. *Міські все люде нещирії, глумливії.* МВ. І. 75.

Глумли́во, *нар.* Насмѣшливо.

Глумо́та, ти, *ж.* Поднимавіе на смѣхъ, издѣвательство.

Глумува́ння, ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшки. К. XII. 90.

Глумува́ти, му́ю, єш, *гл.* Издѣваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували.* Макс. (1849) 24. *Вона з мене глумує, сміється.* О. 1861. XI. 9.

Глумува́тися, му́юся, єшся, *гл.* = **Глумувати.** *Не по божому.... так глумуватися з сироти.* Г. Барв. 476.

Глу́п, па, пе = **Глупий.** *Хто скуп, собі не глуп.* Ном. № 4707.

Глупа́к, ка́, *м.* = **Дурень** Харьк. у. Желех.

Глупта́к, ка́, *м.* = **Глупак.** Вх. Лем. 404.

Глу́пий, а, е. 1) Глупый. *Молодий жовнярe, глупий розум маєш.* Голов. 2) **Глу́па ніч, пі́вніч.** Глубокая ночь. *Коли це глупої ночі прилітає сокіл.* Рудч. Ск. І. 153. *У глупу ніч виліз мертвець із гроба.* Грин. І. 50.

Глупина́, ни́, *ж.* Глухое, густо заросшее мѣсто въ лѣсу. *У глупині вовки.* НВолын. у.

Глупі́ти, пі́ю, єш, *гл.* Пялить глаза, глазѣть. *Дитина на свічку глупіє.* Черк. *Ходив глупів на весілля.* Черк. у.

Глупува́тий, а, е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить—запалили хату.* Ном. № 9014.

Глу́ха, хи, *ж.* = **Глухання.** Вх. Лем. 404.

Глуха́ня, ні, *ж.* Тифъ. Желех.

Глуха́чка, ки, *ж.* = **Глуханя.** Вх. Зн. 11.

Глухи́й, а́, е́. 1) Глухой. *Глухому пісню співати.* Ном. № 4679. *Глухий як тетерук.* Ном. № 8556. 2) Беззвучный, мертвый. *В глухій домовині усміхнуся.* Шевч. 269. 3) Пустой, запустѣлый, глухой. *Глухий край. Куток зовсім глухий.* О. 1862. IX. 65. 4) **Глухи́й кіне́ць (у воротях).** Тотъ конецъ воротъ, гдѣ ихъ пята. *В глухім кінці під ворітьми.* АД. II. 9. 5) **Глухи́й дуб.** Дубъ, на которомъ листва держится цѣлую зиму. Борз. у. Прил. у. 6) **Глуха́ кропива́.** Раст. а) Lamium maculatum L. ЗЮЗО. І. 126; б) Leonurus Cardiaca L. ЗЮЗО. І. 126. Ум. **Глухе́нький, глухе́сенький.**

Глухма́н, на́, *м.* = **Глушан.** Желех.

Глу́хнути, ну, неш, *гл.* Глохнуть.

Глу́хо, *нар.* 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глухо́та, ти, *ж.* Глухота.

Глу́ш, ші́, *ж.* Густо заросшее мѣсто. *У глуші, між вербами, капуста погано росте.* Лебед. у.

Глуша́н, на́. *м.* Глухой человѣкъ. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушани ушима чують....* К. МХ. 19.

Глуше́ць, шця́, *м.* Ленъ, Linum usitatissimum. Вх. Уг. 233.

Глуши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей його; торохтючи, колеса глушили їх.* Г. Барв. 19. *Оця кропива тільки глушить сад.—Придивиться, де риба залягла під кригою, та й стане гатити кийком—глушити.* О. 1861. XI 115.

Глуши́ця, ці, *ж.* Раст. Lamium. Вх. Пч. II. 32.

Глушіти, шію, еш, *гл.* Заглушаться, зарастать сорными травами. *Горо́д глушіе, бур'яном понімається земля родюча.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Глу́шка, ки, *ж.* 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка?—Та були ушка, та різник одрізав.* Ном. № 8560. 2)= **Глуханя.** Угор. То же: **глу́шка вітрова.** Вх. Лем. 404.

Глушка́ня, ні, *ж.*=**Глушка. 2.** Угор.

Глушко́, ка́, *м.* Глухой человѣкъ. Аф. 361.

Глушма́н, на́, *м.*=**Глушан=Глушко.** Одесс. у.

Глушма́нка, ки, *ж.* Глухая, женщина. Одесс. у.

Глушник, ка, *м.* Раст.=**Глушиця.** Вх. Пч. II. 32.

Глушня́, ні́, *ж.* Глушь. *Там така глушня, аж сумно; туди й люди не їздять.* Васильк. у.

I. **Гля,** *пред.* Для. Ужинок р. поли, 270.

II. **Гля,** сокращенное повелительное наклонение вмѣсто **глянь.** Смотри, взгляни, вотъ. *Оце, гля, причепилася!*

Гля́ба, *нар.* Невозможно, напрасно *Ас.... чоловікові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно.* Шух. I. 81.

Гля́ганий, а, е и пр.=**Ґляґаний** и пр.

Гля́данка, ки, *ж.* Торговля. Угор.

Глядáти, да́ю, еш, *гл.* Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати.* Гол. III. 397. *Глядай, матко, довгий столець, бо вже мені вічний конець.* Гол.

Гляди́ло, ла, *с.*=**Дзеркало.** Вх. Уг. 233.

Глядівни́й, а́, е́. Ловкій, проворный. Угор.

Глядіти, жу́, ди́ш, *гл.* 1) Глядѣть, смотрѣть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка—не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4. —**в голові.** Искать насѣкомыхъ въ головѣ. *Та свекорку годи: в головці гляди.* Грин. III. 551. 2) Искать, щупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір й глядит молодої, а не може сам найти.* Грин. III. 507. *Нам уже докучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього.* Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а.... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тілько боїться тим свердлом більш глядіти* (скарба). Драг. 87. *Глядят короваю, чи спікся.* Грин. III. 502. 3) Слѣдить, обращать вниманіе. *Коли кінь не глядить дороги, то гляди ти! Чом не глядиш?* Лохв. у. *Гляди себе, то й буде з тебе.* Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її гляділа.* МВ. 5) Соблюдать. *Та ти б не глядів празника ти поїхав би у поле орати.* Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці і середи.* О. 1862. IV. 91.

Гля́дка, ки, *ж.* Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.

Гля́дь! *меж.* Глядь. *Потім глядь—стоїть Іван.* Рудч. Ск. I. 134 *Глядь-поглядь у загоні,—нема волів пари.* Новомоск. у.

Глядько́, ка́, *м.* Тотъ, кто постоянно смотритъ? *Глядько не наглядиться, хвалько не нахвалиться.* Ном. II. № 200.

Гля́нути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **глядіти.** Глянуть, взглянуть, посмотрѣть. *Ой як гляну на хустину,—згадаю дівчину.* Мет. 23.

Гля́нутися, нуся, нешся, *гл.* Посмотрѣть, взглянуть. *Глянься на мене, на себе. Подивися, глянься, який я удався!* Нп.

Гм! *меж.* Гмъ. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тільки гм! та й годі.* К. ЧР. 121.

Гмата́ти, таю, еш, *гл.* Комкать, гнуть. Желех.

Гматни́й, а́, е́. Гибкій. Желех.

Гнап, па, *м.* Мастеръ, изготовляющій сіряки и опанчі. Желех. Гол. Од. 55.

Гна́ти, жену́, не́ш, *гл.* 1) Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени поволі, а коневі—вівса, та жени як пса.* Ном. № 10217. **Го́ном гна́ти.** Быстро гнать. Харьк. 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде.* Ном. *Молодих рекрут женуть кудиєь через наше село.* Г. Барв. 406. 3) Быстро бѣжать, ѣхать. *Жене як вітрів батько.* МВ. I. 105. 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* Чуб. III. 335. 5)—**горілку.** КС. 1882. I. 225. 6)—**гони.** См. **Гони.**—**химороди.** См. **Химороди.**

Гна́тися, женуся, не́шся, *гл.* 1) Гнаться. *От котик як почув, як погнавсь.... Гнавсь, гнавсь, не догнав.* Рудч. Ск. I. 28. 2) Мчаться. Грин. III. 565. *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* Шевч. 641.

Гне́ний, а, е. Гнутый. *Гнене полоззя.* НВолын. у. 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що хоч покинь.* Кіев.

Гне́сти, гнету́, те́ш, *гл.*=**Гнітити 1 и 2.**

Гнет, *нар.* Вдругъ, сейчасъ, тотчасъ. *Гнет стовпами поставали.* Гол. II. 714.

Гнетуха, хи, *ж.* Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* Чуб. I. 119.

Гнеть, *нар.*=**Гнет.** *А ту гнеть потоне буде.* Гн. I. 31.

Гнетючка, ки, *ж.*=**Гнетуха.** Черниг.

Гнида, ди, *ж.* Зародышъ вши, гнида. Ном. № 1861. Ум. **Гнидка.**

Гнидник, ка, *м.* Вшивецъ. *Ах ти гниднику!* Лохв. у.

Гнидявий, а, е. Вшивый. О. 1862. V. 41.

Гнилець, льця, *м.* Болѣзнь личинокъ пчелъ: пораженіе ихъ грибкомъ Bacillus Preussi. Драг. 32.

Гнилеча, чі, *ж.* Гниль. *Там так смердить у ямі гнилеча: картопля, чи що, загнилась.*

Гнилий, а, е. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* Рудч. Ск. I. 124. 2) Гнилой, гніющій. *Гниле болото. Гнила зіма.* О. 1861. I. 322. 3) **Гнила кватиря.** Третья четверть луны. *Гнила кватиря — робить нічого не слід, бо буде порча.* Чуб. I. 10. См. **Гнилуша.** 4) **Гниле слово.** Скверная брань.

Гнилиця, ці, *ж.* Дикая груша, которую ѣдять только прогнившею. Ном. № 12217. Ум. **Гнилічка.**

Гнилічитися, чуся, чишся, *гл.* О грушахъ: немного загниваться. Желех.

Гнилічка, ки, *ж.* Ум. отъ **гнилиця.**

Гниліччя, чя, *с. соб.* Гнилушки, истлѣвшія вѣтви и стволы деревъ. Желех.

Гнилка, ки, *ж.*=**Гнилиця.** Желех.

Гнилля, ля, *с.* Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля.* Ном. № 476.

Гнилобокий, а, е. Со сгнившимъ бокомъ. *Груші гнилобокі.* Шевч. 178.

Гниловід, воду, *м.* Болото, поросшее сѣномъ и лѣсомъ. Вас. 206. Во мн.: **Гниловоди.** Незамерзающія болота. О. 1861. VIII. 93, XI. 114.

Гнилозубий, а, е. Съ гнилыми зубами. *Десь вирескився гнилозубий, миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66.

Гнилоїд, да, *м.*, **гнилоїда, ди,** *об.* Скряга, скупецъ. Желех.

Гнилоїдити, джу, диш, *гл.* Скряжничать. Желех.

Гнилоїдник, ка, *м.*=**Гнилоїд.** Желех.

Гнилокий, а, е. Съ больными, гноящимися глазами. Чуб. VII. 577.

Гнилуша, ші, *ж.* Третья четверть луны. Чуб. I. 11. См. **Гнилий 3.**

Гниль, лі, *ж.* Гниль. К. Іов. 55.

Гниляк, ка, *м.* Сгнившее растеніе.

Гнилятина, ни, *ж.* Гниль. *Розворушив ту гнилятину.* Мир. Пов. II. 54.

Гниляччя, чя, *с. соб.* Сгнившія растенія, гниль.

Гнипель (гнипля?), *м.* Часть ткацкаго станка: „рукоятка, которою вращаютъ передній навой при навиваніи основы". Вас. 167.

Гнисти и **гнити, гнию, єш,** *гл.* Гнить.— *Хліб гнис.— „Гнис, бо є: оттоді погано було б, як би гнисти нічого було.* Ном. № 14155. *Варено гние.* Чуб. I. 10. *Хата пусткою гние.* Шевч. 401. *Гние в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.

Гнихіть, тя, *м.*=**Ніготь.** Прил. у.

Гнів, ва, *м.* Гнѣвъ. *Хай його гнів божий поб'є.* Ном. № 3781. **Не у гнів твоїй жінці.** Не во гнѣвъ будь сказано твоей женѣ. К. ЧР. 220. **Гнів покладати, положити на кого.** *На свого старшого брати великий гнів покладав.* АД. I. 187. *Не положіть гніва! А вони, невістка, такий уже гнів положили, що й обідати не увійшли.* Грин. I. 33.

Гніванка, ки, *ж.* Гнѣвъ, ссора. *Тут така була гніванка, що Господи, та й годі!* Черниг.

Гнівання, ня, *с.* Дѣйствіе гнѣвающагося, гнѣвное состояніе. *Як вам не обридло те гнівання?*

Гнівати, ваю, еш, *гл.* 1) Гнѣваться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гнівати.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гнѣвить. *А я ж його не гнівала, ні його родини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.

Гніватися, ваюся, єшся, *гл.* Гнѣваться, сердиться. *Не гнівийся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.

Гнівити, влю, виш, *гл.* Сердить, раздражать, гнѣвать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871.

Гнівитися, влюся, вишся, *гл.*=**Гніватися.** *Багатий тут на смерть гнівився.* Котл.

Гнівливий, а, е. Раздражительный, склонный къ гнѣву, часто гнѣвающійся. *Чогось Бог гнівливий на нас.* Волын. у. *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.

Гнівливість, вости, *ж.* Раздражительность, склонность къ гнѣву. Желех.

Гніволи́во, *нар.* Гнѣвно.

Гнівни́й, а́, е́. Гнѣвный, сердитый. *Такий гнівний,—крий мати Божа.* МВ. І. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. Ум. **Гнівне́нький**.

Гнівно, *нар.* 1) Гнѣвно, сердито. *Він гнівно глянув на його.* 2) Обидно, неприятно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівне́нько**. *Та годі, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. III. 551.

Гнівни́к, ка́, *м:* Въ выраженіи: **він мій гнівни́к**. Онъ со мной въ ссорѣ. Желех.

Гнівни́чка, ки, *женск. р.* отъ **гнівник**. Желех.

Гніда́н, на́, *м.* Гнѣдой конь. Желех.

Гніди́й, а́, е́. 1) Гнѣдой. *Гнідий кінь.* Употребляется иногда безъ подразумѣваемаго существительнаго. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404 Ум. **Гніде́нький**. **Гніде́сенький**. Грин. III. 696.

Гніди́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Гнітити 4.** Галиц

Гнізде́нце, ця, *с.*=**Гніздо**. *Бусьок і бусьчиха увили собі гніздечце.* Фр. Пр. 128.

Гнізде́чко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **гніздо**. *Галочки гніздечко в'ють.* Мет. 134. 2) Коконъ. *Червяк сидить у гніздечку, а як встане у мочах, то перегризає його.*

Гнізди́ти, зджу́, ди́ш, *гл.* Бить все въ одно мѣсто. *Вхопили його вдвох, повалили та й гніздять його коліньми по голові.* Новомоск. у.

Гнізди́тися, зджуся, дишся, *гл.* Гнѣздиться. Левиц. І. 95. *Яструбам з орлами не тутка гніздитись.* О 1862. I. 110.

Гнізди́ще, ща, *с.* Ув. отъ **гніздо**. Чуб. I. 122.

Гніздо́, да́, *с.* 1) Гнѣздо. *Всяка пташка своє гніздо знає.* Ном. № 9480. 2) Въ толчеѣ для проса: углубленіе, гдѣ лежитъ зерно. Харьк. (Залюб.), 3) Солома, лежащая въ жлукті. Мил. 18. 4)=**Містище**. Вх. Зн. 36) 5) ? *Як у хлопця на тімени є одно „гніздо“, то буде мати одну жінку, а як двоє, то дві.* ЕЗ. V. 180. Ум. **Гнізде́чко**.

Гніздю́к, ка́, *м.* 1) Запорожецъ, сѣвшій на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлѣбъ? *Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!... Той гніздюк так і росплився по черені і ростріскавсь.* Г. Барв. 323.

Гні́й, гно́ю, *м.* 1) Навозъ, пометъ. *Конюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб. V. 1087. 2) Гной, матерія. *Чиряк великий, а гною мало.* Ном. № 6325.

Гні́йни́й, а́, е́. 1) Навозный, унавоженный. *Гнійне поле.* Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійни́к, ка́. *м.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 11.

Гні́сті, тів, *мн.*=**Нігті**. О. 1861. XI. Св. 62.

Гні́т, ту, *м.* 1) Прессъ; тяжесть, наваленная съ цѣлью сдавить. *Сир під гнітом лежить.* 2) Гнетъ, притѣсненіе. *Весь віковічний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах.* Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **припічку**, когда въ печь сажаютъ хлѣбъ. См. **Гнітити хліб**.

Гніти́срака, ки, *об.* Харьк. Упорный, несговорчивый человѣкъ. *Торгувалась, торгувалась—так і копійки не спуска; та я його вже давно, знаю він такий* (вона така) *гнітисрака.* Лебед. у.

Гніти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Давить, прессовать, нагнетать. *Камінюка гнітила.* Стор. МПр. 21. *Гнітили сир.* Левиц. І. 466. 2)—**те́рен, сли́ви**. Сохранять на зиму въ кадкѣ съ водой, надавивъ сверху тяжелымъ деревяннымъ кружкомъ. *Гнічені сливи.* Чуб. II. 29. 3) Угнетать. *Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві.* Стор. 4) **Гніти́ти хліб**. Подрумянивать. Чуб. I. 123. (Чтобы **хліб гнітити**, берутъ немного соломы, зажигаютъ и кладутъ на **припічку**). 5) Бить. *Як начали вони її гнітить тими молотами.* Чуб. II. 263. 6) **Гніти́ти на се́рці**. Скрывать въ душѣ тяжелое чувство. *Бачу я та мовчу: усе на свойому серці гнічу.* Кобел. у.

Гніти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Давиться, надавливаться. 2) Быть угнетаемымъ. 3) **Хліб гнітиться**. Хлѣбъ подрумянивается. *Паска ніяк не гнітиться.* Кролев. у.

Гніту́ха, хи, *ж*=**Гнітючка**. ХС. III. 53.

Гнітю́чка, ки, *ж.* Видъ лихорадки. Міусск. окр.

Гноби́тель, ля, *м.* Гонитель, преслѣдователь, притѣснитель. *Не віръте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі.* Могил. Подольск.

Гнобáти, блю́, би́ш, *гл.* Угнетать, притѣснять. Желех.

Гноївка, ки, *ж.* 1) Навозная жижа, вода, въ которой мокъ навозъ. Вх. Зн. 34. *Викила б і гноївки, не то що, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. IV. 64. 2) Erystalis tenax. Вх. Лем. 404.

Гноївня, ні, *ж.* Мѣсто для складыванія навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття? Хиба нема гноївні?* Прил. у.

Гноїння, ня, *с.* 1) Гноеніе. 2) Унавоживаніе, удобреніе.

Гноїти, гною́, їш, *гл.* 1) Гноить. *Діди строють, а баби гноють.* Ном. № 10111. 2) Унаваживать, удобрять. Угор.

Гноїтися, гною́ся, їшся, *гл.* 1) Гноиться, покрываться матеріей, гноемъ. 2) Быть превращаемому въ гной, въ навозъ. 3) Быть унаваживаему.

Гноїсько, ка, *с.*=**Гноївня**.

Гноїще, ща, *с.*=**Гноїсько**. К. Псал. 263.

Гнойови́й, а, е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата.* НВол. у.

Гнойови́к, ка́, *м.*=**Гноя́к**.

Гнойони́сько, ка, *с.*=**Гноїсько**.

Гнойо́к, йку́, *м.* Ум. отъ **гній**. *Як ноги въ гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гно́ття, тя, *с.* Отрепье. *Де вже думати про одежину!... Все позношувала! Саме гноття та рем'я висіло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюва́тий, а, е. Перегнойный. Харьк.

Гноя́к, ка́, *м.* 1) Навозный жукъ. Вх. Лем. 404. См. **Гнойовик**. 2)=**Гноївня**? КС. 1893. V. 275.

Гноя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **гній**.

Гнояни́й, а́, е́. Навозный, унавоженный. Лебед. Мил. М. 105.

Гноя́нка, ки, *ж.* 1) Гнойный прыщъ. Желех.

Гноя́рня, ні, *ж.*=**Гноївня**. Рк. Левиц.

Гнузда́, ди́, *ж.* Чаще употребляется ум.: **гнузде́чка**. Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вудила**—удила, одинъ конецъ которыхъ имѣетъ **бара́нчик**, которымъ и зацѣпляется за **кільце́**; ремень поверхъ морды внизу—**нахра́пник**, вверху—**налóбник**, застегивающійся подъ шеей—**підборо́дник**. (Е. Чикаленко).

Гнузда́ти, да́ю, еш, *гл.* Зануздывать.

Гнузде́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гнузда**.

Гну́ти, гну, гнеш, *гл.* 1) Гнуть. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия—хоч обіддя гни,*—такая толстая Ном. № 8595. *Спати,—аж гілля гне,*—такъ сильно хочется. Вас. 212. — **ки́рпу**. Важничать, задирать носъ. Ном. № 2467. — **на що́, куди́**. Намекать на что. Ном. № 13846. *Бач, куди гне!* (или **на що**). — **тереве́ні**. Болтать пустяки. — **матюки́**. Браниться матерными словами. 2) Запрашивать много. *Гне, як дурень за батька*—очень много запрашиваетъ. Мнж. 166.

Гну́тися, гну́ся, гне́шся, *гл.* 1) Гнуться, сгибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79. *Їсть так, аж ніс гнеться,*—съ жадностью ѣсть. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що виросли крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать, не желать сдѣлать. *Не гнися, сваточку, не гнися: єсть у тебе на кошарі ягниця,—поведи на торжок та продай а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся—не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гну́чий, а, е, гнучки́й, а́, е́. Эластичный, гибкій. *Мужича правда есть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодою старії очі веселю.* Шевч. 425. **Гли́на гнучка́**. Глина годная для лѣпки, достаточно приготовленная для этого; Вас. 177; Шух. I. 260.

I. Го! *меж.* Употребляется въ видѣ **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

II. Го, *мѣст.* Сокращенная форма вмѣсто **його**. Праноб. *І калачем го не звибить.* Ном. № 5097.

Гобе́лки, *мн.* Въ выраженіи: **На гобе́лки**—до тла, совершенно. *Він нас хотів спалить на гобелки, значить, зовсім, усе, як єсть.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гобза, зи, *ж.* Раст. Sambucus ebulus. Лв. 101.

Гобзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Изобиловать. *Колесниця Божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. 151. Вѣроятно это слово просто перенесено Кулишемъ изъ ц.-славянскаго перевода псалма: „Колесница Божія тмами темъ, тысяща гобзующихъ". (Псаломъ, 67, ст. 18).

Гоблюванка, ки, *ж.* Стружка. Вх. Лем. 404.

Го́в! *меж.* Означаетъ окликъ: ау!

Го́вбур, ра, *м.* Водоворотъ. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Гове́до, да, *с.*=**Гов'єдо.** Употребляется только какъ бранное слово. Вх. Лем. 404.

Го́в'єдо, да, *с.* Рогатый скотъ. (На границѣ съ Угорщиной и въ Галиціи). Вх. Зн. 11.

Ові́льник, ка, *м.* Говѣльщикъ. Аф. 361.

Гові́льниця, ці, *ж.* Говѣльщица. Аф. 362.

Гові́ння, ня, *с.* 1) Говѣніе. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Постъ. Шух. I. 41; Гн. II. 175. *Звоювали Путилову в велике говіне.* ЕЗ. V. 144.

Го́вір, вору, *м.* Говоръ. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. I. 126.

Гові́рка, ки, *ж.* 1) Выговоръ, діалектъ, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас.* Черниг. *Пані наша.... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Разговоръ, говореніе. *А я хотів би почути говірки жениховоі.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почулася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетни. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. **Гові́ронька.** *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V 123.

Говірки́й, а́, е́. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. II. 11. *Старі люде говіркі.* Г. Барв. 316.

Гові́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **гові́рка.**

Гові́ти, вію, еш, *гл.* Говѣть. *Говів, Богу невимовно.* Ном № 132. *Коли ви будете говіть? — Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

Говори́ти, рю́, риш, *гл.* 1) Говорить. *Говорив би, та рот замазаний,*—нельзя ничего говорить. Ном. № 3585. *Говорить богато, та все чорт зна що.* Посл. *Говорить—як у рот кладе*—такъ понятно. Ном. № 12903. *Говорить—як з письми берє,*—такъ умно и складно. Ном. № 12904. *Говорить—як неживий, як спить, як три дні хліба не їв,*—такъ вяло. Ном. № 12925—12928. *Говорить, як з бочки,*—грубымъ басомъ. Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю нишком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говори́тися, *гл.* Употребляется только въ 3-емъ лицѣ и чаще всего безлично: **гово́риться, говори́лось.** *Пословиця говориться, а хліб їться.* Ном. № 11285. *Дід мовчить, неначе не до його говориться.* Левиц. I. 98 *Ой що ся говорило, то все ж то неправда.* Чуб. V. 395.

Говорі́ння, ня, *с.* Говореніе, манера говоренія.

Говорли́вий, а, е. Говорливый. *Говорлива, як горобчик.* Кв.

Говору́ха, хи, *ж.* 1) Многорѣчивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36 2) м. Говорунъ. *Дрансес був дивний говоруха.* Котл. Ен. VI. 57. Ум. **Говору́шка, говору́шечка.** *Дівчино пташиночко, щебетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко.* О. 1861. VI. 151.

Говору́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **говоруха.** 2) мн. Родъ грибовъ.

Говорю́чий, а, е. Говорящій, имѣющій даръ слова. *Говорючий голуб.* Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк.* Левиц. Пов. 154.

Го́гіт, готу, *м.* 1) Ржаніе. 2) Сильный и продолжительный звукъ, шумъ. (См. **гоготати.**) (На ярмарку) *гогот та рейвах.* О. 1862. VI. 98.

Гоголі́ти, лію, еш, *гл.* Блестѣть, свѣтиться. *Вода гоголіє поверх трави.* Борз. у.

Го́голь, ля, *м.* Родъ дикой утки, Anas clangula. Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, приплиньи к берегу.* Чуб. III. 306.

Гогота́ння, ня, *с.* Дѣйствіе отъ гл. **гоготати.**

Гогота́ти, чу́, чеш и **гоготі́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Ржать. *А на дворі кониченьки гогочуть.* Грин. III. 439. 2) Издавать сильные и продолжительный звукъ, напр.: при отдаленномъ громѣ, сильномъ вѣтрѣ, сильномъ пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає.* Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить.* Драг. 72. *А наша хата полу'ям полала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала.* КМБ. X. 17.

Го́д, ду, *м.* 1) Годъ. *Год—великий чоловік.* Посл. (Борз. у.). *Влітку день—год.* Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі.* ЗОЮР. I. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла.* Ном. № 11461. *Два годи любились вони дуже.* Рудч. Ск. I. 78. *Другого чи третього году прислав її гроші,*—на второй или на третій годъ прислалъ ей деньги. Харьк. **У год.** Черезъ годъ. *Дак він жив год. Вони в год як*

раз і прийшли довідаться. Рудч. Ск. І. 72. **Під год, як до году**. Какъ въ какой годъ. *Під год (як до году) так і хліб родить.* Ном. **Год-у-год**. Изъ года въ годъ. *Так год-у-год і живемо, хвалити Господа.* Г. Барв. 17. **В ряди-годи**. Рѣдко, иногда. Ном. № 7734. 2) мн. **годá**. Лѣта. *Інший молод годами, та старий літами.* Ном. № 2217. **Годá вийшли кому**. Достигъ извѣстныхъ лѣтъ. *Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли.* Г. Барв. 201. 3) **У году бýти** Служить по найму на годъ. Борз. у. **По годáх ходити**. Служить по найму на годъ нѣсколько лѣтъ. *Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах.* Мил. 202. *Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах.* Мил. 202. Ум. **Годóк, годóчок**. *Їй дванадцять годочків.* МВ. І. 130.

Гóден, дна, дне. Краткое окончаніе отъ **годний**. 1)=**Годний**. **Гóден у Бóга**. Угодный Богу.. *Як я буду в Бога годен, буде в мене худобонька.* Гол. IV. 450. 2) **Не гóден**. Не въ состояніи. *З тої туги аж не годен їсти.* Гн. II. 188.

Годи́льник, ка, *м.* Стѣнные часы. См. **Годинник**. Вх. Лем. 404.

Годи́на, ни, *ж.* 1) Часъ. *Ой сплю годину, сплю і другую, й а вже повертає та на третюю.* Гул. Арт. Укр. п. 33. *Як ось із неба дощ полився, в годину весь пожар залив.* Котл. Ен. II. 33. *Ой уночі, а з півночі та о третій годині, ей зламали вдовин сина....* Гол. І. 139. *В осени дня—година.* Ном. № 613. *Вік наш—як година.* Ном. № 8265. **Що годи́ни**. Каждый часъ. *Що години треба давати по ложці.* Употребляется также въ значеніи: постоянно. *Що день, що години питається.* Шевч. У Лемковъ **годи́ни**—стѣнные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. *Не такий світ, не така година ди тепера настала.* Мет. 241. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20. *Не за великий час—за малую годину. Так то, бачу, недовга літ наших година: скоро цвіте, скоро і в'яне, як у полі билина.* ЗОЮР. І. 318. **По малі́й годи́ні**. Немного спустя. *Коли по малій годині і він приходить назад,—довго і не баривсь.* Новомоск. у. *Заміж іти—не дощову годину перестояти.* Ном. № 8851. *Чимали я годину перегиділа, поки вийшла нині.* МВ. (О. 1862. III. 52). *Щасливою годиною козак уродився.* Мил. 79. **Досвітня годи́на**. Предразсвѣтная пора. Шевч. 233. **Лихá годи́на**. Плохія, тяжелыя времена. *Лиха година настала.* **Лихá годи́на** часто употребляется въ значеніи: злой рокъ, злая судьба. *Ой лихая година моя! Одцуралась родина моя!* Макс. *Бий тебе лиха година!* Въ этомъ же значеніи употребляется и **чóрна годи́на**. *Щоб на тебе прийшла чорна година!* Ном. **На лихóї годи́ни**. На какого чорта. *На лихої години тобі це здалося?* **При такі́й годи́ні**. Въ такомъ случаѣ. *Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить.* Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: **час-година**. *За час за годину милосердному Богу душу оддав.* Нп. Также: **день-година**. *Як із день-години зчинилися великі войни на Україні.* АД. II. 3. **Остáтня годи́на**. Послѣдній часъ, конецъ жизни. *Тепер прийшла на нас остатня година.* Впрочемъ **остатня година** употребляется и просто въ значеніи послѣднее время. *В остатню годину йому стало легше, а то було зовсім погано.* 3) Хорошая погода. *Як би була годин, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі.* Также употребляется: **дóбра годи́на**—хорошая погода, **негáрна годи́на**—дурная погода. **На годи́ні стáло**. Установилась погода. Лохв. у. 4) **Годи́на і́де**. Идетъ дождь. Шух. І. 81. Ум. **Годи́нка, годи́нонька, годи́ночка**.

Годинáрь, ря́, *м.* Часовщикъ. Угор.

Годи́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **година**. 2) Часы. Угор. У Лемковъ **годи́нки**—карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годи́нний, а, е. Погожій, погодный, благопріятный (о погодѣ). *Годинне літо..* Лохв. у. КЦН. 187.

Годи́нник, ка, *м.* Часы. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. І. 34. *Годинник ржавий і старий, за дверми висиш ти.* Щог. В. 140. *Пан чекатиме нас об одинадцятій годині,—промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника.* Морд. Пл. 41. У Лемковъ: стѣнные часы: Вх. Лем. 404. См. еще: **Година 1, годи́нка 2, годильник**.

Годи́нонька, ки, *ж.* Ум. отъ **година**.

Годи́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **година**.

Годинувáтий, а, е=**Годинний**. *Як молодик прямий—годинуватий буде, а коли кривий—дощовий.* ХС. VII. 417.

Годинáр, рá, *м.*=**Годинарь**. Вх. Лем. 404.

Годи́ти, джý, ди́ш, *гл.* Угождать, помогать. *Старому та хорому годи завше як малому.* Ном. № 8085. *Як Бог годить,*

то й мокре горить. Ном. *Годить, як болячці.* Ном. № 4488.

Го́ди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Условливаться, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. I. 31. 2) Мириться. *Як посварилися, так і досі не хотять годитися.* 3) Быть годнымъ, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. I. 148. 4) Уговариваться, условливаться. *Жид годився з наймичкою* (наймаючи). КС. 1883. III. 670. 5) Безлично: **годи́ться, годи́лося.** Годится, слѣдуетъ, прилично. Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. I. 316. **Для годи́ться.** Для приличія. *Він робить це для годиться.* Кіев.

Го́дитися, джуся, дишся, *гл.* О погодѣ: проясняться. *От вже на дворі стало годиться.* Прил. у.

Го́ді, *нар.* 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. *От Іван і годі її стріляти.* Рудч. Ск. I. 136. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста, да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. I. 15. *Лихо, та й годі.* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно.

Годі́вля, лі, *ж.* Кормъ, кормленіе. *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він* (вовк) *уп'ять просити собі у Бога годівлі.* Чуб II. 126.

Годівщи́на, ни, *ж.* 1) Срочная годовая служба. *Меншого наняла на год, та мабуть одберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Екатериносл. у. 2) Заработанное за годъ жалованье, годичная плата. *То я купила за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Екатериносл. у (Залюб.).

Годко, ка, *м.* Пт. Upupa, удодъ. Вх. Уг. 233.

Го́дний, а, е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый, хорошій. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за годного, тверезого капельмайстерчика.* Гол. III. 463. *Товаришу наш годний та славний..* Федьк. 2) Достойный, стоитъ. *Добре само ся хвалить, а злое похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши крівавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НII. 398. *Не плач, янгеляточко моє! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный. *Я ми тобов іти годна.* Гол. IV. 512.

Годо́ванець, нця, *м.* 1) Воспитанникъ, вскормленникъ. *Принял був до себе якогось сироту Петра ми годованци.* Котл. НII. 355. 2) Крестьянинъ, который завѣщаетъ кому либо свое имущество, за что наслѣдникъ долженъ до смерти кормить и поить завѣщателя. Шух. I. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди виправилась, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годованців.* Св. Л. 9.

Годо́ваний, а, е. Откормленный. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований.* Ном. № 8626.

Годо́ванка, ки, *ж.* Воспитанница, вскормленница. Шевч. 493; КС. 1885. III. 550.

Годо́ванок, нка, *м.* = **Годованець.**

Годови́й, а́, е́. Годичный, годовой. Въ заговорѣ: (Пристріт) *і денний, і сутковий, і тридневний, і годовий, і лісовий, і шляховий.* Чуб. I. 134.

Годови́к, ка́, *м.* Однолѣтокъ, годовикъ. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у прийми.* Кв. Ум. **Годовичо́к.** Стор. I. 95.

Годови́ни, ви́н, *ж., мн.* = **Роковини.** Мил. 171.

Годови́ще, ща, *с.* Годовой срокъ найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв.... за годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР. I. 46.

Годо́к, дка́, *м.* Ум. отъ год.

Годо́чок, чка, *м.* Ум. отъ год.

Годува́льниця, ці, *ж.* Кормилица. *Яра пшениця—годувальниця.* Грин. III. 38.

Годува́ння, ня, *с.* 1) Кормленіе. 2) Воспитаніе, вскормленіе. 3) Откармливаніе.

Годува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти годує.* Ном. № 1606. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. 2) Пропитывать, вскармливать. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті.* Шевч. 99. *Не на теє, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітом гуляти пускала.* Нп. 3) Откармливать. *Годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. 4) Пробывать, проживать въ теченіе года. Ном. № 10392.

Годува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Кормиться, пропитываться. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Не хлібом я—зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9. 2) Кушать, ѣсть. Употребляется преиму-

шественно въ выраженіи, которымъ приправпвають гостей: **Годуйтеся, люде добрі!** *Борщу скуштуйте, галушок; годуйтесь, кушайте доволі.* Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтесь, люде добрі, годуйтесь на здоров'я.* К. Оп. 138.

Году́ля, лі, *ж.* Пища, кормъ. Угор.

Году́н, на́, *м.* Кормитель. Въ загадкѣ такъ названъ горшокъ для варки пищи. *Годун-годунець сто душ годував.* Ном. ст. 301, № 389.

Годуне́ць, нця́, *м.* = **Годун.** Ном. ст. 301, № 389.

Го́дяний, а, е. О погодѣ: ясный. *Цей місяць був не годяний, а дощовий.* Лебед. у.

Годя́щий, а, е. 1) Пригодный, годный. *Годящий на віник та на смітник,*— совсѣмъ плохой. Ном. 2) Хорошій, доброкачественный, прочный. *Коли годящий з його кінь—їдь на йому у Січ.* Стор. І. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і виряди*ти: *ні сорочечки, ні одежинки годящої.* МВ. І. 52. *Округ хутора—годящий вал.* КЧР. 5. О человѣкѣ: хорошій, здоровый, крѣпкій. *Нікого в поміч не просімо: годящі парні ти і я* Котл. Ен. VI. 41. О работникѣ: хорошо работающій, умѣлый. *Годящий тесля.* О. 1862. Ш Кулишъ 22.

Го́же, *нар.* 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная роже, дивитись на тебе гоже.* Мет. 201. *Як Бог поможе, то все буде гоже.* Ном. ст. 281, № 11. *Кланяйся, Ганнусю, гоже.* Нп. 2) Прилично, слѣдуетъ. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника.* О. 1862. IV. 77.

Го́жий, а, е. 1) Хорошій, красивый. *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така красна, кови рожа, як тополя, така гожа.* Чуб. III. 38, 2)=**Погожий 1.** *Гожа вода.* 3) Благопріятный, удобный. *Гожого часу підожду. Звінчав дітки одноліткп в гожий час.* Нп. 4) Нужный, годный. *На тобі, небоже, що мені не гоже.* Ном.

Го́зеро, ра, *с.*=**Озеро.** *Іди у поле, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила.* Грин. II. 79. (Острожск. у.).

Го́їння, ня, *с.* Залѣчиваніе, заживленіе.

Го́їти, го́ю, їш, *гл.* О ранѣ: лѣчить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вранити.* Ном. № 1574.

Го́їтися, го́юся, їшся, *гл.* Залѣчиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться.* 2) Лѣчиться (отъ раны).

Го́й! *меж.*=**Ой, гей.** Шух. І. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами,—гой дай, Боже!* Чуб. III. 299.

Го́й, го́я, *м.* Евреи называютъ этимъ именемъ христіанъ. На правобережьи употребляется въ значеніи дурачекъ. *Дурний гою, продав кабак* (гарбуз) *замісць лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Го́йда! *меж.* отъ гл. **гойдати,** выражающее качаніе. Въ колыбельныхъ пѣсняхъ: *А-а, гойда! Чужа мати пойда!* Колыб. п. Макс. *Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Го́йдойка, ки, *ж.* (Черниг.), **го́йдочка, ки,** *ж.* (Левиц. Пов. 135). Качель.

Гойдана́, *меж.*=**Гойда, гойдаша.** *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48 (Колыб. п.).

Го́йданка, ки, *ж.* 1) Качаніе. 2)=**Гойдалка.** МУЕ. III. 169. 3) Родъ **лемішки** изъ кукурузной муки. МУЕ. І. 104.

Гойда́ння, ня, *с.* Качаніе, колыханіе.

Гойда́рь, ря́, *м.* и пр.=**гайдарь** и пр.

Го́йда́ти, да́ю, еш, *гл.* Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє.... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Го́йда́тися, да́юся, ешся, *гл.* Колыхаться, качаться. *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша́, *меж.*=**Гойда.** *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припѣвъ). Ном. № 9256.

Го́йдиця, ці, *ж.* Волынка, музыкальный инструментъ. Угор.

Гойк, ку, *м.* Крикъ, шумъ. Угор.

Го́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать. Вх. Зн. 11.

Го́йна, ни, *ж.* Побѣгушка, вертушка. Брацл. у.

Го́йний, а, е. Щедрый, роскошный. *Чоловік гойний такий, що кождому давав всього.* Гн. II. 68.

Гойни́ця, ці, *ж.* Цѣлебное средство. *Травиця-гойниця.*

Го́йно, *нар.* Щедро, роскошно, изобильно. *Гойно приймати гостей. Жити гойно.* Чуб. III. 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойове листя, *с.* Раст. Plantago lanceolata. Вх. Лем. 404.

Гок, ку, *м.* Степной загонъ для скота. Мнж. 178.

Го́л, ла, ле. Краткая форма отъ **голий.**

Голв'я́ка, *ж.*=**Гілляка.** *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голв'яки.... що вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Давать дань, быть въ ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностайне стояти? Будем тобі голдовати: коли ж ти не будеш за нас одностайне стояти,—будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі Владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голе́ндер, ра, *м.* Голландецъ.

Голе́ндерський, а, е. Голландскій.

Голе́ць, льця́, *м.* Раст. Avena nuda L., овесъ голый. Вх. Пч. II. 29.

Голе́ча, чі, *ж.*=**Голота.**

Голе́шник, ка, *м.* Игольникъ. Черк. у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держать.* Новомоск. у.

Голи́борода, ди, *м.* Шутливое названіе великовозрастнаго ученика, брѣющаго уже бороду. *Приходять аж три четвертокласники—все продауси та голибороди.* Св. Л. 136.

Го́лий, а, е. 1) О человѣкѣ: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. 11190. **Го́лий як бу́бон, як туре́цький святи́й.** Совершенно голъ какъ въ прямомъ значеніи, такъ и въ значеніи 3-емъ. Ном. № 1522, 1523. 2) О предметѣ: лишенный обычнаго покрова, не покрытый, не занятый ничѣмъ, обнаженный. *Обідрали до голої кости.* Ном. № 11093. *Голе дерево.* Ном. *Положив снопа на голому току.* Рудч. Ск. I. 55. *Положили Савку на голую лавку.* Ном. № 11918. *А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка — зверху дірка, хутро голе, околиці Біг мас.* ЗОЮР. I. 201. *В другій руці голий меч.* Гол. III. 44. 3) Бѣдный, голый. *Біда нашим головам за панами голими.* Ном. *Нема голій школі волі, а то б догодила.* Шевч. 369. 4) О хлѣбѣ: безостый, безъ усиковъ. *Ячмінь з остюками і голий.* О. 1861. IX. 192. 5) **Го́ла го́лка.** Игла безъ нитки. Черном. 6) **Го́лий борщ. го́ла ю́шка.** Одинъ борщъ одинъ супъ и больше ничего. *Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була.* Г. Барв. 501. 7) **Го́ла піч.** Печь, изъ которой выгребены горящіе угли, чтобы сажать хлѣбъ. Грин. II. 18. 8) Родъ игры съ бросаніемъ палокъ. КС. 1887. VI. 475. Ум. **Голе́нький, голе́сенький.**

Го́лик, ка, *м.*=**Голиш?** *Із голика не буде волика.* Грин. I. 236.

Голина́, ни́, *ж.* Отборный зерновой хлѣбъ (кромѣ овса). Угор.

Голи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Брить. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. 2) **Лоб голи́ти.** Брать въ солдаты. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591. Употребляется въ этомъ значеніи и только глаголъ съ дополненіемъ: **в москалі.** *Прошу собі волі— не дає і в москалі проклята не голить.* Шевч. 417.

Голи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Бриться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479.

Голи́ця, ці, *ж.* Чистое поле, прочищенное отъ деревьевъ мѣсто. Угор. *Іде дощик на голиці.* Гол. IV. 574. 2) Кожа, съ которой облѣзъ, оборванъ мѣхъ. Константиногр. у. 3)=**Гонишна сітка.** Браун. 13.

Голи́ш, ша́, *м.* 1) Бѣднякъ, голышъ. *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу.* Чуб. V. 583. *Добре в кого є худібка..., а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106. 2) Раст. Salvia nutans L. ЗЮЗО. I. 135. 3) Камышъ, скошенный зимою. Мнж. 178.

Голі́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голі́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голівче́рева, *нар.* Вверхъ животомъ. Полт.

Голі́й, лія́, *м.* Брадобрей, цирюльникъ.

Голіна́тий, а, е. 1) Длинноногій. Вх. Зн. 11. 2) О деревьяхъ: имѣющій высокій голый стволъ съ коронообразной верхушкой. Подольск. **Голіна́та капу́ста.** Капуста, не образующая головки.

Голі́нка, ки, *ж.* Голень. *Білий, мов голінка.* Ном. № 8530. *Уроки-врочища.... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, голінок і колінок не крутити.* Мил. М. 39.

Голі́нний, а, е. 1) Удалой, бравый, рѣзвый. *Голінний, завзятий чоловік.* Шевч. 302. *От дівка голінна, так так!* Шевч. 310. 2) Способный къ чему. *Він голінний до всього.* Черк. у. 3)—**до чо́го, на́ що.** Охочій до чего, любящій что. *Маруся голін-*

на до тарані. Черниг. у. *Я дуже на сон голінна,—як засну, то вже й до світу не кинуся.* Рк. Левиц. **Голінний до скляного бога.** Любитъ выпить. Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Голінний ніж. Оця коса голінна год п'ять живе в мене; вона саме до гоління.* Васильк. у.

Гоління, ня, *с.* Бритье.

Голісінький, а, е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: голісінька, стрепенеться, сяде на пісочку.* Шевч. 24.

Голіти, лію, еш, *гл.* Обнажаться. *Вітер—аж пісок голіє; зганяє воду з піску—він і голіє.* Переясл. у.

Голічерева, *нар.*=**Голівчерева.** *Голічерева лежить на воді.* Харьк. у.

Голка, ки, *ж.* 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. **Гола голка.** Игла безъ нитки. Черном. 2) **Голки заганяти.** Запускать шпильки. *Почне їй голки заганяти.... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

Голо, *нар.* 1) Голо, обнажено. 2) Исключительно. *Голо сам пирій* (поріс). Мнж. 178. 3) **Грошей голо.** Нѣтъ денегъ. *Хоч грошей, каже, і голо, однак за віщось то купив село.* О. 1861. VII. 119.

Голобельний, а, е. 1) О лошадяхъ: коренной, ходящій въ оглобляхъ. 2) Объ экипажахъ: оглобельный. *Голобельні сани.*

Голобля, лі, *ж.* Оглобля. *Не по коню, та по голоблях.* Ном. № 2818. См. **Оглобля.**

Голобокий, а, е. Съ голыми боками; переносное значеніе: бѣдный. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобриш, ша, *м.* Нищій, оборвышъ. Желех.

Голова, ви, *ж.* 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У голову заходити, зайти.** а) съума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, заким зерно знайшла* (такая бѣдность). Ном. № 1506. б)—**заходити.** Печалиться. Фр. Пр. 52. в) думать, обдумывать. *Що робити з біди? тра въ голову заходити.* Фр. Пр. 52. **У голову (голови) класти, покладати.** Думать. *І в головах собі не покладай.* И не думай объ этомъ. Ном. № 5478. **Наложити головою, лягти головою.** Погибнуть, умереть. *Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові мені (тобі....).** Засѣла мысль въ голову. *Дуже мені теє в голові!* Я объ этомъ совсѣмъ и не думаю. Ном. № 4986. **У головах.** У изголовья. Рудч. Ск. I. 193. *Поклав сокиру в головах.* **Під голови.** Въ изголовье. *А під голови голубая та жупанина.* Мет. 82. **У голову взяти, забрати.** Задаться цѣлью, рѣшить. *Той мужик взяв собі в голову не пити горілки.* Рудч. Ск. I 200. **По моїй голові.** Что касается до меня; по мнѣ. *По моїй голові—хоч вовк траву їж.* **На мою. твою.... голову.** На мое, твое..... несчастье. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Щоб тебе у жито головою.** Шутливое пожеланіе богатства, богатаго урожая подъ видомъ брани. Ном. № 3267. **За твоєю (його и пр.) головою.** Подъ твоимъ начальствомъ, предводительствомъ, распорядительствомъ. *Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, Боже, щоб ми за твоєю головою пили та гуляли, віри своєї християнської у поругу вічні часи не подавали.* АД. II. 8. **Голову кому їсти, жувати.** Пилить кого, вѣчно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в Бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові, у головці було.** Былъ выпивши, былъ подъ хмѣлькомъ. Кв. **Голова в голову.** Всѣ заурядъ, одинъ въ одинъ. *Капуста голова в голову однаковісінька.* 2) Умъ, разумъ. *Порадь мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голови.* Ном. № 753. **Цвілі голови.** Глупцы. Ном. № 6303. 3) *м.* Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) *м.* Должность: голова городской, сельскій. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з.... селян обізвавсь....* О. 1861. VIII. 95. 5) *ж.* Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильнаго гребня, гдѣ помѣщаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возлѣ обуха. Сим. 24. 8) Въ срубленномъ деревѣ конецъ тотъ, который отъ корня. Сим. 24. 9) Раструбъ пастушьей трубы. Сосн. у. 10)=**Маточина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарнаго круга. См. **Круг. 11.** Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Ступа походюча.** Шух. I. 162. 13) При раздѣлѣ кожъ между членами товарищества, изготовляющаго тулупы: кожа, съ которой начинаютъ раскладывать овчины для раздѣла. Вас. 155. 14) Названіе туза трефъ

при игрѣ въ **цигана**. КС. 1887. VI. 466. 15—**святоянська**. Повѣрье. Въ Ивановъ день ищутъ два сросшихся колоса ржи, корень которыхъ, по повѣрью, долженъ быть изъ чистаго серебра, похожій на человѣчью голову; корень этотъ и носитъ вышесказанное названіе. Чуб. I. 84. Ум. **Голо́вка, голі́вка, голо́вонька, голі́вонька, голо́вочка, голі́вочка**. Очень часто употребляются какъ нѣжныя, ласкательныя. *Бідна моя головонька!* Ув. **Голови́ще**. *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Голова́йчик, ка, *м.* Раст. Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Горішина 2**.

Голова́нчик, ка, *м.*=**Голова́нь 1**. *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику.* Мил. 51.

Голова́нь, ня́, *м.* 1) Съ большой головой. 2) Рыба: язь.

Го́loватень, тня, *м.* 1) Раст. Centaurea Cyanus. Шух. I. 21. 2) **Голо́ватень**. Раст. Echinops sphaerocephalus. Вх. Пч. II. 31.

Голова́тий а, е. 1) Съ большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом.* Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої—як панenята.* Ном. № 9240. 2) О растеніяхъ: съ большой головкой, кочнемъ. *Капуста головата.* Ном. № 261. (Мак) *поріс такий головатий.* Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II. 198. *Кожрлюга дуже ручий, жвавий, головатий.* Мкр. Н. 30. 4)—**ба́тько,**—**та ма́ти** См. **Батько, мати**. 5)—**круг**. Гончарный кругъ извѣстной конструкціи. См. **Круг 11**. Вас. 179.

Голова́тиця, ці, *ж.* Рыба: Salmo hucho. Вх. Пч. II. 20. Самка Salmo hucho. Шух. I. 21. 223. (Самецъ см. **Головач**).

Голова́ч, ча́, *м.* 1)=**Голова́нь 1**. МВ. II. 13. 2) Рыба: Salmo hucho (самецъ). Шух. I. 24. 3) Рыба: cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Лем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 5) Верхъ шляпы **клебанки**. Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіручний столець**. Вх. Лем. 441.

Голова́чка, ки, *ж.* Головастикъ. Вх. Лем. 404.

I. Голове́нь, вні, *ж.* Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олоф'єрн, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень, аж із його душа вийшла.* Стар. вирш. (Аф. 362).

II. Головень, вня, *м.* Рыба Squalius cephalus. Браун. 28.

Голо́венька, ки, *ж.* 1)=**Головешка 1**. Гн. II. 17. 2)=**Головачка**. Вх. Лем. 404.

Головеня́, ня́ти, *с.* Головка. О. 1862. I. 72. *В головеняті у дитини.* О. 1862. I. 70.

Голове́шка, ки, *ж.* 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь, Pediculus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Голове́шечка**. Г. Барв. 458.

Голови́на, ни, *ж.*=**Голова**. *Порубали Ігнаткові усю головину.* Закр. 72.

Голови́стий, а, е=**Головатий 2**. *Щоб моя капусточка була із кореня кореnистая, а із листу головистая.* Ном. № 261.

Голови́ця, ці, *ж.* 1)=**Голова**. *Буду драти паси од ніг до головиці.* Чуб. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. 2)=**Дівич-вечір**. КС. 1883. II. 397, 399. 3) **Голо́виця**. Родникъ. Шух. I. 211. *Була там керниця-головиця—нора, якою з землі вода іде.* Шух. I. 221. 4)=**Головатиця**. Вх. Зн. 11.

Голови́ха, хи, *ж.* Жена головы. О. 1861. XI. 112.

Голови́ще, ща, *с.* Ув. отъ **голова**. *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Голові́чка, ки, *ж.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Голо́вка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова**. 2) Кочень капусты. *Дай же, Боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась.* Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала.* Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250. 5) Часть полоза у саней, загибающаяся къ верху. Сумск. у. 6) Часть гончарнаго круга. См. **Круг. 11**. Вас. 179. МУЕ. I. 57. (Черниг.). 7) Пачка, пучекъ очищеннаго и приготовленнаго для тканія сита волоса изъ конскаго хвоста. Вас. 152. 8) Особый родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 281. 9) мн. Девятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка**. КС. 1887. VI. 463. 10)—**мértва**. Пт. Parus caudatus, долгохвостикъ, хвостовый ремезъ. Вх. Пч. II. 13. 11)=**Голова святоянська**. Чуб. III. 193.

Головка́те письмо́. Родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 303.

Головко́, ка́, *м.*=**Голова́нь 1**. 2) Названіе вола. Г. Барв. 242.

Головни́й, а́, е́. 1) Головной. *Головна*

хустка. 2) Главный. *Всі головні догмати нашої віри.* Левиц. 3) Опасный, угрожающій смертью. *Не ходи по болоту, там місце головне,—не один уже наклав головою.*

Головни́к, ка́, *м.* 1)=**Голова́нь 2.** Гадяч. у. 2) Убійца. МУЕ. III. 55. Вх. Зн. 11.

Головни́цтво, ва, *с.* Уголовное преступленіе, уголовщина, убійство. Шух. I. 33. *Від тої годиноньки, як головництво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головни́ця, ці, *ж.*=**Головиця 3.** Вх. Зн. 11.

Голо́вня, ні, *ж.* 1)=**Головешка.** Угор. Гн. II. 20. 2)=**Зана.** Вх. Ич. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. Ustilago maydis L. U. Carbo Tul. ЗЮЗО. I. 140.

Головоі́д, да, *м.*=**Людоі́д?** Гол. III. 40.

Головокру́т, ту, *м.* 1) Головокруженіе. Харьк. 2) Раст. Hilichrysum arenarium Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Голо́вонька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ голова. 2)=**Головенька.** Гн. II. 20.

Головосі́к, ка, *м.* также мн. **Головосіки.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. III. 254.

Голо́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ голова. **Не бі́дна голо́вочка.** Не бѣдствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай Боже, щобі моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) мн. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Головстве́ння, ня, *с.*=**Головосік.** Волынск. г.

Головува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Быть въ должности головы. Сим. 226.

Головува́тий, а, е. О растеніяхъ: имѣющій головню 1. *Головувате просо.* Черк. у.

Голо́вчастий, а, е 1)=**Голова́тий 2.** Черниг. у. 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Голов'я́ний, а́, е́. Головной. *Голов'яна хустка.* Кіев. у.

Го́лод, ду, *м.* 1) Голодъ. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не вдох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти—голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. Rumex Acetosa L. Вх. Уг. 233.

Голода́ння, ня, *с.*=**Голодування.**

Голода́ти, да́ю, еш, *гл.*=**Голодувати.**

Голо́ддя, дя, *с.* Голодъ, голодовка. *Одно—бездвіддя, другее—голоддя.* АД. I. 131.

Голо́ден, дна, не=**Голодний.**

Голоди́ти, джу, диш, *гл.* Морить голодомъ. *Сам себе Семен голодить та збірає гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Го́лодом голоди́ти.** ЕЗ. V. 102.

Голоді́вка, ки, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голодне́ча, чі, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу: побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голо́дний, а, е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.* 2) **Голо́дне лі́то.** Безхлѣбное лѣто. **Голо́дний рік.** Голодный годъ. 3) **Голо́дна кутя́.** Канунъ Богоявленія Господня.

Голодни́ця, ці, голодні́вка, ки, *ж.*=**Здухвина.** Желех.

Го́лодно, *нар.* Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голодня́, ні, *ж.*=**Голоднеча.** Ном. № 13451.

Голодня́нка, ки, *ж.*=**Голодниця.** Желех.

Голодо́вий, а, е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодовина, ни, *ж.* Плодъ шиповника. Вх. Пч. I 12.

Голодра́б, ба, *м.*=**Голодранець.** Полт.

Голодра́ба, би, *ж.*=**Голодрабка.** Зміев. у.

Голодра́бець, бця, *м.* 1) Возъ, необшитый лубомъ. 2)=**Голодранець.** Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодра́бий, а, е. 1) Необшитый лубомъ (о возѣ). *Голодрабий віз.* 2) Оборванный, голый, бѣдный. *Позбіралась у город голодраба шляхта.* Стор. МПр. 143.

Голодра́бка, ки, *ж.*=**Голодранка.**

Голодра́нець, нця, *м.* Оборванецъ. К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. Вообще бѣднякъ.

Голодра́нка, ки, *ж.* Оборванка.

Голодри́ґа, ґи, *м.* и *ж.* Оборванецъ, негодяй. Желех.

Голодува́ння, ня, *с.* Голоданіе.

Голодува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Голодний голодувм цілий день.* Г. Барв. 451.

Голодю́к, ка́, *м.* Голодающій. К. ПС. 84.

Голокі́рка, ки, *ж.* Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколі́нець, нця и **голоколі́нок, нка,** *м.*=**Голодранець.** *Пани ж наші, пани голоколінці! Як ми в шинк, то й ви навздогінці.* Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколінку, хоч із хліба скорі́нку.* Чуб. V. 583. Ум. **Голоколі́нчик.** КС. 1883. IV. 734.

Голоколо́сий, а, е. О хлѣбѣ: безостый. *Пшениця голоколоса.* Канев. у.

Гололе́диця, ці, *ж.*=**Голощік.** Вх. Зн. 11.

Голомо́вник, ка, *м.*=**Голомовько.** О. 1861. X. 56.

Голомо́зий, а, е. Плѣшивый, лысый. *Голомоза дитина. Дід твій лисий, а мати голомоза.* Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни.* Ном. № 7710.

Голомо́зина, ни, *ж.* Лысина, плѣшь.

Голомо́зько, ка, *м.* Плѣшивецъ, лысый человѣкъ. Ном. № 6156.

Голоморо́жжя, жя, *с.*=**Голоморозя.** *Збіжє вимолочують звичайно в-осени на голоморожю.* Шух. І. 166.

Голоморо́зя, зя, *с.*, **голоморо́зиця, ці, голо́морозь, зі,** *ж.* Гололедица, морозная погода при отсутствіи снѣга. Желех. Вх. Зн. 11 *Голоморозь шкодить озимині.* Черк. у.

Голо́мша, ші, *ж.* Раст. Triticum Spelta. Вх. Пч. II. 36.

Голомши́вий, а, е. 1) Плѣшивый. *Голомшива голова.* Борз. у. Употребляется въ презрительномъ смыслѣ. *Дуже ти голомшивий, щоб мене подужав.* Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлѣбахъ). Угор.

Голопра́вда, ди, *м.* и *ж.* Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Він на ню звіряв усе, а вона й не мошенниця—голоправда все.* Зміев. у.

Голопу́зий, а, е. Съ голымъ животомъ. 2) Въ иносказательномъ значеніи: бѣдный, ободранный, несчастный. *Голопузі ви пуцьверинки, а не козаки.* Стор. МПр. 144.

Голопузя́, зя́ти, *с.* 1)=**Голопуцьок.** 2) Бѣднякъ, оборвышъ. Вх. Зн. 11.

Голопу́п, па, *м.*=**Голопуцьок.** Вх. Лем. 404.

Голопу́пий, а, е. 1) Съ обнаженнымъ пупомъ. 2)=**Голопузий 2.**

Голопу́цьок, цька, *м.* 1) Неоперившійся птенецъ. 2) Переносно: ребенокъ. *Діти голопуцьки, як горобенята, бігають по улиці.* Г. Барв. 416.

Голоп'я́тий, а, е. Съ голыми пятками, въ рваныхъ, безъ подошвъ сапогахъ; переносно: бѣднякъ. *Було як на полювання їде, то біля його панів та панків голоп'ятих, таких, що йде в чоботях, а пучки на піску й знать,—сила.* О. 1862. V. 105.

Голору́ч, *нар.* 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч.* 2) Съ пустыми руками. *Хто ж продасть, як піду я голоруч? дайте грошей.* Каменец. у.

Го́лос, су, *м.* 1) Голосъ. *Козацьким голосом гукає.* ЗОЮР. І. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос.* К. ЧР. 136. **На таки́й го́лос.** Такимъ голосомъ. *Питає його на такий саме голос, як у дочки.* Чуб. II. 201. **У го́лос.** Громко. *Ой прийшли до Дунаю та у голос гукнули.* О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі й заридає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У го́лос уда́рились.** Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда въ томъ же значеніи совсѣмъ безъ глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос.* Г. Барв. 207. **Не сво́їм го́лосом.** Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460. **У свиний го́лос.** Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Пода́ти го́лос.** Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. І. 112. **В оди́н го́лос.** Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос?* **На го́лос.** Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. Ум. **Голосо́к, голосо́чок. голосо́нько.** *Кого я люблю—по голосоньку пізнаю.* Чуб. V. 1067.

Голоси́на, ни, *м.* Голосище, огромный голосъ. Чуб. II. 581.

Голоси́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить инаґче по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Го́лосом голоси́ти.** Громко плакать. *Ой там по над яром козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокій или унылый звукъ, шумѣть, гудѣть. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до Бога.* Левиц. І. 375.

Голосíння, ня, *с.* Плачъ, рыданіе, жалобное причитаніе. *Мати не почула її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосни́й, á, é. 1) Громкій, голосистый, звучный. *Отець Хома ваш голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін та дурний, як довбня,* Ном. № 6313. *Голосна гармата.* Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звукахъ рѣчи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосне́нький.**

Голосни́к, кá. *м.* Отверстіе въ серединѣ деки бандуры, гитары, въ дудкѣ и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосни́ця, ці, *ж.* 1) ? *Я ж його* (пристріт) *викликаю.... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно въ куполѣ гуцульской церкви. Шух. I. 117.

Голоснíшати и **голоснíшати, шаю, еш,** *гл.* Становиться громче, звучнѣе. *Разом з пташиними піснями голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Го́лосно, *нар.* Громко, звучно. *У кобзу грає, вигравае, голосно співає.* Мет. 443. **Ум. Голосне́нько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008

Голосо́к, скá, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голосо́нько, нька, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голосо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голостьо́б, бу, *м.* Возвышенное мѣсто безъ растительности.

Голосува́ння, ня, *с,* Голосованіе, баллотировка.

Голосува́ти, сую, еш, *гл.* Голосовать, баллотировать.—**на ко́го.** Подавать свой голосъ за кого.

Голосу́ха, хи, *ж.* Та, которая голосить? Голосистая пѣвица? Молодежь вызываетъ пѣсней дѣвушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голосухо!* Мил. 64.

Голо́та, ти, *ж. соб.* Голь, бѣдняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голо́тонька.** Чуб. V. 1016.

Голоте́ча, чі, *ж.* Въ выраженіи: **на голоте́чі=Голотіч.** Желех.

Голотіч, *нар.* Подъ открытымъ небомъ. Вх. Зн. 11.

Голотово́да, ди, *м.* Предводитель голоти, голи, бѣдняковъ. У Кулиша: *Сього тверезого голотоводу* (Наливайка) *опасуться вже роздратувати.* К. ЦН. 168. *Дурний голотовода Ганжа.* К. Бай. 67.

Голо́тонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голота.**

Голо́цванок, нка, *м.*=**Голопуцьок.** Екатериносл.

Голоцю́цьок, цька, *м.*=**Голопуцьок.** *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* Левиц. Пов. 150.

Голочва́нько, ка, *м.* Убогій франтъ, бѣднякъ, желающій чваниться франтовствомъ.

Го́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голка.**

Голошíння, ня, *с.*=**Голосіння.** Желех.

Голощíк, голощо́к, щóку, *м.* Гололедица; ледъ обнаженный отъ снѣгу. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хиба конячкою.* Золотонош. **Голощóком узя́ти.** Придавить морозомъ непокрытую снѣгомъ землю. Волынск. *Голощоком як візьме, то померзне картопля у землі.* НВолын. у. **Голощóком узя́тися.** Покрыться льдомъ. *Земля у цю осінь узялась голощоком.* Полт.

Го́луб, ба, *м.* 1) Голубь. *Ходить голуб сивий волохатий.* Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи.* Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчикъ. *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий.* Шевч. Ум. **Голубе́ць, голу́бчик, голу́бчичок, голу́бонько, голубо́к, голубо́чок.** *Ой голубчичок гуде, а голубка не знає.* Мет. 78.

Голуба́ня, ні, *ж.* Названіе коровы. *Ой казала голубаня сірому бичкові.... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі.* Шух. I. 198.

Голубеня́, ня́ти, *с.* 1) Голубенокъ. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубеня́тко, голубеня́точко.** *Діточки ж мої, голубеняточки.* Мил. 221.

Голубе́ць, бця́, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** *Лучче нині горобець, як завтра голубець.* Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари.* Мет. 107. 2) Сдѣланная изъ тѣста и испеченная фигура птицы; такіе **голубці** пекутся 9-го марта въ день 40 святыхъ; тоже, что и **жайворонки** въ этотъ день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище изъ скорлупы яйца, голова изъ воску, а крылья и хвостъ изъ цвѣтной бумаги; эти **голубці** висятъ въ сельскихъ хатахъ передъ образами. Шух. I. 100. Иногда дѣлаются цѣликомъ изъ бумаги. Стор. II. 110. 4) Могильный крестъ съ крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое па въ танцахъ. *Як скочу голубця ще й принаджу молодця.* Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала*

де где мудрі скоки. Мкр. Н. 29. 6) Раст. Vaccinium uliginosum L. Анн. 371. 7) мн. Кушанье: пшенная каша (также крупы: овсяныя, пшеничныя, кукурузныя) завернутая въ капустные листья и изжаренная съ приправами въ постномъ или скоромномъ маслѣ. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУЕ. Ш. 56. Kolb. I. 50. Шух. I. 143.

Голуби́й, а́, е́. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися.* Макс. (1849) 108. 2) О масти вола: темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 11. Ум. **Голубе́ньний, голубе́сенький.** *А хто любить чорні очі, а я голубенькі.* Мет. 16.

Голуби́на, ни, *м.*=**Голуб.** *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині.* Чуб. V. 131.

Голуби́нець, нця, *м.* Раст. Empetrum nigrum L. Анн. 132. *Гнав пінную на курдимон,.... дягиль, троянду, голубинець.* Мкр. Г. І. 69.

Голуби́ний, а, е. 1)=**Голуб'ячий.** *Крила.... голубині.* К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткій. *Уродилася Настуся—серце голубине.* К. Досв. 92.

Голуби́нячий, а, е=**Голуб'ячий.** Мил. М. 96.

Голу́бити, блю, биш, *гл.* 1) Ласкать, нѣжить, лелѣять, голубить. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) Лелѣять, питать (мысли, надежды). *Голубити в серці надії великі.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голу́битися, блюся, бишся, *гл.* Нѣжиться, ласкаться, голубиться. *Нам можно без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голуби́ця, ці, *ж.* 1) Голубица, голубка. *Подай мені луки й три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. І. 149. 2) Ласкательное слово: *Ідеш від нас, о царице, іди, іди, голубице!* Чуб. Ш. 253.

Го́лубів, бова, ве. Принадлежащій или свойственный голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. Ш. 667.

Голубі́нка, ки, *ж.* Родъ грибовъ. МУЕ. І. 107. Agaricus russula. Желех.

Голу́біння, ня, *с.* 1)=**Голублення.** Желех. 2) Лелѣяніе (надеждъ, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир. ХРВ. 353.

Голубі́сінький, а, е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голубі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Быть голубымъ, голубѣться. *По над маківками метелики в'ються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голу́бка, ки, *ж.* 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мет. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знає.* Шевч. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная....* Г. Барв. 107. Ум. **Голу́бонька, голу́бочка.**

Голу́бкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Голубитися.** Св. Л. 271.

Голу́блення, ня, *с.* Ласканіе, лелѣяніе, голубленіе. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубни́к, ка́, *м.* Голубятни. Харьк. Ум. **Голубничо́к.** *Голубонька з голубничка лине.* К. Досв. 120.

Го́лубо, *нар.* Голубымъ цвѣтомъ. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. І. 14.

Голубо́к, бка́, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** 2)=Голубець 3. Лебед. у.

Голу́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голубка.**

Голу́бонько, ка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голу́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голубка.**

Голубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голубоцві́товий, а, е. Голубого цвѣта. Встрѣчено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясненькі.* МВ. (О. 1862. Ш. 57).

Голубці́. См. **Голубець.**

Голубця́, ці́, *ж.* Голубыя нитки. *Хустки.... перетикані заполочну та голубцею.* Мет. 190.

Голу́бчик, ка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голу́бчичок, чка, *м.* Ум. отъ **голуб.**

Голуб'я́, я́ти, *с.*=**Голубеня.** Мил. 219. Грин. Ш. 491. Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мої голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'ятко, голуб'яточко.** *Сполохнуться голуб'яточка тай стихнуть.* МВ. І. 46.

Голуб'я́тник, ка, *м.* 1) Постройка для голубей, голубятникъ. 2) Родъ коршуна.

Голуб'я́точко, ка, *с.* Ум. отъ **голуб'я.**

Голуб'я́чий, а, е. Голубиный.

Голу́за, зи, и пр.=**Галу́за** и пр.

Голь, лі, *ж.* Голь, бѣднота. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Го́лька, ки, *ж.* Безостая пшеница. Вх. Уг. 233.

Гольо́нка, ки, *ж.* Трубчатая кость. Черниг у.

Гольо́па, пи, *ж.* Задъ (у лошади). Вх. Пч. І. 14.

Гольтіпа́, пи́, *ж. соб.*=**Голота**. *Іще там єсть до півдесятка* (війська), *но дріб'язок і гольтіпа*. Котл. Ен. VI. 19.

Гольтіпа́ка, ки, *об.* Голякъ, бѣднякъ, оборванецъ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. І. 16. Ув. **Гольтіпачище**. Аф. 363.

Гольтя́й, тяя́, *м.* и пр.=**Гульта́й**, и пр. *Ти—кріпак, гольтяй поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.

Гольтяпа́, пи́, гольтяпа́ка, ки, *ж.*= **Гольтіпа, гольтіпака**. *Все з тих гольтяпак, що, попропивавши худобу, служили в козаків по дворах*. К. ЧР. 185.

Гольце́м, *нар.*=**Гільцем**. *Покинула мене гольцем голого*. НВолын. у.

Голю́к, ка́, *м.* Голый человѣкъ, голышъ, голякъ. Чуб. V. 584.

Голю́ра, ри, *ж.* Въ сказкѣ цыганъ такъ называетъ инструментъ для бритья. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи*. Рудч. Ск. II. 184.

I. Голя́, (лі, *ж?*) Обваженная вершина горы. Вх. Лем. 404.

II. Голя, ля́ти, *с.*=**Голопуцьок** 1. Вх. Уг. 233. Ум. **Голя́тко**. Вх. Уг. 233.

Голя́к, ка́, *м* 1) Бѣднякъ, голякъ. Кіев. Чуб. V, 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.

Голяка́, *нар.* 1) Нагишомъ. *По кропиві голяка*. 2) Въ неразведенномъ видѣ, цѣльнымъ. *Він спирт голяка п'е*.

Голя́р, ра́, *м.*=**Голій**. Вх. Лем. 404.

Гомбички (*ед. ч.* **гомбичка**, *ж?*) Металлическія пуговки. Гол. Од. 81.

Гомелува́тий, а, е. Уродливо кудрявий (о соснѣ). *Гомелувата сосна*. Мнж. 178.

Го́мзатися, заюся, ешся, *гл.* Ворочаться, копошиться. *Чого гомзаєшся за столом, наче блохи кусають?*

Гомила́, ли́, *ж.* Верзила, дубина. *Там така гомила, аж під стелю заввишки*. Старобѣльск. у.

Гомі́вка, ки, *ж.*=**Гомілка**. Вх. Зн. 11.

Гомі́лка, ки, *ж.* Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомілочка**. *Їжте курча,—беріть гомілочку*. Змієв. у.

Го́мін, мону, *м.* Говоръ, крикъ, шумъ. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті*. К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте—без гомону*. Шевч. 177.

Гомі́нка, ки, *ж.* Разговоръ. *Один парубок хотів погомоніть з дівчиною.... почав так: „Чи ваші кури несуться?"— Несуться.—„І наша одна сіра несеться". Тілько й гомінки було*. Грин. І 230.

Гомінки́й, а́, е́. Громко говорящій, звучный. *Торжища гомінкі*. К. ДЗ. 6.

Гомок, (мка?), *м.* Куча земли, бугоръ. Вх. Лем. 404.

Гомоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять*. Гліб. *Дай тобі, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала*. Ном. № 13590. **Руками гомоніти**. Шутливо: писать. Ком. Пр. № 870. 2) Шумѣть, кричать; производить глухой шумъ. *Кажи, та не гомони дуже. Сині хвилі гомоніли*. Шевч. *Гомоніла Україна*. Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить*. Шевч. 28. *Байрак гомонить*. 3) Поговаривать. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей*. Левиц. І. 116.

Гомонли́вий, а, е. 1) Говорливый, болтливый, разговорчивый. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не дається*. Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива*. Г. Барв. 107. 2) Шумный.

Гомону́ха, хи, *ж.* Говорунья. *Ішла баба гомонуха*. Ном. № 12522.

Гомоню́чий, а, е=**Гомонливий**. *Гомонючий чоловік*. Харьк. у.

Го́мшити, мшу, шиш, *гл.* Колотить, бить. *За тую локшину тато маму гомшили*. Ком. Пр. № 95.

Гондо́ли, до́л, *ж. мн.* Салазки для вытаскиванія льда изъ воды.

Гоне́ння, ня, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе. К. МХ. 34.

Гоне́ць, нця́, *м.* 1)=**Гінець**. 2) Раст. Sebum acre L. ЗЮЗО. І. 136.

Го́ни, гін, го́нів и **го́ней**, *м.* и *ж. мн.* Первоначально: длина вспаханнаго поля: вспаханный участокъ въ длину; а затѣмъ, мѣра поля и вообще пространства въ длину различной величины отъ 60 саж., и болѣе: **до́брі го́ни**—120 саж. **сере́дні**—80 саж, **невели́кі**—60 саж. Вас. 197. Кот. Ен. сл. 7. Въ Одесскомъ уѣздѣ до 160 саж. *Орав наш переліг і потом обливався.... А гони гнав та й гнав, назад не озирався*. К. ДЗ. 12. *Пішли вони по первому покосові до половини гін*. Грин. І. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови*, Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіль гонів двоє*.... Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять*. МВ. II. 71. Ум. **Гінки, гіночки**. НВолын. у. *Їдні гінки засіяв пшеницею*. НВолын. у.

Гониві́тер, тра, *м.*=**Вертипорох.** Вх. Зн. 6.

Гони́тва, ви, *ж.* 1) Погоня. *Ні, струни сі ослабли, заніміли в моїм буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою.* К. Бай. 11. 2) Гоненіе. Св. Л. 107.

Гони́тель, ля, *м.* 1) Гонитель. *От з того часу і став на неї гонителем.* Кв. *Один Грицько, другий Андрій, на віру гонитель.* ЗОЮР. I. 315. 2) Гоняющійся за чѣмъ, любитель чего. *Наші родителі за тим не гонителі.* Ном. № 5147. 2) Сгонщикъ людей на работу, на сходъ. Черниг. Подольск. 4) Надсмотрщикъ за работами въ полѣ. Рк. Левиц. 5) Вѣтрогонъ, шалунъ, непосѣда, сорви-голова. *За цими гонителями і хати не натопиш.* Брацл. у.

Гони́телька, ки, *ж.* 1) Гонительница, преслѣдующая. Желех. 2) Ганяющаяся за чѣмъ, любительница чего. *Я на ті оселедці не гонителька.* Пирят. у. 3) Шалунья, непосѣда. Брацл. у.

Гони́тельство, ва, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе. К. XII. 130.

Гони́ти, ню́, ниш, *гл.*=**Гнати.** *Людей гонили силою на присягу.* ЗОЮР. I. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть.* Єв. Л. XI. 49.

Гони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* 1)=**Гнатися 1** и **2.** *Шось за парень за волом гонився.* Мкр. Н. 47. 2)—**з ким.** Гнать что. *Паші нема,—уже він гонився з телятами на горо́ди.* Зміев. у. 3) Имѣть случку. Kolb. I. 65. 4)—**з ро́зумом.** Размышлять, раздумывать. *Він ся з розумом гонит що робити.* Вх. Зн. 11.

Гони́ця, ці, *ж.* 1) Корова во время течки. 2) Сладострастная женщина. Желех.

Гони́шний, а, е.—**на сі́тка.** Родъ рыболовной сѣти, на которую нагоняютъ рыбу. Браун. 12.

Гоні́й, нія́, *м.* Избранное, въ числѣ нѣсколькихъ, крестьянскимъ обществомъ лицо, на обязанности котораго лежитъ собирать въ волость крестьянъ для взноса податей. (Харьк?).

Гоні́нник, ка, *м.* Пастухъ (въ полонинах), перегоняющій овецъ изъ комори въ струнку, гдѣ ихъ доятъ. Шух. I. 193.

Гоні́ння, ня, *с.* Гоненіе. Шух. I. 227.

Го́нір, нору, *м.*=**Гонор.** Стор. МПр. 46.

Гонки́й, а́, е́. 1)=**Гінкий.** *Тонка, гонка ще й висока, листєм широка.* Грин. III. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер.* Рк. Левиц.

Гоно́бити, блю, биш, *гл.* 1) Устраивать, дѣлать какъ слѣдуетъ: удовлетворять, доставлять удовольствіе, употреблять на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить.* 2) Лелѣять. *Вона гонобила надію у серці.* Мир. Пов. I. 126.

Го́ном гнати. См. **Гнати.**

Го́нор, ру, *м.* Самолюбіе, гоноръ. Рудч. Ск. II. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився.* Ном. № 4211. 2) Честь, почетъ. *Служить Семен, служить, а гонору йому все таки нема.* О. 1861. XI. 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів.* К. XII. 125.

Гонори́стий, а, е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що й чарки з тобою не вип'є.* Правоб.

Гоно́рний, а, е=**Гонористий.** *Не був такий гонорний, уступив до того ґазди.* Гн. I. 88.

Гоноро́вий, а, е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич.* Стор. I. 188.

Гоноровитий, а, е=**Гонори́стий.** К. XII. 114. *Онисько дід гордий і гоноровитий.* Левиц. Пов. 226.

Гоно́рство, ва, *с.* Самолюбіе. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на ниві́ть що.* Стор. МПр. 46.

Гонорува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і рукй не подасть.* Волынск. у.

Гонорува́тися, ру́юся, ешся, *гл.*=**Гоноруватн.** *Сидить дівка на постелі та ся гонорує.* Чуб. V. 156.

Гонт, ту, гонта́рь, ря́, гонтовий и пр.=**Ґонт** и пр.

Гону́к, ка, *м.*=**Онук.** Грин. III. 530.

Гонча́к, ка́, *м.* 1) Пловучая мельница. Левч. 70. 2) Родъ судна. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Гончаре́нко, ка, *м.* Сынъ горшечника. Аф. 364.

Гончари́ха и **ганчари́ха, хи,** *ж.* Жена горшечника. Аф. 464.

Гончари́ще и **ганчари́ще, ща,** *м.* Ув. отъ гончарь. Грин. III. 683.

Гончарі́вна, ни, *ж.* Дочь горшечника. Аф. 364.

Гонча́рний і **ганча́рный, а, е**=**Гончарський.** *Глина гончарна.* Вас. 182.

Гонча́рня и ганча́рня, ні, *ж.* Горшечный заводъ.

Гончаро́вий и ганчаро́вий, а, е. Принадлежащій, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148.

Гонча́рство и ганча́рство, ва, *с.* Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гонча́рський і ганча́рський, а, е = Гончаровий. Єв. Мт. XXVII. 7. Шух. I. 259. *Глина ганчарська.* Вас. 177.

Гонча́рь и ганча́рь, ря́, *м.* 1) Горшечникъ; выдѣлывающій, продающій глиняную посуду. Вас. 177.— **білий.** Выдѣлывающій гончарныя издѣлія изъ глазури. Вас. 177. 2) **Гончарь.** Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Гонча́рик.**

Гончарюва́ти и ганчарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься горшечнымъ ремесломъ. Аф. 364.

Го́нчий, а, е. О собакахъ: гончій. Употребляется какъ существительное: **го́нча.** Левч. 151.

Гонько, ка, *м.* Раст. Cichorium intybys, цикорій дикій. Вх. Лем. 404.

Го́ня, ні, *ж.* Тоже, что и **го́ни** (см.) и употребляется преимущественно именно въ указанной формѣ мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве.* Ном. № 6615.

Гоня́йло, ла, *м.* Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ **плаз.** Ив. 19.

Гоп! *меж.* Подражаніе звуку отъ топанья при прыжкѣ или пляскѣ. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива.* Шевч. 158.

Гопа́к, ка́, *м.* Родъ танца. *Гопака вдарити. Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні.* К. ЧР. 259.

Го́пати, паю, еш, *гл.* Топать, прыгая или танцуя.

Го́пи, *мн.* Употребляется въ выраженіи: **вда́рити в го́пи** — танцовать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи.* Ном. № 10173.

Го́пка, ки, *ж.* Шутливо: ребенокъ. *Як увійду в хату поночі то боюсь же, боюсь!—Мала гопка? Бо́їшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Го́пкати, каю, еш, *гл.* 1) Прыгать, топать, прыгая. Вх. Лем. 404. 2) *Як уже вийдуть на улицю, то то вже співают дівчата, а хлопці гопкают дружби.* Грин. III. 510.

Го́пки, *меж.* 1) Выражаетъ скаканіе, прыганіе, топаніе въ танцѣ. *Гопки, рижа! а в рижої і духу нема.* Ном. № 1844. *Пізно старого кота учить гопки.* Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки.* Грин. III. 137. 2) **Ста́ти го́пки.** Подняться на дыбы (о лошади). *Коні.... як замсрдуються, як стануть гопки.* ХС. VII. 455.

Гопцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Танцовать, плясать, топая. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102). 2) Скакать (о лошадяхъ). *Під гаківницями гопцюють коні.* К. ЦН. 169.

Гора́, ри́, *ж.* 1) Гора, возвышенное мѣсто. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить.* Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими.* Ном. № 1605. *Я б і гори покотив.* Все сдѣлалъ бы. Ном. № 5381. **Лиса гора́.** Гора съ обнаженной вершиной,—согласно народнымъ повѣрьямъ обычное мѣсто собранія вѣдьмъ и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить.* Ном. № 6502. **Золота́ гора́, золоті́ го́ри.** Несмѣтное богатство. *Се їм золоту гору, та й ту рознесуть.* Ном. № 10821. *Золотії гори обіцяє.* Прельщаетъ невѣроятными обѣщаніями. Ном. № 4526. 2) Чердакъ въ постройкахъ. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88. (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору.* Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у неділю, а ті узяв да на гору закинув.* Рудч. Ск. I. 213. 3) О рѣкѣ: верховье, верхнее теченіе. *Вітер з гори дме,* т. е. по теченію. 4) Родъ игры. Грин. III. 115. 3) **Бра́ти го́ру.** Одерживать верхъ надъ кѣмъ либо, одолѣвать. *Здоров'я почало брати гору.* К. ЧР. 180. 2) **Бра́ти горо́ю.** Пѣть басомъ высокія ноты; пѣть первымъ басомъ. *Ти бери горою, а я буду окселентувати.* 7) **До гори́, у горі́, у го́ру.** См. **Догори, угорі, угору.** Ум. **Гі́рка, гі́ронька, гі́рочка.** Грин. III. 44. **Го́ронька.**

Гора́зд, ду, *м.* = **Гараздˈ ду.**

Гораздува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Жить въ довольствѣ, въ богатствѣ. *Від того часу зачали гораздувати і до днесь горaздують.* Гн. II. 187.

Гора́льня, ні, *ж.* = **Горільня.** Рудч. Чп. 29.

Гора́р(ь), ря, *м.* Лѣсникъ въ горахъ. Вх. Уг. 233.

Гора́ння, гора́ти и пр. См. **Орання, орати** и пр. Грин. Ш. 409, 410.

Горб, ба, *м.* 1) Бугоръ, пригорокъ, курганъ. *Вирубала дручок та стала на горбі.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Горбъ. *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. Ум. **Го́рбик, горбо́к, горбо́чок.** *На горбику під вербами сиділа купа дівчат.* Левиц. I. 18. *Виори, синку, горбки і долинку.* Чуб. III. 451. *На плечах горбок має.* Ном. № 9116.

Горба́ка, ки, *ж.* Холмъ, возвышенность. *Сюдою їхати—горбака, а тудою—рівно.* НВолын. у.

Горба́нь, ня́, *м.* Горбунъ.

Горба́стий, а, е. Холмистый. *Горбастий цвинтарь у молодого лікаря,* т. е. многіе умираютъ. Ном. № 13933.

Горба́тий, а, е. 1) Горбатый. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. **Притули́в горба́того до стіни́.** Сказалъ что-либо несообразное, сдѣлалъ неудачное сравненіе. Ном. № 13079. 2) — **та труна́**. Гробъ съ выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. **Горбате́нький.**

Горба́тіти, тію, еш, *гл.* Дѣлаться горбатымъ. Употребляется въ значеніи: беременѣть (въ пословицахъ). *Дай, Боже, багатіти та спереду горбатіти* (пожеланіе новобрачной).

Го́рбик, ка, *м.* Ум. отъ **горб.**

Го́рбитися, блюся, бишся, *гл.* Сгибаться, горбиться.

Горбо́ватий, а, е. Выпуклый. Мнж. 178.

Горбо́вина, ни, *ж.* 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи, напр. на древесномъ стволѣ. Волч. у.

Горбо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горбо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горга́ч, ча́, *м.* Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 11.

Горго́нія, нії, *ж.* Георгина. Правобср.

Горда́, ди́, *ж.*=**Орда.** АД. I. 117. *Наступає горди.* Лукаш. 123.

Горделі́вий, а, е. Гордый. *Такі ее в нас панотчик не горделиві були, не так, як тоті нові панотці.* Федьк.

Го́рдий, а, е. 1) Гордый, спесивый, надменный. *Горда душа в убогім тілі.* Ном. *Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходою.* 2) Величественный. *Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає.* Мкр. Лит. Сб. 193.

Горди́на, ни, *ж.* Раст. Viburnum Lantana, гордовина. Вх. Пч. II. 37.

Горди́нець, нця́, *м.* Татаринъ изъ орды. К. Дз. 9. К. ЦН. 226.

Горди́нський, а, е=**Ординський.** *Трупом полягла гординська сила.* К. ЦН. 173.

Горди́ня, ні, *ж.* 1) Гордость, чванливость. *Як з мужика пан, то і гординя.* Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чѣмъ можно гордиться. *Волики мої круторогі, гордине наша, товариші наші.* Г. Барв. 141. 3) Гордый человѣкъ. *Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Го́рдити, джу, диш, *гл.* Пренебрегать. *Знати, вона мною гордить.* Голов. *Убогими не гордили.* Драг. 169.

Горди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. III. 212.

Гордівни́к, ка́, *м.* Гордый человѣкъ, гордецъ. *Сумує собі гордівник мовчки.* Г. Барв. 456.

Гордівни́ця, ці, *ж.* Гордая женщина.

Горді́й, ді́я, *м.*=**Гордівник.** Г. Барв. 456.

Го́рдість, дости, *ж.* Гордость. *Нема в його ні крихти гордости.* К. ЧР. 74. *Почала його розбірати така гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо.* ЕЗ. V. 115.

Го́рдо, *нар.* Гордо, надменно. *А син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч. 613. *Поводиться гордо.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Устань, Господи, щоб злющі гордо не неслися.* К. Псал. 19.

Гордовать, ті, *ж.* Раст. Malva crispa. Лв. 100. См. **Гордовина.**

Гордови́на, ни, *ж.* Раст. а)=**Гордина.** ЗЮЗО. I. 141. Вх. Пч. II. 37. б) Malva crispa. Вх. Пч. I. 11. *З инних овочів найбільше їдять вишні, дальше дерен, черемху, гордовину.* МУЕ. I. 109. *Пішов у ліс.... Чи горіх знайде хлопець, чи китицями гордовину....* Св. Л. 211. *Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька.* Чуб. V. 727. 2)=**Гордівниця.** *Ой дівчино-гордовино, гордуєш ти мною.* Чуб. V. 727. 3)=**Городина.** Желех.

Гордови́тий, а, е=**Гордуватий.** Сим. 216. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною.* Грин. III. 233. *Він був.... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече.* МВ. I. 75. Ум. **Гордовитенький.** Ном. № 2530.

Гордовли́вий, а, е. Гордый, горделивый. *Він у нас не гордовливий.* Кн.

Гордоро́слий, а, е. Гордо растущій. Встрѣчено у Млаки: *Колись смерки на*

горбочку пишно красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали. Млак. 38.

Гóрдощ, щі, *ж.* чаще во мн. ч. **гóрдощі.** Гордость, надменность. *Дметься гордощами лютий.* К. Псал. 20.

Гордувáння, ня, *с.* Дѣйствіе гордящагося, гордыня, пренебрежительность. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною,— буде твоє гордування все перед мною.* Грин. III. 233.

Гордувáти, дýю, еш, *гл.* 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. *Сама себе дурною називала, що Орликом гордувала.* Чуб. V. 1085. *Він нами гордує.* МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. *Вона багато гордує.*

Гордувáтися, дýюся, єшся, *гл.* Гордиться, чваниться. *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш—поцілуйся.* Чуб. V. 233.

Гордувáтий, а, е. Гордый, гордящійся, надменный. *Я не багатий, не гордуватий, високо не несуся.* Мет. 67. *Така думка світилась.... на її гордуватому виду.* Г. Барв. 464. Ум. **Гордувáтенький.** МВ. (О. 1862. III. 57).

Гордýн, нá, *м.* Гордецъ. *Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Гóре, ря, *с.* 1) Горе, печаль, горесть. *Іде дівчина до хати, несе своє горе.* Шевч. 276. 2) Горе, несчастіе. *З щастя та з горя скувалася доля.* Ном. № 1725. **На гóре йдéться, пішлó.** Пошло на несчастіе. **Живé, гóря прикупúвши.** Плоховато живетъ. Ном. № 7506. Ум. **Гóренько, гóречко.**

Горéл, рлá, *м.*=**Орел.**

Горéлі, рéль, *ж. мн.* Качель. См. **Реля 1.** МУЕ. III. 169.

Гóрен и **горн, рна,** *м.* 1) Горнъ въ кузницѣ. Грин. II. 74; Чуб. II. 239. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. 194. 2) Печь для обжиганія глиняной посуды. Шух. I. 263. *Палає, як горен.* Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. у.

Горéнити, ню, ниш, *гл.* 1) Горчить, отдавать горькимъ вкусомъ. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі—для моєї жінки, а которі горенять, то діточки поїдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці горенить моє отрутою*—сильное огорченіе. МВ. (О. 1862. I. 80).

Гóренько, ка, *с.* Ум. отъ **горе.**

Горéцвіт, ту, *м.* Раст. Helleborus niger L. ЗЮЗО. I. 124.

Горéцтво, ва, *с.* Горесть, печаль. Черниг. у.

Гореч, чі, *ж.* Жара. Вх. Лем. 405.

Гóречко, ка, *с.* Ум. отъ **горе.**

Горзúна, ни, *ж.* Плетень изъ ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину та драницю клали.* Макс. (1849) 55.

Горúніж, *нар.* Вверхъ ногами. Каменец. у.

Горúквіт, ту, *м.*=**Горúцвіт.** Вх. Пч. I. 8.

Горихвіст, хвостá, *м.* Птица. Lusciola phaenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Горúцвіт, ту, *м.* Раст. Adonis vernalis L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мил. М. 87.

Горúще, ща, *с.* Чердакъ. *На хату закинь, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, *нар.* Вверхъ. *Іде Мар'я горі драбиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі бистров водов.* Гол. I. 337.

Горíвка, ки, *ж.*=**Горілка.** Лукаш. 112. Грин. III. 349. Ум. **Горíвонька.** Грин. III. 86. **Горівочка.**

Горідчик, ка, *м.* Ум. отъ **город.**

Горíжний, а, е. Огражденный? *Старими людьми село горадне, парубочками село горіжне, а дівоньками село веселе.* АД. I. 50.

Горíзнач, *нар.* Лежа на спинѣ. Черк. у.

Гóрій и **горíйше,** *нар.* Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорій, що далі, то горій.* Ни. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обоє.* Чуб. V. 704.

Горíйший, а, е. Худшій, горшій. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. III. 300.

Горíлий, а, е. Горѣлый. *Межи вами женинище, як горілеє днище.* Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горілúць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. *Лежить горілиць,* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горíлиця, ці, *ж.*=**Горілка.** К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горíлка, ки, *ж.* Водка, хлѣбное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горілки—нема говірки.*

Чуб. I. 282. Ум. **Горілонька, горілочка.** Грин. III. 681.

Горілча́ний и **горільча́ний, а, е.** 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільча́ний брат.** Собутыльникъ. Черк. у.

Горі́льня, ні, *ж.* Винокурня, винокуренный заводъ. Рудч. Чп. 124.

Горіне́ць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. Угор. *Он в тотій труні горінець лежит.* Драг. 268.

Горі́ння, ня, *с.* Горѣніе.

Го́рість, рости, *ж.* Горечь (о вкусѣ). *Треба варити ці коренці, поки з їх горість вийде.* Черниг.

Горі́ський, а, е. Верхній. См. **Горішній.** Kolb. I. 92.

Горі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Горѣть. *Коли Бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Гори́ть, як сліпий ди́виться,**—совсѣмъ не горитъ. Ном. № 7566. **Як мо́кре гори́ть.** Плохо, вяло идетъ работа, дѣло. Ном. № 10909. **Шну́ра гори́ть (на кому).** Горячій, непосѣдливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть въ жару, имѣть повышенную температуру (о больномъ). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестѣть, горѣть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою горити ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылать желаніемъ, сильно желать чего. *До кужіля рука болить, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горю́-горю́ пень.** Присловье въ игрѣ въ щітки. Чуб. III. 93.

Горі́тися, ри́ться, *гл. безл.*=**Горіти 1.** *Як не ладиться, то й в печі не гориться.* Ном. № 1700.

Горі́х, хв, *м.* Орѣхъ (плодъ). *Сім міхів оріхів.* Ном. № 9207. 2) Орѣшина, орѣховый кустъ, орѣховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. III. 133. Ум. **Горішеньно, горішечко, горішок.** Грин. III. 407.

Горі́ховий, а, е. Орѣховый. *Горіхова лушпайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. III. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горі́ше, *нар.*=**Горі́йше.** *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горше сироті на чужині.* Грин. III. 415.

Горі́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горі́шечок, чка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горі́шина, ни, *ж.* 1) Орѣховое дерево, орѣховый кустъ (въ послѣднемъ значеніи чаще употребляется: **ліщина**). *Липки, горішина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст. а) Coronilla varia. Лв. 98. б) Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Головайчики.**

Горі́шній, ня, не. 1) Верхній, наверху находящійся. *Подивиться козак Нечай в горішню кватирку.* Гол. I. 8. *Горішній навій.* МУЕ. III. 17. *Камінь у млині буває горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по теченію лежащій. 3) О вѣтрѣ: сѣверный (на Днѣпрѣ). Мнж. 148. Сѣверо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. **Горішній бік у полотні.** Лицевая сторона полотна, которая при вышиваніи обращена къ швеѣ. Шух. I. 154. 4) Чердачный. *Горішнє вікно.* 5) **Горішня ха́та.** Та изъ хат (комнатъ), которая находится въ сторону горъ (въ подгорныхъ мѣстностяхъ). Шух. I. 95.

Горішча́к, ка́, *м.* Сѣверный вѣтеръ. Браун. 6.

Горішня́нин, на, *м.* Живущій на верхнемъ концѣ села. Фр. Пр. 72.

Горі́шок, шка, *м.* 1) Ум. отъ **горіх.** 2) Раст. а)—**бі́лий.** Trifolium montanum L. Шух. I. 22; б)—**черво́ний.** Trifolium pratense. Шух. I. 22. 3) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI Св. 36.

Горі́ще, *нар.* Выше. *Їк узіли Мирін Штолу та з собов горіщ.* ЕЗ. V. 34.

Горла́й, лая́, *м.* Человѣкъ съ сильнымъ голосомъ. Мнж. 178. См. **Горлань.**

Горла́нка, ки, *ж.*=**Горло.** ЕЗ. V. 57.

Горла́нь, ня́, *м.* Крикунъ. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський їм горлань.* Котл. Ен. V. 11.

Горла́ти, ла́ю, еш, *гл.* Кричать, горланить. Каменец. у. Гн. II. 144. Черезчуръ громко пѣть. Мнж. 178.

Горла́тий, а, е. 1) Крикливый, горластый. *Цитьте, цитьте, горлатії ворони.* К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жуінко, не будь така горлата.* Чуб. II. 348. 2) О ружьѣ, горшкѣ и пр.: имѣющій широкое отверстіе, широкогорлий. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбану.* Г. Барв. 180. 3) О нерем-

кѣ: съ большими отверстіями. Славян. у. 4) **Горла́та я́ма=Горлаха.** *Складав зерно.... в горлаті ями.* Мир. ХРВ. 125.

Горла́ха, хи, *ж.* Яма для храненія зерноваго хлѣба. Козел. у, *Треба понасипать горлахи пашнею.* К. ЧР. 131.

Горла́ч, ча́, *м.* Птица: Columba gutturosa, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.

Горленя́, ня́ти, *с.*=**Орленя.**

Горли́, лів, *м. мн.* (=**Орли**). Названіе узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.

Го́рлиця, ці, *ж.* 1) Горлинка, родъ дикаго голубя. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 2) Родъ танца. Мир. II. 29. 3) Пѣсня про горлинку. *Заспіває про Чалого на Горлицю зверне.* Шевч. 8. 4) Употр. какъ ласкательное слово, особенно въ уменьш. **го́рличка** *Нехай мене мир не знає, коли я зражу тебе, моя горличко.* МВ. II. 63. Ум. **Го́рличка.** *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Горли́ця, ці, *ж.*=**Орлиця.**

Го́рличко, ка, *с.* Ум. отъ **горло.**

Го́рло, ла, *с.* 1) Горло, глотка. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493. *Кричать на все горло.* К. ЧР. *У горлі пересохло. Треба горло промочити.* **На го́рло заробля́ти.** Зарабатывать на водку. Черк. у. **Го́рлом дарува́ти.** Освобождать отъ смертной казни. *От уже ж бо осуджено, щоби Теклуні ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано.* Гол. I. 53. **Го́рлом, на го́рло скара́ти.** Казнить смертью. 2) Дуло въ пушкѣ, ружьѣ. *Москаль гармати горлом у вічі поставив.* Стор. II. 199. 3) Входъ въ рыболовный сакъ. Шух. I. 224, 228. 4) См. **жорна.** Шух. I. 261, 264. 5) Съуженное мѣсто **кошари** въ **полонинах.** Шух. I. 192. Ум. **Го́рличко.** Ном. № 11587.

Горлови́й, а́, е́. 1) Горловой. 2) Уголовный. *Не горлова справа.* Ном. № 7442. *Не горлове діло.* Ном. № 7442. 3) **Горлова́ я́ма.** Яма для храненія зерноваго хлѣба. Черк. у. См. **Горлаха.**

Горлорі́в, ва, *м.* Голорѣзъ, отважный человѣкъ. *Ти знаєш він який суціга, наливода і горлоріз.* Котл. Ен.

Горля́к, ка́, *м.*=**Горляч.** Вх. Пч. II. 9.

Горля́нка, ки, *ж.* 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересхло, аж торохтить горлянка, мов та гусяча, що баби на неї клубки мотають.* Мир. Пов. II. 61. *Любив небораж і яку кватирку в горлянку вилить.* Св. Л. 169. 2) Высушенное птичье (особенно гусиное) горло, начиненное горохомъ, служащее для дѣтей игрушкой и для наматыванія нитокъ. Аф. 366. 3) Раст. а) Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. б) Filago arvensis. ЗЮЗО. I. 123.

Горн, на, *м.* См. **Горен.**

Го́рне́ць, нця́, *м.* Горшокъ. Шух. I. 261. *Найдеся купець і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.

Горне́шник, ка, *м.* Тряпка, которою берутъ горячій горшокъ изъ печи, тоже что и **ганчірка.** Каменец. у.

Го́рниця, ці, *ж.*=**Гі́рниця.** Ном. № 10280. Ум. **Го́рничка.**

Горно́, *нар.* Гористо. *Туди їхати дуже горно.* Міусск. окр.

Горноста́й, та́я, *м.* 1) Горностай. *Гаєм—маєм, лебедем—Дунаєм, а степами—бистрим горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Родъ птицы? *Летів горностай через сад, роспустив пір'ячко на ввесь сад.* КС. 1883. II. 382. Та же пѣсня. О. 1861. XI. Кух. 38. Вѣрнѣе, однако, что здѣсь просто забыто значеніе слова **горностай,** и въ пѣснѣ оно подставлено вмѣсто какого-либо иного, но схожаго, слова, названія птицы.

Горноста́йовий, а, е. Горностаевый. *Горностайова шуба.* К. ЧР. 101.

Горноста́ль, ля, *м.*=**Горностай 1.** *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'їдає.* Чуб. V. 318.

Горно́чок, чка, *м.* Горшочекъ. Вх. Лем. 405.

Горну́ти, ну́, неш, *гл.* 1) Пригребать, придвигать, загребать. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимать. *Бондарь відра набиває, мене горне пригортає.* Шевч. 540.

Горну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Прижиматься, ласкаться, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стояв,—у куточок горнувсь.* МВ. II. 122. *Народ ввесь горнувся до його.* Св. Л. XIX. 48.

Горня́, ня́ти, *с.* Горшочекъ. *У печі палає полум'є ни припічку, ни жару горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горня́тко.** *Єсть молоко,—буде і горнятко.* Ком. Пр. № 429.

Горня́тко, тка, *с.* 1) Ум. отъ **горня.** 2) Въ хороводной игрѣ **вербовая дощечка** трое играющихъ малыхъ дѣтей. Kolb. I.

159. 3)—**пщільне**. Ячейка у пчелъ. Вх. Лем. 405.

Горобе́й, бе́я, б'я́, *м.*=**Горобець**. *А в горобейка жуінка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що виведе нитку, гороб'ю на свитку, останеться конці—гороб'ю на штанци*. Чуб. III. 56. Ум. **Горобе́єчко, горобе́йко, горобе́йчик**, Чуб. III. 58. *Летів горобейчик,—джив, джив, джив*. Грин. III. 554. **Горобі́єнько**. Чуб. III. 57.

Горобе́йник, ка, *м.* Раст. Lithospermum arvense L. ЗЮЗО. I. 127.

Горобе́ль, бля́, *м.*=**Горобей**=**Горобець**. *Попуд тинами з гороблями живучи*. Грин. III. 625.

Горобеня́, ня́ти, *с.* Воробушекъ, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.

Горобе́ць, бця́, *м.* 1) Воробей. *Веселий як горобець*. Ном. № 8471. *Води—горобцеві по коліна*. Ном. № 14048. 2) Названіе вола цвѣтомъ подобнаго оперенію воробья. КС. 1898. V. II. 42. 3) Родъ орнамента на писанкахъ. МУЕ. I. 205. Ум. **Гороб̀чик, горо́бчичок**. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький*. Грин. III. 662.

Горобина, ни, *ж.* Рябина, Sorbus Aucuparia L. Анн. 336. Вх. Пч. I 13. *Горобина роскинули зелений намет і рясно на її ягід червоно-злотих*. МВ. I. 156. *Обступили стару, як горобці горобину*. МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобинець, нця, *м.* 1) Пометъ воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст: а)=Porіs. Вас. 176, 207. б) Oxytropis pilosa. Dc. ЗЮЗО. I. 167.

Горобиний, а, е. 1) Воробьиный. *Повне гніздо горобиних голоцюцьків*. МВ. I. 140. 2) **Горобина ніч**. Ночь, въ теченіе которой бываетъ сильная гроза, воробьиная ночь. Марков. 15. *І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша*. Шевч. 282. 3) **Горобиний горошок**. Раст. а) Vicia angustifolia Roth. ЗЮЗО. I. 141. б) Vicia Cracca L. ЗЮЗО. I. 141. в) Lotus corniculatus L. ЗЮЗО. I. 127. *Повився горобиний горошок*. МВ. I. 140.

Горобинячий, а, е=**Горобиний**. Мил. М. 96.

Горобі́єнько, ка. *м.* Ум. отъ **горобей**.

Горо́бка, ки, *ж.* Воробьиная самка.

Горо́бчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **горобець**. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 65.

Горо́бчичок, чка, *м.* Ум. отъ **горобець**.

Горобчиха, хи, *ж.*=**Горобка**. *П'ять горобчих, а чотирі горобця.—виходе, що одній горобчисі нема пари*. Мнж. 86.

Гороб'я́, я́ти, *с.*=**Горобеня**.

Гороб'я́чий, а, е=**Горобиний**. Мил. М. 49.

Горови́й, а́, е́. Горный. *Річка текла з горової води*. КС. 1885. XI. 538. *У горову рослинину сонцний промінь ронив сяющу стягу*. МВ. II. 159.

Горови́тий, а, е. Гористый. Вх. Зн. 12.

Го́род, да, *м.* Городъ. *Чуру свого до города Черкаси посилав*. АД. II. 9. Ум. **Городе́ць, городе́чок, городо́к**. *Ой везуть сироту-сирітку а в Кам'янець-городець*. Чуб. *В городі царів син, а за городечком царівна*. Чуб. III. 159.

Горо́д, ду, *м.* 1) Огородъ. *Сидить, як качан в городі*. Ном. Ум. **Горо́децъ, горо́донько, горі́дчик**. Левиц. I. 170. **Горо́дчик**. *Пішла в городець, рвала барвінець*. Чуб. III. 301. *Прийди, козаче, к мойому городоньку*. См. **Огород**. 2) Родъ игры КС. 1887. VI. 457. Родъ хоровода. Грин. III. 109.

Города́рь, ря́, *м.* Начальникъ города? *„Та рушай, військо, під Бендер місто!" Військо рушає, з гармат стріляє, аж чотирі печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку радя*. О. 1861. XI. Сн. 56. Вѣроятнѣе, однако, что слово **городарь**, которое нигдѣ ни разу болѣе намъ не встрѣчалось, является просто передѣлкой какого то другого слова, подобнаго по своей формѣ, но съ забытымъ уже значеніемъ.

Горо́дець, дця, *м.* Ум. отъ **город**.

Городи́н, на, *м.* Въ пѣснѣ то же, что и **го́род**. *Ой город, город, городин, приїхав Андрієчко челядин*. Маркев. 105. Своего рода licentia poetica, допущенная пѣсней ради риѳмы.

Горо́дина, ни, *ж.* Огородныя овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городи́на, ни, *ж.* Плетень, заборъ, огорожа. Угор.

Городи́сько, ка, *с.*=**Городище**. Волынск. г.

Городи́ти, джу́, диш, *гл.* Городить, огораживать. *Я такими дурнями тини городила*. Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів*. Грин. I. 166. 2) Говорить вздоръ, городить. *Старий говоритьгородить, та на правду виходить*. Ном. № 8676. *Городить таке—ні літо, ні зіму*. Говоритъ чепуху. Ком. Пр. № 780.

Городи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Огораживаться.

Горо́дище, ща, *с.* Древнее земляное укрѣпленіе, городище. *Бур'януваті городища.* К. XII. 130.

Городі́льник, ка, *м.* Дѣлающій плетни. Левч. 135.

Горо́дній, а, е и **горо́дній я, є.** 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* Ном. № 953. *Польова картопля краща, ніж городня.* НВолын. у. *Гарне, як мак городній.* Ном. № 8446. 2) **Горо́дня річ.** Домашнее дѣло; весьма близко. *Двадцять верстов—це городня річ!* НВолын. у.

Горо́дник, ка, *м.* 1) Огородникъ. 2) **Горо́дник.** Лопата для вскапыванія огорода—деревянная и желѣзная. Гн. I. 21. 22. Шух. I. 111. Части ея: деревянный фіст, иначе **держівно́** (рукоять) и желѣзная **лопа́тка** съ **ямкою**, въ которую вставлено **держівно**; а если лопата деревянная, то ее оковываютъ желѣзнымъ **постолом**. Шух. I. 164.

Городови́й, а́, е́. Городовой. *Городові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова старшина.* Мет. 413.

Городови́к, ка́, *м.* 1) Горожанинъ, мѣщанинъ. Драг. 68. 2) Такъ называютъ въ Херсонской и Екатеринославской губерніяхъ полтавцевъ и черниговцевъ. Черноморцы такъ называютъ жителей Украины. Пол. 110.

Горо́довина́, ни, *ж.* 1)=**Горо́дина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ростуть?—Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) Раст.: Malva crispa L. ЗЮЗО. I. 128.

Городо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **го́род.** *Городок наш—так собі городок, нічого.* МВ. I. 115. 2) Ум. отъ **горо́д.** *По-проз мій городок стежечкою до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 3) Родъ игры. Ив. 30, 44. Обозначенное мѣсто для хороводной игры „**кривий та́нець**“. О. 1861. XI. Кв. 40. 4) Древнее земляное укрѣпленіе. 5) **Городка́ми пришива́ти.** Пришивать зубчиками (обшлага къ рукавамъ, воротникъ къ рубахѣ). Чуб. VII. 575.

Горо́донько, ка, *м.* Ум. отъ **горо́д.**

Городо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **го́род.**

Городськи́й, а́, е́. Городской. *Городське телятко, а сільське дитятко.* Ном. № 10491.

Горо́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **горо́д.**

Городя́нин, на, *м.* Горожанинъ. *Вийшли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городянина.* Мир. Пов. II. 75.

Городя́нка, ки, *ж.* Горожанка. Котл. Ен. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Городя́ночка.** *Я з Києва кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Городя́нський, а, е. Принадлежащій или свойственный горожанамъ. *Городянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Городянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горо́жа, жі, *ж.* Ограда, огорожа. Грин. III. 131.

Гороі́житися, жуся, жишся, *гл.* Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопа́ха, хи, *ж.* и *м.* Горемыка, бѣдняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірьовками да и повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопа́шний, а, е. Горемычный. Желех.

Горорі́зьба, би, *ж.* Выпуклая рѣзьба, горельефъ. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами.... повироблювано горорізьбою з меді та з каменю по над тими надгробками.* К. ЧР. 101.

Горо́х, ху, *м.* Горохъ. *Як бачились у горосі, та й досі.* Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горо́х при доро́зі.** Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі.* **Як горо́хом.** Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. **Коло́чений горо́х.** Кушанье: растертый горохъ въ видѣ киселя. **Горобйний горо́х.** Раст. а) Onobrycis gracilis Bess. ЗЮЗО. I. 129; б) Vicia villosa L. ЗЮЗО. I. 141. См. **Горобиний.** 4) **Миши́ний горо́х.** Раст. Vicia sativa L. ЗЮЗО. I. 141.

Горо́хвина, ни, *ж.*, также и во мн. **горо́хвини.** Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.

Горохви́ння, ня, *с. соб.*=**Горохвина.**

Горохв'я́ний, а, е. Гороховый, принадлежащій гороху. *Сиди, сиди, ящуре, горохв'яний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'яний цвіт.* К. ЧР. 64.

Горо́хв'яник, ка, *м.* Лепешка изъ гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'яниками і всякими ласощами.* Кв.

Горо́хв'янка, ки, *ж.*=**Горохвина.** ЕЗ. V. 177.

Горохля́нка, ки, *ж.*=**Горохвина.** Хотин. у.

Горо́ховий, а, е. Гороховый. *Сунеться, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.

Горохови́на, ни, *ж.*=**Горохвина**. Гол. IV. 460.

Горо́хуватий, а, е. Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали горохуваті.* Левиц. I. 194. О смушкахъ: съ тугими, гороховидными завитками. Вас. 198.

Горо́х'яний, а, е=**Гороховий**. Грин. III. 301.

Горошина, ни, *ж.* Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. III. 176. Ум. **Горошинка**. Рудч. Ск. II. 94. **Горошиночка**. Г., Арт. (О. 1861. III. 95).

Горошіння. ня, *с.*=**Горохвина**. *Дивиться—на дубозі шість чоловіка горох молоте: горошіння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. I. 225.

Горо́шковий, а, е. О. рисункѣ матеріи: въ круглыхъ крапинкахъ. КС. 1893. V. 282.

Горо́шкуватий, а, е. Подобный гороху: въ крупныхъ зернахъ, въ мелкихъ шарикахъ. *Горошкувата земля.* Каменец. у. О смушкѣ: въ мелкихъ завиткахъ. *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.

Горо́шок, шку, *м.* Ум. отъ **горо́х**. *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст. а) Vicia villosa Roth. ЗЮЗО. I. 167; б) Vicia sepium. ЗЮЗО. I. 141; в) Medicago lupulina L. ЗЮЗО. I. 167; г) Medicago falcata L. ЗЮЗО. I. 167; д) Lathyrus. Вх. Пч. I. 10; е)—**лісовий** Vicia sylvatica L. ЗЮЗО. I. 167: ж)—**ди́кий**,—**ледий**, Vicia cracca L. Вх. Пч. I. 14. То же: **горо́шок гадю́чий**, **горо́б'ячий**. ЗЮЗО. I. 141,—**потечний**. Шух. I. 22; з)—**горобиний**. См. **Горобиний**; и)—**журавле́вий**. Sathyrus sylvestris L. ЗЮЗО. I. 126. 3) Родъ игры.

Горо́ю, *нар.* По горѣ. *Їхати горою. Не купаються дівчата, обходять горою* Шевч. 24.

Горсе́т, та, *м.*=**Корсет**. *На їх були однакові горсети.* Левиц. I. 10.

Го́рстка, ки, *ж.* Пучекъ стеблей (конопли, льна) изъ 4—5 **жмень**. Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. I. 147. *Та насіяв конопель,—вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.

Горта́вка, ки, *ж.*=**Горлянка 1?** ЕЗ. V. 47, 57.

Горта́нь, ні, *ж.* Горло, гортань. *Давайте тілько гортань промочити.* К. ЧР. 126.

Горува́тий, а, е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.

Горува́то, *нар.* Гористо. Новомоск. у.

Гору́нка, ки, *ж.* Раст. а) Brassica Napus L. ЗЮЗО. I. 114; б) Sinapis arvensis L. ЗЮЗО. I. 136.

Горупа́, пи́, *ж.*=**Свиріпа**. НВолын. у.

Горчи́ця, ці, *ж.* 1)=**Гірчиця**. 2)—**польова́**. Раст. Lisymbrium Sophia L. ЗЮЗО. I. 136. 3)—**лубе́ньска**. Раст. Brassica Rapa. ЗЮЗО. I. 114.

Го́рше́, шя́, *с.* Родъ плошки изъ необожженной глины. Шух. I. 284.

Горшкови́й, а́, е́. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.

Горшкодра́й, дра́я, *м.* Починяющій горшокъ. стягивая его проволокой, обыкновенно—бродячій мастеръ. Фр. Пр. 138.

Горшкола́т, та. *м.* Починяющій горшки. НВолын. у. См. **Горшкодрай**.

Горшколіп, па, *м.*=**Гончарь**. Червон.

Го́рщик, ка, *м. мн. ч.* **го́рщики**. Горшокъ. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в повненькому горщику.* Ном. Ум. **Го́рщичок**, **горщеня́**, **горщеня́точко**.

Горщи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **горщик**, **горщок**. Рудч. Ск. II. 86.

Горщі́вка, ки, *ж.* Желтоватая глина, идущая на выдѣлку горшковъ. Шух. I. 260.

Горщо́к, шка́, *м.* Горшокъ. (Въ косн. падежахъ: **горшка́**, **горшко́ві** и т. д.). *Є в горшку молоко, та голова не влізе.* Ном. Ум. **Горще́чок**.

Горща́, ща́ти, *с.* Горшочекъ. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105. **Скида́ти горща́**. Ставить сухія банки. Ум. **Горща́тко**.

Горюва́льник, ка, *м.* Человѣкъ, которому приходится бѣдствовать, горевать. Ум. **Горюва́льничок**. *Мій таточку, мій горювальничку.... Ви наскитались, ви нагорювались.* Мил. 186.

Горюва́льниця, ці, *ж.* Женщина бѣдствующая. горюющая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горюва́льничка**. *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил. 219.

Горюва́ння, ня, *с.* Гореваніе, бѣдствованіе. *Панськеє кохання—гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горюва́ннячко**. Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюваннячко?* Мил. 204

Горюва́ти, рюю, еш, *гл.* Горевать, печалиться, бѣдствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та вже ж мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: **го-**

рюється. Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246.

Горю́-дуб, горю́-ду́ба, *м.* Родъ игры. Чуб. III. 101. То же, что и горѣлки. Ик. 55.

Горю́ха, хи, *ж.* Горемычная. Чаще всего употребляется въ выраженіи: **му́ха-горю́ха.** *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.

Горю́чий, а, е. Горючій. *Ясен—горюче дерево.* Міусск. окр.

Горю́шний, а, е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко.* Черк. у. *Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.

Горя́к, ка́, *м.* Ударъ мячемъ вверхъ въ игрѣ въ **гілки.** КС. 1887. VI. 460.

Горя́ка, ки, *м.* и *ж.* Бѣдняга. *Це тобі, горяко.... із дощок труну.* Щог. В. 58.

Горя́льня, ні, *ж.*=**Горільня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.

Го́ряний, а, е. Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то....* Дещо.

Горя́нин, на, *м.* Горецъ, житель возвышенныхъ мѣстъ. Галиц.

Горяни́ця, ці, *ж.* *На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долину по калину.* Мил. 161.

Горя́нка, ки, *ж.* Раст. Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. См. **Горлянка.**

Горя́нський, а, е. Горный, гористый. *І на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.

Горя́ч, ча, *м.* Жара, зной. Желех. *В літі.... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають....* Гн. I. 28.

Горя́чий и пр.=**Гарячий** и пр.

Горя́чка, ки, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Госа! *меж.*=**Гей** 2. *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.

Госа́ч, ча, *м.* Горячій волъ. КС. 1898. VII. 46.

Госока́, ки́, *ж.*=**Осока.** Чуб. III. 462.

Го́спідь, го́сподя, *м.*=**Господь.** НВолын. у. Ум. **Го́спідок.** *Господку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.

Госпо́да, ди, *ж.* Домъ и хозяйство какой-либо семьи. *Пішли до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. I. 192. *Покинув матір і господу.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на господу!—Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Госпо́донька.**

Господа́ренько, ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рик, ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́ричок, чка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рити, рю, риш, *гл.*=**Господарювати.** *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184.

Господа́рка, ки, *ж.* 1)=**Господиня.** *Моя жінка велика господарка.* Левиц. I. 432. 2)=**Господарство 1** и **2.**

Господа́рний, а, е. Занимающійся хозяйствомъ, хозяйственный. *А дівка.... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.

Господа́рно, *нар.* Хозяйственно, по хозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. I. 243.

Господа́рство, ва, *с.* 1) Имѣніе, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що зберетъ господарство, а то, що готовое задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева, семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть кому з господарства.* Ном. (Старець) *у хаті бавить господарство кобзою.* Ном. № 13664.

Господа́рський, а, е. Принадлежащій хозяину, владѣльцу, хозяйскій. *Наймит.... каже: „десь господарські воли зайшли“.* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу робила.* Чуб. V. 1067.

Господа́рь, ря́, *м.* 1) Хозяинъ, владѣлецъ, глава въ домѣ. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мої, да біда ж мені з вами, ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титулъ прежнихъ князей Молдавіи и Валахіи. *Оттоді то Василь молдавський, господарь волоський.... до.... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господа́рик, господа́ричок, господа́ренько.** *Що ж місячик—то господарик, що сонечко—то господинька.* Чуб. III. 461. *Ой паночку, господаричку, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома господаренька.* Гол. II. 33.

Господарюва́ння, ня, *с.* 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому.* К. ДС. 6. 2) Господство, властвованіе.

Господарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* 1) Владѣть, хозяйничать. ЗОЮР. I. 97. *А хто дома, той господарює.* Ни. *Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля.* Левиц. I. 254. 2) Господствовать. *Нехай над світом той господарює*

в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцим чує, хто в слові честен, непохибен в ділі. К. МБ. XI. 157.

Господе́вий, а, е=Господній. *Кара Господева.* Шевч. 331.

Госпо́день, дня, нє. Кратк. форма отъ **господній.** *Забув і страх Господень.* К. Іов. 14.

Господи́ня, ні, *ж.* Хозяйка, госпожа. *Де багато господинь, там хата не метена.* Ном. № 6668. *Ой хто любить господаря, а я господиню.* Нп. Ум. **Господи́нька, господи́нечка, госпо́ся.**

Госпо́дній, ня, нє. Господній, Божій. *То серце щебече Господнюю славу.* Шевч. 9.

Госпо́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **господа.**

Госпо́дь, Го́спода, *м.* Богъ, Господь. *Прихиляйся, дівчинонько, а до Господа Бога.* Мет. 106. *Господи, помилуй, або дай що!* Ном. **Хай Госпо́дь ми́лує.** Боже сохрани! Ном. № 5138. *Так їй схотілось пить, що Господи!*—сильно захотѣлось пить. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Го́споденько, го́сподонько.** *Ей, змилуйся, Господеньку!* Чуб. I. 156. *Крий, Господоньку!* Гн. II. 68.

Госпожа́, жі, *ж.* 1) Титулъ Богородицы (съ эпитетомъ Пречиста). *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже!* Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпо́женька.** Употребляется также въ значеніи: **господиня.** *Уклонивсь.... хазяйці: „Чи нема в вас, госпоженько,—каже,—хоч сироватки нам попоїсти?“* Драг. 117.

Госпо́ся, сі, *ж.* Ласкательное отъ **господиня.** Гол. I. 147. МВ. (КС, 1902. X. 144). *Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко!* Г. Барв. 437.

Го́стенько, ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Госте́ць, тця́, *м.* Хроническій ревматизмъ въ суставахъ. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. *Мнеть, як гостець бабу.* Ном. № 4004. Точно болѣзнь эта не опредѣлена, такъ какъ, повидимому, названіемъ **гостець** охватывается не одна болѣзнь. По народному вѣрованію **гостець** въ скрытомъ состояніи есть у каждаго человѣка и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечи́стий, пога́ний госте́ць:** шо **загнива́ється**—очевидно сифилисъ. Мил. М. 94

Го́стик, ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гости́на, ни, *ж.* 1) Пребываніе въ гостяхъ, гостьба. *Гірка гостина, коли лиха година.* Ном. *Де все гостина, там голод недалекий.* Ном. *А ще мого сина з гостини не видно.* Макс. (1834) 117. **У гости́ну.** Въ гости. *Я тудою йтиму до батенька в гостину.* Мет. 279. 2) Пиршество, угощеніе, принятіе гостей. *Починається гостина для всіх нас радостна.* Гол. *Так то оддячив ти пану гетьману за гостину!* К. ЧР. 161. 3) Гость. *Прийде до тебе три гостини: перва гостина—яснес сонце.* Чуб. Ум. **Гости́нка, гості́нонька, гости́ночка.** *Через долинку та в гостинку.* Ном. № 11821.

Гости́нець, нця, *м.* 1) Подарокъ, презентъ, гостинецъ. *Так і гостинців брать не хоче, не хоче її пана захотать.* Шевч. *Якого ти мені, тату, гостинця купив?* Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. *Гостинцем буде їхати губернатор.* Каменец. у. *По під Камінець збитий гостинець: там військо стоїть, ладу не знає.* Чуб. *Аж тут два люде гостинцем їдуть.* Федьк. 3) Корчма. *Підемо го пропити до нового гостинце, за червоне винце.* Гол. IV. 435. Ум. **Гости́нчик, гости́нчичок** (только въ 1-мъ значеніи). Чуб. V. 663. *Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий.* Чуб. V. 520.

Гости́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́нонька, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гости́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гости́нність ности, *ж.* Гостепріимность. *Худобу свою проциндрив.... (на) широких учтах, по старосвітському звичаю гостинности.* К. XII. 22.

Гости́стий, а, е=Остистий. О мѣхѣ: имѣющій длинныя шерстинки. *Гостисти шкура.* НВолын. у.

Гости́ти, щу́, сти́ш, *гл.* 1)=**Гостювати.** *Просила прозьбою і грозьбою, щоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) Принимать гостей, угощать. *Коли сама намоглась, щоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити варенима яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повїдали.... усю страву.... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гости́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* 1)=**Гостюватися.** *Будемо гоститися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) Принимать гостей. *Мені ніколи гоститися з ціми гостями.* Зміев. у.

Гостівни́к, ку́, *м.* Раст. Geranium sanguineum L. 3030. I. 124.

Гості́вство, ва, *с.*=**Гостювання**. Рк. Левиц.

Го́стонько, ка, *м.* Ум. отъ гість.

Го́сточко, ка, *м.* Ум. отъ гість.

Го́стрий, а, е. 1) Острый, имѣющій тонкое лезвее. *Не пиляй мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гострі.* Ном. № 7325. 2) Остроконечный, конусообразный. *Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) Сильный, жестокій, рѣзкій. *Цур-цурачка—гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) Рѣзкій, остроумный. *Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) Пронзительный, жгучій. *Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Го́стра доро́га.** Колоть, мерзлая грязь на дорогѣ. *Дорога гостра не можна їхати.* Каменец. у. Ум. **Гостре́нький, гостре́сенький.** *Єсть у мене гостресенький ножик.* Грин. III. 354.

Гостри́ло, ла, *с.* Приборъ для точенія косы. Черк. у.

Гостри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Точить, острить. *Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гостри́ти зу́би.** Приготовляться къ чему, острить зубы на кого, замышлять противъ кого. *Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск. **Гостри́ти о́чі, язики́.** Острить зубы, замышлять противъ кого. *І ворог мій на мене очі гострить.* К. Іов. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострі́й, рія́, *м.* Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр. Сумск. у. Ум. **Гострієць.** Екатериносл. у.

Го́стро, *нар.* 1) Остро. *Гостро ніж нагострений.* 2) Рѣзко. *Гостро говорить.* 3) Пристально, проницательно. *Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гострове́рхий, а, е. Конусообразный, островерхій. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гострогля́д, ду, *м.* Крѣпкая водка. *Лигнув чарок зо три гострогляду, та й не журь, мати! хоч до вечора робити.* Канев. у.

Гостролі́стий, а, е. Съ длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролистої кукурузи.* Левиц. I. 28.

Гостроно́сий, а, е. Съ острымъ носомъ; съ острымъ носкомъ. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспи́нний, а, е. О лошади: имѣющій острую спину, съ выдающимся спиннымъ хребтомъ. *Який у тебе кінь гостроспинний,—на цьому верхи не далеко заїдеш. Ма'ть йому вівса не дцеш.* Канев. у.

Гостря́к, ка́, *м.* Остріе. *На кінці в того ціпка гостряк був залізний.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гостюва́льник, ка, *м.* Гость, человѣкъ гостящій или гостившій. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Пов. I. 139

Гостюва́ння, ня, *с.* Пребываніе въ гостяхъ. К. ЧР. 395.

Гостюва́ти, тю́ю, еш, *гл.* Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175.

Гостюва́тися, тю́юся, ешся, *гл.* Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: їв уські страви і пив уські вина.* Грин. I. 299.

Гостюви́тий, а, е. Любящій бывать въ гостяхъ. Аф. 367.

Гостя́. Въ выраженіи: у гостя́. См. Гість.

Гостя́к, ка́, *м.* Волъ, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII. 46.

Гота́р, ру, *м.* Межа, граница. Желех.

Гота́рити, рю, риш, *гл.* Граничить, прилегать къ.... Желех.

Гота́ць, тця́, *м.*=**Отець.** Грин. III. 220.

Готи́цький, а, е. Готическій. *Церква з тонкою готицькою дзвіницею.* Левиц. I. 217.

Готі́в, гото́в, ва, во. НВолын. у. и **гото́вий, а, е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном. *У Бога все готово.* Ном. № 22. 2) **Гото́ві гро́ші.** Наличныя деньги. Ном. № 5239. *Купив за готові гроші.* Ум. **Готове́нький.** Ном. № 13661.

Готі́вка, ки, *ж.*=**Готовик.** Желех.

Гото́в, гото́вий. См. **Готів.**

Готови́к, ка́, *м.* Наличныя деньги. Прил. у.

Гото́вити, влю, виш, *гл.*=**Готувати.** *Звелів готовити обід.* Котл. Ен.

Гото́во, *нар.* Готово. Шевч. 441.

Готува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. № 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньяхъ: приготовлять, варить. *Вечерять готуй!* Чуб. III. 227.

Готува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Готовиться, приготовляться. *Страшний суд ся приближає,—готуймося всі.* Чуб. I. 220. *Той чоловик бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готу́ля, лі, *ж.* Молодая коза. Угр.

Готу́р, ра, и **ґо́тур, ра,** *м.* Глухарь, глухой тетеревъ, Tetrao urogallus. Шух. I. 237. Желех.

Го́тьта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 405.

Готя́, тя́ти, *с.* Птенецъ-глухарь. Шух. I. 239.

Го́ц, го́ца, *меж.* Скокъ! гопъ! (при прыганьи, танцахъ). *Не кажи гоц, поки не перескочеш.* Чуб. I. 246. *Гоца драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

Гоца́к, ка́, *м.* Особаго рода танецъ съ прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

Го́пки, *меж.*=**Гоц.** Ном. ст. 300, № 364.

Гоча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Го́чі, чей, *с. мн.*=**Очі.** *Двоє нас, як гочій в лобі.* Ном. № 9402.

Гоя, *меж.*=**Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що зо мною, що я?* Шевч. 281.

Го́я-дю́ндя, ді, *ж.* Хороводная игра, то же, что и **ґаївка.** Вх. Уг. 233.

Гра, гри, *ж.* Игра. Федьк. I. 135.

Граб, ба, *м.* Дерево: грабъ, Carpinus Betulus L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Пч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабо́к, грабо́чок.** Чуб. V. 1156.

Граба́рка, ки, *ж.* 1) Тачка, повозка для возки земли. 2) Артель землекоповъ съ тачками. 3) Земляная работа.

Гра́ба́рський, а, е. Принадлежащій или свойственный землекопу.

Граба́рство, ва, *с.* Занятіе земляными работами.

Грабарюва́ти, рюю, єш, *гл.* Заниматься земляными работами.

Гра́бар, ря, *м.* 1) Землекопъ, лопатникъ. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник іти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, щоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарюва́ння, ня, *с.* Землекопаніе.

Гра́бати, баю, єш, *гл.* 1) Грести. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, щоби що виграбала.* Ком. Пр. № 958.

Граба́чка, ки, *ж.* Работница, сгребающая сѣно или овесъ. Вх. Лем. 405.

Грабе́вно, на, *с.*=**Грабильно.** Вх. Зн. 45.

Грабельки́, льо́к, *ж. мн.* 1) Ум. отъ **граблі.** *А ке лиш, синку, мені грабельки,—он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190. 3) Названіе одной изъ косточекъ въ скелетѣ летучей мыши (по народному вѣрованію). Чуб. I. 55.

Грабе́льний, а, е. 1) Относящійся къ граблямъ. 2) **Грабе́льний све́рдел.** Буравъ для дѣланія граблей.

Граби́льно, на, *с.* Ручка въ грабляхъ. Васильк. у.

Граби́на, ни, *ж.* 1) Грабъ, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, синку, гострий топір та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) *Соб.* Грабовыя деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Граби́нонька.** (Только къ 1-му значенію). *У полі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Граби́тель, ля, *м.* 1) Грабитель. *Бо неправедним достатком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. 2) Сборщикъ податей. Борз. у.

Граби́телька, ки, *ж.* Грабительница. Аф. 367.

Грабі́ж, жу́, *м.* 1) Грабежъ, ограбленіе. 2) Сборъ податей. Радом. у.

Грабі́жка, ки, *ж.*=**Грабіж 1.** Ном. № 12026.

Грабі́жник, ка, *м.* Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабіжники, а не волосні судді.* Екатериносл. у.

Грабки́, кі́в, *м. мн.* 1) Родъ длиннозубыхъ граблей, прикрѣпляемыхъ къ косѣ (когда косятъ хлѣбъ). **Коси́ти на грабки́.** Косить косой съ такими граблями. 2)—св. **Івана.** Раст. Geranium sylvaticum. Вх. Пч. I. 10.

Гра́блисько, ка, *с.* и **гра́блище, ща,** *с.*=**Грабильно.** *Наступив на зубки* (в граблях), *а граблище підвелось угору і хрусь службу по лобові.* Грин. II. 207.

Граблі́, бе́ль блі́в, *ж. мн.* 1) Грабли. Части: **держі́вно,** конецъ котораго представляетъ развилину — **роскі́п,** на концы

котораго прикрѣпленъ **валок**, а въ послѣдній вставлены **зубці**. Шух. I. 166. Въ другихъ мѣстностяхъ **державно** называется **граблисько**, **граблище**, **грабильно**; два другія названія: **валок** і **зубки**. *Се ще вилами писано, а граблями скороджено*. Ном. № 6821. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Ґрабельки**. *Ти підеш з косою, діти з грабельками, ти будеш косити, діти загрібати*. Чуб. V. 29.

Грабо́вий, а, е. Грабовый. Чуб. V. 674. *Між дубовими та грабовими гаями*. Левиц. I. 203.

Грабови́тий, а, е. Корыстолюбивый, любостяжательный. *Хвалить Настя свого попа: „Не грабовитий“, каже*. О. 1862. V. 83, 84.

Грабо́к, бка́, м. 1) Ум. отъ граб. 2) Пт.= **Деркач**, Crex pratensis. Вх. Уг. 234.

Грабо́чок, чка, м. Ум. отъ граб.

Грабува́ння, ня, с. 1) Грабежъ. Черк. у. 2) Взятіе движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взысканіе податей.

Грабува́ти, бу́ю, еш, гл. 1) Грабить. 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що*. Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. III. 670.

Грабу́нок, нку, м. Грабежъ. Стор. II. 185.

Грабча́к, ка́, м. 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокій, тонкій и лѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Гравила́т, ту, м. Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

I. **Град, ду, м.=Гряд.** *Граду-тучі увійшов, а злих рук не увійшов*. Ном. № 2098.

II. **Град, ду, м.** 1)=**Го́род.** (Заимствовано изъ церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду*. Чуб. V. 781.

Граді́вник, ка, м. Знахарь, управляющій градомъ. Шух. I. 43.

Граді́ль, ля, м. Гредиль, часть плуга, въ которую укрѣпляется чересло. Чуб. VII. 398.

Градки́, до́к, ж. мн. Ограда вокругъ церкви. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Градобо́їця, ці, ж. Побитый градомъ хлѣбъ. НВолын. у.

Градобо́йний, а, е. (О полѣ, лугѣ). Побитый градомъ. Черниг.

Градови́й, а́, е́. Градовой. *Пищать, як дідько в градовій хмарі*. Ном. № 12890.

Гра́дус, са, м. Градусъ. *Тепломір поділяють на 80 частин.... звуться градусами*. Ком. Р. II. 79.

Гра́дусник, ка, м.=Тепломі́р. *Тепломір деякі називають просто градусником*. Ком. Р. II. 79.

Гра́йворон, на, м.=Гайворон. Вх. Пч. II. 9.

Гра́йка, ки, ж. 1) Игра, партія игры. *Ходіт до мене на грайку*. Вх. Зн. 12. 2) Родъ сильно жужжащей при полетѣ мухи. Вх. Зн. 12.

Гра́йливий, а, е. Сверкающій. *Над ним яснеє та холоднеє небо, грайливе сонечко*. МВ. II. 113.

Гра́йний, а, е. Искусный въ музыкѣ. *Маєш же музики грайнії? Маєш же свашоньки співнії? Маєш же старости можнії?* Гол. II. 665.

Грак, ка́, м. 1) Грачъ. *Од лівого виска він чорнявий як грак*. МВ. II. 182. 2) **Лови́ти граків=Ґави ловити.** *Він граків ловить*. Ном. № 10925.

Гра́к, меж. и пр.=**Гряк** и пр. *Стук! грак! то й п'ятак*. Ном. № 10433.

Грама́тика, ки, ж, 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третій изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Грама́тик, ка, м. 1) Грамматикъ. 2) Ученикъ третьяго изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Грама́тка, ки, ж. 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граматку в руки*. Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граматку свою записали*. Кв.

Граміт́ний, а́, е́. Грамотный. Шух. I. 33.

Гра́мота, ти, ж. 1) Грамота. *У руках царська грамота*. К. ЧР. 338. 2) Грамота, умѣнье читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось*.

Гра́мотка, ки, ж. Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю пісоньки до батенька*. Мет. 297.

Граму́аджа, жі, ж.=Хмиз. Вх. Уг. 234.

Гра́на, ни, ж.=Грань 3=Жар. Желех.

Грана́та, ти, ж. Драгоцѣнный камень, гранатъ. *На шиї гранати, корали, дукачі, як жар горять*. Стор. II. 29.

Гранати́рь, ря, м. Гренадеръ. *Мене дано до гранатирів*. Федьк.

Гранато́вий, а, е. 1) Гранатовый. 2) Цвѣтомъ похожій на гранатъ, темносиній, темнофіолетовый. *Мундір на нім гранатовий*. Чуб. V. 1084.

Грана́точка, ки, *ж.* Форточка? *Приїздже в подвіренько, поковтує в гранаточку: „Вийди, вийди, Романочку“.* АД. І. 300.

Грани́стий, а, е=Гранчастий. *Оті гранисті яблука такі квасні.* Черниг.

Грани́т, ту, *м.* Гранитъ. *Корінням вчепилось у каміння і глибоко вроело аж до граниту.* К. Іов. 18.

Грани́ця, ці, *ж.* 1)=**Границя.** *„Куди, синку, виїзжаєш?“—За границю по дівицю.* Чуб. III. 464. 2) Исландскій мохъ, Cetraria islandica L. Вх. Зн. 12. Ум. **Грани́чка.** Вх. Лем. 405.

Гра́нка, ки, *ж.* 1)=**Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, въ которой сидитъ орѣхъ. 3) Сортъ ячменя: Hordeum distichum, ячмень двурядный. Вх. Пч. І. 14.

Грання́, ня́, *с.* 1) Игра на инструментѣ. *Почули вони весільне грання.* Драг. 111. *Були танці під грання своїх музик.* Левиц. Пов. 8. 2) Дѣтскія игры.

Гранча́стий, а, е. Многогранный, граненый. *Гранчаста пляшка.* Св. Л. 226. *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 25.

Гранчений хліб=Грінка 2. Вх. Уг. 234.

Гранчи́ти, чу, чиш, *гл.*=**Грінчити.** Вх. Уг. 234.

Гра́нь, ні, *ж.* 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб.* Лебед. у. 2) Грань, боковая плоскость въ многогранникѣ. 3) Крупные горящіе уголья. Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17. 4)=**Границя 2,** Cetrario islandica L. Вх. Зн. 12. 5) Раст. Sticta. Шух. І. 22.

Гранюва́ти, ню́ю, еш, *гл.*=**Граничити.** Конот. у.

Граня́к, ка́, *м.* 1) Призма. Желех. 2)=**Грань 3.** Желех.

Граня́стий, а, е=Гранчастий. *Пшениця граняста, а жито ні.* Волынск.

Гра́п, па, *м.* Графъ. Левиц. І. 493. Стор. І. 152. Драг. 83. *Лотоцький! не думай, що ти грап Потоцький, бо ти всх* (паламарь) *з села Бебех.* Ном. № 5509. *Поздоровляю ясновельможного пана грапа з іменинами.* Рудч. Ск. II. 203.

Грапи́ня, ні, *ж.* Графиня. Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.

Гра́пський, а, е. Графскій. ЗОЮР. І. 299.

Грапчу́к, ка́, *м.* Сынъ графа, молодой графъ. Гн. II. 141.

Гра́пщина, ни, *ж.* Графское имѣніе. Черк. у.

Грасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Вытаптывать. *Татари стояли, копитами землю грасували.* Гол. І. 101.

Гра́та, ти, *ж.* и пр.=**Ґрата** и пр.

Гра́ти, гра́ю, еш, *гл.* 1) Играть на инструментѣ. *Бас гуде, скрипка грає.* Ном. № 5736. *Не в тую дудку грають.* Ном. № 5092. 2) Играть въ какую либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати.* Гол. І. 45. *Собі очиці зав'язала і у панаса грати стала.* Котл. Ен. І. 23. 3) **Гра́ти весілля.** Играть свадьбу. *Дай, Боже, знати з ким буду весілля грати.* Ном. № 262. 4) Дѣлать быстрыя, рѣзвыя движенія напр. летая. *У лузі маківка весною зацвіла.... Бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. *Як назліталось до неї тих відьом—сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті,—ніяк не найдуть.* Грин. І. 286. О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами!* Мил. 159. *Грай, кониченьку, під молоденьким Богданком.* Чуб. III. 281. **Гра́ти коне́м.** Гарцовать, скакать на лошади. *А попереду N коником грає, коником грає, мечем махає.* АД. І. 6. **Ри́ба гра́є.** Рыба выбрасывается на поверхность воды. 5) **Язико́м гра́ти.** Льстить, пресмыкаться. 6) **Мо́ре гра́є.** Море бушуетъ. *У неділю вранці-рано сине море грало.* Шевч. *Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись.* Котл. Ен. II. 6. 7) **Со́нце, зі́рниця, мі́сяць гра́є.** Блеститъ, играетъ. ХС. І. 75. *По той бік Росі грала зірниця.* Левиц. *Сонце грає, вилискується в дощових краплях.* Ком. Р. І. 21. *Красно грає весняне сонце на чистому небі.* Мир. Пов. II. 41. 8) **Гра́ти в дзво́ни.** Звонить. *Весь день во всі дзвони грали.* Гол. І. 64. 9) О медѣ, пивѣ: бродить, играть. *Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль.... що у пиві грає.* АД. II. 77.

Гра́тися, гра́юся, ешся, *гл.* Играть, забавляться. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. І. 134. *З собакою унучок грався.* Шевч. 111.

Граття́, тя́, *с.* 1) Игра на инструментѣ. Лебед. у. 2) Игра (забава). *З граття то й лихо буває: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив.* Пирят. у.

Грахви́н, на, *м.* Графинъ.

Гра́ч, ча́, *м.* 1) Игрокъ. Чуб. Ш. 45, 46. *Ні грач, ні помагач.* Ном. № 6544. 2) Музыкантъ. *Які грачі, такі й танці.* Новомоск. у.

Гра́шка, ки, *ж.*=**Играшка.** Встрѣчено только у М. Вовчка. *Спродавалися ласощі а грашки.* МВ. Ш. 32.

Гре́бання, ня, *с.* Брезганіе, пренебреженіе.

Гре́бати, баю, еш, *гл.* Брезгать, пренебрегать. *Ти гребаєш моєю рукою, моїм товариством.* Стор. МПр. 10.

Гре́белька, ки, *ж.* Ум. отъ гребля.

Гребе́льний, а, е. Относящійся къ плотинѣ, плотинный.

Гребелю́к, ка, *м.* Пт.=**Верегуля.** Вх. Шч. II. 12.

Гребена́тий, а, е. Имѣющій гребень. *Кури білі, чорні, гребенаті.* Мил. М. 51.

Гребено, на, *с.* То же, что и гребінка—для расчесыванья овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчу́к, ка́, *м.* Родъ растенія, похожаго на тернъ. Черном.

Гребеню́к, ка́, *м.*=**Гребелюк.** Вх. Шч. II. 12.

Гребеня́стий, а, е=**Гребенатий.** *Несло на гребенястій хвилі.* Мир. ХРВ. 359.

Гребе́ць, бця́, *м.* 1) Работникъ, сгребающій сѣно. Левч. 135. Грин. Ш. 128, 129. *Хто йде—горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець,—нагарбають в кишеню.* Г Арт. (О. 1861. Ш. 95). 2) Гребецъ, лодочникъ. Стор. II. 138. Ум. **Гре́бчик.** *Пішла заміж за гребця, за гребчика молодия.* Чуб. V. 924.

Гребіне́ць, нця́, *м.* Гребенка, гребень, гребешокъ. Вас. 164. *Стояла Мар'я під вінцем, розчесала русу косу гребінцем.* Чуб. Ш. 207.

Гребіни́ще, ща, *с.* Ув. отъ **гребінь.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. Ум **Гребіни́щечко.** *Я робити прийшла—із днищечком, з гребінищечком.* Грин. Ш. 655.

Гребі́нка, ки, *ж.* 1) Гребенка для расчесыванія льна, конопли, шерсти Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. *Виносить вона.... гребінку, що коноплі чешуть.* Грин. II. 346. 2) У ткущихъ ковры: „небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживають нити утка ковра по мѣрѣ выполненія рисунка“ Вас. 171. 3)=**Решітка 5.** Шух. I. 167. 4) Родъ орнамента въ писанкѣ. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребі́ночка.**

Гребі́нний, а, е. 1) Относящійся къ гребню, гребеночный. 2) **Гребі́нне полотно́.** Самое толстое полотно. Подольск. г. Полотно болѣе тонкое, чѣмъ **воловина.** Вх. Зн. 5. Полотно=**Дванадцятка.** МУЕ. Ш. 19.

Гребінни́к, ка, *м.* 1) Дѣлающій гребешки, гребеночникъ. Лебед. у. 2)=**Гравилат,** Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребі́нниця, ці, *ж.* Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребі́ночка, ки. *ж.* 1) Ум. отъ **гребінка.** 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Залюбов.

Гребінча́стий, а, е. 1)=**Гребенатий.** 2) **Гребінчесті у́ставки.**—уставки съ особаго рода узоромъ, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребіночка 2.**

Гре́бінь, ня, *м.* 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешокъ. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало.* Ном. 3) Доска съ зубьями, составляющая часть **каблука.** См. **Каблук 2.** Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть решітки. См. **Решітка 5.** Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12=**решітка 5.** 5) Гребень, верхняя грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крышѣ. (Залюбов.). Шух. I. 91, 117. *Клуню покриєш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобнаго ей возвышенія. *З того боку—провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59 Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі появився білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351 5) Украшеніе на нижней части мѣдной курительной трубки. Шух. I. 276. 6) Гребешокъ на головѣ птицъ. Ум. **Гребіне́ць, гребінчик.** Ув. **Гребіни́ще.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190.

Гре́бка, ки, *ж.* 1) Весло. Манж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. **Сіда́й на гре́бку.** Садись на весла. 2) Машина для сгребанія сѣна. Лохв. у.

Гребли́ця, ці, *ж.* Скребница. Вх. Зн. 12.

Греблі́, лі́в, *мн.*=**Граблі.** Шух. I. 169.

Гре́бло́, ла́, *с.* 1)=**Гребли́ця** Вх. Зн. 12. 2) Орудіе на подобіе грабель (вмѣсто

зубцевъ дощецька шириною въ вершокъ), употребляемое для сгребанія соли въ лиманахъ. Черном.

Гребля, лі, *ж.* Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. Ум. **Гребелька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребляний, а, е. Плотинный. Гребляний млин. Водяная мельница съ плотиной. Вас. 172.

Гребня, ні, *ж.* Дѣйствіе гребущаго весломъ, гребля. *Така вже з тебе і гребня: сідай краще на правило.*

Гребовицький, а, е. Относящійся къ гребовицѣ. *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребовиця, ці, *ж.* 1) Сгребаніе сѣна, гребля. *На гребовицю вийшло десять дівчат.* 2) Время сгребанія сѣна. Чуб. VII. 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребти, бу, беш, *гл. прош. вр.* **гріб, гребля, гребло.** 1) Гресть (весломъ). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. I. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребти у ход.** Гресть прямо впередъ; **з під човна гребуть,** чтобы поворотить лодку; **через обшивку**—для быстраго хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сѣнѣ). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребтися, буся, бешся, *гл.* 1) Гресть весломъ. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В розкинутому сіні греблись кури.* Левиц. I. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. I. 20.

Гребувати, бую, еш, *гл.*=**Гребати.**

Гребчик, ка, *м.* Ум. отъ гребець.

Греготіти, чу, тиш, *гл.* О лебедѣ: кричать. *Я* (лебідь) *раннім ранком, як займається світ і вода починає жеврітп, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 48.

Грезен, на, *м.* Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезет, ту, *м.* Парча, глазетъ. *Глянь на себе: вся в перлах.... грезеті, в оксамиті.* Стор. II. 216.

Грезетовий, а, е. Парчевый, глазетовый. Котл. Ен. Слов 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. I. 12.

Грек, ка, *м.* Грекъ. Ном. № 12326.

Грекиня, ні, *ж.* Гречанка. *Грек росказував про східні гареми, про афинських грекинь.* Левиц. Пов. 13.

Греміти, млю, миш, *гл.* Гремѣть, издавать сильный, раскатистый звукъ. *Грім гремить. Ой стучить-гремить з поля сторожа.* Чуб.

Гремотати, чу, чеш и **гремотіти, чу, тиш,** *гл.*=**Грімотати.**

Грений, а, е=**Гряний.**

Гренуха, хи, *ж.* Пѣсня, которую поютъ на Троицкія святки. Желех.

Грециіло, ла, *с.* Квасцы. Шух. I. 254. См. Галун.

Грець, ця, *м* 1) Музыкантъ, игрокъ. О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2)=Герець. *Петро почав козацький грець.* К. ЧР. 166. 3) Апоплексическій ударъ, параличъ, пострѣлъ. *Грець тебе побивай.* Посл. *Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I. 246. *Щоб його кінський грець узяв.* Мнж. 165.

Грецький, а, е. 1) Греческій. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах?* Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II. 57: **Грецький оріх.** Раст. Juglans regia. L. ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний перескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном. ст. 301. № 402.

Гречаний, а, е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. **Наказав три мішки гречаної вовни.** Пустяковъ, небылицъ наговорилъ 2) О медѣ: собранный пчелами съ гречи. *Давай, діду, меду!.... Пішов, одрізав йому вабоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЗР. I. 134. 3) О лошадиной масти: по бѣлой шерсти коричневыя пятнышки. *Гречаний кінь.*

Гречаник, ка, *м.* 1) Родъ хлѣба изъ гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч. Ск. II. 101. 2) Въ загадкѣ: человѣкъ. Ном. ст. 294, № 122. 3) Названіе пѣсни. *Почали співати „Грицяˮ потім „Бурлаку,ˮ „Чоботиˮ і „Гречаники.ˮ* Левиц. I. 349.

Гречаниця, ці, *ж.* Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Гречанка, ки, *ж.*=**Гречаниця.** Желех.

Гречва, ви, *ж., соб.* Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатериносл. г.

Грече, *нар.*=**Ґрече.** Маркев. 104.

Гре́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **Гречка.**

Гречи́зна, ни, *ж.* Греческій языкъ, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречизни жував.* К. ЦН. 172.

Гре́чий, а, е=Ґречний.

Гречи́на, ни, *ж.* Одно зерно гречи. *Візьми.... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречи́нка.** Грин. I. 212.

Гречи́сько, ка, *с.*=**Гречківка.** Вх. Зн. 12.

Гречи́ще, ща, *с.*=**Гречківка.**

Гре́чка, ки. *ж.* Греча, гречиха-растеніе. *Вродила йому така гречка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. Греча-зерно. *Розсипав гречку. Мн.* **Гречки́.** Посѣвы гречихи. *Та й гречки гарні цей год.* 2) Раст.: а)—**ди́ка, польова́.** Capsella bursa pastoris. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 114. б)—**ди́ка.** Rumex acetosa. Вх. Пч I. 12. 3) Коричневыя крапинки по бѣлой лошади. *Коненя мале, сухе, та токе пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 4) **Неха́й бу́де гре́чка.** Пусть будетъ по твоему. *Нехай буде гречка, аби не суперечка.* Ном. № 4965. 5) **Скака́ти у гре́чку.** Нарушать супружескую вѣрность. 6) **Перегна́ти через гре́чку.** Задать трепку. Ном. № 3632. Слм. VIII. Ум. **Гре́чечка.** Грин. III. 54.

Гречкі́вка, ки, *ж.* Поле, на которомъ растетъ или росла греча. Вас. 196.

Гречкі́в'я, в'я, *с.*=**Гречківка.** Вас. 196. *На гречків'ї жито посіяв.* Волч. у.

Гречкосі́й, сія, *м.* 1) Сѣющій гречу. 2) Хлѣбопашецъ, земледѣлецъ. *Ізнову шкуру дерете з братів, незрячих гречкосіїв.* Шевч 3) Насѣк. Anisoplia. Галиц Вх. Пч. II. 26.

Гре́чний, а, е=Ґречний. *Убірайся, виряжайся, гречна панно, з нами.* Гол. IV. 348.

Гре́чність, ности, *ж.*=**Ґречність.**

Гречу́х, ха́, *м.* Насѣк. Anisoplia fruticola. Вх. Пч. I. 5. См. **Гречкосій 3.**

Гречу́шка, ки. *ж.* (Чаще *мн.* **Гречу́шки.**) Блинчикъ изъ гречневой муки.

Гриб, ба́, *м.* 1) Грибъ. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.* Ном. 7615. *Щасливому по гриби ходити.* Ном. 2) Бѣлый грибъ. Лохв. у. Ум. **Грибо́к, грибо́чок.**

Грибно́, *нар.* Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлібно.* Н. Посл.

Грибови́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ растутъ грибы. ЕЗ. V. 167.

Грибо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Грибо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Гри́ва, ви, *ж.* 1) Грива. *Стоїть кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 104. 2) Переносно: большіе волосы. *Ухопив за чесну гриву.* Ном. № 3992. 3) Кучка травы, не захваченная при косьбѣ косою. Ном. № 10185. 4)=**Гривка 2.** Им. 179. Ум. **Ґри́вка, гри́вонька, гри́вочка.** Грин. III. 677, 518.

Грива́к, ка́, *м.* Сизый голубь, вяхирь, Columba palumbus. Вх. Пч. II. 9.

Грива́нь, ня́, *м.* 1) Конь, имѣющій большую гриву. 2) Переносно: длинноволосый человѣкъ.

Грива́стий, а, е=Griватий. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МВ. XI. 143.

Грива́тий, а. е. Длинногривый. *Кінь griватий.* 2) Переносно: длинноволосый.

Грива́ч, ча́, *м.* 1)=**Гривань.** 2) Дикій голубь.

Гри́веник, ка, *м.* Гривенникъ, монета въ 10 коп.

Гри́венний, а, е. Трехкопеечный (отъ гривня). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску.* Кн.

Гри́венька, ки, *ж.* Ум. отъ **гривня.**

Гри́вий, а, е=Гливий. *Кінь гривий.* Федьк. I. 7.

Гри́вина, ни, *ж.* Узкая полоса травы, оставляемая на сѣнокосѣ въ видѣ межи. Мнж. 178.

Гри́виця, ці, *ж.*=**Грива 3.** Драг. 243.

Гри́вичка, ки, *ж.* Бордюръ у цвѣточной клумбы, сдѣланный изъ дерну. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном.* Новомоск. у.

Гри́вка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **Грива.** 2) Одно полотнище плахти отъ таліи до косточекъ ногъ. Вас. 169. *А я тую плахту шануватиму, із припічка горшки виймативу, гривками лавки стиратиму.* Мил. 84

Гривка́стий, а, е=Гривастий. Вх. Лем. 424. **Го́луб гривка́стий=Гривак.** Вх. Лем. 405.

Гривко́, ка́, *м.* Имя собаки. *Не один пес Гривко.* Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе.* О. 1862. IV. 94.

Гривньо́к, ка́, *м.*=**Гривак.** Вх. Пч. II 9.

Гри́вня, ні, *ж.* 1) Мѣдная монета къ 3 к., въ иныхъ мѣстностяхъ $2^1/_2$ коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дає по гривні.* Рудч. Ск. II. 163. *Сказав на гривню*

правди. Ном. № 6900. 2)—**золота́**. Червонецъ? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими.* Лукаш. 153. Ум. **Гри́венька**. *Наш пан дає по гривеньці, пані п'ятака.* Чуб. Ш. 242. Ув. **Гривня́ка**. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 112). *Ентелові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку.* Котл. Ен. II. 24.

Гри́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **Грива**.

Гри́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **Ґрива**.

Гри́да, ди, *ж.*=**Гряда 4**: Вх. Зн. 12.

Гри́дка, ки, *ж.* Часть рала=**Жердка 3**. Чуб. VII. 400.

Гри́жа, жі, *ж.* Печаль, огорченіе, терзаніе. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі.* Гол. I. 230. *Ой має він на сердечку та й велику грижу.* ЕЗ. V. 25.

Грижпа́н, на, *м.* Волъ извѣстной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Гри́з, зу, *м.* Смѣшанная съ дертю и мякиною соль, которую даютъ овцамъ.

Гриза́, зи́, *ж.* 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї гризи, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася.* Черк. у. 2)=**Гризота**=**Грижа**.

Гризани́на, ни, *ж.* Ссора, перебранка. *Брати, як посварилися, то й досі іще між їми гризанина.*

Гриза́чка, ки, *ж.* Рѣпа. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Гризи́ще, ща, *с.* Ув. отъ гризь. Мил. М. 55.

Гризня́, ні́, *ж.*=**Грива**. Мир. Пов. II. 42. *Остигло йому слухати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Гризо́та, ти, *ж.* 1)=**Грижа**. Каменец. у. 2) Ссора. *Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї гризоти, тієї змажки та лайки.* Левиц. ПЙО. I. 362.

Гри́зти, зу́, зе́ш, *гл.* 1) Грызть, кусать. *Нехай коза іде билини гризти.* Рудч. Ск. I. 46. *Кістки гризти.* Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. *Так що-дня гризе мене, що хоч тікай з хати.* **Гри́зти го́лову.** Распекать, бранить, пилить. *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз.* Ном. *Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову.* Грин. II. 153. 3) Мучить, гнести, не давать покою. *Совість не дає мені спокою: гризе мене і день, і ніч.* Стор. *Гризе мене одна думка.* Г. Бар. 295. 4) Тереть, жать, (ногу, объ обуви). *Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так.* Ном. № 7350.

Гри́зтися, зу́ся, зе́шся, *гл.* 1) Кусаться, грызться. *Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся.* Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. *Чоловіче-голубчику, не буду до віку з тобою гризтись.* Рудч. Ск. II. 133.

Гризу́н, на́, *м.* Мертворожденный ребенокъ. Александров. у.

Гризу́чка, ки, *ж.*=**Гризачка**. Вх. Зн. 59.

I. **Гризь!** *меж.* Выражаетъ грызеніе. Мнж. 26. *Маня і справді, мов мишка, вхопила двома палюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його!* Сим. 210.

II. **Гризь, зи,** *м.* и **зі**, *ж.* 1) Ревматизмъ, ломота въ суставахъ. Маркев. 91. *Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь.* Мил. М. 53. *У сього гризю дев'ять зубів.* Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31, 32, КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризи́ще**. Мил. М. 55; Грин. II. 43.

Гризю́ка, ки, *ж.* Сварливый человѣкъ или женщина. *Та годі вже тобі, гризюко, гризтись.* Полт.

Гри́ма́ти, маю, еш, *гл.*=**Грімати**.

Гри́матися, маюся, ешся, *гл.* Сердиться. *Бог гримається.* Ном. № 564.

Гри́мну́ти, ну, неш, *гл.*=**Грімнути**.

Гримота́ти, мочу́, чеш, и **гримоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грімотати**.

Гринджо́ли, джо́л, *м. мн.*=**Ґринджоли**.

Грип, па, *м.* Птица, грифъ. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Гри́па, пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, неуклюжая толстая женщина. Черк. у. Чуб. VII. 575. *Така грипа; як іде, то й земля гуде.* Новомоск. у. Ув. **Ґрипище**. Новомоск. у.

Грипеня́, ня́ти, *с.* Птенецъ грифа. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Гри́пик, ка, *м.* Та часть скрипки, гдѣ привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.

Грися́к, ка́, *м.* Родъ хлѣба. *Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що еден хліб-грисяк.* Грин. I. 71.

Грица́рня, ні, *ж.*=**Глицарня**. Полт.

Гри́цик, ка, *м.* Родъ растенія, стебли

котораго употребляются въ пищу. *Пішли дівчата по грицики на доли.* Грин. I. 31.

Грицки, ків, *м. мн.* Раст. Circium canum. МВ. ЗЮЗО, I. 118.

Грище, ща, *с.* Игрище, мѣсто для игры; праздничныя забавы молодежи. Мил. 61. *Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче днище.* Грин. Ш. 647. *На грищі співала.* Греб. 398.

Гріб, гробу, *м.* 1) Могила. Мет. 399. *Знайшли батьків гріб і одкопали його аж до труни.* Грин. II. 186. *На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила.* Рудч. Ск. I. 157. *Зробили домовину, по домовині припустили і гріб.* Драг. 103. *А збіглися джумаченьки та під могилочку, викопали гріб глибокий.* Рудч. Чп. 167. **Гроби.** Кладбище. Грин. I. 50. 2) мн. **Гроби.** Родъ игры, въ которой одна пара играющихъ ловитъ двѣ другія. Чуб. Ш. 89. Кв. П. Ц. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще **роби.** (См. Роб 3.) **Гроби** испорченное **роби**? Ум. **Гробик, гробок.** *Гробок запав.* Харьк. г. **Гробочок.** Гол. I. 229. См. **Гробки.**

Грібнути, бну, неш, *гл.* Гребнуть. *Такого багато сього году жаб: що грібнеш з землі картоплю, то й жаба.* Харьк. у.

Грідушки (шок, *ж?*). Передвія части кептара. Шук. I. 122.

Грізд, грозду, *м.* Пробка. Шух. I. 101.

Грізен и грізний, а, е. Грозный, свирѣпый. МУЕ. Ш. 136. *Здрігнеться од його грізного голосу.* К. ЧР. 219. *Тую галеру з грізної гармати привітайте.* АД. I. 217.

Грізно, *нар.* Грозно. *Став на ляхів грізно гукати.* ЗОЮР. I. 205.

Грізьба, би, *ж.* Угрозы. *Від постраху, від грізьби стуманіють.* К. Іов. 58. *Ні батькова грізьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою.* Мир. ХРВ. 132.

Гріло, ла, *с.* Громадина. *Там таке гріло, ця баба.* Лубен. у. Ув. **Грілище.**

Грім, грому, *м.* 1) Громъ. *Грім такий, що хоч тури гони, то не почують.* Ном. № 562. *Козак не боїться ні тучі, ні грому.* Ном. № 763. *Бодай мене громи вбили, коли м не єсть тобі милий.* Чуб. V. 235. 2) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО, I. 124. Ум. **Громик.** Мет. 259.

Грімак, ка, *м.* Кусокъ льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на немъ съ горки. Сим. 159.

Грімання, ня, *с.* 1) Грохотъ, грохотаніе. 2) Сердитый крикъ, брань. 3) Удары, битье.

Грімати и гримати, маю, еш, грімнути и гримнути, мну, неш, *гл.* 1) Гремѣть, загремѣть, грохнуть, загрохотать. О громѣ, огнестрѣльномъ оружіи и пр., *Грім що гримне, в берег гряне—з пущі полук'я прогляне.* Могил. 117. *Двері гримли серед хати.* Федьк. I. 114. О стрѣльбѣ чаще: **грімати.** *Із дванадцяти штук гармат грімали.* АД. I. 217. *Задзвонили в усі дзвони, гармата гримала.* Шевч. 574. *Три дні грімали самопали.* К. ЧР. 105. 2) Кричать, крикнуть сердито. *Не на те я дочку викохав,—грімнув батько,—щоб я її первому пройдисвіту мав оддати.* МВ. II. III. *Як я з тебе сміюся?—гримнув дід.* Рудч. Ск. II. 131.—**на кого.** Кричать, крикнуть на кого, бранить. *Колиб же на мене одну, а то й на свою рідну матір грімає.* МВ. I. 26. 3) Ударять, ударить сильно. *Як гримнув мене по спині.* Рудч. Ск. I. 23. Также съ удареніемъ на предпослѣднемъ слогѣ. *Келепом міжи плечі грімає.* ЗОЮР. I. 18.

Грімач, ча, *м.* Ворчунъ. Желех. МВ. I. 137.

Гріміи, мія, *м.* Гремящій (о Зевесѣ). *Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грімій, як він, торохнув.* К. ЦН. 194.

Грімкий, а, е. 1) Звучный, громкій. *Грімкії рушниці.* ЗОЮР. I. 136. 2) Громко говорящій. *Грімкий чоловік.* Черк. у. 3) Громовой, обильный громомъ, грозный. *Грімке літо.* НВол. у.

Грімко, *нар.* Звучно.

Грімний, а, е. Грозный, громовой. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161.

Грімниця, ці, *ж.* 1) Ударъ грома? Молнія съ громомъ? *Блиснула грімниця із чорної хмари.* К. Досв. 9. 2) Свѣча, зажигаемая во время грома (согласно народному вѣрованію). Черниг. 3)=**Громниця.**

Грімно, *нар.* О звукѣ: сильно, громко. *Стукнув у віконечко грімно.* Радом. у. *Починай, Солохо,—ти ж громнії співаєш.* Сосн. у.

Грімнути См. **Грімати.**

Грімотати, чу, чеш, *гл.* и **грімотіти,**

чу́, ти́ш, *гл.* Грохотать, гремѣть Мнж. 22. *Коли це стукотить-грімотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск П. 86. *Тоді мене, моя мила, ждаши—підждати, як стане по небу грім грімотати.* Мет. 452.

Грімотня́, ні́, *ж.* Грохотъ. Левч. 29.

Гріму́чий, а, е. Гремящій. *Ой ні, не татаре,—християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила.* К. Досв. 7.

Грі́нка, ки, *ж.* 1) Ломоть, кусокъ. Шух. I. 144. *Молила сі Богу і все пила склянку води і їла грінку хліба на день.* Гн. II. 98. 2) Гренокъ. Ном. № 12291. *Просілне з ушками, з грінками.* Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучекъ орѣховъ на деревѣ. *Оріхи так грінками й висять.* Борз. у. 5) **До́бру грі́нку убйти, пійма́ти.** Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значеніе **грінка йому́ впа́ла.** Ном. № 10594. *Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в—неї грінку.* Котл. Ен. I. 25

Грінчи́ти, чу, чиш, *гл.* Поджаривать (хлѣбъ). Угор..

Гр́ісвиця, ці, *ж.* Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахчѣ. (Залюб.).

Грі́ти, грі́ю, еш, *гл.* 1) Грѣть, нагрѣвать, согрѣвать. *Піч топлю, руки грію.* Ном. № 12538. *Чужий кожух не гріє.* Ном. № 9652. *Ой, місяцю, місяцю! світиш, та не грієш,—даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. *Окропи гріть.* Рудч. Ск. I. 137. **Грі́ти самова́рь.** Ставить самоваръ. Пятигорск. окр. 2) Бить колотить. *Отець Хведор грів та грів його по всьому.* Левиц. I. 535. 3) **— покло́ни.** Бить съ усердіемъ поклоны. *Гріє перед тим хрестом поклони.* Мнж. 92. 4) **— чупри́ну.** Потѣть отъ усилій, силиться. *Нащо, про що тобі над цим чуприну гріть?* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). **Грі́ти гадю́ку за па́зухою.** Отогрѣть змѣю на груди, приласкать неблагодарнаго. Ном. 5) **Грі́ти наді́ю.** Поддерживать надежду въ комъ. *Нехай радіє, поки надію серце гріє.* Шевч.

Грі́тися, грі́юся, ешся, *гл.* 1) Грѣться, нагрѣваться, согрѣваться. *Грієся коло багаття.* Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животныхъ: состоять въ случкѣ. *Вовки гріються два тижня перед хрещенням.* Кіев. у.

Гріх, ха́, *м.* 1) Грѣхъ. *Як не прийме Біг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Б'ють не ляхи, а наші гріхи.* Ном. № 866. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Вина. *Батько Настусин радіє, що без його гріха сталось таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує.* Г. Барв. 452. Ум. **Грішо́к, грі́шечок.** *На душечку спасение, грішечків отпущение.* ЕЗ. V. 106.

Гріхо́вний, а, е. Грѣховный, грѣшный. *Гріховного пестування старе тіло просить.* Шевч. 403.

Гріхо́вно, *нар.* Грѣховно, грѣшно. К. МХ. 18.

Гріхово́да, ди, *м.* и *ж.* Грѣховодникъ, грѣховодница. Желех. *О ви, гріховоди!* НВолын. у.

Гріхово́дство, ва, *с.* Грѣховодничанье. *Там тільки пустота та гріховодство.* Кв.

Гріхува́ти, ху́ю, еш, *гл.*—на ко́го. Считать виновнымъ кого. *Гріхують на пана і наші дворові, що землі не дано.* Харьк. г.

Гріхува́тися, ху́юся, ешся, *гл.* Считать грѣхомъ, почитать себѣ за грѣхъ. *Я гріхувався воза мастити в неділю.* Каменец. у.

Гріш, гроша́, *м.* 1) Денежка, полкопейки, грошъ. *Багацько, як за гріш маку.* Ном. 2) Деньги. *Гріш круглий,—роскотиться.* Ном. № 9924. Ум. **Гро́шик.** *З кошиком та з грошиком.* Ном.

Грішо́чок, чка, *м.* Ум. отъ гріх.

Грішитель, ля, *м.* Творящій грѣхъ. грѣшащій. КС. 1883. II. 470.

Гріши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Грѣшить. *Хто спить, той не грішить.* Ном. № 11291. 2) **Гріши́ти на ко́го.** Подозрѣвать кого, взводить напраслину, грѣшить. *Не гріши на Бога—чорт діти забрав.* Ном. № 933.

Грі́шка, *нар.* (Дѣтск.). Грѣшно. О. 1862. IX. 118. *Так грішка робить, а то бозя скара.* Ном.

Грі́шний, а, е. 1) Грѣшный. *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Пани тільки грішні, а мужики кругом безгрішні—ні грошей, ні гріхів.* 2) **Куди́ тобі грі́шному!** Куда тебѣ несчастному! 3) **Грі́шна**—съ подразумѣваемымъ существительнымъ: **горілка.** Водка. *Не став уже й у грішну вкидатись.* О. 1862. VIII. 29. Ум. **Грішне́нький.**

Грі́шник, ка, *м.* Грѣшникъ. Ном. № 5098.

Грішниця, ці, *ж.* Грѣшница. Сн. Л. VII. 37.

Грішницький, а, е. Принадлежащій, относящійся къ грѣшнику: грѣшничій. *Зникнете на грішницькій дорозі.* К. Псал. 4.

Грішно, *нар.* Въ грѣхахъ, грѣшна. *Грішно живе.*

Грішо́к, шка́, *м.* Ум. отъ гріх.

Гроба́к, ка́, *м.* Червякъ, личинка насѣкомаго. *І квасницю гробак гризе.* Ном. № 9796. Ум. **Гробачо́к.**

Гроба́рь, ря́, *м.* Могильщикъ, гробокопатель. Вх. Зн. 51. *Дістали від гробаря кістку з мерця.* ЕЗ. V. 186. *Була раз холера, і вмірало дужо людей. Так гробар дужо мусів гробів копати.* Гн. II. 254.

Гробки́. См. **Гробок.**

Гро́бний, а, е. Гробовой, могильный. *Годі його будє і до гробної дошки забути.* Федьк.

Гробни́ця, ці, *ж.* Гробъ. *Чорним оксамитом гробницю вибив.* Чуб. V. 776.

Гробови́й, а́, е́. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки.* Ном. № 2436.

Гробови́к, ка́, *м.* *Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., пересховують чуже, награблене добро.* Мир. ХРВ. 321.

Гробови́ще, ща, *с.*=**Кладовище.** О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут віку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі почивать.* Мкр. Г. 63. *Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чаполочю та рясне хрестами.* О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовище рила, рила.* Шевч. 544.

Гробо́к, бка́, *м.* Ум. отъ гріб. Могила, могилка. *Полковник остався ночувать на гробках.... Узяв сідло, положив на гробок і ліг на йому.* Грин. I. 50. **Гробки́**=**Гроби**=**Гробовище**=**Кладовище.** Мнж. 178. Левиц. I. 117. *На гробках посідали.* Черниг.

Гробоко́п, па, *м.* Гробокопатель. Пятигорск. окр.

Гробокопа́тель, ля, *м.*=**Гробокоп.** *Гробокопателі в селі волочуть трупи ланцюгами.* Шевч. 545.

Гробо́чок, чка, *м.* Ум. отъ гріб.

Грова́, ви́, *ж.* 1) Гроза. *Гроза буде.* Ком. Р. II. 56. 2) Угроза. *Подивилась на його з грозою.* Кв. 3) Громадина. Вх. Зн. 12.

Гро́зд, ду, *м.*=**Чіп** 1. Шух. I. 250.

Грозе́нце, ця, *с.* Ум. отъ грозно.

Гро́зно, на, *с.* 1) Виноградъ. Угор. 2 —**дике.** Дикій виноградъ, Ampelopsis hederacea. Вх. Уг. 236. 3) Кисть (винограду). *Грозно віноградy.* Вх. Уг. 234. Ум. **Грозе́нце.** Желех.

Гро́зьба́, би́, *ж.*=**Грізьба.** *Ні прозьби, ні грозьби не чує.* МВ. II. 45. *Та й просила нас грозьбою і прозьбою, щоб привезли галочку із собою.* Грин. III. 484.

Грома́да, ди, *ж.* Общество равноправныхъ лицъ, міръ, собраніе, мірская сходка. *Громада—великий чоловік.* Ном. № 10736. *Дай, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала.* Ном. № 13590. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865. *Не хотілось в снігу, в лісі, козацьку громаду з булавами, з бунчуками збірать на пораду.* Шевч. 4. *Слухайте ж, панове громадо!* Шевч. 165. *По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать.* Рудч. Ск. I. 186. *Турки село зрабували, громадами людей гнали.* Лукаш. 116. Ум. **Грома́дка, грома́донька.** Чуб. V. 110. **Грома́дочка.**

Грома́дити, джу, диш, *гл.* Сгребать (о сѣнѣ, скошенномъ хлѣбѣ, горящихъ угольяхъ). *Пійшли сіна громадити.* Рудч. Ск. I. 80. *Кочергою жар громадила.* О курахъ: гресть лапами. *На улиці півничок громаде.* Мет. 122.

Грома́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Сгребаться. *Тепер саме сіно громадиться.* 2) Собираться. *Стали вірниї слуги його на майданах громадиться.* ЗОЮР. I. 175.

Громаді́лка, ки, *ж.* Конныя грабли.

Громаді́льник, ка, *м.* Сгребальщикъ, гребецъ граблями. Левч. 135. *Косарі і громадільники, напрацювавшись за цілий день.... повечерявши, співають.* О. 1861. IX. 176. *Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили.* Грин. I. 119.

Грома́діння, ня, *с.* Сгребаніе (травы, скошеннаго хлѣба), разгребаніе (горящихъ углей въ печи). *Косовиця. Тут уже й Мотрі робота—громадіння.* Мир. ХРВ. 125.

Грома́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Грома́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Грома́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **громада.**

Грома́дський, а, е. Принадлежащій, относящійся къ міру, общественный, мір-

ской. *Громадських людей кликали цінувати.* МВ. II. 203. *Громадська земля. Громадська справа. Громадський суд.* О. 1861. X. 55. **Муж громадський.** Членъ общества, представитель извѣстной его части, участвующій въ его рѣшеніяхъ. Г. Барв. 351. Кулишъ. Повѣсти. I. 185. *Тоді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, ні мужі громадськії, що нам нині гетьман Хмельницький.... у городі Чигрині задумав, вже й загадав.* Мет. 391.

Громадянин, на, *м.* Членъ громади, членъ общества. *Оце зібралися ми, панове громадяне, про оте що розсудить.* Гліб. *Хай буде громадянином тієї землі, де уродився й виріс.* О. 1861. X. 150.

Громадянка, ки, *ж.* Женщина, принадлежащая къ обществу, къ міру.

Громадянство, ва, *с.* Общество, общественное тѣло, культурное общество. *Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сирітство, у якому зоставcя і зостаєтьcя він без первоцвіту свого громадянства.* К.. XII. 130.

Громадянський, а, е. Общественный. Рудч. Ск. I. 26. *Громадянське життя.* К. Кр. 35. К. XII. 135. *Мусиш з пана чоловіком громадянським статись.* К. XII. 69. *Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордощі.* О. 1862. IX. 28. *Наші пани, що повстали на Вкраїні з нових народних дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до.... громадянської повати.* К. XII. 121.

Громадянщина, ни, *ж.* Общество, общественность. См. **Громадянство.** *Закинене серед чужої нам громадянщини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тілько по невмірущих піснях.* Шух. К. XII. 135.

Громажіння, ня, *с.* = **Громадіння.** Шух. I. 172.

Громак, ка, *м.* 1) Ретивый конь. Черк. у. 2) = **Грімак.** *Спускавcя на громаку з високої гори.* Мир. ХРВ. 241.

Громашик, ка, *м.* Раст. Hepatica triloba. Лв. 99.

Громик, ка, *м.* Ум. отъ **грім.**

Громівка, ки, *ж.* Ель, подвергшаяся громовому удару. *Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив.* ЕЗ. V. 194.

Громниця, ці, *ж.* Чаще во *мн.* Громниці. Праздникъ Срѣтенія (2 февраля). Чуб. I. 244. *Коли на Громницю півень не нап'ється водиці,—то на Юр'ю віл не наїсться травиці.* Ном. № 443.

Громничний, а, е. Относящійся къ празднику Срѣтенія. Чуб. III. 6.

Громовеня, няти, *с.* По народному повѣрью: маленькій громъ, какъ бы дитя грома. *Поклоняю си тобі і всі твої силі, громам і громовенятам, тучам і тученятам.* ЕЗ. V. 67.

Громовий, а, е. 1) Громовой, относящійся къ грому. *Да за тучами громовими сонечко не сходить.* Чуб. V. 6. *Буде нас Господь громовим огнем карати.* АД. I. 334. *Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов.* Грин. Щ. 693. *Громовий дощ.* Мнж. 148. 2) **Громова стрілка.** Громовая стрѣла, иначе — **чортів палець.** Вх. Пч. II. 28. 3) **Громові свята, празники.** Рядъ посвященныхъ грому праздниковъ: съ 8-го іюля по 6-е августа; главные: **Илля** (20 іюля) и **Палинопа** (27 іюля) Мнж. 157. МУЕ. III. 48. Ум. **Громовенький.** *Пішов дощик громовенький а на той сад зелененький.* Чуб. V. 178.

Громовина, ни, *ж.* Электричество. *Ця то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще називати громовиною, бо од неї бува грім.* Ком. Р. II. 59.

Громовиця, ці, *ж.* Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрѣла, белемнитъ. Вх. Зн. 12.

Громотуха, хи, *ж.* ? *Зібралися мухи-старухи, славні громотухи.* Грин. III. 666.

Громохмарній, я, е. Окутанный, покрытый грозовыми тучами. *У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденщини, чи....* К. XII. 130.

Громошітися, шіюся, ешся, *гл.* Пренебрегать кѣмъ. *Богач бідним сі громошіє.* Фр. Пр. 95.

Громушина, ни, *ж.* Почва, усѣянная мелкими камешками. Подольск. г.

Гронятися, нюся, нишся, *гл.* Вязаться въ грозди. *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Гроно, на, *с.* Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. **грончко.** *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Грот, та, *м.* То же, что и **кіш** въ мельницѣ (см. **кіш** 4)? *А млинарь завола з тей новей млиниці: „насип там, дівчатко, до грота пшениці".* Гол. III. 252.

Грошаччя, чя, *с. соб.* Деньги, деньга. *Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю.* Кобел. у.

Грошва, ви, *ж. соб.* Деньги, деньга. *Грошви багацько мали.* Грин. II. 182.

Грошенята, нят, *с. мн.* Деньжонки. *Придбав сірома грошенят.* Шевч. 588. *Заробив убогий брат десь грошенят.* Рудч. Ск. II. 139.

Грошик, ка, *м.* 1) Ум. отъ гріш. 2) **Грошики.** Деньги. *З Німеччини йде, грошики несе.* Чуб. III. 287.

Грошина, ни, *ж.* Монета. *Мусить викинути на тарілочку дружкові грошину.* МУЕ I. 146.

Гроші, шей, *ж.* Деньги. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. *Грошей—як у жида.* Твор. пад. *мн* **грошима** и **грішми.** *З грішми дурня-невігласа почитують.* Ном. № 1431. **Дурні гроші.** Незаработанныя деньги, доставшіяся даромъ РК. Левиц. **В гроші йти.** Подниматься въ цѣнѣ. *Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **З грошей виходити, гроші губити** Падать въ цѣнѣ *Старий* (кінь з грошей) *виходить.* Ном. № 10230. *Коралі свої гроші не гублять.* Подольск. **Гроші відказувати.** Кромѣ прямого значенія (завѣщать деньги)—быть въ предсмертной агоніи.

Грошовий, а, е. Денежный. *Грошові податки.* **Грошове військо.** Наемное войско. **Грошовий козак.** Наемный козакъ (для войны). К. ЦН. 226. *Ходив війною з козацтвом грошовим.* К. МБ. II. 121.

Грошовитий, а, е. Зажиточный. Ном. № 13658. *Деякі між ними й дуже багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозаплод, да, *м.* Копящій деньги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбить суддю-грошозаплода, про його роспитай панів, а не питай у простого народа.* Греб. 365.

Грошолов, ва, *м.* Гонящійся за прибылью, за деньгами. *Панські økономи, людські п'явки безсердечні, дрібні грошолови.* К. Досв. 213.

Грошолюб, ба, *м.* Любящій деньги, сребролюбецъ. Грин. I. 43.

Грошолюбка, ки, *ж.* Любящая деньги.

Грошшя, шя, *с. соб.* Деньги, деньжата *Дав йому грошшя незчисленного.* Чуб. III. 271.

Груба, би, *ж.* Печка для отапливанія, комнатная печь. Чуб. VII. 382. *Принеси цеглинку, або кахлю з груби.* Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.* Рудч. Ск. II. 201. Ум. **Грубка.**

Грубелезний, а, е. Очень толстый. *Намацав грубелезного стовпа мурованого.* Гн. I. 35.

Грубий, а, е. 1) Толстый. *Грубе дерево. Дай голому сорочку, а він каже, що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі два попи здорових і грубих.* Чуб. II. 335. **Груба.** Беременная. *Жінка груба.* 2) Грубый. *Як що грубе скажеш....* ЗОЮР. I. 12. 3) **Грубий.** Плохой. Изъ уваженія къ „святому хлібу" очень часто выражаются: грубий хліб вмѣсто **поганий.** *Як де по луках, то й добрі жита, а на царині - і Боже, які грубі.* Кобел. у. Сравн. степ. **грубший** и **грубіший.**

Грубиянство, ва, *с.* Грубость; грубіянство. *Прохали простити їх грубиянство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.* К. ЦН. 292.

Грубиянський, а, е. Грубый; грубіянскій. *Грубиянський вираз.* К. Кр. 13.

Грубка, ки, *ж.* Ум. отъ груба. Нас 193.

Грубний, а, е=Грубий. *Там грубна така корова.* Черниг. Ум. **Грубненький.** *А він* (комисар) *був невеличкий, да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Грубний, а, е. Относящійся къ печкѣ, печной. *Грубна кагла.*

Грубник, ка, *м.* 1) Истопникъ. Рудч. Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по лазнях грубниками.* К. ЧР. 258. 2)=**Пригрубник?** (Чорт) *до дяка просився в грубник жить.* Боровик. 57. См. **Пригрубник.**

Грубниця, ці, *ж.* Истопница. *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилась, а то як та грубниця.* Рудч. Ск. II. 46.

Грубний, а, е и **грубній, я, є.** Относящійся къ печкѣ, печной. Зміев. у. *Грубня печина.* Харьк.

Грубнути, ну, неш, *гл.* Толстѣть, дѣлаться толще *Дерево грубне.* Вх. Лем. 405.

Грубо, *нар.* Толсто. *Перо грубо пише.* Каменец у.

Грубуля, лі, *ж* Толстуха. *Мати грубуля, дочка товстуля, а син кучерявий.* (Загадка: печь, огонь, дымъ). Ном., ст. 299, № 301.

Гругурати, раю, еш, *гл.* **Мурчати.** Волынск. г.

Груд, да. *м* Возвышенность, холмъ. Ум. **Грудок.** *На грудку як посіє, то буде картопля.* НВолын. у. **Грудочок.** *Ой у лісі, в Берестечку, там стояла коршомка на грудочку.* АД. I. 146.

Груда, ди, *ж.* 1) Комокъ, кусокъ. *За*

його не взяв би срібла хоч повную груду. Чуб. V. 935. Болѣе употребительно въ ум. формѣ: **гру́дка.** (См.). 2) и **груда́.** Замерзшая комками земля, кочки, колоть. Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди* (1-го сентября) *боїться кінь груди.* Ном. № 486. *Пробили ніженьку на сухую груду.* Грин. III. 159. 3)=**Груд.** Волынск.

Гру́ддя́, дя́, *с соб.* Комки (земли, глины). *Дід уже і груддям кидав і палицею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на незбиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ. 129.

Гру́день, дня, *м.* Ноябрь. Употребляется въ этомъ значенія издавна. *Поидоша.... на колыхъ, и по грудну пути, бь бо тогда м҃ць груденъ, рекше ноябрь.* Повѣсть врем. лѣтъ: 6605 г. Срезневскій. Матер. для слов. I. 600. То-же въ новѣйшее время: Левч.; Гаці. Абетка, 97; Уманець, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м. слов. Съ тѣмъ-же значеніемъ у гуцуловъ. Желех. Тоже въ новѣйшихъ календаряхъ: „Рідн. Краю" за 1907, „Просвіти" на 1908, „Промінь" на 1908. Въ галицкихъ календаряхъ: декабрь. Желех.

Гру́ди, де́й, *ж. мн.* Грудь, перси. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.* Ном. *Хрипить у грудях - не бути мені в людях.* Ном. *Коралі і дукачі як жар горіли на її новиих грудях.* Федьк. Ум. **Гру́доньки.**

Груди́на, ни, *ж.* Передняя часть груди, гдѣ находится грудная кость. *Нічим грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По чому продаєш грудину?* (О человѣкѣ, у котораго грудь раскрыта). Ном. № 11226. 2) Передняя часть груди, отдѣленная отъ стяга, грудина. *Волова грудина.*

Гру́дка, ки, *ж.* Кусокъ (какой либо плотной массы), комокъ. Вас. 178. Шух. I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297. *Масла грудка.* Ном. № 6372. *Грудка кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Гру́дочка.** *По грудочці сахарю дали.* Грин. I. 89. *Грудочка соли.*

Грудкови́й, а́, е́. Относящійся къ куску, комку; въ кусочкахъ. *Одважте мені на квіток сахарю грудкового.* Васильк. у.

Грудкува́тий, а, е = Грудуватий. *Грудкувата дорога.* Херс.

Грудне́вий, а, е. Ноябрьскій.

Грудни́й, а́, е́. 1) Грудной. Левиц. I. 136. 2) = **Грудуватий.** (отъ слова **груда**). **Грудна́ доро́га.** Дорога съ колотью, колоткая дорога.

Грудни́на, ни, *ж.*=**Грудина.** *Груднину так собі одкрила.* Котл. Ен. V. 17.

Груди́стий, а, е. Имѣющій большую грудь, грудастый. (Чаще говорится о женщинахъ). *Грудиста жінка.* Міусск. окр.

Грудни́ця, ці, *ж.* 1)=**Грудина 1.** Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. Linosiris villosa Dc. ЗЮЗО. I. 126.

Грудня́стий, а, е=Грудуватий. *Скаче легенька борона по груднястій ріллі.* Мир. ХРВ. 366.

Грудови́й, а́, е́. На возвышенномъ мѣстѣ растущій (о травѣ: См. **Груд**). *Сіно грудове добре—води й не бачило.* Черниг.

Грудо́к, дка́, *м.* Ум. отъ **груд.**

Грудома́ха, хи, *ж.* Большой комокъ, большой кусокъ какой либо массы плотной. *Грудками в воду і почали жбурляти; Юда як не вломить грудомаху, як не бухне.* Гн. I. 120.

Гру́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **грудка**

Грудо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **груд.**

Грудува́тий, а, е. 1) Въ комкахъ находящійся, комковатый. *Грудувата рілля.* Канев. у. *На гречків'ї жито посіяв, а на ріллі ні, бо грудувата й дощу нема.* Волч. у. 2) О дорогѣ: кочковатый, колоткій. *Грудувата дорога, а проте їхать нічого* (т. е. сносно).

Груда́, ді́, *ж.*=**Груда 1.** Угор.

Гружа́вина, ни, *ж.* Топкое мѣсто, трясина. НВолын. у.

Гружа́віти, вію, еш, *гл.* Грузнуть. *Яке там болото! їдеш копит гружавіє.* НВолын. у.

Гружа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Мѣшать, размѣшивать. Вх. Лем. 405. **Гружа́ти ма́сло.** Дѣлать масло. Вх. Лем. 405.

Груждо́ль, ля, *м.* Родъ гриба—груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Втаптывать, вдавливать. *Ходя воли по озимені та й гружляють, бо земля мокра.* Каменец. у.

Гру́з, зу, *м.* Битый кирпичъ, щебень. *Оклинцював її* (хату), *грузом набив.* Г. Барв. 53.

Груздінь, ня, *м.* Родъ гриба. Вх. Зн. 12.

Гру́гдь дя́, *м.* Грибъ: груздь, Agaricus piperatus. Чуб. V. 1183.

Грузи́ло, ла, *с.* Шестъ съ желѣзной скобой, которымъ рыболовы придерживаютъ края сѣти у дна (при вытягиваніи). МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Грузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Истаптывать, мѣсить ногами размягченную дождемъ зем-

зю. *Кіньми двора та й не грузіте.* Чуб. IV. 410.

Грўзнути, ну, неш, *гл.* Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні.* Стор. I. 91.

Грузо́та, ти, *ж.* Топкое мѣсто, трясина. Черк. у.

Грўзь, зі, 1) *ж.*=**Грузота.** Кіев. у. 2)=**Ґрўз.** *Аж кара вас - Господня на грузь не розвалит.* Федьк. 3) Густая грязь. Шух. I. 81.

Грўзький, а, е, Топкій, вязкій. *Була дороженька барзо грузька.* АД. II. 37. *Грузьке дно в річці.*

Грўзько, *нар.* Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти.*

Грузя́вина, ни, *ж.*=**Грузота.** НВолын. у.

Грўк, *меж.* и пр.=**Грюк** и пр.

Грукўчий, а, е. Стучащій. МВ. Ш. 124.

Грумічáти, чáю, еш, *гл.* Сердито ворчать на кого (о человѣкѣ), побранивать. *Їсть та й їсть та на нас ще грумічие, що не їмо.* Грин. I. 33.

Грумотíти, мочў, ти́ш, *гл.*=**Ґрюкотíти.** *І стукотить, і грумотить, за комір вода ллється.* Рудч. Чп. 88.

Грўн, на, *м.* Холмъ, возвышенное мѣсто, горка. Угор. Ум. **Грунóк.** *На груику стояла.* Гол. II. 560.

Грундзюва́ти, дзю́ю, еш, *гл.*=**Ґрўндзувати.**

Грунт, ту, *м* и пр. См. **Ґрунт** и пр.

Грўча́ти, чў, чи́ш, *гл.*=**Грюкотíти.** Грин. II. 310.

Грўша, ші, *ж.* 1) Груша (дерево и плодъ). *Чорте, нá груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 383. *Під грушею ляже та й спить.* Руд. Ск. I. 175. **Наказáв на ворбі́ груш.** Пустяковъ, небылицъ наговорилъ. Ум. **Грўшка, грўшечка.**

Грушéвий, а, е. Грушевый. *Грушевий квас, грушева галиця.*

Грушéвина, ни, *ж.* Грушевое дерево. *На грушевині гніздище.* Чуб. I. 122.

Грўшечка, ки, *ж.* Ум. отъ **груша.**

Груши́на, ни, *ж.* Грушевое дерево. Волч. у.

Груши́ця, ці, *ж.*=**Груша.** *Грушице моя, чом же ти не зелена?* Мет. 251. Ум. **Грушúчка.**

Грушíвка, ки, *ж.* Сортъ илахти. Черниг у.

Грўшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **груша.** Рудч. Ск. I. 66, 175; II. 24. 2) Раст. а) Pyrola secunda L. Борз. у. б)=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13; в)—**дúка.** Thalictrum minus. Вх. Пч. I. 13; г)—**лісовá.** Purola senuola. Шух. I. 22. 3) **Ґрўшки дáти.** Особеннымъ образомъ ударить по головѣ.

Грушкóвий, а, е. Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на голоеочку.* Мал. Св. 16.

Грушшá, шя́, *с. соб.* Груши (деревья и плоды). О. 1861. X. 27.

Грущáник, ка, *м.* Пирогъ съ грушами. Желех.

Грущáнка, ки, *ж.* (Выговаривается также и **грущи́нка**). Родъ кушанья, свареннаго изъ растертыхъ грушъ. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито.* МУЕ. I. 101.

Грущи́на, ни, *ж.* Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.

Грўяти, рўю, еш, *гл.* Каркать. *Ворон груе. Ой ворони чорненькі, чого ви крячете, груїте жалібненько?* Морд. К. 62.

Грюзь, зі, *м.* Грузила изъ камней; привязанныя внизу невода. Вас. 186.

I. **Грюк,** *меж.* для обозначенія стука: стукъ. *Стук-грюк в віконечко!*

II. **Грюк, ку,** *м.* Стукъ, грохотъ. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.

Грюкало, ла, *м.* и *с.* Сильно стучащій человѣкъ. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*

Грюкання, ня, *с* Стучаніе, грохотаніе.

Грюкати, каю, еш, *гл.* Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*

Грюкнути, нў, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **грюкати.** Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін.* Нп.

Грюкнява, ви, *ж* Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.

Грюкóнўти, ну, неш, *гл.* Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконе об стіну!*

Грюкотéти, чў, чеш и **грюкотíти, чў, ти́ш,** *гл.*=**Грюкати.** *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*

Грюкотнéча, чі, *ж.*=**Грюкнява.**

Грюкóтнява, ви, *ж.*=**Грюкнява.** *До двору близько не можно й підійти: стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.

Гряд, ду, *м.* К. Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.

Ґрядá, ди, *ж.* 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два городи, — тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. Чаще въ ум. формѣ **грядка.** 2) Островъ, лежащій въ плавнях, хребетъ острова не

затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС. 1873. I. 57. *В плавнях бувають сухі гряди, на них робляться пластунські курені.* О. 1862. II. 63. 3) Мѣсто, гдѣ рѣка проходитъ узкое русло и волны ея подпрыгиваютъ и плещутъ. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь въ сельской хатѣ, амбарѣ, ниже потолка, тянущаяся отъ одной стѣны къ другой; такихъ жердей обыкновенно двѣ, на нихъ развѣшиваютъ одежду, сушатъ бѣлье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. III. 46.

Гряди́на, ни, *ж.* 1) Градина. Дещо. *Як грядини, у його котилися сльози.* Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между болотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонамъ. *Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина—й кально.* Волч. у. *Отак у Чорноморії: оце грядина—сіно гарне, степове, а це улоговина—осока, очерет.* Волч. у.

Гряді́ль, ля, *м.*=**Граділь.** Угор. Вас. 199.

Гря́дка, ки, *ж.* 1) Гряда, грядка. *Сидить як морква в грядці.* Ном. № 10957. Угор. Ум. **Гря́дочка.** Чуб. III. 121. 2)=**Гряда 2.** МУЕ. III. 47. 3)=**Гряда 4.** Шух. I. 97, 98. 4) Рядъ сноповъ положенныхъ для обмолачиванія. *А ну,—каже,—молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом.* Сим. 198. 5) **Сягну́ти в чужу́ гря́дку.** Сойтись съ чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядови́й, а́, е́. 1) Градовой. 2) Относящійся къ грядѣ 2. 3) **Грядови́й не́від.** Неводъ, который тянутъ не въ лодки, а на берегъ. Браун. 9.

Грязи́во, ва, *с.* Бреніе. *Зробив грязиво з слини.* Ев. I. IX. 6.

Грязни́ти, жу́, ни́ш, *гл.* Грязнить. Аф.

Грязо́та, ти, *ж.* Грязь. *Вилила свекруха додолу та наробила грязоти.* Чуб. V. 692.

Грязь, зі́, *ж.* Грязь. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном. № 13612.

Гря́зький, а, е. Грязный (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *Грязька дорога. Калюжа грязька.* Чуб. III. 138. *Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька.* Грин. III. 166.

Гря́зько, *нар.* Грязно (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *У чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було.* Рудч. Ск. II. 153.

Грязю́ка, ки, *ж.* Большая грязь. *На дворі грязюка та холод.* Левицк. I. 74.

Грязя́, зі́, *ж.*=**Грязь.** Лохв. у.

Гря́к! *меж.*=**I. Грюк.** *Стук-гряк та й свіжий п'ятак.* Ном. № 10433. *Гряк по столу кулаком.* Мир. ХРВ. 195. *Загуркотів грім—гряк! тріс!* Мир. ХРВ. 169.

Гря́кати, каю, еш, *гл.*=**Грюкати.**

Гря́кнути, ну, неш, *гл.* 1)=**Грюкнути.** *Стукнули, грякнули, мов в великий дзвін.* Чуб. III. 278. *Стукни, грякни копитами у ворота.* Чуб. V. 943. 2) Упасть съ грохотомъ, стукомъ. *Циган як одрубав гілляку, так і грякнув* (з дерева) *об землю зо всієї сили.* Рудч. Ск. II. 182.

Гря́на, ни, *ж.* Часть? *Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі гряни й роспалась.* Черк. у.

Гря́ний, а, е. Зеленый. Кажется, употребляется только въ выраженіи: **Гря́на неді́ля**—зеленыя святки, Тройцынъ день. *На гряній неділі, на гряній неділі русалки сиділи, сорочок просили.* Мет. 309.

Гряни́ця, ці, *ж.* Граница. ЗОЮР. I. 106. *Біля грянниці не впада будувать світлиці.* Ном. № 9764. *Турецькі гряниці.* Мет. 473. *Пішли хлопці за гряницю, що ми їх кохали.* Чуб. V. 308. Ум. **Гряни́чка, гряни́ченька.** *А по той бік грянниченьки француз наступає.* Чуб. V. 1196.

Гряни́читися, чуся, чишся, *гл.* Размежевываться, дѣлать, класть границы. *Було оце як стануть гряничиться, то село ні село йде. Той каже: „сюди гряниця!“ а той каже: „сюди!“* ЗОЮР. I. 106. *Скажи, де світ гряничиться не тьмою?*

Гряни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гряниця.**

Гряни́чний и гряни́шний, а, е. Граничный, граничащій. *Гряничні знаки.* К. Іов. 52. *Себе царем пустинь гряништих славе.* К. ПС. 83.

Гря́нути, ну, неш, *гл.* Быстро двинуться. побѣжать, поѣхать. *Ой вийду я за ворота, сюди-туди гляну: нема мого миленького,—я додому гряну.* Чуб. III. 169. *В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю гряне.* Грин. III. 200.

Грянча́стий, а, е=**Гранчастий.** *Грянчаста чарка.* Черк. у.

Гря́нь, ні, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Грясти́, гряду́, де́ш, *гл.* 1) Быстро и съ шумомъ бѣжать, ѣхать. *Гряде четвернею коней.* Волынск. г. 2) Заимствовано

изъ церк.-слав. яз. Важно идти или ѣхать, шествовать, грясти. *І гряде царська дружина до царя велично.* К. Исал. 109.

Грястиця, ці, *ж.* **—звичайна.** Раст. Dactylis glomerata. Шух. І. 20.

Гряхотіти, чу, тиш, *гл.*=**Грюкотіти.** *Стукотить гряхотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. II. 67.

Гу! *меж.* 1) Ау! *А де ти? гу! сховайсь у ліс, а я в траву.* Ном. № 14142. 2) Подражаніе гудѣнію, напр. вѣтра. *Вітер каже: „гу-гу-гу, сім свит продму“.* Ном. № 11161. Также о непрерывномъ звукѣ плача: *А зузуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрикъ при пѣснѣ. *І—гу! Загув битько дуг!* Шевч. 187. *Свекор оженився батько утопився.... І—гу!...* Шевч. 339.

Губа, би, *ж.* 1) Губа. *Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі.* Ном. № 368. *Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. *Поцілував Бонпарівну у самі губи.* Закр. 100. Иногда въ значеніи: ротъ. *Має губу від уха до уха.* Ном № 12982—ротъ до ушей. *З доброї губи добре і слово.* Посл. **На всю губу.** Вполнѣ, совершенно, сильно, очень. *Реве на всю губу.* Чуб. III. 382. *На всю губу пан.* Ном. № 1160. *Гріха на всю губу.* Шевч. Въ Галиціи—**цілою губою.** *Газди цілою губою.* Ном. № 10101. **Роспустити губи.** Много говорить, врать, сплетничать. *А вони вже й роспустили губи; ех, бабська натура!* Ном. **Губу закопилити.** а) Надуться, разсердиться; б) заважничать. Ном. № 5084 **Робити з губи халяву.** Не исполнять обѣщанія. *Не роби з губи халяви.* 2) мн. **губи.** Грибы. *А хто любить губи, губи, а я печериці.* Закр. 87. *Виросло несчислено богато ріжних губ та грибів.* Гн. І. 70. 3)=**Губаня.** Гол. Од. 80, 83. Ум. **Губка, губонька, губочка.** Мнж. 108. Ув. **Губище.**

Губань, ня, *м.* Имѣющій большія губы.

Губаня, ні, *ж.* Родъ нагольнаго тулупа безъ рукавовъ. Гол. Од. 80.

Губатий, а, е. 1) Имѣющій большія губы, толстогубый, губастый. Чуб. І. 5. *Багатая-губатая, а ще к тому пишна, а вбогая-хорошая, як у саду вишня.* Чуб. V. 38. 2) **Губатий віл.** Волъ съ большой мордой. КС. 1898. VII. 46.

Губеня, няти, *ж.* Губка (у человѣка). Ласкательное слово, употребляемое болѣе во мн. ч.: **губенята.** *Мале дитя надме губенята.* Левиц. І. 43. Ум. **Губенятка.**

Губерець, рця, *м.* Губернскій чиновникъ. Котл. МЧ. 432. *Ой до мене губерець підсипавсь.* Котл. МЧ. 475.

Губернатор, ра, *м.* 1) Губернаторъ. Чуб. V: 973. *Вийшов до Ївги губернатор з судящими.* Кв. II. II. 74. 2) Управляющій имѣніемъ. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Маєтком правили губернатори.* О. 1862. II. 58. Ум. **Губернаторчик.** *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. II. II. 73.

Губернаторський, а, е. Губернаторскій. *Пійшла.... до губернаторського дому.* Кв. II. II. 72.

Губерня, ні, *ж.* 1) Губернія. Чуб. V. 978. 2) Губернскій городъ. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980.

Губерський, а, е. Губернскій. *Кого ж ти думаєш діждатись* (женихом)? *Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП. 362.

Губити, блю, биш, *гл.* 1) Губить, истреблять, уничтожать. *Що тіло любить, тоє душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить.* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. І. 134. 2) Терять. *Який раз це ти вже гроші губиш?*

Губитися, блюся, бишся, *гл.* 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Зміев. у.

Губище, ща, *с.* Ув. отъ **губа.** *Замкни моїм ворогам губи і губища.* Чуб. І. 95.

Губка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **губа.** *Коли гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати.* Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 2) Древесный грибъ, трутнякъ. Полт. Polyporus. ЗЮЗО. І. 132. *Під пеньком губка.* Ном. № 5396. Пережженный трутнякъ даютъ собакамъ, заболѣвшимъ водобоязнью. Ном. № 13672. Отсюда пословица объ упорномъ, не обращающемъ ни на что вниманія человѣкѣ. *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. Разсердившись, говоритъ надоѣдливому просителю. **Губки,** т. е. **дам тобі губки.** Ном. № 13672. 3) Трутъ. *Взяв губку та кришю, креснує і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. І. 219. 4) Въ основѣ для полотна, находящейся еще на сновальницѣ: то количество нитокъ, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами въ одномъ мѣстѣ—отъ колыш-

ка до колышка. Употребляется какъ мѣра полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала.* Черниг. у. 5) „Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину запаски, которая сшивается изъ двухъ ґубок". Вас. 171. 6)—водяна́. Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Губокопи́лка, ки, *общ.* Тотъ, который часто ґу́би копилить, т. е. сердится или важничаетъ. Константиногр. у.

Ґу́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ ґуба.

Ґу́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ ґуба.

Губрі́й, рія́, *м.*=**Губань.** Конотоп. у. *Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв. 448. Ув. **Губрія́ка.** Аф. 370.

Ґу́бці, бець, *ж. мн.* Губки. *Мандзейко, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'я́ка, ки, *ж.* = **Губка 2.** Радом. у.

Гугна́вець, вця, *м.* Гнусливый человѣкъ. Желех.

Гугна́вий, а, е=**Гугнявий.** Угор.

Ґу́гнати, наю, еш, *гл.* = **Гугнявіти.** Угор.

Гугни́вий, а, е = **Гугнявий.** *А Кирило Тур.... гугнивим голосом: хиба ж тобі не страшно вмірати?* К. ЧР. 395.

Гугни́во, *нар.*=**Гугняво.**

Гугни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1)=**Гугнявіти.** *Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе.* Стор. II. 69. *Угу, гугнить ворона.* Стор. I. 15. 2) Не ясно звучать. *Десь далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугня́вий, а, е. Гнусливый, говорящій въ носъ.

Гугня́віти, вію, еш, *гл.* Гнусить, говорить въ носъ. *Мов собака мурличе, та ще й гугнявіє.* Кн.

Гугня́во, *нар.* Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. I. 253.

Гуготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Производить глухой шумъ. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г.

Гугу́п, *меж.* То же, что и гуп, но еще сильнѣе. *Гугуп навзнаки у сніг і роскинув руки.* Рудан. I. 81.

Гуда́к, ка, *м.* 1) Музыкантъ, скрипачъ. Гол. II. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV. 500. 2) Насѣк.: скрипунъ, дровосѣкъ, Cerambyx. Вх. Уг. 231. Ум. **Гуда́ченько.** *Заграй же мі, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. **Гудачо́к.** Гол. IV. 373.

Ґу́дж, джа, *м.* Узелъ. *Біда ж мені з таким мужом, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа́, гуджга́! *меж.*=**Гиджга.** Ном. № 4357. *А тю його! гуджга!* Котл. Ен. IV. 44.

I. Гудзь, зя, *м.* и пр.=**Ґудзь** и пр.

II. Гудзь и **гудзя́!** *меж.*=**Гуджа.** Гн. I. 25. Kolb. I. 65.

Гуди́мець, мця, *м.* Волкъ. Борз. у.

Ґу́дина, ни, *ж.*=**Огудина.** Г. Барв. 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Ґу́дити, джу, диш, *гл.* Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите, а сами такії.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Ґу́діння, ня, *с.* Порицаніе, осужденіе. См. Ґудити.

Гуді́ння, ня, *с.* Гудѣніе, гулъ. (См. Густи). Левиц. I. 389; Левиц. Пов. 83.

Гуді́ти, ду́, де́ш, *гл.*=**Густи.** *Добре гудіти, коли є чім шуміти.* Ном. № 1398. Рѣдко употребляется.

Ґу́дкати, каю, еш, *гл.* Разсказывать, поговаривать. **Люде ґу́дкают** — поговариваютъ, ходитъ слухъ. Вх. Лем. 406.

Ґу́для, лі, *ж.* 1) Суматица, безпорядокъ, смятеніе. Вх. Лем. 406. 2) Плохая работа. Вх. Лем. 406.

Гудо́к, дка́, *м.* Родъ духового инструмента. *Гудеть, як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба́, би́, *ж.* Порицаніе, осужденіе См. Ґудіння.

Гуда́чий, а, е. Гудящій. *Гудючий лютий зімній вітер.* Левиц. I. 55. *Гудюча розмова.* Левиц. Пов. 243.

Гуж, жа́, *м.* 1) Гужъ. Ремень для прикрѣпленія оглобли къ хомуту. Вас. 159. *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж.* Ном. № 11015. **Пристати з короткими гужами.** Требовать настойчиво. Ном. № 3439.

Гужа́! *меж.*=**Гуджа.** *Гужа його!* Чуб. I. 56.

Гужва́, ви́, *ж.* Распаренная древесная вѣтвь, употребляющаяся для связыванія, обыкновенно въ видѣ кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужевня́, ні́, *ж.* Часть плуга. Морд.

Гужі́вка, ки, *ж.* = **Ружва.** Г. Барв. 64; Шух. I. 74.

Гужо́в, жви́, *ж.* 1)=**Гужва.** Угор.

2) Желѣзная цѣпь.... связывающая плугъ съ колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, за, *м.*=I удзь. КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гузик**.

Гуза́, зи́, *ж.* Корма, задняя часть лодки. Черк. у.

Гузде́чка, кі́, *ж.*=**Уздечка**=**Вуздечка**. *Прив'яжи свого коня чим небудь, а сам возьми гуздечку.* Грин. II. 110.

Гу́зеро, ра, *с.*=**Гузирь** 1. Вх. Зн. 12.

Гузире́ць, рця, *м.* Ум. отъ Гузирь.

Гузи́рь, ря́, *м.* 1) Комель дерева. (гу́зер, гу́зір). Шух. I. 88, 176. Комель, нижняя толстая часть снопа. Kolb. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 2) Мѣсто, гдѣ мѣшокъ связанъ, завязанъ. Уголъ мѣшка или косого мѣшечка. Лохв. у. 3) Мѣшокъ въ бреднѣ. Ум. **Гузире́ць**. *А він торбинку за гузирець та й висипав груші.* Рудч. Ск. II. 30.

Гузи́ця, ці, *ж.* Задница. Ном. № 5655.

Гузи́чний, а, е. Задвепроходный. **Кішка гузи́чна.** Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гу́зір, ра́, *м.* См. **Гузирь 1.** Шух. I. 176.

Гу́зка, ки, *ж.* 1) Тупой конецъ въ яйцѣ. Ив. 41. Тупой конецъ веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конецъ огурца. *Валялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410. 2) Мозоль на пятѣ. Ковотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки.... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103. 5) Нижній, задній конецъ очіпка, собранный сборками въ пучекъ. Вас. 191.

Гузни́ця, ці, *ж.*=**Гузи́ця**. Лохв. у. Ум. **Гузни́чка**. Лохв. у.

Гу́зно, на, *с.* Задница. Ном. № 2995, 2617.

Гузня́нка, ки, *ж.* Прямая кишка. Харьк. См. **Гузичний**.

Гузо́к, зка́, *м.* Небольшой волъ съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 44.

Гузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Мѣшкать. Мнж. 178.

Гузя́! *меж.*=**Гудзя**. Вх. Лем. 476.

I. **Гук**, *меж.* Подражаніе сильному звуку.

II. **Гук, ку**, *м.* 1) Звукъ. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II. 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні слав'янські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко. (Юж.-р. Зб. А Метл. 40). 2) Крикъ, гулъ, шумъ, стукъ, грохотъ. Мкр. Г. 48. *Ой гук, мати, гук, де козаки п'ють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282. *Щось гукне: „Химо, Химо!" та й піде гук по темному бору, аж лунає.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замкової гармати.* Стор. МПр. 73. 3) Небольшой водопадъ, порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде, як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а)=**Гукало**. Вх. Пч. II. 8; б)=**Гукарня**. Вх. Лем. 406. 6) Насѣк. Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. I. 7. См. **Гуком**. Ум. (кромѣ 1 и 2 знач.). **Гучо́к**. Вх. Лем. 406.

Гукало, ла, *с.* Птица=**Бугай**. Ardea stellaris. Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гукани́на, ни, *ж.* Крики, окликанія.

Гука́ння, ня, *с.* Крикъ, окликаніе, зовъ.

Гукарня, ні, *ж.*=**Пугач**. Bubo maximus. Вх. Лем. 406.

Гука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Издавать сильный звукъ, громко кричать, призывать кого. *Заголосить, як та мати, голосна гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукає на його.* 2) Толкать. Шух. I. 176. 3) Оплодотворить (свинью). *Кнорос.... гукае льоху, а тота від того упороситься.* Шух. I. 212.

Гука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Случаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гу́кля, лі, *ж.* Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукну́ти, кну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. отъ гл. **гукати**. *Як стукне, так і гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80 *Загомонять самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гу́ком, *нар.* Много. *Дід бабу дрюком: йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. III. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г., Барв. 420.

Гуко́нути, ну, неш, *гл.* То же, что и **гукнути**, но съ силой. *Грізно гуконув Грицько.* Мир. Пов. I. 116. *А чоловік з борозни: „а куди?" як гуконе!* Драг. 15. *Гуконула гиківниця.* Мир. ХРВ. 126.

Гукоті́я, ті́ї, гукотня́, ні, *ж.*=**Гуканина**, Желех.

Гу́ку! *меж.*=**I Гук**. Ном. № 12514.

Ґу́лавий, а, е. Сумасшедшій. Желех.

I. **Гу́лий**, а, е=**Ґулий**.

II. **Гу́лий**, лого, *м.* Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гули́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Соблазнять обманчивыми обѣщаніями, дурачить обѣщаніями. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. Ш. 161. *За вечерею бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або з рук їх яку небудь страву виривали.* Мкр. Н. 35.

Гу́лиця, ці, *ж.*=**Вулиця**. Грин. III. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці..* Грин. Ш. 99. Ум. **Гу́лонька, гу́лочка**. *Вийди, доню, на гулоньку.* Чуб V. 651. *За дудочку да й на гулочку.* Грин. Ш. 99.

I. **Гу́лі**, *меж.* Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. Ш. 192.

II. **Гу́лі**. Употребляется какъ глаголъ: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо. Що на нашій та гулиці все гулі та гулі.* Грин. III. 72. Употребляется какъ существительное: гулянье, бездѣйствіе. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559.

Гу́лонька, гу́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гулиця**.

Гу́лы! *меж.*=**I Гулі**.

Гу́льба́, би́, *ж.* Кутежъ, пиръ, пирушка, собраніе гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!.. Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. Ш. 49).

Гу́льбини, бин, *ж. мн.* Гулянье, собраніе для забавъ, веселаго препровожденія времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гу́льбище, ща, *с.* Мѣсто гуляній, увеселительныхъ собраній, гульбище. *Було гульбище на високій могилі.... Посходять було на ту могилу, балакають, у карти грають, співають.* ЗОЮР. I. 280. *У нас над річкою є ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище,—пани гуляли.* ХС. IV. 27.

Гу́льбощі, щів, *ж мн.* Гулянье, веселіе, кутежъ. *Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихее літо.* МВ. II. 83.

Гульві́са, си, *м.* Гуляка, повѣса, шалопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. *А з яру та лісу, з собаками та псарями, їде пан гульвіса.* Шевч. 472.

Гульк, *меж.* Глядь, вдругъ, внезапно, шасть. Грин. II. 226. *Гульк назад—аж стоїть поруч чортяка.* Рудч. Ск. I. 63. *Аж гульк! зіма впала.* Шевч. 81. *Аж гульк—і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15. *А та собака між жидівське військо—гульк.* Грин. II. 223.

Гу́лька, ки, *ж.* Развлеченіе, гуляніе, бездѣліе. *А я з гульки додомоньку—есть де відпочити.* Гол. I. 128. Чаще во *мн. ч.* *Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками.* Гол. Ш. 82. *Ти все в пиятки та все в гульки. а об смерті неми й думки.* Грин. III. 144.

Гу́лькнути, кну, неш, *гл.* Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. *Так і гулькнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та.* О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гульма́, *нар.* употребляемое тавтологически для усиленія значенія **гуляти**. *Оттак цілісінький день гульма гуляє.* Лубен у.

Гульну́ти, ну́, не́ш, одн. в. отъ *гл.* **гуляти**. *Хотілось таки на святий празник гульнуть.* Стор. МПр. 153.

Гульня́, ні, *ж.* 1) Гуляніе, развлеченіе, забава. *Ні гульня, ні робота.* Ном. № 10911. *Без його і гульня не гульня.* Шевч. 303. 2) Кутежъ. К. ЧР. 88.

Гульта́й, гульта́йський и пр.=**Гультяй, гультяйський** и пр.

Гультіпа́ка, ки, *м.* 1) Голь, бѣднякъ, оборвышъ (вслѣдствіе разгула). *Ви не які небудь бурлаки, гультіпаки, а січовики.* Стор. II. 277. 2) Повѣса, кутила, гуляка.

Гультяї́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гультяй**.

Гульта́й, тяя́, *м*, Гуляка, кутила, лѣнтяй, повѣса. *Приймак-гультяй не хоче робити, бере люльку у кишеню, йде до коршми пити.* Чуб. Ш. 127. Ув. **Гультяї́ще**. *Великий гультяїще.* Лукаш. 127.

Гульта́йка, ки, *ж* Женщина гуляка, лѣнтяйка. Ум. **Гультя́йночка**. *Моя дочка гультяйночка, дома не ночує.* Нп.

Гульта́йство, ва, *с.* 1) Праздность, лѣнтяйничанье, повѣсничество, *І який буде лад з твого гультяйства?* 2) *Соб.* Лѣнтяи, кутилы, повѣсы. *Он зібралось усе наше гультяйство.*

Гульта́йський, а, е. Принадлежащій, свойственный лѣнтяю, повѣсѣ, кутилѣ. *З гультяя гультяйська й робота.*

Гультяюва́ти, тяюю, еш, *гл.* Кутить, повѣсничать, бездѣльничать, бродяжничать.

Грунт продам, а сам піду гультяювати. НВолын. у.

Гулюкати, каю, еш, *гл.*—**на кого.** Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюмаха, хи, *ж.* Большая шишка. Лохв. у.

Гуля, лі, *ж.* 1) Дѣтск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаще во *мн. ч. Прилетіли гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть....* ХС. II. 195. 2)=Сич. Вх. Лем. 406. 3)=**Ґуля.**

Гуля-гуч! *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ гусей. Вх. Лем. 406.

Гуляй-городина, ни, *ж.* Подвижная деревянная башня (для военныхъ надобностей).

Гуляка, ки, *м.* и *ж.* 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знарядила п'яницею-бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) *ж.* Праная чепіга. Прил. у.

Гулякати, каю, еш, *гл.* Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуляльня, ні, *ж.*=**Гульбище.** *Він був на гуляльні з нами; там було багато парубків і дівчат.* Екатериносл. у.

Гулянка, ки, *ж.* 1) Гуляніе, развлеченіе, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Посходяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ. 87. 2) Свободное отъ занятій время. Употребляется въ выраженіяхъ: **На гулянках, гулянками.** *Нехай колись на гулянках* (гулянками) *зроблю* 3) Въ заборѣ изъ вертикально-стоящихъ досокъ: промежутокъ, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гуляночька, гуляночка.** *Перебрела дзі річеньки, а Дунаю ніт, та забула гуляноньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуляння, ня, *с.* Гуляніе, веселіе, развлеченіе. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гулянню, іди подивися.* Чуб. Ум. **Гуляннячко.** Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханнячка, дівоцького гуляннячка.* Мет. 76.

Гуляночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гулянка.**

Гуляти, ляю, еш, *гл.* 1) Гулять, расхаживать, ходить, ѣздить гдѣ либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повіває, по полю гуляє.* Шевч. 8. *А думка край світа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гулять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. I. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном. *Козацтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч. **Ґульма гуляти.** Гулять напропалую. 3) Быть празднымъ. *Козак—душа правдивая, сорочки не має—коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй!—сам Бог сказав.* Рудч. Ск. I. 178. *Шлях не гуляє,* т. е. много на немъ народу. Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчив Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть въ гостяхъ, развлекаться въ гостяхъ. Рудч. Ск. I. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте!—Гуляли б, та хліба не брали.* (Шутка). Ном. № 11876. 5) Играть (въ различныя игры). *Вони.... гуляють у карти.* Рудч. Ск. I. 107. *Гуляють у тісної баби.* Рудч. Ск. I. 199. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. 7) О животныхъ: быть въ періодѣ случки, бѣгаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт.

Гулятися, ляюся, єшся, *гл.* 1) Играть чѣмъ. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці прив'яжеш для дитини?* К. Іов. 92. 2) Безлично: **гуляється, гулялося,** возвр. в. отъ **гуляти 1, 2.** *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб. V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3)=**Гуляти 2.** *Лучче мені пить-гуляться та й нікого не боятися.* АД. I. 151.

Гулятоньки и **гуляточки,** *неспрягаемый* ум. глаголъ отъ **гуляти.** *А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі.* Гол. I. 325.

Гулящий, а, е. 1) Праздный, свободный, нерабочій, гулевой, незанятый. *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, що вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід.* Драг. 172. *Все тее гулящє, дак таке випещене.* (О. 1862. III. 40). **Гулящий час.** Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу.* Левч. 35. *А я осе гулящим часом до вас.* Левиц. I. 324. 2) Лишній, ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща—візьми її. Гулящий кінець мотузка,* т. е. ни къ чему не привязанный. Чуб. III. 99.

Гумен, на, *м.* Игуменъ. *Гумен у них був чоловік дуже побожний.* Рудч. Ск. II. 201.

Гуме́нія, нії, *ж.* Игуменья. Зміев. у.

Гуме́нний, ного, *м.* По образ. прил. Прикащикъ при гумнѣ, надзирающій за работами тамъ; сторожъ при гумнѣ, гуменщикъ. Рудч. Ск. I. 87. Kolb. I. 68.

Гуме́нник, ка, *м.*=**Гуменний.** Борз. у.

Гуме́ндце, ця, *с.* 1) Ум. отъ гумно. Чуб. III. 251. 2) Тонзура у католическаго духовенства. 3)—**полове**. Раст. Taraxacum officinale Wigger. ЗЮЗО. I. 138.

Гумни́ще, ща, *с.* Мѣсто, на которомъ прежде было гумно, гумнище.

Гумно́, на́, *с.* Гумно. Гв. II. 60. Грин. III. 19. *Густо пшениці на новині, да високі стоги на гумні.* Мет. 165. Ум. **Гуме́нце.**

Гумо́ннява, **ви,** *ж.* Говоръ, шумъ. *Оттам десь гумонняви, аж сюди чуть.* Лебед. у.

Гу́мор, ру, *м.* Юморъ. Левиц. (Пр. 1868, 474).

Гумористи́чний, а, е. Юмористическій. *Швидко почулася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях.* Левиц. I. 463.

Гуна́, ни́, *ж.*=**Луна 2.** Харьк.

Гуна́ти. на́ю, еш, *гл.*=**Лунати.** Харьк.

Гуно́два, ви, *ж.* Шишка. Черном.

Гу́нственний, а, е. Бранное: шельмовскій, собачій. *Гунственна душа.* Рк. Марковича.

Гу́нство, ва, *с.* Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гуну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Дунуть, загудѣть, зашумѣть, крикнуть. *Як гуне,—такий вітер!* Зміев. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гуне́м огулом на врага.* Мкр. Г. 31. *Собаки так і гунули, та вп'ять назад.* О. 1861. V. 72.

Гунцво́л, ла, *м.* Бранное: собачій сынъ, шельма. (См. **Гунство**). *Кажу вам: сідайте гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцво́т, та, *м.* 1)=**Гунцвол.** *Ушік гунцвот.* Ном. № 1173. 2) *мн.*=**Муцик 2.** Вх. Лем. 436.

Гунько́, бі́, *ж.* Раст. Melilotus coerulea Lam. ЗЮЗО. I. 128. См. **Буркун.**

Гу́нька, ки, *ж.* 1)=**Гуня.** Гол. Од. 44, 75. *На тім молодці сірая гунька.* Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая въ носъ женщина. Черк. у.

Гу́ня, ні, *ж.* Верхняя суконная одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75.

Гуня́вий, а, е=**Гугнявий.**

Гуня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Гугнявіти.**

Гуп! *меж.* для выраженія глухого звука отъ паденія и удара, глухого топота. *Як стане молотити, то все ціпом гуп, гуп!* Рудч. Ск. I. 56. *Гуп його кулаком у спину!*

Гу́палка, ки, *ж.* Игрушка: родъ дудки изъ бузины съ вынутою сердцевиною для стрѣльбы (то же, что и пукалка). Васильк. у.

Гу́пало, ла, *м.* 1)=**Гукало.** Вх. Пч. II 8. I. 16. 2)—**мале́.** Пт. Ardea minuta. Вх. Пч. II. 8.

Гу́пати, паю, еш, *гл.* 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звукъ.

Гу́пнути. ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ гупати. 1) Топнуть. 2) Ударить съ глухимъ звукомъ. *Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись.* Чуб. II. 22.

Гупоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* То же, что и гупати. но о дѣйствіи учащенномъ. *Чи до нас хлопці гупотять?* Драг. 34.

Гупо́тнява, ви, *с.* 1) Топотъ. *Чую: гупотнява по дорозі,—думав, що коні біжать.* Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).

Гур-гур, *меж.* звукоподражаніе грохоту. *Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло, (їдучи) по під вікнами й стихло.* Левиц. Пов. 317. *А тут грім помаленьку: гур-гур-гур.* О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о разсыпавшихся бусахъ. *Як ірвоне з себе коралі дорогі — геть одкинула, — тільки вони гур-гур, роскотилися.* МВ. II. 160.

Гу́ра, ри, *ж.* Масса, гурьба. *Печені разної три гури.* Котл. Ен. V. 14. *Купа й гура і три оберемки.* Ном. № 7684.

Гурака́, *нар.* Поднявъ руки вверхъ (ловить, напр. мячъ, брошенный вертикально вверхъ). *Гурака хватає гилку.* Радом. у.

Гура́льник, ка, *м.* Работникъ на винокурнѣ. Левч. 135.

Гура́льня, ні, *ж.*=**Ґуральня.** Ном. № 11659.

Гу́рба, би, *ж.*=**Юрба.** Вх. Зн. 12.

Гурготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркотіти.** *Гурготить, стукотить, шнирі коні біжать.* (Колесо). Чуб. I. 310.

Гурґу́ц, *меж.* для выраженія звука отъ паденія. *Як перескакував уже, гургуц!— каже.* Ном. № 13663.

Гурда́, ди́, *ж.* 1)=**Вурда. 1.** Сим. 77. 2)=**Вурда 2.** Вх. Зн. 8.

Гу́ркало, ла, *с.* 1)=**Гуркотій.** Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 2) Дѣтская игрушка: родъ погремушки на ниткѣ. Мнж. 178. 4) Маленькій водопадъ. Желех.

5)=Суреля. *Одкидав сурелі* (або **гуркала**). Ном. № 10879.

Гу́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Стучать, грохотать. *Прибіг він до хати, став у двері гуркать.* Рудч. Ск. I. 170. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. Ш. 99. *Гуркали дверима.* Левиц. Пов. 167. См. Грюкати. 2) О доеніи: сразу выжимать молоко изъ всего вымени. *Вівчар.... ловить* (вівцю) *за дійки і уперед їх продоює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої їкри.* Шух. I. 193. 3) Ворковать. *Голуб гуркат.* Вх. Лем. 406.

Гу́ркіт, коту, *м.* Стукъ, грохотъ. Желех. *У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай Господи.* ЕЗ. V. 197.

Гу́ркнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ гуркати. 1) Стукнуть, грохнуть. *Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли.* Левиц. I. 54. См. Грюкнути. 2) Крикнуть басомъ. *Чого ти кричиш на мене?—гуркнув він басом.* Левиц. Пов. 59.

Гурко́та, ти, *ж.* 1)=**Гуркіт.** 2) Мурлыканіе *А на кота—гуркота, а на діти—дрімота.* Мет. 3.

Гуркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. *Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркотати, що дитині дати.* Дѣтск. пѣсни. *Ой голуб гуде, голубка гуркоче.* Чуб. V. 280.

Гуркоті́й, тія́, *м.* Стучащій, беспокойный человѣкъ. Рк. Левиц.

Гуркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркотати 1.** Грин. III. 673. *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить.* (Загадка: грім). Ном. стр. 291, № 47. *На горищі щось стука та гуркотить.* Миж. 130. *За громом громи гуркотять.* Греб. 374.

Гуркотли́вець, вця, *м.* Лѣсной голубь, дикій, сизый голубь, Columba oenas. Вх. Пч. II. 9.

Гуркотли́вий, а, е. 1) Производящій стукъ, грохотъ, грохочущій. 2) Воркующій.

Гуркотли́вочка, ки, *ж.* Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотливочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.

Гуркотне́ча, чі, *ж.* Сильный стукъ, стукотня, грохотъ. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*

Гуркотня́, ні́ и гурко́тнява, ви, *ж.*= **Гуркотнеча.** Черк. у.

Гу́рма, ми, *ж.* Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять.* Чуб. V. 215. См. **Юрма.**

Гурма́н, на́, *м.*=**Гуска 2.** Желех.

Гурма́нка, ки, *ж.* 1) Большой комокъ овечьяго сыру. Желех. Вх. Зн. 12. 2)= **Гуска 2.** Желех.

Гурмано́м, *нар.* Кучей, толпой. Желех.

Гу́рмом, *нар.* Толпой, гурьбой. *А взаду йшли під бунчуком червоним татари гурмом.* К. МБ. XI. 154.

Гуро́к, рка́, *м.*=**Огірок.** Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гуро́чок.** *Повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Гуро́чковий, а, е. Одна изъ разновидностей зеленаго цвѣта (о матеріи). *Який очіпок до лиця: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий.* Г. Барв. 338.

Гуррика́н, ну, *м.* Ураганъ. *І мов той гуррикан ширококрилий я мчусь.* К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітрами гонить-крутить гуррикан летучий.* К. МБ. XI. 142.

Гурт, та́, *м.* 1) Стадо (о скотѣ). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись.* Стор. II. 8. 2) О людяхъ: толпа, собраніе, общество, компанія. *Женуть гуртами християн у колізей.* Шевч. 613. *У гурті, то й смерть не страшна.* Ном. № 10721. *У гурті каша їсться.* Ном. № 10731. *Просимо до гурту.* МВ. (О. 1862. Ш. 57). 3) О неодушевленныхъ предметахъ: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх.* Ком. Р. I. 50. 4) **В гурт, до гу́рту.** Въ одно мѣсто, вмѣстѣ. *Вовк, медвідь і кабан зібрались у гурт.* Рудч. Св. I. 22. *Проциндрив Солопій горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 96). *Ходім же до гурту.* Стор. II. 21. 5) **За гурт.** Вмѣстѣ. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт.* МВ. II. 132. 6) **Гурт на гурт.** Всего на всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх,—цьому ще ніхто й рахуби не склав.* Ком. Р. I. 49. 7) **Продава́ти на гурт.** Продавать оптомъ. Сумск. у. Ум. **Гурто́к.** Ном. № 10733.

Гурт, *нар.* Много. Употребляется преимущественно съ отрицаніемъ: **не.** *Не гурт у мене грошей: так там який карбованець лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати.* Левиц. I. 122.

Гурті́вни́к, ка́, *м.* Оптовый торговецъ. Шух. I. 271. Желех.

Гуртобра́нець, нця, *м.*=**Гуртоправ.** *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами.* Пп. Александров. у.

Гуртови́й, а́, о́. 1) Совмѣстный, общій, коллективный. *Святилась гуртова робота*

та чортова з'їжа. Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж.* 3) Незаконнорожденный (въ насмѣшку). *Чий це хлопець?—Це гуртовий Терешко. Гуртові діти.*

Гурто́к, тка́, *м.* Ум. отъ гурт.

Гурто́м, *нар.* 1) Совмѣстно, общими силами. *Гуртом заспівали.* Шевч. 61. *Піймали щуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптомъ. *Купуйте все гуртом.*

Гуртопра́в, ва, *м.* Гуртовщикъ, пастухъ, гонящій гурт.

Гуртопра́вця, ці, *м.* = **Гуртоправ.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гуртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Соединять, собирать вмѣстѣ, въ одно общество, собраніе, въ одну толпу. Желех.

Гурча́ння, ня, *с.* Гудѣніе, журчаніе.

Гурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Гудѣть, журчать. *Де взялися бурі й вітри,—і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Дощ гурчить.* МВ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гу́рче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Іди у ліс, будеш медведьом та й будеш гурчати, поки світа.* Гн. І. 69. 4) О свиньѣ: имѣть случку. Угор.

Гуса́к, ка́, *м.* 1) Гусь самецъ. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Языкъ, дыхательное горло и легкія, вмѣстѣ взятыя (терминъ мясниковъ), ливеръ. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, въ которую заковываютъ нѣсколько человѣкъ. Ум. **Гусачо́к.**

Гусако́вий, а, е. Относящійся, принадлежащій гусаку 1. *Гусакове пір'я.*

Гуса́р, ра, *м.* 1) Гусаръ. Чуб. V. 426. 2) Родъ танца. Ум. **Гуса́рик.** Чуб. V. 716. 3) **Гуса́ри на коні.** Родъ дѣтской игры. Ив. 31.

Гуса́рин, на, *м.* Гусаръ. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гуса́рка, ки, *ж.* 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Родъ теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гуса́рський, а, е. Гусарскій. Левиц. Пов. 147.

Гуса́рь, ря, *м.*=**Гусар 2.** *Після сіх други стругали гусаря.* Мкр. Н. 30.

Гусачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **гусак.**

Гу́саш, ша, *м.*=**Сорокі́вець.** Желех. Гол. III. 431.

Гу́севки, вок, *ж. мн.* Гусельки. Гол. II. 57. АД. І. 36.

Гусевни́ця, ці, *ж.* Мѣсто, гдѣ хранятъ гусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гу́сельниця, ці, *ж.* Гусеница. Вх. Пч. І. 6.

Гу́сельня, ні, *ж.*=**Гусельниця.** Подольск. г.

Гу́сениця, ці, *ж.*=**Гусельниця.**

Гу́сень, ні, *ж, соб.* Гусеницы. *Сарана окрила ввесь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусеня́, ня́ти, *с.* Гусенокъ. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята.* Рудч. Ск. Ум. **Гусеня́тко, гусеня́точко, гусеня́тонько.**

Гу́си. См. **Гусь.**

Гуси́мець, мця, *м.* Раст. Arabis Thaliana. Вх. Пч. II. 29.

Гуси́нець, нця, *м.* Раст. Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. І. 123. См. **Гусятник.**

Гу́сівки, вок, *ж. мн.*=**Гусевки.** *На гусівках грає.* АД. І. 38.

Гу́сій, я, е=**Гусячий. Гу́ся трава́.** Раст.=Спориш, Polygonum aviculare. L. Вх. Уг. 234.

Гусі́р, ра, *м.*=**Гусяр.** Вх. Пч. І. 14.

Гу́ска, ки, *ж.* 1) Самка гуся, гусыня. Ном. № 4116. *А щоб тебе гуска вбрикнула.* Ном. 2) Соль въ столбикѣ, ступка соли. МУЕ. І. 98. *Гуска соли.* Шух. І. 101. 3) Родъ печенья. Попекли свахи гуски. О. 1862. IV. 34. (Нп). *На тарілку кладе чарку горівки і гуску або колач.* Грин. III. 506. 4) *мн.* Раст.: Nymphaea alba L. ЗЮЗО. І. 129. См. **Латаття.** Ум. **Гу́сонька, гу́сочка.** *Нароблюють невеличких калачиків довгих* (гусочки). О. 1862. IV. 13.

Гу́сла и **гу́слі, сел,** *ж. мн.* 1) Гусли. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. Въ свадебной пѣснѣ: *Гусла гудуть, до двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе.* Мил. Св. 35. *Гусла загули.... Гуляє князь, гуляють гості, ревуть палати на помості.* Шевч. 331. Ум. **Гу́сленьки.** Грин. III. 473, **гу́сленьки, гу́совки.** *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. *Гусовки шмарте до гусевниці.* АД. І. 37.

Гу́слянка, ки, *ж.* Сладкое молоко, сваренное, а потомъ окисшее. Гн. II. 221. Шух. І. 141, 109. См. **Ряжанка.** ЕЗ. V. 43.

Гусля́р, ра́, *м.* Играющій на гусляхъ, гусляръ.

Гусля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Играть на скрипкѣ. Угор.

Гусни́к, ка́, *м.* Гусятня, гусиный хлѣвъ.

Гу́снути, ну, неш, *гл.* Сгущаться, дѣлаться гуще. *А глина все гусне, гусне.* Канев. у. *Кров у жилах гусне, холодіє.* К. МБ. XII. 266.

Гу́совки, вок, *ж. мн.* Ум. отъ гусла.

Гу́сонька, ки, *ж.* Ум. отъ гусь, гуска.

Гу́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ гусь, гуска.

Гу́ствина, ни, *ж.* Чаща, густой лѣсъ, зарость.

Густи́, ду́, де́ш. *гл.* 1) Гудѣть. *Грім гуде.* Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами.* Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін.* Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. Ш. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві.* Лукаш. 70. 2) О насѣкомыхъ: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде.* 3) О голубяхъ: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубоньки гуде.* Мет. 89. Также о крикѣ и иныхъ птицъ: *Припутень гув.* Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд.* Мир. Пов. II. 120. 4) Говорить разомъ многимъ такъ, что голоса сливаются въ одинъ общій гулъ. *Гула козацька рада.* Щог. Сл. 33. 5) **У кишені гуде.** Пусто въ карманѣ, въ карманѣ свиститъ. Ном. № 1485.

Густи́й, а́, е́. Густой, частый, плотный. *Хилітеся та густії лози.* Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить.* Ном. *Густий гребінець. Густий гай.* Мет. 66. *Густий, як патока. Густеє покривало.* 2) Плотный, сильный. *Густий віл.* Каменец. у. *Де густа рука, не треба і дрюка.* Ном. № 7361. *Густа земля.* 3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок.* Г. Барв. 401. 4) Обильный (объ урожаѣ). *Врожай того літа не густий удався.* Мир. Пов. I. 111. Ум. **Густе́нький, густе́сенький.**

Густина́, ні́, *ж.* Густота.

Густи́рька, ки, *ж.* Родъ рыбы. Александровск. у. (Стрижевск).

Густи́ти, гущу́, сти́ш, *гл.* Сгущать, дѣлать гуще, плотнѣе. Вх. Лем. 406.

Гу́стість, тости, *ж.* Густота. Желех.

Густі́ти, ті́ю, еш, густі́йшати и **густі́шати, шаю, еш,** *гл.* Густѣть. О. 1862. Ш. 33. *Ліс все густішав. Молоко густійшає.*

Гу́сто, *нар.* 1) Густо. *Де густо, там не пусто.* Ном. № 1368. *Густо замісила тісто.* 2) Обильно. *Густо сльози ллються.* Млак. 50. 3) Во множествѣ, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили.* Млак. 46. *Людей було не дуже густо.* 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить.* Ном. № 6608. **Ча́сто й гу́сто.** Очень часто. *Моя мати часто і густо плаче за мною.* Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. 5)—**дзвони́ти.** Звонить во всѣ колокола. *Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвіниця хиталась.* Г. Барв. 158. Ум. **Густе́нько, густе́сенько.**

Густоволо́сий, а, е. Съ густыми волосами. Желех.

Густоли́стий, а, е. Съ густой листвой. Желех.

Гу́стрик, ка, *м.* Кукишъ. Борз. у.

I. Гусь, *меж.* Призывъ для гусей. Kolb. I. 66. Также: **гусь-на́.** Вх. Уг. 234.

II. Гусь, сі, *ж.* 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-біг, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гуссю оре́ть.* (Загадка: письмо). Ном. стр. 303, № 473. Чаше употребляется во *мн. ч.*: **гу́си**—гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать.* Макс. (1834) 5. 2) *мн.* **гу́си.** Родъ игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусе́й підпуска́ти.** Врать, пускать сплетню. Ном. № 13821. Ум. **Гу́сонька.** *Всі гусоньки на став полетіли.* Грин. Ш. 628.

Гу́сю, *меж.*=**Гусь.** Вх. Лем. 406.

Гуся́, ся́ти, *с.*=**Гусеня.** Ном. № 3411.

Гуся-на́! *меж.*=**I Гусь.** Вх. Уг. 250.

Гуся́р, ра, *м.* 1) Гусь—гермафродитъ. ЕЗ. V. 173. 2)=**Гусятник 1.** Вх. Лем. 406.

Гуся́та, ся́т, *с. мн.* 1) *мн.* ч. отъ гуся. 2) Накожная болѣзнь.

Гу́сятина, ни, *ж.* Гусиное мясо, гусятина. *Снідання дає—все гусятину.* Чуб. Ш. 403.

Гуся́тник, ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. Желех; Вх. Зн. 12. 2)=**Гусник.** Св. Л. 27. 3)=**Гусятниця.** Кіев. 4) Раст: а) Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123; б) Potentilla Anserina L. ЗЮЗО. I. 132. в) Желтый птицемлечникъ, гусиный лукъ, Gagea lutea. Константиногр. у.

Гуся́тниця, ці, *ж.* Родъ большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гу́сячий, а, е. Гусиный, гусячій. *Беруть кістку з гусячого крила.* Чуб. Ш. 99.

Гуся́чка, ки, *ж.* 1) Гусиный пометъ. Вх. Лем. 406. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Лем. 406.

Гу́та, ти, *ж.* Стеклявый заводъ. *Палає, як у гуті.* Ном. № 14045.

Гу́тисько, ка, гути́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ стеклявый заводъ. Желех.

Гуті́ння, ня, *с.* Крикъ тетерева, токованье. Шух. I. 238.

Гу́тір, торі, *ж.* Разговоръ, бесѣда. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір піддобряла, мов медком, словами.* Мкр. Н. 22.

Гу́тірка, ки, *ж.*=**Гутір.** Г. Барв. 201, 446.

Гуті́ти, чу, тиш, *гл.* 1) Шумѣть, гудѣть, шипѣть. Желех; Вх. Зн. 12. 2) О тетеревѣ: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутни́к, ка́, *м.* Мастеръ на стекляномъ заводѣ.

Гу́торити, рю, риш, *гл.* Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки.* К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори.* Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі.* Грин. I. 284.

Гутю! То же, и тю, крикъ на волка. Звевигор. у. *Не раз, не два псами цьвали, гутю, гутю викликали.* Грин. III. 283.

Гухна́ль, ля́, *м.*=**Ухналь.**

Гуц-гу́ці, гуць-гу́ці! *меж.* для выраженія подпрыгиванія. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемомъ ребенкѣ).

Гу́цати, цаю, еш, *гл.* Подкидывать на рукахъ дитя. Ном. № 9259.

Гу́цул, ла, *м.* Гуцулъ, житель гуцульщини. Ном. № 4694.

Гуцулі́я, лії, *ж.*=**Гуцульщина.** Желех

Гуцу́лка, ки, *ж.* 1) Жительница гуцульщини. Желех. 2) Родъ народной пѣсни, напѣва. Желех.

Гуцу́лок, лка, *м.* Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцу́льський, а, е. Принадлежащій, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцу́льщина, ни, *ж.* Мѣстность въ Галиціи (уу. Косивскій, Печенижинскій, Надвирвянскій) и Буковинѣ, заселенная гуцулами.

Гуцуля́к, ка́, *м* 1)=**Гуцулок.** Желех. 2) Очень короткій гуцульскій тулупчикъ. Желех.

Гуць. См. **Гуц.**

Гуцьо́к, цька́, *м.*=**Гук 3.** Вх. Лем. 406.

Гуцюцю́, *меж.*=**Гуць-гуці.** Въ слѣдующей приговоркѣ въ значенін: дитя. *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюцю на руках.* Ном. № 9261.

Гуч! *меж.* которымъ гонятъ гусей=**Гиля.** Вх. Уг. 250.

Гуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Звучать, шумѣть, гудѣть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високую тихий вітер гучить.* Гол. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О 1862. Ш. 77). *Гучить з гармат стрілляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн. 12. 3)=**Сварити.** Вх. Зн. 39.

Гучжа́! *меж.*=**Гуджа.** Ном. № 4358.

Гучли́вий, а, е. Гудящій, жужжащій. *Хрущі літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучни́й, а́, е́. 1) Звонкій, громкій, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31, 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гу́чність, ности, *ж.* Звучность, звонкость. Желех.

Гучні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Становиться болѣе шумнымъ, звучнымъ.

Гу́чно, *нар.* Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

Гучо́к, чка́, *м.* 1) Заговщикъ при облавѣ. Левч. 135. 2) Игрушка: волчокъ. 3) Особаго рода игрушка изъ кости. 4)=**Гупало 2.** Вх. Пч. II 8. 5) Насѣк.=**Бурчало.** Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3.** знач. и слѣд.

Гу́шматок, тка, *м.* Освобожденныя отъ кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гущ, щі, *ж.*=**Гуща 2.** Вх. Лем. 406.

Гу́ща, щі. *ж.* 1) Гуща, подонки, осадокъ. *Там тільки на денці.... гуща зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое мѣсто. *Де ліси і гущі—прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гущу.** И онъ туда вмѣшался. Г. Барв. 336.

Гуща́вина, ни, *ж.* Чаща, густо заросшее мѣсто. Левиц. I. 374.

Гущавник, ка, *м.*=**Гущак.** Вх. Зн. 13.

Гуща́к, ка, *м.* Кусты, густой кустарникъ. НВолын. у.

Гущики́, ків, *м. мн.* Чаща лѣсная. *Несе у ліс, у гущики.* Гн. II. 111.

Гущина́, ні, *ж.*=**Гущавина.** Рудч. Ск. I. 133.

Гущо́вина, ни, *ж.*=**Гущавина.** Драг. 184. МВ. I. 157. *У гущавині зеленій зникне.* МВ. I. 18.

Ґ

Ґ, *пред.*=**К.** Ogon, Studien, 189. *Добре ґ лежачій колоді і огонь класти.* Ном. № 4623. *Їден ґ лісу, другий ґ бісу.* Ном. № 6664.

Ґабелковий, а, е. Сдѣланный изъ телячьей кожи.

Ґабелок, лка и **ґабель, ля,** *м.* Кожа молодаго теленка.

Ґабзувати, зую, еш, *гл.* Позорить.

Ґаблі, лів, *м. мн.*=**Каблі.**

Ґава, ви, *ж.* 1) Ворона. Драг. 272. *Як ґава до Юр'я у житі сховається,—буде добре жито.* Мнж. 157. 2) *об.* Зѣвака, ротозѣй. **Ґави ловити.** Ротозѣйничать. *Він ґав ловив та витрішки продавав.* Котл.

Ґавеґа, ґи, *ж.* Ув. отъ **ґава.** Мнж. 181.

Ґавеня, няти, *с.* Вороненокъ. *Ґава й говоре: шо хоч візьми, тіко не руш моїх ґавинят.* Драг. 272.

Ґавзун, на, *м.* Большой горшокъ. Вх. Зн. 12.

Ґавити, ся, влю, ся, виш, ся, *гл.* Ротозѣйничать. (Залюбовск.).

Ґавра, ри, *ж.* 1) Зимняя берлога медвѣдя. *Виглянув, як медвідь з ґаври.* Фр. Пр. 160. 2) Пасть. Желех. **Роспустити ґавру**=**Ґаврати.** *Ото роспустив ґавру.* Вх. Зн. 13.

Ґаврати, раю, еш, *гл.* Сильно кричать, орать. Вх. Зн. 12.

Ґав'ячий, а, е. Вороній. Новомоск. у.

Ґаґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґати.** Вх. Лем. 406.

Ґаґотати, ґочу, чеш, *гл.*=**Ґаґати.** Вх. Уг. 235.

Ґаджала, ли, *ж.* 1) Лодыжка. Вх. Зн. 13. 2) **Зберу тя по ґаджалах.** Ударю тебя по ногамъ. Вх. Зн. 13.

Ґаджалаґати, ґаю, еш, *гл.* Непонятно или на непонятномъ языкѣ говорить. *Волохи ґаджалаґают.* Вх. Зн. 13.

Ґаджело, ла, *с.* Кубарь, волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґадзуля, лі, *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 13.

Ґазда, ди, *м.* Хозяинъ. Желех. Ном. № 10101, 11117. Ум. **Ґаздик, ґаздонька, ґаздочка.** Гол. Ш. 42. *Ґаздику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Ґаздойко, ту нема нікого?* Драг. 309.

Ґаздиночка, ки, *ж.* Ум. отъ **ґаздиня.**

Ґаздинити, ню, ниш, *гл.* Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.

Ґаздинька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґаздиня.**

Ґаздиня, ні, *ж.* Хозяйка. Гол. II. 619. Ум. **Ґаздинька, ґаздиночка, ґаздинонька.** Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.

Ґаздівка, ки, *ж.*=**Ґаздівство.** Вх. Лем. 407.

Ґаздівний, а, е. Хозяйственный. Желех.

Ґаздівство, ва, *с.* Хозяйство. Вх. Лем. 407.

Ґаздівський, а, е. Хозяйскій.

Ґаздовитий, а, е=**Ґаздівний.** Желех.

Ґаздонька и **ґаздочка, ки,** *м.* Ум. отъ **ґазда.**

Ґаздування, ня, *с.* Хозяйничанье.

Ґаздувати, дую, еш, *гл.* Хозяйничать. Гн. I. 160. *Як я буду ґаздувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

Ґаздусьо, ся, *м,* Ласк. отъ **ґазда.** *З'їднамсі вам, ґаздусю, бо я сі свужби глядам.* Гя. II. 153.

Ґайда, ди, *ж.* 1) Родъ пастушьей свирѣли. Вх. Зн. 13. 2) Волынка. Вх. Зн. 13. Ум. отъ 1 и 2 знач. **ґайдиця, ґайдичка.**

Вх. Зн. 13 3) Плохая собака. Вх. Зн. 13. 4) *об.* Негодникъ, негодница. Желех.

Ґайдáрь, ря, *м.* Музыкантъ, играющій на волынкѣ. Вх. Зн. 13.

Ґайди́ця, ці, ґáйдичка, ки, *ж.* Ум. отъ ґайда 1, 2.

Ґайдувáти, дýю, еш, *гл.* Играть на волынкѣ. Вх. Лем. 407.

Ґалá!=Гайда! *Сів на коня та й ґала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґалаґáн, на, *м.* 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло ґалаґаном козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой мѣдный горшокъ. Желех. 3) Старинная мѣдная монета въ 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще мѣдная монета. *У Марка тілько грошей, що ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа делментів, а три срібла, а ціла гора ґалаґанів.* Драг. 331. 4) Икра изъ бѣлой рыбы. Поп. 102. 5) Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ I. 45.

Ґаламáґати, ґаю, еш, *гл.* 1)=**Ґаджаґати**. Вх. Зн. 13. 2) Вздоръ говорить. *Не буду казать, нічого ґаламаґать язиком: не чув, хоч і був там.* (Залюбовск.).

Ґалáнки, ків, *м. мн.* Подштанники. Борз. у.

Ґаланці́, ців, *м. мн.* Узкіе брюки.

Ґалда, ди, *ж.* Взятка. Полт. Рк. Номиса.

Ґалéра, ри, *ж.* 1)=**Галера**. 2) Сбитая изъ досокъ лодка, почти квадратная, для перевозки хлѣба. Черк. у. См. **Ґаляра, ґаляра**.

Ґáлиця, ці, *ж.* Гадюка черная. Вх. Зн. 13.

Ґалýнок, нку, *м,* 1)=**Ґальон**. Вх. Лем. 407. 2)=**Ґальонка**. Вх. Лем. 407.

Ґальóн, ну, *м.* Галунъ, позументъ.

Ґальóнка, ки, *ж.* Головной уборъ дѣвушекъ изъ полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову ґальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.

Ґалюґа, ґи, *ж.*=**Ґалиця**. Вх. Зн. 13.

Ґаля́ра, ри, *ж.* То же, что и **галяра 2**. Вх. Уг. 25. См. **Ґалера**.

Ґамнýти, нý, нéш, *гл.*=**Гамнути**. *Жінка сало ґамнула та на кота звернула.* Ном. № 4059.

Ґандж, джі, *ж.*=**Ґанджа**. Черк. у.

Ґáнджа, жі, *ж.* Изъянъ. *Кінь з ґанджою.* Уман. I. 305.

Ґанджови́тий, а, е. Съ изъяномъ, имѣющій изъянъ. Черк. у.

Ґанджули. *Піти на ґанджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.

Ґандзóлля, ля, *с. соб.* Отрепье, лохмотья. *Іде, а ґандзолля висить.* НВолын. у.

Ґáнзур, ра, *м.*=**Канцур**. *Солому бе на ґанзур. В ґанзур шенелю порвали. А зуби ще є?—Де там вам! Усі чисто посходили, до ґандзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.

Ґáнок, нку, *м.* Крыльцо, подъѣздъ. балконъ. *Ой у Лубнях крутоярих у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ґанку.* К. Досв. *Ой сиділа Марійка на ґанку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. съ тѣмъ же значеніемъ и во *мн. ч.:* **Ґанки**. *Підходимо до шинку,—на ґанках такого народу зібралося.* Г. Барв. 67. Ум. **Ґáночок, ґáночки**. *Коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.

Ґанч, чу и чі, *м.* и *ж.*=**Ґандж**. ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ґанчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ґанч.* Вх. Зн. 13.

Ґанчувáти, чýю, еш, *гл.* 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ґанчує та плаче, то з её оттак сміються.* Уман. у. 2) Имѣть изъянъ, порокъ, недостатокъ. *Ґанчує на ногу кобила.* Канев. у.

Ґаня́, ні, *ж.*=**Каня 2**. Вх. Зн. 13.

Ґáра, ри, *ж.* 1) Пазъ, глубокая, но не сквозная, продолговатая желобовина для вставки досокъ (напр. въ столбѣ забора), притесанныхъ брусьевъ и пр. Лохв. у. См. еще **навій**. Константиногр. у. 2) Повозка съ ящикомъ для возки земли, песку. Кіев. у.

Ґарґáла, ли, *ж.* 1)=**Ґарґало**. Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх. Уг. 235.

Ґарґáло, ла, *с.* Горло. Вх. Лем. 407.

Ґарґáра, ри, *ж.* Сердитая, бранчивая баба. *Стара ґарґара.* Ном. № 13620. См. **Гаргара**.

Ґарґáчки, чок, *ж. мн.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус**.

Ґард, ду, *м.* То же, что и **гард**.

Ґардувáти, дýю, еш, *гл.* 1) Гатить, дѣлать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло ґардує, то треба його плазом поставити й перестане.* Канев. у.

Ґарита, ти, *ж.* Карета. *Посадили її в ґариту.* АД. I. 312.

Ґарлина, ни, *ж.* Пукъ соломы, приготовленный для крыши. Бѣл. Нос.

Ґарнаґа, ґи, *ж.*=**Кривуляка.** Нѣжин. у.

Ґарований, а, е. Имѣющій пазы. *Се стовпи вже ґаровані,—менше вгайки, швидче складемо діловання.* (Залюбовск.).

Ґарувати, рую, еш, *гл.* 1) Пазовать, дѣлать пазы. Подольск. г. 2)=**Ґерувати.** Лубен. у. Мирг. у.

Ґахуватися, хуюся, ешся, *гл.* Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: ґахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нн.

Ґацик, ка, *м.*=**Кажан.** Вх. Лем. 407.

Ґвалт и гвалт, ту, *м.* 1) Крикъ шумъ. Алв. 11. Чуб. I. 105. *Ґвалт і галас.* Шевч. 197. *А ґвалту! а крику!* Шевч. 214. 2) Насиліе. *Прийшов і взяв ґвалтом.* Аф. 357. *Одняв він гвалтом од убогих козаків і посполитих.* О. 1861. VIII. 29. *Розумом, а не гвалтом мусимо ми узяке лукавство переважати.* К. (О. 1861. VI. 33). 3) Восклицаніе: ґвалт! Караулъ! *Ґвалт! рятуйте!* Шевч. 139. *Ай, ґвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. **Ґвалт, на ґвалт кричати.** Кричать караулъ. Ном. № 2385. *Гукнули як на гвалт.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч гвалт кричи.* Грин. III. 159. **На ґвалт бити, дзвонити.** Бить тревогу.

Ґвалтівний, ґвалтовний, а, е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Тиї каверзники змовлялись у очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ґвалтівне, ґвалтовне, ґвалтовно, *нар.* 1) Шумно, крикливо. *Чорти об чімсь радились і ґвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 43. 2) Насильственно. Мет. 373. *Ґвалтовне одібрать.* Морд. Пл. 64.

Ґвалтувати, тую, еш, *гл,* 1) Шумѣть, кричать. *Ґвалтують, сказано, навспряжки цокотухи* (жінки). Греб. 379. *Чого* (собаки) *так ґвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став ґвалтувати.* Драг. 184. 2) Производить насиліе, насиловать. 3) Производить тревогу, звать на помощь.

Ґвер, ру, *м.* Ружье. Гол. I. 151.

Ґвинт, та, *м.* Винтъ. *А ми це вікно ґвинтом придавим.* Канев. у. Ум. **Ґвинтик.** *Десь тут ґвинтик лежав.* Харьк.

Ґвир, ру, *м.*=**Ґвер.** Гн. II. 50.

Ґе-ґе-ґе, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка ґе-ґе-ґе!* Рудч. Ск. I. 50.

Ґевґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґати.** Вх. Лем. 407.

Ґеґавка, ки, *ж.*=**Гоголь.** Вх. Зн. 11.

Ґеґадзи, дз, и ґеґацки, цьок, *ж. мн.*=**Ґарґачки.** Вх. Лем. 407. Вх. Уг. 235. Ум. **Ґеґадьки.** Вх. Лем. 407.

Ґеґання, ня, *с.* Крикъ гусей. Гн. II. 30.

Ґеґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґекати.** Вх. Зн. 11.

Ґеґекати, каю, еш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Гуси ґеґекають, качки кахкають.* Кв.

Ґедв, дза и ґедзь, дзя, *м.* Oestrus bovis. **Гедзь його вкусив,—на його напав.** Онъ раскапризничался.—*А що це тобі? ґедзь укусив, чи що?* Канев. у. Ум. **Ґедзик. Вкинути ґедзика.** Сказать что либо съ умысломъ раздражить. *Оце вона прийшла та вкинула ґедзика,—паня й росходилась.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґедзатися, заюся, ешся, *гл.* 1) О четверон. животныхъ: бѣгать, мечась изъ стороны въ сторону, подъ вліяніемъ боли отъ укушеній овода. 2) О людяхъ: метаться, бросаться изъ стороны въ сторону. *Бідолашний не знаходив собі місця: ґедзався, буцім підпалювали його вогнем.* Стор. МПр. 18. *Кричала, ґедзалась, качалась.* Котл. Ен. V. 60. 3) О людяхъ: капризничать, привередничать.

Ґедзел, зла и ґедзель, зля, *м.*=**Ґедз.** Рудан. I. 160. Ном. № 3389.

Ґедзень, ня, *м.* Лѣтнее время, когда скотъ мечется отъ укушеній оводами (:юль мѣсяцъ).

Ґедзик, ка, *м.* Ум. отъ ґедз.

Ґедзілля, ля, *с.* Древесные опилки. Черном.

Ґедзкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Ґедзатися.**

Ґедзло, ла, *с.* 1) Укушенное оводомъ мѣсто? *Уразив козла у ґедзло.* Ном. № 3390. 2) Задница. *Поцілуй мене у ґедзло.*

Ґедзунок, нку, *м.* Искусство, умѣнье; толкъ. *Треба на хитрощі, коли ґедзунку не достає.* Кіев. г. *У сього малого хлопця немає ґедзунку бігти.* Лубен. у.

Ґе́дкати, каю, еш, *гл.*=**Лоскотати 1.** Вх. Лем. 407.

Ґе́дло, ла, *с.* Приказъ. *Розіслав же Іван Рижка ґедло по всім селі.* ЗЮЗО. II. 558.

Ґезу́нд, ду, *м.* Здоровье. *Трудно працювати, як ґезунду чорт-ма.* Бердич. у. *Як у чоловіка нема ґезунда, то він і клочча не варт хунта, тоді його в гармату та й стріляй за хату.* Ном. № 8130.

Ґел! *меж.*, выражающее крикъ гусей. Аф. 357.

Ґе́лґати, ґаю, еш, *гл.* О гусяхъ: кричать. Аф. 357.

Ґелева́ч, ча, *м.* Брюханъ. Угор.

Ґе́лево, ва, *с.* Брюхо. Угор.

Ґеле́та, ти, *ж.* Деревянный сосудъ, бочевокъ. Угор. Ум. **Ґеле́тка.** *Купують ґелетку сиру.* МУЕ. III. 40. См. **Гелета.**

Ґелетя́, тя́ти, *с.* Деревянный сосудъ для молока. Желех.

Ґе́лка, ки, *ж.* Шишка, опухоль. *Гріх згадувати на Різдво біб, бо будуть викидати ґелки на шиї.* ЗЮЗО. II. 381.

Ґелкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґелґати.** *Гуси з радощів сичали й ґелкотали.* Бор. 25.

Ґе́льґів, ґова, *м.* Орудіе древосѣковъ въ родѣ топора, у котораго вмѣсто широкаго лезвія подобіе птичьяго клюва внутрь загнутаго. Части: деревянное топорище, обу́х, па́зухи (стѣнки отверстія для топорища), фавда—четырехгранный клювъ съ дзюбко́м на концѣ; отъ удара **дзюбок** впивается въ конецъ бревна, которое древосѣкъ потомъ тащитъ, держа за топорище. Шух. I. 175, 176.

Ґелю́х, ха́, *м.* 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюханъ Угор.

Ґемзати, мжу, жиш, *гл.*=**Лоскотати.** Вх. Уг. 235.

Ґенву́ра, ри, *ж.* Раст. Gentiana. Желех. Вх. Зн. 13.

Ґер, ру, *м.* Раст. Aegopodium. Вх. Пч. II. 37.

Ґерґа́вка, ки, *ж.* Горло. Желех.

Ґерґели́ця, ці, *ж.* Раст. Calandra granaria. Вх. Пч. II. 26.

Ґерґе́лі, лів, *м. мн.* Гуси крупной породы. Александров. у.

Ґерґе́ра, ри, *ж.*=**Ґарґара.** Ном. № 13620.

Ґерґета́ти, ґечу, чеш, *гл.* 1)=**Ґелґотати.** *Гуси усе ґерґечуть.* О. 1861. I. 322. 1)=**Джерґотати.**

Ґерґе́тня, ні, *ж.* 1)=**Ґеґавня.** 2)=**Джерґіт 2.** *Жидівська ґерґетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Ґерґе́цки, цок, *ж. мн.*=**Ґарґачки.** Вх. Лем. 407.

Ґерґе́чник, ка, *м.* Кустъ, кусты крыжовника, Ribes grossularia. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґерґота́ння, ня и ґерґоті́ння, ня, *с.* 1) Крикъ гусей, индюковъ. 2) Разговоръ на непонятномъ языкѣ.

Ґерґота́ти, ґочу́, чеш, и ґерґоті́ти, ґочу́, ти́ш, *гл.* 1) Кричать (о гусяхъ, индюкахъ). *Рябко спитать хотів, але Рябків язик був в роті спутаний, неначе путом з лик і ґерґотів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. III.). 2) Говорить на непонятномъ языкѣ.

Ґерда́н, ну, *м.* Шерстяная повязка въ формѣ широкой ленты, которую въ Галиціи дѣвушки носятъ на головѣ; если же она носится на шеѣ, то на ней нашиваются разноцвѣтныя бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

Ґере́ґа, ґи, *ж.* Волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґерлак, ка́, *м.* Овца, зачахнувшая отъ болѣзни. Аваньев. у.

Ґерля́нка, ки, *ж.* См. **Єтір з прутя.**

Ґерува́ти и ґирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Править возомъ, лошадьми. Мнж. 181. 2) Направлять возъ, катя его задомъ впередъ, держась за оглобли. 3) Направляться. *Ґируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. Х. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з пліч ґирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цѣнѣ). *Що це він ґерує? Дорого ґерує за вола.* Мнж. 181. См. **Керувати.**

Ґе́цатися, цаюся, єшся, *гл.*=**Ґедзатися.** *Ой із гори та в яр ґецився товар.* Каменец. у.

Ґзимс, су, *м.* Карнизъ. Подольск. г, Волын. г.

Ґзи́тися, ґжу́ся, ґзишся, *гл.*=**Дрочитися** (о скотѣ). *Корова ґзится.* Вх. Уг. 235.

Ґaївка, ки, *ж.* Hippobosca equina. Вх. Уг. 235.

Ґвунс, су, *м.* = **Глузд.** *Вона хоче роботу робить, та хазяйки з неї не буде, бо ґзунсу нема.* Уман. у.

Ґивт, ту, *м.* = **Ковток.** Вх. Лем. 407.

Ґивтáти, тáю, еш, *гл.* = **Ковтати.** Вх. Лем. 407.

Ґивтнýти, нý, нéш, *гл.* = **Ковтнути.** Вх. Лем. 407.

Ґиґнути, ну, нéш, *гл.* 1) Швырнуть, бросить на землю. Угор. 2) Околѣть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як одпустив* (вовкові) *три аршини, так вовк там трохи й не ґиґнув.* Рудч. Ск. I. 6.

Ґилá, лú, *ж.* = **Вурта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять ґил.* Рк. Левиц.

Ґилýн, нá, *м.* Самецъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Кишкун.**

Ґилькотíти, чý, тúш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Ґилькотять гуси.* Харьк. г.

Ґирґáчка, ки, *ж.* = **Ґерґавка.** Гн. II. 166.

Ґирд, ду, *м.* Часть овечьяго стада. Черк. у.

Ґирлáнка, ки, *ж.* = **Горлянка 1.** Вх. Зн. 13.

Ґирлúґа, ґи, *ж.* Длинная съ клюкой палка овечьяго пастуха. *Вистоїть чабан сердега всю ніч, обпершись на ґирлиґу.* О. 1862.

Ґирувáти. См. **Ґерувати.**

Ґíцкатися, каюся, єшся, *гл.* = **Лоскотатися.** Вх. Уг. 235.

Ґіб, ба, *м.* Пт. сорокопутъ, Lanius. Вх. Лем. 407.

Ґівґач, ча и **ґівґор, ра,** *м.* Пт. Jynx torquilla. Вх. Лем. 407.

Ґіпс, су, *м.* Гипсъ. *Шкіру натирає ґіпсом дрібненько меленим.* МУЕ. I. 72.

Ґірґи, *мн.* Плечи. Вх. Лем. 407.

Ґірґóжник, ка, *м.* Разнощикъ товаровъ. Вх. Лем. 407.

Ґлеґ, ґа, *м.* 1) = **Гляґ.** КС. 1889. VII. 14. Гол. I. Вступленіе. 700. 2) Весенняя игра, то же, что **силяп**; состоитъ въ томъ, что играющіе стараются бросаемыми палками сбить воткнутую въ землю палку. Чуб. III. 98.

Ґлеґáти, ґáю, еш, *гл.* = **Ґляґати.** Гол. I. Вступл. 700.

Ґлéджити, джу, джиш, *гл.* = **Ґлеґати, ґляґати.** Гн. II. 8. Гол. I. Вступл. 700.

Ґлей, ґлéю, *м.* 1) Клей вишневый. Харьк. 2) = **Глей.** *Набірають коло річки або з болота ґлею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптують* (на току). МУЕ. I. 83. (Черниг.).

Ґлейт, ту, *м.* 1) = **Полива.** Вх. Лем. 407. 2) Глазированный горшокъ. Вх. Лем. 407.

Ґловень, вня, *м.* Доска, которою прикрывается заборъ или частоколъ поверхъ ушул.

Ґлýви, ґлузувáти = **Глузи, глузувати.**

Ґльоґ, ґа, *м.* = **Ґлеґ.** Ном. № 12571.

Ґльоґати, ґаю, еш, *гл.* Глотать не жевавши.

Ґлюч, ча, *м.* Рыба: Cottus, бычекъ. См. **Головач, бабець.** Вх. Пч. II. 19.

Ґля, *пред.* для. *Ірви, кумо, ягідки, которі солодкі, а которі гіркі—ґля моєї жінки.* Чуб. V. 614.

Ґляґ, ґа, *м.* **ґляґа, ґи,** *ж.* Часть желудка жвачнаго животнаго, употребляемая для створаживанія молока. (Херс. г.). Створожившееся молоко изъ желудка маленькаго теленка, кусочекъ котораго (молока) бросаютъ въ удой молока, чтобы оно скорѣе створожилось. (Гол. I. Вступленіе, 700). Употребл. также лишь во *мн. ч.*: **ґляґи,** ум. **ґляґушки.** Маркев. 158.

Ґляґанець, нця, *м.* **ґляґанка, ки,** *ж.* Створоженное молоко, сладкій творогъ. Аф. 361. Грин. III. 561.

Ґляґаний, а, е.—сир. Сладкій творогъ.

Ґляґáти, ґаю, еш, *гл.* Створаживать молоко. Гол. I. Вступл. 700.

Ґляґýшки, шок, *ж. мн.* См. **Ґляґа.**

Ґлямати, маю, еш, *гл.* Съ трудомъ ѣсть. *Василь заклався з Гарасимом, що ззість 15 булок.... Ззіз щось три, взяв четверту та так ґлямає, що неначе вмірати збірається.* Брацл. у.

Ґнип, па, *м.* Короткій сапожный ножъ. Ум. **Ґнипець.** Павловскій, Грамматика, 38.

Ґніт, ґнотá, *м.* Фитиль, свѣтильня. *Святі та божі: свічки поїли, на ґнота засіли.* Уман. у. *Та згоріла лояночка від ґнота до ґнота.* Нп. **Ні ґнотá немá.** Нѣтъ ничего. Лохв. у. Ум. **Ґнотик.** Ув. **Ґнотище.**

Здоровий ґнотище: карасини багато вигоряє. Васильк. у.

Ґнóття, тя, *с.* Отрепье.

Ґóвда, ди, *ж.* Башка. Подольск. г.

Ґоґá, ґи, *ж.*=**Ґалиця.** Вх. Зн. 13.

Ґоґóзи. *мн.* Плоды растенія **ґоґозник.** Лв. 102.

Ґоґóзник, ка, *м.* Раст. Vaccinium vitis idaea. Лв. 102.

Ґóдло, ла, *с.*=**Кодло.**

Ґой, ґóя, *м.*=**Гой.** О. 1861. XI. 39, 40.

Ґолдувáти, дую, еш, *гл.* 1)=**Голдувати.** 2) Владѣть недвижимою собственностью. *Він ґолдує сим гаєм.* Борз. у. *Сією греблею ґолдували черниці якісь, чи ніженські, чи Бог їх знає які.* Драг. 223.

Ґóлка, ки, *ж.* Пшеница, имѣющая колосья безъ остей. Каменец. у.

Ґóндзоль, ля, *м.* и **ґондзóля, лі,** *ж.* Побрякушка. *Ото гіцає оце намисто, ще зуби повибиває тим ґондзолем.* Уман. у. Ум. **Ґондзóльна, ґондзоля́чка.** Ув. **Ґондзоля́ка.**

Ґондзоля́к, ка, *м.* Прыщъ, шишка. Вх. Зн. 13. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку ґондзоляки як ріпа дрібненька.* Вх. Зн. 13.

Ґондзоля́ка, ки, *м.* Ув. отъ **ґондзоль.** *Ще собі зуби повибиває ґондзолякою отим.* Подольск. г.

Ґондзоля́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **ґондзоля.**

Ґóнот, ту, *м.*=**Ґонт.** Вх. Лем. 407.

Ґонт, ту, *м.* **ґóнта** и **гóнта, ти,** *ж.* Тесъ, гонтъ. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив.* МВ. I. 65. *Дімок стояв, гонтою вбитий.* Сн. Л. 215, 216.

Ґонтáль, ля́, *м.* Желѣзный гвоздь, которымъ прибивается гонтъ. Хотин. у.

Ґонтáрь и **гонтáрь, ря́,** *м.* Кровельщикъ, покрывающій крыши гонтомъ.

Ґонти́на, ни, *ж.* Одна штука кровельнаго теса. Желех.

Ґонтовий и **гонтовий, а, е.** Сдѣланный изъ гонта. К. ЧР. 209. *Ґонтовий дах округи церкви.* К. Оп. 132.

Ґóнтя, гóнтя, тя, *с.*=**Ґонт.** *Голова скіпками вшита, борода гонтя́м побита.* О. 1862. IV. 14.

Ґонтяни́ця, ці и **ґонтáрка, ки,** *ж.* Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.

Ґорґóля, лі, *ж.* Сукъ. Вх. Лем. 408.

Ґорґолáстий, а, е. Суковатый. Вх. Лем. 408.

Ґорсéт, та, *м.*=**Корсет.** Канев. у.

Ґоспóда, ди, *ж.*=**Господа.** Желех.

Ґосподáрити, рю, риш, *гл.*=**Господарити.** Желех.

Ґоспóдарів, рева, ве. Хозяйскій, принадлежащій хозяину. *Ґосподарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.

Ґосподáрка, ки, *ж.*, **ґосподáрний, а, е, ґосподáрство, ва,** *с.*=**Господарка, господарний, господарство.** Желех.

Ґосподáрський, а, е=**Господарський.** *Жид з гиндлю жиє. Він до ґосподарської роботи не здалий.* ЕЗ. V. 200.

Ґоспóдарь, ря, *м.* **ґосподарювáти, рюю, еш,** *гл.*=**Господарь, господарювати.** Желех.

Ґосподи́нин, на, не. Принадлежащій хозяйкѣ. *Ґосподинини мама лізе на піч.* Гн. II. 11.

Ґосподи́ня, ні, *ж.*=**Господиня.** Желех.

Ґóтка, ки, *ж.* Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23. См. **Готур, ґотур.**

Ґóтур, ра, *м.*=**Готур,** Tetrao urogallus. Вх. Пч. II. 15.

Ґóхнути, ну, неш, *гл.*=**Гавкнути.** *Звісно, краще, як собака є: ґохне, то почуєш.* (Залюбовск.).

Ґрáйцарь, ря, *м.*=**Ґрейцар.** Гн. II. 43. *Виняв та й дав ґрайцарь.* Гн. II. 42.

Ґрамузля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Писать каракулями.

Ґранáт, ту, *м.*=**Граната.** Желех.

Ґранáтовий, а, е=**Гранатовий.** *Окунь перекинувся ґранатовим перснем у золоті оправі.* Рудч. Ск. II. 113.

Ґрáса, си, *ж.*=**Сапа.** Острожск. у.

Ґрасувáти, сýю, еш, 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. *„Ой березонько, чого ти не зелена?“—Ой як я мою зеленою бути, коли підо мною татари стояли, копитами землю грасували.* АД. I. 77.

Ґрáта, ти, *ж.* 1) Прутъ желѣзной рѣшетки, а во *мн. ч.:* **ґрáти**—желѣзная рѣшетка. 2) Клѣтка (на ткани). Ум. **Ґрáтка, ґрáтки.**

Ґратчáстий, а, е. 1) Рѣшетчатый. 2) Клѣтчатый.

Ґрáтя, тя, *с. соб.* Старыя вещи, старый хламъ. Вх. Лем. 408.

Ґрацювáти, цюю, еш, *гл.* =**Ґрасувати I.**

Ґреґóрний, а, е=**Моторний.** Вх. Зн. 13.

Ґрéйцар, ра, *м.* Крейцеръ (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два ґрейцари простих.* Драг. 267.

Ґрéци, *нар.*=**Ґрече.** *Так собі ґреци розмовляли.* Гн. I. 181.

Ґрéче, *нар.* Хорошо, какъ слѣдуетъ. *Він став біля печі та й почав підпивати пивце ґрече.* ЗОЮР. I. 204.

Ґрéчний, а, е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здоров, ґречний молодче, ґречний молодче, Іванс-хлопче!* Чуб. III. 283.

Ґрéчність ности. *ж.* Учтивость, любезность.

Ґрéчно, *нар.* Учтиво, любезно; мило.

Ґриндж́оли, джóл, *ж. мн.* 1) Маленькія сани. Пот. III. 99. Желех. 2) Простыя сани, дровни. Чуб. V. 1136.

Ґринджóлята, лят, *мн.* Маленькія санки-дровни. Ном. № 10001. *Впрягла в ґринджолята павичку.* Котл. Ен. I. 7.

Ґрис, су, *м.* 1) Отруби. *Пересіваєся житну муку через сито і осталий ґрис всипаєся до баривчини.* Гн. I. 100. См. **Висівки.** 2) Молотый крупно овесъ съ ячменемъ, посыпанный солью; служитъ для выкормки скота. *Нехай нас Бог милує, щоб ми своїм дітям давали ґрис—ми здужаєм і хлібом виголувать.* Канев. у.

Ґрівджáти, джáю, еш, *гл.* Шипѣть (о гусяхъ). *Гуски ґрівджат, як хочут вкусити.* Вх. Лем. 408.

Ґрóна, ни. *ж.* и **ґрóно, на,** *с.*=**Ґроно.** Херс.

Ґрос, су, *м.* Стадо беременныхъ овецъ. О. 1862 V. Кух. 32, 37. У Манжуры: **ґроси**—беременныя овцы. Мнж. 182.

Ґрузло, ла, *с.* Комъ, куча. *Ґрузли снігу.* Вх. Уг. 235.

Ґрулина, ни, *ж.*=**Ґрулянка.** Вх. Уг. 235.

Ґрулисько, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ растетъ или росъ картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрульóвина, ни, *ж.*=**Ґрулянка.** Вх. Уг. 235.

Ґрýля, лі, *ж.* Картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрулянник, ка, *м.*=**Вандурчаник.** Вх. Лем. 408.

Ґрулянка, ки, *ж.* Стебли и листья картофеля. Вх. Лем. 408.

Ґрундаль, ля, *м.* Грубый человѣкъ. Вх. Уг. 235.

Ґрундзьóваний, а, е=**Ґрундзюватий.** *Не яке воно і ґрундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку-дві в книжці.* Ном. Од видав. VI.

Ґрундзювáти, дзюю, еш. *гл.* Крѣпко увязывать, упаковывать.

Ґрундзювáтий, а, е. 1) Узловатый. 2) Переносно: замысловатый.

Ґрунт и **грунт, ту,** *м.* 1) Надѣлъ, земля, участокъ земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський ґрунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Ґрунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осіли на ранґових або на магістратських та черничих грунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий ґрунт—усе як з води йде.* 3) Основа, основаніе. *Земля не може рушити з грунту свого.* Чуб. I. 69. *Слово—вітер, а письмо—грунт.* Ном. № 10664. Ум. **Ґрýнтик, грýнтик.**

Ґрунтáля, лі, *ж.* Родъ жгута по верхнему краю **четена** (см. **четен**), сплетеннаго изъ растеній: или **дерези,** или Cornus sanguinea. О. 1862. V. Кух. 37.

Ґрýнтик, грýнтик, ка, *м.* Ум. отъ **ґрунт** и **грунт.**

Ґрунтíвка, и **грунтíвка,** *ж.* Усадьба. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.

Ґрунтовúй, á, é. 1) Почвенный. 2) Землевладѣльческій.

Ґрунтовúще и **грунтовúще, ща,** *с.*=**Ґрунтівка.** *Жили вони* (брати) *на однім батьківськім грунтовищу.* Грин. I. 287.

Ґрунтовнúй, á, é. Основательный, прочный.

Ґрунтувáти, тýю, еш, *гл.* Основывать. Желех. 2) Грунтовать (у художниковъ). Желех.

Ґрунь, ня, *м.* Хребетъ горы. Шух. I. 1.

Ґрявчáти и **ґрянчáти, чý, чúш,** *гл.* Каркать; крякать. *По цілих ночах ґрявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка грявчит.* Вх. Уг. 235.

Ґу́ґля, лі, *ж.* 1) Родъ верхней мужской и женской одежды изъ бѣлаго сукна у гуцуловъ. Форма ґуґлі: мѣшокъ, распоротый по одной сторонѣ, надѣтый на плечи и связанный на шеѣ шерстянымъ шнуркомъ или мѣдною цѣпью; сшитый конецъ ґуґлі служитъ вмѣсто башлыка. Гол. Од. 69. 2)=**Ґуля**. *Як ударив, так ґуґля й набігла йому.* Новомоск. у. Ум. **Ґу́ґолька.**

Ґуґлюва́тий, а, е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залюбовс.). *Ґуґлювата дсревина.* Кіев. у.

Ґу́ґолька, ки. *ж.* Ум. отъ **ґуґля.**

Ґуджула́й, ла́я, ґуджуле́й. ле́я. *м.*, **ґуджула́йка, ки. ґуджуле́я, ле́ї, ґуджуле́йка, ки,** *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зп. 14. Ум. **Ґуджу́лька.** Вх. Зп. 14.

Ґудз, дза и **ґудзь, дзя,** *м.* 1) Пуговица. Мет. 403. *Ціновим ґудзем застєбнувся.* Котл. Ен. IV. 26. 2) Шишка отъ ушиба, опухоль. *Будував сю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, що аби сьмо ґудза нс набили.* Св. Л. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. III. 54. 3) Узелъ на веревкѣ, ниткѣ. *Сей батіг був і посмолений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! I на кінці ґудз як голуб'яче яйцс.* Св. Л. 74. Ум. **Ґу́дзик.** *Іде по улиці чоловічок, сам мерзсний, мідяні ґудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного.* Морд. Оп. 23.

Ґудзь-ґудзь! ґудзюсь-на! Призывъ для свиней. Вх. Уг. 271.

Ґуз, за, *м.* Узелъ (на ниткѣ, веревкѣ). Вх. Лем. 408.

Ґузва, ви, *ж.*=**Ґуля**. Вх. Лем. 408.

Ґузелець, льця, *м.*=**Ґалиця,** Pelias berus. Вх. Лем. 408.

Ґу́зий, а, е=**Куций**. Вх. Лем. 408.

Ґузу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґузуля**.

Ґузу́ля, лі, *ж.* Круглая шишка. (См. **Ґузва, ґуля**). Ум **Ґузу́лька.** *Мат на чслі ґузульку.* Вх. Лем. 408.

Ґу́лати, лаю, еш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. Пирят. у.

Ґу́лий, а, е. Безрогій (о волахъ, коровахъ). *Запрігши ґулих він,—ну переліг орати.* Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Ґулий віл.* Мнж. 182.

Ґу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґуля**.

Ґу́ля, лі, *ж.* Наростъ, шишка. *Набігла ґуля за вухом.* Закр. Ум. **Ґу́лька** Харьк.

Ґуна́два, зи, *ж.* 1) Большая шишка. Мнж. 182. 2) Шарообразный свертокъ. Мнж. 182.

Ґура́льня, ні, *ж.* Водочный заводъ.

Ґурґу́ла, ли, *ж.*=**Ґорґоля**. Вх. Лем. 408.

Ґурґу́ля, лі, *ж.*=**Ґуля**.

Ґудзбла, ли, *ж.*=**Ґруля**. Вх. Лем. 408.

Ґуцьо́к, цька́. *м.* То же, что и **ґудзик 3**: узелокъ на веревкѣ, нити. *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і в'їзав ґуцки.* Гн. II. 184.

Ґуш, (**ша,** *м.* ?) Шишка (на тѣлѣ); зобъ. Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Ґушува́тий, а, е. Покрытый шишками (на тѣлѣ). Желех. Зобастый. Гуцул. (В. Дорошенко).

Д.

'Д, *пред. сокращ.* **од.** *Мене 'д смерти відборонив.* Рудч. Ск.

Д, *пред.*=**До.** *Д мені. Вояк хоче, аби ви д нему вийшли.* Федьк.

Да, *сз*, 1)=**Та.** 2) Пусть. *Ісуса Христа у поміч просимо, да визволить від гріхів чоловіка.* Чуб. III. 19. 3) Почти. *Служила там да зо штирі роки.* Вх. Уг. 235.

Да-ба! *меж.*=**Та ба!**

Дава, ви, *ж.* Эпидемическая горловая болѣзнь, преимущественно дифтеритъ. *Тепер у нас дава давить дітей.* Змiевск. у.

Давани, нів, *м. мн.* Мѣсто, гдѣ складываютъ сѣно и кормятъ имъ скотъ. Шух. I. 172.

Даванка, ки, *ж.* Кормленіе скота зимой. *Вівці тоді саме вийшли на даванку.* Новомоск. у.

Давання, ня, *с.* 1) Даваніе. *Воно ж і даванню кінець є.* Мир. Пов. I. 116. 2)= **Даня 2.** *Давання гірше трутизни.* Ном.

Давати, даю, даєш, сов. в. **дати, дам, даси, дасть, дамо, дасте, дадуть**, *гл.* 1) Давать, вручать, доставлять, ссужать. *Чи се тії чоботи, що зять дав, а за тії чоботи дочку взяв?* Нп. *Давайте, то й вам буде дано.* Єв. Л. VI. 38. *Було б тобі, моя мати, сіх брів не давати, було б тобі, моя мати, щастя-долю дати.* Мет. 108 *Не давши оброку, не бий по боку.* Ном. *Дай мені грошей. Бог дав чоловікові душу і серце.*—**віру, віри.** Вѣрить. *Прошу тебе, дай мі віру, скажу тобі правду щиру.* Нп.—**ганьбу.** Хулить, находить недостатки. *Я парубку ганьби не даю і заміж не пойду.* Маркев.—**гарбуза.** Отказывать жениху - **добриде́нь, на добриде́нь.** Желать добраго утра. *По воду йде, добридень дає.* Мет. 71. *Раненько встань, свекорку на добридень дай.* Мет.—**догану.** См. **Догана.**—**драла, драчки, дропака, дьбру.** Убѣгать. *До хлопців дала драла.* Ном. № 8806. *Перелякані жовніри несподіваним нападком.... дали дропака.* Стор. МПр. 122.—**дуба.** а) У овчинниковъ: намазывать, намазать овчину настоемъ дубовой коры. Вас. 153. б) Умирать, умереть.—**дулі.** Показывать кукишъ.—**знати.** Увѣдомлять, извѣщать, давать знать. *Як мене не буде, то я пришлю свого товариша дати тобі знати, що мене нема.* Чуб. *Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного,—давай знати в третю роту аж до кошового; давай панам знати, давай панам знати, нехай дають порадоньку волів одшукати.* Мет.—**кару.** Наказывать. *Яку йому кару дати?* Ном. № 8866.—**на боже.** Жертвовать на церковныя нужды. *Пішов до церкви, дав на боже.* НВолын. у.—**на-віжки**, *безл.* Дало увидѣть. Употребляется въ значеніи предупреждать, предзнаменовывать какой нибудь примѣтой что либо. *Скоро з двора я виїхав, дало на-віжки, ал' я все таки поїхав.* Черкас. у.—**на вік.** Предопредѣлять долголѣтіе. *Як не дасть Бог на вік, то воно* (дитя) *і ростом високе, і розумом як старе.* Лебед. у.—**на волю.** Предоставлять на усмотрѣніе. *Мачуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи.* Ном. № 9377.—**на дзвони.** Заплатить, чтобы звонили по умершемъ. *Дали на дзвони й панахиду.* Мкр. Г. 12.—**на пам'ять.** Въ выраженіи: **Дай, Боже, на пам'ять!** Дай Богъ памяти. *Дай, Боже, на пам'ять,—у вівторок, чи що, се діялось.* НВолын. у.—**на признаку.** Оставлять примѣту. *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю на признаку давайте.* ЗОЮР. I. 34.—**на розум.** Надоумливать, наводить на мысль. *Коб йому Бог на розум дав, щоб ударив кого.* НВолын. у.—**ознаку.** Обнаружить, проявить. *Квітка ма-*

ло не скоротав віку, поки почувся на своїх власних силах і дав добру ознаку свого великого дару. К. Гр. Кв.—**покій.** Оставлять въ покоѣ.—**помочі.** Помогать. *Або мені помочі дайте, або мене з собою візьміте.* Мет. 380.—**помочі-порятунку.** Помогать и спасать. *Нам, гетьмане Хмельницький, батю Зінову Чигиринський, помочі-порятунку дай.* Мет. 408.—**поради, ради.** а) Давать совѣтъ, наставленіе. *Час приходить уміради,—нікому поради дати.* Макс. (1849) 77. б) Давать помощь, помогать, способствовать. *Що все пити та гуляти, да нікому порадоньки дати.* Мет. 221. *Вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. в) Справляться съ чѣмъ. *Ой ґвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Нп. г)=**давати порядок.**—**порядок.** Распоряжаться, давать порядокъ. *Ох і рад же б я, дитя моє, до тебе встати, порядок дати, да сирая земля двері залегла, оконечка заклепила.* Мет. 150.—**сторчака.** Падать внизъ головою.—**честь-хвалу.** Оказывать почести. *І панові нашому честь-хвалу даймо.* Чуб.—**чолом.** Кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, Корсунському полковнику чолом дає.* Мет. 41. См. **Чоло.** 2) Подавать. *Давай вечеряти! Давай коні! Ой дайте ж мені холодної води.* Мет. 95.—**руку.** Подавать руку. *Устав, поздоровкавсь до їх,—дав одному руку, другому.* Грин. II. 13. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67, 3) Давать, предлагать, сулить. *Даю йому за скриню два карбованці, а він править п'ять.* 4) Допускать, позволять. *Свої люде, не татари,—не дадуть загибати.* Ном. *Ой хвортуно, хвортунино, що ти учинила? дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. *Не дай пропасти на чужині.* Шевч. 5) Выдавать замужъ. *Не дайте мене за п'яниченьку.* Мет. 67. *Синів женить, а дочок давать, родичів на весілле звать.* Мет. Тоже значеніе и—**заміж.** *Ой дбай, мати, дбай, да дочку заміж дай!* Мет. 6) Задавать, давать почувствовать. *Я тобі дам! Як дам тобі стиха лиха,—повік не забудеш. Хоч я не дам, хоч я не дам, так дасть моя мати,—таки тобі лихо йметься із нашої хати.* 7) Бить, ударять, ударить. *Як дав ногами в дно у бочку,—воно так і вискочило, і горілка витекла.* Грин. I. 222. *Дав йому, що аж каганці засвітилися.* То же значеніе слѣдующихъ выраженій: **Дати духопелу, духопелків, духу.**—**матланки.** Отколотить, отдуть. Ном. № 3639.—**пам'яткового.** Наказать битьемъ такъ, чтобы помнилъ.—**парла.** Трепку дать. О. 1862. VI. 45. *І овечок у нас була ватага, то й не підходь було воряга, бо вже дамо парла!*—**запотилишнина, потилишника.** Дать подзатыльникъ.—**прочухана.** Поколотить.—**товкача.** Дать тумака.—**чосу, швабу, шкварки.** Отколотить. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3617. 8) **Давай!** Да и ну! *Він узяв тую горілку, давай пити її обос.* Чуб. *Як ухоплю чорта патера за ноги і давай ним, неначе келепом трощити бісів.* Стор. МПр. 47. 9) **Давай! давайте!** Будемъ! Ну! Нуте! *Давайте йти!* 10) **Даймо.** Положимъ. *Даймо, що він і добрий кухарь, але все таки....* Брацл. у. **Даймо на тес.** Допустимъ, предположимъ. *Даймо на тес, що воно було заїць, а хто ж його курей поїв? Мабуть то був вовк, або лис.* Бердич. у.

Даватися, даюся, даєшся, сов. в. **датися, дамся, дасися**, гл. 1) Даться, отдаться. *А довго покружили й коло Трапезонда: не дався в руки.* Морд. *Ох, не даймося, панове молодці, ми.... у неволю.* ЗОЮР. *Сію конопельки дрібні зелененькі, сами не беруться, мені не даються.* Чуб. V. 3. 2) Позволить, допустить. *Було тобі уродиться, було тобі вдаться, було тобі та й не даться з себе насміяться. Не давайся кожному вітрові повівати.* Ном. № 3840. 3) Быть даннымъ, имѣться. *Якби то далися орлиній крила, за синім би морем милого знайшла.* Шевч. 27. *Коб далося хоч одну годину, як пришов оце, то б вирятував.* НВолын. у. 4) **Датися знати,—у знаки.** Дать себя знать, помнить, почувствовать. Ном. № 414. *Чи ще ж тобі не далася тяжкая неволя знати.* Дума. *Було тобі Хмельницького у вічі часи не займати; бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати.* Мет. 394. *Дамся ж я їм у знаки!* Стор. МПр. 99. 5)—**на підмову.** Дать себя обмануть. *Я.... такої* (дівчини) *жду, щоб ся не дала парубкові на підмову.* Федьк. Пов. 6)—**в тямки.** Дать себя помнить. *Мабуть добре Московщина в тямки їй далася! Бо уночі тілько й знає, що москаля кличе.* Шевч. 7)—**на мову, на речі.** Быть разговорчивымъ, краснорѣчивымъ. *Улита чогось на речі не давалась: якась смутна наче зробилась.* Г. Барв. 218. *Друге на речі не дається, а в неї слово—як струмочок дзюрчить.* Г. Барв. 422. 8)—**у вічі.** Показаться на

глаза. *Привели його до матері, а сами повертались, не дались у вічі матері.* ЗОЮР. II. 52. 9)—**на явку**. Показаться. *Це вещ така невидима* (чорт), *а то якось то він на явку дався.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Даве́ць, вця, *м.* Подающій, даватель. *Від злого давця бери йканця.* Ном. № 10640.

Дави́ло, ла, *с.* Прессъ, нажимъ. Аф. 372.

Дави́льця, ців, *с. мн.* Щипцы для орѣховъ.

Дави́на, ни, *ж.*=**Давнина**. Ум. **Дави́ночка**. *Я собі згадаю давню давиночку.* Гол III. 385.

Дави́ти, влю́, виш, одн. в. **давну́ти, давну́, давне́ш**, *гл.* 1) Давить. 2) Сжимать, стискивать.. *Давить, як мороз бабу.* Ном. № 4003. *Ні не дави, туманочку, сховай тілько в полі.* Шевч. 95. 3) Выжимать. *Сир ізлів, а на масло давить.* Ном. № 12215. 4) Душить, давить. 5) Притѣснять, угнетать. *Так судила Божа воля, щоб давила нас недоля.* К. Досв. 112. 6) Раздавливать, давить. *Да як же стерпіти, коли притьмом давлять кармазини людей по дорогах.* К. ЧР. 193.

Дави́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Давиться. *Не дуже й жує, так цілком і ковтає, аж давиться.* Кв. *Трохи був на смерть не подавився. А Петро йому й каже: се тобі, старче, так Бог зробив за те, щоб другому не бажав давитись.* Стор. I. 24.

Да́ві, *нар.* Сегодня утромъ. Вх. Зн. 14.

Давлю́чий, а, е. Трудно проглатываемый (о пищѣ). См. **Давучий**.

Давне́зний, а, е. Очень древній. *Сим робом передано нам сю давнезну пам'ятку писаною слова зо всіма її ушкодинами, перекрутками.* К. Іов.

Давнеколи́шній, я, е. Давно когда то бывшій, давно прошедшій. *Давнеколишній та ясний присниться сон мені.* Осн. 1862. V. 3.

Давнене́зний, а, е. Чрезвычайно старый; очень древній. *То давненезний дід.* Уманск. у.

Давни́м-давно́, *нар.* Очень давно.

Давнина́, ни́, *ж.* Старина, древность. *Стали теревені гнуть, давнину згадувать; потрошки-потрошки і розбили свою тугу.* Стор. II. 15. **Да́вня давнина́**. Давно прошедшее время. *Давня то давнина, а наче вчора діялось.* МВ. *Що мені нагадала ця пісня? Яку давню давнину пригадала вона мені! І мою молодість, і мою покійницю, і мої літа давні.* Левиц. *У притчах-приказках уста мої отверзу, про давню давнину тобі я возглаголю.* К. Псал.

Давни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Дѣлать давнимъ.

Давни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Дѣлаться давнимъ, старымъ.

Да́вній, я, е. 1) Давній. *Се, може є давній бідний невольник із неволі утікає.* Макс. (1849) 45. *Вони не так старі, як давні.* Ном. № 8645. *В давній дуже жив він вік.* Котл. 2) Древній, старинный. *Дві церкви,—одна мурована висока, друга дерев'яна і давня сильно.* МВ. I. 16. *В давні времена, як ходив по землі Бог з Петром і Павлом.* Чуб. I. 56. **Да́вня річ, да́вня давнина́**. Давно минувшее. Рудч. Ск. I. 59. 3) Прежній. *Давні пригоди боронять від шкоди.* Ном. № 1753. *Шапка сива, виступки козацька настояща, ще давніх козаків.* МВ.

Давні́сінько, *нар.* Очень давно. *Та вже вона давнісінько мол.* Кв. II. 187.

Да́вніть, ности, *ж.* 1) Давность. *Давність земська.* Л. Ст. 2)=**Давнина**. *Не задавить тому серця, чий рід з давности ведеться.* К. Досв. 112,

Давні́ш, *нар.* 1) Сравнит. ст. отъ **давно́**. 2) Ранѣе. *На біса щук пускаєш, панебрате?* (у ставок). *Усіх лящів позводиш— їх щуки заїдять....—„Дарема річ",—сказав хазяїн, „жалкую, чом давніш не звів".* Гліб. 42.

Давні́шній, я, е. Давнишній. *Тільки де-не-де димок над кручею піднімається, та по вітру, як давнішняя слава Синопа, розлітається.* Морд. (Млр. л. сб. 92).

Да́вно, на, *с.* (Употребляется только въ косвенныхъ падежахъ). *А тут бур'ян, піски, тали, і хоч би на сміх де могила о давнім давні говорила.* Шевч. 378. *І батьки наші казали, що зробив ти в давні давна.* К. Псал. **З да́вна, з да́внього да́вна, з да́вніх даве́н**. Издавна, съ незапамятныхъ временъ. *Був собі дід та баба, з давнього давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили.* Шевч. 98. *Ви, тітко, кажете, що се Музичин грунт, з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу.* Левиц. Пов. 373. *Це ще з давніх давен у нас повелося.* Харьк. г.

Давно́, *нар.* Давно. *Да вже ж моєї дівчиноньки давно не було.* Чуб. III. 149.

Давномину́лий, а, е. Давнопрошедшій.

Давну́ти, ну́, не́ш, *гл.* См. **Давити**. Желех.

Давня́шній, я, е=Давні́шній. *Давняшня знакома.* Рудч. Ск. II. 158.

Давону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно давнуть. *Так її давонув, мало що духу не видавив.* Чуб.

Даву́чий, а, е. (Отъ **давити**). 1) Терпкій (о вкусѣ). 2) Удушливый. *Давучий чад.* Конст. у.

Даву́чка, ки, *ж.* Терпкій фруктъ. *Стане давить отут, наче грушу давучку їси, да вдавишся.*

Дада́кати, ка́ю, еш, *гл.* 1) Болтать. 2) Гоготать. *Гуски дадакають.* Вх. Лем. 408.

Дада́кач, ча, *м.* Болтунъ. Вх. Лем. 408.

Да́де, *нар.* Гдѣ нибудь. Вх. Лем. 408.

Дадекой, дадеколи, *нар.* Иногда. Вх. Лем. 408.

Д'адже́ж, *нар.* (Вм. **да аджеж**)=**Аджеж.**

Да́еден. Кто нибудь. Вх. Лем. 409.

Дазь-бі,—Віг, *нар.*=**Дасть-бі.** *Чи вже не варитимете галушки оце?—Ні, серце, бо борошенця в нас дазь-бі.* У Гул. Арт. какъ существ.: *Як їсти дазьбіга та ще й гладкими буть.* О. 1861. Ш. 97.

Да́йка, ки, *ж.* Даяніе. Харьк. Манж.

Дак, *сз.* 1) Такъ, да, но. *Рада б душа в рай, дак гріхи не пускають.* Ном. *Ой у полі да криниченька, тілько водиця сльозиться, не рад чумак да чумакувати, дак не мусить оплатиться.* Мет. 459. *„Куди ти, вовче, біжиш?"—„До вдови за поросям."—„У неї ж одно."—„Дак щоб не було й того."* Ном. № 10718. 2) То, такъ. Єв. Мр. XII. 19. *Оттоді то Барабаш, гетьман молодий, як у куми свого Хмельницького дорогого напитку напився, дак у його і спать повалився.* Мет. 386. *Не ти мені скажеш, дак мати: було б убогої не брати.* Мет. 48. *Дівчино моя Переяславко, поцілуй же мене, моя ластовко!—Дак що ж, дак ну ж, дак поцілую, да у тую губоньку да золотую.* Мет. 5. *„Колядуй, баране!"—„Не вмію, пане."—„Дак лізь у вікно!"—„Дак роги, пане!"* Чуб. Ш. 428. 3) **Дак же ні.** Да нѣтъ же. 4) **Як нема́, дак нема́.** Нѣтъ какъ нѣтъ. *А в неділеньку рано-пораненьку колочки як нема, дак нема.* Мет. 229.

Да́коди, *нар.* Иногда. Вх. Уг. 235.

Да́котрий, а, е. Кто нибудь. Вх. Лем. 408.

Да́кус, *нар.* Немного. Вх. Лем. 408. Ум. **Дакусчик.** Вх. Уг. 235.

Далда́, ди́, *ж.* **Далда́-балда́** въ загадкѣ—свинья. Ном., стр. 294, № 122.

Д'але́, *сз.*=**Але́.**

Да́лебі́, да́лебіг, *нар.* Ей-ей, право. *Далебі, що правда.* Макс. *Ой не смійся, дівчинонько, далебі не смійся! Я у тебе молодої отрути наївся.* Мет. 90. *Ей, танцюйся, коли хоч, бо далебі колись тмумно-здо-тло спину на спині.* Ном. № 3600. *А мої (діти) вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далебіг не знаю, що й діяти.* Левиц. I. 139.

Да́лебо, *нар.*=**Далебі.** Чуб. V. 342.

Д'але́ж, *сз.*=**Алеж.**

Дале́зний, а, е. Очень далекій.

Дале́зно, *нар.* Очень далеко.

Да́лека. Употребляется какъ сущест., но безъ имен. пад. *Не боїться нікого далека. Забачив Бог і з далека, та ще з далекого далека.*

Дале́кий, а, е. 1) Далекій, дальній. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. *Чи то граки, чи то галич, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі.* К. Досв. 242. *Доріжка, доріжка та широка і далека.* Мет. 241. 2) Отдаленный, далекій. *Степ широкий, край далекий, милого не бачу.* Мет. 64. *По далекому Дунаєчку злая буря вихожає-виступає. В далекому краю в чужу землю.... заховають.* Шевч. 73. *Кого ж ти любиш? Ні батька, ні неньки, одна, як та пташка в далекім краю.* Шевч. 27—82. Ум. **Далече́нький.** *Тепер нічка темненька, доріженька далеченька.* Чуб. V. 873.

Дале́кість, кости, *ж.* Даль. *Он те місце!—промовила Тодозя, легенько кивнувши носом на сизу далекість.* Левиц. I. 442. *Вона все дивиться пильно-пильно в сині далекости.* МВ. I.

Дале́ко, *нар.* 1) Далеко. *На Чорнеє море.... далеко погляда.* ЗОЮР. I. 28. *Добре далеко чутно, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Далеко, як оком сягнеш.* Ном. № 7745. 2) Долго. *Ой високо соколові до неба літати, ой далеко козакові до осени ждати.* Мет. 7. Ум. **Далече́нько.** *Далеченько одійшла од свого села.* Кв. II. 226.

Далекогля́д, ду, *м.* Телескопъ. *Ся труба телескоп або далекогляд.* Ком. I. 89.

Да́леч, чі, *ж.* Даль. *Він любив у той час довго, довго дивитись на чорний чорніговський бір, на сизу далеч, неначе там записана була його доля.* Левиц. Пов. 331.

Далече́нний, а, е. Очень далекій.

Далече́нький, а, е. Ум. отъ **далекий.**

Далечéнько, *нар.* Ум. отъ **далеко.**

Далечиня́, ні, *ж.* Даль. *Не яка там далечиня. Сохну, чахну в далечині, всяк день умираю.* Гол. III. 367.

Далечі́нь, ні, *ж.* Большая даль. *Куди землі за один день обійти таку далечінь, що має 900 милійонів верстов.* Ком. I. 25.

Далéшній, я, є. Прибывшій издалека. *Чи ви далешні?* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Далиня́, ні, *ж.*=**Далечиня.**

Дали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Отдалять.

Дали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Отдаляться.

Да́лі, да́лій, *нар.* Сравн. ст. отъ **далеко.** *У дурня до Юр'я, у розумного далі. „Старче, село горить!"—„А я за суму та далі посуну".* Ном. № 4992. 2) Потомъ, послѣ. *Гомоніли люде на селі, а далі й розійшлися.* МВ. I. 106. *Ой, хвортуно, хвортунино, що ти учинила? Дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. 63. 2) Вскорѣ. *Далі прийде. Степан вже далі прибіжить за сокирою. Вже далі вечір... Вже далі хліба не стане.* **Далі-далі.** Скоро, въ скоромъ времени. *Ви вже далі-далі опучат дружитимете, а в мене ще й діти мої сиріточки на в'язях висять* 4) Подальше. *Ти, дівчино, ти, подобна, не вдавайся на підмову, бувай добра; бо дворянин що пошанй: як ізрадив дівчину, а сам далій.* Млр. л. сб. 5) **Да́лі-пода́лі.** Спустя нѣкоторое время. *Винен був гроші і не віддавав, а далі-подалі віддав.* Харьк. у.

Далі́чко, *нар.* Далеко. *Пасіка їй далічко від хати.* Федьк.

Да́ль, лі, *ж.*=**Далечиня.** Кв. (Желех.).

Дальнина́, ни́, *ж.*=**Далиня́.** *Як би допомогти оку людському прозирнути за далеку дальнину.* Дещо.

Да́льній, я, є. Дальній, отдаленный. *Та болить серце й головонька, бо чужа, дальня сторононька.* Бал. 39. *Дальні печери.* Левиц. Пов. 348.

Дальнозро́кий, а, е. Дальнозоркій. Гайсинск. у.

Дальноо́кий, а, е. Дальнозоркій. Козелецк. у.

Дальш, да́льше, *нар.* 1) Сравнительная степень отъ **далéко.** *Вони тікають від мене, а я мов помелом їх мету та все дальш, та все дальш у пекло пру та пру.* Стор. МПр. 47. 2)=**Далі 2.** 3) Прочь. *Да я й цілкового не хочу; цур тобі поганий, дальш!* Кв.

Да́льший, а, е. 1) Сравн. ст. отъ **далекий.** 2) Слѣдующій. *Мушу сьогодні і завтра, і дальшого дня ходити.* Єв. Лук. XIII. 33.

Да́мка, ки, *ж.* Шашка. Павл. 33. **Гуляти в да́мки.** Играть въ шашки. *В хлюста, в пари, в візка іграли і дамки по столу совали.* Котл. Ен. Ум. **Да́мочка.**

Дамни́ця, ці, *ж.* Шашечница. Павл. 33.

Да́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дамка.**

Дан, ну, *м.* Столбъ, стоянъ. Чуб. VII. 575.

Дани́на, ни, *ж.* Дань. Єв. Л. XX. 22. *І нехай йому данину принесуть царі ферейські.* К. Псал. 164.

Да́нка, ки, *ж.* То, что дано, даяніе. *Обіцянки, а не данки—дурному радість.* Ном. № 4515.

Данна́, но́ї, въ видѣ сущ. ж. Данная, письменный актъ на владѣніе недвижимымъ имуществомъ.

Данна́, на́, *с.* 1) Отрава вообще, въ частности же яйца насѣкомыхъ, брошенныя въ водку, которую подносятъ тому, кого хотятъ отравить. Кіевск. г. *Як мені було йти на весілля, коли Солов'їха отрої̈ла б мене з своїх рук, дала б данни в чарці горілки, як би могла.* Левиц. Пов. 342. 2) Заговорное питье. *Данни гірше трутизни.* Ном. *Се вже так, і данни причина.* Чуб.

Да́нок, нку, *м.* Даяніе, даръ, пожалованье. Ум. **Да́ночок.**

Данцівни́к, ка́, *м.* Танцоръ. Шух. I. 33.

Данцува́ти, цу́ю, еш, *гл.* Танцовать. Шух. I. 33.

Дань, ні, *ж.* Дань. *Колись був у Київі якийсь князь, лицар, і був коло Київа змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. *Дімались турки, злі недовірки, підписалися до Почаїви що-году дань давати.* Чуб. I. 161.

Дар, ру, *м.* 1) Даръ, даяніе. *Ні дар, ні купля.* Ном. № 7619. *Що ж нам за дар везуть? Срібло та золото.* Чуб. III. 39. *Вийняв дари та й роздав.* Федьк. Пов. *Ви знаєте добрі дари давати дітям вашим.* Єв. Лук. XI. 13. **Бо́жий дар.** Св. Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 2) Дарованіе, талантъ, даръ. *Незвичайний дар розмови і оповідання.* Левиц. Пов. 146. *Квітка.... дав добру ознаку свого великого дару.* К. Г. Кн. 18. Ум. **Да́ронько.** Мл. л. сб. 218.

Да́ра, ри, *ж.*=**Дар.** *Що сьому панятї за дару дати?* АД. I. 19.

Дара́, ра́, *ж.* 1) Антидоръ. 2) Причастіе. *Не говівши дару ковтнув.* Ном. № 5752.

Дара́ба, би, *ж.* Плотъ изъ сплавного лѣсу. Шух. I. 181, 182. *Пливе дараба, а керманич на березі поглядає.* Млак. 4.

Дара́бчик, ка, *м.* Кусочекъ. *Загубив я дарабчик свічки.* Гол. IV. 498. *Дарабчик хліба.* Вх. Зн. 14.

Да́рбенний, а, е. Дарственный. *У нас земля дарбенна, ми живемо на дарбенній землі, що поміщик наділив.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Даре́вний, а, е = Даремний. *Тому і світ великий, кому хліб даревний.* Ном. № 1418.

Даре́мне, даре́мно, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Умер той, що даремне давав.* Ном., стр. 90. 2) Напрасно, тщетно. *Даремне його дожидався,—не прийшов.* 3) Безъ пользы, даромъ. *Ой місяцю! світиш, та не грієш, тільки даремне в Бога хліб їси.* ЗОЮР. I. 148.

Даре́мний, а, е. 1) Даровой, безвозмездный. *Даремному коню в зуби не заглядають.* Ном. 2) Напрасный, тщетный. *Горбатого лічити—то, брате, даремна праця. То даремна річ,—духовній не так написано.* Левиц. Пов. 82.

Даремнісінько, *нар.* 1) Совершенно даромъ. 2) Совершенно напрасно. *Даремнісінько ви, панночко, боялися.* КС. 1883. II. 467.

Даре́мно См. **Даремне.**

Даре́мщина, ни, *ж.*=**Дарівщина**

Дари́ти, рю́, риш, *гл.*=**Дарувати 1 и 2.**

Дари́ця, ці, *ж.* Подарокъ. *Всім дівчатам запродував, а своїй Паулиці даром давав, даром, даром, дарицею.* Чуб. III. 210.

Дарівни́к, ка́, *м.* Даритель. Такъ называется и дарящій новобрачнымъ на свадьбѣ. МУЕ. III. 168.

Дарівщи́на, ни, *ж.* Подаренное. *Ми на дарівщині житимемо.* Харьк. г.

Дарі́жний, а, е. Подаренный, даровой. *Пан дав йому десятину землі навічне, подарував йому. Так він на тій дарі́жній землі розвів садок.... Той садок його, бо земля дарі́жна.* Полт. г.

Дарі́ння, ня, *с.* Дареніе.

Да́рма, *нар.* 1) Ни за что, напрасно, понапрасну. *Тоді б не сердився дарма.* Ком. II. 2) Ничего не значитъ, пускай его, ну его, нужды нѣтъ, ничего. *Дарма́—ярма, аби б воли були.* Ном. *„Тату! ліз чорт у хату!"—„Дарма́, аби не мoскаль.* Ном. № 809. *Мо' то й не ваше, та дарма́, беріть уже.* 3) Не хуже чѣмъ, не уступаетъ. *Вітряк меле дарма́ водяного млина.* НВолын. у. *Таке солодке зілля, дарма натоки.* НВолын. у. 4) **Дарма́ що.** Не смотря на то, что; не взирая на то, что; хотя. *Одвітував Оврам і каже: Ой зважився б я сказати щось добродієві мому, дарма́, що пил і попіл.* К. Св. П. *Дарма, що голий, да в підязках.* Посл.

Да́рма-га́рма. Ни съ того, ни съ сего. *Причепився дарма-гарма, знденився, що я гарна.* Нп.

Да́рмо, *нар.*=**Даремне.** Ном. № 6120. *Зненавиділи мене дармо.* Єв. I. XX. 25.

Дармови́й, а́, е́=Даремний 1.

Дармови́с и дармові́с, су, *м.* 1) Безполезно висящая вещь. 2) Пелерина въ шинели. 3) Брелокъ, подвѣска, подвѣсное украшеніе. Шух. I. 127, 299. 4) Лишній участникъ въ дѣлѣ, человѣкъ, присутствующій безъ надобности. *Чого тут виснеш, дармовісе?* 5) Phallus impotentis. 6) *мн. ч.* Связь, перекладина между двумя кольями.

Дармої́д, да, *м.* Дармоѣдъ, тунеядецъ, паразитъ. *Одчепися, дармоїде, бо до мене кращий їде.* Нп. *Тут дай Боже самому з сем'єю прогодуватись, а він ще й дармоїдів набірає.* Кв. Пов. II. 20.

Дармої́дка, ки, *ж.* Дармоѣдка, тунеядка.

Дармої́дний, а, е. Даромъ ѣдящій, тунеядный.

Дармої́дня, ні, *ж.* Дармоѣдство, тунеядство.

Дармої́дство, ва, *с.* 1) Дармоѣдство, тунеядство. *Пахло пицостю та хижим дармоїдством.* К. Дз. 40. 2) *Соб.* Тунеядцы. *Усюди повно в його дармоїдства, лежачим хлібом набивають пузо.* К. Псал. 82.

Дармої́жки, жок, *ж. мн.* Тунеядство. **Піти на дармоїжки.** Пойти на хлѣба къ кому.

Дармої́жкувати, кую, куєш, *гл.* Дармоѣдничать, тунеядствовать.

Дармої́жний, а, е=Дармоїдний.

Дармої́жник, ка, *м.*=**Дармоїд.**

Дармої́жниця, ці, *ж.*=**Дармоїдка.**

Дармо́й, мо́ю, *м.* Рѣшето съ большими отверстіями. Гайсин.

Дарморо́с, су, *м.* Раст.: лицій, Lycium barbarum. Анн., 202.

Дармува́ння, ня, *с.* Пребываніе безъ употребленія.

Дармува́ти, му́ю, еш, *гл.* Быть безъ употребленія. *Чи в тебе ця сокира дармує? позич її на час. Нема нікде кавал землі, аби дармувала.* Гол. III. 41.

Дарна́ неділя. Ѳоминно воскресенье.

Дарни́к, ка́, *м.* Артосъ. *Іду я з дарником і з паскою, до мене пани з доброю ласкою.* Чуб. I. 95. Ум. **Дарничо́н.**

Даро́ваний, а, е. Подаренный. *Дарованому одни кінець.* Ном. № 4614. *Дарованому коневі в зуби не дивляться.* Ном. № 4616.

Дарови́зна, ни, *ж.* Подаренныя вещи. *Оце свити—даровизна.* Черкас. у.

Дарови́зно, *нар.* Даромъ, въ подарокъ. *Він дав даровизно мужикам землі* Верхнеднѣпр. у.

Дарови́й, а́, е́. Даровой.

Даровина́, ни́, *ж* Жертва. *І обернувсь Господь до Авеля і до його даровини.* К. Св. П.

Дарови́тий, а, е=Дарови́й.

Дарови́ця, ці, *ж.* Даровое, доставшееся даромъ.

Дарови́ще, ща, *с.* Родъ дѣтской игры, въ которой попавшій палкой по палкѣ противника кричитъ. *„Дарую коня! дарую вола!"* и т. д. КС. 1887. VI. 472.

Даровни́й, а́, е́. Даровой. *Хиба ж у нас дрова даровні?*

Да́ром, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Всім дівочкам роспродає, Галочці даром дає.* Мет. 302. *Поймайте мені перловий вінок, я вам, молода, даром не схочу: первому рибалочці—перловий вінок, другому рибалочці—щирозлотий перстень.* Чуб. III. 305. *Ті вже повмірали, що даром давали, давно їх нема.* Ном. 4626. 2) Напрасно, попусту; безъ пользы. *Вже не даром Левко каже.* Кв. II. 249. *Нехай таки я не даром житиму на світі.* Кв. I. 158. **Се щось не да́ром.** Это что то не спроста. 3) **Да́ром що=Дарма́** що. Ном. № 405.

Дарома́, *нар.*=**Дарма.** О. 1861. VI. 62. *А ясно, ясно—дарома, що ніч.* О. 1862. V. 78.

Да́ронько, ка, *м.* Ум. отъ **дар.**

Дарува́ння, ня, *с.* Дареніе.

Дарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Дарить *Свого не даруй, чужого не бери.* Ном. № 9671. *Вола дарують без ярма.* Ном. *Сестриці, ви порадниці, порадьте ж ви мене, чим тестя дарувати?— Даруй, братко, дари, собі дівочку бери.* Мет. 186. 2) Давать, награждать, жаловать. *Не все ж Бог дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Царівну оддав, щастям дарував.* Чуб. III. 272. *Господь його донею дарує.* 3) Жертвовать чѣмъ. *Та візьміть мене самою, на Чорне море пустіте. Нехай я буду на Чорному морі своєю головою дарувати, аж не товариства сердечного. невинні душі теряти.* КС. 1882. XII. 487. 4) Прощать, извинять. *Даруй мені, я вже більше не буду. Що твоя жінка мене обідила,—я їй те дарую.* МВ. I. 12. *Хто буде сей сон рано і вечір читать, того буде Господь на страшнім суді, на будущому віку гріхами дарувать.* Мил. 15. 5) **Дарува́ти життя́м, душе́ю.** Пощадить жизнь. *Став же він у пана милости прохати: чи не можна, пане, життям дарувати?* Лохв. у. *Бери гроші, аби дарував душею.* Черкас. у.

Дарува́тися, ру́юся, ру́єшся, *гл.* Дарить кому. *У нас така установка, що родина, як їде в гості,—дарується.* Ѳедьк. Пов.

Дару́нок, нка, *м.* Подарокъ. О. 1862. IV. 35. *Ой що то мені за такі дарунки: білі перла і коралі білу шию гнули.* Нп.

Дасть-бі, *нар.* Т. е. **Дасть Біг.** 1) Богъ дастъ Обыкновенная форма отказа нищему. 2) Нѣтъ, не имѣется. **Ходи́ти за дасть-бі з то́рбою.** Хлопотать и получать отказы.

Дат, ту, *м.* Количество молочныхъ продуктовъ, даваемыхъ собственникомъ половины хозяевамъ пасущагося на ней скота. Шух. I. 189, 197.

Да́та, ти, *ж.* Число мѣсяца.

Да́тешній, я, є, Платящій подать. Лебед. у.

Да́ти, ся. См. **Давати, ся.**

Да́тка, ки, *ж.* Подачка. *Підлизується до панів; звик на датки, що де вже йому до роботи.*

Да́ток, тку, *м.* 1) Даяніе. *Придаток не стоїть за даток* Ном. № 10590. 2) Подаяніе. *Даток убогому вчинити.*

Датува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Датировать.

Дах, ху, *м.* Кровля, крыша. *Летів птах через Божий дах: „тут моє діло на огні горіло."* Ном. № 294. *Тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. МПр. 37. Ум. **Дашо́к.**

І. Да́ха, хи, *ж.* Родъ короткой шубы шерстью наружу, съ капюшономъ и широкими рукавами, которые не надѣвались. *Тоді став князь у волосяну даху одягаться.* ЗОЮР. I. 175. *Обув ноги не в ремінь, не в ремінь, а в чоботи із сап'яну, із*

сап'яну. Шитий через все шовками—кругом стану. Одягі плечі не в жупан, не в жупан, надів даху, став як пан, став як пан. Вовна зверху так і мас, так і має, ззаду кобєнь так і грає, так і грає, а рукава да широкії, широкі: задасть молод всякій дівонці роботи. ЗОЮР. I. 175.

II. **Да́ха, хи**, *об.*=**Давець**. *Коли даха, так будеш і взяха.* Ном. № 10650.

Да́харь, ря, *м.*=**Давець**. *Будеш дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

Дахови́й, а́, е́. Кровельный. *Сонечко вже по даховому моху красним світом грає.* Осн. 1861. IV. 155.

Да́хто, *мѣст.* Кто нибудь. *Як дахто не піде, и довго бавит, то му мовят....* МУЕ. III. 57.

Да́ча, чі, *ж.*=**Данина**. *„Годі тобі, пане куме, листи королевські держати, дай мені хоч прочитати!" — „Нащо тобі, пане куме, їх знати? ми дачі не даєм, в військо польське не йдем.* АД. II. 9.

Да́чка, ки, *ж.* Денежный сборъ, податной сборъ. Шух. I. 51.

Даша́, ші́, *ж.* Большое **рядно** (см.). Борз. у.

Даши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Крыть кровлю.

Дашо́к, шка, *м.* 1) Уменьшит. отъ **дах**. 2) Знакъ (^) надъ долгой или перемѣнной гласной: ô, ê. 3) Козырекъ фуражки.

Да́що, *мѣст.* Что нибудь, сколько нибудь. МУЕ. III. 55.

Да́як, *нар.* Какъ нибудь. Вх. Лем. 409.

Дая́ти, даю́, дає́ш, *гл.*=**Давати**.

Дбайли́вий, а, е=**Дбалий**. Борз. у.

Дба́лий, а, е. Рачительный, старательный, заботливый. *А тим часом у дбалої господині-пані-матки вже й обід поспів.* Левиц. I. 174.

Дба́лість, лости, *ж.* Рачительность, старательность, заботливость.

Дба́ло, *нар.* Рачительно, старательно, заботливо.

Дба́ння, ня, *с.* Радѣніе, стараніе, заботливость.

Дба́ти, дба́ю, дба́еш, *гл.* 1) Радѣть, стараться, заботиться. Ев. Л. XII. 11. *Ой дбай, мати, дбай, та мене замуж дай.* Лавр. 45. *Ой, козаки, ви, бідні невольники, кажу я вам: добре дбайте, в городи християнські утікайте.* ЗОЮР. I. 213. *Добрий пан: ні б'є, ні лає, та нічим і не дбає.* Ном. *Панове молодці! Добре дбайте: собі гетьмана наставляйте, бо я стар, болію, більше гетьманом не здолію.* Макс. (1849). 78. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 2) Обращать вниманіе. *Знаємо, що не дбаєш ні про кого, бо не дивишся на лице людей.* Єв. Мр. XII. 14. 3) Пріобрѣтать. *У їх доля дбає, а сироті треба самому придбать.* Шевч. 133. *Коли місяць май, кождий собі дбай.* Ном № 448. 4) **Ду́мку дба́ти**. Держать на умѣ, на мысли, измышлять. *Сидить Сава, листи пише, Сава думку дбає, ой вже Сава, та пан Сава гадку замишляє.* Чуб. V. 965

Дба́тися, дба́юся, дба́єшся, *гл.* Заботиться о себѣ, обращать на себя вниманіе. *А п'яниця та не дбається, йде до церкви, не вмивається.* Чуб. V. 591.

Дба́ха, хи, *об.* Рачитель, рачительница; пріобрѣтатель, пріобрѣтательница.

Дбач, ча́, *м.* Пріобрѣтатель, рачитель.

Дба́чка, ки, *ж.* Пріобрѣтательница, рачительница.

Два, дві, два, двох, *чис.* Два, двѣ, два. *Палиця два кінці має.* Ном. *В той час безбожнії бусурмани набігали і тих двох братів порубали.* Макс. (1849). 24. *Усе доводиться робити їм двом. Горох сію два стручки,— роди, Боже, чотирі, щоб його дівчата зносили.* Чуб. III. 41. *Винного двома батогами не б'ють.* Ном. № 7474. *Ой плавало дві утінки да під млинком.* Чуб. *Не годиться дві шапки надівать на голову.* Чуб. См. **Дві**.

Дваднько́вий, а, е. Двухдневный. НВолынск. у.

Два́дцятеро, *чис.* Двадцать душъ, штукъ и пр. Чуб. II. 36. *Двадцятеро обізвалось, що бачили все тее і як з грішми злапали Левка.* Кв. Нов. Ум. **Двадцятірко**

Двадця́тий, а, е, *чис.* Двадцатый. *Уже Павлусеві минув і двадцятий, вже б він і на вечорниці пішов так мати не пуска.* Стор. I. 61.

Двадцяті́рко, *чис.* Ум. отъ **двадцятеро**. *Нема і двадцятірка индичат.* Борз. у.

Двадця́тка, ки, *ж.* 1) Двадцать, два десятка чего либо. Вас. 150 2) Гривенникъ (=20 грошей). Подольск. и Волынск. губ. 3) Полотно въ двадцать пасмъ. 4) Рыболовная сѣть, въ $1/4$ арш. которой помѣщается 20 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 187.

Двадця́тник, ка, *м.* Двадцать пасмъ.

Двадця́ток, тку, *м.* Двадцать. *До літ двадцятка сяк-так було, а в сім часі і того не стало.* Млр. л. сб.

Два́дцять, ти́, *чис.* Двадцать **Два́дцять**

де́сять. Тридцать. Макс. **Два́дцять з о́ком,** Двадцать одинъ.

Два́йцять, и пр.=**Двадцять** и пр.

Двана́дцятеро, *чис.* Двѣнадцать душъ, штукъ: дюжина. *Була така жовна, мала дванадцятеро дітей, тії діти мали всі по дванадцятеро дітей,—скільки всіх було?* Чуб. I. 139.

Дванадцятиголо́вний, а, е. Двѣнадцатиглавый, с 12 головахъ. *Дванадцятиголовний змій.* Мнж. 15.

Двана́дцятий, а, е. Двѣнадцатый. *Було вас* (беших) *одинадцять, а без дванадцятий.* Чуб. I. 116.

Дванадцятикри́лка, ки, *ж.* Съ двѣнадцатью крыльями вѣдьма. *Вона—дванадцятикрилка, а я тільки шестикрилка: вона всім нам* (відьмам) *голова.* О. 1862. IX. 33.

Двана́дцятка, ки, *ж.* 1) Полотно въ 12 пасмъ. 2) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ $^1/_4$ арш., помѣщается во всѣ стороны 12 ячей.

Двана́дцять, тьо́х, *чис.* Двѣнадцать. *Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа.* Ном. № 9078. *У мене сеть кінь з дванадцятьма головами.* ЗОЮР. II. 70. *І настановив дванадцятьох, щоб були з ним і щоб посилати їх проповідувати.* Ев. Мр. III. 14.

Двана́йцять и пр.=**Дванадцять** и пр.

Две́речки, чо́к, *ж. мн.* Ум. отъ **двері.**

Две́рі, ре́й, *ж мн.* 1) Дверь. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Як у Бога за дверима.* Ном. 2) Деревянная покрышка, которою сверху закрыта ловушка для лѣсныхъ звѣрей—западниця. Шух. I. 235. Ум. **Две́речки.**

Две́рник, ка, *м.* Придверникъ. Жел.

Две́рниця, ці, *ж.* Придверница. *Петр же стояв перед дверми надвору.... Другий ученик.... сказав дверниці, і ввела Петра.* Єв. I. XVIII. 16.

Две́рці, рець, *ж. мн.* Маленькая дверь, дверки. *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13295. *Треба дощок добувати, хоромини будувати без віконець, без дверець,— там спить козак молодець.* Чуб. V. 881. *Отн всі посідали на коні, останній вийшов із дверець і сказав: „Дверці, замкніться!" І двері замкнулись.* Рудч. Ск. II. 141.

Дверча́та, ча́т, *с. мн.* Маленькая дверь. Ум. **Дверча́тка.**

Дверча́тий, а, е. Дверной.

Дверча́тка, ток, *с.* Ум. отъ **дверчата**

Двиг! *меж.* для выраженія движенія. *Мамо! чого се в тебе брови тільки двиг-двиг?—Судорга, синку.*

Дви́гати, гаю, гаєш, одн. в. **двигну́ти, гну, гнеш,** *гл.* 1) Двигать. *Не зміг двигнути ні рукою, ні ногою.* 2) Носить. *Нащо тобі, пане брате, торбину двигати? Лучче тобі, пане брате, людей розбивати.* Гол. I. 165.

Дви́гатися, гаюся, гаєшся, одн. в. **двигну́тися, гну́ся, гне́шся,** *гл* 1) Двигаться, трогаться, двинуться. Єв. Мр. XI. 23. *Та ну, покинь, не двигайся, аже сам не донесеш.* Кіевск. 2) Сотрясаться, сотрястись. *Як ударили з гармати, так аж церква двигнулась.* Кух.

Дви́гіт, готу, *м.* Сотрясеніе, дрожаніе. *Як пустив батько млин, та як нахопився вихор, та як загуркотить, затарахтить усе: а двигіт такий, що насилу на ногах устоїш.* Левиц.

Дви́гну́ти, ся. См. **Двигати, ся.**

Двигоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Двигатися.** *І втворив Бог великі кити і всяке живе твориво, всяке повзюче, що двигонить у водах.* Онат.

Двиготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.*=**Двигтіти.** *Так весь склеп і задвиготів.* Драг.

Двигті́ння, ня, *с.* Сотрясеніе, дрожаніе.

Двигті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.* Сотрясаться, дрожать. *Кахикаючи, вони аж двигтіли, а їх товсті щоки дрижали, неначе по їх ходила дрібна хвиля.* Левиц. Пов. 326. *Змій той летить,—аж земля двигтить.* Грин. I. 192

Движа́ти, жу́, жи́ш, *гл.*=**Двигтіти.** *Просуну я ди кватирочку, аж кладочка движить, а вже моя милая дівчина по воду біжить.* Млр. л. сб. 320. *Як заграли в стані, стаця движала.* Чуб. III. 377. *Аж земля движить.* О. 1861 XI. Св. 30.

Дви́жкати, ся.=**Двигати, ся.**

Движки́й, а́, е́. Удобоподвижный.

Движо́к, жка́, *м.* Жесть, движеніе. Черниг. г.

Дви́нути, ну, неш, *гл.* 1)=**Двигнути.** *Ой чи вийду на танець, від—старого буханець в потилицю, або в спину, що й ногами вже не двину.* Осн. 1861. XI. 2) Отправиться, двинуться. *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати, закину я вражу бардину.*

сам до дівчини на всю нічку двину. Чуб. V. 172. *І двинув він* (Оврам) *звідтіля в гори.* К. Св. П. 3) Выстрѣлить. *От ми поставили перед ними артилерію, та як двинули з гармат, так бісова черкесня вростіч, та тіка, аж не потовпиться.* Черном. 4) Ударить сильно. *Я як двину її* (собаку) *зо всього маху навідлі бичем по морді, так вона на місці й перекрутилась.* ХС. VII. 451. 5) Выстроить. *На хуторі* (Максим) *зараз же на перше літо двинув будинок, мов панські хороми.* Мир. ХРВ. 168.

Двихкати, каю, каєш, *гл.* Колебаться, трястись.

Двихтіти, хчу, тиш, *гл.* 1) Колебаться. 2) Трястись. *Така гладка: як іде, так аж двихтить.* Харьк.

Дві, двох, *чис.* Имен. пад. ж. р. отъ **два.** Двѣ. *Дві хаті. Дві нозі.*

Двійє, двійя, *с.*=**Двійло.**

Двійка, ки, *ж.* Двойка въ картахъ.

Двійко, *чис.* Ум. отъ двоє. *І їх лиш тільки двійко було.* Федьк. Грин. І. 203.

Двійло, ла, *с.* 1) Бревно, употребляемое при запряжкѣ двухъ или трехъ паръ воловъ вдоль; имъ соединяются ярма сосѣднихъ паръ. ЗОЮР. І. 76. 2) Желѣзо у сохи съ двойнымъ остріемъ.

Двійловий, а, е. Относящійся къ двійлу.

Двійлячий, а, е=**Двійловий.**

Двійнесенький, а, е. Ум. отъ **двійний.** *Як проїхав козаченько да повз ворота, ворітечка двійнесенькі, роздвойтеся.* Чуб. V. 776.

Двійний, а, е. 1) Двойной. *Двійна китайка.* 2) Двухстворчатый. Ум. **Двійнесенький.**

Двійник, ка, *м.* У сусальщиковъ и золотильщиковъ по дереву: листки позолоченнаго серебра.

Двійник, ка, *м.* Сортъ миски около семи вершковъ въ діаметрѣ. Вас. 181.

Двійнята, нят, *с. мн.* Двойни, близнецы.

Двійця, ців, *с.*=**Двійнята.**

Двійчастий, а, е. Раздвоенный. *Тобі любіща моя псальма, ніж віл на жертву круторогий, ніж тук його серед багаття, і в ратицях двійчастих ноги.* К. Псал. 157.

Двійчатий, а, е=**Двійчастий**

Двійчи, *нар.*=**Двічи.**

Двілітох, тка, *м.* Двухлѣтній быкъ. Вх. Зн. 14.

Двір, двору, *м.* 1) Дворъ, мѣсто подлѣ дома, обнесенное заборомъ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видко.* МВ. II. 8. *Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш: мимо мій двір, нові ворітечка до иншої йдеш.* Мет. 67. **На дворі.** Внѣ дома. *Приходять тоді брати і Мати Його і, стоячи на дворі, послали до Його, кличучи Його.* Єв. Мр. III. 31. 2) Домъ, усадьба. *Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере лихо в двір.* Ном. *Хоч не сильна, аби двір закрасила.* Ном. *На конику заїжджає, до двору женчиків займає.* Чуб. *Стоять нові двори, а в тих дворках новії ворота.* Чуб. 3) Дворъ, Высочайшія особы и придворные. *Ось ті, що панують у царських дворах.* Єв. Л. VII. 25. 4) Дворня, дворовая прислуга. *Іде з своїм двором.* Ном. **Двірець, двірок, двірочок, дворик, дворок.** *Там я ходив через річку до своєї дівчини; в неї двірок біленький, наоколо тополі.* Чуб. V. 238.

Двірець, рця, *м.* 1) Ум. отъ **двір.** *Стань, матінко, край двірця; іде твоя дочка до вінця.* Мет. 17?. 2) Дворецъ. 3) **Двірець залізничний.** Вокзалъ желѣзнодорожный.

Двірка, ки, *ж.* Женщина служащая у помѣщика, дворовая женщина.

Двірня, ні, *ж.* Дворня Грин. І. 124. *Деруть Рябка мов пір'я, на галас збіглась двірня.* Г. Арт. (О. 1861. III. 82).

Двірняк, ка, *м.* Дворовый человѣкъ. Мнж. 60.

Двірнячка, ки, *ж.*=**Двірка.**

Двірок, рка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірочок, чка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірський, а, е. 1) Дворовый. *Сільська собака най ся між двірські не мішає.* Ном. № 1314. 2) Придворный. *І хилилась уся шляхта під панськую руку, оддавала дітей своїх у двірську науку.* К. Досв. 171.

Двіста, *чис.*=**Двісті.** *Мали ми тоді більше як двіста бжіл.* Федьк. Пов.

Двісті, двохсот, *чис.* Двѣсти. Єв. Мр. VI. 37. *Покидаю тобі, молода дівчино, козаченьків двісті.* Мет. *Вона мене добре знала, на сто рублів повіряла, а ни двісті прищитала, сірі воли грабувала.* Чуб. V. 1093.

Двіцалі́вка, ки, *ж.* Доска въ два дюйма толщиной. МУЕ. III. 29.

Дві́чи, дві́чі, *чис.* Дважды. *З однії липи двічи лико не деруть.* Ном.

Двóє, двох, *чис.* Двое. *Як двоє у батька дітей, то як едно; а як едно, то як ні едного.* Ном. *У його двоє діл.* Лебед. у. *Почав їх* (учеників) *посилати по двоє.* Єв. Мр. VI. 7.

Двоє́м, *нар.* Вдвое. *Ще двоєм стільки їхати.* НВолын. у.

Двóєчко, *чис.* Ум. отъ **двойкó.** *Промов, серце, словечко, як ми любилися двоєчко.* Мет. 53. *Ой ми любилися, нас двоєчко в парці, тепер розійшлися як сонечко в хмарці.* Мет. 63.

Двожи́льний, а. е. Двужильный. *Кобила двожильна.* О. 1862. IV. 83.

Двоі́стий, а, е. Двойной.

Двої́ти, двою́, двої́ш, *гл.* 1) Двоить. 2) Дѣлать или говорить одинъ разъ такъ, а другой—иначе. *Він раз каже так, а раз инак: він сам двоїть.* Екатериносл у.

Двої́тися, ю́ся, ї́шся, *гл.* Раздваиваться. Зміевск. у.

Двойкó, *чис.* Двое, пара. *Родилося у їх скоро двойко діток—близнята: син і дочка.* Рудч Ск. I. 131. *Нас тілько двойко в світі.* МВ. *Худібчину завів і діток сплодив двойко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.*

Двойлéзвий, а, е. Съ двумя лезвіями. Черниг. г.

Двойни́ти, ни́ть, *гл. безл.* Двоиться. *Двойнить мені у очіх, та й годі. Навіщо не подивлюся я, що все двойнить мені.* Харьк.

Двойча́тий, а, е=Двійча́стий. ЗОЮР. I. 263.

Двóкроть, *нар.* Двукратно. *Двокроть до тебе промовляю.*

Двонóгий, а, е. Двуногій. К. Дз. 138.

Двора́к, ка́, *м.* Дворовый человѣкъ. *А чоловік ваш, небіжчик звідки був родом?—З того села, де.... дворак був.* МВ. II. 35. *А хто любить сільські хлопці, а я люблю дворакі.* Грин. III. 173. Ум. **Дворачéнько.** КС. 1883. IV. 906.

Двора́нство и пр.=**Дворянство** и пр.

Дворачéнько, ка, *м.* Ум. отъ **дворак.**

Дворéць, рця́, *м.*=**Двірець.** *Ой на горі дворець карбований, а в тім дворці хлопець мальований.* Гол. I. 205.

Двóрик, ка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двори́ченько, ка, *м.*=**Дворяченько.** Ум. отъ **дворяк.** *Ой поїхав двориченько на полювання, пустив кониченька на попасання.... Став двориченько, та став на помісті, приїжджає до дворика, від милої вість.* Чуб. V. 771.

Двóрище, ща, *с.* Дворище, мѣсто, гдѣ былъ дворъ, усадьба. *Із льохів, будинків, стаєнь, іл хлопського трупа на дворищі в Рарожинських стала чорна куча.* К. Досв. 183. *О, панське дворище! бодай нічого доброго в тебе не вступило.* МВ. I. 53.

Дворічня́к, ка́, *м.* Двухлѣтняя лошадь. Вх. Лем. 409.

Двóрка, ки, *ж.*=**Двірка.** Гол. IV. 467. *Їден чобіт на обцасі, а другий на корку; а хто хоче біду знати, най ся візьме дворку. Ой чи дворка, чи не дворка, аби в дворі була, уже ж вона, пане брате, робити забула.* Чуб. V. 1067.

Дворня́га, ги, *ж.* Дворовая собака.

Дворóвий, а, е. Дворовый. Стор. МПр. 67. *Ой у саду вишня, у саду черешня—не любіте, дівчаточка, дворового лежня.* Лавр. 58.

Дворóк, рка́, *м.* Ум. отъ **двір.**

Дворóчок, чка, *м.* Ум. отъ **двір.** Мил. 141.

Двóрський, а, е. Дворовый (человѣкъ). *Дворський чоловік Кіндрат,—усією як раз сем'єю робить він на пана.* О. 1862. VI. 62.

Дворýчки, чок, *ж. мн.* — **пресвятої.** Раст. Orchis maculata. Лв. 100.

Дворя́дний, дворядóвий, а, е. Въ два ряда, двурядный. Вх. Уг. 235. О. 1861. VII. 2.

Дворя́к, ка́, *м.*=**Двора́к.** Ум. **Дворя́ченько.** *Став дворяченько да став на помісті, прилітає до дворяка вість.—Здоров, здоров, пане зятю, чужий та не наш, бо вже твоїй миленької на світі не маш.* Чуб. V. 366.

Дворя́н, на́, *м.*=**Дворянин.** *Люблю, мамо, дворянина.... казав дворян—любить буду.* Грин. III. 656.

Дворяни́н, на, *м.* 1) Дворовый человѣкъ. *Дізналися дворяне та панськії козаки.* Гол. I. 122. *Ой мати криминина, чорні очі в дворянина.* Мет. 114. 2) Дворянинъ. *На безлюдді й Хома дворянин.* Ном.

Дворя́нка, ки, *ж.* Дворянка.

Дворя́нство, ва, *с.* Дворянство. *Тим дворянством пишаючись, училася шлях-*

та, як достатком та гонором переважить брата. К. Досв. 171.

Дворя́нський, а, е. Дворянскій. *Я дворянського роду, не ходила боса зроду.* Чуб. V. 1074.

Дворя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ дворяк.

Двохлі́ток, тка, *м.* Двухлѣтвій ребенокъ. Г. Барв. 440.

Двоя́к, ка́, *м.* Два гроша. Кіев. и Волын. г.

Двоя́н, на́, *м.* Большіе сосновые брусья, отправляемые изъ Полѣсья водою, преимущественно въ Пруссію.

Двужо́н, на, *м.* Двоеженецъ. Мир. ХРВ. 11.

Двули́чний, а, е. 1) Двуличный. *Язик такий, як двуличная китайка.* Ном. 2) Двуличвый, лицемѣрный. *Було говорю одно, а роблю друге. За се називали мене двуличним.* Шевч. 285.

'Дда́ти=Оддати. *Ходить Марусенька нерозчесаная, хоче її мати за Івана 'ддати.* Мет. 115.

Де, *нар.* 1) Гдѣ. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. *Сова знає, де кури ночують.* Ном. № 5739. *Де ви ся повертаєте, як ви ся маєте?* Мет. 444. *Горе дворові, де корова росказ волові.* Ном. *За городом левада, де зібралась громада.* Ном. **Та не де́ діне́ться.** Нигдѣ не дѣнется, не пропадетъ. МВ. (О. 1862. III. 54). 2) Куда. *Сама ж я не знаю, де мій милий дівся, а чи його звірі ззіли, а чи він утопився.* Мет. *Три царі, де ви йдете?* Чуб. III. 342. **Не було де́.** Некуда было. *Було втікать, чорний баране.—„Не було де, вельможний пане“.* Гол. IV. 529. 3) Откуда. *Де ся взяв татарин стидкий, бридкий, поганий: хоче вдову зарубати, собі дитину забрати.* Макс. (1849) 97. 4) Когда. *Де Христос родився, той день празнуємо.* Чуб. III. 377. 5) Въ соединеніи съ прилагательными: какой; тотъ, который. *Не бере малого, а вибірає, де більший. Де кращого шукає. Де менші між їми, як ті поросята, валялись та грались собі на піску; де набільші—в „свинки“ поодалі гралися.* Сніп. 155. **З де-більшого, з де-більша.** Большею частью. 6) Какъ. *Де йому й жити було! Воно й росло так, аби слава, а ті виправки та походи силу з його всю вибрали.* МВ. 7) **Де-б.** а) Гдѣ бы; куда бы; откуда бы. *П'ять слів сказать, і де б взялася поміч.* Сніп. б) Вмѣсто того, чтобы. *Де б іти до церкви, а вона потягла у ліс по горіхи.* Харьк. г. *Де б молитися та в гріхах каятись, а вона ще пику малює та до судських примиляється.* Харьк. в) **Де б то.** Гдѣ бы то, куда бы то. *(Козак) не питається, де б то стати, коня попасти, а питається, де корчма новая.* Черниг. г. 8) **Де вже!** Ну гдѣ таки. *Де вже було мені служити!* Хата. 164. 9) **Де в біса, де в ка́та!** Гдѣ тамъ! Куда тамъ! Кой чортъ! *А що, куме, багато заробив грошенят на заробітках?—„Де в біса! тепер не те стало, що колись у старовину.* Харьк. *Де в біса, які звичайні!... А кажуть люде, добрих батьків діти. Пригляділись старі очі на турка й на брата; на чужу кров і на рідну—та де його в ката! не спочину на родині, отут десь загину.* Морд. (Млр. л. сб. 78). 10) **Де то.** Гдѣ же; куда же. *Де то твоя слава поділалася—чубатим козакам досталася.* Морд. (Млр. л. сб. 91). *Де то моя Катерина?* Шевч. 79. 11) **Де ж.** а) Гдѣ же. *Ой де ж мені, моя мила, коників набрати—по за гаєм зелененьким до тебе об'їзжати.* Мет. 60. б) Куда же. *Ох, погибель же моя! де ж мені тепер дітися?* К. ЧР. 44. *Ой де ж ти їдеш, о, мій синочку?—Їду в гороньки, аж до дівоньки.* Чуб. III. 290. в) Развѣ. *Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде в горло. Се бо був хрін. Де ж його можна їсти.* Кв. г) **Де ж пак!** Какъ же! еще бы! *Може вона за пана хоче? Де ж пак! вона мабуть за царя думає. Пнеться, наче справді велика цяця. Де ж пак! нові штани справив.* Ном. *Злякаються вони! де ж пак! І в горобину ніч приїдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 12) **Де тобі.** Куда тамъ! *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! таке лихо, що не видно й світа!* Шевч. 84. 13) **Де хотя́.** Гдѣ угодно. *Устаровину такого землі було, що кожний де хотя селивсь і кілько хотів, стілько й займав.* Харьк. г. 14) **Де да́лі.** Чѣмъ далѣе. *Де далі, усе стихає, ні травка не колишеться, усе жде чогось великого, страшного.* Кв. Пов. **Примѣч.** Остальныя слова сложныя съ де см. отдѣльно въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ алфавита.

Дебела́стий, а, е=Дебелий.

Дебеле́нний, а, е. Огромный, массивный, громадный.

Де́белень, ня, *м.* Крѣпкаго сложенія здоровякъ.

Дебеленькуватий, **а**, **е**. Толстенькій, плотненькій.

Дебелий, **а**, **е**. 1) Дебелый, плотный, толстый. *Я вже був* (тоді) *дебелим парубком.* (О 1862. II. 24). *Важко рушили з місця дебелі воли.* О. 1862, IV. 85. *На княжому дебелім тілі глибокії на ладо рани.* Шевч. 647. *Дебеле сукно* Черниг. г. 2) У Шевченка: тяжелый (о горѣ). (Бог) *поможе лихв донести і поховать лихе, дебеле в хатині тихій і веселій.* Шевч. Ум. **Дебеленький**, **дебеле еньвий**, **дебельненький**.

Дебелина, **ни**, *ж.* Толщина, плотность. *Вона дебелини оттака буде.* Черниг. у.

Дебелити, **лю**, **лиш**, *гл.* Дѣлать дебелымъ. Харьк.

Дебелість, **лости**, *ж.* Дебелость, плотность, толстота.

Дебеліти, **лію**, **лієш**, *гл.* Дѣлаться дебелымъ, толстѣть.

Дебело, *нар.* Дебело, толсто, плотно.

Дебелуватий, **дебелуватий**, **а**, **е** = **Дебелькуватий**.

Дебелькуватий, **а**, **е**. Довольно дебелый, толстый, плотный.

Дебельненький, **а**, **е**. Ум. отъ **дебелий**.

Дебельшати, **шаю**, **еш**, *гл.* Толстѣть.

Дебеляка, **ки**, *об.* Дебелый, плотный, толстый.

Дебринець, **вця**, *м.* Раст. Geranium sanguineum. Лв. 98.

Дебриця, **ці**, *ж.* ? *Де ся калинойка росла? Там в лісі при дебриці, при студельній водиці.* Нп.

Дебрь, **рі**, *ж.* Дебрь. *І дебрь-пустиня неполита, цілющою водою вмита прокинеться.* Шевч.

Дев'ясил, **лу**, **дев'ятьсил**, **лу**, *м.* Раст. Inula Helenium. Девесилъ.

Дев'ятденик, **ка**, *м.* У жителей галицк. покутья: бранное прозваніе мазуровъ, которые будто бы 9 дней послѣ рожденія бываютъ слѣпы. Kolb. I. 21.

Дев'ятдесят, **тьох**, *чис.* Девяносто. О. 1861. XI. 26. КС. 1885. XI. 537. Єв. Л. XV. 4.

Дев'ятеро, *чис.* Девять душъ, штукъ. *Дев'ятеро скоту з кошари на вибір займала.* Мет. 416. *Ой не сам запорожець іде: дев'ятеро коней веде.* Нп. Ум. **Дев'ятірко**.

Дев'ятий, **а**, **е**. Девятый. *Темрява сталася до години дев'ятої.* Єв. Л. XXIII. 44.

Дев'ятилітник, **ку**, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗОЮР. I. 113.

Дев'ятини, **тин**, *ж. мн.* Поминки по умершемъ въ 9-й день послѣ его смерти. Мил. 171.

Дев'ятиранський, **а**, **е**. Съ девятью ранами, относящійся къ 9 ранамъ. Встрѣчено въ нар. молитвѣ. *На горі на осиянцькій, на дев'ятиранцькім зілю там Божа Мати спала.... приснив ми ся сон дев'ятиранцький, же Суса Христа на муки брали.* МУЕ. III. 36.

Дев'ятірко. Ум. отъ **дев'ятеро**.

Дев'ятка, **ки**, *ж.* 1) Полотно въ девять пасмъ. 2) Девятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 3) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ $^1/_4$ арш. помѣщается во всѣ стороны девять ячей. Вас. 187.

Дев'ятнадцятеро, *чис.* Девятнадцать душъ, штукъ. Ум. **Дев'ятнадцятірко**.

Дев'ятнадцятий, **а**, **е**, *чис.* Девятнадцатый.

Дев'ятнадцятірко, *чис.* Ум. отъ **дев'ятнадцятеро**.

Дев'ятнадцять, **тьох**, *чис.* Девятнадцать.

Дев'ятнайцять и пр. = **Дев'ятнадцять** и пр.

Дев'ятник, **ка**, *м.* Девятый четвергъ послѣ Свѣтлаго Праздника. Радомыс. у.

Дев'ятиорогий, **а**, **е**. Девятирогій. *Дивное звіря дев'ятороге.* АД. I. 33.

Дев'ятосил, **лу**, *м.* = **Дев'ясил**.

Дев'ятосельник, **ка**, *м.* Раст. Carlinae. Лв. 97. См. **Дев'ятотисина**.

Дев'ятотисина, **ни**, *ж.* = **Дев'ятосельник**. Лв. 97.

Дев'ятуха, **хи**, *ж.* Гречиха, посѣянная на 9 й недѣлѣ послѣ Пасхи. Бѣл.-Нос.

Дев'ять, **тьох**, *чис.* Девять. *Дев'ять пар волів.* МВ. I. 61.

Дев'ятьдесятий, **а**, **е**. Девяностый.

Дев'ятьдесять, **тьох**, *чис.* Девяносто. *Як би Сара вродила, що вже їй дев'ятьдесят років?* К. Св. П. Перша кн. Мус. XVII. 17. *І жив Енос дев'ятьдесять років і появив Каінана.* Ibid. V. 9.

Дев'ятьсот, *чис.* Девятьсотъ. *А всього віку Сиєвового було дев'ятьсот і дванайцять років, і вмер він.* К. Св. П. Перша кн. Мус. V. 8.

Деготь, **гтю**, *м.* = **Діготь**. *В смолі потопає, в дегтю виринає.* Чуб. III. 31.

Дегтарь, **ря**, *м.* = **Дігтарь**.

Де-да́лі, *нар.* Чѣмъ далѣе. *Де-далі, де-далі усе стихає, ні травка не колишеться, усе чогось жде великого, страшного.* Кв. *Вона* (турецька цариця) *не молодіє, не старіє, а де-далі зліє.* Шевч.

Де-де, *нар.* Кой-гдѣ; то тамъ, то сямъ. *І блідний місяць на ту пору із хмари де-де виглядав.* Шевч. 26. *Утомилась завірюха, де-де позіхає.* Шевч. 82.

Де́жма, ми, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (отъ молд. „дежма"—десятина). Браун. 46.

Де-и́нде, *нар.* 1) Кой-гдѣ. *Зімою були великі сніги, так де-инде закидало, що аршинів у три було.* Кв. II. 38. 2) Куда нибудь въ другое мѣсто; гдѣ нибудь. *Іди, ринде, де-инде: там тебе не знатимуть і риндею не зватимуть.* Ном. № 10360. *Іди ти, мати, де-инде пробувати, хліба-соли спокійно вживати.* ЗОЮР. I. 20. *Давно се діялось.... і не де-инде, а у нашій таки землі.* Грин. I. 287.

Де-и́нше, *нар.* Гдѣ нибудь въ другомъ мѣстѣ. *Тепер і у Харькові не найдеш сього, і де-инше не згадаєш.* Свіп. 205.

Дей, *меж.*=**Дій**. *Гай, гай! ой дей же його кату! Еол, насупившись, сказав.* Котл Ен. I. 8.

Де́йкати, каю, каєш. *гл.* Поговаривать. *Дейкали люди, що подушне скасують* НВолын. у. *Дейкали, що в нас не буде сього мирового.* НВолын. у. *Щось люде дейкають, що війна буде.* Сквир. у. *Украдено коні; на селі знають хто, дейкають язиком, а старості не об'являють.* Черниг. у.

Де́йкатися, каюся, каєшся, *гл.* Изводиться, пропадать. *Оце у нас падіж був—скот усе дейкався, поки увесь перєдейкався.* Кіевск. у.

Де́йко, *меж.* Ну-ка, дай-ка. Г. Арт. (О. 1861. III. 94). *Знай неборак ганя то в той, то в сей куток, то зазирне в курник, то дейко до свинок!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 94). *Ну, дейко до його швиденько!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 111).

Дейне́ка, ки, *м.* Словомъ **дейнеки** впервые названъ пѣхотный полкъ, составленный въ 1657 г. полтавскимъ полковникомъ М. Пушкаремъ изъ всякаго сброда, плохо вооруженнаго. „Пушкарь ... собралъ себѣ зъ винниковъ, броварниковъ, пастуховъ и наймитовъ людскихъ полкъ пѣхотній, наименовавши его Дейнеками; которій то полкъ мало въ себѣ имѣлъ товариства зъ добримъ христіянскимъ сумленіемъ, и оружіемъ до войни приличнымъ; но тилко зъ рогатинами, косами і кіями, и изъ сердцами до убійства и разграбленія имѣній людскихъ готовими". (Величко. Лѣт. I. 328). Клобуковская, жалуясь на Подлѣснаго, напавшаго на ея домъ съ толпой вооруженныхъ слугъ, представила какъ corpus delicti, оружіе отнятое у убитаго П., она „презентовала" въ судѣ „arcum album alias łuk białogrodzki sagittas quatuor atque deinekam alias węgierę"; говорила, что П. стрѣлялъ „per fenestram, baculo. alias węgierą, extrusam". Сопоставляя тексты находимъ, что слова: „**дейнека**, węgiera и baculum"—синонимы: слѣд. **dejneka**=дубина, палка, а потому, въ примѣненіи къ козацкимъ отрядамъ, слово **дейнеки** должно было означать толпу, вооруженную дубинами. КС. 1889. I. 222. (Замѣтка В. А.). Кулишъ, беря это слово въ томъ же значеніи полуразбойничьяго военнаго сброда, употребляетъ его въ поэмѣ „Великі проводи", относящейся ко временамъ Богдана Хмельницкаго, т. е. до составленія помянутаго полка. *Чи то грачі, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі?* К. Досв. 242. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* Ibid. 207.

Дейне́цтво, ва, *с. соб.* отъ **дейнека**. *Шкода хижому дейнецтву нсвод роскидати.* К. Досв. 250.

Дейне́цький, а, е. Относящійся къ **дейнек'ѣ**. *Зашуміли в лузі дуби кучеряві загукали гадячане на дейнецькі лави.* К. Досв. 202.

Де́кільки, *нар.* Нѣсколько.

Деклара́ція, ції, *ж.* Объявленіе.

Деклямува́ння, ня, *с.* Декламированіе.

Деклямува́ти, му́ю, му́єш, *гл.* Декламировать.

Де́коли, *нар.* Иногда, кой-когда. *І сліпа курка деколи найде зерня.* Ном. № 4909. *Не що-дня бридня, деколи й правда.* Ном. № 6904. *Деколи озеро заблищить, чи річка розливається.* МВ. I. 23.

Деколи́шній, я, є. Иногда, кой-когда бывающій.

Де́которий, де́котрий, а, е, Нѣкоторый. К. ЧР. 296. *Людей гонили силою на присягу; то й батько присягав на Унію, а декотори́ї не хтіли та ховались.* ЗОЮР. I. 137. *Не всі сплять, що хропляють, лиш декотрі.* Каменец. у. *Инші гомо-*

нять, а декотрі понурі сидять і голів не зводять. МВ. I. 39.

Декрéт, ту, *м.* Приговоръ, рѣшеніе. *Прод.* *Прод тее чус, дає декрет і поднисує: „нехай ся дитина згине“.* Чуб. III. 374.

Дéкуди, *нар.* Кой-куда, кой-гдѣ. *Так усі декуди й розійшлись. Холера декуди викидається.* Екат. г.

Дéлебі, *нар.*=**Дáлебі.**

Дéлі, *нар.*=**Далі.**

Делíєнька, делíйка, ки, *ж.* Ум. отъ **делія.**

Делікáтний, а, е. Нѣжный. *Делікатний як панський хорт.* Ном. № 8506.

Делікáтніcть, ности, *ж.* Нѣжность.

Делікáтно, *нар.* Нѣжно.

Делíя, лії, *ж,* Длинная медвѣжья или волчья шуба у галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 17. Ум. **Делíєнька, делíєчка.** Гол. I. 339.

Деме́нний, а, е. Рулевой.

Дéмено, на, *с.* Руль. КС. 1883. I 16. АД. I. 244. О. 1861. VIII. 99. *Повійте, вітри низовії, да на демени мальовані. Ой сидить козак на демені, і він деменом повертає.* Лукаш. 72. *Отаман одіпхнув човна в море і повернув демено.* Левиц.

Деменýти, нý, нéш, *гл.* Толкнуть.

Дéмки, мок, *ж. мн.* Боковыя стѣнки дивана.

Демнати, наю, еш, *гл.* Приглашать къ угощенію. *Брат та ватажки парубки гостенькіе усе демнають.* Федьк. Пов.

Демокрáт, та, *м.* Демократъ. *Не вподобаз демократ русин свого давнього панства.* Г. Барв. 126.

Демократнíй, я, е. Демократическій. *Література ся сталась демократньою.* К. XII. 121.

Дéмон, на, *м.* Демонъ. К. ЧР. 93. *Ведеть* (Спаситель) *від пекла демона.* Чуб. III. 26.

Дéмонський, а, е. Демонскій.

Дéнде, *нар.*=**Де-не-де.** *Та там дендє кислиць видно.* Екатер. г.

Дендéра, ри, *ж.* Раст. Datura stramonium. L. Дурманъ.

Де-нéбудь, *нар.* Гдѣ-нибудь; куда-нибудь. *На Подолі. на Дзяніях парубки розводять огнище де небудь недалеко од церкви.* Ном. № 362. *Коли ж ми тії бусурманщини лякалися? коли ж таки ми од ей де-небудь ховалися?* Макс. (1849). 29.

Де-не-дé, *нар.* Кой-гдѣ. *Удосвіта вставя... темно ще на дворі, де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв. *Тільки де-не-де димок над кучею золи піднімається та по вітру як давнішняя слава Синопа розлітається.* Морд. (Млр. л. сб. 92)

Дéнежка, ки, *ж.* Деньга, 1/4 коп. *Хоч денежка в кармані та на сто рублів чвані.* Ном. № 2534.

Дéнечко, ка, *с.* Ум. отъ **дно.**

Дéнний, а, е. Дневной. *Нічна зозуля денну перекує.* Ном. № 9088. *Як освітить денним світом тії темні ходи, тоді тілько буде користь із Жовтої води.* К. Досв. 202. *І зачули вони* (Адам та Ева) *голос Господа Бога, що ходив по саду денною прохолодою.* К. Св. П. I. кн. Мус. III. 8.

Дéнник, ка, *м.* Дневникъ.

Дéнниця, ці, *ж* 1) Раст. Tormentilla erecta. Шух. I. 22. 2) *мн.* Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588.

Дéнно, *нар.* Днемъ. *Били турка денно, нічно.* Мет. 429.

Дéнце, ця, *с.* Донышко. Ум. отъ **дно.**

Денцíвка, ки, *ж.*=**Сопілка.** Вх. Зн. 14.

День, дня, *м.* 1) День. *Бодай ти не знав, що сьогодня за день.* Ном. *Ввесь день весело прогуляли і п'яні спати полягали.* Котл. Ен. I. 20. *Дасть Бог день, дасть і пожиток.* Ном. № 79. **Велúк-день.** Свѣтлое Воскресенье. **День від дня, день крізь день, день при днéві (дні)** Изо дня въ день. Мнж. 178. *День від дня робили на пана.* Каменец. у. *Сидить даремне день при дневі.* Ном. № 10885. *День при дні сварки.* НВолын. у. *День при дні, день при дні робимо.* МВ. I. 98. **Симú дня́ми, тимú дня́ми.** Въ эти дни, въ тѣ дни. *Сталося тими днями.* Св. М. I. 9. **День-годúна, із день-годúни.** Съ нѣкотораго времени. *Як із день години счинилися великі войни на Україні.* Мет. 385. **День за день, день поза день.** День за днемъ. *День по за день, та й провелося, аж до осени.* Каменец. у. **День у день, по всяк день.** Ежедневно. **Дó дня.** До разсвѣта, предъ разсвѣтомъ. *До дня приходив до мене, щоб їхати.* Каменец. у. **На день дóбрий, на добрúдень давáти.** Желать добр..го дня. *На добридень, серденько.* Мет. *Боже помагай і день вам добрий.* МВ. I. 111. **Одногó дня.** Разъ; въ одинъ изъ дней. *Одного теплого дня в неділю Санько та Яків сиділи собі на призьбі.* Ком. II. 44. **По всяк день.** Постоянно, всегда. *Свекру-*

шини й плахти, і очіпки, і намиста одвічають по всяк день! Кв. **Що-дня́.** Каждый день, ежедневно. *Буде ж твоя, молода дівчино, що-дня спина бита.* Чуб. III. 111. **Че́рез цілі́сінький день.** Впродолженіе цѣлаго дня. *Окроме сухого хліба через цілісінький день нічого не побачить.* Кв. II. 324. **День-де́нички.** Каждый день, рѣшительно каждый день *Я сама деньденички як голубка гуду.* Г. Барв. 276. **Що в Бо́га день.** Ежедневно. *Що з Бога день усе голову їсть.* Ном. стр. 55. 2) Сутки. *Три дні заходу, а день празнику.* Ном. № 191. *Блудили хлоп'ята, блудили. сім день да по запічку, а чотирі да по припічку.* Чуб. III. 163. 3) Дни, время жизни. *Мої дні ісписуйте, мої страсті дочитуйте.* Чуб. 4) Мѣра поверхности, содержитъ около 1600 кв. саж., подраздѣляется на **упруги** (см.) Мир. ХРВ. 77. О. 1862. IX. 5. VIII. 1. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя, і поля день п'ять.* Осн. 1862. VIII. 7. Ум. **Деньо́к.** *Еней наш плив хоч дуже прудко, та вже ж він плавав не деньок.* Котл. Ен. *Ой прибав, Боже, ночі на мої карі очі. Укороть, Боже, денька, щоб очі одпочили.* Лавр. 26. **На деньки́.** Поденно. Шух. I. 173.

Депута́т, та, *м.* 1) Депутатъ. *Од цариці знов приказ: прислати до столиці депутатів.* О. 1862. V. 102. 2) Собственникъ **полонини.** Шух. I. 184.

Дер! *меж.* 1) Для выраженія звука, происходящаго во время разрыванія ткани. *Дер-р-р! поли у шляфрока як не було.* Стор. I. 236. Также для выраженія звука отъ царапанія по твердому тѣлу. *Дер-дер до діда в двері. Баба прокинулась: діду, діду, щось до нас у двері шкряботить. Дід вийшов, коли то ведмідь.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Крикъ коростеля. *Деркач кричить: дер-дер!* Грин. II. 313.

Де́рба, би, *ж.* Дернъ.

Де́рбання, ня, *с.* Сниманіе дерна.

Де́рбати, баю, еш, *гл.* Снимать дернъ.

Дерби́на, ни, *ж.* Кусокъ дерна.

Дербо́вий, а, е. Дерновый.

Дербува́ти, бу́ю, бу́єш, *гл.*=**Дербати.**

Де́рво, ва, *с.*=**Дерево.** *Вітер дерво хитає.* Чуб. V. 916.

Де́рга, ги, *ж.* 1) Дерюга. Толстая и грубая ткань. *Він лежав дергою вкритий.* Екатер. г. (Залюбовск.). 2) Попона. Черкас. у. *Прикрили* (коня) *царського дергою.* 3) Женская шерстяная одежда, носимая старыми женщинами вмѣсто **плахти,** отъ которой отличается чернымъ цвѣтомъ. КС. 1889. V. Сумц. № 21—22. (Еней) *к Сивиллі прихилився, хватав за дергу і тулився, мов от кота в коморі миш.* Котл. Ен. III. 30.

Де́ргавка, ки, *ж.*=**Дергальна щітка.** Kolb. I. 69.

Де́ргальна щі́тка, ки, *ж.* Щетка круглой формы съ желѣзными зубьями для предварительнаго расчесыванія **пеньки.** НВолын. у.

Де́ргання, ня, *с.* 1) Выдергиваніе. 2) Расчесываніе пеньки. Kolb. I. 69.

Дерга́р, ра́, *м.* Канатчикъ, занимающійся плетеніемъ канатовъ, шлей изъ пеньки. *Дергарі купля' прядіво на мо́тузи.* Каменец. у.

Де́ргати, гаю, еш, *гл.* Дергать.

Дергі́вка, ки, *ж.*=**Дергавка.** Шух. I. 147.

Дергону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно дернуть, рвануть. Черном.

Дер-де́р, ру, *м.*, звукоподр. Названіе дѣтской игры съ трещоткой. Маркев. 76.

Дерева́ч, ча́, *м.* 1) Насѣк.: а) Дровосѣкъ, скрипунъ, Cerambyx. Вх. Зн. I. 5. б) Hylotrupes bajulus. Вх. Пч. I. 6. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Деревені́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Дерев'яніти.**

Деревенька, ки, *ж.* Ум. отъ **деревня.**

Дереви́на, ни, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Щоб було другою вірьовкою прив'язати ще кобилу до дерева!... Вже б таки деревини з корінням не вирвало.* К. Оп. 81. *Неродюча деревина.* О. 1861. XI. Св. 66. Ум. **Дереви́нка, дереви́ночка.** *Поїдь та й поїдь, діду, в ліс, вирубай мені деревинку та зроби колисочку.* Рудч. Ск. II. 38. 2) *соб.* Деревья. *Чи не треба б і там потроху деревину садити?* О. 1862. III. 35.

Дереви́ченько, ка, *с.* Ум. отъ **дерево.**

Дереви́ще, ща, *с.*=**Дубовина.** Вх. Зн. 14.

Дереві́й, ві́ю, *м.* Раст.: а) Achilla Millefolium, деревей. Мил. 35. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Бождеревок.**

Дереві́йний, а, е. Относящійся къ деревію

Дереві́нь, ні, *ж.* Деревянныя части въ плугѣ. Каменец. у. См. **Деревня 4.**

Дере́вля́, лі, *ж.*=**Деревня 2.**

Деревля́ний, а, е=**Дерев'яний.**

Деревля́нка, ки, *ж.*=**Дерев'янка.** Ум. **Деревля́ночка.**

Деревни́к, ку́, *м.* Раст. Lonicera. Шух. I. 20. Achillea. Шух. I. 20.—**білий.**=**Деревій.** Шух. I. 21.

Дере́вня, ні, *ж.* 1) Лѣсъ, деревья. 2) Срубленныя деревья, лѣсъ для построекъ. Чуб. VII. 377. *Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його!...—А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить....* Рудч. Ск. *Недавно прислав мені деревні на повітку.* Левиц. Пов. 150. 3) Деревянный домъ. Гол. I. 191. *Оддай мене, брате, та за міщанина, бо у міщанина новая деревня, новая деревня, великая сем'я.* Мет. 281. 4) Съ удар. на послѣднемъ слогѣ: деревня́, ні=**Деревінь.** *Я купив плуг, лишень саму деревню.* Каменец. у. Ум. **Дереве́нька.** *Чиї бджоли на долині, мої в деревеньці.* Мет. 16.

Де́рево, ва, *с.* Дерево. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4076. *На один раз не зітнеш дерева.* Ном. № 5585. **Де́рево загна́ти.** Занозить занозу. Харьк. г. **Бо́же де́рево.**=**Біждерево.** Вх. Пч. I. 8. **Серде́шне де́рево.**=**Сердешник 1.** Шух. I. 76. Ум. **Дере́вце, дереви́ченько, дере́вонько.** Грин. III. 185. АД. I. 38. Грин. III. 10.

Деревоклю́й, клю́я, *м.* Дятелъ. Змієв. у.

Дере́вце ця, *с.* 1) Ум. отъ дерево. *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. 2) Часть плуга. 3) Свадебное деревцо. См. **Гільце.**

Дерев'я́ка, ки, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Уночі щось переносило луччі дерев'я у Антонів сад, уже одна тілько дерев'яка осталась.* Чуб. II. 424. 2) Кусокъ дерева, полѣно. Ум. **Дерев'я́чка.**

Дерев'яни́й, а́, е́. 1) Деревянный. К. ЧР. 81. *Дерев'яна стіна.* Ком. II. 52. 2) Безчувственный. *Ой п'яна я, дерев'яна я.* Чуб. V. 1135.

Дерев'я́ник, ка, *м.* Раст. Lonicera xylosteum. Вх. Уг. 236.

Дерев'я́ниця, ці, *ж.* Деревяшка. *Ото з тієї пори він став ходить на дерев'яниці.* Чуб.

Дерев'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Деревенѣть. 2) Твердѣть, дѣлаться нечувствительнымъ, коченѣть. *Вона почула, що дерев'яніє, холоне, що мороз розливається по всьому тілі.* Левиц. I. 496.

Дерев'я́нка, ки, *ж.* 1) Деревяшка. *Сиканки мчуть, дерев'нки везуть, Мартин обертас, ніхто не угадає.* Ном., стр. 302, № 411. 2) Деревяжка, искусственная деревянная нога. *Я й покотивсь.... ще як не вбивсь, не знаю: Теперечки хоч плач—не плач, оттак, як бач, на дерев'янці шкандибаю.* Гліб. 28. *Я колись переганяв і вітра в полі, поки не зсадили з коня на дерев'янку.* Хата 121.

Дерев'я́чка, ки, *ж.* Ум. отъ дерев'яка.

Дерев'я́ччя, чя, *с. соб.* Деревья. Жел.

Дереґува́тий, а, е. Зубчатый? *Як отто мережку роблять, так роблять зубці, так отто воно дереґувате.* Луб. у. Слов. Д. Эварн.

Дереза́, зи́, *ж.* 1) Раст. а) Caragana frutescens. б) Lycium barbarum. в) Lycopodium clavatum. ЗЮЗО. I. 115, 127. *А піди лишень наріж дерези на мітли.* Черном. 2) Назойливый человѣкъ. *Липне як дереза. Росплакалось дитя як дереза.* 3) Ссора. *Дереза в хату вкинулась.* НВолынск. у. Ум. **Дере́зка, дере́зонька.**

Дерези́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ дерези.

Дере́зка, ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Дерезо́вий, а, е. Изъ дерезы, свойственный дерезѣ.

Дере́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Де́рен, рну, *м.* Дернъ. Черк. у. *Зрівняв землю, покрив дерном, щоб ніхто не бачив, де полягли Гонти діти, голови козачі.* Шевч. 204.

Дере́н, ре́ну, *м.* Раст. Кизилъ, Cornus mascula. Могилев. у.

Деренівка, ки, *ж.* Кизилевая настойка. *Пили сикизку, деренівку.* Котл. Ен. IV. 32.

Дере́нка, и, *ж.*=**Дере́н** (дерево и плодъ). Угор.

Деренча́ння, ня, *с.* Дребезжаніе.

Деренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Дребезжать. Г. Барв. 26. 2) Жужжать. *Увійшов у омшівник, бжола тільки що чути деренчить, ну, ще жива.* Черниг. у.

Деренчли́вий, а, е. Дребезжащій.

Дереньκота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Деренчати.** *Як розбитий горнець, то завше дереньκоче.* Каменец. у.

Деренья́к, ку́, *м.*=**Деренівка.** Могилев. у.

Де́рес, су, *м.* Раст. Горецъ, Polygonum.

Дересень, сня, *м.* Раст. Polygonum minus. Вх. Пч. I. 12.

Дересо́вий, а, е. Изъ растенія горецъ.

Дереси́на, ни, *ж.* Отдѣльный экземпляръ растенія горецъ. Ум. **Дересинка, даресинонька.**

Дере́ча, чі, *ж.* Порода кислыхъ вишень. *Деречі по конотіпській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Де́реш, ша, *м.* Чалая лошадь, чалий волъ.

Дерешува́тий, а, е. 1) Чалый. НВолынск. у. 2) **Дерешува́тий шлях.** Дорога, покрытая шероховатымъ съ дырами льдомъ. Черкас. у.

Де́ржава, ви, *ж.* 1) Прочность, крѣпость. *Нащо продовбав таку велику дірку? Мало де́ржави буде.* т. е. вслѣдствіе большихъ размѣровъ дыры, окружающее ее дерево будетъ слишкомъ тонко и потому не прочно, не будетъ держать. То-же говорится о планкѣ, напр., если ее слишкомъ вытесать въ какомъ-либо мѣстѣ: тогда тамъ *„буде мало де́ржави"*. Кременчуг. у. 2) Помѣстье; владѣнія. *Батько вмер, так він і зостався хазяїном на всій де́ржаві.* ЗОЮР. II. 61. 3) Чаще съ удареніемъ на второмъ слогѣ. Государство. 4) Власть. *Хлоп у нас розумів панську волю і силу не так, як тут, на сьому безлюдді. То була де́ржава, справді держава.* Хата 139. *За твоєї де́ржави як буде—побачимо.* НВолынск. у.

Держа́вець, вця, *м.* Помѣщикъ; владѣтель. Хата, 135. *Городова ж козацька старшина за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягла.* К. ЧР. 10.

Держа́вник, ка, *м.* Государственный человѣкъ. К. Дз. 172.

Де́ржаво, ва, *ср.* То же, что и **держава 1**, а также вообще то, что помогаетъ держаться, удерживаться вмѣстѣ. *Нема соломі держава доброго, тим і суneться з кришi: треба притужити.* Волч. у.

Де́ржавський, а, е. Помѣщичій, владѣльческій. *А ворота у Череваня не простиї, а державськиї.* К. ЧР. 5.

Держа́к, ка́, *м.* 1) Рукоять, ручка; эфесъ; древко у метлы, вилъ и пр. Мнж. 179. Шух. 224, 228. МУЕ. Ш. 30. *Подай держак од лопати свата привітати.* Лукаш. 133. 2) Нижняя часть **кужівника.** Шух. I. 307. Ум. **Держачо́к.** *Коло скрині лежав замок та держачок від простих ножиць, що овець стрижуть.* Екатер. у.

Де́ржално, на, *с.* Рукоятка, ручка. Ном. стр. 287. Мир. ХРВ. 9. У топора—топорище. Сим. 24.

Де́ржало, ла, *с.*=**Держално.** Ум. **Де́ржальце.**

Держа́ння, ня, *с.* 1) Державіе 2) Обладаніе, владѣніе.

Де́ржанце, ця, *с.* Ручка у ложки и т. п. *Уже Катруся ізломила у своїй ложечці держанце.*

Держа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Держать. 2) Имѣть у себя, держать. *Нащо, мати, нащо, мати, собаки держати, коли наші сусідоньки уміють брехати.* Млр. л. сб. 68. 3) Содержать, держать въ извѣстномъ состояніи. *Держи відерце що-день біленьке, да й водицею повненьке.* Мет. 224. 4) Удерживать, держать. *Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи.* Ном. № 3819. 5) Соблюдать, охранять, исполнять. *І рече Бог до Оврама: оце ж мусиш ти мій завіт держати.* К. Св. П. I. кн. Мус. XVII. 9. *Князя Вишневецькі держали православну віру.* Стор. М. Пр. 62. 6) Терпѣть, выносить. *Великі гріхи Бог держав.* 7) Останавливать бѣгущаго. *Держи злоді́я!* 8) Содержать въ арендѣ. *Він держить цю землю вже п'ятий рік.* 9) Содержать, держать. *Дівка Ориночка перевіз держала, святий вечір! Перевозила царів та панів, та отецьких синів.* Мет. 333. 10) Быть женатымъ на. *Іван держить Степанову сестру.* Борзенск. у. 11) **Держа́ти гро́ші.** Имѣть чьи деньги на процентѣ. *Він держить гроші отії пані, та думка була затахлувати, так ні, віддав.* Лебед. у. 12) **Держа́ти одка́з.** Отвѣчать. *Я сам буду одказ держати.* МВ. I. 133. 13) **Держа́ти страж.** Быть на часахъ. *Як стояли ми в Київі, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 77. 14) **Держа́ти у голові ро́зум до́брий.** Быть благоразумнымъ, разсудительнымъ. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці, держи сама розум добрий в своїй головонці.—Держала б я розум добрий да впустила в воду, не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83.

Держа́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* 1) Держаться. 2) Придерживаться, держаться. *Держись берега!* Ном. № 3359. *Держися війська все середнього.* Чуб. III. 271. *Наперед не вириваися, ззаду не зоставайся, середини держись.* Ном. № 5862. *Держись за землю!* Ном. 6643.—**ха́ти.** Бывать, быть дома. *Я для тебе недобрим був чоловіком: як не лежав, то ходив, або й хати не держався.* Св. Л. 97—98. *Дітвора й хати не держалась—розбрелись, хто куди попав.* Св. Л. 175.—**голові́.** Удерживаться въ головѣ. *Антосьо слухав сю мову, а вона йому й голови не держалась.* Св. Л. 191. 3) Не отступать, не сдаваться, держаться. *Держись, козаче, отаманом будеш.*

Ном. 4) Поддерживаться, имѣть опору. *Пани мужиками тільки й держуться.* 5) Находиться, пребывать. *Зімою риба держиться на дні.* **Держатися купи.** Быть вмѣстѣ. **Таке, що й купи не держиться.** Несообразность. *Вигадаєте таке, що й купи не держиться.* Левиц. Пов. 186.

Держачка, ки, *ж.* Перила. Угор.

Держачок, чка, *м.* Ум. отъ **держак.**

Держиво, ва, *с.* Иждивеніе, содержаніе. *Мати живе на його держиві.*

Держівно, на, *с.* 1)=**Держално.** Шух. І. 164, 214, 166. 2) Часть **мотовила.** Шух. І. 150. 3) Часть **ботелева.** Шух. І. 215. 4)=**Держак 2.** Шух. І. 148.

Держкий, а, е. 1) Цѣпкій, липкій. *Глина держка, добра для муру.* Міус. окр. 2) Стойкій, устойчивый; о суднѣ также: поднимающій много грузу. *Це держкий човен: хоч би ми й усі посідали, то здержить.* Харьк. г.

Дерзкий, а, е. Упругій, жесткій. *Трава дерзка, трудно тепер її косити.* Сквир. у.

Дерилюд, да, *м.* Обдиратель, грабитель. Рк. Левиц.

Деринник, ка, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101.

Дерихвіст, хвоста, *м.* Хвастунъ, задира, фатъ. Сквир. у.

Дерізний, а, е. Задеристый.

Дерій, рія, *м.* 1)=**Дерун.** *Бога ради! І в Харькові в палаті добрі дерії.* Харьк. 2) Напильникъ. Черном. 3) Тотъ, который деретъ овечью шерсть.

Деріння, ня, *с.* Рваніе. НВолын. у.

Деркач, ча, *м.* 1) Коростель (птица). Rallus crex. *А в очереті та деркач дере, пусти, мати, на юлицю, бо аж плач бере.* Лавр. 32. 2) Вѣникъ безъ листьевъ, голикъ. *Баба вловила, в міх положила, деркачем била.* Ном. № 9627. 3) Названіе вола тонкаго и высокаго, съ подтянутымъ животомъ. КС. 1898. VII. 46. 4) Трещетка вѣтряная или ручная для спугиванія птицъ въ огородѣ или саду. Части ручн. деркача: **пальки, карбованний валок, фіст.** Шух. І. 112, 166, 167. 5) Родъ игры съ трещеткой. Ив. 43. Ум. **Деркачик.**

Деркача, чати, *с.* Птенецъ коростель. Ум. **Деркачатко, деркачаточко.**

Деркачик, ка, *м.* Ум. отъ **деркач.**

Деркачина, нати, *с.*=**Деркача.**

Деркачитися, чуся, чишся, *гл.* Истираться (о вѣникѣ). *Уже віник деркачиться*

Держкий, а, е. Шероховатый. Вх. Зн. 14.

Деркотіти, кочу, чеш, *гл.* Издавать звукъ дер-дер. *Деркач деркоче. Колесо в возі деркоче. Деркотіли деркачі.* Стор. МПр. 2.

Дернина, ни, *ж.* Кусокъ дерна. Стор. МПр. 111. *Неси оці дві дернині.* Кіев.

Дерніння, ня, *с.* 1) Мѣсто, поросшее дерномъ. 2) Торфъ. Черкас. у.

Дерниця, ці, *ж.* 1) Четвероугольникъ вырѣзаннаго для корма маленькихъ гусей дерна. 2) Доска. *Ой і казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428.

Дерновий, а, е. Выложенный дерномъ.

Дернувати, ную, еш, *гл.* Обшивать дерномъ, выкладывать дерномъ. Рк. Левиц.

Дернути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ **дерти.** 1) Рвануть. 2) Взять лишнее. *Мусили вдаватись до сусідських попів. А чужий панотець, як чужий пан, як дерне, то аж пальці знати.* Св. Л. 126. 3) Сильно побѣжать. *Насилу живий вирвався! Як дерне!...* Рудч. Ск. І. 3.

Дернюка, ки, *ж.*=**Дернина.** НВолын. у.

Дерня, ні, *ж.*=**Дернина.**

Деронути, ну, неш, *гл.*=**Дернути.** *Як схоплю борону, та за ним дерону.* Харьк. г.

Деррина, ни, *ж.* Въ Херсонской и Екатеринославской губ. выраженіе для означенія кустарниковъ, состоящихъ изъ терновника, боярышника, шиповника и ежевики. Закр.

Дерти, деру, реш, *гл.* 1) Разрывать на части, драть. *Так дере одежу що страх.* Харьк. у. 2) Сдирать, срывать. *З одного вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. 3) Грабить. *Гайдамаки дерли народ років, може, з десять, аж мандебурія стала.* ЗОЮР. 135. 4) Требовать лишнее; брать взятки. *У поліції деруть і тепер так, як дерли і перше.* 5) Драть, царапать. *Проханий кусок горло дере.* Ном. 6) **Дерти горобців, ластовенят** и пр. Разорять гнѣзда воробьевъ, ласточекъ и пр. *А ти б хотів, щоб інститутки горобців дерли та учились мужичих казок?* Левиц. Пов. 151. 7) **Дерти горло.** Сильно кричать. 8) **Дерти крупи.** а) Превращать зерно въ крупу посредствомъ жернововъ. б) Рождественская игра. О. 1862. IV. 87. 9) **Деркач дере.** Коростель кричитъ. 10) **Дерти очі.** Лѣзть въ глаза. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку да-*

ти, щоб очей не дерло. Ном. № 287. 11) **Дéрти пір'я.** Обрывать бородки перьевъ. *Усю зіму пір'я дерла—так надокучило, за те подушки м'які будуть.* Васильк. у. 12) Обдирать кору деревьевъ. *Лика дерти. Ой як підемо у щирі бори да берестоньку дерти.* Мет. 466. 13) **Дéрти гóлову.** Задирать, поднимать голову. (Кінь) *дере вгору головоньку.* Нп. 14)—**вóвну.** Чесать шерсть щеткой съ проволочными крючками. Вас. 152. 15)—**мур.** Приходить въ отчаяніе. *Мати мур дере, в землю вбивається: „Утопила я й твою, й свою головоньку".* Г. Барв. 264. 16) Бѣжать сильно. *Я берегом деру.* Г. Барв. 314.

Дéртися, дерýся, рéшся, *гл.* 1) Разрываться на части, рваться, драться. *У матері пазуха дереться дітям ховаючи, а в дітей пазуха дереться од матері ховаючи.* Ном. № 9225. 2) Карабкаться. *Дереться на стіну.* Васильк. у. *Дратися на гору.* Мет. 167. 3) О кошкѣ: царапаться. *Кішка на мішок дереться—на вітер.* Грин. І. 11.

Дéртúця, ці, *ж.* 1)=**Дранúця.** 2)=**Тéртиця.**

Дертúчний, а, е. 1) Изъ драницы. 2) Дощаной.

Дерть, ти, *ж.* Крупно смолотая мука для корма скота. Мнж. 166. *Сіль дають у нас вівцям весною ранньою, мішають з борошном, або дертю з ярого жита, а як нема, то й озиме жито годиться.* О. 1862. V. Кух. 35.

Дертяний, а, е. Изъ дерти.

Дерýн, нá, *м.* 1) Грабитель. *Піп-дерун дере і з живого, і з мертвого.* Чуб. *То такий дерун, що г Христа зняв би.* Ном. № 7409. 2) Взяточникъ. 3) Чесальщикъ шерсти. Вас. 152. Ум. **Дерунéць.** Чуб. V. 1164.

Деручкúй, á, é. Умѣющій ловко вскарабкиваться. Константиногр. у.

Дерчáк, кá, *м.* Насѣкомое изъ породы кузнечиковъ.

Дерчáння, ня, *с.* Дребезжаніе. Харьк.

Дерчáти, чý, чúш, *гл.* Дребезжать, трещать. Харьк.

Дерюга, ги, *ж.*=**Дерга.** *Пропила дерюгу на Мусійову наругу, а Мусій кучеряв та дерюгу викупляв.* Ном. № 12553.

Дерябa, би, *м.* Пт. Соя, Corvus glandarius. Ум. **Дерябонька.**

Дерябка, ки, *м.* Раст. Подмаренникъ, Galium aparine.

Дерябонька, ки, *ж.* Ум. отъ **деряба.**

Дéсбіч, *нар.* По правую сторону. Закр.

Десбíчний, а, е. Направо лежащій. Желех.

Дéсна, ни, *ж.* Десница, правая рука. *Не дарма звав її своєю десною.* Стор. МПр. 97.

Десний, á, é. Правый.

Деспóт, та, *м.* Деспотъ. *Вони брати і християне, а ти собака, людоїд, деспот скажений.* Шевч. 606.

Деспотúзм, му, *м.* Деспотизмъ. Левиц. Пов. 12, 67.

Деспотúчний, а, е. Деспотическій. *Натура.... груба, дика й дуже деспотична.* Левиц. Пов. 7.

Дéспоцтво, ва, *с.* Деспотизмъ. К. Кр. 17, 31. К. ХП. 10. *Біда, як дика сила деспоцтва та викличе з пекла дику силу рабства.* К. ХП. 39.

Десь, *нар.* 1) Гдѣ-то; куда-то; откуда-то. *Десь моя дитина на чужій стороні, та нема од неї вісти.* Нп. *Смерть з морозом танцювала, танцювáла і співала, і за море десь почвалала.* Чуб. Ш. 180. *Ой берегом плавала лебедочка з лебедем. Десь ся взяла чорнявая воду брати, взяла тії лебедята заганяти.* Чуб. V. 7. 2) Вѣроятно, должно быть. *Десь ти мене, моя мати, в церкву не носила, що ти мені, моя мати, долі не впросила.* Млр. л. сб. 313. *Йому десь кислиці сняться.* Ном. № 8795. *Що то десь розумний!* Кв. *Батьку козацький! десь ти сам боїшся і нас козаків страшишся.* Макс. (1849) 45. *Ой, татоньку, мій голубчику, десь я тобі да докучила.* Мет. 155, 3) **Десь-то.** Вѣроятно. *Ангели десь-то, не люде, засвітили так всюди.* Чуб. Ш. 329.

Десь-úнде, *нар.* Гдѣ-то въ другомъ мѣстѣ *Десь-инде живе, і не побачиш її.* Сим.

Десь-не-десь, *нар.* 1)=**Де-не-де.** *Чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квітки.* Сим. 202. 2) Гдѣ-то. *Десь-не-десь є на чистому полі, на роздоллі криниця води.* ЗОЮР. II. 53.

Дéся, *нар.* Гдѣ ни, откуда ни. *Деся взялася да із моря синя хвиля.* Мет. 101.

Дéсятеро, *чис.* Десять душъ, штукъ. К. Св. П. І. кн. М. XVIII. 32. **У-дéсятеро.** Десятерицею, въ десять разъ. *У-десятеро їм відплатимо за наші біди.* Сніп. 48. *Може в-десятеро більш, ніж вони були винуваті.* ЗОЮР. І. 285.

Десятий, а, е, *чис.* Десятый. **Через десяте-п'яте.** Съ пропусками. Ном. № 7536.

Десятина, ни, *ж.* 1) Десятая часть. *Тоді Оврам дав йому* (Мельхиседекові) *десятину з усього.* К. Св. П. *Ви даєте десятину з м'яти.* Св. Л. XI. 42. 2) Десятина, мѣра земли—2400 кв. саж. Стор. I. 20. Ком. I. 1. Ум. **Десятинка.**

Десятинець, нця, *м.* Крестьянинъ, обрабатывающій чужую землю по договору отъ десятины. Херс.

Десятинка, ки, *ж.* Ум. отъ десятина.

Десятинний, а, е. Относящійся къ десятинѣ. **Десятинний мед.** Десятая часть съ продаваемаго меда. Закр.

Десятинський, а, е. Принадлежащій десятинцю.

Десятка, ки, *ж.* 1) Десятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Полотно въ десять пасмъ. Чуб. VII. 408. 3) Талька пряжи для сѣтей въ 10 пасмъ. Вас. 187. 4) При счетѣ денегъ: а) 10 копѣекъ. О. 1862. II. 12. б) 10 рублей (преимущ. въ одной ассигнаціи или монетѣ). *Пійди да зароби десятку, дак і будемо держати, буде защо й поховати* Г. Барв. 508. 5) Кучка въ десять сноповъ. Рк. Левиц.

Десятковий, а, е. Десятичный.

Десятник, ка, *м.* 1) Десятникъ. 2) Десятскій, помощникъ старосты въ деревняхъ. Стор. I. 92. *А десятник до мене ні разу не заходив і не загадував об подушному.* Кв. 3) Десятка трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. 166. Ум. **Десятничок.**

Десятниківна, ни, *ж.* Дочь десятника.

Десятникувати, кую, еш, *гл.* Быть десятникомъ.

Десятницький, а, е. Принадлежащій десятнику.

Десятничка, ки, *ж.* Жена десятника.

Десятничок, чка, *м.* 1) Ум. отъ десятник. 2) Монета въ 10 коп. *А сіртук у бідолахи....—кожний ґудзик иначий.... той як десятничок завбільшки, а другий більш гривні.* Сн. Л. 168. Рудан. I. 81.

Десяток, тку, *м.* 1) Десятокъ, десять штукъ. *Скільки б їх у неї не було, чи десятком Бог благословив, чи тілько одним-одно, для неї рівні.* Кв. I. 155. 2) Десять человѣкъ, состоящихъ подъ надзоромъ одного выборнаго десятника, десятокъ. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467. Ум. **Десяточок.**

Десятоліта, літ, *с. мн.* Десятилѣтній возрастъ. Встрѣчено у МВ. *На десятоліттях взяли мене в двір.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Десятолітній, я, е. Десятилѣтній. *Збагатилось* (козацтво) *за десятолітню війну з ляхами.* К. ЧР. 4.

Десятоліття, тя, *с.* Десятилѣтіе. Желех.

Десятострунний, а, е, Десятиструнный. *У псалтирь десятострунний та у гуслі вигравати.* К. Псал. 214.

Десяточок, чка. Ум. отъ десяток.

Десятчаний, а, е. Изъ холста въ 10 пасмъ. Аф. 375.

Десятчина, ни, *ж.*=**Десятина** 1. Ум. **Десятчинка.**

Десять, ти и тьох, *чис.* Десять. *Один дурень камінь у воду кине, а десять розумних не витягне.* Ном. № 6178. *Журбані ввечері оголошувались десятьма вулицями.* Левиц. Пов. 174. *Десятома рублями не одбудеш весілля.* НВолын. у.

Де-хто, *мѣст.* Кой-кто; нѣкоторые. *Не стало й Богдана! Як віл під ярмом схилилась громада од Божої кари, і плакали де-хто.* Млр. л. сб. 51. *От трошки згодом вернулись до Бруса де-хто і посідали край його.* Кв. *Так він не стерпів, позбірав де-кого та й учинив проти ляхів трівогу.* Свид.

Де-чий, чия, чиє, *мѣст.* Кой-чей.

Дешевий, а, е. Дешевый. *Дешева рибка, погана юшка.* Ном. № 10535. **Дешева.** Простая водка. **Піти на дешеву.** Отправиться въ кабакъ. *Лакей раз пішов на дешеву та й каже: „От я буду танцювати“.* Рудч. Ск. 1. 215. Ум. **Дешевенький** и дешеве(і)сенький, а, е. *Було й пиво кабацьке, таке дешевеньке для всякого росходу.* Кв.

Дешевина, ни, *ж.*=**Дешевня.**

Дешевити, влю, виш, *гл.* Дешевить кого, что.

Дешевінь, ні, *ж.*=**Дешевня.** Херс. у.

Дешевість, вости, *ж.*=**Дешевня.**

Дешевіти, вію, еш, *гл.* Дешевѣть, становиться дешевымъ.

Дешевня, ні, *ж.* Дешевизна. *Тоді була дешевня, а тепер дорожнета.* Харьк.

Дешево, *нар.* Дешево. Ум. **Дешевенько.**

Дешевшати, шаю, еш, *гл.* Становиться дешевле. Харьк. *Коні дешевшають, не поведу свого на ярмарок.* Черниг. у.

Дешевше, *нар.* Сравн. ст. отъ дешево. Дешевле.

Дешéвший, а, е. Сравн. ст. отъ **дешéвий**. Болѣе дешевый. *Та коли б же то шукати, де хліб дешевший.* Кв. II. 22.

Дешперувáти, рýю, еш, *гл.* Отчаяваться. Закр.

Дéшпіт, поту, *м.* Дебошъ, скандалъ. *Удався моторний на всякий дешпіт.* Полт. *Аби йому погуляти та поспівати, наробити дешпоту.* Мир. ХРВ. 348.

Дéщиця, ці, *ж.* Кой-что, нѣчто. О. 1861. XI. Кух. 23. *От ми хочемо росказати дещицю про місяць.* Дещо. 59. *Не вважайте собі на те, що ми невидющі люде, письма не читаємо, а й ми собі дещицю знаємо.* Екатериносл. г.

Дéщо, *мъст.* Кой-что, вѣчто. *Я маю дещо братові переслати.* МВ. I. 28. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 74. *Погомоніли де про що і розї̈хались.* Хата.

Дéяк, *нар.* Кой-какъ. *Торік ще деяк жили, а тепера й овсі без хліба зостанемось.* Екатерин. г.

Дéякий, а, е. Кой-какой. нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить; а деякий робить, то й піт крівавий його 'бливає, нічого не має.* Ном. № 1691. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. *Сонечко позлизує сніг де з яких горбиків на піску.* Кв.

Дé, *меж.* Восклицаніе, которымъ останавливаютъ бодающагося вола. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дєдик, ка, *м.* Ум. отъ **дєдьо**.

Дєдúна, ни, *ж.* Село. *Піде Марта, піде на другу дєдину.* Гол. IV.

Дєдьо, дя, *м.* Отецъ. Ум. **Дєдик**. *Ой прийшла я до дєдика, дай но, дєдю,воли.* Гол. III. 378.

Дж! *меж.* выражающее звукъ отъ взмахиванія розгой, хлыстомъ.

Джа! *меж.* 1) Цыцъ! Смирно! *Ї̈жте, гості, а ви, діти, джа!* 2) Подражаніе звуку розги при ударѣ, а потому употребляется въ разговорѣ съ дѣтьми въ значеніи удара розгой. Аф. 376.

Джаворок, рка, джаворонок, нка, *м.*=**Жайворонок**. Вх. Лем. 409.

Джавýр, ра, *м.* Гяуръ. К. МБ. X. 10. К. Бай. 149.

Джáрка, ки, *ж.*=**Чарка**. *А я йому джарку вина, меду дві.* Гол. II. 579.

Джбан, ну, *м.* Жбанъ. *Червоної міді джбан.... зостав на варенуху.* Г. Барв. 179. *Хоч на мені жупан дран, єсть у мене грошей джбан.* Млр. л. сб. 254.

Джвя́кати, каю, еш, одн. в. **джвя́кнути, ну, неш,** *гл.* 1) Чавкать. 2) Ударить сильно. *Я його як джвякнув!...* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джвя́кнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть сильно, хлопнуться, удариться при паденіи. *Оце так джвякнулась, трохи кісток усіх не поламала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джгут, тá, *м.* 1) Платокъ или что нибудь другое свернутое на подобіе веревки, жгутъ. Макс. (1849) 60. 2) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471. *Гуляти у джгута.* Ум. **Джгутóк**.

Джгутóвий, а, е. Жгутовый.

Джгутóк, тка, *м.* Ум. отъ **джгут**.

'Дже, *нар.* сокращ. изъ **адже**. Вѣдь. Употр. преимущественно послѣ **а**: *Та 'дже ж у старого Лемішки є брат.* Левиц. Пов. 329.

Джегерь, ря, *м.* Хватъ, щеголь. Харьк. (А. Павловъ).

Джегерéлі, ль, *ж. мн.*=**Джереґелі**. *Джегерелі і дрібушки ще не поросплітались, тільки довга коса.... позлипалась запеклою кров'ю.* Стор. МПр. 9.

Джеджелýха, хи, *ж.*=**Дженджеруха**. *Е, у неї в хаті там так чисто та славно. Вона така джеджелуха, що на все село.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джеджóра, ри, *ж.* Соя, сойка, Corvus glandarius. Вх. Зн. 14.

Джеджýлитися, люся, лишся, *гл.* Кокетничать, хорошиться.

Дженґáлити, лю, лиш, *гл.* Кусать (о комарахъ). *Об спасівці не можна через мухи заснуть, бо дуже кусаються, а тепер через бісової віри комарі: так дженгалять—аж-аж-аж!* Конотоп. у.

Дженджерувáти, рýю, еш, *гл.* ? *А що, поїзд скоро піде?—Е, ні, не скоро.—А то ж якийсь біга.—Та то він дженджерує.* (Говорилось о маневрировавшемъ поѣздѣ). Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Дженджерýха, хи, *ж.* Чистуха, щеголиха, франтиха. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, там орала дженджеруха воликом чорненьким.* Чуб. V. 1112.

Джéнджик, ка, *м.* Франтикъ, щеголь. *Чортів дженджик.* Ном. № 3556.

Дженджурúстий, а, е. Щеголеватый, кокетливый. *Цур тобі, пек тобі, яка дженджуриста: я купив її личман, ще хоче й намиста.* Чуб. V. 105.

Джéнчик, ка, *м.* Насѣк.=**Дрік.** Мнж. 178

Джер, ру, *м.* Пойло. Закр.

Джéрга, ги, *ж.* То же, что и запаска, но изъ неокрашенной шерстяной ткани натуральнаго цвѣта. Вас. 171. См. **Дерга.**

Джéрґа, ґи, *ж.* Родъ подушки. *Ослін чи ліжко застелені постелею: сіном, ліжниками, а в головах є джерґа* (підклад з ліжника або сіна). Шух. І. 98.

Джéрґати, ґаю, еш, *гл.* Болтать, поговаривать. *Почали вже люде джерґати, що то він сам підпалив хату.* Волч. у.

Джéрґіт, ґоту, *м.* 1) Сильное щебетаніе птицъ. 2) Быстрый и крикливый разговоръ на непонятномъ языкѣ (о евреяхъ, напр.).

Джерґотáти, ґочý, чеш, джерґотíти, ґочý, тúш, *гл.* 1) Сильно щебетать, чирикать. *Щебечуть і джерґотять пташки, та шурхають ящірки в траві.* МВ. І. 156. Также о крикѣ гусей. См. **Джеркотáти.** 2) Говорить на непонятномъ для слушателя языкѣ.

Джерґотня́, ні, *ж.*=**Джéрґіт.** *Жидівська джерґотня.* К. Псал. 15.

Джереґéля, лі, *ж.* 1) Коса на головѣ, сложенная вѣнкомъ. Котл. Ен. Словарь 8. Сплетенная изъ трехъ полосъ коса. Вас. 204 Встрѣчается преимущ. во *мн. ч. Тут килітами ожереґелі, дробушечки на головах.* Котл. Ен.

Джерелáстий, а, е=**Джерелатий.** *Киплять меди по кубках джереластих.* К. МБ. ІІ. 123.

Джерелáтий, а, е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. К. ЦН. 246. *І заревли тоді гармати джерелаті.* К. Дз. 70. См. **Жерелатий.**

Джéрéлó, ла, *с.* 1) Источникъ, родникъ. ключъ. *У сей день роздзявились усі джерела в безодні і повідчинялись небесні хляби.* К. Св. П. І. кн. М. VII. 11. 2) Кипящая ключемъ вода, кипень. *У горщику зору джерело вискакує, як наче вода у криниці.* Волч. у. 3) Жерло. *Джерело гармати.* 4) Кратеръ вулкана. Ум. **Джерéльце.**

Джерéловий, а, е. Относящійся къ джерелу.

Джерéльний, а, е. Ключевой. *Е! у цій криниці була славна джерельна вода, та серед літку така холодна, що й губами не доторкнешся.* Харьк. г. Лебед. у.

Джерéльце, ця, *с.* Ум. отъ **джерело.**

Джереля́ний, а, е=**Джерельний.** *Джереляна вода здоровша, ніж річна.* Харьк. у.

Джерелúстий, а, е. Богатый источниками, родниками. *Джерелястий, криничастий ставок.* Г. Барв. 136.

Джеркотáння, ня, *с.*=**Джерґіт.** *Пташства джеркотання.* К. Дз. 214.

Джеркотáти, кочý, чеш, джеркотíти, кочý, тúш, *гл.*=**Джерґотати.** *Яка мальована та штучна птиця! вертиться, джеркотить, по дерєву скака.* Греб. 391. Грин. ІІ. 340. *Все тямлють, джеркотять, як гуси по німецьки.* Греб. 388. *Жиди джеркочуть тілько та дурять людей хрещених.* Стор. МПр. 170. Греб. 367. К. Дз. 147.

Джерлó, лá, *с.*=**Джерело.** *А в сій горласі, глянь, грязюки ущерть джерло сповнила.* Черномор.

Джермáла, мáл, *ж. мн.* Щипчики, которыми чабаны вычищаютъ червей у овецъ. О. 1862. V. Кух. 37. *Чабани мусять за сим пильнувати: черву витягають джермалами, засипають ранку синім каменем і мажуть дьогтем, щоб муха не сідала.* Кух. (О. 1862. V. 33).

Джермáри, рів, *с. м. мн.*=**Джермала.**

Джермелúти, лю, лúш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ джермел.

Джермелúтися, люся, лúшся, *гл.* Очищаться отъ червей въ ранахъ **джермелами.**

Джермéло, ла, *с.*=**Джермала.** Иногда только во *мн. ч.* **джермéла.** Ум. **Джермéльце.**

Джермелувáти, лýю, еш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ джермел.

Джермéльце, ця, *с.* Ум. отъ **джермело.**

Джéря, рі, *ж.*=**Джер.**

Джéмори, *мн.* Густой кустарникъ. *Воли пасуться низом.... джеморами,— гущавинами з корчів.* Шух. І. 211.

Джигáло, ла, *с.*=**Джоґáн.** Черк. у.

Джúгати, гаю, еш, одн. в. **джигнýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Хлестать, хлестнуть, ударять, ударить розгами. 2) Кусать, куснуть (о насѣкомыхъ).

Джúгатися, гаюся, ешся, *гл.* 1) Биться розгой. 2) Кусаться (о насѣкомыхъ).

Джигнýти. См. **Джигати.**

Джигонýти, нý, нéш, *гл.* 1) Сильно хлестнуть, ударить. 2) Сильно ужалить. *Дрік як джигоне ту кобилу.* Мнж. 56. *Джигонула здорово гадюка.* Харьк. у.

Джиґ! *меж.* выражающее звукъ, происходящій при взмахѣ розгами или хлыстомъ. *Джиґ, Марушка, з перцем юшка.* Ном. № 6380.

Джи́ґавка, ки, *ж.* Родъ мухи, сильно жалящей. *Джиґавка або спасівська муха.*

Джиґе́ли, ґел, *ж. мн.* Ляжки.

Джиґі́ря, рі, *ж.* Горло съ легкими и печенью у овцы. О. 1862. V. Кух. 37.

Джи́ґра, ри, *ж.* Ржавчина.

Джиґу́н, на́, *м.* 1) Повѣса; ловеласъ. *Ой джиґун, джиґуне, який ти ледащо.* Лавр. 61. *Ой джиґун, джиґун, джиґунець, який гарний молодець.* Чуб. V. 1125. 2) Родъ кушанья изъ сирівцю. О. 1862. VI. 43. *Зварила мені мати джиґуна, наївсь, та все пити хочеться.* О. 1862. VI. 43. 3)=**Джоґан.** Св. Л. 40. Ум. **Джиґуне́ць.** Чуб. V. 1125.

Джиґу́ха, хи, *ж.* 1) Все хлещущее или жалящее: розга, кнутъ, насѣкомое. 2) Раст. Крапива, Urtica dioica. Черниг. г. Ум. **Джиґу́шка.** *Пужка-джиґушка,—вертавий, дівка Марушка.* Ном. № 11341.

Джиджули́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Чепурити.** *Джиджулити хату.* Сим. 185.

Джиджули́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.*=**Джиджуритися.** Ном. № 11177.

Джиджулу́ха, хи, *ж.*=**Джиджуруха.** Сим. 182.

Джиджури́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Принаряживаться, кокетничать.

Джиджуру́ха, хи, *ж.* Кокетка, франтиха. См. **Чепуруха.**

Джижча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать. *Летять яничари на конях скажених. Як бджоли джижчать їх кулі.* Морд. (Млр. л. сб. 89).

Джило́! *меж.* Крикъ на собакъ въ Черноморіи.

Джинджигиля́стий, а, е. Кокетливый, вертлявый, франтоватый.

Джинджо́р, ру, *м.* и **джинджора, ри,** *ж.* Раст. Gentianae. Лв. 99.

Джинджури́стий, а, е. Кокетливый, франтовской.

Джирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Дребезжать. *А голос такий у його був, як з бочки, аж вікна джирчать.* Стор. I. 131.

Джіворонок, нка, *м.* Пт. Coracias garrula. Шух. I. 23.

Джінджура, ри, *ж.*=**Джинджор.** Вх. Зн. 14.

Джміль, мел́я, *м.* Насѣк. Шмель. Bombus apis terrestris. **Джмелі́в слу́хати.** Лежать отъ удара кулакомъ и пр. *Дав йому лупня добре—довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986. См. **Чміль.**

Джо́болда, ди, *ж.* ? *Ач, як сторчака дивиться! Хоч би він коли небудь по людськи подивився на тебе, або посидів з тобою, чи погомонів би що там,—тільки й зна, куди б повіяться, куди б швидче побрести. Ні, не в батька покійного він удивсь,—це якась джоболда.* Екатериносл.

Джоґа́н, на, *м.* Палка съ желѣзнымъ наконечникомъ, употребляющаяся при бѣганіи на нартах (родъ коньковъ). Св. Л. 40.

Джо́йка, ки, *ж.* Ум. отъ джоя.

Джолґону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Джигонути.** *От одна* (оса) *як джолґоне його.* Мнж. 113.

Джоло́, ла́, *с.* Жало. Борз. у.

Джоломі́я, мі́ї, *ж.* Свирѣль. См. **Жоломійка.** *Грае в джоломію.* ЗЮЗО. I. Вересай, 35.

Джо́лонка, ки, *ж.* Дятелъ. Чуб. VII. 575.

Джо́вна, ви, *ж.* Дятелъ. Вх. Зн. 14. См. **Жовна, 1 Жовна.**

Джорели́стий, а, е. Богатый источниками.

Джорели́тися, лю́ся, ли́шся. *гл.* Бить ключемъ, струиться.

Джорело, ла, *с.* и пр.=**Джерело,** и пр.

Джо́я, джо́ї, *ж.*=**Джеджора.** Ум. **Джойка.** Вх. Зн. 14.

Джуґа́н, на́, *м.*=**Джоґа́н.**

Джу́ґля, лі, *ж.* Зимняя шапка. Вх. Зн. 14.

Джу́клити, клю, лиш, *гл.* Жадно пить. *Оце риби наївся, а потім джуклив, джуклив воду.* Кіевск. у.

Джу́лий, а, е. Безухій. *Джулі вівці.* О. 1862. V. Кух. 37.

Джума́к, ка́, *м.*=**Чумак.** Чуб. I. 178.

Джумачи́ха, хи, *ж.* Жена чумака. Гудч. Чп. 122.

Джуми́га, ги, *ж.* Осадокъ на днѣ сосуда съ водой, на днѣ самовара. *Вже нема води в самоварі, на дні сама джумига.*

Джуми́ха, хи, *ж.*=**Джумачиха.** *Пішов джумак топитися, а джумиха дивитися.* Чуб. I. 178.

Джунджо́вий, а, е. ? *Божая Мати в полозі лежит, в полозі лежит, сина повиват: ей повивачойки з самого злота, а пелєночки та джунджовиї.* Гол. II. 39.

Джупельце, ця, *с.* Ум. отъ джупло.

Джупло́, ла́, *с.* Дырочка въ чемъ нибудь мягкомъ. Ум. **Джупельце.** Аф. 376.

Джур, ру, *м.* Кушанье: непросѣянную овсяную муку разводятъ водой и ставятъ на ночь, что-бы вскисло, затѣмъ варятъ и ѣдятъ съ конопляным маслом. НВолын. у.

КС. 1885. VII. 419, 1889. VII. 43. Kolb. I. 52. *Каламутна вода як кисіль, як джур.* Ном. № 12420.

Джу́ра, ри, *м.* козацкій слуга-товарищъ, оруженосецъ, ходившій вмѣстѣ съ козакомъ въ походы и битвы. *Тоді ж то не могли мати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, що нам пан гетьман Хмельницький.... задумав.* Мет. 391. *Ой сідлай, джуро, ой сідлай, малий, мені буланого, тобі ж сідлай другого—вороного старого.* Мет. 401. *Ой як оглянеться та Перебийніс на джуру малого, й аж кладе* (=бьетъ враговъ) *джура, кладе малий ще лучче від йою.* Мет. См. **Чура.** Ум. **Джу́ронька.**

Джу́рґа, ґи, *ж.* Множество (людей, скота на дорогѣ). Шух. I. 84.

Джу́рджя, жі, *ж.* Муть, густая мутная жидкость. Мнж. 179.

Джу́ронька, ки, *м.* Ум. отъ джура.

Джурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзюрчати.** *А між горами тими узенька річка прожура й глибока джурчить.* МВ. II. 74.

Джусь! *меж.* Прочь!

Джут та́, *м.*=**Джгут.** Котл. Ев. I. 23.

Джуфо́, фа́, *м.* Парень, хорошо играющій на губахъ. Шух. I. 33.

Джа́воронок, нка, *м.*=**Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Дзбан, ну, *м.*=**Джбан.** *У мене грошів дзбан.* Чуб. V. 920.

Дзба́нок, нку, *м.* Банкъ. *Біда велика в тім, що немає дзбанків для позички, де б можна було у всяку пору без великого клопоту і на малий процент позичать гроші.* Осн. 1861. VIII. 89.

Дзені́ння, ня, *с.* Звукъ (звенящій). *Мелодії лилися як сльози, то тихо, то тихо, то разом заливали всю залу й сповняли її дзвенінням гарного рояля.* Левиц. Пов. 264.

Дзвені́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Звенѣть, звучать. *Тілько дзвеніло скло у вікнах.* МВ. I. 132. *Голос дзвенить.* МВ. I. 110. *Чи буде лад, чи не буде: в якому у мене усі дзвенить?* Ном. № 13397. 2) Жужжать. *Дзвенять трутні.* Черкас. у.

Дзвенка́ч, ча, *м.* Пт. Зеленушка, Fringilla chloris. Вх. Пч. II. 10.

Дзвена́чий, а, е. Звенящій, звонкій. *Чутно її голосок дзвенячий.* МВ. I. 97.

Дзвизну́ти, ну, неш, *гл.* 1) Взвизгнуть. *Він улучив камінцем у собаку, а та аж дзвизнула.* 2) Ударить. *Як дзвизну тебе, так перекотишся не раз.*

Дзвіза́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать (о пчелахъ, стрѣлахъ, волчкахъ и пр.).

Дзвін, дзво́ну, *м.* 1) Колоколъ. *Бубонів, як міський дзвін.* МВ. I. 105. *У неділю рано задзвонили в дзвони.* Мет. 95. 2) Звонъ. **Дати на дзво́ни.** См. **Давати.** 3) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Св. 37. 4) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37. Ум. **Дзві́нок, дзво́ник.**

Дзвіне́ць, нця́, *м.* Раст. Rhinantus minor и R. major. Вх. Пч. I. 12. Шух. I. 20.

Дзвіни́ця, ці, *ж.* 1) Колокольня. *Як в Київі на дзвіниці черці в дзвони дзвонять, так в Полтаві игрекуни на місті гуторять.* Ном. № 13415 2)=**Вежа 3.** Гол. I. Объясн. къ рис. 21. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. **Дзвіни́чка.**

Дзвіни́чний, а, е. Относящійся къ колокольнѣ. *Дзвіничний хрест.* Васильк. у.

Дзві́нка, ки, *ж.* Бубновая масть въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. **Йому́ дзві́нка світить.** Ему везетъ.

Дзвінки́й, а́, е́. Звонкій, звучный. *Горщик дзвінкий.* Черкас. у. *Голос дзвінкий.* Черкас. у. *Дзвінкий регіт такий чути, що так і роскочується.* МВ. II. 182.

Дзвінко́вий, а, е. Бубновый.

Дзвінкоголо́сий, а, е. Звучный. К. МХ. 40.

Дзві́нний, а, е. Колокольный.

Дзві́нник, ка, *м.* Колокольный мастеръ. НВолын. у.

Дзвіно́к, нка́, *м.* 1) Колокольчикъ, звонокъ. Греб. 361. *Сама як схопить дзвінок—по всіх поколях дзінь-дзінь.* МВ I. 14. 2) *мн.* **Дзвонки́.** Раст. Convolvulus sepium. ЗЮЗО. I. 119. 3) Названіе рослаго красиваго веселаго вола. КС. 1898. VII. 46. 4)=**Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10. Ум. **Дзвіно́чок.**

Дзвіно́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **дзвінок.** О. 1861. XI. 10. 2) *мн.* **Дзвіно́чки.** Раст. Linaria genistaefolia Mill. ЗЮЗО. I. 126.

Дзвонари́ха, хи, *ж.* Жена звонаря.

Дзвонарі́в, ре́ва, ве. Звонаревъ.

Дзвонарі́вна, ни, *ж.* Дочь звонаря.

Дзвона́рський, а, е. Относящійся къ звонарю.

Дзвона́рь, ря́, *м.* Звонарь. Чуб. V. 1154. Ум. **Дзвона́рчик.**

Дзвоне́ць, нця́, *м.* 1)=**Дзвінок 1.** 2)=**Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10.

Дзво́ник, ка, *м.* 1) **Дзвінок** въ 1 знач. *Коні помчали, дзвоники задзвеніли.* Кв.

2) *мн.* **Дзво́ники**. Раст. Колокольчики, Campanula persicifolia, Campanula trachelium, Convolvulus sepium L., Linaria genistaefolia Mill. См. **Дзвінок, дзвіночок**. Ум **Дзво́ничок**. Ком. II. 81.

Дзвони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Звонить. *Ще не дзвонено до церкви.* Г. Барв. 156. *Буркочуть-говорять, мов у дзвони дзвонять.* К. Досв. 127. 2) Звенѣть, брящать. *Іще таки і послі Хмельницького не раз дзвонив старий Шрам шаблею.* К. ЧР. 14. *Ой ключи мої, срібні злоті, ой не дзвоніте, не голосіте.* Чуб. 3) Разглашать. *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67. 4) **Дзвони́ти по ко́му, —по душі́.** Звонить по усопшему. Ном. № 8322. *По дівчиноньці дзвони дзвонили.* Мет. 96.

Дзвони́ця, ці, *ж.* и пр. См. **Дзвіниця** и пр. К. ЧР. 84. Чуб. Ш. 22.

Дзво́ничок, чка, *м.* Ум. отъ **дзвоник.**

Дзва́га, ги, *ж.*=**Звяга.**

I. **Дзвяк, ку,** *м.* Металлическій звукъ.

II. **Дзвяк!** *меж.* для выраженія металлическаго звука. *Було тільки сонця краєчок засвітить, уже й бряк і дзвяк по селу.* МВ. I. 44.

Дзвя́кало, ла, *с.* Чавкающій человѣкъ.

Дзвя́кати, каю, каеш, одн.-в. **дзвя́кнути, ну, неш,** *гл.* 1) Звякать, звякнуть. *Дзвякнув дзвонок.* МВ. I. 52. 2) Чавкать. *Їж бо вже та не дзвякай.* 3) Произносить звукъ **дз.** *Кортить литвина, поки не дзвякне.* Ном. № 5012.

Дзвя́кнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть на землю, шлепнуться, брякнуться.

Дзвякоті́ти, кочу́, ті́ш, *гл.*=**Дзвякати.** МВ. (О 1862. III. 41).

Дзелене́ць, нця́, *м.* Зеленый (о вѣнкѣ). *Віншуемо ті* (дівчину) *вінцем-дзеленцем.* Kolb. I. 106.

Дзеле́ний, а, е=**Зелений.** Подольск. г.

Дзеле́нка, ки, *ж.* Насѣк.=**Зеленяк.** Вх. Пч. I. 5

Дзеле́нь! *меж.* для выраженія звона. *Коли трохи згодом дзвонок дзелень, дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Дзеле́нькати, каю, еш, *гл.* Звенѣть. Угор. *Як грюкне грім, що аж вікна дзеленькають.* Каменец. у.

Дзеленькоті́ти, чу́, ті́ш, *гл.* Звенѣть.

Дзеленьча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзеленькати,** Зміев. у. Новомоск. у.

Дзе́нгель, ля, *м.* Раст. Archangelica officinalis Hoffm. ЗЮЗО. I. 112.

Дзендзелик, ка, *м.* Въ загадкѣ: пламя фитиля. *Червоний дзендзелик, чорні пиночки* (каганець). Чуб. I. 309.

Дзендзелі́я, лі́ї, *ж.* Раст. Золототысячникъ. Erythraea Centaurium. ЗЮЗО. I. 122.

Дзень! *меж.* для выраж. звона. О. 1861. VIII. 8. *Туп, туп ніженьками! Дзень, дзень підківками!* Нп. *Червінці дзелень-дзелень.... так і посипались.* Грин. II. 184.

Дзе́нькати, каю, еш, одн. в. **дзе́нькнути, ну, неш,** *гл.* Звонить, звенѣть, преимущественно прерывисто, звякать. *Ото ж, мабуть, тоді ключик упав, як я казала що щось дзенькнуло.* Новомоск у.

Дзе́ня, ні, *ж.* Все, что звенитъ, преимущественно деньги, (дѣтск. слово). О. 1862. XII. 119.

Дзер, ру, *м.* Сыворотка (молочная). Шух. I. 213.

Дзе́ра, ри, *ж.*=**Дзер.** Вх. Зн. 24.

Дзеренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати.** Мир. ХРВ. 68.

Дзері́вний, а, е Относящійся къ молочной сывороткѣ. Шух. I. 213.

Дзе́ркало, ла, *с.* Зеркало. Кв. Ном. № 5227. Ум. **Дзе́ркальце.** Ком. II. 41. МВ. I. 25.

Дзерка́льний, а, е. Зеркальный. *Дзеркальні вікна.* Мир. ХРВ 68.

Дзерка́льня, ні, *ж.* Зеркало. *Здохла в його кобила: буде з шкури спідниця, а з ребер карета возить дівок до пекла, а з голови лихтарня, а із.... дзеркальня.* Чуб. V. 1163.

Дзе́ркальце, ця, *с.* Ум. отъ **дзеркало.**

Дзе́рно, на, *с.* и пр. См. **Зерно** и пр.

Дзе́кало, ли, *с.* Названіе бѣлорусса, по причинѣ употребленія имъ въ своей рѣчи звукомъ **дзє.**

Дзе́кання, ня, *с.* Употребленіе **дзє** вмѣсто **де.**

Дзе́кати, каю, еш, одн. и **дзе́кнути, ну, неш,** *гл.* Говорить **дзє** вмѣсто **де** (о бѣлороссахъ). *Ну, а литвинок, хиба лихо його нападе, щоб не дзекнув.* Г. Барв. 329.

Дзе́ма, ми, *ж.* Кушанье: отваръ картофеля, фасоли и бобовъ, въ который кладутъ кусочки обыкновеннаго или кукурузнаго хлѣба. Шух. I. 142.

Дзз! *меж.* выражающее жужжаніе.

Дзі́бнути, ну, неш, *гл.* Ударить, хватить. *Він як дзібнув мене по руці, що я й не стямивсь.* Полт. г.

Дзиг, *меж.* Правильнѣе: дзиґ (см.). Выражаетъ быстрое движеніе; у МВ. употреблено какъ существ. *Я за нею.... а вона в мене попід рукою дзиг знов у хату, та на дзигу шторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Дзиготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Стрекотать, жужжать. *Гудуть бжілки, дзигочуть коники.* О. 1862. VI. 90.

Дзиґ! *меж.* Звукоподражаніе свисту кнута, волчка, тиканью часовъ.

Дзи́ґа, ґи, *ж.* 1) Волчекъ, юла. *Крутиться як дзиґа.* Ном. № 5756. *Біга як дзиґа.* ЗОЮР. I. 147. 2) Вертлявый, рѣзвый человѣкъ, непосѣда. Ум. **Дзи́жка.**

Дзиґа́р, ра́, *м.*=**Годинник.** Чаще въ уменьшит. формѣ: **дзиґа́рок** (см.).

Дзиґарі́, рі́в, *м. мн.* Часы стѣнные или башенные. Черк. у. Котл. Ен. (Слов.). Дзиґарі б'ють=Сердце стучитъ отъ испуга. Ном. № 1350.

Дзиґармайстер, дзиґармістер, стра, *м.* Часовой мастеръ. Котл. Ен. (Слов.).

Дзиґа́рний, а, е. Часовой. *Дзиґарна стрілка.* Біл.-Нос.

Дзиґа́рок, рка, дзиґа́р, ра, *м.*=**Годинник.** Чаще во *мн. ч.*: **дзиґарки.** *Знає ту високу з дзиґарками дзвіницю.* К. ЧР. 81.

Дзи́ґати, ґаю, еш, дзи́ґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Юлить, вертѣться. *Годі тобі дзиґати.* Староб. у. *Що ти тут дзиґаєшся — геть відсіля.* Староб. у.

Дзи́ґлик, ка, *м.* Стулъ, табуретъ, треножникъ. *Одягну тебе, обую, посажу як паву на дзиґлику, як гетьманшу та й дивитись буду.* Шевч. 144. *Царя на дзиґлик посадили.* Котл. Ен. Ум. **Дзи́ґличок.**

Дзиґлико́вий, а, е. Относящійся къ стулу, табурету.

Дзи́ґличок, чка, *м.* Ум. отъ **дзиґлик.**

Дзиґльо́ваний, а, е. Кокетливый, бойкій. *Дзиґльований парубок, дівка.* Черкас.

Дзиґля́тко, ка, *с.* Стульчикъ. Ум. **Дзиґля́точко.**

Дзиґну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Прожужжать.

Дзидзи́кати, каю, еш, *гл.* Говорить, какъ выговариваютъ евреи. *Бо й правда, що всі Юди дзидзикав мов справжній жид.* Кв. II. 172.

Дзижча́ння, дзижча́ти. См. **Дзизчання, дзизчати.**

Дзиз, за́, *м.* Оводъ. *Січеться в вічі дзизом.* **Він дивиться на мене дзизом.** Онъ волкомъ на меня смотритъ, неприязненно смотритъ. *Чи не наробив я часом якого бешкету в хаті під п'яну руч, бо щось дзизом усі дивляться на мене.* Грин. II. 179.

Дзизку́чий, а, е. Жужжащій.

Дзи́знути, ну, неш, *гл.* О полетѣ пули, камня: издать звукъ, свиснуть. *Камінь попуз голову дзизнув.* МВ. (О. 1862. I. 86.

Дзизча́ння, дзижча́ння, ня, *с.* Жужжаніе.

Дзизча́ти, дзижча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать. *Бжоли, метелики, оси, бабки, чмелі гудуть, дзижчать.* Осн. 1862. VIII. 15.

Дзи́нґель, ля, *м.* 1) Пт. щегленокъ, Fringilla carduelis. Вх. Пч. II. 10. 2) Раст. Angelica silvestris. Вх. Пч. I. 8. См. **Дзенґель.**

Дзи́ндзик, ка, *м.* Висящая и качающаяся косточка или что либо подобное.

Дзиндзи́кати, чу, чеш, *гл.*=**Дзижчати.** Желех.

Дзиндзоо́кий, а, е. Близорукій. *Та в нас дівка була дзиндзоока.* Полт. у.

Дзинча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=1) **Дзижчати.** 2)=**Врязчати.** *Голосно дзинчали чарочки.* Мир. Пов. II. 61.

Дзирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати.** *У коміні гуло, вікна дзирчали, у хаті все ходором ходило.* Стор. МПр. 37.

Дзича́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзизчати.** *Комарь дзичить.* Харьк. у.

Дзіґера́й, ра́ю, *м.*=**Нежить.** Вх. Зн. 15.

Дзіндзі́вер, ру, *м.* 1) Раст. Malva mauritiana. ЗЮЗО. I. 128. 2) **Дзіндзівер-зух.** Удалецъ, хватъ. Стор. I. 184. *Бо Турн і сам дзіндзівер-зух! Коли чи п'є—не пропиває, коли чи б'є—то вже влучає, йому людей давить—як муг.* Котл. Ен.

Дзіндзо́ра, ри, *ж.*=**Джінджура.** Вх. Зн. 14.

Дзмі́їв, ва, ве=**Зміїв.**

Дзмі́й, мія, *м.* **дзмі́їха, хи,** *ж.*=**Змій, зміїха.**

Дзу́ґа, ґи, *ж.* Крючекъ, удерживающій навій на ткацкомъ станкѣ. Вас. 165.

Дзудзури́ха, хи, *ж.*=**Джиджуруха.** МВ. (КС. 1902. X. 117).

Дзус, дзу́ски! *меж.* 1) Прочь! Пошелъ! Нельзя! *А дзуски, поганий!* Кв. II. 268. *Правда, й туди вашому брату...: дзус.* К. ЧР. 243. *А дзуски не хочеш?* Козелец. у. 2) Брысь! (на кошекъ).

Дзьоб, дзьо́бати и пр.=**Дзюб, дзюбати** и пр. НВолын. у. Харьк. г. **Дзьо́бом сісти.** Остаться на мѣстѣ, не подвинуться. *Дзьобом сидить,—ні за що рук зачепити,*

ніде заробити. Кролев. у. *В кого є худібка, до той якось виборсається, того й на заробітки пустять, а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862. IV. 106.

Дзьо́бавка, ки, *ж.* Родъ каши изъ пшеницы, которую ѣдятъ съ медомъ, сахаромъ. Шух. І. 143.

Дзьобань, ня, *м.*=**Осквзрд** (съ острыми ковцами). Мик. 481.

Дзьобенка, ки, *ж.*=**Дзьоблинка**. Kolb. І. 36. Гол. Од. 68.

Дзьоблинка, ки, *ж.* Сумка (четырехугольная шерстяная) у гуцуловъ, родъ котомки, надѣваемой черезъ плечо. Федьк.

Дзьо́бня, ні, *ж.*=**Дзьоблинка**. Шух. І. 124. Гол. Од. 68.

Дзьо́бро, ра, *м.* Ребро. *Ко́нем дзьобри пробивали.* Чуб. III. 408.

Дзьо́па, пи, *ж.* 1) = **Дівчина**. *Юж дзьопа оддати.* Вх. Лем. 409. Вх. Уг. 236. 2) Старый платокъ, Вх. Лем. 409.

Дзьоркач, ча, *м.*=**Дзенкач**. Вх. Пч. II. 10.

Дзьо́ха, хи, *ж.* О женщинѣ: вертушка? болтунья? *Се вже мабуть тобі та дзьоха набрехала.* Новомоск. у.

І. Дзюб, би, *м.* Клювъ. Угор. Ум. **Дзю́бик, дзюбо́к.**

ІІ. Дзюб! *меж.* выражающее клеваніе. *На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала: дзюб, дзюб, дзюбанець!* Маркев. 74.

Дзю́ба, би, *ж.* Дѣвушка съ лицомъ, изрытымъ оспой. *А що кому до того, що я дзюбу люблю; а я дзюбі, моїй любі, черевички куплю.* Нп. Ум. **Дзю́бка.**

Дзюба́к, ка́, *м.*=**І. Дзюб.** Вх. Лем. 409.

Дзюбане́ць, нця, *м.* См. **Дзюб II.** Маркев. 74.

Дзю́баний, а, е. 1) Поклеванный. 2) Рябый отъ оспы. *Дзюбана дівка.* Ум. **Дзюбане́нький.**

Дзюба́нь, ня́, *м.*=**Дзюба́тий.**

Дзюба́стий, а, е=**Дзюба́тий.**

Дзю́ба́ти, баю, еш, одн. в. **дзюбну́ти, ну, неш,** *гл.* Клевать, клюнуть. *Пшениці не дзюба, водиці не п'є.* Бал. 82. *Пане-господару, на вашім дворі да три голуби пшеницю дзюбають.* Чуб. III. 417. **Дзюба́ти насі́ння.** Вылущивая, ѣсть сѣмячки (о людяхъ).

Дзюба́тий, а, е. 1) Съ большимъ клювомъ. *Яструби дзюбаті.* К. Досв. 99. 2)= **Дзюбаний.** *Дзюбата дівка. Був русявий, вусатий, дзюбатий.* Св. Л. 275. Г. Барв. 447.

Дзю́бик, ка, *м.* Ум. отъ **І. Дзюб.**

Дзю́бка, ки, *ж.* 1) Клювъ. Борз. у. 2) Ум. отъ дзюба.

Дзю́бнути. См. **Дзюбати.**

Дзюбок, бка́, *м.* 1) Ум. отъ дзюб. 2) См. **Ґельґін.** Шух. І. 175.

Дзюбу́н, на́, *м.* Клюющій.

Дзю́ндзя, зі, *ж.* Vulva? *Ходили п в річку по раки, викусили дзюндзю собаки.* Нп.

І. Дзюр, ра, *м.* Ключъ, источникъ.

ІІ. Дзюр! *меж.* Звукоподражаніе для выраженія теченія струи. *Чарочко серебренька, в тобі горілочка солоденька. А ні сучка, а ні задирочка, як дзюр, так дзюр до донечка.* Чуб. V. 1096. *Хоч дзюр. та не кап!—казав циган, як заховавсь від дощу під дерево.* Мнж. 115.

Дзю́ра, ри, *ж.* и пр.=**Діра** и пр. *То так потрібне, як дзюри в мості.* Ном. № 9817. Ум. **Дзю́рочка.**

Дзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Течь тонкой струей. Рудч. Чп. 247. *Кров дзюрить, булькотить з стини.* Ном. № 8173. Рудч. Чп. 247. *Так ла нню й дзюрить.* О. 1862. VI. 57.

Дзю́ркнути, ну, неш, *гл.* Политься струей. *Раз пюкнув, кров дзюркнула.* Млр. л. сб. 229.

Дзюрко́м, *нар.* Струей. Уман. у. *Води біжить дзюрком.*

Дзюркота́ти, чу́, чеш, дзюркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Течь съ шумомъ, журчать, *Дзюркотіла з гори води, збігаючи рівчок між кущами.* Левиц. Пов. 276. *А срібная хвиля.... дзюркотить.* К. Досв. 70.

Дзюркотли́вий, а, е. Журчащій. *А ти, водо дзюркотлива, течи із ставка.* К. Досв. 159.

Дзюрко́тонька, ки, *ж.* Журчащая вода. *Передай їй, дзюркотонько, плач довічний мій.* К. Досв. 160.

Дзю́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дзюра.**

Дзюрча́ння, ня, *с.* Журчаніе.

Дзюрча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Журчать. *Дзюрчить біжить криниченька, шиповня ставок.* К. Досв. 157.

Дзяб, би, *ж.*=**Зяб.**

Дзябкани́стий, а, е. Пестрый, пѣгій. Вх. Зн. 15.

Дзя́бра, бер, *мн.*=**Зябра.** Угор.

Дзяв! *меж.* Звукоподражаніе для выраженія лая щенка: Тявъ! *Сюди гав, туди дзяв.* Ном. № 3018. *Собачка лежить на присні та: дзяв, дзяв!...* Рудч. Ск. II. 67.

Дзя́вкало, ла, *с.* Постоянно лающій щенокъ.

Дзя́вкання, ня, *с.* Лай щенка, тявканіе.

Дзя́вкати, каю, еш, *гл.* одн. в. **дзя́вкнути, ну, неш,** *гл.* Тявкать, тявкнуть.

Дзявкоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Дзявкати.** *Сучечки біга коло хати та й дзявкотить.* Чуб. II. 101.

Дзявку́н, на́, *м.*=**Дзявкало.**

Дзяволи́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Дзявкати.** *Чи чуєте, щеня дзяволить?* Г. Барв. 7. *Ой не ходи коло хати та не дратуй щенятн, бо щеня дзяволить.* Мил. 103.

Дзя́ма, ми, *ж.* Говяжій отваръ Угор.

Ди, сокр. **диви. А ди-но.** Смотри-ка. *А ди-но, який пес гобіг.* Каменец. у. См. **Дивитися**

Диб! *меж.* отъ глаг. **дибати.** Говорится маленькимъ дѣтямъ, когда они становятся на ноги. *Диб, диб, доню!* Харьк. у. Также и о взрослыхъ. *Я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг на його.* Ном.

Ди́ба, *нар.* Дыбомъ. *Як скочить Лев — аж диба стала грива.* Гліб. 21.

Ди́бання, ня, *с.* 1) Хожденіе на ходуляхъ. 2) Медленное и неловкое хожденіе (о людяхъ съ длинными ногами или о дѣтяхъ).

Ди́бати, баю, (блю), баєш, (блеш), *гл.* 1) Ходить на ходуляхъ. 2) Ходить медленно и неловко; ходить, вытягивая ноги (о людяхъ съ длинными ногами, о дѣтяхъ и пр.) *Близько видати, далеко дибати.* Ном. № 11423. *Диба, мов мухи по сметані.* Ном. *Диба, мов журавель.* Ном. *Та мала пташка, та невеличкая по билиночці дибле.* Лавр. *На дворі під тополями дибали два журавлі.* *Диба, мов не своїми ногами.* Стор. II. 44.

Ди́би, бів, *ж. мн.* 1) Ходули. Левиц. Пов. 90. 2) Колодки, деревянныя бревна съ отверстіями внутри, куда вкладываются ноги арестантовъ. КС 1885. X. 231. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210. *Будем літо літувати в Станікові на риночку, в тяжких дибах, в залізочку.* Ум. **Ди́бки, дибі́ці, дибці.** К. Досв. 107. *Ой дубові дибки, залізні кайдани! по степах ви, по комишах наших розганяли.* К. Досв. 107. *Ой на ноги диби, на руки дибиці, — оце тобі, вражий сину, славні чоловиці.* Лавр. 61.

Дибитися, биться, *безл.* Становиться дыбомъ. *Волосся почало дибитись.*

Дибі́ці, бі́ць, *ж. мн.* Ум. отъ **диби.**

Ди́бка, ки, *ж.* 1) Ножка у стола. 2) Подставка подъ что-нибудь. 3) *мн.* Ум. отъ **диби.**

Дибка́, *нар.* На дыбы. *Дибка став* Ном. № 3392.

I. **Ди́бки,** *нар.*=**Дибка.** *Дали бабі рибки, стала баба дибки.* Ном.

II. **Ди́бки, дибоньки, дибу́ні, дибу́ночки, дибу́сі, дибу́сеньки.** О дѣтяхъ: ходить (=**дибати**) О 1862. IX. 119.— **стати, ходити.** О дѣтяхъ: стать, ходить; о взрослыхъ: стать, ходить на цыпочкахъ. *Івась або Василько прилізе, стає дибки коло матері, спинається її на руку.* Мир. ХРВ. 71. *Инша скочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почула.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Ди́бом, *нар.* Дыбомъ. *Бувало покійний Охрім як стане росказувати, царство йому небесне,—дак волос дибом становиться.* Рудч. Ск. I. 24. *Пропадає, мов порошина з дула, тая козацькая слава; що по всьому світу дибом стала.* Макс. (1849) 59. *Сивиллу тут замордовало і очі на лоб попаняло, і дибом волос став сідий.* Котл. Ен.

Ди́бошки. Въ выраженіи: **На ди́бошках.** На цыпочкахъ. *Підходить на дибошках, щоб не чуть було.* Екатер. у. См. II. **Дибки.**

Ди́бу, ди́бу, *меж.* Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ой пас вівці да на Бондарівці, положив бурдюх да на могильці. Дибу, дибу!* Чуб. V. 1086.

Дибу́лі, *нар.*=I. **Дибки.** *Дай бабі цибулі, стане баба дибулі.* Лубен. у.

Дибу́ль, *меж.* выражающее, что человѣкъ медленно идетъ. *Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль.* Чуб. V. 1088.

Дибуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Идти очень медленно. *Ондечки старий дибуля.* Черниг. г.

Дибу́ні, дибу́ночки, дибу́сеньки, дибу́сі. См. II **Дибки.**

Ди́бці, ців, *ж. мн.* Ум. отъ **диби.**

Див, ва, *м.* ? *Щоб на тебе див прийшов.* Ном. № 3748. КС. 1890. X. 58.

Дива́н, ну, *м.* Диванъ, турецкій государственный совѣтъ. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Дива́ція, ції, *ж.* Удивленіе, диковина. Кіевск. г.

Ди́вдерев, ва, *м.*=**Дивдерево.** Лв. 98.

Ди́вде́рево, ва, *с.* Раст. Дурманъ, Datura stramonium. ЗЮЗО. I. 121.

Диве́нний, а, е. Очень удивительный. Желех.

Ди́вень, вня, *м.* Хлѣбъ въ видѣ толстаго кольца; его пекутъ на свадьбу для

невѣсты, которая должна сквозь него посмотрѣть на гостей. Полт.

Диви́дло, дла, с. Видъ? *Славний козак Максим Залізняк славного дивидла,—не буде на Україні ні ляха, ні жида.* Лукаш. 54.

Диви́зія, зії, ж.=Диво, дивовижа. *Оттака дивизія!* Лебедин. у. **Дивизія та й годі.** Удивительно! Осн. 1862. IX.

Ди́виї, а, е. Дикій. *Ніби дивиї звіра зубами скреготали.* Чуб. I. 180.

Дивина́, ни́, ж. 1) Удивленіе, диковина. *Бач, якої дивини наросло на отій вербі.* Лохв. у. 2) Раст. Царскій жезлъ, Verbascum Lychnitis. ЗЮЗО. I. 140. *Да посадю я дивину, да зеленую єлину, червоную калину.* Чуб. III. 321. *Сім миль мосту, а на кінці мосту дивина, а на тій дивині цвіт на весь світ.* Ном. стр. 290, № 11. Ум. **Дивинка.**

Ди́вити, влю, виш, гл.=Дивувати. *Хто дивить, нехай собі так чинить.* Ном. № 7814.

Диви́тися, влюся, вишся, гл. Смотрѣть, глядѣть. *Треба якось у очі дивитися.* Ном. № 3177. *Дивиться, як кошеня в каганець.* Ном. № 9242. *Тепер і хата її дивиться якось сторч.* Хата. 103. **Диві́-но.** Смотри-ка. *Дивн-но, вже сонце сідає.* Ном. стр. 289, № 10057.

Ди́вка, ки, ж. Диковина. Въ выраженіи: **Нема́ ди́вки.** Не удивительно. *Нема дивки на свої гроші, а чужі все важкі.* Ном. № 1811.

Ди́вний, а, е. 1) Удивительный, дивный, чудный. *Скажу я тобі диво дивнос, що о Петрі Дунай замерзав.* Чуб. III. 317. 2) Странный. *Дивний чоловік Хведь! Чи він планетник, Бог його знає.* Каменец. у. *Та представиться Алкану-пашаті, трапезонському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Макс. (1849) 33. Ум. **Дивне́нький, дивне́сенький.** *Приснився мені сон дивненький, що приїхав мій миленький.* Чуб. V. 3. *Приснився козакові дивнесенький сон.* Млр. л. сб. 212.

Дивни́ця, ці, ж. Удивленіе. **Дивни́ця кому́.** Удивительно кому. *Ото мені дивниця, що де воно з хати ся поділо.* Каменец. у.

Ди́вно, нар. Удивительно, странно. *Дивно мені та чудно. Якось так дивно ся називае.* Каменец. у. **Ди́вно здава́тися.** Казаться страннымъ, удивительнымъ. *Дивно тільки здалось йому, що Черевань про те а ні гадки.* К. ЧР. 103. Ум. **Дивне́нько.**

Ди́во, ва, с. 1) Диво, чудо; странное, удивительное или рѣдкое явленіе. *Кілько світа, тілько й дива.* Ном. № 2385. *Такі дива руками його робляться.* Єв. Мр. VI. 2. *Таку пісню чорнобрива в степу заспівала: зілля дива наробило—тополею стала.* Шевч. 18. *Велике диво—опеньки!* Ном. № 5536. *Там дива такого на ярмарку, що й за тиждень не передивишся.* Лебедин. у. **Диво!** Удивительно. *Диво, що добре вбрався, коли такий багач!* **На ди́во.** На диво, на удивленіе. *На диво була Череваня дочка.* К. ЧР. 48. **Не в ди́во.** Не въ диковину. *Твоє пиво та й не в диво, дивні мені слова твої.* Лавр. 111. **Ди́вом дивува́тися.** Сильно удивляться, изумляться. Драг. 3. *То тоді то у городі у Лебедені царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. (1849) 88. *Тоді б кругом уста веселі піснями Бога прославляли, а чужеземнії народи великим дивом дивували.* К. Псал. 294. *То осі тоді козаки дивом дивували, що по якому Чорному морю, по бистрій хвилі потопали, а ні одного козака з межи війська не втеряли.* Макс. (1849) 52. 2) Родъ хоровода. Грин. III. 114. Ум. **Дивце.** О. 1862. X. 31.

Дивови́жа, жі, ж. 1) Замѣчательное зрѣлище; замѣчательное или странное явленіе. Уман. у. *Чого ти, зятю, на мій двір поглядаєш? На моїм дворі ніякої дивовижі не маєш.* Рк. Макс. 2) Диковина. *Чужі мали усе слухали дивовижу московську да аж роти роззявляли.* Рудч. Ск. II. 172. **На-в-дивови́жу.** На удивленіе. *Що вже за хороше дівча було, всім на-в-дивовижу.* Васильк. у. **В дивови́жу.** Въ диковину, удивительно. *В дивовижу була їм ця загадка.* Грин. II. 271. **Не в дивови́жу.** Не въ диковину. *Йому не в дивовижу дівчат цілувати, мов оріх лускать.* Кв.

Дивови́жний, а, е. Удивительный, странный. *Казки дивовижні казали.* К. МХ. 11.

Дивови́зія, зії, ж.=Дивовижа. Харьк.

Диво́висько, ка, с. 1) Зрѣлище. *З иншими приятелями на дивовисько пішов.* 2) Удивительное явленіе.

Дивогля́дний, а, е=Дивовижний. *Величезний, дивоглядний замок ся простер.* Млак. 68.

Дивогля́дь, ді, ж.=Дивовижа. *Як на дивоглядь, дивлються на мене.* Каменец. у.

Дивоси́л, лу, м.=Дев'ясил.

Диво́та, ти, ж. 1) Удивленіе. 2) Уди-

ввтельвая вещь. *То не дивота, що до чарки охота.*

Дивува́ння, ня, *с.* Удивленіе. *Онисько не показував дивування.* Левиц. Пов. 233. Ум. **Дивува́ннячко.**

Дивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* 1) Удивлять. 2) Удивляться. *Ви йому не дивуйте: в його така повичка.* НВолын. у. *Нема чого дивувати, така була й її мати* Мет. 235 **Ди́вом дивува́ти.** См **Диво.**

Дивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Удивляться. Кв. II. 324. *Довго, довго дивувались на її уроду.* Шевч. 30. *Хто великого не бачив, той і малому дивується.* Ном. № 4908. *Від дурня чую, що ся не дивую.* Ном. № 6280. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. **Дивува́тися з чо́го.** Удивляться чему.

Дивце́, ця́, *с.* Ум. отъ **диво.**

Дик, ка, *м.* Дикій кабанъ. Чуб. Вх. Пч. II. 7.

Дика́рь, ря́, *м.* Родъ камня. *Камінь-дикарь.* Славяносерб. у.

Ди́кий, а, е. Дикій. *На печерській горі росла тоді дика пуща.* К. ЧР. 91. *Обізветься хлопство дикими степами.* К. Досв. 25. *Дикий кабан.* Рудч. Ск. I. 186. **Д. бузина́.** Раст. Бузина. Sambucus nigra. ЗЮЗО. I. 135. **Д. ви́шня.** Раст. Дикая вишня, Prunus Chamaecerasus. ЗЮЗО. I. 132. **Д. го́луб.** Пт. Горлица, Columbus turtur. **Д. гру́ша.** Раст. Лѣсная груша. Pyrus communis. *Зайшли вони на такий пустирь, що бур'яни аж у чоловіка, і на тім пустирі стоїть дика груша, а на ній груші та такі терпкі.* Рудч. Ск. II. 24. **Д. коно́плі.** Раст. Stachys recta. ЗЮЗО. I. 168. **Д. льон.** Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. I. 129. **Д. цибу́ля.** Раст. Allium oleraceum. ЗЮЗО. I. 168. **Д. чорну́шка.** Раст. Nigella arvensis. ЗЮЗО. I. 129.

Ди́кість, кости. *ж.* Дикость.

Дикови́на, ни, *ж.* 1) Дикое мѣсто, необрабатываемое. *На збої жито краще, ніж на диковині.* НВолын. у. 2) **Дико́вина=Дивови́жа.** *Яка диковина, що собака некована.* Ном. № 5511.

Дико́винний, н, е=Дивовижний. *Сталось щось надзвичайне, диковинне, таке, чого ніколи не буває.* Ном. стр. 288. № 7910.

Диктува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Диктовать. Левиц. Пов. 226.

Дикту́ра, ри, *ж.* 1) Диктовка. *Проказав в диктуру десицию.* Ном. Од видавця I. 2) Вата, положенная въ чернильницу, чтобы не разливались чернила. *Чорнила просить. Навіть „диктурою" не відмовишся. Щоб не розливалось чорнило, дітвора напиха бавовни в каламар і вже робить пером, що видушить, наче б і вмочив. Отсе й есть „диктура".* Св. Л. 164.

Ди́кція, ції, *ж.* Дикція, чтеніе. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему „Ів. Гус", почитуючи гарною дикцією своєю деякі місця.* К. XII. 21.

Диль, ля, *м.* Имѣетъ и множ. число (дилї), но употребляется и какъ собират. Толстые брусья, изъ которыхъ складываютъ стѣны хаты, колодца и пр., пластины. НВолын. у. МУЕ. III. 31. КС. 1883. I. 216. *Ой у полі криниченька дильом дильована.* Чуб V. 157.

Дилюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Строить изъ бревенъ. *Ой у полі корчма дильом дильована.* Нп.

Дим, му, *м.* Дымъ. *Стид не дим, очей не виїсть.* Ном. № 3206. *Хто вітру служить, тому димом платять.* Ном. № 7166. *Намітка як дим тоненька.* МВ. I. 122. *По за лугами дими стовпами. Ой то не дими, то з коней пара.* Чуб. III. 308. **Ди́мом пішло́** (Ном. № 1904),— взялося. Сгорѣло. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки, виглядають із за печищ білії хатинки.* К. Досв. 123. Ум. **Димо́к, димо́чок.** К. ЧР. 235. Чуб. V. 704. *Вітер повіває, димок пошибає, а між тим димочком ластівка літає.* Чуб. V. 1026.

Ди́ма, ми, *ж.* Родъ тонкой прозрачной полосатой ткани, канифасъ. Чуб. VI 114, 103. Гол. Од. 21. Ум. **Ди́мка.**

Дима́н, ну́, *м.* 1) Раст. Betonica officinalis. ЗЮЗО. I. 114. 2) Названіе вола темно-коричневаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41.

Дима́новий, а, е. ? *Ньо, ньо, урагова! ньо, ньо, диманова!* О. 1862. VI. Кост. 63.

Димаре́вий, дима́рний, а, е. Относящійся къ дымовой трубѣ.

Дима́рик, ка, дима́ричок, чка, *м.* Ум. отъ **димарь.**

Дима́рь, ря́, *м.* Печная труба. Грин. II. 158, 102. *А Максим на пожарище та на попелище подивився... Нема ради! Тілько вітер свище у димарі та в комені.* Шевч 590. Ум. **Дима́рик, дима́ричок.**

Ди́мати, маю, еш, *гл.* Дуть мѣхомъ. *Як піджарити треба, то коваль кричить: димай! димай!* НВолын. у. *За циганом, за його сином тра рано встати, мішком димати.* Гол. II. 688.

Ди́миниці, ць, *ж. мн.* Родъ опухоли
Дими́нець, нця, *м.*=**Димарь.** Вх. Зн. 15.
въ паху, подъ мышками. Каменец. у. См. **Дімениця.**

Дими́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* Дымиться.

Диміти, млю́, ми́ш. *гл.* Дымить, испускать дымъ.

Ди́мка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дима.** 2) Выбойчатая полосатая юбка. НВолын. у. Чуб. VII. 429. Гол. Од. 49. 3)=**Димна.** Вх. Лем. 410.

Димка́рь, ря́, *м.* Выбойщикъ, набивающій выбойку. Гол. Од. 58.

Ди́мковий, а, е. Сдѣланный изъ **димки.**

Ди́мна, ни, *ж.* Родъ небольшихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 410.

Ди́мний, а, е. 1) Дымный, курной. *Не видно було ні димних печей, ні бочок, ні возів з припасами.* К. ЧР. **Димна хижа.** Курная изба. Вх. Лем. 410. 2) Дымчатаго цвѣта. *Мак повний усякий: червоний, перістий і димний.* О. 1862. IV. 72.

Димник, ка, *м.*=**Димарь.**

Димни́ця, ці, *ж.* 1)=**Димарь.** 2)=**Димна.** Ум. **Димничка.** Вх. Лем. 409, 410

Ди́мно, *нар.* Дымно. *Не топила, не курила,—по сінечках димно.* Мет. 16

Димоватий, а, е. Дымный, задымленный. *Димовата кузня.* Г. Барв. 21.

Димо́вий, а, е. 1) Дымовой. *Що се, що серед пустині стовпом димовим знялося?* К. МБ. III. 254. 2) Сдѣланный изъ **дими.** *Що я прийду пишно та красно, а ти ще краще—сивою паровицею у намітках димових.* МВ. I. 89.

Димови́ще, ща, *с.* Пожарище, пепелище.

Димо́к, мку́, димо́чок, чку, *м.* Ум. отъ **дим.**

Димта́нка, ки, *ж.* Проститутка.

Димува́ти, му́ю, є́ш, *гл.* Дымиться. *Принизь, о Господи, ти небо над землею, зійди, коснися гір, нехай горять, димують.* К. Псал. 319. *В руках його мушкет димує.* Греб. 354.

Ди́нда, ди, *м.* Шатунъ.

Ди́ндати, даю, еш, *гл.* 1) Шататься. 2) Качать ногами.

Ди́нде́рено, ва, *с.*=**Диндерено.** Бердич. у.

Диндили́ндати, даю, еш, *гл.*=**Теліпатися 1.** Вх. Зн. 14.

Ди́нище, ща, *с.* Мѣсто, засѣянное дынями.

Ди́нник, ка, *м.* Грядка съ дынями.

Ди́ня, ні, *ж.* Раст. Дыня. Cucumis Melo. ЗЮЗО. I. 120. *Бодай твої кавуни та побили табуни, бодай твої дині та поїли свині.* Чуб. V. 1177. Различн. породы дынь: **дриславка, дубівка,** Кв. II. 239. **зімівка, кача́нка, ли́півка, тата́рка.** (см.). Ум. **Ди́нька.** Рудч. Ск. II. 9. *І як що єсть було насіннячко, ягідки які, динька,—посипле, положить на могилу.* Сим. (Хата, 215).

Дина́ка, ки, *ж.* Большая дыня.

Диня́тко, ка, *с.* Маленькая дыня. Ум. **Диня́точко.**

Ди́нячий, а, е. Дынный. *Диняче бадилля.* Левиц. Пов. 370. *Динячі кабачки.* Мнж. 170.

Ди́поть, птю, *м.* Ударъ. **Да́ти ди́птю.** Поколотить. *Дав доброго диптю: одвохрив добре.* Ном. № 3961.

Дипта́нка, ки, *ж.*=**Димтянка.** *Мандрьохи, хльорки і диптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен.

Ди́рза, зи, *ж.* Раст. Bromus arvensis.

Дирзи́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ раст. **дирзи.** Ум. **Дирзи́нка, дирзи́нонька.**

Ди́ркало, ла, *с.* Родъ трещетки, употребляющейся при игрѣ въ **деркача́.** Ив. 43.

Ди́ркати, каю, еш, *гл.*=**Дирчати 2.** *Деркач диркає, дирчить: дир, дир.* Вх. Уч. II. 10.

Ди́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Спорить, противорѣчить. *Шо ж він, диркаєся?—Ні, так віддав. Шо там йому диркатись, як він скрізь винен.* Мирг. у. Д. Эварн.

Дирка́ч, ча́, *м.*=**Деркач.**

Дирли́га, ги, *ж.*=**Ґирлиґа.**

Дирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1)=**Деренчати.** *Коли слуха,—щось дирчить за стіною: оглядується: затичка* (у шибці) *так лізе на двір, тягне, видно, хтось.* Сим. 215. 2) О коростелѣ: кричать. Вх. Уч. II. 10.

Ди́скос, су, *м.* Дискосъ.

Диста́нція, ції, *ж.* ? *Нехай би де у дистанції так розташувались, дали б їм зараз перцю, хоч би й перечорт був.* Кв.

Дити́на, ни, *ж.* 1) Ребенокъ, дитя. *Тоді мама біду знає, коли малую дитину має.* Ном. № 9189. *Він мені за дитину рідну став.* МВ. I. 22. **Знайти дити́ну.** Родить дитя. **Нарядити дити́ну.** Родить дитя — преимущественно помимо брака. 2) Сынъ или дочь, хотя бы и взрослые. *Чи я в тебе, мати, не твоя дитина, коли моя мука тобі дуже мила.* Мет.

70. **Ба́тькова дити́на**, Ном. № 7485, **ма́мина дити́на.** Любимчикъ отца, матери. 3) **Продава́ти дити́ну.** Родъ игры. О. 1861. XI. 30, 51. Ум. **Дити́нка, дити́нонька, дити́ночка.** *Аби дружинка, дасть Бог дитинку.* Ном. № 9181. *Ой кіт буде воркотати, дитиночка буде спати.* Макс. (1849), 103.

Дити́нець, нця, *м.* 1) Родимчикъ, дѣтская болѣзнь. 2) Деревянный полъ; ящикъ на двѣ колодца. Борз. у.

Дити́нин, на, не. Принадлежащій ребенку.

Дити́нитися, нюся, нишся, *гл.* 1) Ребячиться, корчить изъ себя дитя. Лебед. у. *Ось не дитинься та приймай гроші за теля.* Каменец. у. 2) Впадать въ дѣтство.

Дити́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **дитина.**

Дити́нний, а, е. Дѣтскій, ребячій.

Дити́нник, ка, *м.* Матка, Uterus. Каневск. у.

Дити́нонька, ки, дити́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **дитина.**

Дити́нський, а, е.=Дитинний.

Дитинча́, ча́ти, *с.*=**Дитиня.** Грин. II. 314.

Дитиня́, ня́ти, *с.* Ребеночекъ. *Дитиня вмерло.* Каменец. у. Ум. **Дитиня́тко, дитиня́точко.** Мкр. Г. 22.

Дити́нячий, а, е.=Дитячий.

Дитя́, тя́ти, *с.* *Як дитя не плаче, у матері думки нема.* Ном. № 4481. Ум. **Дитя́тко, дитя́точко, дитя́тенько, дитя́тонько.** О. 1862. IV. 29, 35. *Пастушки з ягнятком перед тим хлоп'ятком навколішки припадають, Бога вихваляють.* Чуб. III. 330.

Дитя́точко, ка, *с.* Ум. отъ **дитя.**

Дитя́чий, а, е. Дѣтскій. *Згадали наші забавки давні, дитячі,—пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. **На дитя́чий ро́зум перейшо́в.** Впалъ въ дѣтство. Ном. № 6248.

Дихави́ця, ці, *ж.* 1) Удушье, одышка. 2) Запалъ у лошадей. 3) Болотистое мѣсто. Вх. Лем. 410.

Дихави́чний, а, е. 1) Удушливый, страдающій одышкой. *Дихавичний чоловік.* НВолын. 2) Больной запаломъ (о лошади). *Дихавична конячка.* НВолын. у.

Ди́хало, ла, *с.* Дыхательное горло. Ум. **Ди́хальце.**

Ди́хальний, е, е. Дыхательный.

Ди́хальце, ця, *с.* Ум. отъ **дихало.**

Диха́ння, ня, *с.* Дыханіе. К. Псал. 329. *І создав Господь Бог чоловіка із пилу і ввітхнув йому в ніздра дихання жизні; і став чоловік душа жива.* К. Св. II. I. кн. М. II. 7.

Ди́хати, хаю, еш, а также: **ди́шу, ди́шеш,** *гл.* 1) Дышать. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Мовчи та диш!* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. III. 323. *Горе ж мені на чужині,—аж мій дух не дише.* Мет. 78. **Важки́м ду́хом ди́хати на ко́го.** Злобствовать, имѣть непріязненныя чувства къ кому либо. МВ. (О. 1862. III. 48). *Важким духом дише.* Ном. № 3360. *Міщане вже давно на городове козацтво да на старшину важким духом дихали.* К. ЧР. 68. 2) Вѣять. *Ой у полі вітер дише, билину колише.* Гол. I. 12.

Ди́хи, хів, *м. мн.*=**Здуховина.** Вх. Зн. 14.

Дихну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Дохнуть. *Мороз—дуже старий чоловік; він як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) Повѣять. *Ні вітер не дихне, і ніщо не колихнеться.* Кв. II. 305

Дихті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Скоро и тяжело дышать (въ жаркое время). *Дихтять вівці.* НВолын. у. *Дихтить чоловік.* НВолын. у. *Пес вивалив язик і зачав дихтіти.* Вх. Лем. 410.

Дихтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Составлять (о письмѣ, оффиц. бумагѣ и пр.). Испор. **диктувати.** Червиг. у.

Ди́ча, чі, *ж.* Дикарство, одичалость; дикіе, одичалые люди. *Ваші замки, займища й осади козацька дича під мечем держала.* К. ЦН. 188. *Замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. XII. 130.

Дича́віти, вію, еш, дича́ти, ча́ю, еш, *гл.* Дичать.

Дича́к, ка́, *м.* Дикій звѣрь. *На людей позира як дичак який.* Св. Л. 262.

Дичина́, ни́, *ж.* Дичь. *Не ловилася, бач, мені риба, та й дичини, було, не гурт то потраплю піймати.*

Ди́чка, ки, *ж.* Дикое плодовое дерево. Каменец. у. Угор.

Дичко́, ка́, *м.* Дикій конь. *Тут сього дичка, то було встаровину!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Дичо́к, чка́, *м.* 1)=**Дичка.** 2) Залетѣвшій изъ чужого пчельника и собранный въ улей рой пчелъ. 3) Дикая лошадь. О. 1862. I. 17. 4)=**Вівсюг.** Вх. Лем. 410.

Ди́шель, шля, *м.* Дышло. НВолын. у.

Без дишля, без дуги: куди захочем, туди й поїдем—я і ти. Ном. стр. 302. № 431.

Ди́шельний, а, е. Дышельный.

Дишка́нт, ту, *м.* Дискантъ.

Дишкула́, ли, *ж.*=**Дишкант.**

Дишлеви́й, а, е=Дишельний. Чуб. VII. 401.

Дия́вол, ла, *м.* Дьяволъ. *А в третій день Христос із труни устав і нам жизнь вічну дарував і сам диявол посоромлений став.* Чуб. III. 25.

Дияволе́нний, а, е. Дьявольскій, чертовскій. *Дияволенний сину!* Черкас. у. (Бравъ).

Дия́волів, ова, ве. Принадлежащій дьяволу. *Не по правді, дияволів сину, живеш ізо мною.* Черкас. у.

Дия́вольський, а, е. Дьявольскій. *Тоді повів Ісуса дух на спокусу дияволську.* Єв. Мт. IV. 1. *Бачить дияволський син, що бісова баба гаразд таки засмутила чоловіка.* Стор. I. 3.

Дия́кон, на, *м.* и пр.=**Дякон** и пр. *Оглядівсь—стоїть дияков, книгу розщипає і по книзі слово Боже голосно читає.* Млр. л. сб. 55.

Дияме́нт, ту, *м.*=**Діамант.**

Діама́нт, ту, *м.* Алмазъ. Ум. **Діама́нтик.**

Діама́нтовий, а, е. Алмазный.

Діб, доби́, *ж.* 1) Время, пора. *А молодиця наша саме у цю діб.... постерегла злодія.* Кіев. г. *Тепер нічна діб,—не дорого збиться з шляху.* Кіев. г. *Вже оця діб береться, мало не північ, а його й досі нема.* Кіев. г. **На всяку діб.** Во всякое время. 2) Возрасть, лѣта. **Сей чоловік у вашу діб.** Этотъ человѣкъ вашихъ лѣтъ. Лебедин. у. *Коли старий чоловік,—буде мені батьком; коли середній,—буде мені братом, а коли у мою діб,—буде мені милий.* Мвж. 51. См. **Доба.**

Дібрі́вка, дібрі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ діброва.

Дібро́ва, ви, *ж.* Дубрава. *Ой ночують чумаченьки в степу край дороги, роспустили сірі воли по зелені діброві.* Бал. 28. Ум. **Дібрі́вка, дібрі́вонька.** Чуб. V. 4. *Ой зелена моя дібровонька, ой бідна ж моя головонька, ой рано ж тебе спустошено, на сіно траву покошено.* Чуб. *Шумить, гуде дібрівонька.* Чуб. V. 4.

Дібро́вистий, а, е. Богатый дубравами.

Дібро́вний. а, е. Дубравный, относящійся къ дубравѣ.

Ді́ва, ви, *ж.* Дѣва. *Послав Бог ангела до діви.* Єв. Л. I. 27. *Вибрав діву чорнобриву.* Мет. 171. Ум. **Ді́вонька, ді́вочка.** *Шиєш, дівонько?—Шию.—А пороши скоро будеш?—Тільки ниточки дошию.* Ном. № 10435. *Виляй—не виляй, молодая дівочко, виляй—не виляй, по рушничку давай.* Мет. Ув. **Діва́ка, діва́ха.** *Дівака здорова.* Зміев. у.

Діва́сенька, ки, *ж.* Ум. отъ дівася.

Діва́ся, сі, *ж.* Ласк. отъ діва. Ум. **Діва́сенька.**

Діва́ти, ва́ю, еш. Сов. в **ді́ти, ді́ну, ді́неш,** *гл.* Дѣвать. Рудч. Ск. II. 142. *Бандуро моя мальованая, де ж мені тебе діти?* Млр. л. сб. 122. *І де вони гроші дівають?* Васильк. у.

Діва́тися, ва́юся, ешся. Сов. в. **ді́тися, нуся, нешся,** *гл.* Дѣваться, дѣться. *Де той хміль дівався! Дитя моє, де дінусь з тобою?* Шевч. 87. *А маненький брат зостався, та не знаю, де дівався.* Млр. л. сб. 134. *Великий світ, та нема де дітися.* Нос. № 2101. **Не де діне́ться!** Не пропадетъ! цѣло будетъ.

Діва́ха, хи, *ж.* Ув. отъ діва.

Діве́нна, ни, *ж.* Раст. Verbascum thapsus. Лв. 102. См. **Гадинник.**

Ді́вер, ра, и **ді́верь, ря,** *м.* Деверь, мужнинъ братъ. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7507. Ум. **Ді́верко.** *Ой як мені діверка братіком назвать.* Мет. 159.

Діве́рів, рева, ве. Принадлежащій деверю, деверинъ.

Ді́верка, ки, *ж.* Жена деверя.

Ді́верко, ка, *м.* Ум. отъ дівер.

Ді́вина, ни, *ж.* Раст Oenothera biennis. Лв. 100.

Дівич-вечі́р, чора, *м.*=**Дівич-вечір.** Мет. 156.

Діви́ця, ці, *ж.*=**Дівчина.** *Зоря зоряниця, красная дівиця.* Ном. стр. 292, № 53. *Пішов у світлицю дак знайшов дівицю.* Лавр. 21. *Озвався царь до дівиці.* Єв. Мр. VI. 22.

Діви́ч-вечі́р, чора, *м.* Дѣвичникъ. Чуб. 99. КС. 1883. II. 372. *Невеселий дівич-вечір у нашої молодої.* МВ. I. 41.

Дівич-вечірo̍вий, а, е. Относящійся къ дѣвичнику. *Крім ціх пісень співають ще на оченаші деякі з дівич-вечірових.* Грин. III. 479.

Діви́ще, щі, *ж.*=**Дівчище.** Желех.

Ді́вка, ки, *ж* Дѣвка, дѣвушка. *Гарна*

дівка, як засватана. Ном. № 4816. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Мет. 11. **Дівна у заплітках,— у бвітицях.** Взрослая дѣвушка, могущая уже выходить замужъ. Шух. І. 32. 2)=раст. **Медунка.** Вх. Пч. І. 10. 3) Одно изъ созвѣздій. Мнж. 148. Ум. **Дівонька, дівочка.** Мет. 125. Ув. **Дівчище.** *Ач. яка здоровенна дівчище!* Екатер. г.

Дівник, ну, *м.* Раст. Ononis hircina. Лв. 100.

Дівойник, ка, *м.* Раст. Onobrychis sativa. Лв. 100.

Дівока, ки, *ж.* Раст. Cephalanthera bifolia. Лв. 97.

Дівонька, ки, *ж.* Ум. отъ діва.

Дівоснуб, ба, *м.*=**Дівошлюб.** „Посредники эти въ дѣлахъ жениха получають названіе... старость, боярь, пословь, дівоснубовъ". Чуб. IV. 56.

Дівоснубний, а, е. Относящійся къ сватовству. **Дівоснубний сир.** Обрядовое кушанье во время сватовства въ Бѣльскомъ у. Сѣдл. губ. Чуб. IV. 64. См. **Дівоснуб.**

Дівота, ти, *ж. соб.* Дѣвушки. Сим. 231.

Дівоха, хи, *ж.*=**Дівуля.**

Дівоцтво, ва, *с.* 1) Дѣвичество; дѣвство. Левиц. Пов. 45. *І дівоцтво своє, і худобу хочеш занапастити за таким харцизякою.* Кв. II. 210. *Кохалась я з одним козаком і заприсягалась нікому більш, як йому одному віддати моє дівоцтво.* Стор. І. 34. 2)=**Дівота.**

Дівоцький, а, е=**Дівочий.** Грин. Ш. 224. *Жаль мені русої коси і дівоцької краси.* Мет. 152.

Дівочий, а, е. Дѣвичій. *Єсть серце єдинє, серденько дівоче, що плаче, сміється, як він того хоче.* Шевч. 133. *Проливав кров червону річками. То не кров, аж дівоча краса.* Чуб. V. 7. *Дівочий манастирь.* Шевч. **Дівоча гімназія.** Женская гимназія. О. 1861. І. 321. *Дівчата з дівочої гімназії.* О. 1862. II. 52. **Дівоча кров.** Раст. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. І. 111.

Дівочити, чу, чиш, *гл.*=**Дівувати.** *І я навчусь по своїй дитині дівочити.* Ном. № 5301. Св. Л. 79, 128. Ном. стр. 102. *Дівочили удвох з Мариною.* Каменец. у.

Дівочка, ки, *ж.* Ум. отъ діва.

Дівошлюб, (дівослюб), ба, *м.* 1) Сватъ. 2) Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр. въ Кобр. у. Гродн. губ. Чуб. IV. 658. *Дай мені, Боже, од батенька вийти, до свекорка прийти,—бо вже мені докучили частії дівошлюби століи устилаючи, кубочки сповняючи.* Рк. Макс. См. **Злюбини.**

Дівощина, ни, *ж.* Имущество, пріобрѣтенное во время дѣвичества. *Дівощина зосталась.* Черкас. у.

Дівування, ня, *с.* Дѣвичество, дѣвичья жизнь. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 12. **Дівування здавати.** Покидать дѣвичество, выходить замужъ. Маркев. 133. *Ой у садочку, у садочку там голубки гуде, ой там Маруся дівування здає: Нате ж вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду, жінкам на пораду.* Мет. 231. Ум. **Дівуваннячко.** Г. Барв. 10. Грин. Ш. 478.

Дівувати, вую, еш, *гл.* Дѣвствовать, жить въ дѣвствѣ. *Дідова дочка пішла заміж, а бабина і досі дівує та гордує.* Рудч. Ск. II. 61.

Дівуля, лі, *ж.* Грубо-ласк. Дѣвушка. *Не для тебе я зросла красная дівуля.* Гол. І. 209.

Дівунка, ки, *ж.* Раст. Gallium verum. Лв. 98. См. **Бобачик.**

Дівуся, сі, *ж.* Ласк. отъ **діва.**

Дівуха, хи, *ж.*=**Дівуля.** *Купила Олена сережечки зелені: як уділа у вуха— славна була дівуха.*

Дівця, ці, *ж.*=**Дівчина.** *У мене гарна дівця.* НВолын. у.

Дівча, чати, *с.* Молодая дѣвушка; дѣвочка. Єв. Мр. V. 39. Грин. III. 176. *Сидить дівча край віконця при великім смутку: покидає козак дівча, як голуб голубку.* Мет. 41. Ум. **Дівчатко, дівчатонько, дівчаточко.** *Мн.* **Дівчата, дівчатка, дівчатонька, дівчаточка.** Дѣвушки, дѣвочки. *Що по нас, пане, старі баби станупь в полі свистіти; а по тобі, пане, молодиї дівчата зачнуть голосити.* Макс. (1849) 61 *Коли родяться більш хлопчики, ніж дівчатка—війна буде.* Ном. № 13407.

Дівчачий, а, е=**Дівочий.** *Чого ж голосиш там? чого нявчиш дівчачим голоском?* Свід. 21. *Ой хлоп'яча біда—у некрути брати, а дівчача біда—нерідная мати.* Чуб. III. 892. **Дівчачий бог.** Шуточное названіе аиста. Лохв. у.

Дівчин, дівчинин, на, не. Дѣвушкинъ. *Що любив і кохав, собі дівчину мав як зіроньку ясну, та за дівчиними та за ворогами покидаю нещасну.* Мет. 24. *Ой ішов же я через дівчинині сіни.* Чуб. III. 174.

Дівчи́на, ни, *ж.* 1) Дѣвица, дѣвушка, дѣвочка. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Дівчино моя заручена, чого ж ти така засмучена?* Мет. 72. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. І. 7. 2) Также: **Кра́сна ді́вчина.** Названіе дѣвушки, стоящей около матері въ игрѣ въ **ворона.** Маркев. 71. 3) **Ді́вчина з ві́драми.** Одно изъ созвѣздій. Дещо. 37. Ум. **Ді́вчинка, дівчи́нонька, дівчи́ненька.** Грин. ІІІ. 388. *Ой у полі криниченька,—орли воду п'ють, а вже ж мою да дівчинку до шлюбу ведуть.* Чуб. *Кохав козак дівчиноньку, як батько дитину.* Мет. 78. Мн. ч. не имѣетъ, а въ необходимыхъ случаяхъ употребляется мн. ч. отъ **дівча: дівча́та** (см. **Дівча**).

Ді́вчинка, ки, *ж.* Дѣвочка. *І дитинка в їх була, дівчинка як ясочка, свіжа й повна як гурочок.* МВ. І. 8.

Ді́вчище, щі, *ж.* Ув. отъ **дівка.**

Дівчу́р, ра́, *м.* 1) Волокита, любитель дѣвушекъ. Харьк. 2) Гермафродитъ женскаго рода. Е. З. VIII. 112.

Дігна́ти=Догнати.

Ді́готь, гтю, *м.* Деготь. *Лучче пропить, ніж дігтю купить.* Ном. № 11718. К. Дз. 120.

Дігтови́й, дігтяни́й, а, е. Дегтярный.

Дігтя́р, ра́, *м.* Дегтярникъ. *Дігтяр і смердить дігтем.* Ном. № 7161.

Дігтяре́нко, ка, *м.* Сынъ дегтярника.

Дігтярі́вна, ни, *ж.* Дочь дегтярника.

Дігтя́рка, ки, *ж.* 1) Жена дегтярника. 2) Торговка дегтемъ.

Дігтя́рня, ні, *ж.* Дегтярный заводъ. *У бору була дігтярня, де наш чоловік дьоготь гнав.* Харьк.

Дігтя́рство, ва, *с.* Промыселъ и торговля дегтемъ.

Дігтярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Заниматься дегтярнымъ промысломъ. 2) Торговать дегтемъ.

Дігтярчу́к, ка́, *м.* Мальчикъ лавочникъ у торговца дегтемъ.

Дід, да, *м.* 1) Дѣдъ. *То ж мій дід—материн батько.* Васильк. у. 2) Старикъ. Стор. МПр. 77. Чуб. ІІІ. 109. *Сердилась баба на діда, а дід того не знав.* Ном. № 3473. Вѣжливость сельская требуетъ, чтобы всякій молодой и среднихъ лѣтъ человѣкъ называлъ **дідом** каждаго старика. Чуб. VII. 355. 3) Нищій. *Захтів у діда випросить хліба.* Ном. № 4792. 4) Чучело на огородахъ, чтобы отпугивать птицъ; то-же **баштанний дід**—на бахчѣ. Сим. 200. 5) Родъ танца. *Дай хліба—поскачу діда.* Ном. № 12296. 6) Раст. Cirsium lanceolatum Scop. 7) Снопъ соломы или камышу, сложенный такъ, что половина вершками въ одну сторону, а половина въ другую. О. 1862. V. Кух. 29, 37. МУЕ. ІІІ. 56. 8) Родъ кушанья, приготовляемаго изъ пшена и муки; то-же, что и **лемішка** изъ ржаной муки. О. 1862. V. Кух. 37. 9) **Діди́.** а) Предки, дѣды. б) Поминовеніе усопшихъ на Ѳоминой недѣлѣ. в) Тѣни по угламъ комнаты. *Невеселі ті коротенькі пилипівчані дні.... День похожий на вечір, а вечір на ніч. По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. Пов. 42. Связанные попарно початки кукурузы, висящіе, какъ украшеніе, въ гуцульскихъ хатахъ подъ образами. Шух. І. 100. Ум. **Дідо́к, дідо́чок, діду́нь, діду́ньо, діду́нечко, діду́сь,** Шевч. 206, **діду́сик, діду́сьо, діду́сечко.** Ув. **Діди́ще, дідуга́, дідуга́н.** *Еней заснув і бачить снище: пред ним стоїть старий дідище.* Котл. Ен. V. 7.

Діди́зна, ни, *ж.* Имѣніе, наслѣдованное отъ предковъ; въ частности—наслѣдство отъ дѣда. *Дідизни було доволі—вічний покій предкам і дідам.* ЗОЮР. І. 65. (Дворяне) *кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки і левади.* АД. ІІ. 48.

Діди́зний, а, е. 1) Унаслѣдованный отъ предковъ, родовой. *Що ж було за добре, що ж було за любо у старій дідизній Морозовій хаті.* К. Досв. 126. 2) Очень старый. *А той Грива був старий дідизний чоловік.* К. Орися. (ЗОЮР. ІІ. 201).

Ді́дик, ка, *м.* 1)=**Дідунь.** 2) Ручная метелка изъ соломы, травы, стружекъ и т. п. 3) Раст. Крестовая трава. 4) Нвсѣк. Медвѣдка обыкновенная. Gryllotalpa vulgaris. Ум. **Дідичок.**

Діди́нець, нця, *м.* Дворъ. *А взяв я її за рученьку, взяв я її за обі, запровадив чрез дідинець до покою к собі.* Гол. ІІІ. 26.

Ді́дич, ча, *м.* Помѣщикъ, владѣтель. *Коли хочеш дідичем на Вкраїні сидіти, то перше всього вези сюди огненну бронь да сип замочок кругом будинків.* Хата. 136. *Оттам стояв дворець красний, а в ньому роскоші, там жив дідич дуже добрий—все роздає гроші.* ЗОЮР. ІІ. 85.

Ді́дичка, ки, *ж.* Помѣщица, владѣтельница.

Дідичний, а, е. Доставшійся отъ дѣда, наслѣдственный, помѣщичій. К. ЦН. 290.

Дідичок, чка, *м.* Ум. отъ **дідок.**

Дідище, ща, *м.* Ув. отъ **дід.**

Дідів, ова, ве. Дѣдовъ, принадлежащій дѣду. *Дідова дочка. Дідового сусіда молотника.* Ном. № 9350. *Пан глянув на дідів город.* Чуб. *Зробила дідовій дочці так, щоб вона козою побігла.* ЗОЮР. II. 24.

Дідівський, а, е. 1) Дѣдовскій, предковскій. *Спом'яни на них дідівську, прадідівську славу.* Хата. 108. *Твій рід на срібло проміняв звичай дідівський, старосвітський.* Сніп. 98. 2) Нищевскій.

Дідівщина, ни, *ж.* 1) Дѣдовщина, наслѣдіе, оставшееся послѣ дѣда. 2) Время, въ которое жили дѣды. *Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє, а внук косу несе в росу, за ними співає.* Шевч. 48.

Дідко, ка, *м.*=**Дідько.** *Нехай тебе не несе дідко, де людей рідко.* Ном. № 5894.

Дідо, да, *м.* 1) Дѣдъ. 2) То-же, что **пѣсни** въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 24. Ум. **Дідонько.**

Дідова, ви, *ж. соб.* 1) Старики. 2) Нищіе.

Дідовин, на, *м.* Нищій. *За дідовином, за його сином тра рано вставати, торби латати.* Гол. II. 688.

Дідовід, вода, *м.* Тотъ, кто водитъ слѣпыхъ нищихъ. НВолын. у. Шух. I. 33.

Дідовник, ку, *м.* Раст. Arctium Lappa L. ЗЮЗО. I. 112. Cirsium lanceolatum Scop. ЗЮЗО. I. 118.

Дідок, дка, *м.* 1) Старичекъ. Рудч. Ск. II. 108. Чуб. I. 155. 2) Жгутъ соломы, обмотанный валом и прибиваемый по краямъ дверей отъ холода. Мнж. 179. 3) Деревянный шаръ, величиною въ куриное яйцо, употребляемый въ игрѣ, которая также называется **дідок.** Ив. 25. Ум. **Дідочок.** Чуб. V. 844. *Задумав дідочок, задумав жениться.* Нп.

Дідонько, ка, *м.* Дѣдушка. Ум. отъ **дідо.** *Ой, дідоньку, дідоньку, шовковая борода.* Нп.

Дідочок, чка, *м.* Ум. отъ **дідок.**

Дідувати, дую, еш, *гл.* 1) Быть дѣдомъ; жить дѣдомъ. *Ми будемо дідувати по пасіках тихо.* К. Досв. 125. 2) Нищенствовать. 3) Быть сторожемъ на бахчѣ. *Оце ти дідуєш у Грицька на бахші?* Волч. у. *Оце я на баштані дідую.* Лебед. у.

Дідуга, ги, дідуган, на, *м.* Ув. отъ **дід.** *Ой піп—старий дідуга, ізігнувся як дуга.* Нп. *Старий уже був дуже дідуган той Грива.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201). *Зустрічає по дорозі діда. Такий сивий дідуган, а борода зовсім біла аж до пояса.* Рудч. Ск. II. 79.

Дідунь, дідуньо, ня, *м.* 1) Дѣдушка. Си. Л. 271. *Помолись, дідуню, за умершого татуня.* Чуб. III. 28. Ум. **Дідунечко.** Чуб. V. 1130. 2) **Дідунь.** Насѣк. Dorcadion holosericeum. Вх. Зн. 78.

Дідусенько, дідусечко, дідусик, ка, *м.* Ум. отъ **дідусь.**

Дідусів, сева, ве, Дѣдушкинъ.

Дідусь, дідусьо, ся, *м.*=**Дідунь.** К. ЧР. 4. Ном. № 5677. *Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.* Шевч. 205. Ум. **Дідусенько, дідусечко, дідусик.** Мет. 472.

Дідух, ха, *м.* или **дідуха, хи,** *ж.* 1) Солома, которую стелятъ въ хатахъ наканунѣ Рождества Христова. О. 1861. XI. Св. 60. Чуб. I. 44. III. 437. 2) Фитиль, напитанный остатками отъ перечистки воску. 3) Пробка изъ соломы. 4) Связка тростника или соломы, употребляемая для загорожи или обшивки стѣнокъ куреня и т. п. Чуб. VII, 379.

Дідчий, а, е. Чертовъ, чертовскій. Гол. III. 343. I. 252. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433. *Дідчая мати видала, щоб сова зайця імала.* Ном. № 6889. **Дідче ребро.** Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Дідько, ка, *с.* Чортъ, дьяволъ, домовой. Грин. III. 385. *Дівчинонько, приніс тебе дідько, розсіяв я пшениченьку рідко* Мет. 28. *Який би враг примусив мене жартувать із гетьманом, коли б сам куций дідько не засів мені в серці.* К. ЧР. 164. *Дідько не дідько, а й людей таких рідко.* Козел. у. **Дідька мати.** Не имѣть ничего. *В кишені дідька має.* Рудч. Чп. 122.

Дієвий, а, е. Дѣйствующій. **Дієві особи, д. люде.** Дѣйствующія лица въ сценическихъ произведеніяхъ. К. Бай. 5.

Діеписання, ня, *с.*=**Дієпис.**

Дієписний, а, е. Историческій.

Дієпись, сі, *ж.* Исторія. Закр.

Дієта, ти, *ж.* Ландтагъ, рейхстагъ (въ Венгріи). Гол. III. 261. *Повідают люде, же дієта будє.... Найяснійший краль наш*

рачил дозволити, жеби всі народи знилися радити. Гол. III. 257.

Діж, **жа**, *м.* Кадка, имѣющая нечетное число клепокъ. (Кадка съ четнымъ числомъ ихъ называется **діжою**. Славяносерб. у. *Купуючи діжку лічуть тростки, кажучи на першу: „діж", на другу: „діжа", на третю знову: „діж" і так усі переберуть. Як на останню прийдеться сказати: „діжа", то купують, бо хліб добрий буде, а як „діж", то не купують.* Славяносерб. у.

Діжа́, **жі́**, *ж.* 1) Квашня, кадка, въ которой приготовляють тѣсто. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831. *Питай, чи діжу замісить.* Мет. 238 **Діжу́ виробля́ти.** Валять хлѣбы. Миж. 179. 2) Круглая ямка въ землѣ, вырываемая среди другихъ меньшихъ при дѣтской игрѣ въ **місяць**. Ив. 36. Ум. **Ді́жка**. *А мій милий діжку місить, а він мене і тим тішить* Грин. III. 314.

Діжда́ти, **ся**. См. **Дожидати, ся**.

Діжечка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **ді́жка**.

Діжи́стий, **а**, **е**. Похожій на **ді́жу**.

Ді́жка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ **діжа**. 2) Кадка. *Який батько, такий син—викрав з діжки сир.* Ном. № 7137. Ум. **Ді́жечка**. К. ЧР. 273, Вас. 145. См **Діж**, **діжун**.

Діжкови́й, **а́**, **е́**. Относящійся къ кадкѣ.

Діжкува́тий, **а**, **е**. Кадкообразный; толстый. *То діжкуватий чоловік.*

Ді́жма, **ми**, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр.

Діжни́ця, **ці**, *ж.* Небольшая **діжа́**. О. 1862. V. Кух. 37.

Діжу́н, **на́**, *м.*=**Діж**. КС. 1884. IV. 698.

Діжчи́на, **ни**, *ж.* Плоховатая кадка, и. квашня. *Дівчина як дівчина, а черево як діжчина.* Посл.

Дізнавати, **наю́**, **еш**, сов. в. **дізна́ти**, **на́ю**, **еш**, *гл.* 1) Узнавать, разузнавать, провѣдывать. *Коби моя матінка не дізнала: ба як моя матінка дізнає, то зараз мене за нелюба віддає.* Чуб. V. 391. 2) Узнавать, извѣдывать, испытывать. Єв. Мр. V. 25. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8 См. **Дознавати**.

Дізнава́тися, **ю́ся**, **є́шся**, сов. в. **дізна́тися**, **на́юся**, **єшся**, *гл.* Узнавать, узнать. Грин. II. 117. *А як ся дізнали,—пану дали знати.* Гол. I. 62. *Дізнався я про землю.* Ком. I. 18. См. **Дознаватися**.

Дізрі́ти. См. **Дозирати**. Вх. Лем. 410.

I. **Дій!** *меж.* Выражаетъ удивленіе и досаду. *Дій його батькові!* Хата. **Дій його че́сти! Дій його ка́ту!** Котл. Смотри пожалуйста! Экая диковина! *Усе свої люде, а є між нами злодій! Дій його чести! на кого б то подумати?* Кв. II. 281.

II. **Дій**, **до́ю**, *м.* Доеніе, удой. *Чи буде ж у нас корова добра, як запрягать її? От німець держе корову для дою тільки, то й добра буде.* Канев. у.

Ді́йво, **ва**, *с.* 1) Удой. *Корова добра на дійво.* Ромен. у. Полт. г. 2) Молоко, молочные продукты. Хата 182. *Дитина з колиски випаде,—дивись! Дай їй дійва.* Екатер. г. Ум. **Ді́йвечко**.

Ді́йка, **ки**, *ж.* 1) Сосокъ у коровы. 2)=**Ді́йниця**. *Як надоїла повну дійку, взяла з неї молока і позамазувала корові дійки.* ХС. VII. 452.

Ді́йливо, **ва**, *с.*=**Дійво 2**. *Я коло дійлива ходила.* Г. Барв. 259, 369.

Ді́йма, **ми**, *ж.* Предчувствіе, вѣсть, догадка? *Венгер Руса не боявся, не мав тої дійми, бо він не чюв, шьо йде москаль вороними кіньми.* Гол. II. 461.

Дійма́ти, **ма́ю**, **еш**, сов. в. **дійня́ти**, (**дойняти**), **дійму́**, **меш**, *гл.* 1) Донимать. *Його а ні пуга, ні кій не діймають. Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3893. 2) Понимать. *Торочиш йому, аж піт тобі котить, а він нічого не діймає.* 3) Добирать, добрать, дополучать, дополучить. *Сам купив кобилу за шістьдесят, а продав за сорок,—цілих двадцять рублів не дойняв.* Кобел. у. Ум. **Донімати**. 4) **Дійма́ти ві́ри, пра́вди**. Вѣрить, довѣрять. *А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає.* ЗОЮР. I. 216. *Хиба ти йому доймаєш правди?* Полт.

Ді́йна, *прил.* Дойная. *Купити.... дійну корову з телям.* Кв. II. 163. *І дійна корова у розкоші купається.* Шевч. 103.

Дійна́рка, **ки**, *ж.* Загорода, гдѣ доятъ коровъ, овецъ, козъ. Вх. Зн. 15.

Дійни́к, **ку́**, *м.* 1)=**Дойняк**. Шух. I. 109, 212. 2)=**Дійниця**. Вх. Лем. 410.

Дійни́ця, **ці**, *ж.* Подойникъ. Грин. I. 146. *Щоб дійниця не текла, а хазяйка весела була; щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала; щоб корова сто-*

яла та багато молока давала. (Замочуоиння дійниці в Петрівку, в 1-й понеділок). Ном. № 254. Ум. **Дійничка.** Ном. № 334.

Дійня́ти, *гл.* См. **Діймати.**

Дійсне, *нар.* Дѣйствительно, именно.

Ді́йсний, а, е. Дѣйствительный.

Ді́йсність, ности, *ж.* Дѣйствительность.

Дійсно, *нар.*=**Дійсне.**

Дійти́, ся, *гл.* См. **Доходити, ся.**

Ді́йшлий, и, е. Зрѣлый, созрѣвшій. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

I. Діл, до́лу, *м.* 1) Низъ, долина. *Як летіла ворона догори, то й кракала, а як на діл, то й крила опустила.* Ном *Неси мене, сивий коню, горами, долами.* Грин. Ш. 677. 2) Полъ земляной. Сим. 2. *Як мертва на діл повалйлась.* Шевч. 72. **До-до́лу.** На полъ, на землю, до земли. *Зсади хлопця до-долу. До-долу верби гне високі.* Шевч. 26. *Склонив головочку низько до-долочку.* Чуб. *Крикнув Швачка та на осаулу: із коней до-долу!* ЗОЮР. *Долина глибока, калина висока, аж до-долу віття гнеться.* Мет. *Ісус, нахилившись до-долу, писав пальцем.* Єв. І. VIII. 6. Ум. **Доло́к, до́лонько, до́лочко.**

II. Діл, лу, *м.* Часть, доля. *В діл Матвієві пішла пасіка.* Чрниг. у.

Ді́лання, ня, *с.* Дѣйствіе.

Ді́лати, лаю, еш, *гл.* 1) Дѣйствовать. 2)=**Діяти.** *Бог знає, що ділає.* Ном. № 33.

Ділени́на, ни, *ж.* Дѣлежъ. МУЕ. Ш. 169.

Ділени́ця, ці, *ж.* Часть, пай, доля. См. **Дільниця.** К. Св. П. І. кн. М. XIV. 24. *Господь — пай мій, займанщина, ділениця моя чиста.* К Псал. 30.

Діле́тка, ки, *ж.* Мѣра хлѣба, четверикъ. *Вона свої сороківці ділеткою міряє.* Федьк.

Ді́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **діло.**

Ділі́на, ни, *ж.* Половица, доска въ полу или въ заборѣ.

Ділі́ти, лю, лиш, *гл.* 1) Дѣлить. *Нам батьківщини не ділить.* Ном. № 3313. 2) Сдавать карты. *Ось я ділитиму, а ти здіймай.* Лубенск. у.

Ділі́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Дѣлиться. *Як пожали вони просо, то почали ділитьтся, да й не помирились.* ЗОЮР. II. 31.

Ділі́й, лія́, *м.* Выборный отъ общества для совершенія раздѣла общественнаго сѣнокоса. *На луках ділії ділять траву.* Волч. у.

Ділі́ння, ня, *с.* Дѣленіе, раздѣленіе.

Ді́лний, а, е. Рабочій, занятый. *Ділний час тепер. Тепер жнива, времня ділне.* Лебед. у.

Ділни́к, ка́, *м.* Дѣлецъ. *Ділника́ і діло боїться.* Ном. № 10418.

Ділни́ця, ці, *ж.* Рабочая женщина.

Ді́ло, ла, *с.* 1) Дѣло, работа. *Діла не робиш і од діла не 'дходиш.* Ном. *А в черницях добре жити, діла не робити.* Лавр. 46. **Діла не скільки!** Немного дѣла. 2) Поступокъ. *Добре діло вчинила на мені.* Єв. Мр. XIV. 6. *Терпів єси рани за діла чоловіка.* Чуб. Ш. 16. 3)=**Справа.** 4) Надобность, нужда. *Є дільце, дядечку, до вас.* Гліб. 77. **До діла, у діло.** Какъ слѣдуетъ; кстати; къ дѣлу. ХС. IV. 18. *Хиба він постелеть як до діла? Де упав, там і заснув.* Мнж. 8. *Купанина по коліна, пошита до діла.* Мет. *Так до діла, як свиня штани наділа.* Ном. *Отся річ до-діла.* Кв. *Я твоїй ненці не вгожу:... Помажу комін — не біло, помию ложки — не в діло.* ХС. III. 37. Ум. **Ділечко, дільце.** *Чом не хочеш, паняночко, ділечка робити?* Нп. *Хто в мене по сінечках ходив? Хто в мене ділечко поробив.* Мет. 232.

Ділова́ння, ня, *с* Заборъ. К. ЧР 424. *Двір у його обгорожений ділованням.* Новомоск. у. *Ой ти дівчино, моє мальовання, подай мені ручку через ділований.* Чуб. V. 1204.

Діль, лі, *ж.* Пучекъ нитокъ (для сѣтей). Стрижевск.

Дільба́, би́, *ж.* Дѣлежъ.

Ді́льний, а, е. Низменный.

Дільни́ця, ці, *ж.* 1) Надѣлъ. *Наші дільниці отам над шляхом.* Чрниг. у. 2) Отдѣленная часть для работы въ полѣ. Черк. у. 3) Полевыя ворота за деревнею на выѣздѣ (Уманск. у.), а также канава вокругъ села для отдѣленія царини. Лохв. у Слов. Д. Эварн. О. 1861. X. Св. 47. 4) Канава пограничная.

Ді́льце, ця, *с.* Ум. отъ **діло.**

Ді́льчий, в, е. Раздѣльный. *Дільчий акт, реєстр.*

Ділі́, *пред.*=**Для.** *Бога ділі.*

Ділянни́ця, ці, *ж.* Дѣлежъ. Рк. Левиц.

Діля́нка, ки, *ж.* 1) Половина мички льну, пеньки. 2) Часть, участокъ. *Ділянка в лісі.*

Дім, до́му, *м.* Домъ. *Згоди дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Бо́жий дім.** Церков. 6. *Чужі, брате, сестри з дому Божого йдуть.* Макс. (1849). 10. **До-до́му.** Домой. Ум. **Дімо́к, до́мик, домо́к, до́мичок, домо́чок.** *Мав собі домочок і садок.* МВ. I. 17. *Домичок в неї біленький.* Чуб. V. 328.

Дімени́ця, ці, *ж.* Нарывъ подкрыльцовой впадины. Екатер. у. Слов. Д. Эвар. См. **Диминиці.**

Дімо́к, мка́, *м.* Ум. отъ **дім.**

Ді́нниця, ці, *ж.* Огорожа. I. 73, 76, 187.

Діпра́вди, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ. *Чи Калина любить діправди мого брата?* Федьк. Пов.

Діптя́нка, ки, *ж.* Проститука. *Мандрьохи, хльорки і діптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен. III. 48.

Діра́, ри́, *ж.* Дыра. *Забий діру— собака не полізе.* Ном. № 5903.

Діра́вий, а, е. Дырявый. *Дірава верета все поле закрила.* Ном. стр. 300, № 371. *Діравого горшка не наллеш.* Ном. № 4756.

Діра́вити, влю, виш, *гл.* Дырявить.

Діравка, ки, *ж.*=**Друшляк 1.** Вх. Уг. 236.

Ді́рка, ки, *ж.* Дырка. *Будь мудрий: налатай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9909. Ум. **Ді́рочка.** Мет. 298. *Без мене і дірочки малої нікому затулить.* Ном.

Діркува́тий, а, е. Имѣющій много дыръ, дырчатый, ноздреватый. НВолын. у. *Дуже діркуватий хліб з сеї муки,—не знати, чого воно так.* Каменец. у.

Ді́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ді́рка.**

Дірча́віти, вію, еш, *гл.* Ноздреватѣть. *Сніг мнякшає, лід дірчавіє.... весною дише.* Мин. ХРВ. 292.

Діря́вий, а, е=**Діравий.** *Пазуха була дірява.* Грин. III. 655. Рудч. Ск. I. 153.

Діскува́тися, куюся, ешся, *гл* Искать, хлопотать. *Пропав віл, не дуже за ним і діскуються.* Черкас. у.

Ді́сне, *нар.*=**Дійсне.** (Дѣйствительно, именно). *Так воно дісне єсть, як вони тобі сказали.* МВ. II. 12.

Ді́сний, а, е=**Дійсний.**

Дістава́ти, таю́, є́ш, сов. в. **діста́ти, та́ну, неш,** *гл.* Доставать, достать, добывать, добыть. *Найшла відьму і трути дістала.* Шевч. 22. *Не дістане він язика.* Ном. № 6547. *Ой перестань до мене ходити!—Ой не перестану, доки не дістану білих рук, чорних брів, дівочого стану.* Каменец. у. 2) Получать, пріобрѣтать. **Діста́ти жі́нку.** Взять жену. *Дістав собі добру жінку.* Каменец. у. **Діста́ти в лице́.** Получить ударъ по лицу. *Сьогодне йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати.* Федьк. Пов. **Діста́ти ла́ски.** Пріобрѣсть, найти расположеніе, милость. *Сеї ласки я і в жида дістану.* Ном. № 4768. *Такої ласки дістану і в Параски.* Ном. № 4770.

Дістава́тися, ю́ся, є́шся, сов. в. **діста́тися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Доставаться, достаться. *Закаблукам лиха дам, дістанеться й передам.* Шевч. 2)—**до.** Добираться, добраться, доѣзжать, доѣхать. *Через вороги тяжко до пекла дістатися.* Ном. *Як би його дістатися додому?* Могил. у.

Діста́ти, ся. См. **Дістава́ти, ся.**

Дітва́, ви́, *ж. соб.*=**Дітвора.** К. ПС. 48.

Дітва́к, ка́, *м.* Мальчуганъ. *Мн.* **Дітваки́.** Дѣтишки. *Нема у нього дітваків.* Лебед. у.

Дітва́ччя, чя, *с. соб.* Подростки, дѣтвора. Вх. Зн. 15.

Дітво́ра, ри, *ж. соб.* Дѣти, ребятишки. К. Досв. 158. *Лихо з дітворою та ще з малою.* Васильк. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче, а мати раденька дітворі маленькій.* Хата 19.

Ді́ти, те́й, *с. мн.* отъ **дитя.** Дѣти. *Діти! діти! Добре з вами в літі, а зімувати—горювати.* Ном. № 557. *Прийми, мила, хоч малії діти!—Ой не хочу я дітей приймати, будеш, милий, і сам годувати.* Мет. 266. **З діте́й вихо́дити.** Выходить изъ дѣтскаго возраста. *Діла небагато в Насті: ще тоді вона з дітей виходила.* МВ. II. 36. Ум. **Ді́тки, ді́тоньки, ді́точки.** *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Дітки, ще короткий час я з вами.* Єв. I. XIII. 33. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатися.* МВ. II. 17.

Ді́ти, ся. См. **Діва́ти, ся.**

Ді́тки, то́к, *с.* Ум. отъ **ді́ти.**

Діткну́тись, ну́ся, нешся, *гл.* Дотронуться. *Думаю собі: приступлю до неї,—*

не смію діткнутися ручки білої. Гол. I. 365.

Дітлахи́, **хів**, *м. мн.*=**Дітваки**. Мвж. 179, Св. Л. 198.

Дітолю́бний, **а**, **е**. Любящій дѣтей.

Ді́тоньки, **ньок**, **ді́точки**, **чок**. Ум. отъ **діти**.

Ді́тонько, **ді́точко**, **ка**, *с*. Ласк. отъ **дитя**. Дѣточка. *Захотілось моему діточку....* Ном. № 9302.

Дітопрода́вець, **вця**, *м*. Продающій дѣтей. *Нехай Бог тебе поб'є, дітопродавець.* Шевч. 292.

Ді́тчий, **а**, **е**=**Дитячий**. *А як я ее ба й оженив, та став сі журити: треба лижки, треба миски, дітчеї колиски.* Шух. I. 204.

Дітя́чий, **а**, **е**=**Дитячий**.

Діхта́р и пр. См. **Дігтар** и пр.

Ді́цтво, **ва**, *с*.=**Дитинство**. МВ. I. 14. Левиц. Пов. 174.

Ді́цький, **а**, **е**. Дѣтскій. *Повідбірав худобу і її й діцьку.* Кв. I. 17. *Ой роди, Боже, сю пшениченьку яру, на діцькую долю, а на людську славу.* Цисєь, Ятрівка. 101.

Ді́я, **ді́ї**, *ж*. 1) Дѣйствіе, дѣяніе. 2) Актъ, дѣйствіе (въ драматическомъ сочиненіи).

Дія́кон, **на**, *м*.=**Дякон**. *Священники-діякони повелять дзвонити, тоді об нас перестануть люди говорити.* Чуб. V. 152.

Ді́яльний, **а**, **е**. Дѣятельный.

Ді́яльність, **ности**, *ж*. Дѣятельность. Г. Барв. 347.

Ді́яльно, *нар*. Дѣятельно.

Ді́янка, **ки**, *ж*. Дѣловое время, время дѣйствія.

Ді́яние, **ния**, *с*. Дѣянія св. апостоловъ. *Ударили в великий дзвін до церкви на діяние.* Кн. II. 177.

Ді́яння, **ня**, *с*. Дѣланіе.

Ді́яти, **ді́ю**, **еш**, *гл*. Дѣлать. *Що тут у Бога діяти?* ЗОЮР. I. 291. *Не зрять Бога над собою, не знають, що діють.* Шевч. *Живе слово ви сієте,—яке ж лихо тим дієте!* К. Досв. 128. *Що ж я буду, бідний, діяв, що я жита не посіяв.* Гол. I. 214.

Ді́ятися, *гл. без.л.* 1) Дѣлаться, происходить. *Не так то діється все скоро.* Котл. Ен. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. 102. *Давно колись те діялось у нас на Вкраїні.* Шевч. 19. *То ще тоді діялось, як шкуряні гроші були.* Ном. № 6855. **Ді́йся бо́жа воля!** Что Богъ дастъ! Какъ Богу угодно! Федьк. 2) Длиться, тянуться. *Лягаймо спати, бо вже давно вечір діється.* Лебедин. у. **Чи давно́ ді́ється?** Рано еще или уже поздно? Ном. стр. 149. 3) **До́бре ді́ється**. Хорошо живется, хорошо на душѣ. *Кому добре діється, той і співає.* Ном. 4)—**чим**. Зависѣть отъ чего, происходить отъ чего. *Що орють гарно, те діється не скотиною, а справою.* Харьк. у. *Бог його святий знае, чим воно діється, що земля, здається б, однакова, а жито росте не однакове.* Волч. у. *Не багатством тут діється.* Г. Барв. 349.

Дія́ч, **ча́**, *м*. Дѣятель. Левиц. Пов. 119.

Дле, *пред*.=**Віля**. *Ой, чи можно, тестю, дле Марусі сісти?* Лавр. 148.

Длу́бати, **баю**, **еш**, *гл*. 1) Ковырять. *Чого ти все в носі длубаєш?* 2)=**Длубатися 2**.

Длу́батися, **баюся**, **ешся**, *гл*. 1) Копаться въ чемъ-либо. 2) Медленно дѣлать что, копаться. *Коло чого він там длубається?*

Для, *пред*. 1) Для. *Любисточок—для дівочок, василечки для пахощей, а м'яточка—для любощів.* Мет. 311. *Не для пса ковбаса, не для кицьки сало.* Ном. № 4721. *Для малого манастиря, мала й милостина.* Ном. № 4537. 2) По. *Діти тяли, кров іллями для росказу твоего.* Чуб. III. 378. 3) Потому, поэтому. *Ти думаєш, що ти красна і для того така щасна.* Млр. л. сб. 325.

Для́тися, **дл́юся**, **ешся**, *гл*. Мѣшкать, возиться. *Ми й не длялися: днів через три й прислали.* Г. Барв. 183.

Дму́хання, **ня**, *с*. 1) Дутье. 2) Пыхтѣніе.

Дму́хати, **хаю**, **еш**, одн. в. **дмухну́ти**, **ну́**, **не́ш**, *гл*. 1) Дуть, подуть. *Не дмухай проти вітру.* Ном. № 1100. *Хто спарився на окропі, той і на холодну воду дмухне.* Ном. № 5792. *Попіл в вічі дмухати.* **Не дам у ка́шу собі́ дму́хати**. Не позволю вмѣшиваться въ мое дѣло. МВ. (КС. 1902. X. 147). 2) Только въ несов. в. Пыхтѣть. *Россердився та так дмуха, що й не приступай.* Черкас. у. Въ слѣдующихъ значеніяхъ употребляется только одновкр. в.: 3) Ударить, хватить. *Як дмухнув мене по пиці, так у мене й голова замакітрилась.* Лебедин. у. 4) Выпить

осушить. *Дмухнув чарчину мов тую воду.* Екатерин. г. 5) Побѣжать, поѣхать, махнуть. *Дмухнім лиш братці, ми до неї.* Котл. Ен. *Буйволи на сонці помлїли; як угляділи воду, так до води й дмухнули.* Драг. 3. **Дмухнýти дрáла.** Быстро уйти, удрать. Ном. № 4413.

Дмухáч, чá, *м.* Вѣтеръ. **Дмухачá дáти.** Ударать. Ном. № 4413.

Дмухнýти, см. **Дмухати.**

Дмухонýти, нý, нéш, *гл.* Сильно подуть, ударить, побѣжать. *Дмухонув на ввесь рот.* Ном. стр. 285, № 3151.

Дмýчка, чи, *ж.* Скопленіе вѣтровъ въ животѣ, запоръ. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Днéвник, ка, *м.* Загородка въ полѣ для загона овецъ во время жары.

Днедáвній, я, е. Очень давній. *І вдвох тихенько заспівать ту думу сумную днедавню про лицаря того гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 551.

Днесь, *нар.*=**Сьогодня.** *Днесь мені, а завтра тобі.* Ном. 2360. Ум. **Днéсьна, днéськи.** Гол. III. 453. Вх. Зн. 15. *Я днеська берізка зелена а завтри буду зрубана.* Гол.

Днéшній, я, е. Сегодняшній. Вх. Уг. 236.

Днúна, ни, *ж.* День. Г. Барв. 246. Грин. III. 302. *Яка весняна днина, а він цілий день не їв.* Каменец. у. *Ой не хвалися, не ти ж їх кохала: кохала ненька старенька ясного сонця против віконця, ясної днини против кватири.* Чуб. III. 299. Ум. **Днúнка.** *В суботу на годинку, в неділю на всю днинку.* Гол. II. 99.

Днúти, дню, днúш, *гл.* Вставлять дно. Сумск. у. *Як би той бондарь, що торік днив.* Могилев. у.

Днúця, ці, *ж.* Поперечная доска въ колесѣ водяной мельницы,—таками досками покрыта вся внутренняя часть обода колеса. Галиц. Мик. 480.

Днúще, ща, *с.* 1) Ув. отъ **дно.** 2) Донцо, донцечка, на одномъ концѣ которой садится пряха, вставляя въ другой гребень или кудель. *Побігла до сусіди, позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти, аж веретено хурчить.* Рудч. Ск. I. 178. Ум. **Днúщечко.**

Днíти, днів, *гл. безл.* Свѣтать. *Стало вже дніти, як ми рушили.* НВолын. у. *Іде козак од дівчини—починає дніти.* Чуб. V 53. *Уже дніє.* НВолын. у.

Днíпер, Днiпрó, прá, *м.* Рѣка Днѣпръ. *Роби, як Дніпер робить.* Чуб. I. 247. *Дніпро-батько.* Ном. № 725. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром-водою плисти.* Мет. 24.

Дніпрóвий, дніпрянський, а, е. Днѣпровскій. К. Досв. 179. *Ой ріки ви, каже, ріки низовиї, помощниці Дніпровиї.* Мет. 380. *Дніпрянські пороги.*

Дніпрянщина, ни, *ж.* Мѣстность при Днѣпрѣ.

Днíстер, Дністрó, стрá, *м.* Рѣка Днѣстръ. Мет. 392. К. Досв. 102. *А ти прощай, Дністер, ой ти річко мутная, вже ж нам більше з тебе води не пити.* Грин. III. 603. Ум. **Дністрочок.** Чуб. V. 82.

Дністрóвий, дністрянський, а, е. Днѣстровскій. *Над сагою дністровою лежить Хведір безрідний.* Мет. 440.

Дністрóчок, чка, *м.* Ум. отъ **Дністер.**

Дністрянщина, ни, *ж.* Мѣстность при Днѣстрѣ.

Дно, дна, *с.* Дно. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. *Ой там плавило судно, позолочуване дно.* Лавр. 145. Ум. **Дéнце, дéнечко.** *Сопілочка з барвіночку, калинове денце.* Гол. *Там тільки на денці... гуща зосталася.... пів чарочки.* Рудч. Ск. *Ой у полі та озерцечко, там плавало та відерцечко, соснові клепки, дубове денечко.* Мет. Ун. **Днúще.**

Днювáння, я, *с.* Дневаніе.

Днювáти, днюю, еш, *гл.* Дневать, проводить день. *По-під тинню сіромаха і днює й ночує.* Шевч. 7. *Там будете дні днювати.* Лукаш. 116. **Днювáли собі?** Привѣтствіе, равносильное выраженіямъ: Какъ провели день? Какъ ваше здоровье? Также и въ болѣе полномъ видѣ: **Чи здорові днювали?** О. 1862. V. 81.

До, *пред.* 1) До. *Не учиться розуму до старости, але до смерти.* Ном. № 6003. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. *Дійшов до села. До меду ласий.* Грин. I. 111. 2) Къ. *Говори до стовпа.* Ном. *Піти до голови по розум.* Ном. № 5831. *Піду до річеньки.* Мет. *Він пішов до Остапа.* **До хрестá понестú (дитину).** Понести крестить (ребенка). Г. Барв. 276. **До душí сказати.** Съ большой искренностью, съ чувствомъ сказать. Г. Барв. 362. **Пити до кóго.** Пить за чье здоровье. *Не до тебе п'ють, не кажи: дай, Боже, здоров'я.* Чуб. I. 271. **Поздорóвкатись до кóго.** Обратиться къ кому съ привѣтствіемъ, сказать кому: здравствуй. *Чоловік їхав і поздоровкавсь до мене.* Рк.

Левиц. 3) Въ. *Ходи зо мною до кімнати.* Мет. *Приймати до рук. Ішов до церкви.* Грин. І. 153. *Запріг до плуга волів.* ЗОЮР. II. 30. *Своїй матері рідненькій, удові старенькій до ніг упадімо.* Мет. 346. *Хмельницькому кролевські листи до рук добре оддав.* Мет. 388. 4) На. *Половину козаків до оначин посади.* Дума. *Важкий до ходу* НВолын. у. 5) Для. *Слова до ради, руки до звади.* Ном. *Любі, милі до розмови.* Мет. *Дам тобі пораду до життя.* Шейк. 6) Съ. *Цвіт калину ламала та в пучечки в'язала, до личенька рівняла.* Лавр. 1. *Тим на світі хліб не родить, що брат до сестриці не говорить.* Чуб. *До панів—пан, до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 7) За. *Узятися до роботи: Бояре до шабель!* Грин. Ш. 546. *До науки бралися.* О. 1861. І. 322. 8) **До** въ соединеніи со многими словами образуетъ выраженія, означающія неопредѣленно большое количество. **До біса** (Ном. №12304), **до стобіса**, **до стобісового батька**, **догаспида**, **до гемона**, **до греця**, **до злидня**, **до ката**, **до лихої години**, **до напасти**, **до праса**, **до сина** (Млр. л. сб. 81), **до хріна**, **до чорта** и т. д. Очень много. *Тут їх до стобіса.* Шевч. 178. *Та вас до стобісового батька набереться, и вас годуй! В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. *У нашій слободі москалів до напасти.* Екатер. г. *Та о нас, паничу, до праса цієї жидови.* Павлогр. у. 9) **До ажаж.** До невозможности терпѣть, до высшей степени. 10) **До-віку.** Повѣкъ, никогда. *Трудяща копійка годує до-віку.* Ном. № 9941. *До-віку й до-суду тебе не забуду. Не сподівайсь, мати, сина з походу довіку.* Нп. 11) **До-гурту.** Ко всѣмъ остальнымъ. *Знощу свою копійчину до гурту.* Кв. 12) **До-діла.** Какъ слѣдуетъ, кстати. *Так до-діла, як свиня штани наділа.* Ном. 13) **До душі.** По душѣ. *Той мені не до душі, що приходив у кожусі.* Лавр. 4. 14. **До загину.** До смерти. К. Досв. 121. *Будем битись до загину.* К. Досв. 130. *Любить до загину.* Млр. л. сб. 59. 15) **До ґрунту.** Совершенно, до основанія. 16) **До крихти.** До крошки, все рѣшительно. *Посип курчатам пшінця, не пропаде,—вони до крихти все визбірають.* Васильк. у. 17) **До-купи, до-купки, до-купоньки, до-купочки.** Въ одно мѣсто; вмѣстѣ. *Хоч чорт лапті подрав, та до-купи зібрав.* Ном. № 9023. *Усе військо своє до-купи у громаду скликають.* Макс. *Вершечки докупи схилились.* Млр. л. сб. 215. *Зібратися до-купи. От раз, до-купоньки зібравшись,.... вони згадали....* 18а) **До-ладу.** Кстати. *До-ладу, як ложечка по меду.* 18б) **До любови:** а)=**До сподоби.** *Весілле одгуляли тихо, да до любови.* Г. Барв. 96. б) Съ любовью. *Кріпко до любови поцілувались.* Г. Барв. 80. 19) **До міри.** а) По мѣркѣ. *Оті вікна пороблено до одної міри.* Лубен. у. б) Умѣренно. *Як питимеш до міри, то й гаразд буде.* Лубен. у. 20) **До-місця.** Въ одно мѣсто. 21) **До ноги.** Дочиста, совершенно. *Вкупі з жидами до ноги вирізували.* К. Хм. 60. 22) **До-низу.** Внизъ. *Одно долонями до-гори, а друге до-низу.* Чуб. III. 103. 23) **До пари.** Подъ пару; подъ стать. МВ. І. 7. 24) **До послідку.** Окончательно, до конца. 25) **До-прикладу.** Кстати. *Не до-ладу, не до-прикладу.* Ном. № 13066. *Не до-прикладу хвалить.* Гліб. 36. 26) **До-путтяя.** Какъ слѣдуетъ. 27) **До-решти.** Окончательно, совсѣмъ, совершенно. *Сховайте, бо вони дорешти поламають.* 28) **До сподоби.** По вкусу, по сердцу 29) **До цурі.** До тла, до основанія, до послѣдняго кусочка. *Усе згоріло до цури.* Харьк. *Усе позабірали до цури.* 30) **До цяти.** До малѣйшей подробности. 31) **До часу.** На время. *Багацтво до часу, и бідність до-віку.* Ном. № 1450. 32) **До-чмиги.** По вкусу, кстати. *Тобі там буде не до чмиги, як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. 33) **До-щенту.** До основанія. Недостающія здѣсь выраженія подобнаго образованія см. на коренное слово.

До, *сз.*=**То.** *Ой як прийду додомоньку, до всі мене лають.* Мет. 85. *Як прийде пора, до я вийду сама.* Лавр. 33. **До-б**=**То-б.** *Як би я не манила, до-б я боса ходила.* Лавр. *Коли б мені, да Господи, повечоріло, до-б на моєму серденьку поздоровіло.* Чуб.

Доба, би, *ж.* 1) Сутки. Угор. *Дві добі лежав я в ліжку. Як я умру, до візьмеш мене на три доби до церкви, і дяк нехай три ночі читає надо мною псалтиру.* Чуб. І. 201. 2) Пора, время. *Нічної доби з неволі утікали.* Дума. *Ув обідню добу там і опинивсь* Стор. *В таку добу під горою щось біле блукає.* Шевч. 26. 3) Возрастъ. *Два молодці так вашої доби.* Зміев. у. См. **Діб.**

Добавити. См. **Добавляти.**

Добавка, ки, *ж.* Прибавка. *Без добавки і борщ не смашний.* Ном. № 10589.

Добавля́ти, ля́ю, є́ш. сов. в. **добя́вити, влю, виш,** *гл.* Добавлять, добавить, прибавлять, прибавить.

Добажа́тися, жа́юся, єшся, *гл.* Желать до тѣхъ поръ, пока....

Добазарува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Окончить торговать на базарѣ.

Добазарува́тися, ру́юся єшся, *гл.* Доторговаться на базарѣ до чего.

Добала́кати, каю, єш, *гл.* Договорить. *Чи ти вже своє добалакав?* Харьк. у.

Добала́катися, каюся, єшся. *гл.* Договориться до чего. *Бач, до чого добалакавсь! ізляхав справді бідну дитину.* К. ЧР. 129.

Добасува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Добѣситься, доиграться.

Добача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **доба́чити, чу, чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Старі очі не так добачають, як бачили давно колись.* Мрр. л. сб. 77. *А Катря стоїть коло стіни.... бачу—зомліває. Добачає те й мати.* МВ. II. 148. **Не добача́ти.** Дурно видѣть; не замѣчать. *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. І. 135. *А зо мною зустрінуться, мов не добачають.* Шевч. *Ти, як дитина, свого лиха не тямиш, не добачаєш.* МВ. II. 81.

Добенькетува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Допировать.

Добенькетува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Допироваться.

Доберега́ти, га́ю, єш. сов. в. **доберегти́, режу́, же́ш,** *гл.* Приберегать, приберечь; досматривать, досмотрѣть. *Тепер уже доберегайте одно 'дного.* Г. Барв. 515.

Добива́ння, ня, *с.* Добиваніе.

Добива́ти ва́ю, єш. сов. в. **доби́ти, б'ю, б'єш,** *гл.* 1) Добивать, добить. *Не добити нам сього вола й обухом.* К. ЧР. 278. 2) Домолачивать, домолотить хлѣбъ. 3)—**віку.** Доживать, дожить. *Так то я й добиваю свого молодого підкошеного віку.* Г. Барв. 60.

Добива́тися, ва́юся, єшся. сов. в. **доби́тися, б'юся, б'єшся,** *гл.* 1) Добиваться, добиться; достигать, достичь чего либо. *Багато й Юрусь погубив земляків, добиваючись того права, щоб над обома берегами гетьманувати.* К. ЧР. 396. *Як з биком не битися, а все молока не добиться.* Ном. № 2664. 2) Добираться, добраться; доходить, дойти; достигать, достичь чего. *До преосвященного добийтесь, то буде і в вас благочестиє.* ЗОЮР. І. 262. *Добився він до раю.* Чуб. І. 218. *Не загине наша слава, доб'ємося до Варшави.* К. Досв. 130. *Міст тріщить, лист осипається: змій додому добивається.* Мвж. 16. *І аж в середу у Хрестці к вечеру добились.* Мкр. Н. 39.

Доби́ти, ся. См. **Добивати, ся.**

Доби́ток, тку, *м.* Грабежъ, добываніе. *А гайдамаки приїхали з добитків, аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались.* Рудч. Ск. II. 148.

До́бих, ху, *м.* Встрѣчается въ слѣдующемъ выраженіи: **Він вернувся не з добихом.** Онъ возвратился не добившись своего, безъ добычи. Зміев. у.

До́бич, чі, *ж.* 1) Добыча. Рудч. Ск. І. 145. Мкр Г. 14. *Ми з тобою, Лебеденьку, пили та гуляли, ми з тобою, Лебеденьку, одну добич мали.* Чуб. V. 962. 2) Скотъ. Желех. Ум. **Доби́чонька.** Макс. (1849) 30.

Доби́чник, ка, *м.* Разбойникъ. *А з байраку сорок і чотирі добичників виїздило.* Чуб. V. 1052.

Доби́ччаний, а, е. Скотный, скотскій. МУЕ. III. 45. *Як воробець нап'єся в Воведенію в добиччанім сліду води, то ся напасе худоба до Їр'я трави.* МУЕ. III. 51.

Добіга́ти, га́ю, єш, сов. в. **добі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* Добѣгать, добѣжать. *Швидкий сам добіжить, а смирного Бог донесе.* Ном. № 1968. 2) **Добігти чого́.** Пріобрѣсти что, добыть что, о болѣзни: захватить. *Мабуть чи не сухоти добігла й кров'ю стала хрякати.* Г. Барв. 454.

Добі́гатися, гаюся, єшся, *гл.* Добѣгаться. **Добігатися чого́.** Достичь чего. Борз. у.

Добі́гти. См. **Добігати.**

Добі́гтися, біжу́ся, жи́шся; *гл.* Добѣжать. *Хто біжить, той і добіжиться.* Ном. № 7090.

Добі́ддя, дя, *с.* Дообѣденное время.

Добі́дній, я, є. Дообѣденный.

Добіли́ти, ся. См. **Добіляти, ся.**

Добіля́ти, ля́ю, єш. сов. в. **добіли́ти, лю, лиш,** *гл.* Добѣливать, добѣлить.

Добіля́тися, ля́юся, єшся. сов. в. **добіли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Добѣливаться. добѣлиться. *Добіляються полотна розстелені по землі.* МВ. II. 134

Добі́р, бо́ру, *м.* Отборъ; подборъ.

Добіра́ння, ня, *с.* Подбираніе, выби-

раніе. *З таким добіранням ти нічого не купиш.*

Добіра́ти, ра́ю, еш. сов. в. **добра́ти, беру́, ре́ш,** *гл.* 1) Добирать, добрать. *Коло броду беру воду, не доберу до дна.* Грин. Ш. 61. *Як послала мене мати по рудую глину, а я глини не добрала,—привела дитину.* Чуб. *„Іди, невісточко, в поле брати льону: не виберещ льону,—не вертайсь додому!“ Ой, брала, брала, да й не добірала, у чистому полі тополею стала.* Чуб. V. 705. *Треба добрати трьох аршин на спідницю.* 2) Подбирать, подобрать, выбирать, выбрать. *До роти добрав* (ложку), *та в миску не ввійде.* Ном. № 12221. *Водять уже до його із простих дівчат: кою вже він полюбить. Водили вже їх там, водили...., — не доберуть.* Рудч. Ск. І. 81. *Добірає що найкращих слів. Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. 3) Доѣдать, доѣсть. *Добірайте кашу!* Зміев. у. *Достав телятини, поснідав, аж цілу чвертку зразу вбрав; на другий день ще пообідав, на третій вже теля добрав.* 4) Догадываться, догадаться, соображать, сообразить. *Я не питала його і сама не добірала, як він прочитував ті книжки: чи раз тілько, чи усю на пам'ять.* Павлогр. у. **Добіра́ти ро́зуму, ума́.** Смекать, соображать, додуматься. *Не добере розуму. Москалі умні, москалі розумні—розуму добрали: ой наперед Швачку із осаулою до-купи зв'язали.* ЗОЮР. І. 135. *Не доберу свого ума.* К. ЦС. 121. **Добра́ти спо́собу.** Изыскивать, находить средство. К. Гр. 31. *Добрали способу, як без коней їздити.* Канев. у. *Якого б способу добрати, щоб ізнов усе до згоди довести?* Г. Барв. 336. **Добра́ти хи́сту.** Ухитриться, умудриться. *Е, ні! ти добери хисту при великому ористу, щоб штанів не закаляти.*

Добіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **добра́тися, беру́ся, ре́шся,** *гл.* Добираться, добраться. *Ой я з броду беру воду, - не доберусь до дна.* Лавр. 111. *Ось добірається він до Сомкової глибки.* К. ЧР. 393. *Хто доберється до моєї дочки і зніме з неї перстінь.* Грин. І. 175. **Йому́ літ до двадця́тка добіра́лося.** Ему было около двадцати лѣтъ. Мир. ХРВ. 4.

Добі́рний, а, е. Отборный. *Добірними словами дорікає.* Черном. *Та се ж добірна пшениця.* Кіев. у. *Там п'ють молодці все добірнії.* О. 1861. XI. Св. 55.

Добра́ння, ня, *с.* Выборъ. *А вона, мамо, добрала собі найкращого намиста в коробейника і найкращих сереі та скиндячок.—Нікчемне то, дочко, добрання!*

Доблага́ти, га́ю, еш, *гл.* Допроситься, упросить, умолить. *Благав Бога, щоб дівчину хоч свою повінчать,—не доблагав.* Шевч. 1883. 33.

Доближа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **добли́зитися, жуся, жишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Доближаюся до клуні.* Г. Барн. 278.

Доборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Окончить бороться,—борьбу. *Доборолась Україна до самого краю.* Шевч. II. 69.

До́бре, *нар.* Хорошо; порядкомъ. *Добре тому дати, хто не хоче брати; а той хто бере, як по душі дере.* Ном. № 4710. *На Водохрищі риба табунами ходить, то на рої добре буде.* Чуб. Ш. 4. *Бийте його добре киями, щоб знав, по чому ківш лиха.* Ном. № 4954. *Добре побив. Циган уже їсти добре хоче.* Грин. І 120. **До́бре ка́же.** Дѣльно говоритъ; красно говоритъ. Каменец. у. **Гара́зд-до́бре.** Достаточно, вполнѣ хорошо. *Будем радиться, чи гаразд-добре на славній Україні проживати.* Мет. 381. **Ум. До́бренько, до́бречко.**

Добре́зний, добре́нний, а, е. Очень добрый, хорошій, очень вкусный и пр. См. **До́брий.** *Така добренна паляниця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Добрести́, бреду́, де́ш, *гл.* Перейти черезъ воду. *Бреди, старий, за Дунай по калину, як не добредеш, на твою душу вину.* Чуб. V. 846.

Добреха́ти, брешу́, шеш, *гл.* Доврать. *Або перебрехати, або не добрехати.* Кв. II. 221.

Добреха́тися, брешу́ся шешся, *гл.* Довраться. *До такої добрешись.* Ном. *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха.* Мет. 16.

До́бречко, *нар.* Ум. отъ добре.

Добри́вечір, добри́день, добри́досвіток. См. **Добрий 9, 10 и 11.**

До́брий, а, е. 1) Добрый, благой. *Дуже се добре діло. Добре словом до його озивався. Лихий доброму пнсує.* Ном. № 5983. *Говорить добреє.* Ном. № 5829. 2) Добрый, отличающійся добротой (о человѣкѣ). *Добрий дуже чоловік: кожному запоможе, пособить. Будь для того, мати, добра, що я полюбила.* Метл. 3) Хорошій. *Він добрий був син і щирий козак.* К. ЧР. 234. *Темного лугу калина, доброго роду дитина.* Нп. 4) Хорошій, доброкаче-

ственный. *Кожне дерево, що не дає доброго овощу грубують та й в огонь кидають.* Єв. Лк. III. 9. *Добрі чоботи. Добра горілка.* 5) Искусный. *Злодіяки був добрий.* Кв. II. 193. *Добрий з його ковиль.* 6) Вкусный. *Та й сирівець добрий,—аж губи злипаються.* Полт. *І того, було, не їсть, і того не п'є. Все хотілося їй ласенького та добренького.* Левиц. Пов. 113. *Доброго борщу наварила,—в смак попоїв.* 7) Благопріятный (о времени). *Ой добрая ж годинонька, не цуралась родиноньки.* Нп. *В недобру час-годину почив єс.* 8) Порядочныхъ размѣровъ, большой. *Цей кухлик з добру діжку. Гайку, гайку, дай гриба й бабку! Сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця.* Ном. № 370. 9) **Добри́-вечір!** (привѣтствіе) Добрый вечеръ! *Ой прийшов він під віконце, добри-вечір, серце!* Чуб. III. 154. 10) **Добри́-день!** (привѣт.) Добраго дня! Добраго утра! *Добри-день же, тату, в хату.* Шевч. 129. **Дава́ти на добри́-день.** Здороваться, желать добраго утра. *Шапку зняти, на добри-день дати.* Уман. у. *По воду йде, добриденъ дає, з водою йде, жалю завдає.* Бал. 98. 11) **Добри-досві́тоні** Добраго утра! Привѣтствіе, употребляемое только раннимъ утромъ, на разсвѣтѣ. Основа, 1861. 51. Сам. 148. 12) **До́бре мило.** Всякое туалетное мыло. Лебедин. у. 13) **До́бре нами́сто.** Кораловыя мониста. Чуб. VII. 426. *Усі груди так і обнизані добрим намистом з червінцями.* Кв. I. 6. 14) **Добра́-ніч, на добра́-ніч.** Доброй ночи, спокойной ночи. *Ой добра-ніч, широкеє поле, жито ядренеє.* Мет. 322. *На добра-ніч, усі блохи на ніч! Спать до півночі витріщивши очі.* Ном. (Шутка). 15) **До́брий ро́зум.** Здравый смыслъ. *Да хоч хожу пізнесенько,—добрий розум маю: ой я ж тому лєдачому віри не доймаю.* Чуб. III. 141. *Держи сама розум добрий в своїй голові.* Метл. 16) **До́брого здоро́в'я зи́чу (жи́чу).** Желаю здравствовать. *Боярину, красний паничу! Доброго здорав'я жичу.* Мет. 202. *Доброго здоров'ячка, пані!* Ном. № 6417. 17) **З до́брого ди́ва.** Ни съ того, ни съ сего, на здорово живешь. *Вилаяв мі з доброю дива.* Васильк. у. Ум. **Добре́нький, добре́сенький, добрі́енький.** *Чоботи ще добрісенькі.* НВолын. у.

Добрина́, ни́, *ж.* Хорошее качество. *Купуйте, добродію, дрова, тут така добрина.*

Добри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Задабривать. *А вона вже і всміхається до його і стравою що найкращою його добрить, так ні! сидить, насупившись, мов той сич.* Зміев. у. 2) Хвалить. *Тільки й добрить, що той світ, ніби вже в сьому світові нема ні добра, ні краси.* МВ. I. 44. 3) Удобрять. *Ні-вже, коли ґрунт пісковатий, то хоч чим, мовляв, добри, а хліба не їстимеш.* Зміев. у.

Добри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Подлабриваться, подлащиваться. *Як стали мужики-лизуни добритися до панів та навчати їх хазяйнувати, то у панів стало погано жити.* Волч. у. 2) Удаваться, хорошо идти. *От таки мені не добриться: ізнов поковзнулась і впала. Це сьогодні вже вдруге.* Черниг. у. 3) **Щось мені не добриться.** Что то плохо себя чувствую. Волч. у.

Добрі, *нар.* Едва. *Добрі мене собаки не з'їли.* Гол. III. 407.

Добрі́енький, а, е. Ум. отъ **добрий.**

До́брість, рости, *ж.* Доброта. *На, та знай мою добрість!* Ном. № 4531. *Добрості і милосердію Його і міри нема.* Кн. II. 1. *Я по добрості даю тобі.* НВолын. у. **Ма́ти до́брість.** Быть добрымъ. *А вже в нас отець і мати все добрість собі мали б та в чистеє поле вони виїжджали б.* Мет. 139. **У до́брості жи́ти з ким.** Быть въ хорошихъ отношеніяхъ. *Мировий у добрості живе з паном.* НВолын. у. **По до́брости.** Добромъ. *Почала його по добрости просить.* Грин. II. 100.

Добрі́ти, рію, еш, *гл.* Становиться добрымъ, добрѣть,

Добрі́шати, шаю, еш, *гл.* Становиться добрѣе.

Добро́, ра́, *с.* 1) Добро, благо. *Лихо не без добра.* Ном. № 4900. *Добра твого (Боже) язик переказати не може.* Чуб. III. 17. *За мов добро—штовх мене в ребро.* 2) Имущество. *Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде, що щиро стережуть добра своїх панів.* Г.-Арт. (О. 1861. III). *Стали пани-ляхи спосіб прибірати: од козацьких, од мужицьких комір ключі одбірати, над козацьким, над мужицьким добром господарувати.* Макс. (1819) 75. *Мн.* **До́бра.** Имѣнія. *Не має привлащати добр військових. Не осягли мої варязькі добра князькі підлизи.* К. Бай. 28. 3) Довольство. *Ой мандрував молодий козак та мандрував зти-*

ха: він не з добра, не з роскошів, а з великого лиха. Нп. *В добрі ся не чує.* **З тебе добра не буде.** Изъ тебя ничего хорошаго, порядочнаго не выйдетъ. *Ой казали мені люде, що добра з тебе не буде.* Ном. № 2907.

Добробут, ту, *м.* Благосостояніе. К. XII. 7. *Буде на сторожі добробуту народнього стояти.* К. Бай. 61.

Добровільний, а, е. Доброжелательный. *Да чи він* (батько жениxів) *добрий, да чи добровільний, да чи такий, як мій рідний.* Мет. 147.

Добровільно, *нар.* Доброжелательно.

Доброгласний, а, е. Благозвучный. *Страдання мученика Степана прославляємо, у тимпані доброгласнім пісьню йому воспіваємо.* Чуб. III. 180.

Доброграй, рая, *м.* Хорошій музыкантъ.

Добрографка, ки, *ж.* Хорошая музыкантша.

Добродбай, бая, добродбач, ча, *м.* Стяжатель имущества.

Добродієчко, ка, *м.* Ум. отъ **добродій.**

Добродієчка, ки, *ж.* Ум. отъ **добродійка.**

Добродій, дія, *м.* 1) Благодѣтель. *Писало і нікому, ані своєму добродієві, не показувало.* Хата, 63. *Т. Шевченко—наш перший добродій народній.* К. (О. 1861. VI. 32). 2) Сударь (титулъ) *Правди, правда, добродію мій любий.* К. ЧР. 6. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ II. 113. 3) Господинъ (извѣстное лицо). *Добродій N написав нову повість.* 4) **Шановний добродію! Високоповажний добродію!** Милостивый государь! Правда, 1867, № 10. Лист. II. Куліша. Ум. **Добродієчко.** *А де ж віч, добродієчку?* Кн.

Добродійка, ки, *ж.* 1) Благодѣтельница. 2) Сударыня. *„Так ти на тім світі була?“ — Була, моя добродійко.— „Що ж ти там бачила?“— Усе бачила, добродійко, що діється з грішними душами.* ЗОЮР. І. 304. 3) Госпожа. *Добродійка N сими днями виїхала звідси.* 4) **Шановна добродійко! Високоповажна добродійко.** Милостивая государыня! Ум. **Добродієчка.**

Добродійний, а, е. Благодѣтельный.

Добродійство, ва, *с.* 1) Благодѣяніе. *Ой виходьте в поле, вельможне жовнірство! Буде вам велика дяка за все добродійство.* К. Досв. 26. 2) *Соб.* Господа! Милостивые Государи! *Я повинен сказать, любе добродійство землянки, що се остання річ моя.* К. **Ваше добродійство.** Ваша милость. *Як би то, ваше добродійство, ви нам своїми руками милостиню подали.* ЗОЮР. II. 76.

Добродіяти, дію, еш, *гл.* Благодѣтельствовать.

Доброкваски, ки, *ж.* Сортъ кисло-сладкихъ яблокъ. Вх. Зн 15.

Доброморний; а, е. Краснорѣчивый.

Добросердий, а, е. Благодушный, добросердечный. *І ви ще, одолівши нас, як добрі нас милуєте. О, ви добросерді.* Сніп. 87.

Добросердо, *нар.* Благодушно, добросердечно.

Доброслівне, *нар.* Миролюбиво. *Ми ділимося з сестрою без суда добрословне.* Подольск. г.

Добростливий, а, е = Добротливий. *Пане милостивий, пане добростливий, пожертвуйте!* Черк. у.

Доброта, ти, *ж.* Все хорошее, хорошія свойства, доброкачественность. *Доброта погибла, а чорна що осталось.* Мил. 13. *Освіти мене, рабу Божу, перед усім миром добротою, красотою, любощами і милощами.* Чуб. I. 93. Въ слѣд. свад. пѣснѣ доброта—добрая нравственность новобрачной, сохранившей до замужества дѣвство. *Будем гулять і в середу, а за твою, Парасютко, доброту розійдемося в суботу.* Мил. 164.

Добротворець, рця, *м.* Благодѣтель.

Добротливий, а, е. Добродушный, благодушный.

Добротливість, вости, *ж.* Добродушіе, благодушіе.

Добротливо, *нар.* Добродушно, благодушно.

Добротний, а, е. Прочный, плотный, надежный. *Чоботи шкапові добротні. Добротна кожушина.* Черном.

Добротвість, ности, *ж.* Хорошее качество, прочность, плотность, надежность. Черном. и Прилуц. у.

Добротно, *нар.* Прочно, плотно, надежно.

Доброхітний, а, е. Добровольный.

Доброхіть, *нар.* Добровольно. *Не підеш доброхіть—силою поведемо.* МВ. I. 73. *А він то* (Сомко) *не таківський, щоб оддав доброхіть булаву.* К. ЧР. 329.

Доброчинець, нця, *м.*=**Добродій 1.** *Пів світа сходи,—другою такою доброчинця не надибаєш.* Кост. 7. 80.

Доброчинити, ню, ниш, *гл.* Благодѣтельствовать, благотворить.

Доброчи́нний, а, е. Благодѣльный. благотворительный.

Доброчи́нність, ности, *ж.* Благодѣяніе. благотворительность. *За мою доброчинність така мені дяки.* НВолын. у.

Добря́га, ги, *м.* Добрый человѣкъ, добрякъ. *А сі добрі люде найдуть тебе всюде: і на тім світі, добряги, тебе не забудуть.* Шевч. 539.

Добря́че, *нар.* Очень хорошо. *Усе воно було собі добряче, тілько що ж? жінка сього чоловіка вередлива була.* Рудч. Ск. II. 174.

Добря́чий, а, е. Очень добрый, очень хорошій. *Всі царства Божого йому жадають, такий добрячий був чоловік.* МВ. I. 27. *Добрячі були люде покійнички.* МВ. I. 15. *Каміння ще добряче. Добрячий таки ярмарок був. Добрячу таки бійку счинили.*

Добря́щий, а, е=Добрячий. *Що за добрящі колеса.* Левиц. Пов. 195.

Добува́нка, ки, *ж.*=**Добування.** 1) „*А як твоя, сину, добуванка в батька?“—Еге, ляща по потилиці дав.* Черном. 2) *Та не легка й добуванка. Двадцять літ служив-проклинав, а ся п'ятолітня добуванка, так гірша од пекла здається.* Черном.

Добува́ння, ня, *с.* 1) Добываніе, пріобрѣтеніе. *Піти на добування.* Чорном. 2) Доживаніе, дожитіе до срока.

Добува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **добу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Добывать, добыть; доставать, достать, пріобрѣтать, пріобрѣсти. *От лисичка змерзла, то й побігла в село вогню добувать, щоб витопить.* Рудч. Ск. II. 6. *Чи у свахи сорочки немає, чи чобіт добуває?* Мет. *Панували, добували і славу, і волю.* Шевч. 48. *Буде з нас,—не діти в нас; а діти будуть, то сами добудуть.* Ном. № 9898. 2) Брать, взять (городъ во время войны). *Добувати міста.* 3) Вынимать, вынуть (саблю изъ ноженъ). 4) Доживать. дожить до срока. *Мушу году добути.* Г. Барв. 247. *Іще тиждень добуду. Вона вже останні години добуває дома.* **Добува́ти віку.** Доживать.

Добува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **добу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* 1) Добываться, добыться, быть добываемымъ, быть добытымъ. *Золото добувається з землі.* 2) Добираться, добраться, стараться войти, проникнуть. МВ. (О. 1862. III. 56). *Злодії добувавсь до хати, до комори, до скрині.* НВолын. у. *Щоб вийшов з хати хто небудь, у двері стукав, добувався.* Котл. Ен. *Похова Миниха хліб і все в стрісі в хліві, щоб собаки не добулись.* Сим. 203. 3) Раздобывать. раздобыть. добывать, добыть. *Він бідний чоловік на заробітках добувається.* Лебедин. у. *Грошей бо нема, не добувся.* Кв. *З пальця меду не добудешся.* Ном. *Добувся, як швед під Полтавою.* Ном № 1796.

Добуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Добудиться. *Сонливою добудишся. лінивою дотлешся.* Ном. № 10842.

Добудча́, ча́ти, *с.* Незаконнорожденный ребенокъ. Черкас. у.

Добу́ти, ся. См. **Добува́ти, ся.**

Добутни́й, а́, е́. Благопріобрѣтенный. **Добутний чоловік.** Незаконный мужъ. *Та то не її чоловік, то добутний: вона десь його нагибала, та й живе з ним.* Лебедин. у. **Добутна́ дити́на.** Незаконнорожденный ребенокъ. Лебед. у.

Добу́ток, тку, *м.* Пріобрѣтеніе. **Добу́тки.** Приплодъ (ягнята, телята). Шух. I. 36.

Добуття́, тя, *с.*=**Добування.** Черном.

Дова́да, ди, *ж.* Досада, тоска. *Та коли б ти знала, мамо, яка то довада, то ти б мене й ожснила, щоб була одрада.* Черном.

Дова́дити, ва́жу, диш, *гл.* 1) Досадить. *До того мені довадив, що вже й вадити більш ні в чім.* Зміев. у. 2) Пріучить. *Довадив хлопця до горілки.* Харьк.

Дова́дливий, дова́дний, а, е. Досадный, тошный.

Дова́дно, *нар.* Досадно, тошно. *Як усе недоладно, то й жити довадно.* Зміев. у.

Дова́жити. См. **Доважувати**

Дова́жок, жку, *м.* Довѣсокъ.

Дова́жувати, жую. еш, сов. в. **дова́жити, жу. жиш,** *гл.* Довѣшивать, довѣсить, оканчивать, окончить взвѣшивать. *Важили до заходу сонця, та ще й смерком доважували.* Черном.

Довали́ти, ся. См. **Дова́лювати, ся.**

Дова́лювати, люю, еш, сов. в. **довали́ти, лю́, лиш,** *гл.* Приналивать, привалить.

Дова́люватися, лююся, ешся, сов. в. **довали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *Коли б же нам до города довалитися, ой час тому отаману поклонитися.* Чуб. V. 1011. *Як нам до пекла довалитись?* Котл. Ен. 2) Набрасываться, наброситься на ѣду. *Ото довались до*

миски, як свиня до корита. Довались, як віл до брами. Ном. № 12199.

Доварúти, ся. См. **Доварювати, ся.**

Довáрювати, рюю, еш, сов. в. **доварúти, рю́, риш,** *гл.* 1) Доваривать, доварить. *„Доварити борщ треба, а то сирий.* 2) Придѣлывать, придѣлать (о кузнечной работѣ). *Адже ви знаєте Олексія?"—Якого се?—„Коваля.... що доварив вам кочергу, а оце недавно чаплію зробив.* Кв.

Довáрюватися, рююся, єшся, сов. в. **доварúтися, рю́ся, ришся,** *гл.* Довариваться, довариться. *Довариться сироті в животі.* Ном. № 10706.

Дóвба, би, *об.* Рябой. *Дівка вже давня була, погана, ряба ... її довбою звано.* Осн. 1862. VIII. 8.

Довбáло, ла, *м.* 1) Долбящій что нибудь. Черном. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Довбáльня, ні, *ж.* Ставокъ для выдалбливанія въ ступицѣ дыръ для спицъ. Сумск. у.

Довбáння, ня, *с.* Долбленіе.

Довбáти, бáю, еш, *гл.* 1) Долбить. *Вода і камінь довба.* Ном. № 1097. 2) Ковырять. *Довбати в носі.*

Довбáтися, бáюся, єшся, *гл.* 1) Ковыряться. 2) Копаться, рыться. *Все в кишені довбавсь.* Кв. I. 9.

Довбáч, чá, *м.* 1)=**Довбало 1** и **2.** Вх. Пч. II. 13. Шух. I. 23. 2) Человѣкъ, твердящій одно и то же. Черном.

Довбéнька, ки, *ж.* Ум. отъ **довбня**=**Довбешка.** Довбенькою выбойщикъ прибиваетъ намазанную краской форму къ полотну. Гол. Од. 58.

Довбéха, хи, довбéшка, ки, *ж.* 1) Колотушка. Чуб. III. 13. Вас. 175. *Пристань, пристань до вербунки. будеш їсти з маслом булки; будеш їсти, будеш пити, довбешкою воші бити.* Ном. № 12511. 2) Тупица, тупая голова.

Дóвбиш, ша, *м.* Литаврщикъ. *Серед базару став коло стовпа довбиш та й почав бити в бубни.* К. ЧР. 373.

Дóвбишка, ки, *ж.* Жена литаврщика.

Довбíння, ня, *с.*=**Довбання.**

Дóвбня, ні, *ж.* Большой деревянный молотъ. *Носиться, як дурень з довбнею.* Ном. № 2592. *Ідіть по довбню,—нехай іде волів бить, бо не хочуть води пить.* Рудч. Ск. I. 47.

Довбня́к, ка́, *м.* Болванъ, глупый, какъ довбня. Черном.

Дóвбом, *нар.* Долбя. *Узяв ніж та так довбом і б'є у голову чоловіка.* Волч. у.

Довбтú, бу́, бéш, *гл.*=**Довбати.** *Нужда і камінь довбе.* Ном. № 9770.

Довбтúся, бу́ся, бéшся, *гл.*=**Довбатися.**

Довбу́н, нá, *м.*=**Довбач.**

Довг, гу, *м.* Долгъ. *Узяв його дідько за старий довг.* Ном. № 8314. *Голод мутить, а довг крутить.* Ном. № 10654. Ум. **Довжóк.** Чуб. V. 1095.

Довгáвий, а, е=**Довгастий.** Вх. Лем. 411.

Довгáль, ля́, *м.* 1) Высокій и худой человѣкъ. Черном. 2) Кузнецкій молотокъ съ острымъ и длиннымъ носомъ.

Довганáстий, а, е=**Довгастий.**

Довгáнь, ня́, *м.*=**Довгаль I.**

Довганя, ні, *ж.*=**Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Довгáстий, а, е. Продолговатый. *Довгастий кінь.* НВолын. у. Ум. **Довгáстенький.** *Довгастенькі груші.* Черк. у.

Довгáсто, *нар.* Продолговато.

Довгéла, ли, довгéля, лі, *об.*=**Довгаль 1.** Черном.

Довгелéзний, а, е=**Довжезний.**

Довгелю́чий, а, е=**Довжелезний.** Харьк. у.

Довгéнний, а, е. Очень длинный. *Довгенні вуси.* К. С. 1883. XI. 500.

Дóвгий, а, е. 1) Длинный. *У вола язик довгий, та говорить не може.* Ном. № 5388. *Чеше довгі коси.* Шевч. 25. 2) Долгій, продолжительный. *Не за довгий час це зробилося.* НВолын. у. *Дай дні довгі нам жити, щоб тебе хвалити.* Чуб. III. 332. **У віку́ дóвгий.** Долговѣчный. *Да бувай же здоров і у віку довгий не сам собою, з своєю жоною.* Мет. 330. **Дóвга лозá.** Игра мальчиковъ, состоящая въ прыганіи черезъ товарищей. О. 1861. XI. 35. (Св.). Ив. 66. *Скакати в довгої лози.* Левиц. **Дівóча дóвга лозá.** Родъ хороводной игры. О. 1861. XI. С. 35. Ум. **Довгéнький, довгáсенький.** Левиц. Пов. 11.

Дóвгість, гости, *ж.* Долгота, длина.

Дóвго, *нар.* 1) Длинно. 2) Долго, продолжительно. *Добро довго пам'ятається, а зло ще довше.* Ном. № 4134. Ум. **Довгéнько.** *І довгенько ви жили з ним.* МВ. II. 35.

Довгобрáзий, а, е. Длиннолицый. Левиц. КС. 4. *Лице довгобразе.* Мир. ХРВ. 4.

Довгóвастий, довгóватий, а, е. Продолговатый. Канев. и Черкас. у. *Ставочок довговастий.*

Довговіїй віа, віе. Съ длинными рѣсницами.

Довговік, ка, *м.* Долговѣчный, многолѣтній. *Дуб-довговік.* Ном. стр. 292, № 59.

Довговічний, довговішний, а, е. Долговѣчный, долголѣтній. МВ. II. 174. НВолын. у. *Буде довговішний і на війні щасливий.* К. ЧР. 41.

Довговічно, *нар.* Долговѣчно, долговременно.

Довговбний, а, е. Длинношерстный (объ овцахъ).

Довговолосий, а, е. Длинноволосый.

Довговусий, а, е. Длинноусый. *Обізветься Гуня довговусий.* К. Досв. 110.

Довгов'язий, а, е. Длинношеій. Харьк. у.

Довгогривець, вця, *м.* Конь съ длинной гривой. *На довгогривця сіла і погнала.* Млак. 105.

Довгогривий, а, е. Долгогривый. *Сідлай мені, пан кошовий, коня мого довгогривого.* К. Досв. 181.

Довгоклюгий, а, е. Съ длиннымъ остріемъ (о копьѣ). *Спис довгоклюгий.* К. Іон. 94.

Довголітній, я, е. Долголѣтній. *Будьте щасливі і довголітні.* Черниг. у. *Нехай їй вічне царство, мені же довголітне панство.* Котл. Ен.

Довголіття, тя, *с.* Долголѣтіе, многолѣтіе. *Благословила мене мама на довголіття.* Стор. I. 260.

Довгомуд, да, *м.* Сказочное существо. По одной сказкѣ—полу-звѣрь, полу-человѣкъ: *„Довгомуд—це колись такі люде були: чоловік—не чоловік, вовк—не вовк: руки у нього були такі, як і в чоловіка, а тіло усе в волоссі, а на голові шапка—хто її зна, якої масти.* Чуб. II. 95. *Летить довгомуд.* Чуб. II. 96. По другой сказкѣ: хорь. Мнж. 1. Ум. **Довгомудик.**

Довгомудиків, кова, ве. Принадлежащій довгомудикові. *Довгомудикова хатка.* Мнж. 1.

Довгомудів, дова, ве. Принадлежащій довгомудові. *Прийшли вони всі до довгомудової хати.* Чуб. II. 96.

Довгоніг, нога, *м.* Длинноногій. Черном.

Довгоногий, а, е. Длинноногій. *Довгоногий як чапля.* Ном. № 8622.

Довгоносий, а, е. Длинноносый. *Поле тіли мов ті гуси до ирія чайки довгоносі.* Мир. л. сб. 64. Ум. **Довгоносенький.** Харьк. г.

Довгоносик, ка, *м.* Насѣк. Носатикъ. Закр.

Довгополий, а, е. Длиннополый. *Довгополий сіртук.* Левиц. Пов. 30.

Довгоп'ятий, а, е. Длинноногій. *Хотіла мене мати за п'ятого дати, а той п'ятий—довгоп'ятий.* Гол. III. 473. *Узяв би я ворону, так довгоп'ята.* Мет. 469.

Довгота, ти, *ж.* Долгота. *Тисяча літ, як дня довгота супротив вічного живота.* Чуб. III. 19.

Довготелесий, а, е. Длиннотѣлый. Черном. Высокій человѣкъ. *Яких я бачив там звірюк, довготелесих та страшних гадюк.* Гліб. 44.

Довготелесість, сости, *ж.* Длиннотѣлость. Черном.

Довгоусий, а, е=Довговусий. *Старий, довгоусий дідуган.* К. ЧР. 223.

Довгоух, ха, *м.*=**Заець.** Вх. Пч. II. 6.

Довгохвостий, а, е. Длиннохвостый.

Довгохвостя, ті, *ж.* Длиннохвостое существо. *У гості до довгохвості (=до чортяки).* Ном. № 14106.

Довгочхун, на, *м.* Долго чихающій.

Довгошерстий, а, е. Длинношерстный.

Довгошиїй, шия, шие. Длинношеій. Васильк. у.

Довгоший, шия, *м.* Съ длинной шеей.

Довгошийка, ки, *ж.* Съ длинной шеей. *Там така довгошийка! Як у гуски шия.* Васильк. у.

Довезти. См. **Довозити.**

Довеликий, а, е. Подростокъ. *Як ми були довеликі, то в нас була земля, а як повиростали, то мати продала.* Переясл. у.

Довендитися, джуся, дишся, *гл.* Домѣшкаться. *Уже ладналась, ладналась іти, та бач до чого довендилась.*

Довередуватися, дуюся, єшся, *гл.* 1) Добиться капризами чего. *Та вона ж не панянка! Нехай вже ті вередують, поки довередуються свого.* Кв. 2) Докапризничаться.

Довернутися, нуся, нешся, *гл.* Поворотиться, повернуться до извѣстной степени. *Не довернешся—б'ють, перевернешся—б'ють.* Ном. № 8050.

Довершити. См. **Довіршувати.**

Довести, ся. См. **Доводити, ся.**

Довечерювати, рюю, єш, сов. в. **довечеряти, ряю, єш,** *гл.* Оканчивать, окончить ужинъ. Аф. 378.

Довж, жі, *м.* Встрѣчается въ выраженіи: **У всю довж.** Во всю длину. *На ви-*

сокому чолі морщина у всю довж ляга. МВ. II. 166.

Дбвжанка, ки, *ж.* 1) Продольная испанка. 2) Высокій горшокъ, молочный горшокъ, молочникъ. Угор.

Довжéзний, довжелéзний, довжене́зний, довжéнний, а, е. Очень длинный. *Довженний цибух.* Левиц. Пов. 150.

Довжикóві я́годи=Деречі. *Деречі по конотопській, а по нашому довжикові яґоди.* Ном. № 14035.

Довжинá, ни́, довжиня́, ні, *ж.* Длина. *Гоней трос довжини.*

Довжинико́м, *нар.* Въ длину, вдоль. *Моя десятина йде довжиником відсі.* Лебедин. у.

Дóвжи́ти, жу, жиш, *гл.* 1) Длить, удлинять. *Старе, старе, що само й з міста не зведеться, а ще йому Бог віку довжить.* Черном. 2) **Дбвжити.** Проходить **рáлом** по нивѣ въ длину ея. Нѣжин. у. НВолын. у. Чуб. VII. 400.

Довжни́к, кá, *м.* 1) Должникъ. Єв. Л. VII. 41. *Довжник весело бере, а смутно віддає.* Ном. № 10623. 2) Раст. Euphrasia officinalis. Лв. 98.

Довжóк, жку́, *м.* Ум. отъ довг.

Довивáти, вáю, еш, сов. в. **дови́ти, в'ю́, в'єш,** *гл.* Довивать, довить, окончить вить, свивать. *Ой прошу вас, дружечки, до хати моїй донечці віночок довивати.* Грив. III. 458.

I. Дóвід, воду, *м.* 1) Доказательство, доводъ. *Доводами доведений. Що казати перед громадою, які доводи давати.* Мир. Пов. I. 160. *Тиха Кирилова мова, щира та тепла порада, розсудливі доводи не раз спиняли гіркі батькови скорботи.* Мир. Пов. II. 42. 2) **Дбвід дáти чому.** Управиться, сладить. *Не дав доводу ділові.* Черк. у. *Він готовому доводу не дав, а то щоб придбав ще.* Черк. у.

II. Дбвід, ду, *м.=***Довідки.** *Поїхав на довід.* НВолын. у. *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Довідати, ся. См. **Довідувати, ся.**

Дóвідки, док, *ж. мн.* Развѣдки. *Піду на довідки, що там вони роблять.* Харьк. г. *Оце саме під чергу на Чорноморію йти. Піду туди на довідки: роздивлюся, розбачусь, як там.* Черк. у. *Прийшов же я на довідки, чи дівчина дома.* Мил. 102.

Довідне. См. **Довідно.**

Довідний, а, е. Доказательный

Дові́дно, дові́дне, *нар.* Навѣрное. *Довідно ніхто не скаже, що дав йому.* Каменец. у.

Дові́дувати, дую, еш, сов. в. **дові́дати, даю, еш,** *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Зайшов гостей довідать.* Шевч.

Дові́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **довідатися, даюся, ешся,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. Рудч. Ск. II. 12. *Ой питається, довідується від батька.* Лукаш. *Піди ти до тієї хати та довідайся, хто там живе.* Чуб. *Тепер же я довідалась, яке мені горе. Довідавшись, що довгий час нездужає, рече.* Єв. I. V. 6. 2)—до чо́го. Навѣдываться, навѣдаться, приходить, придти, узнавать, узнать. Мкр. ХРВ. 9. *Тілько ік Спасу там, чи що, довідується до меду, аж йому пчоли наносили ще менше.* ЗОЮР. II. 41. 3) Навѣдываться, навѣдаться, навѣщать, навѣстить. *До сусід я не вчащаю і до мене одна Катря частіш довідується.* МВ. *А довідаюсь до Химки—чи жива вона?* Рудч. Ск. I. 57.

Довіжуватися, жуюся, ешся, *гл.=* **Довідуватися 1.** *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло моємо.* МВ, (О. 1862. I. 94).

До-віку, *нар.* Повѣкъ. См. **До.**

Довікувáти, кýю, еш, *гл.* Дожить. *Не довікуєш ти так віку.* Хата, 165.

Довільний (ній), а (я), е (є). 1) Довольный. *Я довільний вашим словом, кохані судці.* НВолын. у. 2) Доступный для пользованія каждому.—*„Чи можно з цієї криниці коня напоїти?"—Чому ж не можно: вода довільня.* Харьк. 3) Имѣющійся въ достаточномъ количествѣ. *Довільні дрова у нас.* Харьк. у. 4) Произвольный.

Довільно, *нар*, 1) Всѣмъ доступно для пользованія. 2) Въ достаточномъ количествѣ. *Тут таки й на землю довільніш, та й хлопцям буде кращий заробіток.* КС. 1885. VI. 345. 3) Произвольно. *Він поводиться собі довільно,—як заманеться йому.* Бердич. у.

Довінчáти, чáю, еш, *гл.* Довѣнчать.

Довірити. См. **Довіря́ти,**

Довіритися, рюся, ришся, *гл.* Навѣрное узнать. *Так от батько вже довірився, хоч люде й кажуть, що нема.* **Грин.** I. 32.

Довіршо́вувати, вую, еш, сов. в. **довіршува́ти, шу́ю, еш**, *гл.* Дописывать, дописать стихи, дописать стихами.

Дові́ршування, ня, *с.* Выведеніе верха (стога, крыши и пр.).

Дові́ршувати, шую, еш, сов. в. **доверши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Заканчивать, закончить верхъ (стога, крыши). *Довіршують уже стіжок.* Черн. у.

Дові́ряний, а, е. Дознанный, испытанный, несомнѣнный. *Що є відьми—се довіряна річ.* НВолын. у.

Довіря́ння, ня, *с.* Довѣріе.

Довіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **дові́рити, рю, риш**, *гл.* 1) Довѣрять, довѣрить. К. Псал. 178. *І батькові не довіряв.* Котл. Ен. 2) Испытывать, испытать. *Я довірив попа, який він.* НВолын. у.

Довіря́тися, ря́юся, єшся, сов. в. **дові́ритися, рюся, ришся**, *гл.* Довѣряться, довѣриться. *І той, хто хліб мій їв, кому я довірявся, приятель щирий мій підняв п'яту на мене.* К. Псал. 100.

Дові́чний, а, е. Вѣчный, которому конца не будетъ. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. *Засни, серце, довічним сном!* К. Досв. 50. *Довішня отрута.* Мет. 89.

Дові́чно, *нар.*=**Доочне**.

Дові́яти, ві́ю, еш, *гл.* 1) О вѣтрѣ: достигнуть, долетѣть. *Туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182. 2) Окончить вѣять. *Коли б Біг поміг довіяти сьогодні ячмінь.* Харьк. у.

Довко́ла, *нар.* Вокругъ. *Обступили ковані коні довкола.* О. 1862. IV. 31.

Довми́тися, доуми́тися, млю́ся, мишся, *гл.* Додуматься, сообразить, смекнуть. *Коли б було не довмився, що робить, то тяжкеє б лихо сталося.* Лебедин. у. *Він довмився, що посіяти.* Черк. у. *Добре ви собі довмилися.* НВолын. у.

Дово́дець, дця, *м.* Доказатель.

Дово́дження, ня, *с.* Доказательство, доказываніе. Каменец. у.

Дово́дити, джу, диш, сов. в. **довести́, веду́, де́ш**, *гл.* 1) Доводить, довести. *От як раз дід довів гайдамаку до тиєї хати.* Рудч. Ск. II. 149. 2) Допускать, допустить, доводить, довести. *Нехай Господь скарає того, хто довів до того.* Ном. № 4109. *Бог його зна, до чого мене Бог доведе.* ЗОЮР. I. 11. *А чи довго матір та ще й добру довести до того, що повірить усьому, що її стануть росказувати.* Кв. **Не довести́.** Не допустить, не привести. *Не доведи мене до сього, Господи!* К. ЧР. 267. 3) Только несов. в. Предводительствовать. *Швачка їми доводив.* ЗОЮР. I. 135. 4) Доказывать, доказать. *Галілей став доводити, що Коперник не дурень і не еретик.* Ком. I. 56. *А я йому довожу, що все одно.* МВ. *Прокіп мене розважає, доводить мені, що се лихо дочасне.* МВ. (О. 1862. Ш. 76). 5) **Довести́ до згу́би.** Погубить, довести до гибели. *Одарка заплакала слізьми та й почала росказувати все: як її замикали на ніч саму у горницю, як страхали і били, як до згуби довели.* МВ. I. 72. 6)—**до кра́ю, д. кра́ю.** Окончить, довести до конца. *Доведу уже до краю, доведу,—спочину.* Шевч. 206. *Треба краю доводити.* Шевч. 7)—**до пуття́.** а) Сдѣлать какъ слѣдуетъ. б)=**Доводити до розуму.** *Не довів тебе до пуття.* Св. Л. 99. 8) **Дово́дити до ро́зуму.** Воспитывать. *Батько щоб навчав та до розуму доводив.* Кв. *Не той тато, що сплодив, а той, що до розуму довів.* Ном. № 7236. 9) **Довести́ свого́.** Поставить на своемъ. *Мене б він такеньки не обійшов: я б йому довела свого, побачив би він.* МВ. II. 80. 10)—**сорома́.** Надѣлать сраму, пристыдить. *Се чужа сторона доведе сорома.* Мет. 196.

Дово́дитися, джуся, дишся, сов. в. **довести́ся, ду́ся, дешся**, *гл.* 1) Приходиться, придтися, случаться, случиться, выпадать на долю (безлично). *На довгім віку усього доведеться.* Ном. № 9893. *Не довелось свині на небо дивиться.* Ном. № 5329. *Так нам довелося.* НВолын. у. *Чує, чує материне серце, яка доля доні доведеться.* К. Досв. 121. *Чаруй, чаруй, дівчинонько, коли довелося,—уже твоє біле личко з моїм понялося.* Мет. 12. *Доведеться ледачому всю правду сказати.* Чуб. V. 28. 2) Слѣдовать (къ полученію). *Заплатив два рублі, а ще доводиться йому шість.* 3) Доставаться, достаться. *А їй довелась запаска гарна. Сама, дівко, не вгадала, кому доведешся.* Грин. Ш. 212. Чуб. I. 246. 4) Приходиться, придтися, стоить. *Бідна козацька голово! Оттак то завсегда доводиться нам та честь та слава! Збоку дивляться люде, дивуються, що блищить, сияє, а в серце ніхто не загляне.* К. ЧР. 312. 5) Только несов. в. Приходиться (какимъ либо родственни-

комъ). *А Сомко.... доводиться Юрасеві дядьком.* К. ЧР. 28.

Дово́дливий, а, е. Доказательный, убѣдительный.

Дово́дливість, вости, *ж.* Доказательность, убѣдительность. Червон.

Дово́дливо, *нар.* Доказательно, убѣдительно. *Та вже так доводливо викладає.* Червон.

Дово́дний, а, е=Довідний.

Дово́дник, ка, *м.* Доносчикъ; доказатель. См. **Доводець.**

Дово́зити, во́жу, зиш, сов. в. **довезти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Довозить. *Найнявся мужик довезти двох жидів у містечко на ярмарок.* Рудч. Ск. II. 193.

Дово́лити, лю, лиш, *гл.* Довольствовать, содержать въ довольствѣ.

Дово́лі, *нар.* Довольно, достаточно. *Доволі буде з тебе й карбованця.* НВолын. у. *І вовк на волі та й він доволі.* Ном. № 1328. *На волі— плачу доволі.* Ном. № 1332. *А дідизни було доволі,—вічний покой предкам і дідам.* К. ЧР. І. 65. У Мирв. употреблено какъ сущ. въ значеніи: довольство. Мир. ХРВ. 331. *Замолоду натерпівся всього,—поживи хоч зо мною в доволі.* Мир. ХРВ. 347.

Доволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доволокти́, чу́, че́ш,** *гл.* Доволакивать, доволочь, дотаскивать, дотащить. *Ледве ноги доволік.* Шевч. 532. *Насилу доволік шкуру до криниці.* Рудч. Ск. II. 189.

Доволочи́ти. См. **Доволочувати.**

Доволочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Дошляться. *Було собі дві волоцюги і доволочились до того, що вже їсти нічого.* ЗОЮР. II. 96.

Доволо́чувати, чую, еш, сов. в. **доволочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить бороновать послѣ посѣва. *Коли б, Господи, до дощу доволочити.* Харьк. у.

Дово́льний, а, е. Удовлетворенный. *А що ви, свати, довольні?—Ні, не довольні.* Мет. 190.

Довольни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Удовольствовать пищей и питьемъ. *Спосибі, довольнив нас кум.* Черк. у.

Довольни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Удовлетворяться вообще, а также въ частности пищей и питьемъ. *Та вже ми й довольнилися у свата.* Черк. у. *І тим сердега доволнивсь* (що бачив), *як Чорне бовваніло море.* Мкр. Г. 11. *Ти часто їв у нас і пив, татусь у тебе доволнився.* Мкр. Г. 33.

Дово́льність, ности, *ж.* Довольствіе, довольство, удовлетворенность. *Чого ж, чого, Домашенько, од пана втікаєш? Чи ти собі довольности ніякої не маєш?* Грин. III. 615.

Доволя́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Доволити.**

Довоми́на, ни, *ж.*=**Домовина.** *Зроби.... довомину, а я піду до попа, щоб прийшов завтра поховати.* Чуб. II. 541.

Довою́ватися, вою́юся, єшся, *гл.* Довоеваться. *Вони воювали, та й довоювались, що ляхам та недоляшкам в неволю достались.* К. Досв. 11.

До́вшати, шаю, еш, *гл.* Удлиняться, становиться длиннѣе. *Великі світлиці* (здавалось у сні) *ширшали, довшали.* Левиц. Пов. 539.

До́вше, *нар.* 1) Длиннѣе. 2) Дольше. *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8157. Ум. **До́вшенько.** *Я б і довшенько посиділа, так мати лаятимуть.* Васильк. у.

До́вший, а, е. Ср. ст. отъ **до́вгий.** *Хороша* (пісня), *коли б трохи довша.* Ном. № 13854. Ум. **До́вшенький.**

Дов'яза́ти. См. **Дов'язувати.**

Дов'я́зувати, зую, еш, сов. в. **дов'яза́ти, жу, жеш,** *гл.* Оканчивать, окончить связывать. *Ми дов'язували сьогодні пшеницю.—А ми свою ще вчора дов'язали.* Зміев. у.

Дога́вкатися, каюся, єшся, *гл.* Долаяться.

До́га́д, ду, *м.* Догадка. *Аби погад, то вийде й догад.* Посл. **Не в догад.** Невдомекъ. *І не в догад йому, що святий отець думав, мабуть, заробити собі яку сотнягу.* К. ЧР. 26. **На дога́д зна́ти.** Догадываться. *Ще соколонько не долітає, а батенько на догад знає.* Мет. 150. **На дога́д казати.** Говорить намеками. **На дога́д дава́ти.** Намекать. *Дає тому на догад.* Мвж. 109.

Догада́ти, да́ю, еш, *гл.* Догадаться. *А Кішка Самійло чогось догадав, за бідного невольника ланцюгами втроє себе приняв, полуночної години дожидав.* Дума.

Догада́тися. См. **Догадуватися.**

Догаджа́ти, джа́ю, еш, *гл.* Угождать. Подольск. г.

Дога́дка, ки, *ж.* Догадка. *Треба якось одвернути оці його догадки.* Рудч. Ск. І. 133. Ум. **Дога́дочка.** МВ. II. 99. См. **Догад.**

Дога́дливий, а, е. Догадливый, смѣтливый. *Тогді ляхи, мостивиї пани, до-*

гадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали. ЗОЮР. *Оттоді то вдова недогадлива бувала, ще у другого козака правди питала.* Мет. 423.

Догáдочка, ки, *ж.* Ум. отъ **догадка.**

Догáдуватися, дуюся, ешся, сов. в. **догадáтися, дáюся, ешся,** *гл.* 1) Додумываться, додуматься, домыслиться. *Вкупі працювали, брат із братом брався; що одна в нас мати, ти не догадався.* К. Досв. 137. *На злеє не учи нікого,— і сам догадається.* Ном. № 2873. 2) Догадываться, догадаться, смекать, смекнуть, соображать, сообразить. *Мела хату, мела сіни, да й засміялася, вийшла мати води брати, да й догадилася.* Мет. 72. *Ой вийду я та гукну я, а ти догадайся: як зачуєш мій голосок, хутшій поспішайся.* Чуб. Ш. 148.

Догаíти, гаю, еш, *гл.*=**Догаяти.** *Сами себе до ночі догаíте.* Грин. Ш. 432.

Догаíтися, гаюся, ешся, *гл.*=**Догаятися.**

I. Догáн, ну, *м.*=**Догана.** К. Псал. 106.

II. Догáн, ну, *м.*=**Дуган.** Желех. Ум. **Доганець.** Желех.

Догáна, ни, *ж.* 1) Порицаніе, хула; упрекъ. *Догана мудрого більше стоїть, як похвала дурного.* Ном. № 5686. 2) Недостатокъ, порокъ. *А що мені за догана, що я руда та погана — за те мій батько багач.* Чуб. V. 1139. **Догáну дáти.** Осудить, охулить, упрекнуть, найти недостатокъ. *Козаченько за дівчину та три копи дав та щоб її ніхто не займав, ніхто не займав, за ручку не взяв, перстеня не зняв і догани не дав.* Мет. 317. *Що Лукенька у батенька дитина була, усім вона парубочкам догану дала.* Чуб. V. 1157. *Свита добра, ніхто догани не дасть.* Борз. у. Ум. **Догáнка, догáнонька, догáночка.** *Любить тебе отець, любить тебе мати, тільки тобі доганочки, що ти небагатий.* Чуб. V. 118. *Тільки тобі доганочки, що ти не чорноброва.* Чуб.

Доганéць, нця, *м.* Ум. отъ **II Доган.**

Догáнка, догáнонька, доганочка, ки, *ж.* Ум. отъ **догана.**

I. Доганяти, няю, еш, сов. в. **догнáти, дожену, нéш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, нагонять, нагнать. *Запрягайте коні в шори, коні воронії; доганяйте літа мої, літа молодії.* Мет. 106. *Швидко іди ти,—доженеш лихо; іди тихо,— тебе дожене лихо.* Ном. № 8048. 2) Догонять, догнать, пригонять, пригнать. *Та як догнав до Смілянської греблі, вони й вскочили у Смілу.* ЗОЮР. І. 135. 3) Въ какой либо работѣ, сопряженной съ прохожденіемъ пространства (напр. косьба): доходить, дойти до конца. *Батько не догнав постаті, занедужав.* Г. Барв. 232.

II. Доганяти, няю, еш, *гл.* Укорять, находить недостатки, порицать. *Горнець котлові доганяє, а обоє смільні.* Ном. № 8006.

Догарикатися, каюся, ешся, *гл.*=**Догарюкатися.** *Ніяк не догарикаєшся, щоб прибив защіпку до дверей.* Богод. у.

Догарцювáтися, цююся, ешся, *гл.* Допрыгаться, доскакаться. *А що, догарцювався, що й ногу вибив!* Харьк. у.

Догáрювати, рюю, еш, *гл.* Догорать. *Одно перегарує, а друге не догарує.* НВолын. у.

Догарюкатися, каюся, ешся, *гл.* Добиться чего частымъ напоминаніемъ.

I. Догарáти=**Догорáти.**

II. Догарáти и **догорати, раю, еш,** *гл.* 1) Интересовать, сильно занимать, затрогивать. *Дівка засватана, то її не догаряють вечерниці.* Звягел. у. *Більш нікому не догоря, як тобі, родичеві.* Новомирг. 2) Допекать, донимать. *Його нічого не догаряє, то що йому.* НВолын. у. *Жінка йому цупко догаряє за свою худобу.* Волын. г.

Догáяти, гáю, еш, *гл.*—**когб.** Задержать до извѣстнаго времени. *До вечора мене догаяв і таки не віддав грошей* Харьк. г.

Догáятися, гáюся, ешся, *гл.* Замедлить до извѣстнаго времени. *Догаявся, що вже й ніч.* Харьк. г.

Догинáння, ня, *с.* Догибаніе.

Догинáти, нáю, еш, сов. в. **догнути, ну, нéш,** *гл.* Догибать, догнуть.

Догíдний, а, е. Пригодный, годный. *Таке догідне, що тільки на смітник повикидать.* Ном. № 6548.

Догін, гóну, *м.* Погоня. *Що сили в їх стало, побігли в догін.* Свид. 161.

Доглáджувати, джую, еш, сов. в. **доглáдити, джу, диш,** *гл.* Доглаживать, догладить.

Догледáти, доглéдіти=**Доглядати, доглядіти.** Стор. І. 258. *Вона і зробить усе і догледить усього.* МВ. II. 19. *Або ти не мав часу догледіти?* НВолын. у.

Догледáтися, доглéдітися=**Доглядатися, доглядітися.**

Доглу́патися, паюся, ешся, *гл.* Съ трудомъ сообразить, понять что либо.

До́гляд, ду, *м.* Присмотръ, надзоръ; попеченіе, уходъ. Чуб. І. 271. Левиц. Пов. 119.

Догляда́ння, ня, *с.* Присматриваніе. Ум. **Догляда́ннячко.** Грин. III. 279.

Догляда́ти, да́ю, еш, сов. в. **догля́діти, джу, диш** и **догля́нути, ну, неш,** *гл.* Присматривать, присмотрѣть; надзирать, стеречь: заботиться, позаботиться о чемъ. *Будеш ти в мене хату помітати, малих діток доглядати.* Мет. 346. *Господи моєї доглядає Елизар із Дамаска.* К. Св. П. І. кн. М. XV. 2. *Нащо вас кохав я, нащо доглядав?* Шевч. 3. *І я цілу ніч не спала та його доглядала, та й не доглянула: побіг мов божевільний.* Рудч. Ск. II. 152. *Дітки дрібненькі,—треба його доглядіти.* Хата. 102 *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969. **Догляда́ти душі, догляда́ти сме́рти.** Присматривать за умирающимъ и совершать все въ этомъ случаѣ необходимое. *Ой я буду, брате, в степу помірати, та нікому буде, брате, смерти доглядати.* Мет. 447. *Занедужав чумаченько, задумав умерти, та нікому чумакові доглядати смерти.* Мет. 458. *Ой не дай же, Боже, в поході умерти, там нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Догляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **догля́дітися, джуся, дишся,** *гл.* Присматриваться, присмотрѣться, досматриваться, досмотрѣться. *Як до дна доглядаться, так за Дунай убіраться.* Ном.

Догля́дач, ча, *м.* Надзиратель, надсмотрщикъ.

Догля́дачка, ки, *ж.* Надзирательница, надсмотрщица. Левиц. Пов. 123, 254. *От чортова доглядачка! Таки й вздріла.* Кв.

Догля́діти. См. **Доглядати.**

Догля́дник, ка, *м.*=**Доглядач.** *Доглядник древньої будівлі.* К. ПС. 16.

Догля́нути. См. **Доглядати.**

Догма́т, ту, *м.* Догматъ. *І нам сліпим передали свої догмати.* Шевч.

Догна́ти. См. **Доганяти.**

Догнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **догни́ти, ни́ю, є́ш,** *гл* Догнивать, догнить. *Над ним і хрест зогнувшися стоїть, догниває.* Млр. л. сб. 96.

Догові́р, во́ру, *м.* 1) Договоръ, условіе. *Напишемо листи, вічні договори, гострими шаблями.* К. Досв. 153. 2) Попрекъ. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі мені договору, бо в мене худоби не буде, візьмуть мене, серце, й так люде.* Мет. 47.

Догові́рний, а, е. Заключающійся въ договорѣ, причитающійся по договору.

Договори́ти, ся. См. **Договорювати, ся.**

Догово́рювати, рюю, еш, сов. в. **договори́ти, рю́, риш,** *гл.* Договаривать, договорить, оканчивать, окончить рѣчь. *Ще він не договорив слова.* К. Іов. 4.

Догово́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **договори́тися, рюся, ришся,** *гл.* Договариваться, договориться. *Хто мовчить, той двох навчить, а хто говорить, той договориться.* Ном. № 5954. *Договорились до синього пороху.* Ном. № 13092.

Дого́да, ди, *ж.* 1) Угодливость, угожденіе. *Вона все сподівалась, що своєю покірностю, своєю догодою чоловікові і його гостям вона верне його любов.* Левиц. І. 501. 2) Удобство, довольство. Рк. Левиц.

Догоджа́ти (догожа́ти), джа́ю (жаю), джаєш (жаєш), сов. в. **догоди́ти, джу́ (жу́), ди́ш,** *гл.* Угождать, угодить. *Вернулось бурлацтво шляхті догожати.* К. Досв. 25. *Господь не може людім догодити: то дощу просять, то кажуть—багато вже.* Каменец. у.

Догоди́ти. См. **Догоджати.**

Догоди́тися, жу́ся, дишся, *гл.* Доугождать. *Не день, не два, як панові, Микиті годила. Догодилась титарівна до самого краю* Шевч. 570.

Дого́дливий, а, е. Угодливый, услужливый.

Дого́дне, *нар.* Удовлетворительно, какъ слѣдуетъ; удобно. *Вона нічого не вміє, а ні плаття вигладить, а ні вслужити догодне.* МВ. І. 25.

Дого́дний, а, е=**Догідний.**

Догодо́вувати, вую, еш, сов. в. **догодува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* 1) Докармливать, докормить. *Догодуй бжолу до Івана* (19 апр.), *то вона наряде тебе як пана.* Ном. № 432. 2) Довоспитывать, довоспитать. *А мене пан взяв догодувати. Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356.

Догожа́ння, ня, *с.* Угожденіе.

Догожа́ти=**Догоджати.**

Догожда́ти, да́ю, еш, *гл.*=**Догоджати.** *Догождає, як чиряковi на роті.* Ном.

Дого́їти, го́ю, їш, *гл.* Долѣчить, заживить рану, нарывъ и т. п.

I. **Дого́нити, ню, ниш,** *гл.*=I **Доганяти.** 1) *Ой ти зоре та вечірняя, чом нерано ізіходила, чом місяця не догонила?* Лавр. 2. *Вже погоня її догонила.* Млр. л. сб. 283. 2) *От став той хлопець гнать козу. Тілько що став до ворiт догонити, а вже стоїть той дід на воротях.* Рудч. Ск. I. 43.

II. **Дого́нити, ню, ниш,** *гл.*=II **Доганя́ти.** *Ніхто нічим тобі не дожене. Як узяв мені догонить.* Черк. у. *Він кожному догонить.* Каменец. у. *Він не повинен догонити.* Каменец. у.

Дого́нь, ні, *ж.*=**Догін.** *Змій як прокинеться, як пічов у догонь; нагнав, одняв.* Рудч. Ск. I. 86.

Дого́ня, ні, *ж.*=**Догонь.** Рудч. Ск. I. 88.

Догори́, *нар.* Вверхъ. *Як летіла ворона догори, то й крякала; а як на діл, то й крила опустила.* Ном. № 1462. *Колос повний до землі гнеться, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. **Догори́ нога́ми.** Вверхъ ногами. Ном., стр. 63. **Догори́ че́рева.** Навзничъ. *Крутнувсь догори черева.* Ном. № 1833. **Лягти́ догори́ че́рева.** Лечь на спину. *Підеш собі у сад, ляжеш долі догори черева під грушею.* Греб. 402.

Догорі́лий, а, е. Догорѣвшій.

Догорі́ти. См. **Догоряти.**

Догорюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Дожить съ горемъ пополамъ. *І коли вже я свого віку гіркого догорюю?* Славяносерб. у.

I. **Догоря́ти, ря́ю, еш, сов в. догорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Догорать, догорѣть. Дещо. 60. *Сосонка горить, дівчина говорить: сосна догоряє, дівчина вмірає.* Чуб. V. 391.

II. **Догоряти.** См. **Догаряти.**

До́грабки, ків, *мн.* Конецъ сгребанія, уборки сѣна. Вх. Лем. 410.

Доградва́ти, граю́, е́ш, сов. в. догра́ти, гра́ю, еш, *гл.* Доигрывать, доиграть. *Дід до вечора дограв, а увечері став іти додому.* Грин. II. 59.

Дограва́тися, граю́ся, е́шся, сов. в. догра́тися, гра́юся, ешся, *гл.* Доигрываться, доиграться.

Догребти́, ся. См. **Догрі́бати, ся.**

Догріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. догребти́, бу́, бе́ш, *гл.* Догребать, догресть.

Догріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. догребти́ся, бу́ся, бе́шся, *гл.* Догребаться, догрестъся.

Догріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. догрі́ти, грі́ю, еш, *гл.* Достигать, достигнуть своимъ тепломъ. *Та хатонька* (труна) *без дверей і без віконець: туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182.

Догрі́матися, маюся, ешся, *гл.* Докричаться на кого нибудь. *Догрімаєшся ти, що й я на тебе грімну.*

Догрі́ти. См. **Догрівати.**

Догрома́джувати, джую, еш, сов. в. догрома́дити, джу, диш, *гл.* Оканчивать, окончить сгребать (сѣно).

Догрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. догрома́дитися, джуся, дишся, *гл.* Сгребать, догрести до чего либо.

Догра́катися, каюся, ешся, *гл.* Достучаться, а въ переносномъ смыслѣ: добиться, достичь, добыть. *Де ж то він догрякався? Бач, прохав, і таки здобувся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Догука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Дозваться, докричаться. *А ні достукаєшся, а ні догукаєшся.* Кіев. *Насилу догукався хлопця.* Васильк. у.

Догу́лювати, люю, еш, сов. в. догу́ля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Догуливать, догулять. *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122.

Догу́люватися, лююся, ешся, сов. в. догуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Догуливаться, догуляться. *Вже козачка в корчмі догулялась, що шинкарка в потилицю виганяла. Догуляються так до четверга.* Грин. III. 453.

Догуля́ти, ся, См. **Догулювати, ся.**

Догу́ркатися. См. **Догуркуватися.**

Догуркоті́тися, чу́ся, ті́шся, *гл.*= **Догуркатися.**

Догу́ркуватися, куюся, ешся, сов. в. догу́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Достукиваться, достучаться. *Їде милий на коні, під вікно він під'їжжає та й достукується, та й догуркується.* Лавр. 26.

До́ґа, ґи, *ж.*= **Клепка** (въ деревянной посудѣ). Шух. I. 249.

Доґе́дзґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Докапризничаться.

Доґле́бати, баю, еш, *гл.* Доплестись, дотащиться. *Осе нам треба ще якось доґлебати додому, ще верстив буде з п'ять.* Браці. у.

Додава́ння, ня, *с.* Прибавленіе.

Додава́ти, додаю́, е́ш, сов. в. дода́ти, да́м, даси́, *гл.* Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить; придавать, придать. *До*

цього кожуха він мені додає п'ять карбованців. Сей мені хміль не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати. Макс. (1849) 85. **Додава́ти ра́ди.** Совѣтоваться. *Стали ради додавати, відкіль Варни доставати.* Гол. І. 3.—**ре́шту.** Доковать. *Піп йому додав решту: аж у Сібір завдано.* Лебедин. у.—**рук.** Употребить усиліе, приложить стараніе. *Додай рук, то вимиєш до-діла.* Полт. у.—**слова́ми.** Донимать рѣчами. *Нажене Немерівну, що й не б'є, та все її словечками додає: чи ти в мене служаночки не маєш?* Чуб. V. 894.

Додава́тися, даю́ся, єшся, сов. в. **дода́тися, да́мся, дасися,** *гл.* Прибавиться, приложиться. *Лучче шукайте царства Божого, а се все додасться вам.* Єв. Лк. XII. 30.

Додави́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Давя, дойти до кого, чего. Въ сказкѣ. *Кіт давай зараз миші давити, давай давити, та додавивсь до самого їхнього* (мишачого) *царя.* Мнж. 56.

Додатко́вий, а, е. Прибавочный.

Дода́ток, тку, *м.* Прибавленіе, добавленіе, прибавка. *Нум міняться на коні! Кілько додатку хочете?* Каменец. у. **В дода́ток.** Въ додачу; къ тому же, при томъ. *Удався він високий, здоровий та ще в додаток був великий характерник.* Стор. I. 97. Ум. **Дода́точок.** *І курочку дарую, а півничка в додаточку—люби мене, мій батечку.* Млр. л. сб. 345.

Додба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Дополнить. *Ніхто його не додбає, а ні розруйнує.* Шевч.

Доде́ржати, ся. См. **Додержувати, ся.**

Доде́ржування, ня, *с.* Соблюденіе.

Доде́ржувати, жую, єш, сов. в. **доде́ржати, жу, жиш,** *гл.* 1) Додерживать, додержать, придерживат' придержать. *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала з вечора до світа.* Мет. 45. 2) Соблюдать, соблюсти. *Фарісеї і всі жиди, поки по локіть не помиють рук, не їдять, додержуючи переказу старших.* Єв. Мр. VII. 3. 3) Придерживаться, придержаться. *Додержуй корчми!* (Иронія). Ном. № 11666. 4) **Доде́ржати сло́ва.** Сдержать слово. *Додержав таки Кирило Тур свого слова, що все хваливсь тою чорною горою.* К. ЧР. 417. *Постіль буде шовкова, додержить ляшок слова.* Мет. 9. 5) **Доде́ржувати ві́рности.** Оставаться вѣрнымъ. *Додержав їй вірности 24 роки.* К. MX. 5. 6) **Доде́ржувати ва́рти.** Сторожить, быть на часахъ, держать сторожу. *Бенькетує шляхта, іграючи в карти, а козаки лейстровики додержують варти.* К. Досв. 10.

Доде́ржуватися, жуюся, єшся, сов. в. **доде́ржатися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Сохраняться, сохраниться. *Додержалося до нашого часу воно.* 2) Соблюдаться, соблюстися.

Додзвони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Дозвониться.

Додзьо́бати. См. **Додзьобувати.**

Додзьо́бувати, бую, єш, сов. в. **додзьо́бати, баю, єш.** *гл.* Доклевывать, доклевать. *Грушку додзьобав.* К. Дз. 140.

Доди́бати. См. **Додибувати.**

Доди́батися, баюся, єшся, *гл.* Ходить (о старикѣ), пока случится бѣда.

Доди́бувати, бую, єш, сов. в. **доди́бати, баю, єш,** *гл.* Доходить, дойти съ трудомъ. *А я ледве додибала до вашої хати.* Шевч. 112.

Додивля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **додиви́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Присматриваться, присмотрѣться. *А дячки додивляються, читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. 2) Досматриваться, досмотрѣться, замѣчать, замѣтить. *Ольга додивилась, що на тому молодому лиці не видко було й сліду сміху.* Левиц. Пов. 137.

Доді́вчити, чу, чиш, *гл.* Сохранить дѣвственность, пробыть дѣвушкой до самаго выхода замужъ. Вх. Лем. 410.

Доді́льна соро́чка. Рубаха цѣльная изъ односортнаго полотна безъ підточки. Чуб. VII. 426.

Додля́тися, дляюся, єшся, *гл.* Домедлить, домѣшкаться. *Додлялись таки, поки дощ пішов.* Черниг. у.

Додму́хатися, хаюся, єшся, *гл.* Дуть до чего нибудь, до какого нибудь случая.

Додмухну́ти, хну́, не́ш, *гл.* Додуть до чего-либо.

Додо́лу. Єв. І. VIII. 6. См. **Діл.** Ум. **Додо́лку, додо́лоньку, додо́лочку.** Чуб. V. 364.

Додо́мку, додо́моньку, додо́мочку, *нар.* Ум. отъ **додому.**

Додо́му, *нар.* Домой. *Іде додому мій миленький.* Мет. *Прихожу я додому,—нема мого пана.* Чуб. V. 1. *Уже сонце на лану, я додому полену.* Чуб. III. 248. Ум. **Додо́мку, додо́моньку, додо́мочку.**

Вернись, сину, додомоньку, змию тобі головоньку! Бал. 30. *Кличе мати сина з коршми додомочку.* Чуб. V. 33. *Вони напасуться, водиці нап'ються і додомку притрясуться.* Мил. 41.

Додрібуши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія до какого либо времени, случая. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.... Добрібушився москаль, що батьків бич та зачепив москалевого.* Грин. II. 207.

Додру́жбити, блю, биш, *гл.* Пробыть **дру́жбою** (см. **Дру́жба** во 2-мъ знач.) до какого либо случая. *І ти дружбо, і я дружбо, оба сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803.

Додума́ти, ся. См. **Додумувати, ся.**

Доду́мувати, мую, еш, сов. в. **доду́мати, маю, еш,** *гл.* 1) Окончить думать. *Ще й не додумала Христя своїх думок.* Мир. Пов. I. 158б. 2) Придумывать, придумать. *Пішов.... додумать, як би то скувать кайдани на римлян.* Шевч. 642.

Доду́муватися, муюся, ешся, сов. в. **доду́матися, маюся, ешся,** *гл.* Додумываться, додуматься. *Думаю, не додумаюсь.* Г. Барв. 390.

Дожартува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Дошутиться. *От ви й дожартувалися з своєю унією.* Хата. 154.

Дожа́ти, ся. См. **Дожина́ти, ся.**

Дожда́ти, жду́, де́ш, *гл.*=**Діждати.** *Ой як дождеш до осени, буду я твоя.* Чуб.

Дожда́тися, жду́ся, дешся, *гл.*=**Діждатися.** *Ждав, ждав змій, та й не дождався.* Рудч. Ск.

Доже́врiти, рiю, еш, *гл.* Дотлѣть, догорѣть безъ пламени.

Дожива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **дожи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* 1) Доживать, дожить. *Бог його зна, як мені й віку доживати.* ЗОЮР. I. 9. 2) Доживать, дожить до чего, дождаться. *Може доживу я, що на Україні людську воленьку побачу.* К. Досв. 168.

Дожива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **дожи́тися, живу́ся, ве́шся,** *гл.* Доживаться, дожиться. *Бачимо, бачимо, вражький сину,—дармо, що ти гетьман,—до чого ми в тебе дожилися.* К. ЧР. 375.

Дожида́ння, ня, *с.* Ожиданіе. *Вранці у їх весіллячко, кінець дожиданню.* Млр. л. сб. 145. *Помертвіють люде від страху та дожидання.* Єв. Л. XXI. 26.

Дожида́ти, да́ю, еш, сов. в. **ді(о)жда́ти, жду́, деш,** *гл.* Дожидать, дождаться, ожидать, поджидать. *Добре роби, доброго й кінця дожидай.* Ном. № 7178. *Ой я тебе, козаченьку, що-дня дожидаю.* Мет. 7. *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!* Ном. № 3770. *Не діждуть вони сього, невірні душі!* К. ЧР.

Дожида́тися, да́юся, ешся, сов. в. **ді(о)жда́тися, жду́ся, де́шся,** *гл.* Дожидаться, дождаться, ожидать. *Дожидайся ж мене, серденятко мое, гей, та до себе в гості.* Мет. 23. *Ой діждуся я вечорини, та й піду я до дівчини.* Лавр. 144. *Коли б Марка діждатися!* Шевч. 112.

Дожи́н, ну, *м.* Конецъ жатвы.

Дожина́ння, ня, *с.* Дожинаніе.

Дожина́ти, на́ю, еш, сов. в. **дожа́ти, дожну́, не́ш,** *гл.* Дожинать, дожать. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Дожина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **дожа́тися, жну́ся, не́шся,** *гл.* Дожинать, дожать до извѣстнаго предѣла. *Пішла в поле жать. Дожалася до долини,—сіла спочивать.* Грин. III. 314.

Дожирува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Дошалиться. *Дожирувалися, що й миску з столу звалили.* Харьк. г.

Дожи́ти. См. **Доживати.**

Дожи́тися. См. **Доживатися.**

Дозбіра́ти, ра́ю, еш. *гл.* Окончить собирать. *Підожди, ось дозбіраю останні яблука, то й підемо.*

Довві́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **довві́датися, даюся, ешся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться, посѣщать, посѣтить. *Сивий орле, сивий орле, ти всюди літаєш, ачей ти ся до милого мого дозвідаєш.* Гол. III. 391.

Дозві́л, волу, *м.* Позволеніе, разрѣшеніе. *То прошу ж у вас дозволу бувати в гостях у ваших рідних.* Левиц. Пов. 329.

Дозві́лля, ля, *с.* 1) Досугъ, свободное время. *Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали.* Котл. Ен. *Так на дозвіллі добре виспавсь.* Черк. у. 2) Приволье. *У лігі на дозвіллі, то добре волам пастись.* Черк. у.

Дозві́льний, а, е. Привольный.

Довво́лити. См. **Дозволя́ти.**

Дозволі́ння, ня, *с.*=**Дозвіл.** Левиц. I. 310. *За господським дозволінням, за риб'я-*

чим приказанням, щоб було гризище, кісілище і бухан хліба. Рудч. Ск. II. 86.

Дозволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дозво́лити, лю, лиш,** *гл.* Позволять, позволить, дозволять, дозволить, разрѣшать, разрѣшить. *Не дозволяв говорити бісам.* Єв. Мр. I. 34. *Не дозволю кров людськую марне розливати.* К. Досв. 218.

Дозе́мний, а, е. Длиной до земли. *Борода, коси та доземна одежина вже свідчили, що не проста людина йде, а батюшка.* Св. Л. 10.

Дозира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **дозріти** (**дізріти**), **рю́, ри́ш,** *гл.* 1)=**Доглядати, доглянути.** Вх. Лем. 410. *Не будеш діток моїх дозирати.* Мет. 351. *Треба пильно тих лукавих ходів дозирати.* К. Досв. 201. 2) Видѣть, увидѣть. Вх. Уг. 236.

Дозира́тися, ра́юся, ешся, *гл.*=**Доглядатися.** Г. Барв. 523. *Набере та й несе: хто там хиба дозирається.* Лебедин. у. *Ти до моєї пелени не дозирайся.* Черниг. г.

Дозімува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Дозимовать, дожить зиму. 2) Докормить до конца зимы скотъ. *Шкапина здихає і нічим дозімувати,—позичте хоч в'язку сіна.* Грин. II. 208.

Дові́р, во́ру, *м.* Досмотръ, присмотръ, надзоръ. Стор. МПр. 70.

Дозі́рній, я, є. Бывающій до зари, ранній. *Я вмивала своє личко ранньою дозірньою росою.* Левиц. I. 37.

Дознава́ння, ня, *с.* 1) Узнаваніе, развѣдываніе. 2) Испытаніе, изслѣдованіе.

Дознава́ти, наю́, є́ш, сов. в. **дозна́ти, на́ю, еш,** *гл,* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. *Треба піти до кузні дознати, чи віз уже готовий.* Зміев. у. *Ніхто не може дознати Божої тайни.* Чуб. III. 366. *Ой коли б же я дознала свою гірку долю, не пішла б же я і заміж, не пішла б ніколи.* Мет. 307. **Да́ти му́дрости дозна́ти.** Исполнить мудростью. *Святого Бога просить-хвалить, щоб дав їм мудрости дознати,—гетьмана доброго обрати.* Шевч. 234. 2) Узнавать, узнать, испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 16. *Ми родимось турботи дознавати.* К. Іов. 11. *Під час пригоди дознати приятеля.* Ном. стр. 289. № 9528. См. **Дізнава́ти.**

Дознава́тися, наю́ся, є́шся, сов. в. **дозна́тися, на́юся, ешся,** *гл.* Узнавать, узнать. *Ледве лихо дозналося, де люде живуть.* Ном. № 2009. *Думав, що вона його любить так, як він її. А далі й дознавсь, що вже щось непереливки з жінкою.* Рудч. Ск. I. 172. См. **Дізнаватися.**

Доволи́ти. См. **Доволя́ти.**

Доволоти́ти. См. **Доволочувати.**

Дозоло́чувати, чую, еш, сов. в. **дозолоти́ти, чу́, тиш,** *гл,* Оканчивать, окончить позолоту. *На дворі просо молотят, а в хаті косу золотят; на дворі домолочують, а в хаті дозолочують.* Грин. III. 509.

Доволя́ти, ля́ю, еш, сов. в **доволи́ти, лю́, лиш,** *гл.* Допекать, допечь кому нибудь. *Хиба я не знаю, як їм* (вівцям) *оцей дощ дозоля?* Мир. ХРВ. 51.

Дово́рець, рця, *м.* Наблюдатель, надсмотрщикъ, дядька.

Дово́рний, а, е. Наблюдающій, надсматривающій.

Дово́рця, ці, *м.*=**Доворець.**

Дозріва́ти, ва́ю, еш, *гл.* Видѣть, узрѣвать. *І сонця правди дозрівать в німецькі землі, у чужиї претеся знову.* Шевч. 211.

Доїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **доїсти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте́, їдя́ть,** *гл.* 1) Доѣдать, доѣсть. 2) Ѣсть въ достаточномъ количествѣ, насыщаться. *Чого ізмарніло твоє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала?* Чуб. V. 928. *Як не доїси, то й святого продаси.* Ном. № 9803. *На́ ж тобі, милий, вечеру з обідом, не доїси стравою, то намагай хлібом.* Чуб. III. 127. 3) Наскучать, наскучить, досаждать, досадить. *Ну та й доїда клята корова, що все втікає.* Каменец. у. *Мені найбільше доїдає Рутульський Турн, собачий син.* Котл. Ен. *Чи я тобі, матінко, доїла, що я в твоїй світлонці сиділа.* Свад. п. Также и безлично. *Виведь мене од батенька: вже мені у батенька доїло.* Свад. п.

Доїдливий, а, е. Докучливый, надоѣдливый. *Слухати доїдливих річей.* Мир. Пов. II. 53.

Доїжний, а, е. Сытный.

Доїжно, *нар.* Сытно, достаточно ѣды. *Чи доїжно, чи доліжно тобі?* Ном. № 10387.

Доїзджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Доїздити.** 1) *Ой став коник приставати, до дівчини доїжджати.* Нп. 2) *Пан-отець у нас доїжджає, а живе на парафії вдовиця.* Св. Л. 193.

Доїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **доі́хати, і́ду, деш**, *гл.* 1) Доѣзжать, доѣхать, подъѣзжать, подъѣхать. *Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Києва, взяли вони у ліву руку.* К. ЧР. 3. *Не доїздячи Солодьків, корчма стоїть.* Св. Л. 169. 2) Наѣзжать, наѣхать. *Ой як узяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Мет. 454. 3) **Доі́хати кінця́**. Насолить *А вже я тобі доїду кінця!* Ном. № 3651.

Доі́льниця, ці, *ж.* Доильщица. *Така з неї доїльниця, що боїться й до корови приступитись, а не то щоб потягти як слід.* Харьк. у.

Доі́ння, ня, *с.* Доеніе. Зміев. у.

Доі́сти. См. **Доїдати**.

Доі́стися, ї́мся, ї́сися, *гл.* Доссориться. *Зпершу почали жартувати, а потім доїлися до того, що один другому і очі захаркали.*

Доі́ти, дою, -їш, *гл.* Доить. *Дівка пішла корови доїти.* Рудч. *Тоді іде Петрусичок, як доють овечки.* Чуб. *Дій ті корови, що од батька нагнала.* Мет. 49.

Доїтися, до́юся, їшся, *гл.* Доиться. *Приспоряй, Господи, Божу росу, щоб коровки доїлися.* Ном. № 11577.

Доїхати. См. **Доїжджати**.

До́йда, ди, *ж.* Охотничья собака, ищейка. Закр. *Лис хвостом виляє, як дужє дойда налягає.* Котл. Ен. IV. 10.

До́йка, ки, *ж.* Мамка, кормилица въ Угорщинѣ. Вх. Уг. 236.

Доймáти, мáю, еш, сов. в. **дойня́ти, дойму́, ме́ш**, *гл.*=**Діймати**.

До́йна, *прил.*=**Дійна**.

Дойни́к, ку́, *м.*=**Дойняк**. Гол.

Дойни́ця, ці, *ж.*=**Дійниця**. Мет. 212. Млр. л. сб. 269. Мет. 341. Ум. **Дойничка**.

Дойня́к, ку́, *м.* Дойный скотъ. *Та ще к тому убогий: сорок тисяч дойняку, яловнику без ліку.* Чуб. V. 415.

Дойня́ти. См. **Доймати**.

Дойня́чка, ки, *ж.* **Корова-дойнячка**. Дойная корова. О. 1861. X. 133.

Дойо́к, йка́, *м.*=**Дійка** 1. Шух. I. 193, 194.

Дойти́, ду́, деш, *гл.*=**Дійти**.

Дойчи́ти, чу, чиш, *гл.* Быть кормилицею, кормить грудью. Угор.

Док. См. **Доки**.

До́каз, зу, *м.* Явная улика, обвиненіе. *Доказ маю; хто вкрав.* Каменец. у. *На кого маєте пеню,—скажіть; я брата рідного не пожалію, аби б по правді доказ був,—так сказав голова.* Кв. *По доказу то було трусють горілку, а нападьом справник не дозволяв трусить так здря, ні, було за це й дрюка.* Харьк.

Доказа́ти. См. **Доказувати**.

Дока́зка, ки, *ж.* Оговоръ. *Раз тільки був на допросі по доказці.* Екатер. г.

Дока́зування, ня, *с.* 1) Договариваніе до конца. 2) Дѣланіе, совершеніе чего либо. 3) Попреки.

Дока́зувати, зую, еш, сов. в. **доказа́ти, жу́, жеш**, *гл.* 1) Договаривать, договорить. *„Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла, а там.... а там.... сину, сину!..“ та й не доказала.* Шевч. 69. 2) Показывать, показать, дѣлать, сдѣлать, продѣлывать, продѣлать. Котл. НП. 388. К. ЦН. 219. О. 1861. XI. 104. МВ. (О. 1862. Ш. 41). *Дай нам, мати, доказати, що ми—рідні діти тих великих, що за правду гинули на світі!* К. Досв. 33. *Чого прозьба не докаже, те докажуть буки.* Ном. *Бачить Бог, що москаль такі штуки доказує над смертю,—велів йому іти, куди хоче.* Чуб. I. 319. 3)—**кому**. Укорять, укорить кого; попрекать, попрекнуть; грубо говорить, грубо сказать. *Коли б мені на чужині хоч одна людина,—ніхто б мені не доказав, що я сиротина.* Мет. 58. *Було старий і стане доказувати жінці: на яку ми його* (сина) *радість вигодували? Який з його хазяїн буде?* Стор. I. 60. *Вона мені щодня добре докаже. Того ж бо я й тужу: твоїй матері не вгожу... Постелю постіль—не ляже,—моєму серденьку докаже.* Мет. 264. 4) Обвинять, обвинить, уличать, уличить. *„Що ж роблять у Білій Церкві наші гетьмани Потоцький та Калиновський?“—Одібрав і од їх листи: один на другого доказує,—видко, що нема між ними доброї згоди.* Стор. МПр. 89. 5) Быть въ состояніи, умѣть, съумѣть сказать, разсказать, пояснить. *От про камінь тіки я не докажу, чи взяв його хто, чи він там.* Драг. 11. *Чи на сій худобі жив, чи, може, й на другій,—сього тобі не докажу.* О. 1861. X. 26.

Дока́зчик, ка, *м.* Уличитель. *Хоть його і під суд оддадуть, та як доказчиків нема, то так він і надіється, що йому все так і минеться.* Кв.

Дока́зчиця, ці, *ж.* Уличительница.

Доканáти, нáю, еш, *гл.* 1)=**Доконати.** 2) Окончиться. *Ет, вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58.

Докандúбити, блю, биш, *гл.* Дотянуть до извѣстнаго времени, скупо пользуясь чѣмъ. *Чи стане, чи не стане нам хліба докандибити?* Зміев. у.

Докатáти, тáю, еш, *гл.* Спѣшно окончить что-либо дѣлать. *Докатав до самого краю.* Ном. № 1823.

Докачáти. См. **Докачувати.**

Докáчувати, чую, еш, сов. в. **докачáти, чáю, еш,** *гл.* Докатывать, докатать бѣлье.

Доквáсити, ся. См. **Доквашувати, ся.**

Доквáшувати, шую, еш, сов. в. **доквáсити, шу, сиш,** *гл.* Доквашивать, доквасить. *Треба доквасити огірки.*

Доквáшуватися, шуюся, ешся, сов. в. **доквáситися, шуся, сишся,** *гл.* Доквашиваться, докваситься.

Докéпкатися, каюся, ешся, докепкувáтися, кýюся, ешся, *гл.* Дошутиться, доиздѣваться до того, что....

Дóки и **док,** *нар.* 1) Доколѣ, до какихъ поръ. *Доки тобі пустувати? Доки буду мучить душу і серцем боліти?* Шевч. 2) Пока. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. *Доти-м я тебе вірно кохала, доки-м нещирість твою дознала.* Чуб. V. 386. **Дóки тéплий.** До полусмерти (бить). (Бив) *доки теплий.* Св. Л. 161. **Не дóки.** Не безъ конца же. *„Пора б уже їх в хату звати“,—сказав я старостам своїм,—„та молодих за стіл сажати,—не доки тут стояти їм!“ Добре було нашим батькам на Вкраїні жити, док не знали наші батьки панщини робити.* Гол. І. 20.

Докúдати, даю, еш, *гл.* Добросать.

Докидáти, дáю, еш, сов. в. **докúнути, ну, неш,** *гл.* Добрасывать, добросить. *Кругленьким, маленьким до неба докинеш.* Ном. стр. 297, № 228.

Докисáти, сáю, еш, сов. в. **докúснути, ну, неш,** *гл.* Докисать, докиснуть.

Дóків, *нар.*=**Докіль.** *Доків була я в мамочки, куди йшла,—співала.* Гол. І. 122.

Дóкіль, докіля, *нар.*=**Доки.** Дещо. 119. *Вража ж тебе мати знає, докіль тебе, молодице, ждати.* Чуб. V. 549.

Докінчáння, ня, *с.* Окончаніе, довершеніе.

Докінчáти, чáю, еш, *гл.*=**Докінчити.** *Чи мені по тобі сумом сумувати, чи твою роботу взяти докінчати? Докінчаю, брате, не загину марне!* К. Досв. 137. *А докінчав Бог дня сьомого діло своє, що зробив.* К. Св. П. 1 кн. М. II. 2.

Докінчúти. См. **Докінчувати.**

Докíнчувати, чую, еш, сов. в. **докінчúти, чý, чúш,** *гл.* Оканчивать, окончить. К. (О. 1861. VI. 33).

Докíр, кóру, *м.* Укоръ, укоризна. *Докір тому, хто при лихові вдається до иншку.* Ном. № 922. *Докором серця не вражає. В словах її почувся докір.* Левиц. Пов. 69.

Докíрливий, а, е. Укоризневный.

Докíрливо, *нар.* Укоризненно.

Докíрний, а, е=**Докірливий.**

Докíрник, ка, *м.* Укоритель.

Доклáд, ду, *м.* Докладъ, добавочные матеріалы. *Як добрий доклад до тіста, то й паляниці добрі будуть.* Лебедин. у. *Нема докладу, тим і не роблю.*

Докладáння, ня, *с.* 1) Докладываніе. 2) Прибавленіе. 3) Изложеніе. 4) Насмѣшка.

Докладáти, дáю, еш, сов. в. **доклáсти, дý, дéш,** *гл.* 1) Докладывать, доложить, прилагать, приложить. **Докладáти праці, докладáти рук.** Прилагать трудъ, прилагать старанія. *Люде, що в науці кохаються, що звикли не тілько очима дивитися, а ще й докладати розумної праці, щоб вияснити собі усе те, на що дивляться.* Дещо. 17. **Докладáти вóза.** Отколотить, убить. Ном. № 13185. Солдатъ. *Бываетъ и на старуху проруха. Не потачь, хозяинъ: у каждово есть свои блохи.* (О женѣ Михайла Чупруна). Михайло. *Борони, Боже! як (л я свою підстеріг в чім,—тут би їй і доклав воза.* Котл. Моск. Чар., явл. X. 2) Прибавлять, прибавить, дополнять, дополнить. *Инчий розважає, а инчий тугу докладає.* Черк. у. *До книжок докладає своє розумне слово.* 3) Излагать, изложить обстоятельно, съ доказательствами. (О терпимыхъ отъ поляковъ и евреевъ притѣсненіяхъ). *Козаки й мужики у неділю рано, Богу помолившись, листи писали, і в листах добре докладали, і до пана Хмельницького у Полонне посилали.* Дума. *Начне їй докладать, бо розумна таки й голова була у його.* Стор. М. Пр. 153. 4) **Докладáти комý.** Насмѣхаться надъ кѣмъ. *Чує, як сміються з його, чує, як докладають йому.* Кв.

До́кладка, ки, *ж.* Острота насмѣшка. *Спіпний на докладки.* Ном. № 12899. *Почну.... глузувати.... Вже на докладки я лихий.* Кв.

Докладне́нько, *нар.* Ум. отъ докладно.

Докла́дний, а, е. Обстоятельный, подробный, точный.

Докла́дність, ности, *ж.* Обстоятельность, точность; подробность въ изложеніи.

Докла́дно, *нар.* Обстоятельно, подробно, точно. Ум. **Докладне́нько.** *Він на все докладненько з ласкою одвітував.* Г. Барв. 151.

Докла́сти. См. **Докладати.**

Докли́катися, чуся, чешся, *гл.* Дозваться. *Кликала батенька, не доклякалася.* Чуб. *V.* 101.

До́кля, *нар.* Пока. *Не женися, Шугаїку, доклясь молоденький.* Гол. III. 403.

Доко́вувати, вую, еш, сов. в **докува́ти, кую́, е́ш**, *гл.* 1) Доковывать, доковать. 2) Оканчивать, окончить кукованье (о кукушкѣ).

Доко́ли, *нар.*=**Доки.** *Доколи, Господи, забудеш мене в напасті до кінця.* К. Псал. 26.

Доколи́шній, я, є. По какое время существовавшій; когда то бывшій.

Доколі́нниці, ниць, *ж. мн.* Родъ длинныхъ чулокъ у гуцуловъ. Гол. Од. 72.

Доколі́нчитися, чуся. чишся, *гл.* Побить до того, что.... *Колінчив я, колінчив дурне порося. да й доколінчивсь, що там і здохло.* Г. Барв. 315.

Доколо́ти, ся. См. **Доколювати, ся.**

Доко́лювати, люю, еш, сов. в. **доколо́ти, лю́, леш**, *гл.* Докалывать, доколоть. ЗОЮР. I. 76.

Доко́люватися, лююся, ешся, сов. в. **доколо́тися, лю́ся, лешся**, *гл.* Докалываться, доколоться.

Докомпоно́вувати, вую, еш, сов. в. **докомпонува́ти, ну́ю, еш**, *гл.* Оканчивать, окончить сочиненіе, произведеніе. *Я докомпоновував „Чорну Раду."* К. XII. 10.

Докона́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Довести до послѣдней крайности, доканать. *Я знаю, братці, рознеслась чутка, що вороги Лисенка доконали, закатували голодом в темниці.* Сніп. 45. 2)—**сво́го́.** Добиться, достигнуть какой либо цѣли. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3332. *Мушу доконати свого.* НВолын. у. 3)—**сво́го́ сло́ва.** Сдержать свое слово. *А чому ж ти свого слова не доконала? Казала, що зробиш та й ні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Ти, Марусю, неправду сказала, свого слова та й не доконала.* Грин. III. 235.

Докона́тися, на́юся, ешся, *гл.* Убѣдиться, испытать. *Я вже цім доконався.* НВолын. у. *Я вже тебе доконався, який то ти.* НВолын. у.

Доконе́чне, *нар.* Обязательно, непремѣнно. *А той доконечне щоб співати.* Чуб. *Та він доконешне був у селі.* Уман. у. *Доконечне треба.* О. 1861. VI. 77.

Доконе́чний, а, е. Обязательный, непремѣнный.

Доконтетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Докормить, прокормить до какого либо времени. *Віл той, що встав, каже.... „Хазяїн наш щось дуже мало паші має. До весни ще далеко,—чим він нас доконтетує до весни?* Драг. 3.

Доконча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Докінчати.**

Доко́нче, *нар.*=**Доконечне.** Дещо. 99. *Доконче привезу* (книжок). Левиц. Пов. 209.

Докопа́ти, ся. См. **Докопувати, ся.**

Доко́пувати, пую, еш, сов. в. **докопа́ти, па́ю, еш**, *гл.* Докапывать, докопать. *Ями докопаю.* Мет. 2.

Доко́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **докопа́тися, па́юся, ешся**, *гл.* Докапываться, докопаться. *Силою води не докопаєшся.* Ном. № 1088.

Доко́ра, ри, *ж.*=**Докір.** Мир. ХРВ. 269.

Докори́ти, См. **Докоряти.**

Доко́рище, ща, *с.* Упреки, укоры. Канев. у. *От як опізниться прийти, то вже й єсть йому докорище од батька. Як зачнуть: ти до гульні проворний, а до роботи так ні. Та всяко, всяко.* Пирят. у.

Докорота́ти, та́ю, еш, *гл.* Дотянуть, доволочить. *Насилу ніч ту докоротала. Де мені смерти своєї дождати, альбо віка свого докоротати.* Мет. 349.

Доко́ряння, ня, *с.* Укоры, упреки; упреканіе. Грин. III. 383.

Докоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **докори́ти, рю́, ри́ш**, *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *Як будеш ти мені сими словами докоряти, не зарікаюсь я тобі самому з пліч голову як галку зняти.* Мет. 390. *Прийшов докорити світові за гріх.* Єв. I. XVI. 8.

Докоря́тися, ря́юся, ешся, *гл.*=**Докоряти.** *Тепер докоряється, що не роблю нічого.* НВолын. у.

Докоси́ти, ся. См. **Докошувати, ся.**

Докоти́ти, ся. См. **Докочувати, ся**.

Докоха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Люби достичь желаннаго. *Ой він її кохав, та не докохався,—вона його осудила, він не сподівався.* Мет. 78.

Доко́чувати, чую, еш, сов. в. **докоти́ти, чу́, тиш**, *гл.* Докатывать, докатить, прикатывать, прикатить.

Доко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **докоти́тися, чу́ся, тишся**, *гл.* Докатываться, докатиться, прикатываться, прикатиться. Мил. 214. *Не докотившись, застигали сльози.* К. ХП. 52.

Доко́шувати, шую, еш, сов. в. **докоси́ти, шу́, сиш**, *гл.* Докашивать, докосить. *З одного кінця докошували, а з другого гребці гребли.* Г. Барв. 146.

Доко́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **докоси́тися, шу́ся, сишся**, *гл.* 1) Докашиваться, докоситься. 2) Косить до чего нибудь. *Докосивсь до ночі. Докосивсь, поки й косу увірвав.* Аф. 382.

Докрава́ти, ва́ю, еш, сов. в. **докра́яти, ра́ю, ра́єш**, *гл.* 1) Докраивать, докроить. *Крають, шевці, крають, та вже й докравають.* Чуб. V. 1086. 2) Дорѣзывать, дорѣзать.

Докрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Докрасоваться.

Докра́ювати, кра́юю, еш, *гл.*=**Докравати**.

Докра́яти. См. **Докравати**.

Докрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **докри́ти, кри́ю, еш**, *гл.* Оканчивать, окончить крыть. *Докривши клуні, вернусь я до діда.* Г. Барв. 178.

Докро́їти, кро́ю, кро́їш, *гл.*=**Докраяти**.

Докрути́ти. См. **Докручувати**.

Докрути́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Довертѣться, докружиться, докрутиться.

Докру́чувати, чую, еш, сов. в. **докрути́ти, чу́, тиш**, *гл.* Докручивать, докрутить, доверчивать, довертѣть.

Докува́ти. См. **Доковувати**.

Докува́тися, кую́ся, є́шся, *гл.* 1) Доковаться. 2) Докуковаться.

Доку́ди, *нар.*=**Доки**. Закр.

Доку́ка, ки, *ж.* Досада, хлопоты, надоѣдливость. *Докука мені з дітьми.* Черк. у. *Докука з свиньми— допіру погодувала,—знов кричать.* Черк. у.

До́куль, *нар.*=**Докіль**. *І докуль чорт очі зав'язав, то дубину приготовив.* Рудч. Ск. І. 64.

І. Докупа́ти. См. **Докупувати**.

II. Докупа́ти, па́ю, еш, сов. в. **докупи́ти, плю́, пиш**, *гл.* Докупать, докупить, прикупить. *Трохи не стане деревні на хату, треба докупити.*

Докупа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Докупаться. *Докупався до того, що мало не втопився.*

Доку́пи, *нар.* Вмѣстѣ. Ком. І. 50.

Докупи́ти. См. **Докупати**.

Докупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* Употребляется преимущественно съ отриц. не. Не имѣть возможности купить. *Таке все дороге стало,—не докупишся.* Васильк. у. *Тяжка-важка чужа сторона: сіна-вівса не докупишся, хліба-соли не допросишся.* Грин. Ш. 627.

Докупля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Докуповувати**.

Докупо́вувати, вую, еш, *гл.* Докупать, прикупать.

Доку́пувати, пую, еш, сов. в. **докупа́ти, па́ю, еш**, *гл.* Докупывать, докупать.

Докури́ти, ся. См. **Докурювати, ся**.

Доку́рювання, ня, *с.* Докуриваніе.

Доку́рювати, рюю, еш, сов. в. **докури́ти, рю́, риш**, *гл.* Докуривать, докурить.

Доку́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **докури́тися, рю́ся, ришся**, *гл.* Докуриваться, докуриться.

Доку́ча, чі, *ж.*=**Докука**. *Стали раду радити, кого в некрути взяти; взяли би-сьмо багача, буде пану докуча.* Чуб. V. 977.

Докуча́ння, ня, *с.* Надоѣданіе, неотступныя просьбы. *За-для докучання його вставши дасть йому.* Єв. Л. XI. 8.

Докуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доку́чити, чу, чиш**, *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, докучать, докучить, досаждать, досадить. Шевч. 448. *Мухи йому не докучають, бо тоді ще ніяка нужа не буває.* Осн. 1862. V. *А старший хлопчик лазить, голосить та докуча матері.* Кв. *Ти вже ж мені та докучило та чужая та сторононька.* Лукаш. 11. *Біда докучила.* Мет. 66. *Я стала докучати своїй матері, щоб дала мені їсти.* Рудч. Ск. І. 79. Также безлично. Чуб. V. 10. *Повернусь на другий бік, або що, бо вже докучило одним боком лежати:* Рудч. Ск. II. 92.

Доку́чливий, а, е. Надоѣдливый, причиняющій безпокойство. Мир. Пов. I. 134. *Докучливі діти у Григора.* Каменец. у. *Докучливе допитування.* Мир. Пов. I. 140.

Доку́чливо, *нар.* Надоѣдливо. МВ. II. 196.

Дола́годжувати, джую, еш, сов. в.

долáгодити, джу, диш, *гл.* Оканчивать, окончить починять что, долаживать, доладить. *Чи ти скоро долагодиш воза?*

Доладжувати, джую, еш, сов. в. **долáдити, джу, диш,** *гл.*=**Долагоджувати.**

Долáдне. См. **Доладно.**

Долáдній, я, є. 1) Пристойный, красивый. *Який Микола доладній парубок.* Васильк. у. *Багатих та доладніх уборів.* Левиц. I. 430. 2) Порядочный. *Доладній чоловік.* 3) Разумный, подходящій, хорошій. *Доладня рада.* Гліб. 52.

Долáдно, долáдне, *нар.* Красиво, порядочно, разумно, хорошо, основательно. *Чи то ж можно того назвати християнином, хто не знає навіть доладне про життя й діла Христові?* Дещо. 9. *Отак буде доладній.* НВолын. у.

Доладý, *нар.* Какъ слѣдуетъ, кстати. *Доладу, як ложечка на меду.* Ном. № 6476. *Що зробите, то все не доладу.* МВ. I. 25. **Казáти доладý.** Говорить дѣльно, толково. *Хто каже доладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119.

Долáжувати, жую, еш, *гл.*=**Доладжувати.**

Долáзити, лáжу, зиш, сов. в. **долíзти, зу, зеш,** *гл.* 1) Долазить, долѣзть. 2) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *От і долізла до якогось писарчука у тяжиновому халатику.* Кв. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Долáпати. См. **Долапувати.**

Долáпувати, пую, еш, сов. в. **долáпати, паю, еш,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Полапають його за боки: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2.

Долáсити, ся=**Доласувати, ся.**

Долáсувати, сую, еш, *гл.* Долакомиться.

Долáсуватися, суюся, ешся, *гл.* Долакомиться.

Долатáти. См. **Долатувати.**

Долатáтися, тáюся, ешся, *гл.* Ставить заплаты до извѣстнаго предѣла. *Долатався до того, що латка на латці.* Пирят. у.

Долáтувати, тую, еш, сов. в. **долатáти, тáю, еш,** *гл.* Дочинивать, дочинить, оканчивать, окончить нашиваніе заплатъ. *Долатати кожуха.* Лубен. у.

Долегáти, гáю, еш, *гл.* 1) Донимать, досаждать. См. **долігати.** 2) Настаивать, упирать на. *Дак старий же долегав на те, щоб мерщій одружити сина.* Черном.

Долéгливий, а, е. Донимающій, настойчивый. См. **долігливий.**

Долéгливість, вости, *ж.* Досада, непріятность.

Долéжати, ся. См. **Долежувати, ся.**

Долéжка, ки, *ж.* Плодъ, которому необходимо нѣкоторое время полежать, чтобы дозрѣть.

Долéжування, ня, *с.* Долеживаніе.

Долéжувати, жую, еш, сов. в. **долéжати, жу, жиш,** *гл.* Долеживать, долежать. *Тепер ніч довга, як до ранку долежати, то й боки заболять.* Черниг. у.

Долéжуватися, жуюся, ешся, сов. в. **долéжатися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Долеживаться, долежаться. *Долежалась таки торбина, настала й їй щасливая година: хазяїн взяв, повнісіньку червінцями й напхав.* Гліб. 47. 2) Дозрѣвать, дозрѣть отъ лежанія на солнцѣ, будучи уже сорваннымъ (о яблокахъ, грушахъ).

Долéмзати, заю, еш, *гл.* Доплестись. *Така моя хідня: насилу долемзала до вас.* Богодух. у.

Дóленька, дóлечка, ки, *ж.* Ум. отъ **доля.**

Долетíти. См. **Долітати.**

Доливáння, ня, *с.* Доливаніе.

Доливáти, вáю, еш, сов. в. **долúти, доллю, ллéш,** *гл.* Доливать, долить. *Не допивай, не доливай—не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *А моторна господиня кухлів доливає.* К. Досв. 113.

Доливáтися, вáюся, ешся, сов. в. **долúтися, ллюся, ллéшся,** *гл.* Доливаться, долиться.

Долигáтися, гаюся, ешся, *гл.* Доѣсться, дожраться до чего либо.

Долизáти, ся. См. **Долизувати, ся.**

Долúзувати, зую, еш, сов. в. **долизáти, жý, жеш,** *гл.* Долизывать, долизать.

Долúзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **долизáтися, жýся, жешся,** *гл.* Долизываться, долизаться.

Долúна, ни, *ж.* Долина. Мет 79, 69, 102. Єв. Л. III. 5. *Ой по горах, по долинах, по широких українах, ой там козак похожає, у бандуру виграває.* Мет. 73. Ум. **Долúнка, долúнонька, дóлúночка.** Ном. № 14228. Стор. I. 89. Мет. 79. Шевч. 262.

Долúнистий, долúнчá(с)тий, а, е. Низменный.

Долúнка, ки, *ж.* Ум. отъ **долина.**

Долинкувáтий, а, е.=**Долинистий.**

Доли́вний, доля́новий, а, е. Относящійся къ долинѣ.
Доли́нонька, доли́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **доли́на**.
Доли́нути, ну, нош, *гл.* Долетѣть.
Долиня́ник, ка, *м.* Житель долинъ.
Доли́ти, ся. См. **Доливати, ся**.
До́лище, ща, *с.* Увел. отъ **доля**? *Чи таке долище, чи таке дворище?* Ном. 2134.
До́лі, *нар.* Внизу, на землѣ, на полу. *Долі посідали.* Млр. л. сб. 83. *Хоч долі, аби в своїй волі.* Ном. № 8915. *А гайдамаки положили Дригу долі та насипавши йому на голу спину пороху, запалили і драли греблом.* ЗОЮР. І. 248.
Долі́в, *нар.* 1) На землю, внизъ. *Нераз мі ся долів оком сльози покотили.* Гол. IV. 453. 2) Внизъ по теченію. *Ой пустимо ж ся на тихий Дунай, долів Дунаєм під Царгород.* АД. І. 1.
Долі́вка, ки, *ж.* Земляной полъ, вымазанный глиною. Вас. 194. Сим. 2. Чуб. VII. 383. *Скриня... одчинена, розбитий замок лежить коло неї на долівці.* Кв. Ум. **Долі́вонька, долі́вочка**.
Долівли́ць, *нар.* = **Долілиць**. Шух. І. 211.
Д лі́вонька, долі́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **долівка**.
Долі́га́ти. гаю, еш, *гл.*=**Долегати**. *Кінь знає, як му сідло долігає.* Ном. № 2358. *До кого долігає, там рукою сягає.* Ном. № 9750.
Долі́гливий, а, е = **Долегливий**. *А вже батько у позивах долігливий: поти гроші тратить, поти пнеться, поки свого доб'ється.* Черном. *Нужда долігліва, що їсти нічого.* Валк. у.
Долі́гливість, вости, *ж.* = **Долегливість**.
Долі́жно, *нар.* Возможно вволю лежать. *Чи доїжно, чи доліжно тобі? (питає наймичка наймичку).* Ном. № 10387.
Долі́зти. См. **Долазити**.
Долі́лиць, *нар.* Лицомъ къ землѣ, внизъ.
Долі́ніж, *нар.* Ногами внизъ къ землѣ.
Долі́пи́ти. См. **Доліплювати**.
Долі́плювати, люю, еш, сов. в. **доліпи́ти**, плю́, пиш *гл.* Оканчивать, окончить лѣпить. *Тим часом пирогів доліпили.* Г. Барв. 158.
Долі́ський, а, е. Нижній, внизу находящійся. Kolb. І. 92. Шух. І. 36.
Долі́та́ти, таю, еш, сов. в. **долеті́ти**, чу́, ти́ш, *гл.* Долетать. долетѣть. *Хоть високо, невисоко, треба долітати.* Мет. 7. *Долетіти до сонця.* Ком. І. 23.
Долітце́, ця́, *с.* Ум. отъ **долото**.
Долічи́ти, ся. См. **Долічувати, ся**.
Долі́чувати, чую, еш, сов. в. **доліч́ити**, чу́, чиш, *гл.* Досчитывать, досчитать. *Пас волів та все лічив (зорі), а перед світом заснув, то й не долічив.* ЗОЮР. І. 231.
Долі́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **долічи́тися**, чу́ся, чишся, *гл.* Досчитываться, досчитаться. *Однієї дружечки, однієї квіточки, однієї маківочки та й н долічаться.* Г. Барв. 208.
Долі́шній, я, є. Внизу лежащій, нижній. См. **доліський**.
Долля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Долити**. *Що надцідять, то й долляють.* Херс.
До́лник, ку, *м.* Мѣра жидкости въ двѣ осьмушки. Мнж. 179.
До́лов, *нар.* Низомъ. *Ой долов, долов на полонині.* Гол. II. 38.
Доловити. См. **Доловлювати**.
Доло́влювати, люю, еш, сов. в. **дол́овити**, влю́, виш, *гл.* Долавливать, доловить.
Доложи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1)=**Докласти**. *Рук добре доложить.* Ном. № 9959. 2) Доложить. *Щоб туди людє не ходили, із криниці води не носили, Івася та й не розбудили і батеньку та й не доложили.* Бал. 68.
Доло́к, лку, *м.* Ум. отъ І діл.
Доломи́на, ни, *ж.*=**Домовина**. Чуб. II. 69. Мил. 168.
Доло́нечка, ки, *ж.*, **Доло́нька**, ки, *ж.* } Ум. отъ **долоня**.
До́лонько, ка, *м.* Ум. отъ І діл.
Долоньковий, а, е. ? *Долоньковий табак.* Черкас. у.
Доло́ня, ні, *ж.* Ладонь. *Свербить долоня проти чогось.* Ном. № 306. *Тоді, як на долоні волосся поросте.* Никогда. Ном. № 5489. Ум. **Доло́нечка, доло́нька, доло́шка** *І в долонечки вже плеще.* МВ. І. 98. *Вони такі раді, що аж у долошки плещуть.* Федьк.
Долото́, та́, с. Долото. *Ув умілого і долото рибу ловить.* Ном. № 6019. *Довбав долотом на дриветні.* Левиц. Пов. 150. *Покочу я долото, всі дівочки в болото.* Млр. л. сб. 351. Ум. **долітце́**. Шух. І. 277, 284.

До́лочко, ка, *м.* Ум. отъ I **діл.**

Доло́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **доло́ня.**

Долуба́й, ба́ю, *м.* и **Долуба́йка, ки,** *ж.* Огурецъ, выѣденный курами. НВолын. у.

Долуба́ти, ба́ю, еш, *гл.* = **Длубати.** *Почав долубать. Продолубав таку вже дірочку, що й кулак улізе.* Грин. Ш. 336.

Долуба́тися, баюся, ешся, *гл.*=**Довбатися, длубатися.**

Долу́зати, заю, еш, *гл.* Долущить (семечки). *Долузати насіння.* Васильк. у.

Долупа́ти, па́ю, еш, *гл.* Окончить отковыриваніе, отдѣленіе слоевъ или отламываніе чего.

Долупа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Окончиться—объ отковыриваніи, отдѣленіи слоевъ или отламываніи чего.

Долупи́ти, плю́, пиш, *гл.* Окончить сдираніе чего-нибудь.

Долупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* Дошелушиться.

Долу́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **долу́патися, паюся, ешся.** Доискиваться, докапываться. *Люде й не долупуються, куди то гроші йдуть.* Каменец. у.

Долуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **долучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Прибавлять, прибавить.

Долу́щити, ся. См. **Долущувати, ся.**

Долу́щування, ня, *с* Окончаніе вылущиванія.

Долу́щувати, щую, еш, сов. в. **долу́щити, щу, щиш,** *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваніе. *Ось квасолі долущу та й піду.* Богодух. у.

Долу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **долу́щитися, щуся, щишся,** *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваться, шелушиться.

До́льній, я, є. Нижній. *Рад я жить над горою, кину дольню персть.* Чуб. Ш. 18.

Долю́блювати, люю, еш и **долюбля́ти, ля́ю еш,** *гл.* долюбливать. *Е, не долюблювала жидова тих казенних.* Стор. I. 237. *Не долюбляв тільки батько удови.* МВ. II. 79.

До́ля, лі, *ж.* 1) Участь, удѣлъ, жребій, судьба. *Моя доля терпіти. Така тобі, доню, доля судилася.* Мстл. *Горе ж мені, горе, нещаснaя доле,—виорала дівчинонька мислоньками поле.* Чуб. V. 6. 2) Счастливая судьба. *Пошли йому, Господи, щастя й долю.* К. ЧР. 67. *В того доля ходить полем, колоски збірає, а моя десь ледащиця за морем блукає.* Шевч. 41. *Нема йому щастя-долі.* Мет. 461. 3) Раст. Sempervivum globiferum. L. ЗЮЗО. I. 136. Ум. **До́ленька, до́лечка.** Чуб. V. 555. *Бідна моя головонька, доленька нещасна!* Мет. 65. *А я, доленько, в неволі помолюся Богу.* Шевч.

Дом, му, *м.*=**Дім.** Чуб. Ш. 177.

I. **До́ма, ми,** *ж.*=**Дім** *Своя дома.* Рк. Левиц. *Занесеш до моєї доми.* Грин. II. 81. *Прийшов.... до своєї доми.* Грин. Ш. 369.

II. **До́ма,** *нар.* Дома. *Чом не хочеш ти робити і дома сидіти?* Чуб. Ш. 148. *Батько й мати поїхали до родичів..., дома зосталися хлопці.* Ком. II. 68.

Домага́ння, ня, *с.*=**Домогання.**

Домага́тися, га́юся, ешся, *гл.*=**Домогатися.** Ном. № 5342.

Дома́вати. См. **Домазувати.**

Дома́зувати, зую, еш, сов. в. **дома́зати, жу, жеш,** *гл.* Домазывать, домазать. *Ось долівку домажу та й піду.* Харьк. г.

Домальо́вувати, вую, еш, сов. в. **домалюва́ти, лю́ю, еш,** *гл.* Дописывать, дописать красками. Шевч. 196.

Домалюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* Дописать красками до чего нибудь.

Домани́ти, ню́, ниш, *гл.* Приманить. *Ніяк теляти до рук не доманиш* Черк. у.

Домари́ти, рю́, риш, *гл.* Быть, находиться дома. *Чи єс сама домарила, чи єс мала гості?* Шух. I. 201.

Домари́тися, ри́ться, *гл. безл.* Находиться дома. *Як сі домарило?* Шух. I. 201.

Дома́рь, ря́, *м.* Хозяинъ, домохозяинъ. Вх. Зн. 5. Шух. I. 217, 218.

Дома́ха, хи, *ж.* 1) Жилище, домъ, мѣстопребываніе (у рыбаковъ). Браун. 43. 2) Первый улонъ, ближайшій къ стоянкѣ рыбаковъ. Левиц.

Дома́цатися. См. **Домацуватися.**

Дома́цуватися, цуюся, ешся, сов. в. **дома́цатися, цаюся, ешся,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Ти така гладка стала, що мабуть і ребер не домацаєшся.* Васильк. у.

Дома́шній, я, є.=**Домовий** *Домашнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096. Левиц. I. 173.

Дома́ювати, ма́юю, еш, сов. в **дома́яти, ма́ю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить развѣваться, колыхаться и пр. См. **маяти.** *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. Ш. 122. (Конопелькам) *да не дали вітри да достояти, зеленому листю да домаяти.* Грин. III. 122.

Доме́лювати, люю, еш, сов. в. **домо-**

лоти, мелю, мелеш, *гл.* Домалывать, домолоть.

Домести. См. **Домітати.**

Домець, мця, *м.* Дворецъ. *Я чув, що у Києві домець царський строїться.* Лубен. у.

Домивати, ваю, еш, сов. в. **домити, мию, еш,** *гл.* Домывать, домыть. *Ще трохи пшениці не домила.* Богодух. у.

Домиватися, ваюся, ешся, сов. в. **доматися, миюся, ешся,** *гл.* Домываться, домыться, быть въ состояніи вымыть, вымыть до чиста. *Огірки збірала, а тепер рук не домиюся.* Богодух. у. *Невісточка так запустила діжу, що мию, мию, та й не домиюся.* Богодух. у.

Доминати, наю, еш, сов. в. **домняти** и **дом'яти, мну, неш,** *гл.* 1) Доминать, домять, сканчивать, окончить мять. 2) Оканчивать, окончить растирать, измельчать. *Доминай бо швидче перець!* Кіев. у. 3) Доѣдать, уписывать. *Кухарь кота лає, а він курча уминає.*

Домирити, рю, риш, *гл.* Окончить мирить.

Домиритися, рюся, ришся, *гл.* Помириться.

Домисел, слу, *м.* Догадка, предположеніе.

Домнолитися, См. **Домислятися.**

Домислюватися, слююся, ешся и **домислятися, ляюся, ешся,** сов. в. **домислитися, люся, лишся,** *гл.* Догадываться, догадаться. *Сама собі домислююсь що мені робити.* Г. Барв. 234. *Усяке зараз домислялось, куди вони простують.* К. ЧР. 3.

Домити. См. **Домивати.**

Доминчок, чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домишлятися, ляюся, ешся.=Домислятися.

Домів, *нар.*=**Додому.** *Жид з порожніми бербеницями верне домів.* Федьк.

Домівка, ки, *ж.* 1) Домъ—не въ смыслѣ зданія, а въ смыслѣ вообще жилья. *Бідна вдова, старая жона у своїй домівці з діточками маленькими гомоніла.* Мет. 315. *Чуже дитя клене-проклинає... за хліб, за сіль нарікає, з домівки зганяє.* Чуб. V. 849. 2) Мѣсто жительства. *Де твоя домівка?—У Красному. Наступив 1650 рік; посунули пани з Польщі до домівок, почали свої добра осягати, почали людей на роботу кликати* К. Хмельн. Ум. **Домівонька, домівочка.**

Домівник, ка, *м.* Домочадецъ. *І перед власними домовниками моїми.* Закр.

Домівниця, ці, *ж.* Домочадецъ-женщина. *Ти у нас в хаті не домівниця, нашому добру не кукібниця.* Нп.

Домівство, ва, *с.* Домъ. *Там домівства повибудовувано такі, що ну!* Каменец. у. *Здибують мня кумове і зо мнов ся вітають, і за жену питають: „Ми то собі кумівство,—ходім трохи в домівство!"* Гол. І. 216.

Домівський, а, е. Домашній, домовой.

Домізкуватися, куюся, ешся, *гл.* Додуматься, сообразить. *Домізкувалися, що у вдови Загірньої суть не один син, а іменно... два.* К.

Доміркуватися, куюся, ешся, *гл.* Додуматься. Ком. І. 48.

Домірний, а, е. Соразмѣрный. Черк. у.

Домітати, таю, еш, сов. в. **домести, мету, теш,** *гл* Домегать, домести. *Не домела до порога й кинула сміття серед хати.*

Домлівати, ваю, еш, сов. в. **домліти, лію, еш,** *гл.* Докариваться, доваряться. *М'ясо домліває.*

Домняти, ну, неш, *гл.*=**Дом'яти.**

Домовий, а, е. Домашній. *Домового злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *На домовій раді в гетьмана.* К. ЧР. 27. *Збували... скот і рухомость домовую.* Мкр. Г. 62. **Господарь домовий.** Хозяинъ дома. *Сидять мужні жони, господарі домові.* Рк. Макс. **Домовий дідько.**=**Домовик.**

Домовик, ка, *м.* Домовой. *Стука разпо-раз, мов його домовик душить.* Ном. № 3142.

Домовина, ни, *ж.* 1) Гробъ. Шевч. 47. *Ой же казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. 2) Гробница. *Стоїть в селі Суботові на горі високій домовина України широка, глибока.* Шевч. Ум. **Домовинка.** *От уже і домовинку принесли новеньку* МВ. І. 101.

Домовини, вин, *ж. мн.* Обрядовый предъ свадьбой уговоръ относительно числа свадебныхъ гостей, подарковъ и пр. Чуб. IV. 560. Мет. 165.

Домовинка, ки, *ж.* Ум. отъ **домовина.**

Домовити, ся. См. **Домовляти, ся.**

Домовляти, ляю, еш, сов. в. **домовити, влю, виш,** *гл.* 1) Договаривать, договорить. *Сльози лились, лилися козацькі,*

тугу домовляли. Шевч. 56. 2) Договаривать, договорить, нанимать, нанять. 3) Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. „*Не сором тобі в коршмі сидіти? Маєш ти дома жінку і діти*".—„*На, пий горілку та не домовляй, або іди к бісу, нас не забавляй!*" (Говоритъ пьяница укоряющей его женѣ). Чуб. V. 1099. *Бач, ти об мені й не думаєш!—домовля йому.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Домовля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **домо́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Договариваться, договориться до чего. 2) Договариваться, договориться, уславливаться, условиться, наниматься, наняться. *Може домовиться, коли за рушниками прислати.* Кв. *Тілько домовся з нею так, щоб вона про мене не знала..* Шевч. 301.

Домо́вний, а, е. Условленный.

Домовни́к, ка́, *м.* 1)=**Домівник.** 2)=**Домовик.** *Відьми не ходить туди, де есть домовник: він її зараз укладе.* ЗОЮР. II. 37.

Домога́ння, ня, *с.* Требованіе, домогательство, притязаніе на что.

Домога́тися, га́юся, єшся, сов. в. **домогти́ся, жу́ся, жешся,** *гл.* Требовать, добиваться, добиться, настойчиво просить. *Поки було доможемось молока у пана, або тарані, то краще сами собі купимо.* Лебедин. у.

Домодержа́вець, вця, *м.* Домовладѣлецъ, домохозяинъ. *Сьому домодержавцю хазяїну і хазяйці подай, Боже, на многа літа!* Мет. 395.

Домоли́ти, лю́, лиш, *гл.* Умолить. *Не домолив його: хоче таки правити довг.*

Домоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Домолиться. *Та вже вдова Богу домолилася: синів поженила і дочок заміж пооддавала.* Мет. 349.

Домоло́ти. См. **Домелювати.**

Домолоти́ти. См. **Домолочувати.**

Домоло́чувати, чую, єш, сов. в. **домолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Домолачивать, домолотить. (Просо) *на дворі домолочуют.* Грин. III. 509.

Домонта́рство, ва, *с.* Сидѣніе дома, хозяйничанье дома. *Краще.... було Грицькові домонтарство з любим його подружжям.* Г. Барв. 146.

Домонта́рь, ря́, *м.* Домосѣдъ. *Будуть мене козаки за хліб, за сіль поважати, тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Дума.

Доморо́бний, а, е. Домашняго издѣлія.

Доморо́слий, а, е. Доморощенный, дома выросшій. НВолын. у. *Простий собі був* (півень), *доморослий.* Сим. 211. *Та се моя кобила, навіть усі скажуть, що вона доморосла, а не купована.* Кіев. у.

Домора́дник, ка, *м.* = **Доморядця.** Посл. Кор. I. IV. 1.

Домора́дця, ці, *м.* Домоправитель.

Домости́ти, ся. См. **Домощувати, ся.**

Домотка́ний, а, е. Домашняго тканья. Сим. 227. *Домоткане полотно.*

Домоту́р, ра, *м.*=**Домонтарь.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежнем, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Домочи́ти. См. **Домочувати.**

Домо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домо́чувати, чую, єш, сов. в. **домочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Домачивать, домочить. *Своїх конопель домочу та й вам трохи поможу.* Славяносерб. у.

Домо́щувати, щую, єш, сов. в. **домости́ти, щу́, стиш,** *гл.* Домащивать, домостить.

Домо́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **домости́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Домащиваться, домоститься.

Домува́ння, ня, *с.* Пребываніе дома.

Домува́ти, му́ю, єш, *гл.* 1) Быть, находиться дома. *Наша пані домує, вечеряти готує.* Чуб. III. 235. 2) Домосѣдничать, сидѣть дома. *Годі вам, панове-молодці, домувати! ідіте зо мною на Черкень-долину гуляти.* Макс (1849), 82.

Домува́тися, му́юся, єшся, *гл.*=**Домувати** въ 1-мъ знач. *Сини в його чумакують, а старий домується собі.* Харьк.

Домудрува́тися, дру́юся, єшся, *гл.* Додуматься до чего-либо, выдумать. *Хитрий жидок мудрував та й домудрувався.* Рудан. I. 63.

Домуро́вувати, вую, єш, сов. в. **домурува́ти, ру́ю, єш,** *гл.* Достраивать, достроить каменную постройку. *Чи вже домурована ваша церква?* Васильк. у.

Домуро́вуватися, ро́вуюся, єшся, сов. в. **домурува́тися, ру́юся, єшся,** *гл.* 1) Достраивать, достроить до чего. 2) Быть достраиваемымъ, достроеннымъ.

Домча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Домчать, быстро довезти, донести. *Кінь як поніс, як поніс,—домчав.* Мнж. 35.

Домча́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Домчаться.

Дом'я́ти. См **Домнинати.**

Дон, на, *м.*=**Донець.** *Якийсь дон кашу міша в казанах ложкою.* О. 1862. I. 76.

До́нењка, ки, *ж.* Ум. оть **до́ня.**

Донести́, См. **Доносити.**

Доне́хочу, *нар.* По горло, досыта. *Було що їсти й пити донехочу.* Ном. № 11888.

Доне́ць, вця́, *м.* Донской козакъ. Лавр. 145. Ум. **До́нчик, до́нчичок.** *Молодая удова двох дончиків любила.* Чуб. V. 921. *Став дончичок розмовлять.* Чуб. V. 952.

До́нечка, ки, *ж.* Ум. оть **до́ня.**

Доні́гатися, гаюся, єшся, *гл.* Умориться, устать до извѣстной степени, доходиться до утомленія. *Оце так доні́гався, що аж тіло труситься.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Донíма́ти, ма́ю, єш, сов. в. **доня́ти, дійму́, меш,** *гл.*=**Дійма́ти.** *Він йому віри не донімає.* ЗОЮР. *Я б старість продала,—ціни не доняла, молодість купила,—ціни б доложила.* Г. Барв. 411.

До́нін, на, не. Принадлежащій дочери.

До́нка, ки, *ж.* Дочь донского козака. Черк. у.

Доно́сити, но́шу, сиш, сов. в. **доне́сти́, су́, се́ш,** *гл.* 1) Доносить, донести до какого-либо мѣста. *Ложки до рота не донесе.* Ном. № 11742. **Донести́ ря́ду.** Окончить потчивать водкой рядъ гостей. *Ряду.... донести не стало,— долийте пляшку.* 2) Сообщать, сообщить. *І було після сіх прилук, що донесено Оврамові так: он і Мелха породила сини братові твоєму Нахорові.* К. Св. Пис., кн. I. Мус. XXII. 20. **Донести́ ві́сти.** Извѣстить. *Ох пошлімо галку, ой пошлімо чорну аж до Січі рибу їсти, ох нехай донесе, ох нехай донесе до кошового вісти.* ЗОЮР. I. 136. **Донести́ у ву́ха.** Довести до свѣдѣнія. *Як* (хто) *донесе татові у вуха, то зараз їй смерть.* Уман. у.

Доноси́ти, ся. См. **Доношувати, ся.**

Доноша́ти, ша́ю, єш, *гл.* 1)=**Доношувати.** 2) Приносить, подавать. *Казав його до келії взяти, казав слугам їсти доношати.* Мет. 360. *Ой вже ж тобі, галко, а вже ж тобі, чорна, вісти та й не доношати.* **Доно́шана дити́на.** Своевременно родившійся ребенокъ. НВолын. у.

Доноша́тися, ша́юся, єшся, *гл.*=**Доношуватися.**

Доноші́ння, ня, *с.* Поднесеніе, подананіе. *Вставьте, бояре, вставьте, честь, хвалу дайте, наперед Богу і господарю, і куховарці за хліба поставління, за страви доношіння.* Рк. Макс.

Доно́шувати, шую, єш, сов. в. **доноси́ти, ношу́, сиш,** *гл.* 1) Донашивать, доносить, оканчивать, окончить ношеніе. *Це ще материну юпку доношую.* Черниг. у. 2) Донашивать, доносить, износить одежду. **Віно́чка доноси́ти.** Сохранить дѣвство. *Либонь, козаченьку, віночка не доношу!... Треба, козаче, три серпанки купити: одним серпанком мале дитя сповити, другий серпанок бабусенці дати, а третій серпанок самій треба надіти.* Лавр.

Доно́шуватися, шуюся, єшся, сов. в. **доноси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Обнашиваться, обноситься. *Доносилась до того, що зв'язує рубець до рубця.* Рудч. Ск. I. 176.

До́нчик, ка, до́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **доне́ць.**

Дончи́ця, ці, *ж.* Донская козачка.

Донща́ха, хи, *ж.*=**Дончиця.** *Донщиха йшла в Ярусалим.* Черк. у.

До́нька, ки, *ж,* Ум. отъ **до́ня.**

До́ньчин, на, не. Принадлежащій дочери.

Донюхатися. См. **Донюхуватися.**

Доню́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **доню́хатися, хаюся, єшся,** *гл.* Донюхиваться, донюхаться. *Собаки донюхались та й ззіли.* Стор. I. 27.

До́ня, ні, *ж. ласк.* Дочь. *Не стій, доню, з нелюбим, не дай ручки стискати.* Чуб. III. 36. *Іди, доню! каже мати, не вік дівувати!* Шевч. 14. Ум. **До́нька, до́ненька, до́нечка.** *У сусіда доньок сім, та й є доля всім,—у мене єдна, та й тій долі нема.* Ном. № 1738. *Доненько моя, рідная моя!* Мет. *Там тобі.... добре буде, як тій донечці у матінки.* Мет. 301.

Доня́ти. См. **Донімати.**

Доня́тися, дойму́ся, мешся, *гл.* Дотронуться, прикоснуться. *Болить палець, не можна донятись.* НВолын. у.

До-обі́д, *нар.* До обѣда. *До-обід ложка, а після обід не треба.* Ном.

Дообі́дати. См. **Дообідувати.**

Дообі́дній, я, є. Бывающій до обѣда. *Дообідня година.* О. 1862. I. 81.

Дообі́дувати, дую, єш, сов. в. **дообі́дати, даю, єш,** *гл.* Дообѣдывать, дообѣдать. *Дообідуйте бо швидче!* Богодух. у.

Доокола, *нар.* Вокругъ. *У синє море*

сонце ясне тоне і своє світло, ніби кров червоне, по всій країні доокола сіє. Федьк.

Доорáти, ся. См. **Доорювати, ся.**

Доóрювати, рюю, еш, сов. в. **доорáти, рю, реш,** *гл.* Допахивать, допахать. *Чи доорете сьогодні?—Дооремо.* Харьк. г.

Доóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **доорáтися, рюся, решся,** *гл.* Допахиваться, допахаться. *Дооравсь до сухого лану.* Чуб. V. 365.

Достáнку, достáну, *нар.* Вконецъ, совершенно, окончательно. *Не було добра змалку, не буде й достанку.* Ном. *І сам я, хлопці, перестану, коли поб'ю всіх достану.* Сніп. 188.

Доóчне, *нар.* Лично, самолично. Полт. г.

Допадáти, дáю, еш, сов. в. **допáсти, падý, дéш,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Очень желать, пожелать. Безличн. *Коли допадає вам,—загубіть мою душу.* МВ. (О. 1862. І. 104). 3) **Допáсти коня́.** Вскочить на лошадь.

Допадáтися, дáюся, ешся, сов. в. **допáстися, дýся, дéшся,** *гл.* Набрасываться, наброситься на что-либо съ жадностью. *Допався як муха до меду.* Ном. № 4836.

Допалáти, лáю, еш, *гл.* Догорѣть. *Четверта свічка допалала, нім договорили.* Гол. І. 62.

Допали́ти, ся. См. **Допалювати, ся.**

Допáлювати, люю, еш, сов. в. **допали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Дожигать, дожечь. 2) Докуривать, докурить.

Допáлюватися, лююся, ешся, сов. в. **допали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Дожигаться, дожечься. *Зліпили довгу свічку і почали палить осичину. Допалились до половини.* Грин. І. 70. 2) Докуриваться, докуриться. 3) Догорать, догорѣть.

Допанíти, вíю, еш, *гл.*—**до чóго.** Сдѣлаться бариномъ до того, что..., стать такимъ бариномъ, что.... *Допаніли до того, що й хати підмести не зумієте.* О. 1862. V. 47.

Допанувáти, нýю, еш, *гл.* 1) Окончить барствовать. 2) Окончить царствовать.

Допанувáтися, нýюся, ешся, *гл.* Дожить бариномъ до разоренія, до несчастія. *Годино моя нещаслива! До чого ж се я допанувалася?* Хата. 155. *Позводилося панів багато: хотять панувати, та ні з чого, бо допанувалися до краю.* Зміев. у.

Допáрок, рка, *м.* Принадлежащій парѣ, одинъ изъ пары. Ум. **Допáрочок.**

Допарувáти, рýю, еш, *гл.* Подобрать пару. Могил. у.

Допасáти, сáю, еш, сов. в. **допáсти, сý, сéш,** *гл.* Оканчивать, окончить пасти.

Допасáтися, сáюся, ешся, сов. в. **допáстися, сýся, сéшся,** *гл.* Оканчивать пастись.

І. Допáсти, ся. См. **Допасати, ся.**

ІІ. Допáсти. См. **Допадати.**

Допáстися. См. **Допадатися.**

Допáтрати, раю, еш, *гл* Окончить ощипывать птицу. *Допатруй швиденько курчата.* Васильк. у.

Допащакувáти, кýю, еш, *гл.* Окончить вздорные разсказы.

Допащикувáтися, кýюся, ешся, *гл.* Договориться до чего-либо, говоря вздоръ. *Допащикувалася, поки батько з хати вигнали.* Харьк. г.

Допéвне, *нар.* Навѣрное, точно. Желех.

Допéвнення, ня, *с.* Увѣреніе.

Допéвнити, ся. См. **Допевняти, ся.**

Допевня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **допéвнити, ню, ниш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить.

Допевня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **допéвнитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Удостовѣряться. 2) Домогаться, добиваться, добиться, требовать. Грин. І. 293. Г. Барв. 368 *На два золоті і більше не допевняйся.* НВолын. у. *Допевняйся, плати.* НВолын. у. *Іди допевняйся, нехай тобі віддасть.* НВолын. у. 3) Добиваться, добиться, достигать, осуществлять. *І рече Господь: ось один народ і одна в його мова; оце почали вони свою роботу і ніщо їм не перебиває допевнитись усього, що задумали.* Св. П. 1 кн. Мус. XI. 6.

Допекти́. См. **Допікати.**

Доперáти, рáю, еш, сов. в. **допéрти, прý, рéш,** *гл.* Дотаскивать, дотащить. *Пшона мішок.... коли б хто поміг доперти до хутора.* К. ЧР. 356.

Доперáтися, рáюся, ешся, *гл.* Домогаться. *Іван доперається землі.* НВолын. у.

Допéрво, *нар.*=**Допіро.**

Допéрти. См. **Допорати.**

Допéртися, прýся, прéшся, *гл.* Дотащиться.

Допивáти, вáю, еш, сов. в. **допи́ти, п'ю, п'єш,** *гл.* 1) Допивать, допить. *Не допивай, не доливай,—не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *Чом ви.... пива не допиваєте?* ЗОЮР. І. 224. 2) Пить сколько хочется. *Сестро ж моя, сестро, перепеличенько, чого ізмарніло білеє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала, чи тем-*

ної нічки та й не досипляла? Чуб. V. 928. *Сама не ззість і не доп'є,—його нагодує.* Шевч. 105.

Допиватися, ваюся, ешся, сов. в. **допитися, п'юся, п'ешся,** гл. Допиваться, допиться. *Допився вже...., що усю чисто худобу пропив.* Рудч. Ск. II. 21.

Допильновувати, новую, еш, сов. в. **допильнувати, нўю, еш,** гл. Досматривать, досмотрѣть, достерегать, достеречь. *Допильнуй діток моїх. Знають німці, як хутче збірати збожжя і як допильнувати його.* Дещо, 11.

Допилювати, люю, еш, сов. в. **допиляти, ляю, еш,** гл. Допиливать, допилить.

Допинання, ня, с. Дотягиваніе.

Допинати, наю, еш, сов. в. **допнути** и **доп'ясти, пну, неш,** гл. 1) Оканчивать, окончить натягиваніе. 2)—**чого**. Добиваться, добиться чего. 3) Тибрить, стибрить, красть, украсть. *А таки допне щось.* НВолын. у. 4) Допекать, допечь, притискивать, притиснуть, поставить въ безвыходное положеніе. *Сю весну як доп'яло, так і не дай Боже! Нема ні клаптя сіна й купити ніде.* Волч. у.

Допинатися, наюся, ешся, сов. в. **допнутися** и **доп'ястися, пнуся, нешся,** гл. 1) Дотягиваться, дотянуться до чего-либо. *Пнеться, пнеться та й допнулось ручкою до квітки.* 2) Домогаться, добиваться, добиться. *Попоп'явшись добренько, свого можна таки доп'ястись.* О. 1862. 1. 69.

Допис, су, м. Корреспонденція.

Дописати. См. **Дописувати.**

Дописувати, сую, еш, сов. в. **дописати, пишу, шеш,** гл. 1) Дописывать, дописать. 2) Корреспондировать.

Дописуватися, суюся, єшся, сов. в. **дописатися, шуся, шешся,** гл. Дописываться, дописаться. *Приходе він у пекло і давай хрести писати та до того дописавсь, що усіх чортів ув один куток збив.* Мнж. 129.

Допит, ту, м. Допросъ. *І силою, і правдою великий, нікому він на допит не відкаже.* К. Іов. 83.

Допитати, ся. См. **Допитувати, ся.**

Допити, ся. См. **Допивати, ся.**

Допитки, ків, м. мн. Вопросы. *Тоді питай, відказувати буду, або мені на допитки відказуй.* К. Іов. 29.

Допитливий, а, е. Пытливый. *Мати все те бачила допитливим оком.* Левиц. Пов. 257.

Допитливо, нар. Пытливо.

Допитувати, тую, еш, сов. в. **допитати, таю, еш,** гл. 1) Допрашивать, допросить. 2) Разспрашивать, разспросить. *Глухий не дочує, так допитає.* Ном. № 8565.

Допитуватися, туюся, єшся, сов. в. **допитатися, таюся, ешся,** гл. 1) Узнавать, узнать, выспрашивать, выспросить. *Царь допитується: чого ти, дочко, журишся?* Рудч. Ск. II. 32. **Допитатись слова.** Узнать рѣшеніе. *Поїхали до свата слова допитаться.* НВолын. у. 2) Находить, найти кого либо при помощи разспросовъ. *Скоро козак нетяга Насті Горової, кабашниці степової допитався, зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. *Допитався до того багатого купця.* Грин. II. 326.

Допів- Полу-

Допівзруйнований. Полуразрушенный.

Допізна, нар. До поздней поры. *Він сидів допізна.*

Допікати, каю, еш, сов. в. **допекти, чу, чеш,** гл. 1) Допекать, дожаривать. *Допікати хліб, курку.* 2) Допекать, донимать, досаждать. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13571. *А ніхто мені так не допікав, як та капосна баба Палажка Солов'їха.* Левиц. Пов. 336. *Щирий і незлобивий був рицарь, да вже як допечуть йому, то стережись тоді кожен.* К. ЧР. 311.

Допірання, ня, с. Достирываніе бѣлья.

Допірати, раю, еш, сов. в. **доправи, перу, реш,** гл. Достирывать, достирать бѣлье. *Поможіть мені сорочок доправи.* Славяносерб. у.

Допіро, допіру, нар. Теперь только, лишь только, только что. Драг. 44, 45. Грин. III. 360. Чуб. II. 45. *Чого я тужу, чого я нужуся? Чого я допіро плакати учуся?* Чуб. 450. *Радий, наче допіро народився.* Рудч. Ск. II. 160. *Повів їх до клуні і дав їм по копі: Богові копу, Петрові копу і Павлові копу, та й допіру дає їм пообідати.* Чуб. III. 157. *Ми оце допіро приїхали.* Уман. у.

Доплазувати, зую, еш, гл. Доползти. *Доплазував до самого верха.* Черк. у.

Доплатити. См. **Доплачувати.**

Доплачувати, чую, еш, сов. в. **доплатити, чу, тиш,** гл. Доплачивать, доплатить, приплачивать, приплатить. *Де оком*

не доглянеш, там калиткою доплатиш. Ном. № 9969.

Доплентатися, таюся, ешся, *гл.* Добраться, дотащиться, доплестись. Харьк. у. *Я міркував собі йдучи, поки доплентавсь до хатини.* Шевч.

Доплести. См. **Доплітати.**

Доплив, ву, *м.* Притокъ. Желех.

Доплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **доплисти́** и **доплисти́, пливу́, ве́ш,** *гл.* Доплывать, доплыть. Чуб. V. 345. *Пливе, допливає, руки простягає.* К. Досв. 70.

Доплигувати, гую, еш, сов. в. **доплигну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Доскакивать, доскочить, допрыгивать, допрыгнуть. *Розгнівався кінь, як стрибнув,—на сажень до царівни не доплигнув.* Грин. І. 173.

Доплітати, та́ю, еш, сов. в. **доплести́, лету́, те́ш,** *гл.* 1) Доплетать, доплесть. 2) Довязывать, довязять, надвязывать, надвязать. *Допліта панчішку.* К.

Доплуга́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дотащиться, добраться. *Ледве доплуганився до міста.* Ком. І. 52.

Доплу́татися, таюся, ешся, *гл.*=**Доплентатися.** *Аж опівночі хиба додому доплутаєшся.* К. І. 4.

Допну́ти, ся. См. **Допинати, ся.**

Доповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **доповзти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Доползать, доползти. *Мов рачки доповзла до города.* Кв.

Доповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **доповісти́, ві́м, віси́,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить разсказывать. 2) Сообщать, сообщить, докладывать, доложить. *Скоро ввиділи, пану доповіли.* АД. І. 36. *Наймичка доповіла їй, що се все Тупотун так веселить беседу.* Г. Барв. 311.

Доповідно, *нар.* Основательно, точно. *Були у нього гроші, але доповідно не можу сказати скільки.* Ольгоп. у.

Доповісти́. См. **Доповідати.**

Допо́внити, ся. См. **Доповняти, ся.**

Допо́внювати, нюю, еш, *гл.* = **Доповняти.** *Усього достачає і хлібом святим доповнює.* Г. Барв. 180. *Вам і чаші не доповнювані* Грин. ІІІ. 117.

Доповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **допо́внити, ню, миш,** *гл.* Дополнять, дополнить. *З тії хмари дощик накрапає та синього моря доповняє.* Мет. 146. АД. І. 99. *Слізьми моря не доповниш.*

Доповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **допо́внитися, нюся, нишся,** *гл.* Дополняться, дополниться.

Допо́вчити, чу, чиш. Достроить, доползить. *Хата виведена була по вікна, а то вже я її укукобила й доповчила.* Харьковъ.

Допо́ки, *нар.* До тѣхъ поръ пока. *Не оженюся, допоки вік віков.* Гол. І. 344. *Співатиму йому допоки віку, допоки їху хвалитиму на струнах.* К. Псал.

Допомага́ти, га́ю, еш, сов. в. **допомогти́, можу́, жеш,** *гл.* Помогать, помочь. *Вже й сини Шрамови підросли і допомагали батькові у походах.* К. ЧР. 14. *Як міг, так допоміг.* Ном. № 4540. *Роби, небоже, то й Бог допоможе!* Ном. № 68.

Допомага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Добываться, домогаться. *Пише було син, що йому не дуже добре допомагаться за дохід з наслідства.* Левиц. І. 68.

Допомина́ння, я, *ср.* Домогательство

Допомина́ти(ся), на́ю(ся), еш(ся), *гл.* Добиваться, домогаться. *Хто припоминає, той допоминає.* Ном.

Допомі́жний, а, е. Вспомогательный.

Допомо́га, ги, *ж.* Помощь, пособіе. Грин. ІІ. 38. *Тільки озвешся, руку потягне і допомогу дасть.* К. ЧР. 398. *Я тобі буду в допомозі.* Грин. ІІ. 32.

Допомогти́. См. **Допомагати.**

Допо́рати, раю, еш, *гл.* Докончить прибирать. *Тут усе недопоране, завтра святки, а вона хурк! пішла до матері—от і добре!* Канев. у.

Допо́тиль, *нар.* До сихъ поръ, до этого мѣста. Вх. Лем. 411.

Допра́вди, *нар.* Дѣйствительно. *Я таки доправди дуже втомилась.* Чуб.

Допра́вити. См. **Доправляти.**

Доправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **допра́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Дослуживать, дослужить церковную службу. *Піп доправив службу.* 2) **Допра́вити довг.** Взыскать долгъ. 3) Доводить, довести. *Одведи отцих людей та гляди мені, прямо доправ до красної дівиці—ясної зірниці* Мнж. 19.

Доправля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Требовать, добиваться. *Свого доправляйся, роду не чужайся.* Ном. № 9033. 2)— **за що.** Требовать уплаты. *Стахова жінка доправляється за курчата.* НВолын. у.

Доправува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Требовать. *І горівки ся напиває, і їсти ся доправує, і на войну ся збірає.* Гол. І. 11.

Допра́ти. См. **Допірати.**

Допріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **допріти, пріюю, еш,** *гл.* Свариваться, свариться вполнѣ. *Каша пріла, не допріла.* Мил. 72.

Допрі́к, ку, *м.* Упрекъ, укоръ. *Якими допріками палкими, якими гіркими його доріка́ла.* МВ. II. 144.

Допріка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Упрекать.

Допрі́ти. См. **Допрівати.**

Допрова́джувати, джую, еш, сов. в. **допрова́дити, джу, диш,** *гл.* Доводить, довести. К. ЧР. 380.

Допро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **допроси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Допрашиваться, допроситься. *І не допрошуйся до мене в хату, бо не допросишся.*

Допрядати, да́ю, еш, сов. в. **допрясти́, ряду́, де́ш,** *гл.* Допрядывать, допрясть. *Ось допряду мички, та й будемо вечеряти.* Харьк. у.

Допта́ти, пчу́, чеш, *гл.*=**Топтати.** Грин. III. 518. *Взулася в черевички та й по хаті допче.* Чуб. V. 156. *Ми півроку допчемо, нім осьмак найдемо.* Гол. I. 128.

Допуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **допусти́ти, щу́, стиш,** *гл.* Допускать, допустить. *Боже, як прийде час умерти, не допускай довго лежати--кажи прийти смерти.* Ном. № 8304. *Тільки допусти його до коша, а сам не рад будеш.* Ном. № 4840.

Допуска́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Допускаться.

До́пуст, ту, *м.* Попущеніе, допущеніе. *Перш було, як ідуть некрути, а просто їх жид їде: взяли роспрягли коней і віз перевернули й пропало. От який допуст був.* Каменец. у.

Допусти́ти. См. **Допускати.**

До-путтє́, *нар.* Какъ слѣдуетъ.

Допха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Дойти съ съ трудомъ, дотащиться. *Сяк-так до слобідки хоч з горем допхався.* Свіп. 162.

Доп'ясти́, ся. См. **Допинати, ся.**

Дора́, ри́, *ж.*=**Паска.** Шух. I. 106, 251.

Дора́дець, дця, *м.* Совѣтникъ.

Дора́джувати, джую, еш, сов. в. **дора́дити, джу, диш,** *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Дорадила вража вдова, як жінку забити,—тепер порадь, вража вдово, где єї подіти.* Чуб. V. 630.

Дора́дниця, ці, *ж.* Совѣтница. *Мати моя, дорадниця в хаті, дорадила, як жінку карати, тепер дорадь, де її сховати.* Чуб.

До́раз, дора́зу, *нар.* Сразу. *Той і стихнув доразу.* МВ. I. 133. *А мати як ся дознала, доразна гору біжала.* Гол. II. 712.

Доразі́сінько, *нар.* Вдругъ. *Гадка прояснилася мені доразісінько.*

Дорахува́тися, хую́ся, ешся, *гл.* Досчитаться.

Дорва́ти, ся. См. **Доривати, ся.**

Дореготатися, гочу́ся, чешся, *гл.* Дохохотаться.

Дорека́ння, ня, *с.* и пр.=**Доріка́ння** и пр. *Занедбали паненята докекання мого брата.* К. Досв. 48.

Доре́чі, *нар.* Кстати.

Дорива́ння, ня, *с.* Дорываніе. Богодух. у.

Дорива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **дорва́ти, ву́, веш,** *гл.* Дорывать, дорвать. *Дорву відра* (вишень) *та й їтиму в хату.* Богодух. у.

Дорива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **дорва́тися, ву́ся, вешся,** *гл.* Дорываться, дорваться.

Дори́патися. См. **Дорипуватися.**

Дори́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **дори́патися, паюся, ешся,** *гл.* Отворять и затворять дверь до тѣхъ поръ пока... *Дорипався, що зовсім вихолодив хату.* Харьк. у.

Дорі́бок, ро́бку, *м.* Заработокъ, прибытокъ. *Щоб ти дорібку не мав.* Чуб. III. 89.

Дорі́д, ро́ду, *м.* Урожай.

Дорі́дливий, а, е=**Дорідний.** *Сльози такі дорідливі, як дощ перед градом.* Св. Л. 98.

Дорі́дний, а, е. 1) Урожайный. *Хвалить Бога, тепер дорідний год на всячину.* Васильк. у. 2) Рослый, крупный. *Дорідне жито.* Канев. у. 3) Прирожденный, врожденный. *Дорідна відьма, а єсть відьми роблені,—мати дочці так поробе, що вона й відьмою стане.* Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Дорі́женька, дорі́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **доро́га.**

Дорі́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **доро́га.** 2) Родъ узорной рѣзьбы, которой украшается ярмо. *Чумак у дорозі, гуляючи, вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. Также у гончаровъ—узоръ при раскраскѣ мисокъ: трехцвѣтная полоска. Вас. 184.

Дорі́жний, я, е. Дорожный.

Дорі́зати, ся. См. **Дорізувати, ся.**

Дорі́зування, ня, *с.* Дорѣзываніе.

Дорі́зувати, зую, еш, сов. в. **дорі́зати, рі́жу, жеш,** *гл.* Дорѣзывать, дорѣзать. Свіп.

161. *Барило дорізував тих, що ще хрипіли.* Стор. М. Пр. 123.

Дорізуватися, вуюся, ешся, сов. в. **дорізатися, жуся, жешся**, *гл.* Дорѣзываться, дорѣзаться.

Доріка́ння, ня, *с.* Укоризна, упреканіе, упрекъ. *Сміливі дорікання і горді протести Іова здавались би сучасникам Ездри і Неемії богозневагою.* К. Іов. VII. *Було не витерпе єї дорікання за ту горілочку і надає їй бебехів.* Стор. М. Пр. 153.

Доріка́ти, ка́ю, еш, одн. в. **дорікну́ти, ну́, не́ш**, сов. в. **доріктй, речу́, че́ш**, *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *З світу Божого жене, дорікає, що я батькова дочка.* МВ. І. 123. *Дорік парубок гірко.* Федьк. *Мені за вас люде дорікають.* Мнж. 104. *А вороги мої буяють, гірким докором дорікають.* К. Псал. 230. *„Катре!"—дорікнула мати.* МВ. II. 120.

Доріклйвий, а, е. Укоризненный.

Доріклйво, *нар.* Укоризненно.

Дорікну́ти, доріктй. См. **Доріка́ти.**

Дорні́нка, ки, *ж.* Топоръ на длинномъ топорищѣ для срубыванія деревьевъ, названный по мѣсту (Дорна-Ватра) изъ котораго такіе топоры доставляются. Шух. І. 175.

Доробйти, ся. См. **Доробляти, ся.**

Доробко́вий, а, е. Заработанный. *Батько нічого нам не лишив, ніякої дідівщини, зосталося од матері доробкове, заробляне.* Могил. Под.

Доро́блювати, люю, еш, *гл.* = **Доробляти.**

Дорobля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **доробйти, блю́, биш**, *гл.* 1) Додѣлывать, додѣлать. *Ішов робить, доробляти, щоби дали вечеряти.* Чуб. V. 1014. 2) Дорабатывать, доработать, доканчивать, докончить. *Не ївши і дня доробив.* Мнж. 127.

Доробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **доробйтися, лю́ся, бишся**, *гл.* 1) Дорабатываться, доработаться. *Доробився, що й руки не зведе.* 2) Пріобрѣтать, пріобрѣсть работой что-нибудь. Чуб. І. 272. *Роблю, роблю, та й не можна ніяк доробитись.* НВолын. у. *Хто робить, той ся доробить.* Ном. № 9951. *Силуваним конем не доробишся.* Ном. № 1086. *Чужим волом не доробишся.* Ном. № 9663 *Злиднями не доробишся.* Ном. № 1579.

Доро́в, ва, ве. Сокращенное изъ здоровъ! Здравствуй! Грин. II. 178. *Доров був, дядьку!* Рудч. Ск. II. 154.

Доро́га, ги, *ж.* 1) Дорога, путь. *В погод у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. *Смерть—неминущая дорога.* Ном. № 8243. *Проста до Христа у світі дорога* Чуб. III. 17. **Бо́жа доро́га** (Ном. № 8229), **чума́цька дорога.** Млечный путь. **Бу́ти на бо́жій, оста́нній доро́зі.** Быть при смерти. Г. Барв, 361, 434. **Куди́ вам доро́га?** Куда вамъ путь лежитъ? 2) Дорога, путешествіе. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвіночку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілочку.* Мет. 81. 3) Въ гончарной печи арка, образуемая козломъ и стѣной печи. Вас. 180. 4) У ткачей: а) то-же, что и **сказ.** МУЕ. III. 20; б) въ основѣ: мѣсто, сквозь которое продѣвается челнокъ. Шух. І. 258. Ум. **Доро́женька, доро́женька, доро́жечка, доро́жейка.** Мет. 32, 22, 229. К. Досв. 19. Чуб. III. 240.

Дороги́й, а́, е́. 1) Дорогой. *Де ж твої, доню, дорогі коралі?* Чуб. III. 144. 2) Дорогой, любимый. *Любов дорогая,—розлука тяжкая.* Мет. 93. **З дорого́ю душе́ю.** Очень охотно, отъ всего сердца. *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка отець силував одним одну дочку?—Який.... враг просить його силувати? вона з дорогою душею пійде!* К. ЧР. 297. Сравн. ст. **доро́гший** и **доро́жчий, доро́жший.** К. ЧР. 57. Грин. III. 595. Ум. **Дороге́нький, дороге́сенький.** Г. Барв. 363. *Моя нориднйця дорогесенька.* Мил. 204.

Дорогі́сінький, а, е. Въ высшей степени дорогой. *Моя й матінко, моя й дорогісінька.* Мил. 200.

До́рого, *нар.* Дорого. Ном. № 10500. *Тепер усе дорогше стало.* МВ. І. 112. *Дорожче очей нема нічого в світі.* ЗОЮР. II. 100. Ум. **Дороге́нько, дороге́сенько.**

Дорогото́ва, ви, *ж.* Дорогая цѣна. *Для дороготови і батька продать готови.* Ном. № 10518.

Дорогоці́нний, а, е. Драгоцѣнный. *Каміння дорогоцінне.* Рудч. Ск. II. 32.

Доро́гшати, шаю, еш, *гл.* = **Дорожчати.**

Доро́дний, а, е = **Дорідний** 2. Макс. (1849), 84.

Доро́женька, ки,
Доро́жечка ки, } Ум. отъ **дорога**

Дороживі́й, *нар.* Ближе дорогой, болѣе по дорогѣ, съ руки. *Я живу по цей бік села, так мені й доро́живій, як би й пайка по цей бік випала.* Черниг. г.

Дорожи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Цѣнить. *Нас дорожят більш, аніж їх, дарма, що вони пани.* Харьк.

Дорожи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Дорожиться, дорого запрашивать. Грин. II. 333. *Будьте ласкаві, не дорожіться: адже ж і горілка відрами дешевша, як квартами.* Стор. I. 240.

Дорожне́та, ти, дорожне́ча, чі, *ж.* Дороговизна. *Ото дорожнета на рибу,— не докупишся.* Харьк.

Доро́жник, ка, *м.* Раст. Plantago lanceolata. ЗЮЗО. I. 131.

Доро́жній, я, є. Дорожный, находящійся въ дорогѣ.

Дорожня́, ні́, *ж.*=**Дорожнета.** *Теперки дорожня на всім стала.* Каменец. у.

Доро́жчати, чаю, еш и **доро́жшати, шаю, еш,** *гл.* Дорожать. *Усе вже дорожшає на базарі* Черниг. у.

Дорозумі́тися, мі́юся, єшся, *гл.* Додуматься, сообразить, догадаться. Дещо. 32. *Дорозумівся і я як зробить.* Черк. у.

Дорозумо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **дорозумува́тися, му́юся, єшся,** *гл.* (=**Дорозумі́тися**). Додумываться, додуматься, сообразить. *Усяке по своєму дорозумовується.* О. 1862. X. 115. *Чи ти зажурився, чи ти загадався,— хто ж би то по тобі дорозумувався?* К. Досв. 149.

Доро́слий, а, е. 1) Взрослый. *Вже дівчина доросла, а хороша та пишна, як королева.* МВ. I. 136. 2) Дорослый. *Дорослє жито.* НВолын. у.

Дороста́ти, та́ю, єш, сов. в. **дорости́, ту́, те́ш,** *гл.* Дорастать, дорасти. *Ріс, ріс, не доріс, своїй неньці води не приніс.* Чуб. III. 183. **Дорости́ літ.** Достичь совершеннолѣтія. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32.

Доруба́ти, ся. См. **Дорубувати, ся.**

Доруби́ти. См. **Дорублювати.**

Дору́блювати, люю, єш, сов. в. **доруби́ти, блю́, биш,** *гл.* Оканчивать, окончить обрубать (въ шитьѣ). *Ти ще й рубця не дорубиш, я вже й звернусь.* Кв.

Дору́бувати, бую, єш, сов. в. **доруба́ти, ба́ю, єш,** *гл* Дорубывать, дорубить. *Дорубай оті дрова та повкидай у хлівець, щоб не мокли на дощі.* Харьк. у.

Дору́буватися, буюся, єшся, сов. в. **доруба́тися, ба́юся, єшся,** *гл.* Дорубываться, дорубиться. *Сокира свого дорубається.* Ном. № 4090.

Доруча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **доручи́ти, чу́, чиш,** *гл* Поручать, поручить.

Доруче́ння, ня, *с.* Порученіе.

Дорщ, щу́, *м.* и пр.=**Дощ** и пр Грин. III. 390. *Не проси у Бога дорщу, а проси урожаю.* Ном. № 7270. Ум. **До́рщик.** МУЕ. III. 118.

Доса́да, ди, *ж.* Непріятность, досада. *Чужа хата—велика досада.* Ном. № 9626. *Досада скребе, як кішка лапою.* Ном. № 3665. Ум. **Доса́донька.** Чуб. V. 448.

Досади́ти. См. **Досаждати.**

Доса́дний, а, е. 1) Непріятный. *Досадні звістки.* Грин. III. 588. 2) Вредный. *Поганому животу досадні й пироги.* Харьк. Ум. **Досадне́нький.**

Доса́дно, *нар.* Непріятно. МВ. I. 24. Ум. **Досадне́нько.** *Шо в черницях добре жити, легче ділечко робити, тілько, ненько, досадненько, що в черні ходити.* Грин. III. 376.

Доса́донька, ки, *ж.* Ум. отъ. **доса́да.**

Досажда́ти, да́ю, єш, сов. в. **досади́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Досаждать, досадить. *Скільки ворогів запеклих мені досаждають.* К. Псал. 4. *„Так чим же я вам досадив?“ явятко, плачучи, питає.* Гліб. 34.

Досва́тати, таю, єш, *гл.* Досватать.

Досва́татися, таюся, єшся, *гл.* Досвататься до чего нибудь.

До́свід, ду, *м.* Опытъ. *Знаючи з історичнього досвіду, як уставали нації.* К. XII. 131.

Досвідча́ти, ча́ю, єш, сов. в. **досві́дчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Свидѣтельствовать, посвидѣтельствовать, засвидѣтельствовать. 2) Испытывать, испытать, узнавать, узнать по опыту. (Шевченко) *добре на самім собі досвідчив усього, що сердешний люд терпів під тим ярмом.* Передм. до Кобз. Шевч. 1867. 3) Доказывать, доказать.

Досвідча́тися, ча́юся, єшся, сов. в. **досві́дчитися, чуся, чишся,** *гл.* Ссылаться на чье либо свидѣтельство до какого либо времени. *Досвідчився циган жінкою й дітьми, поки забрали всіх у тюрму.* Васильк. у. 2) Убѣждаться, убѣдиться по опыту; узнать. *Перемагала свій жаль як тільки могла, щоб люде не досвідчились.* Г. Барв 168.

Досві́дчення, ня, *с.* Убѣжденіе.

Досві́дчити, ся. См. **Досвідчати, ся.**

До́світ, ту, *м.* Разсвѣтъ. *І прийшов я із панщини вже перед досвітом.* Грин. III. 633. *У вікно полився тихий досвіт.* Левиц.

I. 463. **У-до́світа.** На разсвѣтѣ, передъ разсвѣтомъ. *У-досвіта встав я.... темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Досвітко́вий, а, е. Предразсвѣтный. *Темнота досвіткова.* Левиц. I. 271.

Досвіткува́ння, ня, *с.* Пребываніе на до́світках.

Досвіткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть на до́світках.

Досві́тній, я, е. Предразсвѣтный. *Моя зоре досвітняя.* Шевч. 240.

До́світок, тку. *м.* Предразсвѣтное время. *Чорт би й не оддав, та на лихо йому досвіток захватив.* Рудч. Ск. II. 25. *Темним досвітком усі троє вийшли з села.* Г. Барв. 543. **У до́світок.** До разсвѣта. 2) Во *мн. ч.* **До́світки.** Вечернія собранія неженатой моложежи осенью и зимой, посидѣлки. Чуб. VII. 451. КС. 1889. X. Сумцовъ. № 89. *Ой має ти, моя мати, іще дочок п'ять: не пускай їх на досвітки, нехай дома сплять.* Чуб. V. 891. *Сестри дома немає, на досвітках гуляє.* Млр. л. сб. 343.

Досвітча́ний, а, е. 1) Предразсвѣтный. Сим. 185. 2) Сдѣланный во время до́світок. *Це ранішня робота, а це досвітчана.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Досвітча́на ма́ти.** Женщина, въ домѣ которой собираются до́світки. Борз. у.

Досвітча́нин, на, *м.* Парень, ходящій на досвітки. **Досвітча́не.** Парни и дѣвушки, ходящіе на досвітки. Константиногр. у.

Досвітча́нка, ки, *ж.* Дѣвушка, ходящая на до́світки. *Торішньої зіми аж три досвітчанки ходило до нашої баби на попрядки, на досвітки.* Васильк. у. *Саме глупої ночи пішли ми з підотаманчим досвіток разганять, але на досвітках було тільки чотирі дівчат досвітчанок та й годі.* Васильк. у.

Доси́джувати, джую, еш, сов. в. **доси́діти, джу, диш,** *гл.* Досиживать, досидѣть. *Досиділи трохи не до півночи.* Левиц. Пов. 278.

Доси́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **доси́дітися, джуся, дишся,** *гл.* Досиживаться, досидѣться. *До того досиділась, що й сорочки на хребті нема.* Рудч. Ск. I. 177.

Досила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **досла́ти, шлю́, ле́ш,** *гл.* Досылать, дослать. *Коли він мені дошле решту? І козацьке на Вкраїні серце залунало і луну із серця в серце аж до нас дослало.* К МБ. XI. 142.

Досині́ти, ся. См. **Досинювати, ся.**

Доси́нювання, ня, *с.* Досиниваніе.

Доси́нювати, нюю, еш, сов. в. **досині́ти ню́, ни́ш,** *гл.* Досинивать, досинить.

Доси́нюватися, нююся, ешся, сов. в. **досині́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* Досиниваться, досиниться.

Досипа́ння, ня, *с.* Досыпаніе.

I. **Досипа́ти, па́ю, еш,** сов. в. **доси́пати, плю́, плеш,** *гл.* Досыпать, досыпать. *Досип мішка, щоб повний був.* Харьк

II. **Досипа́ти, па́ю, еш,** сов. в. **доспа́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Досыпать, доспать. *Чи не донивала, чи не доїдала, чи темної нічки та й не досипала.* Чуб. V. 928. *А вже ж мої очі не доспали ночі.* Нп. Млр. л. б. 277. *Доспав до обід.*

I. **Досипа́тися, па́юся, ешся,** сов. в. **доси́патися, плюся, лешся,** *гл.* Досыпаться, досыпаться.

II. **Досипа́тися, паюся, ешся,** сов. в. **доспа́тися, плю́ся, пи́шся,** *гл.* Досыпаться, доспаться. *До білого волоса доспався.* Стор. I. 67. *Ой поспи, поспи, красная дівко, та доспишся до горя.* Грин. III. 262.

Доси́пка, ки, *ж.* Досыпка. Ум. **Доси́понька.**

Досипля́ти, ля́ю, еш, *гл.* = II. **Досипати.** *Молода дівчина нічки досипляє.* Мет. 362.

Доси́понька, ки, Ум. отъ доси́пка.

Доси́пувати, пую, еш, *гл.* = I. **Досипати.**

Доси́та, *нар.* Досыта. *Ми їмо з корита, та до сита, а вн з блюда, та до худа.* Ном. № 1614

Доситі́шати, шаю, еш, *гл.* Пожирѣть, потолстѣть. *Я все буду пастись, та й доситішаю.* Рудч. Ск. I. 1.

До́сить, *нар.* Достаточно, довольно. *Мудрій голові досить дві слові.* Ном. № 5912. *У мене добра досить.* Борз. у.

Досиха́ння, ня, *с.* Досыханіе.

Досиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **досо́хнути** и **досхну́ти, досо́хти, со́хну, неш** и **схну́, не́ш,** *гл.* Досыхать, досохнуть. *Хліб уже досихає.* Васильк. у. *Викинь сорочки на тин, нехай досохнуть.* Харьк. у.

До́сі, *нар.* 1) До сихъ поръ, до этой поры. *Чужі люде полуднують, ми й досі не їли.* Мет. 321. 2) Уже, въ настоящее время. *Та годі сидіти та пора летіти, досі плачуть та маленькії діти.* Мет. 257. *Я думав, що досі вже й пороблено все.* 3) До сего мѣста.

Досі́вання, ня, *с.* Досѣваніе.
Досіва́ти, ваю, еш, *гл.*=**Досіювати**.
До́сіль, *нар.*=**Досі**.

Досі́пати, паю, еш, *гл.* 1) Додергать. 2) Достать, добыть. *А що, синку, досіпав де грошенят?—Досіпаєш!... таке тепер і стало!* О. 1862. IX. 5.

Досі́патися, паюся, єшся, *гл.* Додергаться.

Досі́ювання, ня, *с.* и пр.=**Досівання** и пр.

Досі́ювати, сі́юю, сі́юєш, сов. в. **досі́яти**, сі́ю, єш, *гл.* Досѣвать. досѣять. *Не досіяв пшениці до краю.* Мет. 27.

Доскака́ти. См. **Доскакувати**.

Доска́кувати, кую, еш, сов. в. **доскака́ти**, ка́ю, еш, *гл.* Доскакивать, доскакать. *Доскакує Сомко із Шрамом до провалля.* К. ЧР. 169.

Доскіпа́тися. См. **Доскіпуватися**.

Доскі́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **доскі́патися**, па́юся, єшся, *гл.* 1) Придираться, придраться. *Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче.... те та друге.* Мир. ХРВ. 392. 2) Дорываться, дорваться, наброситься. *Доскіпається до горілки, що й не встане.* Зміев. у.

Досклепи́ти, плю, пиш, *гл.* Окончить арку, сводъ. *„А що досклепили?“—Ні, ще й на завтра до обід осталось.*

Доскона́лий, а, е. 1) Совершенный. 2) Настоящій, дѣйствительный. *Хто тут досконалий хазяїн?* Черк. у.

Доскона́лість, лости, *ж.* Совершенство.

Доскона́льний, а, е=**Досконалий** 2. *Звісно, той там у школах, потім у віську, хазяїна досконального нема.* Сым. 217.

Доскоро́джувати, джую, еш, сов. в. **доскороди́ти**, джу́, диш, *гл.* Оканчивать, окончить борононать передъ посѣвомъ.

Доско́цький, а, е. Прыткій, умѣющій добывать. *Бач, який доскоцький, перший вихопився.*

Доско́чистий, а, е. Живой. веселый (о музыкѣ). *А ну йому марш!—І втяли такого доскочистого, аж волосся їжиться.* Св. Л. 231.

Доско́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Подпрыгнуть до, допрыгнуть. *Не доскочиш, бо дуже високо. Доскоче конем до царівни (а царівна сиділа у високому терему).* Грин. I. 171. *Свого одбіг, чужого не доскочив.* Г. Барв. 92. 2) Дойти, достигнуть. *По чарці, по другій, та так може й до десятка, чи й лучче, доскочило.* Грин. II. 179. 3) Достать, пріобрѣсть, взять въ добычу. *Оттоді то й Черевань доскочив собі несчисленного скарбу.* К. ЧР. 4. *Добре, кажуть, що шовкові брови удались, хода павлина да вид королівський,—дак і козака доскочила.* Осн. 1862. VIII. *Вовка.... живцем доскочили.* К. ДС. 7.

Доскребти́. См. **Доскрібати**.

Доскрипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Доскрипѣть. *А що, доскрипіло, поки не луснуло: я казав, що обід лясне.*

Доскріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **доскребти́**, бу́, бе́ш. *гл.* Доскребывать, доскресть, доскабливать, доскоблить.

Доскрі́бувати, бую, еш, *гл.*=**Доскрібати**.

Доскрі́буватися, буюся, єшся, *гл.* Доскребываться, докапываться, добираться. *Він доскрібується вже до мене.*

Доскрома́джувати, джую, еш, сов. в. **доскрома́дити**. джу, диш, *гл.* Доскребать, доскресть. *А ми вже доскромадили буряків.* Богодух. у.

Досла́ти. См. **Досилати**.

Дosла́тися, дошлю́ся, шле́шся, *гл.* Быть въ состояніи послать. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

До́слід, ду, *м.* Изслѣдованіе. *Лінивий до історичнього досліду розум.* К. XII. 37.

Дослі́джувати, джую, еш, сов. в. **досліди́ти**, джу́, диш, *гл.* Изслѣдовать.

До́слідник, ка, *м.* Изслѣдователь. *Вельми поважний дослідник польської старосвіщини.* К. XII. 65.

Дослужи́ти, ся. См. **Дослужувати**, ся.

Дослу́жувати, жую, еш, сов. в. **дослужи́ти**, жу́, жиш, *гл.* Дослуживать, дослужить. *Дослужу місяця та й піду додому.* Васильк. у.

Дослу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **дослужи́тися**, жу́ся, жишся, *гл.* Дослуживаться, дослужиться. *Дослужитись до великого чина.* Левиц. I. 66. *В кого ж ми ся, рідні браття, цього дослужили?* Бал.

Дослу́хати, ся. См. **Дослухувати**, ся.

Дослуха́тися, ха́юся, єшся, *гл.*=**Дослухуватися**. *Еней похнюпивсь, дослухався—Сивила що йому верзла.* Котл. Ев.

Дослу́хувати, хую, еш, сов. в. **дослу́хати**, хаю, еш, *гл.* 1) Дослушивать, дослушать до конца. *Диво та й тільки,*

каже гайдамака, дослухавши сотниківну. Стор. I. 35. 2) Слышать, услышать. *Що дослуха—наче крізь воду проточну.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Як річ таку суддя дослухав, низенько поклонивсь, потилицю почухав.* Греб. 380.

Дослу́хуватися, хуюся, ешся и **дослуха́тися, ха́юся, ешся,** *гл.* сов. в. **дослу́хатися, хаюся, ешся,** *гл.* Прислушиваться, прислушаться. *Цссс.... засичав Загнибіда, і знову почав дослухатись.* Мир. Пов. II. 73. *Прочитав батюшка вдруге. Баба дослухалася і вгадала, що так воно й єсть.* Левиц. I. 70.

Досмали́ти. См. **Досмалювати.**

Досма́лювати, люю, еш, сов. в. **досмали́ти, лю́, лиш,** *гл.*=**Дошмалити.**

Досме́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Досидѣться въ гостяхъ до сумерокъ. *От я й досмеркалася.* Гадяч. у.

Досмика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **досми́кати, каю, еш,** *гл.* Додергивать, додергать.

Досми́катися, каюся, ешся, *гл.* Додергаться.

Досми́кування, ня, *с.* Додергиваніе.

Досми́кувати, кую, еш, *гл.*=**Досмикати.**

Досмоли́ти. См. **Досмолювати.**

Досмоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Досмолиться.

Досмо́лювати, люю, еш, сов. в. **досмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Досмаливать, досмолить.

Досни́тися, сню́ся, сни́шся, *гл.* Окончиться сну. *Сей сон мені, Заїро, не доснився.* К. МБ. XI. 145.

Досні́дати. См. **Доснідувати.**

Досні́датися, даюся, ешся, *гл.* Дозавтракаться.

Доснідувати, дую, еш, сов. в. **досні́дати, даю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить завтракать. *Доснідуй уже швидче, бо день не стоїть.* Харьк.

Досновиґа́ти, ґа́ю, еш, *гл.* Доплестись.

Досновиґа́тися, ґа́юся, ешся, *гл.* Дошляться, дошататься.

Доснува́ти, ную́, є́ш, *гл.* Окончить основу (въ тканьѣ).

Доснува́тися, ную́ся, є́шся, *гл.* Оканчиваться основѣ (въ тканьѣ). 2)=**Досновиґатися.**

Досо́вдати(ся), даю(ся), еш(ся), *гл.*= **Досовкатися.**

Досо́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Доплестись, добраться. *Та вже й нерано. Поки то досовкаюся додому.* Осн. 1862. VI. 31.

Досоли́ти, ся. См. **Досолювати, ся.**

Досоло́джувати, джую, еш, сов. в. **досолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Добавлять, добавить сладкаго куда нибудь.

Досо́лювати, люю, еш, сов. в. **досоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Досаливать, досолить. *Не досолить,—не доїсть.* Ном. № 12379. *Треба досолити огірки.* Васильк. у.

Досо́люватися, лююся, ешся, сов. в. **досоли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Досаливаться, досолиться.

Досо́х(ну)ти. См. **Досихати.**

Доспа́ти, ся. См. **Досипати, ся.**

I. **Доспіва́ти.** См. **Доспівувати.**

Доспі́вувати, вую, еш, сов. в. **доспіва́ти, ва́ю, еш,** *гл.* Допѣвать, допѣть.

II. **Доспіва́ти, ва́ю, еш,** сов. в. **доспі́ти, пію, еш,** *гл.* Дозрѣвать, дозрѣть. *Доспіла єси, моя ясочко, як повний колос на ниві.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200). *Нехай цвіте, нехай тим часом доспіває.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Доспі́лий, а, е. Спѣлый, созрѣвшій. *Доспіле яблуко.* Левиц. Пов. 290.

Доспі́ти. См. II. **Доспівати.**

До́спіх, ху, *м.* Успѣхъ, успѣшность. *А в ділі все нема доспіху,—куди ні глянеш,—все не те.* Алв. 9.

Доспорожни́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Все опорожнить до того, что.... *Доспорожнялася уже: затого і на кашу нічого.*

До́ста, *нар.*=**Досить.** Гол. III. 219.

Достава́ти, ста́ю́, є́ш, сов. в **доста́ти, ну, неш,** *гл.* 1)=**Діставати.** *У такого й чорт ладану не достане.* Ном. *Ой хто мені царь зілля достане, той зо мною на рушничку стане.* Мет. 104. *Ідіть зо мною на Черкеню долину гуляти, слави лицарства козацькому війську доставати.* Макс. (1849), 82. *Над річкою над Дунаєм орли загравали, а козаки отамана з неволі достали.* Мет. 429. *У неділю города достали.* 2) Доставать, достать, достигать, достичь. *До пліч достати.*

Достава́тися, стаюся, є́шся, сов. в. **доста́тися, та́нуся, нешся,** *гл.*=**Діставатися.** 1) *Пішла душа по руках, та й чортові досталась.* Ном. № 8836 *Не попущу тебе, мила, иншому достаться.* Мет. 40. 2) *Стоїть над морем: ніяк на острів не достанеться.* Рудч. Ск. ***Як***

достанусь у столицю, то я вас нагороджу. Рудч. Ск. II. 160. ЗОЮР. II. 28.

Доставля́ти, вляю, еш, *гл.* Доставлять. *Під тую свічку шість воліє запрягли, під Почаєвську гору в манастир доставляли.* Чуб. I. 162.

До́сталь, *нар.*=**Доволі.** Черк. у.

Достарча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Доставлять. *Коням достарчали вволю сіна й вівса.* Левиц. I. 504.

Достате́чність, ности, *ж.* Достаточность, достатокъ. *Достатечність показує статечність.* Ном. № 1363.

Доста́тне,—ньо, *нар.* 1) Достаточно, зажиточно. *У роскошах жили, не так щоб уже дуже, а достатньо таки.* Лебедин. у. 2) Вдоволь. *У його усього достатньо.* НВолын. у.

Доста́тній, я, є. Достаточный, зажиточный. *На все достатній і на лихо не жаден.* Ном. № 2013. *Достатня одежи.* Шевч. (О. 1861. X. 4). 2) Обильный. *Достатня паша.* Шух. I. 78.

Доста́ток, тку, *м.* Достатокъ, довольство, изобиліе, средства. *Достаток чинить статок.* Ном. *Тогді любва бере, як достаток є.* Ном. № 8921. *Він при достатку.* Черк. у. *Достаток добрий у його.* Черк. у. *Як би у мене достатки, то я б учився.* Ромен. у. *Хто буде ховати* (мерця)? *На які достатки?* Мир. Пов. II. 115 **У доста́тку живе́.** Живетъ безбѣдно. Въ твор. пад. употребляется въ видѣ нарѣчія, въ значеніи: достаточно, вдоволь. *Аби хліба було достатком, а про яблука жити можно.* Каменец. у. Ум. **Доста́точок.** Сим. 227.

Доста́ча, чі, *ж.* 1) Часть, слѣдуемая мельнику за помолъ? 2) Изобиліе. 3) Необходимый для работы матеріалъ. *Аби ваша достача, а ми хоч який віз, то зробим.*

Достача́ння, ня, *с.* Доставка, поставка.

Достача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доста́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Доставлять въ нужномъ количествѣ. *Аби достачали, я зроблю як слід. А мед-вино поплачу, сіновес достачу.* Мет. 46. *А ви думали, грошей у мене нема? Достачу, не бійтесь!* Лебедин. у. 2) Быть достаточнымъ, доставать. *Не достача на сорочку.*

Доста́чування. См. **Достачання.**

Доста́чувати. См. **Достачати.**

Достемені́сінький, а, е. Точнехонько такой. *Достеменісінько такий віл, як у мене.* Черк. у.

Достемені́сінько, *нар.* Точнехонько такъ.

Досте́мено, *нар.* Точно, точь въ точь. *Достемено так робиш, як той баран.* Рудч. *Отак достемено і у нас.* Шевч. (О. 1861. X. 5).

Достерегти́. См. **Достерігати.**

Достеріга́ти, га́ю, еш, сов. в. **достере́гти́, режу́, же́ш,** *гл.* Слѣдить, выслѣдить, наблюдать. *Я достерігаю всяку річ.* НВолын. у. *Таки достеріг вовка.* Радомысл. у. *Я достеріг, де воно дівається.* НВолын. у. *Про що мене що дня достерігати і цілитись на мене що годині.* К. Іов. 17.

Достига́ти, га́ю, еш, сов. в. **дости́гти, гну, неш,** *гл.* Созрѣвать, созрѣть. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. I. 124.

До-сто-бі́са, *нар.* Очень много. См. **До.**

До-сто-бі́сового батька = **До-сто-біса.** См. **До.**

Достогна́тися, гну́ся, нешся, *гл.* Достонаться.

Досто́йний, а, е. Достойный. *Чи достойні ж сі вепри Дніпровії, щоб трактувать з ними по людськи?* К. ЧР. 336.

Досто́йність, ности, *ж.* Достоинство. Баш. 12.

Досто́йно, *нар.* Достойно. *За віру християнську достойно і праведно стати.* Мет. 418.

Досто́тній, я, є. Точь въ точь, совершенно похожій.

Досто́тно, *нар.* Точно, точь въ точь Черк. у.

Досто́ту, *нар.* Точь въ точь. *Вона дивилась на жовте й підсиняне батьківське лице..... і злякалась, думаючи, що колись такий достоту буде її чоловік.* Левиц. Пов. 279.

Досто́ювання, ня, *с.* Достаиваніе.

Досто́ювати, то́юю, еш, сов. в. **досто́яти, то́ю, їш,** *гл.* 1) Достаивать, достоять. *І в церкві достояла мов спокійна.* МВ. I. 102. 2) Дозрѣвать, дозрѣть. (Конопелькам) *не дали вітри да достояти.* Грин. III. 122.

Досто́ятися, юся, їшся, *гл.* Достояться. *Достоялася з кумою, що вже й корова з череди прийшла.* Черниг. у.

Достриба́ти. См. **Дострибувати 1.**

Достриба́тися, ба́юся, єшся, *гл.* Допрыгаться.

Достри́бувати, бую, еш, *гл.* 1) сов. в. **достриба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* Допрыгивать, допрыгать до чего либо. 2) сов. в. **дострибну́ти, бну́, не́ш.** Допрыгивать, допрыгнуть до чего либо.

Достригáти, гáю, еш, сов. в. **достри́гти, жу́, же́ш,** *гл.* Достригать, достричь. *Стриже стрижій чоловіка, достриг до вуха.* Мнж 121.

Достригáтися, гáюся, ешся, сов. в. **достри́гтися, жу́ся, же́шся,** *гл.* Достригаться, достричься.

Достругáти, ся. См. **Доструґувати, ся.**

Дostру́гувати, гую, еш, сов. в. **достругáти, гáю, еш,** *гл.* Достругивать, дострогать.

Доструґуватися, гуюся, ешся, сов. в. **дострyгáтися, гáюся, ешся,** *гл.* Достругиваться, доструraться.

Досту́кати, ся. См. **Достукувати, ся.**

Досту́кування, ня, *с.* Достукиваніе.

Досту́кувати, кую, еш, сов. в. **досту́кати, каю, еш,** *гл.* Достукивать, достучать.

Досту́куватися, куюся, ешся, сов. в. **досту́катися, каюся, ешся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Під вікно він під'їзжає та й достукується.* Лавр. 26.

До́ступ, пу, *м.* Доступъ. *Прозьба доступ має.* Ном., стр. 286, № 4466.

Доступáти, пáю, еш, сов. в. **доступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Приступать, приступить, подходить, подойти. *Що мені тепер на світі робити? Як мені тепер до жінки доступити?* Хата. 69. *Відьми скільки будуть мучиться..., а до тебе не доступлять.* Грин. I. 69.

Доступáтися, пáюся, ешся, сов. в. **доступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Доступаться, доступиться, подходить, подойти, добираться, добраться, приближаться, приблизиться. *Чого зблідла? Чого боїшся? Сюди не доступляться.* К. (Хата, 165). *Обридло вже мені жити на селі. Надумавсь я до царя доступитись: хочу подивитись на царя й на царицю.* К. (О. 1861. IV. 39). *Коли б мені знайти оселю Божу, і до його престолу доступитись.* К. Іов. 51.

Доступни́й, а́, е́. 1) Доступный. *Люде живуть доступні такі, привітні.* МВ. II. 96. 2) Умѣющій легко ко всякому проникнуть, втереться въ довѣріе. *Се провідала та Катря, облетавши села: жінка хитра, доступная, гарна і весела; хоть до кого підлеститься і що хоче знає, тайну з серця, слово з рота, де бажа, виймає.* Мкр. Н. 7—8.

Достягáти, гáю, еш, сов. в. **достягти́, гну́, неш,** *гл.*=**Досягати 1—3.** АД. I. 258. КС. 1883. II. 391. Грин. II. 113. 1) *Коло броду беру воду, не достягну до дна.* Чуб. V. 224. 2) *Нехай найменший брат добре дбає, хоч навколішки вставає і військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849), 18.

Досувáння, ня, *с.* Придвиганіе

Досувáти, вáю, еш, сов. в. **досу́нути, ну, неш,** *гл.* Додвигать, додвинуть.

Досувáтися, вáюся, ешся, сов. в. **досу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* Придвигаться, придвинуться.

Досу́гий, а, е. Престарѣлый. *Це дуже досуга жінка: літ з вісімдесят.* Кременч. у.

Досукáти. См. **Досукувати.**

Досу́кування, ня, *с.* Досучиваніе.

Досу́кувати, кую, еш, сов. в. **досукáти, кáю, еш,** *гл.* Досучивать, досучить. *Оце сяду та ниток досукаю.* Богодух. у.

Досу́нути, ся, См. **Досувати, ся.**

Досуши́ти, ся. См. **Досушувати, ся.**

Досу́шувати, шую, еш, сов. в. **досуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Досушивать, досушить.

Досу́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **досуши́тися, шу́ся, шишся,** *гл.* Досушиваться, досушиться.

Досхну́ти. См. **Досихати.**

До-схочу́, *нар.* Вволю, сколько угодно. Ком. I. 21.

Досхти́. См. **Досихати.**

Досягáти, гáю, еш, сов. в. **досягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Доставать, достать до чего, хватать, хватить до чего. *І крівавими руками мене ловлять, досягають.* К. Псал. 133. *Б'ють так, як і великі паничі, аби рука досягла.* МВ. I. 99. *Один чумак сало став їсти, із лаганця досягши, а другий люльку запалив.* Рудч. Ск. II. 171. 2) Достигать, достичь чего. 3) Достать, брать, взять. 4) Доставать, достать, добывать, добыть. *Молока досягти.*

Досяяти, сяю, еш, *гл.* Окончить сѣять. *Що й у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти, червоним косичком да досяяти.* Грин. III. 122.

Дотанцьо́вувати, вую, еш, сов. в. **дотанцювáти, цю́ю, еш,** *гл* 1) Дотанцовывать, дотанцовать. *„Твій батько вмер!"— Постій трохи, дотанцюю.* Ном. № 10078.

2) Дойти, танцуя. *Дотанцював аж до брами.* Шевч. 270.

Дотанцюватися, цюю, єшся, *гл.* 1) Танцуя дойти до чего. 2) Дотанцоваться до чего.

Дотарабанити, ню, ниш, *гл.* Дотащить, донесть. *Насилу дотарабанила мішок,— дуже важкий.* Богодух. у.

Дотарабанитися, нюся, нишся, *гл.* Дотащиться. *Очі завидющі:назбірала кислиць стільки, що всилу дотарабанилася з їми додому.* Богодух. у.

Дотаскати, ся. См. **Дотаскувати, ся.**

Дотаскувати, кую, єш, сов. в. **дотаскати, каю, єш,** *гл.* 1) Дотаскивать, дотащить. Мнж. 40. *Насилу дотаскав його, такий великий.* 2) Истаскивать, истаскать, донашивать, доносить (объ одеждѣ).

Дотаскуватися, куюся єшся, сов. в. **дотаскатися, каюся, єшся,** *гл.* Дотаскиваться, дотащиться, съ трудомъ доходить, дойти.

Дотекти. См. **Дотікати.**

Дотеп, пу, *м.* Остроуміе, искусство.

Дотепа, пи, *ж.* 1) Способность, умѣнье. *Гуляти часто до півночі в пісні, в пари, у лави, в жгут; кому ж із них була дотепа, то в гроші грали в сім листів.* Котл. Ен. 2) Способный чоловѣкъ.

Дотепер, *нар.* До настоящаго времени, до сей горы. *Бідив я, та й дотепер бідую.* Каменец. у. *Як тримав я поїдинка* (11 десятин) *тоді, та й дотепер тримаю.* Каменец. у.

Дотепний, а, е. Способный. *Дотепна до всякого діла.* Шевч. 296. *А в нас такого дотепного коваля ізроду не було.* К. ЧР. 331.

Дотепник, ка, *м.* Способный мужчина, дока, молодецъ.

Дотепниця, ці, *ж.* Способная женщина.

Дотепність, ности, *ж.* Способность, дарованіе. *Так даремне потратив свої сили чоловік з наукою, з щирою охотою, та й не не без дотепности.* Драгом. Передм. Пов. Федьк. *Не було дотепности самому додуматись.* Ком. І. 48.

Дотепно, *нар.* Способно, искусно.

Дотепре, *нар.*= **Дотепер.**

Дотерпіти. См **Дотерплювати.**

Дотерплювати, плюю, єш, сов. в. **дотерпіти, плю, пиш,** *гл* 1) Вытерпливать, вытерпѣть. *Я знаю, він не дотерпить.* НВолын. у. 2) Выносить, вынести, претерпѣвать, претерпѣть. *Дотерпіла лиха в походах.* Левиц. Пов. 24.

Дотерти, ся. См. **Дотирати, ся.**

Дотесати, ся, См. **Дотісувати, ся.**

Доти, дотиль, дотіль, *нар.* До тѣхъ поръ, до того времени. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876. *Доти ходив, доки не наклав головою.* Ном. № 10050.

Дотик, ку, Осязаніе.

Дотика, ки, *ж.* Укоръ.

Дотикання, ня, *с.* Прикосновеніе.

І. Дотикати, каю, єш, сов. в. **доткнути, кну, неш,** *гл.* 1) Дотрагиваться, дотронуться, прикасаться, прикоснуться. 2) Колоть, уколоть, уязвлять, уязвить словами.

І. Дотикатися, каюся, єшся, сов. в. **доткнутися, нуся, нешся,** *гл.*=**Дотикати** 1. Єв. Л. XXIV. 39.

ІІ. Дотикати, каю, єш, сов. в. **доткати, тчу, чеш,** *гл.* Дотыкать, доткать, оканчивать, окончить тканіе. *Уже небагато дотикать Ярошисі.*

ІІ. Дотикатися, каюся, єшся, сов. в. **доткатися, тчуся, чешся,** *гл.* Дотыкаться, доткаться.

Дотинати, наю, єш, сов. в. **дотнути** и **дотяти, тну, неш,** *гл.* 1) Дорѣзывать, дорубливать. 2) Досаждать, допекать, пилить. *Він мені дотинає за матір.* НВолын. у. *Хоць ти не скажеш, то скаже твоя мати да будє мені що-ранку дотинати: „вставай, невістко, бодай ти здорова не встала.* Чуб. І. 696. *Він почав дотинати моєму чоловікові, що мене треба в острог за те, що я колись дотинала його жінці чамайданом.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.). *Словом дотина.* К. Бай. 49.

Дотинатися, наюся, єшся, *гл.* Дослоняться, дошататься.

Дотирати, раю, єш, сов. в. **дотерти, тру, треш,** *гл.* Дотирать, дотерѣть.

Дотиратися, раюся, єшся, сов. в. **дотертися, труся, решся,** *гл.* Дотираться, дотерѣться.

Дотичний, а, е. Касающійся чего.

Дотікати, каю, єш, сов. в. **дотекти, течу, чеш,** *гл.* 1) Дотекать, дотечь, оканчивать, окончить течь. 2) Дотекать, дотечь до какого либо мѣста. 3) Хватать. *У вас на це толку не дотечв.* Зміев. у. 4) Сравниваться, сравниться. *Харків проти Київа не дотече, бо менший.* Зміев. у.

Дотіль, *нар.*=**Доти.**

Дотіпати, ся. См. **Дотіпувати, ся.**

Дотіпувати, пую, еш, сов. в. **дотіпа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Дотрепывать, дотрепать, оканчивать, окончить очистку льна или пеньки отъ кострики.

Дотіпуватися, пуюся, ешся, *гл.* Оканчиваться очисткой (о льнѣ, пенькѣ).

Дотісувати, сую, еш, сов. в. **дотеса́ти, тешу́, шеш,** *гл.* Дотесывать, дотесать.

Дотісуватися, суюся, ешся, сов. в. **дотеса́тися, тешу́ся, шешся.** *гл.* Дотесываться, дотесаться.

Дотка́ти. См. II. **Дотика́ти.**

Дотклйвий, а, е. 1) Рѣзкій, говорящій колкости, обидныя вещи. *Усе робила і слухалась як матір рідну* (свекруху); *доткилва вона була, да що,—думаю,—мені з їм жить, а не з нею.* Г. Барв. 60. 2) Колкій, рѣзкій, обидный (о словахъ).

Доткли́вість, вости, *ж.* Колкость.

Доткли́во, *нар.* Колко, рѣзко, обидно. *Не кажіть бо так доткливо, пані, не говоріть так згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Доткне́ння, ня, *с.* Прикосновеніе.

Доткну́ти, ся. См. **Дотикати, ся.**

Дотліва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **дотлі́ти, лію, еш,** *гл.* Дотлѣвать, дотлѣть. *Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236.

До́тля, *нар.*=**Доти.** *Дотля собі погуляю, покии молоденька.* Гол. II. 410.

Дотовкти́, вчу́, че́ш, *гл.* Дотолочь.

Дотовкти́ся, вчу́ся, че́шся, *гл.* 1) Дотолочься. 2) Довозиться.

До́товп, пу, *м.* Доступъ. **До́товпу нема́є.** За тѣснотой, давкой нельзя протиснуться, пробраться. Черк. у. *А далі, далі, спасибі людям, як розвередувались та розібрались добре та пустили на всі заставки, так і дотовпу нема в пеклі.* Кв. II. 187.

Дото́впитися. См. **Дотовплюватися.**

Дото́вплювання, ня, *с.* Дотискиваніе.

Дото́вплюватися, люю́ся, ешся, сов. в. **дото́впитися, плюся, пишся,** *гл.* Протискиваться, протиснуться, пробираться, пробраться. *Дивіться на його сьогодня, бо завтра не дотовпитесь.* Ном. № 9238.

Дотовпля́тися, ля́юся, ешся, *гл.*=**Дотовплюватися.**

Дотопи́ти, ся. См. **Дотоплювати, ся** и **дотопляти, ся.**

Дото́плювати, люю, еш, сов. в. **дотопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить расплавку чего на огнѣ. 2)—**піч.** Оканчивать, окончить топить въ печкѣ

Дото́плюватися, люю́ся, ешся, сов. в. **дотопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться (о расплавкѣ). 2) Дотапливаться. дотопиться (въ печи).

Дотопля́ти, ля́ю, еш, сов в. **дотопи́ти, плю́, пиш,** *гл.*=**Дотоплювати.**

Дотопля́тися, ля́юся, ешся, *гл.*=**Дотоплюватися.**

Доторгува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Доторговать, окончить торговлю.

Доторгува́тися, гу́юся, ешся, *гл.* 1) Доторговаться. *Доторгувався, що вже ні краму, ні грошей нема.* Харьк. 2) Сторговаться.

Доторка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доторкну́ти, ну́, не́ш,** *гл.*=**Доторкатися.** *Перенесу ключі не побрязкаючи, пробужу милого не доторкаючи.* Мет. 26.

Доторка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **доторкну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.*—**чо́го, до чо́го.** Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться, прикасываться, прикоснуться. *Колесо бурчить і льоду не доторкається.* Св. Л. 40. *Ходи тихо, як лин по дну, що ні до кого не доторкається.* Ном. № 3285. *Кінь його несе повище комишу, так що до землі не доторкається.* Рудч. Ск. I. 107. *Я й не доторкнуся до тебе.* МВ. I. 30.

Дото́ркуватися, куюся, ешся, *гл.*=**Доторкатися.** Левиц. Пов. 433.

Доточи́ти, ся. См. **Доточувати, ся.**

Дото́чка, ки, *ж.* Кусокъ чего-либо (ткани, веревки, доски и пр.), прибавляемый для удлиненія. Рк. Левиц.

Дото́чувати, чую, еш, сов. в. **доточи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Дотачивать, доточить о жидкости), доцѣдить. 2) Прибавлять, прибавить, увеличивать, увеличить. *Чим Бог світлость доточив?— Огнем.* Ном. № 103. *Як почав я лізти і короткий мотузок не сягав аж до землі, то я візьму вгорі урву, а внизу доточу.* Чуб. I. 215.

Дото́чуватися, чуюся, ешся. сов. в. **доточи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Дотачиваться, доточиться (о жидкости). 2) Прибавляться, прибавиться.

Дотрима́ти См. **Дотримувати.**

Дотри́мувати, мую, еш, сов. в. **дотрима́ти, ма́ю, еш,** *гл.* Додерживать, додержать.— **сло́ва.** Сдерживать, сдержать слово. *Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримає.* Ном. № 4520. *Перестань, милий, долі нарікати, старайся тілько слова дотримати.* Гол. I. 344.

Дотуля́ти, ля́ю, ляш, *гл.* Приставить.

Дотули́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Прижаться, коснуться. *А я дуба перескочу, що й не дотулюся.* Грин. III 210.

Дотьо́пати, паю, еш, сов. в. **дотьо́пкати, каю, еш**, *гл.* Добрести. *Поки то дотьопкається до села.*

Дотяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **дотягти́, гну́, неш**, *гл.* Дотягивать, дотянуть, дотаскивать, дотащить.

I. **Дотяга́тися, га́юся, ешся**, сов. в. **дотягти́ся, гну́ся, нешся**, *гл.* Дотягиваться, дотянуться, дотаскиваться, дотащиться.

II. **Дотяга́тися, га́юся, ешся**, *гл.* 1) Дотягаться, тянуть, тащить до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Тягав на собі важке та й дотягався, що тепер лежить.* Харьк. у. *Він усе їх* (гроші з гамана) *тягав і дотягався, що коло їх і вмер.* Грин. I. 88. 2) Дотаскаться.

Дотягти́, ся. См. **Дотягати, ся**.

Дотя́ти. См. **Дотинати**.

Доу́митися, млюся, мишся, *гл.*=**Доровумі́тися**.

Дохазяйнува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Хозяйничать до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Дохазяйнувались до такого, що в хаті й шматка хліба не було.* Грин. II. 253.

Дохапа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Дохвататься.

До́хід, хо́ду, *м.* 1) Плата, заработокъ. *Вставай та дохід давай, бо вже ти, козаченьку, зовсім здоров.* (Слова знахарки паціенту). КС. 1882. X. 28. 2) Вознагражденіе (натурой или деньгами), даваемое **колядникам**. *Виносьте дохід паляницю й хліб.* Грин. III. 32. *Боже, дай вечір добрий та давайте дохід довгий.* Мет. 333. См. **Недохід**. 3) Платье и обувь для слуги (наймита). НВолын. у.

До́хлий, а, е. Дохлый. Стор. I. 66.

Дохли́на, ни, *ж.* Дохлятина.

До́хнути, ну, неш, *гл.* Издыхать, дохнуть. *Під стогом вовки дохнуть.* Ном., стр 299, № 308.

Дохну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Вздохнуть. *Подивись на мене, дохнув і його не стало.* Черниг. г.

Дохова́ти, ва́ю, еш, *гл.* Сохранить, сберечь.

Дохова́тися, ва́юся, ешся, *гл.* 1) Прятаться до чего либо. *Усе ховавсь та й доховавсь, що далі вже й нікуди.* 2) Вскормить, воспитать. *З чужого чортяти не доховаєшся свойого дитяти.* Чуб. I. 302.

Доходжа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Доходжати**.

Дохо́джувати, джую, еш, *гл.* 1) Кончать, кончить хожденіе. 2) Донашивать. *Доходювали свої сіртуки, то що, щоб по жнивах* (=по екзаменах у семинарії) *надіти рясу й підрясник.* Св. Л. 130.

Доходи́телька, ки, *ж.* Всезнайка, опытная. *Вона така доходителька: все у городі знає, то й мені показувала.* Зміев. у.

Дохо́дити, джу, диш, сов. в. **дійти́** (**дойти́**), **дійду́, деш**, *гл.* 1) Доходить, дойти, подходить, подойти. *Став* (вовк) *доходити до лисиччиної хатки.* Чуб. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся* (брань). Ном. № 3766. **Дохо́дити до се́рця**. Трогать. *І чую, що говорять, і бачу їх, а до серця ніщо мені не доходить.* МВ. II. 12. **Дійти́ до зро́сту**. Вырасти. Рудч. Ск. I. 99. 2) Приходить, прійти, заходить, зайти къ кому. *Чом ти ніколи до нас не дійдеш?* Харьк. *Доходили молодиці знакомі навідати.* МВ. (О. 1862. I. 81). 3)—**чого́**. Достигать, достигнуть чего либо. *Святого він дійти заміру хоче.* К. ЦН. 259. *От був мій пан-отець князь, великого чину дойшов.* МВ. II. 32.—**добра́**. Быть счастливымъ, добиться счастья. *Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла.* Св. Л. 114.—**кінця́**. Оканчивать, окончить. *То сяк, то так і дійшов кінця.* Св. Л. 13 —**літ**. Вырастать, вырасти. *Тільки що діти літ стали доходити, що вже матері і втіха, і поміч.* МВ. I. 45. *Маєш сина, брате, я—дочку єдину; як дійдуть літ, іспаруй їх у добру годину.* К. Досв. 105. —**ро́зуму**. Созрѣвать, созрѣть умственно. ЗОЮР. I. 20. *Став розому доходити,—сам побачив, що треба робити.* Мир. ХРВ. 46. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна,—нехай перше розуму дійде.* МВ. —**ру́чки**. Кончать покосъ. Г. Барв. 145. —**сорома́**. Осрамляться, осрамиться. *Ой там чужая сторона,—щоб нам не дійти сорома.* Мет. 181. 4) Добиваться, добиться, узнавать, узнать, вникать, вникнуть, изслѣдовать, выслѣдить. *Вони доходять по книжках що́ від чого взялось.* Ромен. у. *Знайшли путо у Семена та по тому й дійшли, хто коня вкрав у Йвана.* Волч. у. *Чи не дійдемо, які там у неї думки.* МВ. (О. 1862. III. 36). **Він до всього дохо́де**. Онъ во все вникаетъ. Харьк. 5) Кончаться, кончиться. *Через тиждень мені місяць дійде, як тут живу.* Пирят. у. 6) Кончаться, кончиться, умирать, умереть. *Там лежить такий хворий, що*

скоро мабуте дійде. Лебед. у. *Уже доходе дитина*. Лебед. у. *Як би були води не дали, то я б дійшов уже*. (Стрижевск). *Із лошяти й дійшла кобила*. НВолын. у.

Дохо́дитися, хо́джуся, дишся, сов. в. **ді(о)йти́ся, дійду́ся, дешся**, *гл*. 1) Приходить, прійти, доходить, дойти до чего, кого. **Дійдеться ряд**. Придетъ чередъ. Константиногр. у. 2)—**до ко́го**. Дойти, доходить до свѣдѣнія кого. *До царя те дійшлось*. Рудч. Ск. I. 82. 3) *безл*. Приходиться. *Як мені доходилось—він знає*. Черк. у. **По́ки там ще до чо́го дійдеться!** Пока еще что будетъ. Кв. II. 100.

Доходи́тися, джу́ся, дишся, *гл*. 1) Доходиться. *Доходився, що й хвоста збувся*. Ном. № 8780. 2) Находиться, уходиться. *Доходились ніжки, доробились ручки*. Ном. № 8234. 3)—**чого́**. Доходиться до бѣды, нажить бѣду. *Не ходи, мій синоньку, доходишся лиха*. Млр. л. сб. 339.

Дохожа́лий, а, е. Взрослый, въ лѣтахъ. О. VII. 39. *Дохожалий таки був парубок, та й умер*. Канев. у. *Дівка вже дохожала, не сьогодня—завтра заміж піде*.

Дохожа́лість, лости, *ж*. Пожилыя лѣта. *Не взважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись*. Левиц. Пов. 168.

Дохожа́ти, жа́ю, еш, *гл*.=**Дохо́дити**. 1) *Нехай би нас стали козаки зачувати, до нас дохожати, смерти нашої доглядати*. Макс. (1849), 18. 2) *Я до тебе, дівчинонько, я до тебе дохожав, я до тебе, серце моє, чорну стежку утоптав*. Млр. л. сб. 310. *Слічная панна да там дохожала, злото позбірала, золотару дала*. Чуб. III. 391. 3) **До ро́зуму дохожа́ти**. Созрѣвать умственно. *Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молодії подружжя знахожати*. Мет. 347.

Дохожда́ти, да́ю, еш, *гл*.=**Дохожати**. *До отця, до матки дохождати*. АД. I. 120.

Дохо́жий, а, е=**Дохожалий**. *Дівка вже дохожа, пора сватати*. Борз. у.

Дохо́жувати, жую, еш, *гл*.=**Дохожати**

До́хтор, ра, *м*. Докторъ, врачъ. *Добривечір, пане дохтор, я то з жінкою приїхав; сорок рублів положу, викуруй мі, я тя прошу*. Чуб. V. 1085.

До-ху́да, *нар*. **Їсти до худа**. Ѣсть такъ, что ѣда не идеть впрокъ. *Ми їмо з корита досита, ви ж їсте з блюда до-худа*. Ном. № 1614.

Доцарюва́ти, рю́ю, еш, *гл*. Доцарствовать. *По всьому царству постинать малих дітей, а то погані нам не дадуть доцарювать*. Шевч. 638.

Доци́катися, каюся, ешся, *гл*. Договориться ци (зовъ козы). Употреблено въ вертепной драмѣ въ слѣд. сценѣ: *Клим: Ци-ци! Коза: Меее! Клим: Ци-ци! Коза: Меее!* Прячется подъ Иродовъ тронъ. *Клим: Отеж доцикався! й козу загубив*. Маркев. 63.

Доці́джувати, джую, еш, сов. в. **доціди́ти, джу́, диш**, *гл*. Доцѣживать, доцѣдить.

Доці́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **доціди́тися, джу́ся, дишся**, *гл*. Доцѣживаться, доцѣдиться.

Доцу́пити. См. **Доцуплювати**.

Доцу́плювання, ня, *с*. Дотаскиваніе какого-либо предмета.

Доцу́плювати, плюю, еш, сов. в. **доцу́пити, цплю, пиш**, *гл*. Дотаскивать, дотащить что-либо.

До-цури́, *нар*. **Все до-цури́**. Все рѣшительно. **Згорі́ло до-цури́**. Сгорѣло до тла. Харьк.

До́ця, ці, *ж*. Ласк. отъ **дочка**. *Ох, доцю, ти моя голубко!* Котл. Ен. I. 13.

Доцяцько́вувати, вую, еш, сов. в. **доцяцькува́ти, ку́ю, еш**, *гл*. Оканчивать, окончить разукрашиваніе чего.

Доч, до́чері, *ж*.=**Дочка**. *Жени сина, коли хоч—коли можеш, давай доч*. Ном. № 9330.

Доча́пати, паю, еш, *гл*. Добраться, волоча ноги, съ трудомъ. *Присмерком дочапали до хутора*. МВ. (О. 1862. III. 52).

Доча́патися, паюся, ешся, *гл*.=**Дочапати**. *Ходити ще не вміє, а до помийниці як дочапається, дак так і вихлюпоще всю*. Г. Барв. 6.

Доча́сний, а, е. Временный. *Щастя дочасне, а злидні довічні*. Ном. № 1450.

Доча́сність, ности, *ж*. Временность.

Доча́сно, *нар*. Временно.

Досчасто́вувати, вую, еш, сов. в. **дочастува́ти, ту́ю, еш**, *гл*. Оканчивать, окончить потчивать.

Дочастува́тися, ту́юся, ешся, *гл*. Доугощаться.

Дочвала́ти, ла́ю, еш, *гл*. Доплестися, добрести. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів*. Котл. Ен. V. 20.

Дочека́ння, ня, *с*. Ожиданіе. *А не дочекання твоє, щоб я тобі кланявся*. Волын. г.

Дочека́ти, ка́ю, еш, *гл.* Дождаться. *Бодай ніхто не дочекав в чужім кутку сидіти.* Ком. № 1867. *Щоб усі святки перссвяткували, другого року дочекали з миром, поксвм, добрим здоров'єм.* Чуб. Ш. 356.

Дочека́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Дождаться. *Так тяжко добра дочекатися, як з каміня.* Ном. № 2028. *Коли то того дочекаеться.* Ном. № 5622.

До́ченька, ки, *ж.* Ум. отъ дочка́.

До́чер, рі, *ж.*=**Дочка.** *Коли б я знав, чий то син воював, то б я за його свою дочер оддав.* Чуб. Ш. 278.

Дочеса́ти, ся, См. **Дочісувати, ся.**

До́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ дочка́.

Дочимчикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Дойти куда нибудь скоро.

До́чиста, *нар.* Совершенно все. *Ззіли цілого кавуна дочиста* Левиц. Пов. 229. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю, то, єй, розберуть дочиста.* Кв. II. 13. *Забрав усе дочиста.*

Дочи́стити. См. **Дочищати.**

Дочита́ти, ся. См. **Дочитувати, ся.**

Дочи́тувати, тую, еш, сов. в. **дочита́ти, та́ю, еш,** *гл.* Дочитывать, дочитать. *Той, стоя перед образом, дочитував своїх молитов.* К. ЧР. 53. *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. М. Пр. 88.

Дочи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **дочита́тися, та́юся, ешся,** *гл.* Дочитываться, дочитаться. *Стійте у церкві та слухайте: ніч не довга, не забаряться до Христа дочитатись.* Кв. II. 179.

Дочі́сувати, сую, еш, сов. в. **дочеса́ти, шу́, шеш,** *гл.* Дочесывать, дочесать. *Оттаке щастя було і в батька,—промовила Ганя, вертаючись у хату і дочісуючи косу.* Левиц. I, 196.

Дочі́суватися, суюся, ешся, сов. в. **дочеса́тися, шуся, шешся,** *гл.* Дочесываться, дочесаться.

Дочка́, ки́, *ж.* Дочь. *І появив він* (Адам) *сини і дочки.* К. Св. П. I. кн. М. V. 4. *Вона князька дочка.* МВ. II. 32. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. Ум. **До́ченька, до́чечка.** Чуб. II. 69. Кв. I. 15. *Встань, моя дочечко, встань, моя галочко.* Млр. л. сб. 125.

До-чми́ги, *нар.*=**До-шмиги.** *Тобі там буде не до-чмиги.* Котл. Ен. Ш. 17.

Дочува́ти, чува́ю, еш, сов. в. **дочу́ти, чу́ю, еш,** *гл.* Хорошо слышать, хорошо услышать. *Кличу тебе серденятком, ти не дочуваєш.* К. Досв. 131. *І ноги не держуть; і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *Глухий не дочує, то вигадає.* Ном. № 8564.

Дочува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **дочу́тися, чу́юся, ешся,** *гл.* Слышать, услышать. Рудч. Ск. II. 206. К. ЧР. 138. ЗОЮР. I. 116. *Уранці дочуваємся, аж коні наші у пана: на житі занято.* НВолын. у. *Як дочується старшина, що ми його лаємо,— буде нам.* Волч. у. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Дочумакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Окончить чумачество.

Дочумакува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Заниматься чумачествомъ до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Отак чумак дочумакувався.* Ном. № 1756.

Дочу́ти, ся. См. **Дочувати, ся.**

Дочу́тний, а, е. Чуткій. *Які ви дочутні!* Новомоск. (Залюбовск.).

Дочу́хна, ни, *ж.* Дочь.

Доччи́н, на́, не́, Дочерній, дочернинъ.

Дошарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Домыть (мочалкой). *Чи вже дошарувала підлогу?* Васильк. у.

Дошарува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Домыться (о вымываніи при помощи тренія щеткой, мочалкой и т. п. твердой поверхности, напр. стола).

Дошве́ндяти, дяю, еш, *гл.* Добрести. *Не вам кажучи, нагрів трохи чуба, поки дошвендяв до вас.* Кв.

Дошве́ндятися, даюся, ешся, *гл.* Добродить, дошляться до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій.

Дошепта́ть См. **Дошіптувати.**

Дошива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **доши́ти, ши́ю, еш,** *гл.* Дошивать, дошить.

Дошива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **доши́тися, ши́юся, ешся,** *гл.* Дошиваться, дошиться.

Доши́мрати, раю, еш, *гл.* Докопаться, добраться, узнать, догадаться. *Та я се тільки вам призналась, що не знаю, а чужі зроду того не дошимрають, нехай хоч цілий день питають.* МВ. (О. 1862. Ш. 37).

Дошіптувати, тую, еш, сов. в. **дошепта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Дошептывать, дошептать.

До́шка, ки, *ж.* 1) Доска. *Не тра, мати, не тра, мати, попа турбувати: чотирі дошки, сажень землі, то й буду*

лежати. Чуб. III. 154. 2) Родъ скамьи въ водѣ возлѣ берега, на которой женщины моютъ бѣлье и пр. *Ой на річці та на дощечці, там дівчина та полощеться.* Мет. 118. 3) Лопасть руля у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181. 4) **Су́дна до́шка?** *Пам'ятатиме до нових віників і до судної дошки, покуль аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645. Ум. **До́щечка.** Ном. № 5227.

Дошкандиба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Дойти, хромая.

Дошкандиба́тися, ба́юся, ешся, *гл.* Доходить, хромая, до извѣстнаго времени, до какого либо случая.

Дошква́рити. См. **Дошкварювати.**

Дошква́рювати, рюю, еш, сов. в. **дошква́рити, рю, риш,** *гл.* Дожаривать, дожарить (о жирѣ).

Дошкребти́, бу́, бе́ш, *гл.* и пр.=**Доскребти** и пр.

Дошку́лити. См. **Дошкуляти.**

Дошку́лький, а́, е́=**Дошкульний.** *Нагаечка-доротяночка не вельми дошкулька: де ударить та по тілі,—розсядеться шкурка.* Рк. Макс.

Дошку́льний, а́, е́. Донимающій, дающій себя чувствовать. *Дошкульний вітер.* Черк. у.

Дошку́льно, *нар.* Больно. *Так, братця, б'є дошкульно, що коли б були не держали, то сам був би не видержав.* Ном. № 2346 на стр. 284.

Дошкуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дошку́лити, лю, лиш,** *гл.* Донимать, донять, допекать, допечь. *Коли б було знаття, що гаспидська дрючина так дуже дошкуля, то песька я дитина, коли б я так робив.* Г. Арт. (О. 1861. III. 110. *Що ти з ними* (запорожцями) *вдієш? коли живого не дошкулиш, а то щоб мерлого.* Стор. I. 110. *Дошкулив, мов пугою по воді.* Ном. № 3938.

Дошку́ркий, а, е.=**Дошкульний.** *Я ж думала, що нагаечка не дошкурка,—як ударить, то разсядеться тіло й шкурка.* Чуб. V. 598.

Дошмали́ти, ся, См. **Дошмалювати, ся.**

Дошма́лювати, люю, еш, сов. в. **дошмали́ти, лю́, лиш,** *гл.* Оканчивать, окончить, обжиганіе опаливаніе.

Дошма́люватися, лююся ешся, сов. в. **дошмали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Обгорать, обгорѣть до конца.

До-шми́ги, *нар.* Кстати, къ дѣлу, умѣстно (употребляется преимущественно съ отрицаніемъ). **Тут щось не до-шми́ги.** Здѣсь что то да не такъ.

До-шне́ру, до-шни́ря, *нар.* Совершенно,. дочиста. *Усе до-шниру забрали у двір. Вона видрала з-за нігтя все до шниру, все йому росказала* Полт. См. **Шнир.**

Дошпаро́вувати, вую, еш, сов. в. **дошпарува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Домазывать, домазать при обмазкѣ хаты глиной, при замазываніи щелей. *Дошпаровуй уже швидче, а то ж воно висхне.* Харьк.

До-шпе́нету, до-шпе́нту, *нар.*=**До-щенту.** *З'їла худоба до-шпенту.* Вх. Лем. 411.

Дошпиго́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **дошпигува́тися, гу́юся, ешся,** *гл.* Доискиваться, доискаться, добраться, довѣдаться. *Оце ледві дошпигувавсь, де воно ділося.* Кіев. у.

Дошука́тися. См. **Дошукуватися.**

Дошу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **дошука́тися, ка́юся, ешся,** *гл.* Доискиваться, доискаться. *Заховає кінці так, що ні жоден чоловік не дошукається до правди.* Кв. 279. *Що ти гріхи мої перебіраєш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 22.

До́щ, щу́, *м.* Дождь. *З малої хмари великий дощ буває.* Ном. № 3812. *Мокрий дощу не боїться.* Ном. № 1477. *Червона калино, чого почорніла: чи вітру боїшся, чи дощу бажаєш?* Мет. 93. **Дощ аж пищи́ть, дощ як відром іллє, дощ як з ко́новки.** Сильный дождь. Мнж. 164. Ном., стр. 13. **Дощ—як крізь си́то.** Мелкій дождь. Мнж. 164. **Ку́рячий дощ, з со́нцем дощ, свинячий дощ, сліпи́й дощ.** Дождь сквозь солнце. Ном. № 570. Ум. **До́щик, до́щичок.** *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку: дубочок схитнувся, а дощик линувси—цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334. *Ой дощику-накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389. Ув. **Дощи́ще.**

Доща́ний, а, е. Досчатый. Павлогр. у. *Дощана криша.* О. 1862. I. 76.

Доще́вий, а, е=**Дощовий 2.**

Доще́во, *нар.* Дождливо. *На дворі дощево та холодно.* Шух. I. 189.

До-ще́нту, *нар.* До основанія, до тла, совершенно. О. 1862. VI. 63. *I тілько що простяг своє в багаття рило, а полом'я його до-щенту обсмалило.* Греб. 386. *Налетить, як той вихор нагальний, до щенту викорчує.* МВ. I. 138.

До-ще́рця, *нар.* До дна, до остатка. *До-щерця повибірали воду в колодязі.* Харьк. *І що взнаю, добродії, все до-щерця роскажу.* Свід. 107.

До-ще́ти, *нар.*=**До-щенту.**

До́щечка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ дошка. 2) Инструментъ у ткачей: дощечка съ рукоятью и съ просверленными въ равныхъ разстояніяхъ отверстіями, сквозь которыя проходятъ нити при снованіи ихъ на снувалку. МУЕ. III. 16.

До́щик, ка, до́щичок, чка, *м.* Ум. отъ дощ.

Дощи́на, ни, *ж.* Небольшая доска, дощечка. Ум. **Дощи́нка.** Мик. 480.

Дощи́стий, а, е=**Дощуватий.**

Дощи́ще, ща, *м.* Ув. отъ дощ.

Дощови́й, а́, е́. 1) Дождевой. *За хмарами дощовими горить, сяє ясне сонечко.* К. Досв. 181. *Заміж іти—не дощову годину перестоять.* Ном. № 8851. *А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою умивається.* Рудч. Ск. II. 102. 2) Дождливый. *Дощове літо.* Кролев. у. *Вода дощова не солона.* Ком. І. 16.

Дощови́тий, а, е=**Дощуватий.** *Цей місяць увесь дощовитий.* Зміев. у.

Дощомі́р, ру, *м.* Дождемѣръ.

Дощува́тий, а, е. Дождливый. *Дощувате літо.* Черк. у.

Дою́н, на́, *м.* Удой? *По два доюни 'дбувать.* Ном. № 13739. *Такий доюн, що куди.* Ном. № 1628.

Доя́нка, ки, *ж.* Время доенія.

Доя́р, ра́, *м.* Доильщикъ овецъ. Херс. г.

Доя́рка, ки, *ж.* Доильщица. *Стала за доярку до корів.* Св. Л. 322.

'Дпе́рти, ся, *гл.* Сокращ. изъ **одпе́рти, ся** при предшествующей гласной.

Драб, ба, *м.* 1) Оборванецъ, бѣднякъ, босовикъ, босякъ. *Мене мамка годувала, в папер обвивала, за богача 'ня строїла, а за драба дала, за пана ей обіцяла, — за жебрака дала.* Гол. III. 233. 2) Раст. Viola arenaria Dec. ЗЮЗО. I. 141.

Драба́стий, а, е=**Драбинчастий 2.** *Оддав Чіпці старого-старого драбастого гусарського коня.* Мир. ХРВ. 361.

Драби́на, ни, *ж.* 1) Переносная лѣстница. Нас. 195. Чуб. VII. 388. *Нема тії драбини, щоб до неба достала.* Ном. № 394. 2)=**Драбки.** Чуб. VII. 402, 403. Kolb. I. 67. *Занедужав чумаченько, на драбину похилився.* Мет. 458. 3) Рѣшетка возлѣ яслей. Ум. **Драби́нка, драби́ночка.**

Драбина́стий, а, е=**Драбинястий.**

Драби́нник, ка, *м.* Кузовъ телѣги, обѣ драбини. (Залюбовск.).

Драби́нчастий, а, е. 1)=**Драбчастий.** *Драбинчастий віз.* Чуб. VII. 401. 2) Въ переносн. смыслѣ о скотинѣ: худой до такой степени, что видны ребра. *Мені віддайте тільки оттую драбинчасту кобилу.* Стор. I. 39.

Драбиня́к, ка́, *м.* 1)=**Драбчастий віз.** КС. 1882. IV. 93. 2) Очень худая лошадь. НВолын. у.

Драбиня́стий, а, е=**Драбинчастий.**

Драбки́, кі́в, *м. мн.* Рѣшетки, составляющія боковыя стороны телѣжнаго ящика и имѣющія видъ небольшой лѣстницы.

Драбча́стий, а, е. О возѣ: **драбча́стий віз.** Возъ, въ ящикѣ котораго боковыя стороны состоятъ изъ **драбків.**

Драгва́, ви́, *ж.* Топь, топкое мѣсто. См. **Дрягва.**

Драгле́нький, а, е. Ум. отъ **драглий.**

Дра́глий, а, е. 1) Студенистый. 2) Переносно: слабый, безсильный. Ум. **Драгле́нький.** *Як маєш у руці що драгленьке, то пустити мусіш.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Драглина́, ни́, *ж.* Топь, трясина. См. **Драгва.**

Драглина́стий, а, е. Топкій. *Драглинаста лука.* Васильк. у.

Драглі́, лі́в, *м. мн.* 1) Студенистое вещество. **Драгля́ми взяло́сь.** Отъ разложенія превратилось въ полужидкую массу. *Картопля зімою померзла, а не весну так драглями і взялась.* Мир. Пов. II. 88. *Той самий туман 'угорі видається нам хмарою, а не так, як думають, що нібн то хмара схожа на драглі.* Дещо. 2) Кушанье: студень. Чуб. VII. 444. 3) Раст. Tremella mesentherica Rety. ЗЮЗО. I. 139.

Драглі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Превращаться въ студенистое вещество, дрожать подобно студенистому веществу. 2) Нависнуть (о тучахъ). *Чи не буде снігу: там такі білі хмари драглиють.* МВ. II. 121.

Драгно́, на́, *с.* Грязь, болото. *В сіни раз-у-раз вода з стелі натікає, те там аже таке драгно.* Черк. у.

Драговина́, ни́, *ж.*=**Дряговина.** *Там колись болото було, а тепер така драговина, аж страшно, як ідеш.* Канев. у.

Драголю́б, ба, *м.* Раст. а) Mentha arven-

sis, полевая мята, б) Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Драголюбчик.** Мил. 96. *Ти, Одарко, ти, голубко моя, що ти мені та за зілля дала? Дала тобі драголюбчику, ти Іванку, мій голубчику.* Чуб. V. 34.

Драгома́н, на, *м.* Переводчикъ при посольствѣ, миссіи. *А також пхнув він драгомана і до латинського султана.* Котл. Ен.

Драгоні́я, ні́ї, *ж.* Наемная конница, служившея въ Польшѣ. *Наряжайте драгонію, лаштуйте гармати.* К. Досв. 145.

Драгу́ля, лі, *ж.* Въ загадкѣ: лошадь. *Хороша драгуля біжить як куля.* ХС. III. 65.

Драгу́н, на, *м.* Драгунъ. *Чому рано не була?—Боялася драгуна.* Чуб. III. 102.

Драгу́нський, а, е. Драгунскій. *У їх драгунська совість.* Ном. № 3170.

Дражли́вий, а, е. Щекотливый. *У сьому дражливому ділі спустись на мене.* К. ХП. 17.

Дражни́ти, ню́, ниш, *гл.* Дразнить, сердить. *Пусти мене, моя мати, на юлиці погуляти; пусти мене, моя мати, я не забарюся, тілько хлопців подражню да й назад вернуся.* Мет. 302. *Собак дражнили на дворах.* Котл. Ен. 2) Прозывать. называть. *Пішли ми вп'ять по сліду і як раз у се село зайшли, як його дражнять,—не знаємо.* Шевч. 288.

Дражни́тися, ню́ся, нишся, *гл.*—**з ким.** Дразнить, поддразнивать кого. *Він дражнився з Лекерою Петровною.* Левиц. Пов. 237.

Драко́н, на, *м.* Драконъ. *А ті були фараони, кесарі—то погань! Погань лютая, безъ Бога, сказано,—дракони.* Шевч. II. 169. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137.

Дра́ла, *нар.* Бѣгомъ. *Так я від його драла, одбіг з півгонів та й став.* Стор. I. 148. *Оттут то вітри схаменулись, і ну всі драла до нори, до ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11. **Дра́ла да́ти.** Убѣжать, удрать. *Дав од неї драла не оглядаючись.* Стор. I. 54. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8807. **Дра́ла дмухну́ти, дря́пнути.** Удрать. *Спалив оселю у Калиновського та й дряпнув драла.* К. ЦН. 172.

Дра́ли, лів, *м. мн.* Шутливо: заячьи ноги. Вх. Пч. II. 6.

Дралимо́на, *нар.*=**Драла.** Харьк.

Дра́ма, ми, *ж.* Драма. *„Колії. Українська драма".* Хата, 113.

Драмати́чний, а, е. Драматическій.

Драмо́ваний, а, е. У Кулиша: драматическій. *Драмована трилогія.* К.

Драмува́ти, му́ю, еш, *гл.* Драматизировать, сочинять драмы. *Драмована історія жизні обох поетів.* К. ХП. 21.

Дранджо́ли, жол, *м. мн.* Салазки, полозьями для которыхъ служатъ двѣ доски. Ум. **Дранджоля́та.** Чуб. VII. 575. См. **Ґринджоли.**

Дране́нький, а, е. Ум. отъ **драний.**

Дра́нець, нця, *м.* Оборванецъ.

Дра́ний, а, е. 1) Драный, порванный, въ дырахъ. *Пізнають хлопці і в драній сорочці.* Ном. № 11245. *Шинкарочко молода! Повірь меду й вина. Не повірю не продам, бо на тобі каптан дран.* Чуб. V. 201. 2) Ободранный, облупленный. *Я коза ярая, пів бока драная, пів бока луплена.* Ном. № 9267.

Драни́ця, ці, *ж.* Драница, тонкая доска отколотая или отщепленная отъ дерева (употребл. для кровель и пр.). Ум. **Драни́чка.**

Драни́чина. ни, *ж*=**Драниця.** Загадка. *Драничина хоть яку купу звалить.* Черниг. Губ. Вѣд. 1859, № 29, стр. 209.

Драни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **драниця.**

Дра́нка, ки, *ж.* 1) Изношенное бѣлье, изношенная одежда. *Сорочечка-дранка.* Грин. I. 79. *Била мене мати зранку, що порвали хлопці дранку, а я сіла та її латаю, та й на хлопців поглядаю.* Мил. 103. 2)=**Драниця.** Вх. Лем. 411. Ум. **Дра́ночка.** *Не було в його ні хати, нічого, тільки сорочка-драночка на хребті.* Г. Барв. 353.

Дранна́, на́, *с. соб.* Лохмотья. Чуб. V. 1092.

Дрант, ту, *м.*=**Дрантя.** Вх. Лем. 411.

Дранта́вий, а, е.=**Дрантивий.** Гол. II. 466.

Дра́нти́вий, а, е. 1) Изорванный, рваный. 2) Дрянной, негодный. *Дрантива коновка. Дрантива свита. Дрантиві колеса.* Каменец. у.

Дранти́на, ни, *ж.*=**Дранка.** *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою рядниною.* Левиц. I. 75.

Дрантогу́з, за, *м.* Оборвышъ. *На городі кукуруза; нема мого дрантогуза, нема його і не буде,. він поїхав межилюде.* Чуб. V. 1180.

Дра́нтя, тя, *с.* 1) Ветошь, старыя вещи, лохмотья. Св. Л. 91. *Ні в'їв, ні впив, а дрантям світить.* Ном. № 1869. *Жид каже: „ти не знаєш, що купуєш", і справді жид замість доброго--дрантя продає.* Ном. № 10519. *Яка там свита--дрантя саме.* Канев. у. 2) Дрянь, негодная вещь. *Еп, дрантя ті колеса! Старі. Побіжи, то й розсиплються.* Каменец. у. *Як би добра кобила, то б варт дати 30 карб., а то дрантя.* Каменец. у. Ум. **Дра́нтячко.** *Отой жид, що дрантячко збірає, купує.* Каменец. у.

Дрань, ні, *ж.* 1)=**Дрантя**. *Як люде драны, то така їх Ордань.* Ном. № 7126. 2)=**Драниця**. Левиц. І. 92.

Драп, *меж.* См. **Дряп**.

Драпа́к, ка́, *м.* См. **Дряпак**.

Дра́пати, драпну́ти, драпону́ти, *гл.* См. **Дряпати** и пр.

Драпа́тий, а, е. О вышивкѣ: **драпа́ті ўставни.** Kolb. І. 48.

Драпа́ч, ча́, *м.* Шерстобой, употребляющій для очистки шерсти проволочныя щетки. Вас. 202.

Драпа́чка, ки, *ж.* **Звізда́ті драпа́чки.** Родъ вышивки. Kolb. І. 48.

Драпі́жник, ка, *м.* 1) См. **Дряпіжник**. 2) У гуцуловъ: ночной церковный сторожъ. Шух. І. 119.

Драпі́ка, ки, *об.*=**Дряпіка**. О. 1861. XI. 28.

Дра́пкати, каю, еш, *гл.*=**Дряпати**. Вх. Уг. 237.

Дра́пкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Дряпатися**. Вх. Уг. 237.

Драпуста́н, ну, *м.* Раст. Asalea pontica L. См. **Штанодран**. ЗЮЗО. І. 113.

Драпцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Удирать. Вх. Зн. 16.

Драпце́м, *нар.*—**побі́гти**. Скоро побѣжать, скоро убѣжать. Вх. Зн. 16.

Дра́та, ти, *ж.* Притѣсненіе, поборъ. Закр.

Дра́тва, ви, *ж.* Дратва. ЗОЮР. II. 92. *Що шилом приколе, дратвою прив'яже.* Грин. III. 300. Ум. **Дра́твиця, дра́товка.** *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти.* Чуб. V 818.

Дра́ти, деру́, ре́ш, *гл.*=**Дерти**.

Дра́тися, деру́ся, ре́шся, *гл.*=**Дертися**.

Дратли́вий, а, е. Раздражительный.

Дратли́вість, вости, *ж.* Раздражительность.

Драто́ваний, а, е. Раздраженный.

Дра́товка, ки, *ж.* Ум. отъ дратва.

Дратува́ння, ня, *с.* Раздраженіе.

Дратува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Раздражать, дразнить. К. ЦН. 179. *Буде з вас, що шляхту дурно дратували і з лукавим Острянином в степи повтікали.* К. Досв. 203. *Кожен лист, що читав він, дратував його.* Стор. М. Пр. 88.

Дратува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* 1) Дразнить. *Та ну вже не дратуйся: давай дітям гостинця, а мені очіпка.* Рудч. Ск. II. 168. 2) Раздражаться.

Драч, ча́, *м.* 1) Шомполъ. Ромен. у. 2) Пильщикъ. *Уже драчі поприходили з лісу від дрички.* Волын. г. 2) Обдирало, сборщикъ податей. *Воно б добре жилось, та драчі прокляті: двадцять п'ять карбованців за п'ять душ подушного заплати.* Лебед. у. 4) Колючій кустарникъ. (Добруджа). КС. 1883. І. 59. 5) Родъ удочки для крупной рыбы при ловлѣ зимой: оловянная гирька съ крючкомъ на шнуркѣ. Вас. 189.

Дра́ча, чі, *ж.* 1) Обирательство, вымогательство, поборы, взятки. *Нема життя: великі драчі.* Лебед. у. КС. 1882. IX. 568. 2) Ссоры. *Як менший брат оженився, то почалась між ними драча за худобу.* Екатериносл. у.

Дра́чка, ки, *ж.* 1) Лѣсопильный заводъ. (Примѣръ см. при словѣ **драч 2**). 2) Доска. **Дра́чку рі́зати.** Пилять доски. Волын. г. 3) Плотн. инструментъ: ресмусъ. 4) Расположеніе къ ссорѣ. *Оттак і посердились, нначе хто між їми драчку вкинув.* Кіев. у.

Драчкува́ти, кую, еш, *гл.* Обивать стѣны новаго дома передъ обмазкою драницами. Рк. Левиц.

Древи́на, ни, *ж.*=**Деревина.** Шевч. 436.

Дре́вко, ка, *с.* Ум. отъ **дре́во**. Деревцо. Чуб. V. 850.

Дре́вній, я, е. Престарѣлый, старый. Сим. 230. *Була то жена вельми древня і немошна.* МВ. II. 74.

Дре́во, ва, *с.*=**Дерево**. Грин. III. 690. *А зузуля стрепенула, в темний луг полинула, сіла собі на високім древі.* Мет. 256. *Над водою посажене древо зеленіє.* Ум. **Дре́вко.** *Помости гніздечко й у садочку, на високім древку, на яворку.* Чуб. V. 850.

Древору́б, ба, *м.* Сарай для дровъ. Шух. І. 106.

Дреглі́, лів, *м. мн.*=**Драглі**. Вх. Зн. 16.

Дрегло, ла, *с.* ? *Всякое дрегло, разние квіти.* Чуб. Ш. 336.

Дрегнути, ну, неш, *гл.*=**Дремнути**. *А наймит справді мов божевільний дрегнув із поля додому. Не глядів і дороги.* Г. Барв. 198.

Дреготá, тú, *ж.*=**Дріґота**. *Все на бідного дреґота.* Ном. № 1577.

Дреґес, са, *м.*=**Дриґез**. *Він кладе дреґес за губу.*

Дременути, нý, нéш, *гл.* Быстро побѣжать, уйти. Мир. Пов. І. 158б. *А кобила як дремене, аж курява встала.* Рудч. Ск. І. 1.

Дрéмлик, ка, *м.* Раст. Orchis morio.

Дремлюга, ги, *ж.* Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Черк. у.

Дрéнути, ну, неш, *гл.*=**Дременути**. *До корчми дренув.* НВолын. у.

Дренчáти, чý, чúш, *гл.*=**Деренчати**. *Голос їй дренчить.* Св. Л. 103. *Панотець давно хріп, аж вікна дренчали.* Св. Л. 13.

Дрепенути, нý, нéш, *гл.*=**Дременути**.

Дрешпáк, кá, *м.* У овчинниковъ: когтеобразный желѣзный гребешокъ, которымъ расчесываютъ шерсть на обработанной уже овчинѣ. Вас. 153.

Дрúвотня, **дривітня**, **дривóтня**, ні, *ж.*=**Дрівітня**. Чуб. VII. 387.

Дрúвотень, тня, *м.*=**Дрівітня**. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дригавúця, ці, *ж.* и пр.=**Дрігавиця** и пр.

Дриглí, лів, *м. мн.*=**Драглі**. Вх. Зн. 16.

Дригтіти, гчý, тúш, *гл.*=**Драглітв**. О. 1862. VIII. 49.

Дриґ, *меж.*, выражающее быстрое одноразовое движеніе ногой. *Дриґ ногою! крутъ ріжками!* Г. Арт. (О. 1861. III. 104).

Дрúґавка, ки, *ж.* Руль. Ровен. у. Волын. г.

Дрúґáння, ня, *с.* Быстрое движеніе ногою; судорожное подергиваніе членовъ.

Дрúґати, ґáю, еш, одн. в. **дриґнýти**, нý, нéш, *гл.* Дѣлать быстрое движеніе ногою; судорожно подергиваться. *Тут уміра, а ногою ще дриґа.* Ном. № 3340. *Не рад лях, що взяв по зубах, а він ще і ногами дриґає.* Ном. № 868. *А Потоцький ще гірш сміється: аж ніжками дриґа та регочеться.* Стор. І. 192. *І старому собаці дриґають жили.* Ном. № 8695. *Тепер вони сплять з переною, не дриґне ні один ногою.* Котл. Ен.

Дрúґатися, ґáюся, ешся, *гл.* Дѣлать судорожныя движенія, содрогаться. *Зарізав барана,—і не дриґався.* НВолын. у.

Дрúґез, зу, *м.* Изгарь табачная, остающаяся въ трубкѣ и которую потомъ кладутъ себѣ за нижнюю губу.

Дриґнýти. См. **Дриґати**.

Дриґонýти, нý, нéш, *гл.* То-же, что и **дриґнýти**, но обозначаетъ движеніе болѣе сильное. *„Бісові груші! пробубонить: які спілі і над самісінькою головою висять, а ні одна ж то не впаде у рот!“ І що б то дриґонуть ногою та штовхнуть об цівку, то і посипались би.* Стор. І. 63.

Дриґýлька, ки, *ж.* Фигура, сдѣланная ногами, какъ бы въ танцѣ. *Задере голову* (півень).... *і вицупцьовує-витупцьовує дриґульками! Ніби й справді танцює.* Сим.

Дриженéць, ицá. *м.*=**Драглі 2**. Вх. Зн. 16.

Дриженúна, ни, *ж.*=**Дриженець**. Желех.

Дрижифíст, фостá, *м.* Пт. горихвостка, Phoenicurus. Вх. Зн. 16.

Дриз, за и зу, *м.* Хворостъ. **Нема ні дриза, зу.** Нѣтъ ни прутика. Мнж. 179; нѣтъ ничего. Мнж. 162.

Дрúза дáти. Побѣжать, убѣжать. *Як дав дриза, дак так тільки п'ятами залопотів.*

Дризнýти, нý, нéш, *гл.* Побѣжать, удрать. *Злякавсь Хома.... та кинувши москаля* (що вів на мотузці), *як дризне, так тільки й бачили Хому.* Рудч. Ск. II. 176.

Дриль, ля, *м.* Снарядъ для сверленія.

Дрилювáти, люю, еш, *гл.* 1) Сверлить **дрилем**. 2) Очищать крыжовникъ, смородину и т. п. отъ косточекъ.

Дрúля, лі, *ж.* Дырка, просверленная **дрилем**.

Дрúмба, би, *ж.* 1) Пружинный музыкальный инструментъ изъ желѣза: его во время игры держатъ въ зубахъ, производя звукъ ударами пальца. 2) Неряха. 3) Женщина легкаго поведенія.

Дрúмбáти. бáю, еш, *гл.* Танцовать, подплясывать. *Найду собі цимбали, щоб ніженьки дримбали.* Чуб. V. 1155.

Дрúндати, даю, еш, *гл.* О лошади: бѣжать рысью. Вх. Уг. 237.

Дрúндом, *нар.* Рысью. *Дриндом іде кінь.* Вх. Уг. 237.

Дрúпи, пів, *м. мн.* и **дрúп'я**, п'я, *с.*

Трнпье. *Ти б своє дрип'я узяв, нехай не валяється отут.*

Дрискуля, лі, *ж.*=**Дриелівка** 2. Желех.

Дрисливий, а, е. Часто страдающій поносомъ.

Дрисливиці, виць, *ж. мн.*=**Дрисля.** *На твого сина плаксивиці, дрисливиці.... і вся нечистота, а на мою дочку чистота, красота зо всіх сторон.* Чуб. I. 118.

Дрислівка, ки, *ж.* 1) Дыня, имѣющая много жидкости въ срединѣ и вообще мягкая. 2) Слива скороспѣлка. Аф. 394.

Дрисля, лі, *ж.* 1) Поносъ. Закр. 2) Раст. См. **Пшінька.** Лебед. у.

Дрисливка, ки, *ж.*=**Дрислівка 2.** Желех.

Дрислячий, а, е. Относящійся къ поносу.

Дрисня, ні, *ж.*=**Дрисля.**

Дристати, щу, щеш, *гл.* Страдать поносомъ.

Дристокоз, зу, *м.* Раст. Crocus reticulatus. ЗЮЗО. I. 120.

Дристун, на, *м.* 1) Страдающій поносомъ. 2) Раст. Polygonum lapalifolium. Шух. I. 22. Ум. **Дристунець, дристунчик.**

Дристуха, хи, *ж.* 1) Страдающая поносомъ. 2) Разжиженный слой земли, встрѣчающійся при копаніи, напр., колодца на большой глубинѣ. 3)=**Дрислівка 1.**

Дрись! *меж.*, выражающее звукъ при испражненіи поносомъ.

Дришля, лі, дришня, ні, *ж.*=**Дрисля.**

Дріб, дробу, *м.* 1)=**Дрібок.** Чуб. V. 1158. 2) Дробь ружейная. Аф. 394. 3)=**Дробина.** 4) Недойныя овцы. Шух. I. 190.

Дрібен, *прил.*=**Дрібний.** *А не піде дрібен дощик без чорної хмари.* Мет. 85.

Дрібка, ки, *ж.*=**Дрібок.** *Соли дрібка.* Рк. Левиц. **Дрібку.** Немного. *Дрібку постояти і поговорити.* Вх. Зн. 16.

Дрібковий, а, е. Большими крупинками, въ кусочкахъ (о соли и т. п.). См. **Дрібчатий.**

Дрібний, а, е, усѣч. форма: **дрібен.** 1) Мелкій, дробный, небольшой, маленькій. *Дрібні речі у кошик поклала.* НВолын. у. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 8. *Заганяла дрібні пташки до бору.* Чуб. III. 251. *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Нп. *Шкода як умре, бо дрібні діти має.* Каменец. у. 2) Мелкоузорчатый. *Вийди, вийди, дівчинонько, під вербу густую, нехай же я подивлюся на плахту дрібную.* Мет. 241. 3) Густой, частый. *Дрібен дощик іде.* Нп. *За дрібними слізоньками світоньку не бачу.* Мет. 21. Когда говорится о слезахъ, существительное часто опускается. *Дрібними вмився. Покотились дрібненькі з очей.* О. 1862. X. 2. **Дрібний лист.** Мелко и густо исписанное письмо. Грин. III. 677. Ум. **Дрібненький, дрібнесенький, дрібнюній.** *Та й знов мережать захожусь дрібненьку книжечку.* Шевч. 549. *Листячко дрібнесеньке.* Кв. II. 163. *Дрібнюні, як пшоно, червоні квіточки.* Константиногр. у.

Дрібнистий, а, е=**Дрібний.**

Дрібнити, ню, ниш, *гл.* Рѣзать, крошить, разбивать, раскалывать мельче, чѣмъ нужно. *Не дрібни бо так сахарю: хай більші грудочки будуть.* Харьк. *Не дрібни локшини: я дуже дрібної не люблю.*

Дрібнитися, нюся, нишся, *гл.* Раздробляться, измельчаться. *Сахарь дрібниться на маленькі грудочки.* Кролев. у.

Дрібниця, ці, *ж.* 1) Мелочь, пустякъ. 2)—**плахта.** Мелкоузорчатая плахта. *Вийди, вийди, молодице, з відром по водицю, нехай гляну, подивлюся на плахту дрібницю.* Чуб. V. 675. *Виткала молода дівчина дві плахти дрібниці.* Лавр. 162. 3) *мн.* **Дрібниці.** Мелко заплетенныя косы Св. Л. 2. *Росчесала русу косу, заплела в дрібниці.* Гайсин. у. 4) Родъ сѣти для ловли рыбы въ Днѣстрѣ. Браун. 12. Ум. **Дрібничка, дрібниченька.** Ном. № 14029. *Ой плахотка-дрібниченька по тросточці червцю.* ЗОЮР. II. 241.

Дрібнісінький, а, е. Очень мелкій, очень маленькій, очень густой и пр.

Дрібнісінько, *нар.* Очень мелко, очень густо, очень подробно и пр.

Дрібніти, ію, єш, *гл.* Мельчать.

Дрібно, *нар.* Мелко; густо, часто. *Понабивано каміння дрібно-дрібно, неначе горохом вислано.* Стор. I. 146. *Багатий дрібно крає.* Ном. № 1451. *Бий та й дрібно, щоб знали, чий син.* Ном. № 9297 на стр. 289. *Як музика дрібно грає,—я слухати люблю.* Гол. VI. 447. 2) Подробно. *Потім все дрібно росказала, кого до пекла провожала.* Котл. Ен. III. 37. Ум. **Дрібненько, дрібнесенько.** *Дрібно, дрібнесенько русу косу заплела.* МВ. I. 134. **Дрібненько ходити.** Ходить мелкими шажками. *Може ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить?* Мет. 238.

Дрібногля́д, ду, *м.* Микроскопъ. *Микроскоп по нашому можна назвати дрібногляд.* Ком. II. 88.

Дрібноголо́вий, а, е. Пустоголовый, ограниченный. *Дрібноголове панство кепкує з рідної мови.* К.

Дрібноли́стий, а, е. Мелколистый. *Дрібнолиста груша.* МВ. II. 74.

Дрібно́та, ти, *ж.* Мелюзга, мелочь. *Тоді то вже орда значних людей у полонь залюбки брала, а дрібноту панів без жалю стинала.* К. Хмельн. 66. *Дрібна дрібнота.* К. Кр. 23. Ум. **Дрібно́тка, дрібно́тонька.**

Дрібню́ній, я, е. Ум. отъ **дрібний.**

Дрібняки́, кі́в, *м. мн.* Мелкія деньги. Вх. Зн 16.

Дрібо́к, бка́, *м.* Кусочекъ, крупинка (о соли, напр.). *І не раз, і не два траплялось, що в хаті не було ні дрібка соли, ні сухого сухаря.* Левиц. I. 73. Ум. **Дрібо́чок.**

Дрібота́ння, ня, *с.* Неразборчивая болтовня скороговоркой. *Таке якесь дрібртання в його, що я й не розберу, що він і росказує.* Новомоск. у.

Дрібота́ти, бочу́, чеш и **дріботі́ти, бочу́, ти́ш,** *гл.* 1) Говорить очень скоро. *Оце було й дивиться він на тебе і дріботить тобі, а дума певно о чімсь другім.* Сим. 199. *Мовчки слуха, що дріботить йому вона.* Греб. 357. 2) Мелко ступать, частить ногами. *Цей кінь щось не дурно ногами дрібоче. Як було вдарять музики в струни, Марина не встоїть і не втерпить! Вже й б'є тропака і дріботить.* Левиц. I. 12.

Дріботу́н, на́, *м.* Говорунъ, много и быстро говорящій, болтунъ. *Дивиться він на тебе й дріботить тобі (дріботун був старий).* Сим. 199.

Дріботу́ха, хи, *ж.* Говорунья, болтунья. *Що вже й дріботуха вона, то й Боже! Усе дрібоче, усе дрібоче!* Новомоск. у.

Дрібо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дрібок.**

Дрібоши́ти и **дрібуши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.* Грин. II. 207. Поэтому **дрібошити=дріботати 2.** *Кінь.... дрібошив ристю.* Левиц. I. 484.

Дрібу́шечки, чок, *ж. мн.* Ум. отъ **дрібушки.**

Дрібуши́ти. См. **Дрібошити.**

Дрібу́шки, шок, *ж. мн.* 1) Родъ игры: берутся вдвоемъ за руки и поставивъ носки къ носкамъ, кружатся, приговаривая: *„дрібу-дрібу, дрібушечки!"* 2) Танецъ, также мелкія па въ танцахъ. *Ті „дрібушки" танцювали, ті садили гопака.* Свіп. 136. *Настя вийшла у танець.... виробляла дрібушки.* Левиц. Пов. 111. 3) Мелко заплетенныя косы. Гол. Од. 60. *Поплела коси у самі маленькі дрібушки і вінком на голову поклала.* Кв. I. 50. *Не плети кісоньки утроє, заплети кісоньку в дрібушки* Мет. 205. Ум. **Дрібу́шечки.** Ик. 77.

Дрібцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Дѣлать мелкія па, частить танцуя. *Який там він прудкий? Дробцює й ноги вкупі, і тілько гупотить, товче мов просо в ступі* О. 1861. VIII. 50.

Дрібча́тий, я, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). Рк. Левиц. См. **Дрібковий.**

Дріб'язки́й, дріб'язко́вий, а, е. Мелочной.

Дрі́б'язок, зку, *м.* 1) Мелочь, мелкія вещи *Оце забув купити олії. Стілько дріб'язку було, що як його й не забути: купи соли, купи риби, меду, мила, олії,— от і забудеш що небудь, випаде з голови.* Кіев. у. 2) Маленькія дѣти. *Там того дріб'язку повен запічок.* 3) Мелкій скотъ. *В мене овець ватага, а дійнику без ліку, а дріб'язку як піску.* Лавр. 77. 4) **На дріб'язок, на дріб'язки побити.** Побить на мелкіе кусочки. Грин. II. 243

Дрі́вітня, дрі́вотня, дрі́вутня, ні, *ж.* Бревно, на которомъ рубятъ дрова, а также и мѣсто, гдѣ оно находится. *Хлопці щось робили та й покинули сокиру, устромивши у дрівотню.* Кост. (О. 1862. VI. 46). *На дрівітні дров ні поліна.* ЗОЮР. I. 220. *А турки, що тріски на дрівітні, валяються кучами.* ЗОЮР. I. 291. *Чи пересуне що, чи переложить, а сама зирк із комори на дрівотню.* Кв. II. 160.

Дрівця́, ве́ць, *с. мн.* Ум. отъ **дрова.**

Дрігави́ця, ці, дрігва́, ви́, *ж.* Студенистая масса или что либо подобное ей. *Ще за старих панів вівці такі вже ситі були, що як ідуть—аж дрігавиця дріготить.* Лубен. у. *Там і вівці ситі, як дрігва, аж шкура ходором ходе.* Лубен. у.

Дрігота́, ти́, *ж.* Дрожь.

Дріготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Дрожать. *Дріготить, як зімою хорт.* Ном. № 651.

Дріжакѝ, кі́в, *м. мн.* Дрожь. **Дріжакѝ ї́сти.** Трястись отъ холода. *Пархім ходить та, голодний, дріжаки їсть по холодній зорі, не маючи у віщо й одягтись.* Кв. *О, та й змерз же я цупко!... Та й дріжаків наївся!* Кв. I. 5. **Дріжакѝ ска́чуть у душі́.** Страшно становится, нападаетъ страхъ. *Йдуть хлопці.... в душі дріжаки скачуть, Господи, Господи! що то буде?... Кожному в голові був той екзамен.* Св. Л. 215.

Дріжа́ння, ня, *с.* Дрожаніе, дрожь. Ком. II. 34. *Насупляні брови, чорні, гострі очі, твердий погляд, товстий голос,—все те обсипало її спину дріжанням.* Левиц. I. 332.

Дріжа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Дрожать. Стор. I. 84. *Дріжить як мокрий хорт, зубами знай цокоче.* Греб. *Гей як вискочив козак Нечаєнко сам кониченька сідлати, гей під кониченьком, гей під вороненьким стали ніженьки дріжати.* Нп.

Дріжджи́ти, джу́, джи́ш, *гл.* Класть дрожжи (въ тѣсто и т. п.). *Загадав Іван ся женити, з м'якини пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити.* Рк. Макс.

Дрі́жджі, джів, дрі́жчі, чів, *м. мн.* Дрожжи. *Росте, як на дріжджах.* Ном. № 8611. *Пішов, як рак по дріжджі.* Ном. № 10981. *Пухла така, наче на дріжчах зійшла.* МВ. I. 113. *А тут, не тобі кажучи, ростуть дочки як на дріжчах.* Левиц. I. 140.

Дрі́жова, ви, *ж.* Трясина.

Дрі́жчі. См. **Дріжджі.**

Дрізд, дроздá, *м.*=**Дрозд.** Вх. Пч. II. 15.

Дрі́зки, зок, *мн.* Щепки, черепки, кусочки, дребезги. Ум. **Дрі́зочки.** *Строщити на дрізочки.* Ном. № 3866.

Дрійну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Толкнуть, лягнуть. *Не підходь до коня близько, а то ногою дрійне.* Херс. у.

Дрік, дро́ку, *м.* 1) Раст. дрокъ, Genista tinctoria. Лв. 99. *А в городі чистоколі два кущики дроку.* Мет. 70. *Оці квітоньки так, каже, звуться, а оця травиця так.... оце березка, оце чебрець, оце дрік.* Сим. 2) Оводъ.

Дрі́ма, ми, *ж.* Родъ весенней хороводной игры.

Дріма́к, ка́, *м.* Соня. **З дрімако́м ся віта́є.** Онъ дремлетъ, спитъ. Вх. Лем. 411.

Дріма́ння, ня, *с.* Дреманіе. *Хилив її сон якийсь, якесь невпокійне дрімання.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Дріма́ти, ма́ю, еш, *гл.* Дремать. *Як спить, то не їсть, а як їсть, то не дрімає.* Ном. № 5742. *Зирнув місяць тихесенько з-за чорної хмари: дрімай, дрімай,· Туреччино, до нової кари.* Морд. (Мир. л. сб. 66). *Стали спочивати, став Марко дрімати.* Мет. 100.

Дріма́тися, ма́ється, *гл. безл.* Клонить ко сну. *Став кунь вороний спотикатися, мені молодому да дрімати́ся.* Млр. л. сб. 242. *Дрімається мені.* Федьк.

Дрі́мки, ків, *мн.* Дремота. *Соньки-дрімки в головоньки.* Мил. 36.

Дрімли́вий, а, е. Наводящій сонъ. Мил. 37. *Ой спи, дитя, без сповиття, поки мати з поля прийде та принесе три квіточки: одна буде дрімливая, друга буде сонливая, а третя щасливая.* Макс. (1849), 95. *Вітрець дрімливий якийсь паше.* МВ. II. 78.

Дрімли́виці, виць, *ж. мн.* Расположеніе къ дремотѣ, дремота. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Дрімлю́х, ха, *м.*=**Дріму́х.** Подольск. г. См. **Дремлюга.**

Дрімлю́чий, а, е. Сонливый, расположенный къ дремотѣ.

Дрімни́виці, виць, *ж. мн.*=**Дрімливиці.** Мил. 34.

Дрімни́ці, ни́ць, *ж. мн.*=**Дрімки, дрімливиці.** *А соньки в головоньки, а дрімниці в очиці.* Мил. 36.

Дрімо́та, ти, *ж.* Дремота. Левиц. I. 9. *Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота.* Мет. 2. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. *Цвіти ж собі, живи собі самотою, самотою, втішай себе солодкою дрімотою, дрімотою.* К. Досв. 49.

Дріму́х, ха, *м.* Пт. Козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Пч. II. 9. См. **Дрімлюх.**

Дриму́чий, а, е. Объятый дремотой, дремлющій. *Тихенько дрімучий Прут далі течє.* Млак. 3.

Дрі́па, пи, *ж.*=**Задріпа?** *Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа.* Ном. № 8499.

Дрі́пло, ла, *с. об.* Дрянь, оборвышъ. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши вихорошуються; старе дріпло—і те шубу яку напірить.* Г. Барв. 33.

Дріт, дрóту, *м.* Проволока. Вас. 199. *Єсть у мене нагаєчка з кінця дротом шита.* Млр. л. сб. 337. Ум. **Дрóтик.** Драг. 79. **Дротóчок.** *Я ж думала, що нагаєчка з платочка, аж то вона із проклятого дроточка.* Нп.

Дрітáрь, рá, *м.* Проволочникъ. Вх. Уг. 237.

Дрітовач, ча, *м.*=**Дрітарь.** Вх. Уг. 237.

Дріть, дрóти, *ж.* Сплетенная вдвое мѣдная проволока, употребляющаяся въ гуцульскихъ издѣліяхъ. Шух. І. 275, 312.

Дрíчний, а, е=**Ґрачний.** Lutskay, Grammatica slavoruthena, 168. Вх. Уг. 237. *Ой дівчата, ой сестриці, приходят м'ясниці, як нас возьмуть дрічні хлопці,—будем молодиці.* Гол. II. 431.

Дробелáва, ви, *ж.* = **Дрібнота.** Вх. Лем. 411.

Дробелячів'я, в'я, *с. соб.* Овцы и козы. Вх. Лем. 411.

Дробинá, ни́, *ж. соб.* 1) Домашнія птицы. Сим. 137, 142. К. Дз. 214. 2) Мелкія пресмыкающіяся, также черви. **Хай йомý дробинá сийться!** — нехорошее пожеланіе мертвому. Мнж. Ск. 179. 3) Дрова изъ тонкихъ вѣтокъ. Каменец. у. 4) Мелкія вещи. НВолын. у. 5) Мелькія деньги. НВолын. у. 6) Мелкіе куски. *Посікли Ігнатка, посікли братка на.... дробину.* Молодик. (1843), 141.

Дроби́нник, ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. 2) Дворъ и хлѣвъ, гдѣ содержатъ домашнюю птицу.

Дроби́нниця, ці, *ж.* Женщина, присматривающая за домашней птицей.

Дроби́ти, блю́, биш, *гл.* Рѣзать на мелкіе куски. *А мій милий тісто дробить, а я рада, що й то робить.* Грин. III. 314. 2)=**Дріботіти 2.** Шух. І. 80.

Дроби́тько, ка, *м.* Говорящій скоро и невнятно.

Дробівни́ця, ці, *ж.* Дробница (мѣшокъ или сосудъ для храненія дроби). *І пистоль, і дробівниця, і мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Дробови́к, кá, *м.* Охотничье ружье. Аф. 394. Ум. **Дробовичóк.**

Дробувáтий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). *Дробувата сіль.*

Дроб'я́та, б'я́т, *с. мн.* Овцы. Желех. Шух. І. 84.

Дрóва, дрів и дров, *с. мн.* Дрова. *У пеклі все тепло, а пойди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. Ум. **Дрівця́.** Рудч. Ск. II. 7. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаймо дрівець.* Ном. № 10289. *Василь на всі празники нарублює дрівець.* Кв. II. 160.

Дрови́на, ни, *ж.* Полѣно дровъ. *Треба, щоб гола ніч ніколи не була, класти на ніч у неї дровину.* ХС. III. 50.

Дровиня́ка, ки, *ж.* Большое полѣно дровъ, бревно. *Дві дровиняки, чотирі коляки, восім дір, дев'ята щіль.* (Загадка: ярмо). ХС. III. 64.

Дровíтник, ка, *м.* Дровникъ. Радомысл. у. (Рк. Левиц.).

Дровітня, ні, *ж.*=**Дрівітня.** *Пішов дрова рубати, на дровітню лі спати.* Нп. *Як тріски літають-скачуть з під сокири на дровітні, розсипають лихі людє наші кості беззащитні.* К. Псал. 315.

Дровни́к, кá, *м.* Дровяниой сарай.

Дрóвно, на, *с.*=**Дровник.** Вх. Лем. 411.

Дрововóз, за, *м.* Работникъ на сахарномъ заводѣ, возящій дрова. НВолын. у.

Дроворýб, ба, *м.* Дровосѣкъ.

Дроворýбня, ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ рубятъ дрова. Міус. окр.

Дров'яни́й, á, é. Дровяной, изъ дровъ. *Дров'яний жар у печі.* Константиногр. у

Дрожáчка, ки, *ж.* Раст. Briza media. Шух. І. 20.

Дрозд, дá, *м.* Пт. Дроздъ, Turdus vulgaris.

Дрокови́стий, а, е. Капризный, раздражительный.

Дрокови́ця, ці, *ж.* Жаркое время въ маѣ и іюнѣ, когда скотъ подвергается нападенію оводовъ и мечется изъ стороны въ сторону (дрочиться). *Чого ти головою крутиш, мов той цап у дроковицю?* О. 1861. XI.

Дропáк, кá, *м.* Родъ танца, трепака. *Ой пішла б я на музики.... да вдарила дропака.* Нп. **Дропакá дáти.** Убѣжать. *Чим дуж дав відтіль дропака.* Котл. Ен. II. 16.

Дрóтик, ка, *м.* Ум. отъ дріт. 2) Прутокъ чулочный. МВ. (1862. І. 40).

Дроти́на, ни, *ж.* Проволока.

Дрóтóвий, а, е.=**Дротяний.** *Доротова струнка.* КС. 1882. VIII. 282. *Нагайка дротовая, чорним шовком шита.* Чуб V. 621.

Дротóчок, чка, *м.* Ум. отъ. **дріт.**

Дротянéнький, а, е. Ум. отъ **дротяний.**

Дротяни́й, á, é. Проволочный. Рудч. Ск. І. 60. *Озьми, сину, дротянії віжки, зв'яжи милій ручиньки і ніжки.* Млр. л.

сб. 209. **Дротяна́ запаска.** Запаска съ вотканной въ нее канителью. Шух. І. 132. Ум. **Дротяне́нький.** *Нагаєчка дротяненька, а я молоденька, у тіло влинає, кров'ю намлинає.* Чуб. V. 491.

Дротя́нка, ки, *ж.* **Нага́йка дротя́нка.** Нагайка, сдѣланная изъ проволоки. *Не питайся, брате, чи дужа-здорова, запитайся, брате, яка моя доля: шовкая хусточка в руках моїх стліла, нагайка-дротянка кров'ю обкипіла.* Мет. 281. 2) Раст. Juncus trifidus. Лв. 99. Ум. **Дротя́ночка.** Чг. 26. *Нагаєчка-дротяночка у три дроти звита.* Чуб. Ш. 111.

Дрохва́, ви́, *ж.* Драхва. Грин. ІІ. 158, 157. О. 1861, XI. 100. *Зосталась цариця серед степу одним одна. Однак не покида її Господь: підійде до неї дика коза, от вона подоїть молочка та й нап'ється; поналітають до неї дрохви, хохітва і нанесуть яєчок.* Стор. І. 74. *По кущах між дерева ходять дрохви табунами.* Щог. В. 53.

Дрохвеня́, ня́ти, *с.* Драхва-дѣтенышъ. Ум. **Дрохвеня́тко.** Аф. 394.

Дрохви́н, дрохви́ний, а, е. Принадлежащій драхвѣ, относящійся къ драхвѣ. *Дрохвині яйця.* Спм. 233.

Дрохви́ч, ча́, *м.* Самецъ драхва. Стор. ІІ. 23.

Дрохви́чка, ки, *ж.* Самка драхва.

Дрочи́ти, чу́, чиш, *гл.* Дразнить, сердить, раздражать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871. *Пусти мене, мати, я й не забаруся, тільки хлопців подрочу та й назад вернуся.* Лавр. 32.

Дрочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Метаться изъ стороны въ сторону отъ укусовъ оводовъ (о скотѣ). 3) Сердиться, бѣситься, капризничать. *Охапися ж, не дрочися, не басуй, Панаску!* Мкр. Н. 9. 3) Дразниться. *Ти дрочишся з мене.* Драг. 51.

Дрочли́вий, а, е. Легко раздражаемый укусами оводовъ и мечущійся подъ вліяніемъ ихъ (о скотѣ). См. **Дрочитися.** *Як корови отелиться, то принісши теля у хату, зараз затуляють одежою, або чим другим, нічку, щоб не дрочливе було після.* Чуб. І. 50.

Друба́к, ка, *м.*=**Гробак.** Шух. І. 23.

Дру́бен, бна, не=**Дрібен.** *В полі, мамо, друбен дощик іде, ой той мені ранонько промне.* Чуб. V. 876. Ум. **Друбне́нький.** *Бодай же вам, панове-молодцове, да три літа боліти, а що ви мене посиротили і друбненькі діти.* Млр. л. сб. 191.

Друбо́к, бка́, *м.*=**Дрібок.** *Мені небагацько треба: соли друбок, хліба шматок ти горілки чарка.* Ном. № 12175. Ум. **Друбо́чок.** *Нема соли друбочки.* Чуб. V. 496.

Друбу́шки, шок, *ж. мн.*=**Дрібушки 3.** Стор. М. Пр. 9.

Друг, га, *мн.* **дру́зі,** *м.* 1) Другъ. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Годі тобі жити за тихим Дунаєм: ми на тебе, друже, давно вже чикаєм.* К. Досв. 28. *Разом, друзі! крикнув Карно.* Левиц. Пов. 350. *Не так тії сто братів, як сто друзів.* Ном. *Рече Христос до Івана, свого друга.* Чуб. Ш. 21. 2) Мужъ (пѣсняхъ) *Ой піду я, не берегом—лугом: чи не зострінуся з несуженим другом.* Мет. 94. *Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний!* (Свад. пѣсня о новобрачныхъ). Мет. 184. Ум. **Дружо́к.** Чуб. V. 1004.

Друга́к, ка́, *м.* 1) Теленокъ или жеребенокъ на второмъ году жизни. 2) Второй рой, вышедшій въ то-же лѣто изъ одного и того-же улья.

Дру́гий, а, е. 1) Другой; иной. *Один сидить конець столу, мед-вино кружає, другий сидить біля його, на скрипочку грає.* Мет. 8. *Але він тут собі другий, ніж у нашому селі.* Кв. ІІ. 296. *В місті добре тілько кому небудь калач купувати, а не що друге.* Ном. № 10484. 2) Второй. *Уже й другого сина діждали собі.* Харьк. **Дру́гого дня.** На другой день. Каменец. у.

Други́ня, ні, *ж.* Подруга. *За царицею другині до царя в гостину серед радощів весільних як голубки линуть.* К. Псал. 110.

Другоря́дний, а, е. Второстепенный. Желех.

Друґа́р, ра́, *м.* Рукоятка рулеваго весла у плота. См. **Керма.** Шух. І. 181.

Дру́жба, би, 1) *ж.* Дружба. *Услужіте мені службу, покажіте дружбу.* Кв. І. 34. 2) *об.* Одинъ изъ супруговъ; замужняя женщина или женатый мужчина. *Позбірались судді-сенатори, присудили йому жениться, тому молодому князеві, і їде він шукати собі дружби, а за їм великий поїзд.* ЗОЮР. ІІ. 61. *І ти дружба, і я дружба,— оба 'сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили воцького служби.* Гол. ІІ. 803. Въ одной сказкѣ употреблено въ устахъ дѣвушекъ о молодомъ царевичѣ повидимому въ смыслѣ: молодой человѣкъ, могущій быть женихомъ: *Приходить він до будинок, аж вийде три дочки тиеї баби на рундук....*

Який ти, кажуть, дружбо, хороший. да уб'є тебе наша мати. ЗОЮР. II. 51—52. 3) *м.* Товарищъ жениха на свадьбѣ, приглашенный имъ изъ числа парней; шаферъ. Чуб. IV. 95—96. Иногда это значитъ тоже, что и **дружко** Чуб. IV. 182. Гол. IV. 432. Ум. **Дру́жбонько, дружби́ненько.** Маркев. 132. Грин. III. 498. *Поглянь, Марусю, на поріг: то йде дружбонько воріг твій, та несе коровай на віці, б'лес лавивало на тарільці.* Мет. 207.

Дружбарт, та, *м.* Родъ игры въ карты. *Давай різати в мар'яша, в дружбарта, а хто і просто в візка.* Св. Л. 222.

Дружби́ненько, ка, *м.* Ум. отъ **дружба.**

Дру́жбити, блю, биш, *гл.* Быть дружбою, шаферомъ на свадьбѣ. Вх. Лем. 411. *Було б тобі не дружбити, було б тобі свині пасти.* Насмѣшл. свад. пѣсня. Рк. Макс.

Дру́жбів, бова, ве. Принадлежащій **дру́жбі.** Грин. III. 506. *Дружка за столом надіває дружбову шапку.* О. 1862. IV. 18.

Дру́жбонько, ка, *м.* Ум. отъ **дружба.**

Дру́женька, дру́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дружка.**

Дру́женько, ка, *м.* Ум. отъ **дружко.**

Дружи́на, ни, 1) *об.* Каждый изъ супруговъ—какъ мужъ, такъ и жена. *Да поможи, Боже, на рушничку стати: тоді не розлучить ні батько, ні мати, ні чужая чужина, коли судилася дружина.* Мет. 53. *З великою худобою битись да сваритись, з хорошою дружиною на світі нажитись.* Мет. 83. *Ой як буду, моя матусенько, да я в війську помірати, приймай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Чоловіче мій, дружино моя, завіз ти мене, де роду нема.* Мет. 246. 2) *ж.* Товарищи, дружина, слуги. *Хвалиться стрілкою перед дружинкою: да нема у дружини такої стріли, як у самого пана Івана.* Чуб. III. 288. Ум. **Дружи́нка, дружи́нонька, дружи́ночка** Чуб. III. 288. Маркев. 136. Грин. III. 429. Мил. 205. *Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная дружинонька жалю наробила.* Чуб. III. 137. *Негідняя дружиночка молодому світ зав'яже.* Чуб. V. 31. *Борейкова дружинонька волає долами: один каже до другого: „Вже пана не мами".* Гол. I. 14.

Дружи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Дружить. *З москалем дружи, а камінь за пазухою держи.* Ном. № 819. 2) Поступать по дружески. *Другу дружи, а другого не гніви.* Ном. № 9531. 3) Женить или отдавать замужъ. Мил. 218. *Тому сина женити.... тому дочку дружити.* О. 1861. XI. Св. 30. 4)—собі. Брать въ жены. *В тебе сини в царя служать, царівочку собі дружать, в царя дочку заручили та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. Ум. **Дружи́тоньки.** *Мої любі вечерниченьки! Вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4.

Дружи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* 1)= **Дружити** I. *Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись.* Ном. № 1417. 2) Жениться. *Не хтів а ні дружитись, а ні дома жити—чумакував.* МВ. I. 65.

Дружи́тоньки. Ум. отъ **дружити.**

Дру́жка, ки, *ж.* 1) Молодая дѣвушка изъ приглашенныхъ невѣстой быть на свадьбѣ; одна изъ **дружок** носитъ названіе **ста́ршої.** *Завтра заплети кісоньку в дрібушки, та вже ж тобі не ходити в дружки!* Мет. 206. *Ой брязнули на дворі цимбали, озвалися у сінях бояри, заспівали дружки у світлиці, забилося серце у вдовиці.* К. Досв. 120. 2) Подруга. *Ой хвалилася гречная панна своїми косами перед дружками.* Чуб. III. 299. Ум. **Дру́женька, дру́жечка.** Грин. III. 496, 433, 476. *Сідайте сюди, дівчата.. от же вам і ложечки, брусуйте, друженьки, брусуйте.* Кв. *Есть у мене служечка, старшая дружечка.* Мет. 193. *Усі дружечки по лавах сіли, а Ганнуся на посаді.* Нп.

Дружкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій **дружкові.**

Дружко́, ка́, *м.* Приглашенный родителями жениха женатый мужчина; онъ распоряжается свадьбой. МУЕ. III. 93. Сим. 11. КС. 1883. II. 380. *На тарілку положать рушник і дадуть дружкові, піддружому і старостам.* Мет. 190 *Аж ось крикнув дружко: „старости, пани підстарости! благословіте молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв. I. 14. Ум. **Дру́женько, дру́жонько.** Грин. III. 436. *Одчиняйте сватам хату, друженькам пивницю.* Нп.

Дружкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть **дружко́м** или **дру́жкою** на свадьбѣ. Грин. III. 437. Алв. 64, 96. *Було б тобі, дружку, не дружкувати, було б тобі свині пасти.* Грин. III. 457. *Чи ти вже дружкувала коли?* Полт.

Дру́жній, я, е. 1) Дружественный,

дружный. Г. Барв 138. *Дружня розмова.* К. Досв. 93. *Дружній череді вовк не страшний.* Ном. № 10717. 2) Принадлежащій другу. *Дружню жінку взяв до себе.* Ум. **Дружне́ненький.**

Дру́жність, ности, *ж.* Дружная жизнь, дружелюбіе. *Та то тільки кажуть, що у них дружність, а вони дома їдяться, як ті собаки.* Канев. у.

Дру́жно, *нар.* Дружно, въ согласіи. *З хазяїном я жив дружно.* Стор. I. 228. Ум. **Дружне́нько.** *Жили дружненько ті дві жінки, мов би куми або ятрівки.* Сніп. 207.

Дру́жонько, ка, *м.* Ум. отъ дружко.

Дру́жчити, чу, чиш, *гл.* Быть дружкою. *Дружечка пишненька.... не дружчила нікому, перший раз ся придало і то ся не вдало.* О. 1862. IV. 6. См. **Дружкувати.**

Дру́зки, (кі́в? *м.*) *мн.*=**Дрізки.** *Галери в друзки порозлітались.* К. Бай. 93.

Друзь, зя, *м.*= **Друг.** *Чи не вб'єте або чи не скараєте вірного мого друзя.* Мет. 403.

Друзя́ка, ки, *м.* Другъ, пріятель, услужливый. *Що, як би таких друзяк припливло хоч дві чайки до Кермана, як я пропадав там у неволі?* К. ЧР. 7. *Є ви товариші, друзяки? Собаки, а не товариші.* Мир. ХРВ 276. *Парень молодий, друзяка, роботящий, смирний, не п'ющий і вже ні з ким не залається.* Кв. I. 167.

I. **Друк, ку,** *м.* Печать, печатаніе. *Подали до друку у „Основу“.* К. (О. 1862. III. 30). *Писав, щоб я слав йому до друку. А що тепер не перейшло через редакцію до друку, мусить зоставатись до иншого часу.* Передм. до Кобзаря Шевч. вид. Кожанчикова, стр. 1.

II. **Друк, ка, дручо́к, чка́,** *м.*=**Дрюк, дрючок.** *Бив, бив, та ще й друк кинув.* Ном. № 1023. *Вирубав дручка та й подає чортові в яму, щоб його.... витягти.* Рудч. I. 57. Ум. **Дручя́га.**

Друка́рня, ні, *ж.* Типографія. *Позбірав, що було у мене писаного по нашому... одніс у друкарню,—от вам і книжка.* Греб. 407. *Ось нехай лиш Господь нам допоможе зложити докупи обидва береги Дніпрові, тогді ми позаводимо усюди правнії суди, школи, академії, друкарні,—піднімемо Вкраїну вгору.* К. ЧР. 132. *А при школах споружалися друкарні, щоб і книжками свою віру боронити, а унію і католицтво зневажити.* К. Хмельн., 47.

Друка́рський, а, е. Типографскій.

Друка́рь, ря́, *м.* Типографщикъ.

Друкваниця, ці, *ж.* Юбка изъ синей выбойки. Вх. Лем. 411.

Друкі́вля, ля, *с* Шрифтъ? *Як се ті книжки друкують? Там є друківля таке, що його прикидають, чи що?* Брацл. у.

Друко́ваний, а, е. Печатный. *Друкована словесність.* К. XII. 114. *Як же піднялися братства церковні свою.... віру од Унії наукою церковною, книжками друкованими та школами братськими боронити.* К. Хмельн. 123. 2) Ученый (иронично). *Такі, бачте, люде: все письменні, друковані, сонце навіть гудять.* Шевч. 122. *Люде письменні й друковані.* К. (О. 1861. II. 230). Иногда употребляется умышленно въ двузначномъ смыслѣ: можно понять, что дѣло идетъ и о тѣлесномъ наказаніи **друком (дрюком)**— т. е. палкою. *Вчений, та не друко́ваний (дрюкова́ний)* т. е. недоученный—подразумѣвается: при помощи **дрюка,** палки, почему въ варіантахъ этой пословицы бываетъ и такъ: *вчений, та не довчений,—не провчений,—не товчений.* Ном.

Друкува́ння, ня, *с.* Печатаніе.

Друкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Печатать.

Друкува́тися, ку́юся, єшся, *гл.* Печататься. *Друкується тепер усе, що можна було знайти і надрукувати.* Передмова до Кобзаря Шевченкового вид. Кожанчикова, стр. 1.

Дру́лити. См. **Друляти.**

Друлівни́к, ка́, *м.* Инструментъ, которымъ гуцульскіе **мося́жники** вырѣзываютъ при орнаментировкѣ металла круговыя линіи. Части: цилиндрическій стержень **біло,** въ нижнемъ концѣ стержня вставленъ стальной **писачо́к** съ двумя (какъ въ вилахъ) остріями, при прорѣзываніи круга одно изъ нихъ—**сердешник**—находится въ центрѣ, другое — **околи́чник** — очерчиваетъ окружность; выше стержень проходитъ сквозь горизонтально лежащій дискъ,—**ко́чало,** а еще выше сквозь планку—**вало́к,** отъ котораго идетъ веревочка—**мотузо́к,** выше проходящій сквозь стержень; движеніемъ **валка́** вверхъ и внизъ приводится во вращеніе стержень, а потому и **писачо́к.** Шух. I. 277.

Друля́ти, ля́ю, еш, одн. в. **дру́лити, лю, лиш,** *гл.* Толкать, толкнуть. *Миють-*

ся людс і друляють одні других в воду. МУЕ. Ш. 39.

Дру́хна, ни, *ж.*=**Дружка.** Любл.

Друхні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Трухніти.** Вх. Зн. 16.

Дручи́на, ни, *ж.*=**Дрючина.**

Дручо́к, чка, *м.* Ум. отъ **друк.**

Дру́ччя, чя, *с. соб.*=**Дрюччя.**

Друча́га, ги, *ж.* Ув. отъ II. **Друк.**

Друшля́к, ка́, *м.* 1) Родъ металлическаго или глиняного ситца, сосудъ съ дырочками въ днѣ, чрезъ который сцѣживаютъ воду съ варениковъ, лапши, макаронъ и т. п. 2) Родъ шубки-безрукавки или длиннаго суконнаго жилета. Вх. Лем. 412.

Дрюк, ка, *м.* Толстая палка, дубина. Ном. № 7094. *Ой ви хлопці, ви добрі молодці, та беріте дрюки в руки, бийте, бийте, бийте і в'яжіте, на нові вози кладіте.* Мет. 453. *Кинувсь ляшок до канчука, а козак до дрюка: „оце ж тобі, вражий сину, з душею розлука“.* Нп. Ум. **Дрючо́к, дрюче́чок.** Ув. **Дрючи́ще.** Чуб V. 1124.

Дрюка́рня, дрюко́ваний, дрюкува́ння, дрюкува́ти=**Друкарня, друкований, друкування, друкувати.**

Дрюче́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дрюк.**

Дрючи́на, ни, *ж.* Дубина. *Ой хапайте, браття, хто кий, хто дрючину на вельможну спину! Вирятуймо, браття, з тяжкої неволі свою рідну Україну.* К. Досв. 175. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Дрючи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **дрюк.**

Дрючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **дрюк.** *Там тебе ждуть—з двома дрючками за дверима на порозі.* Ном. № 14263. **Дрючо́к ваговий.** Рычагъ, которымъ, опирая его на „важницю“, подымаютъ тяжело нагруженный возъ. Чуб. VII. 404.

Дрю́ччя, чя, *с. соб.* Толстыя палки. **Щоб тебе́ на дрю́ччі винесли!**—Пожеланіе смерти. Г. Барв. 225.

Дрябча́к, ка́, *м.* Раст. Cirsium lanceolatum.

Дрягва́, ви́, *ж.*=**Дряговина.** Вас. 207. См. **Драгва.**

Дря́глий, а, е. Ветхій, подгнившій, изношенный. *Дерево дряглє. Грубка дрягла.* Лубен. у. См. **Драглий.**

Дря́гнути, ну, неш, *гл.* Просыхать, высыхать. Угор.

Дряговина́, ни́, *ж.* Болотистое мѣсто, трясина, болото. Сторож (Желех.). Левиц. Перші к. князі, 5. См. **Драговина.**

Дряготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.* Дрожать. *Як біжить хто конем по греблі, то аж дряготить гребля вся.* Волч. у. См. **Дрягті́ти.**

Дрягті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.*=**Двигтіти, дряготі́ти.** *Ходять сім коров по піску і такі ситі, що сало на їх так і дрягтить.* Мил. 4.

Дряп! *меж.* 1) Царапъ! *А кішка дряп його кігтями, так і передрала щоку.* Харьк. 2) Хвать! *Брат собі драп, сестра собі несла.* Ном.

Дря́па, пи, *ж.* Родъ проволочной неподвижной щетки для расчесыванія объ нее шерсти. Шух. І. 151.

Дряпа́к, ка́, *м.* 1) Царапина, 2) Машина-экстирпаторъ. 3) Истрепавшійся вѣникъ. 4) *мн.*=**Ожина.** Шух. І. 18.

Дряпани́на, ни, *ж.* 1) Царапанье. Говорится преимущественно о плохомъ писаньѣ. 2) Грабежъ. *Черкеси.... йдуть скоріше на дряпанину.* О. 1862. II. 64.

Дря́пання, ня, *с.* Царапаніе.

Дря́пати, паю, еш, *гл.* 1) Царапать. *Штовхають її, дряпають, щипають.* МВ. І. 76. *Дивись, кіт як дряпає.* Харьк. (Собаки) *заскіглили і стали дряпати лапами.* Стор. М. Пр. 112. 2) Царапать, плохо писать.

Дря́патися, паюся, ешся, *гл.* 1) Царапаться. 2) Карабкаться. *Аж страшно було дивитись, як та дика степова животина дряпається копитами на кручу.* К. ЧР. 92. *Дряпатися на гору.*

Дряпа́ч, ча́, *м.* 1)=**Дряпак.**

Дря́пець, пця, *м.* Хорошо, легко вскарабкивающійся на высоту. *Нехай він лізе на вишню—він дряпець.* Елисаветгр. у.

Дряпі́жкий, а, е. Хищный, разбойничій. Стор. М. Пр. 26.

Дряпі́жник, ка, *м.* 1) Хищникъ, грабитель. Стор. М. Пр. 29. 2) Взяточникъ, обдирало. Мир. ХРВ. 85.

Дряпі́жство, ва, *с.* 1) Хищничество, грабительство. 2) Лихоимство, взяточничество.

Дряпі́ка, ки, *м.* Обдирало, лихоимецъ. Ум. **Дряпі́чка.** *Нептун іздавна був дряпічка.* Котл. Ен. І. 10.

Дряпли́вий, а, е=**Дряпучий.**

Дряпну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Царапнуть.

Дряпня́, ні́, *ж.* 1) Царапаніе. 2) Сдираніе, обдираніе.

Дряпону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно царапнуть. *Ведмідь як дряпоне його.* Мнж. 112. 2) Сильно побѣжать, ударить. *Ото дряпонув! аж потилиця лиска!* Ном.

Дряпо́та, ти, *ж.* Обдираніе.

Дряпоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Царапать (говорится только о звукѣ). Зміев. у.

Дряпу́га, ги, *об.*=**Дряпіка.**

Дряпу́чий, а, е. 1) Любящій царапаться. *Кіт дряпучий.* 2) Задорливый. *Ти його тільки займи—він такий дряпучий, що зараз і битися буде.* Кіев. у.

Дра́п'я, п'я, *с.*=**Дрантя.**

Дра́сен, ну, *м.* Раст. Polygonum hydropiper. Вх. І. 12.

Дряоува́ти, сую, еш, *гл.* Топтать. *Ой як же вийшла Божая мати да на крижові стала: кулі вертала, кіньми дрясувала, воювати не дала.* Млр. л. сб. 188. См. **Ґрасувати.**

Дуб, ба, *м.* 1) Раст. дубъ, Quercus robur. *Як ми з тобою спознавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69. *Ой ти, дубе кучерявий, голля твоє рясне.* Мет. 107. 2) Большая лодка, выдолбленная изъ дерева. Вас. 150. Описаніе ея: Мнж. 179. *Чоловік десять їх плило по Дніпру та й пристали дубом коло Черкас.* ЗОЮР. 260. *Я раз стояла на тім камені і брала воду, а гетьман їхав дубом.* Левиц. Пов. 268. *Ой пустились наші запорожці через море дубами.* КС. 1883. І. 43. 3) Дубильное вещество, жидкость изъ тертой дубовой или вербовой коры, употребляемая для чинки кожи. Вас. 158. См. **Дубило.** *Я шевчика не люблю, за шевчика не піду: шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087. 4) Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ стовп. Ив. 48. 5) **Зеле́ний дуб.** Родъ дѣтской игры. Ив. 68. 6) **Висо́кий дуб.** Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. 7) **Горю-дуб.** Игра въ горѣлки. *Гуляти в горю-дуба.* 8) **Ду́ба да́ти.** Умереть. **Дав йому́ ду́ба.** Убилъ его. 9) **Ду́ба става́ти.** а) Становиться на дыбы. *Кінь дуба стає.* Каменец. у. б)—**ста́ти.** Остолбенѣть. См. **Дубала, дубора.** 10) **По сей дуб ми́ля.** Дальше ни шагу, конецъ дѣлу. Ум. **Дубо́к, дубо́чок, ду́бонько, ду́бчик, ду́бчичок.** *Аби дубки, а берізки будуть (аби парубки, а дівчата будуть).* Ном. № 8868. *Ой у лісі на дубочку зозуля кувала.* Гол. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 62. *Я присилив кониченька до дубонька зеленого.* Чуб. V. 917. *Ой не видко його дому, тілько видко дубчик.* Мет. 7. *І спинається він та на дубчичок і зриває з дубка м'ягке листячко.* Сніп. 102. Ув. **Дуби́ще.** Чуб. V. 1169.

Дубала́, *нар.* Дыбомъ, вверхъ ногами. *Дубала стати.* См. **Дубора.**

Дуба́рь, ря́, *м.* Большой дубъ. *Дубарі товстелезні.* Константиногр. у.

Дубас, са, *м.* Большой ножъ. Вх. Уг. 237.

Duба́сити, шу, сиш, *гл.* Дубасить, колотить.

Ду́белець, льця, *м.*=**Туболець.** НВолын. у.

Ду́бельт, та, *м.* Бекасъ, дупель, Scolopax major. Вх. Пч. II. 14.

Дубельті́вка, ки, *ж.* Двустволка. *Пан Цибульский.... в одній руці держав пенькову люльку, а в другій дубельтівку; у ногах вертівся пудель і гавкав на сільських собак.* Стор. І. 233.

Дубе́ць, бця́, *м.* 1) Молодой дубъ. *Ой у лісі під дубцем стоїть дівка з молодцем.* Грин. III. 168. 2) Прутъ, палочка. *Треба назламувать дубців з усякого дерева.* Грин. І 180. Поэтому также—розга. *Не дубцем, так лозиною.* Ном. *Треба його дубцем бить.* Грин. III. 553. Ум. **Ду́бчик, ду́бчичок.**

Дуби́ло, ла, *с.* а) Дубильное вещество. б) Отваръ ольховой коры и пр., въ которомъ вымачиваютъ сукно или нитки. Шух. І. 152, 254. См. **Дуб 3.**

Дуби́на, ни, *ж.* 1) Дубовое дерево. *Сюди туди дубину стрепену,—посипались жолудочки в пелену.* Чуб. III. 176. *От кріпка дубина,—сокира як од заліза одскакує.* Харьк. 2) Дубовый лѣсъ. Сим. 26. КС. 1883. І. 34. *Ой з-за гори високої та з зеленої дубини ідуть ляхи на три шляхи за півтори милі.* Нп. *Як були ми молодими, то ходили по дубині у червоних запасках і сивизна на висках.* Ном. № 8709. 3) Дубовая палка. *От козаки до його з дубинами.* ЗОЮР. 284. Ум. **Дуби́нка, дуби́нонька, дуби́ночка.** Грин. III. 682. Сим. 26. *Між дубинки та ліщинки шматок шкуратинки.* Ном., стр. 301, № 379. *Ой піду я в дубиноньку спати.* Млр. л. сб. 346. *Пойду в ліс, вирубаю дубинку.* Ном., стр. 295, № 155.

Ду́бити, блю, биш, *гл.* 1) Драть, сдирать (о деньгахъ). *Суча жидова за кожну службу по півдесятка злотих дубить.*

Сніп. 18. 2) Вымачивать сукно въ отварѣ ольховой коры. Шух. I. 152. Дубить, выдѣлывать кожу. Вх. Лем. 412.

Ду́битися, блюся, бишся, *гл.* 1) О penis: быть въ эрекціи. Радом. у. 2) Коробиться.

Дуби́ще, ща, *м.* Ув. отъ **дуб.**

Дубі́вка, ки, *ж.* 1) Родъ дыни. *Пішов на свій базарь, купив хліба, огірків, пшенички, диню дубівку.* Кв. II. 293. 2) Чернильный орѣшекъ. Каменец. у. Вх. Лем. 412.

Дубі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Коченѣть отъ холода. Желех.

Ду́бкати, каю, еш, *гл.* Топать, производить топаньемъ шумъ. Вх. Зн. 208.

Дубле́нець, нця, *м.* Выдѣланная дубленая кожа. Вх. Уг. 237.

Дубле́ний, а, е. 1) Вымоченный въ дубилі. Шух. I. 254. О кожѣ: выдѣланный. 2) Одеревенѣлый, окоченѣлый. *Один тільки мови між їми не вів, нікуди й не гляне, зовсім мов дублений.* Сніп. 160. *Не ворог, хто уже дублений, не супостат, чий труп нікчемний на полі без душі лежить.* Котл. Ен.

Дублени́стий, а, е. Красножелтоватый, цвѣта дубленой кожи. *Квіток дубленістий.* Вх. Уг. 237.

Дубля́, ля́, *с. соб.* Дубье, дубы. *Там дубля таке, що одна деревина варт шість карбованців.* Каменец. у.

Дубни́к, ка́, *м.* 1)=**Дубняк.** 2) Чанъ для дубленія кожъ. Вас. 157. Ум. **Дубничо́к.** Мет. 196.

Дубни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* = **Дубкати.** *Кінь дубнить ногами.* Вх. Зн. 16.

Дубня́к, ка́, *м.* Дубовый лѣсъ. *Роскинули тенета, загавкали собаки, коли ж і летять у тенета карасі, окуні, щуки,— так із дубняка й сиплють.* ЗОЮР. II. 37. Ум. **Дубнячо́к.** *Йшла баба дубнячком.* Ном. № 12535.

Дубо́вий, а, е. Дубовый. *Щоб тобі дубовии хрест.* Ном. № 3783. *Високим валом воно* (село) *обсипалось і по валу дубовими палями опаркaнилось.* К. Хмельн. 97. **Дубо́ва ла́па.** Раст. Sticta pulmonacea. ЗЮЗО. I. 137. **Дубо́ві листки́.** Родъ вышиванья на женскихъ сорочкахъ. Чуб. VII. 427.

Дубови́к, ка́, *м.* 1) Хозяинъ лодки ду́ба. 2)=**Вернидуб.** Грин. I. 181.

Дубови́на, ни, *ж.*=**Домовина.**

Дубо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Ду́бом, *нар.* Дыбомъ. *Дубом став волос.* Чуб. III. 328.

Дубони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* =**Дубкати.** Вх. Зв. 16.

Ду́бонько, ка, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Ду́бонька, ки, *ж.*=**Дубочка.**

Ду́бора, *нар.* Дыбомъ. *Волосся на голові дубора пішло.* Стор. См. **Дубала.**

Ду́бочка, ки, *ж.* То-же, что и **дуб?** *Що під дубом та під дубочкою сидів голуб із голубочкою.* Чуб. V. 1122. См. **Дубонька.**

Дубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Дубрі́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва.**

Дубрі́вний, а, е=**Дібрівний.** *Вона мов квітка та дубрівна, що тільки стала розцвітать.* Греб. 318. *Дубрівная зазуля.* Гол. *У самій гущавині дубрівній, там, де липина і горобина і дуб кучерявий посплітались вітами зеленими.* МВ. II. 97.

Дубрі́вник, ка, *м.* Раст. а) Tormentilla erecta. Лв. 102. б) Tormentilla vulgaris. Лв. 102.

Дубрі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва.**

Дубро́ва, ви, *ж.* 1) Дубовий лѣсъ. Шух. I. 177. 2)=**Діброва.** Ум. **Дубрі́вка, дубрі́вонька.** *На дубрівці пасу вівці, в долині не був єм.* Гол. IV. 456. *Зеленая дубрівонько! чого в тебе пеньку много, зеленого да ні одного?* Мет. 155.

Дубро́вина, ни, *ж.*=**Дуброва 1.** Шух. I. 177.

Дубува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Мерзнуть отъ холода. Встрѣчено только въ пѣснѣ о Паліѣ, повидимому фальсифицированной. *Той, душу заклавши, свиту, бач, гаптує, а той по Сібіру мов в лузі дубує.*

Дубцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Колотить, бить.

Дубча́к, ка́, *м.*=**Дубець 1.** *Бив мене муж три рази юж з віника дубчаком.* Чуб. V. 1140.

Ду́бчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **дуб.** *Ночувала нічку під дубчиком з тобою, козаче, голубчиком.* Мил. 91. 2) Ум. отъ **дубе́ць.** Ум. **Ду́бчичок.**

Дуб'я́, б'я́. *с. соб.* Дубы. *Наворочав її повну яму дуб'я.* Мнж. 4.

Дуб'я́к, ка́, *м.*=**Дубняк?** *Гайда, гайда, дівча, гайда! де ж я тебе завтра знайду: чи в дуб'яках, чи в кропиві?* Чуб. V. 97. Ум. **Дуб'ячо́к.** Рк. Макс.

Дуб'янці, ців, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей изъ дубленой кожи. Вх. Зн. 72.

Дуб'ячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **дуб'як**.

Дува́н, на, *м.* Дѣлежъ, раздѣлъ. Ум. **Дуване́ць**.

Дува́нити, ню, ниш, *гл.* Дѣлить. Мкр. Г. 60. *Орли грають, орли клекчуть, козака дуванять: чорні очі козацькії з лоба винімають.* Морд. (Млр. л. сб. 112).

Дува́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дѣлиться. *А инші вже за воєнні лупи татарські змагаються, як то вони в татар рабунки поднімають і як мають їми дуванитись.* К. Хмельн. 65.

Дуга́, ги́, *ж.* Дуга—согнутая линія или согнутый дугою предметъ; часть различныхъ снарядовъ. Шух I. 98, 199, 221, 225, 228, 278. Также дуга въ упряжи. *Ой ти старий дідуга, ізогнувся як дуга.* Нп. *Гне з лози дугу. Дід за дугу, а баба вже й на возі.* Ном. № 5768. Ум. **Ду́жка, ду́жечка**.

Дуга́н, ну, *м.* Сортъ табаку. Желех. Вх. Лем. 428.

Дуганча́к, ка́, *м.*=**Кисет**. Вх. Лем 412.

Дуганя́р, ра́, *м.* Торговецъ табакомъ Вх. Лем. 412.

Ду́да, ди, *ж.* Пошлина за право окрестить дитя. *Піднялися за оранди, за жидівські дуди, що терпіли—не стерпіли убогії люди.* К. Досн. 13.

Дуда́, ди́, *ж.* Музыкальный инструментъ, родъ свирѣли. *Біда як дуда: куди йде, то реве.* Ном. № 2369. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. *Заграй мені, дуднику, у дуду.* Чуб. III. 176. Ум. **Ду́дка, ду́дочка**.

Дуда́ренько, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дуда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дуда́ритися, рюся, ришся, *гл.* Чваниться. Прил. у.

Дуда́рка, ки, *ж.* Чванливая. *Вона така дударка, що і ні приступу.* Прил. у.

Дуда́рський, а, е. Относящійся къ дударю 1 и 2. *Подай дударським рогом троїсте гасло.* К. Псал. 149.

Дуда́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дуда́рь, ря́, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій дудки. 2) Играющій на свирѣли 3) Родъ хороводной игры. Ин. 70. Ум. **Дуда́рик, дуда́рчик, дуда́ренько**. *Заграй мені, дударику, на дуду, тепер же я своє горе забуду.* Чуб. V. 1110. *Доньку видала за дударчика.* Гол. III. 463. *Ой сину, мій дударе́ньку, ти ж було селом ідеш, ти було в дуду граєш.* Чуб. V. 1143.

Дудва́, ви́, *ж.* 1)=**Дудла**. Вх. Лем. 412. 2) Раст.: а) Conium maculatum L. Вх. Зн. 16. б) Chaerophyllum. Вх. Зн. 16.

Ду́дек, ка, *м.* 1) Названіе старинной польской монеты (18 коп.). 2) Плата въ давней Польшѣ арендатору отъ поселянъ при рожденіи дѣтей.

Дуде́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **дудла**.

Ду́ди, дуд, *ж. мн.* Обшлага на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 13, 20 Шух. I. 153, 161.

Ду́дик, ка, *м.* Небольшой камешекъ въ глинѣ. *Ця глина, що вона нездобна на цеглу,—в ній дудиків багато,* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Нехай ду́дика ззість=Хай ду́лю ззість**. Мир. ХРВ. 374.

Дуди́ло, ла, *м* Пт. удодъ.

Дуди́на, ни, *ж.* ? *Гей ти, корчмо, ти, дудино! праця моя в тобі гине* ЗЮЗО. II. 595.

Дуди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Играть на свирѣли. *Дудить на сопілці.* О. 1862. VIII. 18.

Ду́дниця, ці, *ж.* 1) Соломинка изъ пшеницы или ржи для плетенія шляпъ. Уман. у. 2) *мн.*=**Дуди**. Гол. Од. 20, 57.

Ду́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дуда**. *Наші козачки танцювали під польську дудку.* К. ЧР. 219. 2) Трубка. 3) Стебель, стволъ растенія, полый въ срединѣ. *Як чорт улізе в очерет, то в котру схоче дудку грає.* Стор. М. Пр. 154.

Дудко, ка, *м.*=**Одуд**. Вх. Лем. 412.

Дудла́, ли́, *ж.*=**Дудло**. Вх. Лем. 412. Ум. **Дуде́лка**. Вх. Уг. 237.

Дудла́вий, дудли́вий, а, е=**Дуплавий**. *Дудлаве дерево.* Вх. Лем. 412.

Ду́длик, ка, *м.*=**Дудник**. *Заграй мені, дудлику, на дуду.* Чуб. V. 1110.

Ду́длити, лю, лиш, *гл.* Пить съ жадностью. *Оце дудлить! аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. *Як допавсь до води, так і дудлить.* О. 1861. V. 70.

Дудло́, ла́, *с.*=**Дупло**. Вх. Лем. 412.

Ду́дник, ка, *м.*=**Дударь 1** и **2**. *За три копи жолудики продала, и за копу дудника наняла: заграй мені, дуднику, у дуду.* Чуб. III. 176. Ум. **Ду́дничок**. *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку* Ном. № 12519.

Дудні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Гудѣть, гремѣть, шумѣть. *Доков була у мамочки дівкою, то греміла, то дудніла земля підо мною.* Гол. I. 222. *На довгогривця сіла і погнала.... Шлях дуднить.* Млак. 105. *Камінь буде дудніти.* Гол.

Дудо́к, дка́, *м.*=**Одуд.** Вх. Пч. 15. *Який дудок—такий чубок.* Ном. № 7110.

Ду́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дудка** 1) Маленькая свирѣль. *Вийди, Грицю, на улицю і ти, коваленку, заграй мені у дудочку стиха помаленьку.* Чуб. III. 125. **Вони всі в одну ду́дочку гра́ють.** Всѣ однимъ заняты, всѣ одинаковы. Грин. I. 233. 2) Трубочка. *У тоненьку скляну дудочку.... налиймо води і нагріймо її, то вода підійметься вгору.* Дещо, 54. 3) Родъ танца. Алв. 21. *Тут инчі журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23.

Ду-ду! Припѣвъ въ пѣснѣ. *Сидить голубка і нарікає, лихого орла проклинає, що через нього пари не має: „ой ду-ду, ду-ду, як же я буду?“* Нп. *Ду-ду-ду, ду-ду-ду, вродилася на біду.* Нп.

Дудува́тий, а, е. Имѣющій толстый стебель. *Дудувате жито.*

Дуду́ритися, рюся, ришся, *гл.* Топырится, упираться со страху. Вх. Зн. 16.

Дуж, жа, же. 1)=**Дужий.** Ном. № 8792. 2) **Чим-дуж.** На сколько силъ хватитъ. *Другий раз як тріснe, то чим-дуж тікай у вівтар.* Чуб. I. 202.

Дужа́к, ка́, *м.* Силачъ. *Там і дужак отой чумак: не швидко б з моці збивсь.* Лубен. у.

Ду́жатися, жаюся, ешся, *гл.* Бороться. Вх. Зн. 16.

Ду́же, *нар.* 1) Очень. *Да чиста панна сина породила, да в Офлейовим місті дуже рано.* Чуб. III. 328. *Ні, братця, тепера дуже й дуже лучче стало нашому братові.* Харьк. 2) Сильно, очень. *Ой, милий друже, люблю тебе дуже.* Мет. 239. *І росли води, і прибували дуже на землі.* К. Св. П. 1 кн. Мус. VII. 18. *Його дуже вдарено.* Харьк.

Дуже́нний, а, е Очень сильный.

Ду́жень, ня, *м.*=**Дужак.** Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Дуже́нький, а, е. Ум. отъ **дужий.** Довольно сильный.

Дуже́нько, *нар.* Ум. отъ **дуже.** Довольно сильно.

Ду́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дужка.**

Ду́жий, а, е. 1) Сильный, мощный. *Не дужий б'є, а сміливий.* Ном. № 7259. *Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий!* Шевч. 165. **Ду́жий, не ду́жий зробити щось.** Въ состояніи, не въ состояніи сдѣлать что либо. *Криве дерево не дуже випрямитись.* Ном. № 3216. 2) Здоровый. *Дужим не треба лікаря.* Єв. Мт. IX. 12. Ум. **Дуже́нький.**

Дужі́нь, жені, *ж.*=**Дужість.** Вх. Зн. 16.

Ду́жість, жости, *ж.* 1) Сила, мощь. 2) Здоровье.

Ду́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дуга́.** 2) Ушко у сосуда. 3) У ведра, лагунки: веревка или металлическій прутъ, которымъ соединены его уши. Сим. 250. 4) У корзины—ручка, соединяющая ея бока. 5) Анат. ключица. Терск. обл. 6) **Напи́тися по ду́жку.** Напиться вволю, до невозможности еще пить. *Я сам, напившися по дужку, гукнув....* Алн. 42. Ум. **Ду́жечка.** *Ой я в броду воду беру, вода не береться; яворовий коромисел у дужечку гнеться.* Мет. 50.

Ду́жний, а, е. Дугообразный, сводообразный. *Дужна стеля.* Радом. у.

Ду́жо, *нар.* 1) Сильно, мощно. 2) Здорово.

Ду́жчати, чаю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться сильнѣе. 2) Выздоравливать, оправляться. Черк. у.

Ду́жче, *нар.* 1) Сравн. ст. отъ **дуже.** *Сонце тепер дужче гріє на землю, ніж зімою.* Ком. II. 45. *Хто вище злізе,—дужче пада.* Посл. 2) Громче. *Кажіть дужче—не чую.* Полт. *На музику знай покрикує, щоб дужче грала.* Кв. II. 233. Ум. **Ду́жченько.** Немного сильнѣе.

Дуймо́м поду́ти. Быстро побѣжать. Вх. Зн. 16.

Дуйни́й, а́, е́. Сильно дующій (о вѣтрѣ). *Дуйні вітрове, дрібні дожджове.* Гол. II. 3.

Дуйну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **дути**=**Дмухнути** и въ значеніи подуть, и въ значеніи побѣжать. *Ой а в той час матуненька заснула,—Мариненька з Івасем дуйнула.* Гол. III. 17.

Дук, ка, *м.* 1) Ямка, вырытая въ землѣ для игры, которая тоже называется дук. Ив. 14. 2) Огражденное пространство, гдѣ находится кругъ въ видѣ стола, вокругъ котораго парни собираются съ дѣвушками весной. Мил. 59.

Ду́ка, ки, *м.* Князь, знатный господинъ, богачъ. ЗОЮР. I. 21. *Пани й панята, дуки, княжата з'їхались труну провожати.* К. Досв. 141. *Аж ніхто не радиться, не поражається на славную Україну гуляти, тільки радяться три дуки сребраники до Насті кабашної меду да оковитої горілки підпивати: первий дука сребраника ніженьский Вой-

тенко, а другий черніговський Попаденко, а трейтій Грицько Коломієць. Мет. 383.

Дука́рь, ря́, *м.* Богачъ. *Такому дукареві бувши, та не зарятувать чоловіка грішми.* Лубен. у.

Дука́т, та, *м.* 1) Червонецъ. *От тобі сто дукатів.* Рудч. Ск. II. 202. *Набив дукатами гаман.* К. МБ. III. 241. *Як доживе було котрий запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є чéрес дукатами.... да іде в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. 2) Жетонъ или монета, носимая женщинами на шеѣ. Гол. Од. 22.

Дука́ч, ча́, *м.* 1)=**Дукарь.** К. Псал. 22. *Іде багач, та йде дукач, п'ян валяється, з козацького отамана насміхається: за що тая голотонька напивається?* Мет. 449. *Чужі пани дукачі держать людей до ночі.* Чуб. III. 237. 2)=**Дукат 2.** Чуб. VII. 426. Гол. Од. 22. Сим. 10. Ум. **Дука́чик.** *І внучатам із клуночка гостинці виймала: і хрестики, й дукачики, й намиста разочок Ориночці.* Шевч. 112.

Ду́ксати, саю, еш, *гл.* Бить, пихать кулаками въ бока и грудь. *Як почала вона мене дуксати, та все не б'є по голові, або по морді, а все дуксає в груди.* Екатериносл. у.

Дуле́вина, ни, *ж.* Сильно закаленная сталь. КС. 1887. III. 584. *Нічого, друже, не журися: в дулевину себе закуй.* Шевч. 581.

Дуле́й, ле́я, *м* Подстилка или логовище, которое мостится въ мокрую осень вокругъ стада овецъ, чтобы собаки знали свое мѣсто. *Отара на ніч тирлується, а круг неї по дулеях розміщаються собаки; добре як найдеться з чого поробити дулеї.* О. 1862. V. Кух. 31.

Ду́лечка, ки, *ж* Ум. отъ **дуля.**

Дулі́вка́, ки, *ж.* 1) Наливка на грушахъ-дуляхъ. *Була й вишнівка, й терпівка, й дулівка.* Кв. II. 184. *Набалакавшись за дулівкою й медом, вже брався він за шапку.* Стор. I. 239. 2) Родъ плахты. Черниг. у. Ум. **Дулі́вочка.** *Поліз у погріб я дулівки ще вточити; дулівочкапервак така смашна була.* Гліб. 44.

Ду́ло, ла, *с.* Дуло. К. Досв. 215. *Пропаде, мов порошина з дула, тая козацька слава.* Макс (1849), 59.

Дулье́ти, (еті?, *ж.*) *мн.* Родъ женской одежды. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульєтах і капотах. Були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Ду́лька. ки, *ж.* Ум. отъ **дуля.**

Ду́ля, лі, *ж.* 1) Порода грушъ. 2) Кукишъ, шишъ. *Ти думаєш, дурню, що, я тебе кличу, а я тобі, дурню, круз тин дулі тичу.* Чуб. V. 1114. Ум. **Ду́лька, ду́лечка.** Грин. III. 224. *Сидів голуб на дубочку, голубка на дульці.* Лавр. 133. *Хоть минулися в саду яблучка, не минаються дульки.* Мет. 12.

Дум, му, *м.* Мысли. *Думу, думу в його було, як того шуму на морі, та все об дівчині.* МВ (О. 1862. I. 76). *Чого се ти все думаєш? Коли вже ти перестанеш того думу?* МВ. (О. 1862. I. 97). *Не прийде мі на дум.* Вх. Уг. 237.

Ду́ма, ми, *ж.* 1) Мысль, дума. *За думою дума роєм вилітає, одна давить серце, друга роздирає, а третяя тихо, тихесенько плаче у самому серці—і ніхто не бачить.* Шевч. 2) Эпическая пѣсня, исполняемая подъ звуки кобзы или бандуры; отъ прочихъ народныхъ украинскихъ пѣсенъ отличается неравномѣрнымъ стихомъ (отъ 4 до 40 слоговъ), преимущественно глагольной риѳмой и простымъ напѣвомъ — мелодическимъ речитативомъ.

Ду́мання, ня, *с.* Мышленіе. К. Кр 34.

Ду́мати, маю, еш, *гл.* Думать, полагать; предполагать. Ном. № 8880. *Коника сідлав і думки думав, бо їхав далеко аж за гіроньки.* Чуб. III. 290. *Ох не думали ж мої старі очі вбачити пана Шрама.* К. ЧР. 7. *Вони думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, либонь мене покинути маєш.* Мет. 282.

Ду́матися, еться, *гл. безл. Так я міркував, так думалося мені про усе отсе.* Ком. I. 20.

Ду́мка, ки, *ж.* Мысль; намѣреніе, замыселъ. *Рукою* (на молитві) *махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *А думка край світа на хмарі гуля.* Шевч. 9. **Така́ в його ду́мка.** Онъ такъ думаетъ, предполагаетъ. *Така в його думка була, щоб дівчина йому жінка була.* Мил. 97. **На ду́мці стояти.** Не сходить съ ума, быть на умѣ. **На ду́мку спа́сти.** Придти въ голову. Стор. М. Пр. 51. **Ду́мка б.** Предполагается. *Думка б завтра вже їхати.* **Ду́мка така́, що....** Можно думать, что.... **Ду́мку взя́ти.** Вознамѣриться, рѣшить. *Узяла собі таку думку: покину їх.* МВ. I. 10. **На мою́ ду́мку.** По моему мнѣнію. 2) Родъ

лирическаго стихотворенія (элегическаго характера). Ум. **Думонька**. *Голос як сурмонька, та але ж чортова домонька.* Ном. № 2984. *Слова твої прекраснії, преважая думка.* Мет. 107.

Ду́мний, а, е. 1) Задумчивый, мыслящій. *І думнеє чоло похмарніло.* Шевч. (1883) 127. 2) Гордый. *Чого ж ти така думна? Чого ти погорджаєш поповичами?* Сн. Л. 124.

Ду́мно, *нар.* 1) Задумчиво. *Шкода здоганяти, шукати, гукати! Пішла луна по гаєві сумно. Ніхто не озвався, а ні засміявся, зоставсь козак сам собі думно.* К. Досв. 67. 2) Гордо.

Ду́монька, ки, *ж.* Ум. отъ **думка**.

Дуна́енько, Дуна́ечко, ка, *м.* Ум. отъ **Дунай**.

Дуна́й, на́ю, *м.* 1) Разливъ воды, вообще большое скопленіе воды. *Ой за горами вода дунаями, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 760. *По-над дунаями вода стоянами, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V. 329. 2) Рѣка Дунай. О. 1862. V. 103. Ум. **Дуна́єнько, дуна́єчко**. *Течуть річеньки, течуть бистренькі із тихого Дунаєньку.* Грин. III. 526. *Текла вода з Дунаєчка, а другая з моря.* Грин. III. 558.

Дунду́к, ка́, *м.* 1) Индѣйскій пѣтухъ. 2) Насмѣшл.: старый хрычъ. *Но сей плачу того байдуже, на прозьби уважав не дуже: злий з сина був старий дундук.* Котл. Ен. III. 33.

Ду́нути. См. **Дути**.

Ду́па, пи, *ж.* Задница. Вх. Уг. 237 *Хорошенько в три берези по дупах затинайте.* ЗОЮР. I. 320. Ум. **Ду́пка**.

Дупе́личко, ка, *с.* Ум. отъ **дупельце**.

Дупе́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **дупло**. 2) Задній проходъ, Netur loch. *Поцілуй мене в дупельце, моє серце.* Ум. **Дупе́личко**.

Ду́пка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дупа**. 2) **Ку́рячі ду́пки**. Раст. Anchusa officinalis. Вх. Пч. I. 8.

Дупла́вий, а, е. Дуплистый. *Дуплавий бересток. Дуплава груша* Каменец. у.

Дупла́стий, а, е=**Дуплинастий**.

Дуплина́вий, дуплина́стий, дуплина́тий, а, е. Дуплистый. О. 1862. XI. 71. Грин. II. 310. *Великий дуб, та дуплинатий, порохнею напхатий.* Ном. № 6342. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий.* Чуб. V. 901. *Вона й сіла коло вербового кореня дуплинастого.* МВ. I. 144.

Дупло́, ла́, *с.* Дупло. Чуб. II. 72. *Тю! з дупла того дуба сич вилетів.* Ном № 13067. *Заснула Вкраїна, бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила.* Шевч. 658.

Дуплува́тий, а, е=**Дуплавий**. *Великий дуб, та дупловатий,* Ном. № 5409. *Був він* (дуб) *дуже товстий, дуплуватий.* Стор. М. Пр. 105.

Дупля́к, ка́, *м.* Дуплистое дерево. Вх. Уг. 237.

Ду́пний, а, е. Заднепроходный *Дупна кишка.* Вх. Уг. 239

Дупча́стий, а, е=**Дуплинастий**. *Стояв дуб дупчастий.* Мнж. 151.

Дур, ру, *м.* 1) Глупость. *З великого розуму-у дур заходить.* Ном. № 6359. *Панський дур.* О. 1861. XI. 109. 2) Одуреніе *До дуру всі тоді пили.* Котл. Ен. *Дур напав від хмелю.* Мкр. Н. 36.

Дура́к, ка́, *м.*=**Дурень**. *Піди ж ти, чумак, піди ж ти, дурак, піди ж та проспись, із умом ізберись.* Мет. 459.

Дуракува́тий, а, е. Дурковатый, глуповатый. *Один дуракуватий челядник росказував, що як він їздив у Крим по сіль, дак хоча ж і соли наївсь уволю.* Грин. I. 230.

Дураля́си, сів, *м мн.* Глупости, глупые поступки. *Дураляси виробляє.* Рудч. Ск. I. 75.

Ду́рбас, са, *м.* Дуракъ. Черк. у. *Дурбас! мабуть очі в його випали із лоба.* Мкр. Н. 21.

Ду́рень, рня, *м.* 1) Дуракъ. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 1114. *Хто скаже: „дурню", на того буде огонь пекельний.* Єв. Мт. V. 22. **Уманьський ду́рень**. Человѣкъ себѣ на умѣ *Уманьський дурень: з чужого воза бере та на свій кладе.* Посл. **З ду́рнем зчепи́тись,—ду́рнем зроби́тись**. Съ дуракомъ свяжись,—самъ дуракомъ будешь. Ном. № 6170. 2) Дурачки, родъ игры въ карты; разновидности: **про́стий ду́рень, неві́рний, підкидни́й**. КС. 1887. VI. 465.

Дуре́па, пи, *ж.* Дура, дурища. КС. 1883. II. 389.

Дуре́ць, рця́, *м.* Раст. Lolium temulentum. Шух. I 21.

Дури́ло, ла, *м* 1)=**Дурень**. Харьк. г. 2) Раст. Angelica archangelica.

Дури́люд, да, дури́людок, дка, *м.*

1)=**Дурисвіт 1.** 2) Пт. Красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Дури́на, ни, *ж.* Придурь. *Чи він трохи буви не з дуриною?* Харьк. **Дури́ну стро́їти=Дурнину строїти.** Константиногр. у.

Дури́світ, та, *м.* 1) Обманщикъ, шарлатанъ. Ком. I. 29. Грин. I. 212. 2)=**Дурилюд 2.** Вх. Пч. II. 12.

Дури́світка, ки, *ж.* Обманщица.

Дури́світство, ва, *с.* Обманъ; шарлатанство. *Та тепер скрізь таке дурисвітство! Нема й по судах правди.* Лебед. у.

Дури́ти, рю́, риш, *гл.* Обманывать, дурачить. *Що день Бога хвалить і що день людей дурить.* Ном. № 3060. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать.* Шевч. 212.

Ду́рість, рости, *ж.* Глупость. См. **Дурощі.**

Дурі́ти, рі́ю, еш, *гл.* 1) Глупѣть, дѣлаться дуракомъ. *Як волосся сивіє, то чоловік дуріє.* Ном. № 8692. *Як парубкував,—поведе чорними бровами,—дівчата сохнуть і дуріють.* МВ. I. 108. 2) Дѣлать глупости, шалить. *А дуріти нам негоже.* МВ. I 88. *Чого ти дурієш? де твій розум?* Шевч. 298.

Дурк, ку, *м.* Стукъ. Вх. Уг. 237. **Ду́рки робúти=Дуркати.** Вх. Лем. 412. См. **Турніт.**

Ду́рка, ки, *ж.* Глупая, дурочка.

Ду́ркати, каю, еш, *гл.* Стучать. Вх. Лем. 412.

Дурма́н, ну́, *м.* Раст. Datura stramonium. **Об'їcraся дурману́.** Ошалѣлъ *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла.* Котл. Ен.

Ду́рнас, са, *м.*=**Дурбас.** Вх. Лем. 412.

Дурне́ча, чі, *об.* Дуракъ, дура. *Чи ти принесеш нам таганки, чортова дурнеча?* Чуб. II. 491.

Дурни́й, а́, е́. 1) Глупый. *Заткне тебе за шапище, за дурную головище.* Чуб. III. 146. *Хто дурнішний—чи пани, чи прості люде?—Пани сами по собі дурні, а ми сами сами по собі.* Ном. № 13473. *Лучче з розумним згубити, як з дурним знайти.* Посл. *Да дурна була дівчинонька, що так іскаэала.* Чуб. V. 7. **Дурни́й ро́зум.** Глупость; глупая голова *Дурний свій розум проклинаю, що дався дурням одурить.* Шевч. *Ти, козаче молоденький, дурний розум у тобі.* Мет. 15. **З дурно́го ро́зуму.** По глупости. **Дурне́ бала́ка.** Глупости говорить. Зміев. у. **Дурне́ ко́лесо.** Весенняя игра. Маркев. **По дурно́му.** Напрасно. 2) Бѣшеный (о собакѣ). Грин. II. 20. *Дурна собака наших собак покачала.* Харьк. у. Ум. **Дурене́нький, дурне́сенький.** *Раденький, що дурненький* Ном.

Ду́рник, ка, *м.* Дурачекъ; шутъ. *Брат був дурник.* Чуб. *Пошився у дурники.* Ном. № 6245. *Яким передражнював бабу так химерно, що всі потішались із його, як із дурника.* Левиц. I. 523. *Що ти з мене смієшся та підманюєш, мов дурника якого?* Рудч. Ск. II. 131. Ум. **Ду́рничок.** *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку* Ном. № 12519.

Дурни́на, ни, *ж.*=**Дурниця 1** и **2.** *Хиба тільки горілкою вп'єшся? Дурнину можно зробити й з вина.* Зміев. у. *Лежить цюра в дубині, не кланяється дурнині.* Грин. III. 608. **Дурни́ну стро́їти.** Говорить или дѣлать чепуху. Зміев. у.

Дурни́ця, ці, *ж.* 1) Пустяки, вздоръ. *Він дума, що дурниця се. Се дурниця, що мара сниться, а перехрестись та певно й спи.* Ном. № 5155. *А чоловік дивиться на жидівську щирість, що вони так просять, укинув тії дурниці у голову, про усе забувся, сидить собі та мед-горілку попивав.* Рудч. Ск. II. 130. 2) Глупый или нехорошій поступокъ. *Не хапайсь дурниці,—не будеш сидів у темниці.* Ном. № 7068. *Чоловіка вік любила, не неслась в дурницю.* Мкр. Н. 35. *Ой Грицю, Грицю, Грицю, не вдавайся у дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й матінка не порадить.* Чуб. V. 1118. 3) Даровщинка. **Дурни́цею, дурни́чками, на дурни́цю.** На даровщинку, даромъ. *Що перш дурницею доставалось, то тепер або випросити треба, або купити.* Котл. НП. 348. *Йому б усе дурничками.* Ном. № 4632. *Ізвик на дурницю.* Ном. № 4631. 4) Раст. Vaccinium Myrtillus. ЗЮЗО. I. 740. Ум. **Дурни́чка. Дурни́чки** (какъ нарѣчіе). 1. Попусту, безъ дѣла. *Наймити вештались у дворі, одникували од роботи, все длялись дурнички, а воли дурнички, стояли в загороді* Левиц. ПЙО. II. 221. 2. Даромъ. *Найдяться, нап'ються дурнички.* КС. 1883. XI. 505.

Дурнісі́нький, а, е. Совершенно глупый. Рудч. Ск. II. 174. **Дурни́й. дурнісі́нький.** До крайности глупый.

Дурнісі́нько, *нар.* 1) Совершенно глупо. 2) Совершенно напрасно *Так дурнісінько вилаяла мене.* Харьк. 3) Совершен-

но даромъ. *Утік нанич, викормивши коні дурнісінько.* Хата, 95. *Оце помилилась, не перерміряла добре різи та й нажала отій ґрапині дурнісінько півкопи жита.* Левиц. Пов. 337.

Ду́рність, ности, *ж.* Глупость. *А все то дурність робе.* Каменец. у. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Дурні́ти, нію, еш, *гл.* Глупѣть.

Дурні́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться глупѣе. О. 1861. VI. Слов.

Ду́рно, *нар.* 1) Даромъ, безплатно, безвозмездно. *Усім дівкам продає, своїй Домні дурно дає.* Чуб. III. 210. 2) Напрасно, даромъ. *Жаль мені дівчиноньки, що журиться дурно.* Мет. 22. *Не дурно Івася Вдовиченка кінь по степу гуляє, видно нашого первого лицаря на світі немає.* Мет. 421. Ум. **Дурне́нько, дурне́сенько.**

Дурнове́рхий, а, е. Глупый, полуумный. *Та й жахається вночі, мов дурноверхий.* Черк. у.

Дурнові́с, су, *м.*=**Дармовіс 2.** О. 1862. VIII. 33.

Дурноголо́вий, а, е=Дурноверхий.

Дурноло́бець, бця, *м.* Дуракъ. *Сказано—святі отці карбованці: з дурнолобця зроблять розумовця.* Харьк.

Дурноля́п, па, *м.* Говорящій наобумъ, не подумавъ.

Дурноля́пський, а, е. Глупый, высказанный наобумъ. *Дурноляпські речі шкода й слухать.*

Дурноп'я́н, ну, *м.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Дурносмі́х, ха, *м.* Смѣющійся безъ повода. Константиногр. у.

Дурно́та, ти, *ж.* 1) Глупость. 2) *Соб.* Дураки. *Аж там сліпа дурнота сидить по застіллю та горілку п'є. Коли ж орда про тебе брехні меле, ти на дурну дурноту мовчки плюй.* К. Дз. 107.

Дурно́ха, хи, *ж.* Нервная лихорадка, тифъ. Вх. Зн. 16.

Дурнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Дурачиться, шалить. *Люде до божого дому йдуть, а ми дурнуємо ти пустуємо.* Харьк. 2) Быть безъ употребленія. *Яке любе місце, та й дурнує: віддали б кому на ґрунт.* Каменец. у.

Дурнува́тий, а, е. Глуповатый. Желех. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий; чому хлопців не дурити—вони дурнуваті.* Чуб. V. 901. Ум. **Дурнува́тенький.**

Дурня́чка, ки, *ж.*=**Дурноха.** Желех. Вх. Зн. 16.

Дуросві́тка, ки, *ж.*=**Дурисвітка.** *Серце радіє, бо оживає в йому дуросвітка-надія.* Мир. Пов. II. 41.

Дуросві́тство, ва, *с.*=**Дурисвітство.** К. ПС. 8. К. ЦН. 287. *Моє добро брехнею руйнували, мені в'язали дуросвітством руки.* К. Дз. 200.

Дуросві́тщина, ни, *ж.* 1)=**Дуросвітство.** К. ПС. 30. 2) *Соб.* Обманщики, шарлатаны. *Хотів би правду людям говорити,—ведмедем дуросвітщина реве.* К. Дз. 196.

Ду́рощі, щей и щів, *ж. мн.* Глупости. *Йому все дурощі в голові.* Ном. № 10804. *З серця чоловіка виходять дурощі.* Єв. Мр. VII. 22.

Дурува́ння, ня, *с.* Сумасбродство, глупое поведеніе. *Не Боже карання—своє дурування.* Ном. № 7044.

Дурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Урчать, бурчать. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не дурчала.* Ном. № 12172.

Ду́сатися, саюся, ешся, *гл.* Дуться, сердиться. *Ото вже та Параска: сказала їй трохи правди,—вже й дусається і не дивиться на тебе.*

Дусеня́, ня́ти, дусеня́тко, дусеня́точко, ка, *с.* Ум. отъ **дуся.**

Ду́ся, сі, *ж.* Душка, душенька. Чг. 33. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *А в Марусі дусі чотирі подусі.* Чуб V. 11.

Ду́тель, ля, *м.* Пустой орѣхъ. *Дутеля взяв.* Черк. у. **Ду́теля з'ї́сти.** Умереть. *Паллант Евандрович наскоком як раз Гібсона і насів, шпигнув в висок над правим оком, Гібсон і дутеля із'їв.* Котл. Ен. VI. 27.

Ду́ти, дму, дмеш, одн. в. **ду́ну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Дуть, дунуть. *Як такий* (горішній) *вітер дме по снігу або з снігом—ото ху. а.* Черном. *Дунув вітер по-над ставом.* Шевч. 88. 2) Только несов. в. Надувать, пучить. *Мовчанка.... черева не дме.* Ном. № 1117 *Багатство дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592. См. **Дуйнути.**

Ду́тися, дму́ся, дме́шся, *гл.* 1) Надуваться, дуться. „*І де вже, сестро, нам* (жабам) *рівняться* (до вола)“, *казать їй друга почала. А та не слуха.... дметься.... дметься....* Гліб. *Дмись—не дмись, волом не будеш.* Ном. № 2506. 2) Спесивиться.

Багатая, губатая вона к чорту дметься, а вбогая хорошая хоча засміється. Грин. Ш. 186. *Ой як мені не дутися, що нівощо обутися.* Радом. у. *Дметься, як шкура на огні.* Ном. № 13533.

Дух, ха и **ху**, *м.* 1) Воздухъ. *Паляниця як пух, як дух, як милеє щастя.* Ном. № 12332. 2) Запахъ. *Куривсь для духу яловець.* Котл. Ен. I. 19. *Дух вовчий обмили.* О. 1861. VI. 164 3) Теплота. Шух. I. 263. *Тепера солома— ні духу з неї, ні що.* 4) Духъ, дыханіе. *Глянула, усміхнулась,—та й духу не стало. Й мати вмерла, в одній ямі обох поховали.* Шевч. *Захопило дух. Так йому дух затягне, дише, дише, поки оддише. Ото мороз, аж дух захвачує.* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. Ш. 323. **Боюся твогб сина й дýху.** Очень боюсь твоего сына. Грин. I. 149. **Дух лéдві звóдить.** Едва дышетъ. Мкр. Н. 5. **Важкúм дýхом дúхати на кóго.** Гнѣваться, сердиться на кого. Ном. № 3360. **Нечúстим дýхом дúхати на кóго.** Быть неискреннимъ къ кому, обманывать кого. *Король на нас нечистим духом дише, універсали єзуїтські пише.* К. ЦН. 180. **Що дýху.** Изо всѣхъ силъ. *Пан, що було в його духу, пригнався.* МВ. (О. 1862. Ш. 70). **Що дýху є зіпáє.** Кричитъ во все горло. **Без дýху прибíгти.** Запыхавшись отъ быстраго бѣга, испугавшись сильно, прибѣжать. Драг. 48. **Дýхом.** Мигом. *Духом збігає і принесе.* Васильк. у. *Кинулись духом і, не справивши нічого, похапцем звінчалися, щоб ще не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. Ш. 68). 5) Духъ, мужество, смѣлость. *Набравшися духу, мовляв.* **Нагнáти дýху.** Напугать. Ном. № 1181. 6) Духъ, душа. *Малі тілом, та великі духом.* Ном. № 7332. **Немá ні дýха.** Нѣтъ рѣшительно никого, ни души. Мнж. 31. *Нема нікого, аж ні духа, а ні тобі лялечки.* Мнж. 130. 7) Духъ. *Із Отця, із Отця Дух святий виходить.* Чуб. Ш. 11. *І Дух Божий вітав над водами.* К. Св. П. 1 кн. Мус. I. 2. 8) Духовъ день (праздникъ). *До Духа не знімай кожуха.* Ном. 9) Прорубь для ловли рыбы, закрывающаяся конусообразною кучею снѣга. Сим. 116. 10.—**земляний.** Паутина, которой земляные пауки выстилаютъ свои норы. Мнж. 156. Ум. **Душóк.**

Духáн, нá, *м.*=**Духопел.** *Духанів я їм надаю.* Константиногр. у.

Дýхати, хаю, еш, одн. в. **духнýти, нý, нéш**, *гл.* Дуть на что нибудь, подуть, дунуть. *Вітер як духнув.* Рудч. Ск. II. 126. *Ходім, каже, товаришу, ще до моря: хто більше води видме.—Ходім. От пішли. От Прало як духне, що чуть риби за хвоста не вхватить—аж до сухого.* Рудч. Ск.

Духвáлий, а, е. Самонадѣянный, самоувѣренный. *Який ти дуже духвалий.* Кіев. г.

Духвáти, хвáю, еш, *гл.* Надѣяться, полагаться. *Він духває на своє багатство. Та й на дядька не дуже духвайте.* Св. Л. 248.

Духівнúця, ці, *ж.* Духовное завѣщаніе. Мил. 165.

Духíвня, ні, *ж.*=**Духівниця.** Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Духнýти, См. **Духати.**

Духовéнство, ва, *с.* Духовенство. Левиц. КС. 6.

Духóвий, а, е. Духовный, къ духу относящійся. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4.

Духовúк, кá, *м.* Ливеръ. Ком. II. 3.

Духовúна, ни, *ж.* Незамерзающее мѣсто на прудѣ или на рѣкѣ. Черк. у.

Духовúтий, а, е. Душистый, ароматный.

Духóвний, а, е. 1) Духовный, къ духовенству относящійся. *Духовний стан.* Св. Л. 104. *На кого не глянь, хоч на панів, хоч на духовних, то такої праці не побачиш.* О. 1862. IV. 57. 2)=**Духовий.** *Ваш образ духовний через моє слово ніколи не забудеться.* К. Оп. 125. *Боронючи народню Гіппокрену, духовну зброю без устанку несим.* К. Бай. 7.

Духóвниця, ці, *ж.*=**Духівниця.** Г. Барв. 169.

Духопéл, лу, *м.* Употр. въ выраженіи: **духопéлу давáти, дáти.** Бить, поколотить. *Такого духопелу дам.* Ном. № 3639. *Як почала давати йому духопелу, то він уже й не встав: поперебивала руки й ноги.* Грин. II. 126. У Мирнаго ум. **духопéлик** въ знач. ударъ рукой. Мир. ХРВ. 34.

Духопéлити, лю, лиш, *гл.* Бить, дубасить.

Духóта, ти, *ж.* 1) Зной, жара, духота. *А сонце все пече та пече, духота душить, сохне в горлі, в роті, з грудях.* Левиц. I. 83. 2) Спертый воздухъ.

Дýча, чі, *ж.*=**Дучайка.** Мик. 481.

Дучáй, чáю, *м.*=**Дучайка.** МУЕ. Ш. 54.

Дучáйка, ки, *ж.* Отверстіе въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ. Мик. 481.

Дучейка, ки, *ж.* Дыра въ бочкѣ, сквозь которую льется пиво. Вх. Зн. 16.

Дучечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дучка.**

Дучійка, ки, *ж.*=**Дучайка.** Вх. Зн. 16.

Дучка, ки, *ж.* Вообще дыра, отверстіе, ямка. Ном. № 14006. Чуб. Ш. 107. Небольшая ямка въ землѣ при различныхъ дѣтскихъ играхъ: **в свинку, в масла, в ґльоґа.** Ном. № 12570. Ив. 14. Лунка, въ которой вращается конецъ веретена въ гончарномъ кругѣ. Вас. 179. **Дучки**—мелкія отверстія въ сводахъ гончарной печи для пропуска огня. Вас. 180. **Дучка=дучайка.** Вх. Зн. 16. Ум. **Дучечка.**

Дучковий, а, е,—м'яч. Родъ игры въ мячъ, иначе: **земляний м'яч, високий дуб.** Ив. 28.

Душа, ші, *ж.* 1) Душа. *Тіло потішається, як чоловік зап'є, а душа погибає.* К. ЧР. 44. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. *Люблю як душу.* Мет. 62. **Богу душу віддати.** Умереть, отдать Богу душу. *За час, за годину милосердному Богу душу оддав.* Макс. (1849), 22. **З душі.** Искренно. *Ой чорнявую з душі люблю,—на біляву залицяюся.* Лавр. **Сам душею.** Одинъ-одинешенекъ. Ном. № 10680. *Лежала собі сама душею.* МВ. (О. 1862. І. 81). **Чого душа забажає.** Чего бы ни захотѣлось,—все. Кв. II. 331. **По душі дзвонити.** Звонить по мертвомъ. 2) Человѣкъ, душа. *Забере з собою приятелів душ тридцять або й сорок, да й їде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Йому треба над п'ятьма душми бўть ураз, то тепер йому ніколи.* Лубен. у. *Вони у дві душі робили.* Кролев. у. 3) Въ скрипкѣ: душка, подставка внутри, распорка. *Здоров, скрипалю!—Здоров, чорте!—Ну, давай душу!—А скрипаль тріс об дуба скрипку, та й дав чортові душу з скрипки.* Грин. І. 41. 4) Мѣсто внизу горла спереди. *Не застебнулась до шиї, мені й надуло в душу.* Рк. Левиц. 5) Опухоль на шеѣ. ЗЮЗО. II. 389. 6) - **татарська.** Пт. Чайка. Вх Пч. II. 15. Ум. **Душка, душенька, душечка, душенятко, душеняточко, душиця.** Кромѣ послѣдняго слова, употребляются преимущественно какъ ласкательныя имена для любимыхъ, дорогихъ людей. *Ой кріп та ромен та петрушечка.. . кучерявий Іван, моя душечка.* Нп.

Душарка, ки, *ж.* и **душарь, ря,** *м.* Въ заговорѣ отъ **душі** (опухоли на шеѣ) повидимому въ значеніи душительница, душитель. *Мав душарь дев'ять синов, мала душарка дев'ять доньок.* ЗЮЗО. II. 389.

Душений, а, е. Душевный. *Тепер я тебе рішена, радість моя душевна!* Чуб. Ш. 15.

Душенина, ни, *ж.* Душеное мясо. *Душенини доволі і їсти ніколи.* Чуб. V. 1081.

Душенька, душечка, ки, *ж.* Ум. отъ **душа.**

Душенятко, душенятонько, душеняточко, ка, *с.* Ум. отъ **душа.**

Душистий, а, е=**Духовитий.** **Душистий богун.** Раст. Daphne Cneorum. ЗЮЗО. І. 121. **Душисті васильки.** Раст. Ocimum basilicum. ЗЮЗО. І. 129. **Душисті гвоздики.** Раст. Dianthus Caryophyllus. ЗЮЗО. І. 121. **Душистий горошок.** Раст. Lathyrus odoratus. ЗЮЗО. І. 126. **Душиста нехворощ.** Раст. Artemisia annua. ЗЮЗО. І. 112. **Душиста фіялка.** Viola odorata. ЗЮЗО. І. 141.

Душити, шу, шиш, *гл.* 1) Душить, давить. 2) Давить, жать. *Взяла за маленький палець та й душить його помаленьку.* 3) Давить, притѣснять. *Поки ляхи да недоляшки душили Україну, туди* (на Запоріжжя) *втікав щонайкращий люд з городів.* К. ЧР. 89. 4) **Душити копійчину.** Беречь деньги, скупиться. *Батьки в поповичів народ все скупенький, що душить копійчину.* Св. Л. 136.

Душитися, шуся, шишся, *гл.* Задыхаться.

Душиця, ці, *ж.* Ум. отъ **душа.**

Душівка, ки, *ж.* Полоса земли въ надѣлѣ, приходящаяся на одну ревизскую душу. Нѣжин. у.

Душіти, шу, шиш, *гл.* Издавать запахъ, нести запахомъ. *Любисточку ввірвала,— у голови положу, щоб душіло.* Г. Барв. 80. *Вона чорт зна чим і душить.*

Душка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **душа.** Ном. № 4573. Кв. II. 237. 2) Платье для дѣвочекъ—безъ рукавовъ, съ прорѣхой назади, зашнуровывающейся на спинѣ. Гол. Од. 23.

Душкувати, кую, еш, *гл.* Объ овцахъ: во время жары, сбившись въ кучу, тяжело и усиленно дышать. *Вівці душкують.* Каменец. у.

Душман, на, *м.* Притѣснитель, угнетатель. К. ПС. 70. *Пресвітлий князю, ти всього не знаєш, що в тебе коять душмани козацькі.... бо дуки ці голоту зобіжають.* К. Бай. 57.

Душний, а, е. Жаркій, знойный, душ-

ый. *Яке б душне літо не було, а роскидай цю солому, то зараз де не возьметься і мороз, і сніг.* Рудч. Ск. II. 81. *Літом вень гарячий, душний.* МВ. II. 14. Ум. **Душненький**.

Душно, *нар.* Жарко, душно. Ном. № 10288. *Душно мені,—ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22. Ум. **Душненько**.

Душогуб, **ба**, *м.*=**Душогубець**.

Душогубець, **бця**, *м.* Душегубецъ, убійца. *Твій рід хороший і величний не плодив ні злодіїв, ні душогубців.* МВ. I. 27. *Перш було як який грішний попаде сюди, так і то навдивовижу; та й то бували все то душогубці, то харциляки.* Кн. II. 187. *Той був душогубець.* Єв. I. VIII. 44.

Душогубка, **ки**, *ж.* 1) Душегубка, убійца. *Ой помалу, малу, душогубко, рай, да не врази ж мою серденька вкрай: ти ж мене, сестро, з світу згубила, ніж у серденько да й устромила.* ЗОЮР. II. 22. 2) Маленькая лодка, преимущественно выдолбленная изъ одного дерева. Вас. 152. Сим. 152.

Душогубний, **а**, **е**. 1) Убійственный. 2) Душу погубляющій. *Риди душогубної користи.* К. ПС. 15.

Душогубник, **ка**, *м.* 1)=**Душогубець**. 2) Душу погубляющій. (Сатана) *душогубник.* К. ПС. 75.

Душогубниця, **ці**, *ж.*=**Душогубка 1**. *Душогубниця війна.* К. Дз. 94.

Душогубство, **ва**, *с.* Душегубство. *Багато там людей погубля свої душі то лайкою, то скнаростю, то душогубством безбожним.* ЗОЮР. 311. *З серця.... виходять лихі думки, перелюб, душогубство.* Єв. Мр. VII. 21.

Душок, **шка**, *м.* Ум. отъ **дух**.

Душохват, **та**, *м.* Уловляющій душу. К. ПС. 52. *Не попусти мене в тяжку наругу лихому душохвату сатані.* К. ПС. 87.

Дуявиця, **ці**, *ж.*=**Завірюха**. Вх. Лем. 412.

Дхнути, **дхну**, **дхнеш**, *гл.* Дохнуть. См. **Тхнути**. *Такий був лицарь, що тілько дхне, то од самого духу не встоїш на ногах.* ЗОЮР. I. 141.

Дхнутися, **дхнеться**, *гл. безл.* Вздохнуться. *Нехай мойму миленькому легесенько дхнеться.* Чуб. V. 570.

Дьогнути, **гну**, **неш**, *гл.* Толкнуть, кольнуть. *Дьогнуло в серце.* Вх. Зн. 14.

Дьоготь, **гтю**, *м.*=**Діготь**. *Тхне смолою та дьогтем.* Левиц.

Дьогтьовий, **а**, **е**=**Дігтевий**. *Люде бочкй дьогтьові палють.* Грин. II. 234.

Дьогтяр, **ра**, *м.*=**Дігтяр**. *Дьогтяр і смердить дьогтем.* Ном.

Дьокул, **ла**, *м.* Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Дьор, **ру**, *м.* Въ выраженіи: **дьору дати**. Удрать. Кв.

Дьорка, **ки**, *ж.* Въ выраженіи: **дьорки дати**=**дьору дати**. *Їх звелів ще кріпше держати, щоб не дали бува дьорки.* Мир. ХРВ. 248.

Дьюндяя, **ві**, *ж.* Раст. Malva mauritiana. См. **Дзіндзівер**. ЗЮЗО. I. 128.

Дюдінька, **дюдічка**, **дюдька**, **ки**, *ж.* Ум. отъ **дюдя**.

Дюдя, **ді**, *ж.* Дѣтск. холодъ, холодно. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Дюдька**, **дюдінька**, **дюдічка**.

Дюк, **ка**, *м.* Гусенница насѣкомаго deilephila euphorbiae. Вх. Пч. I. 6.

Дюрка, **ки**, *ж.*=**Дірка**. *Юрку, Юрку, наплюй в дюрку.* Ном. № 12718.

Дя, *меж.* Дѣтск. Благодарить, поклониться головой. О. 1862. IX. 119.

Дябель, **бля**, *м.*=**Дявіл**. *Ти його медом масти, а він дяблем воня.* Ном. № 7292.

Дявіл, **дяволенний**, **дяволів**, **дявольський**=**Диявол**, **дияволенний**, **дияволів**, **диявольський**.

Дяволяка, **ки**, *м.* Ув. отъ **дявіл**.

Дягель, **лю**, *м.* Раст. а) Angelica sylvestris. ЗЮЗО. I. 111. б) Archangelica officinalis. ЗЮЗО. I. 112.

Дяглиця, **ці**, *ж.* Раст.=**Яглиця?** *У неділю по шевлію, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дяглицю, у суботу на роботу.* Ном. № 14137.

Дядечко, **ка**, *м.* Ум. и ласк. отъ **дядько**.

Дядик, **ка**, *м.* Отецъ. Гол. I. 198. Ум. **Дядичок**. Желех.

Дядин, **на**, **не**=**Дядьків**. *Дядин двір.* Чуб. Ш. 429.

Дядина, **ни**, *ж.* Жена дяди, не родная тетка. Чуб. Ш. 476. *Бодай чорт у дядька служив, а до дядини за платою ходив.* Ном. № 7614. Ум. **Дядиниа**, **дядиночка**. Чуб. Ш. 429.

Дядиниі, **дин**, *ж. мн.* Вторникъ на первой недѣлѣ послѣ пасхи, въ который поминаютъ дядей и тетокъ. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дя́динин, на, не. Принадлежащій дядині. Г. Барв. 87.

Дя́динка, дя́диночка, ки, *ж.* Ум. отъ **дядина.**

Дя́дьків, кова, ве. Дядинъ. *Справа коло дядькового воза.* Ном. *А в дядька й у нас коробка ковбас. Дядькові поїмо, своїх не дамо.* Чуб. Ш. 436. **Дя́дькова ха́та.** Тюрьма. Грин. I. 112.

Дя́дько, ка, *м.* 1) Дядя. 2) Человѣкъ среднихъ лѣтъ. Изъ уваженія малороссіяне называютъ такъ всякаго старшаго себя лѣтами. Чуб. VII. 355. *Не впадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 3) — **соба́чий.** Волкъ. *Як собаки гавкають! Чи не пробірається до овець собачий дядько?* О. 1861. V. 71. 4) **Дя́дька накла́сти.** Перепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зоставсь. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. Ум. **Дя́дечко.** *Охріме дядечку! будь ласкав схаменись!* Хата, 54. *Що ж мені, дядечку, по тіх грошах?* МВ. I. 107.

Дя́дьо, дя, *м.* 1) Дядя (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. 2) Отецъ. Желех.

Дя́дьчин, на, не = Дядьків.

Дядю́сь, ся́, *м.* Ум. отъ **дядя.**

Дя́дюшка, ки, *м.* = **Дядько.** *До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі то стріне собаку та й питає: „дядюшка, чи ви не з сватами?"* Ном. № 497.

Дя́дя, ді, *м.* Дядя. *Бігла теличка та з березничка та до дяді в двір. „Дай, дядю, пирі!"* Чуб. Ш. 479. *Зробив дядя, на себе глядя.* Ном. № 10429.

Дяк, ка́, *м.* Дьячокъ. *Прийшли попи — почитали, прийшли дяки — поспівали.* Чуб. Ш. 442. *Притаїлись попи й дяки, що панству служили і по панській неписьменну голоту дурили.* К. Досв. 212. Ум. **Дя́ченько.** *Ой мандрували два дяченьки з микільської школи.* О. 1861. XI. Ніс. 9.

Дя́ка, ки, *ж.* 1) Благодарность. *Не сподівайся дяки від приблудної псяки.* Ном. № 4604. **Дя́ку віддава́ти.** Приносить благодарность, благодарить. *Пішов.... Богу дяку оддавати, що жив у ворога зоставсь.* Мкр. Г. 23. 2) Охота, желаніе. *Ях маш дяку, то зроб.* Вх. Лем. 413.

Дякі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій дьячку, дьячковскій. *Оттак чини, як я чиню: люби дочку аби чию, хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Нп.

Дякі́вна, ни, *ж.* Дочь дьячка. Ном. № 7079.

Дякі́внин, на, не. Принадлежащій дочери дьячка.

Дякі́вня, ні, *ж.* Домъ дьячка. Угор.

Дякі́вство, ва, *с.* 1) Должность дьячка. 2) *Соб.* Дьячки. *Наїхало до попа того дяківства та попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Дякі́вський, а, е. Свойственный дьячку. *Не кидавсь дяківської натури.* Кв. II. 213.

Дя́кон, на, *м.* Діаконъ. Морд. (Млр. л. сб. 124).

Дяконе́нків, кова, ве. Принадлежащій сыну діакона.

Дяконенкі́вна, ни, *ж.* Внучка діакона.

Дяконе́нко, ка, *м.* Сынъ діакона.

Дяконе́нченко, ка, *м.* Внукъ діакона.

Дяконе́нчиха, хи, *ж.* Жена сына діакона.

Дяконя́ха, хи, *ж.* Жена діакона.

Дякони́шин, на, не Принадлежащій женѣ діакона.

Дя́конів, нова, ве. Принадлежащій діакону.

Дяконі́вна, ни, *ж.* Дочь діакона.

Дяконі́внин, на, не. Принадлежащій дочери діакона.

Дяконува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Діаконствовать.

Дякона́, ча́ти, *с.* Ребенокъ діакона. Ум. **Дякончá́тко, дякончá́точко.**

Дя́кування, ня, *с.* Благодареніе, благодарность. *Яке частування, таке дякування.* Ном. № 7121.

Дякува́ння, ня, *с.* Пребываніе дьячкомъ.

Дя́кувати, кую, еш, *гл.* Благодарить. *Дякує красно.* АД. I. 16. *Дякую тобі, мати, да що ти породила, тілько не дякую, що не оженила.* Чуб. *Чого сидиш, Марусенько, чом не дякуєш батеньку?* Мет. 225. *Ой не дякуй мені, брате.* К. Досв. 84. **Дя́кувати Господе́ві.** Благодаря Бога.

Дякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть дьячкомъ. *При понірській церкві щось довго і дякував.* О. 1861. X. 30.

Дя́тел, тла, *м.* Дятелъ. *Чорт би дятла знав, як би не його ніс.* Чуб. I. 250.

Дя́тини, тин, *ж. мн.*, также ум. **дя́тинки.** Обычай: на третій день Христова Воскресенія, послѣ обѣдни раздавать бѣд-

нымъ куски освященныхъ пасхи, мяса, колбасъ и яйца. О. 1862. I. 55. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Дятли́на, ни, *ж.*=**Дятловина.**

Дя́тлів, лова, ве. Принадлежащій дятлу.

Дя́тловина, ни, *ж.* Раст. трилистникъ, Trifolium pratense. ЗЮЗО. I. 139. *Сіно— сама чиста дятловина та зеленє, зеленє.*

Дяче́нків, кова, ве. Принадлежащій сыну дьячка.

Дяченкі́вна, ни, *ж.* Виучка дьячка.

Дяче́нко, ка, *м.* Сынъ дьячка.

Дя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ дяк.

Дяченя́, ня́ти, *м.* Ребенокъ дьячка. Мкр. Н. 25. *Душеници доволі, а їсти ніколи: потерпіте, дяченята, до божої волі.* Чуб. V. 1081.

Дяченя́тин, на, не. Принадлежащій ребенку дьячка.

Дя́чити, чу, чиш, *гл.*=**Дя́кувати.** *Не знав, чим дячить сироту.* Мкр. Г. 22.

Дячи́ха, хи, *ж.* Жена дьячка. *Ой, пробі! Очінка хочу!... Пробі такою хочу, як на дячисі.* Кв. II. 328.

Дячи́шин, на, не. Принадлежащій женѣ дьячка.

Дячкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій дьячку. *А я хлопець, дячків син.* Грин. III. 169.

Дя́чно, *нар.* Охотно, съ радостью. Угор.

Дячо́к, чка́, *м.* Дьячокъ. *А ти, дячку учений, над школами вибраний, скажи мені, дячку, що то єсть їден?* Чуб. V. 1080.

E.

Е, *меж.* Э. *Е, ні, пані, не дам.* Рудч. Ск. I. 68. *Е, вже на мене зуби гострять.* Ном. № 9557.

Егé, *нар.* 1) Да. *Віддав ти їй?—Еге. Еге, як би то так.* Ном. № 5372. 2) Вѣдь. *Еге, ти прийдеш до нас сьогодні ввечері?* **Еге, так?** Вѣдь такъ? *У вас, здається, ні перед собою, ні за собою? Еге, так?* Левиц. Кож. 49. 3) Да, какъ-бы не такъ. *„Оце, каже, увесь скот зганяю та поб'ю та їсти буду."—Та буде з нас і одного,—змій йому каже.—„Еге! ти наїсися, а я ні".* Рудч. Ск. II. 189. *„Ходім, Рябко!"—Еге, ходім! Не дуже кванся, сам принеси сюди!* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 4) Выражаетъ тщетность ожиданія чего либо или удивленіе по поводу обнаружившагося. *Еге, побігли вже кози в лози!* Ном. № 1942. *Еге, ся на обидві кована.* Ном. № 3326.

Егéкати, каю, еш, *гл.* Говорить еге. Мир. ХРВ. 181.

Едек, ку, *м.* Длинная бичева, которой, при безвѣтріи, тянуть лодку вдоль берега. МУЕ. I. 50. (Добруджа). *Наловимо риби руснаки, тягнуть її в човнах на едску, йдучи берегом.* МУЕ. I. 35.

Ей, *меж.* 1) Выраженіе неудовольствія и угрозы. *„Ей, Хведьку вчись! ей, схаменись!" Так панотець казав своїй дитині: „Шануйсь, бо, далебі, колись тму, мну, здо, тлю спишу на спині!"* Г. Арт. (О. 1861. III. 109). 2) Эхъ, нѣтъ. *Ей, де там!* Желех. *Оттепер же я тебе з'їм, кобило!—Ей, вовчику, голубчику, не їж мене!* Рудч. Ск. I. 7. 3) Эй. *Ей, нуте, беріться!* Ном. № 10892.

Екзáмен, ну, *м.* Экзаменъ. Левиц. Пов. 265.

Екзаменувáти, нýю, еш, *гл.* Экзаменовать. *Шевченко заходився екзаменувати її з рідних пісень.* К. XII. 25.

Еконóм, ма, *м.*=**Оконом**. *Посіпаки економ.... нарід катував.* Гн. II. 174.

Економíчний, а, е. 1) Экономическій. *Великий економичний кризис.* О. 1861. XI. 107. 2)=**Окономичний**.

Економія, мії, *ж.* 1) Экономія. 2)=**Окономія**. Грин. II. 257. *Одвозив з економії у город до панів индики, качки і усяку всячину.* О. 1862. I. 41. *Стоїть таки превелика економія. Він увіходить у двір у економію.* Грин. II. 122.

Елéгія, гії, *ж.* Элегія. *Як би ви знали, паничі, де люде плачуть живучи. то ви б елегій не творили.* Шевч. II. 152.

Елéктрика, ки, *ж.* Электричество. *Покрутив за ту корбу, що там є електрика і спустив електрику дротом до них.* Гн. II. 227.

Елéктрія, рії, *ж.* = **Електрика**. Переясл. у.

Емблéма, ми, *ж.* Эмблема. К. Бай. 105. *Коли б уже мені заманулось такої емблеми, то змалював би я собі двоглавого, або хоть укоронованого орла.* К. XII. 33.

Емблемувáти, мýю, еш, *гл.* Изображать въ видѣ эмблемы, символически. *Коли вже емблемувати Росію....* К. XII. 33.

Епитафія, фії, *ж.* Эпитафія. *Шрам, розглядуючи ту горорізьбу да читаючи епитафії, засмутився душею.* К. ЧР. 101.

Ерлéць, ця, *м.* Клеймо на ухѣ скотины: вырѣзка въ ухѣ въ видѣ прямого угла. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Черк. у. То-же въ видѣ острого угла. Миж. 182.

'Еотик, ка, *м.* Часть бороны: каждый изъ поперечныхъ брусьевъ, въ мѣстахъ скрепленія которыхъ съ продольными забиты зубы бороны. Шух. I. 166.

Ет, *меж.* 1)=**Ат!** *Посидьте, каже чоловік, у мене на лаві, поки я хоч з жінкою та з дітьми попрощаюсь.—Ет, що вигадав прощаться! Ходім!* Рудч. Ск. II. 23.

2) Вѣдь, вотъ. *Ет вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58. *Ет тямиш же, як я і ти, що тут стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25.

Етно́ґраф, фа, *м.* Этнографъ.

Етноґрафи́чний, я, *е.* Этнографическій. *Позирали скрива на етноґрафичню Україну.* К. ХП. 125.

Етноґра́фія, фії, *ж.* Этнографія.

Етноґрафува́ти, фу́ю, еш, *гл.* Заниматься этнографіей. *Як вільно ще було етноґрафувати проміж народом на Вкраїні, я записав її* (пісню) *в рідній околиці Хмельницькою.* К. Кр. 21.

Ех! *меж.* Эхъ! *Ех, говорить, мало! Хоть би ще трошки дали.* Рудч. Ск. II. 83. *Чого ти, жінко, плачеш?—-Ех, чоловіче, чого я плачу! А зробиш мені те, що я тебе буду просити?* Рудч. Ск. I. 80. *Ех, як би то!... Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. II. 3.

Еч! *меж.*=**Ач.** *Еч, який гарний! Сам їсть, и мені не дас.* Харьк.

Є.

Є. 3-е лицо ед. ч. н. вр. отъ *гл.* **бу́ти.** Есть. *Є в мене криниця під перелазом.* Лавр. 35. *Добро у кого є господа, а в тій господі є сестра, чи мати добрая.* Шевч. 439.

'Єва, ви, *ж.* Пт. Иволга. Вх. Пч. II. 13.

Єва́нгеліє, лія, *с.* и **єва́нгелія, лії,** *ж.* Евангеліе. *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирію.* Ном. № 12026.

Єва́нгельський, а, е. Евангельскій. Стор. II. 153.

Євдо́шка, ки, *ж.* Рыба Umbra Kramerі. Браун. 29.

'Євза, зи, *ж.* Въ заговорѣ: лихарадка. *На золотому мосту три євзи. -Куди ж ви йдете?—На мир хрещений.... сипать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить.* Мил. М. 61.

'Євірниці, ниць, *ж. мн.*=**Порічки.** Шух. I. 109.

'Євка, ки, *ж.* Пт. Пѣночка. Вх. Зн. 14.

Євро́па, пи, *ж.* Европа. *Ми кланяємося новим гуманним ідеям, які давно розійшлись по Європі й ледві оце добіраються до нас.* Левиц.

Європе́єць, пе́йця, *м.* Европеецъ. *Ми вже стали європейцями.* Левиц.

Європе́йський, а, е. Европейскій. *Європейська культура.* К. *Європейські ідеї.* Левиц.

Єге́рь, ря, *м.* Стоянъ въ постройкѣ. МУЕ. I. 86. (Черниг.). См. **Стояк.**

Єги́пет, пту, *м.* Египетъ.

Єги́птяник, ка, *м.* Египтянинъ. Переносно: притѣснитель, подобный египетскимъ притѣснителямъ евреевъ. *Панич.... об'явив, що як козачка за його крестянина піде, то на панщину не ходитиме; так і то не йдуть. Думка така: поки ти жив, так добре, а як часом помреш, да якому небудь єгиптянику достанемось, тогді— що?* О. 1862. V. 109.

Єги́петський, а, е. Египетскій. Переносно: злой. **Єги́петська ба́ба, єги́петська му́ма.** Злая баба. Ном. № 2901, 2902.

Єгня́ и пр. См. **Ягня** и пр.

Єдама́шка, ки, *ж.*=**Адамашка.** *А де ж твої, пане Саво, сукні-єдамашки, що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки?* Чуб. V. 966. *Знімали з себе жупани-лудани, блаватаси й єдамашки.* К. ЧР. 358.

Єдама́шковий, а, е = **Адамашковий.** *Цариця ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні.* Котл. Ен. IV. 26.

Єдама́шок, шку, *м.*=**Адамашок.**

Єдва́б, ба и бу, *м.* Родъ шелковой матеріи. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516. *Оксамитом шляхи стеле і єдвабом застилає.* Шевч. 368.

Єдва́бний, а, е. Изъ єдваба, шелковый. *Ой возьми, мати, єдвабну хустиноньку.* Гол. III. 144. *Панчішечки єдвабнії.* Чуб. III. 212.

Єдема́н, на и ну, *м.* Родъ шелковой ткани?=**Єдамашок.** *Которії козаки, то і мужики не хотять по ролі спотикати, жовтого саф'яна каляти, чорного єдемана пилом набивати.* Лукаш. 37.

Єди́н, єдна, не, *числ.*=**Один.** *Єдин гроші складає, а другий мішок шиє.* Ном. № 1696.

Єдина́к, ка́, *м.* 1) Единственный сынъ, то-же, что и **одинак, одинець 1.** *Засмутила мене мати, єдинака-сина.* Гол. I. 305. 2) Старый дикій кабанъ, живущій въ одиночествѣ. Вх. Пч. II. 7. См. **Одинець 3.** Ум. **Єдиначо́к.**

Єдина́чка, ки, *ж.* Единственная дочь, то-же что и **одиначка 1.** *Нехай дочка-єдиначка трохи погуляє.* Нп. Рк. Макс. *Пещена була така, бо, сказано,—єдиначка.* МВ. I. 130.

Єдине́ць, нця́, *м.*=**Єдинак 1.** Ум. **Єдини́чок, єди́нчик.** КС. 1882. XII. 513.

Бодай же море не процвітало, вічними часи висихало та що мого сина єдиничка, єдиничка у себе взяло. АД. І. 246.

Єди́ний, а, е. Одинъ, единый, единственный. *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет 23. *Друже мій єдиний!* К. Досв. 108. *Його єдиная дитина покинуть хоче.* Шевч. 251.

Єдини́ця, ці, *ж.* Единственная дочь, то-же, что и **одиниця 2.** *Ой у вдови єдиниця та ще не віддана.* Чуб. V. 363. Ум. **Єдиничка**

Єдиви́чок, чка, *м.* Ум. отъ **єдине́ць.**

Єди́ність, ности, *ж.* Единство. *Двох церков єдиності служити.* К. ЦН. 207. *Стояли на сеймах опіром против політичньої системи єдиности віри в Польщі.* К. XII. 115.

Єдиноматерній, я, е. Единоутробный. *Вони прийшли з Веніамином, його єдноматерним братом.* Оп. 77.

Єди́нчик, ка, *м* Ум. отъ **єдине́ць**.

Єдинчу́к, ка́, *м.*=**Єдинак 1.** *Оба багацькі сини, оба єдинчуки.* Федьк.

Єдна́к, *нар.*=**Однак.** *Боже, єднак не маєш що робити, то хоць тепер зроби світ.* Чуб. І, 142.

Єдна́кий, я, **е=Однаковий.** *Приїхали два козаки, обидва єднакі.* Чуб. V. 103. *Раду радили не єднакую, не єднакую, а троякую.* АД. І. 1.

Єдна́ків, кова, ве и **єдна́ковий, а, е=Однаковий.** *Хоч я піду і за Краків, всюда буду я єднаків.* Гол. І. 364.

Єдна́ково, *нар.* 1)=**Однаково.** 2) Однако. *На Олимпських положися, вони все злеє оддалять.... єднаково ж сам не площайся, з аркадянами не братайся,—вони латинцям вороги.* Котл. Ен. V. 8.

Єдна́нка, ки, *ж.* 1) Примиреніе. Вх. Зн. 84. Также и во *мн.:* **Їдна́нки.** Шух. І. 31. 2) Вознагражденіе за причиненный убытокъ. Желех.

Єдна́ння, ня, *с.* 1) Соединеніе, соглашеніе. 2) Договариваніе.

Єднанщи́на, ни, *ж.* Мировая, могорычъ при мировой сдѣлкѣ. Рк. Левиц.

Єдна́ти, на́ю, еш, *гл* 1) Соединять, объединять. *Єднай, батьку, Україну.* К. ЧР. 299. *І єднає людські князі з ізраїльськ... родом.* К. Псал. 112. 2) Склонять к... ..., пріобрѣтать чье расположеніе, согла...ать. *Таки у нашому селі назнав я дз...ину. Вчащаю і матір удову єднаю.* Шевч. *Гетьмане Потоцький, що в те... розум жіноцький: ти за дорогими нап...ками, бенкетами уганяєш—чом ти Хмельницького не єднаєш?* АД. ІІ. 104. *Ісус учеників єднае.* Єв. І. IV. 1. *Стала мати гадати та зятя єднати.* Шевч. 268. 3) Договаривать. *Не страшно женитись, а страшно попа' єднать.* Ном. № 7260.— **за кого дочку́.** Уговариваться о выдачѣ дочери замужъ за кого. *„Чого в'янеш, моя доню?" мати не спитала,—за старого, багатого нищечком єднала.* Шевч. 11.

Єдна́тися, на́юся, ешся, *гл.* 1) Соединяться. *І прийшли ви єднатись з ним чистою сльозою.* О. 1861. III. 12. 2) Договариваться, подряжаться. *А що, Опанасе,—єднайся на год!*

'Єдність, ности, *ж.* Единство, единеніе. *Кожен сам про собе дбає. Немає єдности.* Мир. ХРВ. 87.

Єдно́ра́л, ла, *м.* Генералъ. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає.* Чуб. V. 999. *Вийшли муштруватись перед паном єдноралом.* Федьк. III. 121.

Єднора́льський, а, е. Генеральскій. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає. Ей не так єднорал, як єдноральськая мати.* Чуб. V. 999.

'Єднус, са, *м*=**Дукач 2.** *Поверх такої то шиї, на чорній бархатці, широкій, так, що пальців може у два, золотий єднус, і у кольці зверху камінець червоненький.* Кв. І. 6.

'Єзвіро, ра. *с.* Глубокая рытвина въ горахъ, наполненная водой, глубокая водомоина въ горахъ. Шух. І. 178, 210.

Єзуї́т. та, *м.* Езуитъ. *Болить серце, як згадаєш: старих слав'ян діти впились кров'ю. А хто винен? Ксьондзи, єзуїти.* Шевч. 175.

Єзуї́тство, ва, *с.* Езуиты, а также образъ дѣйствій, подобный езуитскому. К. ПС. 8. *Волів лучче тихо попувати, ніж з ляхами бучно панувати, єзуїтству в ноги себе слати.* К. МБ. X. 2. *Та се ж гірше того єзуїтства проклятого.* Морд. Пл. 124

Єзуї́тський, а, е. Езуитскій.

Ей, *меж.* Ей. **Ей Богу, ей же Богу, ей ... ти Богу!** Ей Богу. *Ей Богу немає.* ...евч. 137. *Він усе не дає діла робити. ей же Богу.* МВ. II. 22.

Єлечко, ка, *с.* Ум. отъ **ельце.**

Є...и́на, ни, *ж.* и пр.=**Ялина** и пр. МУЕ. III. 75.

Єлини́ця, ці, *ж.* Названіе воды въ за-

говорѣ. *Помагай Біг, водице-єлинице.* ЕЗ. V. 99.

Єлівни́к, ка, *м.* Хлѣвъ, помѣщеніе для молодого и недойнаго рогатаго скота. Шух. I. 185.

Єлове́ґа, ґи, *ж.* Двухлѣтняя овца, не имѣющая ягнятъ. Вх. Зн. 7.

Єло́м, му, *м.* Конической формы баранья шапка. Канев. у. Чуб VII. 413.

Єлоче́р, ра, *м.* 1) Пастухъ барановъ и недойныхъ овецъ. Шух. I. 190. 3)=**Єлівник.** Шух. I. 185.

Єльце́, ця́, *с.*=**Вильце.** Ум. **'Єлечко.** *І де ж наше єлечко, що в п'ятницю вили?* Мет. 210.

Єма, ми, *ж.*=**Яма.** См. **Яма 3** и **4.**

Ємки́й, а́, е́. 1) Хваткій. Желех. 2) Ловкій, провoрный, быстрый, скорый.

'Ємко, *нар.* 1) Хватко. 2) Ловко, проворно, быстро, скоро. 3) **'Ємко ї́сти.** Жадно ѣсть. Желех.

Єнера́л, ла, *м.* Генералъ. *Там сидять коло неї пани-єнерали.* Чуб. V. 778.

Єнера́льний, а, е. Генеральный.

Єнера́льство, ва, *с.* Генеральство. Желех.

Єнера́льський, а, е. Генеральскій. Желех.

Єни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ яничар? *Турки-єниченьки.* АД. I. 148.

'Єнчий, єнший, а, е=**Инший.** Желех. *Ой чув же я через люде, що єнших кохаєш.* Грин. III. 228.

Єпа́рхія, хії, *ж.* Епархія. *Викарій їздив по єпархії.* Левиц. I. 148.

Єпархія́льний, а, е. Епархіальный. Левиц. I. 155.

Єпи́скоп, па, *м.* Епископъ. *Хто приїхав?—рознеслось по залі.—Ректор академії! єпископ! митрополіт.* Левиц. Пов. 317.

Єписко́пія, пії, *ж.* Епископство.

Єпи́скопський, а, е. Епископскій.

Єре́м, єрма́. *м.* 1)=**Ярмо.** Шух. I. 165. 2)=**Ключ 5.** Шух. I. 194. 3) Часть **сту́пи походю́чої.** Шух. I. 162. 4) Часть **самото́ки.** Шух. I. 150. 5) Часть мельницы. См. **Млин.** Шух. I. 103, 104, 113.

Єрепу́д, да, *м.* Малорослый, но тяжелый человѣкъ.

Єрепу́дин, на, не. Бранное слово: плохой, проклятый. *Я ж так ухоркався, поки вибрався із єрепудиної бил ки, що аж сорочка мокра.* О. 1862. II. 38.

'Єресь, сі, *ж.* Ересь.

Єрето́нний, а, е=**Єретичний.** *Єретонний сину!* КС. 1883. I. 46.

Єрети́к, ка́, *м.* Еретикъ. *Констанський єретик великий.* Шевч. 239. *Клене олимпських, єретик.* Котл. Ен.

Єрети́цтво, ва, *с.* Ересь. К. Кр. 19.

Єрети́цький, а, е. Еретическій.

Єрети́ця, ці, *ж.* Еретичка. КС. 1883. VII. 586.

Єрети́чий, а, е. Еретическій. Бранное слово. *Єретичий син, єретича дочка.* Чуб. V. 1052. *Єретичі черкеси.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Єрети́чка, ки, *ж.*=**Єретиця.** Полт.

'Єрик, ка, *м.* Небольшой и узкій протокъ рѣки или озера. Браун. 6. КС. 1883. I. 39. Небольшой каналъ (шириной отъ 4 до 6 метровъ) между небольшими **лима́нами,** болотами, **пла́внями.** МУЕ. I. 41. (Добруджа).

Єрусали́м, ма и **му,** *м.* Іерусалимъ. *Як іти, каже, у Єрусалим, то буде тобі море велике.* О. 1862. V. 78.

Єрусали́мський, а, е. Іерусалимскій. *Всі святії київські, печерські, почаєвські, єрусалимські.* Чуб. I. 134.

'Єрка, ки, *ж.*, **єрче́, єрчу́к** и пр. См. **Ярка** и пр. Шух. I. 210.

Єси́ (єсь), єсть, єсте́, *гл.* Отъ гл. **бу́ти** н. вр. 2 и 3 лица ед. ч. и 2 лицо мн. ч. *Добре єси робиш.* Шевч.

'Єтір, ра, *м.* **є́тіро, ра,** *с.* а) **з прутя**=**верша.** Шух. I. 226. б)—**з крилами**=**втір.** Шух. I. 226, 227.

Єхи́да, ди, *ж.* 1) Змѣя ехидна. 2) *об.* Ехида, злой и лукавый человѣкъ. *Єхида! Аби підвести чоловіка, аби шкоди другому наробити.* Мир. Пов. II. 71.

Єхидкува́тий, а, е. Ехидненный, злой и лукавый. *Хто врозуміє єхидкувату простоту.* Греб. 323.

Єхи́дний, а, е. Ехидный. К. Бай. 137. К. Кр. 12, 27.

Єхи́дно, *нар.* Ехидно. *Єхидно усміхаючись.* Стор. М. Пр. 104.

Єхи́дство, ва, *с.* Ехидство. Мкр. Н. 37. К. Бай. 89.

'Єщір, ра, *м* Зоол. Salamandra maculata. Шух. I. 22.

'Єщірка, ки, *ж.*=**Ящірка.** Шух. I. 22.

Ж.

Ж, *сз.* Употребляется послѣ предыдущей гласной. *Горе ж мені, горе, нещасная доле!* Чуб. V. 1.

Жа́ба, би, *ж.* 1) Лягушка; жаба. *І жаба риба, бо в воді сидить.* Ном. № 8249. *Пнеться, як жаба на купу.* ЗОЮР. I. 147. **Жа́ба ци́цьки дасть (кому)** Утоветъ, вообще—умреть (кто). Греб. 336. Ум. **Жа́бка, жа́бонька, жа́бочка.** Ув. **Жа́бище.**

Жабалу́ха, и **жабелу́ха, хи**, *ж.* Большая лягушка. Аѳ. 399.

Жаба́рь, ря́, *м.* Лужа или болото, гдѣ водится много лягушекъ.

Жабеня́, ня́ти, *с.* Лягушенокъ. *Туди,—аж там жабенята.* Грин. I. 32. Ум. **Жабеня́тко, жабеня́точко.**

Жаберина, ни, *ж.* 1) Лягущечья икра. Угор. 2)=**Жабуріння 1.** Вх. Лем. 413.

Жаберовика, ки, *ж.*=**Жаберина.** Вх. Уг. 237.

Жабини, бин, *ж. мн.*=**Жаберина.** Вх. Лем. 413.

Жаби́ний, а, е=**Жаб'ячий.**

Жаби́нський, а, е=**Жабиний.** *Родила вона. Баба.... сина золотокудрика взяла, укинула в криницю, а жабу пудкинула. Іде царевич додому, а вона і стрічає. Кажала.... що буду синів золотокудриків водить, а тепер привела жабинського.* Чуб. II. 42.

Жа́бище, ща, *с.* Ув. отъ **жа́ба** *Сидить жабище на пні, як копиця.* Ворон. г. *Мов жабище з багна, на світ вона дивилась.* К. Дз. 46.

Жа́бій, б'я, б'е=**Жаб'ячий.** Вх. Лем. 413.

Жабі́йка, ки, *ж.* Порода грибовъ. Вх. Уг. 237.

Жа́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жа́ба.** *А це скаче жаба та й каже: Хто, хто у цій рукавиці?—Я мишка шкряботушка, а ти хто?—А я жабка скрекотушка.* Рудч. Ск. II. 2) Регуляторъ въ плугѣ, служащій для подниманія и опусканія **леміша.** Вас. 199. „Съ передней стороны между **граділе́м** и **чепіга́ми** подкладываютъ дощечку—**жабку**; это дѣлается для того, чтобы **граділь** не опускался внизъ". Чуб. VII. 398.—Часть **ра́ла.** „Чтобы **копи́сть** не подвигалась по стовбѣ къ жерткѣ, между ними оставляется изъ крѣпкаго дерева распорка, которая называется **жабка**". Чуб. VII 400. 3) Въ блокѣ: двѣ щеки, между которыми обращается каточекъ, колодка съ вырѣзомъ для каточка. Полт. г. Шух. I. 256, 162. Подобный же снарядъ въ гончарномъ кругѣ: между щеками помѣщается веретено круга. Шух. I. 260—262. 4) Палочка, употребляемая въ дѣтской игрѣ того же имени. Ив. 35. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ **кре́йма́шни.** Ив. 39. 6) Ракета. К. ЦН. 175.

Жабни́к, ка́, Раст. а) Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. б) Alisma plantago. Вх. Уг. 237.

Жабня́, ні́, *соб.* Лягушки.

Жабовина́, ни́, *ж.* и **жабови́ння, ня**, *с.*=**Жабарь.**

Жабої́д, да, *м.* Аистъ. *Жабоїд прилетів—щастя приніс, геть піднявсь—горе ввалило.* Донск. обл.

Жабоко́лець, льця, *м.* Колящій жабъ. Употребляется какъ насмѣшка дѣвушекъ надъ парнями въ купальской пѣснѣ: *Наші хлопці—жабокольці: скололи жабу на колодці.* Чуб. III. 221.

Жабокря́ківка, ки, *ж.* Болото, наполненное жабами. *В жабокряківці як на ярмарці,—тут жінки бубонять, а там жабки скрегочуть.* Ворон. г.

Жабоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Разговаривать, перешептываться тихо и невнятно, подобно неопредѣленному шуму, произво-

димому иногда лягушками (безъ громкаго кваканья). Говорится преимущественно о женщинахъ.

Жабонька, и **жабочка**, **ки**, *ж.* Ум отъ **жаба**.

Жаборіння, **ня**, *с.*=**Жабуріння**.

Жабрик, **ка**, *м.* Раст.=**Жабрій лісовий**. ЗЮЗО. I. 123.

Жабрій, **рія**, *м.* 1) Раст. а) жабрей, Galeopsis ladanum L. ЗЮЗО. I. 123. и **лісовий жабрій**. G tetrahit. ЗЮЗО. I. 123, б) осоть, Cirsium arvense? ЗОЗО. I. 118. 2) Жадный? прожорливый? *Вони такі жабрії, що ніколи не наїдяться.* Зміев. у.

Жабрь, **рів**, *ж.* Жабры. *Риба зітхнула жабрами і простяглася.* Левиц.

Жабський, **а**, **е**=**Жаб'ячий**. Желех.

Жабука, **ки**, *ж.*=**Жабалуха**.

Жабуніти, **ню**, **ниш**, *гл.*=**Жабоніти**.

Жабур, **ру**, *м.*=**Жабуріння**. (Болото) *поржавіло, від жабуру зелене.* Греб. 369.

Жабуріння, **ня**, *с.* 1) Водоросль: водяной мак, conferva. 2) Лягушечья икра. 3) Внутренности дыни.

Жаб'ячий, **а**, **е**. Лягушечій; жабій. *Пошитий із самих жаб'ячих спинок.* Ном. № 5713. **Жаб'яча губа**. Родъ несъѣдобнаго гриба. **Ж-ча цибуля**. Раст. Scirpus Tabernaemontani Gmel. ЗЮЗО. I. 135.—**зілля**. Раст. Лютикъ, Anemone ranunculus.

Жавкий, **а**, **е**=**Жалкий 2**. *Обізвався милий з глибокой долини жавкими словами до своєй дівчини.* Чуб. V. 431.

Жаврити, **ряю**, **еш**, *гл.*=**Жеврiти**.

Жага, **гй**, *ж.* 1) Жажда. 2) Горячее желаніе. *До жаги приспіло.* Ном. № 5026.

Жагнути, **ну**, **неш**, *гл.* Ужалить. *Чорненьке маленьке увесь світ жагнуло* (заг: блоха). Ном., стр. 295, № 149.

Жада, **ди**, *ж.* Жажда желаніе.

Жаданий, **а**, **е**. Желанный. *Наступив довго жиданий день.* Стор. *Пани мої кохані та жадані!* НВолын. у. *Е, мій жаданий, де ж я візьму стілько грошей?* Камен. у.

Жаданка, **ки**, *ж.* Желанная. *Да невіхно наша жаданко, да не вік ми тебе жадали, за один вечір діждали.* Рк. Макс.

Жадання, **ня**, *с.* Желаніе. *Коли б Господь сповнив моє жадання і дав мені, чого я сподіваюсь.* К. Іов 13. *Прийшла у наш манастирь і зосталася, маючи велике жадання черницею бути.* МВ. II. 164

Жадано, *нар.* Желанно.

Жадати, **даю**, **еш**, *гл* Желать, жаждать. *Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жадає.* Ном. № 1617. *Вставай, вірний козаче, давно моє серденько тебе жадає.* Чуб. V. 54.

Жадатися, **дається**, *гл безл.* Желаться. *Сумно мені було і перемовити щире слово жадалось.* МВ. II. 34.

I. Жаден, **дна**, **е**=**Жадний**.

II. Жиден, **дна**, **е**=**Жадний**. *Не жиден ні хліба, не жиден ні грошей.* НВолын. у. *На копійку не жиден.* Сн. Л. 188

Жадібка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **жадоба**. 1) Жажда. *Циган з великої жадібки сьорбнув шевського квасу.* Ном. № 934. 2) Желані. **У жадібну, не в жадібку** (**кому**) хочется, не хочется (кому). *Чи побачимо ми там Чайченка?... А в жадібку його побачити.* МВ. II. 94. **Се вам не в жадібку**. Этого намъ не хочеться. Ном. № 4531. 3) Жадность.

Жадібний, **а**, **е**. 1) Жаждущій. 2) Желающій, вожделѣющій. *Хто споглянє на жінку жадібним оком, той уже вчинив перелюб.* Єв. Мт. V. 28.

Жадливість вости, *ж.*=**Жадання**.

I. Жадний, **а**, **е**. 1) Каждый, всякій. *Та ми тут жадне літо літуємо* Лубен. у. *Жидній свинці по ковбасці.* Ном. № 3528 *Звенигород був колись козачий город: од жадного двора козак виходив.* ЗОЮР. I. 105. 2) При отрицательныхъ выраженіяхъ: Никакой. *Жадна пташка без товариша не пробуває* Ном. № 8859. *Ласкаве телятко дві матки ссе, а лихе жадної.* Ном. № 3302. *Пані не має жадного права на нас.* МВ. II. 46. **Жадним способом**, **побитом**, **жадною мірою**. Никакимъ образомъ, отнюдь не, никакъ. *Не можна було жадним побитом протиснутись.* К. ЧР. 337. *Ні жадним способом не можно.* Рудч. Ск. I. 78. *Жадною мірою не вдержиш їх.* К. ЧР. 84.

II. Жадний, **а**, **е**. 1) Желающій, жаждущій. *У сусіда доньок сім, та й доля всім, у мене одна, та й долі жадна.* Ном. № 1739. *Убогий чоловік на лихо не жадний.* Ном. № 1609. 2) Жадный.

Жаднісінький, **а**, **е**. 1) Рѣшительно каждый, каждый безъ исключенія. *Хиба ж не життя попові? Жаднісінький йому несе й везе.* Екат. у. 2) Рѣшительно никакой.

Жадність, **ности**, *ж.* Жадность.

Жа́дно, *нар.* 1) Желательно. *Що на людях видно, то і собі жадно.* Ном. № 4804. 2) Жадно. *Ні, не плаче: змія люта жадно випиває його сльози.* Шевч. 178.

Жадо́ба, би, *ж.* 1) Жажда, сильный аппетитъ. *Десь у жадобу ззів та води напивсь, та з того й сталось.* Черк. у. 2) Желаніе. *Все вона світом нудить, все ні до чого у неї нема охоти, ні до чого жадоби.* МВ. II. 158. *Велика жадоба у простих людей до освіти.* О. 1862. III. 30. *О несипая жадоба старшинування! тепер то я побачив тебе в вічі.* К. ЧР. 186. 3) Жадность. *До ласощів жадоба наглая напала.* Мкр. Н.

Жадо́та, ти, *ж.*=**Жадоба**.

Жаждиви́й, а, е=**Жадібний**. Гол III. 523.

Жа́ждувати, дую, еш, *гл.*=**Жадати**. *Хворий жаждує того й того.* Черк. у.

Жайвір, вора, *м.*=**Жайворонок**. Вх. Пч. II. 8.

Жайворінка, ки и **жа́йворінок, вка**, *м.* Жаворонокъ. Мвж. 172. *Собака жайворінка ловив, та й господаря загубив.* Ном. № 11149. Ум. **Жа́йворіночок**.

Жайворіня́чий, а, е=**Жайворонків**. Аф. 399.

Жа́йворонник, ка, *м.* Клѣтка для жаворонковъ. Харьк.

Жа́йворонків, кова, ве. Принадлежащій жаворонку. *Згори лине жайворонкова пісня.* Мир. ХРВ. 3.

Жа́йворонок, вка, *м.* 1)=**Жайворінок**. *Поле зеленіло, як оксамит зелений, сонечко зіходило, жайворонки співали.* МВ. III. 9. 2) Испеченная изъ тѣста булочка въ видѣ птички,—такія булочки пекутъ въ день сорока мучениковъ (9 марта), когда, по народному повѣрью, прилетаютъ жаворонки, предвѣстники весны. Маркев. 2.

Жайвороня́, ня́ти, *с.* Птенецъ жаворонка. Ум. **Жайвороня́тко**.

Жа́йвороня́чий, а, е=**Жайворінячий**.

Жак, ку и **ка**, *м.* 1) Расхищеніе, грабежъ, расхватъ. *На жак кидати.* 2) Работа всѣмъ обществомъ при условіи, что каждый получаетъ добываемаго продукта (напр. сѣна при косьбѣ общественнаго сѣнокоса) столько, сколько за одинаковое для каждаго время успѣетъ добыть. *Косять, було, так: от як поспіє трава.... осквула.... з вечора того дня, що мається бути косовиця, дає повістку.... Тоді вже годі висипаться.... Инчий летить чуть світ на громадський жак.... Кожний норовив так справить косу як бритву, щоб не треба було вже завтра клепать, бо там так: одвихнись на саму малу годину, вже й програв, звичайно, як на жаку.* Драг. 243. 3) Школьникъ, бурсакъ. К. ПС. 70. А такъ какъ школьники въ то же время и пѣли въ церковномъ хорѣ, то отсюда у лемковъ **жак**—церковный пѣвчій. Вх. Лем. 413. Отсюда-же и выраженіе: **битий жак**—бывалый человѣкъ, тертый калачъ. *О, то битий жак!* Ном. № 5701. *Продасть і викупить і гроші пощитає (битий жак).* Ном. № 13740. 4) Рыболовный снарядъ, разновидность **ятіра**. *Жак на обручах, крил сажень два, три п'яла на крило.*—*Жак-полежак: положить (його рибалка), а сам і ляже спать, а за сіткою вже не буде спать.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, № 9, стр. 62. 5) Насѣкомое=**Бонок**. Вх. Пч. I. 7.

Жа́ків, кова, ве. Принадлежащій школьнику, пѣвчему. **Жа́кова хижа**=**Жаківка**. Вх. Лем. 413.

Жаківка, ки, *ж.* Помѣщеніе для церковныхъ пѣвчихъ. Вх. Лем. 413.

Жакува́ння, ня, *с.* Разграбленіе, расхищеніе. *Збагатили хижу силу жакуванням-лупом.* К. МБ. X. 13.

Жакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Грабить, расхищать. *Зараз і почали вози своїх старшин жакувати.* К. ЧР. 345. *Прийшли москалі Січ жакувати.* ЗОЮР. I. 141. *Пожакували всі крамні коморі, як жакували з ним у бусурман.* К. ПС. 102.

Жаля́ва, ви, *ж.* Крапива, Urtica urens L., Urtica dioica L. Каменец. у.

Жали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Жалить, кусать. *Як пішла я у кропиву спати, пожалила собі литки й п'яти.* Ин. *Їс хвала жалила як гостра кропива.* Левиц.

Жа́литися, люся, лишся, *гл.* 1) Жаловаться. *Ніколи не жалиться, і не бачила зроду я, щоб вона плакала.* МВ. II. 151. **Жа́лься, Бо́же!** Сохрани, Богъ! Помилуй, Богъ! Будь милостивъ, Боже! *Жальсь, Боже, чого доброго.* Ном. № 7602. *Жалься, Боже, старенької неньки, що з дочкою ще не нажилася, слізоньками гірко облилася, що дочкою ще не навтішались, сиротою у хаті зосталась.* К. Досв. 2) Съ измѣнен. удар.: **жали́тися**. Жалиться, жалить. *Кропива жалиться.*

Жалиця, ці, *ж.* Насѣк. Жигалка, Stomoxys. Вх. Пч. I. 7.

Жа́ліб, лебу, *м.* Скорбь. *Стали в ту-*

зі її питати: Ой чи не приймеш гостей до хати? Вона їм каже: Жаліб великий, що ся не хоче вже знати з ніким. Чуб. V. 238.

Жалібни́й, **а́**, **е́**. 1) Жалобный, грустный, тоскливый. *Вдови тее забачала, жалібнії слова промовляли.* Макс. (1849), 87. *Заспівали вони тих жалібних пісень, що молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матірью.* Левиц. I. 21. 2) Минорный (въ музыкѣ). КС. 1892. III. 381. Ум. **Жалібне́нький**, **жалібне́сенький**. *Ой ти, соловей, ти, манесенький.... а на голосочок жалібнесенький.* Чуб. V. 759.

Жалібни́к, **ка́**, *м.* Сострадательный человѣкъ. *Та бийся, коню, вибивайся, та до мого братіка-жалібника.* Чуб. V. 799. *Як нездужаєш.... тоді ніхто тебе не бачить, а як на номер души, дак назбігаються; де тії жалібники, де тії родичі візьмуться!* Г. Барв. 435.

Жалібни́ця, **ці**, *ж.* Сострадательная женщина. *І жалібниці, і порадниці образилися, покинули Марусю: нехай же терпить, коли така.* МВ. II. 181. Это слово является въ поэзіи обычнымъ эпитетомъ любящей матери или сестры. *Братчики роздягли Кирила Тура, а в Петра аж мороз пійшов по-за шкурою, як побачив він білу його сорочку, що сестра-жалібниця шила й мережила, усю в крові, ще й поприкипали до ран.* К. ЧР. 281. *Та батькові й неньці поклоняйся, та моїм же братікам-порадничкам, та моїм же сестрицям-жалібницям.* Чуб. V. 370. *Матері-жалібниці у його не було.* Г. Барв. 453. Ум. **Жалібни́чка**. *До отця, до неньки покланяйся.... до моїх сестричок-жалібничок.* Чуб. V. 316.

Жа́лібно, *нар.* Жалобно, грустно. *І дуже жалібно стогнав.* Котл. Ен. II. 24. *Княгиня зійшла з рундука назустріч гостям, веселенько всміхаючись, тілько дивилась якось так жалібно, що аж чудно усім здалось.* К. ЧР. 211. Ум. **Жалібне́нько**, **жалібне́сенько**. *Сама стала, нєдумала, жалібненько заплакала.* Чуб. V. 43. *Співи зозуленько, не куй жалібненько.* Мет. 251. *Смутненько-жалібнесенько грає-виграває.* ЗОЮР. I. 188.

Жалі́зний, **а**, **е** и пр.=**Залізний** и пр.

I. **Жа́ління**, **ня**, *с.* Жалѣнье.

II **Жалі́ння**, **ня**, *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Усі до Марусі молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами та з науками. Тілки Маруся на усі питання і на ради усі: „він мені добрий і любий....“* МВ. II. 181. 2) Жалоба. *Як став підростати, так уже не дуже й докучав жалінням Горпині, а тілько було все Ївзі росказує, що він страждає.* Кв.

Жаліслі́вець, **вця**, *м.*=**Жалібник**. *Найдуть люде, найдуть жалісливці і поховають як слід.* Мир. Пов. II. 115.

Жалісли́вий и **жа́лісний**, **а**, **е**. 1) Сострадательный, сердобольный. *Матуся жаліслива добре пестувала мене.* Кв. 159. *Оком жалісним на них дивитись стали.* К. Псалт. 247. 2) Жалобный, грустный. *Жалісливі пісні.* КС. 1882. X. 185. 3) Возбуждающій сожалѣніе, достойный сожалѣнія. (Іродови воїни) *діти стинали, ні жодному не пробачали. Жалостнії матки плачуть.* Чуб. III. 374.

Жалісли́во, **жа́лісно**, *нар.* 1) Сострадательно, сердобольно. 2) Жалобно, грустно. *Сидить голубка, жалосно гуде.* Чуб. V. 310. Ум. **Жаліснє́нько**. (Зозуленька) *жалісненько закувала.* Чуб. V. 756.

Жалісни́й. См. **Жалісливий**.

Жа́лість, **лости**, *ж.* 1) Состраданіе, жалость. *В їх нема ні трохи жалости.* К. ЧР. 252. 2) Грусть, тоска. *Куди піду, повернуся, не маю радости, тілько в очах завше сльози, а в серці жалости.* Чуб. V. 476. *Твоя мила лежить дома із жалости хора.* Гол. III. 391. Ум. **Жалостонька**. Желех.

Жалі́ти, **лі́ю**, **еш**, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть. *Хто любить ревне—жаліє певне.* Ном. № 8781. *Жалій мене, мій батеньку: милий покидає.* Чуб. V. 99. 2) Беречь, хранить, жалѣть. *Не жалій ухналя, бо підкову загубиш.* Ном. № 4674. *Хто чужого не жаліє, той і свого не іміє.* Ном. № 14053.

Жалі́тися, **лі́юся**, **єшся**, *гл.* Жаловаться. *Жаліються молодиці, що ти шкоду робиш.* Мет. 240. *Ніколи й не жалілась, щоб що в неї боліло.* Стор. Оп. II. 37.

Жа́лка, **ки**, *ж.*=**Жатка** II. Волын. у.

Жалки́й, **а́**, **е́** 1) Жалящій, жгучій, рѣзкій. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3821. *Жалка кропива.* Ном. № 3363. *Жалкий батіг. Жалкий вітер потягає.* Могилев. у. 2) Жалобный. *Плач жалкий та болезний.* МВ. I. 100.

Жа́лко, *нар.* 1) Жаль, жалко. *В ма-*

тері дітки—нарівно жалко. Ном. № 9217. *Як поїдеш з України, буде комусь жалко.* Мет. 39. 2) Жгуче, больно. *Як же жалко укусила мене муха.* Ср. ст. **Жалчіше.**

Жалкува́ння, ня, *с.* Сожалѣніе. МВ. (О. 1862. І. 91). *І прийде час німого жалкування.* К. ПС. 151.

Жалкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Сожалѣть, жалѣть. *Возьми, а то будеш послі жалкувати.* ЗОЮР. ІІ. 45. *Дав я тебе до школи, та й жалкую: між панськими дітьми і ти, бачу, нахапався панського духу.* Левиц. І. 252. 2)—**за ким, чим**. Оплакивать кого, что, сожалѣть о потерѣ кого, чего. *Вона жалкує ще й досі за змієм.* Рудч. Ск. І. 129. *І що то жалкували за ним і хазяїн, і всі! А що вже дівчата, так і міри нема.* Кв. 287. 3)—**на ко́го**. Пенять, сѣтовать на кого. *Живи ж, доню, в свою волю, так, як полюбила, не жалкуй на свою матку, що тебе згубила.* Мет. 72. *Не жалкуй, куме, на Бога: од квасу діти померли.* Ном. № 933. 4) Жалѣть, беречь. *Свого доброго та не жалкувать.* Ном. № 10779.

Жалкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* 1) Жаловаться. *Жалкується на ногу.* НВолын. у. *Де ти, синку, ходиш? що ти, синку, робиш? жалкуються молодиці. що ти шкоду робиш.* О. 1861. ІІ 7. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю.* Макс. (1834), 131. 2) Плакаться, сѣтовать. *От як стала вона жалкуватись: що мені робити? Нема слуги.* МВ. ІІ. 33. *От життя моє! жалкується.* МВ. ІІ. 43. 3) Пенить. *Будуть на мене жалкуватися люде.* Н.-Волын. у.

Жалли́вий, а, е=Жалкий 1. *Ой ти, кропивко жалливая, у мене свекруха журливая.* Чуб. V. 707.

Жа́лля́, ля, *с.*=**Жаль.** *Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом по-під хмизом в зілля заховався. Батько йде, батько йде, на грудку спотикнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Жа́лнощі, щей и щів, *ж. мн.*=**Жалощі.** *Жалнощі узяли його.* Черк. у.

Жа́ло́, ла, *с.* 1) Жало насѣкомаго, языкъ у змѣй. *І гади з гострими жалами шипіли, корчились, повзли.* Котл. Ен. 2) Остріе иголки. 3) Лезвее ножа, топора, косы. Сим. 24. *Я різонув, дак жало так і завернулось.* Ум. **Жа́льце́.**

Жало́ба, би, *ж.* Трауръ, траурная одежда. Гол. Од. 27. *По правді, нам би слід одягтись у жалобу.* Левиц. І. 451. *Сестрам Мася також жалобу посправляла.* Св. Л. 113.

Жа́лоба, би, *ж.*=**Скарга.**

Жа́лобний, жалобно=Жалібний, жалібно.

Жало́бний, а, е. Траурный.

Жалосливий, жалосливо=Жалісливий, жалісливо.

Жа́лосний, жалосно=Жалісний, жалісно.

Жа́лосник, ка, *м.*=**Жалібник.** Ном. № 4823.

Жа́лосто́нька, ки, *ж.* Ум. отъ жаліс̀ть.

Жа́лощі, щей, и щів, *ж. мн.* 1) Скорбь, печаль. *Прийми, матінко, віночок з ярої рути, з сердечок.—За жалощами не прийму, за слізоньками не бачу.* Свад. п. *Никла трава жалощами, гнулось древо з туги: дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 2) Соболѣзнованіе, сожалѣніе. *Тоді усі до Марусі: молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами.* МВ. ІІ. 181.

Жа́лування, ня, *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Питання та жалування було доволі в дому, а ще більш вбожества та суму.* МВ. ІІІ. 107). 2) Заботливость, выраженіе любви. 3) (Съ великорусск.). Жалованье. *Царь йому жалування дав.* Рудч. Ск. ІІ. 185.

Жа́лувати, лую, еш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть о комъ, чемъ. *А мати і спиняє, й жалує спиняти сина.* Левиц. І. 64. *Ой поїхав мій миленький за буковиною,—ой чую ж я через люде—жалує за мною.* Чуб. V. 383. 2) Жалѣть кого, состраданіе къ кому чувствовать. *Шрам Паволоцький, жалуючи згуби паволочан, сам.... приняв усю вину на одного себе.* К. ЧР. 411. *А то ж я з чого тсе говорю, як не з приязні моєї?... Тебе жалуючи говорю, тебе люблячи.* МВ. ІІ. 81. *Жалуй мене, подружечко: жених покидає.* Чуб. V. 182. 3) Относиться къ кому съ заботливостью, съ любовью, любить, ласкать. *Ой ідеш ти, доню, між чужії люде: ой хто ж тебе, доню моя, жалувати буде?* Макс. (1849), 113. *Батько наш був дуже добрий: жалував нас обох рівно, і брата й мене.* МВ. І. 7. *От баба свою дочку й жалує, а дідову все лає, все лає.* Рудч. Ск. ІІ. 43. *Чи добре тобі тут, сину? Чи жалують тебе?* Левиц. І. 61. *Лихого нічого жалувати.* Ном. № 3889. *Був у чоловіка собака; покіль*

молодим був, дак він його і жалував, а як ізстарівсь, дак він його проганяє. Рудч. Ск. І. 13. *Кинулась нас цілувати, жалувати Катря.* МВ. II. 100. 4) Жалѣть, беречь, скупиться. *З чужої торби хліба не жалують.* Ном. № 4618. *Біжи, біжи, королевичу, не жалуй коня.* Чуб. V. 767. *Ганна грошей не жалувала.* Левиц. I. 57.

Жа́луватися, луюся, ешся, гл. Жаловаться. *Чоловік якось побив жінку— от вона й побігла до сотника жалуватись.* Рудч. Ск. І. 189. *Живи, дочко, на чужині, не жалуйсь мені.* Чуб. V. 333.

I. **Жаль, лю,** м. 1) Скорбь, горе, горесть. *Ой настала жаль туга да по всій Україні.* К. ЧР. 20. *Такий уже сум мене візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. І. 8. *Ой тепер наше Запорожжя у великому жалю.* Нп. *Піду до річеньки, з жалю утоплюся.* Мет. 17. **Жа́лю завдава́ти, завда́ти, наробити, начини́ти, жаль чини́ти, робити.** Причинять, причинить скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю я завдам.* Макс. (1849), 96. *Ой Галю, Галю, не роби жалю!* Мет. 84. *Молодії да козаченьки да жалю начинили.* Лукаш. 68. 2) Жалость, сострадание, сожалѣніе. *І до мого горя ти жалю не маєш.* Котл. II. Полт. *Ти не маєш жалю до рідної своєї дитини.* Шевч. 293. *Панська ляхівська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України.* Левиц. І. 203. **Жаль бере́, взяв, обня́в.** Охватила скорбь, жалость, сожалѣніе. *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. *Взяв її жаль, як почула вона, що Ганна плаче.* Левиц. І. *Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші* (синові). Левиц. І. 68. **Жалю́ по кісілю́!** Пустяки! не стоитъ жалѣть. Ном. Ум. **Жальо́к.** *Ой ішов я лісом темненьким, надибав мене жальок тяженький.* Гол. І. 295.

II. **Жаль,** нар. Жаль, жалко. *Жаль багатому корабля, а бідному кошеля.* Ном. № 4716. *Ой не так мені жаль за півста кіньми, ой як мені жаль за моїм конем.* Чуб. III. 289. *Жаль його та й на його, що таке погане діло вчинив.*

Жа́лько, нар.=**Жалко**. *От тоді хоч і жалько було йому свого лошачка, та нічого робить.* Рудч. Ск. І. 90.

Жальни́й, а́, о́. Печальный, грустный. Желех.

Жа́льно, нар.=**Жаль**. *Мені городини жальніш, як твого сала.* Рудч. Ск. І. 194. *Сина жаль, а дочки ще жальніше.* Харьк.

Жа́льнощі, щей и щів, ж. мн.=**Жалощі.** Желех.

Жальо́к, льку́, м. Ум. отъ **жаль.**

Жальце́, ця́, с. Ум. отъ **жало.**

Жальчли́вий, а, е=**Жалісливий.** *Жальчливий народ ці жінки: уже п'ятнадцять год, як умер* (козак), *а вони й досі оплакують.* Куб. обл.

Жа́ля, лі, ж. Жница. Желех.

Жаля́чка, ки, ж.=**Жалива**. Желех.

Жанда́р, ра, м. Жандармъ. *Там жандари ходили, Марусеньку водили.* Чуб. V. 981. Ум. **Жанда́рик.** *Як побігла Бондарівна темними лугами, а за нею жандарики з гострими шаблями.* Грин III. 613.

Жанда́рка, ки, ж. Жена жандарма.

Жанда́рський, а, е. Жандармскій.

Жар, ру, м. 1) Жаръ. *Тілько що ввійшли вони в баню, аж жар такий, що не можна.* Рудч. Ск. II. 84. *Так мене жар ухопив.* Ном. № 8192. 2) Раскаленные тлѣющіе угли. *Одсадила, мов горщик од жару одставила.* Ном № 3506. *Так, як на мене жаром сипнуло.* Ном. № 4388. *Зося сиділа червона, як жар.* Левиц. І. 312. Ум. **Жаро́к, жарбчок.**

Жара́, ри́, ж.=**Спека.** *Сонце світило стиха, без жари.* К. ЧР. 4.

Жа́рений, а, е. Жареный. *Не вставай ще ізза обіду, ще в печі долото жарене.* Ном. № 5557.

Жаре́ня, ні, ж. Жаркое. *Да заглянув я на три голубочки, да і уб'ю царю на вечерю і на печеню, на жареню.* Грин. III. 583.

Жа́риво, ва, с. Тлѣющій костеръ. Кіев.

Жари́на, ни, ж. Раскаленный уголекъ. *Кадив, кадив* (піп), *а це якось жарина з кадильниці й упала да попові в халяву.* Рудч. Ск. II. 197. Ум. **Жари́нка.** *Став ті жаринки вигрібать.* Мнж. 139.

Жари́стий, а, е. Тлѣющій, горящій безъ пламени. Желех.

Жа́рити, рю, риш, гл. 1) Жарить, печь, жечь. *Жарять в печах.* Хата, 188. *Як піднялось сонечко, що то вже жарило.* Кв. 305. 2) Быстро бѣжать. *Як же він прудко жаре на гнідому.* 3) Сильно бить, сѣчь. *Давай діда жарити поліном.* Рудч. Ск. II. 184.

Жарі́ння, ня, с. Тлѣніе, горѣніе безъ пламени. *Що росте без коріння, а що*

цвіте без насіння, а що горить без жаріння? Чуб. III. 315.

Жарки́й, а́, е́. 1) Жаркій, горячій. *День був дуже жаркий.* Стор. Оп. II. 17. *Не жарке вугілля.* Черк. у. 2) Алый. *Ой коли б я такая, як калина жаркая.* Нп. 3)=**Жалкий 1.** *Кропива така жарка,— аж дим іде після дощу,—я думаю—се од жаркости.—По слідочку жарку кропиву садила.* Чуб. V. 488. Ум. **Жарке́нький.** *Накладу я вогню жаркенького та наварю я пива п'яненького.* Чуб. V. 916.

Жа́ркість, кости, *ж.* Жгучесть? *Кропива така жарка, аж дим іде після дощу,—я думаю—се од жаркости.*

Жа́рко, *нар.* 1) Жарко, горячо. *Жарко горить у печі.* Харьк. у. *А змій як огонь горить,—так йому жарко.* ЗОЮР. II. 30. 2)—хропі́ти. Сильно съ испугу и пр. храпѣть (о лошади). (Кінь) *заглянувши в провалля, як там рине вода, аж затрусивсь да й посунув назад, жарко хропучи й водючи очима.* К. ЧР. 162.

Жарли́вий, а, е=Жалкий 1. *Ой у полі кропивушка жарливая.* Чуб. V. 707.

Жарли́вість, вости, *ж.* Жгучесть?

Жарні́вка, ки, *ж.* Раковый жерновокъ.

Жаро́к, рку́, жаро́чок, чку, *м.* Ум. отъ жар.

Жаро́та, ти, *ж.* Жара, зной. *Вдень жарота припікала.* Мкр. Н. 27. *Спасівська жарота.* Стор. М. Пр. 1.

Жарт, ту, *м.* Штука. *З жарту і біда часом буває.* Ном. № 12665. *Як не прийме Бог гріха за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Сміішками та жартами і одмовилась, а правди не сказала.* МВ. I. 89. **Каза́ти на жарт, жа́ртом.** Говорить въ шутку, шутя. *Да я жартом на вас казав, а ви справді подумали. Чи ти жартом, чи навспражки так говориш?* Котл. М. Ч. (1874), 387. **Не в жарт.** Не на шутку. *Деякі тужать не в жарт.* Г. Барв. 207. Ум. **Жа́ртик.** Желех.

Жартівли́вий, а, е. Шутливый. Н.-Волын. у. *Вигадували витребеньки, бо жартівливі вже собі повдавались.* О. 1862. IX. 71.

Жартівли́во, *нар.* Шутливо.

Жартівни́к, ка́, *м.* Шутникъ.

Жартівни́ця, ці, *ж.* Шутница.

Жартли́вий, а, е=Жартівливий. *Я в Петром моїм щаслива і весела, і жартлива.* Котл. Н. Полт. 345.

Жартли́вість, вости, *ж.* Шутливость. *Дівоцька жартливість.* Мир. Пов. I. 145.

Жартли́во, *нар.*=**Жартівливо.**

Жартовли́вий, жартовли́во=Жартівливий, жартівливо. МВ. II. 19.

Жарто́вне, *нар.* Шутливо, шутя. Бер.

Жартовни́к, жартовни́ця = Жартівник, жартівниця.

Жартува́ння, ня, *с.* Шутки. *Оддала ж мене мати, учинила мою волю, тепер мені жартування з великою бідою.* Чуб. V. 606.

Жартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Шутить. *З Богом нічого жартувати.* Ном. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. 2) Проявлять любовныя ласки. *Жартувала дівчина до зорі, поки стало видно вже на дворі: „Іди, іди, козаченьку, додому, не хвалися, серденько, нікому.* Нп. *Коли любиш—люби дуже, а не любиш—не жартуй же!* Мет. 69. *Стала вона ночувать коло його, він давай з нею жартувать.* Рудч. Ск. I. 211.

Жартува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Шутить другъ съ другомъ. *Ідуть дівчата, парубки, співають, жартуються.* Рудч. Ск. II. 157.

Жарту́н, на́, *м.*=**Жартівник.**

Жарту́шки, ків, *м. мн.* Шутки. *Кому жартушки, а мишці смертушки.* Ном. № 2351.

Жару́ха, хи, *ж.*=**Жалива.** Желех.

Жарьо́ха, хи, *ж.* Трепка, побои. Алв. 86.

Жас, су, *м.*=**Жах.** Желех.

Жаса́ти, са́ю, еш, *гл.* Пугать. Вх. Зн. 17.

Жа́ско, *нар.* Страшно. *Боюся, бо вже ніч,—жаско мені буде додому йти.* Ковельск. у.

Жасми́н, ну, *м.* Жасминъ, Philadelphus coronarius L. ЗЮЗО. I. 131. *Цвіли кущі рожі, бузку, жасмину.* Левиц. Пов. 20.

Жасми́нний, а, е. Жасминный. *Жасминними пахощами пахне.* МВ. III. 52.

Жа́сний, а, е. Страшный. Желех.

Жа́сно, *нар.*=**Жаско.**

Жасну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Пугнуть. Вх. Зн. 17. Желех.

I. Жа́ти, жну, жнеш, *гл.* Жать. *Пора, мати, жито жити,—колос похилився.* Мет. 21. *Жало два женці.* Ном., стр. 298, № 256. **Жа́ти на оди́н сніп.** Жить въ согласіи. *Забудь свою кривду і сим робом нахилиш свою сем'ю до одного діла, до одних думок і будете всі жати на один сніп.* Г. Барв. 343.

II. Жа́ти, жму, жмеш, *гл.* Жать, сжи-

мать. *Як є, так жму, а нема, так жду.* Ном. № 13744. *Снопочок нажила, к серденьку прижала. Жми, жми, моє серденько.* Чуб. III. 250.

Жа́тий, а, е. Сжатый (серпомъ). *Ой де буде жито жате, то там будем ночувати.* Чуб. V. 191.

I. **Жа́тися, жну́ся, жне́шся,** *гл.* Жаться. быть пожинаемымъ. *Рутульці з криком в город пруться, як од серпа колосся жнуться* Котл. Ен.

II. **Жа́тися, жму́ся, жме́шся,** *гл.* Жаться, сжиматься. *Жметься, гнеться,—як кургузий дядько.* Ном. № 3053.

Жа́тка, ки, *ж.* Жатвенная машина. О. 1861. IX. 178.

Жаття́, тя́, *с.* Жатіе, сжинаніе, жатва. *Од жаття рука болить.* Канев. у. *Пішов дощ та вже й по жаттю.* Каменец. у.

Жах, ху, *м.* Ужасъ, страхъ. *Тоді латинців жах напав: утратили і дух, і силу, побігли, хто куди попав.* Котл. Ен. VI. 63. *Стари мати сливе що стратила розум з горенька та з жаху, з ляку* МВ. III. 21.

Жаха́нка, ки, *ж.*=**Жахання?** Харьк. г.

Жаха́ння, ня, *с.* 1) Пуганіе. 2) Страхъ, испугъ. *Чуток було чимало для нашого жахання і сподівання.* МВ. II. 163. *Я пізнаю з їх жахання, що ти, Боже мій, зо мною.* К. Псал. 129.

Жаха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Пугать, страшить, ужасать. *Твій гнів мене жахає.* К. Псал. 203. 2) Вырываться (о пламени). *Полум'я так і жахає з коміна. Жахнуло полум'я з груби.*

Жаха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* 1) Пугаться, страшиться. *Жахається і втікає, ні слова не сказавши парубкові* Кв. I. 23. *Про Київ не жахайсь, Волиня пригортайсь, а Покутя тримайсь.* Ном. № 722. *Отце жахається, як жид Христа.* Ном. № 4371. 2) Съ испугу вздрогнуть, особенно во снѣ. *Зо сну жахається.* Ном. № 11352. *І страху не раз набрався, аж крізь сон жахався.* Св. Л. 37. *Улюбився у дівчину, що й зо сну жахаюсь.* Чуб. V. 25.

Жахли́вий, а, е. Пугливый. *Яка ж ти жахлива, Меласю, каже Михайло, всміхаючись.* МВ. III. 142. Ум. **Жахливе́нький.**

Жахли́вість, вости, *ж.* Пугливость.

Жахли́во, *нар.* Пугливо. *Озираючись жахливо, вибігла його дівчина.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Жахни́й, а́, е́. Страшный. Харьк. Ум. **Жахне́нький.**

Жа́хно, *нар.* Страшно.

Жахну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ гл. **жаха́ти.** 1) Пугнуть. 2) Броситься, побѣжать. *Вовк так і жахнув у лозняк. Тоді запорожці як жахнули! так чисто все забрали, а татар на ґамуз порубали.* КС. 1882. XII. 591. 3) Вспыхнуть, вырваться (о пламени) *Солома в сінях так і жахнула.* Г. Барв. 458.

Жахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **жаха́тися.** Вздрогнуть, кинуться съ испугу. *Ой мені лишечко! жахнулась Катря обік мене.* МВ. II. 90. *Пані так і жахнулась, аж одскочила, ніби вкололась, або опеклась.* Левиц. I. 334. *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жахнись.* Котл. Ен. 53.

Жахо́та, ти, *ж.* Ужасы, страхи.

Жахті́ти, хчу́, хти́ш, *гл.* Пышать, испускать сильный жаръ, раскаляться, рдѣть. *Купа жару, та аж жахтить, червоніє.* Г. Барв. 458 *Натопив піч, аж жахтить.* Харьк. *А серденько, немов той жар, жахтіло.* К. Бай. 15. *Не знаю, як вам і сказати, панієчко, про своє дівоцтво. Цвіло воно—аж жахтіло.* Г. Барв. 526.

Жа́чка, ки, *ж.*=**Жатка.** *Це кошено жачкою: бачите, як одмітно од того, де косою кошено.* Полт. г.

Жба́н, ну, *м.*=**Джбан.** *До пори жбан воду носить.* Ном. № 7771. *Усип мені меду жбан, а я тобі заплачу як пан.* Чуб. V. 921. Ум. **Жба́нець, жба́нок, жба́нчик, жба́нчичок.**

Жба́новий, а, е=**Джбановий.**

Жба́нок, нка, жба́нчик, ка, жба́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **жбан.**

Жба́нячий, а, е=**Жбановий.**

Жбир, ру, *м.* Скала, гора, возвышенность. Вх. Лем. 413. См **Жбирь.**

Жбирь, рі, *ж.* 1) Наносъ въ рѣкѣ, мель. Мнж. 180. 2) Сѣнокосъ, поросшій кочками и кустами. Вх. Зн. 17.

Жбу́рити, рю, риш и **жбурля́ти, ля́ю, еш,** одн. в. **жбурну́ти, ну́, не́ш,** *гл.*= **Шпурляти, шпурнути.** *Жбурляє чорт дідьком.* Посл. *Як жбурне книжкою під поріг.* Св. Л. 230.

Жбух! *меж.* обозначающее вливаніе чего-либо сразу въ большомъ количествѣ. Желех.

Жбу́хати, хаю, еш, одн. в. **жбу́хнути,**

ну, неш, *гл.* Сразу много вливать, влить, валить. Желех.

Жва́вий, а, е. Живой, бойкій, рѣзвый, подвижной, энергичный, бравый. *Жвавий Савка, аж шкура на йому горить.* Ном. № 5765. *Такий жвавий, як рак на греблі.* Ном. № 10995. *Жвавий, як ведмідь до корита.* Ном. № 6550. *Жвавий, як рибка в річці.* Ном. № 5761. *Запанувае над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 123. Ум. **Жваве́нький, жваве́сенький.** *І Галя своїми жвавенькими оченяточками у їх питалася: чи її правда.* МВ. Ш. 84.

Жва́вість, вости, *ж.* Живость. *Зоя дивувалась, де набралось стільки жвавости, спритности в того Тараса.* Левиц. І. 353. *Вилучили всю жвавість з дитини.* Св. Л. 159.

Жва́во, *нар.* Живо, подвижно. *Жваво метнулись до роботи.* Полт. г. *Дивиться жваво.* МВ. II. 81. Ум. **Жваве́нько, жваве́сенько.**

Жвавота, ти, *ж.*=**Жвавість.**

Жва́ка, ки, *ж.*=**Жуйка.**

Жва́кання, ня, *с.* Чавканіе, жеваніе.

Жва́кати, каю, еш, *гл.* Чавкать, жевать.

Жва́кнути, ну, неш, *гл.* Брякнуться, шлепнуться.

Жвако́та, ти, *ж.* Жеваніе, чавканіе.

Жвакува́ння, ня, *с.* Глоданіе.

Жвакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Глодать. *Вовки сіроманці набігали, тіло козацькее рвали, по балках, по тернах жовту кість жвакували.* Макс. (1849), 23. 2)=**Жва́кати.**

Жваку́н, на́, *м.* Чавкающій, чавкунъ. Ум. **Жвакуне́ць.**

Жвакуня́, ня́ти, *с.* Маленькій чавкунъ. Ум. **Жвакуня́тко, жвакуня́точко.**

Жва́ти, жую́, є́ш, *гл.* Жевать. Угор.

Жва́хтати, таю, еш, *гл.*=**Жвакати.**

Жва́чка, ки, *ж.* Згарь изъ трубки, которую жуютъ во рту или кладутъ за губу.

Жвя́кати, каю, еш, *гл.*=**Жвакати.**

Жвяхті́ти, хчу́, ті́ш, *гл.* Объ обуви: шлепать, будучи наполненнымъ водой. *Жвяхтіли мокрі личаки.* Котл. Ен. V. 53.

Жгут, та, *м.*=**Джгут.**

Жґринджа́тися, джа́юся, єшся, *гл.* Ссориться. *Жґринджаться отець і мати.* Вх. Лем. 413.

Жґут, та́, *м.*=**Джґут.**

Жда́ний, а, е. Ожидаемый. *На жданого гостя багато треба.* Ном. № 11922.

Жда́нки, ків, *м. мн.*=**Жданки.** Ном. № 5627.

Жданки, ків, *м. мн.* Ожиданіе. *Чи таки ви сами не бачите, що мені не до жданків, не до обітниць.* МВ. II. 133. **Жда́нки розгуби́ти, поїсти.** Не дождаться. *Ждали, ждали, та й жданки розгубили.... поїли.* Ном. № 5627.

Ждання́, ня́, *с.* Ожиданіе. *Ждали, ждали, та й ждання погубили.* Ном. № 5627.

Жда́ти, жду, ждеш, *гл.* Ждать, ожидать, чаять. *Бог не рівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81. *Якого прасунка ждатимеш.* Ном. № 5623. *Не жди свого миленького із чужого краю.* Мет. 77. *Я щастя ждав,—на злигодні здобувся: я світу ждав,—у темряві зостався.* К. Іов. 65. **Жда́ти на ко́го.** Ждать кого. *Ждав уже на нас увесь рід Ілашів;* Федьк. Пов. 29. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295.

Жджок, ка, *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 413.

Же, *сз.* Же. Употребляется послѣ предыдущей согласной и **й.** *Та й дурний же який ти, пане брате.* Ном. № 6215. См. **Ж.** 2)=**Що.** *Добре того страшить, же ся боїть.* Ном. № 4401. **Та такий а ні же.** Положительно ничего, нисколько. Ном. № 4971.

Жеб, же́би, *сз.* 1)=**Щоб.** *Чоловік не ангол, жеб не согрішив.* Ном. № 100. *Немає злого, жеби на добре не вийшло.* Ном. № 4899. 2) Если-бы. *Жеби, вибачайте. свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827.

Жебоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Лепетать. *Будемо жебоніти, як маленькі діти.* Чуб. V. 37.

Жебра́к, ка́, *м.* Нищій. *Не пішла дівка за козака, тілько пішла за жебрака.* Чуб. V. 915.

Жебра́н, на́, *м.*=**Жебрак.** *Жебран ходить, хліба просить.* Чуб. V. 433.

Жебра́ний, а, е. Нищенскій, добытый нищенствомъ, выпрашиваніемъ. **Піти́ на жебра́ний хліб.** Обнищать, сдѣлаться нищимъ. *Врешті пан той пішов на жебраний хліб, а через кого? Через жида.* Подольск. г.

Жебранина, ни, *ж.* 1) Нищенствованіе, выпрашиваніе 2) Милостыня. Желех.

Жебрати, раю, еш, *гл.*=**Жебрувати.**

Жебра́цтво, ва, *с.* 1) Нищенство. 2) *Соб.* Нищіе. Желех.

Жебра́цький, а, е. Принадлежащій нищему.

Жебра́чий, а, е=**Жебрацький**.

Жебра́чка, ки, *ж.* Нищая. *Де що було в мене, то позабірала—добра жебрачка!* Черк. у.

Же́бри, рів, *м. мн.* Нище́нствованіе, попрошайничество, прошеніе милостыни. **Піти на же́бри**. Пойти нищенствовать. *Пішов дід на жебри, та не мав у що хліба класти.* Ном. № 9871.

Жебрі́й, рію, *м.* Раст. Galeopsis versicolor. Вх. Пч. I. 10. См. **Жабрій**.

Жебрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Нищенствовать, просить милостыни. Радом. у *Пішов уже жебрувати.* Ном. № 14292.

Же́вжик, ка, *м.* 1) Воробей. 2) Вѣтренникъ, вертопрахъ. *Чортів жевжик.* Ном. № 3256. *Жевжики, що дівчат обдурювали.* Кв. II. 421. Ум. **Жевжичок**.

Жевжикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Вѣтрогонить. Харьк. г.

Же́вжичок, чка, *м.* Ум. отъ жевжик.

Жеврі́й, рію, *м.* Синее пламя надъ горящими угольями.

Же́вріти, рію, еш, *гл.* Горѣть безъ пламени, рдѣть. *Жар червоним золотом жевріє.* Г. Барв. 458. *Зоря жевріє. Там зроду жевріє любов.*

Же́врітися, рію́ся, ешся, *гл.*=**Жевріти**.

Жегна́ння, ня, *с.* Прощаніе.

Жегна́ти, на́ю, еш, (кого), *гл.* Прощаться съ кѣмъ. *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застилала.* Гол. VI. 290.

Жегна́тися, на́юся, ешся, *гл.* Прощаться.

Же́жель, ля, *м.* Мѣсто, открытое для вѣтра Борз. у. *І сів же на жежелі.* Прилуц. у.

Же́жко, *нар.* Горячо, жарко. *Їдуть, вже недалеко й пекло.—„Ей, каже вуйт, вертаймось, чоловіче, додому, мені вже дуже жежко“.* Чуб. II. 403.

Жезл, ла, *м.* Жезлъ. *І Божий жезл минає окаянних.* К. Іов. 46.

Жезло, ла, *с.*=**Жезл**.

Желі́зний, и пр.=**Залізний** и пр.

Желіпало, ла, *м.* 1) Медленно ѣдущій. 2) Крикунъ.

Желіпа́ння, ня, *с.* 1) Медленная ѣда. 2) Крикъ, оранье.

Желіпа́ти, па́ю, еш, *гл.* 1) Медленно ѣсть. 2) одн. в. **Желіпнути, ну, неш**. Сильно закричать, заорать. *Бач, трясця його матері!—желіпнув Грицько.* Мир. Пов. I. 156.

Же́лонка, ки, *ж.* Дятелъ. Зміев. у. См. **Жовна**.

Же́льман, на, *м.* Родъ игры, родъ весенняго хоровода. *А ми як колись малими гуляли з вами і в жельмана, і веснянок співали.* Левиц. Пов. 106.

Жемеря́ння, ня, *с.* Жмыхи.

Жемчуг, гу, *м.* Жемчугъ. *Ой там Ганночка гуляла, жемчуг намисто порвала.* Чуб. III. 168. Ум. **Жемчужо́к**.

Жемчужи́на, ни, *ж.* Жемчужина.

Жемчу́жний, а, е. Жемчужный. *Золотеє корінньчко, жемчужнеє насіннячко.* Чуб. III. 125.

Жемчужо́к, жка́, *м.* Ум. отъ жемчуг.

Же́навий, а, е. Живой, проворный. Вх. Зн. 37.

Жени́ло, ла, *м.* Насмѣшливо: парень, котораго пора женить. Сим. 177. *То таке женило аж під стелю.* Рудч. Ск. II. 107.

Жени́ти, ню́, ниш, *гл.* Женить. *Женить би вас, щоб не брикали.* Ном. № 10229. *Ой стара нене, чом не жениш мене? На що тебе, сину, молодим женити?* Макс. (1849). 160.

Жени́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Жениться. *Як сироті женитися, то й ніч мала.* Ном. № 10699. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали* Грин. II. 188. *Оженився з Палажчиною дочкою.* ПЙО. Левиц. I. 366.

Жени́х, ха́, *м.* Молодой человѣкъ, ухаживающій за дѣвушкой и пользующійся ея взаимностью; это названіе имѣетъ мѣсто только до формальнаго сватовства, послѣ котораго онъ называется уже **молодим**. *Жалуй мене, подружечко; жених покидає.—Не журися, подружечко,—рута зелененька,—сей покине, другий буде, ще й од сього кращий.* Мил. 81. *А я тобі, подружечко, жениха дарую.—Брешеш, брешеш, подружечко, як ти подаруєш, що ти його вірно любиш і з ним помандруєш.* Мил. 79. *Мій первий жените!* Мил. 68. *А дівчина листи пише: приїдь, приїдь, мій жените.* Чуб. III. 466. Ум. **Жени́шенько, женишо́к**. *Стривай, мати, погуляю: женишки настигли.* Чуб. V. 10. *Ой то мені женишенько, що три годи ходить.* Мил. 72. Ув. **Жениши́ще**.

Жениха́ння, ня, *с.* Ухаживанія (любовныя). *Чи Бог не дав, чи сам не взяв, чи*

зраяли люде, ой щось з мого жениханння нічого не буде. Нп. *Не жаль мені вишивання, як вірного жениханння.* Чуб. V. 796. Ум. **Жениха́нячко.** *Ой хто не знає того жениханнячка, той не знає лиха.* Чуб. V. 197.

Женихатися, ха́юся, єшся, *гл.* Ухаживать. *Часто ходив, вірно любив, вірно женихався.* Мет. 85. *Чи се тая дівчинонька, що я женихався?* Мет. 69.

Женихі́вський, а, е. Относящійся къ жениху. *Не один запитувався займати її, так знаєте, на женихівське діло.... так куди ж!—ні приступу!* Кв. II. II. 101.

Женихли́вий, а, е. Любящій ухаживать за женщинами. Гол. II. 254.

Женихли́вість, вости, *ж.* Наклонность къ ухаживанію за женщинами. Желех.

Жени́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **жених.**

Женишина, ни, *об.* Одинъ изъ двухъ любящихъ: дѣвушка или парубокъ. *Та чогось моя женишина смутна, невесела.* Мет. 98. *Ой є в мене женишина не до тебе чорта.* Чуб. III. 161. *I на шляях теплицький справив сина Опанаса, щоб побачив і сподобав любу женишину.* Мкр. Н 39. *Лежить моя женишина як квітка в'яла.* Мет. 98.

Женищи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **жених.**

Женишо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **жених.**

Жені́ння, ня, *с.* Женитьба. Мнж. 164. *Бродам кобилу на женіння та куплю горілки.* Лебед. у. Ум. **Жені́ннячко.** *В мене брати—на женіннячко.* Грин. III. 27.

Же́нничка, ки, *ж.* Жатвенная машина. Борз. у Нѣжин. у.

Жентиця, ці, *ж.* Сыворотка (молочная). Шух. I. 37.

Жентичник, ка, *м.* Употребляющій въ пищу сыворотку. Вх. Зн 17.

Женців, це́ва, ве. Принадлежащій жнецу.

Же́нчик, ка, *м.* Ум. отъ жнець.

Женчи́ха, хи, *ж.* Жница. НВолын. у.

Же́нчуг, гу, *м.*=**Жемчуг.**

Жень, ні, *ж.* Сжинъ, ужинъ. *Моєї жені снопів не дали.* Канев. у. *Жень не пов'язана, покидана гуком лежить.* Г. Барв. 253. 2) Снарядъ, посредствомъ котораго взлѣзаютъ на дерево для осматриванія бортей. Радом. у.

Женьки́ня, ні́, *ж.*=**Жниця.** Вх. Лем. 414.

Женьча́р, ра, *м.*=**Жнець.** Вх. Лем. 413.

Женьча́рка, ки, *ж.*=**Жниця.** Вх. Лем. 413.

Женьчуги́, гі́в, *м. мн.* (вмѣсто: **жемчуги**). Бѣлые стеклянные бусы у гуцулокъ. Гол. Од. 71.

Жербі́й, бію, *м.* Раст.: а)=**Осот,** Cirsium arvense Scop. ЗЮЗО. I. 118. б) Cirsium canum. ЗЮЗО. I. 118.

Же́рва, ви, *м.* Злая собака. Шух. I. 107.

Жерде́ля, лі, *ж.* Абрикосъ.

Жерди́на, ни, *ж.*=**Жердка.** Ум. **Жердинка.**

Же́рдка, чаще **же́ртка, ки,** *ж.* 1) Вѣшалка для платья въ сельскихъ хатахъ: жердь, за оба конца веревками подвѣшенная къ потолку вдоль задней стѣны надъ **полом** (нарами для спанья). **Жердка** бываетъ и въ **коморі.** Вас. 192. Чуб. 382, 386. *Я музикантів для простору на піл під жертку помістив.* Алв. 22. *Стала доставати собі в коморі з жертки що мали кращого про велике свято.* Г. Барв. 165. 2) Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 16. См. **Верстат.** 3) Въ ралѣ: жердь, къ переднему концу которой прикрѣплено ярмо, а къ заднему (съ разсохой)—колода съ зубьями. Чуб. VII. 400. Ум. **Же́рдочка.**

Жердь, ді, *ж.* Дышло въ вѣтряной мельницѣ, которымъ ее поворачиваютъ. Полт. г.

I. **Жердя, ді,** *ж.* Жердь.

II. **Же́рдя, дя,** *с. соб.* Жерди. *Поклав же жердя все срібнеє.* Грин. III. 11. *Суть то росохи, на росохах кадовбець, на кадовбці драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жердя, по тім жердю дикі пташки літають, але крилець не мають.* (Загадка на человѣка, **жердя**—волоса). Ном. с. 297, № 220.

Жердяний, а, е. Относящійся къ жерди.

Же́реб, ба, *м.* 1) Жребій. *Ходім, браття, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браття, припадеться.* Чуб. V. 981. Ум. **Жеребо́к.** *Гей зібрались в город наші парубки до призиву розбірати жеребки.* Щог. 2)=**Жеребець.** *Прилетить нечистий ... а ти тпрукнеш,—і він зробиться жеребом.* Грин. II. 120. 3) Раст. Pinus pumilio. Шух. I. 18.

Жереб́ець, бця́, *м.* Жеребецъ. *Ірже наче жеребець на стані.* Ном. № 8843. Ум. **Жере́бчик.**

Жеребитися, блюся, бишся, *гл.* Рожать (о кобылѣ). *Кобила жеребиться.*

Жеребна, *прил.* Жеребая (о кобылѣ).

Жеребцювати, цюю, еш, *гл.* Быть жеребцомъ. Употреблено Котляревскимъ въ разсказѣ о превращеніи различныхъ народовъ въ животныхъ. *Звіркує швєдин вовком там, датчанин добре жеребцює.* Котл. Ен. IV. 12.

Жеребчик, ка, *м.* Ум. отъ **жеребець.**

Жереб'я. яти, *с.* Жеребенокъ. *Їхала Пречиста Мати на ослятї. Сус Христос на жереб'ятї.* Грин. II. 35. Ум. **Жереб'ятко.** Чуб. III. 452.

Жереб'ячий, а, е. Жеребиный.

Жерелатий, а, е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. *То ж товста нитка,—намисто на неї не налізе.—Налізе: воно жерелате дуже.* Черн. у.

Жерело, ла, *с.* и пр.=**Джерело** и пр. *Під горою криниченька, там жерело б'є* Нп. Ум. **Жерельце.**

Жерелуха и **жерлуха, хи,** *ж.* Раст. Lepidium Sativum.

Жерельце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **жерело.** 2) Горлышко бутылки. Черниг. у.

Жереп, пу, *м.* 1) Родъ горной сосны, Pinus mughus. *З жерепу роблять ручки до кіся.* Вх. Зн. 17. 2) Можжевельникъ, Juniperus communis. Вх. Зн. 17.

Жерепник, ка, *м.* Лѣсъ изъ **жерепу.** Вх. Зн. 17.

Жеретій, тія, *м.* Обжора, ненасытный. Аф. 401. Ув. **Жеретіяка.** *Чоловік зажеракуватий: йому все мало. Жеретіяка!*

Жеретія, тії, *ж.* 1) Обжора. Аф. 401. 2) Змѣя лазящая по деревьямъ. *Нєначе холодна жеретія обвилась і здавила йому серце.* Стор. М. Пр. 5.

Жеретіяка, ки, *м.* Ув. отъ **жеретій.**

Жерех, ха, *м.* Мелкій ледъ на рѣкѣ. Ворон.

Жерецький, а, е. Жреческій.

Жерібна=Жеребна.

Жерлига, ги, *ж.* Большая удочка.

Жерлистий, а, е=**Джерелистий.**

Жерло, ла, *с.*=**Жерело.** *Знахарі жерло забили у криниці—тепер нема де напитись холодної водиці.*

Жерлянка, ки, *ж.* Родъ маленькой рыбки. Цьссь, Ятр. 39. Ум. **Жерляночка.** *Лети, лети до озера, а в озері жерляночка: бери її вражу дочку, щоб не пила води-роси.* Цисс, Ятр. 38.

Жерниця, ці, *ж.*=**Стерня.** *Повели їх по жерниці, а жерниця ніжки коле.* АД. I. 85.

Жернівка, ки, *ж.*=**Жарнівка.**

Жерства, ви, *ж.* 1)=**Жорства.** 2) Родъ змѣи? Шух. I. 232.

Жерстина, ни, *ж.* Листъ жести. Ум. **Жерстинка.**

Жерстити, рщу, стиш, *гл.* Покрывать жестью.

Жерсть, ти, *ж.* Жесть.

Жерстяний, а, е. Жестяной. *Купив собі самуварчик отой білий жерстяний.* Харьк. *Затрубили у жерстяний ріг у гетьманськім дворі.* Мет. 436.

Жерстянка, ки, *ж.* Жестянка. Харьк.

Жертва, ви, *ж.* Жертва. *Звелів з бичні волів пригнати, цапів з вівцями готувати—Плутону в жертву принести.* Котл. Ен.

Жертвувати, вую, еш, *гл.* Жертвовать.

Жерти, жеру, реш, *гл.* Жрать, пожирать. *Дереться горло—чи би спало, чи би жерло.* Ном. № 11316. *І вороги нові роскрадають як овець нас і жеруть.* Шевч. 230.

Жертівня, ні, *ж.* Жертвенникъ. К. Псал. 195.

Жертка, ки, *ж.* См. **Жердка.**

Жертовник, ка, *ж.* Жертвенникъ (въ алтарѣ). Черк. у.

Жерть, ти, *ж.*=**Жердь.**

Жеруха, хи, *ж.* 1)=**Жерелуха.** 2)—**лісна.** Раст. Bursa pastoris. Лв. 97.

Жерцем, *нар.* Алчно. *Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448.

Жерявий, а, е. Горящій, палящій, пламенный. Угор.

Жестер, ру, *м.*=**Жостір.**

Жес, жесати и пр.=**Жас, жасати** и пр.

Жибець, бця, *м.* Раст.

Жибрій, рію, *м.*=**Жабрій.** ЗЮЗО. I. 168.

Жив! *меж.* Звукоподраж. чириканью коробьевъ. Ном. № 10260.

Живати, ваю, еш, *гл.* Поживать. *Праведно в миру живали.* Котл. Ен.

Живетень, тня, *м.* Подпсіва. Любеч. См. **Живець 2.**

Живець, вця, *м.* 1) Сила, жизненная сила. *Ўце есть для всякої незгоди живець у вожая твого.* Мкр. Г. 35. 2) Мо-

лодое, дикорастущее деревцо, выкопанное для окулировки; также новые побѣги, отростки садоваго дерева. Кiев. у. 3) Въ деревѣ: живая древесина. 4) Источникъ, ключъ. 5) Пульсъ. 6) Живая мелкая рыба, которую надѣваютъ на удочку, какъ приманку. 7) Подпочва. *Не можна дуже глибоко пускати плуга, бо можно живицю достати.* Винниц. у. 8) Отличающійся въ разрѣзѣ темнымъ цвѣтомъ, плотный слой выдѣланной на подошвы кожи. 9) Ремешекъ съ деревянной палочкой на концѣ. Онъ прикрѣпляется къ неводу и свободнымъ концемъ съ палочкой закручивается на канатъ, когда его нужно тянуть. *Як тілько мережа наближалась до берега, ті, що стояли на кінці кодоли, роскручували живці.* Левиц. 10) Ремешокъ, около котораго плетется кнутъ. Мнж. 180. 11) Желѣзное кольцо посрединѣ верхней части ярма,—въ него проходитъ дышло экипажа, плуга. Шух. I. 165.

Жи́вжик, ка, *м.* = **Жовжик**.

Живжикува́ти, ку́ю, єш, *гл.* = **Жовжикувати**.

Живи́й, а́, е́ 1) Живой. *Не кидай живого, не шукай мертвого.* Ном. № 5817. *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Ном. № 7291. **Чи живі-здорові?** Какъ ваше здоровье. (Обычная форма привѣтствія). **До живи́х печіно́к допекти́.** (Рудч. Ск. II. 55); **вразити до живо́го.** (Федьк.). Сильно допечь, досадить. **Живи́й жаль бере́.** Очень, въ высшей степени жаль. *Живий жаль бере, як згадаєш про старовину.* Ном. № 680. **Ве́яка жива́ душа́.** Каждый. *Всяка жива душа з гаю, з поля пішла до села, або прилягла на спочинок під зорями.* Левиц. I. 207. **Ні живо́ї душі́.** Рѣшительно никого. *Час пшеницю жати; а женців не видко нігде, ніґде ні живої душі.* Левиц. I. 82. **В живі́ о́чі бре́ше.** Прямо въ глаза вретъ. Ном. № 6950. **Живе́ зі́лля.** Бальзаминъ. **Живе́ срі́бло** Ртуть. *Живе срібло зразу збіжиться.* Дещо, 66. 15. Свѣжій, недавній. *Дивилась, поки не осталось живого сліду на воді.* Шевч. Ум. **Живе́нький, живе́сенький.**

Живи́ло, ла, *с.* Оживляющее средство. *Не плачте,—я вам його оживлю: в мене є живило.* Рудч. Ск. II. 184.

Живи́на́, ни́, *ж.* Животное, животина. Вх. Лем. 413. *Зостали́м ся нещаслива, як живина в полю.* Гол. I. 297.

Живи́ти, влю́, ви́ш, *гл.* 1) Оживлять, оставлять живымъ. *Моя свята небесна сила, вона серце нам живила.* К. Досв. 115. *Тих курко́їдів, як жидів, не живили.* Ном. № 874. 2) Питать, кормить, продовольствовать. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972.

Живи́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Питаться, кормиться. *Багатий дивиться, як убогий живиться.* Ном. № 1606. *Коло вівтару служивши, з вівтара й живися.* Ном. № 10122. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *Летить орел сизокрилий у поле живиться.* Мет. 42. 2) Живиться, поживляться, пользоваться. *Те іде молиться, а те живиться* (красти). Ном. № 171.

Живи́ця, ці, *ж.* 1) Живица, смола выступающая отъ жары на соснѣ. 2) Канифоль. 3) Названіе водки. *Вареники, знаєте, парують на столі.... От і живицю принесли.* Св. Л. 222. Чаще: **ледащи́ця-живи́ця.** *А охрипну—чарочку, другу тії ледащиці-живиці, як то кажуть, та й знову.* Шевч. 160. Ум. **Живи́чка.**

Живи́чний, а, е. 1) Смольный. 2) Канифольный. Желех.

Живичува́тий, а, е. Смолистый. *Живичувата сосна.* Мнж. 180.

Живі́сінький, а, е. Совершенно живой.

Живі́сінько, *нар.* 1) Очень живо. 2) Очень быстро. 3) Точь въ точь, какъ разъ такъ. *Таки що вдарить, так і його патрет і вчеше; хоть би тобі відро, або свиня,—таки живісінько воно й є.* Кв. I. 123.

Живі́т, вота́, *м.* 1) Животъ. *Живіт повнєнький, а лоб пустий.* Ном. № 6358. **Бере́, хапа́є за живі́т.** Говорится о боли въ животѣ, а также и для обозначенія зависти, скупости, горя объ утратѣ и пр. Ном. № 8159. *Бере як батогом за живіт.* Ном. № 13886. **Будь здоро́ва з живото́м!** Привѣтствіе отца дочери, когда онъ придетъ къ ней на родины. Мил. 21. **Ба́бини живо́ті.** Трясина, болото. Ном. № 13430. 2) Жизнь. *Даруй мене животом.* Черк. у. **За живота́.** При жизни. *Даю ще за живота свого на діти дещо з худоби своєї. Те станеться за питою ще живоща.* К. XII. 14. **Ма́ти бо́га в живо́ті.** Имѣть совѣсть. *На таку людину хто ж таки стане ремствувать, коли вони мае Бога в животі.* Хата, 181. *Чи в тебе Бога в животі нема, що.... ти все на ті гинкат тягаєшся?* Рудч. Ск. II. 22. **К живоу́ зволити.** Пощадить, не убить. *Дам и тобі....*

старшого сина на послугу,—він тобі колись пригодиться за те, що ти мене (новчицю) *к животу зволав.* Рудч. Ск. I. 134. Ум. **Живо́тик, живото́к, живото́чок.** Ув. **Животи́ще.**

Живіття́, тя́, *с.* = **Життя.** *Пока й живіття мого— не забуду.* Ном. № 4088. **За живіття́**=**За життя.**

Живки́й, а́, е́. Живой, проворный, энергическій. *Ярош живкий чолосік.* Н.-Волын. у.

Жи́вко, *нар.* Живо, проворно, быстро. Вх. Зн. 17.

Живло́, ла́, *с.* Все живое, живущее. *За сонцем усе живло прокинулось.* Мир. ХРВ. *Усе живло тремтіло його духу.* Мир. ХРВ. 359.

Живлю́щий, а, е=**Живущий.** *Тільки де не де зостається пам'ять живлюща.* МВ. III. 41.

Жи́вність, ности, *ж.* Пища, продовольствіе, припасы. Мкр. Н. 31. *Як полетів старий сокіл на чужу україну живности доставати.* КС. 1882. XII. 493.

Живня́к, ка́, *м.* Щетина, собранная съ живыхъ свиней. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Жи́во, *нар.* 1) Живо. *Давно те діялось..., а здається—неначе вчора минуло,—так воно живо перед очима.* Стор. II. 2) Быстро, скоро. *Було як вишле нас четверо жати, дак живо ниву зіжнемо.* Хата. 103. Ум. **Живе́нько, живе́сенько.** *Став у Марусі на дворі живенько.* Грин. III. 235.

Живої́д, да, *м.* Живьемъ съѣдающій,—говорится о зломъ, безжалостномъ человѣкѣ. *Чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію, під сих живоїдів?* Св. Л. 261.

Живокі́ст, ко́сту, *м.* и **живо́кість, кости,** *ж.* Раст. а) Окопникъ. Symphitum officinale L. ЗЮЗО I. 168. б) Trifolium ochroleucum. Шух. I. 22. *Нахуча берізка коло сухого душлинатого пенька повилась і сліпий живокіст, і кружево червоної смілки.* МВ. I. 157.

Живолу́п, па, *м.* Живодеръ (ругат.).

Живопи́хом, *нар.* Сильно спѣша, насильно. *Ми огірки збірали яко мога швидче, живопихом.* Новомоск. у.

Живоплі́т, пло́ту, *м.* Живая изгородь. Желех.

Живоро́бка, ки, *ж.* **Рі́чка-живоро́бка.** Сказочная чудотворная рѣчка. *Чуєш у казках—то змії, то річки були живоробки, то цілюща, то мертвяща вода.* Рудч. Ск. I. 130.

Живоси́лом, *нар.* Насильно. *Схопив мене, моя матінко, живосилом на обремок та й потаскав у кущі.* Харьк. *Я вже живосилом одволокла Катрю од дверей хатніх.* МВ. II. 111. *Живосилом не пошлю.*

Животві́р, тво́ру, *м.* Живая природа, все имѣющее жизнь. *І тут безодня животвору, і тут премудрість без кінця.* К. XII. 110.

Животвори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Оживлять.

Животво́рний, а, е. Животворный, оживляющій. К. (О. 1861. III. 6).

Живо́тик, ка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Животи́на, ни, *ж.* 1) Животъ. 2) Животное. *Кінь пасся на волі округ хати. Розумна була животина: зараз прибігла, зачувши хазяйський посвист.* К. ЧР. 248.

Животи́нник, ка, *м.* Гуртовщикъ, скупщикъ скота на убой. *Із крамарями, із щетинниками, із животинниками балакаєт.* Греб. 406.

Животи́ння, ня, *с.* Внутренности. *З дині треба викинути животиння.* Лебед. у.

Животи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **живіт.**

Животі́ти, ті́ю, єш, *гл.* Жить, быть живымъ, существовать. *Чую, чую, мої діти, що мені не животіти.* Ном. № 5300. *Так моїй Марусі не животіти?—аж скрикнув Наум.* Кв. I. 95. *Прощайся з ким хочеш: вже тобі не животіти.* Рудч. Ск. I. 99.

Живото́к, тка́, живото́чок, чка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Живо́ття, тя, *с.*=**Живіття.** До **живо́ття.** До смерти, пожизненно. *Це вже земля до животтяя її буде.* Н.-Волын. у.

Живти́, живу́, ве́ш, *гл.*=**Жити.** *Тут колись добре було живти нашим батькам, а нам уже ніколи не прийдеться живти так.* Кобел. у.

Живу́чий, а, е. Живучій. *Невгамовані, живучі діти Ізраїля і в воді не тонуть, і в огні не горять.* Левиц. I. 92.

Живу́чість, чости, *ж.* Живучесть. Желех.

Живу́шечка, ки, *ж.* Живое существо. *Живая живушечка на живій колодочці живе м'ясо їсть.* Заг.: дитя и грудь матери. Ном. с. 297, № 248.

Живу́щий, а, е. 1) Живой, живущій. *Такеньки тижні сходили, що вонє, живуща, була наче мертва.* МВ. II. 147. *Трохи одпочила стара мати недобита;*

живущую силу сила ночі оживила. Шевч. 615. 2) Оживляющій, животворный. *Було там дерево живуще, таке, що чоловік, годуючись його овощими, не вмер би ніколи.* Опат. 6. **Живуща й сцілюща вода́.** Сказочная живая и мертвая вода. *Ох підналив дрова, наймита спалив.... улину сприснули живущою водою,—наймит знов ожив.* Рудч. Ск. II. 109. *І немощну мою душу за світ посилаю сцілющої й живущої води пошукати.* Шевч. 263. 3) Вѣчно живой. *Усе тінь минуща, одна річ живуща: світ з Богом.* Ном. № 393.

Живце́м, *нар.* Живьемъ. *Живцем у яму лягай.* Ном. *З пліч головку як галку зняв, жону його й дітей живцем забрав,* Мет. 390. *Скажу соколові живцем вас поїсти.* Чуб. V. 35.

Жи́вчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **живець 2—5.** 2) Рѣзвый мальчикъ. *Веселий (або стрибкий) як живчик.* Ном. № 8470.

Жи́гавка и **жи́галка, ки,** *ж.* Крапива, Urtica dioica,—urens. ЗЮЗО. I. 140. Вх. Пч. I. 13. *Жигалков напарена.* Гол. IV. 530.

Жига́ло, ла, *с.* Желѣзный прутъ для прожиганія отверстій въ деревѣ. *А він як роснече жигало, так і штрика у вічі. Запаливсь кунець, немов його жигалом шпигнули.* Чуб. II. 666. Ум. **Жига́льце.**

Жига́ль, ля, *м.* 1) Сухая жила. Вх. жила. Вх. Уг. 238. 2) Въ капустномъ листѣ: листочный нервъ. Вх. Уг. 238.

Жига́льце, ця, *с.* Ум. отъ **жигало.**

Жигу́н, на́, *м.*=**Джиґун.**

Жигу́чка, ки, *ж.*=**Жигавка.** Вас. 140.

Жид, да, *м.* 1) Еврей, жидъ. 2)=насѣк. **Гун.** Вх. Пч. I. 7. Ум. **Жидо́к, жидо́чок, жиду́нь, жи́дик.** Ув. **Жидюга́.** Шевч. 133. **Жидя́ка.** Мнж. 147.

Жидва́, ви́, *ж.*=**Жидова.**

Жидел, дла, *м.* Мѣра жидкости въ Галиціи. *Подь до карчми, напиймеся! галву вина, жидел пива.* Гол. III. 244.

Жиденя́, ня́ти, *с.* Жиденокъ. *Жиденята і жиди так і хапають та їдять, аж за ушима лящить.* Рудч. Ск. II. 128.

Жи́дик, ка, *м.* Ум. отъ **жид.**

Жи́дів, дова, ве. Принадлежащій еврею.

Жиді́вка, ки, *ж.* Еврейка, жидовка. *А хто хоче меду пити—ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. (1849), 32. Ум. **Жиді́вонька, жиді́вочка.**

Жиді́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жидівка.** 2)=Птица **Синюк.** Вх. Пч. II. 13.

Жиді́вство, ва, *с.* Еврейство, жидовство

Жиді́вський, а, е. Еврейскій, жидовскій. *Попихач жидівський, виріс у порогу; а не клене долі,..людей не займа.* Шевч. 133. **Жиді́вське богомі́лля.** Молитвенныя принадлежности евреевъ. **Жиді́вські гру́ші.** Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131. **Жиді́вські я́йця.** Alkekengi chalicocubus. **Жиді́вські лепехи.** Acorus calamus. ЗЮЗО. I. 109.

Жидівча́, ча́ти, *с.*=**Жиденя.** *Жидівчата. висипали купою, инші зовсім голі.*

Жиді́вчин, на, не. Еврейкинъ.

Жидова́, ви́, *ж. соб.* Евреи. *Стала жидова ліси рубати, Христа шукати.* Чуб. III, 343.

Жидови́н, на, *м.*=**Жид.** *Ішла Марія крутим бережком, зостріло її три жидовини.* Чуб. III. 343.

Жидови́на, ни, *ж.*=**Жидівка.** *Ой жид іде, коня веде, а за жидом жидовина.* Чуб. III. 181.

Жидові́ти, ві́ю, еш, *гл.* Ожидовливаться. *Жидовіти нам.... ні, се не по нашій натурі.* К. (О. 1861. I. 312).

Жидо́к, дка́, *м.* Ум. отъ **жид.** *Жидки сидять та кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Птица Lusciola tithys. Вх. Пч. II. 12. 3) Насѣк. Harpalus ruficornis. Вх. Пч. I. 6. 4) Муравей маленькой породы, свѣтлый, водящійся въ домахъ. К. С. 1883. III. 669. 5) *мн.* **Жидки́.** Раст. Agaricus vernalis.

Жидолю́бець, бця, *м.* Другъ евреевъ, юдофилъ. Желех.

Жидо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **жид.**

Жидува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Быть евреемъ, жидовствовать. *Покинь, жиде, жидувати, годім хліба заробляти.* Нп.

Жидюга́, ги́, *м.* Ув. отъ **жид.**

Жидю́к, ка́, *м.* Жидокъ, еврейчикъ. *Заклинає жидюка.* Рудан. I. 62.

Жидя́, дя́ти, *м.* Еврейскій ребенокъ, жиденокъ. *Ідуть малечи-жидки з свічками і по боках вулиці тож жидята.* Св. Л. 291.

Жи́жа, жі, *ж.* 1) Все горячее и горящее (дѣтск. сл.). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *З огнем не жартуй, бо то жижа.* Ном. 2) Возбужденіе, пылъ. *Тут саме жижа така, що ну! Сказано, жінка молода, а він старий, аж гідно* Лебед. у. Ум. **Жи́жка.**

Жижаки́, кі́в, *м. мн.*=**Дрі́жаки**

Жижель, лю, *м.*=**Жежель.** *Я буду в кибиточці, а він на жижелі.*

Жижка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жижа.** 2) Подколѣнокъ, поджилка. *Як глянув на неї дід, то аж жижки в його затруси-лись.* Стор. I. 101. *Аж жижки дріжать.* Ном. № 5040. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали.* Котл. Ен. I. 20. **Кресати в жижку.** Танцуя, пяткою касаться икры. Ном. № 14133. 3) Раст.=**Жигавка.** ЗЮЗО. I. 140.

Жижкати, каю, еш, *гл.* Жить, существовать. *Не довго вже мені жижкати, не сьогодня—завтра смерть.* Черк. у.

Жижкий, а, е. Жгучій. *І на жижку кропиву мороз буває.* Ном. № 3825.

Жижло, ла, *с.* 1)=**Жигало 2.** 2) Палка, которой мѣшають солому, когда смалять кабана.

Жижуха, хи, *ж.*=**Жерелуха.**

Жизний, а, е. 1) Жизненный. 2) Плодородный, плодоносный. *Жеби земля була жизная, і збожа великий достаток родила. А де очерети, там люде сідали, а де жизні поля—москалі стояли.* Гол. I. 27.

Жизність, ности, *ж.* 1) Жизнь, жизненность. *Не попустимо ляхові Польщі, поки нашої жизности.* Мет. 400. *Мені казав один чоловік, що в цім году буде кінець жизности, а як инакше сказать—страшний суд.* Грин. Изъ устъ. 205. 2) Плодородность, плодоносность.

Жизнь, ні, *ж.* 1) Жизнь. *Ой, Боже, Боже! яка моя жизнь тяжка!* Мил. 223. 2)=**Життя.** *Хто ляшка рубатиме, той козацьку жизнь знатиме.* Ном.

Жизняний, а, е. Жизненный. *Се воля жизнянних непохибних законів, що сило силою із віка в вік були.* К. Дз. 177.

Жила, ли, *ж.* 1) Жила, кровеносный сосудъ. *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. **Жила кидається.** Бьется пульсъ. *Береться лікарь за руку, — ото дивиться, чи ще кидається жила.* Полт. г. 2) Сухожиліе. **Нап'ясти жили.** Понатужиться. *Троянці нап'яли всі жили та вмить пролом і заложили.* Котл. Ен. 3) Жила минеральная, жила воды подземная. *В землі вода тече по жилах, як в чоловікові тече кров.* Дещо. 80. 4) Стяжательный человѣкъ, скряга. Ум. **Жилка, жилонька, жилочка.** *Жінка як жилка: коли схоч - потягнеш.* Ном. *Усяка жилочка нечиче слухає, а він серденний і дух пригаїв.* Кв.

Жилавий, а, е. 1) Жилистый, мускулистый. *Жилава рука.* Левиц. I. 302. 2) Твердый, жесткій. *Жилавий хліб.* **Жилавий тиждень.** Первая недѣля великаго поста.—**понеділок.** Первый день великаго поста. Драг. 22.

Жилавіти, вію, еш, *гл.* Дѣлаться тугимъ, жесткимъ, жилистымъ. Желех.

Жилба, би, *ж.* Житье. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. № 3277. Ум. **Жилбонька.**

Жилетка, ки, *ж.* Жилетъ. *Ковнір по уші, жилетку надув* (джиджулиться). Ном. № 11177.

Жилище, ща, *с.* Мѣсто жительства. *Ото гайдамаки узяли того багатиря і понесли на своє жилище.* Рудч. Ск. II. 147.

Жилка, ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жилля, ля, *с.* Заселенное мѣсто, мѣсто, занятое поселеніемъ. *У полі дорога добра ще, а як по жиллю, то не добре.* Волч. у.

Жилляр, ра, *м.* Крестьянинъ-земледѣлецъ, не имѣющій земли, бобыль. Угор.

Жиллярити, рю, риш, *гл.* Жить въ чужомъ домѣ. Угор.

Жилний, а, е. См. **Жилавий.** *В жилний четвер купаються від чорної хороби.* Ном. № 8407. См. **Жилник.**

Жилник, ка, *м.* Первый понедѣльникъ великаго поста. *Як прийде жилник, то не мине й винник.* Волын. г. См. **Жилавий, жилний.**

Жило, ла, *с.*=**Жало.**

Жилочка, ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жилуватий, а, е=**Жилавий 1.** Н.-Волын. у.

Жилявий, жилявий, а, е=**Жилавий.**

Жиляник, ка, *м.* Прѣсный коржъ изъ ржаной муки на водѣ, который пекутъ въ первый понедѣльникъ великаго поста. Харьк. и Кіев. г.

Жим, му, *м.*=**Задава 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Драг. 22.

Жимоїдник, ка, *м.* Обжора. Вх. Зн. 17.

Жимолость, ти, *ж.* Раст. жимолость, Lonicera Xylosteum L. ЗЮЗО. I. 127.

Жинвівер, ру, *м.*=**Дзіндзівер** и **Зінзівер.**

Жир, ру, *м.* 1) Жиръ. *То з жиру дуріють; собаки з жиру казяться.* Ном. № 10800. 2) Кормъ, пропитаніе, добыча (у дикихъ звѣрей). *Качки полетіли на жири.* 3) Орѣшки изъ дерева букъ. Каменец. у. 4) Трефоная масть (въ картахъ). К. С. 1887. VI. 463. Ум. **Жирок.**

Жиркувати, кую, еш, *гл.* Пастись,

кормиться (объ уткахъ и гусяхъ). *Місця, де дикі качки жиркують.* Черк. у.

Жирнéнький, а, е. Ум. отъ **жирний.**

Жи́рний, а, е. Откормленный, жирный. *Диво, що жирний бик до роботи привик.* Волын. г. Ум **Жирнéнький.**

Жи́рно, *нар.* Жирно. *Сі в сірці і в смолі кипіли за те, що жирно дуже їли.* Котл. Ен. III. 48.

Жирню́чий, а, е. Очень жирный. *Жирнючі та слиняві губи.* Мир. Пов. II. 66.

Жиро́ваний, а, е. 1) Избалованный, шалунъ. 2) Инкрустированный.

Жиро́ване. См. **Жирування.**

Жирови́й, á, é. 1) Незаконнорожденный, прижитый. Мнж. 180. *Жаль хлопця доброго, він жирову бере дочку.* 2) Трефовый (о масти въ картахъ). К. С. 1887. VI. 466. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596.

Жирови́тий, а, е. Прожорливый. *Жировитий чоловік.* Н.-Волын. у. *Кориїй жировитий — сам цілий хліб зїсть.* Н.-Волын. у.

Жирови́ця, ці, *ж.* Муха, надѣваемая на удочку для приманки. *Жировицю намкнеся на удку і ловит пструги.* Вх. Зн. 17.

Жировли́на, ни, *ж.*=**Журавлина.** *Поїхав мій милий по журавлини, погубив коники, Боже мій милий!* Чуб. V. 257.

Жироі́д, да, *м.* Кровопійца, живодеръ. *Нівечили мене прокляті жироїди, поки не виперло з мене духу.* Стор. I. 154.

Жирува́ння, ня, *с.* 1) Кормежка (дикихъ животныхъ). 2) Шалости, заигрыванье парней съ дѣвушками и наоборотъ. 3) Въ формѣ: **жиро́ване.** Инкрустація, инкрустированіе металломъ. Шух. I. 273, 280.

Жирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Добывать пищу (о дикихъ животныхъ). *Зайці на зорі жирують. Найкраще бити качок, як вони жирують.* 2) Шалить, дурачиться, играть. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. О парняхъ съ дѣвушками: заигрывать. *Посходились на улицю дівчата й хлопці, зачали жирувать.* Грин. I. 69. *Забравсь до дівчат під п'яну руку та й жирує з ними.* Харьк. 3)=**Роскошувати.** *Жирували та панували пани.* Зміев. у. *Коли жирувать, то жирувать: бий, жінко, друге яйце в борщ.* Ном.

Жирува́тися, ру́юся, ешся. *гл.* Роскошествовать. *Жирується, як пірки в салі.* Ном. № 1722.

Жиру́н, нá, *м.* Шалунъ.

Жиру́ха, хи, *ж.* Шалунья.

Жирухá, хи́, *ж.*=**Жерелуха.**

Жиру́шка, ки, *ж.*=**Жорнівка 2.**

Житвó, вá, *с.* Мѣсто жительства, жилье. Мир. ХРВ. 143.

Жи́тельний, а, е=**Житяний.** *Да рабили пужку жительну.* Грин. III. 49.

Жите́ць, тцá, *м.* 1) Житель, обитатель. *Німі та мовчазні вони (оселі), не кажуть.... чи щасна доля доглядає сон їх житців.* Мир. Пов I. 127. 2) Раст. Bromus mollis L. Ан. 71. *Як уродить в житі метлиця, так буде хліб і паляниця: а як уродить житець, так і хлібу конець.* Ном. № 10138.

Жи́точко, ка, *с.* Ум. отъ **жито.**

Жите́чний, а, е. Житейскій. *Ведуть розмову про хазяйство, про свої втрати та користі,—завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Жи́ти, живу́, ве́ш, *гл.* 1) Жить, существовать. *Добре в світі жити попові, лікареві та котові.* Ном. № 8069. *Живи правдою святою.* Ном. № 14193. 2)—**з чо́го.** Жить чѣмъ, имѣть средства къ существованію. *Піп живе з олтаря, а писар з каламаря.* Ном. 3) Жить, обитать. *Ой не видно його дому, тілько видно дубчик, коло його недалеко живе мій голубчик.* Мет. 7. 4) —**з ким.** Жить съ кѣмъ. *Він з братом добре живе. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш.* Мет. 67. *Скажуть воріженьки, що я жив з тобою.* Мет. 93. **Жи́ти як ри́ба з водо́ю.** Согласно жить. *Я б жив з тобою, як риба з водою.* Ном. № 9526.

Жити́на, ни, *ж.* 1) Ржаной стебель. Мнж. 145. *Бач, житина як добра очеретина.* 2) Ржаное зерно. *В'язь на вірках завбільшки з житину.* Черк. у. *Запорошив око житиною.* Г. Барв. 315.

Жи́тися, живе́ться, *гл. безл.* Житься. *Як йому живеться?* Рудч. Ск. I. 192. *Усім людям хороше живеться.* Чуб. V. 525.

Жи́тка, ки, *ж.* Образъ жизни. *Хиба ти ни його житку завидуєш.* Радом. у.

Житлó, лá. *с.* 1) Житье, жительство. *Не буде тобі ні добра, ні житла.* Ном. № 13633. *Чорноморці на житло пішли собі, чи їх погнали, на границю.* Черк. у. *Ідуть люде на житло в степ.* Кіев. г. *Коротке сватання! Таке й житло швидке й коротке: як нитка порвалось ув один мент.* Г. Барв. 434. 2) Жилье, жилище, обитель. *В глухій глуші пошукати, там де людського житла, а ні садиби не знай-*

ти. МВ. III. 63. *Осядеться чужий в його наметі, його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *О, помяни, мій Боже, їх у житлах праведних своїх.* Щог. Сл. 90.

Жи́тний, а, е. Ржаной. *Житне борошно. Житна солома.*

Жи́тник, ка, *м.* 1) Жукъ, появляющійся, когда наливается рожь въ колосѣ. 2) Человѣкъ, крестьянинъ (въ загадкѣ): *Підбіла лепетня: вставайте, житники, сідайте на зівсяники, доганяйте турду-бурду, однімайте штрики-брики (собака, люде, коні, вовк, вівця).* Ном. № 294, № 122.

Жи́тнисько, ка, *с.*=**Житнище**. Вх. Зв. 17.

Жи́тниця, ці, *ж.* Ржаная солома. Н.-Волын. у.

Жи́тнище, ща, *с.* Поле гдѣ была посѣяна рожь. Вас. 196.

Житня́к, ка́, *м.* Ржаной хлѣбъ.

Житняний, а, е=Житний. Вх. Лем. 413.

Житня́нка, ки, *ж.* Ржаная солома. Вх. Лем. 413.

Жи́то, та, *с.* Рожь. *Не вважай на врожай, а жито сій, то хліб буде.* Ном. № 5815. **Жита́.** Всходы, засѣянныя рожью поля. *І повіявся гень поміж житами, тільки шапка та поверх колосся.* Хата 179. *Іде полями та житами до матері в гості.* Рудч. Ск. I. 209. Ум. **Жи́течко, жи́тце.** *Загнали в клуню поросючку і восьмеро поросят, там і житцем їх и дюдовуємо.* Г. Барв. 244.

Житов'я́, в'я́, *с.* 1) Житье. Левч. 40. 2)=**Жилище.** *На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня.* МВ. (О. 1862. I. 97).

Життеви́й, а, е. Жизненный. Желех

Життє́пис, су, *м.* Біографія.

Життєпи́сний, а, е. Біографическій. Желех.

Житте́чко, ка, *с.* Ум. отъ життя.

Життя́, тя́, *с.* Жизнь, житье. *Чи годиться в суботу життє спасати, чи погубляти.* Єв. Мр. III. 4. *Звання козаче, а життя собаче.* Ном. № 790. *Яке життя, така й смерть.* Ном. № 7101. **За життя́=За живота.** *У Люборацьких він таки не раз був, ще за життя покійного о. Гервасія.* Св. Л. 117. Ум. **Життє́чко.** *Болить серце в животочку на чужому життечку.* Чуб. V. 463.

Житце́, ця́, *с.* Ум. отъ жито.

Жи́тяний, а, е. 1) Сдѣланный изъ ржаной соломы. *Дала йому мати житяную пужку.* Чуб. III. 321. **Жи́тяна ві́нка.** Букетикъ изъ колосковъ ржи. КС. 1897. VII. 79. 2) Съ примѣсью ржи. *Гарна була в його пшениця* (на полі), *тільки житяна.* Черк. у.

Жи́хлий, а, е. Подобный, похожій. Вх. Зв. 17.

Жихуне́ць, нця́, *м.* Раст. чистотѣлъ, Chelidonim majus L.

Жи́ця, ці, *ж.*=**Ложка.** Вх. Лем. 413. Ум. **Жичка.** Вх. Лем. 413.

Жича́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Позичати.** Угор.

Жи́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **1 Жичка.**

Жи́чити, чу, чиш, *гл.*=**Зичити.** *Тим не жичу тобі лиха, роскажи, будь ласкав, зтиха.* Ном. *Бояриму, красний паничу, доброго здоров'я жичу.* Мет. 202.

I. Жи́чка, ки, *ж.* 1) Красная шерстяная нитка, нитка гаруса. *Побачивши перший цвіт на огірках, або на гарбузах, перев'язують червоною жичкою, з пояса висмикнутою.* Ном. 2) Шерстяная или гарусная тесемка, ленточка. Гол. Од. 47, 54. Ум. **Жи́чечка.**

II. Жи́чка, ки, *ж.* Ум. отъ жиця.

Жичли́вий, а, е=Зичливий. *Доле моя невщаслива, коли будеш мі жичлива.* Гол. III. 396.

Жичли́вість, вости, *ж.*=**Зичливість.** Желех.

Жінва́, ви, *ж, соб.* Женщины, бабье. *У тому Кодаці* (слобода) *жінва так чиріняжи й сидить.*

Жі́нка, ки, *ж.* 1) Женщина. *Жінки довге волосся мають, а розум короткий.* Ном. № 9034. *І жінка одна була у кровотечі років дванадцять.* Єв. Мр. V. 25. 2) Жена. *Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінка і малії діти.* Мет. 94. Ум. **Жі́нонька, жі́ночка.** *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують.* Шевч. 67.

Жіно́та, ти, *ж.*=**Жіноцтво 1.** *В останню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме.* Ном. № 13148.

Жіно́тва, ви, *ж.*=**Жінота**=**Жінва.** Волч. у.

Жіно́цтво, ва, *с. соб.* 1) Женщины. *Жіноцтво щебече, усі разом росказують і ні одна не слухає.* Кв. I. 138. 2) Замужняя жизнь. *В жіноцтві вона зовсім не така стала, як була дівкою.*

Жіно́цький, а, е=Жіночий. *Гетьма-*

не Потоцький, що в тебе розум жіноцький. Мет. 41.

Жіночий, а, е. Женскій. *Жіноча річ коло припічка.* Ном. № 9039. *Нате вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду.* Мет. 231. *Жіночі примхи.* МВ. I. 38.

Жіночка, ки, *ж.* Ум. отъ **жінка**.

Жіно́щина, ни, *ж. соб.*=**Жінота**. *А государиня,— сказано жіноцщина,— вона йому, не і простила.* ЗОЮР. I.

Жінчин, ка, не. Женинъ, принадлежащій женѣ. *Він в жінчиних мотнувсь патинках.* Котл. Ен. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине верцдування сповняти.* Рудч. Ск. II. 177.

Жлокта́ння, ня, *с.* и пр.=**Жлуктання** и пр.

Жлукта́ння, ня, *с.* Питье воды съ жадностью.

Жлукта́ти, кчу́, чеш, *гл.* Пить съ жадностью.

Жлу́кточко, ка, *с.* Ум. отъ **жлукто**.

Жлу́ктяти, кчу, чиш, *гл.* Бучить бѣлье въ жлуктѣ.

Жлукті́й, тія́, *м.* Пьющій съ жадностью. Аф. 402. Ув. **Жлуктія́ка**.

Жлуктія́ка, ки, *ж.* Пьющая съ жадностью.

Жлуктія́ка, ки, *м.* Ув. отъ **жлуктій**.

Жлу́кто, та, *с.* Родъ кадки, выдолбленной изъ цѣльнаго дерева, какъ улей — безъ дна; служитъ для бученія бѣлья или полотна. ХС. IV. 55. *Жінка приводить його* (чорта) *до жлукти та й каже: „ставай раком у жлукто!" Чорт уліз у жлукто.* Рудч. Ск. I. 56. Ум. **Жлу́ктечко**.

Жмак, ка, *м.* Охапка, пучекъ. *Дай, хлопче, жмак сіна коневі.* **Жмако́м, жмачко́м.** Въ скомканномъ видѣ. *Жмачком кинув одежу.* Черк. у. *Жмачком не зв'язуй.* Черк. у.

Жма́кання, ня, *с.* 1) Жеваніе. 2) Комканіе.

Жма́кати, каю, еш, *гл.* 1) Жевать. 2)=**Жмакувати 2**.

Жма́ки, кі́в, *ж. мн.* Выжимки. *Жмаками з буряків добре годувати худобу.*

Жмакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1)=**Жвакувати**. *Одна мне, друга шне, а третя втирає, а четверта пече, варить, п'ята жмакує.* Гол. I. 253. 2) Мять, комкать.

Жме́ня, ні, *ж.* 1) Горсть, часть руки. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7295. *Сім'ю свою треба хазяйці так тримати, як мак у жмені.* МВ. II. 81. 2) Пригоршня, горсть, количество сыпучихъ тѣлъ, пеньки, льна и пр. которое можетъ помѣститься въ горсти. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Саме меньше, а жмінь тієть* (конопель) *пропало.* ЗОЮР. I. 11. *Візьми, сестро, піску жменю.* Макс. *Висипав їй жменю дукатів.* Стор. М. Пр. 41. *Укинув попелу жменю.* Рудч. Ск. I. 106. 3) Какъ обозначеніе малаго количества: немного, малость. *За старого Хмеля* (Богд. Хмельницького) *людей було жменя.* Ном. № 666. *Оглянуося Сомко, аж при йому тілько зо жменю старшини.* К. ЧР. 340. *Стоїть хатина, коло неї жменя города.* Левиц. I. 100. 4) Часть полотика, половщицкой кирки: желѣзная треугольная пластинка,—посредствомъ уха она надѣвается на рукоять. Шух. I. 164. Ум. **Жме́нька, жмі́нька, жмі́нечка.** *Чуже візьмеш жмінькою, то чорти твоє міркою.* Ном. № 9677. Ув. **Жме́нище**.

Жми́кати, каю, еш, *гл.*=**Жмакати 2**. *Жмикати сорочку.* Вх. Уг. 238.

Жми́крут, та, *м.* Кулакъ, скряга.

Жми́крутня, ні, *ж.* Кулачество.

Жми́крутський, а, е. Кулаческій.

Жми́ток, тка, *м.*=**Жмуток**. Угор.

Жми́хи, хів, *м. мн.* Выжимки изъ свеклы на сахарныхъ заводахъ. См. **Жмаки**.

Жмі́ль, ля́, *м.*=**Джміль**. Грин. III. 203.

Жмі́нечка и **жмі́нька, ки,** *ж.* Ум. отъ **жменя**.

Жморну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Швырнуть. *Аби тобов під лаву жморнуло.* Гол.

Жмуко́м=**Жмаком**, См. **Жмак**. *Жмуком кинув свиту.* Н.-Волын. у.

Жму́ри, рів, *м. мн.* Мелкая зыбь (на водѣ) образующаяся если бросить что-либо въ воду, а также пузырьки, вскакивающіе при этомъ на водѣ или получающіеся при взбалтываніи жидкости. *Плигнув у воду — тільки жмури пішли.* **Борщ, — аж жмури встають.** Плохой борщъ. Миж. 161. Ум. **Жму́рки**. *Тільки жмурки встають, як камінь кинеш у воду.* Екатер. г.

Жму́рити, рю, риш. *гл.* Щурить. *Рання пташка зубці теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309.

Жму́ритися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Щуриться. 2) Играть въ жмурки. *Щетину із свиней смалили, або жмурились по кутках.* Котл. Ен.

Жму́рки, кін, *м. мн.* 1) Ум. отъ **жмури.** 2)=**Піжмурки.** Вх. Зв. 17.

Жмурко́, ка́, *м.* Человѣкъ, постоянно щурящій глаза.

Жмут, та, *м.* Пучекъ, пачка, охапка. *От вам цілий жмут соломи.* Умин. у. *На тобі жмут веретін та напряди всі.* Грин. І. 48. *Держав у руці жмут грошей* (паперяних). Новомоск. у. *Шовку жмут.* Мкр. Н. 19. Ум. **Жму́тик, жму́ток.** *Дикий хміль начіплявсь за те коріння і колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203).

Жму́ття, тя, *с. соб.* отъ **жмут.** *Округ мене багато в'ялих квіточок жмуттям лежить.* Г. Барв. 352.

Жнець, женця́, *зв.* **же́нче,** *м.* Жнецъ. *Ой на горі та женці жнуть.* Макс. 105. Ум. **Же́нчик.** *Наша пані пишна проти женчиків вийшла.* Чуб. III. 234.

Жнива́, жнив, *ж. мн.* 1) Жатвенный сборъ. *Тільки зворуши землю уміючи да посій до ладу, будуть колись добрі жнива на Вкраїні.* Хата. XV. 2) Жатвенная пора. *В жнива швець шие, а вона ходить на поле жать.* Рудч. Ск. *У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. 3) Доходное время. *Тепер у мірошника жнива: води багато по дощеві, є чим молоти.* Каменец. у.

Жнива́рь, ра́, *м.*=**Жнець.** Вх. Лем. 414. Ум. **Жнива́рик.**

Жни́вний, а, е. Жатвенный.

Жни́во, ва, *с.* Жатва. *Ой вже ж бо ми біле личко запалили, ой ходячи ранененько та на жнива.* Чуб. III. 251.

Жнивовий, а, е=**Жнивний.** *Жнивового часу тяжко у нас наняти женців.* Н. Волын. у.

Жни́ця, ці, *ж.*=**Жніи.** Ум. **Жни́чка.** МВ. І. 125.

Жні́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **жнія.**

Жнія, жнії, *ж.* Жница. *Кретуть, мов блискавиця, серпи у добрих жній.* Ном. № 11106. *Приберися, наша господинько, перед нами жніями.* Чуб. III. 236. Ум. **Жні́йка.** *Вже сонечко зійшло, росиця опала, а моя жнійка не бувала.* Чуб. III. 241.

Жовда́к и пр.=**Жовнір** и пр.

Жовклий, а, е. Пожелтѣвшій.

Жовкля́к, ка́, *м.*=**Жовтяк.** Ум. **Жовклячо́к.**

Жовкні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Жовкнути.** *Ой у саду на горбочку трава все жовкніє.* Гол. І. 267.

Жо́вкнути, кну, неш, *гл.* Желтѣть, становиться желтымъ. *Без милого дівча жовкне як трава без роси.* Чуб. V. 298.

I. Жо́вна́, ни́, *ж.* Шт. а) Иволга. Лебед. у. б) Дятелъ зеленый. Вх. Пч II. 13. в)—**зеле́на.** Дятелъ зеленый. Вх. Лем. 414. г)—**тарча́ста.** Пестрый дятель. Вх. Лем. 414. д)—**чо́рна.** Черный дятелъ. Вх. Лем. 414.

II. Жо́вна и **жо́вни,** *с. мн.* Опухоль железъ на шеѣ, желваки, актиномикозъ. *Росхристана, простоволоса і як в намисті вся в жовнах.* Котл. Ен. III. 11. *Обсіли його жовни, то й поваляєся мало не два роки.* Св. Л. 303. *Жовна викладаються.* Богод. у.

Жовні́р, ра, *м.* Солдатъ. *Про їдного жовніра війна буде.* Ном. № 833. *Пішов милий в жовніри, я я іду в черниченьки.* Чуб. V. 54. Ум. **Жовні́рик, жовні́ронько, жовні́рочок.**

Жовні́рство, ва, *с. соб.* Солдаты. *Приїхав до Січі, аж там стоїть жовнірство і бере од козаків десяту рибу.* ЗОЮР. І. 275.

Жовні́рський, а, е. Солдатскій. *Нікому доглянути жовнірської смерти.* Чуб. V. 1006.

Жовнірува́ння, ня, *с.* Солдатская служба.

Жовнірува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Служить солдатомъ.

Жовні́рщина, ни, *ж.* Солдатчина.

Жовнува́тий, а, е. Больной актиномикозомъ, желвастый. Св. Л. 303.

Жовня́ний, а, е. Относящійся къ жовні.

Жовняр, ра, *м.* и пр.=**Жовнір** и пр.

Жовта́вий, а, е. Желтоватый. Желех.

Жовта́чка, ки, *ж.*=**Жовтяниця.** Вх. Уг. 238.

I. Жо́втень, тня, *м.* Сентябрь. Съ этимъ значеніемъ въ словаряхъ Левченка, Уманця і Спілки, Тимченка, въ „Основѣ" 1862, № 9, въ новѣйшихъ календаряхъ: „Рідного Краю" на 1907, „Просвіти" на 1908, „Промінь" на 1908. У галичанъ—октябрь, а для сентября у нихъ—**вересень.** Желех.

II. Жо́втень, ні, *ж.* У гончаровъ: желтая краска для раскрашиванія посуды. Шух. І. 264.

Жовти́зна, ни, *ж.*=**Жовтина.**

Жо́втий, а, е. Желтый. *Ходім, сестро, степами, розсіємось цвітами! Ой ти бу-*

деш жовтий цвіт, а я буду синій цвіт. Чуб. V. 201. *Посадили Морозенка на жовтім пісочку.* Мет. 75. *Жовтиє воски Богу на свічку.* Чуб. III. 39. *Тогді орли налітали, з лобу очі висмикали, тогді ще й дрібна птиця налітала, коло жовтої кості тіло оббірала.* Мет. 12. *Голови старих жидівок і жидів з страшенними худими жовтими обличчами.* Левиц. I. 90. *І вже мені не подоба по рілях сноптикати, жовтих чобіт калятн.* Мак. (1849). 83. *Висока молодиця в жовтім очіпку.* Левиц. I. 100. **Жо́вта ака́ція.** Раст. Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Жо́втий бурку́н.** Раст. Melilotus officinalis Lam. ЗЮЗО. I. 128. **Жо́вті гле́чики.** Раст. Водяные кувшинчики, Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. **Жо́вті зозу́льки,—зязю́льки,** Раст Cyprypedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120. **Жо́вта лі́лія.** Раст: Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. **Жо́вта лобода́.** Раст. Atriplex gortensis L. ЗЮЗО. I. 113. **Жо́втий хробу́ст.** Раст. Осотъ желтый, Cirsium oleraceum Scop. ЗЮЗО. I. 118. **Жо́втий чи́стик.** Раст. Чистотѣлъ. Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116. Ум. **Жовте́нький, жовте́сенький.**

Жовти́ло, ла, *с.* 1) Раст. а) Anthemis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 111. б) Serratula coronata L. ЗЮЗО. I. 136. в) Statice tatarica L. ЗЮЗО. I. 137. 2) Желтая краска, приготовляемая изъ коры дикой яблони, для окраски пасхальныхъ яицъ. Н.-Волынск. у.

Жовтина́, ни́, *ж.* Желтизна.

Жовти́нці, ців. *м. мн.* Сапоги изъ желтаго сафьяна. *Чоботи одні жовтинці, а другі юхтові.* Мкр. Н. 19.

Жовти́ти, тю́, ти́ш, *гл.* Желтить, окрашивать въ желтый цвѣтъ. *Жовтять яйця на Великдень.* Н.-Волын. у.

Жовті́льниця, ці, *ж.*=1) **Жовтяниця.** Вх. Зя. 17. 2) Раст. Scabiosa arvensis. Вх. Пч. I. 12.

Жовті́сінький, а, е Совершенно желтый, очень желтый.

Жо́втість, тости, *ж.*=**Жовтина.**

Жовті́ський, а, е=**Жовтісінький.** Желех.

Жовті́ти, ті́ю, еш, *гл.* Желтѣть. *Від Лиману до Єсмані жовтіє пшениця.* К. Досв. *Мати дивиться на неї, од злости німіє, то жовтіє, то синіє.* Шевч. 21.

Жовті́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться болѣе желтымъ. *Жовтішає листя на дереві.*

Жо́втка, ки, *ж.* Желтая краска. *Писанки кидають спочатку в жовтку, а потім по жовтому і пишуть.*

Жовткови́на, ни, *ж.* Желтокъ въ яйцѣ. *Хиба пісну їдять без соли страву і що за смак в яйці без жовтковини?* К. Досв. 13.

Жовтля́вий, а, е=**Жовтявий.**

Жовтля́к, ка́, *м.*=**Жовтяк.** *Огірки-жовтляки.* Грин. III. 102.

Жовтне́вий, а, е Сентябрьскій.

Жо́вто, *нар.* Желто. *Сади роскішні, доріжки помеж деревом ніби жовто помальовані.* Левиц. I. 214. *Голова мороч̇иться, в очах мені жовто.* Левиц. I. 73.

Жовтобо́кий, а, е. Желтобокій.

Жовто́брюх, ха, *м.* 1) Родъ змѣи. 2) Пт. Желтая стрепатка, золотой подорожникъ, Emberica citrinella. Вх. Пч. II. 10. Ум. **Жовто́брюшок.**

Жовто́брюха, хи, *ж.* Пт. Желтобрюшка, овсянка, Motacilla citreola. Ум. **Жовто́брюшка.**

Жовто́брюшок, шка, *м.* Ум. отъ жовтобрюх.

Жовтогаря́чий, а, е. Оранжевый. *Веселка.... має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, жовтий, блакитний, синій і вишневий.* Дещо, 96.

Жовтогаря́чка, ки, *ж.* Раст.=**Жовтушка.** ЗЮЗО. I. 124.

Жовтогру́дий, а, е. Желтогрудый.

Жовтогру́дка, ки, *ж.* Пт.=**Жовтобрюх 2.** Вх. Пч. II. 10.

Жовтожа́р, ру, *м.* Оранжевый цвѣтъ.

Жовтозеле́ний, а, е. Желтозеленый.

Жовтозілля, ля, *с.* Раст. Senecio erucaefolius L. Анн. 326.

Жовто́к, тка́, *м.* Желтокъ. *Жовте, як жовток.* Ном. № 13155.

Жовтокри́лий, а, е. Желтокрылый. *Ой не ходи коло води, жовтокрилий кобче.* Чуб. V. 266.

Жовтоли́ций, а, е. Желтолицый.

Жовтоно́гий, а, е. Желтоногій. *Ой не ходи ж ти до мене, жовтоногий кобче.* Нп.

Жовтопу́в, ва, *м.*=**Жовтобрюх 1.**

Жовто́цвіт, ту, *м.* Раст. Желтоцвѣтъ, Adonis vernalis? *Польові пахощі: чебрець, жовтоцвіт.* Мир. Пов. II. 76.

Жовточере́вий, а, е. Желтобрюхій. *Кокотить, як Бойко жовточеревий.* Ном. № 1289.

Жовто́чниця, ці, *ж.*=**Жовтяниця** 2. ЗЮЗО. I. 116.

Жовту́шка, ки, *ж.* Раст. Helichrisum arenarium. ЗЮЗО. I. 124.

Жовтю́х, ха́, *м.* Пт. Lusciola rubecula. Вх. Пч. II. 12.

Жовтя́вий, а, е. Желтоватый. *Жовтяве якесь полотно.*

Жовтя́к, ка́, *м.* 1) Перезрѣлый огурецъ. *Огірки жовтяки—збірайтеся парубки. Огірочки зелененькі—збірайтеся молоденькі.* Нп. Ум. **Жовтячо́к.** Ув. **Жовтячи́ще.** 2) Человѣческое испражненіе. Вх. Зн. 17.

Жовтяни́ця, ці, *ж.* Желтуха (болѣзнь). Мил. 32. *Та чого се ви такі на виду жовті? Чи не жовтяниця?* МВ. II. 203. 2) Раст. Chrysosplenium alternifolium L. ЗЮЗО. I. 116.

Жовтячи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **жовтяк.**

Жовтячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **жовтяк.**

Жовч, чі. *ж.* Желчь. *На мід, не на жовч люде мух ловлять.* Ном. № 3083.

Жовчо́к, чка́, *м.*=**Жовток.** Вх. Уг. 238.

Жо́ден, жо́дний, на, не=**Жаден, жадний** 1. *Ту пшеницю жоден год старцям і роздавали.* ЗОЮР. II. 283. *Поділились так, що жодному упало кожного звіра по одному.* Мнж. 31. 2) *Ніколи ні жодної душі не обідив.* ЗОЮР. I. 307.

Жолда́к, ка́, *м.* и пр.=**Жовнір** и пр.

Жолда́шня, ні, *ж. соб.* 1) Солдаты. 2) Мальчики. *Жолдашня біга.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Жо́ліб и жо́лоб, ба, *м.* 1) Желобъ, желобокъ. 2) Корыто. Шух. I. 185. *Візьме тебе за повода і приведе до жолоба, ой дасть тобі вівса-сіна.* Нп. *Жолоби викотили з нової комори.* Шевч. 112. *Насипали три жолоби грошей.* Рудч. Ск. II. 142. 3) Выдолбленный дубовый пень, въ который вдѣлано дно, но въ днѣ пробиты дыры; вставляется въ полевой родникъ: вода изъ послѣдняго проходитъ сквозь дыры въ днѣ и стоитъ въ пнѣ, не смѣшиваясь съ иломъ. Черниг. у. 4) Въ ручной мельницѣ гончара: желобокъ, по которому размолотый матеріалъ падаетъ изъ подъ жернова. Шух. I. 261. 5) Въ терлиці: пространство между боками въ которое опускается **мечик.** Шух. I. 147. 6) Глубокая и узкая долина. *Їдьмо жолобом.* Н.-Волын. у. Ум. **Жолобо́к, жолобо́чок.** *Кринички-жолобки.* Левиц. I. 197. *У морі стоять три жолобки.* Рудч. Ск. II. 142.

Жо́лоб, ба, *м.* См. **Жоліб.**

Жолобе́ць, бця́, *м.* Желобокъ. Шух. I. 357, 280.

Жоло́бина, ни, *ж.* Долинка между двумя возвышеніями. Лубен. у. Шух. I. 178. Ум. **Жоло́бинка.** См. **Жоліб** 6.

Жоло́битися, блюся, бишся, *гл.* Коробиться.

Жоло́бниця, ці. *ж.* Продолговатое углубленіе, желобокъ, выемка. Шух. I. 94.

Жолобкува́тий, а, е=**Жлобуватий.**

Жоло́бниця, ці, *ж.* Желобина, продолговатое и узкое углубленіе. Шух. I. 91.

Жолобо́вий, а, е. Относящійся къ жолобу.

Жолобо́к, бка́, жолобо́чок, чка́, *м.* Ум. отъ жолоб.

Жолобува́тий, а, е. Выемчатый, желобчатый.

Жоло́бчастий, а, е. Желобчатый, въ видѣ желобка. *Жолобчасте долото.*

Жоломі́ґа, ґи, *ж.* Шутл. vulva. Вх. Зн. 17.

Жоломі́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **жоломія.**

Жоломі́йковий, а, е. Относящійся къ свирѣли, сыгранный на свирѣли. *Чути козацький жоломійковий марш.* К. ЦН. 185.

Жоломі́я, мії, *ж.* Свирѣль. *Гусак грає в жоломію возбранний музика.* Нп. Ум. **Жоломі́йка.** *У труби ковані трубіте, у жоламійки грайше.* К. Псал. 225. *Бойові жоломійки.* К. ЦН. 181. *А тут усюди в труби та в жоломійки жалібно вигравають.* ЗОЮР. I. 121. *В барабани да повибивали, в жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.

Жоло́пати, паю, єш, *гл.* Жрать. *Коли ти наїсися вже? Од самого ранку все жолопає та й жолопає.*

Жолу́ддя, дя, *с. соб.* Желуди.

Жолуденька, ки, *ж.*=**Жолудь.** *Летіла соя в кінець села, упустила жолуденьку: „рости, рости, дубе, тонкий, високий“.* Чуб. III. 473.

Жолу́дик, ка, *м.* Ум. отъ **жолудь.**

Жолуди́стий, а, е. Изобилующій желудями. *Дуб жолудистий.* Аф. 403.

Жолудо́вий, а, е. Желудовый. *Жолудовий персток.*

Жо́лудь, дя, *м.* Желудь. *Сюди-туди дубину стрепену—посипались жолуді в пе-*

лену. Нп. Ум. **Жолудя́к**. Мнж. 1. Ув. **Жолудя́на**.

Жона́, ни́, *ж.* 1) Женщина. 2) Жена. *Чужі жони хороші як макув цвіт*. Чуб. V. 215. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною*. Мет. 70. 3) Названіе хороводной весенней игры. Грин. Ш. 104. Ум. **Жону́хна**. *Ой жоно ж моя, жонухно, ревнивеє серце моє*. Грин. Ш. 105.

Жо́нва, ви, *ж.*=1 **Жовна**.

Жони́х, ха́, *м.*=**Жених**.

Жоно́та, ти, *ж.*=**Жінота**.

Жоно́ха, хи, *ж.*=**Жінка**. *Взяв я жоноху—чисшу водоху, взяв я сватове—з моря ракове*. Чуб. Ш. 116.

Жоно́цький, жоно́чий а, е=**Жіночий**.

Жону́хна, ни, *ж.* Ум. отъ **жона**.

Жоре́нця, ців, *с. м* Ум. отъ **жорна**.

Жоржи́на, ни, *ж.* Раст. георгина, Dahlia variabilis. ЗЮЗО. І. 120. Мил. 13. *Нема цвіту світлішого над жоржину*. Чуб. V. 440.

Жорі́лка, ки, *ж.* Кружокъ изъ сплетенной лозы, служащій ошейникомъ для телятъ, а также связью на воротахъ *Пора теля узять на жорілку*. Сосн у.

Жо́рна, рен, *с. мн.* См. **Жорно**.

Жорна́вка, ки, *ж.*=**Жарнівка 2**.

Жорні́вка, ки, *ж.* 1)=**Жарнівка 2**. 2) Часть ручной мельницы. См. **Жорно**. Шух. І. 261. См. **Млин**.

Жо́рно, на, *с.* Ручная мельница. *В їх було жорно*. Рудч. Ск. І. 35. *О, які ж зуби! Усе молола ними як жорном добрим*. МВ. П. 200. Болѣе употр. во *мн.*: **жо́рна**. *Добрі жорна все перемелють*. Ном. № 12015. *Мав жорна, що руками хліб мелють*. Чуб. П. 382. Части **жо́рен**: **ла́би**—ножки (4) поддерживающія **коло́ду**—толстую доску, на которой въ углубленіи лежитъ **спідни́к**— неподнижный жерновъ, а на немъ, въ **обича́йці**,—**поверхни́к**—верхній жерновъ; надъ нимъ перекладина на двухъ столбикахъ (въ видѣ буквы П), что называется **кро́сна**; сквозь отверстіе перекладины проходитъ **пого́нач**—шесть, упирающійся нижнимъ концемъ въ **кагане́ць**—круглую ямку въ верхнемъ жерновѣ,—**погоначем** вращаютъ жерновъ; зерно всыпается въ **прого́рницю**—круглую дыру въ центрѣ верхняго жернова, мука проходитъ **мучнико́м** изъ подъ жернова и подаетъ въ **нори́то**. Что-бы верхній жерновъ хорошо вращался на нижнемъ, черезъ послѣдній проходитъ желѣзное **верете́но**, конецъ котораго входитъ въ углубленіе (**кагане́ць**) **поркли́ці**—полосы желѣза, проходящей черезъ центръ **прого́рниці** и утвержденной концами въ верхнемъ жерновѣ. Шух. І. 146. Въ гончарскихъ **жорнах** нѣтъ **лаб** и **колоди**, а **камінь** лежитъ въ **обичайці**, надъ нимъ **кро́сна** и **жарні́вка** (=**погонач**), масса всыпается въ **го́рло** (=**прогорниця**) и выходитъ изъ подъ жернова **жо́лобом**. Шух. І. 261, 264. См. еще **Млин руччий**. Ум. **Жоре́нця**.

Жорно́вий, жорня́нний, а, е. 1) Относящійся къ ручной мельницѣ. 2)—**хліб**. Хлѣбъ изъ муки, смолотой на ручной мельницѣ. Желех.

Жо́рость, ти, *ж.* Бревно, употребляемое для связки плота. Радом. у.

Жорства́, ви́, *ж.* Гравій. *Скрізь доріжки жорствою висипано*. Черк. у.

Жорстки́й, а́, о́. Жесткій. *Загортає плахту, щоб не намулив щоки об жорстку одежину*. Стор. *Чуб жорсткого волосся*. См. **Шорсткий**.

Жорсто́кий, а, е. 1) Жестокій, свирѣпый. *А первий імператор такий жорстокий був, що тілько збреши, то й голову зніме*. ЗОЮР. І. 124. *О, голови сліпії і жорстокі.... заводите крівaві чвари*. К. ЧР. 299. 2) Рѣзкій, язвительный, жесткій. *Слово жорстоке воздвигає гнів*. Ном. № 3300. *Чи вже скінчив жорстокі речі?* К. Іов. 35. 3) Страшный. *Йому приснивсь сон жорстокий*. Чуб. V. 768.

Жорсто́кість, кости, *ж.* Жестокость, свирѣпость.

Жорсто́ко, *нар.* 1) Жестоко. *Помстись над дуками сріблениками, помстись над їх заступником жорстоко*. К. Бай. 129. 2) Язвительно, рѣзко.

Жо́стір, ру, *м.* Раст. крушина, Rhamnus cathartica. Мил. 35. ЗЮЗО. І. 133.

Жо́сть, ти, *ж.* Раст. Ligustrum vulgare.

Жребува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Метать жребій. *Поділили моє плаття, про одежу жребували*. К. Псал. 52.

Жрець, жерця́, *м.* Жрецъ. *Жерці і ликторі стоять*. Шевч. 607.

Жри́ця, ці, *ж.* Жрица. *А жриця Киприди, оргії цариця, поникла*. Шевч. 605.

Жу́белиця, ці, *ж.* Навозный жукъ, Scarabeus stercorarius. Вх. Зн. 17.

Жубові́ти, вію, еш, *гл* Жужжать.

Жуброви́й, а, е. Зубровый. *Третя трубонька та жубровая*. Чуб. Ш. 291.

Жува́ти, жую́, е́ш, *гл.* Жевать. *Жи-*

вуть і хліб жують, постолом добро носять. Рудч. Ск. II. 43.

Жуватися, жуюся, ешся, *гл.* *Щось цей хліб не жується,—черствий.* Харьк.

Жугало, ла, *с.*=**Жигало.**

Жужелитися, люся, лишся, *гл.* Давать нагаръ. *Свічка.... неясно горіла: знай гніт нагоряв—жужелився.* Мир. ХРВ. 408.

Жужелиця, ці, *ж.* Окалина, шлакъ. *Це не камінь, а жужелиця.* Екатеринодаръ.

Жужель, лі, *ж*=**Жужелиця.** *Земля така суха, як жужель.* Радом. у.

Жужмитися, млюся, мишся, *гл.* Комкаться. *Не купуйте полотна* (застилати підлогу), *бо воно за ногами тягнеться і жужмиться, а купіть дві плахти: роспорете та й будете застилати.* Кіевъ.

Жужмом, *нар.* Скомкавши. *Так жужмом і поклав одежу, не хоче гаразд згорнути.* Черк. у. Переносно: безпорядочно. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Жуйка, ки, *ж.* Жвачка. *Тихо в оборі, худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку.* Драг. 3. *Віл жуйку жує.* Н.-Волын. у.

Жук, ка, *м.* 1) Жукъ. Scarabeus. **Жуки у голові (у кого).** Глупъ. *Нехай, дурні, собі пустують; у них, видно, жуки у голові.* Гліб. 2) Кличка черной собаки. Аф. 403. Ум. **Жучок, жучечок.** Ув. **Жучище.**

Жуковина, ни, *ж.* ? *Ой через воду, та й через Дунай.... стоят мостоньки калиновії, калиновії, покощенії, покощенії жуковинами.* Гол. II, 27—28.

Жукуватий, а, е. Очень смуглый. МВ. II. 31, 32.

Жумрати, раю, еш и жукрити, рю, риш, *гл.* Ѣсть, уплетать, жевать. (Коняка) *почала на ввесь рот жумрати, аж за ушима лящить.* Грин. II. 210.

Жупа, пи, *ж.* 1) Соляная копь. Галиц. 2) Связка соломы для кровли. Угор.

Жупан, на, *м.* Кафтанъ, верхняя мужская одежда. Гол Од. 16. КС. 1893. V. 280; XII, 447. *Хоч і надів жупан—все не цурайся свитки.* Ном. № 1274. Ум. **Жупанин, жупаничок, жупаниченько, жупанок, жупанбчок, жупанчик.** *Де узявся козаченько на вороному кониченьку та в голубому жупаниченьку.* Мил. 91. *Одягнутий він був у китайчатий синій жупанок.* Стор.

Жупанець, нця, *м.* Кафтанишко. *Жупанець на йому блакитної китайки, ледаченький.* О. 1862. IX. 66.

Жупанина, ни, *ж.* Кафтанишко. *Ходить панич по долині в червоній жупанині.* Ном. с. 296, № 179. Ум. **Жупанинка.**

Жупаниченько, ка, *м.* Ум. отъ жупан.

Жупанний, а, е. Носящій жупан. (Писарь) *все поглядає, як кіт на сало, тілько на жупанних.* Кв. II. 208.

Жупання, ня, *с. соб.* отъ жупан. *На що ж ти, моя доню, вважала, що ти того запорожця сподобала? На жупання, моя мати, на жупання.* Чуб. V. 340.

Жупанок, нка и жупанбчок, чка. *м.* Ум. отъ жупан.

Жупанчик, ка, *м.* Ум. отъ жупан.

Жупел, ла, *м.*=**Джупел.**

Жупити, плю, пиш, *гл.* Крыть крышу связками соломы. Угор.

Жупище, ща, *с.* Яма, гдѣ была соляная копь.

Жупок, ка, *м.* Куль снопъ соломы. Угор.

Жур, ру, *м.*=**Джур.** *Мати жар варила.* Гол. II. 197.

Жура, ри, *м.*=**Джура.** *Сідлай, журо, коня вороного, а під мене гнідого старого.* Мет. 403.

Жура, ри, *ж.*=**Журба.** *Мамі на журу взяли сина у москалі.* Камен. у. *Мислять люде, що я не журуся, а я таку журу маю—лиш не подаюся.* Гол. II. 759. Ум. **Журка.** Вх. Зв. 17.

Журабки, ків, *м.* Шерстяные носки.

Журав, ва, *м.* 1)=**Журавель 1.** *Журав грає, журав грає, журавочка скаче.* Чуб. V. 52. 2)=**Журавель 2.** Вх. Лем. 414. Ум. **Журавчик.**

Журавель, вля, *м.* 1) Журавль, Grus. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7296. 2) Очепъ, подъемный рычагъ у колодца. КС. 1883. IX. 223. *Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води.* Г. Барв. 382. 3) Грудныя внутренности. 4) Родъ танца. *Тут инші журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23. Ум. **Журавлик, журавличок.** Ув. **Журавлище, журавлюка.**

Журавець, вця, *м.* 1)=**Журавель.** Вх. Лем. 414. 2) Раст. Hypericum perforatum L.

Журавина, ни, *ж.* 1)=**Журавель 2.** 2)=**Журавлина.** ЗЮЗО. I. 130. Ум. **Журавиночка.** *Я не царівна же королівна: батькова дочка як ягодочка, матчина дочка журавиночка.* Чуб. III. 396.

Жура́вка, ки, *ж.* Самка журавля. *Над річкою, над бистрою там журавка купалася.* Мет. 447. Ум. **Жура́вочка**. *Був собі журавель та журавочка.* Г. Барв. 38.

Журавле́вий, а, е=**Журавлиний**.— горбшок. Раст.=**Журавлиний горох**. ЗЮЗО. I. 126.

Жура́влик, ка́, *м.* Ум. отъ журавель.

Журавли́на, ни, *ж.* Раст. Клюква.

Журавли́ний, а, е. Журавлиный.

Журавли́нний а, е. Клюквенный.

Журавли́ця, ці, *ж.*=**Журавка**.

Жура́вличок, чка, *м.* Ум. отъ журавель.

Журавли́ще, ща, *м.* Ув. отъ журавель.

Журавлю́ка, ки, *м.* Ув. отъ журавель.

Жура́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ журавка.

Жура́вчик, ка, *м.* Ум. отъ журав.

Жура́т, та, *м.* Судья. Угор.

Жура́х, ха́, *м.* Испорченное жу́ра. См. Журашин. АД. II. 63.

Журахви́на, ни, *ж.*=**Журавлина**.

Жура́ши́н, на, *м.*=**Журах**. *Ой гукнув же та козак Нечай та й на журашина: „Та сідлай, журах, та сідлай, малий, коня вороного“.* АД. II. 63.

Журба́, бо́, *ж.* 1) Печаль, кручина, горесть, грусть, тоска; забота. *Журби не матінка.* Ном. № 2259. *Журба сорочки не дасть.* Ном. № 2260. *Уже лужечки, бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла.* Мет. 135. *От журба йому твій кінь* Н.-Волын. у. *Ой є в мене, мати, три журби у хаті: перва журба— дитина малая, друга журба – свекруха лихая, третя журба—милий покидає.* Нп. *Козак журби не має.* Ном. № 717. *Журба сього світу і инші жадоби входять і глушять слово.* Єв. Мр. IV. 19. 2) Траурный платокъ (черный съ бѣлымъ). Борз. у. Ум. **Жу́рбонька**, **жу́рбочка**. *З старим життя—сухота моя, з малим життя—журбонька моя.* Чуб. V. 700.

Журбо́вий, а, е. Печальный. *Хиба ж се (сватання) журбова річ?* Г. Барв. 312.

Журбо́та, ти, *ж.* = **Журба**. *Нехай спить, нехай лежить, та нехай не встане, нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Жу́рбочка, ки, *ж.* Ум. отъ журба.

Жури́на, ни, *ж.*=**Жур**. *У селянина борщу нема, а в міщанина з перцем журина.* Чуб. III 472.

Жури́ти, рю́, риш, *гл.* Печалить, озабочивать. *Не лихо журить, а чужа сторінка та невдала жінка.* Чуб. *Не журь мене, кажу, моя матінко, моя квітонько! Ти бачиш, я й сама в журбі потопаю.* Г. Барв. 527.

Жури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Печалиться, грустить, сокрушаться. *Не журися, дівчинонько, ще ж ти молоденька.* Мет. 26. *Журилась мати, плакала дуже жінка, а нічого робити: провели свого Трохима аж у губерню.* Кв. 289. *Як дівчині не журиться, — козак покидає!* Мет. 79. **Жури́тися ким**. Заботиться о комъ, принимать къ сердцу чью участь. *Ой ти, братіку-жайворонку, не журися ти нами: годує Господь малі мої діти дрібними кришечками.* Подол. г. **Жури́тися за ким, по кому**. Грустить, печалиться по комъ. *Ти не знаєш, моя мати, за ким я журюся.* Нп. *Ой умру я, умру, та буду дивиться, ой чи будеш, мій миленький, по мені журиться?* О. 1862. VI. 35. *Ой чи журиться отець-мати по мені?* Мет. 450. **Жури́тися за чим,—чим**. Заботиться о чемъ, хлопотать о чемъ. *Журився за м'ясом, а м'ясо само йде.* Рудч. Ск. I. 124. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є і люльку курить.* Ном. № 6207. *Не журіться життям вашим.* Єв. Мт. VI. 25.

Жури́ця, ці, *ж.*=**Жура, журба**. Вх. Зн. 17.

Жу́рі́ння, ня, *с.* Печаль, тоска. *Єсть у мене, братіку, із хмелю похмілля,— коло мого серденька велике журіння.* Мет. 249.

Жу́рка, ки, *ж.* Ум. отъ жура.

Журли́вий, а, е. 1) Склонный къ печали, часто грустящій. *Я собі вдалася журлива, а Параска ніколи не зажуриться, все регочеться.* Славяносерб. у. 2) Печальный, грустный. *А Настя йде біла як хустка, ні журлива, ні весела,— от мов з каменю.* МВ. II. 52. 3) Заботливый, постоянно заботящійся. *Гей не журливая та не клопотливая бурлацькая голова! Куди гляну, подивлюся: все чужая чужина.* Канев. у.

Журли́вість, вости, *ж.* Склонность къ грусти, печали. Желех.

Журли́во, *нар.* Печально, грустно. *Важко, сумно, журливо.* Мир. ХРВ. 298. *Всі журливо дивились на Кобзу, куди поділись жарти й сміхи.* Стор. М. Пр. 53.

Журна́л, лу, *м.* Журналъ, періодическое изданіе. *При університеті почав іздаватись журнал „Украинскій Вѣстникъ“.* К. Гр. Кв. XIV.

Журналі́ст, та, *м.* Журналистъ, литераторъ, пишущій въ журналахъ. *Глузува-*

ли журналисти незгірше й над Шевченком. К. Гр. К. XXI.

Журна́льний, а, е. Журнальный. *З наради приятелів, писав романи на кшталт журнальних.* К. Гр. Кв. XVIII.

Жу́рний, а, е. Печальный. *Вона не сердита, а така вона журна. Сама вона журна дуже, а Катрю вговоряє: „Не печалься"*. МВ. II. 121.

Жу́рно, *нар.* Печально, грустно. *Чудно мені те, що пита він ні журно, ні весело, наче за хліб-сіль подяку складає.* МВ. II. 115. *Журилася удівонька, журилася журно.* Нп.

Журове́ць, вця́, *м.*=**Журавель** 2.

Жученя́, ня́ти, *с.* Маленькій жукъ.

Жучи́на, ни, *ж.* Ходъ, проточенный въ деревѣ жукомъ? Самка жука? Желех. *A hraj zuczy po zuczèni, a zuczyna po doléni.* Kolb. I. 156. *Ходить жучок по жучині, а жучина по деревині.* Чуб. III. 80.

Жучи́ха, хи, *ж.* Жукъ-самка. *Як поїхав жук по сіно, а жучиху щось насіло.* Чуб. III. 164.

Жучи́ще, ща, *м.* Ув. отъ жук.

Жучо́к, чка́, *м.* Ум. отъ жук.

З.

З, *пред.* 1) Съ. *Як з лихим квасом, так лінше з водою, аби не з бідою.* Ном. № 7307. *Без Божої волі й волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку, сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця!* Ном. № 340. *Показав з-на аршин від землі.* Св. Л. 122. **З ким женитися.** На комъ жениться. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь.* Нп. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Оженився з Палажчиною дочкою.* Левиц. Пйо. I. 366. 2) Изъ. *Вийшов з води.* Ев. М. I. 10. *Дощ ллє, як з бочки.* Ном. № 574. *Не роби з губи халяви.* Ном. № 6867. *Не дай, Боже, з Івана пана, з кози кожуха, з свині чобіт.* Ном. № 1263. *Вони приймали усякого: де хто з-під пана утече, приймуть.* КС. 1883. XI. 499. *З-межи всіх найкраща.* Св. Л. 205. *Кукуруза з жовта-зелена.* Св. Л. 138. 3) Отъ, по. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *Ото був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Аж страшна стала з плачу.* Г. Барв. 114. *Дякуєм тобі з душі!* Г. Барв. 420. *Я з того не винен, що така причина впала.* КС. 1883. III. 671. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки.* Ном. № 1059. **З лиця.** Лицомъ. *І що ж то за хороша з лиця була!* МВ. (О. 1862. III. 35). 4) Надъ. *З Зевса добре глузувала.* Котл. Ен. II. 23. *Не з Микити кпити.* Ном. № 12659. *З другого ся насміває, а за себе забуває.* Ном. № 12686. *Смішки з попової кішки, а як своя здохне, то й плакатимеш.* Ном. 12687. *Не смійся, Іванку, з мойого принадку.* Ном. № 12693.

За, *пред.* 1) За. *Пливе човен води повен, а за ним весельце.* Мет. 16. *На в-городі вишня, за в-городом дві.* Мет. 47. *Продав сестрицю за тарель, русу косу за шостак.* Мет. 195. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Ой паничу, паничу, я вас за чуба посмичу.* Ном. № 1162. *За все Бог не повісить.* Ном. № 114. *Заїхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. *Тоді салдат за лопату та до грошей* (закопаних). Грин. I. 127. 2) По причинѣ; изъ-за. *Рада б тебе одвідати, да не можу за темними лугами, за широкими степами, за бистрими ріками.* Дума. *За лихими людьми та за ворогами гуляти не вільно.* Нп. *Їхав у Крути сина відвідати, бо на Різдво його за холодом не привозили.* Св. Л. 94. 3) **—чим, ким.** При чемъ, комъ; при помощи, содѣйствіи, работѣ кого. *За дурною головою та й ногам лихо.* Ном. № 6682. *Думала бути за ним пані.* Мет. 237. *За хорошим чоловіком жінка молодіє.* Нп. *Без мене ти не зробиш, любий царю, не так то зробиш, може, і за мною.* К. ЦН. 205. *За нею й скотина плодиться, за нею й дробина водиться.* Г. Бар. 371. **Вся роббота за (ким).** Вся работа на (комъ). *Свекруха тільки ніч витопе, а то вся робота за мною.* Черн. у. **Жаль за ким, чим.** Жаль кого, чего. *Мені жаль за сином.* Св. Л. 322. **Говори́ти за ким.** Говорить въ защиту кого. *Гово́рим на вовка, але за вовком щось треба сказать.* Ном. № 6737. 4) При (о времени), во (время). *Не за нас се стало, не за нас і перестане.* Ном. № 687. *За Хмельницького Юрася пуста Україна зволася, а за Павла Тетеренка—не поправиться й тепереньки.* Ном. № 13440. *Дай же, Боже,— козаки промовляли,—за гетьмана молодого жити як за старого.* АД. II. 124. *За мене, то вже в дворі жили ми спокійненько.* МВ. (О. 1862. III. 34). *За тенми ще*

попорав усе в дворі. Харьк.. *За години покосили сіно.* Харьк. *Наш господарь дозорця, вижав жито за сонця.* Грин. III. 671. *Ми старі, та ще помремо: тебе треба за доброго ума оженити.* Г. Барв. 201. 5) Черезъ (о времени); въ теченіе. *За тиждень—Великдень.* Марк. 4. *Мати дочку за рік не пізнала, мати дочку старою назвала.* Нп. *Вже не скоро, мало не за рік, бачу в церкві вдову.* Г. Барв. 377. *За тиждень замість чорних стогів жовтіли високі ожереди соломи.* Мир. Пов. I. 111. 6) О, объ. *За вовка помовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Не скажу тобі за корови нічого.* Мет. 264. *За любощі спом'янули.* Лавр. *Я за тебе й забуду.* Лавр. *А козаченьки за віру дбають.* Млр. л. сб. 181. *Коли б там не огляділись іще за мене.* МВ. (О. 1862. III. 43). 7) По. *Дурна дівчина нерозумная за козаченьком плаче.* Лавр. 51. 8) По, вслѣдъ, (о водѣ) по теченію. *Пішло за вітром.* Ном. № 1906. *Та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою дівчиною молодою.* Мет. 57. 9) На. *Що в дівчат ума й за шеляг нема.* Лавр. 121. Иногда переводится безъ предлога родительнымъ падежемъ. *Старий оселедьку, не стоїш за редьку.* Нп. *Такий молодий, що не варт і за старою.* 10) При сравнительной степени: чѣмъ, нежели (или же переводится родительнымъ падежемъ). *Що солодче за мед?* Чуб. *За нас розумніший.* Чуб. *Твоя Наталка краща за всіх.* Мет. 303. *Лети, лети, соколоньку, поперед нас, занеси там вістоньку перше за нас.* Мет. 171. 11) Переводится творительнымъ падежемъ: вмѣсто, какъ, въ качествѣ. *У мене дванадцять літ за джуру пробував.* Мет. 413. *Чужої дитини не май за свою.* Ном. № 1196. *Черешину за крижа уткнули.* Чуб. *Я втомилась, хиба ти йди за мене.* Чуб. *Ляха-бутурлака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. I. 215. *Хочу тебе за дружину взяти.* Мир. Л. сб. 220. *Скриня моя за стіл править.* Г. Барв. 435. *Порається всюди за видющу.* Г. Барв. 370. *Одяглась за старчиху.* Грин. II. 177. *Чужая біда за играшку.* Ном. № 2341. *За короля обібрали.* 12) **За руки дáти грóші.** См. **Рука.** 13) **За все гарáзд, дóбре.** Все хорошо. *За все гаразд, пане Саво, тільки одно страшно: виглядають гайдамаки із-за гори часто.* Млр. л. сб. 198.

Заарештувáти, тýю, еш, *гл.* Арестовать, заарестовать. *Як тобі село покинути, коли в тебе ніякого паперу немає? Да тебе всяка судова погань заарештує.* К. Дів. С. 15.

Забабíти, бíю, еш, *гл.* Обабиться.

Забабувáти, бýю, еш, гл. 1) Начать акушерствовать. 2) Заработать акушерствомъ.

Забáбити, блю, биш, *гл.*=**Забабувати.**

Забáва, ви, зáбавка, ки, ж. 1) Забава, игрушка; развлеченіе. *Рости, сину, в забаву, козачеству на славу.* Макс. 1849. 97. *Людям дівчину дарю і всі свої забави, беру люльку і тютюн та й іду в гусари.* Чуб. V. 61. *Положу деревинку в колисочку та буду колихати: буде мені забавка.* Рудч. Ск. II. 38. *Зірвала квітку з голови, кинула мені на забавку.* Г. Барв. 352. *Ой наступив, наступив чорний віл на ноги, одкинувши всі забави, хватайся за роги.* Грин. III. 295.

Забáвити, ся. См. **Забавляти, ся.**

Зáбавка. См. **Забава.**

Забавлáти, лáю, еш, с. в. **Забáвити, влю, виш,** *гл.* 1) Забавлять, развлекать, развлечь. *Уродються великії віти забавляти маленькії діти.* Мет. 271. 2) Замедлять, замедлить, задерживать, задержать.

Забавлáтися, лáюся, ешся, с. в. **Забáвитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Забавляться, забавиться, развлекаться, развлечься. *Прийде нічка осінняя,—ні з ким забавлятись.* Чуб. V. 26. 2) Замедляться, замедлиться, задерживаться, задержаться, замедлить. *Прощай, милий мій синочку, да не забавляйся, за чотирі неділоньки додому вертайся.* Нп. *Пусти, мати, погуляти, я не збавлюся,—тільки хлопців потуманю і назад вернуся.* Чуб. V, 685. *Воно ще не світа, але день не забавиться.* Каменецк. у.

Забавни́й, á, é.=**Забарний.** Черн. у.

Забагáти, гáю, еш и забагáтися, гáюся, ешся, *гл.*=**Забажати, забажатися.** *Бач, чого забагається.* Св. Л. 124.

Забагáтіти, тію, еш, *гл.* Разбогатѣть. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Ном. № 4859. *Ой захотіла баба та й забагатіти, підсипала курочку, щоб вивела діти.* Чуб. V. 1130.

Забагни́ти, ся. См. **Забагнювати, ся.**

Забагнýти и забáгти, гну, неш, *гл.* Пожелать, захотѣть. *Антосю забаг їхати та й їхати.* Св. Л. 174.

Забáгнювати, нюю, еш, с. в. **забаг-**

ни́ти, гню́ ни́ш, *гл.* Загрязнять, загрязнить. Аф. 404.

Заба́гнюватися, нююся, ешся, с. в. **забагни́ти́ся, ню́ся, ни́шся,** *гл.* Загрязняться, загрязниться. Аф. 404.

Заба́гтися, гнеться, *гл. безл.* Захотѣться. *Забаглось дівчині подивитись на свою вроду.* Св. Л. 13. *Забаглося води: наче ж і солоного не їв.* Каменец. у. *От забаглося тобі не знати чого.* Камен. у.

Забажа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Захотѣть, пожелать. *Забажав неначе перед смертю.* Ном. № 2602. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Забажа́тися, жа́ється, *гл. безл.* Захотѣться. *Забажалося в Петрівку мерзлого.* Ном. № 5340. *Якої вам хаточки забажалося смутної та невеселої.* Мил. 183.

Забазі́катися. См. **Забазікуватися.**

Заба́зікуватися, куюся, ешся, с. в. **забазі́катися, каюся, ешся,** *гл.* Заговариваться, заговориться, заболтаться. *Оце ж як я забазікалась.* Г. Барв. 56.

Забаї́ти, ба́ю, їш, гл. Заворожить. Вх. Лем. 414.

Забайду́же, *нар.*=**Байдуже.** *А як він випас нам луки, так те. забайдуже?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забайду́житися, житься, *гл. безл.* Потерять желаніе, охоту, охладѣть. *Мав їхати, та щось забайдужилось.* Лубен. у. *Так ясно й забайдужилось, а думав зробити.* Черк. у.

Забала́кати, ся. См. **Забалакувати, ся.**

Забала́кувати, кую, еш, с. в. **забала́кати, каю, еш,** *гл.* Заговаривать, заговорить. *Зараз підсіла до чоловіка та й ну його забалакувати.* Мнж. 96. *Забалакує до його так люб'язнесько.*

Забала́куватися, куюся, ешся, с. в. **забала́катися, каюся, ешся,** *гл.* 1) Заговариваться, заговориться, долго проговорить. *Якось у полі ми зострілись та й забалакались.* Шевч. 415. 2) Только несов. в.: заговариваться, бредить. *Далі уже став забалакуватися і дратися на стіну.* Грин. I. 107.

Забала́мкати, каю, еш, *гл.* Зазвонить (о бубенчикахъ, о маленькомъ церковномъ колоколѣ).

Забаламу́тити. См. **Забаламучувати.**

Забаламу́чувати, чую, еш, с. в. **забаламу́тити, му́чу, тиш,** *гл.* Дурачить, одурачивать, отуманивать, отуманить, обманывать, обмануть. *Ти вже як не забаламучуй, а не забаламутиш його.* Харьк.

Забалува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Запировать. Аф.

Забалува́тися, лу́юся, ешся, *гл.* Запироваться. Аф.

Забаляндра́сити, шу, сиш, *гл.* Начать болтать. *Як защебече, як забаляндрасить, так усім весело.* Кв. I. 158.

Заба́мкати, каю, еш, *гл.*=**Забаламкати.**

Забанду́ритися, рюся, ришся, *гл.*= **Загулятися.** Вх. Уг. 238.

Забандю́ритися, риться, *гл. безл.* Захотѣться, придти фантазіи. *З нею собі зробитися ріднею: не сина з нею поєднать, а забандюрилось старому самому в дурнях побувать.* Шевч. 493.

Заба́нити. См. **Забанювати.**

Забану́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Затосковать. *Ней ю колька візьме, ней ся забанує.* Гол. I. 337.

Заба́нювати, нюю, еш, сов. в. **заба́нити, ню, ниш,** *гл.* 1) Дурно вымывать, вымыть. Аф. 2) Терять, утерять при мытьѣ. *Понесла плаття на річку та один рушник десь і забанила.* Аф.

Заба́ра, ри, *ж.* 1) Задержка; замедленіе. **Не в заба́рі.** Вскорѣ. *Не в забарі буде у нас дитина.* Борз. у. 2) Медлительный человѣкъ. Залюбовск.

Забараба́нити, ню, ниш, *гл.* Забарабанить. *Зробіть барабан та забарабаньте, то він вийде.* Рудч. Ск. I. 71.

Заба́рвити. См. **Забарвляти.**

Забарвля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **заба́рвити, влю, виш,** *гл.* Окрасить, придать окраску, придать цвѣтъ.

Забари́ти, ся. См. **Забаряти, ся.**

Забарни́й, а́, е́. 1) Медлительный. *Забарнії гості забарилися в хаті.* Мет. 215. 2) Требующій много времени. *Малі миски робити—то забарна робота; великі краще.* Канев. у.

Заба́рність, ности, *ж.* Замедленіе, остановка. *Забарність, що поки коней погодуєш.* Черн. г.

Заба́рно, *нар.* Медлительно.

Забаря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **забари́ти, рю́, риш,** *гл.* Замедлять, замедлить, задерживать, задержать. *То у Івасечка лискавий панотченько, забарив нас ласкавими словами.* Лукаш. 95. *Жидам довжок забарила.* Грин. III. 326.

Забаря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **забари́тися, рю́ся, ришся.** *гл.* Замедлять, замедлить, замѣшкиваться, замѣшкаться, опаздывать, опоздать, засиживаться, заси-

дѣться. *Пусти, мати, погуляти,—я не забарюся.* Чуб. V. 2. *Поїхав царевич на охоту та там і забарився аж три дні.* Рудч. Ск. I. 97.

Забаскали́тися, чуся, чишся. *гл.* Заупрямиться. *На залицяння молодих забаскаличившись мовчала.* Греб. 321.

Забасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) О лошади: начать бить ногами, становиться на дыбы. 2) Закабаливать. *Забасували хлопця у чужі руки аж на три годи.* Зміев. у.

Забатува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Связать лошадей рядами.

Забахурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Пуститься въ развратъ. *Ти поїдеш, а жінка забахурує з молодчими.*

Забача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **заба́чити, чу, чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить. *Стали бідні невольники на собі кров християнську забачати.* Макс. 1849, 12. *Ой дай, Боже, такую годину, щоб забачити світ хоч на часину.* Мет. 324.

Заба́чення, ня, *с.* Видъ. Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ „Битва чигиринская", напечатанной впервые въ Запор. Стар. Срезневскаго I. 89. *Три хоругви на забаченьє ляхам становили.*

Заба́чити. См. **Забачати.**

Заба́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Увидѣть себя. *Коли на тім злиденнім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 2) Увидѣться. *Забачимося в кушніра на жердці.* Ном. № 10247.

Забга́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Загнуть. *Забгавши—загнувши зелізцем один конець дрота, вкладають його у ямку.* Шух. I. 280. 2) Запрятать. *Куди ти забгав сокиру?* Волч. у.

За́бега, ги, *ж.*=**Забіг** 3. НВолын. у.

Забезви́нно и **забезневи́нно**, *нар.* Безъ вины. *Забезвинно душа пропада.* Грин. I. 70.

Забезпе́ка, ки, *ж.* Обезпечиваніе, обезопашиваніе.

Забезпеча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Забезпечувати.**

Забезпе́чити. См. **Забезпечувати.**

Забезпе́чувати, чую, еш, сов. в. **забезпе́чити, чу, чиш,** *гл.* Обезпечивать, обезпечить, обезопасить. *Тим я путь свій забезпечу серед грішників завзятих.* К. Іов. 14. *Справді земля вже його і він вертається додому забезпечений.* Мир. ХРВ. 179. *Ви тільки городи знали освітою забезпечувати.* К. (О. 1861. I. 312).

Забе́йкати, каю, еш, *гл.* Замочить, заболтать. *Бач як штани забейкав.* Харьк..

Забелькота́ти, чу́, ти́ш и **забелькоті́ти, чу́, чеш,** *гл.* Заговорить невнятно, скороговоркой. *Як забелькотить по своєму, то й святий не зрозуміє його.*

Забендюгува́ти, гу́ю еш, *гл.* О возѣ съ снопами, сѣномъ: придавить сверху положенной жердью (**рубле́м**). *Понакладали вози* (снопами), *забендюгували, ушнурували.* Мир. ХРВ. 229.

Забенкетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Запировать.

Забенкетува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Запироваться. Аф.

Забе́рбе́рити, рю, риш, *гл.* Обмочить.

Забербе́ритися, рюся, ришся, *гл.* Обмочиться.

За́бережень, жня, *м.* Ледъ возлѣ берега. *Річка ще не замерзла, а забережні вже є.* Міусск. окр.

Забере́жжя, жя, *с.* Забережье.

Забесідувати, дую, еш, *гл.* Заговорить. Вх. Уг. 238.

Заби́ванка, ки, *ж.* Въ женскомъ полушубкѣ: кантъ по таліи. Вас. 155.

Забива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заби́ти, б'ю, б'є́ш,** *гл.* 1) Забивать, забить, вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Греблі гатили, кілля забивали.* Макс. 1834. 23. 2) Забивать, забить, заколачивать, заколотить. *Забити дірку.* 3) Ушибать, ушибить, зашибить. *Впав та так забив коліно, що й ногою не поворухне.* Харьк. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку.* Макс. 1849. № 26. 4) Убивать, убить. *Ой упала Бондарівна близько перелазу: забив, забив пан Каньовський з рушниці одразу.* Чуб. V. 427. *Я нікого не забив, бо сам душу маю.* Чуб. V. 963. 5) Забивать, забить, запугивать, запугать. *Так забили бідну дитину, що вона вже всього боїться.* Харьк.. 6) О запахѣ: заглушать, заглушить. *Пижмо хоць єдно, та усі зілля забиває.* Подол. г.. 7) Объ огнѣ: тушить, затушить. *Чабани забивають огонь свитами.* О. 1862. V. Кух. 31. 8) Только сов. в. О поклонахъ: положить. *Забий десять поклонів.* КС. 1882. X. 57. 9) —**ба́ки.** Заговорить, сбить съ толку. *Не забивай баки!* Мир. Пов. II. 106. *Він йому ні в чому не повірить і баки йому заб'є.* Кв. II. 202. 10) —**в кайда́ни, в коло́дку, в ди́би, в скрепи́цю.** Заковывать, заковать въ кандалы, въ оковы. *Взяли його в неволеньку, забили в кайдани.* Чуб. V. 1018. *Да узяли Харька, да узяли батька, да забили в колоду.* Мир. Л. сб. 191. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210.

І вдовиченка-ледащицю забили в скриницю та й повели до прийому. Шевч. 591. 11) **—дорогу, шлях.** Заносить, занести снѣгомъ. *Гудили дорогу, забиту та занесену снігом* Мир. Пов. І. 118. 12) **—паморокн.** См. **Паморокн.**

Забивати, ся, ваюся, ешся, сов. в. **забитися, б'юся, б'ешся**, *гл.* 1) Забываться, забиться. *Коли серце молоде, від ласки заб'еться.* Мир. Л. сб. 101. 2) Ушибаться, ушибиться, удариться. *Ой поламалися колисонька новая, ой забилася дитинонька малая.* Гол. III. 460. *Впав та так забився, що й досі нездужа.* Харьк. 3) Забираться, вабраться. *„Дике утя... забилось собі між ситняг.* Греб. 402. *Питайте, чого ми до вас забилися?* КС. VII. 420. *Забилась у чужу сторону. Пустуючи, дурне ягня само забилося до річки.* Гліб. 22.

Забивний, а, е. Неукатанный (о дорогѣ). Черк. у.

Забигач, ча, *м.* Складной карманный ножъ. Шух. І. 291.

Забигачкий, а, е. Могущій быть сложеннымъ, согнутымъ такъ, что одна часть складывается къ другой.—**ніж.** Складной ножъ. Вх. Зн. 17.

Забий-круча, чі, *ж.* Раст. Clematis integrifolia L. ЗЮЗО. І. 118.

Забийство, ва, *с.* Убійство.

Забийця, ці, *ж.* Убійца.

Забильник, ка, *м.* 1) Лишній волъ у чумаковъ. Мнж. 180. 2) Лишній человѣкъ. Мнж. 180.

Забирвати, ваю, еш, *гл.*=**Забриндзати.** *„Дивись, забирзані, як вівці.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн..

Забирватися, ваюся, ешся, *гл.*=**Забриндзатися.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Забиркувати, кую, еш, *гл.*=**Закарбувати.**

Забити, ся. См. **Забивати, ся.**

Забитний, а, е. О пути, дорогѣ: занесенный снѣгомъ. Черк. у. *Дороги забитна... снігу валява.* О. 1861. V. 71.

Забиття, тя, *с.* Убійство.

Забіг, гу, *м.* 1) Набѣгъ. Драг. 228. 2) Убѣжище, пристанище. **Удатися в забіги до.** Убѣжать, укрыться въ. *Шляхта позосталася, удавшися в забіги до кріпких своїх фортець.* 3) Закатъ снѣжный, скользкая покатость, куда сани съѣзжаютъ. Полт. и Харьк. г. Міус. окр. *І казав, не їдь туди, там великі забіги.* Кобел. у. 4) **—чому.** Предупрежденіе. 5) мн. Старанія, усилія. *Як уже він не підходив до неї, як не підлащувався, то вона на всі його забіги наче й не дивиться.* Харьк. у.

Забіга, ги, *об.* Бродяга, пришелецъ. *Та се мабуть якийсь забіга.* Харьк.

Забігайло, ла, *м.* Льстецъ, заискивающій человѣкъ.

Забігання, ня, *с.* 1) Забѣганіе. 2) Предупрежденіе.

Забігати, гаю, еш, *гл.* Забѣгать, начать бѣгать. *Заворушились, забігали люде.*

Забігати, гаю, еш, сов. в. **забігти, біжу, жиш**, *гл.* 1) Забѣгать, забѣжать. *Туди до Лимана та до Очакова, або ще й близче забігаєш.* Мир. Л. сб. 48. *Забігайте з усіх боків.* ЗОЮР. І. 6. *В село із лісу вовк забіг.* Гліб. 49. 2) Забѣгать, заходить на короткое время. *Та він забігав на одну хвилину.* Полт. г. *Забіжиш до Маруսі у робочу хвилину,—от скучиш, так словце якє нашвидку перемовити.* МВ. II. 83. 3) О саняхъ: скатываться, съѣзжать. Харьк. *Цілу дорогу сани забігали.* Полт. г. 4) Предупреждать, предупредить. 5) Набѣгать, набѣжать, нападать, напасть (на кого). *Як на чайках забігали на тих лютих ворогів.* Грин. III. 609. 6) Заставать, застать. *Я не забіг уже запорожців.* (Слова старика при упоминаніи о запорожцахъ). Стрижевск. 7) **Най ті язик не забігає.** Не говори глупостей. Вх. Зн. 17.

Забігатися, гаюся, ешся, *гл.* Запыхаться отъ бѣганія. *Забігався, ледве дише.* Харьк.

Забіглий, а, е. Забѣжавшій. *Забіглі душі* (з України а Дунай). КС. 1883. IV. 770.

Забігматися, маюся, ешся, *гл.* Забожиться, употребляя выраженіе: **„Бігме“.** Вх. Зн. 21.

Забігти. См. **Забігати.**

Забідити, джу, диш, *гл.* Нанести ущербъ, обидѣть матеріально. *Я тим не забідив його багато, що взяв у його трохи сього та того.* Екат. у.

Забідкатися, каюся, ешся, *гл.* Начать жаловаться на свое положеніе.

Забідніти, нію, еш, *гл.* Обѣднѣть. *Буває, що бідний забагатіє, а багатий забідніє.*

Забіжний, а, е. **Забіжне крило** (у неводі). Нижнее крыло невода. Вас. 187.

Забій бою, *м.* 1) Убой, убіеніе. **Бий його до забою.** Бей его до смерти **Як у забій бити.** Дѣлать что-либо не переставая, безпрестанно. *Як у забій б'є мороз (день у день).* Ном. № 683. *Жалілися на прокля-*

тущий мороз, що як у забій забив—день у день. Мир. ХРВ. 283. *Перепели хававкали та як у забій били.* Мир. ХРВ. 40. 2) ? *Великі забої були на шляху.* Екатер.

Забійниця. ці, ж. Снарядъ для убиванія хорька. НВолын. у.

Забійня́, ні́, *ж.* У колесниковъ при гнутьи ободовъ: столбъ возлѣ **пенька́**,—между нимъ и **пенько́м** закладывается комлевая часть обода при его загибаніи вокругъ **пенька́**. Вас. 147.

За́біл, **лу**, *м.* То, при помощи чего жидкая пища получаетъ бѣлый цвѣтъ: сметана, молоко. *Сметана у борщі... забіл.* О. 1862. I. 72.

Забіли́ти, **ся**. См. **Забілювати**, **ся**.

Забілі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Забѣлѣть. *Забіліли сніги.* Чуб. V. 806. *День забілів.* МВ. (О. 1862. I. 100).

За́білка, **ки**, *ж.*=**Забіл**. Желех.

Забілювати, **люю**, **еш**, **забіля́ти**, **ля́ю**, **еш**, **забіли́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* 1) Забѣливать, забѣлить. 2) Подбѣливать, подбѣлить, приправлять, приправить молокомъ или сметаной кушанье.

Забілюватися, **лююся**, **ешся**, **забіля́тися**, **ля́юся**, **ешся**, сов. в. **забіли́тися**, **лю́ся**, **ли́шся**, *гл.* 1) Подбѣливаться, подбѣлиться молокомъ, сметаной (о кушаньи). 2)=**Забіліти**.

За́бір, **бо́ру**, *м.* 1) Заборъ, забираніе. **У забір іти́**. Идти изъ дому на заработки для отработка неуплаченныхъ податей или забранныхъ впередъ денегъ. Вас. 208. *Є такі вбогі, що не спроможуться казенні віддати. Оттож такі йдуть у забор. Голова, бачите, поєднається з яким небудь паном, котрому треба косарів або жнців, записує тих, що не заплатили податей та й висилає. їх з села на роботу.* О. 1861. XI. 111. 2) Вышивки на концахъ **пере́мітки**. Kolb. I. 38. Шух. I. 132, 160.

Забіра́ти, **ра́ю**, **еш**, сов. в. **забра́ти** **беру́**, **ре́ш**, *гл.* Забирать, брать, забрать, захватывать, захватить, уносить, унести. *Король війну замишляє, дівки, жінки зоставляє, самих хлопців забірає.* Мог. 147. *Нехай кріваве забірає.* Ном. № 13677. *Забірай турка! бий турка!* ЗОЮР. I. 6. *Він же мене підмовляє і з собою забірає.* Лавр. 70. *Всього світу не забереш.* Ном. № 4851.—**в нево́лю**. Брать въ плѣнъ.—**в москалі́**. Брать въ солдаты. Лавр. 124. *Хлопців в москалі забрали.* Шевч. 662. —**си́лу**. Пріобрѣтать значеніе, вліяніе. *Таку силу забрали запорожці.* Стор. М. Пр. 43. 2) Перегораживать, перегородить стѣною.

Забіра́тися, **ра́юся**, **ешся**, сов. в. **забра́тися**, **беру́ся**, **бере́шся**, *гл.* 1) Забираться, забраться, заходить, зайти, залѣзать, залѣзть. *Зозуля вороженька в кущі забірається.* Млр. л. сб. 54. *Еней на піч забравсь спати.* Котл. Ен. I. 21. *Наросказував міх, що і в торбу не збереться.* Ном. № 1345. *Забравсь у чужу солому, та ще й шелестить.* Послов.. 2) Убираться, убраться. *Геть, забірайся звідси!* Харьк. у. 3) Перебираться, перебраться. *Я заберусь у хату, а татко тут житимуть.* Каменец. у. 4) Браться, взяться руками. *Забратися в боки. Заберіться за ручечки.* Мил. 220. 5)—**на тепло́**. Начинать теплѣть (о погодѣ). Вх. Лем. 414.

Забірня́к, **ка**, *м.* Взявшій авансомъ плату (деньгами или натурой) за будущую работу. Вас. 208.

Забіснува́тися, **ну́юся**, **ешся**, *гл.* Забѣсноваться. *Та він деколи як забіснується, то всіх з хати порозганя.* Харьк.

Забісо́ваний, **а**, **е**. Упорный, упрямый. *Був з нього козарлюга забісований. Що скаже, те й зробить, удача міцна в чолов'язі.* Г. Барв. 448.

I. **За́біч**, **бочі**, *ж.* 1) Укромное мѣсто. **У за́біч**. Въ сторону, въ сторонѣ. 2) Укромный заливъ, бухта съ спокойнымъ теченіемъ. Вас. 206.

II. **За́біч**, *нар.* Въ сторону, въ сторонѣ, стороною. *Нашого хутора не зачепила буря, пішла мимо, наш зоставсь забоч.* Новомоск. у.

Забі́чи, **біжу́**, **жи́ш**, *гл.*=**Забігти**.

Забія́ка, **ки**, *м.* Убійца, разбойникъ. *Ти сучий син волоцюга, забіяка, злий катюга, нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш.* Чуб. V. 233.

Заблага́ти, **га́ю**, **еш**, *гл.* Умолить.

Забла́говістити, **щу**, **стиш**, гл. Заблаговѣстить.

Забли́мати, **маю**, **еш**, *гл.* 1) Замерцать, тускло засвѣтить. 2) Заморгать. *Заблимала очима.*

Забли́скати, **каю**, **еш**, *гл.* Засверкать. *Серце в них розмотувалося, очі заблискали.* Мог. 133. *Як блискавка заблище—знай, що твоя жона в дорогі убрання прибірається.* Рудч. Ск. II. 102.

Заблища́ти, **щу́**, **щи́ш**, *гл.* Заблестѣть, засверкать.

Заблі́яти, **лі́ю**, **еш**, *гл.* Объ овцѣ: заблеять. *Вівця забліє.* Шух. I. 89.

Заблу́да, ди, *об.* Заблудившійся.

Заблуди́ти, джу́, диш, *гл.* Заблудиться, сбиться съ пути. *Заблудив, не попаду на свою дорогу.* Рудч. Ск. II. 101..

Заблуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Заблудиться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у лісі заблудилася.* Чуб. V. 24.

Заблу́дний, а, е. Заблудившійся. *Рідний твій батенько... цурається тебе, мого цуценяти заблудного.* Г. Барв. 478.

Заблука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Зайти куда нибудь, блуждая. 2) Пуститься въ бродяжничество.

Заблюо́вувати, вую, еш, сов. в. **заблюва́ти**, люю́, є́ш, *гл.* 1) Начинать, начать блевать, рвать. Аф. 2) Выпачкивать, выпачкать блевотинами. Аф.

Заблюо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заблюва́тися**, блюю́ся, є́шся, *гл.* Выпачкиваться блевотинами. Аф.

Забобо́ни, нів, *м. мн.* Суевѣрія, различныя суевѣрныя примѣты. Сим. 188. К. ПС. 120.

Забобо́нний, а, е. Суевѣрный. *Блукав би й я в химерах забобонних.* К. ПС. 81.

Забобо́нність, ности, *ж.* Суевѣрность. Желех.

Забовані́ти, ні́ю, еш, *гл.* Завиднѣться вдали. *Де-де забованіли і люде.* Мир. ХРВ. 141.

Забо́вкати, каю, еш, *гл.* Начать звонить.

Забо́втанка, ки, *ж.* Имѣющая замоченное, забрызганное платье, замараха.

Забо́втати, таю, еш, *гл.* Замочить, запачкать мокрой грязью.

Забо́втатися, таюся, ешся, *гл.* Замочиться, запачкаться жидкой грязью.

Забовтю́ха, хи,=**Забовтанка**.

Забогара́дити, джу, диш, *гл.* Помочь (ради Бога). *Підіть хиба до Грицька Скакуна; той коли й не забогарадить, то хоч доброю радою порадить.* Грвн. II. 208.

Забожи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Забожиться. *Хоч як козак забожиться,—не йми, дівко, віри.* Мет. 53.

Забо́їстий, а, е. Снѣжный (о зимѣ), занесенный снѣгомъ (о дорогѣ). *Зіма була тоді забоїста—понамітало скрізь.* Екатерин. у.

Забо́їсто, *нар.* Много снѣгу, сугробовъ. *Забоїсто було тоді* (на шляху) *дуже, великі забої були.* Екатер. у.

Забо́йний, а, е.=**Забо́їстий**. *Забойна зіма.* Лебед. у.

Забо́йство, ва, *с.* Убійство. *За ним злий діявол ходить, на гріх, на блуд, на забойство призводить.* КС. 1894. IX. 442.

Заболі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Заболѣть. *Заболіла голова, сама не знаю чого.* Чуб. 123.

Заболоти́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Забрызгаться грязью, испачкаться въ грязи. Желех.

Заболо́тний, а, е. Находящійся, живущій за болотомъ. Желех.

Забондарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* 1) Начать бочарничать. *Мій кум попереду колеса робив, а тепер забондарював.* Аф. 2) Заработать бочарствомъ. *Забондарював копу, та й є гроші на святки.* Аф. 3) Затерять, не возвратить при бондарской работѣ. *Се такий бондарь, що як оддаси що, то він і забондарює.* Аф.

Забондарюва́тися, рю́юся, ешся, *гл.* О бочарѣ: заработаться. Аф.

Забо́ра, ри, *ж.* 1) На днѣпровскихъ порогахъ: рядъ, гряда камней, прорѣзывающихъ русло поперегъ теченія. Драг. 229. *Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кожний камінь.* Левиц. ПЙО. I. 138. 2) У рыболововъ: камышевая стѣнка, перерѣзывающая рѣку (употребляется при ловлѣ рыбы **котце́м**). Браун. 16.

Забо́рка, ки, *ж.* **Під забо́рку** (пошитий). О шубѣ: съ нѣсколькими складками сзади у таліи. КС. 1893. VII. 447.

Забормота́ти, чу́, чешь, *гл.* Забормотать. *Часом усміхнеться, то насупиться, то забормоче.* Кв. I. 108.

Заборозе́нник, заборо́зник, ка, *м.* Часть плуга: каждый изъ клиньевъ, вбиваемыхъ около чересла: забивая ихъ то съ той, то съ другой стороны **чересла́**, можно поднимать и опускать его или подвигать въ стороны. Чуб. VII. 398.

Заборо́ло, ла, *с.* Забрало.

Заборо́на, ни, *ж.* 1) Защита. 2) Запрещеніе.

Заборони́ти, ся. См. **Забороня́ти**, ся.

Забороня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **заборони́ти**, ню́, ниш, *гл.* 1) Защищать, защитить. *Я працював один за трьох і заборонив від нужди матір с сестрою.* Стор. М. Пр. 34. *Господи Боже!... заступи мене, заборони мене від усякою злого.* Шух. I. 38. 2) Запрещать, запретить. *Ми бачили, що во ім'я Твоє виганяв біси, і заборонили йому.* Єв. Л. IX. 49.

Забороня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **заборони́тися**, ню́ся, нишся, *гл.* 1) Защищаться, защититься. *Вкривали отаманів курінь і свої халабудки, щоб заборони-*

тися від дощу. Стор. М. Пр. 129. 2) Быть запрещаему, быть запрещенну.

Заборóтати, таю, еш, *гл.* Затормошить, ебить съ толку. *Ви мене заборотаєте, як будете хапати та з одного, а та з другого боку. Вас багато, а я один.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заборóтатися, таюся, ешся, *гл.* Запутаться (въ прямомъ или переносномъ смыслѣ). *Він заборотався, та вже не знає що й робить.* Волч. у.

Заборошни́ти, ся. См. **Зяборошнювати, ся.**

Заборóшнювати, нюю, еш, сов. в. **заборошни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Запачкивать, запачкать мукою. Константиногр. у.

Заборóшнюватися, нююся, ешся, сов. в. **заборошни́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* Запачкиваться, запачкаться мукою. Борз. у.

Заборсати, ся. См. **Заборсувати, ся.**

Заборсувати, сую, еш, сов. в. **заборсати, саю, еш,** *гл.* Завязывать, завязать, перепутывая (веревку) напр. *волоками од постолів заборсують на ногах капці.* Гол. Од. 67. *Коси заборсані в мичку, немов жінка збіралася сховати їх під очінок та зав'язала на тім'ї, и вони й розсипались.* Мир. ХРВ. 180. Вообще перепутывать, перепутать (нити). *Глянь, як заборсала нитки, як їх тепер розплутувати?* Харьк. г.

Заборсуватися, суюся, ешся, сов. в. **заборсатися, саюся, ешся,** *гл.* 1) Перепутываться, перепутаться. 2) Только сов. в. Заметаться, начать бросаться изъ стороны въ сторону. Аф. 3) Только сов. в.? Устать отъ суеты, отъ хлопотливой работы. *За день такечки заборсається чоловік.* Полт. г. Г. Слов. Д. Эварн. 4) **Заборсатися з виплатою.** Не уплатить, остаться должникомъ. Желех.

Заборя́нин, на, *м.* Работникъ, идущій по принужденію на работу для уплаты податей. См. **Забір.** *Пішли заборяне купою за степи.* О. 1861. XI. 111.

Заборя́нство, ва, *с.* Хожденіе на заработки по принужденію, съ цѣлью добыть денегъ для уплаты податей. См. **Забір.** О. 1861. XI. 111.

Забости́, боду́, де́ш, *гл.* Заколоть. Вх. Уг. 238.

За́боцень, цня, *м.* Сотъ, кусокъ сотоваго меда. *„Давай, діду, меду!“... Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного.* ЗЮЮР. I. 134.

Забочи́тися, чу́ся, чишся, гл. Косо смотрѣть (непривѣтливо, угрюмо), коситься на кого. Угор.

Забра́ння, ня, *с.* Взятіе, захватъ.

Забра́ти, ся. См. **Забірати, ся.**

Забре́зкнути, кну, неш, *гл.* 1) Обрюзгнуть. Сим. 36. 2) Сдѣлаться водянистымъ; покрыться слизью (о квашеньѣ и пр.). *Буряк який, та й той у льоху забрезкне. Отто і діжка забрезкла.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забреніти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Зажужжать. *У полі пчілка забреніла.* Чуб. V. 387. 2) Загремѣть, зазвенѣть, зазвучать. *Зашуміли луги, забреніли ріки.* Грин. III. 681. *Одні двері зашуміли, другі забреніли.* Чуб. V. 1085. 3) Красоваться, заблистать, засіять. *Квітки забреніли на полі. Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152.

Забре́нькати, каю, еш, *гл.* Зазвенѣть, забренчать. *Став брать ту скрипочку ти якось і забренькав струнами.* Рудч. Ск. I. 154.

Забре́нькнути, кну, неш, *гл.*=**Вренькнути.** *Ще раз забренькни струни всі.* Млак. 73.

Забрести́, реду́, де́ш, *гл.* 1) Забресть, зайти. *Ой ти брів, чорнобрів, чом до мене не забрів?* Чуб. V. 1126.—**в го́лову.** Взбрести на умъ. *Робе, що в голову йому забреде.* Харьк.. 2) Зайти въ водѣ (напр. во время ловли рыбы неводомъ). Аф.

Забреха́ти, шу́, шеш, *гл.* Залаять (о собакахъ). *От же собака забрехала.* Кв. 259. *Собаки забрехали. Всі в хаті кинулись до вікон.* Левиц. Пов. 203.

Забреха́тися, шу́ся, шешся, *гл.* Завраться, залгаться. *Та він деколи як забрешеться, то й сам не зна, що меле.* Харьк.

Забри́зкати, ся. См. **Забризкувати, ся.**

Забри́зкувати, кую, еш, сов. в. **забри́зкати, каю, еш,** *гл. Забризкав кров'ю.... матір.* Стор. М. Пр. 139. 2) Запрыскивать, запрыснуть, закроплять, закропить. *У мамихъ дітей* (очі, як болять) *мати забризкує покормом.* Грин. II. 318. 3) Начинать, начать брызгать. *Здається, і хмар нема, а дощик забризкав.* Аф.

Забри́зкуватися, куюся, ешся, сов. в. **забри́зкатися, каюся, ешся,** *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться. *Забризкався, захлюстався.* Кв. I. 138.

Забри́ндзати, дзаю, еш, *гл.*=**Забрьохати.** *Іч, як забриндзала спідницю.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забри́ндзатися, **дзаюся**, **ешся** *гл.*=**Забрьохатися**. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Забринжа́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* Зажужжать. *Кулька забринжала.* Федьк.

Забри́нькати, **каю**, **еш**, *гл.* Забреньчать. Рх. Уг. 238.

Забри́ти, **ри́ю**, **еш**, *гл.* Забрить, взять въ солдаты.—**лоб**. Взять въ солдаты. *Ще два дні до заручин, як йому лоб забрили.* Чуб. V. 243.

Забри́шкати(ся), **каю(ся)**, **еш(ся)**, *гл.* Заважничать, зачваниться; закапризничать.

Забрі́д, **ро́ду**, *м.* 1) Уходъ изъ дому на заработки; бродяжничество. *Це б то ми покинемо село та пустимось вь забрід.* О. 1862. V. 106. У Макаровскаго **в забрі́д пусти́тися** имѣетъ переносный смыслъ. *Там з роду жевріє любов, і як порою запалає, то з толку хоч кого збиває, і мозок напутить і кров. Се і Знеможенко дознав: єть як мудривсь, стерігся, щулився, а все таки в забрід пустився, на муки сам себе оддав.* Мкр. Г. 17. 2) Рыбный заводъ.

Забро́да, **ди**, *об.* 1)=**Задріпа**. 2) Бродяга. *Та він у нас заброда: усе десь блука—чи на роботі де, чи й так,—хто його зна й де він.* Александров. у.

Броди́ти, **джу**, **диш**, *гл.* Замочить въ водѣ, запачкать въ грязи.

Заброди́тися, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Замочиться въ водѣ, запачкаться, ходя по грязи. Ном. № 7252. *А дівчина з лісу иде та й заросилась, та й забродилась.* Мил. 110.

Забро́дчик, **ка**, *м.* Работникъ, занимающійся рыбной ловлей сѣтями на заводахъ. Черном..

За́брость, **сти**, *ж.* На плодовыхъ деревьяхъ: почки цвѣтовыя. *На яблуні багато забрості, багато яблук буде.* Рк. Левиц.

Забруди́ти, **джу**, **диш**, *гл.* Запачкать.

Забруди́тися, **джу́ся**, **дишся**, гл. Запачкаться. *Заросився, забрудився.* Гол. І. 180.

Забрудни́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.*=**Забрудити**.

Забру́катися, **каюся**, **єшся**, *гл.* Запачкаться въ грязь. *Забрукаеться свита як дома.* НВолын. у.

Забрьо́ха, **хи**, *об.* Забрызганный грязью. См. **Задріпа**. *Так і шкендя куди попало бігця забрьоха.* Харьк..

Забрьо́хати, **ся**. См. **Забрьохувати**, **ся**.

Забрьо́хувати, **хую**, **еш**, сов. в. **забрьо́хати**. **хаю**, **еш**, *гл.* Замачивать, замочить, забрызгивать, забрызгать грязью (платье).

Забрьо́хуватися, **хуюся**, **ешся**, сов. в. **забрьо́хатися**, **хаюся**, **ешся**, *гл.* Загрязняться, загрязниться мокрой грязью, замачивать, замочить себѣ края платья.

Забрюхна́тіти, **тію**, **еш**, *гл.* Забеременѣть. *Забрюхнатіла дівчина, мені молодцю біда.* Грин. III. 683.

Забря́зкати, **каю**, **еш**, *гл.* Зазвенѣть, забряцать, забрякать. *Пан грішми забрязкав.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Хай чарки забрязка, хай весело буде.* Греб. 392. *Стукни в браму копитами, та й забрязкай поводами.* АД. І. 271..

Забрязкоті́ти, **кочу́**, **ти́ш**, *гл.*=**Забрязкати**. Аф.

Забрязча́ти, **зчу́**, **зчи́ш**, *гл.*=**Забрязкати**. *Криві шаблі забрязчали.* Мет. 436. *Угору руки підіймали, кайданами забрязчали.* Макс. 1849. 11.

Забу́бнити, **бню**, **ниш**, *гл.* Ударить въ литавры. *Ой заграно мені і забубнено, бояри побужено.* Нп.

Забубо́ни, **нів**, *м. мн.*=**Забобони**. *Не дуже люблю сільське понеділкування і всякі сільські забубони.* Левиц. Пов. 170. *Бабські забубони.* Ном. № 253.

Забубоні́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* Невнятно заговорить, глухимъ голосомъ заговорить. *Забубонів, як старий дяк.* Ном. № 12892.

Забува́ння, **ня**, *с.* Забываніе, забвеніе. Левиц. Пов. 303.

Забува́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **забу́ти**, **бу́ду**, **деш**, *гл.* Забывать, забыть. *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Мет. 62. *Забув віл, коли телям був.* Ном. № 1044. *Пішла кудись сіней забула замкнуть.* Рудч. Ск. І. 20. *Забувим латини.* Чуб. III. 353. **Забу́ти на що́, на ко́го**. Забывать о чемъ, о комъ. *Що б то й було, як би всі багатіли! то б і на Бога забули!* Ном. № 1448.

Забува́тися, **ва́юся**, **ешся**, сов. в. **забу́тися**, **дуся**, **дешся**. *гл.* 1)=**Забувати**. *Прощай же! швидко убірайся, обіцянки не забувайся.* Котл. Ен. IV. 11. *З ким любилась, розлюбилась, мушу забуватися.* Чуб. V. 156. *Ой за яром брали дівка льон, та забулась пов'язати.* Мет. 60. *Забувсь, відкіля й двері відчиняються.* Ном. № 5811. *Забувся на його.* 2) Забываться, забыться, приходить, придти въ забвеніе. *Минулося—забулося.* Посл. *Забудеться горе.* Шевч. 67.

Забуди́нок, нку, *м.*=**Забудування.** *Вийдеш на пусте місце, де ні однісінької хати; а там ізнов починаються забудинки і всі на другий штиль: де двірок стоїть, де просто як сільська хата.* Св. Л. 24.

Забуді́вля, ля, *с.* Строеніе, постройка. *Дзвіниця коло тієї ж церкви ще дивнійша: стоїть підмурок... на підмурку по краях... стовпи... на тих стовпах мурований піддашок, як червоний поясок; на піддашку забудівля з дірами замісць вікон. Тут дзвони висять... Стоїть собі дзвіниченька, і хрест на ній наче пишається, наче йому величнійше стояти на такім пишнім забудівлі.* Св. Л. 26.

Забудо́вувати, вую, еш, сов. в. **забудува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* Застраивать, застроить. *Инде замісь улиці майдан і ніхто його не забудовує і нічого на йому нема.* К. ЧР. 63.

Забудо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **забудува́тися, ду́юся, ешся,** *гл.* Застраиваться, застроиться. *Великий був майдан, та вже забудувався багато.* Черниг. г.

Забудува́ння, ня, *с.* Строеніе, постройка. *Якісь невидані місця, якесь пишне забудування.* Левиц. І. 213.

Забудува́ти, ся. См. **Забудовувати, ся.**

Забу́дька, ки, *ж.*=**Забудьок 2.** *Озьми хліб, забудьку, той, що як виймаєш із печі та забудеш виньять.* Драг. 32.

Забу́дько, ка, *м.* Забывчивый человѣкъ. *Який же з тебе забудько, хлопче.* Подольск. г.

Забу́дькуватий, а, е. Забывчивый. Могил. г.

Забу́дьок, дька, *м.* 1) Забытый предметъ. Черк. у. 2) Забытый въ печи хлѣбъ. *Як забудька хто ззість, то все буде забувати.* Подол. г. 3) Раст. чернобыль. Arthemisia vulgaris L. **Наївся забу́дьків.** Сталъ забывчивъ. Ном. № 13742.

Забужа́віти, вію, еш, *гл.* Загрязниться. *Ото вікна забужавіли—нічого не видно.*

Забужува́ти, жу́ю, еш, *гл.* Опалить перья и пухъ (у птицъ). *Я вже курча забужувала.* Лебед. у.

Забуза́нити, ню, ниш, *гл.* Заговорить, понести (чепуху)? *Вона йому нісенітницю як забузанила, то він і рукою махнув.*

Забузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Забить, заполнить, засыпать, залѣпить сыпучимъ тѣломъ, грязью. *Борода йому забузована снігом.* Греб. 404. *Банька скляна, та забузована, та й не видко, що у їй.* Кан. у.

Забу́лькати, каю, еш, *гл.* О жидкости: забульчать, забулькать, забултыхать.

Забулькота́ти, чу́, чеш, и **забулькоті́ти, чу́, ти́ш.** *гл.* Сильно забульчать. *Шубовсть у воду! тільки забулькотіло.* Харьк. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла у човен.* Стор. І. 82.

Забундю́читися, чуся, чишся, *гл.* Заважничать.

Забунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Взбунтоваться. *На Господа вони забунтували.* К. Пс. 3.

Забу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Обмочиться.

Забуркота́ти, чу́, чеш и **забуркоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* Заворковать.

Забурку́кати, каю, еш, *гл.*=**Забуркотати.** *Озвись, голубко, забуркукай стиха.* К. Дз. 191.

Забу́рний, а, е. Буянъ. *Він як п'яний,—страх який забурний.* Міус. окр.

Забу́ртати, таю, еш, *гл* Зарыть. Вх. Уч. 238.

Забу́ртатися, таюся, ешся, *гл.* Зарыться. Вх. Уг. 238.

Забурти́ти, рчу́, ти́ш, *гл.* 1) Забить, засыпать, залѣпить. *Вікна забуртило* (снігомъ),*—нічого не видко.* Мнж. 130. 2) Воткнуть, вонзить. *У серце ніж забуртила.* АД. І. 304.

Забурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Забурлить. Харьк.

Забуру́нний, а, е.=**Забурний.** *Я як п'яний, то забурунний.* Міус. окр.

Забурха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Забушевать (о водѣ, вѣтрѣ).

Забурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать, заурчать. *Уже старий забурчав—сердиться.* 2) Зашумѣть, зажурчать. *По хвилі весельця гули. Пливуть—аж вітри забурчали.* Котл. Ен. IV. 8. *В рівчаку струмочок забурчав.* МВ. (О. 1862. І. 71).

Забу́ти, ся. См. **Забува́ти, ся.**

Забуті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Загудѣть. *Загудів, забутів сивий голубонько по зеленій ліщині.* Гол. І. 131.

Забутко́вий, а, е. Вызывающій забвеніе. *Треба тобі дать забуткової.* Ном. № 5820.

Забу́тний, а́, е́ и **Забу́тній, я, е.** 1) Забывчивый. *Забутний чоловік.* Черк. у. *Ніяк от не згадаю, як його прозивати; я такий забутний став—так зараз і забуду.* Верхнеднѣпр. у. 2) Вызывающій забвеніе. *Чи мені дано такою зілля забутною, чи що?* Г. Барв. 351.

Забу́ток, тку, *м.* 1) Остатокъ, памятникъ. *Забуток старовини.* О. 1862. X. 1. 2) Забвеніе. Павлогр. у.

Забуття́, тя́, *с.* 1) Забвеніе. *Продаємо чортяці тіло й душу за нещасливу забуття хвилину.* К. ЦН. 217. 2) Забытье. *Усе кругом спало, мов зачароване, в тихім забутті теплої ночі.* Мир. ХРВ. 19.

Забухи́кати, каю, еш, *гл.* Закашлять глухо и сильно.

Забуча́віти, вію, еш, *гл.* Затвердѣть (о почвѣ).

Забуя́ти, я́ю, еш, *гл.* Роскошно разростись, вырости; во множествѣ появиться. *Як поле в них буяє бодяками, так забуяли серед Царяграда невольницькі базарі козаками.* К. МБ. XI. 52. *Густо забуяв наш нарід на руїні.* К. Дз. 16.

Зава́бити, люю, еш. См. **Заваблювати.**

Зава́блювати, люю, еш, сов. в. **зава́бити, блю, биш,** *гл.* Приманывать, приманить.

Зава́га, ги, *ж.* Отягощеніе; помѣха. *Ось підписуйте лишень!—каже писарь старшині.—Зібралось цих бамаг скільки! Хоч би швидче здихатьця цієї заваги,—їх стільки не буває.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Завагітні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Забеременѣть. *От вони вже як завагітніла, що от-от родини будуть...* Рудч. Ск. II. 90.

Завагоні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Завагітніти.** *А та чи зляглась, чи не зляглась з ужакою, вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *От як його жінка завагоніла, так теща і каже йому: привези ж її до мене рожать.* ЗОЮР. II. 38.

Заваготі́ти, ті́ю, еш, *гл.*=**Завагітніти.** Мнж. 37, 25.

Зава́да, ди, *ж.* Препятствіе, помѣха, затрудненіе. *То завади є йому, що воно не зійшло.* Камен. у. **Бу́ти на зава́ді.** Служить помѣхою, мѣшать. *Йому й муха на заваді.* Ном. № 2890. *Поганому животові й пироги на заваді.* Посл. **Ста́ти на зава́ді.** Помѣшать.

Заваджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**I Заважати.**

Зава́дити. См. **I Заважати.**

I. Заважа́ти. жа́ю, еш, сов. в. **Зава́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Препятствовать, мѣшать, помѣшать, быть помѣхой. *Сей хміль мені не буде заважати, а буде моєму серцю сміливости додавати.* Макс. 1849, 85. *Ет, іди звідсе, не заважай, нема часу з тобою ту балакати!* Камен. у. 2) Подѣйствовать дурно (на желудокъ). *Поганому животові і пироги завадять.* Ном. № 7159. **Зава́дило.** Затошнило. *Мені з самого ранку завадило.* Аф. 406.

II. Заважа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Заважу́вати.** *А в кишені три шеляги, та й ті заважають.* Грин. III. 652. *Бачця, нічого не заважають слови, а Леся, да й сама Черезаниха, насилу змогли дивитись без сліз на ту нещасливу невістку.* К. ЧР. 221.

Зава́жити. См. **Заважувати.**

Зава́жний, а́, е́. Вѣскій, тяжелый, тяжеловѣсный. Левч. 165. *Продажне—заважне.* Ном. № 10523.

Заважні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Завагітніти.** *Жінка в його дивно вже заважніла.* Рудч. Ск. II. 114.

Зава́жувати, жую, еш, сов. в. **зава́жити, жу, жиш.** 1) Вѣсить, имѣть вѣсъ. *Скільки пудів вона заважить?* Ком. II. 72. 2) Имѣть значеніе, быть важнымъ. *Тут початок діла більше заважить, аніж великі гроші.* К. (О. 1862. III. 23). *А що? Багато твій заважив розум?* К. ЦН. 296.

Зава́жуватий, а, е. Неповоротливый. Мнж. 180.

Зава́ла, ли, *ж.* 1) Завалъ, набросанная масса чего, загроможденіе. *У хаті така завала, що нема де сісти.* НВол. у. 2) Заносы снѣжные. *Зава́ла снігу велика.* НВол. у. *Летет і зимі як кричит—то на завалу.* Вх. Лем. 414. 3) Грозовая туча; буря. *Від захід-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18.

Зава́лий, а, е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 180.

Зава́листий, а, е. Многоснѣжный (о зимѣ). *Завалиста зіма.* НВол. у.

Зава́листо, *нар.* Большіе сугробы снѣга, глубокій снѣгъ. *Як у долині, то завалисто, а полем ні.* НВол. у. *Снігу не дуже завалисто.* Черк. у.

Завали́ти. См. **Завалювати.**

Завалува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Сильно залаять (о многихъ собакахъ). *Загавкають собаки, завалують на вовка.*

Зава́льковий, а, е.=**Завалистий.**

Завалькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Замазать глиной стѣну.

Зава́лькуватий, а, е. Лѣнивый? неповоротливый? *Потім як роздивилась ближче, дак і завалькуватий, і лемехуватий* (дід). Г. Барв. 498.

Завальни́й, а́, е́.=**Завалистий.** *Завальна зіма.* НВол. у.

Зава́лювання, ня, *с.* Обваливаніе.

Зава́лювати, люю, еш, сов. в. **завали́ти**, лю́, лиш, *гл.* 1) Заваливать, завалить. *Сніг завалить по степу усі шляхи, ні вийти, ні виїхати.* Греб. 404. 2) Обрушивать, обрушить. *Прийшла додому, піч завалила.* Нп. 3) Переносно — закатывать, закатить. *Він як завалив!* Онъ какъ закатилъ (о ѣздѣ). *Йому як завалили, то мабуть сот кілька.* **Завали́в пи́ти**. Запилъ.

Зава́люватися, лююся, єшся, сов. в. **завали́тися**, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Обваливаться, обвалиться, обрушиваться, обрушиться, заваливаться, завалиться. *Була завалилася стеля, трохи людей не побила.* 2) Заваливаться, завалиться, забираться, забраться. *Було завалиться на піч.*

Заваля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Завалять. 2) Запачкать.

Заваля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* 1) Заваляться. *Десь завалялось у коморі.* 2) Запачкаться.

Заваля́щий, а, е. Завалявшійся, плохой, мало пригодный.

Зава́р, ру, *м.*=**Заварювання** 2. Кв. II. 289.

Завари́ти. См. **Заварювати**.

За́варка, ки, *ж.* Кушанье, сваренное изъ молочной сыворотки и сыра или **вурди́**. Вх. Зн. 18.

Заварува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Обезпечить, упрочить; сохранить. *Заваруй нас, Христе пане!* Гол. II. 95.

Зава́рювання, ня, *с.* 1) Завариваніе. 2) Лѣченіе сухими банками при боляхъ живота.

Зава́рювати, рюю, еш, сов. в. **завари́ти**, рю́, риш, *гл.* 1) Заваривать, заварить. *Варвара заварить, а Сава засолить.* Ном № 507. 2) Печь, запечь (о боли). *Що це, сестро, да й за пиво, коло серця заварило.* Чуб. V. 432. 3) —**со́няшниці**. Ставить, поставить сухія банки при боляхъ живота. *Вона й язичок підняти, і соняшниці заварити, ось така що вона.* Кв. Драм. 57).

Зава́тра, ри, *ж.* У гуцульскихъ пастуховъ въ **полони́нах**: родъ шалаша среди **за́городи**, въ которой ночуютъ животныя: съ покатой крышей изъ луба и открытыми боками, чтобы спящій тамъ пастухъ могъ всегда видѣть животныхъ. Шух. I. 185, 188.

Завбі́льшки, *нар.* Величиною. *Камінь такий завбільшки, як де є хата велика.* Рудч. Ск. I. 105. *Так мабудь з теля завбільшки буде.* Харьк.

Завбо́жіти, жію, еш, *гл.* Обѣднѣть. Лебед. у. Камен. у. *Він тим не забагатіє, а ми не завбожієм.* Камен. у.

Завважа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **завва́жити**, жу, жиш, *гл.* Замѣчать, замѣтить, подмѣчать, подмѣтить, усмотрѣть, соображать, сообразить. *І пішов собі, наче він не завважив і не чув слова її благащого.* МВ. II. 117. *Я вже завважив мирового, який він.* НВол. у. *Ідь-но, а там далі завважимо, куди нам повертати.* НВол. у. *Уже й сих слів Христових досить, щоб завважити, як противні слова и. Аскоченскаго науці християнській.* Костом. (О. 1862. VI. 10). 2) Дѣлать, сдѣлать замѣчаніе кому.

Заввиш, **завви́шки**, *нар.* Вышиною. *Кров із ями свистала вгору заввишки з чоловіка.* ЗОЮР. I. 302. *Де хата стояла,— кропива та бур'ян заввишки з мене поросло.* Г. Барв. 176. Ум. **Завви́шечки**.

Завво́лити, лю, лиш, *гл.* Пожелать, захотѣть. *Як затволите, сестро Меланіє,— одказала Катря.* МВ. II. 199.

Завга́рити, рю, риш, *гл.* —**кому́**. Затруднить кого; задержать кого. *Ще й не вечір, а вже шпарування тілько побілити... О, це її же завгарить! Поки сонце сяде, вона і побіле.* Мир. Пов. II. 80.

Завге́ть, *нар.* Исключая, кромѣ. Хар.

Завгли́б и **Завгли́бки**, *нар.*=**Завглибшки**. *Кінь як стрибне,—так усіма чотирма ногами по конців й вибав, у коліно завглибки.* Драг. 253.

Завгли́бшки, *нар.* Глубиною. *В цій кручі завглибшки буде сажнів півтора.* Черк. у.

Завго́дно, *нар.* Угодно. *Ізвертається і чоловікомъ, і свинею; і кішкою, і чим завгодно.* Рудч. Ск. II. 176.

Завгодя́, *нар.* Заблаговременно, заранѣе. *Треба завгодя лагодитись з своїм добром у город на ярмарок.* О. 1861. IX. 176. *Збіралися завгодя, завгодя скуповувались, пекли, варили.* Мир. Пов. II. 56.

Завгоро́дній, я, є, Находящійся за огородомъ. Аф.

Завго́рити. См. **Завгорювати**.

Завго́рювати, рюю, еш, сов. в. **Завго́рити**, рю, риш, *гл.* 1) Причинять, причинить горе, непріятность. *Та хоч бий себе, хоч ріж,—сим нікому не завгориш.* Харьк. 2) Переносн. запрещать, запретить. *Нехай брешуть: людім не завгориш.* Харьк.

Завгру́бшки, *нар.* Толщиною. *Намисто було завгрубшки як моє.* Харьк.

Завда́ванка, ки, *ж.* Согрѣтое молоко съ примѣсью сметаны. Каменец. у.

Завдава́ти, даю́, еш, сов. в. **завда́ти, да́м, даси́,** *гл.* 1) Давать, дать. *Як Бог дасть, то й тут завдасть.* Ном. № 13. 2) Задавать, задать (урокъ). О. 1862. I. 54. 3) Отдавать, отдать, закабаливать, закабалить. *Мій батенько мене прокляв і зміяці завдав аж на три годи на послуги.* Рудч. Ск. II. 106. *З дочкою ліг спати, завдав сина у лакеї.* Шевч. 349. *Ждала мати, ждала мати* (дочки), *та вже й зажурилася. Доню моя, доню, доню-одинице, та й безталанницє! чи тебе завдано, а чи запродане?* Чуб. V. 744. 4) Засылать, заслать, ссылать, сослать, упрятывать, упрятать. *А на дворі коня взятю, за Дунай завдатю.* Мет. 213. *На вічну каторгу завдав.* Макс. 1849, 91. *Семена Палія на Сібір завдав.* Макс. 1849, 88. *Далеко десь були вони завдаті.* МВ. II. 34. 5) Причинять, причинить кому что-либо, какой-нибудь вредъ, сдѣлать что-либо непріятное,—въ слѣдующихъ выраженіяхъ:—**жа́лю.** Причинять скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю завдам.* Макс. 1849, № 22.—**жа́ху, страх, стра́ху.** Наводить страхъ, устрашать. *Щоб більше жаху їй завдать, і щоб усяк боявся так робити,—у річці вражу щуку утопити.* Гліб. *А буде нашу тисячу гнати й рубати, буде нам, великим панам, великий страх завдавати.* Макс. 1849, 89.—**му́ки.** Причинять страданія. *Не завдавай мені молодому смертельної муки.* Мет. 210.—**парла́, прочуха́на, прочуха́нки, хло́сту, чо́су** Задать трепку, отколотить. Ном. № 3860—3862. *Завдавши чосу татарві, січовики одпровадили заїн проти черкесів.* Стор. М. Пр. 27.—**сорома́.** Пристыдить. *Світилка-шпилька при стіні, в неї сорочка не її, в неї сорочка кумина,—завдайте, буяре, сорома!* Грин. III. 486.—**ту́ги.** Причинять тоску, горе. *Ой не завдавай, чорнявая, мому серцю туги.* Чуб. V. 55. 6)—**брехню́, непра́вду.** Обвинять во лжи. *Що обізвусь, то завдають неправду.* К. Іов. 74. 7)—**ду́мки.** Заставить думать, безпокоиться. *Я боржій пішла додому, бо грім і блискавка, і дощ завдали домашнім про мене думки.* Г. Барв. 221. 8)—**ду́рня.** Ставить въ глупое положеніе, выставлять дуракомъ. *Вони добре бачили, якого дурня завдав усім Колумб.* Ком. I. 55.

Завда́леки, *нар.*=**Завдальшки.**

Завда́льшки, *нар.* Разстояніемъ. *Так завдальшки, як до тії греблі, сиділи в очеретах дикі качки.* Черк. у. *Завдальшки як до того сухоставу од'їхали чумаки од села.* Черк. у.

Завда́ння, ня, *с.* Задача; урокъ. Бапт. 22.

Завда́рім, *нар.* Задаромъ, за безцѣнокъ. *Татарин, братіку, татарин, продав сестрицю завдирім, та взяв завдатку калину.* Нп.

Завда́ти. См. **Завдавати.**

Завда́ток, тку, *м.* Задатокъ. *Добре слово стоїть за завдаток.* Ном. № 10674. *Я трохи дам завдатку, а там зароблю в кого майструючи та й оплачусь.* Г. Барв. 186.

Завда́ча, чі, *ж.* Задатокъ. *Я вже взяла три карбованці на завдачу.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Завдо́вж, Завдо́вжки, *нар.* Длиною, въ длину. *Роги по аршину завдовжки, коли не більш.* Стор. I. 41.

Завдові́ти, ві́ю, еш, *гл.* Овдовѣть. *Малою заміж пішла, та ще й молодою завдовіла.* Мил. 91. *Чом ви, цвіти, рано забіліли, я молода завдовіла.* Чуб. V. 806.

Завдру́ге, *нар.*=**Вдруге.** *А він його завдруге як заціде у вухо!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Завдяки́, *нар.* Благодаря. *Завдяки доброму чоловікові, що порятував мене шматком хліба, я, поснідавши, спромігся переваги-ваги додому доплентатись, а то пак нездужав уже і ступіня ступити.*

Завдяча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Благодарить, приносить благодарность.

Завдя́чений, а, е. Благодарный. *Завдячений поетові, що він квітками душі своєї уквітчав його щастя,... просив його до себе.* К. XII. 23.

Заве́дений, а, е. 1) Принятый, установленный. 2) Явленный. *Він казав, що наш контракт незаконний, бо не заведений у нотаруси.* Павлогр. у.

Заведе́ння, ня, *с.* Обычай, обыкновеніе. *У них таке вже заведення, що всі брати, хоть вони й жонаті, живуть і роблять укупі. У нас таке заведення, що жінки не молотять.*

Заве́дено, *нар.* Разумѣется, конечно. Борз. у.

Заведе́нція, ції, *ж.*=**Заведення.** *Ич, думаю, яка в їх заведенція! Треба й собі, щоб не подумали, що я мужик, дак нічого

й не знаю. Драг. 52. *Се вже така буде усюди заведенція.* Кв. Драм. 34.

Заведи́світок, тка, *м.* = **Дурисвіт.** Желех.

Заведія, дії *м.* Обманщикъ? Гол. II. 508.

Заве́зиско и заве́злиско, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ почва глубоко запала. Вх. Лем. 414.

Заве́зти́. См. **Завозити.**

Заве́йкати, каю, еш, *гл.* Закричать „вей-мир". *„Яку торбу, якого баранця?"— завейкали жиди.* Рудч. Ск. II. 132.

Завели́ча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Заважничать. *Завеличався, як жид на родинах.* Ном. № 2490.

За́верба, би, *ж.* и **За́вербник, ка,** *м.* Родъ раст. изъ породы Salix. Вх. Зн. 18.

Завербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Завербовать. *Другу половину завербували собі в товариство ті шмаровози.* Стор. I. 109.

Заверга́ти, га́ю, еш, сов. в. **заве́ргнути, ну, неш** и **заве́ргти, ве́ржу, жеш,** *гл.* Забрасывать, забросить, закидывать, закинуть. *Прали дівойка хусти на леду, прийшов до неї красний молодець:... „Я ті, дівойко, хусти розмечу".—Як ти розмечеш, я сі позберау. „Я ті, дівойко, праник заверржу".—Як ти заверржеш, а я сі найду.* Гол. II. 73—74.

Заве́редити, дить, *гл. безл.* Почувствовать дурноту. *Щось мені завередило.*

Завередува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Закапризничать, заприхотничать, начать привередничать.

Заверете́нитися, нюся, нишся, *гл.* Завертѣться, закружиться. *Усе заверетенилось у мене в очіх.* Г. Барв. 398.

Заверещ́ати, щу́ щи́ш, *гл.* Громко и рѣзко закричать. *Як увійшла в хату, як заверещить, як засичить!* Левиц. Пов. 343.

Заверни́голова, ви, *об.* Человѣкъ, морочащій другого, сбивающій съ толку.

Заверну́ти, ся. См. **Заверта́ти, ся.**

За́верт, ту, *м.* 1)=**Завертень.** *Нічим вовкові блювати, так завертами.* Ном. № 2823. 2) Заворотъ, поворотъ. *Отой Шнак живе на заверті.* Каменец. у.

Заверта́йло, ла, *м.* Производящій кастрацію. *Оцей мій кум завертайло на нашому селі.*

Заверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **заверну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Заворачивать, заворотить, поворачивать, поворотить. *Дикс утя... завернуло під крильце головку та й куняє на озерці.* Греб. 402. *Уже коники запряжені і возики завернуті.* МУЕ. III. 139. 2) Заходить, зайти по дорогѣ. *Хто б не завернув на двір, або не зайшов у хату,—є кожному горілки чарка.* Стор. М. Пр. 153. *І в хутір лихо завернуло, і сліз чимало принесло.* Шевч. 106. 3) Ворочать, воротить. *Завертала миленького, завертала: ой вернися, мій миленький, завернися.* Мир. Л. сб. 295. *Там пасла гуси дівчина молода. —„Покинь, дівчино, гусоньки завертати".* Гол. I. 72. *Жолніри, що йшли слідком, завернули собак.* Стор. М. Пр. 112. 4) Приглашать, пригласить зайти, запрашивать, запросить. *Оттоді-то удова не убогою себе мала, всіх козаків у двір завертала.* Мет. 424. 5) Возвращать, возвратить что. *Заверну все твоє.* Грин. II. 99. 6) Оскоплять, оскопить (животное). О. 1862. V. Кух. 39. 7) **—го́лову, мо́зок (кому).** Оглуплять, одурять (кого). *Не тієї освіти, що серце сушить і голову завертає.* О. 1861. XI. 104. Чаще безлично: **заверну́ло го́лову, мо́зок (кому).** Одурѣлъ (кто). Чуб. III. 131. 8) **Заверну́ти ніс.** Заважничать. Ном. № 2467.

Заверта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **заверну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Заворачиваться, завернуться, поворачиваться, повернуться. 2) Ворочаться, воротиться, возвращаться, возвратиться. *Біжи, біжи, дитя моє, не барися: на сінечному порозі завернися.* Мет. 150. *Тебе, серце, не покину, хоть покину,—завернуся, до серденька пригорнуся.* Чуб. V. 262. *Заверніться, тату, додому,—я й сама піду.* Рудч. Ск. II. 55.

Заверта́ха, хи, *ж.?—Який буде обід твій...—Не журися ти, дівчино, єсть нам в полі соломаха, козацькая завертаха.* Лукаш. 12.

За́вертень, тня, *м.* Веревка или деревянное кольцо, которыми прикрѣпляютъ оглоблю къ санямъ. Сим. 37. *Нічим вовкові блювати, так завертнями.* Ном. № 2823.

Заверті́ти, ся. См. **Завірчувати, ся.**

За́вертка, ки, *ж.* 1) Пукъ стеблей стоящаго на корню хлѣба, свернутый узломъ. По народному повѣрью, **за́вертка** дѣлается съ злымъ умысломъ и имѣетъ силу причинить болѣзнь сорвавшему ее или съѣвшему хлѣбъ изъ зеренъ тѣхъ колосьевъ, которые были въ **за́вертці.** К. С. 1889. XII. 597. См. **Завивка, завитка, завиття, закрутень, закрутка** 2) Родъ деревяннаго запора у дверей: проходящій сквозь дверной косякъ стержень, на внутреннемъ концѣ котораго деревянная пластинка, прикрѣпленная къ стержню посрединѣ и при горизонтальномъ положеніи захватывающая своею по-

ловиною внутрь отворяющуюся дверь; вращая стержень, а съ нимъ и пластинку, можно отпирать и запирать дверь. Чуб. VII. 383. *Христя кинулась до надвірніх дверей... зачинила й закрутила заверткою.* Мир. ХРВ. 216.

Завершáти, шáю, еш, сов. в. **завершúти, шу́, ши́ш,** *гл.* Завершать, завершить, заканчивать, закончить (крышу, стогъ, копну). Чуб. III. 390. *Здорові та гарно завершені стоги пшениці та жита.* О. 1862. X. 113. Иногда употребляется и вообще въ смыслѣ заканчивать. закончить, довершить. *Брехи, бреши, гаразд заверши, під конець правду скажи та й забожись.* Мнж. 166. *Було, було, погано, а сей год завершило* (т. е. дошло до высшей степени): *ні хліб не вродив, ні огородина.* Волч. у.

Заверю́ха, хи и пр.=**Завірюха** и пр.

Заверя́йка, ки, *ж.* Родъ запора деревяннаго. Вх. Лем. 414.

Завеселúтися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Отдаться веселью.

Завестú, ся. См. **Заводити, ся.**

Завечорíти и **завечорíти, рúть,** *гл. безл.* Повечерѣть.

Завéштатися, таюся, ешся. *гл.* 1) Засуетиться. *Вона завештилась по хаті,—дивлюсь, несе й черв'яка заморити.* 2) Начать шляться. *Парубок сидів удома, а це завештався по містах.* 3) Засидѣться, загуляться. *На току завештався: там молотять та віють.* Харьк. *У пасіці завештався.* Харьк.

За́вжде, *нар.* Всегда. *Ой де то ангели та пісню співають, Всевишнього Бога завжде вихваляють.* Чуб. III. 384.

Завждéний, а, е. Всегдашній, постоянный. *Треба їх до діла призвичаїти. От і почалось завждене призвичаювання.* Мир. ХРВ. 127.

За́вжди, *нар.*=**Завжде.** *Чи що зроблю, куди піду, завжди серце в тузі.* Чуб. V. 277.

За́вждішній, я, е.=**Завждéний.** *То було завждішнє змагання.* Мир. Пов. I. 149.

Завздалегідь, *нар.*=**Заздалегідь.**

Завздо́вж, завздо́вжки, *нар.* = **Завдовжки.**

Завзя́тий, а, е. Стойкій въ преслѣдованіи своей цѣли, упорный, неуступчивый; ожесточенный, неукротимый, злобный. *Завзяте як перець, покіль не вийде на перець. Наш отаман Гамалія, отаман завзятий.* Шевч. 60.

Завзя́тися, візьму́ся, мешся, *гл.* 1) Задаться цѣлью, упорно стремиться къ чему. *Завзялись ляшки ще й багатії люде забрать, забрати тих бідних сирот.* Чуб. V. 973—974. 2) **—на ко́го.** Взъѣсться, ожесточиться, напасть на кого. *Писарь завзявся на мене.* Каменец. у. *Три селі завзялися на старшину.* НВолын. у.

Завзя́тість, тости, *ж.* Отвага, стойкость въ преслѣдованіи цѣли, упорство, ожесточеніе, злоба. *Воєнна буря закрутила, латинське серце замутила, завзятість всякого бере.* Котл. Ен. IV. 63. *Завзятістю сповняє Україну.* К. ЦН. 201. *В завзятості страшний.* К. МБ. XI. 144. *Господарство своє позаводили воин. не так доглядом, як завзятістю. Їх усяке боїться, чи сусіда, чи наймит; з убогого вони уміють здерти своєю запомогою і з поденника викрутять останню краплю поту.* Г. Барв. 162.

Завзя́то, *нар.* Стойко; упорно, неуступчиво; сильно. *Попились завзято.* Шевч. 454.

Завзя́ток, тку, *м.* Враждебныя чувства, непріязнь, злобное отношеніе къ кому. *Має на мене завзяток.* Вх. Зн. 18.

Завзя́ття, тя, *с.* Энергія, отвага, стойкость, неуступчивость, упорство. *Колихали* (отамана) *на руках, вихваляючи його лицарське завзяття.* Стор. М. Пр. 148. *А в братів твоїх козаків багато завзяття.* Макс. 1834. 86.

Завива́йка, ки, *ж.?* *Бо на нас* (дівчатах) *плаття—все шовк та китайка, червона окрайка.* А въ варіантѣ вмѣсто послѣдняго стиха: *зверху завивайка.* Мил. 51.

Завива́йлечко, ка, *с.* Ум. отъ **завивайло.**

Завива́йло, завива́ло, ла, *с.* 1) Бѣлая **намітка** или вообще кисея, которой повязываютъ новобрачную поверхъ **очіпка.** *Ой білеє завивайло да вічнеє покривайло.* Нп. 2) Чалма. *Сам на чердак виступав, турецьким білим завивалом махав.* Ал. I. 216. Ум. **Завива́йлечко.**

I. **Завива́ння, ня,** *с.* 1) Завиваніе, свиваніе. 2) Обмотываніе, обертываніе. 3)=**Завивайло.** *Глянь на порі, діво, несуть твоє діло: білеє завивання, вічнє покривання.* Свад. п. Грин. III. 488. *Ой твій братець із віком іде і біле завивання у віці несе.* Мет. 208. Ум. **Завива́нячко.** Грин. III. 435.

II. **Завива́ння, ня,** *с.* Завываніе. Левиц. Пов. 331.

I. **Завива́ти, ва́ю, еш,** сов. в. **зави́ти,**

в'ю́, е́ш, *гл.* 1) Завивать, завить, свивать, свить. *Ой зав'ю вінки та на всі святки.* Чуб. III. 190. 2) Заворачивать, завернуть, обматывать, обмотать, обертывать, обернуть, повязывать, повязать; налагать, наложить повязку. *Скину онучу, зав'ю ніжки.* Чуб. V. 115. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав, червоною китайкою завивав.* АД. I. 250. 3) То же, что и **покрива́ти, покри́ти** новобрачную, а также дѣвушку, имѣющую ребенка. Переносно: **покри́ти дівчину**—обольстить дѣвушку. Желех.

II. Завива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зави́ти, ви́ю, еш**, *гл.* Завывать, завыть. *Завив як вовк.* Ном. 2382. *По козакові вовченьки завили.* Чуб. *Сердитий вітер завива.* Шевч. 26.

Завива́тися, ва́юся. ешся, сов. в. **зави́тися, в'ю́ся, е́шся**, *гл.* 1) Завиваться, завиться. *Заплітайся, плетінь, заплітайся, завивайся труба золотая.* Мет. *На їм кучері завиваються.* Чуб. V. 874. 2) Заворачиваться, завернуться, обматываться, обмотаться, повязываться, повязаться. *Рушники там завиваються в намітки.* Св. Л. 2. 3) То-же, что **покрива́тися** (новобрачной), а **покри́тися з ким**—быть обольщенной кѣмъ (о дѣвушкѣ). Желех.

За́вивка, ки, *ж.*=**Завертка I.** Чуб. III. 193.

Зави́да, ди, *об.* Завистникъ, завистница. Аф.

Зави́дити, джу, диш. *гл.* Позавидовать. *Хто завидить, той мене сиротоньку зобидить.* Мет. 293.

Зави́діти, джу, диш, *гл.* Увидѣть. *Ой заплакала та Морозиха, ох ідучи на місто. Завиділи козаченьки да мед-вино п'ючи: „Годі, годі, Морозихо, по Морозенку голосить“.* Мет. 410.

Зави́дка, зави́дко, *нар.* Засвѣтло. *Коли б мені завидка додому прийти.* Каменец. у. *Вечеряй, козаче, сю вечеру завидка.* Чуб. V. 47.

Зави́дки, ків, *мн.* Зависть. **Зави́дки беру́ть.** Завидно. *Завидки беруть, що нам не дають.* Посл.

Зави́дливий, а, е, Завистливый. *Дівчата завидливі.* О. 1861. X. 57.

Зави́дна, *нар.* Засвѣтло. Аф.

Зави́дний, а, е. Замѣтный, примѣтный. *Тоді межа завидна була, а тепер кат його зна й непримітно стало.* Павлогр. у.

Зави́дник, ка, *м.* Завистникъ. К. Бай. 152. *Завиднику пирожок, а жалоснику рожок.* Ном. № 4823. *Весело позирає згорда забісована дівчина на своїх завидників.* Г. Барв. 464.

Зави́дниця, ці, *ж.* Завистница.

Зави́дно, *нар.* Завидно. МВ. II. 158. *Завидно, що в когось видно.* Ном. № 4803.

За́видощі, щів и щей, *ж. мн.* Зависть. Ном. № 4808.

Зави́дувати, дую, еш, *гл.* Завидовать. *Ой у броду, ой у броду брала дівчина воду, там козиченько коня напуває, завидує на її вроду.* Нп.

Завиду́щий, а, е. Завистливый. *Завидущі очі.*

Зави́дько, ка, *м.*=**Завидник.** *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37.

Завидю́щий, а, е.=**Завидущий.**

Завика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зави́кнути и зави́кти, кну, неш**, *гл.*=**Звикати звикнути.**

Зави́лювання, ня, *с.* Заискиваніе, виляніе около чего нибудь.

Зави́лювати, люю, еш, *гл.* Заискивать, вилять передъ кѣмъ нибудь.

Виля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Завилять. *А Прус хвостом не завиляв, як знаєш лис хвостом виляє.* Котл. Ен.

Зави́на, ни, *ж.* Вина, погрѣшность. МВ.

Завини́тель, ля, *м.* Обвинитель. МВ.

Завини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Задолжать. *А цибулька ся не вродила, а я довжок завинила.* Чуб. V. 1095. *Завинів я йому тридцять карбованців.* Каменец. у. 2) Провиниться. *А що ж бо я кому завинила, за що ж мене зла доля побила?* Гол. I. 358.

Завині́ння, ня, *с.* Свитокъ, свертокъ. *Зносили свої скриньки, свої завиніння, свої торбинки.* Левиц. I. 505.

Завинова́титися, чуся, тишся, *гл.* Задолжаться, войти въ долги. *Завиноватився я людям багато.* Канев. у.

Завинова́тіти, тію, еш, *гл.* Задолжать. *Багато грошей завиноватів Петро.* Каменец. у.

Завинпе́ритися, рюся, ришся, *гл.* Заупрямиться. *Худоба завинперилася, везучи віз на гору.* Кременч. у.

Завинува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обвинить. *Завинували жінку.* Каменец. у.

Завину́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Завити 2.** *Купи, мати, шовку завинуть головку.* **Нп.** *Відказала вона, взявши грушу і завинула її в хустку.* Св. Л. 204. *Знайшла дитину,—ні в віщо завинути.* Г. Барв. 529.

Завину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* 1)=**Завитися** 2. 2) О цвѣтахъ: свертываться, складывать лепестки. *Завинулась каминонька, та й не роспускає.* Рудан. I. 15.

Завиня́тко, ка, *с.* Узелокъ, свертокъ. *Вештатись по Божому світові із палицею в руках, а завиняткож на плечах.*

Зави́ритися, рюся, ришся, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. Вх. Зн. 18.

Зависа́ти, са́ю, еш, сов. в. **зави́снути** и **зави́сти, сну, неш,** *гл.* 1) Вѣшаться, повѣситься; повиснуть. *Ой у лісі на горісі сороки зависла.* Чуб. III. 133. *Червоне намисто в шинкарки зависло.* Чуб. V. 582. *Мертвець за ним і собі у дзвіницю, та в дірці, що перехрещена, і завис на хресті.* ХС. III. 57. *На віях, мов дві перлини, сльози зависли.* Г. Барв. 223. 2) Оставаться, остаться неуплаченнымъ, накопляться, накопиться (о платежахъ, недоимкѣ, долгахъ). *Я й платив, щоб подать не зависала.* 3)—**на кому́.** Лежать на комъ, лечь на кого. *На твоїй голові все зависло, бо ти староста.* Каменец. у.

Зави́ска, ки, *ж.* Недоимка, просроченный платежъ. *Це на вас зависка зосталась. а ми всі дали подушне.* НВолын. у.

Завискоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Завизжать, взвизгнуть. *І з реготом завискотіла— і мов лихий її злизав.* Греб. 358.

Зави́сливий, а, е.=**Завидливий.** *Зависливі очі.* Ном. № 4817. *Зависливі багатирі.* Грин. I. 193.

Зави́снути и **зави́сти.** См. **Зависати.**

За́висть, сти, *ж.* Зависть. *Вам на зависть, а їй на користь.* Ном. № 11593.

Завита́ння, ня, *с.*=**Завітання**

Завита́ти, та́ю, еш, *гл.*=**Завітати.** *Завитав я до веселої козачої хати попасувати коні.* Хата. 95. *Січові гості завитали таки до нас.* Хата. 115.

I. **Зави́ти, ся.** См. I. **Завивати, ся.**

II. **Зави́ти.** См. II. **Завивати.**

За́витка, ки, *ж.* 1)=**Завертка 1.** Чуб. III. 193. 2) **Зави́тка**=**Покритка.** Вх. Зн. 18.

Завиття́, тя́, *с.* 1) Женская повязка, имѣющая видъ полотенца, обматываемаго вокругъ головы и шеи. Гол. Од. 27. *Якась жінка у завиттю прийшла.* Каменец. у. 2)=**Завертка 1.** Ч. Г. В. 1858, № 17, 129.

Завихі́ль, хо́лі, *ж.* Мятель, вьюга. Черк. у.

Завихоритися, рюся, ришся, *гл.* Закружиться вихремъ. *Думка його закаламутилась, завихорилась.* Мир. ХРВ. 51.

Завихри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Поднять шумъ. *Поки нема його, то й тихо, а як прийшов, так і завихрив.* НВолын. у.

Зави́хтуритися, риться, *гл. безл.* Захотѣться сильно и чтобы скоро сдѣлалось желаемое. *Завихтурилося іти в наймички.* Вас. 213.

Зави́чити, чу, чиш, *гл.* Пріучить. *Завичили так, що голова ваша все свербить, хоч і нічого нема.* Лебед. у.

Зави́чка, ки, *ж.*=**Звичка. Бра́ти зави́чку.** Привыкать, имѣть обыкновеніе. *Я й завички не брала удень спати.* Зміев. у.

Завища́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Завизжать. *Як завищить, як завищить! та й побігла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Завіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **завіяти, вію, еш,** *гл.* 1) Вѣять, повѣять. *Холодом завіє. Туди* (в труну) *й вітер не завіє і сонечко не загріє.* Мил. 183. 2) Заносить, занести, завѣять. *Снігом дорогу завіяло. Ой зірву я листочок та закрию слідочок, щоб не завіяв, щоб не засипав буйний вітерочок.* Нп.

За́від и **заві́д, во́ду,** *м.* 1) Начало, то, съ чего что-либо началося, **завело́ся.** *Ще й заводу нема, ще й не починали.* Ном. № 7801. **Нема́ й заво́ду.** а) Не было и заведено, и не было никогда. *Гребня чорт-ма й заводу, бо не пряла, каже, зроду.* Нп. б) Исчезло все, нѣтъ и слѣда. *Уже й заводу нема того нічого, що там було.* 2) Начало, причина ссоры. *Я знаю цей завід між ними.* НВолын. у. *Знайду собі другу милу, щоб не мала роду, щоб не було, як з тобою, жадного заводу.* Чуб. V. 255. *Завод зробився з того, що той не хтів платити за горілку.* НВолын. у. *Не роби заводу: як в гроших—віддай податок.* НВол. у. 3) Заводъ. *А мій милий у неволі, у неволі—на роботі, він на сахарнім заводі.* Грин. III. 563. *Там недалеко рибні заводи запорозькії.* ЗОЮР. I. 111. 4) Заведеніе, учрежденіе. 5) Звукъ плача, плачъ. *Почулися важкі заводи плачу.* Мир. ХРВ. 49. Мирний употребляетъ это слово вообще въ смыслѣ протяжнаго звука. *Дикі заводи реву* (бугаевого) *розлягались по околиці.* Мир. ХРВ. 129. *Вітер покривав їх своїми жалісливими заводами.* Мир. Пов. I. 118. *Вітер доносив до них заводи дзвонів.* Мир. ХРВ. 142. **На всі за́води крича́ти.** Во все горло кричать. *Слухайте мене!—на всі заводи кричав Уласович,—адже я сотник.*

Кв. II. 94. 6) Домашній праздникъ (крестины, свадьба и т. п.). *Який же там завід?—Хрестини. На заводі був. Підем на завід.* Черк. у. 7) Верхній край плавной сѣти, къ которому привязываются поплавки. Вас. 188. 8) Родъ понятыхъ или экспертовъ, въ количествѣ пяти и болѣе человѣкъ, которыхъ потерпѣвшій убытокъ отъ потравы хозяинъ приглашаетъ (**заводить за́від**) для освидѣтельствованія на мѣстѣ размѣровъ причиненныхъ убытковъ; **за́від** можетъ самостоятельно постановить рѣшеніе. Чуб. VI. 79. 9) **У за́води**. Во весь карьеръ. *А брат уже летить у заводи тих двох гостей зострічати.* Федьк.

Завідати. См. **Завідувати**.

За́відка, ки, *ж.* Въ пловучей сукновальнѣ, помѣщаемой на лодкахъ: передняя, меньшей величины лодка, на которую упираются валы колесъ. Вас. 173.

Заві́дній, я, є. 1) Захожій. *Хиба я завідня? я тутешня.* НВолын. у. 2)=**Забіжний**. Вас. 187.

Завідня́, ні, *ж.* Бревно, которымъ поворачиваютъ вѣтряную мельницу. Полт. г.

Завідомити. См. **Завідомляти**.

Завідомля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **заві́домити, млю, миш**, *гл.* 1) Заявлять, заявить. *Мого хлопця можна приняти й тепер до школи, бо він завідомлений, дарма що прийому нема тепер.* Черк. у. 2) Извѣщать, извѣстить.

Заві́дування, ня, *с.* 1) Провѣдываніе. 2) Отвѣдываніе.

Заві́дувати, дую, єш, сов. в. **заві́дати, даю, єш**, *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Нехай мене той завіда, що в полі обіда.* Чуб. V. 13. *Як на ту ж пеню і стара Чайчиха не завідає нас.* МВ. II. 122. 2) Отвѣдывать, отвѣдать. *Або води завідаю, або петлі на шию.* Ном. № 4086.

За́відця, ці, *м.* Завѣдывающій, руководитель; подрядчикъ. *Властитель такого ліса наймає собі за́відцю—чоловіка, який би усю роботу у лісі* (рубати ліс) *на себе перебрав; завідця годить собі легінів* Шух. I. 173.

За́відь, воді, *ж.* Въ выраж.: **чо́боти зши́ти під за́відь**, т. е. такъ, что каблукъ пришитъ дратвою, образующею рубецъ сверху надъ каблукомъ. Черном.

Завідьмува́ти, му́ю, єш, *гл.* Околдовать. *Дочку завідьмувала якась ледащиця.*

Завіжкати, каю, єш, *гл.* Завозжать. *Завіжкав коні.* НВолын. у.

Заві́з, во́зу, *м.* Привозъ, подвозъ зерна на мельницу; также подводы, привезшія зерно, и тѣснота, ими производимая. *Вперше бачу, щоб такий завіз був.* НВол. у. *Коло млина вештались люде, зносили з возів мішки млива, пірнали в темноті дверей і знов вертались до возів. Завозу стояло дуже багато.* Левиц. I. 373.

Завізне́нько, *нар.* Ум. отъ **завізно**

Завізний, а, е. Имѣющій много дѣла, работы. *Чи ви завізні? може б мені чоботи пошили?* НВолын. у.

Завізник, ка. *м.* Привозящій зерно на мельницу для помола.

Завізно, *нар.* Много привоза зерна въ мельницу. *На нашому млині так завізно, що не поспішишся молоти.* Употребляется также и въ значеніи много работы вообще. *Їздили наші коні кувать, та кажуть,—завізно.* Мнж. *Прийшов пізно, аж завізно.* Ном. № 1802. Ум. **Завізне́нько**. Аф.

Заві́й, во́ю, *м.* Повязка; чалма.

Завійка, ки. *ж.*=**Намітка**. Гол. Од. 70. Въ Буковинѣ это также и дѣвичье покрывало. Гол. Од. 71.

Заві́йна, ни, *ж.* 1) Болѣзнь: сильная рѣзь въ животѣ. *Перша каже: у небоги пристрітні уроки; друга плеще: їй завійна всунулася в боки.* Мкр. Н. 4. 2) Мятель. Мнж. 180.

Заві́йниця, ці, *ж.*=**Завійна 1**. *Бодай тебе взяла завійниця!* Ном. № 3724. *Троянські плакси тут ридали, як на завійницю кричали.* Котл. Ен. VI. 43.

Завійтува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Зазнаться, будучи **війтом**

Завікува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Остаться навѣки, навсегда, закончить жизнь. *Не вернусь уже на свої край, тут уже десь завікую. В покритках мабуть вона й завікує.* Харьк.

Завількуватий, а, е. О деревѣ: съ волнистыми извилинами. Вас. 145.

Заві́рити. См. **Завіряти**.

Заві́рки, рок, *ж. мн.* Огорожа изъ колышекъ или древесныхъ вѣтвей. Вх. Лем. 414.

Заві́рчування, ня, *с.* Обвиваніе, обворачиваніе, закутываніе.

Заві́рчувати, чую, єш, сов. в. **заверті́ти, верчу́, ти́ш**, *гл.* 1) Обвивать, обвить тканью, бумагой и пр., заворачивать, завернуть, обертывать, обернуть. *Не лізь на колодку, бо заб'єш головку, та буде боліти, нічим завертіти.* Макс. (1849) 103. *Мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко,*

завертять в намітку. Мет. 15. 2) Завертывать, завертѣть, завинчивать, завинтить.

Завірчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **завертітися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Обвивать, обвить тканью, обматываться, обмотаться. *З гарної дівки гарна і молодиця: гарно* (в намітку, напр.) *завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Только сов. в. закружиться, завертѣться. *Коло сусіди завертівся чоловік якийсь незнайомий.* Новомоск. у.

Завірюха, хи, *ж.* Вьюга, мятель. *Аж гульк,—зіма впала, свище полем завірюха.* Шевч. 84. *Завірюха—треба кожуха.* Ном. № 626. Ув. **Завірюшище.**

Завірюшливий, а, е. Вьюжный. Желех.

Завіряти, ряю, еш, сов. в. **завірити, рю, риш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить. *Мене завірили люде, що тебе нема вже на сім світі.* Стор. М. Пр. 54.

Завіс, су, *м.*=**Круча.** Вх. Зн. 18.

Завіса, си, *ж.* 1) Завѣса, занавѣсъ. Левиц. Пов. 52. *У церкві на-двоє роздерлась завіса.* Чуб. III. 16. *Над вікнами висіли з оксамиту та ще з чогось завіси.* Стор. М. Пр. 74. 2) Тесемки, которыми связывается опушка мѣховой шапки (у галицк. мѣщанъ). *Шапка на завісах.* Гол. Од. 19. 3) Дверная петля. 4) Родъ жерди для развѣшиванія бѣлья. Вх. Зн. 18. 5)=**Завіс.** Вх. Уг. 238.

Завісити, ся. См. **Завішувати, ся.**

Завіска, ки, *ж.* Передникъ, фартукъ. Міусск. окр.

Завіскритися, рюся, ришся, *гл.* Распустить сопли, запачкаться соплями. *Прийшла Венера іскрививиись, заплакавшись і завіскрившись.* Котл. Ен. I. 12.

Завісок, ска, *м.* Желѣзный брусокъ въ возу, прибитый къ плечу, чтобы колесо не терло плеча, на которомъ стоитъ ящикъ воза. НВолын. у. Рудч. Чп. 249.

Завістити, щу, стиш, *гл.*—**кого.** Сообщить (кому). *Думали-думали, як його лучче Катрю завістити про те, що чули.* МВ. II. 138.

Завісь, сі, *ж.*=**Завіс.** Вх. Зн. 18.

Завіт, та и **ту,** *м.* Завѣтъ. Єв. Мр. XIV. 24.
Ковчег завіта. Чуб. III. 340. *А що, доню, пам'ятаєш мій завіт тобі?* МВ.

Завітальник, ка, *м.* Посѣтитель. *Мучать Тетяну завітальники. Хто не зайде, то все одно кажуть, що Василь до иншої ходить.* Г. Барв. 541.

Завітання, ня, *с.* Посѣщеніе, захожденіе.

Завітати, таю, еш, *гл.* Посѣтить, зайти. *Люде, бачивши, що вони нікуди не завітають, також одступились од них.* Г. Барв. 160.

Завітритися, рюся, ришся, *гл.* Заѣхать, забраться. *Нема мого панича—аж у Чернігів завітрився.* Харьк.

Завітування, ня, *с.* 1) Завѣтъ. 2) Завѣщаніе духовное. Желех.

Завітувати, тую, еш, *гл.* Завѣщать. *Духом високим... жив та й нам його завітував наш батько Тарас.* О. 1862. III. 25.

Завіть, ті, *ж.* Проволока на задникѣ сапога.

Завіхолитися, литься, *гл. безл.* Начаться мятели.

Завіхтирити, рю, риш, *гл.* Схватиться вихремъ. *Загуло, завіхтирило.* МВ. (К. С. 1902. X. 155).

Завічати, чаю, еш, *гл.* Предвѣщать. *Ой голубе, голубе! завічаєш щось доброго для нашого молодого.* Гол. IV. 438.

Завічно, *нар.* При жизни. *Ірод собі завічно пекло готував.* Чуб. III. 356.

Завішальник, ка, *м.* Повѣсившійся. Каменец. у.

Завішати, ся, См. **Завішувати, ся.**

Завішувати, шую, еш, сов. в. **завісити, шу, сиш** и **завішати, шаю, еш,** *гл.* 1) Вѣшать, повѣсить. *Такого дітей, що й гілля не здержало б (як би завісив).* Ном. № 13871. *А його мила не злюбила, гей повела його въ сад та й завішала.* Чуб. V. 804. 2) Завѣшивать, завѣсить; увѣшивать, увѣсить, обвѣшивать, обвѣсить чѣмъ-либо. *Він усе просив завісити вікна.* Левиц. Пов. 81. *Купалочка з купа вийшла та й кропом очі завішала.* Мет. 312.

Завішуватися, шуюся, ешся, сов. в. **завіситися, шуся, сишся,** гл. 1) Вѣшаться, повѣситься. *Піду завішуся, нехай усі люде знають, як чумаки умірають.* Гол. *До осичини прийшов і завішався на осичині.* О. 1861. X. 53. 2) Завѣшиваться, завѣситься, увѣшиваться, увѣситься, обвѣшиваться, обвѣситься чѣмъ-либо.

За-віщо? За что? *За-віщо він її убив?*

Завіякуватий, а, е. Разгульный. *Один завіякуватий чоловік та піячив у шинку.* Грин. II. 171.

Завіяти. См. **Завівати.**

Завкри(в)дно, *нар.* Обидно. *Завкрідно йому, що в нього нема.* Каменец. у. *Тому завкридно, що він сіяв, а той узяв хліба дві копи.* НВолын. у.

Завладати, даю, еш, *гл.* Завладѣть.

Якось то ними князь той жукований неправдою завладав. МВ. II. 34.

Завладіти, дію, еш, *гл.*=**Завладати.**

Завліканий, а, е. Вышитый. *А в нашої Бондарівни завлікані плічки.* Чуб.

Завляги, ляг, *ж. мн.* Время наступленія сна. *До завляг ще далеко. У добрі завляги* (дуже пізно) *приїхав.* Каменец. у.

Завмерти, мру, реш, *гл.* Упасть въ обморокъ. Уман. у.; замереть.

Завовтузитися, жуся, зишся, *гл.* Завозиться надъ чѣмъ нибудь.

Завод. См. **Завід.**

Заводити, джу, диш, сов. в. **завести, ду, деш,** *гл.* 1) Заводить, завести кудалибо. *Завів його на таку кручу, що страшно й глянути вниз. Завів дівчину в чуже село. Вона до нас діток своїх завела, покинула, а сама знов таки пішла туди до його.* МВ. II. 190. —**пером.** Повести куда нибудь линію пером. *Що заведе пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383. 2) Заводить, завести за что-либо. *Завів його за хату, щоб не бачили, та й каже нишком... А брат сестру за стіл завів.* Грин. III. 512. **Заводити на посад** (молоду). Свадебный обрядъ: сажать новобрачную за столъ въ красномъ углѣ. *В неділю після обіда завели Ганну на посад.* Левиц. I. 21. *Молоду заводить за стіл брат хусточкою.* Грин. III. 429. 3) Отводить, отвести. *Завела коня до стаєньки.* Чуб. III. 393. *Дівчино моя, напій мі коня і заведи до кірниці, де зімна вода.* Чуб. V. 108. *Я заведу тебе до нас.* Г. Барв. 241. 4) Вставлять, вставить, вдѣлывать, вдѣлать во что, всовывать, всунуть. **Заводити цурки.** При постройкѣ **дуба** (лодки изъ цѣльной колоды): распоровъ колоду, вставлять въ щель распорки для распиранія боковъ. Вас. 151. —**у ритки, у шохти.** У ткачей: пропускать нити основы сквозь отверстія названныхъ снарядовъ. См. **Варстат.** Вас. 166, 167. —**в палітурки.** Переплетать (книгу). Славяносерб. у. —**під скло.** Вставлять въ рамку подъ стекло (картину). 5) Вносить, внести (въ книгу запись). *Та ще в метрики як заведе Марусею...* О. 1861. XI. Кух. 34. 6) Класть, положить на ноты. *Він все записував пісні народні... і навіть самі мелодії пісень і заводив у ноти.* Левиц. Пов. 225. 7) Прикрѣплять, прикрѣпить сапогъ къ колодкѣ гвоздями или веревочкой (у сапожниковъ). Сумск. у. 8) Начинать, начать. *Товариш мій давний заводить з нею танець.* Федьк. 9) Заводить, завести; устраивать, устроить, основывать, основать. *Завели собі деяку юрдину.* Рудч. Ск. I. 131. *Пішла вона звичайненько прохати, щоб лев в дуплі дозволив їй... хазяйство завести маленьке.* Гліб. 58. *Ти, козаче, ти, бурлаче, не хороше робиш, що зарння п'єш, гуляєш, бенкети заводиш.* Чуб. V. 1020. *Як би у нас на селі школу завести.* Ком. I. 23. **Завести подушне.** Завести недоимку въ уплатѣ подушной подати. НВолын. у. 10) Запѣвать, запѣть, затягивать, затянуть, начинать, начать пѣсню. *Без мене не знаєш як і взяться, як і пісню завести.* Стор. I. 133. *Завели вдвох пісеньку.* Г. Барв. 198. *Онде дівча йде по воду, думку якусь завело.* Федьк. I. 24. 11) Голосить, плакать. *Не чує, як заводить сиротина.* Млак. 76. 12) **Так заведено.** Такъ принято, таковъ обычай. Вас. 212.

Заводитися, джуся, дишся, сов. в. **завестися, дуся, дешся,** *гл.* 1) Вводиться, ввестися, отводиться, отвестися. *У їх коні не заводяться на ніч у хлів.* 2) Вставляться, вставиться. *Уже хто й зна відколи все заводиться в його ся картина під скло, та й досі ніяк не заведе.* 3) Вноситься, внестися (въ книгу, запись). 4) Быть полагаемымъ, положеннымъ на ноты. 5) Заводиться, завестися, появляться, появиться; входить, войти въ обычай; устраиваться, устроиться; основываться, основаться. *Як заведуться злидні на три дні, то чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1518. *Тоді саме заводивсь університет у Харькові.* К. Гр. Кв. XVI. *Хиба ж чорноморцеві за служобою було коли заводиться справжнім хазяйством?* О. 1862. X. 112. 6) Начинаться, начаться. *Вже заводиться дощ.* Каменец. у. *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363. **Ще на світ не заводилось.** Еще и не начинало свѣтать. Св. Л. 69. 7) Начинать, начать состязаніе, споръ, ссору, заспорить, ссориться. *Стали ділиться... і завели спориться.* Рудч. Ск. I. 196. *Думав, от заведуться за ту віру, так ні...* Стор. М. Пр. 44. *Завелися, як той казав: багатий за багацтво, а убогий—бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3514. *Як поп'ються горілки, то й заведуться биться.* ЗОЮР. I. 110. *Як би ти не заводивсь, то й не смуткував би тепер, і не стидно б було, що тебе попобито.* МВ. II. 10.

Заводіяка, ки, *м.* Зачинщикъ. Васильк. у.

Заводня, ні, *ж.* Хлопотливое дѣло, —

заведешь его, да и не оберешься хлопотъ. *Я не хочу робити млина, не хочу цієї заводні.* Мврг. у. Слов. Д. Эварн.

Заводськи́й, а́, е́. Заводской, относящійся къ заводу. *А заводський лежень не хоче робити.* Грин. III. 214.

Заво́дця, ці, *м.* Зачинщикъ.

За́водь, ді, *ж.* Заливъ. Левч. 42.

Заво́зити, жу, зиш, сов. в. **завезти́, зу́, зе́ш,** *гл.* 1) Завозить, завезти куда нибудь далеко. *Чоловіче мій, дружино моя! завіз ти мене, де роду нема, де роду нема, та все чужина.* Мет. 246. *Він не хотів його убивать, да завіз його в ліс.* Рудч. Ск. I. 25. *Почали дорікати Колумбові, що завіз їх ка-зна куди.* Ком. I. 54. 2) Привозить, привезти. *Степом їду,—степ широкий, дорога смутненька,—завези мене, сивий коню, де моя миленька.* Чуб. V. 241. 3) Ввозить, ввезти во внутрь чего-либо. *Завези воза в возівню.* 4) Доставлять, доставить, завозить, завезти что по пути. *Із Одеси преславної завезли чуму.* Шевч. 535.

Завози́ти, жу́, зиш, *гл.* Затаскать, загрязнить.

Завози́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Затаскаться, загрязниться.

Завоза́нин, на, *м.* Привезшій для помола хлѣбъ на мельницу.

Заво́їстий, а, е. Воинственный, задорный. *Він був у нас хоч і малий на зріст, так завоїстий: було кожного зачепить.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовс.).

Завойовни́к, ка́, *м.* Завоеватель. Бaшт. 137.

Завойовни́чий, а, е. Завоевательный, Башт. 105.

Завойо́вувати, вую, еш, сов. в. **завоюва́ти, воюю, еш,** *гл.* Завоевывать, завоевать. *Хоче завоювать у цього царя старшу дочку.* Рудч. Ск. I. 106.

Завола́ння, ня, *с.* Призывъ, зовъ.

Завола́ти, ла́ю, еш, *гл.* 1) Позвать, пригласить. *Заволав у шинок на могорич до поради.* Полт. *Вже ї мати заволала.* Гол. III. 67. *Ось вам Степана в хату заволала.* Черн. у. 2) Воскликнуть, завопить. *Тоді жиди рандарі горким голосом заволали.* Нп.

Заволіка́ння, ня, *с.* 1) Затягиваніе, завлеченіе. 2)=**Заволо́чування.**

Заволіка́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) сов. в. **заволокти́, лочу́, чиш.** Затягивать, затянуть; завлекать, завлечь. *Мужик той після заволік його въ троснияк.* Рудч. Ск. I. 200. *Е, чоловік! чорт заволік!* Ном. № 2896. *Я було п'якам кажу: „Пийте, та його не заволікайте“.* Г. Барн. 290. 2) сов. в. **заволочи́ти, чу́, чиш.** См. **Заволочувати.**

Заволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **заволокти́ся, лочу́ся, чешся,** *гл.* 1) Затягиваться, затянуться; завлекаться, завлечься. *Заволочи його за хату!—Коли ж не заволікається: важке.* 2) Бороноваться послѣ посѣва. 3) Забредать, забрести куда. *Він покинув там усю свою родину, заволікся на козацьку Україну.* К. МБ. X. 2. *Инший заволочеться з Москви.* Г. Барв. 329.

Заволі́кування, ня, *с.*=**Заволіка́ння.** Левиц. Кайд. С. 186.

Заволі́чка, ки, *ж.* 1)=**Волі́чка.** *Капшук повен тютюну, гарно вишитий заволічкою по оксамиті.* Св. Л. 234. 2) Ремешекъ или веревочка, которыми въ ярмѣ прикрѣплены вверху **снізки** къ **чашовин'ѣ.** Рудч. Чп. 250. 3) Гвоздь, которымъ стянута оковка обода (вірвант) въ колесѣ воза. Рудч. Чп. 250.

Заволо́ка, ки, *об.* 1) Захожій изъ чужой страны, бродяга чужестранный. *Горе мені на чужині: зовуть мене заволокою.* Чуб. V. 198. 2) Бревно, которымъ закладываютъ въ плотинѣ прорванное мѣсто, чтобы успѣшнѣе его задѣлать. Міусск. окр.

Заволо́ком, *нар.* О посѣвѣ: безъ предварительнаго вспахиванія, посѣявъ по жнитву и потомъ забороновавъ зерно. *Заволоком—уродиться як нароком.* Ном. № 7169.

Заволокти́. См. **Заволікати.**

Заволонча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Затянуть. *Я таки й не хотів, та як зачали, то й заволончали таки.* Кобел. у.

Заволоть, ті, *ж.* Родъ рыболовной сѣти. Вх. Уг. 238.

Заволочи́ти. См. **Заволочувати.**

Заволо́чування, ня, *с.* Боронованіе послѣ посѣва. См. **Заволікання.**

Заволо́чувати, чую, еш, сов. в. **заволочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Бороновать, забороновать послѣ посѣва. *Посіяла та й заволочила, а заволочивши, та й Бога просила: зроди, Боже, ту яру пшеницю.* Мет. 357.

Завони́тися, ню́ся ни́шся, *гл.* Завоняться, провоняться. *Коза... здохла. А іди та облупи, щоб не завонилася.* Вх. Зн. 18.

Завоня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Завонять. *Не ворушп, бо завоняє.* Ном. № 3289.

Заво́ра, ри, *ж.* Бревно для задвижки воротъ.

Заво́рити, рю, риш, *гл.* Загородить. См. **Вір'я**.

За́воріння, ня, *с.*=**Ворота**. Шух. 87.

За́ворітниця, ці, *ж.* См. **Розлоги**. Шух. I. 86.

Заворі́тній, я, е. 1) Находящійся за воротами. 2) Сторожъ при воротахъ, запирающихъ село къ полю. *Як приїхали під самий коливорот, панімашка поспитала в заворітнього*. Св. Л. 77.

Заворі́ття, тя, *с.* Мѣсто за воротами.

Заворкота́ти, чу́, чеш, *гл.* Замурлыкать. *Не ззість пес, поки не повиля, а кіт, поки не заворкоче.* Ном. № 12270.

Завороки́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Заворожить, заколдовать, заговорить. *Чого се ти сидиш як заворожений? Ти не втомився?* МВ. (О. 1862. I. 99). 2) Поворожить, начать ворожить. *Заворожи мені, волхве, друже сивоусий!* Шевч. 264. *Ой заворожи, да превражая бабо, де козацькії гроші?* Грин. III. 598.

За́ворот, ту, *м.* 1) Заливъ. Александров. у. 2) Головокруженіе. Борз. у. 3) Поворотъ, колѣно, изгибъ. *На завороті річка глибока.* НВолын. у. *Рот без завороті.* Ном. № 2849. 4) **В за́вороті**. По дорогѣ. *Заходила э Д. Хоть і не в завороті мені була, та дуже бажала я побачити своїх перших господарів.* МВ. I. 22.

За́воротень, тня, *м.* 1) Колѣно, изгибъ рѣки. Павлогр. у. 2) Холощенный, оскопленный бычокъ. Мнж. 180.

Заворо́тич, ча, *м.* Конецъ обода въ колесѣ телѣжномъ. Рудч. Чп. 250.

За́вороть, ті, *ж.* 1)=**Заворотень** 1. Мнж. 180. 2) Круговоротъ, водоворотъ, поворотъ воды противъ теченія. *Там заворотъ: вода тече вниз, а то назад угору.* Кобел. у. (Залюбовск.).

Заво́рсити, ршу, сиш, *гл.* Нахмурить. **Заво́рсений**. Нахмуренный. Вх. Зн. 18.

Заво́рситися, ршуся, сишся, *гл.* Нахмуриться. **Заво́рсилося на дво́рі**. Небо въ тучахъ. Вх. Зн. 18.

Заворуха, хи, *ж.* 1) Движеніе (въ толпѣ). 2)=**Заверюха**.

Заворуши́ти, шу́, шиш, *гл.* Зашевелить.

Заворуши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Зашевелиться. Котл. Ен. III. 22. Ком. I. 54. *Затуркотіла і заворушилась підо мною земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заворча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать. *У вас, у жінок, усе з очей! заворчав Наум.* Кв. I. 25.

Завощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Забрызгать воскомъ.

Завоюва́ння, ня, *с.* Завоеваніе.

Завоюва́ти. См. **Завойовувати**.

Завпе́рше, *нар.* Прежде всѣхъ. *Ой мій пане, пане Іване, десь то ти забувся, що на ляхів став завперше, да й не сподівався.* Макс.

Завсе(і)гда́ и **завсігди́**, *нар.*=**Завсіди**. Желех. *Зевсеида будемо укупі.* Кв. Драм. 302. *Невіра завсігда невіра.* Ном. № 896.

Завсіди, *нар.* Всегда. *У скупого завсіди по обіді.* Ном. № 4667. *Голодному завсіди полудня.* Ном. № 12097.

Завсі́дний, а, е. Всегдашній. Левиц. Правда, 1868. 448. Шух. I. 120. Въ значеніи обычный. *Зрушили завсідній спокій життя.* Мир. ХРВ. 256. *Завсідні житечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Завсю́ди, *нар.*=**Завсіди**. *Це роблять що вечора, завсюди.* Чуб. I. 103. *І завсюди, як тілько вони вкупі,—все оттак заведуться ласкавими словами одно 'дною шпиганти.* МВ. II. 82.

Завто́вш, **завто́вшки**, *нар.* Толщиною. *Ударив кулаком у стіну,—так стіна й провалилась, дарма, що була така завтовшки, як у мужика хата.* Рудч. Ск. I. 104.

Завторува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Завторить. *Завторує в срібні нути, аж ю звізди муся чути.* Федьк.

За́втра, **за́втре**, *нар.* Завтра. *Сьогодня пан, а завтра пропав.* Ном. № 1152. **На за́втра(е)**. На слѣдующій день, на другой день. *Щоб на завтре на ранок рушники виткала.* Рудч. Ск. II. 100. **По за́втрьому**. Послѣзавтра. *Як сьогодні, так і завтра, як завтра, так і по завтрьому.* Мир. ХРВ. 171.

Заву́злити, лю, лиш, *гл.* Завязать узломъ. *Натяг вірьовку і став зав'язувати. Не вспів він удруге завузлити, як просунулась рука.* Стор. М. Пр. 107.

Заву́шниці, ць, *ж. мн.* Опухоль за ушами.

Завча́с, *нар.*=**Завчасу**.

Завча́сний, а, е. Заблаговременный. Желех.

Завча́сто, *нар.* Зачастую. *Тепер завчасто доводиться чувати.* О. 1862. III. 31.

Завчасу́, *нар.* Заблаговременно, заранѣе. Мкр. Г. 4.

Завча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **завчи́ти**, чу́, чиш, *гл.* Заучивать, заучить.

За́вше, *нар.*=**Завжде**. *У мене чари*

завше́ ютові: біле личко, чорнії брови. Чуб. V. 75.

Завши́р, завши́рки, завши́ршки, *нар.* Шириною. *А завширшки він ширший океану.* К. Іов. 24.

Зав язáти, ся. См. **Зав язувати, ся.**

За́в язка, ки, *ж.* Завязка, веревочка, которой завязываютъ. *Коло сього мішка й зав язки нема. Утяв по саму зав язку.* Ном. № 7569. 2) Завязь на фруктовыхъ деревьяхъ. Каменец. у. 3) Въ плотничьей и столярной работѣ: связь, сцѣпленіе двухъ концовъ деревьевъ, сходящихся подъ угломъ. Шух. I. 91, 98. 4) Зачатокъ, начало, причина, источникъ. *Разом роз'язка і зав'язка, і зле й добре докупи.* Ум. **За́в язочка.**

Зав язник, ка, *м.* Раст. Tormentilla erecta.

Зав'я́знути и зав'я́зти, зну, неш, *гл.* Завязнуть. *Пішла вона* (овечка) *собі пастись, та й зав'язла у хмелі.* Рудч. Ск. I. 40.

За́в'язок, зку, *м.* Почка растенія. Вх. Пч. I. 14.

За́в'язочка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́в'язка.**

Зав'я́зування, ня, *с.* Завязываніе.

Зав'я́зувати, зую, еш, сов. в. **зав'яза́ти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Завязывать, завязать. *Зав'язав вовка в мішку.* Рудч. Ск. *Великої треба хустки, щоб зав'язати усти.* Ном. № 6988. 2) Связывать, связать. *Гріх не личком зав'язати та під лавку сховати.* Ном. № 101. 3) Повязывать, повязать. *Не росплете довгу косу, хустку не зав'яже.* Шевч. 27. Переносно: **зав'яз ти го́лову.** Выйти замужъ. *Зав'язала головоньку,—не розв'яжу довіку.* Чуб. V. 4) Закладывать, заложить (зданіе). *Зав'єзує хату.* Шух. I. 88. 5)—**вік.** Испортить жиз ь. *Я і твій вік зав'язала.* Кв. Драм. 326. 6)—**доро́гу.** Преградить путь, стать на пути. *Гуси, гуси, зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому.* Ном. № 327. 7)—**світ.** Сдѣлать жизнь безотрадной, горестной, несчастной. *Зеленая ліщинонька проти сонечка зав'яла, молодая дівчинонька козаку світ зав'язала.* Нп. *Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ.* Мет. 138. 8)—**язи́к.** Заставить молчать. *Людям язика не зав'яжеш.* Ном. № 6984.

Зав'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **зав'яза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* 1) Завязываться, завязаться. 2) Завязываться (о плодахъ), завязаться. 3) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться, возникать, возникнуть. *Треба трошки полежать, щоб сало зав'язалось.* Ном. № 12260.

Зав'я́лий, а, е. Завялый, завявшій, увядшій. Мвр. Пов. II. 76.

Зав'яли́ти, лю, лиш, *гл.*=**Зв'ялити.** *Не зав'ялив би свої літа молодії, як тепер в'ялить.* О. 1862. X. 13.

Зав'я́нути и зав я́ти, в'я́ну, неш, *гл.* Завянуть, увянуть. *Може він таку пісню знає, що як би заспівав, то й волос би зав'яв.* ЗОЮР. I. 146. *Одно зацвіло, а друге зав'яло, навіки зав'яло.* Шевч. 121.

За́га, ги, *ж.* Изжога. *Зага пекла.* Канев. у. МУЕ. III. 55.

Зага́вкати, каю, еш, *гл.* Залаять. *Собаки де-де по Вільшані загавкають.* Шевч. 149.

Загавкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Залаять (о многихъ). *Бісова собачня донюхалась і загавкотіла.* Стор. М. Пр. 123.

Зага́воронитися, нюся, нишся, *гл.* Зазѣваться. Прилуц. у.

Загага́кати, каю, еш, *гл.* Загоготать, захохотать. Харьк. у.

За́гад, ду, *м.* 1) Затѣя. 2) Заказъ. 3) Приказаніе. распоряженіе. *Загад діло справує.* Ном. № 1082. *Чи тобі загад був у поле йти?* Черниг. г.

Загада́ти, ся. См. **Загадувати, ся.**

За́гадка, ки, *ж.* 1)=**Загад** 3. *Загадав мені мій миленький загадки в дорогу: їдна загадочка,—щоб вишита сорочка; друга загадочка,—щоб вишит синій мундир.* Грин. III. 629. 2) Загадка. *Така ваша загадка, що нема й розгадки.* Ном. № 13055. 3) Раст. Erigeron canadensis L. ЗЮЗО. I. 121. Ум. **За́гадонька, за́гадочка.**

Зага́дування, ня, *с.* 1) Задумываніе. 2) Приказываніе, распоряженіе. 3) Загадываніе.

Зага́дувати, дую, еш, сов. в. **загада́ти, да́ю, еш,** *гл.* 1) Задумывать, задумать, затѣвать, затѣять. *Загадали козаченьки в похід опівночі.* Чуб. V. 1006. *Чого не загадає! І гомонить, і пустує.* МВ. II. 9. 2) Приказывать, приказать дѣлать, сдѣлать распоряженіе, заказывать, заказать. *Загадай дурному Богу молиться, він і лоб розіб'є.* Ном. № 6576. *Загадав татарин татарці пару коней сідлати. Хиба я тобі загадав море випити?* Ном. № 13722. *Загадали йому хорошенько грати, а парубку з дівчиною скакати.* Мет. 161. *Штирі хлопці варти дали, ще й коників загадали.* Чуб. V. 983. 3) Загадывать, загадать. *Загадують, чия* (вишня) *зацвіте, той жи-*

тиме рік. Грин. I. 15. **Загада́ти за́гадку.** Предложить, задать загадку. *Загадаю загадку, закину за грядку: нехай моя загадка до літа лежить.* Ном. стр. 376. *Загадаю тобі три загадочки, як угадаєш—до батька пущу.* Чуб. III. 190.

Зага́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **загада́тися, да́юся, ешся,** *гл.* Задумываться, задуматься. *Закуркають кречети сизі, загадаються орлики хижі.* Макс. 59. *Говорить, було, говорить, да й загадається.* Г. Барв. 109.

Загажда́ти, даю, еш, *гл.*=**Загоджувати.** *Вельможная пані слуги загаждала: кожному слугині по золотому дала.* Чуб. V. 1017.

Зага́їти, га́ю, еш, *гл.* 1)=**Загаяти.** 2) Заставить чѣмъ либо пространство. *Загаїли стаю бербеницями.* Вх. Зн. 18. 3) Загородить, положить преграду. Вх. Уг. 238.

Зага́й, га́ю, *м.* 1) Проволочка, замедленіе. *Не стілько тою діла, як один загай.* Лубен. у. *Аби б загаю не було, а то я не баритимусь.* Лубен. у. 2) Заросль; чаща. *В тебе лани як загай, в тебе хліби як Дунай.* Гол. IV. 552.

Зага́йка, ки, *ж.* Замедленіе. НВолын. у.

Зага́йкати. каю, еш, *гл.* Закричать: „**гай! гай!**“.

Зага́йко, ка, *м.* Медлитель. *Загайки, дружбоньки, загайки, загаялися в коморі.* Грин. III. 439.

Зага́йний, а, е. Медлительный, кропотливый, нескорый. *Загайна робота.* Черк. у.

Зага́йно, *нар.* Медлительно, кропотливо, нескоро.

Зага́йство, ва, *с.* Замедленіе, задержка. Борз. у.

Зага́кливець, вця, *м.* Заика. Вх. Лем. 414.

Зага́кливий, а, е. Заикающійся. Вх. Зн. 238.

Зага́куватися, куюся, ешся, *гл.* Заикаться. Вх. Лем. 415.

Зага́л, лу, *м.* 1) Цѣлость, все, общая сумма. 2) Общество, публика. 3) **В-загалі** См. **Узагалі.**

Загалава́нитися, нюся, нишся, *гл.* Зазѣваться. *Загалаванився, та й віжки впустив.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Загаласува́ти, сую, еш, *гл.* Закричать, завопить. Аф.

Загало́м, *нар.* 1) Оптомъ, гуртомъ. *На вибір десяток сороковець, а загалом золотий.* Каменец. у. 2) Сплошь. *З неділі піду тобі робити три дні загалом* Каменец. у. *Масти загалом усю стіну.* Каменец. у. *Попереду було той на чинш, той на одрібок, а потім пішли всі загалом на викуп.* НВолын. у.

Загалу́нити, ся. См. **Загалунювати, ся.**

Загалу́нювати, нюю, еш, сов. в. **загалу́нити, ню, ниш,** *гл.* Вымачивать, вымочить или прокипятить въ растворѣ квасцовъ (яица передъ окраской). Харьк. Аф.

Загалу́нюватися, нююся, ешся, сов. в. **загалу́нитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Вымачиваться, вымочиться въ растворѣ квасцовъ. Аф. 2) Переносно: выпивать, выпить лишнее. *Ще добрі люде з церкви не вийшли, а він уже й загалунився.* Аф. *Оце якось я в шинку був загалунивсь, то й пропив чимало грошей.* Екатер. г.

Загальмува́ти, мую, еш, *гл.* Затормозить. *З гори їхавши, треба загальмувати воза.*

Зага́льний, а, е. 1) Общій, всеобщій. *Загальна розмова.* Левиц. Пов. 254. *Загальний рахунок.* 2)—**ти́ждень.** Всеѣдная недѣля (3-я передъ великимъ постомъ). Каменец. у.

Зага́льник, ка, *м.* Общее мѣсто (въ рѣчи), банальная фраза. Желех.

Зага́льниця, ці, *ж.*=**Загальний тиждень.**

Зага́льність, ности, *ж.* Все вообще; всеобщность; совокупность. Желех.

Зага́мкати, каю, еш, *гл.* Закричать: **гам-гам!**

Зага́моритися, рюся, ришся, *гл.* Заговориться, увлечься разговоромъ. *Я загаморився в корчмі, а кінь і втік.* НВолын. у.

Загамува́ння, ня, *с.* Обузданіе, укрощеніе, усмиреніе.

Загамува́ти, му́ю, еш *гл.* Успокоить, укротить, обуздать, усмирить, придержать.

Загамува́тися, му́юся, ешся, *гл.* Успокоиться, утихнуть; удержаться *Не руш її* (дитини),*—тільки що загамувалась.* Черк. у.

Зага́нити, ню, ниш, *гл.* Охулить.

Заганьби́ти, блю, би́ш, *гл.* Застыдить, устыдить. Вх. Лем. 415.

Загани́ти, ня́ю, еш, сов. в. **загна́ти, жену́, не́ш,** *гл.* Загонять, загнать. *Боярам*

свині пасти, молодому заганяти. Мет. 195. *Ходить голуб сивий волохатий,—ні заганяти, ні зазвати.* Мет. 10. 2) Вбивать, вбить, вколачивать, вколотить. *Коло колодязя дванадцять стовпів загнано въ землю.* Рудч. Ск. І. 135.

Заганя́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **загна́тися, жену́ся, не́шся,** *гл.* 1) Быть загоняему, быть загнану. *Теляточка напасуться, въ хлівець заженуться.* 2) Вбиваться, вбиться, вколачиваться, вколотиться, вганяться, втыкаться, воткнуться. *Глибоко загнався клин у колоду. Загналася тобі в серденько стрілка.* Чуб. 3) Забѣгать, забѣжать слишкомъ далеко. 4) Увлекаться, увлечься.

Зага́пкатися, каюся, ешся, *гл.* Зазѣваться. Желех.

Загаптува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Покрыть вышивкой (преимущественно золотомъ или серебромъ).

Зага́ра, ри, *ж.* Усердіе, горячность въ работѣ. *Нема загари робити.* НВолын. у.

Зага́рбання, ня, *с.* Захватъ, незаконное присвоеніе. Левиц. Правда, 1868. 437.

Зага́рбати, баю, еш, *гл.* 1) Захватить, заграбить. *Хмельницького в руки свої загарбали.* Стор. ІІ. 13. *Чесні люде: своє одимн та чужою не загарбали.* Стор. ІІ. 13. 2) Закопать. *Мене загарбають, як умру.* Уман. у.

Загардува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Запрудить. Ейскъ.

Загари́кати, каю, еш, *гл.* Заворчать.

Зага́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Заговориться. *Загаркався з людьми, та й забув, що теща жде.*

Зага́рливий, а, е. Усердный, горячій въ работѣ. *Загарливий до роботи.* НВолын. у.

Загарто́вувати, вую, еш, сов. в. **загартува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Закалять, закалить. *Тільки крицю треба загартувати.* Ком. ІІ. 57.

Загарто́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **загартува́тися, ту́юся, ешся,** *гл.* Закаляться, закалиться. Левиц. Правда, 1868, 437. *В коші він і виріс, тут і загартувався.* Стор. ІІ. 11.

Загарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Запросить (цѣну). *Загарував за їх аж п'ять рублів.* Зміев. у.

Загарцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Устать, гарцуя.

Загарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать (о собакѣ). *У бур'яні бровко муругий... він на Енея загарчав.* Котл. Ен. III. 38.

За́гар, рю, *м.* и **за́гарь, рі,** *ж.* Угаръ отъ горящихъ углей. Вх. Зн. 18.

Загаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **зага́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Потухать, потухнуть, угасать, угаснуть. Мнж. 34. *Куй залізо, покуль не загасло.* Ном. № 5927. 2) Переносно: прекратиться. *Загаснув рід.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Загаси́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Потушить, загасить. 2) Утратить. *Де ти дів? Уже мабудь загасив?* (яку там річ). Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Зага́снути. См. **Загасати.**

Зага́та, ти, *ж.* 1) Насыпь изъ навоза у канавы, служащая вмѣсто забора. Нѣжин. у. 2) Стѣнка хлѣва, состоящая изъ двухъ параллельныхъ плетней на четверть или полъ аршина другъ отъ друга, промежутокъ между которыми набитъ соломой. Чуб. VII 393. 3) Вѣтви терновника или другого колючаго дерева, положенныя сверхъ плетня, чтобы препятствовать перелѣзать черезъ него. О 1861. VIII. 93.

Загати́вода, ди, *м.* Сказочное существо, могущее удерживать, запруживать воду. Драг. 257,259.

Зага́тистий, а, е. Зага́тиста земля́. Земля, содержащая корни и пр мѣшающее свободному движенію плуга. Черк. у.

Загати́ти. См. **Загачувати.**

Зага́чувати, чую, еш, сов. в. **загати́ти, чу́, тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить; дѣлать, сдѣлать плотину, запруду. *Ні один не переплив, усі каменем лягли по дну, аж річку загатили.* К. Орися. (ЗОЮР. ІІ. 204). *Інгул що-зіму замерзає—Богун не встане загатить шляхетським трупом.* Шевч. 160. *Все пани та пани, а греблі нема кому загатити.* Ном. № 1173.

Зага́чувати, чую, еш, сов. в. **зага́чити, чу, чиш,** *гл.* Захватывать, захватить крюкомъ; зацѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть, завлечь, привлечь. *Хлопці його у свою компанію загачили хитрощами.*

Зага́ювання, ня, *с.* Замедленіе, задержка.

Зага́ювати, га́юю, еш, сов. в. **зага́яти, га́ю, еш,** *гл.* Задерживать, задержать. *Щоб не загаять тебе, а я ще піду коня запрягать.* Канев. у.—*Постривайте, каже, я напою воли, а тоді й вам витягну.—Ви ж мене загаєте. Я перш собі витягну.* Г. Барв. 382.

Загáюватися, гáююся, ешся, сов. в. **загáятися, гáюся,** ешся, *гл.* Замѣшкиваться, замѣшкаться, замедлить. *Пора, брате, на виступці, бо вже ми-й так загаялись. Не загайся на підмогу.* К. Псал.

Загвинтúти, нчý, тúш, *гл.*=**Заґвинтити.**

Зáгвіздок, дка, *м.* 1) Въ продѣтомъ сквозь отверстіе концѣ (болта, бруска и пр.) колышекъ или гвоздь, препятствующій концу обратно выдвинуться изъ отверстія. Напр въ возу верхніе **бруски́ в полудрабку** продѣты своими концами въ отверстія **крижівни́ць** и закрѣплены сзади **зáгвіздками.** Рудч. Чп. 250. 2) Чека, деревянный или желѣзный гвоздь, удерживающій колесо. Рудч. Чп. 250.

Загвóзджувати, джую, еш, сов. в. **загвоздúти, джý, дúш,** *гл.* 1) Забивать, забить гвоздемъ. Переносно: заморозить. *Варвара заварить, Микола загвоздить, а на Гальки сідай в санки.* Ном. № 507. 2) Сказать рѣзкость, колкость. *Енею в батька загвоздила, щоб довго не базікав тут.* Котл. Ен.

Загéйкати, каю, еш, *гл.* Закричать: **гей! гей!**

Загеркотáти, кочý, чеш, *гл.* Закричать (о гусяхъ).

Загúб, бу, *м.* Погибель. Вх. Зн. 18.

Загúба, би, *ж.*=**Загиб.** *Чи нема у вас чого од поганки? Жаден день поганка; то вічня загиба та й годі.* Лубен. у.

Загибáння, ня, *с.* Погибаніе.

Загибáти, бáю, еш, сов. в. **загúбнути, ну,** неш, *гл.* Погибать, погибнуть, пропадать, пропасть.. *Горе з жінкою-бідою вік каратати—що маю робити!—мушу загибати!* Каменец. у.

Загúбель, лі, *ж.* Погибель. *На загибель буде тому, хто бере багачку з дому.* Чуб. V. 217. Ум. **Загúбелька.** *Бо вже мені за дівчиною загибелька буде.* Гол.

Загúбно, *нар.* Гибельно, губительно. *Загибно робити в заводі.* НВолын. у.

Загúбнути. См. **Загибати.**

Загúбок, бку, *м.*=**Загиб.** Вх. Зн. 18.

Загúджувати, джую, еш, сов. в. **загúдити, джу, диш,** *гл.* Запакощивать, запакостить.

Загилúти. См. **Загилювати.**

Загúлювати, люю, еш, сов. в **загилúти, лю́, лúш,** *гл.* 1) Ударять, ударить палкою (**гілкою**) мячъ, бросая его. 2) Ударять, ударить (человѣка), заѣхать. *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічю засвітились.* Ном. № 3982.

Загúн, ну, *м.* Погибель, гибель. **До загúну.** До смерти.

Загинáти, нáю, еш, сов. в. **загнýти, гнý, нéш,** *гл.* 1) Загибать, загнуть. *Оце штучка: загнув пальці та й карлючка.* Ном. Прич. стр. **загнéний.** НВолын. у. 2)—**крючкú.** Крючкотворствовать. 3)—**матюкú.** Бранить по матушкѣ. 4)—**сухóго вóвка.** См. **Вовк.** 5)—**чóртові ковбасý.**= **Заломúти чóртові ковбасý.** См. **Заломити.** Грин. I. 236.

Загинáтися, нáюся, ешся, сов. в. **загнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* Загибаться, загнуться.

Загúнути, ну, неш, *гл.* Погибнуть. *Не загинув еси у неволі, не загинеш із нами, козаками, на волі.* Дума. *Наша дума, наша пісня не вмре, не загине.* Шевч. 46. *Ратуй мене, мій батеньку, ратуй, не дай мені да й загинути.* Мет. 128.

Загиржáти, ржý, жúш, *гл.*=**Заржати.** *Загиржав по-кінськи.* Грин. II. 100.

Загúрити, рю, риш., *гл.* Утратить, растратить. *Загирив маєток.* Вх. Зн. 18.

Загівля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **заговíти, вíю,** еш, *гл.* Заговляться, заговѣться.

Загíн, гóну, *м.* 1) Загонъ, пашенная полоса. Угор. 2) Отрядъ. *А козаки тим часом сунули з України повагом, свої загони до купи склúкаючи.* К. Хмельн. 3) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ вода течетъ тихо. Шух. I. 225. Ум. **Загінéць, загоночок.** *Добрий женець не питається, чи широкий загінець.* Ном. № 7356.

Загінчáй, чáя, *м.* = **Погонич** (при плугѣ). Вх. Зн. 18.

Загíрній, я, е. Находящійся за горами.

Загíр'я, р'я, *с.* Мѣстность за горою. Ум. **Загíр'ячко.** *Ой кіт-воркіт по загір'ячках скік, перепелочки ловив.* Мил. 40.

Заглáджувати, джую, еш, сов. в. **заглáдити, джу, диш,** *гл.* 1) Заглаживать, загладить, приглаживать, пригладить. *Та вмий біле личко, та загладь головочку.* Чуб. III. 39. 2) Уничтожать, уничтожить, истреблять, встребить. *Загладжують безбожники границі.* К. Iов. 52. *Він хоче загладити наше обличчє серед народів.* К. XII. 132.

Заглéдіти и **загля́діти, джу, диш,** *гл.* Увидѣть, завидѣть. *Як загледить да козаченька на морі.* Мет. 101. *Загледівши, що її доганяють, побіжить, як полетить на кри-*

мах. МВ. II. 45. *Загледіла рибалочку, що хорошиі на вроду.* Чуб. V. 560. *Вареників не дали. Він і заглядів, що вони на полиці стоять.* Мнж. 110.

Заглеме́дзок, дзка, *м.* Грубо сдѣланный предметъ. *Воно такс, нішо: заглемедзок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглеме́здий, а, е.=Завалий. Мнж. 180.

Заглеме́зий, а, е. Неуклюжій, аляповатый. *Ич, яка заглемеза!* (о глиняной посудѣ). Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заглитну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Поперхнуться, подавиться. Аф.

Заглоби́ти, блю, биш, *гл.*=**Заплішити.** Вх. Лем. 415.

Заглоти́ти, лочу, тиш, *гл.* Захватить мѣсто, вытѣснить. *Заглотит лісом поле.* Вх. Зн. 19.

Заглузува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Начать насмѣхаться.

Заглуша́ти. ша́ю. еш. сов. в. **заглуши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Заглушать, заглушить. *Ой як же я затужила, ввесь сад заглушила.* Мет. 257.

Заглу́шувати, шую, еш, *гл.*=**Заглушати.** *Усякий чоловік заглушує своє горе: хто п'янством, хто скнарюстю, а сей, бач, казками.* Г. Барв. 311.

Загля́гати, гаю еш, *гл.* Приготовить **гляганий** сыръ. См. **Гляганий.** Марк. 158.

Загляда́ння, ня, *с.* Засматриваніе, заглядываніе.

Загляда́ти да́ю. еш, сов. в. **загля́нути, ну, неш**, *гл.* 1) Заглядывать, заглянуть, засматривать. *Пильно в вічі козакові заглядали.* Макс. *У світлоньку заглядає та ранесенько.* Мет. 133. 2) Видѣть, увидѣть. *Да заглянув я й а три голубочки.* Грин. III. 583.

Загляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **загля́дітися, джуся, дишся**, *гл.* Засматриваться, засмотрѣться. *Не заглядайся на його чорні брови.* Г. Барв. 271.

Загля́діти См. **Загледіти.**

Загля́нути. См. **Заглядати.**

Загморозди́ти, джу́, диш, *гл.* Глубоко воткнуть въ землю.

Загна́ти, ся. См. **Заганяти, ся.**

Загне́сти, нету, теш, *гл.*—**тісто.** Замѣсить тѣсто. Вх. Лем. 415.

Загни́біда, ди, *об.* Скупецъ. *Ісе мене скупою зве: ти вже, каже, така загнибіда!* Зміев. у.

Загнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **загнисти́ и загни́ти, нию́, є́ш**, *гл.* Загнивать, загнить Чуб. V. 388.

Загнива́тися, ваюся, ешся, сов. в. **загнисти́ся и загни́тися, ни́юся, є́шся**, *гл.* Загниваться, загниться. *Стояча вода найчастіше зустрічається в болоті; тут то загниваються останки цих тварів.* Дещо, 72.

Загни́лий, а, е. Загнившій.

Загни́лість, лости, *ж.* Начало гніенія.

Загнисти́, ся, загни́ти, ся. См. **Загнива́ти, ся.**

Загні́ватися, ваюся, ешся. *гл.* Разсердиться. *Ой загнівався мій миленький без причини на мене.* Гол. I. 275.

Загнізди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Сдѣлать себѣ гнѣздо. *Татари..., степові орлята, що загніздились по-над морем Чорним.* К. МБ. XI. 154.

Загні́т, ту, *м.* Горящіе угли, солома или щепки, употребляемыя для того, чтобы хлѣбъ **загнітився.** (см.) *Рубайте сосону здорову та беріте тріски на загніт,—щоб славний коровай був на ввесь світ.* Грин. III. 473.

Загніти́ти, ся. См. **Загнічувати, ся.**

Загні́тиця, ці, *ж.* Болѣзнь ногтя, ногтоѣда.

Загніток, тка, *м.* Угнетенный. *Там такий загніток, всякий ним послуговує.* Брацл. у.

Загні́чувати, чую, еш, сов. в. **загніти́ти, чу́, тиш**, *гл.* Зарумянить, запечь хлѣбъ (пироги и пр.) такимъ образомъ, чтобы его корка приняла обычный ей красно-коричневый цвѣтъ,—для этого къ посаженному въ печь хлѣбу подгребаютъ горящіе угли или зажигаютъ тонкія щепки или солому. *До двору, дружечки, до двору! ламайте сосонку додому, да колітъ її на загніт, да загнічувать коровай.* МУЕ. III. 90—91. *Спали соломи три крутені під челюстями, щоб загнітити, як хліб гнітять.* Чуб. I. 123.

Загні́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **загніти́тися, чу́ся, тишся**, *гл.* Зарумяниваться, зарумяниться, принимать, принять красно-коричневый цвѣтъ (о коркѣ печенаго хлѣба). *Пироги добре загнітилися.*

Загноїти, ною́. їш, *гл.* Унавозить. *Як би загноїв добре землю, то б виросли здорові коноплі.* Прил. у. *Загноїт собі біл-*

ший або менший кусник поля. МУЕ. III. 48.

Загнузда́ти. См. **Загнуздувати.**

Загну́здувати, дую, еш, сов. в. **загнузда́ти, да́ю, еш,** *гл.* Зауздывать, зауздать. *Кінську голову на дорозі найди, та й ту загнуздуй.* Ном. № 10236. *Вона сіла на його, загнуздала його.* Рудч. Ск. I. 53.

Загну́ти, ся. См. **Загина́ти, ся.**

Загнуща́тися, ща́юся, ешся, *гл.* Пренебречь. *Чи батьками отті німці загнущались, що чуприни вражі діти одцурались.* Мог. 49.

Заго́ва́, *нар.* Заранѣе, заблаговременно. Вх. Зн. 18. Желех.

За́говіни, він, *ж. мн.* Заговѣнье, канунъ поста.

Загові́р, во́ру, *м.*=**Замова.**

Загові́ти. См. **Загівляти.**

Заговори́ти, ся. См. **Заговорювати, ся.**

Загово́рювати, рюю, еш, сов. в. **заговори́ти, рю́, риш,** *гл.* Єв. Мр. XVI. 17. *Заговорять всі вороги, що ся любим ми убогі.* Чуб. V. 97. *Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори.* Шевч. 212. 2)=**Замовляти.**

Загово́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **заговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.*=**Замовлятися.** *Запікайся кров, заговоруйся кров, замовляю тебе.* Чуб.

Загототі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.* Загудѣть глухо. *Загогогів якийсь підземний глас.* Греб. 373. *В печі загогогіло.* Св. Л. 121.

Заго́джувати, джую, еш, сов. в. **загоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Задабривать, задобрить, располагать, расположить въ свою пользу. *Загоджує суддів.* НВолын. у. *Старшина побив мене та загодив справника—півсотні карбованців одвіз.* Канев. у. *Щоб і ту загодить, і мене не розгнівить.* НВолын. у. См. **Загаждати.**

За́годі, *нар.* Заранѣе, заблаговременно. *Гляди ж, приходь загоді.* Черном.

Загодо́вувати, вую, еш, сов. в. **загодува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* 1) Начинать въ первый разъ что-либо ѣсть. *Як що уперве (того року) починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують отак: „нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова"* (і тоді їдять). Грин. I. 253. 2) Начинать откармливать.

За́годя, *нар.*=**Загоді.**

Заго́їти, ся. См. **Загоювати, ся.**

Загойда́ти, да́ю, еш, *гл.* Закачать, заколыхать.

Загойда́тися, да́юся, ешся, *гл.* Закачаться. *Золоті сережки загойдались.* Левиц. Пов. 180.

Загокли́вий, а, е. Заикающійся.

Заго́куватися, куюся, куєшся, *гл.* Заикаться. Угор.

Заголи́ти, ся. См. **Заголювати, ся.**

Заголо́вний, а, е. Заглавный.

За́голо́вок, вку, *м.* 1) Съ удареніемъ на первомъ слогѣ: подушка. Угор. **За́головки мурянча́ні.** Муравьиныя яйца. Вх. Уг. 253. 2) съ удар. на третьемъ слогѣ: заглавіе. О. 1862. I. 77. Ум. **За́голо́вочок.**

Заголоси́ти, шу́, сиш, *гл.* Громко заплакать съ причитаніями. Єв. Мр. IX. 24. *Прийшла його мила, китайку одкрила, китайку одкрила та й заголосила.* Мет. 104.

Заголубі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться, стать голубымъ. *Зажовтіє, заголубіє і зачервоніє квітами.* Стор. М. Пр. 1.

Заго́лювати, люю, еш, сов. в. **заголи́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Обнажать, обнажить. 2) Забривать, забрить. *...сина в салдати позаторік заголили.* Шевч. 479.

Заго́люватися, лююся, ешся, сов. в. **заголи́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Обнажаться обнажиться снизу, поднять платье вверхъ.

Загомоні́ти, ню́, ни́ш. *гл.* Заговорить. *Ой цюкнув раз перший—вона зашуміла, ой цюкнув раз другий, та й загомоніла.* Чуб. V. 710. *А ні поспитати, а ні загомоніти до неї.* МВ. II. 98. Иногда употребляется въ смыслѣ: прикрикнуть, строго и съ укоромъ заговорить съ кѣмъ. *Батько аж загомонів тоді на його: „Та чи довго ти гави тут ловитимеш?"* Г. Барв. 387. Въ прилож. къ толпѣ, значитъ: загалдѣть. *То тихо було, а то як загоміла вся громада,—такого крику!*

Заго́нистий, а, е. 1) Требовательный. *Він чоловік не загонистий, зайвого не просить, а тільки своє бере.* 2) Вспыльчивый. *Там такий загонистий, що не можна й слова сказати, так і схопиться на ноги.* 3) Увлекающійся.

Заго́нити, ню, ниш, *гл.*=**Заганяти.**

Загоню́чка, ки, *ж.* Родъ игры въ **свинку** (см.), при которой играющій долженъ загнать **свинку** до извѣстной черты. Ив. 13.

Загорба́тіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться горбатымъ. *На сій роботі не забагатієш, а загорбатієш.* Ном. № 10371.

Загорди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Загордиться. Опат. 9.

Загорідка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **загорода.**

Загорілець, **льця**, *м.* Фанатикъ. Желех.

Загорілий, **а**, **е.** 1) Горячій, пылкій, вспыльчивый. 2) Фанатическій. 3) Загорѣвшійся. 4) Загорѣлый (отъ солнца).

Загоріти, **ся.** См. **Загоряти**, **ся.**

Загорнути, **ся.** См. **Загортати**, **ся.**

Загорода, **ди**, *ж.* 1) **Загорода.** Огорожа, огороженное мѣсто. 2) **Загорода.** Базъ (не крытый), огороженное мѣсто, куда загоняютъ скотъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Воли високорогі полові дивляться з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134. *В чужій загороді овець не росплодиш.* Ном. № 9659. *Шукають його ляхи, щоб стратити,—то він до зятя, та й жив там з місяць, поки все втихомирилось.* ЗОЮР. I. 264. 3) Садъ; огородъ. Вх. Лем. 415. **Ум. Загорідка**, Вх. Лем. 415. **Загородка.** *Вийшов батюшка на двір, а скот повилазив із загородок.* Грин. II. 155.

Загороджувати, **джую**, **еш**, сов. в. **загородити джу**, **диш**, *гл.* Загораживать, загородить, огораживать, огородить. *Рот не город—не загородиш.* Ном. № 6990. *На твій гнів не загорожений хлів.* Ном. № 3480.

Загородище, **ща**, *м.* Мѣсто, гдѣ была **загорода** (см.) Черк. у.

Загородка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **загорода.**

Загорожа, **жі**, *ж.*=**Загорода 1.** *Задумали та сніпинці город городити, щоб нікуди литвяківцям гуляти ходити. Не поможе, милий Боже, ваша загорожа.* Мил. 78.

Загорожувати, **жую**, **еш**, *гл.*=**Загороджувати.**

Загортати, **таю**, **еш**, сов. в. **загорнути**, **ну**, **неш**, *гл.* 1) Заворачивать, заворотить. *А скину я опанчу та ніжки загорну.* Чуб. 2) Загребать, загресть. *Загортай, мати, жар, жар!* О. 1862. IV. 36. *Кладуть у яму і загортають землею.* ХС. IV. 40.

Загортатися, **таюся**, **ешся**, сов. в. **загорнутися**, **нуся**, **нешся**, *гл.* 1) Заворачиваться, заворотиться. 2) Загребаться, загресться.

Загортина, **ни**, *ж.* Верхнее женское платье. Желех.

Загортка, **ки**, *ж.*=**Загортина.** Угор. Вх. Зн. 18.

Загорьований, **а**, **е.** Заработанный тяжелымъ трудомъ. *А як вечір прийде,—на вулицю вийде: та в позиченому, та в добуваному... Ой вийди ж ти, вражий сину, у своєму загорьованому.* Грин. III. 215.

Загорювати, **рюю**, **еш**, *гл.* Съ трудомъ заработать. *Загорюй снажно та й їж смачно.* Ном. № 9967. *А що загорюєш, то все прогайнуєш.* Чуб. V. 478.

Загорянин, **на**, *м.* Живущій за горой. Аф.

Загоряти, **ряю**, **еш**, сов. в. **загоріти**, **рю**, **риш**, *гл.* Загорать, загорѣть (отъ солнца). *На те мені мати платок дала, щоб не загоряла.* Грин. III. 180. *Закривай личко од сонечка, чорні брови од полом'ячка, щоб твій видок не загорів, чорних брівок не посмалив.* Нп.

Загорятися, **ряюся**, **ешся**, сов. в. **загорітися**, **рюся**, **ришся**, *гл.* 1) Загораться, загорѣться. *Юрка одного впустили, а вся хата загоріласл.* Ном. № 14109. 2) Только сов. в. Вспылить. *Як коли загориться, то й хата мала.* Г. Барв. 107.

Загосподарювати, **рюю**, **еш**, *гл.* Начать хозяйничать. *Загосподарював Хведірко.* О. 1862. VIII. 23.

Загострити, **ся.** См. **Загострювати**, **ся.**

Загострювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **загострити**, **рю**, **риш**, *гл.* Заострявать, заострить.

Загострюватися, **рююся**, **ешся**, сов. в. **загостритися**, **рюся**, **ришся**, *гл.* Заостряваться, заостриться.

Загостити, **щу**, **стиш**, *гл.* Прибыть въ гости. *Рад би я, мов дитятко, до тебе загостити, сирая земля двері прикрила,—не можу відчинити.* Рк. Макс.

Загостювати(ся), **тюю(ся)**, **еш(ся).** *гл.* Загоститься. *Оце було як наша Катря де загостює, то мати дивують: що се доні нема!* МВ. II. 84. *Така вже доля моя, що в мене не загостюється щастя.* Г. Барв. 56.

Заготувати, **тую**, **еш**, *гл.* Заготовить.

Заготурнтися, **рюся**, **ришся**, *гл.*=**Загутатися.** Вх. Уг. 238.

Загоювати, **гою**, **еш**, сов. в. **загоїти**, **гою**, **їш**, *гл.* Залѣчивать, залѣчить, заживлять, заживить (рану). *Всі його рани загоює своїм розумним словом.* Г. Барв. 163. *Його рука поранить і загоїть.* К. Іов. 12.

Загоюватися, **гоюся**, **ешся**, сов. в. **загоїтися**, **гоюся**, **їшся**, *гл.* Заживать, зажить (о ранѣ). *Загоїться, поки весілля скоїться.* Ном. № 5305.

Заграбати, **баю**, **еш**, *гл.*=**Загребти.** *Що ж, татуню* (до попа), *чи підете ховати мерця, чи ні?—Піду, як дасьте 8 злотих...—Та вже, проше татуня, не турбуйтеся йти: ми й сами заграбаєм. Бог вибачить нам, бо ми бідні.* О. 1862. IX. 53.

Заграбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Заграбить, отнять. *Заграбував волика.* О. 1862. I. 43.

За́грава, ви, *ж.* Зарево. НВолын. у.

Заграва́ти, раю́, е́ш, сов. в. **загра́ти, ра́ю, еш,** *гл.* 1) Начинать играть, заиграть. *Звелів вже він музикам заграти.* Мет. 105. 2) Начинать, начать двигаться: бѣжать, летать и пр. рѣзвыми, бойкими движеніями. *Гей коню мій, коню, заграй підо мною! Над річкою, над Дунаєм орли загравали.* Мет. 429. 3) О морѣ: начать волноваться. *Ой заграй, заграй, синесеньке море, та під тими байдаками.* Шевч. 56. О свѣтѣ: начинать играть, заиграть. *Заграло сонечко.* Чуб. III. 219. 4) О винѣ, наливкѣ: начать бродить.

Загра́да, ди, *ж.* Огорожа, ограда. *Загріло сонечко на стіну, на заграду зелену.* Гол. I. 211.

Загра́катися, каюся, ешся, *гл.* Зазѣваться. *Мене... послано, що вже не зап'ю, не забалакаюсь, не загракаюсь, та й не злякаюсь.* Г. Барв. 443.

Грани́чити, чу, чиш, *гл.* Опредѣлить, указать границу.

Заграни́шний, а, е. Заграничный.

Загра́ти. См. **Загравати.**

Загра́тися, ра́юся, ешся. *гл.* Заиграться. *Не засидиться, не заграється ніде.* МВ.

Загре́ба, би. 1) Загребаніе; мѣсто, гдѣ что-либо загреблено, закопано. *Знає він кошечу загребу.* Ном. № 13776. 2) Родъ хлѣба **(коржа́)**, который при печеніи загребается въ горящіе угли. *Притомилися од далекої дороги й посідали під лісом одпочити та тим часом і загребу спекти, щоб сили підкрепити. Замісили кісто, зробили з того кіста коржа й загребли його пектись у те огнище.* Грин. II 182. *Поставили нам знатну' вечерю: тетерю з загребами... (Такі коржі, що печуть їх, загрібаючи у жар: од того й загребами звуться).* Стор. II. 16. У Милорадовича: свадебный длинный хлѣбъ. Мил. 121. 3) Жадный человѣкъ. *Забере усе бісів загреба.*

Загребе́лля, ля, *с.* Мѣсто за плотиной *На загребеллі живе.* Черк. у.

Загребе́льний, а, е. Находящійся за плотиной. *До загребельної могили прибувайте.* Мет. 396.

Загребти́, ся. См. **Загрібати, ся.**

Загребу́щий, а, е. Жадный, старающійся все забрать. *Очі завидющі, руки загребущі.* Посл.

Загремихті́ти, хчу́, ти́ш, *гл.* Загремѣть, загромыхать. *Як застукотить у сінях, загремихтить.* МВ. I. 69.

Загремі́ти. См. **Загрімати.**

Загри́вий, а, е. Имѣющій бѣлую масть вокругъ шеи (о птицахъ и четвероногихъ животныхъ). *Загривий гусак.* Харьк. *Загрива гуска. Загрива вівця—біла, а шиворот чорний.* О. 1862. V. Кух. 37.

Загриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **загри́зти, зу́, зе́ш,** *гл.* Загрызать, загрызть.

Загриза́тися, за́юся, ешся, сов. в. **загри́зтися, зу́ся, зе́шся,** *гл.* Начинать споръ, ссору, заспорить. *Загризався з братом.* Мир. ХРВ. 138.

Загри́зкуватий, а, е. Сварливый, задира.

Загри́зти, ся. См. **Загриза́ти, ся.**

Загри́мати. См. **Загрімати.**

Загримоті́ти, чу́ ти́ш, *гл.* *Приїхала, загримотіла кобиляча мов голова.* Котл. Ен. II. 40.

Загріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **загребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* 1) Загребать, загрести. *I кури б загребли, если б не ратував.* Ном. № 4582. 2) Сгребать, сгресть. *Огонь каже: загреби мене.* Чуб.

Загріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **загребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* Загребаться, загрестъся.

Загріба́чка, ки, *ж.* Кочерга. *Ухопила горнець з печі, та й шпурнула в груди. Та бо я ся від череп'я зачяв обтрісати, вна вхопила загрібачку: „Рушай, гицлю, з хати!"* Гол. III. 215.

Загрі́бок, бка, *м.* Неудавшійся, испорченный въ печеньи хлѣбъ. Екатер. у.

Загріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **загрі́ти, рі́ю, еш,** *гл.* 1) Согрѣвать, согрѣть. *А чортяка до парубка, давай загрівати його.* Г. Барв. 190. *Та прихили своє личко, най моє загріє.* Гол. IV. 452. 2) Проникнуть со своимъ тепломъ. *Туди* (в труну) *й вітер не завіє, і сонечко не загріє.* Мир. 183.

Загріва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **загрі́тися, рі́юся, ешся,** *гл.* Согрѣваться, согрѣться.

Загрі́лий, а, е. Согрѣвшійся.

Загріма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **загремі́ти, млю́, ми́ш,** *гл.* Начинать гремѣть, загремѣть. *Грім уп'ять загрімає.* Констант. у. *Ой загреми, громику, над моєю кімнатою.* Мет. 259. *Загвіло, загреміло, застугоніла земля.* Стор. М. Пр. 143.

Загрі́мати и загри́мати, ма́ю, еш, *гл.* 1) Загремѣть, застучать. 2)—**на ко́го.** Закричать на кого. *Батько часом на нього*

загрима. О. 1862. VIII. 19. 2)—**кого**. Постоянными криками, бранью отупить кого. *Ще в сповиточку загримають тебе.* МВ. I. 45.

Загрімотіти, мочу́, ти́ш, *гл.* Загремѣть. *Як загрімотить грім.* Рудч. Ск. II. 102.

Загріти, ся. *См.* **Загрівати, ся.**

Загріток, тку, *м.* Теплота. Желех.

Загрома́джувати, джую, еш, сов. в. **загрома́дити, джу, диш**, *гл.* Загребать, загресть, закапывать, закопать. *Живцем в землі їх загромадили.* Котл. Ен.

Загрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в **загрома́дитися, джуся, дишся**, *гл.* Загребаться, загрестись, закапываться, закопаться.

Загро́нитися, нюся, нишся, *гл.* Покрыться гроздьями, кистями.

Загруза́ти, за́ю, еш, сов. в. **загру́знути и загру́зти, зну, неш**, *гл.* Вязнуть, завязнуть, увязнуть. *Не громадь, дудку, сіна, бо загрузнеш по коліна.* Ном. № 4305. *А в той гарбуз москаль загруз.* Чуб. V. 1070.

Загрузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.*=**Згрузити.** Черк. у.

Загрунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Загрунтовать. 2) Утвердить.

Загру́ти, ру́ю, еш, *гл.* Закричать (о воронѣ). Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ, напечатанной Срезневскимъ. *Закряче ворон, загрує, зашумує.* Запор. Стар. I. 105.

Загрюзи́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* Увязнуть въ грязи. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати,—вони й загрюзились.* Мнж. 121.

Загрю́кати, каю еш, *гл.* Застучать, захлопать (дверью).

Загрюкотіти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Застучать сильно и часто. 2) Загромыхать.

Загрякотіти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Загрюкотіти.** Стор. М. Пр. 143.

Загряни́шний, а, е.=**Загранишний.** *Пов'язує її хустками... загряништими.* О. 1862. I. 74.

Загу́ба, би, *ж.* 1) Потеря. *Як у нього ячмінь, то но грошам загуба.* Уман. у. 2) Пагуба.

Загуби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Потерять, затерять. *Загубив черевик, а я йшов та й найшов. Загубиш, то не смутись, знайдеш, то не веселись.* Посл. 2) Погубить; казнить, убить. *Не топись, козаче, бо душу загубиш.* Мет. 17. *Ой не орла, не сокола збіраються вбити, ой то ж пана та Сунрунa ведуть загубити.* Мет. 430. *Загубила свого мужа та поповича жінка.* Гол. I. 51.

Загуби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Потеряться. *Ой либонь моя дівчинонька та й у полі загубилася.* Чуб V. 24

Загу́біль, лі, *ж.*=**Загуба.** Драг. 191.

Загугни́ти, гню́, ни́ш, *гл.* Заговорить въ носъ, загнусить. *Аж ось пан Олексій покинув читати та як загугнить з своїми школярами.* Кв. I. 244. *І мені Господь послав побратима,—загугнив Кривоніс.* Стор. М. Пр. 133.

Загугня́віти, влю, виш, *гл.*=**Загугнити.** *Солоха загугнявіла: соїзволяю.* Кв. II. 148.

Загуготіти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Загоготіти.**

Загу́да, ди, *ж.* Порицаніе. *Яку ж загуду сім дровам зробите?*

Загу́дити, джу, диш, *гл.* Начать порицать, находить недостатки. *Дивувались, що се сталось старому, що разом загудив Василя.* Кв. I. 58.

Загуді́ти, ду́, де́ш, *гл.*=**Загусти.** Стор. М. Пр. 106. *Загуділи голуби.* Чуб.

Загука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Закричать. *Феся загукала, голос по дубині аж ся розлягає.* Чуб. V. 69. 2)—**на ко́го**. Позвать, зазвать кого. *Загукай на його,—нехай іде в хату.*

Загу́лити, лю, лиш, *гл.* Завести, запрятать. *І в край світа їх загулиш.* Федьк. II. 76.

Загуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Закутить. *Загуляв Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 2) Заглушить, осилить при помощи кутежей (свою бѣду, горе и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла, й не заспівала, й не затанцювала його.* Левиц. I. 86.

Загуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Закутить. *А хазяїн так загулявся, що й усі можна бочки повивозить,—то й не чутиме.* Рудч. Ск. II. 151.

Загуме́нний, а, е. Находящійся за гумномъ.

Загуме́ння, ня́, *с.* Мѣсто за гумномъ. *Там на загуменню тополя стояла.* Гол. I. 285.

Загуме́нок, нку, *м.*=**Загуменя.**

Загу́пати, паю, еш, *гл.* 1) Начать ударять, начать глухо стучать, сильно стучать. 2) Пойти тяжелой поступью.

Загу́рити. См. **Загуряти.**

Загу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ,

задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуркота́ти, чу́, чеш и **загуркоті́ти чу́, ти́ш**, *гл.* 1) Загремѣть раскатами. Ком. II. 34. *Буря повстала, загуркотіло.* Мет. 58. 2) Застучать, загремѣть. *Гур! гур! гур! щось страшно загуркотіло по-під вікнами й стихло. То підкотилась карета.* Левиц. Пов. 317. *Заскреготали зубами відьми й загуркотіли з хати.* Грин. I. 68.

Загурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Загремѣть, застучать, затрещать, почти то-же, что и **загуркоті́ти** 2; иногда просто зашумѣть сильно. *Зашумить садок, стемніє світ і загурчить дощ об землю.* МВ. (О. 1862. III. 42). 2) Упасть, скатиться съ шумомъ, стукомъ, а иногда и просто упасть съ высоты. *Так він і загурчав з кручі!*

Загуря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **загу́рити, рю, риш**, *гл.* Занимать, занять, развлекать, развлечь чѣмъ-либо, напр. разговорами, заставивъ забыть прежнее. *Загурй дитину.* Вх. Зн. 18.

Загуря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **загу́ритися, рюся, ришся**, *гл.* Развлекаться, развлечься чѣмъ-либо и забыть о нужномъ, задержаться, замѣшкаться изъ-за этого. Вх. Зн. 18.

Загуса́ти, са́ю, еш, сов. в. **загу́снути, ну, неш**, *гл.* Сгущаться, сгуститься. *Насипала багато води, а мало борошна, та мішала, мішала, а воно не загуса.* Грин. II. 164. *Як загусне глина, тоді не зробиш горщика.* Канев. у. *На чуже пшінце горшка не підставляй, бо кипітиме, кипітиме, та й не загусне.* НВолын. у.

Загусти́, гуду́, де́ш, *гл.* 1) Загудѣть. *Під землею щось загуло страшно.* ЗОЮР. II. 31. *Загула Хортиця з Лугом: „чую, чую!"* Шевч. 57. *А загув—аж сумно слухати—неначе бугай у болоті.* Рудч. Ск. I. 64. *Мов дзвони, загули кайдани на неофітах.* Шевч. 611. 2) Упасть съ большой высоты (подразумѣвается: съ гуломъ). *Так з конем і загув у провалля.* Вообще куда нибудь съ силой, съ гуломъ двинуться, броситься, напр. въ сказкѣ: *Одну овечку хіп за ніжку та у лантух,—так уся отара і загула туди.* Мнж. 55. *Була ложка, помело, та й те з дому загуло.* Нп. Г. Барв. 288. Отсюда: **Було́, та загуло́**, равносильно русскому: было, да сплыло. 3) О голубяхъ: заворковать. *Ходить голуб коло хати сивий волохатий, як загуде жалібненько,—на серцю тяженько.* Мет. 11.

Загу́тати, таю, еш, *гл.* 1) Ошеломить, оглушить. Желех. 2) Укротить, угомонить. Желех.

Загу́татися, таюся, ешся, *гл.* Зазѣваться; забыть объ окружающемъ при видѣ чего. *Загутався, як таку красоту побачив.* Вх. Зн. 19.

Заґа́вити, влю, виш, *гл.*—**кого́**. Отвлечь вниманіе чье. *Я* (злодій) *піду їх загавлю,.. ти і бери.* Мнж. 110.

Заґа́витися, влюся, вишся, *гл.* Зазѣваться, засмотрѣться. Мнж. 29.

Заґвалтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Поднять шумъ, крикъ. *Загвалтувало село від краю до краю.* Мир. ХРВ. 249.

Заґеґота́ти, ґочу́, чеш, *гл.* Закричать (о гусяхъ). *Гуси по ставах загеготали.* Г. Барв. 544.

Заґедзе́лити, лю, лиш, *гл.* Понести чепуху.

Заґе́дзкатися, каюся, ешся, *гл.* 1)=**Задрочитися.** 2) Закапризничать.

Заґе́лґати и **заґе́лкати, ґаю (каю), еш**, *гл.* Закричать (о гусяхъ, индѣйскихъ пѣтухахъ). Аф. *Загелкали гуси.* Шевч. II, 35. *Загелкали мов индики.* Мир. ХРВ. 98.

Заґеро́вувати, вую, еш, сов. в. **заґерува́ти, ру́ю, еш**, *гл.* 1) Загинать, загнуть. *Почали загеровувати ногу за голову; аж кістки їй тріщать, а вона її сувердемить угору.* Грин. II. 167. 2) Запрашивать, запросить дорого. *Загерував ти з його багато.* Лохв. у.

Заґерґота́ти и **заґерґоті́ти, ґочу́, чеш** и **тиш** *гл.*=**Заґелкати.**

Заґрундзьо́вувати, нную, еш, сов. в. **заґрундаюва́ти, дзю́ю, еш**, *гл.* Завязывать, завязать узломъ такъ, что трудно развязать. Черк. у.

Заґу́дзлити, лю, лиш, *гл.* Завязать узелъ. Вх. Лем. 415.

Зад, ду, *м.* 1) Задъ, задняя часть. 2) Задъ; задница. *Голова—кість, а зад, вибачте, м'ясо: в голову цілують, а в зад б'ють.* Ном. № 1288. Ум. **Задо́к, задо́чок.**

Зад, *нар.* Вслѣдъ за, позади. *Я вскочив у хату зад їх; вона вже лежала на лаві.* Екатер. у.

Зада́ва, ви, *ж.* 1)=**Кужба.** Вас. 147. 2) Рычагъ для зажиманія дерева при увязкѣ его на саняхъ для перевозки. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задава́ти, даю, еш, сов. в. **зада́ти, да́м, даси́**, *гл.* 1) Задавать, задать. *Задам я тобі бурду.* Ном. № 13602. 2)=**Заадавати.** *В неволю всіх задала.* Гол. I. 4.

Задава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **за-**

да́тися, да́мся, даси́ся, *гл.* Вознамѣриваться, вознамѣриться, рѣшить сдѣлать. *Вона ще літом, як сонечко сипало теплим промінням, задалась, виходячи з церкви, понести колись попові рунце на розжиток.* Г. Барв. 155—156.

Задави́ти, влю́, виш, *гл.* Задушить, задавить. *Таки Бог погодив, вовк кобилу задавив.* Чуб. V. 1151. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. № 1213. *Нудьга його задавила на чужому полі.* Шевч. 214.

Задаві́йко, ка, *м.* Душитель; міроѣдъ, кулакъ. *То хиба пан? То задавійко. Він скілько людей згубив тими процентами.* Мвргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задавля́чка, ки, *ж.* Медиц. Жаба, angina. Вх. Зн. 19.

Зада́внений, а, е. Пришедшій въ давность; застарѣлый, запущенный (о болѣзни). *Задавнена хвороба.*

Зада́внення, ня, *с.* Давность, застарѣлость. Желех.

Зада́внити, ся. См. **Задавнювати, ся.**

Зада́внювати, нюю, еш, сов. в. **зада́внити, ню, ниш,** *гл.* Запускать, запустить (болѣзнь). *Еге, так воно задавнено, то й важко загоїть.* Канев. у.

Зада́внюватися, нююся, ешся, сов. в. **зада́внитися, нюся, нишся,** *гл.* Застарѣвать, застарѣть.

Зада́ння, ня, *с.*=**Завдання.** *Яке важке задання бути діячем на далекій стороні.* Левиц. Пов. 120.

Зада́р, *нар.* Даромъ. Вх. Лем. 415.

Задари́ти. См. **Задарювати.**

Зада́рь, *нар.*=**Задар.** Вх. Зн. 19.

Зада́рювати, рюю, еш, сов. в. **задари́ти, рю́, риш,** *гл.* Задаривать, задарить.

Зада́ти, ся. См. **Задавати, ся.**

Зада́ток, тку, *м.*=**Завдаток.**

Зада́ча, чі, *ж.* Задача. К. Гр. 102.

Задвигті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.* Задрожать. *Як ступив... на ті підмости, то вони аж задвигтіли й загули.* Левиц. Пов. 330.

Задвижа́ти, жу́, жи́ш, *гл.*=**Задвигтіти.**

Задвірко́вий, а, е. Выходящій на дворъ позади дома. *Дочка на задвіркові двері рип!* Чуб. IV. 557.

Задві́рок, рку, *м.* Дворъ позади дома. *Схопилась, вискочила на задвірок.* Г. Барв. 237.

Задвоя́кий, а, е. Двухъ родовъ. *Астряби суть задвоякі: астряб великий і малий.* Вх. Лем. 415.

Задекретува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Приказать, дать указъ. *Як ваше лукаве серце поверне справою, так він бідаха (царь) і задекретує.* К. ХП. 32. *Одно тілько наше зосталось при нас—живе українське слово. І тому задекретовано згинути.* К. ХП. 128.

Заденчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Заднити.** *Діжку ще не заденчено.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Заде́ра, ри, *ж.* Лучина, щепка. Вх. Лем. 415.

Задера́ка, ки, *ж.*=**Задирака.**

Задера́чка, ки, *ж.* Задравшаяся кожа надъ ногтемъ, заусеница. Мвргор. у. Слов. Д. Эварн.

Задереві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Одеревянѣть, окоченѣть (отъ холода, смерти). *Руки мені задеревіли—чи воно з холоду, чи хто його знає.* Камен. у. *Як побачила чоловіка, так і задеревіла.* Камен. у. *Прийшов п'яний, та як заснув, так і задеревів.* Камен. у.

Задерев'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Задеревіти.**

Заде́ржати, ся. См. **Задержувати, ся.**

Заде́ржувати, жую, еш, сов. в. **заде́ржати, жу, жиш,** *гл.* 1) Задерживать, задержать. 2) Удерживать, удержать. *Не то господарь, що зберегть господарство,— то, що готове задержить.* Ном. № 10108.

Заде́ржуватися, жуюся, ешся, сов. в. **заде́ржатися, жуся, жи́шся,** *гл.* 1) Задерживаться, задержаться. *Чуе він, що плуг його за щось задержався.* О. 1861. XI. 29. 2) Удерживаться, удержаться, сохраняться, сохраниться. *Де-не-де задержались старі шапки.*

Задери́ка, ки, *об.*=**Задирака.**

Задери́куватий, а, е. Задорный. Харьк.

Задери́хвіст, воста, = Въ выраженіи: **задери́хвоста да́ти.** Удрать безъ оглядки.

Задері́й, рі́я, *м.*=**Задерика.** *Андрій-задерій.* Ном. № 12702.

Задернува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Заложить дерномъ. *Вони викопали яму, насипали грошей, поклали того, що обібравсь грошей стерегти, та й знов засипали й задернували.* Канев. у.

Задерну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Задѣть, оцарапать. *Чеши дідька зрідка, щоб не задернути.* Ном. № 1212.

Заде́рти. См. **Задирати.**

Задесе́нець, нця, *м.* Житель мѣстности, за Десной находящейся. Ном. № 13617.

Задесе́нський, а, е. За Десной находящійся.

Задесе́нщина, ни, *ж.* Мѣстность за Десной.

Задешевіти, ві́ю еш, *гл.* Подешевѣть. *Скрізь задешевіла горілка.*

Заджерґотати, чу́, ти́ш, *гл.* Заговорить на непонятномъ языкѣ (преимущественно о евреяхъ).

Заджеркотіти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Заджерґотати.** *Як заджеркотіли жиди, аж у вухах лящить.* Славяносерб. у.

Заджижчати, жчу́, чи́ш, *гл.* Зажужжать. См. **Задзижчати.**

Задзвеніти, ню́, ни́ш, *гл.* Зазвенѣть.

Задзвонити, ню́, ниш, *гл.* Зазвонить. Котл. Ен. II. 30. *В неділеньку рано задзвонили дзвони.* Мет. 95.

Задзвонятися, ню́ся, нишся, *гл.* Зазвенѣть, зазвонить самому. *Самі дзвоники задзвонилися.* Грин. III. 117.

Задзеленьчати, чу́, чи́ш, *гл.* Зазвонить (о бубенчикахъ); зазвенѣть, забренчать.

Задзеленькотіти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Задзеленчати.** Рудан. I. 77. *Пан виняв, дав гроші. Той кинув в кишеню, аж задзеленькотіли.* Драг. 54.

Задзе́кати, каю, еш, *гл.* Начать **дзе́кати.** Аф.

Задзижчати и задзичати, чу́, чи́ш, *гл.*=**Заджижчати.** *Коли не коли задзижчить... роботяща бджола.* Греб. 402. *А мухи разом задзижчали: „Ось годі, не кажіть!"* Гліб. 114.

Задзігорити, рю́, ри́ш, *гл.* Быстро заговорить. *Так задзігорила язиком, що він ледві вспів розібрати ті слова.* Левиц. Пов. 67.

Задзюрити, рю́, ри́ш, *гл.* Политься струей. Харьк.

Задзюркотати и задзюркотіти, чу́, чеш и тиш, *гл.* Зажурчать. *Домонтовиченко влучив Війтенка по лівій руці,—кров так і задзюркотіла.* К. ЧР. 306.

Задзюрчати, чу́, чи́ш, *гл.* Зажурчать. *Тане сніг, задзюрчали по улицях струмочки.* МВ. I. 28.

Задибати, баю, еш, *гл.* Начать ходить (о дѣтяхъ).

Задивитися. См. **Задивлятися.**

Задивлятися, ля́юся, ешся, сов. в. **задивитися, влю́ся, вишся,** *гл.* Засматриваться, засмотрѣться. *Прийшло до неї мале пахоля, вона на його задивилася.* Чуб. III. 419.

Задивувати, ву́ю, еш, *гл.* Удивиться. *Й аж сі панове задивували.* Kolb. I. 109.

Задивуватися, ву́юся, ешся, *гл.* Задивиться, засмотрѣться съ удивленіемъ. *Як би ви їхали надворсклянською низиною,... то задивувались би.* О. 1861. XI. 101.

Задимати, ма́ю, еш, *гл.* Задувать, тушить. *Кагнець горить добре і його ніщо не задима.* Дещо, 52. См. **Задувати.**

Задимити. См. **Задимлювати.**

Зади́мка, ки, *ж.* Снѣжный вихрь, мятель. Вх. Лем. 415.

Зади́млювати, люю, еш и задимляти, ля́ю, еш, сов. в. **задимити, млю́, ми́ш,** *гл.* Закапчивать, коптить, закоптить. *Повісив задимлювати.* НВолын. у. *Стояла... сахарня з високим задимляним стовпом.* Левиц. Пов. 370.

Задимувати, му́ю, еш, *гл.* Задымить. *Коснеться гір—і гори задимують.* К. Псал. 238.

Задинати, наю, еш, сов. в. **заднити дню́, ни́ш,** *гл.* Вставлять, вставить дно. *Як роблять липівку на мед, то намоче попереду той край, де дно повинно бути, а тоді й задинає.* Волч. у.

Задира́к, ка, *м.* Пт. турухтанъ, Tringa pugnax. Вх. Пч. II. 15.

Задира́ка, ки, *об.* Задорливый человѣкъ. *Нептунів син сподарь Мезап, боєць, ярун і задирака.* Котл. Ен. Ум. **Задира́чка.**

Задира́куватий, а, е.=**Задерикуватий.** О. 1861. X. 37.

Задирати, ра́ю, еш. сов. в. **заде́рти и задрати, деру́, ре́ш,** *гл.* 1) Задирать, задрать, поднимать, поднять вверхъ. *Біда вмерла і ноги задерла.* Посл. *Ворона літає, а дурень голову задирає.* Ном. № 6404. 2) Задирать, задрать, начинать, начать ссору. 3) О коростелѣ: начинать, начать кричать. *Як деркач котрою году задере поперед перепілки, то сіно буде дороге.* Грин. I. 15.

Задиратися, ра́юся, ешся, сов. в. **заде́ртися, задратися, деру́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Задираться. задраться, подниматься, подняться вверхъ. *Чуприна задралась угору.* Рудч. Ск. II. 126. *Ніс... задрався догори.* Стор. М. Пр. 83. 2) Начинать, начать ссориться, поссориться, повздорить.

Зади́рга, ги, зади́рка, ки, *ж.* 1) Задоръ; ссора. *Кіндрат на задиргу їде.* НВолынск. у. 2) Заусеница. Камен. у. Ум. **Зади́рочка.**

Зади́ркуватий, а, е.=**Задерикуватий.**

Зади́рливий, а, е.=**Задерикуватий.** Греб. 409.

Зади́рчастий, а, е. О деревѣ: задирающійся. *Задирчасте обіддя: ти його*

так теши, а воно он як задирається. Каневск. у.

Задих, ху, *м.* Удушье, астма. Вх. Лем. 415.

Задиханий, а, е. Запыхавшійся. *Прибігла шинкарка, задихана вся, до мене.* МВ. II. 186.

Задихатися, хаюся, ешся, *гл.* Запыхаться. *Задихавсь, як віл в борозні.* Ном. № 1404.

Задихатися, хаюся, ешся, *гл.* Задыхаться. *Трясучи головою і задихаючись, переказує.* Стор. М. Пр. 155.

Задихливий и задишливий а, е. Удушливый (о человѣкѣ). Вх. Лем. 415. Желех.

Задівати, ваю, еш, сов. в. **задіти, діну, неш и дію, еш,** *гл.* 1) Вдѣвать, вдѣть. Вх. Зн. 39. 2) Дѣвать, -дѣть. *Ой знаю я, товаришу, де я їх задію: занесу їх в Чорногору, та там їх посію.* Шух. I. 201.

Задіватися, ваюся, ешся, сов. в. **задітися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Вдѣваться, вдѣться. 2) Дѣваться, дѣться; пропасть, исчезнуть. Вх. Зн. 19.

Заділитися, люся, лишся, *гл.* Ошибиться при сдачѣ картъ. *Шкода, хлопче, задімивсь! Пермацуй, лишень, гаразд, та не заділись.* Лубен. у.

Заділувати, лую, еш, *гл.* Обнести заборомъ.

Задіти, ся. См. **Задівати, ся.**

Задіяний, а, е. О полевой землѣ: истощенный, много разъ пахавшійся и потерявшій плодородіе. *Земля задіяна.* Лубенск. у.

Задки, *нар.* Задомъ (идти). Мнж. 181. *Я до його, а він задки, задки.*

Задкувати, кую, еш, *гл.* 1) Идти задомъ, пятиться. *Дивлюсь: задкує-задкує—та в двері.* Мнж. 2) Идти сзади, слѣдовать. *Іде султан; за ним наші задкують небоги.* Млр. л. зб. 82.

Задля, *пред.* Ради, для. *Виросте на йому щасливіша доля задля людей.* Стор. М. Пр. 49. *Це вона мене задля того й привела, щоб іззісти у своїй норі.* Рудч. Ск. II. 20. *Задля його звертають каравани.* К. Іов. 14.

Задлятися, ляюся, ешся, *гл.* Замедлить, пробыть долго; протянуть. *Прочула я, що в неї чоловік умер,—де вже з нею на світі задляється.* МВ. II. 143.

Задмухати, хаю, еш, *гл.* Задуть.

Заднити. См. **Задинати.**

Задниця, ці, *ж.* То же, что и запаска 1, называемая **задницею** въ тѣхъ случаяхъ, когда этотъ кусокъ сукна, надѣваемый сзади, противополагается сопровождающему его переднему куску, фартуху, носящему названіе: **попередниця.** *Заськи тобі, почитухо, заськи, без задньої запаски... на порозі зачепилася і задниця загубилася.* Мил. 156.

Задній, я, е. 1) Задній. *Оглядайсь на задні колеса.* Ном. № 4305. 2) **Задню пасти.** Оставаться сзади, не успѣвать, быть послѣднимъ. 3) **Задня кишка.** Заднепроходная кишка. Вх. Уг. 239.

Задніпров'я, в'я и задніпря, ря, *с.* Заднѣпровье. О. 1862. VII. 63. *Все задніпров'я, мов грім його ударив, запалало.* Сніп.

Задніпрянець, нця, *м.* Житель заднѣпровья. Черк. у. Шевч. 574.

Задніпрянський, а, е. Заднѣпровскій. *Вони дивились на темний задніпрянський бір.* Левиц. Пов. 24.

Заднянка, ки, *ж.* Прямая кишка. Черк. у.

Задобід, *нар.* Въ предобѣденное время. О. 1862. I. 81.

Задобіддя, дя, *с.* Предобѣденное время. *Город Сороку у неділю рано* (в) *задобіддя взяв.* Мет. 393.

Задобідній, я, е. Предобѣденный. *Задобідня година.* О. 1862. I. 81.

Задобре, *нар.* Очень хорошо.

Задовбати. См. **Задовбувати.**

Задовбувати, бую, еш, сов. в. **задовбати, баю, еш и задовбти, бу, беш,** *гл.* Вдалбливать, вдолбить. Чуб. VII. 403.

Задовжатися, жаюся, ешся, *гл.*=**Завиноватитися.** *Ой ходи сюда, дівко молода, викупи мене, задовжався я.* Лавр. 46.

Задовжитися, жуся, жишся, *гл.*=**Задовжатися.** *Да ми уже всім задовжилися! Ні в кою вже й позичати.* Г. Барв. 523.

Задовіл, волу, *м.* Удовлетвореніе. *Держаться жаданням неситим своїм... задовому неситої страсти.* К. Дз. 135.

Задоволення, ня, *с.*=**Задовіл.** *Се вона говорить із якимсь задоволенням.* Г. Барв. 218.

Задовольнити. См. **Задовольняти.**

Задовольняти, няю, еш, сов. в. **задовольнити, ню, ниш,** *гл.* Удовлетворять, удовлетворить. *Таке вже серце Бог дав матері, що коли її дитина жива і здорова, то щоб була і щаслива, тоді тільки його і задовольниш.* Стор. М. Пр. 56.

Задоїти, дою, їш, *гл.* О коровѣ: испортить неаккуратнымъ доеніемъ.

Задо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **Зад.** 2) Заднее сидѣнье экипажа. Рудч. Чп. 250. *Сами сіли с передочку, а некрутика в задочку.* Чуб. V. 986.

Задо́сить, *нар.* Совершенно достаточно, больше чѣмъ достаточно. *Торік було садовини задосить.* НВолын. у.

Задощи́тися, щу́ся, щи́шся, *гл.* 1) Замокнуть отъ дождя. *Задощилося сіно.* Константиногр. у. 2) **Задощи́ться,** *безл.* Наступить дождливой погодѣ. *Задощилося: вже третій день дощ.* Константиногр. у.

Задратува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Задразнить. *Задратував турчина.*

Задра́ти, ся. См. **Задира́ти, ся.**

Задриґа́ти, ґа́ю, еш, *гл.* Заболтать ногами. *Коли вліз у ту яму—тільки трошки ноги зверху,—да як задриґає ногами.* Рудч. Ск. II. 195.

Задриста́ти, щу́, еш, *гл.* Запачкать поносомъ.

Задриста́тися, щу́ся, ешся, *гл.* Запачкаться поносомъ.

Задріботі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Быстро заговорить, засыпать скороговоркой. *Я не хочу нічого знати, слухати, бачити!—задріботіла пані.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Засеменить (ногами). *А хлопці, взявшись у боки, задріботять ногами, то вдарять тропака.* Левиц. І. 16.

Задріжа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Задрожать. К. Іов. 19. Шевч. 118. *Та повели до прийому—задріжали ніжки, ручки йому.* Чуб. V. 1003.

Задріма́ти, ма́ю, еш, *гл.* Задремать. *То це що задрімає та похилиться, то його колючки і вколять.* Рудч. Ск. І. 156. *К череді йшла—задрімала.* Чуб. III. 203. *Ледве вспів він задрімати, а йому вже снились страшні сни.* Опат. 88.

Задріма́тися, лося, *гл. безл.* Вздремнуться. *Додре задрімалось.* Мнж. 130.

Задрімну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Вздремнуть. Радомысл. у.

Задріпа, пи, *об.* Забрызгавшійся грязью.

Задріпанець, нця, *м.* Забрызгавшійся грязью, неряха. Черк. у.

Задріпаний, а, е. Запачканый, забрызганый грязью; неряшливый. *Моя хазяйка замітає мене задріпаним віником.* Чуб. І. 45.

Задріпанка, ки, *ж.* Забрызганная грязью; неряха. *А ти, задріпанко, шинкарко, перекупко п'яна.* Шевч. 621.

Задріпати, ся. См. **Задріпувати, ся.**

Задріпувати, пую, еш, сов. в. **задріпати, паю, еш,** *гл.* Забрызгивать, забрызгать грязью нижнюю часть платья. *Де це ти так задріпала спідницю?* Харьк.

Задріпуватися, пуюся, ешся, сов. в. **задріпатися, паюся, ешся,** *гл.* Забрызгиваться, забрызгаться грязью. *Оце я поки до вас дійшла, так здорово задріпалася. Коли ж грязько дуже на дворі.* Екатер. у.

Задро́бити, блю, биш, *гл.* *Чи се таки до діла робиш, що й досі тута загулявсь? Та швидко і не так задробиш; Зевес не дурно похвалявсь.* Котл. Ен. І. 29.

Задрочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Побѣжать подъ вліяніемъ укусовъ насѣкомыхъ (о рогатомъ скотѣ). 2) Закапризничать, взбѣситься. *Мовчіт!.. чого ви задрочились?* Котл. Ен. II. 22.

За́друге, *нар.* Вторично. *Задруге посіяв буряки, бо то кузка, то мороз побив.* Черк. у.

Задрьопаний, а, е.=Задріпаний. *Ой як би ти, дівчинонько, не задрьопана така.* Грин. III. 683.

Задуби́ти, ся. См. **Задублювати, ся.**

Задубі́ти, бі́ю, еш, гл. Окоченѣть. *Задубів чоловік на морозі.* Черк. у.

Заду́бти, бну, неш, *гл.*=**Задубіти.**

Заду́блювати, люю, еш, сов. в. **задуби́ти, блю́, биш,** *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, выдубить (кожу). Гол. Од. 66. 2) О животныхъ: поднимать, поднять вверхъ хвостъ. *Задубили коні хвости.* О людяхъ: поднимать, поднять одежду, обнаживъ нижнюю часть тѣла.

Заду́блюватися, лююся, ешся, сов. в. **задуби́тися, блю́ся, би́шся,** *гл.* Обнажать, обнажить нижнюю часть тѣла.

Задува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заду́ти, дму́, ме́ш,** *гл.* Задувать, задуть. *На ніч стануть світло задувати.* Макс. (1834), 158.

За́дувка, ки, *ж.* Мятель. Вх. Уг. 239.

Задудні́ти, дню́, ни́ш, *гл.* Глухо загремѣть. *Ой задудніли ковані вози на дворі.* Грин. III. 524.

За́дум, му, *м.* Замыселъ, намѣреніе. *Душа в великих задумах кохалась.* К. МБ. *Чи знаєш ти закони рівноваги і задуми того, хто ввесь—премудрість?* К. Іов. 83.

Заду́ма, ми, *ж.* Задумчивость. *Радюк хотів піймати на її лиці хоч крапельку задуми, хоч крапельку того смутку.* Левиц. Пов. 298.

Заду́маний, а, е. Задумчивый. *Він бачив її не такою задуманою й мовчазною тепер, яка вона була недавно.* Левиц. Пов. 298. *Блакитні задумані очі.* Мир. Пов. II. 76.

Заду́маність, ности, *ж.* Задумчивость. Желех.

Заду́мати, ся. См. **Задумувати, ся**.

Заду́мливий, а, е. Задумчивый. Левиц. Правда, 1868. 461.

Заду́мувати, мую, еш, сов. в. **заду́мати, маю, еш,** *гл.* Задумывать, задумать. *Голова задумала, а ноги несуть.* Ном. № 6680. *Задумав козак женитися.* Мет. 78. *Задумала миша вчинить велике діло.* Гліб. 10.

Заду́муватися, муюся, ешся, сов. в. **заду́матися, маюся, ешся,** *гл.* Задумываться, задуматься. *Задумавсь, як собака в човні.* Ном. *Василько над квітками та зіллями сидить, задумався.* МВ. II. 16.

Заду́мшливий, а, е. Задумчивый. *Був якийсь задумшливий змалку.* МВ. II. 18.

Задуна́йський, а, е. Находящійся за Дунаемъ, на правомъ его берегу. *Нехай мене не ховають ні попи, ні дяки, нехай мене поховають задунайські козаки.* К. С. 1883. IV. 739.

Задури́ти. См. **Задурювати**.

Заду́ркати, каю, еш, *гл.* Застучать. *Прийшли вони перед небо, задуркали в царські врата.* Гол. I. 234.

Заду́рювати, рюю, еш, сов. в. **задури́ти, рю́, риш.** *гл.* Забивать, забить голову, притупить умственныя способности. *Мене, такого пана, сюди задурювать прийшла.* Гліб. 59. *Чоловік дурний, бо* (жінка) *задурила.* Грин. II. 159.

Заду́ти. См. **Задувати**.

Заду́тий, а, е. Одутлый, обрюзглый. *Дивися на його задуту пику.* Мир. Пов. II. 78.

Заду́тися, дму́ся, дме́шся. *гл.* Опухнуть отъ сна, пьянства, болѣзни. *Аж задувся від гульні та недоспаних ночей.* Мир. ХРВ. 233.

Заду́ха, хи. *ж.* 1) Сильный, удушливый запахъ. *Штигнула у ніс хрінова задуха.* Полт. у. 2) Спертый, удушливый воздухъ. 3) Засореніе дымовыхъ проходовъ въ печкѣ. *Задуха десь зробилася, та й курить того.* НВолын. у. 4) Удушье, астма. Вх. Зн. 19.

Задуши́ти, шу́, шиш, *гл.* Задушить. *Сірко ліг на вовкові, наче хоче задушити.* Рудч. Ск. I. 12.

Задуши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Задохнуться. *Такий сморід, що й задушитися можна.* Деіцо, 53.

Заду́шний, а, е. 1) О воздухѣ: спертый. 2) Заупокойный, поминальный. **—день.** День всеобщаго поминовенія, родительская суббота.

Заду́шник, ка, *м.*=**Сердак.** Вх. Уг. 239.

Заду́шниця, ці, *ж.* Панихида по усопшимъ. Вх. Лем. 415.

Задуя́вка, ки, *ж.*=**Задувка.** Вх. Уг. 239.

Задьо́р, ру, *м.* Причина къ ссорѣ, дракѣ. *Задьор між їми є.* НВолын. у.

Задьо́рний, а, е.=**Задирливий.** *Таке задьорне було, що до всякого так у вічі й лізе як тая оса.* Кв. I. 234.

Задя́кувати, кую, еш, *гл.* Слишкомъ много благодарить. Константиногр. у.

Зае́дно, *нар.* 1) Вмѣстѣ. *Що ж,—каже—або живі будем, або заедно загинем.* Волч. у. 2) Постоянно. *Один чоловік купив собі хату... пожив там трохи, нічого не було, а потім того почала являтися оказія така: заедно стеля кричить: „Ой упаду, ой упаду!“* ХС. IV. 29.

За́єць за́йця, *м.* 1) Заяцъ. *Бігає, як солоний заєць.* Ном. № 6677. *Боїться, щоб йому заєць дороги не перебіг.* Ном. № 303. 2) Названіе вола съ прямыми толстыми и приподнятыми вверхъ рогами. К. С. 1898. VII. 44. 3) Дѣтскія игры: а) охотники охотятся за зайцемъ. Ив. 60. б) то-же, что и **сі́ра кі́шка.** Ив. 47. Ум. **За́йчик, за́йчичок, за́їнько.** *Зайчичок-стрибайчичок обгризує молоді пагонці на вишнях.* О. 1861. V. 74.

За́єчка, ки, *ж.* Зайчиха. Вх. Зн. 20.

Зажада́ти, да́ю, еш, *гл.* Пожелать, потребовать.

Зажалі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Пожалѣть. *Не зажалієш батька в наймах.* Мир. ХРВ. 343.

Зажалкува́ти, ку́ю еш, *гл.*=**Зажаліти.**

Зажа́рити, рю, риш. *гл.* Начать быстро дѣлать что-либо. *Як же воно зажарило* (замололо дуже), *то чорти його батька зна—ну прямо ж страшно і в млині сидіти.* Грин. I. 39.

Зажарі́тися, рі́юся, ешся, *гл.* 1) Заалѣть. 2) Сдѣлаться яркимъ. *По дощові як ся зажаріла озимина.* Каменец. у.

Зажа́ртий, а, е. Ожесточенный, озлобленный.

Зажа́ртість, тости, *ж.* Ожесточеніе, злоба.

Зажартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Подшутить.

Зажа́ти. См. **Зажинати.**

Зажахті́ти, хчу, ти́ш, *гл.* Запышать, распалиться, начать испускать сильный

жаръ, зардѣть (о горящихъ угольяхъ). *Зажахтить як жар.* К. Дз. 151.

Зажва́кати, каю, еш, *гл.* Зачавкать.

Зажда́ти. См. **Зажидати.**

Заже́врíти, рію, еш, *гл.* Заалѣть, разгорѣться. *Але ж оце чого, як тільки сонечко зажевріє, то по всякому дереву і по всякій билині роса і виступає.* Рудч. Ск. I. 138.

Заженихáтися, хáюся, ешся, *гл.*—**з ким.** Увлечься ухаживаніемъ. *З дівчатами заженихався.* Котл. Ен. I. 8.

Заже́рливість, вости и пр.=**Зажирливість** и пр.

Заже́рти. См. **Зажира́ти.**

За́жив, ву, *м.*=**Заживок 2.** *Инші думають,.. що в нашиїї землі мало заживу.* О. 1861. IV. 34.

Зажи́ваний, а, е. Бывшій въ употребленіи.

Зажива́ння, ня, *с* Употребленіе. *Все на частім заживанню належить.* Ном. № 5785.

Зажива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зажи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* 1) Употреблять, употребить, вкушать, вкусить. *Будуть до тебе козаки заїзджати, будуть у тебе хлібасоли заживати.* К. С. 1884. I. 36. *Я горілки не заживаю.* Черк. у. *Зажиймо табаки.* Чуб. V. 1146. *Гей, гості, що єсть—заживайте.* Гол. IV. 505. 2) Испытывать, испытать. *Жила в батька не рік, не два,—не зажила добра.* Грин. III. 220. **Роско́ші зажи́ти.** Пожить въ роскоши, богатствѣ. *Гей, хто хоче роскоші зажити,—гей, нехай іде до двора служити.* Чуб. V. 344. 3) Пріобрѣтать, пріобрѣсти; зарабатывать заработать въ наймѣ. *Мізерний був, хтілось то копійки зажити.* Драг. 83. *Скільки це вже я в вас грошей зажила?* Полт. г. **Сла́ви зажи́ти.** Пріобрѣсти извѣстность, славу. *Ой не знав козак, да не знав Супрун, да як слави зажити: ой зібрав військо славне запорожське та й пішов орду бити.* Грин. III. 585. *Зажила вона собі ще тою щасливого часу слави доброї панночки.* Г. Барв. 333. 4) —**вік.** Жить, пожить на счеть чужого вѣка. *Ти чужий вік заживаєш.* Стор. I. 232.

Зажива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зажи́тися, живу́ся, ве́шся,** *гл.* 1) Заживаться, зажиться, долго прожить гдѣ. *Зажилась Улита у родичів.* Левиц. I. 406. 2) Богатѣть, разбогатѣть. *З чого ти, брате, так заживсь? Був бідний, а тепер нема багатчого від тебе.* Грин. II. 250

Заживи́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Наѣсться, насытиться. *Зажививсь, як собака мухою.* Ном. № 4763.

Зажи́вний, а, е. 1) Питательный. 2) Крѣпкій, плотный. *Заживна це у вас дійниця.* Харьк. у.

За́жи́вок, вку, *м.* 1) Зародышъ. *Пропало просо: морози заживок побили.* Луб. у. *В її ще з замолоду заживок (хвороби) у середині, в животі.* Черк. у. 2) Питаніе. *Як гноювата земля, то корень крищий заживок має, тим хліб добрий родє.* Кам. у. 3) Зажитое, заработанное наймомъ имущество. *Я не чужу телицю взяв, а свою: вона мій заживок.* Прил. у. 4) Внутренняя, самая крѣпкая часть снятой съ животнаго кожи, лежащая между наружнымъ слоемъ—**ли́чком** и внутреннимъ—**ніздре́ю.** Мнж. 180.

Зажига́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Запалювати.** *Нехай свічі восковії зажигає.* Мет. 170.

Зажига́тися, га́юся, ешся, *гл. Ячмені зажигаються,—солов'ї щебетать забуваються; ячмені позажигались,—солов'ї щебетать позабувались.* Мвл. 93.

Зажида́ти, да́ю, еш, сов. в. **зажда́ти, ду́, де́ш,** *гл.* Ждать, подождать, обождать. *Зажди трохи!—Мамо, мамо! яково мені зажидати?* МВ. II. 110. *Обіцяв Бог дати, тіко казав зждати.* Ном. *Зажди, серце дівчино, та напій мі коня.* Чуб.

Зажи́мки, мок, *ж., мн.* Складки отъ неправильнаго покроя одежды. Павлогр. у.

Зажи́н, ну, *м.* Начало жатвы,—родъ обряда, совершеніе котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ.

Зажина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зажа́ти, жну́, не́ш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать начало жатвы, начинать, начать жать. Родъ обряда, совершеніе котораго составляетъ обязанность старшихъ въ семьѣ. *Ми, старії, тілько пойдемо поле зажати—молодіж заохотити. Станем удвох, по постаті прийдемо, нажнем удвох снопок, поблагословимо своїх робітників, та й додому з снопом первачком.* Г. Барв. 16. 2) Зарабатывать, заработать жатвой. *Я зажала торік штирі карбованці.* Каменец. у. *Зажнемо якою снопа.* Г. Барв. 435. 3) При жатвѣ захватывать, захватить часть чужой нивы. *Рядом жала удова, та все в його десятину і зажина.* Драг. 71.

Зажи́нки, ків, *м., мн.* Начало жатвы.

Зажи́ра, ри, *об.* 1) Обжора. 2) Любостяжательный, алчный къ богатствамъ, ненасытный.

Зажира́ка, **ки**, *об.*=**Зажира**. *О, з Грицька зажирака добрий! Оремо й сіємо вкупі, а ділитись почнемо, то він усе собі яко мога більше бере.* Волч. у.

Зажира́куватий, **а**, **е**. 1) Обжорливый, прожорливый. 2) Любостяжательный, алчный къ богатству, ненасытный. *Ото у нас чоловік Рогуля—зажиракуватий: йому все мало!* Волч. у.

Зажира́ти, **ра́ю**, **єш**, сов. в. **зажéрти**, **жеру́**, **реш**, *гл.* 1) Ѣсть, поѣсть. *Хліб затиждень печений, та такий, що й зажерти не можна.* Лебед. у. 2) Пожирать, пожрать, сожрать. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44. *І жадав несситим духом увесь світ зажерти.* К. Псал. 256. *Неправда увесь світ зажерла.* ЗОЮР. II. 102.

Зажи́рливий, **а**, **е**. 1) Прожорливый. *Старенький панотець толкував одному панові, од чого то є такі инші зажирливі.* Ном. № 9763. 2) Алчный, любостяжательный. *До дітей своїх був зажирливий.* Г. Барв. 464. См. **Зажиракуватий**.

Зажи́рливість, **вости**, *ж.* 1) Прожорливость. 2) Любостяжательность, алчность. *Нехай його Бог судить за його зажирливість.* Г. Барв. 468.

Зажи́рливо, *нар.* Прожорливо.

Зажирни́й, **а́**, **е́**. 1)=**Зажирливий**. К. XII. 56. 2) О буравѣ: забирающій при сверленіи много дерева. Волч. у.

Зажирува́ти, **ру́ю**, **єш**. *гл.* Заиграть, зашалить.

Зажи́ти. См. **Заживати**.

Зажи́тий, **а**, **е**. Зажиточный. Міусск. окр.

Зажи́тися. См. **Заживатися**.

За́жма, **за́жмагом**, *нар.* Сколько рука хватитъ, сколько можно захватить рукой (рвать). *Вибрала льон зажма.* НВолын. у. *Рву щавель зажмагом, щоб пан не піймав.* НВолын. у.

Зажму́рити, **рю**, **риш**. *гл.* Зажмурить (о глазахъ).

Зажни́вний, **а**, **е**. Относящійся ко времени жатвы. **Зажни́вні пісні**. Пѣсни, которыя поютъ во время жатвы.

Зажо́вклий, **а**, **е**. Пожелтѣвшій. *Дене-де зазеленіє бліде зажовкле стебло.* Мир. Пов. II. 85. *Бліда та зажовкла, наче зав'яла квітка.* Мир. Пов. II. 51.

Зажовти́ти, **вчу́**, **ти́ш**, *гл.* Сдѣлать желтымъ.

Зажовті́лий, **а**, **е**. Зажелтѣвшій.

Зажовті́ти **ті́ю**, **єш**, *гл.* Зажелтѣть. *Ой чиє ж то поле зажовтіло, стоя?* Чуб. III. 242.

Зажо́га, **ги**, *ж.* Поджогъ. *Без зажоги й дрова не горять.* Ном. № 3298.

Зажо́н, **ну**, *м.*=**Зажин**. Сим. 204.

Зажо́хатися, **хаюся**, **єшся**, *гл.* Заболѣть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Зажохавсь віл.* Каменец. у.

Зажо́хнутися, **нуся**, **нешся**, *гл.* Издохнуть отъ жары (о жирныхъ животныхъ). *Як добре вгодована свиня, и спека та далеко гнати, то й зажохнеться.* Камен. у. Иронически говорится и о толстомъ человѣкѣ.

Зажури́ти, **ся**. См. **Зажу́рювати**, **ся**.

Зажу́рювати, **рюю**, **єш**, сов. в. **зажури́ти**, **рю́**, **риш**, *гл.* Опечаливать, опечалить. *Зажурив того Івана.* Рудч. Ск. II. 120.

Зажу́рюватися, **рююся**, **єшся**, сов. в. **зажури́тися**, **рю́ся**, **ришся**, *гл.* Опечаливаться, опечалиться, пригорюниваться, пригорюниться. *Ото зажурилась! Та така ходить, як тума́.* Ном. № 2268. *Вже було як зажуриться чим, то аж занедужає.* МВ. II. 37. *Зажуривея, що в мене грошей нема,—незабавно і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Молодий козаче, чого зажуривея?* Чуб. V. 27.

Зазбірува́ти, **рую**, **єш**. *гл.* Собирать. *Же богачеві з устів спадало, теє ж бо тії пси зазбірували.* Гол. III. 264.

Зазва́ти. См. **Зазивати**.

Зазвеніти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.*=**Задавеніти**. *Якимове поле зазвеніло стоя.* Чуб. III. 228.

Заздалегі́дний, **а**, **е**. Заблаговременный, предварительный. *„Заздалегідне словце до другого типу „Досвіток“*. (Кіевъ, 1876).

Заздалегі́дь, **заздалего́ди** и **заздали́годи**, *нар.* Заблаговременно. *Готовили заздалегідь багацько всякого снаряду.* Котл. Ен. IV 57. *Не дбайте заздалегідь, що казатимете.* Єв. Мр. XIII. 11. *Дід заздалегоди піднявсь, палічку взяв, шкандибає.* Г. Барв. 189. *Тобі до сього діла заздалигоди привикати.* О. 1861. XI. Кух. 10.

Заздоро́вний, **а**, **е**. Заздравный, за здравіе. *Молитви заздоровні.*

Заздре́ний, **а**, **е**. Завистливый. НВол. у.

За́здрити, **дрю**. **риш**, *гл.*=**Заздростити**. —**очи́ма**. Завистливо, съ завистью смотрѣть. *Як побачить було, що хто небудь їздить на коняці, то так і заздрить очима.* Рудч. Ск. II. 174.

За́здритися, **рюся**, **ришся**, *гл.*—**на що**. Завидовать, зариться на что. *На велику худобу; батьківщину її заздримось.*

Г. Барв. 462. *В нас той невеличкий шматок, скілько то очей заздриться на його.* Мир. Пов. І. 153.

За́здрівий, а, е.=**Заздрісний.** *Заздрівому боком вилізе.* Ном. 4821.

За́здрісний, за́здросний, а, е. Завистливый. *Заздрісні очі.* Каменец. у. *Заздросний чоловік.* Каменец. у.

За́здрісно, *нар.* 1) Завистливо. 2) Завидно. *Щасливі, думаю, люде на світі!.. І стане мені якось і заздрісно, і жаль мене бере.* Левиц. ПЙО. І. 493.

За́здрість, рости, *ж.* Зависть. *Нема щастя без заздрості.* Ном. № 1713. *Завидько з заздрости нудився.* Мкр. Н. 37.—**ма́ти на ко́го.** Завидовать кому. *Заздрість має на його.* НВолын. у.

За́здріти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Увидѣть, завидѣть; замѣтить. *Заздріла роззяву на порозі.* О. 1861. III. 96. *Заздріла що у дворі багато людей.* Константиногр. у. 2) Заглянуть. *Вони судять, як нас видять, не заздрівши в груди.* Федьк. II. 80.

За́здро, *нар.* Завидно. НВолын. у. *Треба крови, брата крови, бо заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. 182.

Заздро́стити, щу, стиш, *гл.*—**на.** Завидовать. *Заздростить на волю його.* НВолынск. у.

За́здрощі, щей и щів, *ж., мн.* Зависть, завистливость. Ком. І. 54. *Що вже сестри з заздрощів не вигадували на меншу, а царевич з нею одружився.* Стор. І. 70.

Заздрува́ти, ру́ю, еш, *гл.*—**на.**=**Заздростити.** *Чого бо ти заздруєш на мою худобу! Хиба в мене скарби які, чи що?* Екатер. г.

Зазелени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Сдѣлать зеленымъ, выпачкать въ зеленую краску.

Зазелені́ти, ні́ю, еш, *гл.* Зазеленѣть. *Діраве рядно все поле закрило, Бога просило, щоб ся зазеленіло.* Ном. стр. 300. *От весна настає; хліба скрізь посходили,—зазеленіло.* Рудч. Ск. II. 194.

За́зелень, *нар.* Незрѣлымъ, зеленымъ. *Садовини не продавай зазелень.*

Заззя́ти, зя́ю, еш. *гл.*=**Засяти.** *餐Зазяли стовпи все золотії.* Грин. III. 11.

Зази́в, ву, *м.* Зазывъ, приглашеніе. Прилуц. у.

Зазива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зазва́ти, ву́, ве́ш,** *гл.* Зазывать, зазвать. *У світлиці кам'яниці зазивала.* Дума.

Зазивни́й, а́, е́. Воззывный. **Зазивни́й лист.** Воззваніе. *Зазивний лист до української інтелігенції.* К. XII. 113.

За́зир, ру, *м.*=**За́зір.** *Вирамили стародавні гроші, що й зазиру їм тепер нема.* Васильк. у.

Зазира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зазирну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Заглядывать, заглянуть. *Бодай умірати і в свій горщок зазирати.* Ном. № 9616. *Срібнорогий в воду зазирав.* К. Досв. 67. 2)=**Зазіхати.** *Хоч би мені дали моргів два, бо де ж мені на більше зазирати.* Могил., у.

Зази́рити, рю, риш, *гл.* Увидѣть, завидѣть. *Все наше, що кругом зазирить око.* К.ЦН. 189. *І знов далі пійшов, поки свою рідною краю зазирив.* Г. Барв. 412.

Зазирни́й, а́, е́. Яркій (о цвѣтахъ). Кіев. у.

Зазирну́ти. См. **Зазирати.**

Зазича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **зази́чити, чу, чиш,** *гл.*=**Позичати, позичити.** *Ті гроші, що твій чоловік зазичив у Загнибіди, хай твоя дочка одслуже.* Мир. Пов. І. 170.

За́зімки, ків, *м. мн.* Начало зимы, заморозки, первые холода. Екатер. у. Берд. у. У Мнж., 180: послѣдніе заморозки.

Зазі́мкуватий. а, е. Который зимой тощаетъ, болѣетъ, а весной поправляется. *Зазімкуватий віл.* Черк. у. *Мо' я ще довго проживу, мо' я таки зазімкувата.*

Зазімо́ваний, а, е. Отощавшій за зиму. *І зазімовану свиню виводять* (на Юрія) *на лубку на степ пастись.* ХС. І. 76.

Зазімува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Зазимовать. 2) Истощить дурнымъ кормомъ за зиму.

За́зір, зору, *м.* 1) Замѣтность, примѣтность. *А що іде без прогону, а що світить без зазору? Човен іде без прогону, місяць світить без зазору.* Мет. 364. 2) **Нема й за́зору,—зазором.** Нельзя и увидѣть, нѣтъ и слѣда, нѣтъ и признака. *Нема й зазору, де був посіяний ліс.* Звенигор. у. *У його курей і зазору нема.* Черк. у. *Ге-ге! та його тут і зазором нема! він чорти батька зна де—в Бесарабії.* Каменец. у. *Тепер неправда з панами в світлиці і всюди, а правди й зазором не видать, як торішнього снігу.* Св. Л. 283.

Зазіха́ння, ня, *с.* Жадничаніе, зависть. Чуб. І. 253.

Зазіха́ти, ха́ю, еш, *гл.*—**на що.** Льститься на что, жадничать.

Зазли́ти, злю́, ли́ш, *гл.* Очень раз-

сердить, озлобить. *Зазлив батька.* НВолын. у.

За́злістно, *нар.*—**ста́ло кому́сь.** Разсердился кто-либо, зло взяло кого. *Зазлістно йому стало.* Драг. 89.

За́злість, лости, *ж.* Вражда, ненависть. **За́злість на ко́го ма́ти.** Враждовать съ кѣмъ, ненавидѣть кого. Желех.

Зазлости́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Надѣлать зла, насолить. *Він так зазлостив громаді, що вона йому нічого не зробить, чого б він хотів.* Черк. у.

Зазмага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Вступить въ споръ, заспорить. *Зазмагалися за той город, та й сваряться, та й позиваються й досі.*

Зазнава́ння, ня, *с.* 1) Испытаніе. 2) Знакомство. 3) Близкія, любовныя отношенія. *А жаль мені дівування, що прежнього зазнавання. ой як же ми любилися.* Мил. 117.

Зазнава́ти, наю́, е́ш, сов. в. **зазна́ти, на́ю, еш,** *гл.* 1) Помнить, знать, узнать. *Тепер яка тут глибиня, а прежні годи, скільки я й зазнаю, то тут так тільки потлюски були води.* Кобел. у. *Батька й матір ледві-зазнаю.* МВ. II. 35. *На таку виїхав гору, що мій батько й я—от уже й постарівся, а не зазнаємо тут води.* Рудч. Ск. I. 117. *В хаті... що ступнеш, то й спіткнешся,—уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. 2) Испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Я роскоші не зазнала, а літа минають.* Мет. 59. *Идуть твої марне літа, не зазнаєш свого світа.* Чуб. *Зазнавала я за свій вік усього: і доброго й лихого.* Харьк. *Наші діди зазнали біди, наші внуки зазнають муки.* Ном. 693.

Зазнава́тися, наю́ся, е́шся, сов. в. **зазна́тися, на́юся, ешся,** *гл.* 1) Знакомиться, познакомиться. *Їздить, та вже з такими кралями та царями зазнається.* ЗОЮР. II. 51. *З купцями всякими зазнався в своїй і дальній стороні.* Мкр. Г. 61. 2) Сходиться, сойтись, стать въ близкія любовныя отношенія. *Одколи зазнався з нею мій Яків,—ні до чого став парубок.* МВ. II. 141. *Пішов би я до иншої,—зазнався з тобою.* Мет. 50. *Перше дали нам зазнаться, тепер розлучили.* Грин. III. 186.

Зазна́йбіда, ди, *об.* Горемыка. Волын. г.

Зазнайо́митися, ся. См. **Зазнайо́млювати, ся.**

Зазнайо́млювати, люю, еш, сов. в. **зазнайо́мити, млю, миш,** *гл.* Знакомить, познакомить.

Зазнайо́млюватися, лююся, єшся, сов. в. **зазнайо́митися, млюся, мишся,** *гл.* Знакомиться, познакомиться. *Ходімо до його... там і зазнайомишся.* Г. Барв. 178.

Зазнакй, *нар.* Завѣдомо.

Зазнако́митися, млюся, мишся, *гл.*= **Зазнайомитися.** Зміев. у.

Зазначи́ти, ся. См. **Зазначувати, ся.**

За́значка, ки, *ж.* Знакъ, помѣтка.

Зазна́чувати, чую, еш, сов. в. **зазначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Обозначать, обозначить, намѣчать, намѣтить. *Зазначи сього дуба, щоб ізнайти потім.*

Зазна́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **зазначи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться; быть намѣчваемымъ, намѣченнымъ. *Буяння се зазначиться крівавими боями.* К. Бай. 18.

За́знобка, ки, *ж.* Огорченіе. *Ой у домівці невеличку зазнобку зчинили: матку стареньку з двора вигонили.* ЗОЮР. I. 20.

Зазо́вини, вин, *ж. мн.* Пирушка у свадебныхъ гостей послѣ свадьбы. Лебед. у. *Цілу ніч пили, гуляли; на другий день вранці приступили до зазовин; по рідні пустились; ходять, п'ють; од гуку, крику Хресці затруси́лись.* Мкр. Н. 40.

Зазоли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Досадить. *Ти зазолив мені.* НВолын. у.

Зазолоти́ти, чу́, тиш, *гл.* Зазолотить.

Зазолоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Зазолотиться. *Зазолотились і верхів'я дерев по лісах.* Кв. I. 30.

Зазолоті́ти, тію, еш, *гл.*=**Зазолотитися**

Зазо́рений, а, е. Заподозрѣнный. Левч. 44.

Зазо́рити, рю, риш, *гл.* Заподозрить. Левч. 44.

Зазорі́ти, ріє, *гл. безл.* Показаться зарѣ. *Лишень зазоріло,—я устав та й пішов.* Каменец. у. Засвѣтить, засіять (какъ звѣзда).

Зазоря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Зазоріти.** *Темна нічка проминула, Божім світом зазоряло.* Млак. 77. *І надія нова красна, як та ясна зоря,... зазоряє нещасному.* Федьк. II. 108.

Зазоря́тися, ря́юся, ешся, *гл.* Свѣтать, загораться зарѣ.

Зазрі́ти, рю́, ри́ш, *гл.*=**Заздріти.** Вх. Лем. 415.

За́зуб, ба, *м.* 1) Зазубрина, зарубка. Шух. I. 150, 281. 2) Родъ ловушки для лисицъ. См. **Пасть.** Шух. I. 236.

Зазубе́лити, лю, лиш, *гл.* Взнуздать. Угор.

За́зубень, бня, *м.* 1) Тупикъ, глухой заулокъ, изъ котораго нѣтъ выхода. Леб. у. 2)=**Зазубець.**

За́зубець, бця, *м.* Зазубрина; острый косой зубецъ для зацѣпы—на крючкахъ удочекъ, на баграхъ и пр. Шух. I. 223, 226.

Зазуби́ти. См. **Зазублювати.**

Зазу́блювати, люю, еш, сов. в. **зазуби́ти, блю́, би́ш,** *гл.* 1) Загинать, загнуть крючкомъ. 2) Дѣлать, сдѣлать зазубрины (на лезвіѣ и пр.), зазубривать, зазубрить. *Ніж зазубив.* 3)—**зу́би.** Выставить зубы? оскалиться? Встрѣчено только въ нар. поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря, 1883, стр. 323.

Зазу́блюватися, лююся, єшся, сов. в. **зазуби́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться зазубринами. *Ніж зазубився.* 2) Впиваться, впиться (зубами). Желех.

Зазу́ванець, нця, *м.* Каждый изъ пары сапогъ, такъ сдѣланный, что его можно надѣвать безразлично на обѣ ноги. Вх. Зн. 19.

Зазува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зазу́ти, зу́ю, еш,** *гл.* Обувать, обуть. *Черевички везе: зазувай, защипай.* Гол. II. 190.

Зазу́вистий, а, е. Объ обуви: просторный. *Зазувисті чоботи.* Гол. Од. 49.

Зазу́ленька, ки, *ж.* Ум. отъ **зазуля.**

Зазу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **зазуля.** 2) Насѣк. То-же, что и **со́нечко,** божья коровка, Coccinella septempunctata Вх. Пч. I. 5.

Зазу́ля, лі, *ж.*=**Зозуля.** Гал. Употребляется также какъ названіе коровы. Kolb. I. 65.—**жиді́вська.** Пт. удодъ. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Зазу́ленька, зазу́лька.**

Заїда́ння, ня, *с.* 1) Заѣданіе (чѣмъ). 2) Заѣданіе. загрызеніе (кого). 3) Погубленіе (кого). 4) Захватываніе (чужого добра). К. ЦН. 243.

Заїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **заїсти, ї́м, їси́,** *гл.* 1) Заѣдать, заѣсть. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449. 2) Заѣдать, заѣсть, загрызть (кого). 3) Губить, погубить, не дать жить. *Чи я в тебе, моя мати, увесь хліб поїла, що ти мене, моя мати, та навік заїла.* Мет. *Старий став я: літа мої вороги заїли.* К. Псал. *Світ мені зав'язав, заїв мій вік рожевий.* Г. Барв. 4) Захватывать, захватить (чужое добро), *Одні в одних достатки заїдають.* К. ЦН. III. *Он мою полтинника заїла... А мою карбованця...* Мир. Пов. I. 131.

Заїда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **заїстися, ї́мся, їси́ся.** *гл.* Грызться, кусать другъ друга. *Бджола заїдається.* О. 1861. XI. Свид. 69. 2) Ссориться, поссориться, поспорить. *Заїлись із гетьманом пани—порубають.* ЗОЮР. II. 167. *Заївся писарь з старшиною.* Канев. у. 3) Сильно нападать, лаять (о собакѣ).

За́їди, дів, *м. мн.* 1) Язвинки по угламъ рта. 2) Желтая кожица въ углахъ клюва молодыхъ птицъ. *Пташки цвірінькали, роздявляючи червоні роти з жовтими заїдами.* Левиц. Пов. 150. 3) Хищеніе, пользованіе чужимъ. *А і тоді не без заїдів було: не дали нам за треть года жалованя.* ЗОЮР. I. 70. *Усюди не без заїдів.* Ном. № 10627.

За́їдки, ків, *м. мн.* Закуска, дессертъ. *Солоденькі заїдки.*

Заї́дливий, а, е. 1) Злой, привязчивый. *Часом у руках і ціпок є, може б декотру заїдливішу* (собаку) *зачепив би чи по морді, чи по боку.* Греб. 408. 2) Ссорливый, сварливый. *Безумний сам гнівом себе вбиває, заїдливий від думок своїх сохне.* К. Іов. 11.

Заїдня́, ні́, *ж.* Ссора, грызня. *В хаті заїдня, колотнеча: содома піднялась, що й не сказати: Мася з матірою зуб на зуб стинається.* Св. Л. 278.

Заїжджа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Заїздити.** *Ото та дівчина росте, а царевич усе заїжджає, як на охоту приїде.*

Заї́жджий, а, е. Заѣзжій, пріѣзжій. *Заїжджому росказувала бабуся про убогі вжитки.* Ном. стр. 284, № 1509.

Заї́жка, ки, *ж.* Закуска, заѣданье чѣмъ. *Чарку вип'є для заїжки, та й більше ніяк не п'є.* Слов. Д. Эварн.

Заї́зд, ду, *м.* Наѣздъ. *Було б то тобі меншого брата на заїзди висилати.* Мет. 451. 2) Пріѣздъ (на базаръ, на ярмарку). *Нема тепер заїзду ніякого.* 3) Постоялый дворъ. *Де б тут найти заїзд, щоб переночувати?* Грин. II. 124. *От приїжджає той царенко в той город і став собі у заїзді* Рудч. Ск. I. 126.

Заїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **заї́хати, ї́ду, деш,** *гл.* 1) Заѣзжать, заѣхать. *Заїхав на чужину. Їхав козак із війни, та*

заїхав до вдови. Чуб. V. 66. *Заїхав за Дунай, та й додому не думай.* Ном. № 708. 2) Успѣвать, успѣть доѣхать. *Ми ще засвітла заїдемо у Горовицю.* Уман. у.

Заїздити, джу, диш, *гл.* Заѣздить, изнурить ѣздой. *Заїздив коника, заїздив другого... Скажи, серце, правду, чи що буде з того.* Чуб. V. 116.

Заїздни́й, á, é. Заѣзжій, постоялый. *Заїздний двір. Пан звелів коней зупинити коло заїздного двору.* МВ. (О. 1862. III. 51).

Заїка, ки, *м.* и *ж.* Заика. *Бог дав чоловіка: і сопливий, і заїка.* Нп. Аф. Ум. **Заїчка.** Ув. **Заїчище.**

Заїка́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **заїкну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Заикаться, заикнуться. Аф.

Заїкуватий, а, е. Заикливый. Аф.

За́їнько, ка, *м.* Ум. отъ **заєць.**

Заіржа́віти, вію, еш, *гл.* Покрыться ржавчиной, заржавѣть. *Була колись правда, та заіржавіла.* Посл.

Заіржа́ти, жу́, же́ш, *гл.*=**Заржати.** *А кінь заіржав, аж ліс задріжав.* Грин. III. 216.

Заіскри́ти, крю́, ри́ш, *гл.* Заискриться. *Засвітили зорі, замиготіли, заіскрили.* Мир. ХРВ. 31. *Кришталем заіскрила роса по зеленій траві.* Мир. ХРВ. 39. *Очі в неї заіскрили, заграли.* Мир. ХРВ. 7.

Заіскри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.*=**Заіскрити.** *Затокотіло у Кобзи серце, заіскрились очі.* Стор. М. Пр. 77.

Заїхати. См **Заїздити.**

Заїчище, щі *м.* и *ж.* Ув. отъ **заїка.**

Заїчка, ки, *ж* Ум. отъ **заїка.**

За́йвий, а, е. Лишній. Левиц. Пов 22. *Давай вони зерном ділиться От одно зерно та зайве було.* Рудч. Ск. I. 141. **За́йва мо́ва** Лишнія слова. *О, я зайвої мови не люблю* Черк. у. **За́йва годи́на.** Свободное время. *Як матиму зайву годину,—зайду.*

Зайвина́, ни́, *ж.* 1) Излишекъ, избытокъ. *Слава Богу, що хліба є у зайвину.* Борз. у. *Нема ладу ні раз! казав же ж їй: не напікай паляниць у зайвину.* Васильк. у. *За батька багато було зайвини, а це вже звівся з худоби.* Васильк. у. 2) Запасъ. *А він тії гроші сховав на зайвину в кишеню. Се в вас про зайвину.* Козел. у. Ум. **За́йвинка.** *Тому добре жить, у кого є з зайвинки, та трохи свою приробить.* Васильк. у.

За́йво, *нар.* Излишне, напрасно, тщетно. *Ні, нічого я не чув на його недоброго,—нічого зайво й казати.* Павлогр. у.

За́йворонок, нка, *м.*=**Жайворонок.** Ум. **За́йвороночок.** *Ой ти, братіку зайвороночку, пусти мене у сусіди.* Чуб. V. 860.

За́йда, ди, *об.* 1) Захожій человѣкъ. Желех. 2) Родъ большого мѣшка? *Широкий великий міх і довгий, на крюках.* Вх. Лем. 415. Ум. **За́йдочка.**

Зайде́й, де́я, *м.*=**Зайда 1.** Шух. I. 33

За́йдений, а, е. Захожій. *То чоловік не наш; він зайдений відкілясь.* Екатерин. у.

Зайде́я, де́ї, *об.*=**Зайдей.** Желех.

Зайди́голова, ви. *об.* 1) Мудрствующій, умствующій фантазеръ. 2) Сумасбродъ.

Зайди́кати, каю, еш, *гл.* Начать повторять: **іди! йди!** *Іди собі! іди, йди! зайдикав Порох.* Мир. ХРВ. 180.

Зайди́світ, та, *м.* Бродяга, авантюристъ. *Пройдисвіте, зайдисвіте, всі дороги знаєш.* Гол. I. 261.

За́йдочка, ки, *об.* Ум. отъ **за́йда.**

Займа́ння, ня, *с.* 1) Троганіе. 2) Затрагиваніе, задѣваніе. *Займаєш людей,—вилізе тобі колись те займання боком.* Харьк. 3) Занятіе (чего) 4) Захватъ. *У полон займання.* 5) Загоняніе, заарестовываніе домашнихъ животныхъ, пойманныхъ на потравѣ. *Краще б я й не займав тих волів, а то з того займання тільки клопоту мені та сварки з людьми.* Харьк.

Займанщи́на, ни, *ж.* Земля, пріобрѣтенная правомъ перваго занятія (ju primae occupationis). *Благослови, пане гетьмане, заняти займанщину!—Та й займе, скільки оком закине, степу, гаїв, сіножатей, рибних озір, і вже це його родова земля.* К. ЧР. 199. *Мусив проганяти черкесів з їх стародавніх займанщин* О. 1862. X. 111.

За́йманъ, ні, *ж.* 1)=**Займанщина.** *По займані, пліндровині шляхетській живе народ.* К. Дз. 100. *Була у нас у займані на Галах береза суховерха... Чия вона? Нічия, так як сама займань—громадська.* Г. Барв. 468. 2) **У за́ймані бу́ти.** О домашнихъ животныхъ: быть заарестованными послѣ поимки на потравѣ. *Кабан твій у займані, викупи, то й візьмеш!* Левиц. К. С. 198. *Вже наші телята два дні в займані у Кисляка: у житі ка' піймав.* Канев. у.

Займа́ти, ма́ю, еш, сов. в. **зайня́ти, заня́ти, йму́, меш,** *гл.* 1) Трогать, тронуть. *Козак дівку вірно любить,—заняти не сміє. Тим я її не займаю, що сватати маю, тим до неї не горнуся, що слави боюся.* Мет. 105. *Та гуляє козак Голота, та гуляє, ні города, ні села не займає.* ЗОЮР. I. 15. *Гайдамаки не займали замкових козаків і козаки їх не займали.* ЗОЮР. I. 249. **Сло́вом займа́ти кого́.** Заговаривать съ кѣмъ. *Чужі, брате, сестри з дому Божого ідуть, всі як бджілочки гудуть, на хліб, на сіль людей закликають, мене ж, брате, словом не займають, мов в вічі не знають.* Макс. (1849) 10. 2) Затрагивать, затронуть, задѣвать, задѣть *Хоч той його й ударив, дак сей же поперду заняв.* 3) Занимать, занять. *Підеш, матюнко, у поле та зеленого жита жати, та займеш широкую постать.* Мет. 224. 4) Захватывать, захватить. *Пани ввесь світ заняли.* Чуб. III 417. *Полю,—займаю не тільки бур'ян, да й буряки, і все... так і оголила.* Г. Барв. 80. **У по́лон заня́ти.** Взять въ плѣнъ, захватить въ неволю. *Чи її убито, чи в полон занято?* Чуб. V. 628. 5) Загонять, загнать (домашнихъ животныхъ). *Займи й нашу на пашу,—нехай напасеться.* Ном. № 12095. *Заняла я коровиці, на росу погнала.* Грин. III. 685. Чаще употребляется въ болѣе тѣсномъ значеніи: захвативъ животныхъ на потравѣ, запереть ихъ впредь до выкупа хозяиномъ. *Займи скотину і візьми за спаш.* Сим. 217. *„А ми проса насієм, насієм".—А ми коні пустимо, пустимо.— „А ми коні займемо, займемо".—А ми коні викупим, викупим.* Чуб. III. 67. 6) О людяхъ: прогонять, прогнать. *Прийшла тут до мене лаяться! я як заняв її з двору, дак не знала куди тікати.* Полт. г. *Як займе з шинку, дак аж спотикається!* Г. Барв. 322. 7) О душевныхъ движеніяхъ: трогать, тронуть, затрагивать, затронуть (душу. сердце). *Сі приказки займають душу злибока.* Хата, 41. *Тихо так усюди, тільки соловейки співають... так душу твою й займає.* Г. Барв. 136.

Займа́тися и **заніма́тися, ма́юся, ешся,** сов. в. **зайня́тися** и **заня́тися, йму́ся, мешся,** *гл.* Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться. *Дмеш, дмеш,—ніяк не займається. Дров нарубав гнилих, то вони підсохнуть трохи та й займуться.* Рудч. Ск. I. 124. *Ек, гаск тепер, як занялось!* Хата, 138. **На зорю́, на світ займа́тися.** Свѣтать. *Почина на світ займатись.* МВ. II. 61. *Іще й на зорю не займається—імла.* МВ. I. 13. 2) Краснѣть, покраснѣть отъ гнѣва, вспыхивать, вспыхнуть. *А він як відкаже добре панові, то той так і займеться.* Черк. у. *Очі горіли, вся зайнялась і уші почервоніли.* Г. Барв. 218. 3) **Дух заня́вся.** Дыханіе захватило. *Руки й ноги затрусились, у животі похолонуло, і дух занявсь, а сама ні з місця.* Кв. I. 31.

За́ймина, ни, *ж.*=**Займанщина.** Черниг. г.

Займи́ти, млю, миш, *гл.*=**Зайняти.** *Послідньою корову з загороди займив.* Федьк.

За́ймище, ща, *с.* Занятое мѣсто вообще, въ частности то-же, что и **займанщина.** *Не буде він багатий, а ні щасний, і займище його ушир не піде.* К. Іов. 34.

Зайня́ти, ся. См. **Займа́ти, ся.**

Зайо́лзаний, а, е.=**Заялозений.** Мир. ХРВ. 92.

Зайоло́зити, жу, зиш, *гл.*=**Заялозити.**

Зайо́м, йму, *м.* Первоначальное завладѣніе землей. Черниг. *Рід його благий осягне займом землю.* К. Псал. 57.

Зайти́, ся. См. **Захо́дити, ся.**

За́йців, цева, ве. Принадлежащій зайцу.—**льон.** Раст. Linaria vulg. Желех.

Зайча́, ча́ти, *с.* Зайченокъ.

Зайча́тина, ни, *ж.* Мясо зайца.

Зайча́чий, а, е. Относящійся къ зайцу.

Зайченя́, ня́ти, *с.*=**Зайча**

За́йчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **за́єць.** *Зайчик-лапанчик.* Рудч. Ск. II. 1. *Зайчик-побігайчик.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Часть снаряда для пряденія шерсти, состоящая изъ двухъ вертикальныхъ параллельныхъ столбиковъ, прикрѣпленныхъ къ постаменту изъ доски. Каждый столбикъ имѣетъ кожаную петлю, въ которую вкладывается прядильное веретено. Вас. 153. 3) Движущіяся солнечныя пятна, отблескъ отъ воды, зеркала, движущійся по стѣнѣ и пр. *Сонце ускоче у вікно, забігає зайчиками по стінах, по долівці.* Мир. Пов. II. 120. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 72. 5) Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Зайчи́ха, хи, *ж.* Самка зайца.

Зайчи́ця, ці, *ж.*=**Зайчиха.** Рудч. Ск. I. 139. *Зайчиця з зайченятами.* Мнж. 30.

За́йчичок, чка, *м.* Ум. отъ **за́єць.**

Зайшлий, а, е. Захожій. *Це чоловік зайшлий.* НВолын. у.

Зак, *нар.*=**Заки**.

Закаблі́, **ліів**, *м. мн.* Задники сапога. *Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам, достанеться й передам.* Шевч. 369.

Закаблу́к, **ка**, *м.* 1) Задникъ (въ сапогѣ). *Од Полтави до Прилуки заламала закаблуки.* Нп. 2) **Ха́та закаблу́ком**. Домъ, построенный въ видѣ буквы Г. Лебед. у. Ум. **Закаблу́чок**. *Купив мені черевички,— закаблучки риплять.* Грин. III. 654.

Закаблу́чити. См. **Закаблучувати**.

Закаблу́чувати, чую, еш, сов. в. **закаблу́чити**, **чу**, **чиш**, *гл.* Загибать, загнуть. Желех.

Закавра́ш, **ша**, *м.*=**Закарваш**. К.С. 1893. XII. 447. Сим. 206.

Закавча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.* Запищать.

Закав'я́дити, **дило**, *гл. безл.* Затошнить. Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Закади́ти, **джу́**, **диш**, *гл.* 1) Закадить (о кажденіи ладономъ). 2) Задымить. *Витяг з кишені гаманець з своїм тютюном і закадив махоркою.* Левиц. Пов. 232.

Зака́з, **зу**, *м.* 1) Приказъ, распоряженіе. *А тут уже й заказ єсть: бігають по селах осаули на конях і всі громади, чоловіків, жінок, дітей виганяють, щоб на ранок у Василівщині стали привітать круля.* О. 1862. II. 59. 2) Запрещеніе. *Вийшов з палати заказ, щоб не рубали лісу.* Прилуц. у.

Зака́заний, а, е. Запрещенный, заповѣдный.

Заказа́ти. См. **Заказувати**.

Зака́зни́к, **ка**, *м.* 1) Приказывающій, распоряжающійся; приказчикъ. 2) Заповѣдный лѣсъ. Харьк. Ум. **Зака́зничок**. Ув. **Зака́знище**. *Заказнище* (осаул), *вставши рано, кричить під віконце, щоби зыйти на панщину.* Грин. III. 634.

Зака́зувати, зую, еш, сов. в. **заказа́ти**, **кажу́**, **жеш**, *гл.* 1) Приказывать, приказать, наказывать, наказать, дѣлать, сдѣлать распоряженіе. *Ой заказано і загадано всім козаченькам у військо йти.* Маркев. 24. *Поховали його, як він заказав.* Мнж. 36. *Тепер закажу світові всьому: нехай не вірить ніхто нікому.* Нп. 2) Запрещать, запретить. *Як я в матері гуляла,—мати не спиняла, а тепера іспинила чужая дитина, і світ мені зав'язала, гулять заказала.* Грин. III. 86. *Ой мені мати заказала, щоб я з тобою ніґде не стояла.* Мет.

Зака́йок, **йку**, *м.*=**Закальок**.

Зака́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Дѣтск. запачкать экскрементами.

Зака́л, **лу**, *м.* и **зака́ла**, **ли**, *ж.* 1) Въ хлѣбѣ: закалъ, нерыхлый слой хлѣба надъ нижней коркой. 2) Трещина, скважина. *Направо ся тягне широкий мур, а в мурі щось чути, шепоче, вендровник звертає там очі, аж тутки. в закалі, гей срібний шнур, збігаються нори в студений чур.* Федьк. I. 93. Ум. **Зака́лець**. *Такий хліб удався, що кіт би за шкуру сховався: закалець на палець.* Ном. № 12283.

Закаламу́тити. См. **Закаламучувати**.

Закаламу́чувати, **чую**, **еш**, сов. в. **закаламу́тити**, **чу**, **тиш**, *гл.* Возмущать, возмутить, замутить, сдѣлать мутнымъ.

Закалата́ти, **та́ю**, **еш**, *гл.* 1) Застучать въ **калата́ло** (колотушка); зазвонить въ колоколъ учащенными ударами.

Зака́лець, **льця**, *м.* Ум. отъ **зака́л**.

Закалі́чити, **чу**, **чиш**, *гл.*=**Скалічити**. Желех.

Закалі́чіти, **чію**, **еш**, *гл.* Сдѣлаться калѣкой. *Закалічів ін давненько вже.* Черк. у.

Зака́льок, **ка**, *м.*=**Закалець**.

Закалю́жений, а. е. Испачканный въ жидкой грязи. *Свиня закалюжена.* Зміев. у.

Закаля́ти, **ля́ю**, **еш**, *гл.* Запачкать. *Він оставсь на дворі, закаляв чобіт.* Рудч. Ск. I. 67.

Зака́марок, **рку**, *м.* Закоулокъ. *Раз, як ховався він по закамарках, нахопився на його якийсь чоловік.* Стор. I. 54.

Закамени́ти, **ню**, **ни́ш**, *гл.* Превратить въ камень. Желех.

Закамені́ти, **закам'яні́ти**, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Окаменѣть. *А всім безбожникам уста закаменіють.* К. Псал. 252. *Закаменій ти, мій язику!* Рудан. I. 28.

Закандзюбитися. См. **Закандзюблюватися**.

Закандзю́блюватися, **лююся**, **єшся**, сов. в. **закандзю́битися**, **блюся**, **бишся**, *гл.* Загинаться, загнуться (крючкомъ). *Ніс закандзюбився як у кобця.* Стор. М. Пр. 4. **Воно́ таки́ на ді́ло закандзю́билось**. Ном. № 10010. Похоже, какъ будто что-то изъ этого и выйдетъ.

Зака́нудити, **дило**, *гл. безл.* Затошнить. Харьк. у.

Заканю́чити, **чу**, **чиш**, *гл.* Заклянчить.

Зака́пати, **паю**, **еш**, *гл.*=**Закрапати**. *Червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66.

Закапе́лок, **лку**, *м.* Мѣсто за печкой, печурка, закоулокъ. *Той їх і в хату уведе,*

і в комору, і на ґорище, і де є який закапелок, усюди. Кв. II. 285. *Сиділи б отам тихенько по своїх закапелках.* Канев. у.

Закарбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Сдѣлать зарубки.

Закарва́ш, шу, *м.* Обшлагъ, отворотъ рукава.

Закарлю́ка, ки, *ж.* Крючекъ, загибъ. Ум. **Закарлю́чка**. О. 1862. I. 79.

Закарлю́чистий, а, е. Со многими загибами, поворотами. *Пішов собі знову блукати по закарлючистих улицях московських.* О. 1861. Шевч. X. 4.

Закарлю́чити, ся. См. **Закарлючувати, ся**.

Закарлю́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **закарлюка**.

Закарлю́чувати, чую, еш, сов. в. **закарлю́чити**, чу, чиш, *гл.* Загинать, загнуть крючкомъ.

Закарлю́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закарлю́читися**, чуся, чишся, *гл.* Сгибаться, согнуться крючкомъ.

Закаса́ти, ся. См. **Зака́сувати, ся**.

Закастри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Загромоздить, заставить пространство вещами. *Сіни там невеликі, та ще так закастрено, що й повернуться ніде,—настановлено всього.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зака́сувати, сую, еш, сов. в. **закаса́ти**, са́ю, еш, *гл.* Засучивать, засучить, заворачивать, заворотить. *Рукава в неї за білі лікті закасовані.* МВ. II. 176.

Закасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Превзойти. *Мій буланий навзаводах закасував його мишатою.* 2) Уничтожить, исключить. *Колись до війська людей вербували, а тепер їх закасували.*

Зака́суватися, суюся, ешся, сов. в. **закаса́тися**, са́юся, ешся, *гл.* Подбирать, подобрать, поднимать, поднять платье, полы шубы и пр. Гол. Од. 28.

Зака́тний, а, е. Звѣрскій, свирѣпый.

Закато́ваний, а, е. 1) Замученный истязаніями, пытками. 2) Неуступчивый, упрямый. *Він закатований та упертий.* Левиц. Пов. 106.

Закатува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Замучить.

Закахи́кати, каю, еш, *гл.* Закашлять сухимъ кашлемъ.

Зака́хкати, каю, еш, *гл.* Объ уткѣ: закричать. *Знялись з води утята, закахкають і ну степом кругляють.* Греб. 387.

Закацу́бнути, бну, неш, *гл.*=**Закацюбнути**.

Закацю́бнути и **закацю́бти**, бну, неш, *гл.* Окоченѣть отъ холода, затвердѣть отъ мороза. *Мороз добрий, бачу: оце допіру повісила на плоті сорочки, а вже й закацюбли.* Черк. у.

Закача́ти, ся. См. **Закачувати, ся**.

Закача́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Закатываться. *Ясна зіронька закачається, мене матінка сподівається.* Чуб. V. 747.

Зака́чувати, чую, еш, сов. в. **закача́ти**, ча́ю, еш, *гл.* 1)=**Закасувати, закасати**. 2) —**глину**. У горшечниковъ: смоченную водой глину смѣшивать такъ, чтобы обратить ее въ тѣстообразную массу. Вас. 178.

Зака́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закача́тися**, ча́юся, ешся, *гл.*=**Закасуватися**, **закасатися**. *Очеретом качки гнала, високо м ся закачала.* Чуб. V. 1180.

Закачурити, рю, риш, *гл.* —**хвіст**. Свить кольцомъ хвостъ. *Пес закачурит хвіст як обарянец.* Вх. Лем. 415.

Зака́шляти, ляю, еш, *гл.* Закашлять.

Зака́шлятися, ляюся, ешся, *гл.* Закашляться. *Батюшка сів проти неї та й закашлявся.* МВ. II. 203.

Заква́кати, каю, еш, *гл.* Заквакать.

Заква́сити, ся. См. **Заквашувати, ся**.

Заквасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Запереть, посадить. *Закували хлопця молодого та в тюрму заквасували.* Шевч. 454.

Заква́шувати, шую, еш, сов. в. **заква́сити**, шу, сиш, *гл.* Заквашивать, заквасить. *Вона швидче ті невдалі булочки знов у діжу та й заквасила.* Мнж. 97.

Заква́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **заква́ситися**, шуся, сишся, *гл.* Закисать, закиснуть.

Заквили́ти, лю́, лиш, *гл.* Жалобно застонать, заплакать. *Заквилило два соколоньки, на воротях сидячи.* Рк. Макс. *Заквилить дитятко, схилиться до його Маруся гойдати.* МВ. II. 180.

Заквита́ти, та́ю, еш, *гл.* Внести въ списокъ, въ запись. *Піп по лейстрах заквитав, що Савка, прозвищем Знемога... для шпиталя той двір оддав.* Мкр. Г. 63.

Заквитува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Заквитати**.

Заквіта́ти, та́ю, еш, сов. в. **заквітнути**, ну, неш, *гл.* Зацвѣтать, зацвѣсть. *Які тоті квітки красні, котрі заквітають.* Гол. II. 797. *Ой заквітли хвіялочки, заквітли.* Гол. I. 335.

Заквітчаний, а, е. 1) Убраный, украшеный цвѣтами, лентами и пр. **Заквітчана дівчина**. Дѣвушка съ цвѣтами на головѣ.

2) **Заквітчаний вік**. Счастливая жизнь. *Оттакий, панівчко, наш заквітчаний вік!* Г. Барв. 399.

Заквітчáти, ся. См. **Заквітчувати, ся**.

Заквíтчувати, чую, еш, сов. в. **заквітчáти, чáю, еш**, *гл.* Убирать, убрать, украшать, украсить цвѣтами (преимущественно голову), а также и цвѣтными ягодами, матеріями и пр. *Покладе косу на голову поверх скиндячок вінком та заквітча квітками.* Кв. I. 75. *Иноді труну заквітчують калиною.* Ном. № 13427.

Заквíтчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **заквітчáтися, чáюся, ешся**, *гл.* Украшаться, украситься цвѣтами (преимущественно о головѣ дѣвушекъ), а также и вообще чѣмъ-либо цвѣтнымъ. *Квітки рвала, заквітчалася.* Чуб. III. 406.

Заквічáти, чý, чиш, *гл.*=**Закувікати**.

Заквоктáти, кчý, чеш, *гл.* О насѣдкѣ: закудахкать.

Закепкувáти, кýю, еш, *гл.* —**з кóго**. Посмѣяться надъ кѣмъ; начать надъ кѣмъ смѣяться, насмѣхаться.

Зáки, *нар.* Пока. *Велю коням оброк дати, возниченькам постояти, заки мати прийде з саду.* Мет. 226. *Заки я схаменулась,—його вже й немає.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Закивáти, вáю, еш, *гл.* 1) Закивать. 2) **П'ятáми закивáти**. Убѣжать. *Закивали п'ятами скілько видно.* Кв. II. 269. 3) **П'ятáми закивáти на кóго**. Бросить, покинуть кого.

Закигíкати, каю, еш, *гл.* О чайкѣ: закричать. *Тільки закигикала чайка.* Стор. I. 206.

Зáкид, ду, *м.* Упрекъ, укоръ; указаніе недостатка. *Сердиті закиди про те, як тепер сталося.* Мир. ХРВ. 127.

Закидáти, дáю, еш, сов. в. **закúнути, ну, неш**, *гл.* 1) Забрасывать, забросить. *Один дурень закине у воду сокиру, а десять розумних не витягнуть.* Ном. № 6179. *Закидай мати дрова!* (у піч). Мет. 227. *На Юрія сіна кинь, та й вилки закинь.* Ном. № 440. *Невід закидали й досі не виймали.* Мет. 366. *О. Мойсей притулився в одній кутку канапи, а о. Хведір розлігся в другому, закинувши голову на спинку канапи.* Левиц. I. 134. 2) Забрасывать, забросить, класть, положить такъ, что потомъ не найдешь, потерять. *Десь конечні доти закинули батіг: шукаю, шукаю—ніяк не знайду.* 3) Садить, посадить куда-либо: въ яму, тюрьму и пр. *Люде його* (Карпа) *аж на тиждень у пашенну яму закинули були.* Хата 143. *Закинув старшина чоловіка в холодну. Ой заливши його у кайдани, закидайте в темницю.* К. С. 1882. III. 615. *Закинули в далеку неволю.* Шевч. 448. *Ей, мірошники, закидайте собаки в хліви, бо жидівське військо йде.* Грин. II. 222. 4) Выпивать, выпить. *Видно, часто він закидать буде,—не раз уже я його п'яним бачила.* О. 1862. X. 4. То же значитъ и **закúнути в гóлову**. О. 1862. VIII. 13. 5) Заговаривать, заговорить, намекать, намекнуть. *Шило-мотовило по-під небесами ходило, по-німецькі говорило, по-турецькі закидало.* Ном. стр. 293, № 87. *Так бо почервоніла, як я їй став закидати, що її полюбив.* Кв. I. 22. **Закидáти на догáд,—словá**. Намекать, намекнуть. *Закинув Марусі на догад, що се він її любить.* Кв. I. 22. *Почне слова закидати, воду, як то кажуть, каламутити.* МВ. II. 80. 6) —**на кóго**. Намѣчать, намѣтить въ мысляхъ. *Став дівки шукати. Вже на яку то він не думав? Зараз на чернігівську протопопівну закинув, та й сам злякавсь од нерівні.* Кв. II. 53. —**óком (кудú, на кóго)**. Посматривать, посмотрѣть, взглядывать, взглянуть. *Десь гарно жонатому, що усі ж то, усі, куди оком закинеш, усі женяться.* Кв. Драм. 185. *І мати, бачу, на нас карим оком закидає.* МВ. I. 129. —**гадю́чку (на кóго)**. Дѣлать злостные намеки (на кого). *Се так на мене закида гадючку, а я... наче мені не втямки.* МВ. (К. С. 1902. X. 146). 7) Сов. в. **закидáти, даю, еш**. Забрасывать, забросать. *Ой не ходи ж, козаченьку, низом, бо закидаю доріженьку хмизом.* Чуб. V. 389. *Вони дивились на пишну картину тихого Дніпра, закиданого барками, байдаками і плотами.* Левиц. Пов. 24.

Закидáтися, даюся, ешся, сов. в. **закúнутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Забрасываться, заброситься. *Закидається невід у воду.* 2) Забрасываться, заброситься такъ, что потомъ не найдешь, затеряться. *Десь закинулася шапка,—ніяк не знайду.* 3) Сов. в. **закидáтися, даюся, ешся**. Заброситься, забросаться. *Все викидають та й викидають сюди,—аж поки закидався весь город.*

Закиднúй, á, é. Многоснѣжный. *Зіма закидна.* Мнж. 168.

Зáким, *нар.*=**Заки**. *Заким сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. *Заведу тебе*

в чужу (хату), *заким свою збудую.* Чуб. V. 121.

Заки́нути, ся. См. **Закидати, ся.**

Закипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **закипі́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* 1) Закипать, закипѣть. *Казаночок закипає.* Хата, 6. *Закипіло синє море.* Шевч. 48. 2) —**кро́в'ю. Се́рце кро́в'ю закипа́є.** Употребляется для выраженія высокой степени мучительныхъ душевныхъ страданій. *Що в козака серце заміра́є, а в дівчини кров'ю закипає.* Чуб. V. 135. 3) Начинать сердиться, разсердиться, разгнѣваться. *Закипів же й я тоді: „Да ти, кажу, Якове, говори доладу!"* МВ. I. 107. То же значеніе —**гніво́м.** *Злякаються усі правдиві люде і закиплять гнівом на нечестивих.* К. Іов. 38. 4) **Так шку́ра на тобі й закипи́ть!** Будешь вся избита. Г. Барв. 287.

Закипі́лий, а, е. 1) Закипѣвшій. 2) —**кро́в'ю.** Покрытый запекшейся кровью. *Кров'ю закипілий.* Хата. XXI.

Закипі́ти. См. **Закипати.**

Заки́ркати, каю, еш, *гл.* О курицѣ: закудахтать, закричать: *кир, кир!* Кв.

Закиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **закиснути, ну, неш,** *гл.* Закисать, закиснуть. *Очі закисатимуть.* Мнж. 166.

Заки́слити. См. **Закислювати.**

Заки́слювати, люю, еш, сов. в. **заки́слити, лю, лиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать кислымъ; пропитывать, пропитать посуду кислымъ содержимымъ. *Закислив мені своїм борщем горщик.* Константиногр. у. *Не буду макітри закислювати.* Константиногр. у. 2) —**ду́шу.** Съѣсть чего-либо кислаго (натощакъ передъ выпивкой). *Треба хоч душу закислити.* Мнж. 167.

Заки́снути. См. **Закисати.**

Закихи́кати, каю, еш, *гл.*=**Закахикати.**

Заки́хкати, каю, еш, *гл.* Засмѣяться сдержанно.

Заки́шкати, каю, еш, *гл.* Закричать: **киш!**

Закі́вець, вця, *м.* Металлическая скрѣпа, оковка на деревянныхъ предметахъ. *Те ярмо було з заківцями залізними.* Новомоск. у.

За́ківка, ки, *ж.* 1) Металлическая оковка конца палки, **ке́лефа, топірця́.** Шух. I. 275. 2) См. **Коса.** Шух. I. 169.

За́кіль, *нар.* Пока. *Світи, зоре, на все поле, закіль місяць зійде.* Мет. 37. *Я в школі аж у трьох дяків учивсь, закіль навчивсь читання да писання.* К. Дз. 232.

За́кім, *нар.*=**Заким.** *Закім багатий стухне, то убогий опухне.* Ном. № 5678.

За́кін, кону, *м.* Причастіе, св. дары. *Є й такі стрільці,—але се вже дуже грішні,—що коли законюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. I. 234, 224.

Закінча́ння, ня, *с.* 1) Окончаніе. *Чом же оце нема в мене сили до закінчання?* К. ЧР. 384. 2) Конецъ, заключеніе.

Закінча́ти и закінчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Закончить, окончить. *Весілля вже, бачте, закінчали.* Г. Барв. 4. *Люде живуть і бідніше, і живуть же якось!—закінчила вона тими словами свою річ.* Левиц. Пов. 280.

Закінча́тися и закінчи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Закончиться, окончиться. *А тисяча годів у тебе—день єдиний, вчорашній ніби день, що сю ніч закінчився.* К. Пс. 24. *День закінчився весільним бенкетом.* Стор. М. Пр. 73.

Закі́п, ко́пу, *м.* Окопъ, окопанное мѣсто. Черк. у.

Закіпти́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* 1) Закоптить. 2) Поднять пыль.

Закі́пчнтися, чуся, тишся, *гл.* Окончить работать. Угор.

За́клад, ду, *м.* 1) Основаніе, фундаментъ. 2) Учрежденіе, заведеніе. 3) Количество неваленнаго сукна, какое можно положить въ валушку въ одинъ разъ. 4) Закладъ, пари. *Давай у заклад на гроші.* Грин. I. 213. **Би́тись, захо́дити, іти́ у закла́д.** Держать пари. *Не заходи з дідьком у заклад.* Ном. № 12593. *Спор як хоч, а в заклад не бийсь.* Ном. № 12595. *Боже борони йти в заклад.* Ном. № 12594. 5) **На закла́д роби́ти підло́гу.** Дѣлать полъ такъ, чтобы одна половица заходила за другую. НВолын. у. 6) **За́кладом.** Тихо, не спѣша. **За́кладом роби́ти.** Работать медленно, не спѣша. *Ти все закладом: другий би се зробив до полудня, а ти до півночі.* О лошадяхъ: тихой ровной рысью. *Не шартай коней, пускай їх закладом.* Уман. у. **За́кладом коси́ти.** Брать косой при самой землѣ. НВолын. у.

Закладя́нка, ки, *ж.* Названіе сорта **пла́хти.** Черниг. у.

Заклада́ти, да́ю, еш, сов. в. **закла́сти, ладу́, де́ш и заложи́ти, жу́, жиш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить чѣмъ что-либо, или что-либо за что. *Рани мої смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* Мет. 440. *Заклав він сокиру за пояс.* Грин. I. 188. *Молода... закладає молодому хустку за пояс.* Грин. III. 515. 2) Накла-

дывать, наложить. *Закладають царський вінець: тепер ти моя*. Чуб. V. 205. 3) Закладывать, заложить, запрягать, запречь. *Господарь волоський пару коней у колясу закладав*. Мет. 393. 4) Класть, положить. *Коня тобі напою, овса, сіна закладу*. Чуб. V. 8. 5) Основывать, основать. 6) Учреждать, учредить. 7) Вносить, внести за кого-либо деньги. *А заложить же за тебе багато треба?* Сим. 195. 8) **—пбзов.** Вчинать, вчинить искъ, начать судебное дѣло. Котл. НП. 344.

Закладáтися, дáюся, ешся, сов. в. **закластися, дуся, дешся** и **заложи́тися, жу́ся, жишся,** *гл.* 1) Закладываться, заложиться. 2) Закладываться, основываться, основаться. 3) Учреждаться, учредиться. 4) Рѣшаться, рѣшиться твердо, дать обѣтъ. *Заложився їсти усе пісне*. Левиц. 5) Держать пари, побиться объ закладъ. Левиц. Пов. 162. *Мужики закладалися, що не прийде вона, на сто рублів*. Рудч. Ск. I. 215.

Заклáдини, дин, *ж. мн.* Закладка, основаніе (зданія), также и пиршество по этому поводу. Чуб. VII. 376. *Нехай піде позве людей на закладини*. Рудч. Ск. I. 92.

Зáкладка, ки, *ж.* 1) Отрѣзокъ отъ другого колеса, надѣваемый на ось, если колесо коротко въ рукавѣ. НВолын. у. 2) Складка. 3) Закладка (въ книгѣ). Ум. **Зáкладочка.**

Закладни́й, á, é. Урочный. *Закладна робота*. Брацл. у. *На закладного робочого до*[illegible] *не треба*. Брацл. у.

Зáкладочка, ки. *ж.* Ум. отъ **зáкладка.**

Закладчáнин, на, *м.* Гость, приглашенный на празднество по поводу закладки зданія. Чуб. VII. 376.

Заклáдчини, чин, *ж. мн.*=**Закладини.** *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини*. ХС. III. 39.

Заклáдщини, щин, *ж. мн.*=**Закладини.** Канев. у. ХС. III. 39.

Заклáсти. См. **Закладати.**

Заклáцати, цаю, еш, *гл.* Застучать зубами.

Заклебу́чений, а, е. Загнутый, закривленный. Шух. I. 284. *Носи* (у постолах) *суть завше менше або більше догори заклебучені*. Шух. I. 121.

Заклекотáти, чу́, чеш и **заклекоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Заклокотать. **Щоб твоя й путь заклекотіла!** Ном. № 3695. Проклятіе, равняющееся пожеланію смерти. 2) Объ орлѣ: закричать. *У святу неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали*. Чуб. V. 933. *Заклекчи* (орле) *з-під хмари*. Щог. Сл. 135. 3) Заговорить (о шумномъ говорѣ толпы). *„Одділяй мерщій!" заклекотіла мертвецька громада*. Кв. I. 259. *Село закричало, заклекотало тисячою усяких голосів*. Лев. Пов. 101.

Заклепи́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Закрыть. *Ох і рада ж би я, дитя моє, до тебе встати, тобі порядок дати,—да сирая земля двері заляглa, оконечка заклепила*. Мет. 150.

Зáклик, ку, *м.* Призывъ, зазовъ, воззваніе. *А за тим удруге, втретє заклик оддається*. Мл. л. сб. 139.

Заклика́льник, ка, *м.* Зовущій, зазывающій.

Заклика́льниця, ці, *ж.* Зовущая, зазывающая. Курица говоритъ о кухаркѣ: *Казала я півням і курам-кумонькам, щоб закликальниці мов кобця стерeглися*. К. Дз. 139.

Заклика́ння, ня, *с.* Зазываніе, приглашеніе.

Заклика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **закли́кати, чу, чеш,** *гл.* 1) Приглашать, пригласить, зазывать, зазвать. *На хліб, на сіль людей закликають*. Макс. *Я шавлію пересію, руту перетичу,—кого люблю та кохаю,—до себе закличу*. Лавр. 156. *Як у лісі була хата, то вона боялась сама ночувати і пішла в село, щоб закликати дівчат*. Рудч. Ск. I. 202. 2) Произносить, произнести божбу, клятву, обѣтъ. *Крім постів, уставлених церквою, закличе собі гуцул по перебутій хоробі або з иншої нагоди осібну божку* (піст) *в скоромний день*. Шух. I. 41.

Закли́н, ну, *м.* Заклятіе. *Гроші ті* (скарб) *заклинені, бо той, що клав, казав: котра рука поклала, то та най їх озме. Отже той заклин мусить вигоріти*. Шух. I. 44.

Заклина́ння, ня, *с.* Заклинаніе. *Заклинанє, як гадина укусить*. МУЕ. III. 53.

Заклина́ти, на́ю, еш, сов. в. **закля́сти́, клену́, не́ш,** *гл.* Заклинать, заклясть, проклинать, проклясть. *Заклинаю тебе Богом, не муч мене*. Єв. Мр. V. 7. *Заклинаю тя іменем Божим*. МУЕ. III. 53. *Десь ти мене, моя мати, в барвінку купала, купаючи заклинала, щоб долі не мала*. Мет. *Заклинала вона гроші ті... ось як*. Грин. II. 143.

Заклина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **закля́стися, кляну́ся, не́шся,** *гл.* Клясть-

ся, покляться. *Заклялась і забожилась, що не прийде до хати.* Чуб. V. 656. *Мотря заклиналось, що бачила холеру.*

Заклина́ч, ча, *м.* Заклинатель.

Заклинцюва́ти, цюю, еш, *гл.* 1) Набить стѣну клинышками передѣ обмазкой глины. 2)—**в кайда́ни**. Заковать въ кандалы. *Лихі люде закинули його в куну, та ще й заклинцювали в кайдани.* О. 1862. VII. 47.

Закліпати, паю, еш, *гл.* Замигать. *Бубка тільки очима заклiпав i нiчого не сказав.* Левиц. Пов. 184.

За́кло, ла, *с.* Кусокъ земли, вдающійся въ чужую землю. Козелец. у.

Заклопота́ти, чу́, чеш, *гл.* Причинить много заботъ, хлопотъ. *Бо свекруха й лепетуха, сварливая голова, вона ж мене заклопоче,—я ж дiвчина молода.* Чуб. V. 535.

Заклопота́тися, чу́ся, чешся, *гл.* Быть въ хлопотахъ, заботахъ. *Ей, зажуриться заклопочеться Хмельницького старая голова, що при йому нi сотникiв, нi полковникiв нема.* Дума. *Вмер в їх хазяїн,—дiвчина трохи заклопоталася, поки його поховали.* МВ. II. 196.

Заклько́нок, вку, *м.* Надклеванное яйцо, изъ котораго долженъ выйти цыпленочекъ. НВолын. у.

Заклько́вувати, вую, еш, сов. в. **заклюва́ти**, клюю́, є́ш, *гл.* Заклевывать, заклевать. *Тепер її i кури заклюють.* Ном. № 2089.

Заклько́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **заклю́нутися**, нуся, нешся, *гл.* 1) Зарождаться, зародиться, заводиться, завестись. *Черва заклюнулась у мнясi. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13231. 2) Начинаться, начаться. *Добре бути заздалегiдь на мiстi, як тiлько заклькується ярмарок: одбiрай собi де схоч притулок.* О. 1862. IX. 69. *Чи то давнє яке лихо прокинулось в хатi? Чи вчорашнє задавлене знов заворушилось, чи ще тiльки заклюнулось?* Шевч. 100.

Заклюба́чений, а, е.=**Заклебучений**. Вх. Уг. 239.

Заклюва́ти, ся. См. **Заклькувати, ся**.

Заклю́кання, ня, *с.* Запутываніе, запутанность. (Самборщина въ Галиц.) Вх. Зн. 26.

Заклю́кати, каю, еш, *гл.* Запутать, спутать. (Самборщ. въ Галиц.). Вх. Зн. 26.

Заклю́нути, ся. См. **Заклькувати, ся**.

За́кля, *нар.*=**Закіль**. *Розвеселяй мамоньку, закля ся повернем.* Гол. IV. 374.

Закляка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **закля́кнути** и **заклякти**, кну, неш, *гл.* Окоченѣвать, окоченѣть; отвердѣвать, отвердѣть. *Доглядали смерти, доглядали,—не доглядiли, одвернулась на часок,—до його, а вiн уже й закляк.—Зiмою якось запiзнився, закляк сердега в хуртовинi.* Мог. 111. *Продержало з тиждень морозом,—земля заклякла як кiстка.* Мир. Пов. I. 111.

Закля́клий, а, е. Окоченѣлый, окостенѣлый. *Навiщо те тепло, оте ясне сонечко, коли воно вже не грiв... заклякпого серця.* Мир. Пов. II. 41.

Закля́кнути, **закля́кти**. См. **Закляка́ти**.

Закля́сти, ся. См. **Заклина́ти**, ся.

Закля́тий, а, е. 1) Заклятый, заколдованный. *З тою часу ставок чистий зарiс осокою; не купаються дiвчата, обходять горою; як углядять, то христяться i зовуть заклятим.* Шевч. 24. *Заклятi грошi хоч i знайдеш, то аби як i не вiзьмеш.* Грин. II. 143. 2) Упорный; жестокій. *Вони на тебе ворогують,—я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312. *Ой приїхав чоловiк додому заклятий, бив же мене, волочив до самої хати.* Чуб. V. 680.

Закля́чуваний, а, е. ? **Шило заклячуване**. У сапожниковъ: шило для подшивки лубковъ. Вас. 161.

Закмети́ти. } См. **Закмі́чувати**.
Закмі́тити. }

Закмі́чувати, чую, еш, сов. в. **закмети́ти**, мечу, тиш и **закмі́тити**, мічу, тиш, *гл.* Замѣчать, замѣтить, запоминать, запомнить. *Я й закметив їх* (слова з книжки) *зараз, скоро почув, як вiн читав.* Г. Барв. 177. *Закмiтити у головi собi.* Сосницк. у.

Закнявча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Занявчати**. Св. Л. 222.

Зако́в, ву, *м.* Оковы. *Бути менi у неволi, у некрутському наборi, у замiзi, у закові.* Бал. *Одиноким дає сем'ю, iз закову визволяє.* К. Псал. 150.

Заковези́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.*=**Закомезитися**. Аф.

Законерзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Закапризничать.

Закови́знути и **закови́зти**, зну, неш, *гл.* 1) Застыть, окоченѣть. *Такий п'яний, що де упав, там i заковиз.* Мнж. 180. *Так, як його корчило, бiдного хлопця, перед смертю,—так вiн i заковиз.* 2) Залечь, запасть. *Кохання мабуть йому далеко у серцi заковизло.* Полт. у.

Зако́втати, таю, еш, *гл.* Постучать.

Із ловів приїхав і в двері заковтав. Гол. I. 90.

Закóвувати, вую, еш, сов. в. **закувáти** и **закýти, кую́, еш,** *гл.* 1) Заковывать, заковать. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Єв. Мр. V. 4. *Бистрі ніженьки закували, білі рученьки зв'язали.* Макс. 159. *Та Травина зав'язали, та в кайдани закули.* Чуб. V. 1027. 2) Зарабатывать, заработать кузнечной работой. *А мій Коваленко кує помаленьку; що закує, то проп'є в неділю раненько.* Грин. III. 661. 3) Только сов. в. О кукушкѣ: закуковать. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 188.

Закозакувáти, кýю, еш, *гл.* Начать вести жизнь козака.

Закозакувáтися, кýюся, ешся, *гл.* Долго пробыть гдѣ козакомъ.

Закóїти, кóю, їш, *гл.* Начать дѣлать дурное. *Спусти їм, то таке закоють, і власть твою собі присвоють.* Котл. Ен. V. 37.

Заколáтати, таю, еш, *гл.* Постучаться. *Заколатав в двері.*

Заколéсник, ка, *м.* 1) Чека, колышекъ для задержанія колеса на оси. Каменец. у. Kolb. I. 66. *Заколесник загубили і колесо злїта.* Св. Л. 74. 2)=**Колісни́к.** *Хто з них чоботар, той латає чоботи, хто заколесник, той лагодить коло воза, хто ткач—тче полотно.* Шух. I. 146.

Закóли, лів, *м. мн.* Изломы. *Видно було, що недавно гілку ту відломано: свіжі заколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Заколивáти, вáю, еш, *гл.* Закачать, заколебать.

Заколисáти. См. **Заколясувати.**

Заколи́сувати, сую, еш. сов. в. **заколисáти, лишý, шеш,** *гл.*=**Заколи́хувати, заколихáти.**

Заколихáти, ся. См. **Заколи́хувати, ся.**

Заколи́хувати, хую, еш, сов. в. **заколихáти, шý, шеш,** *гл.* Закачивать, закачать. *І укриє й перехристить, тихо заколише.* Шевч. 105.

Заколи́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **заколихáтися, шýся, шешся,** *гл.* Закачаться, заколыхаться. *Опівночі заколихалась і затурготіла під ним земля.* Стор. М. Пр. 42.

Заколóджувати, джує, сов. в. **заколóдити, дило,** *гл. безл.* Сдѣлаться запору. *Як заколодило, так який уже день і на двір не ходе.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заколоси́тися, шýся, сишся, *гл.* Выбросить колосъ. *Пшениця розрослась і заколосилась навдивовижу.* Стор

Зáколот, ту, *м.* Ссоры, раздоръ, смута. *На землі буде переполох народів у заколоті.* Єв. Л. XXI. 25.

Заколóта, ти, *ж.* 1) Похлебка для животныхъ. Аф. 2) Пренебрежительное названіе для плохо изготовленнаго жидкаго кушанья. Аф.

Заколóти, лю́, леш, *гл.* 1) Заколоть. *Занудило коло серця, закололо в боку.* Шевч. 68. *Злякався—аж у п'яти закололо.* Ном. № 4386. 2) Заколоть, убить колющимъ оружіемъ. 3) Зарѣзать (о свиньяхъ). *Прийди, серце Миколаю, поросятко заколю.* Чуб. V. 11.

Заколóтися, лю́ся, лешся, *гл.* Заколоться.

Заколоти́ти. См. **Заколочувати.**

Заколоти́тися, чýся, тишся, *гл.* 1) Забиться. *Серце заколотилось.* 2) Задрожать отъ волненія. *Аж заколотилась уся, як побачила.*

Заколóток, тка, *м.* Яйцо безъ зародыша. Каменец. у.

Заколóчувати, чую, еш, сов. в. **заколоти́ти, лочý, тиш,** *гл.* 1) Намѣшивать, намѣшать, наболтать, разболтать,—напр. муку въ водѣ и пр. *Висівок там заколоти.* Хата, 178. 2) Только сов. в. Произвести ссору, раздоръ, смуту.

Заколупи́ти, плю, пиш, *гл.* Ковырнуть. *Як глянули на його, то аж серце їх заколупило.* ЗОЮР. I. 119.

Заколядувáти, дýю, еш, *гл.* 1) Запѣть коля́дку. *Ой я тобі, дядьку, заколядую.* Чуб. III. 427. 2) Заработать пѣніемъ колáдки.

Закомези́тися, жýся, зи́шся, *гл.* Заупрямиться, закапризничать.

Закомеши́тися, шýся, ши́шся, *гл.* Зашевелиться, закишѣть. *Троянці всі заворушились, завештались, закомешились.* Котл. Ен.

Закомíрок, рку, *м.* Огороженное мѣсто за амбаромъ. Аф. Также вообще всякій закоулокъ. *Всі закоморочки, куточки уже не первий знаю год.* Котл. Ен. III. 24. Ум. **Закомíрочок.**

Зáкон, ну, *м.* 1) Зародышъ. Константиногр. у. **Там йогó й закóну немá.** Нѣтъ его тамъ и зародыша, нѣтъ и слѣда. Константиногр. у. 2) Законъ. *Де ж такий зáкон є, щоб чоловіка нівечити?* Харьк. 3) Исповѣданіе, обрядъ, предписаніе религіи, обычая. *Хитрий закон, що не зна*

ні чорт, ні піп, ні дякон. Посл. Аф. 419. *Князь исповідував православну віру і кріпко тримався свого закону.* Стор. М. Пр. 69. *Поховали громадою, як слід, по закону.* Шевч. 32. *Як раз по нашому закону пред нею шапочку ізняв.* Котл. Ен. III. 56. *Ждіть від нас людей по закону увечері.* Кв. Драм. 173. **В закóн увести́**: а) Сочетать законнымъ бракомъ. *Нехай нас звінчає, та тоді вже явимось до матері. Вона, побачивши, що ти вже у закон уведена, не так буде на тебе жалкувати.* Кв. I. 219. б) Окрестить. *Вже три дні, як дитина не хрещена... Не дай, Боже, якого случаю—і вмре не введена в закон.* Мир. ХРВ. 23. **У закóн уступи́ти**. Вступить въ законный бракъ. Маркев. 114. См. еще **Занін.**

Закони́ти, ся. См. **Законя́ти, ся.**

Закóнний, а, е. Законный. **Закóнне слóво, закóнні рéчі.** Обрядовыя выраженія, обязательныя при народныхъ обрядахъ, напр. свадебныхъ. *Говорили старости законні речі про куницю.* Кв. I. 76. *Поки староста се законне слово казав, Маруся у кімнаті все поклони била, щоб батько оддав її за Василя.* Кв. I. 54.

Закóнність, ности, *ж.* Законность. Желех.

Законовáлити, лю, лиш, *гл.* Залѣчить, заморить лѣченіемъ.

Законодáвець, вця, *м.* Законодатель.

Законтрактувáти, тýю, еш, *гл.* Принять по контракту.

Закóнюватися, нююся, ешся, *гл.*= **Законятися.** *Є й такі стрільці,—але се вже дуже грішні,—що коли законюються (причащаються), то не проковтнуть закін.* Шух. I. 234.

Законя́ти, ня́ю, еш, сов. в. **закони́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Заражадать, зародить. *Яке його Господь законив, таке воно й є.* Зміев. у.

Законя́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **закони́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* 1) Зараждаться, зародиться. *Законяється дитина.* Константиногр. у. *Бог його знає, як воно дитина законяється у жінки.* Волч. у. *Ба! зерно яке довге! значиться велике бути законилося, та запекло сонце.* Волч. у. 2) Пріобщаться, пріобщиться св. таинъ.

Закóпанець, нця, *м.* Что-нибудь краденое и закопанное. Черк. у.

Закопáти, ся. См. **Закопувати, ся.**

Закопи́лити. См. **Закопилювати.**

Закопи́лювати, люю, еш, сов. в. **закопи́лити, лю, лиш,** *гл.* 1) Приподнимать, приподнять кверху, заворачивать, заворотить, отворотить (кверху). *Вітер закопилив очерет на стрісі.* Міусск. окр. 2) **Закопи́лити гýбу.** Надуться, разсердиться; заважничать. Ном. № 5084. *Хоче б то всміхнутись, та здержується, щоб невістка не закопилила губи.* Кв. II. 177.

Закопирсáти, сáю, еш, *гл.* 1) Заковырять. 2) Негладко, нехорошо защить.

Закопи́рчувати, чую, еш, *гл.*=**Закопилювати.**

Закопоті́ти, чý, ти́ш, *гл.* 1) О дѣтяхъ: побѣжать мелкими шажками. 2) О лошадяхъ: побѣжать съ быстрымъ топотомъ. *Закопотіли коні.* К. ЧР. 154. *Ущухло поле. Тільки коні закопотіли так то там.* Греб. 343.

Закопоши́тися, шýся, ши́шся, *гл.* Зашевелиться, закопошиться. Стор. I. 150. *Чогось конотопський народ загомонів і закопошився.* Кв. II. 90.

Закопти́ти, ся. См. **Закопчувати, ся.**

Закопті́лий, а, е. Закопченный.

Закóпування, ня, *с.* Закапываніе.

Закóпувати, пую, еш, сов. в. **закопáти, пáю, еш,** *гл.* 1) Закапывать, закопать, зарывать, зарыть. *Убили його та й закопали під яблунею.* Рудч. Ск. I. 157. *Нехай в'яне, поки закопають.* Шевч. 12. *Бодай тебе, мій миленький, в землю закопали!* Лавр. 107. *А під котрою ж то вербою ви, діду, закопали гроші?* Левиц. I. 99 2) Вкапывать, вкопать, врывать, врыть. *Скажімо ся поховати, ще й хрест закопати.* Чуб. V 209.

Закóпуватися, пуюся, ешся, сов. в. **закопáтися, пáюся, ешся,** *гл.* Закапываться, закопаться, зарываться, зарыться. *Дашкович все глибше й глибше закопувався в книжки.* Левиц. Пов. 87.

Закóпчувати, чую, еш, сов. в. **закопти́ти, пчý, ти́ш,** *гл.* Закапчивать, закоптить.

Закóпчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **закопти́тися, чýся, ти́шся,** *гл.* Закапчиваться, закоптиться. *Від диму закоптишся.* Ном. № 5994.

Закордóнець, нця, *м.* Заграничный житель.

Закордóнний, а, е. Заграничный.

Закордóнник, ка, *м.*=**Закордонець.**

Закорени́ти, ся. См. **Закорéнювати, ся.**

Закорéнювати, нюю, еш, сов. в. **за-**

корени́ти, ню́, ни́ш, гл. Укоренять, укоренить.

Закорі́нюватися, нююся, єшся, сов. в. **закоренитися, ню́ся, ни́шся, гл.** Укореняться, укорениться. *Закореняться наші внуки в дарованій нам займанщині.* К. Псал. 159.

Закоржа́віти, вію, єш, гл. Закорявѣть.

Закоро́стявіти, вію, єш, гл. Заболѣть коростой.

Закорті́ти, ти́ть, гл. безл. Сильно захотѣться. *Аж труситься, так йому закортіло напиться тієї помсти.* Стор. I. 187. *Закортіло чоловіка зайти у шинок.* Рудч. Ск. II. 129.

Закорча́віти, вію, єш, гл. Покривиться.

Закорю́чити, чу, чиш, гл. Загнуть крючкомъ. *Банькатий, з закорюченим носом.* Стор. М. Пр. 156.

Закоси́ти. См. **Закошувати.**

Закоси́чити, ся. См. **Закосичувати, ся.**

Закоси́чувати, чую, єш, сов. в. **закоси́чити, чу, чиш, гл.** Убирать, убрать, украсить цвѣтами голову или головной уборъ. *Ой зроблю я косиченьку саму барвінкову, закосичу креханьчу своєму миленькому.* Гол. IV. 448.

Закоси́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **закоси́читися, чуся, чишся, гл.** Украшать, украсить, убирать, убрать себѣ голову или головной уборъ цвѣтами. То же, что и **заквітча́тися.** *Закосичилася дівка.* Вх. Зн. 28. Иногда прилагается и къ другимъ украшеніямъ головы, могущимъ играть роль цвѣтовъ. *Ой упала зоря з неба, та й розсипалася, а Марця ю позбірала, закосичилася.* Гол. Значитъ также и вообще украшаться, украситься цвѣтами. Напр. гуцулы говорятъ, что весною **полони́на закоси́читься,** т. е. покроется цвѣтами. Шух. I. 184.

За́косок, ску, м. Заливъ рѣки.

Закостри́читися, чуся, чишся, гл. Заартачиться. *Я до його рідним братом,— а він як закостричиться, так куди тобі.* Лебед. у.

Закося́нин, на, м. Въ свадебномъ ритуалѣ **закося́нами** называются тѣ лица, которыя отвозятъ новобрачную къ новобрачному—**за косо́ю ї́дуть.** Черниг. у.

Зако́т, ту, м. Отворотъ. *Чоботи з червоним закотом.* МВ. III. 94. *Одягання з закотами, а коміри нема.* Борз. у.

Зако́та, ти, ж.=Закот. **Комірі́ съ зако́тою** носятъ **дівча́та.** Чуб. VII. 427.

Зако́тистий, а, е. Отложной. *Комір закотистий.* НВолын. у.

Закоти́ти, ся. См. **Зако́чувати, ся.**

Закоха́нець, нця, м. Влюбленный. МВ. (К.С. 1902. X. 151).

Зако́ханий, а, е. 1) Влюбленный. *Закоханий хлопець.* Г. Барв. 147. 2) Выхоленный, взлелѣянный. *Закоханий чоловік.* Черк. у.

Закоха́ння, ня, с. 1) Любовь. *Не я, милий, осудила, судять же нас люде, що з нашого закохання нічого не буде.* Мет. 78. *Хто не знає закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. 2) Возлюбленный, возлюбленная. *А десь моє закохання до вечери сиділо.* Гол. III. 329. *Вернися, любе закохання, перестань ся гнівати.* Грин. III. 228.

Закоха́ти, ся. См. **Закохувати, ся.**

Зако́хувати, хую, єш, сов. в. **закоха́ти, ха́ю, єш, гл.** 1) Влюбляться, влюбиться, полюбить. *І гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. 526. 2)=**Викохувати, викохати.** *Сім літ силки закохати,—мої двері вилупати.* Гол. I. 153. *Чи воно закохувано оті ліси, що вони такі хороші.* Черниг. г.

Зако́хуватися, хуюся, єшся, сов. в **закоха́тися, ха́юся, єшся, гл.** 1) Влюбляться, влюбиться. *Бодай же я був перше в гробі, ніж я закохався в тобі.* Чуб. V. 235. *Закохалися обидві в одного Івана.* Шевч. 473. *Закохався, як чорт в суху вербу.* Ном. № 8749. *Що зо мною закохався, а з иншою повінчався.* Нп. 2) —**в чо́му.** Пристращаться, пристраститься къ чему. *Ще його батько чумакував, і бере, було, його з собою ма́лого, то ще тоді він закохався у дорогах.* МВ. II. 75. *Ходив він більш для того, що вже в чумацтві закохався.* МВ. II. 76.

Закоцю́рбитися, блюся, бишся, гл. Загнуться.

Зако́чистий, а, е.=Закотистий. *Пошила сорочку Юхимові з закочистим коміром, а він і не хоче надівати.* Васил. у.

Зако́чувати, чую, єш, сов. в. **закоти́ти, чу́, тиш, гл.** Отворачивать, отвернуть; засучивать, засучить. *Закоти комір! Дідова дочка закотила рукава.* Рудч. Ск. II. 55. *Закотив сі щигмик штанці по колінця.* Чуб. V. 1145.

Зако́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **закоти́тися, чу́ся, тишся, гл.** Закатываться, закатиться. *Закотилось сонечко за зелений сад.* Мет. 316. *Очі йому аж під лоб закотились.* Кв. II. 205. *Упустила копійку, а вона закотилася аж під піч.*

Закоштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Попробовать. Левиц. І. 166.

Зако́шувати, шую, еш, сов. в. **закоси́ти, кошу́, сиш,** *гл.* 1) Начинать, начать косить. 2) Скашивать, скосить. *А за мною молодою ходе смертонька з косою, хоче мене умертвити, ще й косою закосити.* Грин. III. 142. 3) Зарабатывать, заработать косьбою.

Закоща́віти, вію, еш, *гл.* Сильно исхудать.

Закрада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **закра́стися, дуся, дешся,** *гл.* Прокрадываться, прокрасться, подкрадываться, подкрасться, закрадываться, закрасться, вкрадываться, вкрасться. *Оцей ліс колись наш був, а теперка як злодій закрадайся, як вужевки треба.* Каменец. у. *Каня ся закрала, курчаток покрала.* Чуб. V. 1124. *Крyюм, бачите, вода, так не закрадеться туди кішка.* Стор. II. 66.

Закра́йок, йку, *м.* Край, окраина.

Закра́пати, паю, еш, *гл.* 1) Закапать, начать капать. *Потанув сніг, із стріх закрапало.* МВ. II. 77. 2) Закапать, накапать на что. *Закрапати треба березівкою у виразку.* Константиногр. у.

Закраси́ти, ся. См. **Закрашати, ся.**

Закра́сти, ду, деш, *гл.* Украсть. *Коли не закрадуть у похорон, то понаходиш усе.* Федьк.

Закра́стися. См. **Закрадатися.**

Закрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* 1) Начать красоваться. 2) О хлѣбахъ: зацвѣсти. *Жита закрасувались.* Г. Барв. 147.

Закраша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **закра́сити, шу, сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *Мак у городі всі квітки закрашає.* К. Ор. (ЗОЮР. II. 262). *Ой у лузі калина увесь луг закрасила.* Мет. 260. *Ой чого, чого усі могилки корогвами закрашено?* К. Досв. 141. *Скрипки й цимбали закрасили шовко́м.* Мкр. Н. 24. *Тільки його закрасили брівоньки чорненькі.* Мил. 74. *Хата рушниками закрашена.* Г. Барв. 180. *Хатки, садочками закрашені.* Мир. ХРВ. 99. *Одна чорнобрива, та всіх закрасила.* Грин. III. 475.

Закраша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **закраси́тися, шу́ся, си́шся,** *гл.* Украшаться, украситься. *Чим же той світ закрашається? чи горами, чи долинами, чи великими могилами?* Чуб. V. 943. *Рум'янцем закрасилася живим.* МВ. II. 200.

Закра́яти, ра́ю, еш, *гл.* Откроить.

Закректа́ти, кчу́, чеш, *гл.* Закряхтѣть. *Цибелла перше закректила, а послі кашлять почала.* Котл. Ен. V. 36.

Закре́па, пи, *об.* Крѣпышъ. *Там діти закрепи, хоч якою коня, то вдерже, а лоб йому як у вола.* Лебед. у.

Закрепи́ти, плю, пи́ш, *гл.*=**Закріпити**

Закрепи́тися, плю́ся, пи́шся, *гл.*= **Закріпитися.**

Закрива́ння, ня, *с.* Закрываніе.

Закрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **закри́ти, ри́ю, еш,** *гл.* Закрывать, закрыть, укрывать, укрыть. *І то не наш корх землі, що нам очі закриють.* Ном. № 1499.

Закрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **закри́тися, ри́юся, ешся,** *гл.* Закрываться, закрыться, укрываться, укрыться. *Стоїть дівка з молодцем, закрилася рукавцем.* Чуб. V. 87.

Закри́вдити, джу, диш, *гл.* Обидѣть.

Закриви́ти, влю́, виш, *гл.* Закривить, загнуть, искривить.

Закриви́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Закривиться, искривиться. 2) —**на ко́го.** Начать походить на кого, начать дѣлаться кѣмъ. *Хоч буцім, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 87).

Закриві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Стать хромымъ. Черк. у.

Закри́льщик, ка, *м.* Крайній облавщикъ. Черк. у.

Закри́ти. ся. См. **Закривати, ся.**

Закритни́й, а́, е́. 1) Укромный. *Отам у лісі місце закритне, то вони й гайдамачили собі, та й ніхто не знав, де вони ховались.* Канев. у. 2) Скрытный. *Я не закритний був: як що таке, то зараз усе поросказую.* Константиногр. у.

Закрича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Закричать. *Лучче замовчиш, ніж закричиш.* Ном.

Закриши́ти. См. **Закришувати.**

За́кришка, ки, *ж.* То, что крошатъ въ борщъ. Каменец. у. (Закришка)—*бутвиння що кришать в борщ: петрушка, цибуля та кріп, то що.* Св. Л. 5.

Закришталюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* Кристаллизоваться. *Сироп вже закришталився.* Черк. у.

Закри́шувати, шую, еш, сов. в. **закриши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Положить въ борщъ и. пр. зелень. *Гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила.* Грин. III. 387.

Закріва́ви́ти, влю, виш, *гл.* Окровавить. *Жінка мертва лежить посеред хати, а він сидить на печі закрівавлений.* Грин. II. 128.

Закрівави́тися, влюся, ви́шся, *гл.* Окровавиться. Константиногр. у.

Закріпа, пи, *ж.* Скрѣпа. *Указ за скріпою Гурчева.*

Закріпи́ти, ся. См. **Закріпляти, ся.**

Закріпля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **закріпи́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Скрѣплять, скрѣпить.

Закріпля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **закріпи́тися, плю́ся, пи́шся,** *гл.* 1) Скрѣпляться, скрѣпиться. 2) Смыкаться, сомкнуться (о губахъ). **Закріпи́лись ре́чі.** Замолкли слова. *Заніміли твої губочки, заплющились твої очиньки, закріпились твої реченьки.* Мет. 293.

Закріпости́ти, ся. См. **Закріпощати, ся.**

Закріпоща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **закріпости́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Закрѣпощать, закрѣпостить. *І як степи запорозські тоді поділили і панам на Україні люд закріпостили.* Шевч. 260.

Закріпоща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **закріпости́тися, щу́ся, ти́шся,** *гл.* Закрѣпощаться, закрѣпоститься. *Нехай вільна козачка не закріпощається, людям на сміх, а своєму селу на сором.* МВ. І. 42.

Закро́влений, а, е. Окровавленный. *Була дуже закровлена—ввесь вид у неї був у крові.* Новомоск. у.

Закропи́ти. См. **Закропляти.**

Закропля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **закропи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Окроплять, окропить. *Закропляйте доріженьки, щоб ся не курили.* Чуб. V. 994. 2) Омочать, омочить, освѣжать, освѣжить влагою. *Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити.* Мл. л. сб. 237.

Закругли́ти, глю́, лиш, *гл.* Округлить. *Вікно зверху трохи закругляне.* Левиц. Пов. 19.

Закружи́ти, жу́, жиш, *гл.* Закружить, начать двигаться (летать и пр.) кругами. *Ворон смерти де закружить.* Федьк. І. 60.

Закру́кати, каю, еш, *гл.* Закаркать. *Закрукають кречети сизі.* Стор. II. 143.

За́крут, ту, *м.* Поворотъ, заворотъ. Шух. І. 179.

За́крутень, тня, *м.*=**Завертка 1.** *Вся нива закрутнями унизана.* Мир. ХРВ. 25.

Закрути́ти, ся. См. **Закручувати, ся.**

За́крутка, ки, *ж.* 1)=**Завертка 1.** Маркев. 93. 2) Завертка, закрутка для запиранія воротъ. Шух. І. 87. См. **Завертка 2.** 3) Часть ручной мельницы. См. **Млин ручний.** Шух. І. 104. 4) Колокъ у скрипки для натягиванія струнъ. Вх. Лем. 415.

Закруто́си, сів, *м. мн.* Лабиринты, запутанныя улицы, переулки. *Виходив усі закрутоси у місті.* Каменец. у.

Закру́чуваний, а, е. 1) Закрученный. *Не тільки парубоцький чорний закручуваний ус моторний чарує молодих дівчат.* Греб. 320. 2) О деревѣ: съ извилистыми слоями, непригодное для раскалыванія вдоль,—*кругом так млинком і колеться.* Вас. 146.

Закру́чування, ня, *с.* Закручиваніе.

Закру́чувати, чую, еш, сов. в. **закрути́ти, кручу́, тиш,** *гл.* 1) Закручивать, закрутить, завертѣть. *Козак сього не злюбив, тілько усок закрутив.* Мет. 115. *Закрутив носом, як тертого хріну понюхав.* Ном. № 3396. *Закрутив веремія.* Ном. № 3928. 2) Закручивать, закрутить (о вѣтрѣ). *Як повіяв вітер, посіяв сніг зверху і знизу, далі як закрутило!* О. 1862. IV. 87. 3) Зарабатывать, заработать пряденіемъ. *А Ганна грошей не жалувала... посилала, що було закрутить верстеном.* Лев. І. 57. 4) Сов. в. Закутить. *Що за тиждень заробе, усе у неділю прогуля. От раз... узяв він у хазяїна плату, та як закрутив.* Мнж. 142.

Закру́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Закручиваться, закрутиться, закруживаться, закружиться, завертѣться. *Закрутилася круто зелена хмелина, звившись на тичину.* К. Досв. 173. *В Хими і в очах усе закрутилось.* МВ. II. 65. **Мо́зок закрути́вся.** Закружилась голова, одурѣлъ. *Мозок всім їм закрутився, дур напав од хмелю.* Мкр. Н. 36.

Закрю́кати, каю, еш, *гл.* Заквакать. *Жаби закрюкали.* Грин. І. 33.

За́крючка, ки, *ж.* Извилина. Харьк.

Закря́кати, чу, чеш, *гл.* Закаркать. *Закряче ворон степом летючи.* Макс. (1849), 59. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Закува́ти. См. **Заковувати.**

Закуві́кати, каю, еш, *гл.* 1) О свиньѣ: закричать, завизжать. *Сів* (вовк) *на свиню, прибіга в село; вона як закувіка—аж вовк перелякавсь.* Рудч. Ск. І. 3. 2) О совѣ: закричать. *На чиї хижі кувік* (сова) *заковіче, того до гробу кліче.* Вх. Уг. 248.

Закуди́кувати, кую, еш, *гл.* Спрашивать куда идешь или ѣдешь. *Не закудикуй!* Мнж. 173.

Заку́длати, лаю, еш. *гл.* Взъерошить, запутать (волоса). *Заспаний, закудланий.* О. 1861. VI. 77.

Закуйо́вдити, джу, диш, *гл.* 1) Перепутать, взбить (волоса). 2) Сдѣлаться мятели. *Оце б'є яке! Оце закуйовдило!* Мир. Пов. I. 115.

Закуйо́вдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Спутаться, запутаться; начать путаться. 2) Зашевелиться, начаться безпорядкамъ, начать безпорядки. *В Польщі знов закуйовдилось.* ЗОЮР. I. 70. *Під той саме час ляхи закуйовдились* (повстали). Мир. ХРВ. 91.

Закукурі́кати, каю(чу), каєш (чеш), *гл.* Закукурекать. *Опівночі закукурікали півні.* Стор. II. 68.

Закульга́ти, га́ю, єш, *гл.* Захромать.

Закуня́ти, ня́ю, єш, *гл.* Задремать. *Коли б сьогоднішню був ніч хоч закуняв.* Гул. Арт. О. 1861. III. 83.

Закупа́ти, па́ю, єш, сов. в. **закупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Закупать, закупить. *Ніби з паном повінчалась, закупила села.* Шевч. 107. 2)—**кого́.**, Подкупать; подкупить. *Закупила батька, щоб горілки не пив.* Ном. № 6479. 3) **Закупи́ти сла́ву бо́жу.** Дать при сборѣ пожертвованій въ церкви во время служенія. Вх. Лем. 415

За́купень, пня, *м.* Покупатель, скупщикъ. *Пан жде закупня тою й не дає наділу на відробіток.* Каменец. у.

Закупи́ти. См. **Закупати.**

Закупний, а, е. Закупні кумі́=Окупні кумі́. Мил. 22.

За́купня, ні, *ж.* Покупка. *Потім і закупня пішла... Роспродав усі села.* ЗЮЗО. I. 301.

Заку́рвити, влю, виш, *гл.* Заработать проституціей. Сосниц. у.

Закури́ти, ся. См. **Закурювати, ся.**

Закурі́ти, рі́ю, єш, *гл.* Задымиться, подняться пыли; побѣжать такъ, что пыль поднимается. *Чорт сам не свій. „Ой, пропав же я, каже, пусти мене, пусти!“... Чоловік тоді його зсадив з груші,—чорт аж закурів.* Рудч. Ск. II. 25.

Закуркува́ти, ку́ю, єш. *гл.* Закурлыкать (объ орлахъ). Встрѣчено въ фальсифицированной думѣ „Походъ на поляковъ“. *Закуржують кречети сизі.* Макс. (1849). 59.

Закурни́кати, каю, єш, *гл.* Замурлыкать, забормотать.

Заку́рювати, рюю, єш, сов. в. **закури́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Задымливать, задымить. *Затопила, закурила сирими дровами.* Чуб. V. 262. 2) Закуривать, закурить. *Люльки з пожару закурили.* Шевч. 60. 3) Закапчивать, закоптить. 4) Запыливать, запылить что. 5) Только сов. в. Быстро побѣжать, быстро поѣхать. *Закурив з Кам'янця вже парафіяльним попом.* Св. Л. 134. 6) Начинать, начать курить водку, закурить. Отсюда **закури́ти**—запить, загулять. *Продав усю худобу, та як закурив!*

Заку́рюватися, рююся, єшся, сов. в. **закури́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* 1) Начинать, начать дымить, задымиться. *Занялась хата, перекинуло вогонь на другу,—он уже й та закурилася.* **Бода́й тобі закури́лось.** Бранное пожеланіе пожара. *Що не по їх, зараз: „щоб і подзвонилось, щоб і закурилось“.* Г. Барв. 438. 2) Закуриваться, закуриться. *Ніяк не закурюється люлька,—тютюн вохкий.* 3) Закапчиваться, закоптиться, потемнѣть отъ дыму. *Увесь дім закуривсь і почорнів од диму.* Стор. МПр. *Огнище розложив таке, що аж небо закурилось, аж до Бога дим дойшов.* Драг. 17. 4) Начинать, начать пылить, запылить. *Не жаль мені доріженьки, що закурилася.* Говорится также и о снѣгѣ. *От схопилась хуртовина, закурилася домина.* Щог. В. 30. 5) Запыливаться, запылиться, покрыться пылью.

Закуси́ти. См. **Закушувати.**

За́ку́ска, ки, *ж.* Закуска. Стор. М. Пр. 74. *Спасибі за закуску, що ззів курку й гуску.* Ном. № 12073. Ум. **За́кусочка.**

Заку́стрений, а, е. Взъерошенный, всклокоченный. *Одутлуватий, закустраний, він стояв серед хати, понуро оглядаючи кругом себе.* Мир. Пов. II. 76.

Заку́страти, раю, єш, *гл.* Взъерошить, растрепать волосы.

За́кут, та, *м.* Закоулокъ, уголъ. *Ой з-за гори чорні хмари в закуті.* Чуб. V. 1004. Ум. **За́куток, за́куточок.** Въ этой формѣ употребляется въ смыслѣ: убѣжище, пріютъ. *В її серці знайшовся добрий, теплий закуточок для милого хлопця.* Левиц. Пов. 383.

Заку́та, ти, *ж.* Канура, хлѣвъ. *Сім закут, одна свиня.* Ном. № 11789.

Заку́тати, ся. См. **Закутувати, ся.**

За́кутень, тня, *м.* Уголокъ, глухое мѣсто. *Село наше у закутні такому, що ніхто туди не зайде.* Каменец. у.

Заку́ти, кую́, є́ш, *гл.*=**Закувати.**

Заку́тий, а, е. Закованный. *Закуті в пута неофіти.* Шевч. 612.

За́куток, тка, за́куточок, чка, *м.* Ум. отъ **за́кут.**

Заку́тувати, тую, єш, сов. в. **заку-**

тати, таю, еш, *гл.* Закутывать, закутать. *Закутав їх сніг білий.* Мог. 158.

Заку́туватися, туюся, ешся, сов. в. **заку́татися, таюся, ешся,** *гл.* Закутываться, закутаться.

Закутуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Задвигать ртомъ, плохо пережевывая пищу или перемѣщая во рту напитокъ. *Налив чарку і знову вилив у рот, закутуляв, ковтнув.* Мир. ХРВ. 178.

Закухарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заняться стряпней.

Закушпе́лити, лю, лиш, *гл.* Запылвть, подняться пыли, мятели. *Закрутило, закушпелило шляхом.* Мир. ХРВ. 169.

Заку́штрати, раю, еш, *гл.*=**Закустрати.** Черк. у.

Закуштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Испробовать, отвѣдать. *Закуштувала якось луччого життя.* Левиц. I. 233.

Заку́шувати, шую, еш, сов. в. **закуси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Закусывать, закусить. Ном. № 6001. *Уже закушував смачненько, хто добре пінної лигнув.* Котл. Ен. V. 21. *По одній не закушують.* Ном. № 11527.

Зала́годити. См. **Залагоджувати.**

Зала́годжувати, джую, еш, сов. в. **зала́годити, джу, диш,** *гл.* 1) Починять, починить, •поправлять, поправить. 2) Улаживать, уладить.

Заладна́ти, на́ю, еш, *гл.*=**Залагодити.** *Стріха в його добре попрогнивала і мохом пообростала: треба заладнати.* Г. Барв. 14.

Зала́зити, жу, зиш, сов. в. **залі́зти, лі́зу́, зеш,** *гл.* 1) Залѣзать, залѣзть, забираться, забраться. *Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе.* Ном. № 2809. *Заліз, як муха в патоку.* Ном. № 1642. 2) Только несов. в. Запачкать, лазая.

Залама́ти. См. **Заламлювати.**

•**Зала́млювати, люю, еш,** сов. в. **залама́ти, ма́ю, еш** и **заломи́ти, млю́, миш,** *гл.* 1) Заламывать, заломить. *Заламав білі руки, став собі думати.* Чуб. V. 428. *Молодая дівчинонька заломила руки, чогось мені тяжко-важко да з теї розлуки.* Волч. у. *Попереду отаман заломить бриль на бакір.* Греб. 401. **Заломи́ти чо́ртові ковбасу́.** Сдѣлать крюкъ (въ пути). Грин. I. 236. 2)—**кого́.** Взять верхъ надъ кѣмъ, быть лучше кого въ какомъ либо отношеніи. *Всіх дівчат заломила своїм станом і красою.* Г. Барв. 542. *Заломив би козакуванням він і Байду.* К. ЦН. 226.

Зала́пити. См. **Залаплювати.**

Зала́плювати, люю, еш, сов. в. **зала́пити, плю, пиш,** *гл.* У плотниковъ: соединять концы бревенъ. *Оце тільки ми підвалини залаплювали, а тепер візьмемось за дошки.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Зала́сний, а, е. Лакомый, привлекательный, заманчивый, упоительный. *Козак та воля—заласна доля.* Ном. № 766.

Залата́ти. См. **Залатувати.**

Зала́тувати, тую, еш, сов. в. **залата́ти, та́ю, еш,** *гл.* Заплатывать, заплатать, ставить, поставить заплату. *Дай мені смоли обідраний бік залатати.* Рудч. Ск. II. 14.

Залаштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Задѣлать; починить, исправить. *Годилося б залаштувати сю межу, де плуг переорав.* Лубен. у.

Зала́щитися, щуся, щишся, *гл.* О собакѣ: начать ласкаться. *То собаки гавкали, наче кого за поли ведуть, а то залащились зразу і перестали гавкать.* Верхнеднѣпр. у.

Зала́яти, ла́ю, еш, *гл.* Ругнуть, обругать. *Він залаяв мене.* Уман. у. *Запінилась, посатаніла, неначе дурману іззіла, залаяла Енея так.* Котл. Ен. I. 32. *Засвистав, залаяв: чорти б вашу ма!* Чуб. III. 426.

Зала́ятися, ла́юся, ешся, *гл.* Побраниться. *Я ні з ким не заведуся, ні залаюся.* Кв. Драм. 216.

Зале́вчник, ка, *м.* Чека въ оси экипажа. Угор. Вх. Зн. 19.

Зале́глий, а, е. 1) Залежалый. 2) Недоплаченый.

Зале́глість, лости, *ж.* Недоплата, недоборъ, недоимка

Залегши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Облегчить. *Залегши трохи, а то важко.* Константиногр. у.

Заледащі́ти, щі́ю, еш, *гл.* Облѣниться.

Зале́две, *нар.* Едва лишь.

Залежа́лий, а, е. Залежалый. *Залежалий хліб.* Мл. л. сб. 175.

Зале́жати, жу, жиш, *гл.* Зависѣть.

Зале́жатися. См. **Залежуватися.** **Зале́житься,** *гл. безл.*=**Залежати.**

Зале́жний, а, е. 1) Зависимый. 2) Залежавшійся, запасной. *О, в тою є залежні гроші.* Каменец. у.

Зале́жність, ности, *ж.* Зависимость. Чуб. I. 253.

Зале́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **зале́жатися, жуся, жишся,** *гл.* Залеживаться, залежаться. *Грицько собі був хазяїн хороший... було і на вбогого старця. Лишки тільки не залежувалися.* Г. Барв.

136. *Залежався кущий в соломі.* Ном. № 14088.

Залементува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Поднять крикъ, плачъ. *Христя припала до труни і страшенно залементувала.* Мир. Пов. II. 121.

Залепета́ти, печу́, чеш, *гл.* Залепетать.

Залепета́тися, чу́ся, чешся, *гл.*=**Залепетати.** *Тільки губонька залепечеться... твоє горе настане* (о неговорящемъ еще ребенкѣ). Рудан. I. 22.

Залескота́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Залоскотати.**

Залескоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Запищать (о кобчикѣ). *Кібчик залескотів, спускаючись на березу.*

Зале́сливий, а, е. Льстивый.

Залеті́ти. См. **Залітати.**

Залету́ха, хи, *ж.* Залетная птица.

Зали́ва, ви, *ж.* 1) Разливъ, наводненіе. Угор. 2) Проливной дождь. Рк. Левиц. *Залива йшла.* НВолын. у.

Залива́ння, ня, *с.* Заливаніе.

Залива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зали́ти** и **залля́ти, ллю́, лле́ш,** *гл.* 1) Заливать, залить. Єв. Мр. IV. 37. *Заливає Дунай бережечки, та нікуди обминути.* Мет. 61. *На сирє коріння, на біле каміння ніжки свої козацькі посікає, кров'ю сліди заливає.* Дума. *Залив... огонь.* Рудч. Ск. I. 37. **Зали́ти о́чі.** Напиться пьянымъ. *Співав, хто мав на те охоту, заливши очі наперед.* Мкр. Г. 48. **Залива́ти за шку́ру са́ла.** Сильно допекать. Ном. № 5850. Шевч. 586. Котл. Ен. II. 22. 2)—**в кайда́ни.** Заковывать, заковать. *Ой залили сотника Харька Шамраївці у кайдани.* Мет. 426. *Ой узявши гістиха під руки, залийте в кайдани, а заливши та у ті кайдани, закидайте в темницю.* К. С. 1882. III. 614.

Залива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зали́тися** и **залля́тися, ллю́ся, лле́шся,** *гл.* 1) Заливаться, залиться. *Заливається сльозами.* Чуб. V. 67. **Залива́тися ре́готом.** Сильно смѣяться. *Заливався заливним реготом.* Мир. ХРВ. 130. 2) Захлебываться, захлебнуться. *Поринаєш,—не дай, Боже, заллєшся водою.* К. Досв. 61. **Зали́тися кро́в'ю.** Умереть отъ прилива крови. *Люде, що живуть по-під нами, не падають з землі і не заливаються кров'ю.* Ком. I. 8.

Заливни́й, а́, е́. 1) О смѣхѣ: сильный, перекатистый. *Почувся її заливний... регіт.* Мир. ХРВ. 52. 2) О дождѣ: проливной. *Заливний дощ був у нас позавчора.* Волч. у.

Залига́ти. См. **Залигувати.**

Зали́гувати, гую, еш, сов. в. **залига́ти, га́ю, еш,** *гл.* 1) Надѣть веревку (**нали́гач**) на рога вола. *Сірі воли залигає.* Чуб. V. 1034. 2) Переносно: схватить, лишить свободы. *Мене залигали того ж дня і держали під арештом і до сьогодні.* Новомоск у.

Зали́жник, ка, *м.* Полка, гдѣ кладутъ ложки. Вх. Зн. 19.

Зали́заний, а, е. 1) Зализанный. 2) Прилизанный. *Вертить лисою зализаною головою перед хлопцями.* Левиц. ПЙО. I. 363.

Зализа́ти. См. **Зализувати.**

Зали́зувати, зую, еш, сов. в. **зализа́ти, жу́, жеш,** *гл.* Зализывать, зализать. Чуб. I. 122. *Як корова зализала.* Ном. № 11202. *Укусивши, не залижеш.* Ном. № 4126.

Залима́нити, ню, ниш, *гл.* Выманить, занять. *Два карбованці залиманив та й не дає.*

Залину́ти, ну́, неш, *гл.* Залетѣть.

Залипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **зали́пнути, ну, неш,** *гл.* Облипать, облипнуть. *Нагаєчка дротяненька, а я молоденька: у тіло влипає, кров'ю залипає.* Мл. л. сб. 282.

Зали́скати, каю, еш, *гл.* Заблистать, блеснуть; засверкать. *Блискавицями залискав.* К. Псал. 37.

Залисні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Заблестѣть, залосниться. *Залисніли чорні кучері.* Левиц. I. 85.

Зали́ти, ся. См. **Заливати, ся.**

Залицьо́ваний, а, е. Обтянутый шиной. *Колеса залицьовані.* Екатериносл. (Залюбовск.).

Залиця́йник, ка, *м.* Ухаживатель. *До себе нікого не підпускає... зараз прізвище залицяйникові й приложить.* Г. Барв. 447.

Залиця́ння, ня, *с.* Ухаживаніе, любезничаніе. *Не до козацького залицяння було убогому бурлаці.* Хата 159. *Дівчатам до любого повабу, а молодим козакам до залицяння.*

Залиця́тися, ця́юся, ешся, *гл.* 1) —**до ко́го, на ко́го.** Ухаживать за кѣмъ (о любовномъ ухаживаніи). *Не ходи, не люби, не залицяйся,—не пойду за тебе, ти ж не сподівайся.* Чуб. III 144. *Чи ти, милий, впився, чи з коника вбився, чи на другу залицявся, мене одцурався.* Мет. 104.

2) —**на ко́го**. Имѣть виды на кого, желать кого. *А на того Середенка старий дукач залицявся: ходить дукач по ярмарку, собі наймита шукає.* Грин. III. 624. 3) Намѣреваться, собираться. *Через тебе, вражий сину, мене мати била. Не била, не била, замицялась бити.* Подольск. г. *Хлопці... вже замицялись бити мене.* Уман. у.

Залі́чки, чок, *ж. мн.* Шелевочная обивка стѣнъ, сложенныхъ изъ бревенъ. *Залички поробив добрі.* НВолын. у.

Заличко́вувати, вую, еш, сов. в. **заличкува́ти, ку́ю, еш**, *гл.* Прикрывать, прикрыть, замаскировать, закрыть плохое лучшимъ. *Чи ви бува не заличкували льону: він зверху гарний, а насподі який?* Лебед. у. *Другий бік у каністасеві аж ніже ж тобі не заличкований: гвіздочки тобі та гоштички на видлі.* Екатерин. г.

Залиша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **залиши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *А тепер я чумачина, дак ти мене й залишила.* Лавр. 70. *Ніхто не залишить свого кохання.* МВ. II. 158. *Дівчинонька мила перш мене любила, тепер залишила.* Чуб. V. 168.

Залиша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **залиши́тися, шу́ся, ши́шся**, *гл.* Оставаться, остаться. Грин. III. 92.

Залиши́ти, ся. См. **Залишати, ся**.

Залі́шній, я, є. Излишній. Зміев. у. *Випило залишнє, нехай оддише.* Ном. № 11650. *Тілько щоб пропитатись, а не залишнє.* Кв. II. 12.

Залі́шок, шку, *м.* Излишекъ. *На малу міру сот зо три з залишком.* Кв. II. 13.

Залишто́вник, ка, *м.* Въ оковкѣ крышки крестьянскаго сундука: каждая изъ короткихъ желѣзныхъ полосъ, идущихъ отъ шпуг къ угламъ сундука и захватывающихъ собою **лиштву**. Вас. 150.

Залі́г, ло́гу, *м.* Препятствіе, препона. *Став залогом ізміждо нами: ні того не пуска, ні того.* Канев. у.

За́ліжка, ки, *ж.* Закладъ, пари. *Виграв заліжку.* Шух. I. 219.

Заліззя́, зя́, *с.* Желѣзныя части плуга. *Купив плуг, лишень деревінь. а заліззя треба ще.* Каменец. у.

Залізко, ка, *с.* Утюгъ. *Одна насилу володіла руками, прасуючи залізком мушминову сукню.* Левиц. I. 178.

Залізний, а, е. 1) Желѣзный. *Мишко, на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263. 2) Переносно: чрезвычайно крѣпкій, могучій. *Сумно, сумно гайдамаки залізную силу поховали.* Шевч. 220. 3) **Залізна трава́**. Раст.: черный лѣсной горохъ.

Залізник, ка, *м.* Инструменты желѣзные (у плотниковъ). Шух. I. 87.

Залізня́к, ка́, *м.* 1) Торговецъ желѣзомъ. Лебед. у. 2) Желѣзный котелъ. 3) Желѣзная руда. 4) Кирпичъ, выжженный сильно, до расплавки песку. Харьк. у. 5) Порода раковъ: рѣчной сѣрый, съ широкими клешнями. Браун. 32. 6) Названіе вола темно-красной масти. К. С. 1898. VII. 42. 7) Раст. а) —**koза́цький**. Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. I. 131; б) —**черво́ний**. Lytrum Salicaria L. ЗЮЗО. I. 127.

Залізо, за, *с.* 1) Желѣзо. *Їсть, як іржа залізо.* Ном. № 2723. 2) *мн.* Цѣпи, оковы. *На суд твій праведний прийти, в залізах руки принести.* Шевч. 58. *Навіть залізами ніхто не міг його зв'язати.* Єв. Мр. V. 3 Ум. **Залізце**. Ном., стр. 284, № 1858.

Залізовина́, ни́, *ж.* Желѣзная руда? *То то червона земля, то іржа, бо повинно є тут залізовина.* Могил. у.

Залі́зти. См. **Залазити**.

Залі́зце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **залізо**. 2) **Залі́зця каркові, лютрові**. См. **Лютрові залізця**. Вх. Пч. II. 7.

Залізя́ка, ки, *ж.* Обломокъ, кусокъ желѣза. *Як покладеш залізяку на тому припічку, що в комені, до ніколи не буде вовк нападать на скотину.* Чуб. I. 48. *Виколов око залізякою.* Левиц. Пов. 341. Ум. **Залізя́чка**.

Залізя́ний, а, е. Желѣзный. *Де твоя лопатка залізяна?* Екатер. у. (Залюбовск.). *Загадка: Вовчок залізяний, хвіст конопляний* (голка). Грин. II. 310.

Залізя́нка, ки, *ж.* Желѣзная дорога. *Їхав там, де проходить ота залізянка, що бігають прудко.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Залізя́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **залізя́ка**.

За́лім и **зало́м, ло́му**, *м.* 1) Изгибъ, кривизна. 2) Поворотъ (рѣки, дороги). Черк. у. Мнж. 180. 3) Переломъ. 4) Карнизъ. 5)=**Завертка 1**. *Це за́лом у житі. Бог його знає, хто оце наробив? Заломило,—ми й лишили.* Черниг. у. 6) **За́лом**. Мѣсто въ лѣсу, гдѣ лежитъ буреломъ. *Корови і воли пасуть... у за́ломах—лісах, де лежить поломане дерево.* Шух. I. 211.

Заліннува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Залѣниться.

Заліпи́ти, ся. См. **Заліплювати, ся**.

Заліплювати, люю, еш, сов. в. **залі-**

пи́ти, плю́, пиш, *гл.* Залѣплявать, залѣпить.

Залі́плюватися, люю́ся, ешся, сов. в. **заліпи́тися, плю́ся, пишся**, *гл.* 1) Залѣпливаться, залѣпиться. 2) Слѣпливаться, слѣпиться. *Заліпилися мої карі очі, не можу я розняти.* Чуб. V. 950.

За́лісок, ску, *м.* Опушка лѣса. *Приходить на залісок,—аж вовчиця з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Заліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **залеті́ти, лечу́, ти́ш**, *гл.* Залетать, залетѣть. *В чужий край не залітай, щоб крилечка мати.* Ном. № 9421. *За сто миль залетіла.* Ном. стр. 303.

Залі́ток, тку, *м.* Лѣтній выпасъ скота. *Брав на заліток воли, то через те й було в мене багато скотини чужої.* Верхнеднѣпр. у. 2) Употребительнѣе во мн. ч. **за́літки**. Начало лѣта. **На за́літки зоставля́ти**. Оставлять до начала будущаго лѣта. *Не зоставляйте сіно на залітки, а то бува миші перегризуть, затече.* Волч. у.

Залі́тошній, я, є. Позапрошлый. *Се було чи літошній, чи залітошній год.* Черниг. у.

Залі́тувати, тую, еш, *гл.* 1) Остаться на лѣто. 2) Хватить до новаго урожая. *Повитрачувались з хліба, з сіна, з соломи,—не залітув, доведеться купувати.* Конотоп. у.

Залічи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Зачесть. 2) Залѣчить. Левиц. Пов. 176. *Залічили в серцях наших великую рану.* Макс.

Залічи́тися, чу́ся, чишся, *гл* Засчитаться, ошибиться въ счетѣ.

Залля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Залити**. *Лучче було мене, мати, в купелі залляти, ніж такую нещасную на світ видавати.* Чуб V. 361.

Зало́г, гу, *м.*=**Заклад 4**. **Уман. у.**

Зало́га, ги, *ж.* 1) Гарнизонъ. *Сей город був султанський; стояла в йому турецька залога.* К. (Правда, 1868, стр. 53). 2) Охранительная стража. *Ой Бог знає, Бог відає, де мій милий ночує: чи у полі, чи у полі, чи в великій дорозі, чи у пана гетьмана да стоїть на залозі.* 3) Засада. Черном. *Стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25. 4) Собраніе, сборище людей. *Не ночує дівчинонька дома, на досвітках велика залога, там ночує дівчинонька здорова.* Мвл. 95. 5) Землянка? См. Мкр. Г. 19 и 23. *Виходить часом із залоги, на сонці гріється, співа.* Мкр. Г. 23.

Залож́атися, жа́юся, ешся, *гл.* Биться объ закладъ. Черк. у.

Заложи́ти, ся. См. **Закладати, ся**.

За́лоза, зи, *ж.* Железа, гланда. Ум. **За́лозка**. Ув. **Залозя́ка**.

Залозува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Страдать гландами, опухолью слюнныхъ железъ. *Мої воли тепер залозують.* Прилук. у.

Залозува́тий, а, е. Страдающій гландами.

Залозя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **за́лоза**.

Залої́тися, лою́ся, ї́шся, *гл.* 1) Засалиться. НВолын. у. 2) Облѣпиться чѣмъ. *Залоївся камінь, бо зерно було сире, то мов тістом замазав хто.* Канев. у.

Залокта́ти, кчу́, чеш, *гл.*=**Залоптати**. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Зало́м. См. **Залі́м**.

Зало́ма, ми, *ж.* Верхняя конусообразная часть стога. *Я оце снопи на залому кидав.* Черк. у.

Зало́мистий, а, е. Изгибистый, излучистый.

Заломи́ти. См. **Заламлювати**.

За́лопом, *нар.* Быстро, стремительно. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Залопоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Захлопать. *Як засміється та залопотить у долоні.* Грин. II. 95. 2) Затопотать, побѣжавъ, побѣжать съ топотомъ. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418. *Вовки як залопотіли, так їх більш ніхто й не бачив.* Грин. II. 244. *Которі в плач, а хто в ноги,—тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Залопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Защемить. *Сіль зайшла у виразку,—так залоптало.* Харьк.

Залоскота́ти, чу́, чеш, *гл.* Защекотать. *Може вийшла русалонька матері шукати, а може жде козаченька, щоб залоскотати.* Шевч. 26. *Панночка загадочок не вгадала, русалочка панночку залоскотала.* Чуб. III. 190.

Залу́биці, ць, *ж. мн.* Сани съ кузовомъ.

Залу́бка, ки, *ж.*=**Залубиці**.

Залу́бний, а, е. О саняхъ: съ кузовомъ.

Залу́бниці, ць и залу́бні, бень, *ж. мн.*=**Залубиці**. *Подивлюся на подвір'є,—лише слід, де ковані залубниці стояли, де вороні коники іржали, то ті ж мою Марусеньку взяли.* Гол. II. 112.

Залубува́тіти, тію, еш, *гл.* О хлѣбѣ: затвердѣть. *Залубуватів хліб.* Каменец. у.

Залулу́кати, каю, еш, *гл.* О ночныхъ хищныхъ птицахъ: заврачать. *Залулукала сова. Залулукав лелiт.* Вх. Зн. 33.

Залуна́ти, на́ю, еш, *гл.* О звукѣ: раздаться, огласиться. К. МБ. XI. 142.

Залу́па, пи, *ж.* Залупа.

Залу́пати, паю, еш, *гл.* Захлопать (глазами).

Залупи́ти, ся. См. **Залуплювати, ся.**

Залу́плювати, люю, еш, сов. в. **залупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отворачивать, отворотить (кожу), залупливать, залупить. *Свашка-нелiпашка: шишок не лiпила, та всi залупила.* Грин. III. 547. **—о́чі.** Выворотить вѣки. *Залуплюю очi.* Каменец. у.

Залу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **залупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Залупливаться, залупиться.

Залу́пчистий, а, е. О сапогѣ: съ отворачивающимся голенищемъ? *Залупчистi чоботи.* Гол. Од. 67.

Залу́скати, каю, еш, *гл.* Затрещать.

Залускоті́ти, кочу́, ти́ш. *гл.* Усиленно затрещать.

Залуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **залучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Завербовывать, завербовать, затянуть въ свою компанiю, залучать, залучить. *I веселились у чернечих душах, що Конашевича до себе залучили.* К. МБ. II. 135. *На зiму хто небудь залучить мого дiдуся скотину порати, вiрьовки плести.* Г. Барв. 355. 2) Загонять, загнать домой домашнее животное (изъ стада). *Кожне своїх овець залучало додому.* Мир. ХРВ. 45. *Залучав скотину.* Мкр. Г. 55. *Гусей або утяток з рiчки залучити.* Мкр Н. 35. 3) Доставать, достать, получать, получить. *Оце було, як залучить собi яблучко в кишеньку, дак i закличе мене в хлiвець: „На́, мамо!"* Г. Барв. 433. **—сла́ви.** Прiобрѣсти славу, прославиться. *Ой не схотiв та пан Сава козакам служити, вiн пiшов же до ляшенькiв слави залучити.* Макс.

Залу́чник, ка, *м.* Раст. Xanthium Strumarium L. ЗЮЗО. I. 142.

Залуща́ти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Залускати.**

Зальо́ги, гiв, *м. мн.* Засада. *Вони обидва лежали тодi в зальогах з киями—один з одного боку, а другий з другого; ми туди, а вони до нас.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Зальо́пати, паю, еш, *гл.*=**Задрiпати.**

Зальо́ти, тiв, *м. мн.* Ухаживанiе, волокитство. *До дiвки Санджакiвни на зальоти посилали.* АД. I. 211. *Вiн удiвець, бачте, так на зальоти ходе до тiї удови-молодицi.* Каменец. у.

Зальо́тний, а, е. 1) Любящiй ухаживанiя, волокитство. *Там така удалась зальотна: хоч як мати має, а вона таки вискочить на вулицю.* 2) Удалый. *Стояло вiйсько тут зальотне, волове, кiнне i пiхотне.* Котл. Ен. IV. 27; Словарь

Зальо́тник, ка, *м.* Ухаживатель.

Залюби́ти, ся. См. **Залюблювати, ся.**

Залюбки́, *нар.* Съ удовольствiемъ; охотно. *Ну там вода! залюбки напитись.* Черк. у. *На Натаолю молодую залюбки дивились.* Мкр. Н. *Як перше було, коли йду куди, то весело й залюбки.* МВ. I. 17.

Залю́блювати, люю, еш, сов. в. **залюби́ти, блю́, биш,** *гл.* Любить, полюбить. *Вовки, бачте, вовкулаку не залюблюють..., бо вовкулака їсти падло гидує.* Г. Барв. 451. *Тепер уже сама не промовляє слова, не залюбила i других чути, як говорять.* МВ II. 97. **Вiн залюби́в, не залюби́в.** Ему понравилось, не понравилось. *На добрий ум научали,—ти не залюбив.* Грин. III. 142. *Не залюбив небiжчик кулi.* Греб. 353. *Одкинула вашу масть од чиряка—не залюбив: дуже почав сiпати.* Харьк.

Залю́блюватися, лююся, ешся, сов. в. **залюби́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* Влюбляться, влюбиться, полюбить. *Чи не було рiчки утопитися, чи не було кращих залюбитися?* Чуб. V. 540. *Не вiрю, щоб так швидко й дуже залюбитись можна було.* Котл. НП. 344.

Залю́днення, ня, *с.* Заселенность.

Залю́днити, ся. См. **Залюдняти, ся.**

Залю́днiти, нiю, еш, *гл.*=**Залю́днитися.** *Залюднiла Україна.* К. Грам. 32.

Залюдня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **залю́днити, ню, ниш,** *гл.* Заселять, заселить.

Залюдня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **залю́днитися, нюся, нишся,** *гл.* Заселяться, заселиться.

Залю́ляти, ляю, еш, *гл.* Убаюкать. *Заколишу, залюляю, сама пiду погуляю.* Мил. 37.

Залю́патися, паюся, ешся, *гл.* Замочиться, забрызгаться сильно. Вх. Уг. 239.

Залю́тий, а, е.=**Лютий.** *Зiмонька-зiма та залюта була.* Нп. Волч. у. Слов. Д. Эварн.

Залютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Запаять. 2) Засвирѣпствовать. *Уже осiнь; незабаром зiма залютує.* Шевч. II. 163

Залютува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Прійти въ ярость.

Залягá́ння, ня, *с.* 1) Указываетъ дѣйствіе по значенію глагола **залягáти.** 2) Засада. *Залягання на гординця.* К. ЦН. 170.

Залягáти, гáю, єш, сов. в. **залягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* 1) Занимать, занять мѣсто, покрывать, покрыть собою. *Геть! бач моє місто залягла.* Мнж. 143. *Сиві кабани усе поле залягли.* Ном. стр. 292. № 54. *Великая худобонька все подвір'я заляже.* Чуб. V 163. 2) Полечь. *Не одного тепер ляха голова заляже.* Макс. (1834). 123. 3) Заваливать, завалить. *Сирая земля двері залегла.* Мет. 150. 4) Залегать, залечь. *Заліг, як собака в грубі.* Ном. № 11762. *Заляжу до завтрього.* К. ЧР. 286. 5) Засѣдать, засѣсть (въ засадѣ). Мнж. 141. *Залягли вони на нас у балці.* К. ЦН. 191. *Та ж за ордою пан Хмельницький вгнався. Він у Ведмежих Лозах залягав.* К. ПС. 110. 6) Затихать, затихнуть (о вѣтрѣ). *Вітерець заліг десь, тиша.* МВ. II. 49. 7) Оставаться, остаться безъ обработки. *Ця нива ще торік залягла.* Борз. у.

Залякáти См. **Залякувати.**

Залякáтися, кáюся, єшся, *гл.* Испугаться. *А я молоденька залякалася, та в новую світлоньку заховалася.* Чуб. V. 19.

Залякувати, кую, єш, сов. в. **залякáти, кáю, єш,** *гл.* Запугивать, запугать. *Наскакуєш, щоб дух мій залякати.* К. Іов. 23.

Залямувáти, му́ю, єш, *гл.* Окаймить Черк. у.

Заля́мчитися, чуся, чишся, *гл.* Сбиться (о волосахъ). *Але ж то як у тебе залямчилось волосся, трудно й гребінцем потягти.* Брацл. у.

Заля́пати, паю, єш, *гл.* 1) Захлопать. *Заляпа деркачами* (півень крилами) *і „ку-ку-рі-кууу!“.* Сим. 212. 2) Забрызгать грязью.

Заляпотíти, почу́, ти́ш, *гл.* 1) Захлопать (быстро, учащенно). 2) Закапать (учащенно).

Заля́скати, каю, єш, *гл.* 1) Захлопать, защелкать. 2) Зарукоплескать. *Публіка... заляскала в долоні.* Левиц. Пов. 136.

Заляскотíти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно захлопать, защелкать. 2) Быстро заговорить; чаще: закричать рѣзкимъ голосомъ. *Як заверещить, заляскотить на мене.* Г. Барв. 300.

Залячи́, жу, жеш, *гл.*=**Залягти.**

Залячи́ся, жуся, жешся, *гл.* Вгнѣздиться, расположиться въ норѣ. *Скверщок заляжеся в нових будинках.* Вх. Лем. 415.

Залящáти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Заляскотíти.** *Як закричить, залящить!* Кв. I. 125. *Козаки зареготались, аж луна по лісу залящала.* Стор. МПр. 104. *Як крикне не своїм голосом: кукуріку!... аж у вухах залящало!* Стор. I. 236.

Замагáти, гáю, єш, *гл.* Одолѣвать. *Робота замагає.* Ольгопольск. у.

Замáзати, ся. См. **Замазувати, ся.**

Замáзка, ки, *ж.* Замазка.

Замáзувати, зую, єш, сов. в. **замáзати, жу, жеш,** *гл.* 1) Замазывать, замазать. *Не йди туди, де ликом зав'язано, а калом замазано.* Рудч. Ск. I. 102. 2) Запачкивать, запачкать. 3) Покрывать, покрыть въ слѣд. примѣрѣ: *Густі хмари замазали небо.* Мир. ХРВ. 238.

Замáзуватися, зуюся, єшся, сов. в. **замáзатися, жуся, жешся,** *гл.* 1) Замазываться, замазаться. *Від смерти і в печі не замажешся.* Ном. № 2247. 2) Запачкиваться, запачкаться. *Сидить дід під лавою, замазався сметаною.* Ном., стр. 301. № 385.

Замазу́ра, ри, *об.* Замарашка. *Замазури мої ще мені й усміхаються, і не мислять про те, що мати журиться.* Г. Барв. 285.

Замазу́рити, рю, риш, *гл.* Запачкать.

Замазу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Запачкаться.

Замазу́ха, хи, *ж.* Замарашка.

Замазчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Окровавить.

Замазчи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Окровавиться.

Замаíти. См. **Замаювати.**

Замайструвáти, рую, єш, *гл.* Приняться мастерить.

Замайструвáтися, ру́юся, єшся, *гл.* Увлечься мастерствомъ.

Замакíтритися, рюся, ришся, *гл.* Закружиться. *Щоб тобі світ замакітривсь.* Ном. № 3707. *Так у його в голові замакітрилось і в очу позеленіло й потемніло.* Г. Барв. 514.

Замали́м, замáлом не, *нар.* Чуть не; безъ малаго. *Оце замалом не впала.* Ном. № 6639. *Замалом не піймав зайця.* Черк. у. *Замалим не двісті.*

Замалювáти, лю́ю, єш, *гл.* Закрасить. *„Заший, серце, роспорочку въ мому чере-*

вичку!"—Зашию, зашию, іще й замалюю. Чуб. V. 1174.

Замалярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Заняться живописью. 2) Заработать живописью.

Замандю́ритися, риться, *гл. безл.*=**Заманутися.** *Замандюрилось йому іти спати на леваду.* Богодухов. у.

Замани́ти, ню́, ниш, *гл.* Заманить. *На погибель вас у замок заманили.* К. Досв. 209.

За́манка, ки, *ж.* Приманка. *Оттепер же то са́ме й пора, панове товариство, кожному з нас чужі звичаї кидати, панські цяцьки занедбовувати, на городянські заманки не вважати.* К. (О. 1862. III 24).

Заману́тися, не́ться, *гл. безл.* Захотѣться. *Заманулось як серед зіми криги.* Ном. № 5336. *Заманулось їсти старенькій.* Г. Барв. 370.

Заманя́чи́ти, чу, чиш, *гл.*=**Замаячити.** *З жита заманячила дівоча постать.* Мир. ХРВ. 6.

Зама́рити, рю, риш, *гл.* Возмечтать.

Зама́ритися, рюся, ришся, *гл.* Замечтаться, забрать себѣ въ голову.

Замарму́зити, жу, зиш, *гл.* Запачкать.

Замарму́зитися, жуся, зишся, *гл.* Запачкаться, засалиться.

Замару́дити, джу, диш, *гл.* 1) Утомить скучнымъ. 2) Защекотать. *Муха їм у носі замарудила.* О. 1862. IX. 66.

Замасльо́нити, ню, ниш, *гл.* Замаслить.

Замасти́ти. См. **Замащувати.**

За́мах, ху, *м.* 1) Взмахъ, розмахъ. *У правій руці кращий замах, ніж у лівій.* НВолын. у. **Одни́м, за одни́м за́махом.** Сразу. *Вона випила її не по-жіночи,—прикуштовуючи, а одним замахом.* О. 1862. VII. 33. **Під сей, той за́мах.** Въ этотъ, въ тотъ разъ. *Тоді саме, під той замах, мабуть і її зачеплено.* Верхнеднѣпр. у. 2) Покушеніе, посягательство. *Лядський замах на благочестиє.* К. Кр. 15.

Замаха́йло, ла, *с.* Въ загадкѣ: хвостъ четвероногаго животнаго. *Штири тики, два патики, сьоме замахайло.* (Віл). Чуб. I. 306.

Замаха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Замахать. 2) **—п'ятами.** Побѣжать. *Грицько... уже п'ятами замахав, тільки видно.* Цысс, Сват. 115.

Замахну́ти(ся), хну́(ся), не́ш(ся), *гл.* Замахнуться. *Вихватила у його з-за халяви ножа і замахнула, і одрубала гайдамаці голову.* Рудч. Ск. II. 153. *Замахнись, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Замахови́й, а́, е́. Маховой. *Для ліпшого замаху всаджене на кінець колодки замахове́ колесо.* МУЕ. III. 15.

Замача́ти, ча́ю, еш, *гл.* Омочить. *Тонку спідниченьку дуже замачала.* Год. I. 64.

Замашни́й, а́, е́. Тяжелый, увѣсистый, чѣмъ удобно замахнуться. *Качалка замашна.* Рк. Левиц. *Подай сюди щось замашне забити кілок.* Рк. Левиц. *А там смерть страшна і коса замашна.* Чуб. III. 435. 2) Быстрый, скорый, прыткій. *Замашний хлопець.* Ном. № 8751.

За́машно, *нар.* Далеко. *Замашно йти.* НВолын. у.

Зама́щувати, щую, еш, сов. в. **замасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* 1) Замазывать, замазать. *Глина... замастити піч.* МУЕ. III. 51. 2) Замасливать, замаслить.

Зама́ювати, юю, еш, сов. в. **замаї́ти, маю́, ї́ш,** *гл.* Украшать, украсить зеленью: вѣтвями деревьевъ, травами. *Вінці закладають худобі на роги... Так замаєна худоба іде вечером домів.* МУЕ. III. 46.

Замаю́сити, ю́шу, сиш, *гл.* Зажилить, присвоить. *Еге, то це ти хочеш замаюсити мій ніж.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. См. **Заміюсити.**

Зама́яти, ма́ю, еш, *гл.* Заколыхаться отъ вѣтра. *Замають коври все шовковії, загоряться свічі все восковії.* Чуб. III. 441. *Позіхнула такеньки, що в мене рукава замаяли.* МВ. II. 202.

Зама́ячити, чу, чиш, *гл.* Показаться вдали.

Замгну́ти, гну́, не́ш, *гл.* Вздремнуть, задремать. Сим. 185. *„Ну лишень, жінко, я трошки замгну, а ти мені піськай". Ліг ото собі й заснув.* Драг. 60. *Чи спали люде; чи ні, а наш крамарь як що замгнув, то й гаразд.* О. 1862. IX. 67.

Заме́кати, каю, еш, *гл.* Заблеять.

Замекеке́кати, каю, еш, *гл.*=**Замекати.** *Москаль бодай би не козою замекекекав.* Котл. Ен. IV. 10.

Заме́л, лу, *м.* Смолотый зерновой хлѣбъ, мука. *Той замел, що я вранці приніс зерно, зостався у млині.* Новомоск. у.

Заме́луватий, а, е. Завирающійся; много попусту болтающій. Константиногр. у.

Заме́лювати, люю, еш, *гл.* Закатываться; сходить въ сторону. *Сани замелюють. Женці почали замелювати з правою боку, та й поламали постать.*

Замéлюватися, лююся, ешся, *гл.* Завраться. *Він уже замелюється.* Харьк. у.

Замерéжити, жу, жиш, *гл.* Покрыть узорами, рѣзьбой.

Замерзáння, ня, *с.* Замерзаніе.

Замерзáти, зáю, еш, сов. в. **замéрзти, зну, неш,** *гл.* Замерзать, замерзнуть. *А виглядай мене, сестро, як будуть о Петрі сині озера замерзати.* Мет. 435. *Болото сю зіму не замерзало.* Хата, 169. *Так замерзло, що хоч тури гони.* Ном. № 645.

Замéрзлий, а, е. Замерзшій, мерзлый. *Знайшли у снігу замерзлого.* Мвр. Пов. I. 122. *На замерзлу землю як упаде сніг хочень і великий, то хлібові теє не шкодить.* Каменец. у.

Замерзлякú, кíв, *м. мн.* Ледяныя сосульки на вѣтвяхъ деревьевъ. Вх. Лем. 416.

Замéрзти. См. **Замерзати.**

Замеркотíти, кочý. тúш, *гл.* Заблестѣть, замерцать.

Замéрлий, а, е. 1) Замершій. 2) Находящійся въ летаргическомъ снѣ.

Замертвíти, вíю, еш, *гл.* Замереть, обмереть (отъ испуга и пр.). *Як глянув, а вона лежить в крові,—я так і замертвів.* Александров. у. (Залюбовск.).

Замéрти. См. **Замірати.**

Замерхáти, хáю, еш, сов. в. **замéрхнути, ну, неш,** *гл.* Покрываться тонкимъ слоемъ льда, слегка замерзать (о водѣ). *Уже й морози маленькі, уже й вода в калюжах трошки замерха зверху.* Константиногр. у.

Заместú, ся. См. **Замітáти, ся.**

Замéт, ту. *м.* 1) Сугробъ, заносъ снѣжный. *Через пеньки, заметами біжить, ледве дише.* Шевч. 88. 2) Плоскія, горизонтально лежащія бревна, которыя обоими концами вставляются въ гари двухъ столбовъ, составляя такимъ образомъ часть стѣны. Кіевск. и Подольск. г. 3) **В-замéт.** Подрядъ. *Питались всяких знахурок, так зрадниці в-замет брехали і тільки боки напихали, та заливались од чарок.* Мкр. Г. 11.

Замéта, ти, *ж.* 1)=**Замет 1.** Черк. у. 2)=**Завірюха.** Шух. I. 107.

Замéтина, ни, *ж.* Отдѣльное бревно въ **заметі** 2.

Замéтистий, а, е. О зимѣ: снѣжная, съ заносами. *Цього року дуже заметиста зіма була.* Канев. у.

Замéтитися, чуся, тишся, *гл.* Заразиться. *Була в його скотинка, та так заметилася і пропала.* Новомоск. у. *Заметився страшною пошестю.* Левиц. Пов. 327.

Заметíль, лі, *ж.* Мятель. *Заметіль замела шляхи.* Лев. I. 512.

Заметлúчитися, чуся, чишся, *гл.*= **Замотиличитися.**

Заметушáти, шáю, еш, *гл.* Замять. *Писарь гроші громадські узяв, та як громада пристала, він горілки поставив, да так діло й заметушав.* Кіев. у.

Заметушúтися, шýся, шúшся, *гл.* Засуетиться.

Замéшкати, каю, еш, *гл.* Занять подъ жилье. *Ніхто не замешкав спустілою обійстя.* Св. Л. 71.

Замивáти, вáю, еш, сов. в. **замúти, мúю, еш,** *гл.* Замывать, замыть.

Замивáтися, вáюся, ешся, сов. в. **замúтися, мúюся, ешся,** *гл.* Замываться, замыться.

Замиг(о)тíти, чý, тúш, *гл.* 1) Засверкать, замерцать. *Зійшов на небо місяць, і зорі замигтіли на небі.* Опат. 5. 2) Замигать, замелькать. *Так мені в очіх і замигтіли білі хати.* МВ. I. 13.

Замúзкати, каю, еш, *гл.* Объ одеждѣ: заносить, затаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одежу дай, то зараз замизкаєш.* Черниг. у.

Замикáння, ня, *с.* 1) Запираніе. 2) Заключеніе (въ тюрьму).

Замикáти, кáю, еш, сов. в. **замкнýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Запирать, запереть. *Замикайте, діти, двері.* Шевч. *Як коня вкрали, він тоді стаию замкнув.* Ном. № 6625. Прич. стр. **Замúканий.** *Церква замикана.* Чуб. III. 40. 2) Заключать, заключить, запирать, запереть. *Замикали Настю,—вона було таки втече.* МВ. II. 47. 3) Заграждать, заградить, преграждать, преградить. *Замкло їм мову.* 4) **—гýбу, устá.** Зажать ротъ, принудить замолчать. *Людям губи не замкнеш.* Ном. № 6986. *Як би вона знала, що я приїхала до неї з жалю над її долею нещасливою, то се замкнулоб її уста.* Г. Барв. 378. 5) **—очі.** Сомкнуть, закрыть глаза. *Замкну я очі ворогам.* Мл. л. сб. 300.

Замикáтися, кáюся, ешся, сов. в. **замкнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* 1) Запираться, запереться. 2) Заключаться. *Який Гнат тихий, а що у йому замикається.* Черк. у. *Чоловік, здається, нічого собі, але хто-й-зна, що в йому в середині замикається.* Рк. Лев.

Замилитися, **люся**, **лишся**. *гл.* Покрыться пѣной.

Замилитися, **люся**, **лишся**. *гл.*=**Помилитися**.

Замилувати, **лую**, **еш**, *гл.* Полюбить. *А мій милий замилував инишу.* Вх. Лем. 416.

Замилуватися, **луюся**, **ешся**. *гл.* Залюбоваться. *Карпо глянув на тих людей і трохи злякався і здивувався й замилувався: такі вони були високі, рівні, дужі.* Левиц. Пов. 354.

Замимрити, **рю**, **риш**, *гл.* Забормотать. *Замимрив тихим голосом.* О. 1861. IV. 41.

Заминати, **наю**, **еш**, сов. в. **замняти** и **зам'яти**, **мну**, **неш**, *гл.* 1) О кушаньяхъ: заправлять, заправить, напр., растертымъ пшеномъ. *Замняти борщ.* 2) —**розмову**. Заминать разговоръ. *Почала заминати розмову.* Левиц. Пов. 316.

Заминаха, **хи**, *ж.*=**Лемішка**.

Заминка, **ки**, *ж.* 1) Мука или отруби, разведенные съ водой для корма домашнихъ животныхъ. Вх. Зн. 19. Желех. 2)=**Замняток**. Вх. Зн. 19.

Замирення, **ня**, *с.* Примиреніе. *Скоро після сього письма почули і про замирення.* Стор. II. 85.

Замирити, **рю**, **риш**, *гл.* 1) Заключить миръ, примириться. *Ей чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький учинив, що з ляхами, мостивими панами, у Білій Церкві замирив.* Дума. 2) —**кого**. Помирить. *Замирив він їх.* Зміев. у.

Замиршавий, **а**, **е**.=**Миршавий**. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Замискрити, **рю**, **риш**, *гл.*=**Замимрити**.

Замисл, **лу**, *м.* Намѣреніе, умыслъ, замыслъ. *Луччий розмисл, як замисл.* Ном. № 5835.

Замислити. См. **Замишляти**.

Замислитися, **слюся**, **лишся**, *гл.* Задуматься. *Замислився козак, і йому досталось покрутити вуса.* Стор. I. 36.

Замисник, **ка**, *м.*=**Мисник**. Kolb. I. 58.

Замити, **ся**. См. **Замивати**, **ся**.

Замишлівка, **замишлянка**, **ки**, **замишляниця**, **ці**, *ж.* Прихотливая женщина. *Як був собі Сава, та не їв сала, та все паляниці, не любив дівок-замишлівок, та все молодиці-замишляниці.* Ном. № 12509. *Комарь... оженився та взяв собі замишлянку.* Чуб. V. 1169.

Замишляти, **ляю**, **еш**, сов. в. **замислити**, **лю**, **лиш**, *гл.* 1) Замышлять, замыслить, задумывать, задумать. *Тільки Бог святий знав, що він думав, гадав, замишляв.* Макс. (1849) 53. 2) Только не сов. в. Командовать, распоряжаться. Грин. III. 84. Мил. 223. *Ким же я буду, мій синочку, тепер замишляти?* Мил. 213. *Годувала дітки да й ким замишляти?* Чуб. III. 157. *Узяли собі гарну невістку,—тепер буде ким замишляти.*

Заміж, *нар.* Замужъ. *Хапається, як попівна заміж.* Ном. № 3159. *Мене заміж дайте.* Чуб. III. 37. *Візьму заміж* (тебе) *за себе.* Чуб. V. 87.

Заміжжю, *нар.* Замужемъ. *Мати вже тоді були, кажуть, заміжжю.* Пирят. у. *Вона в чужому селі заміжжю.* Пирят. у.

Заміжжя, **жя**, *с.* Замужество. *Та що з того заміжжя? Як була дівкою, то було гуляєш, кілько хочеш, а тепер нема вже того.* Лебед. у.

Заміжний, **а**, **е**.=**Заможний**.

Заміжній, **я**, **є**. Во время замужества происходившій, замужній, который бываетъ замужемъ. *Вона тепер більше раділа і кохалась у всьому, що вбачали очі, ніж із початку життя свого заміжньою.* Г. Барв. 144. **Заміжня**. Замужняя. *Збунтувала проти мене... мою заміжню дочку.* Левиц. ПЙО. I. 378.

Замізкувати, **кую**, **еш**, *гл.* Задумать.

Заміль, **лі**, *ж.* Отмель.

Заміна, **ни**, *ж.* 1) Замѣна, обмѣнъ. *Даси на заміну.* Черк. у. 2) Подмѣнъ.

Замінка, **ки**, *ж.*=**Заміна** 1. *Дам в замінку.* Грин. III. 610.

Замінний, **а**, **е**. 1) Замѣнительный. 2) —**лист**. Мѣновая запись. Борз. у.

Заміняти, **няю**, **еш**, *гл.* Промѣнять. *Боїться, щоб не заміняли його поля на чуже.* О. 1862. I. 62. *Мужик мужика заміняв на бика.* Ном. № 13242. *Вона мене заміняла на свекруху.* МВ. II. 175.

Замінятися, **няюся**, **єшся**, *гл.* Обмѣняться. МВ. I. 84.

Замір, **ру**, *м.* 1) Намѣреніе, умыселъ; цѣль; планъ. *Тільки матері призналась про свої заміри.* Г. Барв. 528. *Маючи деякі заміри, розділив своє військо на три часті.* Стор. II. 132. *У кожного одна була думка, одні заміри: оддячить лютим ворогам.* Стор. МПр. 59. 2) Отдѣленное, отмѣренное поле. *Пан замір відпуска на випас худоби, за це ми усеньке сіно йому збіраємо.* Радом. у.

Заміраиня, **ня**, *с.* Обмираніе, летаргія. Левиц. (Правда, 1868, 460).

Заміра́ти, **ра́ю**, **еш**, сов. в. **заме́рти**, **мру́**, **мре́ш**, *гл.* Замирать, замереть, обмирать, обмереть. *Серце б'ється, заміраε.* Чуб. V. 25. *Не дай спати ходячому, серцем замірати.* Шевч. 224. *В мене серце наче замерло.* МВ. II. 12. 2) Впадать, впасть въ летаргію. *Як їй не вірити, коли вона, заміравши, бачила, яке на тому світі є мучення і злодіям, і табашникам.* Кв. II. 87.

Замі́рнстий, **а**, **е**.? *Звичаї, паничу, запорожців були дуже чудні і заміристі, бо народ був з біса хитрий і спритний.* Стор. II. 166.

Замі́рити, **ся**. См. **Заміря́ти**, **ся**.

Замі́рка, **ки**, *ж.* Палка съ нарѣзками для измѣренія жидкости.

Замі́ркуватий, **а**, **е**. О хлѣбномъ зернѣ: щуплый, мелкій. Мнж. 180. *Але сього року заміркувате жито: таке дрібне, що не знаю, що то копа й видасть.* Брацл. у. *Заміркувата пшениця.* Рк. Лев.

Замі́рок, **рка**, *м.* Заморышъ. *Та дитина—замірок.* НВолын. у.

Заміря́ння, **ня**, *с.* 1) Намѣреніе. 2) Замахиванье, намѣреніе ударить. *Ні лайка, ні заміряння Максимове нічого їм не подіяли: він заміриться—утечуть, а там зирк!—уп'ять ідуть і дратують його.* Чуб. II. 665.

Заміря́ти, **ря́ю**, **еш**, сов. в. **замі́рити**, **рю**, **риш**, *гл.*=**Заміря́тися**. *Із-під бока шабельку витягає да на тую калиноньку заміряє.* Мет. 182.

Заміря́тися, **ря́юся**, **ешся**, сов. в. **замі́ритися**, **рюся**, **ришся**, *гл.* 1) Вознамѣриваться, вознамѣриться. 2) Замахиваться, замахнуться. *Дід підійшов до дуба і вже замірився, щоб його рубати.* Рудч. Ск. I. 97. *Замірься, та не вдарь.* Ном. № 3810.

Замі́с, **су**, *м.* Количество взязой муки, глины и т. п. для замѣшиванья. *Дає жінці борошно на заміс.* Мнж. 132.

Замісн́ти, **шу́**, **сиш**, *гл.* Замѣсить. *Замісила яйцем борошно.* Рудч. Ск. II. 2. *Сватай, синку, і людей питай, чи діжу замісить.* Мет. 238.

Замі́сто, **за́мість**, **замі́сць**, **замі́сь**, *нар.* Вмѣсто. *Дала ж мене моя мати заміж за старого і казала шанувати замісто молодого.* Чуб. V. 225. *Ой не стеле чумак собі постіленьку, а зелену травицю, а у головки замість подушечки кленьчасту важницю.* Чуб. V. 1038. *Замісць доброго, дрантя продав.* Ном. № 10519. *Замісь! пому помощена велика купа комишу.* Рудч. Ск. II. 20.

Замі́стя, **тя**, *с.* За́городье, предмѣстье. КС. 1887. VI. 485.

За́місць, **замі́сь**. См. **Замісто**.

Замі́ський, **а**, **е**. Загородный.

Замі́т, **ме́ту**, *м.*=**Замет**.

Замі́тавка, **ки**, *ж.* 1) Съ удар. на предпосл. слогѣ. Половая щетка. Желех. 2) Лопата для горящихъ углей. Шух. I. 97.

Заміта́ти, **та́ю**, **еш**, сов. в. **замести́**, **мету́**, **те́ш**, *гл.* Заметать, замести; сметать, смести. *Не замітай чужої хижі,—смотри чи твоя заметена.* Ном. № 9587. *По улиці вітер віє, та сніг замітає.* Шевч. 479. *Так у тиждень і замело і худобу, і дітей,—єй Богу моєму!* НВолын. у.

Заміта́тися, **та́юся**, **ешся**, сов. в. **замести́ся**, **ту́ся**, **те́шся**, *гл.* 1) Заметаться, заместися, выметаться, выместися. 2) Переносно: исчезать, исчезнуть, убѣжать. *Скоро сонечко з-за хмари виграло, вони* (діти) *так і замелись із хати.* МВ. (О. 1862. III. 43.).

Замі́тити См. **Замічати**.

За́мітка, **ки**, *ж.* 1) Замѣтка. 2)—**дава́ти**. Давать понять. *Кішку б'ють, невістці на замітку дають.* Ном. № 3901. 3) **Бра́ти на за́мітку**. Принимать къ свѣдѣнію.

Заміткий́, **а́**, **е́**. Примѣтный.

Замі́тли́вий, **а**, **е**. Наблюдательный. *Панич Павлик у нас дуже замітливі.* Лохв. у. *Один кивне, другий моргне, третій засміється, а мій милий замітливий,—мені не минеться.* Грин. III. 311.

За́мітник, **ка**, *м.* Отрубленный древесный стволъ длиною около пяти саж. Шух. I. 183.

Замі́тниця, **ці**, *ж.*=**Замітник**? *Замітниця довге і тонке дерево, що сплавляють.* Вх. Зн. 19.

Замі́ття, **тя**, *с. соб.* Сугробы снѣга. *Понаганяло замітя. Брез тото замітя не прейдеш.* Вх. Лем. 416.

Замі́тувати, **тую**, **еш**, *гл.* 1) Забрасывать, закидать. 2) Забрасывать, оставлять, не употреблять. *Сей звичай тепер замітують.* МУЕ. III. 44.

Замі́ть, **ме́ті**, *ж.*=**Заме́т** 2. *Заміть до́бра у магазині.* НВолын у. *Хата у заміть зроблена.* НВолын. у.

Заміча́ти, **ча́ю**, **еш**, сов. в **замі́тити**, **чу**, **тиш**, *гл.* Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Тільки замітив своє*

сторону, дак і кажи: тпру! Рудч. Ск. I. 72.

Замішáнець, нця, *м.* Малороссъ изъ окрестностей Коросно, живущій среди мазуровъ. Вх. Лем. 416.

Замішанина, ни. *ж.* Замѣшательство.

Замішáння, ня, *с.* Смятеніе, замѣшательство.

Замішáти. См. **Замішувати.**

Замішáтися, шáюся, ешся, *гл.* 1) Затеряться, замѣшаться, примѣшаться. *Замішався, як полоник межи ложками.* Ном. № 7936. (Овечка) *в отарі замішалась і загинула по сей день.* Г. Барв. 202. 2) Смѣшаться, смутиться. Котл. Ен. V. 73. *Ті вжахнулись, замішались.* К. Псал. 46.

Зáмішка, ки, *ж.* 1) Замѣшательство, путаница, неурядица. Драг. 242. *Замішка зробилась. Багато буде замішки.* Черк. у. 2) Помѣха. *Пішки—нема замішки.* Ном. № 11371. 3) Родъ мучнаго кушанья. Угор. *Замішка житна на молоці.* Вх. Лем. 416.

Замíшувати, шую, еш, сов. в. **замішáти, шáю, еш,** *гл.* Замѣшивать, замѣшать, размѣшивать, размѣшать. *Борошенця туди усипать і замішать.* Рудч. Ск. II. 56. *Хліб на тій воді замішувала.* Г. Барв. 157.

Замію́сити, ю́шу, сиш, *гл.*=**Запроторити** 1. Мнж. 180. См. **Замаюсити.**

Зáмкнений, а, е. 1) Запертый. 2) Заключенный (въ тюрьму).

Замкнéння, ня, *с.* Заключеніе; затворъ.

Замкну́ти, ся. См. **Замикати, ся.**

Замкóвий, а, е. Зáмковый, принадлежащій зáмку. *Приїхали вони під замкову браму.* ЗОЮР. I. 242. *Замкова брама не одчинилась сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Пожарюм обсмалив замкові мури.* К. ЦН. 166.

Зáмковище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ зáмокъ. *Колись замок там був... Він їден собі там жив... на замковищі.* Драг. 80. *По замковищі бузина поросла.* Драг. 81.

Замлівáти, вáю, еш, сов. в. **замлíти, лію, еш,** *гл.* 1) Ослабѣвать, ослабѣть, изнуряться, изнуриться. *Ой я ж терпіла да вже замліла.* Чуб. III. 250. *То він дуже знать замлів, що він свою збрую не ніс, що він свого коня не вів.* Гол. I. 12. 2) Отерпать, отерпнуть, онѣмѣть (о тѣлѣ). *Нога замліла.* Г. Барв. 223.

Замлíлий, а, е. Вялый, ослабѣвшій, изнуренный. *Вони були худі, замлілі.* Левиц. Пов. 369. *Хотів бігти,—не змів ухитнутись з ручок її замлілих.* МВ. (О. 1862. I. 83). *Замлілі, пригнічені души.* Мир. ХРВ. 258.

Замлíти. См. **Замлівати.**

Замня́ти, мну́, нéш *и пр. гл.*=**Зам'яти** *и пр.*

Замнятий, ні, *ж.*=**Зам'ятня.**

Зáмняток, тку, *м.*=**Зам'ятня.** Вх. Зн. 19.

Замняхки́нитися, нюся, нишся, *гл.*=**Замакітритися?** *Чогось мені світ замняхкинився.* Подольск. г.

Замóва, ви, *ж.* Заговоръ, заклинаніе. *Замова від гадюки.*

Замóвини, вин, *ж. мн.*=**Замова.** *Він каже: я начальства не боюсь. Знає замовини.* Г. Барв. 335.

Замóвити. См. **Замовляти.**

Замовкáти, кáю, еш, сов. в. **замóвкнути** и **замóвкти, кну, неш,** *гл.* Замолкать, замолчать, умолкать, умолкнуть, замолкнуть. *Не замовкне вовіки твій голос між нашим народом.* О. 1861. III. 7. *Зумилися! всі четверо замовкли, проти мене ні слова не пробовкнуть.* К. Іов. 71.

Замовля́ння, ня, *с.* Заговариваніе, заговоръ. Ном. стр. II.

Замовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **замóвити, влю, виш,** *гл.* Заговаривать, заговорить. *Та не замовляйте зуби—не болять.* Ном. № 14189. *Кров замовляти.* Грин. II. 315.

Замовни́й, á, é. Заговоренный. *Ой у тебе, отамане, замовна рушниця.* К. Досв.

Замóвчáти, чу́, чи́ш, *гл.* Замолчать. *Да й усі мовчки замовчали.* Макс. (1849). 29. *Лучче замовчім, ніж закричім.* Ном. 3495.

Замогáти, гáю еш, сов. в. **замогти́, жу, жеш,** *гл.* 1) Осиливать, осилить, одолѣвать, одолѣть. *Дужчий заміг би багато декого, та се не закон.* Каменец. у. 2) Быть въ состояніи.

Замогíльний, а, е. Загробный, замогильный. *Прорицає людям Божі замогильні тайни.* К. Гр. Кв. XXIII.

Замогори́чити, чу, чиш, *гл.* Угостить магарычемъ, напоить пьянымъ при сдѣлкѣ. Шух. I. 85.

Замогти́. См. **Замогати.**

Замодлувáти, лу́ю, еш и **замодлювáти, лю́ю, еш,** *гл.* У плотниковъ и столяровъ: примѣрить, пригнать, размѣрить. Прилуц. у.

Заможне́нький, а, е. Ум. отъ **замо́жний.**

Замо́жний, а, е. Зажиточный, состоятельный. *Родич мій був хазяїн заможний, хлібороб.* МВ. II. 75. *Зізвав к собі панів вельможних, старих, чиновних і заможних.* Котл. Ен. IV. 49. Ум. **Заможне́нький.** *Заможненька була дівчина.* Г. Барв. 449.

Замо́жність, ности, *ж.* Зажиточность, состоятельность. *Яка заможність, така й скупость.* Ном. № 12089.

Замо́жніти, нію, еш, *гл.* Разживаться, богатѣть.

Замозо́лити, лю, лиш, *гл.* Заработать тяжелымъ трудомъ. *Своє замозолене носить людям.* Г. Барв. 484.

За́мок, мку, *м.* Замокъ. К. Досв. 25. Стор. МПр. 61. *А на що ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14. *Лучче б ти в замку зоставсь з козаками.* О. 1861. XI. Кух. 18.

Замо́к, мка́, *м.* 1) Замокъ. *Вона звірів зачинила у льох за дванадцятеро дверей, за дванадцять замків.* Рудч. Ск. II. 70. У гуцуловъ замокъ бываетъ **бга́ний, лавча́стий (лавче́стий), одноручний, сліпи́й** (см.) Шух. I. 93, 94. 2) **За́мок.** Замокъ у ружья. Шух. I. 229. 3) При деревянной постройкѣ соединеніе бревенъ въ замокъ. Чуб. VII. 388. Шух. I. 90. 4)=**Каганець 7.** Шух. I. 235. Ум. **Замо́чок.**

Замока́ти, ка́ю, еш, сов. в. **замо́кнути** и **замо́кти, кну, неш,** *гл.* Замокать, замокнуть.

Замокрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться мокрымъ; вспотѣть. *Аж замокріла йому чуприна од поту.*

Замо́кти. См. **Замокати.**

Замоли́ти. См. **Замолювати.**

Замоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Начать молиться. *Люде, зачувши дзвонів, захрестились, замолились.* Мир. Пов. II. 121.

Замолодикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Начать жизнь парня, холостого человѣка.

За́молоду, *нар.* Въ молодости. *Вони замолоду услужали людім, а тепер, звісно, постаріли, немочні тепер стали.* Екатериносл. у. *Чи ти хочеш замолоду м'ясо їсти, чи на старість кістки гризти?* Рудч. Ск. I. 162. *Не дав їм Бог замолоду діток.* Г. Барв. 188.

Замоло́т, ту, *м.* Плата за молотьбу. Черк. у. **По замоло́тах ходи́в** Ходилъ зарабатывать молотьбой.

Замоло́ти, мелю́, леш, *гл.* 1) Замолоть. *Млин замолов.* 2) Заработать молоньемъ. 3) Обмолоть. *Замолов каменя.* 4) Заболтать, замахать. *Ліг на землю та й замолов руками й ногами.* 5) Замолоть, понести вздоръ.

Замолоти́ти. См. **Замолочувати.**

Замоло́чувати, чую, еш, сов. в. **замолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Зарабатывать, заработать молотьбой. *Піде замолотить коробку, а ще й зажнемо якого снопа.* Г. Барв. 435. *Чи зажала, чи замолотила?* Мкр. Н. 21.

Замо́лювати, люю, еш, сов. в **замоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Замаливать, замолить.

Замо́мсати, саю, еш, *гл.* Съ трудомъ кое-какъ завязать. *Хомут був порвався. Уже замомсав.* Новомоск. у.

Заморга́ти, га́ю, еш, *гл.* Заморгать, зашевелить бровями. *Оддай мене за такого, що чорнії уси: він до мене моргає, а я засміюся.* Чуб. V. 561.

Замордува́ння, ня, *с.* Убійство, смертоубійство.

Замордува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Замучить на смерть. *А титара того... усяк мордували. Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть та й запалють. А потім, замордувавши, голову йому одрубали.* ЗОЮР. I. 265. *Тисячі ще других замордували лютими муками.* Стор. МПр. 49. 2) Измучить. *Кінь замордований стоїть.* Шевч. 32.

Замори́ти, ся. См. **Заморяти, ся.**

Заморо́жувати, жую, еш, сов. в. **заморо́зити, жу, зиш,** *гл.* Замораживать, заморозить.

За́морозень, зня, *м.* Ледъ подъ грязью (во время весенней распутицы). *От і болото, а сани як гурчять: то певно є ще й досі заморозень. Як би не було заморозня, то вода б у землю увійшла, а то як море.* Каменец. у.

Заморо́зити. См. **Заморожувати.**

За́морозок, зку, *м.* Первый осенній морозъ.

За́морозь, зі, *ж.* Снѣгъ, намерзшій на оконномъ стеклѣ. *Дивиться в поле, через царину, прохухавши заморозь на склі.* Г. Барв. 167.

Заморо́ка, ки, *ж.* Помраченіе, а переносно: одуреніе, ошеломленіе, приведеніе въ безпамятство, мученіе. *Ну, це діти! заморока світа.* Подольск. г. *Оце мені чиста заморока з тими дітьми.* Подол. г. **Заморо́ки на не́го упа́ли.** Онъ лишился сознанія. Вх. Зн. 19. Употреблется въ приложеніи къ человѣку, способному **заморо́чити**—сбить съ толку, одурить, вскружить

голову. *Котрий хлопець заволока, то то моя заморока.* Грич. III. 649. *Ой дівчино-замороко, не йди замуж сього року.* Грин. III. 653.

Заморо́чити, чу, чиш, *гл.* Помрачить, омрачить, а переносно: заморочить, ослѣпить, одурить, ошеломить. *Дівчинонька козаченька та й заморочила.* Чуб. V. 1207. **Заморо́чило го́лову.** Закружилась голова.

Заморо́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Потерять голову, сбиться съ толку. 2) О головѣ: закружиться. Житом. у. *Глянула я вниз, голова моя заморочилась і я похитнулась.* Левиц. I. 397.

Замо́рський, а, е. Заморскій. *Заморського зілля забажала.* Мет. 104.

Замо́р'я, р'я, *с.* Земля за моремъ, заморскій край. Федьк.

Заморя́ти, ря́ю, еш, сов. в. **замори́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Замаривать, заморить, изнурить. *Вона повинна умерти на той час і заморити все в домі.* Левиц. Пов. 14. 2) Приводить, привести въ безпамятство, лишить чувствъ. *Молодиці різали ногу,— вона казала, що слабою спершу заморяють, а тоді ріжуть.* Кіев. г. *Що ми тою меду поїли! Було батько як заморить колодок три, або й більш, як надбають його,—та і їсти вже не хочеться.* Грин. II. 88. 3) **Замори́ти дідка́.** Въ дѣтской игрѣ въ **дідо́к**: ударить палкою на лету деревянный шаръ **(дідо́к).** Ив. 25.

Заморя́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **замори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Уставать, устать, утомиться. *Аж заморився від натуги, а все таки не зворухнув торби.* Стор. МПр. 7.

Замости́ти. См. **Замо́щувати.**

Замосто́вий, а, е. Находящійся за мостомъ. *Бодай здорові були замостові люде.* Чуб. III. 159.

Замота́ти, ся. См. **Замотувати, ся.**

Замотили́чити, чу, чиш, *гл.* Объ ульѣ пчелъ: дать проникнуть въ улей вощинной моли. Желех.

Замотили́читися, чуся, чишся, *гл.* Объ ульѣ пчелъ: имѣть въ себѣ вощинную моль. Желех. Переносно: *Семинарія, бачте, замотиличилась, треба підчистити.* Св. Л. 297.

Замотори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Заспѣшить. *Замоторився він, як у школу йти.* Константиногр. у.

Замо́тувати, тую, еш, сов. в. **замота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Заматывать, замотать, наматывать, намотать. *Замотай собі на ус.* Ном. № 5829. *Замотати, зав'язати, та й нікому не казати.* Ном. № 5946.

Замо́туватися, туюся, ешся, сов. в. **замота́тися, та́юся, ешся,** *гл.* 1) Обматываться, обмотаться, закутываться, закутаться. *Замотався у кирею, ліг на дворі спати.* 2) Запутываться, запутаться. *Ой ішов я з вечерниць через ті городи: замотався в гарбузіння, наробив я шкоди.* Грин. III. 674.

Замоцува́тися, цу́юся, ешся, *гл.* Укрѣпиться, сдѣлаться болѣе крѣпкимъ. *Тютюн замоцувався від неї* (горілки). Шух. I. 36.

Замочи́, жу, жеш, *гл.*=**Замогти.** *Може бис заміг ще одну ручку скосити.* Вх. Зн. 19.

Замочи́ти, ся. См. **Замо́чувати, ся.**

Замо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **замо́к.** 2) *мн.* См. **Ритин.** МУЕ. III. 20.

Замо́чування, ня, *с.* Замачиваніе.

Замо́чувати, чую, еш, сов. в. **замочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Замачивать, замочить, обмачивать, обмочить. *І риби не зловив, собі штани замочив.* Чуб. III. 326. 2) Намачивать, намочить въ воду деревянную бочарскаго издѣлія посуду, чтобы она разбухла и не давала течи. 3)—**намі́тку.** Обрядъ въ концѣ крестинъ. *Погуляли, вже б слід іти намітку замочувати, а Семен просить, щоб ще по чарці.* О. 1862. VIII. 2.

Замо́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **замочи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Замачиваться, замочиться, обмачиваться, обмочиться. *Через річку брела—да й замочилася, зайшла до сестри — пересушилася.* Чуб. V. 107. 2) Шутливо: выпить водки. *Замочмеся!* Вх. Лем. 416.

Замо́щувати, щую, еш, сов. в. **замости́ти, щу́, стиш,** *гл.* 1) Замащивать, замостить, закладывать, заложить. *Треба назамлмувать дубців з усякого дерева та й замостить, тоді вже ніщо не розірве гребмі.* Грин. I. 180. 2) Покрывать, покрыть. *Хмарами пів неба замостило.* Греб. 367.

Замрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Показаться неясно вдали. *Замрів місяць між хмарами.* Щог. В. 21. *Мрії далекі осяйні мені веселкою замріють.* Г. Барв. 535.

Замру́жити, жу, жиш, *гл.* Зажмурить, закрыть, смѣжить (глаза). *Нема такого а ні дня, а ні ночі, щоб не плакали мої чорні очі. І спання на них нігди не буває, хоць я їх замружу, смуток пробуджає.* Чуб. V. 16.

Замрячи́ти, чи́ть, *гл. безл.* Заморосить, пойти мелкому дождю.

Замуги́кати, каю, еш, *гл.* Запѣть тихо, подъ носъ.

Замудрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Замудрить, замудрствовать. *Отце Нептун замудрував.* Котл. Ен. II. 7.

За́мужжю, *нар.* Замужемъ. *Се вже я вдруге замужжю.* Г. Барв. 433.

За́мужжя, жя, *с.*=**Заміжжя**.

Заму́жній, я, е.=**Заміжній**. *Замужній хліб добрий, да не пожиточний.* Чуб. III. 121. *Ох, як би я знала замужнєє лихо, то гуляла б у матінки тихо.* Грин. III. 297.

I. Заму́лити, лю, лиш, *гл.*=**Замуляти**.

II. Заму́лити, ся. См. **Замулювати, ся**.

Заму́лювати, люю, еш, сов. в. **заму́лити, лю, лиш**, *гл.* Заносить, занести иломъ.

Заму́люватися, лююся, ешся, сов. в. **заму́литися, люся, лишся**, *гл.* 1) Заноситься, быть занесеннымъ иломъ. 2) Только сов. в. Замѣшаться, замяться.

Заму́ляти, ляю, еш, *гл.* Начать давить, тереть, мозолить. *Чоботи так замуляли, що мусив скидати.*

Замурави́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Зарости, покрыться травою. *Криниця й замуравилась.* Грин. I. 148.

Заму́рза, зи, *об.* Съ запачканнымъ, замусленнымъ лицомъ.

Заму́рзаний, а, е. Замусленный, испачканный. *Замурзана така! сказано—дитина: чи їсть, чи п'є, то по грудях тече; а там мокре таке полізе на двір і бавиться в поросі.* Св. Л. 99. *Киргизя замурзане.* Шевч. (О. 1862. III. 4).

Заму́рзати, ся. См. **Замурзувати, ся**.

Заму́рзувати, зую, еш, сов. в. **заму́рзати, заю, еш**, *гл.* Замусливать, замуслить, испачкать.

Заму́рзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **заму́рзатися, заюся, ешся**, *гл.* Замусливаться, замуслиться, испачкаться. *Стоїть котик під лавкою, замурзався сметанкою.* Грин. II. 310. *Замурзались в крові і гризлись як собаки.* К. Дз. 11.

Замуркота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1) Замурлыкать. 2) Забормотать. *Той щось замуркотав,—чуть, лається ще.* О. 1862. VIII. 27.

Замурмота́ти, чу́, чеш и **замурмоті́ти, чу́, ти́ш**, *гл.* *Троянці всі замурмотали.* Котл. Ен. I. 16.

Замуро́вувати, вую, еш, сов. в. **замурува́ти, ру́ю, еш**, *гл.* 1) Закладывать, заложить, задѣлывать, задѣлать камнемъ, кирпичемъ. *Бог знайде, хоч і в печі замуруйся.* Ном. № 50. 2) Залѣплять, залѣпить (снѣгомъ окна). *Як підніметься завірюха... замуруе тобі вікна, засипле снігом двері.* Греб. 404. *Бач, у шинку як замурувало вікна.* О. 1861. V. 70.

Замуро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **замурува́тися, ру́юся, ешся**, *гл.* Заложиться камнемъ, кирпичемъ. *Пійду в черниці, замуруюсь по шию.* Г. Барв. 248.

Замурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заворчать.

Замусо́лити, лю, лиш, *гл.* Замуслить, запачкать. *Ото як ти корсетку замусолила.*

Замусува́ти, су́ю, еш, *гл.* Запѣниться.

Замути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Замутить, возмутить. *Воно у нас таке тихе та любе, що сказано й водою не замутить.* 2) —**ти́шу**. Нарушить тишину. *Навспинячки Христя ходила, щоб не замутити тієї тиші, що панувала в хаті.* Мир. Пов. I. 121.

Замути́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* 1) Найти предлогъ. *Заходе дяк,—нічим замутиться,—так: розміняйте, куме, п'ятака!* Лебед. у. *Замутився шмаровіз, либонь то до коней, як уносить на дяченька товстенький грабовий.* Чуб. V. 674. 2) Развлечься. *Инші вишукують того кохання так, аби замутиться.* МВ. II. 131.

Заму́цкуватий, а, е. Затвердѣлый. *Де сичавиця була, то замуцкувате поле.* Черк. у.

Заму́чити, чу, чиш, *гл.* Замучить. *Ви, жидове, Христа замучили.* Чуб. III. 353.

Заму́читися, чуся, чишся, *гл.* Измучиться.

Замучи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Покрыться мукою, также: забиться мукою (объ отверстіяхъ сита). *Як сито замучиться, то не треба його оббивати.* Мнж. 154.

Замча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Замчать, занести. Мир. ХРВ. 24. *Козацькі суда на три части розбивало! Першу часть одбивало, в тихий Дунай замчало.* Лукаш. 61. *О, нещаслива доле ти звеліла орді в турещину мене замчати.* К. ЦН. 214. *Вхоплено й замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. XII. 130.

Замчи́сько, ка, *с.*=**Замчище**. Драг. 85.

За́мчи́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стоялъ замокъ, также и развалины замка. *Про це замчище... у церковних записах, ка-*

жуть, є переписано про все: і коли ті вали повисипувані, і хто тії мури мурував, що тепер од їх тільки цегла та камінячки валяються. Драг. 224. *Як би то ти, Богдане п'яний, тепер на Переяслав глянув та на замчище подививсь.* Шевч. 636.

Зам'яти. См. **Заминати.**

Зам'ятися и замнятися, нуся, нешся, *гл.* 1) Замяться. *Як не той став хлопець, оставшись з панянками: зам'явся зараз, закахикав.* Св. Л. 121. 2) Начать чувствовать себя больнымъ. *Чогось мале наше зам'ялось, головка гаряча і невеселе таке. Коли б ще не занедужало.* Черниг. у.

Зам'ятня, ні, *ж.* Замѣшательство, суматоха, суета. *Така була зам'ятня тоді!* Екатериносл. у.

Зам'яття, тя, *с.*=**Зам'ятня.** *Здається, велике зам'яття затлумило їм голови, бо мов наввипередки, один одного збиваючи з ніг, ганяють по ярмарку.* О. 1862. IX. 65.

Зана, ни, *ж.* Раст. Головня зерновая, Uredo segetum. *Дивись лишень... скільки Бог дав сьому чоловікові пшениці, та яка ж гарна, та чиста, нема в неї ні зани* [1]), *ні кукілю.*—[1]) *Зана—таке зілля, що як доспіє, то неначе сажа з квітки сиплеться і темнить пшеницю.* Стор. I. 23.

Занадити, джу, диш, *гл.* Завлечь, заманить. Вх. Зн. 19.

Занадитися, джуся, дишся, *гл.* Повадиться. *Занадились кури та й позгризали пуп'яночки.* Каменец. у. *В той садок до яблук занадився сокіл і каждої ночі об'їда яблука.* Рудч. Ск. I. 153. *Занадився мелник та до мелнички.* Грин. III. 654.

Занадто, *нар.* Слишкомъ, черезчуръ. *Глядіть, щоб часом уже занадто великою не була.* Рудч. Ск. II. 96. *Це вже занадто солодкий буде.* НВолын. у.

Занапастити. См. **Занапащати.**

Занапащати, щаю, еш, сов. в. **занапастити, щу, стиш,** *гл.* Погублять, погубить. *Занапастив худібчину через свою дівчину.* Чуб. V. 295. *Степ широкий, край веселий та й занапастили.* ЗОЮР. II. 254. *Збавив я тобі віку, занапастив долю.* Стор. МПр. 22.

Занапрасно, *нар.* Безъ вины. *Прости мене..., що я тебе занапрасно ударив.* Мнж. 33.

Занатужитися, жуся, жишся, *гл.* Заупрямиться. *А хоч і чує коли, то занатужиться та й мовчить.* Черк. у.

Занатуритися, рюся, ришся, *гл.* Заупрямиться.

Заневільний, а, е. Лишенный воли, свободы, подневольный. *Плаче та ридає, що долі немає, заневільний світ.* Чуб. V. 603.

Заневірнити. См. **Заневірняти.**

Заневірніти, нію, еш, *гл.* Подурнѣть, известись, истощиться. *Так молодиця заневірніла, наче з домовини встала.* 2) Сдѣлаться дурнымъ, гадкимъ.

Заневірняти, няю, еш, сов. в. **заневірнити, ню, ниш,** *гл.* Загаживать, загадить, загрязнять, загрязнить. *Гладишкою помиї виносила, та так заневірнила, що й не думай уже на молоко її брати.*

Заневолений, а, е. = **Заневільний.** *Плаче, ридає, що долі немає, заневолений світ.* Нп.

Заневолити. См. **Заневолювати.**

Заневолювати, люю, еш, сов. в. **заневолити, лю, лиш,** *гл.* 1) Лишать, лишить свободы; приневолить; стѣснять, стѣснить. *Заневолив своєю роботою. Заневолять жінку, як понасходяться, що й до печі не можна доступити.* Черк. у. 2) Принуждать, принудить. *На городі терлиця, чогось милий сердиться, сердиться, не говорить, чорт його заневолить.* Грин. III. 659.

Заневидніти, нію, еш, *гл.* Потемнѣть, омрачиться. Вх. Зн. 19.

Занегодитися, диться, *гл. безл.* Наступить дурной погодѣ. *Занегодилось: все дощ та дощ.* Черк. у.

Занедбання, ня, *с.* 1) Пренебреженіе, оставленіе безъ вниманія, нерадѣніе. *Защеміло серденько в моєї Десі од того занедбання.* К. ЧР. 134. *Рідна мова, мова великих предків, пійшла в неї у занедбання.* К. XII. 114. 2) —**себе самого.** Самоотверженіе. *Дух повен жертви, повен занедбання себе самого для добра людського.* К. Бай. 144.

Занедбати. См. **Занедбовувати.**

Занедбовувати, вую, еш, сов. в. **занедбати, баю, еш,** *гл.* Оставлять, оставить безъ вниманія, пренебрегать, пренебречь, не заботиться о чемъ. *Занедбовуючи роботу в пекарні, поспішалася боржій до молотників.* Г. Барв. 316. *І дитя своє зовсім занедбала,—пропадає дитя.* МВ. II. 49. *Людей і славу занедбала.* Котл. Ен. I. 35.

Занедужати, жаю, еш, *гл.* Занемочь, заболѣть. *Сталась йому пригодонька не вдень, а вночі: занедужав чумаченько, з Криму ідучи.* Макс. (1849) 175.

Занездоровіти, **вію**, **еш**, *гл.* **Занедужати**. Вх. Зн. 19.

Занепад, **ду**, *м.* Упадокъ, упадокъ силъ. *Воздвигнути рідну націю з духовного занепаду*. К. ХП. 133. *Народній дух з занепаду підняти*. К. Бай. 7.

Занепадати, **даю**, **еш**, сов. в. **занепасти**, **ду**, **деш**, *гл.* 1) Приходить, придти въ упадокъ. 2) Надрывать, надорвать здоровье, ослабѣвать, ослабѣть, обезсилѣть. *І сього часу, як занепав о. Гервасій, то до півроку так висох*. Св. Л. 90. *Занепав од ран наш батько*. К. СП. 106. *Ти так занепав, синку, з своєю чумачкою, що й не пізнаєш тебе, тілько одні очі блищ ть*. Харьк. г. *Мій хлопець чогось занепав: каже, голова болить і на світ не можна ся дивити*. Каменец. у.

Занепалий, **а**, **е**. Слабаго здоровья, съ надорваннымъ здоровьемъ. *Я убогий, занепалий од самої молодости*. К. Псал. 203. *Його жінка така замліла та занепала*. Мир. Пов. II. 53.

Занепасти. См. **Занепадати**.

Занести, **ся**. См. **Заносити**, **ся**.

Занехання, **ня**, *с.* Пренебреженіе, оставленіе безъ вниманія, недосмотръ, нерадѣніе.

Занехати, **хаю**, **еш**, *гл.* Оставить, покинуть, пренебречь. *Любив же я дівча змалу, а тепера занехаю, бо вже иншу милу маю*. Грин. III. 681. *А я таку занехала матусину волю*. Гол. IV. 445. *Нещасливе закохання треба занехати*. Гол. І. 297.

Занехаювати, **хаюю**, **еш**, сов. в. **занехаяти**, **хаю**, **еш**, *гл.* 1)=**Занехати**, **занедбати**. *Так ти, доню, занехаяла тою, що любила? Одвезли дитину да й занехаяли. Не годувала собаки, занехаяла, а він хоч і старий, а все таки поміч дає*. Рудч. Ск. I. 13.

Занехлюювати, **хлюю**, **еш**, сов. в. **занехлюїти**, **люю**, **еш**, *гл.* Загрязнять, загрязнить, привести въ неряшливый, нечистый видъ. К. Кр. 24. *Добра хазяйка,— так занехлюїла хату, що сміття по коліна!*

Занехтувати, **тую**, **еш**, *гл.* = **Занехаяти**.

Занечуяти, **чую**, **еш**, *гл.* Потерять слухъ, оглохнуть.

Занив, **ву**, *м.* То-же, что и **толока** (пастбище для скота), но находящаяся за полями. Вх. Зн. 19.

Занивати, **ваю**, **еш**, сов. в. **занити**, **ниюю**, **еш**, *гл.* Изнывать, изныть. *Ниє, ниє, занивае моє серце без тебе*. Мет. 61. *Згадаю Бога, засумую, подумаю,—заниє серце*. К. Псал. 174.

Занидіти, **дію**, **еш**, *гл.* Зачахнуть.

Занизування, **ня**, *с.* Способъ вышиванья, при которомъ нитка продѣвается сквозь полотно постоянно въ одномъ направленіи и узоръ получается съ обѣихъ сторонъ ткани. Вас. 193.

Занизувати, **зую**, **еш**, *гл.* Вышивать **занизування**. (см.)

Заникнути, **кну**, **неш**, *гл.* Заглянуть, зайти, посмотрѣть. *Він уже туди заникнув, у ліс, так і знає, хто там*. Черниг. у.

Заникуватися, **куюся**, **ешся**, одн. в. **заникнутися**, **нуся**, **нешся**. *гл.* Заикаться, заикнуться. *Як говорить, то все заникується*. Харьк.

Занити. См. **Занивати**.

Занишкнути, **ну**, **неш**, *гл.* Утихнуть, умолкнуть. *Гомоніли, гомоніли, а далі й занишкли*. Черк. у. *Занишкніть, уха наставляйте і слухайте, що я скажу*. Котл. Ен. VI. 14.

Занишпорити, **рю**, **риш**, *гл.* Зашарить. *Коло дверей щось занишпорило*. Мир. Пов. I. 140.

Занишпоритися, **рюся**, **ришся**. *гл.* Закопаться, углубиться во что.

Занівечити, **чу**, **чиш**, *гл.* Испортить, погубить. *Я сам занівечив свій вік*. Шевч. 415.

Занів, **нову**, *м.* Палка, продѣваемая въ концы ярма и запирающая шею вола. Рудч. Чп. 250. Чуб. VII. 405. Kolb. I. 67. *Поробили ярма кленові, поробили занози дубові*. Нп. Ум. **Занозик**. Аф. Ув. **Занозяка**. Аф.

Занізка, **ки**, *ж.*=**Занів**. Угор. Шух. I. 194. Ум. **Занізочка**. *Занізочки все мідяниї*. Гол. II. 17.

Заніколитися, **литься**, *гл.* *безл.* Сдѣлаться некогда. *Оце ж, бач, матері заніколилось, вона й не пішла*. Харьк. *Так заніколилось, що Боже! а він кличе на хрестини*. Канев. у.

Занікчемніти, **нію**, **еш**, *гл.* Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ.

Занімати, **ся**=**Займати**, **ся**.

Заніміти, **млю**, **миш**, *гл.* Сдѣлать нѣмымъ. **А бодай тя заніміло!** (Каменец. у.)—пожеланіе равносильное: типунъ тебѣ на языкъ!

Заніміти, мію, еш, *гл.* 1) Занѣмѣть, онѣмѣть. *Заніміли твої губочки.* Мет. 293. 2) Потерять чувствительность. *У мертвого зуби ніколи не болять, кости задубіли, зуби заніміли.* Чуб. I. 125.

Заніска, ки, *ж.*=**Занізка.**

Заніско, *нар.* То-же, что и **завізно.** *В млині дуже заніско.* Вх. Зн. 19.

Занітувати, тую, еш, *гл.*=**Занютувати.**

Зановать, ті, *ж.* Раст. Sotus corniculatus. Шух. I. 21.

Заново, *нар.* Заново, наново, опять. *Так з неї нечиста сила й вийшла, мов охрестили її заново.* Рудч. Ск. II. 32.

Заногтиця, ці, *ж.* Заусеница.

Заножити, жу, жиш, *гл.*—**ноги.** Двигать ногами съ цѣлью идти? Встрѣчено въ народной поговоркѣ: *Лізе кусіка з-за сусіка, зуби зазубила, очі заочила, руки заручила, ноги заножила.* Зоря 1883, стр. 223.

Заноза, зи, *ж.*=**Заніз.**

Занозина, ни, *ж.*=**Заніз.** *Що на воліки все занозини, а на коники пута.* Чуб. V. 276.

Занорити, рю, риш, *гл.* О мышахъ: заскрестись въ норѣ. *Занорили миші під помостом.*

Занорічитися, чуся, чишся, *гл.* Упасть лицомъ внизъ. *Він підскочив та пихиць її! так і занорічилась!* Черниг. у.

Заносити, шу, сиш, сов. в. **занести, несу, сеш,** *гл.* 1) Заносить, занести кого или что куда. *Забери, занеси всі любощі мої.* Мет. 30. *Занесеш голову на чужу сторону, занесеш очиці на турецькі границі.* Мет. 434. *Бодай тая річка кошуром заросла: вона мого товариша за Дунай занесла.* Макс. (1849) 169. *Аж де ся взяв буйнесенький вітрець, заніс той вінець аж на Дунаєць.* Чуб. III. 301. *Ой обсади, мила, голубонько сива, вишеньками двір, ой щоб не заходив, вітер не заносив мого голосочку в двір.* Мет. 67. *Якось їх клятих і до мене вночі на хутір занесло.* Шевч. 434. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор. МПр. 78. **Мислоньки заносять.** Осаждаютъ разныя мысли. *Говорили мені люде, що ти иншу маєш.—Ой я иншої не маю,—мислоньки заносять, бо й сама ж ти, мила, бачиш, що всі мене просять.* Мет. 64. 2) Заносить, занести за что, мимо чего. *Ложки за ухо не занесеш.* Ном. № 3082. 3) Заносить, занести чѣмъ (пескомъ, снѣгомъ и пр.). *І занесе піском-снігом курінь—мою хату.* Шевч. 447. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 57. 4) Относить, отнести. *Заніс вовну до ткача.* НВолын. у. *Змій... узяв той баркасик, заніс ураз до берега.* Мнж. 40. 5) Продолжаться, продолжиться. *Штирі дні занесе весіля.* Вх. Лем. 416.

Заноситися, шуся, сишся, сов. в. **занестися, суся, сешся,** *гл.* 1) Заноситься, занестись. 2) Важничать, зазнаваться. 3) **На дощ заноситься.** Собирается дождь.

Заночувати, чую, еш, *гл.* 1) Заночевать, остаться на ночь. *Добре, останусь, заночую в тебе.* МВ. II. 87. 2) О дѣвушкѣ или парнѣ: лечь спать съ кѣмъ (на посидѣлкахъ). *Я з тобою вечерую, з другим заночую.* Чуб. V. 165. 3) Принять на ночлегъ. *Чи спиш, серце, та чи чуєш, чи Добоша заночуєш?* Гол. I. 153.

Зануда, ди, *ж.* Тоска. *Як осліп я, так зануда така, не дай Боже!* Ум. **Занудка.** *В тебе жінка голубка, а нам гірша занудка: вона тебе голубить, а нас гірше занудить.* Гадяч. у.

Занудити, джу, диш, *гл.* 1) Навести тоску, скуку. *Вона в мене не полуднала, тілько мені та занудила.* Мет. 290. *Се ти себе, занудиш, дитино моя.* Г. Барв. 197. 2) *безл.* Затошнить. *Занудило коло серця.* Шевч. 68.

Занудитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Затосковать, заскучать. *Од болести прохожуся, од любови занужуся.* Лавр. 141. 2) **Лихом занудитися.** Напасть тоскѣ, хандрѣ. *Десь моєму панові лихом занудилось, що з Хмельницьким гуляти схотілось.* Макс. (1849). 66.

Занузд, ду, *м.* Взнуздка. **На занузді бути.** Быть взнузданнымъ. *Ой наші узди в коняx на занузді.* ЗОЮР. I. 136.

Зануздати, даю, еш, *гл.* Взнуздать. *Кінську голову найди та й ту зануздай.* Ном. № 12235.

Занурити, ся. См. **Занурати, ся.**

Занурати, раю, еш, сов. в. **занурити, рю, риш,** *гл.* Погружать, погрузить въ воду. Угор.

Занурятися, рюся, ешся, сов. в. **зануритися, рюся, ришся,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду. Угор.

Занютувати, тую, еш, *гл.* Заклепать (о гвоздѣ или винтѣ). Рк. Левиц. *Та не крути, нічого не буде; бачиш, тут не гайка, а занютовано.* Брацл. у.

Занюхати, хаю, еш, *гл.* Почуять но-

сомъ. *Занюхає ковбасу в борщі.* Ном. № 5723.

Занявкати, каю, еш и **занявчати, чу, чиш**, *гл.* Замяукать.

Заняти, ся. См. **Займати, ся.**

Заоблогувати, гую, еш, *гл.* О полѣ: остаться невоздѣланнымъ. Чуб. VI. 62.

Заодітися, нуся, нешся, *гл.* Одѣться. Вх. Зн. 20.

Заопирувати, рую, еш, *гл.* Заупорствовать. *Піди, кажу, піди!.. так він заопирував, вражий син, таки не пішов!* Канев. у.

Заорандарювати, рюю, еш, *гл.* Начать быть арендаторомъ. *Ще Богу дяка, що голова держить: усе таки й нам зволяє трохи з нашого плеса поживитись; а вже як би жид заорандарював, то нашим бідолахам і у велике свято не прийшлось би покуштувати тієї риби.* О. 1861. XI. 114.

Заорандувати, дую, еш, *гл.* Заарендовать, взять въ аренду. *Іще ж то жидирандарі у тому не перестали: на славній Україні всі козацькі торги заорандували.* АД. II. 21.

Заорати. См. **Заорювати.**

Заори, ор и **заорини, рин**, *ж. мн.* Края пахатнаго поля, съ трудомъ запахиваемые и дающіе **огріхи** вслѣдствіе твердой уѣзженной почвы. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заорудити, джу, диш, *гл.*=**Заорудувати.**—**в свої руки.** Прибрать къ рукамъ. Чуб. I. 171.

Заорудувати, дую, еш, *гл.* Завладѣть, закомандовать, начать распоряжаться. *Шинкарка ним так уже заорудувала, що він у неї під тином шинковим днює й ночує.* МВ. II. 181.

Заорювання, ня, *с.* 1) Запахиваніе. 2) Начало пахоты. *Тот день найліпший до заорюваня.* МУЕ. III. 37.

Заорювати, рюю, еш, сов. в. **заорати, рю, реш**, *гл.* 1) Запахивать, запахать. **Носом заорати.** Упасть лицомъ внизъ. *Упав так, що аж носом заорав.* Ном. № 6634. 2) Начинать, начать пахать. *В той день ідуть заорювати.* МУЕ. III. 38. *Заорювати* (в понеділок) *не можна.* МУЕ. III. 33.

Заохота, ти, *ж.* Поощреніе. Желех.

Заохати, хаю, еш, *гл.* Заохать. *Тілько пані заоха, або хто з дівчат на ухо за чим озветься.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Заохотити. См. **Заохочувати.**

Заохочування, ня, *с.* Поощреніе, привлеченіе къ какому-либо дѣлу. Желех.

Заохочувати, чую, еш, сов. в. **заохотити, хочу, тиш**, *гл.* Возбуждать, возбудить желаніе, привлекать, привлечь, поощрять, поощрить. *Роздмухували огонь на Україні, заохочуючи благочестивих до Унії.* Левиц. (Правда 1868, 485). *Він, щоб нас удруге заохотити, давав нам на обід баранини і кашу молошну.* Грин. II. 233. *Ми, старії, тілько поїдемо поле зажати, молодіж заохотити.* Г. Барв. 16.

Заочити, чу, чиш, *гл.*—**очі.** Уставиться глазами? Смотрѣть не сводя глазъ? Примѣръ см. при словѣ **заножити.**

Заочний, а, е. Заочный. *Заочного купця пугами б'ють.* Ном. № 10497.

Запад, ду, *м.* 1) Въ выраженіи: **запад-сонця**—западъ. *Від запад-сонця прийшла завала.* Вх. Зн. 18. 2) См. **Єтір.** Шух. I. 226.

Западати, даю, еш, сов. в. **запасти, паду, деш**, *гл.* 1) Проваливаться, провалиться. *Та бодай тая степовая могила запала.* Мет. 98. **Бодай їх слід запав!** Пожеланіе смерти. МВ. (О. 1862. III. 48). 2) Ввaливаться, ввалиться. *Пий до дна, щоб очі не запали.* Ном. № 11550. 3) Западывать, запасть за что, напр. о щеколдѣ, запирающей дверь. **Запала клямка.** Кончилось. *Вже по всьому, вже клямка запала.* Ном. № 1841. 4) О солнцѣ: заходить зайти за что-либо. *Сонечко вже запало за гору.* МВ. (КС. 1902. X. 143). 5) Впадать, впасть во что. *Та як коханка сльозу проливає, сльоза та в могилу мою западає.* Мог. 151.—**в голову.** Засѣсть въ головѣ. *Все сидить, рукою підпершися, все думає... наче думка яка важка запала їй в голову.* О. 1862. V. 84.—**в душу, в око, в серце.** Произвести впечатлѣніе, понравиться. *Олена знає того парубка, що їй так у душу запав.* Кв. I. 17.

Западатися, даюся, ешся, сов. в. **запастися дуся, дешся**, *гл.* Проваливаться, провалиться; обваливаться, обвалиться. *Новая хата нехай западеться.* Чуб. V. 792. *Через письменних світ западеться.* Ном. № 6044.

Западень, дня, *м.* Углубленіе. Черк. у.

Западенька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **западня.** *Мов голубок у западеньці бився.* К. Дз. 87. 2) Та часть дверной щеколды, которая, падая на крюкъ, запираетъ тѣмъ дверь. Волч. у.

Западина, ни, *ж.* Впадина. *Під одною горою, коло зеленої левади, в глибокій западині стояла хата.* Левиц. КС. 4. *В зерні саме посередині була западина через те, що в дно щось точило те зерно, провер-*

тіло дірку. Александров. у. *Очі позападали і блищали в западинах іскрами.* Г. Барв. 18.

Западистий, а, е. Впавшій, впалый. *Широкі груди, хоч і западисті.* Г. Барв. 22.

Западний, а, е. Впадистый. **Западне озеро.** Озеро, лежащее въ глубинѣ плавні и не имѣющее сообщенія съ рѣкой. Браун. 4.

Западниця, ці, *ж.* Ловушка для звѣрей: яма съ вращающейся крышкой, опускающейся подъ ногами звѣря. Шух. I. 235.

Западня, ні, *ж.* 1) Глубокая долина, западина. 2) Западня, ловушка. *Раз, чатуючи з десятком козаків у полі, попавсь був я у таку западню.* К.ЧР. 112. Ум. **Западенька.**

Западок, дка, *м.*=**Западня.** Мнж. 180,

Западь, ді, *ж.* Глубокій снѣгъ. *Того року западь велика була.* Черк. у.

Запазушний, а, е. О ребенкѣ: грудной. *Ще мале дитя, запазушне.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Запаковувати, вую, еш, сов. в. **запакувати, кую, еш,** *гл.* 1) Укладывать, уложить, упаковывать, упаковать. 2) Заключить, запереть, сослать. *Крав, поки таки запакували в острог.* Харьк. *Я його запакую в Сібір.* Кв. II. 210. 3) Задѣвать, задѣть, заложить куда-либо вещь такъ, что и найти ее трудно.

Запал, лу, *м.* 1) Жаръ, горячность; пылъ, пылкость; воодушевленіе. *В такім запалі він був і справді трохи похожий на героя Иліяди.* Левиц. Пов. 16. *В запалі налетів на Маса, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. *Мов з запалу до забави, все грав, словом не озвавсь.* Мкр. Г. 15. 2) —**у горлі.** Воспаленіе въ горлѣ. Вх. Зн. 20. 3) Затравка у ружья. (Черном.). Въ слѣд. стихахъ пѣсни употр. повидимому въ значеніи: выстрѣлъ. *Вдарили разом з самопалов в седмі-п'ятдесят запалов.* АД. I. 246.

Запала, ли, *ж.* Поношеніе, позоръ. *Ніде о кобітах з позору не судіте, пам'ятайте, що ви їх діти. Бо очерниш маму, жінку і дитину і не здоймиш запали з них до згину.* Чуб. II. 557.

Запалати, лаю, еш, *гл.* Запылать. *Земля затрясеться, небо запалає.* Шевч. 156.

Запалахкотіти, чу, тиш, *гл.* О пламени: запылать сильно. *Сухих дрів наклав, то як запалахкотіло в грубі. Борода над свічкою запалахкотіла.* Рудан. I. 43. *І в очах стома свічками запалахкотіло.* Рудан. I. 77.

Запаленіти, нію, еш, *гл.* Покраснѣть (отъ смущенія, стыда—о человѣкѣ). Желех.

Запалення, запаління, ня, *с.* 1) Воспаленіе. *Це у мене було запалення ока.* Терск. обл. 2) Воспламененіе; пылъ. *Запаління серця трудно угасити.* Чуб. V. 69.

Запалий, а, е. Впалый, ввалившійся. *Запалі щоки.* Левиц. Пов. 279. *Запалий рот з сухими тоненькими губами.* Мир. ХРВ. 189.

Запалистий, а, е. Запальчивый. *Він чоловік смирний, а як був отто у нас пан, так такий же запалистий, що крий мене Мати Божа.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Запалити, ся. См. **Запалювати, ся.**

Запалихвіст, хвоста, *м.* Пт.=**Горихвіст.** Вх. Пч. II. 12.

Запалка, ки, *ж.* Спичка. *Чи нема у вас запалки? Нічим люльки запалити.* Черниг. у.

Запальний, а, е. Воспламеняющійся, горючій.

Запальоний, а, е. Запальчивый, часто гнѣвающійся. *Там батько й мати такі запальонії, що хоч би тиждень той приймак вижив.* Черниг. у.

Запальчастий, а, е. Запальчивый, вспыльчивый. *Як зійдуться брати, а запальчасті обидва, то без сварки не обійдеться, а то ще й будуть ся бити.* Каменец. у.

Запальчасто, *нар.* Запальчиво.

Запальчовувати, вую, еш, *гл.* Нарѣзывать шипы на концахъ колесныхъ спицъ. Сумск. у.

Запалювати, люю, еш, сов. в. **запалити, лю, лиш,** *гл.* Зажигать, зажечь. Єв. Мт. XXII. 7. *Запалю я куль соломи, не горить—палає.* Чуб. III. 134. *Запалила свічку.* Чуб. V. 59. —**у грубі, у печі.** Затопить печку. *Запали в печі і заткни комін.* Чуб. —**люльку.** Закурить трубку. *Козацтво запалило люльки.* Стор. МПр. 117.

Запалюватися, лююся, єшся, сов. в. **запалитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Загораться, загорѣться, воспламеняться, воспламениться, зажигаться, зажечься. *Губка запалилася і почала горіти.* Ком. II. 88. 2) Разгорячаться, разгорячиться, вспылить. *Я запаливсь та й ударив.* НВолын. у. 3) Загорать, загорѣть. Уман. у. *І од сонця не запалилася* (Галя). Левиц. I. 26.

4) Краснѣть, покраснѣть. *Я ще й більш запалилася з сорому.* Г. Барв. 381.

Запа́морочити, чу, чиш, *гл.* Заморочить. *Запаморочив себе думками на вік: злигався з пльохою.* Полт. г.

Запа́морочитися, чуся, чишся, *гл.* Потерять сознаніе. *Я тоді запаморочився і не знаю, як ударив її і чим ударив.* Екатериносл. у.

Запам'ята́ти, та́ю, еш, *гл.* 1) Запомнить, удержать въ памяти. *Мати вмерла—я ще малесенькою була, добре й незапам'ятаю.* МВ. *Весною була дуже велика вода в Росі, що й люде насилу таку воду запам'ятають.* Левиц. I. 127. 2) Забыть. Вх. Зн. 20.

Запам'ятува́ння, ня, *с.* Запоминаніе. Ном., стр. II.

Запам'ятува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Запам'ятати.** *Школяр добре запам'ятував кожне слово.* О. 1862. I. 75.

Запанібра́та. *нар.* Фамильярно.

Запанібра́татися, таюся, ешся, *гл.* Вступить въ фамильярныя отношенія.

Запані́лий, а, е. 1) Усвоившій барскія привычки. 2) Загордившійся.

Запані́ти, ні́ю, еш, *гл.* Забарствовать. *Недавно я запаніла.* Чуб. V. 1095. *Мася думала собі: мабуть я, хоч і запанію, а не буду погорджати простими дівчатами.* Св. Л. 62. *Що ти запанів, що і на роботу не йдеш?* Новомоск. у.

Запанува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Загосподствовать, воцариться. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 131. *Знов смерть запанувала там, де недавно був гармидер і колотнеча.* Левиц. Пов. 86.

Запа́ра, ри, *ж.* Опара. Полт. Ум. **Запа́рка.**

Запа́рити, ся. См. **Запарювати, ся.**

За́парі, рів, *м. мн.*=**Зашпори.** *Запарі в пальці зайшли.* Желех.

Запа́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **запа́ра.** 2) Пойло для скота изъ запаренныхъ отрубей. 3) **Запа́рки да́ти.** Высѣчь.

Запарто́рити, рю, риш, *гл.*=**Запроторити.**

Запарши́віти, вію, еш, *гл.* 1) Покрыться паршами. 2) Подурнѣть.

Запа́рювати, рюю, еш, сов. в. **запа́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Запарвать, запарить. *Молодиця запарила в п'ятницю на ніч квашу.* Левиц. (Правда, 1868, стр. 12). *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) **—чай.** Заварить чай.

Запа́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **запа́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Пускать, пустить пары. *Як розгрілось, зашипіло, запарилось, заклекотіло.* Котл. Ен.

Запа́с, су, *м.* 1) Запасъ. *Запас біди не чинить.* Ном. № 9927. 2) Запасъ провизіи. *Ой над Лиманом, над Сап'яном запаси держали.* Грин. III. 604. *Стали пекти сухарі, різать кабанів на сало і усі ті запаси розвозили по лісах.* Стор. МПр. 60. 3) Принадлежности для стрѣльбы изъ огнестрѣльнаго оружія. *Зеленої неділоньки орда наступає, гей, панове, уступімо! запасу не має.* Макс.

Запаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **запасти́, су́, се́ш,** *гл.* Запасать, запасти. Чуб. I. 201.

Запаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **запасти́ся, су́ся, се́шся.** *гл.* Запасаться, запастись. *З Катеринославу поїхав я на село Михайлівку, щоб запастись там бувалим чоловіком.* Стор. II. 95.

Запа́ска, ки, *ж.* 1) Женская одежда, замѣняющая юбку: кусокъ черной доморотканной шерстяной матеріи, надѣваемый такъ, чтобы концы его сходились спереди; поверхъ этого куска, спереди, въ видѣ передника, надѣвается другой кусокъ такой же матеріи, синяго цвѣта; оба куска вмѣстѣ подвязываются краснымъ шерстянымъ поясомъ. Задній кусокъ называется просто **запа́ска** или **за́дниця,** передній—**попере́дниця.** Чуб. VII, 427, 428. Вас. 170. КС. 1893. V. 282. Мил. 156. 2) Родъ женскаго передника: а) полотнянаго бѣлаго, надѣваемаго къ юбкѣ. Гол. Од. 21, 50. б) шерстяного зеленаго или краснаго, надѣваемаго поверхъ **пла́хти** или **опи́нки.** Чуб. VII. 428. Kolb. I. 37. *А я ж тую дрібну ряску заберу в запаску.* Мет. 8. Ум. **Запа́сонька, запа́сочка.**

Запаску́джувати, джую, еш, сов. в. **запаску́дити, джу, диш,** *гл.* Загадить. *Як чорт-зна-що—не чепать, щоб і посуди не запаскудить.* Ном. № 3288.

Запаску́дніти, нію, еш, *гл.* Подурнѣть, исхудать.

Запасльо́нити, ню, ниш, *гл.* Запачкать въ паслін.

Запасни́й, а́, е́. Запасливый. *Ось у Цвіляка можна купити: се люде запасні; а більш нема ні в кого.* Каменец. у.

Запа́сонька, ки, *ж.*
Запа́сочка, ки, *ж.* } Ум. отъ **запаска.**

Запа́сти, су́, се́ш, *гл.* 1) Пася зате-

рять. *Ледачий пастух запас вівцю.* 2) Заработать въ пастухахъ. *Що запасе (вівчарь), то несе жінці.* Гол. IV. 459.

Запа́стися, су́ся, се́шся, *гл.* Начать пастись. *Як розійдеться* (отара) *так, що одна одній не мішає пастись, то вівці і запасуться на місці.* О. 1862. V. Кух. 34.

Запа́сти, ся. См. **Западати, ся.**

Запасча́ний, а, е. Относящійся къ запаск'ѣ, принадлежащій ей.

Запасчи́на, ни, *ж.* = **Запаска,** плоховатая **запаска.** *У мами ходила в старій запасчині.* Чуб. *Так собі, в запасчині, в сорочечці і в очіпку: звісно,—дома.* Г. Барв. 15.

За́пах, ху, *м.* 1) Запахъ. *Хрещатий барвінок сади устилає, запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487. 2) Родъ желтыхъ грибовъ. Вх. Уг. 239.

Запа́хнути и запа́хти, хну, неш, *гл.* Запахнуть. *Запахли груші.* Рудч. Ск. II. 64.

Запаху́щий, а, е.=**Запашний.** Желех.

Запаші́ти, шію, еш, *гл.* 1) Пахнуть. *З печі запашіло полум'я.* 2) Издать теплоту. *Земля так нагрілась, що аж запашіло від неї.*

Запашни́й, а́, е́. Душистый, пахучій, ароматный. *Запашний васильок три запахи має.* Чуб. V. 487.

Запа́шно, *нар.* Пахуче, съ запахомъ. *Хто ж тобі головочку змиє, м'яткою та любисточком, щоб і тепло, щоб і запашно... тобі було?* Г. Барв. 125. *В хаті стало, як у садочку: і зелено, і запашно.* Св. Л. 273.

Запащекува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Заговорить быстро. 2) Начать говорить дерзости.

Запе́вне, *нар.* Навѣрное; безъ сомнѣнія. *Запевне не забув.* Котл. НП. 383. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Запе́внити. См. **Запевняти.**

Запевня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **запе́внити, ню, ниш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить. *Не можна теж запевняти, що і в таких людей, як М. Вовчок, не різнить дещо з народньою мовою.* О. 1861. IV. 33.

Запе́кати, каю, еш, *гл.*=**Запроторити.** *Десь її далеко запекав.* Зміев. у.

Запе́клий, а, е. Зачерствѣлый, закоренѣлый, упрямый; отчаянный. *Огонь запеклих не пече.* Шевч. 60. *Запеклий ворог. Є такі запеклі, що й на кладовище уночі не бояться тобі йти.* Канев. у. *Стельмах сей був чолов'яга запеклий собі, такий, що купить на торгу оселедця, сам їсть, а жінці... й діткам не дасть, і зожре сам перед їх очима.* Г. Барв. 458.

Запе́клуватий, а, е.=**Запеклий.**

Запекти́, ся. См. **Запікати, ся.**

Запе́куватий, а, е. Очень строгій. *Запекуватий пан був! Що було загадає кому, то вже слухай!* О. 1862. V. 106.

Запере́джуватися, джуюся, ешся, *гл.* Надѣвать передникъ? *„Жінки завиваються в намітки,* а въ платкѣ срамъ *вийти миже люди; запереджуються* большими платками, складывая ихъ по діагонали въ треугольникъ“. О. 1861. XI. Свидн. 27.

Заперез́ати, ся. См. **Заперізувати, ся.**

Запері́зувати, зую, еш, сов. в **заперез́ати, жу́, жеш,** *гл.* Опоясывать, опоясать.

Запері́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **заперез́атися, жу́ся, жешся,** *гл.* Опоясываться, опоясаться. *Напередовець, красний молодець, заперезався чорною ожиною.* Чуб. III. 291.

Запе́рти, ся. См. **Запірати, ся.**

Заперцюва́ти, цю́ю, еш, и **заперчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Приправить перцемъ.

Запетлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Завязать петлей, затянуть петлей; связать. 2) переносно: лишить свободы, забрать въ руки. *А що, запетльовано тебе?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Запетлюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Завязаться петлей. 2) Переносно: закабалиться, наняться на тяжелую службу. *Та це запетлювавсь на цілий рік.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Запе́цькати, каю, еш, *гл.* Запачкать.

Запеча́лити, лю, лиш, *гл.* Опечалить. *Вона в мене не вечеряла, тілько мене запечалила.* Мет. 290.

Запеча́литися, люся, лишся, *гл.* Опечалиться. *Вийду я за гай, гляну на свій край, та й зажурюся, запечалюся.* Лавр. 8.

Запеча́лля, ля, *с.* Печаль. *Батько бив, батько бив, нагай увірвався, а я низом, попід хмизом в зілля заховався; батько йде, батько йде, на грудку спіткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усміхнувся.* Чуб. V. 653.

Запеча́тати. См. **Запечатувати.**

Запеча́тувати, тую, еш, сов. в. **запеча́тати, таю, еш,** *гл.* 1) Запечатывать, запечатать. *Візьми шматочок сургучу, що листи запечатують.* Ком. I. 14. *Писав, писав, та чим иншим запечатав.* Ном. № 6082. 2) Закрывать, закрыть для погребе-

нія (гробъ). *Запечатати* (труну) *батюшка обіцяв зайти на цвинтарь.* Мир. Пов. II. 120. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Галиціи **запечáтати**—похоронить. *Піп запечатав дитину.* Вх. Зн. 20.

Запéчений, а, е. Опаленный. *Несхожа була на селянок, часто запечених сонцем.* Мир. ХРВ. 6.

Запечи́, чу́, чéш, *гл.* = **Запекти.** Желех.

Запивáйло, ла, *м.* Пьяница. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Запивáти, вáю, еш, сов. в. **запи́ти, п'ю́, п'єш,** *гл.* 1) Запивать, запить что нибудь. *Запий водою, бо гірке.* Харьк. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449. 2) Запивать, запить, начать пить, предаваться пьянству. *Запив Іван, загуляв, не до мислі жінку взяв.* Чуб. V. 790. 3) Выпивать, выпить. *Могорич запили.* Чуб. V. 963. *Запили сватання.* Г. Барв. 183.

Запи́катися. См. **Запикуватися.**

Запикну́тися, ну́ся, нéшся, *гл.*=**Запикатися.** *Він не запикнеться.* НВолын. у.

Запи́куватися, куюся, ешся, сов. в. **запи́катися, каюся, ешся,** *гл.* Заминаться, замяться въ рѣчи, заикаться, заикнуться. *Він став казати та й запикавсь.* Черк. у. *Вибачайте, будьте ласкаві, що я знехотя... не навмисне... розсипав ваші вишні... промовив Радюк, запикуючись.* Левиц. Пов. 200.

Запили́ти. См. **Запилювати.**

Запили́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Запылиться. *А вже хустиночка та й запилилась.* Чуб. V. 289.

Запильнувáти, ну́ю, еш, *гл.* Подстеречь, подмѣтить.

I. Запи́лювати, люю, еш, сов. в. **запили́ти, лю́, лиш,** *гл.* Запыливать, запылить.

II. Запи́лювати, люю, еш, сов. в. **запиля́ти, ля́ю, еш,** *гл.* 1) Приниматься, приняться пилить. 2) Пиливши, сходить, сойти съ намѣченной черты.

Запи́на, ни, *ж.* Преграда, помѣха. *А Дніпро, як кажуть, татаринові не запина.* Стор. II. 161.

Запинáло, ла, *с.* 1) Все то, чѣмъ можно завѣситься, закрыться, напримѣръ, платокъ. *З землі вставала важка пара, закутувала все в своє вохке запинало.* Мир. ХРВ. 297. 2) Черный капюшонъ у монахинь. Рудч. Чп. 248.

Запинáння, ня, *с.* Завѣшиваніе, закрываніе.

Запинáти, нáю, еш, сов. в. **запну́ти и зап'ясти́, пну́, неш,** *гл.* Завѣшивать, завѣсить, закрывать, закрыть. *Запинає вікно хусткою. Пішла пані така зап'ята, що й очей не видно.* Лебед. у. *Очі мої козацькі молодецькі червоною китайкою запніте.* АД. I. 178.

Запинáтися, нáюся, ешся, сов. в. **запну́тися и зап'ясти́ся, ну́ся, нéшся,** *гл.* 1) Завѣшиваться, завѣситься, закрываться, закрыться, 2) Повязываться, повязаться (платкомъ). *Я.. зап'ялась білою хустиною.* Г. Барв. 239. 3) Застегиваться, застегнуться. *Салдат на всі ґудзики запинається.*

Запи́начка, ки, *ж.* Покрывало, кусокъ ткани, которой что-либо завѣшиваютъ, покрываютъ. Константиногр. у.

Запиндю́читися, чуся, чишся, *гл.* Заважничать, задрать носъ.

Запинни́ти, ся. См. **Запиняти, ся.**

Запи́нка, ки, *ж.* Запинка, остановка.

Запиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **запини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Останавливать, остановить. *Ой виїхало вражих здобишників сорок коней, ще й чотирі, ой як стали вони наперед возів, а всі вози запинили.* Мет. 454. *І ніде ні садочка, ні квіток, нема на чому запинити ока.* Левиц. ПЙО. I. 475.

Запиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **запини́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться. *Через дощ запинилася робота.*

Запи́рс(ь)кати, каю, еш, *гл.* Запрыскать.

Запи́рхатися, хаюся, ешся, *гл.* Запыхаться.

Зáпис, су, *м.* Запись. Ном., стр. 283, № 890. *На останці не стало шкури на запис* (грішників записувати) *і почали ті два чорти зубами ростягати тую шкуру.* Грин. II. 154.

Записáти, ся. См. **Запи́сувати, ся.**

Зáписка, ки, *ж.* 1) Запись. 2) Записка. *Присилає Максим козака з запискою до замку.* ЗОЮР. I. 244. У гребенщиковъ **зáписку писáти** значитъ проводить по длинѣ гребенки, въ видѣ украшенія, тонкія параллельныя линіи. Вас. 163. Ум. **Зáписочка.** *На́, брате коте, тобі отсю записочку: ти в хаті, в сухому сидиш, то й записочка нікоми не помокне.* Грин. I. 8.

Запискотáти, чý, чеш и **запискотíти, чý, тúш**, *гл.* Запищать. *В один голос так і запискотіли: спасибі вам, дядечку Кирилю, за вашу ласку.* Стор. I. 112.

Зáписочка, ки, *ж.* Ум. отъ **зáписка.**

Запúсувати, сую, еш, сов. в. **записáти, шý, шеш,** *гл.* 1) Записывать, записать. **В кóмені записáти.** Оставить безъ вниманія. Ном. 2) Записывать, записать куда-либо. *Записали в салдати.* Чуб. V. 968. 3) Завѣщать. 4) Уступать, уступить по записи, по писанному документу. *Здумав чортові душу записати.* Драг. 55.

Запúсуватися, суюся, ешся, сов. в. **записáтися, шýся, шешся,** *гл.* Записываться, записаться.

Зáпит, ту, *м.* Вопросъ. Чуб. III. 108.

Запитáння, ня, *с.* Вопросъ. *Я й відповім йому на його запитання.* Федьк.

Запитáти, ся. См. **Запитувати, ся.**

Запúтувати, тую, еш, сов. в. **запитáти, тáю, еш,** *гл.* Спрашивать, спросить. *Прийшли, запитуємо попа—що візьме за вінчання.* Г. Барв. 183. *Запитай, матінко, усіх нас, де твоє дитятко бувало.* Мет. 171.

Запúтуватися, туюся, ешся, сов. в. **запитáтися, тáюся, ешся,** *гл.*=**Запитувати.** *Запитайся, брате, яка моя доля.* Чуб. V. 764.

Запúти. См. **Запивати.**

Запúтяний, а, е. О болѣзни: пріобрѣтенный отъ питья чего-нибудь. Чуб. I. 134.

Запихáти, хáю, еш, сов. в. **запхáти, хáю, еш,** *гл.* Запихивать, запихнуть. *Петрушкою рот запхала.* Чуб. III. 113.

Запихáтися, хáюся, ешся, сов. в. **запхáтися, хáюся, ешся,** *гл.* 1) Забираться, забраться, влѣзть. *Тілько прийшов до світлиці, в кімнату запхався.* Чуб. V. 1031. 2) Только не сов. в. Ѣсть съ жадностью. *Гризне і закриється кулаком, щоб не всі бачили, як він запихається.* Св. Л. 219. *Галушкою запихалася.* Канев. у.

Запишáтися, шáюся, ешся, *гл.* Заважничать. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Запишнúтися, нюся, нишся, *гл.*= **Запишатися.** *І геть то честію такою запишнився.* Греб. 362.

Запишнíти, нíю, еш, *гл.*=**Запишатися.** Аф. 432.

Запищáти, щý, щúш, *гл.* Запищать. *Як запищить, як завищить! та й побігла в ліс.* Рудч. Ск. II. 20.

Запідпідьóмкати, кáю, еш, *гл.* О перепелѣ: закричать. *Закигикала над ним чайка запідпідьомкала перепілочка.* Стор. I. 206.

Запізвáти, звý, веш, *гл.* Привлечь къ суду. *Запізвав мене Степан.* Каменец. у.

Запізнавáти, наю́, éш, сов. в. **запізнáти, нáю, еш,** *гл.*=**Зазнавати, зазнати.** *Запознайте світа, поки служать літа.* Чуб. I. 269.

Запізнавáтися, наюся, éшся, сов. в. **запізнáтися, нáюся, ешся,** *гл.*=**Зазнаватися, зазнатися.** 1) *З козацьтвом нашим добре запізнавсь.* К. ПС. 120. 2) *Хоть з котрою ся запізнаю, взаємности не дознаю.* Гол. I. 215.

Запізнúтися, нюся, нишся, *гл.* Опоздать. *Запізнений відломін гайдамацького гомону* Г. Барв. 27.

Запікáна, ної и **запікáнка, ки,** *ж.* Водка, сваренная съ пряностями. Маркев. 171. Чуб. VII. 447. *На запікану корінькову купив кубеби й калману.* Мкр. Г. 69. *Участувала запіканкою і терновкою.* Стор. I. 117.

Запікáти, кáю, еш, сов. в. **запектú, чý, чéш,** *гл.* Запекать, запечь. *Неначе згага запекла.* Шевч. 402. *Запікають товсті стегна* (телячі), *обід спорадили.* Рудан. I. 75.

Запікáтися, кáюся, ешся, сов. в. **запектúся, чýся, чéшся,** *гл.* Запекаться, запечься. *Запеклися уста кров'ю—не промовлю.* Мет. 129. *Запеклося моє серце.* Чуб. V. 958.

Запіклувáтися, лýюся, ешся, *гл.* Озаботиться, позаботиться о комъ. *Нема кому тебе пожалувати, а ні тобою запіклуватися.* МВ. III. 65.

Запíл, пóлу, *м.* Пола одежды, завернутая такъ, чтобы въ нее можно было что-либо положить. *У запіл набрати. У заполі принести.* О. 1862. I. 55. *Цілісінький тиждень перенóсив* (золото) *у заполі.* Кв. II. 165.

Зáпілка, ки, *ж.* Передникъ. Желех.

Запíлля, ля, *с.* Полы. *Тернові вітки в запілля рубайте, мені признаку покидайте.* Макс. (1849). 21.

Запíлок, пóлку, *м.* ? МУЕ. III. 119, 123, 124. *Молода стоїть у заполку, ждучи, поки увійде молодий.* МУЕ. III. 96.

Запільчúна, ни, *ж.*=**Запілка.** Желех.

Запі́нити, ню, ниш, *гл.* Покрыть пѣной.

Запі́нитися, нюся, нишся, *гл.* Покрыться пѣной, запѣниться. *„Грай же, море!"—заспівали. Запінились хвилі.* Шевч. 47. *А кабан таки справді запінивсь.* О. 1862. IV. 83.

Запіпере́чйтися, чуся, чишся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Запіперечилася кобила.* Вх. Лем. 416.

Запі́р, пору, *м.* 1) Запоръ (у двери и пр.). 2) Задержка, преграда. *Вчинився запір на ріці.* Вх. Зн. 20. 3) Рулевая часть **байдака́**. Черк. у. 4) Проклятіе, бранное слово. Вх. Лем. 416.

Запіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **запе́рти, пру́, ре́ш,** *гл.* 1) Запирать, запереть. *Скриплять ворітонька—не можу заперти.* Чуб. V. 123. **Людям губа́ не запе́рта**—равнозн. русскому: На чужой ротокъ не накинешь платокъ. Ном. № 6982. 2) Всаживать, всадить (такъ, что трудно вынуть); затаскивать, затащить куда. *Запер таки затичку в пляшку. Як поперли сани, то й не знаю, куди б заперли, як би люде не зупинили.*

Запіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **запе́ртися, пру́ся, ре́шся,** *гл.* Запираться, запереться. *Зійшло сонце; Україна де палала, тліла, а де шляхта, запершися, у будинках мліла.* Шевч. 174.

За́пісоч, чі, *ж.* Небольшая отлогая насыпь песку возлѣ рѣки. Кременчугск. у.

Запі́сяти, сяю, еш, *гл.* Дѣтск. обмочить.

Запі́ти, пію, є́ш, *гл.* Запѣть (преимущественно о пѣтухѣ). *Мала вродитися сатана, та півні запіли—вродилася дитина.* Ном. № 2917. *Ой рано, рано кури запіли.* Маркев. 25.

Запітні́лий, а, е. Вспотѣвшій.

Запітні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Вспотѣть.

Запічку́ритися, рюся, ришся, *гл.* Привыкнуть лежать за печкой. Харьк.

Запі́чний, а, е. Находящійся за печью, лежащій на печи. *Бийтеся, котки, в лапки до запічної бабки, щоб ся догадала да нам вечеряти дала.* Рк. Макс.

За́пічок, чка, *м.* Мѣсто на печи (гдѣ лежатъ). Чуб. VII. 384. Вас. 194. МУЕ. I. 89. *Сидить собі баба на запічку.* Чуб. V. 150. *Такий убогий, що й кошеняти нічим з запічка виманити.* Ном. № 13496.

Запі́шва, ви, *ж.* Рубецъ въ шитьѣ.

Запія́чити, чу, чиш, *гл.* Запить, запьянствовать. *Я не загуляю, не запіячу, не засплюсь.* Г. Барв. 193.

За́пко, *нар.* Страшно, жутко. *У лісі так запко.* НВолын. у.

Запла́в, ву, *м.* = **Заплава** 2. *Ми таки їздили човником, де більший заплав хворосту, гілочок, що вода зносила по весні,—там ми й збірали його.* Новомоск.

Запла́ва, ви, *ж.* 1) Поемный лугъ. Харьк. у. 2) Плавающіе на рѣкѣ въ половодье дрова, камышъ, щепки и пр. Мнж. 180.

Запла́вець, вця, *м.*=**Заволока.** Вх. Зн. 20.

Заплазува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Начать ползать, заползать. 2) Запачкать ползая.

Заплазува́тися, зу́юся, єшся, *гл.* Запачкаться, загрязниться ползая.

Запла́кати, чу, чеш, *гл.* 1) Заплакать. *Заплач, дурню, по своїй голові.* Ном. № 2374. *Козак з біди не заплаче.* Ном. № 776. 2) Заплакать что. *Заплакала чорні очі, заплакала брови.* Федьк. I. 50. 3) **—кого́.** Причитаньями и плачемъ какъ по мертвому уморить. Встрѣчено у Г. Барвинокъ: *Раз, так жартувавши, на вечерницях дівку заплакали. Жартували, жартували, а послі й кажуть: „Умри, Галю, ми по тобі голоситимем". Та́ з сміхом і лягла. Вони зложили її руки...* (і стали голосити). *Далі дівчата вже й годі, стали її будити—не встає... а у її і духу нема.* Г. Барв. 57.

Запла́катися, чуся, чешся, *гл.*=**Заплакати.** *Стелеть білу постіль та заплачеться.* Чуб. V. 26.

Заплакну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Всплакнуть. *Иноді було й заплакне.* Сим. 210.

Запла́та, ти, *ж.* Плата; вознагражденіе. *Яка заплата, така й робота.* Чуб. I. 283. *Хоч у ката, аби заплата.* НВолын. у. *Роздай робітникам заплату.* Єв. Мт. XX. 8. *Бо Бог правдивий всіх нас діла знає: як хто заслужить—так заплату дає.* Чуб. V. 450.

Заплати́ти, чу́, тиш, *гл.* Заплатить, уплатить. *Він тобі заплатить багато грошей.* Рудч. Ск. I. 58.

Запла́тно, *нар.* За деньги, платно. Зміев. у.

Запле́катися, каюся, ешся, *гл.* Забрести, забраться. *По глубоких лісах, далеко від людських осель, заплекавсь і заложив собі гайно медвідь.* Шух. I. 22. См. **Заплентатися.**

Запле́нтати, таю, еш, *гл.* Заплести,

заболтать. *Щось таке заплентав, що й не розбереш.*

Заплéнтатися, таюся, ешся, *гл.* Забресть.

Заплескáти, щý, щеш, *гл.* 1) Заплескать. *Заплескала в долоні.* Левиц. I. 352. 2) См. **Заплі́скувати.**

Заплестú, ся. См. **Заплітáти, ся.**

Заплеухи, ух, *ж. мн.* Родъ дѣтской игры въ прятки. Ив. 51.

Заплúванець, нця, *м.*=**Постіл.** Вх. Зн. 20.

Запливáти, ваю, еш, сов. в. **запливтú, вý, вéш,** *гл.* Заплывать, заплыть. *Де ж ти водою, доле, запливла?* Чуб. V. 504.

Заплигáти, гаю, еш, *гл.* Запрыгать.

Зáплід, лоду, *м.* 1) Оплодотвореніе. 2) Расплодъ. *Купила курочку на заплід.*

Заплі́скувати, кую, еш, сов. в. **заплескáти, щý, щеш,** *гл.* 1) Прибивать, прибить поверхность почвы дождемъ. 2) Расплющивать, расплюснуть конецъ чего-либо.

Заплі́снявий, а, е. Покрытый плѣсенью. Кв. II. 188.

Заплі́снявіти, вію, еш, *гл.* Заплесневѣть, покрыться плѣсенью. Котл. Ен.

Заплітáння, ня, *с.* Заплетаніе. *А жаль мені дівування, субітнього заплітання.* Чуб. V. 545.

Заплітáти, тáю, еш, сов. в. **заплестú, тý, тéш,** *гл.* Заплетать, заплесть. *Чи се той двір, що мій милий заплітав сіни?* Чуб. III. 161. *Дрібушка за дрібушку та все сама собі заплітає.* Кв. *На твій гнів не заплели хлів.* Ном. № 3480.

Заплітáтися, тáюся, ешся, сов. в. **заплестúся, тýся, тéшся,** *гл.* Заплетаться, заплестися. *Заплітайся, плетінь, заплітайся.* Мет. 295. *Не буду більше так заплітаться.* Св. Л. 15.

Зáплітка, ки, *ж.* Косоплетка. Гол. Од. 60. О. 1862. IV. 8. См. **Кісник.** Ум. **Зáпліточка.**

Заплі́ття, тя, *с.* Мѣсто за плетнемъ, куда обыкновенно выбрасываютъ соръ. Вх. Лем. 416.

Заплі́тувати, тую, еш, *гл.*=**Заплітати.**

Зáплішечка, ки, *ж.* Ум. отъ **зáплішка.**

Заплішúти. См. **Заплішувати.**

Зáплішка, ки, *ж.* Заклинокъ, клинышекъ для заклинки, закрѣпы топорища, ручки молотка и пр. Ум. **Зáплішечка.**

Заплі́шування, ня, *с.* Заклиниваніе.

Заплі́шувати, шую, еш, сов. в. **заплішúти, шý, шиш,** *гл.* 1) Заклинивать, заклинить, закрѣплять, закрѣпить ручку топора, молотка, ножку въ скамьѣ и пр., вбивая въ конецъ, входящій въ отверстіе, клинышекъ. Чуб. VII. 403. *Заплішив ніжку в ослоні.* Константиногр. у. *Заплішивши щабель у драбині, а то хитається.* Харьк. у. 2) Переносно, преимуществ. въ сов. в.: сказать въ заключеніе, закончить рѣчь. *„Та вже не що, становіться!“ заплішив соцький.* О. 1862. IX. 64. 3) Заслать (въ ссылку), засадить (въ тюрьму). *Заплішили його аж у Сібіряку.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Заплішувáти, шýю, еш, *гл.*=**Заплішити.** *Росплішувалося моє ліжко,—треба заплішувати.* Черниг. у.

Заплóджувати, джую, еш, сов. в. **заплодúти, джý, диш,** *гл.* Расплаживать, расплодить, разводить, развесть.

Заплýтати, ся. См. **Заплутувати, ся.**

Заплýтувати, тую, еш, сов. в. **заплýтати, таю, еш,** *гл.* Запутывать, запутать.

Заплýтуватися, туюся, ешся, сов. в. **заплýтатися, таюся, ешся,** *гл.* Запутываться, запутаться. *Як стояла, так і впала, заплуталася в плахтину.* Чуб. V. 378.

Заплю́вувати, вую, еш, сов. в. **заплювáти, люю, éш,** *гл.* Заплевывать, заплевать.

Заплю́виця, ці, *ж.* Насѣк.: мясная муха, Sarcophaga carnaria. Вх. Пч. I. 7.

Заплю́скати, каю, еш, *гл.* Заплескать (о водѣ).

Заплю́снути, ну, неш, *гл.* Заплеснуть. *У човен хвиля заплюснула.*

Заплю́щити, ся. См. **Заплющувати, ся.**

Заплю́щувати, щую, еш, сов. в. **заплю́щити, щу, щиш,** *гл.* Закрывать, закрыть (глаза), зажмуривать, зажмурить. *Заплющує очі від сонця.* Переносно: **заплю́щити óчі**—умереть. *Тоді я тебе забуду, як очі заплющу.* Чуб. V. 177.

Заплю́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **заплю́щитися, щуся, щишся,** *гл.* Закрывать, закрыть глаза, зажмуривать, зажмурить.

Заплямúти, млю́, мúш, *гл.* Запятнить, запятнать.

Заплямúтися, млю́ся, мúшся, *гл.* Запятнаться, запятниться. *Прокинулась, не стямилась, як спідничка заплямилась.* Нп.

Заплямкати, ькаю, еш, *гл.* Зачавкать губами.

Запно, *нар.* Досадно, непріятно, обидно. *Он за що йому запно!* ЗОЮР. I. 22. *Йому, бач, запно, що моя жінка краща, ніж його. Запно бува, як дитина в хаті нашкодить.* Лебед. у. *Як було за панщини заставляють у неділю робити, то й запно, а тепер сами собі роблять і байдуже.* Волч. у.

Запнути, ся. См. **Запинати, ся.**

Запобігати, гаю, еш, сов. в. **запобігти, біжу, жиш,** *гл.* 1) Предупреждать, предупредить, предварять, предварить. 2) Добывать, добыть, получить, достать; пользоваться чѣмъ. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МПр. 70. *Запобігай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Запобіг лиха.* Ном. № 1834. *Запобіжиш його як золота, а не збудеш як ворога.* Г. Барв. 271. *Чого ти хотіла, тою й запобігла.* Чуб. V. 826. 3) Заискивать, заискать. *Менший перед більшим запобігає. Сами люде мене запобігали.* Г. Барв. 175. **—ласки.** Пріобрѣтать, снискивать, снискать расположеніе. *То голота п'яна, мужичії діти, що не хочуть у вельможних ласки запобігти.* К. Досв. 28. *Такої ласки можна і в цигана запобігти.* Ном. № 4769.

Заповзати, заю, еш, *гл.* Запо́лзать, начать ползать.

Заповзати, заю, еш, сов. **заповзти, зу, зеш,** *гл.* Заползать, заползти.

Заповзатися, заюся, єшся, *гл.* Запачкаться, ползая. *Глянь, як дитина заповзалася.* Харьк. у.

Заповідання, ня, *с.* Завѣтъ. *Та не хотіли й тут коритись його волі і заповідання Господнє занедбали.* К. Псал. 182.

Заповідати, даю, еш, сов. в. **заповісти, вім, віси,** *гл.* Завѣщать. *Вміраючи, заповідала причепити її* (хустку) *тобі, як будуть її ховати.* Кв. I. 112.

Заповідь, ді, *ж.* Заповѣдь. *Боже милий, вони ж твою заповідь чинили.* Хата, 107. *А Настуся з богословом заповіді вчиться.* Шевч. 499.

Заповісти. См. **Заповідати.**

Заповіт, ту, *м.* Завѣтъ, завѣщаніе. Шевч. 666.

Заповітрити, рю, риш, *гл.* 1) Заразить (воздухъ). 2) Завонять.

Заповітритися, рюся, ришся, *гл.* Запропаститься.

Заповнити. См. **Заповняти.**

Заповняти, няю, еш, сов. в. **заповнити, ню, ниш,** *гл.* Наполнять, наполнить, заполнять, заполнить. *Вода... заповняла завбільшки з його місце.* Дещо. 71.

Запоганити. См. **Запоганювати.**

Запоганювати, нюю, еш, сов. в. **запоганити, ню, ниш,** *гл.* Загаживать, загадить, осквернять, осквернить. *Паршива вівця все стадо запоганить.* Ном. № 5987.

Заподіти, діну, неш, *гл.* Задѣвать. *Ой де ж мужа заподіла?* Чуб. V. 839.

Заподіяти, дію, еш, *гл.* 1) Сдѣлать, причинить. *Ні, ні, Господь не заподіє злою!* К. Іов. 75. *Вівця! Що вона кому заподіє?* Мир. ХРВ. 41. **—смерть собі.** Наложить на себя руки. *Сам собі смерть заподію.* Кв. Драм. 190. *Смерть би собі заподіяв, як би гріха за те не було.* Г. Барв. 209. 2) Подѣлать (колдовствомъ). *Це їй так було заподіяно.*

Запозавчора, *нар.* Третьяго дня. Волч. у.

Запозивати, ваю, еш, *гл.* Разорить тяжбами.

Запозиватися, ваюся, єшся, *гл.* Начать судиться, завести тяжбу. *Не запозиваться ж йому з магнатом.* Стор. I. 189.

Запозичити, чу, чиш, *гл.* Призанять, занять.

Запоїни, їн, *ж. мн.* Обрядовое угощеніе отъ жениха родителей невѣсты и другихъ родственниковъ послѣ заручин и сопровождаемое положенными для этого пѣснями. Глуховск. у. МУЕ. III. 76. **—дівоцькі=Дівичвечір.** Чуб. IV. 214.

Запоїти, пою, їш, *гл.* Упоить.

Запола, ли, *ж.* Подолъ женской рубахи. *Дід і вкинув їй у заполу жменю жару... Баба одійшла трошки... а дай подивлюсь, що воно тут за жар в пелені. Коли подивилась, аж воно повна жменя грошей.* ХС. IV. 23.

Заполіскувати, кую, еш, сов. в. **заполоскати, лощу, щеш,** *гл.* 1) Заполаскивать, заполоскать, замывать, замыть. *Жінка пішла заполіскувати рядно, бо в болото трохи закалялось.* НВолын. у. *Заполіскував у ставку конотопських молодиць та старих баб, мов плаття, та з півдесятка їх на смерть утопив.* Кв. II. 152.

Заполітати, таю, еш, *гл.* Залетать впередъ; забѣгать мысленно впередъ. *Чи їстимете...—Ні, ні!—А що ж я вам даю хиба?—Ти я знаю що.—А що?—Молоко.—Еге, мовляли! Яблуко даю!—То давайте, їстиму!—То-то! не заполітайте ж ніколи!* Канев. у.

Заполовіти, вію, еш, *гл.* Зажелтѣть,

зарыжѣть. *Жито заполовіло—жнива надходять.*

Заполони́ти, ню́, ниш, *гл.* Плѣнить, взять въ плѣнъ. *Душу мою заполониш.* Млак. 8. *Думка, як би заполонити Четвертинською.* Стор. МПр. 71.

Заполоска́ти, щу́, щеш, *гл.* 1) О парусахъ: обвиснуть, опасть. *Вітер стих, то й паруси заполоскали.* Херс. г. 2) См. **Заполіскувати.**

Заполо́ти, лю́, леш, *гл.* 1) Заполоть. 2) Заработать половши.

Заполо́ха, хи, *ж.* Пугало. *Ей городе, городе Сороко! ще ти моїм козакам не заполоха.* Мет. 393.

За́полоч, чі, *ж.* 1) Цвѣтныя бумажныя нитки, употребляемыя для вышиванья. Чуб. VII. 427, 415. *Ходила Катря у Любчики, ніби то заполочі позичати червоної.* МВ. II. 102. *Шила-пошила три шириночки... третю пошила та заполоччу.* Чуб. III. 397. 2) Раст.=**Чаполоч.** ЗЮЗО. I. 125.

Заполочни́й, а́, е́. Изъ цвѣтныхъ бумажныхъ нитокъ; вышитый цвѣтными бумажными нитками. *Тепер шийте заполочний стовпчик. Це більова лиштва, а це заполочна.* Черниг. у.

Запомага́ння, ня, *с.* Помощь, вспомоществованіе. К. МБ. XI. 153.

Запомага́ти, га́ю, еш, сов. в. **запомогти́, можу́, жеш,** *гл.* Помогать, помочь, поддерживать, поддержать, давать, дать помощь. *Я запоміг їх худобою, землею.* НВолын. у. *Запомагав зубожене козацтво.* К. ЦН. 173. *Вони мене не запоможуть.* Ном. №

Запомага́ч, ча́, *м.* Дающій вспомоществованіе, помогающій.

Запомі́йнити, ню, ниш, *гл.* Наполнить помоями, занять для помой, испачкать помоями. *Запомийнив чавун: узяв та помий налив.* Константиногр. у.

Запо́мин, ну, *м.* Забвеніе. *Усе запомином і нетямом окрилось.* К. МБ. II. 130. **В запо́мин пусти́ти.** Забыть. К. Дз. 154.

Запомина́ти, на́ю, еш, сов. в. **запо́мнити, ню, ниш,** *гл.* Забывать, забыть. *Тепер иншого буду кохати, о тобі завше запоминати.* Чуб. V. 386. *Хоч лучиться печаль на єдну годину, запомнить і милу родину.* Ном. № 2232.

Запомо́га, ги, *ж.* Вспомоществованіе, помощь. *Запомога моя в Бозі: правих серцем Він спасає.* К. Псал. 13.

Запомогти́. См. **Запомагати.**

Запомогти́ся, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Помочь себѣ. *Він тим не запоможеться.* НВолын. у. 2) Разбогатѣть, разжиться. *Запомігся дуже N: має теперка з тисячу карбованців.* Каменец. у.

Запо́на, ни, *ж.* 1) Полсгъ, занавѣска. *На вікнах... запони.* Мир. Пов. II. 56. *Чорною запоною застилає очі.* Мир. Пов. I. 120. 2) Застежка. *Срібнії запони.* Лукаш. 46. 3) Препятствіе, помѣха. Каменец. у. Ум. **Запо́нка.** *Одчини!—Не одчиняє. Він як суне двері ногою... У хату,—аж він там за запонкою.* ЗОЮР. I. 160.

Запопада́ти, да́ю, еш, сов. в. **запопа́сти, паду́, де́ш,** *гл.* 1) Ловить, поймать, захватывать, захватить, схватить. *Де ж це він коняку запопав?* Мнж. 131. *Хоче, бач, Марко запопасти його і дати йому доброго прочухана.* Стор. МПр. 169. *Як би запопасти її так, щоб вона вже не вирвалась з його лапок.* Мир. Пов. I. 165. 2) Попадать, попасть. *Пішли, куди хто запопав.* Котл. Ен. I. 15.

Запопа́дливий и **запопа́дний, а, е.** Ревностный, трудолюбивый, старательный. *Гаврило чоловік запопадний: знайшов собі притулок у пані на економії та й розбагатів.* Черк. у.

Запопа́сти. См. **Запопадати.**

Запо́ра, ри, *ж.* Запоръ.

Запо́рати, раю, еш, *гл.* 1) Закончить работу; убрать. *Гм! що робив! біля скотини порався, грубу запорав.* Лебед. у. *Піч файно запорайте.* Вх. Зн. 20. 2) Заборонovать послѣ посѣва; вообще: обработать и засѣять поле. *Уже засіяв, тра запорати.* НВолын. у. *Харченкови десятини були вже запорані.* Г. Барв. 347. *Скільки си запорали поля торік?—Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306. 3) Загрязнить. *Запорав двері, що гидко й глянути.* Зміев. у.

Запо́ратися, раюся, ешся, *гл.* Засуетиться, захлопотаться. *Запоралася коло печі, що й не вгледіла, як собака м'ясо вхопила.*

Запорва́ти, ву́, ве́ш, *гл.* Захватить. *Ховай, невісточко, в свою скриню, що запорвеш.* Левиц. КС. 72.

Запоро́жець, жця, *м.* 1) Запорожецъ, козакъ запорожской Сѣчи. 2) На свадебномъ пиршествѣ, во время раздачи короваю, **запоро́жцями** называются посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты. *На самім останку дають коровай на запорожця... А як нема запорожців, то староста виходить за поріг і бере той коровай, кото-*

рий полагається запорожцям. Грин. III. 521. *Чи усім сватового хліба достало?— Ні, ще запорожиям не давали.* Маркев. 133. *Ой ви, славні запорожці, не лякайтеся, за пороги, за високі не ховайтеся! Просимо вас до хати короваєм дарувати.* Св. п. КС. 1883. II. 399.

Запоро́жецький, а, е.=**Запорожський.** *Се все були запорожецькі землі.* О. 1862. V. 101. *Земля, мати, земля, мати, запорожецькая.* Чуб. V. 951.

Запоро́жжя, жя, *с.* 1) Запорожье. *Славний козак Максим Залізняк, славнішеє запорожжя!* Ном. № 674. 2) На свадебномъ пиршествѣ посѣтители, стоящіе за порогомъ хаты,—они получаютъ свою часть при раздѣлѣ коровая. *На запорожжє* (коровай) *подають тречі.* Грин. III. 437.

Запорожни́ти. См. **Запорожнювати.**

Запоро́жнювати, нюю, еш, сов. в. **запорожни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* О посудѣ, мѣшкѣ, вообще о какомъ-либо вмѣстилищѣ: занимать, занять чѣмъ. *Не запорожнюй миски, бо вона не наша.*

Запоро́жський, а, е. Запорожскій. *Що дід, а що жид, а що й запорожський козак.* Ном. № 7919.

Запоро́жчик, ка, *м.* Запорожскій козакъ. *Чи заступляться ж то за хрещений люд наші запорожчики?* Стор. МПр. 50.

Запороси́ти, сі́ю, еш, *гл.* О свиньѣ: забеременѣть. *Тричи инча свиня на рік запоросіє.* Черниг. у.

Запоро́ти, рю́, реш, *гл.* 1) Распороть. 2) **Но́сом запоро́ти зе́млю.** Упасть ничкомъ, уткнувшись носомъ въ землю. *Добре його приняв, що аж носом запоров землю.* Ном. №4173.

За́пороток, тка, *м.* Яйцо-болтунъ, изъ котораго не можетъ вывестись цыпленокъ. Мнж. 117.

Запоро́ха, хи, *ж.* Пылинка, попавшая въ глазъ. *Запорохою в оці муляє.* Константиногр. у. *Й Солоха не запороха.* Ном. № 13222.

Запороши́ти, ся. См. **Запорошувати, ся.**

Запоро́шувати, шую, еш, сов. в. **запороши́ти, шу́, шиш,** *гл.* 1) Начинать, начать пылить, сыпать (о снѣгѣ и пр.). *Сніг то запорошить, то перейде, то знов запорошить.* МВ. (О. 1862. I. 92). 2) Запыливать, запылить, запорошить. *Перед нею став і сам Опанас, але не запорошеним ратаєм.* Г. Барв. 347. 3) О глазѣ: засорять, засорить. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2551.

Запоро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **запороши́тися, шу́ся, шишся,** *гл.* 1) Пылиться, запылиться. 2) О глазѣ: засориться.

Запорощ́ати, щу́, щи́ш, *гл.* 1) О дождѣ: застучать каплями. *Дощ у вікно запорощав.* 2) Заговорить быстро. *На його грізно закричала, залаяла, запорощала.* Котл. Ен. III. 59.

За́порток, тка, *м.*=**Запороток.** Употребляется какъ бранное слово въ приложеніи къ дѣтямъ и въ смыслѣ заморышъ. Мир. ХРВ. 26.

Запоручи́ти, чу́, чиш, *гл.* Поручить.

Запоря́д, *нар.* Одинъ за другимъ. Вх. Лем. 416.

Запоряди́ти, джу́, ди́ш, *гл.*—**запоря́док.** Распорядиться. Вх. Зн. 20.

Запорядкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Начать распоряжаться.

Запосіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **запосі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Завладѣвать, завладѣть, занять. *Молодий богослов запосів парахвію, що митрополіт зоставив за моєю дочкою.* Рк. Левиц.

Запосу́дити, джу, диш, *гл.* Занять чѣмъ. *Запосужена та бочка буряками.* Черк. у.

Запосяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **запосягти́, гну́, неш,** *гл.*=**Засягати, засягти.** *Показує хлопчика гарненького та сліпенького на обидва ока—і воно само одно очко кіхтиком продирає, щоб світу божого запосягти.* Г. Барв. 513.

Запоти́лишник, ка, *м.* Подзатыльникъ.

Запохму́рений, а, е. Нахмуренный, мрачный. Вх. Зн. 20.

Започа́ти. См. **Починати.**

Починати, на́ю, еш, сов. в. **започа́ти, чну́, не́ш,** *гл.* Начинать, начать. *Мусимо, любі земляки, заходитись укупі всі живі коло тієї праці, що започали наші предки.* К. ХП. 134.

Започи́ти, чи́ну, неш, *гл.* Отдохнуть.

Запошива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **запоши́ти, ши́ю, еш,** *гл.* Запошивать; запошить. *Одна шила, друга запошивала.* Мнж. 150.

Запоя́сник, ка, *м.* Запоясный ножъ, кинжалъ. *Блиснув перед очима турецьким запоясником.* К. ЧР. 158.

Запра́ва, ви, *ж.* 1) Запросъ (при продажѣ). 2) Начинапіе, приготовленіе къ чему, матеріалъ для чего-либо приготовленный. *Пропала вся заправа!* Черном. *1*

вже! шкода й заправи! Лебед. у. 3) Приправа.

Запра́вди, запра́вжки, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ, дѣйствительно.

Запра́вжній, я, є.=**Справжній.** *Встав заправжній мертвець.* Драг. 62.

Запра́вити, ся. См. **Заправляти, ся.**

За́правки, (вон.? *ж.*) *мн.* У гончаровъ: посуда, оказавшаяся послѣ обжиганія съ небольшими трещинами, которыя подлежатъ задѣлыванію глиной, послѣ чего посуда вновь обжигается. Вас. 181.

Запра́влювати, люю, еш, *гл.*=**Заправляти.**

Заправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **запра́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Приправлять, приправить. *Заправляла борщ олією. Медову кипучу силу словом заправляє.* К. Досв. 113. **Запра́влена горілка.** Водка, приготовленная съ кореньями, травами и пр. *Прибудь же, мій милий, в неділю уранці,— заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. 2) Запрашивать, запросить, продавая. *Заправив як за батька.* Ном. № 10504. 3) Дрессировать, выдрессировать, пріучать, пріучить, упражнять. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. 4) Заряжать, зарядить, приготовлять, приготовить къ стрѣльбѣ. *Стрілочки струже да в лучок кладе, а з лучка бере да й заправляє.* Чуб. III, 275. *Старший брат кониченька сідлає, а підстарший ружжо заправляє, хотять тую зозуленьку вбити.* Мет. 257. 5) Задѣлывать, задѣлать. *І ворота того саду кіллями заправив.* Мкр. Н. 12. 6) Вставлять, вставить. *Викрутив діяменти і заправив зо скла другі.* Вх. Уг. 239. 7) — **ко́су.** Точить, отточить косу. Желех.

Заправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **запра́витися, влюся, вишся,** *гл.* Приправляться, приправиться (о кушаньѣ). **Заправля́тися хріно́м.** Шутливо: ѣсть хрѣнъ съ квасомъ и постнымъ масломъ въ первый день великаго поста. Маркев. 164.

Запрага́тися, га́юся, ешся, сов. в. **запрагти́ся, гнуся, нешся,** *гл.* Желаться, пожелаться, захотѣться. *Що тобі ся запрагає?* Вх. Зн. 20.

Запранцюва́тіти, тію, еш, *гл.* Покрыться сифилитическими язвами, сдѣлаться сифилитикомъ.

Запрацьо́вувати, вую, еш, сов. в. **запрацюва́ти, цюю, еш,** *гл.* Зарабатывать, заработать, пріобрѣтать, пріобрѣсть трудомъ. *Все, думаю, що небудь запрацюю собі. Роботи не боюсь.* МВ. I. 24. *Я запрацювала корову.* НВолын. у.

Запрелю́тий, а, е. Очень злой. Вх. Зн. 34.

Запре́т, ту, *м.* 1) Удержъ. *Віють вітри в степу, запрету не мають.* Нп. 2) Запоръ. *Зробився у неї запрет у трунку, то й на двір не ходила.* Новомоск. (Залюбовск.).

Запрети́ти, ся. См. **Запрещати, ся.**

Запреща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **запрети́ти, щу́, ти́ш,** *гл.* Удерживать, удержать. *Людям язика не запретиш.* Ном. № 6984.

Запреща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **запрети́тися, чу́ся, ти́шся,** *гл.* Отрекаться, отречься. *Оддай три карбованці! Так він запретивсь: ні, каже, я не брав та й годі!* Харьк.

Запри́дух, ху, *м.* Очень крѣпкая водка. Желех.

Запри́духа, хи, *ж.* Очень крѣпкій табакъ.

Запримі́тити, чу, тиш, *гл.* Примѣтить, замѣтить. *Я вже давно запримітила, що полюбила його.* Кв. Драм. 265. *Запримітила, що у Пилипа і очі карі, і вуси шовкові.* Мир. Пов. I. 124.

Запри́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Заприхотничать.

Запри́скати, каю, еш, *гл.* Забрызгать. *Огневими стрілами на німців заприскали.* Мог. 133.

Заприсяга́ти (ся), га́ю (ся), еш (ся), сов. в. **заприсягти (ся), гну́ (ся), не́ш (ся),** *гл.* Клясться, поклясться. *Свята присяга передо мною, заприсягаєсь бути слугою.* Чуб. V. 386.

Запричасти́ти, ся. См. **Запричащати, ся.**

Запричаща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **запричасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Пріобщать, пріобщить св. даровъ. *Просив хворого запричастити.* Г. Барв. 151. *В четвер уже не вставав, а в п'ятницю його запричастили.* Стор. I. 259.

Запричаща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **запричасти́тися, щу́ся, сти́шся,** *гл.* Пріобщаться, пріобщиться, принимать, принять причастіе.

Запри́щити, щу, щиш, *гл.* Покрыть прыщами.

Запри́щитися, щуся, щишся, *гл.* Покрыться прыщами.

Заприятелюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Подружиться, сдѣлаться друзьями. Г. Барв. 372.

Запроводжа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **запрова́дити, джу, диш,** *гл.* 1) Заводить, завести; отводить, отвести; относить, отнести. *У новую комірочку запровадять.* Чуб. V. 304. *Попові пишу сіру корову, щоби мене запровадив гарно до гробу.* Грин. III. 285. 2) Заводить, завести, учреждать, учредить. *Запровадив школи і друкарню в Ракові і Білгороді.* Стор. МПр. 44. *Нового не запроваджай, старовини держись.* Ном. № 685.

Запрова́дження, ня, *с.* Заведеніе, учрежденіе.

Запровто́рити, рю, риш, *гл.*=**Запроторити.** *Нехай куди запровторить так, щоб тільки миші та пацюки про те знали.* Гул. Арт. О. 1861. III. 102.

Запро́данець, нця, *м.* Человѣкъ, продающійся кому, предающійся изъ-за корыстныхъ выгодъ. Желех.

Запро́данка, ки, *ж.* Женщина, предающаяся кому изъ-за корыстныхъ разсчетовъ.

Запрода́ти, ся. См. **Запродувати, ся.**

Запро́дувати, дую, еш, сов. в. **запро́дати, да́м, даси́,** *гл.* Запродавать, запродать, продавать, продать окончательно. *Ой коню мій, коню, коню вороненький, я ж тебе запродав за Дунай бистренький.* АД. І. 271. *Ой мене не взято і не запродато, тільки ж мені світ не вілен ні в будень, ні в свято.* Чуб. V. 334. *Чи тебе завдано, а чи запродано?* Чуб. V. 744.

Запро́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **запро́датися, да́мся, си́ся,** *гл.* Продаваться, продаться кому; предаться на чью либо сторону изъ корыстныхъ побужденій. *Чорт каже до нього: запродайся мені.* Драг. 56.

Запропада́ти, да́ю, еш, сов. в. **запропа́сти, паду́, де́ш,** *гл.* Совершенно пропадать, пропасть. *Бодай тії гуси марно запропали.* Чуб. V. 258.

Запропада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **запропа́стися, паду́ся, де́шся,** *гл.* Пропадать, пропасть. Вх. Лем. 416.

Запропа́ле, *нар.* Напрасно. *Ти служиш нам не запропале, тобі я добре заплачу.* Котл. Ен. V. 47.

Запропа́лий, а, е. Напрасный, тщетный. *Дурному про розумне балакати—запропала праця.*

Запропа́сти, ся. См. **Запропадати, ся.**

Запропасти́ти. См. **Запропащати.**

Запропаща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **запропасти́ти, щу́ сти́ш,** *гл.* *За твоєю головою запропастила свій вік молодою.* Ном. № 9147.

Запро́сини, син, *ж. мн.* Приглашеніе.

Запроси́ти. См. **Запрошувати.**

Запротестува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Запротестовать. *Його муза запротестувала з усією енергією своєю против ледарства сильних мира сього.* К. XII. 12.

Запроти́вити, влю, виш, *гл.* Повредить, подѣйствовать вредно. *Лік запротивив.* Вх. Лем. 416.

Запроха́ння, ня, *с.*=**Запросини.**

Запроха́ти См. **Запрохувати.**

Запро́хувати, хую, еш, сов. в. **запроха́ти, ха́ю, еш,** *гл.*=**Запрошувати, запросити.** *Просимо до хати!—запрохує Чіпка.* Мир. ХРВ. 365. *Хоч не нагодували, аби запрохали.* Ном. № 11919.

Запро́шувати, шую, еш, сов. в. **запроси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Приглашать, пригласить. *Запросила дівчинонька трьох козаків пізно.* Мет. 89. *А хто тебе тут запросив?—Просила Ганнуся.* Чуб. V. 678.

Запру́та, ти, *ж.* 1) Палка въ плетнѣ. 2) Палка, употребляемая при стягиваніи связаннаго. См. **Запручувати 2.**

Запрути́ти. См. **Запручувати.**

Запруча́тися, ча́юся, єшся, *гл.* Начать сопротивляться, освобождаться. *Хотів узяти дитину, а воно так запручалося, що я й пустив.*

Запру́чувати, чую, еш, сов. в. **запрути́ти, пручу́, тиш,** *гл.* 1) Заплетать, заплесть, задѣлывать, задѣлать дыру въ плетнѣ. 2)=**Зацурувати.**

Запря́ганий, а, е. Бывшій въ упряжи. *Не вміє, кажеш, возить: та він уже тричі запряганий.* Канев. у.

Запряга́ти, га́ю, еш, сов. в. **запрягти́, жу́, же́ш,** *гл.* Запрягать, запрячь. *Учений, а кобили не запряже.* Ном. № 6058. *Запріг коня вороного та й одвідав.* Чуб. V. 661.

Запряга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **запрягти́ся, жу́ся, же́шся,** *гл.* Запрягаться, запречься. *Троє разом запряглись.* Гліб. 88.

Запряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **запря́сти, ду́, де́ш,** *гл.* 1) Зарабатывать пряденіемъ. *Як запряде стара шматок хліба, то й їм.* О. 1862. II. 39. *Хоч буду запрядать, та буду тютюн купувать.* Ном. № 12606. 2) Покрывать, покрыть нитками (при пряденіи). **Запрясти скалку.** Напрясть столько, чтобы вся шпулька покрылась нитками. Константиногр. у.

Запрядач, ча, *м. Мені знов дала премудру дзьоблинку міцкову та й запрядач делікатний.* Федьк. Пов. 14.

Запрядувати, дую, еш, *гл.*=**Запрядати.** По народн. вѣрованіямъ можно **запрядувати дорогу** кому нибудь, т. е. отъ того, что женщина прядетъ, кому-либо не будетъ удачи въ промыслѣ, на который онъ отправляется. *Коли стрілець або рибар вибірався на ловлю, тоді у хаті не смів челядина прясти, бо она запрідує єму дорогу.* Шух. I. 239.

I. **Запряжка, ки,** *ж.*=**Засмажка.** Вх. Лем. 416.

II. **Запряжка, ки,** *ж.* Въ выраж. **У запряжці бути.** Быть запряженнымъ. Зміев. у.

Запрясти. См. **Запрядати.**

Запрятка, ки, *ж.* Мѣсто, гдѣ прячутъ или прячутся. Угор.

Запрячи, ряжу, жеш, *гл.*=**Запрягти.** Желех.

Запсувати, сую, еш, *гл.*=**Зопсувати.** Мет. 373. *Старий віл ніколи борозни не запсує.* Ном. № 8919.

Запузатіти, тію, еш, *гл.* 1) Отростить брюшко. *Скільки не їж, то не забагатієш, а запузатієш.* Мнж. 165. 2) Забеременѣть.

Запукати, каю, еш, *гл.* Застучать.

Запукуватися, куюся, ешся, *гл.* Свертываться (о цвѣтахъ). *Над вечір перед заходом сонця майже усі квітки запукуються, схиляють свої головки додолу.* Подольск. г.

Запусканка, ки, *ж.* Яйцо, изъ котораго сквозь небольшую дырочку выпущено содержимое, а затѣмъ скорлупа наполнена смолой или воскомъ; употребляется при игрѣ **навбитки.** Черк. у.

Запускати, каю, еш, сов. в. **запустити, щу, стиш,** *гл.* 1) Впускать, впустить куда; вгонять, вогнать (о скотѣ). *А ми просо засієм, засієм!—А ми стадом запустим, запустим.* Мет. 297. 2) Пускать, пустить въ ходъ. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114. 3) Запускать, запустить, погружать, погрузить; вонжать, вонзить. *Як на ляха козак налітав, в нього спис запускав.* Мог. 87. 4) —**чим що.** Подбавлять, подбавить во что какой-либо жидкости. *Горілка була у пляшці наче запущена перчівкою.* Новомоск. у. 5) Запускать, запустить, оставить безъ присмотра, въ небреженіи. *Одна жінка запустила діжу, що вона й на діжу не похожа: около і в середині.., позасихало тісто.* Грин. 1. 77. *Байрачок той колись, видно, і хорошенький був, тілько потім запустили.* Сим. 217. 6) **Теревені запустити.** Начать болтать. Ном. № 12968.

Запуски, ків, *м. мн.*=II. **Запуст.** *На запуски як зав'язано.* Ном., стр. 282. № 524.

Запускна ополонка. При ловлѣ рыбы неводомъ зимою та прорубь, въ которую первоначально опускается неводъ. Вас. 187. Браун. 11.

I. **Запуст, ту,** *м.* 1) Густо выросшій лѣсъ, густая молодая заросль. Желех. Канев. у. 2) Живая изгородь. Вх. Зн. 20.

II. **Запуст, ту,** *м.* и **запусти, тів,** *м. мн.* Заговѣны. *Латин прибрався мов на запуст.* Котл. Ен. IV. 24.

Запустити. См. **Запускати.**

Запутати(ся), таю(ся), еш(ся), *гл.*= **Заплутати, ся.**

Запухати, хаю, еш, сов. в. **запухти, хну, неш,** *гл.* Запухать, запухнуть.

Запухлий, а, е. Опухшій.

Запхати, ся. См. **Запихати, ся.**

Запхикати, каю, еш, *гл.* Захныкать.

Зап'ясти, ся. См. **Запинати, ся.**

Зап'ястник, ка, *м.* Манжета (шерстяная). Вх. Лем. 416.

Зап'ясця, ців, *мн.* Желѣзные бруски на внутреннихъ сторонахъ оси.

Зап'яток, тку, *м.* Тылъ пятки (въ ногѣ), задникъ, закаблучье (обуви). НВолын. у. Гол. Од. 15. (Когда явились волки)— *Тут вибігло собак з десяток, із хати вийшло душ із п'ять: „Тютю! бери! рви за зап'яток!" Усі гуртом на них кричать.* Алв. 78. Ум. **Зап'яточок.** *Ще й горошок не зійшов, тілько лободочки, витоптала ж черевички, тілько зап'яточки.* Чуб. III. 95.

Зарабувати, бую, еш, *гл.* Начать грабить.

Заради, *нар.* Ради, изъ-за. *Треба миритися заради дітей.* Г. Барв. 342.

Зарадити, джу, диш, *гл.* 1) Посовѣтывать, помочь совѣтомъ. *Ви нас за те своєю радою зарадите.* О. 1861. IV. 31. 2) Пособить, помочь. 3)—**чим.** Употребить съ пользой, дать толкъ. *Літа ж мої молодії, жаль мені за вами, а що ж бо я не уміла зарадити вами.* Мл. л. сб. 262.

Зарадитися, джуся, дишся, *гл.* 1) —**кого.** Посовѣтоваться, попросить совѣта. *Він повинен мене зарадитись.* НВолын. у. 2) Помочь себѣ.

Зараз, *нар.* Сейчасъ, немедленно. *Зараз не вішають, а поперед розсудять.* Ном.

№ 7445. *Чи так, то й так, каже він, та зараз до хвоста.* Рудч. Ск. I. 1. *Скажи, що зараз прийду.* Харьк. *Зараз Івана зв'язали, вивели його в чисте поле.* Чуб. V. 930.

Зара́ва, зи, *ж.* 1) Зараза. *Не злякають тебе стріли, що летять удень на тебе, а ні болість в темну добу, ні зараза опoлудні.* К. Псал. 213. 2) Раст. Orobanche Epithimum Dec. ЗЮЗО. I. 130.

Зарази́ти, жу́, зиш, *гл.* Заразить. *Паршива вівця все стадо заразить.* Ном. № 5987.

Зарази́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Заразиться.

Зарази́ха, хи, *ж.*=**Зараза** 2. ЗЮЗО. I. 130.

За́разічки, *нар.* Сію минуту, сейчасъ. Вх. Лем. 416.

Зарази́вий, а, е. Заразительный. *Скажене, хрань Боже, лише сліпе заразливе.* Ном. № 8167.

Заразли́вість, вости, *ж.* Заразительность.

Заразни́й, а́, е́.=**Заразливий.** *Холера дуже заразна.* Волч. у.

Заразо́м, *нар.* Сразу, въ одно время, въ одинъ пріемъ. *Славу козацьку виславляли, заразом похорон і весілля одправляли.* Дума. *Хто на яблуні ізоб'є десять яблук заразом.* Рудч. Ск. I. 20. *Не всі бо заразом.* Ном. № 13732.

Зара́лити, лю, лиш, *гл.* Пройти раломъ.—*Чи зараляно?—Зараляно.—Чи заволочено?—Заволочено.* Чуб. III. 49.

Заране́нька, } *нар.* Ум. отъ **зара́ні.**
Заране́нько, }

Зара́ні, *нар.* 1) Рано утромъ. *Посію шевлію зарані в неділю.* Чуб. V.. 601. 2) Пораньше. *Ну вже ж, мамо, сьогодні зарані упораюся, зарані пообідаємо, та піду хоч раз погуляю.* Мир. Пов. I. 167. Ум. **Заране́нька, заране́нько.** *Я заранэнька рушив у поле.* Черниг. у. *Зараненько витопила піч та й пішла в поле.* Леб. у.

Зара́ній, я, е. Утренній. *Вже на дворі світ зараній.* Лавр. 24.

I. **Зара́ння, ня**, *с.* Утреннее время. *Півень співа поки з зарання, а далі спить, аж потіє.* Ном., стр. 298, № 292.

II. **Зара́ння**, *нар.*=**Зарані.** *Іде милий додому зарання.* Чуб. V. 576. *Ото, Рябко, шануйся, добра своїх панів як ока стережи, зарання спать не квапсь, в солому не біжи.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 84). *Старі зарання повмірали.* Шевч.

Зара́но, *нар.* Слишкомъ рано. *Жінка його уданенька вмерла зарано.* Г. Барв. 509.

Зара́нок, нку, *м.*=I **Зарання.** *На розсвіті, на заранці іще спали бусурманці.* Мет. 374.

Зара́нше, *нар.*=**Зарані.** *Коли б пан Феб од перепою заранше в воду не заліз.* Котл. Ен. VI. 64. *Паси, та й заранше пригонь.* Ном. № 12096.

Заратува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Помочь, поддержать. Прилуц. у. *Заратуй, та й сам себе затратуй.* Посл.

Зарату́нок, нку, *м.* Помощь, поддержка, пособіе. Прилуц. у.

Зарахува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Просчитать. 2) Зачесть.

Зарахува́тися, ху́юся, ешся, *гл.* 1) Обсчитаться. 2) Углубиться въ счеты.

Зарачкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Полѣзть на четверенькахъ.

За́рва, ви, *ж*, Обрывъ, глыба земли. Угор.

Зарва́ти, ся. См. **Зариватися, ся.**

Зареві́ти, ву́, ве́ш, *гл.* 1) Заревѣть, издать ревъ. *Лев заревів.* Гліб. *Арена звірем заревла.* Шевч. 613. *Ой заревло на порозі телятко.* Чуб. V. 49. *Пекельнеє свято по всій Україні сю ніч зареве.* Шевч. 171. *Море повстало і заревло.* Мог. 91. *Зашуміла вода й заревла.* Левиц. Пов. 351. *Заревла страшенна буря.* Кв. II. 307. *Заревли великі дзвони.* Хата, 87. *І знову гори заревли.* Шевч. 565. 2) Заревѣть, заплакать. *Пройшла уже й Покрова,—заревла дівка як корова.* Ном. № 492.

Зарегота́ти(ся), чу́(ся), чеш(ся), *гл.* Захохотать. *Мертвий би, здається, зареготав.* Ном. № 12628.

Заректи́, ся. См. **Зарікати, ся.**

Зарепетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Закричать, загорланить. *Зарепетувала не своїм голосом Зося.* Левиц. I. 365.

Заречи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Заректи.** Желех.

Зарештува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Арестовать.

Заржа́віти, вію, еш, *гл.* Заржавѣть. *Та вже шаблі заржавіли.* Нп. *Була колись правда, та заржавіла.* Ном. № 6835.

Заржа́ти, жу́, же́ш, *гл.* Заржать. *Ой заржи, вороний коню, та під круту гору йдучи.* Мет. 55.

Зарза́ти, за́ю, еш, *гл.*=**Заржати.** *Він зарзав.* Шух. I. 89.

Зариба́лити, лю, лиш, *гл.* Заработать рыбной ловлей. *Що зарибалимо, тим ділимось.* Азовск. (Стрижевск.).

Зари́бити, блю, биш, *гл.* Развести,

напустить рыбы въ прудъ. *Треба б купити пудів два риби та зарибити ставок.* Могил. у.

Зари́бок, бку, *м.* Рыба, впущенная въ воду для расплода. Могил. у.

Зарива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зари́ти, ри́ю, еш,** *гл.* Зарывать, зарыть. *Узяв того сина і вбив та й зарив під корито.* Рудч. Ск. І. 43. *Упав так, що аж носом зарив.* Ном. № 6634.

Зарива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зарва́ти, рву́, ве́ш,** *гл.* Затрагивать, затронуть. *Що за диво отсей Люборацький,—думали його соучні: з ким не зарви, все знакомий, все дружить.* Св. Л. 266.

І. Зарива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зари́тися, ри́юся, ешся,** *гл.* Зарываться, зарыться. *Зарився, як свиня въ багні.* Ном. № 13784.

II. Зарива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зарва́тися, рву́ся, ве́шся,** *гл.* 1) Начинать, начать рваться. *Катря як скричить, зарветься до хати,—я її за поперек вхопила, у сіни назад одкинула.* МВ. II. 112. 2) Порываться. *Вже Катря сама до їх бігати зариваласи.* МВ. II. 126. 3) Начинать, начать споръ, ссору. *Не заривайся з багатиром, бо він судців підкупе.* НВолын. у.

Зари́вкуватий, а, е. Сварливый, заводящій ссору. НВолын. у.

Зарига́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Начать отрыгивать. 2) Запачкать рвотой.

Зариго́вувати, вую, еш, сов. в. **зарига́ти, гу́ю, еш,** *гл.* Сметывать, сметать (о шитьѣ). Прилуц. у.

Зарида́ти, да́ю, еш, *гл.* Зарыдать. *Ой зачула мати... заплакала, заридала.* Чуб. V. 152.

Зарика́ти, ка́ю, еш, *гл.* Зарычать. *І мов ті леви голодні з усіх боків зарикали.* К. Псал. 51.

Зарина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зарину́ти и зарну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду, потопать, затонуть. *Ті* (Петро й Павло) *перейшли поверх води, а піп почав зарипати, заринув по пахи.* Чуб. І. 158. *Нехай туга зарне́ на дно моря.*

Зарипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Заскрипѣть.

Зари́ти, ся. См. **Зарива́ти, ся.**

Зарича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Заревѣть. *Корова... прийшла домів та й заричала.* Ном., стр. 304. № 496. *Віл зариче.* Шух. І. 89.

Зари́чити, чу, чиш, *гл. ?* Встрѣчено въ загадкѣ: *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* (Загадка: хліб учинить і замісить і в піч посадить). Грин. II. 312.

За́ріб, робу, *м.* См. **Зарібок.**

Зарібкувати, кую, еш, *гл.* Зарабатывать, имѣть заработки, ходить на заработки. *Він зарібкує.* Вх. Лем. 416.

Зарібний, а, е. Живущій заработками; нанимающійся. *Я чоловік зарібний.* НВол у.

Зарібник, ка, *м.* Человѣкъ, живущій заработками, рабочій, работникъ. Желех.

Зарібниця, ці, *ж.* Женщина, живущая заработками, работница. Желех.

Зарібок, бку и за́ріб, робу, *м.* Заработокъ. *Більше зарібку матимеш.* Ном. № 10660. *Чи не однаковий хліб, де його заробити,—аби зарібок був чесний.* Г. Барв. 142. *Як отак він правуватиме та хазяйнуватиме, то ніякою заробу не буде ні йому, ні людям.* Лубен. у.

Зарівна и зарівно, *нар.* Поровну, ровно, наравнѣ; одинаково; все равно. *Укупі гралисъ* (панич та лакей—діти) *і усе у них зарівна.* Мнж. 70. *Кождого зілля узяти зарівно. Вона ділить все зо мною— зарівно щастя з бідою.* Чуб. V. 519. *Йому зарівно, чи дома, чи ні.* Каменец. у. *Коли не Галя, то хай і... Варвара буде, а я зарівно пропав, бо не буду любити.* Св. Л. 319.

Зарівнювати, нюю еш, сов. в. **зарівня́ти, ня́ю, еш,** *гл.* Равнять, сравнять. *Благородним нашим трупом рови зарівняєм.* К. Досв. 179.

За́рід, роду, *м.* Зародышъ. Желех.

Зарідливий, а, е. Урожайный. *Сей рік зарідливий буде.* МВ. О. 1862. І. 74.

Зарідок, дку, *м.*=**За́рід.** К. ЦН. 316.

Заріжок, жку, *м.* У кожевниковъ: при разрѣзываніи кожи поперечными кусками на семь кусковъ (начиная отъ хвоста) заріжок—послѣдній кусокъ, находящійся передъ рогами. Сумск. у. (Ефименко).

Заріз, зу, *м.* Убой. **На заріз.** На убой, чтобы зарѣзать. *Півня на заріз несуть, а він каже: кукуріку!* Ном. № 6187. *Як овечок ти нас, Боже, на заріз роздав неситим.* К. Псал. 106.

Зиріза, зи, зарізака, ки, *м.* Убійца, людорѣзъ, рѣзникъ. *Піймали одного зарізу.* Котл. Ен. V. 54. *Заюшився малкою, мов лютий зарізака.*

Зарізати, жу, жеш, *гл.* Зарѣзать. *Хоч заріж, то не хоче.* Ном. № 2636.

Зарізатися, жуся, жешся, *гл.* Зарѣзаться. *Вийшов я з ножем в халяві з броварського лісу, щоб зарізаться.* Шевч. 420.

Зарізяка, ки, *м.*=**Зарізака.** *Як несли*

покійника біля тюрми, то виводили і зарізяку черкеса. О. 1861. VII. 5.

Зарік, року, *м.* Зарокъ, обѣтъ. *Зарік положив не женитись.* Г. Барв. 14.

Заріканий, а, е. Давшій зарокъ, обѣтъ. *Ті, що постять в понедільок, зовуться „зарікані“.* МУЕ. III. 33.

Зарікання, ня, *с.* Зарокъ. *Не вважаючи на своє зарікання, він мусив після вечері знов танцювати.* Левиц. Пов. 56.

Зарікати, каю, еш, сов. в. **заректи, речу, чеш**, *гл.* Заклинать, клясть, просить. *Княгиня Раїна, вміраючи, зарікала сина не піддаваться католицтву.* Стор. МПр. 63.

Зарікатися, каюся, ешся, сов. в. **заректися, чуся, чешся**, *гл.* Давать, дать зарокъ, обѣтъ. *Я не зарікаюсь з бусурманами ще лучче побиться.* Макс. (1849). 85. *Не зарікайся всього робити, тільки свого уха вкусити.* Ном. № 2620. *Зарічуся та й не піду до чужої жінки.* Чуб. V. 673.

Заріння, ня, *с.*=**Зарінок.** Желех.

Зарінок, нку, *м.* Берегъ, покрытый мелкими камешками.

Зарінче, ча, *с.*=**Зарінок.** Желех.

Зарість, рости, *ж.* Рубецъ, слѣдъ бывшей раны, поврежденія (на деревѣ). Каменец. у.

Зарічаний, а, е. Любящій противорѣчить. *Добре, що ви такі собі на натуру плохі,—байдуже, мовчите собі; а як мій син, то лихо! Йому слово чи дві, а він тобі десять,—такий зарічаний, усе насупроти йде.* Васильк. у.

Зарічанин, на, *м.* Житель зарѣчья. *Превражії тії зарічане,—вони живуть за водами.* Лавр. 43.

Зарічанка, ки, *ж.* Живущая за рѣкой. *Як напало на мене сім зарічанок, а я сама, то насилу відгризлась.* Ном. № 3343.

Зарічанський, а, е. Принадлежащій зарѣчнымъ жителямъ.

Зарічний, а, е. Зарѣчный.

Зарічок, чка, *м.* Рѣчной рукавъ. Канев. у.

Зарічча, ча, *с.* Зарѣчье.

Зарішати, шаю, еш, сов. в. **зарішити, шу, шиш**, *гл.* Окончательно рѣшать, рѣшить. *Видно їм* (панам) *наші руки подобались,—зарішає сивоголовий дід.* Мир. ХРВ. 57.

Зармутитися, чуся, тишся, *гл.*=**Засмутитися.** Угор. Гол. III. 490.

Зармуток, тку, *м.*=**Смуток.** Угор. Гол. III. 132.

Зарно, *нар.* Завидно. *Чи вже йому зарно стало на той стіжок?* Рудч. Ск. II. 209.

Зарнути. См. **Заринати.**

Заробити, ся. См. **Заробляти, ся.**

Заробітний, а, е. 1) Дающій заработокъ. *Край заробітний.* 2) Заработанный. Кв. II. 304.

Заробіток, тку, *м.* Заработокъ. *Пішов він на заробітки, заробив грошей рублів мабуть із сто,—приніс додому.* Рудч. Ск. I. 164. *Наймит жде тяжкого заробітку.* К. Іов. 11. *Ой гіркі ж мої заробітки, плачуть дома мої дітки.* Чуб. V. 789.

Заробітошно, *нар.* Можно заработать, есть заработокъ. *Тепер заробітошно не тільки у Харькові, але й на селі.* Харьк. у.

Заробітчанин, на, *м.* Работникъ, идущій на заработки. Мир. ХРВ. 68.

Заробленина, ни, *ж.* Заработанная плата, заработанныя деньги. Желех.

Заробляти, ляю, еш, сов. в. **заробити, блю, биш**, *гл.* 1) Зарабатывать, заработать. МВ. II. 7. *Тиждень козак заробляє, за один день пропиває.* Макс. *Що заробила?—Кусок сала.* Чуб. III. 108. 2) Заслуживать, заслужить. *А хто мене поцілує, заробить спасіння.* Чуб. V. 9. 3) Задѣлывать, задѣлать. *Кінці основи, що були прив'язані до куснів полотна у воротил, не можуть бути зароблені, вони полишаються яко тороки.* Шух. I. 259. 4) Опачкивать, опачкать. *Заробиш, сорочку ззаду!* Лебед. у.

Заброблятися, ляюся, ешся, сов. в. **заробитися, блюся, бишся**, *гл.* Запачкиваться, запачкаться. *Заробився як чорт.* Ном. № 6649.

Заробляющий, а, е. Живущій заработками. *Я заробляющий чоловік.* НВолын. у.

Заробок, бку, *м.*=**Зарібок.** Гол. I. 351.

Заработящий, а, е. Могущій хорошо зарабатывать, имѣющій хорошіе заработки. *Найшовсь чоловік у прийми. Люде кажуть—добрий і заработящий: і тесля, й столяр, і чоботарь,—до всього здатний.* Г. Барв. 264.

Зародити, джу, диш, *гл.* Уродить. *Зароди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю!* Мет. 344. *Добра пшениця зародила.* Мнж. 83.

Зародитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Зародиться, зачаться. *Курчата в яйцях через тиждень уже й зародились на лежанці під квочкою.* Рк. Левиц. 2) Родиться, уродиться. *Катря не в матір зародилася—палка, прудка дівчина.* МВ. II. 76.

За́родок, дку, *м.* Зародышъ, embrio. *Стоїть стовп до неба, на нім 12 гнізд, в кождім гнізді по 4 яйця, в кождім яйці по 7 зародків.* (Загадка: *рік*). Чуб. I. 314. Ум. **За́родочок.**

Зарожо́дний, а, е. Урожайный.

Зарожо́дно, *нар.* Урожайно. *Цього году зарожедніш було на хліб, як торік.* Екатериносл. у.

Заро́жений, а, е. Имѣющій зародышъ. *а ожене яйце.* Лебедин. у.

Заро́їтись, роюся, їшся, *гл.* Зароиться. Кв. I. 165. *Рече—і хмарами з'явились пеські мухи, і скнипи навкруги роями заро́їлись.* К. Псал. 241.

Зароси́ти, шу́, сиш, *гл.* Оросить, замочить въ росѣ (одежду, обувь).

Зароси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Измачиваться въ росѣ. *Де ти в чорта волочився? Заросився, замочився?* Чуб. V. 472.

Заро́слий, а, е. Заросшій. Левиц. Пов. 192.

За́рослі, лів, *ж. мн.* Заросль. *Проміж тії зарослі на полянах і промісках росла висока трава.* Стор. II. 118.

Заро́сся, ся, *с.* Мѣстность за р. Росью. Желех.

Зароста́ти, та́ю, еш, сов. в. **зарости́, сту́, те́ш,** *гл.* Зарастать, зарости. *Двір заріс бур'яном.* МВ. II. 70. *Бодай тая річка очеретом заросла.* Чуб. III. 123.

Заро́стка, ки, *ж.?* Ум. **Заро́сточка.** *Тепер же я зaросточка, не бачила ні виросточка.* Чуб. V. 1116.

Заро́сяноський, а, е. Находящійся за р. Росью. Желех.

Заро́хкати, каю, еш, *гл.* Захрюкать. *Зарохкаємо по свинячій.* Хата. 130.

Заро́щений, а, е. Заросшій. *Стоїть яблунька така зарощена бур'яном, що й не видно.* Рудч. Ск. II. 55. *Стоїть криниченька така зарощена.* Рудч. Ск. II. 58.

Заро́шаний, а, е. Покрытый росой. *Зарошана гречка.* Рудан. I. 51.

За́руб, ба, *м.*=**Зарубка.** Шух. I. 171.

Заруба́ти. См. **Зарубувати.**

Зару́бина, ни, *ж.*=**Зарубка.** Ум. **Зару́бинка.** *У зарубинки грязі поналазило, так ніяк не витирається.* Черниг. у.

За́рубка, ки, *ж.* Зарубка, насѣчка. Сумск. у. Ном., стр. 300, № 348. Рудч. Чп. 249. Ум. **За́рубочка.**

Зару́бувати, бую, еш, сов. в. **заруба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* 1) Зарубливать, зарубить, убить рубящимъ орудіемъ. *Коня візьмуть і попружечку, тебе зарубають, мою душечку.* Чуб. V. 95. 2) Дѣлать, сдѣлать зарубку, насѣчку. 3)—**язи́к.** О лошади: ранить языкъ травою. Шух. I. 211. 4)—**себе́.** Ограждаться, оградиться, защититься. *Ой піду я в полонину та в зелену пущу, там я себе зарубаю, нікого не пущу.* Шух. I. 203.

Зару́жжа, жа, *с.* Солончакъ. *По заружжах скот гризе землю.* Радом. у.

Зару́ка, ки, *ж.* Порука, поручительство. *Наші молодії мрії знайшли в Шевченкові... заруку своєї будущини.* К. XII. 14. *Змовленая Марусенька... положила білу руку на заруку.* Мет. 124.

Зарукова́ний, а, е. Обрученный. *Черкай, милий, черкай до білого рана: я к тобі не вийду, бо'м заруковaна.* Гол. II. 234.

Зару́мати, маю, еш, *гл.* 1) Заплакать. *Годі вже, годі, а то й я зарумаю.* МВ. (О. 1862. III. 49). 2) Заплакать (глаза). *Ой сіла, задумала, карі очі зарумала.* Мет. 114.

Зару́мсати, саю, еш, *гл.*=**Зарюмсати.** *Чого се, дурню, плачеш?.. зарумсав очі.* К. ПС. 67.

Зарум'я́нити, ню, ниш, *гл.* Зарумянить.

Зарум'я́нитися, нюся, нишся, *гл.* Зарумяниться. Хата, 189.

Зарусяві́ти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться русымъ.

Зару́ти, ру́ю, еш, *гл.* Заревѣть? *Заруй, туре, буйний туре, буковинський туре!* Федьк. (Ватра, 104).

Заруча́ння, ня, *с.*=**Заручини.** *Там сиділо аж два янголі, вони собі раду радили: „Та й полинем на заручання, де Галочка заручається“.* Грин. III. 470.

Заруча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **заручи́ти, чу́, чиш,** *гл.* 1) Обручать, обручить. *А вже ж твою дівчиноньку заручили люде.* Чуб. V. 111. 2) Только сов. в. Наставить руки? Примѣръ см. при словѣ **заножити.**

Заруча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **заручи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Обручаться, обручиться. *Галочка заручається, од матінки одрізняється... Од батенька од рідненького до свекорка неймовірненького.* Грин. III. 470. 2) Ручаться, поручиться. Константиногр. у.

Зару́чини, чин, *ж. мн.* Обрученіе. О. 1862. IV. 6. МУЕ. III. 74. *Летім, брацця, на заручини: там Маруся зару-*

чається, од батенька одлучається, до свекорка прилучається. Мет. 127.

Заручи́ти, ся. См. **Заручати, ся.**

Зарю́мати, маю, еш, *гл.*=**Зарумати.** *Сама сіла задумала, карі очі зарюмала.* Мет. 75.

Зарю́мсати, саю, еш, *гл.*=**Зарюмати.**

Зарю́мсатися, саюся, ешся, *гл.* Имѣть заплаканные глаза.

Зарябі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Зарябить, запестрѣть. *У Христі... зарябіло у очіх.* Мир. Пов. II. 51.

За́ря́д, ду, *м.* Правленіе, управленіе. Жел.

Заря́джувати, джую, еш, сов. в. **заряди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Преимущ. сов. в. Управлять, завѣдывать. 2) Приправлять, приправить, сдобрить (кушанье, напр. сметаной). Желех. Вх. Зн. 20. 3) — **бра́гу.** Заваривать, заварить брагу. *Брагу зараз зарядили.* Мкр. Н. 20. См. **Заряжати.**

Заряди́ти. См. **Заряджувати** и **заряжати.**

За́рядка, ки, *ж.* Сметана. Желех. Вх. Зн. 20.

Заряжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **заряди́ти, жу́, диш,** *гл.* Заряжать, зарядить. *Заряжайте ясне ружжо чорним порошком.* Чуб. V. 1011. *Узяв джура, та узяв малий пістолі заряжати.* Мет. 401.

За́рязь зі, *ж.* Раст. Hieracium aurantiacum. Лв. 99.

Зарясні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Густо покрыться плодами, листьями. 2) Переносно: запестрѣть красивыми одеждами. *Пожалуймо заставицину козацьку,—нехай круг нас юлота зарясніє.* К. ЦН. 223.

Зарято́вувати, вую, еш, сов. в. **зарятува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Помогать, помочь, давать, дать помощь въ бѣдѣ, поддержать. *Спасибі тобі... що це ти мене послухав та зарятував.* Мнж. 142. *Грішми зарятуйте на подушне.* О. 1862. IX. 7. *Всякого зарятовували, чим хто побідкається.* ЗОЮР. II. 285. *І сам голоду й холоду не знає, бо й його люде зарятовували, як чм треба.* Г. Барв. 137.

Зарято́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **зарятува́тися, ту́юся, ешся,** *гл.* Одолжаться, одолжить, получать, получить матеріальную поддержку, занять. *Се я у чоловіка зарятувався, та й оплатив податі.* Екатериносл. у.

Заса́да, ди, *ж.* 1) Основаніе, основа. 2) Заключеніе; тюрьма. *Десь моя дружина сидить у засаді, сидить у засаді в великій досаді.* Чуб. V. 342.

Заса́дець, дця, *м.*=**Засадьок.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Заса́дчик, заса́дчичок.** *Жінка вибере із діжі тісто та маленький засадчичок посадить.* ЗОЮР. II. 32.

Заса́джувати, джую, еш, сов. в. **засади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Засаживать, засадить. *Кукол наробили, куток засадили.* Макс. (1849), 104. 2) Засаживать, засадить (огородъ, садъ и пр.). 3) Засаживать, засадить, посадить, заключать, заключить. *Засадили у темну темницю.* Чуб. V. 396. 4) Втыкать, воткнуть, всовывать, всунуть. *Ніж в черево і засадив.* Котл. Ен. III. 23. *Засадило руку та й витягло гадюку.* Гліб. 56.

Заса́дистий, а, е. Плотный, дюжій. Вх. Лем. 417.

Засади́ти. См. **Засаджувати.**

Заса́дич, ча, *м.*=**Засадьок.**

Заса́дний, а, е. 1) Объемистый, большой. *Це засадні кулі: більше двадцяти кулів не візьмеш на воза. Засадні вуліки, хоч по три рої накидай.* Брацл. у. *Не треба, казано, дуже засадні снопи в'язати, бо не висадиш і на вила.* Могил. у. 2) Крѣпкій. *Засадні коні.* Каменец. у. 3) Солидный. *Безпешна будь: чоловік засадний, не ледащо яке.* Брацл. у. 4) **Заса́дна зіма́.** Продолжительная и постоянная зима. НВолын. у.

Заса́дчик и **заса́дчичок, чка,** *м.* Ум. отъ **засадець.**

Заса́дьок, дька, *м.* Хлѣбъ изъ остатковъ тѣста, послѣднимъ сажаемый въ печь; обыкновенно онъ меньше другихъ.

Засакраментува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Пріобщиться св. таинъ. Черк. у.

Засалабо́нити, ню, ниш, *гл.*=**Засандричити.** *Оце так засалабонив, що його і чортяка тепер не витягне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Заса́лити, ся. См. **Засалювати, ся.**

Заса́лювати, люю, еш, сов. в. **заса́лити, лю, лиш,** *гл.* Засаливать, засалить, вымазывать, вымазать саломъ. *Глянь, як засалив рукава.* Харьк.

Заса́люватися, лююся, ешся, сов. в. **заса́литися, люся, лишся,** *гл.* Засаливаться, засалиться, вымазываться, вымазаться саломъ. *Ой їж, кумо, голубця, не засалюйся!* Грин. III. 695.

Засандри́чити, чу, чиш, *гл.* Всадить, всунуть, воткнуть. *Так засандричив коляку в землю, що й чортяка не витягне.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Засандри́читися, чуся, чишся, *гл.?* Въ загадкѣ: *Звечора заяричилось, а к сві-*

тові засандричилось. (Діжа з кістом). Мнж. 174.

Заса́патися. См. **Засапуватися.**

Заса́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **заса́патися, паюся, єшся,** *гл.* Запыхиваться, запыхаться. *Втомивсь, засапавсь, спотикався.* Котл. Ен. III. 20.—*Чого ж ти так засапалась?—Я мовчу: не здишусь.* Г. Барв. 397.

Засата́рити, рю, риш, *гл.*=**Запроторити.** 1) *Оце так засатарив, що й сам не знайду шапки.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Засатарив мене чоловік сюди, у ліс, а сам геть і подавсь.* Мвргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засвари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Поссориться.

Засва́тати, таю, єш, *гл.* Посватать. *Тою ж дня, як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 132. *А кого за тебе засватаєм?* Грин. I. 205. *Прийшов Євхимка, заплакав: „хтось мою Марійку засватав“.* Чуб. III. 207.

Засва́татися, таюся, єшся, *гл.* Посвататься. *Поздоровляю тебе засватавшись.* Кв. Драм. 188.

Засвашкува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Начать исполнять обязанности **сва́шки.**

Засвербі́ти, би́ть, *гл. безл.* Зазудить, зачесаться. *Венери серце засвербіло од жалю, що Еней стогнав.* Котл. Ен. VI. 73.

Засвиста́ти, щу́, щеш и **засвисті́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* Засвистѣть, засвистать. *Засвистали козаченьки в поход з полуночі.* Макс. (1849), 140. *Вітер буйний знявсь, засвистів.* Мог. 124.

Засвідче́ння, ня, *с.* Засвидѣтельствованіе, свидѣтельство, удостовѣреніе. Черк. у. *Смутна пісня є историчне засвідчення важкою минувшого життя.* Ловиц (Правда, 1868, 484). *Піди, хай піп дасть засвідчення.* НВолын. у.

Засві́дчити. См. **Засвідчувати.**

Засві́дчувати, чую, єш, сов. в. **засві́дчити, чу, чиш,** *гл.* Свидѣтельствовать, засвидѣтельствовать.

Засвіта́ти, та́ю, єш, *гл.* Свѣтать. *Ще і на моїх воротях сонце засвітає.* Ном. № 4886. *Межи двома світлоньками там рано засвітало.* Рк. Макс.

Засвіти́ти, ся. См. **Засвічувати, ся.**

За́світла, *нар.* Засвѣтло. *Несуть страву, де що запопали, щоб засвітла повечерять.* Шевч. 180.

Засві́чувати, чую, єш, сов. в. **засвіти́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Зажигать, зажечь. Шевч. 257. *Засвічу я свічку, перебреду річку до моєї миленької хоть на одну нічку.* Мет. 113. 2) Только сов. в. Засвѣтить, засіять. *Колись і в наше віконце засвітить сонце.* Ном. № 4886. *Місяць у віконечко засвітить.* МВ. II. 9. *Засвіти, Боже, з раю нашому коровапо, щоб було видннесенько кра́яти дрібнесенько.* Маркев. 101. **Аж зірни́ці засвіти́ли.** Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 6628. 3) **Ті́лом засвіти́ти.** Показать голое тѣло. **Воло́ссям засвіти́ти.** Открыть волоса (о замужней женщинѣ). Ном. № 3994.

Засві́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **засвіти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Зажигаться, зажечься. *Чом ти досі не світиш?— Та ніяк лямпа не засвічується.* 2) Только сов. в. Освѣтиться, засвѣтиться, засіять. *Ой чому, чому у сьому дому так рано засвітилося?* КС. 1883. II. 371. *Він як угледів дівчину, аж очі йому засвітилися.* МВ. *Город, мов на свято, засвітився. Мені тепер саме на веселу жизнь засвітилось.* Г. Барв. 10. **Каганці в о́чах засвіти́лися.** Искры изъ глазъ посыпались. Ном. № 3982.

Засвої́ти. См. **Засвоювати.**

Засво́ювати, во́юю, єш, сов. в. **засвої́ти, вою́, ї́ш,** *гл.* Присваивать, присвоить. *Велику материзну мала, а з тим добра вона не знала... Брат все, що лучче, засвоїв.* Мкр. Г. 18.

Засвяткува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Запраздновать. *Засвяткували вже оці жиди.* Черк. у.

Засели́ти, ся. См. **Заселювати, ся.**

Засе́лище, ща, *с.* Заселенное мѣсто.

Засе́лювати, люю, єш и **заселя́ти, ля́ю, єш,** сов. в. **засели́ти, лю́, лиш,** *гл.* Заселять, заселить. Аф.

Засе́люватися, лююся, єшся и **заселя́тися, ля́юся, єшся,** сов. в. **засели́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Заселяться, заселиться. *Я зазнаю сей край, як він тілько що заселявся.* Стор. II. 9.

Засе́ра, ри, *об.* Нечистоплотный человѣкъ.

Заси́віти, вію, єш, *гл.* 1) Посѣдѣть. 2) Засѣрѣть. Аф. 434.

Заси́джувати, джую, єш, сов. в. **заси́діти, джу, диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. 2) Насидѣть. *Засиджене яйце.*

Заси́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **заси́дітися, джу́ся, дишся,** *гл.* Засиживаться, засидѣться. *Як тільки було почув*

дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться. Зоя звеліла не давати багато пляшок на стіл, щоб духовенство не засиджувалось. Левиц. I. 395.

Засила́ти, ла́ю, еш, сов. в **засла́ти, шлю́, шлеш,** *гл.* 1) Засылать, заслать. 2) Ссылать, сослать. *Туди тебе зашлють, де козам роги правлять.* Ном. № 3631. 3) Посылать, послать, присылать, прислать. *Засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. *Москалів заслав царь, та й припинили.* Черк. у. **Старостів засила́ти.** Сватать. *Заслав він старостів та й хустки побрав.*

Заси́лити. См. **Засилювати.**

Заси́лювати, люю, еш, сов. в. **заси́лити, лю, лиш,** *гл.* 1) Усиливать, усилить, подкрѣплять, подкрѣпить. *Вона тебе ні в чому за руку не веде, вона тільки твій розум засилює, щоб сама ти свій шлях пізнала.* К. Д. Серце. 29. 2) Вдѣвать, вдѣть; всовывать, всунуть. *Засилити нитку в голку.* Желех. Вх. Зн. 39. *Дірка була викопана в стіні невелика: так тілько можно було руку туди засилити і витягти що-небудь поблизу.* Новомоск. у. 3) Прикрѣплять, прикрѣпить, привязать (веревку, цѣпь и пр.). Желех.

I. **За́силка, ки,** *ж.* Пища, что-либо подкрѣпляющее силы—пища или напитокъ. Желех.

II **Заси́лка, ки,** *ж.* Ушко, отверстіе для вдѣванія нитки, снурка и пр. (въ иглѣ и пр.). Желех. Вх. Зн. 20.

Заси́лок, лку, *м.* Помощь, подкрѣпленіе, поддержка. Желех.

Засина́ти, на́ю, еш и **засипа́ти, па́ю, еш,** сов. в. **засну́ти, сну́, неш,** *гл.* 1) Засыпать, заснуть. *Серед миру я лягаю, тихо засинаю.* К. Псал. 7. *Ходила, блудила та й заснула, приїхав Гриць мій,—я й не чула.* Лавр. 55. *Заснули думи, серце спить.* Шевч. 224.

Засини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Засинить.

Засини́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Сдѣлаться синимъ. *Засинилось полотно.* НВолынск. у.

Засині́ти, ні́ю, еш, *гл.* Засинѣть. *Засиніли понад Дніпром високі могили.* Шевч. 30.

Засині́тися, ні́юся, ешся, *гл.*=**Засиніти.** *Сине море засинілося.* Чуб. V. 985.

За́сип, пу, *м.* и **заси́па, пи,** *ж.*=**Приспа.** Вх. Уг. 359.

I. **Засипа́ти, па́ю, еш.** 1)=**Засинати.** 2) Сов. в. **заспа́ти, сплю́, спи́ш.** Засыпать, заспать, подолгу спать. *Щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала.* Ном. № 254. 3) Сов. в. **Заспа́ти, сплю, спи́ш.** Забывать, забыть что-либо за сномъ, послѣ сна. *Любощів ні заїсти, ні запити, ні заспати.* Г. Барв. 449.

II. **Засипа́ти, па́ю, еш,** сов. в. **заси́пати, плю, плеш,** *гл.* 1) Засыпать, засыпать. *Засипав їй очі борошном.* Грин. II. 337. *Його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *Поховали. Засипали домовину.* Г. Барв. 208. 2) Всыпа́ть, вссы́пать. *Засипав у ступу проса і заставив товкти москаля.* Рудч. Ск. II. 166. *Чиє, пане, засипано, того й мелеться.* Мнж. 120. 3) Только сов. в. Быстро заговорить. *Засипав, як горохом в бочку.* Ном. № 12894.

Засипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **заспа́тися, сплю́ся, спи́шся,** *гл.* Засыпаться, заспаться, спать слишкомъ долго. *Нема в мене свята,—каже чорт:—я не загуляюсь, не запіячу, не засплюсь і на Великдень.* Г. Барв. 193.

Засипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **заси́патися, плюся, лешся,** *гл.* Засыпа́ться, засыпаться. *Нехай мені гарячим піском очі засиплються.* МВ. II. 63. *Засипалась криниченька золотим піском.* Чуб. V. 204.

Засипля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Просыпать какое-либо событіе, явленіе. *Зелена діброво, скажи мені правду: хто такий у світі зору засипляє?* Чуб. V. 486.

Заси́рнити. См. **Засирнювати.**

Заси́рнювати, нюю, еш, сов. в. **заси́рнити, ню, ниш,** *гл.* Запачкивать, запачкать сыромъ.

Засироти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Осиротить.

Засироті́ти, ті́ю, еш, *гл.* Осиротѣть. *Дитя ж моє коханеє, чого рано засиротіло? а я молода завдовіла.* Чуб. V. 807.

Засиса́ти, са́ю, еш, *гл.* 1) Засасывать. 2) Жалить, кусать (о змѣяхъ). *Хто буде цю молитву знати... Не буде звір його поїдати, не буде гад його засисати.* Грин. III. 151.

Засита́рити, рю, риш, *гл.*=**Заситарити.** *Де ти заситарив коня?* Мнж.

Засити́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Вогнать, загнать. *Заситить оце кілок у землю.* Лебед. у.

Засити́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Всосаться, увязнуть, завязнуть. О. 1861. XI. 116.

Засиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **засо́хнути** и **засо́хти, хну, неш,** *гл.* Засыхать, засохнуть. *Як та билина засихала.* Шевч.

567. *Впали карі очі, засохли губи.* Шевч. 558.

Засича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Зашипѣть (о змѣѣ). *Гадюка хоч не вкусить, то засичить.* Ном. № 2878.

Засия́ти, сия́ю, еш, *гл.*=**Засяти.** *І світ над ним не засияв вовіки.* К. Іов. 7.

За́сіб, собу, *м.* Средства матеріальныя, силы. *В мою батька засіб невеликий, середній: він не багатий і не вбогий.* Рк. Левиц. *Які маємо до сього часу грошові засоби і звідкіля ще їх добути, про те иншим часом рахуватимем.* К. (О. 1862. III. 23). *На сю... боротьбу тратять вони останні сили, останні свої засоби.* К. Кр. 31.

Засібни́й, а́, е́. 1) Зажиточный, со средствами. *Хиба котрий засібний, то не купував голодного року хліба.* Каменец. у. 2) Объ одеждѣ: просторный. Гол. Од. 18.

Засібно, *нар.* Зажиточно, со средствами.

За́сів, ву, *м.* Посѣвъ. *Оця рука у нас сього року під засівом.* Черк. у. *Дають плуги, воли сірі, ще й до того всі засіви.* Чуб. V. 216.

Засіва́льник, ка, *м.* Поздравляющій съ новымъ годомъ и посыпающій при этомъ въ комнатѣ хлѣбными зернами. Прилуц. у.

Засіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **засі́яти, сі́ю, еш,** *гл.* 1) Засѣвать, засѣять. *Почав... пшеницю сіять і засіяв нею цілих дві десятині.* Грип. II. 47. *Радимось, як городи засіваємо.* МВ. II. 206. *Чого ви лаєтесь! Хиба вас поле засіяно?* Ном. № 9230. 2) Посыпать комнату зернами при поздравленіи съ новымъ годомъ. Прилуц. у. 3) Только сов. в. Затанцовать. *Потім горлиці засіяв Гарасим Калина.* Мкр. Н. 29.

Засіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **засі́ятися, сі́юся, ешся,** *гл.* 1) Засѣваться, засѣяться. *Узяло тоді хлоп'я жменю жита та й посіяло навхрест, от усе поле й засіялось житом.* Грин. I. 72. 2) О волосахъ: пробиваться, пробиться. *Ще молоденький: борідка тілько стала засіватись.* Екатериносл. у. *Не піду ж я за старого,—бородою коле; но я піду за такою, що вус засіявся.* Грин. III. 195.

Засіда́тель, ля, *м.* Засѣдатель. *Вибрали мене в засідателі.* Стор. I. 161.

Засіда́тельський, а, е. Засѣдательскій. *Накинув голова засідательські мітки прясти.* О. 1862. II. 39.

Засіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **засі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* 1) Садиться, сѣсть. *Просимо до гурту* (до вечері)! *привітали мене і вклонились.—Може б поруч зо мною така краля засідала, га? каже Назар.* МВ. (О 1862. III. 57). 2) Засѣдать, засѣсть, присутствовать. *Засідав серед громадзьких мужів.* К. Іов. 61. 3) Быть въ засадѣ, подкарауливать изъ засады. *Ой не лети, сивий орле, на Волиння пити, засідають вражі ляшки, хотять тебе вбити.* Чуб. V. 133. 4) О мѣстѣ: занимать. *Війшов нелюб в хату, засів усю лаву.* Чуб. V. 345. 5) Засѣдать, засѣсть гдѣ-либо. *Та й засядем по пасіках на ввесь літ остаток.* К. Досв. 109.

За́сіди, дів, *м. мн.,* **за́сідка, ки,** *ж.* Засада, подстереганіе. **Ходи́ти, піти́ на за́сіди, за́сідку.** Залегать, залечь на дичь. *Охотники... підуть на засіди.* Мнж. 156. *Ходив я на засіди на котки.* Екатериносл. у. *Пішов на засідки на вовків.* Канев. у. *На серни та оленя виходить стрілець на засідку.* Шух. I. 235.

Засідла́ти, ла́ю, еш, *гл.* Осѣдлать. *Засідлав собі коника гетьманського.* Чуб. III. 294.

За́сідок, дку, *м.,* Яйцо, пролежавшее нѣкоторое время подъ насѣдкой.

За́сік, ка, *м.* **засі́ка, ки,** *ж.* Закромъ. Чуб. VII. 388. *Він узяв, роскрив один засік.* Рудч. Ск. II. 141. *Засіли в законах, як миші въ засіці.* К. Гр. К. XXX. *Подивився він у своїм обийсті,—аж у нього все жито в засіках.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **За́січок, за́січка.** *Прийшли в будчину, подивились у засічку, аж там та пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Засіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **засі́кти, чу́, че́ш,** *гл.* Засѣкать, ранить (о ногѣ лошади). *Кінь засіка ногу.*

Засі́лля, ля, *с.* Выселокъ, хуторъ за селомъ.

Засі́нок, нку, *м.* Загородка у сѣней.

Засі́пати, паю, еш, *гл.* Задергать. *Засіпали, як циган сонце.* Харьк. у.

Засі́патися, паюся, ешся, *гл.* 1) Задергаться. 2) Сильно умориться отъ хлопотъ, бѣготни. *Наймички аж засіпались, пораючись: та локшину кришить, та вареники ліпить.* Кв. II. 212.

Засіріти, рію, еш, *гл.* Засѣрѣть, начать сѣрѣть; разсвѣтать.

Засіркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* При обмазкѣ стѣнъ слегка побѣлить бѣлою глиной (худшимъ сортомъ) по сѣрой. Новомоск. (Залюбовск.).

Засі́сти. См. **Засідати.**

Засічи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Засікти.** Желех.

Засі́яти, ся. См. **Засівати, ся.**

Заска́ба, **би**, *ж.* Заноза.

Заска́би́ти. См. **Заскаблювати**.

Заска́блювати, **блюю**, **еш**, сов. в. **заска́би́ти**, **блю**, **биш**, *гл.* Занозить.

Заскавуча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.* Завизжать. *Заскавучали... собаки.* Стор. МПр. 111. *Нехай тільки руки зложу, заскавучиш ти, як цуцик.* Ном. № 3594.

Заскака́ти, **ка́ю**, **еш** и **качу́**, **чеш**, *гл.* Запрыгать. *Ніхто не баче, як сирота плаче, а як заскаче, то всяк побаче.* Ном. № 10698.

Заска́кувати, **кую**, **еш**, сов. в. **заско́чити**, **чу**, **чиш**, *гл.* 1) Вскакивать, вскочить, попасть куда. *Заскочила баба в нерет: ні назад, ні наперед.* Ном. № 10086. 2) Захватывать, захватить, застигать, застичь. *Гайдамаки напали на двір Олексійця у Білозер'ї, а самого не заскочили.* ЗОЮР. I. 249. *Де ти його спобіжиш, де ти його заскочиш?* Чуб. I. 92.

Заскали́ти, **лю́**, **лиш**, *гл.* Занозить. *Заскалив палець.* Каменец. у.

Заска́лка, **ки**, *ж.* Заноза.

Заска́лля, **ля**, *с.* При тесаніи дерева оставшіяся на немъ острыя щепки. Каменец. у.

Заскара́тися, **ра́юся**, **ешся**, *гл.* Забожиться, поклясться словами: *Скарь ня, Боже!* Вх. Лем. 417.

Заска́ржити, **жу**, **жиш**, *гл.* Принести жалобу.

Заскварча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.*=**Зашкварчати**. ЗОЮР. II. 18.

Заскепи́ти, **плю́**, **пи́ш**, *гл.* Занозить. Левч. 44.

Заски́глити, **глю**, **лиш**, *гл.* Жалобно застонать, завыть, завизжать, залаять. *Одна гонча заскиглила і стала дряпать лапами і скребти землю.* Стор. МПр. 112. *Аж гульк! із-за байраку татарва! як заскиглять, мов собаки.*

Заскі́млити, **лю**, **лиш**, *гл.*=**Заскиглити**. *Заскімле по собачий.* Полт. г.

Заскіпати, *гл.* Встрѣчено въ безличной формѣ въ слѣд. бранномъ выраженіи: *А в голові би ти заскіпало!*—т. е. чтобы заболѣла тебѣ голова такъ, какъ будто бы ее кололи. Шух. I. 34. См. **Скіпати**.

Заскле́пи́ти, **плю́**, **пи́ш**, *гл.* 1) Вывести сводъ. 2) Запереть, замкнуть, заключить. 3) Закрыть плотно. *Ми воду так засклепили* (у водянці). Александров. у. 4) Окаменить, сдѣлать твердымъ. *Засклепило, що не можна орати.* Каменец. у.

Заскли́ти, **лю́**, **ли́ш**, *гл.* Вставить стекло. *Заскли оте вікно.*

Засклі́ти, **лію**, **еш**, *гл.* Замереть. *Засклі́ла-сь була, замлі́ла, що вже й болю не чула... Тоді дали трохи ульги,—... віджилась краси набралась.* Св. Л. 301.

Заскорби́ти, **блю́** **би́ш**, *гл.* Опечалить. *Увійде в хату з молитвою—не звеселить, а заскорбить.* Г. Барв. 149.

Заскоро́дити. См. **Заскороджувати**.

Заскоро́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **заскоро́дити**, **джу**, **диш**, *гл.* Бороновать, забороновать. *Зорали, посіяли... заскородили.* Рудч. Ск. II. 194.

Заскрегота́ти, **чу́**, **чеш**, и **заскреготі́ти**, **чу́**, **ти́ш**, *гл.* Заскрежетать. *Назирав грішний правих і зубами заскрегоче.* К. Псал. 87. *Сорока заскреготить.* Шух. I. 89. *Скрикнув він, заскреготівши зубами.* Стор. МПр. 99.

Заскрипі́ти, **плю́**, **пи́ш**, *гл.* Заскрипѣть. *Заскрипіли ворітоньки, бо були заперті.* Мет. 161.

Заскуба́ти, **ба́ю**, **еш**, сов. в. **заску́бти**, **бу́**, **бе́ш**, *гл.* 1) Часто и много драть за волосы; вообще подвергать постоянному дурному обращенію: побоямъ, преслѣдованіямъ и пр. 2) Хватить за волосы. *Кільки заскуб чуприни, тільки і вирвав.*

Заску́бувати, **бую**, **еш**, *гл.*=**Заскубати**.

Заскуча́ти, **ча́ю**, **еш**, *гл.* Заскучать. *Отже мій Андрійко хутко і заскучає.* МВ. II. 9.

Заслабі́ти, **бі́ю**, **еш**, *гл.* Заболѣть. *А в суботу заслабіла, а в неділю лежала, в понеділок умерла.* Чуб. V. 794.

Засла́бнути и **засла́бти**, **бну**, **неш**, *гл.*=**Заслабіти**. *Як заслаб, то спокійно дожидав смерти.* Левиц. Пов. 80. *Заслаб чумак, заслаб молоденький.* Рудч. Чп. 136.

Засла́влений, **а**, **е**. Прославленный. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Засла́нець, **нця**, *м.* Ссыльный. Желех.

Засла́ння, **ня**, *с.* Ссылка. Желех.

Засластьо́нити, **ню**, **ниш**, *гл.* Замаслить, засалить.

Засластьо́нитися, **нюся**, **нишся**, *гл.* Замаслиться, засалиться.

I. Засла́ти. См. **Засилати**.

II. Засла́ти, **ся**. См. **Застилати**, **ся**.

Заслебезува́ти, **зу́ю**, **еш**, *гл.* Начать читать невнятно, по складамъ. Аф. 435.

Засли́нити, **ся**. См. **Заслинювати**, **ся**.

Засли́нювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **засли́нити**, **ню**, **ниш**, *гл.* Заслюнивать, заслюнить, испачкать слюной.

Засли́нюватися, нююся, єшся, сов. в. **засли́нитися, нюся, нишся,** *гл.* Обслюниваться, обслюнится. *Прийшла Венера іскривившись, заслинившись і завіскрившись.* Котл. Ен.

Засліди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Запачкать слѣдами (грязной обуви).

За́слінка, ки, *ж.* Доска для закрытія отверстія въ кухонной печи. *Одслонила заслінку, виняла з печі... і поїла.* Рудч. Ск. II. 41.

Засліпи́ти, ся. См. **Засліпляти, ся.**

Засліпля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **засліпи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Ослѣпить. *Молода княгиня всіх засліпила своєю красою.* Стор. МПр. 76. *Її краса засліпила йому очі.* Левиц. КС. 86. **Йому засліпи́ло о́чі.** Онъ ослѣпъ. Переносно: закрылъ глаза, пересталъ видѣть (ночью, во снѣ). *Сієї ночі, як ворогам засліпить очі.* Мкр. Г. 38. Переносно: ослѣпить, лишить правильнаго взгляда на вещи. *Нехай і турчин... Байди золотом не засліпляє.* К. Бай. 29. *Пам'ять посмертна твоя засліпляла маною нам очі.* Костом. (О. 1861. I. 94). *Покиньте... засліплених латиною панів.* К. ПС. 134.

Засліпля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **засліпи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Ослѣпляться, ослѣпиться. *І блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Засло́на, ни, *ж.* 1) Занавѣсъ. НВолын. у. 2)=**Заслінка.** *Швидче лізьте під припічок. Я заставлю вас заслоною, а як усі поснуть, тоді випущу.* Котл. МЧ. 364. 3) Защита. *Моя ти радість і одрада, моя заслона і ограда.* Котл. Ен. V. 60.

Заслони́ти, ся. См. **Заслоняти, ся.**

За́слонка, ка, *ж.*=**Заслінка.**

Заслоня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **заслони́ти, ню́, ниш,** *гл.* Заслонять, заслонить, закрывать, закрыть, завѣшивать, завѣсить. *Сирая земля двері залягла, віконця заслонила.* Мет. 151. *Укинув її в піч і заслонив.* Рудч. Ск. II. 40. *Я гірко плакала, що не довелось їй очі заслонити.* Г. Барв. 95.

Заслоня́тися, ня́юся, єшся, сов. в. **заслони́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Закрываться, закрыться, заслоняться, заслониться. *Най ся люде наговорять, ніхто їм не боронить. Ой прийде так годиночка, що ся їм очі заслонить.* Чуб. V. 125.

Заслу́га, ги, *ж.* 1) Заслуга. *Котюзі по заслузі.* Ном. № 7089. 2) Вознагражденіе, жалованье. *Що я в свого пана служив і заслуги не получив.* Чуб. V. 1014. *Мари вкрити червоною китайкою, заслугою козацькою.* К. Досв. 48. Ум. **Заслу́женька.**

Заслужени́на, ни, *ж.*=**Заслуга** 2. Желех.

Заслуже́нник, ка, *м.* Заслуженный человѣкъ? Ум. **Заслуже́нничок.** *Сину мій, кавалерочку, і сину мій заслуженничку, сину мій страдальничку!* Похорон. причитаніе. Мил. 216.

Заслу́женька, ки, *ж.* Ум. отъ **заслуга.**

Заслу́жина, ни, *ж.*=**Заслуга** 2. *Ой нетяго, нетяго, нетяженько моя, де заслужина твоя?* Чуб. V. 1023.

Заслужи́ти. См. **Заслужувати.**

Заслу́жувати, жую, єш, сов. в. **заслужи́ти, жу́, жиш,** *гл.* Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. К. Досв. 148. *Як заслужиш пару волів, а пару жупанів, тоді сядеш коло моїх вишитих рукавів.* Мет. 42. *Бог правдивий всіх нас діла знає, як хто заслужить—так заплату дає.* Чуб. V. 450. *Заслужував гетьманства він крівавo.* К. ЦН. 304. *Матір не купити, не заслужити.* Ном. № 9359.

Заслу́жчина, ни, *ж.*=**Заслуга** 2. *Нетяженько моя, де заслужчина твоя?* Грин. III. 206.

Заслу́хатися. См. **Заслухуватися.**

Заслу́хуватися, хуюся, єшся, сов. в. **заслу́хатися, хаюся, єшся,** *гл.* Заслушиваться, заслушаться. *Як стане росказувати, то я й заслухаюся.* Кв. Драм. 265.

Засльози́ти, жу́, зи́ш, *гл.* 1) Обмочить слезами. *Засльозив подушку.* 2) Прослезиться.

Засльози́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* Облиться слезами. *Плакала дівчина, засльозилася.*

Засльоти́тися, ти́ться, *гл. безл.* Наступить дождливой погодѣ. *Уже засльотилось, не можна молотити.* НВолын. у.

Засма́гнути, ну, неш, *гл.* Загорѣть. *Засмаг так.* Г. Барв. 209.

Засма́жити. См. **Засмажувати.**

За́смажка, ки, *ж.* Жиръ, пережаренный съ мукой для заправки кушанья.

Засма́жувати, жую, єш, сов. в. **засма́жити, жу жиш,** *гл.* Поджаривать, поджарить въ маслѣ. *Засмаж грибків на снідання.*

Засмакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Найти по вкусу, распробовать.

Засмали́ти, ся. См. **Засмалювати, ся.**

Засмальцьо́вувати, вую, єш, сов. в. **засмальцюва́ти, цю́ю, єш,** *гл.* Засаливать, засалить, запачкать жиромъ.

Засма́лювати, лю́ю, еш, сов. в. **засмали́ти, лю́, лиш,** *гл.* Обжигать, обжечь; опаливать, опалить.

Засма́люватися, люю́ся, ешся, сов. в. **засмали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Обжигаться, обжечься. *Іванова хата запалилася, Іванова голова засмалилася.* Чуб. III. 205.

Засмачи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Приправить (кушанье). *Куліш пісний. Чом же ти його не засмачила?* Грин. II. 177.

Засмерді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Завонять. *В повітрі засмерділо смалятиною.* Левиц. Пов. 188.

Засмерді́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Провоняться. *Вже ввесь світ засмердівся ним* (тютюном). Грин. II. 14.

Засми́кати. См. **Засмикувати.**

Засми́кувати, кую, еш, сов. в. **засми́кати, каю, еш,** *гл.* 1) Задергивать, задергать. *Засмикали, як циган сонце.* Ном. № 10057. 2) Сбивать, сбить съ толку.

Засміти́ти. См. **Засмічувати.**

Засмі́чувати, чую, еш, сов. в. **засміти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Засорять, засорить.

Засміши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Уморить со смѣху. *Засмішив мене.* Константиногр. у.

Засмія́ти, мію́, е́ш, *гл.* Осмѣять, засмѣять. *Люде чужії її засміють.* Шевч. 28.

Засмія́тися, мію́ся, е́шся, *гл.* Засмѣяться. *Як погляне, засміється, душа замірає.* Чуб. V. 25.

Засмо́ктаний, а, е. 1) Засосанный. 2) Плохо уродившійся, болѣзненный. *Жито... ледві од землі одлізло,—низеньке, жовте, засмоктане.* Мир. ХРВ. 5.

Засмокта́ти, ся. См. **Засмоктувати, ся.**

Засмо́ктувати, тую, еш, сов. в. **засмокта́ти, кчу́, чеш,** *гл.* 1) Засасывать, засосать. 2) Сплачивать, сплотить (о водѣ въ землѣ). *Вода засмоктала землю у кургані: зробила її твердою.* Черном.

Засмо́ктуватися, туюся, ешся, сов. в. **засмокта́тися, кчу́ся, чешся,** *гл.* 1) Засасываться, засосаться. 2) Впиваться, впиться. *Олег мови не кінчає, скочив як на муках,—йому в ногу засмокталась чорная гадюка.* Рудан. IV. 31.

Засмоли́ти. См. **Засмолювати.**

Засмо́лювати, люю, еш, сов. в. **засмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Засмаливать, засмолить. *Коли ти смолою засмолений, каже вовк, то дай і мені засмолити бік, а то собаки обідрали.* Рудч. Ск. II. 14.

Засмути́ти, ся. См. **Засмучати, ся.**

Засмуткува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Загрустить.

Засмутні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Опечалиться.

Засмутува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Опечалиться. *Засмутувала на чужій стороні.* Г. Барв. 410.

Засмуча́ти, ча́ю, еш, засму́чувати, чую, еш, сов. в. **засмути́ти, чу́, тиш,** *гл.* Опечаливать, опечалить. *Не тіш мої воріженьки, не засмучай мене.* Гол. I. 289. *Не засмучуй мене тяжко.* К. Псал. 102. *Вона ж його не звеселила, тілько гірше засмутила.* Мет. 145. *Господь засмутив, Господь и потішить.* НВолын. у.

Засмуча́тися, ча́юся, ешся, засму́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **засмути́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Опечаливаться, опечалиться. *Загубив гроші та так ся, небоженько, засмутив.* Каменец. у.

За́снівка, ки, *ж.* Родъ шитья. *Все пообшивані* (рушники) *заснівками.* Кв. I. 111. Ум. **За́снівочка.**

Засні́жити, жу, жиш, *гл.* Покрыть снѣгомъ.

Засні́житися, жуся, жишся, *гл.* Покрыться снѣгомъ. *Уже й сніг почав сіятись із неба, і гілля засніжилось мов заячим пухом.* Мл. л. сб. 175.

За́сніт, ту, *м.* Головня зерновая, Ureda Segetum. *Люде купують жито з заснітом, бо воно дешевше.* Ковел. у.

Засніти́ти, ся. См. **Заснічувати, ся.**

За́сніток, тку, *м.* Зародышъ. *Який кущ не вирви, то й заснітку навіть картоплі нема.* Могил. у.

Засні́чувати, чую, еш, сов. в. **засніти́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Засыпа́ть, засы́пать, забить (чѣмъ-либо сыпучимъ). *Побігла б по його сліду стежками, перелазами, да снаги не маю, наче хмелиною ноги спутано, очі заснічено* — т. е. засыпано землею въ могилѣ. Г. Барв. 78. 2)—**о́чі.** Отвести глаза, отуманить, одурачить. *Та вони, прокляті цигани, так тобі заснітять очі, що ти й сам не зчуєшся, як і гроші їм викинеш.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засні́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **засніти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Зарождаться, зародиться. **І не засніти́лось на це (кому́).** Нѣтъ этого и признаковъ, и не начиналось. *Минуло їх* (років) *аж п'ять, а на щастя сиротам і не заснітилось.* Св. Л. 112. 2) Покрываться, покрыться головней зерновой (Uredo segetum). *Збіжжя заснітилося.* Вх. Пч. I. 13. 3) Закупориваться, закупориться (о гнойной ранѣ),

забиться гноемъ. *Оце рана заснітилася, так гній і не витіка.* Лебед. у. *Нарве палець, витече трохи гною, знов заснітиться та й болить.* Лебед. у. *Заснітився гній у вусі.*

Засно́вання, ня, *с.* Закладка (постройки) и угощеніе по поводу этого. Шух. I. 89.

Засновиґа́ти, ґа́ю, еш, *гл.* Засновать, забѣгать.

Засно́вувати, вую, еш, сов. в. **заснува́ти, ную́, е́ш,** *гл.* 1) Засновывать, засновать, затыкать, заткать. *Заснуєм лісы все поворозками.* Нп. *Павук заснував усе вікно.* 2) Основывать, основать. *Нову Січ на Чортомлику заснувати.* К. Бай. 114.

Засно́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **заснува́тися, нуюся, е́шся,** *гл.* 1) Засновываться, засноваться, затыкаться, заткаться. *Паутинням заснувалось.* Кв. II. 196. 2) Основываться, основаться.

Засноз́и́ти, жу́, зиш, *гл.* 1) Затянуть перекладины въ ульѣ. 2) Вставить въ ярмо сно́зи.

Засну́лий, а, е. Уснувшій. *Заснулий на зіму бабак.* Ном. № 5491.

Засну́ти. См. **Засипати.**

Засо́бок, бку, *м.* 1) Сборки на спинѣ полушубка вверхъ отъ таліи. См. **Засібний 2.** 2) Задняя часть рубашки. Вх. Зн. 20.

За́сов, ва, *м.* Засовъ, задвижка. Ум. **Засове́ць.** *Трьома засовцями засувала* (двері). Мил. 85.

Засо́ватися, ваюся, ешся, *гл.* Засоваться, задвигаться. *Стара засовалася на місті, мов її що вкусило.* Мир. Пов. II. 47.

Засо́вгати, гаю, еш, *гл.* Зашаркать (ногами).

За́совень, вня, *ж.*=**Засов.** Звенигор. у.

Засове́ць, вця́, *м.* Ум. отъ **за́сов.**

За́совка, ки, *ж.* Родъ деревяннаго засова или задвижки у дверей, запираемой и отпираемой снаружи при помощи особаго ключа. КС. 1889. V. 489. Чуб. VII. 383.

Засокота́ти, чу́, чеш, *гл.* Закричать, закудахтать (о курахъ). *Півень засокотав, заляпав крилами і заспівав.* Левиц. I. 45.

Засоли́ти, лю́, лиш, *гл.* Посолить. *Варвара заварить, а Сава засолить, а Микола поставить кола.* Ном. № 507.

Засоло́джувати, джую, еш, сов. в. **засолоди́ти, джу́, диш,** *гл.* Подслащивать, подсластить.

Засо́льщик, ка, *м.* Занимающійся соленіемъ рыбы на заводахъ. Черном.

Засопти́, пу́, пе́ш, *гл.* Засопѣть. *А Ничипір мав щось сказати та й не здужав і тілько дужче засіп.* Кв. I. 240.

Засопти́ся, пу́ся, пе́шся, *гл.*=**Засапатися.** *Оддиш бо трохи, Остапе! бач, як засіпся.* К. ЧР. 204.

Засоро́мити, ся. См. **Засоромлювати, ся.**

Засоро́млювати, люю, еш, сов. в. **засоро́мити, млю, миш,** *гл.* Пристыжать, пристыдить.

Засоро́млюватися, лююся, ешся, сов. в. **засоро́митися, млюся, мишся,** *гл.* Конфузиться, сконфузиться, застыдиться. *А вона і всміхнеться, і засоромиться.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Засо́хлий, а, е. Засохшій. *Дрібні сльози по пожарищу на засохлу землю роняє.* Мл. л. сб. 90.

Засо́хляний, а, е.=**Засохлий.** *Тісто зверху не засохляне.* НВолын. у.

Засо́хнути и **засо́хти.** См. **Засихати.**

За́спаний, а, е. Сонный. Левиц. Пов. 17. *Ой очі мої заспані.* Мет. 263.

Заспа́ти. См. **Засипати 2.**

Заспа́тися, сплю́ся, пи́шся, *гл.* Обрюзгнуть отъ сна, имѣть сонный видъ. Чуб. V. 106.

За́спів, ву, *м.* Запѣвъ, прелюдія. К. Дз. 5.

Заспіва́ти. См. **Заспівувати.**

Заспі́вувати, вую, еш, сов. в. **заспіва́ти, ва́ю, еш,** *гл.* 1) Запѣвать, запѣть. *Заспівайте пісеньки ой хоч однії.* Мет. 114. **Заспіва́ло по́ле**—говорится о шумѣ зрѣлаго хлѣба. *Ой чиє ж то поле заспівало стоя, заспівало нам, хорошим женцям?* Мет. 394. 2) Убаюкивать, убаюкать колыбельной пѣсней. *Над колисками дітвору немовлят заспівуєм котками.* К. Дз. 238. 3) Заглушать, заглушить при помощи пѣнія (горе, бѣду и пр.). *Не втекла... таки од свого лиха: і не загуляла й не заспівала й не затанцювала його.* Левиц. I. 86.

За́спіль, *нар.* Сплошь, подрядъ. Мнж. 180.

Заспоко́їти, ся. См. **Заспокоювати, ся.**

Заспоко́ювати, ко́юю, еш, сов. в. **заспоко́їти, ко́ю, їш,** *гл.* Успокаивать, успокоить. *Ой ти вміла заспокоїть лякане серденько.* К. Досв. 140. *Галя його заспокоювала, голубила.* Мир. ХРВ. 389.

Заспоко́юватися, ко́ююся, ешся, сов. в. **заспоко́їтися, ко́юся, їшся,** *гл.* Успо-

каиваться, успокоиться. *Зінько! заспокойся, я од щирого зерця тебе прощаю.* Стор. МПр. 58. *Знов, заспокоївшись, сидить коло криниці.* К. МХ. 41.

Заспо́ритися, рюся, ришся, *гл.* Заспорить. *Заспорились орел та муравка, хто дужчий.* Мнж. 147.

Зассáти, ссу́, ссе́ш, *гл.* Начать сосать.

Зассáтися, осу́ся, ссе́шся, *гл.* Засосаться, сосать слишкомъ долго. Желех.

Зáстав, ву, *м.* 1)=**Заставка** 2. Грин. I. 25. 2)=**Застава 1**. *Будь, братчику, ласкав, лишаєм ті застав: коника вороного, Іваня молодого.* О. 1862. IV. 32.

Застáва, ви, *ж.* 1) Залогъ. *Шинкарочко мила, усип меду-вина. бери на заставу коня вороного.* Чуб. V. 29. *А тут ще нема чого шинкарці і в заставу оддать.* Рудч. Ск. II. 21. *Положивши нову свиту і кожух в заставі.* Мкр. Н. 3. 2) Застава, пограничная стража. *А у Тендрові острові Семен Скалозуб з військом у заставі стояв.* АД. I. 217. *Застави хоть стояли, та не густо, сторожа не пильнувала так, як от тепер по Збручеві, чи що.* МВ. *Ще недавно по тій річці застави стояли, по заставах орандарі жито з людей брали.* К. Досв. 122. 3) Хоругвь. *Зійди, Господи, з неба, бо нам тя ту треба—заставу вишивати.* Гол. IV. 423. 4) **Зáстава.** Ловушка для лѣсного звѣря. Шух. I. 235. Ум. **Застáвонька.** *Не веліла мати заставоньки брати.* Чуб. V. 89.

Заставáти, застаю́, є́ш, сов. в. **застáти, стáну, неш,** *гл.* Заставать, застать. *Буду бігти, коня гнати, щоб дівку застати.* Чуб. III. 134. *Іди, корови дій, що від батька пагнала.—Я ті подою, що в тебе застала.* Чуб. V. 118.

Застáвити, ся. См. **Заставляти, ся.**

Зáставка, ки, *ж.* 1) Заслонка, заставка. Шух. I. 174. 2) Вешнякъ, ставень для удержанія воды въ плотинахъ и запрудахъ. *З млина вийшов мірошник заставку заставлять.* Грин. II. 160. **На всі зáставки.** Изо всѣхъ силъ, во всю ивановскую, во всѣ лопатки и пр. *Сі баби ніяк не збагнуть, що сьогодні можна з чоловіком рубатись на всі заставки, а завтра гуляти вкупі по братерськи.* К. ЧР. 242. *Стьожка довгими кінцями так і має на всі заставки.* О. 1862. IX. 60. *Гей, ріжте на всі заставки музики.* К. ПС. 24. *На всі заставки лає.* Ном. № 3534. Ум. **Зáставочка.** *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178.

Заставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **застáвити, влю, виш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить. *Оце кожух заставила та купила борошна.* Харьк. 2) Заставлять, заставить, загораживать, загородить. 3) Уставлять, уставить. *І стравами столи твої заставить.* К. Іов. 80. 4) Заставлять, заставить, принуждать, принудить. *Заставила мене мати тонку пряжу прясти.* Лавр. 66. 5) Опускать, опустить шлюзный ставень. *У лотоках заставочки мельник заставляє.* Чуб. III. 178. 6)—**діло ким.** Поручать, поручить кому дѣло, ставить кого на работу какую нибудь. Въ похорон. причитанія мать обращается къ умершей дочери: *Ким я буду те ділечко заставляти, як тобою заставляла?* Мил. 220.

Заставля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **застáвитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Закрываться, закрыться. *Вовірка заставляється хвостом.* Вх. Лем. 417. 2) Биться, побиться объ закладъ. Вх. Лем. 415. 3) Закладывать, заложить себя. *Хоч застався, а постався.* Ном. № 11932.

Заставни́й, á, é. Положенный, отданный подъ залогъ, заложенный, закладной.

Застáвник, ка, *м.* Закладчикъ, залогодатель.

Застáвонька, ки, *ж.* Ум. отъ **застáва.**

Застáвочка. ки, *ж.* Ум. отъ **зáставка.**

Заставщи́на, ни, *ж.* Отданное въ залогъ, заложенное. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. I. 206.

Зáстайка, ки, *ж.* Жилище пастуха гуцула въ полони́нах. См. **Стайка.** Шух. I. 215.

Застали́тися, *гл.* Встрѣчено въ выраженіи: **застали́тися на со́яшно.** Проглянуть солнцу. *Погода оце засталиться на сояшно, та й знову хмарки.* Ном. № 337.

Засталя́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Заискивать. *Еней з Палантом обнімався і в його приязнь засталявся.* Котл. Ен. V. 11 и Словарь 11.

Застанóва, ви, *ж.*=**Застава 1.** *Поніс чоловік до жида ціп на застанову, щоб навірив горілки.* Лебед. у. *Жидові клади застанову як позичаєш, а йому не треба.* НВолын. у. *Кожух у застанові.* НВолын. у.

Застанови́ти, ся. См. **Застановляти, ся.**

Застановля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **застанови́ти, влю́, виш,** *гл.* 1) Закладывать, заложить. *Запаску свою до жидівки однесла, застановила.* Г. Барв. 277. *А тре-*

тій пив і не платив та коня, зброю застановив. Чуб. V. 672. 2) Заставлять, заставить, загромоздить. 3) Ставить, поставить, во что-либо, напр. въ печь. *Обід застановила, хліб посадила.* Г. Барв. 80.

Застановля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **застанови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, задерживаться, задержаться. *Через спеку орання застановилося.* Каменец. у.

Заста́рений, а, е. Преждевременно состарѣвшійся. *Не так стара, як застарена молодиця.* Мир. Пов. I. 112..

Застарцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Занищенствовать, начать ходить по міру. 2) Заработать нищенствомъ.

Застаршинува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Заначальствовать.

Застаткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Порядочно повести себя. *Перше все по коршмах вештався, а як оженився, так і застаткував..*

Заста́ти. См. **Заставати.**

Застебну́ти, бну́, неш и пр. *гл.*= **Застібнути** и пр.

Застели́ти, ся. См. **Застеляти, ся.**

Застеля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **застели́ти, лю́, леш,** *гл.*=**Застилати, заслати.** *Достала скатірку, стіл застеляє.* МВ. II. 20. *Білу постіль застелю.* Чуб. V. 48.

Застеля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **застели́тися, лю́ся, лешся,** *гл.* 1)=**Застилатися, заслатися.** 2) —**ша́лею, ху́сткою.** Надѣть на плечи шаль, платокъ. *Люборацька вже і шалею застелилась.* Св. Л. 78. 3) Начать дуть (о вѣтрѣ)? *Та він (вітер) зранку застелився був он-який, а тепер—сказано, така тиша, що й Господи!* Кобел. у.

Застига́ти, га́ю, еш, сов. в. **засти́гти, гну, неш,** *гл.* 1) Застывать, застыть. **Аж йому́ в литка́х засти́гло.** Испугался. Ном. № 9336. 2) Застигать, застичь. *Терпи, доню, неволеньку, поки смерть застигне.* Чуб. V. 629.

Засти́глий, а, е. Застывшій. *Застигле холодне повітря.* Мир. Пов. I. 145.

Засти́гти. См. **Застигати.**

За́стиди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* = Засоромити.

Застила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **засл[illegible], стелю́, леш,** *гл.* 1) Застилать, з[illegible]ть. *Столи застилали.* Мет. *Око з[illegible] сльозою.* МВ. (О. 1862. I. 76). 2) [illegible] **о́чі.** Закрыть глаза, переносно: у[illegible]реть. *Иноді, як прийдеться, так тяж[illegible]ко стане на серці, що й молю Бога, щоб мені очі заслати.* Г. Барв. 101.

Застила́тися, ла́юся, ешся, сов. в. **засла́тися, стелю́ся, лешся,** *гл.* Застилаться, заслаться.

Застіба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **застібну́ти, бну́, неш,** *гл.* Застегивать, застегнуть. *Застіба повагом ґудзик.* Сим. 230.

Застіба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **застібну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Застегиваться, застегнуться. *Ґудзями застібався.* Лавр. 4.

За́стібка, ки, *ж.*=**Застіжка.** *У нашої Одарки на застібці стрічка.* О. 1861. X. 82. *Двоє дітей... в якихсь ганчірках замість сорочок, котрі вони якось соромливо позводили на грудях чорними рученятами, бо застібок не було.* Мир. ХРВ. 186.

За́стіжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **за́стіжка.**

Застіжи́на, ни, *ж.*=**Застіжка.** *На бідній дівчиноньці синя застіжина.* Грин. III. 531.

За́стіжка, ки, *ж.* Застежка, снурокъ или ленточка для завязыванія воротника рубахи. Чуб. VII. 415. Сим. 182. Гол. Од. 54. *Подарую миленькому на застіжку стрічки.* Чуб. V. 194. Во мн. ч. **за́стіжки** значитъ петли, въ которыя продѣвается застежка. *В його червона стьожка гарна в застіжках.* Ном. № 11181. *Як тобі, козаченьку, угодить, яку тобі та стьожину купить? Червоную, дівчино, червону, щоб висіла з застіжок додолу.* Мил. Ум. **За́стіжечка.** *Сукню шили да й покоротили... остаточки на подарочки, обрізочки на застіжечки.* Грин. III. 46.

Застілля, ля, *с.* Мѣсто за столомъ. Kolb. I. 109. МУЕ. III. 126. Мнж. 59. Гол. IV. 539. *Пусти, пусти, Івасеньку, із застілля, та поїляжу я по надвір'ю.* Мет. 175. *Сидять по застіллю.* Мил. 156. Ум. **Засті́ллячко.** *Сами сидять по застіллячку.* Грин. III. 481.

Засті́лок, лку, *м.* Постель. Вх. Лем. 417.

Засті́льний, а, е. Застольный. *Розговорились, трапезуючи... Постановили громадою застільною так...* К. Д. Серце, 19.

Застовбу́рчитися, чуся, чишся, *гл.* Стать вверхъ, дыбомъ (о волосахъ, шерсти).

Застогна́ти, ну́, неш, *гл.* Застонать. *[illegible]арко застогнав і почав рвать на собі [illegible]ся.* Стор. МПр. 23. *Застогнали, за[illegible]али церковнії мури.* К. Досв. 211. *Загу[illegible] застогнала земля під козацькими підківками.* Левиц. I. 16.

Застолі́тній, я, е. Имѣющій болѣе ста лѣтъ. *І сідая, і горбата, мабуть застолітня.* Мкр. Н. 32.

Засторо́нок, нку, *м.* Боковое отдѣленіе въ клу́ні, въ комнатѣ, въ амбарѣ, боковой придѣлъ въ церкви и пр. Чуб. VII. 397. *Показав засторонки, повні пшениці арнаутки.* Левиц. Пов. 194.

Засторцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.*=**Запроторити**. 1) *Куди це ти засторцювала мою ложку?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) *Та я його засторцював у наймити.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Засторчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Застромити**. *В болото вершу засторчив.* Греб. 369.

Засто́ювати, то́юю, еш, сов. в. **засто́яти**, стою́, ї́ш, *гл.* —**че́ргу**. Стоять, ожидая очереди. *Паничі мусили застоювати коло неї чергу навіть на польку.* Левиц. Пов. 40.

Засто́юватися, то́ююся, ешся, сов. в. **застоя́тися**, стою́ся, ї́шся, *гл.* Застаивать, застояться. *Кінь на стані трохи застоявсь, треба його проїздити.* Грин. II. 12.

Засто́яний, а, е. Застоявшійся. *Застояні стіжки, аж погнила солома.* Каменец. у.

Застоя́ти, ся. См. **Застоювати**, ся.

Застраха́ти, ха́ю, еш, *гл.*=**Застрашити**. Мир. ХРВ. 127.

Застраши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Устрашить, испугать, запугать. *Та не всіх же хижа сила людоїдством застрашила.* К. Досв. 112.

Застраши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Испугаться, устрашиться. Драг. 61.

Застрекота́ти, чу́, чеш и **застрекоті́ти**, чу́, ти́ш, *гл.* Застрекотать. *Застрекотіли коники, заспівали пташечки.* Стор. МПр. 22.

Застре́лити, лю, лиш, *гл.* Застрѣлить. *Застрель сина свого Сачка.* Чуб. І. 154.

Застриба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Запрыгать.

Застрива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Повременить, обождать немного.

Застроми́ти, млю́, миш, *гл.* Воткнуть, вонзить. *Застромили ножа у стіл.* Рудч. Ск. І. 148. *Змій перекинувся голкою. Вона взяла, застромила його в стіну.* Рудч. Ск. І. 22. *Та виломлю калинову вітку, та застромлю за білу намітку.* Мет. 234.

Застругáти. См. **Застругувати**.

Застру́гувати, гую, еш, сов. в. **застругáти**, жу́, жиш, *гл.* Застрагивать, застрогать, заострить.

Заструпи́тися. См. **Застру́плюватися**.

Застру́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **заструпи́тися**, плю́ся, пи́шся, *гл.* Струпѣть, заструпѣть, покрыться струпьями.

Застрява́ти, ряю, еш и **застряга́ти**, га́ю, еш, сов. в. **застря́ти**, ря́ну, неш и **застрягти**, гну, неш, *гл.* Застрявать, застрять, завязнуть. *Жартувала баба з колесом, та спиця застряла.* Ном. № 12665. *Як то нам застряти у неволі вічній?* МВ. II. 46. *З... лоба лилися краплі поту й застрягали в густих сивих кудлатих бровах.* Левиц. І. 162. *Піде собі у двір, та там і застрягне.* Св. Л. 246.

Застря́мина, ни, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. Вас. 165.

Застря́ти. См. **Застрявати**.

За́стування, ня, *с.* Заслоненіе свѣта.

За́стувати, тую, еш, *гл.* Заслонять свѣтъ, застить. Ном. № 12740.

Застугоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Глухо застучать. *Під вікном застугоніло.* Св. Л. 222.

Засту́да, ди, *ж.* Простуда. Аф. 438.

Засту́джувати, джую, еш, сов. в. **застуди́ти**, джу́, диш, *гл.* Простуживать, простудить. Аф. 438.

Засту́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **застуди́тися**, джу́ся, дишся, *гл.* Простуживаться простудиться. Аф. 438. *Трошки застудився та й занедужав.* Стор. І. 189.

Застужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Затруднять, утруждать, принуждать. *Ми вас не застужаєм, щоб ви сами приїздили до нас.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Засту́кати, каю, еш, *гл.* 1) Застучать. 2) Застичь, захватить, поймать. *Застукав, як сотника в горосі.* Ном. № 3927. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому утікати.* Рудч. Ск. І. 46.

Застукоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно застучать. *Шось застукотіло у вікно.* Мнж. 129. 2) Забиться (о сердцѣ). *Серце в батька й матері швидче застукотіло.* Левиц. Пов. 156.

За́стум, ма, *м.* Укромное мѣсто, пустынное глухое мѣсто. *Сховалась ти на відпочинок, як лебідь в тихі застуми води.* К. ПС. 130. *І засвітився світ по застумах московських.* К. Дз. 15. *Чи не сором тобі покидати нас і по застумах цього ліса блукати без нас?* Нп.

За́ступ, па, *м.* Заступъ. *Лихого справить заступ та лопата.* Ном. № 3230. *Візьми заступ та викопай отут ямку.* Харьк. Ум. **Заступе́ць**, **за́сту́почок**. Грин. III. 56.

Засту́па, пи, *ж.* Защита. Левч. 47.

Заступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **заступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Закрывать, закрыть, становиться между. *Рада б зірка зійти, чорна хмара заступає.* Мет. 81. *То не чорнії хмари ясне сонце заступали.* Макс. (1849), 80. *Рад би я встати та й привід дати своєму дитяточку,—сира земелька заступила оченька, приляглa мі ручку.* О. 1862. IV. 40. *Люде б сонце заступили, як би мали силу.* Шевч. 80. *Так мені світ і заступило.* 2) Занимать, занять, преграждать, преградить (дорогу). *Де не візьметься вогонь,—увесь шлях заступив.* Рудч. Ск. II. 75. *Иому калина дорогу заступила.* О. 1862. IV. 27. *А тяжкії воріженьки заступили доріженьки.* Чуб. V. 248. 3) Заходить, зайти за что. *Як хто їде, або йде було мимо, то він заступить за комору, чи за двері, щоб не здоровкатись.* Г. Барв. 160. *Шкода від нас за мури заступати, на козаків гармати риштувати.* К. ЦН. 174. 4) Начинаться, начаться (о днѣ и пр.). *Заступало свято, настав багатий вечір.* Мир. Пов. I. 136. 5) Вступать, вступить (въ должность). *Тільки старостою заступив, а ти вже мене й старшиною робиш.* Грин. II 245. 6) Замѣнять, замѣнить, замѣщать, замѣстить. 7) Защищать, защитить. Мил. 196. *Хто мене* (без матері) *буде тепер заступать?* Мил. 201. *Було б кому заступити дочку від силоміття.* Г. Барв. 509. *Заступи мене, Боже, при лихій годині! Заступи, Господи, заборони хрестінську хубібку.* Шух. I. 192.

Заступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **заступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Улиця у-продовж людьми заступилася.* МВ. (О. 1862. I. 101). 2) Заступаться, заступиться. *Чоловік заступився, став пана просити, що його жінка не сповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

За́ступень, пня, *м.* Древко, ручка къ заступу. Каменец. у.

Заступе́ць, пця́, *м.* 1) Ум. отъ **за́ступ.** 2) *мн.* Родъ узора для вышивки сорочки. КС. 1893. V. 278.

Заступи́льно, на, *с.*=**Заступень.** Канев. у.

Заступи́ти, ся. См. **Заступати, ся.**

Засту́пник, ка, *м.* 1) Замѣститель, заступающій мѣсто другого, исправляющій должность. Черниг. у. 2) Защитникъ, заступникъ, ходатай за кого. Мир. Пов. I. 161. *Хто в нас Бог, опріч Єгови? Хто заступник, опріч Бога?* К. Псал. 39.

Засту́пниця, ці, *ж.* 1) Замѣстительница. 2) Защитница, заступница. Чуб. III. 255.

Заступо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **заступ.**

Застьо́л, лу, *м.* Покрывало, то, чѣмъ застлано (диванъ, кровать, столъ). *Він до кроваті, шугнув рукою під застьол,—там і гроші підкинуто.* Александр. у. (Залюбовск.).

Застьо́ла, ли, *ж.* Полотно, которымъ накрываютъ, застилаютъ возъ, когда на него нагружаютъ хлѣбъ. Александр. у. (Залюбовск.).

За́сув, ва, *м.* 1)=**Засов.** Ном. № 503. 2) Часть **лавча́стого замка́.** См. **Лавчастий.** Шух. I. 93. 3) Часть **отримача** Шух. I. 249.

Засува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **засу́нути, ну, неш,** *гл.* Засовывать, засунуть. задвигать, задвинуть. *Ой вигострю товариша, засуну в халяву.* Шевч. 534.

Засува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **засу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Задвига́ться, задвинуться, засовываться, засунуться. 2) Осыпаться, засыпа́ться, засы́паться (землей). *Вже й криниця тая засунулась і висохла.* Шевч.

За́сувка, ки, *ж.* 1) Задвижка. 2) Дощечка въ ложѣ гуцульскаго ружья, которой задвигается полое мѣсто, гдѣ хранятся пули. Шух. I. 229, 230. 3) Часть **рі́ток** (см.) МУЕ. III. 20.

Засуди́ти, джу́, диш, *гл.* Осудить, приговорить. *Ой вже тебе, молодий козаче, в салдати засудили.* Чуб. V. 948.

Засу́дити, джу, диш, *гл.* Стянуть, свести. *Судорга засудила руку.* Борз. у.

Засука́ти, ся. См. **Засукувати, ся.**

Засу́кувати, кую, еш, сов. в. **засука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Засучивать, засучить. *По локоть руки засукав.* Котл. Ен. II. 19.

Засу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **засука́тися, каюся, ешся,** *гл.* 1) Засучиваться, засучиться. *Оце ще! не засукується ніяк рукав!* 2)—**самі́й в собі.** О ниткѣ: скручиваться, скрутиться. Шух. I. 149.

Засу́лля, ля, *с.* Мѣстность за рѣкой Сулой. Желех.

Засумі́ти, мі́ю, еш, *гл.* Опечалиться. *Засумів Ірод.* Єв. Мт. XIV. 9. *Іде сумний, понурий... Дивно так засумів.* К. ЦН. 250.

Засумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Затосковать, загрустить. *Старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує.* К. Орвся. (ЗОЮР. II. 200).

Засу́нути, ся. См. **Засувати, ся.**

Засурми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Затрубить. *А всі дзвони задзвонили, а всі сурми засурмили.* Нп. *Ой у городі у Черкасі сурми засурмили.* АД. І. 159.

Засурпе́лити. См. **Засурпелювати.**

Засурпе́лювати, люю, еш, сов. в. **засурпе́лити, лю, лиш,** *гл.* Всаживать, всадить съ силою. Аф. 438.

Засу́ха, хи, *ж.* 1) Засуха. *Покарав Господь людей превеликою засухою.* Стор. І. 150. 2) Высохшее озеро. Одесск. у. (Браунеръ).

Засу́шечок, чка, *м.* Ум. отъ **засу́шок.**

Засуши́ти, ся. См. **Засушувати, ся.**

Засу́шка, ки, *ж.* Сортъ луку. *Цибулю-засушку годиться сховати до Покрови на піч, щоб у стовбурі не йшла.* Грин. II. 21.

Засу́шок, шка, *м.* Сухарь. Ум. **Засу́шечок.** *Дала йому засушечок хліба.* Рудч. Ск. І. 88.

Засу́шувати, шую, еш, сов. в. **засуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Засушивать, засушить. *Доставши рибу, одріж голову, засуши і сховай.* Чуб. І. 75.

Засхну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Засохти.** *Загинеш, серденько, загинеш, мов ряст весною у ночі засхнеш.* Шевч. 327.

Засци́ка, ки, *об.* Обмоченный уриной.

Засцика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **засця́ти, сцю́, ци́ш,** *гл.* Замачивать, замочить (уриной). *Чорний чорне більмо засцяв, білий біле більмо засцяв.* Чуб. І. 139.

Засцика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **засця́тися, цю́ся, ци́шся,** *гл.* Замачиваться, замочиться (уриной).

За́сця́нка, ки, *ж.* Замочившаяся уриной.

Засця́ти, ся. См. **Засцикати, ся.**

Зась! *меж.*, выражающее запрещеніе: нельзя! не смѣть! *Що попові можна, то дякові зась!* Но́м. № 1004. *Очима їж, а рукам зась!* Ном. № 3822. *Горілка, кажуть, не дівка, а козакові зась.* Мл. л. зб. 47. *Я з хорошим постояла, тобі зась, тобі зась!* Чуб. V. 1114. Иногда употребляется въ видѣ [illegible], *[illegible] бо пику натовчу!... А зася до пики ти не знаєш?* Грин. II. 165.

Засябрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Стать въ сосѣдскія, товарищескія отношенія. *З сусідою, охтирським крамарем, вони засябрували.* О. 1862. IX. 70.

Засяга́ти, га́ю, еш, сов в. **засягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Охватывать, охватить. *Було видко усе, скільки засягло око.* Ком. І. 10. (Думки) *од билинки перелітали до птиці, од птиці до скотини, од скотини до чоловіка, поки не засягли всього світа.* Мир. ХРВ. 29. 3) Добывать, добыть. *Роботою засягне собі щастя.* Мир. ХРВ. 4) Заимствовать, позаимствовать, почерпнуть.

Зася́ти, ся́ю, еш, *гл.* Засіять. *Так в хаті засяло, що ніби свічки горіли.* Рудч. Ск. І. 113. *І світ ясний, не вечірній тихенько засяє.* Шевч. 217.

Зася́яти, ся́ю, еш, *гл.*=**Засяти.** *Засяяли шаблі, як сонце з хмари.* Чуб. III. 278.

Затаї́ти, ся. См. **Затаювати, ся.**

Зата́кати, каю, еш, *гл.* Начать поддакивать.

Затала́нити, ню, ниш, *гл.* Пріобрѣсть по счастливой случайности. *Що вдень загорюєш, то за ніч прогайнуєш, а що заталаниш,—то музики наймаєш.* Чуб. V. 479. *Він і швець добрий, тільки що заталанить, то все й прогайнує.* Г. Барв. 272.

Затала́пати, паю, еш, *гл.* Забрызгать, запачкать жидкой грязью одежду. Желех.

Затала́патися, паюся, єшся, *гл.* Зашлепаться въ грязи, забрызгаться грязью. *Глянь, як заталапалась, і твари не знать.* Брацл. у.

Затамува́ти, мую, еш, *гл.* 1) Задержать, остановить, унять. *Затамувати кров.* Житом. у. *Гріх розмножався на землі і нічим було вже його затамувати.* Опат. 12. 2) Остановить теченіе воды, запрудить. 3) Подождать, замедлить, протянуть. *Затамував два дні, не заплатив.* Черк. у.

Затамува́тися, му́юся, єшся, *гл.* Задержаться, замедлить. *Пішов і затамувавсь там.* Черк. у.

Затанцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Затанцовать. 2) Заработать танцами. 3) Заглушить, осилить при помощи танцевъ (горе, печаль и пр.). *Не втекла... таки од свого [illegible] й не затанцювала.* Левиц. І. 86.

Затанцюва́тися, цю́юся, єшся, *гл.* Увлечься танцами. *Катря до впаду не затанцюється, не роcердиться до сварки.* МВ. II. 83.

Зата́нчити, чу, чиш, *гл.*=**Затанцювати.**

Затараба́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Забарабанить; застучать. *Здалось, що як неначе ложками на лаві затарабанило; думаю,*

певно кіт. Драг. 63. 2) Задѣвать, затащить.

Затарасувáти, сýю, еш, *гл.* 1) Завалить хворостомъ (топь). 2) Преградить (путь). *В болоті загрузла і заднім путь затарасувала.*

Затарасувáтися, сýюся, єшся, *гл.* Увязнуть въ грязи: *Оттут їхала пані у кареті та як затарасувалась у багні, то насилочку двома парами волів витягли.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Затаскáти. См. **Затаскувати.**

Затáскувати, кую, еш, сов. в. **затаскáти, кáю, еш,** *гл.* 1) Затаскивать, затащить, куда-нибудь. *Собаки десь уже і ягня* (зарізане) *затаскали.* Мнж. 134. 2)=**Запроторити 2.** *Тимоху* (попа, за кару) *затаскали в манастир, та ще й на дев'ять місяців.* Св. Л. 300. 3) Занимать, занять притащенными предметами извѣстное мѣсто. *Затаскав цареві дровами увесь двір.* Мнж. 41.

Затасувáти, сýю, еш, *гл.* 1) Задѣвать, заложить неизвѣстно куда, забросить, запропастить. *Куди се ти віника затасувала?* 2) Замять, затереть. *Там у волості й затасували моє діло.* Черк. у.

Затахлувáти, лýю, еш, *гл.* Запропастить. *Затахлував усю худобу і кінця не знайдеш.*

Затáювати, тáюю, еш, сов. в. **затаїти, таю́, їш,** *гл.* Скрывать, скрыть, утаивать, утаить, притаить. *Породила Діва сина, хтіла затаїть.* Чуб. III. 368. *І дух від ляку затаїв.* Котл. Ен. *Затаївши дух, пильно на неї дивився.* Стор. МПр. 76.

Затáюватися, тáююся, єшся, сов. в. **затаїтися, таюся, їшся,** *гл.* 1) Скрываться, скрыться, укрываться, укрыться. *Затаївся духом і тілом.* НВолын. у. 2) Отпираться, отпереться, не признаваться, не признаться. *Затаїться, та й що хоч йому роби.* НВолын. у.

Затвéрджувати, джую, еш, сов. в. **затвердúти, джý, диш,** *гл.* Утверждать, утвердить.

Затвердíлий, а, е. Загрубѣлый, затвердѣвшій. *Серце бо їх затвердiле.* Єв. Мр. VI. 52.

Затвердíти, дíю, еш, *гл.* Затвердѣть.

Затвéрднути, ну, неш, *гл.*=**Затвердіти.** *Затвердло поле й не ореш.* Каменец. у.

Затéклий, а, е. Затекшій.

Затектú. См. **Затікати.**

Зателéнькати, каю, еш, *гл.*=**Задзеленькати.** *Тут бо саме зателенькав дзвінок.* Хата, 95. *Загув великий дзвін з дзвіниці і роскотився в повітрі. За ним тихо зателенькали маленькі дзвоники.* Мир. Пов. II. 129.

Зателéпа, пи, *об.* Неряха. МВ. (КС. 1902. X. 152). *Осе ще зателепа, все в неї чорт знає як: сорочка от-от опаде, запаска теж, пояс аж по землі волочеться.* Брацл. у. *Уже й вечір минає; а як вечір проминув,—зателепа примину́в.* Грин. III. 652.

Зателéпанка, ки, *ж.* Неряха. Желех.

Зателéпати, паю, еш, *гл.*=**Заталапати.** Желех.

Зателéпатися, паюся, єшся, *гл.*=**Заталапатися.** *Так зателепався, як жид.* Ном. № 11273.

Зателéпкуватий, зателéпуватий, а, е. Неряшливый. Каменец. и Брацл. у.у.

Зателіпáти, пáю, еш, *гл.* Закачать, заболтать.

Зателіпáтися, пáюся, єшся, *гл.* 1) Заболтаться, закачаться. 2)=**Заталапатися.** *Зателіпалась як свиня.* Зміев. у.

Затéмнéння, ня, *с.* Затемненіе, помраченіе. *Затемнення історії.* К. Кр. 23.

Затéмнúти. См. **Затемняти.**

Затéмніти, нію, еш, *гл.* Ослѣпнуть.

Затéмнювати, нюю, еш, *гл.*=**Затемняти.** *Затемнюю єванґельський завіт.* К. ПС. 62.

Затемня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **затéмнúти, ню́, нúш,** *гл.* Затемнять, затемнить. *Та хмара надулась і річ таку веде: „що вже мені се сонце надоїло!... Я здужаю його собою затемнить.* Греб. 367. *Хто ти такий, що хочеш затемнити небесний суд словами без науки?* К. Іов. 84.

Затемперувáти, рýю, еш, *гл.* Очинить перо.

Затéмрітися, рюся, ришся, *гл.* Потемнѣть, стемнѣть. *То вияснилося було, а то знов затемрілося.* НВолын. у. *Вийшли увечері, а у ліс прийшли—затемрілося, нічого не видко.* Каменец. у.

Затенéтити, чу, тиш, *гл.* 1) Поставить сѣти. 2) Слегка прикрыть.

Затéпла, *нар.* Пока тепло.

Затéпліти, лію, еш, *гл.* 1) Потеплѣть. 2) *безл.* Стать теплѣе (о погодѣ).

Затéрпнути, ну, неш, *гл.* Отерпнуть, онѣмѣть. *Богослов курив та й курив, аж язик йому затерп.* Св. Л. 122.

Затерчáти, чý, чúш, *гл.* О поющемъ

соловьѣ: дробью разсыпаться. (Соловейко) *защебече, затерчить*. Кв. I. 29.

Затесáти. См. **Затісувати**.

Затикáти, кáю, **еш**, сов. в. **заткнýти, нý, нéш**, *гл.* 1) Затыкать, заткнуть (отверстіе). *Я такими дурнями верхи затикаю*. Чуб. V. 76. *Проїв дірку у бичка, з середини все виїв, а туди горобців напустив і соломою заткнув*. Рудч. Ск. II. 8. 2) Затыкать, заткнуть за что либо. *Заток сопілку за пояс*. Федьк. 3) Втыкать, воткнуть, водружать, водрузить. *Затикають з одного боку на човні бунчук, з другого прапор*. К. Бай. 92.

Затúкати, тúчу, чеш, *гл.* Украсить цвѣтами, заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *Та й вирвемо квіточку зелененьку, та й затичем Марусю молоденьку*. Мил. 134. *Затичу біжник запашним зіллям*. Г. Барв. 278.

Затúкатися, каюся, ешся, *гл.* Украситься цвѣтами и пр., заткнувъ ихъ въ волоса, головной уборъ. *В саду була, рожу рвала та й затикалася*. Чуб. V. 51. *Ой упала зоря з неба та й розсипалася; мила зорю позбірала та й затикалася*. Чуб. V. 1174.

Затúлля, ля, *с.* Задняя, не лицевая сторона. *А у Стрию на затиллю мальовані сіни, а там мої, товаришу, кучері посіли*. Гол. IV. 445.

Затúлок, лку, *м.* Задняя стѣна въ домѣ.

Затúльний, а, е. Задній. НВолын. у. *Вийшла стара пані на затильні двері*. Гол. III. 207. *Утікала Бондарівна затильними дверми*. Грин. III. 616.

Затúн, ну, *м.* Родъ перегородки изъ камыша, ставящейся въ рѣкѣ, чтобы задержать рыбу, которая, ища выхода, попадаетъ въ поставленную вершу. О. 1861. XI. 116. *Отце ж ми робим затин—з очерету, пускаємо ворітця, а біля них спускаємо у воду вершу проти води; через день і набіжить окунь і плітка*. О. 1861. XI. 115.

Затинáти, нáю, еш, сов. в. **затнýти** и **затя́ти, тнý, нéш**, *гл.* 1) Ударять, ударить. *Скоро Лях-Бутурлак тев зачуває, Кушку Самійла у щоку затинає*. Макс. 37. *Як до ліса доїжджає, дубиною затинає*. Чуб. V. 933. *Затяла її в пику*. НВолын. у. 2) Ударять, ударить рубящимъ или рѣжущимъ орудіемъ, начинать, начать рубить рѣзнуть. 3)—**комý**. Допекать, допечь, укорять, укорить. *Хазяйка смика діда за рукав, щоб він уважив панотцеві, а хазяїн уговорює попа, щоб він не затинав старенькому*. Стор. I. 240. 4) Дѣлать, сдѣлать что съ энергіей, съ жаромъ. *Сопілка зуба затинала*. Котл. Ен. I. 19. *На вигоні дівчата затинають веснянки*. Греб. 401. *Затинає по-лядськи*.

Затинáтися, нáюся, ешся, сов. в. **затнýтися** и **затя́тися, тнýся, нéшся**, *гл.* 1) Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Се видно ж усякому, що сей замок скручено, бо ключ затинається*. Екатериносл. г. 2) Задерживаться, останавливаться, остановиться, пріостановиться. *Як повів я рештанта, то він спершу йшов як слід, а далі все затинався йти, а то й побіг од мене та й утік*. Новомоск. у. 3) Останавливаться, остановиться въ разговорѣ, заикаться; замолкать, замолкнуть. *Хто? хто?! затинаючись скрикнув він*. Мир. ХРВ. 52. *Другі на речі дається, а як я... Якось Улита затнулась*. Г. Барв. 226. *Дівочий клекіт на хвилину затнувся*. Мир. Пов. I. 144. 4) Только сов. в. Упорно стоять на своемъ; упорно продолжать что либо дѣлать. *Не хочу, не поїду!... і затялась на сьому*. Г. Барв. 531. *Затямись в одну шкуру: давай рощот!* Мир. ХРВ. 259. *Дощ затявся*. Мир. ХРВ. *В гаремах тілько нуд затявсь: там кралі нищечком ридали, як ніч наступить, сна не мали, а вечір карою здававсь*. Мкр. Г. 16. 5) Только сов. в. Удариться. *Чоловік розігнався, в одвірок затявся*. Чуб. V. 1080.

Затинúти, нію, нúш, *гл.* Обгородить плетнемъ. Вх. Зн. 20.

Затúнка, ки, *ж.* Нижняя треть, нижняя утолщенная, послѣ зарубки, часть веретена. Шух. I. 148.

Затúнчивий и **затúнчливий, а, е.** Неподдающійся, неуступчивый, упрямый. *О, яка ж бо ти затинчива! Почастуй же нас, коли сама не хочеш*. О. 1862. II. 35. *Ну, це й колода затинчлива,—як от дитина буває*. Волч. у.

Затирáти, рáю, еш, сов. в. **затéрти, трý, рéш**, *гл.* Затирать, затереть, стирать, стереть. *Ой ходімо, дівчинонько, слідок затирати*. Чуб. III. 174. Переносно: заглаживать, загладить, стараться скрыть. *Як ні затирала свій смуток шуткуванням... він раз-по-раз допитувався*. Г. Барв. 152. 2)—**рýки**. Потирать руки. *А пан, затираючи руки... потяг доріженькою до хати*. Св. Л. 205. 3) Дѣлать заторъ. *Із ляхами пиво варити затирайте: лядський солод,*

козацька вода, лядські дрова, козацькі труда. Макс. (1849), 67. 4) У бочаровъ: прорѣзывать на нижней части клепокъ полосу или вырѣзку для вставки дна. Сумск. у. Шух. I. 250. 5) Только несов. в. Ѣсть съ аппетитомъ. *Панотець затирав сметану з свіжим сиром, випивши чарку оковитої* Св. Л. 16. *Тимоха тим часом затирав печену курку, що на стіл подали.* Св. Л. 198. 6)—**борщ.**=Заправляти 1.

Затира́ха, хи, *ж.* Названіе соломахи. *Соломаха-затираха, як затрем—поїмо.* Грин. III. 195.

Затира́ч, ча́, *м.* Инструментъ, которымъ прорѣзываютъ бочары въ клепкахъ углубленіе для вставки дна. См. **Затирати 4.** Шух. I. 250.

Зати́рити. См. **Затирювати.**

Затиркота́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Заторохтіти.** *Як горошок затиркоче.* Гол. III. 458.

Затирли́кати, рличу, чеш, *гл.* Запиликать. *Музика що затирликав, то й прюликав.* Посл.

Зати́рювати, рюю, еш, сов. в. **зати́рити, рю, риш,** *гл.* Затаскивать, затащить куда-либо, занести куда-либо.

Затиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зати́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Сжимать, сжать, стискивать, стиснуть. *Впірнув Сатанаїл у самую безодню... бере він той пісок..., а вода йому той пісок так і змиває; той так затискає жменю.* О. 1861. VI. 59. 2) Запихать, засунуть. *Затис за пазуху.* Сосниц. у.

Затиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зати́хнути, хну, неш,** *гл.* Затихать, затихнуть. *Затихло все... Тілько дівчата та соловейко не затих.* Шевч. 395.

За́тичка, ки, *ж.* 1) Пробка, то, чѣмъ закупориваютъ, затыкаютъ. *Чоловік скоренько заткнув пляшку, перехрестив затичку, та знов у воду.* Ном. № 1254. 2) Цвѣтокъ, который втыкается въ волосы дѣвушекъ для украшенія. Вх. Зн. 20.

За́тишина, ни, *ж.*=**Затишок 1.** Вх. Уг. 239.

Зати́шитися. шуся, шишся, *гл.*=**Затихнути.** *Затишивсь уже грім—не гримить.* Константиногр. у.

Зати́шний, а́, е́. Уютный, укромный. *Затишний ярок отой,—бджолі добре стояти.* Волч. у. *Я говорив: умру в гнізді затишнім, і в старості лічить года забуду.* К. Іов. 62.

За́ти́шно, *нар.* Уютно, укромно; тихо. *Захотів пишно! аби затишно.* Ном. № 9890.

За́ти́шок, шку, *м.* 1) Мѣсто, закрытое отъ вѣтра. *Затишком ішли, то воно не так холодно.* Лебед. у. 2) Уютное, укромное мѣстечко. *Піймав собі мишку да ззів у затишку.* Макс. 105.

Зати́ва, ви, *ж.* Затѣя.

Затіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заті́яти, ті́ю, еш,** *гл.* Затѣвать, затѣять. *Як затів дурень молитись, то і лоб собі розквасить.* Ном. № 6576. *Затіяв женитьс*я, *сам не знаєш нащо.* Чуб. V. 491.

Затіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **заті́ятися, ті́юся, ешся,** *гл.* Затѣваться, затѣяться. *Ніхто не сподівався і гадки не мав, що тсе затівається.* О. 1861. VII. 6.

Затіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **затекти́, течу́, че́ш,** *гл.* Затекать, затечь. *Дайте йому молотить з тієї скирти, що затекла.* Стор. I. 19.

Затіни́ти. См. **Затіняти.**

За́тінок, нку, *м.* 1) Мѣсто находящееся въ тѣни. *В затінку стане за дівку.* Ном. № 7517. *Плаче баба, плаче та сіла в затінку.* Чуб. V. 1131. 2) Тѣнь. *Дивиться кожний на свій затінок на стіні.* МУЕ. III. 55.

Затіня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **затіни́ти, ню́, ниш,** *гл.* Затѣнять, затѣнить, покрывать, покрыть тѣнью, затемнять, затемнить. *Твою головоньку весною калина не затінить.* О. 1861. III. 17. *Що то, Боже, хмара! сонце затінить.* Лебед. у.

Заті́пати, паю, еш, *гл.* Начать трепать.

Заті́патися, паюся, ешся, *гл.* Затрепетать, задрожать. *Губа затіпалася. У Пороха руки затіпались.* Мир. ХРВ. 180. *Серце затіпалось, немов хто доторкнувся до його.* Мир. ХРВ. 5. *Затіпалось розшматоване тіло Речі Посполитої, як тіпаєтьс*я *индик після того, як голова одрубана.* Мир. ХРВ. 91.

Заті́р, то́ру, *м.* Углубленіе въ клепкахъ деревянной посуды, въ которое бочаръ вставляетъ дно. Шух. I. 250.

За́тірка, ки, *ж.* Родъ мучнаго кушанья: мелкіе шарики изъ тѣста, варимые въ водѣ или молокѣ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *М'яка була затірка, била мене матінка.* Лавр. 25. **Да́ти за́тірки.** Задать трепки. *Я тобі дам затірки! Попадешся ти в мої лещата!* О. 1861. XI. Кух. 20.

Затісни́ти. См. **Затісняти.**

За́тісно, *нар.* Тѣсно. Мнж. 180.

Затісня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **затісни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Тѣснить, стѣснять. Мнж. 180.

Затісувати, сую, еш, сов. в. **затесати**, **тешу**, шеш, *гл.* 1) Обтесывать, обтесать, заострять, заострить. 2) Только сов. в. Начать тесать.

Затіяти. См. **Затіпати**.

Заткалка, ки, *ж.* Пробка. НВолын. у.

Заткално, на, **заткало**, ла, *с.* Затычка изъ тряпокъ, которой затыкають дымовую трубу вмѣсто вьюшекъ. Чуб. VII. 381. Вас. 193. *Бо на парубках шмаття—то міх, то ряднина, з заткала шапка, з клочча поясина.* Чуб. III. 34. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575.

Заткати, **тчу**, **чеш**, *гл.* 1) Начать ткать. 2) Заработать тканіемъ. 3) Покрывать, покрыть тканымъ узоромъ. *Були ті жупани сребром заткані.* АД. I. 261. 4)=**Заткнути**. *Та й заткав я йому бржжій рану.* Федьк. *Не можна всім губи заткати.* Ном. № 6986. *З-під коріння, з-під верби джерело било, що й кулаком не заткати.* Св. Л. 307.

Заткатися, **тчуся**, **чешся**, *гл.* Покрываться, покрыться тканымъ узором. *Зазеленіло поле й луки, мов заткались травою та квітками.* О. 1861. IX. 175.

Заткнути. См. **Затикати**.

Заткнутися, **нуся**, **нешся**, *гл.* Заткнуться.

Затлітися, **ліюся**, ешся, *гл.* Затлѣться.

Затлумити, **млю**, **миш**, *гл.* Подавить.

Затнути, **ся**. См. **Затинати**, **ся**.

Затоваришувати, **шую**, еш, *гл.* Вступить въ товарищескія отношенія. *Вони ще дужче затоваришували.* Мир. ХРВ. 353.

Затовкмачувати, **чую**, еш, *гл.*=**Затокмачувати**.

Затовкувати, **кую**, еш, сов. в. **затовкти**, **вчу**, **чеш**, *гл.* Приправлять, приправить толченымъ саломъ и зеленью. *Жінко, вари, мишень, гречані галушки та сито їх із салом затовчи.* Рудч. Ск. I. 11. *Затовчений свіжим салом з зеленою цибулею і кропом куліш.* Левиц. Пов. 109.

Затовмистий, **а**, **е**. Тупоугольный. *Затовмистий клин.* НВолын. у.

Затого, *нар.* Вотъ-вотъ, того и гляди, скоро уже. *Сидить у хаті, а затого хата повалиться. Час затого й жати.* Хата, 110. *От-от упаде затого.* ЗОЮР. II. 20. *Затого сивий волос проб'ється.* Г. Барв. 248. *Твоє море слав'янськеє, нове, затого вже буде повне і попливе човен.* Шевч.

Затока, **ки**, *ж.* 1) Заливъ. *За селом блищать течії. затоки й озера Мжі.* Стор. I. 90. 2) Скользкое мѣсто на дорогѣ, гдѣ закатываются сани. Канев. у. *Біда, як прийдеться їхати нашими дринджолами, що все забігають в затоки.* О. 1862. IV. 92.

Затокарити, **рю**, **риш**, *гл.* Дѣвать, запрятать. *Затокарив десь мого ножика.* Кіев. у.

Затокмачити. См. **Затокмачувати**.

Затокмачувати, **чую**, еш, сов. в. **затокмачити**, **чу**, **чиш**, *гл.* Втискивать, втиснуть, всовывать, всунуть куда.

Затокотіти, **чу**, **чеш**, *гл.* О сердцѣ: забиться. *Дуже затокотіло в його грудях серце, глянувши на рідне село.* Стор. МПр. 51.

Затолочити, **чу**, **чиш**, *гл.* Затоптать.

Затомити, **млю**, **миш**, *гл.* Истомить, изнурить. *Учепися ти йому за серце, затоми ти його, зануди, запали ти його.* Чуб. I. 92.

Затомість, *нар.* Вмѣсто того. *Хай вона й вам, тільки я собі Чіпку візьму затомість.* Мир. ХРВ. 352.

Затомлюватий, **а**, **е**. О гребешкѣ: съ толстыми зубцами, не проходящими въ волоса. *Затомлюватий гребінець.* Константиногр. у.

Затон, **ну**, *м.* Разливъ, вода затопившая землю. *І хоч затони вод усю країну піймуть, не дійдуть до його, стоятиме на суші.* К. Псал. 72. *Настала ж провесень і воду скрізь пустило... По-над затонами зібралося село.* К. Дз. 153. *Ховавсь по пущах, нетрях і затонах.* К. ЦН. 293.

Затонути, **ну**, **неш**, *гл.* Утонуть. *Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Затопити, **ся**. См. **Затопляти**, **ся**.

Затопляти, **ляю**, еш, сов. в. **затопити**, **плю**, **пиш**, *гл.* 1) Затоплять, затопить, потопить, утопить. *Затоплю долю дрібними сльозами.* Шевч. 77. *Хвиля човен затопила.* Гол. I. 184. *Чи його вода затопила?* Чуб. 2) Погружать, погрузить. вонзать, вонзить. *Затопив йому ніж у серце.* 3)—**очі**, **погляд**. Вперять, вперить, устремлять, устремить глаза, взоръ. *В далеку даль затоплює зірниці.* К. Іов. 90. *Ти затопиш очі в очі.* Рудан. I. 31. 4) Бить, ударить. *Підскочив до його та як затопить у вухо.* Св. Л. 288. *Січовик справді хотів було затопить по гамалику.* Стор. МПр. 7. 5) Затоплять затопить (въ печи). *Затопила сирими дровами.* Гол. I. 12. *Затопила свою хату пізно.* Мет. 90. 6) Закабаливать, закабалить. *Затопила свою голову.* О. 1862. I. 73. *Ти мене, моя мати, за бурлаку затопила.* О. 1861. X. 83. *Людям не же-*

нила, в вічну службу затопила. Чуб. V. 954.

Затопля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **затопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Погружаться, погрузиться въ воду, утонуть. *А змія тоді в море,—так і затопилась.* Рудч. Ск. II. 97.

Затопоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Затопать ногами, быстро побѣжать.

Затопта́ти. См. **Затоптувати.**

Зато́птувати, тую, еш, сов. в. **затопта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* 1) Затаптывать, затоптать. *Затопчу неволю босими ногами.* Шевч. 77. *Кинув між коні, щоб його затоптали.* Рудч. Ск. I. 36. 2) Засыпа́ть, засыпать рану и пр. (чѣмъ либо сыпучимъ напр.) ХС. VII. 417. *Як собака вкусить, затоптують рану шерстю з тії собаки, перепаленою.* Грин. II. 320. Мнж. 155.

Заторгува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Заторговать.

Заторкота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Забарабанить. *Та чекає барабана заким заторкоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 558).

Заторопи́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Сбить съ толку. *Напались на мене, заторопили зовсім.* О. 1862. VII. 44.

Заторо́плений, а, е. Сбитый съ толку. *Жидівка затороплену дівчину ще й на инший путь наведе.* О. 1862. I. 74.

Заторохкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Загрохотать, застучать.

Заторохті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1)=**Заторохкотіти.** *Заторохтів возом по бурку.* 2) Быстро и громко заговорить. *„Січовик! січовик!" заторохтіли молодиці.* Стор. МПр. 52. *Тіточко, голубочко!—заторохтіла та,—пустіть її.* Мир. Пов. I. 139.

Заторо́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Затараторить, заговорить скороговоркой. *Люде заторочили: „Чого се, чого?"* Г. Барв. 89. 2) —**світ.**=**Зав'язати світ.** Вх. Зн. 20.

Застороча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Обшить бахромой, опушкой. *Тра рукавиці заторочити.* НВолын. у.

За́торочка, ки, *ж.* Враждебныя отношенія. *Уже є з вами заторочка.* НВолын. у.

Заточи́ти, ся. См. **Заточувати, ся.**

Зато́чувати, чую, еш, сов. в. **заточи́ти, чу́, чиш.** *гл.* 1) Закатывать, закотить. *Ой деж твої, Нечаєнку, кованії вози? Під містечком Берестечком заточені в лози.* Нп. *Заточи воза в клуню.* НВолын. у. 2) —**в пи́ку.** Ударить по лицу, дать въ морду.

Зато́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **заточи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* 1) Пошатываться, пошатнуться. *Ой оре міщанин та й заточується.* Чуб. V. 1075. *Одною ранку Трохим устав з ліжка і ноги йою заточилися.* Левиц. I. 370. 2) О саняхъ: забѣгать въ сторону. *Заточуються сани.* НВолын. у.

Затра́та, ти, *ж.* 1) Потеря, утрата, уронъ. 2) Уничтоженіе, истребленіе.

Затра́тити. См. **Затрачувати.**

Затра́чувати, чую, еш, сов. в. **затра́тити, чу, тиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Затративши личко чуже, ремінцем мусиш оддати.* Ном. № 9688.

Затрембіта́ти, та́ю, еш, *гл.* Затрубить, заиграть в трембіту. *Ой піду я в полонинку, там затрембітаю, щоби мене було чути на деві́ту стаю.* Шух. I. 198.

Затремті́ти, мчу́, ти́ш, *гл.* Задрожать. *І серце в них од ляку затремтіло.* К. Псал. 3. *Над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9.

Затрима́ння, ня, *с.* Задержка.

Затрима́ти, ма́ю, еш, *гл.* Задержать. *Кохання... затримало і руку Божу, щоб покарать грішників.* Стор. МПр. 34. *Лучче чорта затримати, ніж ледачу жінку.* Ном. № 9108.

Затріма́ти, ма́ю, еш, и пр. *гл.*=**Затримати** и пр.

Затрі́пати, паю, еш, *гл.* Замахать учащенно, затрясти. *Затріпала маленькими ручками.* Левиц. Пов. 216.

Затрі́патися, паюся, ешся, *гл.* Затрепетать, забиться. *Його серце дуже, дуже затріпалось у грудях.* Левиц. Пов. 192.

Затріпота́ти, почу́, чеш, *гл.*=**Затріпотіти.** *Затріпотало... серце.* Млак. 99.

Затріпота́тися, почу́ся, чешся, *гл.* *Затріпоталось серденько.* Млак. 101.

Затріпоті́ти, почу́, чеш, *гл.* Затрепетать. Стор. II. 172. *Вона як жар почервоніє і затріпотить.* Стор. МПр. 33. *Квіточки затріпотіли.* Г. Барв. 219.

Затріща́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Затрещать. *І затріщить намет небесний громом.* К. Іов. 81. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало.* Котл. Ен. III. 21.

Затрою́дити, джу, диш, *гл.* Отравить. *Затроюжене нещастям серце.* Мир. ХРВ. 204.

Затруби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Затрубить. *Тепер, дівчино, затруби собі в кулак.* Чуб. V. 408. *Та як затрубить та в роговицю.* Чуб. III. 291. 2) Завыть. *Не затрубить так пес, як вовк.* Ном. № 7345. *За козаком всі звіри затрубили.* Гол. I. 105

Затру́д, **ду**, *м.* Трудъ, усиліе. *Шкода, мамо, затруду твого: не найдеш ти віночка мого.* Гол. І. 285.

Затруї́ти. См. **Затруювати**.

Затруси́ти. См. **Затрушувати**.

Затруси́тися, **шу́ся**, **сишся**, *гл.* 1) Затрястись. *Затрусився мов у трясці.* Ном. 2) Задрожать. *Земля затрусилась.* ЗОЮР. I. 166. *Мов Каїн затрусивсь увесь.* Котл. Ен. I. 30. *Ото подививсь вовк і увесь затрусивсь.* Рудч. Ск. II. 18.

Затрухля́віти, **вію**, **еш**, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ.

Затру́шувати, **шую**, **еш**, сов. в. **затруси́ти**, **шу́**, **сиш**, *гл.* 1) Посыпа́ть, посыпать чѣмъ, засыпать чѣмъ. *Як де попріло,—затрушують гречаним борошном.* Грин. II. 320. *Як докопаю,—хворостняком затрушу.* Мнж. 2. *О, як затрусить зеленим маком, то тільки держись берега!*— О человѣкѣ, который засыпаетъ укорами, бранью и пр. Ном. № 3359. 2) Только сов. в. Затрясти. *З'їхали на грудувату дорогу, то так затрусило.*

Затру́ювати, **юю**, **еш**, сов. в. **затруї́ти**, **рую́**, **їш**, *гл.* 1) Отравлять, отравить (кого). 2) Отравлять, отравить, напитывать, напитать ядомъ. 3) Заражать, заразить. *Я не хочу, щоб вона в нас ночувала, бо одно дереться, як шкури на собі не порве: ще й нас вошами затруїть.* Черниго*в*. у.

Затрю́хати, **хаю**, **еш**, *гл.* Побѣжать мелкой рысцой.

Затрясти, **су́**, **се́ш**, *гл.* Затрясти. *Його трясця затрясе.* Стец. 42. *Дух затряс ним.* Єв. Мр. IX. 20.

Затрясти́ся, **су́ся**, **се́шся**, *гл.*=**Затрусится**. *Пекло затряслося.* КС. 1882. IV. 171. *Щоб над тобою земля затряслась!* Ном. № 3796. *Не біймось, хоч би світ затрясся і гори провалились в море.* К. Псал. 110.

Затуга́віти, **вію**, **еш**, **зату́гнути**, **гну**, **неш**, *гл.* Загустѣть, затвердѣть; уплотниться. *Болото затугавіло, що й ноги не витягнеш.* Каменец. у. *Трохи хай глина затугне, тоді можна ще замазать.* Канев. у. См. **Затужавіти**.

Затужа́вілий, **а**, **е**. Загустѣлый, затвердѣлый, уплотнившійся.

Затужа́віти, **вію**, **еш**, *гл.*=**Затугавіти**. *Затужавіла капуста.* Зміев. у.

Затужи́ти, **жу́**, **жиш**, *гл.* 1) Затужить, загоревать, затосковать. *Затужила дівчина за мною.* Чуб. V. 259. 2) Заплакать горестно съ причитаньями. *Як же заридає Катря, як затужить!* МВ. II. 145. Въ болѣе тѣсномъ значеніи: заплакать надъ мертвымъ, произнося обычныя въ этомъ случаѣ причитанія. *Умер козак та й лежить, та й нікому затужить.* Ном. № 787.

Зату́ла, **ли**, *ж.* Защита, прикрытіе. К. ЦН. 255. Г. Бар. 299, 221, 488, 97. *Чоловіченьку, ти затуло моя: я за тебе затулюсь, да й нічого не боюсь.* Нп. *Гордували мною люде, а ти був моя затула.* К. Псал. 160. 2) Капюшонъ въ верхней одеждѣ. *Підніми затулу, то воно затишніше буде од вітру.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Зату́лочка**. *Батечку, мій голубчику! Мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини.* Г. Барв. 274.

Затули́ти, **ся**. См. **Затуля́ти**, **ся**.

За́тулка, **ки**, *ж.* Заслонка въ печи. Черк. и НВолын. у.

Зату́лок, **лка**, *м.* Отдѣлка полушубка по борту смушкомъ. Вас. 154.

Зату́лочка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **зату́ла**.

Зату́льщина, **ни**, *ж.* Пошлина съ котла на винокуренномъ заводѣ.

Затуля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **затули́ти**, **лю́**, **лиш**, *гл.* 1) Закрывать, закрыть (отверстіе), заслонять, заслонить. *Без мене й дірочки малої нікому затулити.* Ном. № 4581. *Зінька затулила хусткою очі і гірко заплакала.* Стор. МПр. 54. 2) Удовлетворять, удовлетворить претензію. *Це таке діло, що ще парою волів і не затулите, як пожаліється.* Павлогр. у.

Затуля́тися, **ля́юся**, **ешся**, сов. в. **затули́тися**, **лю́ся**, **лишся**, *гл.* Закрываться, закрыться; заслоняться, заслониться. *Не плач, мила, миленька, не журись, хоть обома долонями затулись.* Чуб. V. 669. *Дівчина, затулившись руками, ридає.* МВ. II. 41. *Хоч і п'є і б'є, та менше. Я візьму, та днищиною й затулюся.* Г. Барв. 283.

Затума́нити, **ся**. См. **Затуманювати**, **ся**.

Затумані́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Затуманиться, омрачиться. *Зроду бравий запорожець ні сльозинки не пролив, а тепер стоїть понурий, вид його затуманів.* Щог. Сл. 29.

Затума́нювати, **нюю**, **еш**, сов. в. **затума́нити**, **ню**, **ниш**, *гл.* 1) Затуманивать, затуманить. *Не переступлять його волі, не затуманять його слави.* К. Псал. 327. 2) Обмануть, обморочить.

Затума́нюватися, **нююся**, **ешся**, сов.

в. **затуманитися**, **нюся**, **нишся**, *гл.* Затуманиваться, затуманиться. *Затуманився туман, край доріженьки припав.* Чуб. V. 997. *Зійди, хто світ видав, на гори ті величні, що по-над хмарами затуманились.* К. МХ. 32.

Затупи́ти, **ся.** См. **Затуплювати**, **ся.**

Зату́плювати, **люю еш**, сов. в. **затупи́ти**, **плю**, **пиш**, *гл.* Притуплять, притупить, иступлять, иступить, затупить.

Зату́плюватися, **лююся**, **ешся**, сов. в. **затупи́тися**, **плюся**, **пишся**, *гл.* Притупливаться, притупиться, иступляться, иступиться, затупиться.

Затупоті́ти, **чу́**, **ти́ш**, *гл.* Затопать, застучать копытами. *Коли так одною вечора затупотіло в дворі; вибігла стара, а Данило коня прив'язує.* МВ.

Затурбува́ти, **бу́ю**, **еш**, *гл.* Обезпокоить.

Затурбува́тися, **бу́юся**, **ешся**, *гл.* Захлопотаться, засуетиться.

Затурготі́ти, **чу́**, **ти́ш**, *гл.* Застучать. *Частенько було уночі затурготить у віконце.* Стор. І. 207.

Зату́ркати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) О голубяхъ: заворкотать. *Гілля до гілля прихилилось, затуркали горлиці.* Стор. І. 100. 2) Заговорить быстро. *От як затуркали, затуркали, бо, звісно, як наші молодиці, скілько їх не буде, та як заговорять разом усі в один голос, так нічого і не второпаєш.* Кв. І. 134. 3) **—го́лову.** Сбить съ толку, затуманить (голову).

Затуркоті́ти, **чу́**, **ти́ш**, *гл.*=**Затурготіти.** *І не схаменулась небога, як лихо затуркотіло у віконце.* Стор. І. 4. *Затуркотів барабан.* Мир. ХРВ. 144.

Затурча́ти, **чу́**, **ча́ш**, *гл.*=**Затуркати 1 и 2.** *Затурчить у вухо горлицею.* Стор. І. 90.

Зату́шкати, **ся.** См. **Затушковувати**, **ся.**

Затушко́вувати, **ко́вую**, **еш**, сов. в. **зату́шкати**, **каю**, **еш** и **затушкува́ти**, **ку́ю**, **еш**, *гл.* 1) Закутывать, закутать, закрывать, закрыть со всѣхъ сторонъ. Кв. III. 177. *Навіщо ти хату заштурмовуєш, затушковуєш?* Константиногр. у. 2) Приправить, прибавить для вкуса. *Юшку салом затушкую.* Г. Барв. 356.

Затушко́вуватися, **ко́вуюся**, **ешся**, сов. в. **зату́шкатися**, **каюся**, **ешся**, и **затушкува́тися**, **ку́юся**, **ешся**, *гл.* Закутываться, закутаться.

Затушкува́ти, **ся.** См. **Затушковувати**, **ся.**

Затхну́тися, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Получить дурной запахъ, провоняться. *Яйця затхнулись.* Лебед. у.

Затьми́ти, **млю́**, **ми́ш**, *гл.* Затемнить, затмить. *Як летіла сарана, то світ затьмила,—така її була сила.* Каменец. у. —**очі.** Завязать глаза. *Очі мої козацькі молодецькі червоною китайкою затьміте.* О. 1862. VIII. 22.

Затьо́н, **ну**, *м.* 1) Упрямый, неподатливый человѣкъ. Черк. у. 2) Зарубка. *Цурка з затьонами на кінцях.* О. 1862. V. Кух. 39.

Затьо́па, **пи**, *об.*=**Задріпа.**

Затьо́патися, **паюся**, **ешся**, *гл.*=**Задріпатися.**

Затьо́р, **ру**, *м.* 1) Скопленіе льда во время ледохода. *Тут на березі, саме на Ненаситці, стояв водяний млин якогось купця; та знесло його, як був затьор.* Екатериносл. у. 2) **Дава́ти затьо́ру.** Колотить, бить сильно. *Пану Геленору смертельного дали затьору, і той без духу тут зоставсь.* Котл. Ен. V. 67.

Затьо́рач, **ча**, *м.*=**Затирач.** Сумск. у.

Затьо́хкати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Запѣть (о соловьѣ). *Затьохкав у садку соловейко.* 2) Забиться (о сердцѣ). *Серце затьохкало, як не вискоче.* О. 1862. X. 12.

Затю́кати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Закричать: тю! 2) Запугать крикомъ на кого.

Затю́пати, **паю**, **еш**, *гл.* Побѣжать маленькой рысцой.

Затя́г, **гу**, *м.* Навербованный отрядъ войска. КС. 1883. IV. 751; II. 298. *Ой деж твої, пане Саво, битії таляри, що їх набрав по Вкраїні водячи затяги?* Нп.

Затяга́ти, **га́ю**, **еш**, сов. в. **затягти́**, **гну́**, **не́ш**, *гл.* 1) Затягивать, затянуть. *Не можна затягати нитку на шиї, бо нечистий задавить.* Грвн. II. 25. *Нуте, хлопці чорнобривці, затягайте неводи.* Чуб. III. 123. *Бери воли та затягай вози.* Грин. III. 571. 2) Затаскивать, затащить. *Під білою березою козаченька вбито, ой убито, вбито, затягнено в жито.* Чуб. V. 375. 3) Затягивать, затянуть, завлекать, завлечь; приглашать, пригласить. *Суд не затяга, та суд і не одпуска.* Ном. № 7372. *Дівка Санджаківна на встрічу вихожає, Алкана-пашу в город Козлов зо всім військом затягає.* АД. І. 211. **—на хліб.** Приглашать на угощеніе. *Буду панів і козаків на хліб, на сіль затягати.* Мет. 415.

4) Вербовать, навербовать. КС. 1883. IV. 751. **Затяглѝ затя́г.** Навербовали отрядъ, шайку. КС. 1883. II. 298. 5) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, получить. *Забув Грицько про великий посаг, який думав затягти за жінкою.* Мир. ХРВ. 77. *За жінкою яку худобу затяг!* Мир. ХРВ. 349. *Затяг таки, заробив грошей.* Харьк. у.

Затяга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **затягти́ся, гну́ся, нешся,** *гл.* 1) Затягиваться, затянуться. 2) Затаскиваться, затаскаться. 3) Вербоваться, навербоваться. КС. 1883. IV. 751.

Затя́гач, ча, *м.* Ремень для укрѣпленія **снізки** у ярма. Рудч. Чп. 250.

Затяготні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Забеременѣть. *Затяготніла жінка.* НВолын. у.

Затягти́, ся. См. **Затягати, ся.**

Затя́жець, жця, *м.* Завербованный въ войско, участникъ вольнаго военнаго отряда,- напр. такъ называли гайдамаковъ. ЗОЮР. 153, 154.

Затяжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Обременить, отяготить. *Хліб в дорозі не затяжить.* Ном. № 11378.

Затя́жни́й, а, е. Набранный, навербованный (о войскѣ). 2) Продолжительный, хроническій. *Затяжна хвороба.* 3) Затягивающійся. *Затяжний хомут.*

Затя́жок, жку, *м.*=**Затяг.** *Ходив по Вкраїні, водячи затяжки.* Гол. I. 19.

Затя́мити, млю, миш, *гл.* Запомнить.

Затя́ти, ся. См. **Затинати, ся.**

Затя́тий, а, е. Упрямый, упорный, неуступчивый. НВолын. у. *Коли він такий затятий, то й я буду затятий.* Каменец. у.

Зауббжати, жаю, еш, *гл.*=**Занбожіти.** *Господа милостивії! не заубожаєте, як дасте копієчку.* Рк. Левиц.

Зауважа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Занважати.**

Заужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Взять на веревку. *Черкес із-за Онапа арканами його як цапа зв'язав, опутав, заужав.* Мкр. Г. 7.

Зауздá ти, да́ю, еш, *гл.*=**Загнуздати.**

Зау́лок, лка, *м.* Глухой переулокъ. *Хожу, хожу, тілько улиці й заулки перехрещую.* МВ.

Заупиня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Зупиняти.** *Іздалека кониченька заупиняє.* Мет. 182.

Заутері́ти, ріє, *гл. безл.* Разсвѣсть. *Так вже заутеріло, як ми увійшли у хату.* Любечъ.

Зау́хати, хаю, еш, *гл.* Закричать: ух!

Зау́шник, ка, *м.*=**Заушниця** 1. Гол. Од. 26, 27. *І чоботи, і літники і коралі, заушники.* Гол. III. 382.

Зау́шниця, ці, *ж.* 1) Серьга. *Купив козак Олені заушниці зелені да й почепив до уха. Яка ж гарна псяюха!* Борз. у. 2) Лента, перевязываемая отъ одной серьги къ другой и опускаемая на груди. Гол. Од. 73. 3) Заушица, опухоль позади уха. *Кому чи трястю одігнати, од заушниць чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III. 13. 4) мн. Жабры (у рыбы). Вх. Лем. 417.

Зафактува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Представить какъ фактъ, какъ доказанное фактами. *Багацько зафактованого (в історії) тоді, з'явилось нам тепер легендованим.* К. Досв. (1876). Заздалег. словце.

Зафарбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Закрасить.

Зафундува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Основать, заложить. 2) Купить и угостить. *Зафундуй мені пляшку пива.*

Зака́катися, каюся, ешся, *гл.* Запыхаться.

Захандри́чити, чу, чиш, *гл.* ? *Із вечора заюрив, ік повночі захандричив, ік світу заричив.* Загадка: *хліб учинить і замісить, і в піч посадить.* Грин. II. 312.

Захапа́ти. См. **Захапувати.**

Захапа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Заторопиться, заспѣшить.

Заха́пувати, пую, еш, сов. в. **захапа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Захватывать, захватить. Константиногр. у. *Вітер раз-у-раз захапує з собою пару й односить* П. Дещо, 55.

Захарама́ркати, каю, еш, *гл.* Забормотать

Захара́стрити, рю, риш, захарасти́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Забросать, заложить, заставить чѣмъ-либо въ безпорядкѣ. *Захарастрено у хаті* Черк. у.

Захара́стритися, рюся, ришся, захарасти́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* Засориться, забиться. *В горлі захарастилось, треба промочить. Люлька захарастилась, треба витеребити.* НВолын. у.

Заха́ркати, каю, еш, *гл.* Захаркать, начать харкать. Драг. 1.

Захарла́ти, ла́ю, еш, *гл.* Зажилить, взять на время и не отдать. Ном. № 11699.

Захарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Захрипѣть. *Єдного і другого ударив під бік ножем,— так вони і захарчали.* Рудч. Ск. I. 199.

Захарчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Заморить голодомъ.

Захаяти, хаю, еш, *гл.*=**Занехаяти.**

Захвабрувати, рую, еш, *гл.* Захрабриться.

Захвалити. См. **Захвалювати.**

Захвалювання, ня, *с.* Расхваливаніе, рекомендація.

Захвальшувати, шую, еш, *гл.* Заплутовать.

Захвалювати, люю, еш, сов. в. **захвалити, лю, лиш,** *гл.* Хвалить, захвалить, расхваливать, предлагая хвалить.

Захваляти, ляю, еш, *гл.*=**Захвалювати.** *Овсій захваляв, що добрий кінь.* Канев. у.

Захвататися, таюся, ешся, *гл.*=**Захапатися.** *Він ся захватав.* МУЕ. III. 57.

Захватити. См. **Захвачувати.**

Захватич, ча, *м.* Клинъ въ плугѣ. Чуб. IV. 17.

Захвачувати, чую, еш, сов. в. **захватити, чу, тиш,** *гл.*=**Захоплювати, захопити.** *Не хапайсь в пекло: може ще й син захватить.* Ном. № 5599.

Захвилювати, люю, еш, *гл.* Заволноваться.

Захвирсувати, сую, еш, *гл.* Задосадовать, запечалиться. *Іуда Христа жидам продав, і о том вельми захвирсував.* О. 1862. VI. 49.

Захвойдати, даю, еш, *гл.* Загрязнить. *Де це ти захвойдала спідницю?*

Захвойдаха, хи, *об.* Неряха, постоянно забрызганный грязью, запачканный. *Де це ти так зателіпалася, як свиня закаляжена? От захвойдаха!* Зміев. у.

Захворіти, рію, еш, *гл.* Захворать. Мнж. 28, 131. Чуб. V. 482.

Захвортунити, нить, *гл. безл.* Повезти, посчастливиться.

Захвостати, таю, еш, *гл.* Заострить (о клиньяхъ). *Треба захвостати тини, щоб бува злодій не переліз.* Брацл. у.

Захвостати, таю, еш, *гл.* Защелкать, захлопать кнутомъ въ воздухѣ. Липов. у.

Захвостуватий, а, е. Суживающійся кверху и кончающійся остріемъ. *Ціпок був захвостуватий.* Новомоск. у.

Захвоськати, каю, еш, *гл.*=**Захвойдати.** *Ото захвоськала як рукав.*

Захвощатися, щаюся, ешся, *гл.* Затороппться, засуетиться. *Чого він так захвощався сьогодня їхати? Ну, завтра б і їхав.* Зміев. у.

Захекатися, каюся, єшся, *гл.*=**Захакатися.**

Захилий, а, е. Хилый, изнуренный. Шевч. 437.

Захилити, ся. См. **Захиляти, ся.**

Захиляти, ляю, еш, сов. в. **захилити, лю, лиш,** *гл.* 1) Загинать, загибать, загнуть. 2) Закрывать, закрыть, прикрывать, прикрыть.

Захилятися, ляюся, єшся, сов. в. **захилитися, люся, лишся,** *гл.* Укрываться, укрыться за кѣмъ или чѣмъ-либо. *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка: я за його захилюсь, захилюсь, та й нікого не боюсь, не боюсь.* Нп.

Захимерити, рю, риш, *гл.* Закапризничать.

Захирілий, а, е. Болѣзненный, захирѣвшій.

Захиріти, рію, еш, *гл.* Захирѣть. *Захирів так, що й голови не підведу.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 99). *Оце й захирів дитина.* Левиц. I. 139.

Захист, ту, *м.* 1) Мѣсто, защищенное отъ вѣтра; пріютъ, пристанище. *Да як же мені зійти з сього села? Де мені знайти той захист?* Г. Барв. 394. *Гори, що роблять кораблям захист од бурі.* Дещо. 69. *Нема чоловікові захисту на широкому степу.* Стор. МПр. 2. 2) Защита, покровительство. *Посередник... повинен бути захистом для крепаків, боронити їх.* О. 1862. IX. 125. Ум. **Захисток, захисточок.**

Захистити, ся. См. **Захищати, ся.**

Захистний, а, е. Защищенный отъ вѣтра; укромный; уютный. У М. Вовчка о вечерѣ въ смыслѣ: тихій, вмѣсто **затишний.** *Як то вже я тою вечора захистною, темною дожидаю.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Захистник, ка, *м.* Защитникъ. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Захистя, тя, *с.*=**Захист 1.** *Захистя инше ти знайшов.* Щог. Сл. 105.

Захитати, таю, еш, *гл.* Зашатать, закачать. *А дочка захитала головою так, що сережки затіліпались.* Гапц. Аб. 39.

Захитатися, таюся, ешся, *гл.* 1) Зашататься, заколебаться. *Захиталась, відчинилась мертвецькая хата.* К. Досв. 209. 2) Поколебаться. *Положи печаль на Бога, підкрепить він твою неміч і не дасть серед напасти захитатися святому.* К. Псал. 128.

Захихикати, каю, еш, *гл.* Захихикать. *Підняв угору коротеньку борідку і захихикав.* Левиц. I. 135.

За́хищ, **щі**, *ж.*=**Захист 1**. У Вас. (195), въ хатѣ безъ сѣней: родъ шалаша изъ камыша или соломы,—временно замѣняетъ сѣни.

Захища́ти, **ща́ю**, **еш**, сов. в. **захисти́ти**, **щу́**, **сти́ш**, *гл.* Прикрывать, прикрыть, защищать, защитить. *На зіму нічим хліва захистити.* Хата, 169. *Од татарви безбожної землю захистили.* К. Досв. 20. *Багатих захищають, а з убогих деруть.* Лебед. у.

Захища́тися, **ща́юся**, **ешся**, сов. в. **захисти́тися**, **щу́ся**, **сти́шся**, *гл.* Прикрываться, прикрыться, защищаться, защититься. *Возами захистились од вітру.*

Заца́ринський, **а**, **е**. Находящійся за **ца́риною**. *У нас аж три ватаги: низянська, горянська й зацаринська.* Луб. у.

Зацарюна́ти, **рю́ю**, **еш**, *гл.* Зацарствовать.

Заце́нькати, **каю**, **еш**, *гл.* Иронически: заговорить. *Наші хлопці і дівчата швидко заценькали по ляхівскій.* Левиц. І. 159.

Зацвили́ти, **лю́**, **лиш**, *гл.*=**Заквилити**. *Райські пташечки як не зацвилять.* Грин. III. 24.

Зацві́рінькати, **каю**, **еш**, *гл.* Зачирикать. *Горобці прилетять, зацвірінькають.* МВ. II. 193.

Зацвірінькча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.*=**Зацвірінькати** Употребляется также, когда рѣчь о дѣтскомъ говорѣ: *Христос воскрес!—зацвірінькчала дітвора.* Сим. 206.

Зацвірча́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.* О сверчкѣ: застрекотать.

Зацвісти́. См. **Зацвітати**.

Зацвіта́ти, **та́ю**, **еш**, сов. в. **зацвісти́**, **ту́**, **те́ш**, *гл.* 1) Зацвѣтать, зацвѣсть. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб V. 63. 2) Плеснѣвѣть, заплесневѣть. *Цвіллю зацвіла.* Шевч. 668.

Зацвяхува́ти, **ху́ю**, **еш**, *гл.* Обить гвоздиками.

Зацирува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.* Заштопать.

Заци́ткати. См. **Зацитькувати**.

Заци́тькувати, **кую**, **еш**, сов. в. **заци́тькати**, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Заставлять, заставить замолчать. *Цить! цить, моя дитино!—зацитькувала Мотря.* Мир. ХРВ. 413. 2) Заминать, замять. *Так це діло й зацитькали.* НВолын. у.

Заціди́ти, **джу́**, **диш**, *гл.* Сильно ударить, хватить. Грин. II. 172. Мир. ХРВ. 94. *Турн перший зацідив Енея, що з плеч упала і керея.* Котл. Ен. VI. 86. *По потилиці й заціде.* Г. Барв. 275.

Зацілува́ти, **лу́ю**, **еш**, *гл.* Зацѣловать.

Заціпені́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Окоченѣть. Желех.

Заці́пити, **пить**, *гл. безл.* Отнять языкъ. *Бодай тобі заціпило.* Ном. № 3718. *Просить батько й мати на хліб, на сіль і на весілля,—та й заціпило її сказати: і я прошу.* Г. Барв. 391.

Заці́пкуватий, **а**, **е**. Затвердѣвшій. *Пройшов дощ, а далі зразу сонце, то земля зробилась така заціпкувата, що її і зубами не вгризеш.* Полт. у. Слов. Д. Эварн.

Заці́пнути, **ну**, **неш**, *гл.* Оцѣпенѣть. *Наглою смертю умерла... Я так і заціп.* Г. Барв. 211. *Як ударить грім, як хрясне! так усі й заціпли.* Г. Барв. 220.

Зацмо́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Зачмокать. *Аж руки догори підняли, аж зацмокали.* Стор. І. 45.

Зацокота́ти и **зацокоті́ти**, **кочу́**, **ти́ш**, *гл.* 1) Застучать учащенно. 2) Заговорить скороговоркой и громко. *А бач, бач! зацокотала пані.* МВ. (О. 1862. III. 54). *Ми йшли побіля вашого двору,—зацокотіли дівчата.* Стор. II. 31.

Зацу́пити, **плю**, **пиш**, *гл.* 1) Затащить. 2) Ударить, хватить. *В морду хоть зацупиш.* Маркев. 51.

Зацупі́ти, **пі́ю**, **еш**, *гл.* Одеревенѣть, лишиться гибкости. *Від холоду пальці зацупіли.*

Зацура́ти, **ра́ю**, **еш**, *гл.* Оставить, бросить. *Твою дочку хоче брати, мене, бідну, зацурати.* О. 1861. XI. Кух. 30.

Зацура́тися, **ра́юся**, **ешся**, *гл.* Чуждаться кого.

Зацурува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.* 1) Связать что-либо при помощи палки (**цу́рки**), которая, скручивая веревку, укорачиваетъ ее и затягиваетъ такимъ образомъ связку. 2) Запросить (дорого). *Як що не дуже багато будуть гарувати... там рублів п'ять, ну, хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421.

Зацькува́ти, **кую**, **е́ш**, *гл.* — **кого́**. Затравить кого, натравить на кого (собакъ). *Оце колись зацькували були його поповичі собаками,—як же курнув од них, дак ні одна собака і не догнала.* О. 1862. II. 25.

Зацю́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Начать слегка рубить топоромъ.

Зацю́цяти, **цяю**, **еш**, *гл.* Обмочить уриной.

Зача́вити, **влю**, **виш**, *гл.* Задавить, раздавить.—**курча́**. Зарѣзать цыпленка. Левиц. Пов. 106.

Зачавлі́ти, **лі́ю**, **еш**, *гл.* Захирѣть, заболѣть.

Зачади́ти, **джу́**, **ди́ш**, *гл.* Начать угарить.

Зача́діти, **дію**, **еш**, *гл.* Угорѣть.

Зачаклува́ти, **лу́ю**, **еш**, *гл.* Заколдовать.

Зача́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Затянуть, завязать, связать веревку, сплетя ея концы. *Оце ж та петля,—я сам її зачалив.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зача́ло, **ла**, *с.* Начало. *Треба усе з зачала і доладу вам росказати.* МВ. (КС. 1902. X. 142).

Зача́пати, **паю**, **еш**, *гл.* Пойти разбитой походкой.

Зачаро́вувати, **вую**, **еш**, сов. в. **зачарува́ти**, **ру́ю**, **еш**, *гл.* Очаровывать, очаровать, обворожить. *А тихо коло тебе, як зачаровано.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Зача́ти, **ся**. См. **Зачинати**, **ся**.

Зача́тія, **тія**, *с.* Праздникъ 9 декабря.

Зача́ток, **тку**, *м.* Начало. НВолын. у.

Зачатува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* 1) Начать сторожить, начать караулить. 2)—**що**. Поставить гдѣ-либо, при чемъ либо караулы. *Нехай густо зачатують битую дорогу, щоб ніхто не зміг чинити князеві тревогу.* К. Досв. 234.

Зача́хти, **хну**, **неш**, *гл.* Простыть, остыть. *Уже й борщ зачах, поки ти хліба приніс.*

Зачва́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Зачавкать.

Зачвала́ти, **ла́ю**, **еш**, *гл.* Забрести.

Зачва́нитися, **нюся**, **нишся**, *гл.* Зачваниться. *Як тут не росприндитись і не зачванитись.* Стор. I. 55.

Зачви́ркати, **каю**, **еш**, *гл.* Забрызгать, заплевать.

Зачебе́рхнути, **ну**, **неш**, *гл.* Зачерпнуть, загресть очень много.

Зачека́ти, **ка́ю**, **еш**, *гл.* Подождать. *Хто хоче питлювати, мусить зачекати, а хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596. *Зачекай посилать у Прилущину.* Стор. МПр. 100.

Зачелядкува́ти, **ку́ю**, **еш**, *гл.* Пойти въ слуги, въ услуженіе.

Зачепцюва́ти, **цю́ю**, **еш**, *гл.* Сдѣлаться монахомъ.

За́чеп, **пу**, *м.* Затрагиваніе. *Заманеться йому... пожартувати з жінкою. Сумно (жінка) дивиться на його зачепи.* Мир. ХРВ. 251.

Заче́па, **пи**, 1) *ж.* Зацѣпа. 2) *об.* Задирщикъ, задирщица. *Одсуваеться... щоб бува з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260.

Зачепи́ти, **ся**. См. **Зачіпати**, **ся**.

Зачерви́вити, **ви́влю**, **ви́виш**, *гл.* Завести червей.

Зачерви́віти, **вію**, **еш**, *гл.* Покрыться червями.

Зачервони́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.

Зачервоні́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Покраснѣть; заалѣть. *Та й задріма, поки неба край зачервоніє.* Шевч. 19. *Тим часом на валу зачервоніли кармазини.* Хата 156.

Зачервоні́тися, **ні́юся**, **ешся**, *гл.* Раскраснѣться, зардѣться. *Зачервонілася, як та квіточка.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201).

Зачерева́тіти, **тію**, **еш**, *гл.* 1) Отростить брюхо. *Доки їж, то не забагатієш, а зачереватієш.* Ном. № 12045. 2) О женщинѣ: забеременѣть.

Зачере́ти, *гл.* = **Зачерпнути**. Вх. Зн. 20.

Зачеркну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Зацѣпить, задѣть. *Водицю бере і вас зачеркне, і вас зачеркне, мене спом'яне.* Чуб. III. 434.

Зачеркну́тися, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Зацѣпиться, задѣть. *Та й побіг я через тин, ще й не зачеркнувся.* Мет. 468.

Зачерпа́ти, **па́ю**, **еш**, сов. в. **зачерпну́ти**, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Зачерпать, зачерпнуть. *Піди на річку, зачерпни води.* Драг. 26.

Заче́рствіти, **вію**, **еш**, *гл.* Зачерствѣть. *Була колись правда, та зачерствіла.* Ном. № 6835. *Довго хліб їмо, уже аж зачерствів.* Харьк.

Зачеря́пити, **плю**, **пиш**, *гл.*=**Зачерпнути**. *Сорока-білобока тоді злетіла в колодязь, зачеряпила там води да й винесла Іванові.* Рудч. Ск. I. 136.

Зачеса́ти, **ся**. См. **Зачісувати**, **ся**.

За́чесно, *нар.* Въ чести? *І мені б зачесно було, як би у дітей бую.* Ном. № 9227, 12041.

Зачи́н, **ну**, *м.* Начало, начинаніе, починъ. *Так лиха година й ходе по людіх; усе з дітей зачин.* Харьк. у.

Зачина́ння, **ня**, *с.* Начинаніе.

Зачина́ти, **на́ю**, **еш**, сов. в. **зача́ти**, **чну́**, **не́ш**, *гл.* 1) Начинать, начать. *То ж козаки із ляхами пиво варить зачинами.* Дума. *Зачало світати.* Мл. л. сб. 314. *Як приїхав приймачище, зачав тещу бити.* Чуб. III. 128. 2) Начинаться. *Як за-*

чинає звада, не поможе й рада. Ном. № 3510.

Зачина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зача́тися, чну́ся, не́шся,** *гл.* Начиваться, начаться. *Як світ зачався, то люде так Богу молились.* О. 1862. V. 79. *Нове життя зачалося.* Мир. Пов. І. 142.

Зачини́ти, ся. См. **Зачиняти, ся.**

Зачиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зачини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Затворять, затворить. *У свого батька і хлів зачиняв, а в нашого не хоче й хати.* Ном. № 2539.

Зачи́нятий, а, е. Затворенный. *Як би віконниці у хаті не зачиняті, то я б подивилась.* О. 1862. VII. Кост. 52.

Зачиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **зачини́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Затворяться, затвориться. Кот. Ен. V. 20. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Зачи́ркати, каю, еш, *гл.* Зачирикать. *Соловейко защебетав, залящав, зачиркав.* Кв. I. 29.

Зачита́ти, та́ю, еш, *гл.* Зачитать, начать читать. *Письма принесли і всі тихенько зачитали.* Шевч. 439.

Зачита́тися, та́юся, ешся, *гл.* Начать читаться. *Да самі свічі посвітилися, да сами книги зачиталися.* Чуб. V. 837.

Зачіля́бити, блю, биш, *гл.* Ударить, треснуть. *Він його як зачілябив у вухо.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Зачіля́пнути, ну, неш, *гл.* Захватить, заграбастать, забрать. *У мене всіх трьох синів зачіляпнули у службу.* Харьк. у.

Зачіпати, па́ю, еш, сов. в. **зачепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Цѣплять, зацѣпить, задѣвать, задѣть. *Чи витягнеш з води Левиахвана, гачком його, як рибу, зачепивши.* К. Іов. 92. **Ні за що рук зачепи́ти.** Ном. № 9870. Не съ чѣмъ начать, нѣтъ средствъ для начала (о хозяйствѣ, заработкѣ). *За що б тут руки зачепити? За яке ремество взятись?* Чуб. II. 17. **Хиба́ тебе́ во́зом зачепи́ли?** Чѣмъ тебя особеннымъ затронули, обидѣли? Ном. № 4040. 2) Трогать, тронуть, затрагивать, затронуть. *Міг би йому листи визволені писати, щоб не міг ніхто нігде зачіпати.* Макс. (1849). 33. *Мене вовки і не зачепили.* Грин. І. 165. *А сусідці перстень даєш,—нащо ж мене зачіпаєш?* Чуб. V. 200.

Зачіпа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зачепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Цѣпляться, зацѣпиться, задѣвать, задѣть. *Біда, та й за біду зачепилася.* Ном. № 2162. *Та йшла баба п'яна, на порозі впала, а дід зачепився, та й сам повалився.* Цись. Св. 45. *Хоч голий біжи, то ніде нема нікого, не зачепишся.* Ном. № 1918. *Нічого так не хотілось тімасі, як зачепитись на життя в Київі.* К. XII. 17.

Зачіпе́нька, ки, *ж.* Предлогъ. *Зачіпенька у мене на тім кутку.* Черк. у.

За́чіпка, ки, *ж.* 1) Зацѣпка. 2) Недоразумѣніе, споръ. *Він зачіпку має з дядьком за гроші.* Могил. у. 3) Препятствіе, помѣха. Зміев. у. 4) Поводъ, предлогъ. Зміев. у. *Він їй перед очима як усього її лиха непогамованого зачіпка.* МВ. (О. 1862. I. 100). *Хотіла їхати до бабусі, та було б се по панському їхати просто з цікавости. Мусила якусь зачіпку до того знайти.* Г. Барв. 378. 5) Претензія, придирка. *Гляди лиш, зачіпка тобі буде, бо ти в його служив, як сталась пожежа.* Новомоск. у.

За́чіси, сів, *м. мн.* Прическа. МВ.

Зачі́ска, ки, *ж.*=**Кичка 1.** Мет. 208.

Зачі́сувати, сую, еш, сов. в. **зачеса́ти, чешу́, шеш,** *гл.* Зачесывать, зачесать, причесывать, причесать. *Чи зуміє ж хто з вас мене зачесати?* МВ. (О. 1862. III. 38). *Усі дівочки, як маківочки, зачесані йдуть.* Грин. III. 273.

Зачі́суватися, суюся, ешся, сов. в. **зачеса́тися, чешу́ся, шешся,** *гл.* Зачесываться, зачесаться, причесываться, причесаться.

Зачмоли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Оглушить, ошеломить. Угор.

Зачми́хати, хаю, еш, *гл.* Зафыркать. *Зачмише як кабан.* О. 1862. II. 64.

Зачмутува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Начать ласкаться? *Зачмутувала кумася коло свого Івася.* Ном. № 12648.

Зачо́вгати, гаю, еш, *гл.* Зашаркать (ногами).

Зачопува́ти, пу́ю, еш, *гл.* Сдѣлать шипъ, стержень въ бревнѣ для соединенія его съ другимъ. *Зачо́пуй стовпа, а я викопаю тим часом яму.* Волч. у. (Лободовск.).

Зачорни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Зачернить.

Зачорні́ти, ні́ю, еш. Зачернѣть. *Ледве-ледве зачорнів ус.* О. 1862. IV. 75.

Зачорто́ваний, а, е.=**Забісований.** Полт. у.

Зачу́битися, блюся, бишся, *гл.* Затѣять драку, вцѣпиться въ волоса другъ другу.

Зачува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зачу́ти,**

чу́ю, еш, *гл.* Слышать, заслышать, услышать. *То удова тев зачував.* Чуб. V. 848. *Заржи, заржи, сивий конику, рано на пашу йдучи, чи не зачує серце-дівчина, а в саду вінки в'ючи.* Чуб. III. 118. 2) Чуять, почуять. *Хутко зачує кішка, де сало.* Ном. № 5741.

Зачува́тися, **ва́юся,** **ешся,** *гл.* Чуяться, чувствоваться. *Їй не зачувалось, що вона іде усе низче та низче.* МВ. (О. 1862. I. 98).

Зачудува́ти, **ду́ю,** **еш,** *гл.* Удивить.

Зачудува́тися, **ду́юся,** **ешся,** *гл.* Удивиться.

За́чужа, *нар.* Вчужѣ. *Зачужа жаль.* Ном. № 2255.

Зачумакува́ти, **ку́ю,** **еш,** *гл.* 1) Начать чумачить. 2) Заработать чумачествомъ.

Зачуми́ти, **млю́,** **ми́ш,** *гл.* Зачумить, заразить.

Зачумі́ти, **мі́ю,** **еш,** *гл.* Очумѣть.

Зачу́млений, **а,** **е.** 1) Зараженный чумой. 2) Одурѣвшій *Чіпка стояв як зачумлений.* Мир. ХРВ. 236.

Зачу́ти. См. **Зачувати.**

Зачу́ханий, **а,** **е.** Безпризорный, оставленный безъ попеченія. *Як би прибрати, то й дитина була б гарна, а то нема рідної матері, то й ходить зачухане.* Зміев. у.

Зачу́хатися, **хаюся,** **ешся,** *гл.* Зачесаться, начать чесаться вслѣдствіе зуда (о дѣйствіи, но не объ ощущеніи).

Зачухра́ти, **ра́ю,** **еш,** *гл.* 1) О шерсти: растрепать. *Зачухрала кужіль, що й прясти важко.* 2) Быстро побѣжать. 3) Засѣчь (розгами). *Улучай, каже, Іродів сину, а не то до смерти зачухраю.* Стор. I. 137.

Зачу́чверіти, **рію,** **еш,** *гл.* Зачахнуть, закорявѣть.

Зачха́ти, **ха́ю,** **еш,** *гл.* Зачихать.

Зама́вкати, **каю,** **еш** и **зашавкоті́ти,** **кочу́,** **ти́ш,** *гл.* Зашавкать, зашамкать. Св. Л. 303. *Зашавкотів старий.* Св. Л. 309.

Зашалюва́ти, **лю́ю,** **еш,** *гл.* Обить шалевками.

Зашамота́тися, **та́юся,** **ешся,** *гл.* Засуетиться, зашевелиться. *Зашамотались люди.* Черк. у.

Зашамоті́ти, **чу́,** **ти́ш,** *гл.* Зашелестѣть, зашуршать. *В сінях щось зашамотіло.* Мир. Пов. I. 158б. *Зашамотіла дітвора.* Сим. 193. *Вінок той труситься, мов усі квіточки зашамотіли.* Г. Барв. 83. *Жита зашамотіли.* Мир. ХРВ. 64.

Зашарі́тися, **рі́юся,** **рі́ешся,** *гл.* Зардѣться, зарумяниться, закраснѣться. *Енея очі запалали, уста од гніву задріжали, ввесь зашаривсь мов жар в печі.* Котл. Ен. VI. 89.

Зама́рпати, **паю,** **еш,** *гл.* Припяться рвать, терзать.

Зашаруді́ти, **джу́,** **ди́ш,** *гл.* Зашелестѣть, зашуршать. Аф. *Зашаруділа миша.*

Зашастува́ти, **ту́ю,** **еш,** *гл.* *На дворі тихо все було... ніщо ніде не зашастув, осика листом не жартує.* Греб. 335.

Зашати́рити, **рю,** **риш,** *гл.* Замотать. *Він у мене гроші зашатирив.*

Зашахра́тися, **ра́юся,** **ешся,** *гл.* Замотаться. *Припливло мені у думку: еге, був він багатир над усе село, одже зашахрався: де млини, де воли, де коні, де яка худоба, де що було, усе геть чисто поцінували.* Васильк. у.

Зашварґота́ти, **ґочу́,** **чеш,** *гл.* 1) Заговорить быстро (о евреяхъ и пр.). 2) Зашелестѣть, зашуршать. *Як жбурнув книжкою під поріг! аж листки зашварґотали.* Св. Л. 230.

Зашве́ндяти, **дяю,** **еш,** *гл.* 1) Заходить. 2) Загрязнить ходивши.

Зашелесті́ти, **щу́,** **сти́ш,** *гл.* Зашелестѣть, зашумѣть. *Коли щось зашелестіло: рипнули двері, увійшла наша Одарка.* МВ. I. 71. *Важко зітхнув, аж листя зашелестіло.* Стор I. 107.

Зашепну́ти, **ну́** **не́ш,** *гл.* Шепнуть. *А сторожик як почув, зараз мені зашепнув.* Гол. I. 144.

Зашепота́ти и **зашепоті́ти,** **чу́,** **ти́ш,** *гл.* Зашептать. *Зашепотіли люде.* Г. Барв. 542.

Заше́птувати, **тую,** **еш,** *гл.* Зашептывать. *Батюшка усе зашептував і записував.* МВ. II. 204.

Зашеретува́ти, **ту́ю,** **еш,** *гл.* 1) О зернахъ: размолоть на крупу. 2) О льдѣ: затереть. *Сього року під Вознесенським льодом зашеретувало.*

Зашеретува́тися, **ту́юся,** **ешся,** *гл.* Врѣзаться во что и увязнуть. *Оце їхав та й зашеретувавсь у грязюку.* Слов. Д. Эварн.

Зашерха́ти, **ха́ю,** **еш,** сов. в. **заше́рхнути,** **хну,** **неш,** *гл.* Подергиваться, подернутся, покрыться тонкимъ слоемъ чего-либо, напр. льда. *Уже вранці, то-й водиця у корúті, де напувають товар, зашерхає.* Греб. 403. *Прийшов Петрусь, і сльози. що ще не зашерхли, зараз і висохли.* Г. Барв. 501.

Се він говорить, аби горло не зашерхало. Г. Барв. 316.

Зашива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **заши́ти, ши́ю, еш,** *гл. Сам чобіт заший, коли розірвався.* Ном. № 11265.

Зашива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **заши́тися, ши́юся, ешся,** *гл.* 1) Зашиваться, зашиться. 2) Запрятываться, запрятаться, залѣзать, залѣзть. *Бісове порося, куди зашилось! Нехай би вже парубки, а то й оті жевжуни зберуться, та зашиються десь у хаті та й гуляють у карт.* Пирятин. у.

Заши́йок, йку, *м.* Шиворотъ, тылъ шеи. *Дай не дай, а в зашийок не пхай.* Ном. № 4585.

Зашинкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Заняться продажей спиртныхъ напитковъ.

Зашипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* Зашипѣть. *Зашиплять як гадюки.* Стор. II. 254.

Зашипоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.*=**Зашипіти.** *Зашипотять мов гадюки.* Кв.

Заши́ти, ся. См. **Зашивати, ся.**

Зашкалу́бина, ни, *ж.* Скважина, щель. *Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстінь закотився туди і зник.* Левиц. I. 516.

Зашкалу́бити, блю, биш, *гл.* Сдѣлать щель, углубленіе.

Зашкандиба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Захромать. *То затюпає, то знов зашкандибає.* Кв. II. 164.

Зашкару́бнути, бну, неш, *гл.* Засохнуть, отвердѣть сверху, покрыться какъ бы коркой. Сим. 197. *Виверни кожуха, а то як змочить дощ та зашкарубне, буде такий, як луб.* Уман. у. *Як нападе нежидь, то й у носі зашкарубне.* Лебед. у. *Земля зашкарубла.*

Зашкару́питися, плюся, пишся, *гл.*= **Зашкарубнути.**

Зашкарупі́ти, пію, еш, *гл.*=**Зашкарубнути.** Желех.

Зашква́рити. См. **Зашкварювати.**

Зашкваркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*} Зашипѣть
Зашкварча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*} на огнѣ.

Зашква́рювати, рюю, еш, сов. в. **зашква́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Сильно жарить, сильно нагрѣвать, нагрѣть. 2) Зажаривать, зажарить. 3) Приправлять, приправить поджареннымъ саломъ. Въ ироничной пѣсенкѣ: *Гарбуз варю, гарбуз печу, гарбуз, мамцю, варю, цибулькою закришила, редькою зашкварю* (т. е. вмѣсто сала). Грин. III. 387. 4) Дѣлать что-либо съ силой, съ напряженіемъ.

Зашко́дити, джу, диш, *гл.* Повредить; помѣшать. *Слабому животові і пиріг зашкодить.* Чуб. I. 251. *Пізкварта горілки зашкодила мені.* Левиц. I. 124. *Вовк кинеться на того чоловіка, котрий йому зашкодить догнати чорта.* Чуб. I. 52. *Бог як нам уродить, то буде нам і всім, і злодій не зашкодить.* Гул. Арт. (О. 1861. III. 95).

Зашкруміти, мі́ю, еш, *гл.*=**Зашкарупіти** (отъ тепла). Желех. Шух. I. 163.

Зашкра́бати, баю, еш, *гл.* Заскресть.

Зашку́лити, лю, лиш, *гл.* Пронять, донять.

Зашку́рний, а, е. 1) Подкожный. *Вся кров скипілася зашкурна.* Котл. Ен. VI. 30. 2) —**вода́.** Подпочвенная вода. Могил. у. *В сій криниці зашкурна вода, а не джерельна, то в сухе літо пересихає.* Подольск. г.

Зашлю́бити, блю, биш, *гл.* Сочетать бракомъ. *Ах мати, не знати, чи рада тому, може тя зашлюбить кому иншому.* Чуб. V. 137

Зашлю́битися, блюся, бишся, *гл.* Обвѣнчаться, жениться, выйти замужъ. *Зашлюбитись, не дощик перечекати.* Ном. № 8851.

Зашмага́ти, га́ю, еш, *гл.* Засѣчь, забить. *До полусмерти зашмагав канчуками.* Стор. I. 191.

Зашмали́ти, лю́, лиш, *гл.* Подвергнуть загару, обжечь.

За́шморг, гу, *м.* 1) Затягиваніе петли. **Зав'яза́ти за́шморгом.** Затянуть петлей. 2) **Диви́тися за́шморгом.** Непріязненно смотрѣть. Ном. № 3044. *І косо, зашморгом дививсь.* Котл. Ен. VI. 63.

Зашморгну́ти, ся. См. **Зашморгувати, ся.**

Зашмо́ргувати, гую, еш, сов. в. **зашморгну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Затягивать, затянуть (петлю и пр.). Мнж. 61. *Зашморгни калитку. Зашморгнув на шиї він аркан.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84).

Зашмо́ргуватися, гуюся, ешся, сов. в. **зашморгну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Затягиваться, затянуться (о петлѣ и пр.).

Зашнурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Зашнуровать. *Чому шнуровка не зашнурована?* Чуб. III. 149.

Зашолуди́віти, вію, еш, *гл.* Запаршивѣть. Стор.

Зашпига́ти, га́ю, еш, *гл.* Заколоть. Левиц. I. 515.

Зашпили́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Прико-

лоть булавкой. 2) Засадить, пригвоздить. *Зашпилили мене на три роки у винницю.* Черк. у.

Зашпінкувати, кую, еш, *гл.* Застегнуть при помощи пряжки. *Зашпінкує ременятко жовтими пряжками.* Гол. II. 411.

Зашпори, рів, *мн.* Острая боль въ поверхности рукъ отъ мороза. *Оце зашпори зайшли.* Ном. № 635. Переносно: боль, страданія. *Великі зашпори заганяло життя у серце Прісьці.* Мир. Пов. I. 117. *Ще он зашпори не одійшли* (після похорону), *а тобі співи та жарти в голові.* Мир. Пов. I. 139.

Зашпотатися, таюся, ешся, *гл.* Споткнуться. Желех.

Зашпувати, пую, єш, *гл.* Заволноваться, запѣниться. *Заграє море й зашпує.* Мкр. Г. 5.

Зашпунтувати, тую, еш, *гл.* Закупорить, заткнуть.

Зашпунтуватися, туюся, ешся, *гл.* Закупориться, крѣпко запереться. *В замку Корсунськім зашпунтувались.*

Зашрубувати, бую, еш, *гл.* Завинтить.

Заштабувати, бую, еш, *гл.* Забить желѣзными полосами. Желех.

Заштовхати, хаю, еш, *гл.* 1) Затолкать, начать толкать. 2) Затолкать, забить толчками (съ удареніемъ на второмъ слогѣ).

Заштокати, каю, еш, *гл.* 1) Начать говорить „что". 2) Сбить съ толку, поставить въ тупикъ. *Я його як заштокав, так він не знав шо й казати.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Заштокуватися, куюся, ешся, *гл.* Употреблять въ разговорѣ „что" (о великоруссахъ). *Отто воно* (Псковська) *губерня. А говорять так, шо заштокуються.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Заштрикати, каю, еш, *гл.* 1) Начать колоть, заколоть. *Як застудив голову, в ушах заштрикало.* 2) Заколоть, исколоть.

Заштурмовувати, вую, еш, *гл.*=**Затушковувати**. Константиногр. у.

Зашубортати, рчу, тиш, *гл.* Зашумѣть, застучать. Вх. Зн. 20.

Зашугати, гаю, еш, *гл.* Залетать, разсѣкая воздухъ. *Зашугали сірі орли, літаючи над трупами.*

Зашукувати, кую, еш, *гл.* Подыскивать. *Вівчарь, що пас громадську отару, зашукував хлопців у поміч.* Мир. ХРВ. 37.

Зашулити, лю, лиш, *гл.* Въ игрѣ въ **шуль**: бросить палку такъ, чтобы она концемъ подсунулась подъ лежащую на землѣ палку. КС. 1887. VI. 477.

Зашуміти, млю, миш, *гл.* Зашумѣть. *А в городі та у Львові зашуміли верби.* Макс. 80.

Зашумотіти, мочу, тиш, *гл.* Зашумѣть (въ головѣ). *Випили ми по чарці і по другій... зашумотіло у його.* О. 1862. I. 48.

Зашумувати, мую, еш, *гл.* Запѣниться.

Зашушукати, каю, еш, *гл.* Зашептать.

Защавити, влю, виш, *гл.* Ударить. *Защавив його по пиці, що ну-ну!* Екатериносл. г.

Защебетати, чу, чеш, *гл.* 1) Защебетать. *Защебетав жайворонок, угору летючи.* Шевч. 30. *Защебече соловей уночі, розвеселить мої чорні очі.* Чуб. III. 147. 2) Заговорить быстро и весело. *Повеселішала наша Феська, защебетала до баби.* Г. Барв. 198.

Защедрувати, рую, еш, *гл.* Пропѣть щедрівку. *А я тобі защедрую.* Чуб. III. 456.

Защекнути, пу, неш, *гл.* Защемить, ущемить. *Росколов дуба та й защекнув його там бородою.* Мнж. 44.

Защеміти, млю, миш, *гл.* Заболѣть острой болью. *Як шабелька задзвенить, то й серденько защемить.* Чуб. V. 981. *Засмутилась його душа і защеміло серце.* Стор. МПр. 39.

Защепити. См. **Защіпляти**.

Защипувати, пую, еш, сов. в. **защипнути**, ну, неш, *гл.* Залѣплять, залѣпить (пирогъ, вареникъ). *Варила дружечка пиріжки, защипувала їх в три ріжки.* О. 1862. IV. 35.

Защита, ти, *ж.* Защита. *Дізнала Божої защити.* К. Псал. 113.

Защитити. См. **Защищати**.

Защищати, щаю, еш, сов. в. **защитити**, щищу, тиш, *гл.* Защищать, защитить. *Защитив його перед судом.* Кв. Драм. 321.

Защіпати, паю, еш, сов. в. **защіпнути**, ну, неш, *гл.* Защепать, защепнуть, брать, взять на крючекъ. *Защіпни, кажу, двері, та не пускай.* Кв. Драм. 260. *Защепнеш же двері на защіпку, як я піду.* Харьк. г.

Защіпка, ки, *ж.* Крючокъ дверной. *Мене мати гулять не пускала да в комору да зачиняла, трома защіпками да защіпала.* Чуб. III. 132. Ум. **Защіпочка**. Мил. 84. *Защіпочка хороша.* КС. 1883. II. 291.

Защіпляти, ляю, еш, сов. в. **защепити**, плю, пиш, *гл.* Прививать, привить. *Защіпляти віспу.* НВолын. у

Защіпну́ти. См. **Защіпати**.

Защо́кати, каю, еш, *гл.* Начать говорить що.

За-що-раз, *нар.* Постоянно, всякій разъ. *За-що-раз дощ зачипаеться з тії закутини.* Каменец. у.

Заюдови́ти, влю, виш, (=**зайудовити**), *гл.* Сдѣлаться вдовымъ. *Не есть ти мені мати—лютая змія, мене молодого заюдовила.* Чуб. V. 706.

За́юк, ка, *м.*=**Заець**. Желех.

Заюри́ти, рю́, риш, *гл.* Зашалить. *Дідона кріпко заюрила, горщок з вареною розбила.* Котл. Ен. І. 20.

Заюртува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Придти въ волненіе, возбужденіе, смятеніе. К. Желех.

Заюхто́ритися, рюся, ришся, *гл.* 1) Закапризничать. *От і заюхторились—годі косить.* 2) *Безл.* **Заю́хторилося.** Захотѣлось (о капризномъ желаніи, нѣсколько презрительно). *От, заюхторилося їй у го́род.* Богодух. у.

Заюши́ти, шу́ ши́ш, *гл.* 1) Политься (о крови). *Луснув він його по голові герлиганом і зразу заюшилася кров.* Новомоск. у. 2) Окровавить. *Увійшов старий у хату обшматований, побитий, заюшений.* Грин. II. 171.

Заюши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Окровавиться. *Заюшився кров'ю.* Черк. у.

Зая́ва, ви, *ж.* Заявленіе.

Заяви́ти. См. **Заявляти**.

Заявля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **заяви́ти, влю́, виш**, *гл.* Заявлять, заявить, объявлять, объявить. *Моя любая дитино, заявляю тобі мою волю.* Стор. МПр. 71. *Треба, мати, людям заявляти.* Чуб. V. 734.

Зая́кати, каю, еш, *гл.* Заговорить, закричать: „Я! я!“ *Братця! хто хоче горілку панську пити?—Я! я! я! так усі й заякали.* Мвргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зая́коритися, рюся, ришся, *гл.* Согнуться. *Дивись, як якорь заякорився.* Борз. у.

Зая́ловіти, вію, еш, *гл.* О коровѣ: быть безъ теленка (въ данномъ году). *Як заяловіє корова, то продам.* Черк. у.

Заяло́вений, а, е. Засаленный.

Заяло́зити, жу, зиш, *гл.* Засалить.

Заяло́зитися, жуся, зишся, *гл.* Засалиться.

За́ян, на, *м.* Сказочный герой, зачавшійся отъ полученнаго отъ зайца яблока. Грин. II. 260.

За́янець, нця, *м.*=**Заець**. Вх. Пч. II. 6.

Заяри́нитися, нюся, нишся, *гл.* Въ загадкѣ: *Звечора заяринилось, а к світові засандричилось. (Діжа з кісто́м).* Мнж. 174.

Заяро́вувати, вую, еш, *гл.* Вкладывать, вдѣлывать (полки въ шкафъ). Кіев.

Заяро́вуватися, вуюся, ешся. *гл.* Вкладываться, вдѣлываться (о полкахъ въ шкафу). *Полички в мисн́ику заяровуються.* Кіев.

Зая́сля, ля, *с.* Ясли. *Купи та купи коняку... „А годувати чим я буду? Тебе в заяслє положу?“* Рудч. Ск. II. 174.

Зая́трення, ня, *с.* 1) О ранѣ: нагноеніе, воспаленіе. 2) Раздраженіе.

Зая́трити, рю, риш, *гл.* 1) Растравить (рану). 2) Раздражать, разсердить.

Зая́тритися, рюся, ришся, *гл.* 1) О ранѣ: загноиться. *До тих же ран, которі заятрились і дуже пекли, прикладував розрізаних жаб.* Стор. МПр. 166. 2) Раздражиться, прійти въ ярость.

За́яць, за́йця, *м.* 1) Заяцъ. 2) Часть **олійниці**: родъ толкача, песта, давленіемъ котораго выжимается постное масло. Шух. І. 163. Ум. **За́йчик.**

Заяча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Закричать (о лебедяхъ и людяхъ). *Випливала лебедочка по воді,... заячала, в воду вдарила крилом.* Щог. 47.

За́ячий, а, е. 1) Заячій. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) Раст.: а) **за́ячий го́рох.** Астрагонъ широколистый. б)—**капу́ста.** Sedum Telephium L. ЗЮЗО. І. 168. в)—**квас.** Oxalis. Шух. І. 22. г) **За́яча крівця́, за́ячий крівець.** Hypericum perforatum L. ЗЮЗО. І. 125, 168. д)—**кров.** Majanthemus bifolium L. ЗЮЗО. І. 128. е)—**чі лапки́.** Eriophorum angustifolium Roth. ЗЮЗО. І. 121, E. latifolium Hoppe. ЗЮЗО. І. 122. ж)—**орі́шки** Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. І. 111. з)—**сала́та.** Ranunculus Ficaria L. ЗЮЗО. І. 133. и)—**у́хо.** Verbascum Lychnitis L. ЗЮЗО. І. 140. і)—**холодо́к.** Asparagus officinalis. ЗЮЗО. І. 113. к)—**щаве́ль, щаву́х.** Oxalis Acetosella L. ЗЮЗО. І. 130.

За́ячина, ни, *ж.* Мясо зайца. *Оскоромитися хоть заячиною.* О. 1862. II. 25.

Зба́бити, блю, биш, *гл.* Обабить.

Зба́біти, бію, еш, *гл.* Обабиться. *Коли дівці сходить на вінці, то збабіє.* Ном. № 8998.

Зба́братися, раюся, ешся, *гл.* Выпач-

катъся въ грязи. *Збабрався в болоті.* Вх. Лем. 417.

Збабчений, а, е. Сморщенный. *Горох збабчений.* Вх. Лем. 417.

Збава, ви, *ж.* Порча. Ум. **Збавка.**

Збавитель, ля, *м.* Спаситель. *Перестань тужити, зачни благати Збавителя.* Чуб. V. 119.

Збавити, ся. См. **Збавляти, ся.**

Збавлення; ня, *с.* 1) Лишеніе. 2) Избавленіе. *Трудиться до крівавого поту за збавлення своїх безмірних гріхів.* Стор. МПр. 166.

Збавляти, ляю, еш, сов. в. **збавити, влю, виш,** *гл.* 1) Лишать, лишить. *Нехай тебе, чужий батько, синочку, не лає, щастя твого козацького навік не збавляє.* Макс. (1849), 7.—**віку, життя.** Лишить жизни, погубить. *Чому мені злої долі, чом віку не збавиш?* Шевч. 95. *Ой чи вдариш, чи не вдариш, тілько мені життя збавиш.* Чуб. V. 130. 2) Губить, погубить. *Ой лежить же п'яний сотник Харко та тепер його збавляйте.* Мет. 527. *Нехай буду один погибати, козацького війська не збавляти.* АД. I. 186. 3) Портить, испортить, искалѣчить; подорвать. *Збавив же ти кобилу сиву.* Грин. III. 652. *Боюсь... щоб ти мене не зрадила, моєї русої кісочки не збавила.* Мил. 84. *Нащо ти нам чорта ізбавив? Щоб зараз його вилічив!* Рудч. Ск. I. 56. *Силу втратила, здоров'я збавила.* Мир. ХРВ. 35. 4) Истрачивать, истратить попусту. *Матінка кричить, а батенько ще гірше: „щоби-сь не ходив до дівчини більше. Нащо ж тобі, синку, ніченьки збавляти? Коли її любиш, то позволяю ті взяти“* Грин. III. 258. 5) Избавлять, избавить. *Не чисть мене до живого, то збавлю тебе од всього злого.* Ном. № 282.

Збавлятися, ляюся, ешся, сов. в. **збавитися, влюся, вишся,** *гл.* Уменьшаться, уменьшиться, убавляться, убавиться. *Нещасливість світа—збавилося літа, прийшла зіма, то й хліба нема.* Ном. № 10179.

Збагатити, чу, тиш, *гл.* Обогатить. *На землю глянеш—і напоїш, і збагатиш її даремно.* К. Псал. 144.

Збагатитися, чуся, тишся, *гл.* Обогатиться. *Як розжився, збагатився,—ніхто не зазнав.* К. Досв. 170. *Черевань був тяжко грошовитий... пан із козацтва, що збагатилось за десятолітню війну з козаками.* К. ЧР. 4.

Збагатіти, тію, еш, *гл.* Разботатѣть. К. Досв. 170. *З того часу цареве царство побільшало і збагатіло.* Стор. I. 84.

Збагнітувати, тую, еш, *гл.* Втоптать въ грязь; испортить; обезчестить. *Збагнітував мою велику славу, ізняв з мене вінець мій осіянний.* К. Іов. 41. *Нащо я його надіну, щоб збагнітувати одразу? Ну що ж з того, що ми збагнітуємо чоловіка? Ну, завдамо його в Сібір, ну, збагнітуємо його, а потім плати за його подушне, а жінка, діти...* Лебед. у.

Збагнути, ну, неш, *гл.* Постичь, проникнуть, догадаться, вспомнить. *Господньої сили ніхто не збагне.* НВолын. у. *Не можна всього того жадним розумом збагнути.* ЗОЮР. I. 311. *Щем нікого не любила—люде вже збагнули.* Гол. II. 820. *Цих казок так багацько є, що їй Богу, їх і не збагнеш усіх.* Рудч. Ск. I. 130.

Збайдужіти, жію, еш, *гл.* Сдѣлаться равнодушнымъ. Климкович. (Желех.).

Збалакатися, каюся, ешся, *гл.* Разговориться о чемъ-либо, коснуться въ разговорѣ чего-либо. *Збалакалися про попів.* Константиногр. у.

Збаламутити, мучу, тиш, *гл.* 1) Возмутить. 2) Смутить. *Тоді жінку збаламутять, що й не подивиться.* Чуб. V. 1066.

Збан, ну, *м.* = **Дзбан.** *Ішов красний пан, ніс води збан.* Чуб. I. 68. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 415.

Збандірувати, рую, еш, *гл.* Разгромить? *Пушками збандірували турчина.* О. 1862. II. 62.

Збанка, ки, *ж.* = **Збан.**

Збанкрутитися, кручуся, тишся и **збанкрутуватися, тую, еш,** *гл.* Обанкрутиться. Желех. *У Кованька згорів свічний завод, і він трохи не збанкрутився.* Левиц. Пов. 332.

Збанок, нку, *м.* 1) = **Збан.** *Коби мені зранку горілочки в збанку.* Гол. I. 387. 2) Перекладина въ ткацкомъ станкѣ, на которую ткачъ упирается грудью. Харьк. у. Мнж. 180. 3) Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. Ум. **Збаночок.**

Збаночок, чку, *м.* 1) Ум. отъ **збанок.** Грин. III. 530. 2) мн. Раст. Nymphaea alba. Вх. Пч. I. 11.

Збантурити, рю, риш, *гл.* = **Збаламутити.** *Збантурити воду.* Харьк. у.

Збанувати, ную, еш, *гл.* 1) Затосковать. *Мовлять мені добрі люде, що я схорувала, а я тако й за миленьким дуже збанувала.* Гол. II. 773. —**на очі.** Ослѣп-

нуть. *Уже третій рік, як збанував на очі й нічого не бачить.* Укан. у.

Збаня́, ня́ти, *с.* 1) Маленькій жбанъ. Ум. Збаня́тко. Каменец. у. 2) мн. Раст. Campanula ranunculoides. Вх. Пч. I. 9.

Збармува́ти, му́ю, еш, *гл.* Снять пѣну съ варящейся пищи. Черк. у.

Збахта́ти, та́ю, еш, *гл.* Высоко подняться? *А рутка ся збахтала, аж по вікна достала.* Гол. II. 279.

Збача́ти, ча́ю, єш, сов. в. **зба́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Извинять, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129. *От же Господь їй, лиходійці, сього й не збачив: хоч не скірен, та влучен.* Г. Барв. 52. 2) Замѣчать, замѣтить, увидѣть. Вх. Уг. 240.

Зба́яти, зба́ю, єш, *гл.* Сказать, разсказать. *Що таке, дідусю?—Ні, сього не збаю,—не можу—не силуй!* Кузьменко (О. 1861. II. 44). *Неборята молодиці, збайте за мя, збайте, мене курва зча́рувала,—радиці мі дайте.* Гол. IV. 498.

Збезу́митися, млюся, мишся, *гл.* Одурѣть, обезумѣть. *Як нап'ється горілки—збезумиться чоловік.* Черк. у. *Прости, батеньку, не гнівайся, я вчора п'яний був, збезумився.* Чуб. III. 87.

Збезче́стити, че́щу, стиш, *гл.* Обезчестить. *Той Корній Заволока збезчестив мене.* КС. 1883. VII. 501.

Збенте́жити, ся. См. **Збентежувати, ся.**

Збенте́жувати, жую, еш, сов. в. **збенте́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Обезкураживать, обезкуражить, смущать, смутить. *Збентежила ся річ Латина.* Котл. Ен. VI. 55. 2) Ру́гать, обругать, обезчестить. *Вони ж його збентежили: узяли та й вигнали.* Зміев. у. *Нащо мою збентежив дочку?* Алв. 64.

Збенте́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **збенте́житися, жуся, жишся,** *гл.* Смущаться, смутиться.

Зберегти́. См. **Зберігати.**

Зберіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **зберегти́, режу́, же́ш,** *гл.* Сберегать, сберечь. *А ще і для мене Бог на світі радість зберіг.* Мог. 85.

Збершні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Зрешіти.** Вх. Уг. 240.

Збесі́дувати, дую, еш, *гл.* Сказать. Вх. Лем. 417.

Збива́ння, ня, *с.* 1) Сбиваніе, сколачиваніе. Шух. I. 182. 2) Сбиваніе, сшибаніе. *Збиванням тільки дерево збавиш,—труси яблука.* Харьк. 3) Возмущеніе (воды). 4) Пахтанье (масла).

Збива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **зби́ти, зіб'ю́, б'єш,** *гл.* 1) Сбивать, сбить, сколачивать, сколотить. *Молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. *Од хвіртки до ґанку й до комори лежали по землі стежкою збиті докупи дві дошки.* Левиц. Пов. 20. Въ приложеніи къ людямъ **збити доку́пи**—собрать, соединить. *Буде кому люд той збити докупи, що вештається по острову.* Стор. МПр. 134. У Гребинки о составленіи книги: *Що ж то роблять земляки отсіми довгими зімніми вечорами? Давай, зіб'ю їм книжку.* Греб. 407. Въ значеніи собирать, собрать (о деньгахъ, имуществѣ): *Ік Великодню збили півтора карбованці, хотіли, хоч поросятко купити.* Г. Барв. 503. *А яку худобу збив велику покійний.* О. 1861. X. 38. 2) Сбивать, сбить, сшибать, сшибить. *Збий оцей обруч з діжки. Ой коню ж мій вороненький, ой де ж твій пан молоденький? Чи ти його в Дніпрі втопив, чи ти його під себе збив?* Грин. III. 632. *Збив десять яблук.* Рудч. Ск. I. 20. *Як ударе його чоботом, а пеньок був гнилий,—так він його ногою і збив.* Грин. I. 209. 3) О лошади: осаживать, осадить. *Оце заїхав,—і завернуться ніяк: треба мабуть збити коня.* Черниг. у. *Чуєш, хлопче, збий мені воли.* Черниг. у. 4) Ссадину дѣлать, сдѣлать, ссаднить. *А правою чого ж ти не береш?—Та збив палець.* Грин. I. 175. **Збити ши́ю (воло́ві).** Натереть шею (волу). 5) Смолачивать, смолотить. *Коло клуні пашня потрушена; з півснопка чи збито, чи не збито, а забуто й покинуто.* МВ. (О. 1862. I. 98). 6) Вытаптывать, вытоптать. *Дивляться: стійло збито коло дуба; що воно за знак, що коло дуба так стопцьовано?* О. 1861. V. 67. 7) Выбивать, выбить (градомъ). *Збило ту пшеницю* (градом), *зосталась сама стерня.* Грин. II. 147. 8) Возмущать, возмутить, взбивать, взбить. Єв. I. V. 4. *Чого вода каламутна? Чи не хвиля збила?* Чуб. V. 126. *Пиму не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. III. 34. **—бу́чу.** Поднять шумъ, крикъ, скандалъ, тревогу. *Жінка аж під стелю,—таку бучу збила.* Рудч. Ск. II. 22. 9) Пахтать, напахтать (масла). *Збити масла.* Левиц. I. 483. 10) Сбивать, сбить, смущать, смутить. *Ви Їова не збили, не вміли ви йому одвітувати.* К. Іов. 70. **—з панте́ли́ку, з пли́ву, з пли́гу.** Сбивать, сбить съ толку. *Бісові дівчата і жіночки... збивають його*

з пантелику. Стор. II. 243. *Усі одного зіб'ють з пливу.* НВолын. у. 11)—**з ста́тку.** Довести до потери, разорить. Вх. Уг. 240. 12) Только сов. в. —**кри́лами.** Захлопать крыльями. *Когут збив крилами.* МУЕ. III. 43.

Збива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зби́тися, зіб'ю́ся, б'ешся,** *гл.* Сбиваться, сбиться, скучиться, слѣпиться; собраться. *Казав Хома: душа моя, де ти забарилась? У собачиній хвості та в ковтуни збилась.* Ном. № 10973. *На майдані збилось багацько народу.* Стор. МПр. 50. *Подме Господь—і льодом стануть води, загуснувши, збиваються у камінь.* К. Іов. 82. —**на́ що.** Собрать денегъ на что. *Збився Пиmuп і на хату.* Мир. Пов. I. 125. *Ти на свою худобу тим часом збився б.* Г. Барв. 179. 2) Быть сбиваемымъ, сбитымъ, сшибленнымъ. *Збий оту грушу з гілки.— Коли ж не збивається!* 3) Сбиваться, сбиться; спутаться, ошибиться. *Ми збились того сліду, що їхали, та не знать де й опинились.* Новомоск. у. (Залюбовск.). —**з пантели́ку.** Сбиться съ толку. *Хоч бугим, Грицьку, ти на пана закрививсь, та з пантелику ти, так як другі, не збивсь.* Г. Арт. (О. 1861. III. 87). 4) Подниматься, подняться вверхъ. *Знов зірвався, збився та й полетів.* Федьк. III. 141. 5) Возмущаться, возмутиться, взволноваться. *Чоловіка не маю, щоб, як зіб'еться вода, вкинув мене в купальню.* Єв. I. V. 7. —**бу́чі.** Подняться шуму, крику, скандалу. *Така буча збилася, що ледві розняли їх.* МВ. II. 185.

Збивач, ча, *м.* Скопидомъ, скряга. Вх. Лем. 417.

Збит, ту. *м.*=**Збитки.** Каменец. у.

Зби́ти, ся. См. **Збивати, ся.**

Збиткува́ти, ку́ю, еш (кого), *гл.* Обижать кого, жестоко обходиться; издѣваться надъ кѣмъ. *Челядь Бога допросила, щоби єй не бити, аби челяді не бити, та й не збиткувати.* Гол. *Мене у тому війську ніхто не збиткував.* Федьк.

Збиткува́тися, ку́юся, ешся (над ким), *гл.*=**Збиткувати (кого).** *Не збиткуйся, чужа мати, не збиткуйся надо мною.* Чуб. V. 548. *Най ся ляхи не збиткують, мов тіло не чвертують.* Гол. I. 155. *Теперка, дякувати Богу, вже не збиткуються над нами, як за кріпацтва було.* Каменец. у.

Зби́тний, а, е. 1) Излишній, чрезмѣрный. 2) —**чоловік.**—**Збитошник.** Вх. Лем. 417.

Зби́тниця, ці, *ж.? Збитниця б тебе побила!* Грин. II. 166.

Зби́ток, тка, *м.* Чаще во мн. ч.: **зби́тки.** 1) Изобиліе, излишество. *Живуть пани у збитках і горя не знають.* Берд. у. *Великі збитки усякого добра.* Левиц. I. 466. 2)—**роби́ти.** Проказничать. *Оті шалихвости паничі зробили мені збитки, взяли коняку та й знатурили.* Берд. у. *Бо ти тут збитки робиш.* Каменец. у. 3) **На зби́тки.** На зло. *Це він на збитки отак робить.* Каменец. у. *Я просив його заждати на мене, а він узяв та й на збитки поїхав.* Бердич. у. *На збитки не загину.* Федьк.

Збито́шник, ка, *м.* Проказникъ, пакостникъ. *Нема гірших збитошників, як молоді хлопці, за ними дівчатам хоч не виходь на улицю—зараз збитка якою небудь зроблять.* Берд. у.

Збіг, *м.* 1) —**га.** Бѣглецъ, дезертиръ. 2) —**гу.** Бѣгство. **Збіг Богоро́диці.** Названіе дня 26 декабря. МУЕ. III. 37.

Збі́гати, гаю, еш, *гл.* Сбѣгать. *Збігала—свічечку купила.* МВ. II. 50.

Збіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **збі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Убѣгать, убѣжать. *Царя оставляєш, ко шведом збігаєш.* Гол. I. 36. 2) Сбѣгать, сбѣжать съ чего. *Бо я стою зовсім не там, де треба пити вам, та ще й вода од вас сюди збігає.* Гліб. 23. 3) Попадать, попасть на дорогу (бѣжа). *Дурів-дурів, та таки й збіг на свою стежку.* Мир. ХРВ. 294. 4) О времени: проходить, пройти, пролетѣть. *Час збігав, туга якось потроху втихла.* МВ. II. 147. *Півроку збігло за водою.* МВ. (О. 1862. III. 59). 5) О жидкости: уходить, уйти; закипѣть и политься черезъ верхъ. *Як молоко на огонь збіжить, то дійки у корови порепаються.* Грин. I. 18. 6) Только сов. в. Сравняться въ бѣгѣ. *Куди тобі против мене збігти?* Рудч. Ск. I. 68. 7) Только сов. в.—**кого́.** Напасть врасплохъ на кого. *Тепер ляхи збіжать нас п'яних.* К. ЦН. 285.

Збі́гатися, гаюся, ешся, *гл.* Броситься искать; засуетиться, забѣгать. *Говори швидче, бо за мною зараз збігаються.* Котл. (1874), 331. *За Оксаною, як її викрали, то зараз пан збігався.* МВ. I. 133. *Взяла да й утекла... Як збігались пани, Бо' храни! трусу такого на все село.* О. 1862. VI. 62.

Збіга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **збі́гтися, жу́ся, жи́шся,** *гл.* 1) Сбѣгаться, сбѣжаться. *Швець із гори, пес із долини та збіглися до кобили.* Чуб. V. 1173. 2) Сжаться, сжиматься; о матеріи: сдѣлаться короче послѣ мойки. *Роздимаються* (речі)

од тепла, а збігаються од холоду. Ком. II. 54. *Штанці... збіглись.* Св. Л. 310.

Збігленя́, ня́ти, *с.* Выкидышъ. Вх. Зн. 20. Желех.

Збі́глий, а, е. Бѣглый.

Збіго́висько, ка и **збіго́вище, ща,** *с.* Сборище, скопище, толпа. *Сьогодні буде збіговище у Миколи.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Збі́гти, ся. См. **Збіга́ти, ся.**

Збі́дкатися, каюся, ешся, *гл.* Прикинуться бѣднымъ, начать жаловаться на бѣду. *Як збідкається: що се я, дурний, наробив!* О. 1861. X. 23.

Збідни́ти. См. **Збідняти.**

Збі́днитися. См. **Збіднюватися.**

Збідні́ння, ня, *с.* Обѣднѣніе. Левиц. I. 296.

Збідні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Обѣднѣть. *А син з невісткою так з того часу збідніли, що й хата рака стала.* Г. Барв. 371. *Збідніли люде.* Каменец. у.

I. Збі́днюватися, нююся, ешся, сов. в. **збі́днитися, нюся, нишся,** *гл.* Притвориться бѣднымъ. Черк. у. *Увійшла баба в хату, збіднилась, хлипа.* Стор. I. 4.

II. Збі́днюватися, нююся, ешся, сов. в. **збі́днитися, нюся, нишся,** *гл.*=**Збідні́ти.** *Сак збіднився.* НВолын. у.

Збідня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **збі́днити, ню, ниш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать бѣднымъ. *Будем їх двори сповняти, а свої збідняти.* Г. Барв. 86.

Збі́жжя, жя, *с.* 1) Зерновой хлѣбъ. *Курка збіжжя розгрібає, а в сміттю зерно шукає.* Ном. № 5849. 2) Имущество (движимое). *Три злодії у коморі одбили засов і забрали збіжжя і скриню витягли.* Мил. 6. *Зносили всяке збіжжя, злидні, і оддавали все на рать.* Котл. Ен. IV. 60.

Збі́й, збо́ю и **збо́я,** *м.* 1) Утоптанная земля. *Пшеницю сіють на збої.* 2) Разбойникъ. *Нехай она знає, збоєв синів має.* Гол.

Збі́йник, ка, *м.* Разбойникъ. Вх. Уг. 240. Ум. **Збі́йничок, збі́йниченько.** Гол. I. 172.

Збілі́лий, а, е. Побѣлѣвшій. *А вона й не скричала, тілько зітхнула тихо й скотилася з лавки, як сиділа, з тими шитками у ручках збілілих.* МВ. (О. 1862. I. 89). *Обличчя збіліле.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Збілі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Побѣлѣть. 2) Поблѣднѣть. *Побачила труночку, іздрінулась, збіліла.* МВ. II. 50. *Чого так збіліла?* Чуб. III. 121.

Збін, вбо́ну, *м.* Амвонъ. *У нашій слободі дуже в голосний діякон. У неділю оце у церкві як вийде на збін та як почне вигукувати з св. евангелів, то так луна й розляга.* МВ.

Збір, збо́ру, *м.* 1) Собраніе. *Збір людей.* НВолын. у. *Ой великий двір, та маленький збір,—чом не вся родинонька?* Нп. 2) Молочные продукты, получаемые отъ молока (сметана, масло и пр.). *Який же там збір буде, коли ніде корові напастися,—тільки глечик молока надоїла.* Зміев. у. *Збір поганий, бо молока мало.* Зміев. у. 3) Мн. **Збо́ри.** Сборки. *Свита... з маленькими зборами.* О. 1862. VIII. 33.

Збі́раний, а, е. 1) Собранный. *Збіраним колосом не напхаєш рота.* Ном. № 5244. 2) О молокѣ: **збі́ране.** Снятое.

Збірани́на, ни, збірани́ця, ці, *ж.* 1) Собираніе, сбираніе. 2) Собранное; собранное отовсюду. *Тут усякі діти: і мої, і сусідини—збираниця.* Зміев. у.

Збі́ранка, ки, *ж.*=**Збіранина 1.**

Збіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зібра́ти, зберу́, ре́ш,** *гл.* Собирать, собрать. Єв. Мт. II. 4. *А за нею голуби літали, вони теє пірр'ячко збірали.* Лавр. 82. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 84. *Ярь наша отець і мати: хто не посів, не буде збірати.* Ном. № 548. *Зібрав троянську всю громаду.* Котл. Ен. II. 10.

Збіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **зібра́тися, зберу́ся, ре́шся,** *гл.* 1) Собираться, собраться. *Збіралася кревная родина, мене в військо випроводили.* Мет. 241. *Весь город зібрався до дверей.* Єв. Мр. I. 33. 2) Собираться, собраться, готовиться, приготовиться. *Голий підперезався та й зовсім зібрався.* Ном. № 1468. *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувать пора.* Ном. № 512.

Збі́ржа, жі, *ж.* Извощичья биржа. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Збіржани́к, ка, *м.* Извозчикъ. Хар. у. Слов. Д. Эварн.

Збі́рка, ки, *ж.* 1) Сходка, собраніе. *Збірка хлопців, дівчат. Уже зібрав збірку; там уже збірка зібралася.* Черк. у. 2) Собраніе чего-либо. Константиногр. у. 3) Мѣстныя овчины, скупаемыя на полтавскихъ ярмаркахъ. Вас. 154.

Збі́рний, а, е. 1) Сборный. 2)—**тиждень.** Первая недѣля поста.

Збірник, ка, *м.* Сборникъ. Ум. **Збірничок.**

Збірниця, ці, *ж.* 1) Метла. ЗЮЗО. II. 180. 2) Сборище. Котл. Ен. IV. 71.

Збірничок, чка, *м.* Ум. отъ **збірник.**

Збірня, ні, *ж.* Комната, гдѣ собираются на сходку. Нѣжин. у.

Збіросвіт, ту, *м.* Фокусъ, точка, въ коей сходятся лучи свѣта. *Проміння збірається в однім місті, котре називається фокус (збіросвіт).* Ком. II. 87.

Збірослов, ву, *м.* Словарь. Встрѣчено у Номиса на первой страницѣ его предисловія къ „Українським приказкам".

Збіса, *нар.* Много; очень. *Збіса грошей має.* **Збіса розумний.** Чрезвычайно уменъ.

Збіч, збочу, *м.* Склонъ (горы). *Наближився він до збочу гори Оливної.* Єв. Л. XIX. 37.

Збічи, збіжу, жиш, *гл.*=**Збігти.** Жел.

Зближати, жаю, еш, сов. в. **зблизити, жу, зиш,** *гл.* Приближать, приблизить.

Зближатися, жаюся, єшся, сов. в. **зблизитися, жуся, зишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Літечко минає, лист опадає, холодні зближаються ночі.* К. Досв. 64. *Він близько до мене зближився.* МВ. II. 104.

Зблизька, *нар.* 1) Вблизи. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. 2) Изнедалека. *Ой прилітає сім пар голубів зблизька.* Чуб. V. 238.

Зблідлий, а, е. Поблѣднѣвшій. *Сонце викотилось з-за Дніпра й освітило їх зблідлі лиця й трохи червоні очі.* Левиц. Пов. 38. *Тонкі та зблідлі уста.* Мир. Пов. II. 61.

Збліднути, ну, неш, *гл.* Поблѣднѣть. *Княгиня з переляку зблідла як стіна.* Стор. МПр. 81.

Зблудити, джу, диш, *гл.* 1) Заблудиться, сбиться съ дороги. *Широкая доріженька, коли б не зблудити.* Чуб. V. 880. 2) Ошибиться. *Присвідчиш ти мені, що мене любиш, запевне тим серцем нігди не зблудиш.* Чуб. V. 137.

Зблужатися, жаюся, єшся, сов. в. **зблудитися, джуся, дишся,** *гл.* Сбиваться, сбиться съ дороги. *Та їде батько та з шляху зблужається.* Чуб. I. 173.

Зблукати, каю, еш, *гл.* Исходить блуждая.

Зблукатися, каюся, єшся, *гл.* Заблудиться. *Я зблукалась у житі як у лісі.* Г. Барв. 353.

Зблякнути, ну, неш, *гл.*=**Зблякувати.**

Зблякувати, кую, еш, *гл.* Поблекнуть. *Біле личко не зблякує, а ні чорні брови.* Гол. I. 314.

Збогарадитися, джуся, дишся, *гл.* Выпросить, вымолить. *Чи не збогараджусь у вас пшониці?*

Збогатити, чу, тиш, *гл.*=**Збагатити.**

Збоєцький, а, е. Разбойничій. *По шляхетській гордували, по збоєцькій жартували.* К. Досв. 115.

Збожевільніти, ню, ниш, *гл.*=**Збожеволіти.** *Чи ти здурів, чи збожевільнів?* Ном. № 1380.

Збожеволілий, а, е. Безумный, сумасшедшій. *Збожеволілими очима прикро дивилися на Грицька.* Мир. Пов. I. 122.

Збожеволіти, лію, еш, *гл.* Съ ума сойти. Котл. (1874), 341. ЗОЮР. II. 206. *Чоловік дивиться,—чи не збожеволів наймит.* Г. Барв. 198.

Збожжя, жя, *с.*=**Збіжжя.**

Збожілля, ля, *с.* Хлѣбъ на корню. *Збожілля шелестіло.* Св. Л. 308. См. **Збіжжя.**

Збоїни, їн, *ж. мн.* Мелко перебитая солома.

Збоїч, ча, *м.*=**Качка** 3. МУЕ. III. 24.

Збоку, *нар.* 1) Сбоку. *У жупані, кругом пані і спереду й збоку.* Шевч. 18. 2) Со стороны. *Ти мене не хвали, нехай люде збоку похвалять.* Ном. № 13329. *Зараз збоку всі побачать, що де яка мила.* Чуб. V. 37.

Зборгувати, гую, еш, *гл.* Раздать въ долгъ. *Увесь крам зборгував, а грошей кат-ма.*

Зборонити. См. **Збороняти.**

Зборонятн, няю, еш, сов. в. **зборонити, ню, ниш,** *гл.* 1) Запрещать, запретить, воспрещать, воспретить; помѣшать. *Коли не дали нам з собою жити, то не зборонять в гробі ся любити.* Чуб. V. 117. 2) Защищать, защитить. *Не зборонить тебе ні отець, ні мати.* Мл. л. сб. 297.

Збороти, рю, реш, *гл.* Побороть, одолѣть. *Добра та хорова, що й людей зборола.* Посл.

Зборчий, чого, *м.* Сборщикъ податей.

Збочити, чу, чиш, *гл.* 1) Уклониться въ сторону. Павлогр. у. *Козак бачив (дівчину край долини), конем збочив.* Гол. I. 120. 2) Покривить душою, сдѣлать несправедливость. Зміев. у.

Збочитися, чуся, чишся, *гл.* Лечь на

бовъ, прилечь. *Я не сплю, а так збочився, бо нема що робити.* Канев. у.

Збоятися, збоюся, збоїшся, *гл.* Убояться, испугаться. *Не лякайте, бо не збоюсь.* Грин. II. 307. *Як п'ян, то копитан; а як проспався, то й свині збоявся.* Ном. № 11484.

Збрататися, таюся, ешся, *гл.* Сдружиться.

Збреніти, ню, ниш, *гл.*=**Забреніти**. *На городі маківка збреніла.* Грин. III. 236.

Збресклий, а, е. О молокѣ: начинающій киснуть. Вх. Лем. 418.

Збрести, ду, деш, *гл.* Сбрести, уйти. *Скотина збреде з дому.* Чуб. I. 48.

Збрехати, шу, шеш, *гл.* Солгать, соврать. *Чи справді так було, чи може хто збрехав.* Гліб. 217.

Збриднути, ну, неш, *гл.* Опротивѣть. Желех.

Збризкати, каю, еш, *гл.* Побрызгать.

Збризнути, ну, неш, *гл.* Брызнуть, побрызгать. *Дощик збризнув тільки раз.* О. 1862. VI. 45.

Збродити, джу, диш, *гл.* 1) Выбродить исходить. 2) Запачкать слѣдами, оставить слѣды на чемъ; истоптать, вытоптать. *Буду закривати милого слідочок, щоби пташки не збродили.* Чуб. V. 212. *Худоба збродила луку.* Вх. Лем. 418.

Зброїти, рою, їш, *гл.* Вооружать. Желех.

Зброїтися, роюся, їшся, *гл.* Вооружаться. Желех.

Зброїця, ці, *ж.*=**Зброя**. Гол. IV. 55.

Збройний, а, е. Вооруженный. *Чи в мене військо не збройне?* Макс. (1849), 90.

Збройниця, ці, *ж.* Арсеналъ, оружейная палата. Желех.

Збройно, *нар.* Съ оружіемъ. *Як виїдеш збройно гряничить гряниці.* К. Досв. 151.

Зброя, рої, *ж.* Оружіе. *То старшая сестра коника виводить, а середульша зброю виносить.* Макс. (1849), 7. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208.

Збрудити, джу, диш, *гл.* Загрязнить, запачкать. *А він мені рантух-полу кров'ю да збрудив.* Федьк. II. 71.

Збрудніти, нію, еш, *гл.* Загрязниться.

Збруя, руї, *ж.* Сбруя. *Постав коня у станочку, повісь збрую на кілочку, а сам іди у нову світлочку.* Лавр. 64.

Збрязкнути, ну, неш, *гл.* Скиснуть (о молокѣ). *Як через ніч постоє* (молоко), *то збрязкне.* Каменец. у.

Збування, ня, *с.* Сбываніе, продажа.

Збувати, ваю, еш, сов. в. **збути, збуду, деш**, *гл.* 1) Сбывать, сбыть. *Важко нам убогим своє добро збувати.* МВ. II. 7. 2) Избавляться, избавиться отъ чего. *Не збуду смутку, а ні вдень, ні вночі.* Чуб. V. 358. 3) **Не збувати**. Всегда быть, всегда находиться, имѣться. Чг. 27. *Що нагаєчка, що дротяночка, із колочка не збуває.* Чуб. V. 220. *А в жінок не збуває до розмови: то дівування згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговоряться.* Св. Л. 5. *Сьому не збувало на сльози.* Св. Л. 110. **На розум не збувати (кому)**. Быть умнымъ. *Людина добра і на розум йому не збувало.* Св. Л. 129.

Збуватися, ваюся, ешся, сов. в. **збутися, дуся, дешся**, *гл.* 1) Избавляться, избавиться. *Біда здибає легко, та трудно її збутись.* Ном. № 2171. *Збувся тато клопоту: жито змолотив і гроші пропив.* Ном. № 10826. 2) Сбываться, сбыться, исполняться, исполниться. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. III. 327. 3) Лишаться, лишиться. *З добрим думцею князь високого стола додумається, а з лихим думцею і малого стола збудеться.* Ном. № 946.

Збуджувати, джую, еш, сов. в. **збудити, джу, диш**, *гл.* Пробуждать, пробудить. будить, разбудить. *Його сонного будили, не збудили.* Макс. (1849) 27.

Збуджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **збудитися, джуся, дишся**, *гл.* Пробуждаться, пробудиться, просыпаться, проснуться.

Збудування, ня, *с.* Построеніе.

Збудувати, дую, еш, *гл.* Построить; соорудить, создать. *Збудуй хату з лободи, та в чужую не веди.* Нп. *Ой коли б я знала, що буду вмірати, то б я сказала труну збудувати.* Чуб. III. 155. *Чоловік збудував башту.* Єв. Мр. XII. 1. *Еней збудує сильне царство.* Котл. Ен. I. 13.

Збудь-вік, ка, *об.* Отжившій, очень старый, дряхлый отъ старости. *Перша збудь-вік Пріська Чирянка, змолоду не раз сиділа в куні, позводила на той світ аж трьох мужиків.* Кв. II. 87.

Збудьок, дька, *м.* Малоцѣнный предметъ, продаваемый такъ—лишь бы сбыть съ рукъ. *Молоді воли—на роботу, а ціна—збудьок.* Хорольск. у.

Збуй, збуя, *м.*=**Збій 2**. *Ой горе, чорний збую, поб'є тя нагла кров.* Федьк. I. 86.

Збуй-вік, ка, *м.* 1)=**Збудь-вік**. Волын. г. *Як що баба стара, то кажуть на неї: ця вже баба збуй-вік; він збуй-вік.*

Подольск. г. 2) *мн.* Мелкое или малоцѣнное имущество. *Жидівські збуй-віки погоріли.* Луб. у.

Збуйнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Забушевать. *Де взялись буйні вітри—збуйнували, та комаря на поміст ізвалили.* Чуб. V. 1169.

Збунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Взбунтовать. *Зробилося діло, жидів збунтували.* Чуб. V. 1160.

Збунтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Взбунтоваться. *Збунтувалась Україна, пани і ляхи.* Макс. (1834) 125.

Збур, ру, *м.* Трипперъ. Вх. Зн. 20.

Збу́рення, ня, *с.* 1) Разрушеніе, нисправерженіе. 2) Волненіе, возмущеніе.

Збу́рити, ся. См. **Збуряти, ся.**

Збурлакува́тіти, тію, еш; *гл.* Сдѣлаться **бурла́кою,** т. е. бездомнымъ. Аф. 447.

Збурма́ти(ся), ма́ю(ся), еш(ся), *гл.* Собраться. *А в неділеньку вранці да бояри збурмали, да на море стріляли, на білую да лебедочку.* Мет. 175. *Збурмались вони під рясні дуби, чекаючи отамана на раду собі.* Нп.

Збурник, ка, *м.* Раст. Tormentilla erecta. Лв. 102. См. **Курече зілле.**

Збур'янува́тіти, тію, еш, *гл.* О травѣ: засориться сорными травами. Аф. 447.

Збуря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **збу́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Разорять, разорить, разрушать, разрушить, повалить. *Мов городи, що ти збурив, пам'ять його зникла.* К. Псал. 17. 2) Волновать, взволновать, возмущать, возмутить. *Та дума блискавкою мигнула в його голові, збурила всю кров.* Левиц. I. 249.

Збуря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **збу́ритися, рюся, ришся,** *гл.* Возмущаться, возмутиться, взбунтоваться. *Збурились люде.* НВолын. у.

Збут, збу́ту, *м.* Сбытъ. *Оце ж який на них збут великий.* Гацц. Аб. 62.

Збутві́лий, а, е. Сгнившій, испортившійся.

Збутві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Испортиться, сгнить.

Збу́ти, ся. См. **Збува́ти, ся.**

Збу́ток, тку, *м.* 1)=**Збут.** О. 1862 IX. 72. 2) Исполненіе.

Збу́тно, *нар.* Сбыто съ рукъ. *Продав, аби збутно.* НВолын. у.

Збуча́віти, вію, еш *гл.* Одеревенѣть. *Старі кості не ворушаться і серце збучавіло.* О. 1861. XI. Свид. 30.

Зва́ба, би, *ж.* Приманка, обольщеніе.

Зва́бити. См. **Зваблят**и.

Зваблі́вий, а, е. Обольстительный, прелестный.

Звабля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зва́бити, блю, биш,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь, прельщать, прельстить. *Не могла звабити калачем, а потім тяжко було відбити бичем.* Ном. № 8771.

Зва́га, ги. *ж.* Отвага, смѣлость.

Зваго́м, *нар.* Медленно, нескоро. *Не біжи, не йди швидко, звагом.* НВолын. у.

Зва́да, ди, *ж.* Ссора, распря, раздоръ. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. № 3279. Ум. **Зва́дка.** *Нема тії хатки, де б не було звадки.* Ном. № 3320.

Зва́дитися, джуся, дишся, *гл.* Ссориться. *У кого вийде яка звада на новий рік,—цілий рік звадитиметься.* Ном. № 13411.

Зва́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **звада.**

Звадли́вий, а, е. Вздорливий, сварливый, бранчивый.

Звадлі́во, *нар.* Досадно, неприятно. К. ЧР. 25.

Зва́дник, ка, *м.* Спорщикъ, забіяка.

Зва́дниця, ці, *ж.* Спорщица, любящая ссориться.

Зважа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **зва́жити, жу, жиш,** *гл.* Обращать, обратить вниманіе. *Не зважала вона, що темная ніч, пішла вона в чистеє поле пріч.* Чуб. V. 896.

Зва́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Свѣсить. *О, хто б узяв та зважив моє горе.* К. Іов. 13. 2) Взвѣсить, размыслить, понять. *Зважила громада, як би то воно було добре.* К. (О. 1862. III. 22). 3) См. **Зважати.**

Зва́житися, жуся, жишся, *гл.* Отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *Не зважилась розлучати, поблагословила.* МВ. II. 21.

Звакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Потерять время, пробыть празднымъ. *Ось я піду в жнива пшениці й жита жать, то, часу марне щоб, мовляв, не звакувать, скошу і свій горох.* Г. Арт. (О. 1861. III. 96).

Звал, лу, *м.* Сваливаніе, упадъ. *Бий мати до звалу.* Подольск. г.

Звалаши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Выхолостить. Константиногр. у.

Звали́ти, ся. См. **Звалювати, ся.**

Зва́лище, ща, *с.* Развалины. *Ворони з граками по звалищах літають.* К. Досв. 221.

Звалі́ння, ня, *с.*=**Звал.** *Впиваються до звалiння з ніг.* Левиц. (Правда, 1868, 556).

Звалови́тий, а, е. Неповоротливый, медлительный. *Зваловитий кінь.* Вх. Зн. 21.

Звалува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Удалиться, уйти, улетѣть (о многихъ). *Е, чого тут, у цїх степах і не було? Птиці тієї, звіру!.. Звалувало десь у чужі краї.* Мелитоп. у. Слов. Д. Эварн.

Зва́лювати, люю, еш, сов. в. **звали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Сваливать, свалить. *Хапає кожного за ноги і звалює.* О. 1862. IV. 39. *Звалять дуба в кручу.* Хата, 67. 2) Сбивать, сбить, свалять. *Звалили сукно на валюшах.* Харьк. у.

Зва́люватися, лююся, ешся, сов. в. **звали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Сваливаться, свалиться, повалиться. *Не дай, Боже, звалитися під тином.* Ном. № 8302. *Прийшов Василь додомоньку, на постіль звалився.* Чуб. V. 434.

Звали́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Звалити.**

Звали́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1)= **Звалитися.** 2) Пропасть безъ пользы, валяясь.

Звандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Змандрувати.** *Звандрували одно поле.* Чуб. V. 631.

Зва́ння, ня, *с.* 1) Званіе. *Звання козацьке, а життя собацьке.* Ном. № 790. 2) Въ ариѳметикѣ: наименованіе. **Ме́нше, ста́рше зва́ння.** Меньшее, большее наименованіе. К. Грам. 125, 123, 113.

Звари́ти, рю́, риш, *гл.* 1) Сварить. *Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику.* Чуб. III. 107. 2) Сковать вмѣстѣ (два куска желѣза). *Треба залізо зварити докупи.* Черк. у.

Звари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Свариться.

Зварія́тіти, тію, еш, звар'юва́ти, р'ю́ю, еш, *гл.* Сойти съ ума. *Зваріятів Максим.* НВолын. у. *Чи не звар'ював він зовсім, чи не здурів він?* Левиц. I. 528.

Зваря́льня, ні, *ж.*=**Жлукто.** См. **Зваряти.** МУЕ. III. 34.

Зваря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Золити.** *Зваряти, деінде в горах повідають: золити шмате. Перепране, чи відіпране шмате кладуть до зварялньі, або якого цебра, посипують попелом, наливають кип'ячою водою і кидають роспалене на огні камінє.* МУЕ. III. 33. *А в п'ятницю рано хусти зварями.* Нп. Левиц. (Правда, 1868, 12).

Зва́ти, зву́, зве́ш, *гл.* 1) Звать, называть. *Нехай мати буде знати, кого зятем звати.* Чуб. III. 125. 2) Призывать.

Зва́тися, зву́ся, зве́шся, *гл.* Зваться, называться. *В тім городі жила Дідона, а город звався Карфаген.* Котл. Ен. *Був собі чоловік,—Остапом звався.* Рудч. Ск. I. 63. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море ллеться, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв. 17.

Зве́дениця, ці, *ж.* Обольщенная мужчиной дѣвушка, имѣвшая ребенка. Вх. Зн. 21.

Зведе́нник, ка, *м.* Сводчикъ, посредникъ при сдѣлкѣ; сводникъ. *Давай, батьку, гроші,—каже прихожий зведенник: упустимо сього коня,—другого не знайдеш такого.* Кух. (О. 1861. X. 22).

Зведеню́к, ка, *м.*, **зведеня́, ня́ти,** *с.* Одинъ изъ сводныхъ дѣтей. *Та й діти між собою часто б'ються—надто бабина дочка: звичайно, як зведенята.* Рудч. Ск. II. 54.

Звезти́, ся. См. **Звозити, ся.**

Звелича́ти, чаю, еш, *гл.* Почтить, оказать честь; восхвалять. Грин. III. 495. *Як же ж можна щоб не звеличати його.* НВолын. у. *Ми ж тебе, Оксанко, звеличаємо.* Грин. III. 48.

Звели́чити. См. **Звеличувати.**

Звели́чувати, чую, еш, сов. в. **звели́чити, чу, чиш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать великимъ, возвышать, возвысить. *Здобудеш, хлоню, слави, зміокувавши, чия тебе звеличує держава.* К. ЦН. 257.

Звелі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Велѣть, приказать. *Звеліла мені мати ячменю жати.* Чуб. III. 249.

Звені́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Дзвеніти.** *Текла річенька, звеніла.* Чуб. III. 150.

Звенькоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Звенѣть. *У Кременці звенькотить, як по каменю їдеш.* НВолын. у.

Звербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Завербовать. *В Бердичеві славнім місті звербували хлопців двісті.* Макс. 161.

Зверга́ти, га́ю, еш, сов. в. **зве́ргнути, ну, неш,** *гл.* Извергать, извергнуть. *Багацтво він чуже пожер і зверне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44. *Померші діти, недоноски, що мати звергла.* Г. Барв. 350.

Звере́снути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть. *Як зереснуми люде—не хочемо!* НВолын. у. *Звереснув та й побіг.* НВолын. у.

Зверете́нитися, нюся, нишся, *гл.* Закружиться, завертѣться. *Таку ману пустив, що я так на місці й зверетенилась.* Черк. у.

Зверзти́, зу́, зе́ш, *гл.* Сказать чепуху, смолоть. *Приїхали з борозни та чорзна-що й зверзли.*

Зверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **зверну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Сворачивать, своротить,

поворачивать, поворотить. *Прошу вас, братця, на праву сторону звертаться.* Макс. (1849). 20. *Як кіньми звернув, аж Львів ся здвигнув.* АД. I. 15. **В'язи звернути.** Свернуть шею. Г. Барв. 112. **Увагу звернути на.** Обратить вниманіе. *Що б він мені не росказував, а все було увагу зверне на те, що який гріх чіпати що чуже.* Г. Барв. 360. 2) Сворачивать, своротить на кого (вину). *Не звертай на людей, коли сам нашкодив.* Харьк. *Звикли усе на инших звертати, а себе неповинними в своїй біді чинити.* К. Гр. Кв. XXXII. 3) Возвращать, возвратить. 4) Только сов. в. Скинуть, сбросить. *Кобила хоче лошя звернуть.* НВолын. у.

Звертатися, таюся, ешся, сов. в. **звернутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться. *Я ще... звернусь, поки ви прийдете.* Г. Барв. 34. *Пішов козак в Запорожжя,—коли б не звернувся.* Чуб. V. 940. 2) Обращаться, обратиться. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161. 3) Гнуться, согнуться, свернуться (о лезвіѣ). *Звернулася сокира.* НВолын. у. 4) Наклоняться, наклониться, искривиться. *Хата звернулася.* Радомысл. у.

Звертіти. См. **Звірчувати.**

Звертітися, чуся, тишся, *гл.* Свертѣться. *Куций Степанко скрутився, звертівся, та й по хаті скаче—чик! чик! (Загадка: віник).* Ном., стр. 300, № 335.

Зверх, *нар.* Поверхъ, сверхъ. *Не попав же я в двері, та в стовп головою, господиня те все чула—та зверх коцюбою.* Чуб. V. 1126. *Один зверх одною.* Рудч. Ск. I. 4.

Зверхдуба, ба, *м.* Названіе сказочнаго богатыря, жившаго на деревьяхъ. Грин. II. 344, 345.

Зверхник, ка, *м.* Начальство, старшій, власть имущій. *Нові там зверхники запанували.* К. МБ. II. 132.

Зверхність, ности, *ж.* 1) Верховность. *Гаряча моя прихильність до них давала мені право їм дорекати і присвоювати собі ніби якусь над ними зверхність.* К. XII. 11.

Зверху, *нар.* Сверху. *В вербі корень підмиває, зверху вершок усихає.* Чуб. III. 205. **Нехай ваше зверху буде.** Пусть будетъ по вашему. Ном. № 4963. Ум. **Зверхечку.** Ном. № 4671.

Звершити, шу, шиш, *гл.* 1) Насыпать верхъ. *Насипав мірку жита ти ще й звершив.* 2) Миновать верховье. *Звершити балку.* Александров. у.

Звеселити, ся. См. **Звеселяти, ся.**

Звеселіти, лію, еш, *гл.* Повеселѣть. Шевч. 410. *А як коли то було звеселіємо не знать чого.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Звеселяти, ляю, еш, сов. в. **звеселити, лю, лиш,** *гл.* Развеселять, развеселить. *То пан Хмельницький добре учинив: Польщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* Макс. (1849), 73. *Мое серце звесели.* КС. 1882. XII. 496.

Звеселятися, ляюся, ешся, сов. в. **звеселитися, люся, лишся,** *гл.* Радоваться, обрадоваться, возликовать. *Як зрадувалась та звеселилась Петрикова мати: як діждемо літа та вродить жито,—буде з ким жито жати.* Грин. III. 549. *Нехай предки звеселяться у забутих трунах.* К. Досв. 89.

Звести, ся. См. **Зводити, ся.**

Звечеряти, ряю, еш, *гл.* Поужинать. Вх. Лем. 418.

Звечора, *нар.* Наканунѣ вечеромъ. *Хто звечора плаче, той уранці буде сміятись.* Ном. № 2400.

Звечоріти, рію, еш, *гл.* Повечерѣть.

Звивати, ваю, еш, сов. в. **звити, зів'ю, еш,** *гл.* 1) Свивать, свить. *Чи ти звелів орлові підійматись на висотах гніздо собі звивати.* К. Іов. 90. 2) Сматывать, смотать. *Основу зачинав... звивати на клубки.* МУЕ. III. 13. 3) Сплетать, сплести. *На свою голівоньку вінка не звила.* Грин. III. 273. 4) Завивать, завить. *А вмієш ти волосся звивати?* МВ. (О. 1862. III. 38).

Звиватися, ваюся, ешся, сов. в. **звитися, зів'юся, ешся,** *гл.* 1) Извиваться. *Звивається коло мужа еще гірше того ужа.* Коцип. 19. 2) Вертѣться около чего; хлопотать заботиться. *Швидкі, в'юнкі (жиди) звиваються коло покупців, як ті в'юни.* Левиц. I. 107. *Звивається проміж гостями, як та ластівка.* Г. Барв. 180. *Баба звивалась миттю всюди.* Г. Барв. 486. 3) Взвиваться, взвиться. *Звивавсь огонь понад землею.* К. Псал. 176. *Звилась стріла нижче хмари.* Рудч. Ск. II. 99. *Та ще хміль, та ще зелененький на тичину не звився.* Макс. 60. *Над хатами звивавсь угору дим.* Г. Барв. 122.

Звивистий, а, е. Извивистый. К. ЦН. 293.

Звидити, джу, диш, *гл.* Простить, извинить. *Нехай тобі Бог звидить і збачить.* Ном. № 4129.

Зви́дитися, диться, *гл. безл.* Показаться. *Се тобі... звидилось, що я хмурний* О. 1862. VIII. 11.

Звик, ку, *м.* Привычка, обыкновеніе. Вх. Лем. 418.

Звика́ння, ня, *с.* Привыканіе.

Звика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зви́кнути** и **зви́кти, ну, неш,** *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132.

Звика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **зви́кнутися** и **зви́ктися, нуся, нешся,** *гл.* Свыкаться, свыкнуться. *Галя сперва жахалась його, а далі звиклась.* Рудч. Ск. I. 132.

Зви́клий, а, е. Привыкшій. *Я не звиклий був з дітьми.* Драг. 63.

Зви́кнути, ся и **зви́кти, ся.** См. **Звикати, ся.**

Звильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Увильнуть, уклониться. *Не звильнувши дивиться у вічі.*

Звинува́тити, чу, тиш, *гл.* Обвинить. *Наїхали судці; судили, судили та й звинуватили того старосту.* О. 1862. I. 61.

Звину́ти, ну́, неш, *гл.*=**Звити.** *Земля мов риза обветшає і небо як одежу звинеш.* К. Псал. 232.

Звину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Успѣть (сдѣлать, возвратиться). *Я звинувся і все зробив.* НВолын. у.

Звиня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Вибачати.** *На те просили, що в ріт носили,—звиняйте.* Ном. № 12085.

Звиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **зви́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Нависать, нависнуть. *Ой звисли чорні хмароньки, звисли.* Чуб. V. 34. 2) Отвисать, отвиснуть. *Тут то страва, тут то люба! покуштуєш—звисне губа.* Маркев. 48. 3) Съ отрицаніемъ: не переставать висѣть. *Нагаєчка дротяночка з кілка не звисає.* Чуб. V. 578.

Зви́сник, ка, *м.* Обрывистый берегъ. Угор.

Зви́снути. См. **Звисати.**

Зви́сока, *нар.* 1) Высоко. на возвышенномъ мѣстѣ. *Ой як мені тих дружечок позбірати, ой де мені їх звисока посажати.* Мет. 158. 2) Съ вышины. *Твій престол во віки вічні звисока сіяє.* К. Псал. 108.

Звита́тися, та́юся, єшся, *гл.* Поздороваться. *Ой вийди, матінко, звитайся, свого дитяти спитайся: де твоє дитятко бувало.* Грин. III. 516.

Зви́ти, ся. См. **Звива́ти, ся.**

Звитя́га, ги, *ж.* Побѣда.

Звитя́жити, жу, жиш, *гл.* Побѣдить. *Великий князь Роман Ростиславович, звитяживши литвинів 1173 року, впрягав бранців до плуга.* Ном. № 663.

Звитя́жний, а, е. Побѣдный.

Звитя́жство, ва, *с.* Побѣда, одолѣніе. КС. 1885. VII. 444.

Зви́х, ху, *м.* Вывихъ. *Звихнуту руку чи ногу потягують, то звих і проходить.* Чуб. I. 130.

Звиха́тися, ха́юся, єшся, *гл.*=**Звиватися 2.** *Ой матінко-вутко, звихай же ся хутко, бо ми ся звихали, все село звоювали, чикмани поросили, на весілля спросили.* Грин. III. 511.

Звихну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Свихнуть, сдѣлать вывихъ. *Ручку й ніженьку звихнула.* Чуб. V. 668. 2) Измѣнить. *Не женись із цією дівкою,—вона звихнеть, вона любе другою.* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Зви́ч, чі, *ж.* Обычай. Шух. I. 134.

Звича́євий, а, е. Обычный. *Не маємо ні свого українського трибуналу, а ні свого звичаєвого права.* К. XII. 127.

Звича́єк, чайка, звичає́чок, чка, *м.* Ум. отъ **звичай.**

Звича́їтися, ча́юся, єшся, *гл.* Привыкать другъ къ другу, знакомиться. *День по дню минає, вечір по вечері, а вони собі усе сходяться та говорять та усе лучче звичаються.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Зви́чай, ча́ю, *м.* 1) Обычай; обыкновеніе. *А я такий звичай маю, що по повній випиваю.* Чуб. V. 1096. **Своїм звича́єм.** По обыкновенію, по своему обыкновенію. *Сходились люде і своїм звичаєм навчав їх.* Єв. Мр. X. 1. 2) Приличіе. *І дітки звичай знають.* Ном. № 2850. *Слово неправдиве звичаю не знає.* Лавр. 123. 3) Нравъ. Ум. **Звича́єк, звичає́чок.** *Поміж людьми поталася, звичаєчків та набралася.* МУЕ. III. 160.

Звичайне́нький, а, е, звичайне́нько, *нар.* Ум. отъ **звичайний, звичайно.**

Звича́йний, а, е. 1) Обыкновенный. 2) Вѣжливый, приличный. *Була звичайна, поважала людей і гріха боялась.* Хата, 166. *Труби на пса—на чоловіка звичайне слово.* Ном. № 3500. Ум. **Звичайне́нький.**

Звича́йність, ности, *ж.* Вѣжливость, приличіе. *Звичайного звичайністю вітаю, хто входе гордо,—згорда зустрічаю.* К. ЦН. 184. **Для звича́йности.** Изъ вѣжливости. Левиц. Пов. 32.

Звича́йно, *нар.* 1) Обыкновенно. 2) Вѣжливо, прилично. 3) Конечно, разумѣет-

ся, само собой, по обыкновенію. *Звичайно, крадене.* Шевч. 585. *Було, як почне хто казку казати, звичайно про змія, то так його наче і ввижаю перед себе.* Рудч. Ск. I. 130. Ум. **Звичайне́нько.** *Бабуся йому на те звичайненько одмовила.* МВ. (О. 1862. III. 55).

Зви́чений, а, е. Пріученный. *У неї погано діти звичені.* Черниг. у. *Вони до сього звичені.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Зви́чити, чу, чиш, *гл.* Пріучить. *Це ви так цуцика до рук звичили.* Лебед. у. *Звичили корову доїтися на налигачі.* Борз. у. *То він звичений так.* Черк. у.

Зви́читися, чуся, чишся, *гл.* Пріучиться, привыкнуть. *Щипне або штовхне стиха... та й сама почервоніє, як жар,— засоромиться. Поки ж тільки не звичилася; а як зовталась, обжилася, то пізнали ми тоді, де воно в світі лихо живе.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Зви́чка, ки, *ж.* Привычка. *Така звичка бісова.* Мир. Пов. I. 116.

Зви́чме, *нар.*=**Звичайно** 3. *Звичме, московська напасть.* Ном. № 847.

Зви́чний, а, е. 1) Привычный. *До роботи не звичний.* Рудч. Ск. II. 62. 2) Обычный. *Кожне стало оглашати звичний подарунок* (на весіллі). Мкр. Н. 37.

Зви́чно, *нар.* 1) Привычно. 2) Обычно, въ обычаѣ. К. ЦН. 301.

Зви́ш, *нар.* Выше; свыше.

Зви́шки, *нар.* Высотой.

Зві́д, зво́ду, *м.* 1) Уничтоженіе, разореніе. *Так їм на звід пішлось; не один пан у нас звівся; поживе оце, поживе, та й спустує, бур'яном поросте й двір.* 2) Обманъ. *Чи її щиро любиш? Бо як її держиш у зводі, долю її загубиш.* Гол. III. 392. 3) Очепъ (въ колодезѣ). *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Чуб. V. 102. 4) Родъ ловушки съ пружиной для ловли лисицъ, волковъ и пр. Шух. I. 237.

Звідати, ся. См. **Звідувати, ся.**

Зві́ди, дів, *м. мн.* Вывѣдки, развѣдки. *Піти на зві́ди.* Аф. 449.

Зві́дки, зві́дкіль, звідкіля́, *нар.* Откуда. *Звідки тебе, серце, виглядати?* Лавр. 39. *Хилилися густі лози, звідкіль вітер віє.* Чуб. V. 240. *Хто він такий і звідкіля він?* Рудч. Ск. II. 20.

Звідко́ли, *нар.* Съ какихъ поръ. Желех.

Зві́дник, ка, *м.* Обманщикъ.

Зві́дниця, ці, *ж.* Обманщица.

Звідні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться воднистымъ такимъ образомъ, что вода отдѣлится отъ всего прочаго (въ кушаньяхъ и пр.). *Кутя звідніла через те, що в хаті держали, у теплі.* Новомоск. у. *Не бери ямою капусти, бо звіднів.* Черк. у.

Звідня́, ні, *ж.* 1) Очная ставка. *Чи то раз звідня ця була?* НВолын. у. 2) Обманъ.

Зві́дси, зві́дсі, зві́дсіль, звідсіля́, *нар.* Отсюда. *Шкода ж тя, козаче, звідси відсилати.* Гол. I. 104. *Іди собі звідсі!* Рудч. Ск. I. 70. *Пусти мене звідси додому на Вкраїну.* Чуб. V. 344.

Звідо́млення, ня, *с.* Отчетъ. Записано (въ Кіевск. губ.?) проф. А. Е. Крымскимъ въ фразѣ: *Пішов на звідомлення до хазяїна.* Літер.-наук. Вістник. 1901, X, 46.

Звідта́м, зві́дти, зві́дтіль, звідтіля́, *нар.* Оттуда. *Як я звідтам повертався, послухайте, з ким пізнався.* Грин. III. 611. *Це все вислухав, що його тітка говорила, та швидче звідти.* Рудч. Ск. II. 94. *Та не звідтіль місяць сходе, звідкіль ясна зірка.* Чуб. V. 675. *Син узяв, вив'язав звідтіля невістку, а ув'язав сучку.* Рудч. Ск. I. 16.

Звідувати, дую, еш, сов. в. **зві́дати, даю, еш,** *гл.* Узнавать, узнать. *Будемо питати а звідувати.* Гол. II. 49. *Піду звідаю, чи піп дома.* Каменец. у. *Як звідаєш, то зміряєш.* Ном. № 6831.

Звідуватися, дуюся, єшся, сов. в. **зві́датися, даюся, єшся,** *гл.* Узнавать, узнать, освѣдомляться, освѣдомиться, разспрашивать. *Не звідаєшся, що мя болить, а ся звідаєш о товарі.* Гол. I. 141. *Сидять ткачі на варштаті, звідуються о свім браті.* Гол. I. 207.

Звідукіль, *нар.*=**Звідколи.** *Дивись же ти, звідукіль його нема: пішов—ще сонечко не сідало, а й досі нема.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Звідусіль, звідусіля́, звідусю́ди, *нар.* Со всѣхъ сторонъ, отовсюду. *Який тепер чорт скаже тобі ясно, коли звідусюди нахмарило?* К. ЧР. 239.

Звідци, звідціль, звідціля́, *нар.*= **Звідсіль.** *Ой звідци гора, а звідти друга.* Чуб. V. 230. *Як я маю, козак Нечай, звідціль утікати, славу свою козацькую під ноги топтати.* Макс.

Звізда́, ди́, *ж.* Звѣзда. *Аби місяць на мене світив, а звізди хоч і так.* Ном. № 5422. Ум. **Звіздочка.**

Звізда́рь, ря́. *м.* Астрономъ. Вх. Лем. 418.

Звізда́тий, а, е. Звѣздообразный. Желех. **Звізда́ті дропачки́** и пр. Родъ вышив-

ки. КоЂ. I. 48, 49. **Звіздатий кінь.** Лошадь съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Звіздовий, а, е. Звѣздный. *Срібная грива груди покриває, звіздові очі далеко видять.* Чуб. III. 289.

Звіздочка, ки, *ж.* Ум. отъ **звізда.**

Звіздяненький, а, е. Ум. отъ **звіздяний.**

Звіздяний, а, е. Звѣздный, усѣянный звѣздами. Ум. **Звіздяненький.** *Чим небо менше? Всюди рівненьке, всюди рівненьке та звіздяненьке.* Гол. II. 32.

Звій, звою, *м.*=**Сувій.** *Звій полотна.* Каменец. у.

Звіку, *нар.* Съ отриц. не при глаголѣ. Никогда. *Зроду-звіку козак не був і не буде катом.* Ном. № 767.

Звікувати, кую, еш, *гл.* Провести жизнь. *Звікував я вік мій довгий, та й не бачив того змалку.* К. Псал. 89.

Звіл, зволу, *м.* 1)=**Зволення.** 2) **До зволу, по зволу.** Сколько угодно. *Взялися їсти й запивати, варенухи-веселухи довелось до зволу, три глеки її стояло рядом поверх полу.* Мкр. Н. 38. *Гуляв по зволу, веселився.* Мкр. Г. 33.

Звільжити, жу, жиш, *гл.* О морозѣ: ослабѣть. *Як звільжить мороз, тоді піду у ліс.* Каменец. у. *Вже звільжив мороз.* Каменец. у.

Звільна, *нар.* Медленно, понемногу. *Солодьки. звільна вирізувались з-за гори.* Св. Л. 309.

Звін, звону, *м.* и пр.=**Дзвін** и пр.

Звінка, ки, *ж.* 1) Карта бубновой масти. 2) Раст. Campanulae. Вх. Пч. I. 9.

Звінок, нка, *м.* 1)—**риби.** Поперекъ отрѣзанный кусокъ рыбы. *Ой поставив козак Нечай та сторожу в місті, а сам пішов до кумоньки звінок риби їсти.* АД. II. 58. 2) Раст. Rhinanthus crista galli. Лв. 101. См. **Звонець.**

Звіночки, ків, *м. мн.* Раст. Rinanthus minor. Вх. Пч. I. 12.

Звінуватися, нуюся, єшся, *гл.* Лишиться приданаго. *Бо ся уж звінувала з козачками поїхала.* Гол. II. 722.

Звінчати, чаю, еш, *гл.* Обвѣнчать. *А у тій церковці святий Спас, звінчай діточок в южий час.* Мет. 167.

Звінчатися, чаюся, єшся, *гл.* Обвѣнчаться. *Я з дороги повернуся та й з тобою звінчаюся.* Чуб. V. 62.

I Звір, звору, *м.* Оврагъ, лощина, ложбина. *Не навчила я ся корчима ходити, з звора воду пити, з торби хлібом жити, з торби хлібом жити, на камені спаті.* Гол. I. 156.

II. Звір, ра, ру, *м.* 1) Звѣрь. *З теї тучи в темний ліс,—нехай мене звір іззість.* Чуб. V. 180. 2) Волкъ. Ум. **Звірик, звірок.** *Звірок утішний білка.* Свм. 210. Ув. **Звірюка, звіряка.**

Звірак, ка, *м.*=**II Звір** 2. Шух. I. 22.

Звірик, ка, *м.* Ум. отъ **II Звір.**

Звірина, ни, *ж.* 1)=**II Звір.** *В кущах чатують на звірину.* К. Іов. 87. *Св. Юрій почав скликати до себе усяку звірину.* Грин. II. 72. 2) соб. Звѣри, звѣрье. *Зібралася звірина до своєї громади.* Гол. III. 499. 3) Звѣрина, звѣриное мясо. *А в селянина в борщі свинина.... А в дворянина з перцем звірина.* Грин. III. 540. Ум. **Звірника.**

Звіринець, нця, *м.* Звѣринецъ. *Добув іще всяких звірів: зайця, ведмедя й лиса—цілий звіринець у себе завів.* Рудч. Ск. II. 68.

Звіриний, а, е. Звѣриный. *Не наділив його умом звіриним.* К. Іов 89.

Звіринка, ки, *ж.* Ум. отъ **звірина.**

Звірити, ся. См. **Звіряти, ся.**

Звірівник, ка, *м.* Звѣринецъ. Александров. у.

Звірість, рости, *ж.* Повѣрка. *Кажуть, що там двадцять кіп—ходім на звірість.* Сквир. у.

Звіркувати, кую, еш, *гл.* Быть звѣремъ. *Кротом же лазе португалець, звіркув шведин вовком там.* Котл. Ен. IV. 12.

Звіркуватий, а, е. Звѣрообразный, звѣроподобный.

Звірний, а, е, Богатый звѣрями.

Звірник, ка, *м.* Звѣринецъ. Вх. Лем. 418.

Звірно, *нар.* Много хищныхъ звѣрей, преимущ. волковъ. *Звірно у лісі цьому.* Лебед. у. *Колись було звірно, а тепер людно.* Пирятин. у.

Звірня, ні, *ж. соб.* Звѣрье. *А що там звірні було,—Господи!*

Звірок, рка, *м.* Ум. отъ **II. Звір.**

Звірокруг, гу, *м.* Зодіакъ. Желех.

Звірота, ти, *ж. соб.* Звѣрье.

Звірря, ря, *с. соб.* Звѣри. *Звірря в ліс ховається.* Грин. I. 192.

Звірчувати, чую, еш, сов. в. **звертіти, рчу, тиш,** *гл.* 1) Скручивать, скрутить. *Усі на його і напали, на смерть звертіли і зім'яли.* Котл. Ен. 2) Соединять, соединить двѣ доски, планки и пр., просверливъ дыры и вставивъ въ нихъ соединительные шипы. Канев. у.

Звірюва́ння, ня, *с.* Звѣрскіе поступки. К. Краш. 17.

Звірюва́тий, а, е. Нѣсколько похожій своими поступками на звѣря. *Гайда, воле, в Дике поле, вож звірювата!* К. МБ. III. 297.

Звірю́ка, ки, *ж.* Большой звѣрь. *Злодіїв обганяй та гавкай на звірюку.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). *Сине море звірюкою то стогне, то вив* Шевч. 49. Ум. **Звірю́чка**. Рудч. Ск. I. 22.

Звіря́, ря́ти, *с.* Животное. *Опам'ятайсь: чи ми ж тобі звірята, ніжий язик, що розуму не має.* К. Іов. 39. Ум. **Звіря́тко**.

Звіря́ка, ки, *м.*=**Звірюка**. *Я ще не бачив, як чоловік звірякою перекидається.* Кв. Драм. 241. *Із чоловіка став звіряка.* Алв. 74.

Звіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **звірити**, рю, риш. *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить, вывѣрять, вывѣрить. *Я його вже звірила за тою карбованця.* Н. Волын. у. *Я звірив на собі, що нема й гірше, як води вип'еш з холоду.* (О. 1861. V. 70. 2) Довѣрять, довѣрить. *Він на ню звіряв усе своє добро.* Зміев. у.

Звіря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **звіритися**, рюся, ришся. *гл.* 1) Удостовѣряться, удостовѣриться. *Як побачив, тоді тілько звірився, що то брехня.* Брацл. у. 2) Довѣряться, довѣриться, положиться. *Мали пани на Вкраїні добрі оборонці, звірилися сотникові уманському Гонті.* Макс. 126. 3) Терять, потерять довѣріе. Сим. IV.

Звіря́чий, а, е. Звѣрскій, звѣриный.

Звісен, сна, не, **звісний**, а, е. 1) Извѣстный. *Звісна тобі печаль моя.* Грин. III. 149. *Грицько звісний п'яниця.* 2) **Ти звісен**. Ты знаешь, тебѣ извѣстно. *Ти звісен,—між курми суддею я була.* О. 1861. VII. 119.

Зві́сити, ся. См. **Звішувати**, ся.

Зві́сний. См. **Звісен**.

Зві́сно, *нар.* 1) Извѣстно. *Здавна звісно, що він добрий чоловік.* 2) Извѣстное дѣло, конечно. *Звісно, чужі люде: хоть і добрі, та не знатимуть.* МВ. I. 13. *На бесіді, вже звісно, попились.* Гліб. 43.

Звісти́ти. См. **Звіщати**.

Звісти́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* Узнать. *Що нас Бог у купу зводить, вчора я звістився.* Мкр. Н. 28.

Зві́стка, ки, *ж.* Извѣстіе, вѣсть. *Прийшла звістка до милої, що милого вбито.* Мет. 103. Ум. **Зві́стонька**, **зві́сточка**.

Зві́сть, ти, *ж.*=**Звістка**. *Ходять негарні звісти.* КС. 1882. V. 362. *Не вийшла Галютонька, вийшла його звість, ой винесла королевичу да невеселу звість.* Чуб. V. 771.

Зві́та́ти, та́ю, еш, *гл.* Привѣтствовать. *Звітали пана пастирі, звітали миром і кадилом.* Чуб. III. 328.

Звіта́тися, та́юся, ешся, *гл.* Поздороваться, сказать привѣтствіе при встрѣчѣ. *Ввійшли вони до хати, не уміли ся звітати.* О. 1862. IV. 17.

Зві́тки, **звіткіль**, **звіткіля́**, *нар.*= **Звідки**.

Зві́ток, тку, *м.* Пучекъ расчесаннаго льна. Вх. Уг. 249.

Зві́тріти, рію, еш, *гл.* Вывѣтриться. *Коли сіль звітріє, то чим приправити?* Єв. Л. XIV. 34.

Зві́тти, **звіттіль**, **звіттіля́**, *нар.*= **Звідти**.

Зві́тци, **звітціль**, **звітціля́**, *нар.*= **Звідци**.

Зві́чний, а, е. Старинный. *І погані звичаї часто тримаються через те тільки, що вони звічні.*

Зві́шати, шаю, еш, *гл.*=**Звісити**. *Сіла при Кубані над кручею і ноги звішала.* (О. 1861. XI. Кух. 37).

Зві́шувати, шую, еш, сов. в. **зві́сити**, шу, сиш, *гл.* Свѣшивать, свѣсить.

Зві́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **звіситися**, шуся, сишся, *гл.* Свѣшиваться, свѣситься.

Звіща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **звісти́ти**, щу́, сти́ш, *гл.* Извѣщать, извѣстить. Каменец. у.

Зві́ювати, звіюю, еш, сов. в. **зві́яти**, вію, еш, *гл.* Свѣивать, свѣять, сдувать, сдуть. *Я покрила свого миленького слідочок, щоб вітер не звіяв, пташки не скльовали.* Чуб. V. 46.

Звія́шки, шок, *ж. мн.* У ткачей: снарядъ, на который надѣваются нитки для наматыванія ихъ на катушку челнока. Части ихъ: квадратная подставка—**підніже**, на двухъ противоположныхъ сторонахъ вдолблены два столбвка—**стояки́**, на нихъ сверху лежитъ валикъ—**вало́к**, на каждый конецъ валика, у самыхъ столбиковъ и внутри ихъ, надѣвается по три дощечки—**ли́ствиці**: въ центрѣ (гдѣ ихъ проникаетъ валикъ) онѣ шире, а къ концамъ сходятся подъ острымъ угломъ; раздвинутыя **ли́ствиці** составляютъ двѣ шестиугольныя звѣзды; концы противоположныхъ **ли́ствиць** соеди-

нены между собою **ка́чками**; **ка́чка**—тонкая узкая дощечка, къ обоимъ концамъ которой прикрѣплены шворки, другимъ концемъ своимъ захватывающія концы **ли́ствиць**, не дозволяя имъ расходиться. МУЕ. III. 14.

Зволода́ти, да́ю, еш, *гл.* Совладать. *З серцем не зваладаю, коли Петро не мій буде, то смерть загадаю.* Котл. (1874). 336.

Зво́гнитися, нюся, нишся, *гл.* У гончаровъ, при обжиганіи глиняныхъ издѣлій: начинать поливѣ расплавляться. Вас. 180.

Зво́ди, дів, *м. мн.* Очная ставка. **Зво́ди зво́дити.** Давать очную ставку. Екатериносл. у.

Зво́дини, дин, *ж. м.* 1) Свадебный обрядъ, состоящій въ томъ, что послѣ первой свадебной ночи **сва́ха, дві прида́нки і дружко́ весі́льний** входятъ **у комо́рю** и заставляютъ новобрачныхъ встать (**зво́дять молоди́х**), затѣмъ одѣваютъ новобрачную, удостовѣряя по знаку на сорочкѣ ея невинность до брака. Чуб. IV. 611, 612. 2) =**Зводи.** Вх. Зн. 21.

Зводи́тель, ля, *м.* 1) Обольститель. 2) Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 418.

Зво́дити, джу, диш, сов. в. **звести́, веду́, де́ш,** *гл.* 1) Сводить, свести. *Зводь помалу дитину з рундука. З поклоном низесеньким панну з коня зводить.* К. Досв. 129. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 120.—**з ро́зуму, з ума́.** Сводить съ ума. *Чоловік не дасться,—лише раз з розуму звести.* Ном. № 3076. *Дайся мені, дівча, на підмову,—виведу тя з гаю на дорогу.—Жебим мала день і ніч блудити, то ся не дам з розуму зводити.* Гол. I. 107. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину.* Мет. 14. *Аж він мене молодую із умочка зводить.* Лавр. 14.—**з сві́ту.** Погубить. *Поки будуть у його оці хорти, поти Івана ми не зведемо з світу.* Рудч. Ск. I. 136.—**з хазя́йства.** Сдѣлать бѣднымъ, разстроить чье-либо хозяйство. *Дивиться баба збоку, як дідові щастить, та аж розривається з досади. Стала думати, як би звести його з хазяйства. „Видушу йому курей!“* Г. Барв. 195. 2) Взводить, взвести. *Звів його на високу гору.* 3) Поднимать, подня́ть. *До вас не встане, голови не зведе.* АД. I. 217. *Не посмів і очей звести на Зіньку.* Стор. МПр. 55. *Без трепету зведеш на його очі.* К. Іов. 50. *Як шабелькою звів,—Львів ся поклонив.* АД. I. 15. *Звів корову.* АД. I. 17. *Лисий віл усіх людей звів.* Ном. стр. 291, № 43. 4) Сводить, свести вмѣстѣ, соединить. *Дякую тобі, що звів мене з Марком.* Стор. МПр. 56. *А зведи їх очі на очі. Слава ж тобі Шафарику во віки і віки, що звів єси в одно море слав'янські ріки.* Шевч. 238. **Звести́ бро́ви.** Нахмуриться. Сим. 99. 5) Обманывать, обмануть, обольщать, обольстить, искушать, искусить. *Та вже третій вечір, як дівчина зводить, казала: вийду, а тепер не виходить.* Мет. 54. *Чорт не спить, але людей зводить.* Ном. № 194. *Так ви мене звели в моїй надії.* К. Іов. 14. **Звести́ ді́вку.** Обольстить и бросить дѣвушку. 6) Портить, испортить. *Бо треба дать у полі раду, щоб діла не звести.* Гліб. 8. **Звести́ ні на́що.** Погубить. *Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. **Зво́дити пі́сню.** Сбиваться въ мелодіи. Уманск. у. 7) Истреблять, истребить. *Не можна сарани зводить... гріх за се.* О. 1862. II. 54. *Тільки готове зводить.* Г. Барв. 322. 8)—**дух.** Переводить, перевести духъ, дышать. *Припадає к сирій землі, теплий зводе дух.* Макс. 175. *А ви дайте мені дух звести.* МВ. I. 87. 9)—**очи́ма.** а) Взглядывать, взглянуть, бросить взглядъ, посмотрѣть. *Ой не видно того села, тілько видно хрести, туди мені любо-мило оченьками звести.* Чуб. V. 200. б) Смыкать, сомкнуть глаза. *Як зведу очима, а воно як шпигне, то аж крикну.* Каменец у. 10)—**на о́чі.** Обращать, обратить чье вниманіе на что. *Зводжу на очі їй чимало таких, що любили та й покинули.* МВ. II. 130.

Зво́дитися, джуся дишся, сов. в. **звести́ся, ду́ся, де́шся,** *гл.* 1) Сводиться, свестися.—**з ума́.** Сходить съ ума. *Ой синочку мій, дитино моя! Не пий рано горілочки,—зведешся з ума.* Нп.—**з хазя́йства.** Обѣднѣть, разстроить свое хозяйство. *Козачці Марусі Горбоносисі не пійшли в руки свині. Звелась вона з свиней.* Г. Барв. 417. 2) Взводиться, взвестися. 3) Подниматься, подняться. *Рука на тебе не зведеться.* Макс. О лошади: подниматься, подняться на дыбы. *Як звівся кінь, то так і перекинув воза.* Лебед. у. 4) Становиться, стать хуже, приходить, прійти въ упадокъ, вырождаться, выродиться, истребляться, истребиться; бѣднѣть, обѣднѣть. *Чим рік, то вже зводиться пшениця.* Каменец. у. *Велетні тепер звелись.* Г. Барв. 423. *Були в моїй хаті таркани, та зве-*

лися, тепер немає. Бодай його корінь звівся! Ном. № 3787. *Звелось у нього хазяйстечко, За Хмельницького Юрася пуста стала Україна, звелася.* Лукаш. 35. *До нитки звівся мій козак усе на панщині проклятій.* Шевч. 526. *Усе позбував, усе попропивав,— звівся ні на що.* Кв. Драм. 163. **Звестися ні нащо.** Придти въ совершенный упадокъ, совершенно испортиться и пр. К. Краш. 21. Св. Л. 128. **Нехай воно зведеться.** Пропади оно! *Не прядеться, нехай воно зведеться!* Грвн. I. 240.

Зводник, ка, *м.*=**Звідник.**

Зводніти, нію, еш, *гл.* = **Звідніти.** *Під лавкою капусточка, тиждень, як кипіла; ой їж, коли хоч, коли не зводніла.* Нп.

Звожай, жая, *м.* Возка хлѣба съ поля. *Дай же ті, Боже, в полі урожай, в полі урожай, а в гумно звожай!* Гол. II. 37.

Звоздик, ка, *м.* Раст.: а) Saponaria officinalis. Вх. Пч. I. 12. б) Dianthus compactus. Шух. I. 21. в)—**білий**=Терлич. Вх. Пч. I. 13. г)—**пільский.** Betonika officinalis. Шух. I. 21.

Звозити, жу, зиш, сов. в. **звезти, зу, зеш** и **звозити, жу, зиш,** *гл.* Сваживать, свезти въ одно мѣсто. *Кілько в небі зірочок, тілько на полі кіпочок. Суди, Боже, звозити, в велику скирту зложити.* Чуб. III. 246. *Волів одробила, пшеницю звозила.* Чуб. V. 824.

Звозитися, жуся, зишся, сов. в. **звезтися, зуся, зешся** и **звозитися, жуся, зишся,** *гл.* Сваживаться, свозиться. *Ще дівчина Богу не молилась, козакова пшениця звозилась.* Мет. 28.

Зволення, ня, *с.* Соизволеніе. *Як панське зволення.* Ном. № 4948.

Зволити, ся. См. **Зволяти, ся.**

Зволікати, каю, еш, сов. в. **зволоктú, лочу, чеш,** *гл.* Стягивать, стянуть, совлекать, совлечь. *Зволік дошки ув їдне місце.*

Зволікатися, каюся, єшся, сов. в. **зволоктися, чуся, чешся,** *гл.* Подниматься, подняться съ трудомъ, вставать, встать съ трудомъ. *Довго спав на сіні в клуні, аж над вечір зволікся і потяг до церкви.*

Зволок, ка, *м.* Спускъ съ горы. Міус. окр.

Зволоктú, ся См. **Зволікати, ся.**

Зволочити, чу, чиш, *гл.* 1) Стянуть, стащить, собрать. *Та хотять байраки рубати, ізрубавши, зволочити, зволочити й запалити.* Мет. 367. *Ой я ж тії співаночки з жита зволочила.* Гол. IV. 466. 2)—**що.** Таскать по чему. *Чоловік (циганa бивши) двір ним увесь зволочив.* Мнж. 115. 3) Совратить, развратить. *Говорять люде, що ти дівчину зволочив. Не я її зволочив, но мої чорні брови.* Чуб. V. 237.

Зволяти, ляю, єш, сов. в. **зволити, лю, лиш,** *гл.* Соизволять, соизволить, позволять, позволить. *Покохав я дівчину, а батько не зволяв брати її.* О. 1862. VIII. 11. *Ох, вовче братіку, зволь же нам хоч пісню заспівать.* Рудч. Ск. I. 5. *Нащо ж Бог зволив серце дати, коли ся бідним не вільно кохати.* Чуб. V. 117.

Зволятися, ляюся, єшся, сов. в. **зволитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Изволить. *Уже зволялися читати, що в голові у них гуло.* Котл. Ен. IV. 64. 2) **Звольтеся!** Сдѣлайте одолженіе, пожалуйста. Кв. Драм. 268.

Звомпити и **звонпити, плю, пиш,** *гл.* Оробѣть, пасть духомъ, смутиться, потерять надежду. *Пандар погибель бачив брата, злякався, звомпив, замішавсь.* Котл. Ен. V. 73. *Не звомпив же й січовик, на п'ядь не одступив і сміло дивиться чоловікові в вічі.* Стор. МПр. 10. *Всюди про козацьке щастє звонпили.* К. ЦН. 277.

Звонець, нця, *м.* Раст.: а) Rhinanthus crista galli. Лв. 101. б) Rhinanthus minor. в) Campanula ranunculoides. Лв. 97. *Як в житі кукіль, то хлібові покій, а як звонець, то му конець.* Ном. № 10139.

Звонки, ків, *м. мн.* Бубны, бубновая масть.

Звоник, ка и пр.=**Дзвоник** и пр.

Звонок, нка, *м.* 1)=**Звоник.** 2) Раст. Campanula persicifolia. Лв. 97.

Звоночок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **звонок.** 2) *мн.* Раст. Campanula sibirica. Лв. 97.

Звонтпити, плю, пиш, *гл.*=**Звомпити.** К. ЧР. 371.

Зворот, ту, *м.* 1) Поворотъ. *А де рубав?—питають стрівши кого з дровами, або з деревом. Як скаже: на зворотах, то се украв десь; де звернув з дороги, там і вирубав.* Грин. I. 232. 2) Оборотъ. **На зворот.** На оборотъ. *І все робили на зворот: що строїть треба, те ламали.* Котл. Ен. IV. 64. 2) Возвращеніе.

Зворота, ти, *ж.* Межа, оставляемая на полѣ для проѣзда.

Зворочати, чаю, еш, *гл.*=**Звертати.** *Я на його накричав, щоб з доріжки зворочав.* Чуб. V. 739.

Зворухнути, ну, неш, *гл.* Сдвинуть съ мѣста, пошевельнуть. *Аж заморивсь від*

натури, а все таки не зворухнув торби. Стор. МПр. 7.

Зворухну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* 1) Тронуться съ мѣста, шевельнуться. 2) Всколыхнуться; засуетиться. *Мати Божа! Увесь будинок зворухнувся: білити, мити, прибірати... Панночки сподіваємось!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Зворуши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1)=**Зворухнути.** *Хотіли удвох скотить на віз тою кабана,—та й не зворушать з місця.* Рудч. Ск. I. 157. 2) **—зе́млю.** Поднять, вспахать. *Зворуши землю уміючи та посій доладу.* Хата, XV. 3) Всколебать, всколыхнуть. *Як махнемо хусткою..., то ми зворушили на тому місці воздух.* Дещо, 75. 4) **—люди́ну, се́рце.** Встревожить, взволновать, растрогать. *Одного прегарного літнього дня громаду села Кукуріківщини зворушив випадок надзвичайний.* Г. Барв. 350. *Як вона зворушила моє серце! Як давно не зазнавав я почування такою високою.* Г. Барв. 496.

Зворуши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* 1) Зашевелиться. *Сонечко вставало. Уже вбогі зворушились, на труд поспішали.* Шевч. 2) Всколыхнуться. 3) Встревожиться, взволноваться; растрогаться. *Настусине й Марусине серце дуже зворушилося від сієї пологоски.* Г. Барв. 454.

Звохчі́ти, чі́ю, еш, *гл.* Отсырѣть. Шух. I. 162.

Звоюва́ти, звою́ю, еш, *гл.* Завоевать, одолѣть. *Хтіли Почаєв звоювати.* Мл. л. сб. 188. *Да іще він думав, гадав, щоб козака Голоту звоювати.* Мет. 446.

Звужа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **звузи́ти, вужу́, зи́ш,** *гл.* Суживать, съузить.

Звужа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **звузи́тися, вужу́ся, зи́шся,** *гл.* Съуживаться, съузиться.

Звузи́ти, ся. См. **Звужати, ся.**

Зву́к, ка, *м.*=**Гук.**

Зв'я́га́, ги, зв'я́ка, ки, *ж.* 1) Лай. *Не боїться вовк собаки, але його зв'яги (зв'яки).* Ном. № 7253. 2) Брань, ругня, ссора. *Така зв'яга йде в дому.* Г. Барв. 536.

Зв'ягель, (гля?), *м.* Раст. Vicia silvatica. Лв. 102.

Зв'язли́вий, а, е. Любящій лаять. *Зв'язливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256.

Зв'яза́ти, ся. См. **Зв'язувати, ся.**

Зв'я́зень, зня, *м.* Узелъ, узелокъ съ чѣмъ-либо, связка. Мнж. 181.

Зв'я́зка, зки, *ж.* Связь. Вх. Лем. 418.

Зв'язки́й, а́, е́. Вяжущій. *Галун зв'язкий.* Волч. у. (Лободовск.).

Зв'я́зок, зку, *м.* 1) Связь. *Зв'язок до вічного товариства з Галею.* Мир. ХРВ. 353. 2) *мн.* **Зв'язки.** Родъ прически дѣвушекъ въ два пробора. Чуб. VII. 422.

Зв'я́зувати, зую, еш, сов. в. **зв'яза́ти, жу́, жеш,** *гл.* 1) Связывать, связать, обвязывать, обвязать. *Возьми ж, сину, нагаєчку і віжки, зв'яжи жінці рученьки й ніжки.* Чуб V. 425. *Зв'яжи мені головоньку, най не болить дуже.* Чуб. V. 145. 2) Вѣнчать, обвѣнчать. *Мені ще тоді п'ятнадцять літ було, що тепер піп не зв'язав би.* Г. Барв. 264.

Зв'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **зв'яза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* 1) Связываться, связаться чему. 2) Связываться, связаться съ кѣмъ. *Зв'яжись з дурнем, то й сам дурнем будеш.* Ном. № 6170.

Зв'я́зь, зі, *ж.* 1) Архитект. Связь, соединеніе. Черк. у. 2) Крѣпость, прочность. *Хоч в семрязі, аби в добрі зв'язі.* Ном. № 11250.

Зв'я́ка. См. **Зв'яга.**

Зв'яли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Сдѣлать вялымъ; обезсилить.

Зв'яли́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Увянуть, завянуть. *Серце моє зсохло, зв'ялилося за сином, що у москалі віддано.* Каменец. у.

Зв'я́нути, ну, неш, *гл.* Завянуть. *Травою зв'яло моє тіло.* К. Псал. 230.

Зга́, зга́га, ги, *ж.* 1) Изжога. Ном. № 8163. *Неначе згага запекла.* Шевч. 401. 2) Жажда. *Будеш серед бою згагою томитись,—я подам тобі з криниці водиці капитись.* К. Досв. 132.

Зга́д, ду, *м.* 1) Воспоминаніе. 2) Напоминаніе. **Ні зга́ду, ні спо́гаду.** И не вспомнить. *Про гроші чоловікові ні згаду, ні спогаду.* Грин. II. 144.

Згада́ти, ся. См. **Згадувати, ся.**

Зга́дка, ки, *ж.* Воспоминаніе. Шевч. (КС. 1883. II. 407). *Почали ми тиху розмову-згадування.* МВ. II. 179.

Зга́дувати, дую, еш, сов. в. **згада́ти, да́ю, еш,** *гл.* 1) Вспоминать, вспомнить. *Нема гірше, як в неволі про волю згадувати.* Хата, 80. *Дарувала шиту шовками хустину, щоб згадував на чужині.* Хата, 87. *Згадай, який прийшов до мене, що ні сорочки не було.* Котл. Ен. I. 32. *Згадала баба дівера, що добрий був.* Посл. 2) **—га́дку.** Думать, подумать. *Не згадаю гадки, не змишлю я мислі.* Рудан. I. 13.

Згáдуватися, дуюся, єшся, сов. в. **згадáтися, дáюся, єшся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться.

Згакý, *нар.* Зря, необдуманно. *Дурню ти божий! Хиба там шлях, чи що, що тебе згаку понесла лиха година у яку яругу.* Харьк.

Згальмувáтися, мýюся, єшся, *гл.* Сбиться съ толку, свихнуться. *Далі що йому робити? Зовсім згальмувався: як ні за що стало пити—гавкати нанявся.* Грин. III. 661.

Згáмкати, каю, єш, *гл.* Дѣтск. Съѣсть, проглотить. *І лиш гляди, то і влучає, щоб згамкати мене, як блин.* Котл. Ен. V. 13.

Згáнити, ню, ниш, *гл.* Охулить, осудить. *А її зганили й обідили і з покоїв вигнали.* МВ. I. 52. *Так було невістка зганить мене, що я в неї стану чорнійша від землі.* Г. Барв. 224.

Зганьбúти, блю́, бúш, *гл.* Опозорить, обезчестить, осрамить.

Зганя́ти, ня́ю, єш, сов. в. **зігнáти, зженý, нéш,** *гл.* 1) Сгонять, согнать съ чего, прогонять, прогнать откуда. *Послухай ти, чуро: чи то гуси кричать, чи лебеді ячать?.. Коли гуси кричать, або лебеді ячать, то зжени.* Макс. (1849), 26. *Свою матір рідненьку, удову стареньку, зневажами та з домівки зганяли.* Мет. 346. 2) Сгонять, согнать въ одно мѣсто. *Бігає за скотом, зганя докупи всіх.* Рудч. Ск. II. 188. 3)—**з світу.** Губить, погубить, лишить жизни, убить. *Чи ж я кого з світу зігнав, чи я в кого одняв?* Чуб. V. 233. 4)—**тúрсу.** У гребенщиковъ: соскабливать, соскоблить ножемъ и сгладить шероховатую поверхность гребня. Вас. 163.

Згáрбати, баю, єш, *гл.* 1) Отнять насильно. 2) Схватить. *Згарбали злодія у коморі.* НВолын. у.

Згáрен, згáрний, а, е.=**Зугарний.** *Він не згарен, він не здатен мене цілувати, тіки згарен, тіки здатен мене роззувати.* Грин. III. 613.

Згáрець, рця, *м.* Выжженное поле. *Біжи, цілий згарець вам скошу.* Федьк.

Згáрище, ща, *с.* Пожарище.

Згáрний, а, е. См. **Згарен**

Згарцювáти, цюю, єш, *гл.* Истоптать бѣгая, скача. *Де сам падав, усе видко, і видко, що сніг згарцьований.* Мнж. 136. *Коні баштан згарцювали.* Мнж. 181.

Згáрь, рі, *ж.* 1) Гарь. *Ти хоч би згарь з люльки видовбав.* Полт. 2) Пригарь въ водкѣ. *Пінної без згарі сім відерок опалила суще коропської.* Мкр. Н. 20. 3) Выгорѣвшій лѣсъ. *Кози пасуть у згарах—вигорілих лісах.* Шух. I. 211. 2) Искры, отлетающія при ковкѣ желѣза. Волч. у. (Лободовск.).

Згáрячу, *нар.* Сгоряча. *Прости мене, я згарячу забувся.* Шевч. 293.

Згасáння, ня, *с.* Угасаніе. Щог. Сл. 6.

Згасáти, сáю, єш, сов. в. **згáснути, ну, неш,** *гл.* 1) Тухнуть, потухнуть, гаснуть, угаснуть. *Цілую нічку свічі не згасали.* Чуб. V. 732. *Свічечка згасне, батенько засне, то й вийду.* Мет. 117. *Очі згасли, і всю душу темрява покрила.* К. Псал. 92. *Дуже помилиться той, хто думатиме, що в українському народові згасло всяке життя.* Левицк. (Правда, 1868, 416). 2) Исчезать, исчезнуть. *У нас на Україні зараз після татар і слід їх згас.* Левиц. (Правда, 1868, 557). *Гості хліба не цурались: вже не стало сала. Пирогів стояла миска, но мов не бувала; згас і борщ.* Мкр. Н. 17.

Згасúти. См. **Згашати.**

Згáснути. См. **Згасать.**

Згáцькати, каю, єш, *гл.*—**кóні.** Изморить лошадей, гнавши ихъ. Вх. Лем. 418.

Згашáти, шáю, єш, сов. в. **згасúти, шý, сиш,** *гл.* Гасить, погашать, погасить, тушить, потушить. *А тепер нехай не зарікається Барабаш, гетьман молодий, на славній Україні огнів та тернів згашати.* Мет. 388. *Хиба тоді, дівчинонько, мої мислі згасиш, коли твою білу ручку та з моєю зв'яжеш.* Копип.

Згáяти, гáю, єш, *гл.* О времени: потерять, пропустить. *Не дооремо сьогодні, бо пів-дня згаяли, поки плуг поладнали—поламався.* Харьк.

Згвалтувáти, тýю, єш, *гл.*=**Зґвалтувати.** *Побачили, згвалтували, та за ним* (на здогін). Драг. 51.

Згéдзкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Зґедзкатися.**

Згúбати, баю, єш, *гл.* Найти, встрѣтить. *Сидітимеш, Грицю, поки тебе чорт згиба.* Ном. № 8892.

Згúбель, лі, *ж.* Погибель.

Згúблий, а, е. Погибшій.

Згúб(ну)ти, бну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть. *Як би поїхав,—а метелиця така була, що й світу не видко!—то був би згиб.* Канев. у.

Згúдити, джу, диш, *гл.* Изгадить, испачкать. *Згидив уже ввесь папір, давайте ще буду писати.* Канев. у.

Згидува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Побрезгать.

Згина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зігну́ти**, ну́, неш, *гл.* Сгибать, согнуть. *Негріте залізо не зігнеш.* Ном. № 3887.

Згина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зігну́тися**, ну́ся, нешся. *гл.* Сгибаться, согнуться. *Під віконцем зігнувся, чи не вийде Маруся.* Чуб. V. 67. *Як ударить ватаг молоденький чумаченька списом у груди. Ой той же спис удвоє зігнувся.* Мет. 459.

Зги́нути, ну, неш, *гл.* Погибнуть. *Не силуйте мене за нелюба, да нехай же він згине.* Мет. 243. *Біда біду перебуде—одна згине, десять буде.* Ном. № 2165.

Зги́нці, *нар.* Согнувшись. *Злодій згинці перебіг попід тином.*

Згіддя, дя, *с.* Имущество, домашнія вещи, все добро. *Перед великодним святом до нас зо всім згіддям і перебрався.* О. 1862. VIII. 23.

Згі́дливий, а, е. 1) Пригодный, полезный. *Вона згідлива: нею підкурюють корову, як захвора.* ХС. IV. 56. *Се зілля згідливе: його п'ють од кашлю.* Волч. у. 2) Покладистый, сговорчивый, миролюбивый.

Згі́дний, а, е. 1) Пригодный, годный. *Згідна на одно сміхотворство.* К. Гр. Кв. XX. *До того дожурюся, що не згідна буду ні людям, ні собі.* Г. Барв. 268. 2) Согласный.

Згі́дно, *нар.* 1) Согласно. *Виховувала б* (школа) *наших дітей згідно з духом нації.* К. XII. 127. 2) Пригодно.

Згін, **зго́ну**, *м.* 1) Сгоняніе въ одно мѣсто, напр. сгоняніе скота въ одно стадо на одно пастбище. *Якось вставши до овечок рано та раненько, подоїла, в згін прогнала.* Мкр. Н. 7. 2) Сгоняніе съ мѣста, изгнаніе.

Згі́нний, а, е. **Згінні дні**. Дни, въ которые все сельское рабочее населеніе сгонялось на барщину. О. 1862. IV. 94.

Згі́рклий, а, е. Прогорьклый.

Згі́ркнути, ну, неш, *гл.* Прогорькнуть, сдѣлаться горькимъ.

Згі́рний, а, е. Нагорный.

Згірок, рку, *м.* Холмикъ. *Збігла прудко на згірок.* Мир. ХРВ. 7. Ум. **Згірочок**. *Веде його на згірочок.* МВ. (О. 1862. I. 77).

Згі́рря, ря и **згі́р'я**, р'я, *с.* Холмикъ; взгорье. Левч. 27. См. **Згірок**. *Сходці по згір'ю направляли* (у хату). МВ. (О. 1862. I. 72). *На згір'ях лісових знайшли його оселю.* К. Псал. 299.

Згірш, **згірше**, *нар.* Хуже. *Молодець не згірш старої баби.* Ном. № 8504. *Грай, співай, кобзарю! Не про дідів, бо не згірше й ми ляхів карали.* Шевч. 182.

Згі́рший, а, е. Худшій. *Не так добра, не так добра, як згіршого лиха.* Лавр. 111.

Згі́р'я. См. **Згірря**.

Згла́дити, джу, диш, *гл.* Сгладить. *Рівніш згладиш, тісніш ляжеш.* Ном. № 7202.

Згла́мати, маю, еш. *гл.* Проглотить, пожрать, сожрать. *От бабі й нудно, що чого сей дід на світі живе. Приміла б,—його зглямала.* Г. Барв. 188.

Зглеві́ти, вію, еш, *гл.* Дѣлаться слизистымъ. *Сир зглевів.* См. **Сняді́ти**.

Згле́діти, джу, диш, *гл.*=**Зглядіти**. *Жита які, гречки! і оком не згледиш.* Г. Барв. 102.

Згли́бити, блю, биш, *гл.* Понять, постигнуть до глубины. *Добре зглибив дітську натуру.* О. 1862. I. 74.

Згли́бока, *нар.* 1) Изъ глубины. 2) Глубоко. *Сі приказки займають душу зглибока.* Хата, 41.

Згло́бити, блю, биш, *гл.* Сплотить.

Злота́, ти́, *ж.* Толпа, скопленіе народа, давка. Вх. Зн. 21.

Зглоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Столпиться, собраться толпой. Вх. Зн. 21.

Зглузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Осмѣять. *Осміяне, зглузоване йде.* Г. Барв. 286.

Згляд, ду, *м.* 1)=**Погляд**. 2) Контроль, досмотръ, присмотръ. *Тоді не було згляду такого, як теперечки.* НВолын. у.

Зглядá́ти, да́ю, еш, сов. в. **згля́нути**, ну, неш, *гл.* Взглядывать, взглянуть. *Зглянь на Христа єдина.* Чуб. III. 19. *Тільки зглянути на твої очі, то й знать, скільки вони сліз вилили.* Г. Барв. 280.—**оком**. Охватить взглядомъ. *Коло її хати був великий луг, скільки оком зглянуть.* Рудч. Ск. I. 145.

Згляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **згля́нутися**, нуся, нешся, *гл.* 1) Переглядываться, переглянуться. *З корчми ідуть,—зглядаються, з бурлаки сміються.* Чуб. V. 1013. *Навіки зоставсь у моєму серці з тієї годиночки, як зглянулись із ним на цвинтарі.* Г. Барв. 67. 2)—**на ко́го**. Преимущественно въ сов. в. Смилоститься, умилосердиться надъ кѣмъ. *Бог на його зглянувсь.* Ном. № 4926. *Зглянься на дитину бідну, друже мій!* МВ. II. 149. *І Бог зглянувсь на ті сльози і на Україну.* Шевч. 366.

Згля́діти, джу, диш, *гл.* Увидѣть. *Закричали, задрожали, як Христа згляділи.*

КС. 1882. IV. 170.—**бком**. Охватить взглядомъ.

Згля́дуватися, **дуюся**, **єшся**, *гл.*=**Зглядатися**. *Ізглядуємось, а сміх нас так і бере*. МВ. (О. 1862. III. 35).

Зглядь, **ді**, *ж.* Вниманіе, уваженіе. *Шануй кожного, то будуть люде зглядь мати*. Каменец. у.

Глянути, **ся**. См. **Зглядати**, **ся**.

Згнива́ти, **ва́ю**, **єш**, сов. в. **вгни́ти**, **ни́ю**, **є́ш**, *гл.* Сгнивать, сгнить. Ном. № 9468.

Згніти́ти. См. **Згнічувати**.

Згні́чувати, **чую**, **єш**, сов. в **згніти́ти**, **чу́**, **тиш**, *гл.* 1) Сжимать, сжать, сдавливать, сдавить. *Оживає згнічений морозом, непозичений у німця, український розум*. К. XII. 2)—**се́рце**. Скрѣпя сердце. *Все переймав, згнітивши серце, чого там його учено*. К. Д. Серце. 18.

Згної́ти, **ною**, **їш**, *гл.* Дать сгнить. *Вже на тоці згноїв хліб Семен*. Каменец. у.

Згнуща́тися, **ща́юся**, **єшся**, *гл.*=**Знущатися**. *Да вже ж мені з твеї доньки згнущатися годі*. Чуб. V. 422. *Тяжко плакала Ганну́ся і не знала, защо, защо мати згнущається*. Шевч. 21.

Згово́рини, **рин**, *ж. мн.*=**Змовини 2**. КС. 1883. II. 309.

Зговори́ти, **рю́**, **риш**, *гл.* Проговорить, сказать. *Хата, як покришка: що зговориш, то в хаті повинно пропасти*. Ном. № 5998. *А що я тобі казатиму, дочко,—зговорила Чайчиха похмуро*. МВ. II. 42. *Як сеє зговорили, так барзо й у́чинили*. Мет. 441.

Зговори́тися, **рю́ся**, **ришся**, *гл.* Разговориться. *Зговорились удівці, а сидячи в кабаці: лучча жінка первая, а ніж тая другая*. Гадяч. у.

Зго́да, **ди**, *ж.* 1) Согласіе; миръ. *Пригоди учать згоди*. Ном. № 1751. *Лучча солом'яна згода, як золота звада*. Ном. № 3279. 2) Соглашеніе, примиреніе. *Пани, теє зрозумівши, згоду учинили, підкинувшись під Умань, Гонту ізловили*. Макс. (1834). 126.

Згоджа́тися, **джа́юся**, **єшся**, и **зго́джуватися**, **джуюся**, **єшся**, сов. в. **зго́дитися**, **джуся**, **дишся**, *гл.* 1) Соглашаться, согласиться. *„Сідай з нами!"—І той згодивсь—сів та й полетіли*. Рудч. Ск. II. 81. *А я хлопець гарний був, до жінки згодився*. Чуб. V. 655. 2) Уговариваться, уговориться, условиться. 3) Мириться, помириться, жить въ мирѣ, согласіи. *Невістки якось між собою добренько згоджаються, а се в нас рідко бува, щоб мирились*. Г. Барв. 410. 4) Пригодиться. Чуб. V. 934. *Не плюй у колодязь: згодиться води напиться*. Ном. № 4478.

Зго́дити, **джу**, **диш**, *гл.* 1)—**кого́**. Условиться съ кѣмъ, пригласить или нанять кого. „Затѣется въ селѣ свадьба; прежде всего заботятся о томъ, чтобы **зго́дити попа**". О. 1862. IX. 52. *Згодили якогось москаля з міста за куховара*. МВ. (О. 1862. III. 64). 2) Погодить, обождать. *Ой, синочку, згоди годиночку, та таки я зберу свою родиночку*. Чуб. V. 873. *Згодивши днів зо три, прийдемо на роботу*. Зміев. у.

Зго́дитися. См. **Згоджатися**.

Згодли́вий, **а**, **е**.=**Згідливий**.

Зго́дний, **а**, **е**.=**Згідний**.

Зго́дно, *нар.* Выгодно. *Згідніше купити у місті, ніж у селі*. НВолын. у.

Зго́дом, *нар.* Спустя нѣкоторое время, погодя. *Коли трохи згодом дзвонок—дзелень! дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Згодува́ння, **ня**, *с.* Вскормленіе. К. (Желех).

Згодува́ти, **ду́ю**, **єш**, *гл.* Вскормить. *Мати сина да народила, а народивши, згодувала*. Чуб. III. 270.

Згодя́, *нар.*=**Згодом**. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитиці*. Гліб. 48.

Зго́дяний, **а**, **е**. Договоренный. *Ми ще не згодяні*. Черк. у.

Згожа́тися, **жа́юся**, **єшся**, *гл.* = **Згоджуватися**.

Зго́жий, **а**, **е**. Годный. *Поздоров Боже—твоє нам згоже*. Ном. № 9705.

Зго́жуватися, **жуюся**, **єшся**, *гл.*=**Згоджуватися**.

Зго́їти, **го́ю**, **їш**, *гл.* Залѣчить.

Зго́їтися, **зго́юся**, **їшся**, *гл.* Залѣчиться. *Не так хутко згоїться, як біда скоїться*. Ном. № 2158.

Зго́ла, *нар.* Совершенно, дочиста, вполнѣ.

Золи́ти, **лю́**, **лиш**, *гл.* 1) Сбрить. *Перший раз, як живу на світі, довелось мені зголити вуси*. Стор. I. 170. 2) Оголить, обнажить. Переносно: сдѣлать бѣднымъ, нищимъ. *Та бодай же ти, корчмо,... та й у пень згоріла, та як ти ж мою сина, та як ти молодою, та навіки зголила*. Грин. III. 286.

Зголо́джений, **а**, **е**. Проголодавшійся. *Зголоджена голота*. К. ЦН. 298.

Зголодніти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Проголодаться. МУЕ. III. 47. *Вже й коні потомили і зголодніли сами.* Рудч. Ск. II. 62. *Чого той мировий не їде?—люде зголодніли вже.* Каменец. у. *Лис зголоднів так, що вже їсти хоче.* Грин. II. 5.

Зголодра́біти, **бію**, **еш**, *гл.* Обнищать, обѣднѣть.

Зголоси́тися. См. **Зголошуватися**.

Зголо́шуватися, **шуюся**, **єшся**, сов. в. **зголоси́тися**, **шу́ся**, **сишся**, *гл.* Отзываться, отозваться, выражать, выразить желаніе. *Хто мене молоду додому проведе?—Зголосився козак.* Гол. III. 432.

Зголу́бити, **блю**, **биш**, *гл.* Взлелѣять. *Було тобі знати: вороним конем їздити, хлопця собі зголубити.* Гол. I. 2.

Згомоні́ти, **ню́**, **ни́ш**, *гл.* Проговорить. *Маруся їй осьміхнулась. „ні за віщо дякувати", згомоніла: „я правду свою тобі кажу".* МВ. II. 125.

Згон, **ну**, *м.*=**Згін**. *І я був у Тихмисі: колись гонив згон їдного тут купця,—було волів сорок у згоні.* Терск. обл.

Зго́нини, **зго́нин**, *ж. мн.* Части колосьевъ и соломы, падающіе вмѣстѣ съ зерномъ при вѣяніи послѣдняго, сметаемые обыкновенно метлой. *Зганяй бо мерщі з зерна оті згонини, не спи.* Брацл. у.

Зго́нити, **ню**, **ниш**, *гл.* 1)=**Зганяти**. *Бідний брат став їх згонить,—вони не встають.* Рудч. Ск. II. 135. *Біжать згонити овець, що ростеклися по всій царині.* Мвр. ХРВ. 39. 2) Очищать зерно, уже провѣянное, отъ кусочковъ колоса, соломы и пр. *Та він то навіяв і велику купу, та ше не згонив.* Брацл. у.

Зго́раний, **а**, **е**. Сгорѣвшій. *Згорана хата.* НВолын. у.

Згорба́тіти, **тію**, **еш**, *гл.* Сдѣлаться горбатымъ. Черк. у.

Зго́рбити, **блю**, **биш**, *гл.* Сгорбить, согнуть. *Мене вже давно горе згорбило.* Г. Барв. 298.

Зго́рбитися, **блюся**, **бишся**, *гл.* Сгорбиться. *Згорбилась, мовляв, старенька бабуся.* Хата, 178.

Згорбу́литися, **люся**, **лишся**, *гл.* = **Згорбитися**. Ив. 71.

Зго́рда, *нар* Гордо, высокомѣрно. *Марусенька пішна в черевичках вийшла; на воротях стала, згорда одказала.* Чуб. V. 243.

Згорджа́ти, **джа́ю**, **еш**, сов. в. **зго́рдити**, **джу**, **диш**, *гл.* Пренебрегать, пренебречь. *Не раз єси, не два добрими людьми згордила.* Гол. IV. 275.

Згордува́ти, **ду́ю**, **еш**, *гл.*=**Згордити**. *Як Катря їм згордувала, засватав другу дівчину.* МВ. II. 139.

Згоржа́ти, **жа́ю**, **еш**, *гл.*= **Згорджати**.

Згори́, *нар.* 1) Сверху. 2) Впередъ. *Згори гроші дає.* Каменец. у.

Зго́ристий, **а**, **е**. Покатый, наклонный. *Двір був згористий, і до ґанку треба було під'їжджати трошки під гору.* Левиц. I. 457.

Зго́ристо, *нар.* Покато. НВолын. и Каменец. у.

Згорівка, **ки**, *ж.*=**Горівка**. Вх. Лем. 418.

Згорі́ти, **рю́**, **ри́ш**, *гл.* 1) Сгорѣть. *Вкинь його в піч,—нехай згорить!* Рудч. Ск. I. 37. *Згоріла хижка, згоріла книжка—нічим ворожити.* Ном. № 1811. 2) Покраснѣть. *Щось у віконце стук-стук!..так я й згоріла!* МВ. (О. 1862. III. 56). *Уразив її заразом двічи в серце. Вона так і згоріла, та й каже...* Г. Бар. 106.

Згорну́ти, **ся** См. **Згортати**, **ся**.

Згороди́ти, **джу́**, **диш**, *гл.* 1) Загородить. *Не одна баба город згородила.* Ном. № 2586. 2) Соорудить, воздвигнуть. *Бо хотять же нас поглотити, піч огнену згородити.* Чуб. I. 169.

Згорта́ти, **та́ю**, **еш**, сов. в. **згорну́ти**, **ну́**, **неш**, *гл.* 1) Складывать, сложить, свертывать, свернуть. *Все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. *Мати їй убрання хороші та пишні купує,—вона ледві подивиться: згорне та й забуде.* МВ. II. 158. 2) О книгѣ: закрывать, закрыть. *Згорнувши книгу, віддав слузі.* Єв. Л. IV. 20. 3) Сгребать, сгресть. *Згорни жар докупи.*

Згорта́тися, **та́юся**, **єшся**, сов. в. **згорну́тися**, **ну́ся**, **нешся**, *гл.* 1) Складываться, сложиться, свертываться, свернуться. *Як мої ручки згорнуться, то тоді твої роскоші минуться.* Чуб. V. 517. 2) Сгребаться, сгресться.

Згостри́ти, **рю́**, **риш**, *гл.* Сточить.

Зготовити. См. **Зготовляти**.

Зготовля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **зготови́ти**, **влю**, **виш**, *гл.*=**Готувати**, **зготувати**. *Ягідочки рвала, цибульку щипала,—я ж тому хлопчині снідать зготовляла.* Мил. 110.

Зготува́ти, **ту́ю**, **еш**, *гл.* Состряпать, изготовить. *А я йому ранесенько снідати зготую.* Маркев. 68. *Зготувати обід.* Рудч. Ск. II. 204.

Зграсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Уничтожить до основанія. Аф. 451.

Згра́я, ра́ї, *ж.* Толпа, скопище; шайка. К. Досв. 82. *За ним, було, ціла зграя людей: і охотничі, і псарі, і доїжджачі.* Рудч. Ск. II. 202. *Кидав п'яній зграї золоті червінці.* Мир. ХРВ. 92.

Згре́бло, ла, *с.* Скребница.

Згребти́, ся. См. **Згрібати**, ся.

Згриз, зу, *м.* **згри́за**, зи, *ж.*=**Згризота**. Вх. Зн. 21. Вх. Лем. 418.

Згриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **згри́зти**, зу́, зе́ш, *гл.* 1) Сгрызать, сгрызть. *Там його лисиці і згризуть на смерть.* Рудч. Ск. 133. 2) Изгрызать, изгрызть.

Згризо́та, ти, *ж.*=**Гризота 1**. *Не лежала ні дня, ні години: лиш сухоти да згризоти на личку змарніли.* Чуб. V. 210.

Згри́зти. См. **Згризати**.

Згріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **згребти́**, бу́, бе́ш, *гл.* Сгребать, сгресть.

Згріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **згребти́ся**, бу́ся, бе́шся, *гл.* 1) Быть сгребаемымъ, сгребаться, сгрестися. *Чоловікові коситься легко, утроє само ляга, само і згрібається, само і в'яжеться.* Мнж. 127. 2) Бытѣ въ силахъ грести. *Бач, який вітер, як грає Дніпро,—тепер не згребешся.* Черк. у.

Згрібни́й, а, е. О полотнѣ: болѣе толстое. *Полотно грубше називаєся згрібне́, а тонше чесане.* Шух. I. 259.

Згріб'я, б'я, *с.* Пакля, охлопки (болѣе грубые). Вх. Уг. 249.

Згрі́зна, нар. Грозно. *Не говоріть згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Згрі́зність, ности, *ж.* Строгій видъ. *Старшині тра згрізність мати.* НВолын. у.

Згрізну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Строго прикрикнуть, погрозить. О. 1861. X. 39. *Згрізнувсь пан на Кирика, тупнувши ногою: „А ти, каже, плут, п'яниця! я въ тебе слугою?“* ЗОЮР. II. 86.

Згрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Согрѣть. *Та не вітер його не звіє, ні сонце його не згріє.* Грин. III. 488.

Згріша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **згріши́ти**, шу́, ши́ш, *гл.* Согрѣшать, согрѣшить. *Чоловік що ступить, то згрішить.* Ном. № 99. *Коваль згрішив, а шевця повісили.* О. 1862. X. 34.

Згрома́джувати, джую, еш, сов. в. **згрома́дити**, джу, диш, *гл.* Сгребать, сгресть, собирать, собрать. *Він згромадив усі води у моря великі.* К. Псал. 74.

Згрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **згрома́дитися**, джуся, дишся, *гл.* Сгребаться, сгрестись; собираться, собраться. *Звелить—і суд згромадиться на злою.* К. Іов.

Згроши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Обратить въ деньги. *Як їхатимуть вже відсіль на Капказ на житло, то сей садок згрошять.* Черк. у.

Згрузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.*—дорогу. Размокшую отъ дождя дорогу испортить ѣздой, ходьбой. *Так згрузять дорогу, що треба бичувать, щоб витягти воза.* Черк. у.

Згрязи́ти, жу́, зи́ш, *гл.*=**Згрузи́ти**. *Згряжена дорога.* Черк. у.

Згу́ба, би, *ж.* 1) Потеря. *Чия згуба, того гріха повна губа.* Ном. № 7452. 2) Гибель, погибель. *Оцей дощ—згуба.* НВол. у. *На згубу людей не можно в завод гнати.* НВолын. у. *Це він робе мені на сухоту та на згубу.* НВолын. у.

Згуби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Потерять. *Лучче з розумним двічи згубити, як з дурнем раз найти.* Пос. 2) Погубить. *Ой стій, не топися, марне душу згубиш.* Чуб. V. 212.

Згуби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Потеряться. *Лихе не згубиться.* Ном. № 3229.

Згу́бний, а, е. Гибельный.

Згу́да, ди, *ж.* Осмѣяніе, посрамленіе. *Закохався я тяжко в тобі. Тепер я готов присягати, що не вийду з тої хати; нехай ведуть мене на згуду, а без тебе жити я не буду. Нехай мене виганяють, кийом боки облатають, а я буду з того сміятись.* Грин. III. 159.

Згук, ку, *м.* Звукъ. КС. 1882. IV 166.

Згукну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Крикнуть. *Що ж, як він згукне нам отте своє „годі!“ та й нагадувать не звелить?* МВ. II. 110. 2) Позвать. *Згукнув його,—він обізвався і прийшов до мене.* Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Згу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **згукну́тися**, ну́ся, не́шся, *гл.* Перекликаться, перекликнуться. *Ходять по лісу та згукуються, бо погубились.* Лебед. у.

Згуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Прогулять безъ работы. *Увесь день робить і часиночки не згуляє. Ох рад би я, моя мати, середу згуляти.* АД. I. 260. 2) Погулять. *Ой ледащо невісточка,—не хоче робить: тілько спати та гуляти.* Мет. 322. *Скажи ти, зозуле, скажи ти, сивенька, хто в світі найлучче згуляє?* Чуб. V. 487. 3) Поиграть, сыграть.

А згуляєм, брате, в переваги?—Згуляєм! Ном. № 14095.

Згуртитися, чуся, тишся, *гл.* Собраться вмѣстѣ. Зміев. у.

Згуртувати, тую, еш, *гл.* Сгруппировать, собрать въ одно мѣсто. *Згуртував людське поле, а своє все до села.* Каменец. у.

Згуслий, а, е. Сгустившійся. Желех.

Згуснути, ну, неш, *гл.* Сгустѣть. *Пара від холоду згусне.* Дещо. 89.

Згуста, *нар.* Въ выраж. **Зчаста-згуста.** Часто. Вх. Зн. 22.

Згустити, щу, стиш, *гл.* Сгустить. *Як сир згустив, упорав, приспособив.* К. Іов. 22.

Згусуватися, суюся, єшся, *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Згусувалися коні.* Вх. Лем. 418.

Згучатися, чуся, чишся, *гл.* Испугаться. *Кінь згучався.* Галиц. Вх. Зн. 21.

Зґарда, ди, *ж.* Родъ ожерелья изъ монетъ или крестиковъ. Шух. І. 130, 137.

Зґвалтувати, тую, еш, *гл.* 1) Изнасиловать. (Зграя) *вбила рандаря старого, дочок зґвалтувала.* К. МБ. III. 247. 2) Разгласить, разнести. Въ этомъ значеніи употреблено только въ одной фальсифицир. пѣснѣ: *Зґвалтували лиху чутку наші хуторянці.* Мет. 373.

Зґедзатися, зґедкатися, аюся, ешся и **зґедзитися, джуся, дзишся,** *гл.* Заупрямиться, заартачиться. *Гляди ж, Наталко, не зґедзайся, як старости прийдуть.* Котл. НІІ. 377. *Жінка твоя зґедзкалась.* Левиц. І. 366. *О, вже зґедзився!* Каменец. у.

Зґіґнути, ґну, неш, *гл.* Околѣть. Вх. Уг. 245.

Зґляґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Створожиться. *Зґляґалось молоко.* Черк. у.

Зґоя, зґої, *ж.* Пт. сойка, Garrulus glandarius. Шух. І. 23.

Зґрунтувати, тую, еш, *гл.* Достать дно. *Місця того ніхто не зґрунтує.* НВолынск. у.

Здавати, здаю, єш, сов. в. **здати, здам, здаси,** *гл.* 1) Сдавать, сдать. *Ой у саду, у садочку там голубчик гуде, там Юрочко парубоцтво здає; ой у саду, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здає.* Мет. 230. 2) Давать, надавать. *Подої корівки, що 'д батенька нагнала, та прогонь і овечки, що ненька здавала.* Чуб. V. 695. 3)—**екзамена.** Выдерживать, выдержать экзаменъ. Левиц. Пов. 5.

Здаватися, здаюся, єшся, сов. в. **здатися, здамся, здасися,** *гл.* 1) Сдаваться, сдаться, поддаваться, поддаться, уступать, уступить. *Ти дівчино, ти подобна, не здавайся на підмову, будеш добра.* Чуб. V. 355. 2) Полагаться, положиться на. *Та на волю Божу здайся.* Грин. III. 359. *Ти по сім боці, я по тім боці, передайся до мене, ти чорнява, кучерява, не здавайся на мене.* Мет. 12. *Я оце здався на мого Форнатія, чи не налагодить він того діла.* Стор. МПр. 44. 3) Ссылаться, сослаться. *Здався циган на свої діти.* Посл. *Що сьому правда,—здаюсь на людей.* О. 1862. III 33. 4) Казаться, показаться. *Ой здається, моя мила, иншого кохаєш.* Мет. 8. *Ой здається, моє серце, що ти мальована.* Чуб. V. 157. 5) Годиться, пригодиться, быть нужнымъ. *Про що мені здались нікчемні руки?* К. Іов. 63. *Нащо він мені здався?* Рудч. Ск. І. 23. *Що я вам на сміх здався, чи що?*. Ном. № 3478.

Здавити. См. **Здавлювати.**

Здавлювати, люю, еш, сов. в. **здавити, влю, виш,** *гл.* 1) Сдавливать, сдавить, давить, задавить. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213. *Здавив за руку, аж хруснуло.* Харьк. у. 2) **Здавити оком на кого.** Подмигнуть. *Здавив на мене оком, я й замовк та й край.* Черк. у.

Здавна, *нар.* Издавна. *Люд здавна коверзує, з того лихо і плазує.* Ном. № 2456.

Здавній, я, є. Давній. *Попід гаєм зелененьким здавняя стежечка.* Рк. Макс.

Здавніти, ню, еш, *гл.* Устарѣть.

Здавну, здавния, *нар.*=**Здавна.** *Вона мене здавну знає.* Чуб. V. 1033. *Мири вічностю ся здавна називають.* Ном. № 390.

Здалека, здалеку, *нар.* Издали, издалека. *А то лихо, що боюсь, хоч здалека подивлюсь.* Лав. 42. *Здалеку най ся гріє квасоля, бо пригорить.* Каменец у.

Здалий, а, е.=**Здатний.** Желех.

Здалити, лю, лиш, *гл.?* *Сюди, сюди, парубочки, ми вам раді будем: бочку спалим, другу здалим—ми вам роздобудем.* Грин. III. 88.

Здалі, здаля, *нар*=**Здалека.** Вх. Лем. 419. *То ж сестриця з братом здалі розмовляла.* Чуб. V. 928.

Зданий, а, е.=**Здатний.** Желех.

Здання, ня, *с.* Мнѣніе.

Здарити, рю, риш. *гл.*=**Подарувати.** *Що не здарить можність наша, най покриє миска ваша.* Гол. III. 505.

Здармувати, мую, еш, *гл.* стратить попусту. *Здармувати час.* Вх. Лем. 419.

Здарувáти, рýю, еш, *гл.* Подарить, надавать подарковъ. *Здарували йому на весіллі чотирі карбованці.* Черк. у. *Чорниці, які милостиві, здарували їй що могли.* МВ. II. 164.

Здáти, ся. *См.* **Здавати, ся.**

Здáтний, а, е, 1) Способный. *На хитрощі дівчата здатні.* Котл. Ен. VI. 75. *До чого здатний Петро?* Каменец. у. 2) Годный, пригодный. *Ми його приймили у своє село, бо він нам здатний: коваль, бачите, добрий з його.* Каменец. у. *Мені ці халяви не здатні, бо малі.* Каменецк. у.

Здáтність, ности, *ж.* 1) Способность. 2) Пригодность.

Здáтно, *нар.* Пригодно. *Хоч не ошатно, та здатно.* Ном. № 11251.

Здáча, чі, *ж.* Сдача. *Дають мені шага грошей, ще й копійку здачі.* Грин. III. 402.

Здвиг, гу, *м.* 1) Стеченіе, скопленіе. *В Почаєві на Зелені свята—такий здвиг!* Могил. у. 2) Праздникъ Воздвиженія Креста Господня, 14 сентября. МУЕ. III. 48.

Здвигáти, гáю, еш, сов. в. **здвигнýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Сдвигать, сдвинуть. *Бачу, що він здвигає брови.* МВ. II. 26. 2)= **Здвигнутися 2.** *Ударив кулаком по столу—аж вікна здвигнули.* Мир. ХРВ. 195.

Здвигáтися, гáюся, ешся, сов. в. **здвигнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* 1) Сдвигаться, сдвинуться, двинуться. *Здвигнітеся, брати, від сну прокиньтесь.* КЦН. 240. 2) Вздрагивать, вздрогнуть, дрогнуть, содрогнуться, всколыхнуться. *Здвигнулися сіни, як бояре сіли, ще й не так здвигнуться, як горілки нап'ються.* ХС. VII. 429. *Весь Київ здвигнувся.* К. МБ. III. 243.

Здви́гувати, гую, еш, *гл.*=**Здвигати.** *Брати тільки плечима здвигують* Рудч. Ск. II. 102.

Здвиж, жу, *м.* Трясина. НВолын. у.

Здви́ження, ня, *с.*=**Здвиг 2.** ХС. I. 78. **Рáкове здви́ження.** Такъ отвѣчаютъ тому, кто доискивается праздника тогда, когда его нѣтъ. Грин. I. 242.

Здви́жжя, жя, *с.*=**Здвижовина.** Полтавск. г.

Здвижóвина, ни, *ж.* Трясина. НВолын. у. См. **Здвиж.**

Здви́нути, ну, неш, *гл.* Шевельнуть. *Зайчик... дух притаїв, оком не здвине, а пильно дивиться.* Греб. 403.

Здебéла, *нар.* 1) Толсто, плотно. 2) **Чоловік здебéла.** Человѣкъ дюжій, плотный. Черном.

Здебíльша, здебíльшого, *нар.* Большей частью; болѣе-менѣе. *Поприбірав у хаті здебільшого.* Сквир. у.

Здекретувáти, тýю, еш, *гл.* Опредѣлить, назначить. *Яку б кару ледачому пакостникові здекретувати?* К. ЧР. 272.

Здекуцíйник, ка, *м.* Экзекуторъ, исполнитель судебнаго приговора. Галиц. Желех.

Здерáти, рáю, еш, сов. в. **здéрти, здерý, реш,** *гл.* Сдирать, содрать. *Шкіру з нього здер.* Ном. № 4029.

Здерáтися, рáюся, ешся, сов. в. **здéртися, рýся, рéшся,** *гл.* 1) Сдираться, содраться. 2) Взбираться, взобраться, вскарабкиваться, вскарабкаться. *Як кіт здерся на скелю.*

Здеревíти, вíю, еш, *гл.* Превратиться въ дерево, одеревянѣть. *Відро скаменіло мармором біленьким, дівча здеревіло явром зелененьким* Рудан. I. 34.

Здерев'янíлий а, е. Одеревенѣлый.

Здерев'янíти, нíю, еш, *гл.* Одеревенѣть.

Здéржати, ся. См. **Здержувати, ся.**

Здéржувати, жую, еш, сов. в. **здéржати, жу, жи́ш,** *гл.* 1) Удерживать, удержать, сдерживать, сдержать. *Та до такої доліз, що й дерево не здержало.* Рудч. Ск. I, 25. *Не міг здержати сліз.* Опат. 76. *А я його все здержую, як стане зриватися до жидівки.* Г. Барв. 283. 2) Выдерживать, выдержать. *Не дійдеш ти до пекла, не здержиш того пекельного вогню.* Стор. МПр. 41.

Здéржуватися, жуюся, ешся, сов. в. **здéржатися, жуся, жи́шся,** *гл.* Удерживаться, удержаться. *І хочу здержатись, та не вгинюсь.* Г. Барв. 283.

Здéрти, ся. См. **Здерати, ся.**

Здешеви́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Сдѣлать дешевымъ. *Здешевили хліб.* Черк. у. *Здешевила свекорка, здешевила, рідного батеньки не купила.* Чуб. III. 204.

Здешевíти, вíю, еш, *гл.* Подешевѣть. *Здешевіли огірки.* НВолын. у. *Вже воли здешевіли, бо орання пройшло вже.* Каменец. у.

Здждолґати, ґаю, еш, *гл.* Щелкать, давать щелчки. Мнж. 181.

Здибáти, бáю, еш, сов. в. **зди́бати, баю(блю), баеш(блеш),** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Костю, чи не здибали-сте де мого Михаська?* Камен. у. *Ідуть, ідуть, здибають пана.* Рудч. Ск. I. 162. *Як вас (літа) здибле лиха доля, будьте коротенькі.* Гол. I. 273. *Біда здибає легко, а трудно*

її збутися. Ном. № 2171. *Він нас здибав за селом.* Каменец. у.

Здиба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **зди́батися, баюся, ешся**, *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Ой здибається сива голубонька та з сивими соколами.* Лукаш. 143. *Біла Гандзя, біла густими лозами, здибалася она з трома соколами.* Чуб. V. 722.

Зди́бочки, чок, *ж. мн.* Употребл. въ выраженіи: **на зди́бочках ходи́ти.** Ходить на пальцахъ. *Як спить, то ходять на здибочках.* Г. Барв. 441.

Здиви́тися. См. **Здивлятися.**

Зди́во, ва, *с.*=**Диво.** Вх. Лем. 419.

Здивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **здиви́тися, влю́ся, вишся**, *гл.* 1) Засматриваться, засмотрѣться. *На неї всі здивлялись.* Подольск. г. 2) Спохватываться, спохватиться, замѣчать, замѣтить. *І не здивишся, як опинишся у бабів на запічку, та ще добре, коли не в цебрі.* Подол. г.

Здивови́жений, а, е. Сильно удивленный. *Лев?!—вимовив здивовижений Грицько.—Що ж то воно за лев?* Мир. ХРВ. 69.

Здивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* 1) Удивить. *Далекий вік здивує його доля.* К. Іов. 40. *Вона подивилась на його здивованими очима.* Левиц. Пов. 246. 2) Удивиться. *Не здивуйте на сирітські дарунки.* Г. Барв. 330. *Не здивуйте, що вороном крячу: хмара сонце заступила, я світа не бачу.* Шевч. 263. **Ди́вом здивува́ти.** Очень удивиться изумиться.

Здивува́тися. ву́юся, ешся, *гл.* Удивиться. *Там дівчина й умивалася, в люстеречко й видивлялася, красотою здивувалася.* Чуб. V. 580.

I. **Здима́ти, ма́ю, еш**, сов. в. **здиня́ти, здиму́, меш**, *гл.*=**Здіймати, здійняти.** *Здимай, жінко, хоть намітку, неси її за горілку.* Чуб. V. 579. *Не дай ручки стискати і персника здиняти.* Чуб. III. 36.

II. **Здима́ти, ма́ю, еш**, *гл.*=**Здувати.**

I. **Здима́тися, ма́юся, ешся**, сов. в. **здиня́тися, здиму́ся, мешся**, *гл.*=**Здійматися, здійнятися.**

II. **Здима́тися, ма́юся, ешся**, *гл.*=**Здуватися.**

Зди́міти, мію, еш, *гл.* Обратиться въ дымъ, разсѣяться какъ дымъ. *Пропав, як здимів.* Ном. № 1871.

Здиня́ти. См. **I Здимати.**

Здира́ти, ра́ю, еш, *гл.*=**Здерати.** *Ловить вовк, ловить вовк, а як вовка піймають, то шкуру здирають.* Ном. № 4092.

Здира́тися, ра́юся, ешся, *гл.*=**Здератися.**

Зди́рливий, а, е. Грабительскій.

Зди́рник, ка, *м.*=**Здирця.** *Народ не любить багачів, каже, що вони здирники.* О. 1862. V. 12.

Зди́рок, рка, *м.* У кожевниковъ: жировой слой на внутренней сторонѣ кожи, срѣзываемый во время обработки ея. Вас. 157.

Зди́рство, ва, *с.* Грабежъ, обирательство; вымогательство. *Метнувся на здирство і душегубство ляхів та жидів.* Стор. МПр. 143, 144.

Зди́рця, ці, *м.* Обдирало, взяточникъ, вымогатель, мздоимца.

Зди́рщина, ни, *ж.* = **Здирство.** Мир. ХРВ. 394.

Здискредитува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Дискредитировать. *Силкуються здискредитувати мене тим, що до „Крашанки" я не давав доказу моїх історичних виводів.* К. Краш. 37.

Здити́нитися, нюся, нишся, *гл.*=**Здитиніти.**

Здити́ніти, нію, еш, *гл.* Впасть въ дѣтство. Екатериносл. г.

Здих, ху, *м.* Издыханіе. *Нема на вас здиху.* Ковел. у.

Здихави́чнтися, чуся, чишся, *гл.* Получить удушье. *Здихавичилась коняка.* НВолын. у.

Здиха́нка, ки, *ж.* Вздохъ. Ум. **Здиха́ночка.** *Тяжкі здиханочки.* Гол. II. 419.

Здиха́ння, ня, *с.* 1) Воздыханіе, вздохъ. *Ой не кажи, орле, що я тут бідую: але скажи, орле, що я тут працюю: моє працьовиння—тяженьке здихання, мої любі роскошоньки — дрібненькі сльозоньки.* Чуб. V. 325. 2) Издыханіе. Ум. **Здиха́ннячко.**

Здиха́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **здиханка.**

Здиха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) сов. в. **здихну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Вздыхать, вздохнуть. *Все чогось скучає, важенько здихає.* Мет. 113. 2) Сов. в. **здо́хнути, ну, неш**, *гл.* Издыхать, издохнуть. *Ой як би то сталось, щоб ви не вертались, щоб там і здихали, де ви поросли.* Шевч. 212. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1.

Зди́хатися, хаюся(шуся), хаешся (шешся), *гл.* 1) Перевести духъ. *Аж не здишусь.* Г. Барв. 397. *Не здишусь—так набігався.* 2) Избавиться, отдѣлаться. *Не можна здихатся цього лихого чоловіка.* Рк. Левиц. *Не здихався біди.* Рк. Левиц.

Здихну́ти. См. **Здихати 1.**

Здича́віти, вію, еш, *гл.* = **Здичіти.** *Кота як завезти в ліс, то він зовсім здичавіє і не приступайсь до його.* Волын. г. *Здичавів хлопець.* Св. Л. 158.

Здичі́ти, чі́ю, еш, *гл.* Одичать. *Здичіли гуси, що й додому не хтять.* Каменец. у. *Здичіє свиня в лісі, що горе й додому загнати.* Каменец. у.

Здіб, здо́бу, *м.* Внѣшній, наружный видъ, внѣшность, фигура. **Вона́ на таки́й здіб, що і...** Она такова же по внѣшнему виду, какъ и... Вх. Зн. 21.

Здібний, а, е. Пригодный, годный; способный. К. ХП. 16. Г. Барв. 384. *Здібний, як віл до корита.* Ном. № 6549. *На тобі сукні дуже прибірні, а до роботи не здібні.* Чуб. V. 1127.

Здібність, ности, *ж.* Пригодность, годность; способность. *Постеріг я в нім тогді велику здібность до поетичного критицізму.* К. ХП. 21.

Здігна́ти, здожену́, не́ш, *гл.*=**Здогнати.** *Від одного втік, а другого не здігнав.* Ном. № 7635.

Зді́ськатися, каюся, ешся, *гл.* Стать похожимъ на чорта, взбѣситься.

Здіжи́тися. См. **Здіжуватися.**

Зді́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **здіжи́тися, жу́ся, жи́шся,** *гл.* О квашнѣ: сдѣлаться плохою, негодною для употребленія. *Чи діжа здіжилась, чи хазяйка сказилась.* Ном. № 1282. *Діжа здіжилась, чоловіче, всього двоє хліба виходе... Стала вона тоді знати, що діжі казати, щоб не здіжувалась.* Мнж. 99.

Здійма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **здійня́ти, йму́, меш,** *гл.* 1) Снимать, снять. *За рученьку візьме, золот перстень здійме.* Мет. 299. *Не здіймай з мене, дідусю, шкури.* Рудч. Ск. II. 15. *На порі ступає, шапочку здіймає.* Лавр. 109. 2) Подымать, поднять. *Руки до Бога здіймає, Господа з небес благає.* Мет. 417. *Ой казав Криворук, що не здійме орда рук. Орда руки ізняла і козака заняла.* Нп. *Здійміть очі ваші.* Єв. I. IV. 35.

Здійма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **здійня́тися, му́ся, мешся,** *гл.* 1) Сниматься, сняться. 2) Подыматься, подняться. *Сиві голубочки, здіймітеся вгору.* Чуб. V. 998.

Здійми́ти, му́, меш, *гл.*=**Здійняти.**

Здійми́тися, му́ся, мешся, *гл.*=**Здійнятися.**

Здійня́ти, ся. См. **Здіймати, ся.**

Здір, здо́ру, *м.* Внутреннее сало. *Палець так би й загруз, як у кабанячому здорі.* Левиц. ПЙО. I. 379.

Зді́яти, здію, еш, *гл.*=**Вдіяти.**

Зді́ятися, еться, *гл. безл.* Произойти. *Ось як воно здіялось, слухай.* Стор. МПр. 40.

Здмухну́ти. См. **Здмухувати.**

Здму́хувати, хую, еш, сов. в. **здмухну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Сдувать, сдуть. *Здмухни порох з стола.*

Здо́ба, би, *ж.* 1)=**Здобич.** *Тогді то козаки у городі Полоному пили-гуляли, здобу хорошу собі коло жидів-рандарів мали.* Дума. 2)=**Здіб.** Вх. Уг. 240.

Здобаритися, риться, *гл. безл* Случиться. Вх. Лем. 419.

Здоби́ток, тку, *м.* = **Здобуток.** *На здобитки, підв'язавши литки.* Ном. № 10320. *Тепер півник сидить дома, а котик ходить за ковбасами на здобитки.* Рудч. Ск. I. 27.

Здо́бич, чі, *ж.* Добыча. Рудч. Ск. II. 148. МВ. I. 144. *Ділили поміж собою здобич і гроші, що добули од жидів.* Стор. МПр. 145. Ум. **Здоби́ченька.** *Козацькая здобиченька марне пропадає.* Макс. (1849) 62.

Здоби́чний(ній), а(я), е(є). 1) Доставшійся въ добычу. *Би здобичні гроші пропиваєте.* К. ЦН. 220. 2) Хищническій. *Скликать мусите ви все козацтво, нехай воно здобичнію путь покине.* К. МБ II. 125.

Здоби́чник и **здоби́шник, ка,** *м.* Разбойникъ, хищникъ. Рудч Чп. 100. *Ой як взяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Нп.

Здо́біль, *нар.* Въ изобиліи *І корсеток здобіль, і плахот, і спідниць... Всього в мене здобіль. Скриня як налита.* Г. Барв. 227.

Здо́бритися, рюся, ришся, *гл.* Умилосердиться, проявить доброту. *Підпроси... щоб не дуже бив, а може здобриться, по кожушку тільки буде ляпати.* О. 1862. VIII. 18.

Здобрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* 1) Подобрѣть. 2) Удовольствоваться, удовлетвориться. Рудч. Ск. II. 86. *Здобрій тим, що тобі волость присудила.* Левиц. КС. 170.

Здобувани́на, ни, *ж.*=**Здобуток.**

Здобува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **здобу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* Добывать, добыть, раздобывать, раздобыть, пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Надвоє баба ворожила: або здобути, або дома не бути.* Ном. № 5616. *Царство не-*

весне здобувається силою. Єв. Мт. XI. 12. *Що за користь чоловікові, коли здобуде світ увесь?* Єв. Мр. VIII. 36. *Розуму за гроші не здобудеш.* К. Іов. 60.

Здобува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **здобу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* Добывать, добыть что, раздобывать, раздобыть, разжиться на что. *Здобувся добре сіромаха.* Ном. № 4028. Употребл. по большей части съ предл. *на: на кращі почуття і задуми здобутись.* К. ХП. 71.

Здобу́ти, ся. См. **Здобувати, ся.**

Здобу́ток, тку, *м.* 1) Пріобрѣтеніе. 2) Разжива. *Виряжаються козаки на здобуток.* МВ. І. 140.

Здо́вга, *нар.* Длинно. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17.

Здовжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Сдѣлать длиннымъ. Аф.

Здовольни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Удовлетворить, удовольствовать. *Розуму,—чув не раз я од учених,—ніяк не можна здовольнить.* О. 1861. VII. 15. *Нічого Бога гнівити,—усім Бог здовольнив.* Г. Барв. 424.

Здо́га́д, ду, *м.* Догадка. Г. Барв. 308. **Дава́ти на здо́гад.** Давать понять.

Здогада́ти, ся. См. **Здогадувати, ся.**

Здога́дувати, дую, еш, сов. в. **здогада́ти, да́ю, еш,** *гл.* Вспоминать, вспомнить. *Як я собі здогадаю, як ми ся любили.* Гол. II. 749.

Здога́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **здогада́тися, да́юся, ешся,** *гл.* Догадываться, догадаться. *А соцький ся здогадав, штирі хлопці варти дав.* Чуб. V. 977.

Здоганя́ти, ня́ю, еш, сов. в. **вдогна́ти, здожену́, не́ш,** *гл* Догонять, догнать. *Жінка за їм у погоню вози здоганя, воли заверта.* Чуб. V. 527.

Здогін, го́ну, *м.* Догонка, погоня. **На здогін.** Въ догонку, въ погоню. *Я за ним на здогін,—на тобі макогін.* Чуб. V. 1160.

Здогна́ти. См. **Здоганяти.**

Здого́нити, ню, ниш, *гл.*=**Здоганяти.** *Хто два зайці гонить, жадного не здогонить.* Ном. № 483.

Здого́нки, нок, *ж. мн.* = **Здогін.** *Петро... зараз верхи та на здогонки за Иваном.* Грин. II. 282.

Здої́ння, ня, *с.* Доеніе. Шух. І. 192.

Здої́ти. См. **Здоювати.**

Здо́йма, ми, *ж.* Крючокъ при ловлѣ рыбы зимою неводом. Полт. г.

Здойми́ти, млю, миш, *гл.*=**Здійняти.** *Шапку з голови здоймити.* Федьк. І. 74.

Здола́ти, ла́ю, еш, *гл.* 1) Одолѣть. 2) Быть въ силахъ, въ состояніи мочь. *Яків усе хорів... Давно вже він не робив нічою, не здолав.* МВ. II. 206.

Здо́линок, нку, *м.* Углубленіе почвы. Каменец. у.

Здолі́ти, лі́ю, еш, *гл.*=**Здолати.** *Я або втоплюся, або що! Я так жити не здолію.* МВ. II. 126. *Хто не здоліє озватись ділами, хай обізветься німими сльозами.* К. ХП. 43.

Здопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Стоптать. *Сім пар черевиків я здоптала, а осьму пару в скриночку сховала.* Чуб. V. 157.

Здоро́в, здоро́вий, а, е. 1) Здоровый. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Дасть він мені раду, бо сам здоров знає, як то тяжко блукать в світі сироті без роду.* Шевч. *Будь великий як верба, а здоровий як вода.* Ном. № 348. *Чи живі ж вони, чи здорові?—подумав Кобза.* Стор. МПр. 51. Пожеланіе быть здоровымъ является обычнымъ привѣтствіемъ: **здоро́в, здоро́в був, здоро́ві були́!** Здравствуй, здравствуйте. *Здорова, вдівонько, дай води напитись.* Чуб. V. 903. *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71. *Боже поможи!—Здорові були!* МВ. II. 24. **Бува́й здоро́в, бува́йте здоро́ві!** Прощай, прощайте, будьте здоровы. 2) Сильный. 3) Большой, очень большой. *Він знає, яке сонце здорове.* Ком. І .19. Ум. **Здорове́нький, здорове́(і)се(і)нький.** Ув. **Здорове́зний, здорове́нний, здоровлю́чий.** *Серед моря стоїть здоровезний млин.* Рудч. Ск. І. 137. *Аж суне вовк—такий страшенний та здоровенний!* Гліб. 23.

Здорова́нь, ня́, *м.* Здоровякъ. *Тоді роблю, як здоров'я змагає, а ви сучої віри здоровані.* Васильк. у.

Здорове́зний и здорове́нний, а, е, Ув. отъ **здоровий.**

Здорове́нький и здорове́сенький, а, е. Ум. отъ **здоро́вий.**

Здорове́ць, вця́, *м.* Здоровякъ. Левч. 47.

Здорове́цький, а, е. = **Здоровезний.** *Позносив на ту ж гору здоровецьке каміння.* Стор. МПр. 167.

Здоро́вий. См. **Здоров.**

Здорови́ло, ла, *м.*=**Здоровець.** Левч. 47.

Здоро́вити, влю, виш, *гл.* Поздравлять. Желех.

Здорові́ти, ві́ю, еш, *гл.* Выздоравливать. Желех.

Здоро́вкання, ня, *с.* Привѣтствіе, здравствованіе.

Здоро́вкати, каю, еш, *гл.* Желать здоровья при привѣтствіи, при выпиваніи водки и пр. Вх. Зн. 21.

Здоро́вкатися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Здороваться. *Не здоровкайсь, коли ніхто тобі не кланяється.* Ном. № 2754.

Здоровлю́чий, **а**, **е**. Большущій. Зміев. у. Ув. отъ **здоро́вий**.

Здоро́вля, **ля**, *с.*=**Здоров'я**. *А як молодий, хороший на вроду,—щоби йому Бог здоровля дав.* Чуб. V. 12.

Здо́рово, *нар.* 1) Здорово. 2) Сильно, очень. *Перестав і мишей ловить, а колись здорово ловив.* Рудч. Ск. І. 25. *Здорово боялись.* ХС. IV. 37.

Здоро́в'я, **в'я**, *с.* Здоровье. *Стали ото пити на здоров'я молодої.* Стор. МПр. 86. *На добридень дає, на здоров'я питається.* МВ. II. 141. **Чоловік при здоро́в'ю**. Здоровый человѣкъ, крѣпкій. Харьк. г. Ум. **Здоро́в'енько**, **здоро́в'ячко**. *Час мене дарувати... Не великим посагом, а щастямъ, здоров'єньком.* О. 1862. IV. 22. *Дай Боже здоров'ячко!* Рудч. Ск. І. 14.

Здоро́жити, **жу**, **жиш**, *гл.* Изнурить дорогой. *Здорожив худобу. Чи воно здорожені воли, чи хорі?* Каменец. у.

Здорожи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* Поднять въ цѣнѣ. *Здорожили хліб.* Черк. у.

Здоро́житися, **жуся**, **жишся**, *гл.* Истомиться, чувствовать себя разбитымъ послѣ дороги. *Здорожився, усе тіло болить.* Канев. у.

Здорожі́ти, **жі́ю**, **еш**, *гл.* Вздорожать. Вх. Уг. 241.

Здохлени́на, **ни**, *ж.* Дохлятина, мясо дохлой скотины. Желех.

Здо́хлий, **а**, **е**. Дохлый, издохшій. *Я бачила там здохлого барана; ходімо приволочимо.* Рудч. Ск. І. 22.

Здохли́на, **ни**, *ж.*=**Здохленина**. Вх. Зн. 21.

Здохля́к, **ка́**, *м.* и **здохля́ка**, **ки**, *об.* 1) Издохшее животное. 2) Болѣзненный, едва живущій.

Здохля́тина, **ни**, *ж.*=**Здохлина**.

Здо́хнути и **здо́хти**. См. **Здихати**.

Здо́ювати, **здо́юю**, **еш**, сов. в. **здої́ти**, **здою́**, **здо́їш**, *гл.* Выдаивать, выдоить, сдаивать, сдоить. *Царенко зараз здоїв молока.* Рудч. Ск. І. 121.

Здрабисува́ти, **су́ю**, **еш**, *гл.* Изрыть. *Кури увесь мій город здрабисували.* Черк. у.

Здра́да, **ди**, *ж.* и пр.=**Зрада** и пр.

Здриґи, **здриг**, *ж. мн.* Дрожь. Левч. 36.

Здригну́ти(ся), **гну́(ся)**, **не́ш(ся)**, *гл.*= **Здрігнути(ся)**.

Здрі́бна, *нар.* Мелко. *Оріт же, синки, а здовга нивки, а здрібна скибки.* Гол. II. 17. Ум. **Здрібне́нька**.

Здрібні́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Измельчать. Аф. 452.

Здріга́ти(ся), **га́ю(ся)**, **еш(ся)**, сов. в. **здрігну́ти(ся)**, **ну́(ся)**, **не́ш(ся)**, *гл.* Вздрагивать, вздрогнуть. *Трояниці всі здрігнули.* Котл. Ен. III. 59. *Здрігнувся сердешний Яків, почувши це.* Стор. І. 7.

Здріжа́ти(ся), **жу́(ся)**, **жи́ш(ся)**, *гл.* Задрожать. *Вони собі говорили, що ся не боялн, як уздріли тверду ровту, вони ся здріжали.* Гол. І. 175.

Здрік, **здро́ку**, *м.*=**Дрік 2**. *І ну корпать очі чоловікові своєму, неначе здрік її кусає.* Рудч. Ск. II. 174.

Здріма́ти, **ма́ю**, **еш** и **здріма́тися**, **ма́юся**, **ешся**, *гл.* Задремать. *Хто програв, той чорта (не тепер на споминки) здрімає.* Г. Арт. (О. 1861. III. 83). *Нігди би-м ся не здрімала, хоць би й день біленький, коби сидів коло мене хлопець молоденький.* Чуб. V. 125. *А здрімавшись, — заснув кріпко.* Млак. 77.

Здрімну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.*=**Здрімати**. *Тільки оце здрімну, і сниться мені, неначе я у брата мого.* О. 1862. X. 6.

Здрі́нка, **ки**, *ж.* Зрачокъ. Вх. Лем. 419.

Здрі́ти, **рю**, **риш**, *гл.* 1) Видѣть. *Не здрів нічого пред собою.* Котл. Ен. II. 12. 2)= **Скліти**. *Сиди тут та здрій (склій).* Ном. № 5634.

Здрочи́тися, **чу́ся**, **чишся**, *гл.* Вспылить, взбѣситься *Той і здрочивсь за кожух.* О. 1862. VI. 36.

Здрубцюва́ти, **цю́ю**, **еш**, *гл.* Истоптать полъ ногами, оставляя слѣды грязныхъ ногъ. *Бач як здрубцювали* (поміст) *собаки— тільки що змила, та хоч уп'ять мий. Звісно, на дворі мокро, а двері відчинені,— вони й набігли.* Екатериносл.

Здружи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* 1) Сочетать бракомъ. 2) Подружить. *Наука здружила і з'єднала всіх.* О. 1861. VII. 5.

Здружи́тися, **жу́ся**, **жишся**, *гл.* Подружиться.

Здра́нка, **ки**, *ж.* Зрачекъ, зѣница. Вх. Пч. І. 15.

Здуби́тися, **блюся**, **бишся**, *гл.* Одубѣть. *А щоб ти каменем став, а щоб ти здубився!* Чуб. І. 89.

Здува́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **зду́ти**, **зду́ю**, **еш**, *гл.* 1) Сдувать, сдуть. *Ой насіяв козак гречки на дубові на вершечку;*

узялася шура-бура, козакові гречку здула. Чуб. V. 1170. 2) Вздымать, вздуть.

Здува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зду́тися, зду́юся, ешся,** *гл.* 1) Сдуваться, сдуться. 2) Вздыматься, вздуться.

Здудні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Загудѣть, зазвучать. *Сіла-м собі в темнім лісі, трохи-м спочивала, аж ту разом щось здудніло,—я ся споглянула.* О. 1862. IV. 7.

Зду́жати, жаю, еш, *гл.* 1) Быть въ силахъ. *Мати стара, сестра мала,—не здужають прати.* Чуб. V. 300. 2) Одолѣть, осилить. *Ні здужа, ні подужа.* Ном. 14273. 3) Быть здоровымъ. *Добре я здужала тоді.* НВолын. у.

Зду́мати, ся. См. **Здумувати, ся.**

Здуми́тися, млю́ся, ми́шся, здумі́ти, мі́ю, еш, *гл.* Изумиться. *Аж люде здуміли.* Каменец. у. *Калина пігнулася, дівчина здумилася, де воля поділася.* Чуб. V. 503.

Зду́мувати, мую, еш, сов. в. **зду́мати, маю, еш,** *гл.* 1) Вздумывать, вздумать, затѣвать, затѣять. *Єдин здумав женитися, щоб було чим журитися.* Чуб. V. 519. 2) Вспоминать, вспомнить, припомнить. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583. 3) Воображать, вообразить, представлять, представить.

Зду́мuватися, муюся, ешся, сов. в. **зду́матися, маюся, ешся,** *гл.* Надумывать, надумать. *Я ся здумам инакше.* Вх. Лем. 419.

Здупла́віти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться дуплистымъ (о деревѣ). Желех.

Здуплена́тіти, тію, еш, *гл.*= **Здуплавіти.** *Груша здуплснатіла.* Черк. у.

Здури́ти, рю́, риш, *гл.* Обмануть. *Сим-тим баба ляха здурила.* Ном. № 3104.

Здурі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Одурѣть; съ ума сойти. *Виведь єї в чисте поле—скажуть, що здуріла.* Чуб. V. 630.

Здурні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Поглупѣть, сдѣлаться глупымъ. Вх. Лем. 419.

Зду́рняти, няю, еш, *гл.* Одурачить, оставить въ дуракахъ. *Петро здурняв мене.* НВолын. у.

Зду́ру, *нар.* Сдуру. *Так инший здуру неборак над Божим ділом вередує.* Гліб. 70.

Зду́ти. См. **Здува́ти.**

Зду́хвина, ни, *ж.* и **зду́хи, хів,** *м. мн.*= **Здухонина.** *Так здухи й ходять у вола.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Зду́ховина, ни, *ж.* У четвероногаго животнаго: часть между ребрами и сѣдалищными костями. Черк. у.

Здя́куватися, куюся, ешся, *гл.* Наблагодариться. *Не здякуюсь.* Ном. № 12052. *Так ті люде не здякувались.* ЗОЮР. I. 231.

Здя́читися, чуся, чишся, *гл.* Отблагодарить. *Вона лиш одповіла: здячить вам ся мати.* Федьк. I. 99.

Зезю́льки, льок, *ж. мн.* Раст. Orchis Morio. L. ЗЮЗО. I. 130.

Зелемизелоня, ні, *ж.*=**Земизеленя.** Вх. Пч. I. 9.

Зелена́стий, а, е. Зеленоватый. Закр.

Зелене́нький, зелене́сенький, а, е. Ум. отъ **зелений.**

Зелене́нько, зелене́сенько, *нар.* **Ум.** отъ **зелено.**

Зелене́ць, нця́, *м.* 1) Незрѣлый плодъ. См. **Зеленцем.** 2) Раст. *Ой на горі мак сіють, під горою зеленець.* Грин. III. 107.

Зеле́ний, а, е. 1) Зеленый. *Ой ти, козаче, зелений барвінку!* Мет. 43. *Ой піду я молоденька зеленою долиною.* Мет. 96. *Одступись, зелена жабо.* Ном. № 3833. 2) Незрѣлый. 3) **Зелені свя́та.** Недѣля пятидесятницы. *Раз, на Зелені свята зібралось парубоцтво шукати скарба.* Стор. I. 65. **Зеле́на неділя.** Воскресенье, которымъ начинается недѣля пятидесятницы. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги білі.* Шевч. 592. Ум. **Зелене́нький, зелене́сенький.** *Гнеться явор зелененький.* Мет. 96.

Зелени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Зеленить. *Холод зеленить старе жовте лице.* Мир. Пов. I. 142.

Зелені́се(і)нько, *нар.* Ум. отъ **зелено.**

Зеле́ність, ности, *ж.* 1) Зеленый цвѣтъ. 2) Незрѣлость. *Зеленість—буйність, а молодість—дурність.* Ном. № 8715.

Зелені́ти, ні́ю, еш, *гл.* Зеленѣть. *Тілько степом-полем трава зеленіє.* Мет. 244.

Зеле́нка, ки, *ж.* Сортъ дыни.

Зеленкува́тий, а, е, 1) Зеленоватый. 2) Немного недозрѣвшій. *Ячмінь був зеленкуватий, а він покосив.* Новомоск. у.

Зе́лено, *нар.* 1) Зелено. 2) Незрѣло. Ум. **Зелене́нько, зелене́(і)се(і)нько.**

Зеленоо́кий, а, е. Съ зелеными глазами. *Гойдаються на зелених вербахъ зеленоокі русалки.* Левиц. I. 97.

Зелено́чок, чка, *м.* Почка, завязь. *Не розів'єшся, дорогий мій квіте, ізов'янеш у зеленочку.* МВ. I. 45. *Плоди свої погубить в зеленочку.* К. Іов. 34.

Зеленува́тий, а, е. = **Зеленкуватий.** *Зеленувате жито.* Черк. у.

Зелену́ха, хи, *ж.* 1) Древесная жаба, Rana viridis. 2) Порода мухъ. *Я тієї му-*

хи-зеленухи полюбовничок. Грин. III. 666. 3) Въ загадкѣ: огурецъ. *Кубушечка-зеленушечка, не хліб, не сіль, не вода. а добра їда.* ХС. III 66. Ум. **Зеленýшка, зеленýшечка.**

Зеленцéм, *нар.* Въ незрѣломъ видѣ. *Ей, обскубуть горох наш зеленцем?* Арт.(О. 1861. III. 99). *Саме погане діло, як ото зеленцем що небудь з огородини їсти—зараз почне тебе в отрунку різати.* Харьк. г.

Зéлень, ні, *ж.* 1) Зелень, растеніе. *Скажи мені правду, моє серденятко, которая зелень найперш процвітає.* Мет 361. 2) Краска зеленая: ярь, мѣдянка. Шух. I. 264.

Зéленява, ви, *ж.* Зеленая рвота. *Блювала аж зеленявою.* НВолын. у.

Зеленя́к, ка, *м.* 1) Насѣк. золотой жукъ, Cetonia aurata. Вх. Пч. I. 5. 2) Пт. зеленушка. Fringilla chloris. Вх. Пч. II, 10.

Зелепýга, ги, *ж:* и **зелепýш, ша,** *м.* 1) Незрѣлыя вишни. Вх. Зн. 21. 2) Порода зеленоватыхъ сливъ. Желех.

Залізни́к, ка, *м.* Желѣзные инструменты плотника или столяра Шух. I. 87. 252.

Зелізня́к, ка, *м.* Желѣзный горшокъ. Вх. Уг. 241.

Зелíво и пр.=**Залізо** и пр.

Зелíнка, ки, *ж.* У горшечниковъ: зеленая мѣдная краска. Канев. у.

Зелó, лá, *с.* Зелень, травянистое растеніе. *Тихая роса сідала над зелом і древом.* Мкр. Н. 35. *Стало їх подвір'я зелом і древом заростати.* КС. 1884. I. 32. *Багато зела на цім огороді, то тяжко буде полоти.* НВолын. у.

Зéльман, на, *м.* Родъ гаїнки. Kolb. I. 166, 177, 183.

Зем, зéми, *ж.* Полъ въ домѣ, преимущественно вымощенный кирпичемъ. *Він сам розорив хату свою, а брат його зем розібрав. Зем була цеглою виложена в хаті, так він цеглу повикопував.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Земенá грань,—ної—ні, *ж.* Растен. исландскій мохъ, Cetraria islandica. Шух. I. 21.

Земизеленя, ні, *ж.* Раст. Chelidonium majus. Вх. Пч. I. 9.

Земледух, ха, *м.* Насѣк. медвѣдка обыкновенная, Grullotalpa vulgaris. Вх. Пч. I. 6.

Зéмленька, ки, *ж.* Ум. отъ **земля.**

Землепи́сний, а, е. Географическій. Желех.

Землéпис, су, *м.,* **землéпись, сі,** *ж.* Географія. Желех.

Землá, лі, *ж.* 1) Земля. *Сирая земля,—ти ж мати моя.* Мет. 19. *Будь багатий, як земля.* Маркев. 4. *Де проїдуть—земля горить, кров'ю підпливає.* Шевч. 196. *На тій землї ростиме инше древо.* К. Іов. 18. **Зéмлю роби́ти, управля́ти.** Обрабатывать землю. *Ой там будуть нашими костями землю управляти.* Чуб. V. 1004. **Удáрити ли́хом об зéмлю.** Забыть горе, оставить печалиться. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. М. Пр. 126. 2) Земля, страна. *Ти, земле турецька, віро бусурменська.* Дума. *Був у землі Уць чоловік на ймення Іов.* К. Іов. 3. *Встає шляхецькая земля.* Шевч. 131. *Виходила до його вся земля.* Єв. М. I. 5. I. 3) Земля, земной шаръ. *На місяці, як і на землі, єсть гори та долини.* Ком. I. 90. *Земля у поясі має 37000 верстов навкруги себе.* Ком. I. 16. Ум. **Земéлька, зéмленька.** Грин. III. 302.

Земля́к, кá, *м.* 1) Землякъ. 2) Жаба, Bufo. Вх. Пч. I. 16.

Земляни́й, á, é. 1) Земляной. *Хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляна хата.* Чуб. V. 81. 2) Земной. *Честь Богу, слава на високім небі, а людям спокій на землянім подолі.* Чуб. III. 380. 3) Владѣющій значительнымъ количествомъ земли. *Земляний чоловік.* Борз. у. 4) **Землянé вýгілля.** Каменный уголь. Міус. окр. 5) **Земляні грýші.** Раст. Helianthus tuberosus L. ЗЮЗО. I. 124. 6) **Землянé мáсло.** Раст. Aetalium Septicum Fries. ЗЮЗО. I. 110. 7) **Землянá олíя.** Нефть, керосинъ. 8) **Земляни́й рак.** Медвѣдка.

Земляни́н, нá, *м.* Постоянный житель въ сельскомъ обществѣ. *Славне село Любчики, веселе... Та ми сюди на селище прийшли, в земляне пишемось любчівські.* МВ. II. 96.

Земля́нка, ки, *ж.* 1) Землянка. *Вириєм землянку, виведем сяку-таку оселю та й будем жить.* Рудч. Ск. I. 131. 2) Въ пѣсняхъ иносказательно: могила. 3) Картофель (возлѣ Бучача въ Галиціи). Вх. Зн. 21. Ум. **Земля́ночка.** *Узяв собі паняночку, у чистім полі земляночку.* Чуб. V. 800.

Земля́цький, а, е. Земляцкій.

Земля́цтво, ва, *с. соб.* Земляки.

Землячка, ки, *ж.* Землячка.

Зéмни́й, á, é. Земной. Шух. I. 43. *З мудростей земних до небесної слави.* Чуб. III. 20. **Зéмна смолá.** Асфальтъ. Шух. I. 12.

Зéмно, *нар.* До земли. *Поклоняється земно.* К. Псал. 19.

Земня́к, ка́, *м.* Картофель. Вх. Пч. I. 13.

Земозелець, льця, *м.* Раст. Chelidonium majus. Лв. 97.

Зе́мство, ва, *с.* Земство.

Зе́мський, а́, е́. 1) Земскій. 2) Земной. *Прийшов царь земський до царя Будимира.* Ном. стр. 294. № 125.

Зем'яни́й, а́, е́. = **Земляний.**—**серце.** Раст. Tuber cibarium. Шух. I. 22.

Зенджул, ла, *м.* Родъ растенія. *Засієм степи синім зенджулом.* Чуб. III. 419.

Зере́нце, ця, *с.* Зернышко. Ум. отъ **зерно.**

Зеріпа́ти, па́ю, еш, *гл.* = **Зіпати.** Вх. Зн. 21.

Зе́ркало, ла, *с.* = **Дзеркало.** *То йому так потрібно, як сліпому зеркало.* Посл.

Зернаї́стий, а, е. = **Зернистий.** Мнж. 181.

Зерна́тий, а, е. = **Зернистий.** Аф. 453.

Зе́рнечко, ка, *с.* Ум. отъ **зерно.**

Зерни́на, ни, *ж.* Одно зерно, зернышко. Ум. **Зерни́нка.** *Ні одної зернинки не осталось.* Рудч. Ск. II. 126.

Зерни́стий, а, е. Имѣющій много зеренъ, имѣющій большія зерна, зернистый. *Сей льон зелененький на стебло стеблистий, на зерно зернистий.* Грин. III. 82. *Жито зернисте.* Черк. у. *Сей пісок зернистий.* Лебед. у. *Жито на вигноєній землі зернистіще.* Волч. у (Лободовск.).

Зерни́ця, ці, *ж.* Плодовое дерево, выросшее изъ зерна (а не посадкой). НВолын. у.

Зе́рно, на, *с.* Зерно. *Трахвилося, як сліпій курці бобове зерно — і тим ся удавила.* Ном. № 1769. Ум. **Зере́нце, зе́рнечко.** Ном. № 9907. Чуб. I. 245, Мил. 212. *Як ми любилися, як в горосі зеренце.* Грин. III. 251. *Що мені по пшениці — в ній зеренця нема.* Чуб. V. 4. *Тобі яблучко, мені зернечко.* Грин. III. 336.

Зерновий, а, е. Зернистый, зерновой. **Зерновий вивід.** Родъ вышивки. Г. Барв. 216.

Зе́рня, няти, *с.* 1) Маленькое зернышко. *Я солому прогортаю, зернятм шукаю.* Грин. III. 166. **На ма́кове зе́рня́, зе́рнятко.** Немножко. *Підсунеться хлоп'я на макове зерня.* О. 1762. V. 54. 2) мн. **Зе́рнята** = **Скраклі** (часть ткацк. станка). См. **Скраколь 3.** Вх. Уг. 247. Ум. **Зе́рнятко, зе́рнячко.** *Ячміннеє зернячко.* Чуб. III. 250.

З'еґо́вдуватися, дуюся, ешся, *гл.* Стираться. Шух. I. 278.

З'єдна́ти, на́ю, еш, *гл.* 1) Соединить. 2) Отдать замужъ. *Мати та з'єднала дочку за нелюба.* О. 1862. II. 58. *Я з'єднала доню за султана.* К. МБ. X. 12. 3) Договорить. *З'єднала го пасти Угельское стадо.* Гол. 4) — **собі.** Пріобрѣсть, снискать, расположить къ себѣ. *Бо ти й суху з'єднаєш собі землю і всяка тварь прихилиться до тебе.* К. Іов. 13.

З'єдна́тися, на́юся, ешся, *гл.* 1) Соединиться. 2) Договориться, условиться. *Давав по сороківці од хури, а з його правили по дві: торгувався він два дні, а на третій з'єднались за злотого.* О. 1862. III. 78.

З'є́дник, ка, *м.* Соучастникъ, соучастникъ въ предварительномъ соглашеніи, заговорѣ. *Хиба ми які з'єдники, хай Бог милує, хиба ми змовилися, що ви нам віри не ймете.* Лубен. у. (В. Леонтов).

З'єдно́чення, ня, *с.* Соединеніе.

З'єдно́чити, чу, чиш, *гл.* = **З'єдна́ти 1.** *Будеш лежати, Тарасе, на рідній Україні, на узбережжі славного Дніпра,—ти ж бо його ім'я з своїм ім'ям навіки з'єдночив.* К. (О. 1861. III. 6).

З'єзуї́тити, чу, тиш, *гл.* Сдѣлать подобнымъ іезуиту. *З'єзуїчені попи.* К. ПС. 97.

З'єрети́чити, чу, чиш, *гл.* Сдѣлать еретикомъ. *З'єретичені пани.* К. ПС. 91.

З'єхи́дствувати, вую, еш, *гл.* Поступить ехидно. *На світі все так іде, що писарь з'єхидствує, так йому й нічого* Кв. II. 149.

Зжа́литися, люся, лишся, *гл.* Разжалобиться. *Зжалився, як вовк над поросям: від'їв ніжки та й плаче.* Ном. № 4692.

Зжа́ти, ся. См. **Зжинати, ся.**

Зжахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Испугаться. *Ледве промовив писарь, зжахнувшись.* Кв. II. 274.

Зжентичитися, чуся, чишся, *гл.* Створожиться (о молокѣ). Вх. Лем. 419.

Зже́рти. См. **Зжирати.**

Зжидові́ти, ві́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться алчнымъ. *Всі зжидовіли б і за гроші рідних батьків попродали.* К. (О. 1861. I. 317).

Зжилова́тіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться жесткимъ.

Зжина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зжа́ти, зіжну́, неш**, *гл.* Сжинать, сжать. *Зжав менший брат свою пшеницю.* Стор. I. 22. *Наш господар рано встав, зо всіх полів жито зжав.* Грин. III. 671.

Зжина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **зжа́тися, зіжну́ся, нешся**, *гл.* Сжинаться,

сжаться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28.

Зжира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зжерти, ру́, ре́ш,** *гл.* Пожирать, пожрать, сожрать.

Зжи́ти, зживу́, ве́ш, *гл.* Прожить. *От затою місяць зживе у нас, а ще не привикне. Ми з тобою вік зжили.* Ном. № 11523.

Зжи́тися, зживу́ся, ве́шся, *гл.* Сжиться. *Поки Рось зоветься Россю, Дніпро в море ллється, поти серце українське з панським не зживеться.* К. Досв.

Зжовти́ти, вчу́, ти́ш, *гл.* Пожелтить.

Зжовті́ти, ті́ю, еш, *гл.* Пожелтѣть. *Хоч як мак червонів, а я швидко зжовтів.* Мог. 175.

Зжоло́бити, блю, биш, *гл.* Покоробить. *Так його й зжолобило, аж носом закрутив.* Стор. I. 176.

Зжоло́битися, блюся, бишся, *гл.* Покоробиться. *Зжолобились двері.*

Зжува́ти, зжую́, є́ш, *гл.* Сжевать. Сим. 99.

Зжури́ти, рю́, риш, *гл.* Изсушить печалью. *Журба мене зжурила.*

Зжури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Запечалиться, истомиться печалью. Константиногр. у.

Зза, *пред.* Изъ-за. *Вилітали орли зза крутої гори.* Нп. *Баба сім миль зза пекла.* Ном. № 242.

Зза́ду, *нар.* Сзади. *Кусь мене, вовче, ззаду, бо я зубів не маю.* Ном. № 4006.

Зза́молоду, *нар.* Съизмолоду. *Колись танцював ззамолоду.* Левиц. Пов. 54.

Ззива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зі(о)зва́ти, зізву́, ве́ш,** *гл.* Сзывать, созывать, созвать. *Усіх некрутів ззивав, отцю, неньці жалю завдавав.* Чуб. V. 975.

Ззира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ззирну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Переглядываться, переглянуться. *Усі люде ззираються, сміються нишком, що з того буде.* Кв. II. 273. *Ззирались тоді між собою ученики.* Єв. I. XIII. 22.

Ззиркну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Бросить взглядъ другъ на друга, переглянуться. См. **Ззирнутися.** *Латинськії посли ззиркнулись.* Котл. Ен. VI. 48.

Ззирну́тися. См. **Ззиратися.**

Ззі́жа, жі, *ж.*=**З'їжа.** *Святився б гурток, коли б не чортова ззіжа.* Ном. № 10733.

Ззі́сти, ззі́м, ззісі́, *гл.* Съѣсть. *Адам ззів кисличку, а у нас оскома на зубах.* Ном. № 125.

Ззува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ззу́ти, ззу́ю, еш,** *гл.* Снимать, снять обувь.

Зи́бком, *нар.*—**кипі́ти.** Безъ всего, ни съ чѣмъ кипѣть (о водѣ для кушанья). *Окріп зибком кипить.* Борз. у.

Зи́з, за, *м.* 1) Косой, косоглазый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброго— велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546. **Зи́зом диви́тися.** Искоса посматривать.

Зизати, заю, еш, *гл.* *Летіли гуси зизаючи, за їми другі слухаючи.* Чуб. III. 161.

Зи́зий, а, е. = **Зизоокий. Зи́зим о́ком диви́тися.** Искоса посматривать. *День-удень наїздять до нас, одно одного попережаючи та зизим оком накриваючи.* МВ. (О. 1862. III. 40).

Зизо́кий, а, е. Косоглазый. *На Спаса дивиться, а Богородицю бачить (на зизокою).* Ном. № 8545.

Зизу́ля, лі, *ж.*=**Зозуля.**

Зи́к, ку, *м.* Крикъ. *Зарготались нехрещені... Гай обізвався; галас, зик.* Шевч. 29. *Зиком-криком босий дід гукає.* К. МБ. II. 136.

Зи́кати, каю, еш, сов. в. **зи́кнути, ну, неш,** *гл.* Кричать, вскрикнуть. *Дядько не схотів—ще став зикати на його.* Чуб. II. 8. *Як не крикне, як не зикне.* НВолын. у. *Реве, лютує Византія, руками берег достає; достала, зикнула, встає.* Шевч. 60.

Зима́ и пр.=**Зіма** и пр.

Зима́рка, ки, *ж.* Зимняя хата въ **полони́нах,** безъ печи,—въ ней живутъ работники, убирающіе сѣно, а также кормящіе стоящій тамъ скотъ. Шух. I. 54, 189, 111.

Зиме́ць, мця́, *м.* Фронтонъ (у гуцуловъ). Вх. Зп. 21. Желех.

Зи́мки, мок, *ж. мн.* Снѣга. Шух. I. 202. *Ой ішов я в полонину,—тяжки зимки вбили.* Шух. I. 198.

Зиму́шка, ки, *ж.* Яблоко, созрѣвающее къ зимѣ. Вх. Уг. 241. См. **Зімниця.**

Зиму́шній, я, є. Зимній. Вх. Уг. 241.

Зи́рк! *меж.* Глядь! *Зирк! Гортина стоїть на хатньому порозі.* МВ. II. 27.

Зиркну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Глянуть, бросить взглядъ, быстро взглянуть. МВ. II. 43. *На землю з неба не зиркнеш.* Котл. Ен. II. 31. *Він зиркнув на мене.* Черк. у.

Зи́рно, *нар.* Зорко. *Крізь туман письменства клятий зирно прозирнула.* К. ХП. 49.

Зирну́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Зиркнути.** *Сюди-туди, де дитина? Зирне під піч, аж воно там залоскотане.* Г. Барв. 376.

Зиск, ку, *м.* Прибыль, выгода, выигрышъ, барышъ. *Чи зиск, чи страта,— одна заплата.* Чуб. I. 233. *Тільки зиску, що в писку.* Ном. № 10565. *Без ями гребля, а без накладу зиск не буде.* Ном. № 10576.

Зиска́ти, щу́, щеш, *гл.* Пріобрѣсть; заработать, добыть; выиграть, получить прибыль. *На голому, як на святому—нічого не зищеш.* Ном. № 1479.

Зи́чити, чу, чиш, *гл.* Желать, хотѣть. *Нехай ті плачуть, що нам зле зичуть.* Ном. № 2393. *Старий Гуня доброю тобі здоров'я зичить.* Стор. МПр. 140.

Зичли́вець, вця, *м.* Доброжелатель.

Зичли́вий, а, е. Доброжелательный. *Доле ж моя нещаслива, чом ти мені не зичлива.* Гол. I. 307.

Зичли́вість, вости, *ж.* Доброжелательность.

Зичли́во, *нар.* Доброжелательно.

Зи́чний, а, е. Зычный, громкій, звучный. *I замірав у дуків зичний голос.* К. Іов. 61.

Зи́чно, *нар.* Громко, звучно. *Громада зично загула.* Шевч. 558.

Зі, *пред.* = **З.** *Хуртовина зі сходу на їх найде.* К. Іов. 58.

Зібга́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Скомкать. 2) Согнуть; свернуть. 3)—**корова́й.** Слѣпить изъ тѣста свадебный хлѣбъ. *Час тебе, пшенице, почати, Андрійкові коровай зібгати.* Нп. 4)—**гніздо́.** Свить гнѣздо.

Зібга́тися, га́юся, ешся, *гл.* 1) Скомкаться. 2) Согнуться, свернуться.

Зібра́ти, ся. См. **Збірати, ся.**

Зів, ву, *м.* 1) Въ пловучей, на лодкахъ, мельницѣ: пролетъ между двумя лодками для водяной струи, приводящей въ дѣйствіе мельничныя колеса. Вас. 173. 2) *мн.* **зіва́** и **зі́ви.** а) Ротъ. *Свої ж слова та їй у зіва!* Ном. № 7029. б) Жабры. в) Въ плугѣ: отверстіе между **лемішем** и **чересло́м.** *Як у плуг у зіви набереться багато трави, як ореш, то плуг погано одвертає скибу.* Волч. у. (Лободовск.).

Зівака́, *нар.*—**да́ти.** Прозѣвать. *Такий то з тебе стрілець, уже й зівака дав.* Волч. у.

Зіва́ти, ва́ю, еш, *гл.* Раскрывать и закрывать ротъ. *Здорова щука припливла... та ротом і зіва.* Мнж. 141.

Зівка́, *нар.* = **Зівака́.** *Зівка дати.* Харьк.

Зів'я́нути и **зів'я́ти, в'я́ну, неш.** *гл.* Завянуть, увянуть. *Лежить моя мила, як рибонька зів'яла.* Чуб. V. 79.

Зігна́ти. См. **Зганяти.**

Зігну́ти, ся. См. **Згинати, ся.**

Зігрі́ти, рі́ю, еш. *гл.* Согрѣть.

Зідра́ти, здеру́, ре́ш, *гл.*=**Здерти.**

Зіжда́ти, жду́, ждеш, *гл.* Подождать. *Та як же мені було тебе не зіждати.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Зізва́ти. См. **Ззивати.**

Зізво́лити. См. **Зізволяти.**

Зізволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зізво́лити, лю, лиш**, *гл.*=**Зволяти, зволити.** *П'яний на все зізволяє.* Ном. № 11481.

Зізнава́тися, нањ́ся, е́шся, сов. в. **зізна́тися, на́юся, ешся**, *гл.* Свѣдываться, свѣдаться, знакомиться, познакомиться, входить, войти въ пріятельскія отношенія; слюбиться. *Коли ж се ви зізналися, брате?* МВ. (О. 1862. I. 64). *Зізнався мировий з попом.* НВолын. у. *Спочатку й добре жив; а далі, як зізнався там з одною, то геть добро розвіяв.* Канев. у.

Зійти́, ся. См. **Зіходити, ся.**

Зікра́тий, а, е. Бѣлоглазый. *Зікратий кінь.* Черк. у. *I на зікратою сам сівши, на штурм їх не веде, а мчить.* Котл. Ен. V. 30.

Зіли́на, ни, *ж.* Былинка, травка. *Усе проходить, як дим, усе минає, як зілина.* МВ. II. 151. *В руках у його була якась зілина, що я її не знаю.* Ушиц. у. Ум. **Зіли́нка, зіли́ночка.** *Хто топиться, той і за зілиночку хопиться.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Повалилась так, як зілиночка підкошена.* Г. Барв. 206.

Зі́лленько, ка, *с.* Ум. отъ **зілля.**

Зі́лля, ля, *с.* 1) Злаки. 2) Лекарственная трава, зелье, волшебное зелье. *Ой є в мене таке зілля близько перелазу; як дам тобі напитися, забудеш одразу.* Мет. 62. *Марисенька в недузі лежала, аж з-за моря зілля забажала.* Гол. I. 112. **Чар-зілля.** Волшебныя травы́, собранныя въ день и въ ночь на Ивана Купала. О. 1861. II. 206. 3) Названіе различныхъ растеній: **Боло́тне зілля.** Ranunculus. Вх. Пч. I. 12. **Га́дєче—.** Gnaphalium canadense. Лв. 99. **Гою́че—.** Astrantia major. Вх. Пч. I. 9. **Квасне́—.** Valeriana tripterys Лв. 102. **Кіня́че—.** Circaea luteliana. Вх. Пч. I. 9. **Криве́—.** Polygonum bistorta. Лв. 100. **Ку́ряче—.=Збурник.** Лв. 102. **Ластів'я́че—.=Земизеленя.** ВХ. Пч. I. 9. **Ма́сляне—.**=Sedum telephium. Вх. Пч. I. 12. **Міцне́—.**=Centaurea jacea. Вх. Лем. 436. **Святоя́ньске—.= Іванюк.** Вх. Пч. I. 10. **Сі́ре—?** О. 1861. XI. Свидн. 29. **Страла́-**

те—? О. 1861. XI. Свидн. 29. **Татарське**—=**Шувар.** Вх. Пч. І. 8.

Зілляти, ллю, ллеш, *гл.* = **Злити.** Желех.

Зільжити, жу, жиш, *гл.* Уменьшиться, облегчиться. *Мороз капку зільжив.* Вх. Лем. 420.

I. **Зільник, ка,** *м.* = **Золільник.** Вх. Зн. 22.

II. **Зільник, ка,** *м.* Огородъ, содержащій зелень. Ум. **Зільничок.** *Не пади, косо, на камінь, ой пади, косо, в зільничок.* Гол. IV. 313.

Зільниця, ці, *ж.*=**Жлукто.** Камен. у.

Зільничок, чка, *м.* Ум. отъ II **зільник.**

Зіма и зима, ми, *ж.* 1) Зима. *Зімо, зімонько, зімо лютая, ой прошу тебе, не морозь ти мене.* Чуб. V. 874. — **впала.** *Аж гульк—зіма впала.* Шевч. 81. 2) Лихорадка. **Зима б'є (кого).** Пароксизмъ лихорадки (у кого). Вх. Уг. 241. Ум. **Зімонька.**

Зімівка, ки, *ж.* Поздно созрѣвающая дыня.

Зімівля, лі, *ж.* 1) Зимовка; содержаніе животныхъ зимою. *І знову пасіку на зімівлю в погріб.* Сим. 202. *Журавель каже: „прийми мене, лисичко, на зімівлю“.* Рудч. Ск. I. 30. 2) Кормъ на зиму для скота. *Зімівлі мало.* Харьк. у.

Зімкнути, ся. См. **Змикати, ся.**

Зімлість, лости, *ж.* Обморокъ, слабость тѣлесная. Вх. Зн. 22.

Зімліти, лію, еш, *гл.* = **Зомліти.**

Зімненький, зімнесенький, а, е. Ум. отъ **зімний.**

Зімний, а, е, зімній, я, е. 1) Зимній. *Зімнє сонце, як мачушине серце.* Ном. № 619. 2) Холодный. *Козак зімної води просить.* Гол. I. 106. *Парубоцькая краса, як зімняя роса.* Чуб. III. 31. *Бо зімна роса, як дівчина боса.* Чуб. V. 32. Ум. **Зімненький, зімне(і)се(і)нький.** *Росла я при криниці, при зімненької водиці.* Чуб. V. 49.

Зімник, ка, *м.* Раст. Aster annuus L. ЗЮЗО. I. 168.

Зімникуватий, а, е. О фруктахъ: поспѣвающій къ зимѣ. *Зімникуваті груші, яблука.* Волч. у. (Лободовск.).

Зімниця, ці, *ж.* 1)=**Зімівка.** Черном. 2) Фруктъ, созрѣвающій поздно осенью. *Кисмиці—зімниці.* Грин. III. 200. *Обтрусять у саду зімниці.* Греб. 403. 3) Лихорадка. Вх. Уг. 241.

Зімничуватий, а, е. Созрѣвающій поздней осенью.

Зімно, на, *с.* Холодъ. *А Сус Христос в Давидовій шопі зімно терпить дрожить.* Чуб. III. 384.

Зімно, *нар.* Холодно.

Зімняк, ка, *м.* Зимняя дорога. Черк. у.

Зімняти, ся См. **Зім'яти, ся.**

Зімовий, а, е. Зимній. Каменец. у. *Вечір зимовий.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Зімовик, ка, *м.* 1) Погребъ, куда на зиму кладутъ ульи съ пчелами. *Уже останнії дикі гуси в вирій полетіли, пасіку в зімовик поставили.* Г. Барв 160. 2)=**Зімовник.** *Наш таки січовик Печина привіз його з якогось зімовика.* Стор. II. 11.

Зімовище, ща, *с.*=**Зімовник.**

Зімовник, ка, *м.* Зимнее жилище запорожца внѣ Сѣчи. *Сидів він зімовником серед дикого степу на Низу.* К. ЧР. 13.

Зімовчак, ка, *м.* Козакъ, живущій въ зімовнику. *Козак зімовчак.* К. Бай. 5. КЦН. 276.

Зімогрій, грія, *м.* Названіе шубы. *Зімогрій кожух.* К. Дз. 225

Зімодра, ри, *ж.* Раст. Lysimachia vulgaris L. ЗЮЗО. I. 127.

Зімонька, ки, *ж.* Ум. отъ **зіма.**

Зімський, а, е.=**Зімовий.** *Зіма зімська.* Ном. № 7790. *Такеньки уся зіма зімська перезімувалась.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Зімувати, мую, еш, *гл.* 1) Зимовать. *Діти, діти! добре з вами влітї, а зімувати то горювати.* Ном. № 557.—**зіму.** Проводить зиму. *Де ж ти, хмелю, зіму зімував?* Чуб. V. 67. 2) Содержать зимой. *Ой прийде зіма, лихая годинонька, нічим волів тобі зімувати буде.* Грин. III. 569.

Зімуватися, муюся, ешся, *гл.* 1)= **Зімувати I.** *Ой убірайтесь, славні чумаченьки, зімуватись до Лугу.* Грин. III. 571. 2) Содержаться зимой, кормиться зимой.

Зім'яти и зімняти, мну, неш, *гл.* 1) Смять. 2) Стереть, растереть; истолочь. *Зімну всього я на кабаку.* Котл. Ен. II. 18. *Зімни трохи маку. Зім'яв сіль.*

Зім'ятися и зімнятися, мнуся, нешся, *гл.* 1) Смяться. 2) Растереться, истолочься.

Зініця, ці, *ж.* Зрачекъ.

Зіновка, ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare. L. ЗЮЗО. I. 130.

Зіновать, ті, *ж.* Раст. Cytisus biflorus L. ЗЮЗО. I. 120. C. austriacus. ЗЮЗО. I. 120.

Зінське щеня, няти, *м.* Живот. а) Кротъ, talpa; б) слѣпецъ, Spalax typhlus. *Підскакує, як зінське щеня.* Ном. № 3406.

Зінькі́вка, ки, *ж.* 1) Сортъ деревянныхъ курительныхъ трубокъ: небольшая круглая трубка съ короткой шейкой. Вас. 148. 2) Островерхая высокая барашковая шапка. Вас. 156.

Зі́па, пи, *ж.* Крикунья.

Зіпа́ка, ки, *об.* Крикунъ, крикунья. Мир. ХРВ. 124.

Зіпа́ти, па́ю, еш, *гл.* 1) Кричать, орать. О. 1862. I. 42. *То піп дурний—нащесерце зіпає.* Ном. № 12464. 2)= **Зіхати 2 и 3.** *Курєтко туй-туй здохне; от іще зіпає ледві.* Вх. Зн. 22.

Зіпну́ти, ся. См. **Зіп'ясти, ся.**

Зіпо́ну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Заорать, загорланить, закричать. Мир. ХРВ. 264. *Криком... зіпонув гайдамака.* Мир. ХРВ. 251.

Зіпра́тися, вперу́ся, ре́шся, *гл.* Смыться, порваться отъ частаго мытья.

Зіпрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Вспотѣть.

Зіпсува́ти, сую́, є́ш, *гл.* Испортить. *Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую.* Чуб. V. 1173. См. **Запсувати, Зопсувати.**

Зіпсува́тися, сую́ся, є́шся, *гл.* Испортиться.

Зіпхну́ти. См. **Спихати.**

Зіп'ясті́ и **зіпну́ти, пну́, не́ш,** *гл.* Поставить.

Зіп'ясти́ся и **зіпну́тися, пну́ся, не́шся,** *гл.* = **Сп'ястися.** *Учора собака зіп'явся, хапнув хліб.* НВолын. у. *Дитина на селі—поміч. Аби зіп'ялось на ноги,—зараз у поле.* Мир. ХРВ. 127.

Зір, зо́ру, *м.* Взоръ, взглядъ. *Гляне,—в'яну як від зору злої чарівниці.* Млак. 4.

Зі́ра, ри, *ж.* Звѣзда. *Не зіра то зійде,—Бог із неба снійде.* Грин. III. 33. См. **Зірка.**

Зірва́ти, ся. См. **Зривати, ся.**

Зірк! *меж.*=**Зирк!**

Зі́рка, ки, *ж.* 1) Звѣзда, звѣздочка. *Візьму тебе саму, як зірку на небі.* Мет. 47. 2)—**з мітло́ю.** Комета. Харьк. 3) мн. **Зірки́.** а) Раст. Tagetes p. ЗЮЗО. I. 18. б) Lychnis Chaeredonica. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Зі́ронька, зі́рочка.**

Зірка́тий, а, е. Большеглазый. *Зіркатий чоловік.* Каменец. у. **Зірка́тий мак.** = **Зіркач.** Желех.

Зірка́ч, ча, *м.* Дикій макъ. Желех.

Зірки́й, а́, е́. Зоркій. *Говірка, зірка, моторна.* Мкр. Н. 12. *Оченята продирать дитині, щоб було зірке.* Мил. 27.

Зіркну́ти, кну́, не́ш, *гл.*=**Зиркнути.**

Зі́рко, ка, *с.* Зернышко. *Зірко до зірка, то буде мірка.* Ном. № 9907.

Зірко, *нар.* Звѣздная ночь. НВолын. у.

Зірни́ци, ці, *ж.* Звѣзда. *В мене батенько—ясний місяць, в мене матінка—ясне сонячко, в мене сестриця - ясна зірниця.* Грин. III. 16. *Ой ішов я до дівчини, як зійшла зірниця.* Нп. **Аж зірни́ці засвіти́ли.** Искры изъ глазъ посыпались (отъ удара). Ном. № 6628. 2) Молодыя деревца, выросшія изъ сѣмянъ. *Я насіяв торік груш та яблунь, так тепер зірниці в аршин.* Лебед. у. Ум. **Зірни́чка.** *Ясна зірничка барз ясно світила.* Гол. IV. 524.

Зірно, *нар.*=**Зоряно.** Г. Барв. 207.

Зірну́ти, рну́, не́ш, *гл.* =**Зорнути.**

Зі́ронька, зі́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **зірка.**

Зі́рочний, а, е. Звѣздный. Еф. 13.

Зіска́кувати, кую, еш, сов. в. **зіско́чити, чу, чиш,** *гл.* Соскакивать, соскочить.

Зісла́ти. См. **Зсилати.**

Зі́спити, плю, пиш, *гл.* = **Зу́спіти.** *Я його зіспив під лісом.* Каменец. у.

Зістава́ти(ся), таю́(ся), є́ш(ся) сов. в. **зіста́ти(ся), та́ну(ся), неш(ся),** *гл.* Оставаться, остаться. *Все мине, а гріх зостане.* Ном. № 103. **Зіста́тися од кого́.** Отставать, отстать отъ кого.

Зіста́вити. См. **Зіставляти.**

Зіставля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зіста́вити, влю, виш,** *гл.* Оставлять, оставить. *Зажер усе, нічого не зіставив.* К. Іов. 44.

Зіста́рити, рю, риш, *гл.* Состарить.

Зіста́ритися, рюся, ришся, *гл.* Состариться.

Зістрі́нути, ну, неш и **зістрі́нутися, нуся, нешся,** *гл.*=**Зострінути, ся.**

Зісхну́ти, хну́, не́ш, *гл.* Ссохнуть, засохнуть. *В сухар зісхне.* Чуб. I. 64.

Зіте́рти, тру́, тре́ш, *гл.* Стереть.

Зітка́ти, тчу́, тче́ш, *гл.* Соткать. *Стьожки, зітканії з кришталевих ниток.* Стор. МПр. 74.

Зіткну́тися, кну́ся, не́шся, *гл.* Столкнуться.

Зітлі́ти, тлі́ю, еш *гл.* Истлѣть. *Шовкова хусточка від сльозів зітліла.* Гол. I. 191.

Зітну́ти, тну́, не́ш, *гл.* = **Стяти.** *Як дерево зітнуть, кожний тріски збірає.* Ном. № 1249.

Зітну́тися, тну́ся, не́шся, *гл.*= **Стятися.** *Сам на сам із перевертнем зітнуся.* К. ЦН. 244.

Зітха́ння, ня, *с.* Вздохъ. *Не хлібом я, зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9.

Зітха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зітхну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Вздыхать, вздохнуть. *Зітхнув тяжко я до Бога.* Чуб. № 1088. 2)—**духа.** Испустить духъ. *Се промовивши, зітхнув духа.* Єв. Л. XXIII. 46.

Зіха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **зіхну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Разѣвать, разинуть (ротъ). *Своє ззів, та й на моє зіхаєш.* Ном. № 10827. 2) Зѣвать, зѣвнуть. *Лежить та зіхає на все горло.* Мир. ХРВ 308. *Вилазе відтіля* (з труни) *мертвець: зіхнув, потягся і подався на слободу.* ХС. III. 56. 3) Испускать, испустить духъ (объ умирающемъ). *Як лежала я хвора дуже, то діти все ждали: ось зіхне! ось зіхне мати.* Волч. у. (Лободовск.).

Зіхідний, а, е. Всхожій. годный для посѣва (о сѣменахъ). *Пшениця... умолотна... зіхідна.* Чуб. III. 456.

Зіхну́ти. См. **Зіхати.**

Зіхо́дити, джу, диш, сов. в. **зійти́, йду́, деш,** *гл.* 1) Сходить, сойти, нисходить, низойти. *Зійди з хреста, утіш мене єдину.* Чуб. III. 17. *Захотілось води напиться,—от вун і зійшов униз.* Рудч. Ск. II. 107. *Дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144. *Зійшов голос із небес.* Єв. М. I. 11. 2) Уходить, уйти. *Після обід ми з Катрею зараз зійшли з хати* МВ. II. 111. *Піде на тік, щоб з очей зійти.* Св. Л. 158. *Як же мені зійти з сього села?* Г. Барв. 394. *У чужу землю десь зійшли* (запорожці) Мнж. 133. 3) Расходоваться, израсходоваться, выйти. *Зійшов увесь хліб, уся страва.* Черк. у. 4) Попадать, попасть, выйти. *А щоб ти на добрий путь не зійшов!* Ном. № 3693. 5) О водѣ: спадать, спасть. *Вода зійшла, колеса стали.* Гліб. 6) Всходить, взойти. *Рада б зірка зійти,—чорна хмара наступає.* Мет. 81. *Зійди на могилу та не тужи дуже.* Мет. 92. *Ой зійду ж я, зійду на гору крутую.* Мет. 59. *Зійде твоя пшениченька густо.* Мет. 28. 7)—**на чий ро́зум.** Поступать какъ кто. *Я на твій розум не зійду.* НВолын. у. *Зійшов на дитячий розум.* НВолын. у. 8)—**на що.** Обратиться во что. *І ми колись були добрі, а ось же довелось зійти на ледащо.* МВ. I. 71. *Тепер який багатир, а питиме горілку—зійде на ка-зна-що.* НВолын. у.

Зіхо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **зійти́ся, йду́ся, дешся,** *гл.* 1) Сходиться, сойтись вмѣстѣ. *Чи не зійдемося, чи не зострінемося хотя голосочком.* Мет. 60. *Кому на горе ідеться — велика дірка, та мала латка: і туди тягни, і туди тягни,—не зіходиться.* Ном. № 1692. 2) Подниматься, подняться. *Зараз ся зійшла вітровая хвиля.* Гол I. 183.

Зіхожа́ти, жа́ю, еш, *гл.* = **Зіходити.** ЗОЮР. I. 26.

З'ї́ддя, дя, *с.*=**З'їди.** Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

З'ї́день, дня, *м.* Съѣденіе. Употребл. въ выраженіи: **На з'їдень.** На съѣденіе.

З'ї́ди, дів, *м. мн.* и **з'ї́дини, дин,** *ж. мн.* Остатки корма травоядныхъ домашнихъ животныхъ. Чуб. VII. 394.

З'їдна́ти, на́ю, еш, *гл.* и пр.=**З'єднати** и пр.

З'їду́н, на, *м* Ѣдунъ, ѣдокъ, объѣдало. *Мало своїх з'їдунів, іще он якис лентюх їде.* Шух. I. 34.

З'ї́жа, жі, *ж.* Ѣда, потребленіе, съѣденіе. *На з'їжу чимало дечого купили. Да там з'їжі, Господи! таки ж п'ять душ прогодуй що дня.*

З'їжджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**З'їздити.** *З твого двора з'їжджаю.* Макс. *З'їжджайте в чужу дальню сторону.* Чуб. V. 505.

З'ї́житися, жуся, жишся, *гл.* Нажиться, нахохлиться. Вх. Уг. 241.

З'ї́жка, ки, *ж.* = **З'їжа.** *Хиба мала з'їжка?* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

З'їзд, ду, *м.* Съѣздъ. *Аж там такий з'їзд—повен двір.* Рудч. Ск. II. 208.

З'ї́здини, дин, *ж. мн.* Съѣздъ.

З'ї́здити, джу, диш, *гл.* 1) Изъѣздить. *З'їздили ми Польщу і всю Україну.* Шевч. 221. 2) Заѣздить, утомить ѣздой. *З'їздив коника, з'їздив другого.* Гол. I. 383. 3) Ударить. *З'їздив добре по губах.* Котл. Ен. V. 67.

З'їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **з'ї́хати, з'ї́ду, деш,** *гл.* 1) Съѣзжать, съѣхать, выѣзжать выѣхать. *Инколи трапиться гора, так з неї знов з'їдеш на рівне.* Ком. I. 7. 2) Уѣзжать, уѣхать. *Пани під той час з'їхали у гостину кудись на чужу сторону.* МВ. (О. 1862 1.97). *З'їду я од вас, мамо.* Мнж. 38. 3) **З'ї́хати з глу́зду.** Рехнуться. *Скажений, ти з глузду з'їхав!* Шевч. 300. 4) **З'ї́хати ні на́ що.** Разориться, обѣднѣть. Ном. № 1850.

З'ї́здитися, джуся, дишся, *гл.* Изъѣздяться. *Був кінь та з'їздився.* Ном. № 1898. *Не тілько що, але й залізо з'їздиться.* Ном. № 2728.

З'їзди́тися, джу́ся, ди́шся, сов в. **з'ї́хатися, з'ї́дуся, дешся,** *гл.* Съѣзжать-

ся, съѣхаться. *Там ся кажу поховати, де ся пани з'їздя.* Гол. I.

З'імáти, маю, еш, *гл.* Поймать. *Хотіли дівчиноньку з'імати.* Гол I. 186.

З'їсти, з'їм, з'їсú, *гл.*=**Заїсти**

З'їхати, ся. См. **З'їздúти, ся.**

Зк... Всѣ слова, начинающіяся на **зк**, см. на **Ск.**

Злáгідливий и **злáгідний, а, е.** Согласный, мирный. *Нелька старенька злагідлива була.* Грин. III. 386.

Злáгідливо и **злáгідно,** *нар.* Согласно, мирно. *Злагідно живуть собі з жінкою.* Каменец. у

Злáгода, ди, *ж.* 1) Согласіе, миръ. *Буде злагода, буде, кедь Марька добра буде.* Гол. IV. 433. *Спасибі Богу, живемо в злагоді.* Харьк. 2) Устройство, приспособленіе. *У нас уже така злагода, що бодай би її! Ні виїхати в люди, ні виїхати за ворота.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Злáгоджувати, джую, еш, сов. в. **злáгодити, джу, диш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать, ладить, сладить, устраивать, устроить, мастерить, смастерить, приготовить. *Злагодь мені меча острого.* Чуб. III. 274. 2) Нанимать, нанять, условиться въ цѣнѣ.

Злáгоджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **злáгодитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Собираться, собраться, приготовляться, приготовиться. *Злагодивсь Ілько їхати у город.* О. 1862. IV. 87. 2) Мириться, помириться, соглашаться, согласиться, приходить, прійти къ соглашенію, уладиться. *А як злагодилисте-ся за ті чичуш?* Каменец. у. *От взялись за діло. Зговорились, злагодились.* Федьк. II. 79.

Злáгодити, ся. См. **Злáгоджувати, ся.**

Злáгожуватися, жуюся, ешся, *гл.*= **Злагоджуватися.** *От злагожується зять на весні вже, чи коли там, іти орать.* Рудч. Ск. I. 180.

Злáда, ди, *ж.* = **Злагода** 2. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зладнáти, нáю, еш, *гл.* = **Злагодити.** Алв. 79.

Зладнáтися, нáюся, ешся, *гл.*= **Злагодитися.** *Якось доля її зладнається.* К. Д. Серце. 20.

Злáзити, жу, зиш, сов. в. **злізти, зу, зеш,** *гл.* 1) Слазить, слѣзать, слѣзть; сползать, сползти. *З чужого коня серед дороги злазь.* Посл. *Із неба злізла чорна ніч.* Котл. Ен. III. 22. 2) Взлѣзать, взлѣзть, всползать, всползти. *Був собі дід та баба, та злізли на граба.* Чуб. III. 186.

Злáзитися, жуся, зишся, сов. в. **злізтися, зуся, зешся,** *гл.* Сползаться, сползтись. *Гадюки злазяться докупи.* **Щоб на тéбе вся бідá злізлась!** Желаю тебѣ всего худого, всѣхъ бѣдъ. Чуб. I. 90.

Злáкомити, млю, миш, *гл.* Соблазнить.

Злáкомитися, млюся, мишся, *гл.* Польститься, соблазниться. *Злакомився на калитку, взяв собі багатирку.* Чуб. V. 215. *Злакомився на гроші та й не сказав нікому, що старшина вбив Оверка.* НВолын. у.

Злáманий, а, е. Сломленный. **Хай їде (іде) на злáману гóлову!** Бранное выраженіе: пожеланіе сломать голову уходящему. Св. Л. 124.

Зламáти. См. **Злáмувати.**

Злáмок, мку, *м.* Отломокъ. *Коса поламалась, так я один зламок потребив, а другий ще є.* Черк. у.

Злáмувати, мую, еш, сов в. **зламáти, мáю, еш,** *гл.* 1) Сламывать, сломать. 2) Нарушать, нарушить. *Зламати слово, присягу.* К. Досв. 66. *Був зламаний закон Мойсеїв.* Єв. I. VII. 23. *Байда... не зламав своєї віри.* К. ЧР. 83.

Злáпати, паю, еш, *гл.* 1) Поймать, схватить. Котл. Ен. I. 17. *Собака мене злапав за запащину, добре пошматував.* Г. Барв. 236. *Ой злапали Морозенка, назад руки зв'язали.* Гол. *Тікай, тікай, козаченьку, хотять тя злапати.* Чуб. V. 127. 2)—**ляпаса.** Получить пощечину. Ном. № 3976.

Зласкáвитися, влюся, вишся, *гл.* Умилостивиться, умилосердиться.

Златúнити, ню, ниш, *гл.* 1) Латынизировать. 2) Окатоличить. *Златинена ляхва.* К. ПС. 90.

Златкувáти, кýю, еш, *гл.* Покрыть многими заплатами. *Уся свитина була златкована чорними і рудими латками.* Г. Барв. 21.

Злáто, та, *с.* и пр.=**Злото** и пр.

Златоглáв, ву, *м.*= **Злотоглав.** *Паювали... златосинії киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу—на козаки на біляки.* АД. I. 219. *Оксамити, златоглави будемо носити.* К. МБ. X. 5.

Златоглáвий, а, е. = **Злотоглавий.** *Кармазин златоглавий гаптуванням шитий.* К. МБ. X. 12.

Златогрáний, а, е. Искрящійся золотомъ. *Златограний промінь.* Чуб. I. 179.

Златоко́ваний, а, е.=**Златоскований.** *І на храмах його чесний хрест златокований поставили.* Шевч. II. 168.

Златомальо́ваний, а, е. Позолоченный, раскрашенный золотомъ. *Хрест високий на кладовищі, трохи збоку, златомальований стоїть.* Шевч. 600.

Златоси́ній, я, е. Синій съ золотомъ. *Ой із города Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана,—златосиніми киндяками побивана.* Макс. (1849), 31.

Златоско́ваний, а, е. Выкованный изъ золота. *Златоскована сурма.* Чуб. I. 179.

Зла́яти, зла́ю, еш, *гл.* Обругать. *Ти ж мене не збив, не злаяв, догани не дав.* Чуб. V. 31.

Зле, *нар.* 1) Зло. 2) Дурно, плохо, нехорошо. *Зле без дружини жити.* Лукаш. 115. Чуб. V. 22.

Злебеда́ти, да́ю, еш, *гл.* Застигнуть, накрыть. *Хочуть вони тебе узнать, тебе край мене злебедать.* Лавр. 33.

Злебеді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Начать жалобно пѣть. Желех.

Злебені́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Попасть, схватить. *Зараз жид злебенив його та й заправив у поштарі.* Мир. ХРВ. 4.

Злеге́нька и **злеге́сенька,** *нар.* Ум. отъ **зле́гка.**

Зле́гка, *нар.* Слегка. *Накинувши злегка свитину за плечі, іде до дівчини.* Хата, 14. Ум. **Злеге́нька, злеге́сенька.** Кв. II. 295. *Пригортає злегесенька.* Чуб. V. 1180.

Зле́глий, а, е. Слежавшійся.

Зле́гтися, гнуся, нешся, *гл.* Слежаться.

Злегчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Облегчить. Желех.

Злегчи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Освободиться отъ бремени, родить. *Я бачив, що вона була важкою, а тепер злегчилася, стала вже порожня.* Новомовк. у. (Залюбовск.).

Зледащі́лий, а, е. Ухудшившійся, пришедшій въ негодность, упадокъ. 2) Разлѣнившійся.

Зледащі́ти, щі́ю, еш, *гл.* 1) Ухудшиться, испортиться, придти въ негодность; ослабѣть отъ старости. *Зледащіла, не здужаю і на ноги встати.* Шевч. 120. 2) Избаловаться, разлѣниться. *Хто дома зледащів, тому не жаль домівки.* Гліб. 45. *Але Еней наш зледащів.* Котл. Ен. I. 27.

Зле́жатися, жуся, жишся, *гл.* Слежаться. *Та на що ж тобі, доньку, та зеленії сукні? Та як буде та твій милий та ревнивий, то зеленеє суконечко ізлежиться.* Мет. 140.

Зле́жень, жня, *м.* Шпала. *А скільки того йде дерева на ті злежні, що під рейками.*

Злекши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Облегчить. *Теперка все краще як за панів було: злекшив, облекшив царь.* Каменец. у. *Ми на тебе злекшимо.* НВолын. у.

Злену́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Злинути.** *Там козак приленув, з коня вже зленув.* Федьк. I. 67.

Зле́пкуватий, а, е. О печеномъ хлѣбѣ: слипающійся, во время печенія, съ другимъ.

Зле́пок, пка, *м.* Мѣсто сбоку, которымъ одинъ хлѣбъ слипся, во время печенія, съ другимъ.

Злести́ти, щу́, сти́ш, *гл.* — **кого́.** Подольститься къ кому, обойти кого лестью. *Ти хочеш мене злестити, а потому одурити.* О. 1862. IV. 18.

Зли́ва, ви, *ж.* Проливной дождь. *Злива йде добра.* Каменец. у.

Злива́ння, ня, *с.* 1) Сливаніе; поливаніе. 2)=**Зливки 2.** Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Злива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зли́ти, зіллю́, зіллеш,** *гл.* 1) Сливать, слить изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *Йому мила з усіх мисок вечерю зливає.* Чуб. III. 127. 2) Лить, полить на что. *Зливати на руки. Зливши миро се, на погребення зробила.* Єв. Мт. LXXVI. 12. 3) Поливать, полить, обливать, облить, заливать, залить. *Треба злити долівку, щоб пилу не було.* Харьк. у. *Зіллю ввесь сад слізьми. Так гляне, неначе холодною водою зіллє.* МВ. I. 35. *Ріка зливає побережже.* К. Іов. 31.

Злива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зли́тися, зіллю́ся, зіллешся,** *гл.* 1) Сливаться, слиться вмѣстѣ. Ком. I. 50. *Як оливо злилося, не здвигнеться.* К. Іов. 94. 2) Обливаться, облиться.

Зли́вки, ків, мн. **зли́нини, вин,** *ж.* 1) Сливаніе, обливаніе. 2) Обрядовое омовеніе роженицы и рукъ повивальной бабки послѣ крестинъ. Мил. 25. 3) Слитое изъ разныхъ сосудовъ въ одинъ.

Злига́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Сожрать. *З кістками чорт тебе злигає.* Котл. Ен. II. 18. 2) Привязать одно къ другому нѣсколькихъ рогатыхъ животныхъ, при помощи веревки, надѣваемой на рога.

Злига́тися, га́юся, ешся, *гл.* Сойтись,

связаться. Котл. Ен. III. 57. *Він непотрібно злигався з жидівкою.* Стор. МПр. 146. *Злигався я з діяволом.* Шевч. 284.

Зли́годні, нів, *м. мн.* Невзгоды, бѣдствія. *Всі злигодні на мене обернулись.* К. Іов. 9. *Хай йому злигодні!* О. 1862. VI. 90.

Зли́го́дний, я, е. Бѣдственный. *Ой у нашій славній Україні бували колись престрашнії злигодні бездольні години.* Макс. (1849). 53.

Зли́г(ну)ти, гну́, не́ш, *гл.* Спасть, смягчиться. *Уже злиг мороз.* НВолын. у.

Злида́рик, ка, *м.* Ум. отъ **злидарь.**

Злида́рити, рю, риш, *гл.* Выпрашивать, попрошайничать. Аф. 455.

Злида́рь, ря́, *м.* Бѣднякъ. Бор. 35. *Має своє поле, худоду таку, а по людях робить поденно, мов який злидарь.* Г. Барв. 186. *Злиденні злидарі.* К. ПС. 13. Ум. **Злида́рик.** Ув. **Злидарю́ка,** Аф. 455.

Злида́рька, ки, *ж.* Бѣдная женщина. *Пробі доріка все: ти злидарька: прийшла від злиднів, так і підеш, нічого не получиш.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Злидарю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **злида́рь.**

Злиде́нний, а, е. 1) Бѣдный, несчастный. *Вони люде злиденні.* Ном. № 1536. *Життя злиденне.* К. Досв. 37. 2) Жалкій. *А ну лиш, лицарю мізерний, злиденний, витязю нікчемний, виходь сто лих покуштувать.* Котл. Ен. VI. 38. 3) Скряга, скупой. *Багатий, а такий злиденний, що над копійкою аж труситься.*

Злиде́нник, ка, *м.* = **Злидарь.** *Ото злиденник!* Ном. № 2880. Г. Барв. 455, 357. *Шкода про се казати, щоб із злиденником та безземельником дочку мені звінчати.* К. МБ. X. 4.

Злиде́нність, ности, *ж.* Бѣдность; бѣдственное положеніе. Желех.

Злиде́нно, *нар.* 1) Бѣдно; бѣдственно. *Злиденно живуть. Одягнений злиденно.* К. ПС. 85. 2) Жалкимъ образомъ. *І так злиденно іскривився.* Котл. Ен. VI. 81.

Зли́день, дня, *м.* 1) Бѣднякъ, голышъ. *Скоро в злидні мене зведете, як не перестанете гулять у шинку.* Канев. у. 2) = **Злиденний 3.** *Бісовий злидень за копійку труситься.* Канев. у. 3) **К злидню.** Къ чорту. *Жидівочка к злидню дметься, із бурлаченька сміється.* Чуб. V. 1012. 4) Во мн. ч. Бѣдность, нищета, злосчастіе. Чуб. I. 254. К. Іов. 63. *Насміхаються сусіде з наших злиднів та неволі.* К. Псал. 154. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. **Зли́дні осі́ли.** Бѣдность одолѣла. **Бода́й вас зли́дні поби́ли!** — пожеланіе несчастья, бѣдности. *Бодай же вас, цокотухи, та злидні побили.* Шевч. 68.

Злиднува́ти, дну́ю, еш, *гл.* Бѣдствовать. *Не кажи, коню, що я злидную, а кажи, коню, що я паную.* Гол. I. 74.

Зли́дяний, а, е. = **Злиденний 1.** *Потіш злидяне серденько.* Млак. 89.

Злиза́ти. См. **Злизувати.**

Злизну́ти, зну́, не́ш, *гл.* Исчезнуть. *Тьху! злизни, пропади!* НВолын. у. *Лиха искра поле спале й сама злизне.* НВолын. у.

Зли́зувати, зую, еш, сов. в. **злиза́ти, жу́, жеш,** *гл.* Слизывать, слизать. **Як віл злиза́в.** Ном. стр. 284, № 1894. **Мов коро́ва злиза́ла язико́м.** Рудч. Ск. II. 176. Исчезъ, неизвѣстно гдѣ дѣлся. То-же значеніе: **як лиз його́ злиза́в.** Мир. ХРВ.

Злий, а, е. 1) Злой. МВ. II. 175. *Зняли з нього головоньку злії басурмани.* Мет. 79. 2) Дурной, нехорошій. *Хто чинить хоч добреє, хоч злеє в перший раз, не буде таково, як не першина́.* Ном. № 105. *Ой не їдь, рідненький, бо дороженька злая.* Мет. 32. *Ой, дитино моя мила, що ти злого учинила?* Чуб. III. 356. *Як я тобі вина дам, коли на тобі злий жупан?* Чуб. V. 920.

Зли́нка, ки, *ж.* Раст. Erigeron canadensis. ЗЮЗО. I. 121.

Зли́нути, ну, неш, *гл.* Слетѣть; взлетѣть. *Злину з дуба.* Гол. IV. 446. *З дерева злинула голубка, сіла мені на плече.* Левиц. Пов. 17. *Побачив він Духа Божого, що спустився, як голуб, і злинув на нього.* Єв. Мт. III. 16. *Злинув на дерево.*

Злиня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Слинять, полинять. *Біле личко, чорні брови повік не злиняють.* Чуб. V. 19.

Злипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зли́п(ну)тися, пнуся, нешся,** *гл.* Слипаться, слипнуться. К. Іов. 87. *Спілі вишні злипались китяхами.* Левиц. Пов. 192. *Кого люблю,—поцілую, аж губоньки злипаються.* Мил. 101.

Зли́ти, ся. См. **Зливати, ся.**

Злихосло́вити, влю, виш, *гл.* Выбраниться, сказать дурное слово. *Я питаюсь: що тобі треба? А він злихословив мені зразу.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зли́чний, зли́шний, а, е. Прекрасный, красивый. *Гарне й зличне да не вічне.* Ном. *Бувай здоров, злишний паничу.* Чуб. III. 275.

Зли́шнього, *нар.* Слишкомъ. *То Катря усе хвалить, то Катря усе ганить; то усе в неї вже й злишнього славне, то усе в неї ні до чого не згарне і не докладне.* МВ. II. 94.

Зли́шок, шку, *м.* Излишекъ. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю.* Кв. II. 13. *Будуть злишки—убогшому подаси.* Г. Барв. 428.

Злі́вити, ся. См. **Злавити, ся.**

Злінува́тися, ну́юся, єшся, *гл.* Полѣниться.

Зліпи́ти, ся. См. **Злі́плювати, ся.**

Злі́плювати, люю, єш, сов. в. **зліпи́ти, плю́, пиш**, *гл.* 1) Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *Біг сказав чортові зліпити з глини вовка.* Чуб. I. 52. 2) Слѣплять, слѣпить, склеить липкимъ. *Зліпила (розбите) яйце.* Рудч. Ск. I. 144. 3) Связывать, связать (слова въ рѣчи). *Вона насилу, велику силу змогла зліпити докупи кілька польських словець.* Левиц. I. 209.

Злі́плюватися, лююся, єшся, сов. в. **зліпи́тися, плю́ся, пишся**, *гл.* Слѣпляться, слѣпиться, склеиться липкимъ.

Злі́пок, пка, *м.* = **Злепок.** МУЕ. III. 72.

Злі́сливий, а, е. Злой, сердитый. *Ну, та й злілива у мене жінка, сохрань Боже!* Канев. у. *А пані, куди далі, то все злісливша, усе лютіша.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Злі́сливо, *нар.* Зло, сердито.

Злі́стниця, ці, *ж.* Злая женщина. *Він вибрав собі жінку дуже велику злістницю.* Чуб. II. 548.

Злість, зло́сти, *ж.* 1) Злость. К. Іов. 48. Чуб. III. 356. *І од злости зубами скрегоче.* Шевч. 21. *Зо злості болять кості.* Ном. № 2934. *На злість моїй жінці нехай мене б'ють.* Ном. № 2813. 2) Зло.—**учини́ти.** Сдѣлать зло. *Ой ви, чумаченьки, ой ви, молоденькі, не вчиніте злости: поховайте моє тіло, щоб не розніс ворон кости.* Нп.

Злітáти, тáю, єш, сов. в. **злеті́ти, лечу́, ти́ш**, *гл.* 1) Слетать, слетѣть. *Сивою зозулею до роду злетіла.* Гол. I. 195. *Ти з неба злетіла.* Шевч. 144. *Гусята, качата гречку поїли, на панів ставочок нишки злетіли.* Чуб. III. 208. 2) Взлетать, взлетѣть. К. Досв. 1. *До тебе, Господи, душа моя злітає.* К. Псал. 56. *Злетів півень на ворота, сказав: кукуріку!* Чуб. V. 37.

Злітáтися, тáюся, єшся, сов. в. **злеті́тися, чу́ся, ти́шся**, *гл.* Слетаться, слетѣться. *Сокіл з орлом та й злітається, сокіл орла та й питається.* Чуб. V. 943. *Злетілись дрібні пташенята.* МВ. II. 70. *На полі, на роздоллі зліталися по волі сичі.* Шевч. 582.

Злі́теплитися, плюся, лишся, *гл.* Согрѣться (о жидкости). *Мабуть у сінях вода вже злітеплилася.* Черк. у.

Злі́ти, злі́ю, єш, *гл.* Дѣлаться болѣе злымъ. *Сидить вона сто тисяч літ, не молодіє, не старіє, а тілько де далі зліє.* Шевч. 309.

Злі́тки, ків, *м. н.* **На злі́тки оддава́ти (теля́та).** Отдавать телятъ на выкормку, на четыре года. Вх. Лем. 420.

Злі́тній, я, є. Среднихъ лѣтъ. *Злітній чоловік.* Звенигор. у.

Злі́тце, ця, Ум. отъ **злото.**

Злічи́ти, ся. См. **Злі́чувати, ся.**

Злі́чувати, чую, єш, сов. в. **злічи́ти, чу́, чиш**, *гл.* 1) Сосчитывать, сосчитать. Опат. 27. *Ти в коморі, я на дворі, вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. *Не можна далебі злічити, які народи тут плелись.* Котл. Ен. IV. 70. *Хто воінство його злічити може.* К. Іов. 53. 2) Вылѣчивать, вылѣчить. *Як би од Бога болізнь, то Бог би й злічив.* Грин. II. 314. 3) О разбитой посудѣ: склеивать, склеить. *Злічила макітру, та вже год десять живе.*

Злі́чуватися, чуюся, єшся, сов. в. **злічи́тися, чу́ся, чишся**, *гл.* Сосчитываться, сосчитаться.

Зло, зла, *с.* Зло. *Хто сіяв зло, той пожинав скорботу.* К. Іов. 10. *Чи годиться в суботу добро робити, чи зло робити?* Єв. Мр. III. 4. *Ну, брате,—кажуть:—як ти жив? Добро чи зло робив?* Гліб. 14.

Зло́ба́, би, *ж.* Злоба. К. Іов. 12. *Черняча злоба до гроба.* Ном. № 202. *У жінки злоба така люта.* Міус. окр. **Злобу́ взя́ти на ко́го.** Озлобиться.

Злоби́тель, ля, *м.* Недоброжелатель. *Злобителів старшина пооддавав у москалі, та тепер що зна, те й робе.* Канев. у. *Є такі злобителі, що його підпалюють.* Міус. окр.

Злоби́телька, ки *ж.* Недоброжелательница. Волч. у.

Злобли́вий, а, е. Злобный. *Царю Христе, Спасителю мира! ти був зранку не злобливий.* Чуб. III. 21.

Зло́бний, а, е. = **Злобливий.** *Помилуй, пані благородна! не дай загинуть головам, будь милостива, будь не злобна.* Котл. Ен. I. 17.

Злобствува́ти, ву́ю, еш, *гл.* = **Злобувати.** *Злобствує на мене.* Черк. у.

Злобува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Злобствовать. Черк. у.

Зловжи́ток, тку, *м.* Злоупотребленіе. Башт. 39.

Злови́ти, влю́, виш, *гл.* Поймать. *Зловив зайця за хвіст.* Ном. № 1800. *Та зловили Морозенка, рученьки зв'язали.* Нп. *Ходімо, я зловлю гусочку.* Рудч. Ск. I. 23.

Злови́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Пойматься.

Злові́стний, а, е. Зловѣщій. Желех.

Зловіщува́тий, а, е. = **Злові́стний.** *Се справді страшний, зловіщуватий ворог.* К. Кр. 38.

Зло́ги, гів, *м. мн.* 1) Роды. Балт. у. 2) **Сиді́ти на зло́гах.** Сидѣть подпершись локтями. Черк. у.

Злода́рний, а, е. Нечестивый, безбожный. **Син злода́рний** — о сынѣ, выгнавшемъ мать. Гол. III. 197.

Злоді́єнко, ка, *м.* Сынъ вора. О. 1861. IV. 156.

Зло́дій, дія, *м.* 1) Воръ. *Казали їй руки ізв'язати; посадили між злодіями, між убійниками, молоду та добру.* МВ. II. 193. *Не так лютує голий злодій, коли не має що украсть, як наш латин тут розгнівився.* Котл. Ен. IV. 48. *Хто перелазить в кошару, той злодій. Не піймавши, не кажи злодій.* Посл. 2) Раст. = **Гре́чка дика.** Вх. Пч. I. 9. 3) Нас. короѣдъ, Bostrychus. Вх. Пч. I. 5.

Зло́дійка. ки, *ж.* Воровка.

Злодійкува́тий, а, е. Вороватый.

Зло́дійство, ва, *с.* Воровство. *Коли не злодійство, то разбійство в нашім селі.* НВолын. у.

Зло́дійствувати, вую, еш. *гл. Писарь... п'янствує, розбишує і, стидно добрим людям казати, злодійствує.* Цись, Сват. 97.

Зло́дійський, а, е. Воровской. *Постава свята, а сумління злодійське.* Ном. № 178. *Злодійські гроші.* НВолын. у.

Злоді́яка, ки, *м.* Большой воръ. *Злодіяка такий, що ні з чим не розминеться.* Кв. I. 233. *Поночі блукає злодіяка.* К. Іов. 53. Ум. **Злоді́ячка.** Воришка. Мир. ХРВ. 119. *Якийсь лихий злодіячка.* Мир. ХРВ. 202.

Злоді́ячити, чу, чиш, *гл.* Воровать, заниматься воровствомъ.

Злоді́ячка, ки, *м.* Ум. отъ **злоді́яка.**

Злодю́га, ги, *м.* = **Злодіяка.** *Один злодюга крав.* Гліб. 81. Ум. **Злодю́жка.** *Злодюжка був на все село.* Драг. 66. *Не був злодієм, а злодюжкою був.* Г. Барв. 313.

Зложи́ти, жу́, жиш, *гл.* = **Скласти.** *Зов'ю я віночка й а в штирі грядочки, зложу на головку.* Чуб. III. 121. *Аж йою гречка стоїть у стіжку зложена.* Рудч. Ск. II. 208. **Ру́ки зложи́ти.** Умереть. Г. Барв. 95. *Ручки зложу, очки сплющу та ще слово скажу.* Чуб. V. 232. **Несла́ву зложи́ти на ко́го.** Обезславить. *На мене неславу зложили.* Гол. IV. 459. **Кожу́х зложи́ти.** Сшить шубу. *Нічим гаразд заплатить кравцям, щоб там свитину або кожух зложили.* Сим. 199.

Зложи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* = **Скластися.** *Зложімося, пане брате, на сто злотих битих.* Гол. I. 189.

Зломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Сломать, сломить. *Із дерева сього зломити ти мусиш гільку хоть одну.* Котл. Ен. III. 19. *Ой зломлю я і стопчу я рожу з калиною.* Мет. 96. *Ми перстенчик зломимо, тобі жони не дамо.* Чуб. III. 70. *Прудко гонить, голову зломить.* Ном. № 5572. 2) Нарушить. *Не зломлю... закону.* Г. Барв. 95.

Зломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* Сломаться, сломиться. *Бодай сіно огнем пішло і коса зломилась.* Чуб. V. 86. *Тризубець щоб тобі зломивсь.* Котл. Ен. II. 31.

Зло́мок, мку, *м.* Обломокъ. Ум. **Зло́мочок.** *Шаблю поламали недавно та поробили ножі, а один зломочок товщенький такий брали на весілля.* О. 1862. V. 87. *Се мабуть невеличкий зломочок якогось давнього широкого оповідання.* О. 1862. V. 91.

Зломча́, ча́ти, *с.* Пт. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 420.

Зло́пати, паю, еш, *гл.* Сожрать.

Злопоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Захлопать. *П'ють голуби зімню воду. Напилися та й злетіли, крилоньками злопотіли.* Гол. I. 265.

Злорі́ка, ки, *гл.* Злословящій. К. ПС. 50. *Блажен... хто стежку грішників минає, серед злоріків не сідає.* К. Псал. 1.

Злорі́чити, чу, чиш, *гл.* Злословить, говорить дурное. *Ти устами знай злорічиш.* К. Псал. 119.

Злоро́б, ба, *м.* Злодѣй. Встрѣчено только у Кулиша. К. ЦН. 318.

Злосли́вий, а, е. = **Злісливий.** *Герод злосливий.* Kolb. I. 90.

Злосли́вість, вости, *ж.* Злость, злоба, злобность.

Злосли́во, *нар.* Зло, злобно, злостно. *На мя злосливе чом поглядаєш?* Гол. I. 362.

Злосло́вити, влю, виш, *гл.* Злословить. *І хто твоє ім'я злословить.* К. Псал. 155.

Зло́сник, ка, *м.* Недругъ, недоброжелатель. *Бо вже мої всі злосники взяли мене на язики.* Мл. л. сб. 260.

Злосупроти́вний, а, е. Враждебный; о вѣтрѣ, волнѣ: противный. *Злосупротивна... хвиля встає, судна козацькі-молодецькі на три части розбиває.* АД. І. 177.

Злости́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.*=**Злостувати.** *Він на мене злостився.* НВолын. у.

Злостува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Злиться, сердиться. *Злостує та й злостує жінка моя цілісінький ранок.* Канев. у. *Ще дужче злостує.* НВолын. у.

Злот, та, *м.* Монета въ 15 коп.

Злота́рник, ка, *м.* Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Виламала гіллячку з самого вершечку, понесла її до злотарників: „ой, злотарники, мої братіки, іскуйте мені золотою перстника“.* Чуб. III. 404.

Зло́течко, ка, *с.* Ум. отъ **зло́то.**

Зло́тий, ого, *м.*=**Злот.** *Сто злотих не гроші, а мужик не брат.* Ном. № 1278. *А той чоловік дав йому злотою грошей.* Рудч. Ск. II. 154.

Злоти́стий, а, е. Золотой. *Моя квітка злотиста.* Грин. III. 507.

Злоти́ти, чу, тиш, *гл.* Золотить. Грин. III. 48. *Ширинку шила, золотом злотила.* Гол. IV. 535.

Злоткі́вець, вця, *м.*=**Злот.** *Здурили ж ми попа: дали йому два злотківці, а він думав, що червінці.* Чуб. IV. 278.

Зло́тник, ка, *м.* 1)=**Злотарник.** КС. 1882. IV. 93. *А злотнику-голубоньку, зроби мені золотий килих.* Чуб. III. 471. 2) Свѣтлякъ, Ивановъ червячокъ.

Зло́то, та, *с.* 1) Золото. *Привезе мені віночок з чистого злота.* Чуб. V. 207. *А в чім твоє дитя?— У сріблі та в злоті.* Чуб. III. 39. 2) Ласкательное названіе любимаго человѣка. *Ой вийду я за ворота,— нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Мет. 38. Ум. **Злітце, зло́течко.** Грин. III. 13. *Зробив ворітця із щирого злітця.* Чуб. III. 295.

Злотогла́в, ву, *м.* Парча, глазетъ, матерія, тканая или шитая серебромъ или золотомъ. *Пани та князі в жупанах-златоглавах.* Чуб. V. 847.

Злотогла́вий, а, е. Парчевой, глазетный.

Злотокри́лий, а, е. Съ золотыми или золотистыми крыльями. *Бжілка злотокрила.* Федьк. І. 25.

Злототка́ний, а, е. Тканый золотомъ. *А ті кирви злототкані всю світлицю укривають.* Федьк. І. 125.

Злочести́вий, а, е. Злочестивый. К. ЦН. 276.

Злочи́н, ну, *м.*=**Злочинство.** Желех.

Злочи́нець, нця, *м.* Злодѣй, преступникъ. Мир. ХРВ. 55. Мкр. Г. 5. *Злочинцеві всі дні сповняє туга.* К. Іов. 33.

Злочи́нний, а, е. Злодѣйскій, преступный.

Злочи́нство, ва, *с.* Злодѣяніе, злодѣйство, преступленіе.

Злува́ти, злу́ю, еш, *гл.* Быть злымъ, сердиться. *На кого ж ти, мій миленький, злуєш, що мою білу постіль гайнуєш?* Чуб. V. 553.

Злу́знути, зну, неш, *гл.* Исчезнуть.

Злу́знутися, нуся, нешся, *гл.* Слущиться. *Удряпнув — дак оце присохло та трохи злузнулось.*

Злу́ка, ки, *ж.* Соединеніе.

Злука́вити, влю, виш, *гл.* Слукавить, схитрить. *Тобі єдиному згрішив я, перед тобою я злукавив.* К. Псал. 120.

Злука́віти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться лукавымъ, хитрымъ. *Запаніє, злукавіє, то все одно що і вмерла.* Св. Л. 63.

Злука́внувати, ную, еш, *гл.*=**Злукавити.** *Не можна було йому злукавнувати.* Кв. І. 72.

Злу́ктечко, ка, *с.* Ум. отъ **злу́кто.**

Злу́кто, та, *с.*=**Жлукто.** *На паличку спіткнулася, на злуктечко впала.* Мет. 14.

Злупа́ти, па́ю, еш, *гл.* 1) Грабить. *Церков злупали, Христа взяли.* Чуб. III. 349. 2) Сковырять, сколоть, снять слой. *Сяде на спід крохмаль, а він його злупа, наллє води та змиє.* Лебед. у.

Злупи́ти, плю́, пиш, *гл.* Содрать, слупить, ободрать. *Тільки в тебе худобоньки, що сива кобила: тую злупив, жупан купив.* Чуб. III. 161. *Та він би з рідною батька злупив.* Ном. № 4828.

Злупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* Содраться, слущиться. *Я ж думала, що нагаечка шуточка, як ударе, то злупиться шкурочка.* Чуб. V. 598.

Злу́пок, пка, *м.* 1) Отрубокъ дерева, изъ котораго выдѣлывается курительная трубка. Вас. 148. 2) У гребенщиковъ: пористая масса подъ периферіей рога. Вас. 163.

Злу́скати, каю, еш, *гл.* Слущить, сгрызть (о сѣмячкахъ, орѣхахъ).

Злуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **злучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Соединять, соединить. Левиц. (Правда, 1868, 497). *Лежить мертвий, що-м його любила, не злучили нас, то злучить могила.* Чуб. V. 117. *Що Бог злучив, чоловік нехай не розлучає.* Єв. Мр. X. 9.

Злуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **злучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Соединяться, соединиться. *Горить що небудь тільки через те, що кислорід з їм случається.* Дещо, 80.

Злуче́ння, ня, *с.* Соединеніе. *Злучення України з Москвою.* Левиц. (Правда, 1868, 448).

Злучи́ти, ся. См. **Злучати, ся.**

Злу́щити. См. **Злущувати.**

Злу́щувати, щую, еш, сов. в. **злу́щити, щу, щиш,** *гл.* Сдврать, содрать, счистить.

Злю́бини, бин, *ж. мн.* Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ (напр. въ Кобринскомъ у.) Чуб. IV. 658. См. **Дівошлюби.**

Злюби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Полюбить. *Його козаки злюбили.* ЗОЮР. I. 216. *Бодай тебе мій миленький инша не злюбила.* Мет. 64. *Голубонька вбив, го́лубку злюбив.* Лавр. 81. 2) **Він злюби́в, вона́ злюби́ла.** Ему, ей понравилось. *Дали Христу ім'я Петро,—Божа Мати не злюбила.* Гол. IV. 549. *Не злюбив собі місця.* Ном. № 10248.

Злюби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Полюбить (взаимно). *Злюбилася дівчинонька з другим козаком.* Чуб. V. 204. 2) Понравиться. *А більш за те їй не злюбився, що, бачиш, в Трої народився.* Котл. Ен. II. 10.

Злюдні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Обезлюдѣть. *Він житиме на хуторі, поки є люде на степу, а як злюдніє, то він утече.* Міус. окр.

Злю́ка, ки, *об.* Злой человѣкъ. К. Іов. 50. Гліб. 116. *Чи він добрий, чи він злюка, ой що вам до того.* Макс. (1834), 79. Ум. **злю́чка.**

Злю́лятися, ляюся, ешся, *гл.* Напиться пьянымъ. *На радощах так злюлявся, аж очі заплющив.* Подольск. г.

Злю́патися, паюся, ешся, *гл.* Разсвирѣпѣть, сильно разсердиться. Драг. 100.

Злю́чий, злю́щий, а, е. Ув. отъ **злий 1.** Очень злой. *Злючих собак держала.* Хата, 99. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8.

Злю́чка, ки, *об.* Ум. отъ **злю́ка.**

Злю́щий. См. **Злючий.**

Зля́ганий, а, е. Слегшійся. *Як зляганий сніг, то вітер не вдере.* НВолын. у.

Зляга́ння, ня, *с.* Совокупленіе, сношенія половыя. Харьк. у.

Зляга́ти, га́ю, еш, сов. в. **злягти́, жу, жеш,** *гл.* 1) Склоняться, склониться на что либо, опереться на что либо. *Зліг на лісу, постояв.* О. 1861. VIII. 20. (Пані) *сунула з горниці, злягаючи на руки двох хороше зодягнених дівок.* Мир. ХРВ. 104. 2) Разрѣшаться, разрѣшиться отъ бремени. *Уже Дарина злягла. Жінка злягла.* КС. 1893. VII. 74. *Одному чоловікові злягла вночі жінка.* Федьк.

Зляга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **злягти́ся, зля́жуся, жешся,** *гл.* Совокупляться, вступать, вступить въ связь любовную. *А та, чи злягласть, чи не злягласть з ужакою,—вже й завагоніла.* ЗОЮР. II. 33. *Ходив чоловік у чумацтво, а жінка тим часом із салдатом злягласть.* Мнж. 95. *Зліґся свекор з невісткою.* НВолын. у.

Злягчи́, зля́жу, жеш, *гл.* = **Злягти.** Желех.

Зляка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Испугать. *Не вір, то звір, хоч не вкусе, то зляка.* Ном. № 4309. *Запитала вона зляканим голосом.* Мир. ХРВ. 17.

Зляка́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Испугаться. *Жінка, злякавшись, упала перед ним.* Єв. Мр. V. 33. *Еней, пожар такий уздрівши, злякався, побілів як сніг.* Котл. Ен. II. 30. *Злякався хлопчик, аж поблід.* Гліб. 56.

Злякну́ти(ся), кну́(ся), не́ш(ся), *гл.* = **Злякатися.** *Вона злякнулася його.* Павлогр. у. *Ти, Ляше, злякнеш і з коня впадеш, сам присиплешся землею.* Мет. 400.

Зля́ку, *нар.* Съ испугу. *Не втямиш зляку, де б сховався.*

Зля́пати, паю, еш, *гл.* Сдѣлать неаккуратно, неумѣло. *Їх* (великі млини) *німці будувать уміють, а вже не зляпає наш брат.* Греб. 384.

Зля́патися, паюся, ешся, *гл.* Забрызгаться грязью. Вх. Лем. 420.

Злячи́, жу, жеш, *гл.* = **Злягти.** Желех.

Зля́шити, шу, шиш, *гл.* Ополячить.

Зляші́ти, ші́ю, еш, *гл.* Ополячиться. *Була вона звичайна Прісьма... за літ скільки запаніла, зляшіла і стала зватися... Фрузиною.* Св.-Л. 65.

Зма́га, ги, *ж.* Споръ, препирательство. НВолын. у. *Іди, сину, пріч од мене: через*

тебе що-дня змага в мене. КС. 1882. XII. 442. Ум. **Зма́жка.** Грин. III. 610. *Як своє лихо, так Соловейків обминала, щоб тільки не було між нами тієї ґризі, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 339.

Змага́ння, ня, *с.* Препирательство, ссора. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Змага́ти, га́ю, еш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. *Поки руки змагають, то як небудь по світу плентався б.* Г. Барв. 416. *Ой косити, молотити — я то не змагаю.* Гол. IV. 446. **Чи ти здоро́в'ям змага́єш?** Здоровъ ли ты? **Здоро́в'я змага́є.** Здоровъ, —ва. *Як здоров'я змагає, то добре б робити.* НВолын. у.

Змага́тися, га́юся, єшся, *гл.* Спорить. Чуб. III. 221. *Не в правді братік кохався, що за сестрицю змагався.* Мет. 194. *Ой добре, добре чуже дитя бить, що ні свариться, ні змагається.* Чуб. V. 700. *Змагались тоді між собою.* Єв. I. I. 52. *Змагається з нами, що нема у світі ані добрих людей, ані правди у людей.* МВ. II. 152.

Змагли́вий, а, е. Спорливый, задорный. *Він трохи змагливий був.* О. 1862. V. 35.

Змагну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Возразить, заспорить. *Всяке обіждає, корить, а вона і не змагнеться.* Г. Барв. 14.

Зма́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **змага.**

Зма́зати, ся. См. **Змазувати, ся.**

Зма́зувати, зую, еш, сов. в. **зма́зати,** жеш, *гл.* Смазывать, смазать. *Чоботи здорові і добре змазані.* МВ. I. 115.

Зма́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **зма́затися,** жуся, жешся, *гл.* Смазываться, смазаться.

Змазу́ритися, рюся, ришся, *гл.* Запачкаться, испачкаться. Вх. Лем. 420.

Змайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Мелькнуть, улетѣть.

Змайструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Смастерить. *Вже так змайструю, як самому собі.* Г. Барв. 186. *Чи ти вже, Ярино, змайструвала нам що небудь?* Шевч. 246.

Зма́леньку, зма́лечку, *нар.* Ум. отъ **зма́лку.**

Зма́литися, люся, лишся, *гл.* Умалиться, сдѣлаться маленькимъ; дѣлать какъ маленькій. *Не казав би то—мала, а то велика та змалилась.* Ном. № 6493. *Ото змалилася—зазмагалася з дитиною.* Харьк.

Змалі́ти, лі́ю, єш, *гл.* Сдѣлаться меньше, уменьшиться. Желех.

Зма́лку, *нар.* Съ малолѣтства. *Як не дав Бог талану змалку, то й не буде до останку.* Ном. № 1749. *Був якийсь задумливий змалку.* МВ. II. 8. *Один ще змалку вдатний шпак у щиглика співать навчився.* Гліб. 85. Ум. **Зма́леньку, зма́лечку.** *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19. *Оттак нам довелося йти ще змалечку колючу ниву.* Шевч. 634.

Змалюва́ння, ня, *с.* Изображеніе (красками или словомъ). *Не хутко спроможеться яка б ні була початкова громада на змалювання себе писаним словом.* К. XII. 124.

Змалюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Списать, написать, изобразить (красками, словомъ, мыслью). *Та коли б була знала та з тобою не стояла, то б я собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змалювала.* Чуб. V. 100. *Поки Бога змалюєм, то чорта звоюєм.* Ном. № 10427. *Була чорнява, в рум'янцях, уста червоні... змалювати б таку та дивитись.* МВ. II. 182. *Ізмалювавши себе в своїй голові на поштарських, тільки погукував: „торкай!"* Св. Л. 170.

Змандрува́ти, ру́ю, єш, *гл.* Уйти съ мѣста жительства. *Гей, Орфію-небораче! Де ти змандрував від нас?* Котл. (1844). 403.

Змани́ти. См. **Зманювати.**

Зманти́ти, нчу, тиш, *гл.* Обмануть, обмошенничать. Шух. I. 85.

Зма́нювати, нюю, єш, сов. в. **змани́ти,** ню́, ниш, *гл.* Сманивать, сманить.

Змарни́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Змарнувати.** *Змарнив худобу.* Вх. Зн. 22.

Змарні́лий, а, е. Исхудалый (въ лицѣ).

Змарні́ти, ні́ю, єш, *гл.* Исхудать. *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном. № 6899. *За довгий час змарнів, борода одросла.* Рудч. Ск. II. 162.

Змарнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Безъ толку потратить, растратить; испортить. Могил. у.

Змасти́ти, змащу́, стиш, *гл.* 1) Смазать. *Ой надибав дубового сала, як змастив милу, аж шкура відстала.* Чуб. V. 576. 2) Переносно: опорожнить тарелку, миску, съѣвъ кушанье. *І коряк той спорожнили, і миски змастили.* Мкр. Н. 31.

Змасти́тися, змащу́ся, сти́шся, *гл.* Оскоромиться. Вх. Зн. 22.

Зма́тчитися, чуся, чишся, *гл.* Объ ульѣ: лишиться матки.

Зматчі́лий, а, е. Объ ульѣ: лишившійся матки.

Змахну́ти. См. **Змахувати**.

Зма́хувати, хую, єш, сов. в. **змахну́ти**, ну́, не́ш, *гл.* Смахивать, смахнуть, сметать, смести. *А що, змахнула пил з місяця?* Шевч. 302.

Змеж, **зможи**, *пред.*=**Зміж**.

Зможені́ти, ні́ю, єш, *гл.* Спасть (о водѣ). *Як зможеніє вода, тоді треба її гатити.* Міус. окр.

Змо́жи. См. **Зміж**.

Зме́лений, а, е. Смолотый.

Змельну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Смигнуть, сморгнуть. *А Загнибідиха ж то і не змельне нікуди: як уп'яла свої блакитні очі у ясне світло сонця, та там вони і потонули.* Мир. ХРВ. II. 76.

Змонча́ти, ся и пр. = **Змонша́ти**, ся и пр. *Менший син так змончається перед батьком, а старший, так той не мовчить ні трохи.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зме́ншати, шаю, єш, *гл.* Уменьшиться. *Добрий дощ ішов та вже зменшав трохи.* НВолын. у.

Зменша́ти, ша́ю, єш, *гл.*=**Зме́ншувати**.

Зменша́тися, ша́юся, єшся, *гл.*=**Зменшуватися**. *Моя прабаба яка, а перед чоловіком зменшалась, корилась йому.* Г. Барв. 430. *Тихо піднявся він* (місяць) *у гору, зменшаючись і яснію́чи.* Левиц. I. 19.

Зме́ншення, ня, *с.* Уменьшеніе.

Зменши́ти, ся. См. **Зменшувати**, ся.

Зме́ншування, ня, *с.* = **Зме́ншення**. НВолын. у.

Зме́ншувати, шую, єш, сов. в. **зменши́ти**, шу́, ши́ш, *гл.* Уменьшать, уменьшить. *Не няли віри, що бачив сто вовків, так зменшував-зменшував, а далі ото каже—чув, мов, що щось шелеснуло.* Ном. № 4356.

Зме́ншуватися, шуюся, єшся, сов. в. **зме́ншитися**, шуся, шишся, *гл.* 1) Уменьшаться; уменьшиться. Левиц. Пов. 69. 2) Покоряться кому, уступать старшему.

Зме́рвити, влю, виш, *гл.* Истереть, измять (солому). Вх. Лем. 420.

Змере́жити. См. **Змережувати**.

Змере́жування, ня, *с.* 1) Испещреніе узоромъ и пр. 2) Расшиваніе **мере́жками**. 3) Соединеніе **мере́жкою** двухъ частей рубашки, двухъ кусковъ ткани. *Змережування буви: косе, стовпчиками і кругле.* (Залюбовск.).

Змере́жувати, жую, єш, сов. в. **змере́жити**, жу, жиш, *гл.* 1) Испещрять, испещрить узорами и пр. *Тонесеньку хустку сріблом мережит; та як змережила, сльоза́ми зросила.* Федьк. I. 106. 2) Расшивать, расшить **мере́жками**. 3) Соединять, соединить **мере́жкою** двѣ части рубашки, два куска ткани.

Змере́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **змере́житися**, жуся, жишся, *гл.* 1) Испещряться, испещриться узорами и пр. 2) Расшиваться, расшиться **мере́жками**. 3) О двухъ частяхъ рубашки, двухъ кускахъ ткани: соединяться, соединиться **мере́жкою**.

Зме́рзлий, а, е. Смерзшій.

Змерзлю́х, ха, *м.* Мерзлякъ, зябкій человѣкъ. Желех.

Змерзлю́ка, ки, *ж.* Зябкая женщина. Желех.

Зме́рз(ну)ти, зну, неш, *гл.* Смерзнуть, озябнуть. *Шолудиве порося і в Петрівку змерзне.* Ном. № 1582. *О, та й змерз же я цупко!* Кв. Драм. 5. *Зняв шапку, привітався... „Змерз", каже.* МВ. II. 26. *Дайте нам пироги, бо ми змерзли в ноги.* Чуб. III. 431.

Зме́рлий, а, е. Умершій.

Змертві́ти, ві́ю, єш, *гл.* Помертвѣть, обмереть, сильно испугаться. *Оксана так і змертвіла.* Кв. I. 204.

Зме́рти. См. **Зміра́ти**.

Змести́. См. **Змітати**.

Змотю́хкати, каю, єш, *гл.* Скомкать, смять, набросать въ безпорядкѣ. Вх. Лем. 420.

Змива́ння, ня, *с.* 1) Смываніе. 2) Вымываніе. Ум. **Змива́ннячко**. *Суботнєє змиваннячко, недільнеє прибіраннячко, що в суботу ізмиюся, а в неділю приберуся.* Мил. 131.

Змива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **зми́ти**, зми́ю, єш, *гл.* 1) Смывать, смыть. *Ой ви сльози, дрібні сльози, ви змиєте горе.* Шевч. 171. *Як водою змито — нема й нема.* Г. Барв. 78. 2) Вымывать, вымыть. *Голову йому змила і поськала.* Рудч. Ск. II. 43. *Пасітеся, сірі воли, не бійтеся вовка, а я піду до дівчини,—чи змита головка.* Чуб. V. 57.

Змива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **зми́тися**, зми́юся, єшся, *гл.* 1) Смываться, смыться. *Білі ручєньки змиваються, а персники постираються.* Чуб. V. 591. 2) Вымывать, вымыть голову. *Ой як прийде субітонька, — я змиюся й росчешуся.* Мет. 76.

Змиг, гу, *м.* Мигъ.

Змигну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Мигнуть. *І оком не змигнуть, як... звалився з дуба чоловік.* Стор. МПр. 107.

Змигну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Промелькнуть. *Так от як блискавка мигне, так моя доля змигнулась.* Г. Барв. 403. Съ отрицаніемъ: пройти незамѣтно (о времени). *І час не змигнеться.* Ном. № 7739. *З хорошою нічку ночувати, то й ніченька не змигнеться.* Чуб. V. 1021. *З тобою, хлопчино, вечір не змигнеться.* Мет. 37. **І час нам не змигне́ться.** Время летитъ. МВ. І. 30.

Змизе́рніти, нію, еш, *гл.* Сдѣлаться хилымъ, худымъ. *А його жінка дуже подалася, змізерніла, зблідла.* Левиц. Пов. 155.

Зми́зкати, каю, еш, *гл.* Истаскать, истрепать. *Тобі хоч яку гарну одежу дай, то зараз змизкаєш.* Черниг. у.

Змийо́вина, ни, *ж.* Раст. Scorronera rosea. Шух. І. 21.

Змика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **зімкну́ти, кну́, неш,** *гл.* 1) Сводить, свести судорогой. Ном. № 456, стр. 282. *Зомкнуло пальці.* Славяносерб. у. 2) Закрывать, закрыть. *Зомкнула очі.* Греб. 319. 3) О водѣ: покрывать, покрыть. *А вже дідові по шию вода забірає... А вже дідові чупер вода зімкнула.* Гол. І. 204.

Змика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **зімкну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Сводить, свести судорогой. *Як підняв руку, так вона і зомкнулась, так і заклякла.* Эварн. Запор. І. 14.

Змики́тити, ки́чу, тиш, *гл.* Обмануть, не исполнить обязательства. Желех.

Змикну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Увернуться, отскочить въ сторону, убѣжать. *Хотів ударити чорта, а тий(=той) змикнув, і кий ударився об камінь.* Чуб. І. 46.

Зми́лини, лин, *ж. мн.* Обмылки. Черк. у.

Змили́ти, ся. См. **Зми́лювати, ся.**

Зми́литися, люся, лишся, *гл.* Съ отрицаніемъ: сдѣлаться немилымъ. *Як побачила тебе, світ мені не змилився, усім я нудила, усюди я скучала.* Кв. І. 37.

Зми́лка, ки, *ж.* Ошибка. Угор.

Зми́лок, лка, *м.* 1) Смыленный кусокъ мыла. 2) мн. **зми́лки.=Змилини.**

Змилосе́рдитися, джуся, дишся, гл. Умилосердиться. Котл. Ен. V. 36. *Пожрут знайшов та й одсердився, сам на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581. *Крий, Боже, щоб над ним хто з вас змилосердився.* Греб. 380. *Ісус же, змилосердившись, простяг руку.* Єв. Мр. І. 41.

Зми́лости́тися, щу́ся, стишся, *гл.*= **Змилосердитися.** *Стали тоді люде Бога просить, щоб послав на їх лучче смерть. Тоді Бог змилостився і послав на їх смерть з косою.* Драг. 2.

Зми́лування, ня, *с.* Милость, милосердіе, состраданіе, пощада. *Нема Божого змилування—спека та й спека.* Каменец. у.

Зми́луватися, луюся, ешся, *гл.* Сжалиться. *Змилуйсь, Боже, надо мною з високого неба!* Чуб. V. 362. *Ой пустіть мене, пустіть!... Змилуйтеся!* МВ. II. 49. *Змилувався Бог над раком та ззаду очі дав.* Ном. № 4684.

Зми́лювати, люю, еш, сов. в. **зми́ли́ти, лю́, ли́ш,** *гл.* 1) Ошибаться, ошибиться. *Вага не змилить.* Валк. у. *От і змилила вже.* Каменец. у. 2) Смыливать, смылить. *Половину змилила мила.* НВолын. у.

Зми́люватися, лююся, ешся, сов. в. **зми́ли́тися, люся, лишся,** *гл.* 1) Ошибаться, ошибиться. *І вже книга не змилиться.* Лебед. у. 2) Смыливаться (о мылѣ).

Зми́мрити, рю, риш, *гл.* Пробормотать.

Змири́ти, рю́, риш, *гл.* Помирить. Зміев. у.

Зми́ршавіти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться худымъ, болѣзненнымъ, плохимъ.

Зми́рщина, ни, *ж.* Мировая сдѣлка; примиреніе. *Простила мені теща та й змирщину пити.* Грин. II. 179.

Зми́сел, слу, *м.* Чувство. *У чоловіка змисли: очима дивиться, ушима слуха* и т. д. Радом. у.

Зми́сле́ний, а, е. 1) Подуманный; придуманный; выдуманный. 2) Чувственный, видимый. *Світ змислений, де ся родив, з Діви Марії проісходив.* Чуб. III. 370.

Зми́слити, лю, лиш, *гл.* Подумать; придумать; выдумать. *А грішачи, змислив собі, шо ще я млад; покаюся прежде смерти, не пійду і в ад.* КС. 1883. II. 470. *Покажеш праведне слово так, як воно вийшло з праведних уст, сами ви дивуєтесь, як то воно в таку далеку старовину так ясно та сміливо змишлено.* К. (О. 1861. II. 230). *Змислили п'яним собором.* К. ПС. 126.

Зми́сний, а, е. Ловкій. смышленный, догадливый.

Зми́ти, ся. См. **Змива́ти, ся.**

Змідніти, нію, еш, *гл.* Принять металлическій вкусъ отъ мѣди. Аф. 457.

Зміж, *пред.* Изъ среды. *І викинуть зміж себе його людє.* К. Іов. 40.

Змізкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Выдумать, измыслить.

Змі́їв, ва, ве. Принадлежащій змѣю. *Недалско од змієвого логва.* Грин. II. 235.

Змі́їний, а, е. Змѣиный. *З того часу острів той зветься зміїним.* Стор. МПр. 113. *Зміїне сало.* Грин. I. 157. **Змі́їний ко́рінь.** Раст. Vincetoxicum officinale L. ЗЮЗО. I. 141.

Змі́їха, хи *ж.* Сказочное существо: змѣй-самка, жена змѣя, драконъ женскаго рода. *У тій хатці та жила зміїха з трьома головами, тому змієві.... мати.* Мнж. 29.

Змій, змія, *м.* Змѣй, драконъ. *Змій робиться з простої гадини, тільки їй треба так де-небудь пробути, шоб вона сім год не чула ні дзвона, ні чоловічого голосу. Тоді у неї почнуть рости крила.... і летить.* Мнж. 9. *І був коло Києва змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. Ум. **Змійо́к.** Рудч. Ск. II. 187.

Змійка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **змій**. Змѣйка. 2) Названіе козырной шестерки при игрѣ въ **хва́льку**. КС. 1887. VI. 465.

Змійо́к, йка́, *м.* Ум. оть **змій**.

Змі́на, ни, *ж.* 1) Перемѣна, измѣненіе. Левиц. (Правда, 1868, 496). *Ой тому барвіночку нема цвіту зміни.* Чуб. V. 104. 2) Смѣна.

Зміни́ти, ся. См. II. **Зміняти, ся.**

Змі́нний, а, е. Измѣнчивый, измѣняющійся. Желех. **Змі́нне.** Плата за промѣнъ денегъ. *Від сотки треба жидові дати тільки, а тільки змінною.* Вх. Зн. 22.

Змі́нчик, ка, *м.* Работникъ, пришедшій на смѣну другому. Черк. у.

I. **Зміня́ти, ня́ю, еш,** *гл.* Обмѣнять, промѣнять. *Дали мені мужа—невірного друга, що його не змінять, що його не продать.* Мет. 254.

II. **Зміня́ти, ня́ю, еш,** сов. в. **зміни́ти, ню́, ниш,** *гл.* Измѣнять, измѣнить, перемѣнять, перемѣнить. *Лицеміри зміняють лиця свої.* Єв. Мт. I. 16. *Коли хочу змінити, то змінк* Рудч. Ск. II. 159.

I. **Зміня́тися, ня́юся, ешся** *гл.* Помѣняться. ЗОЮР. I. 72. *А ну, зміняймось!* НВолын. у.

II. **Зміня́тися, ня́юся, ешся,** сов. в. **зміни́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Измѣняться, измѣниться, перемѣняться, перемѣниться. *Чого ж ти, синочку, з личенька змінився?* Чуб. V. 661. *Ой час мене заміж дати, бо голос змінився.* Мл. л. сб. 290.

Зміра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **зме́рти, зімру́, ре́ш,** *гл.* Умирать, вымирать, вымереть. *Люде зміраають.* О. 1862. VIII. 34. *Вся сім'я зімре.* Кіев. у.

Змі́рити, рю, риш, змі́ряти, ряю, еш, *гл.* Смѣрить, измѣрить. *Не увіриш, поки сам не зміриш.* Ном. № 6831. *Добре чуже лихо міряти—зміряй своє.* Ном. № 2354.

Змірку́вати, ку́ю, еш, *гл.* Сообразить. К. Іов. 45. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163.

Змірку́ватися, ку́юся, ешся, *гл.* Сообразить, собраться съ мыслями. *От мов і хочуть спитаться та не зважуться; хочуть говорити, не зміркуються.* МВ. II. 120.

Змі́рок, рка, *м.* Мѣрка. *Змірок з чобота.* Міус. окр.

Змі́ряти. См. **Змірити.**

Зміси́ти, шу́, сиш, *гл.* Смѣсить. *Кров з піском змісили.* Чуб. I. 161.

Змісти́ти, ся. См. **Зміщати, ся.**

Зміта́ти, та́ю, еш, сов. в. **зmести́, змету́, те́ш,** *гл.* Сметать, сместь. *Як мітлою зметено.* Ном. № 1908. *Вітер пил з землі змітає.* К. Псал. 2.

Змі́тка, ки, *ж.* Кобыла, у которой постоянно бываютъ выкидыши.

Змі́тки, ків, *м. мн.*=**Обметиця 1.**

Змі́ток, тка, *м.* Изношенный лапоть. Вх. Зн. 22. Желех.

Зміцни́ти. См. **Зміцняти.**

Зміцні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Укрѣпиться, сдѣлаться сильнымъ.

Зміцнювати, нюю, еш, зміцня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зміцни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* Укрѣплять, укрѣпить. *Ти зміцнював коліна слабосильні.* К. Іов. 9. *Вже б і помер, та зміцняє мене надія вас побачити.* МВ. I. 49.

Зміша́ння, ня, *с.* Смѣшеніе.

Зміша́ти, ся. См. **Змішувати, ся.**

Змі́шувати, шую, еш, сов. в. **зміша́ти, ша́ю, еш,** *гл.* Смѣшивать, смѣшать. Ном. № 1039.

Змі́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **зміша́тися, ша́юся, ешся,** *гл.* Смѣшиваться, смѣшаться. Левиц. Пов. 108. Деццо. 44. *Змішався щавій з лободою.* Чуб. V. 576.

Зміща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **змісти́ти, щу́, стиш,** *гл.* Помѣщать, помѣстить. *Їх змістили докупи.* Павлогр. у.

Зміща́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **змісти́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Помѣщаться, помѣститься. *Добре ся пестити, коли ся є де змістити.* Ном. № 1399. *То б не змі-*

стилися на землі люде, як би не вмірали. НВолын. у. *Таке й у голові не зміщається, а не то, щоб його одним словом вимовити.* Св. Л. 300.

Змiю́к, ка́, *м.* Самецъ-змѣя. Желех.

Змiю́ка, ки, *ж.* Змѣя, большая змѣя. *Жила стара баба така, що вміла змiюк іскликати.* Грин. II. 46.

Змiя́, змiї́, *ж.* Змѣя. *А під тим каменем да люта змія лежить.* Чуб. III. 440. Ум. **Змiйка.**

Змiя́стий, а, е. Змѣевидный. *Стари нівечив змiястими стрілами.* К. Псал. 181.

Змло́їти, ло́ю, їш, *гл.* Истомить. *Зима, ді, мя зморозила, а літо змлоїло.* Гол. II. 425.

Змо́ва, ви, *ж.* 1) Уговоръ. *Удовиця змови їх не знає.* Мкр. Н. 15. *А все таки в моїм немудрім слові була якась недовідома сила, бо з правдою було воно у змові.* К. XII. 12. 2) Заговоръ.

Змо́вини, вин, *ж. мн.* 1) Уговоръ. *І погуби їх серед ради, серед їх змовин нечестивих.* К. Псал. 9. 2) Сговоръ. *Зробили змовини, а там і весілля справили.* МВ. I. 117.

Змо́вити, ся. См. **Змовляти, ся.**

Змо́вка, ки, *ж.*=**Змова.** *У нас була змовка наперід, то й пішли вдвох красти.* Новомоск. у. (Залюбовск.)

Змовка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **змо́вк(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Смолкать, смолкнуть. *Спи!— кажу йому. Він і змовкне.* МВ. II. 9.

Змовле́нник, ка, *м.* Заговорщикъ. Желех.

Змовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **змо́вити влю, виш.** *гл.* 1) Говорить, проговорить, промолвить. *І риба річ премудру твою змовить.* К. Іов. 26. *Змов мені одно словечко.* Г. Барв. 72. 2) Сговаривать, сговорить. *Мене змовили за багатого одиниця.* Г. Барв. 475. *Як змовляють, то сто коней дають, а як змовлять, то чортма і одного.* Лебед. у. *В суботоньку змовляли, в неділоньку звінчали.* Маркев. 87. 3) Заговаривать, заговорить (о знахаряхъ). *Баба пристріт змовляє.* КС. 1893. VII. 76.

Змовля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **змо́витися, влюся, вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, условливаться, условиться. Кв. Драм. 310. *Змовлялись, завтра як до бою достанеться їм приступить.* Котл. Ен. V. 44. *Почали ми змовлятись, як двері відчинити Катрі і як їй вийти.* МВ. II. 103. *Так змовлялися три товариші.* Чуб. III. 411. 2) Сговариваться, сговориться (свадебн. обрядъ). *У суботу змовлялись, а в неділю вінчались.* Чуб. V. 201.

Змо́вчати, чу, чиш, *гл.* Смолчать. *Брат змовчав, тільки по головці дівчину погладив.* МВ. I. 12.

Змо́га, ги, *ж.* Возможность. *Терпіла я, терпіла, так уже змоги не стало: взяла та й покинула його, живи собі сам.*

Змогти́, змо́жу, жеш, *гл.* 1) Смочь, быть въ состоянiи. *Бо ти будеш сварити, а я ся журити, то не зможу, молоденька, по світі ходити.* Чуб. V. 529. *А вже мені стареньюму без коня пропадати, не зможу я по степах чвалати.* Мет. 444. *Не зміг одвести очей од молодої.* Стор. МПр. 77. *Коли хочеш, зможеш мене очистити.* Єв. Мр. І. 40. 2) Одолѣть. Котл. Ен. V. 18. *Божевілля-кохання змогло безщасну.* Г. Барв. 399. *Два дні не спить і сон його не зможе.* Харьк.

Змогти́ся, жуся, жешся, *гл.* 1) Собраться съ силами. *Я тебе доведу, голубко. Зможися, щоб іще гірше тобі не було.* МВ. (О. 1862. III. 43). *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирь.* Ном. № 12026. *Ух, іззіла обух! коли б змогтись, та ще поволоктись — казав чоловік, маку дам.* Ном. № 4841. 2) Устать, утомиться.

Спромо́жність, ности, *ж.*=**Можність.** Ном. № 12025.

Змока́ти, ка́ю, еш, сов. в. **змо́кти, кну, неш,** *гл.* 1) Мокнуть, смокнуть. *Лінивий в своїй хаті змокне.* Ном. № 10838. 2) Иносказательно: горѣть, сгорѣть. См. **Мокти.**

Змо́клий, а, е. Промокшій.

Змокра́віти, вію, еш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, сырымъ, мокрымъ. Желех.

Змокрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* = **Змокравіти.** Константиногр. у. Дещо. 66.

Змо́кти. См. **Змокати.**

Змолодикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Прожить холостымъ.

Змолоді́ти, ді́ю, еш, *гл.* Помолодѣть. *Все у природі немов змолоділо.* Щог. Сл. 61.

Змо́лоду, *нар.* Смолоду. *Привикай до господарства змолоду, не будеш знать на старість голоду.* Ном. № 10100. *Старий з первого молоду був кріпкий.* Харьк.

Змоло́ти, змелю́, леш, *гл.* Смолоть. *Принесе зерно, змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Змели мені пшениченьку.* Чуб. V. 17.

Змоло́тися, змелю́ся, лешся, *гл.* Смолоться. *Без мене і хліб не змелеться.* Ном. № 2523.

Змолоти́ти. См. **Змолочувати.**

Змоло́чувати, чую, еш, сов. в. **змолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Смолачивать, смолотить. *Він сам у день змолочував більш як десять чоловіка.* Грин. II. 270. *У його на виду чорт сім кіп гороху змолотив.* Ном. № 8521. *А в вівторок снопів сорок пшениці нажала, а в середу повозила. в четвер змолотила.* Чуб. V. 1098.

Зморгну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Мигнуть.

Зморгну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Перемигнуться. *Поставила вона йому вечерю, зморгнулись одно на одно: є мов.* Рудч. Ск. II. 165.

Змордува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Измучить, изнурить. *Ой не їдь, рідненький, бо доріженька злая: коня змордуєш.* Мет. 32.

Змордува́тися, ду́юся, єшся, *гл.* Измучиться, изнуриться.

Змори́ти, рю́, риш, *гл.* Утомить, изнурить. *Барабаш, зморений кріпкими трунками од Хмельницького.*

Змори́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Утомиться, умориться, изнуриться. *Да як же ти зморилась! посидь трошки.* Г. Барв. 91.

Зморо́зити, жу, зиш, *гл.* Заморозить. *Ой морозе, морозику, добрий чоловіче, зморозь тою когутика, хай не кукуріче.* Мл. л. сб. 308. *Ой зїма, зіма, морозовая, прошу я тебе, не зморозь мене.* Лавр. 120.

Зморокува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Выдумать. *Ходив собі по вулиці, та ось що зморокував.* Кв. Драм. 228.

Змо́рх(ну)тися, нуся, нешся, *гл.* Сморщиться.

Змо́ршка, ки, *ж.* 1) Морщина. *На лобі.... зморшки.* Мир. ХРВ. 219. *Омелько п'є та супиться, аж зморшки понабігали йому на лобі.* Левиц. ПЙО. I. 372. 2) Сборка у бѣлья. 3) Грибъ: сморчокъ.

Зморшкува́тий, а, е. Морщинистый.

Змо́рщити, щу, щиш, *гл.* Сморщить. Рудч. Ск. II. 108.

Змо́рщитися, щуся, щишся, *гл.* Сморщиться. Левиц. Пов. 339. *Зморщився, змурщився ще й зажурився.* Чуб. V. 1147.

Змо́рщка, ки, *ж.* = **Зморшка.** *На виду такі зморщки вже, як у мене.* Павлогр. у.

Змоскалі́лий, а, е. Обрусѣвшій. О. 1861. XI. Св. 44.

Змоскалі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Обрусѣть. Жел.

Змоскалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Отбыть солдатчину. *Ти спарубкував, змоскалював, а такої свити не носив.* Васильк. у.

Змости́ти, ся. См. **Змощувати, ся.**

Змота́ти, ся. См. **Змотувати, ся.**

Змо́тувати, тую, еш, сов. в. **змота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Сматывать, смотать. *Я оці мички спряла і змотала.* Рудч. Ск. II. 44.

Змо́туватися, туюся, єшся, сов. в. **змота́тися, та́юся, єшся,** *гл.* Сматываться, смотаться. *Прийдеться ниточка до клубочка, та не змотається.* Ном. № 4092.

Змоту́зити, жу, зиш, *гл.* Связать веревкой. Овруц. у.

Змочи́, змо́жу, жеш, *гл.* = **Змогти.** Желех.

Змочи́ти. См. **Змочувати.**

Змо́чувати, чую, еш, сов. в. **змочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Смачивать, смочить, измачивать, измочить. *Змочувала холодною водою засмажені Прісчині уста.* Мир. Пов. I. 170. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78. *Ні дощик його не змоче.* Мет. 208.

Змо́щувати, щую, еш, сов. в. **змости́ти. щу́, стиш,** *гл.* 1) Намащивать, намостить, настилать, настлать. *Жінка не злюбила й високу кровать змостила.* Чуб. V. 668. 2) Свивать, свить гнѣздо.

Змо́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **змости́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Взбираться, взобраться и сѣсть. *На сідало кури змостились.* К. ЦН. 308.

Зморі́к, ро́ку, *м.* Сумракъ. Желех.

Змру́жити. См. **Змружувати.**

Змру́жувати, жую, еш, сов. в. **змру́жити, жу, жиш,** *гл.* Закрывать, закрыть (глаза). *Іще й очко змружить.* Грин. III. 163.

Змудрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Измыслить. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергилій намалює.* Котл. Ен. VI. 49. 2) Перехитрить. *Бабу і чорт не змудрув.* Ном. № 9074.

Зму́лити. См. **Змулювати.**

Зму́лювати, люю, еш, сов. в. **зму́лити, лю, лиш** и **зму́ляти, ляю, еш,** *гл.* Натирать, натереть, надавить.

Зму́нути, ну, неш, *гл.* Померкнуть. *Сонце то засяє, то змуне.* Левч. 113. *Сонце майорить між ними* (хмарами)—*то засяє, то овсі змуне.* О. 1862. IX. 62.

Змурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Построить (изъ камня, кирпича); соорудить. *Змурував високу башту.* Грин. I. 128. *Оце змурував Спаса.* Ном. 14223.

Зму́сити. См. **Змушати.**

Змусува́ти, су́ю, еш, *гл.* Придумать. *Сивиллу лайте безтолкову, її се мізок змусував* Котл. Ен. IV. 6.

Змусува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Перебродить, перепѣниться.

Змути́ти, чу́, тиш, *гл.* Возмутить; помутить. *Надлетіли гуси з чистого броду, змутили мені студену воду.* Чуб. V. 325.

Зму́чити, чу, чиш, *гл.* Измучить. Левиц. Пов. 37.

Зму́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Измучиться. *А джміль впився, з чорногузом бився, почав бійку велику, чорногуз змучився.* Чуб. V. 1144. 2) Прожить въ мукахъ, страданіяхъ. *Бідна Гапчина сестра не зжила, а змучилась.* О. 1861. X. 32.

Змуша́ти, ша́ю, еш, зму́шувати, шую, еш, сов. в. **зму́сити, шу, сиш,** *гл.* 1) Принуждать, принудить. *Чи змусиш ти до послухання тура?* К. Іов. 88. *Ой я тебе не змушаю, но щире кохаю.* Гол. I. 239. 2) Съ отрицаніемъ. Не быть въ состояніи. *А що ж я буду робити, що не змушу ворогів пережити.* Чуб. V. 595.

Зм'якчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Смягчить. *До півночі Сухобрус молився Богу за свою Марту, щоб Господь зм'якчив її серце.* Левиц. Пов.

З'мякші́ти, ші́ю, еш. *гл.* Стать мягче; присмирѣть. *Треба полити, щоб зм'якшіла земля.* Волч. у. (Лободовск.). *Уже тепер старшина зм'якшів.* НВолын. у.

Зм'я́ти, зімну́, неш, *гл.*=**Зімняти.** Чуб. V. 1185. *Да покуль батеньку я в'єднав, я свою шапочку стер та зм'яв.* Мет. 179.

Знабо́читися, чуся, чишся, *гл.* Искривиться. *Чоботи знабочились.* Мнж. 181.

Знава́ти, *гл.* Знавать, знать. *У титаря, коли знавав. То козаки теє зачували, усі замовчали, бо в гріхах себе не знавали.* Макс. (1834), 15.

Знаве́ць, вця́, *гл.* Знатокъ. Желех.

Знавіди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.*=**Знавісніти.** *От, знавідився, чи що?* НВолын. у.

Знавісні́лий, а, е. Взбѣсившійся, сошедшій съ ума.

Знавісні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Взбѣситься, сойти съ ума. *Рябко! ти знавіснів!* Г. Арт. (О. 1861. III. 83).

Зна́гла, *нар.* Внезапно.

Знагоди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Случиться. Закр.

Знадві́рній, я, є. Внѣшній. Левиц. (Правда, 1868, 557). Левиц. I. 205.

Знадво́ру, *нар.* Со двора, извнѣ, снаружи. *Воно його взяло до батенька і посадило на причілку знадвору, а само полетіло.* Рудч. Ск. II. 43. *Знайшли осля прив'язане коло дверей знадвору.* Єв. Мр. XI. 4.

Зна́джувати, джую, еш, сов. в. **зна́дити, джу, диш,** *гл.* Привлекать, привлечь, приманивать, приманить.

Зна́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **зна́дитися, джуся, дишся,** *гл.* Идти, пойти на приманку, увлекаться, увлечься, приманиваться. Константиногр. у. Желех.

Зна́дний, а, е, Привлекательный. *Знадний з усмішкою погляд.* Мир. ХРВ. 8.

Зна́доба, би, *ж.* Надобность. **В зна́добі бу́ти.** Быть нужнымъ. *Наша дівка в знадобі.* Грин. III. 96.

Знадоби́тися. См. **Знадоблятися.**

Знадобля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **знадоби́тися, блю́ся, би́шся,** *гл.* Надобиться, понадобиться, пригодиться. *В хазяйстві все знадобиться.* Ном. № 10110. *Мені з жінкою не возиться, а тютюн та люлька козаку в дорозі знадобиться.* Ни. *Ісус Христос народився, всьому світу знадобився.* Чуб. III. 321. *Знадобилась вона тепер бідолашній Химі.* МВ. II. 65.

Знадо́б'я, б'я, *с.* Снарядъ. *Рибалки бачуть, що волок подертий, та кажуть: „хай тобі гаспид з твоїм знадоб'ям.* Харьк. у.

Зна́дтом, *нар.* Слишкомъ. *Узяв п'ятнадцять кіп знадтом з десятини.* НВолынск. у.

Знає́мість, мости, *ж.* и пр.=**Знайомість** и пр.

Зна́йда, ди, *об.* Найденышъ.

Знайди́біда, ди, *м.* Авантюристъ, искатель приключеній.

Зна́йдух, ха, *м.*=**Знайда.** Желех.

Зна́йко, ка, *м.* Знающій, свѣдущій. *Знайко біжить, а незнайко лежить.* Ном. № 6018.

Знайо́мий, а, е. Знакомый. *А пані переляканася: то за тим знайомим шле, то за другим.* МВ. II. 53. *Сей звичай був не тільки між товариством і знайомими, а й між чужими.* Стор. II. 181.

Знайомісінький, а, е. Совершенно знакомый, совершенно извѣстный. *Що мені там кожна стежечка, кожний кущик знайомісінькі.* МВ. I. 13.

Знайо́мість, мости, *ж.* Знакомство. Чуб. I. 255.

Знайти́ся. См. **Знаходитися.**

Зна́к, ку́, *м.* 1) Знакъ. *Дав же зрадник його знак їм.* Єв. Мр. XIV. 44. *Телятко шукаю, десь ся загубило, а червоним знаком назначено було.* Чуб. V. 69. 2) **Да-**

вáти в знакú. Показывать видъ, давать понять, обнаруживать. 3) **Дáтися в знакú.** Дать себя знать. *Татари й турки дались в знаки й поспільству й шляхті.* К. ЦН. 208. *Але ж дався він у знаки!* Ном. № 2764. 4) **По знакý.** Знакомый, ая, ое, извѣстный, ая, ое. *Чи по знаку кому цей Оглав білохатий?* Шевч. 492. *По знаку чоловік, лице по знаку.* Зміев. у. 5) **Що вонó за знак?** Что бы это значило? *Що воно за знак, що твоя дочка приїздила в гості?* Рудч. Ск. II. 67. 6) **Знакóм.** Видно; очевидно. *Знаком, що ліпше.* Вх. Зн. 22.

Знакíмець, мця, *м.* Знакомый. Зміев. у. *Се ж його знакімець; вони здавна знаються.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Знакíмля, ля, знакíм'я, м'я, *с.* Знакомство. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Знакóмий, а, е. Знакомый, извѣстный. К. Псал. 203. *До порогів недалеко, знакома дорога.* Морд. *Знакомі люде дохожали улицею.* МВ. II. 104. *Як города—так знакомих: де пойду, то випхнуть.* Ном. № 9482.

Знакомúтель, ля, *м.* Знакомый. *У мене є в Охтирці знакомителі.* Харьк. у.

Знакомúтий, а, е. Примѣчательный, достопримѣчательный, примѣтный, извѣстный. *Це знакомитий буде стовпець, бо сучків дуже багато.* Черниг. г. *Це свита знакомита.* НВолын. у. *Сусіди, сусідоньки, не бачили моєї жінки? Моя жінка знакомита: підтикана ззаду свита, на ніжку налягає, ще й на плечах горбок має.* Ном. № 9116. *Прийми* (Гомере). *нас під свою опеку знакомиту.* К. ХП. 70. *Був альфа і омега знакомитого товариства святих братів Кирила і Меводія.* К. ХП. 11.

Знакóмість, мости. *ж.*=**Знакімля.** Маркев. 52.

Знаменúтий, а, е.=**Знакомитий.** *Миколай імня знамените.* Чуб. I. 169.

Знáмéнó, на, *с.* 1) Знакъ, знаменіе. *Мій меч? Це знамено святої правди.* К. ЦН. 208. 2) Знамя. Шевч. 233. *Вже військо пішло, знамена мають.* Чуб. V. 503. *Наше національне знáмено.* К. ХП. 133. 3) Печать, клеймо. Левиц. (Правда, 1868, 449).

Знáменуватися, нуюся, ешся, *гл.* Прикладываться ко кресту и др. священнымъ предметамъ.

Знаменя́та, нят, *с. мн.* Значки или клейма на рогатомъ скотѣ, налагаемые на него гуцулами предъ выгономъ въ полонину. *Кождий кладе своїй маржині свої знаменьйта.* Шух. I. 196, 197.

Знамíритися. См. **Знамірятися.**

Знамíря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **знамíритися, рюся, ришся,** *гл.* Вознамѣриваться, вознамѣриться. О. 1862. VIII. 22. *Знамірився тікати додому.* О. 1862. VIII. 17.

Знáний, а, е. Извѣстный. *Добре знані нам речі.* Єв. Л. I. 1. *Знана на ввесь світ Баба Бореєць.* Г. Барв. 426. *Не дивиться на знаних і великих, не дивиться на вбогих і багатих.* К. Іов. 75.

Знáник, ка, *м.*=**Знатник.** Еф. 60.

Знання́, ня́, *с.* Знаніе. Левиц. Пов. 266.

Знарóк, ку, *м.* 1) Умыселъ. 2) Случай. *Як на той знарок і в шинку на сей час нікого не лучилось.* Дорош., На Укр. 8.

Знарóшне, *нар.* Нарочно, умышленно. *Він дав мені знарошне серце мляве, знарошне він лякає мене страхом.* К. Іов. 52. *Не знарошне він занедбав Квітчин способ малювання наших селян.* Хата, X.

Знаря́ддя, дя, *с.* Орудіе. *І Господь його ізбавить од ловецького знаряддя.* К. Псал. 212. *Котляревський... був тільки знаряддям українського світогляду.* К. ХП. 123.

Знарядúти. См. **Знаряжати.**

Знаряжáти, жáю, еш, сов. в. **знарядúти, джý, диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить. *У наряді доброю коня купувала, мене молодого в поход знаряжала.* Макс. (1849), 83.

Знаскóка, *нар.* Наскочивши, налетомъ.

Знáти, знáю, еш, *гл.* 1) Знать. *Хто ж в світі знає, що Біг гадає!* Ном. № 29. *Знаю тебе, хто єси.* Єв. Мр. I. 24. *Десь ви не знаєте любощів ізроду.* Мет. 93. 2) Видно, замѣтно. *Знати, Марусю, знати, в которій вона хаті.* Мет. 234. *З ким стояла, говорила—підківоньки знати.* Чуб. III. 112. *Знати милу по личеньку, що не спала всю ніченьку.* Лавр. 115. 3) Видно. *Знать, не дуже добачали старі очі.* Левиц. I. 2. 4) Съ отрицаніемъ. Неизвѣстно. *Не знати, щоб то значило.* О. 1862. VI. 96. *Не знать, де ділось.* ЗОЮР. II. 34. *Чоловік не знать куди і подавсь.* Стор. МПр. 59. *Не знать по якому говорять. Се я не знать чого злякалася.* Г. Барв. 195. Послѣднее выраженіе имѣетъ также значеніе: пустяка испугалась. Выраженія **не знати що** (чого, чому и пр.), **не знати за що**—значать не только неизвѣстно что, за что, но также имѣютъ смыслъ: ничтожная вещь, маловажная причина, пустякъ, изъ-за пустяка. *Чого тобі смутитись не знать чим?* МВ. (О. 1862. III. 63). *Бідкається не знать чим.* Ном. № 13685.

Не знать за що зазмагались. 5) **Знай.** Будто, какъ будто. *Стара верба похилилась над ним, знай та ненька рідна над своїми діточками.* Федьк. Пов.

Зна́тий, а, е. Видный, замѣтный. *Знаті були мішане раз уже з того, що не носили шабель,—тілько ніж коло пояса: одні пани да козаки ходили при шаблях.* К. ЧР. 63.

Зна́тися, зна́юся, ешся, *гл.* 1) Знаться, водить знакомство. *Бодай ніхто не діждав з багатими знаться.* Ном. № 1416. *Розійшлися, мов не знались.* Шевч. 483. *Прощайте! Дай, Боже, знаться!* Г. Барв. 43. 2)—**на чому́.** Смыслить въ чемъ, знать толкъ въ чемъ, имѣть въ чемъ-либо познанія. *Теля не знається на пирогах.* Ном. № 6510. *Знався на пасіці добре.* Сим. 202.

Зна́тний, а, е. Замѣтный.

Зна́тни́к, ка, *м.* Знахарь, колдунъ. Мнж. 72. *Сей Бондорь знатнік великий був.* О. 1862. V. 102.

Зна́тни́ця, ці, *ж.* Знахарка, колдунья. *Занедужала Пилипиха. Покликали ми до неї усіх знатниць і лікарок.* МВ. II. 178.

Зна́тно, *нар.* Замѣтно, видно. *Сієї тички не знатно буде, бо билка тонка, не видно буде здалеку.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Знаття́, тя́, *с.* Знаніе. *Бува там, у громаді, якесь знаття потайне, що прочуває непевну правду доразу.* МВ. (О. 1862. I. 96). **Колі́ б, як би знаття́.** Если бы было извѣстно. *Як би знаття, що в кума пиття, то б і дітей забрав.* Ном. № 5407.

Знату́рити, рю, риш, *гл.* Снаровить. *Знатурив коня.* НВолын. у.

Знату́ритися, рюся, ришся, *гл.* Снаровиться. *Знатурилась кінь.* НВолын. у.

Зна́ха, хи, *ж.* Знающая, мастерица. Мкр. Н. 36.

Зна́харка, ки, *ж.* = **Знатниця.** *Од пристріту знахарка бере шклянку чи кухлик води, кида туди жарину, витира хворого сіллю, шпує тією водою і дає й хлиснути її.* Ном. № 13927.

Зна́харство, ва, *с.* Знахарство.

Зна́харський, а, е. Знахарскій.

Зна́харь, ря, *м.* = **Знатник.** *Став я шукать знахарів та усяких характерників.* Стор. МПр. 41. *Знахарі і знахарки, замісць „воистину воскресе“, кажуть: „по болоту хожу, чайок деру“, або що инше, що думають заподіять чарами.* Ном. № 289, стр. 282.

Знахарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься знахарствомъ. *Що не тілько та пан Сава церков та руйнує, із бісами став за право й дуже знахарює.* Макс. (1834). 91. *А його жінка ще к тому й знахарювала, та таки так, що декому і помагала.* Мог. 111.

Зна́хід, ходу, *м.* Нахожденіе; находка. Желех.

Зна́хідка, ки, *ж.* Находка.

Знахо́дити, джу, диш, сов. в. **знайти́, йду́, деш,** *гл.* 1) Находить, найти; обрѣтать, обрѣсти. *Хоч ти знайдеш з русою косою, та не знайдеш з такою красою.* Мет. 111. *Посилала пані шукати. Шукали, шукали—не знайшли.* МВ. II. 52. *Не знайду я такої дружини.* Хата, 35. *Там грішники перестають буяти, там томлені знаходять опочивок.* К. Іов. 8. *Знайшли Ентелла сіромаху, що він під тином гарно спав.* Котл. Ен. II. 17. 2) **Знайти́ дити́ну.** Родить ребенка. *А її уже й не турбую, моєї бідної Катрусі, щоб уже благополучно знайшла.* Г. Барв. 298.

Знахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **знайти́ся, ду́ся, дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтись, отыскиваться, отыскаться. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання—пропала навіки.* Чуб. V. 3. *Побить, то й абихто знайдеться,—от инше діло пожалувать!* Ном. № 4072. 2) Только сов. н. Родиться. *Дитина знайшлася.* КС. 1893. VII. 74.

Знахожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Знаходити.** *Стали тії сини до розуму дохожати, стали собі молоді подружжя знахожати.* Мет. 347.

Знахожа́тися, жа́юся, ешся, *гл.*=**Знаходитися.**

Зна́хорка, зна́хурка, ки и пр.=**Знахарка** и пр.

Знахорови́тий и **знахурови́тий, а, е.** Умѣющій знахарствовать. *А його жінка та була якась знахоровита.* Чуб. II. 12.

I. **Зна́чити, чу, чиш,** *гл.* Значить, означать. *Що значить, що ти лучче за мене вдариш?* Рудч. Ск. I. 50.

II. **Значи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* 1) Мѣтить, намѣтить, дѣлать на чемъ-либо мѣтки, знаки. *Уже я й значив шапку, так все таки крадуть.* Лебед. у. *Узяв заступ та лопату, пішов ямки значити.* ЗОЮР. II. 87. 2) Показывать признаки беременности (о животныхъ). **Ся коро́ва вже значи́ть.** Замѣтно, что эта корова стельная, скоро отелится Аф. 458.

Значи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Мѣтиться, намѣчаться, обозначиться.

Зна́чіння, **ня**, *с.* Значеніе. К. Кр. 20.

Значі́ння, **ня**, *с.* Дѣланіе мѣтокъ, наложеніе знаковъ.

Зна́чка, **ки**, *ж.* Мѣтка, (Кіев. у.), значекъ. *Подивись, он у воротях значка комишина.* К. МБ. X. 7.

Значки́й, **а́**, **е́**. Мѣчсный, замѣтный, имѣющій знакъ.

Значко́вий, **а**, **е**. — **това́риш**. Въ старомъ малорускомъ войскѣ прапорщикъ. Котл. Ен. (1874). 204. *Після полкової канцелярії служив він значковим товаришем.* О. 1861. X. 28.

Зна́чний, **а**, **е**. 1) Значительный. *Значная часть війська.* 2) Видный, замѣтный. *Був сей чоловік значний між усіма на сході сонця.* К. Іов. 3. 3) Знатный. *Значні пани і шляхетство.* Стор. МПр. 67. *Чоловік значного роду.* Єв. Л. XIX. 12. 4)=**Значкий**. *Значні гроші, значний віл.* НВолын. у.

Зна́чність, **ности**, *ж.* 1) Значительность. 2) Знатность. *Науку і талант над значність прекладали.* К. Дз. 13.

Зна́чно, *нар.* 1) Значительно. 2) Видно, замѣтно. *Значно, що господарь.* Федьк. II. 80. *Все ж тото буде на мому личеньку значно.* Грин. III. 558. 3) Знатно.

Значо́к, **чка́**, *м.* Значокъ. *Веліли вони тобі сії значки до рук приймати, а мені листи королевські оддати.* Дума.

Знаю́ка, **ки**, *об.* Знатокъ. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Знаю́чий, **а**, **е**, Знающій. *От волохи: ті знаючі! усяке зілля зна від чого воно, нащо—знаючі дуже!* Канев. у.

Зне́бачки, **зне́башки**, *нар.* Неожиданно. НВолын. у. *Знебашки приїде пан, пожив тижнів зо два та й поїхав, а окомон своє.* Каменец. у.

Знебо́житися, **жуся**, **жишся**, *гл.* Прикинуться бѣднымъ. *У иншого* (землі) *й так день на тридцять; ні, сього мало: йде, щоб ще виплакати. Прийде до пана, знебожиться: „Дайте, пане, землі, бо в мене зовсім мало“.* О. 1862. V. 109.

Знебу́ти, **бу́ду**, **деш**, *гл.* Лишиться, потерять. *Я свою силу знебув.* НВолын. у.

Знебу́тися, **бу́дуся**, **дешся**, *гл.* Изнемочь, устать. *Я з ним не нажилась, а тіки знебулась.* Черк. у

Знева́га, **ги**, *ж.* Неуваженіе, пренебреженіе, непочтеніе. *Побачив Турн собі зневагу: не мед дають тут пить, а бригу.* Котл. Ен. VI. 28. **Знева́гу да́ти**. Оказать неуваженіе. *Дали зневагу матері.* НВолын. у.

Зневажа́ти, **жа́ю**, **еш**, сов. в. **знева́жити**, **жу**, **жиш**, *гл.* Не уважать, оказывать, оказать неуваженіе, пренебреженіе, оскорблять, оскорбить. *Свою неньку зневажає, з двора її виганяє.* Макс. (1849). 100. *Будуть мене пани і козаки на підпитку зневажати.* Мет. 415.

Знева́жливий, **а**, **е**. Неуважительный, пренебрежительный.

Знева́жливо, *нар.* Неуважительно, пренебрежительно. К. Бай. 18.

Знева́жний, **а**, **е**. = **Зневажливий**. Желех.

Знева́жно, *нар.* = **Зневажливо**. Левч. 83, 121.

Зневі́жити, **жу**, **жиш**, *гл.* Обмануть, поддѣть. *І щоб зневіжить, збити з толку...* Мкр. Н. 9.

Зневі́ра, **ри**, *ж.* Недовѣріе, сомнѣніе. *А нині жаль, зневіра серденько обляглu.* Млак. 17.

Зневі́ритися, **рюся**, **ришся**, *гл.* 1) Потерять вѣру, извѣриться. 2)—**кому́**. Утратить довѣріе. *Ти мені зневірився.* НВолын. у. *Їй уже тепер усе зневірилося.* Мир. Пов. II. 110. *Тобі... зневірились люде.* К. ЧР. 305.

Знево́лення, **ня**, *с.* Лишеніе свободы; принужденіе.

Знево́лити. См. **Зневолювати**.

Знево́лювати, **люю**, **еш**, **зневоля́ти**, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **знево́лити**, **лю**, **лиш**, *гл.* Лишать, лишить свободы; принуждать, принудить. *Убогого зневоляють.* К. Іов. 52. *Зневоляєш мене до того.* КС. 1883. VII, 519.

Знегі́ддя, **дя**, *с.* Невзгоды, тяжелое время. *Тяжко, тяжко мені з дому тебе одправляти, а ще тяжче біля себе в знегідді держати.* Макс. (1849). 7.

Знего́да, **ди**, *ж.*=**Знегіддя**.

Знежи́тися, **живу́ся**, **ве́шся**, *гл.* Лишиться чувствъ. *Ударився так здорово, що аж знежився був.* Кіев. у.

Зне́знімки, *нар.* Вдругъ, неожиданно. Константиногр. у.

Знелюдіти, **дію**, **еш**, *гл.* Сдѣлаться нелюдимымъ, одичать.

Знема́га, **ги**, *ж.* Изнеможеніе, утомленіе. *В мене була дуже працьовита кобила,—чи на гору там, чи що — й знемаги їй нема.* Харьк. См. **Знемога**.

Знема́ганий, **а**, **е**.—**на**. Изнеможенный

чѣмъ. *Пострепляний, порубаний на рани смертельні знемаганий.* Мет. 440.

Знемага́ти, га́ю, еш, *гл.*—на. Изнемогать отъ. *То тим вони спочивали, що на рани пострепляні да порубані дуже знемагали.* Макс. (1849). 17. **На сон знемага́ти.** Сильно хотѣть спать. *А которії хмельні бували, на сон знемагали.* Макс. (1849), 39.

Знеми́лити, лю, лиш, *гл.* Сдѣлать непріятнымъ. *Світ мені знемилила.* Г. Барв. 72.

Знеми́литися, люся, лишся, *гл.* = **Знемиліти.**

Знеми́літи, лію, еш, *гл.* Сдѣлаться непріятнымъ.

Знемо́га, ги, *ж.* Изнеможеніе, слабость. Мир. ХРВ. 56. *Знов у знемозі впала Тетяна на траву.* Г. Барв. 540. См. **Знемага.**

Знемога́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Знемагати.**

Знемогти́ся, жуся, жешся, *гл.* Утомиться, устать, изнемочь, выбиться изъ силъ. *Погасли очі, знемоглися руки.* К. XII. 53. *Знемігся ж мов і задрімав.* Котл. Ен. II. 36.

Знемочи́, жу, жеш, *гл.*=**Знемогтися.** Желех.

Знемощі́ти, щі́ю, еш, *гл.* Изнемочь, обезсилѣть. *Стане навколішки і молиться собі, аж поки знемощіє.* Грин. II. 153.

Знена́видіти, джу, диш, *гл.* Возненавидѣть. Рудч. Ск. I. 138. *Мати сина та оженила, молоду невістку та зненавиділа.* Мл. л. сб. 236.

Знена́вистити, щу, стиш, *гл.*=**Зненавидіти.** *Зненавистили люде старшину та й не схотіли його вдруге вибірати.* Волч. у. (Лободовск.).

Знена́знімка, *нар.*=**Зневнімка.** Харьк.

Знена́па, *нар.*=**Зненацька.** Шух. I. 180.

Знена́цька, *нар.* Неожиданно, внезапно. Кіев. у. *Напасть на ворогів збірався, зненацька копоті їм дать.* Котл. Ен. V. 28. *Зненацька ударими на всі московськії сили.* Гол. I. 32.

Знео́бачка, *нар.* Неожиданно. *Коли знеобачка Настин регіт почувся.* МВ. II. 46.

Знеохо́тити. См. **Знеохочувати.**

Знеохо́чувати, чу́ю, еш, сов. в. **знеохо́тити, хо́чу, тиш,** *гл.* Обезкураживать, обезкуражить, лишить охоты, желанія. Желех.

Знесе́ння, ня, *с.* 1) Снесеніе. 2) Уничтоженіе, упраздненіе, отмѣна. Левиц. (Правда, 1868, 485).

Знеси́літи, лію, еш, *гл.* Обезсилѣть. *Знесилів я духом.* Г. Барв. 411.

Знесла́вити. См. **Знеславлювати.**

Знесла́влювати, люю, еш, знеславля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **знесла́вити, влю, виш,** *гл.* Обезславливать, обезславить. Желех.

Зне́сти́, ся. См. **Зносити, ся.**

Зне́стямка, *нар.* Въ безпамятствѣ.

Зне́тельки, *нар.* = **Зненацька.** *Знетельки шурхнула маленька сіренька пташка.* О. 1862. VII. 48, 49.

Зне́тушити, шу, шиш, *гл.* Испортить. *Знетушив мій сіряк чисто.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Зне́хотя, зне́хочу, *нар.* Нехотя, противъ воли, неохотно. *Давно!—знехотя промовив Сухобрус і замовк.* Левиц. Пов. 42. *Знехочу баба порося ззіла.* Посл.

Зне́хтати, таю, еш, *гл.* = **Знехтувати.** *Знехтали став, та й нема тепер.* НВолын. у.

Зне́хтування, ня, *с.* 1) Небреженіе; порча отъ небрежнаго обращенія. 2) Пренебреженіе.

Зне́хтувати, тую, еш, *гл.* 1) Испортить, небрежно обращаясь. 2) Пренебречь, оставить безъ вниманія, забросить. *Підійметься угору, кого знехтували люде.* К. Псал. 26. *Знехтували мене сірому.* Г. Барв. 196.

Знечѐв'я, *нар.* Неожиданно. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій, засапавшися, до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Собака знечев'я як кинеться на мене.* См. **Нечевля.**

Зни́ділий, а, е. Зачахнувшій, исхудалый.

Зни́діти, дію, еш, *гл.* Зачахнуть, исхудать. *Аж знидів, ждучи грошей.* Черк. у. *Знидіо дитятко, зниділо, на гору воду носячи.* Чуб. III. 178. *Аби зниділи як віск на огні, піна на воді, роса на траві; так аби зниділи уроки от...* Гол. IV. 539.

Знижа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **знизи́ти, жу́, зи́ш,** *гл.* 1) Понижать, понизить, опускать, опустить. *Я ні перед ким очей не знизив.* К. Бай. 12. 2) Унижать, унизить. *Не хочеться рід свій поважний знизити.* Г. Барв. 423.

Знижа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **знизи́тися, жуся, зишся,** *гл.* 1) Понижаться, понизиться. *Горо моя, горо, то єсь ся знижала.* Гол. I. 336. 2) Унижаться, унизиться.

Зниза́ти. См. **Знизувати.**

Знизи́ти, ся. См. **Знижати, ся.**

Знизну́ти(ся), зну́(ся), не́ш(ся), *гл.*—

плечима. Пожать плечами. *Знизнув(съ) плечима та й пішов.* НВолын. у.

Знизу, *нар.* Снизу. Ном., стр. 284. № 1545. *Подай нам, Господи, з неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер.* Чуб. V. 933.

Знизувати, зую, еш, сов. в. **знизати, жу, жеш,** *гл.* 1) Снизывать, снизать. *Знижи мені оце намисто.* 2) Натыкать, наткнуть на что острое, пронзить. *Возміте Байду, повісіте і на острий гак знижіте.* АД. I. 149. 3)—**плечима.** Пожимать, пожать плечами.

Знийти, йду, деш, *гл.* Снизойти, сойти. *Дар нині пребогатий од небес прийде, яко капля каплющая на землю знийде.* Чуб. III. 383.

Зникати, каю, еш, сов. в. **зник(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Исчезать, исчезнуть, пропадать, пропасть. *Що гинуть без сліду, що мов сон зникають.* К. Досв. 53. *Щоб ти не зросло більше—такс і зникло.* Ном. № 8713. *Удень її не бачили: робила при пані ї, а ввечері знов зникла.* МВ. II. 44. *Не знала, чого й куди Василь її дівався; чи на довго він зник; чи вернеться і коли ще то буде.* Кв. I. 65. *І в той час скирти і клуня зайнялись і зорі зникли.* Шевч. 335.

Зникнути. См. **Зникати.**

Знимець, мця, *м.* Льстецъ, подлипало. Подольск. г.

Знимка, ки, *ж.* Льстивая женщина, подлиза. Подольск. г.

Знирнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть, всплыть. *Адже не знирнула, так вона й не відьма.* Кв. II. 94.

Знититися, чуся, тишся, *гл.* =**Знітитися.** *Прийшов, знитившись до волости.* Черк. у. *Прийшов до старшини, знитивсь, ніби зіправди вбогий, слабий.* Каменец. у.

Знишка, *нар.* Изподтишка, украдкой. *Знишка мішки рве: то це такий чоловік.* Черк у. *Як ниця собака—знишка рве.* Ном. № 3039.

Знишкнути, ну, неш, *гл.* Притихнуть, смолкнуть.

Знищення, ня, *с.* Уничтоженіе, истребленіе.

Знищити. См. **Знищувати.**

Знищіти, щію, еш, *гл.* Обѣднѣть, сдѣлаться нищимъ. *Як Василь збіднів, так і Онисько знищів.* Мир. ХРВ. 138.

Знищувати, щую, еш, сов. в. **знищити, щу, щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить, истреблять, истребить. *Знищу,—каже,—його з землі, знищу усе, од чоловіка до скотини.* Опат. 15.

Знівечити, чу, чиш, *гл.* Испортить; изуродовать, искалѣчить. *Знівечив чоловіка.* Ном. № 4021. *Десять літ неволі... знівечили, убили мою віру і надію.* Шевч. (О. 1861. X. 8).

Знівечитися, чуся, чишся, *гл.* Искалѣчиться, изуродоваться. *Я ще не дуже зостарівся, та знівечився.* Шевч. (О. 1861 X. 9).

Знігатися, гаюся, єшся, *гл.* Устать, обезсилѣть. *Ходив до Хотиня та так ся знігав.* Каменец. у.

Зніжити. См. **Зніжувати.**

Зніжувати, жую, еш, сов. в. **зніжити, жу, жиш,** *гл.* Изнѣживать, изнѣжить. Желех. *Десь мабуть за пана думала мати тебе оддати, що так зніжила.* Харьк.

Нікчемнілий, а, е. Сдѣлавшійся ни къ чему негоднымъ.

Знікчемніти, нію, еш, *гл.* Сдѣлаться ничтожнымъ, негоднымъ. *Наші предки знікчемніли.* К. Гр. Кв. XXXIV.

Знімати, маю, еш, сов. в. **зняти, знімý, меш,** *гл.* 1) Снимать, снять. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67. *Пішов коток на торжок, купив собі кожушок. Треба з кота зняти та дитині дати.* Макс. (1849). 103. *Із правої рученьки перстень зняв.* Мет. 168. *Зняли з нього головоньку.* Мет. 77. *Вернися, милий, з чужої сторононьки, зніми журбу з моєї головоньки.* Чуб. V. 861. 2) Поднимать, поднять. *Лучче мені, мати, важкий камінь зняти.* Мет. 259. *Зняв руки до Бога.* Левиц. ПЙО. I. 263. *До тебе очі я знімаю, небесний жителю і царю.* К. Псал. 291. *Филю зо дна моря знімає.* АД. I. 192. 3)—**бучу.** Поднять шумъ, крикъ. *Зняла ж бучу Пилипиха, як визналась батькова подія.* МВ. II. 118. 4)—**голос, річ.** Начинать, начать говорить. МВ. II. 96. *Знявши одна жінка зміж народу голос, каже.* Єв. Л. XI. 27. 5)—**щот.** Считать, сосчитать. *Неможна з цього маку нікому щоту знімати.* Чуб. I. 85.

Зніматися, маюся, ешся, сов. в. **знятися, знімуся, мешся,** *гл.* 1) Сниматься, сняться, быть снятымъ. 2) Подниматься, подняться съ мѣста, вставать, встать, двинуться, взлетать, взлетѣть вверхъ. *Хоче знятись з лави, та не сила—наче прикипів.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Знялися всі і пішли.* Св. Л. 86. *Султан турецький з яничарами на Русь і Польщу знявся.* К. ЦН. 211. *Знялись з води утята.* Греб. 387. *Козак—як той голуб: знявся та й полинув.*

Ном. № 785. *Коли б ми не так думали, то й не знялись би вгору до великого задуму.* К. ХП. 9. **Знятись на ноги.** Подняться, стать, а въ переносномъ значеніи: вырости. *Люде якось її вигодували, закіль знялась на ноги.* Г. Барв. 175. **Пузирем знятися.** О тѣлѣ: покрыться пузыремъ (напр., отъ обжога). *Мале... до половини пузирем знялося.* Г. Барв. 53. 3) **—бурі, вітрові, бучі.** Подниматься, подняться (о бурѣ, вѣтрѣ, шумѣ или крикѣ).

Зніміти, мію, еш, *гл.* Онѣмѣть.

Знімчити, чу, чиш, *гл.* Онѣмечить. Желех.

Знімчитися, чуся, чишся, *гл.* Онѣмечиться. Желех.

Знісок, ску, *м.* 1) Послѣднее, самое маленькое яйцо, снесенное курицею. 2) Послѣдній ребенокъ у матери.

Зніт, ту, *м.*—**дівочий.** Рас. Epilobium palustre. Лв. 98.

Знітяйник, ка, *м.*—**хлопський.** Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Знітитися, чуся, тишся, *гл.* 1) Притаиться, прижаться робко, съежиться, стараясь быть какъ можно менѣе замѣтнымъ; переносно: уничтожиться, представиться ничтожнымъ. *Усякому дає дорогу, а сам знітиться так, мов той цуцик, ускочивши в хату.* К. ЧР. 263. *Зігнувся, знітився.* МВ. І. 115. *Він никне, мовкне, знітившись таїться, як серце кволе в нещасливій долі.* К. Дз. 229.

Знічев'я, *нар.* = **Знечев'я.** Гліб. 3.

Знов, *нар.* Снова, опять. *І знов увійшов у Капернаум.* Єв. Мр. II. 1. *Та йди, нене, знов до мене.* Макс. (1849), № 24.

Знови́ти. См. **Зновляти.**

Зновляти, ляю, еш, сов. в. **зновити, влю, виш,** *гл.* Возобновлять, возобновить. Левч. 14.

Зновові́рений, а, е. Обращенный въ новую вѣру. Встрѣчено только у Кулиша. К. ПС. 139.

Знову, *нар.* = **Знов.** Ном. № 12010. *Знову закипіло синє море; вздовж байдака знову походжає пан отаман.* Шевч. 50.

Знос, су, *м.* Въ выраженіи: **до зносу**— до износу. *Сорочечку до зносу носить.* Шевч. 331.

Зносатіти тію, еш, *гл.* О лошадяхъ: заболѣть сапомъ. *Зносатів кінь.* Камен. у.

Зносити, шу, сиш, сов. в. **знести, су, сеш,** *гл.* 1) Сносить, снести съ чего либо внизъ или съ какого либо мѣста. *„Зносьте худобу!“ А добра ж то повнісінький віз, іще й намисто товсте. Стали зносить.* Рудч. Ск. II. 58. *Тиха вода, тиха, бережечки зносить.* Мл. л. сб. 329. *А далі і знесло млинок.* Хата. 51. 2) Снашивать, снести изъ разныхъ мѣстъ въ одно. *З нечистою силою збірає і зносить людям гроші.* Стор. МПр. 169. 3) Сносить, снести снизу вверхъ. *Зніс на горище мішок з половою. Зносють на віз скриню.* Грин. III. 546. 4) Поднимать, поднять, возносить, вознести. *Високо к небу очі свої зносять.* Гол. І. 34. *Як знесете вгору сина.* Єв. І. VIII. 28. 5) Рубить, срубить, срѣзать, снять. *Так живо ниву знесемо.* Хата, 103. *Тобі голову знесу по самі плечі.* Рудч. Ск. І. 45. 6) Переносить, перенести, выносить, вынести, вытерпѣть. *Ой як важко сплисти море, то так тяжко знести горе.* Мл. л. сб. 260. *Гаразду знести не може, а біду терпить.* Ном. № 2208. 7) Уничтожать, уничтожить, упразднять, упразднить, отмѣнить. *Мало не пів села пожежа знесла.* Г. Барв. 456. *Їхній приговор знесуть.* Павлогр. у. *Хвалиться знести всю шляхту й панство.* К. ЦН. 256. 8). Только сов. в. О яйцахъ: снести. *Та була в їх курочка ряба, та злізла на поличку, та знесла яєчко.* Чуб. III. 107. 9) **Зносити мислі, зносити мислям.** Думать. *Я до тебе не говорю, тілько мислі зношу.* Чуб. V. 327. *Мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246. 10) **—головою.** Быть въ состояніи по своему уму сдѣлать что-либо, соображать, сообразить, уразумѣть. *Чи він би ж громадське діло зніс головою.* Кіев. у. *Що ж вам, свату, вражу я? Ій Богу й головою не знесу.* Грин. І. 208. 11) **Охота зносе.** Охота есть, беретъ. *Як зносе його охота ковалювати, най учиться.* Каменец. у.

Зноси́ти, шу, сиш, *гл.* Износить. *І в жупанах не ходила, доброї свити не зносила.* Мет. 237. *Вона тії сережечки про буддень зносила.* Чуб. III. 131. *Без роскоші, без любови зношу свої чорні брови.* Шеч. 475.

Зноситися, шуся, сишся, сов. в. **знестися, суся, сешся,** *гл.* 1) Возноситься, вознестись, подыматься, подняться. *Нехай лихий знесеться хоч до неба.* К. Іов. 43. *Уже качки зносяться.* Каменец. у. 2) Только сов. в. О птицахъ: снести яйцо.

Зноситися, шуся, сишся, *гл.* Износиться. *Зносилася свита. І краса була—не знать коли зносилася.* Мир. Пов. І. 117.

Зносок, ска, *м.* = **Знісок.** *Куряче яйце,*

зносок называемое. Воно маленьке, таке як гороб'яче. Драг. 57.

Зно́чі, *нар.* Вчера вечеромъ. *А я зночі пряла клочче, а сьогодне волос.* Гол. III. 377.

Зноша́ти, ша́ю, еш и зно́шувати, шую, еш, *гл.*=**Зно́сити.** Вх. Лем. 420.

Зну́ди́ти, джу, диш, *гл.* 1) Истомять. *Зсушив мене, знудив мене як билину.* Чуб. V. 557. 2)—**чим.** Почувствовать, что надоѣло, опротивѣло что. *Ти весела, світом рада, тобі милий світ!.. Живо, живо світом знудиш, тяженько здихнеш.* Рудан. I. 30.

Зну́ди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Затосковать. *Як би була поїхала, то знудилася б.* Могил. у. *Тяжко ж мені на серденьку, трохи ся не знуджу.* Гол. I. 293. *Знудившися життям своїм мертвецьким, жадали ми у вирей полетіти.* К. XII. 96.

Зну́діти, дію, еш, *гл.* Соскучиться, затосковать. *Я аж знудів, ждучи вас.* НВолын. у.

Знуща́ння, ня, *с.* Издѣвательство.

Знуща́тися, ща́юся, ешся, *гл.* Издѣваться. *Що уже не робили, як з неї не знущались.* Рудч. Ск. II. 55. *Слуги знущались із його.* Єв. Мр. XIV. 65.

Зню́хати, хаю, еш, *гл.* Почуять носомъ. *Не ковбаса—не знюхаєш.* Ном. № 5558. *Гав-гав! за вітром щось мені її не чути. Не знюхаю.* К. Дз. 48.

Зню́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Снюхаться, сойтись. *Жіноче плем'я лукаве, що тільки з ким знюхається, то вже певно готове збрехать.* Рудч. Ск. I. 132.

Зня́ти, ся. См. **Зні́мати, ся.**

Зо, *пред.*=**З.** *Було їх тисяч зо дві.* Єв. Мр. V. 13. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Дума. *Чайченко танцював зо всіми.* МВ. II. 22.

Зоба́ти, ба́ю, еш, *гл.*=**Дзюбати.** *Калину зобає, тяженько здихає.* Чуб. V. 854.

Зобача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **зоба́чити, чу, чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть. Грин. III. 162, 181. О. 1862. IV. 21. *Як я його не зобачу, то не раз заплачу.* Чуб. V. 5.

Зоба́чення, ня, *с.* Свиданіе. Желех.

Зоба́чити. См. **Зобачати.**

Зобга́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Зібгати.** *Чоловік ніс під плечем зобганий кожух.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. МПр. 88. *Не бгай же гнізда у діброві, а зобгай же гніздечко в степу край дороги.* Чуб. V. 1087.

Зобга́тися, га́юся, ешся, *гл.*=**Зібгатися.**

Зобі́дити. См. **Зобіжати.**

Зобіжа́ти, жа́ю, еш, зобіжда́ти, да́ю, еш, сов. в. **зобі́дити, джу, диш,** *гл.* Обижать, обидѣть. *Ніколи не зобіжав її.* Мир. Пов. 123. *Він і спершу її не поважав, а тепер буде зовсім таки зобіждати.* Опат. 48. *Хиба мене зобідила людина?* К. Іов. 45. *Як же ти міг так зобідить чоловіка?* Грин. II. 72.

Зобра́ти, збөру́, ре́ш, *гл.* и пр.=**Зібрати** и пр.

Зоброкува́ти, ку́ю, еш, *гл.*—**обрі́к.** Исполнить данный обѣтъ, наложенную на себя эпитимію. *Колись спокутую* (гріх) *або крівавою войною, або роботою на манастирь важкою. Хвалити Бога, задержались іще в нас манастирі благочестиві: є де оброчникові свій оброк зоброкувати.* К. ЦН. 220.

Зо́бува, ви, *ж.* Обувь. Черк. у. Ном. № 7334.

Зобува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зобу́ти, бу́ю, еш,** *гл.* Обувать, обуть. КС. 1883. II. 379. Мнж. 13. *Посилає рано по воду не зобуту, не зодягнену.* Чуб. V. 765.

Зобува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зобу́тися, бу́юся, ешся,** *гл.* Обуваться, обуться. *З сем'єю вигодувався, зодігся і зобувся.* Сим. 196.

Зовзи́ля, зовзу́ля, лі, *ж.*=**Зозуля.** *Прилетіла зовзиля кувати. Зовзуля рабая раненько встала.* Зеньковичъ.

Зови́ця, ці, *ж.* Золовка. *Ой як мені сії суми пересумувати, ой як мені та зовицю сестрицею звати.* Мет. 159. Ум. **Зови́чка.** *Зовичко-сестричко, порятуй мене молоденьку.* Грин. III. 308. *Хоть діверко пустить,—зовичка не пустить.* Чуб. III. 140.

Зо́всі и зо́всім, *нар.* Совсѣмъ, вовсе. *Був я там, де люд зовсі не такий, як у нас.* О. 1862. IV. 81. *От пробі—Великдень, а він зовсім не великий.* Ном. № 430.

Зову́хна, ни, *ж.*=**Зовиця.** Желех.

Зов'я́лий, а, е и пр.=**Зів'ялий** и пр.

Зогляда́ти, да́ю, еш, *гл.* Созерцать, смотрѣть на. *Бо як тебе зоглядаю, отця й неньку споминаю.* Мл. л. сб. 134.

Зогляда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **зогля́дітися, джуся, дишся,** *гл.* Осматриваться, осмотрѣться, оглядываться, оглянуться. *А за мене люде брешуть, всі на мене зоглядаються.* Грин. III. 673. *Якось зоглядівся і не знайшов книжок.* Левиц. Пов. 79. *Випив чарку, випив другу, випив*

третю, а далі й не зоглядівся, як і гроші вкрали. КС. 1882. X. 186.

Зогнати, зжену, неш, *гл.* = **Зігнати.** *Ми свою матусю рідненьку, вдову. стареньку, прогнівили, із двора зогнали.* КС. 1882. XII. 498.

Зогнилий, а, е. Сгнившій, гнилой. *Зогнилої* (картоплі) *нема й одніі.* Каменец. у.

Зогнити, нию, ниеш, *гл.* Сгнить. *Учора жив, а сьогодня зогнив.* Ном. № 8262.

Зогнути(ся), ну(ся), неш(ся), *гл.*= **Зігнути(ся).**

Зогріток, тку, *м.* Пріютъ, притонъ. Угор.

Зогріти, рію, еш, *гл.*=**Зігріти.** *Синку, іди ж собі до тої хатки, зогрієш собі ручки.* Чуб. I. 112.

Зогрішати, шаю, еш, сов. в. **зогрішити, шу, шиш,** *гл.*=**Згрішати, згрішити.** *Чоловік не ангел, щоб не зогрішив.* Ном. 100.

Зодівати, ваю, еш, *гл.*=**Зодягати.**

Зодіжний, а, е. Имѣющій достаточно одежды. *Зодіжний чоловік.* Черк. у.

Зоднювати, нюю, еш, *гл.*—**день.** Провести день. *Поможи,, Господи, днину зоднювати всему народові православному та й мені!* (Утренняя молитва гуцула). Шух. I. 38

Зодяга, ги, *ж.*=**Одіж.** *Найнялася на хазяйській зодязі.* Пирят. у. *Заробити на зодягу.*

Зодягати, гаю, еш, сов. в. **зодягти, гну, неш,** *гл.* Одѣвать, одѣть. МВ. II. 42. *Та свої скринечки наповняю, та своїх діточок зодягаю.* Мет. 370. *І не зодіг його з мого достатку.* К. Іов. 67.

Зодягатися, гаюся, ешся, сов. в. **зодягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Одѣваться, одѣться. *Купались, аж померзли, тоді... повилазили з води і. почали зодягаться.* ХС. VII. 458. *З.сем єю вигодувався, зодігся і зобувся.* Сим. 196. *Не журіться тілом вашим, чим зодягтися.* Єв. Мт. VI. 25.

Зодягний, а, е. Хорошо одѣтый. *Дивітесь, люде добрі, який я зодягний та ошатний.* Г. Барв. 346.

Зождати, жду, деш, *гл.* Подождать. *Зожди ж мені хоч годину.* Чуб. I. 217.

Зожолобкастіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться желобоватымъ; о доскѣ: покоробиться. Вх. Лем. 420.

Зозвати. См. **Звивати.**

Зозволити. См. **Зозволяти.**

Зозволяти, ляю, еш, сов. в. **зозволити, лю, лиш,** *гл.*=**Зізволяти, зізволити.**

Зоздріти, рю, риш, *гл.* Увидѣть. *В полі і в домі нічого не зоздріли.* КС. 1884. I. 33.

Зозла, *нар.* Сердито, зло. *На слуги свої, на турки, на яничари зозла гукає.* Чуб. V. 933.

Зознаватися, наюся, ешся, *гл.*=**Зізнаватися.**

Зозначити, чу, чиш, *гл.* Отмѣтить, покрыть значками, мѣтками. *Чи не обиськали ся нам такої швачки молодому князю квітку пришить, бо у нас усе військо зозначене, а за ким п'єм да гуляєм* (на весіллі), *до тому й знака немає.* Маркев. 125.

Зозуленька, зозулечка, ки, *ж.* Ум. отъ **зозуля.**

Зозуленько, ка, *м.* Ум. Кукушка-самецъ. *Мій братіку, мій зозуленьку!* Мил. 220.

Зозуленя, няти, *с.* Дѣтенышъ кукушки. Ум. **Зозуленятко.** *Птахи між своїми,.. годують тих зозуленяток.* О. 1862, IX. 107.

Зозулин, на, не, 1) Кукушкинъ. 2) Раст. а) **зозулині рушнички.** Listera ovata В. ЗЮЗО. I. 127; б)—**сльози.** Listera ovata В. ЗЮЗО. I. 127, Orchis militaris L. ЗЮЗО. I. 130; в)—**черевички.** Раст.? г)—**чоботи.** Раст. Orchis ustulata. Шух. I. 22.

Зозулька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **зозуля.** 2) *мн.* Раст. а) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 169; б) Viola hirta. ЗЮЗО. I. 169; в) Orchis militaris L. ЗЮЗО. I. 130. См. **Зезюльки;** г)—**жовті.** Cypripedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120; д)—**рябі.** C. guttatum schwarz. ЗЮЗО. I. 120; е)—**красні.** C. macranthon schwarz. ЗЮЗО. I. 120.

Зозуля, лі, *ж.* 1) Кукушка. Котл. Ен. VI. 40. *Зозуля сива, сивесенька. Кує зозуля на високій березі.* МВ. II. 78. *Знать, добре спить, що не чує, як кує зозуля.* Шевч. 31. *Ой став козак царь-зілля копати, стала над ним зозуля кувати.* Мет. 104. **Щоб ти зозулі не чув!** Пожеланіе смерти. Ном. № 826. 2)—**нічна.** Пт. Козодой, Caprimulgur europaeus. Вх. Пч. II. 9. 3) Названіе вола очень темно-сѣрой масти. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Зозулька, зозуленька, зозулечка.** *Сива зозуленько, не куй жалібненько!* Мет. 251. Употребляется какъ ласкательное слово для женщины, преимущественно матери. *Матусенько рідненька, зозуленько милесенька.* Кв. Драм. 218.

Зозуля́стий, а, е. Пестрый, въ черныхъ и бѣлыхъ пятнышкахъ. Козел. у. *Уже зозуляста курка не дурно мов півень співає.* Хата, 67.

Зозу́лячий, а, е. Кукушкинъ, свойственный, принадлежащій кукушкѣ.

Зойк, ку, *м.* Вопль, стенаніе, стонъ. *А у касарні гомін, зойк.* Федьк. Пов.

Зо́йкати, каю, еш, одн. в. **зо́йкнути, ну, неш,** *гл.* Вопить, стонать, застонать. Желех.

Зоклю́чений, а, е. Загнутый крючкомъ. *Дзюбак зоключений у орела.* Вх. Лем. 420.

Зо́кола, *нар.* Снаружи. Мнж. 181.

Зола́, ли́, *ж.* 1) Зола. *Лучче їсти хліб з золою, та не жити з чужиною.* Ном. № 14198. 2) Щелочь. 3) Сырой холодный вѣтеръ осенью или весной. *Вітер з золою.* НВолын. у.

Зо́лза, зи, *ж.* Железа. Вх. Пч. I. 14.

Зо́ливо, ва, *с.* Букъ, бученье, щелоченье. *Попілу тра на золиво; з гречаної соломи попил добрий до золива.* Каменец. у.

Золи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Бучить, щелочить. Вас. 169, 157. *Золиш полотно.* Грин. I. 17. 2) Грызть голову. Мир. Пов. II. 48. *Золить тебе, та й золить (жінка); доки ти мене золитимеш?* Канев. у.

Золи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Бучиться, щелочиться. *„Золись-золись! на більш не надійсь! (як золять плаття).* Ном. № 13384.

Золі́льник, ка, *м.* Большой горшокъ для бученья, щелоченья. Вас. 181. Сим. 130.

Золі́нний, а, е. Относящійся къ бученію. Аф. 460.

Золі́нник, ка, *м.*=**Золільник.** Аф. 460. Ум. **Золінничок.**

Золова́то, *нар.* Пасмурно, холодно и вѣтряно. *Загонь вівці, бо на дворі золовато.* Острож. у.

Золота́вий, а, е. Золотистый. *Прегарні золотаві сни.* Млак. 95.

Золотаре́нко, ка, *м.* Сынъ золотыхъ дѣлъ мастера.

Золотари́ха, хи, *ж.* Жена золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золотарівна, ни, *ж.* Дочь золотыхъ дѣлъ мастера. Желех.

Золота́рь, ря́, *м.* 1) Золотыхъ дѣлъ мастеръ. *Золотарь, золотарик, скуй мені персник.* Чуб. III. 394. *Сусіди кажуть, що нема вдома, що пішов до золотаря.* Чуб. III. 326. 2) Насмѣшливое названіе очистителя отхожихъ мѣстъ. Харьк. Ум. **Золота́рик.**

Золота́стий, а, е. Золотистый. *Не ховайсь, моя рибонько золотастая.* Г. Барв. 74.

Золоте́ць, тця́, *м.* Червонецъ. *То ж не піп купував і не дяк торгував, а чернець-молодець та за свій золотець.* Грин. III. 552.

Золоти́й, а́, е́. 1) Золотой. *Ой іскиньте золот перстінь із мизинця з пальця.* Мет. 19. *З золотими перснями на руці* МВ. II. 31. 2) Золотого цвѣта; золотистый. *Золота бджілка над квіткою в'ється.* Хата, 2. Ум. **Золоте́нький, золоте́сенький.** *Стрів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Золоти́й, то́го, *м.* = **Злот.** *Купи мені, моя мати, за копійку голку, за чотирі золотії червоною шовку.* Мл. л. сб. 304.

Золоти́ло, ла, *с.* Матеріалъ для позолоты: краска, шумиха и пр. Гол. IV. 402.

Золоти́ти, чу́, тиш, *гл.* Золотить, позлащать. Федьк. I. 79. *Сонечко гай золотило.* Шевч. 410.

Золоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Позлащаться; казаться золотымъ. *Ще сонечко не піднялось, хмарний Кавказ не золотився* Мак. Г. 37.

Золоті́сінький, а, е. Совершенно золотой. Употр. какъ ласкательное. *Моя матінко, моя золотісінька!* Мил. 200.

Золоті́ти, ті́ю, еш, *гл.* 1) Блестѣть какъ золото. *На токах золотіють скирти.* О. 1861. XI. 100. *Глина така жовта, аж золотіє.* Волч. у. 2) Обогащаться. *Доля йому щиро служила,—так і золотів, так і золотів.* МВ. I. 65.

Золотко́вий, вого?=**Злот?** *Не хочу я червоного, дайте мені золоткового* (о деньгахъ). Чуб. IV. 198.

Золотни́к, ка́, *м.* 1)=**Золотарь 1.** *Ой ходімо ж ми до ковальчика, до ковальчика, до золотника, покуймо ж собі мідяні човна, мідяні човна, золоті весла.* АД. I. 1. 2) Раст. а) Potentilla tormentoides. Вх. Пч. I. 12; б) Geranium sanguineum. Шух. I. 21. 3) Золотникъ. *Лихо приходить пудами, а сходить золотниками.* Ном. № 1968. 4) Матка. Желех. *Примовляння, як підбірають животи, коли осунуться: „Золотий золотничку, стань собі на місчечку; де поставив тебе отець і мати, тут тобі довіку стояти“.* Грин. II. 17. Ум. **Золотничо́к.**

Зо́лото, та, *с.* Золото. Гліб. 30. *Князі, що золотом чертоги і срiблами світлиці*

напоєняють. К. Іов. 8. *Шовком шила, шовком шила золотом рубила.* Мет. 26. *Піднесли Єму дари: золото, ладан і миро.* Єв. Мт. І. 1. Ум. **Золотцé.** Чуб. III. 286.

Золотоберéжний, а, е. Золотообрѣзный.

Золотовéрхий, а, е. Золотоглавый, съ золотымъ верхомъ. *Золотоверха церква.* Левиц. Пов. 4. *Золотоверха скринька.* Грин. II. 246.

Золотоголóсий, а, е. Сладкогласный. *Геній народній создав Шевченка з його стихом золотоголосим.* Хата. XI.

Золотогри́вий, а, е. Имѣющій золотую или золотистаго цвѣта гриву. *Сів на золотогривого коня... і приїхав до царя.* Рудч. Ск. I. 109.

Золотокóваний, а, е. Окованный золотомъ. *Біжить ридван золотокован.* Гол. IV. 535.

Золотокóрий, а, е. Съ золотой корой. *На морі, на океані, на річці на Ордані дуб золотокорий.* Драг. 30.

Золотокри́лий а, е. Съ золотыми или золотистаго цвѣта крыльями. *Полинула, заспівала ти, золотокрила* (муза). Шевч. 619.

Золотому́шка, ки, *ж.* Пт. Королекъ, Regulus. Вх. Поч. II.

Золотопéра, ри, *ж.* Раст. Juncus effusus. Шух. I. 21.

Золотопéрий, а, о. Съ золотыми перьями. Желех.

Золотопóлий, а, е. Съ золотыми нивами, полями. *Удвох дивитися з гори на Дніпр широкий, на яри та на лани золотополі.* Шевч. 550. *Лани золотополі.* Хата, 84.

Золотопу́тий, а, е. Съ золотыми цѣпями, оковами. *Пилипко золотопутий, той, що в погрібі замурувався.* Драг. 38.

Золоторóгий, а, е. Съ золотыми или вызолоченными рогами. *Був собі пан такий багатий... мав собі шість волів, сьомого золоторогого.* Рудч Ск. I. 211.

Золототи́сячник, ка, *м.* Раст. Erytreum centaureum.

Золототкáний, а, е. Тканый золотомъ. Шевч. 628. *Парча золототканая.* К. ЧР. 58.

Золотохви́лий, я, є. Съ золотыми волнами. *Лани золотохвилі.* Шевч. II. 151.

Золоттá, тá, *с. соб.* Золотыя нити? Золотыя вещи? *Ой прого, прого—золоття, ой косо, косо, золоття.* Мет. 206.

Золоту́ха, хи, *ж.* 1) Золотуха. *Зовсім був осліп од золотухи.* К. Гр. Кв. 9. 2)=**Золотушник 2.** Вх. Пч. II. 12. 3) Раст. а) Solidago Virgaurea L. ЗЮЗО. I. 137. б) Thalictrum flavum L. ЗЮЗО. I. 138.

Золоту́шний, а, е. Золотушный.

Золоту́шник, ка, *м.* Раст. а) Inula britanica. б)=**Золотуха 3 а.** ЗЮЗО. I. 137. 2) Пт. Пчеловоръ, Meropsapiaster. Вх. Пч. II. 12.

Золотцé, цá, *с.* 1) Ум. отъ **зóлото.** 2) Шумиха. (Шишки з короваю) *великі з золотцем.* Алв. 35.

Зольни́ця, ці, *ж.*=**Зільниця.** Чуб. I. 103.

Золяни́к, кá, *м.* 1) Покупающій золу на мыльные заводы. Мнж. 2) Чанъ для щелоченія кожъ въ золѣ и извести. Вас. 157.

Зомкну́ти, ся. См. **Зімкнути, ся.**

Зомлівáти, вáю, еш, сов. в. **зомлíти, лíю, еш,** *гл.* Обомлѣть, упасть въ обморокъ. *Головонька змита, кошуленька біла, а молода дівчина із жалю зомліла.* Чуб. V. 354. *Катря стоїть коло стіни, сама як стіна біла: бачу—зомліває.* МВ. II. 148.

Зомлíлий, а, е. Обомлѣвшій. Шевч. 148. *Її зомліла душа.* Мир. Пов. I. 158.

Зомня́ти и зом'я́ти, мну́, неш, *гл.*= **Зімняти.** *Зомняв на кабаку.* Ном. № 3960.

Зонá, ни́, *ж.*=**Зана.**

Зóпак, *нар.* **На зóпак.** Въ обратную сторону. *Коли сонечко на зопак зійде, тоді, сестрице, гостьом в вас буду.* Мл. л. сб. 232.

З-óпалу, *нар.* Сгоряча. *З-опалу і не примітив далебі, чи він був там, чи ні.* Верхнеднѣпр. у.

Зопарíти, рíю, еш, *гл.* Заболѣть воспаленіемъ мочевого пузыря. *Зопарів віл.* Черк. у.

Зопини́ти, ню́, ниш, *гл.*=**Зупинити.** Кв. Драм. 250.

Зопочи́нок, нку, *м.*=**Спочинок.** *Чорним очам спання нема, ніжкам зопочинку.* Мл. л. сб. 328.

Зопсíти, сíю, еш, *гл.* Испортиться. *Віл у мене зопсів, нема чим і поїхати.* Міус. окр.

Зопсувáти, сую́, є́ш, *гл.*=**Зіпсувати.** *Зовсім бісова собака сало зопсувала.* Канев. у. *Доброго корчма не зопсує, а лихого і церква не поправить.* Ном. № 3232. См. **Запсувати.**

Зопсувáтися, сую́ся, є́шся, *гл.*=**Зіпсуватися.**

Зопхну́ти, ну́, неш, *гл.*=**Зіпхнути.** *З кроватоньки зопхнула.* Чуб. V. 668.

Зоп'ясти́(ся), **пну́(ся)**, **пнеш(ся)**, *гл.* = **Зіп'ясти, ся**. Гліб. 89. Левиц. І. 103.

Зоп'яти́тися, **чу́ся**, **ти́шся**, *гл.* Остановиться. *Тоді віл зоп'ятився і не став іти до його.* Новомоск. у. *Як скажеш, щоб він тобі віддав, то пан і зоп'ятиться.* НВолын. у.

Зора́ти, **рю́**, **реш**, *гл.* Вспахать. *Зорав приймак-приймаченько зо три десятини.* Чуб. III. 127.

Зорва́ти(ся), **рву́(ся)**, **рвеш(ся)**, *гл.* = **Зірвати, ся**. *Що маковку зорву — друга буде, а матінка умре, — я й загину.* Чуб. V. 439. *Як з гіллі зорвався.* Ном. № 3150.

Зорганизува́тися, **зу́юся**, **єшся**, *гл.* Организоваться. *Моє о Христі браттє зорганизувалось у якесь товариство.* К. XII. 27.

Зорени́ця, **ці**, *ж.* = **Зорниця**. Козел. у.

Зо́решливий, **а**, **е**. = **Зоряний**. *Ніч зоржлива та тиха.* МВ. I. 141.

Зо́решливо, *нар.* = **Зоряно**. *А на дворі зоржливо та тихо.* Федьк.

Зори́на, **ни**, *ж.* Звѣзда. Ум. **Зори́нка**, **зори́ночка**. *А мила сидить — як свіча горить, а дитиночка - як зориночка.* Грин. III. 365.

Зори́ти, **рю́**, **ри́ш**, *гл.* Слѣдить глазами за кѣмъ, смотрѣть пристально. *Так і біга за їм, так і зорить.* Зміев. у. *Зорить праведного грішний, щоб зігнати його з світу.* К. Псал. 90. *Чого зориш на нас очима дико?* К. Іов. 33.

Зори́ця, **ці**, *ж.* Звѣзда. *Оце тобі провідниця — ясная зориця.* Мет. 225.

Зорі́ти, **рі́ю**, **єш**, *гл.* Свѣтиться, свѣтить, сіять. *Місяць світить, зоря зоріє.* Чуб. V. 474. *Серце моє, зоре моя, де це ти зоріла?* Шевч. 143. См. **Зоряти**.

Зорни́ця, **ці**, *ж.* = **Зірниця**. *Тоді козак од дівки йде, як зійде зорниця.* Чуб. V. 93.

Зо́рній, **я**, **є**. Заревой. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає,... поети, мов боги, ні на́що не вважають і пісню зорнюю про дольній світ співають.* К. Дз. 214.

Зорну́ти. См. **Зринати**.

Зору́дувати, **дую**, **єш**, *гл.* Справиться, сдѣлать что. *Не зорудує ніяк із Настусиним батьком.* Г. Барв. 448. *Що задумав, то вже зорудує.* Г. Барв. 520.

Зоружи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* Соорудить. *Уже зоружили зруб.* НВолын. у. *Зоружив чобота.* НВолын. у.

Зорюва́ти, **рю́ю**, **єш**, *гл.* Спать на открытомъ воздухѣ. *Роспитують, хто з чим і відкіль. і куди йде, і де зорювали, і де вода краща.* Кв. II. 41. *Літом у нас товар у полі зорює.* Борз. у. *Отара отирлувалась і зорює, і чабани поснули.* О. 1862. V. Кух. 34.

Зоря́, **рі́**, *ж.* 1) Звѣзда. *Чи це тая зоря зійшла, щоб я додому йшла? Чи це тая вечірняя, щоб я погуляла?* Грин. III. 198. *Ой ти зоре, моя зоре, зіронько вечірняя.* Лукаш. 161. 2) Заря. *Чи то зоря розсвітає?* Чуб. V. 2. **На зо́рю займа́ється**. Свѣтаетъ. *Уже зоря занялася, вже й сонечко зійшло.* МВ. II. 110.

Зо́рявий, **а**, **е**. = **Зоряний**. *Зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Зоряве небо миготить.* К. (О. 1861. IV. 151).

Зо́рявo, *нар.* = **Зоряно**. *На небі зоряво, і золотим серпом підбився молодик угору по над хмарки.* К. Дз. 141.

Зо́ряний, **а**, **е**. 1) Звѣздный. *Ніч місяшна, зоряна.* МВ. (О. 1862. III. 53. 2) **Зо́ряна вода́**. По нар. повѣрью: вода съ лѣкарственной силой для коровы, простоявшая ночь при звѣздахъ. *Коли корова дає мало молока (як хто пороби), треба давати їй зоряну воду пити. А ту воду роблять так: ясної ночі ставляють на виднопі, супроти зірок, дійницю з водою, то вона повинна простояти всю ніч.* Грин. II. 46, 320.

Зоряни́ця, **ці**, *ж.* Звѣзда. Ном. № 53, стр. 291.

Зо́ряно, *нар.* Много звѣздъ. *А зоряно так, що, здається, зорями в вічі сипле.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Зоря́ти, **ря́ю**, **єш**, *гл.* Свѣтиться, сіять. *Що то була за дівчина! Зайде в хату, то мов зоря зоряє.* Г. Барв. 103, 237. *Там квітки як в божім раю... зорями в траві зоряють.* К. Дз. 221. *Ой вийду на гірку та гляну на зірку, — що зоря зоряє, а вся челядь гуляє.* Грин. III. 61. См. **Зоріти**.

Зоря́тися, **ря́ється**, *гл. безл.* Показываться зарѣ. *Там зоряється, займається.* Чуб. III. 475. *Вже й зоряється. Вже сонце — день.* МВ. II 149. *Зза дубків молоденьких зорява стяга рожева зорялася.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Зо́ряшний, **а**, **е**. = **Зоряний**. *Ач яки зоряшна ніч! Хоч голки збірай.* Староб. у.

Зосі́бна, *нар.* Порознь, каждое отдѣльно. *Єсть же і иншого багато, що зробив Ісус, що, коли б писати зосібна, то думаю,*

що й сам світ не помістив би писаних книг. Єв. I. XXI. 25.

Зосла́ти, шлю́, шлеш, *гл.*=**Зіслати.**

Зосмі́лити. См. **Зосмілювати.**

Зосмі́литися, люся, лишся, *гл.* Осмѣлиться, ободриться. *Іосиф, зосмілившись, увійшов до Пилата.* Єв. Мр. XV. 43. *Я раз ізнов зосмілився матері натякнути.* Г. Барв. 201.

Зосмі́лювати, люю, еш, сов. в. **зосмі́лити, лю, лиш,** *гл.* Ободрять, ободрить.— *Кажи мені всю правду, Опанасе,—зосмілювала його майорша.* Г. Барв. 334.

Зостава́ти(ся), таю́(ся), є́ш(ся), сов. в. **зоста́ти(ся), ну(ся), неш(ся)** *гл.* = **Зіставати(ся), зістати(ся).** *То був волом, а то не хочеш зостатися конем.* Ном № 1865.— **кого́.** Отставать, отстать отъ кого. *Іди та не гайсь, щоб нас не зоставсь.* Мнж. 129.

Зоста́вити. См. **Зоставляти.**

Зоставля́ти, ляю, еш, сов. в. **зоста́вити, влю, виш,** *гл.* = **Зіставляти, зіставити.** *Ляха-Бутурмака не рубайте, между військом для порядку за яризу військового зоставляйте.* АД. I. 215.

Зостанови́ти, влю́, виш, *гл.* = **Зоставити.** *Його сонного будили, не збудили, там його в неволі й зостановили.* АД. I. 127.

Зоста́нок, нку, *м.* = **Останок.** *Мабуть ще здужав би на зостанку віку вам заграти.* Гайц. Аб. 65.

Зоста́рити, рю, риш, *гл.* = **Зістарити.** *Синів не женила, дочок не 'ддавала: зостарило мене, що я заробляла.* Чуб. V. 927.

Зоста́рітися, ріюся, ешся, *гл.* Состарѣться. Шевч. 101. *Як багато будеш знать, то скоро зостарієшся.* Ном. № 5948. *Вже старі, зостарілися.* Рудч. Ск. I. 210.

Зоста́ти(ся). См. **Зостава́ти(ся).**

Зо́страх, ху, *м.* Испугъ. Мнж. 181.

Зострі́ва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зострі́ти, ріну, неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Пішла моя дівчинонька понад берегами, та зостріла рибалочок з трьома неводами.* Мет. 18. *Зострів мене козак молоденький, схопив з мене вінок золотенький.* Чуб. III. 170.

Зострі́ва́тися, ва́ся, ешся, сов. в. **зострі́тися, рінуся, нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Да піду я селом, улицею, та зострінуся з молодою дівчиною.* Чуб. V. 154.

З'острі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться острымъ, болѣе острымъ. **Зима з'острі́ла.** Зима сдѣлалась болѣе холодной. Вх. Лем. 420.

Зотлі́лий, а, е. Истлѣвшій.

Зотлі́ння, ня, *с.* Тлѣніе, истлѣніе. *Моїм костям зотління я бажаю.* К. Іов. 16.

Зотлі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Истлѣть. *Моє біле тіло під нагайкою зотліло.* Гол. I. 196. *Хусточка зотліла.* Мл. л. сб. 277. *Пішла вона* (надія) *на той світ в преїсподню, коли ще й там знайду впокій, зотлівши.* К. Іов. 38.

Зотну́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Зітнути.** Шевч. 382. Чуб. III. 270.

Зотну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* = **Зітнутися.** К. Досв. 172.

Зотрива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Подождать. *За ворітьми я ще довгенько зотривала.* МВ. II. 105.

Зотру́хнути, ну, неш, *гл.* = **Струхнути.** *Там і зотрухла.* Руд. Ск. I. 141.

Зотха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **зотхну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* = **Зітха́ти, зітхну́ти.** *Вийди на могилу та й зотхни тяженько.* Чуб. III. 117. *Зотхнув до Бога, далі занімів.* Федьк. I. 29.

Зотхну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Вздохнуть. *Кінь спіткнувся, тяженько зітхнувся: „Чого ти, коню, зотхаєш?"* Грин. III. 237.

Зохаби́ти, блю, биш, *гл.* Оставить, бросить. *Вийшло дівча* (жито) *жати, не могло го в ручку взяти. Пішло оно до крамниці купувати рукавиці, рукавиці не купило, в полю жито зохабило.* Гол. I. 339.

Зо́хматися, маюся, ешся, *гл.* Пожелать. *Мати собі міркувала, що як піде на розглядини, що й своє,* мовляв, *тягло, і велика ікона від покійної жінки дітям зосталась, то я й зохмаюсь* (заміж). Г. Барв. 231. *Почула, що чоловік до свата збірається, та й собі зохмалась туди ж іти.*

Зохо́титися, чуся, тишся, *гл.* Почувствовать охоту, желаніе. Харьк. у. *Зохотився до школи хлопець.* Черк. у.

Зо́чити, чу, чиш, *гл.* Увидѣть. *На що ж і очі в лобі, коли не зочити кого треба.* МВ. (О. 1862. III. 56, 35).

Зошмарити, рю, риш, *гл.* Сбросить, скинуть. *Зошмар з воза сіно.* Вх. Лем. 421.

Зп... = Сп...

Зрабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Ограбить. *Ідуть турки на рабунки, зрабують тя молодою.* Чуб. V. 1087. *Зрабували той город, забрали в йому всіх коней.* Опат. 25.

Зра́да, ди, *ж.* Измѣна, вѣроломство. *Чи ти мене вірно любиш, чи на одну зраду?* Мет. 43. *Сестру кликнула* (Дідона) *на пораду, щоб горе злеє росказать, Енеєву*

оплакать зраду. Котл. Ен. І. 35. *Співав він, що любив колись щиро та вірно, а йому зрада сталась несподівано.* МВ. II. 113. Ум. **Зрадка, зрадонька, зрадочка.** О. 1862. IV. 30.

Зрадецький, а, е. Измѣннический. *Зрадецькі речі супротив пана.* Хата. 153.

Зраджати, джаю, еш и **зраджувати**, джую, еш, сов. в. **зрадити**, джу, диш, *гл.* МВ. II. 62. *Красні лиця часто зраджають.* Гол. І. 362. *Часто ходив, вірно любив, з нею женихався, вона ж мене ізрадила,—я й не сподівався.* Мет. 86. *Ой Палію, Палію Семене, чи не зрадиш ти мене?* Макс. (1834), 98.

Зрадзілля, ля, *с.* Раст. Agrimonia Eupatorium. Шух. І. 21.

Зрадити. См. **Зраджати.**

Зрадитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Посовѣтовавшись, рѣшить. *Зрадились, щоб піти до попа.* О. 1862. VI. 59. 2) Измѣнить себѣ. Слово встрѣчено только въ „Ужинку" Гатцука (стр. 350. Ном. № 8772): *Хоч кохання не зрадиться, та череві (?) завадиться.*

Зраділий, а, е. Обрадовавшійся. *Боже, гарно!... токоче її зраділе серце.* Мир. Пов. II. 84.

Зрадіти, дію, еш, *гл.* Обрадоваться. Єв. Мр. XIV. 11. *„Вже козак твій назад іде". А козачка тому зраділа.* Чуб. V. 1171. *Пані зраділа.* МВ. II. 40. *Як вгляділо я вас, так аж зраділо.* Гліб. 1.

Зрадітися, діюся, ешся, *гл.* = **Зрадіти.** *Той чоловік зрадівся.* ХС. IV. 16.

Зрадливий, а, е. Измѣнчивый, склонный къ измѣнамъ. *Моє серце зрадливеє звичаю не знає.* Мл. л. сб. 312. *Ой хортуно зрадливая, що ж ти виробляєш? Дала серцю зазнатися, з милим розлучаєш.* Чуб. V. 418.

Зрадливість, вости, *ж.* Вѣроломность, предательство. К. Кр. 17.

Зрадливо, *нар.* По-измѣннически. *Мессап, забігши збоку, зрадливо, зо всього наскоку, пустив в Енея камінцем.* Котл. Ен. VI. 76.

Зрадний, а, е и **зрадній**, я, є. = **Зрадливий.** *Гей-гей! не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Г. Арт. (О. 1861, III. 109). *Зрадня ваша рада.* О. 1861. IV. 31.

Зрадник, ка, *м.* Измѣнникъ, предатель. Чуб. V. 57. *Вибрав Юду Іскариоцького, що стався зрадником.* Єв. Л. VI. 16.

Зрадниця, ці, *ж.* Измѣница, предательница. *Ой ти, дівице, моя зрадниціє, зрадила мене молодого.* Чуб. V. 410.

Зрадній. См. **Зрадний.**

Зрадніти, нію, еш, *гл.* = **Зрадіти.** *Небозі сонечко мріється,—воно ж зрадніло, та й справді гріється* Ном. № 6402.

Зрадок, дка, *м.* = **Зрадник.** *Плини, плини, майстрова, від кладки до кладки, щоби знала й пам'ятала, які шевці зрадки.* Чуб. V. 1086.

Зрадувати, дую, еш, *гл.* Обрадовать.

Зрадуватися, дуюся, ешся, *гл.* Обрадоваться. *Та зрадується, звеселиться Марусина матінка.* Мет. 146.

Зраз, зу, *м.* 1) Черенокъ для прививки къ дереву. Желех. 2) Образецъ; колодка (у сапожниковъ). Желех. Вх. Зн. 22.

Зрази, зраз, *ж. мн.* Кушанье изъ говядины: родъ свернутаго битка съ начинкой.

Зразковий, а, е. Образцовый. Желех.

Зразовий, а, е. Къ зразам относящійся. (Понесли) *зразову до ріжків печінку.* Котл. Ен. II. 9.

Зразок, зка, *м.* 1) Образецъ, образчикъ, примѣръ. *Перекривляя... дочку й жінку, затягаючи жалібним голосом на зразок жіночого голосіння.* Левиц. І. 208. *Похвалює Чіпку, другим на зразок ставить.* Мир. ХРВ. 291. Мнж. 181. 2) Узоръ. *А ну лишень зразок зніму з мережки.* Лебед. у. *Покажіть, будьте ласкаві, ваші шитки, зразки. Мені треба сорочку вимережити і лиштвою пошити.* Г. Барв. 216. 3) Выкройка.

Зразу, *нар.* Сразу, вдругъ; съ самаго начала. *Захоч— і вродиться все зразу.* Котл. Ен. VI. 35. *Ми тільки що наткнулись, він так таки зразу і почав лаятись.* Новомоск. у.

Зралити, лю, лиш, *гл.* Вспахать раломъ.

Зрана, *нар.* Поутру, съ утра. *По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. І. 42.

Зранити, ню, ниш, *гл.* Изранить.

Зранку, **зрання**, *нар.* = **Зрана.** *Приходили люди зранку.* Рудч. Ск. II. 168. *Орав же я зрання до полудня, доки не прийшла на серденьку туга.* Чуб. V. 157.

Зратитися, чуся, тишся, *гл.* 1) О волахъ, когда они, будучи въ ярмѣ, тянутся въ противоположныя стороны: расходиться. *Зратилися воли.* Каменец. у. 2) Поссориться, разойтись. *От зратилася*

та й не живе з чоловіком, бо він ню бив, чи мара їх знає. Каменец. у.

Зрахува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Сосчитать. *Наїхали купці з Варшави, тою коникó сторгували, ще за його гроші зрахували.* Чуб. V. 782. 2) Разсчитать, сообразить. *Зміркували, зрахували, що з козака буде.* К. Досв. 163. *Твоє зраховане премудре слово.* К. ЦН. 205.

Зреєструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Сдѣлать реестръ чему.

Зрека́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **зректи́ся, чу́ся, че́шся,** *гл.*—**чогó.** Отрекаться, отречься отъ; отказываться, отказаться отъ. *Невинности моєї не зречуся.* К. Іов. 57.

Зре́титися, чуся, тишся, *гл.*=**Зратитися.** *Попереду жили нічою, а далі зретилися, зретилися, що-дня сварка та колотня, та й розійшлися.* Каменец. у. *Ге-ге! уже ся зретили, то шкода і вмовляти.* Каменец. у.

Зречи́, чу́, че́ш, *гл.* Сказать. Желех.

Зречи́ся, чу́ся, че́шся, *гл.*=**Зректися.** Желех.

Зрешілий, а, е. Трухлый. *Дерево зрешіле.* Вх. Лем. 421.

Зреші́ти, шію, еш, *гл.* Сдѣлаться трухлымъ. Вх. Лем. 421.

Зрива́ння, ня, *с.* Срываніе.

Зрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зірва́ти, рву́, веш,** *гл.* 1) Срывать, сорвать. К. Досв. 57. Рудч. Ск. II. 60. *Квітку зірвала, за голову клала.* Чуб. III. 303. 2)—**бунт.** Поднять бунтъ, возмущеніе. *Звели нам під москалів тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* Макс. (1849). 76. 3) **Зірва́ти би́ки.** Выпречь быковъ изъ ярма. Вх. Зн. 22. 4)—**спи́ну, ми́шки.** Лѣченіе поясницы посредствомъ оттягиванія руками кожи отъ спины. Мвргор. у. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн. 5) **Зірвана доро́га.** Дорога съ замерзшею на ней грязью, изрѣзанною раньше колесами. НВолын. у.

Зрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зірва́тися, рву́ся, вешся,** *гл.* 1) Срываться, сорваться. *Ой як тая черешенька сама не зірветься, так до мене дівчинонька сама не пришлеться.* Чуб. 2) Вскакивать, вскочить, быстро подняться. *Зривається ніби куди бігти.* МВ. II. 54. *Справді?—покрикне панночка, зірвавшись з місця.* МВ. (О. 1862. III. 48). *Встав, зірвався, пішов з шумом.* Гол. I. 37. **Зірва́тися на но́ги.** Вскочить. Св. Л. 106. 3) Трогаться, тронуться съ мѣста, двинуться. *Раз март апріля звав у гості до себе. Апріль зорвався їхать возом.* Драг. 16. *Мати було як зірветься хоч на один день куди...* Г. Барв. 62. *Пішла заміж та не так, пішла раз — не гаразд, не зірвуся другий раз.* Грин. III. 357. 4) Подниматься, подняться (о бурѣ и пр.) *Зірвалася шуря-буря.* Нп.

Зри́вки, вок, *ж. мн.* Деревья съ полуснятыми плодами. *Ще нарвала ягід* (вишень) *на зривках—де-не-де зосталось,—поки ту ягідку піймаєш.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зрина́ти, на́ю, еш, сов. в. **зо(і)рну́ти, рну́, не́ш** и **зри́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Выплывать, выплыть на поверхность воды, выныривать, вынырнуть. *Уже ж сьому синьому каменю на верх не зринать, а павиному піру на дно не тонуть.* Чуб. V. 607. *Утоплений сам зринув.* Харьк. у. 2) сов. в. Спрыснуть, сорваться, выскользнуть. *Накинути відьму тим очкуром,—допіру не втече вона... з очкура не зрине.* Драг. 73. *Колесо зірнуло. Кінь з недоуздка зірнув.* Харьк. г.

Зри́нутися, нуся, нешся, *гл.* Хлынуть. *Зринулася водиця з Дунаю, з Дунаю тихою, бережку крутого.* Мет. 294.

Зриштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Соорудить. *От, зриштували байдаки.* Рудч. Ск. II. 28.

Зрі́нка, ки, *ж.* = **Здрі́нка.** Вх. Уг.

Зрі́вна, *нар.* Ровно? Поровну? *Зрівна, дружбоньку, зрівна, край коровай здрібна.* Гол. IV. 329.

Зрівнова́жити, жу, жиш, *гл.* Уравновѣсить. К. ЦН. 185.

Зрівня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Сравнять. *Зрівняв землю, покрив дерном.* Шевч. 204. *І з землею зрівняють тебе.* Єв. Л. XIX. 44. *Смерть усіх зрівняє.* Харьк.

Зрівня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* 1) Сравниться, сравняться. *Турчин у воду покотивсь, вода зрівнялась* Мл. л. сб. 87. 2) Поровняться. *Скоро зрівнявсь із ними, зараз поздоровкавсь із тим братом Якимом.* Рудч. Ск. I. 206.

Зрі́дка, *нар.* Рѣдко, не часто, не густо. *Ох і гаю мій, гаю, розсаджений зрідка.* Чуб. V. 647.

Зрі́дно. *нар.* Урожайно. *Дай тобі, Боже, щоб у полі зрідно, щоб у полі зрідно, а у дворі плідно.* Чуб. III. 365.

Зрі́зати. См. **Зрізувати.**

Зрі́зна, *нар.* Отдѣльно.

Зрізни́тися, нюся, нишся, *гл.* Отдѣлиться, раздѣлиться.

Зрі́зок, зка, *м.* 1) Обрѣзокъ. НВолын. у. 2) Срѣзъ, перерѣзъ.

Зрі́зувати, зую, еш, сов. в. **зрі́зати, зрі́жу, жеш,** *гл.* Срѣзывать, срѣзать. *Їх зрізують, як спілий колос в полі.* К. Іов. 54. *Зріжу голову, вийму серце.* Ном. стр. 303, № 473.

Зріка́тися, ка́юся, ешся, *гл.*= **Зрокатися.**

Зрі́лко, ка, *с.*=**Здрі́нка.** Вх. Лем. 421.

Зрі́нка, ки, *ж.* и **зрі́нко, ка,** *с.*= **Здрі́нка.** Вх. Лем. 421.

Зріст, зро́сту, *м.* 1) Ростъ. *Сама красна, чепурная, хорошого зросту.* Мл. л. сб. 203. **На зріст.** Ростомъ. **Шити на зріст.** Шить такъ, чтобы пошитое годилось и тогда, когда выростетъ тотъ, для кого шито. 2) Возрастъ. *З малих літ до великого зросту кохала, годувала.* ЗОЮР. І. 19. 3) Проросшее зерно, снопы.

Зрість, зрости, *ж.* Знакъ отъ сростанія на стволѣ дерева разрубленнаго мѣста. НВолын. у.

Зрі́ти, зрі́ю, еш, *гл.* 1) Зрѣть, созрѣвать. *Пшениця зріє на ниві.* Стор. І. 128. *І вітер не віє, сонце не гріє, калина не зріє.* Мет. 134. 2) Выростать, дѣлаться взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245.

Зрі́ти, зрю, зриш, *гл* Видѣть. *Мусить всяк чоловік зріти, що недовго тут жити.* Чуб. III. 19.

Зроб, зро́бу, *м.* 1) Совершеніе, исполненіе работы. **Довести́ до зро́бу.** Исполнить, сдѣлать. *Тоді аж зароблять вони велик спасибі, як доведуть до зробу, до пуття тую роботу.* Васильк. у. **Прийня́тися до зро́бу.** Приняться за дѣло, за исполненіе работы. *Як приймуться до зробу, у той час оддамо гроші.* Васильк. у.

Зроби́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Сдѣлать, произвести. Хата, 164. *Зроби, милий, золоті удила, щоб я твою коня до води водила.* Мет. 112. *Гуси зробили великий крик.* Грин. II. 239.—**своїм бо́гом.** По своему. *Не куди й дів ті гроші, а купив дзвін; та вже й тим скривдив громаду, що зробив своїм богом.* Св. Л 287. 2) Повредить кому колдовствомъ. *Чоловік з голоду сохне, а дурні брешуть, що це йому зроблено.* 3)—**во́лю кому́, чию́.** Исполнить чье желаніе. *Ой чумаченьки, ой ви молоденькі, зробіть мою волю.* Чуб. V. 1031. 4)—**ла́ску.** Сдѣлать одолженіе. *Велику ласку мені зроби, послухай.* МВ. II. 112. 5)—**собі смерть.** Наложить на себя руки. *Ах волю сама собі смерть зробити, як в багацтві з немобом жити.* Чуб. V. 117.

Зроби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Сдѣлаться. *Зробився мов несамовитий.* Котл. Ен. II. 15. *Усе зробилось, як бажали єзуїти.* Стор. МПр. 72.

Зро́бка, ки, *ж.* **Бра́ти гро́ші на зро́бку.** Брать деньги подъ отработокъ. *Землі в його нема,—бере гроші на зробку: уперед даєш, а после він одробля.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Зробля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Обрабатывать. *Ой я тобі не наймичка все поле зробляти.* Гол. IV. 538.

Зро́бок, бка, *м.* Истощенный работою, негодный уже къ работѣ человѣкъ. Желех.

Зрода́, зро́ду, зроду-зві́ку, *нар.* 1) *Вона зрода й у церкві не була.* Мнж. 104. *Чи був у тебе батько зроду?* Ном. № 10505. *Ой я зроду лишенька не знала.* Чуб. V. 594. *Зроду я заміж не піду.* Лавр. 155. **Зро́ду-ві́ку.** Никогда еще. *Зроду-віку не було такого, а тепер: ось тобі, на!* Подольск. г. 2) Никакъ, никоимъ образомъ. *Такі капосні люде, що мені не можна зроду-звіку на селі вдержатись.* Левиц. Пов. 348.

Зроди́ти, ся. См. **Зрожати, ся.**

Зро́ду. См. **Зрода.**

Зрожа́й, жа́ю, *м.* Урожай. *Зрожаю нема, тільки зродила трава шовкова.* Мет. 465.

Зрожа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **зроди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Рожать, родить. *Так його мати зродила.* Ном. № 2918. *Ти учора ізвечора дитя зродила.* Грин. III. 273. 2) Родить, уродить. *Як будуть ссстро... ягоди зрожати.* О. 1861. X. 89. *Прошу ж тебе, не цвіти красно, прошу ж тебе, не зроди рясно.* Мет. 176. *Добра нивонька була: сто кіп жита зродила.* Чуб. III. 240.

Зрожа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **зроди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Рожаться, родиться. 2) Родиться, уродиться. *Посіяла, мамко, жито,—зродився барвінок.* Гол. III. 403.

Зрозумі́лий, а, е. Понятный. Левиц. Пов. 237.

Зрозумі́лість, лости, *ж.* Понятность. Желех.

Зрозумі́ло, *нар.* Понятно.

Зрозумі́ння, ня, *с.* Пониманіе. *Вели-*

здібна до зрозуміння такого, що буває впає не од премудрих і розумних. К. XII. 16.

Зрозуміти, мію, еш, *гл.* Понять. *Поки, тее зрозумівши, згоду учинили.* Макс. (1834), 126. *Ви так granted письменна говорите, що з того не зрозумію.* Котл. НП. 344.

Зрок, ку, *м.* Зрѣніе. *Бог дав усім людям однаковий зрок.* Дещо, 36.

Зронити. См. **Зроняти.**

Зроняти, няю, еш, сов. в. **зронити, ню, ниш,** *гл.* Давать, дать упасть; терять, потерять, утратить. Желех. *Ой лісе, лісоньку, зронив єс красоньку.* Вх. Лем. 421.

Зросити, ся. См. **Зрошати, ся.**

Зросливий, а, е. Дающій ростъ. *Та принеси три квіточки: ой першую зросливую, а другую сонливую.* Мет. 1.

Зрослий, а, е. Выросшій. Левч. 10.

Зростання, ня, *с.* Ростъ, выростаніе.

Зростати, таю, еш, сов. в. **зрости, сту, теш,** *гл.* Выростать, вырости. *Єсть у мене сестра менша, без мене зросла.* Мет. 32. *Без щастя зросла, а без долі вродилася.* Мет. 80. *При мені вона й зросла, бо сиротою зосталася змалечку.* МВ. II. 19.

Зростися, туся, тешся, *гл.* Срастись. *Ой у полі дві тополі докупи зрослися.* Чуб. V. 403.

Зростити, щу, стиш, *гл.* Вырастить. *Нехай їм Бог зростить.* Ном. № 375. *Як я тебе зростила, сама себе звеселила.* Чуб. V. 684.

Зрістний, а, е. Взрослый. Левч. 10.

Зрошати, шаю, еш, сов. в. **зросити, шу, сиш,** *гл.* Орошать, оросить. К. Досв. 26. *Дрібненькими слізоньками все поле зросила.* Мет. 274. *Припав він до землі та й зросив її слізьми.* МВ. II. 70.

Зрошатися, шаюся, єшся, сов. в. **зроситися, шуся, сишся,** *гл.* Орошаться, оросться, обливаться, облиться. *Слізьми так і зрошається.* МВ. I. 57.

Зруб, ба и бу, *м.* 1) Срубка. *Знайшовся чоловік, що купив на зруб гай.* Стор. I. 47. Также мѣсто, гдѣ срубленъ лѣсъ. Вас. 206. *З липового зруба молоді паростки пустились.* МВ. I. 156. 2) Срубъ—при постройкѣ, въ погребѣ, колодезѣ и пр. Чуб. VII. 377. *Як положать зруб на хату..., то п'ють закладчини.* ХС. III. 41. Kolb. I. 56. *Був колодязь і такий низький зруб у ньому.* Грин. II. 338.

Зрубань, ні, *ж.* Рубка лѣса. Вх. Уг. 242.

Зрубати. См. **Зрубувати.**

Зрубина, ни, *ж.* Одна пластина въ колодезномъ срубѣ. Харьк. у.

Зрубити, блю, биш, *гл.* Сдѣлать срубъ. *Зрубив хату.* НВолын. у.

Зрубувати, бую, еш, сов. в. **зрубати, баю, еш,** *гл.* Срубывать, срубить. *Кожне дерево зрубують.* Єв. Л. III. 9. *Зрубай, батеньку, високу яворину, збудуй, батеньку, широку домовину.* Чуб. V. 372.

Зруйнування, ня, *с.* Разореніе, разрушеніе. Стор. II. 137.

Зруйнувати, ную, еш, *гл.* 1) Разрушить, разорить. *Зруйнували Запорожжя.* Лукаш. 66. *Не зостанеться тут камінь на камені, щоб не зруйновано.* Єв. Мр. XIII. 2. *Зруйновано життя моє на світі.* К. Іов. 37. 2) Разорить (о потерѣ имущества).

Зруйнуватися, нуюся, єшся, *гл.* 1) Разрушиться, разориться. *Зруйнувався зовсім будинок.* 2) Разориться, потерять имущество. *Пан не зруйнується, як скількись кліток поля перелітує пустирем.* О. 1862. IV. 105.

Зрукованний, а, е. Обрученный. Вх. Лем. 421.

Зрунтати, таю, еш, *гл.* Испортить, сдвинуть съ мѣста, почти разрушить. Подольск. г.

Зрухнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Зрушитися.** *З місця й не зрухнеться.* Грин. II. 310.

Зруч, *нар.* Изъ руки, рукой держа. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11971.

Зручати, чаю, еш, *гл.* Поручать.

Зручний, а, е. Ловкій; удобный. Левиц. Пов. 141.

Зручність, ности, *ж.* Ловкость. Левиц. Пов. 237.

Зручно, *нар.* Ловко; удобно. Ком. I. 39.

Зрушити, шу, шиш, *гл.* 1) Сдвинуть. *Насилу зрушив з місця.* 2) Тронуть, взволновать. *Дуже батька слова її зрушили.* МВ. II. 149. 3) Встревожить. *Всю діброву крилечками вкрили, голосочком діброву зрушили.* Чуб. V. 315.

Зрушитися, шуся, шишся, *гл.* Дрогнуть, сдвинуться. **Зрушилась земля**—нар. повѣрье, по которому земля при первомъ весеннемъ громѣ какъ будто вздрагиваетъ. *Зрушилась земля, то тепер усе буде рости.* НВолын. у.

Зрущик, ка, *м.* Въ ловушкахъ для звѣрей: палочка, толчокъ въ которую со

стороны звѣря заставляетъ дѣйствовать ловушку. Шух. I. 236, 237. См. **Пасть.**

Зрябíти, бíю, еш, *гл.* Сдѣлаться рябымъ, пестрымъ. *Шия так зрябіла дуже; хто його зна й що воно.* Канев. у.

Зряджáти, джáю, еш, сов. в. **врядúти, джý, диш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить; убирать, убрать. *Шо в суботу кісоньку чесала, а в неділю головку зряжала.* Мил. 148. *Не за для тебе ся калинонька сажена, а за для тебе дівка Галочка зряжена.* Грин. III. 487. *Блищить шабля козацькая від срібла та злата, зрядив його пан ласкавий як рідного брата.* К. Досв. 154. 2) Снаряжать, снарядить. *Зрядили його* (в дорогу) *і він пішов.* Мнж. 74. *Треба синів на чужину зряжати.* МВ. II. 52. *Зряджають молодіж на нове хазяйство.* МУЕ. III. 169.

Зря́дник, ка, *м.* Раст. Gladiolus imbricatus L. ЗЮЗО. I. 124.

Зрясúти, шý, сúш, *гл.* Усѣять. *Зрясять на віці коровай, у піч посадять із віка.* Мет. 164.

Зрятувáти, тýю, еш, *гл.* Спасти. *Зрятуй його!* Греб. 341.

Зря́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Собраться; сговориться. Миж. 181. *Свати уже зряхались іти додому.*

Зря́чий, а, е. Видящій, зрячій.

Зсáджувати, джую, еш, сов. в. **всадúти, джý, диш,** *гл.* 1) Ссаживать, ссадить, снимать, снять. *Чоловік тоді його зсадив з груші.* Рудч. Ск. 25. **З хазя́йства зсадúти.** Разорить. *Миші... нас із хазяйства зсадять.* Мнж. 66. 2) Смѣщать, смѣстить, увольнять отъ должности, отрѣшить отъ должности. *Громада його* (голову) *давно б зсадила.* О. 1861. VIII. 95. *Гляди, царю, бо сей Мазепа тебе з царства зсадить* КС. 1882. III. 611. 3) Встаскивать, встащить, взваливать, взвалить. *Узяли його в хату та й зсадили на піч.* Мнж. 95. *Зсадити дерево на віз.* Зміев. у.

З-сéрця, *нар.* Разсердившись. *Турн з-серця скрипотів зубами.* Котл. Еп.

Зсúвіти, вію, еш, *гл.* Посѣдѣть. Аф. 262.

Зсúдіти, джу, диш, *гл.* Высидѣть, просидѣть. *Мати ще й удушливенька була: було всю нічку зсидить, усе бухикає.* Г. Барв. 61.

Зсилáти, лáю, еш, сов. в. **віслáти, шлю, шлеш,** *гл.* 1) Ниспосылать, ниспослать. *Моя думка—есть то ангел од Бога зісланий.* Мл. л. сб. 137. 2) Высылать, выслать, отсылать, отослать. *Стали вдову стареньку зневажати, на чуже подвірря зсилати.* Мет. 347. *Зослав хлопця з хати.* Новомоск. у.

Зсинúти, ню́, иш, *гл.* Побить до синяковъ. *Зсинив її так, що й Боже!* Лебед. у.

Зсинíти, нíю, еш, *гл.* Посинѣть.

Зсинобóжитися, жуся, жишся, *гл.* Прикинуться бѣднякомъ, несчастнымъ. *Зігнувсь, зсинобожись і почав прохати.* Грин. II. 183.

Зсúпа, пи, *ж.* Родъ корзины для зерна, стоящей въ амбарѣ: дѣлается съ крышкой въ формѣ большой, сверху расширенной бочки изъ пучковъ соломы, связанныхъ шворками или лыками. Kolb. I. 59.

Зсипáти, пáю, еш, сов. в. **зсúпати, плю, плеш,** *гл.* Ссыпáть, ссы́пать. *Прошу вас, добре дбайте, борошно зсипайте.* Мет. 396. *Хотів у мішок зсипати.* Кв.

Зсипáтися, пáюся, ешся, сов. в. **зсúпатися, плюся, плешся,** *гл.* Ссыпáться, ссы́паться. *Тії бруньки зриваються, зсипаються в пляшку.* Чуб. I. 130.

Зсихáти, хáю, еш, сов. в. **зсóхнути** и **зсóхти, хну, неш,** *гл.* Изсыхать, изсохнуть.

Зсіданúна, ни, *ж.* Створожившаяся часть молока, творогъ, образовавшійся при окисаніи молока. Вх. Лем. 421.

Зсідáти, дáю, еш, сов. в. **зсíсти, зся́ду, деш,** *гл.* 1) Возсѣдать, возсѣсть. *Як чорт на його зсяде.* Ном. № 3382. 2) Вставать, встать, сойти (съ лошади, напр.) *Зсісти з коня.*

Зсідáтися, дáюся, ешся, сов. в. **зсíстися, зся́дуся, дешся,** *гл.* О молокѣ: скисать, скиснуть, створаживаться, створожиться. *Молоко зсілось.* Г. Барв. 369.

Зсíлий, а, е. Скисшій (о молокѣ). *Зсіле молоко.* Вх. Зн. 22.

Зсíсти, ся. См. **Зсідати, ся.**

Зскáкувати, кую, еш, сов. в. **зскóчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Соскакивать, соскочить. *Жінка... так з печі і зскочила.* Ном. № 4007. *Сотничиха зскакує з ліжка.* Стор. II. 241. 2) Вскакивать, вскочить. *Зскочив на драбину.*

Зслúзнути, зну, неш, *гл.* Исчезнуть, пропасть. *Бодай нагло зслиз!* Ном. № 3781.

Зсмутнíти, нíю, еш, *гл.* Опечалиться. *Чого так зсмутніла?* Чуб. III. 121.

Зсóвувати, зую, еш, сов. в. **зсýнути, ну, неш,** *гл.* Сдвигать, сдвинуть. *Давай зсовувать з себе пояс.* ЗОЮР. I. 247.

Зсóвуватися, вуюся, ешся; сов. в.

зсу́нутися, нуся, нешся, *гл.* Сдвигаться, сдвинуться. **З глу́зду зсу́нутися.** Рехнуться. *Стара з глузду зсунулась, мов собака з соломи.* Ном. № 6332.

Зсо́хнути и **зсо́хти.** См. **Зсихати.**

Зспо́ду, *нар.* = **Зісподу.** *Накладем стіжок зсподу широкий.* Чуб. III. 465.

Зста́рити, рю, риш, *гл.* Состарить. *Нужда мене зстарила і зв'ялила.* МВ. I. 30.

Зста́ріти(ся), рію(ся), еш(ся), *гл.* Состариться. *Зстаріли ви, ненько!* МВ. II. 15. *І зстарівся воюючи, по корчмах ночуючи.* Ном. № 1700.

Зстароданна, *нар.* Издревле.

Зступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **зступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Сходиться, сойтися вмѣстѣ, сближаться, сблизиться. *Передні... зступаються ближче один до одного.* Мир ХРВ. 262. 2) Осѣдать, осѣсть, сойтись, сдвинуться. *Зступилась хата.* Канев. у. *Ввійшов Іван до Остапа в гріб і слідком за ним земля зступилась.* Грин. I. 288. 3) Сжиматься, сжаться. *Як зступляться черевики, то ще й тісні будуть.* Канев. у.

Зсува́ти, ва́ю, еш, *гл.*=**Зсовувати.**

Зсува́тися, ва́юся, ешся, *гл.*=**Зсовуватися.**

Зсука́ти. См. **Зсукувати.**

Зсу́кувати, кую, еш, сов. в. **зсука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Ссучивать, ссучить. *Зсукав мотузок.* Чуб. I. 162.—**сві́чку.** Сдѣлать свѣчу (изъ воску). *Зсукали свічку із ярою воску.* Чуб. I. 162. *А ще раніше пан Василько встав, три свічки зсукав.* Чуб. III. 285.

Зсукува́тіти, тію, еш, *гл.* Сдѣлаться сучковатымъ. Аф. 462.

Зсу́нути, ся. См. **Зсовувати, ся.**

Зсуро́пити, плю, пиш, *гл.* Смѣшать различнаго рода зерновой хлѣбъ. *Зсуропив мішок пшениці та кукурузи та й змолов.* Міус. окр.

Зсуте́ніти, нію, еш, *гл.* Стемнѣть. *Вже гарненько зсутеніло.* О. 1862. IV. 104.

Зсуши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Высушить. *Зсушу я ще трохи ягід на зіму.* 2) Изсушить. *Невірная дружина зв'ялила, зсушила.* Мет. 260.

Зсуши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* 1) Высушиться. *Чи вже зсушилися груші?* 2) Изсушиться. *Зсушилася, зв'ялилася, як нитка тоненька.* Чуб. III. 168.

Зт... См. **Ст...**

Зуб, ба, *м.* 1) Зубъ. *Добрі ті зуби, що кісіль жують.* Посл. *А вона тільки зуби зціпила.* МВ. II. 38. *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. **Взя́ти на зу́би кого́.** Злословить о комъ. *Вас щось на зуби взяли.* 2) Зубъ — часть снаряда: зубецъ колеса, валька для катанья бѣлья, зубъ бороны, рала и пр. МУЕ. III. 17. Шух. I, 154, 228. Чуб. VII. 400. 3) **Во́вчі зу́би.** Названіе рода писанки. КС. 1891. VI. 379. 4) Родъ пѣсни. Маркев. 34. *Сопілка зуба затинала.* Котл. Ен. I. 19. Ум. **Зу́бик.**

Зуба́нь, ня́, *м.* Человѣкъ съ большими выдающимися зубами. Черк. у.

Зуба́тий, а, е. Зубастый. *З себе худий, жовтий, очі ямкуваті, зубатий такий.* МВ. II. 191.

Зубе́ла, ли, *ж.* Узда. Угор.

Зубе́лити, лю, лиш, *гл.* Взнуздывать. Угор.

Зубе́ць, бця́, *м.* 1) Зубецъ—какъ фигура и какъ часть снаряда (напр. **зу́бці у грабля́х.** Шух. I. 166); сдѣланный изъ матеріи и пр. какъ украшеніе одежды. Шух. I. 122. Гол. Од. 56. 2) Зубокъ, часть чесночной луковицы, распадающейся на части. МУЕ. III. 39. 3) *мн.* **зу́бці.** Кушанье изъ очищенныхъ зеренъ ячменя—вареныхъ или поджаренныхъ. Чуб. VII. 440. Маркев. 153. *На закуску кулїш і кашу, лемішку, зубці, путрю, квашу.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Зу́бчик.**

Зу́бик, ка, *м.* Ум. отъ **зуб.**

Зуби́ло, ла, *с.* Остроконечный молотокъ, которымъ рубятъ желѣзо кузнецы. НВолын. у. Грин. II. 3.

Зу́біч, *нар.*=**Увбіч.** НВолын. у.

Зу́бка, ки, *ж.* Порода лука съ маленькими продолговатыми луковицами. Вас. 203.

Зубни́й, а́, е́. Зубной. *Прилипла вже до кости моя кожа, зостався я із яслами зубними.* К. Іов. 42.

Зубова́тий, а, е. О картофели, фасолѣ: недоваренная, еще твердая. *Квасоля ще не вкипіла, ще зубовата.* Черниг. у.

Зубо́вий, а, е. 1)= **Зубний.** *Святий Антонію, зубовий цілителю, поможи мені.* Чуб. I. 125. 2)—**часни́к.** Обыкновенный чеснокъ съ луковицей, распадающейся на зубки. Вас. 203.

Зубо́жений, а, е. Приведенный въ бѣдность, сдѣланный бѣднымъ. *Коли ми зійдемося знову на сій зубоженій землі?* Шевч. 383.

Зубо́жити, жу, жиш, *гл.* Обѣднить, привести въ обѣднѣніе.

Зубо́житися, жуся, жишся, *гл.* Обѣд-

нѣть. *Зубожився так, що нічого не має.* Рудч. Ск. II. 202.

Зубо́жіння, ня, *с.* Обѣднѣніе. Желех.

Зубо́жіти, жію, еш, *гл.* Обѣднѣть. *І чи я ж сьогодня всиротіла? Чи се тепер тільки зубожіла.* МВ. II. 105.

Зубо́к, бка́, *м.* = **Зубець 1** и 2. *Наступив на зубки в граблях.* Грин. II. 207. *Зубки в ритках.* МУЕ. III. 20.

Зу́бо́ча, *нар.* Искоса. *Гляне зубоча.* Сосниц. у. Слов. Д. Эварн.

Зубо́чистий, а, е.=**Зго́ристий.**

Зубр, ра, *м.* Зубръ. Вх. Пч. II. 5.

Зубро́вий, а, е. Зубровый. *Друга трубонька та мідяная, третя трубонька та зубровая.* Гол. II. 61.

Зубря́, ря́ти, *с.* Зубренокъ. Вх. Пч. II. 5.

Зубцьо́ваний, а, е. Имѣющій зубчатый орнаментъ.

Зубча́стий, зубча́тий, а, е. Зубчатый. *Під прозорчастою, чистою як сльоза водою, зеленіло якесь баговіння зубчасте, тонесеньке, дрібне.* Левиц. I. 63. *Зубчасті стіни.* Левиц. Пов. 165. **Зубча́стий про́діль.** Особый проборъ при прическѣ дѣвушекъ въ **колонілки.** Чуб. VII. 423.

Зу́бчик, ка, *м.* Ум. отъ **зубець.**

Зуверіти, рію, еш, *гл.* Покоробиться. *Зуверіли дощки.* Вх. Лем. 421.

Зуга́рний, а, е. Способный, мастеръ. *А ми доженемо.—Зугарні! Заплутаєтесь у своїх полах та й попадаєте.* Мир. Пов. I. 149. *Зугарний терсвені правити.*

Зугле́діти, джу, диш, *гл.* Замѣтить, подмѣтить.

Зужиткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Потребить, израсходовать. Подольск. г.

Зу́жмом, *нар.*=**Жу́жмом.** *Коло її хустина зужмом лежить.* Подольск. г. *Поночі крало та зужмом усе в коморі й забрало.* Черк. у. *Нащо отак зужмом несеш вірьовку?* Черк. у.

Зу́жувати, жую, еш, сов. в. **зу́зи́ти, зу́жу, зиш,** *гл.* Суживать, сузить. *То ширить їм, то зужує границі.* К. Іов. 27.

Зу́здріти, дрю, риш, *гл.* Увидѣть, узрѣть. *Стрілець такий, що аби зуздрів на око, то вже й його.* ЗОЮР. II. 203. *Шукатимеш—не зуздриш мене оком.* К. Іов. 16.

Зу́здрітися, рюся, ришся, *гл.* Оглянуться, осмотрѣться. Лубен. у. (В. Леонтов.).

Зу́зи́ти. См. **Зужувати.**

Зузули́на, ни, *ж.*=**Зозуля.** *Закувала зузулина в саду на паду.* Мил. 137.

Зузу́ля, лі, *ж.* и пр.=**Зозуля** и пр.

Зукра́сити. См. **Зукрашати.**

Зукраша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **зукра́сити, шу, сиш,** *гл.* Украшать, украсить. *Вони його любили, мов жертву ідольську квітками зукрашали.* К. МБ. III. 257. *Султанські зукрашені кіосками сади.* К. ПС. 126.

Зума́ти, ма́ю, еш, *гл.* Сойти съ ума. Вх. Зн. 22.

Зуми́сне, *нар.* Умышленно, нарочно. *Всі гори були ніби зумисне заквітчані зеленим деревом.* Левиц. Пов. 4.

Зуми́тися. См. **Зумлятися.**

Зу́міти, мію, еш, *гл.* Съ ума сойти. *Чи ти зуміла, чи дурману наїлася?* Кіев. Подольск. г.

Зумі́ти, мію, еш, *гл.* Сумѣть. *Як зуміла, так і спіла.* Ном. № 1054.

Зумі́тися, мі́юся, мієшся, *гл.* 1)=**Зу́міти.** *А щоб ти зумілася!* Ковел. у. 2) Поразиться, изумиться. *Дівчина зумілася, де доля поділася.* Чуб. V. 119.

Зумля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **зуми́тися, млю́ся, мишся,** *гл.* Изумляться, изумиться, поразиться. *Зумлялися усі величчєм Божим.* Єв. Л. IX. 43. *Зу́милася ж я!* МВ. II. 124. *Йосип зумився, що Христос народився.* Грин. III. 33.

Зумогти́, мо́жу, жеш, *гл.*=**Змогти.** *Я би так не зумів жити на світі.* Федьк.

Зумра́ти, ра́ю, еш, *гл.* Съѣсть, уплесть. *Так цілого хліба і зумрав.* Козелецк. у. Слов. Д. Эварн.

Зу́мствувати, вую, еш, *гл.* Придумать. *Я б зумствувала, як робити.* Зміев. у.

Зупія́тити, я́чу, тиш, *гл.* Сдѣлать уніатомъ. К. ПС. 139.

Зуноватися, ну́юся, ешся, *гл.* Надоѣсть, опротивѣть. Вх. Лем. 421.

Зупи́н, ну, *м.* Удержъ. *Гуля собі — нема йому на світі зупину.* О. 1862. VIII. 54. *Зупину не було її ході крівавій.* К. Псал. 181.

Зупини́ти, ся. См. **Зупиняти, ся.**

Зупи́нка, ки, *ж.* 1) Остановка. 2) Знакъ препинанія. Ном. № 11807.

Зупиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **зупини́ти, ню, ниш,** *гл.* Останавливать, остановить, удерживать, удержать. *Да гуляла, гуляла, мати не спиняла, да тепер зупинила.* Чуб. V. 542. *Підбігли до його і зупинили коня.* Стор. МПр. 52.

Зупиня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **зупини́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* Останавливаться, остановиться, удерживаться, удержаться. *Такий бенкет задали, що аж*

до неба дим пішов та на хмарі зупинився. Рудч. Ск. II. 85.

Зупо́вний, а, е. Полный. *Треба, кажуть, ізозвати зуповную раду, щоб і військо з Запорожжя було на раді.* К. ЧР. 26.

Зури́вочний, а, е. Непрочный, шаткій. Слово сомнительное, встрѣченное лишь въ пѣснѣ о Саввѣ Чаломъ, видимо подправленной кѣмъ-то и напечатанной въ „Запорожской Старинѣ" Срезневскаго: *Хоч спісивий, не спісивий, пани кажуть, Сава, да недобра, зурівочна стала його слава.* (Часть I, стр. 63).

Зури́тити, чу, тиш, *гл.*—**собі́ кого́.** Почувствовать къ кому отвращеніе. Шух. I. 45.

Зу́рка, ки, *ж.* Раст. Cynoglossum. Вх. Пч. I. 9.

Зуро́чення, ня, *с.* Сглазъ. Гол. III. 4.

Зуро́чити, чу, чиш, *гл.* Сглазить. *Дівчатам годиться иноді вмиваться з помийниці, щоб хто не зурочив.* Грин. II. 31. *Лихе око зурочило наше щастя.* О. 1862. VIII. 21.

Зуси́лля, ля, *с.* Подвигъ, усиліе. *Тільки святий Бог наших не забував: на велликі зусилля, на одповіддя держав.* Макс.

Зусі́м, *нар.* Совсѣмъ. *Нехай, нехай,—та й зусім занехай.* Ном. № 11011.

Зу́ски, *нар.*=**Двуски.**

Зу́спитися, плюся, пишся, *гл.* Встрѣтиться. Зміев. у.

Зу́спіт, *нар.* Назадъ, вспять. *Оце пливли ми до острова Чортомликом, а тепереньки зуспіт Підпільною.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Зу́спіти, пію, еш, *гл.* Встрѣтить. *Ми першого очима зуспіли Чайченка.* МВ. II. 95. *І не счулась, як зуспіли дніпрові дівчата.* Шевч. 359.

Зустріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **зустрі́ти, рі́ну, неш,** *гл.* Встрѣчать, встрѣтить. *Не зможу по степах чвалати, будуть мене вовки-сіроманці зустрівати.* Мет. 444. *Зустрів його один чоловік з города.* Єв. Л. VIII. 27.

Зустріва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **зустрі́тися, нуся, нешся,** *гл.* Встрѣчаться, встрѣтиться. *Прощай, розуме, як з горілкою зустрівся.* Ном. № 11468. *Думав, доля зустрінеться, спіткалося горе.* Шевч. 38.

Зу́стріч, чі, *ж.* Встрѣча. *Ой поїхав козаченько до свого двора, вийшла йому на зустріч сама менша свість.* Чуб. V. 769.

Зустріча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Зустрівати.**

Зустріча́тися, ча́юся, ешся, *гл.*=**Зустріватися.**

Зустрі́чний, а, е. Встрѣчный. *А зустрічний каже: як же ми розійдемось, коли місточок узенький?* Кв. II. 40.

Зух, ха, *м.* Молодецъ, молодчина, удалецъ. *Дали мені капелюх, уже тепер вояк зух.* Гол. I. 143.

Зухва́лий, а, е. Дерзкій.

Зухва́льство, ва, *с.* Дерзость, наглость. Стор. МПр. 82.

Зухова́тий, а, е. Молодецкій, хватскій. *Над річкою стоїть хата, там дівчина зуховата.* Мл. л. сб. 324. *Гуляй, доню, ізводь хлопців, но вибірай все молодців; чи убогий чи багатий, аби був зуховатий.* Чуб. V. 685.

Зуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **зучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Пріучать, пріучить. *Зучай дитину чистенько коло себе ходити. Ви його не зучайте курити.* Константиногр. у.

Зуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **зучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Пріучаться, пріучиться. *Бо під батьковськими крильми я зучивсь до бою.* К. МБ. III. 246.

Зцапі́ти, пі́ю, еш, *гл.* Глупымъ сдѣлаться, одурѣть (какъ козелъ). Желех.

Зціджувати, жую, еш, сов. в. **зціди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить, сливать, слить (напр., настойку съ ягодъ).

Зціле́ння, ня, *с.* 1) Соединеніе въ одно цѣлое. 2) Исцѣленіе. *Ісцілення душі і тілес.* Чуб. I. 165.

Зціли́ти, ся. См. **Зціляти, ся.**

Зцілі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Остаться въ цѣломъ видѣ, остаться цѣлымъ. Черк. у.

Зцілю́щий, а, е. Цѣлебный, цѣлительный. *Як зцілющий вітер від долин подише, хворі мої лоні міччу заколише.* Щог. Сл. 6. **Зцілю́ща й живу́ща вода́.** Мертвая и живая вода (въ сказкахъ). *Набрала води зцілющої, попорськала,—так лежить зовсім так, як чоловік, тілько неживий. Набрала вона живущої води, дала йому в рот,—він і ожив.* ЗОЮР. II. 56. См. **Цілющий.**

Зціля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **зціли́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать цѣлымъ, соединить въ одно цѣлое. Черк. у. НВол. у. *Ти розбила, а я зцілю.* 2) Исцѣлять, исцѣлить. *Мали силу зціляти недуги.* Єв. Мр. III. 15.

Зціля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **зціли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Соединяться въ одно цѣлое; срастаться, срастись. *Взяв ту воду, помазав нею шматки ца-*

ренка,—вони й зцілились. Рудч. Ск. I. 128. 2) Исцѣляться, исцѣлиться. *Почула вона в тілі, що зцілилась від недуги.* Єв. Мр. V. 29.

Зці́пити. См. **Зціплювати**.

Зціпі́ти, **пію**, **еш**, *гл.* Оцѣпенѣть, одеревенѣть. *Зціп мов пень.* Млак. 84.

Зці́плювати, **плюю**, **еш**, сов. в. **зці́пити**, **плю**, **пиш**, *гл.*—**зу́би**, **ру́ку**. Стискивать, стиснуть, сжимать, сжать.

Зцу́пити. См. **Зцуплювати**.

Зцу́плювати, **плюю**, **еш**, сов. в. **зцу́пити**, **плю**, **пиш**, *гл.* Стаскивать, стащить, стянуть. *Зцупити з печі.* Г. Арт. (О. 1861. III. 111).

Зцура́тися, **ра́юся**, **ешся**, *гл.* = **Віддуратися**. *Зцуралась роду як чуми.* Мкр. Г. 46.

Зцяцькува́ти, **ку́ю**, **еш**, *гл.* Украсить, напр. украсить орнаментировкой. *Лушні мережані, колеса штучно повиточувані, ярма зцяцьковані, як на відданню у дівки сорочка.* Г. Барв. 137.

Зча́лити, **лю**, **лиш**, *гл.* Соединить, связать. Харьк. у.

Зчарува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.* Околдовать. *Треба брата зчарувати.* Гол. I. 207. *Вона ж мене зчарувала.* Рудан. I. 18.

Зча́ста, *нар.* Часто. *Щоб ти в мене, донько, зчаста не бувала.* Гол. I. 195.

Зчеза́ти, **за́ю**, **еш**, сов. в. **зче́знути**, **ну**, **неш**, *гл.* Исчезать, исчезнуть. *Марко повернув у гущиню і зчез за кущами.* Стор. МПр. 125.

Зчепи́ти, **ся**. См. **Зчіплювати**, **ся**.

Зчепури́ти, **рю́**, **ри́ш**, *гл.* Убрать красиво, украсить. *Обмазали хату, зчепурили так, як молоду.* Г. Барв. 249.

Зчервоні́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Покраснѣть. *Що слово Улита промовить, так і зчервоніє.* Г. Барв. 217. *Як літнім ранком зчервоніють хмари над сонечком, що весело встає.* К. Дз. 214.

Зчеса́ти. См. **Зчісувати**.

Зчини́ти, **ся**. См. **Зчиняти**, **ся**.

Зчиня́ти, **ня́ю**, **еш**, сов. в. **зчини́ти**, **ню́**, **ниш**, *гл.* Дѣлать, сдѣлать, производить, произвести, совершать, совершить. *Всіх козаків поїла, кормила, по Івасю Вдовиченку похорон і весілля зчинила.* Мет. 424.—**бу́чу**. Поднять шумъ.

Зчиня́тися, **ня́юся**, **ешся**, сов. в. **зчини́тися**, **ню́ся**, **нишся**, *гл.* Происходить, произойти, совершиться, подняться.

Зчи́стити. См. **Зчищати**.

Зчи́сток, **тка**, *м.* Послѣдъ у родившей коровы. *Як корова отелиться, озьми зчисток, закопай.* Мнж. 156.

Зчища́ти, **ща́ю**, **еш**, сов. в. **зчи́стити**, **зчи́щу**, **стиш**, *гл.* Счищать, счистить.

Зчі́плювати, **люю**, **еш**, сов. в. **зчепи́ти**, **плю́**, **пиш**, *гл.* 1) Сцѣплять, сцѣпить. 2)—**ру́ку з руко́ю**. Взяться за руки. *Ручку з ручкою зчепивши, йшли із церкви молодії.* Мкр. Н. 37.

Зчі́плюватися, **лююся**, **ешся**, сов. в. **зчепи́тися**, **плю́ся**, **пишся**, *гл.* Сцѣпляться, сцѣпиться.

Зчі́сувати, **сую**, **еш**, сов. в. **зчеса́ти**, **зчешу́**, **шеш**, *гл.* 1) Расчесывать, расчесать. *Іди, сину, додомоньку, змию, зчешу тобі головоньку.* Чуб. V. 937. 2) Срубить. *Нема вже шаблі, що не одну татарську голову зчесала.* Стор. I. 15.

Зчорні́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Почернѣть. *Зчорнів я, змарнів я, по полю ходячи.* Гол. I. 247.

Зчо́хом, *нар.* Съ избыткомъ.

Зчудува́тися, **ду́юся**, **ешся**, *гл.* Удивиться.

Зшива́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **зши́ти**, **зши́ю**, **зши́єш**, *гл.* Сшивать, сшить. *Зшивали лантухи на сухарі.* Стор. МПр. 126.

Зши́лити, **лю**, **лиш**, *гл.*—**гу́би**. Выпятить, сжавъ въ одну точку. *Та ще й губи зшилить, кепкувать би то, бридкий, з старої людини.* Сим.

Зши́ти. См. **Зшивати**.

Зши́ток, **тку**, *м.* Тетрадь. Желех.

Зшпо́ртати, **таю**, **еш**, *гл.* Смастерить, сдѣлать. *„А ну лишень", каже, „свої линтварі, або там сукно"* (він і кравецьке діло вмів) *і зшпорта* (свитину або кожух). Сим. 199.

Зшука́ти. См. **Зшукувати**.

Зшука́тися, **ка́юся**, **ешся**, *гл.* Хватиться, начать искать. *Зшукалася сьогодні заполочі—нема, а знаю добре, що була.* Харьк.

Зшу́кувати, **кую**, **еш**, сов. в. **зшука́ти**, **ка́ю** **еш**, *гл.* Отыскивать, отыскать предметы, находящіеся въ разныхъ мѣстахъ. Аф. 463. *Зшукую овець, що пастухи порозгублювали.*

Зшумати, **маю**, **еш**. и **зшумува́ти**, **му́ю**, **еш**, *гл.* Собрать пѣну при кипѣніи. Вх. Зн. 22.

Зюбрі́й и **Зябрі́й**, **рія**, *м.* Раст. = **Жабрій**. Вх. Пч. I. 10. Шух. I. 21.

Зю́зник, **ка**, *м.* Раст. Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127.

Зю́зя, **зі**, *ж.* 1) Дѣтск.: букашка и вообще все крошечное. О. 1861. VIII. 8. 2) ? *Змерз, як зюзя. П'яний, як зюзя.*

Зю́рити, рю, риш, *гл.* = **Двю́рити**.

З'юртува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* = **Заюртуватися**. *На дворі з'юртувались і на щось дивились, до сіней як хмара ринуть, товпляться, гукають, Харитину, всю беседу й молодих лякають.* Мкр. Н. 26.

Зя́б, би. Пахоть на зиму, поле, вспаханное осенью подъ яровой хлѣбъ. *На зяб орати.* Вас. 196. *Скільки ви запорами поля торік?—Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес.* Г. Барв. 306.

Зябля́, лі, *ж.* = **Зяб**.

Зя́бра, бер, *ж. мн.* 1) Жабры. 2) Крючья в остях. Шух. I. 223.

Зябрі́й. См. **Зюбрій**.

З'я́ва, ви, *ж.* Явленіе.

Зя́ви, вів, *м. мн.* = **Зябра**. Вх. Пч. I. 14. См. **Зів** 2.

З'яви́тися. См. **З'являтися**.

З'явля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **з'яви́тися**, влю́ся, вишся, *гл.* Являться, явиться. Грин. III. 33. *Там, де його ніхто не сподівався, там він з'являвсь.* КС. 1882. X. 185. *Нова рада, нова рада світу ся з'явила.* Чуб. III. 328. *Перед гетьманом козаки з'явились.* К. МБ. II. 139.

З'я́зувати, зую, еш, сов. в. **з'яза́ти**, з'яжу́, жеш, *гл.* = **Зв'язувати, зв'язати**. *З'язала снопів зо два та й кинула.* Харьк. *З'язувати б уже це, та нема мотузків.* Харьк.

З'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **з'яза́тися**, з'яжу́ся, жешся, *гл.* = **Зв'язуватися, зв'язатися**. Харьк.

З'яси́рити, рю, риш, *гл.* Взять въ неволю, въ плѣнъ. *А я з'ясирю панну.* К. ПС. 112.

З'ястру́біти, бі́ю, еш, *гл.* Сдѣлаться подобнымъ ястребу. *Коли сова з'яструбіє, то вище сокола літає.* Ном. № 4225.

З'ясува́ти, су́ю, еш, *гл.* Выяснить, обнаружить. *Не смів я вам, що думав, з'ясувати.* К. Іов. 70.

Зя́тенько, ка и **зя́течок**, чка, *м.* Ум. отъ **зять**.

Зя́ти, зя́ю, еш, *гл.* = **Зяяти**. Вх. Лем. 421.

Зя́тів, тева, ве. Зятевъ. *Уже й христиться й молиться, що вирвалась із рук зятевих.* Рудч. Ск. I. 181.

Зя́тній, я, є. Принадлежащій зятю. *Прибулося тещі зятнії діти колихати.* Ном. № 4910.

Зять, тя, *м.* Зять. *Хвали, мати, того зятя, що я полюбила.* Мет. 72. Ум. **Зя́тенько, зя́течок**. *Я ж тобі, зятеньку, рідная свість.* Грин. III. 485.

Зятько́, ка́, *м.* Ласк. отъ **зять**. *Укрийсь, зятьку, укрійсь та на негоді не мочись.* Грин. III. 498.

Зя́яти, зя́ю, еш, *гл.* Зіять. *Щоб тобі так рот зяяв, якото двері зяють. (Як хто не зачинить дверей).*

Й.

Йва, ви, *ж.* Ива. Salix Caprea L. ЗЮЗО. I. 134.

Йверень, рня, *м.* 1) Щепка, отрубленная поперегъ дерева. Канев. у. *В однім селі рубають, а в другім иверні літають.* (Загадка: *дзвін*). Грин. II. 310. 2) Комокъ земли, вылетающій изъ подъ копытъ скачущей лошади. См. **Виверень.**

Йверь, ря, *м.* Зарубка поперегъ дерева. НВолын. у.

Йвина, ни, *ж.* Одно дерево **иви.** Кролевец. у.

Ивилга, ги, *ж.* Раст. омела бѣлая. Viscum album L ЗЮЗО. I. 141.

Йвка, ки, *ж.* 1) Пт. = **Евка.** Вх. Пч. II. 14.

Йдол, ла, *м.* 1) Идолъ. Шевч. 603. 2) Чортъ. Ув. **Идоляка.** *Так і загув угору той идоляка.* Грин. II. 12.

Йдолів, лова, ве. Идолу принадлежащій. Бранное слово. *А, идолового сина дитино, якого наробила!*

Идолопоклóнство, ва, *с.* Идолопоклонство. К. Бай. 150.

Йдольство, ва, *с.*=**Идолопоклонство.** К. ПС. 130. *Идольство борола наша віра.* К. МБ. XI. 145.

Идольський, а, е. Идольскій, языческій. *В римській идольській землі.* Шевч. 602.

Идоляка, ки, *м.* Ув. отъ **Идол.**

Йжиця, ці, *ж.* Названіе буквы V. **Йжицю прописáти.** Высѣчь. *Треба б йому ижицю прописать.* Ном. № 13637.

Икавка, ки, *ж.* 1) Икотка. Ном. № 13390. 2) Раст. Berteroa incana. Dec. ЗЮЗО. I. 114. Ум. **Икавочка.** ЕЗ. V. 191.

Йкати, каю, еш, одн. в. **икнýти, нý, нéш,** *гл.* Икать, икнуть.

Икáтися, икáеться, одн. в. **икнýтися, икнéться,** *гл. безл.* Икаться, икнуться. *Як важно икається, так хтось судить.* Грин. II. 313. *Не легенько икалось тому, кого вони хвалили.* Левиц. I. 474. *Хай їй легенько икнеться.* Г. Барв. 210.

Илéць, ильцá, *м.*=**Ивка 2,** Equisetum arvense. Вх. Пч. II. 31.

Илкий, á, é. 1) О маслѣ: прогорьклый. *Не покуштувала масла, як купувала, а воно илке.* Харьк. г. 2) О щелокѣ: ѣдкій. Константиногр. у.

Имбéрець, рцю, *м.* Ум. отъ **имберь.**

Имбéрь, рю, *м.* Инбирь. *Положила туди яєчок, имберю, бобків.* Ум. **Имбéрець.** *Намочу горілки у зеленій пляшці з имберцем і з перцем, з своїм щирим серцем.* Нп.

Ймпет, ту, *м.* Стремительность, сила, натискъ. *Аби нам битий шлях переп яти ти і первий импет ляцький зупинити.* К. ЦН. 242. *Яким импетом її до сього пхнув?* Г. Барв. 543.

Йнак, *нар.* Иначе. *З почину світа було якось инак.* Рудч. Ск. I. 130.

Инáкий, а, е. Иной. *В таких і инаких розмовах проїхали вони день і другий.* Св. Л. 305.

Инáко, *нар.*=**Инак.** *Не можна инако.* МВ. II. 103.

Инáковий, а, е.=**Инакий.** *Єсть речі, що в однім місці таке для .іх меня, а в другім инакове.* О. 1862. I. 70.

Инáково, *нар.*=**Инак.** *Трошки инаковоросказано.* Ном. № 12251.

Инáкше, *нар.*=**Инак.** *Инакше не можна.* Рудч. Ск. I. 126.

Инáкший, а, е. Иной. *Зовсім инакша сцена.* Левиц. Пов. 249.

Инáче, *нар.*=**Инак.** *Дяче, не буде иначе.* Ном. № 1070.

Инáчий, а, е.=**Инчий.** *Треба иначий купить хамут, бо сей тісний коневі. Що*

все тута не по нашому, що все тута по иначому. Грин. III. 493.

Инби́рець, рцю, *м.* Ум. отъ **инби́рь.**

Инбирі́вка, ки, *ж.* Инбирная настойка.

Инби́рь, рю, *м.* = **Имбер.** Ум. **Инбирець.**

И́нде, *нар.* Въ иное, въ другое мѣсто, въ другомъ мѣстѣ. *Ходім, ринде, куди инде, там нас не знатимуть та й риндею не зватимуть.* Лебед. у. *Хто не входить в кошару дверима, а перелазить де инде, той злодій.* Єв. I. X. 1. *В Жаботині родилася, инде не привикну.* Чуб. III. 137.

Инджиба́ба, би, *ж.* Баба-яга. Угор.

Инди́к, ка, *м.* Индюкъ, индѣйскій пѣтухъ. *Ходить, як индик переяслівський.* Ном. *Посип индикам, гусям дай.* Шевч. 132. *Надувся, як индик.* Котл. Ен. II. 35.

Индича́, ча́ти, индичеця́, ня́ти, *с.* Птенецъ-индюкъ. *Та пропив чоловік индика, а жінка индичку й индиченя.* Чуб. V. 636.

Инди́чий, а, е. Принадлежащій, свойственный индюку или индюшкѣ.

Инди́чина, ни, *ж.* Мясо индѣйки, индюка.

Инди́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать. *Ти якого гаспида индичишся?* Ном. № 3546. *А вже що отті калістратори всякі!...: знаєте,, які вони иноді в нас: і чваниться, индичиться.* Свм. 230.

Инди́чка, ки, *ж.* Индѣйка. Чуб. V. 636.

Инди́чня, ні, *ж.* Помѣщеніе для индюковъ.

Индичня́, ні, *ж. соб.* Индюки.

Индор, ра, *м.*=**Индик.** Вх. Лем. 421.

Инду́та, ти, *ж.* Испорч. **инду́кта** — пошлина на ввозные товары. *Так було тоіді тілько два перевози. Заплатив було индуту, то й пропустять.* ЗОЮР. I. 263.

Индюр, ра, *м.*=**Индор.** Вх. Лем. 421.

Иней, нею, *м.* Иней. Ком. II. 25. *Будуть твої карі очі инеєм уростати.* Чуб. V. 603.

Инжи́р, ру, *м.* Винныя ягоды. О. 1862. IX. 64.

И́ний, а, е.=**Инший.** *Мав хтось иний родитися, та кури запіли.* Посл.

И́нколи, *нар.* Иногда, по временамъ.

И́нкуди, *нар.* Куда нибудь. *Поїхали ми не инкуди, а у саму університетську церкву.* Морд. Оп. 70.

Инний, а, е.= **Инший.** *Не розмовившись з головою, до чогось инного неважся.* Ном. № 5837.

И́ногді, и́ноді, *нар.* Иногда. *Иноді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном. № 4062. *Гайдамаки приходили в Черкаси разів може п'ять,—иноді в день, а иноді вночі, иноді в великій, а часом в невеликій купі.* ЗОЮР. I. 246.

Инозе́мний, а, е. Иноземный, иностранный. *Заводить усе в своїх домах по иноземному.* К. Гр. Кв. VII.

Инозе́мщина, ни, *ж.* Иноземщина, иностранные обычаи, порядки. *Иноземщина заливає наші народні низини.* К. Гр. Кв. XXVII.

Иномо́вний, а, е. Иноязычный. *Иномовні чудні слова.* Левиц. I. 243.

Инслі́за, зи, *ж.* = **Інклюз.** Чуб. III. 23.

Инч, и́нче, *нар.*=**Инше.**

Инчий, а, е. = **Инший.** *Поведу, каже... у инче царство.* Рудч. Ск. II. 108.

Инша́к, *нар.*=**Инак.** Вх. Уг. 242.

Инша́кий, а, е.=**Инакий.** Вх. Лем. 421.

И́нше, *нар.*=**Инакше.** *Може як инше це зробити?* **Куди́ и́нше.** Въ другое мѣсто. *Ішов бідний чоловік у Степанівці на ярмарок, а може куди инше.* Рудч. Ск. II. 25.

И́нший, а, е. 1) = **Инакший.** Шевч. 152. *Милий покидає, иншої шукає.* Нп. *Дві в однаковому убранні, а третя в иншому.* Грин. I. 112. 2) Иной, нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить.*

И́н'як, *нар.* = **Инак.** *Однаковісінько йому, чи так, чи, може, ин'як.* МВ. (О. 1862. I. 100).

И́н'який, а, е.=**Инакий.** *Ин'якої ночі то є роса.* Черк. у.

Ирга, ги. *ж.* Раст. Cotoneaster vulgaris Linde. ЗЮЗО. I. 120.

Ирджок, (джка?), *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Уг. 242.

Ржа́, жі, *ж.*=**Ржа.** *Було так і їсть, як иржа залізо.* МВ. I.

Иржа́вець, вця, *м.*=**Ржавець.**

Иржа́вий, а, е.=**Ржавий.**

Иржа́вина, ни, *ж.* Мѣсто со ржавой водой. *Отам на луках та в иржавини, то тим і трава иржава, неїдома.* Волч. у.

Иржа́віти, вію, еш, *гл.*=**Ржавіти.**

И́риця, ці, *ж.* 1) Животное, водящееся въ водѣ, въ частности Triton. Вх. Пч. II. 17. 2) Птица, возвратившаяся изъ зимняго отлета. *Вже ириця проявилась, скоро тепло стане.* Борз. у. *Птице, ириці, ходи до нас вечерю їсти.* 3) Очень старая жен

щина, старая вѣдьма. *Тут якась старая баба, знахурка всесвітня і сідая, і горбата, мабуть застолітня, прислухалась, примінялась і; як став, сказала... Одспівавши, заніміла, очі протирала, а за сью така ж другая ирщця казала.* Мкр. Н. 33.

Йрід, рода, *м.* См. **Ирод.**

Йрій, рію, *м.*=**Вирій.** *Гуси, гуси білі в ирій полетіли.* Шевч. 519. *Пташки, що влітку так співали, у ирій вже поодлітали.* Греб. 387.

Ирод и Йрід, да. *м.* 1) Иродъ. *Ирод-царь за Христом ганявся.* Колядка. 2) Злодѣй. *А він мене і побачив, ирод.* 3) Чортъ. *А ирід його відає.* Ном. № 3576. *З шуму став ирод-чорт.* Гн. II. 217. У Шевченка повидимому въ значеніи: чортъ-змѣй. *Знову люта гадина впилася в саме серце: кругом його тричі обвилася, як той ирод.* Шевч.

Йродів, дова, ве. Иродовъ. Бранное слово. *Иродове кодло.* Ном. № 895. *Иродів сину.* Ном. № 3572.

Ирстени́н, на, *м.* Христіанинъ. *Ішов раз бідний ирстенин дитину ирстити, та не міг найти кумів.* Гн. II. 32.

Ирсти́ти, рщу́, стиш, *гл.*=**Хрестити.** Шух. I. 181.

Ирсти́тися, рщу́ся, стишся, *гл.*= **Хреститися.** Шух. I. 38, 212.

Ирха, хи, *ж.* 1) Выдѣланная овечья или козья шкура. Желех. 2) Кантъ въ сапогахъ, гдѣ сшиваются половинки голенища. НВолын. у. 3) **Нам'яти ирху.** Надрать хохолъ.

Ирхо́вий, а, е.=**Иршаний.** Желех.

Ирчок, чка, *м.*=**Ирджок.** Вх. Уг. 242.

Йрша́ний, а, е. Изъ овечьей или козьей выдѣланной шкуры. **Йрша́ні штани́.** Кожаные мѣховые штаны, обращенные шерстью внизъ,—носятъ пастухи въ Новороссійскомъ краѣ и Черноморіи зимой. *Чабанам видається на зіму одежа: сорочки, штани хрящові, штани иршані.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ирша́нки, нок, *ж.* Кожаные, мѣховые штаны. Мнж. 181.

Ирши́ни, шин, *мн.* = **Хрестини.** Желех.

Иршли́ця, ці, *ж.* Оторочка на тулупѣ изъ смушка или сурковаго мѣха. Вас. 155.

Ирщіння, ня, *с.*=**Иршини.** Желех.

Йскорка, ки, *ж.* Ум. отъ **и́скра.**

Искорник, ка, *м.* Раст. Ranunculus acris. Вх. Уг. 242.

Йскра, ри, *ж.* Искра. *З малої искри великий вогонь буває.* Ном. *Палкий як искра.* Мкр. Н. 12. Ум. **Йскорка.**

Искри́стий, а, е. Искристый. (Сонце) *обсипає своїм искристим світом.* Мир. Пов. II. 76. *За ними йде міжа искриста тіни.* К. Іов. 94. *Искристий погляд.* Мир. ХРВ. 61.

Искри́ти, рю́, риш, *гл.* Бросать искры. *Сонце... искрило світом.* Мир. Пов. I. 158. *Схились до своєї жінки, оком искрить.* МВ. II. 184. **Ко́мін искри́ть**—черезъ дымовую трубу вылетаютъ искры. Херс. у.

Искроватий, а, е. Блестящій. Вх. Лем. 422.

Йскрявий, а, е.=**Искристий.** *По блискучій искрявій росі від них лягав тінь.* Г. Барв. 245.

Искряни́й, а, е. Искрящійся. *Искряні очі.* Левиц. I. 84.

Искря́стий, а, е = **Искристий.** МУЕ. III. 87

Ит, *меж.*=**Ет.** 1. *Ит, не знать чого ти турбуєшся.* Рудч. Ск. II. 119.

Ич, *меж.*=**Ач.** Ном. № 11185.

І, Ї.

Всѣ слова, начинающіяся приставками **із**, **іс** и не находящіяся здѣсь, см. на буквы **З** и **С**.

І, *сз.* И. *Був собі чоловік, і все його жінка слабувала.* Рудч. Ск. І. 168. *Як Бог дасть, то і в вікно подасть.* Посл. *І вітер не віє, і сонце не гріє.* Нп. *І виходила до його вся земля.* Єв. М. І. 5. *І де ті люде тут возьмуться.* Шевч. 339. Между двумя гласными и послѣ гласной сокращается въ **Й**. *Як не зароблю, то лежатиму поки й опухну.* ЗОЮР. І. 11. *Спала їсти й пити.* Шевч. 352. *Далі вже й під Київ підступає.* ЗОЮР. І. 3.

І, *меж.* 1) Выражаетъ удивленіе. *І, матінко моя! Я бачив в городі такеє, що тілько в казці росказать.* Гліб. *І! що тепер із ним зробилось! Де в біса й сила тая ділась.* Гліб. *А жіночку свою любив і Господи єдиний!* Шевч. 526. 2) **І вже!** Выражаетъ печаль, отсутствіе надежды: Эхъ! увы! *Йди, доню, гуляти!... — І вже, моя мати, мені не гуляти.* Хата, 11. *І вже, не справить горбатою могила.* Ном. № 3221.

Ібиска, ки, *ж.* Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15.

Ібу́нка, ки, *ж.* Раст. Veronica Beccabunga. ЗЮЗО. І. 140.

Іван-зілля, ля, *с.* Раст. а) Hysopus offic. Шух. І. 21. б) **— пільське.** Echium vulgare. Шух. І. 21.

Іва́нішній, я, е. Относящійся къ дню св. Ивана. **Сіно іва́нішне.** Сѣно, скошенное въ день св. Ивана. Шух. І. 170.

Іва́нова му́шка, ки, *ж.* Насѣк.= **Світун.** Вх. Пч. І. 6.

Іване́к, нка́, *м.* 1) Раст. Hypericum perforatum. Вх. Пч. І. 10. 2) Пт.=**Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.

Іва́нчик, ка, *м.* **— золотий.** Раст. Galium luteum. Шух. І. 21.

Івасик, ка, *м.* Раст. Trifolium montanum L., T. pratense L. ЗЮЗО. І. 139.

Івилга, ги, *ж.* Раст. омела бѣлая. Viscum album L. ЗЮЗО. І. 141.

Її́волга, ги, *ж.* Пт. иволга. *Їволга, їволга! свиню ссала, порося вкрала! (кажуть їволзі). А ти кобилу! — ніби каже їволга.* Ном. № 10261.

Ігла́, вли́, *ж.*=**Ігла** 1. Вх. Лем. 421.

Ігде́, *нар.*=**Де.** *Іґде родилась, іґде пригодилась.* Ном. № 8997.

Іги́, *меж.*—**на ко́го.** Тьфу (на кого). Желех. *Іги на тя! стара каже.* Гол. І. 222.

Ігиги, *меж.* выражающее ржаніе.

Іґі́, іґі́й, *меж.*=**Іги.**

Іґіне́, *меж.* Крикъ гуцульскаго пастуха на лошадей, чтобы остановились и возвратились. Шух. І. 211.

Ігла́, лі́, *ж.* 1)=**Голка.** Шух. І. 153. 2) Пт.=**Іговна.** Вх. Пч. І. 16.

Іго́вка, ки, *ж.*=**Ігва.** Вх. Лем. 421.

Іговна, ни, *ж.* Иволга, Oriolus galbula. Вх. Уг. 242.

Іго́вник, ка, *м.* Игольникъ. Шух. І. 284, 154.

Іголa, ли, *ж.*=**Іговна.** Вх. Лем. 421.

Іголий, лия, *м.* **іголийка, ки**, *ж.*= **Іговна.** Вх. Лем. 421.

Ігра́, ри, *ж.*=**Гра.** Ном. № 12591.

Іґранка, ки, *ж.* Игра. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Ігра́ти, ра́ю, еш, *гл.*=**Грати.** *Так танцюй—як іграють.* Ном. № 5876.

Ігра́ч, ча́, *м.*=**Грач.**

Іґрашечка, ки, *ж.* Ум. отъ **іграшка.**

Іґрашка, ки, *ж.* Игрушка, забава. *Чужая біда за іграшку.* Ном. № 2341. *Кішці іграшка, а мишці сльози.* Ном. **За іграш-**

ни робйти що. Съ легкостью, какъ бы играя, шутя дѣлать что. *Зберуться дівчата да гуртом на сіножаті да днів у два, в три за іграшки і повгребають.* О. 1861. VIII. 18. *Під високою скелею блищав на сонці новий гарний панський млин... Четверо коліс неначе залюбки та за іграшки крутились на ясному сонці.* Левиц. КС. 81. **Ум. Іграшечка.**

Ігрéць, ця, *м.* 1)=**Грець** 1. 2) Вихрь. *Закрутився перед царицею ігрець, піднявся до неба стовп пилу, вхопив царевича і помчав у зелений гай.* Стор. I. 74.

Ігрище, ща, *с.*=**Грище.** Грин. III. 441. *Дівочі ігрища незабутні.* К. ДС. 21. *На ігрищах ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133.

Ігронько, ка, *м.* Музыкантъ. *Приїхали подоляне з подолу, ой привезли свої ігроньки з собою; ой загадали хорошенько іграти.* Мет. 161.

Ігýмен, на, *м.* Игуменъ. *Що ігуменові можна, то братії зась.* Ном. № 1004.

Ігýмeня, ні, *ж.* Игуменья.

Ід, *пред.* Къ. *Ївга заробила в мене грошенят на байбарак ід Великодню.* Г. Барв. 251.

Ід, їду, *м.* Ядъ. Вх. Лем. 421.

Їдá, дй, *ж.*=**Їжа.** *Хліб та вода, то козацька їда.* Ном. № 12276. *Той його гостит їдами, питем.* Гн. II. 177.

Їдáк, ка, *м.*=**Їдець.** Желех.

Їдáло, ла, *с.* 1) **Їдало.** Шутливо: желудокъ. Желех. 2) **Їдáло.** Широкая часть ложки, та, которой набирается пища. Шух. I. 247.

Їдáльний, а, е.=**Їстовний.** Желех.

Їдáння, ня, *с.* Ѣденіе. *Трепав з роботи, з сухоти, з їдання.*

Їдáти, дáю, еш, *гл.* Ѣдать, съѣдать. *Як я молодою бувала, по 40 вареників їдала, а тепер хамелю-хамелю, насилу 50 умелю.* Ном. № 8146.

Ідеáл, лу, *м.* Идеалъ. *Все, що чужі краї прозвали ідеалом, сияло перед ним в небеснім красоті.* К. Дз. 162.

Ідеалізувáти, зýю, еш, *гл.* Идеализировать. Желех.

Ідеáльний, а, е. Идеальный. *Ваш образ ідеальний.* К. XII. 74.

Їдéн, їднá, нé. Одинъ. *Чи раз, чи два — їдна біда.* Ном. № 4290. Ум. **Їдéнький.** *Їденьке дитятко маю.* НВолын. у.

Їдéник, ка, *м.* = **динак** 1. Рк. Левиц.

Їденйця, ці, *ж.*=**Єдиниця.** *Ой була я у батенька та їдною їденицею.* Грин. III. 681.

Їдéння, ня, *с.* Ѣда, кушанье. *Послав йому усякою питення, їдення і горілок усяких.* Ном. № 14007.

Їдéць, дця́, *м.* Ѣдокъ. Рудч. Ск. I. 2.

Ідéя, ідéї, *ж.* Идея. *Європейські ідеї.* Левиц. Пов. 153.

Їджéння, ня, *с.*=**Їдення.** Чуб. II. 582. Драг. 281. *За сидження нема їдження.* Ном. № 10846.

Їдúме, мого, *с.* Съѣстное. *Позоставáлось і питиме й їдиме.* Рудч. Ск. II. 157.

Їдинáчитися, чуся, чишся, *гл.* Быть въ хорошихъ отношеніяхъ, дружить. *Їдиначитися з Лавром не можна.* НВолын. у.

Їдіння, ня, *с.* = **Їдення.** *Там тобі питіння, там тобі їдіння, там тобі одпочивання.* Мил. М. 90.

Їдкúй, á, é. 1) Рѣзкій (о вѣтрѣ). *Їдкий вітер.* Каменец. у. 2) Съѣдомый. *Зелена солома їдкіша скотині.* Черниг. у.

Їдлó, лá, *с.* Пища, ѣда. Драг. 307. Вх. Уг. *А Прокіп наче ніч темна ходить, і вже тоді ні до їдла, ні до питва, ні до розмови.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Їднáк, *нар.* = **Однак.** *Я їднак приїхав.* Чуб. V. 137.

Їднáковий, а, е, їднáково, *нар.*=**Однáковий, однáково.** Ном. № 643.

Їднанкú, нóк, *ж. мн.* См. **Єднанка 2.** Шух. I. 34.

Їднáти, ся, нáю, ся, еш, ся, и пр. *гл.* =**Єднáти, ся** и пр.

Їднéнький, а, е. Ум. отъ **їдéн.**

Їднóлітці, ців, *м. мн.* Ровесники. *Мій Григор, а братів Кость, то вони собі їднолітці.* Каменец. у.

Їдовúтий, а, е. Ядовитый. *Їдовитий гад.* Вх. Лем. 421.

Їдóм, *нар.* Поѣдомъ. *Їдом тебе їсть.* Ном. № 12225.

Їдóмий, а, е. Съѣдобный. *Їдома річ.* Черк. у. *Полова хто-й-зна як їдома.* Славянос. у. *Молоте та потрапляє, щоб солома їдоміша була скотині, не дуже вимолочує зерно.* Грин. I. 299.

Їдóсі, *нар.* = **Досі.**

Їдýха, хи, *ж.* Охотница поѣсть.

Їдцéм, *нар.* = **Їдом.** *Їдцем їсти.*

Їдьмá, *нар.* = **Їдом.** *За панщини пани їдьма їли людей.* НВолын. у. *Невістка їдьма їсть бабу й діда.* Г. Барв. 487.

Їéшня, ні, *ж.* = **Яешня.**

Їжа, жі, *ж.* Ѣда, Рудч. Ск. I, 3, 29, 115.

Їжáк, кá, *м.* 1) Ежъ. Котл. Ен. І. 11. Ном. № 6388. 2) Родъ намордника съ колючками, надѣваемый на телятъ, чтобы они не могли сами сосать корову. Каменецк. у.

Їжакóвий, а, е. Ежовый. *Їжаковим салом треба мазати, так і погоїться.* Харьк.

Їжакувáтий, а, е. Взъерошенный, съ торчащей шерстью. *Їжакуватий віл.* Черк. у.

Їжачи́ха, хи, *ж.* Ежъ-самка. Лубен. у.

Їжачи́ч, ча, *м.* Ежъ-самецъ. *Чи воно їжачич, чи їжачиха?* Лубен. у.

Їжик, ка, *м.* = **Їжак.** Чуб. II. 367.

Їжитися, жуся, жишся, *гл.* 1) Щетиниться. Харьк. у. О волосахъ: подниматься. *Аж серце хлопцеві завміpало, аж волосся їжилось.* Св. Л. 217. 2) Важничать. *Чого воно* (школяр) *їжиться? чого дметься, як шкурлат на жару?—думав собі хурман.* Св. Л. 168.

Їжно, *нар.* Сытно, достаточно пищи. *Хоч не їжно, так улізно.* Ном. № 10387.

Із, *пред.* = **З.** Ставится между двумя согласными или послѣ согласной, иногда въ началѣ фразы, если слѣдующее слово начинается согласной; въ стихахъ иногда для соблюденія размѣра. *Збіглось вовків щось із тисячу.* Рудч. Ск. І. 32. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. *Із славною Запорожжя наїхали гості.* Шевч. 221.

Їз, їзу, *м.* Запруда рѣчки для ловли рыбы. Ном. № 14145. См. **Яз.** Ум. **Їзóк.** Сим. 146.

Ізб... См. **Зб.**

Ізв... См. **Зв.**

Ізг.. См. **Зг.**

Ізд... См. **Зд.**

Їздá, ди́, *ж.* Ѣзда. Рудч. Ск. II. 171. *Санна їзда—ангельска їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Їздéць, дця́, *м.* Ѣздокъ. К. ЧР. 92. *Вчора увечері приїхав їздець.* МВ.І.

Їзджáлий, а, е. О лошадяхъ: ѣзжалый. Сим. 153. *Бідкається, де б йому купити на старість їзджалою смирного коня.* О. 1861. X. 21.

Їздити, джу, диш, *гл.* Ѣздить. *Дарованим конем не їздити.* Ном. № 4615. *У Київ їздить всякий год.* Шевч. 463.

Їздитися, джуся, дишся, *гл.* Постоянно ѣздить, разъѣзжать. *Їздиться усюди з їм.* Зміев. у.

Їздня́, ні, *ж.* Постоянная ѣзда. Подольск. г.

Їзду́н, нá, *м.* Ѣздокъ. *А чи довго туди їхати верхи?—Хто його зна,—як який їздун.* Александров. у. Екатериносл. г.

Із'в... См. **З'в.**

Ізж... См. **Зж.**

Ізз.. См. **Зз.**

Із-за, *пред.* = **Зза.** Употребл. подобно предлогу **із.** *Із-за гори вітер віє, березоньку хилить.* Мет. 20.

Їзи́ти, їжу́, зи́ш, *гл.* Перегораживать рѣку для ловли рыбы. *Їж їзити.*

Ізк... = **Іск.** См. **Ск...**

Ізл... См. **Зл...**

Ізм... См. **Зм...**

Ізн... См. **Зн...**

Ізо, *пред.* = **Зо.** *Василько буде хоч цілечку ніч ізо мною сидіти.* МВ. II. 9.

Ізо... См. **Зо...**

Їзóк, зкá, *м.* Ум. отъ **їз.**

Ізп... = **Ісп...** См. **Сп.**

Ізр... См. **Зр.**

Ізс... См. **Зс.**

Ізт... = **Іст...** См. **Ст.**

Ізу... См. **Зу...**

Ізх... = **Ісх...** См. **Сх.**

Її, їй, *мѣст.* Родит., винит. и дат. пад. отъ **вонá.**

Їй-бо, їй-Бóгу = **Єй-Богу.** Ном. № 4356, 6298.

Іййóн, *меж.* Вишь, вишь ты. Котл. Ен. Слов. *Іййон, іййон же, вража мати! але Еней наш зледащів.* Котл. Ен. І. 27.

Ійти, ійду́, дéш, *гл.* = **Іти.** *Аж ійшов я мимо його.* К. Псал. 90.

Ік, *пред.* = **К.** *Аж ік вечору вже знову приходить.* Рудч. Ск. II. 161.

Іклáстий, іклáтий, а, е. Имѣющій большіе клыки, клыкастый. Харьк. у.

Ікло, ла, *с.* Клыкъ. *Як піймав вовк іклом за хвіст, так і роспоров хвіст.* Черк. у.

Ікóна, ни, *ж.* Икона, образъ. *Загадай дурному Богу молиться, він і ікони поб'є.* Ном. № 6575.

Ікóнний, а, е. Иконный. МВ. III. 91.

Іконостáс, су, *м.* 1) Иконостасъ. ЗОЮР. І. 281. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 371.

Ікрá, ри́, *ж.* 1) Икра; сѣмя грены. *Як будеш загодовувать пчоли, то зотри тую ікру* (з щуки) *і змішай з медом, з перцем і барсуковим салом.* Чуб. І. 75. 2) Вымя у коровы. Шух. І. 193. **Ум.**

Ікорка. *Коровка ма'т ікорку добру.* Вх. Лем. 421.

Ікра́тний, а, е. Имѣющій икру. *Ікрата риба.* Черк. у.

Ікре́ць, ця, *м.* Самка рыбы. Вх. Пч. II. 21. См. **Ікровиця.**

Ікриця, ці, *ж.* = **Ікра 1.** Вх. Пч. II. 21.

Ікро́виця, ці, *ж.* Рыба-самка. Вх. Зн. 37. См. **Ікрець.**

Ікряний, а, е. = **Ікратний.** *Ікряна риба.* Лебед. у.

І́лем, ма, *м.* Раст. вязъ. Ultus montana. ЗЮЗО. I. 140.

І́льм, му, *м.* **ільма, ми,** *ж.* = **Ілем.** ЗЮЗО· I. 140.

Ільма́к, ільм'я́к, ка, *м.* = **Ілем.** Валк. у. ЗЮЗО. I. 140.

Ільмако́вий, а, е. Вязовый, берестовый.

Ільми́на, ни, *ж.* Вязовое дерево. ЗЮЗО. I. 140.

Ільм'як. См. **Ільмак.**

Ільнува́ння, ня, *с.* = **Льнування.** О. 1861. X. 62.

Ільнува́ти, ну́ю, еш, *гл.*=**Льнувати.**

Ільня́к, ка, *м.* = **Ілем.** ЗЮЗО. I. 140.

Ільняний, а, е. = **Лянний.** *Ільняна сорочка.* Чуб. V. 189.

Ільти́ця, ці, *ж.* 1) Оголенная отъ шерсти овечья кожа. Вас. 154. 2) Кантъ изъ оголенной отъ шерсти овечьей кожи вокругъ полушубка внизу. Вас. 155. 3) К нтъ, вшиваемый между двумя кусками кожи или матеріи. Черк. у. Харьк. г. Мнж. 181.

Ільча́стий, а, е. = **Лянний.** *А що нам були скатерті? все ж то нам були ільчасті.* Гол. II. 110.

І́манка, ки, *ж.* Поимка. Угор.

Іма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **іми́ти, іму́, ме́ш,** *гл.* 1) Брать, взять, поймать, хватать, схватить. Ном. № 6889. *Наперед невода риби не імати.* Ном. № 2603. *Як заверли мрежі, імили двіста штири риб.* Гн. I. 124. *Ой казав пан круль Варвару імити.* МУЕ. III 52. 2)—**віри.**=**Няти віри.**

Іма́тися, іма́юся, ешся, сов. в. **іми́тися, іму́ся, іме́шся.** *гл.* 1) Ловиться; держаться; браться. *Імайся, рибко, велика й маленька.* Ном. № 1650. *Мокрого поліна вогонь не йметься.* Посл. *Хотіли го спалити, але огень не ймавсі тіла.* Гн. I. 124. *Куля го ся не імат.* Гн. I. 36. 2) То-же, что и **займа́тися, заня́тися,**—загораться, загорѣться. *Тот му вергі у полу вогня три рази, тот відтам пустився іти, вітер як подув, імилося на нім шматя, сірак і не доніс домів, згорів.* Гн. II. 14.

Імела́, ли́, *ж.*=**Івилга.** ЗЮЗО. I. 141.

І́мельга, ги, *ж.* Камышъ съ травою. Одес. у.

Імени́ни, ни́н, *ж. мн.* Именины. *Прийшли іменини Потоцького.* Рудч. Ск. II. 203.

Імени́нник, ка, *м.* Именинникъ. Шевч. (О. 1862. III. 17).

Імени́тий, а, е. Именитый, знатный. *Миколай імня знаменито, побіждає всіх именитих.* Чуб. I. 169.

Іме́ння, ня, *с.* Имя. *Дали вони їм іменя: сину Іван, а дочці—Ганна.* Рудч. Ск. I. 131.

Іме́но, на, *с.* = **Імення.** *Не забудь імено Господа Бога.* Гн. II. 251.

Іменува́ння, ня, *с.* Именованіе, называніе. Г. Барв. 426.

Іменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Именовать. *Мій син хрещений, порожений, іменований.* Чуб. I. 112. 2) Назначать, опредѣлять. Галиц.

Іменува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Именоваться. *Нехай ваші хуторі іменуються слободою Михайлівкою.* Стор. II. 102.

Імжи́ти, імжу́, жиш, *гл.* = **Мжити.** *Ой у саду дрібен дощик імжить.* Мет. 270. *Ой на горі сніжок імжить.* Нп. Рк. Левиц.

Іми́ти. См. **Імати.**

Імі́ти, імі́ю, еш, *гл.* = **Мати.** *Єдиною тільки у себе сина імала.* Чуб. III. 15.

Імки́й, а́, е́ = **Ємкий.** Волч. у.

Імла́, ли́, *ж.* = **Мла.** *Ой імла, імла по полю лягла.* Мет. 193. *Шо на нашій сестрі на русій косі білая імла пала.* Мнл. 158.

Імня́, і́мени, *с.*=**Ім'я.** Грин. II. 345. *Прибери пня, дай йому імня і з нього буде чоловік.* Ном. № 11173.

Імові́рний, а, е. Довѣрчивый. *Є й такі, що вимагають щирости, не скажи—для того тільки, щоб зоставити повік нещасливими імовірних.* МВ.

Імові́рність, ности, *ж.* 1) Довѣрчивость. Ном. 9521. 2) Вѣроятность.

Імові́рно, *нар.* Довѣрчиво.

Імхо́вий, а, е. = **Моховий.** *Три подушок імхових.* Лукаш. 163.

Імше́дь, ді, *ж.* 1) Мохъ. Шух. I. 18. 2)=**Мшедь.** Вх. Зн. 28.

Імши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) **Мшити.** *Імшити хату.* Шух. I. 92. 2)—**горшкй.**

вкладывать горшки одинъ въ другой, перекладывая соломой. Черк. у.

Ім'я́, імени, *с.* Имя. *Ось же і я, що хороше ім'я.* Ном. № 2525.

Інжені́р, ра, *м.* Инженеръ. *Французький інженір Боплан.* К. Кр. 18.

Інклю́в, ва, *м.* По народн. повѣрью: неразмѣнная серебряная монета, которая, данная въ уплату, возвращается обратно къ своему хозяину. Ез. V. 255. См. **Анталюз, инслиза.**

Іно́, *нар.* Только, лишь. Чуб. II. 50. Грин. III. 203. *Все може нагородитися, іно страх нікому.* Ном. № 4399. *Не прийшла ні снідати, ні обідати, іно прийшла роду одвідати.* Чуб. III. 124.

Іно́се, іно́сь, *нар.* Согласенъ, ладно, хорошо, пусть такъ; разумѣется. Гре́б. 376. *„Іносе! сількісь, як мовляла", Юноні Юпітер сказав.* Котл. Ен. VI. 86. *„Чи ти підеш на улицю?"—Іносе.* Борз. у.

Інститу́т, ту, *м.* Институтъ. *Панночка поїхала вчитись до институту.* Г. Барв. 333.

Інститу́тка, ки, *ж.* Институтка. (О. 1862. III. 34).

Інститу́тський, а, е. Институтскій. *Вони в'їхали на інститутське подвір'я.* Левиц. Пов. 116.

Інститу́ція, ції, *ж.* Учрежденіе. *Вірують у правду нової інституції і вбачають у мирових посередниках правдивих судей.* О. 1861. XI. 106.

Інте́рес, су, *м.* Выгода, польза, интересъ. Ном. № 1381.

Інфи́ма, ми, *ж.* Второй изъ семи классовъ духовн. училищъ и семинарій. Сим. 175.

Інфимі́ст, та, *м.* Ученикъ інфими. Сим. 175.

Ір, ру, *м.* = **Аїр.**=**Гав'яр.** Мил. М. 20.

Ір, їра, *м.* Названіе буквы Ь (въ Галиціи.) Желех.

Ірва́нт, та, *м.* Желѣзное кольцо на ободѣ экипажнаго колеса.

Ірва́ти, ірву́, ве́ш, *гл.* = **Рвати.** *Ірви тісто та в молоко кидай.* Ном. № 13220.

Ірва́тися, ву́ся, ве́шся, *гл.*=**Рватися.** *Як риба в притузі, так розум ірветься.* Харьк. г. *Ой ірветься нам на души, що всі дівчата хороші.* Чуб. III. 139.

Ірвону́ти, ну́, не́ш. *гл.* = **Рвонути.** *Воно ж за чуб як ірвоне.* Алв. 61.

Іржа́ти, жу́, же́ш, *гл.* Ржать. *А кінь ірже, води не п'є, доріженьку чує.* Чуб. V. 15.

Ї́рцваний, а, е. Шитый тонкими нитками мелкими стежками. МУЕ. I. 76.

Іск... См. **Ск.**

Існий, іесні́сінький, існі́сінько. См. **Істний, істнісінький, істнісінько.**

Іста, ти, *ж.* Капиталъ, основной капиталъ. Чуб. VII. 575. *Купимо (хліба)... й станемо продавати... Як виручимо свою істу та й мотнемось, купимо у Рассеі подешевше та вп'ять з баришем будемо продавати.* Кв. I. 148. *Як так робити, то гроші потратимо, а не тільки прибили не буде, та й істу утеряємо.* Кв. I. 149.

Ї́ство́, ва́, *с.* Кушанье. *І де ті в Господа взялися усякі штучниї їства.* Шевч. 528.

Ї́сте, того, *с.* 1)=**Іста.** Кв. 2) Стволъ дерева? Ум. **Ї́стечко.** *Ой жаль мені тиї тополі, що на чистому полі. Де я буваю, де я літаю, на тополі спочиваю. А тепер істечко і гилечко забрато, ніде сісти й одпочити.* Нп.

Ї́сти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте́, їдя́ть, *гл.* Ѣсть. *Ходить, неначе не ївши.* Ном. № 10991. *Їло б ся сласно, а робити страшно.* Ном. № 12185. *Хто їдячи співає, буде мати дурну жінку.* Ез. V. 255.

Ї́сти́вний, а, е.=**Ї́стовний.** 1) *Тут і їстивне і випити.* Шевч. 278. 2) *Сіно у мене їстівне.* Канев. у.

Ї́стиво, ва, *с.* Ѣда, кушанье, все съѣдобное. *Посвятив піп паски та друге їстиво.* Грин. II. 334.

Ї́стик, ка, *м.* Палочка съ желѣзнымъ наконечникомъ для очистки плуга отъ прилипшей земли. Козелец. у. Рудч. Ск. I. 170. Чуб. VII. 399. КС. 1883. IX. 223.

Ї́стина, ни, *ж.* 1)=**Ї́ста.** *Я істину віддав, а проценту ще не віддавав.* Каменец. у. 2) Истина. Шевч. 602. О. 1862. I. 71. *Пресвята Діва мовит: „О, істина, жє воскрес".* Гн. I. 117.

Ї́стинний, а, е. 1) О деньгахъ: **ї́стинні гро́ші.** Основной капиталъ, деньги безъ процентовъ. 2) Истинный. Шевч. 617. *Єсть цьому істина правда.* Грин. III. 150.

Ї́стися, ї́мся, їо́йся, *гл.* 1) Безл. Ѣсться. *В гурті і каша їсться.* Ном. № 10731. *Дай, Боже, щоб пилось та їлось.* Ном. № 14301. 2) Ссориться. *Їдяться за землю.* Черк. у.

Істичи́льно, на, *с.* Рукоятка і́стика.

Ї́стки, *гл.* Ум. отъ їсти. *Питочки вона не хоче, їстки не береться.* Мкр. Н. 4.

Ї́стній, я, є и і́сний, а, е. Настоя-

щій, истый, заправскій. *Зараз мого чоловіка приручили дядькові, москалеві істньому.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Істнісінький и **існісінький**, **а**, **е**. 1) Дѣйствительный, дѣйствительно настоящій. *Чи то ж сподівався чоловік оттакої зневаги? Він може з існісінької щирости обернувсь до людей... а тут йому ще й халепа.* О. 1862. IX. 66. 2) Точь въ точь такой.

Істнісінько и **існісінько**, *нар.* Точнехонько.

Їстовéць, вцá, *м.* Болѣзненный аппетитъ. *Се в його їстовець.* Ном. № 12224.

Їстовни́й, á, é. 1) Съѣдобный. *Жінки всього їстовного назносили.* Г. Барв. 532. 2) Сытный, питательный. *Який ваш хліб їстовний.*

Їстóвність, ности, *ж.* 1) Съѣдобность. 2) Сытность, питательность. *А що воно* (сіно) *до їстовности,—то Боже мій!*

Їстоньки, *гл.* Ум. отъ **Їсти**. *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Йому ненечка їстоньки носить.* Чуб. III. 389.

Істóта, ти, *ж.* Существо. К. Іов. 54, 73. *Зроду-віку не чули, щоб кого обмовила, чи осудила; така вже люб'яча істота була.* МВ. I. 2) Натура. *Панську 'стоту не переробиш.* МВ. I. 99.

Істóтне, *нар.* Дѣйствительно; точь-въточь. *Я не зрікаюсь: коні істотне були в шкоді.* Могил. у.

Істóтний, а, е. Дѣйствительный, настоящій, точь-въ-точь. *На обличча істотний Степан, але не він.* НВолын. у.

Істóрик, ка, *м.* Историкъ. К. Гр. Кв. I. *Ім'я своє потомкам на погорду, історикам на ганьбу не подаймо.* К. ЦН. 262.

Істори́чний, а, е, істори́чній, я, е. Историческій. *Велика історична робота.* О. 1861. I. 319. *Книги історичні.* К. Гр. Кв. XIII. *Хто ж із них прозирнув глибше в історичну правду?* К. XII. 40.

Істори́чно, *нар.* Исторически.

Істóрія, рії, *ж.* Исторія. К. Гр. Кв. III. Шевч. 214.

Їсточки, *гл.*=**Їстоньки**. *Божая Мати їсточки носить.* Kolb. I. 99. *Носила їсточки і пить.* Мкр. Г. 21.

Ісх. См. **Сх...**

Італі́йський, а, е. Италіанскій. Левиц. Пов. 124.

Італія, лії, *ж.* Италія. Федьк. I. 55.

Іти́, іду́, идéш, *гл.* Идти. *Ідемо містом.* МВ. II. 22. *Ось іди, сядь коло мене.* МВ. II. 24. *Іди слідом за мною.* Єв. Мр. II. 14.

Іти́ся, ідéться, *гл. безл.* 1) Везти, удаваться. *Йдеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. № 1668. **На добрó йдéться.** Идетъ къ добру. Ном. № 1692. 2) Клониться, идти. *Скажіть мені, до чого це йдеться.* Мир. ХРВ. 86. *Студенти... постерегли до чого воно йдеться.* Левиц Пов. 39. *Йшлося вже до осени.* Мир. ХРВ. 140.

Їх, *мѣст.* Ихъ, имъ принадлежащій. *Коли б мене покинули ледачі, щоб я їх кривд, змагання їх не бачив.* К. Іов. 37.

Їхави́ця, ці, *ж.* Ѣзда. Ум. **Їхави́чка**. *Де під'їхать, де пішки,—хоч би погана їхавичка.* Черном.

Їхати, Їду, деш, *гл.* Ѣхать. *Хто їде, той не йде, хто робить,—не гуляє.* Посл. *Сивим конем їде. Їхав верхи пан хорунжий.* Стор. МПр. 112. *Така зіма, що не знаєш, чи возом, чи саньми їхати. Спершу машиною їхати, а далі вже кіньми до села. Морем три дні їхали.*

Їхатоньки, *гл.* Ум. отъ **Їхати**. *Марисини три брати коники сідлають, гдесь їхатойки мають.* Нп.

Їхній, я, е.=**Їх.** *Стає їм* (звірам) *їхнього розуму тільки на те, щоб вимостити гарне кубельце.* Дещо. *Перейшов у їхню віру.* Мнж. 122.

Іще, *нар.*=**Ще.** *Може Господь милосердний не все лихо роздасть, іще останеться.* Ном. № 2011.

Й.

Й, *сз.*=І, сз, (см.).

Йма́ти, ймові́рний и пр. См. **імати, імовірний** и пр.

Йно, *нар.*=**Іно.** *Не буду казати, йно буду мовчати.* Грин. Ш. 397.

Йо? *меж.* Выражаетъ удивленіе: неужели? въ самомъ дѣлѣ? *Йо? щоб то оце запорожець та почав до жінок липнути?* К. ЧР. 331. *То не живий салдат, а то його парсуна.—Йо! гукнули дівчата і підбігли розглядати.* Кв. І. 22.

Його́, йому́, *мѣст.*, Родит. и дат. пад. отъ **він.**

Йой! *меж.* Ой! ай! *Водиці, людс, хоть дробину—водиці—йой—мій Боже, гину!* Федьк. І. 54.

Йойк, ку, *м.* Плачъ, вопль, стенанія.

Йо́йкати, каю, еш, одн. в. **йо́йкнути, ну, неш**, *гл.* Плакать, вопить, вскрикнуть. *А на зуб собі йойкай!* ЕЗ. V. 183. *Ні плаче, ні голосить, бо відай не може, лиш часом, часом йойкне: Боже милий, Боже!* Федьк. І. 67.

Йойкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Йойкати.** Желех.

Йойкотня́, ні́, *ж.* Крики **йой!** *А попід горою в корчах крик, галас, йойкотня: тут полювання якийсь пан справляв.* Св. Л. 95.

Йо́йлик, ка, *м.* Плакса. Шух. І. 32.

Йойча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Йойкати.** Вх. Уг. 242.

Йо́йчик, ка, *м.* Пт. Пѣночка обыкновенная. Желех.

Йоло́м, ма, *м.* Смушковая высокая шапка съ закругленнымъ верхомъ. Вас. 156.

Йоло́мка, ки, *ж.* = **Наголовок.** Гол. Од. 57.

Йоло́мчик, ка, *м.* Мерлушковая шапка съ нѣсколько заостреннымъ верхомъ, загибаемымъ внутрь. Вас. 156.

Йо́лоп, йо́луп, па, *м.* Олухъ, дуракъ, глупецъ. Котл. Ен. IV. 18. Желех. *Чом ти, йолопе, не кланяєшся пану Возному?* Котл. НП. 386.

Йолопова́тий, а, е. Глупый. *Йолоповатому хліб попадається, та не вміє їсти.* Лебед. у.

Йолупе́ґа, ґи, *об.* Ув. отъ **йо́лоп.** Желех.

Йор, ра, *м.* Названіе буквы **Ъ** (въ Галиціи). Желех.

Йорда́нка, ки, *ж.*=**Йордань** 2. *Хлеснула біла Йорданки* — неудача. Ном. № 1816.

Йорда́нський, а, е. 1) Относящійся къ р. Іордану. 2) Относящійся къ освященію воды 6 января. **Йорда́нська вода́.** Вода, освященная 6 янв. *Достав йорданської води та й звелів Насті, щоб нею натирала Марусі бік, де болить.* Кв. І. 94.

Йрда́нь, ні, *ж.* 1) Рѣка Іорданъ. 2) Мѣсто на рѣкѣ, гдѣ святятъ воду въ день Богоявленія Господня 6 января. *Вийшли попи й дяки на Йордань води святити.* Чуб. І. 116.

Йорж, жа́, *м.* Рыба ершъ. *Понадувались мов йоржі.* Котл. Ен. ІІ. 19.

Йори́, рів, *м. мн.* Названіе буквы **Ы** (въ Галиціи). Желех.

Йо́рка, ки, *ж.* Очистки отъ чищенья уже выдѣланной кожи. Волч. у. Ум. **Йо́рочка.**

Йоча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Йойчати.** Вх. Уг. 242.

Йти, йти́ся. См. **іти, ітися.**

К.

К, *пред.* Къ. Съ дат. падежемъ обозначаетъ: а) указаніе мѣста или предмета, къ которому направляется дѣйствіе. *Іде к лісу. Ну тебе к бісу!* б) опредѣленіе времени, къ которому близится дѣйствіе. *Сподівайся мене, серденятко моє, ой к первій Пречистій; як не буду я к первій Пречистій, сподівайся к Миколі.* Мет. 25. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька.* Ном. Переходитъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ в **ґ**. Если предыдущее оканчивается, а слѣдующее за **к** (**ґ**) слово начинается согласной, то слогъ принимаетъ предъ собою і: *ідуть ік лісу;* часто то-же бываетъ и для пополненія стиха. Вообще же **к** (**ґ**) употребляется не часто (вмѣсто него употребляется **до**) и преимущественно въ указанномъ опредѣленіи времени и въ бранныхъ выраженіяхъ. *Іди к нечистій матері! Туди к лихій годині!* и пр.

Ка'. 1) См. **Казати**. 2) Сокращ. изъ **кат** въ выраженіи **ка'зна** употребляющемся также и въ полной формѣ. См. **Кат**. **Ка'-знащо**. Чортъ знаетъ что, дрянь; чепуха. *Казав парубок—дівка нічого, а вийшло ка'-знащо.* Ном. № 7557. Употребляется иногда какъ существительное: **Таке ка'-зна-щó говóрить**. Такую чепуху говорятъ. *Прийде ка'-зна-що, ка'-зна-звідки, та й грукотить, як воріт не розламає.* К. ЧР. 5. **Ка'-знаякий робітник**. Плохой работникъ. **Ка'-зна-кудú**. Чортъ знаетъ куда. **Ка'-зна-чогó, Ка'-зна-нáщо**. Чортъ знаетъ зачѣмъ. **Ка'-зна-звідки**. Чортъ знаетъ откуда и т. д.

Кабáк, кá, *м.* 1) Тыква. Чуб. I. 309. *Ішов же я через тин, через три городи, потолочив кабаки, наробив я шкоди.* Нп. **Піднестú кабанá**. Отказать жениху. *Наталка многим женихам піднесла печеною кабака.* Котл. НП. 352. 2) Кабакъ, питейный домъ. *Тоді то козак, бідний нетяга, по кабаку похождає, квартирку одчиняє.* ЗОЮР. I. 207.

Кабáка, ки, *ж.* 1) Нюхательный табакъ. *„Мерщі ісхопився, протерся, кабаки понюхав.* Сніп. 160. *Натрусив з ріжка кабаки, раз, другий понюхав.* Мкр. Н. 9. *Мовчи, бо я тебе на кабакý зотру!* Ном. № 3618. **Кабáки дáти комý**. Наказать кого. Желех. Закр. 2) Penis.

Кабакóвий, а, е. Тыквенный.

Кабáла, ли, *ж.* Гаданіе по картамъ. Желех. **Клáсти кабáли**. Гадать по картамъ. Желех.

Кабалúк, ка, *м.* Безпокойство, хлопоты, кутерьма, суматоха. Желех. См. **Калабалик**.

Кáбалка и **Кáбелка, ки**, *ж.* Тонкій просмоленный канатикъ, употребляемый при укрываніи построекъ камышемъ. Херс.

Кабáн, нá, *м.* Кабанъ; вепрь. *Не бурли, як кабан у кориті.* К. ЧР. 152. Ум. **Кабанéць, кабанчá, кабáнчик**. Ув. **Кабанюга**.

Кабáнник, ка, *м.* 1) Торгующій свиньями. Подольск. г. 2) Свинобой, рѣжущій свиней.

Кабанóвий, а, е. См. **Кабанячий**.

Кабанувáти, нýю, еш, *гл.* Валяться, лежать подобно кабану. *Не хочеться мені уставать,—щось я утомився,—так би й кабанував цілісінький день.* Аѳан. Чужб., Восп. о Шевч. 19.

Кабанчá, чáти и **Кабáнчик, ка**, *м.* Ум. отъ **кабáн**.

Кабанюга, ги, *м.* Ув. отъ **кабан**. Желех.

Кабанятина, ни, *ж.* Мясо кабанье. *Розговілись і стали ласувать кабанятиною.* Грин. I. 105.

Кабáнячий, а, е. Кабаній. *Бийте його, кабанячу тушу.* К. ЧР. 341.

Кабáрда, ди, *ж.* Кабарга? *Гасав і я,*

як божевільний, по степах за кабардою. К. ЧР. 94.

Кабарди́нка, кн, *ж.* Шапка изъ мѣха кабарди? *Чоботи сап'янці, пояс шалевий і шапка кабардинка кругла.* Стор. (изд. 1897). 305. У. Вас. иначе: Шапка съ барашковымъ околышемъ и шестиугольнымъ верхомъ, отдѣланнымъ перекрещивающимся позументомъ или цвѣтными шерстяными снурками. Вас. 156.

Каба́сь! *меж.* Призывъ свиней.

Каба́ськати, каю, еш, *гл.* Кричать: кабась! кабась! сзывая свиней.

Ка́бат, ба́та, *м.* 1) Куртка, солдатскій мундиръ. *Ой вийду я з хати та й стану гадати: коби то не збрюя, не білі кабати.* Федьк. І. 43. *Ой маю я кабат, збрюю,—буде в чім ходити.* Счас. 66. 2) У женщинъ— юбка. Гол. Од. 75, 76. 3) **Ка́бата пі́йти́.** Перекувыркиваться. *Пострілений заєць кабата пійшов.* Вх. Зн. 23. Ум. **Каба́тик.** Гол. Од. 59, 81.

Каба́тя, тя, *с. соб.* = **Кабатиння.** Федьк. Желех.

Каба́тик, ка, *м.* Ум. отъ **кабат.**

Кабати́на, ни, *ж.* 1) То же, что и кабат, но только одинъ экземпляръ. *Подиви ж ти ся, мати, на жовнярські кабати: вся кабатина кров і калина.* Федьк. 48. 2) **Каба́тина.** Длинное шелковое или перкалевое женское платье, зимой на ватѣ (у галицкихъ мѣщанокъ). Гол. Од. 24.

Кабати́ння, ня, *с. соб.* Солдатская одежда. Федьк. Желех.

Кабати́рка, ки, *ж.* Табакерка. Кв.

Кабатува́ти, *гл. безл.* **Кабату́є мені́.** Мнѣ досадно, мнѣ жаль. *Кобись мені не кумочка, була би сь мі фраїрочка, лем мі тото кабатує, що мі мовиш: „Пане куме!“* Гол. II. 237.

Каба́цький, а, е. Кабацкій. *Була і вишнівка, і тернівка й дулівка, було й пиво кабацьке, та́к дешевеньке.* Кв. II. 184.

Кабачки́, кі́в, *м., мн.* 1) Раст. Pepo L. var. citriformis. ЗЮЗО. І. 120. 2) Тыквенныя сѣмена, сѣмячки. **Доста́неться на кабачки́.** Достанется на орѣхи. Ном. № 3613.

Каба́шний, а, е. Кабацкій. *Гей, каже, ти, шинкарко молода, ти Насте кабашна.* Мет. 378.

Каба́шник, ка, *м.* Сидѣлецъ въ кабакѣ.

Каба́шниця, ці, *ж.* Продавщица водки или содержательница кабака. *Гей Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая.* ЗОЮР. І. 319.

Каба́щина, ни, *ж. соб.* Кабаки. *Якось московщиною дивиться: замість шинків— проклята кабащина, постоялі двори на московський звичай.* Стор.

Ка́белка. См. **Кабалка.**

Кабза́, зи́, *ж.* Кошелекъ. *Кабза грошей добра.*

Кабза́н, на́, *м.* Ходатай. Желех.

Кабзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Портить. Вх. Зн. 23. 2) Бранить, порицать. Вх. Зн. 23.

Кабіне́т, ту, *м.* Кабинетъ. *Восьма хата—мій кабінет.* Левиц. І. 219.

Кабіне́тний, а, е. Кабинетный. *То велика помилка кабінетних людей, польських політиків.* Правда, 1868, 437.

Каби́ця, ці, *ж.* 1) Очагъ въ землѣ (въ сѣняхъ или на дворѣ) для приготовленія пищи. Вас. 194. *Онучі инші полоскали, другії лежа розмовляли, а хто трудився у кабиць.* Котл. Ен VI. 20. *Горить огонь тихенько на кабиці.* Шевч. 2) Круглая или четырехугольная яма, въ которой помѣщается гончарная печь. Вас. 180.

Каби́ш, ша, *м.* Шуточное названіе солдата и вообще великоросса за часто употребляемое ими выраженіе: „кабы-жъ“ Сим. 45.

Кабі́ж, жу, *м.*=**Шкода.** 1. *Він став і стереже, щоб іще кабіжу не наробили.* ЗОЮР. II. 66.

Ка́бка, ки, *ж.*=**Кобка?** О. 1861. XI. Свидн. 26.

Ка́блі, лів, *м., мн.* Вилы съ тремя остріями. Канев. у.

Каблу́к, ка́, *м.* 1) Дуга, часть окружности. 2) Снарядъ для спугиванія рыбы, состоящій изъ дуги, концы которой соединены доской, оканчивающейся зубьями въ видѣ гребня; бороздя дно, эти зубцы спугиваютъ мелкую рыбу, попадающую въ поставленную раньше сѣть. Дуга наз. **каблук,** доска съ зубьями—**гре́бінь.** Шух. І. 228. 3) Лука въ сѣдлѣ. См. **Облук.** Шух. І. 252.

Каблу́ка, ки, *ж.* 1) Кольцо вообще какое бы то ни было. 2) Кольцо, перстень. *Вони твої білиї руки поламають, вони твої срібні каблуки поздіймають.* Чуб. V. 304. Ум. **Каблу́чка.**

Каблукува́тий, а, е. Дугообразный.

Каблу́ч, ча, *м.* Обручъ изъ нѣсколькихъ сплетенныхъ прутьевъ.

Каблу́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **каблука.** 1) Кольцо вообще какое-бы то ни было— металлическое или изъ иного матеріала.

2) Кольцо, перстень. *Подарував золоту каблучку.* Грин. III. 69. *Од'їзжаючи приказував Онилці, надіваючи на палець каблучку.* Г. Барв. 204. *Не гарбузом тут пахне, коли сама дала війтенкові каблучку.* К. ЧР. 297, 298. 3) Сплетенное изъ дерева кольцо, которымъ прикрѣпляются ворота къ столбу въ глухомъ концѣ, а также то, которымъ запираются ворота на другомъ концѣ путемъ набрасыванія **каблучки** на столбъ и на ворота. Чуб. VII. 392. *Коли ходиш у ворота,—накидай каблучку.* Мил. 81. 4) Сплетенное изъ дерева или изъ сыромятной кожи, иногда желѣзное кольцо, которымъ **ярмо** прикрѣпляется къ дышлу. Чуб. VII. 405, 406. Мнж. 121. Чудч. Чп. 250. 5) Такое же кольцо, охватывающее средину **війя** въ томъ мѣстѣ, гдѣ **війя** раскалывается на двѣ части. Рудч. Чп. 250. 6) Въ повозкѣ: кольцо, связывающее **підтоки** съ **підгерстю**. Рудч. Чп. 249.

Кабу́рх! *меж.* Швырь! *Кабурх той хліб у піч!* Харьк. у.

Кабута́ти, та́ю, еш, *гл.* Бросать палку такъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ, то другимъ концомъ.

Кабу́тка, ки, *ж.* Игра, во время которой бросаютъ палку такъ, чтобы она ударялась то однимъ, то другимъ концомъ о землю.

Кав! *меж.* Выражаетъ пискъ ребенка, щенка, мяуканье кота, крикъ галки и пр.

Ка́ва, ви, *ж.* 1) Кофе. *Та готуй її чай, та готуй її каву.* Левиц. I. 318. 2) Сивая ворона. *Чорні кави, чорні врани круту гору вкрили.* 3) *м.* Родъ пугала. *Часом Галя жахнеться і пошептом питає:—„Що ж як кава прийде?"—Не прийде,—одказують її усі.—„А як вовк присуне?"* МВ. III. 68. *Пішла б вона гуляти тою таки самою вечора, коли б не той вовк невірний з лісу, а що гірш—турбував її той кава навісний, що не знає вона навіть, де він і сидить у світі—чи у лісі, чи під горою на луці, чи у Дніпрі у нурті.* МВ. III. 72. Ум. **Ка́вка, Ка́вонька, Ка́вочка.** *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. I. 106. *Ой ви, павоньки, ой ви, голубоньки, піднесіться вгору.* Нп. *Ой кавочки вороночки усе поле вкрили.* Нп. *Не жаль мені на кавочку, як на тую на ворононьку.* Чуб. V. 458.

Кава́л, лу, *м.* Кусокъ, часть. *Нема ніде кавал землі.* Гол. Ум. **Кава́лець, кава́лок, кава́льчик.** *Не порубаний я дуже: головонька на четверо, а ніженьки на шестеро, білі пальці на кавалці, а рученьки на штученьки.* Гол. III. 90. *За кавалок кишки сім миль пішки.* Ном. № 6473. *Треба працювати, щоб кавалок хліба мати.* Чуб. I. 147. *Ой не руш же, наймитоньку, та хліба цілого,—ой там лежить на помиці кавалок цвілого.* Грин. III. 556. *Рвали тіло по кавалку, пускали на воду.* Гол. I. 9.

Кава́лер, Кова́лір, ра, *м.* Кавалеръ, мужчина. *Сама знаю, що не маю кавалера близько.* Грин. III. 185. *Плачуть мами за синами, жінки за мужами, а дівчата ластівята за кавалерами.* Галич. 1867. 2) Холостякъ. *Бувай, бувай, Києю, здорова, я їду кавалір, а ти вдова.* Чуб. V. 355. 3) Кавалеристъ. *І без тебе ся нам жало королеві і полякам, кавалірам і козакам.* Pauli. Ум. **Кавале́рочок.** Мил. 216.

Кавале́рія, рії, *ж.* 1) Кавалерія. *З молоду служив я в военній, в кавалерії щє.* Стор. 2) Орденъ. *Дав звістку, що почтили йому кавалерію.* Стор.

Кавале́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **кавалер.**

Кавале́рський, а, е Относящійся къ кавалеру. Желех.

Кава́лець, лця, *м.* Ум. отъ **кава́л.**

Кава́лір. См. **Кавалер.**

Каналірува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Жить холостякомъ.

Кава́лок, лка, *м.* Ум. отъ **кава́л.**

Кавальцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Дробить, крошить, рѣзать на куски. Желех.

Кава́льчик, ка, *м.* Ум. отъ **кавал.** Желех.

Кавду́н, на́, *м.* Брюхо. *Козак не гордун, що обірве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Каве́лок, лка, *м.* = **Кава́лок.** Употреблено въ значеніи: комокъ, безформенный кусокъ. *Хиба ж це пампушки? Це кавелки якісь.* Екатериносл. г.

Ка́верза, зи, *ж.* Проказа, продѣлка. *Ось як жінок я укараю: пошлю вас в запорожську Січ; там ваших каверз не вважають, жінок там на тютюн міняють.* Котл. Ен. VI. 7.

Ка́верзник, ка, *м.* Проказникъ. *І старий був, кажуть, каверзник великий. А який каверзник? Посадять у клітку, а він і втече.* ЗОЮР. I. 73. *Оттак тії каверзники змовлялись у-очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ка́верзниця, ці, *ж.* Проказница. *Пі-*

шла по хаті вихилятись, а за нею й друга каверзниця—Секлета. Де її сльози поділись—усі в сміху. Г. Барв. 47.

Ка́верзувати, зую, еш, *гл.* Проказить.

Каверзя́кати, каю, еш, *гл.* Говорить чепуху. *Що там він каверзяка? Каверзяка таке, що й не слухав би його.* Лебед. у.

Ка́вза, зи, *ж.* 1) Порицаніе, брань. Желех. 2) Ссора. Желех.

Кавзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Порицать, бранить. *Кавзує мене межи люди.* Вх. Зн. 23. См. **Кабзувати 2.** 2) Жаловаться, роптать, выражать свое неудовольствіе. Вх. Зн. 23.

Ка́від, вода, *м.* Родъ, порода. Левч. *Дід його, батько і мати, та і ввесь їх кавід такий закатований.*

Ка́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ва.** *За дівчиною всі звони зазвонили, а за козаченьком всі кавки закавчили.* Гол. І. 106.

Ка́вкати, каю, еш, *гл.* Кричать по вороньему. *Кавкає як ворона, а хитрий як чорт.* Ном. № 2978. *Аби чим кишку напхати, щоб не кавкала.* Ном. № 12171.

Ка́вкнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **ка́вкати.**

Ка́вний, а, е. = Калний. *Ой Олена прибілена, Василина кавна, а Маричка пишна чічка, бо то любка давна.* Гол. II. 362.

Ка́вонька, Ка́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ва.**

Кавпіти, *гл.* Терпѣть нужду, нуждаться. Желех.

Кавра́тити, ра́чу, тиш, *гл.* Смущать, смутьянить, возбуждать людей. *Нічого не робе, та ще й усіма кавратить.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Кавра́тка, ки, *ж.* 1) Кружка. *А всипте мені кавратку меду!* 2) Церковная кружка для сбора пожертвованій

Кавсікнути, кну, неш, *гл.* Умереть. Желех.

Кавта́н, на, *м.* Родъ полукафтанья съ откиднымъ воротникомъ,—женская праздничная одежда галицкихъ горожанокъ. Гол. Од. 23. Ум. **Кавта́ник.**

Кавува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Распивать кофе.

Каву́к, ка, *м.* Мѣшокъ. Желех. Закр.

Каву́ля, лі, *ж.* Названіе кукушки. *Зозуле-кавуле! чи довго ще мені у батенька, у матінки жити?* Новц.

Каву́н, на́, *м.* 1) Арбузъ. Cucumis citrullus. *Ой ти ходиш по горі, а я по долині, ой ти садиш кавуни, а я саджу дині.* Нп. *Родючий баштан жовтіє динями, зеленіє кавунами.* МВ. І. 104. Отличаютъ **каву́н** отъ **кавуни́ці** и **каву́нки:** у **кавуна́** сѣренькій кружокъ, гдѣ былъ цвѣтокъ, меньше, чѣмъ у **каву́нки;** послѣдняя вкуснѣе **кавуна́.** Аѳанасьевъ-Чужбинскій. Поѣздка въ Ю. Россію, І. 410. 2) *мн.* Дѣтская игра. Ив. 44. Ум. **Кавуне́ць, каву́ник, каву́нчик, каву́нчичок.**

Кавуне́ць, нця́, каву́ник, ка, *м.* Ум. отъ **каву́н.**

Кавуни́ця, ці, *ж.* = **Кавунка.**

Каву́нка, ки, *ж.* См. **Кавун.**

Каву́нник, ка, *м.* Торговецъ арбузами.

Кавуно́вий, а, е. Арбузный.

Каву́нчик, ка, каву́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **каву́н.**

Кавуня́чий, а, е. Арбузный. *Одкрилося поле, неначе заслане картатими хустками, де зеленіло дрібненьке... кавуняче огудіння.* Левиц. Пов. 227.

Кавуня́ччя, чя, *с.* Собирательное отъ **каву́н.** *І як уродився ж той баштан! то кавуняччя оттаке, а дині оттакі!* Рудч. Ск. II. 9

Каву́рник, ка. Большой палецъ (въ загадкахъ). Желех.

Кавча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Кричать, пищать. *Тут змій тільки що в хату, а вони скакають та кавчать.* Рудч. Ск. II. 190.

Кав'я́р, ру, *м.* Икра соленая рыбья. *Вина з Царігpaду відер трое у барилі, і кав'яру з Дону,—всього везе.* Шевч. 116. (Тут були): *тараня, ще по весні з Дону навезена, суха й солона, кав'яр, оселедці.*

Кав'я́рка, ки, *ж.* Прислужница въ кофейной. Желех.

Кав'я́рник, ка, *м.* Варящій кофе. Желех.

Кав'я́рня, ні *ж.* Кофейная. Желех.

Кага́л, лу, *м.* 1) Кагалъ—еврейская община. *Жидівські кагали, ярмарки були йому замість телеграфів.* Левиц. І. 180. 2) Презрительно: вообще какая-нибудь община, группа, кружокъ людей. *Що там ні: коять по ворожих кагалах, що ні видумують, як би те життя зупинити,—воно ширше та ширше виявляється.* О. 1862. III. 26. 3) У Гулака-Артемовскаго **кага́лом** названо общество чертей, вообще населеніе ада: *В письмі стоїть (читай сміло): на кагал бісовський з начинкою душу й тіло одписав Твердовський.* О. 1861. III. Г. Арт. 104. 4) Шумное, крикливое собраніе.

Кагала́, лі́, *ж.* = **Кагал 4.** *Там уже*

кагала така дітей. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кага́ловий, а, е. Кагальный.

Кага́льний, а, е. 1)=**Кагаловий.** Желех. 2) Старшина кагала.

Кагане́ць, нця́, *м.* 1) Плошка, ночникъ. Вас. 182, 196. *Гляне, посвічуючи по глибині каганцем.* К. ЧР. 394. *Дріжить, ізігнувшись над каганцем, лічить гроші.* Шевч. 135. *Живе, як каганець без лою.* Посл. 2) Переносно: искры мелькающія въ глазахъ послѣ удара. *Як заїхав по потилиці, так аж каганці в віччу засвітились.* Ном. № 3982. 3) Полка ружейная. Шух. I. 229. 4) Изоляторъ на телеграфѣ. Желех. 5) Шуточно: рюмка. *„Давай по чарці нам скоріш!" Я добрий каганець підправив та сам і випив наперед.* Алв. 54. 6) Вообще углубленіе или гнѣздо, въ которое вставляется шипъ, пятка столба и пр. Напр., въ глухомъ концѣ воротъ то гнѣздо, въ которомъ вращается нижній конецъ воротнаго столбика; въ дверяхъ въ него входитъ шипъ дверной пяты; въ снарядѣ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (см. **Верклюг**) въ немъ ходитъ пятка столба. Шух. I: 87, 93, 187. 7) Въ устроенной для ловли звѣрей ямѣ (см. **За́падниця**) послѣднюю покрываетъ досчатая крышка, вращающаяся на валу, приходящемся посредини крышки; углубленія въ бокахъ ямы, въ которыя вставлены концы этого вала, также называются **каганця́ми**. Шух. I. 235. 8) Въ ручной мельницѣ въ верхнемъ жерновѣ углубленіе, въ которое входитъ шестъ, двигающій жернова. См. **Жорна.** Шух. I. 146. Ум. **Кага́нчик.** *Каганчик стоїть... на віконці.* К. ЧР. 393.

Каганце́вий, а, е. Плошечный.

Кага́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **кагане́ць.**

Ка́гат, ту, *м.* Куча: *Кагат кавунів, кагат соли.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Тоже о рыбѣ: куча рыбы, особымъ образомъ сложенной и прикрытой камышемъ (на Дону).

Ка́гла́, ли́, *ж.* Отверстіе дымовой трубы, закрывающееся для удержанія теплоты. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянка вбила.* Ном. № 9165. Шух. I. 96.

Кагля́ний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ каглі.

Кагля́нка, ки, *ж.* Ветошная затычка для закрыванія печной трубы. *Послала жінка чоловіка каглу затикати, та й каглянки вбила.* Ном. № 9165.

Каджі́ння, ня, *с.* Кажденіе. *Множество народу молилось із надвору під час каджения.* Єв. Л. 10.

Ка́ди и Кади́вай, *нар.* = **Куди.** Сяноцк. у. въ Галиціи. Вх. Зн. 23.

Кади́ло, ла, *с.* 1) Кадильница. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. *З кадила дим по церкві пішов.* 2) Ѳиміамъ, ладонъ. *Дурному персвазія, а умерлому кадило, то все едно.* Ном. № 12967. 3) Раст. Melittis Mellissophyllum L. ЗЮЗО. I. 128. 4)—**дике.** Раст. Lamium maculatum. Лв. 99.

Кади́льний, а, е. Кадильный. *Вознесу я жерви тучні із кадильними димами.* К. Псалт. 147.

Кади́льниця, ці *ж.* Кадильница. *Піп почав кругом ріки ходить з кадильницею.* Рудч. Ск. 174. Ум. **Кади́льничка.**

Кади́на, ни, *ж.* Втрое сплетенный якорный канатъ при рыболовной лодкѣ на Азовскомъ морѣ. Стрижевск.

Кади́ти, джу́, диш, *гл.* Кадить, курить. *Ні світила, ні кадила, як тебе смерть вхопила.* Ном. № 4054.

Кади́тися, джу́ся, дишся; *гл.* Подвергаться кажденію. *Василева мати ходила щедрувати. По церкві ходила, чесний хрест носила, золотії кадила: кадітеся люде, бо к нам Христос буде.* Чуб. III. 446.

Ка́діб, доба и Ка́дівб, довба, *м.* 1) Большая кадка, употребляющаяся для храненія зерна или муки, капусты и пр. *Наше просо в кадобі.* Грин. III. 96. *На городі капуста росла, в стозі насічена, в кадовбі наквашена.* Грин. III. 539. 2) Квасильный чанъ для обработки кожъ. Вас. 145, 153. 3) Часть древеснаго пня, пустая въ срединѣ и вставляемая въ родникъ вмѣсто колодезнаго сруба. Шух. I. 9. Ум. **Ка́дібець, ка́довбець.**

Каді́ння, ня, *с.* = **Каджіння.** *Махав кадилом, а з його кадіння диму нема.*

Ка́дка, ки, *ж.* 1)=**Кадіб 2.** Шух. I. 253. 2) Большой чанъ въ винокурнѣ. *Тут у винницькій кадці місять тісто троє разом ногами.* К. ЧР. 258. 3) Футляръ надъ жерновомъ въ водяной мельницѣ. Мик. 481.

Кадни́й, а́, е́. Дымный, закоптѣлый. Желех. Закр.

Ка́довбина, ни, *ж.* Небольшая прорубь.

Кадри́ль, лі, *ж.* Кадриль. *Боярин насилу розігнав гурт, щоб поставити молодих до першої кадрилі.* Левиц. I. 187.

Кáдуб, ба, *м.*=**Кадіб**. Ном. № 12888.

Кадýк, кá, *м.* 1) Родъ болѣзни. *За твоє добро кадук тобі в ребро.* Посл. Закр. 2) Дьяволъ, чортъ. „Народъ называетъ чертей слѣдующими именами: *кадук, дідько, болотяник*"... Чуб. I. 191.

Кажáн, нá, *м.* Летучая мышь. *Людей не чуть; через базар кажан костокрилий перелетить.* Шевч. 150. *Як миш іззість шматочок чого свяченого, то в неї виростуть крила і зробиться з неї кажан.* Чуб. I. 55. Ум. **Кажанóк**.

Кажанóк, нкá, *м.* 1) Ум. отъ **кажáн**. *Замиготіли кажанки, наче хто перекидав грудками.* Левиц. I. 109. 2) Мѣховая или кожаная куртка. Сим. 138. *Дома в себе вони, кажу, ходять було у дьогтяних сорочках да в діряних кожухахъ-кажанках.* К. ЧР. 87. *А на йому був кажанок, то з під того кажанка кров так і ллється.* ЗОЮР. I. 133.

Кажнéсенький, а, е. Ум. отъ **кáжний**.

Кáжний, а, е.=**Кожний**. *Та за се по три поклони кажному святому покладав.* Срезн. Запор. Стар. Ум. **Кажнéсенький**. См. **Кажнíненький, кажнíсінький**.

Кажнíненький, а, е.=**Кажнíсінький**. *Кажніненький у селі знав про те.* НВолын. у.

Кажнíсінький, а, е. Ум. отъ **кáжний**. Каждый безъ исключенія.

Каз, зу, *м.* Бѣшенство. *Нехай на тебе каз найде.* Ном. № 5127.

Казáльниця, ці, *ж.* Амвонъ, каѳедра. *Оце ж то вона, та діяволська спокуса, що про неї було нам отець Дем'ян з казалниці глаголе.* К. ЦН. 220.

Казáн, нá, *м.* Котелъ. *Нехай наш казан закипить іще і з другого боку.* К. ЧР. 108. *Як у казані кипить.* Посл. Ум. **Казанóк, казанóчок, казáнчик**. *Наймит роспалив багаття, повісив казанок і почав варити кашу.* Левиц. *Пойди ти до річки Самарки, до криниці Салтанки, казанок у руки взявши.* Мет. 442. *Вітер віє, повіває, казаночок закипає.* Щог.

Казанúна, ни, *м.* Одинъ котелъ, плоховатый котелъ.

Казáння, ня, *с.* 1) Говореніе. 2)=**Казань**.

Казанóк, нкá, казанóчок, чка, казанчик, ка, *м.* Ум. отъ **казáн**.

Кáзань, ні, *ж.* Слово, рѣчь, проповѣдь. *Якусь тобі він* (Плутон) *казань скаже, дорогу добру в Рим покаже.* Котл. Ен. II. 38. *Попи тільки раз у год кажуть казань перед постом.* О. 1862. I. 71.

Казáрма, ми, *ж.* Казарма. *Із казарми нечистої чистою, святою пташечкою вилетіла.* Шевч. 619.

Казáтель, ля, *м.* Ораторъ, витія. Желех.

Казáти, кажý, жеш, *гл.* 1) Говорить. *Ой казав єсь, присягав єсь: не покину я тебе.* Чуб. V. 180. *Хоч будуть питати, не буду казати.* Нп. *Ти казане кажеш, а мій батько під корчмою чув.* Посл. *Не при нас кажучи.* Ном. № 8365. Въ наст. времени вмѣсто обычной формы: **кажý, кáжеш** и пр. въ нѣкот. мѣстностяхъ сокращ.: **кау(ку), каеш, кае(ка), каємо**. *А я йому й ку: не бачиш,—ку,—роззявляко, куди їдеш?* Грин. II. 310. *Чую я, кае, вчора пани поносять якусь політику.* Рудч. Ск. II. 209. *Ми усім наготовили, а тепер він один да ще ка': мало.* Рудч. Ск. I 26. Эта форма въ частномъ употребленіи у Квитки. *Намалювавши та й кае нам: „Тепер, хлопці, дивітеся, що за кумедия буде". А ми каємо: „а ну, нý, що там буде?"* Кв. I. 7. (Изд. 1887). **Не вам кáжучи**. Извините за выраженіе. *Та тут, не вам кажучи, така хвороба прикинулась: чиряками обкидало всього* **Казáти з уст**. Говорить изустно. Каменец. у. 2) Приказывать, велѣть. *Казав єси нас пан наказний додому одпускати, а тепер єси наказуєш землянки копати.* Рк. Макс. *Кажіть мені, панове, сього хлопця до себе узяти; я буду й ростити і подушне за його платити.* О. 1861. VIII. 17. *Скачи, враже, як пан каже.* Ном. *Обіцяв Бог дати, тіко казав заждати.* Ном. № 157.

Казáтися, жýся, жешся, *гл.* 1) Быть сказану. *Казатиметься й те, що зробила оця.* Єв. Мр. XIV. 9. 2) Показываться, являться. *Чи сам пан дома? Хоч же він дома, та не кажеться, к коню в шубочку прибірається.* Чуб. III. 457.

Казéнний, а, е. Казенный. *Москаль казенна вещ.* Ном. № 799. *Були і панські, і казенні.* Котл.

Кáзень, ні, *ж.*=**Казань**. *Прочувши ж казень, любувались уряду всякою жінки.* Мкр. Г. 8. *Що це, яку сьогодня писарь казень казав?* Новц.

Казúти, кажý, зиш, *гл.* Искажать, портить. *Гостець казить йому вид.*

Казúтися, жýся, зишся, *гл.* 1) Бѣситься. *Собаки з жиру казяться.* Ном. № 10801. 2) Бѣситься, проказить. *Як же*

були ча самоті, то молитовники ховали, казились, бігали, скакали. Котл. Ен.

Казінка, ки, *ж.? Колись у дяків і... в школах, кара школярам за казінку, що не вміли штиха і д.—і така була...* Ном. № 3632.

Казіння, ня, *с.* Бѣснованіе.

Ка́зка, ки, *ж.* Сказка. *В пісні правда, а в казці брехня.* Посл. Ум. **Ка́зочка.** *От вам казочка.*

Казкови́й, а, е. Сказочный. Желех. Кулишъ.

Казна́, ни́, *ж.* Казна, деньги. (Заимствовано изъ русскаго языка). *Їздив наш бурмистер до князя Ромодановського з грошима у московську казну.* К. ЧР. 185. *Є казна, та ніхто не зна.*

Ка́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́зка.**

Ка́зус, са, *м.* Случай. *Казус сей так налякав усіх людей, що більше вже ніхто із глузду не скрутився.* Гліб. 65.

Ка́зусний, а, е. Казусный. *Казусне діло, обізвався таки писарь.* Кв. І. 157.

Казю́ка, ки, *ж.* 1) Козявка. *Казюка повиїдала хліб у полі. Метелики і казюки усякі дружно пречисту душу з неї випивають.* Кул. 2) Змѣя. Ум. **Казю́чка.**

Кайда́ни́, нів, *м. мн.* Кандалы, оковы, цѣпи, колодки. *Возьміть Галія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII. 26. *Часто бо заковувано його в кайдани.* Єв. Мр. *Ой дала ж, дала славним запорожцям та цариця заплати: ой понабивали на ноги кайдани, дали в руки лопати.* Новц. *Угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. І. 88. Ум. **Кайда́ники, кайда́ночки.** *Кайданики на ножєньки, а скрипонька у рученьки.* Андр. *Ой будемо зімувати в Станіславі на ринночку, в кайданочках, в залізочку.* Лукаш.

Кайда́ниці, ць, *ж. мн.*=**Кайдани.** *Вбрали б ноги в кайданиці, а руки в скрипиці! Тото тобі, легінику, за чужі ягниці.* Шух. І. 204.

Кайда́нки, нок, *мн.* Ручныя цѣпи. *Ой злапали* (вдовиного сина), *назад руки зв'язали, ще в кайданки оковали.* Гол.

Кайда́нник, ка, *м.* Закованный въ кандалы.

Кайда́ння, ня, *с. соб.* Кандалы. Ум. **Кайда́ннячко.** *Наділи на руки і на ноги кайданнячко гостре.* Федьк.

Кайда́ночки, ків, *м. мн.* Ум. отъ **кайда́ни.**

Ка́йла, *(м.?)* Венгерскій быкъ съ большими рогами. Желех.

Кайла́к, ка, *м.* 1) Короткій обрубокъ дерева, стоймя поставленный и употребляющійся какъ скамеечка для сидѣнья. Шух. І. 96. 2) *мн.* Обрубки дерева кривые, годные только какъ дрова, сучье, ломъ древесный. Вх. Зн. 23.

Кайлена́, ня́ти, *с.* Бычекъ? теленокъ? *Ой зайняла файна рибка сиві кайленята у зелену полонину,—тамъ отава мнята.* Гол. III. 232. См. **Кайла.**

Кайма, ми, *ж.? Ой увійди, батеньку, увійди, з кайми віночок їздійму.* Мил. 130.

Кайма́н, на́, *м.* Въ артели гуцульскихъ дровосѣковъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежитъ топить печь, варить пищу, вообще наблюдать за порядкомъ въ помѣщеніи дровосѣковъ. Шух. І. 175. См. **Кальман.**

Кайора, ри, *ж.* Плоскодонная лодка. Вас. 151.

Ка́йстра, ри, *ж.* Мѣшокъ. *От зробив* (кіт) *собі скрипочку й молоточок і писану кайстру. Прийшов до* (лисичиної) *нори—як загра... „Піду-я, подивлюся: хто там грає“. От вона* (лисиця) *й пішла, а він її цок да в лобок, да в писану кайстру.* Рудч. Ск. І. 28.

Кайстро́вий, а, е. *Кайстрові капелюхи.* Гол. Од. 19.

Ка́ка, ки, *ж.* Дѣтск. 1) Испражненія. 2) Все дурное, нечистое, грязное. О. 1861. VIII. 8.

Ка́кати, каю, еш, *гл.* Испражняться. *На ледачій ниві трава не росте, а тільки собаки какають.* Ном. № 6156.

Какаба́т, та, *м.* = **Кабат?** *Лучшая кошуля, ніж какабат.* Ном. № 11147.

Какарі́кати, каю, еш, одн. в. **какарі́кнути, кну, неш,** *гл.* Кукарекать, кукарекнуть. См. **Кукурікати.**

Какарі́ку! *меж.* Крикъ пѣтуха. *Курить як чорт од какаріку!* Ном. № 4420. *Летів півень через ріку, казав: какаріку!* Нп. См. **Кукуріку.**

Какарі́шник, ка, *м.* Пѣтухъ, постоянно поющій. *Казка про півня какарішника.*

Ка́ки. Дѣтск. Говорятъ дѣти, когда хотятъ испражняться.

Кал, лу, *м.* 1) Грязь. *Ой гей, воли, та гей помалу, та витягніть мене із калу, та поставте мене на суши.* Грин. III. 367. *Як посієш ячмінь та овес у кал* (=поки земля ще мокра), *так вони тебе нарядять і в жупан.* ХС. І. 75. *Земля взялась од крови калом.* Котл. Ен. *Бодай мої сльози сину, на кали не впали.* Нп. **Посадив**

на кал (кого). Поставилъ въ безвыходное положеніе. Ном. 2) У Кулиша употреблено въ значеніи: калъ, пометъ. *І зчезне він, мов кал його, без сліду.* К. Іов. 43.

Калаба́йка, ки, *ж.* Зарубка на деревѣ для добыванія сока.

Калаба́лик, ку, *м.* Суматоха, кутерьма. См. **кабалик**.

Калаба́ня, ні, *ж.* Лужа. *Аж калабані стоять, такий дощ був.* Каменец. у.

Калаба́тина, ни, *ж.* Топкое мѣсто. Ум. **Калаба́тинка.**

Калаба́ч, ча и **Калаба́ш, ша**, *м.* = **Калаба́ня.** Желех. Miklosich, Vergleich. Grammatik. d. sl. Spachen. II. 291.

Калабу́ха, хи, *ж.*=**Калабаня**. Желех.

Калаве́рці,ців, *мн.* Сапоги съ вывороченными голенищами. Kolb. I. 44.

Калаву́р, ра, *м.* Заимствов. изъ русскаго языка. 1) Караулъ. *Ой кругом церкви січової калавури стали.* Нп. *Для ночі вдвоє калавури на всіх поставили баштах.* Котл. Ен. V. 40. 2) Крикъ: караулъ! *А він гукає: пробі! калавур!* Гліб. 16.

Калаву́рити, рю, риш, *гл.* Заимств. изъ русск. яз. Караулить. *Оце за ним ходимо, калавуримо.* ЗОЮР. I. 78.

Калаву́рний, а, е. Заимств. изъ русск. яз. Караульный. *Біля дьогтярної лавки стоїть з оружжом калавурний.* Кв.

Калака́луша, ші, *ж.* Раст. Черемуха. ЗЮЗО. I. 133.

Калама́йка, ки, *ж.* Ткань: коломенка. Котл. Ен. Словарь, 13. *Юпка в її була з байки, а спідниця з каламайки.* Сніп. 129. *Жупан на ньому синій і китаєва юпка, поясом з аглицької каламайки підперезаний.* Кв. II. I. 35.

Калама́йковий и **Калама́йчатий, а, е.** Изъ **каламайки**. *Каламайковий пояс.* Кв. II. I. 33. *Червоні або зелені каламайкові пояси.* О. 1862. IX. 68.

Калама́нка, ки, *ж.* Презрительно: водка. Вх. Зн. 23.

Калама́рок, рка, *м.*=**Каламарь 1.**

Калама́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **каламарь.**

Калама́рь, ря́, *м.* 1) Чернильница. *Піп живе з олтаря, а писарь з каламаря.* Ном. № 212. 2) Пузырекъ. 3) Сосудъ, въ которомъ гуцульскіе плотники держатъ разведенную въ водѣ сажу. Шух. I. 88. Ум. **калама́рчик.**

Каламі́тний, а, е = **Каломутний.**

Каламу́т, та и **ту**, *м.* 1)=**Валамут** 2) Ссора, раздоръ; смута, волненіе. *Прийшов сюди,—ну вже й буде каламут. Досі як хороше було, тихо, поки його не було.* Павлоградъ. См. **Каломут.**

Каламу́та, ти, *ж.*=**Каламут 2.** Мир. ХРВ. 86.

Каламу́тити, му́чу, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. *А що се ти, собачий сину, тут каламутиш берег мій?* Гліб. 2) Смутить, смутьянить, возмущать людей.

Каламу́титися, му́чуся, тишся, *гл.* 1) Мутиться (о водѣ). 2) Возмущаться, безпокоиться, тревожиться. *Каламутиться народ, почувши від його таке.*

Каламу́тний, а, е. 1) Мутный, взбаламученный. *Каламутна вода як кісіль.* Ном. № 12420. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч. *Чого вода каламутна? чи не хвиля збила?* Нп. 2) Смутный. *Щоб під каламутний час людським добром поживатись.* К. ЧР. 191.

Каландек, ка, *м.* = **Полукіпок.** Вх. Зн. 23.

Калани́ця, ці, *ж.* Яма или ящикъ для разведенія извести. НВолын. у.

Кала́нник, ка, *м.* Бѣднякъ. Шух. I. 73.

Каланта́рити, рю, риш, *гл* Калякать, болтать громко. *Знають гості й сами, що вони нудні,—а то чого б вони калантарили.* Ном. № 11905.

Каланти́р, ра, *м.* Карантинъ. Закр. Желех.

Ка́лап, па, *м.* Черная шляпа съ низкимъ круглымъ верхомъ и широкими полями, загнутыми внизъ. Угор. Гол. Од. 79. *Лем мене спізнала моя фраєрочка, що мі закладала за калап пірочка.* Гол.

Калата́йло, ла, *с.* Колокольчикъ изъ дерева, который вѣшаютъ воламъ на шею, колотушка. *Тільки десь далеко в гаю стукало калатайло на шиї ватажка вола.* Левиц. I. 206. *Як був Сидір та Михайло та зробили калатайло: куди ідуть, калатають, та нікого не питають.* Нп. *Піп у дзвін, а чорт в калатайло.* Ном. № 2650.

Калата́ло, ла, *с.*=**Калатайло.**

Калата́ти, та́ю, еш, одн. в. **калатну́ти, тну́, не́ш**, *гл.* 1) Бить, колотить, ударить. *Калатнув батька.* НВолын. у. 2) Стучать, стукнуть. 3) Звонить. *Ото калатають, ще й дзвони поб'ють.* Харьк. г.

4) Хлопотать, прилагать усилія, биться. *Треба довго калатати, щоб бабу ошукати.* Ном. № 9075. 5) Молотить, не развязывая снопа (о ржи). 6) Шевелить? тормошить? *Не счулась, як воно й народилось,—так мені стало негарно. Дивлюсь—воно лежить біля мене мовчки. Я його калатала, так вono вже неживе, то я й закопала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Кала́ч, ча́, *м.* 1) Калачъ. *За багачем сам чорт з калачем.* Ном. № 1423. *Чужим діткам дулі, а нашому калачі, щоб спало уночі.* Мет. 3. *Вип'є коряк меду чи горілки, калачем закусить.* К. ЧР. 273. 2) Дѣтская игра, въ которой лежащій внизъ лицомъ ребенокъ, имѣя на своей спинѣ пальцы сидящихъ вокругъ дѣтей, угадываетъ по счету словъ пѣсни, на чьемъ пальцѣ остановилось кольцо. Чуб. III. 99. Ум. **Кала́чик.**

Кала́чик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **калач.** 2) Раст. просвирки, Malva rotundifolia L. ЗЮЗО. I. 128. *Воли... пішли собі... і де не вздрять калачики, або ромен і всякий бур'янець, то там і пасуться.* Кв. II. 83.

Кала́чити, чу, чиш, *гл.* Стучать, бренчать. *Під моєю кобилою підкови калачуть.* Гол.

Кала́шник, ка, *м.* Пекарь, дѣлающій калачи.

Кала́шни́ця, ці, *ж.* Пекущая калачи или продавщица бѣлаго хлѣба. *Як не піду за Івана, піду я за Гриця, а у Гриця все пшениця,—буду калашниця.* Чуб. V. 175.

Калга́н, ну́, *м.* Раст. калганъ, Maranta galanga. *Баба Параска заправляла горілку міцним калганом.* Левиц. I. 522. *На запікану коріньковy купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Калгані́вка, ки, *ж.* Настойка на калганѣ. *Наготуй нам сніданя, та щоб більш було настойок, запіканок, наливок і м'ятної, і кардимоновки, і калганівки.* Стор. Ум. **Калгані́вочка.**

Калга́нка, ки, *ж.* = **Калганівка.** *І кубками пили слив'янку, ... горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19.

Калгано́вий, а, е. Калгановый.

Калдані́, нів, *м. мн.* Мѣста, на которыхъ осталась прошлогодняя трава. Левч. Желех.

Кале́ка, ки, *ж.* Налимъ. Желех.

Календа́рь, ря́, *м.* Календарь. *Віщував календарь, та в помийницю впав.* Ном. № 13438.

Кале́ник, ка, *м.* Хлѣбъ съ калиновыми ягодами. *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки, рябка, сучку, каленика, натикана.* О. 1861. XI. Кухьр. 27.

Каленицся, ці, *ж.* Посуда, въ которой приготовляютъ глину для мазанья. Вх. Зн. 23.

Кали́ло, ла, *с.* Грязь. Мнж. 181.

Кали́на, ни, *ж.* 1) Раст. калина, Viburnum opulus — дерево и ягоды. *Та висип же, мила, високу могилу, та посади, мила, червону калину.* Мет. 93. *Ой у лузі на калині зозуля кувала.* Мет. 97. 2) Дѣвство, а также кровавый знакъ на сорочкѣ послѣ перваго совокупленія. *Темною лугу калина, доброю батька дитина: хоть вона по ночах ходила, та калину при собі носила: купували купці — не продала, прохали хлопці—вона не дала, шовком ніженьки зв'язала, за всіх тому Іванку держала.* Чуб. IV. 451. **Кали́ну лама́ти** — въ свадебныхъ пѣсняхъ: терять дѣвство. **Кали́ну стра́тити.** Потерять дѣвственность. 3) Названіе вола или коровы темнокрасной масти. КС. 1898. VII. 41. Kolb. I. 65. Ум. **Кали́нка, кали́нонька, кали́ночка.** *Зашуміла шабелька, як в лузі калинка* Нп. *Ой у лузі калинойка, там дівчина походила, калинойку поломила.* Чуб. III. 472. *Зацвіла калинонька в лузі.* Чуб. V. 63. *Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти.* Нп. *Ой припну я коня коло калиночки.* Гол. *Да зацвіла калинонька к Роздву... У нашої Мар'юхни на подолі.* Чуб. IV. 445.

Калини́на, ни, *ж.* Калиновое дерево.

Калині́вка, ки, *ж.* Настойка на калинѣ.

Кали́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **калина.**

Кали́нник, ка, *м* 1) Пирогъ или хлѣбъ спеченный съ калиною. Маркев. 166. 2) Кисель изъ калины.

Кали́нонька, Кали́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **калина.**

Кали́новий, а, е. Калиновый, изъ калины. *Калинова вітка як рідная тітка.* Ном. *Догнав голуб сивую голубку на калиновій вітці.* Грин. III. 362. *З-за темного дуба то калинова вітка витягнеться, то червоний кетяг горить як жар.* МВ. *Калиновий кисіль.* Чуб. VII. 442.

Калита́, ти́, *ж.* 1) Мѣшокъ съ деньгами. *За сиротою Бог з калитою.* Ном. № 10703. 2) Лепешка, смазанная медомъ и употребляемая для гаданія въ день св. Андрея. *Іду, їду калити кусати.* Чуб. III. 259.

Калити́на, ни, *ж.*=**Калита.** Желех.

Калитка, ки, *ж.* 1) Кошелекъ кожаный. *Скупий збірає, а чорт калитку шиє.* Ном. 2) Писанка съ изображеніемъ калитки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Калиточка.** *Узяла я ті гроші в калиточку.* МВ. *Лікарям—поможись чи не поможись, а калиточка розв'яжись.* Ном.

Калі-буд-буд! Крикъ русалокъ. *Калі-буд-буд! дайте мені волосинку зарізати та дитинку.* Нар. пов.

Калі дати. Запачкать умышленно грязью во время купанья. Дѣти, шаля во время купанья, пачкаютъ другъ друга грязью, крича: „**Калі! калі**“.

Каліво, ва, *с.* 1) Кустъ картофеля. *Картопля сев літо не вродила: потроху пуд калівом.* Черниг. у. *Оце три каліва викопала* Черниг. у. 2) О коноплѣ, льнѣ: половина **повісма.** Черниг. у.

Каліка, ки, *об.* Калѣка, увѣчный. *Каліка не родиться—робиться.* Ном. № 4663. *Була колись Гандзя каліка небога, божилася, молилася, що боліли ноги.* Шевч. 138. Ум. **Каліченька, калічка.** *Ой не бий, мати, і не лай, мати, не роби каліченьки.* Чуб. V. 146.

Калікуватий, а, е. Уродливый, съ тѣлесными недостатками, увѣчный. Чигир. у. *Калікуватий трохи хлопець.* Зміев. у.

Каліфактор, ра, *м.* Сторожъ при духовныхъ учебныхъ заведеніяхъ. Подольск. у.

Каліцтво, ва, *с.* Калѣчество, увѣчье. *Сціпило, звернуло їй, руку—не дай Бог каліцтва.* Харьк. г. *Спасеть вас Біг, що й нас при каліцтву не забуваєте.* Лебед. у. *Хиба якє каліцтво знайдуть дохторі, то не піде в москалі.* НВолын. у.

Каліч, чі, *ж. соб.* 1) Калѣки. *Попродав увесь скот—зосталась сама каліч.* Лохвиц. у. 2) Все искалѣченное, испорченное. *Знов піднімали в його головці на другий лад—покручені фантазії, якусь каліч образів.* Левиц. I. 244.

Калічений, а, е. Искалѣченный... *Підняв руки калічені до святого Бога.* Шевч. 529.

Каліченька, ки, *об.* Ум. отъ **каліка.**

Калічити, чу, чиш, *гл.* 1) Увѣчить, калѣчить. *Скинь її* (свиту) *зараз, скинь!.. Ти себе покалічиш.—А селяне носять та й не калічать же себе.* Левиц. Пов. 159. 2) Уродовать, искажать, извращать. *Не з щиростю.:. приступає до рідного слова, та й почне його калічить.* О. 1861. IV. 34.

Калічитися, чуся, чишся, *гл.* Увѣчиться. *Калічиться бідна дитина.* Мирг. у.

Калічка, ки, *об.* Ум. отъ **каліка.** 1) Немного калѣка или маленькій калѣка. 2) Вторая ручка на косовищѣ,—въ концѣ его. Шух. I. 169. 3) Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 23.

Калічний, а, е. Увѣчный *Царь уп'ять послав сказать: щоб збірались до його... усі: і старе й мале й калішне.* Грин. I. 174.

Калія, лії, *ж.* Индиго, синяя краска. Вас. 170. *Синій як калія.* Ном. № 13150. *Так було б'є, що під очима як калія синє.* Лебед. у.

Калкий, а, е. = **Кальний.**

Калко, *нар.* = **Кально.** *Сів би, та калко.* Ном. № 13323.

Калмичити, чу, чиш, *гл.* Смачивать снопы въ жидкой глинѣ предъ покрываніемъ ими крышъ.

Калмичіння, ня, *с.* Смачиваніе сноповъ въ жидкой глинѣ предъ покрываніемъ ими крышъ.

Калний, а, е. = **Кальний.** *Пізнають хлопці і в калній сорочці.* Ном. № 11245. *Треба їм десь через дуже калну балку їхати.* Мнж. 121.

Кално, *нар.* = **Кально.** *І снігу нема і води, і в полі не кално, а сухісінько всюди.* Кв. II. 38.

Каломут, та, ту, *м.* = **Каламут.**

Каломутити, мучу, тиш, *гл.* = **Каламутити.**

Каломутитися, мучуся, тишся, *гл.* = **Каламутитися.**

Каломутний, а, е, = **Каламутний.** *Каломутна річка.* К. Досв.

Калугирь, ря, *м.* Монахъ. *Калугирю, каже* (до ченця): *що то це ти робиш?* Рудч. II. 201.

Кальбуки, бук, *ж. мн.* См. **Цапар.** Шух. I. 171.

Кальвинець, нця, *м.* Кальвинистъ. (Українські пани), *приподобляючись до панів ляхів, робились римськими католиками, кальвинцями, лютеранами.* К. ХП. 114.

Кальвинський, а, е. Кальвинистскій. *У XVI-му ст. лютеранська та кальвинська колотнеча за віру.* К. Кр. 9.

Кальман, на, *м.* = **Кайман.** Шух. I. 175.

Кальний, а, е. Грязный, нечистый. *В ремесника золота рука, та кальний рот.* Ном. № 410. *Як загнали ляхів в кальнії болота.* Лукаш. 57. *Шлях кальний,—коні ледве-ледве сунуть.* Мир. ХРВ. 298. См. **Калний.**

Ка́льник, ка, *м.* Хлѣбная лепешка. Желех. и Лупов. у.

Ка́льність, ности, *ж.* Грязь, нечистота.

Ка́льно, *нар.* Грязно. *Ой шинкарочко Ганно, чого в тебе в сінях кально? Тю бурлачоньки були і горілочку пили: вони танці водили, вони грязі наносили* Нп. См. **Кално.**

Калюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* (оріхи). Калить (орѣхи). Лебед. у.

Калю́жа, жі, *ж.* Лужа, грязь. *Не шукай моря, у калюжі втопишся.* Ном. № 1982. *Зараз, чи калюжку вбачить де на дорозі,—так у калюжу і лізе в кармазинах. К.* ЧР. 87. Ум. **Калю́жка.** *Калюжка після вчерашнього дощику.* Кв. II. 156.

Калю́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Дѣлать лужи. 2) Пачкать, грязно что либо дѣлать. Вас. 211.

Калю́житися, жуся, жишся, *гл.* Купаться въ лужѣ. *Ти його* (порося) *святити несеш, а воно ще таки калюжиться.* Черк. у.

Калю́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **калюжа.**

Калю́жний, а, е. Болотистый, грязный, нечистый. *Пити... калюжну воду.* Левицк.

Калю́ка, ки, *ж.* Большая, сильная грязь. Мнж. 121. *Тепер дощ, калюка,—покаляєш свої білі ноженята.* Мир. ХРВ. 306. *Калюка на всі боки розбігалась од прудкої їзди.* Мир. ХРВ. 301.

Ка́люх, ха, *м.* 1) Брюхо, собств. задній проходъ, а во мн. ч.—кишки. Желех. Вх. Зн. 23. 2) Желудокъ молодого ягненка или теленка, который не употреблялъ еще никакой пищи, кромѣ молока матери. Шух. I. 213.

Калюха́тий, а, е. Выгнутый наружу. *На бербениці та барівки треба калюхатих—вигнених догів, бо ті судини у середині ширші.* Шух. I. 250. **Калюха́та пила́.** Пила, пластинка которой съ того края, гдѣ зубья, дугообразна. Шух. I. 175.

Калябу́ра, ри, *ж.* Лужа. *З чужого коня і серед калябури вставай.* Ном. № 9691.

Каляни́ця, ці, *ж.* Деготь, стекающій изъ колесъ. Черниг. у.

Каля́ння, ня, *с.* Маранье, пачканье.

Каляріпа, пи, *ж.* Раст. кольраби, Brassica oleracea caulorapa.

Калярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончательно полировать гребенку посредствомъ тренія между ладонями рукъ, слегка покрытыхъ золой. Вас. 163.

Каля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Пачкать, марать, грязнить. *І вже мені не честь не подоба по ріллях спотикати, жовтих чобіт каляти.* Макс. (1849). *Глядіть, діти, слави своєї не каляйте* Г. Барв. 293. 2) Испражняться. Мил. 31. *А теля стало, каля та й каля; да таку купу накаляло здорову.* Рудч. Ск. I. 39.

Каля́чити, чу, чиш, *гл.* Быть невнимательнымъ, разсѣяннымъ? зѣвать? ротозѣйничать? *Піддружий, ти там що калячиш? про тебе так усе дарма! буяри роблять що—не бачиш? дивись, уже шишок нема.* Алв. 36.

Кам, *нар.* Чѣмъ. Угорск. Желех. Вх. Зн. 23.

Камата, ти, *ж.* Процентъ. Желех. и Бессар. *Я жидові вироблю, ще й камату йому заплачу.*

Кама́ші, шів, *м. мн.* Гамаши. *Дають мені камаші, заплакали всі наші.* Pauli.

Камбра́т, та, *м.* Товарищъ. *Той* (семинарист) *пісню насвистує, той таки співа стиха, той гука до камбрата...* Св. Л. 218.

Камбра́ття, тя, *с. соб.* Товарищи. *Ні Антосьо, ні його камбраття й не думали чванитися родом.* Св. Л. 169.

Камени́стий, а, е. Каменистый. *Инше ж* (зерно) *упало на каменистому.* Ев. Мр. IV. 5.

Камени́ця, ці, *ж.* 1) Каменная постройка. Козел. у. 2) Раст. костяника, Rubus saxatilis L. ЗЮЗО. I. 134.

Каменіти, нію, еш, *гл.* Окаменѣвать. *Я мов камінь той каменію.* МВ. *Вона каменіла, дивлячись на все те.* Мир. Пов. I. 128.

Ка́менний, а, е. Каменный. *Попід гору каменную покопали шанці.* Коцип.

Каменува́ння, ня, *с.* Побіеніе камнями. Желех.

Каменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Побивать камнями. *Єрусалиме, що каменуєш посланих до тебе.* Єв.

Ка́мень, ню, *м.*=**Камінь.**

Каменю́ка, ки, *ж.* = **Камінюка.** *Як би мені попалась каменюка.* Кв.

Каменя́р, ра́, *м.* Каменоломъ. Желех.

Каменя́рський, а, е. Принадлежащій. каменяреві. Желех.

Камені́стий, а, е. = Каменистий. *Господь сорок літ не допускав їх до обітованої землі..., а водив по камінястій пустині.* К. Грам. 60.

Камза́, зи́, *ж.* **= Кабза.** Мужикъ, не зная, что въ постолахъ папоротникъ, согласился продать ихъ за цѣлую **камзу** денегъ. Чуб. III. 198. *Мабуть не мала й камза перепала?—питає хтось.— Та буде з нас,—одказує Чіпка, витягаючи гаман з кишені.* Мвр. ХРВ. 303.

Камила́вка, ки, *ж.* Камилавка. *Кафедральний протоєрей високий, чорний і чорнявий, з високою камилавкою на голові.* Левиц. Пов.

Камилики, ків, *мн.* Обрѣзки кожи, которые идутъ на подборы. Чуб. VII. 575.

Камізе́лок, лка, *м.* Жилетъ. Гол. Од. 15.

Камізе́лька, ки, *ж.*=**Камізелок.** *На паничу камізелька, пристав панич до серденька.* Чуб V. 1168.

Камізе́льковий, а, е. Жилетный.

Камізе́льчаний, а, е. = Камізельковий.

Камінець, нця́, *м.* Ум. отъ **камінь.** 1) Камышекъ. 2) Косточка у косточковыхъ плодовъ. *Сливу ззів, а камінець кинув.* 3) **Си́ній камі́не́ць=Камінь 6.** Мвл. 31.

Камінний, а, е. Каменный. *Всюда гори киминнії, всюда ріки воднії.* Гол. *Антосьо сидів як камінний.* Св. Л. 312.

Камі́ння, ня, *с. соб.* 1) Камни. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума про братів озівськвх. *Зможе Бог з каміння свою підняти дітей Авраамові.* Ев. Лк. III. 8. 2) Жернова.

Ка́мінь, меню, *м.* 1) Камень. *Трудно вийти з біди, як каміню з води.* Ном. № 2757. *Возьми ти, сестро, піску у білу ручку, посій ти, сестро, на каміню: коли той буде пісок на білому камені зіхожати, синім цвітом процвітати, хрещатим барвінком біленький камінь устилати...* ЗОЮР. I. 26. **Стоя́ти як у ка́мені.** Стоять какъ окаменѣломуу. Выраженіе встрѣчено только у М. Вовчка: *І засоромилась, і зляка́лась,— стою як у камені, оніміла.* MB. (О. 1862. III. 54). То же значеніе имѣетъ и выраженіе: **Як з ка́меню те́саний.** *Сижу, мов з каменю тесаний.* Г. Барв. 211. 2) Драгоцѣнный камень. *От де, люде, наша слава, слава України: без золота, без каменю.* Шевч. 46. 3) Жерновъ какъ въ обыкновенной, такъ и въ ручной мельницѣ, а также и въ гончарскихъ жорнах. *На добрий камінь що ні скинь, то все змелеться.* Посл. *Млин на два камені.* Желех. Шух. I. 261. **Млино́вий ка́мінь.** Жерновъ. 4) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 255. 5) Вѣсъ въ 24, 30, 32, 36 фунтовъ. *Камінь воску. Купила цукру камінь. Тютюну каменей сто.* Закр. Гол. Од. 39. 6) **Си́ній ка́мінь.** Мѣдный купоросъ. Ум. **Камі́не́ць, каміньо́чок, камі́ньчик.** *Ой дзвеніте, перстенці, з дорогими камінці.* Рк. Макс. *Посій ти при дорозі та на каміньочку.* Нп. *Бодай пани при дорозі каміньчики били.* Нп.

Камінюка, ки, *ж.* Камень (одинъ). *Чи бачиш, у неї є серце, і ти замість його кладеш камінюку.* Шевч. 293. См. **Каменюка.**

Камінюччя, чя, *с. соб* Камни. *Нав'язали їй на руки і на ноги камінюччя.* Кв.

Камінн́ччя, чя, *с. соб.*=**Камінюччя.** *Що Бог создав, те рівне, чисте; а вже що идолове, там саме камінячча і гори, і всякі викрутаси.* Драг. 15.

Ка́мка, ки, *ж.* 1) Головной женскій уборъ. *Зелена сукня слід замітає, золотий перстень на руці сяє, перлова камка голову клонить.* Чуб. III. 318. 2) Морская трава. Левиц.

Камра́т, та, *м.* Товарищъ. *А як прислав своє військо і свої гармати, аж тоді се урадовали всі наші камрати.* Галиц. *Я співаю, а мій камрат Саданюк сміється з мене.* Федьк.

Камрати́сько, ка, *м.* **= Камрат** (ув.). *А чекайте, камратиська, горілки нап'ємся.* Гол.

Камса́, си́, *ж.* Родъ морской рыбки, величиной въ палецъ, просоленной; варятъ въ борщѣ. Мнж. 181.

Камужельський, а, е? *Черевики камужельські.* Гол. III. 252.

Каму́в, зу, *м.* Мелкіе куски. *Зухвальцу на камуз роспасти.* Федьк. См. **Ґамуз.**

Камчу́г, га, *м.* Раст. Thlictrum minus L. ЗЮЗО. I. 138.

Кам'яни́й, а, е.=Каменний. *Жінка і кам'яну гору пересіче.* Ном. № 9080. *Стояло ж там шість кам'яних водників.* Єв. Іо. II. 6. *І жив він... у кам'яній горі.* MB. I. 99. *Десь у тебе, мати, кам'янеє сердечко.* Мет. 203.

Кам'яни́стий, а, е.=Каменистий. *Як ішов ти, Боже, з нами кам'янистими сте-*

пами. К. Псалт. 150. *Там горі... кам'янисті.* Грин. III. 482.

Кам'яни́ці, ни́ць, *ж. мн.* = **Камениця 2.**

Кам'яни́ця, ці, *ж.* 1) Каменное строеніе. *Де-не-де стояли по подолу кам'яниці, а то все було дерев'яне.* К. ЧР. 63. *Алкана-башу за білу руку брала, у світлиці-кам'яниці зазивала.* АД. I. 211. 2) Ловушка для воробьевъ, сдѣланная изъ четырехъ кирпичей, прикрываемыхъ пятымъ, а этотъ послѣдній поддерживается небольшою палочкою.

Кам'яни́чин, на, *м.* Обитатель города, каменнаго дома. *Ой земле, земле, ти справді ж проклятая! Тільки турчину-кам'яничину на сребро, на злото весьма багатая.* ЗЮЗО. I. 11. (Прилож.).

Кам'яни́чний, а, е. Принадлежащій **кам'яниці,** замковый.

Кам'яни́ще, ща, *м.* Каменоломня. Донск. обл.

Кам'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* = **Камені́ти.** Мнжр. 29. *Серце кам'яніє—таке мені горе.* НВолын. у.

Ка́м'янка, ки, *ж.* 1) Банная печь для паровъ. 2) Каменная посуда. 3) = **Камениця 2.** 4) Шоссе. *Кам'янкою їхати.* Миргородъ. (В. Горленко). Ум. **Ка́м'яночка.** *Там Маруся молода ходила, кам'яночки на віночок ламала.* Рк. Макс.

Кам'янща́нин, на, *м.* Житель города, замка. *Пустили в гармати як грім по небі... Щоб ся паркани поздрігали, щоб ся міщане полякали, а всі міщане-кам'янщане.* Колядка. См. **Кам'яничин.**

Кана́ва, ви, *ж.* 1) Канава, ровъ. *Од села Ситників до города Корсуня канавою перекопайте Потоцького піймайте.* 2) Каналъ. *Ой обізвався козак молоденький воєводі за плату,—ой набили на ноги кайдани, дали в руки лопату, ой послали на вішню роботу та канави копати.* Грин. III. 595.

Кана́л, лу, *м.* Каналъ. Желех. *Вся* (країна) *обсажена садами, виноградом і лісами, вся облита ріками й каналами, з багатими городами й селами.* Левиц. Пов. 175. *Од послали ж його у сібірну роботу, ще й канали копати.* Грин. III. 596.

Кана́лія, лії, *об.* Каналья.

Кана́льський, а, е. 1) Тяжелый, каторжный. *Канальська работа.* Ном. № 12844. Первоначальное значеніе этого слова: канальный, относящійся къ каналу. **Кана́льский похід**—походъ козаковъ въ 1721 и 1722 гг. къ Ладогѣ для рытья канала; но такъ какъ эта принудительная работа оказалась крайне тяжелой (въ первомъ году умерло уже 2461 чел.), то слово и получило указанное значеніе. 2) Шельмовскій (отъ слова **Каналія**). *Канальський шпак так умудрився, що як почне було співать, диковина й казать.* Гліб.

Кана́па, пи, *ж.* Диванъ. *Сидів о. Хвєдір Чепурковський на канапі в своїй світлиці.* Левиц. I. 131. Ум. **Кана́пка.** КС. 1882 X. 61.

Кана́пчик, ка, *м.* Диванчикъ. *Славненький такий канапчик.* Лебед. у.

Канаре́єчок, чка, *м.* Ум. отъ **канарейко.**

Канаре́йко, ка, *м.* Самецъ-канарейка. *Як задумав горобейко женитися та й узяв дружка канарейка.* Грин. III. 662. Ум. **Канаре́єчок.** *Мій таточку, мій канареєчку.* Мил. 184.

Кана́рка, ки, *ж.* Канарейка. Ум. **Кана́рочка.** *А в нашої канарочки сіра свита й піджачок.* Грин. III. 667.

Кана́рок, рка, *м.* Канарейка-самецъ.

Кана́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **канарка.**

Кана́рхати, хаю, еш, *гл.* 1) Пѣть на клиросѣ. Бил. Нос. 2) Говорить невнятно, въ носъ.

Канархи́ст, та, *м.* Клирошанинъ. Бил. Нос.

Канаста́с, су, *м.* Иконостасъ. *І на канастасі святі, і скрізь по стінах святі.* Стор. I. 148. *Канастас новенький, церква веселенька.* О. 1862. IX. 64.

Кана́ти, на́ю, еш, *гл.* Гибнуть. *Люде мруть, канають в тюрмах голі, босі.* Шевч. 160.

Канделя́бр, ра, *м.* Канделябръ. *Ольга вхопила канделябр, Катерина вхопила другий і всі побігли в коридор на зустріч Турманші.* Левиц. Пов. 313.

Кандзю́ба, би, *ж.* Кривизна, крючекъ. Мнж. 181.

Канди́ба, би, *ж.* Плохая лошадь, кляча. Желех. *Бачили, яку кандибу Криженко купив у ярмарку? Там же й кандиба! Висока така, що й під повітку не підійде, а сама така, що так їй кістки й повилазили.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Канди́бити, блю, биш, *гл.* Скаредничать. *Як що купив, то їж відразу та й не кандиб.* Зміев. у.

Кандида́т, та, *м.* Кандидатъ. *Кандидатам до академії були видані скарбові гроші.* Левиц. Пов. 4. *Побіжи-но мені до*

Платона-брата, нехай мені призве Марка-кандидата. Грин. III. 566.

Канді́йка, ки, *ж.* Миска съ вогнутыми нѣсколько краями. Вас. 181.

Кандьо́р, ру, *м.* Жидкая кашица изъ крупъ или пшена. = **Куліш.** *Як наварить кандьору,—і собакам уволю.* Грин. III. 562.

Кани́ця, ці, *ж.* 1) Дѣтская игра съ камешками. Желех. 2) Раст. Chrysanthemum leucanthemum L. Вх. Зн. 23.

Ка́нка, ки, *ж.* 1) Раст. Scirpus lacustris. Вх. Пч. I. 12. 2) Головной женскій уборъ. Вх. Зн. 23.

Кановця, ці, *ж.*=**Коно(і)вка.** *Ганчя ся дознала, кановцу порвала, коновцу порвала, на воду біжала.* Гол. II. 711.

Кано́на, ни, *ж.* Пушка. *Гей скажи мі, красний улан, ци не тут канони ліпше знають зазвонити, як удома звони.* Федьк.

Канона́да, ди, *ж.* Канонада, пушечная пальба. К. Бай. 90.

Канона́дити, джу, диш, *гл.* Стрѣлять изъ пушекъ. *На турчина бив нею, канонадив.* К. ПС. 65.

Канопі́рка, ки, *ж.* Пуговица канонирскаго мундира. Шух. I. 286.

Кантаба́л, лу, *м.*=**Кантабас.** *Як напився кантабалу,—ляшок нетверезий.* Нп.

Кантаба́с, су, *м.* Родъ опьяняющаго напитка. *Як нап'ється кантабасу, стане нетверезий.* Чуб. V. 1161.

Ка́нтар, ру, *м.* 1) Узда, недоуздокъ. Чуб. VI. 111, 403. *Сивий коник, - кантарь на нем.* Гол. III. 436. 2) Родъ ручныхъ небольшихъ вѣсовъ. Ум. **Канта́рок.** См. **Канту́рь.**

Канта́рок, рка, *м.*=**Кантар.**

Кантони́ст, та, *м.* Кантонистъ. *Він, бач, ніби салдатський син, значить кантонист.* Левиц. I. 59.

Канто́пля, лі, *ж.*= **Картопля.** *У городах чого там, немає?... Капуста, морквиця, огірочки, стрючечки, квасоля, кантопля.* О. 1862. IX. 111.

Канто́ра, ри, *ж.* *Кондратович... пішов у кантору.* Стор.

Канто́ха, хи, *ж.*=**Карто́ха.** Сумск. у. *Наберуть мішків п'ять кантохи.* Грин. I. 99.

Ка́нтурь,. ря, *м.*=**Кантар 2.** *Безмена ти не положиш у кишеню, а кантурь поможив та й ходи.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Кану́дити, дить, *гл.* *безл.* Тошнить. *Наїлась цих опеньків, так аж канудить.* Харьк. у.

Кану́н, ну, *м.* Медъ, который варятъ къ храмовому празднику. *Пішов по канун, та там і втонув.* Ном. № 10929.

Кану́пер и **Кану́пір, ру,** *м.* 1) Калуферъ, Tanacetum balsamita. Вх. Пч. I. 13. *З-за плота виглядали чорнобрівчики, васильки і канупер.* Стор. 2) **Кану́пирь пільний.** Раст. Salvia pratensis. Лв. 101. Ум. **Кану́перець.** Грин. III. 539.

Ка́нути, ну, неш, *гл.* 1) Капать, течь. *Держить палаш в правій руці, а з палаша кровця кане.* Гол. *Ой зоре, зоре!—і сльози кануть,—чи ти зійшла вже на Украї́ні?* Шевч. 403. 2) Исчезать. *Зірочка покотилась, далі друга, третя—і поховались у синьому небі, мов у море канули.* Кв. I. 28. *Бідна ж моя голівонько! всі надії мої канули.* Г. Барв. 85.

Канцелю́ра, ри, *м.* Ув. отъ **канцелярист.** Св. Л. 242.

Канцеляри́ст, та и **Канцеляри́ста, ти,** *м.* Канцеляристъ, канцелярскій чиновникъ. *Зачав водити бенькети з повитчиками, з канцеляристами, з купцями.* Котл. НІІ. 356. Ув. **Канцелюра.**

Канцеля́рия, риї, *ж.* Канцелярія. *Пішов я у канцелярию, дав писарю четвертака.* Стор. II. 89.

Канцілю́га, ги, *ж.* Бранное слово. *Аже пoти коїла, поки розвела чоловіка з жінкою, канцілюга така.* Кобелякск. у.

Канцiля́жка, ки, *м.* Чиновничишко, презрительное названіе канцеляриста. *Достається од неї деколи, як поприїзджають оттим цвентюхам, канціляжкам.* Котл. МЧ. 471.

Ка́нцур, ра, *м.* Отрепье, кусокъ. **До ка́нцура.** До остатка, дочиста, до конца, совершенно. *Витоптала бісова душа увесь овес до канцура.* Черном. *Онучи чвахтили, хоч викрути,—до канцура помочились. Покрали усе до канцура. Забув усе до канцура.* Черк. у. Ум. **ка́нцурок.** *Так той меч на канцурки і розскочивсь.* Мнж. 10.

Ка́нцурря, ря, *с.* Лохмотье, отрепье. *Превеликий п'яниця, обшарпаний, в канцуррі* Ном. № 4625.

Канчу́к, ка́, *м.* Плеть, нагайка. *Знайшли його повішеною за ноги й зашмагованого канчуками.* Стор. МПр. 96. *Під'їжджає пан оконом, канчук роспускав.* Нп.

Каню́ка, ки, *об.* 1) Попрошайка. 2) Ув. отъ **каня.** Вх. Пч. I. 16. *Летіла канюка, постреляна з лука.* Чуб. V. 833. *Канюкою сидить.* Ном. № 2768.

Каню́чити, чу, чиш, *гл.* Клянчить. *Ото канючить.* Ном. № 2769.

Ка́ня́, ні́, *ж.* 1) Четырехугольное углубленіе, выдолбленное долотомъ въ підвалині, своло въ которое входитъ чіп столба. Кіев. и Подольск. г. 2) Родъ коршуна. *Ой летіла сива каня по полю.* Чуб. III. 251. *Пищить як каня.* Ном. № 2770. *Виглядав, як каня дощу.* Чуб. I. 256.

Каня́нка, ки, *ж.* Раст. повилика, Cuscuta. Хотинск. у.

I. Кап! *меж.* Капъ! *А в Улити сльози тільки кап, кап!..* Г. Барв. 223. *Наче і всміхається вразький запорожець, а сльози в ложку тілько кап!* К. ЧР. *Тут горілка кап, а там хап!* (з кишені). Ном.

II. Кап, пу, *м.* **Волосо́вий кап.** Родъ шерстяного мѣшка, въ которомъ пережаренное конопляное сѣмя кладется въ маслобойню для выжиманія масла. Шух. I. 163.

Капа́, пи, *ж.* 1) Покрывало, попона. 2) Капюшонъ. 3) Капоръ, шапка. 4) Въ ножной толчеѣ (въ маслобойнѣ) желѣзный листъ, которымъ покрыто дно выдолбленной для песта лунки, ступи. Шух. I. 161.

Капа́ма, ми, *ж.* Родъ греческаго пирожнаго. Котл.

Ка́паний, а, е. Вышитый, испещренный вышивками въ видѣ розеты. Гол. Од. 74. *Як ідете, хлопці, в танець,—повмивайте пальці, та щоби сте не зваляли капані рукавиці.* Гол. II. 397.

Капани́на, ни, *ж.* 1) Капаніе постоянное. Желех. 2) Небольшой доходъ по мелочамъ. *Сяка-така капанина буде з парафії: то за треби, то з приносів.* Св. Л. 112.

Ка́пар, ра, *м.* 1) Обѣднѣвшій, обнищавшій. **В ка́пар, на ка́пар перехо́дити.** Приходить въ бѣдность, въ упадокъ. Желех. 2) **—ру.** Насосъ. 3) Снарядъ для забиванія свай. НВолын. у,

Капара́н, на, *м.* Родъ верхней козацкой (у задунайскихъ сѣчевиковъ) одежды съ откидными рукавами. *А він* (кошовий Гладкий) *у штанях широких, у шапці смушевій, капаран на йому з чотирма рукавами.* К. С. 1883. II. 285.

Капари́с, су, *м.* Кипарисъ, Cipressus Angustifolia.

Капари́совий, а, е. Кипарисовый.

Капа́рити, рю, риш, *гл.* 1) Худо дѣлать, кропать, пачкать. Желех. 2) Жить въ нищетѣ. *Свій вік капарить.* Желех.

Капа́рка, ки, *ж.* Обѣднѣвшая, обнищавшая.

Капа́рний, а, е. Жалкій. Желех.

Капа́рник, ка, *м.* 1) Презрѣнный. 2) Медлитель. 3) Кропатель, плохой работникъ.

Капа́рниця, ці, *ж.* 1) Презрѣнная. 2) Медлительница. 3) Неряха, плохая работница. *Лучче було дівчиною, як теперки хазяйкою: стоять ложка під лавкою, поросята в печі риють, а собаки горшки миють, коти хату замітають, хлопці в вікна заглядають. Це котора капарниця, то з її сміються.* Уман. у.

Капа́рства, ви, *ж.*=**Капестра.** Вх. Зн. 24.

Капа́рство, ва, *с.* 1) Жалкая жизнь. 2) Плохая работа. Желех.

Ка́пати, паю, еш, и плю, плеш, с. в. **ка́пнути, пну, неш**, *гл.* Капать. *Хомиха слухала, а сльоза за сльозою капали з лиця на руки.* Левиц. I, *Дав Бог весну, від теплом, із стріх вода капле.* МВ. *Капле кревця у кирницю.* Рус. Дн.

Ка́пелочка, ки, *ж.* Ум. отъ **капля.**

Капели́на, ни, капели́нка, ки, капели́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **капля.**

Капели́ста, ти, *м.* Музыкантъ. *А ви, пани капелисти, танцю мі заграйте.* Гол. *А заграйте, капелисти, та не дуже дрібно.* К. С. 1883. XI. 521.

Капе́лія, лії, *ж.* Капелла, оркестръ. *У містечку Берестечку капелія грала, молодая Бондарівна з хлопцями гуляла.* Грин. III. 612.

Ка́пель, пля, *м.* Одинъ изъ двухъ длинныхъ наушниковъ у **капелюхи.** Находясь безъ употребленія, **каплі** отворочены вверхъ шапки й концы ихъ связаны; во время употребленія они опускаются внизъ и завязываются подъ подбородкомъ Харьк. г.

Ка́пелька, ки, *ж.* 1) Уменьш. отъ **капля.** *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. *Біла через гребельку, та вхватила водички капельку,—тілько й пила.* Рудч. Ск. *Капельку там було сиру.* 2) *мн.* **капелькй.** Въ раскрашиваньѣ глиняной посуды: рисунокъ, состоящій изъ точекъ, расположенныхъ группами по нѣсколько вмѣстѣ. Вас. 184.

Капельма́йстер, стра, *м.* Капельмейстеръ. Ум. **Капельма́йстерчик.** *Доньку віддала за дударчика за годного тверезою капельмайстерчика.* Гол. III. 463.

Капелю́х, ха, *м.* 1)=**Капелюха.** Чуб. VII. 413. Котл. Ен. (Слов.). 2) Иногда **капелюхами** называются только наушники въ такой теплой шапкѣ. Вас. 156. *У зайчика шкурка м'якенька, тепленька,—бу-*

дуть мені на зіму рукавички і капелюхи. Рудч. Ск. II. 15. См. **Капель.** 3) Шляпа. Гол. Од. .48, 75. *Мут зілечко ізривати, за капелюх класти.* Гол. Ум. **Капелюшокъ.** Желех.

Капелю́ха, хи, *ж.* Зимняя теплая шапка съ отворачивающимися наушниками, концы которыхъ завязываются подъ подбородкомъ. См. **Капель.** *Іде зіма проти літа у кожусі і червоних чоботях, в капелюсі, в рукавицях.* Чуб. I. 13.

Капелю́ш, ша, *м.* Шляпа. *Ходили в капелюшах, а тепер босенькі ходять.* Ном. 2) *мн.* Листья растенія Nuphar luteum Smith, а также Nymphaeá alba L. ЗЮЗО. I. 129.

Капелюша́нка, ки, *ж.* Кусокъ старой шляпы. Желех.

Капелю́шок, шка, *м.* Ум. отъ **Капелюх.**

Капеля́н, на, *м.* Капелланъ.

Капеля́нець, нця, *м.* Музыкантъ *Поки стали капелянці різать походної, і весілля до Покрови ринулось святої.* Мкр. Н. 25.

Капе́стра, ри, *ж.* Уздечка. Шух. I. 79. Kolb. I. 65.

Ка́пець, пця, *м.* 1) Кожаная обувь безъ голенищъ, опорки, туфли. *Від злого давця бери й капця.* Ном. *А дід бабці купив капці, та короткі були, то втяв пальці.* О. 1861. XI. 68. (Нп.). 2) Родъ суконныхъ шитыхъ носковъ. Гол. Од. 67. Иногда къ нимъ пришивается продолженіе, охватывающее икры ногъ. Шух. I. 125. 3) Переносно: конецъ, смерть. *Як де нагрюкають якою жида, там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн. См. **Капут.**

Ка́пи, пів, *м. мн.* Союзы у сапогъ.

Капи́рь, ря, *м.* Мужикъ? *А шо ви капирі, чи запорожці?* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капіта́л, лу, *м.* Капиталъ. *Наша плодюча країна бідна на гроші, бо... капитали постягали туди десь за Оку.* О. 1861. IX. 181.

Капиталі́ста, ти, *м.* Капиталистъ. *Покористуються тільки деякі капиталисти.* О. 1861. IX. 181.

Капіта́н, на, *м.* 1) Капитанъ въ войскѣ. *Вона на салдатів не дуже й доглядалась, все дивилась на капитана.* Кв. 2) Капитанъ корабля. (Матрос) *на вахті стоя, журився сам собі чогось, та й заспівав, звичайне тихо, щоб капитан не чув.* Шевч. 576. Ум. **Капита́ник.** *Вона, обнімаючи, пестувала його: і капитанику мій, і соколику, і голубчику.* Кв. I. 177.

Капита́новий, а, е. Капитанскій. *За капитанового денщика.* Кв. I. 188.

Капита́нський, а, е. Капитанскій. *Стане панеєю, як буде капитанська теща.* Кв. I. 196.

Ка́пиця, ці, *ж.* 1)=**Капець 1.** *Панщанні та поєдинкові, що на єдній нозі капиця, а на другій чобіт.* Ном. № 1309. 2) Кожаная связь, прикрѣпляющая въ цѣпѣ бич къ ціпилну. 3) *мн.* Гребень крыши на избѣ. Вх. Зн. 24. 4) Бранное слово.

Ка́пище, ща, *с.* Капище. *Росердили його* (Бога) *своїми капищами.* К. Псалт. 182.

Ка́пів, пова, *м.* Охотничья собака. Шух. I. 235.

Ка́пка, ки, *ж.* 1) Капля. *Капками роса бренить та миготить.* Св Л. 295. 2) Крапинка, пятнышко, точка. Камен. у. 3) Вышивка въ видѣ розеты. Гол. Од. 73. Ум. **Ка́почка.**

Капка́н, ну, *м.* Капканъ. *Капкан її* (лисицю) *за хвіст.* Мнж. 2) Ум. **Капкане́ць.** Желех.

Капкани́стий, а, е. Испещренный крапинками. Вх. Зн. 24.

Капка́ч, ча́, *м.* Деревянная крышка къ котлу. О. 1862. V. Кухар. 38.

Каплаву́х, каплау́х, *м.* Вислоухій.

Каплавухий, а, е.=**Капловухий.** *Чи ба який каплавухий!* Полт. г.

Капли́на, ни, *ж.*=**Капели́на.**

Капли́ця, ці, *ж.* Часовня. *І в віфліємськую каплицю пішов молиться вірний Гус.* Шевч. II. 33. *Ой ходімо у каплицю, Богу помолюся. У нас каплиця, а не церква.* О. 1861. XI. 108. Ум. **Капли́чка.** *На пригорі, ніби капличка, козацька церква невеличка.* Шевч. 407. *Чи ти знаєш ту капличку, що в кінці парку?* Стор. I. 182.

Капли́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **капли́ця.**

Ка́плі. См. **Капель.**

Каплову́хий и **каплоу́хий, а, е.** 1) Вислоухій. *Хоч каплоуха, та до двора сторожка.* Ном. Обыкновенно употребляется, когда говорятъ о свиньѣ. *По толоці капловухі тільки трюх-трюх одна за 'дніїю. Каплоуху хоч родзинками годуй, а все буде каплоуха.* Ном № 2832. 2) **Каплоу́ха ша́пка**=**Капелюха.** *Були кожухи, усякі пояси, шапки--і козацькі, і каплоухі.* Кв.

Каплу́н, на́, *м.* 1) Кладеный, холощеный пѣтухъ. *У містечку Берестечку*

десять кур, а десята чубатая, ще й каплун. Нп. (О. 1861. II. 6). *В маслі каплунів зютувати.* ЗОЮР. I. 321. 2) Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Каплу́нити, ню, ниш, *гл.* Выхолащивать. Черниг. Желех.

Каплуно́вий, а, е. Относящійся къ **каплуну́.**

Ка́пля, лі, *ж.* 1) Капля. *Лисиця од дощу під борону ховалась: не всяка, казала, капля капне.* Ном. № 6462. *По каплі виточу з його діявольську кров.* Стор. МПр. 136. 2) Немного, небольшое количество. Ум. **Ка́пелечка, ка́пелька, капели́на, капели́нка, капели́ночка, капли́на.** *Адже ж у тебе в роті ні капелиночки квасу не було.* Ком. *Тілки капелиночка там була.*

Капни́к, ка́, *м.* Въ плугѣ то-же, что и **ужва́.** *Придолоб плуга причіплений капником до колісниць.* Шух. I. 165.

Ка́пнути. См. **Капати.**

Капо́вий, а, е. Капо́ві пси. Охотничьи собаки. Вх. Зн. 24. См. **Капія.**

Ка́посний, а, е. Пакостный, вредный, злой, дрянной. *Цить, капосний! Либонь не знає... ще й огризається, щеня!* Гліб. *І в хату капосна баба не пусте.* Канев. у.

Ка́посник, ка, *м.* Пакостникъ.

Ка́посниця, ці, *ж.* Пакостница.

Ка́постити, пощу, стиш, *гл.* Пакостить.

Капості́ти, ті́ю, еш, *гл.* Дѣлаться гадкимъ.

Ка́пость, сти, *ж.* Пакость. *На́ тобі мішок грошей, тілько не роби цієї капости для нас.* Рудч. Ск. I. 68. *Капости мені робив.* Гліб. **На ка́пость роби́ти.** На зло. *Усе на капость робить. То все на капость!* Ном. № 3117.

Капо́та, ти, *ж.* Верхнее одѣяніе. У галиц. мѣщанъ,—мужское: суконная верхняя одежда длинѣе и просторнѣе жупана. Гол. Од. 16. У Котл. это—женская одежда: *Були в дульєтах і капотах, були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. III. 51.

Капоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Капать сильно, часто. *Дощик, дощик аж із стріхи капотить.* Нп. *Затулила руками очі, а сльози між пучки так і капотять.* К. ЧР. 129. *Піт так і капотить із лоба.*

Ка́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́пка.** 1) Капелька. **Ка́почку чого́сь.** Немножко. Желех. 2) Родъ дѣвичьяго головнаго убора. *Всі дівчата в капочках і в рутяних віночках.* Грин. III. 346.

Капра́вий, а, е. Съ гноящимися глазами.

Капра́віти, вію, вієш, *гл.* Гноиться (о глазахъ). Угор.

Капра́лик, ка, *м.* Ум. отъ **капраль.**

Капра́ль, ля, *м.* Капралъ. *Позволь, позволь, пане капраль, на мед, вино пойти.* Гол. Ум. **Капра́лик.** *Чого би ми, капралики, від вас утікали?* Гол.

Капрово́кий, а, е. = **Каправий.** Вх. Зн. 24.

Ка́пса, си, *ж.*=**Кабза.**

Капса́н, на́, *м.* Бранное слово для евреевъ.

Ка́псоль, сля, *м.* 1) Пистонъ (ружейный). 2) Пистонъ, мѣдная оправа для отверстій въ кожѣ или матеріи, черезъ которыя проводится шнурокъ (въ обуви, одеждѣ и пр.). Шух. I. 287.

Капслеви́й, а́, е́. Пистонный (о ружьѣ). Шух. I. 229.

Капта́н, на́, *м.* Кафтанъ. *Іскинув чумак із себе каптан.* Нп. *Міщане в мичаках і в синіх каптанах.* К. ЧР. *Парубок... у синьому сукняному каптані.* Мвр. Пов. I. 138. Ум. **Каптане́ць, каптано́к, каптано́чок, капта́нчик.** *На йому свитина неначе той німецький каптанець.* Гліб. Сим. 18, 133. *Коли ж приходить ще один* (гайдамака) *у жидівському каптанку.* ЗОЮР. I.

Капта́нка, ки, *ж.* 1) Верхняя одежда въ родѣ кофты. 2) Пиджакъ изъ выбойки. НВолын. у.

Капта́нник, ка, *м.* Шьющій кафтаны.

Каптано́к, нка́ и **Каптано́чок, чка,** *м.* Ум. отъ **каптан**

Капта́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **каптан.**

Капти́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Капать. *З носа каптить.* О. 1861. XI. Свидн. 68. См. **Капотіти.**

Капті́й, тія́, *м.* Скряга Зміев. у.

Капті́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Скряжничать. *Гроші все збіра, каптить.* Зміев. у.

Ка́птур, ра, *м.* 1) Клобукъ, капюшонъ монашескій. *Хиба схотілось знову під чорний каптур?* 2) Капюшонъ у верхней одежды. Чуб. VII. 419. См. **Капа, богородиця, відлога.** 3) Женскій головной уборъ съ круглымъ дномъ изъ цвѣтной матеріи, разновидность **очі́пка.** *Накладають* (молодій на голову) *каптур, як у других серпанок чи очіпок.* Мет. 208. О. 1861. XI. 27. Гол. Од. 59. 4) Родъ наказанія женщинъ: держа въ лѣвой рукѣ надъ головой наказываемой всѣ ея одежды, правой сѣкутъ розгами. Новц. Ум. **Каптуре́ць, капту́рик, капту́рок, капту́рчик.** *Моя жінка знакомита: задрьопана ззаду свита... Дяга*

спать у рові, прокинеться, як та курка,—нема платка і каптурка. Чуб. V. 1639.

Каптýрка, ки, *ж.* Мужской головной уборъ: шерстяной колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Гол. Од. 48.

Каптýрник, ка, *м.* Монахъ, какъ носящій капюшонъ. К. МБ. II. 134.

Каптурóвий, а, е. Относящійся къ **кáптуру.**

Каптýрок, рка, *м.* Ум. отъ **каптур.**

Каптуронóсець, сця, *м.*=**Каптурник.** К. МБ. II. 134.

Каптýрчик, ка, *м.* Ум. отъ **каптур.**

Капýза, зи, *ж.*=**Капелюха.** Гол. Од. 18.

Капýрис, са, *м.* Конецъ. Говорится о евреяхъ, когда они умираютъ. *От Мошкові й капурис.* Новц.

Капусняќ, кá, *м.* Родъ щей

Капусняковий, а, е. Относящійся къ **капусняќу.**

Капуснячий, а, е.=**Капусняковий.**

Капýста, ти, *ж.* 1) Капуста. *І межі капустою доброю буває багато гнилих качанів.* Ном. № 2449. **На капýсту сíкти.** Въ куски рубить. *Як узяв ляхів, як узяв панів на капусту сікти.* Лукаш. 33. **Качáнна капýста.** См. **Качанний.** 2) **Зáяча капýста.** Раст. а) Sedum Telephium L. ЗЮЗО. I. 136. б) Menyanthes trifol. Шух. I. 21. 3) Густые щи изъ рубленной кислой капусты.. Ум. **Капýстиця, капýстонька, капýсточка.** *Поливайте кàпустицю, то буде родити.* Чуб. V. 147. *Щоб моя капустиця була із кореня коренистая, із листу головистая.* Ном. № 261.

Капустúна, ни, *ж.* Одинъ кочень капусты, одинъ листокъ капусты.

Капýстиця, ці, *ж.* Ум. отъ **капуста.**

Капýстíйник, ка, *м.* Горшокъ для варки **капýсти** 3. *Верни, любко, капустійник, що'сь украла з ночі.* Гол. II. 299.

Капýстниця, ці, *ж.*=**Капýста** 3. *Кусок хліба на полиці киця не доїла, капустниця під лавкою іще не скисліла.* Грин. III. 327.

Капýстонька, ки и **капýсточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **капуста.**

Капýстяний, а, е. 1) Капустный. *Набрав капустяного листя.* Рудч. Ск. II. 12. 2) Глупый. *Ви, голови капустяні: думаєте, може, що я плачу.* Федьк.

Капустáнка, ки. 1) Кадка для капусты. 2) Мѣсто, съ котораго снята уже **капуста.** Вх. Зн. 24.

Капýт, *несклоняемое.* Конецъ, смерть, гибель. *Там йому й капут.* Ном. *Присягайте мені на послушенство гетьманське, а не присягнете, то тут вам і капут.* К. ЧР. 300. **Дáти капýт.** Убить. *Ми йому дамо капут!* Рудч. Ск. I. 26.

Капуш, ша, *м.* Насѣк. Melophagus ovinus. Вх. Пч. I. 7.

Капцáн, нá, *м.* Голякъ, бѣднякъ. Желех.

Капцанíти, нíю, еш, *гл.* Бѣднѣть. Желех.

Кáпці. См. **Капець.**

Капцювáти, цюю, еш, *гл.* **Сніг капцює.** Снѣгъ идетъ большими хлопьями. Желех.

Капчýри, рів, *м. мн.* Родъ зимнихъ штановъ у гуцуловъ. Вх. Зн. 24.

Капшúвий, а, е. Неряшливый, грязный. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кáпші, шів, *мн. ? Чортови капші.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Капшýк, кá, *м.* 1) Кошелекъ. *Повнісінький капшук золота і срібла.* Стор. **Брязнути капшукóм.** Дать денегъ, раскошелиться. *Брязнув капшуком перед владикою,—той і вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26. 2) *мн.* Раст. Земляника, Fragaria vesca L, а также и клубника, Fragaria collina L. Подольск. г. ЗЮЗО. I. 123. Ум. **Капшучóк.** *Не находив ти часом у себе... капшучка із грішми? Де ж то! Найшла моя жінка... ми гроші забрали, а капшук викинули.* Рудч. Ск. II. 144.

Капшукóвий, а, е. Кошельковый.

Капшучóк, чкá, *м.* Ум. отъ **капшук.**

Капшушкú, ків, *м. мн.* Раст. Campanula glomerata. Шух. I. 21.

Кáпщина, ни, *ж.* Пошлина съ напитковъ. Желех.

Кáра, ри, *ж.* 1) Наказаніе. *Стоять Ґонта з Залізняком, кричать: „Ляхам кари! Кари ляхам, щоб каялись".* Шевч. 187. *Се кара божа на нас.* Мет. 263. 2) Гнѣвъ, немилость. *А я живу в божій карі: не дав мені Господь пари.* Мет. 57. Ум. **Кáронька.** *Яку б же нам, славним запорожцям, та кароньку дати?* Нп.

Карабéль, блá, *м.*=**Корабель.** Ум. **Кара́блик.**

Карабéля, лі, *ж.* Изогнутая сабля. *Біля боку моталась карабеля, обсажена самоцвітами.* МПр. 76.

Карабúн, ну, *м.* Карабинъ, короткое ружье. *Ой той же то козак Зарвай а він бистрого ока: ой як затопив із карабина,*

вивернув Шамрай бока. Мет. Ум. **Карабінок.** *В руках карабинок, на плечах кишкетик, на плечах кишкетик, при боку багнетик.* Гол. I. 149

Карабинéр, ра, *м.* Карабинеръ.

Карабінок, нка, *м.* Ум. отъ карабин.

Карабін, на, *м.*=**Карабин.** *Стан салдатський, вус козацький, карабін до того.* Федьк. Ум. **Карабінчик.** *Вже ж йому рідну сину карабінчик дали.* Гол. I. 137.

Карабýнитися,. нюся, нишся, *гл.* Лѣзть, карабкаться. *Куди воно карабуниться ще?*

Каравáн, ну, *м.* 1) Большая повозка, фургонъ. 2) Траурныя дроги. Желех. 3) Винокуренный заводъ. *Збудував караван і жене таку горілку, що люде зо всіх слобід ідуть до його купувати.* Стор. 4) Караванъ. *За для його звертають каравани, ідуть степом і марне погибають.* К. Іов. 14. 5) Толпа людей, ищущихъ работы. 6) Отдѣлъ конскаго табуна изъ одного жеребца и нѣсколькихъ кобылъ. 7) Нѣсколько рѣчвыхъ судовъ, идущихъ въ товариществѣ.

Караваáти, *мн.? Ой як мене, моя мамко, в рекрути ловили, пам'ятаю, моя мамко, ще й котрої днини, записали в нову барму, в тоті каравати; кажут, кажут, моя мамко, шоби не втікати. Записали в нову барму, в тоту оделію.* Гол. I. 150, 151.

Каразійовий, а, е. Сдѣланный изъ простого толстаго сукна.

Каразія, зії, *ж.* Простое сукно. *Вбіраєте .. каразіями своїх слуг.* Левиц. (Правда, 1868, 485). *Козацьку каразію та кожухи.* К. ЦН. 238.

Караїмка, ки, *ж.* Низкая баранья шапка съ плоскимъ верхомъ Вас. 156.

Каракáти, тів, *м.* Короткіе сапоги. Желех.

Карáки, ків, *мн.* Мѣсто, гдѣ стволъ дерева раздѣлнется на двое. *Як насіла у лісі сарана, то де гілля, або караки, то геть усе поламала.*

Карáкуватий, а, е. Суковатый, съ наростами (о деревѣ) Черк. у.

Каракуля, лі, *ж.*=**Картопля** Вх. Пч. I. 13.

Каракýцьки, цьок, *ж. мн.* Раст. Cucurbita pepo L. Var citriformis. ЗЮЗО. I. 120.

Каралýш, ша, *м.* Клинъ, которымъ сбиваютъ плотъ. Вх. Зн. 24.

Караман, на, *м.* Названіе чернаго вола. КС. 1898 VII. 42.

Карáння, ня, *с.* Наказаніе. *Не боже карання, своє дурування.* Ном. № 7044.

Карапáвка, ки, *ж.*=**Коропавка.** Вх. Зн. 24.

Карапáня, ні, *ж.*=**Карапавка.** Желех.

Карапýдитись, джуся, дишся, *гл.*=**Харапудитися.**

Карапýдливий, а, е. Пугливый (о лошади). Чигир. у.

Карапýза, за, *м.* Карапузикъ. *Діток сплодив двойко: карапузика хлопчика та скверуху дівчинку.* К. ЧР.

Карапýзка, ки, *ж.* Родъ круглой дыни.

Карáсик, ка, карáсичок, чка, *м.* Ум. отъ карась.

Карасíр, ру, *м.* Керосинъ. Харьк. и Полт. г.

Карасíрниця, ці, *ж.* Керосиновая лампа, преимущественно безъ стекла. Вас. 196.

Карáсь, сá, *м.* 1) Карась, Carássius vulgaris. *Не всі старі щуки карасів хватають.* Макс. *Ой лин та карась у ятері трепетавсь.* Нп. 2) Названіе вола цвѣта оперенія куропатки. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Карáсик, карáсичок.** *За періжками подали печені карасики.* Левиц.. 395. *Ліз карасик через перелазик, та у воду плюсь!* Ном.

Карасьчá, чáти, *с.*=**Карасá.**

Карасá, сяти, *с.* Молодой карась, карасикъ. Ум. **Карасятко, карасяточко.**

Кáрасяччя, чя, *соб.* Караси. *Карасяччя як макогін завдовшки.* Константиногр. у.

Каратáти, тáю, еш, *гл.* Коротать. *Тілько з нелюбом свій вік каратати.* Мет. *Дев'ятий десяток каратала* (бабуся). Сим. 235.

Карáтель, ля, *м.* Каратель. *Бог один каратель грішних.* К. Псалт. 172.

Карáти, рáю, еш. *гл.* Наказывать, карать. *Було тобі знати, як Байду карати: було Байді голову істяти.* Нп. *Доля карає і вельможного, і неможного.* Ном. № 1729. *Мене, браття, милосердний Господь б'є й карає: хлібом і сілю, скотиною і дитиною.* Грин. III. 693. *Кого Бог кара на світі, то й вони карають.* Шевч. 80. **Слóвом карáти.** Корить, бранить. *Він не б'є мене, не лає, він мене словом карає.* Мет. 263. **На гóрлі карáти.** Предавать смертной казни. КС. 1885. VII. 448.

Карáтись, юся, єшся, *гл.* Мучиться. *Я каралась ввесь вік в чужій хаті.* Шевч.

123. *Караєшся ти страхом та бідою.* К. Іов.

Карау́л, лу, *м.* (Заимств. изъ русск. языка)=**Калавур**. *Як опанували Умань, то й поставили усюди свій караул.* ЗОЮР. I. 299. *Ой кругом церкви, церкви січової караули стали.* Нп.

Карау́лити, лю, лиш, *гл.* (Заимств. изъ русск. яз.)=**Калавурити**. *Голова послав, щоб коло тою зарізаною караулили.* Кв. II. 313.

Кара́фа, фи, *ж.* Графинъ. Ум. **Кара́фка, Кара́фочка.**

Карафко́вий, а, е. Графинный.

Кара́фочка, ки, *ж.* Ум. отъ **карафа**.

Карахве́т, та, *м.* Карась. *Бач, які гарні карахвети ловляться.* Екатерин. г.

Карахо́нька, ки, *ж.* Родъ маленькой тыквы. О. 1861. IV. 34.

Карай́ч, чу, *м.* Раст. Черноклёнъ. Терск. обл.

Карб, бу, *м.* 1) Нарѣзка, зарубка, рубецъ, мѣтка. Подольск. г. Переносно: слѣдъ, воспоминаніе перенесеннаго. *В короткий вік мій багато карбів ляло на мойму серці.* Г. Барв. 99. 2) Вырубка въ бревнѣ поперегъ, на половину толщины, для закладки въ нее другого бревна. Каменец. у. 3) Бирка, счетная палочка. **На карб узя́ти.** Поставить въ счетъ. Ум. **Карбе́ць, ка́рбик, ка́рбичок.**

Ка́рба, би, *ж.* Борозда. Уманск. и Гайсин. у.

Карба́с, су, *м.* Большая весельная лодка для прибрежнаго плаванія въ морѣ. Левч.

Карба́ч, ча́, *м.* 1) Кнутъ, плеть, нагайка. *А козаченько оглядається, карбачем одбивається.* Макс. *Карбачем по спині затинає.* ЗОЮР. I. 218. 2) Жгутъ въ игрѣ. Мвл. 56.

Карбе́ць, бця́, *м.* Ум. отъ **карб**.

Ка́рбик, ка, ка́рбичок, чка, *м.* Ум. отъ **карб**.

Карбі́вка, ки, *ж.* 1) Нарѣзываніе мѣтокъ. 2) Чеканъ, чеканка. 3) Сушеная рыба съ нарѣзками.

Карбівни́к, ка́, *м.*=**Карбівни́чий** 1.

Карбівни́чий, чого, *м.* 1) Кладущій клейма. 2) Полѣсовщикъ. *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти.* Шевч. 84. *Я тут у лісі карбівничим.* КС. 1882. X. 187.

Карбі́ж, жа́, *м.* Нарѣзки на деревѣ для счета, для отмѣтки предмета и пр. Вас. 155, 174. *По пальцях тож не розлічу... Над карбіжем тож не трудилась.* Котл. Ен.

Карбо́ванець, нця, *м.* Рубль—первоначально серебряный, затѣмъ всякій. *Далебі дав би карбованця, як би не пропив учора.* Шевч. Ум. **Карбо́ванчик.** *Ми щоразу де карбованчика заробимо або позичимо, то й одішлемо.* Г. Барв. 499. *Нехай протрусить батькови карбованчики.* Кв. II. 139.

Карбо́ваний, а, е. 1) Испещренный нарѣзками, покрытый рѣзьбой. *Сволок карбований.* 2) Изрѣзанный, израненный. *Купив чабака карбованого.* Харьк. **Карбо́вана ри́ба.** Рыба, изъ которой вынуты внутренности и сдѣланы по ней разрѣзы для соленія. 3) Изукрашенный карнизами и пр. (о зданіи). *Ой на дворі дворець карбований.* Гол. 4) Серебряный (о рублѣ). *За чотирі карбовані рублі оддав.*

Карбо́ванчик, ка, *м.* Ум. отъ **карбованець**.

Карбо́вка, ки, *ж.*=**Карбівка** 3. *Оселедців щось не беруть люди, а рибою карбовкою ми визволились.* Сумск. у.

Карбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1) Нарѣзывать, дѣлать нарѣзы. Харьк. г. 2) Рѣзать, сѣчь. *І тих двох братів порубали, тіло козацьке карбували.* 3) Анатомировать. *На другий день лікарь її карбував,—каже: вмерла.* О. 1861. VII. 3. 4) Замѣчать, ставить въ счетъ. *Дивиться господарь скалубиною, що робить жовнір з господинею; дивиться, дивит, а все карбує, на свою жіночку дрючок готує.* Гол. I. 147. Отсюда переносно: давать въ долгъ. *Мусить гаспедська Настя* (шинкарка) *карбувати тобі.* К. Бай. 39.

Карбуля́ти, ля́ю, еш и **карбуча́ти, ча́ю, еш,** *гл.*=**Кабутати**. Kolb., Pokucie, I. 196. Желех.

Карвиса́рь, рю, *м.* Словесный судъ, помѣщавшійся въ прежнія времена въ городахъ и селеніяхъ на ярмарочныхъ площадяхъ въ палаткѣ. Котл. Ен., также и словарь къ ней.

Карва́тка, ки, *ж.*=**Кавратка**. *Повна карватка ще торішньої дулівки.* Кв. *Старий, дуже вже старий! Як візьме в руки карватку, щоб напиться води, то і в руках не здолів державть.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Карва́ш, ша, *м.* Обшлагъ. См. **Закавраш**.

Карда, ди, *ж.* Желѣзная щетка, которою расчесываютъ шерсть или ленъ.

Кардина́л, ла, *м.* Кардиналъ. *Як тая Ченчіо колись убила батька - кардинала.* Шевч. 335.

Кардова́ний, а, е.=**Кордований.** *Ой увидів би ти мої красні строї: кардовані чижми землицю точ'ят, ройова сукня тереми зміта'т.* Гол. II. 81.

Кардо́вник, ка, *м.* Раст. Sparganium simplex L. и Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Каре́та, ти, *ж.* Карета. *Вивели йому коники в сідлі, шабельку в сріблі, панну в кареті.* Pauli.

Ка́ри, кар, *ж. мн.* Водовозные дроги. *Колеса, бендюги і кари, і самиї церковні мари.* Котл. Ен.

Ка́рий. а, е. 1) Карій. *Єсть карії очі, як зіроньки сяють.* Шевч. 131. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі?* Шевч. 40. 2) Вороной. *Коню сивий, коню карий.* Федьк. *Ой у нашім та заводі єсть коняка кара.* Грвн. III. 565. Ум. **Каре́нький.** *Очи мої каренькиї, горе мені з вами.* Чуб.

Кари́та, ти, *ж.*=**Карета.** *Вийшов він із карити.* О. 1862. II. 59.

Карк, ка, *м.* 1) Затылокъ, загривокъ. *Єдин веде за чуприну, другий у карк б'є.* Новц. **Ка́рка вломи́ти.** Сломать шею. Ном. № 4318. **Ка́рка вигина́ти.** Земно кланяться, низкопоклонничать. Александровск. у. 2) Верхняя часть шеи у вола. Мнж. 181.

Карко́вий, я, е. Затылочный.

Ка́рлик, ка, *м.* Карликъ. Ум. **Ка́рличок.**

Карлува́тий, а, е. Приземистый.

Карлю́жа, жі, *ж.* Маленькій уродъ.

Карлю́ка, ки, *ж.* Крючокъ, загибъ на концѣ палки. Кв. II. 170. Ум. **Карлю́чка.**

Карлю́чити, чу, чиш, *гл.* Кривить, искривлять

Карлю́чптися, чуся, чишся, *гл.* Кривиться, искривляться.

Карлю́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **карлюка.** *О. Мойсей зігнув шию карлючкою, а голова звисла на груди.* Левиц. I. 142. *Кожда ручка собі карлючка.* Ном. № 9718. **Загну́ти карлю́чку кому́.** Задать трудный вопросъ кому, поставить въ затруднительное положеніе кого.

Карлючкува́тий, а, е. Крючковатый, съ изгибомъ, изломомъ. *Ніс довгий та карлючкуватий.* Кв. II. 170. *Писання карлючкувате.*

Карма́зин, ну, *м.* 1) Сукно малиноваго цвѣта. Ном. № 13159. 2) Платье изъ карма́зину. *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині.* Макс. *Взяли зняли з Морозенка кармазин, сап'янці.* Мет. 411. *Не важились ходити у кармазинах.* К. ЧР. 64.

Карма́зинка, ки, *ж.* Родъ яблокъ съ темнокрасною кожею. Харьк. г.

Карма́зинник, ка, *м.* Носящій **карма́зини,** вообще богатый человѣкъ. Желех.

Карма́зиновий, а, е. 1) Сдѣланный изъ **карма́зину.** (Скидає) *жупани кармазинові з себе.* К. ЧР. 2) Малиновый цвѣтъ.

Карма́к, ка́, *м.* Рыболовный снарядъ, для ловли подо льдомъ: волосяная веревка, къ которой прикрѣплены 5—6 удочекъ. Вас. 189. Въ Добруджѣ снарядъ этотъ дѣлается въ бо́льшихъ размѣрахъ: онъ состоитъ изъ многихъ **переме́тів** (отъ 200 до 400 штукъ), т. е. осмоленныхъ канатовъ, на каждомъ канатѣ по 60 крючковъ. МУЕ. I. 40.

Кармалю́к, ка́, *м.* Билліардъ. *З'їхалися комисари в кармалюка грати.* ЗЮЗО. I. Матеріалы, 56, 60.

Карма́н, на́, *м.* 1) Карманъ. *Ті каптани, та не ті кармани.* Ном. № 7921. 2) Небольшой изукрашенный мѣшечекъ, пришитый къ поясу и носимый женщинами. Харьк. у.

Карма́ш, ша, *м.*=**Карман?** *Білаш—іди в кармаш, а чорниш—біжи в комиш.* Ном. № 4643.

Карна́вка, ки, *ж.* Церковная кружка для сбора денегъ. *Всі... клали в карнавку по копійці.* Стор. *Люде гроші кидали до карнавки церковної.* О. 1861. VI. 75. Ум. **Карна́вочка.**

Карна́вочний, а, е. Кружечный. *Є їх чимало церковних грошей: самих, мовляв, карнавочних я кладу більш як дев'ятдесят карбованців, а знов свічкових, кошилевих.* Васильков. у.

Карни́з, зу, *м.* Карнизъ. *Стояла палата хороша, висока, убрана в карнизи.* Левиц.

Ка́рний, а, е. Наказуемый, уголовный.

Ка́рність, ности, *ж.* Наказаніе. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. *За злодійство йому сієї карности мало.* Донск. Об. *А хоч коли й мине день без карности,—то все неспокійно... все горя та лиха сподівайся.* МВ. I. 45.

Ка́рно, *нар.* Наказуемо.

Карноу́хий, а, е. Съ маленькими ушами.

Карноу́шка, ки, *ж.* Съ маленькими ушами. *А янички карноушки поскакали коло грушки* Чуб.

Ка́рок, рку, *м.*=**Карк.** *Казав орел закликати крука до росправи: крука ведут, в карок го б'ют, не дают поправи.* Гол. II. 502.

Ка́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ра.**

Каро́кий, а, е. Имѣющій каріе глаза. *Білолиця. карока і станом висока.* Шевч. *Грицько був парубок високий, чорнявий карокий,—парубок як орел.* МВ.

Карпі́тка, тки, *ж.* Носокъ (надѣваемый на ноги).

Карпу́льці, ців, *м. мн.* Блокъ въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III. 19. См. **Начиння.**

Карсе́т, ту, *м.* **Карсе́тка, ки,** *ж.* Женская верхняя одежда: короткая безрукавка. *Карсет розщепнувся, сорочка розхрісталась.* Кв. *Заялозена карсетка на плечах розлізлася.* Мир. Пов. II. 56.

Ка́рта, ти, *ж.* 1) Четырехугольникъ, четырехугольная площадь, клѣтка. Употребляется, когда говорится о полевой землѣ, о рисункѣ клѣтчатой матеріи. 2) Листокъ бумаги. *І взявши карту, щоб на їй писать споминник дорогий.* Щог. *Паперу пів карти.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 104. 2) Игральная карта. *Балакають, у карти грають, опівають.* К. *В карт грають.* Мнж. 133. 4) Билетъ. 5) Письмо. 6) Указъ, предписаніе. *Чоловіче біснуватий, нащо жінку продавати? Прийшла мені карта з неба, на податок грошей треба.* Гол. *Пала карта від цісаря з самої Верони, а щоби ми, молоденькі, ступали до войни.* Гол. Ум. **Ка́ртка, ка́рточка.**

Карта́ти, та́ю, еш, *гл.* Упрекать, корить, выговаривать. *Ой доганяв він Лемерівну, та й не б'є, тілько ж її словечками картає.* Мет. 285. *Такий гнівний, крий мати божа! Почав її словами картати.* МВ. I. 99. *Мене матінка зроду не била, все словом картала.* Гол. *Він у церкві їх картав словами, соромив ледачими ділами.* К. МБ. X. 3.

Карта́тий, а, е. Клѣтчатый. *Картату плахту червоною окравкою підперезала.* ЗОЮР. II. 290. *А де твої, дочко, картатиї плахти?* Чуб. V. 582.

Карта́цький, а, е.=**Картатий.** *Плахта на їй картацька, червчата, ще материньска придана; тепер уже таких не роблять.* Кв. I. 6. *Плахти, знаєте, все хороші, картацькі, старосвітські.* Г. Барв. 63.

Карти́на, ни, *ж.* 1) Четырехугольникъ. 2) Небольшой листокъ бумаги. 3) Картина. *Так як на картині змалював той манастир печерський* К. ЧР. *А як сяде кінець стола та обіпреться рукою,—як та картина.* Левиц. I. 4) Изображеніе словесное въ образахъ. *Як би почав я виставляти в картинах да в речах, як той Тетеря обліг Паволоч, як хотів достать і вистинать усе місто... і як старший Шрам головою своєю одкупив полковий свій город, то не скоро б ще скончив своє оповідання.* К. ЧР.

Карти́нуватий, а, е. Четырехугольный. **Карти́нуватий ка́мінь.** Камень, порѣзанный ровными плитками. Донск. Обл.

Карті́вни́к, ка́, *м.*=**Картник.** *І п'яниця, і картівник,—козак забіяка.* Нп. *Уподобав картовника і костира п'яного.* К. Бай. 32.

Картівни́цтво, ва, *с.* Картежъ. К. XII. 20.

Картівни́ця, ці, *ж.*=**Картниця.**

Ка́ртка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́рта.** 1) Листокъ книги. *Мудрацію сю шановний читець швидко і сам розбере, прочитавши дві-три картки.* Ном. VI. 2) Паспортъ. *Магдусю, Магдусю, маю таку картку, шо з'їдемо всю Польщу, ще й землю цісарьску.* Нп.

Ка́ртник, ка, *м.* Картежникъ. Желех. КС. 1892. I. 152.

Ка́ртниця, ці, *ж.* Картежница.

Картопели́на, ни, *ж.*=**Картоплина.**

Карто́пелька, ки, *ж.* Ум. отъ **картопля.**

Картопли́на, ни, *ж.* Картофелина. (Свиня) *хапала картоплину і зараз кидалась до другого* (куща). Левиц. I.

Картоплиця, ці, *ж.*=**Картоплище.**

Карто́плище, ща, *с.* Мѣсто, съ котораго снятъ картофель, а также и вообще мѣсто, употребляющееся для посадки картофеля. Кіев. г. Вас. 196.

Картоплі́ння, ня, *с.* Картофельные стебли.

Карто́пля, лі, *ж.* Картофель. *А чиєю кров'ю тая земля напоєна, що картоплю родить?* Шевч. *Тут же був хрін, ріпа, картопля, що вже швидко хліб святий з світа божою зжене.* Кн. Ум. **Карто́пелька.** *А на Січі мудрий німець картопельку садить.* Шевч. II. 69. См. **Бараболя, бу́льба, бури́шка, мандибу́рка.**

Картопля́к, ка, *м.* Мѣра картофеля, равна 4 четверикамъ. Радом. у.

Карто́пляний, а, е. Картофельный.

Картопля́ник, ка, *м.*=**Картоплище.**

Картóха, хи, *ж.*=**Картопля**. Ум. **Картóшка.** *Не жалій хазяїна: їж картошку з лушпиною* Ном.

Картóхля, лі, *ж.*=**Картопля**. Желех.

Кáрточка, ки, *ж.* Ум. отъ **кáрта**. 1) Маленькая четырехугольная площадь, клѣтка. 2) Листокъ бумаги, бумажка. *Така маленька карточка, що ніде й писати.* 3) Письмецо. *Приманив до себе голубка, аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так.* ЗОЮР. II. 28. *Та напишу карточку, та пошлю ік батечку.* Грин. III. 81. 4) Билетикъ. 5) *мн.* Родъ узора въ вышивкахъ на рубахѣ. КС. 1893. V. 278.

Кáрточний, а, е. Карточный. *Встаючи з-за карточного стола, сміялись.* Левиц. Пов. 57.

Картóшка, ки, *ж.* Ум. отъ **картóха**.

Картувáти, тýю, еш, *гл.*—**пóле**. Разбивать поле на полосы. Богод. у.

Картýз, зá, *м.* Картузъ, фуражка Вас. 156. Чуб. VII. 413. *Хто ходить у картузі, так у того чорти у пузі.* Ном. Ум. **Картýзик.** *Взялось за картузик та й прэщається.* О. 1862. V. 58.

Картýзний, а, е.=**Картузовий**.

Картузóвий, а, е. Картузный.

Карувáти, рýю, еш, *гл.* Значеніе неясно. Потебня (К исторія звуков. III. 37) переводитъ на основаніи нижеприводимой пѣсни,—чаровать. См. еще **накарувати**. *Навчи, навчи, бідная вдова, да свойого сина! Як не будеш научати, будем карувати: окаруєм руки й ноги і чорнії брови, щоб не ходив до дівчини молодої. Окаруєм руки й ноги і карії очі, щоб не ходив до дівчини опівночі.* Мет. 214.

Карýк, кá, *м.* и пр. См. **Карюк** и пр.

Карýнка, ки, *ж.* 1) Позументъ. *Аж зирк—Паллантова лядунка і золота на ній карунка у Турна висить на плечі.* Котл. Ен. VI. 89. 2) Карнизъ. Черниг. и Харьк. г.

Карýпір, ру, *м.*=**Канупір**. Вх. Пч. I. 13.

Кáрус, са, *м.* Осока, Carex hirta.

Карýца, ци, *ж.* 1) Карета. *Я тобі подарую... і оцих коней, і карицу.* Чуб. II. 565. 2) Гуцульскій экипажъ: глубокій ящикъ на двухъ колесахъ, въ который собираютъ навозъ, а затѣмъ вывозятъ на поле. Шух. I. 106. *Вивозить каруцами гній.* Шух. I. 145.

Карчúло, ла, *с.* Затылокъ.

Карю́к, кá, *м.* Столярный клей. *Насилу мортав сонними очима, що злипалися, наче карюком примазані.* Левиц. I. 235.

Карюкóвий, а, е. Принадлежащій карюкóві.

Карю́чений, а, е. Склеенный столярнымъ клеемъ. *Ой на столі тарілочка карюченая.* Нп.

Карю́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Клеить столярнымъ клеемъ. 2) Коробить, кривить.

Кáса, си, *ж.* Касса.

Касáрня, ні, *ж.* Казарма. *Мене вимінила з касарні рекрута.* Гол.

Касíр, ра, *м.* Кассиръ.

Каскéт, та, *м.* Фуражка. *Плаче жовнір, плаче, каскет в руках носить.* Желех.

Касп'я́га, ги, *ж.* Четырехугольный деревянный сосудъ, употребляемый для соленія рыбы. Черном.

Кастрáт, та, *м.* Кастратъ. Шевч. II. 168.

Касувáти, сýю, еш, *гл.* Отмѣнять, уничтожать. *Ну то як же воно буде, старшино: касуєте моє слово, чи най буде; як кажу?* Камен. у.

Кас'я́нів рік. Високосный годъ. *Чи у нас оце кас'янів рік, чи ні?* Лебед. у.

Кат, та, *м.* 1) Палачъ. *В понеділок рано Маруся ка йнлено, а ві второк рано по ката послано, а в середу рано ката привезено, а у четвер рано Марусяка згублено.* Гол. *Що то, що він мовчить! Кажуть, що й кат не говіркий, а голову він одтинає...* МВ. II. 80. Переносно: мучитель, извергъ. **Кат-зна.** Чортъ знаетъ. *Воно, бач, і робота москалям кат-зна яка.* Левиц. I. **Кат-ма,—має.** Нѣтъ, не имѣется. *Багато ума, та в кишені кат-ма.* Ном. *На йому шапка-бирка, ізверху дірка, соломою шита, а вітром підбита, а коло околиці нічогісінько кат-має.* Мет. 445. **До кáта.** Очень много. *У нас ворогів до ката.* Левиц. I. *В мене ім'я не одно, а єсть їх до ката.* ЗОЮР. Ув. **Катю́га.** *Віє їх стременний князя, найлютійший катюга з челядинців Єремії.* Стор. МПр. 83. *А все таки катюзі, як кажуть, буде по заслузі.* Гліб.

Катакóмби, кóмб, *ж. мн.* Катакомбы. *І за апостолом пішли у катакомби.* Шевч. 605.

Катáнка, ки, *ж.* 1) Куртка суконная. КС. 1893. XII. 447. *Тут Василь вступив у хату в новій чорній катанці з фабрицького сукна.* Левиц. I. 27. 2) Солдатскій мундиръ. *Скидай свої сіраки, бери наші катанки.* (До рекрута після прийому). Гол.

I. 143. 3) Родъ женской кофты, обыкновенно суконной, надѣваемой сверхъ одежды. Волынь. Гол. Од. 51, 76, 23.

Катаржний, а, е.=**Каторжний.** *Я дуже боявся катаржної лози.* Левиц. I.

Катáти, тáю, еш, *гл.* Бить. *Горілку, мед не чаркою,—поставцем кружає, а ворога, заплющившись, ката, не минає.* Шевч.

Катáтися, тáюся, ешся, *гл.* Кататься. *Ізробимо санчата, запряжемо коня та будемо кататься.* Рудч. Ск.

Катéдра, ри, *ж.* 1) Каѳедра. *Наука по катедрах кульгала або дрімала.* Левиц. I. 257. 2) Каѳедральный соборъ. О. 1861. II. Слов.

Катели́к, ка, *м.* Католикъ. *Іще не заржавіла і шабля, моя сваха... Таки вона й тепер як би розозлилась, то не один кателик лобом догори стане.* ЗОЮР. I. 318.

Катели́ків, кова, ве. Принадлежащій католику.

Катели́цкий, а, е. 1) Католическій. 2) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Хай тобі кателицький батько!*

Катели́цтво, ва, *с.* Католичество. *Теперечки тілько мені і надії, що на те кателицтво і патерів.* Стор.

Катели́чний, а, е.=**Кателицький.**

Катели́чка, ки, *ж.* Католичка. *Ти думаєш, що я мав би кателичку за жінку?* К. ЧР. 220.

Катервáк, ка, *м.* = **Тетервак.** Вх. Зн. 24.

Кáterга, ги, *ж.*=**Каторга.** *Мучився 54 годи в турецькій катерзі.* К. ЧР.

Кáтержний, а, е.=**Каторжний.** *Уже вона мені отут сидить в печінках, ся річка катержна.* Греб. 388.

Катери́нка, ки, *ж.* 1) Шарманка: *В шинку голосить, та вже не своїм голосом катеринка.* Левиц. *Чути: катеринка грає.* Св. Л. 293. 2) Воротъ для притягиванія якоря на плоту. Канев. у.

Катери́нщик, ка, *м.* Шарманщикъ. *Катеринка грає... іде катеринщик.* Св. Л. 294.

Катери́нщиця, ці, *ж.* Шарманщица.

Кáтерка, ки, *ж.* Катеръ. *Гей, катерко розбитая.* Чуб. V. 954.

Катехíзис, са, *м.* Катехизисъ. *Народ прикладає до Бога ті властивости, котрі звичайне прикладуються до його в катехизисові.* Левиц. *Дітей малих збірають, катехизиса учать.* О. 1862. II. 58.

Кáтир, ра, *м.* Селезень. *Ой ходила дівчина по полю да гонила катира додому.* Нп. См. **Качур.**

Кати́ха, хи, *ж.* Жена палача.

Кáтів, това, тове. 1) Принадлежащій палачу. *Пекла—бодай катових рук не втекла.* Ном. № 12284. 2) Бранное слово, употребляемое подобно слову **чортів, бісів.** *Той же козак... один шостак розгадав, да й той к катовій матері у корчмі прогуляв.* Макс. **Іди́ собі к кáтовій мáтері!** Иди къ чорту!

Катíвка, ки, *ж.* Мучительница. *Петрівка—на хліб катівка.* Ном. № 463. Значеніе слова ясно изъ слѣдующаго мѣста письма Мазепы къ М. Кочубей: *„Тяжко зафрасовалемся, почувши же тая катувка не перестаеть в. м. мучити".* Костомаровъ. Мазепа, 360.

Катíвня́, ні, *ж.* Пытка, истязаніе. Харьк. у. Лободовск. См. **Катування.**

Катíвський, а, е. Палачевъ. *Щоб тебе не минули катівські руки.* Ном. № 3690.

Катламá, ми́, *ж.* Прѣсныя лепешки, жареныя въ бараньемъ жирѣ (чабанское кушанье). Мнж. 181.

Катóваний, а, е. Наказанный палачемъ; пытанный; измученный.

Католи́к, ка, *м.*=**Кателик.** *Я прощаю, що ви католики.* Шевч. 204.

Католи́ків, кова, кове.=**Кателиків.** *Гаспедську католикову Явдоху б'ють.* Кв.

Католи́цький, а, е.=**Кателицький.** 1) *Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію прищепити* К. ЧР. 2) *Будьте ласкаві, зведіть з нашого місця отого навіженного, католицького, бусурменського москаля.* Кв.

Католи́цтво, ва, *с.*=**Кателицьтво.**

Католи́чка, ки, *ж.*=**Кателичка.** *Чом матір не вбили, ту прокляту католичку, що вас породила?* Шевч. 199.

Кáторга, ги, *ж.* 1) Гребное турецкое судно, галера. АД. I. 91. *Подай нам, Господи, із неба дрібен дощик, а знизу буйний вітер! хочай-би чи не встала на Чорному морю бистрая хвиля, хочай-бы чи не повиривала якорів з турецької каторги.* АД. I. 89. *Бо як стане Чорнеє море сграбати, то не знатиме отець, либонь мати, у которій каторзі* (невольника) *шукати: чи у пристані Козловської, чи у городі Царьграді на базарі.* АД. I. 94. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької, з каторги бусурменської на тихі води, на ясні зорі.* АД. I. 89. 2) Каторга,

каторжныя работы. *Живцем на вічну каторгу завдав.* Нп.

Ка́торжний, а, е. 1) Каторжникъ. *В кайдани забиті із нор золото виносять, щоб пельку залити неситому—то каторжні.* Шевч. 2) Каторжный. *Втік уже може в десятий раз з каторжної тюрми.* КС. 1882. XI. 245. 3) Употребляется какъ бранное слово въ смыслѣ: злой, дурной. *Каторжні собаки,—од їх не втечеш.* Стор. МПр. *Зроби, діду, сільце, то ти його, каторжною, піймавш.* Рудч. Ск.

Ка́торжник, ка, *м.* Каторжникъ.

Катра́га, ги, *ж.* 1) Шалашъ; шалашъ или хижина въ пчельникѣ или надъ погребомъ. 2) Стропила для шатра. Ум. **Катра́жка.** *Хлопці, як їдуть на ніч коні пасти, то часом роблять для захисту катражку.* Волч. у. *Хто на сонці спать ліг і од сонця катражку зробив, з свити або з рядна, на триніжках нап'яв, або снопи поставив і на снопи накинув.* Закр.

Катра́н, ну, *м.* 1) Раст. Bunias orientalis L., а также Crambe tatarica jacq. ЗЮЗО. I. 115, 120. 2) Передникъ. Гол. Од. 61. Ум. **Катра́нець.** *Єдній сь купив чоботята, а другій катранець.* Гол. III. 231.

Катра́новий, а, е Принадлежащій катрану.

Катра́ночка, ки, *ж.*=**Катран**? *У городі катраночка, ходить Галя як панночка.* Нп.

Катри́га, ги, *ж.*=**Катрага** 1. Чуб. VII. 347.

Катря́га, ги, *ж.*=**Катрага.** *На току був льох, а над ним катряга чи половник.* Св. Л. 206. *Варять на таганах та на катрягах кашу.* К. ЧР. 259.

Катува́ння, ня, *с.* 1) Наказаніе черезъ палача. 2) Пытка. 3) Истязаніе, мученіе.

Катува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Казнить, наказывать плетью рукой палача. *Уже ж тую Яковову жінку три попи ховають, а Якова з тею удовою три кати катують.* Грин. III. 354. 2) Пытать. 3) Истязать, бить, мучить сильно. *Буду бити, буду катувати.* Нп. *Ще день Украйну катували ляхи скажені.* Шевч. 162. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна розивітала.* Шевч. 22. *Колись* (пани) *били, катували, посторонками в'язали.* Нп.

Катува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* **Мучиться,** страдать. *Нема сем'ї, немає хати, немає брата, ні сестри, щоб не заплакані ходили, не катувалися в тюрмі.* Шевч. 606.

Кату́н, на, *м.* 1) Солдатъ. *Як піду я у катуни, катуником буду.* Гол. III. 122. 2) Раст. Gipsophila paniculata L. См. **Перекотиполе.** ЗЮЗО. I. 124.

Кату́ша, ші, *ж.* Мученіе, пытка. *У п'ятницю порубали, в суботу завили, а в неділю до Драгіри в катушу трутили.* Гол.

Катю́га, ги, *м.* Ув. отъ **кат.**

Катю́жний, а, е. Принадлежащій **катюзі.** *Не ти, розбійнику, а тілько катюжні руки твої.* Кв. II. 206.

Катя́! *меж.* Крикъ на зайца. *Дивись, дивись, заєць, завиь! От же дорогу перебіг! Катя, катя! га-га, га-га!.. Бач, і перебіг!* О. 1861. V. Ніс. 66.

Ках! *меж.* выражающее утиный крикъ. *А він селехом плава і тілько ках, ках, ках!* Рудч. Ск.

Ка́хель, хля, *м.*=**Кахля.** Вас. 182.

Ка́хельний, а, е. Изразцовый. *Од кахельної грубки до другої стіни йшла перегородка.* Стор. II. 110.

Ка́хельник, ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій изразцы. Вас. 177.

Кахи́, *меж.*, выражающее кашель. *Ой ти, старий, кахи-кахи, я, молода, хихихихи!* Нп. *Знов біжить москаль поз двір та: кахи! А вона й собі: кахи!* Рудч. Ск. II. 165.

Кахи́кати, ка́ю, еш, с. в. **кахи́кнути**, кну, неш, *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Кахикав писарь, кахикав, покручував уси.* Кв. *Раз кахикнула,—трьох ляшків прикликнула; вдруге кахикну,—п'ятьох прикликну.*

Ка́хкати, каю, еш, с. в. **ка́хнути**, хну, неш, *гл.* Кричать (объ уткѣ). *На морі качки кахкали.* Мнж. 56. *Кахнула утка—на морі чутка.* Ном. № 290.

Кахльовий, а, е.=**Кахельний.** *Кахльова грубка.* Подольск. г.

Ка́хля, лі, *ж.* Изразецъ. *Принеси цеглинку або кахлю з груби.* Шевч. 310.

Кахля́ний, а, е.=**Кахельний.**

Ка́хнути. См. **Кахкати.**

Ка́холь, хля, *м.*=**Кахель.** *Мені все одно—що кахоль, що пічка.* Ном.

Ка́хольний, а, е =**Кахельний.**

Кацала́п, па, *м.* Презрительное отъ **кацап.** Грубый великоруссъ, великорусскій мужикъ. Св. Л. 249.

Каца́п, па, *м.* 1) Великороссіянинъ. *Тут дивляться, аж виходить кацап.* Руд. КС. 1901. XII. 472. 2) У **галицкихъ**

дровосѣковъ: куча дровъ вышиною въ $1^1/_2$ метра, длиною 2 и шириною 1 метръ. МУЕ. III. 28. Ум. **Цацапчик.** Ув. **Кацапюга.** Св. Л. 192.

Кацапеня́, ня́ти, *с.* Великорусскій ребенокъ.

Каца́пка, ки, *ж.* Великороссіянка. *Приїхав в одно село—дивиться, кацапка кричить.* Рудч. Ск.

Кацапня́, ні, *м.* Соб. отъ **кацап.**

Каца́пський, а, е. Великорусскій.

Каца́пчик, ка. Ум. отъ **кацап.**

Каца́пщина, ни, *ж.* Великороссія. *Лаяв кацапів і кацапщину.* Мир. ХРВ. 141.

Кацапю́га, ги, *м.* Ув. отъ **кацап.**

Кацарі́вна, ни, *ж.* Царевна. *Ой одчиняй ворітечка, кацарівно!* (Говорится къ царевнѣ). ЗОЮР. II. 14.

Кацу́бнути, ну, неш, *гл.* Замерзать, застывать. Мнж. 181.

Ка́ця, ці, *ж.* Длинная хворостина съ крючкомъ на концѣ,—зацѣпивъ имъ за шерсть овцы, ловятъ послюднюю, если ее нельзя удержать обычнымъ способомъ при помощи **ґирли́ґи.** Кубань. О. 1862. V. Кухар. 38.

Кач! Слово, употребляющееся при дѣвичьей игрѣ въ Бердовичко и означающее приказъ бѣжать: *Кач дале, кач!* Гол. IV. 527.

Кача́, ча́ти, *с.* (*мн.* **кача́та** и **ка́чата.** Каменец. у.). Утенокъ. *Гусята, качата гречку поїли* Нп. *Качка качат вивела.* Мнж. 36. Ум. **Кача́тко, кача́точко.** *Хлюпощуться качаточка поміж осокою.* Шевч 660.

Качава́нка, ки, *ж.* Сортъ овчины: крымская бѣлая, грубошерстная и крупная. Вас. 154. См. **Волошка.**

Кача́лка, ки, *ж.* 1) Скалка для раскатыванія тѣста и бѣлья. *На річці попрала, качалкою покачала.* Чуб. 2) Катокъ для укачиванія полей.

Кача́лковий, а, е Относящійся къ **качалк'ѣ.**

Качалкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Бить скалкой. *Як ухопе качалку та й давай його качалкувати.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кача́ло, ла, *с.* Кружекъ деревянный. Желех.

Кача́льня, ні, *ж.* Катокъ для бѣлья. Радом. у.

Кача́льце, ця, *с.* Свертокъ, напр., лентъ.

Кача́н, на́, *м.* 1) Кочень капусты. *І межи капустою доброю буває багацько тних качанів.* Ном. № 2449. 2) Кочерыжка капустная. 3) Початокъ кукурузы. КоІѣ. I. 51. 4) *мн.* Мѣста въ борту лодки, гдѣ помѣщаются весла, когда ими гребутъ. Ум. **Кача́нчик.** *Бути три синки, мов три качанчики.* О. 1861. X. 37.

Качани́стий, а, е. Съ большимъ кочнемъ (о капустѣ). *Капуста моя качаниста.* Грин. III. 229.

Кача́нка, ки, *ж.* Порода дыни. Черномор.

Кача́нний, а, е, Относящійся къ кочню имѣющій кочень. **Кача́нна капу́ста.** Капуста, Brassica oleracea L. Var. capitata. Dc. ЗЮЗО. I. 114.

I. Кача́ння, ня, *с.* 1) Катанье, перекатыванье. 2) Катанье бѣлья, раскатыванье тѣста.

II. Кача́ння, ня, *с.* Соб. отъ **кача́н.** Ум. **Кача́ннячко.** *Капуста моя ще й качанячко.* Грин. III. 229.

Качано́вий, а, е. Принадлежащій кочню, кочерыжкѣ.

Качаня́, ня́ти, *с.* Маленькій кочень, початокъ, маленькая кочерыжка. *Покотив качаня капусти з чієгось воза.* МВ. III. 93.

Кача́ти, ча́ю, еш, *гл.* 1) Катать. *Вони і ну його качати да вертіти, поки аж прочуняєся він.* Рудч. Ск. I. 136. 2) Катать бѣлье. *Старша сестра коня сідлала, а середульша хустку качала.* Макс. (1834) 117. 3) Раскатывать тѣсто. *Хомиха качала корж.* Левиц. I. 5. 4) Повалить и грызть (о собакахъ). *Скажена собака нашою Рябка качає. Свої собаки шкодить стали: з овечок перше вовну драли, а далі мняса забажали та й ну що дня овець качать.* Гліб. 118.

Кача́тина, ни, *ж.* Утиное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, єї подружечки—все качатину.* Чуб. III. 403.

Кача́тися, ча́юся, ешся, *гл.* 1) Качаться. *Качається Нечаєва голова по ринку.* Нп. 2) Кататься. *Качавсь колесом і виробляв такі викрутаси.* К. ЧР. 3) Валяться. *Попід дверима качаються купами замурзані, обстръопані, закудлані, трохи не голі жиденята.* Левиц. I. 90. 4) Бѣгать въ разныхъ направленіяхъ. *І внучечка качається по садку білим клубочком.* МВ. 5) Колыхаться. *Туман по полю качається.* Мет. 243. *Дніпро синій шумів і легенький туманець качавсь по над ним.* МВ. III. 90.

Кача́тко, ка, *с.* Ум. отъ **кача́.**

Кача́тник, ка, *м.* Помѣщеніе для утокъ. Мнж. Ск. 181.

Кача́точко, ка, *с.* Ум. отъ **кача́.**

Кача́чий, а, е. Утиный.

Каченя́, ня́ти, *с.* Утенокъ. *Роспалався, як жаба до каченяти.* Ном. № 3411. *Білії гуси поспішаються на воду з гори, а чорнорябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться.* МВ. Ум. **Каченя́тко, каченя́точко.**

Ка́чер, ра, *м.*=**Качур.**

Ка́чество, ва́, *с.* (Заимств. изъ русск. яз.). Недостатокъ. *Усі в один голос сказали, що за ним (Левком) ні одного качества.* Кв.

Ка́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **качка.** 1) Уточка. *Ой на ставу, на ставочку качечка ночує.* Грин. III. 227. Употребляется какъ ласкательное слово къ женщинамъ: *моя ж ти, качечко!* 2)=**Коник** 4. Чуб. VII. 410.

Ка́чильці,ців, *м. мн.*=**Карпульці.** МУЕ. III. 24.

Качи́ний, а, е. Утиный. *Це качине яйце.* Канев. у.

Ка́чка, ки, *ж.* 1) Утка. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Мет. 2) Часть снаряда для мотанія нитокъ. См. **Звіяшки** и **Самотока.** МУЕ. III. 14. Шух. I. 150. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 16. Ум. **Ка́чечка.**

Качкова́л, лу, *м.* Родъ овечьяго сыра.

Качконо́гий, а, е. Ходящій по утиному, переваливаясь. *Ач, яка качконога.* Харьк. у.

Ка́ччин, а, е. Принадлежащій уткѣ.

Качну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Одн. в. отъ **кача́тися.** Покотиться. *Той чоловік... як качнеться по траві.* Грин. I. 173.

Ка́чор, ра, *м.* 1)=**Качур.** 2) *мн.*= **Качористі вилочки.** Kolb. I. 49.

Качори́стий, а, е. Качори́сті ви́лочки. Названіе особаго рода вышиванья въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Качуле́я, ле́ї, *ж.* Головка маку. *Качулея маку.* Вх. Зн. 24.

Качу́лка, ки, *ж.*=**Качулея.** Желех.

Качуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Ковылять. *Будемо ся качуляти із гор на долини.* Гол. II. 440.

Ка́чур, ра, *м.* 1) Селезень. *Хлюпощуться качаточка поміж осокою. А качечка випливає з качуром за ними, ловлять ряску, розмовляють з дітками своїми.* Шевч. 660. *Дикий качур все на воді і днює, й ночує.* Чуб V. 265. 2) Рабочій, перевозящій грузъ на тачкѣ. Ростовъ-на-Дону. Ум. **Качу́рик.** *Зморозь того качурика, нехай качка кваче.* Нп. Ув. **Качури́на.** *Заріж, сину, качурину, нехай качка кваче.* Чуб.

Качня́, ні́, *ж. соб.* Утки. О. 1861. II. Ревяк. 51.

Ка́ша, ші, *ж.* 1) Каша. *Борщ без каші вдовець.* Канев. у. **Так і ду́рень ка́ші нава́рить.** Это всякій сдѣлаетъ. **Не дасть собі́ в ка́шу наплюва́ти.** Не дастъ собой помыкать. 2) **Бере́зова ка́ша.** Розги. 3) Родъ игры въ мячъ. Чуб. IV. 43. КС. 1887. VI. 461. 4) Пятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **сті́нка.** КС. 1887. VI. 463. Ум. **Ка́шка, ка́шечка.** *Горщечок кашечки.* Грин. III. 657.

Кашево́к, вка́, *м.* Зоол. Hypudaeus arvalis. Шух. I. 22.

Ка́шель, шлю, *м.* Кашель. *Старість не приходе з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном.

Ка́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ка́ша.**

Ка́шиця, ці, *ж.* Родъ быка, составленнаго изъ двухъ, сбитыхъ изъ обрубковъ дерева, стѣнокъ, поставленныхъ параллельно одна другой, причемъ пространство между ними наполнено камнями; употребляются при постройкѣ **ризей.** Шух. I. 179.

Ка́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ка́ша.** Кашка. *Мовчи, язичку, кашки дам.* Посл. 2) Раковая или рыбья икра. *Ото, що товста шийка, то рачиха з кашкою.* Уманск. у. 3) Внутренности насѣкомыхъ. 4) Различныя растенія: Spiraea Ulmaria L, Trifolium repens, Capsella Bursa Pastoris, Lycium flos cuculi (кашка червона), Galium verum (кашка жовтенька). ЗЮЗО. I. 123, 137. Желех. Вх. Пч. I. 11. 5) **Бере́зова ка́шка.**=**Бере́зова ка́ша.** *Хведько не вчивсь і скоштував березової кашки.* Гул. Арт.

Кашке́т, та, *м.*=**Каскет.** Чуб. VII 413. *На голові кашкет добрий.* Св. Л. 303. Ум. **Кашке́тик.**

Кашке́товий, а, е. Фуражечный.

Кашлю́к, ка́, *м.* Коклюшъ. Желех. Харьк. г.

Ка́шляти, ляю, еш, *гл.* одн. в. **кашляну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Кашлять, кашлянуть. *Хтось за ворітьми почав кашляти.* К. ЧР. *Коли ведмідь кашлянув,—ждати, що зареве.* МВ. III. 141.

Ка́шний, а, е. Икристый. *Кашна риба.* Чигир. у.

Ка́шник, ка, *м.* Горшокъ для каши. *Наставила кашник з водою.* Кв. Ум. **Ка́шничок.** Мнж. Ск. 181.

Кашова́р, ра, *м.* Кашеваръ. *Є в рукописях оповідання Івана Цалібала, кашовара запорожського.* Ном. *Кашовар, поче-*

пивши на вила свитку, зійшов' на могилу та знай маха, щоб ішли вечерять. Греб. 401.

Кашова́рість, рости, *ж.* Кашеварство. *Да возьмемо, братця, по семеро молодців, а по восьмому, братця, за для кашоварости.* Рудч. Чп. 83.

Кашова́рка, ки, *ж.* Кашеварка. Желех.

Кашова́рник, ка, *м.*=**Кашовар**. Ум. **Кашова́рничок.** КС. 1882. XI. 231.

Кашова́рниця, ці, *ж.*=**Кашоварка.**

Кашова́рський, а, е. Принадлежащій кашевару.

Кашта́н, на́, *м.* 1) Каштанъ. Fagus castanea. 2) **Кі́нський кашта́н.** Раст. Aesculus hippocastanum. ЗЮЗО. I. 110. Желех.

Каштано́вий, а, е. Каштановый.

Кашта́нчик, ка, *м.* Раст. Dianthus barbatus. ЗЮЗО. I. 121.

Каштеля́н, на, *м.* 1) Кастелянъ, управитель замка. 2) Сановникъ, засѣдавшій въ сенатѣ въ Польшѣ. *Ті вельможні́ї каштеляни і старости... пійшли в нево́лю до Криму.* К. ЧР. 38. *Він каштелян і райця королівський.* К. МБ. II. 120.

Каштеля́нство, ва, *с.* Достоинство кастеляна. *Владики роздавали манастирські маетности, землі, дивлячись на їх, як на свої каштелянства.* Левиц.

Каштеля́нський, а, е. Кастелянскій.

Каюва́ння, ня, *с.* Деревянные рубленные замки, для связи, напр., въ закромѣ. Мнж. 181.

Каюва́ти, каю́ю, ю́еш, *гл.* Рубить въ деревѣ замки для связи. Мнж. 181.

Каю́к, ка́, *м.* Родъ лодки; въ различныхъ мѣстахъ различной величины и устройства: на Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ до трехъ сажень длины, сдѣланная изъ досокъ, рыболовная лодка. Браун. 19; въ Полтав. г.—килевая лодка изъ цѣльной колоды, поднимающая груза до 30 пуд. Вас. 151; въ Харьк. у.—небольшая рыболовная лодка для одного человѣка. Въ думѣ „Про Кішку Самійла" **каюки** имѣются у запорожцевъ: когда Самійло Кішка подъѣхалъ къ о. Тендрову на турецкой галерѣ,—*тоді козаки у каюки скакали, тую галеру за мальовані облавки брали та на пристань стягали.* АД. I. 218. Ум. **Каючо́к.** *Разів з чотирі погребнувся і з каючком причалив.* Котл. Ен.

Каю́та, ти, *ж.* Задняя часть днѣпровской лодки—**ду́ба**, то-же, что и **ко́рма**. Мнж. 179.

Каючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **каю́к**.

Каюши́на, ни, *ж.* Раст. 1) Trifolium montanum L. ЗЮЗО. I. 169. 2) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 169.

Ка́яний, а, е. Раскаявшійся. *Бог любе грішника, але каяного.* НВолын. у.

Ка́яння, ня, *с.* Раскаяніе. *По смерти нема каяння.* Ном. № 2237. *До світу плач її по хаті, до світу каяння.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Ка́янський, а, е. Первоначально: принадлежащій Каину, но теперь употребляется просто какъ бранное слово: *мовчи, відьмо,—каянська ти дочка!* О томъ, что вѣдьмы—изъ семьи Каина—см. нар. разсказъ въ „Черниг. Губ. Вѣдомостяхъ. 1853, стр. 388.

Ка́ятися, ка́юся, ешся, *гл.* 1) Каяться. *Вони проповідували, щоб каялись.* Єв. Мр. VI. 12. *Роскажи людям... нехай пам'ятають на праведний суд Божий, бо вже мученик Іван у Києві, в печерах, по шию в землі стоїть; а як увійде зовсім у землю, тоді ніколи буде каяться.* ЗОЮР. 2) Раскаиваться, сожалѣть о сдѣланномъ. *Не потурай їй, жінко, бо каятися будеш.* МВ. *Не кайся, рано вставши, молодо оженившись.* Ном. 3) **Ка́ятися на кому́.** Перестать грѣшить при видѣ наказанія, постигшаго за грѣхи кого-либо. Ном. № 3910.

Ква-ква! *меж.*, выражающее крикъ лягушки. *Мов жаби квакають: ква-ква!*

Ква́дра, ри, *ж.* Четверть (фазы луны). *В остатню квадру жінота ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме, ні солитиме огірків.* Ном. № 13418.

Квадра́нець, нця, *м.* Четверть часа. Котл.

Квадра́т, ту, *м.* Квадратъ.

Квадрато́вий, а, е. Квадратный. *Я воліла б собі збудувати... три великі зали: довгу, квадратову і круглу.* Левиц. I. 297.

Квадратува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Превращать въ квадратъ.

Квадро́вий, а, е.=**Квадратовий.** *Вся хата була зложена з липових квадрових брусів, гладко витесаних.* Стор. Ум. **Квадро́веньний.** НВолын. у.

Квак, ка́, *м.* 1) Родъ птицы. *Стирчить, мов у квака чубик.* Сим. 230. 2) Дѣтск. игра: плюютъ сквозь согнутые кольцомъ пальцы и оплевавшій ихъ долженъ ловить остальныхъ играющихъ. Мил. 55. См. **Квач.**

Ква́кання, ня, *с.* Кваканье.

Ква́кати, каю, еш, *гл.* 1) Квакать (о лягушкѣ). *Сіла жаба та й квакав.* Кв.

2) **ква́чу, ква́чеш.** Крякать (объ уткѣ). *Заріж, сину, качурину,—нехай кача́ кваче*, Чуб. V. 883. 3) Говорить (выраженіе презрительное). *Годі, годі, квакати!—кажуть кармазини.—Побачимо ось, чия візьме.* К. ЧР. 298.

Квакýн, на́, *м.*=**Квак.**

Ква́нька, ки, *ж.* Родъ жидкаго кушанья. *Добра кванька, та нема лоньки,—хіба буду пальком.* Ном. № 11968. Употребляется только въ поговоркѣ?

Квап, пу, *ж.* Поспѣшность, торопливость.

Ква́пити, плю, пиш, *гл.* 1) Торопить. Желех. 2) Совать. *Та квапиш ніс поганий свій у чистую оцюю воду.* Гліб.

Ква́питися, плюся, пишся, *гл.* 1) Спѣшить, торопиться. *Не квапся против невода рибу ловити.* Ном. № 2603. *Не квапся поперед батька в пекло.* Ном. *Ходім, Рябко!—Еге, ходім! Не дуже квапся!* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 84). 2) Стремиться. *Мирських забавок, до котрих молода душа його, не згірш, як і в инших людей, квапилась.* К. Г. Кв. XII. *Хлоп'ята вже кваплятъся чумакувати.* Г. Барв. 11. 3) Льститься, зариться. *Ти не квапся на мою дочку, бо вона не твоя: ти безштанько, наймит, а вона хазяйськоъ роду.* Каневск. у.

Ква́плення, ня, *с.* 1) Торопливость, поспѣшность. 2) Прельщеніе.

Кваплúвий, а, е. 1) Поспѣшный, торопливый. 2) Склонный. *Чоловік кваплuвий тільки до злого, лихого.* Левиц (Правда 1868, 508).

Кваплúвість, вости, *ж.* Поспѣшность.

Кваплúво, *нар.* Поспѣшно.

Кваплятися, ляюся, ешся, *гл.* Спѣшить торопиться. *Кваплється-хапається, як попівна заміж.* Гатц. 337. Ном. № 4833.

Квапнúй, а, е. 1) Спѣшный. 2) Охочій до чего. 3) Соблазнительный. *Гроши квапні! що кожне на їх квапиться.* Чигир. у.

Ква́пно, *нар.* 1) Спѣшно. **Мені́ ква́пно.** Я спѣшу. *Так тото мені квапно діялося.* Федьк. 2) Соблазнительно.

Ква́рта, ти, *ж.* 1) Кварта, мѣра жидкостей. *Три кварти не простої горілки, оковитої взяли.* ЗОЮР. I. 218. *Смиренна правда одкуповується од смілої нахаби квартою горілки.* К. Г. Кв. Въ Полт. губ. **ква́ртами** продаютъ сѣмена лука. Вас. 203. 2) Кварта—посуда. Чуб. VI. 112. *Він сьому випивши осьмуху, послідки з кварти виливав.* Котл. Ен. Ум. **Ква́ртонька, ква́рточка.** *Ой піду я до шинкарочки, возьму меду й да дві кварточки.* Чуб. V. 533. См. еще: **Кватирка, кватирочка, квартирка, квартуга.**

Квартáл, лу, *м.* 1) Четвертая часть. 2) Четвертая часть года. 3) Сборы, подать, собиравшаяся по четвертямъ года въ прошлое время въ Украинѣ: *зникли збори, вже... не правлять кварталу.* КС. 1882. IX. 568. 4) Кварталъ. *Оселя... ворітьми виходила з другого боку кварталу на другу вулицю.* Левиц. Пов. 18. 5) Извѣстная часть земли, получаемая домохозяиномъ-крестьяниномъ при общественномъ передѣлѣ. Ефименко. Черниг. г.

Квартúна, ни, *ж.*=**Кварта.** Ум. **Квартúночка.** Чг. 77.

Квартúра, ри, *ж.* 1) Квартира. *Гордо і пишно переступив поріг своєї панськоЇ квартири.* Левиц. I. 219. 2) Форточка въ окнѣ. *Одсунь, господарю, квартиру, поглянь на небо й на ниву.* Грин. III. 671. Ум. **Квартúрка, квартúронька, квартúрочка.** *Одчиню я квартирочку, подай, мила, білу ручку.* Чуб. См. **Кватира.**

Квартúрка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ква́рта.** Небольшая мѣра водки. *Любив неборак і яку квартирку в горлянку вилити.* Св. Л. 169. 2) Ум. отъ **квартúра.**

Квартúронька и **квартúрочка, ки,** *ж.* Ум. отъ **квартира.**

Квартовúй, а, е. 1) Вмѣстимостью въ одну кварту. 2) **Квартова́ цибýля.** Лукъ, оставляемый на сѣмена; послѣднія продаются квартами, отчего и получилось названіе. Вас. 203.

Ква́ртонька и **ква́рточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **кварта.**

Квартýга, ги, *ж.* Ув. отъ **кварта** *Взяли б квартугу та сіли б кошем, та й пили б.* Ном. № 14091.

Кварцúний, а, е. О войскѣ, солдатѣ: содержащійся на четвертую часть доходовъ съ королевскихъ имѣній старой Польши. *Біля замку стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 67.

Квас, су, *м.* 1) Кислота. 2) Квасъ. Чуб. VII. 446. *Знайте нас: ми кислиці, із нас квас.* Ном. № 2524. 3) Закваска. *Остерегайтесь квасу фарисейськоъо.* Єв. Мр. VIII. 15. 4) Также **квас шéвський.** Квасъ для выдѣлки кожъ. Шух. I. 253. Вас. 157. Ум. **Квасóн.**

Квасéць, сця, *м.* Раст. Rumex acetasella.

Ква́сиво, ва, *с.* Квашенье (квашеные бураки, капуста, яблоки и пр.) *Закупила я яблук на квасиво.* Чигир. у.

Квасі́ло, ла, *с.* Плохой, спитой квасъ. *Як був квас, то не було вас, а як настало квасило, то й вас розносило.* Ном. № 4579.

Квасина́, ни, *ж.* Квашенье. НВолынск. у.

Ква́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Квасить. 2) Окислять. 3)—**гу́би.** Имѣть кислую мину. *Жінкам та дітям можно квасить губи.* Сніп. 22.

Ква́ситися, шуся, сишся, *гл.* Имѣть кислую мину, хныкать, брюзжать. Желех.

Кваскува́тий, а, е. Кисловатый.

Кваслі́ина, ни, *ж.* 1) Иногда только во мн. ч.: **кваслі́ни.** Квасная гуща. Черниг. 2) Хлѣбная гуща, употребляемая при выдѣлкѣ овчинъ. Сумск. у.

Ква́сний, а, е. Кислый. *Оце вишні квасні, а це—солодкі.* Каменец. у. **Квасне́ тісто.** Кислое тѣсто, а также небольшое количество тѣста, оставляемаго въ квашнѣ для слѣдующаго раза. Каменец. у.

Квасни́к, ка, *м.* 1) Погребъ для квашеныхъ овощей. Кіев. г. 2) Кадка для квашенія. Екатериносл. г. Мнж. 181. 3) Дубильный чанъ. Сумск. у.

Квасни́ця, ці, *ж.* 1) Дикое яблоко. *Носив хлопець молоденький до дівчини ябка, носив перше солоденькі, а послі квасниці.* Чуб. V. 122. 2)=**Гуслянка.**

Ква́сність, ности, *ж.* Кислота.

Квасні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Киснуть.

Ква́сно, *нар.* Кисло.

Ква́снути, сну, неш, *гл.*=**Квасні́ти.** *Шиплять, як кваснуть, буряки.* Котл. Ен. III. 33.

Квасо́к, ску́, *м.* Ум. отъ **квас.** 1) Квасокъ. 2) Щавель. 3) Родъ кушанья. *Варють борщі, локшину, квасок.* Кв. 4) Раст. Rumex acetosella. Вх. Пч. I. 12.

Квасо́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **квасоля.**

Квасоли́на, ни, *ж.* Одно зерно фасоли.

Квасо́люватий, а, е. О барашковомъ мѣхѣ: съ завитками въ фасольное зерно. Вас. 198.

Квасо́ля, лі, *ж.* Фасоль. Phaseolus vulgaris. *У нашого дядька квасолі грядка, та все біла.* Ном. стр. 297. *Оттут бувало із-за тину вилась квасоля по тичині.* Шевч. 492. Ум. **Квасо́лечка** *Посадила квасолечку.* Грин. III. 350.

Квате́ра, ри, *ж.*=**Кватира.** Мет. 378. Шевч. 346.

Квати́ра, ри, *ж.* 1) Квартира. *До Хотії прибував, у старшого копитана на кватирі став.* Макс. (1849). 72. *Тутечки недалечко... й на кватирі стали.* Стор. 2) Оконное стекло. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру: спускаються козаченьки з гори на долину.* Лукаш. 3) Форточка въ окнѣ. *Ой одсунув козак Нечаєнко кватиру од ринку.* АД. 74. 4) Фаза луны. Чуб. I. 10. Ум. **Квати́рка, квати́ронька, квати́рочка.** *Поїдем у Москву на кватироньки стояти. Відчинила кватироньку.* Грин. III. 308. *А я шовком вишиваю, в кватирочку виглядаю.* Шевч. 196. *Подай, подай крізь кватирочку руку!* Мет. 7. *Ой одсуне спідню кватирочку.* АД. II. 73. См. **Квартира, кватера, кватиря.**

Квати́ра́нт, та, *м.* Квартирантъ. Лебединск. у.

Квати́ра́нтів, а, е. Принадлежащій квартиранту.

Квати́рка и квати́рька, ки, *ж.* Ум. отъ **кватира.** 1) Квартирка. 2) Стекло въ окнѣ. *Подивився козак Нечай у нову кватирку.* Макс. 3) Форточка въ окнѣ. Вас. 149. *Хтось одсунув знадвору кватирку і гукнув на всю світлицю: Пугу!* К. ЧР. 221. *Ой відсунув та пан Нечаєнко кватирку од ринку.* АД. II. 71. 4) Часть шапки (какая)? *Дуже гостра кватирка: на його шапку треба крутішу.* Лебед. у. По объясненію Василенко, часть фуражки между околышемъ и верхомъ. Вас. 156. 5) Небольшое отверстіе, вырѣзанное въ арбузѣ, чтобы узнать, спѣлъ-ли онъ. *Нехай наріже кавун на кватирку, так я покуштую, який він.* Черниг. у. 6) Ум. отъ **кварта.** *Мені молодиці купують горілки. Їдна купить кватирочку, друга пів кватирки* Грин. III. 281.

Квати́рний, а, е. Квартирный.

Квати́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **кватира.**

Квати́рочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кватира.** 2) Ум. отъ **кварта.** *Гей поставлю я кватирочку меду, таки тебе з розумоньку зведу.* Чуб. V. 347. *Возьми собі кватирочку та йди додомочку, та й вдома напийся та й не волочися.* Грин. III. 323.

Кватирува́ння, ня, *с.* Квартированіе, стоянка.

Кватирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Квартировать *В його кватирував о. Яким ще семинаристом.* Св. Л. 216. 2) Стоять постоемъ. *В неділю рано стало світати, стали ся жовніри кватирувати.* Гол. I.

147. *Москаль, що кватирував у нас.* Г. Барв. 425.

Квати́рька. См. **Кватирка**.

Квати́ря, рі, *ж.*=**Кватира**. *Да й іди, мати, поскорій із хати! Да чого й, мати, на ворота поглядаєш? Да чому й, мати, да кватирі не шукаєш?* Грин. III. 379. *Мені звелів капраль іти на кватирю.* Федьк. *Виглядає в кватирю, чи не йде ще мужик з поля.* Федьк.

Квацюва́ти, цюю, еш, *гл.* Сильно намазывать какою-либо жидкостью, напр., краской.

Ква́цяти, цяю, еш, *гл.* Размазывать. *Ото не їсть, а тільки квацяє.*

Квач, **ча́**, *м.* 1) Мазилка для смазки колесъ дегтемъ. (Продавався) *дьоготь і в ширітвасах, і в мазницях, і самі квачі.* Кв. **П'я́ний як квач.** Пьянъ какъ стелька. Ном. № 11755. 2) О человѣкѣ переносно: безхарактерный, тряпка. *Не буде з його* (з пана) *нічого... я одразу побачив, що квач.* МВ. (О. 1861. III. 60). 3) Родъ дѣтской игры. См. **Квак**. КС. 1887. VI. 481. Ив. 48. Мил. 55. Ум. **Ква́чик**.

Ква́чик, **ка**, *м.* Ум. отъ **квач**. 1) Мазилочка. 2) Кисточка (для мазанія).

Ква́ша, **ші**, *ж.* 1) Вареное жидкое кисло-сладкое тѣсто. Чуб. VII. 440. *Куди тобі грішному кісіль їсти, коли ти й кваші не вкусиш.* Посл. 2) Переносно: плакса. Ум. **Ква́шка**.

Ква́шений, **а**, **е**. Кислый, скисшій. *Квашене молоко на сир зсілося.* Чигир. у.

Ква́шення, **ня**, *с.* Квашеніе.

Кваші́я, **шії**, *ж.* Длинная полоса кожи. *Як коняка, або инша скотина здохне, її обдеруть, шкура висохне, потім її мочать, далі воголять, складають у четверо, або й більш і надавлюють на день (не більш), а потім б'ють (ріжуть) на кваші́ї* (длинныя полосы). Черноморія. Ув. **Кваші́яка**. *Хто кому скаже брешеш, так тому од с.... до потилянки вирізати на три пальці шкури квашіяки.* Мнж. 124.

Ква́шка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **кваша**.

Кви́знути, **ну**, **неш**, *гл.* Хныкать. *І чого квизне?* Екатериносл. г.

Квили́на, **ни**, *ж.* Плачъ, стенаніе. *Ненько моя, ненько, мала-сь мя єдину,—дала-сь мене, ненько, навіки в квилину.* Гол. III. 319.

Квили́ти, **лю**, **ли́ш**, *гл.* 1) Плакать, стонать. *І квилить-плаче Ярославна.* Шевч. *І росло ж воно трудно та болезно: усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48. 2) Кричать, преимущественно жалобно (о звѣряхъ, птицахъ). *Вовки-сіроманці набігали, по тернах, по балках жовту кість жвакували, жалібнисько квилили-проквиляли.* Макс. (1849) 23. *Не ясний сокіл квилить-проквиляє, як син до батька, до матері з тяжкої неволі в городи християнські поклон посилає.* АД. I. 95.

Квилля́, **ля**, *с.* 1) Стонъ, стенаніе, плачъ (о людяхъ). 2) Вой вѣтра.

Кви́ль, **лю́**, *м.* Стонъ, жалобный крикъ. Желех.

Кви́т, **ту**, *м.* 1) Разсчетъ, полученіе рабочими денегъ. Черк. у. 2) Квитанція, расписка въ полученіи. 3) Расписка, дающая право на полученіе чего-либо. *Надів... рясу та й пішов до йою* (пана). *Думаю: і познакомлюсь, і поговорю за квит на дрова. Бо то ж, бач, пани давали нам дрова з свого лісу.* Левиц. I. 4) Запись, реестръ. *Записати її в листи, щоб її були такі й сестри; записати її в квити, щоб були такі її й діти.* Мет. 235.

Квито́к, **тка́**, *м.* 1)=**Квит 2.** 2) Билетъ на входъ. *Чи зараз дають квитки на пароход?* Харьк. 3)=**Квит 3.** Чуб. VI. 123.

Кві, *меж.*, выражающее крикъ свиньи.

Квік, **ку**, *м.* Визгъ поросенка. *Не мала баба клопоту, купила порося: порося у квік, а баба у крик.* Ном. № 10058.

Кві́кало, **ла**, *с.* Визжащее существо.

Кві́кати, **каю**, **еш**, однокр. в. **кві́кнути**, **кну**, **неш**, *гл.* Визжать (о свиньяхъ). *Мудрість Грицькова свиней ізлякала—хрюкнули, квікнули, далі з ліґва драла.* Март. См. **Кувікати**.

Квіт, **ту**, *м.* 1) Цвѣтокъ. *Зацвіла калина у лузі та пустила квіти.* Макс. *Діточки мої, квіти мої! пов'яли ви у зеленочку.* МВ. I. 46. 2) **В квіти**=**Квітка 4.** *Зав'язала голову новою хусткою, все чорною і краї в квіти.* Св. Л. 76.

Кві́тень, **тня**, *м.* Апрѣль. *Коли на Мартина (14 квітня) буде хороша година, то буде хороше на людей і на урожай.* Ном. № 431.

Квіти́на, **ни**, *ж.* Одинъ цвѣтокъ. *Ось я принесла тобі сорочечку і тую квітину з стьожок..., сьогодня моє вінчання.* О. 1862. VIII. 25. Ум. **Квіти́ночка**. *А дитиночка—як квітиночка.* Грин. III. 337.

Кві́тка, **ки**, *ж.* 1) Цвѣтокъ. *А без долі біле личко,—як квітка на полі: пече сонце, гойда вітер, рве всякий по волі.* Шевч. 70. *Процвітає в саду квітка... О, траво*

висока! Закрий її, сховай її від людського ока. К. Досв. *Ой вирву я з рожі квітку та й пущу на воду: пливи, пливи, з рожі квітко, та й до мого роду.* Нп. 2) *мн.* Вѣнокъ изъ искусственныхъ цвѣтовъ, который носитъ дѣвушка, преимущественно просватанная. 3) Цвѣтной бантъ, пришиваемый къ шапкѣ на свадьбѣ женвху и боярам. *Беруть шапки у бояр і пришивають квітки, співають так само, як і тоді, коли пришивають квітку молодому.* Чуб. IV. 567. *Пійду з села,—зараз оженюся: мені, дівко, та пришиють квітку, тебе, дівко, завертять в намітку.* Мет. 15. Переносно: **квітку пришити (кому).** Осмѣять кого острымъ словцомъ, мѣткимъ отвѣтомъ и пр. *Се така, що кожному квітку пришиє.* Эта каждаго осмѣетъ. (Уміла) *квітку хоть кому пришити, хитро насміяться.* Мкр. Н. 35. *Обізветься який парубок,—він зараз і пришиє квітку: дівчатам регот, парубкові сором.* О. 1861. VIII. 19. 4) Букетикъ изъ калины или цвѣтовъ, подносимый на крестинахъ повивальной бабкой гостямъ. КС. 1893. VII. 79. 5) Особый родъ вышивки на сорочкѣ. Залюбовск. Чуб. VII. 427. 6) **У квітки.** О матеріи: съ рисункомъ въ видѣ цвѣтовъ. *Жілетка шовкова в квітки.* Св. Л. 174. Ум. **Квітонька, квіточка.** *По садочку йшла, квітойки рвала.* Чуб. V. 6. *Квітоньками гарненько рожа розцвіла.* Сніп. *У хаті в її—як у віночку, хліб випечений—як сонце, сама сидить—як квіточка.* ЗОЮР. I. 145. *Дівчинонька, як квіточка, з нею рай.* Гліб.

Квітневи́й, а, е. Апрѣльскій.

Квітний, а, е. Цвѣтущій. *Можна розгулятися в лугах зелених, на квітних луках.* Левиц. (Правда, 1868, 520).

Квітни́к, ка́, *м.* Цвѣтникъ. *Як багато квіток в вашім саду! промовив Дашкович, заглядаючи в вікно на квітник.* Левиц. Пов. 33. *Зеленіли... хутірські сади, як роскішні квітники.* Мир. ХРВ. 8. Ум. **Квітничо́к.** *Ходимо ми з нею по садку, робить вона квітнички і я їй помагаю.* О. 1862. X. 3. *З обох боків ганку був квітничок, де панські квітки перемішувались з зеленим зіллям.* Левиц. Пов. *Степи з невеличкими хуторами, що як квітнички* (здавались). Мир. ХРВ. 140.

Квітнути, ну, неш, *гл.* Цвѣсти.

Квітнючий, а, е. Цвѣтущій.

Кві́тонька и **квіточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **квітка.**

Квіття, тя, *с. соб.* Цвѣты. Угор.

Квітува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Цвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Жито квітує.* Ном. № 10162.

Квіту́щий, а, е. Цвѣтущій. *Весна прийшла теплая, свіжая, квітуща.* МВ. I. 115.

Квітча́ний, а, е 1) Цвѣточный. *Тепленький вітрець зо вьюго степу несе йому квітчані запахи.* Стор. I. 206. 2) Украшенный цвѣтами. *Квітчаною головою схилишся до неньки.* К. Досв.

Квітча́ння, ня, *с.* Убраніе цвѣтами. *Жаль мені дівування і дитячого квітчання.* Чуб. V. 44.

Квітча́стий, а, е. 1) Цвѣтистый, усѣянный цвѣтами. *Радуйся, ниво неполитая! Радуйся, земле, не повитая квітчастим злаком!* Шевч. 628. *Ми знайдемо, мій голубе, зелені діброви і долини квітчастії.* О. 1861. II 49. 2) Разноцвѣтный, цвѣтной (о матеріяхъ). *Квітчастий пояс.* Чигир. у. *В'ються по вітру стрічки дівочі різноцвітні, квітчасті.* МВ. I. 93.

Квітча́ти, ча́ю, еш, *гл.* 1) Убирать, украшать цвѣтами. *І барвінком, і рутою, і рястом квітчає весна землю.* Шевч. 252. 2) Украшать. *І волоцюгам помагали рогами людський лоб квічать.* Котл.

Квітча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Украшаться цвѣтами. *Сухії вишні не квітчатися.* Посл. *Квітчалася Настечка.* Грин. III. 79.

Квітю́чий, а, е. Цвѣтущій. *Квітюча лука.* Мир. ХРВ. 65.

Квіча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Визжать. *Свиня квічить, а в пліт лізе.* Ном. № 2740.

Квіче́ння, ня, *с.*=**Клечання.** *Коли побачиш, що гроші горять, то зроби квіченням хрест на тому місці,—гроші так і вийдуть з під землі.* Подольск. губ.

Кво-кво! *меж.*, выражающее клохтанье насѣдки. *Ой ходила квочка вдоколя кілочка, кво-кво-кво, вдоколя кілочка.* Чуб. III. 194.

I. Квок! *меж.*=**Кво.** *Ходить квочка коло кілочка та все квок, квок!* Загад.

II. Квок, ка, *м.* Въ сказкѣ: крестьянинъ, который брался высиживать цыплятъ. Мнж. 117.

Кво́кати, каю, еш, *гл.*=**Квокта́ти.** Угор.

Квокта́ти, кчу́, чеш, *гл.* 1) Клохтать (о насѣдкѣ). 2) Квакать глухо (о лягушкѣ). *Тільки квокче усе жаба здорова.* 3) Постоянно охать, стонать, жалуясь на болѣзнь, несчастье и пр. (о человѣкѣ).

Квоктýха, хи, *ж.* Насѣдка.

Квóлий, а, е. Слабый, хилый, болѣзненный, больной.

Квóлитися, люся, лишся, *гл.* 1) Быть больнымъ, хирѣть. *Вона й кволиться вже,— нездужає.* ЗОЮР. II. 53. 2) Жаловаться на боль. *Перед товариством сором кволитися, а дома заляжу до завтрого.* К. ЧР. 266. *Почав кволитись, що в боку болить.* Г. Барв. 110.

Квóлість, лости, *ж.* Слабость, хилость.

Кволíти, лíю, еш, *гл.* Хворать, хирѣть, болѣть. *Буде спати—не плакати, буде рости—не болiти, на серденько не кволiти.* Нп.

Квóчечка, ки, *ж.* Ум. отъ **квóчка**.

Квóчка, ки, *ж.* 1) Насѣдка. *А з курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. 2) Созвѣздіе плеяды. Мнж. 148. Созвѣздія имѣютъ слѣдующія наименованія: *Віз, Квочка, Чепіга, Косарі...* Чуб. I. 14. 3) Названіе играющаго ребенка въ игрѣ въ **пиж.** Ив. 37. Ум. **Квóчечка.**

Кв'як, ка, *м.*=**Квак 1**?

Ке (для ед. ч.), **кéте** (для мн. ч.). Дай, подай, подайте. Ogon. 165—166. *Що воно за сопілка, що вона так гарно грає?.. А ке, я заграю.* ЗОЮР. II. 21. *Коли не вмієш пирога ззісти, ке його сюди.* Ном. № 6204. *Кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. 78.

Кéба, би, *ж.*=**Кебéта**. *Нема кеби зробить.* Кіев. г.

Кебéта, ти, *ж.* Дарованіе, умѣніе, способность. *Ех, як би то!.. Та що й казать! Кебети не маю.* Шевч. 46.

Кебéтливий, а, е. Способный, даровитый, талантливый. *Дуже кебетлива дитина.* Харьк. г.

Кебéтний, а, е.=**Кебéтливий**. *Кебетний чоловік.* Кіев. г.

Кебíтливий и кебíтний, а, е.=**Кебетливый и кебетний.** Левч. 30. Мнж. 182.

Кéвкнути, кну, неш, *гл.* Екнуть. *Як махнув під бік, то стара й зуби стяла, лиш кевкнуло.* Св. Л. 286.

Кед, *нар.*=**Кедь** *Тоді спізнала, кед єсь сина колихала.* Гол. 1. 172.

Кéдзі-кéдзі! *меж.* Призывъ козъ. Вх. Зн. 24.

Кедí, *нар.* Когда. Подражаніе языку бѣлоруса въ анекдотѣ о послѣднемъ: *Він мене кеді чи не кеді обухом, а я його шасту та пошасту кашельом.* Ном. № 745.

Кедр, ра, *м.* Кедръ, Pinus cembra. *Як ливанський кедр високий гілля широко пускати.* К. Псалт.

Кéдра, ри, *ж.*=**Кедр**. *Ще на його дворі там стояла кедра, що на тій кедрі три святії щедрі.* Грин. III. 5.

Кедрúна, ни, *ж.* Кедръ; кедровое дерево. *Треба браття товаришу кедрину тесать.* Федьк. *Ой умру, мій миленький, умру,—зроби мені кедровую труну! —Ой де ж, мила, кедрини достати? Будеш, мила, і в сосновій лежати.* Мет. 267.

Кедрóвий, а, е. Кедровый. *Зроби мені кедровую труну.* Мет. 267. *Застель столи кедровиї.* Гол.

Кедрýша, ші, *ж.* Зоол.: кедровка пестрая, Corvus caryocatactes. Желех. Вх. Зн. 24.

Кедь, *нар.*=**Коли**. *Як би я го зчарувала, кедь я чари не видала?* Голов. *Кедь не прийду за рік, за два—не чекай м'я, мила, нігда.* Гол. I. 83.

Кéжінь, ня, *м.* Тяжесть, бремя. *Єкий кежінь мі на души, головки не зведу.* Гол. III. 11.

Кей=**Ке**. *Кей сюди.* Харьк. у.

Кéйло, ла, *с.*=**Кíйло**. *Одна гора траву родить, а другая кейло.* Гол.

Кейлóвий, а, е. 1) Ковылевый. 2) Волнующійся подобно ковылю. *Шовковим фостом* (кінь) *сліди заметає, кейлове гривков все поле застелає.* Гол. IV. 357.

Кéларь, ря, *м.* Инокъ, завѣдывающій всѣми монастырскими имѣніями.

Кéлев, ва, *м.*=**Келеп 2**. Гол. Од. 70, 80.

Кéленька, ки, *ж.* Ум. отъ **кéлія**.

Кéлеп, па, *м.* 1) Чеканъ. (Голота) *до його прибуває, келепом між плечи грімає.* ЗОЮР. I. 18. *Чи не роскололи ляхи мені голови шаблями да келепами?* К. ЧР. 116. 2) Палка съ рукояткой, преимущественно въ родѣ молотка. *Взявши келеп в руки... потягну і доберуся сяк то так в Теплиці.* Мкр. Н. 14. 3) Черепаха. Мнж. 182. Ум. **Келепéць.** *Із під поли позлотистий келепець виньмає, по столу три рази затинає.* ЗОЮР. I. 319.

Кéлеф, фа, *м.*=**Келеп 2**. Шух. I. 128, 274.

Кéлех и кéліх, ха, *м.* 1) Чаша церковная. 2) Кубокъ, чара, бокалъ.

Кéлиця, ці, *ж.* Кисть, украшающая шляпу парня галицкаго Покутья. Kolb. I. 36.

Келієчка и **келійка**, **ки**, *ж.* Ум. отъ **келія.**

Келішок, шка, *м.* Рюмка. Св. Л. 58.

Келія, лії, *ж.* Келія. *Отець Залізо з келії вийшов.* Чуб. І. 162. *Перевезти із келії в хату на помості.* Шевч. 194. Ум. **Келенька, келієчка, келійка.** *Велю слугам келеньку зробити, велю старцю у келенці жити.* Нп. *Сидить* (чернець) *у себе в келійці, чита боже слово.* Рудч. Ск. II. 201. *Ой построю келієчку на крутій горі.* Нп.

Келтувати, тую, еш, *гл.*=**Глитати.** Вх. Зн. 24.

Кельбух, ха, *м.*=**Тельбух.** *Знайшов там десь задріпане теля, облупив його, бандури випустив, кельбух на голову нап'яв.* Мнж. 13.

Кельня, ні, *ж.* 1) Лопатка у штукатуровъ. 2) Каретный кузовъ.

Келюх, ха, *м.*=**Келех 2.** *Столи заставлені туровими рогами, келюхами і чарками.* Стор.

Кемзувати, зую, еш, *гл.* Думать, размышлять. *Що він там собі кемзує?* Харьк. у.

Кендериця, ці, *ж.* Кукуруза. Вх. Зн. 25.

Кенді. См. **Кендя.**

Кендюх, ха, *м.* Желудокъ четвероногихъ животныхъ. Сим. 142. Чуб. VII. 443. *І виняв* (у вола) *тельбухи з кишками і пильно кендюх розглядав.* Котл. Ен. Ум. **Кендюшок.**

Кендюховий, а, е. Относящійся къ желудку.

Кендюшок, шка, *м.* Ум. отъ **кендюх.**

Кендя, ді, *ж.* Чаще во мн. ч. **Кенді, дів.** 1) Валенки, валеныя калоши. Чуб. VII. 575. Сим. 71, 72. 2) Въ насмѣшку такъ называютъ большіе сапоги. Чуб. VII. 575.

Кеп, кепа и **кпа**, *м.* 1) Дуракъ, глупецъ. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп.* Ном. № 6815. *Не таким кпам, пане-брате, в Польщі крулювати.* О. 1863. II. 54. 2) Карточная игра въ дураки. *Які ж були до карт охочі...,—гуляли часто до півночі... у памфиля, в візка і в кепа.* Котл. Ен. III, 9.

Кепень, пня, *м.*=**Кепеняк.**

Кепеняк, ка, *м.* 1) Одежда угорскихъ украинцевъ-горожанъ: родъ венгерской чемерки съ особаго рода вышивками и съ большимъ количествомъ пуговицъ. 2) Верхняя суконная кофта, носимая украинскими мѣщанками въ Угорщинѣ. Гол. Од. 81.

Кепкування, ня, *с.* Насмѣшка. *Аж ось посипались кепкування і нарікання і на Павлюгу.* Стор. МПр. 148.

Кепкувати, кую, еш, *гл.* 1) Смѣяться надъ кѣмъ, насмѣхаться. *Кепкують з його, як із блазня, та тільки за боки беруться.* К. ЧР. 139. *Ой косить хазяїн зелену діброву, аж піт з його лиця ллється, а чумак під возом сидить в холодочку та з хазяїна кепкує, сміється.* Грин. III. 569. 2) Пренебрегать. Въ такомъ значеніи слово это находится въ одной пословицѣ, по всѣмъ признакамъ фальсифицированной, появившейся сперва въ „Ужинку" М. Г(атцука), а затѣмъ перепечатанной Номисомъ: *Пани правдою кепкують, про теж у світі панують.* Гатц. 345.

Кепство, ва, *с.* Глупость. *Сховай кепство на господарство.* Ном. № 2838. *Щоб не робив кепства, то поклади три карбованці.* Черк. у.

Кепський, а, е. 1) Глупый. *Лучче з добрим загубити, як з кепським найти.* Посл. 2) Плохой, дурной. *Грицько забачив, що то кепська справа, мацнув ся ззаду, сун мана дірява.* Гол. *Кепські вісті засмутили і роздратували князя.* Стор. МПр.

Кепсько, *нар.* Худо, плохо. *То кепсько, що не купив соли.* НВолын. у.

Кептар, ра, *м.* Родъ короткаго полушубка безъ рукавовъ (у гуцуловъ). Шух. І. 121. Kolb. I. 41, 42. Ум. **Кептарик.**

Кервá, ви, кервáвий и пр.=**Крів, крівавий** и пр.

Кервель, лю, *м.* Раст. Scandix Cerefolium L. ЗЮЗО. І. 135.

Керез, *пред.* 1) Черезъ. *Москаль... пошов навпрямець керез став* Рудч. *Утоптав стежечку керез тещин двуїр.* Чуб 2) Изъ-за. *Керез тебе, жено, своїх будем страхати.*

Керея, реї, *ж.*=**Кирея.** *Уповала, мамцю, на керею,—думала бути попадею.* Мет. 237.

Керинниця, ці, *ж.*=**Кириниця.** Шух. І. 34.

Керлиба, би, *ж.*=**Сиворотка.** Шух. І. 213.

Керма, ми, *ж.* Весло, которымъ правятъ, руль. Желех. Руль у плотовъ; состоитъ изъ **дошки** (лопасть) и **друґара** (рукоятка), который вращается на **сворені** (шипѣ), издѣланномъ въ **стілець.** Шух. І. 181.

Керманич, ча, *м.* Рулевой, кормчій на суднѣ, плотѣ. Шух. І. 37. *Досвідчений керманич, що знає усі закрути ріки, усі*

плиткі місия, на яких би дараба могла осісти, всі скоки у воді, о які розбитися може дараба, держить керму при передній тальбі. Шух. I. 183. *Пишні керманичі кедровими весельцями плюскають.* Федьк. Пов.

Кермéк, ку, *м.* 1) Раст. Statice Gmelini Willd. ЗЮЗО. I. 137. 2) Statice tatarica L. ЗЮЗО. I. 137.

Кермéцький, а, е. Относящійся къ **кермеку.** *Сей ремінь не хлібної чиньби, а кермецької.* Конст. у.

Кéрпець, пця, *м.* 1)=**Личак.** Желех. 2)=**Постіл.** Гол. Од. 75.

Керсéт, та, *м.*=**Керсетка.** *Та продала дівчина керсет, та купила чумакові кисет.* Нп.

Керсéтка, ки, *ж.* Верхняя женская одежда безъ рукавовъ.

Кертúна, ни и **кертúця, ці,** *ж.* Кротъ. Желех.

Кертúчина, ни, *ж.* Холмикъ, поднятый кротомъ. Желех.

Кертовúння, ня, *с. соб.* Холмики, поднятые кротомъ. Желех.

Керувáння, ня, *с.* Управленіе. Желех.

Керувáти, рýю, еш, *гл.* Направлять, управлять. *Чоловік мислить, а Бог керує.* Ном. № 82. *Попереду Гамалія байдаком керує.* Шевч. 57. *Коня керують уздом, а чоловіка словом.* Посл.

Керýнок, нку, *м.* Направленіе.

Кéсарик, ка, *м.* Ум. отъ **кéсарь.**

Кéсарів, а, е. Кесаревъ, кесарскій. *Непевне видумали свято патриції-аристократи і мудрий кесарів сенат.* Шевч. 607.

Кéсарський, а, е.=**Кесарів.**

Кéсарь, ря, *м.* Кесарь, императоръ. *Та заразом щоб доканать, вони на раді й присудили, щоб просто кесаря назвать самим Юпитером.* Шевч. 608. *Война настала од кесаря пана уже виволана.* Ум. **Кéсарик.** *Загадала Наталія кесарика вбити.* Нп.

Кéте. См. **Ке.**

Кéтяг, гу и **кéтях, ху,** *м.*=**Китяг.** *З-за темного дуба... калинова вітка витягнеться і червоний кетяг ягід горить, як жар.* МВ. I. 156. *Ягоди на калині, па бузині кетяхами, а на терновi, на вигині—порінці.* НВолын. у.

Кефалá, лú, *ж.* Кефаль.

Кéцка, ки, *ж.*=**Кицка.** *На місці, з якого вирізав кецку, закопує хрест так завеликий, аби застав вирізану кецку.* Шух. I. 213.

Кець-кець! *меж.* Зовъ свиней. Радом у.

Кешéня, ні, *ж.*=**Кишеня.**

Кзáмент, ту, *м.* Экзаменъ. Зміев. у.

Кзаментувáти, тýю, еш, *гл.* Экзаменовать. Зміев. у. *Школярі кзаментовані.* Зміев. у.

Кибáлиця, ці, *ж.*=**Кибалка.** *Дівки вінки погубили, молодиці кибалиці.* Чуб. V. 1113.

Кибáлка, ки, *ж.* Родъ головного женскаго убора. Гол. Од. 27. *Впрягла в ґринджолята павичку, сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. (В старовину молода) *в понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34 Ум. **Кибáлочка.** *Крають китаєчку, зшиють кибалочку та на твою головочку.* Мет. 158. *Он глянь на порі, діво, несуть твоє діло: чіпчичок, кибалочку на твою головочку.* Грин. III. 499.

Кúбета и пр.=**Кебета** и пр.

Кúбисть, сти, *ж.*=**Кебета.** *Нема кибисти у його.* НВолын. у.

Кибіт, біту, *м.*=**Кебета.** *Кибіт є співати, то й гарно співає,—краще, ніж у кого голос є.* Лебед. у.

I. **Кив!** *меж.* Выражаетъ киваніе. *Вона йому кив оддалеки головою.* Г. Барв. 461. *Кив-морг на його!* Нп.

II. **Кив, ва,** *м.* Кивокъ, мимическій знакъ. *Хто не слухає кива, той послухає кия* Ном. *Там такий, що все на кивах та на мигах.* Ном. № 5774. *Підсунувши вгору шлика кивом.* К. ЦН. 173.

Кúва, ви, *с. об.*=**Кивун, кивуха.**

Кивáння, ня, *с.* Киваніе. *Кивання головою за кожним поклоном.* Левиц. (Правда, 1868. 557).

Кивáти, вáю, еш, одн. в. **кивнýти, внý, нéш,** *гл.* 1) Кивать. *Хоч поміра, а таки пальцем кива.* Ном. № 3339. *Кива головою, наче кобила в спасівку.* Ном. № 2418. *Не кивай на мене чорними бровами.* Мет. 16. 2) Махать. *Кивнув на чуру і чура сів коло його.* К. ЧР. 248. **Кивáти дзвóнами.** Звонить. *За шинкаром молоденьким дзвонами кивають, а шинкарку Явдосеньку кіньми ростягають.* Гол. **Кивáти п'ятáми.** Шляться, шататься. *П'ятами киває, бо діла не має.* Ном. № 11049.

Кивáтися, вáюся, ешся, *гл.* Качаться. Шух. I. 256. Покачиваться. *Ой п'є Байда та й кивається, та на свою цюру поглядається.* АД. I. 145.

Кивáч, чá, *м.*=**Кивень.**

Кúвень, вня, *м.* Мѣсяцъ іюль, когда лошади мотаютъ головою отъ укуса насѣкомыхъ. Каменец. и Чигирин. у

Ки́вер, ра, *м.* Киверъ. *Китель білий, кивер чорний, хлопець гарний і моторний.* Нп. *Там козак виїзжав на конику вороному..., а в жупані голубому, а в ківері золотому.* Чуб. V. 8.

Кивну́ти. См. **Кивати.**

Киву́н, на́, Любящій кивать..

Киву́ха, хи, *ж.* Любящая кивать, преимущественно изъ кокетства. Кв. Жел.

Киги́! *меж.* Выражаетъ крикъ чайки. *Ой біда чайці, чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі. Киги! киги! злетівши вгору.* Лукаш. 85.

Киги́к, ку, *м.* Крикъ чайки *Чайка... пронеслась з кигиком по над Дніпром.* МВ. II. 117.

Киги́кання, ня, *с.* Крики чайки. Желех.

Киги́кати, ги́чу, чеш, одн. в. **киги́кнути, кну, неш,** *гл.* Кричать, крикнуть (о чайкѣ). *Чайка кигиче—згинь ти куличе.* Лукаш. 85. (Чайка) *літала над його могилою і кигикала.* Чуб. I. 62.

Киги́тка, ки, *ж.* Чайка. Желех.

Киги́ця, ці и **киги́чка, ки,** *ж.*=**Кигитка.** Желех.

Ки́дальник, ка, *м.* Рабочій, подающій снопы или сѣно при укладкѣ его. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику, і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ки́дати, даю, еш, одн. в. **ки́нути, ки́ну, неш,** *гл.* 1) Бросать, кидать. *Та й почав мені кидати у пазуху п'ятаки з обох кишень.* ЗОЮР. I. 250. *Не стій на могилі, не кидай пісочку.* Мет. 92. *Ой взяли го за реберці та й кинули через двериці.* Гол. 2) Оставлять, бросать, переставать. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. *Ой не кидай же мене та на чужій чужині.* Мет. 78. *Кидай... вечеряти: час на коня сісти.* Макс. 3)—**во́ду.** Качать насосомъ. 4)—**кров.** Дѣлать кровопусканіе. 5)—**сіно.** Подавать сѣно при укладываніи его въ стоги. *Я вам лучче так чого поможу днів три робить за процент—косить там, чи сіно кидать.* О. 1862. IX. 7. 6)—**лихом об зе́млю.** Забыть о горѣ, пренебречь имъ. *Кинь лихом об землю та давай погуляєм.* 7) **Ки́нути о́ком.** Взглянуть, завидѣть. *Скілько оком кинути—гора мріла. Кинула оком мати на його вбрання, та й відвернулась.* Св. Л. 170. 8) **Ки́дати хляще́м.** Бросать въ безпорядкѣ, какъ попало. *На току повно свиней, а в хаті такий гармидер: миска з водою перекинута, кури повалялп горшки з полиць, а він кинув так хлящем усе хазяйство, а сам пішов на улицю.* Кіевск. у.

Ки́датися, даюся, ешся. одн. в. **ки́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Бросаться. *Кинувсь до І. Ірама і поцілував його.* К. ЧР. *Кидається і сірою собакою, і білою собакою, та ради не дасть.* Ном. № 1766. *Кинулася до Ганнусі і в коси впилася.* Шевч. 22. 2) Обращаться. *Вже й на прощу ходили, і до знахарів кидались—не пособляє.* О. 1862. VIII. 1. 3) Впадать. *Там, де Случ з Горином кидається у Припець,—звідти ми пригнали.* Черниг. 4) Биться (о сердцѣ, пульсѣ). *А серце моє кидається, кидається.* Г. Барв. 397. Мил. 166. 5) **Не ки́датися чого́.** Придерживаться, не оставлять. *До Св. Духа не кидайся кожуха.* Ном. № 458. *Цілий вік він брехав, дак тою хліба не кинеться, поки і вмре.* **Пе́ршого купця́ не ки́дайся.** Не упускай перваго покупщика. Чуб. I. 298. *Чи стала ціна, чи не стала, а ти первого торгу не кидайся.* Кв. I. 130.

Ки́дик, ка, *м.* 1) Маленькій человѣчекъ. Вх. Зн. 25. 2) Замарашка. Вх. Зн. 25.

I. Кидь, ді, *ж.* Разстояніе, на которое можно что-нибудь бросить. *А він був од мене не більше, як на одну кидь.* Харьк.

II. Кидь! *меж.* Выражаетъ бросаніе. *Ухопив та кидь його об землю!*

Ки́злик, ка, *м.* Родъ льдины изъ замороженнаго **низяка́,** на которомъ катаются съ горки вмѣсто саней. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Грімак.**

Кизя́к, ка, *м.*=**Кізяк.**

Ки́їв, ва, *м.* Кіевъ.

Ки́ївський, а, е. Кіевскій.

I. Кий, кия́, *м.* 1) Палка, трость. *Язик доведе до Києва і до кия.* Ном. № 1125. *Один тілько мій Ярема на кий похилився.* Шевч. 207. 2) Дубина, палка, на концѣ которой шаровидное утолщеніе отъ оставленной части корня. *Приходить багато народу з мечами й киями.* Єв. Мр. XIV. 43. Ум. **Кийо́к, кийо́чок.** *Котрий козак не міє в себе шаблі булатної, пищалі семип'ядної, той козак кийка на плечі забірає, за гетьманом Хмельницьким ув охотне військо поспішає.* Мет. 391, 392. Ув. **Киюра, кияка, кияра.** *Як сім раз одважить киякою, то хліба більше не їстимеш.* К. ЧР. 273.

II. Кий, *мѣст.* сокращенное изъ **який** въ выраж. **Кий біс!** Гліб. **Кий чорт!** Мнж. 61.

Кийкува́тий, а, е. = Кияхуватий. *Просо кийкувате.* О. 1861. IX. 192.

Кийови́й, а, е. Палочный. **Кийове́ кара́ння.** Наказаніе палками (у запорожцевъ). К. ЦН. 237.

Кийо́к, кийка́, *м.* Ум. отъ **I. Кий.**

Кийо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **I. Кий.** 2) Небольшая палочка, обвязанная вишневыми ягодами сверху до низу, кромѣ кончика, за который держитъ рука. Богодух. у.

Ки́ка, ки, *ж.* Дѣтск. слово. Мясо. О. 1862. IX. 119. *Як дає дитині мняса, то каже: на́ кики! на́ кики!* Уманск. у. и Харьк. г.

Ки́кати, каю, еш, *гл.* Куковать. *Ой кикала зозуленька.* Гол. IV. 497.

Ки́кіть, ки́коть, ктя, *м.* Остатокъ отрѣзаннаго пальца, руки, ноги, а также недоразвитая рука, нога. Желех. Ум. **Киктик.**

Ки́кнути, кну, неш, *гл.*=**Ґиґнути.** Желех.

Ки́ла́, ли, *ж.* Грыжа. Грин. II. 121. Пот. III. 32.

Ки́лавець, вця, *м.* Человѣкъ больной грыжей. Желех.

Ки́лавий, а, е. 1)=**Килавець.** 2) **Ки́лаві у́ставки.** **Уставки** съ извѣстнаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Кили́кати, ли́чу, чеш, *гл.* Щебетать. *Так жалісно, як пташеняточко, киличе— пустіть.* МВ. I. 78. *Вона як пташка киличе.*

Ки́лим, ма, *м.* 1) Коверъ. *Будем жити, вино пити, яничара бити, а курені килимами, оксамитом крити.* Шевч. 61. 2) Ковровая скатерть. *Килимом стіл застеліте.* Алв. 12. *Стояв стіл під турецьким килимом.* К. ЧР. 334. *А в тіх наметах все столи стоять, позастилані все килимами.* Мет. 338. Ум. **Килиме́ць.** К. ЧР. 38. **Килимо́к.**

Кили́мниця, ці, *ж.* Дѣлающая ковры. *Жінка—ткаля, дочка—килимниця.* Сим. 196.

Килимо́к, мка, *м.* Ум. отъ **ки́лим.**

Кима́к, ка́, *м.* Обрубокъ дерева. *Дубовий кимак.* Ум. **Кимачо́к.** Ув. **Кимачи́ще, кимачи́сько.** Вх. Зн. 25.

Кимачи́на, ни, *ж.*=**Кимак.** (Небольшой). Вх. Зн. 25.

Кимачи́сько, ка и **кимачи́ще, ща,** *с.* Ув. отъ **кима́к.**

Кимачо́к, чка, *м.* Ум. отъ **кима́к.**

Кима́ччя, чя, *с. соб.* Обрубки дерева, части жердей и пр. Вх. Зн. 25.

Кимня́х и **ким'я́х, ха́,** *м.*=**Кімнях, кім'ях.**

Кинджа́л, лу, *м.* Кинжалъ. *А є у нас, коли хочеш, турецькі запоясники, кинджали, однакі завдовжки і одного майстера.* К. ЧР. 168.

Ки́нді, дів, *мн.*=**Кенді.** *Надів на ноги кинді нові і рукавиці взяв шкапові.* Котл. Ен.

Кинда́к, ка́, *м.* Лента? Родъ матеріи? Въ Думѣ про С. Кишку употреблено, повидимому, въ значеніи флага: *Ой із города, із Трапезонта виступала галера, трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана,—златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана,—гарматами арештована.* АД. I. 208. (Паювали) *златосині киндяки на козаки, златоглави на отамани.* АД. I. 219.

Ки́нути. См. **Кидати.**

Ки́нутися. См. **Кидатися.**

Ки́па, пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, толстая женщина. *Оце ще кипа сидить.* Чуб. VII. 575.

Кипари́с, су, *м.* Кипарисъ. *Біжить у сад меж кипариси чорні.* К. МХ. 42.

Кипари́совий, а, е. Кипарисный, кипарисовый. *Роздаю всім кипарисові хрестики та пляшечки з почаєвською водою.* Левиц. ПЙО. I. 387.

Ки́пень, пню, *м.* Кипятокъ. *Кипнем її... спарив.* О. 1862. V. 85.

Кипі́ння, ня, *с.* Кипѣніе. Дещо.

Кипі́ти, плю́, пи́ш, *гл.* 1) Кипѣть. *В печі палав полум'я... кипить вечеря.* Левиц. I 5. *У тих казанках киплять гр шники.* Стор. **Як у казані́ кипі́ти.** Сильно і волноваться, шумѣть; сильно ссориться. *На ярмарку—як у казані кипить,—такого народу.* Харьк. *Під'їхав Іванець із своїми запорожцями, і пійшло усе як у казані кипіти.* К. ЧР. 312. *У їх у хаті що-дня як у казані кипить: невістки не помиряться, а за їми й чоловіки—така сварка.* 2) Волноваться. *Як кипів ти в молодому віковї і як тугував на старости.* Кв. *Голова горить і серденько кипить, і тіло болить.* Вовч. III. 15. *Кипи, кипи, моє серденько, на ножі.* Нп.

Киплячи́й, а, е.=**Кип'ячий.**

Ки́поть, птю, *м.* Копоть, сажа. *Аж заплакали: змили той кипоть, що за сім літ на серці осів.* Г. Барв. 96.

Кипта́р, ра, *м.*=**Кептар.** Гол. Од. 67.

Киптюга́, ги́, *ж.*=**Кіптяга.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кипу́чий, а, е. Кипучій. *Нащо мені жити на світі! крикнув Карпо і скочив у білу кипучу хвилю.* Левиц. Пов. 352.

Кип'я́ч, чу́, *м.* Кипятокъ. Лохв. у Слов. Д. Эварн.

Кип'я́чий, а, е. Кипящій. *Кланяється дяволу! Він тебе кип'ячою смолою напоїть.* Шевч. 294. *Потім ставлять тепломір у кип'ячу воду, то живе срібло піднімається вгору.* Дещо.

Кирга́н, на́, *м.* Большой, изъ камыша, съ трубой, шалашъ, въ которомъ живетъ и хранитъ свои снаряды артель рыболововъ на Днѣстрѣ. Одесск. у.

Кирд, да, *м.* Стадо овецъ. Ум. **Ки́рдик.**

Ки́рдик, ка, *м.* Ум. отъ **Ки́рд.** 1) Небольшая часть овечьяго стада. Мнж. 184. 2) Стадо котныхъ овецъ. Мнж. 184.

Кире́я, ре́ї, *ж.* Плащъ, длинная суконная верхняя одежда; большая свита съ капюшономъ. Чуб. VII. 421. *Козацьке панство похожає в киреях чорних, як один.* Шевч. 152. *І шабля й булава з бунчуками, і горностаєва кирея поляжуть колись поруч із мертвими кістками.* К. ЧР. 101.

Кири́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Вскапывать, взрывать. Желех. 2) Приводить въ безпорядокъ. 3) Пачкать, марать. Желех.

Кири́нний, а, е. Грязный, испачканный. Желех.

Кири́нник, ка, *м.* 1) Безпорядочный человѣкъ. Желех. 2) Пачкунъ, маральщикъ. Желех.

Кири́нниця, ці, *ж.* 1) Пачкунья, маральщица. Желех. 2) Помойная лохань. Желех. У гуцуловъ употребляется какъ ругательное слово относительно женщинъ. Шух. I. 34.

Кири́ння, ня, *с.* 1) Безпорядочно набросанная куча, груда. Желех. 2) Пачканье, маранье. Желех.

Кири́ня, ні, *ж.* Прозваніе водки. Желех.

Ки́ркати, каю, еш, одн. в. **ки́ркнути, кну, неш,** *гл.* Рѣзко пронзительно кричать, крикнуть (о курицѣ). Желех. *Питоть у курей після ячменю робиться,—вони тоді киркають.* Грин. I. 253.

Кир-кита́йка, ки, *ж.* Родъ ткани. *Один на собі дорогий каптан має, та з під тою кир-китайку видирає.* КС. 1882. XII. 501.

Кирни́ця, ці, *ж.*=**Криниця.** *У лузі при кирниці, при студеной водиці.* Гол. Ум. **Кирни́ченька, кирни́чка.**

Кирни́чний, а, е.=**Криничний.**

Кирома́н, ну, *м.* Раст. Statice latifolia Lm. ЗЮЗО. I. 137.

Ки́рпа, пи, *ж.* 1) Вздернутый носъ. *Лічить Еней приступає, очками кирпу осідлав.* Котл. Ен. VI. 72. **Ки́рпу гну́ти.** Задирать носъ. *А як закуштує школи, вже й одвертає пику, вже й кирпу гне.* Левиц. I. 277. *Стара не страшна, так молода кирпу гне.* Котл. НП. 353. 2)=**Кирпатий.** Ум. **Ки́рпонька.** МВ. (КС. 1902. X. 143).

Кирпа́тий, а, е. Курносый. *Перехрести ніс, щоб великій ріс, а то кирпатий.* Ном. № 5447. Ум. **Кирпа́тенький.** *Моя* (дівчина) *он бач русява, що трошки кирпатенька.* Кв. I. 15.

Кирпи́ч, чу, *м.* Плиты навозу для топки въ печахъ. Харьк. г. Екатериносл. г.

Кирпичи́на, ни, *ж.* Плитка **кирпичу́.** Ум. **Кирпичи́нка.**

Кирполо́ї, їв, *м. мн.* Деревянныя вилы съ тремя зубьями. Херс.

Ки́рпонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ки́рпа.**

Кирр! *меж.* Выражаетъ пронзительный крикъ испуганной курицы. *На сідало тихе́ чиясь рука жорстка сягає помацьки і курицю хапає... „Кирр! кирр! кудах!“.* К. Дз. 145.

Ки́ршава, ви, *ж.* Волоса? *Ну, в нас і батько: тілько проти них що небудь скажи, так зараз за киршаву й ловлять.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Кис, кис! *меж.* Уськанье собакъ. *Джий! кис, кис! джий! Уджга, рябко! уджга!—цькував дід.* Левиц. Пов. 227.

Киса́, си́, *ж.* 1) Мѣшокъ, кошелекъ, мошна. *В кого віл та коса, в того й грошей киса.* Ном. № 10207. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448. 2) Веревочный мѣшокъ. Чуб. VI. 403.

Кисе́лик, ку, *м.* Ум. отъ **кисі́ль.**

Кисели́ця, ці, *ж.* Родъ киселя, варимаго изъ сливъ и кукурузныхъ крупъ (Шух. I. 143) или изъ муки кукурузной гречневой или ржаной. (Kolb. I. 54), ячменной или овсяной. Желех.

Кисели́чник, ка, *м.* Сосудъ, въ которомъ приготовляется **кисели́ця.** Желех.

Кисе́т, та, *м.* Кисетъ. *Плели з ниток якісь кисети на тютюн.* Левиц. I. 506.

Кисети́на, ни, *ж.*=**Кисет.** *Кладе чапко гроші в кисетину.* О. 1861. XI. Кух. 23.

Киси́рь, ря́, *м.* Овцы съ новонарожденными ягнятами. О 1862. V. Кух. 38.

Кисі́ль, лю́, *м.* Кисель. *Добрі зуби, що й кисіль їдять.* Ном. № 2048. *Правда*

Сидорова! киселем млинці помазані, на паркані сушаться. Ном. № 6883.

Ки́слий, а, е. Кислый. *Кисле в рот тисне.* Ном. № 5086. *Борщ кислий, оскомистий, чорт зна колишній.* ЗОЮР. І. 217. **Ки́сле молоко́.** Простокваша. *Дак мати все було любить молоко парене, а ми все кисле..* ЗОЮР. І. 229. Ум. **Кисле́нький.**

Кисли́ця, ці, *ж.* 1) Яблоко съ дикой яблони. *Знай нас! ми кислиці, з нас квас!* Ном № 2524. а) **Наговори́в на вербі гру́ші, на оси́ці кисли́ці.** Наговорилъ несообразностей, навралъ. б) **Хто кисли́ці поі́в, а на ко́го оско́ма напа́ла.** Въ чужомъ пиру похмѣлье. Ном. № 4068. 2) Яблоня дичка. 3) Названіе необузданнаго, непослушнаго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Кисли́чка.**

Кисли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кисли́ця.** *Адам ззів кисличку, а в нас оскома на зубах.* Ном. № 125. 2) Дубовые орѣшки. Про хвороби, 14. 3) *мн.* Раст. Pyrola secunda L. ЗЮЗО. І. 169.

Кисли́ччя, чя, *с. соб.* Дикія яблони, дикія яблоки. Зміев. у.

Ки́слище, ща, *с.* (**Ки́шлище?**). Стадо, гнѣздо, сборище рыбъ, насѣкомыхъ. Мнж. 184.

Ки́слість, лости, *ж.* Кислота. *Велику кислість має.* НВолынск. у.

Ки́сло, *нар.* Кисло. *Хоч кисло, хоч прісно—усе умісто.* Посл.

Кислоо́кий, а, е. Съ гноящимися глазами. *Був тонкий, сухий, високий і гунявий й кислоокий.* Сніп. 135.

Кислота́, ти́, *ж.* Кислота. **Кислото́ю взя́тись.** Покрыться кислымъ. *Як не вимиєш добре глечика після молока, то він через день кислотою візьметься.* Волч. у.

Ки́слощі, щей и щів, *ж. мн.* Кислота. *Щоб не заводилось кислощів.* Чигир. у.

Кисля́к, ка́, *м.* 1) Хлѣбъ кислый. *Їж прісняки, заким будуть кисляки.* Ном. № 12288. 2) Простокваша. Шух. І. 215.

Ки́снути, сну, неш, *гл.* 1) Киснуть. *Не можно вже юшки їсти: почала киснути. Учинила вчора хліб,—кисне, кисне, та ніяк не сходе.* Харьк. *Чи не той то хміль, хміль, що у пиві кисне?* ЗОЮР. І. 273. **Ки́сне, як соло́ний огіро́к.** Постоянно плачетъ. Ном. № 2380. **Гля́не—молоко́ ки́сне.** Сдѣлаетъ очень кислую физіономію. Ном. 3041. 2) Долго мокнуть. *Чи ти коли позжимаєш ті сорочки? Доки їм киснути?* Харьк. 3) Хандрить, киснуть, плакать. *Та вже мабуть вас так Бог создав, щоб усе киснути.* К. ЧР. 290. *Часом чоловік не купить на базарі своїй жінці шматок драптини, а вона киснутиме цілий день.* Левиц. І. 499. 4)—**у ши́нку́.** Пьянствовать часто. *Стали тільки по шинках киснути.* Мир. ХРВ. 119.

Ки́сти, сну, неш, *гл.*=**Ки́снути.** *Ох і кис той кисіль да тринадцять неділь. Наварю я борщику: будем борщик їсти—перестанем кисти.* Ном. 334.

Кит, та, *м.* Китъ. *Його кит-риба зараз і вхопила.* ЗОЮР. ІІ. 60.

Ки́та, ти, *ж.* 1)=**Ки́тиця.** Въ слѣдующ. примѣрѣ употреблено, повидимому, въ значеніи: султанъ, перья на головномъ уборѣ: *Кита біла, ківер чорний, хлопець гожий і моторний.* Pauli. (Но см. этотъ же примѣръ при словѣ **кѝтель**). 2) Хвостъ лисицы. Вх Пч. ІІ. 5. См. **Китюх.** 3)=**Кита́йка?** *Один на собі каптан має та з під нього жовті та чорні кити видирає.* АД. І. 121. (Въ друг. вар. здѣсь: *китайку видирає.* АД. І. 116, 125.

Китає́вий, а, е. Изъ китайки. *Жупан китаєвий.* Гол. *Жупан на йому синій і китаєва юпка.* Кв. І. 9. *Китаєві штани.* О. 1862. IX. 68.

Кита́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **кита́йка.**

Кита́й, та́ю, *м.* 1) Китай. 2)=**Кита́йка.** *Приніс китаю на дві спідниці.* Нп. *Будем драти, пане брате, з китаю онучи.* Гол. І. 14. 3) Родъ музыкальнаго инструмента. *Можний пан лежит й а в китай грає, ой грає, грає, краще співає.* Kolb. І. 113.

Кита́йка, ки, *ж.* Матерія китайка. *Із кишені китайку виймає, поцілував мертвих в очі, хрестить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 214. Ум. **Кита́єчка.** *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаєчки звита, що ти мене додержала до білого світа.* Мет. 45.

Кита́йський, а, е. Китайскій. Желех.

Китайча́, ча́ти, *с.* Маленькій китаецъ. Желех.

Китайча́ний и китайча́стий а, е.=**Китаєвий.** *В китайчаних штанях.* Сніп. 134. *Взяв штани я китайчасті.* Сніп. 124.

Китви́ця, ці, *ж.* Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ рычагъ, которымъ поднимаютъ мельничный жерновъ для ковки послѣдняго. Мык. 481. См. **Кітвиця.**

Ки́тель, ля, *м.* Китель. *Китель білий, ківер чорний, хлопець гарний і моторний.* Рк. Макс.

Кити́ти, кичу́, ти́ш, *гл.* Дѣлать ки-

сти. *Та шила хусточки з китаєчки, китила китиці з заполочі.* Мил. 88.

Ки́тиця, ці, *ж.* 1) Кисть (у платья, ковра, сбруи и пр.) Вас. 160, 170. Шух. I 128. 2) Кисть изъ сросшихся вмѣстѣ нѣсколькихъ орѣховъ. Камен. у. 3) Снопъ соломы, связанный съ того конца, гдѣ колосья, и употребляемый для соломенныхъ кровель. Чуб. VII. 379. См. **Ку́лин.** 4) Букетъ цвѣтовъ. Желех. 5) Гора, только на вершинѣ покрытая снѣгомъ. Шух. I. 73. Ум. **Ки́тичка.** *Хусточка у пояса мережувана і з вишитими орлами і ляхівка з під плахти вимережувана і з китичками.* Кв. I. 7.

Ки́тичний, а, е. Относящійся къ кисти. **Ки́тичний со́тник.** *Китишний тим звався сотник, що китиця в його була коло шаблі.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Китки́, то́к, *ж., мн.* Косы, положенныя надъ ушами. Гол. Од. 72.

Китча́стий, а, е. Украшенный кистями. Желех.

Китю́х, ха, *м.* Лисій хвостъ. Вх. Пч. II. 5. См. **Кита 2.**

Ки́тяг, гу и **ки́тях**, ху, *м.* 1) Гроздь, кисть. *Спілі вишні злипались китяхами, як бджоли кругом матки.* Левиц. Пов. 192. *Вишні так і висять китяхами.* Харьк. г. 2) Комокъ. *А сніг ліпив у шибки, набивався китяхами, блищав через скло.* Левиц. I. 515. 3) Метелка проса. Мнж. 184.

Ких! *меж.* Выражаетъ смѣхъ. *Кихких-ких!—засміялись чумаки.* О. 1861. X. 22.

Ки́хкати, каю, еш, *гл.* Смѣяться. *І почали кихкати усі чотирі.* Сн. Л. 196. *І старі на печі, вовну скубучи, кихкають, а вона й не всміхнеться.* Г. Барв. 103.

Ки́ці-баба. Игра въ родѣ жмурокъ. *Хто баби не веде, того киці-баба поведе.* Ном. № 12573. *А колись, каже, ви так з ними вигравали в хрещика та в кицібаби.* Левиц. I. 276.

Ки́цка, ки, *ж.* Кусокъ дерна; комъ земли, глыба, вывороченная плугомъ. Вх. Зн. 25. Шух. I. 165.

Киць, киць! *меж.* Зовъ кошекъ.

Ки́цька, ки, *ж.* Ум. отъ **ки́ця.**

Кицю́ня, ні и **кицю́нечка**, ки, *ж.* Ум. отъ **ки́ця.**

Ки́ця, ці, *ж.* 1) Кошка. *Пішла киця по водицю, та й упала у криницю.* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Ки́цька, кицю́ня, кицю́нечка.** *Як до тебе ходити?.. В тебе кицька лиха.* Чуб.

Киця́, ця́ти, *с.* Маленькій горшечекъ. Желех. Ум. **Кицині́, киця́тко.**

Киця́ти, ця́ю, еш, *гл.* Въ игрѣ въ жмурки: дотрагиваться до кого либо изъ прятавшихся, который послѣ этого начинаетъ жмурить. О. 1861. XI. Свидн. 37.

Ки́чера, ри, *ж.* Гора, покрытая лѣсомъ, кромѣ вершины. Желех. Шух. I. 73. Ум. **Ки́чірка.** Вх. Зн. 25.

Ки́чка, ки, *ж.* 1) Прядь льна, заплетенная въ косу новобрачной. *Беруть трошки льону і завивають її* (молодій) *разом з косою, щоб більше було коси; хоть і великі коси, то завше треба той льон, і то називається зачіска та кичка.* Метл. 208. 2) Кольцеобразный валикъ изъ пакли, шерсти или гарусу, иногда обшитый холстомъ, который носится замужними женщинами на головахъ подъ головнымъ уборомъ (**очі́пком, чепце́м**). Kolb. I. 38. 3) Хомутина, подушка валькомъ, кишкой, поджатая подъ клешни хомута. Вас. 159. *Лимарь кичку зашиває.* Шевч. 540. 4) Пучекъ соломы или камыша, употребляемый для крытья крыши. Желех. 5) Часть воротъ, дверей: кусокъ дерева съ вырѣзаннымъ въ немъ съ одной стороны углубленіемъ,—этой стороной онъ прибивается къ столбу или стѣнѣ, тогда углубленіе даетъ отверстіе, въ которое входитъ верхъ вертикальнаго столбика глухого конца воротъ или шипъ дверей. Шух. I. 87, 93. 6) Оставшійся въ землѣ послѣ срубленнаго дерева его пень или корень. *А наші кички викопують.*

Ки́чматися, юся, ешся, *гл.* Копаться, возиться. *Кичмався дома то над сим, то над тим.* Кременч. у.

Кичува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Корчевать. *Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його, викичували, зорали, пшениці насіяли!.. А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить, той кичує.* Рудч. Ск. II. 120.

Киш! *меж.*, которымъ отгоняютъ птицъ. *Поженим вас: киш-киш!*

Кише́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **кише́ня.**

Кише́ня, ні, *ж.* Карманъ. *Спасибі в кишеню неховають.* Ном. № 4137. *Шага з кишені панської виймає.* Дума. *У латаній свитині і без чобіт, а грошей носив повні кишені.* К. ЧР. 20. **Чо́ртова кише́ня.** Родъ брани. *Отти дочка, а то батько—чортова кишеня.* Шевч. 134. **В кише́ні гуде́.** Пусто въ карманѣ, нѣтъ денегъ. Ном. № 1485. **Ум.**

Кише́нька. *Бере люльку у кишеньку, йде до корчми пити.* Чуб.

Ки́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ки́шка.**

Киші́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Кишѣть. *Аж кишить невольника у Сиракузах.* Шевч. 606.

Ки́шка, ки, *ж.* 1) Кишка. *Чи мох, чи вовна, аби кишка повна.* Ном. 12173. *Треба думать та гадать, чим кишки напхать.* Ном. 2) Колбаса, начиненная кашей. Маркев. 154. *Дайте мені кишку, іззім у затишку.* Чуб. 3) Красный наростъ на головѣ индѣйскаго пѣтуха. 4) **Ходи́ти без ки́шки.** Ходить безъ пояса. Гол. Од. 48. Ум. **Ки́шечка.**

Ки́шкати, каю, еш, одн. в. **ки́шнути, шну, неш,** *гл.* Прогонять, прогнать птицу крикомъ **киш!** *Прилетіла тетерочка... Не кишкайте, не лякайте: нехай привикає.* Нп.

Кишка́тий, а, е. Съ краснымъ наростомъ на головѣ (объ индѣйскомъ пѣтухѣ). **Инди́к кишка́тий!** говорится о спесивомъ человѣкѣ. О. 1861. XI. Кух. 16.

Кишко́вий, а, е. Кишечный; сдѣланный изъ кишекъ. *Кишко́ва струна.* КС. 1882, VIII. 282; 1892. III. 383.

Кишку́н, на́, *м.* Кабанъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. См. **Ґилун.**

Ки́шло, ла, *с.* Жилище, гнѣздо.

Ки́шнути. См. **Кишкати.**

Кию́ра, ри, *ж.* Ув. отъ **кий.**

Кия́к, ка́, *м.*=**Киях.**

Кия́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **кий.**

Кияне́ць, нця́, *м.* Нога съ ляжкой въ мясной тушѣ. Лебед. у.

Кия́нин, на, *м.* Кіевлянинъ. *Ой кияне, кияне, панове громада!* ЗОЮР. I. 4.

Кия́нка, ки, *ж.* 1) Кіевлянка. 2) Богомолка, идущая на богомолье въ Кіевъ, или возвращающаяся оттуда. *Понеділкує, черничить, киянок годує.* Мкр. Н. 30. 3) Небольшой деревянный молотокъ у столяра. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Ум. **Кия́ночка.** *Я з Києва швачка, я з Києва кияночка, а з юрода городяночка.* Мет. 197.

Кия́нський, а, е. Кіевскій. *В хаті мило та любо глянути: лавки й столи липові, образи киянські, хороше помальовані.* МВ. I. 84.

Кия́ра, ри, *ж.*=**Киюра.** Мнж. 60.

Кия́х, ха́, *м.* 1) Кисть, початокъ кукурузы. *За цілий день я ззів тілько два кияхи пшенички.* Сквир. у. 2) Раст. Thypha angustifolia L. ЗЮЗО. I. 169. 3) Метелка проса. Мнж. 184. Ум. **Кияшо́к.**

Кияхува́тий, а, е. О просѣ: **Кияхува́те про́со**—то просо, кисть котораго собрана вмѣстѣ, всѣ вѣточки прижаты. Мнж. 184. См. **Кийкуватий.**

Кияшо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **киях.**

Кі́бець, бця, *м.* 1) Кобчикъ. *Ой намостив кібець гніздо на високій тополі.* Нп. 2) Названіе одного изъ играющихъ въ дѣтской игрѣ въ **перепели́цю.** Ив. 25. Ум. **Кі́бчик.** *Летять спастись в лісах обширних од злою кібчика когтей.* Котл. Ен.

Кі́бчити, чу, чиш, *гл.* Бить, колотить. Мнж. 61.

Ківетóра, ри, *ж.* Половина **тальби.** Шух. I. 182.

Ківки́, кі́в, *м. мн.*=**Лядобійці.** МУЕ. III. 24.

Ківна́та, ти, *ж.*=**Кімна́та.** *Ой деж тебе порубали? В ківнаті на блаваті.* Гол. I. 82.

Ківш, ковша́, *м.* 1) Совокъ для насыпки зерноваго хлѣба, муки и пр. 2) Плата мельнику мукою за помолъ. *Ковша брати.* 3) Ковшъ, сосудъ съ рукоятью для черпанья и питья жидкостей. *Чи чарка то, чи ківш буде,—не гльдить переміни: гладко п'ють, як з лука б'ють, до ночної тіни.* ЗОЮР. I, 317. **Ви́пити ківш ли́ха.** Претерпѣть много горя. *Не один ківш лиха підсунула йому злая доля,—випив їх бідолашний.* Стор. I. 231. *Бийте його добре киями, щоб знав почому ківш лиха.* Ном. № 4954. Ум. **Кі́вшик.** *Сивушки зараз ковтонули по ківшику і не здрігнули.* Котл.

Кі́готь, гтя, *м.* Коготь. *Здається й мала пташка, та кігті гострі.* Посл.

Кіз, кі́зу, *м.* Калъ животныхъ. *Сердитий та недужий-кізові рівня.* Ном. № 3349. **Посади́ти в кіз** *(в тепле нутро убитої скотини—дитину од сухот).* Ном. № 8402. *Стілько кізу лежить, що у віз не забереш.* См. **Кізяк.**

Кізі́вер, ра, *м.* Крутое взгорье, которое можно пахать сверху внизъ, возвращаясь съ плугомъ порожнякомъ. Вас. 205.

Кі́зій, я, е. Козій. Желех. **Кі́зе молоко́**=**Кі́тче молоко́.** Вх. Уг. 244.

Кі́зка, ки, *ж.* Ум. отъ **коза́.** 1) Козочка. *Коли б кізка не скакала, то б і ніжки не зламала.* Ном. № 7066. 2) Кнутъ, придѣланный къ козьей лапкѣ.

Кі́зли. См. **Козел.**

Кі́злик, ка, *м.* Отгородка на чабанской арбѣ для топлива. Мнж. 182.

Кі́злини, лин, *мн.* 1) Подставки, на которыхъ лежитъ конецъ вала въ мельницѣ. Лебед. у. 2) Колышки, забитые по

бокам **кізлин** для того, чтобы лазить по нимъ вверхъ для смазки вала. Лебед. у.

Кізля́, ля́ти, *с.* Козленокъ. *Почали плодити рябих ягнят і кізлят.* Опат. 53.

Кі́вонька и **кі́вочка, ки**, *ж.* Ум. отъ **коза́**.

Кі́зь-кі́зь! *меж.* Зовъ козъ.

Кізя́к, ка́, *м.* Пометъ, калъ домашнихъ животныхъ. *До нашого берега ніщо добре не припливе—не кізяк, то тріска.* Ном. № 2137. Ум. **Кізячо́к**. Мнж. 1.

Кі́йло, ла, *с.* Ковыль, Stippa pennata. О. 1862. V. Кух. 38. *Ой по горі, по горі, там Грицюхно ходить, там біле кійло косить та коню свойму носить.* Грин. III. 462.

Кіл, кола́, *м.* Колъ. *Дурному хоч кіл на голові теши.* Ном. № 6185. *Св. Микола не поставить кола.* Ном. № 453.

Кіла́ш, ша́, *м.* Родъ горшка около 5 вершковъ вышиною, то-же, что **кашник**. Вас. 181.

Кіле́ць, льця́, *м.* Ростокъ въ зернѣ. Каменец. у. Глазокъ въ картофелѣ. *Кепська справа, коли люде почали вже кільцями картоплю садити. Це лихо ріже на кільці бараболю.* Подольск. г. **Кільці пуска́ти**. Простать. Ум. **Кі́льчик**.

Кі́лки, кі́лко, *мѣст.*=**Кільки, кілько**.

Кілки́й, а́, е́. Колючій. *Зеленими спорищами і кілкими будяками.* Нп.

Кі́лля, ля, *с. соб.* отъ **кіл**. 1) Колья. *Прославився на Вкраїні ще козак і Гонта, що сажав жидів на кілля рядом поверх плота.* Ном. № 672. *Инший на ярмарок брався, инший у гай по кілля.* К. ЧР. 67. 2) Приготовленныя для постройки части ствола дерева—самыя верхнія, длиной по 5—6 метровъ. Шух. I. 88.

Кіло́к, лка́, *м.* 1) Колышекъ. 2) Колъ въ плетнѣ. *На перелазі, вхопившись руками за два кілки, з'явилась, як з землі виросла, Ганна.* Левиц. I. 26. 2) Деревянный гвоздь. *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315. 4) Вѣшалка въ видѣ колышка, вбиваемаго въ стѣну. *До півдня буде вбіратись та начіпляє на себе всього... як на кілок у коморі.* МВ. I. 28. 5) Въ дверяхъ крестьянскихъ построекъ: ручка въ видѣ колышка, за которую берутся при отворяніи дверей. Kolb. I. 57. 6) Колышекъ, вкладываемый у запора вмѣсто замка. *Пивниця на колку.* Ном. № 1259. 7)=**Заніз** (у ярмі). Kolb. I. 67. 8) Одинъ изъ двухъ деревянныхъ шиповъ, которыми прикрѣпленъ къ оси задній **наса́д** крестьянской повозки. Рудч. Чп. 249. Ум. **Кіло́чок**.

Кіло́чок, чка, *м.* Ум. отъ **кіло́к**. 1) Употребляется какъ уменьшительное отъ **кіло́к** во всѣхъ указанныхъ выше значеніяхъ. *Отут ще кілочок треба забити.—Та цей тин довго не стоятиме: кілочки поганенькі,—як же воно держатиметься?—Одріже од жмутка два шматочки та зв'яже докупи та й повісить на кілочку.* ЗОЮР. I. 308. *Два кілочки у стіні... на їх нічого не висить.* МВ. III. 2)=**Чека**. Рудч. Чп. 249, 250. 3) Въ сновальницѣ: колышки, на которые надѣвается пряжа. Вас. 202. 4) Колокъ у струнныхъ музыкальныхъ инструментовъ для укрѣпы струнъ.

Кі́лька, кі́льки и **кі́лько**, *нар.* 1) Сколько. *Кілько смаку, тілько й гріху.* Ном. № 110. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159. 2) Нѣсколько. *Од вулиці поодрізнювались кілька пар хлопців та дівчат.* Левиц. I. 18. *Я кільком казав—коли не хотять.* НВолын. у. *То хустку купила, то сорочок справила кільки.* МВ. I. 28. *Сила одного чоловіка або кількох людей.* Левиц. (Правда 1868, 415).

Кількаде́сять, *числ.* Нѣсколько десятковъ.

Кількалі́тній, я, є. Существующій нѣсколько лѣтъ. Желех.

Кі́льки. См. **Кілька**.

Кі́лькись, *нар.* Нѣсколько. *Минуло кількись часу.* Г. Барв. 510.

Кі́лькість, кости, *ж.* Количество. Желех.

Кі́лько. См. **Кілька**.

Кількона́дцять, *числ.* Сверхъ десятка. *Круг сонця ходять кільконадцять планет.* Деппо. *Розгорює де небудь дівчина кільконадцять шагів.* О. 1862. I. 74.

Кількора́з, *нар.* Нѣсколько разъ. Вх. Зн. 25.

Кі́лькоро, *нар.* Нѣсколько. *Як тарахне в стадо гусей, так разом кількоро їх і вб'є.* О. 1861. XI. 73.

Кільце́, ця́, *с.* 1) Кругъ, кружекъ. *Ой у місці в крайній хаті кільцем танець ходить.* Гатц. 296. 2) Кольцо вообще, за исключеніемъ носимаго на пальцѣ. *Ведмідь здоровий, та кільце в носі.* Ном. № 4228. *Хто старцям милостину подавав, то все перед ним і лежить: чи шматок хліба, чи кільце ковбаски.* ЗОЮР. I. 306. 3) Звено. *Біда за біду чепляється, як у ланцюзі кільце за кільце.* Ном. № 2164.

Кільчик, ка, *м.* Ум. отъ **кілець.**

Кільчитися, чуся, чишся, *гл.* Пускать ростки, проростать. *Вже кільчиться гречка, пшениця.* Каменец. у. *Він злиденний господарь: у його в коморі геть покільчилась пшениця.* Подольск. г.

Кілювати, люю, єш, *гл.* Задѣлывать, забирать стѣну вертикально поставленными жердями. *Кілювати хату.* Каменец. у.

Кіля, *пред.*=**Біля.** *Сотворив з того ребра Єву і положив кіля Адама.* Чуб.

Кімлач, ча, *м.* Сѣть въ видѣ верши для ловленія рыбы. То-же что **ятір** (см.), но безъ крыльевъ. (Александровск. у. и Мнж. 182) и безъ **суятрика.** Вх. Пч. II. 22.

Кімлашня, ні, *ж. соб.* Калмыки. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Кімлик, ка, *м.* Калмыкъ.

Кімлицький, а, е. Калмыцкій. **До кімлицьких заговін ждати.** Никогда не дождаться. Ном. № 5633.

Кімличка, ки, *ж.* 1) Калмычка. 2) Деревянная курительная трубка съ длинной шейкой и выпуклой крышкой. Вас. 148.

Кімля, лі, *ж.* Сѣтка для ловли рыбы. Желех. и Лебед. у.

Кімната, ти, *ж.* Въ малорусскихъ хатѣ, домѣ—небольшая комнатка, отгороженная въ большой общей комнатѣ; служитъ обыкновенно спальней. Вас. 195. *У вдовиці дві світлиці, а третя кімната.* Мет. 53. *Поставлю хату і кімнату.* Шевч. *Піду я до кімнати постіль білу слати.* Чуб. V *Мати собі стрівожилась, устала з-за стола і одвела її в кімнату.* К. ЧР. 129. Ум. **Кімнатка, кімнаточка.** *Він любив свою світличку з кімнаткою.* Г. Барв. 143. *Сам Сухобрус жив в сусідній кімнатці.* Левиц. Пов.

Кімняхъ, ха, *м.*=**Кім'ях.**

Кімса, си, *ж.* 1) Кусокъ, комъ, напр., земли. Ном. № 10466. 2) Кусокъ хлѣба. *Пастух за ворота, кімса в його коло рота.* Ном. № 10466.

Кім'ях, ха, *м.* Комокъ слипшихся ягодъ, гроздь. *Вишні так і висять кім'яхами.* Харьк у.

Кін, кону, *м.* 1) Публичное мѣсто, гдѣ стояли присужденные къ тому въ видѣ наказанія. *Коси різали блудяжкам, в погріб запірали, другі у кона стояли, год не причащались.* Мкр. Н. 35. 2) Мѣсто игры. 3) Сцена.

Кінатов! Восклицаніе гуцульскихъ древосѣковъ: когда съ горъ спускаютъ внизъ по деревянному желобу срубленное дерево, верхніе рабочіе кричатъ стоящимъ внизу вдоль желоба: **клейгов!**—крикъ, предостерегающій объ опасности отъ летящаго съ страшной силой дерева; когда послѣднее достигнетъ конца желоба и рабочіе отбросятъ его въ сторону, они кричатъ: **кінатов!** Крикъ этотъ передается, отъ одного къ другому все выше и, достигнувъ стоящихъ на высотахъ рабочихъ, служитъ для нихъ знакомъ, что путь свободенъ для новаго дерева. Шух. I. 179.

I. **Кінва, ви,** *ж.* 1) Деревянная кружка. *Кухарі ставлять по всіх столах дерев'яні ваганки з потравою, а між ними у великих кінвах, теж дерев'яних, горілку, мед, пиво...* Стор. II. 150. *Взяв раз покуштував, удруге напився* (пива), *а втретє як узяв ту кінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. I. 204. 2) Ведро. *Молодичка карооха... біла з кінвами по воду.* Федьк Ум. **Конівка.**

II. **Кінва, ви,** *ж. соб.* Лошади. *Бач, скілько кінви пасеться.* Зміев. у.

Кінець, нця, *м.* 1) Конецъ, окончаніе, заключеніе. *Кінець—ділу вінець.* Посл. *Царству його не буде кінця.* Єв. Л. I. 33. **На при кінці.** Въ концѣ, напослѣдокъ. *На при кінці всього й каже...* **До кінця.** До конца, до окончанія. *До кінця там досидів.* **Кінець віку.** а) Окончаніе жизни. *Оце вже кінець мого віку.* б) Конецъ міра. *Мабуть кінець віку оце приближився: хоч рідного брата тепер стережися.* ЗОЮР. II. **Дійти кінця.** Окончить. Св. Л. 134. **А вже ж я тобі доїду кінця!** Ужъ я тебя доканаю! Ном. № 3651. 2) Конецъ (предмета). *Попустила низько кінці стрічок. Устромив кілок гострим кінцем у землю. Кінцем ножа копирсає.* **Кінці в край.** Нѣтъ выхода, безвыходное положеніе. *Таке мені прийшлось тоді: прямо кінці в край,—нічого їсти. Пішов та й украв.* Новомоск. у. Залюбовск. 3) Кожаная часть кнута. *На пугу ремінний конець.* Маркев. 64. 4) Край, предѣлъ. *Позбірає вибраних од кінця землі до кінця неба.* Єв. Мр. XIII. 27. Употребляется какъ нарѣчіе съ родительнымъ падежемъ: **кінець стола, кінець села.** На концѣ стола, села. *Сидить батько кінець стола.* Шевч. 71. Тоже значитъ и **кінці стола.** *Сидить собі, сердека, у великій хаті, на лаві, кінці стола.* Кв. II. 69. 5) Окончаніе книги. *Кінець Чорній Раді.* К. ЧР. 422. Ум. **Кінчик, кінчичок.** *Бачив купку зірочок, або ріжок місяцевий, кінчичок.* МВ.

Кінний, а, е. Конный. *Найменший*

брат піший піхотою за кінними братами уганяє. Дума. *Покотились по базару кінні narodowi.* Шевч. 197. *Тут військо кіннеє валилось.* Котл.

Кінни́к, ка́, *м.* = **Кінниця.** Шух. I. 185.

Кінни́ця, ці, *ж.* Конюшня. *Коники іржуть у кінниці.* Нп. Ум. **Кінни́чейка, кінни́ченька, кінни́чка** *Коничка вставте до кінничейки.* АД. I. 37. *Коники возьте до кінничейки.* Гол. II. 82. *Суть в вас коники у три кіннички.* Гол. II. 3.

Кі́нно, *нар.* На коняхъ. *Слуги їдуть кінно округ воза.* К. ЧР. 357.

Кінце́вий, а, е. Конечный; послѣдній въ концѣ. *На кінцевій тальбі кладе керманич... лише одну керму.* Шух. 1. 182.

Кінцьо́вий, а, е. = **Кінцевий. Кінцьо́вий гребіне́ць.** Гребень изъ верхушки (конца) рога. Вас. 164.

Кінча́к, ка́, *м.* Мечъ съ узкимъ лезвіемъ.

Кінча́ння, ня, *с.* Окончаніе.

Кінча́стий, а, е. = **Кінчатий.**

Кінча́ти, ча́ю, еш, с. в. **кінчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, кончать, кончить. *Кінчаючи своє слово до шановного читця, повинен додать...* Ном., стр. VII. *У роскоші кінчають вік щасливий.* 2) Добивать. *Розійшлися гайдамаки... з ножем у халяві жидів кінчать.* Шевч. 208. *Було тобі жидів кінчать, ляшків не займати.* Нп.

Кінча́тий, а, е. Остроконечный. *Кінчатий ніж.*

Кінча́тися, ча́юся, ешся, с. в. **кінчи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться, приходить, прийти къ концу. *От уже і третій день кінчався, піп і сам не знає, що робить.* Рудч. Ск. II. 159. *Кінчивсь рік.* Рудч. Ск. II. 56. *Вони знали одно: чим суд кінчився і по тому судили.* Мир. Пов. I. 165. *Служба божа кінчалась.* Левиц. I. 13. 2) Умирать, умереть.

Кі́нчик, ка и **кі́нчичок, чка.** *м.* Ум. отъ **кіне́ць.**

Кінчи́ти, ся. См. **Кінчати, ся.**

Кінь, коня́, *м.* 1) Конь, лошадь. *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. *Ідуть вони поле, їдуть і другеє, а на третє поле став кінь спотикаться.* Мет. 2) Дѣтская игра въ мячъ, когда поймавшій мячъ садится на бросавшаго и кричитъ: *продай коня!* Каменец. у. О 1861. XI. Свидн. 36. 3) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.**

Кі́ньський, а, е. Лошадиный, конскій *Уже почав він землю кіньським копитом орати.* Макс. *Шкуратяні подушечки, напхані кіньським волосом.* Ком. I. **Кіньська м'ята.** Раст. а) Полевая мята. Mentha arvensis; б) Lamium amplexicalle. L. ЗЮЗО. I 126. **Кіньський щаве́ль.** Раст. Rumex obtusifolius. ЗЮЗО I. 178.

Кіп, пу, *м.* **Яки́м кі́пом ти міг то учини́ти?** Какимъ образомъ, какъ ты могъ это сдѣлать? Желех.

Кі́пка, ки, *ж.* Ум. отъ **копа́.**

Кі́пний, а, е. Кі́пна доро́га. Грязная отъ растаявшаго снѣга? *Як упаде пошпай (свіжий сніг), та дорога стане кіпною.* Шух. I. 81.

Кіпни́на, ни. *ж.* Кучка земли, поднятая кротомъ. *Кіпнини повказувалися.* Вх. Уг. 244.

Кіпні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Таять. Желех.

Кі́пно, *нар.* Потеплѣло, оттепель на дворѣ; грязно (отъ растаявшаго снѣга). Желех.

Кі́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **копа́.**

Кіпті́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Дымиться. *Не туман то в полі кіптить, не грім гримить.* Гол.

Кіптюга́, ги́, *ж.* = **Кіптяга́.**

Кіптяга́, ги́, *ж.* Пыль. *Кіптягу збили діти у хаті. Кіптяга така, що й світу не видко.* Черк. у. *Збив таку кептягу коло землянки.* Мир. ХРВ. 83.

Кір, ко́ру, *м.* Корь. *А піднялася на ноги—кір, гвіздочки та кигили, страшні заливні кашлі підкошували дитячі сили.* Мир.

Кіре́ць, рця́, *м.* = **Корець.** *Возьми ж кірець та напийся... квасу.* Грин. I. 207.

Кі́рка, ки, *ж.* Ум. отъ **кора́.** 1) Кожица, корка плодовъ. *На запіканку корінькову купив кубеби, калгану... і свіжу кірку із лимон.* Мкр. Г. 69. 2) Сандалъ. *Крашанки галунють, а тоді варють у кірці.* Константиногр. у. 3) Подборъ, каблукъ. *Убере було мене дядина, в дрібушки поплете, стьонжки до кірок попустить.* Г. Барв. (О. 1861. VI. 19).

Кірма́к, ка́, *м.* = **Кироман.** ЗЮЗО. I. 137.

Кі́рря, ря, *с. соб.* отъ **кора́.** Вх. Зн. 25.

Кірх, ко́рху, *м.* = **Корх.** *Підіймись* (=підрости) *на кірх.* Г. Барв

Кі́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **коре́ць.** Вх. Лем. 424.

Кіс, коса́, *м.* Дроздъ черный, Turdus

merula. Желех. **Кіс гривнастий.** Дроздъ ошейниковый, Turdus torquatus. Вх. Лем. 424.

Кіска, ки, *ж.* Ум. отъ **коса́.** 1) Употребляется какъ уменьшительное въ указанныхъ при словѣ **коса́** значеніяхъ, преимущ. 1 и 2. *Дівки гуляють, кісками мають.* Грин. III. 85. 2) Ножъ изъ куска косы; употребляется какъ обыкновенный ножъ, а иногда служитъ и вмѣсто бритвы. *Пороблю було кіскою колеса млинові і п'ятірні, точнісінько, як у млині.* Левиц. I. 102. 3) Родъ огорожи изъ хворосту. О. 1861. XI. Свидн. 63. О. 1862. V. Кух. 38. 4) Въ гуцульскихъ хатахъ вѣшаютъ, въ видѣ украшенія подъ образами соединенные попарно початки кукурузы, для чего покрывающіе ихъ листья сплетаются въ **кіску.** Шух. I. 100. 5) Родъ вышивки. Шух. I. 157, 158.

Кісний, а́, е́.=**Тісний.** *Кіснії улиці, кіснії,—їхали бояре пишнії.* Грин. III. 534.

Кісни́к, ка́, *м.* 1) Косоплетка; лента, вплетенная въ косу. Чуб. VII. 422. *Захотіла гиря нових кісників.* Ном. *А чому ти й досі ніколи не вплетеш кісники оті, що тітка привезла?* Шевч. 494. 2) Торговецъ косами для косьбы, разъѣзжающій по селамъ. Константиногр. у. Ум. **Кісничо́к.** *Бач, чого гирі забажалось—кісничків!* Ном. № 5343

Кісни́ця, ці, *ж.* Родъ рыбы. *Кісниця—широкий писк, пера червені, пляската.* Вх. Уг. 244.

Кісничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **кісни́к.**

Кі́сно, *нар.*=**Тісно. Та його́ ще не кі́сно тре́ба.** Да его еще не безотлагательно, не очень нужно. Зміев. у.

Кісно́та, ти, *ж.*=**Тіснота.** *На пороні й ломка зробиться через те, що кіснота.* Каневск. у.

Кі́сонька и кі́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ **коса́.**

Кісся́, ся́, *с.* Рукоятка у косы, косовище. Шух. I. 169.

Кі́стка, ки, *ж.* Кость. *Чорток, чорток, не лічи моїх кісток.* Ном. № 275. *Кістки у могилі, сам в Господа Бога.* Рк. Макс. **Кістка ме́ртва.** Болѣзнь, наростъ на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Кістля́вий, а, е. Костлявый. *Хто тілько кістлявим пальцем проштрикує у носі ямки, замість табаки.* Кв. I. 243. *На кістлявих її плечіх сіріє сорочка.* Мир. Пов. I. 121.

Кістня́к, ка́, *м.*=**Кістяк 1.** *Возила, возила* (коняка), *а тепер кістняк тліє.*

Кі́сто, та, *с.*=**Тісто.** *Знать мою матір, що хліб пекла, бо на воротях кісто.* Ном. № 10793. *Діжа з кістом.* Мнж. 174.

Кі́сточка, ки, *ж.* Ум. отъ **кі́стка.** 1) Косточка (животнаго). *Казав пан дяк, що гусей не їсть, а повна стеля кісточок.* Ном. № 6893. 2) *Анат.* Лодыжка, Malleolus. *З річки нашої куди влітку дівається вода, так що й горобцеві по кісточки перейти.* Ком. I. 22. *Там керви по кісточки.* Гол. 3) Гнѣздо въ срединѣ яблока или груши для зеренъ. Черк. у.

Кістри́ця, ці, *ж.*=**Кострица.** Вас. 200.

Кістри́чнтися, чуся, чишся, *гл.*=**Костричитися** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кість, ко́сти, *ж.* 1) Кость. *Кайдани-залізо ноги поврівало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* Дума. 2) Игральная кость. *Програв чумак вози й воли в кости.* Нп. Ум. **Кістка, кісточка.**

Кістя́к, ка́, *м.* 1) Скелетъ или часть его. *Кістяки тлітимуть собі в домовині до страшного суду.* Г. Барв. 460. *Вирветься злющий з домовини та й задушить живу людину руками-кістяками.* Г. Барв. 459. *Кінську голову, костяк на порозі положить.* ЗОЮР. II. 17. 2) Греческій орѣхъ. 3) Сѣрый рѣчной ракъ съ широкими клешнями. Браун. 32. См. **Залізняк.**

Кістяни́й, а́, е́. Костяной. *Мишко, мишко! на тобі кістяні зуби, дай мені залізні.* Ном. № 263.

Кіт, кота́, *м.* 1) Котъ. *Є сало, та не для кота.* К. ЧР. 92. 2) **Кіт і ми́шка.** Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Ум. **Ко́тик, ко́тичок, кото́к, кото́чок, коту́сь.**

Кі́тва, ви, *ж.* Якорь. Ум. **Кі́твиця.**

Кі́твиця, ці, *ж.* 1) Ум. отъ **кі́тва.** 2) Доски, по которымъ скатываютъ возъ, чтобы поставить его на **дуб** при перевозкѣ на другую сторону рѣки. Чигир. у. См. **Китвиця.**

Кі́тка, ки, *ж.* Кошка. *Рано пташка заспівала б, як би кітка не ззіла.* Ном. № 1950. *Не грай, кітко, з медвідем, бо тя здавить.* Ном. № 1213.

Кі́тлик, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варится кулешъ. См. **Кулешінник.** Шух. I. 96.

Кітлови́на, ни, *ж.* Котловина? *Воли* (в полонинах) *пасуться низом жолобами-*

долинами поміж двома горбами та кітловиною. Шух. I. 211.

Кітля́р, ря́, *м.* Мѣдникъ. Котл. Ен. (Слов.).

Кітля́рка, ки, *ж.* Жена мѣдника. Ум. **Кітля́рочка.** *Моя мати не кітлярочка, я не кітлярчина дочка. Я кітлів не латала, щобим по грошу брала.* О. 1862. IV. 18.

Кітля́рчин, а, е. Принадлежащій женѣ мѣдника. О. 1862. IV. 18. См. **Кітлярка.**

Кітни́й. Употребляется только въ жен. родѣ: **кітна́.** *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Кіто́к, тка́, *м.* Обмотанный веревочками жгутъ соломы, прибиваемый по краямъ дверей для защиты отъ холода. Мвж. 179.

Кі́тчий, а, е.=**Котечий.** Вх. Уг. 244. **Кітче молоко́.** Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 244. **Кітча сова́.** Вх. Лем. 425.

Кіть-кіть! *меж.* Катится. *I перекинулась клубочком, кіть-кіть з Олимпа як стріла.* Котл. Ен. IV. 37.

Кі́тька, ки, *ж.* Игра состоящая въ катаніи яицъ. *I в кітьки крашанками грались.* Котл. Ен.

Кі́хоть, хтя, *м.* Коготь. *Розгреба* (курча) *своїми кіхтями пісок на греблі.* К. *На неї уже давно чорти кіхті гострять.*

Кіш, коша́, *м.* 1) Корзина большая стоячая для храненія муки или зерна. *Ой піду я до коша,—муки ні пилини!* Нп. *У сінях стоїть кіш із борошном.* Г. Барв. 435. 2) Корзина передвижная. *Держу на голові три коші з хлібом.* Опат. 64. 3) Садокъ для рыбы въ видѣ поставленной въ воду плетеной цилиндрической корзины. Чуб. VI. 107. *Хоч риби, нема—нате вам кіш на рибу.* Ном. № 4777, 4) Деревянный коробъ въ мельницѣ надъ жерновами, куда высыпается зерно. *Меле гречку, на кіш посипає.* Чуб. VI. 153. 5) Лагерь, стоянка. *Гайдамаки повертілись попід частоколом та й вернулись до коша. А кошем вони стояли тоді цілі сутки у Великих курганів.* ЗОЮР. I. 252. *Козаки вночі утікали і на тихому Дунаї новим кошем стали.* Шевч. 6) Запорожская Сѣчь. *Низове товариство закликало мене до коша, бо я всі гирла, як свої п'ять пучок, знаю.* К. ЧР. 23. **Да́ти від коша́.** Прогнать, отразить. **Оста́ться на кошу́.** Сѣсть какъ ракъ на мели.

Кіша́стий, а, е. Пѣгій, двуцвѣтный. *Боцан кішастий.* Вх. Уг. 244.

Кі́шка, ки, *ж.* 1) Кошка. 2) Небольшой якорь. Левиц. ПЙО. I. 3) **Сіра кішка.** Родъ дѣтской игры. Ив. 47.

Кішка́рь, ря́, *м.* Названіе одного изъ играющихъ **у пла́за.** Ив. 19.

Кішни́ця, ці, *ж.* Сѣнокосное мѣсто въ **полони́нах**, огороженное; тамъ складывается сѣно въ стоги и тамъ-же находится лѣтнее жилище для приходящихъ туда рабочихъ, съ сараями для овецъ. Шух. I. 168, 189.

Кія́вкати, каю, еш и кіявча́ти, чу, чиш, *гл.* Кричать (о галкахъ). *Кавки кіявкают або кіявчат.* Вх. Уг. 244.

Кла, *м. мн.*=**Ікла.** См. **Ікол.** Желех.

Клад, ду, *м.* **Кла́ду да́ти.** Поколотить, побить. *Він старших не займає, бо вони йому доброго кладу дадуть.* Радомысл.

Кладі́жка, ки, *ж.* Укладываніе.

Кладі́й, дія́, *м.*=**Кладільник.** *Кладієві найважче, бо той скидав снопи, той пхав, а я один.* Канев. у.

Кладі́льник, ка, *м.* Укладывающій снопы въ скирды. Ум. **Кладі́льничок.** *Зберемо женці—дівки - панянки, а носільнички—хлопці-молодці, а кладільнички—середні люде.* Гол. II. 17.

Кла́дка, ки, *ж.* Мостокъ, мостки. *Ой у степу річка, через річку кладка.* Макс. *То було люблять прати на самій бистрині, положивши кладку з каміня на камінь.* Куліш. Ум. **Кла́дочка** *Край гребельки млиночок, край млиночка кладочка.* Чуб.

Кладня́, ні, *ж.* Копна хлѣба на полѣ въ 15—20 сноповъ. Шух, I. 166.

Кла́довисько, ка, *с.*=**Кладовище.** О. 1861. XI. Свидн. 41.

Кла́довище, ща, *с.* Кладбище. *На шлях дивлюся та на поле, та на ворону на хресті, на кладовищі.* Шевч. *Опівночі дивиться—йде з кладовища гурба мерців.* ЗОЮР. II. 43.

Кла́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кла́дка.**

Кладь, ді, *ж.* **Кла́ді да́ти**=**Кладу дати.** *Ну, наші парубки дали йому такої кладі, що не скоро вичухається.* Харьк. у.

Клак, ка, *м.* 1)=**Клоччя.** *Хунта кляків не варт.* Ном. *Клаки йдуть на підкання в рядна́х.* НВолын. у. *Ніякий дружбонька, ніякий,—має квіточку з клаків.* О. 1862. IV. 17. 2) Клыкъ (свиной). Вх. Лем. 425.

Кла́мцати, цаю, еш, *гл.*=**Кла́цати.** *Між двома дубами кламцає баба зубами.* Ном., стр 300, № 360.

Кла́ндати, даю, еш, *гл.* Упрашивать.

Вхопив гроші у його з рук та й заховав. Давай вони його кландать, щоб оддав. Новомоск. у.

Кла́нцати, цаю, еш, *гл.*=**Клацати.** Желех.

Кланца́тий, а, е. Зубастый. Желех.

Кла́нці, ців, *м. мн.* Клыки звѣрей и зубы. Вх. Зн. 25.

Клань, ня, *м.* и **кла́ня, ні,** *ж.* Полкопны, 30 сноповъ. *А на тих ланах пшениця в кланях, в кланях, не в кланях, в сто обороіах.* Желех. Могил.-Под.

Кла́няння, ня, *с.* Поклоны. Ум. **Кла́няненько.** *Останнє кланяненько, навіки мешканенько.* О. 1862. IV. 36.

Кла́нятися, няюся, ешся, *гл.* 1) Кланяться. *Инший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047 *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. 2) Покланяться. *І ми ся тобі кланяєм, ім'я твоє узиваєм.* Гол. 3) Привѣтствовать. *Кланяюсь їм низьким поклоном, приятним словом.* Мил. 221.

Клап, па, *м.* 1) Родъ зубца въ одеждѣ. Гол. Од. 22. 2)=**Капель.** Гол. Од. 69. 3) *мн.* Объ ушахъ свиньи. Ум. **Кла́поньки.** *Прийшла свиня до коня та й каже: „Ось бо й я румак!“. А кінь одказав: „І ніженьки коротенькі, і ушеньки клапоньки, і сама як свиня“.* Ном. № 7931.

Кла́пан, на, *м.* 1) Клапанъ. *Внизу дудочки прироблюються два клапани, котрі одкриваються і зачиняються.* Ком. I. 70. 2)=**Клап** 1. Гол. Од. 22.

Клапа́ня, ні, *ж.*=**Клепаня.** Kolb. I. 41, 48.

Кла́пати, паю, еш, *гл.* Болтать. Желех.

Клапа́тий, а, е. Неуклюжій, большой. *Бо ми його не раз вчили то лихо клапате.* Федьк. II. 58.

Клапа́ч, ча́, *м.* 1) Прозвище собаки (съ большими ушами?). Вх. Зн. 25. 2) Болтунъ. Желех. 3) Родъ кривого ножа. Вх. Уг. 244. Ум. **Клапа́чик.**

Клапа́чка, ки, *ж.* 1) Родъ трещетки, стукалки. *Клапачки робят з ялового дерева і ними клапкат.* Вх. Лем. 424.

Кла́пкати, каю, еш, *гл.* Стучать. *Клапкат в двері.* Вх. Уг. 224.

Кла́поть, птя, *м.* 1) Клочекъ, кусокъ (кожи, ткани, бумаги). *Ото клаптів скільки позоставалось!* 2) *мн.* **Кла́пті.** Обшлага на рукавахъ опанчі. Гол. Од. 18. Ум. **Кла́птик.**

Клапоу́хий, а, е.=**Каплоухий.** *Клапоуху хоч родзинками годуй, а все буде клапоуха.* Ном.

Кла́птик, ка, *м.* Ум. отъ **кла́поть.**

Кла́птош, ша, *м.* Складной ножъ. *Порізав клаптошом.* Вх. Лем. 425.

Клас, су, *м.* 1) Классъ въ учебномъ заведеніи. *І Антосьо вже був у четвертім класі.* Св. Л. 135. 2) Классная комната. *Чого ти тут стоїш?—Учитель вигнали з класу, що не слухав.* Харьк. г. *Він увійшов у сіни і заглянув у клас.* Левиц. Пов. 177. 3) Классъ (на желѣзной дорогѣ, пароходѣ). *Поїдемо третім класом.*

Кла́сик, ка, *м.* Классикъ.

Класи́чний, а, е. Классическій. *Згадав класичні Афини й пишні береги Мореї.* Левиц. Пов. 13.

Кла́сний, а, е. Классный. Левиц. Пов. 124.

Кла́сти, кладу́, де́ш, *гл.* 1) Класть. *Як тя баба в купіль клала, на груди ті іскра впала.* Рус. Дн. 2) Ставить. *Виходят коло воріт і кладут столик маленький, а на столик хліб і чекают молодою.* Грин. III. 517. *Як уже проспівают,—кладут вечеряти.* Грин. III. 522. 3) Прикладывать. *У руку берс* (китайку), *к серцю кладе, словами промовляє.* Дума. 4) Раскладывать. *Тяжкий огонь підо мною клали.* Нп. 5) Вить (гнѣздо). *Ой ремезе, ремезоньку, не клади гнізда близько над Десною.* Нп. 6) Убивать. *Ой як зачав ляшків-панків як снопики класти.* 7) **- ва́риво.** Солить на зиму капусту, бураки, огурцы. *Батько старий, ні матері, ні сестри нема, сами собі й обідати варять, хліб печуть, вариво кладуть.* Г. Барв. 87. 8)**—ко́пу.** Копнить. 9)**—ме́жу.** Проводить межу. Мнж. 26. 10)**—ни́тку.** Забрасывать неводъ. Вас. 189. 11)**—приса́ди.** Прививать прищепы. Шух. I. 110. 12)**—скирту.** Метать скирду, стогъ. 13)**—ха́ту.** Строить избу, домъ. Шух. I. 145. 14)**—честь на собі́.** Изъ уваженія къ себѣ самому не дѣлать. *Давно я потоптав би сю ледарь, та тілько честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. 15)**—до мі́ри.** Мѣрять. *Пригнали мя у Яблонів, кладуть мя до міри, там же й забігали молоді жовніри.* Нп. 16)**—у го́лову.** Догадываться, думать, ожидать. Чуб. I. 273. *Бідна наша ненька і в голову собі не клала, щоб між нами стався такий великий гріх.* Стор. МПр. 34. *Лягли і в голову не клали, що вже їм завтра не вставать.* Шевч.

Кла́стися, ду́ся, де́шся, *гл.* 1) Быть положеннымъ, класться. *Умірать,— не на*

віз кластись. Чуб. I. 294. 2) Ложиться. *Ще дівчина спатоньки не клалась, козакова пшениченька зжалась.* Мет. 28. 3) Готовиться, собираться. *Дощик сьогодня клався, клався, та й не зірвався.* Чуб. I. 301. *Кладеться на годину.* Зміїв. у. *Се мені дорога кладеться.* Ном. № 11358. *Як на добро кладеться, то й на скіпку прядеться.* Ном. 4)—за кого. Выдавать себя за кого. *Ти кладешся за доктора.* Вх. Зн. 25.

Клатати, таю, еш, *гл.* Шелестѣть, стучать. *При тім боці, при толоці, там смерека клата.* Гол. IV. 502. См. **Калатати.**

Клац! *меж.* Щелкъ! (зубами) *А пакінь клац її зубами.* Рудч. Ск. II. 12.

Клацання, ня, *с.* Щелканье зубами.

Клацати, цаю, еш, *гл.* Щелкать зубами. *Зубами клацав мов би пес.* Котл. Ен. VI. 59. *Так те дерево й оступили, так зубами й клацають.* Рудч. Ск.

Кле, *пред.* Возлѣ. *Жив колись кле Чеполихи відьми.*

Клебан, на, *м.*=**Клебаня,** Угор.

Клебаника, ни, *ж.*=**Клебаня.** Ум. **Клебанинка.** *Загубив я клебанинку та й дарабчик свічки.* Гол. IV. 498.

Клебанка, ки, *ж.*=**Клебаня.**

Клебаня, ні, *ж.* 1) Шляпа. Угор. Желех. 2)=**Клепаня.** Желех.

Клевак, ка, *м.* 1) Кирка для разбиванія глины. Радом. у. 2) Клыкъ (свиньи). Вх. Пч. I. 14.

Клеветатися, вечуся, чешся, *гл.* Болтать, много говорить; спорить. *Та з нудищо робити? Давай людей морочить, щоб опісля тою цілу неділю об тім тілько й клеветаться.* О. 1862. IV. 87.

Клеветуха, хи, *ж.* Болтливая или сварливая женщина? Молодая жена говоритъ мужу: *Я тобі, милий, миленька і голубонька сивенька, а твому батеньку—медведиця, а твоїй матері похмурниця... твоїм братам—клеветуха.* Чуб. III. 211, 212.

Клевець, вця, *м.* 1) Молотокъ. *Доле, доле, ліпше сповить, чи клевцем убити, як так коротать.* Федьк. *Цигане в лузі в два клевці кували.* Федьк. Поэз. I. 18. 2) Молоточекъ для клепанія косъ. Мнж. 182. Шух. I. 169. Kolb. I. 64. Ум. **Клевчик.**

Клевцур, ра, *м.* Неуклюжій и неповоротливый человѣкъ большаго роста. Чуб. VII. 575.

Клевчик, ка, *м.* Ум. отъ **клевець.**

Клевчиха, хи, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I 65.

Клевнути, ну, неш, *гл.* Ударить по лицу. *Инший паном уродивсь, паном охрестивсь, паном і зріс, а далебі і мужика клезнуть не вміє.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 99.

Клеїти, клею, клеїш, *гл.* Клеить.

Клей, клею, *м.* Клей, клейстеръ, все клейкое.

Клейгов! *меж.* Восклицаніе гуцульскихъ древосѣковъ: берегись! Шух. I. 179. См. **Кінатов.**

Клейнити, ню, ниш, *гл.* Клеймить, налагать клеймо, тавро. *Клейнити вівці. Щепи у мене клейнеті,—от я її пізнав, хто вкрав у мене п'ять щеп.* Волч. у.

Клейно, на, *с.* Клеймо, тавро на животныхъ. Черк. у. Мнж. 182.

Клейнод, да, *м.* 1) Драгоцѣнность. 2) Атрибуты власти, регаліи. *Не на теє, миле браття, я Січ руйнувала, ой щоб я вам ваші землі, клейноди вертала.* ЗОЮР. I. 322. *Возьміть мої отаманські клейноди, панове, та однесіть москалеві.* Шевч. 573.

Клейнодець, дця, *м.* Слово встрѣчено только одинъ разъ въ стихотворныхъ переложеніяхъ народныхъ повѣрій, сдѣланныхъ А. Корсуномъ и значитъ, повидимому: торговецъ драгоцѣнностями, ювелиръ. *Польські клейнодці сиділи... купці заміжненькі із крамом багатим; перстні золотії, жемчужні сережки вони продавали.* Сніп. 215.

Клейтух, ха, *м.* Пыжъ. Харьк. г.

Клекавка, ки, *ж.* Насѣк. Acridium stridulum. Вх. Пч. I. 5.

Клекацка, ки, *ж.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 425.

Клекіт, коту, *м.* 1) Шумъ, гамъ. *Вони всі говорили разом, та так голосно, що од того клекоту не було чути ні одного слова.* Левиц. Пов. 110. *Ішов мимо шинку, слухаю—клекіт, і собі зайшов—коли там лайка така!..* Верхнеднѣпров. у. 2) Крикъ орла.

Клекотати, кочу, чеш, *гл.* Кричать (объ орлахъ). *Не орли чорнокрильці клекочуть і під небесами літають.* Мет.

Клекотіти, кочу, тиш, *гл.* 1) Клокотать, бурлить, шумѣть. *Смола там в пеклі клекотіла.* Котл. Ен. III. 74. *Перед їми море миле гомонить і клекотить.* Шевч. 62. *Оце дудлить, аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. 2) Квакать шумно (о лягушкѣ). *Жаби клекотять.* Чуб. I. 65.

Клект, ту, *м.*=**Клекіт.** *Клект орлячий з під хмар чути.* Ном. № 999.

Клекта́ння, ня, *с.*=**Клекіт** 2. *Орлине чути здалеку клектання.* К. МБ. II. 134.

Клекта́ти, кчу́, ти́ш, *гл.*=**Клекотати.** *Кричить-клектить, орлят на бенкет звучи.* К. МБ. II. 134.

Клен, ну, *м.* Кленъ, Acer platanoides L. *Рости, рости, клен-дерево!* Грин. III. 318. **Ум. Кленóк.** *Ой у ліску на кленку повісила колисочку на шнурку.* Чуб. III. 486.

Клени́на, ни, *ж.* Кленовое дерево.

Клени́ця, ці, *ж.*=**Клен.** Шух. I. 18. Лв. 96.

Кленóвий, а, е. Кленовый. *Тут їли розні́ї потрави... з нових кленових тарілок.* Котл. Ен. I. 18. *Бігла через місточок та вхватила кленовий листочок.* Рудч. Ск. I. 43.

Кленóк, нка́, *м.* **Ум.** отъ **клен.**

Клень, ня, *м.* Рыба Squalus ephalus. Шух. I. 24.

Клепа́йло, ла, *м.* Тотъ, который **клéпле. См. Клепа́ти.**

Клепа́к, ка́, *м.* Доска, которую сапожникъ кладетъ къ себѣ на колѣни и разбиваетъ на ней молоткомъ кожу. Вас. 161.

Клепа́ло, ла, *с.* 1) Колотушка, било. *Били під двором в клепало, як в панських водиться дворах.* Котл. Ен. *Піп у дзвін, а чорт у клепало, та й каже, що його голосніше.* Ном. № 2650. 2) Молотокъ для отбиванія косы. *Ми взяли бруски й клепала... Гострим коси, в ручку йдем.* Щог. Вор. 86. 3) Съ измѣн. удар.: **клéпало.** Токованье тетерева. *Готурів стріляють лише в часі клепала.* Шух. I. 235, 238.

Клепа́ння, ня, *с.* 1) Кованіе. 2) Отбиваніе молоткомъ косы.

Клепа́ня, ні, *ж.*=**Капелюха.** Гол. Од. 69. Шух. I. 137.

Клепа́ти, па́ю, еш и **клéплю. клéплеш.** *гл.* 1) Ковать. *Коваль клепле, поки тепле.* Посл. 2) Отпускать косу. *Тне косарь, не спочиває. Не клепає коси.* Шевч. 381. *Де теє ще у Бога літо, а він уже косу клепа.* Ном. № 2614. 3) Бить, звонить в колотушку. 4) Бить. *Як почав він мужика то в той висок, то в сей—клепа, клепа—йому, сердешному, аж очі помутились, а той клепа.* Рудч. Ск. 5) Клеветать. *Понімі́ють, що клепали, гордим серцем промовляли.* К. Псал. 25. 6) **Клепа́ти язикóм.** Говорить вздоръ.

Клепа́ч, ча́, *м.* 1) Молотокъ. Угор. 2)=**Клепа́чка.** Чуб. VII. 575.

Клепа́чка, ки, *ж.* 1) Лопатка для оттачиванія косы. Радом. у. 2)=**Клеса́чка.**

Клепéць, пця́, *м.* 1)=**Клепач** 1. Желех. 2) Рыба. Abramis sapa (Pall). Браун. 26.

Клéпка, ки, *ж.* Клепка. *Ой у полі озерце, там плавало відерце. Соснові клепки, а дубове денце.* Чуб. V. 81. *Торох відра об землю, аж клепки забряжчали.* Рудч. Ск. II. 124. **У йóго клéпки не стає в голові. Немає трéтьої клéпки в голові.** Онъ глуповатъ. У него голова не въ порядкѣ. Ном. № 6254. Чуб. I. 249. **Ора́ти клéпкою.** Идти на перекоръ. Ном. № 3308. Ум. **Клéпонька. клéпочка.** *Соснові клепоньки, дубове денце.* Грин. III. 242. *Щоб твої обручі погоріли у печі, щоб твої клепочки розносили діточки.* МУЕ. III. 159.

Клепта́ти и **клептíти, пчу́, чеш,** *гл.* Много разъ одно и то-же говорить. Желех.

Клеса́чка, ки, *ж.* Сапожный инструментъ для разглаживанія швовъ. *Як би в шевця не клесачка, швець пропав би як собачка.* Харьк. у.

Клесува́ти, су́ю, еш, *гл.* Разглаживать **клеса́чкою** швовъ обуви. *Клесує чобіт.*

Клець, ця, *м.* Чурбанъ, обрубокъ столба. Кіев. и Подольск. г. Вх. Зн. 25. Ум. **Клецьок.**

Клеча́льний, а, е. Троицкій. **Клеча́льна неділя.** Троицынъ день, воскресенье троицкой недѣли. **Клеча́льна субóта.** Канунъ Троицына дня. Чуб. III. 186.

Клéчаний, а е. Украшенный вѣтвями деревьевъ въ Троицынъ день; троицкій, то-же, что и **клеча́льний.** *Ото ж у клечану неділю їх і повінчано обох.* Шевч. 418. **Клéчані святки́.** Праздникъ Троицы. *На первый день, на клечаних святких дівчата плетуть вінки.* Ном. № 459.

Клечани́на, ни, *ж.* Одно дерево изъ **клечання.** *Закопай і осичиною з клечанини пристроми.* Мнж. 156.

Клéчання, ня, *с.* Срубленныя небольшія деревья и древесныя вѣтви съ листьями въ домахъ и на дворахъ на Троицу. Чуб. III. 185.

Клешня, ні, *ж.*=**Клішня.**

Клешонóгий, а, е.=**Клішоногий.** *Уже наші поїхали... кобилою клешоногою.* МУЕ. III. 172.

Клива́к, ка́, *м.* Клыкъ.

Клик, ку, *м.* Зовъ. *Троянство, знаєш, все голодне сипнуло рiстю на той клик.* Котл. Ен. IV. 19.

Кли́кання, ня, *с.* Зовъ, призывъ.

Кли́кати, кли́чу, чеш, одн. в. **клик-**

нути, кну, неш, *гл.* 1) Кричать, подавать голосъ. *Володарь, володарьку, одчинь ворота! Чого хочете, чого кличете?* Нп. *Кликнє-покликнє Филоненко, корсунський полковник.* Дума. 2) Звать, призывать, сзывать. *Чи ти чула, дівчинонько, як я тебе кликав?* Мет. 9. *Кличе мати вечеряти, а донька не чує.* Шевч. 66. *Не прийшов я кликати праведників.* Єв. Л. V. 32. *Клич громаду!* Шевч. 208. Употребляется также съ предлогомъ **на**: *от брат приостав трохи та й кличе на мене.* Федьк. Съ измѣненнымъ удареніемъ: **кликну́ти**. Позвать. *Пійдіть, гінця мені кликніте!* Котл. Ен. I. 27. 3) Называть (по имени). *Ой ти дівчино, ти мила моя! як же тя кличе мати твоя?* Гол.

Кликоті́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Клекотіти.**

Клима́т, ту, *м.* Климатъ. *Одежа... примінялась до климату.* О. 1862. VIII. 29.

Клин, на, *м.* 1) Клинъ. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. Является составною частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка, (Вас. 171), маслобойни (Шух. I. 163) и пр. 2) Кусокъ ткани въ видѣ треугольника, какъ составная часть одежды. Шух. I. 153. Вас. 155. 3) Родъ рыбы. Ум. **Кли́нець, клино́к, кли́нчик.**

Кли́нець, нця, Ум. отъ **клин.** 1) Клинышекъ—отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ. Шух. I. 99, 249. Также какъ часть одежды. 2) Клинъ, подкладываемый мѣльниками подъ рычагъ, которымъ поднимается жерновъ для ковки послѣдняго. Мик. 481. 3) Вѣшалка въ видѣ деревяннаго колышка въ стѣнѣ. *Новеньке ситце на клинці, а старе під лавою.* Ном. № 5316. *Ой мій коник тобі стайні не загноїть, а золота зброя клинців не поломить.* Pauli. II. 23. 4) Гвоздь, подковный гвоздь. Вх. Уг. 244. 5) Различнаго рода орнаменты, въ которые составною частью такъ или иначе входитъ треугольникъ или фигура на него похожая: въ размалевкѣ глиняной посуды—рядъ сегментовъ по краю тарелки. (Вас. 184), въ **писанках**—рисунокъ изъ 24 треугольниковъ. (КС. 1891. VI. 364), въ вишивкахъ: **овеско́ві, реп'яшно́ві кли́нці.** (Залюбовск.) и пр.

Кли́ння, ня, *с. соб.* отъ **клин.** *Рубай, сину, яворину,—добре клиння буде.* Чуб. V. 883. *Розлетілися, як липове клиння.* Ном. № 1882. (Въ сорочці) *з боків вшито клинє.* Шух. I. 153. Вас. 155.

Клино́к, нка́, *м.* Ум. отъ **клин.**=**Клинець 1, 3,** Чуб. VII. 432. *Забивають з осики клинком.* Сніп, 160. *Канчук* (висить) *на клинку!* Гол. III. 310.

Кли́нтух, ха, *м.* Пыжъ.

Клинува́тий, а, е. 1) Клинообразный. 2) Человѣкъ съ однимъ ядромъ. Черк. у.

Клинцюва́ння, ня, *с.* Клинышки, забитые въ стѣну передъ обмазкой ея, клинцовка. *Глина по стінах давно облупилась, стирчало саме клинцювання.* Г. Барв. 19.

Клинцюва́ти, цюю, еш, *гл.* 1) Забивать клинъ. Харьк. г. 2) Набивать стѣну для обмазки глиной. Чуб. VII. 380.

Клинча́стий, а, е. Клиновидный. **Клинча́сті**—о вышивкахъ въ Галиціи. Kolb. I. 48.

Кли́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **клин.**

Клинчу́к, ка́, *м.*=**Клин 3.**

Клич, ча, *м.* Репутація. *То вже ж один козак доброго клича і луччої руки один шостак розгадав.* Макс. (1849). 75.

Кли́ша, ші, *об.* Человѣкъ, на ходу задѣвающій ногою за ногу въ косточкахъ. Борз. у.

Кли́ша́вий, а, е. Косолапый. *Клишавий кінь.* НВолын. у.

Кли́шаво, *нар.* Косолапо. *Клишаво йде.* НВолын. у.

Клишоно́гий, а, е. Косолапый.

Клін, кло́ну, *м.*=**Кльон.** Желех.

Клі́нно, *нар.* Кланяясь; покорно. *Просили деді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне покорно, клінно поклінно.* Kolb. I. 226.

Кліпавка, ки, *ж.* Вѣко глаза. Каменец. у. Вх. Пч. I. 14.

Кліпайка, ки, *ж.*=**Кліпавка.** Вх. Уг. 224.

Клі́пати, паю, еш. *гл.* Моргать, мигать, хлопать глазами. *Бувайте здорові, мої чорноброві! Кліпайте очима, коли ласка ваша.* Ном. № 11882. *Сидить та очима кліпає.* Левиц. I. 496.

Клі́пка, ки, *ж.*=**Кліпавка.** Угор.

Клі́пкати, каю, еш, *гл.*=**Кліпати:**

Кліпко́, ка́, *м.* Мигающій глазами.

Клі́тка, ки, *ж.* 1) Клѣтка. *Лучче птиці на сухій гільці, ніж ся в золотій клітці.* Ном. № 1336. 2) Участокъ земли въ 6 десятинъ. Вас. 197. 3) Полоса въ рисункѣ **пла́хти.** Вас. 170. 4) *мн.* Родъ дѣтской игры. Ин. 24. Ум. **Кліточка** *Посадили солов'я у новую кліточку.* Чуб. V. 302.

Клітча́стий, а, е. Клітча́ста пла́хта=**Плахта з клітками?** См. **Клітка 3.** О. 1861. XII. 112.

Кліть, ті *ж.* 1) Клѣтка. *Та неволять нас у клітях, як тих бідних птахів.* Нп. 2)=**Комора.** Шух. I. 105. *Узяла сестру попід силу та веде в кліть.* Федьк.

Клішня, ні, *ж.* 1) Клешня. *Куди кінь з копитом, туди й рак з клішнею.* Ном. 2) *мн.* Раздвоенная часть вія. Черк. у.

Кліщоногий, а, е.=**Клишоногий.** *Плугаторі клишоногі.* Чуб. V. 1177.

Кліщ, щá, *м.* Насѣк. Клещъ. *Кліщі з дуба поспадали, головоньку покусали.* Нп. **Кліщ вівчий.** Овечій клещъ. Melophagus ovinus. Вх. Лем. 425.

Кліщáк, кá, *м.* Насѣк. Уховертка, Formicula. Вх. Пч. I. 6.

Кліщі, щів, *мн.* 1) Щипцы, клещи. *Коли не коваль, то й кліщів не погань.* Ном. 2) Деревянный оваль у хомута. Вас. 159. *Там такий кінь, що колінцями кліщі достає.* 3) Клешни (у рака). Ум. **Кліщики.**

Кло, кла, *с.* 1) Ребро, грань, гребень предмета. *Доги* (=клепки) *клом—боками щільно приставали до себе.* Шух. I. 249. 2) Клыкъ (свиной). Болѣе употр. во мн. ч. **кла.** Желех. Вх. Лем. 425. 3) Ростокъ. *Цибуля пущат кла.* Вх. Лем. 425.

Клобýк, кá, *м.* Клобукъ. *Надів клобук, взяв патерицю.* Шевч.

Клобукáрь, ря, *м.* Войлочникъ. Желех.

Клобучáний, а, е. Войлочный. Желех.

Клубýчі, *мн.* Валенки. Желех.

Клобучúна, ни, *ж.* Войлокъ. Желех.

Клобýчити, чу, чиш, *гл.* Дѣлать войлокъ. Желех.

Кловáк, кá, *м.* Клыкъ. *У кнура кловаки які гострі.*

Клокíчка, ки, *ж.* 1) Деревянный колокольчикъ, вѣшаемый скоту на шею. Ковель. 2) Раст. Staphylea pinnata L. ЗЮЗО. I. 137. **Клокíчки.** У гуцульскихъ женщинъ: монисто, сдѣланное изъ нанизанныхъ круглыхъ зеренъ этого растенія. Шух I. 130.

Клокýша, ші, *ж.* Дощечка, обдѣланная въ видѣ ложки, употребляемая при ловлѣ сома: отъ удара ею по водѣ получается звукъ, подобный кваканью лягушки, что приманываетъ сома. Браун. 30.

Клонúти, ню, ниш, *гл.* 1) Клонить, наклонять. *Клонить і в дощ, і в погоду зелені віти додолу.* К. ЧР. *Лежу собі та й думаю, а сон мене так і клонить.* МВ. I. 111. *Ой сон, мати, ой сон, мати, сон головоньку клонить.* Мет. 88. 2) **Клонúти гóлову** Кланяться. *І не прохали́, бо такий невірний був немилосердний, що дурно й голову було клонити.* МВ. I. 46.

Клонúтися, нюся, нишся, *гл.* Кланяться. *На сідельчку козаченько низенько клониться.* Нп. *Богу ся молим, а всім ся клоним.* Гол. *Чи кому клониться, чи кою прохать?* Полт. г.

Клопúтися, плюся, пишся, *гл.* Ссориться. Вх. Лем. 425.

Клóпіт, поту, *м.* Забота, хлопоты; безпокойство. *Не мала баба клопоту, та купила порося.* Ном. № 10058. *З клопоту голова болить.* Ном. № 10038. *І хазяйка з неї добра, роботяща. Як дійшла вона літ, своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **От мені великий клóпіт!** А мнѣ какое дѣло? Ном. № 4987.

Клопітнúй, á, é. 1) Заботливый. *Я її довожу гарненько, беруся розсудливо... та шкода мого розуму клопітного.* МВ. II. 131. 2) Безпокойный, хлопотунъ, надоѣдливый (о человѣкѣ). *Іван клопітний чоловік.* 3) Хлопотливый, безпокойный (о дѣлѣ). *Зареклися, що сами з роду-віку у таке клопітне не вберемось.* МВ. III. 49.

Клóпітно, *нар.* Безпокойно, хлопотно; хлопотливо.

Клопотá, тú, *ж.*=**Клопіт.** *Гроші невеликі, але клопота.* Камен. у. Ум. **Клопотóчка.** *Та троє дітей покинула, а четверте в сповиточку та на мою клопоточку.* Чуб. V. 786.

Клопотáти, почý, чеш, *гл.* 1) Безпокоить, утруждать, надоѣдать. *Не тра стару клопотати: стара знає, кому дати.* Ном. № 2711. *Та чого тужиш, та чого плачеш, головоньку клопочеш?* Гол. I. 131. *Ще не час голівку молоденьку на господарстві клопотати,—нехай погуляє дівчиною.* МВ. I. 35. **Не клопочú мені головú.** Не надоѣдай мнѣ! Не приставай ко мнѣ! 2) Озабачиваться о чемъ. *Клопочуть нянькою, так я й прийшла.*

Клопотáтися, чýся, чешся, *гл.* 1) Заботиться, хлопотать о чемъ. *А що хазяйствечком будеш клопотатись, того не бійся.* МВ. I. 36. *Повеселішала панночка, клопочеться своїм посагом.* МВ. (О. 1862. III. 50). *Усе мабуть про гетьманство клопочеться, так от і зозвав раду ще в Батурині.* К. ЧР. 208. 2) Тревожиться, безпокоиться. *Збула добро, клопочучся, бідкаюся з ночі до ночі.* МВ. II. 7. *Уже і мати печали примічати та клопотатися.* МВ. I. 86. *Вона потім клопочеться.... де, де ділося?* Г. Барв. 405. 3) Размышлять.

Про инші речі клопочеться він із старим Шрамом. К. ЧР. 135.

Клопотія́, тії́, *ж.*=**Клопота́.** Камен. у.

Клопотли́вий, а, е.=**Клопі́тний.** *А тим часом, як в одній хаті весела молодість пісень співає, в другій хаті клопотлива старість раду радить.* Левиц. I. 175.

Клопотний, а, е.=**Клопітний.**

Кло́потно, *нар.*=**Клопітно.**

Клопотня́, ні, *ж.* Хлопоты. *Не думаючи прогнівити Бога, перемішував слова молитви з хазяйською клопотнею.* Левиц. I. 246.

Клопото́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **клопота.**

Клопоту́н, на́, *м.* Хлопотунъ.

Клопоту́ха, хи, *ж.* Хлопотунья. *Як та бідна курка-клопотуха, що знайде зернятко да й те оддасть своїм курчаткам, так і я усе до останнього жупана порозлавав своїм діткам.* К. ЧР. 266.

Клоти́ти, клочу́, тиш, *гл.*=**Колотити 1.** Мнж. 182.

Клохті́ти, хчу, тиш, *гл.* Сильно кипѣть. Вх. Уг. 245.

Клоча́ник, ка, *м.* Кустарь плетельщикъ сѣтей. Такъ называются они въ Лохвицкомъ и смежныхъ уу., потому что закупаютъ на окрестныхъ ярмаркахъ **клоча́нку.** Вас. 187.

Клоча́нка, ки, *ж.* Пряжа изъ пакли, охлопьевъ, оческовъ. Вас. 187.

Клочкува́тий, а, е. Клоковатый, клочковатый. *Почав чухати... довгу клочкувату бороду.* Мир. ХРВ. 239.

Кло́ччя, чя, *с.* Пакля, охлопки. *Чоловік мій вдався вже геть то гнучкий, як батіг з клоччя.* Левиц. Пов. 336. **У його в голові кло́ччя.** Онъ глупъ. *Мені памороки забито киями, а в вас мабудь ізроду в голові клоччя.* К. ЧР. 283. Ум. **Кло́ччячко.** *У неї очіпок штопненький, тілько вже постарів, клоччячко видно.* Ном. № 8454. *Я думала, що нагаєчка з клоччячка, а вона, проклята, з прутичка.* Чуб. V. 596.

Клоччяни́й, а́, е́. Изъ пакли.

Клуб, ба, *м.* 1) Клубокъ. *Побачила відьму, що клубом котилась.* Кв. I. 182. *Попід мостом трава ростом да й стелеться клубом.* Грин. III. 75. 2) *мн.* Бедра (у скота). Рудч. Чп. 254.

Клуба́тий, а, е. Съ широкими бедрами. *Клубата коняка.*

Клубетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Свиваться, свертываться (о червѣ). Вх. Лем. 425. См. **Клюбачитися.**

Клубо́к, бка́, *м.* Клубокъ. *По нитці й клубка можна найти.* Ном. № 7425. Ум. **Клубо́чок.** *Прийдеться ниточка до клубочка.* Ном. № 4092. *Мати Божа панчішку плете, а вони перед нею золоті клубочки держать.* ЗОЮР. I. 305.

Клубота́тися, чу́ся, чешся. *гл.* Клубиться. *Дим почав клубататися.* Мир. Пов. I. 114. *Вже нема, далеко, тілько пил слідом клубочеться.* МВ. I. 47.

Клубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **клубок.**

Клубу́к, ка́, *м.* Круглый, куполообразный навѣсъ надъ гончарной печью. Вас. 180.

Клумакуватий, а, е. Толковый. *Він чоловік клумакуватий—роскаже тобі, як, що і до чого.* Кіев. г.

Клу́мля, лі, *ж* Рыболовный снарядъ—сѣть, напяленная на прутья, соединенные въ видѣ трехгранной призмы. Радом. у.

Клу́нище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стоитъ клуня. *А на той час Антін гній із клунища возив.* Г. Барв. 310.

Клу́нок, нка, *м.* Полмѣшка; котомка; узелъ. *Півдесяток сомини і клунок тарані.* Полт. г. *Одчинила вона скриню, виймала Василеві сорочки і вкладала в клунок.* Левиц. I. 37. *Зоставив він її клунок з харчами.* Стор. МПр. 28. *Вийняв клунок з просом.* Подольск. и Харьк. г. Ум. **Клу́ночок.** *І внучатам із клуночка гостинці виймала.* Шевч. 112. *В'їхала в двір коняка, вступили богомольці з клуночками.* Левиц. I. 38.

Клу́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **клуня.**

Клу́ня, ні, *ж.* Рига, гумно, овинъ, житница. *Мокрий апріль, а сухий май, то буде в клунях рай.* Ном. № 446. *Спогляньте на птаство небесне, що не сіють і не жнуть, а ні збірають у клуню.* Єв. Мт. VI. 26. Ум. **Клу́нька.** *Побачила наших воликів та клуньку повну збіжжя.* Г. Барв. 258.

Клус, са, *м* Рысь. *Коні біжать клуса (клусом).*

Клусува́ти, су́ю, еш, *гл.* Гнать рысью. *Клусує коня.* НВолын. у.

Кльоб, ба, *м.* Пучекъ связанныхъ послѣ очистки отъ кострики пеньки или льна. Шух. I. 147.

Кльок, (ка́?), *м. Сьогодня врочище ярмарку* (=послѣдній день), *сьогодня ж йому буде й кльок.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кльо́ка, ки, *ж*=**Квочка.** *Когут топче курку, від чого вона зносить покладки, стає кльокою, яка кльоче.* Шух. I. 238.

Кльо́кати, кльо́чу, чиш, *гл.*=**Кнокта́ти.** См. **Кльока,** Шух. I. 238.

Кльо́мзати, заю, еш, *гл.*=**Цюкати.** Лубен. у.

Кльон, ну, *м.* Проклятіе. *То не огонь паше, то лице Мотрине; то не искри сиплються,—то її кльони й проклъони.* Мир. ХРВ. 34.

Кльоф, фа, *м.* Кирка (съ клювомъ). Вх. Лем. 425.

Кльо́чити, чу, чиш, *гл.* О тетеревѣ: токовать. *Ґотур на весну кльочит.* Вх. Зн. 25.

Кльо́чка, ки, *ж.*=**Кльока.** Вх. Зн. 25.

Клю́ба, би, *ж.* 1) Выкопанное съ корнемъ дерево, которое возятъ на ґалярах. Вх. Зн. 25. 2) Тиски. Вх. Зн. 25 Желех.

Клюба́ка, ки, *ж.*=**Ключ** 3. Вх. Уг. 245.

Клюба́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Извиваться. *Сліпец* (=anguis fragilis, мѣдяница) *клюбачится.* Вх. Зн. 26. 2) Взъерошиваться. Вх. Зн. 26.

Клюва́к, ка́, *м.* 1) Клювъ. Вх. Лем. 425. 2) Полукруглое большое долото для выдалбливанія древесины внутри колоды. Вас. 151. 3) Поклеванный плодъ. *Огірки клюваки.* Харьк. у.

Клюва́ти, клюю́, е́ш, одн. в. **клю́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Клевать, клюнуть. *Їдять шляхту, клюють очі.* Шевч. 174. *Списав спину, що й курці нігде клюнути.* Ном. № 4016. 2) Биться (о пульсѣ). *Вже жили не клюють.* Ном. № 8233.

Клюга́, ги́, *ж.* Металлическій наконечникъ копья. *Чи не носить хто клюги в кишені?—Я ношу! У мене й ратища постругані...—І в мене клюга за халявою...—Не гаразд, братці, як пан із надвірніми наскочить. Колоти їх порано ще... Кете сюди, позасовуємо під сіно.—Люде достають із кишень і з-за халяв клюги списовії.*

Клюй-дерево, ва и **клюй-дуб, ба.** Дятелъ. ХС. VII. 419. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

I. Клюк! *меж.* 1) Выражаетъ клеваніе. Мнж. 4. 2)=**Цюк.** *Сокиркою все клюк та клюк.* Грин. I. 225.

II. Клюк, ка, *м.* Родъ деревяннаго крюка, колышекъ или деревянный гвоздь, загибающійся подъ прямымъ угломъ; употребляется при постройкахъ для прикрѣпленія жердей, на него запираются ворота и пр. Шух. I. 91, 87.

Клю́ка, ки, *ж.* 1) Палка съ крючкомъ, крюкъ. *Коли жиди Христа мучили, на роспятію єго роспинали, клюков за ребра єго розбивали.* Гол. II. 23. 2) **Клюки робити**=**ключкува́ти.** Вх. Уг. 245.

Клю́кати, каю, еш, *гл.* 1) Клевать. *Якіл сів на дуба та й клюка.* Мнж. 4. 2) Биться (о пульсѣ). *Вже жили не клюкають.* Ном. № 8233. 3) Выпивать, пьянствовать. *Клюкнули вже з ранку добре* К. ЧР.

Клю́ква, ви, *ж.*=**Ключина** 2. Вх. Зн. 26.

Клю́па, пи, *ж.* 1) Боекъ, пестъ въ ножной ступѣ, толчеѣ. Шух. I. 161, 162. 2) Обыкновенная ступа, толчея. Шух. I. 104.

Клю́пати, паю, еш, *гл.* 1) Стучать. Вх. Зн. 26. 2)=**Клюкати 1.** *Жовна клюпає дзьобом в дерево.* Вх. Зн. 26.

Клюпа́ч, ча́, *м.* Рычагъ, на которомъ ходитъ въ ножной ступѣ боекъ. Шух. I. 161.

Клюса́к, ка́, *м.* Кривой ножъ, рѣзакъ. Вх. Зн. 26.

Клю́ска, ки, *ж.* Родъ кушанья: вареные кусочки тѣста съ творогомъ и масломъ. Хотин. у.

Клю́хта, ти, *ж.* Паяльная трубка (у трубочниковъ). Вас. 149.

Клюца́к, ка́, *м.*=**Клюсак.** Вх. Зн. 26.

Ключ, ча́, *м.* 1) Ключъ для запиранія и отпиранія замка—металлическій или деревянный. Kolb. I. 57. *Мати до церкви вихожає, срібними ключами хату замикає.* Нн. 2) Брусокъ, вдѣланный въ ось **колішні** (плуга), посредствомъ котораго къ **колішні** прикрѣпляется дышло. Чуб. VII. 399. 3) Шестъ съ крючкомъ для опусканія въ колодезь и вытягиванія ведра. *Чи це ж тая криниченька і ключ і відро?* Чуб. V. 203. 4) Снарядъ для ношенія сѣна, то-же, что и **цапар,** но съ четырьмя **наріжниками**—палками, придавливающими сѣно подъ **роскопом.** Шух. I. 171. 5) У гуцульскихъ пастуховъ въ **полонинах:** столбъ, къ которому прикрѣпленъ приборъ, подобный половинѣ ярма,—въ него запирается шея теленка, пока пастухъ доитъ корову. Шух. I. 194. 6) Тупой стругъ, при помощи котораго мнутъ и растираютъ овчину,—деревянный (Вас. 153) или желѣзный. Послѣдній у гуцуловъ состоитъ изъ слѣдующихъ частей: деревянная **коло́дка** (рукоятка), къ ней подъ угломъ прикрѣпленъ самый **ключ,** имѣющій видъ плоскаго крюка, болѣе остраго съ наружнаго ребра, **вістря** (внутреннее, болѣе тупое, наз. **тиле**); отъ ко-

лодки внизъ идетъ желѣзный **прут**, оканчивающійся **ланцем** (короткой цѣпью), имѣющимъ на концѣ **стреме**, въ которое работающій вкладываетъ ногу въ то время, когда правой рукой держитъ **колодку**, а лѣвую имѣетъ на кожѣ, лежащей подъ **ключем**. Шух. I. 253. 7) Стая птицъ, летящихъ другъ за другомъ, составляя фигуру, подобную острому углу, одна сторона котораго короче другой. *А журавлі летять собі додому ключами.* Шевч. *Гусей... цілий ключ.* Сим. 218. 8) Въ весеннихъ играхъ: рядъ дѣвушекъ, стоящихъ одна за другою и взявшихся за таліи; также называется и одна весенняя игра. КС. 1887. VI. 483. Мил. 52. 9) Нѣсколько деревень или хуторовъ, составляющихъ одну общину или одно имѣніе. 10) **Кипіти у ключ.** Кипѣть, волнуясь. *Ужє окріп у ключ кипить.* Г. Барв. 502. *Закипіли казани у ключ.* Рудч. Ск. II. 59. *Засичав окріп у печі, збігаючи ключем ни черінь.* Мир. ХРВ. 171. Ум. **Ключенько, ключик.** *Золотії ключеньки в коморі.* Нн. *Золотий ключик до кожних дверей придасться.* Ном. № 7393.

Ключа, чи, *ж.* 1) Деревянный крюкъ. См. **Ключка 2.** Шух. I. 109. 2) Въ пѣснѣ о Свирговскомъ, очевидно, кѣмъ-то испорченной поправками, неправильно употреблено вм. **ключ**—стая птицъ: *воронів ключа набігала.* См. Макс. (1834), 71. АД, I. 161.

Ключарь, ря, *м.* Ключникъ, ключарь. *Не було нікого коло неї, тільки старий недужий ключарь панський сидів у хаті.* МВ.

Ключенько, ка, *м.* Ум. отъ **ключ.**

Ключечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ключка.**

Ключик, ка, *м.* Ум. отъ **ключ.** 1) См. **Ключ.** 2) *мн.* Раст. Primula veris Вх. Пч. I. 12.

Ключина, ни, *ж.* 1) Жердь. *У нас так гарно колиску вішають: парубки ключин чотирі вирубають, ужівками зв'яжуть та батогів два, та на батоги прив'яжуть дошку та й гойдаються.* Г. Барв. 64. 2) Жердь, которой прикрѣпляется солома на крышѣ. *Ой загув, загув сизий голубочок, сидя на ключині.* Мет. 24.

Ключиння, ня, *с. соб.* Жерди, связанныя по двѣ подъ угломъ и лежащія по обѣ стороны соломенной крыши. Могил. у.

Ключиця, ці, *ж.*=**Ключина 2.**

Ключівник, ка, *м.* У кожевниковъ: веревка на крюкѣ, вбитомъ въ потолокъ, служащая для подвѣшиванія кожи. Шух. I. 253.

Ключка, ки, *ж.* 1) Крюкъ. 2) Деревянный крюкъ, употребляемый для подвѣшиванія чего-либо, напр., дѣтской люльки, ведра (двѣ **ключки** висятъ на веревкахъ на каждомъ концѣ коромысла) и пр. Чуб. VII. 384. Гол. Од. 61. 3) Деревянный крюкъ въ видѣ остраго угла, съ длинной рукоятію, употребляемый для вытаскиванія чего-либо, напр. *ключкою смичуть сіно з стогу;* а рыболовы галицкаго Покутья **ключкою** вытаскиваютъ изъ воды поставленные для ловли рыбы **вентері, верші.** Kolb. I. 73. 4)=**Кілок 4.** *На ключку почепила рушник.* Константиногр. у. 5) Крючекъ для вязанія рукавицъ изъ шерсти. Гол. Од. 69. 6) Крючекъ для протягиванія нитей сквозь **начиння** и **блят** (у ткачей). Константиногр. у. 7) Родъ деревяннаго крючка у колесника, которымъ прихватывается ступица съ одной стороны и сверху, когда въ ней пробиваютъ отверстія для спицъ. Сумск. у. 8) У гребенщика: деревянный крючекъ съ подвязанною веревочкою подножкою или педалью для прижиманія палки съ нарѣзками, придерживающей при работѣ пластинку рога. Вас. 164. 9) Петля, образованная ниткою, снуркомъ, веревкой. Шух. I. 151. Гол. Од. 21, 23. 10) Ростокъ. **Ключки пускати.** Проростать (о сѣмени). 11) Переносно. Хитрость, зацѣпка, придирка. Каменец. у. Желех. **Ключки собі шукати.** Искать предлога. **Ключку закинути.** Намекнуть. 12) Родъ дѣтской игры. Ном. № 12577. Ум. **Ключечка.**

Ключкувати, кую, єш, *гл.* 1) О зайцѣ: метать петли, умышленно запутывать дорогу, убѣгая, чтобы сбить гонящихся за звѣремъ собакъ. Желех. 2) Дѣлать увертки, увертываться. Желех.

Ключник, ка, *м.* Ключникъ.

Ключниця, ці, *ж.* Ключница.

Ключувати, чую, єш, *гл.* У овчинниковъ и кожевниковъ: мять кожу при помощи **ключа.** См. **Ключ 6.** Шух. I. 254.

Клюшник, ка, *м.* 1) = **Ключник.** *Правда, добродію мій любий, каже старий клюшник.* К. ЧР. 6. *Лях-Бутурлак клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) Въ цехѣ: помощникъ цехмистра. 3) Въ рыболовной артели: хранитель одного изъ двухъ ключей отъ денежнаго сундука (на Азовскомъ морѣ).

Клюшниця, ці, *м.*=**Ключниця.** *Ракша—клюшниця од вирію.* Ном. № 14029. *У нас невістка не робітниця, нашому добру не*

кукібниця, і нашим коморам не ключниця. Чуб.

Кляк, ка, *м.* 1) Заломъ на деревѣ, камышѣ, стебляхъ хлѣба, дѣлаемый обыкновенно съ цѣлью обозначить нужное; зарубка на деревѣ съ той-же цѣлью. 2) Межевой знакъ, состоящій въ обозначенномъ чѣмъ-либо (обыкновенно—зарубами, а иногда просто заломомъ) деревѣ или граничномъ столбѣ. К. ЧР. 424. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає, або огряничить кляками* (землю) К. ЧР. 199. 3) Во внѣшнемъ колесѣ водяной мельницы каждый изъ двухъ деревянныхъ круговъ, ограничивающихъ колесо и связывающихъ **лопатки.** Черниг. у. 4) Ледяная сосулька. 5) Родъ дѣтской игры Ив. 22.

Клякати, каю, еш, с. в. **клякнути, кну, неш,** *гл.* Становиться, стать на колѣни. *Ой як дівча ся уклякло, на коліни пред ним клякло.* Гол. І. 237. *Клякни, клякни, жено моя, буде стята головка твоя.* Гол. І. 172.

Кляковий, а, е. Клякове дерево. Дерево, отмѣченное знакомъ для обозначенія мѣста межи. См. **Кляк, клячити.** Левч. 48.

Клямати, маю, еш, *гл.* 1) Стучать щеколдой. 2) Чавкать. *Клямаєш як свиня.* НВолын. у.

Клямба, би, *ж.*= **Клямбра** 2. Угор.

Клямбра, ри, *ж.* 1) Родъ скрѣпы или деревянныхъ тисковъ, употребляющихся для удержанія вмѣстѣ сколачиваемыхъ досокъ. *Перш треба у клямбри взяти, а потім вже шпуги заганяти.* Подольск. г. 2) Скоба, скрѣпа желѣзная. Угор.

Клямка, ки, *ж.* Щеколда. *Коли чує,— хтось лапає біля клямки; відчинив двері.* Стор. **Клямка запала.** Дѣло кончено, поздно ужъ. Ном. № 1840, 1841. Ум. **Клямочка.** *Вона зараз притягне залізну клямочку з гвіздочком.* Ком. II. 67.

Клямра, ри, *ж.*=**Клямбра** 1. Шух. І. 88.

Кляння, ня, *с.* Брань. Вх. Лем. 425.

Клянути, ну, неш, *гл.* Хлынуть. *А кров так і клянула з його.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Хлянути.**

Кляпа, пи, *ж.* Старая корова. Вх. Лем. 425.

Кляскати, каю, еш, одн. в. **клясиути, сну, неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть. *Біс перістий свиснув, кляснув.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 106). 2)—**язиком.** Щелкать, щелкнуть языкомъ. Вх. Лем. 425.

Клясти, кляну (клену), неш, *гл.* 1) Проклинать. *Не співає чорноброва, кляне свою долю.* Шевч. 69. *Любіть ворогів ваших, благословляйте, хто клене вас.* Єв. М. V. 44. 2) Поносить, ругать. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831.

Клятий, а, е. 1) Проклятый. *Нехай кляті бенкетують.* Шевч. 53. *Жидюга... лічить гроші коло ліжка, клятий.* Шевч. 135. 2) Переносно: упорный, упрямый.

Клятта, тя, *с.* Проклятіе. *Ой згадай про мене, здійми клятття з мене, горлице сивенькая.* Гатц.

Клятьба, би, *ж.* 1) Проклятіе. *Слухайте, панове-молодці, як то жіноцька клятьба дурно йде.* ЗОЮР. 1. 217. 2) Заклятіе. *Як нема клятьба, то візьмеш скарб, а то, кажуть, ні.* Канев. у.

Кляч, ча, *м.* Каждая изъ двухъ палокъ на концахъ рыболовной сѣти (**гонишної сітки**), некода; къ **клячу** привязанъ канатъ, за который вытягивается сѣть. Браун. 12. *Біля кляча на сподах камінь, щоб сторч кляч ішов.* Азовск. побережье.

Клячати, чу, чиш, *гл.* 1) Стоять на колѣняхъ. 2) Дѣлать родъ плетня въ лѣсу, подрубивъ тонкія деревья, наклонивъ и перепутавъ ихъ между собою. Чигир. у.

Клячити, чу, чиш, *гл.* 1) Заламывать стебли растеній для обозначенія чего-либо; вообще дѣлать **кляк** (см. **Кляк 1** и **2**). *Клячать комиш: охвативши в оберемок стоячого на пні комишу і стиснувши його кріпко руками, перепомлють: комиш... покаже признаку.* О. 1862. II. Кух. 65.

Кляч(ш)ник, ка, *м.*=**Кляч.** Вас. 186.

Кляштор, ра, *м.* Католическій монастырь. *Будувать кляштори і костьоли.* Стор. МПр. 45.

Кметиня, ні, *ж.*=**Кметиця.** *В рям'я б одяглася я, начє та кметиня.* Щог. Вор. 36.

Кметити, кмечу, тиш, *гл.* Смекать, понимать; замѣчать, примѣчать. *Уже дитина кметить.* НВолын. у.

Кметиця, ці, *ж.* Крестьянка, жена крестьянина. *Коб мі Бог дав такі косоньки, годна ж бим бути за кмітським сином, за кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметливий, а, е. Понятливый.

Кметський, а, е. Крестьянскій, принадлежащій **кметеві.** *За кмітським сином кметицьов бути.* Гол. IV. 77.

Кметувати, тую, еш, *гл.* Думать, раздумывать. *Так чоловік кметував, поглядаючи.* Св. Л. 160.

Кметь, тя, *м.* 1) Крестьянинъ, хлѣбопашецъ. *Два кметі, пан третій.* Ном. № 1175. 2) Смѣтливый человѣкъ, находчивый, хитрецъ. Подольск. г.

Кмітити, кмітливий, кмітувати.=**Кметити, кметливий, кметувати.** *Кмітливий хлопець, то й швидко навчиться.* Канев. у.

Кнап, па, *м.* Ткачъ. Вх. Лем. 425.

Книга, ги, *ж.* 1) Книга. *Листоньки пише, книги читає.* Чуб. III. 306. *Ой хто б мої слова списав у книгу.* К. Іов. 42. 2) Томъ, часть сочиненія. 3) Чайка (птица). Волын. г. Ум. **Книжечка, книжка.** *Зроблю маленьку книжечку.* Шевч. 376. *Письменному—книжка в руки.* Ном. № 6016. *Троянське плем'я все засіло коло книжок та аж потіло і по латинському гуло.* Котл. Ен. IV. 21.

Книгарня, ні, *ж.* Книжный магазинъ.

Книгарський, а, е. Книгопродавческій.

Книгарь, ря, *м.* Книжный торговецъ, книгопродавецъ. *За поміччу ш. п. Кожанчикова, що не тільки яко книгарь, але яко правдивий... приятель покійників прийнявся за сю справу, друкується тепер усе.* Передмова до Кобз. Шевч. 1867.

Книгогриз, за, *м.* Презрительно: книжникъ, вѣчно возящійся съ книгами. *Ти написав томів із сотню, книгогризе.* К. Дз. 52.

Книгозбір, збору, *м.* Библіотека. *В книгозборі батька Тараса.* Ном. II.

Книжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **книга.**

Книжка, ки, *ж.* Ум. отъ **книга.**

Книжковий, а, е. Книжный. *Залюбовський прислав власного збору приказки: 127 книжкових і 585 записаних в Катеринославщині.* Ном. I.

Книжник, ка, *м.* Книжникъ, любитель книгъ; большой грамотей. Одно изъ пожеланій на крестинахъ новорожденному: *Щоб був великий книжник!* Мил. 27. *З мене не великий книжник.* О. 1862. VIII. 9.

Книжницький, а, е. Книжничій. *Тепер займаймо книжницьку юлоту* (бурсаків), *що висипала з Брацтва в мичаках.* К. ПС. 69.

Книжній, я, є. Книжный. *Вибачайте, люде добрі, що козацьку славу так навманя росказую без книжньої справи.* Шевч. 206.

Книп, па, *м.* 1)=**Ґнип.** 2) Неотеса, мужикъ. *Там ходило два: подивиться—книпи, а як загра!* Лебед. у.

Книпець, пця, *м.*=**Ґнипець.**

Книш, ша, *м.* 1) Родъ хлѣба съ заворочѣннымм внутрь краями и смазаннаго свинымъ саломъ или конопляннымъ масломъ. Чуб. VII. 444. *Повна піч паляниць, посередині книш.* Ном. У гуцуловъ въ книш кладется смѣсь изъ вареннаго картофеля, овечьяго сыру, смѣшаннаго съ петрушкою, чеснокомъ и пр., а сверху масло или солонина. Шух. I. 143. 2) Пренебрежительное прозвище священниковъ и дьячковъ. 3) Камковый верхъ мѣховой шапки галицкаго мѣщанина, выдающійся надъ опушкой въ формѣ **книша.** Гол. Од. 18. 4) *мн.* Родъ вышивокъ на рубахѣ. Чуб. VII. 427. Ум. **Книшик.**

Кнорос, са, *м.* Кабаній самецъ, не кладеный. Шух. I. 212.

Кнур, ра, *м.* Боровъ. *Кнур у берлозі.* К. ЧР. 372.

Кнуроватий, а, е. Похожій на борова.

Кнуровина, ни, *ж.* Мясо борова.

Кнурячий, а, е. Принадлежащій, свойственный борову. *Волосся жорстке, як кнуряча щетина.* Стор. МПр. 129.

Кнюх, ха, *м.* Увалень, неповоротливый человѣкъ.

Кнюхатний, а, е. Брюхастый. Борз. у.

Княгинечка, ки и **княгинька, ки**, *ж.* Ум. отъ **княгиня.**

Княгиня, ні, *ж.* 1) Княгиня, жена князя. *У його жінка княгиня, з Волині ляшка.* К. ЧР. 46. 2) Новобрачная. *Ой вийди, мати, огляди, що тобі бояре привезли: привезли скриню й перину і молодую княгиню.* Нп. *Ні, молода княгине, не піду я до тебе на весілля.* МВ. I. 42. 3) Родъ весенняго хоровода съ пѣснями. Грин. III. 114. Ум. **Княгинечка, княгинька, княжейка.** *Засватав собі княгинечку.* Нп. *Жінка княгинька, а хата неметена.* Ном. № 9118. *Яворові сінці, тесові стільці, а на тих стільцях красна княжейка.* АД. I. 45.

Княгівна, ни, *ж.* Вмѣсто общераспространеннаго **князівна** встрѣчено у Стороженка: *Ольгерда Гедеминовича, нарожденного од тверської княгівни Уляни.* Стор. МПр. 62.

Княгия, няти, *с.*=**Княжа.** *А в танці ходить княгня Іванко, на головойці сокола носить, в правій ручейці коничка водить.* АД. I. 36.

Княжа(я), жа(я)ти, *с.* Молодой князь; сынъ князя. *То в тій галері Алкан-паша, трапезонськеє княжя.* АД. I. 208. *В ридвані сидів князь із княжам.* К. ЧР. 212.

Княжевський; а, е Княжескій. *Кня-*

жевські челядинці вешталисъ по містечках, селах і хуторах. Стор. МПр. 65.

Княже́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **княги́ня.**

Княжене́цький, а, е. Княжескій. *Княжецькі замки.* К. ЧР. 220.

Княжене́цтво, ва, *с.* Достоинство князя. К. ЦН. 280.

Кня́жество, ва, *с.* Княжество. *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89.

Княже́цький, а, е. 1)=**Княженецький.** *Було в якомусь княжестві три княжецькі дочки.* Рудч. Ск. II. 89. 2) Относящійся къ новобрачнымъ. *Вже й коровай спекли, княжецький калач на столі.* О. 1862. VIII. 24.

Кня́жий, а, е. Княжескій. *Лютує голод в Україні, лютує в княжому селі, скирти вже княжі погнили.* Шевч. 332.

Княжи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Княжить. 2) Быть женихомъ или невѣстою. *Буду ж бо я в суботу княжити, будуть мені бояри служити.* Рк. Макс. *Устань, Марусенько, не княжи, відсунь кватирочку, поглядь, чи всі бояри на дворі.* Рк. Макс.

Княжна́, ни́, *ж.* Княжна. *І княжні своїй маленькій сорочечки шила.* Шевч. 328.

Кня́зик, ка, *м.* Ум. отъ **князь.**

Кня́зів, зева, зеве. Принадлежащій князю. *Князева перва жінка.* Рудч. Ск. II. 93.

Князі́вна, ни, *ж.* Княжна. *Кирило, вбивши змія, визволив князівну і оддав князю.* ЗОЮР. II. 30. *Чи воно яка князівна, чи королівна?* Рудч. Ск. II. 46.

Князі́вство, ва, *с* Княжество.

Князі́вський, а, е.=**Княженецький.** *Ми роду князівського.* Мил. 96.

Князь, зя, *м.* 1) Князь (государь или особа княжескаго титула). *Тоді то у городі Лебедині царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. *Стереглись вони, проходячи побіля замку князя Вишневецького.* Стор. МПр. 61. 2) Новобрачный, женихъ. *Слухайте, бояре, що князь бреше.* Ном. № 12778 *Молодії князя зараз будуть* (=молодий з молодою). МУЕ. III. 128. Ум. **Кня́зик, князьо́к.** *Мій орлику, мій князику!* Г. Барв. 495. *На білому острові живе собі... якийсь князьок.* Рудч. Ск. II. 93. Ув. **Князюка.** К. ЦН. 223.

Князьки́й, а́, е́. 1)=**Княжецький 1.** *Обернемо в хліви князькі чертоги.* К. ЦН. 241. 2)=**Княжецький 2. Підхо́дити під князький віне́ць.** Вѣнчаться. **Щоб ти під князький віне́ць не підійшла́!** Желаю тебѣ остаться въ дѣвкахъ! К. ЦН. 201.

Князьо́к, зька́, *м.* Ум. отъ **князь.**

Кня́зьство, ва, *с.*=**Князівство.**

Князьськи́й, а́, е́.=**Князький.** *Всякому роскаже, що вона князьська дочка.* МВ. II. 32.

Князюва́ння, ня, *с.* Княженіе.

Князюва́ти, зю́ю, еш, *гл.* 1) Княжить, быть княземъ. *Але то ще за Батия, як князювали колись князі.* Васильск. у. *Не перестане, мабуть, князь... князювати.* К. Бай. 39.

Князю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **князь.**

Ко. Неотдѣлимая частица, употребляющаяся при повелит. наклоненіи, подобная русскому ка. *Ходи-ко, дай-ко́!* Вх. Зн. 26.

Коб и Коби́, *сз.* 1) Если-бы, когда-бы. *Коб хліб та одежа, то їв би лежа.* Ном. *Ой коби я зозуленька, щоб я крильця мала, я ж би тую Україну кругом облітала* Чуб. V. 5. 2) Какъ. *Сухий марець, мокрий май,—буде жито коби гай.* Ном. № 446. 3) Ка́къ-бы. *Пливе човен... коби не схитнувся.* Гол. III. 299. 4) Пусть, лишь-бы. *Лєгіні, коби здорові, не конче і журяться про це.* Федьк. *Коби зуби, то хліб буде.* Посл.

Ко́ба, би, *ж.* 1) Капюшонъ въ верхней одеждѣ (в **опанчі́, кобеняку́**). Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Здорові! привітався він, скидаючи разом з кобою й шапку.* Мир. Пов. I. 115. 2) Рыба: Golio fluviatilis. Вх. Лем. 425.

Кобе́ля, лі, *ж.* 1) Корзина. Вх. Зн. 26. *Постав, мати, кобелю, де я мала постелю.* Гол. 2) Сумка, котомка. *Набірають калачів-гусочок в кобелі (торбинки) скільки спроможуть.* О. 1862. IV. 30. 3) Рыболовный снарядъ, похожій на **сак.** Чигирин. у.

Кобени́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Ругать, поносить. *Кричав буцім то навіжений і кобенив народ хрещений, як водиться в шинках у нас.* Котл. Ен.

Ко́бень, ня, *м.* Капюшонъ у бурки. *Надів даху... ззаду кобень так і грає.* ЗЮОР. I. 175.

Кобеня́к, ка́, *м.* Суконная длинная верхняя одежда съ капюшономъ. Чуб. VII. 422. *Чоловік в чорному кобеняку і татарській кучмі.* Стор. МПр. 107. *Під'їзжав якийсь чоловік до куріня,—кобеняком*

нап'явся, у простій одежині Рудч. Ск. II. 206.

Кобе́р, бра́, *м.* Коверъ. Левч. 58. Ум. **Кобе́рець.** *Постелю я коберець.* Нп.

Ко́бець, бця, *м.*=**Кі́бець.** *Страхопуда гріх драти, бо він за курами тягне—кобця б'є* Чуб. I. 60.

Ко́бза, зи, *ж.* 1) Струнный музыкальный инструментъ. *Сидить на могилі козак старесенький, у кобзу грає-виграває, голосно співає.* Мет. 443. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *На речах—як на кобзі.* Ном. № 2989. 2) Рыболовный снарядъ изъ тонкихъ прутьевъ. Сим. 148. Ум. **Ко́бзонька, ко́бзочка.** *В кобзоньку грає, гарно співає.* Грин. III. 21.

Кобзарі́в, ре́ва, ве. Принадлежащій кобзарю. *Шанували пам'ять кобзареву.* О. 1861. III. 25.

Кобза́рство, ва, *с. соб.* Кобзари. К. Кр. 112.

Кобза́рь, ря́, *м.* 1) Пѣвецъ, акомпанирующій себѣ на кобзѣ. *Кобзарі швендяють поміж людьми, грають на кобзах, на бандурах да співають усяких пісень.* К. ЧР. 259. *І про неї добрим людям кобзарі співають.* Шевч. 2) Поэтъ. *Кобзарю! не дивись ні на хвалу темноти, ні на письменницьку огуду за пісні.* Куліш.

Кобза́рський, а, е. Принадлежащій кобзарю.

Кобзарюва́ння, ня, *с.* Бытіе **кобзаре́м.** Желех.

Кобзарюва́ти, рюю, еш, *гл.* Быть **кобзаре́м.** Желех.

Кобзи́на, ни, *ж.*=**Кобза.** *Узяв кобзину в руки та й зачав співати.* Федьк. Поез. I. 4. *Ой далеко чути козака Ворла, що іде з кобзиною.* Гол. I. 272.

Ко́бзонька, ки, *ж.* Ув. отъ **ко́бза.**

Кобзу́ра, ри, *ж.* Ум. отъ **ко́бза.** *Глянь, Орфію, глянь із неба, дай кобзури мні своєй.* Котл. Ен.

Коби́. См. **Коб.**

Коби́ла, ли, *ж.* 1) Кобыла. *Норовиста як кобила.* Ном. № 2672. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Скамья на высокихъ ножкахъ, употребляемая при мазаньѣ стѣнъ и потолковъ. 3) Скамья или подмостки, на которыхъ наказываютъ кнутами преступниковъ. 4) Бревно, на которомъ кожевники развѣшиваютъ кожу для выработки и для сушки. Вас. 157. 5) У горшечниковъ: круглый или кубическій комъ глины, вѣсомъ отъ 8 до 30 пудовъ, составленный изъ слѣпленныхъ вмѣстѣ отдѣльныхъ шаровъ мокрой глины. Вас. 178. 6) Названіе шестерки трефъ при игрѣ въ **цигана.** КС. 1887. VI. 466. Ум. **Коби́лка.**

Коби́лина, ни, *ж.* Конина, кобылье мясо. *Ікавко-ікавко, де була?—У Києві.—Що їла?—Кобилину.—Де ділa?—Покинула.* Ном. № 13390.

Кобили́нець, нця, *м.* Конскій пометъ. Вх. Уг. 245.

Коби́лиця, ці, *ж.* 1) Кобыла. *Він найнявся в єї... три кобилиці пасти.* Рудч. Ск. I. 87. 2) Козлы, подпорки, подмостки. 3) Столбикъ на дорожкахъ и мостикахъ съ вертящимся крестомъ. 4) Отрубокъ дерева, на который натягивается кожа для очистки отъ мездры. Сумск. у. 5) Часть вѣтряной мельницы: балка, въ которую упирается веретено шестерни верхнимъ концомъ. Есть еще и **коби́лиця ни́жня.** (Залюбовск.). 6) *мн.* Перила. Лохвиц. и Гадяч. у. 7) Насѣк.: родъ полевыхъ кузнечиковъ. Шух. I. 23.

Коби́лка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коби́ла.** *Тарадайка торкоче, кобилка бігти не хоче.* Ном. № 11439. 2) У гребенщиковъ: инструментъ для нарѣзки зубьевъ гребня. Вас. 164. 3) Ручка весла (гребки), перпендикулярная къ **ло́паті** (на днѣпровскихъ лодкахъ, дубахъ). Мнж. 179. 4) Часть **лу́ка,** употребляемаго шерстобитами. См. **Лук.** Черниг. у. 5) Подставка для струнъ у скрипки, бандуры. КС. 1882. VIII. 282. 6) Грудная кость у птицъ (cicada). 7) Палка, употребляемая въ дѣтскихъ играхъ **ді́док і ма́тка.** Ив. 25, 29. 8) Часть **начи́ння.** См. **Начиння 3.** Шух. I. 256. МУЕ. III. 18. 9) Насѣк. Aphrophora. Вх. Пч. I. 5.

Кобильо́ха, хи, *ж.*=**Кобилярка** Вх. Лем. 425.

Кобильчи́на, ни, *ж.* Плоховатая кобыла.

Кобиля́, ля́ти, *с.* Лошонокъ женскаго пола. Вх. Лем. 425.

Кобиля́нка, ки, *ж.* 1)=**Кобилярка.** Вх. Уг. 245. 2)=**Кобилинець.** Вх. Лем. 426.

Кобиля́рка, ки, *ж.* Порода большихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 426.

Коби́лячий, а, е. Кобылій. *Вештаюсь, як кобиляча голова. Кобиляча голова дурніша за курячу.* Ном. № 10234.

Ко́бло, ла, *с.* Кустъ камыша, возвышающійся надъ окружающимъ; обыкновенно это кусокъ оторваннаго во время половодья, пловучаго камыша, гдѣ нибудь снова остановившагося. Днѣстръ.

Ковáдло, ла, *с.* Наковальня. Вас. 148. *Вліз між молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Казав. положити їх на ковадло і ну дути молотами.* Чуб. I. 155.

Ковáлдо, да, *с.* Молотъ для передвиженія шпалъ. Борз. у.

Ковалéнко, ка, *м.* Сынъ кузнеца. *Ой ніхто ж так не заграє, як той коваленко.* Чуб. Иногда—просто кузнецъ. *Ой де ж тії коваленки живуть, що хороші черевички кують?* Чуб.

Ковалéнька, ки, *ж.* Маленькая наковальня для отбивки кось, имѣющая видъ четырехугольной пирамиды, вершина которой обращена внизъ и вставлена въ деревянную подставку. Константиногр. у.

Ковáлик, ка, *м.* Ум. отъ **ковáль.**

Ковали́сько, ка, *м.* Ув. отъ **ковáль.** *У коваля того був старий батько... От ковалисько посилає... по свою батька.* Чуб. I. 155.

Ковали́ха, хи, *ж.* Жена кузнеца. *Аби коваль та ковалиха,—а тою буде лиха.* Ном. № 5426.

Ковалíв, лéва, ве. Принадлежащій кузнецу. *Проїжджаючи мимо ковалеву хату, Шрам одрізнивсь.* К. ЧР. 203. **Ковалéва горíлка.** Названіе водки, которую пьютъ на крестинахъ. Мил. 24. См. **Ковáль 3.**

Ковалíвна, ни, *ж.* Дочь кузнеца. *Оце ж тобі, ковалівно,... опівночне обнімання.* Нп.

Ковáль, ля́, *м.* 1) Кузнецъ. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакав з хуторянами про чорну раду.* К. ЧР. *Коваль коня кує, а жаба і собі ногу дає.* Ном. № 2548. 2) **Холóдний ковáль.** Слесарь. *Жінка старою холодного коваля.* Стор. МПр. 155. 3) Названіе отца новорожденнаго (на крестинахъ). Мил. 24. 4) Названіе плохого въ ходу вола. КС. 1898. VII. 46. 5) Насѣк. щелкунъ, Elater. Вх. Пч. I. 6. 6)= **Коваляк.** Вх. Уг. 245. 7) Насѣк.: тараканъ. Вх. Уг. 245. 8) Кусокъ сала, даваемый лучшему гонщику берлинъ и плотовъ. *Він добре жене—коваля дістане.* Любечъ. Ум. **Ковáлик, ковáльчик. Ковáлики в паністарій кують.** Страшно. Ном. № 13650.

Ковáльний, а, е. Для ковки употребляющійся (о молоткѣ) Вас. 148.

Ковáльня, ні, *ж.* Кузница. Левч. 63. КС. 1889. V.—VI, прилож. 75.

Ковáльство, ва, *с.* Кузнечество, кузнечное ремесло. *Батько знов його вибив і оддав ковальства вчитись.* Рудч. Ск.

Ковáльський, а, е. Кузнечный. *Роздувсь, як ковальський міх.* Ном. № 3377. *Сопе, наче ковальський міх.* Левиц. Пов. 346.

Ковáльчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ковáль.** 2) Птица: пищуха, Certhia familiaris. Вх. Лем. 480.

Ковальчу́к, кá, *м.*=**Коваленко 1.** 2) Ученикъ кузнеца.

Ковалювáти, лю́ю, еш, *гл.* Заниматься кузнечнымъ мастерствомъ. (Цигани) *ковалюють та кіньми мінжують.* Стор. МПр. 170.

Коваля́к, кá, *м.* Навозный, лошадиный жукъ. Geotrupus stercorarius. Вх. Уг. 245.

Кóваний, а, е. 1) Подкованный. *Ой стукнули ковані коні на дворі.* О. 1862. IV. 31. **Ся на обúдві кóвана.** Этой не проведешь. Ном. 2) Окованный. *Ой де ж твої, Нечаєнку, кованії вози?* Макс. *Старосвітська скриня на коліщатах, кована залізом вся.* Левиц. I. 193. 3) Мощеный. *Як поїдете у місто, то шукайте кованої вулиці; вона тілько одна там і є.* Звенигор. у. 4) Чеканенный. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану.* К. ЧР. 42. 5) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **ковáний.** Пятнистый (о масти свиней). *Кабана будут смалить... и смалять* **ковáного** *или* **бíлого.** Сим. 142. *Від мого кованою кабанця не втече ні один заєць.* О. 1862. II. 25.

Кóванка, ки, *ж.* Кованье. *Кованка коней одна що стоїть.*

Ковáння, ня, *с.*=**Кування.**

Ковáти, кую́, éш, *гл.*=**Ковáти.**

Ковáч, чá, *м.*=**Коваль.** Вх. Зн. 26.

Ковбáн, нá, *м.* 1)=**Ковбиця 2.** Желех. 2) Короткій толстый обрубокъ дерева, употребляющійся вмѣсто табурета. Вх. Зн. 26.

Ковбáнитися, нюся, нишся, *гл.* Валяться въ грязи. *Ковбаняться свині в грязюці.* Харьк. у.

Ковбáнька, ки, *ж.* Ум. отъ **ковбáня.**

Ковбаню́га, ги, *ж.* Ув. отъ **ковбáня.**

Ковбáня, ні, *ж.* Котловина или глубокая яма, наполненная водой. Вас. 200, 207. *Не шукай моря,—і в ковбані втопишся.* Чуб. I. 294. 2) Яма въ рѣкѣ, морѣ. Ум. **Ковбáнька.** Ув. **Ковбаню́га.** *Він згромадив усі води у моря великі і на дні їх ковбанюм поховав навіки.* К. Псалт. 74.

Ковбасá, сú, *ж.* Колбаса. *Як би ковбасі да крила, то вже б луччої птиці й на світі не було.* Ном. Ум. **Ковбáска.** *Кожній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528.

Ковбаситися, шуся, сишся, *гл.* Возиться въ грязи.

Ковбаска, ки, *ж.* Ум. отъ **ковбаса**.

Ковбасний, а, е. Колбасный. *Ковбасні кишки.*

Ковбасник, ка, *м.* Колбасникъ.

Ковбасниця, ці, *ж.* 1) Колбасница. 2)=**Ковбасянка**. Вх. Лем. 426.

Ковбасня, ні, *ж.* 1) Колбасная лавка. 2) Мѣсто, гдѣ дѣлаются колбасы.

Ковбасяник, ка, *м.*=**Ковбасник**. Вх. Зн. 26.

Ковбасянка, ки, *ж.* Кишка для колбасъ.

Ковбатка, ки, *ж.* Кусокъ. *Дали ковбатку свинини, що була в борщі.* Алв. 50. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипився: дай та й дай йому м'яса. Той дав йому ковбатку.* Ном. № 938.

Ковбах, ха, *м.*=**Кубах**.

Ковбирь, ря, *м.* Мѣсто на рѣкѣ глубокое, съ тихой водой. Шух. І. 6.

Ковбиця, ці, *ж.* Печь, переднее отверстіе печи. Желех. *Шанувавши ковбиці, лавиці, коцюбу, помелю, пікну лопату, ступу й перехрестя і вас, яко ґречних.* (Знахарскій приговоръ). Ном. № 8372. 2) Чурбанъ, на которомъ рубятъ дрова. Вх. Зн. 26.

Ковбок, бка, *м.* Болѣе толстая часть дерева, уже отрѣзанная отъ вершины. Шух. І. 88. 177. Ум. **Ковбчик**. Вх. Зн. 26.

Ковбота, ти, *ж.* Яма въ болотѣ, рѣкѣ. См. **Ковбаня**. Сим. 145.

Ковбур, ра, *м.* 1) Яма въ водѣ, выбитая паденіемъ послѣдней. *Під першим ускоком був ковбур, єю вибила вода.* Шух. І. 316. 2)=**Ковбаня**. Желех.

Ковбчик, ка, *м.* Ум. отъ **ковбок**.

Ковган, на, *м.* 1) Кусокъ льда или облитаго водой и замороженнаго кізяка, на которомъ дѣти катаются съ горъ. 2) Кабанъ. Мнж. 89. Харьк. г.

Ковганка, ки, *ж.* 1) Деревянная ступка для толченія сала. *Ковганка салу переводчиця.* Ном. № 10297. *Сала... чорт-ма в ковганці.* К. МБ. III. 241. 2)=**Ковган 1**. КС. 1887. VI. 482.

Ковдоба, би, *ж.* Озерцо.

Ковдовбина, ни, *ж.*=**Колодовбина**. Левч.

Ковдра, ри и ковдря, рі, *ж.* Одѣяло. Котл. Ен. Слов. Г. Барв. 363. Въ крестьянскомъ быту очень плотное рядно, служащее одѣяломъ или подстилкой вмѣсто тюфяка. Вас. 168.

Ковер, вра, *м.* 1) Коверъ. Вас. 171. *Од свата до свата доріжка услата шитими коврами.* МУЕ. III. 102: 2) Одѣяло. Мил. 162. Ум. **Коверець**. *На віз посадила та коверцем заслала.* МУЕ. III. 159. *Ночувала, моя матінко, під коверцем.* Мил. 162.

Коверза, зи, *ж.* 1) Раздумье, размышленіе. *Об миленькій своїй дитині водю по мізку коверзу.* Котл. Ен. III. 68 и Слов. 2) Чепуха. *Лемішка хотів і собі закидати по московській... але замолов таку коверзу, що тілько сам махнув рукою.* Левиц. I. 332.

Коверзувати, зую, еш, *гл.* 1) Умствовать, измышлять, стараться. *Розумом мирським гріховно коверзує.* К. М. Х. 18. *Як уже він не коверзував, щоб вирятувать його, а нічого не здужав вигадать.* Стор. 2) Привередничать, капризничать. *Навісноголовий Васюта коверзував-коверзував, далі таке вигадав, що ледві й сам не пропав.* К. ЧР. 300. *Було шляхта знай чваниться, день і ніч гуляє та королем коверзує.* Шевч. 130. 3)—**над ким**. Издѣваться, помыкать. *Отак уранці жид поганий над козаком коверзував.* Шевч. 132. *Ще гірш надо мною коверзує вона, ще гірш варить з мене воду.* МВ. (О. 1862. III. 68).

Коверцовий, а, е. Ковровый. *Коверцові (барвні) лежники.* Шух. І. 98.

Ковзалка, ки, *ж.* Катокъ на льду. Мил. 55.

Ковзати, заю, еш, *гл.* Дѣлать скользкимъ, гладить, тереть. *Не ковзай підлоги ногами.*

Ковзатися, заюся, ешся, *гл.* Скользить, кататься по льду. *Не ковзайся, бо підошви в чоботях попротираєш.*

Ковзелиця, ці, *ж.* Гололедица. *От ковзелиця, - насилу до хлівчика дійшла.* Черниг. у.

Ковзкий, а, е. Скользкій. *Реміняка плавка, ковзка, до дерева не пристає.* Чигир. у.

Ковзко, *нар.* Скользко.

Ковзун, на, *м.* Ползающій ребенокъ.

Ковзь! *меж.* Скользь!

Ковиза, зи, *ж.* Бочарный инструментъ для сгибанія обручей. Сумск. у. Ум. **Ковизка**.

Ковизйтися, жуся, зишся, *гл.*=**Комизитися**. Сим. 213.

Ковизка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ковиза**. 2) Палка съ загнутымъ концемъ, разновидность **кийка**. *От ідуть льодом, а дід годе з ковизкою... Як учеше* (по льоду) *ко-*

визкою, так селезень і вкипів. Мнж. 119. Въ игрѣ въ **свинку** ею гоняютъ **свинку**. Мнж 182.

Ковила́, ли́, *ж.*=**Тирса**. *Ковила, що стелеться по широких степах.* О. 1862. IV. 90.

Ковінька, ки, *ж.* 1) Палка съ загнутымъ концомъ. Родъ дѣтской игры, въ которой **ковінькою** гоняется обрубокъ дерева или камешекъ. Сим. 6. Отъ этой игры выраженіе: **на́ руку ковінька**. Какъ разъ того и надо. Какъ разъ кстати. Сим. 6. *Нашому Нечипору на руку ковінька.* Ном. *Марусі на руку ковінька,—мерщій з хати.* Кв. I. 49.

Ко́вмір, ра, *м.* Воротникъ. *У його на сертуці був червоний ковмір.* Ком. II.

Ко́вмо, ма, *с.* Вязка конопли или льна.

Ко́внір, ра, *м.*=**Ковмір**. *Козак звик червону стрічку в ковнірі носити.* К. ЧР. 327. Ум. **Ковніре́ць**. *А в нашого Василя... вишиваний ковнірець.* Чуб. V. 1115.

Ководка, ки, *ж.* Позвонокъ (спинной). Вх. Лем 426.

Ко́ворот, ту, *м.* 1) Коловоротъ. *Язик як на ковороті гуляє.* Ном. № 12972. 2) Ворота, которыми запираются выходныя улицы изъ села для охраненія полей отъ домашнихъ животныхъ. КС. 1893. V. 275. Рудч. Ск. II. 171.

Ковпа́к, ка́, *м.* 1) Колпакъ, шапка. *От тепер я козак, що на мені червоний ковпак.* Мет. 194. 2) Родъ посуды? *Як я була в свою батька дівкою, то вмивалася з ковпака орілкою, а втиралася білою хустиною.* Грин. III. 358. Ум. **Ковпачо́к**. *Ізігнувся і підскочив, ще й поправив ковпачок:* Чуб. V. 20.

Ковта́ти, та́ю, еш, одн. в. **ковтну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Глотать, глотнуть. *Мовчав він, мовчав, тілько знай сльози ковтає.* Кв. I. 57. *Бідна Леся мабуть добре ковтнула знахарчиною зілля од переполоху.* К. ЧР. 156. **Сли́нку ковта́ти**. Видѣть, какъ другіе ѣдятъ, а самому не имѣть возможности. *Нашому теляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Употребляется и въ болѣе широкомъ значеніи: не имѣть возможности сдѣлать желаемаго въ то время, какъ другіе дѣлаютъ.

Ковтки́, кі́в, *мн.* 1) Серьги. О. 1861. XI. Свид. 29. Гол. Од. 60. Шух. I. 130. *В стьожках, в намисті і ковтках тут танцювала викрутасом.* Кот. Ен. 2) Сбившіеся комья шерсти. *Диви, які ковтки он на собаці.* Капеп. у.

Ковтну́ти. См. **Ковтати**.

Ковто́к, тка́, *м.* Глотокъ. *Кричить: Енея ледащицю злигаю я в один ковток.* Котл. Ен. VI. 27. *От він ізійшов на низ, щоб ковткув ізо три води ковтнути.* Рудч. Ск. II. 171.

Ковтону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно глотнуть. *Сивушки зараз ковтонули по кілишку.* Котл. Ен.

Ковтрушко́вий, а, е. Сдѣланный изъ простой, недостаточно очищенной шерсти. (о суднѣ).

Ковту́н, на́, *м.* 1) Медиц. Колтунъ, Plica polonica. *Лучче відразу ковтун з голови збути.* Ном. № 4285. *І довгі коси в реп'яхах о поли бились в ковтунах.* Шевч. 340. 2) Вообще сбившіеся въ комья волосы. 3) Комокъ овечьей шерсти, попадающійся при разбираніи ея для чесанія. Вас. 152.

Ковть! *меж*, выражающее глотаніе. Сосниц. у.

Ковтьо́ба, би и ковтьо́бина, ни, *ж.* Оставшееся на лукахъ послѣ половодья углубленіе въ землѣ, наполненное водою и заросшее осокою. *А вже кабана то шукай де небудь біля ковтьоби.* Черном. и Крем. у. *Там така твань та такі ковтьоби, що й волами звідтіля не виїдеш.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ковтю́х, ха́, *м.* Карликъ. Вх. Зн. 26.

Ковтя́х, ха́, *м.*=**Ковтун 2**. *В головах ковтяхи.* К. МБ. XII. 276.

Ковче́г, га, *м.* Ковчегъ. *Увійшов Ной у ковчег.* Єв. Л. XVII. 27.

Ко́гут, та, *м.* 1) Пѣтухъ. *Два когути, два дима, дві господині ніколи не погодяться.* Ном. 2) Тетеревъ (у гуцуловъ). Шух. I. 237. 3) Пѣтушье перо на шляпѣ гуцула. Шух. I. 128. Ум. **Когу́тик**. Ув. **Когутище**. *Є у мене когутище, що всю нічку кукуріче.* Нп.

Когу́тик, ка, *м.* Ум. отъ **ко́гут**. 1) *Ой морозе, морозоньку, добрий чоловіче! Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. 2) Самый верхній конецъ **смере́ки**. Шух. I. 176. 3) Узелъ на перевязи снопа. Вх. Зн. 26. 4) Курокъ ружья. Шух. I. 229. 5) Порода продолговатыхъ кислыхъ яблокъ. Вх. Лем. 426. 6) Раст. Convallaria bifolia. Ли. 97.

Когути́ще, ща, *м.* Ув. отъ **ко́гут**.

Когу́тій, я, е. = **Когутячий**. Вх. Лем. 426.

Когу́тячий, а, е. Пѣтушій. Желех.

Кодáш, ша, *м.* Исполняющій обязанность возницы на свадьбѣ (въ Буковинѣ). *Скиньтеся по грошеві, купіть коня кодашеві.* ЗЮЗО. II. 486.

Кодій, дія, *м.* Названіе вола съ толстыми ногами. КС. 1898. VII. 46.

Кодільни́чий, чого, *м.* Тянущій канатъ при вытягиваніи невода. Желех.

Кодкати, каю, еш, *гл.* Кудахтать. Вх. Зн. 26.

Кодкодáти, кóджу, диш, *гл.*=**Кодкати.** Вх. Уг. 245.

Кóдло, ла, *с.* 1) Родъ, племя. *Іродове кодло.* Ном. *А тих може перевелось і кодло, що сими гербами величались* К. ЧР. 54. *Кодло твоє пропаде і сам изведешся.* **Щоб твоє́ кóдло звелóсь! Щоб тебé з кóдла звелó!** (брань). Пусть твой родъ погибнетъ. Ном. № 10202. 2) Порожденіе, выводокъ. *Рече до людей: кодло гадюче!* Єв. Л. III. 7.

Кóдловатий, а, е. Многосемейный. *Усі попи кодловиті, бо книшами годовані.* Подольск. г.

Кодóла, ли, *ж.* Канатъ. *А ну, хлопці, до кодоли порон тягти.* Канев. у. **Кодоли,** привязанныя къ крыльямъ невода, имѣютъ названія по имени завѣдывающихъ каждой: **отáмана** и его помощника **крилашá—отамáнська кодóла** и **крилáшська кодóла.** Браун. 9.

Кóдря, рі, *ж.*=**Ковдра.** *Укриєтесь кодрями.* Кобеляк. у.

Кóєць, кóйця, *м.* Клѣтка для курей, плетеная или обтянутая сѣткой. ЗЮЗО. I. 288.

Кóжа, жі, *ж.* Кожа. *Вловіть ту щуку та потіль бить, покіль та щучина кожа облізе.* Рудч. Ск. II. 53.

Кожáн, на, *м.*=**Кажан.**

Кожанéць, нця́, *м.* Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. *Господи благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. 8663.

Кожанóк, нкá, *м.* Родъ кожанаго короткаго полушубка, родъ кожаной куртки. *Найстаріший кожушок був у Тупотуна. Він звав його кожанком.* Г. Барв. 304.

Кóждий, а, е.=**Кожний.** *Кожда пригоди—до мудрости дорога.* Ном. № 1752. *То не можна жінку бити, жінка кожда вігдна.* Гол.

Кождíсенький и **кождíський, а, е.**= **Кожнісенький.**

Кóжен и **кóжний, а, е.** Каждый, всякій. *Набожний! як би такий кожний, то б увесь світ догори ногами перевернули.* Ном. № 175. *У кожної купи був свій ватажок.* К. ЧР. 355. **Кóжній саáшці по ковбáсці.** Посл. Всѣмъ сестрамъ по серьгамъ.

Кожні́сінький, а, е. Каждый безъ исключенія. *І приходила б туди кожнісінький ранок бесідувати з Богом.* Левиц. I. 27.

Кожня́рь, ря́, *м.* Овчинникъ. Гол. Од. 10.

Кожом'я́ка, ки, *м.* Кожевникъ. *А як вийде на Дніпро мочить кожу (бо він кожом'яка), то не одну несе.* ЗОЮР. II. 28.

Кожом'я́ківна, ни, *ж.* Дочь кожевника. *Везе на батьківщину багату кожом'яківну.* Г. Барв. 253.

Кожом'я́цький, а, е. Кожевницкій.

Кожом'я́цтво, ва *с.* Кожевенное ремесло.

Кожу́х, ха, *м.* Тулупъ, шуба. *Казав пан—кожух дам, та й слово його тепле.* Ном. № 4517. *Трудно літом без корови, а зімою без кожуха.* Ном. № 560. Ум. **Кожу́шок.** Ув. **Кожуши́ще.** *Тілько зосталось стареє волище, дране кожушище.* Рк Макс.

Кожухáрь, ря́, *м.* Портной, шьющій **кожу́хи.** Хотин. у.

Кожушáнка, ки, *ж.* 1) Женская шуба, покроемъ подобная **свиті.** КС. 1893. V. 283. Чуб. VII. 433. *Тілько баба випровадила чорта, зараз натягла на себе кожушанку та й побігла до церкви.* Стор. I. 2. 2) **Шáпка-кожушáнка.** Шапка (изъ овчины?). Сим. 198. Ум. **Кожушáночка.** *Якось принесла до нас Пилипиха кожушаночку—хвалилася, що добра.* МВ. II. 153.

Кожушáний, а, е. Относящійся, свойственный **кожу́ху.** *Кожушана латка за рідного батька.* Ном. № 11162.

Кожушáночка, ки, *ж.* Ум. отъ **кожушáнка.**

Кожуши́на, ни, *ж.* Тулупъ болѣе легкій. Вас. 154. *Ой загину, дівчино, загину, викинь мені вікном кожушину.* Чуб. 5. 57. *То ви, діду Панасе, вмієте й кравцювати?.. Пошиєте ж мені кожушину, як прийде зіма.* Левиц. I. 101.

Кожуши́ще, ща, *с.* Ув. отъ **кожу́х.**

Кожу́шка, ки, *ж.*=**Кожушанка.** *Думаю потеїти свою кожушку черкасином.* Черниг. у.

Кожу́шно, на, *с.*=**Кожух.** Извѣстно только въ слѣдующей пословицѣ: *Душно!—Скинь кожушно.* Ном. № 14266.

Кожу́шóк, шка, *м.* Ум. отъ **кожу́х.** 1) *У новеньких кожушках, у сивеньких шапочках,—так гарно повдягані дітки.*

Харьк. у. *Послі собі й кожушок справимо.* МВ. 2) Кожа, внѣшняя оболочка нѣкоторыхъ животныхъ. Въ сказкѣ—лягушечья кожа у женщины, превращенной въ лягушку. *Взяла кожушок з себе - скинула, вийшла... Знову кожушок наділа і стала такою жабою, як і була.* Рудч. Ск. II. 101. *Кожушок у воші.* Константиногр. у. 3)—**на орісі.** Листоватая плюска у орѣха. Желех. 4) Тонкая кожица поверхъ молока, киселя и пр. Желех. 5) *мн.* Рас. Echinospermum lappula. ЗЮЗО. I. 121.

Коза́, зи́, *ж.* 1) Коза, Capra *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4075. **Пішо́в туди́, де ко́зам ро́ги пра́влять.** Пошелъ въ Сибирь. **Ко́зи в зо́лоті пока́зувати.** Прельщать обманчивыми обѣщаніями. *Не кидайтесь ви на ту оману городянську, котора вже тисячу років кози в золоті вам показує.* К. (О. 1861. II. 229). 2) Музыкальный инструментъ, волынка. Мнж. 182. Ном. № 7130. 3) Бурдюкъ. 4) Весенняя игра, состоящая въ томъ, что дѣвушку, изображающую **козу́**, дразнятъ остальныя, она за ними гоняется и какую поймаетъ, та становится **козо́ю.** Чуб. III. 84. 5) Святочное представленіе на рождественск. святк., преимущественно подъ Новый годъ, состоящее въ томъ, что компанія парней, изъ которыхъ одинъ одѣвается **козо́ю**, ходитъ по хатамъ, коза танцуетъ подъ музыку, причемъ поютъ особыя пѣсни. Это называется **води́ти козу́.** Чуб. III. 265. О. 1861. XI—XII, 61. „Черниг. Губ. Вѣд." 1859, № 16. Переносно: **козу́ води́ти**—значитъ пьянствовать долгое время, нѣсколько дней. Ґрин. I. 237. 6) Тюрьма. *У нас скоро чоловіка спантеличить мирська суєта, то в куну або до кози не сажають.* К. ЧР. 138. *Чоловіка та старшого сина за крадіж у козу посаджено.* Г. Барв. 252. 7) Переяславское названіе семинариста. К. 1887. VI. 485. 8) Выглядывающая изъ носа засохшая сопля. **Ко́зи гна́ти.** Чистить носъ. Кремен. у. 9) Полоса, которую выпалываетъ полольщица. *Як полють, так кожна полільниця жене козу: змагаються, коли яка вузеньку дуже козу жене.* Харьк. 10) **Коза́ сікавка.** Рыба Cobitus taenia Шух. I. 29. Ум. **Кізка, кізонька, кізочка, козу́ня.** *А я тую кізоньку пасла та пасла, та моя кізонька добра до масла.* Чуб. V. 1105. *Гоп, гоп, козуню! гоп, гоп, сіренька!* Чуб. Ув. **Козя́на.** *Ходім, жінко, у нас десь козяка була.* Маркев. 63.

Коза́к, ка́, *м.* 1) Казакъ, воинъ, рыцарь. *Висипали козаченьки з високої гори: попереду козак Хмельницький на воронім коні.* АД. II. 107. *То велю я вам междо собою козака на гетьманство обірати, буде междо вами гетьманувати, вам козацькі порядки давати.* АД. II. 120. *О милий Боже України, не дай пропасти на чужині в неволі вольним козакам!* Шевч. 58. 2) Какъ идеалъ рыцаря, прекраснаго въ нравственномъ и физическомъ смыслѣ, слово **коза́к** прилагается въ народной поэзіи ко всякому молодому человѣку. *Ой ти, козаче, ти хрещатий барвінку!* Мет. 87. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. 3)—**чорномо́рський.** Казакъ Кубанскаго казачьяго войска 4) Членъ вольнаго сословія казаковъ въ Черниговск. и Полтавск. губ. МВ. 5) Танецъ. *Парубки... розганяли дівчат як полохливих лебедів і починали козака.* Левиц. I. 15. 6) Названіе красиваго, но хитраго вола. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Коза́ченько, козачо́к, козу́ря.** *Зібрав Тарас козаченьків поради прохати.* Шевч. *Буде тобі, моя доню, лихая година, що ти того козаченька щиро полюбила.* Мет. 72. *Козаченьку-барвіночку!* Мет. 8. Ув. **Козарлю́га, козачи́ще.** *Васюринський козарлюга все п'є та гуляє.* ЗОЮР. I. 322. *Козарлюга дуже ручий, жвавий.* Мкр. Н. 30. *Славного війська козачище.* Нп. *Первий запорожець був здоровенний козарлюга.* К. ЧР.

Козаки́н, на, *м.* Козакинъ. *Вийняла жінка з скрині мій милиціонний козакин, що порвалось,—позашивала.* Стор. I. 161.

Козакі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій козаку. *Ще дівчина дверей не одчинила, козакова пшениця поспіла.* Мет. 28.

Козакома́н, на́, *м.* Любитель козаковъ. Слово, введенное Кулишемъ: *Присвят усіх моїх творів землякам-козакоманам.* К. Дз. 100.

Козакува́ння, ня, *с.* Козацкая жизнь. *Господь наустив тебе взятись ізнов до козакування.* К. ЧР. 22.

Козакува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Жить, быть козакомъ. *Не козакувать Миколі, бо не буде у його коня ніколи.* Ном. № 6291.

Козакува́тий, а, е. Имѣющій козацкій нравъ. Желех. *Козакувата руська шляхта.* К. Кр. 14.

Козарлю́га, ги, *м.* Ув. отъ **коза́к.**

Коза́рня, ні, *ж.* Казарма для разсыльныхъ казаковъ въ панскихъ имѣніяхъ. *У тій козарні живуть самі козаки, там сідла козацькі, уздечки, то що.* Черк. у.

Козáрь, рá, *м.* Пастухъ козъ. Шух. I. 190.

Козáрька, ки, *ж.* Загонъ, сарай для козъ. Вх. Зн. 26.

Козáцтво, ва, *с.* 1) Казаки. *З Смілянщини, з Чигирина, просте козацтво, старшина на певне діло налетіли.* Шевч. 151. 2) Званіе казака. *Ти свою сиву голову пошануй, коли не шануєш козацтва.* МВ. 3) Молодые люди. *Нашому козацтву хотілося побачити тою дива.*

Козáцький, а, е. 1) Казацкій, принадлежащій казаку. *Не китайкою покрились козацькії очі.* Шевч. 2) Казацкій, рыцарскій, воинскій. *Ой засію я надії і думи високі у козацькій, у лицарській натурі широкій.* К. Досв. **Козáцьке мóре.** Черное море. *Чорне, або по старосвітському Козацьке море.* О. 1862. III. 34. **Козáцьке сóнце.** Луна. *Козацьке сонце високо підбилось угору; зорі вкрили все небо як ризу.* К. ЧР. 147. **Козáцький залізня́к.** Раст. Phlomis pungens Wild. ЗЮЗО. I. 131.

Козачá, чáти, *с.* Дитя казацкое. Желех.

Козáченько, ка, *м.* Ум. отъ **козáк.**

Козáчизна, ни, *ж.*=**Козаччина.** *Не вернеться козачизна, не встануть гетьмани.* Шевч. II. 2.

Козáчий, а, е. Казачій. *Сонце гріє, вітер віє на степу козачім.* Шевч.

Козачи́на, ни, *ж.* 1) Молодой человѣкъ, молодецъ. 2) Казакинъ *Мати хотіла одягти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245.

Козачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **козáк.**

Козáчка, ки, *ж.* 1) Казачка. *Та хто таке чув, щоб вільна козачка за крепака віддавалась?* МВ. *Скоро стала козачка козацький голос зачувати.* ЗОЮР. 2) Родъ верхней мужской суконной одежды. Чуб. VII. 419. 3)—**піскова́.** Насѣк. Cicindela sylvatica. Вх. Пч. I. 5.

Козачóк, чкá, *м.* Ум. отъ **козáк.** 1) Маленькій казакъ. *Я не царенко, не короленко, я ж отецький синок да пинок козачок.* Чуб. III. 281. 2) Прислуга комнатная изъ крѣпостныхъ въ прежнее время. 3) Насѣк. Cerambux. Вх. Пч. I. 5. *Червоні козачки... ворушаться по землі.* Г. Барв. 541. 4) *мн.* Прутики, употребляемые въ дѣтской игрѣ того-же имени. Харьк. г. Ив. 38.

Козáччина, ни, *ж.* Казатчина. *Хто не пізнав би тут потомків старого Запорожжя, старої козаччини, одягнутої в мундири.* Левиц. I. 258.

Кóзгирь, рю, *м.*=**Козирь 3.** Терск. обл. Пятигорск. окр.

Козéл, злá, *м.* 1) Козелъ. 2) Мальчикъ, состоящій въ качествѣ прислуги и пастуха. Азовск. побережье. 3) Названіе растеній: Boletus luteus L., Heracleum sibiricum L., Pimpinella Saxifraga L. ЗЮЗО. I. 114, 124, 131. 4) Родъ игры. **Козлá водúти.** Играть въ масляничную хороводную игру съ пѣснями о козлѣ. Харьк. Ив. 78. 5) Четырехугольный столбъ или подставка для **черíня** гончарной печи. Вас. 180. 6) *мн.* **Кóзла.** Козлы. *Стали вряд, а ратища в козла поставили.* ЗОЮР. I. 254. 7) *мн.* **Кізли.** Въ гуцульскихъ хатахъ то-же что и **крóкви,** стропила. Шух. I. 91. Kolb. I. 55.

Козéлець, льця, *м.* 1) Козелъ. *Вибіг козелець... наставив рожок.* Грин. III. 52. 2) Стативъ въ **витýшці.** 3) Снарядъ, подкладываемый мельниками подъ рычагъ при подниманіи жернова съ цѣлью ковки послѣдняго. Галиц. Мик. 481. 4)=**Козелок.**

Козéлок, лка, *м.* Раст. Tragopogon majus L. ЗЮЗО. I. 139.

Козéльок, лька, *м.*=**Козéлок.** *Павлик... бігав по степу, гуляв там в гілки, в цурки... їв козельки, щавель.* Левиц. Пов. 150.

Козеня́, ня́ти, *с.* Козленокъ. *Одна козочка з козеням.* Чуб. Ум. **Козеня́тко.** *Дала мені моя мати козу з козеням.* Чуб. V. 1105.

Кози́нець, нця, *м.* Болѣзнь колѣнъ переднихъ ногъ лошади, отъ чего эти ноги въ колѣняхъ всегда согнуты. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Кози́ний, а, е. Козиный. *Козиний кожух, а вербові дрова, то й смерть готова.* Грин. I. 237.

Кози́ничий, а, е.=**Козиний.**

Кози́рити, рю, риш (ушима), *гл.* Прясти ушами, настороживъ уши (о лошади). О. 1861. V. Слов.

Козири́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) *безл.* Идти картамъ. *Не буду дивиться, нехай козириться.* Мнж. 165. 2) Принимать бравый видъ. *Коло дівки парубонько півнем козириться.* Чуб. III. 178.

Кóзирь, ря, *м.* 1) Козырь. *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551. 2) Картузъ (головной уборъ). *Паробічка в жупанчині, на голові козір.* О. 1861. VIII. 19. 3) Желѣзная лопата. Терск. обл. Пятигорск. окр. 4) Бойкій, бравый человѣкъ. *Вже козирь-дівка— не вам рівня.* Шевч. 310. 5) **Кóзирем стоя́ти, диви́тися.** Стоять въ вызывающей позѣ,

имѣть вызывающій, задорный видъ. *А то ж як? кажуть, стоячи козирем, міщане.* К. ЧР. 72. Ум. **Козирьо́к.**

Кози́рька, ки, *ж.* Картузъ, шапка съ козырькомъ.

Козирьо́к, ка́, *м.* Ум. отъ **ко́зирь.** 1) Маленькій козырь въ картахъ. *Не буду дивиться, нехай козириться; як під тим козирьком сидить чорт з молотком, він іде і кує, мені козирі дає.* Мнж. 165. 2) Козырекъ (головного убора). Вас. 156. 3) Картузъ (головной уборъ). *Виходить з моими якийсь пан... Він у козирьку, і той козирьок так і горить, так і горить на йому.* СХО. VIII. 316. *На йому був московський мундір з червоним коміром, козирок з червоною стрічкою навкруги.* Левиц. І. 10. 4) Названіе вола съ рогами, расходящимися въ противоположныя стороны почти горизонтально, кончики которыхъ загнуты внутрь. КС. 1898. VII. 45. Ум. **Козирьо́чок.** *То я б свого миленького по шапці пізнала.. Хоть по шапці, не по шапці, то й по козирочку.* Грин. III. 177.

Козиря́ти, ря́ю, еш, *гл.* 1) Ходить съ козыря (при игрѣ въ карты). 2) Храбриться, козырять. *Одначе як не козиряв, утратив силу над собою.* Мкр. Г. 19.

Кози́ця, ці, *ж.* 1) Коза. 2) Родъ духового инструмента. Гол. Н. 458. 3) Насѣк. Pelor blapoides. Вх. Пч. І. 7.

Козі́й, зія́, *м.* Названіе вола съ расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ закручены наружу. КС. 1898. VII. 45.

Ко́злик, ка, *м.* Ум. отъ **козе́л.** 1) Козликъ. *Козлик ускочив у капусту, і вона у капусту.* Рудч. Ск. І. 41. 2) Весенняя игра. Играющіе, взявшись за руки и составивши кругъ, поютъ про козлика. Чуб. III. 89. 3) *мн.* Раст. Pimpinela Saxifraga. L. ЗЮЗО. І. 131.

Козли́на, ни, *ж.* 1) Козье мясо. 2) Козья кожа. *З козлини пошила чоботи.*

Козли́ний, а, е. Козлиный. *Яка в тебе, дідусеньку, козлиная борода.* Чуб. V 843.

Козло́вий, а, е. Козловый.

Козлоно́гий, а, е. Съ козлиными ногами. *...козлоногий п'яний дід.* Шевч. 604.

Козлува́тий, а, е. Съ короткимъ хвостомъ. *Той віл був козлуватий: хвіст одкручено йому колись.* Екатер. у.

Козля́, ля́ти, *с.*=**Кізля.** *Не прийму тельців од тебе, ні козлят з отар твоїх.* К. Псалт. 118.

Козля́чий, а, е. Козлиный. *Хиба ж їм я те м'ясиво, або ж п'ю крівцю козлячу.* К. Псалт. 118.

Ко́вонька, ки, *ж.*=**Кізонька.**

Козорі́з, за, *м.* Мясникъ, рѣжущій козъ. Желех.

Ко́зуб, ба, *м.* Лубочная коробка, лукошко. *Коли ти мені муж, то будь мені дуж, а як не гриб, то не лізь у козуб.* Ном. № 9131. **Ко́зубом ста́ти.** Замерзнувъ, сдѣлаться твердымъ какъ кора (о мокрой одеждѣ). *Поки до санок дійшов,* (мокрий) *підрясник козубом став.* Св. Л. 96. Ум. **Козубе́ць.** Вх. Зн. 26.

Козубе́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **козубня́.**

Козубня́, ні, *ж.*=**Козуб.** *Гиря-мокотиря, собаки дражнила; собаки за нею, вона з козубнею.* Ном. № 9281. Ум. **Козубе́нька.** *Да й забрала той овес козубенькою увесь.* Нп. *Із лик плетені козубеньки, з якими ходять по опеньки.* Котл. Ен. IV. 58.

Козу́бка, ки, *ж.*=**Козубня.** *Ото ви мабуть і несли картуз в козубці.* Лебед. у.

Козу́лька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **козу́ля.** 2) Раст. Gentiana germanica. Лв. 99.

Козу́ля, лі, *ж.* 1) Маленькая корова съ загнутыми назадъ рогами. Желех. Kolb. І. 65. 2) Насѣк. Cerambyx. Желех. 3) Двойной крючекъ для ловли рыбы. Ум. **Козу́лька.**

Козу́ня, ні, *ж.* Ум. отъ **коза́.**

Козу́ря, рі, *м.* Ум. и ласк. отъ **коза́к.** *Лучче б, козурю, могли мої очі на потилиці стати, так би я міг із-за річки Висли на Україну поглядати.* Макс. (1849). 77.

Козу́хна, ни, *ж.*=**Коза.** *Ой ти, козухна, ой ти, матухна, ти росходися, розвеселися, старому пану у ноги поклонися.* Чуб. III. 266.

Козьодри́ст, ту, *м.* Раст. Galanthus nivalis. Вх. Пч. І. 10.

Козя́, зя́ти, *с.* Козленокъ. Вх. Пч. II. 5.

Козя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **коза́.**

Ко́зячий, а, е.=**Козиний.** *Борони, Боже... від козячого кожуха.* Чуб. І. 231.

Ко́їти, ко́ю, їш, *гл.* Дѣлать, творить (преимущественно дурное). *Се воно коїть не хто, як проклятущий Іванець.* К. ЧР. 75. *Лихо коїти.* Ном. № 2874.

Ко́їтися, їться, *гл. безл.* Происходить, дѣлаться (преимущественно о дурномъ). *На дворі таке коїться, що і виглянуть не можна.* Канев. у. *Якесь іще лихо коїться.* МВ.

Кой, *сз.* Когда, если. *Заплатит ті пан Бог з неба, кой ті найбарже буде*

треба. Гол. **Так як кой**. Какъ. *Зійди, місячку, зійди, місячку, так як кой млинське коло*. Гол.

Ко́йлати, лю, лиш, *гл.* У днѣстров. скихъ рыбаковъ: складывать канатъ кругами.

Ко́кати, каю, еш, *гл.* Стричь (преимущественно овецъ). Мнж. 182.

Коки́н, на, *м.* Пѣтухъ кохинхинской породы. Вх. Уг. 245.

Коки́ня, ні, *ж.* Курица кохинхинка. *Кокиня мат обросн**у**ті ноги*. Вх. Уг. 245.

Кокиня́к, ка, *м.*=**Кокин**. Вх. Уг. 245.

Кокі́ль, ко́лю, *м.*=**Кукіль**. *Не вродила мні пшениция, но кокіль і метлиця*. Чуб. V. 168. *Ходила дівочка по полю, звила собі віночок з коколю*. Мет. 138.

Кокі́рчики, ків, *м. мн.* Раст. Corydalis cava Schweigg. ЗЮЗО. I. 120.

I. **Ко́ко**, *меж.* Выражаетъ клохтанье курицы. *А курочка коко да коко*. Чуб. V. 113.

II. **Ко́ко, ка**, *с.* дѣтск. Яйцо.

Кокору́ддя, дя, *с. соб.* Шишки (сосны и пр.). Вх. Уг. 245.

Кокору́дка, ки, *ж.* Шишка (сосн. и пр.) Вх. Уг. 245.

Ко́косом, *нар.* Злобно, искоса. *Дивиться кокосом*. Канев. у.

Ко́кот, та, *м.* Шалунъ, рѣзвое дитя. *Менши кокот, менше клопот*. Ном. № 13591.

Ко́котень, тня, *м.*=**Кокот**. *Мій ти кокотень маленький*. Ном. № 9252.

Кокоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Лепетать, болтать. *Кокотить, як бойко жовточеревий*. Ном. № 12891.

Ко́кош, ша, *м.* Пѣтухъ. *Два кокоші жито молотили, дві курочки чернушечки у млин поносили. Баран меле, баран меле, а цап мірки бере*. Гол. II. 558.

Коко́шитися, шуся, шишся, *гл* Важничать, пѣтушиться. Вх. Зн. 26.

Коко́ші, кокі́ш, *ж. мн* Ноги. *Підгорни свої кокоші, щоб не наступила*. Харьк. г.

Коко́шка, ки, *ж.* 1) Курица. 2)—**Зеле́на, зеленоно́га**. Пт. Gallinula chloropus. Желех. *Ой на горі, на горі кукала кокошка*. Гол. II. 204. *Гей во моєм городчику зелена кокошка*. Гол. II. 422.

Коко́шний, а, е. Кичливый, спесивый. Вх. Зн. 26.

Ко́кус, су, *м.* 1) Коксъ. Славяносерб. у. 2) Раст. Potentilla verna. L. ЗЮЗО. I. 132.

Ко́ла, ли, *ж.* Телѣга. *Вийди, мила, з коли, покажи личенько родові*. Гол. IV. 302.

Колаба́тина, ни, *ж.* = **Калабатина**. *Двори такі великі, буцім це яка колабатина, де баби коноплі пряжать*. Федьк.

Кола́к, ка, *м.* Клыкъ свиной. Вх. Лем. 426. См. **Кло, кловок**.

Кола́т, ту, *м.* Стукъ. Kolb. I. 82.

Колата́ти, чу, чеш, *гл.*=**Калатати**. О сердцѣ: биться, колотиться. *Тота скаче, тота плаче, а в тамтої серце колаче*. Гол. III. 56.

Кола́ч, ча́, *м.* 1) Калачъ, крендель, вообще бѣлый хлѣбъ. Желех. Kolb. I. 52. 2)—**сиріний**. Кушанье: овечій творогъ лѣпится въ формѣ круглаго хлѣба съ отверстіемъ по срединѣ и затѣмъ варится въ маслѣ. Шух. I. 100. 216. 3) Родъ посуды: глиняная труба, согнутая въ видѣ кольца, съ горлышкомъ; употребляется для водки и носится на шнуркѣ черезъ плечо. Шух. 1. 270. 4) Свясло, витень изъ сѣна длинный, которымъ обматывается на верху стога копецъ **остреви́**, чтобы дождь не проникалъ внутрь стога по **острев**і. Шух. I. 170. Ум. **Кола́чик**. *Та він мі принесе колачик біленький*. Гол. I. 337.

Кола́чини, чин, *ж. мн.* Четвертый день свадьбы (въ Галиціи), когда новобрачные получаютъ подарки. Kolb. I. 311.

Кола́чиння, ня, *с.*=**Колачини**. *У тиждень було у нас колачиння*. Федьк.

Ко́лдра, ри, *ж.*=**Ковдра**. *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застилала*. Гол. IV. 290.

Ко́лейка, ки, *ж.* Ум. отъ **колія**.

Колесни́ця, ці, *ж.* Колесница. *І на возах, на колесницях із Колізея, із різниці святії вивезли тіла*. Шевч. 616.

Коле́сня, ні, *ж.* 1) Станокъ для навода спицъ въ ободѣ. См. **Стелюга**. 2) Колесная мастерская.

Ко́лесо, са, *с.* 1) Кругъ. *Колесом сонечко вгору йде*. Грин. III. 533. 2) Колесо въ экипажѣ, машинѣ, мебели. *А вони окаянні коней зупиняють, у колесах спиці рубають*. К. ЧР. *Дивися, які баюри колісьми повиробл**ю**вано*. Харьк. *Скрині такі на колесах, що було перехилишся та й дна рукою не достанеш*. МВ. **Ко́лесо млино́ве, ко́лесо млинське** (Галиц.). Мик. 480. Колесо водяной мельницы. **К. водяне́**. Наружное колесо водяной мельницы. Мик. 480. Тоже значитъ и **надві́рне ко́лесо**. Черниг. у. **К. пале́чне (пале́шне)**. Внутреннее колесо водяной мельницы, приводящее въ движеніе шестерню. Мик. 480. Черниг. у. **К. размахове́**. Часть ткацкаго станка. МУЕ. III. 24. 3) Люди, ставшіе въ кружокъ (на

сходкѣ, въ собраніь казацкой **ради** и пр. *Увесь поїзд із музиками іде за молодим і стає коло діжи кругом—колесом.* МУЕ. 113. *Посеред колеса,--а колесо одзначили таке, що з одного краю до другого ледві можно було що почути...—стояв стіл під турецьким килимом. На столі лежала булава Брюховецького з бунчуком і корогвою.* К. ЧР. 334. **Віщове колесо, судне колесо.** Собраніе запорожскихъ казаковъ для суда надъ товарищами. *Курінне отамання і вся ка старшина кінчали первий обід віщового колеса.* К. ЧР. 270. *Посеред суднього колеса стояв Кирило Тур.* К. ЧР. 269. **Раднє колесо.** То-же собраніе для рѣшенія дѣлъ. *Кругом радньою колеса крик і гомін.* К. ЧР. 335. 4) Рядъ вѣтвей, идущихъ вокругъ ствола дерева приблизительно на одинаковой высотѣ. Шух. І. 224. 5) Игра. Также: **колесо дурне.** Игра состоитъ въ томъ, что взявшіяся за руки дѣти составляютъ вращающійся кругъ, постоянно выворачивающійся то внутрь, то наружу. Ив. 48. Маркев. 73. Ум. **Колесонько, колісце, колісча, колісчатко.** *А з мене, березоньки, колесонька будуть.* Чуб. 5. 111.

Колесувати, сую, еш, *гл.* Колесовать. *Відьом же тут колесували і всіх шептух і ворожок.* Котл. Ен.

Колечко, ка, *с.* Ум. отъ **коло.**

Колешня, ні, *ж.* Каретный сарай; также и для скота подъ одной крышей съ хатой. Шух. І. 106, 189. Иногда—пристройка при хатѣ, гдѣ рубятъ и складываютъ дрова. Волын. г.

Коли, *нар.* и *сз.* 1) Когда. *Сину мій, коли приїдеш до нас?* Макс. *Коли хліб, тоді й розум.* Ном. № 1364. *Коли б же се було?* **Єсть мені коли!** Мнѣ некогда. 2) Если. *Коли ти будеш вірно пробувати, будуть тебе козаки поважати.* Макс. *Стоїть вода у кубочку, коли хоч—напийся.* Макс. 3) Вдругъ. *Коли виводять мого чоловіка.* МВ. (О. 1862. III. 72). 4) **Коли-б.** Какъ-бы. *На мене він не нарікатиме, а от коли б ви його не зневажили.* К. ЧР. 5) **Коли-б.** Пусть, чтобъ. *Коли-б же ви, вороної коні, а походу не сходили, як ви мою головоньку навіки втопили.* Макс. 6) **Коли ось.** Какъ вотъ. *Коли ось лежить дві дороги.* 7) **Коли не.** Какъ. *Кабан коли не розбіжиться з перестраху, коли (не) вдариться об дуб.* Рудч. Ск. І. 23. 8) **Коли-не-коли.** Изрѣдка. *Сонце темніє в ряди-годи, коли-не-коли.* Ком. II. 9) **А коли, то.** А иногда. *Добрі люде її не забувают: то стара тітка прийде, розважить, то дівчатка прибіжать нащебечуть, а коли, то й за собою витягнуть.* МВ. 10) **Коли разом** Какъ вдругъ. *Живемо ми оттакеньки собі приязненько та любо. Коли разом я помічати стала, що Парася щось сама собі думає.* МВ.

Колиба, би, *ж.* 1) Пастушій шалашъ. Желех. 2) Зимнее жилище дровосѣковъ-гуцуловъ; строится въ формѣ восьмиугольника, безъ оконъ и потолка, съ отверстіемъ въ верхушкѣ пирамидальной крыши для прохода дыму. Шух. І. 173, 174. Ум. **Колибочка.** *Добре тому то Бог дає, що на горі конарь має, а в долині колибочку, серед села фраєрочку.* Гол.

Коливання, ня, *с.* Колебаніе, качаніе.

Коливати, ваю, еш, *гл.* 1) Колебать, качать. *Стоїть дід над водою, коливає бородою.* Ном., стр. 296, № 207. *Верби та садовина поперехилялись через тини та коливають віттям, куди вітер віє.* О. 1862. IX. 60. 2) Идти медленно; идти переваливаясь. *Стара пані немов одужала: коливає з кімнати до кімнати, виглядає у кожне віконце.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Коливатися, ваюся, єшся, *гл.* Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка коливається.* Нп.

Коливо, ва, *с.* Кутья, канунъ. *Царство небесне, пером земля!.. (примовляють, як їдять коливо).* Ном. № 252.

Коливорот, ту, *м.*=**Коловорот.** *Коливорот—ще й помальований зеленим—на ланцюгах ходив, обкований був. І на стовпі бляшане півпівника: куди вітер, туди й він обертався та черінькав.* Св. Л. 77.

Колисанка, ки, *ж.*=**Колиска 1.** Ум. **Колисаной(нь)ка.** *В тих яворах висить скобойка, а в тій скобойці колисанойка, в тій колисанці сам милий Господь.* Гол. II. 41.

Колисати, шу, шеш, *гл.* 1) Колыхать. 2) Качать въ люлькѣ. *Теща дитя колисала.* Гол. І. 43. *Колисала мама сина, свою чорнобривця.* КС. 1893. VII. 82.

Колисатися, шуся, шешся, *гл.* Колыхаться. *Усе чутніш плескавсь та колисавсь Дніпро.* МВ. III. 98.

Колиска, ки, *ж.* 1) Люлька, колыбель. *Яке в колиску, таке в могилку.* Ном. № 3212. 2) Качели. *Хочете... гуляти, ідіть до колиски, та тілько самі не колишіться.* Кв. І 75. Ум. **Колисочка.** *Мальована колисочка, засни мала дитиночка.* Макс. (1849). 105.

Колись, *нар.* 1) Когда-то, нѣкогда,

прежде. *Була колись шляхетчина.* Шевч. *Колись і ти був в такій неволі, як ми тепера.* Макс. *Щоб народ дививсь та не забував, як колись за батьків та за дідів діялось.* К. ЧР. 2) Когда-нибудь. *Нароблять вони колись нам до сто чортів лиха.* Стор. 3) Какъ-то разъ. *Колись прихожу, а він такий гнівний.*

Колиха́лочка, ки, *ж.* Та, кото́рая качаетъ колыбель (няня). *І до печі куховарку найняв, і до пива пивоварочку, до колиски колихалочку.* Чуб. V. 1122.

Колиха́ння, ня, *с.* Колебаніе, качаніе.

Колиха́ти, шу́, шеш, одн. в. **колихну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Качать, качнуть, колебать. *Як тії струни колихнеш.* Руд. 2)=**Колисати 2.** *Прийшлося тещі зятнії діти колихати.* Ном. № 4910. *Там я буду ночувати, дитиночку колихати.* Мет. 3) Качать на качеляхъ.

Колиха́тися, шу́ся, шешся, одн. в. **колихну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Колыхаться, качаться. *Ой у полі билиночка колихається.* Нп. *Кладочка така хистка, що вся так і колишеться.* 2) Качаться въ люлькѣ. 3) Качаться на качеляхъ.

Коли́шній, я, є. Прошедшій, бывшій когда-то. *Згада козак колишнєє, згада та й заплаче.* Шевч. *Оповідаю дещо про колишніх крепаків.* О. 1862. І. 61. **Бо-зна-коли́шній.** Давно прошедшій. *Бо-зна колишнії звичаї в душі своїй перебіраю.* Шевч. **Чорт-зна-коли́шній.** Очень давній. *Борщ оскомистий, чорт-зна-колишній.* ЗОЮР. І. 217.

Коли́шнійсь, нявсь, неєсь.=Колишній. *Озвалась, блиснувши очима, колишнясь краля.* Г. Барв. 426. Левиц. Пов. 174.

Колі́ївщина, ни, *ж.* Гайдамаччина. *Батько діда просить, щоб той росказав про колі́ївщину, як колись бувало, як Залізняк, Гонта ляхів покарав.* Шевч. 205.

Колі́й, лія́, *м.* 1) Мясникъ, рѣжущій свиней. Херсон. г. 2) Эпитетъ гайдамакъ. *А коліям нічим стріляти—куль нема.* К. ЗОЮР. І. 135.

Колімажарь, ря, *м.* Продающій мазь для колесъ, деготь. Вх. Уг. 245.

Колі́нечко, ка, *с.* Ум. отъ **колі́но.**

Колі́нкуватий, а, е Колѣнчатый.

Колі́но, на, *с.* 1) Колѣно. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. 38. 2) Родъ, происхожденіе. *Одно—що вона пані великого ко́ліна, а друге—що з прадіда ляшка.* К. ЧР. 317. 3) Поколѣніе. *Через тебе і твого потомка благословлятимуться усі коліна на землі.* Опат: 49. 4) Изгибъ (рѣки и пр.). *Коліно трохи було: так іти прямо, а потім повернуть у бік коліном.* Екатер. у. 5) Переходъ голоса при пѣніи. *Не попадеш пісні: на колі́на крута.* Харьк. г. Ум. **Колі́нечко, колі́нце.** *Первий раз ступив* (у воду) *по колі́нечка, другий раз ступив—як під рученьки.* Грин. III. 279.

Колі́ння, ня, *с. соб.* Колѣни. *На колі́ння падають, владиці Богу честь дають.* Чуб.

Колінува́тий, а, е. 1) Колѣнчатый. 2) Извилистый. *Колінувата річка.*

Колі́нце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **колі́но 1 и 4.** *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Рось вирвалась з неволі, як гадючка тричі зверетенилась колінцями на зеленій траві.* Левиц. І. 93. 2) Колѣнце въ стеблѣ односѣменодольныхъ растеній, изъ котораго начинается листъ. Харьк. г.

Колі́нчастий, а, е. Колѣнчатый.

Колі́нчик, ка, *м.* Колѣнце въ стеблѣ. *Ой стерегла я жита, пшаниці... Щоб з колосочка не видзьобало; щоб колі́нчика не виломало.* Чуб. III. 454. См. **Колі́нце 2.**

Колі́нчьти, чу, чиш, *гл.* Бить (колѣномъ?) *Ну, вже він мене колінчив, колінчив після сього.* Г. Барв. 302. *Звалив його, колінчив уже, колінчив, стілько йому схотілось.* Мнж. 91.

Ко́лір, ру, *м.* Цвѣтъ. *Санько розмалював той кружок усякими колірами.* Ком. II. 85.

Колісни́к, ка́, *м.* Колесникъ. Чуб. І. 258. Вас. 146.

Колісни́цтво, ва, *с.* Ремесло колесника. О. 1862. І. 52.

Колісни́ця, ці, *ж.* 1) Колесница (только въ литературномъ языкѣ). См. **Колесни́ця.** 2) и *мн.* **Колісни́ці=Колішня.** Шух. І. 165.

Колісня́, ні́, *ж.* 1)=**Колішня.** 2) *мн.* **Колісні́.** Родъ вышивокъ. Kolb. І. 48.

Колісце́, ця́, *с.* Ум. отъ **ко́лесо.** 1) Вообще маленькій кружокъ, маленькое колесо въ значеніяхъ 1—4 слова колесо. *Колісце у млині. Одчинітеся, ворітця, одкотітеся, колісця.* Мет. 171. *Колесцем, бояре, колесцем!* МУЕ. III. 113. 2) Въ блокѣ: каточекъ съ углубленіемъ для веревки. Шух. І 162, 256.

Колісча́, ча́ти, *с.*=**Колісце.** Костантиногр. у. Ум. **Колісча́тко.**

Колісча́стий и колісча́тий, а, е. 1) Круглый. *Сонце круглобоке як кавун, а не як корж; бо коли б воно було тільки ко-*

лісчасте, а не опукле, то ми б побачили завжди повний круг. Ком. I 22. 2) На колесахъ. *Колісчата скриня.* Левиц. I. 184. 3) Узорный. *Запасочка ж моя колісчаста... стрічечки мої блакитнії.* Кв. II. 15. *Були і в... картацьких плахтах з колісчастими запасками спереду.* О. 1862. IX. 62.

Колісча́тко, ка, *с.* Ум. отъ **колісча́**. 1) Рѣзецъ для тѣста. 2) *мн.* Родъ прошвы или вышивки на бѣльѣ. Чуб. VII. 415.

Коліш, ша, *м.* Колесо на валу (надъ колодеземъ)? *Колішем тягнуть воду.* Вх. Зн. 27.

Колішéнний, а, е. (О волахъ). **Колішéнні воли́.** Первая пара воловъ въ плугѣ, идущая возлѣ колесъ. *Запріг він п'ять,— нема шостою колішнього, борозньою.* Рудч. Ск. I. 182.

Колішня́, ні, *ж.* Двухколесный передокъ плуга. Чуб. 7. 398, 399.

Ко́лія, лії, *ж.* 1) Колея. *Держи по колії.* 2) Желѣзная дорога, рельсы. *Так і преться машина по колії.* Ромен. у. 3) Порядокъ, очередь. *Тепер прийшла колія, так треба йти.* Ум. **Ко́лійка.** *Ой пійду я, пійду дорогою широкою, ой гляну я, ой паду я в колійку глибокую.* Мет. 65.

I. Ко́ло, ла, *с.* 1) Кругъ. *Ой колом, колом до гори місяць (сонце) іде.* Рк. Макс. 2) Колесо. *Ой зійди, зійди, ясний місяцю, як млиновеє коло.* Чуб. 3) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **ко́лесо** у передняго **наво́я**. См. **Навій.** Вас. 165. 4) Поставъ (мельницы). *Млин з двома колами.* Черниг. у. КС. 1883. VII. 508—517. 5)=**Колесо 3**. *Дівчата стали у коло.* Мир. Пов. 144. Ум. **Ко́лечко.** Желех.

II. Коло, *пред.* 1) Около, вокругъ. *Чи не той то хміль, що коло тичини в'ється?* Макс. (1849). 96. *Кайдани-залізо ноги поривало, біле тіло козацьке-молодецьке коло жовтої кости пошмугляло.* АД. I. 89. 2) Возлѣ, подлѣ. *Заховаю змію люту коло свого серця.* Шевч. *Звелів їх садовити купа коло купи.* Єв. Мр. VI. 39. 3) **Коло чо́го ходи́ти.** Заниматься чѣмъ либо. **Коло ко́го ходи́ти.** Заботиться о комъ, присматривать за кѣмъ.

Колоба́тина, ни, *ж.* = **Калабатина.** *Як попав я в колобатину, то й не міг вилізти.* Чуб. I. 215.

Колови́й, а́, е́. Круговой. **Колова́.** Въ шлеѣ: круговой ремень, къ которому пришиты откосные ремни. **Колова́ свита.** См. **Свита.** Вас. 154.

Коловóдник, ка, *м.* Птица: лонзикъ, Totanus. Вх. Зн. 27.

Ко́ловоріт и **ко́ловорот, роту,** *м.*= 1)=**Коворот 2.** 2) Верхняя подвижная (вращающаяся) подушка на передней оси телѣги. Kolb. I. 67. 3) Бревно, которымъ поворачивается вѣтряная мельница. Залюбовск.

Коло́да, ди, *ж.* 1) Колода, бревно. *Чи на полі під копою сина забавляє, чи в діброві з під колоди вовка виглядає.* Шевч. 77. *На колоді сиділи музики з скрипками, цимбалами.* Левиц. I. 15. 2) См. **Реваш.** Шух. I. 209. 3) Составная часть **п'ял.** Шух. I. 254. См. **П'яла.** 4)=**Диби.** *Запишався, як Берко в колоді.* Ном. № 2474. 5) Въ ручной мельницѣ: толстая доска, на которой, въ углубленіи лежатъ жернова. Шух. I. 146. 6) Ступа. Колода съ выдолбленнымъ углубленіемъ или углубленіями, въ которыя бьютъ песты,—въ различныхъ снарядахъ: въ ступѣ, толчеѣ, въ сукновальнѣ, маслобойнѣ и пр. Шух. I. 161, 162, 163. Мик. 481. Вас 172. 7) Длинное корыто у колодезя—выдолбленное или изъ досокъ. *Приверни коней до колоди.* Харьк. 8) Улей. 9) Колода картъ. 10) У горшечниковъ: партія мисокъ, до 35 штукъ, вложенныхъ одна въ другую; ставится бокомъ въ гончарную печь. Вас. 180. 11) Стадо овецъ, идущее тѣсно. *Колода—отара, як іде тісно, не в роспаш.* О. 1862. V. Кух. 38. Ум. **Коло́дка, коло́дочка.**

Колобо́к, бка́, *м.* Лепешка круглой формы. *Баба... витопила в печі, замісила яйцями борошно... спекла колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Колобро́дити, джу, диш, *гл.* Куралесить. *Еней тут добре колобродив і всіх на чудо потрошив.* Котл. Ен. *Цілу нічку колобродить, за собою челядь водить.* Нп.

Коло́ватень, тня, *м.* Отдѣльно выросшій и потому вѣтвистый, развѣсистый стебель конопли. Желех.

Коло́ватиця, ці, *ж.* 1)=**Коловатень.** 2) Вертячка, веретенница (овечья болѣзнь). Желех.

Коло́ватниця, ці, *ж.*=**Коловатень.** Гол. Од. 35.

Ко́ловатній, я, е. Ко́ловатне зілля. Раст. Silybum Marianum. Шух. I. 22.

Ко́ловертень, тня, *м.*=**Коловерть.**

Ко́ловерть, ті, *ж.* Водоворотъ.

Колода́ч, ча́, *м.* Большой ножъ. КС. 1887. VII. 474. Ножъ, носимый въ нож-

нахъ на поясѣ. Чуб. VII. 418. Ум. **Колодачик**. Вх. Зн. 27.

Колоддя́, дя́, *с. соб.* отъ **коло́да**. *Я закладав комори й хату з віковічного дубового колоддя на два людські віки.* Левиц. I. 374.

Колоди́тися, джу́ся, дишся, *гл.*= **Кородитися**. *Вона ще звечора стала колодитися на поперек, що болить.* Зѣньк. у. Залюбовск.

Коло́диця, ці, *ж.* Ступица въ колесѣ. Вас. 147. См. **Колодка**.

Колоді́й, ді́я, *м.* 1) Колесникъ. Левч. *Ходи, ходи, колодію, зо мнов ночувати.* Гол. II. 470. 2)=**Колодач**. *Я йому такою колодія викував, що хоч куди.* Хата, 122. 3) Понедѣльникъ сырной недѣли, когда привязываютъ **коло́дку 2**. Ном. № 528. **Справля́ти колодія́**. Пировать, выпивать на деньги, полученныя какъ выкупъ отъ **коло́дки**. О. 1861. X. Свидн. 62.

Коло́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **коло́да**. 1) Небольшая колода. *А-а, котку! не лізь на колодку, бо заб'єш головку.* Макс. (1849). 103. Сложенныя у дворовъ на улицѣ бревна обыкновенно служатъ мѣстомъ собранія крестьянъ (преимущественно молодежи) въ праздничный день; поэтому—*усі хлопці на колодці, а мого не має.* Мет. 10. *Гриць... устав з колодки.* Г. Барв. 451. 2) Обрубокъ дерева, привязываемый женщиной неженатому мужчинѣ въ понедѣльникъ сырной недѣли; мужчина долженъ **волочи́ти коло́дку**, пока не откупится. Маркев. 2. О. 1861. X. Свидн. 63. **Віддава́ти коло́дку**. Обычай, по которому въ день Пасхи дѣвушка, христосуясь, не обмѣнивается съ парнемъ писанкой, а только дастъ ее ему, за что парень долженъ ей **найняти таней́ць**, т. е. музыку къ танцамъ. О. 1861. X. Свид. 60, 62. 3)=**Колода 4**. *Скручують йому руки і забивають у колодку.* Левиц. I. 41. 4)=**Колода 8**. *Тутечки у його велика пасіка була,—колодок з двісті.* Стор. 56. 5) Ступица въ колесѣ. Рудч. Чп. 250. 6) У кожевниковъ: рукоять **шкафи́**, скребка для кожъ. См. **Шкафа**. Шух. I. 253. 7) У гребенщиковъ: часть рога, соотвѣтствующая охвату рукой. Вас. 163. 8) Висячій замокъ. 9) Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Уг. 246. Ум. **Коло́дочка**.

Коло́дник, ка, *м.* Арестантъ. *Посадив Іосифа в темницю, де сиділи царські колодники.* Опат. 62.

Колодо́вбина, ни, *ж.* Выбой, ухабъ. Желех.

Коло́дочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коло́дка** въ указанныхъ значеніяхъ. 2) Черенокъ ножа. Г. Барв. 463. 3) Подборъ деревянный, обтянутый кожей. Чуб. VII. 431. *Ввійшов молодий парубок в крамній сіренькій козачині, в чоботях на колодочках.* Левиц. Пов. 181. 4) Деревянная выпуклая часть сѣделки,—къ ней прикрѣплены металлическія дужки для пропуска чересѣдельника. Вас. 160.

Ко́лодрочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ко́лдра**. *Ходи ж, моя доню, до хати: час тобі на посаг сідати!—Постеліть колодрочку,—я вийду.* Гол. II. 100.

Колодю́х, ха, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101. См. **Деринник**.

Коло́дязний, а, е. Колодезный. *Замигтіли хати, колодязні цямриння, садки і городи.* МВ. I 13. *Високо вгору піднімалися колодязні журавлі.* Левиц. Пов. 144. *Колодязна вода.*

Коло́дязь, зя, *м.* Колодецъ. *В яру бачила вона колодязі з високими журавлями.* Левиц. I. 514.

Колода́ччя, чя, *с. соб.*=**Колоддя**. *Все те мертвим сном спить, пороскидане як колодаччя.* Мир. ХРВ. 269.

Колокі́л, ко́лу, *м.* 1) Колоколъ. *Ой чия ж тут беседа тут вечеряє весела? Бийте коли, все колоком, колоколи кованії у нас гості проханії.* ХС. VII. 425. 2) Звонокъ на шеѣ коровы, козы. Вх. Зн. 27. Ум. **Колокі́лок**.

Колокі́локъ, лка, *м.* 1) Ум. отъ **колокі́л**. 2) *мн.* Родъ прически дѣвушекъ съ зубчастимъ проборомъ. Чуб. VII. 423.

Колокі́льце, ця, *с.* Бубенчикъ? *А-а люлечки! шовковії вірвечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка: засни, мала дитиночка!* Макс. (1849). 105.

Коломазник, ка, *м.* = **Колімажарь**. Угор.

Коло́мазь, зі, *ж.* Деготь, скопляющійся на осяхъ; вообще деготь и мазь для колесъ.

Коломи́єць, ми́йця, *м.* 1) Житель Коломыйскаго округа. 2) Добывающій соль. *Ой чи ти козак, чи ти чумак, чи ти коломиєць? передай мені хоть сухарь на гостинець.* Нп. Значеніе слова видно изъ слѣдующихъ стиховъ Климентія: *Торяники велику працю подиймають, паче коломийцов, що гуски вироблять.* О. 1861. I. 226.

Коломи́йка, ки, *ж.* 1) Жительница Коломыйскаго округа. *Ой славная коломийка*

по дворі ходила. Чуб. IV. 492. 2) Особый родъ пѣсенъ въ Галиціи, Буковинѣ и Угорской Руси, получившій свое названіе отъ г. Коломыи, гдѣ онѣ наиболѣе распространены; каждая пѣсня состоитъ изъ 2—6 стиховъ въ 14 слоговъ каждый, съ цезурой послѣ 8-го стиха. *Як я тую коломийку зачую, через тую коломийку дома не ночую.* Гол. См. Сумцовъ. Коломыйки. КС. 1886. IV. 3) Танецъ въ Галиціи и Угорск. Руси. Де-Волланъ, Угро-русскія пѣсни. 16. 4)=**Клепаня.** Шапка эта такъ называется въ Галиціи по той причинѣ, что ее носятъ въ Коломыйскомъ округѣ. Гол. Од. 69. 5) Родъ сумки шерстяной, носимой гуцулами-мужчинами черезъ плечо. То-же, что и **дзьобенка.** Kolb. I. 37.

Коломи́йський, а, е. Коломыйскій.

Коломи́я, миї, *ж.* 1) Глубокій выбой, наполненный водой. 2) Городъ Коломыя.

Коломі́тний, а, е.=Каломутний.

Колонизува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Колонизовать. *Колонизують Кавказ козаками.* О. 1862. X. 111.

Колоні́ст, та, *м.* Колонистъ. *Тут тих колоністів німців багато.* Херс. *На гетьманських могилах колоністи німці насадили картоплі.* Левиц. Пов. 367.

Коло́нія, ні́ї, *ж.* Колонія. *Він по німецьких колоніях у наймах жив.* Херс. г. *Біля Москви хотіли нашкодить усім німцям,—ціла б то їх колонія завелась там.* О. 1862. V. 45.

Колопе́нник, ка, *м.=***Конопельник.** Вх. Зн. 27.

Коло́пня, ні, *ж.=***Коноплі.** Шух. I. 137. Въ Лохвицк. у. только во мн. **Коло́пні.** Ум. **Колопе́нька.** *Ой дала-сь мня моя матенька, дала, як би тую колопеньку в болотонько впхала.* Гол. I. 275.

Ко́лос, су, *м.* 1) Колосъ. *Колос повний гнеться до землі, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. *Шумить золотим колосом пшениця.* Левиц. I. 77. 2) Часть косы (орудія), находящаяся передъ ея концомъ, носкомъ. Шух. I. 169. Ум. **Колосо́к.**

Колоси́на, ни *ж.* **и колосі́ння, ня,** *с.* Оторванные отъ стеблей колосья, колосья послѣ молотьбы. Вх. Зн. 27.

Колоси́стий, а, е. Колосистый. *Широке поле, жито густеє,... колосистеє, ядренистеє.* Чуб. III. 385. *Хвилюються жовті ниви, житом колосистим.* К. Досв. 6.

Колоси́тися, шу́ся, си́шся, *гл.* Колоситься, выбрасывать колосъ. *То ячмінь колоситься.* МВ: I. 14.

Колосі́й, сія, *м.* О раст.: Колосистый. *І овес самосій, і ячмінь колосій.* Чуб. III. 266. *Овес-колосій.* Грин. III. 55.

Колосі́ти, сі́ю, еш, *гл.* Колоситься; виднѣться своими колосьями. *Там дивлюсь—жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352.

Колосо́к, ска́, *м.* Ум. отъ **ко́лос.** *В того доля ходить полем, колоски збирає.* Шевч. 2) Родъ орнаментики въ видѣ колоса. Шух. I. 303.

Коло́сся, ся, *с. соб.* Колосья. *Лежить як жива, у пшениці, аж колосся над нею похилилось.* МВ. *Молоде колосся з жита зриваю.* Г. Барв. 353.

Колосува́ння, ня, *с.=***Колосиня.** *А ні гречки, ні полови, ні колосування.* Чуб. V. 674.

Колосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Перемолачивать колосья?

Ко́лот, ту, *м.* Ссора, споръ, сумятица. *Як Чаюна взяли у острог, так і колоту не стало на селі; а то було що-вечора то крик на вулиці, то бійка,—без колоту не обійдеться.* Екатер. у. *Колот такий підняли, що хоч з хати тікай. Боялась, щоб не вийшло якого колоту через сей случай.* Г. Барв. 154. *За ту бражку зчинили козаки з ляхами превелику дражку, за той молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* АД. II. 33.

Коло́твиця, ці, *ж.* Лучина, драни. Вх. Зн. 27.

Коло́ти, лю, леш, одн. в. **кольну́ти, ну, не́ш,** *гл.* 1) Колоть. *В серце коле.* Шевч. *Голкою колов. Піде вогонь од ноги по тілу,—кольне аж у голові.* Левиц. 2) Бодать. *Рогата скотина вдасться, то всіх коле.* Ном. *Коли б свині роги, то б усіх поколола.* Посл. 3) Убивать, закалывать. (Гайдамаки) *прибігли туди, давай колоть орендаря і всіх жидів.* ЗОЮР. 4) Рѣзать (свиней). 5) Раскалывать. *Тріски колоти.*

Коло́тися, лю́ся, лешся, *гл.* 1) Колоться, производить уколы. *Ячмінь колеться.* 2) Раскалываться. *Не колеться дровсняка.*

Колоти́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Мутить. *Два голуби воду пили, а два колотили.* Мет. 2) Масло сбивать. 3) Ссориться. *Як у клуні не молотить, то в хаті колотить.* Ном. № 10131. 4) Помыкать; распоряжаться чѣмъ. *Так колотить всіма, як вир водою.* Ном. № 3429. *Оце колотить, як*

чорт лозою. Ном. № 3422. *Поснулй й ви, що світом колотили*. К. ПС. 7.

Колоти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) Сбиваться (о маслѣ). *Щось масло довго не колотиться.* 3) Биться (о сердцѣ). *Душа її уся порушилась, серденько колотилося.* МВ. 4) Дрожать. *Чи змерзла, чи з трівоги вся колотилась.* Г. Барв. 168. 5) Ссориться, браниться, спорить. *Як на току молотиться, то і в хаті не колотиться.* Ном. № 10131.

Коло́тиця, ці, *ж.*=**Колотвиця**. Желех.

Колотівка, ки, *ж.* Мутовка. Вх. Зн. 27.

Колотне́ча, чі, *ж.* Ссора, споръ, драка, свалка. *Тіки на порі, аж там така смертенна бійка та колотнеча діється.* Харьк. *Смерть запанувала там, де недавно був гармідер і колотнеча.* Левиц. *Добра та ладу не було, а були тільки бучі, колотнеча та сваволя.* Мир. ХРВ. 87.

Коло́тник, ка, *м.* Забіяка, сварливый.

Коло́тниця, ці, *ж.* Сварливая женщина, заводящая ссоры.

Колотня́, ні, *ж.*=**Колотнеча**.

Ко́лотов, тви, *ж.*=**Колотівка**. Вх. Уг. 246.

Колото́вця, ці, *ж.* Раст. Galium aparine. Вх. Уг. 246.

Колоття́, тя́, *с.* 1) Закалываніе многихъ (преимущественно о свиньяхъ). 2) Раскалываніе.

Колоту́ха, хи, *ж.* 1) Сварливая женщина? *Радуйся, мати,—іде невістка до хати: добрая роботуха, а ліпша колотуха.* Чуб. IV. 669. 2) Ряжанка, искусственная сметана.

Колоту́ша, ші, *ж.*=**Колотуха** 2. О. 1862. VI. 98. Ум. **Колоту́шка**.

Колоту́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **колоту́ша**. 2)=**Колотівка** Вх. Зн. 27.

Ко́лоть, ті, *ж.* О дорогѣ: замерзшая комками грязь. Харьк.

Коло́ша, ші, *ж.* = **Холоша**. Ном. № 7225.

Коло́шкати, каю, еш, *гл.* Тревожить, вспугивать. *За те (б'ють),—сказав один Рябкові з наймитів,—щоб не колошкав ти вночі своїх панів.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 82. *Я гнав овець до старости, а вони два перебігли та й давай мені колошкати овець: кишкають на вівці, одбивають од мене Я кричу: не полохайте, а вони колошкають.* Павлогр. у.

Коло́шні, нів, *мн.* Зимніе суконные штаны.

Колуба́ха, хи, *ж.*=**Ковбаня**. Желех.

Колува́ння, ня, *с.* Объѣздъ кругомъ, вмѣсто прямой дороги.

Колува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Идти кругомъ, идти по круговой линіи. *Горою сонечко колує.* О. 1862. IV. 23. 2) Кружить, колесить, дѣлать объѣзды. *Хто колує, той вдома ночує.* Чуб. I. 248. *Волю колувати, як просто їхати та бідувати.* Ном. № 11409.

Колу́драбок, бка, *м.* Часть сновальницы: каждая изъ двухъ поперечныхъ пластинъ, въ которыхъ укрѣплены колышки. Шух. I. 150, 151. См. **Основниця**.

Колупа́ти, па́ю, еш, одн. в. **колупну́ти, пну́, не́ш,** *гл.* Ковырять. **Піч колупа́ти**—обрядовое дѣйствіе невѣсты во время сватовства. *Стала коло печі та й колупає її пальцем:* Кв. I. 76. **Колупну́ло за се́рце.** Защемило сердце. *Колупнуло Антося за серце,—аж заплакав.* Св. Л. 160.

Ко́лька, ки, *ж.* 1) Колика, колотье. *Русин каже: „іди в поле!“ Полька каже: „колька коле“.* Грин. III. 314. *Марині неначе колька заколе в саме серце.* Левиц. I. 40. 2) Колючка; игла (у ежа). *Їж ма кольки.* Вх. Лем. 426.

Ко́лький, а́, е́. Колючій. *Сіли твої діти на високім древі. На якому древі? На колькому терні.* Чуб. V. 852.

Ко́лько, *нар.* Колко. *На стерні колько.* Кіев. г. *Чи й у вас, як у нас, на леваді колько?* Грин. III. 648.

Ко́льо, ля, *м.* Дѣтск. Хлѣбъ. Вх. Лем. 426.

Кольока́тор, ра, ? *м.* *Після смерти кольокатора зосталось шість хлопців і одна дочка, обійстя і трохи землі і одним оден підданий.* Ном. № 1174.

Кольфа́рба, би, *ж.* Клеевая краска. *Під кольфарбу золотити.*

Ко́люватина, ни, *ж.* Щель. *Є колюватини у стіні.* Волч. у.

Колю́ки, к, *ж. мн.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Колю́х, ха, *м.* Колючее растеніе. *Взяв, наламав колюхів, обтикався да й сидить.* Рудч. Ск. I. 159.

Колю́ча, чі, *ж.* Раст. Salsola Kali L. ЗЮЗО. I. 134.

Колю́чий, а, е. 1) Колючій. *І стежечка, де ти ходила, колючим терном поросла.* Шевч. 387. 2) Легко раскалывающійся. *Дуб колючіший, ніж грушина.* Волч. у. 3) Рѣзкій. *Мужича правда есть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен.

Колю́чка, ки, *ж.* 1) Шипъ растенія. *Колючка залізла в ногу.* 2) Колючее растеніе вообще. *Бува і чоловік сьому колючці* (будякові) *пара.* Греб. *Прийшов у садок, намостив на дереві колючок і сів на їх.* Рудч. Ск. 3) *мн.* Названіе растеній: Echium vulgare L, Tribulus terrestris L, Xanthium spinosum L. ЗЮЗО. I. 141. *Будяки, колючки стремлять на просторі та глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96). 4)=**Колька.** *П'ять ніч не спала: колючка колола.* Константиногр. у. *Я спіара людина: або ногу підколю, або колючка нападе, то й опізнюся.* Г. Барв. 497.

Колюще́нний, а, е. = **Коліщенний.** Мнж. 92.

Колю́щий, а, е.=**Колючий.** *Помостимо вам кладочки з колющого глоду.* Мил. 65.

Коляда́, ди́, *ж.* 1) Рождественскій праздникъ, когда поютъ **колядки́.** *Будьте здорові з колядою!* Ном. № 343. 2) Пѣсни въ вечеръ 25 декабря. *Пустіть його до хати, він вам буде коляди співати.* Чуб. III. 425. 3) Вознагражденіе колядникамъ за пѣсни. *Он і пан іде, коляду несе: коробку вівса, наверх ковбаса.* Нп.

Коляди́н, на? *м.*? Встрѣчено только въ началѣ шуточной колядки: *Коляд, коляд, колядин, а я в батька один.* Грин. III. 36.

Коля́дка, ки, *ж.* Рождественская пѣсня, исполняемая на первый день рождественскихъ святокъ сельской молодежью, которая ходитъ для этого отъ хаты къ хатѣ и получаетъ за пѣніе вознагражденіе.

Коля́дний, а, е. Относящійся къ рождественскимъ святкамъ. *На колядному попелі поставила горщик.* Нп.

Коля́дник, ка, *м.* Поющій **колядки.** *Під вікном колядник човпеться.* Чуб. Ум. **Коля́дниченько, коля́дничок.**

Коля́дниця, ці, *ж.* Поющая **колядки.**

Коля́дниченько, ка и коля́дничок, чка, *м.* Ум. отъ **колядник.**

Колядува́ння, ня, *с.* Пѣніе **колядок** въ рождественскій вечеръ (25 декабря).

Колядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Ходить по хатамъ и пѣть **колядки.** *Збіраюсь колядувати, як вже й щедрувати пора.* Ном. № 512.

Колядча́ний, а, е. Относящійся къ **колядкам.** Желех.

Коля́к, ка, *м.* Раст. Xanthium Spinosum. Вх. Пч. I. 14.

Коля́ка, ки, *ж.*=**Кіл.** *У иншого сокира за поясом, у того коса на плечі, а другий притяг із колякою.* К. ЧР. 258.

Коля́ндра, ри, *ж.* Раст. Кишнецъ, Coriandrum sativum. Анн., 109.

Коля́р, ра́, *м.* 1)=**Колісник.** Вх. Лем. 426. 2) Мясникъ, рѣжущій свиней. Желех. См. **Колій.**

Коля́са, си, *ж.* Экипажъ, коляска. *Ой пізнала мила вороні коні, а ще пізнавай новую колясу.* Чуб. V. 742. *Їхала, кажуть, одна скупа пані... і попалася разбійникам: обступили колясу.* МВ. III. 24. Ум. **Коля́ска, коля́сонька, коля́сочка.** *Ласка не коляска: сівши, не поїдеш.* Ном. № 4488. *Вже кучері молодії на колясоньках стоять і віжечки шовковії в білих рученьках держать.* Чуб. V. 536. *Уже кониченьки позапрягані, і колясочки позавертані, тільки сісти та поїхати.* Грин. III 548.

Коля́стра, ри, *ж.* = **Молозиво.** Подольск. г.

Ко́ма, ми, *ж.* Запятая. *Читайте од слова до слова: не минайте а ні титли, а ні тії коми.* Шевч. 214.

Комана́, ни́, *ж.*=**Команиця.**

Кома́нда, ди, *ж.* 1) Команда 2) Отрядъ, команда. *А тоді у нас у Черкасах команда стояла.* ЗОЮР. I. 264. 3) Кружокъ, товарищи. *Вже Оксана і зібрала свою команду: шатнулась, метнулась з кінця в кінець, веде низку дівчат.* Кв. I. 161.

Командерство, ва, *с.* Начальство военное. *Господа москаль! а скажіть, будьте ласкаві, вашому командерству, коли треба вівса, або якого борошна, то нехай прийдуть.* Кв. I. 131.

Кома́ндувати, дую, еш, *гл.* Командовать. *Сами кільки салдат воюються, а тих, що командують, і немає.* Рудч. Ск. I. 107.

Комани́ця, ці, *ж.* 1) Трилистникъ, клеверъ, дятлина. *На сім боці на толоці жовта команиця.* Гол. II. 418. 2) Раст. Viola tricolor. Лв. 102.

Кома́нка, ки, *ж.*=**Команиця.** Желех.

Кома́рик, ка, *м.* Ум. отъ **кома́рь.**

Комари́стий, а, е. Изобилующій комарами.

Комари́ця, ці, *ж.*=**Комарь.** Вх. Зн. 27. Желех. Ум. **Комари́чка.**

Комари́ще, ща, *м.* Ув. отъ **кома́рь.**

Комарі́в, ре́ва, ре́ве. Принадлежащій, свойственный комару. *Шевчиха не злюбила, загадала шевцю черевики шити з комаревої шкури.* Нп. **З комаре́ву ні́жечку.** Немножко, очень мало. *Дайте мені з комареву ніжечку, з Антонову слізочку.* Ном. стр. 283. **Комаре́ві но́сики.** Раст.=**Сонирки.**

Комарни́к, ка́, *м.* Родъ шалаша для пастуха овецъ. Вх. Зн. 27.

Комарня́, ні, *ж. Соб.* отъ **комáрь** *Комарня так і лізе у вічі.*

Комáрь, ря́, *м.* 1) Комаръ. *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати, аніж пійти лугів потирати, своїм тілом комарів годувати.* Дума. 2) Названіе тощаго вола. КС. 1898. VII. 46. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27. Ум. **Комáрик, комáронько.** *І нас Бог не оставить, коли й комарика й малюсеньку комашинку доглядає* Кв. *Вилетіла муха з хати комарика рятувати.* Нп. Ув. **Комари́ще.** *Ой се ж лежить комарище, славного війська козачище.* Лукаш.

Комáха, хи, *ж.* 1) Насѣкомое. Вх. Пч. I. 6. 2) Муравей. Ум. **Комáшечка, комáшка.** *Ой летіла комашечка да по сонцю, припадала комашечка ік віконцю. Комашки! комашки! ховайте подушки, бо татаре идуть.* Ном. № 339.

Комаши́на, ни, *ж.* Одно насѣкомое, одинъ муравей. См. **Комаха.** *Чоловік проти землі менше, аніж сама менша комашина проти чоловіка здається.* Дещо. Ум. **Комаши́нка.** *Здалеку рій комашинок зразу побачиш, а кожну комашинку нарізно побачиш тільки зблизька.* Ком. II.

Комаши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Копошиться.

Комáшка, ки, *ж.* Ум. отъ **комáха.**

Комашни́ця, ці, *ж.* Муравейникъ. Канев. у.

I. Комáшня, ні, *ж.* 1) Пирушка. 2) Поминальный обѣдъ послѣ похоронъ. Угор.

II. Комашня́, ні, *ж. соб.* 1) Муравьи. *Де не взялась та комашня і, чуючи труп, лазила по його виду.* Стор. 2) Муравейникъ. *Як би таку жінку та мені,—я б її у комашню втрутив.* МВ. (О. 1862. III. 60).

Комéдія, дії, *ж.* Комедія. *Почав він... писати... комедії на театр.* К. Гр. Кв. XVIII.

Комедія́нський, а, е. Смѣшной, комедіантскій. *В їх фігурах, в їх уборі було щось комедіянське, німецьке.* Левиц. I. 491.

Комéль, мля́, *м.* Толстый конецъ отрубленнаго древеснаго ствола. *Як узяв колоду за комель, підвів проти себе, як свічку, та як ударе комлем у землю,—так вона на сажень у землю ввійшла.* Мнж. 9.

Комéнда, ди, *ж.* 1) Команда, отрядъ. *В славнім місті Берестечку коменда стояла.* Гол. I. 67. 2) Начальство. *Молоденький козаченько в команди ся прсить: пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендáнт, та, *м.* Комендантъ. Рудч. Чп. 103. *Пусти ж мене, коменданте, з обозу додому.* Чуб. V. 332.

Комендерувáти, рýю, еш, *гл.* Начальствовать, командовать. *А пан майор молоденький на воронім коню, ворон конем вигравав та й комендерує.* Федьк.

Комéта, ти, *ж.* Комета. *Є зорі, що звуться кометами, або мітлами чи віхами.* Ком. I. 50.

Комети́, *нар.*=**Комі́ть.** *Голуб в лету комети паде.* Вх. Зн. 27.

Коми́з, зу, *м.* Капризъ. *Ач як на його комиз напав. Ось я тобі!* Полтавск.

Комизá, зи́, *ж.* 1)=**Коми́з.** 2) Капризный, привередливый человѣкъ.

Комизи́тися, зю́ся, зи́шся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Коли б вона та не бісилась, замовкла і не комизилась.* Котл. Ен.

Кóмин, на, *м.* 1) Передняя часть варистой печи, устроенная для прохода дыма въ трубу. Чуб. VII. 381. *Забілів комин, зачорнів рядок горшків на полиці.* Левиц. I. 2) Дымовая труба на крышѣ. 3) Полка кремневаго ружья. Шух. I. 231. Ум. **Комино́к.**

Коминнé, *прил.*, употребляемое какъ сущ. ср. р. Подымная подать. *Та заплатиш коминного півкопи грошей.* ЗОЮР. I. 143.

Комино́к, нкá, *м.* 1) Ум. отъ **кóмин** 1 и 2. 2) Цилиндръ въ ружьѣ, куда накладывается пистонъ. Уман. у. Шух. I. 229.

Коминотрýс, са, *м.* Трубочистъ. Полтавск. г.

Комин́яр, ря́, *м.*=**Коминотрус.** Гайсинск. у.

Комисáр, ра, *м.* 1) Комиссаръ. *Чою вже не робили тії старости й комисари з городовими козаками.* К. ЧР. 12. 2) Исправникъ. *Добре було жити, поки не писали пани комисари хлопців у некрути.* Нп. *Я бачив сам таких і може б показав, да цур йому! боюсь: росержу комисара.* Греб. 368. Ум. **Комисáрчик.** *Приїхали комисарчики, зі Львова писарчики господу записати, де має король стати.* О. 1862. IV. 19.

Коми́ш, шý, *м.* Тростникъ. *Жили по комишах і очеретах.* ЗОЮР. I. 75.

Комиши́тися, шýся, ши́шся, *гл.* Мелькать? *А то що за світ комишиться у малій хатині?* Мир. Пов. II. 55.

Кóмін, на, *м.*=**Комин.** *З верху кри-*

ші по ріжках шпилі, а наверх коміна вертиться по вітру залізний півень. К. ЧР. 209. Ум. **Комінóк, комінóчок.** *Щоб ліжко там було і комінoчок, і огонь щоб горів.* Рудч. Ск.

Кóмір, ра, *м.* Воротникъ. *Не до нашої шиї ті коміри шили.* Левиц. Ум. **Комірéць.** *У лисички, каже, гарна шкурка... на комірець.* Рудч. Ск. II. 15.

Комíрка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **комóра.** *Відчиняй, пане, комірку, давай гребцям горілку.* Нп. 2) См. **Бердо** и **Блят.**

Комíрне, *прил* ср. р. Наемная плата за квартиру. **Приняти когó в комíрне.** Пустить, принять на квартиру кого. Чуб. I. 4. **В комíрнім сидíти.** Нанимать квартиру. Желех. *Наживлась в комірнім.* Св. Л. 245. **Піти́ в комíрне.** Сдѣлаться квартирантомъ. Желех.

Комíрник, ка, *м.* 1) Жилецъ, постоялецъ. Уман. У. Вх. Зн. 27. 2) Сборщикъ пошлинъ на таможнѣ. Ум. **Комірничéнько** *Там на долині стоїть дві ялині: там наші пані ягідки рвала, комірниченька іспододбала.* Нп.

Комíрницький, а, е. 1) Квартирантскій. *Хазяйська наука комірницькій корові ногу переломала.* Ном. № 2817. 2) Таможенный.

Комíрниця, ці, *ж.* Квартирантка. Вх. Зн. 27.

Комірничéнько, ка, *м.* Ум. отъ **комíрник.**

Комíронька, ки, *ж.* } Ум. отъ **комóра.**
Комíрочка, ки, *ж.* }

Комірчи́на, ни, *ж.* Небольшая **комора.** *Через сіни була пекарня з комірчиною.* Левиц. I. 192.

Комíть, *нар.* Внизъ. **Комíть-головóю.** Внизъ головою. Вх. Зн. 27.

Комли́к и пр. См **Кімли́к** и пр.

Кóмнір, ра, *м.*=**Комір.** *Панство в голові, а воші за комніром.* Ном.

Комóд, ду, *м.* и **комóда, ди,** *ж.* Комодъ. *Воздвиженський... одпер комод, витяг гроші і одніс жінці.* Левиц. *Коло стола стояла комода, а перед канапою стіл.* Левиц.

Комóлий, а, е. Безрогій. *Комолий віл і гулею б'є.* Ном. № 3364.

Комóнний, а, е. Конный. *Комонне військо.*

Комóнник, ка, *м.* Всадникъ, кавалеристъ. *За ними ще півдесятка комонників.* К. ЧР. 169. *Піхота з пищаллю поміж гарматами, а комонник по крилах.* К. ЧР. 343. Въ дѣтской игрѣ въ **кáшу** такъ называется тотъ изъ играющихъ, который ѣдетъ верхомъ на товарищѣ. КС. 1887. VI. 461.

Комóнниця, ці, *ж* 1) Раст. Трилистникъ полевой, Trifolium arvense. Вх. Лем. 426. См. **Команиця.** 2) Безплодная кобыла. Желех.

Комóнно, *нар.* Конно.

Комóнь, ня, *м.* Конь. *Ой як тяжко комоневі против води плисти, ой так тяжко кохатися, не мавши користи.* Нп.

Комóра, ри и **Комóря, рі,** *ж.* 1) Амбаръ, кладовая. *Виніс із комори казан. ...Заздро, що в брата є в коморі і на дворі, і весело в хаті.* Шевч. Служитъ также для ночевки взрослой дочери или женатому сыну. *Ти в коморі, я на дворі,—вийди, серце, злічим зорі.* Мет. 10. 2) Лавка. *Сомко має в Переяславі свої крамні комoрі в ринку.* К ЧР. 25. 3) Таможня. Гайсин. у. 4) См. **Ри́тки.** Ум. **Комíрка, комíронька, комíрочка.** *Ой в мене коморонька новая, в тій коморонці постілонька тісовая.* Чуб. *Да мати гуляти да не пускала, да й у комірочку да й зачиняла.* Чуб. V. 9. *Крамарю, крамарочку, одчиняй комірочку та сип перець та канаперець.* Грин. III. 539.

Комóрити рю, риш и **коморувáти, рýю, еш,** *гл.* Жить на квартирѣ. Желех. *Він коморит у мене.* Вх. Зн. 27.

Комóрячий, а, е Амбарный. *Василь зирк на коморячі двері.* Кв.

Компани́ст, та, *м.* Товарищъ. *Хоч старий, а не цурається давніх компаністів.* Св. Л. 38.

Компанíєць, нíйця, *м.* Казакъ легкоконнаго войска въ XVIII вѣкѣ. *В поход у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. 361. *Ой над Богом над рікою, на турецькій границі, там стояли пикинери, з ними компанійці.* Макс.

Компанíйський, а, е. Относящійся къ **компанíйцю.** *Полковник компанійський.* Шевч. (1883) 235.

Компáнія, нії, *ж.* 1) Общество компанія. *Злі компанії і доброго чоловіка зопсують.* Ном. № 5982. 2) Отрядъ войска. *Чому сь мене, моя мамо, з ранку не збудила, коли тота компанія з міста виходила.* Гол. I. 145.

Компанувáти, нýю, еш, *гл.* Водить компанію. *Грицько з Іваном компанували.* Волч. у.

Компáнчик, ка, *м.* Солдат. *Полюбила компанчика, гей за їм тужила.* Гол. I. 145.

Ко́мпас, су, *м*. Компасъ. Ком. II. 90.

Комперя, рі, *ж*. и **компір, ру**, *м*.= **Конфоря**. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 426.

Комперя́нка, ки, *ж*. 1) Стебель картофля. Желех. 2) Вода, въ которой варился картофель. Желех.

Компли́к, ка, *м*. Обрѣзки кожи, склеенные между собой и крѣпко сбитые въ бруски; употребляются также для каблуковъ. Вас. 162. Въ Сумск. у. такъ называется низкій каблукъ.

Компонува́ння, ня, *с*. Сочиненіе. *У євреїв... писателі мали свій взоровзір компонування.* К. Іов. XI.

Компонува́ти, ну́ю, еш, *гл*. 1) Составлить, сочинять. *Отой дід і співав, і компонував пісні й думки.* Стор. *Дуже письменний був і вірші компонував.* Стор. 2) Выдумывать, интриговать. *Пане осауле полковий, побійся Бога! Мені здається, що ти щось недобре на нашого пана полковника компонуєш.* К. ЧР. 323.

Компонува́тися, ну́юся, ешся, *гл*. Составляться, сочиняться. Шевч. 1883, 140.

Комфо́рт, ту, *м*. Комфортъ. *Занедбавши свої прості звичаї, вкинулись у той комфорт.* К. (О. 1861. I. 317).

Кона́нійко, ка, *с*. Ум. отъ **кона́ння**.

Кона́ння, ня, *с*. Агонія, умираніе. Ум. **Кона́нійко**. МУЕ. III. 35.

Кона́ти, на́ю, еш, *гл*. 1) Умирать, кончаться, отходить. *Не один бідаха, конаючи в крові, тужить, що не поліг під Берестечком.* К. ЧР. 358. *Уже твоя, козаченьку, дівчина конає.* Нп. 2) Мучиться. *Сам не соромиться конать в ярмі у ляха.* Шевч. *Або в пана у кайданах у склепу конає.* Шевч.

Конва́лія, лії, *ж*. Ландышъ. *Васильки, папороть, шевлію, Петрів батіг і конвалію.* Котл. Ен. *З великого лугу віяло холодком і пахло конвалією й барвінком.* О. 1862. VIII. 16.

Конво́й, во́ю, *м*. Конвой. *Руки і ніжки закують в кайдани, конвоєм приведуть* Чуб.

Конда́к, ка́, *м*. Кондакъ. *Тропарі з кондаками.* Ном.

Конді́йка, ки, *ж*. Ендова; церковный сосудъ, въ которомъ святятъ воду.

Кондри́читись, чуся, чишся, *гл*. Капризничать. Мнж. 182.

Конду́ри, рів, *мн*. Родъ сапогъ у жителей Покутья галицкаго. Kolb. I. 44.

Конла́к, ка́, *м*. Дьячекъ и учитель церковной школы. *А, дай Боже пану бакаляру! ти наш таки, кондячв...* Маркев. 62.

Ко́ненько, ка, *м*. Ум. отъ **кінь**.

Коненя́, ня́тя, *с*. Ум. отъ **коня́**.

Коне́ць, нця́, *м*.=**Кінець**. *Як зійде Стрий і Ломець, то буде світу конець.* Ном. № 392.

Коне́чне, *нар*. 1) Непремѣнно, неизбѣжно. *Вони почули, що за пшеницею треба конечне йти в двір фараонів.* Опат. *Любилося двоє дітей сердечне, присудив Господь розлучити конечне.* Грин. III. 251. 2) **Не коне́чне**. Не совсѣмъ, не очень. *Не конешне вона влюбляла, як до чоловіка трапиться гість.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Коне́чний, а, е. Непремѣнный, неизбѣжный, безотлагательный.

Коне́чно, *нар*.=**Коне́чне**.

Ко́ник, ка, *м*. Ум. отъ **кінь**. 1) Лошадка. *Під явором коник стоїть, на нім козак молоденький.* Мет. 2) Насѣк. Кузнечикъ, Locusta. Вх Пч. I. 6. *В траві ворушився і тріщав цілий мир коників і всяких кузок.* Левиц. Пов. 97. 3) Пряникъ или глиняная игрушка въ формѣ коня. *І внучатам із клуночка гостинці виймала... А Карпові соловейка та коників пару.* Шевч. 112. 4) *мн*. Родъ узора для вышивокъ на рубашкахъ. Гол. Од. 73. 5) Конская голова, выдѣлываемая какъ украшеніе разныхъ предметовъ, напр., рукояти гуцульскаго **ке́лифа**. Шух. I. 275. **Стіл на ко́никах**. Столъ на ножкахъ съ украшеніемъ въ видѣ конской головы? Сим. 227. 6) Часть гончарнаго **кру́га**: деревянная дощечка, прибитая однимъ концомъ къ скамьѣ, съ выемкой на другомъ концѣ, въ которую входитъ веретено. Вас. 179. 7) Пластинка, вертикально стоящая на каждомъ изъ четырехъ концовъ креста **виту́шки**, съ загнутыми концами; на **ко́ники** надѣвается пряжа. Чуб. VII. 410. Вас. 202. 8) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат**. 9) Часть **начи́ння**. См. **Начи́ння 3**. 10) *мн*. **Соро́чі ко́ники**. Раст. Delphinium consolida. Вх. Пч. I. 10.

Кони́на, ни, *ж*. 1) Лошадь, конь. *Та купуй уже, купуй,—славная конина.* Рудан. IV. 18. 2) Конина, лошадиное мясо.

Кони́ти, ню, ниш, *гл*. Класть извѣстнымъ образомъ палку на **кону́** при игрѣ въ плаза. Ив. 18.

Конич, ча, *м*. = **Конюшина**. Вх. Лем. 426.

Кониче́нько, ка, *м*. Ум. отъ **кінь**.

Ко́ничок, чка, *м*. Ум. отъ **кінь**.

Конíвка, ки, *ж.* Ум. отъ **кíнва.** 1) Кружка деревянная или металлическая. Шух. I. 250, 251. *Як узяв ту жінву за ухо, то зробив у тій конівці сухо.* ЗОЮР. I. 204. *Зачепила рукавом срібну коновку, повну вишнівки.* К. ЧР. 229. 2) Ведро. (Дощ) *ллє, як з коновки.* Ном. № 575. *Посилаю з коновками по воду.* Гол. Ум. **Конíвонька, конíвочка.** *Зашли козакові пива коновочку.* Чуб. *Сосновая коновочка, а дубове денце.* Грин. III. 613.

Конклáв, ву, *м.* Конклавъ. Шевч. (1883), 199.

Кóнов, ва, *м.* Кружка. *На морозі стояти, конов меду держати.* Гол. См. **Кінва.**

Ковáл, ла, *м.* Коновалъ. *Сюди шевці й кравці, шаповали й коновали.* Левиц. I. *Такий коновал, що через шкуру бачить.*

Коновáльство, ва, *с.* Ремесло коновала. Желех.

Коновáльський, а, е. Коновальскій. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен.

Коновíд, вóда, *м.* 1) Приводящій на ярмарку для продажи лошадей? *Коноводи, волоководи, люлешники, табашники, шилники, милники, селяне, городяне, міщане... добрі люде! А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. Я щось скажу".* Изъ выкликанія на базарѣ. КС. 1882. III. 600. 2) Конокрадъ. *А вже циганів, отих коноводів... що обдурюють народ, так і не розминешся.* Кв. II. 323.

Коновóй, вóю, *м.*=**Конвой.** *Як піду я у чужу країну,—коновоєм приведуть.* Рудч. Чп. 85.

Конóв'язь, зі, *ж.* Столбъ или жердь, или кольцо, къ которымъ привязываютъ лошадей. *Позлізали і поприв'язували коней... у конов'язей.* ЗОЮР. I. 254.

Конóзити, жу, зиш, *гл.* 1) Корчить, морщить (въ работѣ). Мнж. 2) *безл.* Знобить? корчить? *Бачу, що так його конозить.* Уман. у.

Конокрáд, да, *м.* Конокрадъ. *Ті жидки були всім завідомі конокради.* Левиц. I.

Конопéлька, ки, *ж.* Раст. Galeopsis pubescens Лв. 98.

Конопéльки, льок, *ж. мн.* Ум. отъ **конóплі.**

Конопéльний, а, е. Пеньковый. *Конопельна нитка.* Ком. II.

Конопéльник, ка, *м.* Птица: коноплянка, Fringilla cannabina. Шух. I. 23.

Коноплúна, ни, *ж.* Стебель конопли. *Утопила мене мати як коноплину в воду.* Грин. III. 329. Ум. **Коноплúнка, коноплúнонька, коноплúночка.** *Ой у городі коноплиночка, на тій коноплиниці... роса.* Чуб. III. 394. *Ой як же тій коноплиноньці у ставу вимокати.* Грин. III. 330.

Коноплúця, ці, *ж.?* *П'ять сорочок, що дві -ув іржиці, а дві в коноплиці.* Чуб. IV. 458.

Конóплище, ща, *с.* 1) Мѣсто, бывшее подъ коноплею. *Яка паша на коноплищі? Як брали коноплі, то й повиривали погану травицю.* Канев. у. 2) Мѣсто, годное для посѣва конопли.

Конóплі, пéль, *ж. мн.* 1) Раст. Конопля. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. 2) Пенька. *Оце коноплями обмотають та смолою обмажуть, та й запалять.* К. *Набрала Ганна у людей конопель та льону і почала прясти.* Левиц. Ум. **Конопéльки.** *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Чуб.

Конóпляний, а, е. Конопляный. *Залізний вовк, конопляний хвіст. (Голка).* Заг. Ном. № 352.

Коноплáник, ка, *м.*=**Конопельник.** Вх. Лем. 426.

Коноплáр, ра, *м.* и **конóплярка, ки,** *ж.*=**Конопельник.** Вх. Уг. 246.

Коноплáстий, а, е. Покрытый веснушками. *Чорти мабудь гречку сіяли на пиці—такий коноплястий з себе.* Волч. у.

Конотувáти, тýю, еш, *гл.* Замѣчать. *Я буду співатоньки, а ти конотуй сі: як же нам ся росходити, сама поміркуй сі.* Гол.

Консистéнт, та, *м.* Употребляется болѣе во мн. ч. **Консистéнти.** Польскія войска, стоявшія постоемъ въ Украинѣ. *Безбожний глум польських консистентів і урядників над українцями.* К. ЧР. 9.

Консистóрія, рії, *ж.* Консисторія. Шевч. (1883). 197.

Консистóрський, а, е. Консисторскій. Св. Л. 134.

Консистувáти, тую, еш, *гл.* Стоять постоемъ. *Почали жолніре, консистуючи по городах і селах, беззаконні окорми од людей вимагати.* К. ЧР. 9.

Консолáція, ції, *ж.* Угощеніе. *Обіцяв о. Яким кого не кого* (з консисторських) *повести на „консоляцію", се б то... на могорич.* Св. Л. 134.

Кóнсул, ла, *м.* 1) Консулъ. *З Россії... втікло три чоловіки... От—що робить? У Галац, до німецького консула.* КС. 1883.

IV. 738. 2) Въ старинной бурсѣ: родъ надзирателя за учениками *Втікайте з бурси: вас тепер не знайде ні консул, ні трибун.* К. ПС. 68.

Конт, ту, *м.* Продовольствіе, съѣстные припасы. *Хліба не купуємо; конту з обох нас доволі.* Г. Барв. 438.

Контентий, а, е. Довольный. *Чим же ми контенті, як не грошима?*

Контентувáти, тýю, еш, *гл.* Кормить, пропитывать; содержать. *Жінки обіцянку дали глину місити, воду носити, людей контентувати.* Г. Барв. 171. *Нехай даремне всякою прочанина й захожою і проїзджачою контентує.* К. (О. 1861. IV. 156).

Контентувáтися, тýюся, ешся, *гл.* Кормиться, питаться, ѣсть; угощаться. *Контентуйтеся, люде добрі!*

Контетувáти, тýю, еш, *гл.* = **Контентувати.** *Тею соломою хазяїн нас* (волів) *буде контетувати до нової паші.* Драг. 3.

Контетувáтися, тýюся, ешся, *гл.* = **Контентуватися.** *Контетуйтесь, люде добрі!* О. 1861. XI. Кух. 27.

Контúна, ни, *ж.* Храмъ. *А священник старець ходить по святій контині, молить слави Запорожу, щастя Україні.* Федьк.

Контóра, ри, *ж.* Контора.

Контóсити, шу, сиш, *гл.* = **Кундосити.** *Нехай коси Дунай носить, та нехай нелюб не контосить.* Чуб.

Контрáкт, ту, *м.* Контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Контровéрсія, сії, *ж.* Возраженіе (въ судебномъ процессѣ). *Кому хочеш позов зложу і контроверсію сочиню.* Котл. НП. 358.

Контувáти, тýю, еш, *гл.* = **Контентувати.**

Контувáтися, тýюся, ешся, *гл.* = **Контентуватися.** *Ми ж контуємось із своїх ручок та з пучок.* Г. Барв. 438.

Конфедерáт, та, *м.* Конфедератъ. *А конфедерати знай гукають: „жиде! меду!“* Шевч. 138.

Конфедерáція, ції, *ж.* Конфедерація. *Встає шляхетськая земля, і—разом сто конфедерацій.* Шевч. 131.

Конфéря, рі, *ж.* Картофель. Вх. Уг. 246

Конферяник, ка, *м.* Родъ лепешки изъ картофеля и сыра. Вх. Уг. 246.

Кóнче, *нар.* Безотлагательно, непремѣнно, именно. *Нащо се вам його так конче треба?* МВ. II. 188. *І треба ж було сім паничам потрапити перелізти конче в мій садок.*

Кончúна, ни, *ж.* 1) Край, конецъ. *Я не бороню йому стояти при престолі Божому й до кончини його віку.* МВ. I. 16. 2) Смерть. *Ідіть, діти, кланяйтесь батькові, бо недалеко його кончина.* ЗОЮР. II. 284.

Кончúти, ся. = **Кінчити, ся.**

Конюх, ха, *м.* Конюхъ. *Я конюха не любдю; за конюха не піду: конюх коні шняє, він гноєм воняє.* Чуб.

Конюхáрити, рю, риш, *гл.* Быть конюхомъ. Вх. Зн. 28.

Конюший, шого, *м.* Конюшій. *Служив у Потоцького конюшим.* Стор.

Конюшúна, ни, *ж.* Клеверъ, Trifolium pratense. Волын. г. ЗЮЗО. I. 139.

Конюшня, ні, *ж.* Конюшня. *Як коня вкрали, він конюшню замкнув.* Ном.

Коня́, ня́ти, *с.* Лошенокъ, а также плохая лошаденка. *Чуже коня—паня.* Ном. Ум. **Коненя́.** *Назирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175.

Коня́ка, ки, *м.* и *ж.* Ув. отъ кінь. *Ой у мене був коняка, був коняка розбишака.* Щог. *Вовк був з добру коняку.* Чуб. Ум. **Коня́чка.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном.

Коня́нка, ки, *ж.* Лошадиный пометъ, лошадиный навозъ. Вх. Уг. 246.

Коня́р, рá, *м.* Конюхъ; пастухъ лошадей. Радом. у. Вх. Уг. 246.

Коня́рка, ки, *ж.* Конюшня. Вх. Лем. 426.

Коня́тина, ни, *ж.* Лошадиное мясо. *Вийняв ковбасу... німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв.

Конячúна, ни, *ж.* Дрянная лошаденка. *Найняв я конячину та потягся аж на довгопільський ярмарок.* Левиц. I.

Коня́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **коня́ка.**

Копá, пú, *ж.* 1) Міръ, сельское общество, сходка для рѣшенія судебныхъ дѣлъ; судебное засѣданіе (въ старину). *Копа переможе й попа.* Ном. № 10742. *Позови й копи страх надоїли.* Котл. НП. 342. 2) 60 штукъ чего-либо. *Тепер давай мені хоч копу таких дівчат.—Сидить курка на копі, знесла яєць три копи.* Нп. 3) Копна хлѣба (въ ней 60 сноповъ). *Жито жали, в копи клали.* Шевч. 61. *Де ж Катрусю пригорнула?* (ніч) *Чи в лісі, чи в хаті? Чи на полі під копою сина забавляє.* Шевч. 77. *Хто їде з копами,—у двір завертає.* ЗОЮР.

II. 90. *Наплюю я бабачу: свою копу молочу.* Ном. № 2559. **У кóпи вкласти.** Побить сильно. *Так мене, синку, у копи вклали, що й не приведи Мати Божа.* Харьк. 4) 50 копеекъ. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. *Найнялася носить воду, бо грошей не стало... пів із вісім заробила.* Шевч. 109. 5) Счетная единица у оконщиковъ: **копá рядовá** заключаетъ въ себѣ 14 оконъ; кромѣ нея, есть **копá шіснáдцятка** (16 оконъ), **двадцятка** (20), **сороківка** (40) и **шестидесятка** (60 оконъ). Вас. 150. Ум. **Кіпка, кіпонька, кіпочка.** *Поставлю женців сімсот молодців, поставлю кіпок—що на небі зірок.* Грин. III. 19. *Сюди хіп, туди хіп,—за сміттячко дев'ять кіп, а десята кіпка, що вимела тітка.* Грин. III. 493. *В снопочки в'язала, в кіпочки складала.* Грин. III. 414.

Копáльник, ка, *м.* Землекопъ. Лебед. у. и Желех.

Копáльниця, ці, *ж.* Копающая женщина. Лебед. у. и Желех.

Кóпаний, а, е. Выкопанный. *Ой у полі край дороги копана кирниця.* Нп.

Копанúна, ни, *ж.* Копанье постоянное.

Копанúця, ці, *ж.* 1) Заступъ. 2) Родъ мотыги для копанія глины. Шух. I. 260. 3) Искривленное дерево, идущее на полозъ, выкопанное съ корнемъ изъ земли. Kolb. I. 68.

Кóпанка, ки, *ж.* 1) Копаніе, выкапываніе. 3) Родъ маленькаго колодезя безъ вѣнца. *Узяв хліба шматочок, а води таки не брав: була там у лісі копанка.* Грин. I. 4. 3) Выкопанный прудикъ, сажалка. Вас. 200. 4) Расчищенное подъ посѣвъ мѣсто въ лѣсу, которое еще нельзя пахать, можно лишь копать. Желех. Вх. Зн. 27. Ум. **Кóпаночка.** *Пішла пошукать води, аж найшла маленьку копаночку.* Руч. Ск. II. 64.

Копáння, ня, *с.* Копаніе.

Кóпань, ні, *ж.* 1)=**Копанка 3.** *А як далеко річка, то щоб був колодязь або копань при коші. З них* (отара) *напивається щоденно.* О. 1862. V. Кух. 30. 2)=**Копанка 4.**

Копáня, ні, *ж.* Деревянная заслонка къ печи. Вх. Зн. 28.

Копáтельний, а, е. Усердный рабочій. *Щирі були покійники... до хазяйського добра копательні.* Сим. 206.

Копатень, тня, *м.* = **Копитень.** Лв. 97.

Копáти, пáю, еш, одн. в. **копнýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Копать, рыть. *Тоді козаки шаблями суходіл копали.* Макс. *І свяченим* (ножем) *копа яму.* Шевч. **Копáти яму під ким.** Подкапываться подъ кого, злоумышлять. *Копають вороги яму підо мною.* Мет. 2) Выкапывать. *А там знов копають буряки та возять до сахарні.* Левиц. I. *Ой став козак царь-зілля копати.* Мет. 3) Раскапывать, разрыхлять. *Копай грядку!* 4) **Копáти ногáми.** Бить ногами; унижать, отталкивать. *Змилуй єси, Христе-Боже, над нами панами, а щоб нас не копали москалі ногами.* Нп. *Як хороший,—не жаль грошей, а як поганий,—копну ногами.* Ном. № 8474.

Копáтися, пáюся, ешся, *гл.* 1) Копаться, рыться. *На улицю не піду і дома не всижу, хиба піду підкопаюсь до дівчини в хижу. Бодай тебе копалася лихая година!..* Мет. 2) Рыться (въ вещахъ). *Одімкнули скриню, копалися, копалися—нічого не взяли.* ЗОЮР.

Копáч, чá, *м.* 1) Землекопъ. *Де копачі копали, там і гроші пропали.* Ном. № 11717. 2) Могильщикъ. *А вам, копачі, рябую корову, а щоб несли мене молодую з дому до гробу.* Грин. III. 284. 3) Заостренная палка, которою роютъ землю. 4) Родъ зимней шапки у лемковъ. Гол. Од. 75. Ум. **Копáчик.**

Копáчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **копáч.** 2) *мн.* Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что **жердка.** МУЕ. III. 24.

Копачкúй, а, е.=**Копáтельний.** *Дід Юрко замолоду був копачкий.* Волчан. у

Кóпень, пені, *ж.* Ледяная сосулька. Вх. Уг. 246.

Копер, пра, *м.* =**Кріп.** Вх. Лем. 426.

Копéць, копця́, *м.* 1) Межевой знакъ. *Оборе плугом, обнесе копцями, ровом обкопає.* К. ЧР. 199. 2) Инструментъ для долбленія меду.

Копúвка, ки, *ж.* = **Копилиця.** Вх. Лем. 426.

Копúл, лá, *м.* 1) Сапожная колодка. *Швець копилом перекинув.* Ном. № 301. 2) Столбики (отъ 4 до 6), связывающіе полозья съ ящикомъ саней. Kolb. I. 67. Шух. I. 180. *Копили поробив на санп.* 3) Незаконнорожденное дитя. Вх. Зн. 28. Ум. **Копилéць.** Ном. № 14299.

Копúлити, лю, лиш, *гл.*—**гýби.** Отдувать, оттопыривать (губы). Переносно: важничать, относиться къ чему съ пренебреженіемъ; дуться. *Не копильте, каже, дітки, губок, не копильте! Їжте, воно смашне!* Сим. 231—232. *Не будьте ви в нас копи-*

лить губу, як ті запорожці, що всі в них рівні. К.

Копилитися, люся, лишся, *гл.* Родить внѣ брака ребенка. Угор.

Копилиця, ці, *ж.* Незаконная жена, наложница. Вх. Зн. 28.

Копилля, ля, *с. соб.* 1) Сапожныя колодки. *Розгубивсь, як швець з копиллям.* Ном. № 6622. 2) Столбики въ саняхъ. См. **Копил 2.**

Копилчá, чáти, *с.*=**Копил** 3. Угор. и Желех.

Копильчаки́, кі́в, *м. мн.* Родъ саней. Желех.

Копильчу́к, кá, *м.*=**Копил** 3. Вх. Зн. 28.

Копилá, лáти, *с.*=**Копил** 3. Вх. Зн. 28.

Копиля́к, кá, *м.* = **Копил** 3. Вх. Лем. 426.

Копирсáти, сáю, еш, одн. в. **копирсну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Ковырять, ковырнуть. *Сів на приспі, похилив голову і все щось по піску паличкою копирсає.* Кв. *Знай копирсає сліпуючи то очіпки, то рушники.* Кв. 2) Только с. в. Полетѣть, упасть куда. *Пошлю Енея до Плутона, або і сам в ад копирсну.* Котл. Ен. VI и Слов.

Копи́рстка, ки, *ж.*=**Копистка.** Екатерин. у. Ум. **Копи́рсточка.**

Копирáти, рáю, еш, *гл.* Ковырять. *Сніг ногами копиряє.* Харьк. г.

Копи́стка, ки, *ж.* 1) Веселка, деревянная лопатка для мѣшанія тѣста. 2) Лопаточка. Мнж. 182. 3) Презрительно—о плохомъ оружіи: шпагѣ, саблѣ. *На дуель! Вихопивши свою копистку, ну нею вихрить чоловікові.* Ном. *Соснові копистки стругали і до боків поначепляли* (о каррикатурномъ вооруженіи). Котл. Ен. IV. Ум. **Копи́сточка.** *Руки як кописточки.* Ном.

Копи́стник, ка, *м.*=**Копистка.** Ум. **Копи́стничок.** *Сіли тато під мисничком, мамка татка копистничком.* Чуб.

Копи́сточка, ки, *ж.* Ум. отъ **копи́стка.**

Кóписть, ти, *ж.* Клинообразный зубъ въ земледѣльческомъ орудіи **рáло.** Чуб. VII. 400.

Копи́т, тá, *м.* 1)=**Копито.** *А у мого коня золота грива, золоте грива, срібраний копит.* Чуб. III. 309. *Не дба про те, що їх нога роздавить, або копит звіряти польовою.* К. Іов. 89. 2) *мн.* **Копити́.** Раст.=**Копитень.** Ум. **Копитóк, копитонько.** *Кінь мій сивий, золотії гриви, копитоньки золотії.* МУЕ. III. 116.

Копитáл, лу, *м.*=**Капитал.**

Копитáльний, а, е. Богатый, съ капиталомъ. *Копитальні люде.* Вас. 210.

Копитáн, на *м.*=**Капитан.** *Їхав пан копитан, став, дівчини попитав.* Ном.

Копитáнський, а, е.=**Капитанський.** Левиц. Пов. 207.

Копитáнша, ші, *ж.* Капитанша. Левиц. Пов. 206.

Копитáха, хи, *ж.* Сортъ **плáхти.** КС. 1893. XII. 448.

Кóпитень, тня, *м.* Раст. Asarum europeum. ЗЮЗО. I. 113.

Копитки́, кі́в, *м. мн.*=**Копитень.**

Копи́тник, ка, копитня́к, кá, *м.*= **Кóпитень.** Лв. 97.

Копитó, тá, *с.* Копыто. *Вороний коню, чом води не п'єш, копитами сиру землю б'єш?* Нп. Ум. **Копитце́.**

Копитóк, ткá, *м.* Ум. отъ **копи́т.**

Копи́тонько, ка, *с.* Ум. отъ **копи́т.**

Копитце́, ця́, *с.* 1) Ум. отъ **копитó.** *Кінь води не п'є, копитцями б'є.* Чуб. I. 2) Родъ инкрустаціи изъ мѣди въ формѣ подковы. Шух. I. 278. 3) *мн.* Родъ вышивки. Kolb. I. 49. 4) *мн.*=**Копитень.** ЗЮЗО. I. 113.

Копи́ця, ці, *ж.* 1) Копна травы. *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. *Погоріло в степу сіно, нема ні копиці* Нп. 2) Куча чего-либо. *А в лагері знайшли різниці: лежали битих мняс копиці.* Котл Ен. Ум. **Копи́чка.** *А ввечері холодками клали в копички рядками.* Мет. *Кілько грачів у „короля“ кладуть... руки долонями вниз, одна рука на другу, щоб стала копичка.* Чуб. III. 45.

Копичáстий, а, е. Копичáсті у́ставки. **У́ставки** съ особаго рода вышивкой. Kolb. I. 48.

Копи́чення, ня, *с.* 1) Складываніе, сваливаніе въ кучу. Желех. 2) Складываніе въ копны. Желех.

Копи́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Складывать, сваливать въ кучу. Желех. 2) Складывать въ копны. Желех.

Копи́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **копи́ця.**

Копи́ш, шá, *м.* Палочка, заостренная въ видѣ лопаточки,—для копанія земли (у дѣтей). *Зробив копиш,—он що діти на вулиці пічки копають, та й ходе кругом криниці, підкопує її.* Мнж. 90.

Копи́шитися, шуся, шишся, *гл.* Копошиться.

Копи́шник, ка, *м.*=**Коповик.** Богодухов. у.

Копия́, пиї́, *ж.* Пика, копье. *Іде козак улицею, копиєю упірається.* Нп.

Копієчка, ки, *ж.* Ум. отъ **копійка.**

Копі́й, пія́, *м.* Копейка. *Нема ні копія.* Харьк. *Копій камінь довбе.* Ном. № 1392.

Копі́йка, ки, *ж.* 1) Копейка. *У Попівці хліб по копійці, у Перекопі хліб по копі.* Ном. 2) Деньги, капиталъ. *Скотинку попродала і стала собі з копійки жити.* Кв. *Як стали хазяйнувать, так де та й копійка набралась! Зараз і почав скуповувать землю.* О. 1861. X. 29. Ум. **Копієчка.** *А я оддала братові всі до копієчки, що взяла за худобу.* МВ.

Копійча́ний, а, е. Копеечный, стоющій копейку. *Ми громадяне, а то все суччя копійчане, бадилля сьітове.* Гліб. *Копійчані бублики.*

Копійчи́на, ни, *м.* 1) Копейка. *Перепадає було там сяк так копійчина за копійчиною.* Левиц. 2) Деньги. *Та вжє став і на свою копійчину збиватись.* Кв.

Копі́льник, ка, *м.* Складывающій въ копны. *Мій синочку, мій голубчику! Мій молотнику, мій косарику і мій копілнику і мій кидальнику!* Мил. 215.

Ко́піт, поту, *м.* 1) Пыль (въ воздухѣ). *Наче череда йде—такий копіт зіб'ють.* Св. Л. 91. *За коником став копіт.* Чуб. 2) Топотъ. *З копотом і ржанням коней табунових.* К. МБ. XI. 42.

Ко́пія, пії, *ж.* Копія. *Хто в Шевченковій Катерині, або хоч і в Марусі Квітчиній, бачить ескіз, копію з людини?* Хата.

Копія́шний, а, е.=**Копійчаний.**

Ко́пки, *гл.* Ѣхать верхомъ. **Дав же він йому́ ко́пки!** Оттрепалъ его, побилъ.

Ко́пний, а, е.=**Коповий.**

Ко́пно, *нар.* Много. *Як густо, то й копно.* Ном. № 1367.

Копну́ти. См. **Копати.**

Копови́й, а́, е́. Общественный, мірской. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24. См. **Копа 1.**

Копови́к, ка́, *м.* Полтинникъ, 50 копеекъ. *Заплати мені коповика, а я тебе сластьонами нагодую.* Ном. № 11988. *Тиць йому в руки коповика, а він подивився на мене та й каже: Ні, за півкарбованця не можно.* О. 1862. I. 42.

Копови́ця, ці, *ж.* Время сгребанія копенъ, сгребаніе копенъ. *Коповиця була, люде мов бджоли гудуть да мед збірають, так люде нагребли, копи возять.* Г. Барв 339.

Копові́з, во́зу, *м.*=**Вововиця.** *Як зайде коповіз, багато роботи волам буде.* Черниг. г. **У коповіз.** Во время перевозки копенъ.

Коповóзиця, ці, *ж.*=**Ко́повіз.** *Ночі не досипа, сам і скотина день і ніч тягає,—от. як у жнива, або в коповозицю.* О. 1862. VI. 57.

Копоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Стучать, топать, бѣжать мелкими шагами. *Ой ще зілля не кипить, а вже милий копотить.* Чуб. V. 417.

Копоши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Копошиться. *Люде, як та комашня, копошаться.* МВ.

Ко́пра, ри, *ж.* Гной въ глазахъ. Угор

Копра́вий, а, е.=**Капра́вий.** Угор.

Копри́ва, ви, *ж.* = **Кропива.** Вх. Уг. 246.

Копри́вник и копривня́к, ка, *м.* Травникъ, Sylvia. Вх. Уг. 246. Вх. Лем. 427.

Копти́ти, пчу́, ти́ш, *гл.* Копить деньги, скряжничая. *Гроші все збіра, коптить.* Зміев. у.

Коп'я́к, ка́, *м.* Большая копна, стогъ (сѣна) Вх. Зн. 28. *Коп'як чортів тобі!* Канев. у Ум. **Коп'ячо́к.** *Нема сіна, хиба десь-не-десь коп'ячок побачиш.* Черк. у.

Кора́, ри́, *ж.* Кора. *Короста ні велика, ні мала, як дубова кора.* Ном. № 8163. Ум. **Кі́рка.**

Корабе́ль, бля́, *м.* Корабль. *Жаль багатому корабля, а вбогому кошеля.* Ном. № 1597. *До самої хмари з щоглистими кораблями палав Скутара.* Шевч. 59. Ум. **Кора́блик, кора́бличок.** *Одвів милу на корабличок.* Грин. III. 337.

Кораблé́вий, а, е. Корабельный. *Попереду на морі видно тілько верх щогли кораблевої.* Ком. I.

Кора́блик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **корабе́ль.** *А на синім морі пливуть кораблі, а в тих корабликах сидять козаки.* Мет. 2) Головной женскій уборъ. *В понеділок не очіпок, а кораблик мала, або білую кибалку любо надівала.* Мкр. Н. 34.

Кора́бличок, чка, *м.* Ум. отъ **корабе́ль.**

Кора́лики, ків, *м. мн.* Ум. отъ **кора́лі.**

Кора́лі, лів, *м. мн.* 1) Кораллъ. *Глибоко в морі ростуть коралі.* О. 1862. III. 51. 2) Мониста, ожерелье изъ коралловъ. *Були коралі, та пішли далі, були перли, та ся стерли.* Ном. № 1560. Ум. **Кора́лики.** *Начиняє кораликів на білую нитку.* Нп *Ой су-*

сіди, сусідоньки, що за молодиця, що різані коралики, шовкова спідниця. Грин III. 529.

Кора́левий, а, е.=Коралловый. *Переливаючись де-не-де, як порване коралеве намисто.* МВ.

Ко́рба, би, *ж.* Ручка, рукоятка (къ вороту, къ колесу въ машинѣ, къ круглому смычку **лі́ри**). Шух. I. 103. *Корбу крутить, ліра грає.* Ном. № 12484.

Коргі́та, ти, *ж.* Вырубленное съ корнемъ дерево, употребляющееся для постройки **ґаляр**. Вх. Зн. 28.

Кордоба́н, ну, *м.*=**Кордован.** Желех.

Кордоба́нець, нця, *м.* Башмакъ изъ козловой кожи. Желех.

Кордова́н, ну, *м.* 1) Сафьянъ, козловая кожа. 2) Сафьянный сапогъ. Гол. Од. 75, 80. *Купив чижми-кордовани. Я ся в чижми та обую.* Гол. II. 551.

Кордова́ний, а, е. Сафьянный, козловый (о кожѣ). Желех.

Кордо́н, ну, *м.* Граница, кордонъ. *Від цісарського (австріяцького) кордону їдуть підзамчем . а далі мостом.* Св. Л. 214. *Ой звідкіль ти?—З-за кордону.* Грин. III. 673.

Кордю́к, ка́, *м.*=**Дюк.** Вх. Пч. I. 6.

Коре́кта, ти и **коректу́ра, ри,** *ж.* Корректура. Желех. *Так погано видержена коректура, що цур йому.* О. 1862. V. Шевч. 4.

Корена́стий и **корена́тий, а, е.** Коренастый. *Петро укладе Тура, дармо, що Тур такий коренастий.* К. ЧР. 169. *І в огород загородив козак аж сім дубів високих, старих, коренатих.* МВ. III. 134.

Корени́ти, ню, ни́ш, *гл.* 1) Укоренять. 2) Бранить сильно, ругать. *Не коренила ж вона його ні трохи.* Кв. II. 19. *Кою попало і коренить, і ганить.* Стор. I. 53.

Корени́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Укореняться. *Рости, рости, орішеньку, рости, коренися.* Ип. *Усе тее пригодиться, що на полі корениться.* Ном. № 10135.

Коре́ць, рця́, *м.* 1) Мѣра сыпучихъ тѣлъ. *Способом, способом 12 жидів насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *З'їхалася Марусина рodина, звезли, знесли сім кірців муки на коровай.* О. 1862. IV. 13. 2) Желѣзный или деревянный ковшъ. *І в корці води напій маєш.* Ном. № 3020. *Корець меду у рученьках держучи. Поїхали в ліс, вирубали наківш і одтяли на корець.* ЗОЮР. II. 57. *Що це ти, бабо, ополоником їси?—Десь діти корець занесли.* Ном. № 12220. 3) Каждая пара соединенныхъ подъ угломъ (по длинѣ) поперечныхъ досокъ на окружности колеса водяной мельницы,—въ нихъ ударяетъ вода, поворачивая колесо. См. **Коречний, корчак.** Шух. I. 113. 4) Насѣк. уховертка; клещакъ, Forficula auricularia. Вх. Зн. 28. Ум. **Кірчик.**

Коре́чний, *прил. м.* **Коре́чний млин.** Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Kolb. I. 61.

Коре́чник, ка, *м*=**Коре́чний млин.** Мнж. 481.

Корж, жа́, *м.* Родъ лепешки. Чуб. VII. 445. *Я б спекла собі коржа.* Рудч. Ск. I. 123. Ум. **Ко́ржик.** *Коржик мені спечи.* Рудч. Ск. I. 168.

Коржа́вий, а, е. Высохшій и жесткій (о кожѣ).

Коржа́віти, вію, еш, *гл.* Жесткимъ, твердымъ дѣлаться. Желех.

Ко́ржик, ка, *м.* Ум. отъ **корж.**

Ко́рзати, *гл.* Плести, морщить (въ работѣ). Мнж. 182.

Ко́рзити, *гл.*=**Корзати.** Мнж. 182.

Кори́на, ни, *ж.* Древесная кора. Ум. **Кори́нонька.** *На яворі коринонька.* Гол. III. 101.

Кори́стне, *нар.*=**Користно.**

Користни́й, а́, е́. Полезный, выгодный. *Щось оці дрова не дуже користні: витопили—ні хуху, ні духу.* Харьк. г. *Спориш дуже користна трава.*

Кори́стність, ности, *ж.* Полезность.

Кори́стно, *нар.* Полезно, выгодно. *Чай користніше пити, ніж горілку.* Канев. у.

Кори́стонька, ки и **кори́сточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **кори́сть.**

Кори́стування, ня, *с.* Пользованіе.

Кори́стувати, ту́ю, еш и **кори́стуватися, туюся, ешся (з чо́го),** *гл.* Пользоваться (чѣмъ). *Як би ми вміли користувать з города, як німці.* О. 1862. IV. 108. *І благо тому чоловікові, который користується з сього світла.* К. Гр. Кв. XXIX.

Кори́сть, ти, *ж.* 1) Польза, выгода, прибыль. *Любив козак три дівчини, та не мав користи.* Мет. 108. *Іванець для своєї користи роздуває старе огнище.* К. ЧР. 200. 2) Добыча. *У тому саду три користи: перша користь—овішечки, друга користь—красні вишеньки.* Мет. 340. *Не було в лісі жадної користи.* НВолын. у. *Впартa коза—вовку користь.* Ном. № 2630. Ум. **Кори́стонька, кори́сточка.** *Ристю, коники, ристю,*

ми їдемо з користю, ми веземо да користочку, молодую да невісточку. Грин. III. 491.

Корита́рь, ря́, *м.* Дѣлающій **кори́та.** Шух. I. 248.

Корита́рство, ва, *с.* Выдѣлка **кори́т.** Шух. I. 248.

Кори́точко, ка, *с.* Ум. отъ **кори́то.**

Кори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Покорять. *Річ твоя тиха, а корила всю Україну.* О. 1861. III. 16. 2) Упрекать, укорять. Зміев. у. *Прислухайся—що старі про мене казатимуть: чи будуть хвалити, чи корити.* Кв. I. 49.

Кори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Подчиняться, покоряться. *Того не роби, рибочко, а корись твоєму батькові.* Федьк. *Бачить, що корюся, та ще й гірш мене зневажає, а далі й бити вже порвалась.* МВ. I. 29. 2) Повиноваться. *Біси коряться нам в ім'я Твоє.* Єв. Л. X. 17.

Кори́тко, ка, *с.* Коробокъ, прикрѣпленный подъ **коше́м** надъ жерновами, сквозь который высыпается въ жернова зерно. Мик. 481.

Кори́тний, а, е. 1) Относящійся къ **кори́ту.** 2) **Кори́тна жа́ба=Коритнячка.** Вх. Уг. 246.

Коритня́чка, ки, *ж.* Черепаха. Вх. Уг. 246.

Кори́то, та, *с.* 1) Корыто, изъ котораго кормятъ животныхъ. Сим. 19. *Корита не ходять до свиней, а свині до корита.* Ном. У гуцуловъ **корито=ночви.** Шух. I. 248. **Під кори́то підверну́ти.** Одолѣть. *Підвернемо тепер ми під корито ваших полковників та гетьманів.* К. ЧР. 285. 2) Въ ручной мельницѣ: ларь, въ который падаетъ мука. Шух. I. 104, 146. 3) Русло рѣки. *Частина грунту, по котрій тече річка, зветься річище, або корито.* Дещо. 68. 4) Продолговатая ямка въ землѣ, выкапываемая дѣтьми при игрѣ въ **місяць.** Ив. 36. 5) Панцырь черепахи. Вх. Уг. 246. Ум. **Кори́течко, кори́тце.**

Кори́тце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **кори́то.** 2)=**Кори́тко.** Шух. I. 104. Черниг. у.

Коритча́, ча́ти, *с.* 1) Маленькое корыто. Ном. № 13964. 2)=**Кори́тко.** Лебед. у. (Залюбовск.).

Кори́чуватий, а, е. Корытообразный, усѣянный рытвинами. *Дорога в лісі коричувата.* Харьк. г.

Корі́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **коро́ва.** 1) Коровка. *Покидали й хати, і маленьких діток, і поросяток, і птицю, і корівок.* Кв. II. 85. 2) Самка жука носорога (orycteѕ). Мнж. 183.

Корі́вне, ного, *с.* Молочные продукты. *Вареників!.. Моя дитино, нема корівного, нема сирку!* Г. Барв. 501.

Корі́вниця, ці, *ж.* Коровница. *Одну дочечку мала, та й ту утеряла: із поля робітницю, од печі топільницю, од коров корівницю.* Нп.

Корівня́к, ка́, *м.* Коровій пометъ.

Корі́вонька и корі́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **коро́ва.**

Корівчи́на, ни, *ж.* Плоховатая корова. *Корівчина була та стара, дак і загинула.*

Коріне́ць, нця́, *м.* Ум. отъ **ко́рінь.**

Коріни́стий, а, е. Съ крѣпкимъ и большимъ корнемъ. *На городі бузина корінистая.* Чуб. V. 9.

Корі́нище, ща, *с.* Ув. отъ **ко́рінь.**

Корі́нний, а, е. 1) Корневой, относящійся къ корню. 2) Пряный. Желех. **Корі́нна.** Водка, настоянная на кореньяхъ. *В приставках стояла брага, а в бутелях пінна і перцівка, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Корі́ння, ня, *м соб.* 1) Коренья. *На сире коріння, на біле каміння ніжки свої козацькії посікає.* Дума. *В Лесі тільки й було роботи, що копати коріння, варити зілля.* К. ЧР. 2) Пряности. Желех. Ум. **Корі́ннячко.** *Щоб ті сади висохли аж до коріннячка.* Чуб.

Корінча́стий, а, е.=Коріни́стий. *Хрін корінчастий.* МВ. II. 80.

Корі́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **ко́рінь.**

Ко́рінь, ня, *м.* Корень. *Камінь росте без коріня.* Ном. Ум. **Коріне́ць, корі́нчик.** *Схопилась буря і зломила деревце бідне з корінцем.* Гліб. *Хріну корінчик.* Г. Барв. 66. Ув. **Корі́нище.** *Істовк собі головище об дубове корінище.* Нп.

Корінько́вий, а, е. 1) Сдѣланный изъ корня. *Корінькова люлька.* 2) О водкѣ: настоянная на кореньяхъ. *Була і пінна... і запікана, і полинькова, і корінькова.* Кв. II. 185. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Коркобе́ць, бця́, *м.* Радуга. Вх. Зн. 28.

Коркове́нький, а, е. Ум. отъ **корко́вий.**

Корко́вий, а, е. Съ каблуками, на каблукахъ. *Пропив бички невеличкі, проп'єш мої черевички, черевички коркові.* Чуб. V. 1093. *Бере чоботи коркові.* Грин. III. 650. Ум. **Коркове́нький.** *Я маленька дівочка, як*

у полі квіточка, черевички корковенькі,— будьте з празником здоровенькі. Чуб. III. 435.

Корм, му, *м.* Кормъ. *В той час безчасному вовкові не послав Бог корму.* Рудч. Ск. I. 5.

Корма́, ми́, *ж.* Въ лодкѣ: задняя часть, корма. Мнж. 179. Вас. 151.

Корми́га, ги, *ж.* Иго, ярмо, власть. *Ми тілько тоді кумпанія кармазинам, як треба виручати їх із під кормиги лядської.* К. ЧР. 68. **Під корми́гу підгорну́ти.** Подчинить подъ власть. *Хотіла невістку під свою кормигу підгорнути, але не вдалося таки.* Канев. у.

Корми́ло, ла, *с.* (Заимств. изъ русск.). Кормило. *І попливе човен з широкими вітрилами і добрим кормилом.* Шевч. 238.

Корми́люд, да, *м.* Въ загадкѣ: мельница. *Біжить обходисвітка, з шумом крутить кормилюда руки.* ХС. III. 65.

Корми́ти, млю́, миш, *гл.* Кормить. *Хлібом кормлють, а стеблом очі колють.* Ном. № 4589.

Корми́тися, млю́ся, мишся, *гл* Кормиться. Ном. 10105.

Ко́рмний, а, е. Откормленный. *Ситі пришли придани: з'їли вола кормного і кормну корову.* Гол. IV. 397.

Ко́рне, *нар.* Покорно. *Просили деді і нені і я вашеці прошу, бисьте були ласкаві на коровай, корне-покорне, клінно-поклінно, бардзо покорне!* (Одно изъ свадебныхъ приглашеній). Kolb. I. 226.

Корноз, за, *м.*=**Кнур.** Вх. Лем. 427.

Ко́роб, ба, *м.* Родъ корзины, ящика изъ луба или прутьевъ. *Коробом сонце, ситом дощ.* Ном. № 571.

Коробе́йник, ка, *м.* (Заимств. изъ русск.). Коробейникъ, великорусскій разносчикъ мелкаго товара. *Не сват ситник коробейникові.* Чуб. I. 292.

Коробе́н, бна́, *м.* Коробокъ. Гол. III. 23.

Коро́бка, ки, *ж.* 1) Родъ корзины изъ липоваго луба или дерева. 2) Деревянная мѣра, преимущ. для сыпучихъ тѣлъ. *Дають мені, матусенько, жита по коробці.* Нп. **З коро́бки молоти́ти.** Молотить, получая какъ плату часть вымолоченнаго зерна. Свм. 196. *Нехай же він іде до старшого брата і попросить хліба; як не дасть, то нехай у нього молотить з коробки.* Стор. *Иди до попа та ставай на жито, шоб скосити, перевезти і змолотити; та не ставай за гроші, або з коробки.* Мнж. 127. Ум. **Коро́бочка.**

Коро́бочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коро́бка.** *Ой я свій крам у коробочку склав.* АД. П. *Чи зробиш луб'яну коробочку?* Г. Барв. 324. *А до мене Яків приходив, коробочку раків приносив.* Нп 2) Въ водяной мельницѣ чугунное гнѣздо для веретена шестерни. Черниг. у.

Коро́ва, ви, *ж.* Корова. *Піди до моху, до корови, та швидче, хаме!..* Шевч. 132. *Вийшло сім корів.* Опат. Ум. **Корі́вка, корі́вонька, корі́вочка.** *Корівонька, рику-рику!* Рудч. Ск. I. 50.

Корова́єць, ва́йця, *м.* 1)=**Корова́й.** *Благослови, Боженьку, короваєць місити!* О. 1862. IV. 12. 2) Блинъ изъ пшенной муки. Лебед. у.

Корова́їв, а, е Принадлежащій корова́ю. *Короваєве тісто не замісилося вмісто.* Нп.

Корова́й, ва́ю, *м.* Свадебный хлѣбъ. *Через тиждень молодиці коровай місили на хуторі.* Шевч. 108. **Корова́й бга́ти.** Дѣлать коровай. *Хорошії коровайниці хороший коровай бгають.* Ном. № 7156.

Корова́йний, а, е.=**Корова́їв.** *Замість весільних медяничків, або коровайних шишечок дає вам мати... воскові свічечки.* Кв. I. 110.

Корова́йниця, ці, *ж.* Женщина, приготовляющая корова́й. *Хороші коровайниці хороший коровай бгають.* Ном. № 7156. Ум. **Корова́йничка.** *Чи тут тії коровайнички, що шитії та рукавочки?* Мет. 162.

Корови́на, ни, *ж.* Корова, плоховатая корова.

Коро́виця, ці, *ж.* 1) Корова. *Пасла ж бо я коровиці, пригнала додому.* Грин III. 685. 2) Насѣк. Orуctes nasicornis. Вх. Пч. I. 7. 3)—**рога́та.** Насѣк. Hammaticherus cerdo. Вх. Пч. I. 6.

Короволі́тник, ка, *м.* Раст. Veronica agrestis. Вх. Пч. I. 13.

Коров'я́к, ку́, *м.* Раст.: а) Царскій скипетръ, Verbascum phlomoides L. и V. Tapsus L. ЗЮЗО I. 140. б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Дереві́й.** в) Linaria vulgaris. Лв. 99.

Коров'я́ка, ки, *ж.* Корова. *Коров'яку продали та п'ять овечат.* Г. Барв. 446.

Коров'я́нка, ки, *ж.* Коровій пометъ. Вх. Уг. 246.

Коров'я́р, ра́, *м.* Пастухъ коровъ. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рка, ки, *ж.* Хлѣвъ для коровы. Вх. Лем. 427.

Коров'я́рня, ні, *ж*=**Коров'ярка.** Вх. Лем. 427.

Коро́в'ячий, а, е. Коровій. *Одізвуться вовкові коров'ячі слізки.* Ном. № 4099. Ко-

рів'яче зілля. Раст. Orobanche epithimum. Шух. I. 22.

Корогвá, ви́, *ж.* 1) Знамя. *Із за гори козацькі корогви видко.* Дума. *У запорожців на білих корогвах тілько червоні хрести, а в городових—орли і всяке малювання з золотом.* К. ЧР. 328. *Тоді Кішка Самійло, гетьман запорозький. чогось одгадав, сам на чердак виступав, червонії хрещатії давнії корогви... винімав, роспустив...* Дума. 2) Церковная хоругвь. *Поміж возами попи з кропилами пішли; за ними корогви несли.* Шевч. 159. 3) Красный флагъ, вывѣшиваемый на утро послѣ свадебной ночи, если невѣста оказалась непорочной. *Біля червоної корогви казились п'янненькі молодиці.* Ум. **Корогóвка, корогóвця.** *Над річкою, над Дніпром корогвка в'ється.* Мет. 430. *Ой військо їде, корогвці мають.* Нп. *А в нашій церковці три корогвиці, а в тих корогвицях три зірочки ясних.* Чуб. III. 215. Значитъ также флагъ, значокъ. *А за ним* (Залізняком) *усе по два, усе по два з ратищами і у передніх пар, може, у трьох, ратища з корогвками двойчатими, так що оце... половина жовта, а половина чорна, або червона, або синя.* ЗОЮР. I. 253.

Корогíд, гóду, *м.*=**Перезва.** *Прийшовши з корогода, танцюють по лавках, батько дає горілки.* Грин. III. 444, 445.

Корогóв, гви́, *ж.* и **Корогóв, гву,** *м.*=**Корогва.** *Полковник Корсунський на ринок вихожає, хрещату корогов роспускає.* Мет. *Хвилон, корсунський полковничє... хрещатий корогов на ринку поставляв.* Мет. 414. *І на корогов до церкви двісті подарую.* Мкр. Н. 14.

Корогóвка, ки, *ж.* Ум. отъ **корогвá.**

Корогóвний, а, е. Относящійся къ знамени, хоругви, флагу.

Корогóвця, ці, *ж.* Ум. отъ **корогвá.**

Корóда, ди, *ж.* Сильно сучковатое дерево. Шух. I. 176.

Коро́дитися, джýся, дишся, *гл.* Жаловаться на боль. *Як прийшла косовиця, то й жінка кородиться.* Ном.

Кородки́й, а, е. Больной, хилый, слабый. *Цей віл кородкий на ноги: як горяна дорога,—верстов 20 пройшов,—уже й кульгає.* Донск. обл.

Корóдливий, а, е. Чувствительный къ боли.

Короїда, ди, *м.* Насѣк. Короѣдъ, Bostrychus. Вх. Пч. I. 5.

Кóрок, рка, *м.* Каблукъ. Чуб. VII. 431. *Один чобіт на підкові, а другий на корку.* Нп. *Чоботи на височенних корках пошие, щоб не швидко зносились.* Г. Барв. 516. Ум. **Кóрочок.** *Черевички на корочках височеньких.* МВ. II. 77.

Королéва, ви, *ж.* Королева. *Королева іспанська Ізабелла.* Ком. I. 53. Ум. **Королівонька.** *Запишалась єси, королівонько ти наша, не озвешся до нас.* Г. Барв. 208.

Королéвенко, ка, *м.*=**Короленко.** *Ой поїхав та королевенко на погуляння.* Г. Барв. 492

Королéвич, ча, *м.* Королевичъ. *Ой поїхав королевич на прогуляння.* Чуб. V. 758.

Королéнко, ка, *м.*=**Королевич.** *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха—полумисок червонців, а короленко—вороного коня.* Чуб. III. 281.

Корóлик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **корóль.** 2) Зоол. Крапивникъ, Motacilla troglodytes. Вх. Лем. 427.

Короли́ха, хи, *ж.* Жена короля. *Дасть тобі король червоний корогов, а королиха—полумисок червонців.* Чуб. III. 281.

Короли́ця, ці, *ж.*=**Королева.** *Ззіла царя й царицю, короля й королицю.* Грин. I. 249. *Була гарна вбога панна, краля-королиця.* К. МБ. X. 4.

Королíв, лéва, ве. 1) Королевскій. *Я шукав, я питав королевого двора.* Чуб. 2) **Королів цвіт.** Раст. Phaseolus multiflorus. ЗЮЗО. I. 131.

Королíвна, ни, *ж.* Королевна. *Ой ходять вони по риночку, як ті королівни.* Чуб. V. 33. *Чи воно яка князівна, чи королівна.* Рудч. Ск. II. 46.

Королíвонька, ки, *ж.* Ум отъ **королéва.**

Королíвство, ва, *с.* Королевство.

Королíвський, а, е. Королевскій.

Королíвщина, ни, *ж.* Жалованная королемъ земля. *За службу королівщин допевнявся.* К. Бай. 32.

Корóль, лá, *м.* 1) Король. *Сеймі, сеймики ревіли, сусідє мовчали, дивилися, як королі із Польщі втікають.* Шевч. 130. *То король универсали писав, самому Барабашу до рук подавав.* Дума. 2) Названіе вола самой свѣтлой масти. КС. 1898. VII. 42. 3) Весенняя хороводная игра молодежи, существующая въ двухъ видахъ. Опис. у Чуб. III. 42—46, Ив. 74, Маркев. 70. *Ну лиш у хрещика, або в короля.* МВ. 4) Король (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. 5) Преимущ. во мн. Родъ игры въ бирюльки; изъ употребляющихся при этомъ

36 палочекъ, четыре, болѣе толстыя, также называются **королями.** КС. 1887. VI. 478. Ум. **Королик.**

Корольство, ва, *с.* Королевство. *Як найдеш ти мені де-небудь дівку таку, щоб мені за жону була, то я оддам половину свойого корольства.* Чуб.

Корольский, а, е.=**Королівський.** *Іде він проз корольский двір.* Чуб.

Королювання, ня, *с.* Пребываніе королемъ. Желех.

Королювати, люю, еш, *гл.* Быть королемъ. *Ой ти будеш, Семене Палію, королем королювати.* КС 1882. III. 613.

Короля, ляти, *с.* Маленькій король, дитя король. **Королятами** называли козаки польскихъ и украинскихъ магнатовъ. ...*Поки зрадники поспільства будуть великими достатками пишатись, нам правди, ситости, впокою від лядських королят не сподіватись.* К. ЦН. 241.

Коромисел, сла, *м.* и **коромисло, сла,** *с.* 1) Коромысло. *Несе дівка воду з броду, коромесло гнеться.* Чуб. *Ой із броду несу воду,—коромисел гнеться.* Мет. 50. 2) Рычагъ, которымъ приводятся въ движеніе при звонѣ языки маленькихъ колоколовъ. Сим. 170. 3) Дѣтская игра: двое дѣтей становятся другъ къ другу спиной, переплетаются руками и поочередно каждый нагибается впередъ, отчего другой подымается на воздухъ. Мил. 55. КС. 1887. VI. 479.

Коромола, ли, *ж.* Крамола, заговоръ. *Князі кують коромоли.* О. 1861. III. Костом. 30.

Коромолувати, лую, еш, *гл.* Учинять заговоръ. *Коромолує з ним на Данила владика.* О. 1861. III. Костом. 30.

Корона, ни, *ж.* Корона. *Являлась перед ним в золотій короні, як малюють святих на образах.* Левиц. I. 271. Ум. **Коронка, короненька, короночка.** *А за нею Мати Божа, зложила корононьку на її голоньку.* Рк. Макс.

Коронний, а, е. Коронный, государственный. *Гетьману коронному узять себе за шию не давали.* К. ЧР. 11.

Короновка, ки, *ж.* Вѣнецъ при вѣнчаніи супруговъ. *Де ж ти підеш, Марисенько, під Божий вінок стати?.. Підемо до церковці поручати короновці.* Гол. IV. 383.

Короненька и **короночка, ки,** *ж.* Ум. отъ **корона.**

Коронування, ня, *с.* 1) Коронованіе. 2) Обрядъ принятія новаго члена въ общество **парубків,** состоящій въ поднятіи принимаемаго на рукахъ, пѣніи обрядовой пѣсни и затѣмъ угощеніи. КС. 1887. VIII. 767—768.

Коронувати, ную, еш, *гл* 1) Короновать. Желех. 2) Принимать новаго члена въ общество **парубків.** См. **Коронування 2.**

Коронуватися, нуюся, ешся, *гл.* Короноваться. Желех.

Короп, па, *м.* Карпъ, Cyprinus barbus. *І риба не аби яка,—все верезуб, коропи, карасі.* Стор.

Коропа, пи, *ж.* Жаба. Вх. Зн. 28. Ум. **Коропка.**

Коропавий, а, е. Шероховатый, въ бугоркахъ Желех.

Коропавиця, ці, *ж.*=**Коропа.** Желех.

Коропавка, ки, *ж.*=**Коропа.** Вх. Зн. 24.

Коропатва, ви, *ж.*=**Коропа.** Вх. Лем. 427.

Коропатий, а, е.=**Коропавий. Коропата жаба**=**Коропа.** Вх. Уг. 246.

Коропатниця, ці, *ж.*=**Коропа.** Вх. Уг. 246.

Коропка, ки, *ж.* Ум. отъ **коропа.**

Короcт, ту, *м.* Корни и пр. на полѣ. *Коросту багацько на полі.* Чигир. у.

Короста, ти, *ж.* Чесотка. *Короста не велика й не мала—як на дубові кора.* Посл.

Короставий, а, е. 1) Чесоточный. 2) Шероховатый (о твердой поверхности). Шух. I. 284.

Короставка, ки, *ж.* 1) Женщина, больная чесоткой. Употребляется какъ бранное слово. Шух. I. 34. 2)=**Коропа.** Вх. Зн. 28.

Коростій, тія, *м.* Имѣющій **коросту.** *Коростій, коростій! веди бабу на постіль!* Нп.

Коростовий, а, е.=**Короставий.** *Не тіш теці коростовим зятем.* Ном. № 5611.

Коростуватий, а, е Коростувате поле. Поле, на которомъ много всякихъ корней. Чигир. у.

Коростявий, а, е.=**Короставий.** *Бодай тебе волами возили, а мене хоч коростявою, та конячкою.* Ном. № 3254. *Коростява чухмариться.* Грин. III. 652.

Коростявіти, вію, еш, *гл.* Заболѣвать чесоткою.

Коростяний, а, е.=**Коростявий.** *Обізвався коростяний до шолудивого.* Посл.

Коротати, таю, еш, *гл.* Коротать, проводить. *Дітей годувать, свій вік коротать.* Ном. № 9200.

Коротенький, а, е. 1) Коротенькій.

Ініженьки коротенькі, і ушиньки клапоньки, і сама як свиня. Ном. № 7931. 2) Краткій.

Коротéнько, *нар.* 1) Коротко. 2) Кратко. *Скажемо хоч коротенько, з яких частин вода складається.* Дещо.

Коротéсенький, а, е. 1) Самый короткій. *А сама жінка маленька, коротесенька.* МВ. II. 132. 2) Самый краткій.

Коротéча, чі, *ж.*—**на тéбе!** Чтобъ ты пропалъ! Желаю тебѣ смерти! Вх. Зн. 28. См. **Коротка година.**

Коротúти, чý, тúш, *гл.* Укорачивать.

Коротúтися, чýся, тúшся, *гл.* Укорачиваться. *Коротився вже ж вік мій: давайте мі свічки в руки.* Kolb. I. 220.

Корóткий, а, е. 1) Короткій. *Короткий той веселий вік дівочий.* Левиц. *Пристав з короткими гужами.* Ном. 2) Краткій. 3) **Корóтка годúна, корóткий час.** Въ выраженія: **Бодáй на тéбе корóтка годúна (корóткий час)!**=**Бодáй на тéбе коротéча!** Вх. Зн. 28. Ум. **Коротéнький, коротéсенький.**

Корóткість, кости, *ж.* Краткость. *Короткость часу.* Желех.

Кóротко, *нар.* 1) Коротко. *Гарно, та коротко.* Ном. **Кóротко жúти.** Быть недолговѣчну. 2) Кратко. *Тепер скажемо коротко, що Шрам Паволоцький... сам удавсь до Тетері.* К. ЧР. 411 Ум. **Коротéнько.**

Короткозóркий, а, е. Близорукій. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Короткомóвність, ности, *ж.* Лаконизмъ. *Знаходимо в їй* (у книзі) *усі прикмети старосвітського стилю: короткомовність, нахил до загадки.* К. Іов. IX.

Коротконóгий, а, е. Съ короткими ногами. Желех.

Короткорóгий, а, е. Съ короткими рогами. Желех.

Коротýха, хи, *ж.* Малорослая женщина. Ум. **Коротýшечка, коротýшка.** *Ой жінко моя, коротушечко! Чи нічого повечеряти, моя душечко?* Чуб. V. 686.

Коротýшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **коротýха.** 2) Короткая свитка.

Коротюха, хи, *ж.*=**Коротуха.** *Най тя бере зла тетюха, таки будеш коротюха.* Гол. I. 320.

Кóрочок, чка, *м.* Ум. отъ **кóрок.**

Кóрпати, паю, еш, *гл.* Ковырять. **Кóрпати óчі.** Укорять, попрекать. *Як побачить було, що хто їде на коняці, то так і заздрить очима, і ну корпать очі чоловікові своєму.* Рудч. Ск. II. 174.

Кóрпатися, паюся, ешся, *гл.* Копаться. *Антосьо все корпавсь у капшуці.* Св. Л. 178.

Корписáти, сáю, еш, *гл.*=**Копирсáти.** *Палічками землю корписали.* Св. Л. 174.

Корпúсочка, ки, *ж.* О лисицѣ (въ пѣснѣ): хлопотунья? постоянно копающаяся? *Ой не знала удівонька, як у світі жить, та наняла ведмедика за плугом ходить... А лисичку-корписочку обідать носить.* Чуб. V. 812.

Кóрпус, са, *м.* Корпусъ, станъ. *Лсмішка робив своїм огрядним корпусом і ростом великий контраст.* Левиц. I. 333.

Кóрса, си, *ж.* Полозъ саней. Шух. I. 180.

Корсáтка, ки, *ж.* 1) Раст.? 2)—**гірська.** Рас. Hieratium aurantiacum. Шух. I. 20.

Корсéт, ту, *м.* и **корсéтка, ки,** *ж.*= **Керсет, керсетка.** Гол. Од. 22. КС. 1893. V. 282. *Плахта на їй шовкова ...корсет зелений.* МВ. II. 77.

Кортíти, кортúть (когó и комý), *гл. безл.* Не терпѣться, тянуть къ чему, хотѣть и желать чего нибудь. *Кортить литвинка скоринка* Ном. № 5013. *Хто язик держить за зубами, то того нічого не кортить.* Ном. № 1106 *Як ріжуть птицю, то аж дріжу, так мене корті́ло напиться тієї крови.* Стор. МПр. 30. *Кортить таки тобі домівка.*

Кортя́чка, ки, *ж.* Нетерпѣливое, сильное желаніе.

Коругóв, гви, *ж.* = **Корогóв.** *Щоб військо йшло під коругов.* Котл. Ен.

Корх, ха, *м.* 1) Мѣра длины въ ширину ладони или въ четыре пальца. *В старі годи бач на ціп міряли корхами.* Харьк. г. *Виріс як ячменик на корх, що тілько на голу косу косити.* Черниг. у. *Виріс на три корхи вгору.* Г. Барв. 347. 2) Щепотка (земли). *І то не наш корх землі, що нам очі закриють.* Ном. № 1499.

Корцíвка, ки, *ж.*=**Корчівка 2.** Kolb. I. 61.

Корч, чá, *м.* 1) Пень. 2) Кустъ. *Тілько при долині два корчі калини.* Чуб. V. 32. Ум. **Кóрчик.** *Ой на городі дві лободі, третій корчик бобу.* Грин. III. 219.

Корчáга, ги, *ж.* Глиняный сосудъ съ узкимъ горлышкомъ для водки. Вх. Зн. 28.

Корчáк, кá, *м.* Водяная мельница съ наливнымъ колесомъ. Левч. См. **Коречний.**

Корчáстий, а, е. Кустистый, густой. *Садочок вишневий корчастий.* Грин. III. 527.

Корчéмний, а, е. 1) Принадлежащій

корчмѣ. 2) Кабацкій, непотребный, непристойный. *Підла черњь корчемна.* К. ЦН. 245.

Ко́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **корч.**

Корчи́стий, а, е.=**Корчастий.** *Корчисте жито.* Подольск. г.

Ко́рчити, чу, чиш, 1) Корчить, гнуть. *Як берест од огню корчиться, тик... місячного відьмача, або відьму, щоб корчило і ломило.* Чуб. І. 85. *Хлопці сиділи, постолики корчили.* Грин. III. 103. 2) Кривить. *Батько як зачав корчити лице.* Ном. № 2346. 3)=**Корчувати.** Вх. Лем. 427.

Ко́рчитися, чуся, чишся, *гл.* Корчиться. *Берест од огню корчиться.* Чуб. І. 85. *Барило вихопив із-за пояса пистоль, навів на ляха, що од мук корчився на палі.* Стор. МПр. 131.

Ко́рчів, чо́ва, *м.*=**Корчага.** Вх. Зн. 28.

Корчі́вка, ки, *ж.* 1) Выкорчеванное мѣсто. *Се корчівка: тут були колись грабки—він вирубав, після викорчував та й почав сіяти.* Брацл. у. 2) Нижняя доска въ **корці** колеса водяной мельницы. Мик. 480.

Корчі́й, чія́, *м.* Судороги.

Ко́рчма́, ми́, *ж.* Корчма. *А козак сидить у корчмі та мед-вино кружає.* Дума. **Корчму́ роби́ти.** Значитъ у лемковъ устраивать забаву съ музыкой и угощеніемъ. Вх. Лем. 427. Ум. **Корчо́мка, корчо́мочка.** *Ой крикнули молодці да сидючи в корчомці.* Макс. *А всі дівки прийдуть до корчомочки гуляти.* Чуб. V. 114.

Корчома́ха, хи, *ж.* Толстая, кривая палка. Козелецк. у.

Корчо́мка, корчо́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **корчма́.**

Корчува́ння, ня, *с.* Корчеваніе.

Корчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Корчевать. Чигир. у.

Корчува́тися, чу́юся, ешся, *гл.* Куститься (о хлѣбѣ). Херс.

Корчу́га, ги, *ж.* Преимущ. во мн. Короткія сани съ толстыми и высокими полозьями, употребляющіеся для перевозки срубленныхъ деревьевъ. Шух. І. 180.

Корчу́ля, лі, *ж.*=**Корчага.** Вх. Зн. 28.

Корша́к, ка́, *м.* Коршунъ. *Нехай коршак на ваші кури насядеться.* Чуб. І. 286.

Ко́ршма́, ми́, *ж.* = **Корчма.** *Доброго коршми не зопсує, а лихою і церков не поправить.* Ном. № 3232. Ум. **Корше́мка, коршмо́нька, коршо́мка.** *Іди, сину, до коршемки.* Грин. III. 322. *Козак ледащиця не хоче робити, іде до коршмоньки мед-горілку пити.* Чуб. V. 39.

Коршми́ця, ці, *ж.* = **Коршма.** *Піп каже: ідімо до божниці; а п'яниця каже: ідімо до коршмиці.* Ном. № 11728.

Коршмо́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **коршма́.**

Коршо́в, ва и коршо́вик, ка, *м.* Родъ посуды. Вх. Лем. 427. *П'є винце за столиком, мірят собі коршовиком.* Гол. І. 86. См. **Корчів.**

Коршо́мка, ки, *ж.* Ум. отъ **коршма.**

Коря́к, ка́, *м.* 1) Ковшъ. *Святе діло наші січові коряки! У нашому коряці утопиш иншого мізерного ляшка.* К. ЧР. 122. *Льохи, шинки з шинкарками, з винами, медами, закупили запорожці та й тнуть коряками!* Шевч. 369. 2) Плата мельнику мукою за помолъ. *Моє діло мірошницьке: підкрути та й сядь, а коряки бери.* Ном. стр. 285, № 3114. 3)=**Корець 3.** Вх. Зн. 28. Ум. **Корячо́к.** *Кожному гостю по корячку і почали частуваться і кружать.* Стор. МПр. 154.

Корячкува́тий, а, е. Кривой и со множествомъ развѣтвленій (о деревѣ). *Дерево й нарубалось. Таке корячкувате, що й на палицю не вибереш.* Рудч. Ск. II. 7.

Корячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **коряк.**

Коса́, си́, *ж.* 1) Коса. *От поберуть коси, та й пійдуть ніби-то косить.* ЗОЮР. I. 287. Части косы: самая полоса называется **полотно́,** обухъ ея—**прут,** носовъ—**пи́сок,** часть около **пи́ску—ко́лос,** конецъ острія—**жало́,** пятка—**п'ятка,** въ которой находится **пупе́ць,** входящій въ **я́мку** косовища; пятку придерживаетъ на косовищѣ желѣзное кольцо—**пе́рстінь,** а сверхъ того еще желѣзная **за́ківка** и деревянный **па́склин** (клинъ). Шух. І. 169. 2) Коса, сплетенные волосы. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Нп. 3) Только мн. ч. и въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ: **Ко́си.** Волосы вообще. О. 1862. VIII. 49. *Який він чудний: борода чорна, коси русяві.* Радом. 4) Луковая плетеница, вѣнокъ, въ который вплетены луковицы. Вас. 204. 5) Селезенка. *Коса свиняча, що коло печінки, довгенька.* Ном. № 310. 6)=**Косарь 2.** Вх. Уг. 246. 7) мн.=**Косарь 4.** Вх. Лем. 427. 8) **Коса́ Богома́терина.** Раст. Hypericum numifusum. Черк. у. Ум. **Кі́ска, кі́сонька, кі́сочка, ко́ска, ко́сонька.** *По три копи дівочка, по чотирі кісочка.* Маркев. 68. *Що суботи ізмивала і в кісоньку заплітала.* Ув. **Коси́ще.** *В тих багатих паннів такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові.* Левиц. Кож. 22.

Коса́к, ка́, *м.* Большой ножъ для сѣченія капусты. Вх. Уг. 246.

Косáрик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **косáрь**. *Гей нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. 2) мн. Раст. Кавалерскія шпоры, Delphinium consolida. Анн. 124.

Косáричок, чка, *м.* Ум. отъ **косáрь**.

Косáрка, ки, *ж.* 1) Сѣнокосильная машина. Екатер. у. (Залюбовск.). 2) *мн.*= **Косарик 2.** Вх. Пч І. 10.

Косáрський, а, е. Косарскій. *Рівняє роботу теслярську до косарської.* Ном. № 10037. *Косарі співали косарських пісень.* Левиц. Пов. 109.

Косáрь, ря́, *м.* 1) Косарь, косецъ. *Гей нуте, косарі, ви, косарики мої.* Ном. № 9998. Въ видѣ косаря представляется смерть. *Над головою вже несе свою неклепаную косу косарь непевний.* Шевч. 2) Насѣк. Фалангидъ, сѣнокосъ, Phalangium opilio. Вх. Пч. І. 7. 3) Ножъ изъ обломка косы, употребляемый для бритья. Сим. 157. 4) Созвѣздіе Оріонъ. Чуб. І. 14. 5) *мн.* Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. І. 10. Ум. **Косáрик, косáричок.** *Мій синочку, мій косаричку!* Мил. 213.

Косарювáти, рю́ю, еш, *гл.* Быть косцемъ. *Ми з Петром косарюємо вдвох.* Волч. у.

Косатарь, ря, *м.* Эпитетъ селезня: имѣющій **косиці**. См. **Косиця 3.** *Качуре-косатарю, Марусини проматарю, проси своїх гостей.* Чуб. IV. 201.

Косáтий, а, е. Съ большими косами. *Дві дівки косатих та два парубки усатих.* Чуб. V. 439.

Косáтка, ки, *ж.* Раст. Aconitum napellus. Вх. Лем. 427.

Косибав, ва, *м.* = **Косарь 2.** Вх. Лем. 427.

Кóсий, а, е. 1) Косой. *Постіл косий, а я босий.* Чуб. 2) О столѣ: треугольный. *По під стінами стояло 12 стільців, в кутках косі столики.* Левиц. І. 133. 3)=**Космина.** КС. 1898. VII. 45.

Косúльки, льок, *ж. мн.* Раст.=**Сокирки.** Вх. Пч. І. 10.

Косúнець, нця, *м.* 1) Треугольникъ. 2) Треугольная полка въ углу комнаты. Ум. **Косинчик.** *Попід стінами стояли дванадцять стільців, в кутках косі столики, а над ними вгорі косинчики з карнизом на книжки.* Левиц. І. 133.

І. Косиня́, ні́, *ж.* Кривая линія, кривизна. *Наша межа йде рівно, а далі косинею, а від косині знов рівно.* Донск. обл. Міусск. окр.

ІІ. Косиня́, ня́ти, *ж.* Ум. отъ **коса.** *Роздивлялась на свої бровинята, лизала пальці і приглажувала н'ими свої косинята.* Левиц. І. 199.

Косúтень, тня, *м.* Раст. а) Косатикъ, Iris. Вх. Пч. І. 10. Шух. І. 20. б) Acorus calamus. Шух. І. 21.

Косúти, шу́, сиш, *гл.* Косить. *Ой там по над яром козак сіно косить.* Мет. 17.

Косúця, ці, *ж.* 1) Небольшая коса. 2) *мн.* Начесы на вискахъ у дѣвушки. Харьк. г. 3) Загнутое перо на хвостѣ птицы. *Сизий селезень з чорними косицями.* Маркев. 118. *Сидить півень на криниці, спустив крильця ще й косиці.* Грин. III. 53. 4)=**Косниця.** *А в пшениці золоті косиці.* Нп. 5) Цвѣтокъ,—говорится преимущ. о тѣхъ цвѣтахъ, которыми дѣвушки украшаютъ голову. Вх. Зн. 28. *Ой зацвіли череśшеньки, зацвіли косиці.* Гол. IV. 514. Въ этомъ стихѣ б. м. **косиця=Iris**, такъ какъ **косичка—Iris.** Вх. Уг. 246. 6) Родъ вышивки. Чуб. VII. 427. 7) Сортированный (по длинѣ) волосъ изъ конскихъ хвостовъ для ситъ. Вас. 152. Ум **Косúчка, косúченька.**

Косúчити, чу, чиш, *гл.* Украшать цвѣтами или зеленью. Желех.

Косúчка, ки, *ж.* Ум. отъ **косúця.**

Косúще, ща, *с.* Ув. отъ **косá.**

Косíнка, ки, *ж.* Плетеница изъ пеньки въ видѣ косы,—къ ней прикрѣпляютъ цвѣты, изъ которыхъ составляется вѣнокъ невѣсты. *Вінок для княгині плетуть на косінці з прядіва... Дружко прив'язує оцю благословенну квітку* (барвінок) *до косінки... а доплітають його вже дівчата.* О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Космáк, кá, *м.* Космы, косы. *Ось постій, каже, сучи дочко: дай мені тебе за космаки піймати.* К. ЧР. 204.

Косматíй, тія́, *м.* Человѣкъ въ космахъ, косматый. Встрѣчено въ пасхальной виршѣ, въ приложеніи къ Іоанну Крестителю: *Йван Косматій його хрестив.* О. 1862. VI. 51.

Космáчитися, чуся, чишся, *гл.* Косматиться.. Гол. Од. 35.

Космáчки, чóк, *ж. мн.* =**Аґрус.** Вх. Уг. 246.

Космáшечка, ки, *ж.* Косматая. *Овечко-космашечко, хто тебе напасе, моя машечко?* Чуб. III. 170.

Кóсмик, ка, *м.* Ум. отъ **косом.**

Космúна, ни, *м.* Названіе вола съ неправильно посаженными рогами: одинъ

имѣетъ наклонъ впередъ, другой назадъ. КС. 1898. VII. 45.

Космогру́дий, а, е. Съ волосатой грудью. Вх. Зн. 28.

Космо́к, сомка́, *м.* Ум. отъ **косом**.

Косни́ця, ці, *ж.* Усъ растенія? *А в пшениці золоті косниці.* Грин. III. 94.

Косови́й, а́, е́. Косови́й са́жень. Косая сажень. *Щоб під ним і над ним земля горіла на косовий сажень.* Ном. № 3795.

Косови́ця, ці, *ж.* Время уборки сѣна. *Коли ще косовиця, а ми вже сіно возимо.* Ном № 2613. **Під но́сом косови́ця**—употреблено въ пословицѣ въ смыслѣ: усы выросли. *Під носом косовиця, а на розум не орано.* Ном.

Косови́ще, ща, *с.*=**Кісся**. *Похилились на кий або на косовище.* К. ЧР. 260.

Косогі́р, го́ру, *м.* Косогоръ. *Горілка так і потекла з комір по косогору.* ЗОЮР. I. 255.

Косом, сма, *м.* Клокъ, клочекъ (перьевъ, шерсти). *Сорока в часнок,—вирвала космок... Із того косма напряла кросна.* Чуб. V. 1154. См. **Космок**.

Косоно́га, ги, *м.*=**Косарь 2**. Вх. Лем. 427.

Косо́кий, а, е. Косоглазый. *Раюнь йому дві дівиці: една косоока, друга сивоока.* Чуб. V. 35.

Косо́рий, а, е. Косо́ра вівця́. Овца съ рогами, похожими на косы. Желех.

Косо́рити, рю, риш, *гл.* Наряжать, красиво одѣвать. Желех.

Косо́ритися, рюся, ришся, *гл.* Заявлять претензіи; дерзкимъ быть съ кѣмъ либо. Вх. Зн. Желех.

Косоро́гий, а, е. Съ рогами, обращенными въ разныя стороны. Павлогр. у.

Косте́л, лу, *м.* Костелъ.

Косте́льний, а, е. Принадлежащій костелу. *Взивають усе духовенство грецької віри Наливайковою сектою... навіть із костельних казальниць.* К. Кр. 19.

Косте́льник, ка, *м.* Католикъ. *Костельники свою погибель чують.* К. ЦС. 38.

Косте́р, тра́, *м.* 1) Сажень дровъ. 2) Куча камыша, сложенная изъ 30 **кіп** камыша, причемъ каждая **копа́** имѣетъ 60 **кулі́в**. Павлогр. у. *Стояв у неї на городі в кострі на зіму очерет.* Котл. Ен. I.

Костеря́ва, ви, *ж.* Раст. Festuca. Вх. Пч. I. 10—**ове́ча**. Festuca ovina. Шух. I. 20.

Кости́рник, ка, *м.* Игрокъ въ кости. *Которі п'яниці, которі костирники не хочете в кості програвать, ідіть до мене в охотне військо погулять.* Дума.

Кости́ронько, ка, *м.* Ум. отъ **кости́рь**.

Кости́рство, ва, *с.* Игра въ кости. *Добра свого на кабацьких служебок, на костирство, на танці-музики не прогайнували.* К. Бай. 49.

Кости́рь, ря́, *м.* 1)=**Костирник**. О. 1861. II. 4. *Уподобав картовника і костира п'яного, що... в козацьтва вигравав у кості.* К. Бай. 32. 2) Раст. Bromus secalinus. L. ЗЮЗО. I. 114. **Ум. Кости́ронько.** *А він шельма костиронько, превеликий п'яниченько.* Грин. III. 380.

Костогри́в, ва, *м.* Птица. Frangilla coccathraustis.

Костогри́за, зи, *об.* Презрительно: бѣднякъ. *Той волоцюга, костогриза ще дитиною тебе зводив.* Г. Барв. 87.

Костокри́лий, а, е. Перепончатокрылый. *Через базар кажан костокрилий перелетить.* Шевч.

Костома́ра, ри, *ж.* Большая кость.

Костома́руватий, а, е. Ширококостый. *Широке костомарувате чоло, ніби воляче.* Г. Барв. 22.

Костома́ха, хи, *ж.* = **Костомара**. Желех.

Костопра́в, ва, *м.* Костоправъ. Подольск. г.

Костри́ця, ці, *ж.* Кострика. *Я ж думала, що нагаєчка з костриці, аж то вона з поганої сириці.* Чуб. V. 599.

Костри́читися, чуся, чишся, *гл.* Хорохориться, ерошиться. *Блоха усе костричиться.* Ном. № 2461.

Костри́чуватий, а, е. Имѣющій много кострики. *Костричувате прядіво.* НВолын. у.

Ко́струб, ба, *м.* 1) Ястребъ. Мнж. 183. 2) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, описанная у Чуб. III. 77 и Kolb. I. 158. 3) Неряха. *Сидів коструб на припічку, я не подивився.* Гол. III. 290. **Ум. Кострýбонько.**

Кострубань, ня, *м.* Со взъерошенными волосами, шерстью, перьями. *А кому з нас, небого, ти здоровльом. озвалась?—Отому коштрубаневі... що в середині.—А то був вітер.* О. 1861. XI. Свид. 50.

Кострубатий, а, е. 1) Косматый, вихрастый. *Москалі руді, пикаті, та бородаті, та кострубаті.* Левиц. I. 334. 2) Шероховатый. Лебед. у.

Кострубач, ча́, *м.* Взъерошенный. *Оженився кострубач та взяв пелехату.* Гол. II. 438.

Кострýбонько, ка, *м.* **Ум. отъ коструб.**

Костур, ра, *м.* Клюка, посохъ.—*Діду Сидоре, собак боюся!—А з костуром, бабко, а з костуром, любко, а з костуром, Пархомівно, сивая голубко.* Ном. № 12813. Ум. **Костурець.** *Я собак боюся.—Ой з костурцем, бабко.* Грин. III. 659. Ув. **Костуряка.** (Старець) *розбігся, оперишся на костуряку.* Ном. № 13663.

Костура, ри, *ж.* Ножъ для убиванія животныхъ. Вх. Уг. 246. Ум. **Костурка.**

Костуронька, ки, *ж.* Посошекъ. *Дайте мені костуроньки опіратися.* Мил. 149.

Костуряка, ки, *ж.* Ув. отъ **костур.**

Костьол, лу, *м.*=**Костел.** *Бачте, у Вільшаній у костьолі... у титаря.* Шевч. 140.

Костьольний, а, е=**Костельний.** К. Досв. 125.

Костюк, ка, *м.* Рогъ (въ загадкѣ). *Два костюки, два лопухи, чотирі ходори, дев'ятий Матвій.* (Загадка о коровѣ). Ном. стр. 293.

Костюльки, льок, *ж. мн.* Назв. растеній. Bromus secalinus L. и B. arvensis L. ЗЮЗО. I. 114.

Костяк, ка, *м.*=**Кістяк.**

Костяний и косцяний, а, е=**Кістяний.** *На тобі костяного зуба, а мені дай залізного.* Рудч. Ск. *Баба-Яга—косцяна нога.* Ном. № 241.

Костяниця, ці, *ж.* = **Камениця** 2. ЗЮЗО. I. 134.

Косухна, ни, *ж.*=**Кісонька.** *Живи ти, мой татухна, без мене, без моєї русої косухни.* Чуб. IV. 280.

Кось-кось! *меж.* Зовъ лошади: *кось, кось, кось!* Ном.

Коська, ки, *ж.* дѣтск.=**Кося.**

Коськання, ня, *с.* Призываніе лошадей крикомъ: **кось-кось!** *Коськання ночліжне парубоче.* К. Дз. 214.

Коськати, каю, еш, *гл.* Призывать лошадь крикомъ: **кось-кось!**

Косюрки, *мн.* Раст. Linaria genistaefloria L. ЗЮЗО. 126.

Кося, сі, *ж.*, дѣтск. Лошадка. *Ти до неї: косю-косю! а вона і голову дере.* Ном. № 2470.

Косяк, ка, *м.* 1) Острый уголъ, клинъ. 2) Бревно, которое укрѣпляется между двумя столбами (или діагонально одно, или два такимъ образомъ, что вмѣстѣ со столбами составляютъ букву М) и служитъ для укрѣпленія послѣднихъ. Кіев. и Подольск. г. 3) Кусокъ сѣти; изъ шести **косяків** сшивается бредень. Браун. 39. 4) Канатъ для якоря на днѣпровской лодкѣ. Мнж. 179. 5) Небольшой табунъ лошадей. *Було в його трохи коров і волів та по полю пасся косяк чималенький.* Сніп. 156.

Косяка, *нар.* Наискось, діагонально. *То взад, то вбік, то косяка.*

Косятинець, нця, *м.* Родъ растенія. Черниг.

Кота! *меж.* Крикъ на кота: прочь! *А кота! бо утя наздопчу.* Ном. № 497.

Котара, ри, *ж.* Юрта, шалашъ. *І вибрав за царя раба свого Давида, з котари його взяв од батьковських овечок.* К. Псал. 183

Котарь, ря, *м.* = **Кіт?** Колыбельная пѣсня: *Ой ну люлі, котарю, та вимети кошару, а ти, котко рудю, та вимети грубу, а ти, кошку волохатий, та й обмети коло хати.* Мил. 43.

Котел, тла, *м.* 1) Котелъ. 2) Литавры. *Приїхали* (в Січ), *вдарили в котли, зібрались козаки.* ЗОЮР. I. 168. Ум. **Котелок.**

Котелка, ки, *ж.* Окалина мѣди, получаемая при выдѣлкѣ мѣдныхъ котловъ. Вас. 182.

Котелок, лка, м. 1) Ум. отъ **котел.** *Докопавсь до грошей да й витяг як сили мога котелок хороший.* ЗОЮР. II. 88. 2) *мн.* Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.

Котеня, няти, *с.*=**Кошеня.**

Котець, тця, *м.* 1) Камышевая загородь въ видѣ почти сомкнутаго круга, стоящая въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 15. *Пішли на озеро,—там наші кітці стояли, на рибу поставили.* Новомоск. у. 2) Родъ пасхальной игры, состоящей въ катаніи яицъ. КС. 1891. V. 207. См. **Котючка.**

Коти, тів, *мн.*=**Котець.** Браун. 15.

Котига, ги, *ж.* Телѣга, на которой возятъ необходимые для пастуховъ овецъ припасы. Левч. *Мали вони ще при отарах і котигу... возили харчі, воду і дрова.* Стор. II. 182.

Котигорошок, шка, *м.* Сказочный богатырь, мать котораго забеременѣла отъ съѣденной горошинки. Мнж. 30.

Котик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **кіт.** *Був собі котик та півник та спряглися жить.* Рудч. Ск. I. 27. 2) Родъ женской шубки. *Зап'яті одинаковими хустками, в одинакових котиках, критих ясно-зеленою матерією, вони були ніби однолітки.* Левиц. Пов. 21 3) Щетка (на ногахъ лошади); задній коготь (у собаки). Желех. Вх. Пч. I. 14. 4) Кусокъ дерна, употребляющійся

въ игрѣ, называемой **кóтики.** КС. 1887. VI. 484. 5) Цвѣтъ вербы, лозы, ивы. *Свячена лоза і котики—ліки од трясці.* Ном. № 8401. 6) *мн.* Glechoma hedoracea L. ЗЮЗО. I. 124. 8) Пузырьки, поднимающіеся со дна пруда, болота. *Коли замерза вода, то котики підходять зі дна, то тим і крига як сіль розсипається.* Чигир. у. Ум **Кóтичок.** *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I 51.

Котúна, ни, *м.* Котъ. *Котино, котино! поїдемо по сіно.* Мет. 3.

Котúти, чý, тиш, *гл.* Катить. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч. 82.

Котúтися, чýся, тишся, *гл.* 1) Катиться. *І по сей бік гора, і по той бік гора, а між тими крутими горами котилась зоря.* Мет. *Піт з його котиться.* 2, Раждать (о кошкѣ, овцѣ и зайцѣ). *Кішка, то вже звір і навіть не несеться, а котиться.* Левиц. Пов. 3) Клубиться (о дымѣ, туманѣ). *Туман яром котиться, дівці гулять хочеться.* Нп.

Кóтичок, чка, *м.* Ум. отъ **кóтик.**

Котúще, ща, *м.* Ув. отъ **кіт.**

Котíль, ля, *м.* Наружная плетеная воронка верши. Шух. I. 226.

Кóтко, ка, *м.* Котикъ. *Продрав котко стелю.* Грин. III. 492. *За що його дурно бить? Котко буде молотить.* Мил. 44.

Котлáр, рá, *м.*=**Кітляр.** Котл.

Котлярéнко, ка, *м.* Сынъ мѣдника, литаврщика.

Котлярíвна, ни, *ж.* Дочь мѣдника, литаврщика.

Кóтма, ми, *ж.* Котомка. Лохвиц. у.

Котóвка, ки, *ж.* Конура для кота (въ сказкѣ). *Вона построїла йому* (котові) *котовку і городець чималий дала.* Рудч. Ск. I. 25.

Котóвий, а, е. Кошачій.

Котóк, тка, *м.* 1) Ум. отъ **кіт.** *Сама баба злизала і на котка сказала.* Мет. 3. *Ой ну люлі, кітку, украв в баби квітку.* Мил. 44. 2) Колыбельная пѣсня. *Над колискою котка виспівувати.* К. Гр. Кв. XXIV. *Сяду прясти, повкладавши діток та поприсипавши котками.* Г. Барв. 442. 3) Катокъ. 4) Деревянный цилиндръ, подкладываемый подъ ухватъ, чтобы легче было вынимать изъ печи горшки. 5)=**Котючка.** КС. 1891. V. 207. 6) *мн.* **Котки.** Раст. Trifolium arvense L. ЗЮЗО. I. 139. Ум. **Котóчок.** *Ой був собі коточок, украв собі клубочок.* Мет. *Колише в запічку маленькою внучка, виспівуючи коточка.* Левиц. I. 24.

Котолýп, па, *м.* 1) Кошкодеръ. *Хоч і котолуп, та гроші має.* Ном. № 14334. 2) Разносчикъ мелкихъ товаровъ изъ м. Рашевки, Гадяцк. у. ЗЮЗО. I. 228. Вас. 189.

Котолýпня, ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ убиваютъ и обдираютъ кошекъ, а въ переносномъ смыслѣ—мѣсто пытокъ.

Которá, рú, *ж.* Ссора, раздоръ; обида. **Котору завдавáти.** Обижать, оскорблять. Вх. Зн. 28.

Котóргати, гаю, еш, *гл.* Сильно дергать, теребить, тормошить.

Котóрий и **котрúй, а, е.** *мѣст.* 1) Какой. *Три пани—єдні штани: котрий успіє, той і штани надіне.* Ном. № 1180. *Не знаєш, з котрого боку зайти.* Ном. *Которий би міг турчин-яничар сей сон одгадати, міг би йому три гради турецькії дарувати.* Дума. 2) Какой-нибудь. *Як доживе було которий запорожець до великої старости... то наб'є черес дукатами; та забере з собою приятелів... та й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Часом несподівано котора дівчина вбіжить до мене з будинку.* МВ. (О. 1862. III. 43). 3) Иной. *Як которий, то й навчиться, а сей—ніколи* 4) Нѣкоторый, одинъ, другой... *Та в тій школі так: котрий пише, котрий читає, а котрий то й байдики б'є.—Которих дівчат то матері не пустили в дружки, которі й сами не пішли.* МВ. I. 41.

Котрúй. См. **Которий.**

Котрúйсь, рáсь, рéсь, *мѣст.* Какой-то, нѣкоторый. *Жив до котрогось часу.* Ном. № 8215.

Котулáти, лáю, еш, *гл.*=**Кутуляти.** Мнж. 182.

Котýна, ни, *ж.* Плита съ котломъ, устроенная такимъ образомъ, что дымъ выходитъ изъ отверстій вокругъ котла въ находящійся сверху **кóмин.** Подольск. Сн. Л. 27.

Котýсь, сá, *м.* Ум. и ласк. отъ **кіт.** *Котусю-братіку! скажи мені скоріше, хто з хазяїнів оттут усіх добріше?* Гліб.

Котюга, ги, *м.* 1) Ув. отъ **кіт.** *Стар як котюга, а бреше як щеня.* Ном. № 6905. *Невже котюга знов думає про сало?* К. ЧР. 289. 2) Собака домашняя (у гуцуловъ). Вх. Пч. I. 16. *Котюга забрехала.* Шух. I. 89.

Котючий, а, е. 1) Легко катящійся. *Бач, які котючі гроші—швидко вже й рос-*

котились.—Котючий вітер низався поміж деревом безлистим. МВ. II. 113. 2) Плодовитый (о животныхъ).

Котю́чка, ки, *ж.* Игра въ катаніе яицъ на первый и второй день Пасхи, описан. у Чуб. IV. 43. КС. 1891. V. 207.

Котя́, тя́ти, *с.* 1) Котенокъ. 2) Употребляется, какъ ласкательное слово для дѣтей: *Цить, котю, цить!—каже мати, втираючи сльози дитині.* Св.-Л. 100.

Котя́х, ха́, *м.*=**Кізяк.** *Гава зимою: „руб котях!" І тому рада.* Мнж. 172.

Котя́чий, а, е. Кошачій. *Котяча шерстина.*

Кофа, фи, *ж.* Кружка для воды. Федьк.

Кох, ху, *м.* Корзинка? коробокъ? *Дівчата танцюють з парубками—тільки одляски йдуть, а музиці так кох і наскидають грошей.* Г. Барв. 58.

Коха́н, на́, *м.*=**Коханець.** Вх. Лем. 427.

Коха́ненький, а, е. Ум. отъ **коха́ний.**

Коха́нець, нця, *м.* Возлюбленный. *Ой хоч ламай, хоч не ламай мизинного пальця, як не було, то й не буде над мене коханця.* Нп.

Коха́ний, а, е. 1) Любезный. *Ляхам своїм коханим росказуйте, а не мені.* Стор. 2)=**Коха́нець.** *Не жди свою коханого з далекого краю.* Мет. 3) Милый, любимый, дорогой. *Чи я в батька не кохана була?* Нп. *Пан-отченьку ти наш коханий!* К. ЧР. 4) Обыкновенно съ удар. на первомъ слогѣ: **ко́ханий.** Взлелѣянный, выращенный. *Тілько що соняшники не ко́хані, не пюхані ростуть собі.* МВ. (1862. I. 96). *Ой косо, косо кохана! Сім літ я тебе кохала.* Мет. 205. Ум. **Коха́ненький.** *Синочки да кучерявенькії, а дочечки да кохaненькії.* Грин. III. 442.

Коха́нка, ки, *ж.* 1) Возлюбленная, любовница. *Коханко ти моя! Викохав же я тебе не для кого, для себе.* Чуб. V. 87. 2) Взлелѣянная, нѣженка, воспитанная въ роскоши. *Ой ну люлі-люлі, а коткові дулі, а дитинці калачі... Нашій дитинці коханці.* Мил. 42. *Мали вони дочку і вона була в їх така коханка, що виросла. вже пора й сватать, а вона не вміла діла робить.* Рудч. Ск. I. 179. Ум. **Коха́ночка.** *Вийди, серце-коханочко!* Мет. *Всі дівочки-коханочки до церковці йдуть.* Мил. 120.

Коха́ння, ня, *с.* 1) Любовь, любовная страсть. *Чи всім. людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Минулося моє кохання, моє жениханння.* Левиц. 2) Любимый предметъ; возлюбленный или возлюбленная. *Кохання моє! така в мене думка, що я тобі світ зав'язав.* МВ. 3) Воспитаніе, взлелѣиваніе, возрощеніе (дѣтей, животныхъ, растеній). *Вони більш куповані, ніж із свого кохання.* Кіев. Ум. **Коха́ннячко.** *Ой жаль мені коханнячка, дівочого гуляннячка.* Мет. *Спасибі тобі та, мій батечку, за твоє коханнячко.* Чуб. V. 485. *То ж тобі, ненько, за твоє коханнячко, що мене викохала, як утя на воді, та людям—не собі.* Чуб. III. 392.

Коха́нок, нка, *м.*=**Коханець.** *Росказала гайдамаці, хто вона, і як її пустив старий чоловік до коханка.* Стор. I. 35. *І сама тобі коханка передам.* Сніп. 63. Ум. **Коха́ночок.** *Рибалочки-коханочки та рибку ловили.* Мил. 120.

Коха́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **коханка.**

Коха́ночок, чка, *м.* Ум. отъ **коханок.**

Коха́стий, а, е. О растеніи: хорошо выросшее, хорошо выращенное. *Кохасте зілля. Се як полемо в городі, то найдемо роскішне і кажемо: оце кохасте.* Полтав. г.

Коха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Любить (кого-либо). *Ой ти, дівчино, мислоньками блудиш, сама ти не знаєш, кою вірно любиш. Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки я не знаю, із ким жити маю.* Нп. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. *Батько й мати твої живуть при тобі і дякують... що ти їх при старости й кохаєш і поважаєш.* Кв. 2) Взлелѣивать, возрощать, воспитывать (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Котору дитину кохала любила,—крій себе не маю.* Макс. *Ой косо, косо, кохана, сім літ я тебе кохала!* Мет. 205. См. **Викохати.**

Коха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* 1) Любить другъ друга. *Нехай же нас поховають і хрест укопають, та щоб люде дивувались, як ми вірненько кохались.* Мет. 98. 2)—**з ким, в кому́.** Любить кого. *Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями.* Шевч. *Нема тії дівчиноньки, що я в їй кохався.* Мет. 3)—**в чому́.** Заниматься чѣмъ съ любовью, любить что-либо, находить наслажденіе, удовольствіе въ чемъ-либо. *Пан дуже кохався в городах.* Кв. *Кохайтеся в правді!* Сніп. *У скупощах не кохайся!* Ном. № 4675. 4) Воспитываться, нѣжиться. *Ти тільки й звикла на чаях та на сахарях кохатись. Куди ж тебе наняти, таку пановиту?* Харьк.

Кохі́тник, ка, *м.* Раст. Rhododendron ferrugineum. Шух. I. 22.

Кохля, лі, *ж.* У рыболововъ: шестъ, прикрѣпленный къ веревкѣ, которая другимъ концемъ привязана къ сѣти: во время зимней рыбной ловли этотъ шестъ опускается въ прорубь и проталкивается подо льдомъ до слѣдующей проруби и т. д., отчего сѣть растягивается подо льдомъ въ водѣ. *А сам кохлю попереду гониш.*

Коцабки зробити. Перекувыркнуться (о пораженномъ выстрѣломъ зайцѣ). Вх. Уг. 246.

Коцарка, ки, *ж.* Ковѣрница Сумцовъ. Культ. переж. № 18. Харьковскія коцарки. (КС. 1889. IV. 131).

Коцарювати, рюю, еш, *гл.* Дѣлать ковры. Желех.

Коцур, ра, *м.* Котъ. Желех. **Кіт коцури возить.** Котъ мурлычетъ. Вх. Лем. 425.

Коцурник, ка, *м.* Раст. Котовникъ, будра, Glechoma hederacea. Вх. Уг. 246.

Коць, ця, *м.* 1) Коверъ. Вас. 172. *А коць важний з розводами, і посередині великий орел.* Кв. *Ну, тепер, діти, несіть мене до церкви. От ми положили його на коць та й понесли.* Стор. 2) Одѣяло тканое—шерстяное, шелковое. Гол. Од. 82. *Ліжко, заслане мняким шовковим коцем.* Мир. ХРВ. 315.

Коцький, а, е. Фамилія сказочнаго кота, произведенная отъ слова **кіт (котський).** *Приходить до його лисичка, та й питає його* (кота): *Що ти таке? А він каже: я пан Коцький.* Рудч. Ск. I. 23.

Коцюба, би, *ж.* 1) Кочерга. *Мовчи, суко, чорт з тобою! ось я тебе коцюбою!* Чуб. 2) Названіе вола съ выступающими впередъ и расходящимися въ стороны рогами, концы которыхъ загнуты наружу. КС. 1898. VII. 45.

Коцюбитися, блюся, бишся, *гл.* Артачиться. *То вже вірь сьому—чого ще ти коцюбишся? То ж не один хто сказав, громада вирекла.* Ном. 10744.

Коцюрба, би, *ж.* Черемуха, Prunus padus. Вх. Лем. 427.

Коцюрга, ги, *ж.* Палка, клюка. *Добрий собака так аж за коцюргу хапає.* Ном.

Коч, ча, *м.* Родъ фаэтона, коляски. *Із коча пан мій вилізає і посила за молодим.* Шевч. 515.

Кочало, ла, *с.* 1) Кругъ. *Оббігає череду три рази в кочало.* Шух. I. 212, 213. 2) Кружокъ деревянный или иной,—входитъ въ составъ различныхъ предметовъ: у рюмки въ него упирается ножка, у кужівки оно дѣлитъ верхнюю часть (**кужівник**) отъ **держака**, оно обхватываетъ **било дрылівника** и пр. Шух. I. 148, 277, 307. **Ум. Кочальце.** Кружокъ, обхватывающій нижній конецъ веретена. Шух. I. 148.

Кочать, ті, *ж.*=**Кочеть.**

Кочевний, а, е. Кочевой: *В жодній кочевній отарі мусить бути: лічман один, чабанів два і гарбачий один... Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29.

Кочедижник, ка, *м.*=**Папороть.** „Въ Ивановскую ночь разцвѣтаетъ красноогненный цвѣтъ папоротника, онъ еще называется **кочедижником**“. Чуб. III. 196.

Кочерга, ги, *ж.* 1) Кочерга. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. 2) Въ курит. трубкѣ: треугольная металлическая пластинка, посредствомъ которой крышка прикрѣплена къ самой трубкѣ. Шух. I. 276. 3) **Кочерга.** Въ штанахъ: разрѣзъ спереди. Шух. I. 153. Ум. **Кочережка.**

Кочерьга, ги, *ж.* Брюква. Вх. Зн. 29.

Кочережка, ки, *ж.* Ум. отъ **кочерга.**

Кочережник, ка, *м.* Мѣсто, гдѣ ставятъ кочерги, ухваты. *Да ту* (сорочку) *із себе та в піч, да стала в кочережнику.* Рудч. Ск.

Кочержильно, на, *с.* Древко кочерги. *Рубай, сину, ясенину, буде кочержильно.* Чуб. V. 879.

Кочет, та и кочеть, тя, *м.* 1) Колышекъ на концѣ **граділя**, на который надѣвается деревянное кольцо, соединяющее плугъ и **колішню.** Чуб. VII. 399. 2) Въ лодкѣ: кочетокъ, каждый изъ двухъ колышковъ, въ которыхъ ходитъ весло. Мнж. 179.

Кочовище, ща, *с.* Кочевье. К. МБ. XI. 142. К. ПС. 111.

Кочубей, бея, *м.* Птица: хохлатый жаворонокъ. *Сорока напряде, а кочубей витче.* Мет. 4.

Кочування, ня, *с.* Кочевье, лагерь, временное поселеніе. Котл. Ен.

Кочувати, чую, еш, *гл.* 1) Кочевать. *Вже сім день, як під горою ми стоїмо, кочуєм караваном.* К. МХ. 38. *Отари кочують по степах.* О. 1862. V. Кух. 29. *Кочуючи тепер, уже зімою, від куреня до куреня і від будинка до будинка, Шевченко опинивсь на весіллі.* К. XII. 18. 2) Вести, препровождать. *Я повернувсь до бідашки,—два гайдуки ймили, ой імими та кочують іго до отамана.* Шух. I. 199.

Кочуватися, чуюся, ешся, *гл.* При-

ходить къ кому-нибудь. *Так і завтра кочуюжя хиби до тебе?* Федьк.

Кош, ша́, *м.*=**Кіш.**

Коша́лка, ки, *ж.*=**Кошик 1.** Левч.

Кошани́ця, ці, *ж.* Скошенный на траву хлѣбъ. *Ой пшениця, кошаниця—товарові паша.* Мил. 80.

Кошар, ра, *м.* 1)=**Кошик 1.** Вх. Уг. 246. 2)=**Кошар** Вх. Лем. 427. Ум. **Кошарик.** Вх. Уг. 246.

Коша́ра, ри, *ж.* Сарай, загорода для овецъ. Чуб. VII. 394. Шух. I. 185. *Чужа кошара овець не наплодить.* Ном. № 9659. *Сімсот овець дам з кошари.* Мет. 9.

Коша́рик, ка, *м.* Ум. отъ **кошар.**

Коша́рище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ стояла **коша́ра.** Желех.

Кошарчи́на, ни, *ж.* Небольшая **коша́ра.** Полт. г.

Коша́тина, ни, *ж.* Кошачье мясо. *Винняв ковбасу німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена.* Кв. II. 173.

Коша́чки, ків, *м. мн.*=**Котики 3**, б.

Кошва́, ви́, *ж. соб.* Кошки. Брацл. у.

Коше́лик, ка, *м.* Ум. отъ **кошіль.**

Кошели́на, ни, *ж.*=**Кошіль.** Желех.

Кошени́ця, ці, *ж.*=**Кошаниця.** *Три копиці кошениці.* Ном. № 13874. *Ну, каже кінь, пусти мене... на три зорі, на пшеницю, на зелену кошеницю.* Мнж. 34.

Кошеня́, ня́ти, *с.* Котенокъ. *Запишався, як кошеня в попелі.* Ном. № 2473.

Коше́чий, а, е=**Котячий.** *Любить її, наче кошечим мізком нагодувала його.* Ном. № 8747. **Коше́ча м'ята.** Раст. а)=**Котики 3, б.** ЗЮЗО. I. 124. б) Nepeta Catartica L. ЗЮЗО. I. 129.

Коше́чник, ка, *м.* = **Котики 3**, б. ЗЮЗО. I. 129.

Ко́шик, ка, *м.* 1) Корзина. *З кошиком та з грошиком.* Ном. № 10479. *Молодиця йшла з кошиком, дівчина з другим.* МВ. III. 39. 2) Корзина плетеная на телегѣ для перевозки картофеля, бураковъ и пр. Чуб. VII. 403. 3) *мн.* Раст. Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139.

Кошика́рство, ва, *с.* Ремесло корзинщика. Желех.

Кошика́рський, а, е. Корзинщиковъ. Желех.

Кошика́рь, ря́, *м.* Корзинщикъ. Желех.

Коши́ці, ши́ць, *ж. мн.* Раст. Trifolium montanum? См. **Кошик 3.** *Ой у лісі зацвіли кошиці.* Мет. 278.

Коші́вка, ки, *ж.*=**Кошик 1.** Левч. 60.

Коші́вниця, ці, *ж.* Корзина для храненія зерна=**Кошіль 2.** *Там в кошівниці трохи зерниця.* Грин. III. 105.

Коші́ль, ля́, *м.* 1) Корзинка съ крышкой, которую носятъ въ рукахъ. *Дружко коровай крає, семеро дітей має, та все з кошелями, ввесь коровай забрали.* Мет. 203. **Кошелі́ носи́ти за ким.** Ухаживать за кѣмъ, подлаживаться къ кому. Под. 2) Соломенная или изъ прутьевъ большая стоячая корзина для ссыпки зерноваго хлѣба. 3) Плетеныя корзины съ землею, для увеличенія окоповъ на нихъ поставленныя. *Скрізь поверх валу поставили кошелі, сплетені з лози і натоптані землею.* Стор. Ум. **Коше́лик.**

Коші́ння, ня, *с.* Кошеніе, косьба. Шух. I. 169, 189.

Ко́шлання, ня, *с.* Взъерошиванье (волосъ, шерсти).

Ко́шлати, лаю, еш, *гл.* Взъерошивать (волосы, шерсть).

Кошла́тий, а, е. Мохнатый. *Іде коза рогата, веде діток кошлата.* Гатц. 17.

Кошла́тити, ла́чу, тиш, *гл.*=**Кошлати.**

Кошла́тіти, тію, еш, *гл.* Взъерошиваться. *Шерсть кошлатіє.* Херс.

Ко́шниця, ці *ж.* Родъ высокаго и узкаго хворостянаго амбарчика, въ который ссыпаютъ кукурузу въ початкахъ Kolb. I 62.

Кошови́й, а́, е́. 1) Относящійся къ **кошу́.** 2) Только м. р. Кошевой, начальникъ Запорожской Сѣчи. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти, ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602.

Кошт, ту, *м.* 1) Расходъ, издержки. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3716. 2) Иждивеніе, средства. *Поробивши власним коштом човни.* К. ЧР. 234. *Хрест я вже своїм коштом ставлю.* Св. Л. 311.

Кошто́вий и **коштови́тий, а, е.** Дорогой, цѣнный. Харьк. г. *Ой справ же мені, мати... коштовитий цвіток.* Чуб. V. 748.

Кошто́вний, а, е. 1) Цѣнный, дорогой. *Який я коштовний дом збудував.* Грин. III. 693. 2) Драгоцѣнный.

Кошто́вність, ности, *ж.* 1) Цѣнность. Желех. 2). Драгоцѣнность.

Кошто́вно, *нар.* 1) Цѣнно, дорого. 2) Драгоцѣнно.

Кошто́вня, ні, *ж.* Цѣнная, дорогая вещь. *Це вже ви, пане, скупитесь: таку*

коштовню та чорт-зна чим укривати. (Він хотів гарну клуню вкривати старою соломою). Полт.

Коштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Стоить. *На йому була біла свита, сім кіп коштувала вона.* Котл. *Воно коштуватиме їх не багато.* Канев. у. 2)=**Куштувати.**

Кошу́ленька, кошу́лечка и **кошу́лька, ки,** *ж* Ум. отъ **кошу́ля.**

Кошу́ля, лі, *ж.* 1) Рубаха. *На нім кошуля як біль біленька, як біль біленька, як лист тоненька.* Гол. II. 18. *Ой мати-мати, вчини мою волю, передай козаку білую кошулю.* Чуб. V. 373. 2) Струпья на головѣ ребенка. КС. 1893. VII. 80. Вх. Зн. 29. Ум. **Кошу́ле(о)нька, кошу́лечка, кошу́лька.** *Головонька змита і кошуленька біла.* Мет. 287. *Ой ходить сон по улонці, в білесенькій кошулоньці.* Макс. *В тонких білих кошулечках козака водила.* Чуб. V. 306. *Шила кошульку з тонкого рубку.* Мет. 176.

Кошу́р, ра́, *м.*=**Куширь.** *Бодай тая річка кошуром заросла.* Нп.

Коща́вий, а, е. Костлявый. *Високого зросту, кощавий, похіпливий, жвавий.* МВ. II. 137.

Ко́щок, ка, *м.* Собачка ружейная, спускъ. Шух. I. 229.

Ко́яшник, ка, *м.* Скупщикъ птицъ, ѣздящій для этого съ **ко́йцем** въ селахъ. ЗЮЗО. I. 288.

Кпи́ни, кпин, *ж. мн.* Насмѣшки, издѣвки.

Кпи́ти, кплю́, кпиш (з ко́го, з чо́го) *гл.* Грунить, насмѣхаться. *Було не кпити з Микити, бо Микита і сам кеп* Ном. № 7093. *Давно се діялось колись: ще як борці у нас ходили по селах, та дівчат дурили, з громади кпили, хлопців били.* Шевч. 565.

Кпи́тися, кплю́ся, кпи́шся, *гл.* 1) Издѣваться. *Ой знати, знати, хто з кого кпиться, здалека сідає, вкосом дивиться.* Гол. I. 314. *Ледащиця з мене кпиться,— мені соромота.* Нп. 2) Жеманиться. *Не кпися, кваночко, не кпися: візьми чарочку, напийся.* Мет.

Крава́льниця, ці *ж.*=**Крамниця** 2. Вх. Зн. 29.

Кравеція, ції, *ж.* Кутерьма. Чуб. VII. 575.

Краве́цтво, ва, *с.* Портняжество. *Швець знай своє шевцьтво, а в кравецтво не мішайся.* Ном. № 9573.

Краве́ць, вця́, *м.* Портной. *Кидають шевці, кравці і ковалі свою роботу.* К. ЧР. 12. *Вражі кравці не вгодили і каптана вкоротили.* Мет. Ум. **Кра́вчик.** *Перший городок—усе кравчики, другий городок—усе ткачики, третій городок—усе шевчики.* Чуб. III. 387.

Краве́цький, а, е, Портняжескій.

Кравни́к, ка́, *м.* Раст. Odontites rubra. Вх. Пч. I. 11.

Кравці́вна, ни, *ж.* Дочь портного.

Кравцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Портняжить, шить. *Жидки сидять, кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Быть портнымъ.

Кравче́нко, ка, *м.* Сынъ портного.

Кра́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **кравець.**

Кравчи́на, ни, *ж.* Названіе войска, собраннаго въ концѣ XVI в. С. Наливайкомъ. *Обізвався Наливайко — не стало кравчини! Обізвавсь козак Павлюга—за нею полинув* Шевч. 52. *Славна стала та кравчина, як на Польщу стала, вовкулакам, католикам мстючи зраду здала.* Срезн., Запорож. Стар. I. 39.

Кравчи́ха, хи, *ж.* Портниха или жена портного. Желех.

Кра́голь, гля, *м.* 1) Родъ кегля. КС. 1887. VI. 478. См. **Краноль** и **скра́'оль.** 2) Родъ скалки для катанья? (Хуста) *качала в краглю на столі.* Чуб. III. 290.

Кragу́лець, льця, *м.* 1) Ястребъ, Nisus communis. Вх. Уг. 324. 2) Родъ звонка или бубенчика на шеѣ овцы или козы. Вх. Уг. 247.

Кра́демці, *нар.* = **Крадькома.** Вх. Зн. 29.

Кра́дений, а, е. Краденый. *Не їсть пан дяк гусей, бо крадені.* Ном. № 6893.

Краді́ж, жу́, *м.* Кража, воровство.

Краді́жка, ки, *ж.*=**Крадіж.** *Лиха нахідка гірша від крадіжки.* Посл.

Краді́жний, а, е Воровской. *Крадіжні гроші.* НВолын. у.

Краді́й, дія́, *м.* Воръ. Лубен. у.

Краді́ння, ня, *с.*=**Крадіж.** *Хиба насіння—крадіння? Набрав та й пішов.* Драг. 380

Кра́дки, *нар.*=**Крадькома.** Желех.

Кра́дці, *нар.*=**Крадькома.** Желех.

Крадько́, ка́, *м.*=**Крадій.** Желех.

Крадькома́, *нар.* Украдкою. *У наметі поставили образ Пресвятої і крадькома молилися.* Шевч. 365. *З хати не виходив, хиба пізно, крадькома.* МВ. II. 193.

Крадю́ка, ки, *м.*=**Крадій.** Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Крадю́чий, а, е. Крадущій. *Роди, Бо-*

же, і на трудящого і на крадючого. Ном. № 10134.

Кради́щий, а, е=Крадючий. *Уроди, Боже, на трудящою, на ледащою, на просящою, на крадящого и на всякую долю.* Грвн. I. 16.

Краеви́й, á, é. Мѣстный. *Широко роскидав він вісти про краеве духовенство.* Левиц. I. 180.

Кра́ець, йця, *м.* Кусокъ. *Хліба не стало, випросив був краєць у чоловіка.* Мир. ХРВ. 216. См. **Окраєць.**

Кра́ечка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́йка.**

Крае́чок, чка́, *м.* Ум. отъ **край.**

Краї́на, ни, *ж.* Край, страна. *Да дивись, дивись, да, бусурмене, на свою країну.* Мет. 179. *Нема в світі, як своя країна!* Рудч. Чп. 248. **Рідна країна.** Родина, отечество. Ум. **Краї́нка, краї́нонька, краї́ночка.** *Ой пошлю я зозуленьку у чужую країноньку.* Грин. III. 410.

Край, кра́ю, *м.* 1) Край, конецъ. *Суне, суне той кухлик аж на край столу,—поки впав і розбився.* Харьк. *До краю одежі його приторкнулись.* Єв. Мр. VI. 56. *Нема краю тихому Дунаю.* Мет. 14. *Уразив він мое серце в самий край.* КС. 1882. X. 37. **Од кра́ю до кра́ю.** Изъ конца въ конецъ. *Тому доля запродала од краю до краю, а другому оставила те, де заховають.* Шевч. 75. 2) Конецъ, окончаніе. *Він отто переговорив та й край, більш нічого й не промовив.* Екатер. г. *Край уже! більше не хочу сьогодня робити.* Харьк. *Оце ж моєму наймитуванню край.* Полт. **До кра́ю.** Окончательно. *Він і перш був ледащо, а як прийшов з війська, то вже до краю розлайдачився.* Подольск. **Кра́ю, до кра́ю дово́дити.** Оканчивать, приводить къ концу. *Треба краю доводити, коли й де вінчати, та й весілля.* Шевч. 107. *Та доведу вже до краю, доведу—спочину.* Шевч. 206. 3) Бортъ (судна). Мнж. 179. 4) Берегъ. *На широкім Дунаю, недалеко від краю козак потопає.* Гол. I. 115. 5) Сторона. *Ой ходімо, товаришу, да на той край помалу.* Мет. 85. 6) Край, страна, область. *Ой визволи, Боже, нас всіх бідних невольників з тяжкої неволі, з віри бусурменської на ясні зорі, на тихі води, у край веселий.* ЗОЮР. I. 214. *Тяжко-важко умірати у чужому краю.* Шевч. **Рідний край.** Родина, отечество. *Оті і виходили з Запорожжя один за одним гетьмани козацькі... супротив ворогів рідного краю.* К. ЧР. 11. *Треба рятувати рідний край.* Стор. МПр. 57. 7) Кусокъ (хлѣба). *Як хліба край, то й під вербою рай.* Посл. 8) Употребленное какъ нарѣчіе: а) Очень, крайне. *Тут край треба грошей, а їх нема.* Волч. у. *Мені край треба продати корову, а инчу купити.* Волч. у. б) На концѣ, на краю. *Довго вони на могилі край села стояли.* Макс. *А думка край світу на хмарі гуля.* Шевч. в) Возлѣ, около, при, надъ. *Котору дитину любила-кохала,—край себе не маю.* Макс. *Виплакала карі очі, край козака стоя.* Нп. *Тільки край мого серденька як гадина в'ється.* Грвн. III. 220. *По діброві вітер віє, гуляє по полю, край дороги гне тополю.* Шевч. *Надибав дівчину край долини.* Гол. I. 120. *Моя хата край води.* Нп. Ум. **Краєчок, крайо́к.** *З краєчку рожево зорялося од схід сонця.* МВ. II. 188.

Кра́йка, ки, *ж.* Кромка. Чуб. VII. 417. Гол. Од. 50. Употребляется женщинами какъ поясъ. Ум. **Кра́єчка.** *Боржій на себе запаску, краєчку нашвидку підперезала.* Г. Барв. 141.

Кра́йнебо, ба, *с.* Небосклонъ, горизонтъ. *Схилившись на руку, дивлюся я в вечірнє крайнебо далеко й глибоко.*

Кра́йник, ка, *м.* *В нашого пана, пана крайника, писано, ей писано, злотом му терем писано.* АД. I. 44.

Кра́йній, я, є. Крайній. *Зачну сватати́ся з крайньої хати.* ЗОЮР. I. 309.

Крайо́к, йка́, *м.* Ум. отъ **край.**

Кра́йчик, ка, *м.* Кончикъ. *Бачив крайчик повняка місяця.* МВ. III. 58.

Крак, ка, *м.* Кусть. *У нас де крак, там і козак.* Ном. № 772.

Кра́кати, каю, еш, *гл.* 1) Каркать. *Як летіла ворона до гори, то й кракала.* Ном. 2) Таскать? *Да мене жиди злапали, за чуприну кракали.* Чуб.

Кра́коль, кля, *м.*=**Скраколь.** Желех.

Кракоч, ча, *м.* Тараканъ, Periplaneta orientalis. Вх. Уг. 247.

Краку́н, на́, *м.* Воронъ. Вх. Зн. 29.

Крале́вський, а, е. Королевскій. *У землі кралевській добра нема.* Мет. 388.

Кра́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́ля.**

Краль, ля, *м.,* также **пташа́чий краль=Крілик.** Вх. Уг. 247.

Кра́лька, ки, *ж.* Раст. Златоцвѣтъ, Chrysanthemum leucanthemum. Вх. Уг. 247.

Кра́ля, лі, *ж.* 1) Королева. *Король каже: потіха моя! Краля каже: погибель моя.* К. ЧР. 43. *Король і краля не знали, як шанувати Колумба.* Ком. I. 2) Красавица. *Таку кралю висватали, що хоч за*

гетьмана, то не сором Шевч. 107. *І що ж то за хороша з лиця була!... Здається, і не змалювати такої кралі.* МВ. (О. 1862. III. 35). 3) Дама (въ картахъ). КС. 1887. VI. 463. Ум. **Кра́лечка, кра́лька.** *Не бійсь, моя кралечко, каже дід.* Стор. I. 113.

Крам, му, *м.* 1) Товаръ. *На готовий крам найдеться пан.* Ном. № 4622. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 43.

Крамаре́нко, ка, *м.* Сынъ торговца.

Крама́рик, ка, *м.* Ум. отъ **крамарь.**

Крамари́ха, хи, *ж.* Жена торговца. *Висока довгобраза крамариха, товстого крамаря жінка.* Мир. Пов. II. 67.

Крамарівна, ни, *ж.* Дочь торговца.

Крама́рня, ні, *ж.* Лавка. *Завтра день базарний, Петру Лукичеві треба рано в крамарні бути.—Людей труїти гнилою чехонею! подумала Христя.* Мир. Пов. II. 55.

Кра́ма́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́марька.**

Крама́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **кра́марь.**

Кра́ма́рство, ва, *с.* Торговля. *Одначе протися* (до багацтва) *не крамарством, а більше промислами.* Левиц. I. 239.

Кра́ма́рський, а, е. Торговый, купеческій. *Говорив про свої крамарські діла.* Мир. Пов. I. 172. *Крамарський віз простугонить.* МВ.

Крамарчу́к, ка́, *м.* 1) Сынъ торговца. 2) Незначительный торговецъ. 3) Приказчикъ.

Кра́марь, ря, *м.* 1) Купецъ, торговецъ, лавочникъ. *Геть к нечистому, переяславський крамарю!.. Се то, бач, що Сомко має в Переяславі свої крамні коморі в ринку.* К. ЧР. 25. *Були і крамарі, цехові, чумаки і запорожчики.* Стор. МПр. 126. 2) Разнощикъ товара, преимущественно краснаго, коробейникъ. Ум. **Крама́рик.** Мил. 95. **Крама́рочок.** *Крамарє, крамарочку, прочини кватирочку.* Мет. 189.

Кра́марька, ки, *ж.* Торговка, лавочница. *Та немає тіх крамарок, що продають ріднесеньких маточок.* Мил. 205. Ум. **Кра́марочка.** *Ой крамарко, крамарочко, скажи ж мені всю правдочку.* Чуб. V. 910.

Крамарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Торговать, быть торговцемъ. *Дядьки сміються з його, яким він тов ром дума крамарювать.* Рудч. Ск. II. 28.

Крамин , ни́, *ж.* Лавочная, покупная матерія. *Іспє ги та мале дитя в тонку крамину.* Мил. 120.

Кра́мкати, каю, еш, *гл.* О воронѣ: каркать. Вх. Уг. 247.

Крамни́й, а́, е́. Лавочный. *Ми з Одаркою за нікольством не понапрядали на рушники та на хустки, то я оце крамне вам покупила.* Г. Барв. 330. *Мати хотіла одяти його в козачину, в нові крамні штанці.* Левиц. I. 245. **Крамна́ комо́ря.** Лавка. *Голота... давай коло крамних комір поратись!* К. ЧР. 360. Ум. **Крамне́нький.** *Нагайка дротянка з кілка не вбуває, сорочка крамненька кров'ю закипає.* Чуб. V. 494.

Крамни́на, ни, *ж.*=**Крамина.** *Де ж тобі, мила, крамнини шукати? Будеш, миленька, в плосконній лежати.* Мп. *Навчала її рідная мати... в дорогу крамнину сповиваючи.* Чуб. III. 388. *У тих москалів усяка крамнина є.* Черниг. г.

Крамни́ця, ці, *ж.* 1) Лавка. *Завів крамницю з тютюном.* Левиц. Пов. 6. *Зайшов собі в таку крамницю, де продають фиги-миги і всякі ласощі.* Гатц. 62. 2) Дощечка у сапожниковъ, на которой рѣжутъ товаръ и выстругиваютъ гвозди. Константиногр. у. Ум. **Крамни́чка.**

Крамови́й, а́, е́.=**Крамний.** *Скидала плаття все крамовеє, а надівала все золотеє.* Чуб. III. 396.

Крамо́к, мку́, *м.* Ум. отъ **крам.**

Крамплі́, лі́в, *м. мн.* Щетка для разчесыванія шерсти: деревянная доска съ ручкой, усѣянная мелкими проволочными крючками. Гол. Од. 40.

Крамплюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Чесать шерсть чесальными щетками, **крампля́ми.** Гол. Од. 39.

Крампу́лець, льця, *м.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** Шух. I. 254.

Крамськи́й, а́, е́=**Крамний.** *Крамська сорочка.* Гол. Од. 50. *Свита крамська.* О. 1861. XI. 26.

Крамува́ти, му́ю, еш, *гл.* Торговать. *Поїхала Галя крамом крамувати.* Чуб. V. 912. *Крамуєш на тисячі.* Мир. Пов. II. 71.

Крамча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Крамкати.** Вх. Уг. 247.

Крап, пу, *м.* Раст. Rubia tinctorum L. ЗЮЗО. I. 134.

Кра́пати, паю, еш, *гл.* Брызгать, капать. *Дощик крапле.* Рудч. Ск. II. 75.

Крапели́на, ни, *ж.*=**Крапля.** Ум. **Крапели́нка, крапели́ночка.** *А дощику ніхто і крапелинки не бачив.* Кв.

Кра́пелька, ки, *ж.* Ум. отъ **кра́пля.**

Крапли́стий, а, е. 1) Крупный (о

дождѣ). *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий.* Мет. 233. 2) Въ крапинкахъ. *Дві великі подушки у краплистих темних пошивках.* МВ. II. 200.

Крапля, лі, *ж.* Капля. *Виточить з мене останню краплю крови.* Стор. МПр. 93. *Краплями піт тече.* Св. Л. 11. Ум. **Крапелька.** *Довго держав він чарку коло рота, висмоктовував останню крапельку.* Левиц. I. 137.

Крапóвий, а, е. Въ крапинкахъ. *Хто червоного пояса продає, а хто крапового пояса хоче.* МВ.

Крапчáстий и крапчи́стий, а, е=**Краплистий.** *Крапчастий дощ.* Мнж. 148. *Дощ не дуже крапчистий,—він дрібний.* Зміев. у.

Крас, су, *м.*=**Краса.** *Вдовонька не дівонька, не дівочий крас.* Чуб. V. 71.

Красá, сú, *ж.* 1) Красота. *Дочка в тебе буде на ввесь світ красою, а зять—на ввесь світ славою.* К. ЧР. 56. *Ой хоч знайдеш з русою косою, да не знайдеш з такою красою.* Нп. **Краси́ набірáтися.** Хорошѣть. *Поки Явтух ріс та краси набірався, Фрузина ледачіла, старілась.* Св. Л. 65. 2) Раст. Amarantus caudatus L. ЗЮЗО. I. 111. Ум. **Крáсонька.** *Свою красоньку утеряла, хоть я й молода.* Макс. *Круз нове люстренько виглядалася, сама своїй красонці дивувалася.* Чуб. V. 6.

Крáсень, ня, *м.* Красавецъ. Мир. ХРВ. 131.

Краси́вий, а, е. Придающій красоту. *Прибігли до його труну, покропили цілющою водою—він сцілився; покропили красивою—то був гарний, а це ще кращий став.* Мнж. 17.

Крáсий, а, е. Пестрый, разноцвѣтный. Вх. Зн. 29. **Крáса.** Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Краси́ло, ла, *с.* Красная краска. *Та й купили білила, ще й чорного чорнила, червоного красила: дідам бороди білити, хлопцям пояси красити, дівчатам запаски чорнити.* Грин. III. 95. Ив. 81.

Краси́ти, шу́, си́ш, *гл.* 1) Дѣлать красивымъ, украшать. *Лихо нікою не красить.* Чуб. I. 263. *Ой рясна красна калинонька в лузі, рясніше-красніше ваш поїзд! Ваш поїзд бояре красять.* ХС. XII. 428. 2) Красить, окрашивать. *Да пішов дощик краплистий, да уродив черчик черчистий, да не вміла Маруся носити, да не вміла красити.* Мет. 233. 3)—**рід.** Свадебный обычай въ понедѣльникъ: перевязывать женщинамъ волоса красными нитками по полученіи извѣстія о цѣломудріи новобрачной. *Красять рід, що хороша молода.* Мил. 125.

Краси́течний, а, е. 1) Очень красивый. Вх. Лем. 428. 2) Очень хорошій. Вх. Лем. 428.

Краси́течно, *нар.* 1) Очень красиво. 2) Очень хорошо. *Квіт пахне красітечно.* Вх. Лем. 428.

Красíти, сію, еш, *гл.* Красоваться. *Ой там на горі, на красі, красіє кукіль у вівсі* Чуб. III. 139.

Красíтка, ки, *ж.*=**Красотка.** Желех.

Красíтний, а, е. 1) Красивый. Вх. Лем. 428. 2) Хорошій. *Красітна вода,—можно ся й напити.* Вх. Лем. 428.

Крáска, ки́, *ж.* 1) Краска. *Кружок би я розмалював, краски мені подарували.* Ком II. 2) Цвѣтокъ. Черниговъ. *Продай, Кулинко, красочку за шапочку.* Ном. № 13297. *Зійду я на гору, аж красочки грають. Не грайте, красочки... Мені в батька не жити, мені віночків не вити.* Чуб. III. 189. 3) Цвѣтъ на хлѣбныхъ растеніяхъ. *Краску з жита збило вітром.* Харьк. г. Ум. **Крáсочка.**

Красни́вечко, ка, *с.* Румяны? *Твоя Мар'юхна хорошенька, без білого білечка біленька, без красного красивечка красненька.* Чуб. IV. 70.

Крáсний, а, е. Прекрасный, красивый, хорошій. *Не родися красна, та родися щасна.* Ном. № 1674. *За тиждень прийшла в Київ. Красний, Боже який!* МВ. I. 23. *Ой я знаю, ой я знаю, чого мила красна: перед нею й поза нею впала зоря ясна.* Нп. *Ти, козаче молоденький, слова твої красні.* Мет. 107. *Хто б мав таке слово пишне да красне, щоб так як на картині змалював той манастирь.* К. ЧР. 99. *Красний сей світ!* Федьк. **Крáсна дíвка.** а) Созвѣздіе Дѣвы. б) Радуга. Чуб. VII. 575. Ум. **Краснéнький, краснéсенький.**

Крáсно, *нар.* Хорошо, прекрасно, красиво. *Красно в садочку.* МВ. I. 140. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном. № 12567. *На гуслях грає, красно співає.* АД. I. 33. **Крáсно, краснéнько дя́кую.** Очень, весьма благодаренъ. (Галиц.). Ум. **Краснéнько, краснéсенько.**

Красноголóвець, вця, *м.* Грибъ, Agaricus emeticus. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку! сироїжку з добру діжку, красноголовця з доброго молодця!* Ном. № 340.

Краснозíрка, ки, *ж.* Красная крымская соль. Сумск. у.

Краснокóрінь, ня, *м.* Раст. а) Echium rubrum L., б) Onosta echioides L. ЗЮЗО. I. 121, 130.

Красномóвець, вця, *м.* Ораторъ, краснорѣчивый. *Іов хоче... довести, що він не згірший красномовець над Сахвира.* К. Іов. 26.

Красномóвний, а, е. Краснорѣчивый. Левиц. Пов. 52.

Красномóвність, ности, *ж.* Краснорѣчіе. *Нічна доба, чарка горілки додають красномовности навіть не красномовній речі о. Мойсея.* Левиц. I. 138.

Краснопи́сний, а, е. Каллиграфическій, красиво написанный. Желех.

Краснóпись, сі, *ж.* Каллиграфія; чистописаніе. Желех.

Краснопíрка, ки, *ж.* Рыба: Scardinius erythrophthalmus. Браун. 28.

Краснотáль, лю, *м.* Раст. Salix acutifolia Willd. ЗЮЗО. I. 134.

Краснюќ, кá, *м.* Грибъ изъ породы Boletus. Кіев. г.

Красови́тий, а, е. Красивый. *Удовине личко красовите.* МВ. II. 146. *Пані моя, пані влюбленная, моя красовита!* Мет. 122.

Красови́ця, ці, *ж.* Красавица. *Що то вже за молодиця була красовиця!* МВ. II. 182.

Красóля, лі, *ж.* Раст. Настурціи. Tropaeolum majus. *От примостилась* (муха) *на красолі та й думає про те, що як то гарно жить на волі.* Гліб.

Красотá, ти́, *ж.*=**Краса.** *Ой тяжко жаль мені русої своєї коси, красоти дівоцької.* Мет. *Божою красотою людей веселити.* Шевч.

Красотвóрний, а, е. Творящій красу. *Божий день на землю красотворний прийде.* Костом.

Красóтка, ки, *ж.* Красавица (о дѣвушкѣ, ребенкѣ). *Моя ти красотко!* Вх. Уг. 247.

Крáсочка, ки, *ж.* Ум. отъ **крáска.**

Крáсти, крáду, деш, *гл.* Красть, воровать. *Телят боїться, а волів краде.* Ном. № 3034.

Крáстися, крáдуся, дешся, *гл.* Подкрадываться. *Крадеться як вовк.* Ном. № 2977. *А із яру в киреї козачій хтось крадеться.* Шевч.

Красувáння, ня, *с.* 1) Красованье, состояніе того, кто или что красуется. 2) Цвѣтеніе (о хлѣбахъ). Ум. **Красувáннячко.** Грин. III. 404.

Красувáти, сýю, еш, *гл.* Красоваться, цвѣсти.

Красувáтися, сýюся, єшся, *гл.* 1) Красоваться. *Пишається, красується, сонце зустрічає.* Шевч. 219. *Чесна дівка красується косою.* Кв. *Весело йому, легенько і світ йому красується.* МВ. 2) Цвѣсти (о хлѣбѣ). *Жито красується.* Ном. № 10163.

Красýлька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **красýля.** 2) Насѣк. Karabus nitens. Вх. Пч. I. 5. 3) *мн.*=**Красоля.** ЗЮЗО. I. 139.

Красýля, лі, *ж.* Насѣк. Calomosa sycorhanta. Вх. Пч. I. 5.

Красýнок, нка, *м.* Родъ хлѣбнаго жучка. Кобел. у.

Красýня, ні, *ж.* Красавица. *Й я не молода, але й дячиха красуня—нічого сказати.* Левиц. ПЙО. 372.

Красýха, хи, *ж.*=**Красуня.** Загадка: *Прийшов дід* (мороз), *зробив міст* (крига), *прийшла дівка красуха* (весна), *по мосту тупа,—міст розвалився.* Грин. I. 249.

Крáсь, сі, *ж.*=**Крас.** Вх. Лем. 428.

Красю́к, кá, *м.* Красавецъ. Желех.

Красю́чка, ки, *ж.* 1) Красавица. 2)= **Красулька.** Канев. у.

Крáта, ти, *ж.*=**Грата.** *Коли ж вони впадають у кайдани і мучаться за кратами в темниці.* К. Іов. 79.

Крáшанка, ки, *ж.* 1) Окрашенное пасхальное яйцо. *На великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *Де той у Бога великдень, а він уже із крашанками!* Ном. № 2619. 2) Яйцо вообще. КС. 1891. V. 191. *Низом у крашанки буде жовток, а верхом буде лушпайка.* Ком. I. Ум. **Крáшаночка.** Мнж. 47.

Крашени́к, ка, *м.*=**Крашеняк.** Вх. Зн. 29.

Крашени́ці, ць, *ж. мн.* Красные суковные штаны у гуцуловъ. Шух. I. 120.

Крашеня́к, ка, *м.* Окрашенный въ красную краску **сердак** Шух. I. 126.

Крáщати, щаю, єш, *гл.* 1) Дѣлаться болѣе красивымъ, хорошѣть. 2) Улучшаться.

Крáще, *нар.* Лучше.

Крáщий, а, е. Ср. ст. отъ **крáсний.** 1) Болѣе красивый. *Така дівка, кажу, що кращої в селі нема: біла, повна, тіло ніжне—як панночка.* Стор. *Хороший, хороший! Був би ще кращий,- та вже нікуди.* Ном. № 8467. 2) Лучшій. *Я тобі не пара, я в сірій свитині, а ти титаірвна. Кращою вітай.* Шевч. 142.

Кращíти, щíю, еш, *гл.* Быть лучшимъ? *Дужче кращіє, як червоно.* Полт. г.

Кращішати, шаю, еш, *гл.*=**Кращати**.

Кращі́ший, а, е. Ср. ст. отъ **кра́щий**. *Над Марусю нема й кралі кращішої.* Харьк.

Кра́яння, ня, *с.* 1) Разрѣзываніе. Желех. 2) Кройка.

Кра́яти, **кра́ю**, еш, *гл.* 1) Рѣзать, разрѣзывать. *Яблучко крають.* Грин. III. 10. *Краяти коровай дрібненько.* Мет. *Опанас поставив чарку, оселедець крає.* Мкр. Н. 2) Кроить. *Сукню крайте.* Грин. III. 101: 3)—**серце**. Раздирать, разрывать сердце. *Не край мого серця.* Мет. 12.

Кра́ятися, **кра́юся**, ешся, *гл.* О сердцѣ: разрываться. *Крається серденько на дві половини.* Чуб. V. 47. *А в мене ся серце крає, шо'м любив, а не взяв.* Гол. I. 294.

Крева́вий и пр.=**Кріва́вий** и пр.

Кре́вне и **кре́вно**, *нар.* До кроваваго пота, усердно; очень сильно. *Ми трудимося кревно, а ви знай лежма лежите.* Харьк. *Роби кревно і ходи певно.* Ном. № 9965. *Почав гірко і кревно ридати.* Мир. Пов. I. 162.

Кре́вний, а, е. Кровный. *Упирь і непевний усім відьмам родич кревний.* Ном. *Кревна родина.*

Кре́вність, ности, *ж.* Родство.

Кре́вно, *нар.* См. **Кревне**.

Кре́денець, нця, *м.* Буфетъ, посудный шкапъ. Левч.

Кре́жити, жу, жиш, *гл.* Беречь, скупиться. Мнж. 183.

Кре́йда, ди, *ж.* Мѣлъ. *Побілів як крейда.* Ном.

Крейдяни́й, а, е. Мѣловой. *Ой ти горо крейдяная.* Чуб. *Викопали печері у крейдяній горі.* МВ. II. 73.

Крейдя́нка, ки, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ добывается мѣлъ. Суджан. у. 2) Посуда для разбалтыванія мѣлу.

Кре́ймах, ха, *м.*=**Крем'ях**. *А Маруся тут же знайшла черепочки та давай у креймахи грати.* Кв. I. 40. Ум. **Кре́ймашок**. Ив. 39.

Кре́котень, тня, *м.* Крехтунъ, старый, постоянно крехтящій человѣкъ. Хорольск. у.

Кректа́ти, кчу́, чеш, *гл.* Кряхтѣть. *Цупить із печі горщик, аж крекче.* ЗОЮР. I. 34.

Кре́ля, лі, *ж.* Большая льдина. Вх. Зн. 29.

Кремезли́вий и **кремезни́й**. 1) Крѣпкій, здоровый. *Не закутуй дитину, то вона буде кремезлива.* Берд. у. *Старинні люде були кремезніші.* Харьк. 2) Твердый, неуступчивый. *Хазяїн був чоловік кремезний и норовливий.* МВ. II. 76.

Кремени́на, ни, *ж.* 1) Кусокъ кремня. *Котилася кременина.* Нп. 2) Кремнистое мѣсто. *Прилетів орел з чорної хмари, убив голубця на кременині.* Мет. 107.

Кременистий, а, е. Кремнистый. *Усе порожевіло: кременисті шпилі, ґрукучий Дніпро.* МВ. III. 125.

Кремени́ця, ці, *ж.* Раст. Petasites officinalis. Шух. I. 22.

Кремі́зний, а, е=**Кремезний**. *Баба кремізна.* Черк. у.

Кремі́не́ць, нця́, *м.* Ум. отъ **кре́мінь**.

Кремі́нний, а, е. Кремневый. *Ой ти, горо кремінная!* Мет. 37.

Кремі́ння, ня, *с. соб.* отъ **кре́мінь**. *Я маю вельми дорогий крам: шпильки і голки, креміння і люльки.* Макс. (1849). 70.

Кремі́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **кре́мінь**.

Кре́мінь, меню, *м.* 1) Кремень (минералъ). 2) Кремень для высѣканія огня. *Ой продала дівчина гребінь да купила козакові кремінь.* Нп. *Я, добродію, був колись кремінь, а тепер і губки не стою.* ЗОЮР. Ум. **Кремі́не́ць**, **кремі́нчик**. *Лежали губка, кремінець.* Котл. *Поглядiла в гаманець,— аж люлечка й кремінець.* Нп. *Крешіть, крешіть, кремінчики.* Чуб. V. 548.

Кремпілець, льця, *м.* 1) Косякъ для укрѣпленія полки. Волын. г. 2) Палка для связыванія узломъ концевъ веревки.

Кре́мпіль, ля, *м.* 1) *Узявся за кремпіль добре.* Ном. № 13876. 2) **Кремплі** и пр.= **Крамплі** и пр.

Кре́мсати, саю, еш, *гл.* 1) Обрубывать, обтесывать. 2) Переносно: плохо, неумѣло дѣлать что.

Кре́м'ях, ха, *м.* Округленный по возможности кремешекъ, просто камешекъ или черепокъ, употребляющійся при игрѣ **у крем'яхи**. Ив. 39. *Нумте у крем'яхи гуляти. Оббивсь як крем'ях.* Ном. См. **Креймах**.

Креніль, ля, *м.* Бабка (игральная кость). Шейк. Слов. 15.

Креп, пу, *м.* Мощь, крѣпость, сила. *Мій син був таки здоровенький і креп був у руках у його, роботи не боявсь він.* Екат. у.

Крепа́к, ка́, *м.* Крѣпостной. *А сей Іван Золотаренко та був крепак* МВ. I. 37.

Крепа́цтво, ва, *с.* Крѣпостное состояніе. *Такий то виходився хороший, мотор-*

ний, і не пізнати його, що в гіркому крепацтві зріс. МВ. І. 37.

Кріпа́цький, а, е. Крѣпостной. *А він був з роду крепацького.* Шевч. Передм. V.

Крепа́чка, ки, *ж.* Крѣпостная. *Ти, дякувать Господеві, не крепачка: твоя праця не згине дурно.* МВ. І. 36.

Кре́плики, кі́в, *м. мн.* Пирожки съ капустой, сливами или рыбой. Kolb. I. 86.

Креса́к, ка́, *м.* Кремневое ружье. *Кресак стрілецький.* Федьк. I. 19.

Креса́ло, ла, *с.* Огниво. *А тим часом кете лиш кресало та тютюну.* Шевч. *Ти куреці?—Курець.—А є люлька, кресало й, гаманець?* Рудч. Ск.

Креса́ння, ня, *с.* Высѣканіе огня.

Креса́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **креса́ня.**

Креса́ня, ні, *ж.*=**Крисаня.** *На голові кресаня в самих павах.* Федьк. *А брат убереться, кресаню з полами насуне на чоло.* Федьк. Ум. **Креса́ночка.** *Здоймив, здоймив кресаночку та й перехрестився.* Гол. І. 230.

Креса́ти, крешу́, шеш, одн. в. **кресну́ти, сну́, не́ш,** *гл.* 1) Высѣкать, высѣчь огонь. *Один став кресати, щоб кашу варити.* Сніп. *Щось у полі та за військо йде, шаблями огонь креше.* Грин. III. 463. 2) Бить, колотить, ударить. *Та й став по ребрах ще кресать.* Сніп. 188. *Одсувається... щоб бува з п'яних очей не креснув зачепа.* Мир. ХРВ. 260. 3) Подковами звенѣть. *Пішов козак дорогою, підківками креше.* Грин. III. 376. 4) Быстро дѣлать рядъ одних и тѣхъ же движеній (при работѣ и пр.). *Женці молодії, серпи золотії,—так і кре... ть.* Г. Барв. 347. *Ой млин меле, вода реве, а колесо креше, а колесо креше.* Грин. III. 70.

Креса́тися, шу́ся, шешся, *гл.* Драться, биться. *Штирі воли як соколи рогами ся крешуть.* Гол. IV. 455.

Креси́во, ва, *с.*=**Кресало.** Шух. I. 129.

Кре́снути, сну, неш, *гл.* Таять. *Крига почина креснути.*

Кресну́ти. См. **Кресати.**

Кресь! *меж.*, выражающее звукъ высѣканія огня. *Кресь да й єсть!* Посл.

Крет, та, *м.*=**Кріт.** Вх. Лем. 428.

Кретівка, ки, *ж.* Кучка земли, поднятая кротомъ. Вх. Лем. 428.

Кре́чет, та, *м.* Кречетъ. *Закуркають кречети сизі.* Макс.

Кре́чний, а, е=**Гречний.** *Зачекай мя, кречна панно.* Гол. І. 130.

Крива́к, ка́, *м.* 1) Кривое дерево (срубленное). Вх. Зн. 23. 2) Посуда, въ которой жарятъ поросятъ. Подольск. 3) Заяцъ. Вх. Уг. 247.

Криванжа́, жі́, *об.* Хромой, кромая. Мнж. 183.

Кри́вда, ди, *ж.* 1) Несправедливость, обида. *І велів панам ляхам на Україні чотирі місяці стояти, а ні козаку, ні мужику жадної кривди чинити.* Макс. 2) Неправда. *Чия правда, чия кривда і чиї ми діти.* Шевч. 46. *Чия кривда, нехай того Бог скарає.* Ном. № 2293. Ум. **Кри́вдонька, кри́вдочка.**

Кри́вдити, джу, диш, *гл.* Обижать. *Хто кривдить людей, той кривдить своїх дітей.* Ном. № 2296.

Кри́вдиця, ці, *ж.*=**Кривда.** Желех.

Кри́вдний, а, е. Обидный, несправедливый. *Цінування, складене українським народом Москві і москалям, не повинно бути кривдне за-для Москви.* Левиц. (Правда, 1868, 449).

Кри́вдно, *нар.* Несправедливо, обидно. *Е, братці, так на мене кривдно: у мене п'ятеро дітей, а стіки землі мені даєте.* Канев. у.

Кри́вдонька и кри́вдочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кри́вда.**

Кривдува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Обижаться. *Ви, діду, не кривдуйтесь тим, що ми вас не вибрали.* О. 1862. V. 7.

Криве́нький и криве́сенький, а, е. Ум. отъ **криви́й.**

Криви́й, а́, е́. 1) Кривой, искривленный. *Кум красно говорить, але кривий писок має.* Ном. № 2982. *Криве дерево не дужо випрямитись.* Ном. № 3216. 2) Хромой. *Усім подав вечеряти, а одному старому кривому вовкові нічого було дати.* Чуб. I. 51. 3) Ложный, неправый. *В моїх словах не знайдете лукавства, я знаю й сам, що просте, що кривеє.* К. Іов. 15. 4) **Криве́ сло́во.** Противорѣчіе кому. *Так уже її поважали, що, мовляв, і кривого слова боялись.* Сим. 229. 5) **Криви́м о́ком погляда́ти.** Косо смотрѣть. *На козацьку Україну кривим оком поглядали.* Макс. 6) **Криви́й та́нець.** Весенняя хороводная игра. Чуб. III. 32. О. 1861. XI. Свид. 40. 7) **Криве́ зі́лля.** Раст. Polygonum bistorta. Шух. I. 22. Ум. **Криве́нький, криве́сенький, криві́сінький.** *Така... гарна, тільки трошки кривенька.* Рудч. Ск. II. 33. *Горобчичок мянісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Кривина́, ни́, *ж.* Кривизна. *Положи дерево кривиною вгору.* Волч. у.

Криви́ти, влю́, виш, *гл.* 1) Кривить. 2) Поступать несправедливо. *Він первих вас за кривду покарає, дарма, що ви кривили за для його.* К. Іов. 28.

Криви́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Искривляться. *Чобіт кривиться.* 2) Кривиться, дѣлать гримасу. *Матері, батьки кривились.* Мкр. Н. 35. *Хто п'є, той кривиться; кому не дають, той дивиться.* Ном. № 11493.

Криві́сінький, а, е. Совершенно кривой.

Кри́во, *нар.* 1) Криво. *Криво забив кілка. Хоч криво впріг, та поїхав так.* Ном. 2) Не такъ, какъ слѣдуетъ, невпопадъ; ложно. *Коли ноги моя ступили криво.* К. Іов. 66. *В тім себе милиш і на криво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. *Не свідкуй криво.* Єв. Мр. X. 19

Кривобе́дрий, а, е. 1)=**Кривоклубий**. Желех. 2) О четырехугольникѣ: косоугольный. Напр., о плотѣ: когда плотъ сплавного лѣса, ударившись о что-либо и скосившись, превратится въ косоугольникъ. Черк. у.

Кривобе́дро, *нар.* Косоугольно. Напр., о плотѣ говорятъ, что онъ **пливе́ кривобе́дро**, т. е. его бока не параллельны берегамъ. Черк. у.

Кривобо́кий, а, е. Искривленный. *Людей чимало на землі, а доведеться одиноким, в холодній хаті кривобокій, або під тином простягтись.* Шевч. 658.

Кривові́рний, а, е. Ложно вѣрующій, не правовѣрный. К. Кр. 112.

Кривов'я́зий, а, е. Кривошеій. Вх. Зн. 29.

Кривоголо́вий, а, е. Съ уродливой головой. Вх. Зн. 29.

Криводу́шний, а, е. Несправедливый, безсовѣстный. *Родились ви на світ зрадливі, з утроби вийшли криводушні.* К. Псалт. 132.

Кривоклу́бий, а, е. Съ кривыми бедрами. Желех.

Кривомо́вий, а, е. Плохо говорящій, косноязычный. *Тим язикам лихим, калікам кривомовим.* К. Дз. 25.

Кривоні́г, но́гу, *м.* Родъ вышивки. Чуб. VII. 415, 427.

Кривоні́с, но́са, *м.* Съ кривымъ носомъ. *Хоч кривоніс, аби Бог приніс.* Чуб. I. 245.

Кривоно́гий, а, е. Хромой, косолапый. *Були багаті і убогі, прямі були і кривоногі, були видющі і сліпі.* Котл. Ен.

Кривоо́кий, а, е. Косоглазый.

Кривопи́кий, а, е. Съ кривымъ лицомъ, съ кривой рожей. Чуб. VII. 385.

Кривопле́кий, а, е. Кривоплечій. *Хотіла мене мати та за третього дати, аж той третій такий кривоплекий.* Чуб. V. 497.

Кривопри́сяга, ги, *ж.* Ложная клятва, ложная присяга. Желех.

Кривоприся́жний, а, е. Клятвопреступный. *Кривоприсяжний... слую!* К. Дз. 74.

Кривоприся́жство, ва, *с.* Ложная присяга, клятвопреступленіе.

Кривоп'я́тий, а, е. Съ кривыми пятками. *Хотіла мене мати за п'ятого оддати, аж той п'ятий стидкий, кривоп'ятий.* Чуб. V. 497.

Криворо́тий, а, е. Съ кривымъ ртомъ. *Баба бридка криворота.* Котл.

Кривору́чка, ки, *об.* Человѣкъ съ кривой или увѣчной рукой. Желех.

Кривосу́дця, ці, *м.* Неправедный судья. *Кривосудця ти, небоже!* Гол. II. 95.

Кривоу́стий, а, е.=**Криворотий**. Жел.

Кривоши́я, ши́ї, *об.* Кривошеій человѣкъ. Ум. **Кривоши́йка**.

Кривува́ти, ву́ю, єш, *гл.* Быть хромымъ. *Я кривуючи живу.* Г. Барв. 226.

Криву́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **кривуля**.

Криву́лька, ки и **криву́льця, ці**, *ж.* Ум. отъ **кривуля**.

Криву́ля, лі, *ж.* 1) Всякая кривая, ломанная, зигзагообразная линія или полоска. Въ орнаментѣ (вышивки, раскраска посуды, рѣзьба по дереву и металлу и пр.) **криву́ля** (чаще: **криву́лька**)—зигзагъ простой или составленный изъ кружечковъ и пр. Kolb. I. 48. Вас. 184. Шух. I. 281, 283. *Любила таки їх* (миски) *показувать .... і білу велику, на вінцях хрещики, по боках пружки, і червону, що паски святять, з кривульками і з зеленими голубами на дні.* Сим. 233. *Чумак у дорозі вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. 2) Каракуля, плохо написанная буква. *Хоть би великою кривулею, аби було слово написане. Стулити ту кривулю,—виходить слово.* Г. Барв. 403. 3) Кривой кусокъ дерева,—напр., употребляющійся для полоза и пр. Въ загадкѣ **криву́лечкою** названа ложка: *Чотирі чотиречки та п'ятий Макарчко несуть кривулечку чрез тин*

та в вуличку. Грин. I. 249. 4) Въ токарномъ станкѣ: искривленный кусокъ древеснаго ствола, на который опирается лѣвая рука работающаго. Шух. I. 305, 306. Ум. **Криву́лька, криву́лечка, криву́льця. За́єць ро́бит криву́льки або криву́льці**—бѣжитъ зигзагами. Вх. Зн. 29. Ув. **Кривуля́на.** Желех.

Кривуля́стий, а, е. Зигзагообразный. **Кривуля́ста пла́хта.** Плахта съ узоромъ въ видѣ **криву́лі.** КС. 1893. XII. 448.

Кривуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Искривлять, дѣлать кривыя, ломанныя линіи. Желех. 2) Хромать, ковылять. *Безногий шов, кривуляв, на підсінню простий став.* Чуб. V. 65.

Кри́га, ги, *ж.* Ледъ; пловучій ледъ. *Тричі крига замерзала, тричі рoставала.* Шевч. 111. *Холодний, як крига.* Ном. **Кри́га скре́сла, кри́га йде.** Ледъ тронулся. *Скоро отсе крига скресла... Катря уже й веснянки заспівала.* МВ. II. 77. Ум. **Кри́женька, кри́жка.** *Іще по гороньках сніженьки лежали, ой ще по долинах криженьки стояли.* Чуб. III. 110.

Кри́гнати, наю, еш, *гл.* Хирѣть; охать, стонать. *Старий дід кригнає.* Вх. Зн. 29.

Криж, жа́, *м.* 1) Крестъ. *Ой виступала Матір Божая, на крижеві стала.* Чуб. I. 161. **Кри́жем.** Крестообразно. *Церква збудована крижем.* Лубен. у. *То простягнеться крижем, то кулаком в груди себе стосує.* Стор. **Кри́жем па́дати, кри́жем упа́дати.** Падать какъ пластъ. *Його мати старенькая крижем упадає.* Макс. *Оксана в двері: „Вбили! вбили!“ Та й пада крижем.* Шевч. 147. 2) Чаще *мн.* **Кри́жі.** Крестецъ, поясница. *Взяв дід бабу за крижі та повів по хижі.* Чуб. V. 1136. *Летів ворон... сів у сірою коня на крижі, з крижа на спину, з спини на гриву.* Чуб. I. 68. 3) Мѣра въ косую сажень. Подольск. г. Ум. **Кри́жик.** *Виходить мі там золотий крижик, а під тим крижом сам милий Господь.* Гол. II. 7.

Крижа́вка, ки, *ж.* Дикая крыжная утка. См. **Крижень.**

Крижа́к, ка́, *м.* 1) Рыцарь тевтонскаго ордена. Желех. 2)=**Крошня.** Желех.

Крижа́лка, ки, *ж.* Цѣлый кочень въ квашеной капустѣ. Kolb. I. 51.

Крижани́й, а́, е́. Ледяной. Желех.

Крижа́нка, ки, *ж.*=**Крижавка.** Желех.

Крижа́стий и крижа́тий, а, е. Широкій въ спинѣ, въ плечахъ. Вх. Уг. 247. *А крижаста яка* (дівка)! Мир. Пов. II. 57.

Крижа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Кружати.** *Мед, горілку крижиєш.* Мет. 403. 2)= **Крижувати.** *А на тій горі а клен-древо стоїть, а на тім клен-древі крижі крижають, крижі крижають церкву будують.* Чуб. III. 448.

Крижа́тий. См. **Крижастий.**

Крижа́цтво, ва, *с. соб.* Рыцари тевтонскаго ордена. *Руссю взяв ти, ляше, гору над крижацтвом лютим.* К. Дз. 123.

Крижа́цький, а, е. Относящійся къ **крижаку́.**

Крижо́вий, а, е. Квадратный. Шух. I. 110, 176. **Криже́ва пла́хта?** Чуб. VII. 428.

Кри́жень, жня, *м.* Крыжовая утка. Anas boschas. *І тілько край ставка остався табун утят. Чи крижні то були, чи то були чирята,—про те нам байдуже.* Греб. 387.

Кри́женька, ки, *ж.* Ум. отъ **кри́га.**

Кри́жик, ка, *м.* Ум. отъ **криж.**

Крижи́на, ни, *ж.* Льдина. *Дивіться, яка здоровенна крижина пливе!* Славяносерб. у. Ум. **Крижи́нка.**

Крижівни́ця, ці, *ж.* Часть воза: доска или брусъ, которымъ соединены вверху два **полудрабка.** Рудч. Чп. 250.

Кри́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **кри́га.** 2,—**ме́ду.** Пчелиный сотъ. Вх. Зн. 29.

Кри́жмо, ма, *с.* Ризки. Мил. 168. КС. 1893. VII. 77. *А кума одріже полотна на крижмо.*

Крижни́стий, а, е=**Крижастий.** Вх. Лем. 428.

Кри́жня, ні, *ж.*=**Крижавка.** *Кахне крижня.* О. 1862. VIII. 16.

Крижня́к, ка́, *м.*=**Крижень.** КС. 1887. VI. 458.

Крижова́тка, ки, *ж.*=**Крошня** Желех.

Крижо́вий, а, е. Крестообразный. **Крижо́ва доро́га.** Перекрестная дорога. *На крижовій доріженці там ся іспіткали.* Гол. I. 14. **Крижо́ва це́рква.** Церковь, построенная въ формѣ креста. Св. Л. 24. См. **Крижевий. Крижови́й са́жень.** Косая сажень. Ново-Ушицк. у.

Крижува́ти, жу́ю, еш, *гл.* 1) Воздвигать кресты. *На тій землі крижі крижують, ой там вони церков будують.* Чуб. III. 353. 2) Распинать на крестѣ. *Ой, Ісусе мій, Сусе крижова́ний.* О. 1861. X. 92.

Крийма, *нар.* Закрыто вплотвую. *По синьому морю як бжоли снували* (кораблі), *що аж море собою, наче хмарами тими, крийма укривали.* ЗЮЗО. I. 176.

Кри́к, ку, *м.* Крикъ. *Не мала баба*

клопоту та купила порося: порося у квік, а баба у крик. Ном. № 10058. *Як ось: трус, галас, крик!* Гуд.-Арт. **Криком кричати.** Громко кричать. *Криком кричала: пробі ратуйте!*

Крикли́вий, а, е. Крикливый. *Ірися... цьохля проклятуща... крикливійша із щебетух.* Котл. Ен.

Крикли́виця, ці, *ж.* 1) Кликуша. *Була оце, але вмерла жінка крикливиця.* Кіев. г. *Як воно на вашу думку: чи то од Бога оті крикливиці, чи воно з дання, чи з нечистою силою накладають?* 2) *мн.* **Крикли́вці.** Болѣзненное состояніе ребенка, когда онъ кричитъ безъ слезъ. Мил. 33. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями. Кури-куриці, нате вам крикливиці.* Чуб. I. 141.

Кри́княва, ви, *ж.* Крикъ многихъ голосовъ. *Там така крикнява, свиснява.* Харьк. Левч. 62.

Кри́кнути. См. **Кричати.**

Кри́кси, сів, *мн.* Безсонница ребенка, сопровождаемая плачемъ. Ефим.

Крику́ль, ля, *м.* Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Біла моргуля* (миша), *питала крикуля: чи є вдома хапуля?* (кіт). Чуб. I. 311.

Кри́лас, са, *м.* Клиросъ. *На два криласи не можна співати.* Ном.

Крила́тий, а, е. Крылатый. *Його хотять крилаті вовкулаки ззісти.* Чуб. I. 13. *...вітре мій єдиний, легкий, крилатий.* Шевч. 643. *Кого ж він по світах шукає? Орлицю сміливу, крилатшу над орла.* К.

Кри́лаш, ша, *м.* Помощникъ рыболовнаго атамана. Левиц. Браун. 9.

Кри́лашський, а, е. Принадлежащій помощнику рыболовнаго атамана. Браун. 9.

Криле́чко, ка, *с.* Ум. отъ **крило.**

Кри́ллячко, ка, *с. соб. ум.* Крылья. *Вибрала голубка: таке й криллячко, таке й пір'ячко, така й голова, як в мого була.* Чуб.

Крило́, ла́, *с.* 1) Крыло (птицы). *Летів орел по над морем, опустивши крила.* Мет. 65. 2) Крыло (вѣтряной мельницы). 3) Сторона, бокъ. *З обох боків старої будівлі прибудував ще по крилу.* Стор. МПр. 65. *Пішла отара; чабани спереду на крилах.* О. 1862. V. Кух. 33. 4) Въ церковномъ зданіи, построенномъ въ видѣ креста—каждый изъ четырехъ концовъ. *Плян церкви се хрест з чотирма рівними крилами.* Шух. I. 115. 5) Бортъ, бокъ лодки. О. 1861. XI. 9. 6) Боковыя полотнища, стѣны невода. Также стоячее полотнище (одно или два) в **ятірі.** Шух. I. 227. 7) Изъ четырехъ полотнищъ, составляющихъ плахту, каждое изъ отвороченныхъ сверху внизъ. Вас. 170. См. **Криси.** 8) Часть **Бо**телева: Шух. I. 214. 9.—**орлине.** Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗЮЗО. I. 113. Ум. **Криле́чко, кри́лонько, крильце́.** *Прилетіла пава, коло його впала, крилечками стрепенула та й поцілувала.* Мет. 113. *Возьмуть тя на крилоньки, занесуть тя в чужиноньку.* Ном. *Посип пшінця по колінця, водиці по крильця.* Мет. 23. *Ой пливе човен, води повен да мальовані крильця.* О. 1861. XI. 9.

Крила́, ля́ти, *с.* Крылышко. *Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крилята.* ЗОЮР. II. 19. Ум. **Крилятко.** *Гуся, гуся, лебедятко, візьми мене на крилятко!* ЗОЮР. II. 20.

Крим, му, *м.* Крымъ. *Годі, годі, чумаченьки, в Криму соли брати!* Рудч. Чп. 102.

Кри́мець, мця, *м.* Житель Крыма. Желех.

Кри́мка, ки, *ж.* 1) Крымская соль. *Несли подарки пред собою: пиріг завдовшки із аршин і соли кримки і бахмутки.* Котл. Ен. 2) Шапка изъ крымскихъ барашковъ. Желех. 3) Проказа? *У його матері кримка,—така болість, що й не вигоїть.* Екатеринодаръ. (Залюбовск.).

Кримкува́тий, а, е. Лепрозный? Прокаженный? *У них батько був кримкуватий та й вони такі.* Екатеринодаръ (Залюбовск.).

Кри́мський, а, е. Крымскій. *В кримськім степу пропадали* (чумаки). Рудч. Чп. 105.

Крин, ну, *м.* Раст. Кринъ, Lilium candidum. *Роспустись, рожевим крином процвіти!* Шевч. *В кринах схована криниця.* К.

Крини́ця, ці, *ж.* 1) Ключъ, родникъ, источникъ. *Піди до криниці; поки півні не співали, умийся водою.* Шевч. 15. *До доброї криниці стежка утоптана.* Ном. № 4471. 2) Одно изъ созвѣздій. *По дорозі* (млечный путь), *саме в розсохах єсть криниця—чотирі зірки, а від неї пішла дівка з відрами—три зірки.* Мнж. 148. Ум. **Кри́ниченька, кри́ничка.** *Ой у полі криниченька на чотирі зводи.* Мет. 7. *Зайду до тієї кринички, що я чистила, то, може, там нап'юсь.* Рудч. Ск. II. 57.

Крини́чаний, а, е. Родниковый. *В воді тихо плавала криничана червонобока жабка.* Левиц. I. 288. **Криничана осока́.** Раст. Carex praecox.

Кринúченька, ки, *ж.* Ум. отъ **криниця**.

Кринúчка, ки, *ж.* Ум. отъ **криниця**.

Кринúчний и **кринúшний**, а, е = **Криничаний**. *Умиваюся криничною та водицею.* Грин. III. 676.

Кринúчовина, ни, *ж.* Мѣстность, богатая ключами. *Липина і горобина, і дуб кучерявий посплітались вітами зеленими над холодною криничовиною.* МВ. II. 98. *Шукає вона очима тих ярків зелених, де буває криничовина, де густа осока покриває долинку, а на долині блищить водиця.* Левиц. I. 83.

Кринúчуватий, а, е. О мѣстности: богатый родниками. *Криничувате місто.* Херс. г.

Кринúшний, а, е. См. **Криничний**.

Крúса, си, *ж.* Крыса. *Вигляда, мов криса з крупів.* Ном. № 13791.

Крисáк, кá, *м.* 1) = **Крисаня**. Вх. Уг. 247. 2) Оковка на концахъ оси. Желех. Ум. **Крисачóк**. Вх. Уг. 247.

Крисáнечка, ки, *ж.* Ум. отъ **крисаня**.

Крисанúна, ни, *ж.* = **Крисаня**. *Ой тою я хлопця люблю в жовтій крисанині.* Гол. II. 825.

Крисáня, ні, *ж.* Шляпа. *Мій милий в крисані.* Гол. II. 191. Ум. **Крисáнечка**. *Іздоймила крисанечку та й поцілувала.* Гол. I. 229.

Крисачóк, чкá, *м.* Ум. отъ **крисак**.

Крúси, сів, *м. мн.* 1) Края горшка, миски. *Здавались йому крисами коло горшка, або коло миски.* Левиц. I 244. 2) Поля шляпы. Рудч. Чп. 248. Чуб. VII. 413. Гол. Од. 69. *В солом'яному брилі з широкими крисами.* О. 1862. IX. 60. 3) = **Крила 7.** Черниг. у. Ум. **Крúсочки**. *Взели шепочки по за крисочки.* Kolb. I. 109.

Крислáтий, а, е. Вѣтвистый, развѣсистый. *Берестох крислатий.* Грин. I. 118.

Крислóватий, а, е = **Крислатий**.

Кристáль, лю, *м.* = **Кришталь**. *Дівчино-ягодо! який у тебе кристаль під носом—як московський патрон.* Ном.

Крúти, крúю, еш, *гл.* 1) Крыть, покрывать, укрывать. *Коли стидаєшся, то крий решетом голову.* Ном. № 3200. *А тепера* (листонько) *падаєш, земленьку криєш. Крити хату.* 2) Скрывать *Криє від матері свою лиху годину, щоб не вразити її серця.* Мир. Пов. II. 88. 3) Сохранять, защищать. Преимущественно въ выраженіяхъ, обращаемыхъ къ Богу и святымъ. *Нехай Бог криє!* Г. Барв. 310. **Крий, Бóже!** Сохрани Богъ! Избави Богъ! Не дай Богъ! Часто употребляется въ значеніи: очень сильно. *По небу хмари скрізь погнало, і вітер по землі, крий Боже, заревів!* Греб. 376. *Так важко зітхнула, що крий Мати Божа!* Кв.

Крúтий, а, е. Покрытый, крытый. *Критий кожух, крита хата.* **Крúтий віз.** Возъ съ верхомъ, будкой. *Віз критий, полубчастий.* МВ. II. 198.

Крúтик, ка, *м.* Критикъ. *А критиків хиба не страшно, котрі за помилку одну збентежуть так тебе?..* Алв. 6.

Крúтика, ки, *ж.* Критика. *На Стрийковських, Коховських і Грондських нічого було п. Падалиці здаватись без усякої критики.* О. 1861. X. 136.

Критикувáти, кýю, еш, *гл.* Критиковать. *Надрукованого і критикованого нічого не читав.* Шевч. Передм. до Гайдам.

Крúтися, крúюся, ешся, *гл.* 1) Покрываться. *У неділю вранці рано поле крилося туманом.* Шевч. 95. *Улиці, базари крились трупом, плили кров'ю.* Шевч. 168. 2) Скрываться, прятаться. *У сизому тумані крилося село.* Мир. Пов. II. 94. *І позад базару через мертвих переступа, криється в пожарі за костьолом.* Шевч. 202. *Вона од мене, здається б, не крилась.* МВ. *Сама пішла до його, пішла не криючись.* Г. Барв. 399.

Критúчний, а, е. Критическій. Желех.

Крúтник, ка, *м.* Кровельщикъ. О. 1862. IX. 8. *Він майстер був—критник.* О. 1862. VIII. 7.

Криттá, тá, *с.* Покровъ, верхъ платья. *Не знаю, що в криття, що в рукава.* Ном. № 13516.

Крихá, хú, *ж.* 1) Кроха. *За тую криху мало гріху.* Ном. № 113. 2) Малость, небольшое количество. Ум. **Крúшечка**, **крúшка**. *Кришечкою паски розговілась.* Г. Барв. 67. *Ні кришечки, ні капельки.* Ном. № 4241. (Черевань) *хоч би кришечку перемінився.* К. ЧР. 21. *Немає хліба й кришки* Грин. III. 130. Всѣ эти уменьшительныя употребляются также и какъ ласкательныя слова. *Не говори мені сього, Маню, і не думай про се, моя кришечко!* Кв. I. 40. *Моя душечко, моя кришечко!* Мет. 122.

Крúхітка, ки, *ж.* Ум. отъ **крихта**.

Крихкéнький, а, е Ум. отъ **крихкий**.

Крихкéнько, *нар.* Ум. отъ **крихко**.

Крихкúй, á, é. Хрупкій, ломкій. Вас. 147. Ум. **Крихкéнький**.

Криxкість, кости, *ж.* Хрупкость, ломкость. Желех.

Крихко, *нар.* Хрупко, ломко. Ум. **Крихкенько**.

Крихта, ти, *ж.* 1) Крошка. *Голодувала часто, оставляючи дитині і послідню крихту.* Кв. І. 213. 2) Малость. *Приніс я тобі грошенят крихту: п'ять карбованців.* МВ. (О. 1862. III. 76). 3) Крошка—ласкательное слово, прилагаемое къ людямъ (употребляется преимущественно въ формѣ уменьшит.) *Серце мое, крихто моя!* Ум. **Крихітка, крихточка**. *В чужу землю чужі люде мене заховають, а своеї ся крихотка надо мною ляже.* Шевч. 73. *Так гуртом по християнській і поховали мою крихітку.* Г. Барв. 532. *В мене в хазяйстві зайва крихточка не пропаде.* Левиц. Пов 63.

Крицевий, а, е. Стальной. Шух. I. 276.

Криця, ці, *ж.* Чистая сталь. *Роблять дзеркала з міді, срібла, криці, и то й золоті роблять.* Ком. II. 43. *Криця—не лошиця! пів корця ззість, а мірки не довезе.* Ном. № 10226. Иногда **криця** употребляется вм. **кресало**. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202.

Крицяний, а, е=**Крицевий**. Шух. I. 192. *Похмуро дивит в крицяну рушницю.* Федьк. I. 19.

Кричання, ня, *с.* Крикъ. *Кричання не своїм голосом.* Левиц. (Правда 1868, 520).

Кричати, чу, чиш, одн. в. **крикнути, ну, неш**, *гл.* Кричать. *Кричить—на десятій вулиці чутно.* Ном. № 3452. *Кричать сови, спить діброва, зіроньки сияють,* Шевч. 77. *Ой як крикнув Гамалія.* Шевч. 61. *Стара крикнула, кинулась до його і заголосила.* Левиц. I. 4. **Кричати на пуп**. Кричать благимъ матомъ. *Все море зараз спузиріло, водою мов в ключі забило, Еней тут крикнув, як на пуп.* Котл. Ен.

Кричма, *нар.* Крича. К. ПС 117.

Криша, ші, *ж.* Кровля.

Кришанець, нця, *м.* Родъ пряника. *Солодкі кришанці медові.* Мкр. Н. 31.

Кришеник, ка, *м.* Ломтикъ, кусокъ. *Чи шматок хліба, чи кільце ковбаски, чи сала кришеник, то все так на столах перед ними й лежить.* ЗОЮР. I. 306. **Чортів кришеник**. Бранное выраженіе. Ном. № 3563.

Кришеня, няти, *с.* Крохотка. Ум. **Кришенятко, кришеняточко**. Употребляется по отношенію къ дѣтямъ какъ ласкательное: крошка. *Дитинка ще не зовсім одужала, ще квилило кришенятко.* МВ. II. 180. *Каліки нещасливі, діти кришеняточка,—і ті в неї не гуляли.* ВМ. (О. 1862. III. 60).

I. **Кришечка, ки**, *ж.* Ум. отъ **криха**.

II. **Кришечка, ки**, *ж.* Ум. отъ **кришка**.

Кришити, шу, шиш, *гл.* 1) Крошить. *Ой сип сірівець та криши петрушку.* Шевч. *Чого не люблю, того і у борщ не кришу.* Ном. № 5075. 2) Рубить. *Дід і почне кришить татар, як локшину.* Стор. 3) Рѣзать, разрѣзывать. *Сало кришене стоїть на столі.* Г. Барв. 201.

Кришка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **криха**. *Кришка на світі чоловіка тримає.* Ном. № 12850. 2) Крышка,—напр, на трубкѣ, по не въ сундукѣ, гробѣ и пр. Вас. 148.

Кришний, а, е=**Крихкий**. *Голки кришні.* Лебед. у.

Кришталевий, а, е. Хрустальний. *Заправлю горілки в кришталевій пляшці.* Мет. 250. *Великі бризки кришталевим стовбом стрибали догори.* Стор. МПр. 66. *Срібні, золоті і кришталеві кубки.* К. ЧР. 38.

Кришталик, ка, *м.* Ум. отъ **кришталь**.

Кришталь, лю, *м.* 1) Хрусталь. *Зуби такі, як кришталь.* Грин. III. 164. *Як кришталь біла.* Ном. № 13149. *Чиста, як кришталь, вода стояла вщерть з кам'яними краями криниці.* Левиц. I. 2) Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ти, Грицю, дорогий кришталю!* Чуб. V. 431. *Я тебе, кришталю, давно дожидаю.* Грин. III. 171. Ум. **Кришталик**.

Крів, крови, *ж.*=**Кров**. Левч.

Крівавий, а, е. Кровавый. *Заспівали козаченьки пісню теї ночі, теї ночі крівавої.* Шевч. *Працюєм до крівавого поту.* Ном. 1570. *Заводите криваві чвари.* К. ЧР. 299. *Криваві сльози.*

Крівавити, влю, виш, *гл.* Окровавлить.

Крівавитися, влюся, вишся, *гл.* Окровавляться.

Крівавиця, ці, *ж.* Добытое тяжкимъ трудомъ. *За чужую крівавицю купив у церкву плащаницю.* Ном. № 13556.

Кріваник, ка, *м.* Раст.=**Деревій**. Вх. Пч. I. 8.

Кріванниці, ць, *ж. мн.* Красныя бусы. Гол. Од. 70.

Крівaво, *нар.* Кроваво. *Крівaво за велику здобич бились* К. ЦН. 167.

Крівляний, а, е=**Крів'яний**.

Крівця́, ці́, *ж.* 1) Ум. отъ **кров**. *Людська крівця не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 1283. 2) Раст. Звѣробой, Hypericum.

Крів'яни́й, а́, е́.=**Криваний**. *Річка крів'яною стала.* Мнж. 6. *Куди тягли Самсона,—крів'янії річки.* Грин. III. 638.

Крізь, *пред.* Чрезъ, сквозь. *Хоч крізь землю йди.* Ном. № 2080. *Хоч крізь сон подивлюся на ту Україну.* Шевч. *Крізь сльози.* Шевч. **День крізь день.** Каждый день. *Як таки отак день крізь день сидіти за роботою,—це можно й захворіти.* Лебед. у.

Крізьки́й, а́, е́. Прозрачный. *Воздух .... прозорий, крізький і проміння сонячне нагрівав його дуже мало.* Дещо. 85.

Крій, *пред.*=**Край**. *Ой там моя хаточка крій води.* Макс.

Крі́лик, ка, *м.*=**Кропив'янка**. Вх. Уг. 247. См. **Кріль 2.**

Крілички, кн, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Кріль, кроля́, *м.* 1) Кроликъ. *Зевс моргнув як кріль усами.* Котл. *Котик у його хліві кролів ловить.* Рудч. Ск. 2)=**Кропив'янка.** Вх. Уг. 247.

Крім, *пред.* Кромѣ. *Крім церков святих.* Ном. № 8373. *Кохав він єще крім мене другі.* Гол. I. 203.

Крім'язни́й, а́, е́=**Кремезний**. *Та його ніяк, там такий крім'язний.* Липов. у.

Кріп, кро́пу, *м.* 1) Раст. Укропъ, Anethum graveolens. Лв. 96. *Ой кріп та рюмен та петрушечка.* Чуб. V. 11. 2)=**Окріп.** Вх. Лем. 428.

Кріпа́к, ка́ и пр. См. **Крепак** и пр.

Кріпе́нний, а, е. 1) Очень крѣпкій. 2) Очень здоровый, сильный. *Це дід кріпенний.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Кріпе́нький, а, е. Довольно крѣпкій. *Я ж хоч був собі п'яненький, а в ногах таки кріпенький.* Сніп. 138.

Кріпе́нько, *нар.* Довольно крѣпко. *А рука кріпенько держить.* Стор. I. 15.

Кріпець, пцю, *м.*=**Кріп**. Вх. Пч. I. 8.

Кріпи́ти, и **крепи́ти, плю́, пи́ш**, *гл.* Укрѣплять, усиливать. *Вона мене кріпила своєю радою.* Г. Барв. 287. *Як стали крепить морози... та такечки більш місяця крепили.* О. 1861. V. 73.

Кріпи́тися, плю́ся, пи́шся, *гл.* Крѣпиться, твердо держаться. *Кріпиться, як диня на морозі.* Ном. № 2444. *Не давши слова—держись, а давши—кріпись.* Ном. № 10675.

Кріпка, ки, *ж.* Куропатка. Вх. Зн. 29.

Кріпке́нький, а, е=**Кріпенький**. *Коник він кріпкенький.* Греб. 403.

Кріпке́нько, *нар.*=**Кріпенько.**

Кріпки́й, а́, е́. 1) Крѣпкій. 2) Здоровый, сильный (о человѣкѣ). *Іще кріпкий чумак був.* МВ. I. 65. *Це ж добре, як дівчина кріпка на вдачу... а инша зовсім розбешгується.* О. 1862. I. 74. 3) Сильный. *А зіма вже морозами кріпкими укріпила.* МВ. II. 25.

Крі́пко, *нар.* 1) Крѣпко, сильно. *Тут, обнявшись кріпко, ми загинем вкупі.* Сніп. 2) Очень. *Кріпко стереглись наші дівчата панських парубків.* О. 1862. V. 109.

Крі́пость, пости, *ж.* 1) Сила, крѣпость. *Ти—Господь моєї кріпости і сили.* К. Псалт. 103. 2) Крѣпость, укрѣпленіе. *Дорош розміряв окопи.., бо знав і кріпости будувать.* Стор. II. 5

Кріпота́, ти́, *ж.* Прочность, крѣпость. *Для кріпоти роблять стріхи над тином, щоб дощ не набивав.* Донск. обл.

Крі́пшати, шаю, еш, *гл.* Крѣпнуть, дѣлаться крѣпче. *Мороз не кріпшав.* МВ. I. 81.

Крі́пше, *нар.* Ср. степ. отъ **кріпко**. Крѣпче. *Жіноче царство стоїть кріпше над усі царства.* К. ЧР. 50.

Крі́пший, а, е. Ср. степ отъ **кріпки́й**. Болѣе крѣпкій. *Над жида нема кріпшого в вірі.* Ном. 897.

Кріс, кре́са, *м.* *Мн.* **креси́**. Ружье (кремневое). Шух. I. 229. *У нас справа швидка: з креса та в груди.* Федьк.

Крі́селко, ка и **крі́сельце, ця**, *с.* Ум. отъ **крісло**.

Крісла́тий, а, е.=**Крислатий**. *В середині церква хороша... і малювання дороге... а над кріслатим лихтарем Дух Святий.* Св. Л. 26.

Крі́слечко, ка, *с.* Ум. отъ **крісло**.

Крі́сло, ла, *с.* 1) Кресло. *Голова не до ради, а купра не до крісла.* Ном. № 6257. *На чім посажену? На золотих кріслах.* АД. I. 41. 2) Шестъ, идущій сбоку саней отъ головы полоза въ сторону для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. 3) Разрѣзъ въ штанахъ спереди или сзади. КС. 1893. V. 278. XII. 447. Ум. **Крісе́лко, крісе́льце, крі́слечко.** *У кімнатах у нас було гарно: і кріслечко, і столичок, усе як слід,* МВ II. 31. *Сядь собі на кріслечку.* Грин. III. 432.

Кріт, крота́, *м.* Кротъ, Tolpa europaea.

Кров, ви, *ж.* Кровь. *Довго, довго кров степами текла-червоніла.* Шевч. 163 *Стали бідні невольники на собі кров забачати.* Дума. *Не пий води—кров нападе.* Радом. у. *Кров видно напала. Треба завтра щепія покликати—хай кине кров.* Мир. Пов. I. 163. 3) — **св. Іва́на.** Раст.=**Іванок.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Крівця́, кро́вка.** *З пальця мизинця кровка канула.* Чуб.

Крова́вий, крова́вити и пр. См. **Крівавий, крівавити** и пр.

Крова́тонька, ки и **кро́ваточка, ки**, *ж.* Ум. отъ **кровать.**

Кро́вать, ті, *ж.* Кровать, ложе. *І в кімнаті на кроваті спочити лягли.* Шевч. *На моїй кроваті постілька біленька.* Грин. III. 212. Ум. **Кро́ва́тонька, кро́ва́точка, крова́тька.** *А він їй загадав постіленьку слать на тій кроватеньці.* Чуб. V. 820. *В коморонці кроватонька тесова на кроватоньці периночка пухова.* Чуб.

Крове́ць, вця́, *м.* Скрытое мѣсто; убѣжище; притонъ. *Увірка* (=білка) *наносит оріхи до дупляка, до крівця.* Вх. Уг. 247.

Кро́вка, ки, *ж.* Ум отъ **кров.**

Кровни́к, ка́, *м.* Раст. 1) Hypericum quadrangulum. Шух. I. 21. 2)=**Крівавник.** Вх. Лем. 428.

Кровоже́рний, а, е. Кровожадный. *Були ми кровожерними яструбами-рарогами.* К. Дз. 115.

Кровопи́вець, вця, *м.* Кровопійца. *Становий і волосний кровопивці усі. От і наш кровопивець незгірший.* Канев. у.

Кровопи́йка, ки, *ж.* Глотокъ крови. *Нехай я й жупан, та з своєї праці, а в твоєму каптанці не одна кровопийка.* О. 1861. II. 28. (З нар. уст.).

Кровопі́й, пія, *м.*=**Кровопивець.** *Сказано,—кровопій людський.* Мир. Пов. I. 131.

Крово́тіч, чі, *ж.* Кровотеченіе. *Жінка одна була в кровотічі років дванадцять.* Св. Мр. V. 25.

Кровува́тий, а, е. Многокровный. Мнж. 183.

Кровця́, ці, *ж.* = **Крівця.** *Червоная кровця—то дівоча краса.* Чуб. V. 17.

Кров'я́нка, ки, *ж.* 1)=**Кров.** *Тілько му ся кров'янки лляло.* Вх. Зн. 25 2) Кровяная колбаса. Черниг. у.

Кро́їти, кро́ю, їш, *гл.*=**Краяти.** *Про те знає швець та кравець, що він буде кроїти.* Ном. № 9577. *Як будуть козаче то тіло кроїть.* Федьк. III. 152.

Кро́к, ку, *м.* 1) Шагъ. *Дурному з кроку ступити,—сто днів одпусту доступити.* Ном. № 6212. *По що ту приходиш кроком зрадливим.* Гол. I. 346. 2) Часть основы, которую ткачъ можетъ заткать до новаго поворота навоя: заткавъ ее, ткачъ, поворачивая верхній навой, развиваетъ съ него часть основы, навертывая въ то-же время сотканный **крок** полотна на нижній навой; **крок** находится между **ма́ґлем** і **ля́дою.** Шух. I. 258. МУЕ. III. 20.

Кро́ква, ви, *ж.* Стропило. *Яка кроква, така й лата—яка робота, така й заплата.* Ном. № 10403. *Положимо сволоки з зеленої осоки; поставимо крокви з жовтенької моркви.* Нп. Ум. **Кро́ківка, кро́ковця.** Грин. III. 155. *Поставлені кроковки.* Мет. 119.

Крокви́на, ни, *ж.* Одно стропило. Волч. у.

Кро́ківка, ки, *ж.* Ум. отъ **кро́ква.**.

Крокі́с, косу, *м.* Раст.: а) Дикій шафранъ, Carthaumus crocos. б) Pulmonaria mollis. Лв. 101. *Квітками сухими то з рожі, то з крокосу обквічали.* ЗОЮР. II. 290. *Та купили крокосу дівочкам у косу.* Грин. III. 95.

Крокі́ш, ко́шу, *м.* Раст. Pulmonaria mollis. Вх. Пч. I. 12. См. **Крокіс.**

Крокоди́л, ла, *м.* Крокодилъ. *Сокрушаєш крокодила і годуєш сем'ї дикі.* К. Псалт. 170.

Кро́кус, са, *м.*=**Крокіс.** *Ой де Петрусь походив,—червоний крокус посходив.* Макс.

Кро́лик, ка, *м.* 1) = **Кріль.** *То це прийде кролик, улізе в мішок.* Рудч. II. 12. 2)=**Крілик.** Вх. Лем. 428.

Кроля́чий, а, е. Кроликовый, кроличій. *Червоні кролячі очі.* Мир. Пов. II. 50.

Кро́мка, ки, *ж.* — **хліба** = **Окраєць хліба.** Вх. Уг. 247.

Кро́мкати, каю, єш, *гл.*=**Крамкати.** *Орони кромкавут.* Вх. Лем. 428.

Кромка́ч, ча́, *м.* Воронъ. Вх. Лем. 428.

Кро́пець, пцю, *м.*=**Кріп 1.** Вх. Лем. 428.

Кропива́, ви́, *ж.* Раст. Крапива. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. **Глуха́, біла кропива́, ме́ртва кропива́.** Раст. Lamium album L. ЗЮЗО. I. 126. **Глуха́ кропива́** еще: Leonorus cardiaca. Лв. 99. Ум. **Кропи́вка.** *Там же при доминці, в зеленій кропивці.* Грин. III. 663.

Кропи́в'яний, а, е. Крапивный. Грин. III. 93. **Кропи́в'яним сім'ям засипати.** Забранить, наговорить много попрековъ. *Я було*

п'якам кажу: „Пийте, та його (чоловіка-п'яницю) *не заволікайте"! А то ще прийдуть під вікно* (кликати). *До хати вже і не вступають, бо я кропив'яним сім'ям так і засиплю.* Г. Барв. 290.

Кропи́в'янка, ки, *ж.* Птица: крапивникъ, Troglodytes parvulus. Константиногр. у.

Кропи́ло, ла́, *с.* Кропило. *Дяк співа, попи з кадилами, з кропилом.* Шевч. Ум. **Кропи́льце.**

Кропи́ти, плю́, пиш, *гл.* Кропить, окроплять. *Сонце світить, дощик кропить.* Ном. № 236. *Кропи нас, мати, свяченою водою.* Грин. III. 510.

Кропівни́к, ка́, *м.* У гуцульскихъ древорубовъ: рабочій, поливающій водой деревянный желобъ, по которому съ горы внизъ спускается дерево. Шух. І. 179.

Кропко́вий, а, е. Настоянный на укропѣ (о водкѣ). *В приставках стояла брага, а в бутилях пінна і перцівки, і кропкова, і густа корінна.* Мкр. Н. 23.

Кро́пля, лі, *ж.*=**Крапля.** *Буду пити, буду пити й кроплі не пущу.* Чуб. V. 252.

Кро́повний, а, е. Укропный? изъ укропу? Грин. III. 86.

Кро́сенце, ця, *с.* Ум. отъ **кросно.**

Кро́сневий, а, е Кро́снева пи́лка. Столярная пила со станкомъ. Шух. І. 88.

Кро́сно, на, *с.* Употребляется преимущественно во мн.: **кро́сна.** 1) Рама или полная,—напр. въ окнѣ (Желех.), или только изъ трехъ сторонъ; входитъ какъ составная часть въ рядъ снарядовъ и машинъ: **кро́сна** въ столярной пилѣ—станокъ, (Желех. Шух. І. 88), въ ручной меньницѣ—два столбика съ перекладиной сверху (въ видѣ буквы П) надъ жерновомъ: сквозь перекладину проходитъ шестъ, при помощи нижняго конца котораго вращается жерновъ (Шух. І. 146, 261). 2) Швальный станокъ у переплетчиковъ, также представляющій изъ себя неполную раму въ видѣ буквы П. Желех. 3) Ткацкій станокъ простой, въ видѣ двухъ стоекъ съ перекладинами вверху и внизу, употребляемый и теперь для тканья ковровъ (Вас. 171), решетъ и ситъ (Вас. 175), также усложнившійся и существующій въ томъ видѣ, въ какомъ онъ описанъ подъ словомъ **Верстат.** Шух. І. 255. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. *Твоя стара мати за кроснами сидить.* Гол. 4) Полотно, холстина. *Поставила і виткала шовковії кросна.* Нп. Г. Барв. 422. Ум. **Кро́се́нце, кросонки́.** *Молодим господиням кросенця ткати.* Чуб. III. 109.

Кросонки́, но́к, *с. мн.* 1) Ум. отъ **кро́сно.** 2) Небольшой станокъ для тканія ситъ. Вас. 152.

Крот, кроть, *нескл.* Кратъ, разъ (только въ бранныхъ выраженіяхъ). *Сто сот крот його ма.* Ном. № 3767. *Не зводь з ума, кроть твою ма, бо не дитина.* Чуб. V. 216. *Прийшли жиди воли брати, а я стала не давати, кроть сот вашу ма.* Чуб. V. 1160.

Кроти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Рыть землю (о кротахъ). *Кроти накротили на сіножаті.* Канев. у.

Кро́тість, тости, *ж.* Кротость. *Притчу Христову роскаже, схиляючи буї душі до кротости та до любови.* К. ЧР. 313.

Кроть. См. **Крот.**

Крохма́ль, лю, *м.* 1) Крахмалъ. *Робити крохмаль з картоплі.* Г. Барв. 373. 2) Кисель. *Крохмаль, який їдять пани.* Котл. Ен.

Кро́шня, ні, *ж.* 1) Рыболовный сакъ. Вх. Зн. 29. Желех. 2) Верхъ, будка повозки. Вх. Зн. 29. Ум. **Кроше́нька**

Крубочки́, кі́в, *мн.* Родъ вышиванья. Kolb. Рок. 1. 48.

Круг, га, *м.* 1) Кругъ, окружность, круговая линія. 2) Горизонтъ, кругозоръ. **Вже со́нце в кру́зі.** Солнце на горизонтѣ. Желех. *Зійшли мої літа, як вихор з круга світа.* КС. 1883. II. 468. *Щоб ти пішов круга світа.* Ном. № 3677. (Проклятіе). *Бодай йому з круга сьвіта повернуло!* Кіев. у. (Проклятіе). 3) Кругъ, составленный расположившимися по окружности предметами, людьми. *Тихо виступали в круг дівчата, побравшись по дві попід руки.* Левиц. 4) Кругъ (дороги), объѣздъ. *Хто кругу не боїться,—далі становиться.* Посл. 5) Извѣстная часть (пудовъ до 2—3) волокна пеньки, льна, намотанная на деревянный обручъ. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Сорок кругів прядіва.* Мнж. 46. 6)—**коліс.** Комплектъ колесъ для воза. 7) Площадь, ограниченная окружностью. 8) Кругъ деревянный, металлическій и пр.—отдѣльный или какъ часть различныхъ снарядовъ, посуды, мебели и пр. Такъ, **кру́гом** называется дно деревянной посуды, вырѣзанное, но еще не обработанное (Шух. І. 250); **круг** является одною изъ двухъ сторонъ **коли́ски** (Шух. І. 98), частью **м'я́льниці** (Вас. 159). 9) Родъ деревяннаго столика у гуцульской печи, на который выкладывается приготовленная **куле́ша.** Шух.

I. 96. 10) Въ повозкѣ: каждая изъ двухъ поперечныхъ стѣнокъ кузова. Рудч. Чп. 250. 11)—**гонча́рський.** Кругъ, станокъ гончара; устройство: вертикально стоящее **верете́но,** которое своей пяткой, **спіне́м,** вращается въ подшипникѣ, лежащемъ на полу; верхній конецъ **верете́на** прикрѣпленъ къ высокой скамьѣ, называемой **ла́вицю,** при помощи **жа́бки,** дощечки съ выемкой; внизу на веретенѣ нижній кругъ,—**спідня́к,** вращаемый ногами, а вверху=**верхня́к,** меньшій кругъ, на которомъ формуютъ посуду. Шух. I. 261, 262. Полтавскія названія частей круга: **верете́но**—веретено, **п'ятка**—деревянная подставка для круга, **порпли́ця**—желѣзный подшипникъ для веретена, а **ду́чка**—лунка въ ней, **ла́ва**=скамья, **ко́ник**=**жа́бка, спідня́к, спо́день, кру́жна**—нижній кругъ, **верхня́к, голова́, голо́вна, кружа́лко**—верхній кругъ; **спи́ці**—большею частью круглыя деревянныя трости, въ числѣ шести, образующія подпорку для нижняго круга и располагающіяся подъ нимъ въ видѣ круглой клѣтки; **шпе́ник** желѣзный стержень на верхнемъ кружкѣ, на который накладывается комокъ глины при формовкѣ. Вас. 179. Нѣсколько различаясь по своей конструкціи, **кругі́** бываютъ: **шльо́нський, голова́тий, шестерня́, воло́ський.** Вас. 179. 12) Тулья шапки. Вас. 156. 13) Темя головы? *Болить моя головонька від самого круга.* Грин. III. 162. 14) Участокъ поля. *Там же мі стоїть три круга ярини, пішли її жати три красні дівчини.* Гол. *В сьому крузі луччі буряки, аніж на низу.* Кіев. г 15) Переносно: область. *Будем вислїжувати, світогляд народа в крузі релігії.* Левиц. 16)—**дугану.** Пятьдесятъ пачекъ табаку (курит.). Вх. Лем. 428. Ум. **Круже́чок, кружо́к.**

Круг, *нар.* Вокругъ. *На ріках круг Вавилона, під вербами в полі, сиділи ми.* Шевч. *Круг його гукають.* К.

Круга́в, ва, *м.* Ястребъ. *Циганочко-волошечко. я кругава вбив.* Федьк. II. 71.

Кругі́, *нар.*=**Круг.** *Намітивши на ньому (яблуці) якс місце, вести від того місця пальцем кругм яблука.* Дещо.

Кру́ге́ня, ні, *ж.* Порода круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 428.

Кру́глий, а, е. Круглый. *Гріш круглий—роскотиться.* Ном. № **Кру́глий хре́щик.** Игра, подобная горѣлкамъ. Ив. 55. Ум. **Кругле́нький.**

Кру́глість, лости, *ж.* Круглота, шарообразность. *Про круглість землі я трохи чи не сам доміркувався.* Ком. I. 48.

Круглі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Дѣлаться болѣе круглымъ, округляться. Желех.

Круглобо́кий, а, е. Круглый, шарообразный. *Земля круглобока, така точнісінько, як кавун.* Ком. I. 7.

Круглова́тий, а, е. Кругловатый. *Вся його постать, цілий обвід повного круглуватого лиця виявляло зразу його м'яку натуру.* Левиц. I. 239.

Круглови́дий, а, е. Круглолицый. Ном. № 13790. *Огрядний собі пан, кругловидий, русявий.* К. ЧР. 104. Ум. **Круглови́деньний.** *Була кругловиденька, ясноока, уста рум'яні, як вишня.* МВ. II. 83.

Кругололи́ций, а, е=**Кругловидий.** *Із за лісу, з за туману місяць випливає, червоніє круглолиций, горить, а не сяє.* Шевч.

Кругло́кий, а, е. Имѣющій круглые глаза.

Круглота́, ти́, *ж.*=**Круглість.** *Давно вже в голові його заклюнулась думка про круглоту землі.* Ком. I. 52.

Круглотва́рий, а, е=**Кругловидий.** Вх. Зн. 30.

Кругля́вий, а, е. Круглый. *Шо й на личку круглявіша.* Нп.

Кругля́к, ка́, *м.* 1) Вѣтряная мельница голландской системы. 2) Раст. Equisetum palustre L. ЗЮЗО. I. 266.

Круглянча́, ча́ти, *с.* Маленькій круглый горшокъ. Вх. Зн. 30.

Кругля́стий, а, е. Шарообразный. *Земля кругляста, як кавун.* Ком. I. 6.

Кругля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Пить круговую. *Да з кумою з Хмельницькою мед-вино кругляє.* Макс.

Кругля́ччя, чя, *соб.* Бревна нераспиленныя. *Таки се кругляччя поколи,—з їх дров сила.*

Кругови́д, ду, *м.* Кругозоръ. *Чи ви любите гуляти по сім узгір'ї та любувати круговидом.* Левиц. I. 273.

Кругови́й, а́, е́. 1) Круговой. *Вода, коли в неї кинеш камінь, росходиться круговими хвилями.* Ком. II. 2) Названіе вѣтра. *Иноді так, що вітер круговий подме.*

Кругогля́д, ду, *м.*=**Круговид.** *Прозорий воздух розширив кругогляд на всі боки.* Левиц. Пов. 97.

Кругойду́чий, а, е. Поворачивающійся въ видѣ круга. *Над глибоким кругойдучим*

кром стоїть у руїнах колись-то пишний замок. К. (О. 1861. II. 234).

Кругом, *нар.* 1) Кругомъ, со всѣхъ сторонъ. *Золотоноша кругом хороша.* Ном. № 727. *Кругом його степ як море.* Шевч. 2) Кругомъ, вокругъ. *Кругом дуба русалоньки мовчки дожидали.* Шевч. 30. *Обійшли кругом церкви.* ЗОЮР.

Кругосвіт, ту, *м.*=**Круговид**. *Його* (М. Вовчка) *кругосвіт немаленький.* О. 1861. IV. 34.

Кругосвітній, я, є. Всемірный. *Дійшовши з прогресом кругосвітньої наукової праці тієї правди...* К. XII. 135.

Кружалко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **кружало**. 2) Часть гончарнаго круга. См. **Круг**.

Кружало, ла, *с.* Кругъ; дискъ. *Парубки обсіли кружалом її хату.* МВ. *Аж кружало витоптав, танцюючи.* Св. Л. 207. *У коморі воскові кружала.* **Кружало** является частью различныхъ снарядовъ, напр., ткацкаго станка. Вас. 167. Ум. **Кружалко, кружальце**. *Коли б подивитись з місяця на землю удень, вона б здавалась нам біленьким кружальцем.* Ком. I.

Кружанин, на, *м.* Участникъ хороводнаго круга. Грин. III. 105.

Кружати, жаю, еш, *гл.*=**Кружляти**. *Зевес тоді кружав сивуху і оселедцем загдав.* Котл. Ен. *А козак сидить у корчмі, мед-вино кружає.* ЗОЮР. I. 219.

Кружґанок, нку, *м.* Галлерея. *Освітились залі, кружґанки і кімнати княжеського замку.* Стор. МПр. 74. *З обох сторон будівлі прибудував ще по крилу покоїв і з'єднав їх кружґанками.* Стор. МПр. 65.

Круженяти, няю, еш, *гл.* О птицѣ: кружить, дѣлать круги летая; парить. *Коршак літає, літає,—чого він так круженяє?* Радомысл. у.

Кружець, жця, *м.* Въ прялкѣ для шерсти—катушка, на которую постепенно наматывается спряденная шерсть. Вас. 153.

Круже́чок, чка, *м.* Ум. отъ **Круг**.

Кружина, ни и **кружниня, ні**, *ж.* Окружность. *Чотирі четверті кружині.* Черниг. у. *Се болото верстов із сім кружині.*

Кружівка и **кружілка, ки**, *ж.*=**Кужілка?**=**Веретено?** *Буде мати бити щіткою, гребінкою і веретеном-кружівкою.* Грин. III. 72. *Добру свекруху маю, не дасть мя бити, знаю: видре щітку і гребінку, веретена і кружілку.* Грин. III. 92.

Кру́жка, ки, *ж.* Часть гончарнаго круга. См. **Круг II**. Вас. 179.

Кружкома́, *нар.* Кружкомъ, въ кружекъ. *Посідали кружкома.* О. 1862. VIII. 18.

Кружляти, ляю, еш, *гл.* 1) Кружиться, рѣять въ воздухѣ. *Як спускали домовину в яму, то все над нею білі голуби кружляли.* МВ. I. 79. 2) Пить. *Пообідавши, стали кружляти горілку.* Стор. I. 204. *А в тій корчмі два чужоземці: ой їден чужоземець мед-вино кружляє.* Чуб. V. 393.

Кружо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **круг**. 1) Небольшой кругъ, образованный линіей или расположенными по окружности предметами, людьми. **Ставати, сідати кружка.** Становиться, садиться въ кругъ. *Жонаті чоловіки тим часом стали в раді кружка і обрали з між себе отамана.* Г. Барв. 138. *Сідайте ж бо кружка та й слухайте!* МВ. **Кружка бігати.** Кругомъ бѣгать. Херс. **Голова кружка йде.** Голова кружится. Г. Барв. 532. 2)=**Круг 5.** Чуб. VII. 408. 3) — **обичаєк.** Двадцать штукъ обечаекъ для ситъ. Вас. 152. 4) Площадь, ограниченная небольшою окружностью. *І квіток цвіте без ліку, все кружками, кружками.* МВ. Вообще всякій деревянный кружокъ, служащій для различнаго употребленія, напр., вмѣсто тарелки, какъ крышка для различной посуды (напр., кувшиновъ, кадокъ съ квашеной капустой, огурцами, кадокъ съ водой) и пр. Чуб. VII. 386. 6) Кругъ въ мельничной шестернѣ. Мнж. 481. Ум. **Круже́чок.** *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків, сала кусочок положила на кружечку.* К. ЧР. 242.

Крук, ка́, *м.*=**Крюк.** *Висить пуга на круку, буде жінці і дяку.* Ном. Ум. **Кручо́к.**

Круле́вство, ва, *с.* Королевство. *Був обраний на польське крулевство.* Стор. МПр. 64.

Крулевщи́зна, ни, *ж.* Жалованное отъ короля имѣніе. К. Досв. 148.

Крулі́вна, ни, *ж.* 1) Королевна. 2) Родъ игры. Грин. III. 96.

Круль, ля, *м.* Король. (Заимствовано изъ польск. языка).

Крулюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Царствовать, управлять. *Не таким кпам, пане брате, в Польщі крулювати.* О. 1862. II. 54.

Кру́мкати, каю, еш, *гл.*=**Крамкати.** Вх. Лем. 428.

Крумка́ч, ча, *м.* Воронъ. Кіев. г. Вх. Лем. 428.

Крумча́ти, чу, чиш, *гл.*=**Крумкати.** *Гавран крумчит.* Вх. Лем. 428.

Крупи́, круп и **крупів**, *мн.* 1) Крупа.

Не сягай через крупи до пшона. 2) Мелкій градъ. *Гуляє вітер по вулиці. з неба порощить крупами.* Левиц. І. 3) Икра рачья. Икра селедки. Вх. Лем. 428. Ум. **Крупці.** *Еге, крупець! може і м'ясця.* Ном.

Крупи́на, ни, *ж.* Зернышко крупы. *Добра каша: крупина за крупиною гониться з дрючиною.* Ном. № 12321.

Крупки́й, а́, е́. Крупистый, изъ крупинокъ состоящій. *Крупкіща мука (грубша).* Шух. І. 104.

Крупни́й, а́, е́=Крупкий. *Зазнавши крупного й м'ягкого.* Ном. № 13915.

Крупни́к, ку́, *м.* Кашица жидкая изъ крупы. Чуб. VII. 439. *Крупник кулішеві брат.* Ном. № 12322.

Крупни́стий, а, е. Зернистый. Вх. Лем. 428.

Крупня́к, ка́, *м.* Самка селедки. Вх. Лем. 428.

Круподе́рник, ка, *м.* Дѣлающій крупу. *Оттам, мамо, мельник, оттам круподерник.* Нп.

Круподе́рня, ні, *ж.* Мельница для приготовленія крупы.

Круп'я́нка, ки, *ж.* Колбаса, начиненная кашей. *Дайте ковбасу, я додому понесу; дайте круп'янку, пудкину пуд лавку.* Чуб. III. 477.

Круп'я́р, ра, *м.*=**Круподерник.** Гол. Од. 11.

Крута́й, тая, *м.* Раст. Echinops Rirto L. ЗЮЗО. І. 121.

Крутани́на, ни, *ж.* 1) Суетня, хлопоты. *Там така крутанина, що ну: все тілько там підмети, там застели та принеси.* Брацл. у. 2) Путаница.

Крута́рь, ря́, *м.*=**Крутій.** Хотвн. у. Вх. Зн. 30.

Кру́тель, лю, *м.* Скрученная изъ соломы веревка. *Пошов до святих просити соломи, щоб скрутити крутеля і по йому спуститись* (з неба) *на землю.* Чуб. II. 337.

Кру́тень, тня, *м.* 1) Пукъ соломы для топки. *Посади там* (у печі) *та й спали соломи три крутні, під челюстами, щоб загнотити.* Чуб. І. 123. 2) Свернутый пукъ соломы для заплетанія между кольями въ стѣнахъ плетеной хаты, **ма́занки.** Чуб. VII. 381. 3) Свертокъ сѣна, остающійся по дорогѣ отъ протащенной копны. Канев. у. 4)=**Крутель.** *Що на йому свита соломою шита, крутнем пудперезався да в бояре вбрався.* Грин. III. 438. 5) Маховое колесо (въ машинѣ). Лубен. у.

Круте́нький, а, е. Ум. отъ **крутий.**

Круте́нько, *нар.* Ум. отъ **круто.**

Крути́й, а́, е́. 1) Крутой. *Буду круті гори копати.* Мет. 2) Сильно загнутый. *Молодик-гвоздик! тобі—на уповня, мені—на здоров'я; тобі круті роги, мені чорні брови.* Ном. № 286. *Поцілуй же мене... у крутий усок.* КС. 1882. Х. 27. **Крутий ряд.** Весенняя игра дѣвушекъ, въ которой цѣпь играющихъ извивается заворотами и зигзагами. Kolb. І. 176. 3) Густой. *Наварила каші крутої.* Грин. І. 33. *Круті яйця.* 4) Крѣпкій, твердый. *На круте дерево крутого клина треба.* Чуб. І. 239. *А вгризніте, яка* (картопля) *крута.* Г. Бар. 428. *Ой мою я, моя мати, нагайку крутую.* Нп. 5) Трудный, тяжелый *Еге, одвітує Білозерець, крута година наступила.* К. ЧР. 302. 6) Трудно разрѣшимый, трудно усвояемый (о словѣ, напѣвѣ) Уман. у *Крута загадка. Крута пісня. Круте слово. Не круте ймення, та забула.* Павловгр. у. 7) **Крута́ голова́=крутоголов.** Вх. Лем. 428. 8) **Крута́ м'ята.** Раст. Курчавая мята, Mentha crispa. Вх. Лем. 428. Ум. **Круте́нький** *Крутенькую загадку нашим ти задав панам.* Котл. Од. 489.

Крути́ло, ла, *с.* 1)=**Крутіж.** Вх. Зн. 30. 2) **Крути́в, крути́в, та вже ся і крути́ло перекрути́ло.** Всевозможныя усилія, средства оказались неудачными. Желех.

Крути́ти, чу́, тиш, одн. в. **крутну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Крутить, скручивать, свивать. *Чоловік крутить, а Бог роскручує.* Ном. № 84. *Перевесла дівчата в полі крутили.* Сніп. **Крути́ти мотузи́.** Вить веревки. Вх. Лем. 428. 2) Крутить, вертѣть. *В віконце поглядає, чи крутить завірюха.* МВ. *Лисичка... крутнула хвостиком.* Гліб. **Крути́ти но́сом.** Быть недовольнымъ. Ном. № 5083. 3) Интриговать. 4) **Крути́ти веремі́я.** Дѣлать быстрыя атаки. *Ніхто краще його не ставав до бою, ніхто не крутив ляхам такого веремія.* К. ЧР. 13 и 423.

Крути́тися, чу́ся, тишся и **крутну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Кружиться плывя. *Плила, плила з рожі квітка та й стала крутиться.* Мет. 2) Вертѣться. *З дітворою кручусь по дворищу та бігаю.* МВ. *Крутнувся догори черева.* Ном. № 1833. *На те піп посвятився, щоб по церкві крутився.* Ном. № 210.

Крути́ус, са, *м.*=**Прудиус.** *Сотниківна вже кохалась з якимсь крутиусом чи шибай-головою.* Стор. І. 33.

Крути́хвіст, хвоста, *м.* Изворотливый, фальшивый, перемѣнчивый человѣкъ.

Крутіж, жа́, *м.* Водоворотъ, омутъ. Шух. І. 6. *І як у той крутіж упав у ті прокляті чорні очі.* Федьк. II. 66.

Крутій, тія́, *м.* Плутъ. *О, не дуже водись з ними, гроші не дуже позичай, бо крутії вони добрі.* НВолын. у.

Крутілка, ки, *ж.* Родъ зимней карусели на льду. Чуб. IV. 42. Мил. 55.

Крутіль, тѐлі, *ж.* Канатный дворъ, крутильня. Вх. Зн. 30.

Крутли́вець, вця, *м.*=**Крутіж.** Вх. Зн. 30.

Крутли́виця, ці, *ж.*=**Крутливець.** Вх. Зн. 20.

Крутну́ти, ся. См. **Крути́ти, ся.**

Крутня́, ні, *ж.* 1) Постоянное верченіе, вращеніе. 2)=**Крутани́на.**

Кру́то, *нар.* 1) Круто. *Круто з'їздити скодою. Круто спускалась гора.* Стор. 2) Съ сильнымъ загибомъ. *Круто позагинаті роги.* 3) Густо. *Круто наварила,—і ложкою в куліші не повернеш.* 4) Трудно, тяжело. 5) Сильно. *Круто їм буде одвічать.* О. 1862. VI. 60. 6) Остро (о взглядѣ). *Сив сокіл сидить, круто ся дивить.* Гол. Ум. **Круте́нько.** *Садив крутенько гайдука.* Котл. Ен.

Крутобере́гий, а, е. Съ крутыми берегами. *Дніпро крутобереций.* Шевч. 380.

Крутобере́жжя, жя, *с.* Обрывистый высокій берегъ. *В тім місті берег крутий—крутобережжя.* Новомоск. у.

Крутобере́жисто, *нар.* Обрывисто. *Де на Міюсі крутобережисто, там добре млин постановити.* Міусск. окр.

Крутобе́режний, а, е. Съ обрывистыми берегами. Кв. (Желех.).

Крутобе́режно, *нар.*=**Крутобережисто.** *Як же ми роз'їдемось, коли місточок маленький? Вертай назад!—Еге! перший ізнов каже: як я поверну, коли, бач, крутобережно.* Кв. II. 40.

Крутобо́кий, а, е. Обрывистый. *На скелі крутобокій ... палац високий.* Щог. В. 130.

Крутове́жа, жі. *ж.* Раст. Dyanthus superbus. Шух. І. 21.

Круто́вина, ни, *ж.* Склонъ, спускъ (въ оврагѣ, напр.). Мнж. 183.

Крутоголо́в, ва, крутоголо́вач, ча и **крутоголо́вець, вця,** *м.* Зоол. Вертишейка, Junx torquilla. Вх. Зн. 30. Желех.

Крутоголо́вчики, ків, *м. мн.* Раст. Prunella grandiflora. Лв. 101.

Крутого́рий, а, е. Съ обрывистыми горами. *Дніпр той дужий крутогорий.* Шевч. 562.

Крутопіп, по́па, *м.* Шуточно вмѣсто: **протопіп.** Котл. (Изд. Фед.), 77. *Философи, крутопопи набірались страху.* КС. 1882. IV. 169.

Круторо́гий, а, е. Съ большими загнутыми рогами. *Чи не ревуть круторогі, чи не йде чумак з дороги?* Шевч. *Ой місяцю круторогий, світи надо мною.* Макс.

Крутоя́рий, а, е. Съ глубокими обрывами; овражистый. *Повилася з Лубень крутоярих дорога розлога.* К. Досв.

Круть, *меж.,* выражающее быстрый поворотъ. *Хоч круть верть, хоч верть круть.* Ном. № 8037.

Крутько́, ка́, *м.* 1) Вертунъ, постоянно вертящійся, кружащійся человѣкъ. Также: непосѣда? непостоянный? 2) Вихрь. *Крутько схопився.* Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн. Вѣроятно **крутько́м** называется собственно тотъ злой духъ, который, согласно народному вѣрованію, производитъ вихрь. 3) Употребляется какъ нарѣчіе: **крутька́**—кружась. *Ізнов удвох носяться наздибочки і крутька по панськи.* Г. Барв. 341.

Кру́ховий, а, е. Крухова сіль. Каменная соль. Вх. Лем. 429.

Круць, ця, *м.* Гвоздь. (І. Христа) *жиди мучили, на хрест роспинали, залізними круцями руці і ноги пробивали.* Мил. 15.

Кру́ча, чі, *ж.* 1) Крутизна, обрывъ. *Тече річка невеличка, підмиває кручі.* Лукаш. 55. *Ой де кручі високії, то там броди глибокії.* Нп. *Кинувся гурт* (свиней) *із кручі в озеро та й потонув.* Єв. Л. VIII. 33. 2) Глубокое мѣсто въ рѣкѣ. *Попав у кручу та й утоп.* Мирг. у.

Круча́к, ка́, *м.* Баранъ, больной **метлицею,** съ червемъ въ головѣ. Анан. у. Маркев. 3.

Круча́нка, ки, *ж.* 1) Вдвое сплетенный, какъ веревка, ремешекъ или проволова; мѣдная **круча́нка** употребляется для инкрустаціи художественныхъ гуцульскихъ издѣлій изъ дерева. *Крицеве кресало з мосяжною ручкою; при нім висить на крученці,—удвоє скрученім ремінці,—протичка.* Шух. І. 276. *Рівний скручений дріт=крученка.* Шух. І. 281, 280, 291. 2) Свернутые табачные листья, пропитанные водкой и муравьиной кислотой, дающіе чрезвычайно крѣпкій табакъ. Шух. І. 36.

Круча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Хрюкать. Вх. Лем. 428.

Кру́чений, **а**, **е**. 1) Свернутый. 2) Придурковатый. *Ходить, як кручена курка.* Ном. № 10943. **Кру́чена вівця́, кру́чений бара́н.** Овца или баранъ, больные **мете́лицею**. Желех. См. **Круча́к**. 3) Шалунъ, сорванецъ. 4) **Кру́чені паничі́**. Раст. Ipomaea rubra.

Крученя́к, **ка**, *м.* Табакъ въ свернутыхъ листьяхъ. Вх. Зн. 30.

Кручéчок, **чка**, *м.* Ум. отъ **кручок**.

Кру́чий, **а**, **е**. Вороновъ.—**син**—бранное слово. *Да вже ж на Україні не одна жінка курку зютувала, тебе, ляха, кручого сина, на ніч чекала.* АД. II. 114.

Кручі́нка, **ки**, *ж.* Крендель. Вх. Зн. 30.

Кручія́, **чії́**, *ж.* Водоворотъ подлѣ мели. Канев. у.

Кручкодéр, **ра**, *м.* Крючкотворъ; взяточникъ. *Поліцейські кручкодери.* КС. 1882. X. 189.

Кручóк, **чка́**, *м.*=**Крючок**. *Коло тії криничиньки кручок і відро.* Чуб. V. 204. *Попробував то так, то сяк закидати оддалека кручка, щоб вивідать, що в нього на думці.* К. ЧР. *З вищою, бач, розуму закидає кручка.* Ум. **Кручéчок**.

Круш, **ша**, *м.* Руда, металлъ. *Лучче піти, моя мати, в Сібіроньку круш копати, ніж...*

Круши́на, **ни**, *ж.* 1) Крушина, Rhamnus frangula. *Нема роду-родини, ні вірної дружини, тілько в саду крушина.* Чуб. V. 332. 2) Печаль, кручина. *А на моїй голові штирі крушині. Ой перша крушина—отець-мати померла.* Чуб. V. 585.

Круши́ти, **шу́**, **ши́ш**, *гл.* Мять, сокрушать. *З старим жити, тіло крушити.* Ном. *Журба мене круше.* Чуб. *Не сушіте, не крушіте моєї молодости.* Гол. I. 232.

Круши́тися, **шу́ся**, **ши́шся**, *гл.* Сокрушаться. *Гляну в перше віконечко—плачу, крушуся, гляну в друге віконечко—Богу помолюся.* Нп.

Крушний, **а**, **е**=**Крихний**. Желех.

Крьо-нé! *межс.* Крикъ, которымъ пастухъ приказываетъ козамъ возвратиться назадъ. *Козар юнить кози покликом: ці! ці! завертає їх—крьо-не!* Шух. I. 211.

Крюк, **ка**, *м.* 1) Крюкъ. *Зачеплені крюком за ребро мотались на шибеницях.* Стор. МПр. 129. 2) Перпендикулярная часть журавля (у колодца), на которой виситъ ведро. 3) Воронъ. *Щоб летіли крюки з поля ляшків-панків їсти.* Шевч. Ум. **Крючóк**.

Крю́кання, **ня**, *с.* 1) Карканье, крикъ воронъ; курлыканье журавлей. 2) Кваканье лягушекъ.

Крю́кати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Каркать (о воронахъ); курлыкать (о журавляхъ). *Угорі десь крюкають журавлі.* Мнж. 114. 2) Квакать (о лягушкахъ). *Не крюкайте, рябі жаби, в густім очереті.* Мил. 66.

Крючóк, **чка́**, *м.* Ум. отъ **крюк**. 1) Крючекъ. **Загина́ти, закида́ти крючка́.** Заговаривать издали о чемъ-либо съ хитрымъ намѣреніемъ. 2)=**Крюк 2**. 3) Небольшой воронъ. *Налетів крючок.* Грин. III. 142. 4) Деревянная доска съ загнутымъ краемъ, на которой сапожники вытягиваютъ вытяжные сапоги. Сумск. у. 5) Мѣра водки самая малая. Чуб. VI. 333.

Крявча́ти, **вчу́**, **чи́ш**, *гл.* Каркать (о воронѣ); кричать (о Nucifraga caryocatactes). Вх. Уг. 248. См. **Кравчати**.

Кряж, **жа́**, *м.* 1) Спинной хребетъ. Чуб. VII. 575. 2) Холмъ. Мнж. 4. *Зїхавши на високий кряж, озирнувся Кирило Тур.* К. ЧР. 158. *Давно вже на його грудях лежить широкий кряж сирої землі.* Стор. I. 228. 3) Деревянный отрубокъ цилиндрической формы. Чуб. VII. 575. Вас. 184.

Кряжи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл.* 1) Усердно работать, не разгибая спины. 2) Заботиться, радѣть. *Лежень лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Стара, було, так і кряжить за дітьми, щоб ніхто не зобідив.* Канев. у. *За ним кряжили, значить жаліли, що наче він справний, щоб не рощитать його.* Верхнеднѣпр. у.

Кряжува́ти, **жу́ю**, **еш**, *гл.* Обтесывать дерево цилиндрами. Чуб. VII. 575.

Кряк, **ка́**, *м.* 1)=**Крак**. Вх. Лем. 429. 2) Порода водной птицы. *Полети ж ти, галко, де мій рідний батько, полети ж ти, кряче, де матюнка плаче.* Чуб. V. 465. Ум. **Крячóк**. *Летить крячок на той бочок, да й сів на тичині.* Мет. 463.

Кря́ка, **ки**, *ж.* Лягушка. Вх. Пч. I. 16. Ум. **Кря́чка**.

Кря́кати, **каю**, **еш** и **кря́чу**, **чеш**; одн. в. **крякну́ти**, **ну**, **неш**, *гл.* 1)=**Кракати 1**. *Убрався між ворони і крякай як они.* Ном. № 5880. *Крякнула ворона на ввесь рот.* Стор. I. 15. *Сидить сорока коло потока та й кряче, та й кряче.* ЗОЮР. II. 244. 2) Крякать по утиному. *Чорно-*

рябі каченята, крякаючи, у двір садком беруться. МВ II. 134.

Кря́нути, ну, неш, *гл.* Ударить. Вх. Зн. 30.

Кря́татися, таюся, ешся, *гл.* Быть занятымъ, хлопотать. Вх. Зн. 30.

Кря́ч, ча́, *м.* Жердь, которой поворачиваютъ бревно: при постройкѣ дома, сарая нужно бываетъ положенную уже на стѣны, но еще не прикрѣпленную, матицу перевернуть; тогда туго обматываютъ ее веревкой и въ петлю, которой оканчивается она, продѣваютъ **кряч,** жердь, при помощи которой бревно переворачивается. *Крячем можно хоч.яке дерево криве у сволоці повернути чи так, чи инак.* Волч. у.

Кряча́, ча́ти, *с.* Утенокъ. *Трапляється, батьку, що кряча малеє ловить рибку краще ніж старее.* Макс. (1849), 84.

Крячá́стий, а, е. Кустистый. *Крячастий барвінок молодій дівчині на вінок.* Гол. IV. 323.

Крячи́на, ни, *ж.* Маленькій кустъ. Вх. Лем. 429.

Крячи́стий, а, е. Покрытый кустами. *Крячисте поле.* Вх. Лем. 429.

Крячи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Давать развѣтвляющійся корень. *Перниця крячится.* Вх. Лем. 429.

Кря́чка, ки, *ж.* Утка. *Другі люде гуляють, ходять у гай, а ми крячкою сидимо дома.* Левиц. I. 344. *Як крячка та просиділа трохи не три тиждні коло матері.* Мир. Пов. I. 137.

Крячо́к, чка́, *м.*=**Кряк?** *Летить крячок по над морем та й летячи кряче.* Макс. *Ой летить крячок через Дунай річку.* Грин. III. 595.

Ксі! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ гонятъ. Вх. Лем. 429.

Ксьондз, за́, *м.* Католическій священникъ. *В страшно-судную неділю ксьондз казання говорив.* Рудан.

I. Ку, *пред.* Къ. *Явор ку ней промовив.* Гол. II. 713.

Ку! *меж.*=**Куку!** *А зозуленька—як ку, так ку! А соловейко—як тьох, так тьох!* Чуб. V. 589.

Куб, ба, *м.* 1) Кубъ. 2) Выдолбленный изъ дерева кубокъ. Желех.

Куба́й, ба́я, *м.*=**Куб** 2. Желех.

Ку́бан, на, *м.* Взятка. *Кубан все одно, що й хабар.* Св. Л. 164.

Куба́нка, ки, *ж.* Шапка съ широкимъ барашковымъ околышемъ и остроконечнымъ плисовымъ верхомъ. Вас. 156.

Куба́ра, ри (—ря, —і), *ж.* Снарядъ для снятія роя пчелъ съ дерева; онъ состоитъ изъ длиннаго шеста и прикрѣпленнаго къ нему мѣшка.

Куба́ток, тка, *м.* Комъ. Желех.

Куба́ття, тя, *с. соб.* Комья. Желех.

Ку́бах, ха, *м.* Лунка, круглая ямка въ землѣ, сдѣланная для посадки капусты, картофеля и пр. *Ти кубахи роби, а я капусту садитиму.* Екатериносл. г. Когда картофель выростетъ, то **ку́бахом** называется кустъ картофеля, собственно его корни съ картофелинами въ землѣ. *Піди викопай три кубахи картоплі.* Екатер. г. *Кубахи ростуть.* Г. Барв. 535.

Ку́башок, шка, *м.* Мѣсто подъ печью для золы. Желех.

Кубе́ба, би, *ж.* Раст. Кубеба, Cubeba. *На запіканку корінькову купив кубеби й калгану.* Мкр. Г. 69.

Кубе́лечко, ка и **кубе́льце, ця,** *с.* Ум. отъ **кубло.**

Кубі́чний, а, е. Кубическій. Дещо.

Ку́бка, ки, *ж.* Деревянная посуда для бри́ндзи. Вх. Зн. 30.

Ку́блитися, люся, лишся. *гл.* Гнѣздиться; вырывать въ землѣ ямку для гнѣзда. *Бабина куриця на моїм подвіррі кублиться.* Ном. № 8967. *Ви мислите: де дівся дім тиранський? Де той намет, що кублились ледачі?* К. Іов. 47.

Ку́блище, ща, *с.* Логовище. *По кублищах своїх звірря заляже.* К. Псал. 237. *Кублище сліпого католицтва.* К. Дз. 134.

Кубло́, ла́, *с.* 1) Логовище. *Звіря... в своїм кублі недвижно спочиває.* К. Іов. 82. 2) Гнѣздо, преимущественно вырытое въ землѣ, а затѣмъ и всякое. *На Благовіщення і птиця не несеться й кубла не в'є.* Ном. № 418. 3) Въ переносномъ значеніи также человѣческое жилье. *Да чого ти, Марусе, без кубла?* Мет. 4)=**Водня.** Черниг. г. Ум. **Кубе́лечко, кубе́льце.** *Знайшла ж бо я кубелечко, де утка несеться.* Мет. 107. *Туга коло серця як гадина в'ється, ізвила кубельце коло мого серця.* Чуб. V. 473.

Ку́бок, бка, *м.* 1) Кубокъ. *Медом частували з золотого кубка.* Мет. *Що з тих кубків, як повні сліз?* Ном. № 1436. 2) — **на по́рох.** Пороховница для храненія мелкаго пороху, употребляемаго для подсыпки на полку ружья. Шух. I. 231. Ум. **Ку́бочок.** *Стоїть вода у кубочку,—коли хоч, напийся.* Макс. *Ой десь же ти, козаченьку, з кубочка вмивався.* Чуб. V. 62.

Кубо́ша, ші, *ж.* Верша. Браун. 18.

Кубра́к, ка́, *м.* 1) Зоол. Phryganea (личинка). Вх. Зн. 30. 2) Бѣдняга. Желех.

Ку́брик, ка, *м.* Боченокъ. Любеч.

Кубу́шка, ки, *ж.* Кубышка. *„Вишнівки кварту дай сюди!"... Їм повну налили кубушку.* Алв. 43.

Кубцё́м-кубцё́м, *нар.* Предупредительно, любезно. *Так коло дітей, гостей кубцем-кубцем, прикукублю їх: і сякі, і такі, сідайте та балакайте, що там у вас доброго.* Канев. у.

Кува́! *меж.* Подражаніе крику грудного ребенка.

Кува́кання, ня, *с.* Крикъ грудного ребенка.

Кува́кати, каю, еш, *гл.* Кричать (о грудномъ ребенкѣ). *Дитина кувака.* Мнж. 45.

Кува́ння, ня, *с.* 1) Кованіе. *Кування молотом.* К. Іов. 2) Кукованье кукушки. *Ой жаль мені* (зозулі) *раннього кування і пізнього літання.* Мет. 152. Ум. **Кува́ннячко.** *Нехай тобі зозуленька для куваннячка, нехай мені соловейко для щебетаннячка.* Мет. 40.

Кува́ти, кую́, є́ш, *гл.* 1) Ковать. *Князь Борис все плуги кував та людям давав.* Ном. № 661. 2) Подковывать (лошадь). *Коваль коня кує, а жаба й собі ногу дає.* Ном. № 2548. 3) Заковывать (въ цѣпи). 4) Чеканить. *Достав мальовану тацю, сріблом ковану.* К. ЧР. 42. 5) Наковывать (мельничный жерновъ). Мнж. 481. 6) Куковать (о кукушкѣ). *Не сивая зозуленька в темнім лісі кувала.* Макс. 7)—**ре́чі недо́брії.** Злословить. *А тим часом вороженьки чинять свою волю: кують речі недобрії.* Шевч. 8)—**ли́хо.** Причинять зло, вредъ. *От яке лихо сі шинкарі кують.* Г. Барв. 291.

Кува́тися, кую́ся, є́шся, *гл.* Коваться. *Не кується, дак плещеться.* Ном.

Куви́к и **куві́к, ка,** *м.* Сова. *Кувіки кувічать і ночі.* Вх. Уг. 248.

Куві́ и **куві́к,** *меж.*, выражающее визгъ поросенка.

Куві́кання, ня, *с.* Крикъ поросенка.

Куві́кати, каю, еш, *гл.* 1)=**Квікати.** *Кричала, ґедзалась, качалась, кувікала мов порося.* Котл. Ен. V. 60. 2) Кричать (о совѣ). *Кед кувік кувікат, умре.* Вх. Уг. 248.

Куга́, ги́, *ж.* 1) Водное растеніе: Typha? *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю.* Шевч. *З чистої річки почнуть підійматься темні пучечки куги.* Щог. В. 35. 2) Деревянный поплавокъ къ неводу или иной сѣти въ видѣ небольшого ($^1/_4$—$^1/_2$ ведра) боченка, а къ **переме́ту**—чурка изъ древеснаго корня. Вас. 186, 188.

Куга́ва, ви, *ж.* Скалистое ущелье, пропасть; обрывъ. Вх. Зн. 30.

Кугач, ча, *м.*=**Сич.** *Кугач реготів.* Мил. 10.

Кугик, ка, *м.* =**Сова,** Athene noctua. Вх. Лем. 429.

Куги́кати, каю, еш, *гл.* Кричать: **куги! куги!** Вх. Лем. 429.

Кугина, ни, *ж.* Раст. Prunus mahaleb. ЗЮЗО. I. 132.

Ку́гут, та, *м.* 1)=**Півень.** *Наш кугут чорнокрилий.* Грин. III. 138. 2) Названіе вола съ прямыми, расходящимися въ стороны, рогами. КС. 1898. VII. 44.

Куде́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **куделя.**

Куде́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Прясть. *Коли б ти, приданочко, добра, то б сиділа дома; а в тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. 2) Таскать за волосы. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Куде́литися, люся, лишся, *гл.* Ерошиться. *Так працює, аж голова йому куделиться.* Черк. у.

Куде́лиця, ці, *ж.* = **Куделя.** Вас. 202. *В тую метелицю куделила б куделицю.* Мет. 236. *Ой пряла-б я куделицю,—головка болить.* Нп.

Куде́ль, лі *ж.*=**Куделя.** *Очі як небо сині, а коса як кудель.* Стор.

Куде́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **куде́ля.**

Куде́льний, а, е. 1) Относящійся къ **куде́лі.** 2) **Куде́льна хи́жа.** Помѣщеніе, гдѣ бываютъ **вечерни́ці,** на которыхъ прядутъ **куде́лі.** Вх. Уг. 248.

Куде́ля, лі, *ж.* 1) Шерсть, а также плохой ленъ или пенька, приготовленные для пряжи и привязанные на **пря́сницю.** *Куделя вовни.* Левиц. Пов. 339. 2) Насмѣшливо: шиньонъ. *Якіїсь мучились там птахи* (=жінки) *з куделями на головах.* Котл. Ен. III. 49. Ум. **Куде́лечка, куде́лька.** Вас. 152. *Ви, молодички, не їли, не спали, ночі не спали,—куделечки пряли.* Щог. В. 33.

Кудере́венький, а, е. Ум. отъ **кудеревий.**

Кудере́вий, а, о=**Кудерявий.** Ум. **Кудере́венький.** *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке.* Kolb. I. 118.

Ку́дерець, рця, *м.* Ум. отъ **кудерь.**

Куде́рний, а, е. Кудрявый. *Під кудерним деревцем, під зеленим барвінцем.* Нп.

Ку́дерь, дря, *м.* 1) Локонъ, кудря. Употребляется болѣе во *мн.* **Ку́дері** и **ку́дрі.** *Золотою гребіночкою кудрі росчесав.* Грин. III. 129. *Від роскоші кудрі в'ються, від журби січуться.* Ном. № 13499. 2) Самый верхній кудрявый или загнутый конецъ верхушки дерева (употребляется больше въ ум. формѣ). Ум. **Ку́дерець, ку́дрик,** *мн.* **ку́дерьки, ку́дречки, ку́дроньки.** *Сам верхний конець смереки се когутик.... Когутик закривлений се кудрик.* Шух. I. 176. *Росте деревце тонке-високе, а на вершечку кудеревеньке, а в тім кудерці золоте крісельце.* Kolb. I. 118. *Кудерьки чеше.* Чуб. III. 434.

Кудеря́вий, а, е=**Кудрявий.** Вх. Лем. 429.

Куди́, *нар.* Куда. *Нема куди прихилиться.* Шевч. *Куди кінь з копитом, туди жаба з хвостом.* Ном. № 2547. **Хоч куди́.** Куда угодно. Маркев. 63. **Куди́ ви́дно втіка́є.** Убѣгаетъ безъ оглядки. Ном. № 4422. **Куди́ да́лі.** Чѣмъ дальше. *Чоловік мій куди далі, то все хмурнійший ходить.* МВ. (О. 1862. III. 118). **Куди́ тобі́!** Сокращено изъ **куди́ тобі́ до йо́го, до то́го,** т. е. первоначально: гдѣ ужъ тебѣ! далеко тебѣ до!... Теперь **куди́ тобі́** употребляется, чтобы подчеркнуть значительность чего-либо: *такий великий виріс, що куди тобі! Пригодилось мені і куди тобі!* Сим. 203. Чаще употребляется въ цѣломъ рядѣ иронических выраженій. *Куди тобі, який великорозумний! Так запишалась, що куди тобі!*

Куди́кало, ла, *м.* Человѣкъ, часто предлагающій вопросъ **куди?**

Куди́сь, *нар.* 1) Куда-то. *Заносило його і туди кудись, де і літом, і в жнива—усе зіма.* Стор. МПр. 168. 2) Куда-нибудь. *Куди ж ми підемо? Та кудись,—аби дома не сидіти.*

Куді́вка, ки, *ж.*=**Куделя.** *Ой стояла у порогах новая кудівка.* Гол. IV. 495.

Куді́лка, ки, *ж.* Раст. Хвощъ, Equisetum. Вх. Уг. 248.

Кудкуда́к! *меж.*, выражающее крикъ курей. *А куриця кудкудак-кудкудак!* Чуб. V. 635.

Кудкуда́кати, да́чу, чеш, *гл.* Кудахкать. *Хто хоче—сокоче, а хто хоче—кудкудаче.* Ном. № 4959.

Ку́дла, ли, *ж.* 1) Всклокоченная голова. 2) Мохнатая собака.

Кудла́й, лая́, *м.* 1) Человѣкъ со всклокоченной головой. 2) Кличка мохнатой собаки.

Ку́длати, лаю, еш, *гл.* Взъерошивать. *Магирку зцуплю, волосся кудлаю.* Сим. 210.

Кудла́тий, а, е. Косматый, мохнатый. *Собака кудлатий—йому тепло, пан багатий—йому добро.* Ном. 1372. *Вус кудлатий.* Левиц. I. 34. *Вхопив за бороду кудлату.* Котл. Ен. V. 49. *Дикий хміль колишеться кудлатими жмутками.* К. Орися.

Кудла́ч, ча́, *м.* Съ длинною всклокоченною шерстью или волосами. *Надходить ведмідь: одчини!—Утікай, пане кудлач, бо вже пана Козловського їмо.* Рудч. Ск. I. 22.

Ку́для, лі, *ж.* Потасовка, взбучка. *Ти бо мені там не дуже пащикуй, бо такої кудлі і валі завдам, що і в душу не полізе.* Екатер. г.

Кудо́вчати, чу, чиш, *гл.* Взъерошивать, спутывать (о волосахъ, шерсти).

Кудо́ю, *нар.* Въ какомъ направленіи, какой дорогой. *Ми дивимся, кудою до нори ближче та краще бігти.* Рудч. Ск. I. 18. *Кудою їх обминути?* Мет. 61. *Кудою мені йти?*

Ку́дра, ри, *ж.* Кудрявая женщина. *Хто ж тобі, кудрю, кудрі ізвив?* Чуб. V. 586.

Кудре́во, ва, *с.* Кедръ? *Як жидова Христа мучила, та на кудреві й роспинала.* О. 1861. XI. Свид. 62.

Ку́дрий, а, е Пѣнистый (о жидкости). *Єден напоєць—кудроє пиво, другий напоєць—медок солодкий.* Гол. II. 69.

Ку́дрик, ка, *м.* Ум. отъ **кудерь.**

Ку́дрі. См. **Кудерь.**

Кудря́, ря́ти, *с.* Чаще во *мн. ч.*: **кудря́та.** Ласкательно: кудри. *Ізвила кудрята темна нічка.* Чуб. V. 586.

Кудря́вець, вця, *м.* Названіе нѣсколькихъ растеній: Sisymbrium Sophia (ЗЮЗО I. 136), Chenopodium Botrys (ib. I. 116), Pyrethrum millefoliatum Willd (ib. 133), Panacetum vulgare (ib. 170). *На тім кудрявці сив сокіл сидить.* Чуб. III. 390.

Кудря́вий, а, е. 1) Кудрявый. *За те люблю Івана, що голова кудрява* Нп. *Було б не топтати кудрявої м'яти.* Чуб. V. 160. 2) Пѣнистый. *Кудряве пиво людям на диво.* Чуб. III. 400.

Кудряти́нка, ки, *ж.* ? *Ішла дівка грез лозинку, нашла собі кудрятинку: і варена, і печена, і поприком напапрена.* Гол. IV. 530.

Ку́єв, [**ва,** *м.* ?]. Быстрый каменистый потокъ въ лѣсу. Шух. I. 80.

Кужба, би, *ж.* 1) Въ треножникѣ: крюкъ, на который подвѣшивается котелокъ. Шух. I. 186, 187. 2) У колесниковъ: жердь съ привязанною къ ней деревянною клюкой для прижиманія колеснаго обода, во время гнутья къ **повідні**. Вас. 147. 3) Горбящійся. Желех.

Кужбитися, блюся, бишся, *гл.* Гнуться, горбиться. Желех.

Кужделоба, би, *ж.* Старая хижина, старый шалашъ. Угор. Вх. Зн. 30.

Кужелина, ни, *ж.*=**Кужіль**. *Навинула кужелину, та й не пряла.* Грин. III. 325.

Кужелити, лю, лиш и кужелитися, люся, лишся, *гл.* Клубиться, кружиться. *Дивлюсь, коли з-за садка дим кужелить, що й Боже! коли слухаю: бов, бов! Вітер кужелить.* Лубен. у. *Чад і дим з нори кужелиться.* Полт. г.

Кужівка, ки, *ж.* Родъ пряслицы, шестика, вставляемаго въ донышко (**сідець**), на который привязывается **кужіль**. Части **кужівки**: нижняя половина **держівно**: верхняя, на которую надѣвается **кужіль**,—**кужівник**; посрединѣ, гдѣ сходятся **держівно** и **кужівник**—деревянный кружекъ, ободокъ—**кочало**. Шух. I. 148.

Кужівник, ка, *м.* См. **Кужівка**. Шух. I. 148.

Кужілець, льця, *м.*=**Кужіль**. Грин. III. 379.

Кужілка, ки, *ж.* 1)=**Кужівка**. Части **кужілки**: шестикъ—**стебло**, вставляется въ **кружок** или **хрест** (накрестъ сбитые два деревян. бруска); верхняя часть **стебла** называется **шпеньок**; она болѣе тонкая и **кужіль** сперва навертывается на трубочку, а затѣмъ эта трубочка надѣвается на **шпеньок**. Черниг. у. *Оддай людям жінку, а сам труби в кужілку.* Ном. № 4753. 2) Пѣсня при прядевіи? *Не їж мене, вовчику-братіку, тут,—лучче сідай на мене, то я тобі кужілки заспіваю.* Рудч. Ск. I. 8. Ум. **Кужілочка**. *Зробіть мені, діду, кужілочку і веретенечко.* Рудч. Ск. II. 33. *Нехай вона ранесенько не встає, кужілочки густенько не в'є.* Чуб. V. 800.

Кужіль, ля, *м.* и **кужіль, желі**, *ж.* Чесанный ленъ, приготовленный для пряденія. *Кужіль м'якого льону на жердці.* МВ. (О. 1862. III. 57). *Дали кужелю прясти.* ЗОЮР. II. 23. *Ой піду я за ворота білу кужіль прясти.* Чуб. V. 76. **Дим кужілем**. Дымъ клубами. Желех.

Кужмарки, рок, *мн.*=**Кузьмірки**. Ив. 49.

Кузенька, ки, *ж.* Ум. отъ **кузня**.

Кузка, ки, *ж.*=**Кузька**. *Напала на капусту кузка.* Черк. у.

Кузня, ні, *ж.* Кузница. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котл. Ен. V. 19. Ум. **Кузенька**. Чг. 64. *Поміж тими кузеньками ковалі кували.* Чуб. V. 992.

Кузоб и кузуб, ба, *м.*=**Козуб**. *Обібрався грибом—лізь у кузоб.* Ном. № 7077. *Нехай же я подивлюся, хто сидить в запічку—аж там дячок-неборачок у кузуб зігнувся.* Чуб. V. 674.

Кузубенька, ки, *ж.*=**Козубенька**.

Кузька, ки, *ж.* 1) Насѣкомое вообще. 2) Хлѣбный жукъ, Anisoplia austriaca. *Мале, та й те укмітило, що у просі кузька є.* Звенигор. у.

Кузьком сидіти. Сидѣть на корточкахъ, сгорбившись. *Як сісти навпочіпка та ще згорбитись, то се буде кузьком сидіти.*

Кузьмірки, рок и рків, *мн.* Жмурки (игра). Ив. 49. Мил. 54.

Куйнара, ри, *ж.* Шапка (у черноморскихъ **чабанів**). О. 1862. V. Кух. 57.

Куйовда, ди, *ж.* *Ніч як куйовди стояла на дворі; мела страшна хуга, завірюха крутила.* Мир. ХРВ. 407.

Куйовдити, джу, диш, *гл.* 1) Всклокочивать. 2) Мести (о мятели). *А що, Петре, чи далеко зайдемо? бач, яка хуртовина! бач, як куйовдить.* О. 1861. V. 66.

Куйовдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Всклокочиваться. 2) Возиться, рыться. *Як слід свині, в гної куйовдилася.* Гліб.

Кука, ки, *ж.*, дѣтск. Вошь. Ном. № 4762. О. 1862. IX. 119. **Дати куку в руку**. Дать взятку. Чуб. I. 231.

Кукан, на, *м.* Тонкая веревочка, на которую рыбаки нанизываютъ пойманную рыбу. Одесса.

Кукати, каю, єш, *гл.* Куковать. *Двоє кукало, а єдно полетіло.* Ном. № 13788. *Сидить під тином, мов зозуля, та кукає або кричить.* Шевч. 430.

Кукібливий, а, е=**Кукібний**. *Я похвалила кукібливу і працьовиту мою гостю, що... так повела господарство.* Г. Барв. 426.

Кукібний, а, е. 1) Рачительный, старательный. *Кукібна молодиця.* Павлогр. у. 2) Опрятный; пріятный на видъ. *Таке було кукібне, таке було охайне.* Г. Барв. 434.

Кукібник, ка, *м.* Рачительный, заботливый человѣкъ. Ум. **Кукібничок**. Черниг. г.

Кукібниця, ці, *ж.* Рачительница

Твоя жінка не робітниця, до нашого добра не кукібниця. Грин. III. 305. Ум. **Кукібничка.** *До господарства перша кукібничка.* Г. Барв. 540.

Кукі́бничок, чка, *м.* Ум. отъ **кукібник.**

Кукілéць, льця́, *м.* Ум. отъ **кукі́ль.**

Кукі́ль, колю, *м.* Раст. Куколь, Agrostema githago. Лв. 96. *Нехай радіє, поки надію серце гріє, поки росте з того зерна або кукіль, або пшениця.* Шевч. 554. *Вроди, Боже, жито-пшеницю, всяку пашницю, без куколю, без метлички.* Чуб. III. 451. Ум. **Кукілéць, кукі́льчик.** *Між щирим зерном єсть і кукілець.* О. 1862. I. 65. *Ой стану я, стану на ниві пшеницею... А я біля тебе буйним кукільчиком.* Чуб. V. 574.

Кукільова́тий, а, е. Перемѣшанный съ раст. Agrostema githago. *Є пшеничка, да кукільовата.*

Кукі́льчик, ка, *м.* Ум. отъ **кукі́ль.**

Ку́кла, ли, *ж.* 1)=**Лялька.** 2) Свернутое **повісмо** пеньки. Гол. Од. 35. 3) Искусственная соска для дѣтей. Мил. 30. *Все на панщині, ніколі було годувать... Куклою і вигодувала.* О. 1861. X. 36. Ум. **Ку́колка.**

Куко́бити, блю, биш, *гл.* 1) Устраивать, заботливо собирать въ одно мѣсто. 2)—**кого́.** Заботиться о комъ, объ его одеждѣ, пищѣ, удобствахъ. *Зовсім знеміг ся на силах; не мав снаги й себе самого кукобити.* Г. Барв. 247.

Куко́битися, блюся, бишся, *гл.* Гнѣздиться; устраиваться; хозяйничать; заботиться; возиться.

Куко́блитися, блюся, бишся, *гл.*= **Кукобитися.** *Старенька кукоблиться то до тієї паски, то до другої.* Сим. 206.

Куковка, ки, *ж.* = **Зозуля.** Вх. Уг. 248.

Ку́колиця, ці, *ж.* Раст. Lichnis vespertina. ЗЮЗО. I. 127.

Ку́колка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ку́кла 1 и 2. Куколкою** называется также свертокъ, до 15 арш., шнурка (для обшивки полушубка). Вас. 155. 2) Каждая изъ дополнительныхъ (отъ 3 до 9) ремизокъ въ ткацкомъ снарядѣ при тканіи плахтъ. Вас. 170.

Кукольва́н, ну, *м.* Раст. Кукольванъ, Cocculus suberosus. *Рибалка, їздячи човном, кукольван розсипає.* К. ЧР. 314.

Кукольва́нити, ню, ниш, *гл.*—**ри́бу.** Ловить рыбу, отравляя ее высушенными плодами кукольвана (на Днѣпрѣ). Слов. Д. Эварн.

Куко́ночка, ки, *ж.* ? *Отака куконочка, оттакий кукунець.* (Загадка о сковородѣ и сковородникѣ). Ном., стр. 301. № 392.

Ку́кса, си, *ж.* 1) Изуродованная рука. *Доконала твою силу болюча кукса.* (Сказано о человѣкѣ съ отрубленной рукой). К. Бай. 124. 2) Человѣкъ съ изуродованной рукой. *Я—кукса, куксою і зватись буду* (говоритъ о себѣ человѣкъ съ отрубленной рукой). К. Бай. 128. 3) Животное съ изуродованнымъ отъ нароста копытомъ или самое изуродованное копыто. Мнж. 183.

Кукси́н, ну, *м.* Фуксинъ. Вас. 171.

Куксова́тий, а, е. Съ вывороченными копытами.

Куксова́тіти, тію, еш, *гл.* Становиться все болѣе и болѣе **ку́ксою** (о животныхъ, у которыхъ постепенно уродуются, выворачиваются назадъ копыта).

Ку́ку! *меж.* 1) Выражаетъ крикъ кукушки. *Вилетіла зозуленька да крикнула куку!* Чуб. V. 364. 2) Употребляютъ дѣти, когда, спрятавшись, подаютъ голосъ, чтобы ихъ замѣтили. *А куку!* Ном. № 9269.

Кукува́кати, каю, еш, *гл.* Кричать (о сычѣ). *Коли сичі кукувакають на хаті, треба чекати мерця в хаті.* Грин. I. 255.

Куку́кати, каю, еш, одн. в. **куку́кнути, кну, неш,** *гл.* О кукушкѣ: куковать, одинъ разъ крикнуть. Вх. Зн. 34.

Куку́л, ла, *м.* Самецъ кукушки. Желех.

Кукули́чка, ки, *ж.*=**Зозуля.** Желех.

Кукулі́жка, ки, *ж.* = **Кукуличка.** *Сивая кукуліжка, що на лісі кує.* Грин. III. 649.

Кукулю́х, ха, *м.* Улитка. Kolb. I. 54.

Кукуля́рія, рії, *ж.* Раст. Scrophularia nodosa L. ЗЮО. I. 135.

Кукунéць, нця́, *м.* ? См. **Куконочка.**

Кукурва́с, су, *м.*=**Купервас.** Драг. 393.

Кукурі́кання, ня, *с.* Пѣніе пѣтуха.

Кукурі́кати, каю(чу), еш(чеш), одн в. **кукурікнути, ну, неш,** *гл.*=**Какарікати, какарікнути.** *Така робота, що удень спить, а вночі кукурікає.* Ном. № 10910. *Зморозь того когутика, нехай не кукуріче.* Чуб. V. 113. *Придави півня, щоб кукурікнув.* Грин. II. 96.

Кукуріку! *меж.*=**Какаріку.** *Куку-*

ріку на свою голову. Ном. № 321. *А тим часом з-за байраку півень „кукуріку!* Шевч.

Кукурі́чка, ки, *м.* Раст. Convallaria multiflora. Лв. 97.

Кукуру́дз, дза, *м.* Шишка хвойнаго дерева. Вх. Лем. 429.

Кукуру́дза, дзи, *ж.* Кукуруза. *Кукурудза сіється, кукурудза родиться.* Чуб. V. Ум. **Кукуру́дзка.**

Кукурудзайка, ки, *ж.* Зоол. Клестъ, Loxia. Вх. Уг. 248.

Кукуру́дзіння, ня, *с.* Стебли кукурузы. *Візьми кукурудзіння бикам.* Кам.-Подольск. у.

Кукуру́дзка, ки, *ж.* Ум. отъ **кукуру́дза.**

Кукуру́дзяний, а, е. Кукурузный.

Кукуру́дзянка, ки, *ж.* Бѣлая мелкая фасоль, растущая между кукурузой. Шух. I. 142.

Кукуручка, ки, *ж.* Раст. Epipactis palustris. Лв. 98.

Кукуц, ца, *м.* Малый хлѣбецъ, даваемый дѣтямъ въ день новаго года. Kolb. I. 125. Шух. I. 144.

Кукучка, ки, *ж.* = **Зозуля.** Вх. Уг. 248.

Кула́га, ги, *ж.* Родъ кушанья изъ муки. *Наварили горщик кулаги.* Грин. I. 123.

Кула́й, лая́, *м.* Кулачище. *Він його як затопе кулаєм у пику, так той аж хряпом землі достав.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Кула́к, ка́, *м.* Кулакъ. *Еней, матню в кулак прибравши, садив крутенько гайдука.* Котл. Ен. *Піде було по-за спинами та й давай тебе місити кулаками по спині.* Левиц. I. 7. Ум. **Кулачо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп.

Кулача́, ча́ти, *с.* Кулачекъ. *Ба-ба... вимовляла невеличка дівчинка Оленка, простягаючи до Пріськи кулачата.* Мир. Пов. I. 140.

Кулачи́на, ни, *м.* Кулакъ. *А я постелю сірячину, а в головах кулачину.* Чуб. V. 938.

Кула́чити, чу, чиш, *гл.* Бить кулаками. *Нікого перше він не бачив; а послі, як прозрів, кулачив рутулян і других врагів.* Котл. Ен. VI. 40.

Кула́чки, чок, *ж., мн.* Кулачный бой, драка кулаками для забавы, состязанія въ силѣ. КС. 1887. VI. 485.

Кула́чний, а, е. 1) Кулачный. 2) Кусками величиной въ кулакъ. *Земляне уґілля бува плитне і кулачне.* Міусск. окр.

Кула́чник, ка, *м.* Кулачный боецъ. *Боєць, ярун і задирака, стрілець, кулачник і рубака, і дужий був з його хлопак.* Котл. Ен.

Кулачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **кула́к.**

Кула́ччя, чя, *с. соб.* Кулаки. *Три вирви в шию і міх кулаччя.* Ном. № 4761. *А тут так кулаччям у стіл ріже.* Федьк.

Куле́ба, би, *ж.* Густой переваренный **куліш.** Мнж. 183.

Куле́ша, ші, *ж.* Кушанье: сваренная кукурузная мука. Kolb. I. 52. Шух. I. 140.

Куле́шня, ні, *ж.* = **Коле́шня.** *Ой вийшов я д горі, д горі та й став за кулешнев.* Гол. II. 360.

Кулеші́нник, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варятъ **куле́шу.** Шух. I. 96, 140.

Кулеші́р, ра, *м.* Палочка для размѣшиванія **куле́ші.** Шух. I. 96.

Кули́бка, ки, *ж.* Родъ печенаго хлѣба. *Скажіть, синки, своїм жінкам, щоб вони напекли кулибок.* Чуб. II. 446.

Кули́дка, ки, *ж.* Коврига хлѣба. *Побачив на столі цілу кулидку хліба.* Грин. Изъ устъ, 119.

I. Ку́лик, ка, *м.* Ум. отъ **ку́ль.**

II. Кули́к, ка́, *м.* 1) Ку́ликъ. *I кулик чайку взяв за чубайку.* Лукаш. 25. *Сидить кулик на болоті.* Чуб. I. 260. **Кулика́ вбити.** Споткнуться? *Здоров був, кулика вбивши (куликнувши, спіткнувшись, не знать де взявшись).* Ном. № 6640. 2) Вареная лепешка изъ гречневой муки. Маркев. 155. Ум. **Куличо́к.**

Куликів, ко́ва, ко́ве. Принадлежащій кулику. **Куликів лід.** Поверхность воды, покрытая водорослями. Лохвиц. у.

Кули́ця, ці, *ж.* Родъ сорной травы. *Ліпша ріля раная та як тота пізная, бо на раній пшениця, а на пізній кулиця.* ЗЮЗО. II. 530.

Куличо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **кули́к.**

Кулі́ти, лію, еш, *гл.* Хромать. Желех.

Кулі́ш, шу́, *м.* Жидкая каша. Чуб. VII. 439. *Хоч куліш, та з перцем.* Ном. № 5072. *Тут з салом галушки мигали, лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен.

Куліша́рник, ка, *м.* Большой **кулеші́нник.** Kolb. I. 70.

Кулішівка, ки, *ж.* Фонетическое правописаніе украинскаго языка, установленное П. А. Кулишемъ. Желех.

Кулішни́ця, ці, *ж.* Патронташъ. *Пластуни... на поясі ремінному носять:*

кинджал з ножем, жарівницю, чабалтас, кумішницю. О. 1862. II. Кух. 65.

Ку́лка, ки, *ж.* Коса. *Заплелась в кульку* (wařkocz). Св. Л. 14.

Куль, ля́, *м.* 1) Вымолоченный снопъ. *Дав йому він в'язочку сіна і куль соломи і міх полови.* Ном. Употребл. для солом. кровель. *Купила дві копи кулів. Батько, де текло, кришу поладив.* Г. Барв. 249. 2) Связка камышу. *В костер кладуть 30 кіп очерету, а в копі—60 кулів.* Павлогр. у. 3) Палка или конусообразный обрубокъ, употребляемый въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 22. 4) Родъ жгута, свернутаго изъ свитки, которымъ бьютъ во время дѣтской игры въ крам. Ив. 43. Ум. **Ку́лик.**

Ку́льба́ба, би, *ж.* Раст. Одуванчикъ, Taraxacum Dens Leonis Desf. Анн. 349.

Кульба́вочка, ки, *ж.* Раст. Hieracium alpinum. Лв. 99.

Кульбанка, ки, *ж.*=**Кульбавочка.** Лв. 99.

Кульба́ка, ки, *ж.* Сѣдло. *Який кінь, така й кульбака.* Ном. № 8011.

Кульба́стий, а, е. Горбатый; загнутый. **Кульба́стий дзюбо́к.** Загнутый клювъ. Вх. Лем. 430.

Кульба́чити, ба́чу, чиш, *гл.* Сѣдлать. *Кульбач, хлопче, коня собі.* Гол.

Кульба́чний, а, е. Сѣдельный.

Кульба́чник, ка, *м.* Сѣдельникъ, сѣдельный мастеръ. Желех.

Кульга́, гі́, *м.* Хромой, безногій человѣкъ. К. Бай. 125.

Кульга́вий, а, е. Хромой.

Кульга́ти, га́ю, еш, *гл.* Хромать. *На Бога пеняєш, а сам кульгаєш.* Ном. № 89. *Одже дарма, що наука на катедрах кульгала або спала.* Левиц.

Ку́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́ля.** 1) Шарикъ, 2) Пулька. *Кулька—не дулька: як уразить, то зсблить.* Вас. 214. 3) Массивный глиняный кружокъ съ дырой посрединѣ: раскаленный до красна бросается въ сосудъ съ водой для нагрѣванія послѣдней. Вас. 182. 4) Родъ клейма для овецъ въ видѣ пробитаго въ ухѣ круглаго отверстія. Мнж. 182. 5) Дырочка для застегиванія въ обшлагахъ женской сорочки. Гол. Од. 20. 6) Раст. Prunus insititia. ЗЮЗО. I. 132.

Кульми́ч, ча́, *м.* Толстый жирный хвостъ у овцы, курдюкъ. О. 1862. V. Кух. 38.

Кульмичува́тий, а, е. О овцахъ: съ большимъ **курдюкомъ.** О. 1862. V. Кух. 38.

Кульондра, ри, *ж.* Раст. Seseli coloratum. Вх. Пч. I. 12.

Культивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Культивировать. Желех.

Культу́ра, ри, *ж.* Культура. *Культура знищила крепацтво.* К. XII. 13. *Се бо* (література) *вже висока стадія розумової культури,* К. ХП. 124. *Європейська культура.* К. ХП. 115.

Культу́рний, а, е. Культурный. *Культурний світ.* К. ХП. 23.

Культу́рник, ка, *м.* Распространитель культуры; культурный человѣкъ. *Забудь навіки путь хижацтва скверний і до сем'ї культурників вертайся.* К. XII. 73.

Ку́льчик, ка, *м.* Сережка. Волынь.

Ку́льша, ші, *ж.* 1) Бедро. 2) Уголъ стога сѣна или воза съ сѣномъ. *Осмич кульшу праву у стозі.* Волч. у.

Ку́ля, лі, *ж.* 1) Шаръ. *Сподівався колись добути свою законну долю і місце на земляній кулі.* Левиц. (Правда, 1868, 423). 2) Пуля. *Чоловік стріляє, а Бог кулі носить.* Ном. № 83. *Щоб тебе перша куля не минула.* Ном. № 3771. **Ку́лі лити.** Врать. *Кулі лле.* Ном. № 6939. 3) Ядро. 4)=**Милиця.** *Він на кулі ходе.* Ум. **Ку́лька.**

Куля́га, ги, *ж.*=**Куля 4.** Вх. Лем. 430.

Куля́с, са, *м.* Особаго рода желѣзный крючекъ съ деревянной рукояткой для выниманія еще горячей посуды послѣ обжиганія въ горнѣ. Вас. 179.

Куля́стий, а, е. Шаровидный.

Куля́стра, ри, *ж.* Молоко коровы, только что отелившейся. Шух. I. 213.

Кум, ма, *м.* Кумъ. *То Хмельницький теє догадав, кумом його до себе прохав.* Дума. **Куми́.** Кумъ и кума вмѣстѣ. *В кого діти мруть, то треба тому брати кумів стрічних.* Ном. № 83. *Неси ж в хату, а я верхи кинусь за кумами.* Шевч. 102. **Одкупні куми́.** Кумовья, замѣняющіе, послѣ соотвѣтственнаго народнаго обряда, прежнихъ, обыкновенныхъ, кумовьевъ, при чемъ послѣдніе совершенно теряютъ всѣ права кумовьевъ,—такая замѣна дѣлается только въ случаѣ долгой болѣзни ребенка. См. **Купо́вана ма́ти.** Мнж. 183. **Про́хані куми́.** Обыкновенные воспріемники. Мнж. 183. **Стрі́чані куми́.** Встрѣчные кумовья. Мнж. 183. **Рі́дний кум.** Кумъ-воспріемникъ по отношенію къ отцу дитяти, послѣдній же—просто **кум.** Мнж. 183. Ум. **Кума́сь, куме́ць,**

кумо́чок, ку́мцьо. *Здоров, кумасю мій, Кіндрате!* Гліб. *Прийде кумець на обідець, а ложки не буде.* Ном. № 11899. *Ой щучечки за для кумочка, а карасі за для кумасі.* Посл. *Та кумцьо таки не випив* Св. Л. 59.

Кум-кум! *меж.* Подражаніе крику лягушекъ.

Кума́, ми́, *ж.* Кума. *Багатий шепче з кумою, а вбогий—з сумою.* Ном. № 1594. Ум. **Кума́сенька, кума́ся, ку́мка, ку́монька, ку́мочка, ку́мця.** *Куди се ти, кумасенько, біжиш?* Гліб. *Ой щучечки для кумочка, а карасі за для кумасї.* Посл. *А сам пішов до кумоньки.* Лукаш. *Вміли́сте, кумцю, варити, та не вміли́сте давати.* Ном. № 11967.

Кума́к, ка, *м.* Зоол. Bombinator ignaeus. Шух. I. 22.

Кума́н, на́, *м.* 1) Родъ кувшина металлическаго или глиняннаго? Убѣгая изъ дому, дѣвушка-черкешенка выбираетъ, что съ собой взять: *Візьмем гроші, намисто, кунтуші хороші, ложки та срібні кумани, жемчуг, атлас, парчу, сап'ян.* Мкр. Г. 32. Въ Лохвиц. у. такъ называется большая глиняная банка. 2) Большая корзина, сплетенная изъ соломы въ видѣ кадки для храненія муки или зерна. Нѣж. у.

Кума́ння, ня, *с.* 1) Вступленіе въ кумовство. 2) Дружба, близкія отношенія съ кѣмъ. *Куманнє потайне з мамоною неправди.* К. ХІІ. 102.

Кума́сенька, ки, *ж.* Ум. отъ **кума́.**

Кума́сь, ся, *м.* Ум. отъ **кум.**

Кума́ся, сі, *ж.* Ум. отъ **кума́.**

Кума́тися, ма́юся, єшся, *гл.* Кумиться. *Кого люде за люде мають, з тим ся кумають.* Ном. № 9493. *Годі нам з ляшками куматись.* Левиц. I. 226.

Кумбу́к, ка, *м.* 1) Пихта, у которой, еще молодой, срубленъ былъ вершокъ, отчего она не растетъ вверхъ, а раскидывается вѣтвями в ширину. Шух. I. 165. 2) Кривое, негодное къ употребленію дерево. Вх. Зн. 30.

Кумбу́ч, ча, *м.* = **Кумбу́к** 2. Вх. Зн. 30.

Куме́дія, дії, *ж.* 1) Комедія—рѣдко въ значеніи литературнаго произведенія, а преимущественно какъ комическое представленіе и въ частности—театръ маріонетокъ. Чуб. VII. 452. *Туди люде сходяться дивиться ту кумедію. А бачив же ти, пане-брате, цю кумедію?* Котл. 2) Курьезъ, потѣха. *Через тиждень, як усе минулося, росказав Дорош хуторянам про сю кумедію.* Стор.

Кумедія́нт, та, *м.* Комедіантъ, балаганный актеръ. *А на майдані кумедіянти ятку розіпнули—ото будуть кумедії приставляти.* Черномор. *Чого ти з мене регочеш? Хиба я тобі кумедіянт?* Черномор.

Куме́дний, а, е. 1) Смѣшной, комическій. 2) Странный, чудной. *Кумедний чоловік! скажи, будь ласкав, наш визволителю,—хто ти такий?* Сніп. 44. *У мене така кумедна натура,—як тільки заговорив про дівчат, то і до завтрього не перестав би.* Греб. 399—400.

Куме́дно, *нар.* 1) Смѣшно. *Та кумедно ж і грається він з ляхами—неначе кіт з мишою.* Стор. МПр. 126. 2) Странно.

Кумеле́м піти́. Перекувыркнуться. О. 1861. XI. Свид. 35. См. **Коме́ль.**

Куме́ць, мця́, *м.* Ум. отъ **кум.**

Куми́н, а́, е́. Принадлежащій кумѣ. *Кумина хата горіла, а твоя тітка руки нагріла—от ми і родичі.* Ном. № 9347. *Не додому вночі йдучи з куминої хати і не спати лягаючи, згадай мене, брате.* Шевч. 446.

Ку́мів, мова, ве. Принадлежащій куму. *Поночі рвав угірки в кумовому городі.* Ном.

Ку́мівство́, ва, *с.* Кумовья. *Ми собі кумівство, ходім трохи в домівство.* Гол. I. 216.

Кумі́вщина, ни *ж.* Время битвы козаковъ съ поляками подъ Кумейками въ 1637 г. АД. II. 32. *Як од Кумівщини да до Хмельнищини, як од Хмельнищини да до Брянщини, як од Брянщини да й до сього ж то дня, як у землі кралевській да добра не було.* АД. II. 20.

Кумі́льга, *нар.* Спотыкаясь, шатаясь.

Ку́мка, ки, *ж.* Ум. отъ **кума́.**

Ку́мкати, каю, єш, *гл.* О лягушкахъ: квакать монотонно, издавая звуки, подобные: **ку́м-ку́м.** *Кумкають в них жаби рано й вечір.* Мир. ХРВ. 5.

Ку́млик, ка, *м.* = **Комарь.** Ум. **Ку́мличок.** Вх. Зн. 30.

Ку́монька, ку́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **кума́.**

Кумо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **кум.**

Кумпа́нія, нії, *ж.* 1) Общество, компанія, *Зібралася кумпанія невеличка, але чесна.* Нп. 2) Компанія. *Для кумпанії і циган повісився.* Ном. 10770.

Кумпа́нство, ва, *с.* Компанія. *За кумпанство циган повісився.* Ном. № 10770.

Ку́мство, **на**, *с.* Кумовство, духовное родство. *Умерла дитина, та й ку́мство пропало.* Ном. 9497.

Кумува́ти, **мую́**, **еш**, *гл.* Быть воспріемникомъ, кумовать. *Ой не того прийшли до тебе да щоб кумувати, а ми того прийшли до тебе, щоб рощитати.* Макс.

Ку́мцьо, **ця**, *м.* Ум. отъ **кум**.

Ку́мця, **ці**, *ж.* Ум. отъ **кума́**.

Куна́, **ни́**, *ж.* 1) Куница. *Да поїдем, брате, у чистеє поле, у чистеє поле куну ловити.* Чуб. III. 283. 2) *мн.* Куній мѣхъ. *Укривайся, зятю, укривайся кунами і соболями, дорогими суконьками.* Макс. *Не в дорогих кунах* (т. е. по карману). Ном. 3) Пробой у дверей. *По сій мові замки пудові у дверей забряжчали, і засови у кунах залізні важкі завищали.* К. МБ. XII. 278. Въ Камен. у. въ этомъ значеніи только ум. **ку́нка**. 4) Желѣзная скобка, прибитая въ церковномъ притворѣ на шалнерѣ,—въ нее вкладывалась и запиралась потомъ рука женщины, отбывавшей это позорное наказаніе за проступки противъ нравственности. *Перше була куна...в бабинці, до которої припинались покритки, поки вся служба одійде. Се робилось в шість неділь після родин* Чуб. VI. 20. *Пріська Чирячка не раз сиділа в куні.* Кв II. 87. Иногда—вообще мѣсто ареста, тюрьма. К. ЧР. 424. 5) У кубанскихъ пастуховъ овецъ: посуда для жира. О. 1862. V. Кух. 37. Ум. **Ку́нка, ку́ночка**. *Вчора звечора та порошенька пала, а опівночі куночка походила.* Мет. 123.

Ку́ндель, **ля**, *м.* Собака овчарка. *Щирий кундель степовик.* Котл. Ен. 66. *Вівчарки прехорошенько найкращого баранчика взяли та й патрають гуртом, а кунделі мовчать.* Гліб.

Кундо́сити, **шу**, **сиш**, *гл.* Дергать, трепать. *Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити.* Ном. № 4007. *Нехай мою русу косу да й Дунай-вода носить; нехай же твій нелюбонько в рученьках не кундосить.* Грин. III. 329. См. **Контосити**.

Куни́ця, **ці**, *ж.* 1) Куница. *Ось як раз попалась мені лисиця, або куниця.* Кв. 2) Куній мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Выкупъ помѣщику за крѣпостную невѣсту (первоначально въ видѣ мѣха, а затѣмъ и денегъ). **Да́ти куни́цю**. Заплатить такой выкупъ. Ном. № 1316. 4) Метелка на камышѣ. ХС. VII. 417. Ум. **Куни́чка**.

Куни́шник, **ка**, *м.* Раст. Calamogrostis epigejos Roth. ЗЮЗО. I. 115.

Ку́ній, **я**, **є**. Куній. *Куній хвіст.* Ном. *А він і зажартував, кунію шубочку попорвав; не журися, моя мила, кунія шубочка зашита буде, ми з тобою жити будем.* Нп.

Ку́нка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **куна**.

Ку́новий, **а**, **е**. **Куній**. *Кунова шуба.* Чуб. III. 321.

Ку́ночка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **куна**.

Кунпа́нія, **нії**, *ж.*=**Кумпанія**. К. ЧР. 68.

Ку́нтуш, **ша**, *м.* Кунтушъ, верхняя мужская и женская одежда. *Взяла очіпок грезетовий і кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на ралець.* Котл. Ен. *Коли син женивсь козацький, доня любо бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягались.* Мкр. Н. *Гуляй душа без кунтуша, лиха прикупивши.* Ном № 12502. *Єремія... був у багатому кунтуші.* Стор. МПр. 76.

Куншта́ція, **ції**, *ж.* Декораціи, сценическая обстановка. *Дія третя. Кунштація та ж.* О. 1861. XI. Кух. 29.

Ку́нштик, **ка**, *м.* Рисунокъ, картинка. *1 книжечок з кунштиками в Ромні накупили.* Шевч.

Куншто́вний, **а**, **е**. Художественный, артистическій. *За стіною скрізь виглядали кунштові верхи оранжерєї.* Левиц. I. 217.

Куня́, **ні**, *ж.*=**Куниця 4**. Константиногр. у.

Куня́ти, **ня́ю**, **еш**, *гл.* Дремать. *Мале дитя коло його на сонці куняє.* Шевч. *Куняє й наливає, наливає—випиває, випиває і куняє, свого віку козацького доживає.* Ном. № 11730.

I. **Куп**, *меж.* отъ *гл.* 1) **Купа́ти**. 2) **Купува́ти**. *На місті так: куп, та й луп.* Ном. № 10478.

II. **Куп**, **па**, *м.* 1) Купанье. *Купалочка з купа вийшла.* Мет. 312. 2) **Куп-куп-зілля**. Раст. Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 119.

Ку́па. **пи**, *ж.* 1) Куча, груда. *Кров'ю вона* (воля) *умивалась, а спала на купах, на козацьких вольних трупах.* Шевч. 214. *Турки що тріски валяються купами, а деякі поранені ходять.* ЗОЮР I. 219. 2) Толпа, сборище, скопленіе. *Йшли молодиці з малими дітьми на руках, а коло їх купами бігли невеличкі дівчата.* Левиц. I. 9. *Простували козаки невеличкими купами до Лубень.* Стор. МПр. 60. 3) Группа. *Зарость до шмиги розставлена купами.* Стор.

МПр. 66. 4)=**Купина́**. *Хай тебе візьмуть ті, що купами трусять* (т. е. черти). Ном. № 3750. 5) **До ку́пи**. Въ одно мѣсто. *Усе військо своє до купи у громаду скликають*. Макс. *Збився народ до купи і наставляли сотників і тисяцьких*. Стор. МПр. 60. **У ку́пу**. Вмѣстѣ. *У купу скласти*. **У-ку́пі**. См. **Укупі**. Ум. **Ку́пка, ку́понька, ку́почка**. *Треба понасипати по купці жита*. Чуб. I. 101. *Хотів заздалегідь пристати до невеличкої купки вірних*. К. ЧР. 337. *Летів сивий голубонько та сів собі на купці*. Лукаш. *Жито половіє, а в житі купка льону голубо цвіте*. МВ. I. 14. *Чужі матері гуляють купочками*. Мил. 193. *Листи... перечитавши, у купочку склавши*. Мет. 25.

Купа́ва, ви, *ж*. Раст. Taraxacum officinale. Вх. Уг. 248.

Купа́вка, ки, *ж*. 1) Раст. Ranunculus arvensis L. ЗЮЗО. I. 133. 2)=**Купалка**. Вх. Лем. 430.

Купа́йла и купа́ла ли, *ж*. 1) Имя женскаго существа, упоминаемаго въ пѣсняхъ въ ночь подъ 24 іюня во время празднества **Купа́ла**. *Де Купала ночувала? Упала Купала на Йвана*. Грин. III. 125. Ум. **Купа́(й)лиця, купа́(й)лочка**. *На улиці купайлиці* (Чуб. III. 195),—т. е. празднуется **Купа́ли**. *Купалочка з купа вийшла та й окропом очі завішала*. Мет. 312. *В Купалочки три дочки*. Мет. 311. *Ой Купалочка купалася, на бережку сушилася*. Чуб. III. 200. 2) Только: **купа́ла**. Раст.: а)=**Купа́ва**. Вх. Уг. 248. б) Tussilago farfara. Вх. Уг. 248.

Купа́йло и купа́ло, ла, *м*. 1) Ночь съ 23 на 24 іюня, обрядъ празднованія, совершаемаго въ эту ночь сельской молодежью. Чуб. III. 193. *Сьогодня Купала, а завтра Івана*. Чуб. III. 205. Иногда такъ называетсл мѣсто празднованія: *На купалі огонь горить*. Чуб. III. 221. 2) Чучело, употребляемое во время этого празднованія. Чуб. III. 194. 3) Дѣвушка, которая во время празднованія, при обрядѣ гаданія, раздаетъ цвѣты. Чуб. III. 195. 4) Употребленное въ среднемъ родѣ и какъ собирательное, обозначаетъ лицъ, участвующихъ въ этомъ празднествѣ. *Сходилось купало із дому до дому*. Чуб. III. 209. Ум. **Купа́(й)лочко**. *Час нам, дівчатка, з купайлочка додому*. Чуб. III. 209.

Купа́йловий и купа́ловий, а, е. Относящійся къ **купа́лу**, купальскій. *Купалове огнище*. К. ДС. 4.

Купа́(й)лочка, ки, *ж*. Ум. отъ **купа́(й)ла**.

Купа́(й)лочко, ка, *м*. Ум. отъ **купа(й)ло**.

Купа́лий, а, е. Красивый? *На нашеї на вулиці все купалиї молодці. Ой нема, нема найкупавшого над Івана над нашою, бо його дівка скупавіла, дівка Храсина полюбила*. Чуб. III. 201.

Купа́лка, ки, *ж*. Свѣтлякъ, Ивановъ червячекъ, Lampyris. Вх. Уг. 248.

Купа́льний, а, е.=**Купа́ловий**. *Купальний попел*. ЗОЮР. II. 38.

Купа́льник, ка, *м*. Купальщикъ. *У нас цей год купальників багато*. Полт. г.

Купа́льниця, ці, *ж*. Купальщица. Полт. г.

Купа́льночка, ки, *ж*. Купальская ночь. *Тепер нічка-купальночка,—не виспалась наша панночка*. Чуб. III. 212.

Купа́льня, ні, *ж*. Купальня. *У овечих воріт є купальня*. Єв. I. V. 2.

Купани́на, ни, *ж*. Безпрестанное купанье.

Ку́панка, ки, *ж*. Купанье. *Пісчане дно світилося й жовтіло. Те місце дуже гарне було для купанки*. Левиц. Пов. 102.

Купа́ння, ня, *с*. Купанье.

Купатень, тню, *м*. Раст. Prunella vulgaris. Вх. Пч. I. 12.

Купа́ти, па́ю, еш, *гл*. Купать. *Иноді треба буває купати хворого чоловіка в теплій воді*. Ком. II. 81. *Кучеряві верби купають у воді віти*. МВ. I. 18.

Купа́тися, па́юся, ешся, *гл*. Купаться. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає*. Ном. *Душно мені: ходім, дочко, до ставка купатись*. Шевч. 22.

Купе́ка, ки, *ж*. Раст. Convallaria maialis L. ЗЮЗО. I. 119.

Ку́пер, пра, *м*. 1) Хвостецъ и вообще сѣдалищная часть туловища человѣка. О. 1861. XI. Свид. 35. *У купрах болить*. 2) Хвостецъ (птицы). 3) Концы платка въ женской головной повязкѣ? *Жінки зав'язують голову в хустку із купром—от, трохи так, як київські міщанки*. Св. Л. 2. Ум. **Ку́прик**. *Приніс нам зять курку, посадивши на бандурку, посадив он є мудре—куприком на полудне*. Гол. II. 673.

Купервас, су, *м*. Купоросъ. *Купервасу купувала—чорні брови малювала*. Нп.

Ку́пець, пця, *м*. Кучка, толпа. *Коло його хлоп'ят і дівчаток купець*. О. 1861. IV. 147. Употребляется въ творительн. падежѣ какъ нарѣчіе: **ку́пцем**. Всѣ вмѣстѣ,

всѣмъ обществомъ, толпою. *Жив він* (Квітка) *найбільш у городі; купцем юрнулось до йою найкраще харківське товариство.* К. Г. Кв. XV. *До мене хлопці з усіх кутків так і купляться купцем.* Г. Барв. 223.

Купе́ць, пця́, *м.* 1) Купецъ. *І по купцях, і по панах пішла про неї слава всюди.* Гліб. *Ось слухай но, купче!* Каменец. у. 2) Покупатель. *Найдеться купець і на дірявий юрнець.* Ном. № 5209. Ум. **Ку́пчик.** *Дочку Галю заміж дала, дала ж вона за купчика.* Нп.

Купе́цтво, ва, *с.* 1) Торговля. *Іде купець на купецтво.* МУЕ. III. 33. *Сухобрус усе ходив до магазина, не кидаючи купецтва.* Левиц. Пов. 50. *Отцева-матчина молитва в купецтві, в реместві на поміч помагає.* Мет. 2) Купечество.

Купе́цький, а, е Купеческій. *Так оце та смиренна, богомільна купецька дочка.* Левиц. Пов. 62.

Куп'ева́ха, хи, *ж.*=**Купина.** Нѣжин. у., Богод. у.

Купи́ло, ла, *с.* Деньги (шуточно). *Купив би, та купило притупило.* Ном. № 10495.

Купина́, ни́, *ж.* Зелень на кочкѣ среди воды, а также и самая кочка. *Пнеться, як жаба на купину.* Ном. № 9245. *У тебе борода, як у лузі купина. Козак бідний убит лежить на купині головою.* Макс. *Ой твоя мила у лузі над водою умивається зіллєчком-купиною.* Чуб. V. 518. 2)=**Купена.** ЗЮЗО. І. 119. Ум. **Купи́нка.** *Пошпотався під Нечаєм коник на купинку, зловив ляшок, скурвий синок, йою за чупринку.* Гол.

Купиня́стий, а, е. Поросшій кустами травы; кустистый. Желех.

Купиня́сто, *нар.* Кустисто. Желех.

Купи́ти. См. **Купувати.**

Ку́питися, плюся, пишся, *гл.*=**Купчитися.** *Чужі діти до неї купляться.* Г. Барв. 239. *А що ти скажеш про посіпільство, що купиться коло Ніжена?* К. ЧР. 305. *Куптесь у полки, кричіть у раду.* К. ЧР. 355. *Кругом цього царя купилась ціла академія писателів.* К. Іов. IX. *Думка за думкою купиться.* Г. Барв. 48.

Ку́пі! *гл.*, дѣтс. Купаться.

Купі́вля, лі, *ж.*=**Купля.** Желех.

Ку́піль, пелю и плю, *м.* Купель, посуда для купанья, также вода для купанья. *Звеліла принести купіль, налити окропів і почала купатись.* Левиц. І. 393. *Лучче було мене, мати, в купелі залляла, ніж мя таку нещасливу на сей світ пускала.* Чуб. V. 316. *Що ти мене, моя мати, в куплю не залляла?* Гол. І. 239.

Купі́льник, ка, *м.* Ванна. Вх. Зн. 30.

Купі́льниця, ці, *ж.* = **Купільник.** Желех.

Купі́нка, ки, *ж.*=**Купка.** Желех. *Купінки—малі копиці сіна.* Вх. Зн. 30.

Ку́пка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́па.**

Ку́пки, *гл.*, дѣтс.=**Купі.**

Купленина, ни, *ж.* Вещи, пріобрѣтенныя покупкою.

Ку́пля, лі, *ж.* 1) Купля, покупка. *Ні дар, ні купля.* Ном. *Купля руки пече, а продаж гріє.* Ном. № 10493. *Сей Іваненко напропале закохався у ярмарках, у куплі та в продажі.* МВ. II. 136. 2) Покупка, купленный предметъ. *Ідіть подивіться на мою куплю.* Волч. у.

Купля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Покупать. *Що ти, мій Степане, там будеш куплять?* Чуб. V. 635. *От вони пішли в містечко і почали все куплять.* Рудч. Ск. І. 200.

Купни́й, а́, е́. Покупной. *Купне щупле.* Ном. № 10482. *А ні то воли продажні, а ні то вони купні.* Грин. III. 518.

Купо́ваний, а, е. 1) Покупной, купленный. *Та роздавав нехай вже свій усім даром, а то вже й купований, що іменно по дорогій ціні купував, і той роздавав.* Кв. II. 27. 2) **Купо́вана ма́ти.** Женщина, которой номинально продаютъ больного (за 2—3 коп.), отчего онъ, согласно народному повѣрью, долженъ выздоровѣть. Грин. І. 31.

Ку́поньки, *гл.*, дѣтс.=**Купі.** *Купочки-купоньки.* Кв. II. 99.

Ку́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́па.**

Ку́почки, *гл.*, дѣтс.=**Купі.**

Ку́почок, чка, *м.* Кучка. *Стоїть купочок молодиць і дівчат.* МВ. І. 23. *Не дав йому Господь діточок купочки, уродилась дівчинка одна одним.* МВ. І. 35.

Ку́пра, ри, *ж.*=**Купер.** *Ти козак, тілько купра не так.* Ном. № 797.

Купра́жити, жу, жиш, *гл.* Кутить. *Як загуляють, так неділі дві або три купражуть.* КС. 1883. XI. 503.

Купра́тий, а, е. Имѣющій большой задъ (о людяхъ, птицахъ). **Купра́та ді́вка.** Родъ брани.

Ку́прик, ка, *м.* Ум. отъ **ку́пер.**

Купти́тися, чуся, тишся, *гл.? Ой куптиться, куптиться, аж коржик котиться.* ЗОЮР. II. 27.

Купува́ння, ня, *с.* Купля; покупаніе.

Купування та перепродування. Мир. Пов. II. 56.

Купува́ти, пу́ю, еш, сов. в. **купи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Покупать, купить. *У наряді доброго коня купувала.* Макс. *Люде знають гірку долю, не йдуть купувати, та й не хочуть купувати, не хочуть питати.* Мет. 13. *І хліба ні за що купити.* МВ. **Купува́ти молоду́.** Въ свадебномъ обрядѣ давать угощеніе и деньги братьямъ невѣсты и ихъ товарищамъ, которые будто-бы продаютъ послѣднюю. Мил. 123. 2) Брать землю въ аренду. *Чи не можна б на цей год купить де небудь землю на овес?* Нѣжин. у.

Купу́сі, *гл.*, дѣтс. = **Купі.** *Купочки-купусі!* Кв. II. 99.

Ку́пцем, *нар.* См. **Ку́пець.**

Ку́пці, *гл.*, дѣтс. = **Купі.** О. 1862. IX. 119.

Купці́вна, ни, *ж.* Дочь купца. *Купцівни не схотіли навіть пити чаю.* Левиц. Пов. 55.

Купцюва́ти, цюю, еш, *гл.* Вести торговлю, быть купцемъ. *Дай, Боже, щоб він і купцював, він нас ніколи не обіжав.* Чигир. у. *Попереду придбай грошей, а тоді вже учи купцювати дітей.* Лебед. у. *Твоя доля—купцювать.* Грин. I. 112.

Ку́пча, чі, *ж.*=**Купля.** *Та я не хочу її й купчі, як вона понароблювала мені отам добра.* Черк. у. *Не навчить купча, а навчить продажа.* Чуб. I. 298.

Купча́к, ка́, *м.* Гвоздика, Tagetes erecta. О. 1861. XI. 29. *Василечок, одбившись від свого роду, других василечків, що їх заступили задирливі купчаки, побратався з жменею конопель.* МВ. III. 138. **Купча́к ди́кий, боло́тний.** Раст. Bidens tripartita. Вх. Пч. I. 9.

Купча́стий, а, е. Кучкой собранный; густой; кустистый. Вх. Зн. 30. **Купча́ста (лиштва).** Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Ку́пчик, ка, *м.* Ум. отъ **купе́ць.**

Купчи́к, ка́, *м.* Покупатель. *Учора купчик приходив,—чи не продам меду.* Лебед. у.

Купчи́на, ни, *ж.*=**Купка.**

Ку́пчити, чу, чиш, *гл.* 1) Продавать. Вх. Лем. 430. 2) Вмѣстѣ, въ кучѣ находиться. Вх. Лем. 430.

Ку́пчитися, чуся, чишся, *гл.* Тѣсниться, толпиться, собираться, скопляться. МВ. III. 104. *Глуха кропива купчиться.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Купчи́ха, хи, *ж.* Купчиха. *Проти його стояв один купець з молодою купчихою.* Левиц. Пов. 55.

Купчи́ця, ці, *ж.*=**Купчиха.** Зміев. у.

Куп'я́, я́, *с.* = **Купина.** *Заріс той шлях куп'ям та болотом.* КС. 1882. IV. 169. *Не мучте* (пропасниці) *бідних християн, трясіть куп'ями, очеретами і болотами.* Чуб. I. 120. *Єдин каже: їй богу бачив—не тільки що воду тягла* (веселка), *але й куп'я перла у хмару.* Дещо.

I. Кур, ра, *м.* 1) Пѣтухъ. Желех. **Ку́ри піють.** Пѣтухи кричатъ. *Ой рано, рано кури запіли, а ще раніше пан Василько встав.* Чуб. III. 285. **О ку́рях.** Во время пѣнія пѣтуховъ. *Опівночі застогнала, а о курях сконала.* Гол. 2) **Кур-зі́лля,** *м.* Раст.: а) Potentilla Tormentilla Schrank. ЗЮЗО. I. 132. б) Convallaria Polygonatum L. ЗЮЗО. I. 170.

II. Кур! *меж.* Зовъ индюковъ. *Ти не знаєш, мій миленький, як индичку звати? Кур-кур! прийшов кум,—ми ж будем гуляти.* Нп.

Кура́, ри́, *ж.* 1) Пыль. *Кура встає шляхом.* Мкр. ХРВ. 128. **Куру́ підня́ти.** Переносно: завести ссору. *Чорт батька зна з чого таку куру підняли.* Стор. 2) Мятель. *В сніжну зіму, як нема кури, отара виходить в степ.* О. 1862. V. Кух. 30.

Ку́ра, ри, *ж.* Курица. *На Юра ховається в житі кура.* Ном. № 436. *Кура кудкудаче.* Вх. Лем. 429. *Моя кура жовтобура, ще й чубок, і на правій ніженьці мотузок.* Нп. *Кури сокочуть, у міх не хочуть.* Ном. *Усі кури на сідалі.* Мет.

Кура́й, раю́, *м.* Раст. Salsola koli. ЗЮЗО. I. 134.

Кура́йниця, ці, *ж.* Веревка, которой въ кубанской степи привязываютъ на арбѣ собранный для топлива **кура́й** и вообще топливо. О. 1862. V. Кух. 38.

Кура́тор, ра, *м.* Лицо при церкви, соотвѣтствующее по своимъ обязанностямъ церковному старостѣ. Вх. Лем. 430.

Кура́х, ха, *м.*=**Курій.** Желех.

Кура́шка, ки, *ж.* Курочка. Ум. **Кура́шечка.**

Ку́рбало, ла, *с.* Болѣе глубокое мѣсто въ рѣчкѣ. Шух. I. 81.

Курбе́лити, лю, лиш, *гл.* Вихриться, клубиться; летѣть вихремъ. Желех.

Курбе́ли збива́ти. Взбивать облака пыли. Желех. См. **Курделя.**

Курбельо́ха, хи, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Курбелювáти, люю, еш, *гл.*=**Курбелити.** Желех.

Курбéт, та, *м.?* *Наш брат курбет хліба не втреть, а бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12355.

Кýрва, ви, *ж.* Распутница.

Курвáль, ля́, *м.* Распутный человѣкъ. Ном. № 11213.

Курвалькувáтий, а, е. Распутный. *Курвалькувата жінка.* Черк. у.

Кýрвити, влю, виш, *гл.* Распутничать. *Як умер чоловік, давай вона курвити.* Харьк. у.

Курві́й, вія́, *м.*=**Курваль.** Желех.

Кургáн, ну, *м.* Курганъ. *Ми підемо косити. То ти, як уже буде готова* (каша), *вийди на такий-то курган да й зови нас.* ЗОЮР.

Кургúкати, чу, чеш, *гл.* 1) Визжать. *Кургиче, як свиня в дощ.* Ном. № 12451. 2) Тихо пѣть. *Гребці і весла положили, та сидя люлечки курили і кургикали пісеньок.* Котл. Ен. *Кургиче собі пісню під ніс.* Черном.

Кургóн, на, *м.* Особаго устройства большая телѣга у нѣмецкихъ колонистовъ, фура. *Минули деякі німці на кургонах.* О. 1862. IX. 120.

Курдéлиця, ці и **курдéля, лі,** *ж.* Сильно идущій снѣгъ. Конот. у. Желех.

Курдель (ля, *м.?*) Родъ болѣзни у скота, а также названіе червя, о которомъ народъ думаетъ, что онъ причиняетъ эту болѣзнь. Вх. Лем. 430.

Курдимóн, ну, *м.* Кардамонъ. *Гнав пінную на курдимон.* Мкр. Г. 69.

Курдýпель, пля, *м.* Карликъ. Желех.

Курдю́к, ка́, *м.* Болѣзнь языка у скотины. Кіев. у. и Подольс. г.

Кýревиця, ці, *ж.* Мятель, вьюга. Желех.

Куреві́йниця, ці, *ж.* = **Куревиця.** Желех.

Кýрево, ва, *с.* Дымъ. *То гуляла скажена наша недоля... то розстелеться по степу пекельним чадом і на десятки літ не опам'ятується народ од того диявольською курева.* Стор. I. 248.

Курéга, ги, *ж.* Абрикосъ. Кременчуг. у. Слов. Д. Эварн.

Курéць, рця́, *м.* Курильщикъ. *Коли ти курець, май свою люльку й тютюнець.* Ном. № 12601. *Ти курець?—Курець, ясновельможний пане!* Рудч. Ск. II. 203.

Куржáн, на, *м.*=**Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Курзý(ю́)-верзý(ю́). Чепуха, безсмысленная болтовня. *Курзю-верзю, Борисихо, дай куті на гречку!* Ном. № 13017. *Курзю-верзю! Горох молочу!* Ном. № 13018.

Кýри, ре́й, *мн.* отъ **кур** и **кýра.**

Кури́ний, а, е=**Курячий.** *Як учистить град з курине яйце, всю пшеницю до стебла вибив.* Стор. I. 21.

Кури́ти, рю́, риш, одн. в. **курнýти, нý, не́ш,** *гл.* 1) Курить. *Отто Гонта з Залізняком люльки закурили. Страшно, страшно закурили! І в пеклі не вміють оттак курить.* Шевч. 179. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є та люльку курить.* Ном. № 6207. 2) Дымить. *Не курила, не топила,—на припічку жар-жар.* Макс. 3) Пылить. *Не кури бо так вимітаючи,—курить, як чорт дорогою!* Мнж. 162. 4) Мчаться, подымая за собою пыль. *Курить, як чорт од какаріку.* Ном. № 4220. *Як ось... із Переяслава до Сомка гонець курить.* К. ЧР. 183. 5) Кутить, пьянствовать. *Троянці добре там курили: дали приманку всім жінкам, по вечерницях всі ходили, просвітку не було дівкам.* Котл. Ен.

Кури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Куриться (о табакѣ). *Чогось у мене не куриться,—чи табак не сухий, чи що.* 2) Пылиться. *Не жаль мені доріженьки, що куриться курно.* Мет. 22. 3) Дымиться. *Зеленая ліщинонько, чом не гориш, та все куришся?* Нп. 4) Куриться, испускать благовоніе. *Куривсь для духу яловець.* Котл. Ен. *Нате і мій гріш на ладан, щоб і моє перед Богом курилось.* Ном. 6433.

Кýриця, ці, *ж.*=**Курка.** *Сліпій куриці все пшениця.* Ном. № 6409. *Дарма, що в черепку, аби куриця жарена, куриця варена.* Ном. № 12183.

Кури́чка, ки, *ж.* Папироса. *Кожен придивлявсь на тютюн, кожен ліпив куричку.* Св. Л. 235.

Кури́шка, ки, *ж.* Глиняная кадильница для ладона, употребляемая крестьянами. Вас. 183.

Кури́ще, ща, *с.* 1) Облако дыму, пыли. *Од диму сонце закаптилось, курище к небу донеслось.* Котл. Ен. 2) (Съ удареніемъ на первомъ слогѣ). Дымящійся костеръ. Богуславъ.

I. **Курі́й, рія́,** *м.*=**Курець.** Драг. 13.

II. **Курі́й, рія́,** *м.* 1) Гермафродитъ куриной породы. Вх. Пч. I. 14. 2) Еврейскій мясникъ, рѣжущій птицу. Желех.

Курі́нний, а, е. 1) Шалашный. 2) Относящійся къ запорожскому куріню.

Отаман курінний. Начальникъ части запорожскаго войска. См. **Курінь 3.** *Хведора Безрідного, отамана курінною постріляли, порубали.* АД. I. 248. Часто вмѣсто **отаман курінний** говорится просто **курінний.** *Оставили на мої руки товариша—занедужав у їх курінний.* К. ЧР. 207.

Куріння, ня, *с.* Куреніе (табаку). *А вже мені це куріння ввірилося! Геть з хати, усю хату запошнив своїм тютюном!* Полт. г.

Курінь, ня, *м.* 1) Шалашъ, курень. *Кругом мовчки подивились; бачить—ліс чорніє; а під лісом край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 2) Иногда такъ называется вообще жилище или мѣсто жилища. *Спершу жив він ув одній хаті на старому курені, а оце годів зо два назад, виселився за царину.* О. 1862. VI. 60. Въ Подольск. губ. говорятъ, приглашая войти въ хату: *Хати наші на цвинтарі, а вас прошу до куріня.* О. 1861. XI. Свид. 52. 3) Казарма у запорожскихъ казаковъ. *Тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили.* ЗОЮР. I. 216. У Стороженка употреблено въ значеніи казармы вообще: *Біля мурованого костьола стояли курені на три тисячі кварцяного війська.* Стор. МПр. 66, 67. 4) Составная часть запорожскаго войска. 5) Часть села или города (имѣетъ обыкновенно и особое названіе). Черниг. г.

Курінка, ки, *ж.* 1) Курица. 2) Куропатка. *Певно полює за куріпками і вже побачите коли яка-небудь не заплутається в його сільце.* Стор. II. 243. Ум. **Куріпонька, куріпочка.** *Куріпочка рябенька сокорить.* К. Дз. 163. *Задумала бабусенька та забагатіти, посадила куріпочку, щоб вивела діти.* Нп.

Куріп'я, п'яти, *с.* Цыпленокъ. *Ой погнала бабусенька куріп'ята пасти, сама сіла на припічку куделицю прясти.* Нп. Ум. **Куріп'ятко, куріп'яточко.**

Куріти, рію, рієш, *гл.* Быть пыльнымъ, пылить. *Кропить дощик дороженьку, да щоб не куріла.* Макс. *Тепер не курітиме,—дощик пройшов. Знов щось куріє, тільки не туди, а відтіль ближче, ближче, пил такий збива.* Г. Барв. 74.

Курка, ки, *ж.* 1) Курица. *Голодній курці просо сниться.* Ном. № 9475. *Дмитер хитер: ззів курку та й сказав—сама полетіла.* Ном. № 3068. **Курка в штанях.** Курица съ оперенными ногами. Херс. 2) Vulva. Ум. **Курочка.**

Куркати, рчу, чиш, *гл.* Урчать. *У череві курчит.* Вх. Уг. 248.

Куркодим, ма, *м.* Въ загадкѣ: пѣтухъ. *Вийшов царь земляний* (=миша) *і пита царя Куркодима, чи не бачив царя Цурупала* (=кота)? Грин. I. 249.

Куркоїд, да, *м.* Пожиратель куръ. Употребляется въ значеніи: лакомка. Такъ названы въ старинныхъ стихахъ о желтоводской битвѣ (1648) польскіе паны и вообще польскіе солдаты: *От же Хмельницький може,—поможи йому, Боже,—тих куркоїдів бити, як жидів не живити! Юж утікають з валів: бояться самопалів.* АД. II. 136. *Тих куркоїдів, як жидів. не живили.* Ном. № 873.

Куркувати, кую, еш, *гл.* Кричать кречетомъ.

Куркуль, ля, *м.* Пришлый, захожій изъ другой мѣстности человѣкъ, поселившійся на постоянное жительство. Екатер. г. Залюбовск. Слов. Д. Эварн. Въ Чигир. у.—прозвище, даваемое въ насмѣшку мѣщанами казакамъ черноморцамъ.

Курлапий, а, е. Человѣкъ съ изуродованными на рукахъ и ногахъ пальцами. Лубен. у.

Курлапиця, ці, *ж.*=**Курлапий.**

Курлу! *меж.*, выражающее крикъ журавли. *Коли це один журавель: курлу!* Грин. I. 223.

Курлюкати, каю, еш, *гл.* Кричать (о журавляхъ). *Журавлі десь курлюкають ни пирлах.* Сим. 204.

Курман, на, *м.*=**Курмей.** Желех.

Курманина, ни, *ж.* Разорванное платье. *Скинув з себе курманину, над ними роспняв.* Гол. III. 95.

Курмаччя, чя, *с. соб.* Отрепья, лохмотья. Желех.

Курмей и курмій, мея, *м.* Веревка. Шух. I. 84, 98. Вх. Зн. 30.

Курний, а, е. 1) Дающій много дыму. *Курне вугілля.* Міусск. окр. 2) Дымный; курной. *Курна хата.* Шух. I. 96. 3) Пыльный. *Курний шлях.*

Курник, ка, *м.* Птичникъ, курятникъ. *То зазирне в курник.* Гул.-Арт.

Курникати, каю, еш, *гл.* Мурлыкать, бормотать. *Один тілько під лавою конфедерат п'яний не здужа встать, а курника, п'яний і веселий.* Шевч. 140. *А за ними сліпий волох... шкандибає, курникає.* Шевч. 161.

Курно, *нар.* Дымно; пыльно. *Курилася доріженька, курилися курно.* Чуб. V. 164.

Курну́ти. См. **Курити**.

Курня́в! *меж* Подражаніе мяуканью. Желех.

Курнявка, ки, *ж.* Раст. Дождевикъ, Licoperdon. Вх. Уг. 248.

Куро́їд, да, *м.*=**Куркоїд**. *Лях, по його мислі, то син чортів, вражий, поганий, нсидний, куроїд, жабоїд.* Левиц. (Правда, 1861, 437).

Ку́рок, рка, *м.* Курокъ. *Да вже шаблі заржавіли, мушкети без курків, а ще серце козацькеє не боїться турків.* Макс. *Одвів курка і вже хотів був стріляти.* Чуб. I. 154.

Курокра́д, да, *м.* Крадущій куръ. Мир. ХРВ. 256.

Курола́п, па, *м.*=**Курокрад**.

Ку́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́рка**.

Ку́ронько, ка, *м.* Ум. отъ I. **Ку́р**.

Куропа́тва, ви, *ж.* Куропатка. *Мудрий! Ззів куропатву, а каже, що одірвалась.* Ном. № 3067.

Куропі́ння, ня, *с.* Пѣніе пѣтуховъ. *Учора я довго сиділа, аж до куропіння сиділа, все ждала, та ні,—не діждала.* Сніп. 224.

Куроспів, ву, *м.*=**Куропіння**.

Курохва́т, та, *м.*=**Курокра́д**. *Прибіг к троянцям, засапався, мов з торгу в школу курохват.* Котл. Ен.

Ку́рочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ку́рка**. *Нема тієї курочки, що несла золотії яєчка.* Ном. № 1843. 2) Куриная слѣпота. *У мене курочка була на очах... Так мені видно стало, наче не було в мене курочки.* Грин. II. 95.

Ку́рта, ти, *ж.* 1) Короткое одѣяніе до пояса. КС 1882. VIII. 385. 2) Короткохвостая овчарка. *Ой ішов чабан дорогою, а курта йшла долиною.* КС. 1882. VIII. 385.

Курта́тий, а, е. Короткохвостый.

Ку́ртий, а, е. Короткій. Вх. Зн. 30.

Ку́ртка, ки, *ж.* Короткое мужское одѣяніе: родъ кафтана или родъ казакина съ тальею и узкимъ стоячимъ воротникомъ; возлѣ Львова—полотняная одежда только до пояса. Гол. Од. 17, 54, 44.

Курча́, ча́ти, *с.* 1) Цыпленокъ. *З курчатами квочка... кублилась у моркві.* Левиц. I. 28. *В запалі налетів на Мага, як на мале курча шулік.* Котл. Ен. VI. 32. **Хо́дить, як курча́та погуби́в.** Имѣетъ растерянный видъ. 2) *мн.* **Курча́та**. Трещины въ кожѣ на рукахъ и ногахъ отъ холода и вѣтра. Ум. **Курча́тко, курча́точко**. *Ой висиділа квочка четверо курчаток.* Чуб. III. 194. *Уже яєчко наклюнулось, то й курчатко незабаром вилупиться* Ном. № 4891.

Курча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. *Голуби курчат.* Говорится также и о лягушкахъ, когда онѣ урчатъ. *Жаби курчат.* Вх. Уг. 248.

Ку́рчин, а, е. Принадлежащій курицѣ. *Курчина сем'я.* К. Дз. 138.

Куря́, ря́ти, *с.* 1)=**Курча**. 2) *мн.* **Ку́рята**=**Курчата** (см. **Курча 2**).

Ку́рява, ви, *ж.* 1) Пыль. *Іде шляхом до Києва берлин шестернею... Опинився против старців—курява лягає.* Шевч. 89. *У степу курява така, наче чия велика панщина почала віяти жито на току.* ЗОЮР. I. 291. 2) Мятель, вьюга. *Не велика курява, та багато людей губить.* Ном. № 13842.

Куря́виця, ці, *ж.*=**Куря́ва**. Желе́х.

Куря́к, ка, *м.* Навозъ для топки.

Ку́ряний, а, е. Пыльный. *Ой із того куряного шляху привертайте к зеленому гаю.* Рудч. Чп. 98.

Куряни́ця, ці, *ж.*=**Курява 2**. Вх. Уг. 249.

Ку́рятина, ни, *ж.* Куриное мясо. *Та казала собі снідання дати, снідання дати—все гусятину, її подружечки—все качатину, її кухарочки—все курятину.* Чуб. III. 403.

Куря́тник, ка, *м.*=**Курник**. *А ходім, паночці, що там за диво діється в курятнику.* Левиц. I. 189. *По заході сонця іди в курятник, під сідало з нездоровою дитиною.* Чуб. I. 141.

Куря́ч, ча́, *м.*=**Курець**. Вх. Лем. 430.

Ку́рячий, а, е. Куриный, пѣтушій. *Поставили собі хатку на курячій ножці.* Рудч. Ск. I. 27. *Іди собі на очерета, на болота та на дрімучі ліса, де курячий глас не заходить.* Чуб. I. 134. **Ку́ряча голова́.** Дуракъ. *Не плачте, курячі голови, вам треба радуватись, а не плакать.* К. ЧР. 416. **Ку́ряча ла́пка.** Раст. Trifolium montanum. *Воно і походить на курячу лапку.* Черк. у. **Ку́рячі о́чки.** Раст. Курослѣпникъ, Anagallis arvensis L. ЗЮЗО. I. 111. **Ку́ряча сліпота́.** а) Болѣзнь глазъ. *Як що перший раз побачиш (горицвіт) та насушиш, то воно добре од курячої сліпоти підкурювати.* Чуб. б) Раст.=**Ку́рячі о́чки**. У Рогов.: Ranunculus polyanthemus. ЗЮЗО. I. 133. У Шух. Ranunculus acris. Шух. I. 22. **Ку́ряче стеге́нце.** Раст.=**Ку́ряча ла́пка?** *Куряче стегенце в борщ по весні кришуть.* Константиногр. у.

Куря́чка, ки; *ж.* Куриный пометъ. Желех.

Кус, са, *м.* 1) Кусокъ. *Не тягни, Ониську, уса до Іванового куса.* Ном. *Перший кус усьому голова.* Ном. № 11964. 2) Немного. Желех. *Іде Сава з України, юж кус засмутився.* Гол. II. 123. **Ні кус.** Ничего; ни мало. *Ні кус не помогло.* Вх. Зн. 41.

Куса́к, ка́, *м.*=**Кусок.** *Кусак сала.* Шух. I. 50.

Куса́ка, ки, *об.* 1) Кусливый человѣкъ. 2) *ж.* Водка, настоянная на перцѣ съ прибавкой и иныхъ кореньевъ. Маркев. 171.

Куса́ти, са́ю, еш, одн. в. **кусну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Кусать, грызть. *Інший в ноги кланяється, а за п'яти кусає.* Ном. № 3047. *Козаки, прислухаючись, тільки уси кусають.* К. ЧР. 314. *Оріх кусає.* Мет. **Кусі його́!** Восклицаніе, натравливающее собакъ.

Куса́тися, са́юся, ешся, *гл.* Кусаться. *А собаки ж у вас не кусаютсья?* К. ЧР.

Ку́сень, сня, *м.* 1) Кусокъ. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. 2) Сильно выстриженное мѣсто. *Обстриг так, що скрізь по голові видно кусні.* Лебед. у.

Ку́сі! См. **Кусати.**

Кусі́ка, ки, *ж.* Все кусающееся. Желех. *Лізе кусіка з-за сусіка, очі заочила, руки заручила, зуби зазубила.* Н. пог. (Зоря, 1883, 323).

Ку́сінь, сня, *м.*=**Кусень.** *Се мій кусінь, не їж, а то будеш на тім світі кусатися.* Уман. у.

Ку́ска, ки, *ж.* Все кусающееся, грызущее (мыши), насѣкомое-паразитъ (вошь, блоха, клопъ и пр.). Вх. Зн. 31. Желех.

Кусли́вий, а, е. Кусливый, кусающійся. *Звягливого не бійся, а кусливого.* Ном. № 7256. *Чорна комашня, то ця не кусається, а оця руденька—то клята куслива.* Канев. у.

Кусма́н, на́, *м.* Кусвище. Міусск. окр.

Ку́сник, ка, *м.*=**Кусок.** Желех.

Кусну́ти. См. **Кусати.**

Кусо́к, ска́, *м.* Кусокъ. *Бог дав роток, дасть і кусок.* Ном. № 75. *Як хліба край, так і в хліві рай; а як хліба ні куска, так і в горниці туска.* Ном. № 1397. *Ви мене хліба куском тепер дорікаєте.* МВ. I. 10. *Сала кусок положила на кружечку.* К. ЧР. 242. Но о сахарѣ, соли, льдѣ, говорится не **кусок,** а **гру́дка**. Ум. **Кусо́чок.** *Кусочок з воловий носочок та м'якушки з шапку.* Ном. № 12219. *Кинь ці собаці кусочок хліба, то і вона буде за нами йти.* Рудч. Ск. I. 155.

Кустре́ць, ця́, *м.* Чирей, прыщъ; струпъ. Вх. Зн. 31.

Костри́ця, ці, *ж.* Раст. Занозка; овсяница; Festuca. Вх. Уг. 249.

Ку́счик, ка, *м.* Ум. отъ **кус.** Употребляется въ значенія: немного. Вх. Зн. 31.

Кусь! *меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ. См. **Кусати.**

Кусю́чий, а, е.=**Кусливий.** *Кусючі мухи.* Чигир. у.

Кусь́, ся́ти, *с.* 1) Все кусающееся. Желех. 2) Кусливая змѣя. Желех. 3) Названіе злой женщины. Желех.

Кут, та, *м.* 1) Уголъ. *Запалю я крайню хату на всі штирі кути.* Гол. IV. 448. *Мого Василя поховали за цвинтарем у куті.* Федьк. *Язичок мелье та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. № 1122. 2) Пространство земли въ углѣ, образованномъ двумя сливающимися рѣками. *Зробила той кут якась річка самотека, павши у річку Остер.* К. ЧР. 257. 3) Свиной хлѣвъ. Вх. Лем. 430. См. **Кутець.** 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. См. **Куток.** Ум. **Ку́тик, куто́к.**

Ку́тання, ня, *с.* Кутаніе.

Ку́тас, су, *м.* 1) Кисть (на одеждѣ и пр.) для украшенія. Гол. Од. 18. *На нашій ясній фані кутаси шовкові.* Федьк. Пов. I. 51. 2) Въ гуцульской церкви, имѣющей видъ креста съ четырьмя крыльями: небольшой навѣсъ отъ дождя въ томъ мѣстѣ, гдѣ крыша крыла сходится съ крышей **осмірки,** составляя уголъ. Шух. I. 118. Ум. **Кута́сик.**

Кута́сик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ку́тас.** 2) *мн.* Раст. Silene inflata. Вх. Пч. I. 13.

Ку́тати, таю, еш, *гл.* 1) Кутать. 2) Заботиться о комъ, досматривать, воспитывать (дѣтей). Желех. 3) Успокаивать, усмирять. Желех.

Ку́татися, таюся, ешся, *гл.* 1) Кутаться. 2) Заниматься; хлопотать съ работой. *Челядь кутаєся—займаєся, літом і зімою то у хаті, де варить їсти... пряде, тче, красить вовну, шиє, вишиває, пере шмате, то по за хатою, де доїть вівці та корови, ходить коло свиней, обходить городовину...* Шух. I. 145.

Кута́тство, ва, *с.* Хозяйство? Собственный домъ? *Не будуть тебе при старості літ чужі діти у плечі торкати, будеш ти у своїм кутатстві хліба й соли вживати.* КС. 1882. XII. 498.

Кута́ч, ча, *м.* Кочерга. Желех.

Кутен, ну, *м.*=**Кутняк**. Вх. Лем. 430.

Кутерно́гий, а, е. Хромой, косолапый. *Лис, зиз, кутернога: як удасться що доброю--велика ласка пана Бога* Ном. № 8546.

Куте́сик, ка, *м.* Треугольникъ съ прямымъ угломъ. Кіев. г. Слов. Д. Эварн. См. **Кутас 2.**

Куте́ць, тця́, *м.* 1) Пазуха въ сѣти. Браун. 12. 2) Конусообразный глухой конецъ рыболовной сѣти ятіра. Браун. 18. 3) Хлѣвъ. *Свині... до кутця заганят.* Вх. Лем. 429. См. **Кут.**

Ку́ти, кую́, е́ш, *гл.*=**Кувати**. Желех.

Ку́тий, а, е. Закованный. *І спочинуть невольничі утомлені руки, і коліна одпочинуть, кайданами куті.* Шевч. 628.

Ку́тик, ка, *м.* Ум. отъ **кут.** Желех.

Кути́ця, ці, *ж.*=**Кутя.** Мил. 37.

Ку́тній, я, е. 1) Угловой. *В кутньому углі стояв кіот з образами.* Стор. II. 110. 2) Коренной (о зубахъ). Вх. Пч. I. 15. **На ку́тні сміятися.** Плакать. Ном. № 12640. *Смійся, смійся! Засмієшся ти в мене на кутні!* К. ЧР. 204. 3) **Ку́тня ки́шка.**=**Кутниця.** Канев. у.

Кутни́ця, ці, *ж.* Прямая кишка. *Росомаха запуска скотині лапу під хвіст та видира кутницю.* Радом. у.

Кутня́к, ка, *м.*=**Кендюх.** Вх. Уг. 249.

Кутня́нка, ки, *ж.*=**Кутниця.** Желех.

Куто́к, тка́, *м.* 1) Уголъ внутренній. *Душі грішників пищать, як курчата, та ховаються по всіх кутках.* Стор. МПр. 47. *Я оступилась та й сіла в кутку.* МВ. I. 11. 2) Часть, сторона (села). *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила, а я піду на той куток, де дівчина мила.* Мет. 10. *Одна вулиця на однім кутку співала одну пісню, а десь далеко друга й третя.* Левиц. I. 17. Ум. **Куто́чок.**

Куто́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **куто́к.** *І ніхто не бачив, що мала дитина у куточку плаче.* Шевч. 206. *І знову на небо, бо на землі горе, бо на їй широкій куточка нема тому, хто все знає, тому, хто все чує.* Шевч. 9. 2) Весенняя игра, которая называется еще и мышкою. Чуб. III. 101.

Кутуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Плохо жевать (напр. о беззубомъ). *Вона не їсть, а кутуля, як та баба.* Кобеляк. у. *Хліб— як сухарь сухий, насилу кутуляв його Чіпка.* Мвр. ХРВ. 179.

Кутя́, ті, *ж.* Обрядовая каша изъ ячменныхъ или пшеничныхъ зеренъ наканунѣ Рождества Христова и Крещенія. Чуб. VII. 441. *Кутя на покуті, узвар на базарь.* Ном. № 343. **Кутя́ бага́та.** Канунъ Рождества, сочельникъ. Сим. 145. **Кутя́ голо́дна.** Канунъ Крещенія. **Переда́ти куті́ ме́ду.** Пересолить (иносказ.).

Ку́фа, фи, *ж.* Бочка. *Горілка, меди, пива так за їми в куфах і їздять—хто стрінеться, усякого частують.* К. ЧР. 85.

Кухаре́нко, ка, *м.* Сынъ повара.

Куха́рити, рю, риш, *гл.*=**Кухарювати.** Лебед. у.

Кухарі́вна, ни, *ж.* Дочь повара.

Ку́ха́рка, ки, *ж.* Поварнха; кухарка. *Звідтіль вона побігла до пекарні, переговорила з кухаркою, вислала її на житній базарь.* Левиц. Ум. **Ку́ха́рочка.** *Та казала собі снідання дати, снідання дати все гусятину, єї подруженьки все качатину, єї кухарочки все курятину.* Чуб. III. 403.

Ку́харство, ва, *с.* Поваренное искусство, стряпня. НВолын. у.

Ку́харський, а, е. Поварской.

Кухарча́, ча́ти, *с.* Поваренокъ. О. 1861. IV. Слов.

Кухарчу́к, ка́, *м.*=**Кухарча.**

Ку́харь, ря, *м.* Поваръ. *Жаба кричить-верещить, а кухарь на рожні її ...тащить.* Ном. № 1222. *В пекарні стукотять ножі—кухарі обід готують.* Левиц. I. 194.

Кухарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть поваромъ.

Ку́хва, ви, *ж.*=**Куфа.** *Не смійсь, барило, само кухвою станеш.* Ном. № 8007. Ум. **Ку́ховка.**

Кухве́т, та, *м.* Кисель изъ ягодъ бузины. *Як доїли усю страву, то наостанці подали нам кухвет.* Волч. у.

Кухо́нний, а, е. Кухонный.

Ку́хлик, ка и **ку́хличок, чка,** *м.* Ум. отъ **ку́холь.**

Кухля́, ля́ти, *с.* Маленькій **кухоль.** *І лигнув кухля вишнівки.* Сніп. 131.

Ку́хня, ні, *ж.* Кухня. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні її до кухні тащить.* Ном. № 1222. *У кухні неначе пекло яке палало.* Стор. МПр. 72.

Кухня́ний, а, е. Кухонный. *Вона забачила здоровенний кухняний ніж на столі.*

Кухова́р, ра, *м.* = **Кухарь.** *Зюдили якогось москаля з міста за куховара.* МВ. (О. 1862. III. 64).

Кухова́рити, рю, риш, *гл.* = **Кухарити.** *А ви думаєте, що нас в институті не вчили куховарити?* Левиц. Пов. 128.

Кухова́рка, ки, *ж.* Кухарка. *Треба няньки, треба й мамки і до печі куховар-*

ки. Чуб. V. 667. Ум. **Кухова́рочка.** *І до печі куховарочку наняв.* Мет. 26.

Кухова́рня, ні, *ж.* Кухня, поварская. К. ПС. 111.

Кухова́рський, а, е. Кухонный, поварской. *Почала роспитувати Галю про якусь куховарську справу.* Левиц. І. 225.

Ку́холь, хля, *м.* Глиняная, деревянная или металлическая кружка. Чуб. VII. 386. *Будеш, будеш ти лежати, питоньки прохати, та нікому тобі буде і кухля подати.* Мет. 86. *Коло неї на лаві череп'яний кухоль з водою.* Левиц. І. 75. *Старі кухлі полив'яні, горілкою намивані.* Щог. В. 4. Ум. **Ку́хлик, ку́хличок.** *Брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. *На вікнах наставляно в кухликах квіток.* Левиц. *Та подай, Галю, та подай мені і кухличок, і відерце.* Мет. 102.

Ку́хта, ти, *м.* 1) Поваренокъ. *Куди кухті до патини.* Ном. № 13232. 2) Счетная единица у продавцевъ галантерейныхъ товаровъ: нитокъ десять пачекъ, изъ которыхъ въ каждой десять **па́сом** Вас. 190.

Куца́к, ка́, *м.* Чортъ. *Іде полем... То було й води тут невидно ніякої, а то млини стоять... Аж ось вискакують з усіх млинів мірошники... а то не мірошники, а куцаки.* ЗОЮР. II. 45.

Куца́н, на́, *м.*=**Куца́к.** *Чоловік ставив свічечки в церкві, а дійшовши до св. Михайла приліпив йому одну, а куцанові другу.—Не ліпи,—кажуть,—там!—Мені наказував батько—і того, мов, не гніви, і того не дражни.* Ном. стр. 287. *Музика да мірошник наче родичі, прости Господи, куцану.* Рудч. Ск. І. 74.

Куцба́йка. ки, *ж.* Байковая юбка, сшитая съ лифомъ, корсажемъ. Гол. Од. 21.

Ку́ций, а, е. 1) Короткій, кургузый. *Козаченьку чорноусий, чому в тебе жупан куций?* Мет. 114. 2) Малорослый. *Повибігали якісь панночки, куці та бистрії, як сороки.* МВ. І. 112. *Да й не був він куций, то б то на зріст малий.* Г. Барв. 306. **Ку́ца ба́ба.** См. **Баба.** 3) Короткохвостый, безхвостый. *Такий я добрий куций, як ти з хвостом.* Чуб. І. 260. *Пускать на раду всіх хвостатих, а куцих не пускать.* Гліб. *Далеко куцому до зайця!* Посл. 4) Чортъ. *Куцим або куцаком звуть у нас того, хто в пеклі грішників припікає.* Г. Барв. 306. Ум. **Куце́нький.** *У других дочки і в. двадцять років ходять в куценькій сукні.* Левиц. І. 140. *Дивись згодя: гуляє неборак в Охрімовій куценькій свитці.* Гліб. 48.

Ку́цик, ка, *м.* 1) У древорубовъ-гуцуловъ при распилкѣ дерева на части—болѣе короткіе куски ствола. Шух. І. 177. 2) Короткая куртка. Вх. Зн. 31. См. **Куцина.** 3) Пони, лошадь малорослой породы. Желех.

Куци́на, ни, *ж.* Короткая мужская или женская одежда, родъ свитки, имѣетъ три складки, называемыя усами, и низкій воротникъ. Харьк. г. ХС. IV. 50.

Куці-ба́ба. См. **Баба.** Сим. 192. Мил. 52.

Ку́цо, *нар.* Коротко. *Тепер от повелось: куцо ходять.* Ном. № 11140.

Куцола́пий, а, е. Съ короткими ногами. Подольск. г.

Куцопа́лий, а, е. Съ короткими пальцами.

Куцоре́брий. а, е. О волѣ: съ двумя короткими ребрами, послѣдними къ заду. Волч. у.

Куцоро́гий, а, е. Съ короткими рогами, Желех.

Куцохво́стий, а, е. Съ короткимъ хвостомъ. Вх. Зн. 31.

Ку́ць, *меж.* 1) **Куць вигра́в, куць програ́в.** Либо панъ, либо пропалъ. Ном. № 4274. 2)—и **куць-кой!** Призывъ для свиней. Kolb. І. 65.

Куцю! *меж.* Призывъ для свиней. Желех.

Куцюру́б, ба, *м.* 1) Изогнутый палецъ вслѣдствіе уродства. 2) Названіе танца. *Після сіх другі стругали „гусаря“, „ой неньно“, „материнки“, „куцюруба“.* Мкр. Н. 30.

Куч! *меж.* Восклицаніе, которымъ гонятъ телятъ.

Ку́ча, чі, *ж.* 1) Куча. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. **Мала́ ку́ча.** Игра, въ которой съ крикомъ „мала куча!“ играющіе валятъ одинъ другого въ кучу. КС. 1887. VI. 480. 2) Клѣть для птицъ. *Лисичка прибігла і вп'ять украла* (курочку); *принесла додому, заперла в кучу.* Рудч. Ск. І. 20. 3) Хлѣвъ для свиней. Шух. І. 185. Ум. **Ку́чечка, ку́чка.**

Куча́нин, на, *м.* Житель **кутка́ 2.** *Кучане—ті сусіде, що на одному кутку живуть.* Константиногр. у.

Ку́чер, ра и ку́черь, ря, *м.* Кучеръ. Харьк. г. Г. Барв. 470.

Кучери́ха, хи, *ж.* Жена кучера. *Кучерихи дома не було.* Г. Барв. 470.

Ку́черь, ря, *м.* Употребляется пре-

имущ. во мн. ч. 1) **Ку́чері**. Кудри. *А твій кучерь... остриги, і рости не хоче.* Федьк. Поез. I. 31. *Голова в кучерях, як у золотому вінку.* К. ЧР. 104. О клубящемся туманѣ: *Туман, мати, по дорозі у кучері в'ється.* Мет. 463. 2) Хвостовыя перья у селезня. *Кучері в качура на хвості.* Левиц. Пов. 183. Галицкіе парни-покутяне украшаютъ ими свои шляпы, гдѣ они называются также **ку́черями**. Kolb. 3) Родъ орнамента съ завитками, употребляемаго въ вышивкахъ, нашивкахъ на одеждѣ, рѣзьбѣ и пр. Kolb. I. 49. Шух. I. 128, 303. 4) Украшенія изъ загнутаго металлическаго листа у крышки курительной трубки. Шух. I. 276.

Кучеря́вець, вця, *м.* 1) Кудрявый человѣкъ, кудрявичъ. Желех. 2) Раст. Saxifraga aizoon. Лв. 101. Вх. Зн. 31. Ум. **Кучеря́вчик**. *Як їдять та п'ють, то й кучерявчиком звуть.* Ном. № 2329.

Кучеря́вий, а, е. Курчавый, кудрявый. *Рибалонька кучерявий.* Шевч. 21. *Що Варочка громадила та Василька принадила, і чорнявою й кучерявою* Грин. III. 131. *Ой ти, дубе кучерявий, широкий лист на тобі.* Мет. 15. *Кучеряві верби купають у воді віти.* МВ. I. 18. 2) Названіе мужчины, сажающаго свадебный коровай въ печь. Маркев. 103—104. 3) **Кучеря́ве зілля**. Раст. Geranium molle. Шух. I. 21. 4) **Кучеря́ва капу́ста**. Цвѣтная капуста. Уманець, II. 8. 5) **Кучеря́ва м'ята**. Раст. Mentha piperita L. Var. crispa. ЗЮЗО. 128.

Кучеря́вити, влю, виш, *гл.* Завивать, дѣлать кудрявымъ. Желех.

Кучеря́витися, влюся, вишся, *гл.* Виться. *Борода біла нижче пояса кучерявиться.* МВ. I. 17.

Кучеря́віти, вію, еш, *гл.* Дѣлаться кудрявымъ. Желех.

Кучеря́во, *нар.* Курчаво, кудряво; извиваясь. *Сизий димок вирипається з чорною димаря і кучеряво розвивається в прозорчастому повітрі.* Мир. Пов. II. 84.

Кучеря́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **кучеря́вець**.

Ку́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́чка**.

Ку́чити, чу, чиш, *гл.*—**кому́**. Надоѣдать кому, причинять непріятности. Вх. Зн. 31. Вх. Лем. 430.

Ку́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ку́ча** 2) *мн.* **Ку́чки**. Еврейскій праздникъ кущей, а также и самыя устраиваемыя тогда кущи. *Було ж близько жидівського свята кучок.* Єв. I. VII. 2. *Горобці в очерет, а жиди в кучки.* Ном. № 903.

Ку́чма, ми, *ж.* 1) Шапка мѣховая мохнатая. Kolb. I. 43. Гол. Од. 19, 69. Вас. 156. *Благословіть, отче!—каже Василь, знявши кучму.* Федьк. *Він і по одежі щось не простє: татарська кучма насунулась йому на очі.* Стор. 2) Всклокоченная голова. **Ку́чму да́ти**. Причинить хлопоты, насмѣяться. *Хто в Бога вірує, ратуйте!.. А хто ж таку нам кучму дав?* Котл. Ен. Ум. **Ку́чомка**. Чуб. VII. 414.

Кучма́тий, а, е. Густой и всклокоченный (о мѣхѣ). Желех.

Ку́чомка, ки, *ж.* Ум. отъ **ку́чма**.

Кучопі́р, перу, *м.*=**Кажа́н**. Вх. Пч. I. 16.

Кучугу́ра, ри, *ж.* 1) Холмъ. *Дорога то спускалась у байраки, то обходила кудлаті кучугури.* К. ЧР. 91. Употребл. во мн. ч. обозначаетъ холмистую мѣстность. *На таких кучугурах сів, що ніхто не зайде, не заїде.* ЗОЮР. I. 108. 2) Куча. *Яка кучугура з'їдів,—хоч би на топливо брали.* Полт. г. *Кучугура й три оберемки (багато).* Ном. № 7687.

Куш! или **а куш!** *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ овецъ. Kolb. I. 65.

Ку́шати, шаю, еш, *гл.*=**Куштувати**. Подольск. г. О. 1861. I. Слов.

Кушíрь, рю́, *м.* Водяная крапива. Ceratophillum demersum. *Сам Дашкович, забувши свою філософію, обома руками вибірав раки й рибу з жабуриння і кушіру.* Левиц. Пов. 109. *Бодай тая річка кушірем заросла.* Нп.

Кушíль, лі, *ж.* То-же, что и **кошу́ля**, но употребляется только въ томъ значеніи, что и **покрас**і въ свадебномъ обрядѣ. „Дружко вноситъ рубашку молодой для изслѣдованія, приговаривая: *Старости, пани-старости! благословіть покрасу (или кушіль) в хату унести!*". Мил. 124.

Ку́шка, ки, *ж.* 1) У косцевъ: родъ деревяннаго стакана, въ который вкладывается точильный брусокъ и **муса́к**—кусокъ отточенной стали; сосудъ этотъ имѣетъ **ву́хо**, которое затыкается за поясъ косца. Шух. I. 169, 307. Вх. Зп. 31. Въ Екатер. г. такъ называется ведро, въ которомъ лежитъ въ водѣ брусокъ. Мнж. 184. 2) Носъ (на бурсацкомъ жаргонѣ). *А ніс хиба кушка?—У нас кушкою зветься.* (Отвѣтъ бурсака). Св. Л. 49.

Кушни́рка и **кушні́рка, ки**, *ж.* 1) Промыселъ овчинниковъ, скорняковъ. 2) Жена скорняка. Желех.

Кушни́рня и **кушні́рня, ні**, *ж.* Мас-

терская овчинника, скорняка. *Скрізь кидають ремейства, ба й плужки, мовчать кушнірні, воскобійні, ниви.* К. ПС. 111.

Кушни́рство и **кушні́рство, ва,** *с.* Скорнячество. Чигир. у. *Найпотрібніші для селян ремества підупали, як кушнірство, чимбарство, колесництво.* О. 1862. I. 52.

Кушни́роький и **кушні́рський, а, е.** Скорняческій. *Цехи: різницький, коновальський, кушнірський, ткацький, шаповальський.* Котл. Ен. III. 44. *Він і кушнірську роботу знає.* ЗОЮР. I. 48.

Кушни́рь, ря́ и **кушні́р, ра́,** *м.* Овчинникъ, скорнякъ, мѣховщикъ. Вас. 153. *Зобачимось у кушніра на жертці.* Ном. № 1968. *Ідуть у двір, познімавши шапки, ніженські кушнирі.* К. ЧР. 214. *Він був кравець і кушнір.* Левиц. I. 101. *Кушнір чинить линтварі і смушки на кожухи.* О. 1862. I. 52.

Кушпела́, ли́, *ж.* 1) Пыль взбитая. *Піднялася страшенна кушпела. Вихор підхопив її.* Мир. ХРВ. 128. 2) Мятель, вьюга. *Була тоді кушпела велика,—сніг так зараз слід і замете.* Новомоск. у.

Кушпе́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Пылить 2) Дымить. *А він як запале ту гаспидську цигарку та все кушпелить, усе кушпелить, усе смале.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Кушпоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Кушпелити 1.** *То не кушпела кушпотить, то татарва мчиться на наших.* Мир. ХРВ. 128.

Кушт́ельники, кін, *м. мн.* Мелкій лѣсъ съ полянами на низинахъ. Вас. 206.

Ку́штра, ри, *ж.* Всклокоченная голова. *Уп'явся руками в свою нечесану куштру. Посипалось волосся.* Мир. ХРВ. 234.

Куштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Пробовать, отвѣдывать. *Хто лихом жартує, той його куштує.* Ном. № 1968. **Куштува́ти борщі вся́кі.** Часто перемѣнять мѣсто жительства или должность. Полт.

Кушту́нок, нку, *м.* Проба; отвѣдываніе. *Оце сотня яблук на продаж, а одно дай на куштунок людім.* Харьк.

Кущ, ща́, *м.* 1) Кустъ. *Коло білої хатки червоніє рясне вишенне, чи високий кущ калини стріху підпірає.* МВ. I. 18. *Цвів кущ панської рожі.* Левиц. I. 23. *Тоді ляхи догадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали.* Макс. 2)=**Кущанка.** 3) Группа. *Трохи далі—на белебені—стоїть кущ вітряків, обвішавши крила.* О. 1862. IX. 61. Ум. **Ку́щик.** *А в городі... два кущики тижма.* Мет. 70. *І кущики вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Бере баба грибки, коли дивиться—у кущику гніздечко.* Рудч. Ск. II. 32.

Куща́нка, ки, *ж.* Небольшое стадо овецъ, часть **ота́ри.** *Отара—це як багацько овець, а як трошки, так кущанка.* Черномор *Кущанка—малий шматок овечат.* О. 1862. V. Кух. 38.

Ку́щик, ка, *м.* Ум. отъ **кущ.**

Кущи́тися, щу́ся, щи́шся, *гл.* Кустится (о хлѣбѣ). Херс.

Кущува́тий, а, е. Кустистый. *Рідка пшениця, але ж кущувата за те.* Канев. у.

Куя́, кую́, *м.* Понура; брюзга, старый ворчунъ. Вх. Зн. 31.

Ку́ява, ви, *ж.* 1) Плохая старая хижина. Вх. Зн. 31. Отдаленное жилище. Желех. 2) Малоизвѣстная страна. Желех. 3) Крутой холмъ. Желех.

Куя́га, ги, *м.*=**Куя.** Вх. Зн. 31.

Кцьо! *меж.* Призывъ для козъ. *Козар гонить кози покликом: ці! ці! завертає їх: крьо-не! а никликує на них: кцьо-кцьо!* Шух. I. 211.

Кшталт, ту, *м.* Образъ, видъ, форма. **На кшталт, кшта́лтом (чого́).** На подобіе, на манеръ. *Почали козаки жити на лядський кшталт із великої роскоші.* К. ЧР. 32. *Ходили голі... на кшталт циган.* Котл. Ен. V. 37. *Викопаємо печеру кшталтом зімовника.* К. Бай. 112.

Л.

Ла́ба, би, *ж.* 1)=**Лапа**. *Медвідь лежит, догори лаби держит.* Грин. III. 504. 2) Ножки въ козлахъ и пр. См. **Ремісник**. Шух. I. 179, 257. Ум. **Ла́бка**.

Лаба́в, ву, *м.* Раст. Cirsium Erisithalis. Вх. Пч. I. 9.

Лаба́зник, ку, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria. ЗЮЗО. I. 137.

Лабайда́к, ка, *м.*=**Лайдак**? *Чоловіче-лабайдаче, на що жінку продаєш?* Чуб. V. 621.

Лаба́йстер, стру, *м.* Алебастръ. Харьк.

Лаба́тий, а, е. Съ большими лапами. Желех.

Лабе́ти, тін, *ж. мн.* Лапы. К. XII. 11. *Попаде він* (мрець) *і Грицька в кістяки-лабети!* Г. Барв. 464. **Взяти в лабе́ти**. Взять въ ежовыя рукавицы. **Пійма́вся, попа́вся в лабе́ти**. Попался въ лапы. Ном. № 3923.

Лабза́, зи́, *м.* Попрошайка.

Лабзю́к, ка́, *м.* Попрошайка-мужчина.

Лабзю́кати, каю, еш, *гл.* Попрошайничать, выпрашивать. *Лабзюкати хліб під вікном.*

Лабзюкува́ти, кую, еш, *гл.*=**Лабзюкати**.

Лабзюкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Заискивать, стараться войти въ милость.

Лабзю́чка, ки, *ж.* Женщина-попрошайка.

Лабири́нт, ту, *м.* Лабиринтъ. *Блукав... у лабиринті мрій без вороття.* К. ПС. 81.

Ла́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́ба**. 2) Ножка въ сту́пі. Шух. I. 161, 162. 3) Одинъ изъ двухъ столбиковъ, деревянныхъ или желѣзныхъ, поддерживающихъ на при́пічку ко́мін въ гуцульской печи. Шух. I. 95. 4) **Ку́реча ла́бка**. Раст. Lycopodium. Шух. I. 21.

Лабу́з, зу, *м.* 1) Стебли сорной травы. Желех. 2) Листки, покрывающіе початки кукурузы. Желех.

Лабу́ззя, зя, *с. соб.*=**Лабуз** 1.

Лабузі́ння, ня, *с. соб.* = **Лабуззя**. Черниг. у.

Лабу́знитися, нюся, нишся, *гл.* Поддѣлываться, подлазвть, ласкаться, ухаживать. *Явдошка запала йому в око... Максим почав лабузнитись.* Мир. ХРВ. 164.

Лабу́рник, ка, *м.?* *Бач який лабурник: тут не хоче пастись, а на краще лізе* (про коня). Харьк. у.

Лабушта́н, ну, *м.* Раст. Aconitum Cammarum. Шух. I. 21.

Лабцюва́ти, цюю, еш, *гл.* Хватать въ лапы? Тащить? *Хоч старого, хоч малого,—всіх туди лабцюють.* (Чорт і смерть людей в пекло). КС. 1882. IV. 169.

Ла́ва, ви, *ж.* 1) Неподвижная скамья въ хатѣ вдоль стѣны. Вас. 194. *А ні печі, а ні лави.* Ном. № 1502. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. **Лягти́ на ла́ву**. Умереть (такъ какъ покойниковъ кладутъ, согласно обычаю, на **ла́ві**). **Положи́ти на ла́ву**. Хоронить. Отсюда проклятіе: **Щоб тебе́ положи́ли на ла́ву!** Желаю тебѣ смерти! Ном. № 3790; также божба: **А щоб мене́ до ве́чора на ла́ві положи́ли!** *(коли не так кажу, зроблю).* Ном. № 6762. **Ки́нути під ла́ву**. Пренебречь, забросить. *Вони свою славу кинули під лаву.* Ном. № 761. *Поглузують, покепкують та й кинуть під лаву.* Шевч. 123. 2) Узенькій мостикъ, бревно, переброшенное черезъ воду для перехода. Угор. Желех. 3) Рядъ, шеренга (людей, предметовъ). *Повернувся козак Нечай од брами до брами, а поставив вражих ляхів у чотирі лави. Ой не вспів же та Нечаєнко на коника спасти, ой як став панів, гей як став ляхів у дві лави класти.—Пашня в полі як лава.* Ном. № 10159. *А в нашою пана пшениця як лава.* Грин. III. 133. **Іти́ ла́вою**. Идти ря-

дами; идти сплошной массой. *От, позакручувавши уси, і йдуть лавою.* Кв. I. 147. **Ставáти лáвою.** Строиться, выстраиваться въ рядъ. *У дві лави задніпрянці з москалями стали.* Шевч. 574. 4) Рядъ рыболовныхъ сѣтей, поставленныхъ непрерывной стѣной. Браун. 12. 5) Гряда въ рѣчномъ порогѣ. *Кодицький поріг появився... ввесь білий, вкритий піною та бризками. Байдак загув і полетів з лави на лаву рівно, як стріла. В одну мить його перенесло через поріг.* Левиц. Пов. 351. 6) Часть снаряда **лисиці** (см.). Вас. 164. 7) Коллегія судей въ старомъ малорусскомъ городскомъ судѣ. 8) Родъ карточной игры. КС. 1887. VI. 471. *Які ж були до карт охочі... гуляли часто до півночі, в ніска, в пари, у лави, в жгути.* Котл. Ен. III. 9. Ум. **Лáвка, лáвонька, лáвочка.** *Бідному Савці нема долі ні на печі, ні на лавці.* Ном. 1734. *І жив—не любила, і вмер—не тужила, і на лавці лежить, і не буду тужить.* Ном. № 8331. *Ой привезли Бондарівну до нової хати, положили на лавонці, стали убірати.* Чуб. V. 427. *Не встиг дячок-неборачок на лавочку сісти,—лихо несе шмаровоза ту вечерю їсти.* Чуб. V. 673.

Лаверджéт, та, *м.*=**Леверджет.** Харьк.

Лáвиця, ці, *ж.* 1)=**Лава 1.** *Я його кладу на полицю, а він паде на лавицю.* Ном. № 13072. Въ гуцульской **стáї** служитъ постелью. Шух. I. 187. У гончаровъ къ ней прикрѣпленъ гончарный кругъ, на ней лежитъ глина, стоятъ **жóрна** и пр. Шух. I. 260—262. 2)=**сенáторська.** Сенатъ, собраніе сената. *Кати сидять на лавицях в сенаті.* К. ЦН. 208. 3) Подставки для **веретíнника.** Шух. I. 149. Ум. **Лáвичка.** *Усядь, брате, на лавичку, сьорбай добру наливочку.* Гол. I. 209.

Лáвка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лáва.** 2) Доска въ ткацкомъ станкѣ, на которой сидитъ ткачиха. Константиногр. у. 3) Ткацкій снарядъ для вязанія **начúння,** то-же, что и **стілéць** (см.) Константиногр. у. 4) Одинъ изъ двухъ гладкихъ продолговатыхъ кусочковъ дерева, находящихся внутри **лавчáстого замкá** (см.), посредствомъ которыхъ происходитъ замыканіе. Шух. I. 9. 5) *мн.* **Лáвки.** Длинный рубанокъ. Шух. I. 87, 249. 6) Лавка (торговая),—заимств. изъ великорусскаго. *Міщане, що лáвки в місті тримали, а тепер чи й лавкú у хаті є* (т. е. обѣднѣли). Ном. № 10562.

Лáвник, ка, *м.* 1) Членъ стараго городского малорусскаго суда. К. ЦН. IV. 1. 2) Въ цеховомъ братствѣ (на Волыни): низшее должностное лицо цеха, исполняющее второстепенныя обязанности, возлагаемыя на нихъ цехмистромъ. КС. 1890. VII. 92.

Лавникíвство, ва, *с.* Должность **лáвника.**

Лáвничка, ки, *ж.* То-же въ женскомъ цехѣ, что **лáвник 2** въ мужскомъ. КС. 1890. VII. 92.

Лáвонька, ки, *ж.* Ум. отъ **лава.**

Лáвочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лава.** 2) Дощечка, по которой вползаютъ въ улей пчелы.

Лáвр, ра, *м.* Лавръ, Laurus nobilis (дерево). Желех.

Лáврик, ка, *м.*=**Равлик.** Желех.

Лаврóвий, а, е. Лавровый. Желех.

Лавýта, ти, *м.* Дуракъ, глупецъ. Вх. Зн. 31.

Лавчáстий замóк. Въ гуцульскихъ хатахъ одинъ изъ двухъ родовъ деревянныхъ замковъ, которыми запираются входныя двери; называется также **сліпúй. Лавчестий замóк** состоитъ изъ **одвíрника, зáсува** и **зубчáстого ключá. Одвíрник** прибитъ до **одвíрок,** сквозь него проходитъ **зáсуа** съ двумя отверстіями (**гарами**); въ **одвíрнику** находятся **лавкú,** гладкіе продолговатые куски твердаго дерева, силою своей тяжести падающіе в **ґáри,** чѣмъ и производится запираніе; при помощи **зубчестого ключá** эти **лавкú** поднимаются, **зáсув** получаетъ возможность передвинуться и отпереть дверь. Шух. I. 93.

Лавчúна, ни, *ж.*=**Лава 1** (но плохая). Желех.

Лаганéць, нцá, *м.* Родъ кружки, деревяннаго сосуда съ обручами. Желех.

Лаганóк, нкá, *м.* Боченокъ изъ выдолбленнаго деревяннаго пня. Харьк.

Лáгерь, геря, гря, *м.* Лагерь. *Максим козак Залізняк з лагря виїзжає, перед донськими козаками він страху не має.* Нп.

Лáгід, году, *м.* Употребл. какъ нарѣчіе: **лáгодом,** ум. **лáгодиком, лáгодком.** Кротко, мягко, ласково, миролюбиво. *Навчає лагодом.* Ном. № 9288. *Як набігли на мене, як зачали лаятися!.. Я дивлюсь, що непереливки,—давай біля їх лагодком, лагодком,—утихомирилися.* Лебед. у. *Вона боїться чоловіка та так коло його лагодком.* Черк. у.

Лагíдний, а, е. Кроткій, мягкій, тихій, нѣжный. *Щастя, що Господь йому*

посміх за його добру лагідну вдачу. Г. Барв. 148. Ум. **Лагідне́нький.**

Ла́гідність, ности, *ж.* Кротость, мягкость душевная, миролюбіе. *Чого ви хочете? Чи з лозиною прийти мені до вас, чи з любов'ю і духом лагідности?* Св. пис. I. Коринө. IV. 21.

Ла́гідно, *нар.* Мирно, кротко, тихо, мягко, дружелюбно; нѣжно. *Через що коти гризуться з собаками і... не живуть лагідно?* Грин. I. 7. *Покірно вклонився... і відказав лагідно.* Г. Барв. 333.

Ла́года, ди, *ж.* Кротость, мягкость душевная; согласіе, миролюбивыя отношенія. *Вони робили... мечем та кулаччєм, а ми—пером та лагодою.* К. XII. 134.

Ла́годжіння, ня, *с.*=**Лагодіння.**

Ла́годником. См. **Лагід.**

Ла́годити, джу, диш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять. *Іди лишень полуднувать лагодь.* Шевч. 241. *За панича лагодила, за немила дала.* Гол. 2) Починять, исправлять, приводить въ надлежащій видъ. *Лагодили самопали, ратища стругали.* Шевч. *Що ви лагодите чересла та лемеші? Лагодьте лучче батьківські списи, бо буде хутко усім робота.* К. ЧР. 194. *Я її чоловікові колись і чоботи лагодив.* Г. Барв. 301. 3) Снаряжать. *По вашій оборі сам Господь ходить, ой ходить, ходить та все лагодить: лагодить воли й по три плуги, бички-третячки та й по чотирі.* Чуб. III. 346. 4) Улаживать миролюбиво, угоіарнивать· укрощать, смягчать. *Лагодить сварку. Ліки трохи лагодять біль.*

Ла́годитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Собираться, готовиться. *А я оце лагодився до вас іти.* Кобел. у. *Почали лагодитись, зарані виїхали.* МВ. II. 94. *Парубки лагодяться у танець.* Федьк. 2) Починяться. 3) Мириться. *Лагодимось, нівроку, як кіт з собакою.*

Ла́годжіння, ня, *с.*=**Лагодіння.**

Ла́годіння, ня, *с.* 1) Сборы, приготовленія. *Не така дорога, як лагодіння.* Кобел. у. 2) Починка. 3) Улаживаніе, умиротвореніе.

Ла́годливий, а, е. Сговорчивый, миролюбивый. Харьк.

Ла́го́дний, а, е=**Лагідний.** *Будь лагодним, будеш і Богу угодним.* Ном. № 4425.

Ла́годком, ла́годом. См. **Лагід.**

Лагоми́на, ни, *ж.* Лакомство. *А на трьох* (хурах), *самих великих, всякі лагомини: сливи вагові, родзинки, фиги та маслини.* Мкр. Н. 31. *Везми з собою лагомини: оливу, мило, риж, маслини.* Котл. Ен. IV. 66. Ум. **Лагоми́нка.** *Книші, вареники і всякі лагоминки.* Греб. 383.

Лагоми́нець, нця, *м.* Лакомка, сластолюбецъ. См. **Лигоми́нець.**

Лагоми́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **лагоми́на.**

Лагу́зка, ки, *ж.*=**Галузка.** *І лагузки не випросиш.* Черк. у.

Лагу́н, на́, *м.*=**Мазниця** (чумацкая для запасного дегтя).

Лаґу́н, на́, *м.* Стволъ дерева въ накóті. НВолын. у. См. **Накіт.**

Лад, ду́, *м.* 1) Порядокъ, устройство, строй. *У полі-полі військо стояло, військо стояло, ладу не знало.* Маркев. 26. *Пропаде шкапина, то й той лад у хазяйстві погасне, що й був.* Грин. II. 208. *За діло новим ладом узятись.* О. 1861. IX. 181. **В оди́н лад.** Подъ одну стать. Константиногр. у. **Ні ладу́, ні поладу нема́.** Нѣтъ никакого порядка. Ном. № 6653. **Зроби́ти лад.** Привести въ порядокъ. Желех. **Через лад.** Черезчуръ, чрезмѣрно. *Черєз лад уже брешеш.* Ном. № 6872. **Став на лад.** Достигъ извѣстной прочности своего положенія. Ном. № 4920. **Без ладу́ живе́.** Безпорядочно живетъ. Въ рядѣ выраженій употребляется въ смыслѣ: толкъ, смыслъ. **Чи бу́де з сьо́го яки́й лад?** Выйдетъ-ли изъ этого толкъ? *З одкладу не буде ладу.* Ном. № 11006. **Без ладу́.** Безъ толку, некстати, глупо. *Вбовтнувся в річ без ладу.* Ном. № 3155. **В лад.** Кстати, умѣстно. *Дурень багатий, та й слово його в лад.* Ном. № 1428. *Коли наше не в лад, то ми з своїм назад.* Ном. № 4597. **До-ладу́.** а) Кстати, толково, умно, умѣстно. *Хто каже до-ладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. №. 6119. *Іти хиба до вас в найми? чи до-ладу буде?* Шевч. 449. *Говорила небіжка до самої смерти, а все не до-ладу.* Ном. № 1506. б) Какъ слѣдуетъ, хорошо. *В такій воді, а ні випереш до-ладу сорочки, а ні звариш страви.* Дещо. 88. **Ладо́м.** Толкомъ. *Та ви ладом кажіть!* Ном. № 2717. 2) Обычай, общепринятыя правила приличія. *Ми, хлібороби,—ніколи і в голову пошкрібатись,—не знаєм світові ладу.* Св. Л. 82, 83. *Щоб оце вигадувати* (нові убрання), *— почала мати,—то воліла дати б ті гроші на молитви.—Ет, що ви знаєте!—грімнула Мася... Коли не знаєте світові ладу, то не мішайтесь.* Св. Л. 113. 3) Распоряженіе. *То Хмельницький листи читав, до козаків словами промовляє: „Гей стійте, діти,*

ладу ждіте!". Дума. 4) Ладъ, взаимное согласіе. *Живіть, дітки, в ладу та не забувайте батька!* Полт. г. **Ладо́м=Лагодом.** *Ладом усе можна.* Ном. № 3303. 5) Стройность, ладъ; тактъ. **Співа́ють в лад.** Поютъ стройно. Шевч. *О, бодай вас! Що то літа! ні вже не до-ладу... Минулося!..* (время танцевъ). Шевч. 244. 6) Образъ, способъ. *Таким ладом се зроблено.* **Неха́й іде́ своі́м ладо́м.** Пусть дѣлаетъ по своему. Ном. № 5299. **На всі лади́.** Всячески. *Кесаря хвалили на всі лади, що аж остило.* Шевч. 607.

Ла́да, ди, *ж* Названіе существа, подъ которымъ разумѣютъ древне-славянскую богиню. *В веснянках співають про матір Ладу: „Благослови, мати, ой мати Лада, мати, весну закликати*". Левиц. Світ. 7.

Ла́дан, ну, *м.* Ладонъ. *Чорт ладану боїться.* Ном. № 197. **На ла́дан ди́хати.** Быть близкимъ къ смерти. Ном. № 8222. **Ум. Ладане́ць.** *Купила свічечку, ладанцю, прийшла додому та й накадила у хаті.* Мнж. 104.

Ладани́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Курить ладономъ. Александр. у. *—А що, купила тютюну?—Та ні,—каже* (жінка)*,—купила свічечку та ладанцю, та оце і наладанила трошки.—Ладанила, ладанила! Ладанила б тебе лиха година! Завтра годовий празник, а тютюну ні в зуб!* Мнж. 104.

Ладе́н, дна́, не́. Готовъ. *Я й Богом ладен побожитись, що цього не пам'ятаю.* Грин. II. 178. *О, та ти ладен лежати, нічого не роблячи.* Лебед. у. *Ладен не знати що дати, аби мені не робити оцього.* Черк. у. **Я вже тепе́р ладе́н.** Я ужъ наѣлся, ужъ не голоденъ. Желех.

Ладе́нний млин. Мельница на плоту.

Ла́дити, джу, диш, *гл.*=**Лагодити 1 и 2.** 1) *На вдовина сина шибеницю ладять.* Чуб. *Неня з кухарками ладять страву.* Федьк. 2) *Ой зацвіла калинонька в лузі, вломилася поличенька в плузі. Ой чи мені поличеньку ладити, чи до дівчини на зальоти іти?* Чуб. V. 377.

Ла́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1)=**Лагодитися 1.** *Умірать ладься.* Ном. № 10128. *Став пан у дорогу ладитись.* МВ. I. 46. 2)=**Лагодитися 2.** 3) *безл.* Спориться. *Як не ладиться, то й у печі не гориться.* Ном. № 1700.

Ла́ді, нескл. дѣтск.=**Ладки.** *Ладі, ладусі, а де були?—В бабусі.* Чуб. III. 106.

Ладівни́ця, ці, *ж.* Патронташъ. *У ладівниці ні однісінького набою.* Мет. 444.

Ла́дка, ки, *ж.* 1) Оладья. *Млинець ладку посватав.* ЗОЮР. II. 27. 2) Преимущественно во мн. Ладонь, ладоша. (Дѣтск. слово). **Плеска́ти у ла́дки.** Бить въ ладоши. *Сидить баба на березі, ладками сплеснула.* Чуб. V. 845. *Ладки, ладки, а де були?—В бабки.* Ном. № 9264. Ум. **Ла́доньки, ла́дочки, ладо́шки, ладу́сі, ладу́сеньки, ладу́сики.** *А в ніженьки—ходусеньки, а в рученьки—ладусеньки.* Мет. 2. *Ладки-ладусі, а де були?—В бабусі.* Ном. № 9264.

Ла́дканка, ки, *ж.* Свадебная пѣсня.

Ла́дкання, ня, *с.* Свадебное пѣніе, а также и самыя свадебныя пѣсни. Гол.

Ла́дкати, каю, еш, *гл.* Пѣть свадебныя пѣсни. Вх. Зн. 31. *Не все то правда, що на весіллі ладкають.* Ном. № 6823.

Ладна́ти, на́ю, еш, *гл* 1) Ладить, жить въ мирѣ, въ согласіи. *Він з братом ладнає.* 2) Договаривать. *Пішов майстрів ладнати.* 3) Готовить, приготовлять, снаряжать. *Ладнайте вози, пора їхати.* 4) Поправлять. *Діти розмовляли спокійно проміж себе, часом ладнаючи Галі або одна одній квітки.* Г. Барв. 127. 5) Исправлять, починять. *Ци мені тую полицю ладнати?* Гол. III. 163. 6) Улаживать. *Поки в Солодьках ладнали діло проти Тимохи, в Кам'янці друге склалось.* Св. Л. 290. 7) Соглашать, примирять. *Як його ладнати чорне з білим?* 8) Прилаживать, уставлять, ставить. *Митро коні ладнав до ясел.* Св. Л. 76.

Ладна́тися, на́юся, ешся, *гл.* 1) Собираться, снаряжаться, готовиться. *Прокіп ладнається в дорогу.* 2)—**з ким.** Условливаться, сговариваться. Харьк.

Ла́дний, а, е. 1) Согласный. 2) Красивый. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516. *Прибігаю до криниці,—беруть воду молодиці,—беруть воду, дають пити, не жаль ладну зачепити.* Чуб. V. 143. *Лужко ж моє ладне, мальоване.* Чуб. V. 12. **Вона́ йому́ ла́дна.** Она ему нравится. *Най він любить, а його жадна, най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16. 3) Порядочный, взрослый. *Він уже ладний парубіка був, як узяли в москалі.* 4) Свѣжій, доброкачественный. *Гуцульський кінь стає при достатній паші, ладній і здоровій воді сильний, живий.* Шух. I. 78. Ум. **Ладне́нький.**

Ла́дність, ности, *ж.* Миловидность, благообразность, красота. *Довідався о ладности і о її цноті.* Чуб. V. 426.

Ла́дно, *нар.* 1) Въ согласіи, въ ладу. 2) Красиво. 3) Хорошо. *Оце ладно! три пани, єдні штани: котрий успів, той і*

штани надіне. Ном. № 1180. *Ладно марш виграває.* Гол. III. 110. Ум. **Ладне́нько.** *Сідай на мене* (коня) *ладненько.* Мнж. 34.

Ла́до, да, *об.* Любовное названіе одного изъ любящихся или одного изъ супруговъ (въ поэзіи). *—Царівно, мостіте мости, ладо моє, мостіте мости!—Царенку, вже й помостили, ладо моє, вже й помостили!* Чуб. III. 83. *Вітрило, вітре мій єдиний!.. На князя, ладо моє миле, ти ханові метаєш стріли?* Шевч. 643. *Загинув ладо,—я загину!* Шевч. 644.

Ладо́жник, ку, *м.* Бодяга, Spongilla. Мнж. 184.

Ладо́м. См. **Лад.**

Ла́доньки, ла́дочки, ладо́шки. Ум. отъ **ла́дки.**

Ладува́ння, ня, *с.* Нагрузка.

Ладува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Грузить, нагружать. 2) Заряжать. Галиц. 3)=**Ладна́ти.** Вх. Зн.

Ладува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Грузиться, нагружаться.

Ладу́н, на́, *м.* Вьюкъ? (Хазяїн каравана) *одв'язав ладун од трока, відро оливи наточив.* Мкр. Г. 40.

Ладу́нка, ки, *ж.*=**Ладівниця.** *Як надів ладунку, то взяв і чортову думку.* Ном. № 974. Ум. **Ладу́ночка.**

Ладу́сеньки, ладу́сики, ладу́сі, *ж.* Ум. отъ **ладки.**

Ла́динка, ки, *ж.* Часть **повíсма,** горсть льна или конопли. Желех.

Лаз, зу, *м.* 1) Преимущ. во мн. ч. Лазаніе. *Минулись мої ходи через огороди; минулися мої лази через перелази.* ЮР. Збор. Петренко. 49. 2) Лѣсной проходъ звѣрей. 3) Лѣсная поляна. Желех. 4) *мн.* Нарѣзки полей, участки. Ум. **Лазо́к.** Желех.

Ла́зенька, ки, *ж.* Ум. отъ **лазня.**

Ла́зити, ла́жу, зиш, *гл.* 1) Лазить, ползать. *Лазять діти у запічку голодні і голі.* Шевч. 532. *Лазарь, що по печі лазив.* Ном. № 4075. *По кавуну мухи лазили. Гадина лазила.* 2) Взбираться, взлѣзать, лазить. *На похиле дерево і кози лазять.* Ном. № 4075. *Люде лазили і на такі гори, що верстов шість або сім заввишки.* Дещо. 18. 3) Лазить, лѣзть, перелѣзать. *Наладив дід хижку для бабки: то лазили кішки, а то й собаки стали лазити.* Ном. № 7580. *Через плоти лазив.* Чуб. V. 79.

Лазíвка, ки, *ж.* Родъ гриба, растущаго на **лазу́** (лѣсной полянѣ). Желех.

Ла́зіння, ня, *с.* Ползаніе. Ном. № 975.

Лазни́к, ка, *м.* Банщикъ. *Ви, грубники, ви лазники, ви винники, ви броварники, годі вам у винницях горілок курити, по лазнях лазень топити.* Лукаш.

Лазни́ця, ці, *ж.* Банщица. Ум. **Лазни́чка.**

Ла́зній, я, є. Въ выраженіи: **Ла́зня піч.** Та часть печи, на которой просушиваютъ зерно, а зимою спятъ. Кіев. у.

Лазню́к, ка, *м.*=**Лазник.**

Ла́зня, ні, *ж.* 1) Баня. *Лазня в калу стоїть та людей миє.* Ном. № 11285. *Гаряче як у лазні.* Ном. № 14038. 2) Низенькая хижина съ маленькимъ входомъ, куда можно только пролѣзть. *Хата—так неначе лазня.—Що ж се—лазня?—Кажуть, що є такі дикі людє, що у їх у землянках, чи в курінцях нема дверей, а дірка, і туди лазять рачки. Оце тобі й буде лазня.* Кіев. у. 3) Яма для сохраненія хлѣба въ зернѣ. Ум. **Ла́зенька.** *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13296.

Лазови́й, а́, е́. Лазове́ сíно. Сѣно снятое съ **ла́зу,** лѣсной поляны. Желех.

Лазо́к, зка́, *м.* 1) Грузило металлическое на сѣтяхъ. Лебед. у. 2) Ум. отъ **лаз.**

Лазу́н, на́, *м.* Хорошо лазящій по деревьямъ. Желех. Ум. **Лазуне́ць.** Пирят. у.

Лазу́нка, ки, *ж.*=**Варяниця.** *Лазунки—ті ж варениці.* Ном. № 975. *На мнишки ладунки, на вјрениці лазунки.* Ном. № 975.

Лазуря́ка, ки, *м.* Лѣсной разбойникъ? *Були ще лазуряки, грабили, убивали, оббірали гроші і ховали їх у лісі, на степу... сами тож де небудь пропадали в розбоях, а гроші оставались.* ХС. IV. 9.

Лаíстий, а, е. Черный (объ овцахъ и ихъ шерсти). Желех. Ум. **Лаíстенький.** *А все баранці лаїстенькі, лаїстенькі, крутороїї.* Гол. II. 16.

I. Лай, ла́ю, *м.* Брань. *Не купуй лаю.* Ном. № 1671

II. Лай, лаю, *м.*=**Ла́и.** Вх. Зн.

Лайда́к, ка́, *м.* Бездѣльникъ, мерзавецъ. *Дала мене моя мати за лайдака, розійдеться худобонька хоть бы яка.* Чуб. V. 210.

Лайда́чка, ки, *ж.* Бездѣльница, мерзавка.

Ла́йка, ки, *ж.* Брань, ругань. *Лайка не бійка.* Ном. № 3807. *Не було між ними не тілько бійки, та й ніякої лайки.* Кв. I. 4.

Лайла́к, ка́, *м.*=**Кизяк.** *Кінські лайлаки.* Драг. 54.

Лайли́вий, а, е. 1) Бранный. *Дух вискочив в словах лайливих.* Котл. Ен. VI. 41. 2) Любящій ругаться, бранчивый. *Там—ратуй Боже—який пан лайливий!* Харьк.

Лайно́, на́, *с.* Калъ, пометъ, навозъ. *Але з тебе й зух, зараз і осів, як лайно.* Подольск. г.

Лайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ругнуть. *Либонь уже десяте літо, як людям дав я „Кобзаря“, а їм неначе рот зашито: ніхто й не гавкне, не лайне, неначе й не було мене.* Шевч. 580.

Лайня́к, ка́, *м.* 1)=**Лайлак.** Харьк. 2)=**Лайняр.** Вх. Лем. 431.

Лайня́р, ра, *м.* Навозный жукъ. Geotrupes stercorarius. Вх. Уг. 249.

Лайта́н, на, *м.* Испорч. **лейтар**. *Ой як крикнув проклятий Мазепа на свої лайтани: возьмить Палія Семена та забийте в кайдани.* О. 1862. VIII.

Лайтук, ка, *м.* Молодой козленокъ. Одесск. у.

Лак, ку, *м.* Лакъ. *Чорні кучері блищали проти заходу сонця як наведені лаком.* Левиц. I. 262.

Лаке́й, ке́я, *м.* Лакей. *Лакеїв гарних і моторних багацько дуже щось було.* Котл. Ен.

Лаке́йка, ки, *ж.* Жена лакея.

Лаке́йський, а, е Лакейскій.

Лакейча́, ча́ти, *с.* Дитя лакея.

Лакейчу́к, ка́, *м.* Лакей, лакей-мальчикъ. *Його* (хлоп'я) *взято за лакейчука до молодого пана.* Мир. ХРВ. 201.

Лаке́рда, ди, *ж.* Порода морской рыбы. Левиц.

Лакеюва́ти, ю́ю, еш, *гл.* Служить лакеемъ.

Лакеюва́тий, а, е. Съ лакейской душой. *Людці лукаві, лакеюваті.* Хата. XVIII.

Лаки́за, зи, *м.* Лакей (презрительно). Ум. **Лаки́зка.** *Будка приїхала оттам шестериком... і лакизка ззаду куняв.* Сим. 203.

Ла́кітка, ки, *ж.* Лакомство, сласти.

Лако́ваний, а, е. Лакированный. Херс. у.

Лакода́н, на, *м.* Въ загадкѣ: горшокъ печной. *Був собі пан лакодан, ввесь світ годував.* Ном. стр. 301. № 389.

Лако́мий, а, е. 1) Соблазнительный, заманчивый. *Гроші—лакома річ.* Ном. № 1374. 2) Алчный, жадный. *Ви лакомі на чужі гроші.* НВолын. у.

Лакоми́на, ни, *ж.* Лакомство, лакомый кусочекъ. *Там лакомини разні їли, буханчики пшеничні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Лако́мити, млю, миш, *гл.* Кормить лакомствами.

Лако́митися, млюся, мишся, *гл.* Жадничать, соблазняться чѣмъ. *Не лакомся, Грицю, на дурницю, бо дурниця тебе зрадить, що й воріжка не порадить.* Ном. № 10805.

Лако́мо, *нар.* 1) Соблазнительно, заманчиво. 2) Алчно, жадно. 3) Усердно. *Підважуй дрючком лакомо (лакоміш).* Черк. у.

Лако́мство, ва, *с.* 1) Лакомство, чревоугодіе. 2) Утѣхи, чувственныя наслажденія. *Потурчився, побусурменився для панства великого, для лакомства нещасного.* Дума. 3) Алчность, жадность.

Ла́костки, ків, *мн.* Лакомства.

Лакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Лакировать. Херс. у.

Лаку́за, зи, *м.*=**Лакиза**. *Оцей мій муж... а цей—показує на того лакея—цей пройдисвіт, лакуза.* Рудч. Ск. I. 128. Ум. **Лаку́зка.**

Лаку́зитись, жуся, зишся, *гл.* Подделываться, подлаживаться. Мнж. 184.

Лаку́зка, ки, *м.* Ум. отъ **лакуза.**

Лала, *меж.* ? *Лала, лала!. мате била та вигнала з хати.* Мил. 64.

Ла́маний, а, е. Ломаный, переломленный. Харьк. *Назбірали останків ламаного* (хліба) *сім кошиків.* Єв. Мр. III. 8.

Ламани́на, ни, *ж.* Ревматизмъ, простудная ломота. Вх. Уг. 249.

Ламани́ця, ці, *ж.*=**Ламанка.** Вх. Лем. 431.

Ла́манка, ки, *ж.*=**Терниця.** Шух. I. 147.

Лама́ння, ня, *с.* 1) Ломъ, разломъ, ломаніе, разламываніе. 2) Нарушеніе, несоблюденіе. *І в ламанні свого слова попадуться нечестиві.* К. Псалт. 135. 3) Ломота. *Ломаня ма в кістю.* Вх. Уг. 249.

Ламанці́, ці́в, *мн.*=**Шулики 1.**

Ла́мань, ні, *ж.* Валежникъ, лѣсные обломки. *Поїде та ламані крадькоманазбірає.* Черк. у.

Лама́ти, ма́ю, еш, *гл.* 1) Ломать, ломить, преломлять. *Бог ламав, та й нам давав.* Ном. № 12280. *Гамалія по Скутарі, по пеклу гуляє, сам хурдигу розбиває, кайдани ламає.* Шевч. 59. *Вітер в гаї нагинає лозу і тополю, лама дуба, котить полем перекотиполе.* Шевч. 232. *Узявши ж п'ять хлібів та дві риби і поглянувши на небо, благословив їх і ламав, і давав ученикам класти перед народом.* Єв.

Л. IX. 16. *Взявши Ісус хліб і поблагословивши, ламав і давав їм і рече: прийміть, їжте: се єсть тіло моє.* Єв. Мр. XIV. 22. 2) Размывать (о водѣ). *Воркла—річка невеличка, береги ламає.* Ном. № 731. 3) Нарушать; не сдерживать слова. *Не ламав я Божого закону.* К. Іов. 14. *Не то ламле суботу, а ще й отцем своїм зве Бога.* Єв. І. V. 18. *Хто ламає слово, той віру ламає.* Ном. № 7423. 4)—**коно́плі**. Бить коноплю при обработкѣ ея. Сумск. у. 5)—**язи́к**. Коверкать рѣчь, слова. *Ламаючи язик на татарський штиб.* Ном. № 13391.

Лама́тися, ма́юся, ешся, *гл.* 1) Ломаться, разламываться, переламываться. *Віз ламається—чумак ума набірається.* Ном. № 10462. *Хліб чогось не ламається.* У Котл.: *Все зараз ламнеться і гнеться.* Ен. IV. 26. 2) Преломляться (о лучахъ). *В воді світ ламається.* Ком. II. 39.

Ламки́й, а́, е́. Ломкій. Харьк.

Лампа́да, ди, *ж.* Лампада. *Перед Пречистою горить лампада уночі.* Шевч. 555. Ум. **Лампа́дка.** Стор. Оп. II. 110.

Лампаш, ша, *м.*=**Ліхтарня** 1. Вх. Уг. 249.

Ламу́чий, а, е.=**Ламки́й.** *Осика ламуче дерево.* Міусск. окр.

Лан, ну, *м.* 1) Мѣра пахатной земли отъ 10 до 30 десятинъ приблизительно. *Дарує тобі два лани жита.* Чуб. III. 370. 2) Поле, нива. *Ходім на лан жито жати.* Шевч. *Тихесенько вітер віє, степи-лани мріють.* Шевч. 219. **Со́нце на лану́.** Солнце на горизонтѣ, на заходѣ. *Вже сонечко на лану, я додому полину.* Чуб. III. 248. Ум. **Лано́к.**

Ла́нва, ви, *ж.* Желѣзо или веревка, которыми **стельва́га** прикрѣпляется къ оси. Кіев. г. *Погана була їзда: то посторонок урветься, і вони станують, ув'язують; а тільки рушать, як, дивись, орчик відірвався, або ланва спала.* Св. Л. 74. Также Чуб. VII. 405. См. **Стельва́га.**

Ла́нець, нця, *м.* Оборванецъ, оборвышъ, голякъ, сорванецъ. *Забравши деяких троянців, осмалених як гиря ланців, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. 5. *Ой, мати моя старая, за що ти мене скарала, за ланця мене оддала?* Мет. 263. Ув. **Ланцю́га.** *Ланцюга що дня п'є, прийде додому, мене б'є.* Мет. 263.

Лани́на, ни, *ж.* Поле, нива. *Туман, туман по ланині, широкий лист на калині.* Лукаш. 129.

Ла́нка, ки, *ж.* 1) Звено. 2) Низка мо- нисть. Вх. Зн. 31. 3) Каждая изъ ямокъ въ землѣ, по которымъ катаютъ мячъ въ дѣтской игрѣ того-же имени. Ив. 34.

Ланове́, во́го, *с.* Подать съ пахатной земли. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч.

Ланови́й, а́, е́. 1) Поземельный. 2) *м.* Надсмотрщикъ за полевыми работами. *А потім ягнята приснились у житі; лановий біжить та б'є мене добре і ніби, проклятий, свитину здирає.* Шевч. 564. *Дівчата на луці гребли... Найкращая з всього села, давненько вже у яр пішла, узявши глечик, та й не має; а лановий і не шукає, мов і не бачить.* Шевч. 454. 3) Полевой сторожъ. *Тпрру!—спав жид під коливоротом. Лановий, постогнуючи, виліз з куріня ворота відчиняти.* Св. Л. 309.

Лано́к, нка́, *м.* Ум. отъ **лан.**

Ла́нтух, ха, *м.* 1) Большое рядно, употребляющееся для ссыпки въ него хлѣбныхъ зеренъ. 2) Большой мѣшокъ. *Дє можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. Ум. **Лантушо́к.** Ув. **Лантуши́ще.**

Лантухова́тий, а, е. Мѣшковатый, неповоротливый. *Ото ще Андрій лантухуватий!* Черк. у.

Лантухо́вий, а, е. Относящійся къ **ла́нтуху.**

Лантуши́на, ни, *ж.* Плохой **ла́нтух.**

Лантуши́ще, ща, *м.* Ув. отъ **ла́нтух.**

Ла́нтушка, ки, *ж.* Неповоротливая, мѣшковатая женщина. Харьк.

Лантушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **ла́нтух.**

Ланц, ца, *м.*=**Ланцюг.** Шух. I, 181, 253.

Ланцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.*—**ріку́.** Перегораживать рѣку двумя рядами камней, сближающимися въ направленіи теченія воды, образуя уголъ, вершина котораго не закончена,—въ этомъ отверстіи ставятъ сѣть или иной снарядъ для рыбной ловли. Вх. Зн. 31.

Ланцю́г, га́, *м.* Цѣпь. *Біда за біду чіпляється, як у ланцузі кільце за кільце.* Ном. № 2164. *Ланцюгами за поперек втроє буду тебе* (невольника) *брати.* Дума. *Несе з України аж у Сібір ланцюг-пута.* Шевч. 455. *Не рвися, як собака на ланцюзі.* Ном. № 3162. *Назад рученьки зв'язали, в ланцюг ніженьки скували.* Чуб. V. 986. Ум. **Ланцюжо́к.** *Невеличкі лампадки... на тоненьких ланцюжках.* Мир. Пов. II. 56.

Ланцю́га, ги, *м.* Ув. отъ **ла́нець.**

Ланцюго́вий, а, е. Цѣпной.

Ланцюжо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **ланцюг.** Цѣпочка. (Дідона) *взяла кораблик бархатовий... і начепила ланцюжок.* Котл. Ен. I. 21. *На грудях у його гойдався важкий золотий ланцюжок.* Левиц. I. 518.

Ланча, чі, *ж.* Копье, пика. *Крівавую ланчу по хаті носили.* Федьк.

Лань и ла́ня, ні, *ж.* Лань. *Чи знаєш ти, коли на скелях серна і тиха лань своїх теляток телять?* К. Іов. 88.

Лап! *меж.* Хвать. *Пан лап за кешеню, аж і хустки нема.* Рудч. Ск. II. 193. *А ззаду молдаван лап Антося за комір.* Св. Л. 140.

Ла́па, пи, *ж.* 1) Лапа. *Пише як сорока лапою.* Ном. № 6078. 2) Рычагъ въ валу, подымающій толчею въ ступѣ. 3) Лапчатый ломъ, т. е. съ двумя пальцами. Ум. **Ла́пка, ла́почка.** *Ув.* **Ла́пище.**

Лапа́й, пая́, *м.* Съ большими неуклюжими лапами, руками. Золотонош. у.

Лапани́на, ни, *ж.* 1) Постоянное щупаніе. Желех. 2) Постоянное хвата́ніе.

Ла́пання, ня, *с.* Щупаніе, ощупываніе.

Лапа́нчик, ка, *м.* Заяцъ (въ сказкѣ). *Хто-хто в цій рукавичці?—Мишка-скряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-лапанчик, лисичка-сестричка, вовчик-братік.* Рудч. Ск. II. 1.

Ла́пати, паю, еш, одн. в. **лапну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Щупать, пощупать, трогать, тронуть. *Руками дивиться, а очима лапа.* Ном. *Щоб не боятьця мерців, треба лапнути старця за торбу.* Грин. II. 24. 2) Хватать, ловить. *Утік соловій мій,—бігаймо, лапаймо!* Гол. III. 344. *Наперед невода риби не лапай.* Ном. № 2603.

Лапа́тий, а, е. 1) Съ большими лапами. 2) О листьяхъ: лаповидный, лапчатый. *А поверх неї лапатий лист кленків та дубів.* Левиц. I. 347. 3) Большими пятнами (объ узорѣ матерій и пр.), большими хлопьями (о снѣгѣ). *Візок був засланий товстим здоровим килимом з червоними лапатими квітками.* Левиц. Пов. 203. *Лице його було якесь руде, бо на червонуватій шкурі було поналяпуване ряботиння, таке лапате, як п'ятаки.* Левиц. Пов. 179. *Лапатий сніг.* Мнж. 184.

Ла́патися, паюся, ешся, одн. в. **лапну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Щупаться, касаться, коснуться, дотрогиваться, дотронуться.

Ла́пик, ка, *м.* Въ загадкѣ: листъ капусты. *Лапик на лапику, а й голки не було.* Ном. стр. 296, № 186.

Ла́пики, ків, *мн.* Раст. Caltha palustris. ЗЮЗО. I. 115.

Ла́пичка, ки, *ж.* Кусокъ земли, оставшійся послѣ раздѣла цѣлаго загона. Черниг. г.

Ла́пка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́па.** 2) Подвижной и неподвижный брусокъ въ станкѣ для тесанія. Сумск. у. 3) Поперечная перекладина къ двумъ стойкамъ въ токарнѣ. Сумск. у. 4) Клинообразная дощечка, употребляемая гребенщиками при нарѣзываніи зубьевъ гребней. Вас. 164. 5) Въ ткацкомъ станкѣ то-же, что и **підніжок.** МУЕ. III. 24. 6) Ловушка. Вх. Пч. II. 7. 7) *мн.* **Лапки́.** Родъ узора для вышиванія. 8) *мн.* Кавычки. 9) *мн.* **Котячі лапки́.** Раст.: а) Erigeron acre. Лв. 98. б) Trifolium arvense. Лв. 102.

Лапко́, ка́, *м.* Кличка собаки съ толстыми лапами. Харьк.

Лапну́ти, ся. См. **Лапати, ся.**

Ла́поть, птя, *м.* 1) Лапоть. *Як маєш кланяться лаптю, то лучче поклонись чоботу.* Ном. № 7303. 2) *мн.* **Ла́пті.** Обшлага на рукавахъ. Гол.

Ла́поць, пця, *м.* Лапоть. Бѣлоруссизмъ, употребленный въ слѣдующей пословицѣ: *Потапці-потапці, вліз чорт у лапці.* Ном. № 13288.

Ла́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **лапа.**

Лапсерда́к, лапсердик, ка, *м.* Родъ длинной верхней еврейской одежды. Левиц.

Ла́пу-ла́пу, *меж.*, выражающее: а) ощупываніе съ цѣлью нахожденія чего-либо. *Лапу-лапу по лавиці, налапала мохнатиці* (рукавиці). Ном. стр. 303, № 457. б) Тяжелые, медленные шаги. *Не знав добрий чоловік та із чою жити: мусив собі волика купити. А воличок лапу-лапу, корівонька рику-рику...* Рудч. Ск. I. 51.

Лапува́тий, а, е.—сніг. Снѣгъ хлопьями. Золотонош. у. Слов. Д. Эварн. См. **Лапатий.**

Лапу́ва, зи, *м.* Человѣкъ съ широкой расплывшейся физіономіей.

Лапу́н, на́, *м.* Любящій щупаться. *Такий лапун—усе з дівчатами лапається Сказано, непутній чоловік.* Сумск. у.

Лас, су, *м.* Вкусъ, влеченіе, желаніе. *Кожний Івась ма свій лас.* Ном. № 7938.

Ласа́ч, ча́, *м.* Лакомка. Встрѣчается лишь въ разсказѣ М. Вовчка „*Ведмідь*", гдѣ такъ названъ медвѣдь, лакомящійся медомъ. *А страшний ласач патлатий учища та й учища мед.* МВ. III. 141.

I. **Ла́сий, а, е.** О масти: чорный или

рыжій съ бѣлымъ брюхомъ или грудью. См. **Підласий.**

II. Ла́сий, а, е. 1) Лакомый. *Ласа потрава.* Ном. *На ласий шматочок найдеться куточок.* Чуб. I. 261. 2)—**на що.** Лакомый, охотникъ до чего. *Всякий ласий на чужі ковбаси.* Ном. № 4634. *Ласий, як кіт на сало.* Ном. № 5054. *До грошей я не дуже ласий.* Шевч. 156. *Хто не звик правди поважати, той завше ласий панувати.* Ном. № 1132. *Найму собі цимбали, щоб ніженьки дримбали; найму ще собі баса, бо робити не ласа.* Чуб. V. 1155. Ум. **Ласе́нький.** *Мачуха дала на снідання дітям чогось ласенького.* Ном. № 2041.

Ла́сити, шу, сиш, *гл.* Привлекать. О. 1862. I. 67.

Ла́ситися, шуся, сишся, *гл.* Льститься на что, быть охотникомъ до чего. *Ласиться, як кіт на сало.* Ном. № 5010. *Від святою Власа заміж не ласься.* Посл. *А панночка до неї ласиться та просить.* (О. 1862. III. 37).

Ла́сиця, ці, *ж.*=**Ласка** 4.

Ла́сівка, ки, *ж.* Время, обильное лакомой пищей. *Спасівка—ласівка, а петрівка—голодівка.* Ном. № 483.

I. Ласі́й, сія́, *м.* Волъ, имѣющій брюхо и конецъ хвоста бѣлые. КС. 1898. VII. 42.

II. Ласі́й, сія́, *м.* Лакомка.

Ла́ска, ки, *ж.* 1) Любовь, привязанность, ласка. *У дівчини стільки ласки, як на тихій воді ряски.* Лавр. 1. *Утеряла дівчинонька у козака ласку.* Мет. 8. *Серце рвалося, сміялось, виливало мову, виливало, як уміло, за темнії ночі, за вишневий сад зелений, за ласки дівочі.* Шевч. 4. *Чужа ласка сироті Великдень.* Ном. № 10702. 2) Милость, благосклонность, благоволеніе, благодать; покровительство. *Панська ласка до порога.* Ном. № 1200. *Боїться ласки втратити.* НВолын. у. *Я панською ласкою багатий.* Шевч. 139. *Знайшла бо єси ласку в Бога.* Єв. Л. I. 30. *Святителю Миколаю, угоднику Божий, помошнику скорий! допоможи мені ласкою своєю небесною!* Чуб. I. 114. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 13. *І над собакою повинно мати ласку.* Ном. № 4498. **З ла́ски.** Изъ милости, даромъ. *Хто служить з ласки, тому милосердием платять.* Ном. № 10326. *Живу у чужій сем'ї з ласки.* МВ. II. 105. **З Бо́жої ла́ски.** Божіею милостью. **Запобіга́ти ла́ски.** Добиваться милости, благосклонности. *Такої ласки можна і в цигана запобігти.* Ном. № 4769. **Ла́ску твори́ти.** Быть любезнымъ. *На чиїм возі їдеш, тому й ласку твори.* Ном. 9610. **Колй ла́ска ва́ша, твоя́.** Пожалуйста! Если возможно. *Пусти мене прогулятись, коли ласка твоя.* **То по ва́шій ла́сці.** Это какъ вамъ будетъ угодно. *То по вашій ласці: як дасте,—матиме.* НВолын. у. **Аби́ була́ ла́ска...** Лишь-бы было угодно... *Аби була ласка слухати,—поки не охрип,—співатиму.* Шевч. 156. **Те роби́в, що з ла́ски ва́шої звелі́ли.** Я дѣлалъ то, что вамъ угодно было приказать. Стор. МПр. 45. **Будь ла́ска, будь ла́ско!..** Пожалуйста! *Будь ласка, дай мені!..* 3) Одолженіе. 4) Ласочка, ласица. Ум. **Ла́сочка.** *Плаче собі тихесенько... Шелесть!.. коли гляне: по-під гаєм, мов ласочка, крадеться Оксана.* Шевч. 143.

Ла́скав. См. **Ласкавий.**

Ласка́вець, вця, *м.* 1) Любовникъ (въ пѣснѣ). *Тіло несуть, коня ведуть, кінь головку клонить, за ним іде чорнявая, білі ручки ломить... Ввесь світ сходить, та не найде такого ласкавця.* Чуб. V. 317. 2) Милостивецъ, благодѣтель. 3) Раст. Bupleurum rotundifolium. Шух. Кв. I. 111.

Ласка́вий, ла́скав, а, е. 1) Милостивый, благосклонный, снисходительный. *Прошу, будьте ласкаві, не во гнів вам!* Ном. № 13121. *Пані моя ласкавая, я би м тобі щось сказала.* Гол. I. 71. 2) Кроткій, смирный, добрый, ласковый, привѣтливый, любезный. *Ласкаве телятко дві матки ссе.* Ном. № 3202. *Що в тебе, багачу, кози та овечки, а в мене, багачу, ласкаві словечки.* Мет. 49. *Вона ж мене сушить, вона ж мене в'ялить все ласкавими словами.* Чуб. V. 81. *Забарив нас ласкавими словами.* **Будь ла́скав, бу́дьте ласка́ві!** Пожалуйста! Будь такъ добръ, будьте такъ добры! *Та встань, будь ласкав, пане свату!* Котл. Ен. *Пустіть, будьте ласкаві!* Шевч. Ум. **Ласкаве́нький.**

Ласка́вість, вости, *ж.* Кротость, ласковость. *Може ласкавостю своєю та покірливостю втихомирю її.* МВ.

Ласка́во, *нар.* 1) Благосклонно, милостиво, снисходительно. *Наш заступниче благий, приникни з неба і споглянь ласкаво з висоти на мене.* К. Псалт. 196. 2) Кротко, ласково, привѣтливо, любезно. *Вислухає тебе ласкаво і нагороду дасть.* Стор. II. 8. *Спитай мене, молодичко!—озвалась стара бабуся..., поглядаючи на мене ласкаво.* Ум. **Ласкаве́нько.**

Ласни́й, в, е. Лакомый, вкусный. *На*

ласний кусок найдеться кутюк. Ном. № 12011.

Ла́сно, *нар.* Вкусно.

Ласнове́нький, **а**, **е**. Блестящій, лоснящійся? Встрѣчено у Чубинскаго, точность записи, повидимому, сомнительна. *Не пий, синоньку, першої чести в тещі, випий, синоньку, коненькові на гривоньку, щоб гривонька ласновенька була, щоб наша дівонька прикладненька була.* Чуб. IV. 318.

Ла́со, *нар.* 1) Вкусно, лакомо. *Хто ласо їсть, той твердо спить.* Ном. № 12234. *Ласо їсть, на м'якому спить і така вродилась, що—молодиця хоть куди!* Кв. II. 325. *Ви ласіш їсте, ніж ми.* Харьк. 2) Съ вожделѣніемъ, съ аппетитомъ. *На неї* (торбу з грішми) *дивиться усяк так весело та ласо так.* Гліб. Ум. **Ласе́нько.**

Ласогу́б, **ба**, *м.* Лакомка, любящій хорошо покушать. Кремен. у.

Ла́сочка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́ска 4.** 2) Родъ игры, въ которой одинъ изъ играющихъ, держа руки подъ ладонями другого, старается ихъ выхватить и ударить по рукамъ противника. Чуб. III. 103.

Ла́сощ, **щі**, *ж.* Употребляется болѣе во мн. ч. **Ла́сощі, щів и щей.** Лакомство. *І ужє в Одесі ласощ закупає з крамом.* Мкр. Н. 6. *Чуже лихо за ласощі, а своє за хрін.* Ном. № 12366. *Цурається тоді людина хліба, від ласощів одвернеться солодких.* К. Іов. 73.

Ласощохли́ст, **та**, *м.* Сластолюбецъ. *Ласощохлисти похожали, всі фертики і паничі.* Котл. Ен. III. 54.

Ла́ститися, **щуся**, **стишся**, *гл.* Ласкаться, лащиться. *І щебече й сміється, і вигадує, і регочеться, і до матері ластиться.* Кв. *Бійся не того собаки, що бреше, а того, що ластиться.* Ном. 7284.

Ластівеня́, **ня́ти**, *с.*=**Ластів'я.** Ум. **Ластівеня́тко.** Желех.

Ла́стівка, **ки**, *ж.* 1) Ласточка, Hirundo urbica. *Ластівки вилітають, годинку обіцяють.* Ном. № 309. Употребляется какъ ласкательное слово, особенно въ формѣ уменьш., по отношенію къ женщинѣ, которая въ поэзіи постоянно сравнивается съ ласточкой. *Дівчино моя, переяслівко, поцілуй же мене, моя ластівко!* Нп. *Челядонько, ластівонько, годуй ти дитину!* Коцип. *Прокинься, моя ластівочко.* Шевч. 317. *Ся як ластівка літала в сінцях і в коморі, прибірала коло столу, поралась на дворі.* Мкр. Н. *Сподівалась невісточки як ластівочки собі на втіху.* МВ. II. 12. *А в нашій стороні красні дівки, як ластівки; а тут—як ворони.* Чуб. V. 20. 2) Четыреугольный кусокъ матеріи, вставляемый въ рубахѣ или другой одеждѣ подъ мышками. 3) Одинъ изъ кусочковъ сукна, преимущественно краснаго, вшиваемыхъ въ свиткахъ у таліи вверху ўсів. КС. 1893. XII. 449. 4) Названіе игръ: а) дѣтской, состоящей въ попаданіи палками въ брошенную иверхъ палку. Камен. у. б) дѣвичьей, съ пѣсней. Грин. III. 115. Ум. **Ла́стівонька, ла́стівочка.** *Да ластівочка да купалася, да на бережку да сушилася!* Чуб. V. 9.

Ла́стівчики, **ків**, *м. мн.* Раст. Geranium columbinum. Вх. Пч. I. 10.

Ластів'я́, **я́ти**, *с.* Дѣтенышъ ласточки. *Як ластівка з ластів'ятами.* Ном. № 9236. Ум. **Ластів'ятко, ластів'яточко.**

Ластів'ячий, **а**, **е**. Ласточкинъ.

Ла́стка, **ки**, *ж.*=**Ластівка 2 и 3.** Канев. у. *Шворика ходила... зімою у... кожусі під ластки.* О. 1861. X. 30.

Ла́стовень, **вня**, *м.* Раст. Asclepias syriaca. ЗЮЗО. I. 113.

Ластови́ний, **а**, **е**. Ласточкинъ. *Коли б мені ластовине зілля.* Мет. 61. —**зілля.** Раст. Chelidonium majus.

Ластови́ння, **ня**, *с.* Веснушки. *Хто мав ластовиння на виду, то, побачивши вперше весною ластівку,... умивається, щоб не було того ластовиння.* Ном. № 266. *Ото як тебе ластовиння обсіло!*

Ластови́ця, **ці**, *ж.* 1)=**Ластівка 1.** *Райські птиці ластовиці весело співають.* КС. 1882. IX. 568. 2)=**Ластівка 2.**

Ла́сування, **ня**, *с.* Кушаніе лакомствъ, роскошествованіе; наслажденіе.

Ла́сувати, **сую**, **еш**, *гл.* Ѣсть что-нибудь вкусное, лакомиться; роскошествовать. *Лежить та ласує медком.* Гліб. *Коли ласувать, то ласувать,—бий, жінко, ціле яйце в борщ!* Ном. № 5062.

Ла́суватися, **суюся**, **ешся**, *гл.* Льститься на кого, на что. *Попоб'ю, щоб не ласувався на мою дівчину.* Полт. г. *Ти не ласуйся на те, що він узяв за ту роботу три карбованці, а тобі тих грошей не дадуть.* Черк. у.

Ласу́н, **на́**, *м.* Лакомка. Ум. **Ласуне́ць, ласу́нчик, ласу́нчичок.**

Ласу́ха, **хи**, *ж.* Лакомка. *Цібелла же була ласуха.* Котл. Ен. V. 36. Ум. **Ласу́шка, ласу́шечка.**

Ласько́, **ка́**, *м.*=**Ласу́н.**

Ла́ся, сі, *ж.* Въ загадкѣ: дорога. *Лежить лася простяглася, як устане, то й неба достане.* Ном. стр. 303. № 458.

Лат, **ту**, *м.*=**Лата 2**. *Там такий обідраний, що аж лат на латові.* Харьк.

Ла́та, **ти**, *ж.* 1) Длинная жердь, перекладываемая въ горизонтальномъ направленіи поперекъ стропилъ. *Яка кроква, така й лата.* Ном. № 10403. *У причілку його хати на високій латі плахта висіла червона.* 2) Заплатка, вставка. *І дівчина його любить, хоч лата на латі.* Шевч. 165. 3) *мн.* **Ла́ти**. Отрепье, рубище. *Скидай з себе свої лати, вбірай дорогії шати.* Гол. I. 44. *Наші лати переходять панські шати.* Ном. № 1615. *Багатий на лати та на дрібні сльози.* Шевч. 134. *Коли б ти, сестро, так робила, ти б в таких латах не ходила.* Чуб. V. 916. Ум. **Ла́тка**, **ла́точка**. Употребляется почти исключительно во 2-мъ знач. *Свитина вся була в латках.* Котл. Ен. I. 32. *Будь мудрий: натягай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9009. Иногда значитъ пятно: *Побитий чоловік лежав на землі, під їм і біля його була латка крови чимала, так кружалка така велика.* Екатериносл. у. Также небольшая грядочка. *Посадила маленьку латочку цибулі.* Черниг. у.

Ла́таний, **а**, **е**. Покрытый заплатами. *Лучче своє латане, ніж чуже хапане.* Ном. № 9685. *Латану свитину з каліки здіймають.* Шевч. 219. *Батько каже: не поїду: в мене сани не латані.* Чуб. III. 320. **Ла́таний тала́н**. Несчастная участь. *Ой тумане, тумане,—мій латаний талане! Чому мене не сховаєш оттут серед лану?* Шевч. 95.

Латани́на, **ни**, *ж.* 1) Постоянное заплатываніе, накладываніе заплатъ. *Докучила мені оця латанина; що день Божий латки латаю.* Богодух. у. 2) Вещь, состоящая изъ заплатъ; рубище.

Лата́ння, **ня**, *с.* Починка, вставка заплатъ. *Яке тепер латання—неділенька свята.* Богодух. у.

Латанці́, **ці́в**, *м. мн.* Покрытая заплатами одежда. Радом. у.

Лата́ти, **та́ю**, **еш**, *гл.* 1) Чинить, ставить заплаты, починять. *Так розбагатіла: поли деру та спину латаю.* Ном. № 1595. *Церкву обдирає, а коршму латає.* Ном. № 11723. 2) Прибивать **ла́ти** на кроквю. Угор. 3) Бить. *Ой, жінко, як начну серіїєм латати, то вся шкура на тобі буде тріщати!* Маркев. 48.

Лата́тися, **та́юся**, **ешся**, *гл.* Чиниться, починяться. *Пішли наші вгору: в долині ріжуть, а вгорі латаються.* Ном. № 988.

Лата́ч, **ча**, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9. См. **Жабник**.

Лата́ття, **тя**, *с.* Раст. а) Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129. б)—**жо́вте**. Numphar luteum. ЗЮЗО. I. 129. в) Caltha palustris. ЗЮЗО. I. 115. *Показувала її ті лози над ставочком, ті листки широкого латаття по воді.* Левиц. 514. Ум. **Лата́ттячко**.

Ла́тва, **ви**, *ж.*=**Лата**. ЧГВ. 1853. 61.

Ла́твий, **а**, **е**. Легкій, нетрудный.

Ла́твість, **вости**, *ж.* Легкость, легкоисполнимость.

Ла́тво, *нар.* Легко, безъ затрудненій. *Латвіше брати, ніж повертати.* Ном. № 10624

Ла́тер, **тра́**, *м.* Куча дровъ, кубическая сажень дровъ. Вх. Зн. 31. Млак. 108.

Лати́на, **ни**, *ж.* Латынь. *Віншувати не вмію, забувши латини.* Чуб. III. 353. *Навчили ми ляхву латину занедбати, польщизною листи й літописі писати.* К. Дз. 16.

Лати́нець, **нця**, *м.* Католикъ. К. Кр. 9. *Мій отець із русина в латиниця обернувся.* К. ПС. 52.

Лати́нити, **ню**, **ниш**, *гл.* 1) Латынизировать. 2) Окатоличивать. *Підклонимися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Лати́нник, **ка**, *м.* 1) Латынистъ. 2) Католикъ. *Святих церков і кладовищ отецьких латинникам на глум не подамо.* К. ПС. 99.

Лати́нський, **а**, **е**. Латинскій. *Латинський віршник.* Шевч. 298.

Лати́нь, **ни** *ж.*=**Латина**.

Лати́рник, **ка**, *м.* Пройдоха? гуляка? *Ювелірник-латирник.* Ном. № 13615.

Лати́ти, **чу́**, **ти́ш**, *гл.* Прибивать къ стропиламъ **ла́ти**. Каменец. у. *Латитсє хата.* Вх. Зн. 31.

Лати́щ, **ща́**, *м.* Большая заплата? *Латка на латці,—та й латищ.* Ном. № 11143.

Ла́тка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ **ла́та**. 2) Дѣтская игра, въ которой играющій бьетъ ладонью по спинѣ сосѣда и убѣгаетъ, а ударенный долженъ кому-либо передать ударъ (**ла́тку**). Ив. 47.

Латкува́ти, **ку́ю**, **еш**, *гл.*=**Латувати**. Шух. I. 91.

Ла́тник, **ка**, *м.*=**Латовець**. Вх. Уг. 244.

Лато́вець, **вця**, *м.* Деревянный гвоздь для прибиванія **лат** на стропилахъ. Угор.

Ла́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **ла́та**.

Латува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Накладывать **ла́ти** на стропила.

Лату́н, на́, *м.* **Сви́та** съ заплатами. ЧГВ. 1853. 61.

Лату́ник, ка, *м.* Бѣдный поселянинъ. ЧГВ. 1853. 61.

Лату́ра, ри, *ж.* Родъ каши, приготовляемой херсонскими пастухами овецъ для собакъ. Херс. г.

Латя́нка, ки, *ж.* Одежда съ заплатами. *У нас світилка-панянка, у неї сорочка латянка, буяри крали, латали і в світилки прибрали.* Мил. 155.

Лах, ху, *м.*=**Лаха**. Желех.

Ла́ха. хи, *ж.* Отрепье. Желех. У угорскихъ малороссовъ вообще платье. *Святочні лахи.* Вх. Уг. 249.

Ла́хавий, а, е. Оборванный; грязный. Желех.

Лахаме́ндрики и лахами́ндрики, ків, *м. мн.* Тряпье, рубище. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лахачі́, чі́в, *мн.* Раст. Voccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Laxа́ш, ша, *м.* Плохой, изорванный сапогъ? *Скидай свої лахаші, бери наші камаші.* Гол. I. 143.

Лахва́, ви́; *ж.* Раздолье, пожива. Левиц. I. 152. *Спичка в ніс, а вам лахва.* Ном. № 8373.

Лахма́й, мая́, *м.* Оборвышъ. *Піди, голяк, піди, лахмай, піди сполощися.* Чуб. V. 1042.

Ла́хма́н, на́, *м.* 1) Отрепье, лоскутье, рубище. 2)=**Лахмай**.

Лахмани́на, ни, *ж.* Рубище, отрепье. *У таку лахманину вдяглася, наче справді старчиха.*

Лахма́нка, ки, *ж.* Отрепье, лоскутъ. Вх. Зн. 31.

Лахма́нник, ка, *м.* 1) Тряпичникъ. 2) Ветошникъ. Желех.

Лахма́ння, ня, *с.* Тряпье, рубище. *Заберу своє лахмання та й подамся геть із хутора.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Лахманува́тий, а, е. 1) Медленно ходящій. *Лахмануватий віл.* Черк. у. 2) Оборванный; состоящій изъ лохмотьевъ. 3) Косматый.

Лахманя́р, ра, *м.*=**Лахманник**. Желех.

Лахманя́рка, ки, *ж.* Тряпичница. Желех.

Лахма́тий, а, е. Косматый. Черк. у.

Лахмі́ття, тя, *с.*=**Лахмани́на**. *А сам, вернувшися в будинки, своє лахміття позбірав.* Котл. Ен. I. 30.

Лахмо́тник, ка, *м.* Оборванецъ. Харьк.

Ла́хта, ти, *ж.* Небольшой заливъ.

Лаху́та, ти, *ж.* = **Лахманка**. Вх. Зн. 31.

Ла́цний, а, е.=**Латвий**.

Ла́цно, *нар.*=**Латво**. *Лацно на сім світі що хотіти, те чинити.* Ном. № 1334.

Лашт, ту, *м.* 1) Ластъ, 12 четвериковъ (мѣра сыпуч. тѣлъ). Желех. 2) **Ла́штом**. Въ изобиліи. Желех.

Лаштабе́й, бе́я, *м.* Лѣнтяй (такъ бранятъ дѣтей). Мнж. 184.

Лаштува́ння, ня, *с.* 1) Приготовленіе, снаряженіе. 2)=**Лаштунки 1**.

Лаштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Приготовлять, снаряжать. *Лаштуйте гармати.* К. Досв. 145. 2) Составлять (о книгѣ). Ном., стр. II.

Лаштува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Готовиться, снаряжаться, укладываться, собираться. *Лаштуються чумаки на ночліги.* Грин. I. 293. *Украде коня та продасть та знов лаштується красти.* Волч. у.

Лашту́нки, ків, *м. мн.* 1) Лѣса, деревянн. подмостки. 2) Театральныя кулисы. *За лаштунками чутно голос сотника.* Стор. II. 217.

Ла́щити, щу, щиш, *гл.* Ласкать. *Лаще мати дитину.* Харьк.

Ла́щитися, щуся, щишся, *гл.* Ласкаться. *Чого ж так лащишся тепер до мене, Йване?* Греб. 378.

Лаю́чий, а, е. Любящій ругаться. *Лаюча баба.* Ном. № 13620. *Чоловік був надто смирний, а жінка лаюча.* Г. Барв. 328.

Ла́я́, лаї́, *ж.* Стая собакъ. *Куди панська лая, туди й сучка моя.* Ном. № 1316. *Лая—песе весілє.* Шух. I. 212.

Ла́янка, ки, *ж.* Брань.

Ла́яння, ня, *с.* Брань, ругань. *Криком та лаянням нічою не візьмеш.* Котл. МЧ. *Лаяння жіноче та дітський крик аж ув ушах лящить.* К. Дз. 214.

Ла́яти, ла́ю, еш, *гл.* Ругать, бранить. *Ніхто не бив і не лаяв.* Ном. *Дати не дай, а лаяти не лай.* Ном. № 4584. *Лаяла, лаяла,—насилу ціле село перелаяла.* Ном. № 3341. *Тяжко плакала Ганнуся і не знала защо, защо мати знущається, мене проклинає.* Шевч. 21. **Ла́яти в ба́тька, в ма́тір, ла́яти по моско́вському.** Ругать матерно. Ном. № 3536.

Ла́ятися, **ла́юся**, ешся, *гл.* Ругаться, браниться. *Говорить можно, а лаятись нічого.* Ном. 3499.

Ле, *нар* =**Лем**. Желех.

Леба́йстер, стру, *м.* Алебастръ. Черном.

Лебеда́ха, **хи**, *ж.* Бѣдняга. *Набігається лебедаха, утомиться.* Кв. II. 326.

Лебедена́, **на́ти**, *с.* = **Лебедя́**. Ум. **Лебеденя́тко**.

Лебеде́ць, **дця́**, *м.* Ум. отъ **ле́бідь**. Чуб. V. 7.

Лебе́дик, **ка**, *м.* 1) Ум. отъ **ле́бідь**. *Біліє, як лебедик на воді проти сонця.* Г. Барв. 135. 2) Родъ игры. *Хоч у хрещика гуляє, хоч у лебедика бігає—усе не довго.* Г. Барв. 374.

Лебеди́н, **на**, *м.* Лебедь самецъ. *Шкода того лебедина, що високо літає.* Чуб. V. 567.

Лебеди́на, **ни**, *ж.* 1) Лебедь-самка. *Ой білая лебедина тихий Дунай сколотила.* Чуб. V. 151. 2) Лебяжье мясо. *А в Кирильця вечеря: буде рибка печена... лебедина варена.* Мил. 38.

Лебеди́ний, **а**, **е**. Лебяжій. Стор. II. 25. *Дай тобі, Боже, лебединий вік.* Ном.

Лебеди́нка, **ки**, *ж.* *Сорт груші.* Желех. *Груша-лебединка.* О. 1862. II. 48.

Лебеди́ця, **ці**, *ж.* Лебедка. Желех.

Лебе́дій, **дя**, **дє**. Лебяжій. *А у днину припочину на лебедіх грудях.* Федьк. III. 156.

Лебеді́ти, **джу́**, **ди́ш**, *гл.* 1) Настойчиво и слезливо просить, клянчить. 2) Напѣвать, пѣть. *Зачав пісню лебедіти слізними словами.* Млак. 92.

Лебе́дка, **ки**, *ж.*=**Лебідка**. Ум. **Лебе́дочка**, **лебе́донька**. *Плавай, плавай, лебедонько, по синьому морю.* Шевч. 17.

Лебе́до, **да**, *с.*=**Лебідь?** Въ пѣснѣ, поющейся при игрѣ въ **шу́ма**: *Сиди, сиди, ящуре, та ладо моє! Май собі дівчину, лебедо моє.* Грин. III. 102.

Лебе́донько, **ка**, *м.* Ум. отъ **ле́бідь**.

Лебе́дочко, **ка**, *м.* Ум. отъ **ле́бідь**.

Лебе́дя, **ді**, *ж.* Лебедь-самка. *Сивенька вже була, а хороша та чепурна, як тая лебедя.* МВ. II. 76. Ум. **Лебі́дка**, **лебі́донька**, **лебі́дочка**.

Лебедя́, **дя́ти**, *с.* Лебеденокъ. *Гиля, гиля, лебедята, додому! Горе ж тому лебедеві самому.* Нп. *Там плавала біла лебедонька з маленькими лебедятами.* Ум. **Лебедя́тко**, **лебедя́точко**.

Лебедя́ночка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **лебедя**. *Там плавала лебедяночка з маленькими лебеденятками.* Рк. Новц.

Лебедя́чий, **а**, **е**. Лебединый. *Турт лебедячий летів.* Щог. Сл. 142.

Лебені́ти, **ні́ю**, **еш**, *гл.* Едва виднѣться, неясно представляться. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Лебердáші, *мн.* Мѣдные крестики. Вх. Зн. 31.

Лебі́дка, **ки**, *ж.* Лебедка. Ум. **Лебі́донька**, **лебе́дочка**, **лебі́дочка**. *Ой крикнула лебідонька із за хвилі виринаючи.* Нп. *По бережку ходила, лебідочку ловила.* Чуб. V. 216. Съ **лебідкою** въ поэзіи сравнивается женщина. *Ой вийду я за ворота, гуляю, гуляю, як білая лебедочка по тихім Дунаю.* Чуб. III. 166. Это слово какъ ласкательное прилагается къ женщинѣ: *Ой матінко-лебідочко!* Чуб. V. 833. *Марусенько моя, лебідонько, зірочко моя, рибочко, перепеличко!—приговорював Василь, обнімаючи свою Марусю.* Кв. I. 37.

Ле́бідь, **бедя**, *м.* Лебедь. *Чи важко вам, лебеді, проти води пливучи?* Нп. Ум. **Лебеде́ць**, **лебе́дик**, **лебе́донько**, **лебе́дочко**. *Лети, лети, лебедонько сивий, високо з орлами!* Чуб. V. 756. *Через бистрі річки білим лебедоньком переплини.* Чуб. V. 369. Съ лебедемъ постоянно сравнивается казакъ и вообще мужчина. *Вже ж білі лебеді серед ставу* (в)*пали, ой вже ж козаки в чистім полі стали.* Чуб. V. 46. *Да йшла дівка да яриною да ярина леліє, за нею іде козаченько, як лебідь біліє.* Чуб. V. 23. **Лебе́дик** и **лебе́дочко** употребляются какъ ласкательное названіе по отношенію къ мужчинѣ, подобно тому, какъ въ русскомъ языкѣ слово „голубчикъ". *Мій таточку, мій лебедочку!* Мил. 185. *Не цурайтесь, лебедики!* Шевч. 87. *Чого ж тепер заплакав ти?.. Що серце порване, побите, що ось як жити довелося? Чи так, лебедику?—Еге.* Шевч. 577.

Лебо́нь, *нар.*=**Либонь**. *Заслаб чумак, заслаб, молоденький, да лебонь хоче вмерти.* Чуб. V. 1044.

Лев, **ва**, *м.* 1) Левъ. *Дома лев, а на війні тхір.* Ном. № 4352. 2) Монета: а) 10 коп. Подол. и Бессар. г. б) австрійскій гульденъ. Федьк. I. 4. Гол. IV. 532. Ум. **Ле́вик**. *Песика б'ють, а левик боїться.* Ном. № 3902.

Лева́да, **ди**, *ж.* Окопанное или огороженное мѣсто для сѣнокоса вблизи усадьбы. *За городом левада, де збіралась громада.* Ном. № 9091. *Як би на вашій*

леваді та мій вітряк. Ном. 8968. Ум. **Левáдка.** *Купив левадку, поставив вітряк і довіку їв хліб.* Кв.

Левáдний, а, е. Относящійся къ **левáді.** Желех.

Левéнець, нця, *м.* Молодецъ, рослый парень. *Ой козаченьку, левенце! Не скажу я тобі, серце!* Чуб. V. 319. *То був з Хресців Кононенко Опанас, левенець. Молодий, та ба: мисливець!..* Мкр. Н. 7. *Левенець дово опинавсь і серцю не давав потоли.* Мкр. Г. 18. Ум. **Левéнчик.** *Ой левенче, левенчику, вдовин сину, одинчику! Чи знаєш ти степи турецькії і проходи козацькії?* Мет. 446.

Левеня́, ня́ти, *с.* Львенокъ. *І левенят розгублює левиця.* К. Іов. 10. Ум. **Левеня́тко.**

Левержéт, та, *м.* Клокъ волосъ, оставленный спереди надо лбомъ на совершенно остриженной головѣ мужчины; въ настоящее время такъ стригутъ лишь дѣтей. Образецъ стрижки см. на портретѣ лубенскаго полковника Максима Ильяшенка. (КС. 1891. І.).

Левиндóвий, а, е. Изъ лаванды. (Панна) *плете вінки левиндові на тісовім столі.* Гол. І. 81.

Леви́ний, а, е.=Левовий. *О Боже! потрощи їм зуби, крівaві щелепи левині!* К. Псал. 132.

Леви́ха, хи, *ж.*=**Левиця.** *Дивиться, перед їм левиха стоїть.* Рудч. Ск. І. 135.

Леви́ця, ці, *ж.* Львица. К. Іов. 10.

Леві́хна, ни, *ж.*=**Невіхна.** *То моя левіхна коханка.* Мет. 232.

Лéвовий, а, е. Львиный. *Навчав Гамю послать брата левового молока достать.* Рудч. Ск. 135.

Лéвурда, ди, *ж.* Раст. Polygonum Bistorta L. Черк. у.

Леву́сь, ся́, *м.* Ум. и ласкат. отъ **лев.**

Левчу́к, ка́, *м.*=**Левеня.** *Томить лева голод і левчука знага.* К. Псал. 43.

Лев'я́, я́ти, *с.*=**Левеня.** Мнж. 31.

Лéга, ги, *об.* Лежебокъ.

Легáт, та, *м.* Легатъ. *Ієзуїт Посевин, легат папський, перший начав Унію в Украйні.* Шевч. Гайдам., Приписи, № 13.

Лéгво, ва, *с.*=**Лігво.**

Легéня, ні, *ж.* Легкое (pulmo). *Стали суди судити, комарика ділити: сьомутому по стегну, а Костеві голова... а Йванові печінка... а Грицькові легені.* Нп.

Леґі́ник, ка, *м.* Ум. отъ **лéґінь.**

Лéґінь, ня, *м.*=**Парубок.** *Ішов легінь з полонини на нове подвір'є.* Гол. ІІІ. 216. *Приходя до мене молодці-соколи: легіню, на танець, легіню, на поле!* Федьк. І. 44. Ум. **Леґі́ник.** *Ой до мене, легіники!* Гол. ІІ. 421.

Легіóн, ну, *м.* Легіонъ, отрядъ войска. *В британських гальських легіонах не муштрувались.* Шевч. 606.

Легки́й, á, é. Легкій, легковѣсный; нетрудный. *Нехай йому земля легка* (о покойникѣ). Ном. № 351. *Хліб глевкий, на зуби легкий.* Ном. № 12288. *Іде вовк та й думає: „Який я дурень єсть! Чи я пан, чи що, що ще захотів легкого хліба"?* Рудч. Ск. І. 7. Ум. **Легéнький, легéсенький.** *Легеньке суденечко, срібне веселечко.* Чуб. V. 976. *Над широкими сіножатями, над зеленими ярами повстав легесенький туман.* Левиц.

Лéгкість, кости, *ж.* Легкость. *А тобі дай Бог крепість і легкість.* Чуб. І. 135.

Лéгко, *нар.* Легко, легковѣсно; незатруднительно. *Інший легко робить, а хороше ходить.* Ном. № 1691. *Біда здибає легко, а трудно її збутися* Ном. № 2171. *Легко йому лежати, пером землю держати.* (Пожеланіе покойнику). Ном. № 356. *Легко йому дихать!* (Благожеланіе). Ном. № 4552. *Щоб тобі так легко дихать!* (Проклятіе). Ср. ст. **Лéгше** и **лéкше.** Ум. **Легéнько, легéсенько.** *Піди собі тихенько і легенько з хати.* Чуб. І. 135. *Нехай тобі зозуленька, мені соловейко, нехай тобі там легенько, де моє серденько.* Чуб. V. 73. *Нехай йому легенько згадається, де він у світі повертається.* Ном. № 11609. *За помилки Зося легесенько скубла його за вухо.* Левиц. І. 338. *Ой як легесенько перстнику да котитися, а ще й легше, легше молодому та женитися.* Чуб. ІІІ. 142.

Легкобúт, та, *м.* Человѣкъ, не занимающійся тяжелымъ трудомъ.

Легковáжити, жу, жиш, *гл.* Мало цѣнить, мало придавать значенія, пренебрегать.

Легкоду́мний, а, е. Легкомысленный. Желех.

Легкоду́мно, *нар.* Легкомысленно.

Легкоду́мство, ва, *с.* Легкомысліе. *Видавати всякі газети... ради редакторської наживи з людського недосвіду і легкодумства.* К. ХП. 125.

Легкóду́х, ха, *м.* 1) Изнѣженный, слабый человѣкъ. 2) Малодушный человѣкъ. *Тілько легкодухам здається, що наша сила*

ніцю, супротив тієї сили, що рине на нас. К. ХП. 127. *„Гей, хто зо мною вийде битись, покоштувати стусанів?"... Дарес довгенько дожидався, мовчали всі, ніхто не йшов, з ним всякий битися боявся, собою страху всім задав. „Так ви, бачу, всі легкодухи, передо мною так як мухи і пудохвети нагюлю!"*. Котл. Ен. II. 8. *Легкодухів між ними не буває: ні слово нас, ні діло не злякає.* К. ЦН. 159.

Легкоду́хий, а, е. 1) Слабый, изнѣженный. 2) Малодушный, трусливый. *Такі легкодухі, що в радощах та роскошах немає над їх, а в притузі вони як трава поляшають.* МВ. (О. 1862. I. 90). *Чіпка росказував, який йому здався вовк: здоровий, а легкодухий.* Мир. ХРВ. 45.

Легкоду́шник, ка, *м.* Малый хлѣбецъ для подаянія нищимъ. *Легкодушники... се малі хлібці, які подають за простибіг, аби легче було помершим душам.* Шух. I. 143.

Легкокри́лий, а, е. Легко летающій (о птицахъ). Желех.

Легкота́, ти́, *ж.* Легкость. НВолын. у.

Легку́ша, ші, *ж.* Языкъ, дыхательное горло, легкія, сердце и печенка вмѣстѣ.

Ле́глий, а, е. Залежалый, затхлый, прѣлый (о мукѣ).

Ле́гма́, *нар.*=**Лігма.**

Ле́гмас, са, *м.*=**Лега.**

Ле́гот, ту, *м.* Зефиръ, легкій вѣтерокъ.

Легу́шка, ки, *ж.*=**Легеня.**

Ле́гче, легше и ле́гчий, ле́гший, а, е. Сравн. ст. отъ **ле́гко, легки́й.** *Нехай тебе Бог прощає та добрії люде; молись Богу та йди собі,—мені легше буде.* Шевч. 73. Ум. **Ле́гш(ч)енько, ле́гш(ч)енький.** *Буду я для неї наймичку держати, щоб вони в мене легченько робила, щоб вона в мене хороше ходила.* Чуб. V. 624.

Ле́гшати, шаю, еш, *гл.* Становиться легче. *Оці вірші віршую я для себе, братія моя: мені легшає в неволі, як я їх складаю.* Шевч. 442.

Ле́ґа, ґи, *об.*=**Лежень.** *Свекор не давав невістці їсти, що леґа була.* Ном. № 9984.

Ле́ґавий, а, е. Лѣнивый, уклоняющійся отъ работы. Балт. у.

Ле́ґарь, ря, *м.* 1)=**Ліґарь.** 2) Лѣнтяй, лежебокъ. Мнж. 184.

Леґедува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Довольствоваться. *Бідний леґедуєсі (вдовольняєся) стравою, лотовленою або випеченою з кукурудзяної муки.* Шух. I. 36.

Леґе́йда, ди. *м.* 1)=**Леґарь** 2. Вх. Зн. 33. 2) Неповоротливый человѣкъ, увалень.

Ле́ґінь, ня, *м.* 1)=**Легі́нь.** Kolb. I. 68. 2) Раст. пирамидальный тополь, Populus pyramidalis. Вх. Лем. 431.

Леґува́ти, ґу́ю, еш, *гл.* Завѣщать.

Ле́ґурний, а, е. Медлительный. *Та це чоловік леґурний собі. Йому, здається, хоча б і жінка зараз умерла, то й не гайка.*

Ле́ґурно, *нар.* Медленно, медлительно. *Гля', як яструб летить леґурно! Чого це він? Чи не голуба несе; а мо й ззів,—важко.* Екатерин. г.

Ле́да, *нескл.* Всякій, кто-бы ни, что-бы ни (въ презрительномъ смыслѣ). **Ле́да-хто (ле́да-кого́, ле́да-кому́)...** Всякій, первый попавшійся. **Ле́да-що (ле́да-чого́)..** Всякій пустякъ, всякая бездѣлица. **Ле́да-як.** Какъ-нибудь, лишь-бы какъ, плохо. Желех. **Ле́да-біда́.** Негодяй, плохой человѣкъ. *Шкода мене молодої, шкода мого стану, та як я ся леда-біді у руки достану.* Гол. II. 779.

I. Леда́й = Леда. *Ой благодарю Тебе, Господа милосердного, а що не ледай-кому моя худоба буде доставати.* АД. I. 253.

II. Леда́й, дая́, *м.* Бездѣльникъ. Левч. Лѣнтяй. *Сказано,—ледай: і досі скотині не подавано, не позагрібано.* Полт. г.

Леда́ка, ки, *м.* 1) Лѣнтяй. 2) Негодникъ, безпутникъ. Желех.

Ле́дарство, ва, *с.* Праздность, бездѣльничанье, нерадивость. *Не раз Господь спасав людей своїх з неволі, та ледарством своїм вони його гнівили.* К. Псал. 247.

Ле́дарь, ря, *м.* Лѣнтяй, бездѣльникъ, лодарь. *В москалі оцих ледарів!* Левиц. Пов. 184.

Ле́дарь, рі, *ж. соб.* Лѣнтяи, бездѣльники, сбродъ. *Давно я потоптав би сю ледарь, да тілько честь на собі кладу.* К. ЧР. 106. *Погуби ледачу ледарь.* К. Псал. 13.

Ледацю́га, ги, *м.* Ув. отъ **леда́ка.** Ном. № 13063. *Ледацюга, ледацюга, ледачого й батька.* Марк.

Ле́дач, чі, *ж.* 1) Дрянь, плохая вещь. Вх. Лем. 431. *Се вино велика ледач.* 2)=**Ледащо.** *Він до краю розлайдачився; сказано, у ледач записався.* Подольск. г.

Ледаче́нький, а, е. Ум. отъ **леда́чий.**

Леда́чий, а, е. 1) Лѣнивый; облѣнившійся. *Ледачому все важко робити. Туркеня дрімала. Дрімав у хареміі ледачий султан.* Шевч. 58. *Ледача шкапа скрізь припинки має.* Ном. № 10848. 2) Дурной, ничтожный, негодный, плохой. *Ледача та*

дівка, що сама себе хвалить. Посл. *Ледачому ледача й смерть.* Ном. № 7100. *З серця беруться ледачі думки.* Єв. Мт. XV. 19. *Ой чумаче, чумаче, життя твоє ледаче.* Рудч. Чп. *Добре далеко чуть, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Холодно, вдягнувшись у їдно!—Їднаково в двоє, як ледачі обоє.* Ном. № 643. Ум. **Ледачéнький.** *Внизу—путній ставок, а через його ледачень-кий місток.* О. 1862. IX. 62.

Ледачи́на, ни, *об.*=**Ледащо, ледащиця.** Гол. II. 427. Вх. Лем. 431.

Ледáчо, *нар.* 1 Лѣниво. 2) Плохо, дурно.

Ледáщий, а, е=**Ледачий.** *Ледащому всюди зле.* Чуб. I. 262.

Ледащи́ця, ці, *об.* Нерадивый, нерадивая, негодникъ, негодница, негодяй, негодяйка. *Ходила б у білому, дак скажуть—чепуриться, ходила б у чорному, дак скажуть—ледащиця.* Мет. 279. Ум. **Ледащи́чка, ледащи́ченька.** *А Нечипорів батько та був собі великий ледащичка: спився і звівся ні на що.* Кв. I. 233. *Аж вік самий п'яниченька й великая ледащиченька.* Грин. III. 381.

Ледáщіти, щію, єш, *гл.* Разлѣниваться, портиться, дѣлаться негодяемъ.

Ледáщо, ща, *с.* 1) Лѣнтяй. *Ой роблю я, роблю,—робота ні за що: люде кажуть і говорять: сирота ледащо.* Нп. *Ледащо неробоче.* Котл. Ен. VI. 17. 2) Негодникъ, негодница, безпутный, безпутная. *Добрий доброю слова боїться, а ледащо й побою не боїться.* Ном. № 3873. *Люде серця не спитають, а скажуть: ледащо.* Шевч. 65. **Пусти́тися в ледáщо.** Сдѣлаться негодникомъ. *Чи се і ти пустивсь в ледащо, що хочеш нас звести ні на що?* Котл. Ен. II. 6. 3) О предметахъ: плохой, негодный, дрянной. *Зіма! кожуха нема, чоботи ледащо і їсти нема що.* Ном. № 561.

Ледая́кий, а, е. Дрянной, дурной, плохой, негодный. *Доброму скрізь добре, а ледаякому скрізь погано.* Каменец. у. *Ледаякою бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Лéдве, лéдві, лéдво, *нар.* 1) Едва, чуть, лишь только. *Держались ледве на ногах.* Котл. Ен. V. 16. *Ледве-ледве дише.* Шевч. 67. *Ледві додому прийшов.* Чуб. I. 201. *Та напила м ся, ледво стою.* Чуб. V. 681. *Ледві ми ввійшли, він почав сміятись.* МВ. 137. 2) Едва-ли, врядъ-ли. *У цій корчмі ледві є пиво?* Каменец. у. *Сьогодня ледві прийде, бо свято.* Каменец. у. *Ледвó є він дома.* Каменец. у. *Ледвó тямите ви діда, бо буди сте малі ще.* Каменец. у. **Лéдві(ó)-не-лéдві(ó).** Едва, едва, съ трудомъ. *Так упивсь на тій оказії, що ледво-не-ледво додому дійшов.* Каменец. у. *Я ледві-не-ледві забрав,—такі великі.* ЗОЮР. I. 229.

Леди́ця, ці, *ж.* Гололедица. Вх. Уг. 249.

Ледівка, ки, *ж.* 1)=**Ледиця.** Вх. Лем. 431. 2) Ледяныя сосульки на деревьяхъ. Вх. Лем. 431. 3) Каменная (кристаллизированная) соль. НВолын. у.

Лéдінь, ня, *м.*=**Легінь.** *Узяв ледінь стару бабу, кайтеся, хрестяне!* Гол. III. 514. *Ой любили два леді́ні єдну молодицю.* Гол. Ум **Ледіник.** *Порубали ледініка у чужої жінки.* Гол. I. 227. *Поставайте, ледініки, до танцю, до танцю.* Гол.

Ледóвий, а, е. Ледяной.—**сіль.** Кристаллизованная соль. *Учини їм оцту з перцем і барсуковим салом і ледової соли.* Чуб. I. 74.

Ледь-не-ледь, *нар.* = **Ледве-не-ледве.** *Ледь-не-ледь доїхав, таке болото.* НВолын. у.

Ледя́нка, ки, *ж.*=**Ледівка.** *Вписавсь в купці, ямлив товар: ледянку-сіль і добру кримку, мед, віск...* Мкр. Г. 54.

Леéстр, ру, *м.* Реестръ.

Леестрови́к, кá, *м.* = **Лейстровик.** *Стали недоляшки поруч із ляхами,—обюрнули наливайців леестровиками.* К. Досв. 8.

Лéжа, жі, *ж.* Лежаніе. *З спання не купить коня, а з лежі не справить одежі.* Ном. № 11299. **Упáсти у лéжу.** Заболѣть. Шух. I. 97.

Лежáйка, ки, *ж.* Рыба Barbus fluviatilis. Вх. Уг. 249.

Лежáк, кá, *м.* 1) Горизонтальная часть дымовой трубы на потолкѣ. 2) Валежникъ. Волын. г. 3) Лежащій улей.

Лéжаний, а, е. Достающійся безъ труда. *У нас грошей лежаних нема.* Грин. I. 244. *Попові а котові лежаний хліб.* Ном. № 8071.

Лéжанка, ки, *ж.* 1) Лежаніе, ничего неделаніе постоянное. 2) Лѣность. **Лéжанка го напáла.** Онъ сдѣлался лѣнивъ. Вх. Зн. 32. 3) Сорванная зеленою, но затѣмъ улежавшаяся груша.

Лежáнка, ки, *ж.* Лежанка. *Стара сидить на лежанці та колише малою внука.* Левиц. Ум. **Лежáночка.**

Лежáння, ня, *с.* Лежаніе. *За спанням*

та лежанням і сорочки не будеш мати. Ном. № 10301.

Лежа́ночка, ки, *ж. Ум.* отъ **лежа́нка.**

Лежа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Лежать. *Боже поможи, а сам не лежи.* Ном. № 70. **Леге́нько лежа́ти.** (Благожеланіе покойнику). 2) Болѣть. *Теща Симонова лежала в пропасниці.* Єв. Мр. І. 30. *Дай, Боже, з який час лежати, а не нагло поміратu.* Ном. № 8003. *Кріпко лежали з піст, а ні одна не вмерла, всі повичунювали.* Черниг. у. **Лежа́ти на сме́ртній посте́лі.** Умирать. Харьк. 3) **Лежа́ти в обозі.** Стоять въ лагерѣ. *Годі, годі, козаченьки, в обозі лежати, ой ходімо під Гусятин жиди рабувати.* Гол. І. 13.

Лежа́тися, жи́ться, *гл. безл.* Лежаться. *Ой не спиться, не лежиться і сон мене не бере.* Чуб. V. 36.

Лежа́чий, а, е. 1) Лежащій. *Вовк зайця не дожене,—хиба так, лежачою нагиба* О. 1861. V. 69. *Під лежачий камінь і вода не тече.* Ном. № 7206. 2) Находящійся безъ употребленія. *Як би він не пив горілки, то досі б лежачі гроші лежали, не то що як тепера позичати по гривні.* Харьк. 3)=**Лежаний.** *Нема ніде хліба лежачого.* М. В. І. 25. *Лежачим хлібом набивають пузо.* К. ПС. 82. 4) **Лежа́ча худо́ба.** Недвижимое имущество.

Ле́жачки, *нар.* Лежмя, въ лежачемъ положеніи. Ком. ІІ. 19.

Лежебо́кий, а, е. Лѣнивый. *Була у чоловіка жінка—лиха, дурна, лежебока.* Ном. № 12000.

Ле́жень, жня, *м.* 1) Лежебокъ. *Що дворовий лежень не хоче робити, тільки спати та гуляти та горілку пити.* Мил. 73. **Ле́жня справля́ти.** Ничего не дѣлать. 2) Бревно, лежащее на землѣ и служащее вмѣсто фундамента для стѣны хаты. *Тепер становлять хати на стоянах, а перш було на лежнях.* Лебед. у. 3) Боровъ, дымовая труба на потолкѣ, горизонтально лежащая, то-же, что и **Лежа́к** 1. 4). Лежащій улей. См. **Лежа́к** 3. 5) Родъ большого калача, обрядовый свадебный хлѣбъ. Чуб. IV. 236. *В п'ятницю до діла лежні з гурту поробили та шишки і перепійці в піч посадовили; коровай-же спорядивши з самую суботу, посадить його впросили Кирика Голоту.* Мкр. Н. 21.

Лежі́ння, ня, *с.* Лежаніе. *Через сидіння не впало в лежіння.* Ном. № 10846.

Ле́жма, *нар.* Въ лежачемъ положеніи. *Попереду сніп лежма б'ють, а потім сторч поставе.* Каменец. у. —**лежа́ти.** Постоянно, не вставая лежать. *Лежма лежу хвора.* НВолын. у.

Ле́жник, ка, *м.* 1) Боровъ дымовой трубы?, „Любимымъ мѣстопребываніемъ „вихова́нця“ есть „ле́жник“, на чердакѣ“. Чуб. І. 208. 2) **Ле́жники справля́ти=Лежня справляти.** О. 1862. III. 20.

Лежню́ха, хи, *об.*=**Лежень 1.** Желех.

Лежня́, ні, *ж.*=**Лежа.** *За лежнею ніколи посидіти.* Ном. № 10846.

Лежня́ка, ки, *об.*=**Лежень 1.** Желех. Вх. Зн.

Лежу́н, на́, *м.* = **Лежень 1.** Чуб. І. 262.

Лежу́х, ха́, *м.* 1)=**Лежень 1.** Каменец. у. *Лежух лежить, а над ним Бог кряжить.* Ном. № 1682. *Лежухові Бог долю дає.* Ном. № 1683. 2) Упавшее или поваленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 3) Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Лем. 431.

Ле́зиво, ва, *с.* Лѣстница изъ лыка (у бортнвк.).

Ле́зо, за, *с.* Лезвіе. Уман. у. *Оце обух, а це лезо (у сокири).* Харьк. Ум. **Лі́зко.**

Ле́йбик, ка, *м.* 1) Родъ жилета у лемковъ. Гол. Од. 75. 2) Родъ женской верхней теплой одежды на ватѣ. Рк. Левиц.

Лейментáрь, ря́, *м.* Рейментарь. Мет. 425.

Ле́йстер, стру, *м.* Реестръ. *Запишіть у лейстри.* Мил. 162.

Лейстро́вий, а́, е́. Реестровый. *Тоді сироту Степана, козака лейстрового, отамана молодого, турки-яничари ловили.* Шевч. 255. *Тільки обізвався писарь військовий, козак лейстровий.* Дума.

Лейстрови́к, ка́, *м.* Реестровый казакъ. *Бенкетув шляхта, іграючи в карти, а козаки-лейстровики додержують варти.* К. Досв.

Лейта́рь, ря́, *м.* Рейтаръ. *Скоро лейтарі до його прибували, листи подавали.* АД. II. 123.

Ле́квар, ру, *м.* Варенье изъ сливъ. Угор.

Ле́кція, ції, *ж.* Урокъ, лекція. *Не вивчиш лекції,—профессорі й слова не скажуть.* Левиц. І. 152.

Ле́кшати, шаю, еш, *гл.*=**Легшати.** Желех.

Ле́кше, *нар.*=**Легше.** *Лекше говорити, ніж зробити.* Ном. № 5605.

Ле́ле, ле́лечко! *меж.* Увы! Горе! Бѣда!

Ой леле, леле! битиме татусь. Лубен. у. *Ой лелечко, лелечко, болить моє сердечко!* Чуб. V. 1061. *Леле, лелечко мені!* Ном. № 9270.

Леле́, *меж.* ? Припѣвъ въ дѣтской пѣсенкѣ: *Леле, діду, леле, бабо, леле, Коваленку! Та понесім погуляти дитину маленьку.* Ном. № 9262.

Леле́ка, ки, *ж.* Аистъ, Ciconia. *Облітав сердега море й землі, як лелека.* Мкр. Н. Ум. **Леле́чка**. Ув. **Леле́чище**.

Леле́кати, чу, чеш, *гл.* Вопить, стонать. *Лелечу-лелечу,—поки то встану, Вона нездужає—всю ніч лелече.* Борз. у.

Леле́нути, ну, неш, *гл.* Сильно полить, хлынуть. *А після тієї грози як лелене дощ!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Лелеса́ти, са́ю, еш, *гл.*=**Лелекати**. *Як стали орла іс цехом ховати, і стала птиця небесна як коза лелесати. Лелеса мов скажений.* Харьк.

Лелета́ти, чу́, чеш и лелеті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Напѣвать? Вх. Зн. 32.

Леле́чий, а, е. Свойственный, принадлежащій аисту.

Лелечиня́, ня́ти, *с.* Птенецъ аистъ. Харьк. Ум. **Леле́чиня́тко**.

Леле́чич, ча, *м.* Аистѣ-самецъ. *Полетів уже лелечич, полізу до гнізда.* Лубен. у.

Леле́чище, ща, *м.* Ув. отъ **леле́ка**.

Леле́чка, ки, *м.* Ум. отъ **леле́ка**.

Ле́лечко. См. **Ле́ле**.

Ле́лик, ка, *м.*=**Лилик**. Вх. Пч. II. 7.

Лелі=**Лельо**. Желех.

Леле́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **лелія**.

Лелі́ння, ня, *с.* Тихое теченіе. *Тихе леління... води по камінні.* Левиц.

Ле́літ, лета, *м.* Птица изъ породы совъ, сычъ. Вх. Зн 33.

Лелі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Сверкать; струиться блестя, блестѣть; переливаться. *Так і леліють церкви уряжені та золоті.* Зміев. у. *В неї подвір'я сріблом леліє.* Гол. III. 543. *Да йшла дівка да яриною, да ярина леліє.* Чуб. V. 23. *Там вода леліє, на її дивлюся.* Мет. *А на морі вода леліла.* Нп. 2) Лелѣять. *Та мала собі сина єдиною Івася Вдовиченка, змалку леліла, у найми не пускала.* Мет. 414.

Лелі́тка, ки, *ж.* 1) Металлическая блестка, пришиваемая на одеждѣ, церковн. облаченіи и пр. Каменец. у. 2) *мн.* Головное украшеніе гуцулокъ: мелкія бляшечки вокругъ головы. Гол. Од. 73. Ум. **Лелі́точка**. *Ніхто не вгадає, що на гільцю сяє: золоті корхи верхи, срібні да леліточки.* Рк. Макс. Употребляется какъ ласкательное слово: *Ти ж моя леліточка!*

Ле́ліч, чу, *м.* Alnus viridis. Вх. Зн. 32.

Лелі́я, лі́ї. *ж.* Лилія. *Насіяла миленькая білої лелії.* Гол. I. 327. *Ой як же ти процвітаєш, як в саду лелія.* Чуб. V. 428. Ум. **Лелі́енька**. *Сестро ж моя, леліенько біла!* Федьк. I. 9.

Леліяти, лію, еш, *гл.* Лелѣять. *Мати сина леліяла, потіхи ся надіяла.* Гол. I. 164.

Ле́лька, ки, *м.*=**Лельо**. Гол. I. 223. Желех.

Ле́льо, ля, *м.* Батюшка, отецъ. Шух. I. 32.

Ле́льом-поле́льом, *нар.* Еле ноги передвигая. *Що ти ходиш лельом-полельом, наче тобі ступінь по червінцеві.* Подольск г.

Леля́, лі, *ж.*=**Ле́я**. *Як пішла леля, то всі городи піском позаносило.* Черниг. у.

Леляк, ка, *м.* Козодой, лилокъ. Радом. у.

Лем, *сз.* 1) Но. *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста.* Гол. IV. 522. 2) Лишь только. Гол. I. Вступленіе, 725. 3) Какъ вставка въ рѣчь: вотъ, вѣдь, же.

Лема́к, ка́, *м.* Названіе малоросса, живущаго въ Венгріи, въ долинахъ, за Бескидами. О. 1861. I. 265; 1862. I 79.

Лема́чка, ки, Малорусска изъ Венгріи, жительница долинъ за Бескидами. Желех.

Ле́мбик, ка, *м.* Алембикъ, перегонный кубъ.

Ле́ме, *сз.*=**Лем**. Вх. Зн. 32.

Ле́мент, ту, *м.* Плачъ, вопль, рыданіе; крикъ. *Чутно було в Рамі голос, лемент.* Єв. Мт. II. 18. *Із городів встає під небо лемент.* К. Іов. 53. *Коли вихожу з хати, а на вулиці такий галас, такий лемент!* Канев у. *Ото буде лементу!* Левиц. Пов. 143.

Лемента́рь, ря́, *м.* = **Леймента́рь**. Мет. 425.

Лементі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Кричать, громко говорить. *Жінки лементіли біля корчми, аби дав жид без грошей горілки.* Каменец. у.

Лементува́ння, ня, *с.* Вопль, крикъ. *Охрипле лементування.* Мир. Пов. II. 108.

Лементува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Вопить, кричать. Ном. № 13022.

Лементува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Хлопотать. суетиться. Полт. г.

Леме́ха, хи, *ж.* 1)=**Лемішка**. 2) *об.* Флегматикъ; неуклюжій. НВолын. у.

Ле́мехуватий, а, е. Неповоротливый,

медлительный, флегматическій. Черк. у. НВолынск. у. Левиц. I. 163. *Стала така лемехувата.* Г. Барв. 365.

Леме́шик, ка, *м.* Ум. отъ **леміш.**

Ле́мзати, заю, заеш, *гл.* Медленно ѣсть.

Лемві́ти, жу́, ви́ш, *гл.* Медленно идти, тащиться. Желех.

Ле́мич, чу, *м.* Раст. Alnus viridis. Лв. 96. См. **Леліч.**

Лемі́ш, ша́, *м.* 1) Сошникъ, лемехъ (въ плугѣ). *Чому ви, хлопці, не орете?— Да, дядьку, свято —Яке свято?— Чересло й леміш ізнято.* ЗОЮР. I. 146. *Може викую я з його до старого плуга новий леміш і чересло і в тяжкі упруги, може, зорю переліг той.* Шевч. 669. **Зробив з лемеша́ шва́йку.** Испортилъ дѣло, гора родила мышь. Ном. № 7613. Ум. **Леме́шик.**

Лемі́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **лемішка.**

Лемі́шка, ки, *ж.* 1) Родъ кушанья изъ муки, саламата. *Галушки та лемішка, а хлібу перемішка.* Ном. № 12339. *Дівер з невісткою розбив горщик з лемішкою.* Чуб. V. 724. 2) Мямля; мягкій и безхарактерный человѣкъ. Ум. **Лемі́шечка.** *Чоловіче, наварю я тобі лемішечки.* Грин. II. 164.

Леміщаний, а, е. Изъ **лемішки.** *Леміщані вареники.*

Ле́мківський, а, е. Принадлежащій лемку. Желех.

Ле́мківщина, ни, *ж.* Мѣстность, заселенная **ле́мками:** погорье Низкаго Бескида отъ р. Сяна по Попрадскую долину, въ Сяндецкомъ у. Желех. Голов. I. Вступл. 725.

Ле́мко, ка, *м.* Галицкій малороссъ, житель **Ле́мківщини.** Голов. I. Вступл. 725.

Лемну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Удалиться, отступить. Желех. 2) Стибрить, стащить. *Так то він її лемнув, як був тут.* Брацл. у.

Ленде́рево, ва, *с.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Лені́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Лелі́ти.** *На калину вітер віє, калина леніє.* Мет. 41. *Леніла вода, леніла.* Чуб. III. 162.

Ленни́й, а́, е́.=**Лляний.** *Розточено ленний обрус на столі.* Чуб. *Розстелено ленні скатерті по столу.* Мет. 152.

Ле́но, *сз.*=**Лем 2.** Вх. Зн.

Ле́нта, ти, *ж.* Лента́ (взято изъ русск. яз.). Кв. I. 6. *Куплю собі шаблю золотую, а до шаблі ленту голубую.* Черк. у.

Лента́вий, а, е. Рваный. Вх. Зн. 32.

Лентю́х, ха, *м.* Одѣтый въ городскую одежду? горожанинъ? Шух. I. 33.

Лену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Летѣть. Федьк. I. 27. *Леньмо, поленьмо до свою пана.* Чуб. III. 440. *Кину пером, лену орлом, конем поверну, а до свою отамана таки поверну.* Нп.

Леопа́рд, да, *м.* Леопардъ. *І леопард із льоху вискочив на сцену... Ступив, зирнув,—і полилась святая кров.* Шевч. 614.

Леп, пу, *м.* Нечистота на тѣлѣ, потная грязь. *Лепу на руках багато.* Харьк. у.

Лепесну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Броситься бѣжать. *Тілько пустив мене з рук, а я як лепесну тікати.* Екатер. у.

Лепета́йло, ла, *с.* Болтунъ, а въ загадкахъ названіе языка. Ном., стр. 297, № 222.

Лепета́ти, чу́, чеш, *гл.* Лепетать, болтать; говорить невнятно. *Не тямить голова, що язик лепече.* Ном. № 12987. *Лепече, як той пустий млин.* Ном. № 12984.

Ле́петень, тня, *м.* Болтунъ. *Лепетень лепече, а дурень слухає.* Чуб. I. 262.

Лепети́ця, ці, *ж.* Болтунья. Ном., стр. 294, № 121.

Лепеті́ння, ня, *с.* Болтовня. Левиц. Пов. 84.

Лепечі́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Лепетати.** *Та чого лепетиш, як дзвоник?* Черк. у.

Лепетли́вый, а, е. Болтливый. Левиц. I. 399.

Лепету́н, на́, *м.* Болтунъ. Желех.

Лепету́ха, хи, *ж.* 1) Болтунья; ворчливая женщина. *Бо свекруха, лепетуха сварливая голова, вона ж мене зсклопоче—я дівчина молода.* Чуб. V. 535. См. **Лепетиця.** 2) Водка. *Як нап'ється лепетухи, стане не тверезий.* Чуб. V. 1161. 3) **Да́ти лепету́хи.** Убѣжать, удрать. *Баба дождала ночі і дала лепетухи до пана.* Грин. I. 94. Ум. **Лепету́шка.** *Захтілося лепетушки, пропила моток і витушки.* Чуб. V. 680.

Лепе́тя, ті, *об.* Болтунъ, болтунья.

Лепеха́, хи́, *ж.* 1) Раст. Аиръ, Acorus calamus. Также **Жидівська лепеха́.** ЗОЮР. I. 109. 2) Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135.

Лепе́хуватий, а, е. 1)=**Лемішкуватий.** 2) Широколистый? *Ой густий очерет да й лепехуватий.* Чуб. V. 176.

Лепе́ць, пцю, *м.* Раст. 1) Asperugo procumbens. ЗЮЗО. I. 113. 2) Galium Aparine. ЗЮЗО. I. 123.

Лепешни́к и лепешня́к, ка́, *м.* Раст. Scirpus sylvaticus. ЗЮЗО. I. 135. См. **Лепеха 2.**

Лепі́стка, ки, *ж.* Лепестокъ. Ум. **Лепісточка.**

Лепіх, ха, *м.* Раст. Gluceria spectabilis. Вх. Пч. I. 10.

Лепішник, ка, *м.* Раст. Carices. Лв. 97.

Лепо́к, пка́, *м.* Раст. Asperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Лепо́рт, ту, *м.* Рапортъ. *Іул, як комендант ісправний, Енеїві лепорт подав.* Котл. Ен. VI. 34.

Лепортува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Рапортовать, доносить. Харьк.

Ле́пський, а, е. Хорошій, красивый. *Жив я собі недалеко од сього лепського города.* Греб. 400.

Ле́псько, *нар.* Хорошо, красиво. *Із кожного куріня везли знамена на конях, лепсько убраних.* Стор. II. 156.

Ле́пта, ти, *ж.* Лепта. *Спасибі, друже мій убогий,—ти, знаю, лепту розділив свою єдину.* Шевч. 561.

Лепти́ця, ці, *ж.* Раст. Lychnis. Шух. I. 21.

Лепу́х, ха́, *м.* Раст.=**Лопух.** Вх. Пч. I. 8.

Лепухо́вий, а, е.=Лопуховий. *Прийде літо красне,—все готове, пошиємо шаравари лепухові.* Грин. III. 325.

Лепчи́ця, ці, *ж.* Раст. а) Galium Aparine. Анн. 151. б) Asperugo procumbeus. ЗЮЗО. I. 113. в) Arperugo Aparine. ЗЮЗО. I. 113.

Ле́скіт, коту, *м.* и пр.=**Ло́скіт** и пр.

Лесли́вий, а, е. Льстивый. *Тодос лесливий чоловік.* НВолын. у.

Ле́сний, а, е.=Лесливий. *Діявіл лесний.* Чуб.

Лест, ту, *м.* Въ выраженіи: **Лесто́м захо́дити.** Обманывать при помощи хитрости. Желех.

Ле́ста, ти, *ж.* Родъ шестерни въ водяной мельницѣ на Днѣпрѣ.

Ле́статися, таюся, ешся, *гл.* Едва идти, плестись. ЧГВ. 1853. 61.

Лесте́ць, тця́, *м.* Льстецъ.

Лести́вий, а, е. Льстивый. *Потребить Господь лестивих і уста заціпить хитрим.* К. Псалт. 25.

Лести́вість, вости, *ж.* Льстивость. Желех.

Лести́во, *нар.* Льстиво. *Найгірший народові ворог бува той, хто лестиво вихваляє нас, щоб ми не по правді про себе думали.* О. 1862. IX. 29.

Лести́ти, щу́, сти́ш, *гл.* Льстить. *Не лести мене своїми пишними словами.* К. XII. 64.

Лести́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.* Подольщаться, подлаживаться. *Леститься, як у пазуху не влізе.* Черк. у. *Хоть як вона буде до тебе леститься, а ти їй усії правди не кажи.* ЗОЮР. II. 71. *Давай уже хоть коло сього леститись: оце, кажуть, пан так пан!* К. ЧР. 74.

Ле́стівочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ле́стка.**

Ле́стка, ки, *ж.* Лесть, льстивая рѣчь. *Лестки горшеї отрутизни.* Ном. № 3072. *Оті шепотинники-окомони чого не допнуть у панів добрим способом, то завсіди доб'ються у них лестками.* Берд. у. **Ле́стками підійти́.** Лестью добиваться, льстить. НВолын. у. Ум. **Ле́стівочки.** *Як узяли лестівочками підходить.* Ном. 3094.

Лестни́й, а́, е́. Льстивый, обманчивый. Чуб. III. 26.

Ле́стощі, щів, *ж. мн.* Лесть. Харьк.

Лесту́н, на́, *м.* Льстецъ. *Поки в коморі єсть і в скрині, лестун потреться в сій хатині.* Мкр. Г. 61.

Лесть, ти, *ж.*=**Лестощі.** Рк. Левиц. *Смерть лести не знає.* Ном. № 8252. *Тобою чоловік великий і у честі, але по всяк час у гріховній лесті на Христа воює.* Чуб. III. 17. **Ле́стю упада́ти.** Поддабриваться. *Сидить Гриць на важниці, тяженько здихає, а до його чорнявая лестю упадає.* Чуб V. 1038.

Лесь=Єсь, еси. (2-е лицо наст. вр. отъ *гл.* **бути**). *Дівча, дівча, вода чиста, лем ти сама єсь нечиста: юж лесь сім мужів мала, а зо жадним шлюб не брала; сім лесь хлопців породила, ні єдному ксту не дала.—Кед лесь хлоп, то не гварь мі то! Кед лесь Бог,—отпусть мі то!* Гол. I. V. 522.

Лет, ту, *м.* Летъ, полетъ. *Туди саме лет (бджолам) через яр.* Черк. у.

Ле́тарг, гу, *м.* Летаргическій сонъ. *Із сього летаргу пробудила нас рідна мова.* К. XII. 123.

Летargи́чний, а, е. Летаргическій. *Були ми довго наче мертві, були нерухомі, в летаргичному сні.* К. XII. 123.

Леті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Летѣть; быстро стремиться, мчаться, нестись. *Летить орел по над морем.* Мет. 64. *Летить літо, як крилами.* Ном. № 550. *Чого летиш як скажений?* Волын. г. *Летить миска до порога.* Нп. *Куля летить.* Дещо, 31. **Ум. Леті́тоньки.** *Межи ними соколонько крилоньками махає, летітоньки гадає.* Лукаш. 168.

Летю́чий, а, е. Летающій, летучій. Левиц. I. 226. *З пистолю кулею летючу птицю б'є.* Стор. II. 222. *Се ле-*

тючий горобець. НВолын. у. *Це летюча птиця, а це піша.* Черк. у.

Летя́га, ги, *м.*=**Нетяга.** *Ой гуляв, гуляв козак, бідний летяга, сім год і чотирі.* Мет. 377.

Летя́жний, а, е.=**Нетяжний.**

Летя́чий, а, е.=**Летючий 1.** *Летячу птицю б'є.* Канев. у.

Лехва́ря, рі, *ж.* Невкусный супъ. Вх. Зн.

Лехки́й и пр.=**Легкий** и пр.

Леш, *сз.* Но, только. *Втонув, втонув козаченько, леш хусточка плавле.* Чуб. V. 309.

Ле́шко, ка, *об.* Ласк. Душенька. *Я тебе, лешко, ждала, ждала, а ти й не прийшла.*

Ле́щата, т, *с. мн.* 1) Тиски. **Узя́ти в ле́щата.** Стиснуть. 2) Тиски изъ лубковъ или дощечекъ, въ которыхъ сдавливаютъ переломленную кость. 3) Два длинные куска дерева или желѣза, между которыми находится предметъ, который необходимо сжать, а концы ихъ скрѣплены. Напр. а) при дѣланіи короба концы согнутой въ кругъ драни соединяются такъ, что одинъ заходитъ за другой; они помѣщаются между двумя палочками, концы которыхъ связываются и палочки оттого сжимаютъ концы драни такъ, что они не могутъ разойтись; б) при укрѣпленіи плетня два столба забиваются по обѣ стороны плетня одинъ противъ другого и стягиваются насквозь проходящими ихъ планками. *Я тин візьму у лещата.* Лебед. у. 4) Жомы для разминанія кожъ. *В лещатах вимпнають квашію з сириці.* Черном. 5) Лещетка, употребляемая при кастраціи лошадей. 6) Родъ снаряда, употребляющагося въ игрѣ. *Палили клочча, ворожили, по спині лещатами били, загадували загадок.* Котл. Ен. III. 70.

Ли, *сз.* Или. *Сядем ми з тобою поснідаєм, ли пообідаєм.* ЗОЮР. I. 207.

Либ, *меж.* Выражающее толчекъ. *Либ Панька в око,—а він і так сліпий.* Ном. № 6392.

Ли́бавка, ки, *ж.* Скотина, съѣдающая только верхушки корма. Желех.

Ліба́к, ка́, *м.* Работникъ, собирающій нефть съ поверхности воды. Желех.

Ли́бати, баю, еш, *гл.* 1) Медленно пастись. *Там і паша така, що треба скотині по стебельцю либати.* Уман. у. 2) Пастись по росистой травѣ. 3) **Ли́бати очи́ма.** Мигать, моргать. *Так либа, так либа,—от-от заплаче.* 4) Собирать при помощи лошадинаго хвоста нефть съ поверхности воды. Желех.

Либа́цький, а, е. Принадлежащій либак'у, относящійся къ нему. Желех.

Либе́рія, рії, *ж.*=**Ліберія.**

Ли́бець, бця, *м.* Нищій, собиратель милостыни. Грин. II. 180.

Ли́бити, блю, биш, *гл.* Брать? собирать? *Ходив* (торгувати)... *та добре либив гроші.* Мкр. Г. 45.

Либо́й, *нар.*=**Либонь.** Желех.

Либоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Либати 2.** Желех.

Либо́нь, *нар.* Вѣроятно, кажись. *Либонь і до гробової дошки щастя не дочекаюся.* Ном. № 8317. *Чорна хмара наступає, либонь дощик буде.* О. 1862. X. *А під лісом, край дороги, либонь курінь мріє.* Шевч. 82.

Ли́бці, ців, *мн.* Бичевка съ привязаннымъ мясомъ для ловли рыбы.

Ли́вень, вня, *м.* Ливень, проливной дождь. *Рече—і дощ, і ливень з неба ллється.* К. Іов. 82.

Ливни́й, а́, е́. Проливной (дождь). Мнж. 148.

Ли́врити, рю, риш, *гл.* Плохо читать. *Вчився він добре на филозофії: в шіснадцять літ письмо мимрив та все по латині ливрив.* КС. 1882. IX. 480.

Лига́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Набрасывать веревку на рога вола. *Лигай вола! чою стоїш?* 2) и сов. в. **Лигну́ти, ну́, не́ш.** Хлебать, хлебнуть, глотать, глотнуть, проглотить, жрать. *Він плакав і лигав кулешик.* Котл. Ен. *Тут з салом галушки лигали.* Котл. Ен. I. 11. *Купив слив та й лигаю собі.* Лебед. у. *Тільки кусай, кільки можеш лигнути.* Ном. № 5587. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Лиги́,—да́ти. Убѣжать, навострить лыжи. Ном. № 4411. *Ломаку під руку, да й лиги!* Ном. № 11047. *Та лиги!* Мнж. 95.

Лига́тися, га́юся, ешся, *гл.* Сходиться съ кѣмъ, связываться съ кѣмъ; соединяться.

Ли́гирь, ря, *м.* Нищій. *Там у городі скрізь лигиря сидять попід барканами, просять милостині.* Грин. II. 180. Ув. **Лигиря́ка.** Грин. II. 180.

Лигну́ти, гну́, не́ш, *гл.* 1) См. **Лигати 2.** 2) Ударить, хватить. *Ларченка як хто по потилиці лигнув.* Мир. ХРВ. 263.

Лигну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Уда-

ритьcя. *Що се в тебе око підбите?—Та се я нахилилась хату мести та як лигнулась об стіл, об ріжок, та й набила.* Верхнеднѣпр. у.

Лигону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Хлебнуть, глотнуть большимъ глоткомъ. 2) Поспѣшно убѣжать. Мнж. 184.

Лигоми́на, ни, *ж.* и пр.=**Лагомина**.

Лигоми́нець, нця, *м.*=**Лагоминець**. *І ті були там лигоминці, піддурювали що дівок.* Котл. Ен. III. 43.

Ли́джа, жі, *ж.* Раст. Ситникъ, Juncus. Вх. Уг. 250.

Ли́жка, ки, *ж.* 1)=**Ложка**. *Треба миски, треба лижки.* Грин. III. 678. 2) Ножъ, которымъ вырѣзывается углубленіе въ ложкѣ. Шух. I. 247. 3)—**жа́б'я**. Головастикъ. Вх. Лем. 413.

Лижка́рство, ва, *с.* Выдѣлка ложекъ. Шух. I. 247.

Лижка́рь, ря́, *м.* Ложечникъ, мастеръ, дѣлающій ложки. *Лижкарі виробляють звичайні лижки з ... дерева.* Шух. I. 247.

Ли́за, зи, *об.* Прилизанный, прилизанная.

Ли́занка, ки, *ж.* Кушанье: сваренное молоко съ мукой. Шух. I. 142.

Лиза́ти, жу́, жеш, одн. в. **лизну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Лизать, лизнуть. *Собаки лизали рани його.* Єв. Л. XVI. 21. *Дано тобі кісточку: хоч лижи, хоч на далі бережи.* Ном. № 12146. **Лиза́ти гу́би (собі́).** Облизываться въ предвкушеніи чего-либо пріятнаго или въ желаніи его получить. *Стриба Рябко, вертить хвостом, неначе помелом, і знай дурненький скалить зуби та лиже губи: „Уже ж бач", дума він... „Мабуть сам пан звелів оддать Рябку печене і що зосталося варене".* Г.-Арт. Въ переносномъ смыслѣ—хотѣть чего-либо пріятнаго, но еще не имѣть возможности получить. У Макаровскаго описывается на свадьбѣ красивый парубокъ, лихой танцоръ, всѣхъ удивившій своей ловкостью: *„Що за удаль, що за сила!" парубки казали, і дівчата тишкувались і губки лизали.* Мкр. Н. 30. **Лиза́ти гу́би до ко́го.** За кѣмъ ухаживать, зариться на кого. *Лизав до молодої губки, буркотав як голуб до голубки.* К. МБ. X. 3. **Лиза́ти гу́би (кому́).** Надоѣдать съ поцѣлуями. *Не тоді мені лижи губи, як солодкі, тоді мені лижи, як гіркі.* Ном. № 2315. **Лиза́ти халя́ву, чо́боти (кому́).** Пресмыкаться предъ кѣмъ, унижаться. *У Ірода таки самою і у порогу й за порогом стояли ликтори. А цар лизав у ликтора халяву.* Шевч. 637. **Лизну́в ши́лом па́токи.** Ничего не получилъ, ничего не достигъ. Ном. № 1814. **Бода́й тебе́ чорт лизну́в!** Чортъ бы тебя взялъ! *Оттут тебе лизне і чорт!* Котл. Ен. **Як віл лизну́в!** Исчезло. Ном. № 1894. **Неха́й тебе́ ли́зень лизне́.** См. **Лизень. Не дам тобі́ й лизну́ти!** И попробовать не дамъ. *Не діждеш, щоб я тобі й лизнути дав! Ні, сам поїм усе.* Кв.

Лиза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Лизаться. 2) Подлизываться, заискивать. *Він усе коло панів лижеться.* Черк. у. *Хлопець не дурний: котком лижеться біля старих.* Полт. у.

Ли́зень, зня, *м.* Бычачій языкъ. *Телячий ли́зень.* **Як ли́зень злиза́в (кого́).** Исчезъ, какъ въ воду упалъ. Ном. № 13512. **Неха́й тебе́ ли́зень лизне́, зли́же!** Чтобъ ты пропалъ! Ном. № 3739.

Ли́зкати, каю, еш, *гл.* 1) Лизать, вылизывать. Черк. у. 2) Часто понемногу ѣсть. *Сіло б та наїлось одразу, а то й лизкає увесь день.* Черниг. у.

Лизну́ти. См. **Лизати.**

Лизу́н, на́, *м.* 1) Лижущій. 2) Подлиза, льстецъ. *Стали мужики лизуни добриться до панів.* Волч. у. 3) Миѳическое существо, въ образѣ большого звѣря, живущее въ лѣсахъ и пожирающее людей. Чуб. I 193.

Лизь, зя, *м.*=**Лизень. Як його́ лизь злиза́в!=Як ли́зень злиза́в його́.** Мир. ХРВ. 116.

Ли́зькати, каю, еш, *гл.* = **Лизкати.** *Лизькає кров собака.* Славяносерб. у.

Ли́ко, ка, *м.* 1) Лыко. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. *Кричить, мов з йою чорт лика дере.* Ном. № 3454. **Не міша́йтесь між чужі́ ли́ка.** Не мѣшайтесь не въ свое дѣло. Ном. № 9569. 2) Веревки (изъ лыкъ?), которыми татары въ прежнее время связывали захваченныхъ ими во время набѣга людей. Поэтому: **Бу́ти в тата́рськихъ ли́кахъ**—попасть въ неволю къ татарамъ. **В'яза́ти в ли́ка.** Брать въ неволю. *Попереду біжить чавуш великий і грамоту султанову читає: в'язати в лика всіх, або стинати.* К. ЦН. 212. Ум. **Ли́чко.** *Виміняв ремінець на личко.* Посл.

Ли́куватий, а, е. 1) Мочалистый. *Як поростуть великі конопли, то волокно буде ликувате.* Волч. у. 2) Волокнистый, жилистый. *Якась ликувата диня та несолодка.* Волч. у.

Ли́ктор, ра, *м.* Ликторъ. *Жерці і ликторі стоять круг капитолія.* Шевч. 607.

Ли́лик, ка, *м.* Летучая мышь. Каменец. у.

Лиліяс, су, *м.* Раст. *Схилився кущ роскішний лиліясу.* К. ПС. 119. *Кущ лиліясу і троянди два кущі.* Г. Барв. 214.

Лима́н, ну, *м.* 1) Лиманъ, расширенное устье рѣки. *Чорна хмара з-за лиману небо, сонце криє. Синє море звірюкою то стогне, то виє.* Шевч. 49. *Чорним морем далеко гуляли... На лиман-ріку іспадали; к Дніпру-Славуті низенько уклоняли.* Дума. 2) Большое и глубоководное озеро, незаросшее камышемъ. Браун. у. 3) Раст. Ranunculus acris. ЗЮЗО. I. 133.

Лима́нний, а, е. 1) Относящійся къ **лима́ну 1.** 2) Озерный. Браун. 17.

Лима́нник, ка, *м.* Часть лимана, которая при легкомъ вѣтеркѣ попадаетъ въ полосу безвѣтрія и остается неподвижной. Браун. 51.

Лима́нський, а, е=Лиманний 1. *Ой що узяв Дніпр та свою волю: свої бережки промиває, а лиманські коси засипає.* Грин. III 592.

Лимаре́нко, ка, *м.* Сынъ шорника. *У перетику ходила по опеньки, лимаренка полюбила молоденька.* Шевч. 540.

Лимари́ха, хи, *ж.* = **Лимарка.** *Ой пила, пила лимариха на меду, та й пропила свою дочку молоду.* Лис. I.

Ли́марів, рева, ве. Принадлежащій шорнику.

Лимарівна, ни, *ж.* Дочь шорника. *Ой хто купить цебер меду ще й вина, того буде лимарівна молода.* Лис. I.

Ли́марка, ки, *ж.* Жена шорника.

Ли́марство, ва, *с.* Шорное ремесло.

Ли́марський, а, е. Шорническій. *Він і реміниця лимарського не варт.* Посл.

Ли́марщина, ни, *ж.* Сыромятная кожа. Вас. 158.

Ли́марь, ря, *м.* Шорникъ. Вас. 159. *Оддала дочку та за крамаря, а сама пішла та за лимаря.* Чуб. V. 911.

Лимарюва́ння, ня, *с.* Занятіе шорничествомъ.

Лимарюва́ти, рюю, еш, *гл.* Заниматься шорничествомъ. *Добре Дорошеві: один син лимарює, другий кравцює, а небіж шевцює.* Канев. у.

Ли́мзати, заю, еш, *гл.*=**Лемзати.** *Помимзав він трошки з мисочки, та й знов ліг, сказано—недужий.* Кіев. у.

Лимпа́ч, чу́, *м.* Земляной кирпичъ, битый кирпичъ изъ глины съ мякиной. Херс.

Лимпаче́вий, а, е. Сдѣланный изъ **лимпачу́.** Херс.

Лин, на́, *м.* Рыба линь, Cyprus tinea. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. Ум. **Лино́н, лино́чок.** *Дитиночка, як линочок.* Ном. № 8469.

Ли́на, ни, *ж.*=**Линва.**

Ли́нва, ви, *ж.* Толстый канатъ. НВолын. у. *Порон на линві ходе, а у вас кажуть на мотузі.* Литин. у. Ум. **Ли́новка.** *Шибениця старенькая, линовки новенькі.* Шух. I. 199.

Лине́ць, нця́, *м.* Ракъ во время линянія. Мнж. 185.

Лини́на, ни, *ж.* 1)=**Лин.** *Ой ви, рибалочки, ой ви, молодії, та поймайте мені риби линини.* Чуб. V. 1072 2) Мясо линя. *Нема над рибу линину.* Ном. № 7522. Ум. **Лини́нка.** *Просить вона на вечеру і рибку лининку.* Чуб. V. 50.

Ли́нити, ню, неш, *гл.* У решетниковъ: снимать слой коры съ предварительно распаренныхъ въ печи липовыхъ стволовъ, обнажая лыковый слой, который потомъ отдѣляютъ отъ стволовъ. Вас. 175.

Ли́нія, нії, *ж.* 1) Линія, черта. 2) Пограничная черта. *Біля города, біля Килії, на турецькій линії.* Нп. *Ішов козак на линію і вельми надувся; ішов козак із линії, як лихо зогнувся.* Ном. № 792. 3) Линейка.

Ли́нка, ки, *ж.* Веревка; корда, на которой гоняютъ лошадей.

Линки́й, а́, е́. Отсырѣлый, влажный. Мнж. 185. *Сіно линке, снопи линкі.* Лубен. у.

Линко́ватий кінь. Лошадь со впавшей спиной, сѣдлистая лошадь.

Лино́вище, ща, *с.* 1) Сброшенная вылинявшей змѣей старая кожа. *Як нападе кого лихоманка, то треба повісити на шнурочку на шию гадюче линовище.* Кобел. у. 2) Кожура рака, потерянная при линяніи. Мнж. 185.

Ли́новка, ки, *ж.* Ум. отъ **ли́нва.**

Лино́к, нка́, *м.* 1) Ум. отъ **лин.** 2) Названіе вола свѣтлорыжей масти. КС. 1898. VII. 41. 3) Раст.: а) Dianthus deltoides. Лв. 98. б) Tragopogon pratensis. Лв. 102.

Лино́чок, чка, *м.* Ум. отъ **лин.**

Линтваре́вий, а, е. Сдѣланный изъ овечьей шкуры. *Линтваревий кожух.* Сим. 226.—**опра́ва.** Кожаный переплетъ. Елисаветгр. у.

Линтваре́ць, рця́, *м.* Ум. отъ **линтва́рь.**

Линтва́рик, ка, *м.* Ум. отъ **линтва́рь.**

Линтва́рь, ря́, *м.* Шкура годовалаго ягненка. Вас. 154. Ум. **Линтваре́ць, линтва́рик.**

Ли́нути, ну, неш, *гл.* 1) Летѣть. *Линув сокіл з України.* Мет. 376. *Ангел линув, сльозу уронив.* Чуб. III. 305. 2) Стремиться. *А я дивлюся і серцем лину в темний садочок на Україну.* Шевч. 403.

Лину́ти, ну́, не́ш, *гл.* Политься, хлынуть. *Як линув дощ.* Черк. у. *Линув на лоб йому води.* Мкр. Г. 57. *Горщик як брязне об піл, як линуть на мене помиї.* Г. Барв. 225.

Лину́тися, ну́ся, не́шся, *гл.*=**Лину́ти.** *Вода линулася.* Харьк. у. *Дощик линувся—цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою.* Ном. № 334.

Линча́, ча́ти, *с.* Маленькій линь.

Линь, (**ня?** *м.*). Раст. Artemisia campestris. Лв. 97.

Линьба́, би́, *ж.* Время линянія.

Линю́щий, а, е. Линючій, линяющій. *Заполоч линюща.* Черк. у.

Линя́ти, ня́ю, еш, *гл.* 1) Линять, терять цвѣтъ. 2) Линять, лишаться шерсти, ронять перья. *За тим вовк не линяє, що в комору часто никає.* Ном. № 7208.

Ли́па, пи, *ж.* Дерево липа, Filia parvifolia. *З однієї липи двічи лика не деруть.* Ном. № 7471. Ум. **Ли́пка, ли́понька, ли́почка.** *Сухая липочка не гнеться.* Грин. III. 460.

Липа́рка, ки, *ж.* 1)=**Липковиця.** Вх Уг. 250. 2) Глина для кирпича, для печей. Вх. Лем. 432.

Ли́пень, пня, *м.*=**Липець 1.** Желех.

Ли́пець, пця, *м.* 1) Мѣсяцъ іюль. *Одного літнього гарячого дня в місяці липці 184... року з города Тули вийшла купка хлопців.* Левиц. Пов. 3. 2) род. пад.—**пцю.** Липовый медъ.

Ли́пина, ни *ж.* 1) Липовое дерево. *Білий як липина.* Ном. № 13147. 2) Липовый лѣсъ. *Пішов у липину.* 3) Щепки, лучина. Вх. Зн. 32. *Потрощити на липину.*

Ли́пиці, пиць, *ж. мн.* Сѣмена липы. Черк. у.

Ли́півка, ки, *ж.* 1) Кадка изъ липоваго дерева. *Коли оглядились до липівки, що на горищі з медом була, аж вона перекинута й вилизана.* Драг. 363. 2) Родъ дыни. Ум. **Ли́півочка.**

Ли́пка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ли́па.** *Ой у полі горина, стоїть липка зелена, ой на тій липиці... три птахове співають.* Чуб. V. 223. 2) Липовая кора, лубъ? *А моя хата липками шита.* Чуб. V. 412. 3) Раст. Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 170. 4)=**Липці.** Для снимація вишень—**очерети́на ли́пка.** О. 1861. V. 36.

Липка́чий, а, е.=**Липковатий.** *Липкача роля.* Вх. Уг. 250.

Липки́й, а́, е́. 1) Липкій. *Вона мене по тілу маже липким, вонючим, як смола.* Алв. 64. 2) Прилипчивый (о болѣзни). 3) Имѣющій влеченіе къ чему-нибудь. Левиц. I. 341. *До хазяйства липкий такий, вже й ночі не доспить, коли треба.*

Липко́ватий, а, е. Липкій, клейкій, вязкій. **Липко́вата земля́.** Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липковиця, ці, *ж.* Глинистая и оттого вязкая почва. Вх. Уг. 250.

Липне́вий, а, е. Іюльскій. Желех.

Липни́к, ка́, *м.* 1) и 2)=**Липняк 1 и 2.** 3) Мучной хрущъ, Melolontha fullo. Вх. Пч. I. 7. 4) Раст. а) Silene viscosa. Kolb. I. 202. б) Galium aparine. Вх. Лем. 432.

Ли́пнути, ну, неш, *гл.* 1) Липнуть, приставать. *З чим ся обходимо, тое до нас липне.* Ном. № 5990. 2) Льнуть. *Всі його люблять, всі до його липнуть.* Котл. НП.

Липня́к, ка́, *м.* 1) Липовая роща, липовый лѣсъ. 2) Липовый медъ. Желех.

Липоватиця, ці, *ж.* = **Липковиця.** Вх. Лем. 432.

Ли́повий, а, е. Липовый. *Розлетілись, як липове клиння.*

Ли́понька и ли́почка, ки, *ж.* Ум. отъ **ли́па.**

Ли́пці, ців, *м. мн.* Шестъ для снимація фруктовъ, расколотый на одномъ концѣ на четыре части, раздвинутыя на извѣстное разстояніе, чтобы удобнѣе было снимать фрукты. Полт. г.

Ли́пчик, ка, *м.* Раст. Asperugo procumens. Вх. Пч. I. 9. См. **Липчиця.**

Ли́пчиця, ці, *ж.* Раст. = **Лепчиця.** *Ув'язавсь до мене, як липчиця.* Г. Барв. 246.

Лип'я́, п'я́, *соб.* Липы.

Лип'я́нка, ки, *ж.* Порода грибовъ. Черк. у.

Лис, са, *м.* 1) Лисица. *У вічі як лис, а за очі як біс.* Ном. № 13560. *Продав пса за лиса.* Ном. № 3086. *Старого лиса тяжко зловити.* Ном. № 5791. *Як лис хвостом виляє.* **Ли́сом підши́тий.** Хитрый и льстивый. 2) *мн.* **Ли́си.** Лисій мѣхъ, шуба. **Ми**

в кожусі, та при своїм дусі, а в лисях та в мислях. Ном. № 1613. Ум. **Лисóк.**

Лис, ли́сий, а, е. 1) Лысый, плѣшивый. *Лис, сиз, кутерного: як удасться що доброго,—велика ласка пана Бога.* Ном. № 8546. *Лисий лисою здалека бачить.* Ном. № 7964. 2)—**горá.** Гора, непокрытая растительностью,—обыкновенно считается притономъ вѣдьмъ. 3)—**дя́дько.** Чортъ, домовой. 4)—**кінь, віл** и пр. Имѣющій бѣлое пятно на лбу. *Знаються, як лисі коні.* Ном. № 9481. 5)—**хвіст.** Раст. Пѣтушій гребень, Ononis. 6)—**яйця** Раст. Satyrion.

Ли́са, си, *ж.*=**Лисиця.** *Несе мене лиса за кленові ліса.* Рудч. Ск. II. 4. Ум. **Ли́ска, ли́сочка.**

Лисáк, кá, *м.* 1) Плѣшивецъ. Вх. Лем. 432. 2) Животное съ свѣтлымъ пятномъ на лбу. 3) Обнаженный берегъ или возвышенность. Вх. Зн. 32. 4) Птица лысуха, черная, Fulica atra. Вх. Пч. II. 11.

Лисáн, нá, *м.*=**Лисак 2** (о лошади). Желех.

Лисáня, ні, *ж.* Голая гора. Желех.

Лисеня́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ лисицы. МВ. (О. 1862. III. 45). Ум. **Лисеня́тко, лисеня́точко.**

Ли́сий. См. **Лис, а, е.**

Ли́сина, ни, *ж.* 1) Плѣшь, лысина. *Не по чім і б'є, як не по лисині.* Ном. № 7367. 2) Бѣлое пятно на лбу у животныхъ. *Як уродиться ло..ла з лисиною, то так воно й пропаде.* Ном. № 3218. 3) Проталина, прогалина, при снѣжномъ покровѣ мѣсто, свободное отъ снѣга. *Лисина чорної землі на добрій санній дорозі.* О. 1862. IV. 95. 4) Поляна въ лѣсу. Ум. **Ли́синка.**

Лиси́ця, ці, *ж.* 1) Лисица (звѣрь). *Зна, де вовк, а де лисиця.* Ном. № 5716. *Лисице, лисице! та й довгий же твій хвіст!* Ном. № 13568. **Накри́вся, мов лиси́ця хвостóм.** Неудачно скрывалъ свой поступокъ. Въ обрядѣ сватовства, въ обрядовыхъ рѣчахъ сватовъ дѣвушка называется иногда вмѣсто **куни́ці—лиси́цею.** *У вас лисиця є, нам снилось, котру Тетяною зовуть...* (Изъ рѣчи сватовъ). Алв. 13. 2) Лисій мѣхъ. *Крийся, зятю, та куницями, куницями та лисицями.* Мет. 185. 3) Только во мн. ч. Намерзшіе узоры на оконномъ стеклѣ. 4) Только во мн. ч. Деревянные тиски различной величины и вида, употребляющіеся: а) для сжиманія склеенныхъ досокъ (Миргор. у.); б) для выжиманія воска; в) для сжиманія разламывающагося въ мѣстѣ развѣтвленія дерева. Приборъ состоитъ изъ двухъ досокъ или кусковъ дерева, которые помѣщаются по обѣ стороны развѣтвленія въ деревѣ, послѣ чего концы ихъ сжимаются насквозь проходящими планками. *Треба грушу в лисиці взяти, а то розчахнеться.* Левч. 161. г) для укрѣпленія стѣны: два столба одинъ противъ другого по обѣ стороны стѣны, концы которыхъ скрѣплены отчего стѣна стискивается. *Хата наша похилилась... Батько хоч і взяв у лисиці, дак облупилася ж кругом, обпало.* Г. Барв. 249. д) для поддержанія **жéрдки** при работѣ гребенщиковъ. Вас. 164. *Жердка висить на лисиці.* См. **Лещата.** 5) Названіе вола съ малой бѣлой отмѣтиной на лбу. КС. 1898. VII. 42. 6) Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Лиси́чка.** Въ сказкахъ обыкновенно съ прибавленіемъ слова **сестри́чка.** *Лисичка-сестричка і вовк панібрат.* Рудч. Ск.

Лисичення́, ня́ти, *с.*=**Лисеня.** Ум. **Лисичення́тко, лисичення́точко.**

Лиси́чий, а, е. Лисій. *Нагибали нору лисичу.* О. 1861. V. 70.

Лиси́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лиси́ця.** 2) Раст. Agaricus Cantharellus. ЗЮЗО. I 110.

Лиси́ччин, на, не. Принадлежащій лисичкѣ. *Дак лисиччина дочка й каже...* Рудч. Ск. I. 28.

Лисиччу́к, кá, *м.* Сынъ лисицы. *Лисиччука запер під лавку.* Рудч. Ск. I. 133.

Лисíти, сíю, еш, *гл.* Плѣшивѣть, лысѣть. *Дурна голова не лисіє.* Богодух. у.

Лиск, ку, *м.* Блескъ; лоскъ, глянецъ.

Ли́ска, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ли́са.** *Котику-братіку! несе мене лиска по каменю мосту.* Рудч. Ск. I. 27. 2)=**Лисáк 4.** *Ой були ми в ліску та поймали лиску чорную та чубатую.* 3) Животное съ бѣлымъ пятномъ на лбу: корова, собака и пр. Ум. **Ли́сочка.**

Лискави́ця, ці, *ж.* Зарница.

Ли́скавка, ки, *ж.* 1)=**Влискавка.** Желех. 2) Одно зерно блестящихъ бусъ, бусина блестящая. Шух. I. 130.

Ли́скарь, ря, *м.* Кирка. (К. П. Михальчукъ).

Ли́скáти, каю, еш, сов. в. **лисну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Блестѣть, блеснуть, сверкать, сквернуть. *Ото драпонув! аж потилиця лиска.* Ном. № 4417. *Козаки шабельками лискають.* К. Досв. 141. *Блискавка між хмарами лискала. Тільки лиснув гострий ніж, червона кров закапала з пучки.* МВ. II. 66. 2) Только одн. в. **лисну́ти.**

Выпить, хватить. *Лиснути мокрухи.* Маркев. 59.

Лискну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Лиснути.** *Як разом лискне блискавка, так небо мов запала.*

Лиско́, ка́, *м.* Кличка собаки съ бѣлымъ пятномъ на лбу.

Лискота́ти и пр.=**Лоскотати** и пр.

Лиску́чий, а, е. Блестящій. *З дверей виходилось на широкий ґанок з білого мармуру лискучого.* Федьк.

Лисні́ти, нію, еш, *гл.* Блестѣть; лосниться. *Вода лиснів у криниці.* Лебед. у. *Всюди блищало і лисніло по світлицях.* Левиц. I. 298. (Панок) *з круглим червоним лицем, так гладесенько виголеним, що воно у його аж лисніло.* Мир. Пов. II. 60.

Лиснитися, нюся, ни́шся, *гл.*=**Лисні́ти.** *Вода по полю лиснитъся.* Черк. у.

Лисну́ти См. **Лискати.**

Ли́совий, а, е. Лисій. *Лисова шуба слід замітає.* Чуб. III. 313.

Лисови́н, на, *м.* Самецъ лисицы. Мнж. 185. Ум. **Лисови́нчик.**

Лисови́ння, ня, *с.* Мѣста въ полѣ, лишенныя растительности. Харьк.

Лисови́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **лисови́н.**

Лисо́к, ска́, *м.* Ум. отъ **лис.** Желех.

Ли́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ли́ска.**

Лист, ту, *м.* 1) во мн. им. **листи́.** Листъ (растенія). Употребляется также какъ соб. въ значеніи листва: *Як розвернеться на весну лист, то підемо всі в свист (втічемо).* Ном. № 11035. *Тонковерха тополя пахучим листом шелестить.* МВ. II. 74. *Ой піду я в вишнев сад гуляти, де лист опадає.* Грин. III. 243. **Ли́стом стели́тись.** Прикидываться добрымъ, уступать во всемъ, лебезить. *Як вибірали, тоді старшина листом стелився, а тепер що!* НВолын. у. 2) во мн. ч. им. **ли́сти** и **листи́.** Письмо. *Тільки брат до сестри часто листи пише.* Мет. 244. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром водою плисти, засилай, посилай, серденятко моє, частенькії листи.* Мет. 24. **Лист визволе́ний.** Вольная, документъ объ освобожденіи изъ крѣпостнаго или рабскаго состоянія. *Которий би міг бідний невольник* (сей сон) *одгадати,—міг би йому листи визволені писати* АД. I. 209. **Бо́жий, небе́сний листъ.** Рукописный листокъ религіознаго содержанія, въ которомъ написано, что носящая или часто слушающая его женщина будетъ имѣть легкіе роды; носится при себѣ беременными женщинами. (Подольк. г.). КС. 1893. VII. 75. **Так на́же, як з ли́сту бере́.** Свободно и хорошо разсказываетъ. 3) *мн.* **листи.** Игральныя карты. КС. 1887. VI. 463. 4) **Лист дубо́вий,—вишне́вий.** Родъ писанокъ съ орнаментикой изъ дубовыхъ, вишневыхъ листьевъ. КС. 1891. VI. 373, 374. Ум. **Листо́к, листо́чок, ли́стонько, ли́стик.** *Листки широкого латаття по воді.* Левиц. I. 514. *В саду листоньки шумлять.* Грин. III. 168. *Ой піду я у садочок та вирву листочок.* Мет. 73. *Писаннячко дрібнесеньке, листочок як сніг.* Федьк. I. 39. *Хоч буду далеко,—буду тебе знати, буду листоньки писати.* Мет. 79. *Листоньки читає, дитину хитає; листоньки малює, дитину годує.* Мил. 39.

Ли́ста, ти, *ж.*=**Литка.** Вх. Лем. 432.

Листа́тий, а, е. Имѣющій большіе листья. *Бур'ян там поріс такий листатий.* Грин. II. 14. *Сьогорішній очерет такий листатий.* Полт. г. *Тьохнув соловейко на листатому клені.* МВ. II. 78. Ум. **Листа́тенький.** *Любисток листатенький.* Мил. 89.

Ли́ства, ви, *ж.* 1) Часть **берда.** (см.) Шух. I. 256. 2) Часть **снува́лки.** (см.) МУЕ. III. 15.

Ли́ствиця, ці, *ж.* Часть **звіяшок** (см.). МУЕ. III. 14.

Ли́стик, ка, *м.* Ум. отъ **лист.**

Листико́вий, а, е. Изъ листьевъ. *Їхав козак морковий, коник бураковий, а шапочка з лопуха, кунтуш листиковий.* Kolb. I. 144

Ли́стка, ки, *ж.*=**Листа.** Вх. Лем. 432.

I. **Листо́вий, а, е.** Относящійся къ листу растенія, похожій на листъ растенія. *У мого коня золота грива, шовковий хвостик, очі тернові, очі тернові, вушка листові.* Чуб. III. 285.

II. **Листови́й, а́, е́.** Письмовный, письменный. **Листова́ по́шта.** Письменная почта. НВолын. у.

Листо́вне, листо́вно, *нар.* Письменно, письмомъ. Желех.

Листо́вний, а, е. Письменный. Желех.

Листо́вня, ні, *ж.* Письмовникъ.

Листо́к, тка́, *м.* Ум. отъ **лист.**

Листоно́ша, ші, *м.* Почтальонъ.

Ли́стонько, ка, *м.* Ум. отъ **лист.**

Листопа́д, ду, *м.* 1) Время опаденія листьевъ съ деревьевъ. *На листопаді родився десь твій чоловік, що такий поганий.* Лебед. у. 2) Мѣсяцъ октябрь. Въ такомъ значеніи употр. издавна,—напр. въ четвероевангеліи 1144 г. *Мць октябрь реко-*

мий листопад. Срезневскій. Матеріалы для словаря др.-русск. языка. II. 23. То-же въ новой литературѣ: Левч., Опытъ р.-укр. слов.; Уманець, Словарь. Основа 1862, X. Такъ-же въ календаряхъ: „Рідного Краю" на 1907, „Просвіти" на 1908, „Промінь" на 1908. Галичане употребляютъ это слово для обозначенія мѣсяца ноября. Желех.

Листопа́дний, а, е. 1) Октябрьскій 2) Гадкій, мерзкій. *Листопадні пісні.* Лебед. у. *Листопадний чоловік.* Лебед. у

Листоподáвець, вця, *м.* Податель письма.

Листóчок, чка, *м.* Ум. отъ **лист**

Листувáння, ня, *с.* Переписка, корреспонденція.

Листувáтися, тýюся, ешся, *гл.* Переписываться, находиться въ перепискѣ. К. ЦН. 312.

Ли́стя, тя, *с. соб.* 1) Листья растеній, листва. *З верби листя опадає.* Чуб. III. 205. *Шелестить пожовкле листя по діброві.* Шевч. 195. 2) Письма. *Гей сів Сава кінець стола, дрібне листє пише.* Гол: I. 19. Ум. **Ли́стячно.** *У городі бузина, на їй листячко.* Чуб. V. 176.

Листя́стий, а, е. Лиственный. *Дуб і инші листясті дерева мають гіля.* Шух. I. 177

Ли́стячко, ка, *с. соб.* Ум. отъ **ли́стя.**

Лисýн, нá, *м.* Плѣшивецъ. Желех.

Лисýна, ни, *ж.* Корова съ бѣлымъ пятномъ на лбу. Желех.

Лисýха, хи, *ж.* Пт.=**Лисак 4.** Вх. Пч. II. 11.

Лись, *меж.*=**Влись.** Черк. у.

Ли́ся, сі, *ж.* 1)=**Лисуна.** Желех. 2) Раст. Fulicata atra.

Лися́к, кá, *м.*=**Лисак.** Желех.

Ли́сячий, а, е.=**Лисичий.** *Знайшов собі таких хороших кравців, дав їм лисячих... шкурок.* Грин. II. 176.

Ли́тва́, ви, *ж.* 1) Литва. 2) Бѣлоруссы. Ум. **Ли́твонька.** *Повінь, повінь, вітроньку, з Подолля на Литвоньку.* Грин. III. 676.

Литви́н, нá, *м.* 1) Литовецъ. 2) Бѣлоруссъ. Ум. **Литви́нок.** Г. Барв. 329.

Литви́нка, ки, *ж.* 1) Литовская женщина. 2) Бѣлоруска.

Литвинóк, нкá, *м.* Ум. отъ **литви́н.**

Литви́нський, а, е. Бѣлорусскій.

Литви́нчики, ків, *м. мн.* Раст. Silene Arineria. ЗЮЗО. I. 136.

Литéрний віз.=**Лі́терний віз.**

Ли́ти, ллю, ллéш, *гл.* 1) Лить, наливать, проливать. *Дощ ллє, як з луба.* Ном. № 573. *Нащо в море воду лить, коли море повно?* Ном. № 1455. *Подруженьки будуть меди-вина пити, а ти слізоньки лити.* Грин. III. 542. 2) Лить, отливать, выливать. *Десь дзвін великий лили.* Ном. № 7807.

Ли́тий, а, е 1) Литой. *Несуть пани есаули козацькую збрую: литий панцирь порубаний, шаблю золотую.* Шевч. 363. 2) Массивный, плотный, цѣльный. **Ли́тий пóяс.** Поясъ, вышитый золотомъ. Гол. Од. 29.

Ли́тися, ллю́ся, лле́шся, *гл.* Литься. *Ні п'ється, ні ллється, ні в чарці не остається.* Ном. № 7589. *А в тії дівчини, а в тії молодої аж на землю сльози ллються.* Мет. 80. *Столітнії очі як зорі сияли, а слово за словом сміялось, лилось.* Шевч. 205.

Ли́тка, ки, *ж.* Икра (у ноги). *Білий, мов циганська литка.* Ном. № 8530. *Що голова, то кість,—що литка, то м'ясо.* Ном. № 1287. **Аж йомý в литкáх засти́гло.** Сильно испугался. Ном. № 4336. **Литки́ смали́ти, присмáлювати біля кóго.** Ухаживать за кѣмъ. Ном. № 8974.

Ли́ткати, каю, еш, *гл.* Нищенствовать, выпрашивать. Кіев. г.

Ли́ткуп, пу, *м.* Могорычъ послѣ состоявшейся сдѣлки. Вх. Зн. 32.

Литóвка, ки, *ж.*=**Литвинка.** О. 1861. X. 32.

Литóвський, а, е.=**Литвинський. Литóвський ціп на оби́два бóки молóтить**—говорится о лгунахъ. Чуб. I. 262.

Ли́тра, ри, *ж.* Фунтъ. *Марія ж, узявши литру мира нардового, правдивого, предорогого, намастила ноги Ісусу.* Єв. I. XII. 3.

Ли́хва, ви, *ж.* Процентъ, ростъ, прибыль. *Позичив на лихву у жида три карбованці.* Каменец у. *Хто, грошима запомігши, лихви не приймає,—оттакий ніколи в світі смутку не дізнає.* К. Псал. 29.

Лихвáрка, ки, *ж.* Ростовщица.

Лихвáрство, ва. *с.* Ростовщичество.

Лихвáрь, рá, *м.* Ростовщикъ. *Він лихварь, дає гроші у позику, бере процент з людей, тим і пожива.* Новомоск. у.

Лихи́й, á, é. 1) Злой. *Помер наш пан, почав молодий господарувати. І старий був недобрий, а сей такий лихий, що нехай Господь боронить!* МВ. I. 114. *Лихий доброго попсує.* Ном. № 5983. *Нещаслива година, як лиха родина.* Ном. № 9335. *Лиха доля і під землею надибає.* Ном. № 1728. **Бýти лихóї вóлі, лихи́м дý-хом ди́хати (на кóго).** Быть злымъ (на кого). *І пан був лихої волі на його, і всі по-*

ни околичні хропли, сопли. Св. Л. 287. *На дитину лихим духом дише.* Грин. III. 304. **Бу́де лихи́й світ (кому́).** Будетъ бѣда. *Не сміла сказати... бо буде їй лихий світ.* Св. Л. 184. 2) Дурной, худой. *Не можеш збути, як лихого шеляга.* Ном. № 2867. *По ярмарку лихий торг.* Посл. **Бу́ти лихи́м на що.** Быть плохимъ въ чемъ-либо. *Лихий на шерсть.* Вас. 209. **Лихи́й на о́чі.** Съ дурнымъ глазомъ. Мнж. 155. 3) Ветхій. *Лихий сірячок.* 4) Чортъ. *Нехай його лихий візьме.* Шевч. 79. *Лихий їх зна, що там робили.* Котл. Ен. Иногда: **лихи́й-необа́чний.** *От, нахилився, а він, лихий-необачний (то б то чорт), взяв мене за бороду та й не пуска.* Рудч. Ск. I. 117. **К лихі́й ма́тері!** Къ чорту! 5) **Лихе́.** Зло. *Що годиться по суботах: добре робити, чи лихе робити?* Єв. Л. VI. 9. *Романе! лихим живеши, литвином ореши.* Ном. № 662. 6) **Лиха́ годи́на.** Несчастіе, бѣда, дурныя обстоятельства, бѣдствованіе. *При добрій годині й чужі побратими; при лихій годині нема і родини.* Ном. № 2310. **Щоб тебе́ не мину́ла лиха́ годи́на!** (Проклятіе). Ном. № 3746. *Буде тепер мені лиха година від моєї пані.* Г. Барв. 314. 7) **Лиха́ напа́сть.** Внезапное несчастье; болѣзнь. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. 152. 8) **Лихі́ о́чі.** Дурной глазъ, который, согласно народному повѣрью, есть у нѣкоторыхъ людей, могущихъ однимъ взглядомъ причинить какое-нибудь несчастіе, болѣзнь и даже смерть. *Цур та пек, лихим очам!* Ном. № 8359. 9) **Лихи́й час.** а) Неблагопріятное, несчастное время. б) Плохое расположеніе духа. *В добрий час поговорити, а в лихий помовчати.* Ном. № 8362. Ум. **Лихе́нький, лихе́сенький.** *Єсть у мене коник вороненький,—перескоче ті чари лихенькі.* Чуб. V. 1197. *К Великодню сорочка хоч лихенька, аби біленька, а к Різдву хоч сирова, аби нова.* Ном. № 428. *Ой хоть він* (чоловік) *був лихесенький, та на ввесь світ славнесенький.* Гол. I. 89.

Ли́хо, ха, *с.* 1) Бѣда несчастіе; горе. *Не шукай лиха,—само тебе знайде.* Чуб. I. 263. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7506. *Аби танцювати вмів, а робити й лихо навчить.* Ном. № 12478. *Кожна людина своє лихо носе.* Ном. № 1992. *Через тебе і я буду у лисі.* НВолын. у. *Хто не знав закохання, той не знає лиха.* Мет. 31. **На́ лихо.** На бѣду. **Вда́рити ли́хом об зе́млю.** Стряхнуть съ себя горе. *Козацтво, ударивши лихом об землю, садило гайдука.* Стор. МПр. 126. **Ли́хом зануди́лось.** Охватила сильная тоска. **Ли́ха набі́жи́ш.** Будетъ тебѣ бѣда. Сим. 74. **Ли́ха набра́тись.** Испытать горе. *Так то й добуть, лиха не набравшись!* Ном. № 13882. **Ли́хо спітка́ло.** Случилось несчастіе. **Ли́хом торгува́ти.** Эксплоатировать несчастіе. 2) Зло. *З письменних все лихо встає.* Ном. № 6042. *Піп людей карає, а сам лихо робить.* Ном. № 7031. *Лихо коїти.* Ном. № 2874. Ум. **Ли́шко, ли́шенько, ли́шечко. Оце́ ли́шко!** Вотъ бѣда! *Лишко тяжке!* О. 1861. VIII. 3. *Заграй мені, дуднику, на дуду,—нехай своє лишенько забуду!* Шевч. 486. *Ох лишечко! Хтось іде!* Шевч. 281.

Лихови́на, ни, *ж.* Несчастный случай.

Лихово́дити, джу, диш, *гл.* Злодѣйствовать.

Лиховщи́на, ни, *ж.* Тяжелое, бѣдственное время. НВолын. у.

Лиході́й, ді́я, *м.* Злодѣй. *Ведено з ним двох лиходіїв на смерть.* Єв. Л. XXIII. 32.

Лиході́йка, ки, *ж.* Злодѣйка. Желех.

Лиході́йство, ва, *с.* Злодѣйство. *Гадючий яд він виссав лиходійством.* К. Іов. 44.

Лиході́льниця, ці, *ж.* Злодѣйка. *Ішла ж вона до церкви, переходить її чарівниця, лиходільниця, що лихо робить.* Чуб. I. 94.

Лихолі́ття, тя, *с.* Бѣдственное время, худыя времена. *Як лихоліття було, то прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. I. 3. *Роскажали кобзарі нам про войни і чвари, про тяжкеє лихоліття, про лютії кари.* Шевч. 365.

Лихома́нка, ки, *ж.* Лихорадка. *Сама як у лихоманці, так і труситься.* Кв. I. 15.

Лихома́нник, ку, *м.* Раст. Gentiana cruciata. ЗЮЗО. I. 124.

Лихомо́вити, влю, виш, *гл.* Злорѣчить.

Лихоро́б, ба, *м.* Злодѣй. *Не можна лихороба (змія) вдержати, бо пече таким огнем пекельним, пече, дере!* Чуб. II. 187.

Лихоро́бство, ва, *с.* Злодѣйство.

Лихосло́в, ва, *м.* Ругатель, сквернословъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лихосло́вити, влю, виш, *гл.* Сквернословить, браниться. Мнж. 113. *Казав, щоб не їли м'ясного, не лихословили, ходили до церкви.* Павлогр. у.

Лихо́та, ти, *ж.* Злонравіе; задорливость. *Пий горілочку, випивай смакоту,*

бий жінку, вибивай лихоту. Чуб. V. 1100. У Котл. о Даресѣ, который сперва задорно вызывалъ на бой, а затѣмъ испугался болѣе сильнаго противника. *Дарес не рад своїй лихоті.* Котл. Ен. II. 19.

Лихтáрик, ка, *м.* Ум. отъ **лихтáрь.**

Лихтáрний, а, е. Фонарный. *Обводе мури лихтарним світлом.* К. ПС. 39.

Лихтáрня, ні, *ж.*=**Ліхтарня 1.** Сим. 207. *З голови буде лихтарня, з очей буде свічарня.* Чуб. V. 1120.

Лихтáрь, ря́, *м.*=**Ліхтарь.** *Піддружий каганець з-за печі, в лихтарь поставивши, несе.* Алв. 56 Ум. **Лихтáрик.**

Лихтувáти, тýю, еш, *гл.* Сгружать часть груза для облегченія судна.

Лихувáти, хýю, еш, *гл.* Злодѣйствовать.

Лихýн, нá, *м.* Лѣнтяй, лежебока. Шух. I. 33.

Лицáрія, рії, *ж.* 1) Рыцари; рыцарство. 2) Рыцарскій уборъ, рыцарскіе доспѣхи. *Чи був у тебе отець та мати, що могли тобі таку лицарію дати?* Рк. Новц.

Лицáрство, ва, *с.* Рыцарство. Грин. I. 192. *Козацькі війни з ляхами, запорожське лицарство,—надали сміливости народові.* Правда, 1867 (?), № 37.

Лицáрський, а, е. Рыцарскій. *Сьогодня достане один з нас лицарської слави, а другий лицарської смерти.* К. ЧР. 159. *Такий же то виріс козак з його хороший! Що до коня, що до зброї, що до звичаїв лицарських.* МВ. II. 59.

Ли́царь, ря, *м.* Рыцарь. Котл. Ен. V. 52. *А тут Михайлик лицарь був.* ЗОЮР. I. 3. *Громада вибрала гетьмана—преславного Лободу Івана, лицаря старого.* Шевч. 234.

Лицарькувáтий, а, е. Съ рыцарскими замашками. *Силач козак лицарькуватий.* Котл. Ен. V. 46.

Лицарювáти, рюю, еш, *гл.* Рыцарствовать.

Лицé, ця́, *с.* 1) Лицо. *Гарна, хоч з лиця води напитись.* Ном. № 8450. **До лиця́.** Къ лицу. Ном. № 11169. **З лиця́ спáсти, упáсти, на лиці́ упáсти,—змарні́ти.** Похудѣть въ лицѣ. *Розважали матусеньку, таки з лиця спала.* Мет. 22. *Невістка скаржиться, а на лиці не змарніла.* Ном. № 9899. **В лиці́ міни́тися.** То краснѣть, то блѣднѣть (о лицѣ). *В лиці міниться, здрігнеться, труситься.* МВ. II. 51. 2) Только во мн. **Ли́ця, ли́ці.** Щеки. *Як була я молодиця,—цілували мене в лиця.* Нп. *Як сміється було, то на лицях аж ямочки стають.* Св. Л. 103. *Одним відром зачерпнула, а за другим утонула, нехай щуки їдять руки, а плотиці—лілі лиці.* АД. I. 313. 3) Лицевая сторона. *Грошам лиця нема.* Ном. № 11113. *Хоч на лице, хоч на виворот, то все однаково.* Кобел. у. **Одни́м лицéм водá.** Сплошь вода. Мнж. 169. 4) Деревянная матрица узора для набойки холста. Вас. 192. 5) Улика. *Так що, як він і бив його, але в його нема ніякого лиця, знаків нема.* Брацл. у. Ум. **Ли́чко, ли́ченько.** *Бо не довго, чорнобриві, карі оченята, біле личко червоніє, недовго, дівчата.* Шевч. 12. *Як усаду вишня ягідками рясна,—молоденька дівчинонька на личеньку красна.* Чуб. V. 9. *Най погляну на ті личка, що палахкотять, на ті очі, очі чорні, що вогнем горять.* Рудан. I. 19. *У ваших чоботях шкура на личко поставлена.* Лебед. у. Въ Галиціи съ измѣн. удареніемъ: **Личкó**—верхняя сторона нагольнаго тулупа. Гол. Од. 18.

Лицемі́р, ра, *м.* Лицемѣръ. *Лицеміре, перш вийми в себе самого з ока ломаку.* Єв. Мт. VII.

Лицемі́рний, а, е. Лицемѣрный.

Лицемі́рно, *нар.* Лицемѣрно.

Лицемі́рство, ва, *с.* Лицемѣріе.

Лицéрствіе, вія, *с.*=**Лицарство.** *Чи не мог би котрий козак собі слави лицерствія достати?* Мет. 413.

Лицювáння, ня, *с.* Перелицовываніе.

Лицювáти, цюю, еш, *гл.* 1) Перелицовывать. *Сім раз відрізали—довга, сім раз лицювали—нова.* Ном. № 11139. 2)=**Личити.** *Тобі тотó не лицює.* Желех.

Лицяння, ня, *с.* Ухаживаніе, любезничаніе.

Лицятися, цяюся, єшся, *гл.* Любезничать, ухаживать. *І лицявся то з тією, то з другою любо.* Шевч. 473.

Лич, чі, *ж.*=**Личчя.** *Свині хоч золотое колце управ, а вона не пойдеть всадити лич у гумно, развí у що инов.* Ном. № 2829.

Личáк, кá, *м.* 1) Обувь изъ лыка, лапоть. *А постіл личака да й попережає: ой коли ти постіл, то іззаду постій, ой коли ти личак, то попереду гоп-цак.* О. 1861. II. 6. *Неси, Боже, в чоботях,—дамо личаки.* Ном. № 11806. 2) Веревка изъ лыкъ. Вх. Зн. 33. 3) Простолюдинъ, простой человѣкъ. *Ходили тоді в кармазинах тілько люде значні да шабльовані, а міщане одягались синю, зелено, або у го-

рохв'яний цвіт; убогії носили личакову одежу. Через те козаки дражнять було міщан личаками. К. ЧР. 64.

Личако́вий, а, е. Мочальный, лыковый. *Убогі носили личакову одежу.* К. ЧР. 64. *Скидають личакову драну свиту.* К. ЧР. 70.

Ли́чаний, а, е. Лыковый. *Погана пуга ли лана, а й без неї тяжко.* Ном. № 9759.

Личи́на, ни, *ж.* 1) Маска. 2) Бранное слово: образина. *Дивися, пся його личина.* Шевч. 501. **Зла личи́на.** Чортъ. О. 1861. II. 206.

Ли́чити, чить, *гл. безл.* 1) Приличествовать, слѣдовать. *Підперезжись, як личить у поході.* К. Іов. 84. 2) Быть къ лицу, идти. *Ці бинди їй дуже личать.* Подольск. г.

I. Ли́чко, ка, *с.* Ум. отъ **лице.**

II. Ли́чко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **лико.** 2) *мн.* **Ли́чка.** Лапти. *Ой у твоєї мами дубовії личка, а в нас двораченьків жовті черевички.* КС. 1883. IV. 906.

Личко́ваний, а, е. 1) Прикрашенный съ виду. *Ви думаєте, у мене личкована капуста? Скрізь однакова, тугенька.* 2) Шлифованный. *Личкований камінь.* Міус. окр.

Личкови́й, а́, е́. 1) О матеріяхъ: имѣющій лицо съ двухъ сторонъ. Лубен. у. 2) О людяхъ: двуличный. Лубен. у.

Личкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Маскировать; скрывать недостатки; прикрывать *Чи й на споді ж такі ягоди, як ото зверху?—А то ж хиба б личкувала?* Харьк. *Як не личкували льону, то купимо; ось наберіть з-під споду, чи такий буде, як і зверху, горний.* Изюм. у. 2) Выглаживать поверхность (мельничнаго жернова). *Личкує каміння мірошник.* Канев. у. 3) Подбирать зерна лицомъ, лучшее къ лучшему..

Личма́н, на, *м.* 1) Старшій пастухъ, чабанъ: старшій пастухъ овецъ. О. 1862. X. 45. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана.* Ном. № 752. *Змалечку біля овець. Ось уже років з двадцять, як личманом.* 2) Жетонъ, крупное металлическое украшеніе, носимое женщинами на шеѣ. 3) Оплеуха. *Дав му личмана.* Вх. Зн. 33.

Лични́й, а́, е́. Аккуратно сдѣланный. *А й личний він!* Зміев. у.

Ли́ччя, чя, *с.* Морда, рыло. *Із свинячим личчям та в пшеничне тісто.* Ном. № 7595.

Лиш, *нар.*=**Лише.** *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. 2)= **Лишень.** *Гляди лиш!* Ном. № 13603. *Кете лиш кресало!* Шевч. 78. *Біжи лиш швидче в Карфагену.* Котл. Ен. I. 28.

Лиша́й, шаю́, *м.* Лишай. Грин. II. 38. *У Марусі на щоці лишай підкинувся.* Кобел. у.

Лиша́к, ка́, *м.* Названіе малоросса, живущаго въ горахъ въ Венгріи (по часто употребляемому въ разговорѣ слову **лиш**). О. 1861. I. 265.

Ли́шанка, ки, *ж.* Женщина, оставившая своего мужа. **Іти́, піти́ в ли́шанки.** Бросать, бросить мужа. Желех. Вх. Зн. 33.

Лиша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **лиши́ти, шу́, ши́ш,** *гл.* Оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Не ті люде тут живуть, яких він лишав, ідучи до брата.* Грин. I. 290. *I вдома мене не лишай, і в поле не бери.* Ном. № 2710. *Все бери, а мене лиши.* Ном. № 9708. *Ти мене можеш лишити, а я тебе не лишу ніколи.* Федьк. *Бійтеся Бог, хазяїне, що ви робите? Лишіть хазяйку живою!* Грин. I. 120.

Лиша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **лиши́тися, шу́ся, ши́шся,** *гл.* 1) Оставаться, остаться. *Наперед не виривайся, а ззаду не лишайся.* Ном. № 5862. **Лиши́вся, як на билині,—як на воді.** Оказался въ безпомощномъ состояніи. Ном. № 1851 и 2282. *Пішли парубки, лишень шапки видко, лишилися шмаровози—подивиться гидко.* Чуб. V. 458.

Ли́шачий, а, е. Лисій. Вх. Лем. 432.

Лише́, *нар.* Только, лишь, но. *Не дивися на уроду, лише на пригоду.* Ном. № 8475. *Не вірь, мужу, своїм очам, лише моїй повісті.* Ном. № 6848.

Лише́нь, *сз.* Ка, же. *Куди вам! підіть лишень вмийтесь!* Ном. № 5477. *Тривай лишень, Миколу звалиш!* Ном. № 5565. *Геть лишень до ката!* Ном. № 5120. *Стривай лишень! Чи чуєш? щось плаче за ворітьми.* Шевч. 101.

Ли́шенько и ли́шечко, ка, *с.* Ум. отъ **лихо.**

Лиши́р, ра, *м.* Лишай. Вх. Зн. 33.

Лиши́ти, ся. См. **Лишати, ся.**

Лишівка, ки, *ж.* Раст. Cantharellus cibarius. Вх. Лем. 432.

I. Ли́шка, ки, *ж.* 1) Нечетъ, нечетное число. *Чи чіт, чи лишка?* Ном. № 12569. Кв. 2) Излишекъ, лишнее. *Діждалась м'ясива, лишку ззіла і завадим.* О. 1862. V. 53

II. Ли́шка, ки, *ж.* Лисица. Вх. Пч. II. 5. Ум. **Ли́шонька.** *Поносуються жовті ли-*

шейки, же їх доходять панські хортойки. Гол. 3.

I. **Ли́шки**, **ків**, *мн.* Раст. Trifolium repens. ЗЮЗО. I. 170.

II. **Ли́шки**, *меж.* Окрикъ на телятъ. Мнж. 185.

Ли́шко, **ка**, *с.* Ум. отъ **ли́хо**.

Лишни́ця, **ці**, *ж.* Лишекъ. Миргі. у. Слов. Д. Эварн.

Ли́шній, **я**, **е**=**Зайвий**. *Господи вишній, чи я в тебе лишній.* Ном. № 11729.

Ли́шок, **шку**, *м.* = **Лишка** 2. Мир. Пов. I. 112.

Ли́лонька, **ки**, *ж.* Ум. отъ **II лишка**.

Ли́штва, **ви**, *ж.* 1) Вышивка бѣлыми нитками въ видѣ глади. Чуб. VII. 427. Вас. 193. *Ой чи є де дівка пишна, що в поділках лиштва?* Чуб. V. 165. *А мені хрещена мати лиштву вишивала.* Шевч. 461. 2) Обшлага рукавовъ мужской или женской рубахи. Гол. Од. 13, 20, 28. Вообще обшивка, оторочка въ рубахѣ или юбкѣ. 3) Планка. *На шпарках лиштва.* НВолын. у. Боковыя планки въ крышкѣ сундука. Вас. 150. 4) Наличникъ (въ окнахъ, дверяхъ). 5) Продольный брусокъ створчатаго окна. Ум. **Ли́штовка**. Вас. 149.

Лища́ти, **щу́**, **щи́ш**, *гл.* Блестѣть, лосниться. *Молода кора на яблуні аж лищить.* Черк. у.

Лищи́ця, **ці**, *ж.* Раст. Gipsophila muralis. ЗЮЗО. I. 124.

Ліб, **ло́ба**, *м.*=**Лоб**. *Пани чубляться, а в мужиків ліб тріщить.* Ном. № 1304. *Під носом косить пора, а в лобі й орать ні на що.* Ном. № 13766.

Лібе́рія, **рії**, *ж.* 1) (Въ сказкѣ). Царское одѣяніе. *Царевич тоді став прохать у царя, щоб позволив убратись у його ліберію і погулять на коні по подвір'ю. Царь велів дать ліберію. Він убрався... Зняв ліберію, надів лахмання.* Чуб. II. 21, 218. 2) Общая одежда для шляхты, служившей при дворѣ даннаго магната Рѣчи Посполитой. *Увіходить панцерний боярин... Байда. Хто ж ти єси? Тебе я вперше бачу, а по твоїй ліберії вважаю, що службу служиш під щитом Острозьких.* К. Бай. 30. 3) Ливрея.

Ліва́к, **ка́**, *м.* Лѣвша (о мужчинѣ). Вх. Зн. 33.

Лівар, **ру**, *м.* 1) Ливеръ, орудіе для переливанія жидкостей изъ бочки. Радом. у. 2) Машина съ воротомъ и винтомъ для подыманія повозки при смазкѣ. Радом. у.

Ліва́чка, **ки**, *ж.* 1) Лѣвша (о женщинѣ). Вх. Зн. 33. 2) Хата по лѣвую сторону сѣней (у гуцуловъ). См. **Правачка**. Шух. I. 95.

Лівeрник, **ка**, *м.* = **Лірник**. Шух. I. 33.

Ліви́й, **а́**, **е́**. 1) Лѣвый. *Повернувся козак Нечай на лівую руку, не вискочить Нечаїв кінь із лядського трупу.* 2)—**бік**. Въ вышивкѣ: изнанка. Шух. I. 154.

Ліви́ця, **ці** *ж.* Лѣвая рука. *Єдиного сина по правиці, другого по лівиці.* Єв. Мр. X. 37.

Лівку́тник, **ка**, *м.*=**Лівак**. Вх. Зн. 33.

Лівку́тниця, **ці**, *ж.*=**Лівачка**. Вх. Зн. 33.

Лі́вний, **а**, **е**. Умѣющій хорошо ловить. *Кіт лівний, хлоп мівний—всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Лівобі́цький, **а**, **е**. Лѣвобережный. *Лівобіцька й правобіцька Україна—то все один край.* Св. Л. 23.

Ліво́руч, *нар.* 1) Лѣвою рукою. 2) Налѣво.

Лівцу́н, **на́**, *м.*=**Лівак**. Вх. Зн. 33.

Лівцу́нка, **ки**, *ж.* = **Лівачка**. Вх. Зн. 33.

Лівша́, **ші́**, *об.* Лѣвша. Харьк. *Вона лівша: усе лівою рукою робить, а їсть правою.* Богодух. у.

Лігви́ско, **ка**, *с.* Постель. Вх. Зн. 33.

Лі́гвище, **ща**, *с.*=**Лігвиско**. Желех.

Лі́гво, **ва**, *с.* 1) Логовище, логово. *Знай свиня своє лігво.* Ном. № 13463. 2) Постель. *Побрався я до свою лігва.* Мир. ХРВ. 187

Лі́гма, *нар.* 1) Лежнемъ. *То на полі, то в господі лігма не лежали.* Мкр. Н. 2) **Лігма́**. Горизонтально. Шух. I. 74.

Лі́гарь, **ря**, *м.* 1) Каждая изъ двухъ жердей, которыя, при укладкѣ дровъ въ кубическія сажени, кладутся на землю, подъ дрова. МУЕ. III. 29. 2) Накатина, каждое изъ бревенъ наката, находящагося подъ деревяннымъ поломъ. Шух. I. 93. См. **Леґарь**.

Лі́ґерка, **ки**, *ж.* Родъ верхней мѣщанской женской одежды.

Лід, **леду** и **льоду**, *м.* Ледъ. *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055.

Лідни́ця, **ці**, *ж.* Ледникъ. *Та піди, хлопче, до ліднииі та уточи меду.* О. 1862. IX. 4.

Лі́єчка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **лійка**.

Лі́женько, **лі́жечко**, **ка**, *с.* Ум. отъ **ліжко**.

Ліжко, ка, *с.* Кровать. *По своєму ліжку простягай ніжку.* Ном. № 9883. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить.* Ном. № 11939. *Не на ліжко,—в домовину сиротою ляжу.* Шевч. 27. Ум. **Ліженько, ліжечко.** *Пішов до ліженька,—постілька біленька, а на тій постільці дитинка маленька.* Чуб. V. 687.

Ліжма, *нар.*=**Лігма.** *Ліжма треба лягти.* Сим. 236.

Ліжник, ка, *м.* Шерстяное одѣяло. Чуб. V. 1143. Вас. 172.

Ліжниця, ці, *ж.* 1) Спальня. 2) Ложе, постель. *Після обіда спровожують обох молодих в комору на ліжницю, котру дружби стараються зробити як тільки можна недогодну, щоб погано було лежати.* О. 1862. IV. 37.

Лізиво, ва, *с.* Родъ веревочной лѣстницы съ желѣзнылъ крючкомъ на концѣ, чтобы лазить по деревьямъ (у бортниковъ и пр.). НВолын. у.

Лізка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лоза.** Желех. 2) Раст. Salix aurita. Мнж. 184.

Лізко, ка, *с.* Ум. отъ **лезо.**

Лізо́к, зка́, *м.* Запруда на водѣ поперегъ теченія, въ которой находятся отверстія для помѣщенія въ нихъ вершъ.

Лізонька, ки, *ж.* Ум. отъ **лоза.**

Лізти, зу, зеш, *гл.* 1) Лѣзть, ползти. *Гадюка лізе; муха лізе. Щось лізе вверх по стовбуру.* Шевч. 30. **Ра́чки лізти.** Ползать на четвереньках. *Було таке, що рачки ліз.* Котл. Ен. III. 20. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3338. 2) Влѣзать; вползать во что-либо. *Показує дорогу, а сам в болото лізе.* Ном. 182. *Лізь у воду!* Чуб. I. 142. 3) Лѣзть, стараться проникнуть, надоѣдать. *Живий до Бога лізе.* Ном. № 2110. *І чого б я ліз туди, куди тобі не треба!* Ном. № 2790. *Лізе сліпицею.* Ном. № 2759.—**в вічі.** Навязываться, надоѣдать, приставать. *Як сльота у очі лізе.* Ном. № 2757. *Отой мене пече, ріже, що не люблю,—в вічі лізе.* Лис. 4) Вылѣзать (о глазахъ, волосахъ). *Аж очі йому рогом лізуть. Коси лізуть.* О. 1862. IX. 115. 5) Вмѣщаться. *Рад би очима їсти, та в пельку не лізе.* Ном. № 12035.

Лій, ло́ю, *м.* Сало овецъ и рогатаго скота; свѣчное сало. *Ні се лій, ні се масло.* Ном. № 7660. *Шкода й лою на лемішку.* Ном. № 7600.

Лійка, ки, *ж.* 1) Воронка. Вас. 205. Шух. I. 283, 284. 2) Лейка. 3) Въ различныхъ инструментахъ и снарядахъ та металлическая трубка, въ которую вставляется деревянная ручка, напр., въ лопаткѣ, въ багрѣ и пр. Шух. I. 164, 222, 223. Также въ подсвѣчникѣ та трубка, въ которую вставляется свѣча. Шух. I. 299. Ум. **Ліечка.** Харьк.

Лійкува́тий, а, е. 1) Воронкообразный. 2) Имѣющій вкусъ **ло́ю.** *Таке якеєсь лійкувате масло.* Черк. у.

Лійці, ців, *м. мн.* Возжи. Правоб. Левч. 13.

Лік, ку, *м.* 1) Счетъ, число. *А людей, людей! без ліку.* МВ. 22. *Дічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. **Без ліку-міри.** Безчисленное множество. *На морі огрядні кораблі без ліку-міри стоять собі.* Федьк. **Ліком оста́тись.** Остаться такъ немного, что счесть можно. *Усе сімня (з конопель) визбірали горобці—ліком осталось.* Черк. у. 2) Лѣкарство. *Як дасть Бог на вік, то найдеться й лік.* Ном. № 8344. *Хто здоров, той ліків не потребує.* Ном. 8345. *Як ножем пробито, то знайдуться ліки, а як закохання,—пропала навіки.* Чуб. V. 3.

Ліка́ренко, ка, *м.* Сынъ лѣкаря.

Лікарів, рева, ве. Принадлежащій лѣкарю.

Лікарівна, ни, *ж.* Дочь лѣкаря.

Лікарка, ки, *ж.* Лѣкарка. *Не я лікарка, сам Господь лікар.* Чуб. I. 134. Ум. **Лікаронька, лікарочка.**

Ліка́рня, ні, *ж.* Больница. Славяносербск. у.

Лікарстве́нний, а, е. Лѣкарственный, цѣлительный, имѣющій лѣчебную силу. *Лікарственна горілка. Лікарственна вода.* Г. Барв. 339. *Павидло медове і кофій лікарственний.* К. МХ. 24.

I. **Лікарство, ва.** *с.* Медицинская наука, медицина. *Єзуїти... вчились лікарства.* Стор. МПр. 83.

II. **Ліка́рство, ва,** *с.* Лѣкарство. *Лікар з лікарством, а Бог з поміччю.* Ном. № 8416.

Лікарський, а, е. Лѣкарскій; врачебный.

Лікарчин, на, не. Принадлежащій лѣкаркѣ, докторшѣ.

Лікарчу́к, ка́, *м.* Лѣкаришка, докторишка.

Лікарь, ря, *м.* Лѣкарь, врачъ, докторъ. *Добре в світі жити попові, лікарові та котові.* Ном. № 8069. *Не треба здоровим лікаря.* Єв. Мр. II. 17. *Лікарю, вилічи себе самого.* Єв. Л. IV. 23.

Лікарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Врачевать, заниматься лѣченіемъ. *Потім її стала вчити і лікарувати.* Шевч. 352.

Лі́коть, ктя, *м.*=**Локіть.** *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. *Паноче, чого в вас такий малий лікоть?* Ном. № 10552. Ум. **Ліктик.** *Опух пішов за долоню, мало не до ліктика.* Г. Барв. 530.

Лілійо́вий и лілі́бвий, а, е. Лилейный. Шух. І. 118.

Лі́лія, лії *ж.*=**Лилея.**

Лім, ло́му, *м.* 1) Обломки (послѣ кораблекрушенія). *Гарасько, на талан і диво, якось до берега прибивсь, чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7. 2) Валежникъ, буреломъ. Черк. у. Шух. І. 178. *Ой піду я в ліс по дрова та наберу лому.* Нп. **Ло́мом** называются большія деревья (**смереки**) съ вѣтвями, поваленныя вдоль границъ земельнаго участка вмѣсто огорожи. Шух. І. 75, 189.

Ліни́вий, а, е. Лѣнивый. *Лінивий двічи ходить, скупий двічи платить.* Ном. № 4672.—**ове́с.** Не скоро созрѣвающій овесъ. Черниг. г. —**пирогѝ** Сырники. Ум. **Лініве́нький.**

Лінивіти, вію, еш, *гл.* Дѣлаться лѣнивымъ. Желех.

Ліни́во, *нар.* Лѣниво. *Там ся ліниво працює, де пожитку не чує.* Ном. № 10368. Ум. **Лініве́нько.**

Ліни́вство, ва, *с.* Лѣность, лѣнь. *Допікали його за недбалість, за лінивство.* Левиц. І. 425. *Прогнала жінка його за лінивство.* Г. Барв. 500.

Лінитися, ню́ся, ни́шся, *гл.*=**Лінуватися.** *При готовій колоді не лінись вогонь класти.* Ном. № 4623.

Лі́нка, ки, *ж.* Лѣнивая женщина. Вх. (Желех.).

Лінкува́тий, а, е. Лѣнивый, довольно лѣнивый. *Хлопець лінкуватий був, млявий.* Г. Барв. 223.

Лінни́й, а, е.=**Лянни́й.** *Мене не будить до кужеля лянного.* Гол. І. 191.

Лінни́шки, *мн.* Скатерти? *Посаджу тя за тисові столоньки, заліннишки тоненькі і за ясні свіченьки.* Гол. IV. 272.

Лінogу́в, за, *м.* Лѣнтяй.

Ліно́к, нка́, *м.* Лѣнь. *Через лінок не йде.* Каменец. у.

Лі́нощі, щей и щів, *ж. мн.* Лѣнь, лѣность. Левиц. І. 194. *За лінощами Богу не молюся, чим я Богу сподоблюся?* Чуб. V. 442.

Лінтюга́, ги́, *об.* Лѣнтяй, лѣнтяйка. *Ну й лінтюга!—усе б лежав!* Харьк. у.

Лінува́ння, ня, *с.* Лѣность.

Лінува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Лѣниться. *„Поможи, Боже!"—А ти не лінуйсь, небоже!* Ном. № 9943. *Я їй щиро робила, не лінувалась і слухняна була.* МВ. І. 29.

Лі́ньки, ків, *м. мн.*=**Лінощі.** Г. Барв. 498. *За ліньками нічого не зробив.* Харьк. у.

Лінюга, ги, *об.*=**Лінтюга.** Желех.

Ліпа́к, ка́, *м.* 1) Работникъ, обмазывающій глиной стѣны. Желех. 2) Пирогъ. Вх. Зн. 33.

Ліпа́нда, ди, *ж.* Мазь для замазки деревьевъ при прививкѣ, древесная замазка. Вх. Зн. 33.

Ліпа́р(ь), ря́, *м.*=**Ліпак.** Желех.

Ліпа́шка, ки, *ж.* Женщина, которая дѣлаетъ что-либо изъ тѣста. *Свашка—не ліпашка, шишок не ліпила.* Мил. 155.

Ліпе́ць, пця́, *м.* Хлѣбный шарикъ. Желех.

Ліпи́ти, плю́, пиш, *гл.* 1) Лѣпить. *Баба вже вареники ліпить.* Лѣвиц. І. 447. *Не святі горшки ліплять.* Ном. № 6054. 2)—**харькú-макого́ники.** Говорить вздоръ. *Ліпи, ліпи харьки-макогоники, поки хто не скаже годі.* Подольск. г.

Ліпи́ця, ці, *ж.* Раст. Asperugo procumbens.

Ліпки́й, а́, е́. Цѣпкій.

Ліпля́нка, ки, *ж.* Мазанка, хижина изъ глины, изъ хворосту, облѣпленнаго глиной.

Ліпни́к, ка́, *м.*=**Ліпак** 2. Вх. Зн. 33.

Ліпота́, ти́, *ж.* Красота. *Та не одною ліпотою Маруся звісна стала всім, а більше розумом своїм.* Греб. 318. *Далеко їй було до старождавньої ліпоти.* К. ЧР. 99.

Ліпчи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Липнуть. *Ліпчиться тістечко, ліпчиться, не дається у руки вхватиться.* Грин. III. 472.

Ліпш, лі́пше, *нар.* Лучше. *Ой листи писати—будуть люде знати: ліпш самому сісти поїхати.* Чуб. V. 630. *Я милою ліпше люблю, як мама дитину.* Гол. І. 213. Ум. **Лі́пшенько.**

Лі́пшати, шаю, еш, *гл.* Улучшаться, хорошѣть.

Лі́пше. См. **Ліпш.**

Лі́пший, а, е. Лучшій. *Ліпші вбогі лати, ніж твої дорогі шати.* Лукаш. *Коли люде до тебе добрі, а ти будь ліпший.* Ном. № 4441. Ум. **Лі́пшенький.**

Ліп'я́нка, ки, *ж.*=**Ліплянка.** *Од-*

твори, мати, ліп'янку, ведемо ті міщанку. Гол. IV. 364.

Ліра, ри, *ж.* 1) Лира. 2) Музыкальный струнный инструментъ, въ которомъ звукъ вызываетъ смычекъ въ видѣ круга, вправленный внутрь ліри и вращающійся какъ колесо, причемъ исполнитель перебираетъ пальцами по клавишамъ. См. ЗЮЗО. I. 315.

Лірвіст, та, *м.*=**Лірник.** *Дуже гарний лірвист.* Харьк.

Лірик, ка, *м.* Лирикъ, лирическій поэтъ. *Всі лірики об'являються змолоду.* К. Гр. Кн. 17.

Ліріка, ки, *ж.* Лирика, лирическая поэзія. *Сказав, що я в ліриці з кожним німецьким поетом мірятись можу.* Федьк. Пов. XIII.

Ліричний, а, е. Лирическій. *Не треба ліричному поетові великої словесної науки, щоб явити мирові всю красоту душі своєї.* К. Гр. Кв. 17.

Лірник, ка, *м.* Играющій на лірі. *Сиділи лірники та грали по шеляту за танець.* Шевч. 565.

Лірників, кова, ве. Принадлежащій лірник'у.

Лірницький, а, е. Относящійся, свойственный лірник'у. Левиц. Пов. 115.

Ліс, су, *м.* Лѣсъ. *Кривого дерева в лісі найбільше.* Ном. № 2454. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1456. Ум. **Лісок, лісонько, лісочок.** *За темними лісоньками плаче дівка слізоньками.* Чуб. V. 187. *Прилетіла зозуленька з темного лісочку, сіла, пала, закувала в зеленім садочку.* Чуб. III. 164. Ув. **Лісище.** *Ви, ліси-лісища, ви, бори-борища.* Чуб. I. 135.

Ліса, си, *ж.* 1) Плетень изъ лозы. Чуб. VII. 392. *Звір лісу пролама та в хлів уб'ереться.* ЧГВ. 1853. 61. 2) Камышевая изгородь между двумя котцями. См. **Котець.** Браун. 15. 3) Рѣшетка изъ деревянныхъ палочекъ, находящаяся въ сушильнѣ для овощей,—на нее насыпаются фрукты. См. **Озниця.** Шух. I. 110. Ум. **Ліска, лісочка.**

Лісистий, а, е. Лѣсистый.

Лісиця, ці, *ж.*=**Лісунка?** Шух. I. 43.

Лісище, ща, *м.* Ув. отъ **ліс.**

Ліска, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ліса.** *Усі двори лісками обгорожувані.* Чермом. *Прилетіла зозуля і сіла на лісці.* Грин. III. 588. 2) Ворота, сплетенныя какъ плетень. *Отворяй, мати, ліску, ведемо ті невістку.* Гол. IV. 332. 3) Рыболовная плетенка. Угор. 4) Орѣшникъ. *Ліски в сьому лісі багато.* Харьк. у. 5) Прутъ, палка. *Стоїть лісочка, на тій лісочці ні сучечка, ні болячечки.* Ном. стр. 296. № 209. 6) Извѣстное пространство земли (на огородѣ, у землекоповъ и пр.). *А як у вас грабарі землю чатили,—від ліски, чи ні?* 7) Раст. Corylus avellana. Лв. 98. Ум. **Лісочка.**

Лісковий, а, е. Изъ орѣшника. *Вирізав ліскову палічку.* Харьк. у. *Лісковий оріх.* Желех. *Загорожу курінь лісковий.* Щог. Сл. 58.

Ліскогрив, ва, *м.* Ящуръ, Myoxus avellanarius. Вх. Пч. II. 6.

Лiскотуха, хи, *ж.* Иволга. Константиногр. у.

Ліскулька, ки, *ж.* Ум. отъ **ліскуля.**

Ліскуля, лі, *ж.*=**Ліскогрив.** Вх. Пч. II. 6. Ум. **Ліскулька.**

Лісний, а, е. Лѣсной. *У темряві лісне звір'є блукає.* К. Псалт. 237.

Лісниця, ці, *ж.* Лѣсная груша или яблоко. Угор.

Лісничий, чого, *м.* Лѣсничій. *Бувесь лісничим, а тепер нічим.* Чуб. I. 271. *Плаче бідне... А москалям байдуже,—минули. Воно й добре, та на лихо лісничі почули.* Шевч. 87.

Лісничиха, хи, *ж.* Жена лѣсничаго.

Лісно, *нар.* Много лѣсовъ. *У нас лісно.* Полт. у.

Лісовий, а, е. 1) Лѣсной. *Лісова звірина.* **Лісові люде.** По народнымъ повѣрьямъ — обросшая шерстью особая порода людей, живущая исключительно въ лѣсахъ. Чуб. I. 211. См. **Лісун.** 2) — **вого,** *м.* Лѣсной сторожъ.

Лісовик, ка, *м.* 1) Житель лѣсовъ НВолын. у. *Може він поїхав до казаків лісовиків.* Левиц. I. 198. 2) Лѣсникъ, лѣсной сторожъ. *Скіпається до лісовика: нащо ти мою корову заняв? вона не була в шкоді.* Новомоск. у. 3) Лѣшій. Чуб. I. 191.

Лісовина, ни, *ж.* Лѣсное дерево. Каменец. у.

Лісок, ска, лісонько, ка, лісочок, чка, *м.* Ум. отъ **ліс.**

Лісочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ліска.**

Лісун, на, *м.* По народн. повѣрьямъ— человѣкообразное существо, живущее въ лѣсу. *Лісун таки як чоловік, тільки в його нема тіні... В його й жінка є.* **Лісун** (также **полісун**)—богъ волковъ, заботящійся объ ихъ прокормленіи; кромѣ того *без його ярмарка ніколи не буде, він на все ціну*

зводить. Грин. Изъ устъ. 13, 10—11. См. **Лісові люде.**

Лісу́нка, ки, *ж.* Жена **лісуна́**. Грин. Изъ устъ. 13.

Літ, ту, *м.* Полетъ, летъ. *Цей і на літу хапа.* Ном. № 5720.

Літа́вець, вця, *м.* Метеоръ, который народъ считаетъ за нечистаго духа, летающаго въ видѣ огненнаго змѣя.

Літа́вица, ці, *ж.* Сказочное женское существо, соблазняющее молодыхъ мужей. Желех. *Мов літавиця пігналась.* Млак. 105.

Літа́вка, ки, *ж.*=**Літайка.** Вх. Лем. 432.

Літа́йка, ки, *ж.*=**Метелик.** Вх. Уг. 250.

Літайча́, ча́ти, *с.* Маленькая бабочка. Ух. Уг. 250.

Літа́ння, ня, *с.* Летаніе. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. *Повчу я молодих орлят літання.* К. МБ. XI. 146. **Ум. Літа́ннячко.**

Літа́нья, ньї, *ж.* Литанія, молебствіе. *Літанью співає.* Шевч.

Літа́ти, та́ю, еш, *гл.* 1) Летать, носиться по воздуху. *Літа орел, літа сизий попід небесами.* Шевч. 155. *Хто високо літає, той низько сідає.* Ном. № 2554. *Думка ген-ген літає.* Ном. № 8270. 2) Быстро бѣгать. *Літає по полю, як навіжений.*

Лі́теплечко, ка, *с.* Ум. отъ **лі́тепло.**

Лі́теплий, а, е. Теплый. *Літепла вода. Літепле молоко.* Шух. І. 141.

Лі́тепло, ла, *с.* Теплая вода. Вас. 169. *Начерпай води холодної і постав на огонь, зогрій літепла, промий мої смертельні рани.* Ум. **Лі́теплечко.**

Лі́тера, ри, *ж.* Буква. Левиц. І. 243.

Літера́т, та, *м.* Литераторъ, писатель.

Літерату́ра, ри, *ж.* Литература. *Виставмо, миле браття, на високостях науки й літератури наше національне знамено.* К. ХП. 133. *Українська література.* К. ХП. 124.

Літерату́рний, а, е. Литературный. *Літературна мова.* О. 1861. І. 319. *Літературні твори.* К. ХП. 38. *Літературні робітники.* К. ХП. 124.

Літе́рний віз. Возъ, приспособленный для возки сноповъ.

Літерня́к, ка́, *м.*=**Літерний віз.** *А попереду всіх їде віз-літерняк чорними золами. Так подоляне звуть драбинясті вози, що снопи возити.* Св. Л. 187.

Лі́течко, ка, *с.* Ум. отъ **лі́то.**

Лі́тити, лі́чу, тиш, *гл.* Оплодотворять. *Бугай корову літит.* Желех.

Лі́титися, чуся, тишся, *гл.* Бѣгаться, быть въ расходкѣ (о коровѣ). Вх. Пч. 5.

Лі́тком, *нар.* Лѣтомъ. *Літком немає Мотрі дома.* Мир. ХРВ. 25.

Лі́тісь, *нар.* Прошлый годъ. Вх. Зн. 33.

Лі́тішний, а, е.=**Літошній.** Вх. Зн. 33. Желех.

Літне́нький, а, е. Ум. отъ **лі́тній.** Желех.

Літни́к, ка́, *м.* 1) Родъ верхней женской лѣтней одежды изъ легкой матеріи. Гол. Од. 24. 51. 2) Лѣтняя юбка изъ шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429. Kolb. I. 45. *Сидить баба в літнику.* Чуб. III. 164.

Лі́тниця, ці, *ж.*=**Літник 2.** Полт. г.

Лі́тній, я, е. 1) Лѣтній. *А в дівчини словце як літнеє сонце.* Чуб. V. 890. *Літньої пори, тихими та теплими ночами.* МВ. II. 12. 2) Въ лѣтахъ; пожилой. *Це коні літні.* НВолын. у. *Вона була вже літня бабуся.* Переяс. у. *Уже Йвасеві двадцять років минуло. Парубок літній.* Мир. ХРВ. 89. 3) Тепловатый. *Вода ледь літня.* Ум. **Літне́нький.**

Літня́к, ка́, *м.* Лѣтняя дорога. Конот. у.

Літня́чка, ки, *ж.*=**Літник 1.** Полт. г.

Лі́то, та, *с.* 1) Лѣто. *Літо на зіму робить.* Ном. № 556. *Летить літо як на крилах* Ном. № 550. *Я дав би дві зіми за одно літо.* Ном. № 656. **У-літі, у-лі́тку.** Лѣтомъ. *Діти, діти! добре з вами в-літі, а зімувати—то горювати.* Ном. № 557. *Скинеш оком по тому степу, що колись у-літку пишною травою зеленів.* Дещо. 34. 2) *мн.* Лѣта, годы. *Пішли мої літа, як вітри круг світа.* Ном. № 2055. *Уживай світа, поки служать літа.* Ном. № 5931. *Не зазнала я роскоші,—вже й літа минають.* Мет. 106. *Чимало літ перевернулось, води чимало утекло.* Шевч. 106. *Там десь милий чорнобривий по полю гуляє, а я плачу, літа трачу, його виглядаю.* Шевч. 17. *Не мав од ро́да той царь до своїх старих літ дітей.* Рудч. Ск. І. 115. *Довелось їй на старости літах збідніти.* Федьк. *Менша сестра літ не доросла.* Мет. 32. *Дочка єдина була в його літ дванадцяти.* Єв. Л. VIII. 41. *Кохала козаченька два літі,—сама зосталася у світі.* Мет. 47. **Дійти́ літ.** Вырости. *Як дійшла вона літ своїх, то я без клопоту хліб їла.* МВ. II. 19. **На літа.** Лѣтами, по лѣтамъ. *В старости беруть двох родичів молодою, на літа не*

молодих. Грин. III. 531. **На літі (бу́ти).** Быть взрослымъ. *Ти на літі і Ярина зріє.* Шевч. 245. **З літ вийти (кому́).** Быть уже не въ тѣхъ лѣтахъ, когда... *Роди, бабо, дитину, коли бабі з літ вийшло.* Ном. № 6468. 3) Сѣмя самца. *Корова бере літо від бугая.* Желех. Ум. **Лі́течко, літко.** *Любив же я дівчиноньку та не літечко—два.* Чуб. V. 74. ...*Літечко моє святе минуло хмарою.* Шевч. 584. *Кобис, мамко, осідлала коні вороненькі, може би я та здогонив літа молоденькі. Лишень коні вороненькі ноги утомили, літок моїх молоденьких та не здогонили.* Шух. I. 199.

Літови́ще, ща, *с.* 1) Мѣсто и время лѣтняго пребыванія въ горахъ гуцульскаго скота. Шух. I. 197. 2) Слой древесины, опредѣляющій возрастъ дерева. НВолын. у.

Лі́том, *нар.*=**Літком.** *Панська ласка літом гріє.* Ном. № 1201.

I. Літопи́с, са, *м.* Лѣтописецъ. *Буде їх слава славна поміж земляками, поміж літописами, поміж усіма розумними головами.* К. ЧР. 412.

II. Літо́пис, су, *м.* Лѣтопись.

Літопи́сний, а, е. Лѣтописный. *Читаючи про ту незгоду літописню скрижалю, написану сльозами і кров'ю.* Стор. МПр. 64.

Літо́пись, сі, *ж.*=**II Літо́пис.** К. ЧР. 104.

Літопрово́д, ду, *м.* День 1 сентября. Харьк.

Літо́рка ки, *ж.* 1) Лѣстница. Желех. 2)=**Драби́на у во́зі.** Вх. Лем. 432. См. **Літря.**

Літо́рослий, а, е. Однолѣтній? *Тепер там* (де був ліс) *лани і проміж пашні пні чорніють та де-де дубки літорослі, або старі голінаті.* Св. Л. 306.

Літо́рост, ту, *м.*=**Літоросток.** Вх. Зн. 33.

Літо́росток, тка, *м.* Однолѣтній побѣгъ. Каменец. у.

Літошній, я, е. 1) Лѣтній. *Літошній день дуже довгий.* Харьк. у. 2) Прошлогодній. *Треба, як літошнього снігу.* Ном. № 13692. 3) **Літо́шній.** Въ лѣтахъ, немолодой. *Та він уже чоловік літошній, пожив таки на світі!* Новомоск. у.

Лі́тошок, шка, *м.* Годовалый. *Телят сьоголітніх одинадцять, літошків шість.*

Лі́тря, рі, *ж.* Переносная лѣстница обыкновенная. Шух. I. 104.

Лі́тувати, тую, еш, *гл.* Проводить лѣто. *Де літував, там було й зімувати.* Ном. № 2714. *Під стріхою літечко літувала.* Нп. *Ми з товаром жадне літо літуємо на хуторі.* Харьк. *Де твоя пасіка літувала торік?* Харьк.

Лі́туватися, туюся, ешся, *гл.*=**Літувати.** Констант. у.

Літюга́н, на, *м.* ? *Я вівчарь-літюган.* Лавр. 77.

Ліхта́рня, ні, *ж.* 1) Фонарь. Өедьк. III. 165. 2) Въ церковномъ зданіи: цилиндрическая башенка, на которой покоится глава церкви. Шух. I. 115—117.

Ліхта́рь, ря́, *м.* 1)=**Ліхтарня.** 2) Подсвѣчникъ. Левиц. I. 506. О. 1861. I. Слов.

Лічба́, би́, *ж.* Счетъ, исчисленіе. *Такий вірний, як лічба жидівська.* Ном. № 13829. *Он бачиш, по-за зорями ще зорі... Нема їм лічби.* Г. Барв. 358. *Чи є лічба твоїм неправдам лютим?* К. Іов. 48. **Не лічбо́ю.** Безъ счета. *Бере гроші не лічбою.* АД. I. 278. *Дам ті срібла не вагою, дам ті злота не лічбою.* АД. I. 297.

Лі́чений, а, е. 1) Считанный. *Вовк і лічене хапає.* Ном. № 11104. 2) Лѣченый. *На ліченому коні не наїздишся.* Ном. № 5249.

Лічи́лка, ки, *ж.* Во время игры въ **ку́зьмірки** дѣти становятся рядомъ или въ кружокъ, а одинъ выходитъ изъ ряда и, указывая пальцемъ на каждаго, начинаетъ считать (**лічи́ти**), произнося при этомъ по слову изъ особыхъ фразъ, которыя и называются **лічилками.** На кого упадетъ послѣднее слово, тотъ выходитъ. *Лічилки, як у кузьмерки граються:* а) *Одіян, другіян, тройцан, царіцан, падан, ладан, сукман, дукман, дівен, дикса.* б) *Біла вода з винограду до самого спадку, нема попа, нема дяка, не буде й порядку. Чорненькі боти пішли до роботи в красній китайці... Прикусіте пальці!* Ив. 49—51.

Лічи́льник, ка, *м.* Счетчикъ. *Я такий собі лічильник, що й досі ще тиї сороківки грошей не налічив.* Лебед. у.

Лічи́льниця, ці, *ж.* Счетчица. *Я така лічильниця, що й не полічу сама.* Лебед. у.

Лічи́ти, чу́, чиш. *гл.* 1) Считать. *Лічу в неволі дні і ночі і лік забуваю.* Шевч. 548. *Де гроші лічать, там не пхайсь.* Ном. № 5863. 2) Лѣчить. *Лічили, лічили,—поки її безталанну в труну положили.* Шевч. 330.

Лічи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Считаться. 2) Лѣчиться. *Я буду лічитись дома.* Левиц. Пов. 112.

Лічі́ння, ня, *с.* Счетъ. *Як на моє лі-*

чіння, то він належав (въ больницѣ) *тільки на дванадцять карбованців.* Лебед. у.

Лічма́. *нар.* Счетомъ.

Лічозі́р, зо́ра, *м.* Звѣздочетъ. О. 1861. І. Слов. Въ переносномъ смыслѣ: бездомный бродяга (по ночамъ звѣзды считающій)? *Се не лічозір, не пройдисвіт який небудь, се хазяїн добрий, що з срібного кубка своїх гостей почастує.* МВ. II. 122.

Ліща́ниця, ці, *ж.*=**Ліщина.** Желех. *Ба, чому то ліщанице, така не вродлива? Зіма була студененька, мене зморозила.* Гол. II. 425.

Ліщани́к, ка, *м.*=**Ліщина.** Желех.

Ліще́бник, ка, *м.* Орѣшникъ. Сумск. у.

Ліщи́на, ни, *ж.* Орѣшникъ, Corуllus Avellana L. *Ой гай, гай, шумить гай, зашуміла ліщина.* Чуб. V. 111. *Кущі зеленої ліщини.* Левиц. Ум. **Ліщи́нка, ліщи́нонька, ліщи́ночка.** *Ти б пішов та ліщинки де заробив ґринджола, огород би обгородили.* Г. Барв. 291. *Зашуміла ліщинонька.* Чуб. V. 289. *Сировая ліщиночко, чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 812.

Лія, лії, *ж.*=**Лея.** *Лія іде.* Вх. Лем. 432.

Лляний, а, е. Льняной. *Лляної кужелі прясти.* Чуб. V. 712. *Пошний мені, мати, лляную сорочку.* Чуб. V. 261.

Лля́ти, ллю, ллєш, *гл.* Лить. *Нащо в кирницю воду лляти, коли вона і так повна?* Ном. № 1455. **Ку́лі лля́ти.** Врать; бояться. *Кулі ллє.* Ном. № 6939.

Лля́тися, ллю́ся, ллє́шся, *гл.* Литься. *По личеньку сльози ллються.* Чуб. V. 526.

Лоб, ло́ба, *м.*=**Ліб.** *Чужий лоб скубши, треба й свого наставити.* Ном. № *Ні з того, ні з сього бери за лоб один другого.* Ном. № 3517. Ум. **Ло́бик, ло́бичок, лобо́к, лобо́чок.** *А які твої телята?—На лобку лисинка, на шийці мотузочка.* Ном. № 12841. *Ой ти, котку-коточку, сіренький лобочку.* КС. 1893. VII. 82. Ув. **Лоби́ще.**

Ло́ба, би, *м.* Волъ съ большимъ лбомъ и расходящимися рогами. КС. 1898. VII. 46.

Лоба́нець, нця, *м.* Иностранная золотая монета. *То не червінці, а лобанці.* Зміев. у.

Лоба́нь, ня́, *м.* Съ большимъ лбомъ.

Ло́бас, са, *м.* 1) Съ большимъ лбомъ. 2) Тупица, остолопъ. *Ото ще дурний лобас! Нічого до путтяне зробить.* Харьк. г.

Лоба́тий, а, е. Имѣющій большой лобъ. *Світилка лобата, а сваха горбата.* Маркев 131. Ум. **Лоба́тенький.**

Лобі́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **лобода.** ЗЮЗО. І. 113.

Лобко́, ка́, *м.* Лобастый человѣкъ, человѣкъ съ большимъ лбомъ. *У мого батька був великий лоб, так його і прозвали лобком.* Екатер. у. (Залюбовск.).

Лобови́й, а́, е́. Лобный. *Лобова кісточка.* Кв. II. 132.

Лобогрі́йка, ки, *ж.* Шуточное названіе примитивнаго устройства жатвенной машины, очень тяжелой въ работѣ. Херс.

Лобода́, ди́, *ж.* Раст. а) Лебеда. Atriple hortensis L. б)—**ди́ка—собача,** Chenopodium album. ЗЮЗО. І. 116. *Буває лобода свиняча, лобода біла, червона.* Харьк. у. Ум. **Лобі́дка, лобо́денька, лобо́дочка.** Желех.

Лободи́на, ни, *ж.* Стебель лебеды. *По городу ходила, лободину зломила.* Нп. *Живе, як сорока на лободині.* Ном. № 2115.

Лобо́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **лобода.**

Лободя́ний, а, е. Изъ **лободи́.** Желех. *Листя лободяне.*

Лободя́нка, ки, *ж.* Родъ каши изъ пшена и молодой лебеды съ свинымъ саломъ. Маркев. 156.

Лобоз, за, *м.*=**Лобурь.** Вх. Лем. 432.

Лобо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **лоб.**

Лобо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **лоб.**

Лобузі́ння, ня, *с.* Растенія, остающіяся отъ лѣтнихъ огородныхъ овощей. *Позгрібай лобузіння на городі.* Харьк. г.

Лобури́сько, ка, *м.* Ув. отъ **лобурь.**

Ло́бурка, ки, *ж.* См. значеніе **лобурь** по отношенію къ женщинѣ.

Лобурча́, ча́ти, *с.?* *Ой дівчата лобурчата, де ваш розум дівся?* Канев. у.

Ло́бурь, ря, *м.* Неотеса, болванъ, грубый человѣкъ, дубина. Харьк. Ув. **Лобуря́ка.** Г. Барв. 240. **Лобури́сько.**

Ло́венький, а, е. Ум. отъ **ловкий.**

Лове́цтво, ва, *с.* Охотничій промыселъ. Желех.

Лове́ць, вця́, *м.* 1) Ловецъ, охотникъ. *На ловця і звір біжить.* Ном. № 9940. 2) Садовничье орудіе для сниманія фруктовъ съ дерева. Ум. **Ло́вчик.**

Лове́цький, а, е. Охотничій, ловецкій. *За лаштунками чутно ловецькі роги.* Стор. II. 218. *Сплітають сіть ловецькую на нас.* К. ПС. 85.

Ло́ви, вів, *м. мн.* Ловля; охота, звѣриная ловля. *Біда тій курці, що на ній сокола заправляють на лови.* Ном. № 1301. *Ой пішло два паничі на лови, на лови, надибало дві панянці в зеленій діброві.*

Лови́тва, ви, *ж.* Ловля. *На ловитву з багачами засів потай миру.* К. Псал. 21.

Лови́ти, влю, виш, *гл.* 1) Ловить, уловлять. *Ловили, ловили та й піймали сома.* Ном. № 1827. *І рече до Симона Ісус: Не лякайся, від нині людей ловитимеш.* Єв. Л. V. 10. 2) **Ґави, ви́трішки лови́ти.** Ротозѣйничать. Ном. № 10924. Г. Барв. 388. 2) **Дріжаки́ лови́ти.** Дрожать отъ холода. Ном. № 649. 4) **Ни́кони, окуні́ лови́ти.** Дремать. Ном. № 11321. *Хто слухає, а хто і окунів ловить.* Кв. 5) **Лови́ти бі́лі мете́лики.** Забавляться какъ дитя, ротозѣйничать. Ном. № 6260. 6) **Лови́ти ві́тра.** Преслѣдовать что либо несбыточное. Ном. № 10928.

Лови́тися, влюся, вишся, *гл.* 1) Ловиться. *Лови рибку, як ловиться.* Ном. № 5920. **Оттака́ лови́сь! Оттака́ лови́ся!** Вотъ те на! Вотъ такъ исторія! Этакая бѣда! *За правду б'ють, за брехню віри не дають. Оттака ловися!* О. 1861. III. 100. 2) Соединяться, сходиться. *Задньою стороною притикає побій (= крыша) до осьмі..... де ловиться (сходиться) з такими ж побоями, поставленими на сусідніх крилах* (у церковній будівлі). Шух. І. 118. 3) О молокѣ: створаживаться. Шух. І. 213.

Лови́ще, ща, *с.* Мѣсто для охоты.

Ловійво, ва, *с.* Ловля, ловитва. Мнж. 184.

Лові́ння, ня, *с.* Ловъ, ловля. *До ловіння пшениця краще ніж жито.* Канев. у.

Ло́вка, ки, *ж.* Добыча. *Ловив вовк ловку, поки й сам піймавсь.* Ном. № 4093.

Ло́вкий, а, е. Хорошій; красивый; вкусный. *Ловка пісня.* Зміев. у. *Ловка квіточка.* Зміев. у. *Ловкий борщ.* Сосниц. у. Ум. **Ловке́нький, ло́венький.** *А були* (поросятка) *одно в одно, такі ловенькі.* Г. Барв. 244.

Ло́вко, *нар.* Хорошо; красиво.

Ло́вний, а, е=Лі́вний. Харьк.

Ловранкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Полдничать. Угор.

Ло́вранок, нку, *м.* Полдникъ. Угор.

Лову́чий, а, е. 1) Умѣющій ловить. 2)=**Ловецький.** *Ловецький посуд.* О. 1862. III. 63.

Ло́вчий, чого, *м.* 1) Ловчій. *Спаслися ми, як пташки з клітки, як з сіті ловчого пірнаті.* К. Псал. 292. 2) Ловитель (сказано было о ловившихъ убѣжавшихъ рекрутовъ).

Ло́вчик, ка, *м.* Ум. отъ **ловець**. Желех.

Лога́ва, ви, *ж.* Родъ каши изъ цѣльныхъ зеренъ ободраннаго ячменя, иногда съ прибавкой гороха, варящейся съ саломъ или постнымъ масломъ. Каменец. у. О. 1861. XI. Свид. 61. Шух. І. 142. *Зразу їли логазу, а як ся запомоіли, без вечері лягли.* Ном. № 10833.

Ло́гво, ва, *с.*=**Лігво.** *Недалеко од змієвого логва.* Грвн. II. 235. *Я застав його на логві.* НВолын. у.

Ло́га, ги, *ж.* Животное, лежащее на днѣ въ морѣ. Желех.—*Ой ти, мила дочко, та де твої лица?—Ой то мої лица їст в мори плотица,—та най нелюб не цулує!—Ой ти, моя дочко, та де твої ноги?—Ой то мої ноги їдя' в мори логи,—та най нелюб не схожає!* ЗЮЗО. II. 528.

Логи́н, на, *м.* 1) Упавшее или сломленное бурей дерево. Вх. Зн. 33. 2) Лежебока, лѣнтяй. Вх. Зн.

Ло́дарь, ря, *м.* и пр.=**Ледарь** и пр.

Ло́два, ви, *ж.* Доска. *Спит на голих лодвах.* Вх. Зн. 33. *Ослін, зроблений з лодвів.* Шух. І. 97, 95.

Ло́дді, дів, *ж. мн.*=**Лодя.** Черниг. у.

Ло́дя, ді, *ж.* Вымощенное мѣсто подъ наружнымъ колесомъ водяной мельницы. *Перед лотоками робиться лодя, щоб вода не підмивала лотоків.*

Лодя́к, ка́, *м.* Водяная пловучая мельница (на лодкахъ). Полт. и Черниг. г.

Лож, жі, *ж.* Ложа, прикладъ ружья. Шух. І. 229.

Ло́жа, жі, *ж.* Постель, ложе. *Вдовиченко буде на білій ложі лежати.* Чуб. V. 697. *Милого ложа — міх та рогожа,— то мені постіль гожа.* Чуб. V. 21. **Со́нце ся в ло́жі купа́є.** Солнце зашло. Ном. № 598.

Ло́же, жа, *с.*=**Ложа.** *Іде Мариня до ложа.* О. 1862. IV. 37. *Марусенька ходить, ясне біле ложе стеле.* Рк. Макс. **Па́нського ло́жа.** Знатнаго рода. **Непра́вого ло́жа.** Незаконнорожденный. Желех.

Ло́жечка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ложка.** 2) *мн.* **Ложечки́.** Родъ дѣтской игры, въ которой „мать" наказываетъ будто-бы провинившагося въ немытіи ложекъ, а послѣдній долженъ убѣжать извѣстнымъ образомъ отъ наказанія. Ив. 64.

Ложе́чник, ка, *м.* 1) Ложечный мастеръ. 2) Футляръ для ложки, носившійся запорожцами у пояса. *Підперезувались вони шкуратяним поясом і прив'язували до його гаман... з кресалом і губкою, швайку,—часом налагодить збрую і ложечник з ложкою.* Стор. II. 181.

Ложи́сько, ка, *с.* Мѣсто, послѣдъ (у родильницы), Placenta.

Ложи́ти, жу́, жиш, *гл.* Класть. *Батько цілує хліб і ложить на столі.* Грин. III. 423. *Діток спати ложити.* Мир. ХРВ. 126. *Котре дерево усохле, то не можна його ложити, щоб сад не всихав.* Чуб. I. 77. *Я за свиту карбованця ложу.* Мир. ХРВ. 195.

Ложи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Ложиться. *Білу постіль стелила, сама ся спати ложила.* Чуб. V. 98.

Ло́жка, ки, *ж.* Ложка. *Коли мед, то й ложкою.* Ном. № 4849. *Його і в ложці не піймаєш.* (Очень увертливъ). Ном. № 3022. *Примі́г би,—в ложці води утопив.* (Такъ сильно ненавидитъ). Ном. № 3434. Ум. **Ло́жечка.** *Я твоїй матінці не вгожу: помию лавочки—не біло, помию ложечки—не чисто.* Чуб. V. 692.

Ложка́рь, ря́, *м.*=**Ложечник 1.**

Ложкоми́й, ми́я, *м.* 1) Моющій ложки. 2) Блюдолизъ. Котл. Ен. V. 49.

Ложо́к, жка́, *м.* Сухое русло. Любечъ.

Ложник, ка, *м.*=**Ліжник.** Гол. Од. 82.

Ложни́ця, ці, *ж.* Спальня. (Молоду) *в ложницю повели.* К. Бай. 35.

Лоза́, зи́, *ж.* 1) Раст. лоза. *Їж, козо, лозу, коли сіна немає.* Ном. № 2410. *Люде гнуться, як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 80. 2)—**царегра́дська.** Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121. 3) Розга. 4) Весенняя хороводная игра, въ которой играющіе становятся в ключ, съ одного конца котораго двѣ дѣвушки подымаютъ руки, подъ которыми пробѣгаетъ крайняя играющая противоположнаго конца и **тя́гне за собо́ю уве́сь ключ,** при чемъ поются принадлежащія этой игрѣ пѣсни. Такія-же точно игры (но съ другими пѣснями)—въ **сморо́дину и ключ.** (Лубен. у.). Мил. 53. **Плести́ лозу́**—варіація этой игры въ Переяс. у. КС. 1887. VI. 480. 5) **До́вга лоза́.** Игра, подобная чехардѣ, описанная у Чуб. III. 105, Ив. 66, КС. 1887. VI. 480. Ум. **Лі́зка (ло́зка), лі́зонька** (Маркев. 132), **(ло́зонька),**—*За густими лізоньками біжить річка струвчками.* Чуб. V. 187.

Лоза́нки, нок, *ж.* Розги. Ном. № 975.

Лози́на, ни, *ж.* Стебель лозы. *Берегом, бережиною загубив хустку під лозиною.* Чуб. V. 106. Ум. **Лози́нка, лози́ночка.**

Лози́ння, ня, *с. соб.* Лоза. Ув. **Лозиня́чча.**

Лози́ночка, ки. *ж.* Ум. отъ **лозина.**

Лозиня́к, ка́, *м.* Пт. 1) Пѣночка обыкновенная. Вх. Уг. 250. 2) Порода соловья. Lusciola philomela. Вх. Лем. 432. Ум. **Лозинячо́к.**

Лозиня́чча, ча, *с. соб.* Ув. отъ **лозиння.**

Лозі́нка, ки, *ж.* Пт. Sylvia palustris. Вх. Пч II. 14.

Ло́зниця, ці, *ж.* Родъ примитивной плодосушилки. Хотин. у.

Лозовець, вця, *м.*=**Лозівка.** Вх. Пч. II. 14.

Лозо́вий, а, е. Сдѣланный изъ лозы.

Ло́зя, зі, *ж.* дѣтск. Ложка. О. 1861. IX. 119.

Лозяни́к, ка́, *м.* Корзинка изъ лозы.

Лої́ти, лою́, їш, *гл.* Смазывать жиромъ. Желех.

Лойо́вий, а́, е́. Сальный, сдѣланный изъ свѣчнаго сала. *Лойова свічка. Лойове світло.* Константиногр. у.

Лойо́к, лойку́, *м.* 1) Ум. отъ **лій.** *Як ноги в гнойку, то й губа в лойку.* Ном. 2) Раст. Ajuga genevensis. ЗЮЗО. I. 110.

Ло́йтра, ри, *ж.* = **Драбина** (въ повозкѣ).

Лойтра́к, ка́, *м.* Повозка, телѣга. К. МБ. X. 17.

Ло́ки, ків, *м. мн.* Локоны. Закр.

Ло́кіть, ктя, *м.* 1) Локоть (часть руки). *Близько лікоть, та не вкусиш.* Ном. № 5395. 2) Мѣра длины, раньше равнявшаяся третьей части сажня, какъ видно изъ слѣд.: *Пятдесятъ и сьмъ локтей вдовжъ, а вширъ тридцять и сьмъ локтей, що чинитъ девятнадцять сажней вдовжъ, а вширъ дванадцять сажней и локоть.* (Отрывки изъ Лѣтоп. Мгарск. мон. КС. 1889 IV. 41). Въ соврем. употребленіи это мѣра, соотвѣтствующая длинѣ руки отъ локтя до конца средняго пальца. *Хто з вас журившись може прибавити до зросту свого один локіть?* Єв. Л. XII. 25. *Ой дам тобі... локіть полотення.* Чуб. V. 504.

Локомоти́на, ви, *ж.* Паровозъ, локомотивъ. *Льокомотива свище там.* Млак. 109.

Локта́ти, кчу́, чеш, *гл.* = **Лопотати.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Локтьови́й, а́, е́. Локтевой.

Ло́кша, ші, *ж.* Лапша. *Локшу кришать.* Г. Барв. 3. Ум. **Ло́кшенька, ло́кшечка.**

Ло́кшина, ни, *ж.*=**Локша.** *Свинячу голову до хріну і локшину на переміну.* Котл. Ен. I. 18. Ум. **Ло́кшинка.** Харьк. г.

Локши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Рѣзать на мелкіе куски. 2) Бить; рубить. *Так в гніві*

сильно їх локшив. Котл. Ен. VI. 32. *Як назбігалось людей!.. Хто з сокирою, хто з ціпком, хто з вилами, а жінки з кочергами,—давай локшити того вовка.* Чуб. II. 117.

Лолоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Клокотать при теченіи, шумѣть. *Там так лолотить* (вода), *аж луна в уші б'є.* Лубен. у.

Лом, ма, *м.* Ломъ (желѣзное орудіе).

Лома́к, ка́, *м.* Пт. крапивникъ, Trogloditus parvulus. Вх. Лем. 432. Ум. **Ломачо́к.**

Лома́ка, ки, *ж.* 1) Дубина, большая палка, сукъ. *Ой у лісі на орісі сухая ломака.* Чуб. V. 1178. *Великий як ломака, а дурний як собака.* Ном. № 6343. *Не києм--ломакою.* Ном. № 8035. 2) О человѣкѣ: дубина, большого роста. Ум. **Лома́чна.** Ув. **Ломацюга, лома́чище.**

Ломакува́тий, а, е. Грубый, неотеса (о человѣкѣ). Желех.

Лома́ння, ня, *с.* Ломка (камня). *Поки докопаєшся до каміння, то грошей піде, а на ломання треба ще.* Каменец. у.

Лома́ти, ма́ю, еш, *гл.*=**Ламати.**

Ломацю́га, ги, *ж.* Ув. отъ **ломака.**

Лома́чище, щі, *ж.* Ув. отъ **ломака.**

Лома́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **ломака.**

Ломачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **ломак.**

Лома́ччя, чя, *с. соб.* отъ **ломака 1.**

Ломе́ць, мця́, *м.* 1) Ломота. *Колись і в мене був ломець за молодих літ, то на це лихо ми їмем віри.* Васильк. у. 2) Ломка. *Прийде ломець і на цей ліс, порубають.* НВолын. у.

Ломиґа́ти, ґа́ю, еш, *гл.* Бить палкою (**лома́кою**). Вх. Зн. 33.

Ло́мик, ка, *м.*=**Ломак.** Вх. Лем. 432

Ломи́на, ни, *ж.* Валежникъ? (См. **Лом 2**). *Ступлю я на ломину.* Чуб. IV. 163.

Ломи́ніс, носа, *м.* Раст. Clematis recta. ЗЮЗО. I. 170.

Ломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Ломать. *Вітер віє, гілля ломить.* Грин. III. 319. *Дурень і м'яло ломить.* Ном. № 3030. *А милая по милому білі ручки ломить.* Чуб. V. 265. Рядомъ встрѣчаются и слѣдующія формы: *Ходить дівка по бережку, білі руки ломле.* Мет. 18. *Катря аж білі руки ламле.* МВ. II. 13. *Сила ламле вже трухле дерево.* К. Гр. Кв. XXXIII. Употребляются и формы: **Ламніте** (=**ломіте**). Грин. III. 540. *Мати ламнить паляниці, кладе на стіл.* Грин. III. 453. 2) О водѣ: размывать. *Тиха вода береги ломить.* Ном. № 1096. 3) Ломить, производить ломоту. *У мене ломить спину.*

Ломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* 1)=**Ламатись.** *Щастя на коліні не ломиться.* Ном. № 1711. *Як не намочити обручі, то ломлються.* НВолын. у. 2) Пробиваться сквозь лѣсъ, тростникъ. *Слуха—ломиться щось, ломиться байрачком.* Сим. 217. *Гойдається де небудь поверх очерету гайок. Отто вже Мина начухрав там всячини і так з гіллям і листом і ломиться.* Сим. 200.

Ломі́га, ги, *ж.* Большая дубина, большая палка.

Ло́мки, ло́мок, *ж. мн.* **Ло́мки льодові.** Мѣсто, гдѣ бьютъ ледъ. *Почали жолніре... людей серед зіми по ломках льодових у плуг запрягати.* К. ЧР. 10.

Ломова́тий, а, е. Очень большой, огромный. Вх. Шч. I. 14.

Ло́мок, мку, *м.* Одна изъ двухъ подставокъ въ ткацко́мъ станкѣ, на которомъ лежитъ **штак.** См. **Верстат.** Константиногр у.

Ломота́, ти́, *ж.* Ломота.

Ломота́ти, ломотіти, тить, *гл. безл?* Ломить. *Ломотить в костех.* Вх. Зн. 33.

Ло́мус, са, *м.* Богатырь, силачъ, сокрушитель. *Такий був ломус, що поставив пушку на долоні та як стрелив із Бикова, то досяг аж у Остер.* ЗОЮР. I. 118.

Ло́на, ни, *ж.* Зарево.

Ло́но, на и ло́ньо, ня, *с.* Лоно; грудь. *Молодиця молодая щось до лоня пригортає.* Шевч. 95. *Харцизники! вони в заклад від лоня беруть дітей у матері вдовиці.* К. Іов. 53.

Ло́нька, ки, *ж.* Ложка. Встрѣчается только въ слѣд. пословицѣ: *Добра кванька, та нема лоньки,—хиба буду пальком.* Ном. № 11968.

Лоп! *меж.* 1) Хлопъ! *Утка дика лоп-ло-лоп крилами.* О. 1861. V. 69. 2) Хвать! *Але чоловік лоп його за чуприну!* Ном. стр. 282. № 566.

Ло́панка, ки, *ж.* ? *Щоб ти лопанки нагнав.* Ном. стр. 286. № 3779.

Лопа́рь, ря́, *м.* Лопатка, которой мѣсятъ глину. Вх. Зн. 33

Лопа́та, ти, *ж.* 1) Лопата для копанія, пересыпки сыпучихъ тѣлъ. *Ніхто не розлучить, ні світ, ні зорч, хиба нас розлучить сирая земля, заступ, лопата, земляная хата.* Чуб. V. 81. *З одного дерева і хрест, і лопата: хрестові ся кланяють, а лопатою нечисть відкидають.* Ном. №

8059. *Лопатами віяли. Лопата дерев'яна або залізна.* 2) Лопата пекарная. *Химка й хазяйка, та лопати нема.* Ном. № 10784. Ум. **Лопа́тка, лопа́тонька, лопа́точка.**

Ло́патень, тня, *м.* 1) Широкій буравъ для просверливанія отверстій въ ступицѣ колеса. Вас. 147. **У йо́го язи́к як ло́патень.** Онъ болтливъ. Ном. 2) Большой и широкій зубъ. *Трошки опізнився! — промовив до його Кованько і показав свої лопатні з під губ, сміючись якось ніби зубами.* Левиц.

Ло́пати, паю, еш, *гл.* 1) Стучать, хлопать. Желех. 2) Ѣсть, жрать. *Старому чоловікові та лопати у піст скоромне.* Харьк.

Лопати́лно, на, *с.* Ручка у лопаты. Гайсин. у.

Ло́патися, паюся, ешся, *гл.* Лопаться; трескаться. *Нехай він скільки хоче лопається, а по його таки не буде.* Кобеляк. у.

Лопа́тка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лопата.** 2) Въ колесѣ водяной мельницы каждая изъ расположенныхъ по окружности его дощечекъ, на которыя падаетъ вода. Черниг. у. 3) Часть валька, которой колотятъ бѣлье. Шух. I. 154. 4) Лопатка, плечевая кость. 5) Незрѣлый гороховый стручекъ. *Кум не кум—не лізь у горох, не псуй лопаток.* Ном. № 9713. **Зна́тимеш лопатки́ в горо́сі.** Будешь помнить! Ном. № 4331. *Тим часом вже почав* (горох) *вбиватись й в лопатки, аж тут прийшла пора і на самі стручки.* О. 1861. III. 95. Переносно **вбива́тися в лопатки́** значитъ вырастать. 6) Пластинка разогнутаго рога.

Лопа́тник-жук, ка, *м.* Жукъ хлѣбный, Anisoplia Austriaka. Константиногр. у.

Лопа́тонька, ки, и **лопа́точка, ки,** *ж.* Ум. отъ **лопата.**

Лопа́ття, тя, *с.*=**Лата́ття.** *Шльоп під лопаття, та й до чорта раків!* Ном. № 1877.

Ло́пать, ті, *ж.* 1) Лопасть весла. Мнж. 179. 2)=**Лотай.** Лв. 97.

Ло́піт, поту, *м.* Стукотня. Желех.

Лопітли́вий, а, е. Плохо, неразборчиво говорящій. Шух. I. 33.

Ло́пкання, ня, *с.* Хлопанье. Желех.

Ло́пкати, каю, еш (крильми), *гл.* Хлопать (крыльями). Желех. *Каня лопкає крилами, як летить.* Вх. Зн. 33.

Ло́пнути, ну, неш, *гл.* Лопнуть. *Против вогню і камінь лопне.* Ном. № 3299. *Щоб ти лопнув!* Ном. № 3799.

Лопону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Дать тягу, улепетнуть. *Лопоне він од мене.* Рудч. Ск. I. 63.

Лопота́, ти́, *ж.* Названіе сита въ загадкѣ (отъ гл. **Лопота́ти,** т. к. сито **лопоти́ть,** ударяясь о руку). *Прийшла кума до куми: дай, кумо, лопоти, поляпати та й піти.* ХС. III. 62.

Лопота́ти, чу́, чеш и **лопоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Шелестѣть (бумагой, лощеной матеріей). 2) Стучать или топать, бѣжа. *Щось лопотить, чи не отаман?* Стор. II. 244. *Тільки що дасть Бог ранок, то всі до його аж лопотять.* Кв. II. 25. 2) Хлопать. *Крилоньками* (голуби) *лопотали.* Гол. I. 265. *Лопотить у долоні.* Грин. II. 95. 3) Болтать безъ умолку.

Лопотня́, ні́, *ж.* 1) Шелестъ, хлопанье, трескъ, шумъ. 2) Пустая, вздорная болтовня.

Лопоту́н, на́, *м.* Болтунъ. *Лопотун лепече, а дурень слуха.* Ном. № 6405.

Лопотю́чий, а, е. Сильно шуршащій, сильно шелестящій. *Купила собі ситцю на спідницю, та там такий цупкий та лопотючий.* Полт.

Лопта́ти, пчу́, чеш, *гл.* Щемить. *Сіль чи горілка зайшла в виразку та й лопче.* Черк. у. *Як приклала мені до рани синього каменю, як почало мені лопта́ти, то й Боже!* Харьк.

Лопті́ти, пчу́, чеш, *гл.*=**Лопта́ти.** Вх. Зн. 84.

Лопта́чка, ки, *ж.* Щемленіе. Желех. Вх. Зн. 84.

Лопу́х, ха́, *м.* Раст. репейникъ, Arctium lappa. *Лови рибу, де лопух є.* Ном. № 5897. *Дметься, як жаба на лопуху.* Ном. № 2500. Ум. **Лопушо́к.**

Лопуха́тий, а, е. Похожій на репейникъ, имѣющій большіе листья.

Лопухо́вий, а, е. Репейниковый. *Та наросте широкий лист лопуховий.* Чуб. V. 668.

Лопухува́тий, а, е. Имѣющій нѣкоторое сходство съ репейникомъ, широколистый. *Гречка сей рік удалася лопухувата.* Лебед. у.

Лопу́цьок, цька, *м.* Молодой мягкій стебель растенія, употребляемый въ пищу. Сим. 135. *Хиба моя душа з лопуцька,— не хоче того, чого й людська.* Ном. № 1588.

Лопуша́ний, а, е=**Лопуховий. Ду́рень лопуша́ний**—презрительно о простонародьѣ. *Гордують—от не тожмо вельможнії, а й так дурні лопушані.* Ном. № 2461.

Лопуши́на, ни, *ж.* Листъ лопуха́. *Вирвала лопушину та й потягла спідницю просто по грядках, прохолоджуючи пику лопушиною, неначе справді пані.* Левиц. Пов. 347. Ум. **Лопуши́нка.**

Лопуши́ння, ня, *с. соб.* Кусты, листья лопуху́. Желех.

Лопуши́стий, а, е. Широколистый. *Корнем коренистая, листом лопушистая.* Грин. III. 396.

Лопу́шник, ка, *м,* 1)=**Лопу́х.** ЗЮЗО. I. 112. 2) **водяни́й.** Раст. Nymphaea alba. ЗЮЗО. I. 129.

Лопушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **лопух.**

Лопу́шшя, шя, *с. соб.* отъ **лопух.** Желех.

Ло́сенько, ка, *с.* Ум. отъ **лось.**

Лоск, ку, *м.* Въ выраженіи: **У лоск лягла́ пшени́ця**—въ повалку. См. **Лоском.**

Ло́скати, каю, еш, *гл.* Хлопать, щелкать. *Лоскає язиком.* Вх. Зн. 33. *Лоскає батогом.* Вх. Зн. 33.

Лоски́рька, ки, *ж.* Ум. отъ **лоскиря**

Лоски́ря, рі, *ж.* Рыба: Blicca argyroleuca. Браун. 26. Ум. **Лоски́рька.**

Ло́скіт, коту, *м.* Щекотаніе, щекотка.

Лоскови́тий, а, е. Боящійся щекотки. *Не лоскочи мене!—Який ти лосковитий,—зараз уже й боїшся.* Константиногр. у.

Ло́ском, *нар.* Наповалъ. *Тільки той, хто не був на сватанні, то й не був п'яний, а то всі лоском лежали, аж до другого півдня.* Кв. **Ло́ском лягло́** *(про хліб, сіно і т. и.).*

Лоскота́ння, ня, *с.* Щекотаніе.

Лоскота́рка, ки, *ж.* Щекотунья. Русалка, которая замучиваетъ щекотаньемъ встрѣчающихся ей людей. Ум. **Лоскота́рочка.** Щог. Сл. 105.

Лоскота́ти, чу́, чеш, *гл.* Щекотать. *Наближує пальці ті до дитинки і лоскоче його під ручками,—воно сміється.* Чуб. III. 84.

Лоско́тниця, ці, *ж.* = **Лоскотарка.** Чуб. I. 206.

Ло́скотно, *нар.* Щекотно. *Дитині лоскотно, воно й сміється.* Чуб. III. 108.

Лоскоту́ха, хи, *ж.*=**Лоскотарка,** Чуб. III. 187.

Лосня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Лосниться, блестѣть. *Полики шовкові лосняють, літа мої минають.* Чуб. V. 1093.

Лось, ся, *м.* Лось. *Здоровий, як лось.* Ум. **Ло́сенько.** *Чого лосенько, чого душенько меж горами лежить?* Рк. Макс.

Лосьо́вий, а, е. Лосій. *Да в тою коня золота грива, золота грива груди покриває, шовковий хвостик слід замітає, лосьові уйка ради слухають, срібні копита камінь лупають.* Чуб. III. 289.

Лотай, тая, *м.* Раст. Caltha palustris. Вх. Уг. 25. См. **Лата́ття.**

Лота́ття, тя, *с.*=**Латаття.**

Ло́тать, ті, *ж.*=**Латаття.** Угор.

Лоташ, ша, *м.* Раст. = **Латач.** Вх. Пч. I. 9.

Лоти́к, то́ку, *м.*=**Лотоки.** Мик. 380.

Лотоки́, ків, *м. мн.* При водяной мельницѣ: каналъ, по которому течетъ вода, мельничный лотокъ. *Не спиниш, мов воду з лотоків.* Ном. № 13884.

Лото́чок, чка, *м.* Деревянная трубка, по которой мука идетъ изъ подъ жернова. Черниг. у.

Лото́шити, шу, шиш, *гл.* Быть безъ дѣла. Шух. I. 37.

Лотр, ра, *м.* Воръ, разбойникъ; грабитель, бездѣльникъ, плутъ, негодяй. *З такого похнюпи, як той Карпо, та такий лотр учинився.* Хата. 138. Ум. **Ло́трик.**

Ло́тра, ри, *ж.* Развратница. *Вона городська лотра.* Черк. у.

Ло́трик, ка, *м.* Ум. отъ **лотр.**

Лотро́вський, а, е. 1) Разбойничій. 2) Распутный, развратный.

Лох, ху, *м.* Раст. Elaegnus hortensis. ЗЮЗО. I. 121.

Лохина, ни, *ж.* Раст. Vaccinium uliginosum. ЗЮЗО. I. 140.

Лохма́тий, а, е. Названіе вола съ большимъ брюхомъ. КС. 1898. VII. 47.

Лохма́тний, а, е. Изорванный, въ лохмотьяхъ. *Лучче своє лохматне, ніж чуже прохатне.* Ном. № 9685.

Ло́хнути, ну, неш, *гл.* Быть въ отчаяніи. *Чого ти так лохнеш?* НВолын. у.

Ло́цман, на, *м.* Лоцманъ. Дещо, 77.

Ло́цманський, а, е. Лоцманскій. *Лоцманський отаман дуже любив Карпа.* Левиц. Пов. 347.

Ло́цот, та, *м.* Раст. Caltha palustris.

Лоша́, ша́ти, *с.* Жеребенокъ. *Гойда, гойда, гойдаша! і кобила, і лоша; ми кобилу продамо, а лоша й так віддамо.* (Припѣвъ при подбрасываніи дѣтей). Ном. № 9256. Ум. **Лоша́тко, лоша́точко.**

Лоша́к, ка́, *м.* Двух—или трехлѣтній жеребенокъ, кастрированный. Вас. 197. *Горе козакові: нема сіна лошакові.* Ном. № 788. Ум. **Лошачо́к.**

Лоша́тко, лоша́точко, ка, *с.* Ум. отъ **лоша.**

Лошáтна, прилагательное, имѣющее лишь *ж.* родъ. Имѣющая жеребенка. *То твоя кобила лошатна?* Черниг. г.

Лошачóк, чкá, *м.* Ум. отъ **лошак.**

Лошинá, нáти, *с.*=**Лоша.** НВолын. у.

Лошúця, ці, *ж.* Кобылица. *Як корова за телям, як лошиця за лошям.* Чуб. I. 92. Ум. **Лошúчка.** Вас. 197.

Лóщина, ни, *ж.*=**Лощовина** *На лощині пасеться стадо турів.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203). Ум. **Лóщинка.**

Лощúтися, щýся, щишся, *гл.* Блестѣть, лосниться. *Стільчики, столики—все те новеньке, аж лóщиться.* МВ. (О. 1862. III. 53).

Лощовина, ни, *ж.* Лощина.

Лоювáтий, а, е. Салистый. *Масло лоювате.*

Лоювáтіти, тію, еш, *гл.* Становиться салистымъ. *Масло лоюватіє.*

Луб, бу и ба *м.* Лубъ, кора (съ липы и нѣкоторыхъ другихъ деревъ). *Гроші сховані під дубом, накриті лубом.* Ном. № 1485. **Лýбом стоя́ти.** Быть твердымъ какъ лубокъ (объ одеждѣ, вообще о тканяхъ). *Воно* (одежа) *лубом на нас і стоїть, аж тіло дере.* Г. Барв. 173. **Дощ ллє як з лýба.** Дождь какъ изъ ведра. Ном. № 573. Ум. **Лубóк, лубóчок.**

Лубáрь, рá, *м.* Выдѣлывающій короба для рѣшетъ. Радом. у.

Лýбка, ки, *ж.* Табакерка. Черниг. г.

Лубóк, бкá, *м.* 1) Ум. отъ **луб.** 2) Въ головномъ дѣвичьемъ уборѣ: родъ картоннаго околыша, обвитаго лентой, къ которому сзади прикалываются другія ленты. О. 1861. Свид. 28.

Лубóчок, чка, *м.* Ум. отъ **луб.**

Лубувáтий, а, е. Похожій на **луб.** *Лубуваті овчини.* НВолын. у.

Лýб'я, б'я, *с.* Кора, снятая съ дерева большими кусками. *Ти йому образи, а він тобі луб'я.* Ном. № 13071. **Старé лýб'я,** а также и просто **лýб'я.** Старый, старая (о человѣкѣ). *Та він уже старе луб'я!—А ну, луб'я, йди сюди! (старий до старої, а стара тоді одказує):—Бач, як тепер, то і* **лýб'я,** *а колись, то й* **голýб'я.** Ном. № 9127.

Луб'янúй, á, é. Сдѣланный изъ луба. *На вишневій гіллячці висіла луб'яна коробочка.* Левиц. Пов. 192. **Луб'янúй язúк.** Плохо выговаривающій (шуточно). *Лавреничків! Який то у вас, москалів, язик луб'яний! Скілько між нами вештаєшся, а й досі не вимовиш: вареників.* Котл. Моск. Чар. VII.

Луб'я́нка, ки, *ж.* 1) Повозка, обшитая лубомъ. 2) Осеннее жилище гуцульскихъ древосѣковъ: родъ шалаша, покрытаго лубомъ. Шух. I. 173.

Луг, гу, *м.* 1) Лѣсъ на низменности, низменность, поросшая лѣсомъ. Шевч. 233. *Через темні високі луги ясним соколом перелини.* КС. 1882. XII. 490. *Ой не шуми, луже, зелений байрачє.* Мет. 92. *У зеленім темнім лузі червона калина.* Мет. 97. 2) Щелокъ. *У понеділок не можна лугу спускати.* Грин. I. 17. 3)=**Луговина.** Вх. Зн. Ум. **Лýженько, лужéчок, лужóк.** *Дай же мені, Боже, з того луженька вийти, на береженьку стати.* Рк. Макс. *Ой у лісі, у лужечку терен процвітає.* Чуб. V. 254.

Лугáрик, ка, *м.* Ум. отъ **лугарь.**

Лугáрь, рá, *м.* 1) Разбойникъ, скрывавшійся въ степныхъ лѣсахъ (см. **луг**) и нападавшій на купеческіе и чумацкіе обозы. Рудч. Чп. 51. У Стороженка, МПр., 164, слово это употреблено неправильно въ смыслѣ: житель луговъ. Ум. **Лугáрик.**

Лугарювáти, рюю, еш, *гл.* Быть **лугарéм.** *Чи він в лузі лугарює, чи він чумакує?* Щог. В. 25.

Луговúй, á, é. Принадлежащій лѣсу, выросшему на низменности. См. **Луг.** *Верби лугові зашуміли.* АД. I. 248. *По під лужечком стежечка, туди пішла молодая Катречка, із луговою водою говорила: ой водо, водо луговая, чого ти стоїш да тихая?* Чуб. V. 722. Ум. **Луговéнький.** *Ой водо, водо луговенька.* Рк. Макс.

Лугóвина, ни, *ж.* 1) Мѣсто, гдѣ прежде былъ **луг**; пастбище. Лебед. у. *Сад Коржів розрісся на луговині неначе ліс.* Стор. II. 100. 2) Родъ лозы. Вх. Зн. 33.

Лýда, ди, *ж.* Бѣльмо? *Роспадеться луда на очах ваших неситих; побачите славу, живу славу дідів своїх.* Шевч. 215.

Лудáн, на, *м.* Родъ блестящей матеріи. *Купили два косяка лудану.* (Марковичъ, Закр.); также кафтанъ, сшитый изъ этой матеріи или расшитый золотомъ. (К. ЧР. 425). *Будуть куми у жупанах, побратими у луданах, сусідоньки в кармазині, а ти, мати, в сірячині.* Грин. III. 381. *Дома у Січі ходять у семряжках да в кажанках,... а тут жупани на їх будуть лудани, штани із дорогої саєти.* К. ЧР. 85. *З під лудану червону китайку виймає.* АД. I. № 35.

Луди́на, ни, *ж.* Одежда (одна штука). Вх. Зн. 33.

Луди́ти, джу, диш, *гл.* Привлекать, приманывать, заманывать. Вх. Зн. Вх. Уг. 250. *До світлиці уступає молодець хороший, жвавий, вус маленький, око каре, волос красний кучерявий, а личенько таки лудить, хоч го трошки снядь присіла.* Федьк. I. 127.

Луді́ння, ня, *с. соб.* Платье, одежда. Вх. Зн. 33. Шух. I. 31.

Лу́женько, ка и **лужéчок, чка**, *м.* Ум. отъ **луг**.

Лужи́на, ни, *ж.*=**Луг.** Ум. **Лужи́ночка**. *Дай мі ножа остренькою,—най я піду в лужиночку вирізати калиночку.* АД I. 301.

Лу́жити, жу, жиш, *гл.* Мыть въ щелокѣ, бучить. *Лужити тра нитки.* Могил. у.

Лужóк, жка́, *м.* Ум. отъ **луг**.

Лузавий, а, е. ? *По чім ти пізнала, що нас так назвала?—По кониках лузавих, сіделечках червоних.* Чуб. V. 965.

Лузанéць, нця́, *м.* Ум. отъ **лузан**.

Луза́н, на́, *м.* Орѣхъ, который самъ вылущивается. Борз. у. Ум. **Лузанéць**.

Луза́ння, ня, *с.* Лущеніе, шелушеніе.

Лука́, ки́, *ж.* 1) Лугъ поемный. Вас. 206. *Ой на луці, на луці, на зеленій травиці.* Нп. *А за горами розісламась широкими подолами зелена лука.* Левиц. I. 93. 2) Крутой изгибъ рѣки, образующій мысъ. Харьк. у. Ум. **Лу́чка, лу́чейка, лу́ченька, лу́чечка**. *Взяв він єй за ручейку, повів він єй на лучейку.* Гол. I. 172.

Лука́вий, а, е. 1) Лукавый, коварный Ном. № 2877. *Бо ти не любиш злою серця, цураєшся людей лукавих.* К. Псалт. 8. *Як же тебе не проклинать, лукавая доле?* Шевч. 413. 2) Лукавый, чортъ. *Ні Богові*

Луза́ти, за́ю, еш, *гл.* Лущить, шелушить. (Дівчата) *дивляться та шуткують, лузаючи насіння та оріхи.* Чуб. VII. 450. *Ой вийду я за нові ворота, гуляю, гуляю, волоські горішки лузаю, лузаю.* Лавр. 123.

Луза́тися, за́юся, ешся, *гл.* Лущиться. *Сире насіння погано лузається.* Черниგов. у.

Лузга́, ги, *ж.* Шелуха. *Я ліпила шишки з гречаної лузги, щоб давилися дружки.*

Лу́згати, гаю, еш, *гл.*=**Лузати**.

Лук, ка, *м.* 1) Дуга. 2) Лукъ. *Улучив, як стрілою з лука.* Г. Барв. 107. *Та вистрелив молодий козак із тугою лука.* Нп. 3) Снарядъ шерстобита, которымъ онъ разбиваетъ шерсть. Части его: собственно **лук** (1)—деревянный брусокъ съ закругленными гранями, конецъ котораго, находящійся по правую сторону работающаго, нѣсколько тоньше; сквозь этотъ конецъ проходитъ клинышекъ съ выемкою, **кобилка** (2); къ лѣвому концу прикрѣплена четырехугольная дощечка — **тарілка** (3), имѣющая посрединѣ круглое отверстіе (4) и притянутая къ луку веревочкой, называемой **натяга́ч** (4б); тетива этого лука называется **струна́** (5): начинаясь у праваго конца, она проходитъ черезъ **кобилку** до **тарілки** и черезъ **тарілку**. Посрединѣ **лука** находится (6) крючекъ, за который **лук** прикрѣпленъ къ **чаплії** (7), состоящей изъ деревяннаго брусочка съ веревочками съ обоихъ концовъ: къ нижней веревочкѣ прикрѣпленъ **лук**, а верхняя привязана къ гвоздю въ стѣнѣ. Особымъ снарядомъ **шляхуно́м** (см.) работникъ дергаетъ за **струну́**, лежащую во время работы на шерсти, которая отъ движенія струны и разбивается. М. Седневъ, Черниг. у. БГ.

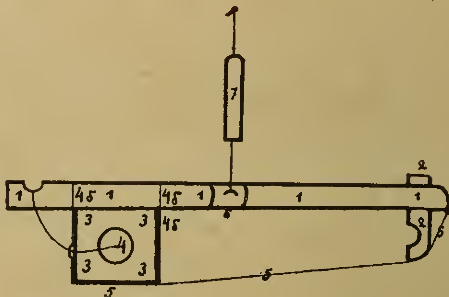

свічка, ні лукавому дудка. Ном. № 6558. *І ти, лукавий, чи ти водяний, чи ти вітровий?* Чуб. І. 111.

Лука́вити, влю, виш, *гл.* Лукавить, фальшивить, хитрить; кривить душой. *Ти (доля) не лукавила зо мною, ти другом, братом і сестрою сіромі стала.* Шевч. 618. *Побачите, которе з нас лукавить.* К. Іов 15.

Лука́вник, ка, *м.* Лукавый человѣкъ. К. XII. 83.

Лука́внувати, ную, еш, *гл.* Лукавить. Ном.

Лука́во, *нар.* Лукаво, коварно. Чуб. І. 163. *І небилиці вимишляєш, народ лукаво весь лякаєш.* Котл. Ен.

Лука́вство, ва, *с.* Лукавство, коварство. Стор. МПр. 46. *В моїх словах не знайдете лукавства.* К. Іов. 15.

Лука́нь, ня́, *м.*=**Лу́ка.** Могил. у.

Лукова́тий, а, е. Имѣющій углубленіе, кривизну, изогнутый. *Лукувата деревина.* Каменец. у. *Луковата береза.* НВолын. у.

Луко́вина, ни, *ж.* Изгибъ, дугообразный выгибъ. Каиев. у.

Лулу́кати, каю, еш, *гл.* Кричать (о совѣ, сычѣ). Желех. Вх. Зн. 33.

Лулу́снути, ну, неш, *гл.*=**Луснути.** Ном. № 880. *Так і лулусне його ціпом.*

Лулу́сь! *меж.* 1) Выражаетъ сильный и быстрый трескъ. *Аж ось—лулусь щось під ногами! Загоготів якийсь підземний глас.* Греб. 373. 2) Выражаетъ ударъ. *Лулусь його у лоб!*

Лун, на, *м.*=**Лунь. Лу́на пійма́ти.** Умереть.

Луна́, ни́, *ж.* 1) Отраженіе свѣта, отблескъ, зарево. *Базарь горить, а на море луна йде.* Скальков. Ист. Н. Сѣчи, 1846, III. 224. 2) Отраженіе звука, эхо, отголосокъ. *Задзвонили, задзвонили,—пішла луна гаєм.* Шевч. 157. *Розпочав нам Шевченко довгу і широку, справді вже рідну пісню,—пішла луна по всій Україні.* Хата IX. *Аж луна пішла (так голосно).* Ном. № 13893. *Робила як могла, щоб таки добра луна дійшла до того, кого мені треба.* Г. Барв. 270. 3) Куриная слѣпота (болѣзнь)?. См. **Лунавий.**

Луна́вий, а, е. Больной куриной слѣпотой? *Лунавий вечером нічого не видить, бо луна очі його заставить.* Шух. І. 33.

Луна́ння, ня, *с.* Отголоски. Желех.

Луна́ти, на́ю, еш, *гл.* Откликаться (о звукѣ), раздаваться. *Так співає, аж по селу лунає.* МВ. І. 93. *А про мене... лунала луна, що в мене купи, дак усе піде в руку.* Г. Барв. 418.

Луни́на, ни, *ж.* Родимое пятно.

Лу́нути, ну, неш, *гл.* Умереть. *Щоб я лунув, коли не правду кажу!* НВолын. у. *Як іззів я посмоктаної гадюкою полуниці, то трохи не лунув. Я мало не лунула з плачу.* НВолын. у. *Хоч лунь, а їдь!* НВолын. у.

Лунча́к, ка́, *м.* Годовалый баранъ. Желех.

Лунь, ня, *м.* и **ні,** *ж.* Птица: лунь, саричъ. *Сивий дід, як лунь.* **Щоб тебе́ лунь ухопи́ла.** (Ном. № 3758), **щоб ти лу́ні нагна́в.** (Ном. № 3738). Чтобъ ты околѣлъ! *Лунь його вхопив.* О. 1862. X. 45. *Як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Котл. Ен. III. 17.

Луп, пу, *м.* 1)=**Дерун.** *Бодай вас луп облупив.* Харьк. 2) Добыча военная. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* К. Досв. 207.

Луп! *меж.* 1) Хлопъ! мигъ! *А сова із дупла очицями луп-луп!* Нп. 2) Хвать! цап! *Цуп та луп!—сховав у кишеню.* Ном. № 11065.

Лу́па, пи, *ж.* Лупа, увеличительное стекло. Ком. II. 89.

Лупа́, пи́, *ж.* 1) Перхоть (на головѣ). Харьк. г. 2) Чешуя рыбья. Вх. Лем. 433.

Лу́павка, ки, *ж.* Зазубрина (на косѣ). Лубен. у.

Лупа́й, пая́, *м.* Глазъ (въ загадкѣ). *Ой на горі гай, під гаєм мигай, під мигаєм лупай.* Ном. стр. 297, № 222.

Лупа́к, ка́, *м.* Преим. во мн. **лупаки́.** Шелуха и крупные отруби, остающіеся послѣ просѣиванія муки. Вас. 175.

Лу́пання, ня, *с.* Миганіе (хлопаніе глазами).

Лупа́ння, ня, *с.* Откалываніе, отламываніе.

Лу́пати, паю, еш, одн. в. **лу́пнути, ну, неш,** *гл.* Мигать, мигнуть. *Зорі на дощ дмуться та лупають.* Ном. № 567. **Лу́пати очи́ма.** Мигать, хлопать глазами. *Лупа очима.* МВ. (О. 1862. III. 55). *Як дам тобі,—тільки очима лупнеш.* Ном. № 3640. *Лупнеш очима вгору,—над тобою, між темним гіллям... висять спілі груші.* Греб. 402.

Лупа́ти, па́ю, еш, *гл.* Колоть, ломать. *Срібні копита кремінь лупають.* Чуб. III. 293. *Остався він у Криму, лупає сіль вагову.* Рудч. Чп. *Сам Бог хліб лупав, та й нам давав.* Ном. № 12280.

Лупа́тий, а, е. Пучеглазый. *Брехня—лупатий чоловік, та не довгий її вік.* Ном. № 14203.

Лупа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Трескаться, раскалываться.

Лу́пень, пня, *м.* Ударъ, побои. **Да́ти лупня.** Дать потасовку. *Дав йому лупня добре,—довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986.

Лупеса́ти, са́ю, еш, *гл.* Лупить, облупливать, сдирать (кожу, кору, скорлупу). Желех. Вх. Зн. 34.

Лупеси́ння, ня, *с.* Снятая кожица, кора, скорлупа. См. **Лупесати.** Желех.

Лупе́ха, хи, *ж.*=**Злупок.** Вас. 163.

Лупи́на, ни, *ж.* Скорлупа, шелуха, плева (сѣменная), кожица (на кукурузѣ, яблокѣ) и пр. Каменец. у. См. **Лупесиння.**

Лупи́рь, ря́, *м.*=**Лупій.**

Лупи́ти, плю́, пиш, *гл.* 1) Лупить, обдирать, сдирать кожу (съ животнаго), скорлупу (съ яйца), шелуху, корку (съ плода), кору (дерева) и пр. *Лупити смереку.* Шух. I. 177. *Чи ти ж, мати, та гарбуз лупиш?* Чуб. III. 132. 2) Высиживать (о насѣдкахъ). *Щоб квочки сідали й лупили курчат.* Ном. № 13424. 3) Драть, обдирать, грабить. *Що ступить, то лупить.* Ном. № 7414. 4) Ѣсть, жрать, убирать, уписывать. *Бублики лупить, як хто купить.* Ном. № 12335. *Лупить, аж ніс гайдука скачеть.* Ном. № 12207. 5) Скоро говорить, читать, бѣгать. *Що кому рупить, той про те й лупить.* Ном. № 9752.

Лупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* 1) Спадать (о корѣ), лупиться (о кожѣ), шелушиться. *Луплються ноги, що все в воді.* Васильк. у. 2) Выходить изъ яйца (о птенцахъ). Ном. № 13690.

Лупі́ж, жу, *м.* Куски дерева, съ которыхъ содрана кора. Вх. Зн.

Лупі́й, пія́, *м.* Живодеръ. Каменец. у.

Лупі́йка, ки, *ж.* Жена живодера, живодерка. Желех.

Лу́пкавка, ки, *ж.*=**Лускавка.** Желех.

Лу́пкати, каю, еш, *гл.* 1) Сгинаться на тонкомъ мѣстѣ (о косѣ). Желех. 2) Хлопать. *Лупкати бичем.* Вх. Лем. 433.

Луплі́ння, ня, *с.* Сдираніе, обдираніе (кожи, скорлупы, коры, шелухи и пр.). Шух. I. 177.

Лу́пнути. См. **Лу́пати.**

Лупцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Бить, колотить. *Хворостиною лупцює то по плечах, то по голові.* ХС. IV. 32.

Луск, ку, *м.* Трескъ.

Луска́, ки́, *ж.* 1) Чешуя. *Пливе щука з Кременчука, луска на їй сяє.* Чуб. V 13. *На свиті латок, як на коропі луски.* Уманск. у. 2) Лузга; шелуха. Ум. **Лу́сочка.** Желех. **Лущи́ця.** Чуб. IV. 369.

Лу́скавка, ки, *ж.* 1) Коса (орудіе), толщина которой не вездѣ одинакова, почему она легко ломается Желех. 2) Конецъ кнута, придѣлываемый для хлопанья. Желех.

Лусканéць, нця́, *м.* Орѣхъ, очень спѣлый, который самъ вылущивается изъ плюски. Вх. Зн. 34. См. **Лу́щик.**

Лу́скати, каю, еш, сов. в. **лу́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Трещать, треснуть. *Шевська смола на дратві буде лускати.* НВолын. у. 2) Только не сов. в.=**Лузати.** *Кабачки лускати. Узяв на шаг насіння і лускаючи пішов за своїм ділом.* О. 1862. IX. 64. 3) Хлопать, хлопнуть. *Прилетіла гуска, крилечками луска.* Грин. III. 656. *Дверима луснути.* 4) Лопаться, лопнуть, трескаться, треснуть. Котл. Ен. VI. 22. *Очкур луснув.* Ном. № 4342. *Морда як не лусне.* Ном. № 8592. *Жартуй, глечику, поки не луснув.* Ном. № 12653. **А бода́й ти лу́снув!** Чтобъ ты околѣлъ! 5) Ударять, ударить, хватить.

Лу́скатися, каюся, ешся, *гл.* 1)=**Лузатися.** 2) Трескаться, лопаться.

Луска́ч, ча́, *м.* Щипчики для раздавливанія орѣховъ. *Лускач на горіхи.* Шух. I. 300.

Луски́рь, ря́, *м.* Родъ рыбы.

Лу́скіт, коту, *м.* Трескъ. Желех.

Луско́вий, а, е. О тканяхъ: вытканный узоромъ въ видѣ чешуи (**луска**)? *Скатертиночки все лускові.* Грин. III. 119.

Лускорі́х, ха, *м.* 1) Пт. кедровка пестрая, орѣховка, Corvus caryocatactes. Вх. Пч. II. 9. 2)=**Лускач.** Шух. I. 291.

Лу́снути. См. **Лускати.**

Лу́сом, *нар.* Огуломъ. *А скільки візьмеш за них не нарізно, а лусом?* Александр. у. Слов. Д. Эварн.

Лусо́ну́ти, ну, неш, *гл.*=**Луснути 5.** *А господарь... як лусоне його.* Ном. 566. стр. 282.

Лу́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ **луска.** Желех.

Лу́ста, ти, *ж.* Ломоть, кусокъ. *У мене лусти хліба нема.* Черк. у. *Луста м'яса.* ЗОЮР. *Хоч ячна луста, да пшеничне слово.* Ном. № 12920. Ум. **Лу́стка, лу́сточка.** *Хто лустку дасть на чужині, водицею його напоїть? Не пожичала лусточки хліба, ні ложечки соли.* Чуб. V. 124.

Лусь! *меж.* Выражающее: 1) Легкій трескъ, щелканіе, хлопаніе. *Прилетіла гуска, крилечками луска. Таки лусь! таки лусь! прийди, серце Петрусь!* Грин. III. 656. 2) Ударъ. *Прийшов чоловік до вовка: лусь, лусь! кийком.* Рудч. Ск. I. 21.

Лут, ту, *м.* Лыко. *Здоровий як лут.* Ном. № 13946. *Лут з його такий.* Ном. № 13946.

Лутéць, тця́, *м.* Нашивка, которою прикрывается сходящаяся подъ острымъ угломъ обшивка лодей, на которыхъ помѣщается водяная передвижная мельница или сукновальня. Вас. 173.

Лути́на, ни, *ж.* 1) Лубъ. Желех. 2) Прутъ. Угор.

Лу́тка, ки, *ж.* Оконный косякъ. *Я за луткою коло вікна сиджу.* Г. Барв. 292.

Лутóвий, а, е. Лыковый. *Постоли лутові.* Мет. 382.

Лутóк, тка́, *м.* 1) Молодое липовое деревцо. Черк. у. 2) Лыко молодой липы. *Піти надрати лутків на личаки.* Харьк.

Лутта́, та́, *с. соб.* 1) Вѣтви или прутья лозы, ивы (корзиночной). Вх. Зн. 34. 2) Липовая кора для лаптей, лыко. КС. 1893. XII. 448. См. **Лут.**

Луца́к, ка́, луца́и, на́, *м.* Толстолицый человѣкъ. Александров. у. Ув. **Луцаня́га.** Мнж. 184. *Лежить на лаві такий здоровенний луцаняга.* Мнж. 130.

Луци́пір, ра, *м.*=**Люципер.**

Луч-луч! *меж.* Крикъ доильницы, отгоняющей теленка отъ коровы.

Лу́ча, *нар.* Въ выраж. **куди́ лу́ча.** Куда попало, куда зря. *Як та туча, куди луча, так і покотили.* КС. 1882. IV. 171. *Вся піхота (й)шла в ворота, вона—куди луча.* КС. 1882. IV. 171. См. **Лучити.**

Луча́й, ча́ю, *м.* Случай.

Луча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **лучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Случаться, случиться. *З Богом, Парасю, коли люде лучаються.* Ном. № 4977. *Така нам лучилась пеня.* Котл. Ен. I. 17. *Лучилось бігти їм через дорогу.* Грин. I. 146.

Лу́чен, лу́чний, а, е=**Влучен.** *Бог не скорен, та лучен.* Ном. № 47.

Лучéчок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **лук.** 2) Ткацкій челнокъ, который употребляютъ, когда **в'яжуть начиння.** См. **Начиння** и **стілець.** Константиногр. у.

Лу́чик, ка, *м.* Родъ вѣшалки для шапокъ. *Вирубується щиток з дубка і сучки на йому обрубуються і зашнаються покіль сирі, та так і засохнуть. А тоді сей лучик прибивають до полутрямка і шапки на йому вішають. Шапок чотирі, а то й п'ять.* Черниг. у.

Лучи́на, ни, *ж.* Лучина. *Єсть у мене в кешені лучина, засвітимо чорними очима.* Нп. *Я ходила, молода, в темний ліс по лучину.* Чуб. V. 1171. Ум. **Лучи́нка.** *За лучинку найде причинку.* Ном. № 2795.

Лу́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Мѣтить, цѣлить, прицѣливаться. *Лучив в ворону, а попав в корову.* Ном. № 1784. *Наберу я горстку, та й ногою тручу, сама добре знаю, що на біду лучу.* Чуб. V. 3. 2) Соединять.

Лу́чи́тися. См. **Лучатися.**

Лучи́ця, ці, *ж.* Раст. Chara vulgaris ЗЮЗО. I. 116.

Лу́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **лу́ка.** 2) Низка, одна нанизанная нить чего-либо (бусъ, грибовъ и пр.). Вх. Зн. 34. 3) Узорчатое ожерелье изъ разноцвѣтныхъ монистъ. Чуб. VII. 426.

Лучкова́тий, а, е. Дугообразный.—**кінь.** Лошадь съ вогнутой спиной.

Лу́чний, а, е. 1)=**Влучний.** 2) Лучной. 3) Согнутый въ дугу.

Лучни́й, а́, е́. Луговой. *Лучне сіно.* Константиногр. у.

Лучни́к, ка́, *м.* 1) Труба для вывода дыма изъ хаты, при освѣщеніи ея лучиною. НВолын. у. 2) Дѣлающій луки. 3) Стрѣлокъ изъ лука. *Були мізерні лучники, що знали тільки лук та сагайдак, та стріли.* К. Дз. 179.

Лучни́ця, ці, *ж.* 1) Смолистое сосновое дерево. Вх. Зн. 34. 2) Родъ факела изъ смолистаго дерева, употребляемый при багреніи рыбы. Шух. I. 223.

Лучня́, ні́, *ж.*=**Лушня.** Харьк.

Лучóк, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **лук.** 2) Смычекъ. *Лучок живицею помазав, та й до скрипки взявся.* Харьк.

Лу́ччати, чаю, еш, *гл.* Дѣлаться лучше, улучшаться. Желех.

Лу́ччe, *нар.* 1) Лучше. *Ні, лучче вже мовчімо!* К. Іов. 83. *Лучче кривду терпіти, ніж кривду чинити.* Ном. № 2295. *Іде бережком, шукає, де б то лучче скочити в воду.* Чуб. I. 55. 2) Больше. *Минуло годів десять, чи й лучче.* О. 1861. VIII. 26. *По чарці, по другій, та так... до десятка, чи й лучче доскочило.* Грин. II. 179. Ум. **Лу́ччченько.**

Лу́ччий, а, е. Лучшій. *Добрий пес луччий, як злий чоловік.* Ном. № 2856. *Лучча солом'яна згода, як золота звада.* Ном. №

3279. Ум. **Лу́чченький**. *Житечка, де лучченьке місце, сім кіп узяли на десятині.*

Лу́шник, ка, *м.*=**Лучник**. К. Дз. 179.

Лу́шниця, ці, *ж.* = **Лучниця**. Вх. Зн. 34.

Лушня́, ні́, *ж.* Кривой кусокъ дерева, верхнимъ концемъ упирающійся въ верхнюю связь телѣги, а нижнимъ надѣвающійся на ось, чѣмъ поддерживается **полу́драбок**. Чуб. VII. 403. Рудч. Чп. 250. См. **Лучня**.

Лушпа́, пи́, *ж.* 1) Шелуха, скорлупа (орѣховъ, яицъ, картофеля), корка (арбузовъ) и пр. 2) Чешуя (рыбы). *Лушпа на рибі тій велика.* Вх. Зн. 34. 3) Съ измѣненнымъ удареніемъ: **Лу́шпа. Лу́шпи да́ти (кому́)**. Отколотить кого. Константиногр. у.

Лушпа́йка, ки, *ж.* Тоже, что и **лушпа**, но только съ одного плода. *Понакидали лушпайок з кавуна.* Херс. у. **Скарбо́ва лушпа́йка**. Презрительное названіе чиновника? *Там як їздять в гостину, то піп до попа, дяк до дяка, пан до пана; лиш оті скарбові лушпайки лізуть нa світло як тьма. Сіх всюди повно.* Св. Л. 201.

Лушпа́к, ка́, *м.*=**Лушпайка**. Желех. Вх. Зн. 34.

Лушпа́нити, ню, ниш, *гл.* Бить, колотить кого. *Ухопив його та й лушпанить.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лушпели́на, ни, *ж.* = **Лушпайка**. Желех. Ум. **Лушпели́нка**.

Лушпи́на, ни, *ж.* 1)=**Лушпайка**. *Не жалій хазяїна, їж картоплю з лушпиною!* Ном. № 10381. *Горіхові лушпини.* 2) Скорлупа яицъ. Ум. **Лушпи́нка, лушпи́ночка**.

Лушпи́ння, ня, *с.соб.*=**Лушпина**. *Лушпиння з яєць повкидала в піч.* Кв. I. 71. Ум. **Лушпи́ннячко**.

Лушпи́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **лушпина**.

Лущ, ща, *м.* Пт. Fringilla coccothraustes. Вх. Пч. II. 10.

Луща́к, ка́, *м.* Вылущенный орѣхъ. Вх. Лем. 433.

Луща́ти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Лусчати**. *Коли діжа лущить,—скоро весілля буде.* Грин. I. 255. *Той луг тріщить, лущить.* Рудч. Ск. I. 145. *Лущать, як оріхи під ногами.*

Лу́щик, ка, *м.* 1)=**Лусканець**. *Глянь, які оріхи—сами лущики.* См. **Лущак**. 2) Ленъ-текучка, головки котораго, созрѣвъ, сами лопаются, роняя сѣмя. Черниг. у.

Лу́щина, ни, *ж.* 1)=**Лушпайка**. 2) Оспина. НВолын. у. Ум. **Лущи́нка**.

Лу́щити, щу, щиш, *гл.* Снимать кору, шелуху, кожицу (съ плодовъ, яицъ). 2) Колотить. *Піймав і давай лущити йому боки києм.* О. 1862. X. 36. *Запорожці... татар і туркоту лущать.* Стор. МПр. 43. 3) Брать (о деньгахъ). *Лущитимуть з нас грошики, та й ні гадки!* Мир. ХРВ. 386.

Лу́щитися, щуся, щишся, *гл.* Сходить, слазить (о струпьяхъ, сыпи). Харьк.

Лущи́ця, ці, *ж.* Ум. отъ **луска**. Ч. IV. 369.

Лущі́ння, ня, *с.*=**Лускання**.

Льві́в, вова, *м.* Львовъ, Лембергъ (городъ въ Галиціи). *Львів не всякому здорів.* Ном. № 718.

Льві́вський, а, е. Львовскій. Федьк. III. 129.

Льво́вий, а, е. Львиный. *А на йому шуба львова.* Чуб. III. 457.

Львов'я́ни́н, на, *м.* Львовянинъ, житель Львова Желех.

Львов'я́нка, ки, *ж.* Львовянка, жительница Львова. Желех.

Льнува́ння, ня, *с.* Собираніе попадьей съ прихожанъ льна и пр. даяній.

Льнува́ти, ную, еш, *гл.* О попадьяхъ: ходить по приходу и собирать ленъ и прочія даянія. О. 1861. X. 62.

Льняни́й, а́, е́=**Лянний**. *Поший мені льняную сорочку.* Чуб. V. 365.

Льод, ду, *м.*=**Лід**. **Од льо́ду до льо́ду**. Годъ. Ном. № 544. Ум. **Льодо́к, льодо́чок**. *Біла кізонька льодком-льодком.* Грин. III. 553.

Льоді́вка, ки, *ж.* = **Ледівка**. НВолын. у.

Льодни́ця, ці, *ж.*=**Льодовня**.

Льодови́й, а́, е́. Ледяной. *Таке холодне, як льодове.* Лебед. у.

Льо́довня, ні, *ж.* Ледникъ. Лубен. у.

Льодо́к, дку́, *м.* Ум. отъ **льод**.

Льока́й, кая, *м.* Лакей. Чуб.

Льо́лечка, ки *ж.* Ум. отъ **льоля**.

Льо́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **льоля**.

Льо́ля, лі, *ж.* дѣтск. Рубашка. О. 1861. VIII. 8. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Грин. I. 245. *Як буде доля, то буде й льоля.* Посл. Ум. **Льо́лька, льо́лечка**.

Льом, му, *м.* Раст. Ulmus montana. ЗЮЗО. I. 140.

Льон, ну, *м.* 1) Ленъ, Linum usitatissimum. L. 2) **Ди́кий льон**. Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. I. 127. 3) **Жо́втий —**. Раст. Linum flavum. ЗЮЗО. I. 127. 4) **За́йців—**. Раст. Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Льоно́к, льоно́чок, льони́ченько**. *Кидай, Петре, жито жать, їди до мене льонку брать.*

Грвн. III. 260. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, ой там брала дівка льоночок дрібненький.* Грин. III. 413. *Уродився льониченько, унадився козаченько да витоптав льон.* Чуб. V. 158.

Льонéць, нця́, *м.* — **ди́кий**. Раст. Linaria arvensis. Вх. Пч. I. 11.

Льóник, ка, *м.* Осевая чека, засовка. Чуб. VI. 112.

Льони́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **льон**.

Льóнище, ща, *с.* Мѣсто, бывшее подо льномъ. Черк. у. *Орали отте льонище.* Кіев. г.

Льони́й, á, é. Льняной. *Льонниї обруси на столі.* О. 1862. IV. 21. *Льонна олія.* Константиногр. у.

Льóнок, нка, *м.* Часть верстату. Шух. I. 255.

Льонóк, нку́, *м.* 1) Ум. отъ **льон**. 2) Раст.: а) Linaria vulgaris. ЗЮЗО. I. 126. б) Linum catharticum. ЗЮЗО. I. 126.

Льóнток, тка, *м.* = **Льонок**. МУЕ. III. 17.

Льоп! *меж.* Шлепъ! ляпъ!

Льóпати, паю, еш, *гл.* Ляпать, мазать. *Годі вже тобі оту долівку льопати: розводь маслинку, та ставай—вибілиш оцю стінку.* Кобел. у.

Льóпи, пів, *м.* 1) Пятна отъ разлитой цвѣтной жидкости. 2) Мазня (о картинѣ). Полт. г.

Льос, су, *м.* Жребій; судьба; удѣлъ, участь. *Єдну шату Христову пошарпали, а о другій кидали льоси. Я в тому невинна, льос тому владає, заказує рідний отець і мати не дає.—На що ж, невдачнице, на льос нарікати? Лучче сказать: нехороший, не можу кохати.* Чуб. V. 172.

Льот, ту, *м.*=**Літ**. *Пізнати сову по льоту.* Ном. № 7343. *Здоров'я льотом вилітає, та по воловому вертає.* Г. Барв. 541. *За твоїм льотом і ми полетіли і вже не зюрнемо крил.* О. 1861. III. 7.

Льотóк, тка́, *м.* Отверстіе въ ульѣ, куда летаютъ пчелы.

Льох, ху, *м.* 1) Погребъ, подвалъ. Стор. МПр. 72. *Льох був серед двору.* Грин. II. 155. *Двір гарний з рубленою хатою, коморою, льохом і садком.* Котл. НП. 356. *Піди до льоху, до корови, та швидче!* Шевч. 132. 2) Яма, пещера; подземелье. *Як з ним побігла на охоту, та грім загнав їх в темний льох.* Котл. Ен. I. 25. *Ярема з Лейбою прокрались аж у будинок, в самий льох; Оксану вихопив чуть живу Ярема з льоху.* Шевч. 189.

Льóха, хи, *ж.* Свинья. *Десятеро поросят одну льоху ссуть.* Чуб. I. 315. *Одну льоху маємо, та й ту вовки витягнуть з двору.* Левиц. Пов. 183. **Ум. Льóшка.** Шух. I. 212.

Льохови́ця, ці, *ж.* Яма; чаще: волчья яма, западня для поимки волковъ. Лубен. у. *У цій Барвінщині чисто якісь льоховиці.* Лубен. у.

Льóшка, ки, *ж.* Ум. отъ **льóха**.

Люб, ба, *м.* Милый. *Од Бога—люб, од попа шлюб, од короля весілля.* Рк. Макс. *На що люба любувала?* ЗОЮР. II. 14.

Лю́ба, би, *ж.* Любовь. *Коби нам ся ніч не стало з великої люби.* Гол. III. 394. *Моцний Боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Любáйстер, тру, *м.* Алебастръ. Черк. у.

Любайстрóвий, а, е. Алебастровый.

Любáнка, ки, *ж.* Возлюбленная. Желех. Ум. **Любáночка.** Гол. II. 465.

Любáс, са, *м.* Любовникъ. Желех. Вх. Зн. Ум. **Любасóк.** Желех.

Любáска, ки, *ж.*=**Любанка**. Ум. **Любáсочка.** Гол. II. 551.

Любасóк, ска́, *м.* Ум. отъ **любáс**.

Любáсочка, ки, *ж.* Ум. отъ **любáска**.

Любвá, ви́, *ж.*=**Любов**. *Тоді любва бере, як достатки є.* Ном. № 8921.

Любéзний, а, е. Любезный. Кв. II. 232. *Промов мені слово, о любезний сину.* Чуб. III. 16.

Любéць, бця́, *м.* 1)=**Люби́сток**. *Чи ти мене, моя мати, в любцю не купала, що ти мені, моя мати, долі не вгадала.* Чуб. V. 357. 2) Милый. *Ой як любця не любити, коли очки чорні!* Гол. III. 514.

Лю́бжа, жі, *ж.* Раст. а) Orchis incarnata, дремликъ. б) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130.

Люби́дра, ри, *ж.* Огородная мята, Tropaeolum urinus. Мнж. 185.

Лю́бий, а, е. 1) Милый; пріятный; хорошій. *Бжола летить на любий цвіт.* Ном. № 8732. *Розмова моя люба та мила.* Ном. № 12934. *Любою гостя весною частують медком, а в-осени молочком.* Ном. № 11802. *Така люба рілля, що дитина виросла б, коли б посадив.* Ном. № 10150. 2) Возлюбленный. *Ізійшов голос із небес: Ти еси син мій любий, що я вподобав.* Єв. Мр. I. 11. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. 3) Любовный. *У любий місяць уродилась* (про дівчину, котру всі кохають). Ном. № 8748. Ум. **Любéнький, любéсенький.** *Тіточко наша любенька,*

не кидай нас. МВ. I. 12. *Там така любісінька дитина.* Полт.

Любú-менé. Раст. а) Незабудка. Myosotis palustris. б) Astrantia major. Лв. 97. в) Eryngium planum. Лв. 98.

Любú-менé-не покúнь. Раст. 1) Lathyrus sylvestris. ЗЮЗО. I. 126. 2) Orchis Morio. ЗЮЗО. I. 130.

Любúжник, ка, *м.* Раст. Melampyrum pratense. Лв. 100.

Любúста, ти, *ж.*=**Любúсток.** ЗЮЗО. I. 126.

Любистúна, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ растенія **любúсток.**

Любúсток, тку, *м.* Раст. Levisticum officinale. *Чи в любистку ти купався, що ти мені сподобався?* Чуб. V. 75. Ум. **Любúсточок.**

Любúти, блю́, биш, *гл.* Любить. *Кого Бог любить, того й карає.* Ном. № 42. *Козак дівку вірно любить, заняти не сміє.* Мет. 105. *Любіть її, думу правди, козацькую славу, любіть її.* Шевч. 128.

Любúтися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Любить другъ друга. *Так люблятъся, як собака з кішкою.* Ном. № 4147. *Ой за Бугом за рікою любився я з дівчиною.* Чуб. V. 24. *З ким вірно люблюся—не наговорюся.* Мет. 29. *Кохайтеся, любитеся, як серденько знає.* Шевч. 12. 2) Нравиться. *А що, хата любиться?* Лебед. у.

Любúтки, *гл.* Ум. отъ **любúти.** *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Любі́сінький, а, е. Чрезвычайно милый, ч. пріятный, ч. хорошій.

Любі́сінько, *нар.* Чрезвычайно пріятно, ч. мило, ч. хорошо.

Лю́бість, бости, *ж.* 1) Любовь. *Заміж пішла по любости.* МВ. I. 92. *Не бійсь, личко біленькеє, будуть к тобі гості, гості не з любості, а од нелюба старости.* Чуб. V. 574. *Нехай о тім увесь світ знає, же з любости смерть буває.* Гол. III. 396. 2) Пріятность; удовольствіе. **До лю́бости бу́ти кому́.** Нравиться. **Робúти до лю́бости.** Въ свое удовольствіе дѣлать, по своему желанію. *Боклаги з напитками і всякі ласощі. Пий і їж до своеї любости, хто хочеш.* К. ЧР. 85.

Любі́сько, *нар.*=**Любі́сінько.** Желех.

Лю́бка, ки, *ж.* 1) Милая, дорогая. *Ой мамко любко! моя мамочко!* Ном. № 7837. 2) Возлюбленная. *Добри-вечір, мила, добривечір, любко!* Чуб. V. 139. *Оженися, мій синочку, візьми собі любку, цілуй її, милуй її, як голуб голубку.* Чуб. V. 32. 3) Раст. а) Orchis latifolia. ЗЮЗО. I. 130. См. **Лю́бжа.** б) Orchis sambucina,—purpurea. ЗЮЗО. I. 171. в) *мн.* **Любкú.** Раст. Orchis militaris. ЗЮЗО. I. 130. *Зілля таке: любки зветься. Як хоче дівчина, щоб парубок любив, так у чому небудь і дає йому тих любок.* Черниг. у. Ум. **Лю́бонька, лю́бочка.** *О, да який же вінок ваш красний, сестро! да який же красний! Сестронько-любонько, коли ж ви його візьмете?* МВ. I. 171. *Діти помітили, жалують мене: тіточко-любочко! чого ви журитесь?* МВ. I. 11.

Любкó, кá, *м.* Милый, любовникъ. *Котра мого любка любить.* Гол. III. 453. *Не велика поточина луги ізмулила; хвалилася ледачина: любка вітлюбила; так би она дочекала світа біленького, чи в'на буде обнімати мого миленького.* Гол. II. 427. **Ум. Лю́бонько.** *Ой Романе, Романоньку, що ж тя болить, мій любоньку?* Гол. I. 158.

Лю́блений, а, е. Тотъ, кого полюбили. *Бере собі Химочку люблену.* Грин. III. 460. *Баба сужена, а кума люблена.* Ном. № 8082.

Люблúвий, а, е. Влюбчивый. *Дід мав любливе серце.* Стор. (Закох. чорт.).—ЧГВ. 1853. 62.

Лю́блин, на, *м.* 1) Названіе города. 2) Названіе хороводной игры. Грин. III. 113.

Люблá, *нар.* Нравиться, угодно. *Щоб ти мене на шиї возив, та скрізь, де мені любля.* МВ. (КС. 1902. X. 151). *Ну, хто куди любля! Усюди є об віщо погріти руки! І от—одна купа сюди, а друга туди...* К. ЧР. 353.

Люблязнúй, á, é=**Люб'язний.**

Люблязнó, *нар.*=**Люб'язно.** Котл. Ен. VI. 34.

Люблáнка, ки, *ж.*=**Любанка.** Ум. **Люблáночка.** *Любили ж мене три любляночки.* Грин. III. 21.

Люблáта, лáт, *с. мн.*=**Люб'ята.**

Лю́бо, *нар.* 1) Пріятно; хорошо; красиво. *У людей діти—любо поглядіти.* Ном. № 9204. *Сияло сонце в небесах; а ні хмариночки, та тихо, та любо, як у раї.* Шевч. 100. *Любо й неньці, як дитина в честі.* Ном. № 9226. *З гарноï дівки гарна й молодиця,—гарно завертиться, любо подивиться.* Ном. № 9004. 2) Съ наслажденіемъ. *Не дві ночі карі очі любо цілувала.* Шевч. 66. *Невольники лежять, простягшись любо.* К. Іов. 8. 3) Любовно, въ любви, въ согласіи. Ум. **Любéнько, любéсенько.** *І досі ще стоїть любенько рядок на вигоні тополь.* Шевч. 492. *Ходить по*

хаті..., урядившись як можна гарніш, вигодившись чистенько і чуб вистригши любесенько. Кв. *Тихенько й любенько день мине.* МВ. І. 18. *Мені, моя доле, дай на себе подивитись, дай і пригорнутись, під крилом твоїм любенько в холодку заснути.* Шевч. 622. *Сестро моя, не журись, голубко! Досі жили з тобою любенько,—треба так і звікувати.* МВ. І. 12. *І за руки любенько взявшись, до ратуші пішли пішком.* Котл. Ен. V. 44.

Любо́в, ви, *ж.* Любовь. *Любови Божої не маєте в собі.* Єв. І. V. 42. *Де любов, там сам Бог пробуває.* Ном. № 9514. *Не завидуй багатому: багатий не має ні приязні, ні любови,—він все те наймає.* Шевч. 227. *Ой Боже, Боже, що тая любов може!* Нп. **До любо́ви.** По любви. *Хоч у одній льолі, аби до любови.* Ном. № 8898. **Бу́ти до любо́ви.** Вызывать любовь, нравиться; быть пріятнымъ. *А ні до любови, а ні до життя.* Ном. № 6552. *Щоб біле личко, а чорнії брови,—то ж козакові дівка до любови.* Чуб. V. 40. *Тільки ж мені до любови що чорнії брови.* Мет. 18. Ум. **Любо́вка.** *Хоч у одній льольці, аби до любовці.* Ном. № 8898.

Любове́ць, вця́, *м.* Любитель. Козелецк. у.

Любо́вний, а, е. 1) Любимый. 2) Полюбовный. *Могорич—любовна річ.* Ном. № 14063. Ум. **Любо́вненький.** *Гості ви мої любовненькії, сядьте в мене, побесідуйте.* Чуб. V. 575.

Любо́вність, ности, *ж.* Любовь, согласіе. *Муж із жоною не в любовности, в невірности живе.* ЗОЮР. II. 118.

Любо́вно, *нар.* Любовно, въ любви, въ согласіи. *Хороше да пригоже, да любовно живуть.* Чуб. V. 516. *У нас це так любовно.* Лебед. у. Ум. **Любо́вненько.**

Любому́др, ра, *м.* Мудрецъ. *Ти засвітив, любомудре, світоч правди, волі.* Шевч. 237.

Любо́нь, *нар.*=**Либонь.**

Лю́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **лю́бка.**

Лю́босний, а, е. 1) Любовный. К. ЧР. 2) Любезный, пріятный. К. Дз. 182.

Лю́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ **лю́бка.**

Любо́та, ти, *ж.* Наслажденіе, удовольствіе. *Любота глянути на молодят, як вони гарненько живуть укупці.*

Лю́бощі, щів, *ж. мн.* 1) Любовь, любовныя ласки, выраженія любви, любовное влеченіе. *Любощі та вечерниці заведуть до шибениці.* Ном. № 12563. *Щирії любощі серденьку одрада. Се на мене любощі напали; а матуся казала, що любощі як сон: ні заїси, ні заспиш і що робиш—не знаєш, мов в-ві сні.* Кв. 2) Средство приворожить къ себѣ чью любовь. *Чи ти мені що починила? Чи ти мені любощів дала?* Чуб. V. 92.

Лю́брик, ка, *м.* и **лю́брика, ки,** *ж.* Вапъ (красный карандашъ). Харьк.

Любува́ння, ня, *с.* 1) Ласки; любовныя ласки. 2) Удовольствіе, наслажденіе чѣмъ-либо.

Любува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1)—**кого́.** Любить; ласкать, осыпать любовными ласками. *Чужі жонки любувати.* Вх. Уг. 251. *Мій миленький іде тихою ходою з иншою милою, він її цілує, він її любує, а на мене, молоденьку, нагайку готує.* Чуб. V. 621. *На що люба любувала, з броду воду вибірала, кацарівно?* ЗОЮР. II. 15. 2) Выбирать по вкусу. *Любує кобилу.* Лебед. у. 3)—**на.** Любоваться. *Лубує на землю, що як писанка красується.* Мир. ХРВ. 354. *Любував на вола.*

Любува́тися, бу́юся, ешся, *гл.* Любоваться. *О пуцьверинку Купидоне, любуйся, як Дідона стогне.* Котл. Ен. І. 36.

Любу́ня, ні, *ж.* Ласк. отъ **лю́бка.** *Хаюню, любуню, чи любиш ти мене?* Pauli.

Любу́сь, ся, *м.* Милый, любимый (о мужчинѣ). *Серце, дідусю любусю, води хорошенько бабусю.* Чуб. V. 1134.

Лю́бця, ці, *ж.* Милочка. *Жінко ж моя, любцю ж моя, іди ти додому.* Чуб. V. 93.

Лю́бчик, ка, *м.* 1) Милый, дорогой. *Не їдь, братіку, не їдь, любчику!* Чуб. V. 49. 2)=**Любисток.** Вх. Лем. 433.

Любчи́на, ни, *ж.*=**Любка.** *Що то за дівчина, що то за любчина?* Чуб. V. 48.

Люб'язни́й, а́, е́. Любезный, милый, пріятный. *Водишся з люб'язними мені людьми.* Кв. II. 173. *Знаю, чом тобі всі не люб'язні.* Котл. НІІ. Ум. **Люб'язне́нький.**

Лю́б'язно, *нар.* Любезно, привѣтливо, мило. *Підійшов до неї і спитав так тихенько та люб'язно.* Кв. II. 244. Ум. **Люб'язне́нько.**

Люб'я́та, ят, *с. мн.* Милые. Желех. *Мої люб'ята!* (обращеніе).

Люб'я́чий, а, е. Любящій. *Такий він був люб'ячий до мене.* МВ. І. 2.

Люд, ду, *м.* Народъ, людъ; человѣчество. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Вона стане на користь людові нашому.* Дещо. 15. *Люд вже здавна коверзує—з тою лихо плазує.* Ном. № 2456.

Люде, дей, *мн.* 1) Люди. *Бог Богом, а люде людьми.* Ном. № 170. *Бог судить не так, як люде.* Ном. № 34. *От уже й люде трапляються,—от уже й заміж пора.—Які там, мамо, люде?—Харько Кабиця.* О. 1861. XI. Кух. 13. **З його люде будуть.** Изъ него толкъ будетъ. Ном. № 4866. *Я тоді ще бачив, які з його люде будуть.* **Вас за людей мають.** Васъ считаютъ за людей, къ вамъ относятся какъ къ людямъ. **В людях.** Публично, при народѣ. *Шануй одежу в дворі, вона тебе в людях.* Ном. № 11128. 2) Простой народъ. *Дивись! пан, а балака, як люде.* Ном. № 1244. *Чи пани, чи люде?* Ном. № 1138. *То пани, а ми люде.* Ном. № 1139. Ум. **Людки** (Чуб. III. 109), **людоньки, людочки.** *Людоньки! та де в мене гроші взялися?* Каменец. у. *Людочки! як же я злякалась!* Ув. **Людиська, людища.** *Єсть люде, єсть і людиська (людища).* Ном. № 2450.

Людина, ни, *об.* Человѣкъ. *Кожна людина своє лихо несе.* Ном. № 1993. *Перша жінка в мене була добра людина.* ЗОЮР. I. 9. *Якась людина.* Шевч. 340. *Не годиться потягаться на людину.* Чуб. I. 88. *З його вийде людина.* Миргор. у. Ум. **Людинка.**

Людиний, а, е=**Людинячий.** *Знайшов у полі ногу—дрібнесеньку—та й думаю: чи людиная се нога? Чи з людей ся нога?* Сосниц. у.

Людинка, ки, *об.* Ум. отъ **людина.**

Людинячий, а, е. Какъ у человѣка, человѣческій. *Пика людиняча.* Полт. у. *Що воно ото таке намальовано? Людиняча голова на товарячих ногах.* Лубен. у.

Людиська и **людища.** Ув. отъ **люде.**

Людки, ків, *мн.* Ум. отъ **люде.**

Людний, а, е. 1) Людской, свойственный человѣку. *Одно, та й те не людно* (про дитину). Ном. № 9203. 2) Многолюдный. Левиц. Пов. 297. К. Псалт. 98.

Людність, ности, *ж.* Населеніе. Желех.

Людніти, нію, еш, *гл.* 1) Начинать походить на человѣка, дѣлаться болѣе похожимъ на человѣка въ физическомъ или нравственномъ смыслѣ. 2) Наполняться, заселяться людьми.

Людно, *нар.* 1) По-людски, какъ слѣдуетъ человѣку. 2) На людяхъ, публично. *Благословіть нас, тату, людно, та й весілля відгуляймо.* Г. Барв. 211. 3) Многолюдно. НВолын. у. *Стало трохи людніше.* Левиц. Пов. 205. *Прийду додому,—весело буде, людно.* МВ. (О. 1862. III. 39). 4) Съ людьми, съ войскомъ. *Поприставали* (пани до Жовковського) *людно й оружно.* К. ЦН. 277.

Людовий, а, е. Народный.

Людожер, ра, *м.* Людоѣдъ. *Кріваві людожери.* К. ЦН. 314. *Змій людожер.* К. МБ. X. 12.

Людожерний, а, е. Свойственный людоѣду, кровожадный. *Людожерне панство завдавало* (людям) *неронівські інквізіційні муки.* К. Кр. 25. *Почули свіжу кров сі людожерні птиці.* К. Дз. 11. *Гучить з гармат стреляння людожерне.* К. ЦН. 268.

Людоїд, да, *м.* Людоѣдъ. *Ах ти людоїд.* Ном. № 4082. *Колись на світі було так, що багато було, кажуть, людоїдів, або песиголовців.* Грвн. I. 1.

Людоїдний, а, е. Свойственный людоѣду, кровожадный. Желех. *Ті прославляли війну людоїдну.* О. 1861. I. 94.

Людоїдство, ва, *с.* Людоѣдство. К. Досв. 112. Переносно: жестокое, безжалостное отношеніе къ людямъ. *Що далі, то неначе лучче стає... розбійства того менше... людоїдства того нема.* КС. 1883. IV. 773.

Людоїдський, а, е. Принадлежащій людоѣду, ему свойственный.

Людоньки, ків, *мн.* Ум. отъ **люде.**

Людоріз, за, *м.* Убійца, разбойникъ. Мир. ХРВ. 321.

Людославний, а, е. Славный, знаменитый людьми. *Відкіль тебе, брате, виглядати? Чи з Чорного моря, чи з чистого поля, а чи з людославного Запорожжя?* Лукаш. 59. *Людославна запорізька Січ.*

Людство, ва, *с. соб.* Люди. *І все те людство навколішки стало.*

Людський, а, е. 1) Человѣческій. *Де люде не ходють і людський християнський глаз не заходе.* Чуб. I. 116. *Напився він не раз людської крови.* Ном. № 1281. *І погляд у його не людський.* Ном. № 2893. 2) Человѣчный, привѣтливый. 3) Порядочный, разумный, смыслящій. *Не попалось кому людському взяти.* МВ. **Півтора людського.** Неразумное, неумѣстное. *Що скаже, то півтора людського.* Ном. № 13031. 4) Народный, простонародный. *То земля панська, а то людська.* Полт. г. 5) Чужой, не свой. *Постаріла мене, брате, людська робітонька.* Грвн. III. 400.

Людськість, кости, *ж.* 1) Человѣчество. К. (О. 1861. II. 228). 2) Гуманность, человѣчность. Левиц. (Правда).

Людці, ців, *м. мн.* Ум. и нѣсколько

уничижительное отъ **люде**. *Трясітеся, рубці, дивітеся, людці* Чуб. V. 481. *Такі собі людці,—не дуже гарні!..—Траплялись і хороші людці.* Котл. НП.

Людя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **люди́на**. (Харьк.). Человѣчина.

Лю́дяний, а, е. Гуманный, привѣтливый въ обращеніи. *О. Гервасій... вийшов пан-отцем простим, людяним.* Св. Л. 17. 2) Человѣческій, свойственный порядочному человѣку, настоящій. *У нього і скотини людяної чорт-ма. У багача і одежа людяна.*

Лю́дяність, ности, *ж.* 1) Гуманность. Желех. 2) Привѣтливое обращеніе, соединенное съ душевной добротой.

Люз, зу, *м.* 1) Свободное мѣсто. Желех. **Лю́зом**. Какъ нарѣчіе: свободно; въ безпорядкѣ; неукрѣпленно. *Люзом ходити.* Желех. *Кінь... на каменистій дорозі пошнипає (обнюхає) камінє, попробує ногою, чи не лежить воно люзом.* Шух. І. 79. 2) Смѣна караула? Федьк. III. 165.

Лю́за, зи, *ж.* Большая барка на Днѣпрѣ, аршинъ до 30 длины, везущая преимущественно мелкій лѣсъ. Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Лю́зний, а, е. Свободный, вольный.

Люзня́к, ка́, *м.* Слуга въ военномъ лагерѣ стариннаго польскаго войска? *Люзняк в шляхетському обозі.* К. ПС. 9.

Люзо́ванець, нця, *м.* У гребенщиковъ: названіе верхушки рога. Вас. 163.

Люзува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Смѣнять. *Пішов фрайтер молоденький стойку люзувати.* Федьк. III. 164.

Люзува́тися, зу́юся, ешся, *гл.* Разшатываться, ослабѣвать въ связи, въ прочности.

Люла́, лі́, *ж.* Большая курительная трубка. См. **Лю́лька 1**. *Виносе йому циган таку здоровенну люлу.* Мнж. 114.

Лю́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **лю́лька**.

Лю́лечки. Ум. отъ **лю́лі**.

Люле́шний, а, е. 1) Трубочный. 2) Любящій курить изъ **лю́льки**. Харьк.

Люле́шник, ка, *м.* Куритель изъ трубки. Ном. № 12603.

Люли́на, ни, *ж.*=**Люля, колиска**. *Е... е... люлино! Засни, мала дитино!* ил. 43.

Лю́лі-лю́лі, *меж.* Баюшки баю. Чуб. V. 446. *Ой люлі, люлі, моя дитино.* Шевч. 481. *Ой ну люлі, люлі! Чужим дітям дулі, а нашому калачі, щоб спав і вдень, і вночі.* Мет. 3. Ум. **Лю́лечки**. *Люлі-люлечки.*

Люло́чник, ка, *м.* Раст. Oenothera bienis. Лв. 100.

Лю́лька, ки, *ж.* 1) Курительная трубка. Вас. 148. *Хто не курить люльки і не нюхає табаки, той не варт і собаки.* Ном. № 12600. У гуцуловъ части трубки называются: **вершо́к**, въ который набивается табакъ, **спо́до́к**—въ него затыкается **чубу́к**; они дѣлаются каждый отдѣльно и скрѣпляются **чо́пиком**; надъ **вершко́м** находится **накривка** или **ши́шка** (крышка), которая къ **вершку́** прикрѣплена **кочерго́ю**—треугольною металлическою пластинкою, въ которой крышка поворачивается на **чопу́**; металлическія украшенія крышки (завитки) наз. **ку́черями**; **спо́до́к** украшается **гре́бінем**, а гдѣ послѣдняго нѣтъ, тамъ для крѣпости соединяетъ **спо́до́к** съ **вершко́м** проволочная **плетінна**; та часть **чубука́**, которая берется въ ротъ, наз. **пищок**. Шух. І. 276, 277. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Лю́лечка**. *Козак сердега люлечку потягає.* Нп.

Люльо́к, лька, *м.* Раст. Hyosciamus niger. Лв. 99.

Люлю-сю! *меж.* Крикъ на свиней, когда ихъ загоняютъ. Вх. Лем. 429.

Лю́ля, лі, *ж.*=**Колиска**. *Вже твоя дитиночка у люлі кричить.* Грин. III. 302. Ум. **Лю́лечка**.

Лю́ляння, ня, *с.* Баюканье.

Люля́та. Въ колыбельн. припѣвѣ. *Люлі, люлі, люлята.* Мил. 40.

Лю́ляти, ляю, еш, *гл.* 1) Баюкать. *Люляю, люляю, поб'ю котка, полаю.* Мет. 2. 2) Спать (о дѣтяхъ). *А Савиха молоденька дитину колише: „Ой люляй, люляй, вродливий синочку!“*. Гол. І. 19.

Лю́нтра, ри, *ж.* Узкая длинная лодка. Мнж. 185.

Люну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Лину́ти**. *Дощику, дощику!... люни як з луба!* Ном. № 334.

Лю́стерко, лю́стеречко, ка, *с.* Ум. отъ **лю́стро**.

Лю́стро, ра, *с.* Зеркало. *Морським милом умивалася, в ясне люстро виглядалася.* Чуб. V. 579. Ум. **Лю́стерко, лю́стеречко**. *В золотеє люстерко видивлялася.* Чуб. V. 19.

Люстри́на, ни, *ж.* Люстринъ. *Шалевий пояс і люстрини, щоб к празнику пошив каптан.* Котл. Ен.

Люстрино́вий, а, е. Люстриновый. *Що за гарну спідницю я їй справив! Люстринову і юпку парчеву.* Кв.

Люстро́вий, а, е. 1) Зеркальный. 2) Люстриновый. *Взяла очіпок грезетовий і*

кунтуш з усами люстровий, пішла к Зевесу на рамець! Котл. Ен. І. 12.

Люсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Шипѣть, кипѣть; гасить известь. *На вапну налили води, то вона й люсує. Вапно люсувати.*

Лют, ту, *м.* Гвоздь, которымъ стягиваютъ **урва́нти** на ободѣ колеса. Чуб. VII. 576.

Лю́тень, ня, *м.* = **Лютий 2.** *Місяць лютень питає, чи обутий.* Ном. № 412. *Лютень казав: як би я в батькових літах— бику третяку ро́ги вирвав би.* Ном. стр. 282. № 412.

Лю́тер, тра, *м.*=**Лютор.** К. МБ. III. 261.

Лю́терський, а, е. Лютеранскій. *Польський міст, лютерський піст, турецьке набоженство—то все блазенство.* Ном. № 8108.

Лю́тий, а, е. 1) Свирѣпый, суровый, жестокій, лютый. *Збери всіх лютих змій, збери, роспитай, котора люта.* Чуб. І. 122. *Лютий звір.* Мет. 15. *Ой боїться ж воно да лютої зіми.* Мет. 149. *Лютий ворог.* Шевч. 256. *Люте горе.* Шевч. 44. *Не бачив кінця моїй лютій муці.* Стор. МПр. 40. 2) Крѣпкій (о табакѣ). *Лютий тютюн* (у гуцуловъ). Шух. І. 36. 3) Февраль (назв. мѣсяца).

Лю́тити, чу, тиш, *гл.* Сердить, раздражать. Желех.

Люти́тися, чу́ся, тишся, *гл.*=**Лютувати.** *Магнат лютився.* Мир. ХРВ. 92. *Він лютиться, що я не радивсь його.* НВолын. у.

Лю́тість, тости, *ж.* Ярость, свирѣпость. Стор. МПр. 61. Котл. Ен. V. 68.

Лю́тно, *нар.* Морозно съ холоднымъ вѣтромъ. *Лютно на дворі.* Каменец. у.

Лю́то, *нар.* Свирѣпо, жестоко, люто, звѣрски. *Люто помордовано! – О злая доле! за що ти мене так люто караєш?* Стор. II. 269.

Лю́тор, тра, *м.* Лютеранинъ. *Пани лютори й кальвини, дознаючи собі напасти од католиків, наших підпірали.* К. Хм. 34.

Лю́тощі, щів, *мн.*=**Лютість.** *Її тиха мова гасила його лютощі.* Мир. ХРВ. 34.

Лютровий, а, е. Лютрові залізця. Родъ ловушки для лисицъ, куницъ, хорей и подобныхъ звѣрей. Вх. Пч. II. 7.

Лютува́ння, ня, *с.* Свирѣпствованіе. *Лютуванням і кров'ю вони наситились уже в-доволю.* Стор. МПр. 147.

Лютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Свирѣпствовать, злиться. *Реву́ть, лютують вороги.* Шевч. 59. *Лютує голод в Україні.* Шевч. 332. *Стеха дивиться, що з того буде, а сама так і лютує.* Кв. II. 18. *Лютував старий за те, що ляховку взяв, та вже як Бог дав їм дітей, старий їх простив.* МВ. І. 73. 2) Паять.

Лютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* 1)= **Лютувати 1.** 2) Паяться.

Лють, ті, *ж.* Сильный холодъ. Ном. № 3737. *Теперки ще нічого, а як сама лють була, то хочень і три в'язки соломи спали, то холодно.* Каменец. у.

Люци́пер, ра, *м.* Люциферъ, дьяволъ. Шевч. 592. Чуб. І. 166. *Пойде Ірод сам до аду люциперу на пораду.* Чуб. III. 359.

Люше́ний, а, е. Имѣющій **люшню́.**

Лю́шенька, ки, *ж.* Ум. отъ **люшня́.**

Лю́шки, *меж.* Крикъ на телятъ.

Люшня́, ні, *ж.*=**Лушня.** *А оглянься,— люшню згубиш.* Полт. Ум. **Люшенька.**

І. Ля, *пред.*=**Віля.** *Стоїмо ми ля воріт.* Черниг. у.

II. Ля. Употребляется какъ вставка. *Я ходив ля до него.* Вх. Зн. 34. *П'ять днів ля робив.* Вх. Зн. 34.

Ля́бдати, даю, еш, *гл.* Болтать. Угор.

Лявр, ру, *м.* Лавръ. *І цвинтарь оде, як го впарканили, ціприсом, лявром, зіллєм насадили.* Федьк. І. 75.

Ляга́ти, га́ю, еш, сов. в. **лягти́, жу, жеш,** *гл.* 1) Ложиться, лечь. *Так мені жилося: устаю—плачу і лягаю плачу.* МВ. II. 15. *Лучче мені та гіроньки копати, аніж мені з нелюбом та спати лягати.* Мет. 260. *Високії ті могили, де лягло спочити козацькеє біле тіло.* Шевч. 48. *Курява лягає.* Шевч. 89. *Субота—не робота: помий, помаж та і спати ляж.* Ном. № 542. *Еней на піч забрався спати, зарився в просо, там і ліг.* Котл. Ен. 2) Только сов. в. Умереть. *Робила цілий вік панам, та мабіть ляжу як кістка гола.* Ном. № 1520. 3) Заходить, зайти (о солнцѣ). *Лягло сонце за горою, зорі засіяли.* Шевч. 53.

Ляги́, гів, *м. мн.*=**Ляговн.** *Іде він до неї о пізніх лягах.* Чуб. II. 183.

Ля́гмо, ма, *с.*=**Ляговн.** *От як у добре лягмо і приліта змій.* Мнж. 9. *Іде селом— а ні телень, хоч би тобі собака гавкнув, а воно були пізні лягма.* Лебед. у.

Ля́гови, гов, *ж. мн.* Время, когда ложатся спать. *По Різдві сижу я одного вечора, так вже у пізні ляговн, пряду.* МВ. II. 14. *Це діло ділось у пізні ляговн,— ніде а ні телень.* Лебед. у.

Ляговитися, влюся, вишся, *гл.*= **Лягати 1.** *Крутиться, вертиться, під*

припічком спать лязовиться. Грин. I. 248. *Чи договорюсь я тобі, щоб ти покинула прясти та лязовилась швидче спати.* Кв.

Ля́гома, м, *с. мн.*=**Лягови.** *Пізно, об лягома приїхав:* Зміев. у.

Лягти́. См. **Лягати.**

Лягчи́=Лягти.

I. **Ля́да, ди,** *ж.* 1) Опускная дверь: въ потолкѣ (на чердакъ), въ погребѣ и пр. Подобное-же у колесниковъ въ **парні.** Вас. 146. 2) Опускная ставня въ прилавкѣ. *Різники у нас продають м'ясиво на штандарах, а в кого крамниця є, то на ляді.* Лебед. у. 3) Крышка надъ корытомъ, находящимся у **сажа́** (см. **саж**), поднимающаяся и опускающаяся, устроенная съ тою цѣлью, чтобы находящіеся на волѣ животныя не могли пользоваться изъ корыта кормомъ, положеннымъ для заключеннаго въ **саж** животнаго. Чуб. VII. 396. 4) Помостъ? настилка деревянная? *Мені, мій пане, на ляді стояти* (говоритъ конь). Чуб. V. 871. 5) Часть ткацкаго станка, сквозь которую проходятъ нити основы и посредствомъ которой прибиваются одна къ другой по-

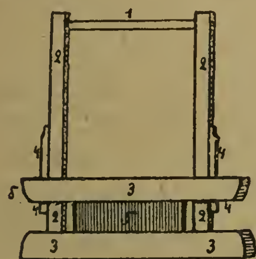

перечныя нити. Части **ляди:** два деревянныхъ четырехгранника называются собственно **лядою** (3); сквозь нихъ на концахъ проходятъ два болѣе тонкихъ четырехгранника—**хвостѝ** (2), находящіеся по отношенію къ **ляді** въ вертикальномъ положеніи; нижніе концы **хвості́в** укрѣплены въ нижнемъ брускѣ **ляди** (а), а верхній брусокъ (б) свободно ходитъ по **хвоста́м** вверхъ и внизъ для того, чтобы можно было между верхнимъ и нижнимъ брускомъ поставить **блят** (5) (см. это слово). Когда **блят** вставленъ въ продолговатое углубленіе въ нижнемъ брускѣ и сквозь него пропущены уже нити основы, тогда верхній брусокъ (б) придвигается внизъ и, прижимая **блят,** удерживаетъ его въ стоячемъ положеніи, а самъ брусокъ укрѣпляется двумя клиньями, **клинка́ми** (4); верхніе концы **хвості́в** связаны поперечной перекладиной, которая называется **ро́спинка** (1). **Ля́да** вверху привязывается къ особой перекладинѣ въ **верста́ті,** которая называется **же́рточкою,** такимъ образомъ, чтобы она могла качаться взадъ и впередъ, какъ доска качелей. Константиногр. у. Въ Галиціи **хвостѝ** наз. **лядобі́йцями.** МУЕ. III. 18. У гуцуловъ **ля́да,** называется **набівка,** имѣетъ слѣдующія названія частей: **стріла́=роспинка, снизьки=хво́сти, ра́ма=**собственно **ляда, бе́рдо=блят.** Шух. I. 256.

II. **Ля́да, ди,** *об.*=**Ледарь.** *Був би ляда, був би ляда, та й нікуди більше: не хоче робити, аж ніяк не хоче!* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

III. **Ля́да,** нескл.=**Леде.** *Тільки о тім дівки дбайте, ляда кому не довіряйте.* Гол. I. 367. *Ой щось мо ся розлучили через ляда кого.* Гол. I. 261. *Ляда пліткам не ймай віри.* Ном. № 6980. *Ляда біс чоловіка удре.* Ном. № 13236. *Нехай мене ляда дурень в личко не цілує.* Чуб. V. 174.

Ляда́щий, а, е=Ледащий.

Лядая́кий, а, е=Ледаякий. *На лядаякого вибий весь ліс, то все їден біс.* Чуб. I. 261. *Аж виходить, вибігає найменшая свість і виносить козаченькові лядаяку вість.* Чуб. V. 777.

Лядвенець, нцю, *м.* Раст. Lotus corniculatus. ЗЮЗО. I. 127.

Ля́дер, ра, *м.* Верхняя сторона нагольнаго тулупа. Гол. Од. 18.

Лядина, ни, *ж.* Сосна, растущая на **ляд'ѣ.** См. **Лядо.**НВолын. у.

Ля́дник, ку, *м.* Раст. бобовина, vicia. Вх. Уг. 251.

Ля́до, да, *с.* Возвышенное мѣсто въ лѣсу, заросшее строевой сосной. С. Сербы, НВолын. у.

Лядобі́єць, бі́йця, *м.* Часть **ляди.** См. **Ляда 5.** МУЕ. III. 18.

Ля́дський, а, е. Польскій. *Перейшла, як Уляна на лядську віру.* Ном. № 1854. *Лядський сину—Лядська дочко* (лайка). Ном. № 3573.

Лядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Быть оголяченнымъ. *Гей, доки нам з ляхами лядувати?* К. ПС. 64.

Ляду́нка, ки, *ж.*=**Ладунка.**

Лязу́рок, рка, *м.* Синька.

Ляк, ку, *м.* Испугъ. *Чого б ти з ляку не сказав.* Ном. № 4340. *Троянці з ляку задріжали.* Котл. Ен. IV. 8.

Ляка́ння, ня, *с.* Пуганіе. *Нічим так не допікали Якімцеві... як ляканням тією школою.* Левиц. І. 242.

Ляка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Пугать, страшить. Стор. МПр. 92. Котл. Ен. Шевч. 289. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* Ном. № 3029.

Ляка́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Пугаться. Шевч. 59. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане.* Чуб. III. 244.

Лякли́вий, а, е. Пугливый.

Ляку́чий, а, е=Лякливий. Левч. 133.

Ля́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **лялька.**

Ля́лька, ки, *ж.* Кукла. Левиц. I 390. *Була в мене наміточка й ту дітки украли, на ляльки подрали.* Мет. Ум. **Ля́лечка. Ви́строїлась як ля́лечка.** Какъ куколка одѣлась. Ном. № 218. **А ні ля́лечки не ви́дко.** Ни души не видно. Ном. № 1919. Употребляется какъ ласкательное по отношенію къ женщинѣ. *Добридень, моя кралечко, моя лялечко!* Стор. II. 217.

Ля́лько, ка, *с.* Зрачекъ въ глазу. Вх. Лем. 433.

Ля́ля, лі, *ж.* дѣтск. 1) Маленькое дитя. 2)=**Ля́лька.** 3) Имя главной играющей дѣвушки въ весеннемъ хороводѣ того-же имени, устраиваемомъ 22 апрѣля, наканунѣ Юрьева дня; она сидитъ въ вѣнкѣ и зелени внутри танцующаго и поющаго вокругъ нея хоровода, у ногъ ея кладутъ вѣнки изъ зелени, а она затѣмъ раздаетъ подругамъ молоко, сыръ, масло, вѣнки, и пр. Чуб. III. 29—30. Ум. **Ля́лька, ля́лечка.**

Ля́ма, ми, *ж.* Лямка, дугообразный деревянный снарядъ, охватывающій грудь, къ нему привязана веревка—**пові́де́ць**—оканчивающаяся **чинбу́ркою.** При помощи **ля́ми** тянутъ лодку, сѣть рыболовную и пр.—люди, иногда волы. Левиц. ПЙО. Стороженск. *В Тилигул до ями.* Ном. № 3064. *Сюди то ходили запоріжці на заробітки до ями.* Стор. II. 202. Ум. **Ля́мка.** *Запрягають у лямку волів, лямують.* Стрижевск.

Ля́мент, ту, *м.*=**Лемент.**

Ляментува́ти, ту́ю, еш, *гл.* и пр.= **Лементувати** и пр.

Ля́мець, мцю, *м.* Войлокъ. Вас. 156. 159. **Ля́мці.** *мн.* Валенки. КС. 1893. XII. 448.

Лямі́вка, ки, *ж.* Обшивка, (напр., **ю́пки, очі́пка**), опушка. Чуб. V. 1120. Вас. 192.

Ля́мка, ки, *ж.* Ум. отъ **ля́ма.**

Ля́мпа, пи, *ж.* 1) Лампа. Левиц. Пов. 313. *Вже і лямпа догорає і камратття загніли, коло столу сном присіли.* Федьк. I. 40. 2) Лампада. *Висить під лямпою писанка.* Чуб. I. 23. *Каплиця красна, в ній лямпи палають.* Федьк. I. 75. Ум. **Ля́мпочка.** *Перед образами висіли скляні лямпочки.* Левиц. Пов. 20.

Лямпа́да, ди, *ж.* Лампада. Ум. **Лямпа́дка.** *Перед образами засвітили лямпадку і свічки.* Левиц. Пов. 47.

Лямпа́рт, та, *м.* Леопардъ.

Лямпарто́вий, а, е. Леопардовый. *Лямпартові дорогі шкури.* К. Хм. 65.

Лямпа́с, су, *м.* Лампасъ. *Шаравари з лямпасом.* Чуб.

Лямува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Окаймлять, каймить, обшивать края одежды. 2) Тянуть рыболовную сѣть при помощи **лямки.** *Запрягають у лямки волів, лямують. А тоді й люде до того пристають, тож себе лямують, помагають витягати.* Азовск. (Стрижевск.).

Лямцеві чоботи. Валенки. НВолын. у.

Ля́мчитися, чуся, чишся, *гл.* Сбиваться въ колтунъ. Гайсин. у.

Ля́мщик, ка, *м.* Рабочій на рыбныхъ ловляхъ. Браун. 34.

Лянни́й, а́, е́. Льняной. *Сам рано встає—мене не будить до кужеля лянною.* Ном. № 9138. *Полотенце на станок лянне.* Мкр. Н. 38.

Ляп! *меж.* Шлепъ, хлопъ. *Не рад лях, що по уху ляп, а він хоче і вдруге.* Ном. № 863.

Ля́павиця, ці, *ж.* Слякоть. *От знов ляпавиця вкинеться.* НВолын. у.

Ля́панець, нця, *м.* 1) Оплеуха, пощещина. *По пиці ляпанця дасть.* 2) *мн.* **Ля́панці.** Туфли, шлепанцы.

Ляпани́на, ни, *ж.* ? *Яка ляпанина, така і хватанина.* Ном. № 7116.

Ля́пання, ня, *с.* 1) Хлопаніе. 2) Шлепаніе, плесканіе. 3) Бросаніе чѣмъ-либо липкимъ и мокрымъ. 4) Пачканіе, пятнаніе. 5) Звуки отъ ударовъ рукою. 6)—**язико́м.** Болтовня.

Ля́пас, са, *м.* Пощечина, шлепокъ. *Ляпаса у пику дати.* Ном. № 3853. *Дам по заду ляпаса.* **Ля́паса зла́пати, ззі́сти.** Получить пощечину.

Ля́пати, паю, еш, сов. в. **ля́пнути, пну, неш,** *гл.* 1) Хлопать, хлопнуть, стучать, стукнуть. *Не годиться по столу ляпать ложкою.* Чуб. I. 108. *Ляпнула дверима.* 2) Шлепать, шлепнуть, плескать, плеснуть. *Життя лящам, мов тім панам,—гуляють, ляпають хвостами.* Гліб.

42. 3) Шлепать, шлепнуть, бросать, бросить что-нибудь липкое и мокрое. *Ляпнув глиною в стіну.* 4) Пачкать, пятнать; капать, капнуть. *Не ляпай мені чорнилом книги! Крапля ляпнула на воду.* 5) Ударять, ударить. *Ляпаю по ковадлу.* Грин. II. 236. *Ляпнув його по щоці.* 6) Неумѣло говорить, сказать что-нибудь, болтать, сболтнуть. *Приневолили короля таке слово ляпнути, що багацько воно лиха наробило.* Стор. II. 133. *Не ляпай язиком!*

Ля́пка, ки, *ж.* 1) Пятно. *Ляпка на сіряці.* Новомоск. у. 2) Болтовня. Вх. Лем. 433.

Ля́пкатися, каюся, єшся, *гл.* Возиться съ мокрой глиной или съ подобной массой. Таврич. г.

Ля́пнути, пну, неш, *гл.* См. **Ляпати.**

Ляпота́, ти́, *ж.* Предметъ, который шлепаетъ или по которому шлепаютъ, хлопаютъ; встрѣчается въ загадкѣ на сито: *Прийшла кума до куми: „дай, кумо, ляпоти, поляпати та й піти.* Мнж. 174.

Ляпоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Хлопать, шлепать (учащенно); капать. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки з стріхи ляпотить.* Грин. III. 308.

Ляпо́тнява, ви, *ж.* Хлопаніе, плесканіе. *Така ляпотнява у тому млині.* Лебед. у.

Ляпону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно хлопнуть, шлепнуть, плеснуть. 2) Съ шумомъ упасть, шлепнуться. Вх. Уг. 251.

Ляпуна́, ни́, *ж.* Блинъ (въ загадкѣ). *Прийшла кума до куми, дай, кумо, бубони, спекти собі ляпуни.* ХС. III. 62.

Ля́рва, ви, *ж.* Потаскуха. Чуб. I. 90. *Ах ти паскудо, лярво безноси!* Подольск. г.

Ля́са, си, *ж.* 1) Ременная или пеньковая часть кнута (безъ кнутовища). Загадка: *Віз без коліс, а батіг без ляси, (човен, весло).* Грин. II. 312. 2)=Ліса 2. Браун. 15.

Лясавці́, ці́в, *м. мн.*=**Ласочка 2.** Чуб. III. 103.

Ля́си, сів, *мн.* Любезности. Кв. I. 102. **Ляси підпуска́.** Любезничаетъ, заговариваетъ зубы. Ном. № 3091.

Ляск, ку, *м.* Звукъ хлопанія, щелканія. *Що це за ляск? — Це на ставку хтось стріляє.* Радом. у. *Батіг без ляску.* Ном. № 434, стр. 302.

Ля́скання, ня, *с.* Хлопаніе, щелканіе.

Ля́скати, каю, єш, сов. в. **ля́снути, ну, неш,** *гл.* Хлопать, хлопнуть, щелкать, щелкнуть. *Батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Прилетіла качка, крилечками ляска.* Нп. *В руках же довгий був батіг, їм грімко ляскав він із лиха.* Котл. Ен. II. 40. *Ляснув себе по щоці.* Кв. II. 173. *Ляснув погонич пугою.* К. Орнся. *Щука... ляснула хвостом по воді та вп'ять на дно пірнула.* О. 1862. VIII. 17. **Вони́ тільки язико́м ля́скають.** Они лишь попусту болтаютъ. Грин. I. 233.

Ля́скіт, коту, *м.* Хлопаніе, щелканіе.

Ляскоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Учащенно хлопать, щелкать. 2) Быстро говорить, быстро болтать, чаще—крикливымъ голосомъ. *Вийде до них, ляскотить по пташиному, привітна, люба.* МВ. (О. 1862. III. 44).

Ляскотня́, ні́, *ж.* Хлопаніе, щелканіе, трескотня.

Ля́снути. См. **Ляскати.**

Лясь! *меж.* Хлопъ! шльопъ! щелкъ! *Лясь дверима, аж глина з стелі посипалась.* Г. Барв. 89. *Хоч лясь, та тільки не цурайсь.* Ном. № 3312. *Лясь зубами.*

Ля́тва, ви, *ж.* Дрянь. **Ля́твою-ля́тва.** Дрянь дрянью.

Ляха́, хи́, *ж.* Гряда. Борз. у. Ум. **Ля́шка.**

Лях, ха, *м.* Полякъ. Шевч. 52, 46. Котл. Ен. Чуб. I. 106. Ум. **Ля́шенько, ляшо́к.** Ув. **Ляшу́га.**

Ляхва́, ви́, *ж. соб.* Поляки. *З нас висисає кров жидова і ляхва.* Левиц. Пов. 161. *Підклонилися латиненій ляхві.* К. Дз. 114.

Ля́хівка, ки, *ж.* 1) Полька. Левиц. I. 161, 209. 2) Прошвенный узоръ въ женской или мужской рубашкѣ, родъ **мере́жки;** различныя названія **ля́хівки: ля́хівна на 3, 4, 5, 6, 7, 9 ді́рочо́к,—ці́ле колі́щá,—ці́лий збан,—хре́стичками,—кру́гла наши́ванка,—ко́са,—кру́гла,—хреща́та,—рі́ші́точка,—пру́тик.** На рукавахъ мужской сорочки бываетъ **мере́жка з ля́хівкою.** Чуб. VII. 415. Кв. I. 6, 143.

Ляхі́нський, а, е. Польскій. *Наші дівчата і хлопці швидко заговорили по ляхівській.* Левиц. I. 159.

Ляхопа́нський, а, е. Шляхетско-польскій. Встрѣчено у Кулиша. (Київ) *піймався був у руки ляхопанські.* К. Дз. 156.

Ляхува́ти, ху́ю, єш, *гл.* Жить какъ поляки.

Ля́цький, а, е=**Лядський.** *Без... оборони земляків од ляцької нахаби.* Левиц. I. 258. **Ля́цька борода́.** Трава, которая осталась незахваченная косою. Ном. № 10185.

Лячни́й, а́, е́. 1) Страшный. 2) Боязливый. Желех.

Ля́чно, *нар.* Страшно. *Туди не ходять люде, там страшно, лячно всюди.* Млак. 71.

Ля́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **лях.**

Ляшеня́, ня́ти, *с.* Ребенокъ полякъ.

Ляши́льник, ка, *м.* Человѣкъ, дѣлающій знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. у.

Ля́шити, шу, шиш, *гл.* Полонизировать. Желех.

Ляши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Разбить огородъ на грядки. 2) Дѣлать знаки на полѣ, чтобы не было обсѣвокъ. НВолын. с.

Ляши́ха, хи, *ж.*=**Ляшка** 1. *Козак ляха доганяє, списом пробиває, а ляшиха козаченька сильно проклинає.* Грин. III. 591.

Ля́шка, ки, *ж.* 1) Полька. К. ЧР. 220. 2) Грядка. Черниг. у.

Ляшкова́тий, а, е. Ополячившійся. *Либонь ви, куме, ляшковаті, що так за панів тягнете.* Подольск. г.

Ля́шно, *нар.*=**Лячно.** *Ляшно їхати уночі по при той ліс.* Каменец. у.

Ляшо́к, шка́, *м.* 1) Ум. отъ **лях.** Мет. 9. Шевч. 93. 2) Названіе вола масти песочнаго цвѣта, бѣлый съ желтымъ отливомъ. КС. 1898. VII. 41.

Ляшо́та, ти, *ж. соб.*=**Ляхва.** Вх. Лем. 433.

Ля́шський, а, е=**Лядський.** *Перейшла, як Уляна у ляшську віру.* Ном. № 1854.

Ля́шток, ка, *м.* Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 20.

Ляшу́га, ги, *м.* Ув. отъ **лях.**

Лящ,ща́, *м.* 1) Рыба лещъ, Cyprinus brama. 2) Пощечина. *Дати ляща в пику.* Ном. № 3852. *Як дам тобі ляща я в пику.* Котл. Ен. I. 33. *А що, іззів ляща?* Ном. № 3972. Ум. **Ля́щик.**

Ляща́ння, ня, *с.* Пронзительный, рѣзкій говоръ, крикъ. *Крики, співи, стоголосе лящання.* Мир. ХРВ. 269.

Ляща́ти, щу́, щи́ш, *гл.* 1) Пронзительно, рѣзко говорить. 2) Отдаваться, раздаваться (о звукѣ). *Аж лящить жіночий регіт.* Шевч. *Не спить рябко та все так гавка, скаучить, що сучий син, коли аж в ухах не лящить.* О. 1861. III. Г. Арт. 81. *Оце їсть! аж по-за ухами лящить.* Ном. № 12205. *Так уминає, що аж за ушима лящить.* Грин. I. 125.

Ля́щик, ка, *м.* Ум. отъ **лящ.**

M.

Ма. 1) Сокращ. изъ сущ. **мáти** въ бранчивыхъ выраженіяхъ: *Ой бабо моя! лихо твоїй ма! Темні луги, темні луги, ярая билина, не зводь з ума, кроть твою ма, бо я не дитина.* Чуб. 2) 3-е лиц. наст. вр. отъ гл. **мáти=мáє. Чорт-мá, кат-мá!** Нѣтъ. *Кат його ма!* Греб. 368. *Кат-ма долі на наше щастя!* **Жáдного ма.** Ни одного нѣтъ. Житом. у. 3) Дѣтск. Нѣтъ. О. 1861. VIII. 8. 4) Сокращ. изъ мѣст. **моя́, моє́.** *Здоров, синашу, ма дитятко!* Котл. Ен. III. 69.

Мáбіть, *нар.*=**Мабуть.** *Е-е, дядечку! вона, мабіть, чи не ковшем їх міряє.* МВ. I. 107.

Мáбути, мáбу́ть, *нар.* 1) Должно быть, вѣроятно. *А плахта ся тобі мабути по знаку? Мабуть не буть козі на торзі.* Ном. № 5618. *Мабуть у лісі щось велике здохло.* Ном. № 7897. 2) Да какъ-же! *А де це ти взяв хустку таку?—Найшов!—Мабуть! Гляди!—Далебі!* Канев. у.

Мáвка, ки, *ж.* Дитя женскаго пола, умершее некрещеннымъ и превратившееся въ русалку. Чуб. III. 186. *Мавко, мавко! на тобі полинь та мене покинь.* О. 1862. IX. 31. См. **Навка.**

Мáнпа, пи, *ж.* Обезьяна.

Мáвський, а, е. То-же что и **нáвський,** но употребляется только относительно **мá-вок. Мáвський вели́кдень.** Четвергъ недѣли Пятидесятницы, когда, по народному повѣрью, русалки празднують свой **вели́кдень.** Чуб. III 186.

Магазéй, зéю, *м.* Хлѣбозапасный магазинъ, амбаръ для хлѣба. *Бачили в пана магазей з хлібом, з усим зерном.* Грин. II. 70.

Магáй-бі! Богъ въ помощь! (привѣтствіе). *Втішно мені було добре слово почути: „Магай-бі!“.* МВ. I. 23.

Магалá, ли́, *ж.* Часть предмѣстья. *На захід сонця по-за місто йде попсречний яр... Сей яр сходиться з подовжнім, що ділить Круті на дві половини—міську і не міську. Ті кутки, що за містом та за ярами, звуться: ся магала, та магала,—ніби то: ся сторона, та сторона; де хто живе, ту сторону і зве: ся магала.* Св. Л. 24.

Маги́рка, ки, *ж.*=**Маґерка.** *Дід (бере) новий кобеняк, навет батії новий і нову магирку і з Богом.* Сим. 206.

Магистрáт, ту, *м.* Городское управленіе гражданское и судебное. К. ЧР. 214.

Магистрáтський, а, е. Относящійся къ **магистрáту.** *Осіли на рангових, або на магистратських та на чернечих ґрунтах.* К. ЧР. 198. *Лавник магистратський.* К. ЦН. 249.

Маги́чний, а, е. Магическій. *Радюк ледві видержував магичну силу тих очей.* Левиц. Пов. 252.

Маґівни́ця, ці, *ж.* Часть ткацкаго станка=**Маґіль, маґоль.** Вас. 165.

Маглíза, зи, *об.* Имѣющій, имѣющая запачканное лицо.

Магнáт, та, *м.* Магнатъ. *А магнати палять хати, шабельки гартують.* Шевч. 131.

Магнатéрія, рії, *ж. соб.* Магнаты, высшее дворянство старой Польши.

Магни́тий, а, е. Болѣзненный, слабосильный. *Магнита дитина. Магнитий віл, відей, що не їсть.* Каменец. у.

Магніт, ту, *м.* Магнитъ. *Магніт має у собі силу притягувати тільки залізо.* Дещо, 20.

Магні́тний, а, е. Магнитный. *Магнитне кресало, що положиш на столі голку або цвяшка та доторкнешся тим кресалом, то так зараз і пристане.* Дещо, 19.

Магомета́нин, на, *м.* Магометанинъ. К. ПС. 61.

Магомета́нка, ки, *ж.* Магометанка. Желех.

Магомета́нський, а, е. Магометанскій. Желех.

Маго́ник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. I. 11.

Ма́гура, ри, *ж.* Высокая гора.

Ма́ґель и **ма́ґіль, ґлю,** *м.* 1) Катокъ (для бѣлья). *На шнурах вішана, на маґлі тачана.* Гол. 2) Часть ткацкаго станка. См. **Верстат.** МУЕ. III. 17.

Маґельни́ця и **маґільни́ця, ці,** *ж.* То-же, что и **рубе́ль,**—валекъ для катанья бѣлья. Подольск. г. См. **Меґеля 1.**

Маґера́н, ну, *м.* Раст.=**Майран.** Вх. Уг. 251.

Маґе́рка, ки, *ж.* Войлочная шапка. О. 1861. I. 265.

Маґлівни́ця, ці, *ж.*=**Маґельни́ця.** *Шмате перуть... висушивши навивають на тачівку—валок, і тачають маґлівницею, у якої є плече, зуби і фіст.* Шух. I. 154.

Маґлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Катать (бѣлье). *А шестая* (дівчина) *хусти сушит, сьомая маґлює.* Гол. I. 253. 2) Плохо рисовать, плохо писать.

Маґне́с, су, *м.* Магнитъ. Желех.

Маґнесува́ти, су́ю, еш, *гл* Магнитить. Желех.

Ма́ґоль, ґля, *м.*=**Маґіль.** Шух. I. 253.

Маґро́, ра́, *м.* Быкъ съ однимъ ядромъ (отъ природы). Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́джер, ру, *м.* Деревянный пестъ для толченія въ ступѣ проса. Вх. Зп. 34. См. **Мажчир.**

Ма́дзур, ра, *м.* 1) Прозваніе малороссовъ, исповѣдующихъ католическую вѣру. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. 2) Большая крыса, пасюкъ, Mus decumanus. Подольск. г. О. 1861. X. Свид. 44. Вх. Пч. II. 6.

Мае́т, ту, *м.*=**Маеток.** *Уручаю тобі, брате, всі мої маєти.* Нп.

Мае́тний, а, е. Зажиточный.

Мае́тність, ности, *ж.* Имѣніе, помѣстье, имущество. *Наїхали гості з чужої маєтности.* Рк. Макс. *Маєтность рухома і нерухома.* КС. 1883. VII. 508.

Мае́ток, тку, *м.* Имущество; состояніе, имѣніе. *Та нехай мій батько добре дбає, гуртів, великих маєтків нехай не збуває.* Дума.

Ма́жа, жі, *ж.* Чумацкій возъ. *Приганяє дванадцять пар волів: шість маж соли, а шість риби.* Рудч. Ск. II. 143.

Мажа́ра, ри. *ж.* Большой возъ.

Ма́жний, а, е. Относящійся къ чумацкому возу.

Мажо́рка, ки, *ж.* Турецкій табакъ. *Чи бач! жид вже насіяв мажорки та вже й пасемкує.* Борз. у.

Мажчи́р, ра, *м.*=**Мужчир.**

Ма́зальник, ка, *м.*=**Мазільник.**

Ма́зальниця, ці, *ж.*=**Мазільниця.**

Ма́заний, а, е. 1) Мазанный, помазанный. *Мазаний переіжок.* 2) Избалованный, изнѣженный. *Вона така вже стала мазана.* Зміев. у. *Мазана паляниця хороша, та не дитина. Мазана дитина ледача.* Г. Барв. 441. *Дядькови* (діти), *звісно, мазаніші,—муляться.* Сим. 231.

Ма́занка, ки, *ж.* 1) Мазаніе. Сим. 130. 2) Изба съ обмазанными глиной простѣнками изъ плетня. Чуб. VII. 381. *Під горами стояли маленькі хатки-мазанки з невеличкими вікнами.* Левиц. 3) Кусокъ хлѣба, намазанный масломъ, бутербродъ. 4) Бѣлье гуцульскихъ пастуховъ, вываренное въ маслѣ и жирѣ (за невозможностью мыть его въ горахъ). Шух. I. 190.

Ма́зання, ня, *с.* Мазаніе.

Маза́рня, ні, *ж.* Печь для гонки смолы. Черк. у.

Ма́зати, ма́жу, жеш, *гл.* 1) Мазать, подмазывать, размазывать. *Моїм салом та по мені й мажуть* Ном. 4780. *Єдні руки праве пишуть, єдні й мажуть.* Ном. № 7384. *Хто маже, той і їде.* Ном. № 7400. 2) Облѣпливать глиной, штукатурить. 3) Бѣлить. 4) Пачкать, марать. 5) Баловать, ласкать. *Мазати дитину.*

Ма́затися, ма́жуся, жешся, *гл.* 1) Мазаться. 2) Пачкаться, мараться. 3)—**до ко́го, коло ко́го.** Ласкаться къ кому.

Мазґли́вий, а, е. Плаксивый. Вх Лем. 433.

Мазе́па, пи, *об.* Первоначально то-же, что и **замазу́ра,**—замараха, а затѣмъ вообще неопрятный, грубоватый и простоватый человѣкъ, вахлакъ, простакъ, простофиля, глупецъ. Ном. № 3570. *У нас у селі мазепою лаються: от як дурна людина, чого не зрозуміє, так кажуть: ах ти мазепа!* Черниг. у. (Срав. персидское прилагат. „Mâzeпâ“, дословно значащее—хребтоногій, а переносно—неповоротливый, неуклюжій. Проф. А. Е. Крымскій).

Мазе́пин, на, не, *м.* Принадлежащій **мазе́пѣ.** Ном. № 3570.

Мазéпський, а, е. Бранное слово: плохой, глупый. *Мазепська дівчина.* Грин. I. 86.

Маззя́, зя, с. Мазь. *Маззя з дьохтю погане.* Константиногр. у.

Мази́ло, ла, с. 1) Матерьялъ, которымъ мажутъ. 2) Снарядъ, которымъ мажутъ. См. **Квач.** Рудч. Чп. 251. *І мазниця, і мазило уже мені надостило.* Чуб. V. 1061.

Мазі́й, зія́, м. 1) Мазальщикъ. 2) Названіе вола пепельнаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41. 3)=**Мазун.**

Мазі́йка, ки, ж. Мазуха, мазунья.

Мазі́льник, ка, м. Мазальщикъ.

Мазі́льниця, ці, ж. Мазальница.

Ма́зка, ки, ж. Металлическая сѣтка для защиты отъ пчелъ. Лохвиц. и Гадяц. у.

Мазка́, ки́, ж. Кровь. Черномор. *Мазкою хоче хто умитись, кому не жаль своїх зубів?* Котл. Ен. II. 15. *Вишептати від чорної мазки.* Мнж. 152.

Мазлю́ка, ки, об. Некрасивый человѣкъ. *От такий мазлюка, а теж до дівчат.* Екатерин. у. Слов. Д. Эварн.

Мазни́ця, ці, ж. Лагунка (для держанія дегтя). *Така біла, як мазниця.* Ном. № 2) Презрительное прозвище мужика. *Чи ти ж, мазнице, вчився в школі? чи ти ж тямиш далі од свого носа?—А ти, паскудо! Думаєш, як начепив хустку на шию, та почепив ґудзя на груди, то вже маєш право глузувати з нас, дражнити нас мазницями!* Левиц. Пов. 182. 3) Черная большая барашковая шапка съ суконнымъ дномъ. Подольск. и части Волынск., Люблин. и Сѣдлецк. г. Чуб. VII. 414. Ум. **Мазни́чка.** *Нате і мою мазничку на дьоготь.* Чуб. I. 264.

Мазну́ти, ну́, не́ш, гл. 1) Одн. в. отъ **ма́зати** (въ 5-мъ значеніи не употребляется). 2) Ударить, шлепнуть. *Випручавши руку ..., мазнула його по виду.* Мир. ХРВ. 63.

Мазу́н, на́, м. Баловень, любимецъ. *Чи батьків синок, чи материн мазун?* Ном. № 9310. Ум. **Мазуне́ць, мазу́нчик.** *Він у мене один син—мазунець.* Новомоск. у

Мазунча́, ча́ти, с. Балуемый ребенокъ, любимецъ. Ум. **Мазунча́тко.**

Мазу́нчик, ка, м. Ум. отъ **мазу́н.**

Ма́зур, ра, м. 1) Мазуръ, полякъ изъ Мазурів. 2) Танецъ мазурка. 3) Зоол. Fringilla montana. Вх. Пч. II. 11.

Мазура́тий, а, е. Испачканный (о человѣкѣ). Вх. Лем. 433.

Мазу́рок, рка, м. 1) Сладкое печеніе, приготовляемое преимущественно къ пасхѣ. 2)=**Мазур 3.** Вх. Пч. II. 11.

Мазу́ха, хи, ж. Баловница, любимица. *Дідова дочка така роботяща дитина, а що бабина, то така мазуха: все б тільки сиділа, згорнувши ручки.* Рудч. Ск. II. 44. Ум. **Мазу́шечка, мазу́шка.**

Мазь, зі, ж. Смазочный матеріалъ, мазь (преимущ. колесная). *І я вмію ворожити, коли язик на мазі.* Подольск. г. **Коле́са на мазі,—не на мазі.** Колеса подмазанныя, не подмазанныя. Чуб. VII. 576.

Мазя́, зя́ти, с. Запачканное, неопрятное дитя. Борз. у.

Мазя́р, ра́, м. Продавецъ дегтя. Вх. Лем. 433.

Мазя́рка, ки, ж.=**Мазниця 1.** Вх. Лем. 433.

Ма́ївка, ки, ж. Гречиха, посѣянная въ маѣ.

I. Май, ма́ю, м. 1) Зелень. *Славне Підгір'є що ся маєм крило, в шовкові трави спати ся клонило.* Федьк. Поез. I. 17. 2)=**Клечання.** *Колись на сі свята в мене було весело-весело та зелено-зелено! І за образами май, і по ґвіздочках май!* Св. Л. 271, 272. *А тут їде віз повен маю—так на Поділлю звуть клечання.* Св. Л. 272. 3) Раст. Leontodon taraxacum. Вх. Пч. I. 11. 4) Названіе пятаго мѣсяца, май. *Як випадуть в маї три дощі добрих, то дадуть хліба на три годи.* Ном. № 449.

II. Май, нар. 1) Почти. *Стали ми оба май у посліді.* Федьк. 2) Больше. *Вівця... остра... штрикає усюди, де найліпша паша, а від того дає май молока.* Шух. I. 196. При сравнит. степ. прилагат. обозначаетъ усиленіе степени: гораздо. *Май більший, май ліпший.* Шух. I. 28. *Голова май менша у пструга.* Вх. Зн. 34. 3) **Май-май.** Частью—частью. *Риба май велика, май мала.* Вх. Зн. 34.

III. Май-май-май, меж. О быстрыхъ движеніяхъ, когда машутъ или что-либо развѣвается. *Крутиться, вертиться, тільки рукава май-май-май!* МВ. (О. 1862. III. 35).

Майбу́ть, нар.=**Мабуть.** *У нас ще до якої пори не видко сарани, але вже близько, хутко майбуть доберется і до нас.* О. 1862. X. 110.

Ма́йва, ви, ж. Флагъ. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Майдала́ти, ла́ю, еш, гл. Болтать, махать. *Як налетить орляка на зайця та як ударе його крилом, а той, бідненький,*

перекинеться доголічерева та лапками майдалає, майдалає, та кричить тобі неначе дитина. Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Майда́к, ка́, *м.* ? *Заклинаю, проклинаю, запрещаю тя кізяком, майдаком, гайдуком, і псим хвостом, як воротилом.* (Заклинаніе водки). Ефим. 23.

Майда́н, ну, *м.* 1) Площадь. *Передо мною дуже широкий майдан.* Левиц. *Де колись на майдані роєм гули на раді запорожці, там тепер паслася німецька череда.* Левиц. Пов. 367. 2) Лѣсная поляна. Вх. Зн. 34. 3) Заводъ для гонки смолы.

Майда́нний, а, е. Относящійся къ **майда́ну**. *Майданний дьоготь.* Сумск. у. *Поніміла майданна громада.* Г. Барв. 467.

Майда́нник, майда́нчик, ка. *м.* Служащій на заводѣ для гонки смолы. *Майданчики-окаянчики, да гірка ваша доля: не вмієте хліба-соли їсти да із чорного поля.* Мет. 466. *Дід служив на майдані майданчиком.* Рудч. Ск. II. 13.

Ма́йдати, даю, еш и джу, джеш, *гл.* Вилять (хвостомъ). *Пес майдат хвостом.* Вх. Уг. 251. *Пес майдже хвостом.* Вх. Лем. 433. *См.* **Майдалати.**

Ма́йже, *нар.* Почти.

Ма́йка, ки, *ж.* 1) Шпанская муха. Lytta visicatoria. Вх. Пч. I. 7. 2)—**олійна.** Майская букашка. Meloi proscarabeus. Желех.

Майку́т, майку́тник, ка, *м.* Лѣвша. Желех.

Майни́й, а, е. Облиственный, богато покрытый листьями.

Ма́йно́, на, *с.* Имущество. *І рече Господь до сатани: оддаю тобі в руки все його майно; тільки не касайсь його самого.* К. Іов.

Майну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Махнуть. *Вийшла ж вона за ворота хусточков майнула.* Гол. I. 60. 2) Мелькнуть. *І перед моїми очима майнули, як мрія, картини Макарта.* Левиц. *Щось наче майнуло поуз вікно.* Г. Барв. 299. *Та вже тому діду чуприна майнула, стоїть баба на березі, руками сплеснула.* Нп. *Ще він гріжить, а вже стріла майнула.* К. Іов. 3) Быстро пойти, быстро уйти, быстро броситься. *І діти майнули по горищах, по коморах, по льохах,—усюди.* Шевч. 168. *Стороженька п'яна була, уснула, я, молода, на улицю майнула.* Чуб. V. 640.

Майови́й, майовни́й, а́, е́. Майскій. *Дощику майового ждали.* О. 1861. III. 14.

Майо́р, ра, *м.* Маіоръ. Ум. **Майо́рик.**

Майори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Мелькать, виднѣться слегка, изрѣдка. *Сонце майорить між хмарами. Не вродила овощ: то там, то там майорить слива й груша.* Волч. у. 2) Развѣваться. *Тільки чуприна майорить.* Ном. № 4419. *Табакове листя майорить на вітрі.* Лубен. у.

Майо́рці, ців, *м. мн.* Раст. Zinnia elegans L. ЗЮЗО. I. 142.

Майра́н, ну, *м.* Раст. Origanum majorana.

Ма́йстер, тра, *м.* 1) Мастеръ. *По роботі пізнати майстра.* Ном. № 7338. 2) Пѣвецъ (кобзарь, лірник), обучающій пѣнію отданнаго къ нему въ науку ученика. *Вже того майстра нема, що я пристав,—умер.* Вересай.

Майсте́рія, рії, *ж. соб.* Инструменты, принадлежности мастерства. *У того стельмаха одні майстерії на два вози не забереш. Самих сокир п'ять чи більше либонь.* Канев. у. *Майстерія шевцька, столярська, кравецька.*

Майсте́рний, а, е. Мастерской; искусный, способный къ мастерству. *Майстерна людина.* Г. Барв. 435. *Я майстерний до сього діла. Там у Рожеві народ усе майстерний.* Кіев. у.

Майсте́рно, *нар.* Мастерски.

Майсте́рня, ні, *ж.* Мастерская.

Майстеро́ва, вої, *ж.*=**І. Майстрова.** *Кроють кравці, кроють да вже й докравають, на молоду майстерову з ока поглядають.* Чуб. V. 1086.

Майсте́рство, ва, *с.* Мастерство. *Нова мурована церква, простого майстерства.* Стор. II. 152.

Майсте́рський, а, е. Принадлежащій мастеру.

Майстра́т, ту, *м.*=**Магистрат.**

Майстра́цький, а, е=**Магистратський.** *Всі майстрацькі бургомистри.* КС. 1882. V. 353.

Майстро́, ра́, *м.* Мастеръ. Ум. **Ма́йстрочко.** *Становили сіночки майстрочки.* Мил. 154.

І. Майстро́ва, вої, *ж.* Жена мастера, мастерового. *Майстер старий, хлопець малий, майстрова молода.* Чуб. V. 1085.

II. Майстрова́, во́ї, *ж.* Мастерская. *Оддаймо його у слюсарі в майстрову,—нехай лишень того хліба спитає.* Васильк. у.

Майстрови́й, а́, о́. Мастеровой. *Майстровий чоловік з його.* Канев. у.

Майстро́вич, ча, *м.* Сынъ мастера. Козел. у.

Майстро́вня, ні, *ж.*=**Майстерня**. *Пішов я шукати свого сина, як у москалі взяли. Прихожу у Київ. Кажуть, що він у майстровні. Прихожу,—мій майстро майструє воза.* Канев. у.

Ма́йстрочко, ка, *м.* Ум. отъ **майстро́**.

Майструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мастерить, дѣлать. *Ішли майстрі на Сіянську гору деревні рубати, церкву майструвати.* Грин. II. 35. *Коло хлівця татусь майструє домовину.* Свм. 224.

Ма́йський, а, е. Майскій. *І майський ранок веселий, і чорні очі гарні мов гладять по душі.* Левиц.

Майтала́ти и **майтола́ти**, ла́ю, еш, *гл.* Болтать, мотать, болтаться, мотаться. *Ну* (дяк) *гоцака садити. Тільки борода та коса майтолає.* Мир. ХРВ. 258. См. **Майдалати**.

Майтала́тися, ла́юся, ешся, *гл.*=**Майталати**. *А те помело* (хвіст) *ззаду тільки ковиль, ковиль!.. Майталається.* Сим. 211.

Мак, ку, *м.* 1) Макъ. Papaver somniferum L. ЗЮЗО. I. 130. *Сім рік маку не родило, про те голоду не було.* Посл. *Маки процвітають і білим, і сивим, і червоним квітом.* МВ. I. 102. *З маком медовий шулик.* Котл. Ен. *Пироги з маком. Дурниця—з маком паляниця.* Ном. № 5156. *Дівчина, маком заквітчана.* **Як мак процвітає**. Расцвѣтаетъ въ полной силѣ и красотѣ (о человѣкѣ). **Ма́ку наї́вся**. Одурѣлъ. Ном. № **Засипала як ма́ком дрібне́нько**. Заговорила скоро, быстро. Ном. № 12895. **На мак розбити, порубати**. Разбить въ дребезги, изрубить въ мелкіе куски. **Ма́ком сі́сти**. Погибнуть. **Ма́ком шити**. Шить мелкой строчкой. *Як шитиме маком, то їстиме борщ з таком.* Вас. 211. **О, як затру́сить зеле́ним ма́ком, так держи́сь бе́рега**. Подниметъ кутерьму разсердившись,—тогда берегись! Ном. № 3359. 2)—**стоя́н**. Обыкновенный макъ. 3)—**видю́к,—самосі́й**. Порода маку, зерна котораго сами высыпаются изъ коробочка. Чуб. I. 81. 4)—**польови́й**. Раст. Papaver argemone L. ЗЮЗО. I. 130. 5)—**водяни́й**. Раст. а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129, б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129. 6)—**самосій**. См. 3. 7)—**сліпи́й**. Papaver orientale L. ЗЮЗО. I. 130. 8) Весенняя хороводная игра дѣвушекъ, женщинъ и дѣтей, описанная у Чуб. III. 47, Грин. III. 107, 108. Ум. **Мачо́к**.

Ма́ків, кова, ве. Маковый. *Сей світ, як маків цвіт.* Ном. № 8259. **Ма́кові у́ставки**. Уставки, вышитыя извѣстнымъ узоромъ. Kolb. I. 48.

Ма́ківка, ки, *ж.* 1) Маковка, головка мака. 2) Цвѣтокъ мака. *Катувала, мордувала, та не помагало: як маківка на городі Ганна росцвітала.* Шевч. 22. *Дівчина почервоніла як маківка.* Левиц. Пов. 107. 3) **М. водяна́**=**мак водяни́й**. Маркев. 166. 4) **Маківи́й**. Родъ вышитаго узора на сорочкѣ. КС. 1893. V. 278. 5) Хороводная игра (см. **Мак 8**), а также красивая дѣвочка, которую въ этой игрѣ, подъ конецъ пѣсни, подбрасываютъ вверхъ, представляя тѣмъ отряхиваніе мака. Грин. III. 108. Ум. **Ма́ківочка**. *Її ж дочка, як маківочка.* Рудч. Ск. II. 49.

Маківни́к, ка́, *м.* Лепешка изъ меду и маку. Ум. **Маківничо́к**. *Тая бубличка їй дає, друга маківничка.* МВ. I. 48.

Ма́ківочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ківка**.

Макі́терка, ки, *ж.* Ум. отъ **макі́тра**.

Макі́тра, ри, *ж.* 1) Родъ большой глубокой глиняной посуды съ круглымъ дномъ и значительно большимъ дна широкимъ отверстіемъ, употребляющейся для помѣщенія муки, тѣста, масла и пр. и для растиранія соли, пшена и пр. У гуцуловъ **макітра** болѣе напоминаетъ глубокую мису. Шух. I. 264. 2) Котловина. 3) Переносно: голова у человѣка. *І злому Трої супостату макітру одділив од плеч.* Котл. Ен. V. 49. Ум. **Макі́терка**. *Носить дід макітерку, баба сковороду.* Грин. III. 314. Ув. **Макі́трище**.

Макі́тритися, рюся, ришся, *гл.* Въ выраженіяхъ: **голова макі́триться, світ макі́триться**. Голова кружится. Вас. 211.

Макі́трище, ща, *с.* Ув. отъ **макітра**.

Маков́ець, вця́, *м.* = **Маковинець**? **Мак**? *Ой на горі мак, на долині мак, на горі маковець.* Чуб. III. 48.

Ма́ковий, а, е Маковый; съ макомъ. *Збудуй мені світлоньку з макового цвітоньку.* Чуб. V. 121. *Маковий періжок.* Харьк. у.

Макови́к, ка́, *м.* = **Маківник**. Ум. **Маковичо́к**.

Макови́на, ни, *ж.* 1) Маковый стебель. *Збудуй мені* (хату) *з лободи,—до чужої не веди; збудуй мені з маковини—для твоєї бідної дівчини.* Чуб. V. 122. 2) Раст. Papaver Rhoeas. Вх. Лем. 433.

Макови́нець, нця, *м.*=**Маковина 2**. Вх. Лем. 433.

Макови́ння, ня, *с. соб.* Стебли мака. КС. 1893. VII. 80.

Маковиця, ці, *ж.* Вершина купола церкви, вершина горы. Гол.

Маковичо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **макови́к**.

Макови́ще, ща, *с.* Поле, гдѣ былъ посѣянъ макъ.

Макові́й, вія, *м.* 1) Названіе дня, въ который чтится память муч. Маккавеевъ—1 августа. ХС. I. 78. Марков. 17. *Сумно-сумно. Оттак було по всій Україні проти ночі Маковія.* Шевч. 150. 2)=**Макопі́йка**. Вх. Пч. II. 10.

Маковійка, ки, *ж.* = **Маковій** 1. Желех.

Макогі́н, го́ну, *м.* 1) Деревянный пестъ для растиранія соли, маку, пшена и пр. *Лисий як макогін.* Ном. № 8661. **Макогі́н облиза́ти**. Получить отказъ въ сватовствѣ, то-же, что и **гарбуза́ вхопи́ти**. О. 1862. Русин. весілля. IV. 1. 2) Пестъ толчеи для зерна или сукна. Шух. I. 104, 113. 3) У **мосяжник**'овъ: а) при инкрустаціи: родъ деревянной колотушки для вбиванія въ дерево металлическихъ украшеній. Шух. I. 278; б) при выдѣлкѣ глиняныхъ формъ для отливки мѣдныхъ вещей: родъ колотушки, втискивающей модели въ глину для полученія формы. Шух. I. 281, 283.

Макольо́ндра, ри, *ж.* и **Макольо́ндрик**, ка, *м.*=**Макопійка**. Вх. Пч. II. 10.

Маколя́ндра, ри, *ж.*=**Макольондра**. Вх. Пч. II. 10.

Макопі́йка, ки, *ж.* Птица коноплянка, Fringilla cannabina. Желех. Вх. Пч. II. 10.

Макорже́ник, ка, *м.* Коржъ съ макомъ.

Ма́кортеть, ти, *ж.*=**Макотерть**. *Поставила йому макортеть з вареникамн.* Кв. I. 240.

Ма́корти, тів, *мн.* Котловина. Лохв. у.

Ма́кортик, ку, *м.*=**Макітра**. Шух. I. 106.

Ма́котерть, ти, *ж.* 1)=**Макітра**. Вас. 182. 2) Котловина. Мнж. 185.

Макоти́ря, рі, *ж.* Низко остриженная голова. *Полетів татарський баша з коня сторчака бритою макотирею.* Мир. ХРВ. 128.

Макотру́с, са, *м.* Время собиранія маку.

Макоцві́тний, а, е. Глупый; идіотичный. *Макоцвітний чоловік.* Лебед. у.

Ма́кса, си, *ж.* Рыбная печень.

Маку́лuватий, а, е. Неповоротливый, увалень. Мнж. 185.

Маку́х, ха, *м.*=**Макуха**. Шух. I. 164.

Маку́ха, хи, *ж.* 1) Сбоина, жмыхи, выжимки изъ сѣмянъ конопли послѣ добыванія масла. 2) Увалень, неповоротливый человѣкъ, безхарактерный человѣкъ, вялый. *Що ти за чоловік? Ти макуха! сього не обстоїш!* Мир. Пов. I. 123. *А царь був мабуть не макуха, розлютувався він і злість його взяла.* Греб. 379.

Маку́ховатий, а, е. 1) О камнѣ: ноздреватый, пористый. Лубен. у. 2) О камышѣ: съ большими метелками? *Ой густий очерет, да й макуховатий.* Чуб. V. 176.

Маку́шенка, ки, *ж.* Кушанье, сваренное изъ конопляныхъ сбоинъ. Вх. Зн. 34.

Мала́й, лая́, *м.* 1) Хлѣбъ изъ кукурузы, гороху или проса. Kolb. I. 51. *Малаю, малаю, я тебе за хліб не маю.* Ном. № 14115. Иногда—вообще плохо выпеченный хлѣбъ, вязкій. 2) Раст. Просо, Panicum miliaceum. ЗЮЗО. I. 130.

Маламу́рити, рю, риш, *гл.* Жрать, трескать. *Як був хлопцем, так цілісінький день сидить та маламурить.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Мала́та, ти, *ж.*=**Кудеша**. Вх. Уг. 251.

Малаха́єчка, ки, *ж.* Ум. отъ **малаха́йка**.

Малаха́й, ха́ю, *м.* 1) Плеть. *Чи татар бесурменів малахаями як череду у полон заганяєте.* Мет. 444. 2) Шапка съ наушниками. ЗОЮР. II. 287.

Малаха́йка, ки, *ж.*=**Малахай** 1. Ум. **Малаха́єчка**. *Малахаєчка, що сама січе, сама і крає.* Мнж. 22. *Малахаєчка-дротяночка.* КС. 1882. V. 362.

Мале́зний, а, е. Малый, пустячный, ничтожный. Желех.

Мале́нечкий, а, е. Ум. отъ **мали́й**.

Мале́ньство, ва, *с.* 1) Малолѣтство. **З мале́ньства**. Съ малолѣтства. *З маленьства він слабів.* НВолын. у. 2) Малютка, крошка.

Мале́сечкий, а, е. Ум. отъ **мали́й**.

Мале́ча, чі, *ж. соб.* Малыя дѣти. Конотоп. у.

Малигува́тий, а, е. Съ вогнутою спиной (о животныхъ). *Як здохне, борони Боже, малигувата скотина в дворі: чи овечка, чи свиня, чи корова, до вже не буде добра. Малигуватий кінь.*

Мали́зна, ни, *ж.* Малость.

Мали́й, а́, е́. 1) Малый, маленькій, небольшой. *З малої искри великий огонь буває.* Ном. *Мала дитина. Мала вербочка. Малі чоботи на мене. На їх сем'ю се мала хата. Хоч він малий серед панів чоловік, та великий розум має. Ой гукну я на малого: сідлай коня вороного!* Мет. 73. **Час мали́й**. Короткое время. *Літа ж мої, літа,*

та ви молодії, де ж я вас поділа за часи малії. Г. Барв. 411. 2) У гуцуловъ употребляется для названія различныхъ животныхъ: **малим** называютъ волка, **малóю**—овцу; призываютъ теленка: **малé! малé!** Шух. I. 22, 211. Kolb. I. 65. Сравн. ст. **Мéнший. По-мáлу.** См. **Помалу.** Ум. **Малéнечкий, малéнький, малéсенький, малéсечкий, манéнький, манéсенький, манюній, манюсенький, манюсюсенький, манюсюнечкий.** *Ой ти, галочко чорная, маленькая! Скажи, галочко, де моя миленькая?* Мет. 48. *Ще нема двох маленьких коробочок: одна маленька, а друга малесенька.* Левиц. *Там хатина малесенька, там дівчина гарнесенька.* Федьк. I. 7. *Голівка в його була така малесечка, як зернятко.* МВ. II. 163. *Вилися між деревами якісь сіресенькі пташечки малесечкі.* МВ. (О. 1862. I. 72). *Жінка маненька, коротесенька.* МВ. II. 132. *Горобчичок манісенький, на ніженьку кривісенький.* Нп. *Ти ж моя манюсюнечка!* Г. Барв. 100.

Мали́к, ка́, *м.*=**Гамалик.**

Маликува́тий, а, е=**Малигуватий. Маликува́тий віл.** Волъ съ ямкой между ребрами.

Мали́на, ни, *ж.* 1) Малина, Rubus idaeus. *Під горою малина.* Чуб. *Личко як малина.* Чуб. 2) Красный флагъ на воротахъ свадебнаго двора, выставляемый въ Черниг. г., какъ удостовѣреніе цѣломудрія новобрачной. То-же, что и **корогвá** въ свадебномъ обрядѣ. МУЕ. III. 158. Ум. **Мали́нка, мали́нонька, мали́ночка.** Чуб. V. 805. 1047.

Малинíвка, ки, *ж.* Наливка малиновая.

Мали́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **мали́на.**

Мали́нник, ка, *м.* Малиновый медъ, квасъ.

Мали́новий, а, е. Малиновый.

Мали́нонька и **мали́ночка, ки,** *ж.* Ум. отъ **мали́на.**

Малиня́к, ку́, *м.*=**Малинівка.**

Мали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Умалять, уменьшать.

Мали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Умаляться, становиться меньше. 2) Поступать по дѣтски. *І так звані старші між дітворою хочай би й не повинні вже малитися, бо вуса мали... про те не відріжнялись від дітей... і ласощів забагали і все.* Св. Л. 136.

Мали́шко, ка, *м.* Малютка. Левч. 68.

Малíсінький, а, е. Чрезвычайно маленькій, крошечный.

Мáлість, лости, *ж.* Дѣтство, дѣтскій возрастъ. *Оддав старий своє... серце малій дитині. Старість побраталась з малістю.* Мир. ХРВ. 90.

Малíти, лíю, еш, *гл.* Умаляться, уменьшаться. *Той мусить рости, я ж маліти.* Єв. I. III. 30.

Мáліч, чі, *ж.* Мелочь, все маленькое, мелкое. Вх. Зн. 34.

Мáло, *нар.* Мало, немного. *Розуму багато, а грошей мало.* Ном. № 1553. *А діти на тоє і мало не дбають.* КС. 1883. II. 469. **Мáло не, мало-мало не, мáло що не.** Чуть не, чуть-чуть не, едва не. *За ним ідуть мало-мало не три тисячі.* Макс. *Мені мало рук не вломили, а ти мовчиш.* МВ. (О. 1862. III. 70). *Боже мій! мало коромисла не впустила і слова не промовлю — зраділа.* МВ. I. 19. **За мáло.** Слишкомъ мало. **Ні мáло не.** Нисколько. *Ой ви ж мені в злій годині ні мало не важкі.* Мет. Сравн. ст. **Мéнше.** *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588.

Малова́жити, жу, жиш (**собí щось, когóсь**), *гл.* Не придавать значенія, не цѣнить. Желех.

Малова́жний, а, е. Не имѣющій значенія, незначительный. Желех.

Малова́жність, ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Маловíр, ра, *м.* Маловѣръ. *Коли Бог траву так зодягає, то як більше вас, маловіри.* Єв. Л. XII. 28.

Маловíрний, а, е. Маловѣрный. *Бог зодягатиме вас, маловірні.* Єв. Мт. VI. 30.

Малодосвíдній, я, е. Малоопытный. *Діти малодосвідні.* К. ЦН. 192.

Малоземéлля, ля, *с.* Малоземелье.

Малоземéльний, а, е. Малоземельный.

Малолíт, та, *м.*=**Малолíток.** *В мене діти-малоліти не здужають в степ летіти.* Чуб. V. 827.

Малолíтка, ки, *об.* Несовершеннолѣтній. *На що на горе вродила, малоліткою женила.* Чуб. V. 668.

Малолíтній, я, е=**Малолíток.** *Ще малолітній, тільки ще сімнадцять літ.* Г. Барв. 402. Ум. **Малолітненький.** Грин. III. 339.

Малолíток, тка, *м.* Малолѣтній, несовершеннолѣтній. *А у вдови дочка росла і син малоліток.* Шевч. 586.

Малолíчний, а, е. Малочисленный. (Татари) *що-весни по свіжій паші пускали свої загони скрізь по наших осадах, ха-*

паючи людей необачних, або малолічних. К. Грам. 35.

Малолю́ддя, **дя**, *с.* Малолюдіе.

Малолю́дний, **а**, **е**. Малолюдный. К. Гр. Кв.

Малолю́дно, *нар.* Малолюдно. *Тепер у полі малолюдно.* Волч. у.

Маломо́вний, **а**, **е**. Неразговорчивый, молчаливый. Желех.

Маломо́вність, **ности**, *ж.* Неразговорчивость, молчаливость. Желех.

Маломо́цний, **а**, **е**. Малосильный.

Малоро́слий, **а**, **е**. Малорослый.

Малоси́лий, **а**, **е**. Малосильный. *І про тебе, ста́рче малосилий, ніхто й слова не промовить.* Шевч. 668.

Малоси́лля, **ля**, *с.* Малосиліе.

Малоси́льний, **а**, **е** = **Малосилий**. *Оженив мене малолітнього, малолітнього, малосильного.* Грин. III. 339.

Мальо́ваний, **а**, **е**. 1) Расписанный, раскрашенный. *В нього хата з сосни, з ялини, вся мальована.* Чуб. III. 416. *Купи ж мені, мати, мальовані п'яльця.* Мет. 2) Цвѣтной, изукрашенный. *Прилетіла пташка—мальовані крильця.* Мет. 103. *Ой із города із Трапезонта виступала галера трьома цвітами процвітана, мальована: ой первим цвітом процвітана—златосиніми киндяками побивана; а другим цвітом процвітана—гарматами арештована; третім цвітом процвітана—турецькою білою габою покровена.* Лукаш. 15. 3) Красивый (о человѣкѣ); выхоленный, красивый. *Іде було собі як мальована: очі у землю спущені, і не дивиться.* МВ. *Та й поберемося, моя крале мальована.* Шевч. 621. *Не пускайте до нас ваших мальованих паничів, що вміють дівочим розумом і серцем, як пахущою квіточкою, що-дня міняючи, забавлятися.* К. (О. 1861. I. 313). *Мальованим конем не далеко в'їдеш.* Ном. № 5248.

Мальо́вка, **ки**, *ж.* Раскрашиваніе, разрисовываніе. Вас. 183, 184.

Мальовни́й и **мальовни́чний**, **а**, **е**. Живописный. *Леонид глянув з човна на ту мальовничу группу і осміхнувся.* Левиц. *Прозою мальовничою нам їх* (думки) *переказано.* К. (О. 1861. II. 231).

Ма́льство́, **ва**, *с.* Малолѣтство, дѣтство. *Терпіла з мальства всяке зло.* Мкр. Г. 18.

Малюва́ння, **ня**, *с.* 1) Писаніе красками, рисованіе. 2). Живопись. *Дивне малювання ожило на полотні.* Левиц. 3) Картина. *Послав гонця до богомаза, щоб малювання накупив.* Котл. Ен. IV. 24. *Гарним малюванням стіни обвішані.* К. Д. Сер. 31. *Ой ти, дівчино, моє малювання!* Нп. 4) Окраска. 5) Изображеніе, описаніе (словесное). (Квітка) *почувавсь на силах, що здолає дойти ширшої правди в малюванні.* К. Гр. Кв. XIX.

Малюва́ти, **люю**, **еш**, *гл.* 1) Писать (красками), живописать; рисовать. *Не такий страшний чорт, як його малюють.* Ном. № 4233. 2) Красить, малевать, расписывать. *Ой там на горі, малювали малярі, малювали, рисували чорні брови мої.* Чуб. V. 15. 3) Изображать. *Ользі здавалося, що той вечір буде якийсь не простий, буде такий веселий, яким його малювала її молода фантазія.* Левиц. Пов. 141. 4) Оставлять знаки отъ ударовъ. *Нагай малює вдовж жидівську спину.* Шевч. 136.

Малюва́тися, **лююся**, **ешся**, *гл.* 1) Изображаться. *На килимі дуже ясно малювався здоровий лев з густою гривою.* Левиц. 2) Румяниться. *Червоніла як калина, хоть не малювалась.* Мкр. Н. 4.

Малю́к, **ка́**, *м.* Мальчикъ, маленькій. *Може тепер і не так: я ще малюком туди заглядав.* Св. Л. 24.

Малю́нок, **нка**, *м.* Картина; рисунокъ. *Я обіцяла школярці передати при нагоді книжку з малюнками.* Г. Барв. 42. Употребляется также для обозначенія картины природы или словеснаго изображенія. *Мій повоз швидче покотився, малюнок зближувавсь до нас.* Щог. Сл. 103.

Малю́сенький, **а**, **е**=**Малесенький**. Крошечный. Левч. 62.

Малю́та, **ти**, *м.* Малышъ. Стор. II. 112.

Малю́хний, **а**, **е**. Крошечный, очень маленькій. Левч. 62.

Малю́цький и **малю́чкий**, **а**, **е**=**Малюхний**. Уг. Лем. 433.

Маля́, **ля́ти**, *с.* Малютка, малышъ. *Нашому маляті лиш слинку ковтати.* Ном. № 1038. Ум. **Маля́тко**.

Маля́р, **ра́**, *м.* Живописецъ, художникъ. *Коли б же мені тиї малярі,—вималювала б милую собі.* Мет. 52 *Там маляр продає образи.* Левиц. Ум. **Маля́рик**. *То я б собі була малярика мала, я б своє личенько тоді змальовала.* Чуб. V. 100.

Маляре́нко, **ка**, *м.* Сынъ живописца, маляра.

Маля́рик, **ка**, *м.* Ум. отъ **маля́р**.

Маляри́ха, **хи**, *ж.*=**Малярка** 2.

Маля́рівна, **ни**, *ж.* Дочь живописца, маляра.

Маля́рка, ки, *ж.* 1) Женщина-живописецъ. 2) Жена живописца, маляра

Маля́рня, ні *ж.* Мастерская живописца.

Маля́рство, ва, *с.* Живопись. *Він велику силу у малярстві знає.* Кв.

Маля́рський, а, е. 1) Принадлежащій живописцу. 2) Малярный, малярскій.

Малярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Заниматься живописью, малярствомъ.

Малярчу́к, ка́, *м.* Ученикъ живописца, маляра.

Маля́са, си, *ж.* Свекловичная патока.

Маляско́вий, а, е. Изъ свекловичной патоки. *Маляскова горілка.*

Маля́тко, ка, *с.* Ум. отъ **маля́**.

Ма́ма, ми, *ж.* Мама. *З бідою, як з рідною мамою.* Ном. № 2226. Ум. **Ма́мка, ма́монька, ма́мочка, маму́нечка, маму́ня, маму́сенька, маму́сечка, маму́ся.** *Ой, мамочко, ой, мамочко! ви не бийте мене, ви не лайте мене,—коли я вам докучила, то оддайте мене.* Грин. III. 192. *Ой таточку наш, таточку, де ти подів мамочку?* Грин. III. 366. *Як дочка стелила, легенько здихнула: „щоб моя мамуня здорова заснула!"*. Грин. III. 691. *Мамунечко, я коло вас.* Мир. Пов. I. 171. *Мамуню ж мої рідненькі, мамусенько! Дайте ж мені раду!* Грин. III. 375.

Мама́й, мама́я, *м.* Каменная статуя въ степи. См. **Баба.** КС. 1882. V. 348.

Мамали́ґа, ґи, *ж.* Родъ кушанья изъ кукурузной муки. Чуб. VII. 442.

Ма́мин, на, не. Маминъ. *Я маминих* (чобіт) *не взував, бо без підків і пришов.* Чуб. V. 1126.

Амі́й, мі́я, *м.* Матушкинъ сынокъ. *Нам таких маміїв не треба.* К. *А мовчи, мамію! доки ти ревтимеш?* Черк. у.

Ма́мка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ма́ма** *Люблю, мамко, Івана. Га нема тих городянок, що продають рідних мамок.* Мил. 192. 2) Мамка, кормилица.

Ма́мкати, каю, еш, *гл.* Часто говорить: „**ма́ма!**" звать мать.

Мамкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть кормилицей. Желех.

Ма́монька и ма́мочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ма.**

Ма́мрати, раю, еш, *гл.* 1) Шарить, разыскивать ощупью. *Він мамра, мамра,— так не найде, бо сліпий.* Новомоск. у. 2) Говорить непонятное. **Ма́мре в гаря́чці.** Бредитъ. Вх. Лем. 433.

Ма́мсик, ка, *м.*=**Мамій.**

Маму́ла, ли, *об.* Неповоротливый человѣкъ, увалень. Мнж. 185.

Маму́лити, лю, лиш, *гл.* Пачкать, гадить.

Маму́н, на, *м.* Злой духъ, уводящій женщинъ, морочащій людей и пр. Шух. I. 43

Маму́на, ни, *ж.* Закрытая, замаскированная фигура. Вх. Лем. 433.

Маму́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ма.**

Маму́нка, ки, *ж.* Кукла. Вх. Лем. 434.

Маму́ня, ні, *ж.* Ум. отъ **ма́ма.**

Маму́сенька и маму́сечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ма́ма.**

Маму́ся, сі, *ж.* Ум. отъ **ма́ма.**

Ма́мця, ці, *ж.*=**Мамуня.** *Запорожець, мамцю, запорожець водив босу на морозець.* Мет. 238. *Сядай, мамцю, коло мене!* Грин. III. 680.

Ма́мчин, на, не, 1) Маминъ. 2) Мамкинъ.

Ма́мчити, чу, чиш, *гл.*=**Мамкувати.**

Ма́мчич, ча, *м.* Сынъ мамки.

Мана́, ни́, *ж.* Призракъ, обольщеніе, иллюзія. *Се не мана—перед очами твоїми матінка твоя.* Греб. 342. **Ману́ пуска́ти, напуска́ти.** Морочить, дурачить, отводить глаза. *Еней пустив на нас ману.* Котл. Ен. I. 16. *Пускають між народ ману.* Греб. 328. *Хвалиться: хазяйка добра людина, а про те—Бог його знає! Може таку ману пуска.* Мир. Пов. II. 89.

Манастири́ще, ща, *с.* 1) Мѣсто, гдѣ былъ монастырь. 2) Мѣсто, принадлежащее или принадлежавшее монастырю.

Манасти́рський, а, е. Монастырскій.

Манасти́рь, ря́, *м.* Монастырь. *Посадими на покуту в манастирь.* Левиц. **Підвести́ під манасти́рь.** Одурачить. *Обдурив геть нас старий; так підвів під манастирь.*

Мана́тка, ки, *ж.* Платокъ. *Втерма чорні очі писанов манатков.* Федьк. I. 100. **Мана́тки, ків.** а) Пожитки. *Микола вдосвіта забрав свої манатки і пристав до другої ватаги.* Левиц. б) Одежда плохая. *Жиди посхоплювались, да піднявши манатки, так і майнули.* Рудч. Ск. II. 194.

Манаття́, тя, *с. соб.* Лохмотье, тряпки.

Манахве́йка, ки, *ж.* Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471.

Мандебу́рка, ки, *ж.* Порода картофеля, распространившаяся преимущественно изъ г. Магдебурга. Вх. Зн. 34.

Мандебуряни́к, ка, *м.* Хлѣбъ изъ муки и картофеля, называемаго мандебурка. Вх. Зн. 34. Желех.

Ма́ндель, длю, *м.* Мѣра при складываніи сноповъ, горстей конопли и пр. въ 15 (Желех.) или 50 штукъ. (Гол. Од. 35).

Манджак, ка, *м.* Насѣк. тараканъ. Blatta orientalis. Вх. Пч. I. 5.

Манджа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Поспѣшно идти. *Я п'ять грошей розміняю, десять пожичаю, на Вкраїні дівчинонька, до неї манджаю.* Чуб. V. 1125.

Ма́ндра, ри, *ж.* Раст. ? КС. 1893. VII. 79.

Ма́ндри, рів, *мн.* Бродяжничество. *В домівці вже нудяться, за господарство не беруться: мандри пахнуть.* Г. Барв. 438. *Ще мало у мандрах пропало, мов їх земля проглинула!* Мир. ХРВ. 51. *Пішов у мандри.*

Мандри́ка, ки, *ж.* Лепешка изъ сыру, муки и яицъ, родъ сырника, приготовляемаго на разговѣнье послѣ петровокъ,—29 іюня. *Зозуля мандрикою вдавилась.* Ном. № 471. Ум. **Мандри́чка.**

Мандріве́ць, вця́, *м.* Странникъ; путешественникъ.

Мандрі́вка, ки, *ж.* Странствіе; путешествіе. *Заберу дітей я та піду в мандрівку.* Мет. 243. Ум. **Мандрі́вочка**. *Як узяв милий милу да за білу ручку да повів її да в мандрівочку.* Грин. III. 263. *А нашому Василечку мандрівочка пахне.* Мет. 300.

Мандрі́вний, а, е. Странствующій; захожій.

Мандрі́вочка, ки, *ж. Ум.* отъ **мандрі́вка.**

Мандрі́вський, а, е = Мандрівний. *Примандрує* (встаровину піп) *не знать вітки,—от було й кажуть: мандрівський піп служив.* О. 1861. XI. 8.

Мандрува́ння, ня, *с.* Странствіе.

Мандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Странствовать, путешествовать, ѣздить. *Де то моя Катерина з Івасем мандрує?* Шевч. 79. *Я гадаю мандрувати.* 2) Отправляться, ѣхать, уходить. *Ой не плачте ви, карії очі, од роду мандруючи.* Чуб. V. 888. *Сватай мене, Марку, чи не оддасть мати. Як не оддасть мати, будем мандрувати.* Мет. 99.

Мандрьо́ха, хи, *ж.* Бродяга, потаскуха. *Квартал єсть цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць.* Котл. Ен.

Мани́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Манить, заманивать, завлекать. *Манить, як кота мишею.* Ном. № 3100. *Молода дівчина неначе манила до себе молодого хлопця з другого човна.* Левиц. 2) Обманывать. *Привела сина додому та й не довго втішалась. Попереду манила, хто питав, неначе б то вона одпросила свого сина.* Левиц. I. 64. *А не маните ж? Справді зробите?* Константиногр. у. *Манять брехнями народи.* К. ЦН. 286.

Маніве́ць, вця́, *м.* Путь не по проложенной дорогѣ, а минуя ее. *Хоч би спустився я і в смертную долину, з тобою, Боже мій, і там я не загину: і звідти манівець твій жезл мені покаже, і палиця твоя дорогу правди вкаже.* К. Псалт. 54. *Мов божевільний дрегнув із поля додому. Не глядів і дороги, манівцем так і стрибає.* Г. Барв. 198. *Що ти пійдеш да доріжкою, а я піду манівцем.* Чуб. V. 286. *Бери, сестро, срібло-злото та йди манівцями, щоб ми тебе не догнали, щоб ми тебе не вбили.* Чуб. V. 912.

Мані́жити, жу, жиш, *гл.* Бить. *Я б її до стовпа на цілий місяць, як ту собаку, прив'язала... що-дня сирицею маніжила.* Мир. Пов. II. 95. *Маніжив-маніжив* (вон кулаку) *стілко йому схотілось, та тоді вже тілко пустив.* Мнж. 139.

Мані́житися, жуся, жишся, *гл.* Жеманиться; нѣжничать.

Мані́р, ру, *м.* Манеръ, образецъ. *У нас юпки не на такий манір шиють.* Кіев. у.

Мані́ра, ри, *ж.* Манера? *Не турбуйся, бо то думок пакосна маніра.* Мкр. Н. 12.

Мані́ритися, рюся, ришся, *гл.* Жеманиться.

Мані́рний, а, е. Манерный. *Наші вельможні пани такі манірні.* К.

Мані́сінький, а, е = Малісінький. Мил. 216.

Манія́, нії́, *ж.* 1) = **Мана.** *Причепився, як тая манія.* Чуб. I. 196. 2) Кошениль, сурикъ. *Щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. III. 49.

Манли́вий, а, е. Соблазнительный, обманчивый.

Ма́нна, ни, *ж.* 1) Манна. Чуб. I. 74. *І манна на народ посипалася грядом.* К. Псал. 178. 2) Раст. Gliceria fluitans. ЗЮЗО. I. 124. 3) Молоко? *Як би вівці на сукровищі попасли, зараз би їм уняло манну—вони утратили би молоко.* Шух. I. 210.

Ма́нок, нку, *м.* Достояніе, имущество.

Маноці́вник, ка, *м.* Волшебникъ, колдунъ. *Запорожці маноцівники були, такії лицарі були—страшне діло! Оце розстелють бурку по воді, та сядуть по вуглах*

чотирі чоловіка, та й пливуть. КС. 1882. XII. 591. Ум. **Маноцівничок**. Ів. 592.

Ма́нта, ти, *ж.* Родъ суконнаго плаща, **сви́ти,** сшитой мѣшкомъ. Чуб. VII. 420. Шух. I. 138. *Ой сижу я, сижу, на палаш приперся, манта мі широка, полами утерся.* Федьк. I. 42.

Манта́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Точить косу **манта́чкою**. Мнж. 185. *Косу мантачити.* Черниг. у. 2) Тратить, мотать.

Манта́чка, ки, *ж.* Родъ узкой лопаточки, намазанной смолою съ пескомъ и служащей для остренія косы. Мнж. 185.

Мантиля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Болтать, махать. *А він іде та свиткою мантиляє.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Манти́ти, чу, тиш, *гл.* Выманивать, выклянчивать, выпрашивать.

Манту́ля, ту́л. *ж. мн.* 1) Подачки, собранныя колядниками или нищими. Лебед. у. 2) Родъ пирога изъ кукурузной муки съ сыромъ. Вх. Зн. 35.

Манту́лити, лю, лиш, *гл.* Выманивать подачки.

Манту́лки, ків, *м. мн.* Лакомства, сласти, также баранки, булки, привозимые съ ярмарки и пр. О. 1862. IX. 127. *Була оце на ярмарку та купила дітям мантулків.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. Иногда употребляется въ значеніи: разнообразный, неоднородный товаръ, преимущественно мелкій. *Показує на суздальців, що зайняли* (на ярмарку) *ряд з образами, ложками, поясами і иншими мантулками.* О. 1862. IX. 63. *Крамарь з усякими мантулками, склада усе, що лучиться купити по вигоді: вощину, старі чоботи, віск, муку, пір'я, щетину, полотна.* О. 1862. IX. 69.

Мантя́р, ра, *м.* Обманщикъ, мошенникъ. Вх. Зн. 35.

Ману́рія, рії, *ж.* Пожитки? *Ну, оце вже всю манурію свою поскладала, то можна й їхати.* Хорольск. у. Слов. Д. Эварн.

Ману́ти, ну́, нит, *гл.* Манить, приманивать. Зміев. у.

Ману́тися, не́ться, *гл. безл.* Тянуть (къ чему), хотѣть, хотѣться. *Каже: „як мати схочуть". — Хиба самій не манеться?* МВ. II. 101.

Ману́шечка и **ману́шка, ки,** *ж.* Малютка. *Та воно манушечка,—не бий його.* Волч. у.

Ма́нька, ки, *ж.* Лѣвая рука, шуйца.

Манько́, ка́, *м.*=**Манькут.**

Манько́т, та, *м.* Лѣвша.

Маню́ній, маню́ський, маню́се(і)нький, манюсю́нецький и манюсю́ночкий, а, е. Ум. отъ **малий**. Очень маленькій, крошечный.

Маня́к, ка́ *м.* и **маня́ка, ки,** *ж.* 1) Чучело. *А ще б'ють тетерюків на маняки.* 2) Вѣха. *Багацько снігу, але дарма! Маняки є шляхом, то потраплю.* Канев. у. 3) Призракъ, привидѣніе. *Боюсь сіх відьом да маняк.* ЗОЮР. II. 42. 4) Статуя? *Баня* (церковна) *виведена зкругла - гранчаста,— одна гранка більша, а друга менша, і на кожній більшій грані вікно, а на меншій— замісць вікна, маняк з чорного мармуру.* Св. Л. 25.

Маня́чити, чу, чиш, *гл.*=**Маячити.** *Далеко над Россю манячив якийсь магазин з червоної цегли.* Левиц. *Образ за образом манячать, минаються, десь зникають.* Левиц.

Ма́па, пи, *ж.* Географическая карта. Гал.

Мара́, ри́, *ж.* 1) Призракъ, привидѣніе. *Вони ж, бачивши його, що ходить по морю, думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Василина з'явилась і счезла, як мара.* Левиц. *Що ж се таке? Се не мара, моя се мати і сестра.* Шевч. 340. 2) Злой духъ, разновидность чорта, обморочивающій людей, затемняющій имъ разсудокъ, чтобы завести ихъ въ опасное мѣсто. Чуб. I. 196. *Туди мене мара несе, де грають музики.* Гол. IV. 460. *Убрався в сажу, як мара.* **А мара́ його́ зна́є, де він ся поді́в!** А чортъ его знаетъ, куда онъ дѣвался! Каменец. у. 3) Сонъ, сновидѣніе, греза. *Сон — мара, Бог—віра.* Ном. № 11345. Чаще во мн. ч.: **ма́ри**. *Ой місяцю-місяченьку! не світи нікому, тільки мойму миленькому, як іде додому. Світи йому вдень і вночі і розгоняй мари.* ЗОЮР. II. 240. У Левицкаго употребл. въ значеніи: мечты. *Не зросла вона в роскоші. Мари об таких хатах раскішних здались їй пустими.*

Мара́нча, чі, *ж.* Множество. *Маранча гусениц на капусті.* Вх. Лем. 434.

Мараст, ту, *м.*=**Мерест** 1. Вх. Уг. 251.

Марва́вкати, каю, еш, *гл*=**Мнявкати.**

Ма́рга, ги, *ж.*=**Маржина.** Вх. Зн. 35.

Ма́рево, ва, *с.* 1) Сухой туманъ, волнующіяся испаренія. *Сонце піднялось височенько, роса висохла; над ставками, над садками затремтіло ясне марево.* Левиц. I. 9. 2) Миражъ, обманчивое видѣніе. *Ма-*

рево, паноче, увесь світ мороче. Ном. № 3059. *Марево мріється, неначе діється.* Ном. № 13431.

Маре́на, ни, *ж.* 1) Чучело, которое дѣлаютъ въ праздникъ Ивана Купала. Чуб. III. 193. 2) Раст. Rubia tinctorum. ЗЮЗО. I. 134. Ум. **Маре́нка. Маре́нка паху́ча.** Раст. Asperula odorata. ЗЮЗО. I. 113.

Ма́рець, рця, *м.* Мартъ (мѣсяцъ). *В мареиь ще змерзне старець.* Ном. стр. 282, № 413.

Маржи́на, ни, *ж.* Скотина. Вх. Зн. 35. *Тітка... завела його* (пастушка) *до багача, чи не взяв би до маржини.* Федьк. Ум. **Маржи́нка.**

Ма́ри, мар, *мн.* 1) Носилки (для умершихъ). *Несли труну на марах бояре.* Кв. I. 114. **Щоб тебе́ на ма́рах ви́несло!** Желаю тебѣ смерти. (Проклятіе). Ном. № 3791. 2) См. **Мара 3.**

Мари́на, ни, *ж.* 1) Раст.: а) Pyrethrum corymbosum. ЗЮЗО. I. 133. б) Anthiems nobilis. ЗЮЗО. I. 111. 2) Рыба Barbus fluviatilis. Браун. 25. Шух. I. 24.

Ма́рити, рю, риш, *гл.* Грезить, мечтать. *Поетична душа марила.* Левиц. Пов. 11.

Ма́ритися, риться, *гл. безл.* Грезиться, представляться, сниться.

Маришка, ки, *ж.* Раст. Origanum vulgare=**матери́нка.** Лв. 100.

Ма́рище, ща, *с.*=**Мара.**

Марім'ята, ти, *ж.* Раст. Tanacetum balsamita. Вх. Лем. 434.

Маркі́тний, а, е. 1) Скучный, невеселый, недовольный, огорченный. 2) Жуткій.

Маркі́тно, *нар.* 1) Скучно, невесело. 2) Жутко.

Марко́та, ти, *ж.* Тревога, безпокойство; дурное расположеніе духа.

Мармази́нка, ки, *ж.* Шапка изъ синяго или краснаго сукна, съ загнутою мѣховою опушкою. Гол. Од. 70.

Марми́за, зи, *ж.* Презрительно о лицѣ: морда, рожа. *Одпас уже товсту мармизу!*

Ма́рмор и ма́рмур, ру, *м.* Мраморъ. *З мармору вироблена постать.* Мир. ХРВ. 388. *Якого там срібла, злота, квіток, мармору!* Левиц. I. 223. *Широкий ганок з білого мармуру.* Федьк.

Марморо́вий и мармуро́вий. Мраморный. *Ой у полю край дороги стоїть камінь мармуровий.* Упиц. у. *Цілий день сном мертвим міцним спиш ти в гробі мармуровім.* К.

Мармо́с, са, *м.*=**Марміза**=**Мармуза.** Ув. **Мармося́ка.** Херс. Екатер. Слов. Д. Эварн.

Мармота́ти, чу́, чеш, *гл.* Бормотать.

Марму́за, зи, *об.* 1)=**Марміза.** 2) Неотеса, грубый человѣкъ? *На вгороді гарбузи,—нема мого мармузи* (о парнѣ). Мет. 101.

Ма́рмур, ру, *м.* 1) См. **Мармор.** 2)= Птица **Кропи́вник.** Вх. Пч. II. 7.

Мармурник, ка, *м.* Раст. Sathyrus silvestris. Лв. 99.

Мармуро́вий. См. **Марморовий.**

Марму́рок, рку, *м.* Родъ глины. Шух. I. 95.

Ма́рне, *нар.*=**Марно.** *Ой плачу я, плачу, свої літа марне трачу.* Мет. Ум. **Марне́нько.** *Ой і як нам* (літам) *не марненько йти: нікому нас шанувати.* О. 1862. VI. 30.

Ма́рний, а, е. 1) Пустой; тщетный, напрасный. *У мене син марною слова не скаже.* НВолын. у. *Розгнівався мій миленький та за марне діло.* Чуб. *Та я прокляв його оселю марну.* К. Іов. 11. 2) Хулой, болѣзненный на видъ. *Сестро ж моя, сестро, сестро дорогая! Ой чого ж ти, сестро, на личку марная?* Грин. III. 401.

Ма́рник, ка, *м.* Бѣсъ. Вх. Лем. 434.

Марни́ця, ці, *ж.* Пустякъ, ничтожная вещь. Желех.

Ма́рність, ности, *ж.* 1) Суета, тщета, суетность. 2) Ничтожность, пустота.

Марні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Чахнуть, худѣть, вянуть. *Марніє та й марніє Парася моя.* МВ. II. 25. *А щоб личко не марніло з чорними бровами,—до схід сонця в темнім лісі умийся сльозами.* Шевч. 81.

Ма́рно, *нар.* Попусту, напрасно, безъ пользы; тщетно. *Літа мої молодії марно пропадають.* Шевч. 43. *Як марно нажив, так марно й піде.* Ном. № 7213. *Марно перегоріло і перетліло моє життя.* Левиц. Ум. **Марне́нько.** *Як батька покинеш, марненько загинеш.* Лукаш. 10.

Марновірство, ва, *с.* Суевѣріе. Желех.

Марноду́мець, мця, *м.* Пустодумъ.

Марномо́вець, вця, *м.* Пустословъ.

Марнота́, ти́, *ж.* 1) Суета, суетность. Угор. 2) Малость, ничтожная вещь.

Марнотра́в, ва, *м.*=**Марнотравець.**

Марнотра́вець, вця, *м.* Расточитель, мотъ.

Марнотра́вити, влю, виш, *гл.* Мотать, расточать.

Марнотра́виця, ці, *ж.* Мотовка, расточительница. Гол. III. 167.

Марнотра́вний, а, е. Расточительный.

Марнотра́вство, ва, *с.* Мотовство, расточительность.

Марнотра́т, та, *м.* Расточитель. Черн.

Марнотра́та, ти, *ж.* Расточительность, мотовство.

Марнотра́тити, чу, тиш, *гл.*=**Марнотравити**.

Марнотра́тка, ки, *ж.* Расточительница.

Марнотра́тний, а, е. Расточительный.

Марнотра́тник, ка, *м.*=**Марнотрат**. Вх. Уг. 251.

Марнува́ння, ня, *с.* Напрасная трата, потеря.

Марнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Попусту, безъ толку растрачивать, истреблять. *Марнують ліс пани: ще молодий, ріс би та ріс, а вони геть увесь вирубали.* Каменец. у. *Марнує чоловіка: бере великих у гвардію, а вони не вертаються і дітей від них нема.* Каменец. у. **Марнува́ти час.** Попусту терять время.

Марнува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Попусту пропадать, приходить въ упадокъ. *Господарство марнується.* Левиц.

Мароква́, ви́, *ж.* Трясина, топь, болото. Угор.

Марти́н, на, *м.* Птица: мартынъ, рыболовъ. *В небі крутилися білі мартини і чайки.* Левиц.

Мартови́й, а́, е́=**Марцьовий**.

Мартови́к, ка́, *м.* Родившійся въ мартѣ. См. **Марчук**.

Мартопля́с, са, *м.* Вертопрахъ, фигляръ. *Там мартопляс кричав, сміявся.* Котл. Ен. III. 53.

Мартю́к, ка́, *м.* Заяцъ, родившійся въ мартѣ. Ум. **Мартючо́к**.

Мару́да, ди, *об.* Копотунъ, копотунья, мямля, мѣшкотный.

Мару́дитися, джуся, дишся, *гл.* Копаться, возиться, мѣшкотно дѣлать.

Мару́дний, а, е. Копотливый, медленный, мѣшкотный.

Мару́дність, ности, *ж.* Копотливость, мѣшкотность.

Мару́дно, *нар.* Копотливо, медленно, мѣшкотно.

Мару́на, ни, *ж.* Раст. Маточная трава. Matricaria, Pyrethrum parthenium. Вх. Пч. I. 12. *А маруна посходила та пополовіла.* Гол. I. 290.

Маруча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мурчати**. Вх. Лем. 434.

Ма́рфа, фи, *ж.* У гуцульскихъ древорубовъ: дерево, сбиваемое въ плоты для сплава по рѣкѣ. Шух. I. 181.

Мархо́тка, ки, *ж.* Махорка. Ум. **Мархо́точка**. *Ой курив я мархоточку, а тепер лехкий табак.* Грин. III. 244.

Марці́вки, вок, *ж.* Раст. Aster chinensis L. ЗЮЗО. I. 171.

Марципа́н, ну, *м.* Родъ пирожнаго. *Обійдеться циганське весілля і без марципанів.* Чуб. I. 300.

Марцівки́, во́к, *ж.* Цыплята, вылупившіеся въ мартѣ.

Марцьо́вий, а, е. Мартовскій. *Нема з нього нічого, як з снігу марцьового.* Чуб. I. 272.

Ма́рчити, чу, чиш, *гл.*=**Марнувати, марнотратити**. *Він не марчив свого добра, а так з добрими людьми прогуляв та пороздарював убожі.* Канев. у. *Марче моє добро.* Канев. у. *Хиба він призведе до добра? Одно худобу марчить та й годі.* Лубен. у.

Марчі́ти, чі́ю, еш, *гл.* Стариться, дряхлѣть; приходить въ упадокъ. *Вже й дід марчів й пасіка марчів.* Вас. 208.

Марчу́к, ка́, *м.* Щенокъ, родившійся въ мартѣ.

Ма́ршал, ла, *м.* 1) Маршалъ. 2)=**Маршалок** 1. *Ондрій Степанович ще й маршалом був* О. 1862. V. 105.

Маршале́нко, ка, *м.* Сынъ маршала.

Маршалівна, ни, *ж.* Дочь маршала.

Маршалкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Занимать должность маршала.

Марша́лок, лка, *м.* 1) Предводитель дворянства. *Маршалок повітовий* К. МБ. II. 121. 2) Староста въ свадебномъ обрядѣ. *Не дивуйтеся, маршалки, що коротенькі подарки.* Мет. 190. 3) Дворецкій.

Маршля́к, ка́, *м.* Родъ черной краски (у гончаровъ). Канев. у.

Маршува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Маршировать. КС. 1882. V. 353.

Марь, рі, *ж.* Раст. Chenopodium Botrys L ЗЮЗО. I. 116.

Марюка, ки, *ж.* Ув. отъ **мара́**. Призракъ, привидѣніе, злой духъ. *Згинь ти, марюко!* Мир. ХРВ. 10.

Марянка, ки, *ж.*—**паху́ча**. Раст. Смолка пахучая, Asperula odorata. См. **Марена**.

Масали́ґа, ґи, *ж.* Мотъ, плутъ. Змієв. у.

Масла́к, ка́, *м.* Кость. *Хоч ряба на виду, так маслаки до ладу.* Ном. № 7313. *Полапають його за бок: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драґ. 2. Ум. **Маслачо́к**.

Маслакува́тий, а, е. Широкостный.

Маслачо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **масла́к.** 2) Кость пальца, Falanga.

Масла́ччя, чя, *с. соб.* Кости. *Маслаччя болить після того, як упав. У одного, кажуть, пана є чоловік, такий мертвяк, що без шкури і без мняса, саме маслаччя.* Лубен. у.

Масли́на, ни, *ж.* Оливка, плодъ масличнаго дерева, Olea europaea L.

Ма́слити, лю, лиш, *гл.* Маслить.

Ма́сличко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **ма́сло.** 2) Родъ игры. Ив. 46.

Ма́сло, ла, *с.* 1) Масло (коровье). *Плавав, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. **Ма́сло роби́ти.** Пахтать, сбивать масло. *Сонце світить, доцик кропить, чарівниця масло робить.* 2) Елей, муро. 3) **Мураши́не ма́сло.** См. **Муравиний.** 4) Родъ игры. Мил. 56. Ив. 29. 5) — **воро́няче.** Раст. а) Convallaria polygonatum. Лв. 98. б) Lilium martagon. Лв. 99.

Масловий м'яч. Родъ игры въ мячъ. Ив. 33.

Маслосвя́тити, чу, тиш, *гл.* Соборовать, совершать елеосвященіе. *Учора його маслосвятили.* Харьк.

Маслосвя́ття, тя, *с.* Елеосвященіе. *Занедужала небога. Уже й причащали й маслосвятиє служили—ні, не помагало.* Шевч. 115.

Маслува́ти, лу́ю, еш. *гл.* = **Маслосвятити.** *Хто у вас хворий?—Дід, та дуже трудний; так учора маслували.* Канев. у.

Масльо́ни, льо́н, *ж. мн.* = **Сластьо́ни.**

Масльо́нити, ню, ниш, *гл.* Муслить.

Маслю́к, ка́, *м.* = **Масляк 1 и 2.**

Масля́к, ка́, *м.* 1) Масленикъ (грибъ). Радом. у. Раст. Boletus luteus. ЗЮЗО. I. 114. 2) Слизень, улитка, Limax. 3) = **Маслянка 5.** Вас. 182.

Ма́сляна, ної, *ж.* Масленица. Св. Л. 222.

Ма́сляний, а, е. Масляный. **За ма́сляні ви́шкварки не помири́лись.** Поссорились за ничто. Ном. № 3513.

Ма́сляниця, ці, *ж.* = **Масниця.** *Масляниця—баламутка: обіцяла масла й сиру та не хутко.* Ном. № 526.

Ма́слянка, ки, *ж.* 1) Пахтанье, творожистая сыворотка, остающаяся послѣ отдѣленія масла. *Не прийшла я до тебе по воду, іно по грубий сир і густу сметану і густу маслянку.* Чуб. I. 56. Также и родъ кашицы, сваренной изъ такой сыворотки. *Іде циган вечеряти... випив пів бляшанки, та як муха до патоки припав до маслянки.* Рудан. I. 68. 2) Пахталка, ручная маслобойня. 3) Маслянка, посуда для масла. *На столі... тарілка з гарячими пирогами і маслянка з маслом.* Левиц. I. 157. 4) Раст. а) Lilium martagon L. ЗЮЗО. I. 157. б) Lathraea squamaria L. ЗЮЗО. I. 126. 5) Жирная бѣлая мергельная глина. Вас. 182. Ум. **Масля́ночка.**

Ма́сляно, *нар.* Много масла. *Сиряно, масляно.* Ном. № 6485.

Масля́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **масля́нка.**

Масля́р, ра, *м.* Продавецъ масла.

Масля́рка, ки, *ж.* Продавщица масла.

Масни́й, а́, е́. 1) Масляный. **Масна́ неді́ля.** Воскресенье на сырной недѣлѣ. 2) Жирный, пропитанный жиромъ, масломъ (о кушаньяхъ). *Масні пироги.* 3) Замасленный, засаленный. 4) Переносно (о словахъ). Усиленно ласковый, усиленно привѣтливый, но въ то-же время неискренній. *Слова масні, а пироги пісні.* Нп. *Масної бесіди чоловік.* Ном. № 12918.

Ма́сниця, ці, *ж.* Масленица. Каменец. у. *Почекайте, вареники, прийде на вас масни́ця!* Чуб. I. 265. Ум. **Ма́сничка.**

Ма́сничка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ма́сниця.** *Ой, масничко, яка ти була! Як би тебе сім неділь, а посту одна.* Грин. I. 240. 2) Маслянка (посуда для масла). 3) Кадка съ масломъ. 4) Маслобойка.

Ма́сно, *нар.* 1) Масляно, жирно. **Ма́сно ї́сти.** Жирно ѣсть, ѣсть скоромное. Желех. 2) (О словахъ). Льстиво, преувеличенно ласково.

Маста́к, ка́, *м.* = **Мисте́ць.** *От я до жалю не мастак.* Котл. Ен. VI. 49.

Масти́ло, ла, *с.* 1) Кисть для смазки. *І сокира, і мастило, що від воза ся лишило.* Чуб. V. 1061. 2) Мазь; масло. *Піддайте ще трохи до вареників мастила.*

Масти́ти, мащу́, ти́ш, *гл.* 1) Мазать, намазывать, смазывать масломъ и вообще маслянистымъ веществомъ, умащать. *Хто мастить, тому віз не скрипить.* Чуб. I. 280. *Мастити голову.* Мир. Пов. II. 73. *Середа піст, не треба губи мастить.* Ном. № 534. *Моїм маслом та мене й мастить. Чоботи, закурені пилом, дістав... і почав їх мастити добрим дьогтем проти огню.* Г. Барв. 164. 2) Мазать глиной. *Щоб ніколи цього куточка не мастила, то тобі буде добре.* Чуб. I. 4. 3) Пачкать, загрязнять. *Продай, милий, рабі бички, купи мені черевички, щоб я боса не ходила, щоб ніженьки не мастила..* Грин. III. 684. 4) Тасовать (карты). 5) **Словами**

мастити. Услаждать, утѣшать, обольщать. *Мої слова мастими людям душу.* К. Іов. *Як стали говорити, словами мастити, мусив же я з коня встати, горілки купити.*

Мастíльниця, ці, *ж.* Мазальщица. Св. Л. 314.

Масткий, á, é. Жирный, масляный, маслянистый. *Мастке сало. Мастка глина.* **Мастнé полотнó.** Плотное полотно. Ум. **Масткéнький.**

Масткослóвий, а, е. Сладкорѣчивый.

Масткослóвити, влю, виш, *гл.* Умасливать, ублажать.

Мась, тú и масць, ці, *ж.* 1) Мазь. *Треба масти шукати від пальця.* Кіев. г. 2) Масть, цвѣтъ животнаго. 3) Масть (въ картахъ). *До всякої масти козирь.* Ном. № 13551.

Масюненький и масюсінький, а, е. Крохотный, чрезвычайно малый.

Мáта, ти, *ж.* Родъ толстой рогожи изъ соломы.

Матаржúн, ну, *м.* Родъ хлѣба изъ кукурузной муки съ зеленью. Шух. І. 144.

Матербáс, су, *м.* Пестрядь (матерія). Гол. Од. 13. *Серед базару торгували жиди стрічками, ситцем, матербасом.* Левиц.

Матерзáнка, ки, *ж.* Раст. Thymus serpyllum.

Матерúзна, ни, *ж.* Наслѣдство, полученное послѣ матери. *Князь прогайнував усю батьківщину, зоставив їй (жінці) тільки будинок невеличкий у місті з садочком і двором, бо то була її материзна,—того вже не зміг прогайнувати.* МВ. II. 32.

Матерúзнений, а, е. Изъ наслѣдства, доставшагося отъ матери. *Се у мене плахта материзнена.* Волч. у.

Матерúк, кá, *м.* Подпочва, нетронутая земля подъ почвой. *Докопалися до материка, либонь і вода буде.*

Мáтерин, на не, Материнъ. *Отцева і материна молитва зо дна моря рятує.* Ном. № 9373.

Матерúнка, ки, *ж.* 1) Раст.: а) Душица, Origanum vulgare L. ЗЮЗО. І. 130. б) Chenopodium vulgare. Шух. І. 21. в) Thymus serpyllum. Анн. 354. Лв. 102. *Ой у полі нивка, на ній материнка.* Чуб. V. 96. 2) *мн.* **Матерúнки**=**Матірка 2.** ЗЮЗО. І. 115.

Матерúнський, а, е.=**Матерній.** *Приверниcя до мене своїм добрим і материнським серцем.* Чуб. І. 92.

Матéрия, риї и матéрія, рії, *ж.* 1) Матерія, ткань. *То пасмо проміння обливало... крісла, оббиті рябою недорогою материєю.* Левиц. *Так кравець крає, як матерії стає.* Чуб. І. 259. 2) Вещество, матерія. 3) Предметъ, матерія, содержаніе. *Взяв він найнижчу матерію до оповідання.* К. Гр. Кв. XX.

Материя́л, лу, *м.* Матерьялъ. Желех.

Матеркувáти, кýю, еш, *гл.* Бранить по матери. Вх. Лем. 434.

Матерний, á, é. Заматерѣлый. *Матерна дівка.* НВолын. у.

Мáтерній, я, е. Материнскій. *Матернє молоко.* Мнж. 46. *Обнови у серці матерню радість.* Чуб. II. 16. **Мáтерня мóва.** Родной языкъ.

Мáтерно, *нар.* По матери, по матерщинѣ. *Лаяти матерно.*

Матерювáти, рюю, еш, *гл.* Быть посаженной матерью. Черк. у.

Матер'я́нка, ки, *ж.* Вѣнокъ изъ разноцвѣтныхъ бумажныхъ цвѣтовъ у дѣвушекъ. Нѣжинск. у. КС. 1893. V. 283.

Мáти, тері, *мн.* **матерí,** *ж.* Мать. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Тілько в світі правди, що рідная мати.* Нп. **Мáти Бóжа.** Богоматерь. **Головáта мáти.** Мать на свадьбѣ. Маркев. 108, 109. **Стáрша мáти.** Настоятельница монастыря. К. ПС. 118. **Скарбовá мáти.** Монахиня, завѣдывающая монастырскимъ хозяйствомъ. К. ПС. 108. Ум. **Мáтка, мáтінка, мáтінонька, мáтіночка, мáтонька, мáточка, матýня, матýся, матýсенька, матýсечка.** Мил. 200. *Поклонися матоньці низенько у ніжки.* Мет. См. также: **Мама, мамка, мамуня, мамуся, мамусенька, неня, ненечка, ненька.**

Мáти, мáю, еш, *гл.* 1) Имѣть. *Ой мала вдова сина сокола.* Макс. *І любив, і кохав, собі дівчину мав.* Мет. 25. *Отже матимемо зятя!* Левиц. *Яка коса глас довгий має, здає—ота й лучча.* Харьк. у. *Терпи, тіло: маєш, що-сь хотіло.* Ном. № 7073. *Ой мати, мати, ти жалю не маєш!* Мет. 70. *Ой повінь, вітроньку, а з гори в долину, де маю родину.* Мет. 244. *Маєш що їсти? Ну й їж мовчки!* **Ось, мáєш книгу!** На, возьми книгу! **От тобí й мáєш!** Вотъ тебѣ на! **Мáтимеш із їм клóпоту (робóту)!** Будетъ тебѣ съ нимъ хлопотъ! *Дідона ж мала раз роботу, як з ним побігла на охоту.* Котл. Ен. І. 25. **Бог мáє.** Нѣтъ. *За Ганною навіть піп не йшов, бо ховати Бог мало защо.* Левиц. І. 76. **Чорт-мáє, ма.** Нѣтъ. *Є гроші? Чорт-ма й копійки!* Въ слѣд. примѣрѣ **мáти** знач: родить: *Кажуть люде,—чого я така гожа? Мене мати тоді мала, як зацвіла рожа.* Грин. III. 156. 2) Намѣреваться, быть, намѣреннымъ,

предполагать. *Щось маю казати тобі—іди сюди! Кому Господь має що дати, то дасть і в хаті.* Ном. *Козак дівку вірно любить,—заняти не сміє: тим я її не займаю, що сватати маю.* Мет. 105. *А се сі воли за що маєте продати?* Каменец. у. *Голуб голубоньку да покинути має.* Мет. 78. *Я мав заколоти свиню, та шкода, бо молода ще.* Черк. у. *Він... зараз постеріг, що то його мають виряжати з дому.* Левиц. І. 245. *Через тиждень Леонид Семенович мав виїхати до Києва.* Левиц. *Ой мала я журитися,—нехай на Петрівку.* Макс. 3) Быть должнымъ. *Як вас, паничу, маємо звати?* Харьк. у. *Маєш робити, то роби по правді, не виляй. Чи зійшло сонце? Мало зійти вже.* Каменец. у. 4) Съ неопредѣл. накл. глагола переводится безличной формой: придется. *Ой знаю, знаю, кого я кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю.* Мет. 78. *А ти маєш з їм укупі робити.* 5) **Мати за кого, за що.** Считать кого кѣмъ, чѣмъ. *Жінка, що сама відбувала б жнива, мала б себе за вдову і народ би ганив за се чоловіка, що він хліба святого вкупі не заробляв із жінкою.* Г. Барв. 147. *Мене люде за дурного мають.* Г. Барв. 343. *Він не має мене за матір.* НВолын. у. **Він не має мене за устілку.** Онъ считаетъ меня ни во что. НВолын. у. 6) **Має-бути=Мабуть.** *Мает-бути панич простив.* МВ. І. 55. 7) **Маючи звичай.** Соблюдая приличіе. 8) **Мати злість на кого.** Злобствовать на кого. *Злість на мене має Кость.* НВолын. у. 9) **Мати на мислі.** Предполагать, думать. *Скажи, мені, серце моє, що маєш на мислі?* Мет. 63. 10) **Мати на пеньку.** Помнить, держать въ памяти. *Я на пеньку собі маю, що він казав мені, той ворожбит-циган.* Каменец. у. 11) **Мати на оці.** Не спускать съ глазъ. Св. Л. 70.

Матися, маюся, ешся, *гл.* 1) Быть, находиться, имѣться. *А третя* (частина війська) *где ся має? В Чорному морі потопає.* АД. *Як би так малось, як не мається, так що б то було!* Ном. № 5373. *А малась воля, малась сила!* Шевч. *Як би малась сила!* Шевч. 46. *День той малось свято.* Мкр. Н. 15. 2) Поживать, чувствовать себя. *Здоров, Еоле, пане свату! Ой як ся маєш, як живеш?* Котл. Ен. Иногда вмѣсто **ся—себе**: *Там сидів сокіл,—смутно себе мав.* АД. **Матимешся!** Будетъ тебѣ! *Як фельфебер тебе захопить, то матимешся!* Федьк. 3) О матеріальной обезпеченности: **Як він мається?** Насколько онъ состоятеленъ? **Добре мається, зле мається.** Онъ состоятеленъ, онъ не состоятеленъ. *Роспитує про його, як він собі мається, та й напитала, що в його хутір є.* МВ. (О. 1862. III. 48). *А як він собі мається добре, то й бояре... і тії за його тягнуть руку.* К. ЧР. 4) Долженствовать, предполагаться. *Скоро вже й весілля малось бути.* Грин. І. 66. *Подай, мила, білу руку, щоб бачили люде, що малася чужа бути,—тепер моя будеш.* Грин. III. 213. *Малося йти в город, та дощ не пустив.* Зміев. у. 5) Разсчитывать, предполагать. *Нехай сей козак, бідний нетяга, не мається в тебе сеї заставщини викупляти.* ЗОЮР. І. 206.

Матиця, ці, *ж.* 1) Матка, Uterus. 2) Дикая свинья. Вх. Пч. II. 7. 3) Пчеламатка. Вх. Уг. 251. 4) Claviceps purpurea (Sclerotium). Вх. Лем. 434. 5) Втулка въ мельничномъ колесѣ.

Матінка, ки, *ж.* Ум. отъ **мати.** Матушка. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. Въ разговорѣ женщинъ между собою употребляется какъ слово обращенія. *Ох, моя матінко, як утомилась!* Шевч. *Як згадаю, що стояв він гордий та спокійний такий,—матінко! . ні, не піду!..* МВ. II. 27. Ум. **Матінонька, матіночка.** *А приходить додомоньку, б'є і лає матіноньку.* Грин. III. 380. *А нема роду найвірнійшою над ту матіночку.* Мет. 243.

Матінкувати, кую, еш, *гл.* Часто говорить: **ох, матінко!** *Ох, матінко!—тут шепче, оха матінкує* (баба-шептуха), *а там на здобич погляда.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Матінчин, на, не. Матушкинъ.

Матір, тері, *ж.* Матерь, мать. *А мені здається, що ви моя матір.* Левиц. *Як родивсь Сус Христос, до Матір Божа поклала Його в яслах.* Чуб. І. 49. *Матері кожної дитини жаль.* Ном. № 9216. *Потребували батька уп'ять на службу, а син остався з матерею.*

Матірка, ки, *ж.* 1) Мать. *Оттак всі матірки нападають на дочок.* Кв. II. 178. *Добре, що матірки тут нічого не кажуть.* Федьк. 2) Конопля, дающая сѣмена, замашка, Cannabis sativa L. Вас. 199.

Матіркувати, кую, еш, *гл.* Ругаться по матери. *Іде піп, а він матіркує, сказано, п'яний.* Каменец. у. *Став мене матіркувать.* НВолын. у.

Матірний, а, е. Сдѣланный изъ **матір-**

ки. См. **Матірка 2**. *Матірне прядіво*. КС. 1893. VII. 80. *Матірне полотно*. Волч. у.

Матірчатий, а, е.=**Матірний**. Желех.

Матіхна, ни, *ж*.=**Матінка**. *На тобі кошульку, моя матіхно*. Мет. 177.

Матка, ки, *ж*. 1)=**Мати**. *Який тепер світ настав, що син матки не пізнав*. Чуб. *На те циган матку б'є, щоб його жінка боялась*. Ном. № 3906. 2) **Пані-матка**. а) Хозяйка дома. б) Попадья, матушка. *А як твоя думка, пані-матко, спитав о. Хведір у жінки*. Левиц. I. 405. 3) Самка, имѣющая дѣтей. *Ласкаве телятко дві матки ссе*. Ном. № 3302. 4) Пчела—самка, матка. *А за ним повалило козацтво, як за маткою бжоли*. К. 5)=**Матірка 2**. *Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця*. Г. Барв. 147. 6) Ум. отъ **мата**. *Давай матки плести, ну запинати вікна, щоб не перся мороз у хату*. Мир. ХРВ. 126. 7) Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458. 8)—**житна**=**Матиця 4**. Вх. Лем. 434.

Матковий, а, е. **Матковий м'яч, гілка маткова**=**Матка 7**. Ив. 28. КС. 1887. VI. 458.

Матланка, ки, *ж*. **Матланки дати**. Выдрать, потрепать за волоса. Грин. I. 238.

Матний, а, е. Состоятельный, зажиточный. Вх. Уг. 251.

Матнистий, а, е. Имѣющій большую **матню**. Чуб. VII. 416.

Матня, ні, *ж*. 1) Средняя часть шароваръ, приходящаяся между ногами, длинная и широкая внизу. *В червоних штанях оксамитних матнею улицю мете—іде козак*. Шевч. 369. 2) Средняя углубленная часть невода. Вас. 186. *Далеко на берег полізла мережа двома рядами, а за нею показалась з води широка матня*. Левиц. **Попастися в матню**. Очутиться въ безвыходномъ положеніи.

Матовий, а, е. Матовый. *Глянуло з дзеркала неначе її широке матове, трохи смугляве лице*. Левиц.

Матонька, ки, *ж*. Ум. отъ **мати**.

Матorженик, ка, *м*.=**Макорженик**. Желех.

Маточина, ни, *ж*. Ступица въ колесѣ. Вас. 147. *Балагула засіла в грязь по самісінькі маточини*. Левиц. Пов. 99. *Ревнув мов у маточину*. Ном. № 12445.

Маточка, ки, *ж*. 1) Ум. отъ **мати**. *Та немає тих крамарок, що продають ріднесеньких маточок*. Мил. 265 .2) Крестная мать. Угор. 3) Пестикъ (у цвѣтка). 4) Ум. отъ **матка**.

Маточник, ка, *м*. 1) Ячейка въ сотахъ для вывода матки-пчелы. 2) Приборъ, въ которомъ въ ульѣ помѣщаютъ временно матку-пчелу, пока пчелы къ ней привыкнутъ. Представляетъ или клѣточку взъ прутьевъ, или цилиндрическій кусокъ дерева, нижняя часть котораго снабжена зазубринами, съ помощью которыхъ устанавливается приборъ на перекладинахъ, а въ верхней укрѣплена часть камышины, въ которой и помѣщается матка. 3) Раст.: а) Petasites vulgaris. ЗЮЗО. I. 131. б) Ballota nigra. ЗЮЗО. I. 114. Dracocephalum moldavica. ЗЮЗО. I. 121. Nepeta nuda. ЗЮЗО. I. 129.

Матриґан, ну, *м*. Раст. Atropa Belladona. Шух. I. 21.

Матрос, са, *м*. Матросъ. *Що поміж тими карабялми та матроси гуляють*. Нп. Ум. **Матросик**. *Ой, матросики, ви, голубчики, та верніте до броду!* Грин. III. 262.

Матроський, а, е. Матросскій.

Матузка, ки, *ж*.=**Мотузка**.

Матула, ли, *ж*. Вся сѣть невода, кромѣ **матні**. Браун. 9.

Матуня, ні, *ж*.=**Матуся**.

Матусенька, ки, *ж*. Ум. отъ **матуся**. *Матусенька свого сина вечеряти просить*. Мет. 10.

Матусин, на, не. Маменькинъ. *Та найшла в полі билину, та матусину й могилу*. Чуб. V. 453.

Матуся, сі, *ж*. Ласк. отъ **мати**. Матушка. Ум. **Матусенька**.

Матушечка, ки, *ж*. Ум. отъ **матушка**.

Матушка, ки, *ж*. 1) Попадья. *Вона була дуже схожа на сельську матушку*. Левиц. 2) Игуменья, начальница въ монастырѣ. Ум. **Матушечка**.

Матушчин, на, не. Принадлежащій попадьѣ, игуменьѣ.

Матчаний, а, е. Сдѣланный изъ **матірки**. См. **Матірка 2**. *Матчана пряжа*. Сумск. у.

Матчин, на, не=**Матерін**. *Коли б нас, браття, могла отцева й матчина молитва відсіля визволяти*. Дума. *Тобі уся матчина худоба досталась*. О. 1862. VIII. 8.

Мать, *нар*.=**Мабуть**. Лебед. у.

Матюк, ка, *м*. Брань въ мать. **Матюки гнути**. Ругаться по матери.

Матюкати(ся), каю(ся), еш(ся), сов. в. **матюкнути(ся), ну(ся), неш(ся)**, *гл*. Ругать(ся), выругать(ся) по матери.

Ма́тюнка, ки, *ж.* = **Матінка.** *А донечки хустки на піл, матінці до ніг.* Мет.

I. **Мах, ма́ху,** *м.* Взмахъ, размахъ. *За їден мах голову зрубав. Так махнув шапкою, мов душа його з тим махом вилинула.* Г. Барв. 126. *Так зо всього маху і сунув ночви з дяком додолу.* Драг. **У мах.** Быстро, сразу.

II. **Мах!** *меж.* отъ *гл.* **маха́ти.** *Сюди мах! туди мах! та й вискочив з неї лях!* Правда, 1868, 423.

Ма́ха, хи, *ж.* Бревно, вставленное въ валъ вѣтряной мельницы, къ которому придѣлываются крылья. НВолын. у.

Маха́н, ну́, *м.* Баранье мясо, мясо вообще. *„Добийте вола того, котрий мучиться, поділіться та зваримо куліщу“. Вони так і зробили: добили вола, поділили його, наварили куліщу з маханом і давай їсти.* Драг. 238. *Уже і п'є, і їсть чабан, чого не пив, не їв ізроду: сік з винограду ма за воду, щербу, оладдя і махан.* Мкр. Г. 22.

Маха́ння, ня, *с.* Маханіе. *Махання за биття не рахується.* Ном. № 3884.

Маха́ти, ха́ю, еш, одн. в. **махну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Махать, махнуть. *Він ішов позад їх до клуні, тихо махаючи батогом.* Левиц. *Ой як зійшов серед моря та й став потопати, червоною хустиною на берег махати.* Нп. *Рукою (на молитві) махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *Летить орел через море, крилечками маше.* Мет. 64. *Мечем махнув.* 2) Быстро бѣжать, побѣжать, ѣхать, поѣхать, плыть, поплыть, мчаться, помчаться, отправиться. *Треба кобилу запрягати та на село махати.* Драг. *Махай додому, бравий мій козаче!* К. МБ. X. 16. *А тоді за греблю оп'ять човнами махають.* О. 1861. XI. 8. *А як же пан Шрам махне за Дніпро?* К. ЧР. *Про диво сеє як почули, то люде зараз в степ махнули.* Греб. 372. *І вростич хто куди махнули.* Котл. Ен. III. 59. *За море махнули.* Грин. III. 601.

Махи́на, ни и **махи́ня, ні,** *ж.* Громадина, громада. *У нас на хуторі навдивовижу віл: здоровенна махина.* Стор. II. 41. *Церква чимала махиня.* Св. Л. 25.

Махі́тка, ки, *ж.* Махотка, малый горшочекъ. Вас. 181.

Махлюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Обманывать, плутовать, мошенничать.

Махля́р, ра́, *м.* Плутъ, мошенникъ. *Та воно мать є такі махлярі, що не тільки таскають гроші з кишень, а й роблять їх.* Лебед. у.

Махля́рити, рю, риш, *гл.* = **Махлювати.**

Махля́рка, ки, *ж.* Плутовка, обманщица. Ум. **Махля́рочка.** *Да циганочка-махлярочка теє поробила.* Рк. Макс.

Махну́ти. См. **Махати.**

Махови́й, а́, е́. Маховой. **Махові́ ви́ла.** Длинныя вилы для метанія сѣна на вершину стога. **Махови́й са́жень.** Мѣра длины, насколько можно разставить руки въ противоположныя стороны.

Махови́к, ка́, *м.* Маятникъ. Мнж. 185.

Ма́хом, *нар.* Быстро. *Прийшло махом і пішло прахом.* Ном. № 11835.

Махону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно махнуть. 2) Помчаться.

Махорну́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Махонути.** *До світа встав та що єсть мочі у довгий ліс і махорнув.* Алв. 91.

Махо́та, ти, *ж.* Колебаніе, качаніе.

Мац! *меж.* Щупъ! *Мац-мац по лавиці, нейшов мохнавиці.* Чуб. I. 314.

Маца́, ци́, *ж.* Опрѣсноки у евреевъ.

Ма́цання, ня, *с.* Ощупываніе.

Мацапу́ра, ри, *об.* Неуклюжій, неповоротливый человѣкъ. *Чортова мацапура.* Ном. № 3562.

Мацапу́рів, рова, ве. Принадлежащій мацапу́рі. *Мацапурова невіра* (брань). Ном. № 3562.

Ма́цати, цаю, еш, одн. в. **мацну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Щупать, ощупывать. *Усі кинулись шукати. Мацали-мацали по доліві—нема* (перстіня). Г. Барв. 206.

Ма́цатися, юся, ешся, *гл.* 1) Ощупывать. *Еней все мацався рукою, щоб не ввалитися куди.* Котл. Ен. 2) Копаться, медленно дѣлать. *Мацався, мацався мацько, доки вечір спобіг.* Черк. у.

Маце́нький, а, е = **Маціцький.** *Маценьке горнятко.* Вх. Зн. 35.

Маценя́, ня́ти и **маціпча́ ча́ти,** *с.* Очень маленькій горшокъ. Ум. **Маценя́тко.**

Маці́ненький, маці́нький, маці́пкий, маці́цький, а, е. Крошечный. Желех. Вх. Лем. 434.

Маціпча́. См. **Маценя.**

Маці́пкий. См. **Маціненький.**

Маціпу́ра, ри, *об.* = **Мацапура.** К. МБ. II. 123.

Маці́цький. См. **Маціненький.**

Мацкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Искать ощу-

нью. *Поночі у хаті, а я по лаві й мацкую.* НВолын. у.

Мацну́ти. См. **Мацати.**

Маць́ока, ки, *об.* Косноязычный? *От ще хто роскаже,—це Кузьма! Як почне телиться, як почне сюркати та пирхати, та плюватьcя!..—Та він же мацока.* Тамъже говорятъ: *Цока-мацока, борщу не їсти, а каші не дамо.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Мацу́! *меж.*=**Мац!** *Мацу-мацу по лавицю, обмацаю мохнатицю.* Ном., стр. 303.

Мацу́н, на́, *м.* Любящій щупать.

Ма́цу́р, ра, *м.* Котъ. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6.

Маць, ці, *ж.* 1) Все маленькое. Вх. Лем. 434. 2) Маленькія дѣти, маленькіе люди. Вх. Лем. 434.

Мацько́, ка́, *м.* Нерѣшительный человѣкъ, человѣкъ, идущій ощупью.

Мацюпе́нький, а, е.=**Маціненький.** Борз. у. Желех.

Мацюра́, ри́, *ж.* Палка толстая. *Він мене оперезав сучкуватою мацюрою по спині, отакою—в руку завтовшки.* Александров. у.

Мацья́, ці, *ж.* 1)=**Маца.** 2) Недотрога, важная особа. *Дивись, яка маця! Буцім і доторкнутись до неї не можна, пручається.* Подольск. г.

Ма́цяти, цяю, еш, *гл.*=**Мацати.** Вх. Лем. 434.

Мача́, ча́ти, *с.* Зернышко мака. **Було́ того́ як мача́т.** Было очень много. Вх. Лем. 434.

Ма́чанка, ки, *ж.* Родъ пищи: смѣсь сыра со сметаной. Желех.

Мача́ти, ча́ю, еш, *гл.* Мочить, намачивать. *Копай, доню, корінці, мачай, доню, в горільці.* Чуб. V. 417.

Мача́тко, ка, *с.* 1) Молодая кошечка. Вх. Уг. 251. 2) Сережка дерева (ивы, вербы и пр.). Вх. Уг. 251.

Ма́ченько, ка, *с.* Ласк. отъ **мак.**

Мачи́на, ни, *ж.*=**Мача.** Ум. **Мачи́нка, мачи́ночка.** О. 1861. III. Гул.-Арт. 106.

Ма́чка, ки, *ж.* 1) Кошка. Гол. II. 559. Вх. Пч. II. 6. 2)=**Баґа.** Шух. I. 277. См. **Омачка.**

Мачка́тий, а, е. О дождѣ: мелкій? *Мачкатий дощ.* Шух. I. 212.

Мачкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Вырывать руками просо, гречу. *Доведеться й йому мачкувати своє просо.* Брац. у. 2) Идти мелкимъ шагомъ (о гуцульской лошади). Шух. I. 80

Мачкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Карабкаться. *Перекинулися з возами у яр та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у.

Мачо́к, чку́, *м.* 1) Ум. отъ **мак.** 2) Раст. Papaver Rholas. ЗЮЗО. I. 130. 3) *мн.* **Мачки́.** Вѣнокъ изъ цвѣтовъ мака. *Вбірається в мачки, в добре намисто, в стрічки.* Г. Барв. 205.

Ма́чоха, хи, *ж.*=**Мачуха.** Желех.

Мачу́ла, ли, *ж.* 1) Рогожка, мочала. *Ми, бач, не бачили й не чули, а плели мачули. Василева борода мачулами увита, а смолою улита.* Мет. 2) *об.*=**Маштула.** *Там такий мачула.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Ма́чуха, хи, *ж.* Мачеха. *Горілка не дівка, а мачуха не мати.* Ном. № 9378. *Добре тому жити, в кою рідная мати, в мене молодої мачуха лихая.* Чуб. V. 565.

Мачухі́вна, ни, *ж.* Дочь мачехи, сестра по отцу, но не по матери. Черк. у.

Мачуше́нко, ка, *м.* Сынъ мачехи, братъ по отцу, но не по матери. Черк. у.

Ма́чушин, на, не. Принадлежащій мачехѣ. *Зімнє сонце, як мачушине серце, зімнє тепло, як мачушине добро.* Ном. № 619.

Машерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Маршировать, идти. Желех. Въ пѣснѣ о вѣтрѣ въ знач. дуть. *З-за гори високої вітер машерує.* Грин. III. 530.

Маши́на, ни, *ж.* Машина. *Директорі заводів мали право од себе ставити до машин робітників.* Левиц. *Є на морі така машина, що сама меле, сама місить, сама пече.* Рудч. Ск. I. 136. Ум. **Маши́нка.**

Машини́стий, того, *м.* Машинистъ. Мнж. 143.

Маши́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **маши́на.**

Маши́нник, ка, *м.* = **Машинистий.** *Отто єсть машини бігають, то ті машинники, що на їх.* Мнж. 143.

Ма́шка, ки, *ж.* Ласкательное названіе женщины. *Кажи, машко! Чого ти соромишся?* О. 1861. XI. Кух. 28.

Машкара́, ри́, *ж.* 1) Маска. Канев. и Каменец. уу. Мил. 61. *А в нас є машкара.* Левиц. *Хто ж його обікрав?—Бог його знає. Якісь, каже, замурдовані люде. Понадівали машкари, пов'язали гаразденько всіх, та й забрали що знайшли.* Мир. ХРВ. 214. 2) Харя, рожа, уродина. *Бо ти того любиш, що красний із твtварі; по-*

чкай, може достанеш страшную машкару. Чуб. V. 253.

Машкéра, ри, *ж.* Лягушечья шкурка зачарованной царевны, которую царевна можетъ снимать (въ сказкѣ). Радомысл. у.

Машля́к, ка́, *м.* Смѣсь водяныхъ растворовъ красокъ съ свинцомъ и пескомъ (при раскрашиваніи посуды). Вас. 183.

Машта́к, ка́, *м.*=**Мастак.** *Всяк маштак своє зна.* Ном. № 10415. У Мирнаго казакъ называетъ **маштака́ми** крѣпостныхъ. Мир. ХРВ. 267.

Машталі́р, ра, *м.* Конюхъ; кучеръ.

Машталі́рський, а, е. Конюшенный.

Машту́ла, ли, *об.* Неотеса (о человѣкѣ). *Прийшов у банок такий маштула, що й слова не вміє вимовити, а гроші як витяг, так аж усі члени жахнулись.* Херсон. Слов. Д. Эварн. См. **Мачула 2.**

Ма́щений, а, е. Масляный, облитый масломъ или саломъ. *Їв там пироги з сиром, картоплю мащену.* Екатерин. г.

Маю́чий, а, е. Состоятельный, зажиточный. Каменец. у.

Ма́явка, ки, *ж.* 1)=**Мавка.** Желех. 2)—**си́ня.** Раст. Monilia coeruba.

Мая́к, ка́, *м.* 1) Призракъ? *Ой іде якийсь маяк; ангели десь то, не люде засвітили так всюди.* Чуб. III. 328. 2) Дерево, оставленное при порубкѣ лѣса. *Ворони... сіли на маяку, що на горі посеред лісу.* Шевч.

Ма́яння, ня, *с.* Развѣваніе.

Ма́яти, ма́ю, еш, *гл.* 1) Развѣваться. *Через улицю гай, гай, моя кісочка май, май!* Чуб. *Стрічки мають в синьому небі.* Левиц. 2) Колыхать, колыхаться. *Вітер віє, гілля має.* Рудч. Чп. 216. *Ой високо клен-дерево має.* Мет. 115. 3) Махать. *Соловейко летить, крильцями має.* Грин. III. 410. 4) Виднѣться; мелькать. *Орися росла собі, як та квітка в городі: повна да хороша на виду, маяла то сям, то там по господі в старого сотника.* К. Орися.

Ма́ятися, ма́юся, ешся, *гл.* 1) Качаться, колебаться отъ вѣтра. *Мається, як горох при дорозі.* Ном. № 2095. 2) О сердцѣ: биться слегка. *Приложила я руку до її серця,—ще трошечки мається.* Г. Барв. 116.

Мая́тний, а, е. Замѣтный, видный, цѣнный. *Ото й маятна річ, що стіл, а то все порохня.* Лебед. у.

Мая́чення, ня, *с.* 1) Мельканіе, мерцаніе. 2) Бредъ, галлюцинація.

Мая́чити, чу, чиш, *гл.* Виднѣться вдали; быть на виду. *Ой вийду я на вулицю,—маячу, маячу.* Грин. III. 679. *Нехай мене той забачить, що в полі маячить.* Чуб.

Маячли́вий, а, е. Мечтательный.

Мая́чний, а, е. Видный, замѣтный. *То вид маячніший, завидніший був, поки не стригь, а як чуба збув, то таке гостропике стало.* Лубен. у.

Мги́чка, ки, *ж.* Мелкій дождь.

Мгла, ли́, *ж.* Мгла. *Людей на зеленому полі як мгли: провожають своїх родичів.* Г. Барв. 239.

Ме! *меж.* Выражающее блеяніе овцы. *Прийде коза до воза да й скаже: ме!* Ном. № **Ні ґу, ні ме.** Ничего не можетъ сказать. Мнж. 163.

Ме́бель, белі, *ж.* Мебель. *Мебель така гарна, така гарна! Чи й мебель уже купили?* Левиц.

Мед, ду, *м.* 1) Медъ. *Нуте ви, бджоли!.. приносьте густії меди і рівнії воски.* Чуб. III. 9. **На соло́дкім меду́ обізва́тися.** Заговорить сладкорѣчиво. *І шумить, і гуде, дрібен дощик іде,—ой хто ж мене молодую та й додому доведе? Обізвався козак на солодкім меду: „Гуляй, гуляй, чорнобрива, я додому доведу“!* Нп. 2) Медъ (напитокъ). *Один сидить конець столу медвино кружає.* Мет. 8. Ум. **Ме́деќь.** Грин. III 106. **Медо́к, медо́чок.** *В першому кубці медок-солодок.* Чуб. III. 416.

Меда́ля, лі, *ж.* Медаль.

Медве́диця, медве́дник, медві́дь и пр. См. **Ведмедиця** и пр.

Меделя́н, на, *м.* Ирландская собака, Canis molossus.

Ме́деќь, дцю́, *м.* Ум. отъ **мед.**

Ме́джи, *пред.*=**Між.**

Медитува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Метикувати.** *Думають кожен своє. Пан лежить, дивиться на небо та й медитує.* КС. 1883. III. 671.

Меді́вка, ки, *ж.* 1) Подслащенная медомъ водка? 2) Раст. Lotus corniculatus. Лв. 99. Ум. **Меді́вочка.** *Будем пити медівочку у жида на шеньку.* Гол. II. 438.

Медівни́к, ка́, *м.* 1)=**Медяник 1.** 2) Названіе различныхъ растеній. а) Galium verum. Вх. Пч. I. 10. б) Galeopsis versicolor. ЗЮЗО. I. 123. в) Dracocephalum Moldavica. ЗЮЗО. I. 121. См. **Медяник 2.**

Медля́к, ка, *м.*=**Меделян.** Желех.

Медни́й, а́, е́. Обильный медомъ; медоносный. *Медний рік.* О. 1861. XI. Свид. 60.

Щоб ваша бджола все медна була. О. 1861. Свид. 62.

Медо́ви́й, **а**, **е**. Медовый, медвяный. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе пити буду молодая?* Чуб. V. 51.

Медови́к, **ка́**, *м*.=**Медівник**.

Медовчи́к, **ка́**, *м*. Пчеловодъ. Закр.

Медо́к, **дку́** и **медо́чок**, **чку**, *м*. Ум. отъ **мед**.

Медуни́ця, **ці**, *ж*. Раст. а)=**Медунка** 1. ЗЮЗО. I. 133. б) Spiraea Filipendula. ЗЮЗО. I. 137. Thalictrum angustifolium. ЗЮЗО. I. 138.

Меду́нка, **ки**, *ж*. 1) Раст. а) Pulmonaria angustifolia L. ЗЮЗО. I. 133. б) Pulm. azurea Bess. Ibid. в) Pulm. officinalis L. Ibid. г) Cytissus nigricans. Лв. 98. д) Lychnis. Лв. 100. 2) Родъ сладкой груши. Вх. Зн. 36. 3) Ласковая женщина *Не медунку ведуть, та не медунка й в конопляя сидить* (та злюща, а та ще гірша). Ном. № 2903. **Ді́вна міду́нка**. Хорошая и милая дѣвушка. Вх. Зн. 36.

Ме́дя, **ді**, *ж*. Дѣтс. 1) Медъ. 2) Все сладкое.

Медявни́к, **ка́**, *м*. Раст. Galium verum L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Медівник 2.**

Ме́дяни́й, **а**, **е**. Медовый. *В нас ріки медяні, в нас верби грушки родять.* Чуб. V. 335.

Медяни́к, **ка́**, *м*. 1) Медовый пряникъ. *Той купує горілку, той медяників.* Левиц. 2) Раст. а) Galium verum L. ЗЮЗО. I. 123. б) Primula officinalis. L. ЗЮЗО. I. 132.—Veris. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Медяничо́к**.

Медяни́шний, **а**, **е**.=**Медяний**.

Медя́нка, **ки**, *ж*. Берестянка для меду.

Ме́дяно, *нар*. 1) Сладко. 2) Сладко, легко, пріятно. *Та й мені не медяно гроші достаються. Не стало Пилипа, то й Прісці не медяно прийдеться.* Мир. Пов. I. 141.

Меж, **ме́жи**, *пред*. Между. а) Съ родит. и творит. на вопрос: гдѣ? *Межи білих хаток.* О. 1861. I. 9. *Знаєте нас самих, знайте й меж людьми.* Ном. № 14108. б) Съ винит. на вопр.: куда? *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. *Ох, ідеш ти, доню, меж чужії люде.* Мет. **Межи́ очі** (**вда́рити**, **плю́нути**). Въ глаза.

Межа́, **жі́**, *ж*. Межа, граница, предѣлъ. *На полю пшениченька через межу похиляється.* Чуб. *Хто росміряв по всій землі границі, натягував верівку на тіх межах?* К. Псалт. 84. Ум. **Ме́жка**.

Ме́же, *пред*.=**Межи**. *Пусти уха меже люде, то чимало почуєш.* Ном. № 6994.

Меже́ний, **а**, **е**. 1) Средній; обычный; какъ разъ такой, какъ должно быть. *Косарь саме межений.* Харьк. г. *Чи зелений хліб?—Ні, він тепер саме межений.* Лубен. у. *То була прибутна, а то вже стала межена вода.* Кременч. у. 2) Лѣтній. *Добич* (у рибалок): *весняна—до Тройці, межена—до Покрови, просол—до заговін або до Миколая, поки льод стане.* Азовск. побереж. 3) Вяленый? маринованный? *Межені осятри до хріну.* Мкр. Г. 60.

Ме́жень и **ме́жінь**, **ні**, *ж*. Средина лѣта, лѣто. *До́бич* (у рибалок): *весняна—до Тройці, межена—до Покрови, просол—до заговін, або до Миколая... Настояща добич—то межінь. Сказано—літо: на все хороше: чи хліб упорать, чи в рибальстві зарибалить.* Азовск. побереж. Залюбовск. Въ Хорольск. у. **Ме́жень**, **жня**, *м*. *Люде казали, що сей год на гречки добрий межень буде, на проси не так, а на гречки добрий.*

Межи́. См. **Меж**.

Межи́гірець, **рця**, *м*. Живущій между горами.

Межи́гірря, **ря**, *с*. Долина между горъ, ущелье.

Межи́гірський, **а**, **е**. Находящійся между горами.

Межимі́р, **ра**, *м*. Землемѣръ. Желех.

Ме́жинаро́дний, **а**, **е**. и —**ній**, **я**, **е**. Международный. Желех.

Межи́річчя, **чя**, *с*. Водораздѣлъ, междурѣчье.

Межи́сітка, **ки**, *ж*. Остатокъ послѣ сѣянія муки, мелкіе отруби. *Сяка-така межисітка.* Ном. № 13868.

Межи́ти, **жу́**, **жи́ш**, *гл*. Мариновать? вялить?

Межі́вка, **ки**, *ж*. Размежеваніе. Желех.

Ме́жка, **ки**, *ж*. Ум. отъ **межа́**.

Межни́к, **ка́**, *м*. 1) Полоса незасѣянной замли между двумя нивами. Харьк. у. 2) Промежность, perinaeum. Пятигор. окр.

Межо́вий, **а**, **и**. Землемѣрскій, межевой. *Межовий шнур. Покладеш їх, звоювавши, густо серед поля і межовий шнур покаже, яка кому доля.* К. Псалт. 49.

Межува́ння, **ня**, *с*. Межеваніе.

Межува́ти, **жу́ю**, **еш**, *гл*. 1) Межевать. *Ой уступив москаль у запорозьку землю та й став межувати, де слободи, де городи добре буде сажати.* Нп. 2) Граничить.

Чернігівська губернія межує з київською. Черниг. у.

Межува́тися, жу́ся, єшся, *гл.* Размежевываться.

Мезга́, ги́, *ж.* Мягкая кора подъ твердой на соснѣ.

Мези́нець, нця, и пр. См. **Мизинець** и пр.

Ме́кати, каю, еш, одн. в. **ме́кнути, ну, неш,** *гл.* Блеять.

Меке́кати, ке́чу, чиш, *гл.*=**Мекати.** *Або нявчить по котячи, або мекече по ягнячи.* Гліб. 87.

Мекеке́! *меж.* Крикъ ягненка, овцы, козы. *От біжить баран: „мекеке, мекеке!“.* Рудч. Ск. І. 40. *Коли це приходе один вовк та й став біля кози, а вона: „мекеке!“.* Грин. І. 116.

Мекеке́кати, каю, еш, *гл.* Издавать звукъ: **„мекеке́“**, блеять. *Дружко аж охрип мекекекаючи.* Кв. 16.

Ме́кнути. См. **Мекати.**

Мекоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Мекати.** Вх. Зн. 35.

Мела́й, ла́ю, *м.* 1)=**Малай.** 2) Кукуруза. Угор.

Мела́йник, ка *м.* 1) Хлѣбъ изъ кукурузы. 2) Ломкая порода шифернаго камня. Вх. Зн. 35.

Мела́нка, ки, *ж.*, также и *мн.* **Мела́нки.** Канунъ новаго года. **Ходи́ти з Мела́нкою.** Компанія парубковъ, среди которыхъ одинъ, называемый **Мела́нкою,** одѣтъ въ женскую одежду, а другіе переодѣты цыганомъ, старикомъ, козою и пр., ходитъ вечеромъ подъ новый годъ изъ хаты въ хату, поетъ обрядовыя пѣсни и пр. О. 1861. XI. Свид. 66. См. **Коза 5.**

Ме́ливо, ва, *с.*=**Мливо.**

Мели́кати, каю, еш, *гл.* Издавать звукъ. *Яка там тварь меликає?*

Мелі́й, лія́, *м.* Человѣкъ, привезшій хлѣбъ для помола. Міуск. окр.

Мелу́н, на́, *м.* Болтунъ, пустомеля. **Утну́ти мелуна́.** Солгать. Ном. № 6930.

Мелька́ти, ка́ю, еш, одн. в. **мелькну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Мелькать, мелькнуть. *І хвіст мелькнув.* Ном. № 1890.

Мелька́тися, ка́юся, єшся, *гл.* Касаться, соприкасаться. *Пола з полою мелькається, побратим з побратимом на здоров'є питається.* Лукаш. 61.

Мелькну́ти. См. **Мелькати.**

Ме́льник, ка, *м.* Мельникъ. *Ой мельнику, мельничєньку, змели мені пшениченьку.* Чуб. **Ме́льника пі́ти́.** Полетѣть кувыркомъ. *Я його як ударила (гуся), так воно мельника й пішло.* Ромен. у. Ум. **Ме́льничок, мельниче́нько.**

Ме́льничка, ки, *ж.* Жена мельника. *Ой мельничко, круподерничко, позич мені ступки, обідрати крупки.* Грин. Ш. 654.

Ме́льничок, чка, *м.* Ум. отъ **ме́льник.**

Мельничу́к, ка́, *м.* Сынъ мельника, помощникъ мельника.

Мельну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **моло́ти.** *Язичок мельне, та й у кут, а спину натовчуть.* Ном. № 1122.

Мельчко́м, *нар.* Мелькомъ. *І в голову йому не клалось, щоб з ним так бачитись мельчком.* Котл. Ен.

Мелю́с, са, *м.* Искаженіе собственнаго имени: Міусъ—рѣка и прилегающее къ ней урочище. Въ думѣ: *І до байраків, до мелюсів добігали, і терноеі віття, верхи стинали... Далі з байраків, із мелюсів вибігали.* АД. І. 108. Въ другихъ варіантахъ: **Міюс** или **Міус.** *Стали вони до Міуса, до байрака добігати* и т. д. Потебня. III. 122.

Мелю́чий, а, е. Муксмольный. *Мелючий млин.* Вас. 172.

Ме́ляний и ме́лятий, а, е. Молотый. НВоллын. у.

Меля́са, си, *ж.* Свекловичная патока.

Меля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Вилять, вертѣть. *Мов теля хвостом меля.*

Ме́лятий. См. **Меляний.**

Ме́мель, ля, *м.* ? *Бідний бятько схватив удруге мемеля од парубків* (=побито його) *і пішов плачучи додому.* Грин. II. 172.

Ме́ндель, ля, *м.* Маленькій снопикъ хлѣба. Ум. **Ме́ндлик.** См. **Мандель.**

Менджигува́ти, гу́ю, еш, *гл.*=**Манджува́ти.** Козел. у.

Менджува́ти, джу́ю, еш, *гл.* Постоянно мѣняться; барышничать посредствомъ промѣна. *Менджує, як циган кіньми.*

Менджу́н, на́, *м.* Барышникъ, занимающійся мѣной лошадей. *Найшов менджуна: продавай, кажу, мого коня аби кому.* Лебед. у.

Мендине́шка, ки, *ж.* Насѣк. вошь. Вх. Пч. І. 7.

Ме́ндлик, ка, *м.* Ум. отъ **ме́ндель.**

Мене́ний, а, е. Поименованный, названный. *У мененому селі жінка вдова злюбилась з парубком.* О. 1862. II. 57.

Мензе́ря, рі, *ж.* Дойная овца. Херс. г.

Мензирь, ря, *м.* Родъ овечьяго сыра.

Мени́ни, ни́н, *ж. мн.* Именины. Мир. ХРВ. 109. *У пана менини.* Миж. 107.

Мени́нник, ка, *м.* 1) Именинникъ. 2) День ангела. *Прийшов менинник багатою; він наззивав повну хату гостей.* Грин. I. 179.

Мени́нниця, ці, *ж.* Именинница.

Менке́т, ту, *м.* Манжета. Сборки на рукавахъ женской сорочки у кисти руки. Гол. Од. 20. Желех.

Ме́ння́, ня́, *с.* Имя. **На ме́ння.** По имени. *На меня не знаю, як його звуть.* Конотоп. у. Ум. **Ме́ннячко.** *Та два сини зродила, сама меннячко дала.* Чуб. V. 923.

Менна́ти, ня́ю, еш, *гл.* Именовать. *Як вони себе менняли, чи святими, чи як,—не знаю.* Павлогр. у.

Мент, ту, *м.* Мигъ. **У-мент.** Вмигъ. *Сів на хазяйського коня, в-мент придув із горілкою.* Драг. *В один мент одно за'дним переміняється.* Г. Барв. 466.

Ме́нта, ти, *ж.* Родъ мѣхового женскаго полушубка, окаймленнаго тесемками. Гол. Од. 81.

Мента́лик, ка, *м.* Родъ медальона у женщинъ. См. **Дукач.** Гол. Од. 50.

Ментре́га, ги, *ж.* Бунтъ, безпорядокъ, замѣшательство.

Ментре́житися, жуся, жишся, *гл.* Волноваться, бунтоваться. *Оттоді то народ почав ментрежитись проти панів.* Кіев. у.

Менту́з, за, *м.* Рыба налимъ, Gadus lota.

Менува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Именовать.

Менува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Именоваться.

Ме́нчий, а, е = Ме́нший и пр. *На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться, а більший менчою кусає та ще й б'є.* Гліб. 22.

Менчир, ра, *м.* Раст. Erica. Лв. 98.

Ме́ншати, шаю, еш, *гл.* Уменьшаться.

Ме́нше, *нар.* Меньше, менѣе. *Менше вкусиш, борше лигнеш.* Ном. № 5588. **Ме́нше з тим.** Это не важно! пустяки! *Побила?—Побила!—Менше з тим!* НВолын. у. Ум. **Ме́ншенько.**

Ме́нший, а, е. Меньшой; младшій. *Менша сестра літ не дійшла.* Нп. *Старший не буде меншим.* Чуб. *Сами, мовляв, і старші, й менші.* Ном. № 10404. Ум. **Ме́ншенький.** Чуб. V. 862. МВ. II. 10.

Менши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Уменьшать.

Ме́ншість, шости, *ж.* Меньшинство. Желех.

Мень, ня, *м.* Рыба налимъ, Gadus lota.

Ме́нька, ки, *ж.* Рыба: конь, конекъ, Syngnatus Hyppocampus.

Меньо́к, нька́, *м.*=**Мень.** Котл. Ен. IV. 9.

Ме́рва, ви, *ж.* 1) Мятая, тертая негодная солома. *На городі мерва.* Грин. III. 659. 2) Дрянь, негодное. 3) *мн.*=**Морва.**

Мерви́стий, а, е. Измятый, помятый. *Мервиста солома.*

Ме́рвисько, ка, *с.*=**Мерва.**

Ме́рвити, влю, виш, *гл.* Комкать, мять.

Мерві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Приходить въ негодность (о соломѣ).

Мерга́снути, сну, неш, *гл.* Стемнѣть, сдѣлаться пасмурнымъ. Вх. Зн. 35.

Мере́гий, а, е. Бурый съ темными полосами (о масти).

Мере́жа, жі, *ж.* Неводъ съ большими очками. Браун. 11. *Над вечір отаман звелів готувати здорову мережу.* Левиц.

Мере́жаний, а, е. 1) Съ ажурными узорами; узорчатый. *Мережана сорочка, плахта.* 2) Украшенный рѣзьбой. *Старий воли випрягає, занози ховає мережані.* Шевч. 117. *Мережані ярма.* Рудч. Чп. 129. 3) Изукрашенный. *Не для людей і не для слави мережані та кучеряві оці вірші віршую я.* Шевч. 442. *І там степи, і тут степи, та тут не такі: руді, руді, аж червоні, а там голубії, зеленії, мережані нивами-ланами, високими могилами, темними лугами.* Шевч. 378.

Мере́жати, жаю, еш, *гл.* 1) Дѣлать ажурные узоры. *Ой стрічечка до стрічечки, мережаю три ніченьки, мережаю, вишиваю.* Шевч. 375. 2) Украшать рѣзьбой деревянныя вещи. 3) Исписывать, испещрять. *І довелося знов мені на старість з віршами ховатись, мережать книжечки.* Шевч. 376.

Мере́женка, ки, *ж.* ? *Угадай, Ганно, примичная панно, на чиїй руці на мереженці перстень упав.* Чуб. III. 99.

Мере́жити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Мережати.** 2) Колотить. *Ірода козак мережив києм як собаку.* Мкр. Н. 34.

Мере́жка, ки, *ж.* 1) Ажурный узоръ, получаемый помощью выдергиванія нитей изъ полотна и закрѣпленія оставшихся бѣлыми нитками. Вас. 192. Названіе частей: отверстія—**дірочки́**; узкія полосы полотна, раздѣляющія отверстія, стоящія въ группѣ,—**стовпці́**; болѣе широкія полосы, раздѣляющія группы отверстій—**поло́те́нця**; рубецъ, который идетъ по краю **мере́жки** или рядъ мелкихъ отверстій тамъ-же—**пру́тик.** Харьк. (Залюб.). *У нашої да Ганночки в подолі мережки.* Чуб. III. 131. **Горла́та мере́жка**—съ слишкомъ большими

отверстіями, а **сліпа́**—съ слишкомъ малыми. Славяносерб. у. Кромѣ того мережки носятъ цѣлый рядъ различныхъ названій, смотря по узору или способу шитья: **безчі́сна, збан, колісча́, колісча́тка, ко́са, кру́гла, ля́хівка, моско́вка, переплу́таннячко, трійча́тка, хреща́та, черв'ячо́к, з чи́сницями** и пр: Залюбовск. Чуб. VII. 415. **Соро́чка-мере́жна.** Рубаха съ ажурными узорами. *А в нашої бондарівни сорочка-мережка.* Гол. 2) Узорныя украшенія цвѣтными нитками сверхъ канта по таліи полушубка. Вас. 155. 3) Узоры въ ожерельи изъ цвѣтныхъ бусъ. „Въ нѣкоторыхъ мѣстахъ, на правой сторонѣ Днѣпра, изъ мелкаго разноцвѣтнаго намиста приготовляютъ узорчатое ожерелье, на кот. употребляется больше всего чернаго и бѣлаго намиста: *„чорне для поля, а біле, червоне і голубе, чи там другє яке небудь, для мережок"*. См. **Лучка.** Чуб. VII. 426. 4) Рѣзьба на деревѣ. Чуб. VII. 404. 5) Орнаментъ на металлическихъ частяхъ курительной трубки, а также и стальной шаблонъ для выбиванія его. Вас. 149. Ум. **Мере́жечка.**

Мере́жуваний, а, е=Мережаний.

Мере́жуватий, а, е. У кожевниковъ, о кожѣ: покрытый мелкими пятнами,— *„наче горохом побита"*. Вас. 157.

Мере́жчатий, а, е.=Мережаний. О. 1862. VIII. 16.

Мереко́ніти, ніє, *гл. безл.* Мерещиться. Угор.

Мере́на, ни, *ж.* Рыба: многоусачка рѣчная (Угор.), чебакъ, Cyprinus barbus.

Мере́ндати и мере́ндзати, джу, джиш, *гл.* Пережовывать, отрыгать жвачку. Угор. *Віл мерендже.* Вх. Зн. 35.

Мере́ндя, ді, *ж.* Приготовленная пища. *У пічках стоїть мерендя (готовий харч).* Шух. I. 96.

Мере́нька, ки, *ж.* = **Мерест 1.** Вх. Лем. 435.

Мерест, ту, *м.* 1) Лягушечья икра. Вх. Лем. 435. 2) Низкія болотныя травы. Вх. Лем. 435.

Мерза́, зи́, *ж.* Гадость, мерзость. Вх. Зн. 35. Угор.

Мерзене́нький, а, е. Плохой, гадкій. *Мерзенька дорога.* Черниг. у.

Мерзе́нний, а, е. Мерзкій, гадкій, отвратительный, омерзительный. *Таке ж бридке, таке мерзене, поржавіло, від жабуру зелене* (болото). Греб. 369. *Ой на чужій на улиці верба не зелена, ой тим вона не зелена, що челядь мерзена.* Нп. Ум. **Мерзене́нький.**

Мерзе́ник, ка, *м.* Мерзкій человѣкъ, мерзавецъ. *Ти, мерзенику!* Вх. Лем. 435.

Мерзе́но, *нар.* Гадко, мерзко, омерзительно. *Як вість така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зробилась нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63.

Мерзе́нитися, нюся, нишся, *гл.* Мараться, пакоститься. *Чи мені треба мерзенитися? Нащо мені сей клопіт?* НВолын. у.

Мерзе́нство, ва, *с.* Пакость, мерзость. *А мерзенства скільки!* НВолын. у.

Мерзине́ць, нця́, *м.* Плохая, гадкая вещь. *Ой а вінець-мерзинець, а хусточка мати, треба ви шанувати.* Гол. IV. 392.

Мерзи́ти, зи́ть, *гл. безл.* Возбуждать отвращеніе, омерзеніе.

Ме́рзлий, а, е. 1) Мерзлый, замерзшій. *Захотілось мерзлого в Петрівку.* Ном. № 5344. 2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзле́нький.**

Мерзлува́тий, а, е. Немного примерзшій.

Мерзля́к, ка́, *м.* 1) Что-либо замерзшее. 2) Чувствительный къ холоду. Ум. **Мерзлячо́к.**

Мерзлякува́тий, а, е. Чувствительный къ холоду.

Мерзлячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **мерзля́к.**

Мерзосві́тній, я, е. Очень мерзкій. *Ах ти мерзосвітня!* Харьк. г.

Ме́рз(ну)ти, зну, неш, *гл.* Мерзнуть, зябнуть. *Не купив батько шапки,—нехай ухо мерзне.* Ном. № 5911. *Ластівки на зіму не летять у вирій, а мерзнуть у воді.* Чуб.

Ме́рин, на, *м.* Меринъ, холощеный жеребецъ. *Вернулись із добрим мерином... жеребця такого доскочили, що так і йграє на поводі.* К. ЧР. 115. Ум. **Мерине́ць.** Ном. № 770.

Мерковея, веї, *ж.* Раст. Senecio jacobaea. ЗЮЗО. I. 136.

Ме́ркнути и ме́ркти, кну, неш, *гл.* Меркнуть. *І пожарище не вгасало, і мерк за димом Божий світ.* Шевч. 437. *Вже зорі поперед нього меркнуть.* МВ.

Мерку́рія, рії, *ж.* Ртуть, меркурій. *Як напав курдюк, уже чого не робили: і меркурією терли язик, і цінобрюю, і зануздували—зшнула таки.* Кіев. у.

Ме́рлий, а, о. Мертвый. *Не поможе*

воронові мило, а мерлому кадило. Ном. № 5668. *Оглянув мерлу.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Мерли́ни, ли́н, *ж. мн.* Отбываніе церемонія по смерти кого. НВолын. у. Ум. **Мерли́нки.** *Родинки й мерлинки не глядять лихої годинки.* Ном. № 9499.

Мерли́ця, ці, *ж.* Шкура дохлой овцы.

Ме́рло, *нар.* Мертво.

Мерля́к, ка́, *м.* Трупъ, мертвецъ.

Мерля́тина, ни, *ж.* 1) Специфическій запахъ животнаго: собачій, козлиный. Мнж. 185. 2) Мездра, мездрина. Мнж. 185.

Мертве́ць, ця́. *м.* = **Мрець.** *Місяць світе, мертвець їде.* Чуб.

Мертве́цький, а, е. Мертвецкій. *Прийшов Нечипір на мертвецький великдснь.* Кв. I. 263.

Мертвечи́на, мертвещи́на, ни, *ж.* Мертвечина.

Ме́ртвий, а, е. 1) Мертвый. *Ні живий, ні мертвий.* Ном. № 4394. 2) Употребляющійся при похоронахъ? траурный? *Понесли: поперед усього хрест святий з корогвами, далі криша з мар сукном мертвим покрита.* Кв. I. 114. 3) **Ме́ртва кропива́.** Раст. Lamium album. ЗЮЗО. I. 126. 4) **Ме́ртва кі́стка.** Наростъ на тѣлѣ. Чуб. III. 15.

Мертви́ти, влю, ви́ш, *гл.* 1) Умерщвлять. (Смерть) *три годи мертвила саме середніх людей.* Мнж. 63. *Старих людей турки мертвили.* Волч. у. 2) Желать смерти кому. *Вона сього сина все мертвила, аж той умер.* Зміев. у.

Мертві́ти, ві́ю, еш, *гл.* Мертвѣть. *Старий дожидав—як дожидав! і мертвів, і оживав.* МВ. II. 195.

Ме́ртво, *нар.* Мертво. *Було якось тихо й мертво на світі, ніби само небо вже дрімало.* Левиц. Пов. 155.

Мертв'я́к, ка́, *м.* Мертвецъ. *Труна роскриваеться і мертв'як вилазить з труни.* Грин. II. 104.

Мертвякі́в, ко́ва, ве. Мертвецу принадлежащій. *Все тіло мертв'якове було поколоте та порізане косою.* Грвн. II. 99.

Мертв'я́чка, ки, *ж.* Эпидемія, моръ. *Тоді була мертв'ячка скрізь, люде здорово мерли.* Залюбовск. Екатер. у.

Мертв'я́щий, а, е. Умертвляющій, убивающій. **Цілюща та мерт'вя́ща вода.** Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). Рудч. Ск. I. 130.

Ме́рти, мру́, мре́ш, *гл.* 1) Умирать, мереть. *З щастя не мруть.* Ном. № 1710. *У Горбоносихи мерли діти.* Г. Барв. 421. 2) Замирать. *Чогось сумно і боязно, аж мов серце мре.* МВ.

Меру́щий, а, е. Умирающій. *Бжоли* (снятьcя)... *проти мерущого.* Мнж. 161.

Ме́рхнути и **ме́рхти, хну, неш,** *гл.* = **Меркти.** *Зорі мерхнуть.* МВ. II. 44.

Мерця́, вя́ти, *с.* Мертвецъ. Встрѣчено только у Гребинки въ переводѣ Пушкинской Полтавы: *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерця.* Греб. 343.

Мерцяк, ка́, *м.* = **Мертв'я́к.** Греб. 358.

Ме́рча, чи, мерча́чка, ки, *ж.* = **Мжа.** Желех. Вх. Зн. 35.

Ме́рчик, ка, *м.* Маленькій покойникъ, трупикъ. Желех.

Мерчу́к, ка́, *м.* Мертворожденный.

Мерша́, ші́, *ж.* Падаль. Шух. I. 22. Вх. Зн. 35.

Мерша́виця, ці, *ж.* Мертвоядъ, Silpha. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерша́ник, ка, *м.* 1) Быкъ. 2) = **Мершавиця.** Желех. Вх. Зн. 35.

Мерша́нка, ки, *ж.* Корова. Желех. Вх. Зн. 35.

Мерще́нько, *нар.* Ум. отъ **мерщі́й.**

Мерщі́й, *нар.* Скорѣй, поскорѣй. *Діли мерщій!* Кв. Ум. **Мерще́нько.** Чуб. VII. 576.

Меря́вий, а, е. Жесткій, упрямый. Угор.

Мести́, мету́, те́ш, *гл.* 1) Мести. *Піднялась така хуга: світу не видно,—мете.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Мести, выметать. *Три дні хати не мела, не вмивалася.* Чуб.

Ме́стний, а, е. Мстительный.

Ме́стник, ка, *м.* Мститель. *Підпалу жде, як той местник часу дожидае.* Шевч. 236.

Ме́стниця, ці, *ж.* Мстительница.

Мет, ту, *м.* = **Мент.** *В один мет.* Ном. № 7741.

Мета́, ти́, *ж.* 1) Цѣль. *Я тілько одно мав на меті: щоб книжку видать яко мога скоріше.* Ном. II. *Очевидячки досягла до своєї мети.* Левиц. **На близьку́ мету́.** Въ близкомъ разстояніи. Волын. г. 2) Родъ игры въ мячъ.

Мета́л, лу, *м.* Металлъ. Дещо. К. Бай. 153. Ком. II. 65.

Метале́вий, а, е. Металлическій. Желех.

Мета́лец, лця, *м.* Сказочный змѣй, берущій хвостъ въ ротъ и катящійся колесомъ и свистящій предъ дождемъ. Вх. Лем. 435.

Метали́чний, а, е = **Металевий.** *Пор-*

фирій... причесав свої коси рідким металичним гребінцем. Левиц.

Метáль, ля, *м.* Клинъ въ мельничномъ валу для поднятія песта, падающаго въ толчею. Лебед. у.

Метáльня, ні, *ж.*=**Металь.** Лебед. у. Залюбовск.

Метани́на, ни, *ж.* Суета. *Настала після сього велика метанина по селу.* Г. Барв. 171.

Метáрнтися, рюся, ришся, *гл.* Суетиться. *Жидки... метарились, де б набір закупити у панів шльонську вовну.* О. 1861. VII. 6.

Метáти, тáю, еш, *гл.* 1) Метать, бросать *Камнем на Степана метали.* Чуб. 2) Наливать. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* Лукаш. 19.

Метáтися, тáюся, єшся, *гл.* Бросаться, метаться. *Лютим огнем, яростію палають без міри, метаються ось як на мене, як лютії звіри.* Чуб. V. 448.

Метéлик, ка, *м.* Мотылекъ, бабочка. **Лóвить білі метéлики.** Забавляется какъ дитя. Ном. № 6260. 2) Родъ ажурнаго узора **мерéжки.** КС. 1893. V. 181. Чуб. VII. 427. 3) Гарусное украшеніе въ видѣ кисточки на женскомъ полушубкѣ. Вас. 155. 4) Небольшая брошюрка. 5) *мн.* **Метéлики.** Раст. Spergula arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. Ум. **Метéличок.**

Метéлиця, ці, *ж.* 1) Мятель. *Бодай того коваля метелиця замела.* Нп. *Метелиця засипала як піском землю снігом.* Левиц. 2) Родъ танца, также музыка и пѣсня къ этому танцу. 3) Болѣзнь: овечій вертежъ=**Мотилиця 1.** 4)=**Мотилиця 2.** 5) Раст. Agrostis alba L. ЗОЗО. I. 110. 6) **Метéлиці давáти.** Трепать за волосы. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109.

Метéличок, чка, *м.* Ум. отъ **метéлик.**

Метеллюгáти, гáю, еш, *гл.* Переносно: вилять, изворачиваться? *Її питають, де діла те, що вкрала, а вона метеллюгає сюди-туди, не каже, де дівала.* Новомоск. у. Залюбовск.

Метéлочки, чок, *ж.* Раст. Lepidium ruderale L. ЗЮЗО. I. 126.

Метéний, а, е. Выметенный. *Без хазяйки хата не метена.* Ном. № 10098.

Метени́ця, ці, *ж.* Вощинная моль.

Метéць, тця́, *м.* Проворный, мастеръ, мастакъ.

Метикувáти, кýю, еш, *гл.* Размышлять, соображать.

Метикувáтий, а, е. Замысловатый.

Метíж, жу, *м.* Смятеніе, шумъ. *Метіж пішов, як почали битись, то я й почув, а то не бачив нічого до тієї пори і не чув.* Новомоск. у.

I. Метíль, тéлі, *ж.*=**Метелиця 1.** *Ой на зятя та метіль мете.* Мет. 185. *Не метіль з моря піднімалася, а то гуси сірі, лебеді білі.* Чуб. V. 939.

II. Метíль, ля, *м.* 1)=**Метéлик.** *Рубанок тільки дж-ж-ж, дж-ж-ж! а стружки як метелі здіймаються.* Г. Барв. 51. 2) Названіе рубля, который дарится новобрачнымъ на свадьбѣ. Борз. у. Грин. III. 454.

Метíльник, ка, *м.* Метельщикъ. *Метільники хату замітають.* Харьк. у.

Метíльниця, ці, *ж.* Метельщица. Ум. **Метíльничка.** *Я б до хати куховарочку наняв, а до груби та топільничку, а до хати та метільничку.* Харьк. у.

Мéтка, ки, *ж.* Нанизанный рядъ (рыбы, напр.). *В'юнів метками продають.* Богодух. у. Переносно: *У старшого нема дітей, а у меншого ціла метка, аж п'ятірко* Г. Барв. 130. *Завернув старий Кривинський з цілою меткою старих дочок.* Мир. ХРВ. 108.

Метки́й, á, é. Шустрый, проворный, ловкій, живой, скорый, бойкій. *Ота сміліва меткая Катря немов переляканась чого.* МВ. II. 91. *А до роботи ж яка метка й берка!* Г. Барв. 448. *О, миша метка!* Каменец. у.

Мéтко, *нар.* Скоро, бойко, ловко. *Метко пробігти.* Борз. у. *Там снопи кладу метко, там кубахи ростуть, тільки махну сапою—аж куріє земля.* Г. Барв. 535.

Метлá, ли́, *ж.*=**Мітла.** *Тільки явиться на небі метла, то буде війна.* Чуб. I. 18.

Метлáстий, а, е=**Мітластий.** *Метласта борода.* К. ЦН. 224.

Метли́ця, ці, *ж.* = **Мітлиця.** *Мої гроші не метлиця.* Чуб. V. 58. Ум. **Метли́чка.** *А вроди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю без куколю, без метлички, щоб родилися бички, телички.* Чуб. III. 451.

Метли́ще, ща, *с.* Палка къ метлѣ.

Мéтло, ла, *с.* Мѣсто удобное для охоты. Лебед. у.

Метлюг, гá, *м.* Раст. Apera Spica venti. P. Beauv. ЗЮЗО. I. 111.

Метля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Болтаться. *Довга одежа на їй метлялась,* **як**

на памічах. Левиц. Пов. 313. *Аж намітка метляється.* Левиц.

Метну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **мета́ти**.

Метну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* одн. в. отъ **мета́тися**. Броситься, устремиться. *Метнулась я та двері всі попричиняла.* МВ. (О. 1862. III. 56). *До ляса мов ляхи метнулись.* Котл. Ен. *Бог не попустив великого гріха, так ви метнулись тоді старою чоловіка обіжати.* МВ. I. 134.

Ме́то, та, *с.* Шумъ, гамъ. *Собаки таке мето зчинили.* Борз. у.

Ме́трика, ки, *ж.* Метрическая запись, метрическое свидѣтельство. *Се купимо попові гостинець, то він у метрику не так буде дозиратись.* Г. Барв. 184. *А тут метрики не позаписувані!* Левиц.

Метри́чний, а, е. Метрическій.

Метуши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Суетиться. *Як ні лає, як ні кричить на неї пані,—бабуся не лякається, не метушиться: іде тихо, говорить спокійно, дивиться ясно своїми очима ясними.* МВ. (О. 1862. III. 61).

Метчі́й, *нар.* сравн. ст. отъ **ме́тко**. Скорѣй. *Я метчій до Марусі.* МВ II. 189.

Меть, ті, *ж.*=**Мент.** *Як заграв (Соломон) в третю сопілку, чорне вісько в одну меть прилетіло.* Драг.

Мецька, ки, *ж.* Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Меч и **міч, меча́,** *м.* 1) Мечъ. *Яким мечем махає, такою путтю й погибає.* Ном. *І наш ясен міч твоєї головоньки не йме.* АД. *Голий як міч, гострий як бритва.* Ном. № 1526. *А позад війська мечем махає.* Чуб. **Під меч положи́ти.** Изрубить. *Скочу-поскочу за тими турки, гой як здогоню—під меч положу.* Kolb. I. 101. 2) Сабля, украшенная цвѣтами, шумихой, пучкомъ калины, съ горящей свѣчей, обвязанная платкомъ, — употребляется въ свадебномъ обрядѣ и находится въ рукахъ **світи́лки**. Иногда сама сабля отсутствуетъ. *Світилочці зробили меч, як таки водиться на весіллі: нав'язали ласкавців, васильків і позолоченої шумихою калини і свічечку ярою воску засвітили і меч обв'язали, і світилочку перев'язали рушниками.* Кв. I. 111. Ум. **Ме́чик**.

Мечве́док, дка, *м.*=**Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Ме́чет, ту, *м.* 1) Печь для хлѣба (у черноморскихъ рыбаковъ). *Поставили мечет, чи піч для хліба.* Левиц. ПЙО. I. 86. 2) Лѣсокъ въ степи. Хорольск. у.

Ме́четь, (ти, *ж?*)=**Ме́чет 1.** *Оце викопа (запорожець на землянку) яму, обставе її, чим там попало, обліпе, обмаже, поставе мечеть (хліб пекти), зробе кабицю (страву варити) та й живе.* КС. 1883. XI, 504.

Мече́ть, ти, *ж.* Мечеть. *Буде наш пан турецький до мечети від'їжджати.* ЗОЮР. I. 212,

Ме́чик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **меч.** 2) Деревянный ножъ у **те́рлиці;** на немъ летаютъ вѣдьмы на лысую гору, откуда выраженіе, обозначающее слишкомъ скорое возвращеніе кого-либо: *Ти, мабуть, на мечику літав.* Ном. № 5771. 3) Часть п'ял. См. **П'яла.** Шух. I. 254.

Ме́чник, ка, *м.* Меченосецъ.

Меши́ни, шин, *ж. мн.* Кожаные штаны изъ **кожу́ха,** шерстью внутрь (у пастуховъ и табунщиковъ). Херсон. г.

Мешка́ненько, ка, *с.* Ум. отъ **мешка́ння.**

Мешка́нець, нця, *м.* Житель, жилецъ.

Мешка́нка, ки, *ж.* Жительница, жилица.

Мешка́ння, ня, *с.* Жительство, помѣщеніе, жилье; мѣстопребываніе. *У домівці на мешканні.* Грин. III. 693. *Підемо до Бендеру мешкання глядіти.* Гол. I. 79. Ум. **Мешка́ненько, мешка́нячко.** *Ой покидаю сивого голубка і дрібненькії діти, а сама лечу, сама полечу мешканенька глядіти.* Грин. III. 483.

Ме́шти, мешт, *ж. мн.* Татарскія туфли, легкіе башмаки. Желех.

Мжа, мжі, *ж.* Мелкій частый дождь.

Мжи́ти, мжить, *гл. безл.* Моросить (о дождѣ).

Мжи́ця и **мжи́чка, ки,** *ж.*=**Мжа.** Вх. Зн. 35.

Ми, *мѣст.* Мы.

Миг, га, *м.* 1) Мигъ, мгновеніе. *А Радюк уже в три мига вилетів на улицю.* Левиц. Пов. 246. 2) *мн.* Перемигиванія.

Ми́гавка, ки, *ж.* 1) Миганіе. 2) Мельканіе.

Мига́ння, ня, *с.*=**Мигавка.**

Мига́ти, га́ю, еш, одн. в. **мигну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Мигать, мигнуть. *Зорі. . мигали і бризкали світом в сухому прозорому повітрі.* Левиц. Пов. 165. 2) Мелькать, мелькнуть. 3) Только одн. в. Ударить. *Мигнув попід бороду бурсака.* Св. Л. 220.

Мигáтися, гáюся, єшся, одн. в. **мигнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* Мерещиться, виднѣться, мелькать, мелькнуть. *Мигається мені та Орлиха, мов у тумані* МВ. І. 122. *Він хутенько вбіжить. Яка з нас під той час мигнеться: „Здорова була, дівчино!“.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Мигдалéвий, а, е. Миндальный. *Три мисочки зроблені взором горіха мигдалевого на одній віті.* К.

Мигдáль, лю, *м.* Миндаль.

Мигúкати, чу, чеш, *гл.*=**Мугикати.** *Стала буцім то пісеньку мигикати.* Кв. І. 41.

Мигúчка, ки, *ж.*=**Мжа.**

Мúгкати, каю, еш, *гл.*=**Мигтіти.**

Мигкóм, *нар.* 1) Мелькомъ. *Мигком я його бачила.* 2) Мгновенно.

Мигнýти, ся. См. **Мигати, ся.**

Мигонýти, нý, нéш, *гл.*=**Мигнути.** *Мигонула в мене грішна думка.* Г. Барв. 466.

Миготáти, миготíти и мигтíти, чý, тúш, *гл.* Сверкать, мерцать, мелькать. *Над ставками, над садками миготіло, грало, лилося хвилями золоте марево.* Левиц. І. 25. *В очах миготить, а в голові свистить.* Ном. № 6329. *Зірки мигтять собі, блимають.* Подольск. г. *Аж в очах мигтить.* МВ. І. 157. *Миготіла в очах дорога горорізьба.* К.

Миготíння и мигтíння, ня, *с.* Мерцаніе, дрожащій свѣтъ. Желех.

Миготíти. См. **Миготати.**

Миготлúвий, а, е. Блещущій. Желех.

Мигтíння, ня. См. **Миготіння.**

Мигтíти. См. **Миготати.**

Мигунéць, нцá, *м.* Падающая звѣзда.

Мигýшка, ки, *ж.* Зарница, молнія.

Мúґа, ґи, *ж.* Пантомима. *Він йому нічого не казав, а так на миґах, що вони нічого й не думали, а той все знав.*

Миґдалéвий, а, е=**Мигдалевий.**

Миґдáль, лю, *м.*=**Мигдаль.**

Мúґза, зи, *ж.*=**Мидза.** Лохв. у.

Мúґла, ли, *ж.* Куча сложеннаго дерева. Шух. І. 180. См. **Миґлювати.**

Миґлáш, шá, *м.* Сортировщикъ срубленнаго дерева, складывающій его въ **мúґли.** *Ті що миґлюють дерево, називаються миґлаші.* Шух. І. 180.

Миґлювáти, люю, еш, *гл.* Сортировать срубленное дерево и скадывать въ кучи. *Над рікою біґають (перебірають) і миґлюють ковбки, значить складають осібно третяки, осібно четвертячі і т. и. у миґли (купи).* Шух. І. 180.

Мúдза, зи, *ж.* Морда, толстое лицо.

Мидзáтий, а, е. Съ толстыми отвислыми щеками, мордастый. Мнж. 185.

Мизгáтися, гáюся, єшся, *гл.* Любезничать, повѣсничать. *Женихався, мизгався, бісики пускав.*

Мизгúрь, рá, *м.* Тарантулъ. Левч.

Мизéльний, а, е=**Мизинний.** *Ломить ручки і мизельні пальці.* Лукаш. 123.

Мизéрія, рії, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. *Мизерія на сім світі мені молодому.* Гол. III. 374. 2) Имущество бѣдняка, вообще движимое имущество. *У бодні мизерія, а доброго нема.* НВолын. у. *Мизерії наклав дві скриньки.* Котл. Ен. *Як би взять і всю мизерію з собою, дідами крадене добро.* Шевч. 211.

Мизéрність, ности, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) Жалкій видъ. 3) Ничтожество. *Я знав свою мизерність перед Богом.* К. Іов. *Скажи, Господи, чи довго ще на світі мені жити? Дай мені моє безсилля і мизерність зрозуміти.* К. Псалт. 95.

Мизернíти, нію, еш, *гл.* 1) Бѣднѣть, нищать. 2) Худѣть, тощать, приходить въ болѣзненное состояніе. *Оце й захиріє дитина, стогне, мизерніє. Думаю: от-от умре.* Левиц. І 139.

Мизéрний, а, е. 1) Убогій, бѣдный. *Смиренною возносить на високість, мизерного із нужди визволяє.* К. Іов. 12. 2) Жалкій, несчастный, бѣдственный; ничтожный. *Приїхало сюди воно на økономію недавно, таке миршаве, обшарпане, мизерне, замліле.* Левиц. І. 143. 3) Болѣзненный, худой, тощій. *Нігде не видко було ні одного блідого, мизерного лиця.* Левиц. І. 348.

Мизéрно, *нар.* 1) Убого, бѣдно. 2) Жалко.

Мизéрство, ва, *с.* 1) Бѣдность, убожество. 2) Имущество бѣдняка. *Єсть у мене деяке хазяйство—мизерство: овечки, свині.* Борз. у. 3) Ничтожество. 4) Бѣдный народъ.

Мизерáка, ки, *ж.* Мелкія вещи? Хламъ? *Бере сакви, висипає з них мизеряку, знаходить гроші в торбинці.* О. 1861. XI. Кух. 39.

Мизúнець, нця, *м.* 1) Мизинецъ, меньшой палецъ. *Ой іскиньте золот перстень із мизинця пальця.* Мет. 19. 2) Самый младшій ребенокъ. Ум. **Мизúнчик.**

Мизúнка, ки, *ж.* Наименьшая дочь. Харьк. г.

Мизúнний, а, е. Самый меньшій, младшій, послѣдній. —**пáлець.** Мизинецъ. *Ой*

не ламли, дівчинонько, мизинного пальця. Чуб. V. 309. **Мизи́нне дитя́.** Младшее въ семьѣ дитя. *Що ж ви нам продасте? Мизиннеє дитя.* Чуб. III. 39. **Мизи́нний день.** Суббота. *Мизинний день да суботонька.* Рк. Макс.

Мизи́нник, ка, *м.* = **Мизинець 2.** Харьк. г.

Мизи́нок, нка, *м.* = **Мизинець.** Каменец. у. *Була як мизинок і зосталась знов одна як гичечка.* Г. Барв. 361.

Мизинча́, ча́ти, *с.*=**Мизинець 2.** Каменец. у.

Мизи́нчий, а, е. Самый младшій. *Мизинче, поки буде инче.* Каменец. у.

Мизи́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **мизи́нець.**

Ми́зка, ки, *ж.* Мездра на кожѣ. Сумск. у.

Ми́зкати, каю, еш, *гл.* Объ одеждѣ: занашивать, затаскивать, употреблять безъ бережения, истрепывать. *Мизкай, мизкай одежу!—все мене мати було лають.—Тобі що ні дай, то ти зараз замизкаєш. Хоч і платок новий даси,—зараз і змизкаєш.* Черниг. у.

Ми́зкатися, каюся, ешся, *гл.* 1) Занашиваться, затаскиваться, истрепываться (объ одеждѣ). *Як усякому свою одежу давати, так вона ж не новиться, а все мизкається та мизкається.* Черниг. у. 2)— **з ким.** Заигрывать съ кѣмъ. См. **Мизгатися.**

Ми́зя, зі, *об.* Плакса.

Ми́йка, ки, *ж.* Тряпка или мочалка для мытья посуды. Уман. и Каменец. у.

Ми́йниця, ці, *ж.* Умывальникъ, умывальный тазъ. Желех.

Мик! *меж.*, выражающее быстрое движеніе. *Обступлять удвох барана, а він мик! та й утік.* НВолын. у.

Ми́кавка, ки, *ж.* Палка съ крючкомъ для выдергиванія сѣна изъ середины стога. Каменец. у.

Ми́канець, нця, *м.* Расчесанные и надерганные изъ **ми́чки** части пеньки, которыя наворачиваютъ на **кужілку** для пряденія. Гол. Од. 36.

Ми́канка, ки, *ж.* Худшій сортъ пряжи.

Ми́кати, каю, еш, *гл.* 1) Дергать, рвать, таскать; вырывать, выдергивать съ корнемъ. *Здається... микав би за коси. Люде бачили, що вони микали пшеницю, та й досвідчили.* Каменец. у. *Такий уродив маленький ячмінь, що косою не зачепиш,—доводиться микати.* Анан. у. 2) Мыкать, чесать пеньку или ленъ для пряжи. *Микати мичку.* Вас. 200. 3) **Ми́кати губа́ми.** Шевелить губами.

Ми́катися, каюся(чуся), каешся(чешся), *гл.* Бросаться. Вх. Лем. 435. 2) Слоняться, шататься, бродить, носиться. *На Марусю, що тут микалась то в кімнату, то в хату, то з хати в сіни, то з сіней знов у хату, і не дививсь.* Кв. I. 49. *Коло рота мичеться, та в рот не попаде.* Ном. № 1772. 3)—**у що.** Лѣзть, соваться. *Коли не піп, не микайся у ризи.* Ном. № 9571.

Мики́тити, ки́чу, тиш, *гл.* Изворачиваться, искать отговорокъ, нечисто дѣйствовать. Желех.

Микито́н, ну, *м.* Демикитонъ.

Микито́новий, а, е. Демикитоновый.

Микну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Умчать, помчать. *Москалі микнули його аж до Києва.*

Микола́йки, ків, *м. мн.* Раст. Eringium planum. Вх. Пч. I. 10.

Микола́йці, ців, *м. мн.* Раст. Neottia nidus avis. ЗЮЗО. I. 129.

Микола́йчики, ків, *м. мн.* Раст.= **Миколайки.** ЗЮЗО. I. 122.

Мику́лити, лю, лиш, *гл.* Хитрить, вилять. *I чого тобі микулити? Сказав би просто, що винен.* Волын. г.

Мику́литися, люся, лишся, *гл.* Мяться; вилять; хитрить. *Усі бояться, микуляться,—чи йти, чи ні?* Г. Барв. 427. *Ич бісова коняка! шоб же рівно йти по дорозі,—ні, вона микулиться туди та сюди та й край!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Микуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* — **очи́ма.** Смотрѣть, избѣгая встрѣчаться глазами, чувствуя себя неловко. *Микуляє очима, як кіт на глині.* Ном. № 3187. Въ другомъ случаѣ: *Не микуляй очима, бо не твоя дівчина.* Слѣдить глазами? Поворачивать глаза слѣдомъ за чѣмъ? Мил. 103.

Мила́й, лая́, *м.* Родъ хлѣба. Ном. № 7570.

Ми́лий, а, е. 1) Милый, любезный. *Батько милий, мати мила, дівчина милі́ща.* Чуб. V. 110. **По-під са́ми ми́лий Біг проси́ти кого́.** Молитѣ, заклинать. Желех. 2) Милый, возлюбленный. *Милий милу покидає,—вороги раденькі.* Нп. *Нехай милий подивиться, що на серці діється.* Мет. 15. 3) Пріятный, любезный. Ум. **Миле́нький, миле́сенький.** *Миленький, милесенький мій!* Мет. *Моя мила милесенька, голубка сивесенька* Чуб. V. 13.

Ми́лини, лин, *ж. мн.* Мыльная вода, остающаяся послѣ стирки. *У милинах виперу катанку.* НВолын. у.

Мили́ти, **лю́**, **лиш**, *гл.* Мылить, намыливать. *Одна шиє, друга миє, третя поливає, а четверта милом милить, п'ята помиляє.* Чуб. V. 395.

Мили́тися, **лю́ся**, **лишся**, *гл.* 1) Мылиться, намыливаться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479. 2) Ошибаться. *В тім собі милиш.* КС. 1882. X. 23

Ми́лиця, **ці**, *ж.* Костыль, деревяшка, деревянная нога. *Щоб ти на милицях пішов.* Ном. 3720. *Коло пустки на милиці москаль шкандибає.* Шевч. 398.

Милійо́н, **на**, *м.*=**Миліон**. Харьк.

Милі́н, **на**, *м.* Рукоятка у ручной мельницы. НВолын. у.

Милі́ння, **ня**, *с.* Мыльная вода. *Підмочене у Віслі мило зібрав, роспустив на миління, злив у бочку.* Ном.

Мілійо́н, **ну**, *м.* Милліонъ. *Сонце завбільшки таке, що з нього можна б зробити сливе півтора міліони наших земель.* Дещо, 25.

Ми́лість, **лости**, *ж.* Пріятность. Левиц. (Пр. 1868, стр. 519).

Милки́й, **а́**, **е́**. Хорошо мылящійся.

І. Ми́ло, **ла**, *с.* 1) Мыло. *Чуже й мило голило, а моя бритва не бере.* Ном. 2)— **соба́че**. Раст. Herniaria glabra. L. ЗЮЗО. I. 124. Ум. **Ми́льце**.

II. Ми́ло, *нар.* Мило, пріятно; любезно; хорошо. *На тебе дивитися мило.* Мет. *Не бачила миленького,—і діло не мило.* Мет. 83. *Не там щастя, не там доля, де багаті люде—як злучаться по любови, то все мило буде.* Чуб. V. 141. **Ми́ло віта́ти.** Любезно принимать. Чуб. III. 356. Ум. **Миле́нько.** *Миленько Ганна подивлялась на панянку.* Св. Л. 39.

Милова́нець, **нця**, *м.* Фаворитъ, любимецъ.

Милови́д, **да**, *м.* Красавецъ? Г. Барв. 280.

Милови́ння, **ня**, *с.*=**Миління**. Вх. Зн. 35.

Милода́н, **на**, *м.* Возлюбленный. *Сіла б, полетіла на чужую сторонку шукать свого милодана.* Чуб. V. 811.

Милода́нка, **ки**, *ж.* Возлюбленная.

Милолиций, **а**, **е**. Миловидный, красивый. *Пеклись тут гарні молодиці... чорняві, повні, милолиці.* Котл. Ен. III. 48.

Милосе́рд(н)ий, **а**, **е**. Милосердный. *Дав єсь волю серцю мому, милосердий Боже!* Чуб. V. 3. *Приручаю тебе, серденятко мов, милосердному Богу.* Мет. 25.

Милосе́рдник, **ка**, *м.* Милосердный, сострадательный человѣкъ. *Сміешся, зробивши милосердника тираном.* К. Бай. 84.

Милосе́рдя, **дя**, *с.* Милосердіе. *Хоч одно ж ви милосердя майте!* Дума. *Чи схоче він, то покарає грішних, чи схоче він,—покаже милосердя.* К. Іов. 82.

Милости́вий, **а**, **е**. Милостивый. *Господи милостивий.* Ном. № 3544. *Пані милостива! будьте ласкаві, скажіть мені, що мій чоловік на чужині, як проживав.* МВ. I. 49. *Блаженні милостиві, бо такі будуть помилувані.* Єв. Мт. V. 7.

Милости́нник, **ка**, *м.* Раздающій милостыню.

Ми́лостинька, **ки**, *ж.* Ум. отъ **ми́лостиня**.

Ми́лостиня, **ні**, *ж.* Милостыня. *Багато й старцям милостині подавали.* Кв. I. 117. *Який манастир, така милостиня.* Посл. Ум. **Ми́лостинька**. *Мала милостинька, та варт за велику.*

Ми́лость, **ти**, *ж.* 1) Милость, милосердіе. *Що день хвалили Бога за Його милость.* Кв. I. **Ми́лость на ко́го кла́сти.** Миловать кого, прощать кому изъ сожалѣнія. *Це ще я милость на його кладу, що не позиваю, а то було б йому.* Константиногр. у. 2) Любовь. *О Боже мій несконченний! що ся тепер стало! Як то віра, так то віра, а милости мало.* Нп. *Як бись знала, що то милость може, казала б сь: оженися.* Гол. III. 289. 3) **Ва́ша ми́лость.** Ваша милость (титулъ). *Просимо вашої милости і на обід.* Левиц. 4) **Ми́лость Бо́жа.** Раст. Myosotis palustris. Шух. I. 21.

Ми́лощі, **щей** и **щів**, *ж. мн.* Ласки, любовныя ласки. *Ні любощам, ні милощам не йму віри.* К. Досв. *Добридень тобі, сонечко яснеє .. освіти мене, рабу божу... добротою, красотою, любощами й милощами.* Чуб. I. 93.

Ми́лування, **ня**, *с.* Помилованіе, прощеніе, пощада. *Бог не без милування.* Ном. № 4872. *До милування нема силування.* Ном. № 4979.

Милува́ння, **ня**, *с.* Ласки.

Ми́лувати, **лую**, **єш**, *гл.* Миловать, щадить, беречь. *Нас ще Господь до якого часу милує.* МВ. II. 83. *Нехай Бог милує.* Ном. № 8388.

Милува́ти, **лу́ю**, **єш**, *гл.* Ласкать. *Не цілуй, не милуй, коли хисту нема.* Чуб. V. 9. *Як де попаде чужу дитину, то вже цілує і милує.* МВ. I. 97. *Холодок ніби лащився до лиця, милував його.* Левиц.

Милува́тися, лу́юся, ешся, *гл.* 1) Ласкать другъ друга. *Вони собі цілувались, цілувались, милувались.* Мет. 25. 2) Любоваться. *Знайшла очима свого сина і милувалась ним.* Левиц. I. 269. *Милувався такою вродливою красою.* Мир. ХРВ. 61.

Милу́н, на́, *м.* 1) Возлюбленный, любовникъ. 2) Милый, любимецъ. *Удала мама милуна* (т. е. родила сына). Черк. у.

Миль-миль! *меж.* Выражающее мельканіе. *Миль-миль, як у Петрівку ягода (де-не-где побачиш).* Ном. № 7697.

Ми́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **миля.**

Ми́льний, а, е. 1) Ошибочный. *Мильна твоя думка. Зведіть його на мильну дорогу.* КС. 1883. III. 546. 2) Сѣрый. *Були й свити простою уразівського і мильного сукна.* Кв. I. 137. *Мильна свита.*

Ми́льник, ка, *м.* Банщикъ? *Коноводи, воловоди, люлешники, табашники, шильники, мильники, селяне, городяне, міщане, крамарі, шинкарі... А сходьтесь, сходьтесь, сходьтесь!.. я щось скажу.* (Формула ярмарочнаго зазыванія). КС. 1882. III. 600. Ср. стар. **Ми́лня,** баня (см. Житецкій, Словарь книжной малорусской рѣчи по рукописи XVII в. Прилож. къ „Кіев. Старинѣ" 1888 г.), а также подобную-же формулу стар. казацкаго зазыванія: *Ой ви, грубники, ви, лазники, ви, броварники! Годі вам по винницях горілок курити, по лазнях лазень топити* и т. д. (Уман., Слов., т. I. 14).

Мильо́н, на, *м.*=**Мил́ін.** НВолын. у.

Ми́льце, ця, *с.* Ум. отъ **мило.**

I. **Ми́ля, лі,** *ж.* Миля. *Та збудила мене мати в обідню годину, як відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 20. Ум. **Ми́лька.** Рудч. Ск. I. 119.

II. **Ми́ля, лі,** *ж.* Обрядовое умываніе изъ рѣки или колодца новобрачныхъ въ понедѣльникъ, по возвращеніи новобрачной изъ церкви, гдѣ ее **покрива́ють.** Мил. 124, 125.

Миля́р, ра́, *м.* Выдѣлывающій мыло; торговецъ мыломъ. Желех.

Ми́мика, ки, *ж.* Мимика. *Тульчинський тим часом говорить Катрусі мимикою про любощі.* К. Бай. 13.

Мимикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Выражать, при помощи мимики, пантомимы. *Ignotus знов даремне мимикує.* К. ЦН. 210.

Ми́мка, ки, *ж.* 1) Женщина, имѣющая одну грудь или обѣ съ атрофированными млечными желѣзами. 2) Корова, доющаяся не на всѣ дойки, или совсѣмъ не дающая молока. *Мимка на одну дойку, на дві, на всі.*

Ми́мо, *нар.* и *пред.* Мимо. *Мимо церкву їдьте, а тоді уліво повернете. Мимо церкви святої проїзжали, за гордостю, за пишностю з глави шличка не здіймали. Мимо колодізь ішли.*

Мимоїздом, *нар.* Проѣздомъ. *Ось заїдьмо буцім води напитись мимоїздом до тої вдовиці.* Г. Барв. 12.

Мимохі́д, хо́ду, *м.* Конвульсіи у дѣтей. КС. 1893. VII. 80.

Мимохі́день, дня, *м.* Прохожій. *І мимохідень: помагай-бі на діло праведне, не скаже.* К. Псал. 297.

Мимохі́дний, а, е=**Мимохідень.** К. Псал. 187.

Мимохі́дь, *нар.* Мимоходомъ.

Ми́мрати, раю, еш, *гл.* Медленно дѣлать. Вх. Зн. 36.

Ми́мрити, рю, риш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать. *Було часто... мимрить (уже гласу не було): „Ой хто лиха не знав"...* Г. Барв. 357. *І слухая я, як мимрило щось тихо.* К. Іов. 10.

Мимрі́й, рія́, *м.* Бормотунъ, невнятно говорящій.

Ми́мря, рі, *об.*=**Мимрій.**

Мина́ти, на́ю, еш, сов. в. **мину́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Проходить, пройти, миновать. *Що буває, те й минає.* Ном. *Минають дні, минають ночі, минає літо; шелестить пожовкле листя.* Шевч. 224. *Як усе світове минає! І кохання, і радощі, і горе—як усе минає!* МВ. II. 151. *Не зазнаю я роскоші,—вже й літа минають.* Мет. 106. *Минули ті роки, що роспірали боки.* Посл. 2) Проходить, пройти мимо. *Хто йде, то минає, бо роду немає.* Мет. 244. *Минули вже село,—знову поле.* **Не мина́й корчма́** (употребляется какъ существительное). Пьяница. Ном. № 11694. 3) Пропускать, пропустить. *Сього не читай—минай. Богородицю так було поспіль проказу, не мину й слова.* Г. Барв. 356. *Де був багатий жид і того не минали.* Лукаш. 56 *Бодай мого сина на первії потребі первая куля не минула.* Лукаш. 39. 4) Обносить (чаркой) *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. 5) Избѣ-

гать, избѣжать. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Минáтися, нáюся, ешся, сов. в. **минýтися, нýся, нéшся,** *гл.* 1) Проходить, пройти, миновать; кончаться, кончиться; исчезать, исчезнуть. *Час іде, минається.* МВ. II. 117. *Минулась котові масничка.* Ном. № 1839. *Ой уже ж наше вірне женихання, вже минається.* Мет. 67. *Розійдеться їх слава як той дим, і панство пишнее минеться.* Гліб. 18. *Уже й літо минулося.* Шевч. 518. *Давно і плем'я те минулось.* Греб. 359. 2) Отходить, отойти (о плодахъ, овощахъ и пр.). *Хоть минулися в садку яблучка, не минаються дульки.* Мет. 121. *Минаються ягоди полуниці... Минаються Марусі вечорниці.* Мил. 132. *Жита минулись.* 3) Проходить, пройти даромъ, безнаказанно. *Се йому так не минеться. Хто сміється, тому не минеться.* Ном. № 12689. 4) Истрачиваться, истратиться. *Який гріш заробиш,—минеться в дорозі.* Лукаш. 141. 5) Умирать, умереть. *Минаюся з болю.* Млак. 12.

Минерáл, лу, *м.* Минералъ.

Минерáльний, а, е. Минеральный. Дещо. 71.

Ми́нтус, са, *м.* Ломоть, кусокъ хлѣба, полученный нищимъ (Левч. 66), вообще всякая съѣдобная подачка нищему; отсюда **ми́нтуси**—просто подачки, остатки пищи, даваемые нищимъ и пр. *Там би мати минтусами краденими годувала.* Черниг. у. См. **Мантули, мантулки.**

Минувáти, нýю, еш, *гл.*=**Минути** 4. *Не журися, моя мати, вже того не минувати.* Чуб. V. 864.

Минýлий, а, е. Прошедшій, минувшій.

Минýлість, лости, *ж.* Прошлое.

Минýта, ти, *ж.* Минута. *А хто любить та покине, — не діжде минути.* Мет. 70.

Минýти, ся. См. **Минати, ся.**

Минути́на, ни, *ж.*=**Минута.** *За одну минутину зладив кочержильно.* Харьк.

Минýтний, а, е. Минутный. К. Гр. Кв. XVIII.

Минýшка, ки, *ж.* Скоропреходящая. *Крушка—минушка: буде та й минеться.* Ном. № 12396.

Минýщий, а, е. Скоропреходящій, тлѣнный. *Усе тінь минуща, одна річ живуща—світ з Богом.* Ном. № 393.

Ми́ня, ні, *ж.* Дѣтск. Корова, волъ, теленокъ. О. 1862. IX. 119. *Знай, миня, стійло.* Ном. № 990.

Ми́р, ру, *м.* 1)=**Світ.** *Хто ж тепер буде миром управляти?* Драг. 2) Народъ. *Цілий день у суботу миру-миру до їх приходило прощатьcя.* ЗОЮР. II. 285. *Одходило й приходило до хати миру—хто хотів.* МВ. (О. 1862. I. 91). *На пристані миру такого, що страх.* Канев. у. 3) Миръ, спокойствіе. *Помирились так, що миру не стало й до вечора.* Левиц. 4) **На мирý.** Среди людей, въ свѣтѣ. *Не чуть і на миру.* Ном. № 7872. 5) **Ми́ром.** *Миром і Богу добре молитися.* Ном. № 10734. 6) **Ми́рóм!** Привѣтствіе гуцуловъ, обозначающее пожеланіе мира. *Миро́м! ек ся маєш? чи здоров, братчику?—Дякувать! миром! А у вас, братчику, мирно?—Мирно, Богу дякувать!* Вх. Зн. 36. 7). **Мир-зілля.** Раст. а) Geranium sanguineum. ЗЮЗО. I. 124. б) Dracocephalum Ruyschiana L. ЗЮЗО. I. 121.

Ми́рати, раю, еш, *гл.*=**Мимрати.** Вх. Зн. 36.

Мирдати, даю, еш и **джу, диш,** *гл.* Вилять (хвостомъ). *Пес мирдат огоном.* Вх. Лем. 435.

Мири́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Мирить, примирять. 2) Мириться (съ кѣмъ, чѣмъ). **Не мири́ти.** Ссориться. *За кису світ увесь не мирить.* Г. Барв. 448.

Мири́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Мириться. *Ми тут сварились і мирились.* МВ. I. 30.

Мирі́ння, ня, *с.* Примиреніе. *Видно, яке буде миріння: сьогодня помирилось, а завтра буде вп'ять тієї ж.* Павлогр. у.

Ми́ркання, ня, *с.* 1) Бормотаніе. 2) Ропотъ. К. ЦН. 259. 3) Попрошайничество.

Ми́ркати, каю, еш, сов. в. **ми́ркнути, ну, неш,** *гл.* 1) Говорить невнятно, бормотать, пробормотать. *Миркав, миркав коло його голова з писарем, та бачать, що ні в чім до його присікатись, так і одпустив.* Кв. II. 17. *Плете свого вінка і словечка йому не миркне.* МВ. I. 143. *І слова не промовив, не миркнув.* Борз. у. 2) Только несов. в. Роптать на кого. *За те й козацтво на його миркало, мов на ляха.* К. ПС. 90. 3) Только несов. в. Попрошайничать, клянчить. *Циган ковалъ, а жінка ходе, миркає: дайте пшона, сальця.* Лебед. у.

Миркотáти, кочý, чеш, *гл.* Бормотать. *Миркоче собі під ніс.*

Миркóти, кóт, *ж. мн.* Особенный за-

пахъ овецъ во время течки. *Вівчарь вівці ганяє, миркотами воняє.* Чуб. V. 1087.

Мирлу́га, ги, *ж.* Берлога. Левч. 4. (Черниг.).

Мирна́, ної, *ж.* Мировая. *Ну, годі, помиримось!—яка ж у нас буде мирна?—Оддай мені гроші мої, то й помиримось.* Верхнеднѣпр. у.

Ми́рний, а, е. Мирный. *Дай же, Боже, щоб ваша спілка була мирна і жила в ладу та в мирі.* Левиц.

Ми́рність, ности, *ж.* Миръ, спокойствіе. *Щоби-сте сі свята відпровадили і других дочекали в мирності, радості і веселості.* Kolb. І. 131. *Люде, що уміють з собою в мирності жити.* Шух. І. 189.

Ми́ро, ра, *с.* Мѵро. ЗОЮР. І. 161. *Іду меж мир, миром мированая.* Чуб. І. 132.

Мирови́й, а́, е́. Мировой. *Вже що піп ізв'язав, того ніхто не розв'яже,—хиба мировий розлуку дасть.* Г. Барв. 498.

Миролю́бний, а, е. Миролюбивый. *Миролюбним людям Бог помагає і дома й на полі.* Г. Барв. 345.

Миротво́рець, рця, *м.* Миротворецъ, примиритель. *Блаженні миротворці, бо такі синами Божими зватимуться.* Єв. Мт. V. 9.

Миротво́рний, а, е. Примиряющій. Желех.

Миротво́рниця, ці, *ж.* Примирительница, носительница мира. *Світи, поки вселенну осияє світило миротворниці-науки.* К. ЦН. 185.

Мирськи́й, а́, е́. Мірской, свѣтскій. *Тісно було нашому юноші в монастирі і не до вподоби серед мирською товариства.* К. Гр. Кв. XII.

Ми́рта, ти, *ж.* Миртъ. *Коло тераси цвітуть померанці, мирти.* Левиц.

Миру́ва́ння, ня, *с.* Помазаніе елеемъ, мѵромъ.

Мирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мазать мѵромъ. *Другий шгрь святим миром мирував.* Чуб. III. 326.

Мирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* = **Мурчати.** Вх. Лем. 435.

Ми́ршавий, а, е. Болѣзненный, чахлый, захудалый, невзрачный, паршивый. *Миршава голова.* Ном. № 5313. *Приїхало воно сюди на економію недавно, таке миршаве, обшарпане, мізерне.* Левиц. І. 143. *Коровки погані, кудлаті, бички миршаві.* Левиц.

Ми́ршавіти, вію, еш, *гл.* Принимать болѣзненный, невзрачный видъ; вырождаться; паршивѣть.

Ми́рявий, а, е. Медленно дѣлающій, мѣшкотный, лѣнивый. Желех. Вх. Зн. 36.

Миряни́н, на, *м.* Мирянинъ. *Гаразд дзвонити попереду як миряне зійшлися.* Ном. № 13723. *Усякому мирянину по семеро жидовинів.* Ном. № 900.

Миря́нський, а, е. Общественный. *Всі мирянські знаєш лиха.* Котл. Ен. III. 27.

Мирячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мрячити.** *Дощик мирячить.* Зміев. у.

Ми́са, си, *ж.* Миса, родъ большой глубокой тарелки. *Винесли йому мису золоту, а другу срібла.* Гол. II. 54. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені й червоні, і жовті... викрашаються.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Ми́ска, ки, *ж.* 1) Миска, родъ глубокой тарелки. *Хоч того самого, аби в другу миску.* Ном. № 2681. *Із нехочу ззів три миски борщу.* Ном. № 5060. 2) Въ маслобойнѣ: посуда, въ которую стекаетъ выжатое конопляное масло. Шух. І. 163. Ум. **Ми́сочка.**

Мискоро́бство, ва, *с.* Изготовленіе мисокъ. *Промишляють вони мискоробством і зовуться полив'яниками; між ними тілько один гончар.* О. 1862. V. 20.

Ми́сленька, ки, *ж.* Ум. отъ **мисль.**

Мисли́вець, вця, *м.* 1) Охотникъ. *Він був мисливець; знай було на охоту їздить.* Рудч. Ск. II. 202. 2) Любитель. *Він мисливець люльки палити.* Борз. у. 3) Умникъ, умница. *Молодий, та ба: мисливець.* Мкр. Н. 7. 4) Гордецъ, своенравный. *Вона як ганила чоловіків - мисливців, так ще гірше їй було хазяйку, мовляла, непутящу бачити в сем'ї.* МВ. II. 84.

Мисли́вий, а, е. 1) Любящій заниматься охотою. 2)=**Мисли́вець 1.** *Гукнув, щоб скоріш мисливі збірались—на полювання поїде.* Рудч. Ск. II 116. 3) Способный. Мнж. 185. Умный, находчивый. *Пилипиха усю пригоду нашу знала, а ради не знаходила, хоч яка була мислива собі.* МВ. II. 148. 4) Гордый, неприступный, своенравный. Ум. **Мисли́венький.** *Ні ради в вас, ні поради не спита, не шукає; поводиться, як той пан з підданками.—Що 'псе ти, любко, що 'псе? Може він трохи і мисливенький собі вдався, та він же на те і розумний у нас.* МВ. II. 80.

Мисли́вство, ва, *с.* Охота на звѣрей.

Мисли́вський, а, е. Охотничій.

Ми́слити, лю, лиш, *гл.* 1) Мыслить, думать. *Чоловік мислить, а Бог рядить.*

Ном. № 82. *Я люблю дівчину та й мислю її взяти.* Чуб. V. 137. *І дерево якусь надію має: хоч зрубане, ще мислить зеленіти.* К. Іов. 30. 2) **Добра́ ми́слити.** Доброжелательствовать. *Добра мисливши й люблячи щиро.* МВ. II. 81. **Ли́ха ми́слити.** Недоброжелательствовать, желать зла. *Свій своєму лиха не мислить.* Ном. № 9443.

Мислі́те, *с. нескл.* 1) Церк.-слав. названіе буквы **М**. 2) **Писа́ти мислі́те.** Шататься въ пьяномъ видѣ. *Було на світі все не мило, мисліте по землі писав.* Котл. Ен. II. 32.

Ми́слонька, ки, *ж.*=**Мисленька**

Мисль, ми́сля, лі, *ж.* Мысль. *Мислі до суду не позивають.* Ном. № 5805. *Що з голови, то з мислі.* Ном. № 5804. *Ой думаю та гадаю, а що моя мисля зносить.* Грин. III. 297. **На ми́слі ма́ти.** Думать, предполагать, намѣреваться. *Скажи мені, серце моє, що маєш на мислі.* Мет. 63. **У ми́слях.** Въ умѣ. **До ми́слі, під ми́слі.** Нравится, по вкусу, по натурѣ. *А як же її любити, коли не до мислі?* Мет. 82. *Вибірай, вибірай, молода дівчино, котрий під мислі.* Мет. 114. *Не добере Самсониха невістки до мислі.* Мил. 98. Ум. **Ми́сленька, ми́слонька.** *І не до любови, і не до розмови, і не до мислоньки моєї.* Чуб. V. 401. *Ой горе, горе, нещаслива доля, виорала дівчинонька мисленьками поле.* Чуб. V. 243. *Ой я сиджу коло стола, мислоньки мене зносять.* Грин. III. 246.

Ми́сник, ка, *м.* Полки для посуды, посудный шкафъ, буфетъ. Чуб. VII. 386. *Після вечері вона кинулась до посуди, перемила й перетерла і розставила на мисники.* Левиц.

Ми́сочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ми́ска.** 2) Блюдце. *Вятя... почала виставляти на стіл стакани та мисочки.* Левиц.

Ми́сошник, ка, *м.* Гончаръ, изготовляющій миски съ глазурью. Вас. 177.

Мисте́ць, тця́, *м.* Мастеръ, мастакъ. О. 1862. I. 65.

Мисте́цьки, *нар.* Мастерски.

Мистецький, а, е. Мастерской.

Мисте́цьтво, ва, *с.* Мастерство, мастерское умѣнье, искусство. О. 1862. I. 66.

Мистю́к, ка́, *м.*=**Мистець.** *Він мистюк зайців стріляти.* Лебед. у.

Мисча́, ча́ти, *с.* Маленькая мисочка.

Мисчи́на, ни, *ж.* Маленькая или плохая **миска.** *Вклав пан-отець пів буханця хліба та мисчину сметани з сиром.* Св. Л. 17.

Мисчі́вка, ки, *ж.* Синяя глина, изъ которой дѣлаются **миски.** Шух. I. 260.

Мисю́рка, ки, *ж.* Шлемъ, желѣзная шапка съ кольчатою сѣткою, которая накладывалась на лицо, шею и плечи. К. ЧР. 425. *Усі в панцерах і мисюрках, з шаблями й келепами.* К. ЧР. 335.

I. **Ми́ся, сі,** *ж.* дѣтск.=**Миска.** О. 1862. IX. 119.

II. **Мися́, ся́ти,** *с.*=**Мисча.** Желех.

III. **Мися́, ся́ти,** *с.* Мышенокъ. Ум. **Мися́тко.** Вх. Лем. 435.

Мит, ту, *м.* Болѣзнь скота: воспаленіе подчелюстныхъ железъ.

Ми́тель, лю, *м.* Теплая вода для мытья головы. *Приготуй мені мителю, хочу голову змити.* Конотоп. у. *В ночви налила мителю, щоб змити голову, бо була субота.* Левиц. I. 54. Также щелочная вода для бѣленія полотна. Вас. 169.

Ми́тець, тця́, *м.*=**Метець.** *Рибалонька, митець усе в воді ловити.* Греб. 369. *Хлопець ручий і на всі вигадки митець.* Св. Л. 159.

Ми́ти, ми́ю, еш, *гл.* Мыть. *Рука руку миє.* Ном. № 7404.

Ми́тий, а, е. О хатѣ: съ гладко выструганной внутренней поверхностью стѣнъ, которыя не покрываются глиной, но моются. Шух. I. 93. *Хату митую построїв.* Мкр. Н. 41.

Митикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* и пр.= **Метикувати** и пр.

Ми́тися, ми́юся, ешся, *гл.* 1) Мыться. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. 2) Имѣть регулы. *Що мені робити: більш году, як не миюсь.*

Ми́тіль, лю, *м.*=**Митель.** О. 1861. XI. Свид. 59.

Ми́тний, а, е. Таможенный, мытный, пошлинный.

Ми́тник, ка, *м.* Мытарь; сборщикъ пошлины, таможенный сборщикъ. Вх. Лем. 435. *Посідало з Ісусом багато митників.* Ев. Мр. II. 15.

Ми́тниця, ці, *ж.* 1) Мытный дворъ, таможня. *Побачив митника на ім'я Левию, сидячого на митниці.* Єв. Л. V. 27. 2) Прачка, судомойка. *Ой зоре моя, зоре!.. Тожесь мі присвітила: до дому митницю, до поля робітницю, до комори ключницю.* (Свекровь о невѣсткѣ). Лукаш. 161. Гол. IV. 243.

Ми́то, та, *с.* Пошлина на товары, плата за право торговать. *На славній Україні (жиди) всі козацькі торги заорандовали, да брали мито-промито: од возо-

вою по пів-золотою, од пішого пшениці по три денежки мита брали. АД. II. 21.

Мúтра, ри, *ж.* Митра.

Митрополúт, та, *м.* Митрополитъ. *Може буде їхать котрий архиєрей або митрополит?* Левиц.

Мúтусь, митусéм, *нар.* О растеніяхъ: комлями внутрь, а верхушками въ противоположныя стороны (лежать). Вас. 176. Мнж. 185. О людяхъ: въ разныя стороны головами (лежать). Мнж. 185. *Ми звечора полягали як треба, а вранці митусем лежали, бо вночі дуже ворочались.* Козел. у.

Митýтя, ті, *ж.?* *Отто ще митутя: ні дома, ні тута (дурне і дома, і тута).* Ном. № 6311.

Мить, ті, *ж.* Мигъ, мгновеніе. *Як махнув, так у одну мить і набрав води.* Рудч. Ск. II. 82. *Все змішалось в одну мить і злилось докупи.* Левиц. *Коли хто випалить з рушниці, ти в ту ж мить побачиш світ.* Ком. II. **Мúттю**. Мигомъ. *Миттю подала на стіл гарячих млинчиків.* К. ЧР. 242. *І миттю осідлавши рака, схвативсь на його як бурлака.* Котл. Ен. I. 6. **Говорити мúттю**. Говорить скороговоркой. Александров. у.

Мúтьма, *нар.*=**Митусь**. Вх. Зн. 36.

Мих, ху, *м.* Родъ ядовитаго растенія. *Ой спи, діду, ой спи з лихом, я принесу борщу з михом.* Чуб. V. 1134.

Михáйлик, ка, *м.* Маленькій деревянный ковшикъ для питья водки. *Корячки, по запорозькій михайлики, бо в Січі тіх чарок і шклянок не знали.* Стор. II. 150.

Мúцька, ки, *ж.* 1) Шерсть молодыхъ ягнятъ. Шух. I. 152. 2) Кусокъ дерна. Вх. Зн. 36. 3) Киска. Желех. 4) Чайка. Вх. Зн. 36.

Мицьковúй, á, é. Сдѣланный изъ шерсти молодыхъ ягнятъ, **мúцьки**. Шух. I. 152.

Мицьковúна, ни, *ж.* Сукно изъ шерсти молодыхъ овецъ. *З мицьковини як би пошив опанчу, то носив би.* Каменец. у.

Мицьо, ця, *м.* Толстощекое дитя. Вх. Лем. 435.

Мúчка, ки, *ж.* 1) Связка льну, пеньки, приготовленная для пряжи. *Баба сиділа дома, мички пряла.* Рудч. Ск. II. 13. 2) Прядь волосъ, выбившаяся изъ подъ платка. *Сховала під кибалку мичку, щоб не світилася коса.* Котл. Ен. 3) Волосы у лошади надъ заднею частью копыта, щетка. *Коні худі, миршаві, з запалими боками, з сухими ребрами, з кудлатими гривами, пелехатими мичками.* Левиц. I. 323. 4) Раст. Naradus stricta L. ЗЮЗО. I. 129.

Мúччу, *нар.* Нараспѣвъ (говорить). Мнж. 185.

Миш, ші, *ж.*=**Миша**. *Голий як миш.* Ном. № 1519. **Миш виточнá**. Лѣсная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 252. **Миш-пиргáч**=**Кажан**. Вх. Пч. II. 7.

Мúша, ші, *ж.* Мышь. *Коли мишей боїшся, на воротях повісся.* Ном. № 8767. *Миша у стозі, а піп у селі ніколи не загинуть.* Ном. № 8068. **Гóді тобі мишéй гоптáти!**—Говорятъ тому, кто ходитъ, топчется безъ дѣла. Грин. I. 233. Ум. **Мúшка**.

Мишáк, кá, *м.* 1) Лошадь сѣрой масти. 2) Трава тимофеевка. Борз. у. 3) *мн.* Мышиный пометъ. 4) Род. п.—**кý**. Мышьякъ. Котл. Ен. III. 48. Ум. **Мишачóк**.

Мишáр, рá, *м.* Мѣсто заросшее сорной травой.

Мишáстенький, а, е. 1) Ум. отъ **мишастий**. 2) Малорослый, съ мелкими чертами лица (о человѣкѣ). Мнж. 186.

Мишáстий и мишáтий, а, е. Мышинаго цвѣта, пепельный. *Мишатий кінь.* НВолын. у.

Мишáтина, ни, *ж.*=**Мишак 3**. Харьковск. г.

Мúшачий, а, е. 1) Мышиный. 2)—**огóнь**. Фосфорическій свѣтъ гнилого дерева. Конотоп. у.

Мишачóк, чкá, *м.* 1) Ум. отъ **мишáк**. 2) Зоол.=**Мишокрúлик**. Вх. Уг. 252.

Мишвá, вú, *ж. соб.* Мыши. *Мишва притихла.* Гліб. 80.

Мишенá, нáти, *с.* Мышенокъ. *Дивись: миша, миша... Несе у Київ мишенят.* Шевч. 351. Ум. **Мишенятко**. *А мишенятко під вербою почуло, що мнясце пахтить.* Гліб. 62.

Мишúна, ни, *ж.* 1) Тонкій сафьянъ. Канев. у. Полт. г.: сафьянъ изъ испанскихъ овецъ. Вас. 158. 2) Сафьянные зеленые сапоги. Вас. 162. 3) *мн.* Кожаные штаны изъ овчины молодой овцы. Каменец. у.

Мишíй, шію, *м.* Раст. а) Setaria glauca. ЗЮЗО. I. 136. б) Setaria viridis. ЗЮЗО. I. 136.

Мúшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **миша**. 2) Непроизвольное подергиваніе мускуловъ. *В Оришки... забігала по виду мишка.* Мвр. ХРВ. 78. *Верхню губу мишка тіпала.* Мвр. ХРВ. 52. 3)=**Мишокрілик**. Вх. Лем. 435.

Мúшкати, каю, еш, *гл.*=**Мишкувати 3**. Чуб. VII. 576.

Мишкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Охотиться на мышей (о лисицахъ). 2) Разыскивать, разнюхивать, стараться добыть. Мнж. 186. 3) Ѣсть выбирая (преимущественно о скотѣ, выбирающемъ среди негодной травы съѣдобную). *Тепер скотина не їсть, а мишкує.* Чуб. VII. 576.

Мишові́й, ві́я, *м.* и **мишові́йка, ки,** *ж.*=**Мишокрі́лик.** Вх. Лем. 435.

Мишода́н, ва, *м.* Названіе кота. *Хвостаті мишодави.* Мир. ХРВ. 112.

Мишоі́д, ду, *м.* 1) Мышиный объѣдокъ. 2) Орѣхъ изъ зимнихъ запасо́въ мышей и бѣлокъ.

Мишокрі́лик, ка, *м.* Зоол. Крапивникъ, Troglodytes parvulus. Вх. Лем. 435.

Мишолі́вка и мишоло́вка, ки, *ж.* 1) Названіе кошки. 2) Птица пустельга. Tinunculus alaudarius. Вх. Лем. 251. Ум. **Мишоло́вочка.** *Кішечка-мишоловочка.* Константиногр. у.

Мі́вний, а, е. Рѣчистый, говорливый, многорѣчивый. *Кіт лівний, хлоп мівний всюди поживиться.* Ном. № 1257.

Мід, ме́ду, *м.*=**Мед.** *На язиці мід, а під язиком лід.* Ном. № 3055. *Та й ми в батька були, мед, горівочку пили.* Нп.

Мі́день, дня, *м.* Мѣдный котелъ, мѣдвый горшокъ, мѣдный самоваръ. *Так в мідні клекотить гарячий.* Котл. Ен. V. 63.

Мі́дик, ка, *м.* Землеройка, Sorex. Желех.

Мі́диця, ці, *ж.* 1)=**Мідик.** Вх. Пч. II. 7. 2) Зоол. Myoxus avellanarius. Шух. I. 22.

Мі́дний, а, е. 1) Мѣдный. *Знаю, як мідний шеляг.* Ном. № 2887. *Ой нате вам, рибалочки, мідну копу грошей.* Мет. 181. Ум. **Мідне́нький.** *Кухличок мідненький - водиці повненький.* Грин. III. 400.

Мідни́ця, ці, *ж.* Мѣдный тазъ. НВолын. у.; 2) Деньги. *Получила вона дару три мідниці (три гривні).* Драг.

Мідня́к, ка́, *м.*=**Мідень.** Черк. у.

Міду́нка, ки. См. **Медунка 3.**

Міду́шиця, ці, *ж.* Раст. Salvio glutinosa. Шух. I. 22.

Мідь, ме́ді и мі́ді, *ж.* 1) Мѣдь. *І гуляли вони собі день як золото, другий як срібло, третій як мідь, хоч і додому їдь.* Ном. № 11648. *Хто б і не письменний був, так дивлячись... що повиробл̇ювано горізьбою з міді .. так і той би догадався.* К. ЧР. *А ворітечка з жовтої меді.* 2) Апоплексическій ударъ у лошади.

Мідя́к, ка́, *м.* Мѣдная монета. Сим. 208.

Мідя́ний, а́, е́. Мѣдный. *На мідяні гроші слави добували.* Ном. № 7585. *Дзвінить над ним сайдак і лук мідяний.* К. Іов.

Мідяни́ця, ці, *ж*=**Мідянка 2.**

Мідя́нка, ки, *ж.* 1) Ярь, зеленая краска. 2) Змѣя мѣдянница. Anguis fragilis.

Мідя́нчик, ка, *м.* Долгоносикъ, Blynchilis cipreus.

Мідя́р, ра, *м.* Мѣдникъ. Желех.

Мідя́рня, ні, *ж.* Мастерская мѣдныхъ издѣлій. Желех.

Мідя́рство, ва, *с.* Ремесло мѣдника. Желех.

Між, *пред.*=**Межи.** *Між вовками по вовчій і вий.* Ном. *Инше упало між терниму.* Єв. Мр. IV. 7. **Нема́ між чим ви́брати.** Не изъ чего выбрать. *Нема між чим вибрати: волів мало.* Черк. у.

Мі́ждо, *пред.*=**Межи.** *Отаке як завелось міждо старшими головами, то й козаки пішли один против одного.* К. ЧР.

Міз, *пред.*=**Між.** *Горе жити міз ярами, міз лихими ворогами.* Грин. III. 270.

Міздро́, ра́, *с.* и **міздра́, рі́,** *ж.* Мездра. Вас. 157.

Мізе́рія и пр.=**Мизерія** и пр.

Мизка́, ки́, *ж.* Мездра на кожѣ, мякоть во внутренности тыквы.

Мі́зкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Мизкатися 2.** *Чи з ким иншим мізкаєшся з нудьги, та з похмілля.* Шевч. 621.

Мізко́вня, ні, *ж.* Черепъ, голова.

Мізкува́ння, ня, *с.* Размышленіе. К. ЧР. 237.

Мізкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Соображать, размышлять. *Було їм вольно розмовляти про всякії свої діла і думати, і мізкувати.* Котл. Ен. III. 53. *Я вже й сам не раз про се мізкував.* К. *Чого воно так було,— не моє діло мізкувати.* Г. Барв. 19.

Мі́зок, зку, *м.* Мозгъ. *Курячий же в тебе, пане Петре, мізок.* К. ЧР. *Любить її, наче кошечим мізком нагодувала його.* Ном. № 8747.

Мізчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Мозжить. *Мізчив мене.* НВолын. у.

Мі́зька, ки, *ж.* Мезга. Шух. I. 252.

Мізю́к, ка́, *м.* Сосокъ для кормленія дѣтей и маленькихъ домашнихъ животныхъ, рожокъ. Уман. у.

Мій, мо́го́ (моє́го), моє́му, (мо́му, мойму́), *мѣст.* Мой.

Мі́йсце, ця, *с.*=**Місце.** *Як припече, то він з того мійсця втече.* Ном.

Мійськи́й, а́, е́=**Міський**. *Я по своїй вдачі мійська людина.* Левиц.

Мілина́, ни́, *ж.* Мель на рѣкѣ. Каменец. у.

Мілі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Мелѣть.

Мілки́й, а́, е́. Мелкій, неглубокій. Ум. **Міле́нький**.

Мі́лко, *нар.* Мелко. *Наори мілко, а посій рідко, то вродить дідько.* Ном. № 7170. Ум. **Міле́нько**.

Мілково́ддя, ддя, *с.* Мелководье. *По мілководді скрізь розлягілося широколисте латаття.* Левиц. I. 63.

Мі́ло, *нар.*=**Дрібно**. (Порубано) *біле тіло, як мак міло.* Гол. I. 24.

Мілоч, чі, *ж.* Мель. Черномор.

Міль, мо́лі, *ж.* Моль. *А я лежу, валяюсь порохнею, одежою, що міль попроїдала.* К. Іов. 30. —**пчільна**. Насѣк. Galleria cerella. Вх. Пч I. 6.

Мільга́, ги́ и **мілька́**, ки́, *ж.* Мелюзга, мелкая рыба. *Мільки натяг на двадцять карбованців з озера.* Лебед. у.

Мі́на, ни, *ж.* 1) Мѣна. 2) Предметъ мѣны. *Єдному міна—шовкова хустка, другому міна—золотий перстень, третьому міна—сама молода.* Чуб. III. 300.

Минджува́ти и пр.=**Менджувати** и пр.

Міни́ти, ню́, ниш, *гл.* Мѣнять, промѣнивать. *Що ж ти нам мініш, красная панно?—Єдному міна—шовкова хустка, другому міна—золотий перстень, третьому міна—сама молода.* Чуб. III. 300.

Міни́тися, ню́ся, нишся, *гл.* 1) Измѣняться, перемѣняться. *День минав мінивсь на вечір.* МВ. (О. 1862. I. 82). *Тут я став мінитися... вже в мене* (вовкулаки) *і шкура вовча виросла.* Грин. I. 46. *Ой має воно* (серце) *чого ся мінити.* Чуб. *Голова болить, аж світ мені міниться.* Лебед. у. *Сердиться, аж міниться.* Ном. № 14262. *Аж іскри з очей скакнули, на лиці міниться.* МВ. (О. 1862. III. 53). 2) Затмѣваться, меркнуть. *Міниться сонце, місяць Як сонце міниться,—не можна на його дивитись: очі болітимуть.* Мнж. 155. *Ой учора ізвечора, як місяць минився, ішов Яким до вдівоньки, а сусід дивився.* Нп. *Мов сонечко праведне тоді мінилося.* Ном.

Мінли́вий, а, е. Мѣняющійся, измѣнчивый.

Міньба́, би́, *ж.* Мѣна, размѣнъ.

Мінька́ и **мі́ньки**, *нар.* Въ выраж. **Дава́й мінька́! Ході́м мі́ньки!** Давай мѣняться. *Давай лишень мінька на одежу та виходь із сії пакосної ямки.* К. ЧР. 396. *Ходім міньки на крашанки.*

Міньма́, *нар.* Мѣняясь, въ обмѣнъ. *Я єму дав тото міньма.* Вх. Зн. 36.

Міня́йло, ла, *м.* Мѣняло. *Тут всякії були пронози,... жиди, міняйли, шинкарі.* Котл. Ен. (Ввд. Корейво 1890, стр. 88).

Міня́к, ка́, *м.* **Зробити міняка́**. Помѣняться. Мир. ХРВ. 364. См. **Мінька, міньки**.

Міня́ти, ня́ю, еш, *гл.* 1) Мѣнять. *Міняли тихо, та й виміняли лихо.* Ном. № 10605. *У Києві не женись, а в Ромні кобили не міняй.* Ном. № 723. 2) О деньгахъ: мѣнять, размѣнивать. *Не буду я міняти сих грошей.* Мир. Пов. II. 102. *Є гроші, та не міняні.* Грин. I. 91.

Міня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Мѣняться, обмѣниваться. *Кайданами міняються, правдою торгують.* Шевч. 210.

Мір, мо́ру, *м.* Моръ, смертность. *Батько й мати повмірали від якогось мору.* Г. Барв. 172. *Торік був у Київі великий мір на людей.* Кіев. у. *Чом воно на панів та на попів мору нема?* Лебед. у.

Мі́ра, ри, *ж.* 1) Мѣра. *Якою мірою міряєте,—відміряється вам.* Єв. Мр. IV. 24. *У самою хазяїна ключ... мірою й одсипає.* Г. Барв. 93. *Жартуйте та й міру знайте.* Левиц. **Мі́ри нема́**. Безмѣрно. *Вона змалку начулась, що вона хороша—міри нема.* Кв. **До мі́ри**. Въ мѣру, умѣренно. *Як почуваєшся по силі та п'єш до міри, то горілка панує чоловікові.* Полт. г. **На одні́й мі́рі**. На одномъ уровнѣ. *Цього року вода у ставку раз-у-раз на одній мірі.* Кіев. г. **Над мі́ру**. Черезмѣрно; сверхъ силъ. **Не в мою́ мі́ру мі́ряючи**. Первоначальное значеніе: не ко мнѣ примѣряя. Обыкновенно говорится, когда показываютъ на своемъ тѣлѣ мѣсто чужой болѣзни, и выражаетъ пожеланіе, чтобы показываемая болѣзнь не случилась у говорящаго. *Аж отак, не в мою міру міряючи, рознесло йому щоку.* Харьк. г. **Жа́дною мі́рою**. Никакъ, никакимъ образомъ. *Не одпускають* (прощальники) *од себе жадною мірою.* К. ЧР. 2) Мѣрка. **Мі́ру бра́ти**. Снимать мѣрку. 3) Мѣра длины для полотна; въ Галиціи равна 30 дюймамъ. *А подзвінному дам сім мір полотна, шоби мені дзвонив цілий тиждень до дня; а дякові дам п'ять мір полотна, шоби мені псалтирь читав до дня.* Грин. III. 285. *Вироблене полотно мірить ткач мірою. Є то досить груба,*

звичайно чотирогранна палиця, що без головки має тридиять цалів. МУЕ. III. 22. Ум. **Мірка, мірочка.**

Мірити, рю, риш, *гл.*=**Міряти.**

Мірка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **міра.** 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 8 гарнцевъ, четверикъ. *Він мірку гороху насипав.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Плата за помолъ зерномъ. Ум. **Мірочка.** *І мірочки не бере, як на крупи подере.* Нп.

Міркований, а, е. Умѣренный, воздержанный.

Міркування, ня, *с.* Соображеніе, размышленіе, разсчетъ. *Оце тобі розумне міркування, збагни йою, користуйся ним, друже.* К. Іов. 13.

Міркувати, кую, еш, *гл.* Думать, соображать, разсчитывать, разсуждать. *Не все ж Біг дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Міркує той, хто нужду знає.* Гліб. 1. *Сам оце як почну міркувати та й складу до ладу.* Левиц.

Міркуватися, куюся, ешся, *гл.* 1) Соображаться съ чѣмъ, примѣняться къ чему. 2) Удерживаться, воздерживаться.

Мірний, а, е. Умѣренный, средній. *Оце мірні огірки—саме добре квасити.* Каменец. у.

Мірник, ка, *м.* 1) Землемѣръ. 2) Мѣра сыпучихъ тѣлъ въ 4 четверика. Зміев. у.

Мірницький, а, е. Землемѣрскій.

Мірність, ности, *ж.* Умѣренность. Желех.

Мірно, *нар.* Умѣренно.

Мірочка, ки, *ж.* Ум. отъ **мірка.**

Мірошник, ка, *м.* Мельникъ. *Мірошник мав хороший млин.* Гліб. 82.

Мірошниківна, ни, *ж.* Дочь мельника.

Мірошникувати, кую, еш, *гл.* Быть мельникомъ.

Мірошницький, а, е. Относящійся къ мельнику. *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи.* Ном. № 3114.

Мірошниченко, ка, *м.* Сынъ мельника.

Мірошничка, ки, *ж.* Жена мельника.

Міртук, ка, *м.* 1) Родъ ведра, вмѣстимостью около 1 литра, для мѣрянія удоя (у гуцульскихъ пастуховъ). Шух. I. 205. 2) Родъ ковша для набиранія муки. Шух. I. 251.

Мірчий, чого, *м.* 1) Землемѣръ, межевщикъ. Радом. у. 2) Пріемщикъ сукна на водяной сукновальнѣ. Вас. 173.

Мірчити, чу, чиш, *гл.* Брать часть зерна за помолъ. Вх. Зн. 36.

Мірчук, ка, *м.* Мѣра зерна, получаемая за помолъ.

Міряний, а, е. Измѣренный. *Моє лихо, моє горювання зовсім иншою мірою міряне.* Г. Барв. 226. *Там не міряні милі.* Чуб.

Мірянник, ка, *м.* Землемѣръ. Вх. Зн. 36.

Міряти, ряю, еш, *гл.* 1) Мѣрить, измѣрять. *Якою мірою міряєш, такою тобі одміряють.* Ном. № 7069. 2) Цѣлить, прицѣливаться, мѣтить.

Мірятися, ряюся, ешся, *гл.* 1) Мѣряться. *Була колись шляхетчина вельможная пані; мірялася з москалями, з ордою, з султаном.* Шевч. 130. *З панами не міряйсь чубами.* Ном. № 1204. 2) Силиться, стараться, пытаться. *Коли ж чує—ніби кватирку хтось міряється відсунути.* Г. Барв. 167. *Дитина вже коло неї лазила на траві й дибки мірялась.* Г. Барв. 145.

Місиво, ва, *с.* Мѣсиво.

Місити, шу, сиш, *гл.* Мѣсить. *Прийшов кум до куми, а кума місить тісто.* Чуб. I. 41. *Тихо ходить, та густо місить.* Ном. № 7315.

Міситися, шуся, сишся, *гл.* Мѣситься. *Пил земний злипаєся, наче тісто, і оранка місилася як глина.* К. Іов. 87. *Як діжа не міситься, то сім'я біситься.* Ном. № 14117.

Місний, а, е=Міцний. *Та й місне сукно.* Харьк. г.

Місно, *нар.*=**Міцно.** Рудч. Ск. II. 152.

Міснота, ти, *ж.*=**Міцнота.** *Біли вапною—біле буде полотно, а місноти дазьбі, так і розлізеться.* Лебед. у.

Міст, мосту, *м.* 1) Мостъ. *Оце пропав, як з мосту впав.* Ном. № 1875. 2) Полъ деревянный. *Молодицям по світлицях мости шарувати.* О. 1862. IV. 107. *А в милої ввесь двір на помості. Ой для кого, мила, сі мости мостила?* Грин. III. 263. Ум. **Місток, місточок, мостонько.** *Калиновий мостоньку, гнися, не ломися.* Грин. III. 526.

Містець и пр.=**Мистець** и пр.

I. **Містечко, ка** *с.* Ум. отъ **місто.**

II. **Містечко, ка,** *с.* Мѣстечко (населенный пунктъ). *Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *Жив собі в містечку круг своїй родини.* Чуб. V. 328.

Містина, ни, *ж.* Мѣсто. Черк. у. *Добряча містина отам на леваді: чи бач яка трава!* Харк. г. Ум. **Містинка, містиночка.**

Містити, щу, стиш, *гл.* Мѣстить, по-

мѣщать. *Де він те все містив,—Бог його святий знає.* О. 1862. I. 29.

Міститися, щуся, стишся, *гл.* Помѣщаться. *Та нічого поститись, коли єсть іде міститись.* Ном. № 11547.

Містище, ща, *с.* Дѣтскій послѣдъ, младенческое мѣсто, placenta. Вх. Зн. 36.

Містниця, ці, *ж.* Доска въ полу, мосту. *Містниця випала.* Черк. у.

I. Місто, та, *с.* 1) Мѣсто. 2) Базаръ, торговая площадь, рынокъ. *Ой піду я, мамо, на місто та куплю я, мамо, намисто.* Шевч. 3) Городъ. *Багато сіл, багато міст на Україні минули бурлаки.* Левиц. *Ні до села, ні до міста.* Ном. № 7650. *Пані тим часом село продала та переїхала у місто жити.* МВ. Ум. **Містечко, містонько.** *Іди тепер, матінко, од мене,— нема в мене містонька для тебе.* Грин. III. 376. *А дівочкам усе волечка: за юпочку да на улочку, за намистечко да на містечко.* Чуб. III. 59.

II. Місто, *пред.* Вмѣсто. *Він бере стовпи: одного повісив на плечіх місто рушниця, а другого повісив коло боку місто шаблі.* Рудч. Ск. I. 109.

Містове, вого, *с.* Пошлина за право торговли на базарѣ.

Місток, містка, *м.* 1) Ум. отъ **міст.** Мостикъ. 2) Средняя часть днѣпровской лодки (**дуба**). Мнж. 179.

Містонько, ка, *с.* Ум. отъ **місто.**

Містбчок, чка, *м.* Ум. отъ **міст.**

Мість, *пред.*=**II Місто.**

Містянин, на, *м.* Горожанинъ. Левч. 28.

Містюк, ка, *м.*=**Містець.** Мкр. Г. 16.

Місце, ця, *с.* Мѣсто. *По тричі в однім місці бідного невольника затинали.* Макс. *Як намальовані встають передо мною всі місця.* Левиц. **Місцем, місцями.** а) Мѣстами, въ нѣкоторыхъ мѣстахъ. *Місцем такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже-світе!* Грин. II. 169. *Місцями й гарна трава — низом, а по сугробках погана.* Зміев. у. б) Иногда, по временамъ. *Місцями й я їм рибу.* Зміев. у.

Місцевий, а, е. Мѣстный.

Місцевість, вости, *ж.* Мѣстность. Желех.

Місцево, *нар.* Мѣстно.

Місцина, ни, *ж.*=**Містина.** *Найшли таку місцину, що можно перейти яр.* Зміев. у.

Міськаво, *нар.* Грязно, топко. Шух. I. 81.

Міський, а, е. Городской. *Розумніше міське теля, як сільське дитина.* Чуб. I. 242.

Місяцевий, а, е. Относящійся къ лунѣ, лунный. *Кватирь місяцевих чотирі.* Дещо.

Місяць, ця, *м.* 1) Луна, мѣсяцъ. *Із-за хмари, з-за байраків місяць виглядає.* Хата, 16. *Не подоба зірці без місяця та зіходити.* Мет. 81. *Ой місяцю-місяцю! Світиш та не грієш: даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. Употребляется для ласкательнаго названія возлюбленнаго. *І місяця свою зараз забуду, свого Сергієчка?* Г. Барв. 205. 2) Мѣсяцъ. *Я ж місяці і дні лічу журбою.* К. Іов. 15. **Що-місяця.** Ежемѣсячно. **Московський місяць.** Долгое время. *Пождеш з московський місяць!* 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 36. Ум. **Місяченько, місячко, місячок.** Вх. Уг. 252. *Ой місяцю-місяченьку, і ти, зоре ясна, ой світіть там на подвір'ї, де дівчина красна.* Чуб. V. 53.

Місячка, ки, *ж.* Менструація, мѣсячное.

Місячко, ка, *м.* Ум. отъ **місяць.**

Місячний и місяшний, а, е. 1) Лунный, мѣсячный. *Місячна ніч.* 2) Совершающійся въ теченіе мѣсяца. *Редька маненька—місяшна, а велика—зімня.* Лебед. у. 3) **Місячне.** Регулы (у женщ.). Мнж. 152.

Місячник и місяшник, ка, *м.* Лунатикъ. Єв. Мт. XVII. 15.

Місячно и місяшно, *нар.* 1) Мѣсячно, лунно. *Так місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. 2) Помѣсячно. *А чи нема тут такої молодиці, щоб місячно згодилась?* МВ. I. 24.

Місячок, чка, *м.* Ум. отъ **місяць.**

Місяшний, місяшник, місяшно. См. **Місячний, місячник, місячно.**

Міта, ти, *ж.* Мѣтка, знакъ.

Мітати, таю, еш, *гл.*=**Мести.** *Сива пава літала, крилами двір мітала.* Чуб. III. 251.

Мітець и пр.=**Митець** и пр.

Міти, мію, еш, *гл.*=**Мати.** *То самий був Сава, котрий мів розбойників на Савур-могилі.* Драг. *В лісі було, листя міло.* Чуб. I. 310.

Мітися, міюся, ешся, *гл.*=**Матися.**

Мітити, чу, тиш, *гл.* Намѣчать, мѣтить.

Міткий, а, е. Замѣтный, примѣтный.

Мітла, лі, *ж.* 1) Метла. *Ой я тую далекую мітлами помечу, а до сеї близенької соколом полечу.* Чуб. V. 26. 2) Комета. Мнж. 148. 3) Раст.=**Мітлиця** ж. Вх. Пч. I. 8.

Мітластий, а, е. Похожій на метлу, широкій (о бородѣ). *Із-за борід, мов кущ лози, мітластих.* К. МБ. II. 123.

Мітли́ця, ці, *ж.* Названіе нѣсколькихъ растеній: а) Festuca pratensis. ЗЮЗО. I. 123. б) Dactylis glomerata L. ЗЮЗО. I. 120. в) Avaena pubescens L. ЗЮЗО. I. 171. г) Bromus mollis L. ЗЮЗО. I. 171. д) Agrostis vulgaris. Шух. I. 20. е)—**біла.** Agrostis alba. Шух. I. 20. ж) Aira spica venti. Вх. Пч. I. 8.

Мітли́чина, ни, *ж.*=**Мітлиця,** *ж.* Вх. Пч. I. 8.

Мітли́ще, ща, *с.* Древко для метлы.

Міток, тка, *м.* Мѣра нитокъ въ 40 или 50 пасомъ. Чуб. VII. 408 и Залюбовск. *Мітки бувають круглі, в яких одно пасмо має 60 ниток і* **чиноваті,** *в яких одно пасмо має лиш 30 ниток.* МУЕ. III. 13, 24. *Міток із матірного прядіва.* КС. 1893. VII. 80. *Ізстаріли мене, неньо моя, та чужії мітки.* Чуб. V. 553. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Міттю, *нар.*=**Миттю.**

Міть, ті, *ж.*=**Мить.** *В одну міть Бога згнівите.*

I. Міх, мо́ху́, *м.*=**Мох.** *Стара, старезна, аж її міх покрив.* МВ. II. 65.

II. Міх, мі́ха, *м.* 1) Мѣшокъ. *Збувся батько лиха: збувся грошей з міха.* Ном. № 1808. *Пігнав з пустим міхом по порожні клуні.* Ном. № 11043. 2) Мѣхъ для раздуванія. *Здихнув тяжко та важко, мов ковальський міх.* Ном. № 2277.

Міхови́на, ни, *ж.* Грубая ткань для мѣшка. Каменец. у.

Міхоно́ша, ші, *м.* 1) Провожатый слѣпца, носящій мѣшокъ съ подаяніемъ. *Хто йде, їде—не минає: хто бублик, хто гроші, хто старому, а дівчата шажок міхоноші.* Шевч. 89. 2) Носящій мѣшокъ при колядованіи и пр. *Василь все за ними ходить та, як той міхоноша у колядці, носить Марусин кошик.* Кв. I. 34.

Міхува́тий, а, е. Мѣшковатый. *Ото ще Іван міхуватий.* Черк. у.

Міху́р, ра́, *м.* Волдырь, водяной пузырь отъ обжога и пр. Камен. у. Ум. **Міхуре́ць.**

Міцни́й, а́, е́. 1) Мощный, сильный, крѣпкій. *Скарай мене, міцний Боже, коли тя забуду.* Чуб. V. 57. *Під сивим волоссєм притаїлась здорова, міцна, запекла і правдива душа.* Левиц. *Осавула спав міцним сном.* Левиц. *Міцного напитку не питиме.* Єв. Л. I. 15. 2) Прочный. *Міцний, як з клоччя батіг.* Ном. № 13135.

Мі́цність, ности, *ж.* Крѣпость, прочность. *Для міцности зашито двічі.* Константиногр. у.

Міцні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Крѣпнуть. *Міцніє лук в моїй руці потужній.* К. Іов.

Мі́цно, *нар.* 1) Крѣпко, сильно. *Він її пригорнув до серця міцно, поцілував.* Кв. I. 65. *Міцно нездужає.* О. 1862. VI. 109. 2) Прочно.

Міцносе́рдий, а, е. Съ твердымъ сердцемъ. *Мій князю й батьку, Байдо міцносердий.* К. Бай. 37.

Міцноси́лий, а, е. Сильный, крѣпкій. *Вона знала, що у неї не такий міцносилий голос.* Левиц.

Міць, мо́ці, *ж.* Сила, крѣпость, мощь. *Де ж та сила, де ж та міць?* Г. Барв. 411. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. **Міць узя́ти.** Пріобрѣсть силу, властъ. *Таку міць узяв наш волосний, що й мирового не слуха.* Канев. у. *Тепер жиди вже панують, бо таку велику міць узяли, що й панів посіли.* Лубен. у.

Мі́цька, мі́цьковий и пр.=**Мицька, мицьковий** и пр.

I. Міч. См. **Меч.**

II. Міч, мо́чі, *ж.*=**Міць.** *Нема мочі.* Ном. **Ста́ти у моча́х.** Войти въ силу, сдѣлаться сильнымъ. *Сидить черв'як у тому гніздечку, а як стане у мочах, то й вилізе.* Волч. у.

Мі́чник, ка, *м.*=**Мечник.**

Мішаний, а, е. Смѣшанный.

Міша́ник, ка, *м.* Крестьянинъ, дающій вмѣстѣ съ другими, свои овцы на выпасъ на чужомъ пастбищѣ. Вх. Зн. 36. Шух. I. 197.

Мішани́на, ни, *ж.* 1) Смѣсь. 2) Сумятица, замѣшательство. *Кинулись шукати його по табору, да не так то його й знайти у такій мішанині.* К. ЧР. 308.

Мі́шанка, ки, *ж.* Смѣсь сѣна съ соломою для корма скота. *Мішанку робили.* Чуб. I. 8.

Міша́ти, ша́ю, еш, *гл.* Мѣшать, смѣшивать, перемѣшивать. *Мішай кашу. Пане гетьмане!.. старого пса непристойно мішати в нашу компанію.* К. ЧР.

Міша́тися, ша́юся, ешся, *гл.* 1) Мѣшаться, смѣшиваться, путаться. *Ох, і в голові мені мішається.* МВ. (О. 1862. I. 90).

Міше́чок, чка, *м.* Ум. отъ **міше́к.**

Мі́шка, ки, *ж.* 1) Палка для мѣшанія жидкости. 2) Смѣсь. *Сіно—так: не чисте, а мішка: було там змішано і степове, і з м'якою нив'я.* Новомоск. у. *Це житце не чисте, то й піде на мішку в дерть з ячменем.* Новомоск. у.

Мішка́нець и пр.=**Мешканець** и пр.

Мі́шма, *нар.* Въ перемежку, смѣшанно. *Ідуть мішма,—дивіт-но ся: москалі й селяне з ними, а не лишень москалі сами.* Каменец. у.

Мішо́к, шка́, *м.* 1) Мѣшокъ. *Сьогодня з мішком, а завтра з торбинкою.* Ном. № 4736. Ум. **Міше́чок.** *Пішечком з мішечком.* Ном. № 11373. 2)=**Міх 2.** *Як почнеш розводить огонь у горні, як почнеш мішком подувати та залізо роспікати.* Грин. II. 210.

Міща́, ща́ти, *с.* Мѣшочекъ.

Міщани́н, на, *м.* Мѣщанинъ. *Не пішла б я за селянина, а пішла б я за міщанина.* Чуб. III. 472.

Міща́нка, ки, *ж.* Мѣщанка. Ум. **Міща́ночка.** *Ой ти знав, на що брав міщаночку з міста.* Нп.

Міща́нство, ва, *с.* Мѣщанство, мѣщане. Желех.

Міща́нський, а, е. Мѣщанскій. *Тогдішніми часами міщанських і мужичих дітей не приймали в гімназію.* Левиц. I. 241.

Міщанчу́к, ка́, *м.* Сынъ мѣщанина. Левиц.

Мла, мли, *ж.* Мгла.

Мла́ка, ки, *ж.* Топь, трясина. *Вилетіло потя з лісу та сіло на млаку.* Гол. II. 782. Ум. **Мла́чка.** *Он іде мій милований там долі млачками.* Гол. II. 411.

Млачі́вка, ки, *ж.* Жижа навозная. Вх., Уг. 252.

Мла́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **мла́ка.**

Млен, ну, *м.*=**Млін.** Вас. 183.

Мли́во, ва, *с.* 1) Зерно, приготовленное для помола. *І вітер добрий, так млива нема. Оцє змелю мішок, то усього млива.* Канев. у. *У млин я з мливом раз прийшов.* Млак. 41. 2) Мука вообще. *Нема млива, треба до млина ііти.* Каменец у. *У нас і жмені млива немає.* Каменец. у. 3) Молотье. *Тепер вітер хороший, мливо марне.* Г. Барв. 393.

Млин, на́, *м.* Мельница водяная. *Нізу млин крутив усіма колесами. Проти сонця на темних колесах ясно блищали нові приставляні лопатки, хапаючи за кожним покрутом колеса срібні проміння сонця, ніби облиті блискучою водою.* Левиц. I 373. **Млин коре́чний, наплавни́й, підсу́бійний.** См. эти слова. **Ручни́й млин.** Ручная мельница устройства болѣе сложнаго, чѣмъ **жо́рна** (см. **жорно**). Названіе частей (сравни **жорна**): на нижнемъ **є́рмі ко́рба** для вращанія **ко́леса** съ **палька́ми**, которое вращается **на валі**; надъ колесомъ находятся два жернова: **спідни́к** и **пове́рхник**, въ срединѣ **пове́рхнина** желѣзный **веретінник**, проходящій сквозь **спідни́к**, подъ которымъ есть желѣзное **веретéно**; надъ жерновами верхнее **є́рмо**, ме́ньшее, называемое **кошеве́**, въ которомъ вверху укрѣпленъ **кіш** для зерна, подъ нимъ **кори́тце з ву́хом**; колесо, вращаемое при помощи рукоятки (**ко́рби**), цѣпляется **палька́ми** за **спи́ці верете́на** (родъ шестерни), которое, при помощи **веретінника**, вращаетъ верхній жерновъ (**пове́рхник**); **спружина**, имѣщаяся при верхнемъ жерновѣ, толкаетъ **ву́хо з кори́тця** и вытряхиваетъ изъ него зерно, падающее въ **прогóрницю** (дыру въ центрѣ верхняго жернова); изъ подъ жернова мука проходитъ **мучнико́м** въ **кори́то**; при помощи **за́крутки** можно поднять или опустить **кіш**. Шух. I. 103, 104. Ум. **Млино́к, млино́чок.**

Млина́рка, ки, *ж.* Мельничиха. *На тім ставку млиночок, а в тім млиночку млинарка.* Чуб. V. 1068.

Млина́рський, а, е. Мельничій.

Млина́рь, ря́, *м.* Мельникъ. *У млині з млинарем спав.* Гол. III. 528.

Млине́ць, нця́, *м.* 1) Блинъ. *Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.* Ном. № 7336. *Вона своїм носом чує, як на небі млинці печуть.* Посл. 2) Родъ вѣтряной мельнички съ двумя крыльями для отпугиванія птицъ. Шух. I. 167. Ум. **Мли́нчик.**

Млини́сько, ка, *с.*=**Млинище.**

Млини́ця, ці, *ж.* Небольшая водяная мельница. Гол. III. 252.

Мли́нище, ща, *с.* Мѣсто, бывшее подъ мельницею.

Млині́вка, ки, *ж.* Канава, по которой направлена вода изъ рѣки на мельницу, если послѣдняя помѣщена въ сторонѣ отъ русла рѣки. Каменец. у. Шух. I. 113.

Млинкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Очищать зерновой хлѣбъ на вѣялкѣ. Винниц. у.

Млинове́, во́го, *с.* Мельничный сборъ.

Млинови́й, а́, е́. Мельничный. *Ой зійди, зійди, ясен місяцю, як млиновее коло.* Нп. **Млинови́й ка́мінь.** Жерновъ. *Тоді я, мати, прийду до вас, як павине пір'я на спід потоне, а млиновий камінь на верх виплинє* Чуб.

Млино́к, нка́, *м.* 1) Ум. отъ **млин. Млинко́м піти́.** Вертѣться, двигаясь. (Листочок) *пішов млинком за вітром.* Св. Л. 273. 2) Вѣялка. *У кою є більше збіжи,*

той має до чищеня куплений млинок. Шух. І. 166 Ум. **Млиночок.**

Млинський, á, é. Мельничный. Гол.

Млинчівка, ки, *ж.*=**Млін.** Вх. Уг. 252.

Млистий, а, е. Мглистый.

Млиця, ці, *ж.* Лошонокъ, родившійся во время цвѣтенія ранней гречихи. Вх. Пч. II. 6.

Мліг, (род.?), *м.* Мигъ. *На млiг ока був рижий розсідланий.* Федьк.

Млійка, ки, *ж.* ? *Ристю, кониченьки, ристю! Ідемо за користю червоною да млійкою з молодою да невісткою.* Маркев. 135.

Млілий, а, е. Хилый, слабый. *Хазяйство, дивлячись на мене, що собі я такий млілий та сухий, не дуже в роботу приймають.* Кв. II. 288.

Млін, мльону, *м.* Въ ручной мельницѣ: палка, которой вращаютъ жерновъ. Тоже, что и **жорнівка, погонач.** Козел. у.

Млість, млости и пр.=**Млость** и пр. *Мене така млість напала, що аж сам собі важкий зробився.* Кіев. у.

Мліти, млію, еш, *гл.* 1) Млѣть, замирать, изнывать. *Не житиму тепер, а млітиму.* Г. Барв. 253. *Глянув я направо, там росли і мліли на сонці роскішні сади.* Левиц. *Світить місяць да не гріє, до дівчини серце млiє.* Чуб. V. 24. *Чи всім людям із кохання так ся діє? Очі не сплять, серце стогне, душа мліє.* Мет. 28. *Коли б чого не забути, щоб дитина не мліла голодом.* Св. Л. 60. 2) Прѣть, увариваться. *Каша вже давно мліє.* Богодух. у.

Млоїти, їть, *гл. безл.* Тошнить. *Млоїть мене та й млоїть.* Каменец. у.

Млосний, а, е. 1) Располагающій къ истомѣ, томительный, душный (о днѣ): *Сьогодні день дуже млосний.* Кіев. у. 2) Тошный, обморочный.

Млосно, *нар.* 1) Располагающе къ истомѣ. 2) Тошно, обморочно, дурно. *Чогось їй стало млосно й нудно.* Кв.

Млостити, стить, *гл. безл.* Дѣлаться дурно.

Млость, сти, *ж.* Истома, обморокъ, нѣга. *Млость пішла по всьому тілу.* Котл. Ен. V. 9. *Так у млость укине.* **Млості обняли.** Закружилась голова, упалъ въ обморокъ. *Як побачив пироги, його млості обняли та й упав.* Чуб. III. 425.

Млява, ви, *ж.* Жара, неподвижный воздухъ, паръ. Харьк. у.

Млявий, а, е. Вялый, слабый. *Її організм був зроду нервовий, млявий і втомливий.* Левиц. *Він дав мені знарошне серце мляве.* К. Іов. 52. — **вода.** Неосвѣжающая вода. Каменец. у.

Млявість, вости, *ж.* Вялость, слабость.

Мляво, *нар.* Вяло, слабо.

Мнець, мнеця, *м.* Кожемяка.

Мниха, хи, *об.* Вялый, неповоротливый человѣкъ. Харьк. г. Мжн. 185. *Іде штрихгмниха з обідом нерано.* Грин. III. 662.

Мнишки, шок, *ж. мн.* Вареныя лепешки изъ сыра съ мукой, сырникъ.

Многий, а, е Многій. *Даруй, Боже, многі літа цьому господару.* Чуб. III. 69.

Многість, гости, *ж.* Множество, многочисленность.

Много, *нар.*=**Багато.** *Да побіжи в чисте поле, чи йде ляхів много.* Макс. **Не у многі.** Не во множествѣ. *Не гнівайся, тестю! не у множі зять іде.* Мет.

Многобожжя, жя, *с.* Многобожіе. К. Іов.

Многомовний, а, е. Многорѣчивый. *Не многомовний, а коли вже розговориться, то паше його кожне слово полом'ям.* МВ. (О. 1861. I. 71).

Множество, ва, *с.* Множество. Стор II. 126. Чуб. III. 323.

Множити, жу, жиш, *гл.* Умножать, множить, размножать. *Було пани множять вівцю шльонку.* Каменец. у.

Множитися, жуся, жишся, *гл.* Размножаться, множиться. Чуб. I. 75.

Мнюх, ха, *м.* Рыба Lota vulgaris. Шух. I. 24.

Мня, меня, *с.* Имя. *Давайте з'їмо того, у кого погане мня.* Мнж. 4.

Мнявкати, каю, еш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Невнятно и плохо говорить. *Так що ж бо наш Уласович? Ні пари з уст. Далі принявся, мнявкав-мнявкав, та й начне про воли, кінчає про голуби...* Кв. II. 56.

Мнякий. См. **М'який.**

Мнякина. См. **М'якина.**

Мнякота. См. **М'якота.**

Мнялиця. См. **М'ялиця.**

Мняло. См. **М'яло.**

Мнясо. См. **М'ясо.**

Мнята. См. **М'ята.**

Мняти. См. **М'яти.**

Мняч. См. **М'яч.**

Мняшкурити. См. **М'яшкурити.**

Мо, *нар.*=**Може.** *Чорт... ніс ту кобилу, мо ступнів два проніс та запінивсь і покинув.* Рудч. Ск. I. 69. *Да такий здо-*

розий дуб був, що мо'б і втрох не обняв. Драг.

Мов, *нар.* Точно, будто. *Сніг мов з рукава.* Ном. № 625. *Чи чуєш? щось плаче за ворітьми... мов дитина.* Шевч. 101. *Мов гетьманського роду.* Ном. № 8444.

Мо́ва, ви, *ж.* 1) Языкъ, рѣчь. *Всі мови слав'янського люду, всі знаєте, а своєї дасть-Біг...* Шевч. *Квітка перший довів українців до сліз мовою українською... Шевченко, воздвигши з упадку голосну мову українську, назнаменав широкі границі нашому духу народньому.* К. Листв з хут. III. *„Шекспірові твори з мови британської мовою українською попереклав П. А. Куліш“.* 2) Рѣчь; разговоръ. *Умер козак, умер козак і козацька мова.* Лукаш. 123. *Таке личко, така й мова, тілько не такая чорноброва.* Мет. 11. *Мова мовиться, а хліб їсться.* Чуб. I. 261. *А далі, після сеї мови, троянцям він так всім сказав.* Котл. Ен. II. 7. *Не про те мова мовиться.* Левиц. *Староста... промовляє до їх до трьох раз так... По третій мові, як молода втреме до ніг вклониться, дівчата співають знову.* О. 1862. IV. 10. **Без мо́ви.** Молча, безмолвно. **Мо́ву найти́.** Разговориться, найти предметъ для разговора. *Рідна сестра у гості прийшла, у гості прийшла, ще й мову найшла.* Мет. *Випив чарку й мова найшлася.* НВолын. у. **Мо́ву перебити.** Прервать, перебить кого (въ рѣчи). *Вибачайте, мову переб'ю: а ви ж коли бачили його?* НВолын. у. **На мо́ві бу́ти з ним.** Бесѣдовать, разговаривать. **Не до мо́ви бу́ти кому́.** Быть кому непріятнымъ собесѣдникомъ. *Пішла заміж до любови, а свекорку не до мови.* Грин. III. 306. Ум. **Мо́вка, мо́вонька, мо́вочка.** *За вовка мовка, а вовк у хату.* Ном. № 5769. *Коли правдива мовонька твоя, так будеш, серденько, на вік ти моя.* Чуб.

Мовдь, ді, *ж.* Раст. Peucedanum Oreoselinum. Moench. ЗЮЗО. I. 131.

Мо́вити, влю, виш, *гл.* Говорить. *Мовивши слово, треба бути паном.* Ном. № 10671. *Казала б, та уста не мовлять.* Г. Барв. 72. *Раз то мовить по грецьки, удруге по турецьки.* Лукаш. 43. *Він дожидав, не мовлячи слова, духу не зводячи, блідий.* МВ. II. 190. *З великою жалю, я слова не мовлю.* Лукаш. 83.

Мо́витися, ться, *гл. безл.* Говориться. *Не так швидко робиться, як мовиться.* Ном. № 5603. **Мо́ва мо́виться.** Идетъ разговоръ, говорится. *Батько промовив ті слова так спокійно, неначе мова мовилась про коюсь иншою, а не про його.* Левиц. Пов. 114. **Мо́ва не мо́виться.** Разговоръ не клеится. *Сумно стало, мова не мовилась.* МВ. II. 184.

Мо́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ва**.

Мо́вкнути, ну, неш, *гл.* Умолкать.

Мовля́в, *нар.* Такъ сказать, молъ, дескать. *Прийшлось сусідові, мовляв, хоч сядь та й плач.* Греб. 382. *Хоч спасти, мовляв, аби з доброго коня.* Литин. у.

Мовля́ти, ля́ю, єш, *гл.* Говорить, молвить. *Чи се ж тобі гнівитися на Бога, і до його такі слова мовляти?* К. Іов. *Дидоні низько в ноги впали, а вставши, їй мовляли так.* Котл. Ен. I. 16.

Мо́вний, а, е. Говорливый, разговорчивый, словоохотливый; рѣчистый. Вх. Лем. 436. *Товариш мовний в дорозі стоїть за віз шмаровний.* Ном. № 11383. *Маєш же старости мовнії.* Гол.

Мо́вність, ности, *ж.* Словоохотливость, говорливость; рѣчистость.

Мо́вно, *нар.* Говорливо, разговорчиво, словоохотливо; рѣчисто.

Мовчавли́вий, а, е =Мовчазний.

Мовчазли́во, *нар.*=**Мовчазно.**

Мовчазни́й, а́, е́. Молчаливый. *Щоб спогадати нам про таку дорогу душу у мовчазній молитві до Бога.*

Мовча́зність, ности, *ж.* Молчаливость; молчаніе. Мир. Пов. I. 160.

Мовча́зно, *нар.* Молчаливо.

Мовча́к, ка́, *м.* Молчаливый, безотвѣтный человѣкъ. НВолын. у.

Мовча́н, на́, *м.* 1)=**Мовчак.** О. 1861. X. Шевч. 16. 2)=**Мовчанка. У мовчана́ гра́ти.** Молчать. *І знов почали ми у мовчана грати, журимось.* Г. Барв. 50.

Мовча́нка, ки, *ж.* Молчаніе, молчанка *Мовчанка не пушить, головки не сушить.* Ном. № 1117. *Хоч що вона його питає, він буцім то не дочуває. Мовчанка їй надоєла.* Греб. 331.

Мовча́ння, ня, *с.* Молчаніе. *Христя і рада тому мовчанню: ніщо їй не забороняє думати.* Мир. Пов. II 84.

Мовча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Молчать. *Хто мовчить, той двох навчить.* Ном. № 5054. *Нужде мовчати не вміє.* Ном. № 9772 *Слухає Наталя та мовчки мовчить.* О. 1862. VIII. 24.

Мо́вчки, *нар.* Молча, втихомолку. *Стояли мовчки всі смутні.* Котл. Е. II. 6. *Вийшла мовчки з хати.* Шевч. *Самі в покою сидять мовчки, без гуку, без гомону.* МВ. I. 46.

Мовчли́вий, а, е = **Мовчазливий.** Черк. у. Вх. Зн. 36.

Мовчо́к, чка́, *м.* Молчокъ, молчаніе. *Мовчок: розбив тато горщок; а мати й два, та ніхто не зна.* Ном. № 5949. **Мовчко́м**= **Мовчки.**

Мовчу́н, на́, *м.* Молчальникъ, неразговорчивый человѣкъ. Левиц. І. 138.

Мовчу́щий, а, е=**Мовчазний.** *Мовчущий був такий, тільки зо мною... розмовляє.* Г. Барв. 355. *Мовчущі як земля.* МВ. (О. 1862. І. 98).

Мо́га, ги, *ж.* Возможность. *Скільки нашої моги, дбаємо про добро рідного нашого краю.* О. 1862. III. К. 29. *У Бога все мога.* Ном. № 21. **Як, я́ко мо́га.** Насколько возможно, по возможности. *Як мога швидче утікай!* Котл. Ен. *Горілки чарку дають яко мога більшу.* Грин. III. 537.

Моги́ла, ли, *ж.* 1) Могильная насыпь надъ похороненнымъ. *Ой викопай, мати, глибокую яму, та поховай, мати, сю славную пару... Та й висип же, мати, високу могилу, та й посади, мати, червону калину, щоб сказали люде: на всю й Україну.* Мет. 96. *Ой робіте труну та широкую, викопайте яму та глибокую, висипте могилу та високую.* Нп. *Ой по тих могилах угору високих, по тих гробовищах, у землю глибоких, лежить мого роду без ліку.* К. Досв. 2) Курганъ. *Уполі могили з вітром говорила.* Бал. 51. **Ро́блені моги́ли.** Курганы, насыпанные для сокрытія чего-либо. *Згадав про роблені могили, которі близько слободи... Як Україну воювали татари, різали людей, всі бугаївці там ховали жінок, худобу і дітей.* Алв. 67. 3) У гуцуловъ-древорубовъ: обрубленныя верхушки и вѣтви деревьевъ, сложенныя въ кучу. Шух. І. 178. 4) При отливкѣ предметовъ: двѣ половины глиняной формы, сложенныя вмѣстѣ одна надъ другою. Шух. І. 281. Ум. **Моги́лка, моги́лонька, моги́лочка.** Мн. **Могилки́.** Кладбище. *Прийшов Кирик на могилки, ямку зачинає.* ЗОЮР. II. 89.

Моги́льний, а, е. Курганный.

Моги́льник, ка, *м.* Насыпающій насыпь, курганъ.

Мо́глиці, ць, *ж. мн.*=**Могилки.** Чуб. VII. 551.

Могори́ч, чу́, *м.* Магарычъ, угощеніе при сдѣлкѣ. *Могорич—любовна річ.* Ном. № 14063. *Пане-отамане, справляй могорич.* Левиц. **Могори́ч запили́.** Окончили сдѣлку и устроили магарычъ.

Могори́чити, чу, чиш, *гл.* Угощать для какой-нибудь цѣли, располагать въ свою пользу угощеніемъ. *Треба прохати сусідів... та ще й могоричити.* О. 1862. І. 72. *Могоричив, могоричив, поки сказав.* Ном.

Могори́чний, а, е. Любящій брать могорич. *Ох, який ти могоричний!*

Могори́чник, ка, *м.* Свидѣтель сдѣлки, получающій отъ обѣихъ договаривающихся сторонъ угощеніе и потомъ, въ случаѣ недоразумѣній, судья между ними.

Могти́, мо́жу, жеш, *гл.* Мочь. *Ніколи він не міг явно ввійти в город.* Єв. Мр. *Ніхто не може світа пережити.* Ном. № 389.

Могти́ся, жеться, *гл. безл.* Мочься. *Не так жий, як хочеться, а так, як можеться.* Чуб. І. 251.

Могу́тний, а, е. Могущественный.

Могу́чий, могу́щий, а, е. Могучій, сильный. *Не завидуй могучому, бо той заставляє.* Шевч. 227. *Могущий він і мудрий сопротивник.* К. Іов. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467.

Могу́чість, чости, *ж.* Могущество. Желех.

Могчи́, *гл.*=**Могти.** Желех.

Мо́ґуля, лі, *ж.*=**Ґуля.** Черном.

Мо́да, ди, *ж.* Мода; обычай. *Що за мода, що за мода—всі шапки рогачки.* Нп. *Чорт плаче, що моди не настаче.* Чуб. І. 267. *Купіть мені, бабусічко, по новій моді убрань хороших.* МВ. (О 1862. III. 37). *У мене нема тієї моди, щоб по обіді спати лягати.* Харьк. г. **Бра́ти на мо́ду.** Брать за образецъ.

Моджо́ра, ри, *ж.* Мортира.

Мо́дло, ла, *с.* 1) Модель; образецъ; шаблонъ. Мнж. 185. *Криводушиної прихильности ви модло.* К. Дз. 57. 2) *мн.* **Мо́дла.** Снарядъ, которымъ отмѣчаютъ пильщики или плотники толщину имѣющей быть выпиленной доски. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Модлува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Прилаживать, пригонять, примѣрять. *Я модлую перечку в човні.* Павлогр. у. Мнж. 185.

Мо́дний, я, є. Модный. *Сукня була дуже дорога й модня.* Левиц. Пов. 56.

Модро́нь, ні, *ж.*=**Модрина.** Вх. Уг. 436.

Модрина, ни, *ж.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252.

Модря, рі, *ж.*=**Заполоч.** Угор.

Мо́же, *нар.* 1) Можетъ быть, можетъ.

Синові може й жалко стало. Драг. *Треба слухать: може й справді не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 123. 2) Неужели. *Я продав воли за 120 карбованців.—Може?—А Бігме!* Каменец. у.

Можебилиця, ці, *ж.* Возможное, вѣроятное. Подольск. г.

Можебний, а, е. Возможный. *О, се можебна річ!* К. ПС. 76.

Можливий, а, е. Возможный. *Неможливе у людей, можливе у Бога.* Єв. Л. XVIII. 27.

Можливість, вости, *ж.* Возможность. Желех.

Можливо, *нар.* Возможно. *Аже знаєш, що се неможливо.* Федьк.

Можна, *нар.* Можно, возможно. *Де можна лантух, там торби не треба.* Ном. № 1370. *Є сало, та не можна достати: високо висить.* Ном. № 4729.

Можний, а, е. 1) Могущественный, сильный. *Можний панонько.* Чуб. *Між иншим злом, яке чинили тоді можні люде, закопували вони межі.* К. 2) Богатый. 3)=**Можливий**. **Се можна, не можна річ.** Это возможно, невозможно.

Можній, я, е=**Можливий**. *Неможня річ... сталася можньою.* К. XII. 17.

Можнісенько, *нар.* Ум. отъ **можно**. Совершенно возможно. Лубны. *Можнісенько вам без коня бути.* Волч. у.

Можність, ности, *ж.* 1) Возможность. 2) Могущество, власть, сила. 3) Средства. *Що не здарить можність наша, най покрив ласка ваша.* Гол. III. 505.

Можніти, нію, еш, *гл.* 1) Дѣлаться могущественнымъ, сильнымъ. 2) Богатѣть.

Можно, *нар.*=**Можна**. *Теперенька дитина підбільшала, то мені можніше буде на роботу йти.* Волч. у.

Можновладець, дця, *м.* Вельможа. *Своє давняшнє руське княже право оддав король неситим можновладцям.* К. Бай. 73.

Можновладний, а, е. Могущественный. *Як можновладний пан запанував.* К. ПС. I. 30.

Можновладник, ка, *м.* Вельможа, аристократъ. Желех.

Можновладницький, а, е. Вельможескій, могущественный. К. ПС. 39.

Можновладство, ва, *с.* 1) Могущество, всевластіе. *Над усяку честь і славу жадам можновладства да скарбів.* К. Пс. 7. 2) Вельможи. *Все католицьке й наше можновладство.* К. ЦН. 168.

Можновладський, а, е.=**Можновладницький**.

Мозок, зку, *м.*=**Мізок**.

Мозолений, а, е. Мозольный, трудовой, рабочій. *Старенькі що зберуть... од своєї праці, мозолених рук, то й одішлють москалеві, меншому синові.* Г. Барв. 488. *Своїми мозоляними руками надбав те, що має в господі.* Мир. ХРВ. 350.

Мозольований и **мозольовий**, а, е. Заработанный тяжелымъ трудомъ. Рудч. II. 173. *Щирая праця мозольованая.* Ном. № 9982.

Мозоля, лі, *ж.* Мозоль. *Три ниточки тоненьких напряла, три мозолі на долоні намуляла.* Чуб. V. 669.

Мозолити, лю, лиш, *гл.* Мозолить, утруждать, обременять.

Мозуль, ля, *м.*=**Мозоля**. Вх. Лем. 436.

Мозулька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мозуля**. 2) Возвышеніе, оставшееся на мѣстѣ срѣзаннаго сучка дерева. *На стеблі мозульки де були сучки* Новомоск. у.

Мозуля, лі, *ж.*=**Мозоля**.

Мозчити, чу, чиш, *гл.*=**Мізчити**. *Мозчили голови і спини.* Котл. Ен.

Моква, ви, *ж.* 1) Низменное, заливаемое водою мѣсто. 2) Слякоть, мокрая погода. Міус. окр. *Настала осінь, почалась моква.* Волч. у. 3) Мокрота, сырость. *Гончар цілий день у мокві робе.* Волч. у.

Мокляця, ці, *ж.* Раздавленное вішное яичко.

Мокляк, ка, *м.* 1) Все мокрое. *Солоний мокляк у штанях закляк.* Загадка: **огірок**. 2) Болотистое мѣсто. Желех. 3) Трухлый предметъ. 4) Пустой орѣхъ. *Сього року нема горіхів, а як є де який, то все мокляки.* Подольск. г. *Лісковий оріх, що нема в нім зерна; коли на Івана дождж іде, то вимокне.* Вх. Зн. 36.

Мокнути, ну, неш, *гл.*=**Мокти**.

Мокотиря, рі, *ж.* Сильно обстриженная глова. Также **гиря-мокотиря**. *Гиря-мокотиря собаки дражнила.* Ном. № 9281.

Мокотя, ті, *ж.*=**Мокотиря**. *Стрига-мокотя.* Чуб. III. 107. *Гиря-мокотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Мокравина, ни, *ж.*=**Мокрина**. Вх. Лем. 436.

Мокравник, ка, *м.* Раст. Stellaria. Вх. Пч. I. 13.

Мокрець, ця, *м.* 1) Мокрецъ, болѣзнь лошадей. 2) Мокрыя дрова. Рудч. Ск. I. 140. 3) Раст. a) Asperugo procumbens L;

б) Galium Aparine. ЗЮЗО. І. 171; в) Sagina procumbens L.

Мо́крий, а, е. Мокрый. **Мо́крий дощу́ не бої́ться.** Голому разбой не страшенъ. Ном. № **Накри́в мо́крим рядно́м.** Набросился на кого-либо неожиданно (словесно), огорошилъ кого словеснымъ нападеніемъ. Ном. № 3420. **Ро́бить—як мо́кре гори́ть.** Дѣлаетъ медленно и плохо. Ум. **Мокре́нький, мокре́сенький.**

Мокри́на, ни, *ж.* Мокрое мѣсто, болото. Вх. Уг. 252.

Мокри́нець, нця, *м.* Раст.=**Мокравник.** Вх. Пч. І. 13.

Мокри́ця, ці, *ж.* 1) Раст. Alsine media. Лв. 96. 2)=**Мокрина.** Вх. Уг. 252.

Мокрі́сінький, а, е. Совершенно мокрый.

Мокрі́сінько, *нар.* Совершенно мокро.

Мокрі́ті, рі́ю, еш, *гл.* Дѣлаться мокрымъ. *Уже мокріє сніг.* НВолын. у.

Мо́кро, *нар.* Мокро. Ум. **Мокре́нько, мокре́сенько.**

Мокроте́ча, чі, *ж.* Мокрая погода. Сосниц. у.

Мокру́ха, хи, *ж.* Водка.

Мокря́вий, а, е. Влажный, сырой. *Земля мокрява, щс не висохла.* Екатер.

Мокря́к, ка́, *м.* 1) Все мокрое. Желех. 2) Сырые дрова. Вх. Зн. 36. 3) Болото, топь. Вх. Зн. 36.

Мо́кти, кну, неш, *гл.* 1) Мокнуть. *Стоїть коник на дощі і сідельце мокне.* Нп. *Була колись собі жаба та мокла у ставку. Мокне, мокне та скік на колоду.* 2) Переносно: горѣть. Въ Подольской губ. существуетъ обычай, согласно которому, при видѣ пожара для ослабленія силы огня слѣдуетъ говорить: „*Онде щось мокне*“, а не „*горить*“.

Молда́ва и молдо́ва, ви, *ж.* Молдавія. Каменец. у.

Молдава́н и молдова́н, на, *м.* Молдаванинъ. *Од молдована аж до фінна на всіх язиках все мовчить.* Шевч. II. 58.

Молдава́нський, а, е. Молдаванскій, принадлежащій молдаванину. Левиц. Пов. 207.

Молда́вка, ки, *ж.* 1) Молдаванка. 2) Названіе овчины, привозной въ Полтавск. губ. изъ Бессарабіи или Подоліи. Вас. 154.

Молда́вський, а, е. Молдавскій. *Ей, Василию молдавський, господарю волоський!* АД. II. 100.

Моле́бень, бня, *м.* Молебенъ. *Дав би на молебень, та й собі потребен.* Ном. № 4770.

Моле́бний, а, е. Молитвенный, посвященный молитвѣ. *На святий день, на великдень, або на который празник роковий, на молебний, люде до церкви йдуть.* Чуб. V. 469.

Молисти́тися, лищуся, стишся, *гл.* Проситься. *Він єго бив, а той так молиститься.* Вх. Зн. 36.

Моли́тва, ви, *ж.* Молитва. *Се то отцева молитва й материна нас видимо карає.* Дума. *Аж ось за отцевські й материнські молитви дав їм Бог і дочечку.* Кв. І. 5. **Ви́читати моли́тву.** Пожурить, побранить. *Я ж тобі дома вичитаю молитву!* Левиц. Ум. **Моли́твочка.** МВ. (КС. 1902. X. 156. **Моли́товка.**

Моли́твати, ваю, еш, *гл.* Читать молитву и давать имя новорожденному. *Дитину молитвати.* Каменец. у.

Молитве́ний, а, е. Надъ которымъ прочтена очистительная молитва. *Ви дали нам рожденою, не молитвеною, не хрещеною, а ми принесли вам молитвеною і хрещеного.* (Слова кума, отдающаго ребенка послѣ крещенія). ХС. VII. 433.

Молитве́ник, ка, *м.* Молитель. *Помолись святому Миколаю молитвенику.*

Моли́твини, вин, *ж. мн.* Обрядъ чтенія очистительной молитвы надъ новорожденнымъ и нареченія ему имени. Каменец. у.

Молитво́ваний, а, е=Молитвений.

Моли́твочка, ки, *ж.* Ум. отъ **моли́тва.**

Молитвува́ти, вую, еш, *гл.*=**Молитвати.**

Молитвува́тися, вуюся, єшся, *гл.* Подвергаться обряду **молитвин.**

Моли́твяний, а, е=Молитвений. *Молитвяна дитина.* НВолын. у.

Моли́ти, лю́, лиш, *гл.* Молить. *Ой я б, мамо, не тужила, а Бога молила.* Мет.

Моли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Молиться. *Богу молись, а до берегу гребись.* Ном. № 160. *Розумний молиться, а дурень плаче.* Ном. № 141.

Моли́товка, ки, *ж.* Ум. отъ **моли́тва.**

Молито́вник, ка, *м.* Молитвенникъ. Котл. Ен. III. 47. *Зося... схилила голову над молитовником.* Левиц. І. 272.

Молито́н, тви, *ж.* = **Молитва.** *Ой могла б мене отцева-паніматчина молитов на Чорному морі рятувати, уже б я знав, як свою матір шанувати-поважати.* АД.

Моли́тяний, а, е=Молитвений. *Воно у нас молитяне, хрещене.* Васильк. у.

Моління, ня, *с.* Моленіе, молитва. *Яке вже там і моління.* Сим. 174.

Мблод, ду, *м.* Молодость. Только въ выраж. **з пёрвого мблоду.** Въ ранней молодости. *Старий мій ще з першого молоду та був такий, що як скаже слово, або два, то так уже й буде.* Харьк. г.

Молода́, дої, *ж.* См. **Молодий**.

Молода́н, на, *м.* 1) Молодчикъ. *Козаченьку, де ти, молодане?* Мкр. Н. 10. *Ой у мого молодана біле личко, як у пана.* Чуб. V. 15. 2) Молодоженъ. Черк. у.

Молоде́нь, дня, *м.* Раст. Sedum acre. L. ЗОЗО. I. 136.

Молоде́нький, молоде́сенький, а, е. Ум. отъ **молодий**

Молоде́цтво, ва, *с.* Жизнь парня, юношество, состояніе юношества. *Покличте мені найменшого братіка, нех я йому здам молодецтво своє і коника вороною, і сідельце золотеє.* Рк. Макс. *Ой слухайте, бояре, де голубець гуде, там наш Андрієчко молодецтво здає.* Маркев. 137.

Молоде́ць, дця́, *м.* 1) Юноша, парень. *І рече: молодче, тобі глаголю, встань.* Єв. Л. VII. 14. *Ой удовець не молодець: всі норови знав,—ой він твоє біле личко із своїм зрівняє, ой він твою русу косу під ноги зобиє.* Нп. *Вдовець, чи молодець буде сужений?* О. 1861. XI. Свид. 54. 2) Молодецъ. **Пано́ве моло́дці.** Обычное обращеніе къ козакамъ запорожскаго войска. *Не в Синопу, отамани, панове-молодці, а у Царьград, до султана поїдемо в гості.* Шевч. 50. 3) Названіе представляющаго жениха парня въ весенней хороводной игрѣ и названіе этой игры. Грин. III. 108.

Молоде́цький, а, е. 1) Юношескій, принадлежащій и относящійся къ парню. *Василь їх* (дівчат) *попережає: звісно вже, молодецька походка против дівчачої.* Кв. I. 32. *Урочу я тебе й коня твого, коня вороною, тебе молодою, збрую твою да козацькую, красу твою молодецькую.* Чуб. *Молодецька колядка.* О. 1861. XI. Свид. 57. 2) Молодцеватый, удалой.

Молоде́ча, чі, *ж. соб.* Юноши, парни, молодежь.

Молоде́чий, а, е=**Молодецький**. **По-молоде́чи.** По молодецки. *Та по-молодечи будеш Богу молитися, а не по-черненчи харамаркать.* Шевч. 246.

Мо́лоди и мо́лоді, дів, *мн.* Небольшіе облачка на небѣ. Мнж. 185. *Молоди встають, а Бог дощу має.* Ном. № 568. *Молоді високо ходять.* (Признакъ хорошей погоды).

Молоди́й, á, é. 1) Молодой. *Двічи молодим не бути.* Ном. № 13753. *Хоч і молодий ще, а старечий розум має.* Ном. № 5691. *Щука-риба грав, да й та пару має, а я козак молод пароньки не маю.* Мет. 2) **Молоди́й.** Женихъ и новобрачный во время свадьбы. **Молода́.** Невѣста и новобрачная во время свадьбы. **Молоді.** Женихъ и невѣста вмѣстѣ, также новобрачные во время свадьбы. Ум. **Молоде́нький, молоде́сенький!** *Ой ти, Байдо молодесенький!* Грин. III. 582.

Молоди́к, ка́, *м.* 1) Молодой неженатый человѣкъ. *Веселий, ручий молодик.* Мкр. Г. 7. *Чи не лучче було молодиком жити?* Грин. III. 295. 2) Мо́лодой мѣсяцъ, первая четверть луны, новолуніе. **На молодику́.** Въ новолуніе. *Треба на молодику вийти на двір і говорить до місяця тричи.* Чуб. I. 92.

Молодикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Жить холостымъ. *Грицько, молодикуючи, був собі ввічливий, моторний, жартовливий з усіма.* Г. Барв. 463.

Молоди́ло, ла, Раст. Sedum telephium. ЗЮЗО. I. 137.

Молоди́на, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 37.

Молоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Молодить, придавать видъ молодости. *Ні літ вона, ні спеки не боїться, бо молодить її пекельна тьма.* К. ПС. 123.

Молоди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* 1) Молодиться. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Лев. Пов. 168. 2) *безл.* **Мол́диться.** Собираются тучи; то тучи, то снова прояснится. *Молодиться на дощ.* НВолын. у. *Молодиться-молодиться, та й дощ не піде.* Ном. № 568. *Воно ся молодить,—може дощ буде.* Каменец. у. 3) Покрываться сыпью красной или пузырчатой. *Дитина цвіте, тільце молодиться.* Мил. 32.

Молоди́ця, ці, *ж.* Молодая замужняя женщина. *Коли хочеш з доні молодиці, то держи в їжових рукавицях.* Ном. № 9315. Ум. **Молоди́чка.**

Молоди́чий, а, е. Женскій, замужней женщины. *Гірке молодиче життя за ледачим чоловіком та за старою свекрушиною головою.* Г. Барв. 437.

Молоди́чина, ни, *ж.* Молодая дѣвушка. *Заграй мені, музиченько, під осичиною,—нехай же я погуляю з молодичиною.* Грин. III. 648.

Молоди́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **молоди́ця.**

Мо́лодіж, жі, *ж.* Молодежь. *Вся молодіж пустилась у танець.* Левиц. I. 187.

Молодісінький, а, е. Очень молодой.

Мо́лодість, дости, *ж.* Молодость. *Молодість-буйність, а старість не радість.* Ном. № 8716.

Молоді́ти, ді́ю, еш, *гл.* 1) Молодѣть. *Пишається калинонька, явір молодів.* Шевч. 660. 2) Быть **молоди́м** или **молодо́ю** въ дни свадебныхъ торжествъ, также отъ дня вѣнчанія и до дня свадебнаго обряда, такъ какъ послѣдній совершается часто черезъ значительный промежутокъ времени послѣ церковнаго вѣнчанія, причемъ обвѣнчанные живутъ отдѣльно и все это время **молодіють.** Мил. 125. *Саме тоді я молодів: уже нас повінчано, та весілля ще не було.—А довго ж ви молоділи?—Ні, тільки тиждень, а як хто, то й довше бував.* Екатер. г.

Молодне́ча и **молодни́ча, чі,** *ж.* 1)= **Моло́деча.** *Молоднеча спершу реготалася.* О. 1862. IX. 70, 71. *Хлопці-молоднеча.* 2)=**Молодни́к.** Константиногр. у.

Молодни́к, ку́, *м.* 1) Молодой садъ, лѣсъ. *Вирубай старий садок та насади молоднику, то й матимеш користь.* 2) Молодой скотъ, птицы.

Молодни́ча. См. **Молодне́ча.**

Молодняга́, гі́, *ж.* = **Молодни́к** 1. Екатер. г. Слово Д. Эварн.

Молодня́к, ку́, *м.*=**Молодни́к.**

Мо́лодо, *нар.* Въ молодости. *Не кайся рано встати, а молодо учитись.* Ном. № 6005.

Молодови́к, ка́, *м.* Молодой скотъ. Херс. г.

Молодожо́н, на, *м.* Молодоженъ. *Старий, та перевернувсь на молодожона.* Черк. у.

Молодо́йка, ки, *ж.* Родъ кушанья: кукурузная мука, свареная въ сладкомъ молокѣ. Вх Зн. 37.

Молодо́щі, щів, *ж.* Молодыя лѣта. *Пом'яніте дні нашої слави, наших веселих молодощів.* Левиц. I. 154.

Молоду́ха, хи, *ж.*=**Молода.** *Ой дайте нам стільця, дайте нам ще й гребінця, дайте ще й кожуха, щоб сіла молодуха.* Грин. III. 508.

Молодцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Молодечествовать.

Моло́дчати и **моло́дшати, чаю(шаю), еш,** *гл.* Дѣлаться моложе.

Моло́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **молоде́ць.** *Ой добрий молодчик по уличках сам блукає, ой він собі радість-дівку викликає.* Чуб. V. 131.

Мо́лодь, ді, *ж.* Молодежь. *Нехай гуляє молодь, більш копи лиха не буде.* Ном. № 12565. *А зосталась дома тільки молодь, що літать не вміє.* К.

Молодю́к, ка́, *м.* Младенецъ. *Рисю, рисю, молодюк плаче, молодюк плаче—їсти хоче.* Рудч. Ск. II. 53.

Молодя́, дя́ти, *с.* Юноша или дѣвушка. Употребляется преимущественно во мн. ч. **Молодя́та.** 1) Молодые люди. 2) Женихъ и невѣста, молодые; новобрачные, вообще молодое супружество. *Вік вам довгий і розум добрий, красні молодята.* МВ. *Ой ви молодята, молодята! не довго житимете вкупці!..* МВ. (О. 1862. III. 75).

Молодя́вий, а, е. Молодой, моложавый. ЗЮЗО. II. 452.

Молодя́тник, ка, *м.* Волокита, дѣвушникъ. Харьк. у.

Молодя́к, ка́, *м.* 1) Молокососъ. Желех. 2) Холостякъ, неженатый. Желех. Вх. Зн. 37.

Моло́зиво, ва, *с.* Первое молоко послѣ родовъ у женщины, коровы и пр. **Іти́ до ньо́го на моло́зиво.** Идти поздравлять съ новорожденнымъ. Полт.

Молоко́, ка́, *с.* 1) Молоко. *Захотів молока від бика.* Ном. № 4686. 2) **Бугає́ве молоко́.** Названіе молока, приготовленнаго изъ конопляного сѣмени или маку. Kolb. I. 54. 3) **Пе́сяче молоко́.** Раст. Euphorecia. Вх. Пч. I. 10.

Молокосо́с, са, *м.* Молокососъ.

Молосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Бить, колотить. *Вони повставали да й його молосувать там, бить.* Рудч. Ск. I. 40.

Мо́лот, та, *м.* 1) Молотъ. *Вліз межи молот і ковадло.* Ном. № 1817. 2) Пивная гуща. *Ой за той пивний молот зробили козаки з ляхами превеликий колот.* Макс. 3) Свекловичная масса, изъ которой выжатъ сокъ сахара. Каменец. у. 4) Разваренная мякоть ягодъ (для киселя). Шух. I. 143. **Посі́кти на мо́лот.** Очень мелко изрубить.

Молота́рка, ки и **молота́рня, ні,** *ж.* Молотилка, молотильная машина. Зміев. у. Каменец. у. *Цього року багато понаймалось людей до молотарні.* Васильк. у.

Моло́ти, мелю́, леш, *гл.* 1) Молоть. *Ой на горі, на Самборі крутий камінь меле. Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6057. 2) Молоть, бол-

тать, нести вздоръ. *Ка-зна що меле, аби не мовчати. Таке меле, що і купи не держиться.* Чуб. I. 248. 3) **Молоти хвостом.** Махать хвостомъ. *Кабан закопався в землю да й хвостиком меле.* Рудч. Ск. I. 22.

Молотися, мелюся, лешся, *гл.* Молоться. *Нехай твое мелеться, не вибірай.* Ном.

Молотити, чу, тиш, *гл.* 1) Молотить. *Прийшов брат до брата кликать молотити: „Не здужаю, брате, ціпа піднімати“.* Чуб. V. 364. 2) Колотить, бить кого. *Губи та опенечки,—заходився старий коло ненечки: як став молотить, так аж пірря летить.* Ном. № 3988.

Молотіння, ня, *с.* Молотьба, молоченіе. Мир. ХРВ. 125. *З твоїм молотінням будемо без насіння.* Кіев. у.

Молотник, ка, *м.* Молотильщикъ.

Молотня, ні, *ж.* Молотилка. Вх. Зн. 37.

Молотобієць, бійця, *м.* Помощникъ кузнеца, бьющій молотомъ. Харьк. г.

Молоток, тка, *м.* Молотокъ. *Добре ковадло не боїться молотка.* Ном. № 7357. Ум. **Молоточок.**

Молоття, тя, *с.* Молка, молотье. НВолын. у. *Мука одніі пшениці і одного молоття.* Лебед. у.

Молоч городовий, *м.* Раст. Leontodon taraxacum. Шух. I. 21.

Молоча, чі, *ж.* Молотьба. *Молочі у вдови було чимало.* Г. Барв. 305. *У пилипівку скрізь зайшла молоча.* Кіев. у.

Молочай, чаю и молочій, чію, *м.* Раст. а) Euphorbia cyparissias, б) E. Esula, в) E. procera, г) E. villosa, д)—**степовий.** E. nicaensis. ЗЮЗО. I. 122. е) Sonchus asper. Шух. I. 22, ж)—**свинський, —городній.** Sonchus oleraceus. Шух. I. 22. Вх. Пч. I. 13. з) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171. См. **Молочак, молочка.**

Молочак, ка, *м.* Раст. а) Euphorbia esula L. б) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 122, 137. См. **Молочай.**

Молочаник, ка, *м.* Рыба-самецъ. Вх. Зн. 37. Желех.

Молочина, ни, *ж.* Молочное; молочное кушанье. Лебед. у.

Молочій, чію, *м.* Раст. а) См. **Молочай,** б) Leontodon taraxacum. Вх. Пч. 11. См. **Молоч.**

Молочіння, ня, *с.*=**Молотіння.**

Молочка, ки, *ж.* Раст. а) Euphorbia cyparissias L. б) Euphorbia procera, в) Lactuca scariola. ЗЮЗО. I. 126. См. **Молочай, молоко песяче, молочко котяче.**

Молочко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **молоко.** 2) Женское сѣмя пчелъ. *У п'ятку матка кладе молочко, а поверх його трутні кладуть назілки.* Лебед. у. 3) Мужское сѣмя рыбъ. 4) Раст. Lactuca scariola L. 5)—**котяче.** Раст.=**Молоко песяче.** Вх. Пч. I. 10.

Молочливий, а, е. Дающій много молока, обильный молокомъ. Чуб. III. 266.

Молочник, ка, *м.*=**Молочаник.** Вх. Зн. 37.

Молошний, а, е. 1) Молочный, изъ молока. *Молошна каша упріла.* Рудч. Ск. 2) Молочный, дающій молоко. *Корівка молошна.* Г. Барв. 258. *Молоко з усякого звіру, который молошний.* Мнж. 134. 3)=**Молочливий.**

Молошник, ка, *м.* 1) Молочникъ. 2) Раст. Leontodon taraxacum. Радом. у. См. **Молочай.** Ум. **Молошничок.**

Молошниця, ці, *ж.* Молочница. Левиц. I. 466.

Молошничок, чка, *м.* Ум. отъ **молошник.**

Молошняк, ка, *м.* Лошонокъ или теленокъ и вообще молодое животное, во время питанія молокомъ матери. Зміев. у.

Мольниця, ці, *ж.* Вымоина, водомоина послѣ сильнаго дождя. Вх. Зн. 37.

Мольфарь, ря, *м.* Злой духъ, разновидность чорта. *Мольфарі накликують усяке лихо на людей, на їх маржину, на їх майно.* Шух. I. 43.

Момот, та, *м.* 1) Заика. 2) Бормотунъ.

Момотати, чу, тиш, *гл.* Неясно произносить, бормотать.

Момотливий, а, е. Неясно, нечисто выговаривающій. Гол. II. 732.

Момрати, раю, еш, *гл.* = **Мимрити.** Вх. Уг. 252.

Момсатися, саюся, ешся, *гл.* Возиться, долго что-либо дѣлать. *Чи довго, чи не довго з ногою тею момсалась вона.* Грин. II. 167. *Пішов у комору та й момсається там,—хто його зна що й робить так довго.* Новомоск. у.

Момсик, ка, *м.* Матушкинъ сынокъ, баловень.

Монада, ди, *ж.* Монада. *Мудрець же физику провадив і толкував якихс монадів і думав, відкіль взявся світ.* Котл. Ен. III. 53.

Монарх, ха, монарха, хи, *м.* Монархъ. *Монарха повідав, же все готово.* Драг. *Звізди бачуть короля далеко від шопи, б'ють поклони монархові, як прості хлопи.* Чуб. III. 352.

Монархи́ня, ні, *ж.* Монархиня. *А цариця-монархиня не могла ся втішити, що її діти, яко квіти, казав Ірод побити.* Чуб. III. 378.

Монасти́рь и пр.=**Манасти́рь** и пр.

Мона́х, ха и **мона́ха**, хи, *м.*=**Чернець.** *Очнувсь монах, аж смерть в головах.* Ном. № 6452. *Приїзжающий Гирман, монаха.* Драг.

Мона́хиня, ні, *ж.*=**Черниця.**

Мо́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ня.**

Мономо́хия, хиї, *ж.* Единоборство. К. ЧР. 167.

Монтеля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Майталяти.** *Вітер дерево монтеля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Мо́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **мо́ня.**

Мо́нькати, каю, еш, *гл.* Часто говорить **мо́ня**, просить молока (о дѣтяхъ).

Мо́ня, ні, *ж.* Дѣтск. Молоко. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Мо́нечка, мо́нька.**

Мо́нятися, юся, ешся, *гл.* Мяться, возиться, копаться.

Морави́ця, ці, *ж.*=**Муравиця 2.** *І ну щипать лиця. Нащипала... на лицях аж синці знати, наче моравиця повиступала.* Св. Л. 14.

Мора́ль, лі, *ж.* Нравственность. Левиц. Пов. 72. *Про мораль багацько по книжках читали.* О. 1861. XI. 101.

Мора́льний, а, е. Нравственный. *Не зупиняймося й моральним занепадом наших українців.* К. XII. 133. *Од моральної втоми він не зміг стояти.* Левиц. Пов. 68.

Мора́льність, ности, *ж.* Нравственность. Желех.

Мора́льно, *нар.* Нравственно.

Мо́рва, ви, *ж.* Тутовое дерево, Morus nigra, alba.

I. Морг, *меж.* Выражающее миганіе, морганіе. *Кив, морг на його.* Ном. № 8764.

II. Морг, га, *м.* Миганіе, морганіе. **На ки́вах та на мо́ргах розмовля́ти.** Разговаривать мимикой.

III. Морг, га и **морґ**, ґа, *м.* Моргъ, межевая мѣра=0.57546 гектаровъ. *Мав він кілька моргів земельки.* Стор. Голка. *Чи багато нагорав?—Три морґи до полудня.* Грин. III. 327.

Мо́ргавка, ки, *ж.* Названіе молніи, данное ей цыганомъ (въ анекдотѣ): *Моргавко, моргавко, моргни ще! нехай я собі ošiрочка пуп'яночка знайду.* Ном. № 566.

Морга́й, га́ю, *м.* Въ загадкѣ: глазъ. *Стоїть гай, під гаєм моргай, під моргаєм сопай, під сопаєм хапай.*

Моргани́на, ни, *ж.* Постоянное морганіе, миганіе.

Морга́ння, ня, *с.* Морганіе, миганіе.

Морга́ти, га́ю, еш, одн. в. **моргну́ти**, ну́, не́ш, *гл.* Моргать, моргнуть, мигать, мигнуть. *От зараз світова зірниця на небі зачала моргать.* Котл. Ен. VI. 50. *Моргни, сліпа, коржа дам.* Ном. № 6482. *Ніч була темна, хоч око виколи, тільки коли-неколи моргне блискавка.* О. 1862. X. 36. **Морга́ти у́сами, брова́ми.** Шевелить усами, бровями. *І усом не моргне.* Ном. № 4220. *Зевес моргнув, як кріль, усами.* Котл. Ен. VI. 5. *Я на тебе моргала і очима, і бровами.* Левиц. **Морга́ти на ко́го.** Подмигивать кому-либо, кокетничая, строить глазки. *Гей хороша молодичка моргала на мене.* Лукаш. *На петрушку копала, на Петруся моргала.* Нп.

Морго́вий и **морґо́вий**, а, е. Морговый.

Моргослі́пий, а, е. Мигающій глазами чаще обыкновеннаго. Новомоск.

Моргу́лець, льця, *м.* Въ загадкѣ: глазъ. *Стоїть хапун* (рот), *над хапуном—сопун* (ніс), *над сопуном моргульці, над моргульцями—поляна, над поляною ліс.* Чуб.

Моргу́н, на́, *м.* 1) Часто мигающій глазами, мигунъ, моргунъ. 2) Волокита.

Моргу́ха, хи, *ж.* 1) Моргунья, часто мигающая глазами. 2) Кокетка, женщина, заигрывающая съ мужчинами. *Латин дочку мав чепуруху, проворну, гарну і моргуху.* Котл. Ен. IV. 15. *Була моргуха та очицями поводила чи на парубків, чи хоть і на нашого братчика та жодному нищечком признавалась, що тілько його одного любить, а зо всяким женихалась.* Кв. I. 253.

Морґ и **морґо́вий.** См. **III. Морг** и **морговий.**

Морґува́ти, ґу́ю, еш, *гл.* Дѣлить на морги.

Морґу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **морґу́ля.**

Морґу́ля, лі, *ж.* Шишка; опухоль. Ум. **Морґу́лька.**

Мо́рда, ди, *ж.* Морда, рыло. *Підняв морду так, що й кочергою носу не достанеш.* Ном. № 2462. *З свинячою мордою у бублишний ряд.* Ном. № 1037. Ум. **Мо́рдочка.** *Лисичка і виткнула мордочку.* Рудч. Ск. II. 15.

Морда́с, су, *м.* Пощечина, оплеуха. *Лясь його по щоці!.. Дав і ще скільки мордасів.* Св. Л. 224.

Мордатий, а, е. Мордастый. Ум. **Мордатенький.**

Мордочка, ки, *ж.* Ум. отъ **морда.**

Мордувавець, вця, *м.* Мучитель. *Завезуть дитину .... в чужу сторону і покинуть на Божу волю в руках учителів-мордувавців.* Св. Л. 22.

Мордування, ня, *с.* Мученіе, истязаніе, пытка.

Мордувати, дую, еш, *гл.* Мучить, истязать, пытать. *Ляхи його мордували, щоб пристав на унію: жар за халяви сипали і на колесо тягли.* ЗОЮР. І. 263. *Ріж і бий! Мордуй невіру бусурмана!* Шевч. 59. *Катувала, мордувала, та не помагало.* Шевч. 22. *Щоб тобі маму мордувало!* (Брань). Чуб. І. 89.

Мордуватися, дуюся, ешся, *гл.* 1) Мучиться, терзаться. *Будуть вони довіку мучитися, до суду мордуватися.* Мир. ХРВ. 279. *А я й не сказала, як була я людиною, як я мордувалась.* Шевч. 2) Силиться, стараться, выбиваясь изъ силъ. *Мордувавсь-мордувавсь,—так і покинув воза, не витягши з багнюки.* 3) Бѣсноваться. *Мордується, як чорт в лотоках.* Ном. № 3123.

Мордуля, лі, *ж.*=**Морґуля.**

Море, ря, *с.* Море. *Як Божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. № 18. Ум. **Моречко.** *А на моречку четверо суден плаває.* Грин. III. 382.

Мореловий, а, е. Абрикосовый.

Мореля, лі, *ж.* Абрикосъ, мореля, Prunus cerasus juliana. Мкр. Г. 22.

Моремух, ха, *м.* Мухоморъ. Каменецк. у.

Морений, а, е. Усталый, изнуренный. *Морений кінь.*

Моречко, ка, *с.* Ум. отъ **море.**

Моримуха, хи, *ж.* Раст. мухоморъ, Amarita muscarica. Вх. Лем. 436.

Морити, рю, риш, *гл.* Морить. *Бо-знає, коли будуть бити, а тим часом голодом морять.* Ном.

Моріг, рогу, *м.* Мурава, трава. *На двір, паняночки. на двір, на зелений моріг.* Гол. IV. 194. *На морозі добре лежати.* НВолын. у. *В темному лузі моріг зелененький, на морогу явір високенький.* Нп. Ум. **Моріжок.** (Вівця) *прожогом почесала з шляху до зеленого моріжку вхопити свіжої травиці.* Мир. ХРВ 39.

Морква, ви, *ж.* 1) Морковь, Daucus Carota L. *Унадився, як свиня у моркву.* Ном. № 2740. **Хатня морква.** Ссора домашняя между мужемъ и женой. *А там купами капуста, буряки, морква огородня, а хатньої наші жінки не продають, держать про нужду на нашу голову... цур її!* Кв. І. 137. **Моркву скромадити, стругати кому.** Ссориться (о домашнихъ, преимущественно о женѣ съ мужемъ). 2) **Гадюча морква.** Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО. І. 131. Ум. **Морківка.**

Морквасити, шу, сиш, *гл.* Ссориться. (о домашнихъ). Подольск. г.

Морквиця, ці, *ж.*=**Морква 1.** *У городах чого там немає?.. капуста, морквиця, огірочки, стрючечки...* О. 1862. IX. 111.

Морков'яний, а, е. Морковный. *Їхав ляшок морков'яний, коник буряковий.* Чуб. V. 1161.

Морківка, ки, *ж.* Ум. отъ **морква.**

Морковий, а, е=**Морков'яний** Kolb. I. 144.

Морковиння, ня, *с.* Морковная ботва.

Морковиця, ці, *ж.*=**Морква 1.** *Обізвалась морковиця, гарбузовая сестриця.* Чуб.

Морков'ять, ти, *ж.* Раст. Achillea millefoiium. Лв. 96.

Моркотіти, кочу, тиш, *гл.* Бормотать. *Жид хату закладає, то моркотить (Богу все молиться).* Ном. № 898.

Моркотя, ті, *ж.* Ворчунья? *Гиря-моркотя сидить моркотя.* Ном. № 9281.

Моровий, а, е. Моровой. **Морова губка.** Трутъ для удержанія кровотеченія. Подольск. г.

Моровиця, ці, *ж.* Моръ, моровая язва.

Мороз, зу, *м.* Морозъ, стужа, холодъ. *Розвивайся, сухий дубе,—завтра мороз буде.* Мет. **Мороз з очима, козацький—, —аж скрипить, аж шелестить, —аж скалки (йскри, збрі) скачуть, —аж шпари (зашпари) зайшли.** Сильный морозъ. Ном. № 629—636. **Морози беруться, взялись.** Морозъ начинается, ударилъ морозъ. **Мороз піде по ньому.** Броситъ кого въ холодъ. *Що, коли його нема на світі—подумаю собі, а мороз так по мені і піде.* О. 1862. X. 6. Ум. **Морозець, морозонько.** *Є морозець, та не цупкий.* Мир. Пов. І. 136.

Морозити, жу, зиш, *гл.* Морозить. *Що день пилати роспинають, морозять, шкварять на огні.* Шевч. 634.

Морозитися, жуся, зишся, *гл.* 1) Морозиться. 2) Мерзнуть, зябнуть.

Морозний, а, е, Холодный.

Морозовий, а, е. Холодный, обильный морозами, морозный. *Ой зіма, зіма моро-*

зовая, прошу ж я тебе,—не морозь мене. Лавр. 120.

Морóзок, зка, *м.* Иней. *Морозок по травах.* Вх. Лем. 436.

Морóзонько, ка, *м.* Ум. отъ **морóз.**

Морóзуватий, а, е. Серебристый (цвѣтъ).

Морозю́к, ка, *м.*=птица **Водомороз.** Вх. Пч. II. 8.

Морóзяний, а, е=**Морозовий.** *Як будуть морозяні зіми, то це дерево вклякне.*

Морóзяно, *нар.* Морозно, холодно. Харьк. г. Каменец. у. *Сьогодня морозяно.* Волч. у.

Мóрок, ку, *м.* 1) Мракъ. *Обгорнув (Оврама) морок великий.* К. *Густий морок скрізь по хатах, густіший в будинках, що нема душі живої в сестрах українках.* К. Досв. 40. *Нехай його густий обійме морок.* К. Іов. 2) Чортъ, нечистая сила. См. **Морока 2.** Чуб. I. 196.

Морóка, ки, *ж.* 1) Хлопоты, затрудненіе, возня. *Та й набрались ми мороки коло неї!* Левиц. *Багато мені мороки буде!* 2) Темная сила. *Побила б їх морока!* Ном. № 3741. *Морока його знав.* Ном. № 7843. 3) Игра въ шесть палочекъ, сложенныхъ такъ, что трудно ихъ разнять. 4) *мн.* **Морóки берýть (когó).** Приходить въ безпамятство. *Мороки вже беруть слабого.*

Морокви́, ви́, *ж.* Трясина. Гол. Вх. Зн. 37.

Морокува́ти, кýю, еш (на кóго), *гл.* Сердиться, ворчать на кого. Вх. Зн. 37.

Морóкува́тий, а, е. Затруднительный; хлопотный. *Справа була не морокувата.* К. ХП. 18.

Морокува́тися, кýюся, ешся, *гл.*=**Морочитися 1.** *Перевернулися з сіном та й морокувалися коло воза, та ото й порушив собі живіт.* Лебед. у.

Мóрох, ху, *м.* Плѣсень, мохъ. Мнж. 185. *У москалів так кладуть стіжки, що як піде дощ, та постов стіжок, то так морохом і обросте.* Волч. у.

Морóха, хи, *ж.*=**Моруха.**

Морóчити, чу, чиш, *гл.* 1) Одурять, лишать сознанія. *Марево, паночe, увесь світ мороче.* Ном. № 3059. 2) Забивать голову, надоѣдать приставаніями. *Не мороч мені голови, бо вже й так обертом ходе.* Подольск. г.

Морóчитися, чуся, чишся, *гл.* 1) Кружиться (о головѣ). *Чогось моя головонька морочиться.* Чуб. V. 71. 2) Хлопотать, возиться. *Морочивсь, морочивсь, нічого не вдіє.* Драг. *Страх мені не хочеться з старим дідом морочиться.* Шевч. 159.

Морóчливий, а, е. Хлопотный, затруднительный, головоломный. *Це морочлива праця.* Подольск. г.

Морóчний, а, е. 1) Темный, мрачный. 2)=**Морочливий.**

Мóрскати, каю, еш, *гл.* Хлестать, бить. *А тут лях за чуб хватає і скляницею межи очі морскає.* Макс.

Мóрскатися, каюся, ешся, *гл.* Шататься, слоняться. *Старий уже встав та по двору морскається.* Зміев. у.

Морснýти, нý, нéш, *гл.* Одн. в. отъ **мóрскати.** *Як морснеш кого, то й ноги задере.* Грин. I. 231. *Ось і мене таки добре морснуло по носі.* Левиц.

I. Морськи́й, á, é. 1) Морской. *Промиває карі очі морською водою.* Чуб. V. 320. 2) **Морськá свиня́.** Дельфинъ. *Там страшно борсався дельфин, чи морська свиня.* Левиц. 3) **Морськé залізо.** Магнитъ.

II. Морськи́й, á, é. Хлесткій (о вѣтвяхъ дерева). *Морське дерево.*

Морти́ра, ри, *ж.* Мортира. *Мортира бомбова.* К. Досв. 233.

Морýгий, а, е. Рыжій или темнó-сѣрый съ темными полосами. Васильк. у. *Киця моруга.* ХС. II. 192.

Морýха, хи, *ж.* Грибъ дождевикъ. Харьк. у. См. **Морюха.**

Мóрхлий, а, е. Сморщенный, морщинистый (о плодахъ). *Морхле яблуко, морхлі огірки.* Черк. у. **Мóрхле зéрно.** Зерно, засохшее въ колосѣ, недоразвившееся.

Мóрхнути, ну, неш, *гл.* Покрываться морщинами (о плодахъ)

Мóршень, шня, *м.* Башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи. Сумск. у.

Моршóк, шкá, *м.* Морщинка. *Тоненький моршок між бровами.* Левиц. Пов. 50.

Морщá, щáти, *с.*=**Морщак.** Вх. Лем. 436.

Морщáк, кá *м.*=**Порося морське.** Вх. Пч. II. 5.

Мóрщина, ни, *ж.* Морщина. МВ. II. 43. Ум. **Мóрщинка.**

Морщинéць, нця́, *м.*=**Моршень.**

Мóрщинка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **мóрщина.** *Я йому морщинки розгладжую на лобі.* Г. Барв. 359. 2) Часть рукава женской сорочки у галицкихъ покутянъ: вставка, вшитая подъ **ýставкою.** Kolb. I. 39.

Мóрщити, щу, щиш, *гл.* Морщить, сморщивать. *Морщив своє молоде лице.* Левиц. I. 219. *Морщив чоло.* **Мóрщити постолú.**

Дѣлать башмаки (**постолі, моршні**) изъ цѣльнаго куска кожи.

Мóрщитися, щуся, щишся, *гл.* Морщиться. *Як не морщусь, не стараюсь.* Котл.

Морщýн, нá, *ж.*=**Моршень.** *Дідови морщуни на печі зогнили.*

Морю́ха, хи, *ж.* 1) Дождевикъ, Bovista gigantea. См. **Моруха.** 2) Гнилушка для подкуриванія пчелъ.

Мóсінж, жу, *м.* и пр.=**Мосяж** и пр.

Мóсір, ру, *ж.* Солонка, сдѣланная изъ цѣльнаго куска дерева. Вх. Зн. 37.

Москалéнко, ка, *м.* 1) Сынъ великоросса. 2) Сынъ солдата.

Москаленя́, ня́ти, *с.* 1) Ребенокъ-великоруссъ. 2) Ребенокъ солдата.

Москáлик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **москáль.** 2) Родъ морской рыбы. *Потім посипались з матні на берег здорові лакерди... заблищали червоно-золоті москалики.* Левиц. 3) Жучокъ Coccinella quintempunctata.

Москáлитися, люся, лишся, *гл.* 1) Обрусѣвать. *Уже почав москалитися!* Константиногр. у. 2) Осолдатчиваться.

Москáличок, чка, *м.* Ум. отъ **москáль.**

Москалíв, лéва, ве. 1) Принадлежащій великороссу. 2) Принадлежащій солдату.

Москалíвна, ни, *ж.* 1) Дочь великоросса. 2) Дочь солдата. *Чи не москалівна? так же, казали, у москаля дочка вмерла.* Мир. ХРВ. 8.

Москáль, ля́, *м.* 1) Великороссъ. *Москаль ликом в'язаний, у ликах ходе та й всіх у ликах воде.* Ном. № 849. **Підпускáти, підвóзити москаля́.** Лгать, надувать, обманывать. *Не слухайте, батьки, сього ледащиці: підвезе він вам москаля!.. Не москаля я вам підвіз, а роблю все по правді.* К. ЧР. 376. 2) Солдатъ. *Пан постановив оддати Миколу в москалі.* Левиц. 3) Сортъ льна, сѣмя котораго не вылущивается само собой. Полт. 4) Сортъ чесноку. Вас. 204. 5) Насѣк. Pyrrhocoris apterus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Москáлик, москáличок, москáльчик,** *Роскажіть лиш, дядечку-москаличку, які дива ви бачили.* О. 1862. V. 29. Ув. **Москалю́га.** К. Дз. 79.

Москальня́, ні, *ж. соб.* 1) Великороссы. Желех. 2) Солдаты.

Москáльство, ва, *с.* 1) Соб. отъ **москáль.** 2) Обрусѣлость. *Українську натуру я добре знаю. Все се москальство лежить на їх, як на волу сідло.* Левиц. I. 313.

Москальчá, чáти, *с.*=**Москаленя.**

Москáльчик, ка, *м.* Ум. отъ **москáль.**

Москальчýк, кá, *м.* 1) Ребенокъ-великороссъ. 2) Сынъ солдата.

Москалю́га, ги, *м.* Ув. отъ **москáль.**

Москáти, кáю, єш, *гл.* Бить; стучать. *Коваль москав молотком.* Вх. Зн. 37.

Москвá, ви́, *ж.* 1) Москва (городъ). 2)=**Москаль.** *Москаль, що якесь старе залізо продавав... і не чув, що жвавий міщанин у чемерці штовха його: „Москва, москва, чи продаєш залізо?"* МВ. I. 24.

Москвофíл, ла, *м.* Сторонникъ великорусскаго языка въ Галиціи. Желех.

Москвофíльство, ва, *с.* Любовь къ великорусскому языку и пр. Желех.

Москвофíльський, а, е. Принадлежащій москвофилу.

Москівщи́на и **Московщи́на, ни,** *ж.* Великороссія. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65.

Москóвець, вця, *м.* = **Москаль 1.** К. Дз. 115.

Москóвка, ки́, *ж.* 1) Великороссіянка. 2) Жена солдата, солдатка. 3) Сортъ **не-рéжки.** Ум. **Москóвочка.**

Москóвський, а, е. 1) Великорусскій. 2) Солдатскій. *Дівчино ягодо! Який у тебе кришталь під носом—як московський патрон.* Ном. **Пеня́ москóвська.** Безпричинная придирка; человѣкъ безъ причины и сильно придирающійся.

Московщеня́, ня́ти, *с.*=**Москаленя.** *Титарівна-Немирівна гаптує хустину та колише московщеня, малую дитину.* Шевч. 655.

Москóвщина, ни, *ж.* 1)=**Московство.** *Московщина вкупі з французщиною прибивали його (українське слово) к землі.* К. ХП. 16. 2) **Московщи́на.** См. **Москівщина.**

Москóта, ти, *ж.* Неясный выговоръ. Вх. Уг. 252.

Москотáти, чý, чеш, *гл.* Говорить неясно, плохо выговаривая. Вх. Уг. 252.

Мости́вий, а, е. 1) Милостивый. *Мостивий пане!* 2) Именитый, знатный. *Орудують пани мостиві людьми, як бидлом.* К. МБ. XI. 152. *Не цареві мостивому, не пану в палаті, а тобі, єдиний друже, хочу одспівати мою думу.,.* Федьк. III. 103.

Мóстик, ка, *м.* Ум. отъ **міст.**

Мости́на, ни, *ж.* 1) Половица. *Ой зірви, синку, в коморі мостину, сховай, синку, чужую дитину.* Чуб. V. 729. 2) Полъ. Гал.

Мости́нці, ців, *м. мн.* Доски, положен-

ныя на лодкахъ для составленія парома. Сим. 99.

Мости́ти, мощу́, стиш, *гл.* 1) Стлать, настилать, мостить, укладывать. *Ой позволь, пане, землю міряти, землю міряти, мости мостити.* Чуб. III. 295. *Мати почала мостити сіно в кутку на столі.* Левиц. I 400. Переносно: стараться уладить дѣло. *Бачить чоловік, що не переливки: уже і сяк, і так мостить, щоб одкаснулась причепа.* Грин. I. 293. Также переносно: твердить то-же самое. *„Розумний не стратить надії“,—я йому,—„треба сподіватись, живши“.—Поки не зрадять,—знов мостить він.* МВ. II. 117. 2) Вить, устраивать гнѣздо. *Журку, журку, та малий жайворонку, не мости гнізда кого бистрого Дніпра.* Грин. III. 594. *Ось на липині й гніздечко мостить Божа птичка.* О. 1861. VIII. 48. *Миша... гніздо мостить.* Грин. I. 254. 3) Колотить, бить. *Як почне мостить, то й місця живого не зоставить.* 4) **Мости́ти постолі́.** Дѣлать постолі́, сандаліи. *Сіла собі на столці, мостить собі постолці.* КС. 1884. I. 28. *Ой у тій хижці парубочки сидять, постольці мостять.* Мет.

Мости́тися, мощу́ся, стишся, *гл.* 1) Моститься, умащиваться, усаживаться, примащиваться, прилаживаться. *Моститься, як то їй сісти.* Св. Л. 14. *Все моститься, щоб поживиться.* Гліб. 75. *Панувати мостяться над нами.* К. ЦН. 190. 2) Вить гнѣзда. *Горобці мостяться під стріхою, а ворони на дереві.*

Мости́ще, ща, *м.* 1) Ув. отъ **міст.** 2) *с.* Мѣсто гдѣ былъ мостъ.

Мості́вка, ки, *ж.* Жижа навозная. Вх. Зн. 37.

Мостни́ця, ці, *ж.* Толстая доска, половица. НВолын. у.

Мостове́, во́го, *с.* Сборъ за проѣздъ по мосту.

Мостови́й, а́, е́. 1) Вымощенный досками. *Ой Олено, сестро моя, помий двори мостовії.* Лукаш. 111. 2) Собирающій пошлину за проѣздъ черезъ мостъ.

Мостовни́чий, чого, *м.* Смотритель мостовъ.

Мостови́на, ни, *ж.* Доска въ мосту, въ полу, въ деревянной настилкѣ. Ум. **Мостови́ночка.** *Мостять мости-мостовиночки за для вірною дружка; мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув.* Чуб. V. 370.

Мо́сть, ти, *ж.* Милость (употребляется въ титулахъ). **Його́ мость.** Его милость.

Мосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Укрѣплять.

Мосці́вий, а, е.=**Мостивий.** *Не лучче б нам з ляхами, мосцівими панами, мирно пробувати.* Нп.

Мосць, ці, *ж.*=**Мость.**

Мося́ж, жа, *м.* Желтая мѣдь. Шух. I. 283.

Мося́жний, а, е. Изъ желтой мѣди. Шух. I. 285.

Мося́жник, ка, *м.* Мастеръ, изготовляющій изъ мѣди различные предметы—отливающій ихъ или выдѣлывающій изъ мѣдной проволоки, мѣдныхъ листовъ; обыкновенно это кресты и небольшіе предметы: пряжки, цѣпочки, щипцы, ножи, **топірці́, ке́лефи** и пр. Шух. I. 272, 318.

Мося́жництво, ва, *с.* Выдѣлка различныхъ вещей изъ желтой мѣди. Шух. I. 272.

Мотани́на, ни, *ж.* Суета, бѣганье. *Піднявся крик людський, збіглася дворня... Шатанина-мотанина.* Мир. ХРВ. 130.

Мота́ти, та́ю, еш, одн. в. **мотну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Мотать, наматывать, мотнуть. *Мотати нитки на клубок.* **На ус мота́ти.** Замѣчать, принимать къ свѣдѣнію. *Слухає та на ус мотає.* Чуб. I. 289. 2) Болтать, болтнуть, качать, качнуть, махать, махнуть. *Увійде москаль у хату, мотне патлами.* Греб. 405.

Мота́тися, та́юся, ешся, одн. в. **мотну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Мотаться, мотнуться, болтаться. *А ти, хвуст, що робив?.. Мотався да чеплявся то за кущ, то за пеньок.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Шататься, ходить, дѣлая то одно, то другое; хлопотать, суетиться. *Бабуся мотається по своїй хаті, як клубок, да все робить.* Г. Барв. 501. *„Світи світло! сип вечеряти!“. Чоловік схопився, мотається, кинувся до печі, юрики витягає.* Грин. I. 295. **Мотну́тися**—броситься, то-же, что и **метну́тися.**

Мо́ташка, ки, *ж.* Мотокъ (нитокъ). Харьк. г.

Моти́ка, ки, *ж.* Кирка. *А ні лопата, а ні мотика їх не розлучить.* Ном. № 9519. *Сокира остра, мотика її сестра.* Ном. № 7995.

Мотили́ця, ці, *ж.* 1) Болѣзнь: овечій вертежъ. См. **Метелиця.** 2) Вощинная моль. *Та й сього року мотилиці багато: котрий ні відкриєш вулій, в кожнім найдеш.* Уман. у.

Моти́личний, а, е. Зараженный овечьимъ вертежемъ. Угор.

Мотилі́вка, ки, *ж.* Названіе особаго рода **пла́хти**. КС. 1893. XII. 448.

Моти́ль, ля, *м.* Мотылекъ. *Швидкий, як мотиль.* Ном. № 5757. *Щось у тебе буде: хоч мотиль, хоч бабка.* Ном. № 9232.

Мотиля́к, ка, *м.*=**Мотиль**. Вх. Уг. 252.

Мотли́ця, ці, *ж.* Болѣзнь: Tabes hepalis.

Мо́тлох, ху, *м.* 1) Хламъ, тряпье, обломки, блочки. *М'ясо розварилось на мотлох. Побив змія на мотлох.* Мнж. 22. *Сніп на мотлох побив.* Черк. у. 2) Сбродъ, сволочь. *Зоставайся ж із жидами та з мотлохом панським.* К. Досв. 219. *А то ж добре, що ти там на городі балакаєш із політницями, з усяким мотлохом?* Левиц. I. 485.

Мотлоши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* 1) Превращать въ хламъ, въ куски. 2) Колотить. *Мотлошив мене.* НВолын. у.

Мо́тля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Мотаться, болтаться. *Танцює, аж волоки на ногах росплутались, мотляються.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Болтаться, слоняться. *Чумаки мотляються поміж возами.* О. 1862. X. 22.

Мотну́ти, ся, См. **Мотати, ся**.

Мотови́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **мотовило**.

Мотови́ло, ла, *с.* 1) Снарядъ для наматыванія нитокъ съ веретена. Представляетъ изъ себя палку, раздвоенную въ видѣ вилокъ на одномъ концѣ, а другой, болѣе толстый, конецъ оканчивается перекладиной. Вас. 201. Чуб. VII. 410. Гол. Од. 36. Части: палка—**де́ржівно**, раздвоеніе—**ви́лиці з ріжка́ми** (**ріжки́**. Константиногр. у.), перекладина—**вилок** (**перехре́стя**. Констан. у.). Шух. I. 150. *Накупив веретен, нема мотовила.* Чуб. 2) Названіе вола, имѣющаго привычку мотать головою во время запряганія. КС. 1898. VII. 47. Ум. **Мотови́льце, мотови́лечко**.

Мотови́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **мотовило**. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 380. Ум. **Мотови́лечко**.

Мо́ток, тка, *м.*=**Міток**. *Як же мені, сестро, такій бути... чужі мітки одпрядаючи.* Чуб. V. 917. Ум. **Мото́чок, мо́тошок**. *Мотошок ниток.* Зміев. у.

Моторже́ник, ка, *м.*=**Макорженик**. Сим. 209.

Мото́рити, рю, риш, *гл.* Дѣлать, продѣлывать. *А тим часом місяць пливе оглядать і небо, і зорі, і землю, і море, та глянуть на люде, що вони моторять, щоб Богові вранці про те росказать.* Шевч. 162.

Мото́рний, а, е. Цроворный, бойкій, живой, ловкій. *Хоч чорна, да моторна, а біла дуже ніжна.* Ном. № 8534. *З того ледачого парубка та став такий моторний та гарний козак, що не здумать, ні сказать.* Рудч. Ск. II. 109. *Моторнії сини й онуки! читайте байку для науки.* Гліб. Ум. **Моторне́нький**.

Мото́рність, ности, *ж.* Проворство, бойкость, живость *Де ж той огонь, де та моторність, жвавість, де ті троянди, що жахтіли-цвіли на її щоках?* Г. Барв. 537.

Мото́рно, *нар.* Проворно, бойко, живо. Ум. **Моторне́нько**.

Мо́торошно, *нар.* 1) Не по себѣ, нездорово. *Прокинувся я,—холодно мені так, моторошно.* Зміев. у. 2) Страшно, жутко. *Жінко! мені щось моторошно,—чи пити, чи не пити?* Котл. МЧ. 372.

Морува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Моторити**. *Покійний наш батько по всяк час моторував собі. Сказано—моторяча людина була.* Харьк. г.

Мотору́н, на́, *м.* Дѣятельный, проворный человѣкъ.

Мотору́ха, хи, *ж.* Живая, дѣятельная женщина, вострухa. Константиногр. у.

Моторя́ка, ки, *м.*=**Моторун**. *Та й моторяка ж з вас!—сміюся.* МВ. (КС. 1902. X. 152).

Моторя́чий, а, е=**Моторний**. *Старий, а моторячий чоловік.*

Мотроши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* · Порошить *Проти Варвари почало мотрошити сніжком.* Мир. Пов. I. 112. *На дворі сніжок мотрошить.* Конотоп. у.

Мо́туз, за, *м.* Веревка. *Стали-сьмо на попас, я коні мотузом добрим до воза прив'язав.* Литин. у. *Слабий, як учетверо мотуз.* Ном. № 8132. **Мотуз** въ ткацкомъ станкѣ—см. **Верстат**. Шух. I. 256. Ум. **Мотузо́к, мотузо́чок**.

Мотува́рь, ря́, *м.* Веревочникъ, дѣлающій веревки, бечевки. Угор.

Моту́ззя, зя, *с. соб.* Веревки. *Гниле мотуззя. Гей, гей, рятуйте і мотуззя гетуйте.* Чуб. III. 326.

Моту́зити, жу, зиш, *гл.* 1) Увязывать, скручивать. 2) Мучить увертками, водить за носъ. НВолын. у.

Моту́зка, ки, *ж.* Веревка, тонкая бичевка. *Зчепила собі мотузкою за шию*

(глечик) *да й понесла пюпить.* Рудч. Ск. I. 18. Ум. **Мотýзочка.**

Мотýзник, ка, *м.* Веревочный мастеръ, канатный мастеръ. Вх. Зн. 37.

Мотузóк, зкá, *м.*=**Мотузка.** *Смика за мотузок.* Левиц. Ум. **Мотузóчок.**

Мотýзочка, ки, *ж.* Ум. отъ **мотýзка.**

Мотузóчок, чка, *м.* Ум. отъ **мотузóк.**

Мотузяний, а, е. Веревочный. *Мотузяна шлея.* Левиц. *Залізна кобила, мотузяний хвіст. (Заг. голка з ниткою).* Ном., стр. 300, № 352.

Мотущáти, щáю, еш, *гл.* Шевелить. *I тільки й видно, що живий, бо раз-у-раз руками мотущав.* Ромен. у.

Мотущáтися, щáюся, ешся, *гл.*=**Метушитися.** *Було ще дуже рано, але вже народ став мотущаться.* Новомоск. у.

Мох, ху, *м.* 1) Мохъ. *Він такий уже старий, що увесь мохом обріс.* Рудч. Ск. II. 61. *Налапав м'який мох, а під мохом твердий камінь.* Левиц. *Вам іти на мха, на темні луги.* Маркев. 89. 2) Очески овечьей шерсти. Гол Од. 39. Ум. **Мошóк.**

Мохнáвці, вець, *ж. мн.*=**Мохнатиці**=**Рукавиці** въ загадкѣ: *Мац-мац по лавиці, найшов мохнавці.* Чуб. I. 314. См. **Мохнатиця.**

Мохнáтий, а, е. Мохнатый; пушной. *Звір мохнатий. Яка вона мохната, така невістка багата* О. 1862. IV. 37.

Мохнáтиця, ці, *ж.* Въ загадкѣ: рукавица. *Мацу-мацу по лавиці, обмацую мохнатиці (мохнатицю).* Ном., стр. 300, № 457.

Мохнáтіти, тію, еш, *гл.* Обростать мохомъ, шерстью, волосами. *Лежачи і камень мохнатіє.* Ном. № 10844.

Мохнáток, тка, *м.*—**білáвий.** Раст. Lurula alba. Шух. I. 20.

Моховúй, а, е. Моховой. **Моховá водá.** Болотная, тинистая вода. Ном. № 744.

Моховúк, кá *м.* Раст. Boletus subtomentosus. ЗОЮР. I. 114.

Моховúтий, а, е. Обросшій мхомъ. Вх. Уг. 252.

Мохтáль, лá, *м.* Мѣра нитокъ въ 10 и 5 пасомъ. (Залюбовск.).

Мохýнка, ки, *ж.* 1) Листки, въ которыхъ заключено зерно хлѣбнаго растенія. *Трудно молотить сю осінь пшеницю: дуже туга, не скоро вибивається зерно, дуже сидить у мохунках, бо недорідна, припалена.* Новомоск. у. 2) *мн.* Раст. Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131.

Моцáк, кá и моцáка, ки, *м.* 1) Силачъ, крѣпышъ. *Там парубок моцака, ніхто його не зборе.* Черниг. г. 2) Крѣпкое яйцо, битокъ.

Моцáрство, ва, *с.* Могущество.

Моцáрь, рá, *м.* Силачъ. *Сідлай мі коня, того моцаря.* Kolb. I. 101.

Мóцний, а, е. и пр.=**Міцний** и пр. *Моцний Боже допоможе, дасть з люби користь.* Чуб. V. 2.

Моцувáтися, цýюся, ешся, *м.* 1) Стараться, силиться, крѣпиться. 2)—**з ким.** Бороться, мѣряться силами съ кѣмъ. Желех.

Моцýля, лі, *ж.*=**Морґуля.** *А він таки добряче черкнув тебе по голові: ач, яка моцуля.* Черном.

Моцьó, цá, *с.* Дѣтск.=**Моня.** Вх. Лем. 436.

Моцювáти, цюю, еш, *гл.* Усиливать, напрягать, укрѣплять.

Моцювáтися, цююся, ешся, *гл.*=**Моцуватися.**

Моцюголов, ва, *м.* Большой деревянный гвоздь.

Мóчар, ра, *м.* Топь, низменное съ подпочвенной водой мѣсто. *Через мочар до мене йти.* Канев. у. *На мочарі вівці ходять.* Канев. у. *Рузя... трохи не загрязла на мочарі.* Левиц. I. 305.

Мочарúстий, а, е. = **Мочаруватий.** Хотинск. у.

Мочарувáтий, а, е. О почвѣ: болотистый, мокрый. *Мочаруватє поле.* Каменец. у.

Мочáти, чáю, еш, *гл.* Мокать. *А не хочеш—вибачай: ложечки не мочай.* Чуб.

Мóчва, ви, *ж.* Слякоть. Черниг. у.

Мочéна, ної, *ж.* Настоенная водка. *Будем мочену пити.* Зміев. у. Кв. II. 158.

Мочерéт, ту, *м.*=**Мочар.** Лубен. у.

Мочú, мóжу, жеш, *гл.*=**Могти.** Желех.

Мочúвий, а, е=**Мочливий** *Мочиве літо.* Вх. Зн. 37.

Мочилинівка, ки, *ж.*=**Мочúло.** *Покладу я колопеньку та в мочилинівку.* Гол. III. 378.

Мочúло, ла *с.* Водой наполненная яма, въ которой мочатъ коноплю. Шух. I. 147.

Мочúти, чý, чиш, *гл.* Мочить, смачивать. *Треба мочити сорочки. Я вчора мочила коноплі. Не хочу мочити руки. Мочила березівкою виразку, та й загоїлось.*

Мочúтися, чýся, чишся, *гл.* Мочиться, смачиваться. *Познімай сорочки, а то мочаться на дощі.*

Мóчка, ки, *ж.*=**Мачка** 2. Вх. Уг. 252.

Мочли́вий, а, е. Мокрый, дождливый. *Мочливе літо було сей год.*

Мо́чний, а, е=Мочливий. *Мочная весна була.* Сосниц. у.

Моше́нство, ва, *с.* Мошенничество. *А на торговиці, де коней та волів продають,— скільки там мошенства, неправди!* О. 1861. VI. 76.

Моше́нський, а, е. Мошенническій.

Мо́шечка, ки. *ж.* Ум. отъ **мо́шка.**

Мо́шка, ки, *ж.* Мошка. *Мошки, комарі, мухи... завелись з попелу.* Ном. № 314. Ум. **Мо́шечка.**

Мошка́, ки́. *ж. соб.* Мошки. *Мошки багато на городі,—усі руки й лице покусала.*

Мошна́ч, ча, *м.* Раст. Sedum acre L. ЗОЗО. I. 136.

Мошну́хи, нух, *м. мн.* Раст.=**Мохунки.**

Мошо́к, шку́, *м.* Ум. отъ **мох.**

Мошо́нка, ки, *ж.* Кошелекъ. Желех.

Мощи́рь, ря, *м*=**Мущирь.**

Мо́щі, щей, *ж. мн.* Мощи, останки. *Ой я ж кажу—в саду лежу, аж я в нехвороші, ізсушилась, ізв'ялилась, тілько мої мощі.* Нп.

Мра́зниця, ці, *ж.* Топкое, болотистое мѣсто въ лѣсу. Шух. I. 81.

Мра́ка, ки, *ж.*=**Мряка.** *Мрака йшла.* О. 1861. X. 49. *Мраки заляли, мраки йдут.* Вх. Зн. 37.

Мре́во, ва, *с.*=**Марево.** *Та то ще, гляди, мрево.* Ном. № 3058.

Мре́ць, мерця́, *м.* Мертвецъ. Єв. I. XI. 41. *Він дуже боявся мерців.* Левиц. *Як у мерця очі не заплющені—на вміругцого.* Ном. 312.

Мри́ґати, ґаю, еш, *гл.* 1) Моргать (глазами). *Тілько мрига, нічого не говоре.* Новомоск. у. 2)=**Ремиґати.** *Не їсть, а тільки мрига.* Черк. у.

Мрі́йний, а, е. Мечтательный. *Наші жінки дівоцтво своє вважають більше за якесь невиразне й мрійне русалкування, аніж справжнім життям.* Г. Бар. 377.

Мрі́йник, ка, *м.* Мечтатель. Желех.

Мрі́йниця, ці, *ж.* Мечтательница. Желех.

Мрі́ти, мрі́ю, еш, *гл.* Чуть виднѣться (вдали), неясно виднѣться *А під лісом, край дороги либонь курінь мріє.* Шевч. 82. *За могилою могила, а там тільки мріє.* Шевч. 8. *Мріє, мріє ясен місяць у неділю рано.* Нп. *Діти мріли в сутінку.* Левиц.

Мрі́тися, мрі́юся, ешся, *гл.* 1)=**Мріти.** *По степу рожяному шлях мрівся.* МВ· (О. 1862. I. 77). 2) Мерещиться, грезиться. *Небозі сонечко мріється,—воно ж зрадніло, та й справді гріється.* Ном. № 6402.

Мрі́тно, *нар.* Чуть-чуть замѣтно вдали. *А там щось мрітно: чи то люде, чи то коні, а може копиці сіна.*

Мрі́я, мрі́ї, *ж.* Мечта, греза. *Ох, мрії мої, мрії золотії.* Левиц. *Все те викликали веселі мрії, веселі думи.* Левиц. I. 195. *Пропало моє й дівування, всі радощі, мої мрії, мої надії.* Г. Барв. 223.

Мрі́яти, рі́ю, еш, *гл.* Мечтать. Желех.

Мру́жити, жу, жиш, *гл.* Смыкать (глаза), жмурить. *Болить мені головонька, оченьками мружу.* Гол. I. 251. *Хоть я ляжу спати,—сон очій не мружить.* Гол. I. 349.

Мрук, ка, *м.* Ворчливый человѣкъ. Желех. **Те́много мру́ка гра́ти.** Играть въ жмурки. Желех.

Мру́ка, ки, *м.* Мурлыка.

Мру́кати, каю, еш, *гл.* Мурлыкать. *Кіт мурий, на сонці потягаючись, мрукає з своєю доброю талану.* МВ. II. 134.

Мря́ка, ки, *ж.* Густой туманъ съ мелкимъ дождемъ. *Вночі і ожеледь, і мряка, і сніг, і холод.* Шевч. 657. Ум. **Мря́чка.**

Мряч, чі, *ж.*=**Мряка.** *Мряч упала.* Вх. Зн. 38. Желех.

Мрячи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Моросить. *Дощ став мрячити.* 2) *безл.* **Мрячи́ть.** Стоитъ туманная, съ мелкимъ дождемъ, погода. *Все мрячить та й мрячить.* Каменец. у.

Мря́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **мря́ка.**

Мря́чний, а, е. Туманный, дождливый.

Мря́чно, *нар.* Туманно, дождливо.

Мсти́вий, а, е. Мстительный. *Суддя не мстивий, а всім страшливий. Але сі ніжні істоти мстиві. Вони мстяться над людьми за їх лихі почування.* Г. Барв. 400.

Мсти́вість, вости, *ж.* Мстительность. Желех.

Мсти́во, *нар.* Мстительно. *Його серце мстиво якось стрепенулося у грудях.* МВ. (О. 1862. I. 87).

Мсти́ти, мщу, мстиш, *гл.* Мстить. Встрѣчено въ фальсифицированной исторической пѣснѣ: *Вовкулакам, кателикам, мстючи зраду здала.* Срезн. Запорожск. Ст. Часть. I. 38.

Мсти́тися, мщу́ся, мсти́шся, *гл.* Мстить за себя, отомщать. *Огонь-святий мститься, як його не шануєш.* Ном. № 10305. *Як*

вийде злодій з тюрьми, то ще гірш буде мститися. НВолын. у. *То вона мститься на Хведорові за дочку.* Мир. Пов. I. 165.

I. **Му**, *меж.* Выражаетъ мычаніе коровы.

II. **Му**, *сокр. мѣст.* **йому**. *Най тота зрадить, котра му ладна.* Чуб. V. 16.

Мугикати, каю, еш, *гл.* Пѣть подъ носъ, мурлыкать. *Гуляв собі препеповинний в саду та арію якусь мугикав стиха.* Шевч. 556.

Мугирь, ря, *м.* Неотеса, грубый простой человѣкъ, мужикъ. Мнж. 83. *Така завелась смілость у вражих мугирів, що йде значний козак улицею,—ніхто й шапки не ламає.* К. ЧР. 214. Ув. **Мугиряка**. Зміев у.

Мугирька, ки, *ж.* Неотеса, мужичка, грубая женщина.

Мугиряка, ки, *м.* Ув. отъ **мугирь**.

Мудерний, мудерський, а, е. Искусный. Желех. Вх. Зн. 38.

Мудзуля, лі, *ж.* Большая мозоль, шишка, наростъ. Мнж. 185.

Мудики, ків, *м. мн.* Раст. Glechoma hederacea. Вх. Пч. I. 10. ЗЮЗО. I. 172.

Мудник, ка, *м.* Раст. Parnassia palustris. Лв. 100.

Мудо, да, *с.* Ядро (у мужчины, самца). Желех.

Мудрагель и **мудраґель, ля**, *м.* 1) Умникъ, лукавецъ, хитрецъ. *Мудрагель! куроп'я ззів, а сказав, що само вгризлося.* Ном. № 3067. 2) Большая бабочка ночная. *Ой не літай, мудрагелю, попід стелю, не пороши миленькому на постелю.* Нп.

Мудрак, ка, *м.* Смышленый, разумный человѣкъ; мудрствующій. *Е, та він у мене мудрак на всячину.*

Мудрація, ції, *ж.* Мудренность, замысловатость, искусство. *А ми втнемо рукавця і нові, —ба мудрація велика.* Гліб. 39.

Мудренець, нця и **мудрень, ня**, *м.* Раст. Larix decidua. Вх. Уг. 252. Вх. Лем. 436.

Мудрець, ця, *м.* Мудрецъ. *Ідумейські Таманці... славні були своїми мудрецями.* К. Іов. V. *Мудрець там физику провадив.* Котл. Ен. III. 53.

Мудрий, а, е. 1) Мудрый, умный. *Чому чорт мудрий?—Бо старий.* Посл. *Мудрий поляк по шкоді.* 2) Мудреный, замысловатый. *Невелика штучка, та мудра.* Чуб. I. 268. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала де-где мудрі скоки.* Мкр. Н. 29. 3) Хорошій по своимъ качествамъ: красивый, вкусный и пр. *Росчесав кудрі, росчесав мудрі, і сам до милої пішов.* Чуб. V. 370. *Мудре дерево.* Шух. I. 88. *Мудрою борщу наварила.*

Мудрик, ка, *м.* 1)=**Мудрак**. Черниг. г. 2)=**Мудренець**. Вх. Лем. 436.

Мудрина, ни, *ж.* Раст. Larix europaea. Шух. I. 18.

Мудрість, рости, *ж.* Мудрость. *Кожда пригода до мудрости дорога.* Ном. № 1752.

Мудріти, рію, еш, *гл.* Умнѣть.

Мудрішки, шок, *ж. мн.* Выдумки; искусно, мудрено, замысловато сдѣланныя вещи. *Прегарна природа гуцульских гір піддержує його* (гуцулову) *фантазію і робить його способнішим до усяких мудрішок.* Шух. I. 294.

Мудро, *нар.* 1) Мудро, умно. *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає.* Ном. № 5883. 2) Хитро, мудрено. *А сам, говорячи так, збоку якось на неї дивиться мудро.* МВ. II. 81. 3) Искусно, затѣйливо. *Мудро співа.* Шевч. 154. *Два рушники довгих та мудро вишитих.* Кв. I. 77.

Мудрований, а, е. Замысловатый. *Мова сієї поеми аж геть мудрована і випробувана на инших словесних творах.* К. Іов. IV.

Мудрота, ти, *ж.*=**Мудрощі 2**. Федьк.

Мудрощі, щей и **щів**, *ж. мн.* 1) Хитроумныя затѣи, хитрые пріемы; мудрствованія. *Хитрощі та мудрощі.* Ном. № 2969. 2) Мудреныя вещи, что-либо затруднительное для пониманія или исполненія. *Не великі тут мудрощі.* 3) Заповѣди. *Десять Божих мудрощей.* Кіев. г.

Мудрування, ня, *с.* Умствованіе, мудрствованіе.

Мудрувати, рую, еш, *гл.* Умствовать, мудрить, мудрствовать. *Будемо якось хитрувати та мудрувати і таки добудемо того щастя.* Левиц. I. 201. *Як не мудруй, а вмерти треба.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 111.

Мудруватися, руюся, ешся, *гл.* Быть въ затруднительныхъ хлопотахъ? *Мудрується, як сучка перед перевозом.* Ном. № 10958.

Мудряха, хи, *ж.* Названіе одного изъ родовъ **плахти**. Черниг. у.

Мудь, дя, *м.* 1) Неотеса, грубый человѣкъ, мужикъ. *Та що й говорить з такими глечиками, з такими мудями.* Левиц. Пов. 182. 2)=**Мудо**. *Як я... стягну з коня цього черкеса, так хватайте його прямо за мудя, то він буде наш... Хватили його*

тільки за мудя, той зараз і ослаб. СХО. VIII. 315.

Муж, жа, *м.* 1) Мужъ. *Ой там стояла мужів громада, мужів громада, велика рада.* Чуб. 2) Мужъ, супругъ. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70.

Мужва́, ви́, *ж. соб.* Мужичье. *Якась мужва обідрана.* Рудч. Ск. II. 82. *Сказано мужва—не розчовпе, що піп у церкві скаже, та й торочить, що робити гріх.* Купян. у. *Убірайтесь ік нечистій матері, мужва неэмивана.* К. ЧР. 354.

Мужи́к, ка́, *м.* 1) Простолюдинъ, мужикъ. *До панів пан, а до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 2) Мужъ. *Жінка-голубочка пече млинці з полубочка, а мужик, щоб здоров, більш муки намолов.* Ном. № 12359. Ум. **Мужичо́к.** *Хоч у мене мужичок з кулачок, а я таки мужикова жінка.* Нп. Ув. **Мужичи́ще.** *А той мужичище взявся за бочище.* Чуб. V. 686.

Мужикі́в, ко́ва, ве. 1) Мужику принадлежащій. 2) Мужнинъ. *Тільки гріє моє здоров'є мужикове подвор'є.* Мет. 332.

Мужикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть крестьяниномъ, мужикомъ. *Тут мужикував, там пануватимеш.* Мир. Пов. I. 123. *Ми, мужикуючи по хуторах і селах...* К. (О. 1861. I. 312).

Мужи́цтво, ва. 1) Крестьянство. *Він, ще оженившись, послухав жінки, од мужицтва одстав і збивався трошки на купецький лад.* Кв. II. 196. 2) *соб.* Мужики. *А найбільш преться того мужицтва.* К. ЧР. 332. 3) Мужичество, грубыя привычки, замашки.

Мужи́цький, а, е. 1) Крестьянскій, мужичій. *Бувало дають ляхам одежу мужицьку.* Драг. *В їх усе по панській, любе й миле, а в нас усе по мужицькому.* МВ. I. 26. 2) Мужескій, мужній. *Очищаєш ти, водо явленая, нарожденою од позору: надуманого, нагаданого, встрічного, водяного, вітряного, жіноцького, мужицького, порубоцького, дівоцького.* Чуб. I. 132.

Мужи́чий, а, е. Крестьянскій; мужичій. *Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53.

Мужи́чити, чу, чиш, *гл.* Говорить мужичьимъ языкомъ (объ ученикахъ бурсы, употребляющихъ украинскій языкъ). *Кожного, хто „мужичив“, записують в журнал і за кару назначають вивчити скільки десять латинських слів.* Св. Л. 29.

Мужичи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **мужи́к.**

Мужи́чка, ки, *ж.* Крестьянка, мужичка. *Де таки сьому статись, щоб пан та взяв мужичку?* Кв. I. 224.

Му́жний, а, е=Мужній 3 и 4.

Му́жній, я, е. 1) Мужній, принадлежащій мужу. *Хто такий у світі зору засипляє: чи молода дівчинонька, чи бідная удівонька, чи мужняя жона?* Чуб. V. 486. 2) *ж.* Замужняя. *Сі баришні як би були мужні, то б їм землі треба.* Донск. обл. 3) Мужественный. *З молодого хлопця починає виходити мужній, дорослий чоловік.* Левиц. *Вона почула його гарячу мужню руку під своєю рукою.* Левиц. 4) Мужественный, смѣлый, обладающій мужествомъ.

Му́жність, ности, *ж.* 1) Мужественность. 2) Мужество, смѣлость. Желех.

Му́жно, *нар.* Мужественно.

Мужчи́р, ра, *м.*=**Мощирь.**

Му́за, зи, *ж.* Муза. *Возлюбленнику муз і грацій.* Шевч. 599.

Музи́ка, ки, 1) *ж.* Музыка. *Троїста музика йграє що в духу.* Кв. I. 12. 2) *м.* Музыкантъ. *Пропустіть, пропустіть—музики йдуть.* Шевч. 305. 3) *м.* Охотникъ. *О, я замолоду був великий музика до горілки.* Волын. г. Ум. **Музи́ченька.** *Наймай музиченьки.* Чуб. V. 304.

Музика́нт, та, *м.*=**Музика** 2. *Музиканти мої, ви заграйте мені!* Нп.

Музи́цтво, ва, *с.* Игра на музыкальномъ инструментѣ. *Веселе ремесло музицтво... легким хлібом .забавляють.* Ном. № 12467.

Музи́ченько, ка, *м.* Ласк. отъ **музи́ка** 2. Чуб. V. 304. *Заграй мені, музиченько, під осичиною.* Грин. III. 648.

Музи́чка, ки, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2) Жукъ скрипунъ, Dorcadion. Мнж. 185.

Музи́чний, а, е. Музыкальный. *Музичні вар'яції.* Левиц. *Музичний і читальний вечір.* О. 1862. III. 26.

Му́зьки, зьок, *ж. мн.* Начесы. (К. П. Михальчукъ).

Музю́к, ка́, *м.*=**Мізюк.** Козелец. у

Му́ка, ки, *ж.* Му́ка, мученіе, страданіе. *Він терпів муку од свого кохання.* Левиц. *Жили наші діди—не знали біди; стали жить онуки—набралися муки.* Ном. № 683. **На му́ки дава́ти.** Мучить, терзать. *Били мене, били, на муки давали.* Гол. IV. 492.

Мука́, ки́, *ж.*=**Борошно.**

Му́кати, каю, еш, *гл.* Мычать. *Мукає корова.* Каменец. у. *Чогось телята мукають.* Драг.

I. Мул, лу, *м.* 1) Илъ. *Твої білі ребра піском занесу, у мул поховаю.* Шевч. 58.

2) Урина. *То вельзевул попустив мул, з ляку омочився.* КС. 1882. IV. 170.

II. **Мул, ла,** *м.* Мулъ, лошакъ.

Му́листий, а, е. Илистый.

Му́лити, лю, лиш, *гл.* 1) Жать, давить, тереть. *І червоні чоботи мулять.* Ном. № 1998. *Чобіт мулить ногу, подушка мулить в голову.* Ном. № 11310. 2) Не давать покою. *Се то йому худобина мулить.* Ном. № 10820.

Мули́ти(ся), лю́(ся), ли́ш(ся), *гл.* Заносить иломъ.

Му́литися, люся, лишся, *гл.* Мяться, переминаться. *Микита довго чогось мулився і не хотів протів ночі виїздити.* О. 1861. XI. 10. *Та оце було мулюсь, мулюсь, а на дворі холодно; треба йти.* Черниг. г.

Му́лір, ра, *м.*=**Муляр.** *Там мулірі мур мурують.* АД.

Мулки́й, а́, е́. 1) Илистый. 2)—**брус.** Мягкій точильный камень. Канев. у.

Му́лька, ки, *ж.*=**Мілька.**

Мульки́й, а́, е́. Жесткій, давящій, жмущій, мозолящій.

Му́лько, *нар.* 1) Жестко. 2) Неудобно, неловко, плохо. *Попереду у їх було по шість десятин, а тепера як поділили подушно, то по одній,—так їм і мулько.* Черниг. г. *І в того* (сина) *старому хутко стало мулько.* Драг. 178.

Мульникува́тий, а, е = Мулкий 1. *Мульникувата земля.* Вх. Уг. 252.

Мулюва́ти, лю́ю, еш, *гл.*=**Малювати.** *Мулює брови синьою ожиною.* Чуб. V. 693. *Мульований коромисел гнувся, не вломався.* Чуб.

Муля́вка, ки, *ж.*=**Мілька.** Вас. 188.

Му́ляний, а, е. Мозольный, натертый, нажатый.

Муля́р, ра́, *м.* 1) Каменщикъ. *Муляр додому, а мур додолу.* Канев. у. 2)=**Маляр.** *Треба мені, друг мій, муляра наняти, твоє біле личенько та й намалювать.* Чуб. V. 100.

Муля́рник, ка, *м.*=**Маляр.** Ум. **Муля́рничок.** *Вичорнили брівки да мулярнички.* Чуб. III. 145.

Муля́рство, ва, *с.* Ремесло каменщика. Желех.

Муля́рський, а, е. Каменщицкій. Желех.

Мулярчу́к, ка́, *м.* Ученикъ каменщика. Желех.

Му́ляти, ляю, еш, *гл.* 1)=**Мулити.** *Муляє чобіт. Щось муляє під коліном: я лап,—і намацав каблучку.* Г. Барв. 213. 2)—**очи́ма.** Мигать глазами, то закрывать, то открывать глаза. *Ходить та все муляє очима, все заплющає.* Кіев. у.

Му́лятися, ляюся, ешся, *гл.*=**Мулитися.** *Кажи, не муляйся.* НВолын. у.

Му́ма, ми, *ж.* Мумія. *Єгипецька мума.* Ном. № 2901.

Мунде́р, мунди́р, ру и мунду́р, ра, *м.* Мундиръ. Ум. **Мунде́(и́, у́) рик, мунде́ (и́, у́) рчик, мунду́ронько.** *Другий в однім мундеричку дрiжить увесь.* О. 1861. XI. 69.

Муни́ця, ці, муни́ція, ції, *ж.* Амуниція. *Дадуть тобі, синку, салдатську муницю.* Нп. *Москаль закусив, подякував Богу... да за муницію та й пішов собі.* Драг.

Муни́чнтися, чуся, чишся, *гл.* Церемониться. *Бери бо лускай насіння; ще й муничиться.* Черном.

Му́р, ру, *м.* Каменная, кирпичная стѣна. Вх. Уг. 253. *Перебігли вони місті, з'їхали на острів, поїхали попід самим садовим муром.* Левиц. І. 218. *Золота швайка мур пробиває.* Ном. № 1394.

Мурава́, ви́, *ж.* 1)=**Муріг.** *Прикрив ноги осокою, накрив очі муравою, жовте тіло рокитою.* Чуб. V. 942. 2) *соб.* Муравьи. *У дворах, по улицях, коло церкви, як мурави народу.* Мир. Пов. І. 136. Ум. **Мура́вка, мура́вонька, мура́вочка.** *Кладу я кладку через муравку.* Чуб. III. 209. *В її ложки під порогом заросли мурогом, а тарілочки під лавкою заросли муравкою.* МУЕ. III. 77. *Ой стежка да маленькая, муравочка зелененькая.* Мет. 163. *Найшов купу муравки.* Грин. II. 222.

Мураве́ль, вля́, *м.* Муравей. Желех.

Мураве́льний, а, е. Муравьиный. Желех.

Мурави́й, вья́, *м.* Муравей. *Муравиї обточат.* Драг. 34.

Мурави́ний, а, е. Муравьиный. **Мурави́не ма́сло.** Раст. Aetalium Septicum Fries.

Мурави́ця, ці, *ж.* 1)=**Мурава.** 2) Желтыя и синія пятна на тѣлѣ умирающаго. Мил. 165. *Коли вже муравиця вийшла на тіло, то вмре дитина.* Каменец. у. *Прихожу, а в неї дитина слаба. Що в неї? Каже: кір. Коли я гляну, аж у еї вже червона муравиця виступила. Умре, кажу. Коли так: до вечора й умерло.* Маріуп.

Мурави́ще, ща, *с.*=**Муравник.** *Забрав би в торбу оце муравище, було б на горіхи.* Золотон. у.

Мураві́ння, ня, *с.* Муравейникъ. Желех.

Мура́вка, ки, *ж*. Ум. отъ **мурава́**.

Муравли́ний, а, е=**Мура́винний**.

Муравли́ння, ня, *с*. = **Муравіння**. Желех.

Муравни́к, ка́, *м*. Муравейникъ. Мнж. 116. *Посади кажана в муравник та тікай, щоб не чув його свисту*. Драг. 34.

Муравча́ний, а, е=**Муравиний**. Вх. Лем. 436.

Мура́ль, ля, *м*.=**Муравель**. Вх. Лем. 436.

Муранділь, ля, *м*. Муравей. Вх. Зн. 38.

Мура́р, ра́, *м*.=**Муляр 1**. Гол. II. 710.

Мурашва́, ви́, *ж*. *соб*. Муравьи. *У Пріськи наче мурашва бігла по тілу*. Мир, Пов. I. 170.

Мураши́нник, ка, *м* =**Мурашник**.

Мура́шка, ки, *ж*. Муравей. *Мурашки, мурашки! поховайте подушки, бо татари йдуть*. Ном. № 339.

Мурашко́вина, ни, *ж*. Муравейникъ. Шух. I. 88.

Мурашни́к, ка́, *м*. Муравейникъ. НВолын. у.

Мурашня́, ні, *ж*. *соб*. = **Мурашва**. *Люде, що та мурашня, купки собі понагортали і живуть*. Св. Л. 213.

Мурва́нь, ня, *м*.=**Мурашка**. Вх. Уг. 252.

Му́рга, ги, *ж*. Мѣра поверхности: три морга. Кіев. у.

Мургі́й, гія́, *м*. Волъ почти черной масти. См. **Смаглій**. КС. 1898. VII. 42.

Мурда, ди, *ж*. Овца, черная вокругъ глазъ.. Вх. Лем. 436.

Муре́й, ре́я, *м*. Сермяжникъ. ЗОЮР. I. 252. *Козак муреями нас узиває* (міських людей). К. ЦН. 249.

Му́рза, зи, *м*. 1) Мурза, татарскій князь. *Всіх мурз із куренів вечеряти позвати*. К. МБ. X. 19. 2) Запачканное, неумытое лицо.

Мурза́к, ка́, *м*. Татаринъ. *А вже ж мурзак, мурзак Супрунові да назад руки в'яже*. Грин. III. 585.

Мурза́лець, льця, *м*.=**Мурзак**? *Уже ж мені, превражії мурзальці, та й Вкраїна не мила*. Мет.

Му́рзати, заю, еш, *гл*. Пачкать, марать (лицо, руки).

Мурза́тий, а, е. Съ испачканнымъ лицомъ, грязный, испачканный. *Погані, мурзатії з улиці побігли*. Грин. III. 92.

Му́рзатися, заюся, ешся, *гл*. Пачкаться, мараться, муслиться. *Іж. та не мурзайся*.

Му́рий, а, е. 1) Темносѣрый, испещренный пятнами (о масти). *Кіт мурий*. МВ. II. 139. *Три голови мав сей пес мурий*. Котл. Ен. 2) Смуглый. *А зась, мурий нехрещений! цеглу їж, а не хліб печений*. Ном. № 13695. Ум. **Муре́нький**. *У цього Марка була пара муреньких бичків*. Рудч. Ск. I. 6.

Му́рин, на, *м*. 1) Мавръ. *Отелло, венецький мурин*. (Шекспірові твори... попереклaдав П. Куліш, I). 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 436.

Мури́на, ни, *ж*. Болотце, остающееся послѣ половодья. Грайвор. у.

Му́ринка, ки, *ж*. Мавританка.

Му́ринський, а, е. Мавританскій.

Мурівчик, ка, *м*.=**Муляр 1**. Черк. у.

Мурі́г, ро́гу, *м*.=**Моріг**. *Зелений як муріг*. Ном. № 13157. *І двір його мурогом заріс*. Ум. **Мурожо́к**.

Му́ркати, каю, еш, одн. в. **му́ркнути, ну, неш**, *гл*. 1) Мурлыкать, мурлыкнуть. *Кіт сидить та муркає*. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бормотать, разъ забормотать. *Муркнув щось таке, що й не розбереш, та й пішов*.

Мурка́ч, ча́, *м*. Баранъ. НВолын. у.

Му́ркіт, коту, *м*. Мурлыканье. Желех.

Муркота́ти, кочу́, чеш и **муркоті́ти, кочу́, ти́ш**, *гл*. Мурлыкать. *Бач, як кіт муркотить*.

Муркоти́ло, ла, *м*.=**Муркотій**. Желех.

Муркоті́й, тія́, *м*. Ворчунъ. Желех.

Муркоті́ти. См. **Муркотати**.

Муркотня́, ні, *ж*. Мурлыканье.

Мурло́, ла́, *с*. 1) Неотеса, грубый человѣкъ. 2) Харя, рыло.

Мурма́нька, ки, *ж*.=**Мурвань**. Вх. Уг. 253.

Мурма́ньчий, а, е=**Муравиний**. Вх. Уг. 253. **Мурма́ньча грома́дка**.=**Мурашник**. Вх. Уг. 253.

Мурми́ло, ла, *м*.=**Мурло**. *Чи чуєш ти, мурмило?* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 94.).

Мурмота́ти, мочу́, чеш, *гл* 1) Бормотать. *Народ... мурмотав: паноче, згинь*. Котл. Ен. VI. 44. 2) Роптать. 3) Журчать.

Мурно-ка́мінь, ня, *м*. Встрѣчается въ пѣснѣ для обозначенія драгоцѣннаго камня въ перстнѣ. *На тій ручці злотий перстень, на перстені мурно-камінь*. Гол. III. 121.

Муро́ваний, а, е. Построенный изъ камня или кирпича, каменный. МВ. I. 150. *А нащо ж ти мене покидаєш у мурованім замку?* Мет. 14.

Мурова́ниця, ці, *ж.* Каменный домъ. Вх. Зн. 38.

Муроло́мний, а, е. Стѣнобитный.

Мурува́ння, ня, *с.* 1) Постройка каменной стѣны, каменнаго зданія. 2) Каменная постройка.

Мурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Возводить каменную стѣну, класть кирпичи.

Муру́га, ги, *м.* Волъ сѣро-бѣлой масти съ продольными узкими полосами другого, болѣе темнаго цвѣта. Ум. **Мурру́жка.** КС. 1898. VII. 42.

Муру́гий, а, е=**Моругий**. *Муругі або чорні свити.* О. 1862. IX. 68. *Ой ну, коте муругий!* Мил. 42. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. III. 38.

Мурча́к и **мурчо́к**, ка, *м.* Морская свинка, Cavia cobaga Pall. Вх. Зн. 38. Желех.

Мурчати, чу́, чи́ш, *гл.*=**Мурмотати**. *Слухаю я—і борсук у норі мурчить.* Берд. у.

Мурянка, ки, *ж.* = **Мурашка**. Вх. Уг. 253.

Мурянча́ний и **муря́нчаний**, а, е= **Мурманьчий**. Вх. Уг. 253.

Муря́х, ха, *м.* Муравей. Каменец. у.

Мус, су, *м.* Принужденіе. *Мус—великий пан.* Посл. **Через мус.** По принужденію. Желех.

Муса́к, ка́, *м.* Кусокъ выточенной стали, которымъ косецъ выравниваетъ остріе косы. Шух. I. 169.

Муселе́ць, льця́, *м.* 1) Напитокъ: вареный медъ, также разведенный медъ, настоянный на ягодахъ, съ которыхъ слита наливка. Маркев. 170.

Му́сити, шу, сиш, *гл.* 1) Долженствовать, быть должнымъ, вынужденнымъ. *Не рада коза торгу, а кури весіллю, та мусять.* Ном. № 1075. *Просили—не хотів, казали—мусив.* Ном. № 1076. **Му́сить бу́ти.** Должно быть, вѣроятно. *Іде шляхом молодиця, мусить бути з прощі.* Шевч. 79. **Не му́сити.** Не быть въ состояніи. *Полюбила козаченька, не мушу забути.* Мет. *Ніяк не мусе достати грошей.* ХС. IV. 17.

Му́сіти, шу, сиш, *гл.* = **Мусити**. *О. Порфирій мусів навідатись до о. благочинного.* Левиц. *Мусіла свій гріх у церкві спокутувати.* Левиц.

Му́скати, каю, еш, *гл.* Приглаживать. Гол. Од. 73.

Муско́та, ти, *ж.* Слякоть. Угор.

Мускоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Издавать шорохъ, шуршать. *Пішов з хати і запер за собою двері; вертаюсь—відчинені двері і чуть—шось у хаті мускотить, аж там оцей чоловік.* Александров. у.

Муст, ту, *м.* Навозная жижа. Вх. Зн. 37.

Мусува́ння, ня, *с.* 1) Измышленіе, придумываніе. 2) Броженіе.

Мусува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Раздумывать, соображать, измышлять. *Мені дай зараз за роботу, то я приймуся мусувать, як нам у пекло довалитись.* Котл. Ен. III. 18. *Довго він мусував про своє безталання.* Полт. г.

Мусува́тися, су́юся, єшся, *гл.* Возиться. *Я й додому почав уже повертати, а він одно мусувався і панькався біля своєї кобили.* Харьк. г.

Мусулес, су и **мусу́лець**, льця, *м.*= **Муселець 1.**

Мусульма́нин, на, *м.* Мусульманинъ. К. Кр. 14. *Правовірні наші мусульмане.* К. МБ. X. 18.

Мусульма́нка, ки, *ж.* Мусульманка.

Мусульма́нський, а, е. Мусульманскій. *Гареми мусульманські.* К. МБ. XI. 152.

Мусяндровий, а, е. ? *Скільки бідні школярі муки приймуть, поки вивчуть сі мусяндрові вірші.* О. 1862. VI. Зъ нар. уст. 53.

Мути́ти, мучу́, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. 2) Производить безпорядокъ. *Мутив, як на селі москаль.* Котл. Ен. I. 25. *Доти лях мутив, доки не наївся.* Ном. № 876.

Мути́тися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Мутиться. 2) Смущаться; волноваться. *Отсе не їде Катря!—мутиться мати: хто ж мене оплаче?* МВ. II. 197.

Мутни́й, а́, е́. Мутный. *Ой чого ж ти, мила, такая, як водиченька мутная?* Нп.

Мутник, ка, *м.* Мутный ручей. Вх. Лем. 436.

Му́тно, *нар.* Мутно.

Мутуша́ти, ша́ю, еш, *гл.* Поворачивать, двигать туда и сюда. *Ілія вже не боїться зубів, да як вхватив йому за язик, дак змій і не може дальше Ілію проглинути... Став його ще сюди і туди, на всі боки ним крутить, а Ілія все йому за язик чавить. Та змій мутушав їм, мутушав, кидав, кидав...* Драг. 249.

Му́ха, хи, *ж.* Муха. *До Спасівки мухи на пана роблять, а в Спасівку на себе.* Ном. № 482. *Аж он дві мухи сидить.* Лубен. у. **Кру́титься як му́ха в окро́пі.** Заваленъ хлопотами, безъ отдыха нъ хло-

потахъ. **Муха ясіньова.** Насѣк. = **Майка.** Вх. Пч. І. 7. Ум. **Мушка.**

Мухавка, ки, *ж.* Насѣк. мокрица. Oniscus murarius. Вх. Уг. 253.

Мухарниця, ці, *ж.* Насѣк. Culex pipiens. Шух. І. 23.

Мухомор, ру, *м.* 1) Agaricus muscarius L. ЗЮЗО. І. 110. 2) Delphinium elatum L. ЗЮЗО. І. 121.

Мухорка, ки, *ж.* и **мухорок, рка,** *м.* Въ колоскѣ хлѣбнаго растенія гнѣздо, въ которомъ сидитъ зерно, также плюска у орѣха, чашечка подъ ягодой земляники, клубники и пр. *Як хороше жито, то так і визирає зерно з мухорків.* Волч. у.

Муц, ца, *м.* 1) Малорослая лошадь. 2) Мопсъ. Ум. **Муцик.**

Муцик, ка, *м.* 1) = **Муц 2.** *У няньки був біленький цуцик... Не дуже простий— родом муцик.* Котл. Ен. IV. 43. 2) *мн.* **Муцики.** Волоса, зачесанные и завитые на вискахъ. Вх. Лем. 436.

Мучанка, ки, *ж.* 1) Родъ кушанья: смѣсь муки, молока и овечьяго сыру. См. **Мачанка.** Желех. 2) Порода разсыпчастыхъ грушъ. Вх. Лем. 437.

Мученик, ка, *м.* Мученикъ. *Щоб роскрились високі могили перед вашими очима, щоб ви роспитали мучеників: кого, коли й за що роспинали.* Шевч. 216.

Мученицький, а, е. Мученическій.

Мученицьтво, ва, *с.* Мученичество. Желех.

Мучениця, ці, *ж.* Мученица. *Святая Варварo, мученице великая, допоможи мені.* Чуб. І. 114.

Мучення, ня, *с.* 1) Мученіе. 2)—**Боже.** Страсти Господни. *Одну пісню о Божім рождению, другу—о Божім мученню.* Гол.

Мучитель, ля, *м.* Истязатель, мучитель. *Пан передав його мучителям.* Єв. Мт. XVII. 34.

Мучителька, ки, *ж.* Мучительница. Желех.

Мучити, чу, чиш, *гл.* Мучить. *На тім крижі Христа мучено.* Чуб. III. 354.

Мучитися, чуся, чишся, *гл.* Мучиться. МВ. І. 100. *Я вже не живу, а тільки мучуся.* Левиц.

Мучник, ка, *м.* 1) Желобокъ, проводящій муку изъ подъ жернова. Шух. І. 104, 146. 2) Ящикъ, въ который падаетъ мука изъ подъ камня. Черниг. у.

Мучниця, ці, *ж.* 1) Раст. Arctostaphylos Uva ursi Spreng. ЗЮЗО. І. 112. 2) Отверстіе, сквозь которое проходитъ мука изъ подъ мельничнаго камня въ ящикъ. Микол. 481.

Мушара, ри, *ж.* Тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Лем. 437.

Мушарка, ки, *ж.* Раст. Мухоморъ, Agaricus muscarius L. Вх. Зн. 38.

Мушва, ви, *ж. соб.* Мухи. *І де ця мушва береться?* Харьк.

Мушія, шії, *ж.* Имущество. Шух. І. 107.

Мушка, ки, *ж. соб.* Мошки. *Мушка не дає скотині пастися.* Зміев. у.

Мушка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **муха.** *Ой був комар оженився та з мушкою не нажився.* Чуб. V. 1169. *Вилетіла мушка з хати.* Грин. III. 665. 2) Въ цвѣтѣ ткани: пятнышки, разбросанныя по фону иного цвѣта. *Зелена байова керсетка з червоними мушками.* Мир. ХРВ. 6. 3) Въ женской прическѣ: напущенные на виски пальца на два шириною волосы, идущіе потомъ за уши. О. 1861. Свид. XI. 29. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 24.

Мушкет, та, *м.* Мушкетъ. *Іде козак в Україну, мушкет за плечима.* Чуб. V. 86. Ув. **Мушкетюга.**

Мушкетний, а, е. Мушкетный.

Мушкетюга, ги, Ув. отъ **мушкет.**

Мушковий, а, е. Съ крапинками. *Хустки повемось мушкові микитонові.* Борз. у.

Мушлин, ну, *м.* Кисея, муслинъ.

Мушляти, ляю, еш, *гл.* = **Метикувати.** Канев. у.

Муштай, тая, *м.* Мохнатая лошадь. Мнж. 185.

Муштатий, а, е. Мохнатый. Александров. у. Мнж. 185.

Муштер, тра, *м.* Обучающій военнымъ пріемамъ. *А пан муштер таки добре москалів попомуштрував.* Васильк. у.

Муштра, ри, *ж.* Военное ученіе. Шевч. 68. *Москалі на муштрі.* Левиц. І. 493. *Дивились з дівчатами на москалів. Що то як гарно муштру викидають.* Кв. І. 169.

Муштровий, а, е. Имѣющій военную выправку. *Загне голову, як муштровий кінь.* МВ. І. 27.

Муштравина, ни, *ж.* Военная служба. Шевч.

Муштрування, ня, *с.* Обученіе военнымъ пріемамъ, дрессировка.

Муштрувати, рую, еш, *гл.* 1) Обучать военнымъ пріемамъ. *Тоді ну військо муштрувати.* Котл. Ен. IV. 59. 2) Школить, дрессировать. *Муштровані, бодай їх: гав-*

кають *у захисті, а очей не покажуть.* Греб. 408. *І стару панію почне муширувати було з самою ранку: Що се ви, мамінька, без чепчика вийшли?* МВ. І. 131.

Муштрува́тися, ру́юся, єшся, *гл.* 1) Быть на ученіи (о солд.), обучаться военнымъ пріемамъ. *Поки салдати муштрувались, то капитан частісінько поглядав на Оксану.* Кв. І. 173. 2) Возиться. *Муштруйся перед дзеркалом цілий день.* Левиц. І. 500.

Мущени́н, на и **мущи́на, ни,** *м.* Мужчина. Шух. І. 32.

Мущинський, а, е. Мужской. Шух. І. 120.

Мущи́рний, а, е. Мортирный.

Мущи́рь, ря́, *м.* 1) Мортира. *Густо заставлені гарматами і мущирями.* Стор. Оп. II. 134. 2) Ступка, толчея. *В мущирі сіль товче.* Г. Барв. 448.

Мча́лка, ки, *ж.* Вѣстница. Встрѣчено у Котляревскаго: *Іриса цьохля проклятуща... Олимпська мчалка невсипуща.* Котл. Ен. IV. 53.

Мча́ти, мчу, мчиш, *гл.* Мчать. *Проклятий мчить як вовк овечку.* К. *Куди їх мчить Анхизів син?* Котл. Ен. **Не раз су́чка санки́ мча́ла**—пословица, приводимая въ отвѣтъ на вранье или хвастовство и равнозначущая выраженію: ты разсказываешь небылицы, ты хвастаешься. Грин. І. 240.

Мча́тися, мчу́ся, мчи́шся. Мчаться. *Коли чує Наталка—за нею женуться. Озирнулась—се Данило мчиться.* МВ. І. 157. *К Еолу мчалась як оса.* Котл. Ен. І. 4.

Мша, мші, *ж.* Католическая обѣдня. Стор. МПр. 104.

Мшаль, ля, *м.* Раст. Heracleum sphondylium. Вх. Лем. 437.

Мшани́к, ка́, *м.*=**Омшаник.**

Мшедь, ді, *ж.* Раст. лишайникъ. Вх. Зн 38.

Мши́ти, мшу, мшиш, *гл.* Конопатить мхомъ. Желех.

Мши́тися, мшу́ся, мши́шся, *гл.* Расти густо подобно мху, быть мохнатымъ. Желех.

Мши́ця, ці, *ж.* Насѣк.: тля, травяная вошь, Aphis. Вх. Пч. І. 5.

М'я, ме́ння, *с.* Имя. *Дали йому м'я—святого Христа.* Нп.

М'я́вкати, каю, єш, м'явча́ти и **м'явуча́ти, вчу́, чи́ш,** одн. в. **м'я́вкнути, кну, неш,** *гл.*=**Нявкати, нявчати, нявкнути.** Желех. *Будеш м'явкав як той кіт.* Грин. III. 653. *Куниці кричать, м'явучать.* Св. Л. 295.

М'ягки́й, м'я́гко и пр. = **М'який, м'яко** и пр.

М'язі, зів, *м. мн.* Мускулы. Вх. Пч. І. 14.

М'яки́й и **мняки́й, а́, е́.** Мягкий; не суровый, уступчивый. *Я такий, як хліб м'який.* Ном. № 3234. *Учора дуже холодно було, а тепер м'який вітер віє.* Каменец. у. Ум. **М'яке́нький, мняке́нький, м'яке́сенький** и **мняке́сенький.** *У зайчика шкурка м'якенька.* Рудч. Ск. II. 15.

М'яки́на и **мняки́на, ни,** *ж.* Мякина. Сим. 226. *Скале зуби, як собака на м'якині.* Звенигор. у. Ум. **М'яки́нка** и **мняки́нка.** *І се слово не м'якинка.* Ном. № 13040.

М'я́кість и **мня́кість, кости,** *ж.* Мягкость.

М'я́ко и **мня́ко,** *нар.* Мягко. Ум. **М'яке́нько, мняке́нько, м'яке́сенько** и **мняке́сенько.**

М'я́кота́ и **мня́кота́, ти,** *ж.* 1) съ удар. на послѣднемъ слогѣ. Мягкость. *Як постелю сіна, то м'якота спати.* Лебед. у. 2) съ удар. на первомъ слогѣ. Мякоть мяса. Черк. у.

М'якува́тий и **мнякува́тий, а, е.** Мягковатый. Павлогр. у.

М'яку́ш и **мняку́ш, ша,** *м.* 1) Мягкія части мяса. Каменец. у. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. І. 12.

М'яку́шечка и **мняку́шечка, ки,** *ж.* Ум. отъ **м'яку́шка.**

М'яку́шка и **мняку́шка, ки,** *ж.* 1) Мякишъ хлѣбный. *Син на снідання нарізав беззубому батькові самих шкуринок, а собі брав м'якушку.* Грин. І. 296. 2) О человѣкѣ: мягкосердечный, добрый. *Я, бачте, такий чоловік—м'якушка, що нехай де яка пригода або журба, або смуток, то зараз там мої й жалощі.* МВ. (КС. 1902. X. 155). Ум. **М'яку́шечка** и **мняку́шечка.**

М'якчи́ти. См. **М'якшити.**

М'я́кшати и **мня́кшати, шаю, єш** *гл.* Дѣлаться мягче. *Залізо в огні і під молотом м'якшає.* Драг.

М'якши́ти, мнякши́ти, шу́, ши́ш и **м'якчи́ти, мнякчи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Размягчать. *Сей вітер м'якшить сніг. М'якшить суху ріллю на полі.* К. Псалт. 144.

М'я́лиця и **мня́лиця, ці,** *ж.* 1) Мялка для льна и конопли. Богод. у. 2) Мятая солома. Остер. у. 3) Потасовка. *Піди, ще й тобі м'ялиці дадуть.* НВолын. у.

М'я́ло и **мня́ло, ла,** *с.* 1) Деревянный пестъ. *Як ухвачу м'яло, виб'ю тобі зуби.* Чуб. V. 696. 2) Мямля.

М'я́льниця, ці, *ж.* Ручной приборъ для мятья кожъ. Части его: **стовп**—деревянный столбъ, вставленный въ колоду—постаментъ съ пяткой,—на которой столбъ вращается; надѣтый на столбъ **круг**—деревянный дискъ съ **кри́лами**—рукоятками; **шпилі з рога́чиками**—палки съ головками, вставленными въ дыры на кругѣ для зажиманія кожи; **рівча́к**—каналъ въ столбѣ, въ который вкладывается кожа и прижимается сверху вторымъ кругомъ. Вас. 159.

М'яса́рь, ря́, *м.* Мясникъ. Вх. Уг. 253.

М'яси́во и **мняси́во, ва,** *с.* Мясное; мясная пища, кушанье. *Стоми його понуглись від м'ясива.* К. Іов. 47. *На обід у запорожців мало подавали м'ясива, а все тільки рибу.* К. ЧР. 285.

М'ясни́й и **мясни́й, а́, е́.** Мясной.

М'ясни́ці и **мнясни́ці, ць,** *ж. мн.* Мясоѣдъ. *Ой все пости, та все пости та будуть м'ясниці.* Нп. Ум. **М'ясни́ченьки, мнясни́ченьки.** Чуб. V. 158.

М'я́со и **мня́со, са,** *с.* Мясо. *Не буде з тої кози м'яса.* Ном. № 5647. *Коза наша й мнясо наше.* Ном. № 7462. Ум. **М'ясце́, мнясце́.**

М'ясови́й, а́, е́. Мясной. *Лізу, лізу по залізу на м'ясову гору.* (Загадка: кінь). Чуб. I. 310.

М'ясоже́рець, рця, *м.* Плотоядное животное. Желех.

М'ясоже́рний, а, е. Плотоядный. Желех.

М'ясце́ и **мнясце́, ця́,** *с.* Ум. отъ **м'я́со.**

М'я́та и **мня́та, ти,** *ж.* Мята: а) Mentha officinalis; б)—**во́дяна.** Mentha aquatica L. Анн. 214; в)—**кучеря́ва.** Mentha piperita L. Var crispa; г)—**холо́дна.** Mentha piperita L. д)—**польова́.** Mentha arvensis. ЗЮЗО. I. 128; е) **Пе́сяча м'я́тка.** Nepeta cattaria. Вх. Пч. I. 11. Ум. **М'я́тка, мня́тка.**

М'я́ти и **мня́ти, мну, мнеш,** *гл.* 1) Мять. *Не терши, не мнявши, не їсти калача.* Ном. № 6033. *Я не буду хустиноньки ні терти, ні мняти.* Мет. 23. 2) Бить. *Лягла не клята, встала не мнята.* Ном. № 8909. 3)—**шку́ри.** Заниматься выдѣлкою кожъ. 4) Не рѣшаться, колебаться. *Мне та й мне,—коли не продаси, то так і кажи.* Каменец. у.

М'я́тися и **мня́тися, мну́ся, мне́шся,** *гл.* 1) Мяться. *Терлось та м'ялось.* Чуб. 2) Мяться, не рѣшаться. *Молоденький козаченько під оконечком мнеться.* Чуб. III. 173.

М'я́тка и **мня́тка, ки,** *ж.* Ум. отъ **м'я́та.**

М'ятки́й, а́, е́. Мягкій. Вх. Зн. 38.

М'ятли́ця, ці, *ж.* Раст.=**Метлиця.** ЗЮЗО. I. 110.

М'я́тний, а, е. Мятный.

М'яхки́й, а́, е́. и пр.=**М'який** и пр.

М'я́цкати, каю, еш, *гл.* Мять. *Сир кочеють і мецкають у руках, аж вироблю з него паліницу.* Шух. I. 216.

М'яч и **мняч, ча́,** *м.* Мячъ. *Полетиш, як м'яч.* Ном. № 4319. *Стріляють було у них, а вони як мнячі кулі ловлять та назад себе кидають.* Мнж. 133.

М'я́чка, ки, *ж.* Раст. Typha latifolia. ЗЮЗО. I. 140.

М'я́шкурити и **мня́шкурити, рю, риш,** *гл.* Мять.

Н.

На, *пред.* 1) Съ винительнымъ падежемъ: а) Указываетъ на предметъ, къ которому направляется движеніе: на, въ. *Ой я з роду чумакую, на гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Бал. І. *Заплакала Морозиха, ідучи на місто.* Грин. III. 588. *Роспитаю шлях на Московщину.* Шевч. 78. *Ой полети, галко, ой полети, чорна, на Дін риби їсти.* Нп. *Визволь, Господи, всіх бідних невольників з тяжкої неволі турецької... На тихі води, на ясні зорі, на простії дороги, на руський берег, на край веселий, меж мир хрещений. Пішов на низ. Повернувся на схід сонця.* б) Указываетъ распространеніе по извѣстному пространству: на, въ, по. *Стала слава на все село, стали й поговори та про тую дівчиноньку, що чорнії брови.* Нп. *На всю Україну голосна була його слава.* в) Указываетъ предметъ, на который обращено дѣйствіе: на. *Прийшов чужоземець, татарин, і ото вже на Вишгород б'є.* ЗОЮР. І. 3. *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. *На слуги свої, на турки-яничари зо-зла гукає.* АД. І. 89. *Ой важу, важу на ту дівчину вражу.* Нп. *Тоді царь сказав на того чоловіка: іди сюди!* Грин. І. 175. *Напосівся на мене, щоб дав йому грошей.* **Пам'ятати (забутися) на кого, на що.** Помнить (забыть) о комъ, о чемъ. *А ти на мене забулася.* Г. Барв. 529. **Питати на що.** Спрашивать о чемъ. *На здоров'я тебе, брате, буду питати.* ЗОЮР. І. 26. **Налягати на ногу.** Хромать. Желех. **Ждати на кого.** Ждать кого. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295. **Вірити на кого, на що.** Довѣрять кому, вѣрить чему. *Ой вірь же ти, дівко молода, на козацьке слово.* Нп. *На його пан вірив... як на рідного батька.* Грин. І. 92. г) Указываетъ предметъ, для котораго что-либо сдѣлано или дѣлается въ смыслѣ для: *На мірошника вода робить.* Посл. *Тут на вовків привілля: ліс великий та густий, та яри.* Волч. у. *Мішок на жито.* **Як на мене.** По моему мнѣнію. *Як на мене, то се дурниця.* Если бы это со мной, если бы такъ мнѣ. *Як на мене, то я б його й вигнав за се.* д) Указываетъ цѣль дѣйствія: на, въ, для. *Раз у-осени пан поїхав на лови.* Рудч. Ск. II. 75. *Людей на панщину жснуть. На заріз людей ведуть.* АД. І. 75. *Ходімо в близькі містечка, щоб і там проповідував: на те бо вийшов я* Єв. Мр. І. 38. *На те й мати родила, щоб дівчина любила хорошого челядина.* Рудч. Чп. 184. *А Бог людям на науку поставив їх в полі.* Шевч. 474. *Треба ж, голубко. її на розум навчити: се дурні голови.* МВ. (О. 1862. III. 38). *На лихо вчити. На попи вчитися. Рушило Півпівника в дорогу, стрепенуло крилцем і трейчи заспівало на знак свого одходу.* К. (О. 1861. IV. 40). *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю, на признаку давайте.* АД. І. 115. **На пожиток.** На пользу, въ пользу. Желех. е) Указываетъ орудіе или средство дѣйствія: на, о, объ. *Дай заграю я на дудку, а то давно вже грав.* Драг. 341. *Не на те козак п'є, що є, а на те, що буде.* Посл. *Проміняв на личко ремінець.* Посл. *Присягати на Євангеліє.* Желех. *А третій брат, менший, піша пішаниця, за кінними братами уганяє і на біле каміння, на сире коріння свої ніжки козацькі-молодецькі побиває.* АД. І. 107. *Бачив чорта на свої власні очі,—отсе як вас бачу.* МВ. (КС. 1902. X. 141). ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ: на, по. **На ногу кривий.** Хромой. *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин.

III. 662. **На красу́ (вро́ду) га́рний.** Красивый. *Ти, козаче молоденький, на вроду прекрасний.* Грин. III. 175. *На масть рудий. Така ж тиха, така й мова, тільки на брівоньки чорноброва, а на личенько ще й біліїша, тільки на словечко не вірнійша.* Лавр. 39. *Були* (шовковиці) *всякі: і червоні, і білі на ягідки.* О. 1862. V. 98. *Рости, рости ти, черемхо... тонка, тонка на висока і на лист широка.* Грин. III. 199. *Був священник на ім'я Захарія.* Єв. Л. I. 5. *Єсть у Київі чоловік, на ймення Кирило, на прізвище Кожем'яки.* ЗОЮР. II. 28. з) Указываетъ образъ или способъ дѣйствія: на, въ. *Кричати на ввесь рот.* Желех. *На смерть порубав.* Желех. *На превелику силу зробив.* Желех. *Діждавшися другого дня, баба на тще серце так і рушила до пошти.* Г. Барв. 497. и) Указываетъ то, во что измѣняется предметъ: на, въ. *Порубали козаченька на дрібну дробину.* Нп. *Побив на мотлох.* Желех. *Помололи пшеницю на борошно.* і) Указываетъ моментъ, въ который совершается дѣйствіе, или продолжительность времени: на, въ. *На Великдень, на соломі проти сонця, діти грались собі крашанками.* Шевч. 461. *На той час він був дома. Хоч би на ранок сніг перестав.* **На Пе́тра.** Въ день св. Петра. *А як прийде нудьга в гості та й на ніч засяде.* Шевч. 446. *На рік пішов з дому. На Дону по два карбованці, мовляв, косарєві на день.* Г. Барв. 438. к) Указываетъ количество или мѣру: на. *На три карбованці купив. Круг містечка Берестечка на чотирі милі мене славні запорожці своїм трупом вкрили.* Шевч. 491. *На новий рік прибавилось дня на заячий скік.* Ном. № 513. 2) Съ мѣстнымъ падежемъ: а) Указываетъ мѣсто, на которомъ или близъ котораго что-нибудь находится или происходитъ: на, въ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видно.* МВ. II. 8. *Ой на горі та женці жнуть.* Закр. I. 65. *Стоїть той дід на воротях із киїком.* Рудч. Ск. I. 43. *І на місті була, і горілку пила.* Нп. *На сонці полотно сушили. Багацько у його добра... на видноці і під замками.* Греб. 317. **На рушнику́ ста́ти.** Обвѣнчаться. *Та поможи, Боже, на рушнику стати,—тоді не розлучить ні батько, ні мати.* Нп. б) То, что имѣетъ значеніе по отношенію къ предметамъ въ пространствѣ, переносится на лица, дѣйствія и состоянія: на, въ. *На обіді в його був. Він уже на підпитку. Васюринський козарлюга на меду гуляє.* О. 1862. X. *Скажи мені, моя мила, що маєш на мислі?* Нп. *А в мене не те на думці.* Г. Барв. 211. *Я не була з вами на розмові.* Каменец. у. в) Указываетъ время, въ теченіе котораго что-либо происходитъ: на, въ, при. *На тім тижні се було.* **На весні.** Весною. *А на третю нічку вийшла на зорі.* Грин. III. **На днях ходи́ти.** Быть въ послѣднихъ дняхъ беременности. КС. 1883. II. 394. *На смерті побивавсь цілу ніч.* Черк. у. г) Указываетъ орудіе или средство, при помощи котораго что-нибудь происходитъ: на. *Прийшов пан Палій додому да й сів у наміті, на бандурці вигравае: „Лихо жити в світі“.* ЗОЮР. I. 190. *Покайтеся, християне, на мені, як матері не шанувати.* Грин. I. 84. д) Указываетъ образъ или способъ дѣйствія: въ. *Чим вони не люде? І добрі, й заможні, усі їх на повазі мають.* МВ. II. 111. *На перешкоді вона йому стала. Йому вже й мухи на заваді.* Посл. е) Указываетъ причины или основаніе дѣйствія: на, изъ-за. *Маючи надію на твоїм слові. Не треба ся на дівчат бити.* ж) Указываетъ признакъ предмета, составляющій одно логическое цѣлое съ опредѣляемымъ словомъ или сказуемымъ,—не переводится; по-русски въ этомъ случаѣ ставится творительный падежъ: *Моя мила миленька, на личеньку біленька.* Нп. *Придавлено його й примучено на тілі, ослаблено його й скалічено на дусі.* К. XII. 130.

На, на́те, *меж.* На, возьми, возьмите. *Ластівко, ластівко! на тобі веснянки, дай мені білянки.* Ном. № 266. *Ой нате вам, рибалочки, горілки напиться.* Мет. 18.

Наба́бити, блю, биш, *гл.* Принять нѣсколько душъ дѣтей. *Я собі набабила онуків,—аж п'ятеро.* Харьк. г. *Ось тобі й набабила, що Мотря аж ноги простягла.*

Наба́вити, ся. См. **Набавляти, ся.**

Наба́вка, ки, *ж.* Прибавка (къ цѣнѣ).

Набавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наба́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Іднак я горілки набавлю, як вип'ю, зараз поставлю.* Чуб. V: 1088. 2) Наводить, навести, навлекать, навлечь, причинять, причинить. *Сусіди, що нас набавили нужди і біди.* Гол. I. 127. *Набавити лиха, страху, хороби...*

Набавля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **наба́витися, влюся, вишся,** *гл.* Вдоволь веселиться,—повеселиться. *Нім вони ся набавили, штирі свічки спалало.* Гол. I. 81.

Набагни́ти. См. **Набагняти.**

Набáгнути, гну, неш, *гл.* 1) Припомнить, выдумать. *На всячину я набагла.* Вх. Зн. 38. 2) Сильно пожелать. Вх. Зн. 38.

Набáгнутися, нуся, нешся, *гл* =**Набагнути 2**. *Набагся того.* Зн. Вх. 38.

Набагня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **набагни́ти, гню, ни́ш,** *гл.* Нагрязнять, нагрязнить.

Набажáтися, жáюся, ешся, *гл.* Испытать много желаній, нажелать себѣ многаго.

Набáжний, а, е. Сильно желающій. Вх. Зн. 38.

Набазарувáтися, рýюся, ешся, *гл.* Вдоволь поторговать или побыть на базарѣ. *Ну що, набазарувалися?* (Спрашиваютъ возвращающихся съ базара). Сосницк. у.

Набáзграти, раю, еш, *гл.* Напачкать, написать каракули.

Набазі́кати, ся. См. **Набазікувати, ся.**

Набазі́кувати, кую, еш, сов. в. **набазі́кати, каю, еш,** *гл.* Наговаривать, наговорить, набалтывать, наболтать.

Набазі́куватися, куюся, ешся сов. в. **набазі́катися, каюся, ешся,** *гл.* Наговариваться, наговориться, набалтываться, наболтаться.

Набáкир и **набáкирь,** *нар.* Набекрень. *Браво сидів, закинувши набакир смушеву шапку.* Стор. *Взяв набакирь писарь шапку.* Г.-Арт. (О. 1861. III. 103).

Набалáкати, ся. См. **Набалакувати, ся.**

Набалáкувати, кую, еш, сов. в. **набалáкати, каю, еш,** *гл.* Наговаривать, наговорить. *Набалакав багато, а слухати нічого.* Харьк. у.

Набалáкуватися, куюся, ешся. сов. в. **набалáкатися, каюся, ешся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *Набалакайся, коли не завізно.* Ном. № 12992.

Набаламýтити. См. **Набаламучувати.**

Набаламýчувати, чую, еш, сов. в. **набаламýтити, мýчу, тиш,** *гл.* 1) Набалтывать, наболтать (о жидкости). 2) Производить, произвести смуту, безпорядокъ. 3) Наобольщать, насоблазнять многихъ.

Набаляндрáсити, рáшу, сиш, *гл.* Наболтать, наговорить чепухи.

Набаляндрáситися, шуся, сишся, *гл.* Наговориться вдоволь о пустякахъ.

Набарложи́ти, жý, жи́ш, *гл.* Нагрязнить.

Набарложи́тися, жýся, жи́шся, *гл.* Належаться въ грязи (о свиньѣ).

Набасувáтися, сýюся, ешся *гл.* Вдоволь наскакаться (о конѣ).

Набатувáти, тýю, еш, *гл.* 1) Навьючить, нагрузить. 2) Нарѣзать большими ломтями.

Набахтýрити, рю, риш, *гл.* Набить вздоромъ, пустяками (голову). *Набахтурив йому голову.*

Набачáти, чáю, еш, сов. в. **набáчити, чу, чиш,** *гл.* Примѣчать, примѣтить, замѣтить. *Пішли салдати колядувать та й набачили, шо у сінях під стріхою сало висить.* Мнж. 108. *Хома ходив, витріщав баньки, ніяк не набачить шкапи.* Рудч. Ск. II. 175.

Набáчитися, чуся, чишся, *гл.* Вдоволь насмотрѣться. Желех.

Набгáти, гáю, еш, *гл.* 1) Многое согнуть, свернуть. 2) Набивать, набить въ большомъ количествѣ; напичкать. *Набгав повну кишеню горіхів.*

Нáбгом, *нар.* Биткомъ. *Набгали мішок конопель набгом.*

Набéдра, *нар.* **Сиді́ти, ї́хати набéдра.** Сидѣть, ѣхать на лошади верхомъ на бедрахъ (позади обыкновеннаго сѣдова на спинѣ).

На-бéабаш, *нар.* Безъ пастыря, безъ пастуха.

На-бéзрік, *нар.* Никогда; безъ срока. **Віддáсть на-бéзрік.** Никогда не отдастъ. Ном. № 10634.

Набелькотáти, чý, чеш, *гл.* 1) Набормотать, наговорить невнятно. 2) Наболтать, наговорить много.

Набендю́житися, жуся, жишся, *гл.* Надуться. *Чого то вже так набендюжився?*

Набенкетувáтися, тýюся, ешся, *гл.* Напироваться.

Наберберити, рю, риш, *гл.* Намѣшать, наболтать чего.

Набесі́дувати, дую, еш, *гл.* Наговорить, бесѣдуя. *Набесідувала, наговорила,— взяла мазницю, за медом пішла.* Ном. № 12996.

Набéхтатися, таюся, ешся, *гл.* Нажраться.

Набивáти, вáю, еш, *гл.* сов. в. **наби́ти, б'ю, б'éш,** *гл.* 1) Набивать, набить, наколачивать, наколотить. *Бондарь відра набиває.* Шевч. 540. 2) Набивать, набить, наполнять, наполнить. *Як кием набито жидів в хаті.* Чуб. I. 252. 3) Заряжать, зарядить. *Набивати рушницю.* 4)—**черíнь.** Дѣлать подъ печи изъ глины или изъ глины со щебнемъ. Сим. 129. 5) Только въ

сов. в. Побить, поколотить. *За наше жито та ще нас і набито.* Ном. № 4057.

Набива́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **наби́тися, б'ю́ся, б'є́шся,** *гл.* Набиваться, набиться. *Не набивається сей обруч на діжку.* 2) Набиваться, набиться, наполниться. *Само в мішки набивається.* Рудч. І. 23. 3) Заряжаться, зарядиться. 4) Вдоволь бить, побить. *Птиця з птицею не наб'ється, а козак з дівчиною не наживеться.* Ном. № 784. *Мужик дурно наробився, а пан йою ще й набився.* Грин. III. 639. 5) Навязываться, навязаться. *Не набивайтесь, щоб я купувала. Хиба я їх просив? Сами набилися.* Мир. Пов. II. 66.

Наби́вач, ча, *м.* 1) Палка, которой въ мельницахъ набиваютъ муку въ мѣшки. Новомоск. у. 2) Бондарскій инструментъ для набиванія обруча на бочку. Сумск. у.

Наби́вачка, ки, *ж.*=**Наби́вач 1.** Мнж. 104.

Набира́ти, ся=**Набірати, ся.**

Наби́ти, ся. См. **Набивати, ся.**

Наби́ток, тку, *м.*=**Набуток 1.** *Набиток злий не спірний.* Ном. № 10374.

На́бівка, ки, *ж* Верхняя половина **ляди** (см.) въ Стрыйск. у. МУЕ. III. 24.

Набі́г, гу́, *м.* Набѣгъ.

Набі́гати, гаю, еш, *гл.* Набѣгать, бѣгая получить. *Набігав собі пранців.*

Набіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **набі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Набѣгать, набѣжать. *Пішла вдова в поле жати, стала хмара набігати.* Мет. 291. *Вовки сіроманці набігали.* Мет. 7. *А татарва як набігала, то вже я замужем була.* Котл. Ен. III. 12. **На очі набіга́ти.** Мелькать предъ глазами. *Шлях мигтить, гаї та ліси на очі набігають.* **Як набіжи́ть.** Какъ придется. *Треба жить, як набіжить.* Чуб. I. 251. 2)—**на що́.** Наскакивать, наскочить съ разбѣга на что-либо. *Чого ти не дивишся? Набіг на чоловіка!* 3) Находить, найти. *Його найшли татари, набігли його сонного.* КС. 1882. XII. 508. *Як набіжиш, то й купи.* **Набігти тропи́.** Найти дорогу, попасть на дорогу. *Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи.* Г. Барв. 416. 4) Натекать, натечь. *Набігла вода в погріб.* 5) **Се́рце набіга́.** *Він чоловік нічого, а так на його иноді серце набіга,* т. е. иногда онъ сердится. Павлогр. у.

Набі́гатися, гаюся, ешся, *гл.* Набѣгаться. *Набігався, піймду ляжу спати.* Чуб.

Набі́гти. См. **Набігати.**

Набі́дкатися, каюся, ешся, *гл.* Наговориться о своей бѣдѣ, о своемъ горѣ.

Набідува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Много вытерпѣть, вдоволь побѣдствовать.

Набі́жка, ки, *ж.* Барышъ, прибыль. *Як по копійці набіжки, то й то гаразд.* Лубен. у.

Набі́жний, а, е. Прижитой внѣ брака (о ребенкѣ). *Це дитя набіжнеє у неї: вона покритка.* Екатер. у.

Набі́й, бо́ю, *м.* 1) Зарядъ. *У ладівниці ні однісінького набою.* ЗОЮР. I. 186. 2) Навалъ снѣга на дорогѣ. 3) Утоптанная снѣговая дорога (Шух. I. 81), а также слѣды санной дороги, замѣтные изъ подъ наметеннаго снѣга. (Конот. у.). 4) Гусеница насѣкомаго Arctia. Вх. Пч. I. 5.

На́бік, *нар.* Прочь съ дороги, въ сторону. *Набік, хлопці, набік, хлопці, бо чорт мужа несе.* Чуб. V. 648.

Набі́л, лу, *м.* Молочные продукты.

Набіли́ти, лю́, лиш, *гл.* Набѣлить.

Набіли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Набѣлиться. *Прийде неділенька, набілися, пойди до церкви, помолися.* Чуб. V. 781.

На́білки, ків, *м. мн.* 1)=**Ляда** или=**лядобійці.** (Угорск.). МУЕ. III. 24. 2) Сплетни. **На́білки наби́ти.** Пустить сплетни. *Люде вже набілки набили, що Мотря завагітніла.*

Набі́лля, ля, *с.* Бѣлье? *Вберімось, бабусеньку, у біле набіллє да й ходімо, бабусеньку, на час на весіллє.* Грин. III. 340. См. **Білля.**

Набіля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Намекать. *Так мені набіляла, аж не вимовляла.*

На́бір, *нар.* Въ долгъ. *Набрав набір багато, а коли то гроші платитиме.*

Набі́р, бо́ру, *м.* Наборъ. *Бути ж мені у неволі, у некруцькому наборі.* Нп.

Набі́раний, а, е. Изъ покупной матеріи сшитый. КС. 1893. V. 279.

Набіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **набра́ти, беру́, ре́ш,** *гл.* 1) Набирать, набрать. *Уже човник води набіра.* Чуб. V. 505. *Було глек варєнухи наберуть та сидячи п'ють.* Ном. *Набрав хліба скільки схотів. Набери мішок борошна.* 2)—**ху́ру.** Накладывать, наложить возъ *Ой я тебе пустю з чумаками чумакувати: ой ти будеш хуру набірати, а я буду гроші одбірати.* Грин. III. 572. 3)—**не́від.** Укладывать, уложить неводъ въ лодку такимъ образомъ, чтобы верхъ невода складывать въ строго

послѣдовательномъ порядкѣ въ одну сторону, нижнее крыло—въ другую, а матню—особо,—тогда при забрасываніи всѣ части невода быстро и правильно спускаются въ воду. Вас. 186. 4)—пряжу. Натягивать нити основы въ ткацкомъ станкѣ, пропуская ихъ сквозь начиння и блят (см.) Конст. у. 5) Покупать, купить матеріи. *Набрала плису собі на керсетку та черкасину Грицькові на штани.* Харьк. 6)—тіла. Полнѣть, пополнѣть, толстѣть, потолстѣть.

Набірáтися, рáюся, єшся, сов. в. **набрáтися, берýся, рéшся,** *гл.* 1) Набираться, набраться. *Набралося в чобіт води. Як наберется води в ухо, то перехиле голову та й скаче.* Ном. № 336. 2) Брать, взять достаточно, много. *Набрався стільки, що й не донесеш. Набравсь чорт багатих, то вбогих кидає.* Ном. № 1446. 3) Наполняться, наполниться. *Глек став набіратися.* Рудч. Ск. I. 18. 4) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, получать, получить. *Сили й розуму од його всяка тварь набралась.* К. ПС. 74. *Набравшися науки в сивоусих.* К. Іов. 33. **Набрáтися біди́, ли́ха.** Претерпѣть бѣдствія. *Тоді набрались всі сто лих.* Котл. Ен. —**на ши́ю.** Залѣзать въ долги. *Прийдеться випити з людьми,—знов набірається на шию.* О. 1862. 73. —**рóзуму.** Поумнѣть. *Набірайся розуму!* —**охóти.** Воодушевиться. *Випив чарку, набравсь охоти та й пішов уночі лісом.* НВолын. у. —**слáви.** Подвергаться сплетнямъ. *Нема впину вдовиному сину, що звів з ума дівку сиротину. Ой ізвівши, на коника сівши: зоставайся, слави набірайся.* Мет. 15. —**страхý.** Напугаться. 5) Напиваться, напиться пьянымъ. *Набрався, як свиня мулу.* НВолын. у. 6) Сходиться, сойтися. *Багато народу набралось.*

Набісúтися, шýся, сишся, *гл.* Набѣситься.

Наблажити, жу, жиш, *гл.* Принести добро, благо. *Дякувати Тобі, Господи, за дар Божий, с'єтій землі, мамі нашій, за твою росицу, за твій дар, за твою благодать, що єс нам наблажила.* (Гуц. молитва). Шух. I. 38.

Наближáти, жáю, єш, сов. в. **набли́зити, жу, зиш,** *гл.* Приближать, приблизить.

Наближáтися, жáюся, єшся, сов. в. **набли́зитися, жуся, зишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться. *Зраділа, що панство таке наближалось до неї.* Левиц. I. 210. *Наблизилось до вас царство Боже.* Єв. Л. X. 9. *Смерть наближається.* Мир. ХРВ. 315. *Підждать, поки наблизяться* (гуси), *бо цілісінький табун ходив.* Сим. 217.

Набли́жувати, жую, єш, *гл.*=**Наближати.** *Наближує пальці ті до дитинки.* Чуб. III. 84.

Набли́жуватися, жуюся, єшся, *гл.*=**Наближатися.**

Набли́зити, ся. См. **Наближати, наближатися.**

Набли́шкатися, каюся, єшся, *гл.* Набраться, нахвататься. *Вона наблишкалася з ним такого гріха, що як уже й одвічатиме на тім світі.* Зміев. у.

Наблукáтися, кáюся, єшся, *гл.* Нашляться вдоволь.

Наблькóвувати, вую, єш, сов. в. **наблювáти, блюю́, є́ш,** *гл.* Наблевывать, наблевать. Желех.

Наблягýвкати, каю, єш, *гл.* Наболтать пошлостей, вздору; наврать чепухи, напустословить.

Наблювáти. См. **Наблькóвувати.**

Набóвтувати, тую, єш, сов. в. **набóвтати, таю, єш,** *гл.* Наплескивать, наплескать, насливать, наболтать. *Набовтала помий повне відро.*

Набожéнство, ва, *с.* Богослуженіе. *Любо було в церкві постояти, наборженства послухати.* Св. Л. 7. **Набожéнство відправля́ти.** Служить обѣдню.

Набóжний, а, е. Набожный, благочестивый. *Набожний, як жид подорожній.* Чуб. I. 268.

Набóжник, ка, *м.* Полотенце (вышитое или тканое съ узорами), надѣваемое, для украшенія, на иконы. Черниг. г.

Набóжність, ности, *ж.* Набожность, благочестіе. *Нехай же пан не тривожить моєї набожности.* Левиц.

Набóжно, *нар.* Набожно, благочестиво.

Набóйчик, ка, *м.* Шомполъ. Лебед. у.

Набóкуватий, а, е. 1) Наклоненный въ одну сторону. *Набокувата дорога.* 2) Имѣющій выпуклость съ одной стороны (о деревѣ), стянутый съ одной стороны (о шарѣ). *Набокувате яблуко.* Харьк.

Набóкувато, *нар.* Наклонно въ одну сторону. *Набокувато зроблений віз.* Черк. у.

Наболíлий, а, е. Измученный, много болѣвшій. *Тліє під землею твоє наболілеє тіло.* Мир. ХРВ. 55.

Наболíти, лíю, єш, *гл.* Наболѣть. *Наболіло серденько від жалю.*

Нáбор, *нар.*=**Набір.**

Набо́ристий, а, е. Наборный. *Над ліжком висіло набористе сідло.* Стор.

Наборошни́ти. См. **Наборошнювати**.

Наборо́шнювати, нюю, еш, сов. в. **наборошни́ти, ню́, ни́ш**, *гл.* — **тісто**. Посыпать мукой тѣсто, чтобы оно не липло къ столу. Конст. у.

Набо́рсати, саю, еш, *гл.* 1) Нанизать. Шух. I. 130. 2) Напутать (нитокъ). *Ото скільки ниток наборсала.* Харьк. г.

Набра́житися, жуся, жишся. *гл.* Напиться. *Набражився, як п'яниця.* Ном. № 11747.

Набра́ти, ся. См. **Набірати, ся**.

Набре́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Нажраться.

Набре́зґлий, а, е. О молокѣ: скисшій (Галиц.). Желех.

Набрести́. См. **Набродживати**.

Набреха́ти. См. **Набріхувати**.

Набреха́тися, шу́ся, шешся, *гл.* 1) Наговорить лжи. *Хотя й душа невинная, люде набрешуться.* Гол. I. 261. 2) Налаяться (о собакѣ).

Набрида́ти, да́ю, еш, сов. в. **набри́днути**, дну, неш, *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *Не бреши, спасибі тобі—і своя брехня набридла.* Ном. № 6873.

Набри́дливий, а, е. Надоѣдливый.

Набри́днути. См. **Набридати**.

Набри́жжувати, жую, еш и **набри́жкувати**, кую, еш, *гл.* Морщить, стягивать въ складки. **Набри́жжувати чо́боти**. Такъ сдвигать голенища, чтобы они были въ складкахъ. Харьк. у.

Набри́зкати. См. **Набризкувати**.

Набри́зкувати, кую, еш, сов. в. **набри́зкати**, каю, еш, *гл.* Набрызгивать, набрызгать.

Набрита́тися, та́юся, ешся, *гл.* Нахвататься, набраться. *Набритавсь довгів.* Мнж. 186.

Набрі́вник, ка, *м.* Дѣвичій головной уборъ изъ краснаго или чернаго плису или бархату, также изъ парчи,—родъ широкаго обруча, расширеннаго спереди, охватывающаго голову. Лохв. и Гадяц. у. Сл. Д. Эварн.

На́брід, роду, *м.* Пришельцы, сбродъ.

Набрі́дь, ро́дя, *м.* Въ сказкѣ—эпитетъ медвѣдя, набревшаго на рукавицу, полную звѣрей: *ведмідь - набрідь.* Рудч. Ск. II. 1.

Набрі́хувати, хую, еш, сов. в. **набреха́ти**, шу́, шеш, *гл.* 1) Лгать, налгать на кого нибудь, клеветать, наклеветать. *Знов почали сестри набріхувати на меншу.* Стор. *Люде—собаки,—чого не набрешуть.* Ном. № 7805. **Да се набре́хано**. Это враки. 2) Говорить, наговорить пустяковъ, врать, наврать. *Хтось мухам набрехав, що на чужині краще жити.* Гліб.

Набро́д, ро́ду, *м.*=**Набрід**. *Всі кухарі і ввесь наброд, побравшись за руки, ходили.* Котл. Ен.

Набро́джувати, джую, еш, сов. в. **набрести́**, ду́, де́ш, *гл.* Попадать, попасть, наталкиваться, натолкнуться, набрести. *Дайте мені набрести на стежку.* Ном. № 4903. *Брели вони то... межами, то суголовами, як набрели купу гною.* Св. Л. 140. *Набрела я й хатку таку, що наймалась.* МВ. (О. 1862. III. 72). *Коли це набрели цигана,—веде пару коней.* Мнж. 28.

Набро́дитися, джу́ся, дишся, *гл.* Набродиться, утомиться ходьбой. *Ой зірочці по хмарочці да й не набродиться.* Чуб. III. 179.

Набро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Накуралесить, надѣлать глупостей. *Тепер же на мене звертає, сама наброївши біди.* Котл. Ен. VI. 13.

Набро́статися, таюся, ешся, *гл.*=**Набростися**.

Набрости́тися. См. **Наброщуватися**.

Набро́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **набрости́тися**, щуся, стишся, *гл.* Пустить почки (о деревѣ), налиться (о колосѣ). *Ліс набростився.* Черк. у. *У ячмені колос набростився.* Мил. 93.

Набрудни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Напачкать, нагрязнить. Желех.

Набруни́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Пустить почки. *Вже дерево набрунилось.* НВолынск. у.

Набрунько́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **набрунькува́тися**, ку́юся, ешся, *гл.* Пускать, пустить почки (о деревѣ). Мнж. 186. *Вишні добре вже набрунькувалися,—тіль-тіль не розів'ється листочок.* Новомоск. у.

Набряка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **набря́к(ну)ти**, кну, неш, *гл.* 1) Набухать, набухнуть. *Набрякнуть* (шкури) *водою в Дніпрі.* ЗОЮР. II. 28. 2) Напухать, напухнуть. *Чірка дуже болить,—бач як набрякла.* Змієв. у.

Набря́клий, а, е. 1) Разбухшій. 2) Вспухшій. *Лупала набряклими віями.* Мир. Пов. I. 121. *Набряклі жили кидалися—бились.* Мир. Пов. II. 99.

Набря́к(ну)ти. См. **Набрякати**.

Набубні́ти, - ні́ю, еш, *гл.* 1) Набухнуть, разбухнуть (о зернахъ). *Кукуруза набубніла.* 2) *безл.* Надуть, вздуть (животъ). *Поласувався на сироватку та й давай її хлеп(т)ать, так уже нахлестався, що аж набубніло його.* Рудч. Ск. II. 191.

Набубня́віти, вію, еш, *гл.* 1)=**Набубніти.** *Ужє горох добре набубнявів,—пора садити.* Новомоск. у. 2) О древесныхъ почкахъ: раздуться предъ тѣмъ какъ распуститься. *Бруньки набубнявіли на вишні, а де-не-де і листочки роспускає.* Новомоск. у.

Набубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Наговорить много, говоря невнятно. *Чисто набубонів мені голову.*

I. Набува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **набу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, наживать, нажить. *Як я жив буду, то все набуду: воли, вози покуплю.* Нп. *Тією силою ми собі більше добра набудемо.* О. 1861. VI. 33. (Кулишъ). *А хоч і покинеш—плакати не буду, а я, молодая, другого набуду.* Грин. III. 321. *Гроші—набута річ* Ном. № 1442. 2) Отслуживать, отслужить прогульные дни. *Іще году треба набути—тиждень, бач, лежала.*

II. Набува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **набу́ти, бу́ю, еш,** *гл.* Обувать, обуть, надѣть обувь. *Набула без панчох патинки.* Котл. Ен. II. 25. *Чоботи набуває.* Мир. ХРВ. 49.

I. Набува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **набу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* 1) Пріобрѣтаться, пріобрѣсться. 2) Преимущественно только въ с. в.: Прожить, пробыть достаточно долго. *Ні я нажилася, ні я набулася.* Грин. III. 397. *Не довго я у свого батечка набувся.* Федьк. *Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 3) Въ посл.: **По́ки хвалько́ нахва́литься, будько́ набу́деться,**—т. е. долго ожидать, пока обѣщанное сдѣлается. Ном. № 5680. 4) Пить, напиться (водки). Шух. I. 41.

II. Набува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **набу́тися, бу́юся, ешся,** *гл.* Надѣваться, надѣться (объ обуви). *Чобіт малий,—не набувається.*

Набудо́вувати, вую, еш, сов. в. **набудува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* Настраивать, настроить (о зданіяхъ).

Набундю́чити, чу, чиш, *гл.* Надуть, растопырить. *Набундючити губи. Набундючити спідницю.*

Набундю́читися, чуся, чишся, *гл.* 1) Растопыриться, взъерошиться. 2) Возгордиться; надуться съ важностью.

Набу́рити, рю, риш, *гл.* Налить много. *Вона туди дьогтю набурила.* Мнж. 93.

Набуркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Нанести снѣгу. Екатерин. у. Сл. Д. Эварн.

Набу́ти, ся См. **Набувати, ся.**

Набу́тний, а, е. Благопріобрѣтенный.

Набу́ток, тку, *м.* 1) Благопріобрѣтенное имущество. 2) Служба сверхъ срока въ возмѣщеніе прогульныхъ дней.

Набутт́я, тя́, *с.* Пріобрѣтеніе.

Набу́хати, хаю, еш, *гл.* 1) Наколотить. *Набухали кулачиям по спині.* 2) Налить или наложить слишкомъ много.

Набу́хатися, хаюся, ешся, *гл.* 1) Вдоволь поколотить (чѣмъ). *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. XI. 522. 2) Наѣсться, нажраться. *На́ тобі, сину, рака, набухайся та молоти.* Ном. № 921.

Набухи́катися, каюся, ешся, *гл.* Накашляться.

Набуча́віти, вію, еш, *гл.* Набухнуть, пропитавшись сыростью.

Нава́бити. См. **Наваблювати.**

Нава́блювати, блюю, еш, сов. в. **нава́бити, блю, биш,** *гл.* Приманивать, приманить, привлекать, привлечь (многихъ).

Нава́жити, ся. См. **Наважувати, ся.**

Наважни́й, а́, е́. Склонный къ чему-либо. *Не беріть цього чоловіка до себе: та він такий наважний до горілки, що все переносить до жида.* Кіевск. г.

Нава́жувати, жую, еш, сов. в. **нава́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить. *Наважили чумаченьки та три вози солі.* Чуб. V. 1037. 2) Налегать, налечь. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. *Не наважуй дуже на цей бік, а то перекинеш.* Кіев. г. 3) Рѣшать, рѣшить. *Майорша здавна вже наважила такому не суперечити.* Г. Барв. 335. *Наважили злі вороги утопити мою душу* Нп. *Коли вже ти* (вовк) *наважив мене їсти, то починай мене з хвоста.* Рудч. Ск. I. 1. 4) Научать, научить, наставлять, наставить. *Другого дня пішли панам поклонитись... Пани такі якісь сердиті; а горді—аж надимаються. „Будь покірна"—наважують,—„та до роботи панської щира".* МВ. I. 43. 5)—**ру́ку.** Набивать, набить руку, пріучаться пріучиться. *Тільки наважиш руку до якої роботи* (на заводі), *а він тебе взяв та й на друге місце переставив,—от знов починай наважувати руку.* Кіев. г.

Нава́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **нава́житися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Осмѣливаться, осмѣлиться. 2) Рѣшаться, рѣ-

шиться. *Вона на таке наважилась, аби його привернути до себе.* Г. Барв 454. *Іще Сомко не наважився, що в таку трудну минуту чинити.* К. ЧР. 344. —**на кого, на що.** Вознамѣриваться, вознамѣриться что-либо сдѣлать съ кѣмъ, съ чѣмъ. *Я наважився на того коня, то й буде мій.* Новомоск. у. *Наважмось, браття, на спасенну річ.* К. Пс. 66. 3) Пристращаться, пристраститься. *Був і нічого собі чоловік, але як наважився до горілочки, то,—бачите,—все до жидів переносив.* Кіев. г.

На́вал, лу, *м.* 1) Напоръ воды. *Іде він, аж люнув страшенний сплав, ріка, ніби море, шуміє, а повінь все гірше бутніє; приходить на місце, де міст стояв, а навал і в'язи, і міст урвав.* Федьк. Поезії, І. 91. 2) Наклонъ (стоящаго столба). Волч. у.

Навали́ти. См. **Навалювати.**

Навалува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Набѣжать, найти толпой. *Ті миші, що в степу багато, не тут наплодились; вони відкільсь навалували.* Новомоск. у.

Нава́льний, а, е. 1) Стремительный, порывистый. 2) — **зіма́.** Снѣжная зима. Лебед. и НВолын. у.

Нава́льність, ности, *ж.* 1) Множество, толпа. *Торік у Лебедині навальність була москалів.* 2) Проливной дождь съ бурей.

Нава́лювати, люю, еш, сов. в. **навали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Наваливать, навалить. 2) Въ игрѣ въ карты (въ „віз" и пр.) класть одну лишнюю карту сверхъ той, которая покрыла. КС. 1887. VI. 464. 3) **Навали́ти ва́лу.** Приготовить толстыхъ нитокъ изъ пакли. (См. **Вал.**). *Дочки валу навалили.* МУЕ. III. 155.

Наваля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Напачкать. *Півень на жердочці сидить, да все... все..., да купу таку наваляв, таку здорову.* Рудч. Ск. I. 40.

Наванта́жений, а, е. Нагруженный. *Фура навантажена бочками з дьогтьом.* Балт. у.

Наванта́жити. См. **Навантажувати.**

Наванта́жувати, жую, еш, сов. в. **наванта́жити, жу, жиш,** *гл.* Нагружать, нагрузить, навьючивать, навьючить, накладывать, наложить. *Хоч як було навантажиш віз снопами, чи на гору, чи в долину, їй* (кобвлі) *усе одно, що по рівному.* К. (Хата. 65).

Навари́ти. См. **Наварювати.**

Нава́рювати, рюю, еш, сов. в. **навари́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Наваривать, наварить. *Ой вечеряй, моя мати, коли наварила.* Мет. 10. *Не в такому наварювали, та виїдали.* Ном. № 4236. 2) Приваривать, приварить желѣзо.

Навба́кир, *нар.* Навыворотъ, наоборотъ. *Вони прийняли мої слова як раз навбакир.*

Навба́ч, *нар.* Съ виду, на видъ.

Навби́тки, *нар.* Въ выраж.: **гуля́ти навби́тки.** Игра на праздникъ Пасхи крашеными яйцами: бьютъ яйцо о яйцо, и тотъ, чье яйцо выдержитъ, забираетъ разбитое яйцо своего партнера. Чуб. IV. 43.

Навбі́льшки, *нар.*=**Завбільшки.**

Навверле́, *нар.* 1) Наоборотъ. 2) Напрямикъ, не держась дороги (пойти); грубо напрямикъ (сказать). *Сказати навверле.*

Навви́передки, *нар.* Въ перегонку, взапуски. *Біжать жидки наввипередки, один другого не дожене.* (Загадка: колеса).

Навви́пинки, *нар.* На вытяжку. *Іван стоїть наввипинки перед командиром.* Стор. Оп. II. 83.

Навви́ринки, *нар.* Выныряя. *Бризнув в воду..., наввиринки пішла душа.* Котл. II. 42.

Навви́шки, *нар.*=**Заввишки.**

Навга́дь, *нар.* Наугадъ, наобумъ. *Загубив мірку клятий жид та так навгадь і зробив, через те й малі двері.* Камен. у.

Навгли́бшки, *нар.*=**Завглибшки.**

Навгу́л, *нар.* Огуломъ. Угор.

Навда́к, навда́ку, *нар.* Едва-ли, врядъ-ли. *Чи батько дома?—Навдак.* Полт. г.

Навде́ри, навдера́нці, *нар.* На-удеръ, на-убѣгъ. *Вони тоді кинули і барана того та на вдери.* Рудч. Ск. I. 174.

Навдивови́жу, *нар.* На удивленіе. *Мені навдивовижу, як ще його козаки слухають.* Шевч. 280.

Навди́ранці, *нар.*=**Навдери.** *Давай навдиранці!* О. 1862. VI. 45.

Навдога́д, *нар.* Чтобы догадались. *Навдогад буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навдо́коло, навдо́кола, *нар.* Вокругъ. *Земля ходить навдокола сонця.* Ком. Розм. I. 14.

Навдьо́ри, *нар.*=**Навдери.** *Бач,—добра: матір покинула, а сама навдьори.* Мир. Пов. II. 90.

Навезти́. См. **Навозити.**

Навербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Навербовать. *Пан Пулявський навербував полк шляхти.* Стор.

Наверещя́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Накричать, наговорить рѣзкимъ крикливымъ голосомъ.

Наверещала повну хату, та все чортзна-що!

Наверзти́, зу́, зе́ш, *гл.* Наговорить вздора.

Наверзти́ся, зу́ся, зе́шся, *гл.* Представиться, привидѣться, попасться. *Як наверзеться на очі, то й куплю.* Черк. у.

Наверле́, *нар.*=**Навверле.** 1) *Дивись що ти робиш: наверле становиш стовпа,—товщим краєм угору! Треба товщим у землю.* Волч. у. 2) *Харько наш потяг ярами й тинами наверле.* Сумск. у.

Наве́рнений, а, е. 1) Обращенный, повороченный. 2) Наваленый. *Прийшов, аж там змій камнем навернений.* Рудч. Ск. I. 86. 3) Обращенный (въ вѣру). *Баба такаж, як і вона, відьма, а дочка ще не навернена.* Мнж. 138.

Наверну́ти, ся. См. **Навертати, ся.**

Наверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **наверну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Поворачивать, поворотить. *Сірі воли навертає.* Рудч. Чп. 89. *Хусткою махнув, вісько навернув: „А рушай, вісько, під Бендер-місто!“.* О. 1861. XI. 56. 2) Наваливать, навалить. *Зіма замети навертає.* Мир. ХРВ. 125. *Було мене притопити й камень навернути, а щоб же я не зринала й цього лишенька не знала.* Грин. III. 312. 3) Рѣдко появляться, разъ появиться. *То те він робить, то те, то йде, то їде,—як гість додому навертає.* МВ. I. 44. *Хиба обідати та на ніч наверне додому, а то все на базарі.* Мир. Пов. II. 78. 4) Обращать, обратить. *Синів ізраїлевих наверне до Бога.* Єв. Л. I. 16. *Вона довго молилась до Бога, щоб навернув чоловікове серце знов до любови.* Левиц. I. 497. *Наверни мене на жидівську віру.* Мнж. 122. 5) Сворачивать, своротить на кого. *На другого навертати не годиться: це не я, а він зробив.* Черниг. г. 6) Наверстывать, наверстать. *Стара хоче у хазяйстві навернути, що дочка витратила.* МВ. I. 28. *Він хоч і прогуля, так він і наверне.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Наверта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **наверну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Поворачиваться, поворотиться. 2) Наваливаться, навалиться. 3) Заходить, зайти, заѣзжать, заѣхать. *Почали й старости навертатись.* Св. Л. 13. *Навернувся в хату. Одна ж біда минулась, а друга незабаром навернулась.* КС. 1882. X. 36. *Навернеться було хто з панночок сусідок, допитуються.* МВ. (О. 1862. III. 47). *Ви увечері наверніться.* О. 1862. VII. 37. 4) Обращаться, обратиться. *До Христа навернувсь.* 5) **Душа́ не наверта́ється.** Противно (кому). *Як то його душа навернеться у п'ятницю скоромне їсти.* Ном. № 537. 6) **Наверта́тися на о́чі.** Попадаться на глаза. *А як Парася навернеться на його очі горді та смутні,—одвертає од неї очі.* МВ. II. 27. 7)—**на ду́мку.** Приходить на умъ. *І пані моя тож мені на думку навертається.* МВ. (О. 1862. III. 59).

Навертіти. См. **Навірчувати.**

На́вертом, *нар.* **Пе́ршим на́вертом, дру́гим на́вертом** и т. д. (**зайти́, заї́хати**). Въ первый разъ, во второй разъ и т. д. (зайти, заѣхать).

Навершня́к, ка́, *м.* Верхняя крышка у маслобойной кадки. Вх. Зн. 35.

Навесели́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Навеселиться.

На́весом, *нар.* Небрежно, лишь-бы сбыть съ рукъ. *Навесом робити.* Харьк. у.

Навести́. См. **Наводити.**

На́веть, *нар.*=**Навіть.**

Навзаво́д, *нар.* = **Навзаводи.** *Народ біг навзавод, а инший трюхи.* КС. 1882. IV. 171.

Навза́водах, *нар.* Встрѣчается только въ фальсифицированной думѣ „На побѣду Чигиринскую“, напеч. сперва у Срезневскаго („Запор. Старина“), а потомъ у Максимовича (1849). *Коней день і ніч навзаводах держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. 54. Ошибочно употреблено въ такой формѣ вмѣсто **навза́води.**

Навза́води, *нар.* Во весь опоръ, въ карьеръ, во всю прыть, взапуски. *За лицарем тим воєводи що тьху навзаводи летять.* Котл. Ен. VI. 74. *З парубками літати навзаводи,—ото були його забавки.* К. ДС. 4.

Навза́єм, *нар.* Обоюдно, взаимно. *Взиваючи себе навзаєм Христовими противниками, обидві...* К. Кр. 13.

Навзакла́д, *нар.* Объ закладъ. *Побився Максим навзаклад.* Мир. ХРВ. 145.

Навза́ходи, *нар.* На закатѣ, на заходѣ. *Питаєте, у якій добі поганка буває? У мене саме під обіди, а в хлопця мого, то так, як навзаходи сонце.* Лубен. у.

На́взбіч, *нар.* Стороною. *Не поїхав навпростець, а навзбіч.*

На́взвиш, *нар.* Выше.

Навздогі́н, *нар.* Въ погоню, въ догонку. *Як ухватить горлиця макогін да побіжить за припутнем навздогін.* Чуб. V. 1155.

Навздогі́нці, *нар.*=**Навздогін**. *Навздогінці не націлуваться.* Ном. № 5265.

На́взнак, *нар.* Навзничъ. *Він так і впав навзнак.* ЗОЮР. I. 260.

Навзнаки́, *нар.* 1)=**Навзнак**. 2)—**дава́тися, да́тися.** а) Показываться, показаться. *Як були ми колись панськими, кріпаками, так вона така була, що було і навзнаки не дається; а тепер сама забалакала, така тиха та добра до людей.* Новомоск. у. б) Давать, дать себя знать. *Дались мені навзнаки чоловічі кулаки.* Нп.

Навибива́ти, **ва́ю, еш**, *гл.* Выбить, выколотить (многое).

Навибіра́ти, **ра́ю, еш**, *гл.* Навыбирать.

Навива́ти, **ва́ю, еш**, сов. в. **навину́ти, ну́, не́ш** и **нави́ти, в'ю, в'є́ш**, *гл.* Навивать, навить, наматывать, намотать. *Основа приготовлена, починає ткач навивати її на варстат.* МУЕ. III. 20. *В четвер моя мила рано встала, навинула кужелину, та й не пряла.* Грин. III. 325.

Нави́воріт, *нар.* Наизнанку, навыворотъ.

Навиглядіти, **джу, диш**, *гл.* Научиться, привыкнуть, имѣть успѣхъ. Мнж. 186.

Навида́тися, **да́юся, ешся**, *гл.* Наглядѣться, насмотрѣться. *З ким люблюся—не наговорюся, з ким кохаюсь—не навидаюсь.* Чуб. V. 150.

Навидира́ти, **ра́ю, еш**, *гл.* 1) Повыдрать во множествѣ. 2) Отнять во множествѣ.

I. **На́видіти**, **джу, диш**, *гл.* Любить. *Він навидить цю дівчину.* Борз. у. *Вони його дуже навиділи зроду.* Федьк.

II. **Нави́діти**, **джу, диш**, *гл.* Насмотрѣть, усмотрѣть. *А в печі пироги кипіли, а його очі навиділи.* Чуб. III. 425.

На́видітися, **джуся, дишся**, *гл.* Любить другъ друга. *Нені наші дуже обі навиділися.* Федьк.

Навиднаці́, **навидноті́** и **навидноці́**, *нар.* На виду, на открытомъ мѣстѣ; на свѣтѣ. *На що ти поставив у потемку? постав на виднаці, на вікні, абощо.* Канев. у. *Та покинули навидноті: хто не йде, всякому видно, що шось лежить.* Харьк. г.

Навика́ти, **ка́ю, еш**, сов. в. **нави́к(ну)ти, ну, неш**, *гл.* Привыкать, привыкнуть. *Чого бик навик, того і вночі реве.* Чуб. I. 286.

На́вилок, **лка**, *м.* **нави́льник, ка**, *м.* **нави́льня, ні**, *ж.* Количество сѣна, поднятое на вилахъ.

Навиля́діти, **дію, еш**, *гл.*=**Вилюдніти**. *Нічого, він навилядіє,—то й будуть люде.* Коб. у. *Дівчина ця виросте, то навилядіє.* Коб. у.

Навину́ти. См. **Навивати**.

Навину́тися, **ну́ся, не́шся**, *гл.* Навернуться, подвернуться, случайно встрѣтиться.

Нави́няний, **а, е.** Навитый, намотанный. *На кийочку навиняний льон.* Мет. 263.

Нави́передки, *нар.*=**Наввиперодки**.

На́вис, **су**, *м.* Снѣгъ, нависшій на вѣтвяхъ. *Як великий навис на лісі, то врожай буде.* Волч. у.

Нависа́ти, **са́ю, еш**, сов. в. **нави́снути, ну, неш**, *гл.* 1) Нависать, нависнуть, свѣшиваться, свѣситься. *Волосся на лоба нависає. Ой час-пора до куріня, бо вже хмара нависла.* Чуб. V. 292. 2) Собираться, собраться во множествѣ. *Людей хмарою нависло.* Г. Барв. 207.

Нави́слий, **а, е.** Нависшій. *Під навислими скелями стояли мраморяні статуї.* Левиц. I. 221.

Нави́снути. См. **Нависати**.

На́вись, **сі**, *ж.*=**Навис**.

Нави́ти. См. **Навивати**.

Навитребе́нькуватися, **куюся, ешся**, *гл.* Naприхотничаться, накапризничаться.

Навихну́тися, **ну́ся, не́шся**, *гл.* Навѣдаться, завернуть куда. *Ніколи до нас і не навихнешся.*

Нави́чка, **ки**, *ж.* Привычка; навыкъ.

Навишу́кувати, **кую, еш**, *гл.* Выискать (многое).

Навіва́ти, **ва́ю, еш**, сов. в. **наві́яти, вію, еш**, *гл.* Навѣвать, навѣять. *Ой, вітрику, наш милий друже, навій нам дощику мерщій.* Гліб. 105.

На́від, **воду**, *м.* 1) Указаніе, наущеніе. 2) **Да́ти на́від.** Дать указаніе, навести на путь, научить, какъ сдѣлать что-нибудь. Ном. № 13757.

Наві́дати, **ся**. См. **Навідувати, ся**.

Наві́двечір, *нар.* Передъ вечеромъ. Гал.

Наві́дворіт, *нар.* 1) Обратно. 2)—**сказа́ти.** Возразить.

Навіджа́ти, **джа́ю, еш**, *гл.*=**Навідувати**. *Кого Бог любить, того й навіджає.* Ном. № 42.

Навідже́ний, **а, е**=**Навіжений**. *Навіджена синиця щигля покидає.* Чуб. V. 1124.

Наві́дини, **дин**, *ж. мн.* Посѣщеніе, визитъ.

Наві́дити, **віджу, диш**, *гл.* 1)=**Навідати 1.** Желех. 2) **Наві́дило його.** Онъ обезумѣлъ, одурѣлъ. *Кінь... побіг дорогою*

назад у село. Чоловік переймає, а він,—як навідило його,—все не дається перенняти. Драг. 143. *Чи навідило твою маму? Що ти робиш?* НВолынск. у. См. **Навіженство, навіжений, навіджений.**

Наві́длі, наві́длів, наві́дліг, *нар.* Наотмашь. Х. С. VII. 451.

Наві́дувати, дую, еш, сов. в. **наві́дати, даю, еш,** *гл.* 1) Навѣщать, навѣстить; посѣщать, посѣтить, провѣдывать, провѣдать. *Кого Бог любить, того й навідує.* Ном. № 42. 2) Узнавать, узнать, гдѣ находится что-либо. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. *Ой на току, на току молотили хлопці, навідали куріпочку, накриту в коробці.* Мил. 107.

Наві́дуватися, дуюся, єшся, сов. в. **навідатися, даюся, єшся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться. *От люде уже своє косять, а цей чоловік до свого і не навідується.* Рудч. Ск. I. 54. *Ти б, кажуть, хоть би коли небудь до нас навідався* Рудч. Ск. II. 115.

Наві́дшибі, *нар.* Особнякомъ, въ сторонѣ, отдѣльно. *Хата стоїть навідшибі. Мій син Андрій навідшибі живе, а Петро зо мною.* Черк. у.

Навідьмува́ти, му́ю, еш, *гл.* Наколдовать.

Навіже́ний, а, е. Безумный, сумасшедшій. *Юпітер, гнівом роспалений, влетів до них мов навіжений.* Котл. Ен. VI. 5.

Навіже́нство, ва, *с.* Безуміе, сумасбродство.

Наві́жки дава́ти. Предупреждать, предостерегать, предувѣдомлять. *Барана стрижуть, а козлу навіжки дають.* Ном. № 3905.

На́віз, возу, *м.* Подвозъ, привозъ. *На ярмарку не купив кавунів, бо навозу не було.* Лебед. у. *Не було великого навозу у сей ярмарок.* Волч. у.

Наві́й, во́ю, *м.* Навой, валъ въ ткацкомъ станкѣ. **Наво́їв два: ве́рхній, горі́шній**—находится сзади,—и **спі́дній, до́лішній**—помѣщается ближе къ ткачу, въ нижней части станка, оба идутъ параллельно сидѣнью ткача; у обоихъ на правомъ концѣ по зубчатому **ко́лесу,** которое называется въ Галиціи также **су́чка** или **триб;** галицкій **триб** (въ **до́лішньому наво́ї**) для поворачиванія своего имѣетъ еще четыре **ру́чки;** для того, чтобы **наві́й** удерживался неподвижно, въ зубцы **ко́леса** упирается ходящій на винтѣ, искривленный брусокъ дерева, различн. формы, назыв. **цу́ґа,** а въ Галиціи **пе́сик** или (въ **горі́шньому наво́ї**) **су́ка.** Въ каждомъ навоѣ есть выдолбленный желобокъ, называемый **ґа́ра, жолобе́ць;** въ эти желобки, при помощи особаго снаряда, наз. **я́штруб, ля́шток, прут,** прикрѣпляются куски полотна, къ которымъ привязывается обоими концами **осно́ва;** послѣдняя **нави́та** на **ве́рхній наві́й,** отъ котораго проходитъ сквозь **начи́ння** и **бе́рдо (блят)** черезъ **ма́ґіль** (гал.) подъ **шта́ном** къ **спі́дньому наво́ю;** поворачиваясь по направленію къ ткачу, **ве́рхній наві́й** разматываетъ **осно́ву,** которая, уже въ видѣ **полотна́,** наматывается на **спі́дній наві́й.** См. **Варста́т, Кро́сна.** Первыя названія изъ помѣщенныхъ здѣсь - изъ Полтавской губ. (Константиногр. у. Б. Г.), вторыя и третьи—изъ Галиціи (Шух. I, 255; МУЕ. III, 17). Ум. **Наві́йчик.** Мет. 213.

Наві́к, наві́ки, *нар.* 1) Навѣки, навсегда. *Навік замовкло.* Шевч. *Навіки покинув мене.* Макс. *Як піду я за нелюба, то й навіки загину.* Мет. 259. У Шевченка еще: *заснути навік-віки.* 225. 2) Употребляется въ смыслѣ: въ высшей степени, чрезвычайно. *Серцем був палкий навіки.* МВ. (О. 1862. I. 71).

Навіну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Навѣять. *Що Бог навіне, того ніхто не мине.* Ном. № 55.

Навірити. См. **Навіряти.**

На́вірток, тка, *м.* Коловертъ, сверло съ вращающейся кривой ручкой?

Наві́рчувати, чую, еш, сов. в. **наверті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.* 1) Насверливать, насверлить дыръ. 2) Наматывать, намотать. *Заболіла головонька, заболіла, що велику куделицю навертіла.* Нп. О. 1862. VI. 62.

Навіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **наві́рити, рю, риш,** *гл.* Давать, дать въ долгъ. *Шинкарочка мене знає, на сто рублів навіряв.* Бал. 2.

Наві́са, си, *ж.* Свѣсившійся съ деревьевъ и пр. снѣгъ. Желех. См. **Наві́сочка.**

Наві́сити. См. **Навішувати.**

Навісни́й, а́, е́ = Навіжений. *Оженився навісний та взяв біснувату, не знаючи, що робити—запалили хату.* Нп. *Люд навісний нехай скаженіє.* Шевч.

Наві́сник, ка, *м.* Испорченное **намі́сник** (см.). Ум. **Наві́сничок.** *Братіку-навісничку, сядь собі на крісличку, не продавай сестри за руб за чотирі.* Грин. III. 543.

Навісноголо́вий, а, е = Наві́сний. *Тютю на тебе, навісноголовий!* Ном. № 6364.

Наві́сом, *нар.* Нахально, силой. *Треба*

уперед довідатьоя, чи дасть він хату, чи ні, землемірам, а навісом не можна. Черн. г.

Навісочка, ки, *ж.* Украшеніе, подвѣшенное на обрядовомъ свадебномъ деревцѣ,—**гільці.** *Що в нашому гільці сребряні навісочки.* Мил. 141. См. **Навіса.**

Навістити. См. **Навіщати.**

Навіт, навіть, *нар.* Даже. *Погинули депутати шляхетної вроди, навіт тая дрібна шляхта, тиї хлібороби.* Нп. *Навіть в Ізраіля такої віри не знайшов я.* Єв. Л. VII. 9.

Навітати, таю, еш, *гл.* Зайти. *У сей двір Бог навітав, Ісус Христос народився.* Чуб. III. 321.

Навітній, я, є. Захожій, чужой; недавно явившійся. *Це чоловік навітній, він здалека відкілься.* Канев. у. *У його були воли навітні й коні навітні: часто мінялись то по одній, то по кілька штук,— сьогодня прибудуть, приведуть їх до його, а завтра й нема.* Верхнеднѣпр. у.

Навітритися, рюся, ришся (на кого), *гл.* Попасть подъ вѣтеръ, дующій отъ тебя на кого-либо. *А вже коли навітришся на кнура, то хоч як будеш від його далеко, то він почує духом і втече.* Черном.

Навіть, *нар.* См. **Навіт.**

Навіч (кому), *нар.* Предъ глазами, на глаза. *Покликали судді Івана Процькові навіч.*

I. Навічний, а, е. Вѣчный. *Нема... не переходячого на божому світі, нема повсічасного, навічного — або перейде, або привикнеш.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

II. Навічний, а, е=Навіжений. *А він на нього так як навічний, так і кинувсь.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Навічник, ка, *м.* Испорченное **намісник.** См. **Навісник,**— въ другомъ варіантѣ приведенной тамъ пѣсни стоитъ: **Навічничок.** Грин. III. 432.

Навішати, шаю, еш, *гл.* Навѣшать. *Новішав на плече лик.* Рудч. Ск. I. 80. *Скрізь по селах шибениці, навішано трупу.* Шевч.

Навішений, а, е. Покрытый чѣмъ-либо повѣшеннымъ на немъ. *Божничок, вишиваним рушником навішений.* МВ. (О. 1862. III. 57).

Навішки, *нар.* = **Навіжки.** Ном. № 3905.

Навішній, я, є. ? *Навішній царенко.* Рудч. Ск. I. 118.

Навішувати, шую, еш, сов. в. **навісити, шу, сиш,** *гл.* Навѣшивать, навѣсить.

Навіщати, щаю, еш, сов. в. **навістити, щу, стиш,** *гл.*=**Навідувати, навідати 1.**

Навіщо, *нар.* Для чего, зачѣмъ. *Навіщо сліпцеві дзеркало?* Ном. № 5227.

Навіщувати, щую, еш, *гл.* Предсказать, многое предсказать. *Дурні були цигане: що вони мені навіщували!* Г. Барв. 250.

Навіяти. См. **Навівати.**

Навка, ки, *ж.*=**Мавка.** Желех.

Навкидки, навкидьки, навкидя, навкидячá, *нар.* Бросая, бросивъ. *Вдарив кийком навкидки.* Харьк. г. *Хтось буде шанувати: коли не зруч, то навкидя.* Ном. № 11371. *Не догнав, так навкидяча кийка за їм кинув.* Зміев. у.

Навкір и навкірки, *нар.* Наперекоръ, на зло. Желех. *То мі навкір робиш.* Гол. III. 389.

Навкіс, *нар.*=**Навкоси.** Желех. См. **Навскіс.**

Навколінці, *нар.*=**Навколішки.**

Навколішках, *нар.* На колѣняхъ. *Навколішках Галя перед образами стоїть, як дитина, та гіркими плаче.* Хата, 14.

Навколішки, *нар.* На колѣни. *Вона так і впала навколішки.* Кв.

Навколо, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *В Луцьку все не по людську: навколо вода, а в середині біда.* Ном. № 720.

Навкольки, *нар.* На колѣни, на колѣняхъ. Мнж. 186. *Вони його цілують та навкольки перед ним падають.* Мнж. 139.

Навкопить, *нар.* Рикошетомъ. *Дай камінця, я кину навкопить.* Полт. г.

Навкоси, навкося, *нар.* Наискось, косо. См. **Навскоси.** *Катерина навкоси перетягнула свій рот.* Левиц.

Навкотка грати. Игра въ дни праздника Пасхи: катаютъ яйца по желобку изъ лубка, иногда просто съ бугорка, и чье яйцо, катясь, ударится о другое, тотъ выигрываетъ. Ив. 41.

Навкруг, навкруги, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *В неї домик біленький, навкруг тополі.* Чуб. V. 328. *Хату... своїм військом у три ряди навкруги обставив.* Рудч. Ск. I. 151. *Куди понесем його: чи через город, чи навкруги?* Рудч. Ск. I. 167.

Навкулачки, *нар.* На кулачки. *Виходь же завтра навкулачки.* Котл. Ен. IV. 47.

Навлежачки, *нар.* Лежа, въ лежачемъ положеніи.

Навмана, навмани, навманці, навманя, *нар.* Наобумъ; куда попало, наугадъ.

Навмани Лазара співати. Ном. № 1335. *От, буде навмана стрибати.* Рудч. Ск. I. 64. *Навманя росказую.* Шевч.

Навмання́ки́, *нар.* Намекая. *Навманяки буряків, щоб капусти дали.* Ном. № 5700.

Навми́сне, *нар.* Нарочно, умышленно, намѣренно.

Навмі́р, *нар.* Какъ попало безъ разбора. *Іван навмір б'є гусят.*

Навмі́ру́ще, *нар.* На смерть. *Так йому вже навміруще і йшлось.*

Навнува́ти, *гл.* Надоѣсть. *Рубай, рубай, не поставкуй, як нарубаш, домій вандруй! Біда би го вандрувала, коли м уже навнувала.* Гол. II. 553. Вх. Зн. 38.

Наво́дити, джу, диш, сов. в. **навести́, веду́, де́ш**, *гл.* 1) Наводить, навесть. 2) Направлять, направить. *Учительку розумну матимеш,—наведе на добро.* Св. Л. 83. *Молоді хазяї, думає, чому й на путтяне навести.* Св. Л. 244. 3) О животныхъ: родить, народить. *Собака навела цуценят.* 4) Много наваривать, наварить. *Щоб невеликий був горщик: нащо його наводити у такому великому,—хиба вони поїдять?* 5)—**о́ком (на ко́го, на що)**. Взглядывать, взглянуть (на кого, что). *Як тільки оком наведу, то і вгадаю, де співака.* Греб. 389. 6) **Наво́дити ли́чко**. См. **Личко**.

Наво́зити, жу, зиш, сов. в. **навезти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Навозить, навезть. *Дідова дівка навезла усякої всячини.* Рудч. Ск. II. 58.

Навози́ти, жу́, зиш, *гл.*=**Понавозити**. *Зо всього світу навозили у замок найдорожчих напитків.* Стор. МПр. 67.

Наволіка́ння, ня, *с.* Родъ вышивки на тулупахъ гарусомъ. Камен. у.

Наволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **наволокти́, лочу́, чиш**, *гл.* 1) Натягивать, натянуть. 2) Нанизывать, нанизать на нитку. Желех. 3) Вышивать особымъ способомъ. 4) Навлекать, навлечь. *Од Бога помсту наволікає.* **Наволокти́ пеню́ на ко́го.** Обвинить напрасно. Борз. у. Ном. № 13545.

Наволіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **наволокти́ся, чу́ся, чешся**, *гл.* 1) Натягиваться, натянуться; стягиваться, стянуться. 2) Нанизываться, нанизаться.

Наволічи́, *гл.*=**Наволокти**. Желех.

Наволі́чний, а, е. Посѣянный „**наволоком**". *Чого се жито таке рідке?—Е, воно наволічне, то й рідко зійшло.* Павлогр. у.

На́волок, ку, *м.* Жнивье, по которому посѣянъ подъ борону хлѣбъ (безъ вспашки). *На наволоку бува часом хліб кращий, як на ораному.* Камен. у. См. **Наволоком**.

На́волока, ки, *ж.*=**Волока**. Гол. Од. 75.

Наволо́ком, *нар.* **Сі́яти наволо́ком.** Сѣять на жнивье подъ борону или рало, СХО. XIII (2), 196. *Як посієш наволоком, то і вродить ненароком, а як посієш густо, то не буде пусто.* Харьк. у.

Наволокти́, ся. См. **Наволікати, ся.**

На́волоч, чі, *ж.* Сволочь, сбродъ.

Наволочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1)=**Наволокти**. 2) Надѣть (о наволочкѣ). *Тра нову наволочити пішевку.* НВолынск. у. 3) Пройти извѣстное количество пахоти бороною.

Наволочи́тись, чу́ся, чишся, *гл.* Вдоволь побродяжничать.

Навоня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Навонять. Желех.

Наворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Наколдовать, нагадать.

На́ворот, ту, *м.* 1) Поворотъ. Желех. 2) Возвращеніе; повтореніе. Желех. **Дру́гим, тре́тім** etc. **на́воротом.** Во второй, въ третій etc. разъ. Желех.

На́воротень, тня, *м.* Раст. Alchemilla vulgaris. Вх. Пч. I. 8.

На́вороти, *нар.* Возвращаясь снова. *Пак підемо навороти Моченюка драти.* Гол. I. 160.

Наворо́тник, ка, *м.* Раст.=**Наворотень** Alchemilla vulgaris. Лв. 96.

Навороча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Навертати**. *Бий, сину, бий, бий, научай,—на свій розум навoрочай.* Грин. III. 308.

Наворо́чувати, чую, еш, *гл.*=**Навертати.**

Навоскува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Навощить. Желех.

Навощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.*=**Навоскувати.**

Навпа́к, навпаки́, *нар.* Наоборотъ, напротивъ, въ противную сторону. *Дарми, що вкупі ночували, а тілько одно туди, а друге туди, головами навпаки.* Г. Барв. 392. *Покотила паляницю навпаки сонця.* Кв. I. 133. *Я дала* (хліба), *та мабуть паляниці тоді 'їй забажалось. Воно взяло й кинуло навпаки.* Г. Барв. 439.

Навпа́шки, *нар.* На опашку. *Надів свиту навпашки.* НВолынск. у.

Навперева́ги, *нар.* Кто кого перевѣситъ, колеблясь въ ту и другую сторону. **Гра́тися навперева́ги.** Кладутъ доску средвною на какую-либо подставку такъ, чтобы концы ея оставались свободными и могли

балансировать; на каждомъ концѣ садится по играющему, которые и приводятъ въ колебательное движеніе доску. Отсюда взятое, выраженіе это употребляется въ значеніи: бороться съ кѣмъ—чья возьметъ, чье преимущество будетъ. **Грався він з долею навпереваги.** То попадалъ въ несчастье, то снова побѣждалъ препятствія.

Навперéд, *нар.* 1) Впредь. 2) Впередъ, ранѣе. *Я навперед снігу дрова з лісу привіз.* Каменец. у.

Навперéйми, *нар.* Навстрѣчу, на перерѣзъ. *Чечуга побігла, а навперейми вибіг з дрючком чоловік.* Св. Л. 3.

Навпереміики и **навпереміику**, *нар.* Поперемѣнно. *Помагають їй полоти, то одна, то друга навперемінку.* Г. Барв. 57.

Навпіл, *нар.* Пополамъ.

Навпір, *нар.* Наперекоръ, въ пику. *Навпір робе.* НВолынск. у.

Навпіслí, *нар.* Впослѣдствіи; потомъ, послѣ. *Навпісля чую—мій пан аж заслаб.* Левиц. I. 147. *Навпісля дає вона молодому два хліби.* О. 1862. IV. 27.

Навпóмацки, *нар.* Ощупью. *Ми не хочемо йти навпомацки.* Левиц. I. 163.

Навпóмірки, *нар.*—**нести́**. Нести ведро вдвоемъ, поддерживая коромысло съ двухъ сторонъ въ то время, какъ ведро находится посрединѣ коромысла. *Он малі дівчата несуть відро води навпомірки.*

Навпóслі и **навпослí**, *нар.* = **Навпіслí**. *Коб мені той розум наперед, що тепер навпослі.* НВолынск. у. *Оце вже навпосля... то ще й його вчу.* Г. Барв. 5.

Навпрачки́, *нар.* Напрямикъ, прямикомъ, прямо. Екатерин. у. Слов. Д. Эварн. См. **Навпростець.**

Навпри́сідки, навпри́сядки, *нар.* Въ присядку. *Навприсідки і колесом крутився.* Мкр. Н. *Пани ну гарцювать, да хто, кажс, навприсядки, хто на столах.* Рудч. Ск. I. 75.

Навпростéць, *нар.* Напрямикъ, прямикомъ. *Від серця до Бога навпростець дорога.* Ном. № 94. *Навпростець тілько ворони літають.* Посл. *Хиба він знає, куди до раю навпростець?* Сп. Л. 57.

Навпрóти́, *нар.* 1) Противъ, напротивъ. *Ісус сів навпроти скарбони.* Єв. Мр. XII. 41. 2) **Навпрóти нóчі.** Предъ наступленіемъ ночи. 3) **Навпрóти ї́хати, йти.** Ѣхать, идти на встрѣчу. *Іде навпроти його чоловік конячкою.* Рудч. Ск. I. 90. *Іде дорогою, коли йде чоловік навпроти його.* Рудч. Ск. I. 89.

Навпрошки́, *нар.*=**Навпростéць.** Ном. № 11406. *Як поїхав кругом, так сьогодня буде, а як навпрошки, то хиба завтра.* О. 1861. V. 71.

Навпрямéць, навпрямки́, *нар.* 1)=**Навпростéць.** 2) Прямо, напрямикъ, откровенно. *То такий чоловік, що ти йому все навпрямець кажи: гаразд буде.*

Навра́титися, чуся, тишся, *гл.* 1) Пристать, привязаться. *Навратився, як собака.* Мнж. 186. 2) Упереться, заупрямиться. *Як навратився та й навратився: не оддає та й не оддає грошей.* Мнж. 186.

Навра́тливий, а, е. Привязчивый, надоѣдливый. Васильк. у.

Навректи́, чу́, чéш, *гл.*=**Наврочити.**

Наврóкувати, кую, еш, *гл.*=**Наврочувати.** *Як неба й землі нам не міряти, так і мені вам не наврокувати.*

Навротич, ча, *м.* Раст. Sanicula europaea. Лв. 101.

Наврóчити. См. **Наврочувати.**

Наврóчувати, чую, еш, сов. в. **наврóчити, чу, чиш**, *гл.* Причинять, причинить несчастіе, порчу, болѣзнь посредствомъ словеснаго пожеланія, завистливой или неумѣстной похвалы. *Головонька моя бідна,—хтось жінку наврочив. Чи не той то її врік, що догіро з хати втік? Либонь то ті наврочили, що мак потолочили.* Грин. III. 360. *А вже нашу судобоньку наврочили люде.* Чуб. V. 1131.

Навря́д, *нар.* Едва-ли, врядъ-ли. *Навряд, чи є в Кузьми гроші.* Ном. № 5617.

Навси́дячки, *нар.* Сидя. *Виріс, як кіт навсидячки.* Ном. № 8600.

Навска́ч, *нар.* Въ галопъ.

Навскíс, *нар.* Наискось. Желех. Зміевск. у. См. **Навкіс, навкоси.**

Навскоси́, *нар.*=**Навскíс.** Харьк.

Навсла́тися, шлюся, шлéшся, *гл.* Наслаться. *Ледачим наробишся, ліниовим навшлешся.* Ном. № 10841. (Не опечатка-ли вм. *нашлешся?*).

Навсóнні, *нар.* На солнечной сторонѣ, на освѣщенномъ солнцемъ мѣстѣ. *Посіяв гречку навсонні.* Харьк.

Навспа́к, *нар.*=**Навпак.**

Навспи́ньки, навспи́нячки, *нар.* На цыпочкахъ. *Аж навспиньки стає, виглядає дівчину.* Черк. у. *Потюпав наш пан писарь, ходючи перед справником навспинячки.* Кв. II. 217.

Навспíл, *нар.* 1) Пополамъ. *Посіяли поле навспіл з сусідом.* 2) Насквозь. *Ця пляма навспіл сукна пройшла.*

Навспра́вжки, навспра́жки, навспра́жне, *нар.* Дѣйствительно, подлинно, въ са-

момъ дѣлѣ. *Сестру Дідона мала Ганну, навсправжки дівку хоч куди.* Котл. Ен. I. 19.

Навстéжень и **нáвстіж**, *нар.* Настежь.

Навстопýжитись, жуся, жишся, *гл.* Наежиться, стать дыбомъ. *Волосся в мене на голові... навстопужилося.* О. 1861. VII. 4.

Нáвсторч, *нар.* Стоймя, отвѣсно.

Навстóячки, *нар.* Стоя, въ стоячемъ положеніи. Мнж. 154.

Нáвстріч, *нар.* 1) Навстрѣчу. *Гаду, гаду, а він навстріч.* Ном. № 5769. 2) При первой встрѣчѣ, съ перваго раза, по первому впечатлѣнію. *Єсть у нас сестронька Маруся, шлеться до неї зі Львова воєвода. Вона його навстріч не злюбила, забачивши його, ворітечка замкнула. Шлеться до неї Степаночко її: вона його навстріч полюбила, забачивши його, ворітечка одчинила.* Рк. Макс.

Нáвстяж, навстяжи, *нар.*=**Навстіж**. *Навстяж двері одчинила.* Котл. Ен. *Всі навстяжи ворота одперли.* КС. 1882. IV. 169.

Навсýпор, *нар.* Наперекоръ, въ пику.

Нáвський, а, е. Мертвецкій. Встрѣчается только въ выраженія: **Нáвський Велúкдень**—Пасха мертвецовъ, по народнымъ вѣрованіямъ, въ четвергъ на послѣдней недѣлѣ великаго поста. Чуб. III. 14. См. **Мертвéцький Велúкдень** и **Мáвський Велúкдень**. См. **Мавський**. Ном. № 361.

Навтéк, навтéки, навтікачá, навтіки, *нар.* Убѣгая, убѣгать. *Ми до його, а він зразу від нас на толоку навтек, та й не знайшли.* Новомоск. у. *А він навтеки.* Черниг. г. *Він через тин так і перескочив та навтікача.* Рудч. Ск. II. 152. *Як кажуть—підібравши клунки, а ну! чим тьху навтіки драть.* Котл. Ен. VI. 83.

Навтикáти, кáю, еш, *гл.* Воткнуть (во множествѣ).

Навтинáти, нáю, еш, *гл.* 1) Отрубить (во множествѣ). 2) Наурѣзывать.

Навтікачá, навтіки, *нар.* См. **Навтек**.

Навтішáтися, шáюся, ешся, *гл.* Натѣшиться, нарадоваться. *Хоч бачила, хоч не бачила—навтішалася.* Мет. 50.

Навтрю́хи, *нар.* Бѣгомъ. *Махнув в те місце навтрюхи.* КС. 1882. XII. 625.

Навтьóки, *нар.*=**Навтіки**.

Навтякú, *нар.* Намекая. *Навтяки буряки, щоб капусти дали.* Чуб. I. 269.

Навýсся, ся, *с.* Едва пробивающіеся усы. *Дарма, що був молодиком безвусим, ніхто з його молитви не сміявся, бо серед братиї, з своїм навуссям русим, в стоянні був рівен монихам довговусим.* К. МБ. II. 132.

Нáвхильки, *нар.*=**Нахильці**.

Нáвхрест, *нар.* Крестообразно, накрестъ. *Обмахнулись два ляшеньки навхрест шабельками.* Нп. *Навхрест руки держить.* Нп.

Навчáння, ня, *с.* 1) Обученіе, преподаваніе. *В самому методі навчання не видно... навіть і помислу про те, щоб знаннє в голові... організувалось у думаннє.* К. Кр. 34. 2) Науськиваніе, подзадориваніе.

Навчáти, чáю, еш, сов. в. **навчúти, чý, чúш**, *гл.* 1) Учить, поучать, поучить, научать, научить. *Навчай мене, моя матінко, як свекорку годити.* Мет. 222. *Увійшовши в школу, навчав.* Єв. Мр. I. 21. **На дóбрий рóзум навчáти**. Поучать, наставлять. *Заберу обойко* (синів) *до себе на коліна, та почну на добрий розум навчати—як умію, так і навчаю.* МВ. II. 9. 2) Науськивать, науськать, подговаривать, подговорить.

Навчáтися, чáюся, ешся, сов. в. **навчúтися, чýся, чúшся**. *гл.* Научаться, научиться, учиться. *Перед екзаменом не навчитися.* Ном. № 184. *Лучче ж йому в батька та в матері простого господарства навчитись.* К. (О. 1861. I. 313).

Навчéний, а, е. Обученный; пріобрѣтенный наукою. *Краще розум прирожденний, ніж навчений.*

Навчéння, ня, *с.* Ученіе. *Навчення св. церкви.* Левиц.

Навчúтель, ля, *м.* Учитель.

Навчúтелька, ки, *ж.* Учительница. Левиц. I. 277.

Навчúти, ся. См. **Навчати, ся**.

Навчýнку, *нар.* Вслухъ.

Навщúрки и **навшúршки**, *нар.*=**Завширки**.

Нав'язáти, ся. См. **Нав'я́зувати, ся**.

Нав'я́зкуватий, а, е. Навязчивый, назойливый, надоѣдливый. Константиногр. у.

Нав'я́зливий, а, е=**Нав'язкуватий**.

Нав'я́з(ну)ти, зну, неш, *гл.* Набиться, завязнуть. *М'ясо у зуби, нав'язло.* **Він їм у зýби нав'я́з.** Они его не спускаютъ съ языка.

Нав'я́зувати, зую, еш, сов. в. **нав'язáти, жý, жеш**, *гл.* 1) Навязывать, навязать, связывать, связать. *Нав'язола снопів з двадцять.* 2) Привязывать, привязать. *Виявились і байтани в степу з нав'язаним по тичках пір'ям, щоб то хижу полохати птицю.* О. 1862. IX. 62.

Нав'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в.

нав'язатися, жу́ся, жешся, *гл.* Приставать, пристать, привязываться, привязаться. *Раз прийшлось йому йти уночі вулицею, а відьма нав'язалась на його собакою.* Драг. 394.

На́в'язь, зі, *ж.* Навязчивость, привязываніе. *Не йдімо повз корчму, бо там куми та побратими, то буде нав'язі багато.* Канев. у.

На́га, ги, *ж.* Позоръ, стыдъ. *Не сором і не нага, що тебе сусіди не люблять?* Волынск. г. Слов. Д. Эварн.

Нага́бати, баю, еш, *гл.* Преслѣдовать, нападать; трогать. *Яструб нагабає всілякі птахи.* Вх. Зн. 38.

Нагави́ці, *ж. мн.*=**Ногавиці.** Шух. I. 153. *Не видав Гриць нагавиць: то ся вбірає, то розбірає.* Ном. № 9594.

Нага́вкати, каю, еш, *гл.* Налаять.

Нага́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Налаяться.

На́гавки, вок, *ж. мн.* = **Ногавиці.** Гол. Од. 75.

Нагада́ти, ся. См. **Нагадувати, ся.**

Нага́дування, ня, *с.* Напоминаніе.

Нага́дувати, дую, еш, сов. в. **нагада́ти, да́ю, еш,** *гл.* 1) Напоминать, напомнить. *Нагадаєш же мені, щоб я не забула зробити, що мати веліли.* Харьк. у. 2) Вспоминать, вспомнить, припоминать, припомнить. *Не нагадаю цієї пісні.*

Нага́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **нагада́тися, да́юся, ешся,** *гл.* Вспоминаться, вспомниться, припоминаться, припомниться. **Йому́ нагада́лося.** Ему пришло въ голову. *Нагадалось вражій бабі молодою бути.* Нп.

Нага́ечка, ки, *ж.* Ум. отъ **нага́йка.**

Нагаї́ще, а *м.* Ув. отъ **нага́й.**

Нага́й, гая́, *м.* Нагайка, плеть. *Як візьме нагая в руки, як почне періщить жидів!* Рудч. Ск. II. 194. *Донським нагаєм підганяє.* Котл. Ув. **Нагаї́ще.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Нага́йка, ки, *ж.*=**Нагай.** *Коваль ізробив дротяну нагайку.* Рудч. Ск. I. 60. Ум. **Нага́ечка.** *Шумить-гуде нагаечка коло мого тіла.* Чуб. V. 128.

Нага́йний, а, е=**Нагальний.** *Бо вже мому миленькому нагайна робота.* Чуб. V. 268.

Нагалу́нити, ню, ниш, *гл.* Вымочить въ квасцахъ. *Я вже яєць нагалунила на крашанки.* Харьк.

Нагалу́нитися, нюся, нишся, *гл.* Напиться (пьянымъ). *Нагалунивсь так, що ні тітка, ні мамка не пізна.* Екатер. г. Слов. Д. Эварн.

Нага́льний, а, е. 1) Спѣшный. *Нагальна робота.* 2) Внезапный. *Нагальна смерть. Як хмара на нас іспала (лихо нагальне).* Ном. № 2096. 3) Бурный, порывистый. *Нагальний вітер.*

Нага́льність, ности, *ж.* 1) Спѣшность. 2) Внезапность. 3) Бурность, порывистость.

Нага́льно, *нар.* 1) Спѣшно. 2) Внезапно. 3) Бурно, порывисто. *Нагально дише.*

Нага́на, ни, *ж.* 1) Выговоръ. 2) Порицаніе, хула. **Нага́ни да́ти**=**дога́ни да́ти.** *Тобі нагани не дадуть, ти сам багатий.* МВ. II. 92.

Нага́нити, ню, ниш, *гл.* Упрекнуть.

Нагану́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Вспомнить. НВолын. у. 2) Напомнить. *Добре, що я ще її нагануę.*

Наганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.* Обругать, осрамить.

Нагання́ти, ня́ю, еш, сов. в. **нагна́ти, жену́, не́ш,** *гл.* 1) Нагонять, нагнать куда-либо, на что-либо. *Та повій, вітре, та буйнесенький, та нажени хмару чорнесеньку.* Нп. **Хо́лоду нагна́ти.** Напугать, накричать на кого-либо. *Чому пані-матка не нажене їй холоду?* Св. Л. 60. *А що, нагнала я вам холоду?* Черниг. г. 2) Сгонять, согнать въ одно мѣсто многихъ. *Вставай, невіхно, та вставай, молодая! Дій ті корови, що од батька нагнали.* Мет. 49. 3) Прогонять, прогнать. Желех. 4) Догонять, догнать. *Догнав її аж геть за селом.* 5)—**горі́лки.** Выкуривать, выкурить много водки.

Нага́рбати, баю, еш, *гл.* Набрать много, нахватать. *Помруть,—та нічого нагарбаного не візьмуть з собою.* Мир. Пов. II. 42.

Нагари́кати, каю, еш, *гл.* Наворчать.

Нагари́катися, каюся, ешся, *гл.* Наворчаться.

Нагартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Закалить (много предметовъ).

Нагарцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Нагарцоваться.

Нагарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Наворчать (о собакѣ и сердитомъ человѣкѣ).

Нагарча́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Наворчаться (о собакѣ и сердитомъ человѣкѣ).

Нагати́ти, чу́, тиш, *гл.* 1) Сдѣлать запруду. 2) Наложить много. *Нагатила пшоні в куліш, що й ложкою не повернеш.*

Наге́йкатися, каюся, ешся, *гл.* Накричаться: **„гей!"**

Нагетьманувáтися, нýюся, ешся, *гл.* Долго побыть гетманомъ.

Нагúбати, баю, еш, *гл.* Найти, набресть на что. *Ходив, ходив і нагибав десь у куточку ляду, що він її досі й не примічав.* Мнж. 13. *Їхав козак з України да нагибав дівчину край долини.* Грин. III. 193.

Нáгибка, ки, *ж.* Находка.

Нагúбнутися, нуся, нешся, *гл.* Много претерпѣть. *Доле моя... Я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Нагúй, á, é. Нагой, голый. *Аби душа сита та тіло не наго.* Ном. № 9891.

Нагилúти, лю́, лúш, *гл.* 1) Набрать, наложить много. *Чимало нагилив на віз усякого збіжжа.* 2) **Нагúлити.** Доставить, предоставить, набрать. *Ватаг має нагилити депутатові людей.* Шух. I. 189.

Нагинáння, ня, *с.* Нагибаніе Желех.

Нагинáти, нáю, еш, сов. в. **нагнýти, нý, нéш,** *гл.* 1) Нагибать, нагнуть, наклонять, наклонить. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить, покорять, покорить. *Не диво багатим скарбом трясти і золотом людей під свою волю нагинати.* К. (О. 1862. III. 23).

Нагинáтися, нáюся, ешся, сов. в. **нагнýтися, нýся, нéшся,** *гл.* Нагибаться, нагнуться, наклоняться, наклониться. *Аж верби нагинались слухать тую мову.* Шевч. 146. *Що робити—не прибити, жати—не нагнеться.* Мет. 40.

Нагúркати, каю. еш, *гл.*=**Нагарчати.**

Нагúркатися, каюся, ешся, *гл.*=**Нагарчатися.**

Нагíдкú, дóк, *м. мн.* Раст. Ноготки, Calendula officinalis. Вх. Пч. I. 9. *Ой на горі, на горі зацвіли нагідки.* Грин. III. 232.

Нáгідний, а, е. Удобный для совершенія чего-либо (о времени, случаѣ и пр.). *Як же настав день нагідний, коли Ірод на свої родини бенкет справив* Єв. Мр. VI. 21.

Нагíрній, я, є. Горный, находящійся на горѣ. *Живе не дома він, а в замку десь нагірньому старому.* К. ПС. 36.

Нагірчúти, чý, чúш, *гл.* Сдѣлать горькимъ.

Нáгле, *нар.*=**Нагло.** Котл. Ен *Нагле вмер.* НВолынск. у.

Наглéдіти. См. **Наглядати.**

Нáглий, а, е. 1) Скорый, быстрый. 2) Внезапный, неожиданный. *Тут матінку уже не страх, а нагла радість стрепенула.* Мкр. Г. 56. *...Божий суд правдивий, наглий, серед шляху тебе осудить.* Шевч. 606. **Нáгла смерть.** Скоропостижная смерть. *Боронь, Боже, від наглої смерти.*

Нáглити, лю, лиш, *гл.* Торопить, понукать. Желех.

Нáглість, ости, *ж.* 1) Спѣшность. 2) Внезапность. Желех.

Нáгло, *нар.* 1) Скоро, быстро. 2) Внезапно. *Бодай нагло зслиз.* Ном. № 3781. **Нáгло вмéрти.** Скоропостижно умереть. Ум. **Нагléнько.** *Дякуємо попонькові: нагленько нас одправив.* Гол. IV. 439.

Наглузувáти, зýю, еш, *гл.*—**з кóго.** Насмѣяться, наиздѣваться.

Наглумúтися. См. **Наглумлятися.**

Наглумля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наглумúтися, млюся, мúшся,** *гл.* Глумиться, наглумиться, насмѣяться. *Наглумився з мене, да ще й перед людьми.* Г. Барв. 111.

Нáгляд, ду, *м.* Присмотръ. Желех.

Наглядáння, ня, *с.*=**Нагляд.** Желех.

Наглядáтель, ля, *м.* Присмотрщикъ. *Як я поїду, хай він буде наглядатель до моєї хати.* Васильк. у.

Наглядáти, дáю, еш, *гл.* I сов. в. **нагля́діти** и **наглéдіти, джу, диш,** *гл.* Насматривать, насмотрѣть, увидѣть. *Здобич нагледівши певну, жде не діждеться поживи.* К. Псал. *Вона вже давно його нагляділа.* Мир. ХРВ. 174.—II сов. в. **нагля́нути, ну, неш.** а) Увидѣть, замѣтить. *Тут не страшно, моє серце,—людє не наглянуть.* Г. Барв. 75. б)—**кого́, що.** Надзирать, присматривать, присмотрѣть (за кѣмъ, чѣмъ). *Дітей наглянути.* Лукаш 84. *Підем, пообідавши, наглядати, як сіно скидатимуть.* Г. Барв. 108. *Боже!.. ти все бачиш, все знаєш... ти один наглядаєш над землею.* Мир. ХРВ. 55. в)—**до кóго.** Заходить, зайти мимоходомъ, наиѣдываться, навѣдаться.

Наглядíтися, жýся, дúшся, *гл.* Насмотрѣться. *З рук наробитись, з ніг находитись, а з очей наглядітись.* Ном. № 4560.

Нáглядом, *нар.* Не выпуская изъ виду, слѣдомъ. *Чоловік її... хутенько з дому, та за нею зараз і пойшов наглядом: куди вона піде.* Рудч. Ск. I. 172.

Нагля́дувати, дую, еш, *гл.*=**Наглядати.** *Заковуєш в кайдани мої ноги, наглядуєш ступні мої мизерні.* К. Іов. 29.

Нáглядці, *нар.* Не выпуская изъ виду. *Сей нагляді ходив за батюшкою.* Св. Л. 69.

Нагля́нути. См. **Наглядати II.**

Нагля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Наглити.**

Нагнáти. См. **Наганяти.**

Нагні́ватися, ваюся, ешся, *гл.* Разсердиться, разгнѣваться. *Нагнівався мій миленькій та й до мене не говорить.* Чуб. V. 1189.

На́гніт, ту, *м.* Натискъ, давленіе. Желех.

Нагніти́ти. См. **Нагні́чувати.**

Нагні́чувати, чую, еш, сов. в. **нагніти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Нажимать, важать, надавливать, падавить, придавливать, придавить. *Повалив мене та ще й коліном нагнітив.* Лебед. у. *Язик отерп, замерзла мова, мов камінь серденько нагнів.* Мкр. Г. 24.

Нагної́ти, ною́, ї́ш, *гл.* Унавозить.

Нагної́тися, нóюся, ї́шся, *гл.* Унавозиться.

Нагну́здувати, дую, еш, сов. в. **нагнузда́ти, да́ю, еш,** *гл.* Зануздывать, зануздать. *Він бере... уздечку золоту. нагнуздує нею коня.* Рудч. Ск. І. 108.

Нагну́ти, ся. См. **Наги́нати, ся.**

На́го, *нар.* Наго, голо.

Наговори́ти, ся. См. **Наговорювати, ся.**

Наговóрювати, рюю, еш, сов. в. **наговори́ти, рю, риш,** *гл.* 1) Наговаривать, ваговорить. 2) Наклеветывать, наклеветать. *Що уже не робили, як з неї не знущались, що дідові не наговорювали, а їй усе байдуже: робить собі мовчки.* Рудч. Ск. ІІ. 55. *Наговорив на його сім міхів горіхів.* Сн. Л. 299.

Наговóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **наговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Наговариваться, наговориться. *З ким вірно люблюся,—не наговорюся.* Мет 29.

Нагогóшитися, шуся, шишся, *гл.* Нахохлиться, надуться. *Чого сидиш да напизилася, чого сидиш—нагогошилася?* Рк. Макс.

На́года, ди, *ж.* Случай, удобное время. (Юда) *шукав нагоди, щоб видати Його їм без народу.* Єв. Л. XXII. 6.

Нагоди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* 1)—**кого́.** Случиться кому быть. *Посилався* (до дівчини), *хотів її взяти, нагодила дідча мати товаришка в хаті.* Гол. І. 252. 2) *безл* Вовремя явиться кому. *Воно б і вкрив був, коли Семена швидко нагодило.* НВолын. у.

Нагоди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Прійти во-время, поспѣть, попасть. *Вчора пороша пала, а к білому світу старости на слід нагодилися.* Мет. 123. *Прийшов дячок молоденький, прийшов, не барився; чумаченько із дороги на те й нагодився.* Нп. 2) Случиться, встрѣтиться, попасться. *Що,... наняли?—Ось іде за мною. Якась селючка нагодилась.* МВ. І. 25.

Нагодóвувати, вую, еш, сов. в. **нагодува́ти, ду́ю, еш,** *гл.* Накармливать, накормить. *Попа одним обідом не нагодуєш.* Ном. № 218.

Наголó, *нар.* Все совершенно. *Жінки наголо всі цокотухи.* Шевч. *В мене тільки пара туплят, а то все один угон наголо.* Сим. 150.

Наголóватки, ток, *ж. мн.* Раст. 1) Cirsium arvense Scop. 2) Jurinaea cyanoides Dec. ЗЮЗО. І. 118, 125.

Наголóвач, ча, *м.* Оглавль (у узды).

На́головок, вка, *м.* Тулья шляпы. Гол. Од. 57, 69.

На́голос, су, *м.* Удареніе. Желех. **На́голос положити.** Поставить удареніе.

Наголоси́ти. См. **Наголошувати.**

Ноголоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Наплакаться громко.

Наголóшувати, шую, еш, сов. в. **наголоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* 1) Провозглашать, провозгласить. *Як би я знав, то наголосив би тебе дохтором на сході.* Ромен. у. 2) Дѣлать, сдѣлать удареніе въ словѣ. Желех. 3) Только въ сов. в. Навопить, напричитывать. *Наголосила повну голову.*

Нагол́убитися, блюся, бишся, *гл* Наласкаться вдоволь.

Нагомоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) Наговорить много. *Нагомонів стільки, що і в три мішки не забереш.* Часто въ значеніи: нашумѣть, накричать. 2)—**на кóго.** Накричать на кого. *Нагомонів добре на свою жінку.* Драг 111.

Нагомоні́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Наговориться.

На́гонцем, *нар.* Вдогонку. *Я нагонцем побіг моїм конем крилатим.* К. М. і Х. 37.

Нагóнити, ню, ниш, *гл.*=**Наганяти.** *Поїхав староста на лови в темнії ліси, дуброви, там його дрібний дощ нагонив, мисиї шубоньки помочив.* Лукаш. 151.

Нагóня, ні, *ж.* Погоня. *Бачимо, що вже нас нагоня знагоняє.* Борз. у.

Нагорі́ти. См. **Нагоряти.**

Нагорну́ти. См. **Нагортати.**

Нагорóда, ди, *ж.* Награда. *Нагорода ваша велика на небі.* Єв. Л. VI. 23. *Лопата — заплата, а Бог — нагорода.* Ном. № 4608.

Нагорóджувати, джую, еш, сов. в. **нагороди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Награждать, наградить. *А хто ж мені нагородить за мої труди?* Гол. І. 280. *Я б думав нагородити його послугу тим, щоб настановити титарем.* Г. Барв. 170. 2) Наго-

раживать, нагородить. *Нагородив хлівів за для овець, а овець чорт-ма.*

Нагорóджуватися, **джуюся**, **ешся**, сов. в. **нагородúтися**, **джýся**, **дишся**, *гл.* Награждаться, наградиться. *Все може нагородитися, іно страх ніколи.* Ном. № 4399.

Нагорожáти, **жáю**, **еш**, *гл.*=**Нагороджувати**.

Нагортáти, **тáю**, **еш**, сов. в. **нагорнýти**, **нý**, **неш**, *гл.* Нагребать, нагрести. *Взяв ціпа... і нагорнув проса під сніп.* Рудч. Ск. І. 56.

Нáгорь, **рі**, *ж.* Нагаръ. *Нагорь на ґнотові.* Константиногр. у.

Нагорювáтися, **рю́юся**, **ешся**, *гл.* Нагореваться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мил. 207.

Нагóряний, **а**, **е**=**Нагірній**. *Нагоряна земля.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нагорáти, **рáю**, **еш**, сов. в. **нагорíти**, **рю́**, **рúш**, *гл.* Нагорать, нагорѣть.

Нагосподарювáти, **рю́ю**, **еш**, *гл.* Нахозяйничать.

Наготá, **тú**, *ж.* Нагота. *Полов'яний хліб не голод, а пачосняя сорочка не нагота.* Ном. № 5355.

Нагóтовити, **влю** **виш**, *гл.* Наготовить, приготовить. *А сама наготовила її повнісіньку скриню усякої худоби.* Рудч. Ск. II. 57.

Наготóві, *нар.* Наготовѣ. *Стояла постеля наготові для проїзжих панів.* Стор.

Наготувáти, **тýю**, **еш**, *гл.*=**Наготовити**. *Наготуй шабельку та й воюй зі мною.* Чуб. V. 425.

Награвáтися, **вáюся** (**граюся**), **éшся**, сов. в. **нагрáтися**, **рáюся**, **ешся**, *гл.* 1) Наигрываться, наиграться. *Е, там буде чим Кузьмі награться.* Ном. 7667. 2) Издѣваться, наиздѣваться, насмѣхаться. *Жиди з Христа награвалися.*

Нагребáти, **бáю**, **еш**, сов. в. **нагребстú** и **нагребтú**, **бý**, **бéш**, *гл.* Нагребать, нагресть, сгребать, сгресть. *Нагріб купу сміття, а вивезти нічим.*

Нагремíтися, **млю́ся**, **мúшся**, *гл.* Нагремѣться. *Настучиться, нагремиться, дрібен дощик зійде.* Чуб. V. 144.

Нагризáти, **вáю**, **еш**, сов. в. **нагрúзти**, **зý**, **зéш**, *гл.* Нагрызать, нагрызть. Желех.

Нагрівáння, **ня**, *с.* Нагрѣваніе. *Вода од нагрівання береться парою.* О. 1862. III. 32.

Нагрівáти, **вáю**, **еш**, сов. в. **нагрíти**, **рíю**, **еш**, *гл.* Нагрѣвать, нагрѣть. *Ну, то й справді нагрівай окропу.* Рудч. Ск. І. 123. **Нагріти чуприну.** Поработать до пота.

Нагрізáтися, **вáюся**, **ешся**, сов. в. **нагрíтися**, **грíюся**, **ешся**, *гл.* Нагрѣваться, нагрѣться, согрѣваться, согрѣться. *Як їсть, так нагріється, а як робить, так ізмерзне.* Ном. № 10839.

І. Нагрімати, **маю**, **еш**, *гл.* Погрозить, накричать на кого. Желех.

II. Нагрімáти, **мáю**, **еш**, *гл.* Гремѣть слегка. *Грім нагріма—дощ буде.* Екатерин. г.

Нагріти, **ся**, См. **Нагрівати**, **ся**.

Нагрішúти, **шý**, **шúш**, *гл.* Нагрѣшить, *Нагрішили та й покаємся.* Стор.

Нагрóбок, **бка**, *м.* 1) Надгробный камень, памятникъ надгробный. 2) Эпитафія, надгробная надпись.

Нагромáджувати, **джую**, **еш**, сов. в. **нагромáдити**, **джу**, **диш**, *гл.* 1) Сгребать, насгребать. *Нагромадили сіна чимало.* 2) Громоздить, нагромоздить. *Я намножив беззаконня... нагромадив їх без ліку.* К. Псал. 98.

Нагромáджуватися, **джуюся**, **ешся**, сов. в. **нагромáдитися**, **джуся**, **дишся**, *гл.* 1) Грести, нагрестись вдоволь. 2) Громоздиться, нагромоздиться. 3) Набираться, набраться, насобираться. *Там засіли всі мої папери і рукописи, які в мене нагромадились до 1847 року.* К. XII. 12.

Нагрýбка, **ки**, *ж.* Нападки, поклепъ. *То нагрубка була на мене та й годі, а я зовсім не брав.* Новомоск. у.

Нагрýдник, **ка**, *м.* 1) Нагрудникъ. 2) Лифъ безъ рукавовъ, пришитый къ юбкѣ. Черниг. г.

Нагружáти, **жáю**, **еш**, сов. в. **нагрузúти**, **жý**, **зúш**, *гл.* Намащивать, намостить щебнемъ.

Нагрýкати, **ся**=**Нагрюкати**, **ся**.

Нагрущáти, **щáю**, **еш**, *гл.* Уговаривать, наставлять, научать. *Давай вона його нагрущать, щоб як приїздить він до неї, то щоб своїх собак дома кидав.* Мнж. 39. *Скільки ні нагрущай дітей, а як неслух'яні, то й не хотять добре робити.* Волч. у.

Нагрю́кати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Настучать, нашумѣть, нагремѣть. 2) Захватить гдѣ-либо, встрѣтить, напасть. *Як де нагрюкають якого жида,—там йому й капець.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нагрю́катися, **каю(чý)ся**, **каеш(чúш)ся**, *гл.* Настучать, нагремѣть, нашумѣться.

Нагуготíти, **чý**, **тúш**, *гл.* Нагудѣть, нашумѣть.

Нагука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Окликнуть, позвать кого. *Трохе зюдом біжить і пізень. „А, сякі-такі,—кричить,—як я, де не найду зернятко, сам не їм та вас скликаю; а ви на мене так і не нагукали“.* Мнж. 73. *Нагукай його!* 2) Накричать. *Нагукай на його!*

Нагу́л, лу, *м.* 1) Жиръ у скота. 2) Приволье. *Дід Семен як поживе ще у нагулі сторожем на хуторі, то помолодшає.* Волч. у.

Нагу́лити, лю, лиш, *гл.* Случайно найти, наткнуться на что. Вх. Зн. 39.

Нагу́лювати, люю, еш, *гл.*—**скоти́ну.** Пасть на хорошемъ подножномъ корму для откармливанія. Волч. у.

Нагуля́ти, ля́ю, еш, *гл* Нагулять, накутить. *Ой літа ж мої молоденькі, все ви те нагуляли.* Чуб. V. 275. 2)—**са́ла.** Раздобрѣть, растолстѣть.

Нагуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Нагуляться; наиграться; накутить. *От нагулялись і полягали спать усі.* Рудч. Ск. II. 152. *Не нагулялось мені, дівчині.* Нп.

Нагу́ркати, каю, еш, нагуркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* Нагремѣть, настучать, нашумѣть. *Прибігла, нагуркала, налепскала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Нагусти́, ду́, де́ш, *гл.* Нагудѣть.

Нагусти́ся, ду́ся, де́шся, *гл.* Нагудѣться. *Уже ж тая дівчинонька як голубка гуде,—нехай гуде, нехай гуде, вона нагудеться.* Грин. III. 188.

Нагу́то́рити, рю, риш, *гл.* Наболтать, наговорить пустяковъ.

Нагуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Накричать, выбранить. Вх. Зн. 39.

Наґвалтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Надѣлать шуму, крику.

Наґраму́зляти, ляю, еш, *гл.* Написать каракулями, грязно.

Наґуна́дзити, джу, диш, *гл.* 1) Набить шишку кому. Мнж. 186. 2) Навертѣть на голову что-либо чалмообразное. Мнж. 182.

Над, *прд.* 1) Съ творит. пад.: Надъ. *Стоїть явір над водою.* Нп. *Зозуля літала над нами куючи. Простяг, гріє руки над полум'ям червоним.* МВ. II. 26. *І царюватиме він над домом.* Єв. Л. I. 33. 2) Съ винит. пад., при обозначеніи времени: подъ, къ. *В п'ятницю над вечір мати і кликнули нас.* ЗОЮР. II. 283. 3) Съ винит. пад. при обозначеніи предмета, къ которому направлено дѣйствіе: къ. *Ой вийду я над річеньку та й стану думати.* Гол. I. 361. 4) Въ видѣ нарѣчія: выше, лучше, болѣе, сверхъ. *Нема в світі над Бога.* Ном. № 5. *Я принесла грошей додому над сотню.* Г. Барв. 249. *Тому чоловікові уже над сто літ.* О. 1862. V. 93. *Люблю її як сам себе—над срібло, над злото.* Гол. III. 393. *Не знайдеш річки над Дніпро глибокий, не знайдеш правди над святу простацьку, а ні одваги в серці над козацьку.* К. ЦН. 182. *Над смерть біди не буде.* Ном. *Зімою вже ніхто над його скотини не доглядить.* Г. Барв. 295. *Не буде вже над мою першу милу.* МВ. I. 7. **Над** часто стоитъ при сравнительной степени. *Над його розумнішою я не бачив. Над Марусю нема кралі кращішої.* Стaрод. у.

Надава́ти, даю́, е́ш, сов. в. **нада́ти, да́м, даси́,** *гл.* 1) Надавать, дать. *В подолку три таляри, що мі хлопці надавали.* Чуб. V. 1163. *Всякої всячини матуся надає.* Сим. 203. *Надає їй бебехів.* Стор. 2) Придавать, придать. 3) Давать, дать въ приданое. *А що, вже оженився?—Оженився.—А надано що за нею?* Драг. 373. 4) Давать, дать достаточно, удовлетворить чѣмъ. *Узявсь возити у ту піч дрова, та ніяк не надасть: тілько укине,—вже і нема.* Мнж. 72. *А морю широченному, глибокому, силенному води не надаси.* Гліб. 108. 5) Назначать, назначить. *Нового попа надано до нашої церкви.* Кіев. у. 6) Жаловать, пожаловать, даровать. 7) Надвигать, надвинуть на какую-либо сторону. *Клали сіно, та на бороздінний бік* (у возі) *надали.* 8) Угораздить. *Надала мені нечиста встрять у се діло!* Ном. № 1846.

Надава́тися, даю́ся, е́шся, сов. в. **нада́тися, да́мся, си́ся (до чо́го),** *гл.* Идти къ чему, быть годнымъ для чего. Желех.

Наданéць, вця́, *м.* и **нада́вця, ці,** *м.* 1) Датель, даритель, жертвователь. 2) Учредитель, основатель.

Надави́ти. См. **Надавлювати.**

Нада́влювати, люю, еш, сов. в. **надави́ти, влю́, виш,** *гл.* Надавливать, надавить, придавливать, придавить. *Земля надавила йому груди.* Левиц. I. 389.

Нада́вця, ці, *м.*=**Надавець.**

Нада́лі, нада́льше, *нрр.* На будущее время. *Хотілось би похазяйнувать і надалі дещо заробити.* Левиц. I. 500. *Дано псу м'ясо,—хоч їж, хоч надальше остав.* Ном. № 13673.

Нада́ний, а, е. Способный къ чему, годный для чего. О. 1862. I. 72 (Олельк.).

Нада́ння, ня, *с.* Пожалованіе. *Коро-*

лівське наданне володимерського і берестейського владицтва отцеві... Жовковського. К. XII. 65.

Надаремне, *нар.* Напрасно, тщетно.

Надаремний, **а**, **е**. Напрасный, тщетный. *Без твого призначення надаремни туга, сама даєш, вибіраєш, ах нелюба друга!* Гол. I. 372.

Надарити. См. **Надаряти**.

Надаряти, **ряю**, **еш**, сов. в. **надарити**, **рю**, **риш**, *гл.* Одарять, одарить. *Сидить поруч із нею і надаря її тим щастям.* Левиц. I. 515. *Дарами надарити.* Мет. 376. *Мати Божа не возлюбила, не возлюбила, не надарила.* Чуб. III. 334. *Надарив Бог зайця хвостом.* Ном. № 2489.

Надати, **ся**. См. **Надавати**, **ся**.

Надача, **чи**, *ж.* Прирѣзка, земли къ уже имѣющемуся надѣлу. НВолын. у.

Надбання, **ня**, *с.* Пріобрѣтенное имущество. *І все твоє надбання пожакують.* К. ЦН. 263. *Поділене між нами все надбання наше.* К. XII. 62.

Надбанок, **нку**, *м.* Все благопріобрѣтенное, нажитое.

Надбати, **баю**, **еш**, *гл.* Нажать, пріобрѣсть, благопріобрѣсть, заработать. *Запряга пучками та надбала ручками.* Ном. № 9963.

Надбережжа, **жа**, *с.* Берегъ рѣки, озера.

Надбережний, **а**, **е**. Береговой, набережный. Желех.

Надбивати, **ваю**, **еш**, сов. в. **надбити**, **надіб'ю**, **еш**, *гл.* Надбивать, надбить, отбивать, отбить кусокъ отъ чего-либо.

Надбиватися, **ваюся**, **ешся**, *гл.* сов. в. **надбитися**, **надіб'юся**, **ешся**, *гл.* Надбиваться, надбиться.

Надбити, **ся**, См. **Надбивати**, **ся**.

Надбігати, **гаю**, **еш**, сов. в. **надбігти**, **біжу**, **жиш**, *гл.* Прибѣгать, прибѣжать, подбѣгать, подбѣжать. Желех. *Нас дівчат усіх гаптувати посадила. Сами й учить та раз-по-раз надбіга, чи шиємо.* МВ. (О. 1862. III. 41).

Надбірати, **раю**, **еш**, сов. в. **надібрати**, **беру**, **реш**, *гл.* Надбирать, надобрать часть чего.

Надбічи, *гл.*=**Надбігти**. Желех.

Надближатися, **жаюся**, **ешся**, сов. в. **надблизитися**, **жуся**, **зишся**, *гл.* Приближаться, приблизиться.

Надборкати, **каю**, **еш**, *гл.* Подрѣзать немного крылья у птицы.

Надвезти. См. **Надвозити**.

Надвереджати, **жаю**, **еш**, сов. в. **надвередити**, **джу**, **диш**, *гл.* Повреждать, повредить (о здоровьѣ).

Надвереджатися, **жаюся**, **ешся**, сов. в. **надвередитися**, **джуся**, **дишся**, *гл.* Надрываться, надорваться (при подъемѣ тяжести).

Надвечір, **надвечорі**, *нар.* Подъ вечеръ. Предъ вечеромъ. *Надвечір увійшли ми в село і розбрелись прочане улицями.* МВ. I. 17. *Зостанься з нами, бо вже надвечір.* Єв. Л. XXIV. 29. **Сонце вже стало надвечорі**. Солнце было на закатѣ. Левиц.

Надвідний, **а**, **е**. Надводный, Гран. III. 604. *Лягає він по холодках надвідних.* К. Іов.

Надвірній, **я**, **є**. 1) Надворный, находящійся на дворѣ. *В надвірній хаті вони готувала печиво.* Левиц. I. 118. **Надвірне діло**,—**робота**—работа, производимая, въ дворѣ, въ огородѣ, въ полѣ. Мир. Пов. I. 111. Сим. 201. 2) Внѣшній, наружный. *Сини царстви будуть повикидані у темряву надвірню.* Єв. Мт. VIII. 12. *Христя кинулась до надвірніх дверей.* Мир. ХРВ. 216. **Надвірнє колесо**. То колесо въ мельницѣ, на которое падаетъ вода. Міус. окр. 3) Придворный, состоящій при дворѣ господина. *Надвірне козицтво князя Острозького.* К. ЦН. 157. *Даремне на землі і під землею надвірня шляхта палія шукала.* К. ЦН. 172. **Надвірня корогва**. Надворная милиція. 4)—**кабан**, **свиня**. Неоткармливаемый кабанъ, н—я свинья. *Надвірніх і три водиться, та годованих нема.*

Надвірняк, **ка**, *м.* Боровъ, не посаженный въ особое помѣщеніе для откармливанія. Брацл. у.

Надвір'я, **р'я**, *с.* Надворье. *Діти бігали по надвір'ю.* ЗОЮР. II. 28. *Пусти, Юрасю, із застілля, да погляжу я по надвір'ю.* Мет. 175.

Надвоє, *нар.* Надвое, на двѣ части. *Завіса церковна роздерлась надвоє.* Єв. Мр. XV. 38. *Вони собі хату збудували надвоє, у одній молоді, а в другій мати.* МВ. *Обід іде надвоє: в хаті, а хто бідніший і старці—на дворі.* Сим. 235.

Надвозити, **вожу**, **возиш**, сов. в. **надвезти**, **везу**, **зеш**, *гл.* Подвозить, подвезти, привозить, привезти еще.

Надвозити, **вожу**, **возеш**, *гл.* Свезти часть чего. *Уже надвозим трохи жита з лану.*

Надворі, *нар.* Внѣ дома, подъ откры-

тымъ небомъ, на дворѣ. *Хиба тільки світу, що у вікні? Єсть іще й на дворі.* Ном. № 5529. *Мати твоя та брати твої стоять на дворі.* Єв. Л. VIII. 20.

Надгина́ти, на́ю, еш, сов. в. **наді(о)гну́ти**, гну́, неш, *гл.* Пригинать, пригнуть немного.

Надгнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **надгни́ти**, ни́ю, е́ш, *гл.* Надгнивать, надгнить. Желех.

Надгни́лий, а, е. Надгнившій. Желех.

Надгни́ти. См. **Надгнивати**.

На́дголодь, *нар.* Впроголодь. *Усе, бувало старий їсть небагато, надголодь, щоб ще їсти хотілось.* Лебед. у.

Надго́няти, ню, ниш, сов. в. **надігна́ти**, жену́, не́ш, *гл.* 1) Подгонять, подогнать къ чему. *Погнав він уже козу і тільки надігнав на дорогу...* Рудч. Ск. I. 44. 2) Гнаться, погнаться, догонять, догнать. *За мной турки надігнали, пана мою з мене* (коня) *зняли.* Гол. I. 98.

Надгорі́ти. См. **Надгоряти**.

Надгорну́ти. См. **Надгортати**.

Надгорта́ти, та́ю, еш, сов. в. **надгорну́ти**, рну́, неш, *гл.* Отгребать, отгресть часть. *Надгорни трошки жару.*

Надгоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **надгорі́ти**, рю́, ри́ш, *гл.* Надгорать, надгорѣть.

Надгреба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **надгребти́**, бу́, бе́ш, *гл.* Отгребать, отгресть часть.

Надгриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **надгри́зти**, зу́, зе́ш, *гл.* Отгрызать, отгрызть часть.

Надгро́бок, бка, *м.* = **Нагробок**. *Вистоявши службу, Шрам ходив із своїми од одного надгробка до другого.* К. ЧР. 100.

Надде́рти. См. **Наддирати**.

Надде́ртий, а, е. Надодраный, надорванный.

Наддзю́бати. См. **Наддзюбувати**.

Наддзю́бувати, бую, еш, сов. в. **наддзю́бати**, баю, еш, *гл.* Надклевывать, надклевать.

Наддира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **надде́рти**, ддеру́, ре́ш, *гл.* 1) Надрывать, надорвать, наддирать, надодрать. 2) Сдирать, содрать часть шкуры съ животнаго. *Їдну козу наддер, та вона вирвалася та побігла.* Уманск. у.

Наддніпро́вий, а, е. Находящійся, стоящій надъ Днѣпромъ. *Не судилось, як хотілось, щоб у своїй хаті, на тій горі наддніпровій життя зазнавати.* О. 1861. VI. 18.

Наддніпря́нець, нця, *м.* Житель приднѣпровья. Желех.

Наддніпря́нський, а, е. Приднѣпровскій.

Наддніпря́нщина, ни, *ж.* Приднѣпровье.

Наддністря́нець, нця, *м.* Житель Приднѣстровья. Желех.

Наддністря́нка, ки, *ж.* Жительница Приднѣстровья. Желех.

Наддністря́нський, а, е. Приднѣстровскій. Желех.

Наддовба́ти. См. **Наддовбувати**.

Наддо́вбувати, бую, еш, сов. в. **наддовба́ти**, ба́ю, еш, *гл.* Наддалбливать, наддолбить.

Наддої́ти. См. **Наддоювати**.

Наддо́ювати, юю, еш сов. в. **наддої́ти**, ддою́, до́їш, *гл.* Наддаивать, наддоить.

Надду́ристий, а, е. Вспыльчивый, горячій (о человѣкѣ). Вх. Зн. 39.

Наддягти́ся, гну́ся, не́шся, *гл.* Снять верхнее платье. *Прийде, склонила головою, добридень... і наперед усього з хустини і на стіл її* (паляницю), *а вже потім і привітаться і щоб там наддягтись.* Сим. 231.

Надега́ти, га́ю, еш, сов. в. **надегну́ти**, ну́, не́ш, *гл.* —иглу́. Вдѣвать, вдѣть нитку въ игольное ушко. Вх. Зн. 39.

Наде́ржувати, жую, еш, *гл.* Держать, править (лошадью). *Надержуй, Петре, голобельну вліво.* О. 1861. V. 66.

Наде́рти. См. **Надирати**.

Наджа́ти. См. **Наджинати**.

Наджида́ти, да́ю, еш, сов. в. **наді(о)жда́ти**, жду́, деш, *гл.* Ждать, обождать; поджидать, подождать. *Братіки мої рідненькі, сизокрилі орли, гості мої премилі, хоч мало ви мене надождіть...* Дума про братів оз. КС. 1882. XII. 502.

Наджина́ти, на́ю, еш, сов. в. **наджа́ти**, наді́жну́, жнеш, *гл.* Начинать, начать жать, немного нажать.

Наджули́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Напиться пьянымъ, нагрузиться. Харьк.

Надзвича́йний, а, е. Необычайный, чрезвычайный. *Сталось щось надзвичайне, диковинне—таке, чого ніколи не буває.* Ном., стр. 288, № 7910.

Надзвича́йність, ности, *ж.* Необычайность, чрезвычайность; нѣчто выходящее изъ ряда вонъ. Желех.

Надзвича́йно, *нар.* Необычайно, чрезвычайно.

Надзвони́ти, ню́, ниш, *гл.* 1) Назвонить. 2) Наговорить чепухи.

Надзвони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Назвониться.

На́дзелень, *нар.* Недозрѣлымъ. *Жали жито ще надзелень.*

Надзе́мний, а, е. Небесный. *В Аллаховій обителі надземній.* К. М. Х. 46.

Надзі́рній, я, є. Надъ звѣздами находящійся, небесный. *Моя надія райськая надзірня.* К. МБ. XI. 161.

Надзю́бати. См. **Надзюбувати.**

Надзю́бувати, бую еш, сов. в. **надзю́бати, баю, еш,** *гл.* Наклевывать, наклевать.

Надзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Натечь струйкою. *Діжка тече,—глянь, скільки надзюрило.*

Нади́бати, баю, еш, *гл.* Найти, встрѣтить. *Лихая доля й під землею надибає.* Ном. № 1728. *Гей їхав козак з України, надибав дівчину край долини.* Лукаш. 120.

Надиви́тися. См. **Надивлятися.**

Надивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **надиви́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* Насматриваться, насмотрѣться. *Годі надивлятися на нього. Я по тобі, луже, не нахожуся, кого вірно люблю,—не надивлюся.* Нп. *Він на неї не надивиться.* Мкл. 97.

Надивува́ти, диву́ю, еш, *гл.* Надивить.

Надивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Надивиться. *Вже й надивувався, вже й намилувався.* Чуб. V. 283.

Надима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **наду́ти, дму́, ме́ш,** *гл.* Надувать, надуть.

Надима́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **наду́тися, дму́ся, дме́шся,** *гл.* Надуваться, надуться.

Нади́ми, мів, *м. мн.* Паховая грыжа. Желех. Вх. Зн. 39.

Надира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **наде́рти, деру́, ре́ш,** *гл.* Надирать, надрать.

Нади́сати, саю, еш, *гл.* Наткнуться на что-либо, набресть, найти. *Шукав своєї згуби та оце насилу надисав її.* Берд. у.

На́дити, джу, диш, *гл.* 1) Привлекать, приманывать. *Те наде, що ваде.* Ном. № 2693. (Річки) *надили дівчат у чисту воду.* К. МХ. 31. *То вже надить стара дівка молодих парубків до залицяння.* Г. Барв. 250. *Там здобиччу ти надив козака.* К. ПС. 65. *Старосвітські співаки, надючи гарним словом ухо людське, на добро, на милосердє наставляли.* Г. Барв. 452. 2) Ловить удочкой рыбу. *Не надь, рибалко молоденький, на зрадний гак ні щуки, ні лина.* Гул.-Арт. (О. 1861. III. 109).

На́дитися, джуся, дишся, *гл.* Быть привлекаемымъ чѣмъ, кѣмъ. *Люде вбогі, а дівка друга підросла,—на другого приймака надились.* Г. Барв. 175. *Панас до неї надиться та й надиться.* Г. Барв. 518. *Чи не того єси така велишна, що надивсь до тебе потужний пан?* К. ПС. 19.

На́дих, ху, *м.* Вдохновеніе, наитіе. *Надих правдивої релігії.* К. Кр. 23. *Ми всі під надихом твоїм, як струни, грімимрокочемо лицарські думи.* К. Бай. 72. *Повіяло тоді по хуторах поетичнім надихом.* К. XII. 19.

Нади́хання, ня, *с.*=**Надих.** *А ти, моє надиханне спасенне, моя ти музо в образі любови!* К. Дз. 191.

I. Надиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **надихну́ти и надхну́ти, хну́, не́ш,** *гл.* 1) Вдыхать, вдохнуть (во что), вдувать, вдунуть. 2) Вдохновлять, вдохновить. (Нас) *надихали думкою лихою.* К. Дз. 31.

II. Нади́хати, ся. См. **Надихувати, ся.**

Нади́хувати, хую, еш, сов. в. **нади́хати, хаю, еш,** *гл* 1) Дышать, надышать много въ одномъ мѣстѣ или на одно мѣсто. Желех. 2)=**Надиха́ти.** *Надихала їх вірою святою.* К. М. Х. 35.

Нади́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **нади́хатися, хаюся, ешся,** *гл.* Вдыхать много, надышаться. *Надихався чаду, а тепер голова болить.*

На́ді, *пред.*=**Надо**=**Над.**

Надіб'я, б'я, *с.* Вещи, имущество. *Того дня хто буде на криші, а надіб'є його в хаті, нехай не злазить узяти його.* Єв. Л. XVII. 31.

Наді́бка, ки, *ж.* Яйцо сказочное? К. Дз. 150. Ум. **Надібочка.** *Ось на ралець тобі курiпочку приніс,—вона знесе колись яєчко золотіеньке, знесе надібочку, незнану між гульвіс: замкнене царство в ній, гарненьке, хоч маленьке.* К. Дз. 151

На́дібок, бка, *м.* 1) Кусокъ дерева или желѣза, годный въ дѣло. Мнж. 186. 2) Хозяйственныя принадлежности. **На́дібок у піч.** Никуда негодная вещь. Лебед. у.

Наді́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ **наді́бка.**

Надібра́ти. См. **Надбірати.**

Надіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наді́ти, діну, неш,** *гл.* Надѣвать, надѣть, одѣвать, одѣть. *Ой надінь, милий, лляную сорочку.* Мет. 266. *Надівши сині окуляри, він сидів під грушею.* Левиц. Пов. 22. Въ думѣ про Ганджу Андибера **надіє** вм. **надіває.**

Шати дорогії несе, на його козацькі плечі надіє. Мет. 380.

Надіва́тися, ва́юся, ешся, *гл.*=**Сподіва́тися.** *Братчика з війська ся надіває.* Голов. IV. 548. *А ти б на чуже не надівалась, а коло свою дбала.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надівува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Достаточно пожить въ дѣвицахъ.

Надігна́ти. См. **Надгонити.**

Надігну́ти. См: **Надгинати.**

Надідра́ти, наддеру́, ре́ш, *гл.*=**Наддерти.**

Надієнька, ки, *ж.* Ум. отъ **надія.**

Наді(о)жда́ти. См. **Наджидати.**

На́діжна (корова). Стельная. *Бугаї... скачуть на корови... від чого корови стають надіжні.* Шух. I. 211.

Наді́їця, ці, *ж.* Ум. отъ **наді́я.**

Наді́йний, а, е. Надежный.

Наді́йність, ности, *ж.* Надежность; увѣренность. Желех.

Наді́йно, *нар.* Надежно. **Не наді́йно.** Нѣтъ надежды. *Не надійно, щоб сі любощі скоренити.* Г. Барв. 536.

Наді́йсь, *нар.* Чай, вѣроятно. *Люде дивуються, що я весела: надійсь горя-біди не знала.* МВ. (О. 1862. III. 34).

Наді́йти́. См. **Надходити.**

Наді́л, лу, *м.* Удѣлъ, награда. *Нехай буде ласкавий привіт щирого серця наділом моїй праці.* Полт. у.

Наділи́ти. См. **Наділяти.**

Наділля́ти, *гл.*=**Надлити.** Желех.

Наді́лок? лку? *м.* Ножны для сабли? *Тоді козаки шаблями да наділками суходіл копали* Лукаш. 44.

Наділя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наділи́ти, лю́, лиш,** *гл.* Снабжать, снабдить, давать, дать кому что, одарять, одарить. *Я здобула* (картоплі) *аж із Батурина та й добрим людям наділила.* Г. Барв. 419. *Зроби мені коробочку солом'яну, дак я тобі наділю в'юнів і карасів.* Г. Барв. 502. *Я тебе, сестрице, покриваю, щастям з долею наділяю.* Грин. III. 489. *Усе добре, чим наділя Господь чоловіка.* Стор.

Надірва́ти, ся. См. **Надривати, ся.**

Надісла́ти. См **Надсилати.**

Наді́сь, *нар.*=**Надійсь.** О 1862. IV. 107. *Та моя хороба надісь не скоро мене покине.* Кіев. у.

Наді́ти. См. **Надівати.**

Надіхо́дити и надхо́дити, джу, диш, сов. в. **наді́йти́, ді́йду́, деш,** *гл.* 1) Подходить, подойти, приближаться, приблизиться; наставать, настать. *Тим часом надійшли і молоді.* Стор. МПр. 53. *Надходить вовк.* Рудч. Ск. I. 22. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. *Надходить осінь.* МВ. I. 89. *Звідусюди надіходять непотішні вісти.* К. ЧР. 2) Иногда посѣщать, посѣтить, иногда бывать, быть.

Наді́я, ді́ї, *ж.* Надежда. *Козак у дорозі, а надія в Бозі.* Ном. № 778. **Надія пе́вна.** Твердая надежда, увѣренность. **Бу́ти при наді́ї.** Быть беременной, ожидать родовъ. Волынь. Ум. **Наді́єнька, наді́їця.** *Маю в Бога надієньку, що і сам марно не згинеш.* Чуб. *Не є мого миленького, моєю сокола, уже моя надійця інеєм припала* Гол. II. 405.

Наді́яння, ня, *с.* Надежда, ожиданіе. *Ех, братіку! надіялись було ми, та й те надіяння ужє пропало.* Іер. Гал. Переясл. ніч.

Наді́ятися, ді́юся, ешся, *гл.* Въ Лохвиц. у.: **надія́тися, дія́юся, ешся,** *гл.* Надѣяться. *Наче ви схожі з нашим паничем, так не надіюсь, шоб були панич.* Слов. Д. Эварн.

Над'їда́ти, да́ю, еш, сов. в. **над'ї́сти, ї́м, ї́сй,** *гл.* Съѣдать, съѣсть часть. Желех.

Над'їжди́ти, вджу́, ди́ш, сов. в. **над'ї́хати, ї́ду, деш,** *гл* Подъѣзжать, подъѣхать. Желех.

Надклада́ти, да́ю, еш, сов. в. **надкла́сти, кладу́, де́ш,** *гл.* Откладывать, отложить часть.

Надколо́ти. См. **Надколювати.**

Надколупа́ти, па́ю, еш, *гл.* Надковырять.

Надко́лювати, люю, еш, сов. в. **надколо́ти, лю́, леш,** *гл.* Надкалывать, надколоть.

Надкороти́ти. См. **Надкорочувати.**

Надкоро́чувати, чую, еш, сов. в. **надкороти́ти, рочу́, тиш,** *гл.* Укорачивать, укоротить.

Надкоси́ти. См. **Надкошувати.**

Надко́шувати, шую, еш, сов. в. **надкоси́ти, кошу́, сиш,** *гл.* Надкашивать, надкосить.

Надкра́ювати, ра́юю, еш, сов. в. **надкра́яти, ра́ю, еш** и **надкро́ювати, ро́юю, юеш** сов. в. **надкро́їти, ро́ю, їш,** *гл.* Надрѣзывать, надрѣзать, урѣзывать, урѣзать, укорачивать, укоротить. *Як би ви мені трошки надкроїли чумарчину оцю, а то дуже довга.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Надкуси́ти. См. **Надкушувати.**

Надку́шувати, шую, еш, сов. в. **надкуси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Надкушивать, надкусить.

Надлама́ти См. **Надламувати.**

Надла́мувати, мую, еш, сов. в. **надлама́ти, ма́ю, еш,** *гл.* Надламывать, надломить.

Надлеті́ти. См. **Надлітати.**

Надлива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **надли́ти, наділлю́, наді́ллеш,** *гл.* Надливать, надлить, отливать, отлить.

Надли́нути, ну, неш, *гл.* Подлетѣть.

Надли́ти. См. **Надливати.**

Надліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **надлеті́ти, лечу́, ти́ш,** *гл.* Подлетать, подлетѣть, прилетать, прилетѣть. *Надлетіли гуси з броду, сколотили з піском воду.* Чуб. V. 138.

Надложи́ти, жу́, жиш, *гл.* = **Надкласти.**

Надломи́ти, млю́, миш, *гл.* Надломить. *Щоб гнучи, де не надломить.* О. 1861. IV. 34.

Надлу́бати, баю, еш, *гл.* Наковырять.

Надлю́дський, а, е. Сверхчеловѣческій. *Йому, а не мені надлюдську силу дала природа.* К. ЦН. 267. *Надлюдська сила в його слові дикім.* К. ЦН. 174.

Надля́ти, *гл.*=**Надлити.**

Надменши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Уменьшить, умалить.

Надменши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Уменьшиться, умалиться.

I. На́дмір, ру, *м.* 1) Чрезмѣрность. 2) Высокомѣріе, гордость. *Прислухались... до красомовних соймових докорів „можним панам, земним богам“, за їх безумний надмір.* К. Кр. 28.

II. На́дмір, надмі́ру, *нар.* Чрезмѣрно.

Надмі́рний, а, е. Чрезмѣрный. Желех.

Надмі́ряти, ряю, еш, *гл.* Отмѣрить немного.

Надмолоти́ти. См. **Надмолочувати.**

Надмоло́чувати, чую, еш, сов. в. **надмолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Вымолачивать, вымолотить часть.

Наднести́. См. **Надносити.**

Надно́сити, но́шу, сиш, сов. в. **наднести́, су́, се́ш,** *гл.* Подносить, поднести, приносить, принести.

На́до, *пред.*=**Над**=**Наді.** *А надо дверьми сам Господь стоїть.* О. 1862. IV. 22.

На́доба, би, *ж.* Нужда, необходимость. *По надобі, то найдеш і в кадобі.* Г. Барв. 15.

Надоби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* Быть угоднымъ кому. *А за міногцами Богу не молюся,—чим я Богу надоблюся?* Чуб. V 442.

Надобі́гти, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Надбігти.** *Ой надобіг брат до неї: що ж ти собі ізробила?* Гол. I. 39.

Надобіддя, дя, *с.* Предобѣденное время. Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Надо́бний, а, е. Прелестный, привлекательный, красивый. *Ой на день добрий, Ясеню надобний, уже я не твоя.* Чуб. V. 205.

Надо́бно, *нар.* Красиво, прелестно.

На́добок, добка, *м.*=**Надібок.**

Надовба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Наковырять, надолбить.

Надовба́тися, ба́юся, ешся, *гл.* Наковыряться; вдоволь надолбить.

На́довбень, бня, *м.* 1) Надолбокъ? 2) Болванъ, дубина (о человѣкѣ).

Надовбти́, бу́, бе́ш, *гл.*=**Надовбати.**

На́довго, *нар.* Надолго. *Хиба надовго старий жениться: або сам умре, або жінка покине.* ЗОЮР. I. 148.

На́довжниця, ці, *ж.* Нѣсколько (менѣе 20) плотовъ сплавляемаго дерева (тальб), соединенныхъ вмѣстѣ, одинъ за другимъ. Шух. I. 181. См. **Нашириця.**

Надога́д, *нар.* Намекая на что. *Надогад буряків, щоб дали капусти.* Ном. № 5700. См. **Догад.**

Надогну́ти, гну́, неш, *гл.*=**Надігнути.**

Надожда́ти. См. **Наджидати.**

Надозоли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Донять. *Надозолила мені катова дзундзуриха.* МВ. (КС. 1902. X. 147). *Дуже вже ви нам надозолили.* Стор.

Надоі́ти. См. **Надоювати.**

Надо́коло, *нар.* Вокругъ, кругомъ. *Кам'янець вінець: надоколо вода, а в середині біда.* Ном. № 710.

Надокуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **надоку́чити, чу, чиш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, наскучать, наскучить. *А вже ж тії кучері мені надокучили.* Ном. № 2085.

На́долобень, бня, *м.*=**Надовбень.**

На́долок, лку, *м.* Нижняя часть платья. Желех.

На́долонка, ки, *ж.* Нашивка изъ кожи или сукна на всю ладонь, чтобы не терлись рукавицы.

Надоло́нчити, чу, чиш, *гл.* Нашить на́долонки. Мнж. 186. См. **Надолонка.**

Надолужа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **надолу́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Наверстывать, наверстать, возмѣщать, возмѣстить, пополнять, пополнить. *Я те надолужу, як жи-*

вий буду. НВолын. у. *Хоче своє надолужити: рано встав, дак тепер качається.* 2) Насаливать, насолить кому; надоѣдать, надоѣсть. *Уже як він мені надолужив, то я рад би його у ложці води утопити.* Кіев. у. *А тут ще і Грицько надолужає: що-дня іде подушне правити.* Мир. Пов. I. 119. *Цей год щось не надолужають подушним,—може царь простив.* Волч. у. 2) Употреблять много, часто. *Він по нашому все надолужа.* Харьк. у. *Він горілку дуже надолужа.* Харьк. у.

Надоптáти, пчу, пчеш, *гл.*=**Навдоптати**.

Надóшник, ка, *м.* Водяная губка, бодяга, Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Надóювати, дóюю, еш, сов. в. **надоїти**, дою́, їш, *гл.* Надаивать, надоить.

Надпали́ти. См. **Надпалювати.**

Надпáлювати, люю, еш, сов. в. **надпали́ти**, лю́, лиш, *гл.* Сжигать, сжечь часть. *Надпалена свічка воскова.* Сим. 232.

Надпивáти, вáю, еш, сов. в. **надпи́ти**, надіп'ю, п'еш, *гл.* Отпивать, отпить, выпивать, выпить небольшую часть чего. *Він надпиває трохи. Тоді вона несе надпитую чарку молодій.* Грин. III. 431.

Надпи́лювати, люю, еш, сов. в. **надпиля́ти**, ля́ю, еш, *гл.* Надпиливать, надпилить.

Надпи́ти. См. **Надпивати.**

Нáдпізь, *нар.* Поздновато. *Отто учора надпізь пішли ми додому.* Левч. 110.

Надпливáти, вáю, еш, сов. в. **надпливти́** и **надплисти́**, ву́, ве́ш, *гл.* Подплывать, подплыть.

Надповзáти, зáю, еш, сов. в. **надповзти́**, взу́, зе́ш, *гл.* Подползать, подползти.

Надполови́нити. См. **Надполовинювати.**

Надполови́нювати, нюю, еш, сов. в. **надполови́нити**, ню, ниш, *гл.* Уменьшать, уменьшить на половину.

Надпорóти. См. **Надпорювати.**

Надпóрювати, рюю, еш, сов. в. **надпорóти**, рю́, реш, *гл.* Распарывать, распороть часть.

Надприрóдній, я, є. Сверхъестественный, чудесный. *Сяєво його духа було чимся надприроднім.* К. XII. 15.

Надпустóшити. См. **Надпустошувати.**

Надпустóшувати, шую, еш, сов. в. **надпустóшити**, шу, шиш, *гл.* Опустошать, опустошить часть чего. *Гетьманове... перейшли річку Рось коло Корсуня, надпустошили міста, потягли мимо.* К. Хм. 56.

Надрáти, деру́, ре́ш, *гл.*=**Надерти.**

Надривáти, вáю, еш, сов. в. **надірвáти**, ву́, веш, *гл.* Надрывать, надорвать. *Тихо-тихо Дунай воду колише, а ще й тихіш Маруся косу чеше, а що начеше, то на Дунай однесе, а що надриває, то й на Дунай пускає.* КС. 1883. II. 379.

Надривáтися, вáюся, ешся, сов. в. **надірвáтися**, ву́ся, вешся, *гл.* Надрываться, надорваться.

Надриґáнчик, ка, *м.* Щеголь, франтъ. *То шевчики, такі є надриґанчики,—як у місті.* Ном. № 10838.

Надри́ґатися, ґáюся, ешся, *гл.* Надергаться, наболтаться ногами. *Як повісили запорожці жида, то він надриґався, поки одубів.*

Надрíзати. См. **Надрізувати.**

Надрíзувати, зую, еш, сов. в. **надрізати**, ріжу, жеш, *гл.* Надрѣзывать, надрѣзать.

Нáдро, ра, *с.* 1) Нѣдра, лоно. *Нехай Господь її прийме, мою голубоньку, на своє надро.* МВ. I. 79. *Не приймеш кісточок моїх у рідне надро, де лежить старенький батечко.* О. 1862. IV. 91. 2) Пазуха. *Хліб десь за надром лежав.*

Надроби́ти, блю́, биш, *гл.* Нарѣзать кусочками. Желех.

Надрочи́ти. См. **Надрочувати.**

Надрóчувати, чую, еш, сов. в. **надрочи́ти**, чу́, чиш, *гл.* 1) Науськивать, наускать. *Надрочив собак на мене.* 2) У Стороженка **надрочи́ти** употреблено въ значеніи: быстро написать. *Намагаюсь писать...,—нічого в голову не лізе. Примірявсь-примірявсь, а далі й думаю: він дуже ласий до дівчат,—нехай же посміється,—взяв та й надрочив...* Стор., Вусн.

Надрубáти. См. **Надрубувати.**

Надру́бувати, бую, еш, сов. в. **надрубáти**, бáю, еш, *гл.* 1) Надрубывать, надрубить, подрубывать, подрубить. *Як вже надрубав дуже,—дуб похилився.* О. 1862. V. 82. 2) Надсѣкать, надсѣчь.

Надрукувáти, ку́ю, еш, *гл.* Напечатать. *Надруковано сю книгу вже давно. Оттут він свесь, хоч надрукуй.* Шевч. 463.

Надря́гнути, гну, неш, *гл.* Высохнуть, просохнуть. Угор.

Надря́пати, паю, еш, *гл.* 1) Расцара-

пать, нацарапать. 2) Нацарапать, написать некрасиво.

Надса́да, ди, *ж.* Болѣзнь, повреждепіе отъ тяжелой работы; надорванность. *З великою худобою животу надсада, з хорошою дружиною серденьку відрада.* Чуб. V. 532.

Надса́джувати, джую, еш, сов. в. **надсади́ти**, **джу́**, **диш**, *гл.* 1) Надорвать, причинить вредъ здоровью тяжелой работой и пр. 2) —**бе́бехи**, **печінки́**. Колотить, поколотить, отбивать, отбить бока, внутренности. Ном. № 8176. *Насилу десять чоловік його подужали,—деяким таки добре надсадив бебехи.* Стор. МПр. 84. *Гей, хто зо мною вийде битись?.. Я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15.

Надса́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **надсади́тися**, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Надрываться, надорваться.

Надсила́ти, **ла́ю**, еш, сов. в. **надісла́ти**, **дішлю́**, **шлеш**, *гл.* Присылать, прислать. *Лист надіслав просто у волость.* Г. Барв. 410.

Надсипа́ти, **па́ю**, еш, сов. в. **надси́пати**, **плю**, **плеш**, *гл.* Отсыпа́ть, отсыпать часть.

Надсиха́ти, **ха́ю**, еш, сов. в. **надсо́хнути**, **ну**, **неш**, *гл.* Подсыхать, подсохнуть.

Надсіда́ти, **да́ю**, еш, сов. в. **надсі́сти**, **ся́ду**, **деш**, *гл.* Осѣдать, осѣсть немного. *Гора надсіла й завалила хату.*

Надсіда́тися, **да́юся**, ешся, сов. в. **надсі́стися**, **ся́дуся**, **дешся**, *гл.* Надрываться, надорваться. *Не надсівшися, не вмерти.* Ном. № 7183. *Як збрешеш, то хоча надсядься.* Котл. Ен.

Надсіка́ти, **ка́ю**, еш, сов. в. **надсікти́**, **січу́**, **че́ш**, *гл.* 1) Надсѣкать, надсѣчь. 2) О лошади: сбивать, сбить, оцарапывать, оцарапать. *Кінь надсік собі ногу.*

Надсі́сти, **ся**. См. **Надсідати**, **ся**.

Надска́кувати, **кую**, еш, сов. в. **надско́чити**, **чу**, **чиш**, *гл.* 1) Подбѣгать, подбѣжать. 2)—**кому́**, **перед ки́м**. Подслуживаться, подольщаться къ кому.

Надсми́кати. См. **Надсмикувати**.

Надсми́кувати, **кую**, еш, сов. в. **надсми́кати**, **каю**, еш, *гл.* Надергивать, надергать немного. *Надсмикали з скирти іна чимало.*

Надсмокта́ти. См. **Надсмоктувати**.

Надсмо́ктувати, **тую**, еш, сов. в. **надмокта́ти**, **кчу́**, **чеш**. *гл.* Надсасывать, адсосать.

Надсо́хнути. См. **Надсихати**.

Надсува́ти, **ва́ю**, еш, сов. в. **надсу́нути**, **ну**, **неш**, *гл.* Пододвигать, пододвинуть

Надтекти́. См. **Надтікати**.

Надтеса́ти. См. **Надтісувати**.

Надтина́ти, **на́ю**, еш, сов. в. **надтя́ти**, **надітну́**, **неш**, *гл.* Надрубливать, надрубить, подрубливать, подрубить, надрѣзывать, надрѣзать.

Надти́нник, **ка**, *м.* Раст. Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Надтиха́ти, **ха́ю**, еш, сов. в. **надти́хнути**, **хну**, **неш**, *гл.* Притихнуть, нѣсколько стихнуть. *Може надтихне трохи вітер.* Камен. у.

Надтіка́ти, **ка́ю**, еш, сов. в. **надтекти́**, **течу́**, **че́ш**, *гл.* Утекать, утечь немного. *Надтекло з повної бочки трохи горілки.*

На́дтісувати, **сую**, еш, сов. в. **надтеса́ти**, **тешу́**, **шеш**, *гл.* Надтесывать, надтесать. Желех.

На́дтічка, **ки**, *ж.* = **Підтічка**. Гол. Од. 20.

На́дто, *нар.* 1) Слишкомъ, излишне, слишкомъ много, черезчуръ. *Люде надто вже стали грішні.* Г. Барв. 456. *Іден надто має, а другий нічого.* Камен. у. *Надто знай, да ще питай.* 2) Сверхъ того, къ тому-же; особенно. *А надто вам росказать би, як козак чорнявий під вербою над водою, обнявшись, сумує.* Шевч. Гайд. *А за лихо... та цур йому! Хто його не знає!.. А надто той, що дивиться на людей душею.* Шевч. 3) Еще больше. *І наказав їм, щоб нікому не говорили. Що ж більше він наказував, то надто більше вони проповідували.* Єв. Мр. VII. 36. *Я його прошу: мовчи; а він надто голосить.* Канев. у.

Надто́ка, **ки**, *об.* Тотъ, кто „надточвв" что-либо. Александровск. у.

Надторчи́ти, **чу́**, **чи́ш**, *гл.* Надрѣзать немного. *Коли б я знала, котрий голуб мій, то я б його назначила... Я б йому хвостик надторчила.* Рк. Макс.

Надточи́ти. См. **Надточувати**.

Надто́чувати, **чую**, еш, сов. в. **надточи́ти**, **чу́**, **чиш**, *гл.* 1) Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить. *Треба розуму надточити, де сила не візьме.* Ном. № 5843. 2) Выцѣживать, выцѣдить, выточить часть (жидкости).

Надтя́ти. См. **Надтинати**.

Надуби́ти, **блю́**, **биш**, *гл.* Набрать, захватить. *Як ускочив, так жменю оріхів і надубив.* Борз. у.

Надуваний, а, е. Надутый. *Плели віночок з чистою злота, а хоць не злотий, та злотом надуваний.* Чуб. V. 300.

Надувати, ваю, еш, *гл.*=**Наднмати**.

Надуватися, ваюся, ешся, *гл.*=**Надиматися**.

Надудкуватий, а, е. Съ полнымъ стеблемъ. *Очерет густий та й надудкуватий.* Мил. 105.

Надуживання, ня, *с.* 1) Злоупотребленіе. 2) Излишество, неумѣренность, пользованіе чѣмъ-либо сверхъ возможности *Яке безрозумне надуживаннє святих любови прав і жизні занедбаннє.* К. Дз. 218.

Надуживати, наю, еш, сов. в. **надужити**, **живу**, **веш**, *гл.* Злоупотреблять, злоупотребить.

Надужиток, **тку**, *м.* Злоупотребленіе. Желех.

Надукола, *нар.*=**Надокола**. *Я засадила садом-виноградом надукола увесь двір.* Чуб. V. 419.

Надулісся, ся, *с.* Мѣсто возлѣ лѣса, опушка лѣса. *А що то ти, чоловіче, робиш? Защо ти нашого німого старця б'єш?—обізвавсь до нього чоловік із надулісся, та й гукнув на товариство, а ті так і вискочили з лісу.* Кв. Пов.. (изд. 1887, т. II. 9).

Надумати, **маю**, еш, *гл.* 1) Вздумать, придумать. 2) Вспомнить.

Надуматися, **маюся**, ешся, *гл.* Задумать, надуматься. *Надумалась іти в Київ.* МВ. I. 22.

Надурити, **рю**, **риш** (**кого**), *гл.* 1) Обмануть. Желех. 2) Наобманывать многихъ.

Надуріти, **рію**, **еш**, *гл.* Надѣлать глупостей, накуролесить.

Надусатися, **саюся**, **ешся**, *гл.* Надуваться, важничать. *Богослов преважно розляжеться, підійме плечі, щоб ширші здавались, надусається...* Св. Л. 229.

Надути, **ся**. См. **Надимати**, **ся**.

Надушити. См. **Надушувати**.

Надушувати, **шую**, **еш**, сов. в. **надушити**, **шу**, **шиш**, *гл.* Надавливать, надавить. Харьк. у. *Нащо ж тобі, моя мила, так тяжко робити, на пальчиках ріхурчики надушити?* Грин. III. 325.

Надха, **хи**, *ж.* Отрыжка съ непріятнымъ запахомъ. *Іззів десять яєць.—Що ж, тебе і надха не напала?* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Надхмарний, а, е. Заоблачный. Желех.

Надхненний, **а**, е. Вдохновенный; вдохновленный.

Надхнення, **ня**, *с.* Вдохновеніе.

Надхнути. См. **Надихати**.

Надходити. См. **Надіходити**.

Надходити, **джу**, **диш**, *гл.* Повредить немного отъ хожденія обувь, одежду.

Надціджувати, **джую**, **еш**, сов. в. **надцідити**, **джу** **диш**, *гл.* Отливать, отлить часть, цѣдя. *Надцідити треба юрщика.* Константиногр. у.

Надцюкати, **каю**, **еш**, *гл.* Надрубить, надсѣчь.

Надчалистий, а, е=**Наддуристий**. Вх. Зн. 39.

Надчухрати, **раю**, **еш**. *гл.* Срубить часть вѣтвей съ дерева.

Надшивати, **ваю**, **еш**, сов. в. **надшити**, **шию**, **еш**, *гл.* Пришивать, пришить.

Надягання, **ня**, *с.* Надѣваніе на себя.

Надягати, **гаю**, **еш**, сов. в. **надягти**, **гну**, **неш**, *гл.* Надѣвать, надѣть. *Став він свиту надягать.* Гліб. 46.

Надякуватися, **куюся**, **ешся**, *гл.* Достаточно поблагодарить. *Радіють та Богові не надякуються.* Мир. ХРВ. 46.

Надякуватися, **куюся**, **ешся**, *гл.* Побыть достаточно долго дьячкомъ.

Наемець, **мця**, *м.* Наемникъ, въ частности—наемный рабочій у собственника **полонини**, присматривающій за скотомъ. Шух. I. 189. См. **Найомець**.

Нажабитися, **блюся**. **бишся**, *гл.* Надуться, напыжиться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. Л. 291.

Нажалкуватися, **куюся**, **ешся**, *гл.* Наплакаться, насѣтоваться. 2) Нажаловаться, наябедничать.

Нажарити. См. **Нажарювати**.

Нажартуватися, **туюся**, **ешся**, *гл.* Нашутиться, наиграться.

Нажарювати, **рюю**, **еш**, сов. в. **нажарити**, **рю**, **риш**, *гл.* Нажаривать, нажарить; напаливать, напалить. *От нажарили дванадцять биків.* Рудч. Ск. II. 83.

Нажати. См. **Нажинати**.

Нажахатися, **хаюся**, **ешся**. *гл.* Набраться страха.

Нажвакатися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Нажеваться, наѣсться.

Нажебрати, **раю**, **еш**, *гл.* Добыть нищенствомъ, напросить милостыни.

Нажекати, **каю**. **еш**, *гл.* Напугать. Мнж. 186.

Нажертися. См. **Нажиратися**.

Нажи́ва, ви, *ж.* Пожива. *У нашому селі є нажива старшині.* Волч. у.

Нажива́ти, ва́ю, еш, сов в. **нажи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* Наживать, нажить, пріобрѣтать, пріобрѣсть. *Добро наживать.* Рудч. Ск. I. 20. *Вже не нажити йому другої такої дружини.* МВ. (О. 1862. I. 92). *Не напоївши, не нагодувавши, ворога не наживеш.* Ном. № 9549.

Нажива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **нажи́тися, живу́ся, ве́шся,** *гл.* Достаточно проживать, прожить. *А тяжче-важче моloденькій не наживишись помірати.* Чуб. V. 146. *Теперенъки, думаю, наші дівчата наживуться без моєї пані.* МВ. (О. 1862. III. 56).

Наживи́ти, влю́, виш, *гл.* Приметать, сметать (о шитьѣ). НВолын. у.

Наживни́й, а́, е́. Благопріобрѣтенный. *У його земля наживна, а не батьківщина або дідівщина.* Волч. у.

Нажи́во, *нар.* На жизнь. *Пив горілку не наживо, а на смерть.* О. 1861. X. 32.

Нажи́лювати, люю, еш, *гл.* Заставлять чрезмѣрно работать. *Було лучче за старих панів: думали, що і за молодих так буде, а молоді як стали нажилювать!..* О. 1861. X. 32.

Нажи́н, ну, *м.* Количество сжатаго хлѣба.

Нажина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нажа́ти, жну́, не́ш,** *гл.* Нажинать, нажать. *Поміг Бог нажати сніп; коли б Бог поміг нажати сто кіп.* Ном. № 10167.

Нажира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **наже́ртися, ру́ся, ре́шся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Ніяк не нажереться.* НВолын. у.

Нажи́ти, ся. См. **Наживати, ся.**

Нажитни́й, а́, е́. Благопріобрѣтенный, наживной. *То все нажитне,—ізнов розживемося. Як піиде на добро, то й купимо.* Г. Барв. 285. **Нажитна́ дити́на.** Ребенокъ рождевный внѣ брака. *Людське око на мене гостро дивилось, і на мене, і на моє нажитне, на моє неблагословенне.* Г. Барв. 484. См. **Наживний.**

Наза́вжди, *нар.* Навсегда. Ном. № 13421.

Наза́влеги, *нар.*=**В-обляги.** Желех.

Назавмі́ру, *нар.* Чрезмѣрно, слишкомъ. См. **Назауміру.**

Наза́втра и **наза́втре,** *нар.* На слѣдующій день. *Назавтра лагодився ярмарок у близькому містечку.* Левиц. I. 273. *Назавтре, як розвиднило, пійшов до моря.* Рудч. Ск. I. 136.

Наза́вше, *нар.*=**Назавжди.** *Тя назавше щиро кохаю.* Голов. I. 347.

Наза́д, *нар.* 1) Назадъ. *Назад руки пов'язали.. Молода з жахом одступила назад.* Стор. МПр. 54. *Надіть сорочку пазухою назад.* Ном. № 285. 2) Обратно. *Нехай не вертається назад.* Єв. Мр. XIII. 16.

Наза́ді, *нар.* Сзади; прежде. *Коли б (той) розум наперед, що потім назаді знайдеться.* Ном. № 5406.

Назапа́сити, па́шу, сиш, *гл.* Припасти. *Погнили наші сіна: мало хто назапасив на зіму.* О. 1862. I. 59.

Назара́нці, *нар.* На разсвѣтѣ.

Назарі́з, *нар.* На убой.

Назаумі́ру, *нар.* = **Назавміру.** МВ. II. 80.

Назбива́ти, ва́ю, еш, *гл.* 1) Сбить нѣсколько штукъ. 2) Напахтать масла. *Жінка назбивала діжечку масла.* Рудч. Ск. II. 167. 3) **Назбива́ти гро́шей.** Собрать денегъ. Желех.

Назбіга́тися, га́юся, ешся, *гл.* Сбѣжаться. *Тут назбігалось народу.* Рудч. Ск. II. 13.

Назбіра́ти, ра́ю, еш, *гл.* Насобирать. *Пішло, дровець назбірало да протопило хату.* Рудч. Ск. I. 39.

Назбіра́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Собраться. *Багацько назбіралось тою люду.* Стор. МПр. 75.

На́зва, ви, *ж.* Названіе, наименованіе. К. Бай. 34.

Назва́ний, а, е. 1) Названный. 2) Названный (о родственникѣ). *Чужий отець, названий, чуже дитя клене-проклинає.* Н. Дума. *Прикликав названого сина свого.* Г. Барв. 196. **Назва́на роди́на.** Свойственники, не кровные родственники. *А як пристигла нещасна година, названа і кревна відреклась родина.* Нп. 3) Именованный (о числѣ). К. Грам. 112.

Назва́ти, ся. См. **Називати, ся.**

I. На́звище, ща, *с.* Названіе.

II. На́звище, *нар.* 1) Сверхъ, свыше. *Два клубки підкання пішло назвище од основи.* Константиногр. у. 2) Болѣе, чѣмъ нужно. Желех.

Назволіка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Стянуть много, многихъ въ одно мѣсто.

Назворо́т, *нар.* Навыворотъ, наоборотъ. *І все робили назворот.* Котл. Ен. IV. 64.

Назга́д, *нар.* Напамять.

Назганя́ти, ня́ю, еш и **назго́нити, ню, ниш,** *гл.* Согнать вмѣстѣ.

Наздава́ти, даю́, є́ш, *гл.* Надавать, надарить.

Назди́б, *нар.* Навстрѣчу.

Наздив, *нар.* На удивленіе.

Наздирати, **раю**, **єш**, *гл.* 1) Насдирать, надрать. 2) Надрать, награбить. *Грошей наздирали з нашою брата, багатіють.* Мвр. Пов. I. 142.

Наздобувати, **ваю**, **еш**, *гл.* Достать, добыть во множествѣ.

Наздовж, *нар.* Въ длину. Свидн. (О. 1861. XI. 34).

Наздогад, *нар.*=**Надогад**.

Наздоганяти, **няю**, **еш**, сов. в. **наздогнати**, **жену**, **неш**, *гл.* Догонять, догнать, настигать, настигнуть. *Біг, бач, дак не випередить і не наздожене.* Рудч. Ск. II. 186.

Наздогін, **наздогінці**, *нар.* Въ догонку; въ погоню *Наздогін не націлуваться.* Ном. № 5265. *Пани ж наші, пани голоколінці; як ми в шинок, то й ви наздогінці.* Ном. № 1190.

Наздогнати. См. **Наздоганяти**.

Наздогонити, **гоню**, **ниш**, *гл.*=**Наздоганяти**. *Запрягайте, слуги мої, коні вороніі, наздогоньте літа мої, літа молодії.* Мет. 253.

Наздоптати. См. **Наздоптувати**.

Наздоптувати, **тую**, **еш**, сов. в. **наздоптати**, **пчу**, **чеш**, *гл.* Наступать, наступить ногой. *До Дмитра—„а люшки, бо тя перескочу"! а по Дмитрі—„а кота, бо тя наздопчу".* Ном. № 497.

Наздоровкатися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Наздравствоваться. *На всяк чмих не наздоровкаєшся.* Ном. № 4714.

Наздріти, **рю**, **риш**, *гл.* 1) Замѣтить, усмотрѣть. 2) Заглянуть. *Не можна і в хату наздріти.*

Наздрітися, **рюся**, **ришся**, *гл.* Осмотрѣться. *Як прийду додому, то свекруха не дає й наздрітися, все мене лає.* Міус. окр.

Назививати, **ваю**, **еш**, сов. в. **назвати**, **зву**, **звеш**, *гл.* Называть, назвать. *Та нічого не сказала, тілько серденьком назвала.* Мет. 75.

Називатися, **ваюся**, **ешся**, сов. в. **назватися**, **звуся**, **звешся**, *гл.* Называться, назваться. *А та палиця—пан називається.* Ном. № 1140.

Назимий, **а**, **е**=**Назімий**.

Назимковатиця, **ці**, *ж.*=**Назімковатиця**.

Назимок, **мка**, *м.*=**Назімок**.

Назирати, **раю**, **еш**, сов. в. **назирнути**, **рну**, **неш**, *гл.* 1) Наблюдать, наблюсти, присматривать, присмотрѣть. *І назирали його, чи зцілить у суботу.* Єв. Мр. III. 2. *Назирай орлиним оком сирітськую хату.* К. Досв. 105. *Цікава Масюківна назирала гостя з вікна.* Левиц. Пов. 196. 2) Видѣть, увидѣть. *Що оком назирне,—пліндрує.* К. ЦН. 253. 3) Навѣдываться, навѣдаться.

Назирити, **рю**, **риш**, *гл.* Насмотрѣть, усмотрѣть. *Назирив він коненя на ярмарку.* Рудч. Ск. II. 175. *Стемніло. Назирив я в полі—огонь кладуть хлопці, ночують.* К. (О. 1861. IV. 151).

Назирком, *нар.* Слѣдомъ, не выпуская изъ виду. *Пішов, а я за ним назирком: до яких се знакомих людей він ходить.* МВ. I. 62.

Назирнути. См. **Назирати**.

Назирцем, **назирці**, *нар.*=**Назирком**. *Пішов він назирцем за Марусею.* Кв. I. 22. *Я за нею назирці до самих небожевих воріт.* Левиц. Пов. 343.

Назичати, **чаю**, **еш**, сов. в. **назичити**, **чу**, **чиш**, *гл.* 1)=**Позичати**, **позичити**. *Ну, я тобі назичу хліба.* Рудч. Ск. 2) Только сов. в. Насказать много пожеланій. *Назичили йому товариші усякою добра: і щастя, і здоров'я, і довгих літ.*

Назілки, (**кiв?**), *мн.* Мужское сѣмя у пчелъ. *Як на молочко в матки трутні накидають назілки, то й вилупляться бджоли.* Лебед. у.

Назімий, **а**, **е**. Озимый. *Ми віночки плетемо не з золота,—з яриці, з назімої пшениці.* Чуб. III. 233.

Назімковатиця, **ці**, *ж.* Корова, дающая молоко съ „**назімком**".

Назімок, **мка**, *м.* Годовалый бычокъ.

Наз'їздитися, **джуся**, **дишся**, *гл.* Съѣхаться многимъ. Желех.

Назлітатися, **таюся**, **ешся**, *гл.* Слетѣться во множествѣ. *Назліталось їх така сила, що Господи!* Рудч. Ск. II. 110.

Назмагатися, **гаюся**, **ешся**, *гл.* Наспориться вдоволь.

Назмітати, **таю**, **еш**, *гл.* Смести (въ одно мѣсто), собрать. *Назмітай у засіці борошенця.* Рудч. Ск. II. 2.

Назнаменати, **наю**, **еш**, *гл.* Обозначить. *Чого на місяці тиї плями?..—То ще як Каїн убив Авеля, то Бог назнаменав на місяці той гріх своєю рукою.* К. ЧР. 148.

Назнарошки, **назнарошне**, *нар.* Нарочно, съ умысломъ.

Назнати, **наю**, **еш**, *гл.* Узнать о существованіи въ данномъ мѣстѣ, открыть. *Я назнав зайчицю з зайченятами.* Мнж.

30. *Десь назнала лисиця у лісі пастку.* Рудч. Ск. I. 21.

Назна́тися, на́юся, ешся, *гл.* Знать многихъ. *Чи то ж усіх назнаться?* МВ. (О. 1862. I. 78).

Назнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **назначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить, намѣчать, намѣтить; обозначать, обозначить. Шух I. 182. *Піймуть поля, скільки їм назначиш.* К. Псал. 236. *Бог назначив, то й здохла ялівка.* Каменец. у.

Назневажа́тись, жа́юся, ешся (**над чим**), *гл.* Поиздѣваться надъ чѣмъ. *Ти ж над чужим ділечком назневажалась.* Мил. 205.

Назо́ла, ли, *об.* Причиняющій много хлопотъ. НВолын. у. *Це не корова, а просто назола. У хлів її поставиш,—не їсть нічого й не п'є, на пашу випустиш,—теж толку нема.* Борз. у.

Назо́листий, а, е. Надоѣдливый.

Назоли́ти(ся), лю́(ся), лиш(ся), *гл.* 1) Надоѣсть, досадить. *Ти мені назолив(ся).* НВолын. у. 2) Нащелочить, набучить.

Назори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Усмотрѣть, замѣтить. *Він їх ще уперед назорив, що вони прийшли туди.* Константиногр. у. *Впала вона мені добре в око, ледві я її назорив.* МВ. (КС. 1902. X. 150). *Вони* (злодії) *і назорили, що у батюшки така добренна патериця з срібною головкою.* Мнж. 107.

Назорі́тися, рі́юся, ешся, *гл.* Посвѣтить сколько желалось. *Зійшла зоря, зійшла зоря, та й не назорілася.* Чуб. V. 354.

Назрива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Нарвать. *Хвіялочок на віночок назриваю.* Мет. 138.

Назуби́ти, ся. См. **Назублювати, ся.**

Назу́блювати, блюю, еш, сов. в. **назуби́ти, блю́, биш,** *гл.* О пилѣ, серпѣ: натачивать, наточить, нарѣзывая зубья. Вас. 164. *Назублювати пилку.*

Назу́блюватися, блююся, ешся, сов в. **назуби́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* Пустить ростки. *Уже котре зерно на мокрій землі, те назубилося.* Міус. окр.

Назува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **назу́ти, зу́ю,** еш, *гл.* Надѣвать, надѣть на ноги, обувать, обуть. *Бери чобіт, назувай! На ногах черевички нові..., ще не назувані.* Св. Л. 74.

Назу́кісь, *нар.* Наискось.

Назу́стріч, *нар.* Навстрѣчу. *А москалі їй назустріч, як один верхами.* Шевч. 88.

Назу́ти. См. **Назувати.**

Наїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **наї́сти, наї́м, наї́сі́,** *гл.* 1) Съѣдать, съѣсть извѣстное количество. 2) Только сов. в. Преслѣдовать. *Оце наїдають цього чоловіка.* Черном.

Наїда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **наї́стися, ї́мся, ї́сися,** *гл.* Наѣдаться, наѣсться. *Чи мало, то наїдяться, чи багато, то поїдять.* Ном. № 783.

Наї́дений и **наї́джений, а, е.** Накормленный, сытый. *Я буду що-дня і наїдена, і напита.* Мнж. 7.

Наї́док, дку, *м.* 1) Яство. *Перед дівчиною напитки, наїдки.* Мет. 95. 2) Насыщеніе. **Наї́дку, як з хро́ну.** Этимъ нельзя наѣсться. Мнж. 168. *По кавунах малий наїдок.* Лебед. у. *Не ходиться о наїдок, але о покушання.* Ном. № 12116.

Наїджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Наїздити.**

Наї́житися. См. **Наїжуватися.**

Наї́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **наї́житися, жуся, жишся,** *гл.* Наёживаться, наежиться.

Наї́зд, ду, *м.* Съѣздъ, наѣздъ. Мир. ХРВ. 108. *Наїзд був великий у цей ярмарок: здалеки понаїздили купці.* Волч. у.— МВ. (О. 1862. III. 45).

Наїзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **наї́хати, ї́ду, деш,** *гл.* 1) Наѣзжать, наѣхать, съѣзжаться, съѣхаться куда-либо. *Наїхали подоляне з Подолу.* Мет. 161. 2) Наѣзжать, наѣхать на что-либо. *Їхали, їхали і наїхали, де дороги росходяться.* Мнж. 28.

Наї́здитися, джуся, дишся, *гл.* Наѣздиться. *Дарованим конем не наїздишся.* Ном. № 4614.

Наї́зжий, а, е. Пріѣзжій, заѣзжій. *Дав приказ, щоб наїзжі купці йшли її одчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Наїмли́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Наямлити.** *Наїмлила у Н. грошей.* Зміев. у.

Наї́сти, ся. См. **Наїдати, ся.**

Наї́хати. См. **Наїздити.**

Най, *нар.* 1)=**Нехай**=**хай.** *Хто не умів молитися, най іде на море учитися.* Ном. № 145. *Зачекай ти хоть годиноньку малую, та най я постелю постелю білую.* Гол. 2) Приставка къ прилагательнымъ и нарѣчіямъ въ формѣ сравнительной степени для образованія превосходной степени: *найбідніший, найбільше. Ой сину мій, сину, сину найвірнійший.* Грин. III. 689. *Се надило до вдови найуродливіших та найпрацьовитіших дівчат із села.* Г. Барв. 305.

Найгра́ти, гра́ю, еш, *гл.* Поиграть. Рудч. Ск. I. 76.

На́йда, ди, *ж.* Найденышъ.

Найду́х, ха, *м.* Найденышъ муж. пола. Вх. Зн. 39.

Найду́шка, ки, *ж.* Найденышъ женскаго пола. Желех.

На́йманка, ки, *ж.* Спросъ на наемъ, наемъ. *Як що є найманка де, а в тебе й шкапа є, то заробиш.* Лебед. у.

Найма́ння, ня, *с.* Наемъ, нанимаціе.

Найма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **найня́ти и наня́ти, йму́, меш,** *гл.* Нанимать, нанять. *Він пішов наймати наймита.* Рудч. Ск. І. 170. *Найняв майстрів.* Рудч. Ск.

Найма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **найня́тися и наня́тися, йму́ся, мешся,** *гл.* 1) Наниматься, наняться. *Найнявся,—продався.* Посл. 2) Понатужиться, налечь. Въ этомъ значеніи встрѣчается въ выраженіи: **Найми́сь!** т. е. наляжь на весло, сильнѣе греби!—окликъ, которымъ рулевой приказываетъ гребцамъ усилить ходъ лодки. Вас. 189.

Найменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Наименовать, назвать. 2) Назначить.

Найменува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Наименоваться, назваться.

На́йми, мів, *м. мн.* Наемъ; служба по найму. *Нехай вона сердешна од наймів трохи одпочине.* О. 1862. III. 11. (Шевч.). **Піти́ в на́йми.** Наняться. *Матінко наша! Не журися ти нами: як поростемо, підемо в найми.* Нп.

На́ймит, та, *м.* Наемникъ, нанятый работникъ. Ум. **Найми́ток, на́ймитонько** (Желех.), **наймито́чок.** *Чого ти, наймитку, так рано встаєш?—Та я то обуваннячком, то одяганнячком надолужу.* Ном. № 10851. *Іде наймит із панщини, на воли гукає; а хазяйка з усіх мисок вечерю зливає: „Отеє ж тобі, наймиточку, вечеря з обідом,—не 'доїси вечерею, то доїдай хлібом; та не берись, наймиточку, до хліба м'якого,—візьми собі на полиці сухаря цвілого".* Нп. Ув. **Найми́ще, наймитю́га.** *Приймай, жінко, та вареники, бо вже йде наймитище.* Грин. III. 557. *Доорався бідний наймитюга до вечірнього впруга.* Грин. III. 558.

На́ймитський, а, е. Принадлежащій наемному рабочему. *Поб'ють тебе, господине, наймитськії сльози.* Грин. III. 556.

На́ймиття, тя, *соб.* Прислуга. *Ой рад же б я ходити* (парубок до дівчини), *в тебе наймиття лихе.* Нп.

Наймитува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Служить по найму. *Буде вже мені, каже, наймитувати,—може, каже, своє хазяйстечко заведу.* Рудч. Ск. І. 149.

Наймитча́, ча́ти, *с.* Мальчикъ нанятый. *Гонивши волики свої без наймитчати сам на пашу.* Мкр. Г. 58.

Наймитчу́к, ка́, *м.* Нанятый для услугъ мальчикъ. *Послав наймитчука по горілку.* Черк. у.

Наймитю́га, ги, *м.* Ув. отъ **на́ймит.**

На́ймиця, ці, *ж.* Наемъ, наемная плата. *Балакають про те, скільки кому коштує паша за літо та зіму; один каже, що він купив уже на 9 карбованців, а другий каже: „а мені оце з наймицею* (т. е. съ тѣмъ, что стоило нанятое сѣно на лугу) *стало вже карбованців 15".* Лебед. у.

На́ймичка, ки, *ж.* Наемница, наемная работница. *Чи я в тебе, мій миленький, за наймичку робила?* Нп.

Наймичкува́ти, чку́ю, еш, *гл.* Быть наемной работницей, служанкой. Г. Барв. 131, 526.

На́ймиччин, а, е. Принадлежащій наемной работницѣ. *Наймиччина дитина.*

Найня́ти, ся. См. **Наймати, ся.**

Найо́мець, мця, *м.* Наниматель. *Хто то поїхав?—Та то найомець од рудого пана наймати на молотилку.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. 2) Подставной рекрутъ, по найму идущій за кого либо, наемщикъ. О. 1862. V. 92. См. **Наємець.**

Найпа́к, *нар.*=**Найпаче.** Желех.

Найпа́че, *нар.* Наиболѣе, особенно, въ особенности. *У нас сей год ярина хороша, а найпаче просо.* Черк. у. Сим. 227.

Найпе́рше, *нар.* Прежде всего.

Найсампе́ред, *нар.*=**Насамперед.**

На́йство, ва, *с.* Напасть? Встрѣчается въ заговорѣ, произносимомъ, когда идти на судъ: *„Вовчими зубами одгризуся, ведмежою силою одборюся,—я цього найства нічого не боюся".* Чуб. І. 95.

Найти́, ся. См. **Находити, ся.**

Найтича́нка, ки, *ж.* Родъ брички. *Найтичанка запряжена у триконь.* Стор.

Найупе́ре́д, найупереді́, *нар.* Прежде всего. *Ще нікого не примітила, а його найупереді.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Найясні́ший, а, е. Августѣйшій (употребл. въ титулѣ). *Королю шведський, добродію, найясніший мій пане!* Макс. 89.

Накади́ти, джу́, диш, *гл.* Накадить.

Нака́з, зу, *м.* 1) Распоряженіе, при-

казъ. *А тут і наказ: у поход згодитись.* МВ. (О. 1862. III. 76). *Прозьба панська рівно з наказом ходить.* Ном. № 1209. 2) Водяная болѣзнь у овецъ. Угор.

Наказа́ти. См. **Наказувати**.

Наказú́тися, жу́ся, зишся, *гл.* 1) Набѣситься. 2) Получить водяную болѣзнь (объ овцахъ или рогат. скотѣ). Угор.

Нака́зний, а, е. Исправляющій должность. *Наказний гетьман, отаман. Я збудив свого наказного, передав йому отаманство та й вернувся додому.* Г. Барв. 143.

Нака́зувати, зую, еш, сов. в. **наказа́ти, кажу́, жеш,** *гл.* 1) Приказывать приказать. 2) Передавать, передать словесно. *Накажи братові, щоб він приніс граблі. Да далсченько мій миленький,— ніким наказать... Да накажу я свойму милому хоть рідним братком.* Грин. III. 166. *Ой накажи, галко, ой накажи, чорна, од кошового вісти.* Грин. III. 602. Говорить, наговорить много. *Наказав стільки, що й не переслухаєш.* **Наказа́в на вербі груш.** (Ном. № 6891) или: **Наказа́в три мішки́ греча́ної во́вни.** Наговорилъ невозможнаго, несбыточнаго, несообразностей.

Нака́кати, каю, еш, *гл.* 1) Дѣтск.: Испражниться. 2) О великороссахъ: наговорить слова *какъ: Прийшов кацап, подивився, накакав, накакав та й пішов.*

Накалапу́цати, цаю, еш, *гл.* Намѣшать, наболтать. *Накидала усячини у помийницю та накалапуцала, накалапуцала, та й винесла,—поїли і похапали все.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн.

Накаля́ти, ляю, еш, *гл.* Напачкать, нагадить. *Да таку купу накаляв здорову, як хата.* Рудч. Ск. I. 39.

Нака́пати, ся. См. **Накапувати, ся.**

Нака́постити, ка́пощу, стиш, *гл.* Напакостить.

Нака́пування, ня, *с.* Въ рисункѣ раскрашенныхъ **мисо́к:** одиночныя круглыя точки. Вас. 184.

Нака́пувати, пую, еш, сов. в. **нака́пати, паю, еш,** *гл.* Накапывать, накапать. *Ой у полі криниченька повна води та й накапала.* Чуб. V. 986.

Нака́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **нака́патися, паюся, ешся,** *гл.* По каплямъ увеличиваться, увеличиться.

Накара́скатися, каюся, ешся, *гл.* Навязаться, пристать.

Накара́ти, ра́ю, еш, *гл.* Наказать, покарать. *От накарав мене Бог таким чоловіком!* Г. Барв. 100. *Накарав їх, то й торби страшно.* Ном. № 5794.

Накара́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Перенести наказаніе, кару; претерпѣть несчастіе, горе.

Накарбува́ти, бу́ю, еш, *гл.*) Нарѣзать, насѣчь, сдѣлать насѣчки на чемъ. *Накарбував мов пугою по воді.* Ном. № 3938. 2)—**на ко́му.** Записать нарѣзками на комъ-либо долгъ. *На тобі... більш накірбовано, ніж у тебе волосся на голові.* К. Бай. 44.

Накарпа́с, су, *м.* Потасовка. *Пішли кулачні накарпаси, в виски і в зуби стусани.* Котл. Ен. V. 70. *Дали рутульцям нака́рпас.* Котл. Ен. V. 52.

Накарува́ти ру́ю, еш, *гл.* О глазахъ: сдѣлать карими, нарисовать карими. Встрѣчено въ пѣснѣ: *Ой голубе сив, коли б ти ожив... Я б твої крила позолотила, я б твої очиці накарувала, тебе самого намалювала.* Бал. 82. См. **Карувати.**

Накаса́тися. См. **Накасуватися.**

Нака́суватися, суюся, ешся, сов. в. **накаса́тися, са́юся, ешся,** *гл.* Налѣзать, налѣзть, нападать, напасть, придираться, придраться. *Він на мене накасується та й накасується. Вже я й мовчу, нічого йому не кажу, а він усе накасується на мене,— так я і вдарив його.* Верхнеднѣпр. у. *Та чого ти накасаєшся на мене?* Харьк. у. *Жінка як накасалась: „Біжи та й біжи за околицю“.* Г. Барв. 458. *Накасивсь, як голий на улицю.* Ном. № 5093.

Наката́ти, та́ю, еш, *гл.* Сдѣлать чего-либо много. *Ой напи́в, нагуляв, на сто рублів накатав.* Чуб. V. 1091.

Нака́шничок, чка, *м.* Небольшой ухватъ, которымъ вынимается **ка́шничок** (см.). Мнж. 186.

Наквацюва́ти, цюю, еш, *гл.* 1) Намазать сильно. *Наквацював чоботи, аж дьоготь тече.* 2) Намазать, наляпать. *Наквацювала баба комін, аж гидко глянути.*

Наке́пкатися, каюся, ешся, *гл.* Нажраться. *Накепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Накерва́витися, влюся, вишся, *гл.* Стать полнокровнымъ. *Накервавилася худоба,—треба кров пустити.* Вх. Зн. 39.

Накерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Направить, навести. *Всі сили накерували.*

Накива́ти, ва́ю, еш, *гл.* 1) Накивать, покивать. *Накивав на мене та й пішов. Накивала жінка дякові, щоб прийшов.* Мнж. 94. 2)—**на ко́го.** Пригрозить кому. 3)—

п'ята́ми. Удрать, убѣжать. *П'ятами накивав, аж залопотіло.* Ном. № 4418.

Накида́льний, а, е. Употребляющійся для набрасыванія (объ арканѣ). *Накидальний повалець.* О. 1862. І. Ревяк. 20

Накида́ти, да́ю, еш, *гл.* **I.** сов. в. **наки́дати, даю, еш.** 1) Набрасывать, набросать, накидать. *Не накидай стільки дров у піч,— накидає такою, що на двічи стало б. А лисичка... все кида по рибці на дорогу, все кида. От, як накидала вже багато, тоді нишком і сама злізла.* Рудч. Ск. II. 8. 2) Оставлять, оставить многихъ. *На що ж ви, таточку, сиріт накидали?* (изъ причитанья по умершемъ отцѣ). Мил. 186. **II.** сов. в. **наки́нути, ну, неш.** 3) Набрасывать, набросить что-либо сверхъ чего-либо. *Накинула рядно на ніч на переріз, щоб висохло.* Черниг. у. *Накинувши свою одежу на осля, посадили Ісуса.* Єв. Л. XIX. 35. 4) Навивать, навить, намотать. *Накинуть основу на верстат.* Вас. 166. 5) Налагать наложить. *Хижі сусіди часто нападали на їх і накидали на їх податі.* Левиц. К. К. 6. *За той гріх, накинуто на його покуту.* 6) Навязывать, навязать. *Ніхто її не бере, дак ви її на мою шию накидаєте.* Г. Барв. 202. *Сестра моя мела, а вони на її й накинули двох год хлопця глядіть.* Г. Барв. 52. 7) Прибавлять, прибавить. *Мало буде,— накинь ще хоч трохи.* **Кру́гу накида́ти.** Дѣлать кругъ, обходъ (въ пути). *Ходім напрямець,—чого нам стільки кругу накидати.* Зміев. у. 8)—**о́ком.** Посматривать, бросать взгляды, взглянуть, примѣтить, замѣтить. *Ходе Йванко по-над током, накидає чорним оком: ой чи жива, чи здорова та Сохвійка чорноброва.* Грин. III. 154. *Ішла дівка по-над током, накинула хлопця оком: там то хлопець, там то гарний.* Грин. III. 154. Въ переносномъ смыслѣ: обратить вниманіе на кого-либо. *І хороший, і заможний, і вони давненько накидали оком одне на 'дного.* Г. Барв. 105.

Накида́тися, да́юся, ешся, *гл.* **I.** сов. в. **наки́датися, даюся, ешся.** 1) Набрасываться, набросаться. **II.** сов. в. **наки́нутися, нуся, нешся.** 2) Набрасываться, наброситься сверхъ чего-либо. 3) Налагаться, быть наложеннымъ. 4) Навязываться, навязаться (кому). 5) Прибавляться. прибавиться.

На́кидка, ки, *ж.* 1) Прибавка, набавка. 2) а) Сѣть, имѣющая видъ круга, окружность котораго 8—12 саж. Поднятая за центръ, сѣть принимаетъ видъ колокола. Окружность сѣти обвѣшана свинцомъ (15—20 фун.); отъ центра идетъ веревка. Сѣтка бросается распущенной и накрываетъ рыбу, плавающую у дна; испуганная рыба бросается вверхъ; при вытягиваніи окружность сѣтки, тяжелая отъ груза, сходится въ одну кучу, и рыба не можетъ выйти изъ сѣти. б) Сѣть. на желѣзномъ обручѣ (діаметръ 1 арш.), который посредствомъ двухъ вертикальныхъ полосокъ желѣза прикрѣпленъ къ деревянной ручкѣ. Сѣть имѣетъ видъ конуса съ отверстіемъ въ вершинѣ вершка въ 3 въ діаметрѣ; накрываютъ на мели карпа и вынимаютъ чрезъ малое отверстіе вверху. Браун., 13. 3) **У на́кидку.** Въ наброску. *Надів кожух у накидку.* Валк. у.

На́кидом, *нар.* Насильно, по принужденію. *Робота накидом.*

Наки́нути, ся. См. **Накидати, ся.**

Накипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **накипі́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Накипать, накипѣть. *Чим горнець накипів, тим буде смердіти.* Чуб. I. 238.

Накипі́лий, а, е. Накипѣвшій.

Накипі́ти. См. **Накипати.**

Наки́пчасто, *нар.* О варящемся: много послѣ кипѣнія получается. *Як насипчасто, то й накипчасто* (Ном. № 12309),—значитъ: если много положить въ горшокъ, то много послѣ варки и получится. См. еще: *Хоць ненасипчасто, аби накипчасто* (Чуб. I. 256), т. е.: хотя на видъ и немного кладется, но получается много.

Накі́льчитися. См. **Накільчуватися.**

Накі́льчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **накі́льчитися, чуся, чишся,** *гл.* Проростать, прорости.

Накіпкіюва́ти, кію́ю, еш, *гл.* Набрать много. *Накіпкіював грошей на свою шию.* Зміев. у.

Накі́ска, ки, *ж.* Полый конецъ гусинаго пера, обрѣзанный и вставленный въ тонкій конецъ рога (см. **Ріжок**), въ которомъ находится краска для раскрашиванія гончарныхъ издѣлій,— чрезъ каналъ пера изливается краска во время раскрашиванія. Вас. 183.

На́кісток, тка, *м.* Рыбацк.: перышко въ поплавкѣ.

Накі́т, ко́ту, *м.* Дорога, выстланная брусьями (**лаґуна́ми**), а на нихъ сверху толстыми досками (**мостни́цями**),—тамъ, гдѣ она проходитъ черезъ топкое мѣсто. НВолынск. у.

Накітча́, ча́ти, *с.* Обыкн. во мн. ч.: **накітча́та.** Ягнята вообще, а спеціально—

ягнята, родившіеся поздно, послѣ подсчета приплода. *Так як найдуться в шматках вівці такі ще, що котяться після щоту їх (їх бува мало), то ягнята ті звуть накітчата або цур-пеки.* О. 1862. V. Кухар. 33.

На́кла́д, ду, *м.* 1) Издержки, расходъ; иждивеніе. *Без накладу зиску не буде.* Ном. № 10578. 2) Налогъ. *За моєї пам'яти, одколи живу на світі, не затямлю такого накладу: що-году багато великий наклад проти давнього; та усе, кажіть, угору йде.* Васильк. у. 3) Высверленное въ кускѣ дерева, изъ котораго дѣлается трубка, вмѣстилище для табаку. Вас. 148.

Наклада́ння, ня, *с.* Накладываніе, возложеніе.

Наклада́ти, да́ю, еш, сов. в. **накла́сти, ладу́, де́ш,** *гл.* 1) Накладывать, налагать, наложить. *Ярмо накладає, воли запрягає.* Нп. *На вулиці та в перевулку накладала та Марушка Васильковї люльку.* Грин. III. 650. *Голова як маківка, а в неї розуму як накладно.* Ном. № 5707. 2) Возлагать, возложить. *Батюшка їм* (молодим) *накладає на голови вінці.* Грин. III. 516. 3) **Ша́пку накла́дати.** Надѣвать шапку. КС. 1883. XI. 500. 4) При мазаньи земляного пола въ сельскихъ хатахъ: заполнять, заполнить глиной выбившіяся углубленныя мѣста. Сим. 130. 5) Только несов. в. Дѣйствовать за одно, имѣть сношенія. *Буде з ляхами, мостивими панами, накладати.* Мет. 397. *Злі люде, накладаючи з нечистою силою, можуть уставати з домовини.* Левиц. *Ворожка з бісом накладає.* Ном. № 232. 6) Жертвовать, пожертвовать. *На церкви святії нічого не накладав.* Голов. III. 262. 7) **— голово́ю** (только съ сов. в.). Сложить голову. *Бодай ти своєю головою наклала.* Левиц. *Через тії коні воронії наклав козак головою.* Грин. III. 281. 8) **Накла́сти дя́дька.** Перепутать основу во время снованія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька.— Оксана в менесьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у.

Накла́дувати, дую, еш, *гл.*=**Накладати.**

Накла́нятися, няюся, ешся, *гл.* Накланяться, вдоволь покланяться. *Поки накланяється! Поки хто оглянеться на вдову!..* Г. Барв. 263.

Накла́сти. См. **Накладати.**

Накла́стися, кладу́ся, де́шся, *гл.* Наѣсться, напиться, выжраться. *А я горілки так наклався.* Алв. 24.

На́клеп, пу, *м.* Поклепъ, клевета.

Наклепа́ти, па́ю, еш и плю́, плеш, *гл.* Отбить (косу). *Він наклепав косу.* Рудч. Ск. I. 54.

Наклика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **накли́кати, кли́чу, чеш,** *гл.* 1) Призывать, призвать. *Журбою не накличу собі долі.* Шевч. 2) Называть, назвать, созывать, созвать. *Накличу веселих гостей.* Левиц. I. 202. *Налітайте, воріженьки,—сам вас накликаю.* К. ЦН. 308. 3) При помощи чародѣйства заставлять, заставить появиться. *Стара* (відьма) *молоко наклика, а дочка посуду підставля.* Мнж. 134.

Накли́катися, чуся, чешся, *гл.* Назваться, напроситься.

Наклинцюва́ти, цю́ю, еш, *гл* Набить колышками (стѣну).

Наклопота́ти, почу́, чеш, *гл.*—**го́лову кому́.** Причинить заботы, хлопоты, надоѣсть приставаньями по всякимъ поводамъ. *Не гудіте, голуби, не клопочіть голови, бо я вдова молода, наклопочу я й сама.* Мет. 274. *Ще ти голови моєї не наклопотала!* Мир. Пов. II. 47.

Наклопота́тися, почу́ся, чешся, *гл.* Нахлопотаться.

Накльо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **наклю́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) О яйцѣ съ птенцомъ: наклевываться, наклюнуться, пробиваться, пробиться сквозь стѣнку яйца передъ вылупкой. *Коли наклюнулось, то й вилупиться.* Ном. № 4890. 2) Начинаться, начаться, зарождаться, зародиться. *У нас наклюнулось наче на хороше життя.* Г. Барв. 282. (Думка) *тільки накльовувалась у його.* Левиц. I. 470. *Наше слово загартоване в устах Олегів, Святославів, Володимерів іще тоді, як Москва й не наклюнулась.* К. XII. 128.

Наклюва́тися, клю́ся, є́шся, *гл.* Наклеваться. *Він пшениці наклюється, водиці нап'ється.* Чуб. V. 68.

Наклю́нутися. См. **Накльовуватися.**

Наключи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* О зернѣ: пустить ростокъ. *Вже наключилося зерно.* Черк. у.

На́ковань, ні, *ж.* Маленькая наковальня. Вх. Зн. 39.

Нако́вувати, вую, еш, сов. в. **накува́ти, кую́, є́ш,** *гл.* 1) Наковывать, наковать, сковывать, сковать. *Чого Бог не дасть, того коваль не накує.* Ном. № 4284. 2) О

жерновахъ: дѣлать, сдѣлать насѣчки. 3) О кукушкѣ: куковать, накуковать. *Зозуля накувала.* Ном. № 14032. *Ось повернеться з москалів!.. Він їй замісць зозулі накує одудом.* Г. Барв. 121.

Нако́вчити, чу, чиш, *гл.* Наговорить много безъ толку. *Пані й почала: й обікрала її стара, і всі хотіли її душі—такого вже наковчила!* МВ. (О. 1862. III. 70).

Накожа́лі, лів, *мн.*=**Накожні?** *Привезеть бабі чоботи, а мені капелюху та накожалі.* Х. С. VII. 426.

На́кожні, нів, *мн.* Кожаныя рукавицы.

Нако́їти, ко́ю, їш, *гл.* Надѣлать, натворить (преимущественно чего-либо дурного).

Нако́й, *нар.* Едва, лишь только. *Накой брат лиш єдну лижку всербав, вже му єдно личко злізло.* Голов. І. 209.

Нако́кати, каю, еш, *гл.* Настричь (преимущ. овечьей шерсти). Мнж. 182.

Наколи́, *нар.* Когда, если. Вх. Зн. 39.

Наколі́нниця, ці, *ж.* Обыкн. во мн. ч. **наколі́нниці.** Родъ камашъ изъ бѣлой шерсти, надѣваемыхъ зимой гуцульскими женщинами и завязываемыхъ выше колѣнъ. Шух. І. 139.

Наколо́ти, ся. Наколювати, ся.

Наколоти́ти. См. **Наколочувати.**

Наколо́чувати, чую, еш, сов. в. **наколоти́ти, лочу́, тиш,** *гл.* Набалтывать, наболтать, намѣшивать, намѣшать. *Наколотила сажі та й маже йому шию.* Рудч. Ск. І. 183. **Наколоти́ли горо́ху з капу́стою.** Наговорили или надѣлали пустяковъ.

Наколупа́ти, па́ю, еш, *гл.* Наковырять. *Піди, старий, старесенький, наколупай меду.* Чуб. V. 650.

Нако́лювати, люю, еш, сов. в. **наколо́ти, лю́, леш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть (остріемъ). 2) Надкалывать, надколоть, раскалывать, расколоть немного съ конца. 3) Щепить, нащепить. *Наколи трісок.*

Нако́люватися, лююся, ешся, сов. в. **наколо́тися, лю́ся, лешся,** *гл.* 1) Накалываться, наколоться. 2) Надкалываться, надколоться; трескаться, треснуть. *Ото вже лід наколовсь. Горщик наколовсь.*

Наколядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Спѣть много колядо́к. 2) Заработать **колядува́нням.**

Накомпонува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Насочинять.

Накондуба́читися, чуся, чишся, *гл.* Нахмуриться (о небѣ въ тучахъ). *Мерщій, паничу, збірайтесь, а то дивіться, як небо накондубачилось,—мабуть моква буде.* Гадяч. у. Слов. Д. Эварн.

Наконе́чник, ка, *м.* Наконечникъ.

Накопа́ти. См. **Накопувати.**

Накопа́тися, па́юся, ешся, *гл.* 1) Накопаться. *Накопався я сьогодня на вгороді грядок,—аж спина болить.* 2) Навязаться, придраться. *Я й не хотів іти туди, так вона накопалась: іди та й іди!* Екатер. у. *Старшина на мене накопався, щоб мене струтити з місця.* Уман. у.

Накопи́чувати, чую, еш, сов. в. **накопи́чити, чу, чиш,** *гл.* Набрасывать, набросать въ кучу, подобную копнѣ. Желех.

Накопіюва́ти, пію́ю, еш, *гл.* Насобирать, накопить. *Накопіювали грошей багато.* Зміев. у.

Нако́пувати, пую, еш, сов. в. **накопа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Накапывать накопать; нарывать, нарыть.

На́коренок, нка, *м.* 1) Отростокъ. 2) Отродіе; потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накоренком!* Ном. № 3768.

На́корженъ, жня, *м.*=**Накожень.** Козелец. у.

Нако́ркуватий, а, е. Съ большими каблуками. *Черевик, черевик да накоркуватий,—чи ти мене не пізнав пришолопкуватий?* Нп.

Накорми́ти, млю́, миш, *гл.*=**Нагодувати.** *Ворога не гніви: напій, нагодуй і на дорогу хліба-соли дай.* Ном. № 9550.

Накоси́ти. См. **Накошувати.**

На́кось, *нар.*=**Інакось.** Иначе. *Якось накось, а все, бач, не так.* Ном. № 13866.

Нако́тистий, а, е. Укатанный. *Накотиста дорога.* Канев. у.

І. **Накоти́ти, ся.** См. **Накочувати, ся.**

ІІ. **Накоти́тися, кочу́ся, тишся,** *гл.* Родиться (о многихъ котятахъ, ягнятахъ). *Що накотиться за ніч,—ранком ягнятка зносяться... до якої небудь стінки.* О. 1862. V. Кух. 32.

Накоха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Взлелѣять, возрастить, воспитать многихъ (о дѣтяхъ, животныхъ, растеніяхъ). *Навіщо ж ти накохав того скоту, коли не хочеш сам глядіти?* Мир. ХРВ. 332.

Накоха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Налюбиться, насытиться вдоволь любовью. *Я й не накохалась.* Левиц. І. 49.

Накочува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Прикочевать. *Накочувала сарана* (про діти). Ном. № 9247.

Нако́чувати, чую, еш, сов. в. **нако-**

ти́ти, кочу́, тиш, *гл.* 1) Прикатывать, прикатить многое на извѣстное мѣсто. *Багато каміння туди накотили.* 2) Накатывать, накатить (дорогу). 3) Приваливать, привалить. *Високу могилу насипали, дорогим камінням накотили.* Чуб. V. 779.

Нако́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **накоти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* 1) Прикатываться, прикатиться на извѣстное мѣсто; наваливаться, навалиться; набираться, набраться. *Сказала: „рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись, дерево!“ От як сказала вона, так тут як зачало рубаться, котиться, складаться, — така купа накотилась... велика!* Рудч. Ск. I. 91. *Рубали дубину, дак дуб і накотився йому на ногу і потрощив у прах.* О. 1861. X. 38. 2) Набрасываться, наброситься съ укорами, бранью. *Як вернувся додому без грошей Семен, як накотиться на його жінка: ти пішов між чужі люде з грішми та почав піячити!..* Волч. у.

Нако́шувати, шую, еш, сов. в. **накоси́ти, кошу́, сиш,** *гл.* Накашивать, накосить.

Накпи́ти(ся), кплю́(ся), пи́ш(ся), *гл.* Насмѣяться, вдоволь поиздѣваться. *І кілько ся з нього накпили.* Федьк. *Не на теє мене мати родила, щоб Маруся з козака накпила.* Грин. III. 239.

Накра́й, *нар.* На краю, въ концѣ. *Жила вдова накрай села.* Нп.

Накрамарюва́ти, рюю, еш, *гл.* Наторговать.

Накрапа́йчик, ка, Названіе дождя. *Ой, дощичку, накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389.

Накрапа́ти, па́ю, еш, *гл.* Накрапывать. *Не буйні вітри шуміли, не дрібні дощики накрапали.* Нп.

Накрапа́тися, па́юся, ешся, *гл.* 1) Падать каплями. *Дрібен дощик іде, накрапається.* Чуб. V. 565. 2) Въ одномъ случаѣ употреблено въ значеніи: быть орошеннымъ дождемъ. *Вже я на полі набувся, буйного вітру начувся, дрібного дощику накрапався.* Грин. III. 671.

Накрапля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Дѣлать крапинки. *Шовком вишивати, злотом накрапляти.* Голов. I. 158.

Накра́пувати, пую, еш, *гл.*=**Накрапати.** *Дощик іде, накрапує.* Чуб. V. 723.

Накраси́ти, ся. См. **Накрашувати, ся.**

Накрасо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **накрасува́тися, су́юся, ешся,** *гл.* Румяниться, нарумяниться. Константиногр. у.

Накра́сти, кра́ду, деш, *гл.* Наворовать. *Хотів груш накрасти.* Ном. № 7689.

Накрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* 1) Покрасоваться вдоволь. *Старша дочка... іще не охмається й заміж: я, каже, татусю, погуляю в тебе, надівуюсь і накрасуюсь.* Г. Барв. 9. 2) Зацвѣсти (о хлѣбныхъ злакахъ). *Вже жито накрасувалося.* 3) См. **Накрасовуватися.**

Накра́шувати, шую, еш, сов. в. **накраси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Накрашивать, накрасить. Желех.

Накра́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **накраси́тися, шу́ся, си́шся,** *гл.* Накрашиваться, накраситься.

На́кри, рів, *м. мн.* Музык. инстр.: бубны.

Накрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **накри́ти, кри́ю, еш,** *гл.* 1) Накрывать, накрыть, покрывать, покрыть. *Поцілував мертвих в очі, христить, накриває червоною китайкою голови козачі.* Шевч. 203. **Накри́в мо́крим рядно́м.** Сразу и неожиданно набросился, напалъ на кого-либо, преимущественно словесно. Ном., стр. 68. 2) Обычай: покрывать, покрыть голову новобрачной или утратившей дѣвство. См. **Покривати.** *Пішов москаль в Туреччину, Катрусю накрили.* Шевч. *Вже ж Тетяна не дівочка, вже накрита голівочка.* Грин. III. 270.

Накрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **накри́тися, кри́юся, ешся,** *гл.* Накрываться, накрыться. *Стоїть дівка з козаком, накрилася рукавом.* Нп.

На́кри́нка, ки, *ж.* Покрышка.

На́кри́во, *нар.* 1) Въ сторону, вкривь. *Накриво цілиш.* ЗОЮР. I. 317. 2) **Говори́ти на́криво.** Противорѣчить. *І не говори накриво,—вона зараз на цабе.* Ном. № 2675.

I. Накри́жник, ка, *м.* Въ шлеѣ: нахребетникъ, продольная полоса на крупѣ лошади, пришитая къ откоснымъ ремнямъ и къ круговому. Вас. 160.

II. Накри́жник, ка, *м.* Ледорѣзъ (у моста). *Чи ж моста цього льод не зірве весною?—Ні, він ще не кончений; ще накрижники будуть робить, щоб кригу здержувати.* Верхнеднѣпр. у.

Накри́кувати, кую, еш, сов. в. **накри́кнути, кну, неш,** *гл.* Дѣлать, сдѣлать удареніе на словѣ, выкрикивать, выкрикнуть слово.—*Час їхати!—Та вона ж голодна, серце... Дивись, як змерзла!—Я змерзла, я, я!—та так уже на те я накрикує.* МВ. (О. 1862. III. 52).

Накри́ти, ся. См. **Накривати, ся.**

Накри́тка, ки, *ж.*=**Покритка.** *Честь*

тоді святилась дуже: накриток карали. Мкр. Н. 35.

Накритни́й, а́, е́. Крытый, покрытый. *Накритні крамниці.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Накриття́, тя́, *с.* 1) Крыша, кровля. *Під їдним накриттям дві хати.* Камен. у. 2) Покрывало.

Накрича́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Накричать. *Як накричить на дітей!* Рудч. Ск. II. 130.

Накрича́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Накричаться.

Накриши́ти. См. **Накришувати.**

На́кришка, ки, *ж.* 1) = **Накривка.** *Накришка на діжку.* Константиногр. у. 2) Квадратная сѣтка (каждая сторона $1^1/_2$—3 арш.), натянутая на два взаимно перекрещивающіеся деревянные обруча, прикрѣпленные къ ручкѣ **(держаку́)**; опускается въ воду въ горизонтальномъ положеніи и употребляется для накрыванія карповъ въ то время, когда они трутся по мелямъ. Браун. 15.

Накри́шувати, шую, еш, сов. в. **накриши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Крошить, накрошить. *Ой син сірівець та накриши хріну.* Шевч. 188.

Накріва́ви́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Напачкать кровью. *Не ріж курчат у хаті, а то накрівавиш.* Константиногр. у.

Накро́їти, кро́ю, їш, *гл.* = **Накраяти.**

Накропи́ти, плю́, пиш, *гл.* Накропить. *Піп накропив святою водою.*

Накроти́ти, чу́, тиш, *гл.* О кротѣ: взрыть. *Кріт землі накротив.*

Накрути́ти. См. **Накручувати.**

На́крутка, ки, *ж.* 1) Валъ съ зубчаткой. 2) Скрученные вмѣстѣ нѣсколько (сколько рука захватитъ) стеблей растенія,—съ цѣлью отмѣтить мѣсто. *Зробивши скілько накруток на комиші, щоб після можна було знайти* (убитого звіра), *іде дальше.* О. 1862. II. Кух. 63.

Накру́чувати, чую, еш, сов. в. **накрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Накручивать, накрутить, наворачивать, наворотить. *Нагає діло мірошницьке: накрути та й сядь.* Ном. № 3114. 2) Заводить, завести (о пружинахъ, напр., въ часахъ). 3) Нарывать, нарвать (о нарывѣ).

Накруша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **накру́шити, шу, шиш,** *гл.* Причинять, причинить ущербъ, убытокъ. *Купіть, каже, крашаночку!—А що тобі за неї?—Та мене не обіжайте і себе не накрушайте.* Мнж. 52.

Накря́кати, каю, еш, *гл.* Много набрать, навалить. *Там же й віз накрякав* (дров із панського лісу)! *ледве кобила проти гори вивезла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Накува́ти. См. **Наковувати.**

Накува́тися, кую́ся, є́шся, *гл.* О кукушкѣ: накуковаться. *Та уже насиділась, та уже накувалась.* Мет. 257.

Наку́льгувати, гую, еш, *гл.* Прихрамывать. *Вона трошки кривенька: на праву ногу накульгує.* Черниг. г.

Накупа́ти, па́ю, еш, сов. в. **накупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Накупать, накупить. *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля.* Ном. № 1661.

I. Накупа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **накупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Накупать, накупить достаточно. *Чи скоро ви накупитеся? Увесь базарь хочете закупити.* Богод. у.

II. Накупа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Накупаться. *Син купається, не накупається.* Левиц. I. 63.

Накупи́ти. См. **Накупати.**

Накупи́тися. См. **I. Накупа́тися.**

Накупля́ти, ля́ю, еш, *гл.* = **Накупити.** *Багато чого накупляли на ярмарку.* Черниговск. у.

Накупо́вувати, вую, еш, *гл.* = **Накупати.**

Накупува́ти, пу́ю, еш, *гл.* = **Накупити.** *Накупували вони вина всякого.* Рудч. Ск. I. 200.

Накури́ти. См. **Накурювати.**

Наку́рювати, рюю, еш, сов. в. **накури́ти, рю́, риш,** *гл.* 1) Дымить, надымить. *Накурила димом.* 2) Накуривать, накурить (о табакѣ). 3) Пылить, напылить, поднимать, поднять пыль. 4) Накуривать, накурить. *Горівки накурити.* Лукаш. 130. *Наш пан ся журит, як пива накурити, женчиків напоїти.* Грин. III. 139. 5) Кадить, накадить. *Ладаном накурено.* Харьк. у. 6) Окуривать, окурить. *Да причаруй ти да козаченька, що гуляє зо мною! А циганочка да ворожечка мою волю вволила: ой урізала русої коси да козака накурила.* Мет. 88.

Накуря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **накури́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Накуриваться, накуриться вдоволь. *Кури, кури, та, Василько, кури, накуряйсь.* Грин. III. 650.

Наку́чити, чу, чиш, *гл.* Наскучить, надоѣсть.

Наку́щитися, щуся, щишся, *гл.* Расти кустомъ. *Накущилось жито.*

Налабзю́кати, каю, еш, *гл.* Напопрошайничать.

Нала́годжувати, джую, еш, сов. в. **нала́годити, джу, диш,** *гл.* 1) Приготовлять, приготовить. *Налагодила Пріська і обідати, а його нема.* Кв. I. 239. 2) Чинить, починить, исправлять, исправить, приводить, привести въ надлежащій видъ. *Налагоджували неводи свої.* Єв. Мт. IV. 21. *Віз поламався,—треба налагодити.* 3) Налаживать, наладить, устраивать, устроить. *Чи не налагодить він того діла?* Стор.

Нала́годжуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нала́годитися, джуся, дишся,** *гл.* 1) Приготовляться, приготовиться, собираться, собраться. *Налагодилась князівна до кляштору.* Стор. МПр. 69. *Серединський налагодився іти до князя.* Левиц. I. 221. 2) Починяться, починиться, снаряжаться, снарядиться.

Нала́дити, джу, диш, наладна́ти, на́ю, еш, наладнува́ти, ну́ю, єш, *гл.*= **Налагодити.** *Наладив дід хижу для бабки.* Ном. № 7580.

Наладува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Нагрузить; навьючить.

Нала́зити, ла́жу, зиш, сов. в. **налі́зти, зу, зеш,** *гл.* 1) Налазить, налѣзть. 2) Надоѣдать, надоѣсть, привязываться, привязаться. *На нас налазить як шайтан.* Котл. Ен. V. 44.

Нала́зитися, ла́жуся, зишся *гл.* Вдоволь полазить. *Було налазишся по тих високих скелях.* Левиц. I. 100.

Нала́зливий, а, е. Назойливый, навязчивый.

Налама́ти. См. **Наламувати.**

Нала́мувати, мую, єш, сов. в. **налама́ти, ма́ю еш,** *гл.* Наламывать, наламать. *Наламай трошки сухеньких дровець! Наламали коржів на шулики.* Богодух. у. *Та наламнім квіточок, та забавим діточок.* Мил. 45.

Нала́пати, ся. См. **Налапувати, ся.**

Нала́пувати, пую, еш, сов. в. **нала́пати, паю, єш,** *гл.* 1) Нащупывать, нащупать, находить, найти ощупью. *Тільки мацають по столу* (сліпі), *ніяк не налапають тієї миски.* Мнж. 92. 2) Ловить, наловить, хватать, нахватать. *Пошли дурня по раки, а він жаб налапа* Ном. № 6577.

Нала́пуватися, пуюся, єшся, сов. в. **нала́патися, паюся, єшся,** *гл.* Нащупываться, нащупаться.

Нала́суватися, суюся, єшся, *гл.* Налакомиться.

Налата́ти. См. **Налатувати.**

Налати́ти, лачу́, тиш, *гл.* Прибить къ стропиламъ **ла́ти** (см. лата).

Нала́тувати, тую, еш, сов. в. **налата́ти, та́ю, еш,** *гл.* Нашивать, нашить заплату.

Налаштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Приготовить, снарядить. *З вечора було ще налаштувати віз.*

Нала́яти, ла́ю, еш, *гл.* Выбранить. *Хто налає старого.* Ном. № 8713.

Нала́ятися, ла́юся, єшся, *гл.* Набраниться. *Се така завзята баба, що поки не налається до-схочу,—не покине.* Харьк. у.

Нале́жати, жу, жиш, *гл.* 1) Належать, отлежать. *Так собі належав боки, що аж болять.* 2) Принадлежать. *Увесь край належав Вишневецьким.* Стор. МПр. 62. 3) Надлежать, слѣдовать, причитаться. *Ціх грошей від його мені не належить.* 4) Касаться. *То до мене не належить.*

Нале́жатися, жуся, жишся, *гл.* 1) Належаться. *Уже ти в садочку та й належався.* Чуб. V. 802. 2)=**Належати 2—4. Се мені нале́житься.** Это мнѣ принадлежитъ, это мнѣ слѣдуетъ.

Належи́тий, а, е=Належний. В належиту годи́ну. Въ надлежащее, въ условленное время.

Належи́тість, тости, *ж.* Долгъ, должное, причитающаяся сумма.

Належи́то, *нар.*=**Належно.** *Ой гуляли належито, доки було в мішку жито.* Гол. IV. 478.

Нале́жний, а, е. 1) **(до ко́го).** Принадлежащій. 2) **(кому́).** Слѣдуемый, должный. 3) Надлежащій, приличный.

Нале́жність, ности, *ж.* 1) Принадлежность. 2) Слѣдуемое, надлежащее. 3) Должная, слѣдуемая сумма, причитающіяся деньги. Галиц.

Нале́жно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, какъ должно.

Налементува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Накричаться, наплакаться. *Налементувалися наші баби, аж похрипли.*

Налену́ти, лену́, не́ш, *гл.*=**Налинути.**

Налепета́ти, печу́, чеш, *гл.* Наболтать. *Прибігла, нагуркали, налепетала, як у корчмі.* Левиц. I. 225.

Налеті́ти. См. **Налітати.**

Налива́йко, ка, *м.* 1) Наливатель, наливальщикъ. 2) Названіе хлѣбнаго жучка, появляющагося, когда рожь наливается. Сумск. у.

Налива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **нали́ти, ллю́, лле́ш,** гл. 1) Наливать, налить. *Ніхто не наливає вина нового в бурдюки старі.* Єв. Л. V. 37. 2) Наполнять, наполнить. *По два, по три кубки наливає.* АД. І. 213. *Раз добром налите серце вік не прохолоне.* Шевч. 3) О вымени коровы: наполняться молокомъ. *Як має корова телитися, то наливає тричі.* 4) Поливать, полить токъ для лучшей утрамбовки. *Тут за слободою вистружимо та наллємо тік, тут і змолотим.* Мнж 127. 5) Встрѣчено только въ несов. в.: бить. *А зовиця, пудбігає да й по щоках наливає.* Грин. III. 307.

Налива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **нали́тися, ллю́ся, лле́шся,** гл. 1) Наливаться, налиться. 2) Наполняться, наполниться. 3) Напиваться, напиться (пьянымъ). *Дай, Боже, гостя, то й наллюся.* Чуб. І. 243. 4) Наливаться, налиться (о плодахъ и хлѣбѣ). *Вже жита наливаються.* О лицѣ: полнѣть. *Личко наливається, як яблучко.* Левиц. І. 58.

Нали́вка, ки, ж. Наливка. *Отаман виняв пляшку горілки, другу наливки.* Рудч. Ск. II. 151. Ум. **Нали́вочка.** *Не я її з ума звожу, зводе її темна нічка, солодкий мед, наливочка.* Грин. III. 271.

Нали́ганий, а, е. 1) Съ надѣтымъ на рога **налигачем** (о рог. скотѣ). 2) Пьяный. *Любив Бога хвалити, та любив і в горло лити. Так і вмер налиганий.* Сн. Л. 26. 3) Объѣвшійся.

Налига́ти. См. **Налигувати.**

Налига́тися, га́юся, ешся, гл. Накраться (о ѣдѣ и спиртныхъ напиткахъ). *Оттак налигайся, що й мене не пізнали.* Стор. МПр. 53. *Налигався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Нали́гач, ча, м. Веревка, которою привязываютъ за рога рогатый скотъ. *Ой на волики та налигачі, а на коники пута.* Мет. 56. Ум. **Нали́гачик.**

Нали́гачка, ки. ж.=**Налигач.** *Зімою, під довгі вечорі, налигачку сплете або обороть.* О. 1861. X. 41. *Бере, було, на налигачку хлопця, щоб не втік, і знов тарабанить його до міста.* Г. Барв. 486.

Нали́гувати, гую, еш, сов. в. **налига́ти, га́ю, еш,** гл. Набрасывать веревку на рога (быка, коровы). *Налигай воли та веди сюди.* Харьк. у.

Нализа́тися, жу́ся, жешся, гл. Нализаться. *Чим не наїсися, тим не наліжешся.* Ном. № 12117.

Нали́зник, ка, м. Родъ женской одежды. *Вона по донському нализники носить.* О. 1862. VIII. 33.

Нали́катися, каюся, ешся, гл. Наглотаться. Черном.

Налимарюва́ти, рю́ю, еш, гл. Наработать (о шорникѣ).

Нали́нути, ну, неш, гл. Налетѣть. *Налинули голуби із чужої сторони.* Чуб. V. 452.

Налипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **нали́пнути, ли́пну, неш,** гл. Налипать, налипнуть.

Нали́плий, а, е. Налипшій.

Нали́пнути. См. **Налипати.**

Нали́сник, ка, м. 1) Блинчикъ. *Божі онучі розводяться на молоці—нестемнісінько, як налисники московські.* Ном. № 457. 2) **Да́ти нали́сника.** Въ переносномъ смыслѣ: ударить (по лысинѣ, головѣ?). *Не йди, біdo, по мисках! а б'ють біду по висках! Пішла біда до мисника, і там дано налисника; пішла біда до груби,—і там дано у груди* и т. д. КС. 1884. І. 28.

Нали́ти, ся. См. **Наливати, ся.**

Налихосло́вити, влю, виш, гл. Насквернословить, набранить.

Налиця́тися, ця́юся, ешся, гл. Налюбезничаться; наухаживать.

Нали́шній, я, є. Лишній. *Як єсть у тебе налишня курка, то даси попові.* Полт. г. Слов. Д. Эварн.

Налíга́ти, га́ю, еш, гл.=**Налягати. На но́гу налíга́ти.** Прихрамывать. *На ніженьку налігає, топірцем ся підпірає.* Гол. І. 152.

Налíзти. См. **Надазити.**

Налíпи́ти. См. **Налíплювати.**

Налíплювати, плюю, еш, сов. в. **налíпи́ти, плю́, пиш,** гл. Лѣпить, налѣпить, прилѣплять, прилѣпить; наклеивать, наклеить.

Налíта́ти, та́ю, еш, сов. в. **налетíти, лечу́, ти́ш,** гл. 1) Налетать, налетѣть, прилетать, прилетѣть. *Прошу вас, орли, тоді налітати, як я не стану світу Божого видати.* Дума про брат. оз. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) Набѣгать, набѣжать, дѣлать, сдѣлать набѣгъ.

Налíта́тися, та́юся, ешся, гл. Налетаться.

Налíтувати, тую, еш, гл.=**Налітати.** *Налітували голуби бо зна відкіля.* Харьк. у.

Налíчи́ти. См. **Налічувати.**

Налíчувати, чую, еш, сов. в. **налíчи́ти, чу́, чиш,** гл. Насчитывать, насчи-

тать. *Як великий мороз, треба налічить 12 лисих.* Ном. № 264.

Налля́ти, лля́ю, еш, *гл.*=**Налити.**

Налл. гися, ллю́ся, ле́шся, *гл.*=**Налитися.**

Налови́ти, влю́, виш, *гл.* Наловить. *Наловили... риби.* Ном. № 6019.

Налови́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Наловиться. *Рибка сама не наловиться.* Рудч. Ск. II. 8.

Нало́га, ги. *ж.* 1) Привычка, обыкновеніе, повадка. *У нього налога пити горілку.* 2) Отягощеніе, притѣсненіе. (Чорт у пеклі) *мучив дармо, у всіх ярма з шиї не злізали, струп на плечах, бо по печах в ад дрова возили... Щоб скакали, не брикали,—кладуть в рот удили, сікуть плітью, щоб там митью ступою ходили. Всю налогу скорю Богу донесли во уші: не забарив, ад розорив, випустив всі душі.* Пасх. вірша. КС. 1882. IV. 171. 3) Толпа, давка; напоръ, натискъ. *Там налога така, що трохи пана не звалили, так налягли.* Черк. у.

Наложи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Наложить. *Моя кісонька. віночком наложена.* Чуб. 2) Надѣть (о шапкѣ). *Як наложив шапку, то він уже і козак.* КС. 1883. XI. 500. 3)—**головóю, душéю.** Пожертвовать жизнью, душей, погубить жизнь, душу; сложить голову. *Наложила, моя доню, за всіх головою.* Макс. *Прийде ще з туги головою наложити.* Лукаш. 128. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 232.

Нало́їти, ло́ю, їш, *гл.* Намазать бараньимъ жиромъ. Закр.

Нало́й, ло́ю, *м.* Аналой. *Після молебня метнувся Павлюга і підійшов до налою.* Стор. МПр. 149.

Налокши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Нарѣзать (лапши).

Налома́ти, ма́ю, еш, *гл.*=**Наламати.**

Наломи́ти, млю́, миш, *гл.* 1) Наломить. 2) Приспособить.

Наломи́тися, млю́ся, мишся, *гл.* 1) Надломиться. *Вісь наломилася.* 2) Пріучиться, приспособиться. *Привчив його і читати і все став робити як слід. Я його не силував, не намагався дуже. Він потроху і наломився.* Г. Барв. 407. *Тепер таки наломивсь балакати по козацьки, а скоро прийшов до нас, то насміщив братчиків своєю мовою.* К. ЧР. 117.

Нало́патися. См. **Налопуватися.**

Нало́пом, *нар.* Нахально. *Налопом увійшли у хату.*

Налопоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* Нашелестѣть бумагой или лощеной матеріей.

Нало́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **нало́патися, паюся, ешся,** *гл.* Нажираться, нажраться. *Налопався, як Мартин мила.* Ном. № 12193.

Налоскота́ти, кочу́, чеш, *гл.* Нащекотать.

Налощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Налакировать, наглянцевать.

Налу́да, ди, *ж.* Бѣльмо. *Тепер пани ніц не бачат, бо мают налуди.* ЗЮЗО. I. 57. См. **Полуда** (на очах).

Налу́за́ти, за́ю, еш, *гл.* Налущить. *А це хто тут налузав?* Черниг. г.

Налупа́ти, па́ю, еш, *гл.* 1) Наколоть, наотбивать (камней). 2) Наковырять.

Налу́патися, паюся, ешся, *гл.* (**очи́ма**). Нахлопать (глазами).

Налупи́ти, плю́, пиш, *гл.* Начистить.

Налупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* 1) Налупиться. *Вже як налупилось, то й вилупиться.* Ном. № 1341. 2) Нажраться. *Налупивсь, як рябко дерти.* Мнж. 166.

Налуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **налу́чити, чу, чиш,** *гл.* Нацѣливать, нацѣлить, прицѣливаться, прицѣлиться, направлять, направить. *Не налучу ніяк ниткою у вушко.* Константиногр. у. 2) Попадать, попасть на что. *Налучила* (царівна) *на скелю, проломила корабель.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Налуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **налу́читися, чуся, чишся,** *гл.* Прицѣливаться, прицѣлиться. *Ото він прикравсь та рушницею налучається на качки.* Полтавск. н

Налушник, ка, *м.*=**Налюшник.**

Нальнува́ти, ную́, е́ш, *гл.* Собрать льнува́вши. См. **Льнувати.**

Налюби́тися, блю́ся, бишся, *гл.* Налюбиться. *Коли тя ся налюбити, ма Василю.* Гол. IV. 491.

Налюбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Налю ваться. *Вродила йому така гречка, що на все поле... Піп не налюбує тію гречкою.* Рудч. Ск. I. 208.

Налюбува́тися, бу́юся, ешся, *гл.*= **Налюбувати.**

Налюдни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Заселить, наполнить народомъ.

Налюдні́ти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Увеличиться населенію. 2) Сдѣлаться похожимъ на человѣка. *Хлопець змалку був злодійкуватий, а як пішов межи людей, то й налюднів.*

Налютува́ти, ту́ю, єш, *гл.* 1) Напаять. 2)=**Налютуватися.**

Налютува́тися, ту́юся, єшся, *гл.*Назлобствоваться.

Налю́шник, ка, *м.*, **налю́шня, ні,** *ж.* Веревочное, кожаное или скрученное изъ дерева кольцо, которымъ привязывается **люшня́** къ **полу́драбку.** Чуб. VII. 413. Рудч. Чп. 250.

Налягá́ти, га́ю, єш, сов. в. **налягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* 1) Налегать, налечь. 2) Давить, придавить; угнетать, тѣснить, притѣснить. *Стали ляхи дуже вже налягати на козаків.* ЗОЮР. I. 166. 3) Ложиться, лечь поверхъ чего-либо. *Ой туман яром та налягає.* Грин. III. 382. 4) Охватывать, охватить; одолѣвать, одолѣть (о снѣ, печали). *Сон наліг. Сидить дівчина край віконечка і сон її налягає.* Мил. 150. *Стала к їх серцям велика туга налягати.* Макс. (1849), 23. *Уже на нашу молоду журба налягла.* КС. 1883. II. 378. 5) Напирать; надвигаться, надвинуться. *Щось дуже злая хуртовина, на нас налягає.* Макс. (1849), 50. *Наліг* (вітер) *на козака, одежу з його цупить.* Греб. 376. 6) Только сов. в.? Догонять (охотничій терминъ о собакѣ). *Як дуже Дойда налягає,—... лис хвостом виляє.* Котл. Ен. IV. 10. 7) **Налягá́ти на но́гу.** Прихрамывать. У Мирнаго **налягá́ти на но́ги** значитъ—поспѣшно идти: *Христя... налягає на ноги: не йде, а підтюпцем трюха.* Мир. Пов. II. 42. *Чіпка тільки вийшов з двору, так і наліг на свої ноги.* Мир. ХРВ. 174. 8) Настаивать, настоять. *Пани налягають на свому, а мужики на свому.* 9) Приставать, пристать. *Що ти, причепо, налягаєш на мене?*

Налякá́ти, ся. См. **Налякувати, ся.**

Наля́кувати, кую, єш, сов. в. **налякá́ти, ка́ю, єш.** *гл.* Пугать, напугать. *Налякав міх, що й торби страшно.* Ном. № 5794. *Іде чоловік і дуже журиться, і такий наляканий!* Г. Барв. 326.

Наля́куватися, куюся, єшся, сов. в. **налякá́тися, ка́юся, єшся,** *гл.* Пугаться, напугаться.

Наля́пати. См. **Наляпувати.**

Наляпоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.*=**Наляпати.**

Наля́пувати, пую, єш, сов. в. **наля́пати, паю, єш,** *гл.* 1) Напачкивать, напачкать, накапывать, накапать. 2) Только сов. в.: Нахлопать, настучать. 3) Набалтывать, наболтать (языкомъ).

Наля́скати, каю, єш, *гл.* 1) Нахлопать, пащелкать. 2) Надавать пощечинъ. 3) Наболтать языкомъ.

Налясува́ти, су́ю, єш, *гл.* ? *Омельченкові не налясував дощ: година стала.* Зміев. у.

Наля́ти, ля́ю, єш, *гл.*=**Налити.** *Наляє... чарку горілки.* Грин. III. 592. *Їли як пани, а наляли як свині.* Чуб. I. 235.

Налящá́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Накричать, пронзительно крича.

Нама́врати, раю, єш, *гл.*=**Намамрати.** *Хто його зна, як він уночі його намаврав, те збіжжя, а вже ж узяв.* Новомоск. у.

Намагá́ння, ня, *ср.* Стремленіе. Желех.

Намагá́ти, га́ю, єш, *гл.* 1) Стремиться къ чему-либо, порываться. *Через гору високую вітрець намагає.* Гол. IV. 460. 2) Одолѣвать. *Сидить Маруся край оконечка, сон її намагає.* МУЕ. III. 132.

Намагá́тися, га́юся, єшся, сов. в. **намогти́ся, можу́ся, жешся,** *гл.* Домогаться, домочься чего-либо; добиваться, добиться; просить усиленно, допроситься; стремиться къ чему-либо. *Як наможуться, до мусиш.* КС. 1882. X. 26. *Ви всі проти мене... намоглися ззісти,—ну й їжте!* Мир. Пов. I. 170. *Хлопець намагається у город їхати.* Зміев. у.

Нама́зати, ся. См. **Намазувати, ся.**

Нама́зувати, зую, єш, сов. в. **нама́зати, ма́жу, жеш,** *гл.* 1) Намазывать, намазать. *То я тобі шию намазала.* Рудч. Ск. I. 18. 2) Плохо писать, написать (красками).

Нама́зуватися, зуюся, єшся, сов. с. **нама́затися, ма́жуся, жешся,** *гл.* Намазываться, намазаться.

Нама́їтися, ма́юся, єшся, *гл.* Украситься (зеленью). *Волілам ся намаїти тов рутов зеленов, ніж мі мали світ в'язати тов бідов мерзенов.* Гол. II. 784.

Намайструва́ти, ру́ю, єш, *гл.* Намастерить.

Нама́лі и **на́маль,** *нар.* Маловато. *Намалі вже стало люду.* О. 1862. IV. 87. *У нашому селі намаль землі.* Харьк. у.

Намалюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* 1) Написать (красками), нарисовать. *Твоє біле личко да й намалювать.* Чуб. **Га́рний, як намальо́ваний.** Очень красивъ. **Хо́дить було́, як намальо́вана.** Очень хорошо одѣвается. МВ. II. 31. 2) Изобразить картину въ словахъ. *Та ба! не всякий так змудрує, як сам Вергілій намалює.* Котл. Ен. VI. 49.

Нама́мрати, раю, єш, *гл.* Нащупать.

Наманú́ти. См. **Наманювати.**

Намантáчити, чу, чиш, *гл.* Наточить косу (**мантáчкою**).

Намáнювати, нюю, еш, сов. в. **наманúти**, маню́, ниш, *гл.* Приманивать, приманить, наманивать, наманить. *Нарвав квіточок, наманив дівочок.* Грин. III. 553. *Я заклúчу музики та наманю хлопців.* Левиц. I. 49. *Давай до себе наманювати людей.* Мнж. 133.

Намастúр, ра, *м.*=**Манастирь**

Намастúти, ся. См. **Намащувати**, ся.

Намахáти, хáю, еш, *гл.* Намахать. *Що ціпом намахаєш, то музики наймаєш.* Чуб.

Намахáтися, хáюся, ешся, *гл.* Намахаться, намахать вдоволь. *Намахався я косою, набухався ціпом.* КС. 1883. X. 522.

Намахлювáти, лю́ю, еш, *гл.* Сдѣлать что-нибудь дурно.

Намáцати. См. **Намацувати**.

Намáцувати, цую, еш, сов. в. **намáцати**, цаю, еш, *гл.* Нащупывать, нащупать, пощупывать, пощупать. Рудч. Ск. II. 195. *Намацавши самого Рема, потиснув як Хому Ярема.* Котл. Ен. V. 49.

Намащáти, щáю, еш, *гл.*=**Намащувати**. *Чимсь треба намащати оцю виразку, то вона швидче загоїться,—лоєм, чи що б то.* Канев. у.

Намáщувати, щую, еш, сов. в. **намастúти**, мащу́, стúш, *гл.* 1) Намасливать, намаслить. *Намастила вареничків не з солоним маслом.* Мил. 73. 2) Намазывать, намазать. *Ой дівчино милостива, чим ти брови намастила? Намастила кукурвасом.* Нп. 3) Помазывать, помазать. *Дух Господень на мені, котрого ради намастив мене.* Єв. Л. IV. 18.

Намáщуватися, щуюся, ешся, сов. в. **намастúтися**, щу́ся, стúшся, *гл.* 1) Намасливаться, намаслиться. *Так мало масла, що й не намастилися млинці.* 2) Намазываться, намазаться. *Намастився дяк оливою.*

Намекетáти, кечу́, чеш, *гл.* Накричать по-козьи.

Намениúти, ню́, нúш, *гл.* Наименовать. *Син батькові не „тату“, чи як инако, сказав, а менням наменив.* Ном. № 13549.

Нáмено, на, *с.* Имя. Желех.

Наменувáти, ну́ю, еш, *гл.*=**Найменувати**.

Намену́ти, ну́, нéш, *гл.* Намекнуть, напомнить; вспомнить. *Далі вже й намену́ти на сю річ боявся,—мов не бачить нічого, не чує.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Мене ні те, що не йди за його,—унучечка у гнів та у плач.* МВ. (О. 1862. III. 47).

Намену́тися, ну́ся, нéшся, *гл.* Начать говорить, открыть ротъ, заикнуться. *Мені слова промовить не вільно при батьку: тілько наменусь—усі моргають, що треба мені за язик вкуситися.* МВ. II. 86.

Намерéжити. См. **Намережувати**.

Намерéжувати, жую, еш, сов. в. **намерéжити**, жу, жиш, *гл.* 1) Украшать, украсить рѣзьбою нѣсколько деревянныхъ вещей. 2) Дѣлать, сдѣлать сколько-нибудь вышивокъ—**мерéжок**.

Нáмерз, зу, *м.* Иней, ледяныя сосульки. *Він іде—увесь як біль білий: геть намерзом намерз.* Радом. у.

Намерзáти, зáю, еш, сов. в. **намéрзти**, зну, неш, *гл.* Намерзать, намерзнуть.

Намéрзлий, а, е. 1) Мерзлый, замерзшій. 2) Намерзшій сверху льдомъ, снѣгомъ. *У вікна, крізь намерзлі шибки, ледве-ледве пробивався світ.* Мир. Пов. I. 114.

Намéрзтися, знуся, нешся, *гл.* Намерзнуться, смерзнуть. *Пемов, жінко, я намерзся трохи.* Рудч. Ск. II. 166.

Намеркáти, кáю, еш, *гл.* Смеркаться. *Тілько стало намеркати.* Мил. 90. *Було уже пізненько, стало уже намеркать.* Александровск. у.

Намéсти́. См. **Намітати**.

Намéт, ту, *м.* Палатка, шатеръ, ставка. *А в полі, полі біленький намет.* Мет. 337. *Ой нап'яли козиченьки голубий намет.* Нп. **Стáти намéтом**. Разбить шатры. *Ой пішов з ними я в гор на війну... Стали наметом там під горою.* Kolb. I. 109.

Намéтний, а, е. Шатерный.

Намéшкатися, каюся, ешся, *гл.* Нажиться, пожить въ какомъ-либо мѣстѣ.

Намивáти, вáю, еш, сов. в. **намúти**, мúю, еш, *гл.* Намывать, намыть.

Намигну́ти, гну́, нéш, *гл.* Бросить взглядъ, мигнуть. *А на лежале ввесь базар не хоче й оком намигнути.*

I. **Намúкати**, каю, еш, *гл.*—**мичóк**. Приготовить для пряденія **мичкú** (см.).

II. **Намикáти**, кáю, еш, *гл.* 1) Наматывать, навивать. *Челядина, що стоїть на вершку стога, намикає (намотує) той колач* (довге перевесло з сіна) *на вершок остреви, що виставє із стога.* Шух. I. 170. 2) Накладывать пластъ шерсти на щетку съ проволочными крючками,—для расчесыванія шерсти. Вас. 152.

Намилúти, ся. См. **Намилювати**, ся.

Намилувáтися, лу́юся, ешся, *гл.* На-

любоваться; наласкаться. *Я ж націлувався. Я ж намилувався.* Чуб. V. 79.

Намилювати, люю, еш, сов. в. **намилити, лю, лиш,** *гл.* Намыливать, намылить.

Намилюватися, лююся, ешся, сов. в. **намилитися, люся, лишся,** *гл.* Намыливаться, намылиться. *Прості люде у нас гречаною половою намилюються.* Борз. у.

Намимрити, рю, риш, *гл.* Наговорить невнятно.

Наминати, наю, еш, сов. в. **нам'яти, мну, неш,** *гл.* 1) Мять, помять; наминать, намять. *В руках груша аж помнякшала,—так її наминає.* Св. Л. 205. **Нам'яти чуба.** Выдрать за волоса. 2) Только несов. в. Жадно ѣсть. *Голодний,—так наминає!* Чернпг.

Наминачка, ки, *ж.* Потасовка.

Намислити. См. **Намислювати.**

Намислювати, люю, еш, сов. в. **намислити, слю, лиш,** *гл.* Придумывать, придумать, выдумывать, выдумать. *Що там намислить, чи зробить,—мати удові похвалятися.* МВ. II. 79.

Намисник, ка, *м.* Посудная полка или небольшой шкапчикъ для посуды надъ дверью гуцульской хаты. Шух. I. 101.

Намистечко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **намисто.** *Купи мені намистечко на білую шию.* Чуб. V. 105. 2) При кипѣніи воды пузырьки возлѣ краевъ посуды. *Перве намистечко у чавуні по-над краями, то вже вода починає закипати.* Волч. у. 3) **Намистечко кувати.** О кукушкѣ: куковать. *Зозуленька... живе собі як панна, гуляє у садку, нічого не псує, по гілечках намистечко кує да скільки літ кому прожить віщує.* Греб. 365.

Намистина, ни, *ж.* Одно зерно мониста. Ум. **Намистинка, намистиночка.**

Намисто, та, *с.* 1) Монисто, ожерелье. *Куплю тобі намисто та на шиї повішу.* Мет. 7. **Добре намисто.** Монисто изъ красныхъ кораллов̌ъ. **У його багацько намиста на шиї.** У него много долговъ. 2) Наросты на шеѣ у индюка. Ум. **Намистечко.**

Намити. См. **Намивати.**

Наміняти, няю, еш, *гл.* Намѣнять. *Він наміняв дрібних шагів.*

Намір, ру, *м.* Намѣреніе. *Своїх намірів він не сповіряв дома нікому.* Мир. Пов. I. 161. **Без наміру.** Ненамѣренно.

Наміритися. См. **Намірятися.**

Намірковатися, куюся, ешся, *гл.* Надуматься.

Намірятися, ряюся, ешся, сов. в. **наміритися, рюся, ришся,** *гл.* 1) Нацѣливаться, нацѣлиться. *Стрілець ще намірився в третій раз.* Рудч. Ск. I. 142. 2) Замахиваться, замахнуться. *Він уже намірився мене вдарити.* 3) Вознамѣриваться, вознамѣриться.

Намісити. См. **Намішувати.**

Наміоник, ка, *м.* 1) Намѣстникъ. Мет. 199. *Шановні гості, славних потентатів намісники і речники достойні* (про посли). К. Бай. 23. *Команда ж рушила в Смілу, а намісник... у Кам'янку, бо там він жив і була там у його сотня лейстрових козаків.* ЗОЮР. I. 282. *Братіку-намісничку, сядь собі на кріслечку.* Нп. 2) Приходскій священникъ.

Намістити, міщу, стиш, *гл.* Помѣстить много, наставить.

Намість, намісць, *нар.* Вмѣсто. Желех.

Наміт, мету, *м.*=**Намет.** *Наступила чорна хмара, став дощ накрапать; ой стали наші козаки в наміт утікать.* О. 1861. VIII. 100.

Намітати, таю, еш, сов. в. **намести, мету, теш,** *гл.* Наметать, наместь.

Намітити. См. **Намічувати.**

Намітка, ки, *ж.* 1) Женскій головной уборъ: покрывало изъ простой самодѣльной кисеи, которымъ повязываются замужнія женщины поверхъ **очіпка.** Чуб. VII. 424. 2) Ткань: родъ грубой кисеи. Мил. 168. Ум. **Наміточка.**

Намітчаний, а, е. Сдѣланный изъ ткани для **намітки.**

Намітчина, ни, *ж.*=**Намітка** (плоховатая). *Завернула пані білу намітчину.* Чуб. V. 1069. Ум. **Намітчинка.**

На-міць, *нар.* Накрѣпко. *Це на-міць робилось.*

Намічувати, чую, еш, сов. в. **намітити, мічу, тиш,** *гл.* 1) Намѣчать, намѣтить, отмѣчать, отмѣтить. 2) Замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить.

Намішати См. **Намішувати.**

Намішуваник, ка, *м.* Родъ хлѣба. *Було, що понапікаємо паляниць, намішуваників!* Г. Барв. 42.

Намішувати, шую, еш, *гл.* 1) сов. в. **намісити, мішу, сиш,** *гл.* Намѣшивать, намѣсить. 2) сов. в. **Намішати, шаю, єш.** Намѣшивать, намѣшать. *Тільки зверху чисте зерно, а в середині з половою намішане.* О. 1861. VI. 75.

Намліти, лію, еш, *гл.* Намлѣть, изне-

мочь; претерпѣть много. *Що то душа наболіла, серце намліло!* Г. Барв. 96.

Намлітися, ліюся, ешся, *гл.* **Голодом намлітися.** Голодать. *І голодом не раз намлівся, і всякої нужди натерпівся, і чого не було.* Св. Л. 37.

Намножити, жу, жиш, *гл.* Умножить, расплодить. *А він же то намножив їм господи.* К. Іов. 50.

Намножитися, жуся, жишся, *гл.* Умножиться, размножиться.

Намняти *гл.*=**Нам'яти.**

Намняшкурити *гл.*=**Нам'яшкурити.**

Намова, ви, *ж.* 1) Наущеніе, внушеніе, подговоръ, подстрекательство. *То намова доконче була, бо він сам не годен те зробити.* Камен. у. **З намови.** По наущенію. 2) Уговоръ, соглашеніе. *У нас з ним була намова спалить того за те, що обіжав.* Екатериносл. г. Ум. **Намовонька.** *Я тебе любив не з людської намовоньки.* Гол. I. 271.

Намовина, ни, *ж.*=**Намова 1.** *Не любив Роман жони із людської намовини.* Гол. III. 28.

Намовити, ся. См. **Намовляти, ся.**

Намовка, ки, *ж.*=**Намова.** *Може в них була така намовка, Бог їх зна.* Александров. у.

Намовляти, ляю, еш, сов. в. **намовити, влю, виш,** *гл.* 1) Уговаривать, уговорить, убѣждать, убѣдить, склонять, склонить. *Намовими її, щоб випросила собі Одарку.* МВ. I. 74. *П'є в корчмі, гуляє, дівча намовляє: „Ходи, дівча, з нами, з нами двораками“.* КС. 1883. IV. 906. 2) Наговаривать, наговорить, клеветать, наклеветать.

Намовлятися, ляюся, ешся, сов. в. **намовитися, влюся, вишся,** *гл.* Уговариваться, уговориться, сговариваться, сговориться. Мир. ХРВ. 57. *Так намовились між себе, щоб уже всіма голосами Сомка обрати.* К. ЧР. 303.

Намовонька, ки. Ум. отъ **намова.**

Намогтися. См. **Намагатися.**

Намокати, каю, еш, сов. в. **намокнути** и **намокти, кну, неш,** *гл.* Намокать, намокнуть.

Намолитися, люся, лишся, *гл.* Намолиться. *Надивитись, намолитись і заснуть навіки.* Шевч. 328.

Намолоти, мелю, леш, *гл.* Намолоть, смолоть. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намолотися, мелюся, лешся, *гл.* Намолоться.

Намолотити. См. **Намолочувати.**

Намолотитися, лочуся, тишся, *гл.* Намолотиться.

Намолочувати, чую, еш, сов. в. **намолотити, лочу, тиш,** *гл.* Намолачивать, намолотить. *Нажав, намолотив, намолов.* Рудч. Ск. II. 120.

Намонятися, няюся, ешся, *гл.* 1) Натрудиться, устать. *Так за день намонялась, що крий, Боже! аж кісточки всі болять.* О. 1861. XI. Кух. 26. *Я оце так за ранок намонявсь, тілько хотів спочити.* 2) Напиться пьянымъ, налимониться. *Намонявся так, що ні татка, ні матки,— нічого не тямле.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Наморденъ, дня, *м.* Оплеуха, пощечина.

Намордуватися, дуюся, ешся, *гл.* Намучиться, устать.

Наморжень, жня, *м.* Толстая жердь, идущая параллельно съ полозомъ саней, выше его, къ которой прикрѣпляется верхній конецъ копилів. Сумск. у.

Наморозень, зня, *м.*=**Наморжень.** Желех. Новомоск. у. (Залюбовскій).

Наморозки, ів, *м. мн.* Намерзшій на окнѣ ледъ и снѣгъ. *Наморозки на вікні.* Константиногр. у.

Намоскалитися, люся, лишся, *гл.* Пріобрѣсть солдатскія замашки, привычки. *Він так намоскалився, що з-під живого п'яти ріже.* Ном. № 2926.

Намостити. См. **Намощувати.**

Намотати. См. **Намотувати.**

Намотувати, тую, еш, сов. в. **намотати, таю, еш,** *гл.* Наматывать, намотать. Желех.

Намочити. См. **Намочувати.**

Намочувати, чую, еш, сов. в. **намочити, чу, чиш,** *гл.* Намачивать, намочить. *Не бий, не печи,—тільки язик намочи.* Ном. № 11448. *Щоб тебе дощ намочив!* Посл. *Намочила сорочки.*

Намощувати, щую, еш, сов. в. **намостити, мощу, стиш,** *гл.* 1) Намащивать, намостить. 2) Настилать, настлать. *Дурень намостив колючок під яблуню.* Рудч. Ск. II. 156.

Намугикатися, каюся, ешся, *гл.* Намурлыкаться.

Намудрувати, рую, еш, *гл.* Намудрить.

Намул, лу, *м.* Илъ.

Намулити. См. **Намулювати.**

Намулювати, люю, еш и **намуляти, ляю, еш,** сов. в. **намулити, лю, лиш, намуляти, ляю, еш,** *гл.* 1) Заносить, за-

нести вломъ. 2) Натереть, нажать. *На що ж тобі, моя мила, так тяжко працювати, на пальчиках піхурчики намуляти.* Грин. III. 325. *Три пузирі крівавиї намуляла.* Чуб. V. 668.

Наму́ляти, ляю, еш, *гл.*=**Намулити**.

Намуркота́ти, **кочу́**, **чеш**, *гл.* Намурлыкать.

Намуркота́тися, **кочу́ся**, **чешся**, *гл.* Намурлыкаться.

Намурмо́ситися, **мо́шуся**, **сишся**, *гл.* Надуться, нахмуриться. *Ну, вже намурмосилась.* Ном. № 3366.

Намурува́ти, **ру́ю**, **еш**, *гл.* Настроить (о камен. постройкахъ).

Наму́рхатися, **хаюся**, **ешся** и **намурха́титися**, **ха́чуся**, **тишся**, *гл.* Натоптаться. *За день намурхатишся (намурхаєшся), то й ніг не чуєш.* Луб. и Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Наму́чити, **чу**, **чиш**, *гл.* Намучить, измучить.

Наму́читися, **чуся**, **чишся**, *гл.* Намучиться, измучиться. *Доки не намучиться, доти не научиться.* Ном. № 6032.

Намуштрува́тися, **ру́юся**, **ешся**, *гл.* 1) Достаточно долго пробыть на ученьи (о солдат.). 2) Дисциплинироваться.

Нам'я́ти. См. **Наминати**.

Нам'яшку́рити, **рю**, **риш**, *гл.* Намять, надрать. *Нам'яшкурити чуба. Мене перестріла да за ухо, да так добре нам'яшкурила.* Г. Барв. 47.

Нана́дити, **джу**, **диш**, *гл.* Наловить рыбы удочкой. Желех.

Нана́шка, **ки**, *ж.* Крестная мать. О. 1861. X. Свидн. 65.

Нана́шко, **а**, *м.* Крестный отецъ. О. 1861. X. Свидн. 55.

Нане́забудь, *нар.* На память.

Нане́сти́. См. **Наносити**.

Нани́з, *нар.* Внизъ. **Пливе́ наниз.** Плыветъ внизъ по рѣкѣ.

Нaниза́ти. См. **Нанизувати**.

Нани́зувати, **зую**, **еш**, сов. в. **нaниза́ти**, **нижу́**, **жеш**, *гл.* Нанизывать, нанизать.

Нанiма́ти, **ма́ю**, **еш**, *гл.* = **Наймати**. *То не буду нанiмати няньки.* Чуб. V. 866.

Нані́с, **но́су**, *м.* Наност

Нанн́яти, **наньма́ю**, **еш**, *гл.* = **Найняти**. *Ще й музики нанняла і беседу привела.* Грин. III. 332.

Нано́сити, **но́шу**, **сиш**, сов. в. **нане́сти́**, **несу́**, **се́ш**, *гл.* Наносить, нанести, приносить, принести. *Нанеси, Боже, кудлатою, щоб було за що скубти.* Ном. *Люде нанесли породіллі мняса, паски, хто яєць, хто молока.* Г. Барв. 530.

Наноси́ти. См. **Наношувати**.

Нано́шувати, **шую**, **еш**, сов. в. **нано-си́ти**, **ношу́**, **сиш**, *гл.* Нанашивать, наносить. *Соломи в сіни наносила.* Шевч. 435. *Ой пий, мати, тую воду, що я наносила.* Мет. 72.

Наньма́ти, **ма́ю**, **еш**, *гл.*=**Наймати**. Желех.

Наню́хати, **хаю**, **еш**, *гл.* Пронюхать. *Нанюхали, що коло вікна близько лежить сало.* Рудч. Ск. I. 195.

Наню́хатися, **хаюся**, **ешся**, *гл.* Нанюхаться. *Добре нанюхався.* Ном. № 12618.

Наня́ти, **ся**. См. **Наймати**, **ся**.

Наобі́датися, **даюся**, **ешся**, *гл.* Наобѣдаться.

Наобі́цювати, **цюю**, **еш** и **наобіця́ти**, **ця́ю**, **еш**. *гл.* Наобѣщать.

Наобри́днути, **дну**, **неш**, *гл.* Надоѣсть. Константиногр. у.

Нао́длів, *нар.*=**Навідлів**.

Наодлу́ці, *нар.* Отдѣлившись. **Жити наодлу́ці.** Выдѣлиться хозяйствомъ. *Другий син наодлуці, а цей з батьком живе.*

Нао́дрізі и **нао́дрізні**, *нар.* Отдѣльно, выдѣлившись. *Я тепер живу від батька наодрізі, окроме.* Екатерин. у. *Мій син живе наодрізні в мене: що в його робиться в хаті,—я не знаю.* Новомоск. у.

Нао́дшибі, *нар.* Въ сторонѣ, особнякомъ.

Наоко́ло, *нар.* Вокругъ. *Наоколо того села були ліси, гори.*

Наокру́г, *нар.*=**Наоколо**. Галиц.

На́опа́к, *нар.* Навыворотъ, въ противоположную сторону. *Написав письмо наопак.* Волын. г.

Наопа́ч, *нар.*=**На-опак**.

Нао́паш, **нао́пашки** и **нао́пашку**, *нар* Въ накидку. *Драночка на йому і наопаш латана свитина.* Г. Барв. 353. *Хоч в ряднині, аби наопашки* (о шляхетской спѣси). *Узяв кожух наопашки, пішов в корчму пити.* Грин. III. 555. *Ой чи се ж той Микита, що наопашку свита.* Нп.

Наоповіда́ти, **да́ю**, **еш**, *гл.* Наразсказывать много. *Такого нам наоповідав, що ввесь день слухали.*

Нао́пуль, *нар.* На половину. Чуб. VII. 551.

Нао́сліп, *нар.* Слѣпо, не глядя.

Наора́ти. См. **Наорювати**.

Наору́дувати, дую, еш, *гл.* Сдѣлать, устроить, распорядиться.

На-ору́жку, *нар.* Снаружи. *Винеси ясла, постав на-оружку, бо в оборі тісно.* Міус. окр.

Нао́рювати, рюю, еш, сов. в. **наора́ти, орю́, реш,** *гл.* Вспахивать, вспахать. *Нaори мілко та посій рідко, то і вродить дідько.* Ном. № 7170.

Нао́слаб, на-о́слабі, *нар.* Не натянуто, свободно. *І ланцюг на-ослабі. Накиньте мені латочку на чобіт та наослаб, щоб натягаючи чобіт не тев.* Лебед. у.

Наоста́нку, наоста́нці, *нар.* Наконецъ; въ концѣ. *Може б ще я здужав наостанку віку вам заграти, голосно заспівати.* ЗОЮР. I. 187.

Нао́хляп, *нар.* 1) Мѣшкомъ. *На неї плаття наохляп стоїть.* 2) Безъ сѣдла. *Їхати конем наохляп.*

Нао́чне, *нар.* 1) Видимо, очевидно, явно. 2) Своими глазами.

Нао́чний, а, е. 1) Очевидный, явный. 2) Находящійся на глазахъ. 3) **Нао́чний сві́док.** Свидѣтель-очевидецъ. Желех.

На́пад, ду, *м.* 1) Нападеніе, аттака. *Два напади ляхи одбили.* Стор. *Опанували б ми були Крим за одним нападом.* К. ЦН. 221. 2) Пароксизмъ. 3) **Двома́, трьома́ на́падами.** Въ два, три пріема; два, три раза. *Третім нападом роблю.* Ном. *Трома нападами сіяли ліс.* Звенигор. у. *Двома нападами дощ ішов. Аж трьома нападами били його.* **І трьома́ на́падами не о́зьмеш.** Никакъ не возьмешь. Мнж. 169. 4) Тошнота, болѣзнь у скота отъ обжорства. Угор.

I. Напа́дати, даю, еш, *гл.* Нападать (о многихъ). *Після бурі такої багато нападало в саду груш та яблук.*

II. Напада́ти, да́ю, еш, сов. в. **напа́сти, паду́, де́ш,** *гл.* 1) Нападать, напасть. *Кожне одбивається, як нападають.* Ном. № 3293. *На лубенському шляху напали гайдамаки.* Стор. МПр. 97. **Напа́ла на його пропа́сниця, ка́шель.** Онъ заболѣлъ лихорадкой, кашлемъ и пр. 2) Встрѣчать, встрѣтить, наталкиваться, натолкнуться. *Ходив, ходив і таки напав на таких..* Стор. МПр. 41.

I. Напа́датися, даюся, ешся, *гл.* Много разъ падать. *Поки натрапиш на їх—що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57.

II. Напада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **напа́стися, паду́ся, де́шся,** *гл.* Накидываться, накинуться, нападать, напасть, придираться, придраться. *Всі нападаються.* Ном. *Нападись на кого багатшого.* Ном. № 2804.

Напа́день, дня, *м.* Рыболовный снарядъ, вентеръ, натянутый на большой обручъ на длинномъ шестѣ. Вас. 189.

На́падка, ки, *ж.* Рыболовный снарядъ, родъ сака. Шух. I. 227.

Напа́дкуватий, а, е. Придирчивый, привязчивый.

Напа́док, дку, *м.* Напасть. *І заступайте од вражди, од бід, напраслини, нападку.* Котл. Ен. V. 46.

На́падь, ді, *ж.*=**Нападок.**

Напако́вувати, ко́вую, еш, сов. в. **напакува́ти, ку́ю, еш,** *гл.* Накладывать, наложить, напаковывать, напаковать, набивать, набить. *Всячини напакувала: і курей, і гусей—все печених,—і печене порося начинене, і масла, і всього, всього.* Св. Л. 9 *Напакували цілу мажу хлібом та паляницями, таранню, чехонню та всякими харчами.* Г. Барв. 145. *А положи нам, Остапе, спасибі тобі, дров у грубу!—Напакую, напакую!—сказав увічливо Остап.* Г. Барв. 24.

Напали́ти, ся. См. **Напалювати, ся.**

Напа́лок, лка и **напа́льок, льку,** *м.* 1) Палецъ перчатки. 2) Перевязка на больномъ пальцѣ. 3) Наперстокъ съ желѣзнымъ крючкомъ, надѣваемый на палецъ рѣшетникомъ,—крючкомъ раздирается полоса лыка на части. Вас. 175.

Напа́лювати, люю, еш, сов. в. **напали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Натапливать, натопить, накаливать, накалить. *Напалили піч.* 2) Нажигать, нажечь. *Треба замазувати на сволоці хреста, що напалюється у страшний четвер.* ХС. VII. 419.

Напа́люватися, лююся, ешся, сов. в. **напали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Натапливаться, натопиться, сильно нагрѣться. *Напалилася груба добре.* 2) Нажигаться, нажечься.

Напам'ята́тися, та́юся, ешся, *гл.* Удержать въ памяти, постоянно помнить. *У мене діти дрібні, то я не можу напам'ятатися.*

Напа́м'ять, *нар.* Наизусть.

Напануна́тися, ну́юся, ешся, *гл.* 1) Достаточно погосподствовать. 2) Достаточно побарствовать.

Напа́нькатися, каюся, ешся, *гл.* Наняньчиться, навозиться съ кѣмъ.

Напа́рити, рю, риш, *гл.* Напари́ть.

Напа́ритися, рюся, ришся, *гл.* Напариться.

Напароси́ти, рошу́, сиш, *гл.*=**Напарусити. Напаро́шений вітря́к**. Вѣтряная мельница, на крыльяхъ которой натянуто полотно.

Напарто́лити, то́лю, лиш, *гл.* Плохо сдѣлать, навахлять, напачкать.

Напарубкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Пробыть долго парнемъ.

Напаруси́ти, рушу́, си́ш, *гл.* Натянуть полотно. *Треба крила* (у вітряку) *напарусити*. Канев. у.

Напаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **напа́сти, су́, се́ш**, *гл.* Пасти досыта, напасти (скотъ). *Сьогодня добре напасла корову*. **Напа́сти о́чі**. Вдоволь насмотрѣться. *Не напасу своїх очей, на їх глядячи*. Г. Барв. 294. (Пливучи) *в-останнє рідними лугами й берегами, дід очі приязні пасе й не напасе*. К. Дз. 155.

Напаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **напа́стися, су́ся, се́шся**, *гл.* Напасаться, напастись. *Попід мостом трава ростом, що й кінь напасеться*. Мет. *Волики напасаються*. Грин. III. 50. *Чужим добром не напасешся,—своє дбай*. Г. Барв. 428.

Напаску́дити, джу, диш, *гл.* Нагадить, напакостить; испражниться. *Наклав-наклав, напаскудив, ледве сопе*. Ном. № 14280. *Шось на току напаскудило*. Мнж. 123.

Напасни́й, а́, е́. Нападающій, придирчивый, задорный.

Напа́сник, ка, *м.* Нападающій, задира, обидчикъ. НВолын. у. *Одчепися, напаснику, я не була на празнику*. Нп. Закр. *Відчепися, напаснику, маєш ти дівчат без ліку*. Грин. III. 242. *Напасник на культурних людей Острянин*. К. Кр. 11.

Напа́сниця, ці, *ж.* Нападающая, задирщица, обидчица.

Напа́сочка, ки, Пастьба. *Утка йде, утенята вcде на напасочку, на порясочку*. Чуб. III. 180.

I. Напа́сти, ся. См. **Нападати, ся**.

II. Напа́сти, ся. См. **Напаса́ти, ся**.

Напастува́ння, ня, *с.* Нападеніе, прицѣпка, придирка.

Напастува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Нападать, задѣвать, зацѣплять. *Не напастуй, не напастуй, суча дочко*. Канев. у.

На́па́сть, сти, *ж.* 1) Напасть, придирка. *Хто хоче напасти, най того Бог поб'є*. Камен. у. 2) Бѣда, несчастіе. *Чи довго жити у сій напасті? Що Бог дасть, то не напасть*. Ном. № 60. 3) Штрафъ, пеня. *Мені оце присудив мировий платити 40 р. напасти*. Остер. у. 4) **На́пасть натяга́ти на ко́го**. Взводить напраслину. *Напасть натягає на мене*. НВолын. у. 5) **До на́пасти**. Пропасть, много. *Курей тут до напасти*. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напа́трати, раю, еш, *гл.* О птицахъ: ощипать нѣсколькихъ и приготовить для варки или жаренья.

Напаха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Накурить чѣмъ-либо благовоннымъ, надушить. *Оце як напахали! Чим це ви? Чи не тим, що отто, продають венгерці? Курильні листки, чи як на їх казать?* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Напаха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Надушиться, пропитаться запахомъ. *У садочок піду,—васильками напахаюсь*. Нп. *Напахаєшся зіллячка розмаринового, націлуєшся личенька рум'яного* Нп. *Ти по чужих степах находився, руської кости напахався, то вона коло тебе й пахне*. Рудч. Ск. I. 85. *Москаль, напахався московського духу*. О. 1862. V. 40.

Напа́шити, шу, шиш, *гл.*=**II Напасти**. *Скотина напашена*.

Напа́шитися, шуся, шишся, *гл.*=**II Напастися**. *Воли вже напашилися*. Ковельск. у.

Напащикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Рѣзко накричать.

Напе́вно, *нар.* Навѣрное.

Напекарюва́ти, рю́ю, еш, *гл* Напечь (хлѣба).

Напекти́, ся. См. **Напікати, ся**.

Напеле́хати, ха́ю, еш, *гл.* Нарвать, набрать много. *Дивись, напелехала цілу запаску яблук. Напелехала повну тарілку вишень*. Левиц. Пов. 216.

Напеле́шкатися, каюся, ешся, *гл.* Набраться.

Наперебеса́, *нар.*—**нести́**. Нести что-либо какъ **беса́ги**, т. е. перекинувъ черезъ руку, черезъ плечо. Желех.

Напере́д, *нар.* 1) Напередъ, впередъ. *Побігши наперед, зліз на шовковицю*. Єв. Л. XIX. 4. 2) Впередъ, сначала, прежде всего. *Наперед усіх благословення прохав*. Макс. *Нехай дадуть мені наперед гроші*. МВ. I. 31. 3) Впредь. *Дай, Боже, наперед лучче*. Ном. № 375.

Напе́реді, *нар.* Впереди. *Хай ваша річ напереді*.

Напередо́вець, вця, *м.* Передовой, впереди идущій.

Наперекі́р, *нар.* Наперекоръ, вопреки. *Невесела думка наполягла на її чоло, наперекір веселій природі.* Левиц. І. 339.

Наперекі́с, *нар.* Наискось. *Беріться лиш дручками наперекіс.*

Наперемі́нку, *нар.* Попеременно. *Наперемінку: то дощ, то выясниться.* Ном. № 568.

Напе́рстник, ка, *м.* 1) Раст.: Digitalis. 2) Маленькая мягкая суконная **ону́чка**, которою гуцулы и верховинцы обворачиваютъ при обуваніи пальцы ногъ. Гол. Од. 67.

Напе́рс(т)ниця, ці, *ж.*=**Наперстник** 2. Шух. І. 138.

Напе́рсток, тка, *м.* 1) Наперстокъ. 2) Желѣзное кольцо, которымъ коса прикрѣпляется къ косовищу.

Напе́рти, ся. См. **Напірати, ся**.

Наперчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Приправить перцемъ. Желех. *Пироги добрі, та начинку дуже наперчили.* Харьк. г.

Напе́стуватися, туюся, єшся, *гл.* Нанѣжиться, наняньчиться.

Напетлюва́ти, люю, єш, *гл.* Намолоть пеклеванной муки. *Він намеле й напетлює, він обійме й поцілує.* Чуб. V. 529.

Напеча́тати, таю, еш, *гл.* = **Надрукувати**.

Напечи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Напекти**. Желех.

Напива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **напи́ти, п'ю, п'є́ш**, *гл.* Выпивать, выпить на извѣстную сумму.

Напива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **напи́тися, п'юся, п'є́шся**, *гл.* 1) Напиваться, напиться. *Хай солодкого меду напивається.* Мет. 257. 2) **Напи́тися до ко́го.** Выпить за здоровье кого. *Стань, батеньку, проти мене та напийся до мене повною повненькою, доброю доленькою.* О. 1862. IV. 22.

Напи́зитися, пи́жуся, зишся, *гл.* 1) Надуться, напыжиться, важно держать себя. *Чогось наша сваха надулася, надулася... й напизилася.* Грин. III. 493. *І так же то* (півень) *напизиться тобі, надметься... і виступа так пишно.* Свм. 212. 2) Оттопыриться. *Все коло неї напижене, оддулось.* Св. Л. 89.

Напи́лий, а, е. Пьяный, хмѣльной. НВолын. у. *То безбожні бесурмени тєє зачували, напилого козака зараз познавали.* Макс. (1849), 86.

Напилі́ти. См. **Напилювати**.

Напи́лок, лка, *м.* Напильникъ, терпугъ.

І. **Напи́лювати, люю, єш**, сов. в. **напилі́ти, лю́, лиш**, *гл.* Пылить, напылить.

II. **Напи́лювати, люю, єш**, сов. в. **напиля́ти, ля́ю, єш**, *гл.* Пилить, напилить. *Напиляв дров.*

Напина́ти, на́ю, єш, сов. в. **напну́ти** и **нап'ясти́, пну́, не́ш**, *гл.* 1) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть, покрывать, покрыть, надѣвать, надѣть: *Скинув з себе синій жупан та над ними і нап'яв.* Чуб. V. 956. *Благослови, отамане, намет нап'ясти.* Мет. 449. *Лізе на лавку, напинає богів.* Грин. III. 446. *Виходить мати з житом, нап'ята кожухом навиворот.* Грин. III. 442. *Папни хустку! Я ж тебе, сестрице, напинаю* (наміткою). Мет. 208. *Уздечки не напнуть на його* (на коня). Греб. 382. **Напну́ти мо́крим рядно́м.**=**Накри́ти мо́крим рядно́м.** *Батько напнув його мокрим рядном.* Левиц. К. С. 2) Натягивать, натянуть (струну, веревку и пр.). *Напинати лука. Як напне стрілець тетівку.* Рудч. Ск. II. 83. 3) Нападать, напасть, наброситься на кого. *Набіг вовк на табун гуртових свиней; вони його як нап'яли, одна попінила, дак того вовка і розірвали... вовки.* О. 1861. V. 68. Въ переносн. смыслѣ: настаивать, настоять, прижимать, прижать къ стѣнѣ. *Напнув жида, щоб повернув гроші. Напинали його, щоб росказав, що він дума.* Павлогр. у. 4) Догонять изо всѣхъ силъ. *Шість чололовіка вовків як нап'яли одного зайця: один біжить, а другі єдстануть; а далі другий як уляже—от-от дожене.* О. 1861. V. 69. 5) **Напина́ти пу́па.**=**Напинатися 3.** Ном. № 10018.

Напина́тися, на́юся, єшся, сов. в. **напну́тися** и **нап'ястйся, пну́ся, не́шся**, *гл.* 1) Покрываться, покрыться. *Вона напнулася хусткою.* Харьк. *Кобеняком нап'явся.* Рудч. Ск. II. 206. 2) Натягиваться, натянуться. *Струна напинається.* 3) Натужиться, понатужиться. *Нап'явсь, за гілечку смикнув, аж дерево те затріщало..* Котл. Ен. III. 21. *Черв'як плазує... аж напинається, аж звивається, поспішаючи.* Мир. ХРВ. 48.

Напиндю́читися, чуся, чишся, *гл.* Надуться. *Нажабиться кожен, напиндючиться.* Св. Л. 291.

Напиря́ти, ря́ю, єш, *гл.* Натащить, набросать. *Бач, напиряв стогів сіна скільки.* Новомоск. у.

На́пис, су, *м.* Надпись. *Хмельницький отакий напис зробив.* Ном. № 8099. *Зробить такий напис, що хто знайде* (скарб), *нехай в грамотку запише моє ім'я.* КС. 1883. IX. 232.

Написа́ти, пишу́, шеш, *гл.* 1) Напи-

сать. *Напиши оце слово. Написав до його такий лист, щоб вертався додому. Написав в законі Господньому.* Єв. Л. II. 23. **Як написаний.** Очень красивый. *Ой оддайте мене та за писаря, щоб я була молода як написана.* Грин. III. 192. 2) Написать, сочинить (книгу, статью и пр.) *Чорна рада, хроніка 1663 року. Написав П. Куліш.*

Напитáти, тáю, еш, *гл.* Найти кого-нибудь разспрашивая. **Напитáти клóпоту (біди́, ли́ха).** Нажить хлопотъ (бѣды, горя).

Напи́ти, ся. См. **Напивати, ся.**

Напи́тий, а, е. 1) Напоенный. *Я буду що-дня і найдена, й напита.* Мнж. 7. 2) Пьяный. *Ти тверезий, я—напита.* Грин. III. 657.

Нáпи́ток, тка, тку, *м.* Напитокъ. *То Хмельницький теє зачував, ще луччих напитків подавав.* АД. II. 9. *Дорогого напитка метає, по два, по три кубки в руки наливає.* АД. I. 213. Ум. **Нáпи́точок.**

Напихáти, хáю, еш, сов. в. **напхáти, хáю, еш,** *гл.* Набивать, набить. *Лисичка... за пирі́г та з хати... Вигла мачок з середини, а туди напхала сміттячка.* Рудч Ск. II. 6.

Напихáтися, хáюся, єшся, сов. в. **напхáтися, хáюся, єшся,** *гл.* 1) Набиваться, набиться. 2) Нажираться, нажраться.

Напишáтися, шáюся, єшся, *гл.* 1) Вдоволь поважничать. 2) Накрасоваться, покрасоваться вдоволь.

Напівпереки́, *нар.* Поперегъ. Вх. Зн. 39. Желех.

Напідпи́тку, *нар.* Навеселѣ. *Мати сина силою женила, напідпитку невістку судила.* Чуб. V. 727.

Напідпóвні, *нар.* Во время второй четверти луны. *Святять воду на молодику, напідповні.*

Напідслýхи, *нар.* Для подслушиванія, шпіонить. *Двох турчинів на підслухи посилає.* АД. I. 211.

Напі́й, пóю, *м.* Напитокъ. *Ой куме мій молодий, то ваш напій дорогий.* Гол. IV. 442. *Я ю буду тим вітати, тим напоєм частувати.* Гол. I. 207.

Напікáти, кáю, еш, сов. в. **напекти́, печý, чéш,** *гл.* 1) Напекать, напечь. *А де ж ти діла паляницю, чи може ще не напекла?* Шевч. *Я не знаю, чи багато напікати* (пасок). Мир Пов. II. 54. 2) Нажаривать, нажарить. *Напекла багато баранини.* 3) **Напекти́ рáків.** Покраснѣть, сконфузясь

Напікáтися, кáюся, єшся, сов. в. **напекти́ся, печýся, чéшся,** *гл.* 1) Напекаться, напечься. *Лице напеклося біля печі.* Левиц. 2) Нажариваться, нажариться.

Напі́льжити, жу, жиш, *гл.* При устройствѣ сплавного плота гуцулами: на два дерева, положенныя около берега поперегъ рѣки, уложить одно возлѣ другого деревья, которыя затѣмъ сбиваются въ плотъ. Шух. I. 181.

Напі́льний, а, е. Въ украинской хатѣ **напі́льна стінá** та, къ которой прилегаетъ печь и **піл** (нары), т. е. стѣна, находящаяся налѣво отъ входа. **Напі́льне вікнó.** Окно, помѣщающееся въ помянутой стѣнѣ. Вас. 193. *Чи ти чула, матусенько, як я в тебе була, під напільним віконечком як голубка гула.* Мет. 275.

Напі́р, пóру, *м.* Ступица колеса. Вх. Зн. 39.

Напірáти, рáю, еш, сов. в. **напéрти, прý, прéш,** *гл.* Напирать, напереть. *Напер на мня, як дуч на теля.* Ном. № 13245. *Із-за Дніпра напірає дурний Самойлович.* Шевч. *Як на осиці лист, тремтить млинок од хвилі. Вода напре,—дивись—то вискочив гвіздок, то паля тріснула, то заставку розбило, а далі і знесло млинок.* Греб. 384.

Напірáтися, рáюся, єшся, сов. в. **напéртися, прýся, рéшся,** *гл.* 1) Напираться, напереться, набираться, набраться. *Наперлося багато народу.* 2) Упрямиться, заупрямиться, упереться. *Чоловік її не пускав із хати, а вона таки наперлась і пішла.*

Напі́рити, рю, риш, *гл.* 1) Намочить (о дождѣ). *Оце дощ Івана як напірив.* Харьк. у. 2) Отхлестать, нахлестать.

Напі́рнач, ча, *м.* 1) Та часть старинной чернильницы, въ которую вкладывались перья, родъ пенала, составлявшаго одно цѣлое съ чернильницей. 2)=**Напірник.**

Напі́рний, а, е. О дождѣ: проливной. Ум. **Напірнéнький.** *Іде дождик напірненький.* Гол. II. 438.

Напі́рник, ка, *м.* 1) Исподняя наволока пуховика, подушки. Сим. 133. Вас. 192. 2) Пеналъ.

Напі́чний, а, е. Напі́чне вікнó. Небольшое окошко, находящееся въ той стѣнѣ хаты, къ которой прилегаетъ печь, помѣщающееся надъ печью. Сим. VIII. Вас. 150. См. **Напільний.**

Наплáватися, ваюся, єшся, *гл.* Наплаваться. *Досі ж мої лебеді та й наплавалися.* Грин. III. 408. *Гиля, гиля, сірі*

гуси, та вже-ж ви наплавались. Чуб. V. 274.

Напла́вистий, а, е = **Наддуристий.** Вх. Зн. 39.

Наплавни́й, а́, е́. Плонучій. *Наплавний млин, міст.* КС. 1883. IV. 743.

Напла́кати, ла́чу, чеш, *гл.* 1) Наплакать. **Як ніт напла́кав.** Очень мало. Ном. № 7695. 2) Навлечь плачемъ. *Нехай уже Мати Божа прощає мене грішну, що я своєму рідному братіку лихо наплакала.* МВ. I. 29.

Напла́катися, лачуся, чешся, *гл.* Наплакаться. *Як зійдуся з ким любилась, наплачуся стиха.* Чуб. V. 224.

Наплеска́ти, плещу́, щеш, *гл.* 1) Наплескать, пабрызгать. 2) Нахлопать, нашлепать. 3) Насплетничать, наболтать. *Такого наплескала, шо й матінко! Не плещи язиком!*

Наплести́ См. **Наплітати.**

Наплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **напливти́, ву́, ве́ш,** *гл.* 1) Наплывать, наплыть, натекать, натечь. *Неначе хвилі напливали.* Шевч. 519. 2) Натыкаться, наткнуться, на что-либо, плывя.

Наплига́тися, га́юся, ешся, *гл.* Напрыгаться, наскакаться.

Напли́нок, нку, *м.* Наносъ рѣчнаго ила, наносный песокъ. 2) Слѣдъ, вліяніе. *Латинська мова лишим в лядській великий наплинок.*

Напли́нути, ли́ну, неш, *гл.* = **Напливти.**

Наплисти́, ливу́, ве́ш, *гл.*=**Напливти.**

На́плід, лоду, *м.* Приплодъ; потомки. *Щоб ви самі... околіли, превражі дуки, з своїми жінками і з усім наплодом.* К. Бай. 43.

Напліндрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Награбить. *Золото, що ми напліндрували.* К. Бай. 91.

Напліта́ти, та́ю, еш, сов. в. **наплести́, лету́, те́ш,** *гл.* 1) Наплетать, наплесть. 2) **Наплести́ язико́м.** Выдумать, наболтать, насплетничать. *Ти уже чого не наплетеш своїм безкостим язиком.* Ном. № 12989.

Наплоди́ти, джу́, диш, *гл.* Наплодить, народить, размножить. *Нігде мені гнізда звити, нігде мені діток наплодити.* Мет. 211. *Багацько хлопців там наплодить.* Котл. Ен.

Наплоди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Наплодиться, размножиться. *У неї як пішли діти, так істино як сарани наплодилось.* Г. Барв. 276. *І наплодилось в тім болоті чортяк до врага.* Рудч. Ск. I. 63.

Наплу́тати. См. **Наплутувати.**

Наплу́тувати, тую, еш, сов. в. **наплу́тати, таю, еш,** *гл.* 1) Напутывать, напутать. *Наплутала ниток та й пішла, а мені треба росплутувати.* Харьк. 2) Путаться, спутаться въ словахъ. *Щось казав, казав, наплутав, я й не розібрала.*

Наплюва́ти, люю́, е́ш, *гл.* Наплевать. *Наплюю я багачу, коли хліб свій молочу.* Ном. № 2559. **І в ха́ту не наплює́.** И на минутку не заглянетъ, не зайдетъ. *Як до чужих, то і на увесь день, а до мене— і в хату не наплювала.* Мир. Пов. II. 92.

Наплюга́вити, влю, виш, *гл.* Напачкать, нагадить, насквернить, напакостить.

Наплю́скатися, каюся, ешся, *гл.* Наплескаться вволю.

Напля́мкати, каю, еш, *гл.* Начавкать.

Напну́ти, ся. См. **Напинати, ся.**

Напова́житися, жуся, жишся, *гл.* Приложить усилія, старанія. *Як не поважишся, то не буде з тою нічого.* Ном. № 7192.

Напо́ванка, ки, *ж.*=**Напування.**

Наповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **наповзти́, взу́, зе́ш,** *гл.* Наползать, наползти.

Напо́внити, ся. См. **Наповняти, ся.**

Наповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **напо́внити, ню, ниш,** *гл.* Наполнять, наполнить. *Тут тобі, серденько, в степу погибати... Червоною кров'ю річки наповняти.* Мет. 94. а) *Кубочки наповнять.* Мил. 181. б) **Неха́й вам Бог наповня́є!** Пожеланіе: пусть Богъ увеличитъ ваше благосостояніе. Ном. № 4553.

Наповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **напо́внитися, нюся, нишся,** *гл.* Наполняться, наполниться.

Наповорітьма́, *нар.* На обратномъ пути.

Наповпере́д, *нар.* Впереди всего; прежде всего. Вх. Зн. 39.

Наповпереджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **наповпереди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.*=**Попереджати, попередити.** Вх. Зн. 39.

Напога́нити. См. **Напоганювати.**

Напога́нювати, нюю, еш, сов. в. **напога́нити, ню, ниш,** *гл.* Нагаживать, нагадить.

Напогото́ві, *нар.* Наготовѣ, въ готовности. *Прийдуть гості—вона на поготові, привітає їх.* МВ. (О. 1862. III. 41). *У Бо а все напоготові.* Ном. № 22.

Напожи́ткуватися, куюся, ешся, *гл.* Попользоваться; накопить (имущества).

Напозича́ти(ся), чаю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Набрать взаймы. *Ніхто вже не дає: у всіх напозичалися.* Харьк. 2) Надавать

взаймы. *Напозичав людям багато, та як то люде оддаватимуть.* Харьк.

Напоїти. См. **Напувати.**

Напол*е***гáти, гáю, еш,** *гл.*=**Наполягати.** *Одначе таки наполегали на їх, щоб узяли.* Г. Барв. 43. *А я все наполегаю: скажи та скажи!* МВ. II. 20.

Наполі́скувати, кую, еш, сов. в. **наполоскáти, лощу́, щеш,** *гл.* 1) Наполаскивать, наполоскать. 2) При обработкѣ овчинъ: періодически переворачивать овчины въ квасильномъ чану, перекладывая верхнія внизъ чана и обратно. Вас. 153. Также при дубленіи кожъ: обмывать кожу дубильнымъ растворомъ нѣсколько разъ, пока кожа станетъ мягкою и гибкою. Вас. 158.

Наполоскáтися, лощу́ся, щешся, *гл.* Вдоволь наполоскаться.

Наполóхати, хаю, еш, *гл.* Напугать.

Наполу́мити, млю, миш, *гл.* Убѣдить, уговорить. *Я зовсім не хтів його позиватись, та Грицько як зачав, як зачав, та таки напомумив мене позиватись.* Кіев. у. *Не хтілось їхати у Київ, але батько наполумив мене,—бач, тепер заробітки добрі під льодом.* Кіев. у.

Наполу́митися, млюся, мишся, *гл.* Твердо рѣшиться на что. *Він як наполумиться на що небудь, то нічим його не зіб'єш.* Кіев. у.

Наполювáти, лю́ю, еш, *гл.* Достать охотой, поймать на охотѣ.

Наполягáти, гáю, еш, сов. в. **наполягти́, ля́жу, жеш,** *гл.* Налегать, налечь, настаивать, настоять. *Наполягли сини, щоб поділити їх усім, так я мусив теє.* Каневск. у.

Наполягти́ся, ля́жуся, жешся, *гл.* Твердо рѣшиться. *Наполіґся пан одібрать у мене землю.* НВолын. у.

Напонáдвдрити, вдрю, риш, *гл.* Высмотрѣть что-либо, открыть, найти. Мнж. 186.

Напопри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Наперчить. *І печена, і варена, і перцем напопрена.* Гол. IV. 530.

Напóрати, рáю, еш, *гл.* Надѣлать, наготовить.

Напóратися, раюся, ешся, *гл.* Натрудиться, устать отъ работы.

Напорóти. См. **Напорювати.**

Напорóтися, рю́ся, решся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. *Напоровся на вила.* 2) Нажраться. *Оце я напоровся борщу.* Зміев. у. 3) Наработаться, распарывая что-либо.

Напороши́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Напылить. 2) Посыпать, насыпаться. *Напорошив сніг.*

Напоруди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Научить, наставить. Мнж. 186.

Напóрювати, рюю, еш, сов. в. **напорóти, рю́, реш,** *гл.* 1) Предъ очищеніемъ срубленнаго дерева отъ коры: прорѣзывать, прорѣзать вдоль всего дерева остріемъ топора кору. Шух. I. 177. 2) Нарывать, нарвать въ большомъ количествѣ.

Напорядкувáти, ку́ю, еш, *гл.* Распорядиться.

Напосідáти, дáю, еш, сов. в. **напосі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Насѣдать, насѣсть, налегать, налечь, настаивать, настоять. *Тоді б ми з москалем так на злочестиві костьоли напосіли, як ляхи на наші благочестиві церкви.* К. ЦН. 276. *Я таки на нього напосяду, то він оддасть.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Напосідáтися, дáюся, ешся, сов. в. **напосі́стися, ся́дуся, дешся,** *гл.* 1) Приставать, пристать, навязываться навязаться, нападать, напасть. *Напосілася жінка, щоб таки їхати у ярмарок.* 2) Твердо вознамѣриться что-либо сдѣлать. *Напосілися на тоє, щоб тужило серце моє.* Чуб. V. 248. *Напосівся хату будувати.*

Напосі́дливий, а, е. Настойчивый.

Напосі́сти, ся. См. **Напосідати, ся.**

На-послі́док, *нар.* Въ концѣ.

На-пóступі, *нар.* Предъ родами, въ ожиданіи родовъ. *Тут косовиця заходе, а жінка на-поступі,—треба на родини та на хрестини грошей, а де їх узяти.* Павлоград. у.

Напосу́дити, джу, диш, *гл.* Настроить, наладить, приготовить, направить. *Я вже тобі напосудила, сідай да тчи.* Канев. у. *Напосудив млина таки як треба, а вітру немає.* Канев. у.

Напосу́дитися, джуся, дишся, *гл.* Собраться, наладиться, наготовиться. *Дочка оце вмерла, та й син щось напосудився,—лагодиться вмірати.* Канев. у.

На-потáлу. См. **Потала.**

Напóтім, *нар.* Послѣ, на послѣ.

Напотроши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Напотрошить.

Напоу́мити. См. **Напоумляти.**

Напоумля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **напоу́мити, млю, миш,** *гл.* Вразумлять, вразумить, поучать, научить, надоумливать, надоумить, наставлять, наставить на добрый путь. *Напоумте... Скажіть, будь*

ласка, як би ви мойому лиху запобігли. МВ. (КС. 1902. X. 150).

На-пóхваті, *нар.* Подъ рукой. *Лежала сокира на-похваті, а він узяв та й пішов.* НВолын. у.

На-пóхопі, *нар.*=**На-похваті.** *Стояв на-похопі заступ, а він його застукав.* НВолын. у.

Напрáва, ви, *ж.* 1) Наущеніе, подущеніе. *Як би не було од старих направи, то й діти б не дражнили острожником.* Харьк. у. **З напрáви.** По наущенію. 2) Починка, поправка, исправленіе.

Направéць, *нар.* Направо. Вх. Зн 40.

Напрáвити. См. **Направляти.**

Напрáвка, ки, ? *Ні швець, ні мнець, ні направка.* Ном. № 2965.

Направля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **напрáвити, влю, виш,** *гл.* 1) Направлять, направить, наводить, навести. *Направляли їх темними лісами.* Стор. МПр. 60. *Став лучок направлять.* Рудч. Ск. I. 139. 2) Наущать, наустить, подстрекать, подстрекнуть. 3) Починять, починить, поправлять, поправить. *Допче дружечка, допче, черевички видопче, дружба ся поставить,— черевички направить.* О. 1862. IV. 18. *Буду тебе паче всіх невольників доглядати, старії і новії кайдани направляти, ланцюгами ла поперек втроє буду тебе брати.* АД. I. 212. 4) Исправлять, исправить. *Жид мовить: хрест не зопсуєть, ні направить.* Ном. № 899. 5) **Направля́ти пря́жу.** Навертывать нитки на навой въ ткацкомъ станкѣ. Константиногр. у.

Напрáвник, ка, *м.* 1) Руководитель. 2) Подстрекатель, подуститель. *То такий порадник, тільки на зле направник.* Черк. у.

Напрáсний, а, е. 1) Несправедливый. *А на мене, молодую, напрасная слава.* Мст. 87. 2) Дерзкій, обижающій, задорливый. 3) Внезапный, скоропостижный.

Напрáсник, ка, *м.* Обидчикъ, задира. *Одчепися, напраснику, я не була на празнику.* Ном. № 2805.

Напрáсниця, ці, *ж.* Обидчица, задира. *Масниця-напрасниця.* Ном. № 527.

Напрáсно(е), *нар.* 1) Несправедливо. 2) Задорно, дерзко, обижая. 3) Внезапно, скоропостижно. *Напрасне умер Іван: уранці робив, а ввечір умер.* Камен. у.

Напрасувáти, сýю, еш, *гл.* Нагладить.

Напрасувáтися, сýюся, ешся, *гл.* Устать отъ глаженія.

Напрáти, перý, рéш, *гл.* Настирать.

Напрацювáти, цюю, еш, *гл.* Наработать. *Чи багато він напрацює?* О. 1862. III. 35.

Напрацювáтися, цюю́ся, ешся, *гл.* Натрудиться, наработаться. *Напрацювавсь добре, поки постягав каміння докупи.*

Напречýдо, *нар.*=**Напрочуд.**

Напривóвити, вóжу, вóзиш, *гл.* Навозить, много привезти.

Напридбáти, бáю, еш, *гл.* Пріобрѣсть. Неправильная форма вмѣсто **надбáти.** Встрѣчена только у Котляревскаго: *Всяких всячин напридбала.* Котл. Ен. IV. 17.

Напримáти, мáю, еш, *гл.* Принять много.

Напри́клад, *нар.* Напримѣръ.

Напри́критися. См. **Наприкрятися.**

Наприкря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **напри́критися, рюся, ришся,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть.

Напри́ндити, джу, диш, *гл.* Надуть, выпучить. *Наприндив боки з дивування.*

Напри́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Надуться, напыжиться. *Наприндилась, надулася, чому в кожух не вдяглася.* Нп.

Напри́сідки, *нар.*=**Навприсядки.** Вх. Зн. 40.

Напри́чуд, *нар.*=**Напрочуд.**

Напри́шкуватий, а, е. Дерзкій, буйный. Кіев. у.

Напровáджувати, джую, еш, сов. в. **напровáдити, джу, диш,** *гл.* 1) Наводить, навести, направлять, направить на что. *Напровадив його на п'яну дорогу.* Закр. 2) Наводить, навести много. *Напровадив гостей повну хату.* 3) Наговорить многое. *Язиком намолов та напровадив усякої нісенітниці.*

На-прóвесні, *нар.* Въ началѣ весны.

Нáпрово, *нар.* Наскоро, на скорую руку. *Як шкода буде напрово продати хліб, то я заставлю у брата, або що.* Павлогр. у.

Напрокýдити, джу, диш, *гл.* Напроказить. *Мабуть добре напрокудив, що вже й очей не появе.*

Напропади́ме, *нар.* На погибель. *Хто їде на Сібір, то певне не на добро, а напропадиме.* Камен. у.

Напропуд, *нар.* Напроломъ, напрямикъ. Мнж. 186.

Напророкувáти, кýю, еш, *гл.* Напророчить. *Не даремне таке напророкував странній.* Г. Барв. 461.

Напроси́ти, ся. См. **Напрошувати, ся.**

Напрóстати, таю, еш, *гл.* Выравнять, выпрямить. *Напростати цвях.* Камен. у.

Напросте́ць, *нар*=**Навпростець**. *Ворона напростець літає.* Ном. № 11405.

Напро́ті́, **напро́тив** *нар.* Напротивъ. *Повиставляло напроти сонця свої боки.* Левиц. I. 89. *Сіла собі напротив віконця.* Чуб. V. 621. См. **Навпроти**.

Напроти́ти, рочу́, **ти́ш**, *гл.* Напречь. См. **Напрутити 1**. *Дикий кабан зімою рие землю—рило в його м'яке, а він його так напротить, що рие краще, як лопаткою.* Терск. об.

Напроха́ти. См. **Напрохувати**.

Напро́хувати, хую, еш, сов. в. **напроха́ти**, **ха́ю**, **еш**, *гл.*=**Напрошувати**.

Напро́чуд, *нар.* На удивленіе. *Сон дивен, барзо дивен напрочуд.* Макс.

Напрошки́, *нар.* Напрямикъ, прямой дорогой. Вх. Зн. 40.

Напро́шувати, шую, еш, сов. в. **напроси́ти**, **рошу́**, **сиш**, *гл.* Напрашивать, напросить; созывать, созвать, приглашать, пригласить многихъ. *Напросили старців і вбогих.* Левиц.

Напро́шуватися, **шуюся**, **ешся**, сов. в. **напроси́тися**, **шу́ся**, **сишся**, *гл.* (**кого́ про що**). Долго просить кого о чемъ. *Тебе я тілько напросився.* Федьк.

Напру́га, **ги**, *ж.* Напряженіе.

Напру́гий, **а**, **е**. 1) Плотный, крѣпкій тѣломъ, упругій. 2) Напряженный.

На́пруго и **на́пругом**, *нар.* 1) Крѣпко; напряженно. *Не задрімав і на волосок напругом.* 2) Скоропостижно. *Напругом умер.* 3) Стремительно (о теченіи). *Вода напруго пішла.* Вас. 189. *Вода напругом пішла.* Вас. 212.

Напру́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **напру́ди́ти**, **джу**, **диш**, *гл.* 1)=**Напружувати**. *Напрудив свої сили.* Левиц. КС. 2) Напускать, напустить (о блохахъ).

Напруди́тися, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Навонять (испустивъ вѣтры). *Напрудилася гадова свинота—бодай тобі репнуло!* Ном. № 12407.

Напру́жувати, **жую**, **еш**, сов. в. **напру́жити**, **жу**, **жиш**, *гл.* Напрягать, напречь; натягивать, натянуть. *Він напружив ноги, наче доганяв злодія.* Мир. ХРВ. 65.

Напру́жуватися, **жуюся**, **ешся**, сов. в. **напру́житися**, **жуся**, **жишся**, *гл.* Напрягаться, напречься.

Напрути́ти. См. **Напручувати**.

Напру́чувати, **чую**, **еш**, сов. в. **напрути́ти**, **ручу́**, **тиш**, *гл.* 1) Напрягать, напречь, натягивать, натянуть. *Напрутити косу* (що косять), *або пилку.* 2) **Напрутити ву́са**. Закрутить усъ.

Напрягти́, **ряжу́**, **же́ш**, *гл.* Нажарить. *Загадав жінці напрягти сала.* Рудч. Ск. I. 195.

I. Напряда́ти, **да́ю**, **еш**, сов. в. **напря́сти**, **ряду́**, **де́ш**, *гл.* Выпрядывать, выпрясти. *По два починки напрядаю.* Чуб. V. 916.

II. Напря́да́ти, **да́ю**, **еш**, сов. в. **напря(е)ну́ти**, **ну́**, **не́ш**, *гл.* Покрывать, покрыть, накрывать, накрыть; напяливать, напялить. *Ти хоч би напренула на себе хустку, чи що.* Александр. у. Слов. Д. Эварн. *Напрядати віз (рядниною, повстю, шкурою).*

I. Напряда́тися, **да́юся**, **ешся**, сов. в. **напря́стися**, **ду́ся**, **де́шся**, *гл.* Напрядаться, напрясться, попрясть вдоволь. *Поки багатая наспалась, убогая-небогая напрялась.* Чуб. V. 916.

II. Напряда́тися, **да́юся**, **ешся**, сов. в **напря(е)ну́тися**, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Покрываться, покрыться, накрываться, накрыться; напяливаться, напялиться. *Один рукав подстелю, другим напрянуся.* Грин. III. 133.

На́прядка, **ки**, *ж.* Брезентъ, покрывало для телѣги изъ кожи, войлока или **рядни́ни**, вымоченной въ дегтю.

На́пря́м, **му**, *м.* Направленіе. *Воно б можно це зробити* (читальню), *та як би всі такого напряму, як я.* Славяносерб. у.

Напряме́ць, *нар.*=**Навпростець**. *Напрямець тільки ворони літають.* Ном. № 11405.

Напрями́ти, **ся**. См. **Напрямляти**, **ся**.

Напрямля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **напрями́тися**, **млю́ся**, **ми́шся**, *гл.* Направляться, направиться. *Вийшли дівчата з Очкурового двору і напрямилися до батюшки.* Мир. Пов. I. 147. *Очі напрямились на його.* Мир. ХРВ. 140.

На́пря́мок, **мку**, *м.*=**Напрям**. *Грицько... з усім напрямком свою тихою пахарського життя.* Мир. ХРВ. 391.

Напрямува́ти, **му́ю**, **еш**, *гл.*=**Напрямити**. *Іван, ще дитиною напрямований по хліборобській дорозі, так її й держався.* Мир. ХРВ. 125.

Напря́сти, **ся**. См. **Напрядати**, **ся**.

Напсе́тити, **се́чу**, **тиш**, *гл.* Навонять (о животныхъ, человѣкѣ). *Брень, брень, шаповал, напсетив, навоняв, у кишеню поховав.* Ном. № 14174.

Напсува́ти, **сую́**, **є́ш**, *гл.* Напортить.

Напува́ння, **ня**, *с.* Напаиваніе.

Напува́ти, **ва́ю**, **еш**, сов. в. **напої́ти**,

пою́, їш, *гл.* 1) Поить, напаивать, напоить. *Напувала нас солодкими медами.* Мет. 188. *Козак коня напував.* Чуб. V. 135. *Напій, напій, чорнявая, сірії воли!* Чуб. V. 106. 2) Пропитывать, пропитать что-либо жидкостью. *Я вже ремінь добре напував дьогтем.* Борз. у.

Напу́дити, джу, диш, *гл.* 1) Налить. *Багато бочок напудили.* 2) Намочить. *От напудив, як той віл!* 3) Напугать.

Напу́дитися, джуся, дишся, *гл.* Напугаться, испугаться.

Напу́житися. См. **Напужуватися**.

Напу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **напу́житися, жуся, жишся**, *гл.* 1) Надуваться, надуться, напыжиться. *Шаровари напужились.* Кв. II. 125. 2) Принимать, принять надменный видъ.

Напу́катися, каюся, єшся, *гл.* Настучаться (въ дверь).

Напундю́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Набундючитися** 2.

На́пуск, ку, *м.*=**Напуст**.

Напуска́ти, ка́ю, єш, сов. в. **напусти́ти, пущу́, стиш**, *гл.* 1) Напускать, напустить. *Хто це напустив собак у хату?* 2) Напускать, напустить сверху внизъ, свѣшивать, свѣсить сверху внизъ. *Начосів не напускай.* Ном. № 11264. 3) Нахмуривать, нахмурить. *Напустила брови, як сова.* 4) **На́пуст напусти́ти**. Послать наказаніе. *На нас таки Господь напуст напустив.* Г. Барв. 430. См. **Напуст**.

Напуска́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **напусти́тися, пущу́ся, стишся**, *гл.* Нападать, напасть, набрасываться, наброситься. *На його напустилась розсержена молодиця.* Мвр. ХРВ. 9. *Чорти як напустяться на його.* Мнж. 127.

На́пуст, ту, *м.*, **на́пусть, ти**, *ж.* Попущеніе, наказаніе. *Ти, царице, наша мати, напуст напустила: славне військо запорожське та й занапастила.* Нп. *Бог напусть напустив, діти так і вмірають.* Борз. у. *Господь напусть напустив: гадюки набралось у нас такого багато.* О. 1862. V. 79.

Напусти́ти, ся. См. **Напускати, ся**.

Напусто́шити. См. **Напустошувати**.

Напусто́шувати, шую, єш, сов. в. **напусто́шити, шу, шиш**, *гл.* Опустошать, опустошить много чего.

Напустува́тися, ту́юся, єшся, *гл.* Нашалиться.

Напути́ти. См. **Напучувати**.

Напу́тниця, ці, *ж.* Наставница. *Порадо милая моя, напутнице моя і мати.* Мкр. Г. 25.

Напуха́ти, ха́ю, єш, сов. в. **напу́хти** и **напу́хнути, хну, неш**, *гл.* Напухать, напухнуть.

Напуча́ти, ча́ю, єш и **напу́чувати, чую, єш**, сов. в. **напути́ти, пучу́, ти́ш**, *гл.* Указывать, указать путь, надоумливать, надоумить. *Хиба я напучав їх красти? Сами зробили, а на мене клеплють.* Новомоск. у. *Я тебе розважала, напучала, як рідна мати.* Г. Барв. 246. *Тепер я тебе напучу, як помиритися з жінкою.* Г. Барв. 343. *Мабуть нечистий напутив його.* К. ЧР. 29.

Напха́ти, ся. См. **Напихати, ся**.

Напхи́катися, каюся, єшся, *гл.* Нахныкаться.

На́пхом, *нар.* Биткомъ. *Народу напхом налізло. Напхом понабивані скрині.*

Напши́кати, каю, єш, *гл.* 1) Навонять (испуская вѣтры). 2) Наговорить, употребляя звуки пш (о полякахъ). *Прийшов лях, напшикав, напшикав та й пішов собі.* См. **Накакати**.

Напшо́тити, шо́чу, тиш, *гл.*=**Напсотити**.

Нап'ясти́, ся. См. **Напинати, ся**.

Нап'ятнува́ти, ну́ю, єш, *гл.* Заклеймить, отмѣтить. *Нап'ятнуймо його, щоб і діти його знали, що за цяця був їх татуньо.* Св. Л. 222.

Нарабува́ти, бу́ю, єш, *гл.* Награбить.

Нара́да, ди, *ж.* Совѣщаніе.

Нара́джувати, джую, єш, сов. в. **нара́дити, джу, диш**, *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Вже вони мені пороги позбивали, ходячи да нараджуючи, щоб я притьмом брався.* Г. Барв. 413. *Хороше нарадив.* Ном. № 6122. *Її чоловіка хтось і нарадив.* Мнж. 9.

Нара́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **нара́дитися, джуся, дишся**, *гл.* Совѣтоваться, посовѣтоваться, совѣщаться.

Наража́тися, жа́юся, єшся, *гл.*=**Нараджуватися**. *Ой там Михальок умивається, із своїм таточком наражається.* Грин. III. 43.

На́ра́з, *нар.* Вдругъ, сразу. *Хто нараз, буде зараз.* Ном. № 5596.

Нарази́тися, жу́ся, зи́шся, *гл.* 1) Наткнуться на что-либо острое. 2)—**кому́**. Навлечь на себя чье нибудь неудовольствіе.

Нара́квиця, ці, *ж.* 1) Поручь (у священника). 2) Шерстяныя или овчинныя манжеты. Вх. Зн. 40. Шух. I. 130.

Нара́лити, лю, лиш, *гл.* Напахать **ра́лом**.

Нара́льник, ка, *м.* Желѣзная часть **ра́ла**, одѣвающая **копи́сть**, родъ сошника. Чуб. VII. 401.

Нармі́нник, ка, *м.* Наплечникъ.

Нарахува́ти, хую, еш, *гл.* Насчитать.

Нара́яти, ра́ю, еш, *гл.* Насовѣтовать, посовѣтовать; указать, порекомендовать. *Нарай, нарай, брате, де дівчину взяти.* Нп. *Нараяв я до баби добрих людців.*

Нарва́ти, ся. См. **Наривати**, ся.

На́рвина, ни, *ж.* Деревянная палка, которою удерживаютъ полозъ саней въ изогнутомъ положеніи при его приготовленіи. Сумск. у.

Наревти́, реву́, ве́ш, *гл.* Наревѣть. *А нам про сє пороги наші инші надії й міркування наревли.* К. ПС. 136.

Нареготатися, гочу́ся, чешся, *гл.* Нахохотаться.

Наректи́. См. **Нарікати**.

На́ремний, а, е. Внезапный, скоропостижный. Угор.

Наре́патися, паюся, ешся, *гл.*=**Нарепкатися**.

Наре́пкатися, каюся, ешся, *гл.* Нажраться. *Нарепкався, як свиня браги.* Ном. № 12249.

Наре́чений, а, е. Нареченный. *Робимо вкупі, молотимо і в гаях рубаємо з нареченим тестем.* Г. Барв. 178. *Вийди, мати, з хати, познавати дитяти: вчора було нареченє, а тепер повінчане.* Мет. 171. **Наре́чена**. Невѣста. **Наре́чений**. Женихъ. *А ось і моя наречена! сказав Сомка, обернувшись до Лесі.* К. ЧР. 103.

Наречи́, чу́, че́ш, *гл.*=**Наректи**. Желех.

Наре́шті, *нар.* Наконецъ. *А нарешті піп Кирика кулаком у спину: пішов геть з моєї хати, єретичий сину!* ЗОЮР. II. 86. *Ой пив мед і горілку, ще й музики водив, а нарешті досталося, що в поліції сидів.* Руд. Чп. 237.

I. **Нарива́ти**, ва́ю, еш, сов. в. **нарва́ти**, рву́, ве́ш, *гл.* 1) Нарывать, нарвать. *Ой нарвала дівчина лободи, лободи.* Нп. 2) Надрывать, надорвать частью. *Віжки були цілі, не нарвані, а як потяг,—так і перерірли.* Волч. у. 3) Прикрѣплять ярмо къ дышлу, и вообще приводить его въ надлежащій порядокъ для запряжки. Рудч. Чп. 251. *Гей вози мажте, ярма наривайте, сиві воли запрягайте!* Рудч. Чп. 97. У Кулиша: надѣть ярмо на воловъ: *Важке ярмо... нарвати круторогим.* К. Дз. 12. **Нарива́ти бики́**. Запрягать воловъ. Вх. Зн. 40.

II. **Нарива́ти**, ва́ю, еш, сов. в. **нари́ти**, ри́ю, еш, *гл.* Нарывать, нарыть. *Клята свиня нарила на городі такого, що хоч плач!*

Нарива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **нарва́тся**, ву́ся, ве́шся, *гл.* Набрасываться, наброситься на ѣду, съ жадностью ѣсть. *Літо, зробилось вдень жарко. Отара цілий день на тирлі недалеко води... Сонце на захід; отара нарива́ється на пашу.* О. 1862. V. Кух. 33.

Нариґлюва́ти, ґлю́ю, еш, и **нариґува́ти**, ґу́ю, еш, *гл.* Плохо написать, нацарапать. *Бач, як нариґлював письма.* Волч. у.

Наримарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.*=**Налимарювати**.

Нарина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нари́нути**, ри́ну, неш, и **нарну́ти**, рну́, не́ш, *гл.* Литься въ большомъ количествѣ, налиться, нахлынуть. *Як нарнуло води з моря, весь день не спадав.* Мил. 67.

Нари́патися, паюся, ешся, *гл.* 1) Много разъ отворить и затворить дверь, часто уходить и снова входить, отворяя и затворяя дверь. *І коли ти вже нарипаєшся? То з хати, то в хату!* 2) Навязаться, привязаться. *Чоловік кабана смалив, циган і нарипався: дай та й дай йому м'яса.* Ном. № 938.

Нари́ти. См. II. **Наривати**.

Нари́тники, ків, *м. мн.* Шлея. *Пристало, як свині наритники.* Ном. № 11207.

Нарихтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Направить, нацѣлить, навести (пушку). *Велів гармати нарихтувати, на Вирвин город стріли пускати.* АД. I. 19.

Нари́чити, чу, чиш, *гл.* Слишкомъ много наложить, навалить, навьючить. *Думав, що усе забрали з баштана, а іще такий віз наричив, що ледве воли довезли.*

Нариштува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1)=**Нарихтувати**. *Нариштуйте джерела огняні на Чорне море.* К. Бай. 93. 2) Наложить. *Нариштували повниї мажи (харчу).* ЗОЮР. I. 289.

На́рівні, *нар.* Наравнѣ.

На́рівно, *нар.* Одинаково. *Нарівно жалко (усіх діток).* Ном. № 9215.

Нарі́в'ячко, а, *с.* ? *Молодая та дівчинонько, куди тебе батько оддає?.. Чи в чужую землю, чи в велику сем'ю? Чужа земля під корінячком, чужа сем'я під нарів'ячком.* Мет. 222.

На́рід, роду, *м.*=**Народ**. *Любить бо нарід наш*. Єв. Л. VII. 5.

Наріжний, а, е. Угольный, краеугольный. *Копай наріжню яму на слуп наріжний*. Кіев. г. *Хто положив наріжний камінь*. К. Іов. 84.

Наріжник, ка, *м.* 1) Уголъ крыши, угловое стропило. Залюбовск. 2) Оковка листовымъ желѣзомъ угла сундука (на крышкѣ и внизу). Вас. 150. 3) Часть ключа́, прибора для ношенія сѣна. См. **Ключ**. Шух. I. 171.

Наріжниці, ниць, *ж. мн.* 1)=**Наріжник 1**. Чуб. VII. 378. 2) Снопы, которые кладутъ на углахъ крыши.

Нарізати. См. **Нарізувати**.

На́різно, *нар.* Отдѣльно, порознь. *Нарізно од нас*. Левиц. КС. *Ми з братом нарізно живемо*.

Нарізну́ти, зну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **нарізувати**. *Візьме стручечок да нарізне і впустить меду туди*. Г. Барв. 425.

Нарі́зувати, зую, еш, сов. в. **нарі́зати, ріжу, жеш**, *гл.* 1) Нарѣзывать, нарѣзать. 2) Усердно играть. *В шинку нарізують тобі цимбали, кобза і сопілка*. О. 1861. III. Гул.-Арт. 111. *Нарізує на скрипці*.

Нарі́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **нарі́затися, ріжуся, жешся**, *гл.* Натыкаться, наткнуться. *Инший* (черкес) *наріжеться на пластуна, то й амииь йому*. О. 1862. II. Кух. 64.

На́рік, *нар.* На будущій годъ. *Бог його знає, що нарік буде*. Камен. у.

Ріка́ння, ня, *с.* Ропотъ, жалоба. *Посипались кепкування й нарікання і на Павлюгу*. Стор. МПр.

Нарікати, ка́ю, еш, сов. в. **наректи́, речу́, че́ш**, *гл.* Соверш. видъ употребляется только при двухъ первыхъ значеніяхъ. 1) Называть, назвать. *Своє дитя без сорома байстрям нарікає*. Шевч. 21. 2) **Наре́чено**. Назначено, суждено. *Та вже коли наречено вмірати, і знахурі не відшепчуть*. ЗОЮР. II. 289. 3) Горевать, сѣтовать. *Потім будеш нарікати, що з бідною оженивсь*. Нп. 4) Попрекать, упрекать. *Не вспів отець і мати за молодого сина подружжя поняти,—а зараз стане* (син) *хлібом-сіллю нарікати*. Мет. 349. *Ой мені батько так нарікає*. Мет. 44. *Жінка вже поприбірала, кленучи чоловіка та нарікаючи*. Рудч. Ск. II. 128. 5)—**на ко́го, на що**. Жаловаться, роптать. *Ми своїх будем жен научати, щоб на тебе не нарікати*. Нп.

На́рістка, *ж.* Телка. Екатер. у.

На́ріст, рости, *ж.* Наростъ. НВолын. у.

Нарну́ти. См. **Наринати**.

Наробити, ся. См. **Наробляти, ся**.

Наробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наробити, блю, биш**, *гл.* 1) Дѣлать, надѣлать. *Прости мені, мій батечку, що я наробила!* Шевч. 73. *Пинчуки багацько лиха нам наробили*. Стор. *Та жалю наробила, та серце засмутила*. Грин. III. 230. 2) На́рабатывать, наработать.

Наробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наробитися, блю́ся, бишся**, *гл.* 1) Нарабатываться, наработаться, устать работая. *З рук наробитись, з ніг находитись*. Ном. № 4560. *Хоч як за день наробишся, а всчір прийде,—кортить на вулицю*. 2) О выдѣлываемой кожѣ: утолщаться, утолститься отъ долгаго лежанія въ зольномъ чану. Вас. 158.

На́ров, ву, *м.*=**Норов**.

Наровли́вий, а, е=**Норовливий**. Мет. 141.

Наро́д, ду, *м.* Народъ.

Наро́джувати, джую, еш, сов. в. **народи́ти, джу́, диш**, *гл.* Раждать, родить. *Так його мати народила*. Ном. № 2917.

Наро́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **народи́тися, джу́ся, дишся**, *гл.* Раждаться, родиться. *Народивсь Ісус у Віфлиємі Юдейському*. Єв. Мт. II. 1. **Місяць (молоди́к) народи́вся**. Появилась молодая луна.

Наро́дина, ни, *ж.* Презр.: человѣкъ, народъ. *Проклята народина в'язку сіна взяла*.

Народи́ти, ся. См. **Народжувати, ся**.

Наро́дний, а, е и **наро́дній, я, е**. Народный.

Наро́дник, ка, *м.* Ученикъ народнаго (уѣзднаго) училища во вторую четверть XIX в. Сим. 72.

Наро́дність, ности, *ж.* Народность.

Народо́вець, вця, *м.* Народникъ. *Ми... носимо народню свиту, бо ми, народовці, стаємо на бік народа*. Левиц. Пов. 159.

Народо́вий, а, е. Народный.

На́родок, дку, *м.* Народъ. *А тут і всякого иншого народку намножилось*. КС. 1883. III. 670.

Народолю́бець, бця, *м.* Любящій народъ; народникъ. К. МХ. 33. *Українським... народолюбцям заборонями сповіщати рідний край про все, чим би освітилась його темрява*. К. ХП. 125.

Народолю́бний, а, е. Любящій народъ. Желех.

Нарожда́ти, да́ю, еш, *гл.*=**Народжу-**

вати. *А як мене нарождала,—свою кров проливала.* Грин. III. 690.

Нарожде́нець, нця, *м.* 1) Новорожденный. 2) Уроженецъ. *Ми його знаємо, він з нашого села, у нас і родився—наш нарожденець.* Екатер. у. Залюбовск.

На-розви́дні, *нар.* На разсвѣтѣ. *Це було на-розвидні, як стало світать.* Новомосковск. у Залюбовск.

На-ро́здріб, *нар.* Въ розницу, по мелочамъ. *Четвертей сто вапни продав я в-гурт, а останню, четвертей тридцять, на-роздріб.* Екатер. у.

Наромовля́тися, ля́юся, єшся, *гл.* Наговориться. *З ким люблюся, то й не наговорюся, з ким кохаюсь, то й не нарозмовляюсь.* Грин. III. 387.

Нарозуми́ти, млю, ми́ш, *гл.*=**Напоумити**. *Нарозумив би тебе Бог.* Вх. Зн. 40.

Нарозумі́ти, мію, єш, *гл.* Взять въ толкъ, набраться умѣнья. *Пани нарозуміли од мужиків, як хазяйнувати треба.* Волч. у.

Наро́їти, рою́, ї́ш, *гл.* Нароить, навести молодыхъ роевъ. *Нароїть роїв.* К. ПС. 113.

Наро́їтися, рою́ся, ї́шся, *гл.* Нароиться. *Чи багато в тебе сього літа роїв нароїлося?*

Наро́ком, *нар.* Нарочно, умышленно. *Заволоком—уродиться, як нароком.* Ном. 7169. *Чи ти вже мене узявсь нароком занапастити?* МВ. (О. 1862. I. 101).

Нарони́ти, ню́, ниш, *гл.* Уронить много. *Та летіла зозулечка через сад, наронила пір'ечка повен сад.* Kolb. I. 292.

Нароска́зувати, зую, єш, *гл.* Наговорить, разсказать много. *Нарасказував міх, торбу і три оберемки.* Ном. № 13045.

Нароска́зуватися, зуюся, єшся, *гл.* Вдоволь разсказать. *І не нарозказується опісля, які дива там бачив.* Св. Л. 268.

На́росля, лі, *ж.* Наростъ вокругъ ствола дерева. НВолын. у.

Наро́спальці, *нар.* Въ сердцахъ.

Нароста́ти, та́ю, єш, сов. в. **нарости́, ту́, те́ш**, *гл.* Наростать, нарости. *Стрижи пана, як вівцю,—на йому шерсть наросте.* Ном. № 1234. **Са́ло наростає**. Отлагается жиръ.

На́ростень, тня, *м.* 1) Наростъ. Звенигор. у. Вас. 157. 2) Мозоль. *Наростня просто не можна зрізати, а треба перше роспарити, до він і вилізе.* Подольск. г.

Нарости́. См. **Наростати**.

На́росток, тка, *м.*=**Назімок**.

На́рошне, *нар.* Нарочно. Рудч.

Нарощина́ти, ня́ю, єш, *гл.* О тѣстѣ: заквасить много. *Нарощиняв, а чим замісити?* Ном. № 3523.

На́рти, тів, *м. мн.* Костяные коньки изъ реберъ животныхъ. Св. Л. 40.

Наруба́ти, ба́ю, єш, *гл.* Нарубить. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаємо дровець.* Ном. № 10289.

Наруба́тися, ба́юся, єшся, *гл.* Нарубиться.

На́рубень, *нар.* Ребромъ. *Клади його нарубень.*

Наруби́, *нар.* Наизнанку, наизворотъ. Угор.

Нару́га, ги, *ж.* Издѣвка, посмѣяніе, позоръ. *Од матері сорома і наруги приняла.* АД. I. 215. *Пришли, пришли, мій миленький, хоч нароком люде, нехай мені од батенька наруги не буде.* Нп. *Почне перед панночками наругу на його зводити.* МВ. (О. 1862. III. 48).

Наруга́ти, га́ю, єш, *гл.* Укорять, корить. *Він* (писарь) *був і мої гроші не оддавав, так я став наругать, то він і оддав.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Нару́гач, ча, *м.* Ругатель, насмѣшникъ.

Нару́гувати, гую, єш, *гл.*=**Наругати**. *Став мене батько наругувать за ту кражу, то мені вже не можна було дома жити,—я й пішов з дому.* Новомоск. у. (Залюбовск).

Нару́гуватися, гуюся, єшся, *гл.*—**на ко́го**. Задѣвать, затрогивать. *Він часто на мого брата наругується і на мене, то я йому змовчую, а брат не змовчав,—от він і лаявся.* Новомосковск. (Залюбовск.).

На́руч, *нар.* На-руку, съ руки, кстати. *А йому се й наруч.*

Наруша́ти, ша́ю, єш, *гл.* Двигать, шевелить. *Ой у полі билина, вітер нею хитає, та й найменша пташина і та нарушає.* Чуб.

Нарю́мсатися, саюся, єшся, *гл.* Наплакаться, нахныкаться.

Наря́д, ду, *м.* 1) Нарядъ, убранство. *Я їй дорогі наряди справила.* Чуб. V. 720. *Вивела вдова, вивела небога свою дочку у наряді.* Грин. III. 207. 2) Сбруя. *Ой у саді, саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Наря́донько**. *Як удасться твій миленький та ревнивий,—не дасть тобі нарядоньку поносити.* МУЕ. III. 131.

Наря́ддя, дя, *с.*, *соб.* Орудіе. *Дає Івановi шість волів, плуг, віз, рало, все господарне нарадя.* Чуб. II. 523.

Нараджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **наряди́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Приготовлять, приготовить, приводить, привести въ порядокъ, устроить. *Нарядив він новий серп пшениченьку жати.* Нп. *Ми йому ґанки нарядили.* Борз. у. 2) Убирать, убрать, наряжать, нарядить. *Не за для тебе сю калину садили, а за для тебе дівку нарядили.* Грин. III. 488. 3) Снаряжать, снарядить, назначать, назначить. 4) **Наряди́ти дити́ну.** Выраженіе, имѣющее смыслъ: сдѣлать ребенка. *Було й цілуємось, захиливш..сь за двері, а тут не стямилась, як і дитину нарядили.* Г. Барв. 476. 5) **Наряди́ти перекір.** Сдѣлать наперекоръ, сдѣлать вопреки чему. *А я тобі, моя мати, перекір наряжу: повну хату, ще й кімнату женихів наведу.* Нп. 6) **Наряди́ти ці́ну.** Назначить цѣну. *Взяли тому коню ціну нарядили, півтораста карбованців та й чотирі.* Нп.

Нараджа́тися, джа́юся, ешся, сов. в. **наряди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Наряжаться, нарядиться. *Умилася, причепурилась і як в неділю нарядилась.* Котл. Ен. 2) Приготовляться, приготовиться. *Гуслі гудуть, до двору йдуть: та наряжайся, Марусю, бо возьмуть тебе.* КС. 1883. II. 385.

Наря́донько, ка, *м.* Ум. отъ **наря́д.**

Наряжа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Нараджати.**

Наряжа́тися, жа́юся, ешся, *гл.*=**Нараджатися.**

Наса́д, ду, *м.* 1) Часть телѣги: подушка поверхъ оси. Рудч. Чп. 249. *Садися ж іззаду та не поламай насаду.* Чуб. V. 635 2) Часть саней **(керчу́г)**, которыми гуцулы свозятъ срубленныя деревья: переклад на, лежащая на **копила́х** и связывающая полозья; такихъ перекладинъ въ саняхъ двѣ. Шух. I. 180.

Насаджа́ти, джа́ю, еш, *гл.* Посадить много, многихъ. *Ото насаджала на віз,— насилу коні йдуть.*

Наса́джувати, джую, еш, сов. в. **насади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Насаживать, насадить. *Один чоловік насадив виноградник.* Єв. Л. XX. 9. 2) Надѣвать, надѣть, насаживать, насадить. (Вітряк) *видумав чорт. Чорт уже все поставив, тільки крил, що вони хрестом, не почепе та каміння не насаде, бо й там хрест.* Драг. 17. 3) Разложить на току хлѣбъ для молотьбы. *Домолочував жита: півкопи було насажено.* Зміев. у.

Насади́ти. См. **Насаджувати.**

Насадови́ти, влю́, виш, *гл.* Насадить, разсадить. *Насадовила гостей, що сісти неможна.*

Насажа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Насаджати.**

Наса́жувати, жую, еш, *гл.*=**Насаджувати.**

Наса́лити, лю, лиш, *гл.* Насалить. *Губи насалить.* Ном. № 8791.

На-самоті́, *нар.* Наединѣ, съ глазу на глазъ. *Дівчача натура усюди однаковісінька: проміж людей так і соромиться, нехай же на самоті, так ну!* Кв. I. 248.

Насамперéд, *нар.* Прежде всего. *Вони ж його насамперед барзо привітали.* Нп.

Насвари́ти, рю́, риш, *гл.* Погрозить— словами или дѣйствіемъ. *Я йому казав, щоб він не бунтувався у холодній, а він давай мене лаяти та ще й палицею насварив, піднявши її вгору.* Новомоск. у. (Залюбовск.). *Війт насварив на мене.* Федьк.

Насвари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Разсердиться на кого, погрозить кому. 2) Вдоволь нассориться, набраниться.

Насва́тати. См. **Насватувати.**

Насва́тувати, тую, еш, сов. в. **насва́тати, таю, еш,** *гл.* Высватывать, высватать. *Насватав батька свою лисою, от і сиди тепер з гарбузом.*

Насва́туватися, туюся, ешся, *гл.* Присватываться. *Насватується до мене Петро. Насватувався якийсь київський, та вона...* (не схотіла). Св. Л. 133. *Пан Кулінський почав на Масю насватуватись.* Св. Л. 275.

Насвіти́тися, чу́ся, тишся, *гл.* Вдоволь посвѣтить. *Тобі, місяцю, насвітитися, мені по світу надивитися.* Марк. 91.

Насв'яти́ти. См. **Насвячувати.**

Насв'я́чувати, чую, еш, сов. в. **насв'яти́ти, в'ячу́, тиш,** *гл.* Насвячивать, насвятить.

Насéрдний, а, е. Сердечный. *Ти мої рани насердні загоїла, замовила рідним словом, рідною піснею.* Г. Барв. 492. *Не діло мене крушило, а туга насердна.* Г. Барв. 119.

Насерéд, *нар.* Посреди; на средину. *З чужим і насеред села розставайся.* Ном. № 9690.

Наси́дітися, джуся, дишся, *гл.* Насидѣться. *Коло неї не насидиться.* Мил. 97.

Насила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **насла́ти, шлю, шле́ш,** *гл.* Насылать, наслать. *Наслано до нас чужих людей! Се Господь мені лихо наслав!* МВ. (О. 1862. III. 47). **Се нена́че на́слано.** Какъ будто-бы кто-то умышленно причинилъ (это несчастіе). Ном. № 2133. **На́сланий.** Причиненный чужой

злой волей (о болѣзни, какомъ-либо несчастіи). Мил. 34.

Насилко́м, *нар.* Насильно. *І не хотів, так насилком проміняли кобилу.* Терск. об.

Наси́лу, *нар.* Съ трудомъ, едва. *Насилу десять чоловік його подужали.* Стор. *Насилу ноги волочу.* Мет. 167.

Наси́льне, *нар.* Насильно. *Мене мати насильне женила.* Чуб. V. 728.

Наси́льний, а, е. Сдѣланный, совершенный по принужденію, насильно. *Він їх не буде насильною роботою морити, на панщину ганяти.* Мир. ХРВ. 98. *З насильного колодязя води не пить.* Ном. № 1088.

Наси́льно, *нар.* Насильно. *Насильно колодязь копать—води не пить.* Ном. № 1088.

Наси́льство, ва, *с.* Насиліе. *Насильство і тиранство.* К. ХП. 127.

На́сильці, *нар.* Насильно.

Насини́ти. См. **Насинювати**.

Наси́нювати, нюю, еш, сов. в. **насини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Насинивать, насинить.

Насипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **наси́пати, плю, плеш,** *гл.* 1) Насыпать, насыпать. *Пам'ятатиме до судної днини, поки аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3646. *Казав собі насипати високу могилу.* Нп. 2) Наливать, налить. *Насипай швидче борщу,—їсти хочеться, аж шкура болить!* Харьк. г. *Насип мені ще чарочку!* Харьк. *Насипмо оливи.* Рудч. Ск. II. 150.

На́сипом, *нар.* Насыпавъ просто (на возъ, напр.), не помѣстивъ предварительно въ мѣшокъ или что-либо подобное. *Насипали віз насипом. Показав тютюн... потертий, бо насипом його в кишені носив.* Сн. Л. 235.

Наси́пчасто, *нар.* Насыпано обильно. *Як насипчасто, то й накипчасто.* Ном. № 12309.

На́сит, ту, *м.* Насыщеніе. *Вкинутись... у ту ідольску роскіш, що нема їй ні міри, ні впину, ні наситу.* О. 1861. I. Куліш, 317.

Насити́ти, ся. См. **Насищати, ся.**

Насища́ти, ща́ю, еш. сов. в. **насити́ти, сичу́, ти́ш,** *гл.* 1) Насыщать, насытить. *Із ним на суд стати, правди не зіськати, тілько сріблом-злотом панів насищати.* ЗОЮР. II. 102. *Дірявого мішка не наситиш.* Ном. № 4754. 2) Сварить меду (для питья). *Бочку меду наситимо.* Грин. III. 104. У Котляревскаго употреблено въ знач. подсластить медомъ воду. *Сити із меду наситили.* Котл. Ен.

Насища́тися, ща́юся, ешся, сов. в. **насити́тися, сищу́ся, ти́шся,** *гл.* Насыщаться, насытиться.

Насіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **насі́яти, сію, еш,** *гл.* Насѣвать, насѣять. *Насіяла борошна на хліб. Насіяла василечків у зеленому саду.* Нп.

Насіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **насі́сти, craft**

Насіяти. См. **Насівати**.

Наскака́ти, наскачу́, чеш, *гл.* Наскакать. *Аби болото, а жаби наскачуть.* Ном. № 5419.

Наска́кувати, кую, еш, сов. в. **наско́чити, чу, чиш**, *гл.* Наскакивать, наскочить. *Тут їм назустріч і коні наскочили.* Стор. *Не кінь наніс, але сам молодець наскочив.* Ном. № 7046. *Оттут би наскочить на його наглою смертю.* К. ЦН. 227. *Мовчи!— писнула пані, наскакуючи.* МВ. (О. 1862. III. 70).

Наскарбля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Пріобрѣтать деньги, наживаться. *Корчми жиди взяли, порон теж у їх руках,—наскарбляються вражі жиди.* Канев. у.

Наскида́ти, да́ю, еш, *гл.* Набросать. *Наскидали самих денежок стільки!* ЗОЮР. I. 153. *Як заспіваю пісень козацьких під кобзу, дак наскидають геть у шапку грошей.* К. ЦН. 307.

Наскита́тися, та́юся, ешся, *гл.* Наскитаться. *Я ж уже нагорювалась і наскиталась із тобою.* Мнл. 207.

Наскінчу́, *нар.* Въ концѣ, наконецъ. *Наскінчу схопила себе обіруч за лиця.* Св. Л. 93. **Бу́ти наскінчу́**. Приходить къ концу. *А на дворі тим часом січень... був наскінчу.* Св. Л. 94.

Наскі́пати. См. **Наскіпувати**.

Наскіпа́тися, па́юся, ешся и **наскі́пуватися**, пуюся, ешся, сов. в. **наскі́патися, паюся, ешся**, *гл.* Набрасываться, наброситься, нападать, напасть; приставать, пристать. *Доля... як лихоманка,—не розбіра, на кого наскіпаться; чоловік, чи пан,—їй все однаково.* О. 1861. III. 13. *Як наскіпався на мене, так куди тобі!* Мир. Пов. I. 142. *Наскіпався, мов на батька.* Ном. № 3465.

Наскладати, да́ю, еш, *гл.* Сложить много. Желех.

На́склесь, *нар.* Косо, наклонно.

Наскликати, ка́ю, еш, *гл.* Созвать многихъ. *Гультайства силу насклікав.* К. ПС. 102.

На́скось, *нар.* Наискось. О. 1861. XI. Свид. 34.

Наско́чити. См. **Наскакувати**.

Наскрада́ти, да́ю, еш, *гл.* Накрасть. *Як возив він ліс жидівський, то наскрадав лісу чимало.* Канев. у.

Наскрипіти, плю, пи́ш, *гл.* Наскрипѣть.

На́скрізь, *нар.* Насквозь. *А сей списом наскрізь пробив і до землі врага пришив.* Котл. Ен. VI. 32.

На́скрізьний, а, е. Сквозной. *Ні, ті двері не наскрізні були,—вони були забиті і замазані; ходили тілько в перві двері.* Александров. у. (Залюбовск.).

Наскуба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **наску́бти, бу́, бе́ш**, *гл.* 1) Надирать, надрать. *Наскуб чуба йому.* 2) Надергивать, надергать. *Наскубла пір'я. Наскуб сіна з стога.*

Наскуба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **наску́бтися, бу́ся, бе́шся**, *гл.* 1) Надирать, надрать. *Добре наскубсь* (хлопця). Мнж. 122. 2) Вдоволь надергиваться, надергаться. (У півня) *пір'я покострубачене; а наскубся, стрепенувся... і пішов.* Сим. 211.

Наскупо́вувати, вую, еш, *гл.* Накупать. *Наскуповував свиней десяток.* О. 1862. IV. 82.

Наскуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **наску́чити, чу, чиш**, *гл.* Наскучать, наскучить. *Да вже ж мені наскучило.* Чуб.

Насла́ти. См. **Насилати**.

Насла́тися, шлю́ся, шле́шся, *гл.* Наслаться.

Насли́нити. См. **Наслинювати**.

Насли́нювати, нюю, еш, сов. в. **насли́нити, ню, ниш**, *гл.* 1) Наслюнивать, наслюнить, смачивать, смочить слюной. Желех. 2) Слюнявить, наслюнявить.

Наслі́ддя, дя, *с.* Наслѣдіе. *Таке лукавому наслiддя.* К. Іов. 45.

Наслі́дній, я, є. Наслѣдственный. *Земля наслiдня.* К. Бай. 24.

Наслі́док, дку, *м.* Слѣдствіе, послѣдствіе. К. XII. 13.

Наслі́дство, ва, *с.* Наслѣдство. *Я приїхав оглядати своє наслідство.* Левиц. I. 66.

Наслі́дування, ня, *с.* Подражаніе. Желех.

Наслі́дувати, дую, еш, *гл.* 1) Наслѣдовать. *Що робити мені, щоб життя вічне наслідувати?* Єв. Мр. X. 17. 2)—**кого́, що**. Подражать. Желех.

Наслі́дувач, ча, *м.* Подражатель. Желех.

Наслу́хати, хаю, еш, *гл.* Услышать, прослышать. *Наслухав я, що там добре живеться.*

Наслуха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Прислушиваться. *Я вже давно наслухаю, до чого воно дійде.* О. 1861. XI. Кух. 27. *Як вітер подихає, зашелестить комиш, пластун іде ходом сміло, и як вітер оддихає, то він стоя наслухає.* О. 1862. II. 63.

Наслу́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Наслушаться. *Наслухаєшся вже всього.* Рудч.

Насма́жити. См. **Насмажувати.**

Насма́жувати, жую, еш, сов. в. **насма́жити, жу, жиш,** *гл.* Нажаривать, нажарить. *Дожидаючи гостей, насмажили гусей, поросят по двоє.*

Насмали́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Опалить во множествѣ. *Насмалили аж трьох кабанів.* 2) Надгарить шерстью.

Насмальцьо́вувати, вую, еш, сов. в. **насмальцюва́ти, цюю, еш,** *гл.* Намазывать, намазать жиромъ, саломъ.

Насмерді́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Навонять.

Насми́кати. См. **Насмикувати.**

Насми́кувати, кую, еш, сов. в. **насми́кати, каю, еш,** *гл.* Надергивать, надергать. *Ворона напряде, сорока насмиче.* Чуб. V. 1144.

Насмі́литися, люся, лишся, *гл.* Осмѣлиться. МВ. II. 121.

Насмі́ти, смі́ю, еш, *гл.* Осмѣлиться, посмѣть. *Оце прийду з роботи пізно, дак і світла не засвітять і не озвуться. А жінка не насміє.* Г. Барв. 321.

Насміти́ти. См. **Насмічувати.**

Насмі́х, ха, *м.* Насмѣшникъ. *Женише мій, насміше мій, на сміх мене любиш.* Грин. III. 72. См. **Насмішок.**

Насміха́ння, ня, *с.* Насмѣшка. Левиц. Пов. 118.

Насміха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Насмѣхаться. *Стали з їх сусіди насміхати.* Мет. 348.

Насміха́тися, ха́юся, ешся, *гл.*=**Насміхати.** *Насміхалися з його.* Єв. Мр. V. 40. *Із матки старенької насміхається.* Макс.

Насмічувати, чую, еш, сов. в. **насміти́ти, мічу́, тиш,** *гл.* Насаривать, насорить. *А хто се насмітив?* Канев. у. *Те сміттє, що батьки з дідами насмітили.* К. Дз. 29.

Насміши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Насмѣшить. Мнж. 4.

Насмі́шка, ки, *ж.*=**Смішки.** *Уже минаються дівоцькі насмішки.* Чуб.

Насмі́шко, ка, *м.*=**Насмішок.** *Буде з нас тою, що я та жінка моя чесні,—каже. А там та був Іван Насмішко. „Які, каже, ви чесні, що я з твоєю жінкою ту ніч ночував“.* Мнж. 51.

Насмі́шкуватий, а, е. Насмѣшливый. Чуб. I. 269.

Насмі́шкувато, *нар.* Насмѣшливо. Левиц. МБ. 78.

Насмі́шок, шка, *м.* Насмѣшникъ. *Ти, женише, ти женише, ти чортів насмішку, коли мене не сватаєш, сватай мою кішку.* Нп. См. **Насміх, насмішко.**

Насмія́ти(ся), смію́(ся), смієш(ся), *гл.* Насмѣяться. *Хотів я, мати, з сироти насміяти.* Чуб. V. 409. *Щоб ви нашому пісному борщеві не насміялися.* Зміевск. у. *Було б тобі та й не дати з себе насміятись.* Нп.

Насмокта́тися. См. **Насмоктуватися.**

Насмо́ктуватися, туюся, ешся, сов. в. **насмокта́тися, кчу́ся, чешся,** *гл.* 1) Вдоволь насасываться, насосаться. 2) Напиваться, напиться пьянымъ. Сим. 100.

Насмоли́ти. См. **Насмолювати.**

Насмо́лювати, люю, еш, сов. в. **насмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насмаливать, насмолить, осмаливать, осмолить. *Насмолив коси шевською смолою.* Рудч. Ск. I. 174.

Наснува́ти, ную́, є́ш, *гл.* Натянуть извѣстное количество нитей на оснівницю. Желех. *Вчора багато наснувала, а сьогодні дитина не дала.* Константиногр. у.

Насоли́ти. См. **Насолювати.**

Насолоди́ти. См. **Насолоджувати.**

Насоло́джувати, джую, еш, сов. в. **насолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Наслащивать, насластить.

Насо́лювати, люю, еш, сов. в. **насоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Насаливать, насолить.

Насо́нник, ка, *м.* Подсолнечникъ. Лохвиц. у. Слов. Д. Эварн.

Насору́га, ги, *ж.* Задоръ? Навязчивость? Придирки? *Колись було зберуться сусіди і почнуть гомоніти без клопоту та насоруги.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

На́спа, пи, *ж.* Количество сыпучаго тѣла, насыпанное сверхъ мѣры. **З на́спою.** Съ верхомъ. *Брав у-щерть, а віддав з наспою.*

Наспа́к, *нар.*=**Навспак.** Угор.

Наспа́тися, сплюся, спишся, *гл.* Наспаться.

Наспіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наспі́ти, пі́ю, еш** и **наспі́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, подоспѣвать, подоспѣть. *Аж ось наспіли святки.* Ком. I. 16. *Раненько вийду, на обід наспіну.* Мир. Пов. II. 79. 2) Настигать, настичь, догонять, догнать. *Оглядав, чи не наспіва погоня.* Стор. МПр. 109. *Тут їх доля зла наспіла.* Котл. Ен. VI. 33. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многихъ). *Полуниці вже наспіли.* Харьк. у.

Наспіва́тися, ва́юся, ешся, *гл.* На-

пється. *Наспівавшись і натанцювавшись, кинулись до їжі.* Левиц. I. 350.

Наспі́д, *нар.* Подъ низъ, внизъ, на низъ, на дно. *Сховала в скриню аж наспід.*

На́спіл, *нар.* Пополамъ съ кѣмъ-нибудь, съ половины. *Баба засадила город наспіл з.. Своєї землі мало,—беремо в пана наспіл.*

Наспі́нути, наспі́ти. См. **Наспівати.**

Наспо́ді, *нар.* Внизу, подъ низомъ, на днѣ.

Наспорожня́ти, ня́ю, еш, *гл.* Поопоражнивать.

Наспори́ти. См. **Наспоряти.**

Наспоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **наспори́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* 1) Пріобрѣтать, пріобрѣсть, запасать, призапасить. Желех. 2) Доставлять, доставить, снабжать, снабдить въ изобиліи. Вх. Зн. 40.

Наспотика́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Устать, утомиться, спотыкаясь. *Поки натрапиш на їх,—що нападаєшся да наспотикаєшся.* О. 1862. VI. 57. *Я по чужих нивах наспотикалась.* Мил. 205.

Наспо́тич, наспо́тички, *нар.* Спотыкаясь. *Як займу з двора, то наспотич летітимеш.*

Наспочива́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Вдоволь отдохнуть.

Насправля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Надѣлать, накупить. *Насправляла Зося суконь.* Левиц. I. 410. 2) Наготовить, устроить. *Насправляли в селі багато обідів за померші душі. Весіллів насправляли.*

Нассá тися, ссу́ся, ссе́шся, *гл.* Насосаться вдоволь. *Іде комар із своїм військом... „Ей, Іване Голику, дай моєму війську крові напиться!"... Він зараз сорочку з себе... Комарі нассались і полетіли.* ЗОЮР. II. 62.

Настава́ти, стаю́, е́ш, сов. в. **наста́ти, ста́ну, неш,** *гл.* Наставать, настать, наступать, наступить. *Треба зачинати шаткувать на сьомім дні, як молодик настане.* Ном. № 300. *Що далі на світі, більш біда настає.* Ном. № 961. *Поляжемо,—по нас настануть люде, що прах німий наш воскресять ділами.* К. ЦН. 241.

Наста́вити, ся. См. **Наставляти, ся.**

Наставля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **наста́вити, влю, виш,** *гл.* 1) Наставлять, наставить. *Кругом наставили мисок.* Котл. Ен. 2) Ставить, поставить, наставить, направлять, направить. *Марта, дивлюсь, припинилась, наставила голівоньку, мов та перепілочка, і слухає—не дише.* МВ. 3) Дѣлать, сдѣлать (кого-либо, чѣмъ-либо). *Ви ж (мати) було раненько вставаєте, та нас розбужаєте, нас хазяєвами наставляєте.* Мил. 200. 4) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить, избирать, избрать (на должность). *Січовики давали військову пораду, збивали народ докупи і наставляли сотників.* Стор. МПр 60. 5) **Наставля́ти ма́я.** Гулять въ саду или въ лѣсу 1-го мая съ угощеніемъ. Х. С. I. 76. Подобно этому также **наставля́ють ба́би петрі́вку,** т. е. устраивают угощеніе въ первый день петровскаго поста. 6)=**Настановляти 5.** *Хто його й на розум добрий наставляв?* МВ. II. 10.

Наста́нляти, вляю, еш, *гл.* Тоже, что и **наставити** 1, 2, 3, 4, но только въ приложеніи ко многимъ предметамъ, лицамъ *Наставляв копок, як на небі зірок.* Грин. III. 18. *Наставляла повну хату, що ніде й ступнути. Яких у нас наставляли владик!* К. ПС. 30.

Наставля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **наста́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Наставляться, наставиться. 2) Назначаться, назначиться (на службу). 3) Устремляться, устремиться къ чему-либо, намѣриваться; намѣриться, мѣтить куда-либо. *Наставилася вовкові в зуби.* Ном. № 10245.

Наста́вний, а, е. Назначенный (на должность)? *Буть мені тепер у Білій Церкві наставним равом!* ЗОЮР. I. 59.

Наста́вник, ка, *м.* Надсмотрщикъ надъ рабочими. *У нашого наставника нагай за плечима.* Грин. III. 128.

Наста́вниця, ці, *ж.* Надсмотрщица надъ работницами. *А в нашої наставниці рябая спідниця, тоді ж вона нас пускає, як зійде зірниця.* (Пѣсня полольщицъ) Грин. III. 128.

Насталú ти. См. **Насталювати.**

Наста́лювання, ня, *с.* Насталеніе, наварка сталью. Желех. У Марка Вовчка употреблено какъ названіе насталеннаго мѣста инструмента. *Павло на ході взяв сокиру, що з під лави насталюванням блищала.* МВ. (О. 1862. I. 89).

Наста́лювати, люю, еш, сов. в. **насталú ти, лю́, лиш,** *гл.* Насталивать, насталить. *Він пішов до коваля ніж насталювать.* Рудч. Ск. I. 44.

Настання́, ня́, *с.* Возникновеніе. *Ще до настання в Польщі їзуїтства, ляхи в наших владик-архиреїв були „бісові пекельники", а Русь у римського прелацтва не прекладалась над жидову.* К. Кр. 9. **Настання́ сві́ту.** Созданіе міра. Желех.

Настановúти, ся. См. **Настáновляти, ся.**

Настановля́ти, вля́ю, еш, сов. в. **настановúти, влю́, виш,** *гл.* 1) и 2)=**Наставляти 1 и 2.** 3)=**Наставляти 3.** *Він обох нас хазяїнами настановив, за його доглядом повно в нас і в дворі, і в полі.* Г. Барв. 196. 4)=**Наставляти 4.** *Його козаки злюбили, до себе в курінь пустили, ще й отаманом настановили.* ЗОЮР. I. 216. *Його громада титарем настановила.* Г. Барв. 424. 5)—**на щó.** Вообще значитъ—сдѣлать обладателемъ чего-либо. **Настановúти на хліб.** Дать кусóкъ хлѣба, т. е. обезпечить матеріально. *Прожили ми так десять років і стали гадати, щоб іще на сей шматок хліба, що ми маємо, да кого-небудь настановити і по нашій смерті.* Г. Барв. 415. *Прохала свою приятельку настановити її на хліб, пошукати службу.* Г. Барв. 511. Употребляется и по отношенію къ другимъ предметамъ: хозяйка, у которой не держались свиньи, покупаетъ свинью у другой и чрезъ нѣсколько времени благодаритъ: *„Спасибі Богові та й вам,—тепер у мене гуком свиней. Уже що правда, дик правда: не жалуєте, продаючи, ведуться добре... Ви мене, бувайте здорові, настановили на свині“.* Г. Барв. 420. **Настановúти на рóзум, на дóбрий рóзум.** Надоумить, направить на путь истинный; развить, научить путемъ воспитанія. 6) Устанавливать, установить. *Закон?... Ви сами настановили такий закон.* Мир. ХРВ. 261.

Настановля́тися, вля́юся, ешся, сов. в. **настановúтися, влю́ся, вишся,** *гл.*= **Наставлятися 1 и 2.**

Настарчáти, чáю, еш, *гл.*=**Настачати.** *А я зілля настарчаю, їх із лиха виручаю.* Стор. МПр. 159.

Настáти. См. **Наставати.**

Настачáти, чáю, еш, сов. в. **настáчити, чу, чиш,** *гл.* Припасать, припасти, приготовлять, приготовить, доставлять, доставить вдоволь. *Усе то настачили... ніженські міщане.* К. ЧР. 258. *По десять разів на день їси і хліба тобі не настачиш! Не настачуть мої руки на трьох дітей і на його.* Г. Барв. 284. *—Чого чорт плаче?— Що панам людей не настаче.* Ном. № 1141.

Настáчитися, чуся, чишся, *гл.*=**Настачити.** *Прядева на вірьовки не настачишся.* Стор. МПр. 81.

Нáстеж, настежíнь, настежíр, *нар.*= **Настіж.** Вх. Зн. 40.

Настелúти. См. **Настелювати.**

Настéлювати, люю, еш, сов. в. **настелúти, лю́, леш,** *гл.* Настилать, настлать. *Поміст шклом настеляний.* Рудч. Ск. II. 105.

Настерігáти, гáю, еш, сов. в. **настерегтú, режý, жéш,** *гл.* Подстерегать, подстеречь, подкарауливать, подкараулить.

Настéрти, ся. См. **Настирати, ся.**

Настигáти, гáю, еш, сов. в. **настúгнути и настúгти, гну, неш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, настигать, настичь. *В село із лісу вовк забіг... Проклятий люд з собаками настиг.* Гліб. 40. 2) Приходить, прійти; являться, явиться; приближаться, приблизиться; прибывать, прибыть; поспѣвать, поспѣть. *А за тим настигли сестри, куми та зовиці.* Мкр. Н. 18. *Настигає й весна.* Г. Барв. 374. *Темна нічка настигала.* Мкр. Н. 35. *Ти в дорозі не счуєшся, як спасівка настигне.* Кв. I. 84. *Бог мені поміг: настигнув в пору на весілля.* Мкр. Н. 31. *Настигли в город Таганрог.* Мкр. Г. 64. 3) Созрѣвать, созрѣть (о многомъ). *Настигли груші, яблука.* Левиц. Пов. 236. *Настигли ягоди.* Рудч. Ск. I. 146.

Нáстил, лу, *м.* Слой снѣга на корѣ деревьевъ, крышахъ зданій и пр. Борз. у.

Настилáти, лáю, еш, *гл.* Вышивать гладью.

Настúлування, ня, *с.* Вышиванье и вышивка гладью. Чуб. VII. 415.

Настинáти, нáю, еш, *гл.* Срубить много, убить многихъ рѣжущимъ орудіемъ. *Повен двір і сад їх настинато та навішано горопах.* К. ЦН. 274.

Настирáти, сов. в. **настéрти.** Встрѣчено только въ безличной формѣ: **Настéрло:** припало, загорѣлось, приспичило, захотѣлось. Мнж. 186.

Настирáтися, рáюся, ешся, сов. в. **настéртися, стерýся, рéшся,** *гл.* Домогаться, добиваться, добиться, настаивать, настоять. *А щоб „Положеніє“ читати, так цього нема. Як роздали „Положеніє“, так воно і спочиває чистеньке у волості, чи там де: нема таких.., щоб йому настирались.* О. 1862. VI. 95. *Це вже я настерся, щоб більшу (хату) робили, а то б ще менча була.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Настúритися. См. **Настирюватися.**

Настúрливий и настúрний, а, е. Надоѣдливый. *Настирлива муха.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. *Настирна дитина.*

Настúрюватися, рююся, ешся, сов. в. **настúритися, рюся, ришся,** *гл.* Надоѣдать,

надоѣсть, опротивѣть кому своей навязчивостью. *Так уже настирилась мені, що вже не знаю, як од тебе одчепитись.* Левиц. К. С. 60. *Старшина настирився людім, крий Боже! бо не одного й не другого скривдив.* Канев. у. *Настирився людім, то й віддали в москалі, бо як стеріг ліса, то все людей бив своїх.* Канев. у.

На́стіж, *нар.* Настежь. *І сіни й хата перед тобою настіж.* К. ЧР. 222.

Насті́льник, ка, Скатерть. НВолын. у. *Стіл застелений чистим настільником.* О. 1862. V. 77. *Дівчата несуть сорочки, инші рушники, настільники.* К. Орися.

Настобу́рчити, ся и настовбу́рчити, ся. См. **Настобурчувати, ся и настовбурчувати, ся.**

Настобу́рчувати и настовбу́рчувати, чую, еш, сов. в. **настобу́рчити и настовбу́рчити, рчу, чиш**, *гл.* Наеживать, наежить, приподнимать, приподнять (волоса, шерсть). *Величезний звір .... підняв спину і настобурчив на спині темну сизу шерсть.* Левиц. Пов. 98.

Насто(в)бу́рчуватися, чуюся, єшся, сов. в. **насто(в)бу́рчитися, чуся, чишся**, *гл.* Приподниматься, приподняться, становиться, стать дыбомъ (о волосахъ, шерсти). *На голові волосся настовбурчилось як щетина.* Левиц.

Настовпу́жити, ся. См. **Настовпужувати, ся.**

Настовпу́жувати, жую, еш, сов. в. **настовпу́жити, жу, жиш**, *гл.*=**Настовбурчувати.**

Настовпу́жуватися, жуюся, єшся, сов. в. **настовпу́житися, жуся, жишся**, *гл.*=**Настовбурчуватися.**

Настоло́чити. См. **Настолочувати.**

Настоло́чувати, чую, еш, сов. в. **настоло́чити, чу, чиш**, *гл.*=**Настоптувати, настоптати.** *Ногою настолочив хробака.* Вх. Зн. 40.

Настопі́рити, рю, риш, *гл.*=**Настороши́ти.**

Настопта́ти. См. **Настоптувати.**

Насто́птувати, тую, еш, сов. в. **настопта́ти, пчу́, чеш**, *гл.* Наступать, наступить. *Турн злобно сильною п'ятою на труп Паланта настоптав.* Котл. Ен. VI. 30.

Насторожа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **насторожи́ти, жу, жиш**, *гл.* Настораживать, насторожить, приготовлять, приготовить къ чему-либо. **Насторожи́ти но́ги.** Напречь ноги къ усиленному бѣгу. *Ми свої ніженьки насторожали, щоб хорт не догнав.* Рудч. Ск. І. 16.

Насторо́чувати, чую, еш, сов. в. **насторо́чити, чу, чиш**, *гл.* 1) Наставлять, наставить, поднимать, поднять. *Насторочила свиня щетину мов їжак.* 2)—**вуха.** Навострять уши. *Еней наш насторочив уха.* Котл. Ен. III. 73.

Насторо́шити. См. **Насторошувати.**

Насторо́шувати, шую, еш, сов. в. **насторо́шити, шу, шиш**, *гл.*=**Насторочувати.** *Маруся так уші й насторошила, щоб чути все, що будуть говорити.* Кв. І. 72. (Кіт) *уші насторошив.* Сим. 230.

На́сторч, *нар.* 1) Вертикально. 2)—**каза́ти.** Противорѣчить, спорить. *Така добра вдалася, що нікому й слова насторч не скаже.* Мир. ХРВ. 336.

Насто́ювати, юю, еш, сов. в. **насто́яти, то́ю, їш**, *гл.* Настаивать, настоять (жидкость на чемъ-либо).

Насто́янка, ки, *ж.* Настойка.

Насто́яти. См. **Настоювати.**

Настоя́щий, а, е=**Справжній.** *Настояща козачка.* МВ.

Настраха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Напугать, испугать.

Настраха́тися, ха́юся, єшся, *гл.* Напугаться, испугаться. Г. Барв. 518.

Настраши́ти. См. **Настрашувати.**

Настраши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Напугаться. Желех.

Настра́шка, ки, *ж.* Устрашеніе. **Зроби́ти настра́шку.** Постращать, попугать словами или дѣйствіемъ. *Я б йому зробив настрашку, як би він був зостався з хлопцями, так утік бо.* Екатерин. у. (Залюбовск.).

Настра́шувати, шую, еш, сов. в. **настраши́ти, шу́, ши́ш**, *гл.* Напугивать, напугать. *Цю ніч так мене настрашило: ходить та й ходить щось попід вікнами.* Черниг. у. *Я тепер так дивлюся, щоб не було іскри в попелі, бо мене вже настрашило: висипала попіл під пліт та й байдуже; аж вихожу, а з-під плоту курить,—уже займається.* Черниг. г. *Я свою дочку собаками настрашила, щоб на вулицю не вибігала.* Черниг. у.

Настре́мець, мця, *м.* Наслѣдникъ. Ананьев. у.

Настре́нчити. См. **Настренчувати.**

Настре́нчувати, чую, еш, сов. в. **настре́нчити, чу чиш**, *гл.* Настраивать, настроить, возбуждать, возбудить. *Проклята Параска настренчила всіх дітей проти*

мене. Левиц. ПЙО. I. 381. *Так настренчила її против чоловіка, що вона його зненавиділа.* См. **Наструнчити** и **настрючити.**

Настріля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Настрѣлять. *Наш стрілець сьогодня багато качок настріляв.*

Настрої́ти, ся См. **Настроювати, ся.**

Настроми́ти, ся. См **Настромлювати. ся.**

Настро́млювати, млюю, еш, сов. в. **настроми́ти, млю, миш,** *гл.* Натыкать, наткнуть, надѣвать, надѣть. *Одинчика убили і настромили на віху його козацькую головку.* Котл. Ен. V. 61.

Настро́млюватися, лююся, ешся, сов. в. **настроми́тися, млюся, мишся,** *гл.* Натыкаться, наткнуться.

Настро́ювати, юю, еш, сов. в. **настро́їти, ро́ю, їш,** *гл.* Настраивать, настроить. *Настройте музики.* Чуб. V. 1125. *Як дудку настроїш, так вона грає.* Чуб. I. 253.

Настро́юватися, ююся, ешся, сов. в. **настро́їтися, ро́юся, їшся,** *гл.* 1) Настраиваться, настроиться. 2) Приготовляться, приготовиться. *Настроїтись на баталію.*

Наструга́ти. См. **Настругувати.**

Настру́гувати, гую, еш, сов. в. **настругати, га́ю, еш,** *гл.* Настругивать, настругать. Желех.

Настру́нчити. См. **Наструнчувати.**

Настру́нчувати, чую, еш, сов. в. **настру́нчити, чу, чиш,** *гл.*=**Настренчувати, настренчити.** *Наструнчити їх, щоб уже в один голос співали.* Мир. ХРВ. 278.

Настрю́чити, чу, чиш, *гл.*=**Настренчити.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Настря́мок, мку, *м.* Небольшое количество, небольшой возъ сѣна, соломы, дровъ. *Набрав дров настрямок. Сторгував настрямок сіна.* Харьк. у. Ум. **Настря́мочок.**

На́ступ, пу, *м.* Наступленіе. *Тяжкі гріхи впинили предків наших від наступу на землі християнські.* К. МБ. X. 18.

Наступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **наступи́ти, плю, пиш,** *гл.* 1) Наступать, наступить на что. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Єв. Л. X. 19. 2) Надвигаться, надвинуться, подходить, подойти. *Наступає чорна хмара.* Нп. 3) Наступать, наступить, нападать, напасть. 4) Наставать, настать. *Весна наступає.*

Насту́пник, ка, *м.* Преемникъ.

Насту́пниця, ці, *ж.* Преемница. Желех.

На́ступцем, *нар.* Наступательно, рѣшительно.

Настяга́тися, га́юся, ешся, *гл.* 1) Набраться съ нѣкоторымъ затрудненіемъ (о многомъ). *Настягалося рублів на кільки грошей.* Мир. ХРВ. 59. 2) Насобирать, набрать (многое и съ трудомъ). *Ви тут з матір'ю то сим, то тим боком настягаєтесь на зіму.* Мир. ХРВ. 16. 3) Насобираться, сойтись (о людяхъ). *Як де лучиться весілля, чи празник, чи що, то гостей настягається, що й голці не впасти.* Св. Л. 201.

Насува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **насу́нути, су́ну, неш,** *гл.* 1) Надвигать, надвинуть. *І шапку на очі насунув.* Котл. Ен. V. 39. 2) Надвигаться, надвинуться. *Ніч насунула темна.* Г. Барв. 462. 3) Появляться, появиться во множествѣ. *Весь город насунув у світлиці.* Левиц. I. 263.

Насува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **насу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Надвигаться, надвинуться. 2) Появляться, появиться во множествѣ. *Насунулось лиха до бісового батька.* Ном. № 2022.

Насука́ти, ка́ю, еш, *гл.* 1) Насучить. *До я й свою повсду, із лик мутузок насукавши.* Чуб. V. 529. 2)—**бу́бликів.** Надѣлать баранокъ. Новомоск. у. (Залюбовск.).

Насу́мритися, рюся, ришся, *гл.* Нахмуриться. Зміев. у.

Насу́нути, ся. См. **Насувати, ся.**

Насупереки́, *нар.* Наперекоръ, въ пику. *Він все тобі насуперски робе.* Черк. у.

Насу́пити, ся. См. **Насуплювати, ся.**

Насу́плювати, плюю, еш, сов. в. **насу́пити, плю, пиш,** *гл.* Нахмуривать, нахмурить. *Насупити брови. І Данило инший став, як одружився: вже не насуплені чорні брови і на устах ласкавий усміх.* МВ. I. *Насупило,—аж світу Божого не видно.*

Насу́плюватися, плююся, ешся, сов. в. **насу́питися, плюся, пишся,** *гл.* Нахмуриваться, нахмуриться *Один з троянської громади, насупившися, все мовчав.* Котл. Ен. II. 34. *Лемішка сидів насупившись.* Левиц. I. 275. *А тут хмара насупилась і зразу така темрява!* Г. Барв. 236.

Насупо́нитися, нюся, нишся, *гл.*=**Насупитися.** *Насупонивсь як той сич.* Ном. № 3374.

Насу́пуватий, а, е. Имѣющій суровый видъ.

Насуши́ти. См. **Насушувати.**

Насу́шувати, шую, еш, сов. в. **насуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Насушивать, насушить. *Ми сухарів насушим* Ном.

Насу́щний, а, е. Насущный. *Як то тяжко той насущний люде добувають.* Шевч.

Насу́щник, ка, *м.* Насущный хлѣбъ. *Він... крівавицею добува той насущник.* Сим. 217.

На́схил, на́схиль, *нар.* Склонясь, наклонившись, полу-лежа; наклонно. *Усю ніч насхил проседіла.* Міус. окр. *Насхиль стіл стоїть.* Константиногр. у.

На́ський, а, е. Нашъ, намъ принадлежащій, а не иностранный. Сим. 53. *Чи щире воно там все наське, чи тільки наським помазалось?* О. 1862. І. 76. *Це корова не наська, а чорноморська.* О. 1861. VI. 165. *Наських пирогів ляхи не печуть.* Ном. № 862.

Нася́ти, ся́ю, еш, *гл.*=**Насіяти.** *Насяла миленька білої лелії.* Гол.

Ната́врити, рю, риш, *гл* Поклеймить, наложить клеймо.

Натага́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Много наложить. Васильк. у. 2) Много наготовить.

Натанти́рити, рю, риш, *гл.* Наговорить, надѣлать? *Се він натантирив, Левашову щось сказав, мусів той йому повірить, да ввесь город розчухрав.* КС. 1882. V 534.

Натанцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Натанцоваться. *Натанцюєтесь іще, поки до третіх.* Шевч. 308.

Натараба́нити, ню, ниш, *гл.* Набарабанить. *Мені у млині вуха натарабанило.*

Натасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Набить, наколотить. *І боки так натасувала...* Котл. Ен. VI. 65. 2) Набить, наполнить что-либо. *Натасувати в горнє бульби.* Вх. Зн. 40.

Натвори́ти, рю́, риш, *гл.* Надѣлать, натворить. *Бачите ви, ловці-молодці, чого ви натворили.* Шевч. 289.

На́те. См. **На.**

Натекти́. См. **Натікати.**

Натеньки́, кі́в, *м. мн.* **Дава́ти натеньки́.** Дѣлать намеки.

Натерменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обозначить; записать.

Нате́рпітися, плюся, пи́шся, *гл.* Натерпѣться. *Вже лихою ми натерпілись доволі.* Левиц. І. 282.

Нате́рти, ся. См. **Натирати, ся.**

На́терть, ти, *ж.* Измельчившаяся отъ тренія солома. Камен. у.

Натеса́ти. См **Натісувати.**

Натечи́, чу́, че́ш, *гл.* = **Натекти.** Желех.

Натика́ний, а, е. Съ вытканными узорами (о тканяхъ). *Купила на ярмарку набожник, заполоччу натиканий. Спідниця натикана.* Черниг. у.

І. Натика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **натка́ти, тчу́, тче́ш,** *гл.* 1) Только въ с. в.: наткать извѣстное количество. 2) Ткацкимъ способомъ дѣлать, сдѣлать узоры на ткани. *Натикати квітки.* Лебед. у.

ІІ. Натика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **нати́кати, каю, еш,** *гл.* 1) Натыка́ть. натыка́ть. *Натикала за намітку зеленої рути.* Чуб. V. 1132. 2) Натыкать, наткнуть на что. *Мухариці дрібненької не наток би на удку.* Вх. Зн. 40.

На́тина, ни. *ж.* 1) Раст.: дикая лебеда, Chenopodium album. Шух. І. 21. 2) Кушанье изъ лебеды. Kolb. І. 54.

Натина́ти, на́ю, еш, сов. в. **натя́ти, тну́, не́ш,** *гл.* Нарубливать, нарубить, нарѣзывать, нарѣзать.

Натина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **натя́тися, тну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Натыкаться, наткнуться на острое и обрѣзаться, накалываться, наколоться. *Натявся на косу.* 2) Натужиться, понатужиться. *Я іще як натнусь, дак іще й тебе переживу.*

Натини́на, ни, *ж.* Овечья шерсть, снятая съ годовалой овцы. Шух. І. 196.

Нати́ня, ні, *ж.* Стебель, ботва (картофельная). Угор.

Натира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **нате́рти, тру́, тре́ш,** *гл.* 1) Натирать, натереть. *Знайшла ріпу, натерла на тертушку.* Мир. Пов. II. 52. 2) Напирать, напереть. *Козаки на піхоту міцно натирали.* Гол. І. 34. 3) Настаивать, докучать. *Не натирай, бо бачиш, що ніколи.* Брацл. у.

Натира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **нате́ртися, тру́ся, ре́шся,** *гл.* Натираться, натереться.

Натира́чка, ки, *ж.* У сапожн.: деревянный брусокъ для приглаживанія каблука. Сумск. у.

Нати́рити, рю, риш, *гл.* Натащить. *Вже повну холодну натирили і людей, і жінок, і дівчат, і малих дітей.* Кн. II. 286.

На́тиск, ку, *м.* 1) Надавливаніе, натискиваніе. 2) Давка, толпа. *Натиск такий, що й пройти не можна, свічки поставити.* Канев. у.

Натиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **нати́снути, ну, неш,** *гл* 1) Натискивать, натиснуть, надавливать, надавить, нажимать, нажать. 2) Налегать, налечь. *Мировий натискає, щоб школа була.*

На́тиски, *нар.* Нажимая, натискивая,

дави. *Напився... Доброму коню натиски наляже.* Лукаш. 43.

Натиснути. См. **Натискати.**

Натиснутися, нуся, нешся, *гл.* Натѣсниться, натолпиться.

Натичка, ки, *ж.* Короткій колъ, вбитый не въ землю, а въ плетень, возлѣ большого кола, если послѣдній окажется коротким и не даетъ возможности продолжать городить. Мнж. 186.

Натівати, ваю, еш, *гл.* Начинать? затѣвать? *Оце вже на иншу натіва* (о ребенкѣ, сперва смѣявшемся. а потомъ начавшемъ плакать). Зміев. у.

Натікати, каю, еш, сов. в. **натекти, течу, чеш,** *гл.* Натекать, натечь. *Водиця сама в хату натече.* Чуб. V. 897.

Натісувати, сую, еш, сов. в. **натесати, тешу, шеш,** *гл.* Натесывать, натесать. Желех.

Натішитися, шуся, шишся, *гл.* Натѣшиться, насладиться. *Та нехай же я перше сама тобою натішусь, рибко, нехай на тебе надивлюся.* МВ. (О. 1862. III. 39). *От приходять до церкви та й не натішаться.* Рудч. Ск. II. 197.

Наткати. См. I **Натикати.**

Наткатися, тчуся, чешся, *гл.* Наткаться.

Наткнути, ну, неш, *гл.*=**Настромити.**

Наткнутися, нуся, нешся, *гл.* Наткнуться, натолкнуться. *Шукаю, шукаю... Господи б хотілось згадать хоть що небудь! Та оце й наткнувсь на таке погане, що так і заснув, Богу не молившись...* Шевч. 563.

Натнути, тну, неш, *гл.*=**Натякнути.** *Ти натни мені тоді, щоб я згадав.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Натовкмачити. См. **Натовкмачувати.**

Натовкмачувати, чую, еш, сов. в. **натовкмачити, мачу, чиш,** *гл.* Набивать, набить, напихать. *Натовкмаче було туди сухарів житних.* О. 1861. XI. 27.

Натовкти, вчу, чеш, *гл.* 1) Натолочь. 2) Побить. *Не раз, не два голівоньку натовче.* Чуб. V. 638.

Натовктися, вчуся, чешся, *гл.* Натолочься.

Натовп, пу, *м.* Стеченіе, скопленіе народа, толпа. *За тим натовпом* (що гості на весіллі), *клопотом та трусою, то я не урвала й годинки з людьми попрощатись.* МВ. (О. 1862. III. 50).

Натовпитися, плюся, пишся, *гл.* Набиться, натѣсниться, столпиться. *Людей натовпилось повнісінька хата.* Левиц. I. 21.

Натовчи, чу, чеш, *гл.*=**Натовкти.** Желех.

Натокмачувати, чую, еш, *гл.* и пр.=**Натовкмачувати** и пр.

Натолочити. См. **Натолочувати.**

Натолочувати, чую, еш, сов. в. **натолочити, чу, чиш,** *гл.* Много вытаптывать, вытоптать (о травѣ, хлѣбѣ). Желех.

Натомити, ся. См. **Натомлювати, ся.**

Нотомість, натомісць, натомісь, *нар.* Вмѣсто того, за то. *Він скупий, так жінка натомісь щедра.* Лебед. у.

Натомлювати, люю, еш, сов. в. **натомити, млю, миш,** *гл.* Утомлять, утомить.

Натомлюватися, лююся, ешся, сов. в. **натомитися, млюся, мишся,** *гл.* Утомляться, утомиться. *Я не натомивсь.* Рудч. Ск.

Натопити. См. **Натоплювати.**

Натопкуваний, а, е=**Натоптуваний.**

Натоплювати, люю, еш, сов. в. **натопити, плю, пиш,** *гл.* 1) Натапливать, натопить. *Натопи хату.* Ном. 2) Расплавливать, расплавить (о металлѣ), натапливать, натопить (о жирѣ, салѣ).

Натоптаний, а, е. 1) Плотно набитый. 2) О головѣ: полная ума и знаній. *Їй любо було одкривати світ його очім, утішно думати: з якою натоптаною головою виросте її онуча.* Мвр. ХРВ. 30.

Натоптати. См. **Натоптувати.**

Натоптень, тня, *м.* Ледъ, образовавшійся отъ слежавшагося снѣга.

Натоптуваний, а, е. 1) Плотно набитый. 2) Плотный, крѣпкій; о человѣкѣ: толстый, плотный. *Малий дуб, та натоптуваний.* Ном. № 6342. *Товста натоптувана жінка.* Мир. ХРВ. 65.

Натоптувати, тую, еш, сов. в. **натоптати, пчу, чеш,** *гл.* 1) Натаптывать, натоптать (ногами грязи). 2) Набивать, набить плотно.

Наторгувати, гую, еш, *гл.* Наторговать.

Наторгуватися, гуюся, ешся, *гл.* Наторговаться.

Наторочити, чу, чиш, *гл.* 1) Надергать (нитокъ). *Наторoч ниток з панчохи.* 2) Наболтать пустяковъ. *Це вам снилось, а ви й нанові наторочили.* К.

Наточити. См. **Наточувати.**

Наточка, ки, *ж.* Надставка.

Наточувати, чую, еш, сов. в. **нато-**

чи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Нацѣживать, нацѣдить (изъ бочки). *У нас у дворі є багато бочок з оливою, пійшла та й наточила.* Рудч. Ск. II. 151. 2) Просѣивать, просѣять сквозь решето (зерно).

Натра́вка, ки, *ж.* Полка въ кремневомъ ружьѣ.

Натра́пити, ся. См. **Натрапляти, натраплюватися.**

На-трапку́, *нар.* Гдѣ ни попало, гдѣ найдешь.

Натрапля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **натра́пити, плю, пиш,** *гл.* Попадать, попасть на что, находить, найти, наталкиваться, натолкнуться; встрѣчать, встрѣтить. *Натрапила коса на камінь.* Ном. № 4142. *Прийшли вони в село да й натрапили як раз на того діда.* ЗОЮР. II. 21. *Ми сміялись із радощів, що натрапили таких гарних людей.* Г. Барв. 43.

Натра́плюватися, плююся, єшся, сов. в. **натра́питися, плю́ся, пишся,** *гл.* Случайно приходить, прійти. *У головоньках росте травиця, ніхто до тіла не натрапиться.* Нп.

Натрощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Наломать; раздавить (многое).

Натрою́дити, джу, диш, *гл.* Наговорить неправды или съ цѣлью настроить извѣстнымъ образомъ. *Вона йому натроюдила шо знала. Брехала; брехала, та вже й нікуди.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн. См. **Натруюдити.**

Натруди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Утомить работой. *Вона не натрудила своїх білих ручок.* Мир. ХРВ. 71. 2)=**Намуляти.**

Натрудова́тіти, ва́тію, еш, *гл.* 1) Сдѣлаться шелудивымъ. Вх. Зн. 40. 2) Сдѣлаться въ лицѣ брюзглымъ и мѣднокраснаго цвѣта. *Піяк натрудоватіє.* Вх. Зн. 40.

Натру́мник, ка, *м.* Покрывало для гроба.

Натру́нник, ка, *м.*=**Натрумник.** Вх. Зн. 40.

На́трус, су, *м.*=**Натруска 1.**

Натруси́ти. См. **Натрушувати.**

На́труска, ки, *ж.* 1) Зерна хлѣба, смѣшанныя съ битой (послѣ молотьбы) соломой. 2) Рогъ съ порохомъ для насыпки на полку ружья пороху.

На́трусом, *нар.* О мѣряніи сыпучихъ тѣлъ: не набивая, не натискивая сверху, а довольствуясь тѣмъ, сколько войдетъ при простомъ насыпаніи. *Натрусом міряти овес, жито.*

Натру́тити. См. **Натручувати.**

Натру́чувати, чую, еш, сов. в. **натру́тити, ру́чу, тиш,** *гл.* Наталкивать, натолкнуть.

Натру́шувати, шую, еш, сов. в. **натруси́ти, рушу́, сиш,** *гл.* 1) Натрясать, натрясти. *Натруси яблук.* 2) Разсыпать, насыпать, насаривать, насорить. 3) Встряхивать, встряхнуть мѣшкомъ, набивая его сыпучимъ тѣломъ.

Натрую́дити, джу, диш, *гл.*=**Натроюдити.** *Нехай би стара, а то й доня: і тій мати натруюдила, чою знала,—довелось Миколі й од Христини терпіти і речі недобрії, і зневагу.* О. 1861. VIII. Кузьм. 23.

Натрясти́, су́, се́ш, *гл.* Встряхнуть, натрясти. *Натряс його за чуба.*

Натрясти́ся, су́ся, се́шся, *гл.* Натрястись.

Нату́га, ги, *ж.* Напряженіе, усиліе. **Нату́гою.** Съ усиліемъ. *Дірка така була, що влізти можна було натугою, а так не влізеш.* Новомоск. у.

Натужа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Гнать лошадь сверхъ силъ ея. *Ми, їдучи, не натужали коня.* Волч. у. (Лободовск.).

Нату́жити, жу, жиш, *гл.* Напрягать, натягивать.

Нату́жно, *нар.* Усиленно. *Сказавши, в Йовиша вп'ялася і обняла за поперек і так натужно простяглася, що світ в очах обох померк.* Котл. Ен. VI. 37.

Нату́жуватися, жуюся, єшся, *гл.* Силиться. *Аж натужується, щоб не сміятися, та ніяк не здержиться.* Мир. Пов. II. 64.

Нату́пати, паю, еш, *гл.* 1) Нагрязнить ногами. 2) Пригрозить, топая ногами.

Нату́патися, паюся, єшся, *гл.* Утомиться хожденіемъ, натоптаться. *Натупалась старенька.* Сим. 205.

Нату́пкатися, каюся, єшся, *гл.*=**Натупатися.**

Натупоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.*=**Натупати 2.**

Нату́ра, ри, *ж.* 1) Природа. *Вовча натура тягне до лісу.* Чуб. I. 239. 2) Натура, характеръ. *Гарний хлопець на натуру, гарно грає на бандуру.* Нп. *Нехай сердиться, коли в його така сердита натура.* Шевч. (О. 1862. VI. 17). *Перестану вже жінки слухать, покажу натуру.* ЗОЮР. II. 95. *Не змагаюсь із матіррю, хоч що мені каже, а все знаю і роблю собі мовчки. Не показую натури, а її в мене стільки, як у них обох.* Г. Барв. 283.

3) **У натýрі.** Наяву.— *Чи це вам так снилось?—Еге, снилось!—у натурі!* Любеч. Ум. **Натýронька.** *Таку собі, моя мила, натуроньку маю, що як сяду близько тебе, то все забуваю.* Мет. 64.

Натурбувáтися, бýюся, ешся, *гл.* Побезпокоиться много.

Натýристий, а, е. Капризный, упрямый. *Такий хлопець натуристий. Чи ми його малим так спотворили? А тепер як чого схотів, так щоб по його було.* Черниговск. у.

Натýркати. См. **Натуркувати.**

Натуркотáти, кочý, чеш, *гл.*=**Натуркати.**

Натýркування, ня, *с.* Наущенія, наговоры.

Натýркувати, кую, еш, сов. в. **натýркати, каю, еш,** *гл.* 1) Наговаривать, наговорить очень много, натараторить. *Натуркали мені повні вуха,—вже я не знаю що й до чого.* 2) Наговаривать, наговорить на кого-либо.

Натýронька, ки, *ж.* Ум. отъ **натýра.**

Натурчáти, чý, чиш, *гл.*=**Натуркати.**

Натутýритися, рюся, ришся, *гл.* Наежиться, встать (о перьяхъ, волосахъ). Шух. I. 23.

Натушкувáти, кýю, еш, *гл.* Наложить много, закрывъ что-либо наложеннымъ. *Натушковано на його зверху кожухів, подушок.* Мир. ХРВ. 249.

Нáтха, хи, *ж.*=**Надха.** *От мені халепа: натха напала, та вже днів з чотирі.* Лебед. у.

Натхнéний, а, е=Надхнений. *Вволи ж мою натхнену з неба волю:* К. ЦН. 269.

Натхнéння, ня, *с.*=**Надхнення.**

Натхнýти, хнý, нéш, *гл.*=**Надхнути.** 1) *Старий січовик натхнув свою душу в молодісіньку душу онука.* Мир. ХРВ. 90. 2) *Українська пісня і неписана словесність народу українською натхнули молоді уми в Київі спасенною думкою.* К. ХП. 7. *Натхни ж нас правдою, о Музо Мельпомено!* К. ПС. 6.

Натхорúти, рю, рúш, *гл.* Навонять. *А бодай би вас чорти взяли! Ич, як натхорили!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нáтще, *нар.* 1) Натощакъ. 2) Напрасно. *Не натще зветься той ліс Чичисбеєвим.* О. 1861. XI. 28.

Нать, ти, *ж.* Усикъ, прицѣпка на растеніи. Угор.

Натьóпатися, паюся, ешся и **натьóпкатися, пкаюся, ешся,** *гл.* Нажраться. *Злізь на мене та й натьопайся.* Ном. № 161 (ст. 295). *Уже натьопкався каші.*

Натюжитися, жуся, жишся, *гл.* Напиться пьянымъ.

Натюкати, каю, еш, *гл.* Натравить. *Натюкав його собаками.--Де се ти був?—Звіря тюкав.—Натюкав такого звіря, що тобі й бачить не доводилось.* О. 1862. I. 35.

Натюпати, паю, еш, *гл.* Набѣгать, достать. *Тюпала, тюпала, та й пранців натюпала.*

Натюпатися, паюся, ешся, *гл.* Набѣгаться, натоптаться.

Натягáти, гáю, еш, сов. в. **натягтú, гнý, неш,** *гл.* 1) Натягивать, натянуть. *Не натягай так віжок. Шину натягти на колесо. Як не натягнете свою лука, то становіться на баталію.* ЗОЮР. I. 163. 2) Напяливать, напялить, натягивать, натянуть поверхъ чего-либо. *Натягни, Боже, на кісіль шкурку, поки мати з міста прийде.* Чуб. I. 247. 3) Натаскивать, натащить. *Нащо ти сюди мішків такою багато натягав?* 4) Оттаскать. *Добре за чуби натягають.* ЗОЮР. I 106. 5) Взводить, взвести. *Ці люде напасть на нас натягають.* НВолын. у. 6) Наверстывать, наверстать. *Да чого там хвататься? Все равно два дні будуть.—Да лучче їдьте, ви вже там своє натягнете.* Грин. III. 450.

Натягáтися, гáюся, ешся, сов. в. **натягтúся, гнýся, нешся,** *гл.* 1) Натягиваться, натянуться. 2) Напяливаться, напялиться. 3) Натужиться, понатужиться. *Натягається, як пес до роботи.* Ном. № 13730. *Конячка натяглася і покотила візок.* Левиц. I. 38. 4) Напитываться, напитаться. *Вишні вже натягаються горілкою.* 5) Только сов. в. Натаскаться. *Натяглися за чуба.* 6) Только сов. в. Упереться, заупрямиться. *Натягся та й натягся: 22 рублі та й 22 рублі.* Волч. у.

Натягáч, чá, *м.* 1) Инструментъ: а) у бочара—для натягиванія обручей на бочку; б) у колесника—для натягиванія обода на спицы. 2) Верёвочка, составляющая часть шерстобитнаго лýка (см.). Черниг. у. 3) Раст.: а) Paris quadrifolia L. б) Ranunculus lingua L. в) Silene noctiflora L ЗЮЗО. I. 130, 133, 136.

Натягтú, ся. См. **Натягати, ся.**

Натяж, жа, *м.* Рас. Ranunculus lingua L. ЗЮЗО. I. 133. См. **Натягач 2б.**

Нáтяк, ку, *м.* Намекъ. Чуб. II. 561. Ном. № 5700.

Натяка́ння, ня, *с.* Намекъ, намеканіе.

Натяка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **натякну́ти, кну́, не́ш**, *гл.* Намекать, намекнуть. *Ге! сказав він: ви обидві дещо проминули: тільки про їду й напиток сяк-так натякнули.* Мкр. Н. 34.

Натя́кувати, кую, еш, *гл.*=**Натякати.** *Я йому разів зо два натякував.* Черк. у. *Він оце йому про гроші натякував.* Каневск. у.

Натя́ти, ся. См. **Натинати, ся.**

Нау́бочі, нау́бочу, *нар.* Въ сторонѣ.

Нау́верти, *нар.* Обиняками. Угор.

Нау́дити, джу, диш, *гл.* Наудить. *Риби не наудив, а лусту спудив.* Ном. № 9860.

Нау́збіч, *нар.* Въ сторонѣ.

Наузкра́й, *нар.* На краю, на концѣ. *Наузкрай чиви куривсь димок.*

Нау́ка ки, *ж.* 1) Наука. *Люде, освічені наукою.* К. ХП. 134. *Згинула наука, впала просвіта, зоставшись тільки в схоластичних латинських духовних школах. Універсітетська наука була тільки азбука европейської просвіти.* Левиц. I. 259. 2) Ученіе. *І в школу хлопця одвела до п'яного дяка в науку.* Шевч. 3) Урокъ, поученіе, наставленіе. *Оце тобі наука, не ходи в ліс без дрюка.* Ном. № 7094.

Науко́вий, а, е. Научный. *Взявся він освітити науковим світлом ту головку.* К. ДС. 33. *Визволення народу з крепацтва дорогою просвіти разом і християнської, і наукової.* К. ХП. 8.

Науко́вість, вости, *ж.* Научность. Желех.

Наумі́р, *нар.*=**Навмір.**

Наупо́рно, *нар.* Настойчиво. *Хочу оце іти наупорно, свого не попущу ні за що.* Павлогр. у.

Наусти́ти. См. **Наущати.**

Науча́ти, ча́ю, еш, *гл.*=**Навчати.** *Я не буду научати, будем чарувати.* Чуб. V. 93.

Нау́шник, ка, *м.* Наушникъ (у шапки).

Наўща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **наусти́ти, ущу́, сти́ш**, *гл.* 1) Научать, наставлять. *Не було в її ні батька, ні матері,—нікому було оборонити або наустити.* О. 1861. IX. 76. 2) Подучать, подучить, подговаривать, подговорить, подстрекать. *Діявол наустив його, і поміг йому.* О. 1862. II. 72.

Наха́ба, би, *ж.* 1) Бѣда, напасть. *От, відкіля ся нахаба на мене!* 2) Нахальство.

Наха́бний, а, е. Нахальный, наглый.

Наха́бність, ности, *ж.* Нахальство, наглость.

Нахама́ркати, каю, еш, *гл.* Прочесть невнятно.

Нахапа́ти, па́ю, еш, *гл.* Нахватать, набрать много; накрасть. *Хіп, хіп! Нахапав чужих гусенят за пазуху четверо.* Г. Барв. 314.

Нахарама́ркати, каю, еш, *гл.*=**Нахамаркати.**

Наха́ркати, каю, еш, *гл.* Нахаркать, наплевать. Драг. 1.

Нахвали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Нахвалиться, нахвастаться. *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680.

На́хвалка, ки, *ж.* Угроза. *Перед нею Грицько з його нахвалками.* Мир. Пов. I. 142. *Почув я, що на неї нахвалки—бить би то її.* Екатер. у.

Нахвальшува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Сфальшивить.

Нахва́люватися, лююся, єшся, *гл.*=**Нахвалятися.**

Нахваля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* Угрожать. *Нахвалялись обікрасти.* Рудч. Ск. I. 202. *Вилаяв Хведора, трохи не бив і нахвалявся, що... з світу зжене.* Мир. Пов. I. 119.

Нахварбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Накрасить.

Нахвасува́ти, су́ю, еш, *гл.* О колесѣ: обтянуть ободомъ.

Нахвата́ти, та́ю, еш, *гл.*=**Нахапати.**

Нахвати́тися, хвачу́ся, тишся, *гл.* Быстро явиться, подоспѣть. *Нахватився до моці, та обі оці.* Ном. № 13247. **Аж тут і світ нахвати́вся.** Начало свѣтать. *Світова зірочка нахватилась.* Нп.

Нахи́лий, а, е. 1) Наклонный, покатый. 2) Сгорбленный, согнутый. 3) Склонный, податливый.

Нахили́ти, ся. См. **Нахиляти, ся.**

На́хилки, *нар.*=**Нахильцем.** *П'ють горілку не з чарки, а прямо нахилки.* Ном. № 11566. *Шукати чарки я не став... ковтати нахилки почав.* Алв. 19.

Нахи́ло, *нар.* Наклонно, покато.

Нахи́льний, а, е. Склонный.

Нахи́льність, ности, *ж.* Склонность. Левиц.

На́хильцем, на́хильці (пи́ти). Просто изъ сосуда безъ помощи рюмки или стакана (пить). *Взяв пляшку та й почав пити горілку нахильці*

Нахиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **нахили́ти, лю́, лиш**, *гл.* 1) Наклонять наклонить. *Як дуба не нахилиш, так великого*

сина на добре не навчиш. Ном. № 6006. 2) Склонять, склонить (кого къ чему). *Не нахиляв* (її) *на свою стежку.* Г. Барв. 343.

Нахиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **нахили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Наклоняться, наклониться. *От нахилився, а він взяв мене за бороду.* Рудч. Ск. І. 117. 2) Склоняться, склониться (къ чему).

На́хід, ходу, *м.* Нашествіе.

На́хідка, ки, *ж.* Находка. *Учись, сину, на старість буде як нахідка.* Посл.

Нахідний, а, е=Навіжений? *От, мов нахідного!* Ном. № 3384. *Тож нахідна!* Ном. № 3384.

Нахлепта́тися, пчу́ся, чешся, *гл.*= **Нахлеськатися.**

Нахлеста́тися, щу́ся, щешся, *гл.*= **Нахлеськатися.** *Нахлещусь борщу.* О. 1862. II. 39.

Нахле́ськатися, каюся, ешся. *гл.* Налокаться. *А що вже собаки нахлеськалися?*

На́хливці, *нар.*=**Нахильці.** *Випив горілку нахливці.* Зміев. у.

Нахли́патися, паюся, ешся, *гл.* Наплакаться всхлипывая.

Нахлюпати. См. **Нахлюпувати.**

Нахлю́пувати, пую, еш, сов. в. **нахлю́пати, паю, еш,** *гл.* Наплескивать, наплескать.

Нахля́вкати, каю, еш, *гл.* Наболтать. *Нахлявкала чор-зна-що та й пішла.* Зміев. у.

Нахма́рити, *гл. безл.* Покрыться (тучами), заволо́чь (тучами). *Нехай лишень вияснитьця, бач, як нахмарило.*

Нахму́рити, рю, риш, *гл.* Нахмурить.

Нахму́ритися, рюся, ришся, *гл.* Нахмуриться.

Нахму́рний, а, е. Пасмурный, сумрачный. *І проясни чоло нахмурне.* Котл. Ен. VI. 58.

Нахню́пити, плю, пиш, *гл.* Потупить. *Вона ж нахнюпила у землю очі.*

Нахню́питися, плюся, пишся, *гл.* Потупиться. *Молоді сиділи нахнюпившись.* Левиц. І. 182.

Нахова́ти, ва́ю, еш, *гл.* 1) Напрятать. 2) Схоронить, похоронить, нахоронить.

Нахо́дити, джу, диш, сов. в. **найти́, йду́, деш,** *гл.* Находить, найти. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420. 2) Находить, найти, наступать, наступить; нападать, напасть. *Найдуть купою у хату.* МВ. (О. 1862. І. 95). *За наші гріхи находять ляхи.* Ном. № 865. *Находили на неї якісь страхи. Найшла буря вітряна.* Єв. Л. VIII. 23. *Чом на тебе не находе лиха година та нечиста сила?* Подольск. г. *Як найду я з своїми боярами, то я тебе візьму од рідного батенька.* Рк. Макс. 3) Только сов. в.—**дити́ну.** Родить ребенка. *Найшла собі дочку*

Находи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Пройти много, извѣстное разстояніе. 2) Сдѣлать извѣстное количество работы, во время которой приходится ходить. *Поспішаюся, бігаю, коли помічила, аж півпасма лишнього находила (=наснувала на основницю).* Черниг. г.

Нахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **найти́ся, йду́ся, дешся,** *гл.* 1) Находиться, найтися. *Може найдеться дівоче серце, карі очі, що заплачуть на сі думи...* Шевч. 2) Только сов. в. Родиться. *Хлопчик найшовся в них, такий чорнявий, у батька вдався.* МВ. *Вернувсь додому, аж у його дома вже син найшовсь.* Мнж. 128. 3) Только сов. в. Найти возможность, время для чего-либо. *Засніть... поки найдусь сюди прийти.* Мкр. Г. 67.

Находи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Находиться, устать отъ ходьбы. *З рук наробитись, з ніг находитись.* Ном. № 4560. *Та вже ж мої ніженьки находилися.*

Нахожа́лий, а, е. Пришлый, захожій. *Він не тутешній; у нас таки сіх жидів чимало, а се так якийсь нахожалий, хто його зна, відкіля він.* Кіев. у.

Нахо́жий, а, е. Пришлый; пришедшій въ гости. *Молодички нахожі його... вітають.* МВ. (О. 1862. І. 84).

Нахоло́джувати, джую, еш, сов. в. **нахолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Остуживать, остудить.

Нахоло́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **нахолоди́тися, джу́ся, ди́шся,** *гл.* Охлаждаться, охладиться.

Нахоло́нути, ло́ну, неш, *гл.* Охладиться. *За ніч вода у річці нахолонула* Лебед. у.

Нахопи́ти, ся. См. **Нахопляти, ся.**

Нахопля́ти, пля́ю, еш, сов. в. **нахопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Накидывать, накинуть. *Одежину якусь нахопить, що аж глянути чудно.* Ном. № 11140.

Нахопля́тися, пля́юся, ешся, сов. в. **нахопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Подоспѣвать, подоспѣть. *А тут день уже нахопляється, треба на панщину йти.* МВ. І. 100. *На той саме час нахопився Чіпка.* Мир. ХРВ. 330. 2) Натыкаться, наткнуться, встрѣчаться, встрѣтиться. *На їх розмову нахопилася з-за хати старенька*

жінка. Мир. ХРВ. 12. *Нахопився в лісі на вовків.*

Нахрáпом, *нар.* Дерзко, нахально, безцеремонно, насильно.

Нáхрест, *нар.*=**Навхрест**. *Б'є нахрест палкою по дверях.* Грин. III. 442.

Нахромúтися, **млюся**, **мишся**, *гл.* Наткнуться. *Чоловік із скирди упав, та на вила й нахромився.* Борз. у.

Нахрякати, **каю**, **еш**, *гл.*=**Нахаркати**.

Нáхта, **ти**, *ж.* Нефть. См. **Нехта**.

Нахтóвий, **а**, **е**. Нефтяной. **Нахтóва лáмпа**. Керосинная лампа. Шух. I. 104.

Нахýкати, **каю**, **еш**, *гл.* Надышать въ руки (во время холода, на холодное стекло и пр.).

Нахурувáти, **рýю**, **еш**, *гл.* Нагрузить возы кладью.

Нацвірíнькати, **каю**, **еш**, *гл.* Начирикать.

Наці́джувати, **джую**, **еш**, сов. в. **націди́ти**, **джý**, **диш**, *гл.* Нацѣживать, нацѣдить.

Наці́литися. См. **Націляти**, **ся**.

Націлувáтися, **лýюся**, **ешся**, *гл.* Нацѣловаться. *Навздогінці не націлуваться.* Ном. № 5265. *Вже й націлувався, вже й намилувався, як у саду соловей да й нащебетався.* Грин. III. 171.

Націля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **наці́лити**, **лю**, **лиш**, *гл.* Нацѣливать, нацѣлить.

Націля́тися, **ля́юся**, **ешся**, сов. в. **наці́литися**, **люся**, **лишся**, *гл.* 1) Нацѣливаться, нацѣлиться, прицѣливаться, прицѣлиться. *Що тілько націлиться* (стрілець),—*завиь і є.* ЗОЮР. II. 36. 2) Намѣреваться, вознамѣриться. *Націлився їхати, аж тут дощ.*

Націонáл, **ла**, *м.* Націоналъ. Левиц. Пов. 159.

Націонáльний, **а**, **е**. Національный. *Наші вельможні предки... не вхопили своєї національної тропи.* К. ХП. 116. *Се вже був не кобзарь, а національний пророк.* К. ХП. 115. *Національний гимн.* К. Бай. 158. *Національний убір.* Левиц. Пов. 202.

Націонáльність, **ности**, *ж.* Національность. *Зрозуміла дорогє право своєї національности.* К. КР. 35. *Її батько й мати, люде з дрібного панства, але... близькі до народа, чесні хлібороби, не одірвані од національности.* Левиц. Пов. 225.

Нáція, **ції**, *ж.* Нація. *Зібрані з усяких націй, студенти не могли ніяк погодитись між собою.* Левиц. Пов. 6. *Знялись... вгору до великого задуму воздвигнути рідну націю з духовного занепаду.* К. ХП. 9.

Нацмóкатися, **каюся**, **ешся**, *гл.* Начмокаться.

Нацокотáти и **нацокоті́ти**, **кочý**, **ти́ш**, *гл.* Наболтать, наговорить (о женщинахъ, дѣтяхъ). *Нацокотали тії верхоумки...; а ти віри поняла.* МВ. (О. 1862. III. 45).

Нацокоті́тися, **кочýся**, **ти́шся**, *гл.* Нащебетаться, наболтаться.

Нацýпити. См. **Нацуплювати**.

Нацýплювати, **плюю**, **еш**, сов. в. **нацýпити**, **плю**, **пиш**, *гл.* 1) Надѣвать, надѣть, напяливать, напялить, натягивать, натянуть. *Постоли як же поссихались!.. насилу нацупив.* О. 1862. II. 26.

Нацькóвувати, **кóвую**, **еш**, сов. в. **нацькувáти**, **кую́**, **éш**, *гл.* Науськивать, науськать, натравливать, натравить. *Нацькувала б мене всіми собаками на селі.* Левиц. ПЙО. I. 374.

Нацю́кати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Нарубить (мелко). *Нацюкай дровець.* 2) Нарубить зарубокъ.

Нацю́няти, **няю**, **еш**, *гл.* Дѣтск.=**Нацюцяти**.

Нацю́цяти, **цяю**, **еш**, *гл.* Дѣтск. Намочить. Зміев. у.

Начави́ти, **влю́**, **виш**, *гл.* 1) Нажать, надавить. 2) Надавить чего (во множествѣ).

Начáльник, **ка**, *м.* Начальникъ.

Начальникувáти, **кýю**, **еш**, *гл.* Начальствовать. Харьк. у.

Начáльницький, **а**, **е**. Начальниковъ, начальническій. Желех.

Начáльниця, **ці**, *ж.* Начальница. Левиц. Пов. 122.

Начáльство, **ва**, *с.* Начальство. *Тебе... вибрали за начальство.* Рудч. Ск. I. 3.

Начарувáти, **рýю**, **еш**, *гл.* 1) Наколдовать, наворожить. 2) Приколдовать, приворожить. *Дівчина козаченька та й начарувала.* Нп.

Начастувáти, **тýю**, **еш**, *гл.* Напоить, угостить, употчивать. *Начастували мене добре.*

Начастувáтися, **тýюся**, **ешся**, *гл.* Напиться, наугощаться. *Начастувались ми так, що й поснули.* О. 1862. VII. 44.

Начáти, **ся**. См. **Начинати**, **ся**.

Начахóлити, **лю**, **лиш**, *гл.* Нарубить (хворосту). Вх. Зн 40.

Начвалáтися, **лáюся**, **ешся**, *гл.* Устать, медленно ходивши.

На́че, *нар.* Будто, какъ будто, точно, словно. *Як я почула, наче мене холодом обняло. Наче б пахнуть первої жони сльози.* Рудч. Ск. I. 84.

Начека́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Наждаться.

Начепи́ти, ся. См. **Начіплювати, ся.**

Начепля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Нацѣплять во множествѣ. Рудч. Ск. I. 189. *Начепляла собі такого багато намиста, що й шия вгинається. Начепляла кораликів, щоб її любили.* Чуб.

Начепури́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Принарядить.

Начепури́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Принарядиться. *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь бриженята, ні притулитися.* Гол. I. 252.

Начервони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Сдѣлать краснымъ.

Наче́ремшити, шу, шиш, *гл.* Во множествѣ дать. *Ти мені тільки снопів начеремшив, що не дам сі з тим ради.* Вх. Зн. 40.

На́черк, ку, *м.* Набросокъ. *Тут уже критика вбачає начерк літератури поважнійшої.* К. XII. 124.

Начерка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Набросать (о литературномъ произведеніи). *От брат його Чванько слабкий уже на се: що начеркав, то так в друкарню і несе.* О. 1861. III. Гул.-Арт. 101.

Начерни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Начернить. *Чим ти брови начернила?* Чуб. V. 1114.

Начерпа́ти, па́ю, еш, одн. в. **начерпну́ти, пну́, не́ш**, и **наче́рти, чру́, ре́ш**, *гл.* Начерпнуть. *Приходить жінка начерпати води.* Єв. Io. IV. 7. *Ой пішла ж она з двома ведерці, в едно начерла, з другим ся верла.* Гол. II. 90.

Начеса́ти. См. **Начісувати.**

Начикри́жити, жу, жиш, *гл.* Нарѣзать, накромсать.

Начи́н, ну, *м.* Начало. *Се'який начин пісні?* Борз. у.

Начина́ти, на́ю, еш, сов. в. **нача́ти, чну́, не́ш**, *гл.* Начинать, начать. *Як начнеш постить, то нічого буде хрестить.* Ном. № 131.

Начина́тися, на́юся ешся, сов. в. **нача́тися, чну́ся, нешся**, *гл.* Начинаться, начаться. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 19.

I. **Начини́ти.** См. **Начиняти.**

II. **Начини́ти, ню́, ниш**, *гл.* 1) Надѣлать, сдѣлать. *Наварив пива, начинив дива.* Ном. № 7572. 2) О лисицѣ: родить дѣтенышей. *Лисичка начинить дітей.* Шух. I. 212.

На́чинка, ки, *ж.* Фаршъ, начинка. Чуб. I. 256. *Буває добрий борщ із м'ясом та з начинкою пироги.* Гліб. 33.

Начи́ння, ня, *с.* 1) Сосудъ, посуда. *І не зглянулась: мила по обіді начиння, коли це трапилось.* 2) Инструментъ, орудіе. 3) Часть ткацкаго станка. (См. **Верстат**). Состоитъ изъ двухъ длинныхъ и узкихъ деревянныхъ пластинокъ, расположенныхъ параллельно одна надъ другой

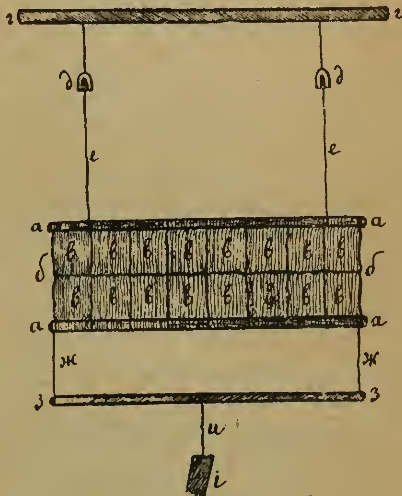

и называемыхъ **шо́хти** (а) (галицкое: **шо́фти, ціпки́**); **шо́хти** соединены нитянымъ **рукаво́м** (б). Въ константиноградскомъ уѣздѣ нити рукава называются **ни́чениці**, каждая **ни́чениця** состоитъ изъ двухъ равныхъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца; рукавъ дѣлится на части, называемыя **ґа́нками** (в), а въ каждомъ **ґа́нку** по 15 **ни́чениць**. (Въ Галиціи **рука́в** называется **ни́чениця, ни́чельниця**; **ни́ти** его состоятъ каждая изъ трехъ частей, заходящихъ одна въ другую какъ кольца: верхняя **ко́ник**, нижняя **коби́лка** и средняя (малая) **очко**). Сквозь **ни́чениці** проходятъ нити **осно́ви**. **Начи́ння** подвѣшено къ одной изъ **же́рток** (г): **на же́ртці** на веревочкахъ, два блока —**жабки́** (д) (гал. **карпу́льці, скраклі́**), черезъ **коліща́та** которыхъ ходятъ **мо́тузи** (е), а на нихъ уже виситъ **начи́ння**. Въ константиноградскомъ у. отъ нижней **шо́х-**

ти идутъ два **мо́тузи** (ж), къ которымъ привязана цилиндрическая деревянная палка—**байца́рка** (з) (иначе **барцьо́шка**), отъ средины которой идетъ внизъ **мо́туз** (и) до **підні́жка** (і). **Начи́ннів** въ станкѣ должно быть не менѣе четырехъ (гал.: **чоти́рі стіни́**). Константиногр. у. Полт. г. Б. Гринч.—МУЕ. III. 18.—Шух. I. 255, 256.—Особое **начи́ння** имѣется и въ **кросонка́х**—небольшомъ станкѣ для тканья ситъ. Вас. 152.

Начиня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **начини́ти, ню́, ниш,** *гл.* Начинять, начинить, нафаршировывать, нафаршировать; набивать, набить. *Пироги, начинені голубцями. Печене порося начинене.* Св. Л. 9. *Ковбасу начинити. Під цим кущем картоплі як начинено.* Харьк. у. **Голова́... нена́че клоччям начи́нена.** Глупая голова. О. 1862. III. Шевч. 7.

На́чисто, *нар.* Совершенно, вполнѣ. *От буде снідання начисто гетьманське!* Шевч. 318.

Начита́ти, та́ю, еш, *гл.* 1) Вычитать. *Не так сонце сходить, як письменні начитали.* Шевч. 122. 2) Много прочесть.

Начита́тися, та́юся, ешся, *гл.* Начитаться.

Начі́плювати, плюю, еш, сов. в. **начепи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Нацѣплять, нацѣпить, навѣшивать, навѣсить. *І начепила ланцюжок.* Котл. Ен. *Да й зробимо, братця, півтораста ми возів, да начепим, начепим півтораста ми ярем.* КС. 1882. IX. 415.

Начі́плюватися, плююся, ешся, сов. в. **начепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Нацѣпляться, нацѣпиться, навѣшиваться, навѣситься. 2) Навязываться, навязаться. *Христя дуже голінна до хлопців, начепилася на Хведора.* Мир. Пов. I. 165.

Начі́сувати, сую, еш, сов. в. **начеса́ти, чешу́, шеш,** *гл.* Начесывать, начесать. *Тихо дівча косу чеше, що начеше, на Дунай несе.* Чуб. V. 275. *На тім'ї начесав аж струп.* Котл. Ен.

Начорни́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Начернити.**

Начо́си, сів, *м. мн.* Волосы, спущенные на лобъ, начесы. Чуб. VII. 422. *Покриткуй, або начосів не напускай.* Ном. № 11264.

Начу́бити, блю, биш, *гл.* Надрать за волосы.

Начува́тися, ва́юся, ешся. сов. в. **начу́тися, чу́юся, ешся,** *гл.* 1) Наслушиваться, наслушаться. *Багато я дечого там начувся. Вже ж я на полі набувся, буйного вітру начувся.* Грин. III. 671. 2) Только несов. в. Ожидать бѣды, мести. *Стережіться ж тепер!.. Начувайтеся!* Мир. ХРВ. 279.

Начу́дний, а, е. Чудесный, удивительный. *Ой розсуди, бабусенько, сей начудний сон.* Чуб. V. 775.

Начури́ти, рю́, ри́ш, *гл.*=**Надзюрити.** *Дощ не начурив по остреву у сіно.* Шух. I. 170.

Начу́стрити, рю, риш, *гл.* Высѣчь розгами.

Начу́ти, чу́ю, еш, *гл.* Прослышать, узнать.

Начу́тися. См. **Начуватися.**

Начухра́ти, ра́ю, еш, *гл.* 1) О листьяхъ: нарвать, сразу сдергивая рядъ листьевъ съ вѣтви. 2) О деревьяхъ: нарубить со многихъ деревьевъ тонкихъ вѣтвей. 3) О шерсти: начесать. *Начухрав вовни.*

Начха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Начихать. **Начха́ти мені́ на те́бе!** Плевать мнѣ на тебя! *Начхав йому!*

На́ш, а, е. Нашъ. *Нашим салом та по нашій шкурі.* Ном. № 4780. *Пішли наші вгору!* Ном.

Нашарпати, паю, еш, *гл.* Надергать, нарвать.

Нашаткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Нашинковать (капусты).

Нашви́дку́, *нар.* Наскоро; на короткое время. *Я оце прибіг нашвидку у Полтаву.*

Наше́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Налѣзть, найти толпой (о людяхъ). Сим. 176.

Нашелесті́ти, щу́, сти́ш, *гл.* 1) Нашелестѣть. 2) Нашумѣть.

На́шепт, ту, *м.* 1) Наушничанье, наговоръ. 2) Наговоръ, заговоръ знахарскій на какой либо вещи, а также и самая эта вещь послѣ произнесенія надъ ней заговора. *Не хотів він брати відьомського нашепту..., та взяв нехотя, бо нечиста сила, як бачите, взяла гору.* Г. Барв. 451.

Нашепта́ти. См. **Нашіптувати.**

Нашеретува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Очистить зерно на решетѣ.

Нашеретува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Набраться, найти во множествѣ. *Та як нашеретується їх у хату, так чортпи його батька!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Наши́ванка, ки, *ж.* Родъ узора на мужской сорочкѣ. Чуб. VII. 415.

Нашива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **наши́ти, ши́ю, еш,** *гл.* 1) Нашивать, нашить извѣстное количество. *Бери, тату, ті кожухи, що я нашию.* Левиц. 2) Нашивать, нашить сверху на чемъ либо.

На́шивка, ки, *ж.* Кусокъ холста, которымъ подшивается спина и плечи сорочки для прочности. Гол. Од. 65. Желех.

Наши́йник, ка, *м.* 1) Ошейникъ. 2) Притѣснитель. *Ви, може, думаєте, що я так, як ваші нашийники, стану драти з вас шкуру?* К. ЧР. 267. *А ти завзявся муром нерушимим проти голоти вбогої стояти і від її непохибного суду людських нашийників обороняти.* К. ЦН. 177.

Наши́йниця, ці, *ж.* 1) Ожерелье, монисто. 2) То, что взято на шею; говорится о долгахъ, денежныхъ обязательствахъ и пр. *У його бідолахи багато нашийниць.*

Наши́льник, ка, *м.* Нашильникъ (въ дышловой упряжи).

Наши́риця, ці, *ж.* Два плота сплавляемаго дерева **(даі та́льби)**, сбитые вмѣстѣ одинъ рядомъ съ другимъ. Шух. І. 182. См. **Надовжниця.**

Наши́ти. См. **Нашивати.**

Наші́птувати, тую, еш, сов. в. **нашепта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* 1) Нашептывать, нашептать. *Серце моє мені нашіптує, що так.* Шевч. (О. 1862. IV. 21). *Співать тобі думу, що ти ж нашептав.* Шевч. 121. 2) Наушничать, наговаривать, наговорить. 3) Наговаривать, наговорить (воду, зелье—о знахаряхъ).

Нашко́дити, джу, диш, *гл.* 1) Навредить, причинить вредъ. *Ти гірше тілько тим нашкодиш: усіх лящів позводиш.* Гліб. 79. 2) Напроказничать, напакостить.

Нашкря́бати, баю, еш, *гл.* 1) Нацарапать, начесать. *Нашкрябав собі руку.* 2) Наскресть. 3) Дурно написать.

Нашмага́ти, га́ю, еш, *гл.* Нахлестать. *За шага хтось уші нашмага.* Ном. № 14332.

Нашма́ркати, каю, еш, *гл.* Насморкать.

Нашмаро́вувати, ро́вую, еш, сов. в. **нашмарува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Намазывать, намазать (чѣмъ либо масляннымъ, смолистымъ).

Нашмаро́вуватися, ро́вуюся, ешся, сов. в. **нашмарува́тися, ру́юся, ешся,** *гл.* Намазываться, намазаться (чѣмъ либо масляннымъ, смолистымъ). *Нашмаруюся солониною.* О. 1861. XI. 10.

Нашмато́вувати, то́вую, еш, сов. в. **нашматува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Нарывать, нарвать кусковъ, нарѣзывать, нарѣзать кусковъ.

Нашоро́шити. См. **Нашорошувати.**

Нашоро́шувати, шую, еш, сов. в. **нашоро́шити, ро́шу, шиш,** *гл.* Настораживать, насторожить. *Еней наш нашорошив вуха.* Котл. Ен. *А Залізняк попереду нашорошив уха.* Шевч. 171.

Нашпиня́ти, ня́ю, еш, *гл.* 1) Исколоть? 2) Много укорять. *Чорти як напустяться на його: „шо це ти наробив? Іди, сякий-такий, зараз одслужи йому той шматочок!“ Так його нашпиняли, що треба йому йти.* Мнж. 127.

Нашпурля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Набросать.

На́шрітка, ки, *ж.* Снарядъ для дѣланія дроби.

Нашти́рити, рю, риш, *гл.* 1) Подбить, подговорить. *Я його наштирю, хай приїде, щоб купив півкварти.* Лебед. у. 2) Погнать сильно. *Він і утеретє її прогнав, та як наштире,—вона у дворець.* Мнж. 15.

Нашто́патися, паюся, ешся, *гл.* Наброситься, накинуться, напасть. *Почув, що драча завелась, прибіг туди й він і зараз наштопавсь на Семена, та й давай його удвох місить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Наштрика́ти. См. **Наштрикувати.**

Наштрикну́ти, ся. См. **Наштрикувати, ся.**

Наштри́кувати, кую, еш, сов. в. **наштрикну́ти, кну́, не́ш,** *гл.* 1) Накалывать, наколоть, натыкать, наткнуть. *Наштрикнув картоплину на ціпок, а тоді як кинє нею.* 2) сов. в. **наштрика́ти, ка́ю, еш.** Втыкать, повтыкать во множествѣ. *Наштрикає скрізь у стіну голок, а тоді й сама не знайде, де вони.* 3) сов. в. **наштрика́ти, ка́ю, еш.** Толкать, натолкать (палкою). *Сховав він його у подушки, а соцьких намовив, ті ось прибігають, ну шукати та ціпками у подушки, у подушки,—добре таки наштрикали старому боки.* Мнж. 102.

Наштри́куватися, куюся, ешся, сов. в. **наштрикну́тися, кну́ся, не́шся,** *гл.* Накалываться, наколоться, натыкаться, наткнуться. *Тут він заточився і трохи не наштрикнувся на її ніс.* Левиц. І. 479.

На́штричка, ки, *ж.*=**Натичка.** Волч. у. Лободовск.

Наштукува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Прибавить, надставить.

Нашту́рити, рю, риш, *гл.*=**Нащурити.** Уман. у.

Нашту́рхати, хаю, еш, *гл.* Натолкать. *На базарі наштурхали мені боки.*

Нашука́ти. См. **Нашукувати.**

Нашу́кувати, кую, еш, сов. в. **нашу-**

кати, каю, еш, *гл.* Выискивать, выискать, находить, найти.

Нашурубурити, рю, риш, *гл.* Набуянить, набѣдокурить. *Таке зілля, як парубок... раз би в раз на улицю, ще нашурубурить.* Сим. 178.

Нащадитися, джуся, дишся, *гл.* Родиться. *Відколи нащадилась, не маю щастя.*

Нащадок, дку, *м.* 1) Потомство. *Щоб йому дихать не дало з його нащадком, накорнком!* Ном. № 3768. *Песиголовець—певно ціклопський нащадок.* Ном. 4081. 2) Имущество, добро (движимое). *Я довідався, чого се козаки охочі пропивають у шинкарки нащадки жіночі.* К. МБ. X. 6.

Нащé, нащéсерце, *нар.*=**Натще**.

Нащебетати, бечу, чеш, *гл.* 1) Нащебетать. 2) Наговорить много. *Дівчата прибіжять, нащебечуть.* МВ. І. 36.

Нащебетатися, бечуся, чешся, *гл.* 1) Нащебетаться. *Як у садку соловейко та й нащебетався.* Грин. III. 171. 2) Наговориться (о веселомъ женскомъ разговорѣ).

Нащепити, плю, пиш, *гл.* Привить (нѣсколько). *А сад який хороший у нас був: сам нащепив.* Г. Барв. 471.

Нащербити, блю, биш, *гл.* Выщербить немного, выззубрить немного. О. 1862. XI. Спид. 54.

Нащипати, паю, еш, *гл.* Нащипать.

Нащо, *нар.* Зачѣмъ, для чего, почему. *Нащо мені чорні брови, нащо карі очі, нащо літа молодії, веселі дівочі?* Шевч. 40. *Нащо в Бога й день, як у козака місяць.* Ном. № 781.

Нащока, ки, *ж.* Клинообразная накладка, которая прикрѣпляется **снозами** къ ключу́ въ плугѣ. Подольск. губ.

Нащосерце, *нар.*=**Нащесерце**.

Нащулити, лю, лиш, *гл.*=**Нащурити**.

Нащурити, рю, риш, *гл.* Насторожить. *Сидить зайчик за піччу і уха нащурив.* Рк. Макс. *Розморщив чоло, підніс брови і нащурив уха.* О. 1862. І. 109.

Наялóжувати, жую, еш, сов. в. **наялóвити, лóжу, виш**, *гл.* Жирно намазывать, намазать, насаливать, насалить.

Наямлити, млю, млиш, *гл.* Набрать, накупить много. *Що в господі не знайшлося, зараз купувала: наямлила груш сушених, терну, слив в базарі.* Мкр. Н. 20. *Наямлив яблук.* Черк. у. См. **Наїмлити**.

Наячати, чу, чиш, *гл.* Накричать (о лебедяхъ).

Не, *нар.* Не. *Гріх не личком зав'язати, та під лавку сховати.* Ном. № 101. *Не ходи, не люби, не залицяйся, не піду за тебе, не сподівайся.* Нп.

Небавком, небавом, небавці, *нар.* Вскорѣ, скоро. Желех. *Вже сонце небавом кончає путь.* Федьк

Небагатий, а, е. Небогатый, бѣдный. **На розум небагатий.** Глупый. *Ой, татарине, ой сідий же ти, бородатий, либонь же ти на розум небагатий: ще ти козака у руки не взяв, а вже за його й гроші пощитав.* ЗОЮР І. 17.

Небагато. *нар.* Немного, мало.

Небачний, а, е=**Необачний**.

Небачучий, а, е. Невидящій; неграмотный, необразованный. *Уносили письма читать, а я й кажу їм: ідіть до мого хлопця, бо я чоловік небачучий, а він письменний.* Лубенск. у.

Небезпека, ки, *ж.* Опасность. *Найшла буря вітряна на озеро, і були вони в небезпеці.* Єв. Л. VIII. 23.

Небезпечний, а, е. Опасный. *Плакали й тужили..., виряжали в далеку небезпешну дорогу.* Левиц. І. 37.

Небезпечність, ности, *ж.* Опасность.

Небезпечно, *нар.* Опасно.

Небезпремінно, *нар.* Непремѣнно. Мнж. 186.

Небережений, а, е. Неосторожный. *Небереженого і чорт не стереже.* Ном. № 4297.

Небесний, а, е. 1) Небесный. *Царство небесне, пером земля над ним.* Ном. № 252. *Налетіло птаство небесне.* Єв. Мр. IV. 4. 2) **Небесна дорога.** Млечный путь.

Небесник, ка, *м.* Астрономъ. Встрѣчено только у Кулиша. *Вечеряти ж усмак годиться й нам, поетам, да й вам, небесникам, не вельми б то було приємно лазити голодним по планетах.* К. Дз. 144.

Небеський, а, е=**Небесний**. *От гнів небеський настає.* Мкр. Г. 5.

Небилиця, ці, *ж.* Небылица; росказни; прибаутки. *Кажи небилиці.* Ном. № 14339.

Небіж, божá, *м.* 1) Племянникъ. 2) Бѣднякъ, горемыка. *Роби, небоже, то й Бог поможе.* Ном. № 69. 3) Часто такъ называетъ старшій лѣтами или положеніемъ младшаго: старикъ—парня, хозяинъ—работника. У Шевченка („*Не журюсь я, а не спиться*") такъ называетъ женщина влюбленнаго въ нее. *Усе світять ті блискучі твої чорні очі, мов говорять тихесенько: „Хоч, небоже, раю?"*. Шевч.

Небі́(о́)жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **небі́(о́)жка.**

Небі́(о́)жка, ки, *ж.* 1) Бѣдняжка. 2) Покойница. Ум. **Небі́(о́)жечка, небі́(о́)женька.** *Говорима небіжечка до самої смерти.* Ном. № 13061. *Десь наша сестра, що з нами жила, либонь вона, небожечка, давно помрла.* Грин. III. 285.

Небі́(о́)жчик, ка, *м.* 1) Покойникъ. 2) Бѣдняжка.

Небі́(о́)жчиця, ці, *ж.* Покойница. *Молодиці небожчицю убірали.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Не́бій, бо́я, *м.* Безстрашный. *І небоя вовки їдять.* Чуб. I. 270.

Не́біль, лю, *м.* Крупный каменъ песчаникъ (не битый). Мнж. 186.

Не́бір,. ра, *м.*=**Небіж.** Ум. **Небо́рейко.** Вх. Зн. 41.

Небі́рка, ки, *ж.*=**Небога.** Вх. Зн. 41.

Не́бо, ба, *с.* Небо. *Бачить Бог з неба, що кому треба.* Ном. № 73. (Мн.: **небеса́** и **неба́**).

Небо́га, ги, *ж.* 1) Племянница. *Була в мене небога, при мені вона й зросла, бо сиротою осталася змалку* МВ. II. 19. 2) Бѣдняжка. *Була колись Гандзя, каліка небога.* Шевч. 138. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела дітки при битій дорозі.* Нп. 3) Голубушка, милая. *Ой поклонітесь дівчині небозі, а що мені добре в далекій дорозі.* Нп. *Скарай мене, Боже, на гладкій дорозі, коли я помислю об другій небозі.* Нп. Ум. **Небі́жка.**

Небо́гий, а, е. Бѣдный. Угор.

Небожа́, жа́ти, *с.* 1) Племянникъ, племянница (ребенокъ). *Зайдіть, лишень, то я небожатам якою гостинця дам. Скажете: тітка прислала.* МВ. I. 19. 2) *мн.* Голубчики, милые. *Хтіла б бранцями, небожатами, цілий світ звоювати.* Гол. I. 133. 3) *мн.* Употребляется подобно слову **небіж 3.** *Такий мені, небожата, сон приснився* (Алканъ-паша къ янычарамъ и рабамъ). Лукаш. 16. *Не дуріте дітеи ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать... Дознаються небожата, чия на вас шкура!..* Шевч. 212. Ум. **Небожа́тко, небожа́точко.**

Небо́жів, ева, еве. Племянниковъ. *На небожевому возі ми вдвох і поїхали.* Г. Барв. 11.

Небо́жка, ки и пр. *ж.*=**Небіжка** и пр.

Небора́к, ка, небора́ка, ки, *м.* Бѣдняга. *Ти, козаче-небораче, тяжко зажурився.* Нп.

Небора́чка, ки, *об.* Бѣдняжка. *Як поїхав козак у військо охотне, а козачку-неборачку у домівці покидав.* Нп. *Наші неборачки один пішки, другий рачки.* Чуб. I. 281.

Небо́рейко, ка. Ум. отъ **небір.**

Небоя́н, на́, *м.*=**Небій.** *То було колись усяке боїться попа, а тепер настали такі небояни, що й лихо.* Кобел. у.

Небува́лий, а, е. 1) Небывалый. 2) Малоопытный, не знающій людей. Чуб. I. 270. *Посилав козака молодого, небувалого.* О. 1862. II. 96.

Небува́лість, лости, *ж.* То, чего небыло. *Гнівили Тройцю й горювали за небувалость і обман.* Мкр. Г. 59.

Не́будь, Нибудь. *Хто-небудь, що-небудь.*

Нева́да, ди, *ж.* Безвредность.

Нева́ра, ри, *ж.* Плохая хозяйка, неумѣющая и сварить. *Нетопа й невара (про жінку).* Ном. № 10781

Невбача́й, *нар.* Невзначай, неожиданно. *Бач, невбачай, та й попав.* Ном. № 7912.

Невбла́ганний, а, е. Неумолимый.

Невва́га, ги, *ж.* Невниманіе. *Воздвиженський не вважав на увагу, чи нев官 увагу своїх слухачів.* Левиц. Пов. 52.

Невва́жливий, а, е=**Невважний.**

Невва́жливість, вости, *ж.*=**Невважність.** Левиц. Пов. 261.

Невва́жливо, *нар.*=**Невважно.** *Кивала головою .... невважливо, як ті, що дуже куди поспішаються.* МВ. (О. 1862. I. 105).

Невва́жний, а, е. Невнимательный.

Невва́жність, ности, *ж.* Невнимательность.

Невва́жно, *нар.* Невнимательно.

Невгава́ти, ва́ю, еш, *гл.* Не переставать, не уставать. *Сидить у норі і невгаваючи усе їсть дітей.* Шевч. 309.

Невга́вний, а, е=**Невгавучий.** *Вдова з своєї світлички довго чула веселий невгавний сміх убогих людей.* Г. Барв. 308.

Невгаву́чий, невгаву́щий. Неустанный, неугомонный.

Невга́дно, *нар.* 1) Неизвѣстно. *Невгадно куди стрибать, чи туди, чи туди.* Полт. г. Слов. Д. Эварн. 2) Незамѣтно, непримѣтно, неслышно. *Дітей невгадно в хаті.*

Невгамо́ваний, а, е. Неудержимый. *Нашою втіхою буде сила нашого духу невгамованою.* К. (О. 1861. VI. 33).

Невгамо́нний, а, е. 1) Неспокойный безпокойный, неугомонный. 2) Неутѣшный,

котораго нельзя успокоить. *Удалась дівчина в журбу невгамонну.* Полт. г.

Невгамо́нність, ности, *ж.* Безпокойство, неугомонность.

Невгара́зд, *нар.* Невпопадъ, ни къ селу, ни къ городу.

Невга́рен, невга́рний, а, е. Не способный. *Невгарен росказати, як вірно та щиро тебе люблю.* О. 1861. VIII. 20. *Невгарен і люльки запалить.* Прилуц. у.

Невго́дний, а, е. Неугодный. *Сердита хазяйка — тікаю, невгодна — кидаю.* Ном. № 79.

Невгожа́й, жа́я, *м.* Человѣкъ, неугодный кому-либо, нелюбимый. Жена говоритъ нелюбимому мужу: *Пусти ж мене, невгожаю, на улічку—погуляю!—Ой коли я невгожай,—сиди дома та й гуляй.* Грин. III. 686.

Невдалеку́, *нар.* Неподалеку.

Невда́лий, а, е. Неудачный, неудавшійся. *Не лихо журить і чужа сторона, а невдала жінка.* Ном. № 9112.

Невда́лиця, ці, *об.* Неумѣлый, неумѣлая, неспособный, неспособная ни къ чему. Ном. № 10786.

Невдалю́га, ги, *об.* Совершенно ни къ чему неспособный человѣкъ. *Підчепури, донечко люба, нашу хатину... і люде таки не скажуть, що тут невдалюги живуть.* О. 1862. IV. 71.

Невда́ний, а, е. Не способный ни къ чему.

Невда́ник, ка, *м.* Что-либо неудавшееся, неумѣло, неудачно сдѣланная вещь. *Гоп, мої гречаники! гоп, мої невданики!* Г. Барв. 489.

Невданю́чий, а, е. Ув. отъ **невда́ний.** Рѣшительно ни къ чему неспособный. Константиногр. у.

Невда́тний, а, е. Неудачный, неудавшійся, неумѣлый.

Невда́тник, ка, *м.*=**Невданик** *Гоп, мої гречаники, гоп, мої невдатники!* Чуб. V. 1173.

Невда́тність, ности, *ж.* Неумѣлость, неспособность.

Невда́тно, *нар.* Неумѣло, неудачно.

Невда́ха, хи, *об.* 1) Неудачникъ,—ница. *Невдаха безталанний.* 2) Неспособный, ая, неумѣлый, ая. Ум. **Невда́шенька, невда́шечка, невда́шка.** *Да ти невдаха, да ти невдаха, да ти невдашенька моя! Ти ні спекти, ні зварить, ні з моїм родом говорить.* Грин. III. 368.

Невда́ча, чі, *ж.* Неудача.

Невда́чий, а, е=**Невдалий.** *Ледача невістка, ледача, та й до роботи невдача.* Нн.

Невда́чний, а, е=**Невдалий.** *Напечу хліба – невдашний, наварю борщу – несмашний.* ХС. III. 37.

Невда́шенька, ки, невда́шечка, ки, невда́шка, ки, *ж.* Ум. отъ **невда́ха.**

Невде́ржка, ки, *ж.* Невозможность выдержать, удержаться. *Вони давай на мене кричать; я бачу, що вже невдержка, та й давай тікать.* Екатер. у.

Невдога́д, *нар.* Невдомекъ.

Невдя́ка, ки, *ж.* Неблагодарность.

Невдя́чний, а, е. Неблагодарный. *Ой невдячна ж, чи то ж мило, щоб ся серце так смутило.* Чуб. V. 302.

Невдя́чник, ка, *м.* Неблагодарный.

Невдя́чниця, ці, *ж.* Неблагодарная. *Нащо ж, невдячнице, на льос нарікати?* Чуб. V. 172.

Невдя́чність, ности, *ж.* Неблагодарность. К. XII. 84.

Невдя́чно, *нар.* Неблагодарно.

Невели́кий, а, е. Небольшой, малый. *Хитро, мудро та невеликим коштом.* Ном. № 3116. Ум. **Невели́ченький.** Грин. III. 94. **Невели́чечкий, невели́чкий.** *В мене ніжки невеличенькі.* Мил. 137. *Шумить річка невеличка да й шумить як з лука.* Нп.

Не́вередь, *нар.* Немного. Харьк. у.

Невже́, *нар.* Неужели.

Невжи́точно, *нар.* Нельзя ужиться. *Покійниця боялась жить у тім дворі, боялась брата чоловікового, все було каже: „мені невжиточно там жить", бо він нападавсь усе на неї й на її чоловіка. А далі, бач, її й убито.* Новомоск. у.

Невзаба́рі, *нар.*=**Незабаром.**

Невзаворо́ті, *нар.* Не по дорогѣ.

Невза́довзі, *нар.* Въ непродолжительномъ времени.

Невзамі́ру, *нар.* Несравненно, непомѣрно. *Товариства зібралося невзаміру більш.*

Невзамі́ту, *нар.* Незамѣтно, непримѣтно.

Невзгоди́на, ни, *ж.* Невзгода. *От же й пройшли-ізійшли злиї невзгодини.* Слово это находится въ фальсифицированной думѣ „Битва Чигиринская", напечатанной впервые Срезневскимъ (Запорожск. Стар., ч. I. 86).

Невибі́рний, а́, е́. Неизбирательный.

Невиво́дний, а, е. и **невиво́дній, я, е.** 1) Неисчерпаемый, постоянно имѣющійся. 2) Постоянный, всегдашній. *У нас гульня*

невиводня. О. 1862. VII. 40. *Невиводний гість*.

Невиворотний, а, е. Трудный для произношенія, неудобопроизносимый. *Невиворотна мова*. Нѣжин. у.

Невиворотно, *нар*. Трудно для произношенія. *У вас так невиворотно говорять*.

Невигідний, а, е. Неудобный.

Невигідно, *нар*. Неудобно.

Невигода, -ди, *ж*. Неудобство. *Не так шкода, як невигода*. Ном. № 2300.

Невидальце, ця, *с*. Невидаль. *Чого ж б я дувся? Що попович? Овва! яке ж невидальце!* Св. Л. 168.

Невиданий, а, е. Невиданный. *Вижени мені звіря несликаного й невиданою*. Рудч. Ск. І. 44.

Невиданський, а, е. Невиданный. *Невиданське діло, щоб семинарист так довю не забував коханої*. Св. Л. 269.

Невидний, а, е. Темный, непроглядный. Ум. **Невидненький**. *Ой темна, темна, ой та невидненька та, пане-брате, ніч*. Грин. III. 362.

Невидомий, а, е. Темный, непроглядный. *Темна нічка, невидома*. Гол. III. 440.

Невидющий, а, е. Не видящій, слѣпой. *Невидющими очима мов сонце побачив*. Шевч. 257.

Невилазний, а, е. Непроходимый, невылазный, изъ котораго выбраться, вылѣзть нельзя. *Невилазне болото*. Черк. у.

Невимовний, а, е. Невыразимый, несказанный, неизреченный.

Невимовно, *нар*. 1) Невыразимо, несказанно, неизреченно. Левиц. Пов. 139. 2) Безотговорочно, безусловно. *Говів, Богу невимовно*. Ном. № 132. *Богу невимовно— свічку купила, панахиду поставила, та й усі гроші розійшлись*. Ном. № 8377.

Невинний, а, е. Невинный. **За невинного Бога**. Безъ всякой вины. *Так і пішов чоловік на поселення за невинною Бога*. Мнж. 134.

Невинничати, чаю, еш, *гл*. Наивничать. Встрѣчено у Котляревскаго. *Невинничає мов Сусана, не займана ніколи панна, що в хуторі зжила ввесь вік*. Котл. Ен. VI. 13.

Невинність, ности, *ж*. Невинность. *Невинности моєї не зречуся*. К. Іов. 57.

Невинно, *нар*. Невинно.

Невинуватий, а, е. 1). Невиноватый, невиновный. 2) Не долженъ.

Невиразний, а, е. Неясный, неотчетливый; невнятный.

Невиразно, *нар*. Неясно, неотчетливо; невнятно. *Щось вона ще говорила йому, та вже невиразно, нишком: очі заплющились, ручки опали*. МВ. (О. 1862. І. 83).

Невистачка, кн, *ж*. Недостача. *Як невистачка дров, то я йому дам хуру там, чи дві*. Канев. у.

Невіглас, са, *м*. Невѣжда. Борз. у. *З грішми дурня-невігласа почитують*. Ном. № 1431.

Невід, вода, *м*. Неводъ. *Наперед невода рибою не хвались*. Ном. № 2603.

Невідник, ка, *м*. Рыболовъ, ловящій рыбу неводомъ. Ум. **Невідничок**. *Мої три невіднички, три молодчики, роспустіте ж ви шовковий невод!* Чуб. III. 300.

Невідничий, чого, *м*.=**Невідник**. *Звели ти своїм невідничим,—хай вловлять рибку*. Мнж. 33.

Невідничок, чка, *м*. Ум. отъ **невідник**.

Невідомий, а, е. Неизвѣстный.

Невідомість, мости, *ж*. 1) Невѣдѣніе, незнаніе. *Невідомість гріха не чинить*. Ном. № 106. 2) Неизвѣстность. *Нема у світі гірше, як та невідомость, непевность*. МВ. II. 162.

Невідомо, *нар*. Неизвѣстно.

Невідхідно, *нар*. Неотступно, безотлучно. *Тішиться тим, що він усе тут невідхідно*. МВ. (О. 1861. І. 84).

Не-відь-що, Нелѣпость, Богъ знаетъ что.

Невільний, а, е. Несвободный.

Невільник, ка, *м*. Невольникъ, рабъ; заключенный въ тюрьму. *Гість—невільник: де посадять, там і сиди*. Ном. № 11943. Ум. **Невільничок**.

Невільницький, а, е. Невольническій, рабскій.

Невільниця, ці, *ж*. Невольница, рабыня. *Слухай, пані турчинова, привівем ті невільницю, аж із Польщі робітницю*. АД. І. 290.

Невільничий и **невольничий**, а, е= **Невільницький**. *І помоляться на волі невольничі діти*. Шевч.

Невільничка, ки, *ж*.=**Невільниця**. *Чує Остап любії слова й пізнає козачку дівчину з русою косою, невільничку турецьку*. МВ. III. 59.

Невільничок, чка, *м*. Ум. отъ **невільник**.

Невільно, *нар*. Нельзя; запрещено; непозволительно. *Люблю, люблю, дівчиноньку, да невільно взяти*. Нп.

Невінчаний, а, е. Невѣнчанный, не-

обвѣнчанный. *Це той коваль, що з невінчаною жінкою живе.* Лебед. у.

Невíра, ри, *об.* 1) Недовѣрчивый. 2) Невѣрующій, атеистъ. 3) Невѣрный, не христіанинъ. *Та добре було, та добре було та під Турчином жити, та як же нам, запорозцям за невіру служити?* Нп. *Ця, бачте, невіра то й темниці доладу не вміє змурувати,—не то що ми, християне.* МВ. III. 59. 4) Недовѣріе. *До панів народ має давню историчну невіру.* О. 1862. II. 52. Ум. **Невíронька.** КС. 1882. V. 361.

Невір-земля, лі, *ж.* Нехристіанская земля. АД. I. 9.

Невірнéнький, а, е. Ум. отъ **невíрний.**

Невíрний, а, е. 1) Недовѣрчивый. *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V 683. 2) Нѐвѣрный, не заслуживающій довѣрія, измѣнчивый. *З невірною дружиною куди піду, то загину.* Нп. 3) Невѣрующій. *Невірний гірш жида або турка* Ном. № 2. 4) Невѣрный, не христіанинъ. 5) Плохой, дурной. 6) Худой, болѣзненный. *Сухий, невірний, як шкелет.* Котл. Ен. VI. 19. Ум. **Невірнéнький.** *Перше було ходить у невірненькій свиточці, а тепер вже на йому жупан.* ЗОЮР. I. 294.

Невíрник, ка, *м.* Недовѣрчивый человѣкъ. Ум. **Невірни́ченько.** *Ой ти, невірний-невірниченько, не віриш мені й мому личеньку.* Чуб. V. 683.

Невíрниця, ці, *ж.* Невѣрная жѐнщина. *Ой коні ж мої вороненькії, бодай ви поздихали: ой як я їздив до невірниці, чому не заржали?* Гол. I. 262. Ум. **Невíрничка.**

Невірни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **невíрник.**

Невíрничка, ки, *ж.* Ум. отъ **невíрниця.**

Невíрно, *нар.* 1) Невѣрно. *Невірно він живе з жінкою.* 2) Плохо, дурно. *І од людей сміх, і Господь карає, і самим невірно.* О. 1861. VI. 77.

Невíронька, ки, *ж.* Ум. отъ **невíра.**

Невíста, ти, *ж.* Женщина. *А котрий козаченько буде з вас у місті: поклоніться моїй жінці, нещасній невісті.* АД. II. 57. *Леся, да й сама Череваниха насилу змогли дивитись без сліз на нещасливу невісту.* К. ЧР. 221.

Невíстиця, ці, *ж.*=**Невíстка.** *Вийди, матінонько стара, привів єм ті невістицю—красна, молода.* Гол. I. 75.

Невíстка, ки, *ж.* 1) Невѣстка. 2) *мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. I. 21. Вх. Зн. 41. Ум. **Невíстонька, невíсточка.**

Невíстний, а, е. Неизвѣстный. *Він слухав і одмовляв, наче б так про кого говорилося невістного, невідомою.* МВ. (О. 1861. I. 100).

Невíстонька, ки и **невíсточка, ки,** *ж.* Ум. отъ **невíстка.**

Невістулькú, ків, *ж. мн.* Раст. Chrysanthemum leucanthemum. Шух. I. 20. Вх. Зн. 41. См. **Невістка 2.**

Невістчáний, а, е. Принадлежащій невѣсткѣ или невѣсткамъ. *У нас три невістки, так то невістчана худоба.* Черниг. у.

Невíстчин, на, не. Невѣсткинъ. *Не невістка, так невістчина плахта.* Ном. № 2820.

Невістю́к, ка, *м.*=**Вабій.**

Нé-віть-що=**Не-відь-що.**

Навíхна, ни, *ж.*=**Невістка.** *Прийшла свекруха невіхну побужати.* Мет. 265. *Мамочка каже: мій синок їде, мій синок їде, невіхну везе.* Грин. III. 11. Ум. **Невíхнонька, невíхночка.** *Вставай, невіхнонько, час до череди гнати.* Чуб. V. 694.

Нéвіч, *нар.*=**Нівець.** *Він усе у невіч змінив.* Чуб.

Невкміту́, *нар.* Не въ примѣту, не замѣтилъ. *Невкміту мені—чи вони били його, чи ні: чув тілько, що кричало щось, а нічого не бачив.* Новомоск. у.

Невлáд, *нар.* Некстати, не подходитъ. *Коли моє тобі невлад,—я з своїм назад.* Посл.

Невладу́щий, а, е. Безсильный, безпомощный. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу, нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Невмивáка, ки, *ж.* Неумытый. Ном. № 7134. *Замурзаний грязею невмивака.* К. Бай. 52.

Невми́ваний, а, е. Неумытый. *Якийсь москаль сидить: головач роскошланий, невмиваний.* МВ. II. 13.

Невми́сне, *нар.* Неумышленно, ненарочно.

Невмíлий, а, е. Неумѣлый. *У невмілою руки болять.* Ном. № 6021.

Невмíлість, лости, *ж.* Неумѣлость. Чуб. I. 270.

Невмíло, *нар.* Неумѣло.

Невмíння, ня, *с.* Неумѣнье. *За невміння деруть реміння.* Посл.

Невмірайко, ка, *м.*=**Невміра́ка.** К. ПС. 113.

Невміра́ка, ки, *ж.* Безсмертный; неумирающій. О. 1862. I. 19. *Забули й лицарів тих невмірак, що ворогів козацьких дивували, по дев'ять раз із мертвих уставали.* К. Дз. 33.

Невміру́щий, а, е. Безсмертный, неумирающій. *Я вічний образ ваш, я дух ваш невміруший.* К. ХП. 75. *Слово наше ховалось тільки по невміруших піснях.* К. ХП. 135. *Наша слава невміруща.* К. ПС. 31.

Невмі́тно, *нар.* **Мені́ невмі́тно.** Я не замѣтилъ, не припомню. *Сьою невмітно мені, щоб таке було в його рало.* Верхнеднѣпр. у.

Невмоло́т, ту, *м.* Плохой умолотъ. *Коли нерод, так і невмолот.* Ном. № 7134.

Невод́ний, а́, е́. Относящійся къ неводу.

Нево́ленька, нево́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **неволя.**

Нево́лити, лю, лиш, *гл.* Принуждать, насильно заставлять. *Неволити нікого не можна.* НВолын. у.

Нево́льний, а, е=**Невільний.**

Нево́ля, лі, *ж.* 1) Зависимое состояніе; невозможность поступать по своему усмотрѣнію. *Ох і рада б я вийти, дак неволя моя: не пускає мати, що я молода.* Мет. 54. **З нево́лі робі́ти.** По неволѣ дѣлать. Константиногр. у. 2) Неволя, рабство. *У сьвяту неділю не сизі орли заклекотали, як то бідні невольники у тяжкій неволі заплакали, угору руки підіймали, кайданами забряжчали.* АД. I. 88. 3) Плѣнъ. *Татарва побрала в неволю.* Стор. МПр. 162. 4) Падучая болѣзнь. Угор. 5) Чортъ, бѣсъ. Угор. Ум. **Нево́ленька, нево́лечка.** *Здорова була, моя донечко, що попалась у неволечку.* Чуб. V. 699.

Нево́ра, ри, *ж.* Овца (нестриженная).

Невпам'ятку́, *нар.* Не помнится. *Мені се невпам'ятку.*

Невпо́їд, *нар.* Больше, чѣмъ нужно для прокормленія; столько, что поѣсть нельзя. *Було торік картоплі невпоїд.* Волч. у.

Невпо́кій, ко́ю, *м.* Безпокойство; волненія, тревоги. *За дурною головою і ногам невпокій.* Ном. № 6681. *Загинула його проба пера серед невпокою життя громадського.* К. ХП. 124. *Поривало хлопця до сваволі, до невпокою.* Мир. ХРВ. 127.

Невпокі́йний, а, е. Безпокойный; тревожный. *Батько й мати якісь невпокійні стали.* Г. Барв. 238. *Сни невпокійні сняться.* МВ. II. 9. *В малому серці ворушилося щось недобре, невпокійне.* Мир. ХРВ. 35.

Невпокі́йно, *нар.* Безпокойно, тревожно. *Хоч як було мені невпокійно, хоч як тужило моє серденько, а я всміхнулась.* МВ. (О. 1862. III. 72).

Невпо́мку, *нар.*=**Невпам'ятку.**

Невпра́вка, ки, *ж.* Невозможно справиться съ чѣмъ.

Невpі́кливий, а, е. Не подвергающійся болѣзни отъ **уро́ків.** *Шоб невріkливе було,—умивають із помийниці.* ХС. VII. 420.

Невро́д, ду, *м.* Неурожай. *Вдарив невpод рік по року.* Вх. Зп. 41.

Неврожа́й, жаю, *м.*=**Невpод.**

Невро́нений, а, е. Неуязвимый. *Коли Матір Божа знала, що Спаситель невронений буде, та й то убивалась за ним, а то ж ми! Як же йою так спокійно бути?* Павлогр. у.

Невро́чливий, а, е=**Невріkливий.** *Шоб тому хазяїну коровки були й овечечки молошниї, неврошливиї.* Грин. III. 55.

Невсидю́чий, а, е. Непосѣда.

Невсипу́щий, а, е. 1) Неусыпный, неутомимый, бдительный. *Хазяйкою зробилась невсипущою на все село.* Рудч. Ск. I. 179. *Наградив тебе Бог жінкою, до тебе доброю, щирою, хазяйкою невсипущою* Кв. I. 2. 2) Постоянный, безпрестанный. *От же все мені туга невсипуща.* МВ. I. 18. *Чи то нудьга невсипуща його з ніг звалила?* Шевч.

Невста́ха, хи, *ж.* Раст. Thalictrum. Мнж. 186.

Невсти́д, ду, *м.* Безстыдство.

Невсти́дли́вий, а, е. Не стыдливый. *А ти, Єво невстидлива!* Гол. IV. 522.

Невстидли́вість, вости, *ж.* Безстыдство́.

Невстрі́йливий, а, е. Безпокойный, шаловливый. *Ну, та й невстрійливі діти в Оліхвера! Вскочили в город, потоптали огудину.* Волч. у. *Став пригадувати пісню за піснею, що бабусі й дівчата йому, дитині, шепотали замісць котка, аби спало, аби вгамувалось невстрійливе.* Г. Барн. 439.

Невстру́йливий, а, е = **Невстрійливий.**

Невте́клий, а, е. Который не уйдетъ, не избѣжитъ чего. *Аду грішники невтеклі.*

Невтерпу́чий, а, е. Нестерпимый. *В*

невтерпучих муках стогнали. Стор. МПр. 129.

Невтомли́вий, а, е=**Невтомний**. *Наче благодать Божа допомагає невтомлива, невсипуща.* МВ. (О. 1862. III. 62).

Невто́мний, а, е. Неутомимый. *З його косарь такий жвавий, такий робочий-невтомний.* Мир. ХРВ. 14.

Невто́мно, *нар.* Неутомимо.

Не́вук, ка, *м.*=**Неук 1 и 2.** Мнж. 58.

Невча́с, *нар.* Не во-время.

Невча́сний, а, е. Несвоевременный.

Невча́сно, *нар.* Несвоевременн

Невче́ний, а, е. Неученый, необразованный.

Нега́дано, *нар.* Не предполагая, сверхъ ожиданія.

Нега́дки, *нар.*=**Нігадки.**

Нега́йний, а, е. Спѣшный, экстренный. *Десь у мого миленького та негайна робота.* Нп.

Нега́йно, *нар.* Немедленно, спѣшно, экстренно. *Негайно приведіть посли до мене.* К. Бай. 18.

Негаму́зний, а, е. ? *Рябий та негамузний він.* Мир. Пов. II. 63.

Негара́зд, *нар.* Нехорошо, неладно. *Ой негаразд запорожці, негаразд зробили: степ широкий, край веселий та й занапастили.* Нп.

Нега́рний, а, е. Нехорошій; некрасивый.

Нега́рно, *нар.* Нехорошо; некрасиво.

Негі́да, ди, *об.* Негодникъ, негодница. *Я казала, що Семен чоловік, а Семен публіка, ще й негіда на ввесь світ.* Чуб. V. 338.

Негі́дний, а, е. 1) Недостойный. 2) Негодный, мерзкій. *Бодай лиш не мати дитину негідну.* Гол. III. 454.

Негі́дник, ка, *м.* Негодяй, мерзавецъ. *Ти сам негідник, ти сам обридник, що жінки не маєш.* Гол. I. 262.

Негі́дність, ности, *ж.* Недостойность Желех.

Не́гідь, годі, *ж.* Дрянь, негодное, мерзкое. *І покинули вони яко негідь багатства свої.* К. Грам. 54.

Не́глядка, ки, *ж.* Нерадивая, незаботливая. *Взяв невістку та й кається. Чим же вона негожа? Хай правда, що вона неглядка та ледаченька, ну так і син їхній такий же; та й самі старі такі. Що ж, що вона не хоче нічого глядіть? І вони ж такі!* Новомосковскъ.

Негнівли́вий, а, е Несердитый. *Веселий і негнівливий був собі пан.* К. ЧР. 122

Неговірки́й, а́, е́. Неразговорчивый.

Него́да, ди, *ж.* Непогода, ненастье. Борз. у. *А дорога й негода крий Боже яка!* Ум. **Него́дка, него́донька.** *І сніг іде, і негодонька.* Грин. III. 498.

Него́диця, ці и **не́годь, ді,** *ж.*=**Негода.** Екатер. у.

Него́дка, ки, *ж.* Ум. отъ **него́да.**

Негодня́, ні́, *ж.* Хламъ, негодныя вещи. *Усе викрадено із скрині, усе забрато, осталась тілько сама негодня—то рване, то погане.* Новомоск. у.

Него́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **него́да.**

Негодя́й, дяя́, *м.* О человѣкѣ: негодный, неспособный къ дѣйствіямъ. Жена говоритъ старому мужу: *Ой ти, старий негодяю, пусти ж мене, погуляю!—Ой коли ж я негодяй,—сиди дома та й гуляй!* Грин. III. 309. Быть можетъ слѣд.: **Невгодяй=Невгожай?** (см.).

Него́дяний, а, е. Ненастный. *Пішли негоди, ударили холоди, — негодяна осінь.* Васильк. у.

Негодя́щий, а, е. Негодный.

Него́же, *нар.* Не слѣдуетъ, неприлично, нехорошо. *В неділеньку прийти та до тебе негоже.* Грин. III. 164. *Та й плакати мені негоже.* МВ. I. 29.

Него́жий, а, е. Негодный, нехорошій. *Ой негожа в кутку вода.* Чуб. V. 58. *На тобі, небоже, що мені негоже.* Ном. № 4779.

Него́їстий, а, е. Плохо заживающій (о ранѣ).

Не́гр, ра, *м.* Негръ. *Над товстими, як у негрів, губами стерчали руді вуси.* Левиц. Пов. 179.

Негрунто́вий, а, е. Безземельный.

Негува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Не признавать кого, пренебрегать кѣмъ. *За що ж мене негувать, за що ж волочити, коли стали панами уже й мої діти?* КС. 1882. I. 225.

Неґре́чний, а, е. Неучтивый, невѣжливый.

Неґре́чність, ности, *ж.* Неучтивость, невѣжливость.

Неґре́чно, *нар.* Неучтиво, невѣжливо.

Не́ґура, ри, *ж.* Густой туманъ въ горахъ. *Ранки в полонинах звичайно дуже гарні, але холодні, часто застав неґура—налягає по горах така мрака, що не видно на десять кроків перед собою, а як мрака осідає, то показуються лише найвисші шпилі гір, а під ногами уповите усе немов*

у сивім морі... вітер зачне колисати тим сивим морем. Шух. I. 209—210.

Недáва, ви, *об.* Не дающій, не дающая чегó либо; скупой, скупая. Новомоск. у.

Недáвній, я, е. Недавній. *Так ти ще й битись!—скрикнула крамариха на недавню свою товаришку.* Мир. Пов. II. 70.

Недáвно, *нар.* Недавно. *Сиротою та невеликою недавно зостався.* Чуб. V. 263. Ум. **Недáвнечко.**

Недалéкий, а, е. Недалекій, близкій.

Недалéко, *нар.* Недалеко. Ум. **Недалéчко.** *Сказав би словечко, та вовк недалечко.* Ном. № 3584. *Недалечко села пасеться свиня.* Рудч. Ск. I. 3.

Недалéнний, а, е. Недалекій, ближайшій. *Доїздимо до шинку недаленного,—гульк, аж там чоловік завісився.* Харьк. у.

Недáром, *нар.* Не напрасно, не безъ причины. *Бо вже недаром козацький кінь по табору гуляє, мабуть Івася Коновченка на світі немає.* Макс. (1834), 56.

Недбайли́вий, а, е=**Недбалий.**

Недбайли́вість, вости, *ж.* = **Недбалість.**

Недбайли́во, *нар.*=**Недбало.**

Недбáйлиця, ці, *об.* и **недбáйличок, чка,** *м.* Нерадивецъ, беззаботный человѣкъ. *Наші парубки недбайлиці* Рк. Макс. *Оддав мене мій батенько за п'яницю, за недбайличка.* Чуб. V. 591.

Недбáлий, а, е. 1) Нерадивый, небрежный, нерачительный. 2) Беззаботный.

Недбáлиця, ці, *об.* = **Недбайлиця.** Ном. № 10786. *П'яниця да недбалиця цілий тиждень в корчмі п'є, гуляє.* Нп. *Недбалиця гірше п'яниці.* Чуб. I. 270.

Недбáлість, лости, *ж.* 1) Нерадивость, нерачительность, небрежность. *Аже ж Петро своєю недбалістю пропав.* Канев. у. 2) Беззаботность, безпечность. Чуб. I. 270.

Недбáло, *нар.* 1) Нерадиво, нерачительно, небрежно. 2) Беззаботно.

Недбáльниця, ці, *об.*=**Недбайлиця.** *Оддала заміж за п'яницю, за недбальницю.* Чуб. V. 592.

Недбáльство, ва, *с.*=**Недбалість.** *Через твоє недбальство дожились до того, що нічого й їсти.* О. 1862. II. 25.

Недбáння, ня, *с.*=**Недбалість.**

Недбáха, хи, *об.*=**Недбайлиця.** *Була собі непряха й недбаха, да що матка дала, поносила усе чисто і придбать нічого не придбала.* Рудч. Ск. I. 176. *Бідою й голодом недбах вона карає.* К. Дз. 150.

Недви́га, ги, *об.* Неподвижное существо. (Имя сказочной собаки. Рудч. Ск. I. 120).

Нéдзька! *меж.* Крикъ для сзыванія овецъ. КоІЂ. I. 65.

Неди́вний, а, е. Неудивительный. *Недивним річам не дивуйся.* Ном. № 7815.

Недíйшлий, а, е. Неспѣлый, незрѣлый, молодой. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

Недíленька, ки, недíлечка, ки, *ж.* Ум. отъ **недíля.**

Недíлешній, я, е.=**Недільний.** *А хто буде панотцевого неділешнього обіду дожидати.* Макс. (1849). 82.

Недíлонька, ки, *ж.* Ум. отъ **недíля.**

Недíльний, а, е. Воскресный. *Субітнім шляхом на недільний торг.* Ном. № 6654.

Недíля, лі, *ж.* Воскресенье. *Ще як прийде суботонька, я змиюся, росчешуся, а в неділю приберуся.* Мет. 76. *Породила мене мати у святу неділю.* Мет. Ум. **Недíленька, недíлечка, недíлонька. З недíлі.** Съ понедѣльника начиная. *Ні, на сьому тиждні вже не ткатиму, з неділі почну.* Черниг. у. *А з неділі вже й Петра.* Св. Л. 130.

Недíшлий, а, е. Слабый, болѣзненный. *Прийшов собі дідусь, такий недішлий, та все кашляє.* Кіев. у.

Неднáковий, а, е=**Неоднаковий.**

Недобáчливий, а, е. Съ слабымъ зрѣніемъ.

Недобáчливість, вости, *ж.* Недальновидность. Левиц. I. 279.

Недобачáти, чáю, -еш, *гл.* Плохо видѣть, имѣть слабое зрѣніе; не замѣчать.

Недобáчити, чу, чиш, *гл.* 1) Не досмотрѣть. 2) Не замѣтить.

Недóбиток, тка, *м.* 1) Не совсѣмъ добитый, не совсѣмъ замученный. *Старий недобиток, варнак.* Шевч. 2) *мн.* Остатки (войска послѣ пораженія)

Недобíр, бóру, *м.* 1) Недоборъ, недочетъ. 2) **Місяць-недобір.** Неполная луна. *Ой місяцю-недобору, зайди, зайди за комору.* Чуб. V. 129.

Недóбре, *нар.* 1) Нехорошо, дурно. *Недобре, як на сонних дітей місяць сипле промінням.* МВ. II. 9. 2) Зло. 3) Невкусно.

Недóбрий, а, е. 1) Нехорошій, дурной. 2) Недобрый, злой. 3) Невкусный.

Недóвгий, а, е. Короткій, не длинный; (о времени): недолгій.

Недóвго, *нар.* Недолго. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826.

Недовéршений, а, е. Съ невыведеннымъ до конца верхомъ.

Недовéрший, а, е Недорослый. *Хотіла мене мати за першого дати; а той перший малий, недоверший.* Гол. III. 472.

Недовідóмий, а, е. Невѣдомый; неисповѣдимый. *Щось побачив страшне, недовідоме.* Борз. у. *Тополі, ростучи уряд, про його дещо шепотять недовідомими річами.* Греб. 340. *Славим в гаях і на житах недовідомого їм ласкавого і щедрого Бога.* К. (О. 1861. II. 228). *Недовідома глибиня морська.* К. ЦН. 242.

Недовíркуватний, а, е. Недовѣрчивый. Волынь. Слов. Д. Эварн.

Недóвірок, рка, *м.* Ренегатъ; маловѣрный. *Лях Бутурлак, клюшник галерський, сотник Переяславський, недовірок християнський.* АД. 210.

Недовóльність, ности, *ж.* Неудовольствіе *Така між ними недовольність пішла.*

Недовчéний, а, е. Недоученный.

Недóгарóк, рка, *м.* Огарокъ. *Недогарки поїдять, а сами поночі сидять.* Ном. № 4567. Ум. **Недóгарочок.**

Недогíн, гóну, *м.* Остатокъ въ кубѣ послѣ перегона водки.

Недóгляд, ду, *м.* Недосмотръ. Сим. 198.

Недогóда, ди, *ж.* Неудовлетвореніе. Употребляется въ выраженіи: **Мені недогóда.** Я не удовлетворенъ, мнѣ не достаетъ чего-либо. *Яка йому ще недогода? все має! А яка тобі недогода в Зосі?* Левиц. I. 315.

Недогóдний, а, е. Неудовлетворяющій, неугодный. *Вона йому недогодною стала.* Левиц. I. 488.

Недогóдно *нар.* — **комý.** Недостаетъ (кому).

Недóгризок, зка, *м.* Огрызокъ.

Недозíр, зóру, *м.* Плохо видящій. Черк. у.

Недóїдок, дка, *м.* Объѣдокъ. *На столі стояли недоїдки вечері.* Левиц. I. 248.

Недóкурок, рка, *м.* Окурокъ. Харьк. у.

Недолáдній, я, е. 1) Неуклюжій, нескладный. 2) Неумѣстный, несвязный, нескладный; вздорный. *Зовсім таки недоладні речі чули про се велике діло.* Дещо. 3) О человѣкѣ: не совсѣмъ порядочный, неосновательный. *Здається і час заміж, та все якісь недоладні люде трапляються.* Левиц. Кож. 12. 4) Плохой, нехорошій.

Не-до-ладý, *нар.* Не такъ какъ слѣдуетъ; некстати. Чуб. I. 271. *Не-до-ладу що зробив.* Ном. № 7579.

Недóленька, ки, недóлечка, ки, *ж.* Ум. отъ **недóля.**

Недóливок, вку, *м.* Недолитое до полной мѣры.

Недолúмок, мку, *м.* Чеканъ (ручное оружіе). *Із під поли позлотистий недолимок виньмає.* ЗОЮР. I. 206.

Недолíк, ку, *м.* Недочетъ.

Недолíтній, я, е. Несовершеннолѣтній.

Недóліток, тка, *об.* Несовершеннолѣтній, недоросль. *А панич не знає, з двадцятою недоліток душі пропиває.* Шевч. 220. *Текля ще недоліток* Св. Л. 133.

Недóломок, мка, *м.* 1) Предметъ не совсѣмъ сломанный, надломленный. Міусск. окр. 2) Употребляется какъ презрительное названіе людей, потерявшихъ отчасти свою національность подъ натискомъ чужой: „Гетьманцы дразнятъ Подолянъ *недоляшками*, а Подоляне гетьманцевъ *московськими недоломками*". (О. 1861. X. Свид. 44). *Були* (пани) *москалі й московські недоломки.* Мир. ХРВ. 356.

Недолýга, ги, *об.* Слабосильный, немощный человѣкъ. Екатер. у.

Недолýгий, недолýжний, а, е. Безсильный, слабый, немощный. *Перша мені туга—сама недолуга.* Мет. 26. *А которі старі-недолугі, то й навіки попропадали.* Нп. *Недолуга жінка.* Вас. 209.

Недолýжність, ности, *ж.* Безсиліе, слабость.

Недолýжно, *нар.* Безсильно, слабо, немощно.

Недóлюд, да, *м.*=**Недолюдок.** Шевч. 184. *Добивають вони мене, недолюди, не боячися Бога.* Шевч. (О. 1862. III. 7).

Недóлюдок, дка, *м.* Недостойный имени человѣка. *Схаменіться, недолюдки, діти юродиві.* Шевч. 210.

Недóля, лі, Злополучіе, бѣда. *Його жінка кляла-проклинала: „Бодай тебе, козаче сіромахо, побило в чистому полі три недолі: перша недоля—щоб під тобою добрий кінь пристав, друга недоля—щоб ти козаків не догнав, третя недоля—щоб тебе козаки не злюбили і в курінь не пустили".* ЗОЮР. I. 215—216. *Недолю співаю козацького краю.* Шевч. 163. Ум. **Недóленька, недóлечка.**

Недóляшок, шка, *м.* Ополячившійся украинецъ. О. 1861. X. Свид. 44. *Шарпав з козаками шляхетних ляхів і недоляшків.* К. ЧР. 4. *Недоляшок! гукають козаки. Не-*

довірок! шепочуть поляки (про Ад. Кисіля). К. ПС. 26.

Недо́мисел, слу, *м.* Недомысліе, непониманіе. *З історією треба за все рахуватись .... Мусимо з нею рахуватись і за наші недомисли.* К. Краш. 8. *Позад нас— тьма завзятою недомислу; перед нами— світ миролюбивої науки.* К. Краш. 33.

Недо́мірок, рка, *м.* Рыба менѣе средней величины. Черном.

Недомо́ва, ви, *об.* Неумѣющій говорить; косноязычный, заика. *Не годиться він у сватове затим, що недомова.* Старод. у. *Куди йому грішному! там така з його недомова.* Старод. у.

Недомо́влий, а, е. Косноязычный. *Хотіла мене мати за сьомою дати; аж той сьомий такий недомовлий.* Чуб. V. 497.

Недомо́ка, ки, *ж.* Недостаточно вымоченное волокно конопли и потому грубое и жесткое. Бас. 200.

Недо́нос, су, *м.* 1) Недоносъ, роды прежде времени. *Русалки.. мстяться над людьми за недонос, за те, що їх мати звергла.* Г. Барв. 350. 2) При сведеніи торговыхъ счетовъ, часть непогашенныхъ торговцу долговъ. Вас. 191.

Недоно́сок, ска, *м.* Рожденный ранѣе 9 мѣсяцевъ, недоносокъ.

Недоно́шениця, ці, *ж.* Недоносокъ женскаго пола. Шух. І. 34.

Недо́пал, лу, *м.* Нехорошо обожженный кирпичъ.

Недо́панок, нка, *м.* Разыгрывающій барина.

Недо́пивок, вка, *м.* Недопитое. *Роскидано всякі недоїдки, валяються в пляшках недопивки.* Г. Барв. 239.

Недо́питок, тка, *м.*=**Недопивок.** *Оце як п'ють у шинку люде та позоставляють недопитки, то вони* (шинкарі) *позливають у чарку та й підсунуть чоловікові.* Г. Барв. 291.

Недо́пічка, ки, *ж.* Недопеченное.

Недоре́чний, а, е. Некстати сказанный или сдѣланный, неумѣстный, излишній. К. ПС. 127.

Недорід, ро́ду, *м.* 1) Неурожай. 2) Недоносокъ; выкидышъ. *Зникне собі, мов той недорід, що йому не судилося й на світі жити.* К. XII. 128.

Недорі́дний, а, е. 1) Неурожайный. 2) Не рослый, не крупный (о зернѣ и пр.).

Недорі́ка, ки, *об.*=**Недомова.** *Повести за віком, за німцями недоріку, сліпую каліку.* Шевч. 215.

Недорі́кий, а, е. Косноязычный. *Вони собі невеликії, шепелявії, недорікії.* Рк. Макс.

Недо́рісток, тка, *м.* 1) Недоросль. 2) Карликъ.

Недоро́зум, му, *м.* Неразуміе, недомысліе К. ЦН. 311. *Я з долею та й з людьми боролась, та ніби й гірку долю поборола і людський недорозум.* Г. Барв. 442. *От що виходить із материною недорозуму, що не вчила мати ділечка робити.* Г. Барв. 437.

Недоро́слий, а, е. Недорослый. *Нічим обуть панят недорослих.* Шевч. 219.

Недо́росток, тка, *м.*=**Недорісток.**

Недо́рубок, бка, *м.* Не до смерти изрубленный, раненый. *Хто то? питав Максим недорубків, що один був без ухи, другий без пальців.* Мир. ХРВ. 160.

Недо́свід, ду, *м.* Неопытность. (Нажива) *з людською недосвіду і легкодумства.* К. ХП. 125. См. **Недосвідченість.**

Недосвідо́мий, а, е. Неузнанный по опыту, неузнанный въ точности. *Усе недодумане і недосвідоме з неї* (Шевченкової пісні) *посчезло; зосталось тілько саме сяєво.* К. XII. 130.

Недосві́дчений, а, е. Неопытный.

Недосві́дченість, ности, *ж.* Неопытность. Желех. См. **Недосвід.**

Недо́світ, ту, *м.* Утренній морозъ. *Барвінок цвів і зеленів, слався, розстилався,— та недосвіт перед-світом в садочок укрався. Потоптав веселі квіти, побив, поморозив...* Шевч. 651.

Недо́сить, *нар.* Недостаточно.

Недосі́л, со́лу, *м.* Недосолъ. *Недосіл на столі, пересіл на голові.* Ном. № 12381.

Недо́спів, ву, *м.* Недопѣтое. *Недоспів твій доспівую, мій брате.* К. Дз. 25.

Недо́спіл, лу, *м.* Недозрѣлость.

Недо́сталь, лі, *ж.*=**Недостача.**

Недоста́ток, тку, *м* Нужда, нищета, недостатокъ. *Недостатки гонять з хатки.* Ном. № 1544. *Сушать мене, в'ялять мене мої недостатки.* Грин. III. 220.

Недоста́ча, чи, *ж.* 1) Недостающее количество, недостатокъ. *Сього-того треба, жінка не вважає: тілько чого недостачи,— в батька-матір лає.* Грин. III. 296. *Давай більше грошей, щоб не було недостачі.* 2)=**Недостаток.** *Виростав у голоді та в холоді, у злиднях та недостачах.* Мир. ХРВ. 35.

Недо́ступ, пу, *м.* Конь или волъ, ко-

тораго заднія ноги не покрываютъ слѣда переднихъ. Александровск. у. Мнж. 186.

Недотéпа, пи, *об.* Неспособный, неумѣлый человѣкъ. *Така недотепа, нічого робить не вміє.* Рудч. Ск. II. 107.

Недотéпний, а, е. Неспособный, неумѣлый. *Е, бісів сину, і того недотепний.* Рудч. Ск. II. 7.

Недотéпність, ности, *ж.* Неспособность, неумѣлость. Чуб I. 272.

Недотéпно, *нар.* Неумѣло.

Недотúка, ки, *ж.* 1) Недотрога. *Отто яка недотика.* Шевч. 2) Раст.: Impatiens noli me tangere.

Недотúркливий, а, е = Недоторкливий.

Недотóрканий и **недотúркливий, а, е.** Недотрога. *Дувид штовхнув жартовливо плечем одного чоловіка.—Геть, псявіро, не пхайся!—одказав чоловік.—Оце недоторканий дядько, неначе молодиця.* Левиц. Пов. 179.

Недóуздок, дка, *м.* Родъ уздечки безъ удилъ. *Батько веде того коня за недоуздок.* Рудч. Ск. II. 112.

Недóук, ка, *м.* Недоучка. *Народе мій, недоуку латинський!* К. XII. 58.

Недóум, ма, *м.* Незрѣлый умомъ, глуповатый. *Старий промовив: недоуми, занапастили божий рай.* Шевч. 408.

Недоýмкуватий, а, е. Неосмысленный, глуповатый. *Як хто вкоїть що недоумкувате, гімають.* Ном. № 421.

Недóумок, мка, *м.*=**Недоум**. *Недоумки усе регочуть та гукають проти чоловіка мудрячого.* К.

Недохід, хóду, *м.*=**Дохід** 2. *Пішли салдати колядувать....* (Поколядувавши) *узяв недохід та й пішов.* Мнж. 109.

Не-до-чмúги, *нар.*=**Не-до-шмиги**. *Усе не-до-чмиги, куди не глянь.* Полт.

Недочувáти, вáю, еш, сов. в. **недочýти, чýю, еш**, *гл.* 1) Быть тугимъ на ухо. (Съ этимъ значеніемъ употребляется только несов. видъ). 2) Не слышать, не услыхать.

Недошкýлкúй, á, é. Не донимающій, не пронимающій. *Я ж думала, що нагаєчка недошкулка: як ударить, то розсядеться шкурка.* Нп.

Не-до-шмúги, *нар.* Не идетъ, не ладно, не подходитъ, некстати. *Де їм не-до-шмиги, то й урвуть.* Кв.

Нéдруг, га, *м.* Недругъ, врагъ. *Піднявсь на ляхів і на всіх недругів отчизни батько Хмельницький.* К. ЧР. 12.

Недряпýха, хи, *ж.*=**Нечоса**? *Там дівчина нетьопуха запаску згубила: нетьопуха, недряпуха, нерублені поли.* Мил. 77

Недýга, ги, *ж.* Болѣзнь, недугъ. *Не смерть страшна, а недуга.* Ном. № 8154. **У недýзі лежáти.** Быть, лежать больной. *Там Маруся в недузі лежала.* Грин. III. 234. *Я аж два дні пролежала в недузі.* Г. Барв. 299.

Недýгий, а, е=**Недужий**. *Бо я женчик недугий, треба до мене другий.* Рк. Макс.

Недугувáння, ня, *с.* Болѣзнь.

Недýгувати, гую, еш, *гл.*=**Нездужати**. *Зостамся сама самісінька недугуючи.* МВ. II. 14. *Недугувала з місяць.* Мир. Пов. II. 78.

Недýжий, а, е. 1) Больной. *Всі в кого були недужі на всякі недуги, приводили до його.* Єв. Л. IV. 40. *Пійшов ізнов до недужої* Кв. I. 95. 2) Безсильный.

Недякýваний, а, е. Оставшійся безъ благодарности. *Прийшов непроханий, підеш недякуваний.* Посл.

Неж, *сз.*=**Ніж**. *Вона більш розливала, неж наливала.* Левиц. I. 393.

Нежáлісливий, а, е. Несострадательный; безжалостный. *Ой мати моя та нежаліслива, що ти мене оддала та й не жалувала, що ти мене оддала у чужу сторону, у чужу сторону та в велику сем'ю.* Грин. III. 304.

Нéжар, ра, *м.*=**Нежерь**.

Неже, *сз.*=**Ніж**. *Лінш би не знатися, неже зараз і розстрятися.* Ном. № 8783.

Нéжерь, рі, *ж.* Прошлогодняя трава, несъѣденная скотомъ и перезимовавшая на корнѣ. *Косить тоді було дуже трудно, бо між травою була нежерь (стара трава).* Драг. 241. Несъѣдобная трава. *У сьому сіні нежері багато.* Лубен. у.

Неживúй á, é. Неживой, мертвый.

Нéжид, да, *м.* Насморкъ. *Нежид напав.* Ном. № 12223.

Нéжир, ру, *м.*=**Нежерь**. Волч. у.

Нéжит, та, *м.*=**Нежид**.

Нéжить, ті, *ж.*=**Нежид**. *Після кішки як нап'єшся,—буде нежить.* Мнж. 154. *Напала мене нежить.* Лебедин. у.

Нежонáтий. Неженатый. *Ой я в тебе, моя мати, нежонатий хожу.* Грин. III. 200. **Чай нежонáтий.** Чай безъ **хлѣба.** Зміев. у.

Нежурбли́вий, а, е=**Нежу́рливий.** *Веселий, нежурбливий, та й він заклопотався тією подією.* МВ. І. 38.

Не́журли́вий, а, е. Безпечальный, беззаботный. *Добре, що ти нежурливий удався.*

Незаба́вки, незаба́вно, незаба́вом, *нар.* Вскорѣ, въ скоромъ времени. *Зажурився, що в мене грошей нема: незабавом і в тебе не буде.* Ном. № 6465. *Незабавом прийде й Семен.* НВолын. у. *З тою жалю стара незабавом і випростала місце на сім світі.* Г. Барв. 114.

Незабарни́й, а́, е́. 1) Не медлительный, скорый. 2) Не требующій много времени. *У такі дні незабарна служба* (в церкві). Мир. Пов. II. 58.

Незаба́ром, *нар.*=**Незабавом.** *Як воно* (сонечко, Coccinella septempunctata) *скоро зніметься й полетить—незабаром соняшно буде.* Ном. № 337. *Незабаром після сього вернувся з війни мій батько.* Стор. МПр. 30.

Незаборо́нний, а, е. Невозбранный.

Незаборо́нно, *нар.* Невозбранно.

Не́забудь, ді, *ж.* 1) **На не́забудь.** На память. 2) Раст. Myosotis palustris. Вх. Пч. І. 11.

Незабу́тні́й, а, е=**Незабутній.** *Що ті римляне убогі! Чор'зна що, не Брути! У нас Брути і Коклеси славні, незабуті.* Шевч. 215.

Незабу́тний, а, е и—**ній,** я, е. Незабвенный. *Марку, коханнячко моє незабутнє.* Федьк. *Сей незабутний час.* К. XII. 16.

Незава́дний, а, е. Безвредный.

Незавва́жливо, *нар.*=**Незавважно.** *Пісенька якось незавважливоввірветься..., а Галя засипа в меншого брата на руках.* МВ. III. 68.

Незавва́жно, *нар.* Незамѣтно. *Тут і незавважно, що їдеш над безоднею, бо гора з горою тим мостом зведена, тільки вода шумить під ногами.* Сп. Л. 214.

Незагну́зданий, а, е=**Незанузданий.**

Неза́здрий, а, е. 1) Независтливый. 2) Неревнивый.

Незану́зданий, а, е. 1) О лошади: безъ удилъ во рту. 2) Необузданный. *І гарний хлопець здається, та незанузданий.* Кобеляк. у.

Незбі́раний, а, е. О молокѣ: цѣльное. Хотин. у.

Незбо́жний, а, е. Безбожный.

Незбо́жність, ности, *ж.* Безбожность.

Незбо́жно, *нар.* Безбожно.

Незборо́нно, *нар.* Безпрепятственно.

Незбу́тний, а, е. Несбыточный.

Незва́га, ги, *ж.* 1)=**Зневага.** 2)=**Неувага.**

Незважа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Зневажати.** Подольск. у.

Незва́жений, а, е. 1) Не взвѣшенный. 2) Необдуманный, неразсудительный (о словахъ). *Се вперше чула такі незважені речі.* Г. Барв. 107.

Незви́клий, а, е. Непривыкшій.

Незвитя́жний, а, е. Непобѣдимый.

Незвича́йний, а, е. 1) Необыкновенный, необычайный, необычный. *Якась незвичайна сміливість і духова міць.* Мир. ХРВ. 4. *Тільки вип'є що незвичайне—то її знову хвороба.* 2) Невѣжливый, неприличный. *А за рід їх хто тут скаже незвичайне слово?* Мкр. Н.

Незвича́йність, ности, *ж.* 1) Необыкновенность, необычайность. 2) Невѣжливость, неприличіе. *Велику незвичайність серед людей учинила.* К. Дів. С. 10.

Незвича́йно, *нар.* 1) Необыкновенно, необычайно, необычно. 2) Невѣжливо, неприлично.

Незви́чний, а, е=**Незвиклий.**

Незві́сно, *нар.* Неизвѣстно.

Незгі́рш, незгі́рше, *нар.* 1) Не хуже. *Взнала й я незгірш старенької моєї, почім на світі ківш лиха.* Г. Барв. 372. 2) Не особенно худо, сносно́. *В сього хазяїна було мені незгірш.* Г. Барв. 243.

Незгі́рший, а, е. Не плохой, довольно хорошій. *І дівка була незгірша, хоч і не нашого роду, і заможненька.* Г. Барв. 407.

Незго́да, ди, *ж.* Несогласіе. *Згода будує, а незгода руйнує.* Ном. Ум. **Незго́донька.**

Незго́дина, ни, *ж.* То-же, что и **Невзгодина** (см.) изъ фальсифицированной думы „Битва Чигиринская". (Запор. Стар. I, 86); перепечатывая ее, Максимовичъ (1849, стр. 53) выбросилъ „в".

Незго́дливий, а, е. Вздорный, сварливый.

Незго́дний, а, е. Несогласный, нестройный.

Незго́дно, *нар.* 1) Несогласно; нестройно. 2) Невыгодно; вредно. *З ягнятами при доброму обкоті отара вдвоє більшає, і такій великій колоді ходить буде важко і на ягнят незгодно: ягнята вийдуть худі, миршаві.* О. 1862. V. Кух. 33.

Незго́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **незго́да.**

Незгра́ба, би, *об.* Неловкій, неуклюжій человѣкъ.

Незгра́бний, а, е. Неловкій, неуклюжій, неповоротливый.

Незгра́бність, ности, *ж.* Неловкость, неуклюжесть.

Незгра́бно, *нар.* Неловко, неуклюже.

Нездатний, а, е. 1) Неспособный. 2) Непригодный.

Нездатність, ности, *ж.* 1) Неспособность. 2) Непригодность, неудовлетворительность.

Нездвиже́ний, нездвижни́й, а, е. Неподвижный. *На дух-мару вона походила з своїм нездвиженим обличчям.* МВ. II. 199.

Нездібний, а, е. Неспособный. Желех.

Нездібність, ности, *ж.* Неспособность. Желех.

Нездільний, нездільний, а, е. Неуслужливый. Вх. Зн. 41.

Нездо́літи, лію, еш, *гл.* Болѣть. Борз. у.

Нездо́льний, а, е. Неспособный, слабый, безсильный что-либо сдѣлать.

Нездо́льність, ности, *ж.* Неспособность, слабость, безсиліе или невозможность сдѣлать что-либо. Чуб. I. 272.

Нездоля́щий, а, е. Слабосильный *Її мачсрі жаль кидати, що така вона дуже нездоляща.* Черниг. у.

Нездоро́вкуватий, а, е. Болѣзненный, хилый.

Нездоро́в'я, в'я, *с.* Нездоровье. *Моя дочка ніколи тебе обіжати не буде: се вона так щось із нездоров'я.* МВ. I. 31.

Нездужати, жаю, еш, *гл.* 1) Не имѣть силъ, быть не въ силахъ. *Конфедерат п'яний нездужа встать.* Шевч. 140. *Четвертинський нездужав більш бороться з своїм коханням.* Стор. МПр. 72. 2) Быть больнымъ, болѣть, хворать.

Нездужатися, еться, *гл. безл.* Нездоровиться. *Так щось нездужається мені.*

Нези́стино, *нар.* Въ выраженіи: **Як незистино.** Точно, точь-въ-точь. **Як незистино такий.** Точно такой, точь-въ-точь такой. Лубен. у.

Незичли́вий, а, е. Недоброжелательный. *Співають наші селяне про таємничу, часом незичливу долю.* Г. Барв. 377.

Незичли́вість, вости, *ж.* Недоброжелательство.

Незичли́во, *нар.* Недоброжелательно.

Незла́гі(о)дний, а, е. Неуживчивый, сварливый.

Незла́года, ди. Несогласіе, разладъ. *Бо ти старий, а я молода, то буде між нами незлагода.* Грин. III. 419.

Незліче́ний, а, е. Безчисленный, несмѣтный. *Кихва незлічені гроші має.* Каменец. у.

Незліче́нне и незліче́но, *нар.* Безчисленно, несмѣтно; безъ счету. *Дай горілки незміренне, бери грошей незліченне.* Гол. I. 171.

Незлобли́вий, а, е. Незлобный.

Незлобли́вість, вости, *ж.* Незлобіе.

Незлобли́во, *нар.* Незлобиво.

Незлости́вий, а, е. Незлобный.

Незлости́вість, вости, *ж.* Незлобіе.

Незлости́во, *нар.* Незлобно.

Незлюби́ти, блю, биш, *гл.* Невзлюбить.

Незмага́ти, гаю, еш, *гл.* Слабѣть. *Здоров'я незмагає; сила незмагає.* Черк. у.

Незми́литися, люся, лишся, *гл.*= **Зноми́литися,** *Її горе ззіло... світ їй незмилився.* Г. Барв. 113.

Не́змир, ру, *м.* Ссора, вражда. *Незмир між їх пішов.*

Незмисле́ний, а, е. Безсмысленный. *Мали вони нас за скот незмислений.* К. ЧР. 196.

Незмінний, а, е. Неизмѣняемый; неизмѣнный.

Незмінно, *нар.* Неизмѣняемо; неизмѣнно.

Незмірений, незмірний, а, е. Неизмѣримый.

Незміре́нне и незмірено, незмірно, *нар.* Неизмѣримо; безъ мѣры. *Дай горівки незміренне, бери грошей незліченне.* Гол. I. 171.

Незмо́влений, а, е. Невыразимый, несказанный.

Незмо́влено, *нар.* Невыразимо, несказанно.

Незмо́га, ги, *ж.* Невозможность. *Сінешних* (дверей) *незмога й відчинити.* Г. Барв. 21.

Незна́видіти, джу, диш, *гл.*=**Зненавидіти.** *Незнавидів хлопця та й незнавидів і прогнав.* Канев. у.

Незна́й, на́ю, *м.* Незнаніе. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106.

Незна́йко, ка, *м.* Незнайка. Мнж. 40.

Незнайо́мець, мця, *м.* Незнакомецъ. *Стрів її чуждоземець, чуждоземець, незнайомець.* Гол. I. 208.

Незнайо́мий, а, е. Незнакомый, неизвѣстный.

Незнайо́мість, мости, *ж.* 1) Незнакомство. 2) Незнаніе. *Незнайомість гріха не творить.* Ном. № 106.

Незнакоми́то, *нар.* Незамѣтно. *Як*

твоїх сітей незнакомито при зеленій діброві, так моїх діток незнакомито при молодій вдові. Гол. II. 587.

Незнáрошно, *нар.* Безъ умысла, ненарочно.

Незначкúй, а, е. Незначительный. Левиц. Пов. 280.

Незнáчність, ности, *ж.* Незначительность. Желех.

Незнóсний, а, е. Нестерпимый. *Годі мліти серцю моєму з незносної туги.* КС. 1882. VIII. 281.

Незобýтий, а, е. Необутый *Посилає рано по воду незобуту, незодягнуту.* Мет. 273.

Незодягнутий, а, е. Неодѣтый. Мет. 273.

Незрахóваний, а, е. Неисчислимый. несчетный. *Скарб великий незрахований.* К. (О. 1861. VI. 30).

Незрúмий, а, е. Незримый. *І зробився я знову незримий.* Шевч.

Незрúмо, *нар.* Незримо.

Незрозумíлий, а, е. Непонятный. Желех.

Незрозумíлість, лости, *ж.* Непонятность. Желех.

Незрозумíло, *нар.* Непонятно.

Незрýчний, а, е. 1) Неловкій, неискусный. 2) Несподручный.

Незрýчність, ности, *ж.* 1) Неловкость. 2) Несподручность.

Незрýчно, *нар.* 1) Неловко. 2) Несподручно.

Незрячий, а, е. Слѣпой, невидящій; невѣжественный. *Знову шкуру дерете з братів незрячих, гречкосіїв.* Шевч. 211.

Незугáрний, а, е. Неспособный, не мастеръ. *Незугарний козакувати. Незугарний до роботи.* Левиц. Пов. 229.

Незчислéнний, а, е. Безчисленный. *Оттоді то Черевань доскочив собі незчисленного скарбу.* К. ЧР.

Незчислéнно, *нар.* Безчисленно.

Незчýтися, чýюся, ешся, *гл.* Не опомниться, не замѣтить какъ... *Незчулися, як смерклося.* Шевч. 249. *Незчулась вона, як кинулась йому назустріч.* Стор. МПр. 56.

Неїднáковий, а, е=**Неоднаковий.**

Неїднáковість, вости, *ж.*=**Неоднаковість**

Неїднáково, *нар.*=**Неоднаково.**

Неїзджáлий, а, е. Необъѣзженный. невыѣзженный. *Дали йому коня неїзджалого.* Чуб.

Ней, *нар.*=**Най.** *Ней іде, ней іде, ней ся забавує.* Гол. І. 337.

Неймунýй, *нар.* Непремѣнно. *Це неймунуй до мене.* Мнж. 187.

Неймовíра, ри, *об.* Недовѣрчивый человѣкъ.

Неймовíрний, а, е. Недовѣрчивый. *У мене такий чоловік неймовірний, що до всякого мене приклада.* Уманск. у. *В мене матінка нерідняя, а дружина неймовірная.* Грин. III. 305.

Неймовíрність, ности, *ж.* Недовѣрчивость, недовѣріе. Мир. ХРВ. 177.

Неймовíрно, *нар.* Недовѣрчиво, съ недовѣріемъ. *Секретарь неймовірно глянув на Чіпку.* Мир. ХРВ. 190.

Неймовíрство, ва, *с.*=**Неймовірність.** НВолын. у.

Некварá, рі, *ж.* Плохо сваренное кушанье. Вх. Зн. 32.

Некé, *нар.* Неужели, развѣ. *Неке ж ви йому даєте грошей?* Борз. у.

Неклáдений, а, е. 1) Неположенный. 2) Неоскопленный. *Кінь некладений.*

Неклáн, на, *м.* Сказочный эпитетъ борова: **Кабáн-неклáн** Рудч. Ск. II. 2. Испорченное вмѣсто **іклáн**, т. е. имѣющій больші́е **íкла** (клыки).

Неклéба, би, *об.*=**Нетямуха.** *Неклеба ще з тебе!* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нéклен, на, *м.* 1) Раст.: Черноклёнъ, сережникъ, Acer tataricum. 2) Acer campestre. L. ЗЮЗО. I. 109.

Нéколи, *нар.* Кое-когда, изрѣдка. *Було прийде неколи, чуєш, а до нас не йде.* Верхнеднѣпр. у.

Некрýт, та, *м.* Рекрутъ. *Сказано мені, що на черзі Андрійко у некрути.* МВ. II. 11. *А Оникій нехай здоров буде, бо я учора заплакала за його, як почула, що у некрути братимуть.* О. 1862. IX. 114. *По над садом зелененьким доріжка лежала, молодая туди пані некрут виряжала.* Нп. Ум. **Некрýтик.** *Сидя, леже некрутики в кованих кайданах.* Чуб. V. 969.

Некрýтка, ки, *ж.* Жена рекрута.

Некрýтство, ва, *с.* Рекрутская повинность. *Хлопці, тікаючи од некрутства, розбіглись.* Ном. № 972.

Некрýтський, а, е. Рекрутскій. *А що бути у неволі, у некрутському наборі.* Чуб. V. 988.

Некрýтчина, ни, *ж.* Рекрутскій наборъ. *Пройшла в нас чутка—некрутчина сього року буде.* МВ. II. 11.

Некукíбниця, ці, *ж.* О женщинѣ:

незаботящаяся о порядкѣ, нестарательная. *Уставай, невістко, неробітнице, ти нашому добру некукібнице.* Мет. 305.

Нела́года, ди, *ж.* 1) Несогласіе. *Ой ти старий, я молода, тим між нами нелагода.* Нп. 2) Неудача. *Здається й робочящий чоловік, але йому все нелагода.*

Не́лад, ду, *м.* Безладица; безпорядокъ.

Нела́ден, нела́дний, а, е. Безпорядочный; нехорошій, некрасивый. *У кого дочок сім, то й доля всім, а в мене одна, та й та неладна.* Ном. № 1739. *Будь він тричі неладен!* (брань). Ном. № 5136.

Нела́дно, *нар.* Безпорядочно; нехорошо; некрасиво. *Будь воно неладно!* Ном. № 5136.

Нела́ска, ки, *ж.* Немилость, неблаговоленіе. Желех.

Не́линь, ня, *м.* Дубъ, не теряющій листьевъ на зиму. Чуб. І. 132.

Нелі́вний, а, е. Плохо ловящій. *Кіт нелівний, хлоп немівний—обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Неліпа́шка, ки, *ж.* Нелѣпившая. *Сватка-неліпашка шишок не ліпила.* Грин. III. 486.

Нелі́тка, ки, *ж.* Корова, еще не имѣвшая теленка. Вх. Пч. II. 5.

Не́люб, ба, *м.* Нелюбимый мужчина, немилый. *Хоче мене мати за нелюба дати.* Нп. Ум. **Нелю́бонько, нелю́бочко.** Грин. III. 329.

Нелю́бий, а, е. 1) Немилый, нелюбимый. *Поховаю сина та під церквою, нелюбу невістку під дзвіницею.* Нп. 2) Непріятный.

Нелюбо́в, ви, *ж.* Нелюбовь, непріязнь. *Ці річі здаються нам луною од тієї великої нелюбови, яку виказують нам німецькі писання.* О. 1862. IX. 26.

Нелю́бонько и **нелю́бочко, ка**, *м.* Ум. отъ **не́люб.**

Не́люд, да, *м.* Безчеловѣчный, жестокій, свирѣпый человѣкъ.

Нелю́да, ди, *об.* Нелюдимъ, нелюдимка.

Нелю́дний, а, е. 1) Малолюдный. 2) Нелюдимый. *Якийсь нелюдний, неговіркий, якась тума з його.* Мир. ХРВ. 35.

Нелю́дський, а, е. 1) Нечеловѣческій. *В неї щось у очах нелюдське світиться... У людей такого погляду не буває* Г. Барв. 375. 2) Безчеловѣчный, жестокій. *І ти нелюдської дознала муки.* К. XII. 53. 3) Необходительный.

Нелю́дськість, кости, *ж.* 1) Безчеловѣчность. 2) Необходительность.

Нелю́дько, ка, *м.* Нелюдимъ.

Нелю́дяний, а, е. 1) Нечеловѣческій, безчеловѣчный; злой, недобрый. *Бодай той непрощений був, хто видумав таку нелюдяну науку.* Св. Л 62. *Який він добрий був для вас, а ви для його сиріт такі нелюдяні.* Св. Л. 127. 2) Необходительный, непривѣтливый.

Нелю́дяність, ности, *ж.*=**Нелюдськість.** Желех.

Нема́, нема́є, *нар.* 1) Нѣтъ, не имѣется. *Нема в саду соловейка, нема щебетання: нема мого миленького,—не буде й гуляння.* Нп. *В мене батька немає, а матуся вмірає* Нп. *Оттак ходя попід гаєм, Ярема співає, виглядає, а Оксани немає, немає.* Шевч. 141. 2) Не хочетъ, не желаетъ. *А покоритись батькові й нені нема.* Черном. *А нема щоб піти до сусіди.* Черном. 3) **Нема́ в світі над..., нема́ в світі, як...** Нѣтъ выше, лучше... *Нема в світі над Бога.* Ном. № 5. *Нема в світі, як у злагоді жити. Нема цвіту білішого та над ожиноньку, нема роду ріднішого та над дружиноньку.* Нп. 4) **Нема́ де.** Негдѣ; некуда. 5) **Нема́ кого́, кому́** и т. д. Некого, некому и т. д. *Нема кому роспитати, чого плачуть очі, нема кому росказати, чого серце хоче.* Шевч. 6) **Нема́ колй.** Некогда. 7) **Нема́ кудй.** Некуда. 8) **Нема́ чого́, чому́** и т. д. Нечего, нечему и т. д. 9) **Нема́-що.** Нечего. *Зіма—кожуха нема, чоботи ледащо,—і йти нема-що.* 10) **Нема́ за́що.** Не за что. Ум. **Нема́єчки.**

Нема́ть, *нар.*=**Нема.**

Неметки́й, а́, е́. Неловкій, нешустрый; нескорый.

Не́мжитися, жуся, жишся, *гл.* Ежиться, мяться. *У школі холодно, а баби зайшли погріться,—спасенниці,—та так немжаться баби, що холодно в хаті.* Канев. у.

Немй́лий, а, е. 1)=**Нелюбий.** *Світ мені став немилий. Усе немиле, як здоров'я нема.* 2)=**Нелюб.** *Лучче ж умерти, ніж з немилим жити.* Мет. 71.

Немй́ло, *нар.* Непріятно.

Немилосе́рдний, а, е. Немилосердный, безжалостный, жестокій. *Таке молоде, а таке немилосердне.* МВ. (О. 1862. III. 42). *Немилосердні, котрі нас розлучать.* Чуб. V. 117.

Немилосе́рдно, *нар.* Безжалостно, жестоко.

Немилости́вий, а, е. Немилостивый, безжалостный. *Серце таке немилостиве.*

Немилости́во, *нар.* Безжалостно.

Не-минай-корчма́, ми́, *об.* Прозваніе пьяницы. Ном. № 11694.

Немину́че, *нар.* Неминуемо, неизбѣжно, непремѣнно. *Неминуче коли не після Покрови, то вже після Дмитра засватана буде.* Г. Барв. 305.

Немину́чий, а, е. Неминуемый, неизбѣжный. *Біду побачив неминучу.* Котл. Ен. IV. 12.

Немину́чість, чости, *ж.* Неминуемость, неизбѣжность. Желех.

Немину́ще, *нар.*=**Неминуче.** *Вже ж його неминуще оддавати.* ХС. VII. 421.

Немину́щий, а, е = Неминучий. *Смерть—неминуща дорога.* Посл.

Немі́вний, а, е. Неразговорчивый, молчаливый. *Кіт нелівний, хлоп немівний — обоє ледащо.* Ном. № 1257.

Немі́рний, а, е. Непомѣрный, не въ мѣру.

Немі́ряно, *нар.* Неизмѣримо, очень много. *У них було землі неміряно.* Мир. ХРВ. 92.

Не́міч, мочи, *ж.* 1) Безсиліе, слабость. *Жалує, було, мене дідусь: „Ти, каже, звеселила мою неміч, голубко“.* Г. Барв. 358. 2) Немощь, нездоровье. *Я б і робила, та — лишко тяжке—неміч моя.* Кобеляк. у.

Не́мний, а, е. Непроворный, неповоротливый. *Яка ти немна.* Ном. № 10953.

Немо́в, *нар.* Словно, будто, точно. *Немов би дав Бог.* Ном. № 7522.

Немовля́, ля́ти, *с.* Младенецъ, не говорящій еще ребенокъ. Ум. **Немовлятко, немовляточко.**

Немовля́чий, а, е. Неговорящій.

Немо́га, ги, *ж.* 1)=**Незмога.** *І роскавати немога, що зі мною діється.* 2)=**Знемога.** *Хоче встати, в немозі пада.* Г. Барв. 537.

Немогу́щий, а, е. Бѣдный, несостоятельный. *Немогущі не платять подушного.* Волч. у.

Неможли́вий, а, е. Невозможный. *Не буде неможливе у Бога всяке слово.* Єв. Л. І. 37

Неможли́вість, вости, *ж.* Невозможность. Желех.

Неможли́во, *нар.* Невозможно.

Немо́жний, а, е. 1) Невозможный. 2) Безсильный, слабый. *Доля карає й всільможного й неможного.* Ном. № 1729.

Немо́ла, ли. 1) *об.* Тотъ, который не молится. Ном. № 10781. 2) *ж.* Илъ. Галиц. Желех.

Немоце́нний, а, е. Превышающій силы. *У неї була немоценна болість.* Лохв. у.

Немошни́й и немощни́й, а, е. Немощный, безсильный. *Нападав її якийсь гнів немошний.* МВ. (О. 1862. І. 100). *Думки... підрізують немощну силу.* Мир. Пов. І. 27. *І немощну мою душу за світ посилаю.* Шевч. 263. *Руки у нас немощні уже... не працюють, як колись.* Г. Барв. 502.

Не́мощі, щей и щів, *ж. мн.* Болѣзни, немощи. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі.* Чуб. V. 58.

Немру́щий, а, е=Невмірущий.

Нему́дрий, а, е. 1) Глупый, безтолковый. 2) Немудреный. *Привітай же в своїй славі і мою убогу лепту—думу немудрую.* Шевч.

Нена́видець, дця, *м.*=**Ненавидник** *Прихилить до нас душі ненавидців наших.* К. МБ. XII. 266.

Нена́видіти, джу, диш, *гл.* Ненавидѣть. *Блаженні, коли ненавидітимуть вас люде.* Єв. Л. VI. 22.

Нена́видний, а, е. Ненавистный. К. Бай. 82. *Ненавиден той нам, хто нас підвів на гріх.* К. Дз. 154.

Нена́видник, ка, *м.* Ненавистникъ. *Спасення од ворогів наших і з руки всіх ненавидників наших.* Єв. Л І. 71. *Такого ненавидника жидівського... мені ще не доводилось бачити.* Г. Барв. 19.

Нена́висливий, а, е. Недоброжелательный. *У нас люде ненависливі,—хліба шматка старцеві не дадуть.* Волч. у.

Нена́висний, а, е. Ненавистный. *Зосталось тільки ненависне життя.* Стор. МПр. 145.

Нена́висть, ти, *ж.* Ненависть. *Нехай мене Бог боронить від лихої напасти, від панської карности, від людської ненависти.* Ном. № 152. **Узяти нена́висть на ко́го.** Возненавидѣть кого. *Яке моє життє буде? та й її, як я візьму на неї ненависть?* Г. Барв. 201.

Ненаді́я, ді́ї, *ж.* Безнадежность, отчаяніе.

Нена́жера, ри и ненаже́ря, рі, *об.* Обжора, ненасытный человѣкъ. Мир. ХРВ. 9 *Оттой ненажеря, скільки йому не дай,— нікому не зоставить* (усе поїсть). Новомосков. у.

Ненаже́рливий, а, е. Ненасытный, обжорливый. *Скатертина душа ненажерлива.* Ном. № 12126.

Нена́же(и)рний, а, е=Ненажерливий. НВолын. у. *Щоб своєму ненажерному сер-*

цеві вгодити, він із світу хоче звести дві душі. Г. Барв. 454.

Нена́жир, ру. *м.* Обжорство, постоянный позывъ къ ѣдѣ. *Ненажир напав.* Ном. № 12222.

Нена́їдний, нена́їсний, а, е. Ненасытный, прожорливый. НВолын. у. и Камен. у.

Нена́їсть, ти, *ж.* Ненасытность. Камен. у.

Ненале́жно, *нар.* Ненадлежащимъ образомъ.

Ненаро́ком, *нар.* Нечаянно, неумышленно. *Коли кому й лучалось ненароком збли́зиться до того острова, то з ляком тікали від його.* Стор. МПр. 13.

Нена́сит, ту, *м.*=**Ненажир.**

Ненаси́тець, тцю, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗЮЗО. I. 113.

Нена́ситний, а, е. Ненасытный, алчный. НВолын. у. и Лебедин. у.

Нена́ський а, е. Не нашъ, чужой, чужестранный. *Цього тепер не можна сказати, бо в хаті є ненаські люде.* Козелец. у.

Нена́тлий, а, е. Ненасытный. *Ненатлому чоловікові дай хоч увесь мир, то мало.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нена́тля, лі, *ж.* Ненасытность, жадность. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Нена́че, *нар.* Будто, точно. *Вискочив з землі нена́че овражок.* Стор МПр. 44. *Він тільки розглядає її, нена́че їсть її очима.* Кв. I. 38 См. **Наче.**

Ненд́зорі, рів, *м.* Осенніе ягнята. Лохв. у.

Не́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **не́ня.**

Нени́ла, ли, *об.* Высокій, неповоротливый человѣкъ. Мнж. 187.

Не́нін, а, е. Матушкинъ, материнъ.

Нену́ж, *сз.*=**Ніж.** *Лучче хліб їсти з водою, ненуж буханець з бідою.* Ном. № 7288.

Не́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **не́ня.**

Не́ньо, ня, *м.* Отецъ, батюшка. Галиц. Желех.

Не́ньчин, а, е. Матушкинъ, материнъ.

Не́ня, ні, *ж.* ласк. Мать, родимая. *—Сину мій, коли прийдеш до нас? „Тогді я, нене, прийду до вас, як павине пір'я на спід потоне, а млиновий камінь наверх випірне.* Макс. (1849) 107. Ум. **Не́нечка, не́нька.**

Нео́бавки, *нар.* Немедля, сейчасъ. Угор.

Необа́чка, ки, *ж.* Безпечность, неосмотрительность.

Необа́чний, а, е. Безпечный, неосмотрительный.

Необа́чність, ности, *ж.* Безпечность, неосмотрительность. *Складається недогода або необачність яка, то він гукає та махав їм, де що робиться.* Стор. МПр. 166.

Необа́чно, *нар.* Безпечно, неосмотрительно. *Живе хто в світі необачно, тому ніде не буде смачно.* Котл. Ен. VI. 90.

Необере́жний, а, е. Неосторожный. *Вхопила вода човен з необережним дідом та й поперла в шум.* Левиц. I. 127. *Русалки залоскочуть необережною, а часом і в воду потягнуть.* Г. Барв. 350.

Необере́жність, ности, *ж.* Неосторожность.

Необере́жно, *нар.* Неосторожно.

Нео́бзир, *нар.* Безъ оглядки. *Давай на Буджаки необзир утікати.* К. Дз. 15. *А чортяка з-за ліси: кух-кух-кух! Баба необзир додому!* Г. Барв. 195.

Необлу́дний, а, е. Чистосердечный, нелицемѣрный. Волын.

Необлу́дність, ности, *ж.* Чистосердечіе, нелицепріятіе. Волын. г.

Необлу́дно, *нар.* Чистосердечно, нелицепріятно. Волын. г.

Необми́льний, а, е=**Неомильний.**

Необо́рний, а, е. Неодолимый, непреодолимый.

Необо́рність, ности, *ж.* Непреодолимость.

Необході́мий, а, е. Такой, котораго нельзя обойти. *Як пійдуть дощі, дак грязь буде необходима.* Борз. у.

Нео́глядки, нео́глядком, *нар.* Безъ оглядки. *Біжить неоглядки.* Рудч. Ск. I. 137. *Пішло все к чорту неоглядком.* Котл. Ен. IV. 61. См. **Необзир.**

Неогля́дно, *нар.* И конца невидно; необозримо. *Горя того за нею і поперед нею—неозорно, неоглядно.* Мир. Пов. I. 127.

Неодино́кий, а́, е́. Неодинокій. *Там неодинокий з нею був би я.* Шевч. 37.

Неодіжни́й, а́, е́. Плохо одѣтый. *Так собі, чоловік неодіжний, бідний.* Мир. у. Слов Д. Эварн.

Неодмі́нне и неодмінно, *нар.* Непремѣнно. Кв. *Треба неодмінне ті колеса купити.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Неодмі́нний, а, е. Непремѣнный.

Неодмо́нний, а. е. Безотговорочный.

Неодмо́вно, *нар.* Безотговорочно.

Неодна́ковий, а, е Неодинаковый, несходный, различный. См. **Неїднаковий.**

Неоднáковість, вости, *ж.* Несходство, различіе. См. **Неїднаковість.**

Неоднáково, *нар.* Неодинаково, несходно, различно. См. **Неїднаково.**

Неодукóваний, а, е. Невѣжественный, незнающій, необразованный. *Сам крепак, неодукований сіряк.* Шевч. 513.

Неозóрний, а, е. Необозримый.

Неозóрно, *нар.* Необозримо, безъ конца. *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою і за тобою.* Мир. ХРВ. 80.

Неокáянний, а, е. Окаянный. Харьк. г.

Неоковéрний и неоковúрний, а, е. Неповоротливый, нелóвкій. *Та вона така неоковерна.* Вас. 209. *Був у вдови хлопчик та такий неоковирний: всі його було б'ють.* Мнж. 9.

Неомúльний, а, е. Безошибочный.

Неомíрний, а, е. Неизмѣримый.

Неопáлий, а, е. Неопавшій. Стор. МПр. 105.

Неопантрóвність, ности, *ж.* Необдуманность, неосмотрительность, опрометчивость. *Що то за неопантровність: їхав по воду, переїхав гуску.* Могил. у.

Неорýжний, а, е. Безоружный. К. ЧР. 9.

Неосвíтний, а, е. Непросвѣщенный. *Розвелось письменство між нашим людом неосвітним.* Дещо. 15.

Неосýдливий, а, е. Не осуждающій другихъ, не говорящій о другихъ дурного. *Пані моя, пані моя, пані влюбленая, не ревнивая моя, неосудливая!* Мет. 122.

Неосýдний, а, е. Не подлежащій осужденію. *Голод, що рідний батько—злодія неосудним робить.* Волын. г.

Неосяжний, а, е. 1) Необъятный. 2) Недостижимый.

Неосяжно, *нар.* 1) Необъятно. 2) Недостижимо.

Неотéса, си, *об.* Неуклюжій, неповоротливый, некрасивый человѣкъ. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею? Подивись на себе, неотесо! адже ж ти поганіший від..* О. 1861. XI. Кух. 15.

Неофúт, та, *м.* Неофитъ. *Не неофит новий, а апостол великого Христового слова.* Шевч. 610.

Неохáйний, а, е. Неопрятный.

Неохáйність, ности, *ж.* Неопрятность. *Жиди все біднійші, все більше неохайности.* Св. Л. 23. *Хата вдарила в вічі своєю неохайністю. Стіни пооблупувані...* Мир. ХРВ. 177.

Неохáйно, *нар.* Неопрятно.

Неохáя, хáї, *об.* Неряха.

Неохóта, ти, *ж.* Неохота, нежеланіе. *Яким з більшою неохотою одвітував йому.* Левиц. I.

Неоцінúтний, а, е. Безцѣнный. *Це корова неоцінитна, відро молока дає.* Міус. окр.

Неошанóваний, а, е. Неоцѣненный по достоинству.

Неошáтний, а, е. Ненарядный.

Неошáтно, *нар.* Ненарядно. *Гей корчмо, корчмо-княгине! Чом то в тобі козацького добра багато гине? І сама вси неошатно ходиш, і нас козаків-нетяг, під случай, без свиток водиш.* ЗОЮР. I. 220.

Неощáдний, а, е. Небережливый.

Неощáдність, ности, *ж.* Небережливость. Желех.

Неощáдно, *нар.* Не бережливо.

Непам'яткúй, непам'ятлúвий, непам'ятýщий, а, е. Забывчивый.

Непáм'ять, ти, *ж.* Забвеніе. **Піти в непáм'ять.** Быть забытымъ. *Ми, селяне та хуторяне, нічого не записували,—тим воно й пішло все те в непам'ять.* К. (О. 1861. II. 227). **Пустити у непáм'ять.** Предать забвенію. *Все те пускають наші земляки в непам'ять.* К. Гр. Кв. XXXII.

Непéвне, *нар.* 1) Невѣрно, ненадежно, сомнительно. 2) Неувѣренно. 3) Подозрительно; не внушая довѣрія; странно. 4) Опасно.

Непéвний, а, е. 1) Невѣрный, ненадежный, сомнительный. *Та се ще непевна річ: може воно буде, а може й ні.* 2) Неувѣренный. 3) Подозрительный, не внушающій довѣрія. *Сей бачить хитрость тут непевну.* Котл. Ен. VI. 75. *Сказано,—знахарка: зараз почула щось непевне.* ЗОЮР. II. 34. *Марусе, кажу, щось мені той чоловік непевен.* МВ. II. 128. 4) Опасный, ненадежный. *Тепер нічки да темненькії, доріженьки да непевнії.* Мет. 217. *Підпалу жде, як той местник, часу дожидає непевного.* Шевч., (пражск. изд.) I. 178 и 180. 5) Знающійся съ сверхъестественными силами; демоническій. *Дріжу з переляку, що бачив чорта і що моя жінка з ним дружить. От я вам і кажу: непевна моя жінка, зовсім непевна.* Кв. II. 97. *Упир і непевний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239 и 240. *Минає неясний день мій; вже смеркає; над головою вже несе свою нсклепаную косу косарь непевний... мовчки скосить.* Шевч. 241.

Непéвність, ности, *ж.* 1) Невѣрность, ненадежность. 2) Неувѣренность, сомнѣніе,

колебаніе. 3) Подозрительность, сомнительность. 4) Опасность, ненадежность.

Непермо́жний, а, е. Непреодолимый, неодолимый, непобѣдимый.

Непермо́жно, *нар.* Непреодолимо, неодолимо, непобѣдимо.

Непи́саний, а, е. 1) Не писанный, не написанный. 2) Устный. *Українська пісня і неписана словесність народу українського.* К. XII. 7.

Неписьме́нний, а, е. Неграмотный.

Неписьме́нність, ности. Неграмотность.

Непиту́щий, а, е. Непьющій. *Непитущий зроду.* Мир. Пов. I. 157.

Непи́шний, а, е. Въ выраж.: **як непи́шний.** Сконфуженный. *Вилаяли його, а він покліпав очима і вийшов з хати, як непишний.*

Непідвла́дність, ности, *ж.* Независимость. Желех.

Непідле́глий, а, е. Независимый. *Непідлегла воля духа.* К. XII. 23.

Непідле́глість, лости, *ж.* Независимость.

Непідхи́льність, ности, *ж.* Неуступчивостѣ, непокорность. Левиц. I. 307.

Неплі́дний, а, е. Неплодный, безплодный. *Елизавета була неплідна.* Єв. Л. I. 7. *Перва його жінка була неплідна, а сє вже з другою дав йому Господь на старість утіху.* Г. Барв. 163.

Неплі́дниця, ці, *ж.* Неплодная, безплодная.

Непова́га, ги, *ж.* Непочтеніе, неуваженіе.

Непови́дний, а, е. Неказистый. *Воно* (сіно) *даром що неповидне, а їстовне.* Черк. у.

Непови́нний, а, е. 1) Невинный, неповинный. *Карайте мене, а неповинного пустіть на волю.* Стор. МПр. 84. 2) Не должный.

Непови́нно. *нар.* 1) Безъ вины. *Кров християнську неповинно проливали.* Чуб. V. 933. 2) Не должно.

Неповороткі́й, а́, е́. Неудобный для пользованія по своей большой величинѣ, громоздкости и пр. *Вила неповороткі, бо дуже довгі й товсті.* Волч. у.

Неповоротни́й, а́, е́. Неповоротливый. НВолын. у. Левиц. Пов. 10.

Неповору́шно, *нар.* Неподвижно, не шевелясь. *О. Мойсей сидів неповорушно.* Левиц. I.

Непогамо́ваний, а, е. 1) Неукротимый; невоздержный, неумѣренный; необузданный. 2) Неукрощенный, неудержанный.

Непого́дний, а, е. Ненастный.

Непого́жий, а, е. 1) Неблагопріятный. 2) Ненастный, непогодливый. *Виходила хмара чорная і другая непогожая.* Чуб. V. 764. 3) **Непого́жа вода́.** Несвѣжая вода.

Неподалеку́, неподалеці́ и **неподале́ць,** *нар.* Невдалекѣ; недалеко другъ отъ друга. *Чується йому, наче хто сильне ридає неподалеку.* МВ. (О. 1861. I. 73). *Хатка була неподалеці від лісу.* Верхнеднѣпр. у. *Ми неподалеці з ними живемо.* Новомоск. у.

Неподо́ба, *нар.* Неприлично, не слѣдуетъ, не подобаетъ. *Неподоба зірці без місяця ізіходити: неподоба дівці до козаченька виходити.* Нп.

Неподо́бний, а, е. 1) Несходный, непохожій. 2) Несообразный, не такой какъ слѣдуетъ. *Пусти ж мене, пусти ж мене, подолянко, на піч!—„Ой не пущу, ой не пущу: неподобная річ".* Нп. *Бо' зна' що кажеш, Іване, неподобне!* Лохв. у. Слов. Д. Эварн. 3) **Неподо́бними слова́ми ла́ється.** Бранится скверными словами.

Неподо́бно, *нар.* 1) Не сходно, не похоже. 2) Не такъ, какъ нужно, плохо.

Непоказни́й, а́, е́. Невидный, неказистый.

Непокі́й, ко́ю, *м.* Безпокойство, смущеніе, тревога. *Красне личко серцю непокій* Ном. № 8917.

Непокі́рливий, а, е. Непокорный. *Доводилось не один раз не послухати вас прогнівати непокірливим словом.* О. 1862 IV. 10.

Непокі́рливість, вости, *ж.* Непокорность.

Непокі́рливо, *нар.* Непокорно.

Непокі́рний, а, е, непокі́рність, ности *ж.*, **непокі́рно,** *нар.*=**Непокірливий, непокірливість, непокірливо.**

Непокі́рниця, ці, *ж.* Непокорная. *Ти ж,* (невістко), *моему роду непокірниця.* Грин. III. 84.

Непоклади́й, а́, е́. Громоздкій.

Непоко́їти, ко́ю, їш, *гл.* Безпокоить, тревожить.

Непоко́ра, ри, *ж.* Непокорность.

Неполю́дськи, *нар.* Не такъ, какъ слѣдуетъ. *Так сяк, на косяк, неполюдськи.* Ном. № 7586.

Непоми́лешний, непоми́льний, а, е. Безошибочный.

Непоми́лешно, непоми́льно, *нар.* Безошибочно. *Твердо й непомилешно темний править службу божу.* МВ. I. 16.

Непоми́льність, ности, *ж.* Безошибочность. Желех.

Непоміркований, а, е. 1) Неумѣренный. 2) Невоздержный; запальчивый.

Непоміркóвано, *нар.* 1) Неумѣренно. 2) Невоздержно; запальчиво.

Непора́дний, а, е. Безпомощный, не могущій справиться. *Йому наказали, щоб не лякав дитини, бо... як зaслабне, то хоч з світа втікай: і з одним непорадна голова, а з двома й не кажи.* Сн. Л. 101.

Непорóжній, я, є. 1) Не пустой. 2) О самкахъ и женщинахъ: беременная. *Е, шкода тепер з сорочками: моя жінка непорожня—шити нікому.*

Непорóки, ків, *мн.* Худая слава? *Чим вони не люде? І добрі, й заможні; усі їх на позазі мають... Знали б люде,—чулись би непороки на їх, а то усі шанують.* МВ. II. 111.

Непорошний, а, е. Не пыльный? *Будь же ти, хато, непорошна, хазяїну дорога і мила.* (Заклинаніе при закладкѣ хаты). ХС. III. 39.

Непорухóмий, а, е=Нерухомий.

Непорухóмо, *нар.*=**Нерухомо.**

Непору́шний, а, е. Неподвижный, недвижимый. *Скелі стоять непорушні над водою.* Левиц. І. 96.

Непору́шно, *нар.* Неподвижно, недвижимо

Непоря́дний, а, е. Безпорядочный. *Всі вони, сі нехворощане, якісь завзяті та непорядні. Скотину б'ють, не доглядають зімою.* Г. Барв. 154.

Непоря́дно, *нар.* Безпорядочно.

Непосиду́(ю)щий, непосидя́чий, а, е. Подвижной, непосѣда. *Непосидющий як чорт.* Ном. № 3133.

Непосидя́чка, ки, *ж.* Нетерпѣливость, не дающая и на мѣстѣ усидѣть. **Непосидя́чка бере́.** Не сидится отъ нетерпѣнія. Иногда прилагается къ человѣку и употребляется въ смыслѣ: непосѣда. *Ну, та й непосидячка з тебе! Тільки прийшов,—уже й біжить.*

Непóслух, ху, *м.* Ослушаніе, непослушность.

Непотайни́й, а́, е́. Не скрытный, откровенный *Полилась їх розмова щира, непотайна.* Левиц. І. 138.

Непотрéба, би, *ж.*=**Непотріб.**

Непотрéбний, а, е=Непотрібний. Гол. І. 33.

Непóтріб, ба, *м.* 1) Все ненужное, негодное, плохое. 2) Негодникъ. Желех.

Непотрі́бний, а, е. Ненужный. *Хто бідний, той нікому непотрібний.* Ном. № 1602.

Непохибни́й, а, е. Безошибочный, вѣрный. *Він правдою непохибною дише.* К. ЦН. 193. *Непохибну тобі про це дам раду.* К. ЦН. 270.

Непохи́бно, *нар.* Безошибочно, вѣрно.

Непохи́тний, а, е. Стойкій. Желех.

Непохи́тність, ности, *ж.* Стойкость. Желех.

Непохи́тно, *нар.* Стойко.

Непоча́тий, а, е. Неначатый, нетронутый. *Непочатою водою мийте біле тіло.* Мкр. Н.

Непра́вда, ди, *ж.* 1) Неправда, ложь. *А неправда ж! я тою не казав.* 2) Несправедливость. *Уступіться від мене всі, що робите неправду.* Єв. Л. XIII. 27. *Всякая неправда—гріх.* Ном. № 102. Ум. **Непра́вдонька.** *Неправдонька ваша.* Рудч. Чп. 90.

Неправди́вий, а, е. 1) Лживый, неправдивый. *Моя доле неправдива.* Шевч. 2) Притворный. 3) Не настоящій, поддѣльный.

Неправди́вість, вости, *ж.* 1) Лживость. Желех. 2) Сомнительность происхожденія, поддѣльность.

Неправди́во, *нар.* 1) Лживо, неправдиво. 2) Притворно.

Неправдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Жить неправдой. *М. з давньою давна панує, бо неправдує.* Посл.

Непра́вий, а, е. 1) Несправедливый. 2) Неправосудный.

Непра́вість, вости, *ж.* 1) Несправедливость. 2) Неправосудіе, беззаконіе.

Непра́во, *нар.* 1) Несправедливо. 2) Неправосудно.

Неприві́тний, а, е. Неприветливый.

Неприві́тниця, ці. Неприветливая женщина. *Нашому роду неприві́тниця.* Нп.

Неприє́мний, а, е. Непріятный.

Неприє́мність, ности, *ж* Непріятность.

Неприє́мно, *нар.* Непріятно.

Неприка́яний, а, е. 1) Нераскаявшійся. *Зробивсь великим грішником та з журби по грошах і вмер без причастя неприкаяний.* Г. Барв. 459. 2) Окаянный, отчужденный отъ людей, не находящій себѣ мѣста. *Доле ж моя неприкаяна.* Св. Л. 319.

Неприпи́нний, а, е. 1) Неудержимый, неукротимый. 2) Безпрепятственный.

Неприро́дний, а, е. Неестественный, ненатуральный.

Неприро́дність, ности, *ж.* Неестественность. ненатуральность. Желех.

Неприро́дно, *нар.* Неестественно, ненатурально.

Неприрожде́ний, а, е. Не врожденный, пріобрѣтенный. *Неприрожденна відьма.*

Непристо́йний, а, е. Неприличный. Желех.

Непристо́йність, ности. Неприличіе. Желех.

Непристо́йно, *нар.* Неприлично.

Неприступни́й, а́, е́. Недоступный, неприступный. *Неприступна панна сама запобігла Четвертинського.* Стор. МПр. 70.

Непристу́пно, *нар.* Недоступно.

Непритама́нний, а, е. Ненормальный въ психическомъ отношеніи, невмѣняемый. *Та що там у нього питати? Він непритаманний.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Неприти́ка, ки, *об.* Безпріютный, бродяга. Встрѣчено только у Кулиша, гдѣ говорится о юродивомъ. *По світу швендяеся непритика,—ні хати в бідолахи, ні двора.* К. ПС. 113.

Неприто́мний, а, е. Безсознательный, безпамятный. Г. Барв. 386. **Неприто́мним бу́вши.** Въ безпамятствѣ.

Неприторе́ний, а, е. 1) Настоящій, чистокровный. *Ці вівці неприторені басарабські.* 2) Совершенный, неисправимый, отчаянный. *Неприторений злодій. Наведе із собою п'яниць неприторених.* О. 1862. VII. 22. См. **Непроторений.**

Неприту́льний, а, е. Неудобоприложимый.

Неприхи́льний, а, е. Нерасположенный, неблагосклонный; непріязненный, недружелюбный.

Неприхи́льник, ка, *м.* Противникъ, непріязненный. Желех.

Неприхи́льність, ности, *ж.* Нерасположенность, неблагосклонность; непріязненность.

Неприхи́льно, *нар.* Неблагосклонно; недружелюбно.

Неприче́тний, а, е. Непричастный. *Вони сами крали, а возили сюди непричетні.* Міус. окр.

Непри́чком и **непри́чкома,** *нар.* Точно, будто, сказать-бы. Желех. *Купив, пане, коняку, а у неї під хвостом, непричкома як панська шапка.* Канев. у.

Непри́язний, а, е. Непріязненный, недружелюбный. *Прощай, світе, прощай, земле, неприязний краю!* Шевч. *Де вона й вродилась така неприязна.* МВ. (О. 1862. III. 58).

Непри́язно, *нар.* Непріязненно, недружелюбно.

Непри́ятель, ля, *м.* 1) Недругъ, непріятель. 2) Чортъ. Грин. I. 9.

Непри́ятельство, ва, *с.* Вражда, непріязнь.

Непроворня́ка, ки; *об.* Непроворный человѣкъ. *Ішла роззявляка, а їхав непроворняка.* Ном. № 6594.

Непроторе́ний, а, е=Неприторений. *Непроторені дурні.* МВ. (КС. 1902. X. 153). *Непроторений злодій.* Ном. № 11062.

Непро́ха, хи, *об.* Не просящій. Ном. № 1357.

Непроще́ний, а, е. Котораго простить нельзя. *Непрощений гріх.* Волч. у. *Щоб твоя кість непрощена була!* Ном. № 3081.

Непря́ха, хи, *ж.* Неумѣющая или не желающая прясть. *Була собі непряха і недбаха.* Рудч. Ск. I. 176.

Не́путити, чу, тиш, *гл.* 1) Мѣшать, быть помѣхой, стоять на дорогѣ, сбивать съ пути, съ толку. *Любов... і мозок непутить, і кров.* Мкр. Г. 17. *Це мені непутить отой Улас головатий, а то б не взяли сина у москалі. Воно б можна до паламарки теє—нема що! але ж батько непутить, а сина чортма.* Канев. у. 2) Портить, развращать. *Багато нашого брата горілка непутить.* Васильк. у. 3) Съ отрицаніемъ безлично. **Не не́путить.** Не мѣшаетъ. *Хоч би й десятку дали, то воно не непутило б.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Непу́тній, я, е. Безпорядочный, непорядочный.

Непу́тно, *нар.* Не такъ, какъ слѣдуетъ, плохо. *А будь тобі непутно!* Ном. № 3696.

Нера́дісний, а, е. Безотрадный. *Все думки нерадісні клопочуть голову.* Мир. Пов. I. 139.

Нера́дісно, *нар.* Безотрадно, нерадостно. *Нерадісно і смутно гляділа стара на свого сина.* Стор. МПр. 56.

Неране́нько, *нар.* Ум. отъ **нера́но.**

Нера́но, *нар.* Поздно. *Калино-малино, чом нерано зацвіла?* Чуб. V. 1008. Ум. **Неране́нько.**

Нере́ститися, щуся, стишся, *гл.* Совокупляться (о рыбахъ, змѣяхъ). *Гадюки як нерестяться, то звиваються у клубок.* Кіевск. у.

Не́ресть, ти, *ж.* 1) Совокупленіе у рыбъ, змѣй. 2) Семейные раздоры, несогласія. *Як люблятся собі, не робиться*

між ними нерести, то й добре. Канев. у. См. **Нерість.**

Нéрет, та, *м.* Родъ рыболовной сѣти. *Як попавсь у нерет, то ні взад, ні вперед.* Ном.

Нéристь, сти *ж.* Вражда. *Та таки ж нeристь у нього до мене... ненависть.* Миргор. у. *Він нерист положив на мене.* Звенигор. у. Слов. Д. Эварн. *Люде нерист накладали оце на мене.* Екатер. г. См. **Нерeсть.**

Нерíвень, вня, *м.* Неравный. *Вельможная пані нерівня кохала.* Чуб. V. 1068.

Нерíвний, а, е. Неравный.

Нерíвно, *нар.* Неравно. *Бог нерівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81.

Нерíвня, ні, *об.* Не пара; неровня. *Зв'яже руку з Опанасом, хоч йому й нерівня.* Мкр. Н.

Нéрість, рости, *ж.* Все земное (кромѣ воды), что не растетъ и что не создано искусственно: земля, камни, металлы, т. е. вообще минералы. *Водиця Іорданниця, очищаєш каміння, кремíння і всякую нерість.* См **Нерость.**

Неробíтний, а, е. Не рабочій, во время котораго не работають.

Неробíтник, ка, *м.* Не работникъ. *Сьогодня св. Івана неробітника.*

Неробíтниця, ці, *ж.* Неумѣющая работать, не работница. *Узяли невістку неробітницю.* Чуб. V. 723.

Нерóд, ду, *м.* Неурожай. *Коли нерод, то й невмолот.* Ном. № 7134.

Нерóда, ди, *ж.* Бездѣтная женщина. Мнж. 140.

Неродю́чий, а, е. Безплодный, не родящій. *Тепер поля неродючі.* Грин. III 434.

Нéрожень, жня, *м.* Родъ дикой утки.

Нерозбóрливий, а, е. Непонимающій. Харьк. г. *Я жінка нерозборлива, та й то бачу, що не так.* Змієв. у.

Нерозвáжний, а, е. 1) Неутѣшный. *Плакала нерозважними дрібними сльозами.* Мир. ХРВ. 233. 2) Неразсудительный, легкомысленный. *Нерозважний дячище на підмову дався.* Гол. III. 475.

Нерозвáжно, *нар.* 1) Безутѣшно. *Нерозважно плакала.* Мир. ХРВ. 317. 2) Неразсудительно, легкомысленно.

Нерозвúтний, а, е. Не развившійся, не распустившійся. *Іно жаль мені на отця свого: оженив мене малолітнього, нерозумною, нерозвитною.* Грин. III. 335.

Нерозгу́жений, а, е. Вѣрный, не поддающійся стараніямъ разлучить его съ любимою особою путемъ наговоровъ. *Суженний-нерозгуженний, йди до мене вечерати.* О. 1861. XI. Свидн. 57.

Нéрозень, зня, *м.*=**Нерóжень.**

Нерóзнака, ки, *об.* Несвѣдущій человѣкъ, незнающій. *Звісно, ми люде нерознаки, не знаєм як; то й пішли до волосного писаря порадитися, що нам робити.* Верхнеднѣпр. у.

Нерóзум, му, *м.* Неразуміе, глупость. Желех.

Нерозу́мний, а, е Неумный, глупый. *Дурна дівчина, нерозумная по козаченьку плаче.* Мет. 56.

Нéрость, сти, *ж.*=**Нерість.** Львицы, Харьк. губ. Слов. Д. Эварн.

Нерухóмий, а, е. Неподвижный, недвижимый. *Над водою сидить нерухомо сивий дід на камені, а там стоять нерухомі дівчата.* К. Ор. *Обомліла й заніміла, нерухома стала.* К. МБ. III. 253. **Нерухóме добрó, майнó.** Недвижимое имущество.

Нерухóмо, *нар.* Неподвижно. *Звелів стояти, кажеш?—Нерухомо!* К. ЦН. 261. *Цілісінький день пролежить нерухомо.* МВ II. 8.

Нерушúме, *нар.* Не двигаясь съ мѣста, постоянно. *Ми з прадіда живемо тут нерушиме.* Борз. у.

Несамовúтий, а, е. 1) Изступленный, самъ не свой. *Зробився Турн несамовитий, ярився, лютував неситий.* Котл. Ен. V. 30. 2) Въ приложеніи къ человѣческимъ дѣйствіямъ, кромѣ прямого значенія, значитъ еще: въ высшей степени сильный. *Несамовитий регіт несеться вулицею.* Мир. Пов. II. 57.

Несамовúто, *нар.* 1) Изступленно. 2) Въ высшей степени сильно. *Рве, сіпа, горить, та хоч не так болить несамовито.* Мир. Пов. II. 52

Несвідóмий, а, е. 1) Неизвѣстный, невѣдомый. *Це діло мені овсі несвідоме. Голос... вливався в душу якимсь несвідомим щастям.* Мир. ХРВ. 5. 2) Не знающій чего. *Вербує... кругом себе ватагу людей несвідомих речі і ширить між ними свої... мрії.* К. КР. 36. 3) Безсознательный. *Я вбачала в їй несвідомою поета.* Г. Барв. 372.

Несвідóмість, мости, *ж.* 1) Невѣдѣніе. Чуб. I. 273. 2) Безсознательность.

Несвідóмо, *нар.* 1) Не зная; безъ вѣдома. 2) Безсознательно.

Несвíтній, я, е, несвíтський, а, е. Необыкновенный, небывалый, неестественный, сверхъестественный. *Щоб же тебе*

побив несвітський сором. К. ЧР. 379. *Це вже несвітський сором сидіти в острозі.* Харьк.

Несйла, ли, *ж.* Безсиліе, немочь. **Несйла мені це зробйти.** Я не въ силахъ это сдѣлать. *Така її досада гризе, що вони вкупці, а розлучити несила.* МВ. (О. 1862. III. 46).

Несйтий, а, е. Ненасытный. *Неситі ксьондзи, магнати нас роз'єднали, розвели.* Шевч.

Несйтство, ва, *с.*=**Несить.**

Нéсить, ти, *ж.* Ненасытность.

Нéсів, ву, *м.* Часть поля, по недосмотру незасѣянная. *Якось чудно житто зійшло: там є і густо, а там пусто, мов несів.* Новомоск. у.

Несказáнний, а, е. Невыразимый, неизъяснимый. *Крик, галас зчинили несказанний.* К. ЧР. 370.

Несказáнно, *нар.* Невыразимо. *Сей ліс густий був несказанно.* Котл. Ен. *Несказанно тяжко слухати, як плаче оттакий чоловік.* Сим. 223.

Нескінчéний, а, е. Безконечный. К. Кр. 15. *О, Боже мій, нескінченний! дивитися горе, що тепера на сім світі віра віру боре.* Нп.

Нескінчéнно, *нар.* Безконечно.

Нескладно, *нар.* Нескладно. *А брешє так нескладно.*

Нескончéнний, а, е=**Нескінченний.**

Нескрéба, би, *об.* Неотеса. *Ой вийду я за ворота—нема мого злота, тільки стоїть той нескреба, що мені не треба.* Нп.

Нескрéбений, а, е. Невычищенный; нечищенный. *Казав би, як свиня нескребена поперєду ухом веде.* Дума. *Подають їм рибу нескребену.* Грин. III. 452.

Несла́ва, ви, *ж.* Безславіе, позоръ; дурная репутація. *Погубив їх, і їх слава стане їм в неславу.* Шевч. *Ой він її не займає, бо сватати має, він до неї не горнеться, неслави боїться.* КС. 1887. VIII. 774. *Любив я дівчину, любив я свою, а люде говорять неславу на нюю.* Грин. III. 185. **У несла́ві бýти.** Быть обезславленнымъ; пользоваться дурной репутаціей. *Наш підружбо хороший, пожич дружбі грошей, бо наш дружба в неславі, його шапка в заставі.* О. 1862. IV. 19. **У несла́ву вво́дити.** Подвергать пересудамъ, безславить кого. *Сватай мене, козаченьку, не вводь у неславу.* Мет. 83. **У несла́ву вхо́дити.** Безславить себя, подвергать себя пересудамъ. *Сама ж бо ти, дівчинонько, у неславу входиш, що пізненько-нераненько із юлиці ходиш.* Мет. 83. **Ум. Несла́вонька.** *Не тра було моїй рідні неславоньки наробити.* Грин. III. 248.

Неслйханий, а, е. Неслыханный. *Виженн мені звіря неслиханого і невиданого.* Рудч. Ск. I. 44.

Неслйхано, *нар.* Неслыханно.

Неслід, *нар.* Не слѣдуетъ, неприлично.

Нéслух, ха, *м.* Непослушный человѣкъ.

Неслухня́ний, а, е=**Неслух'яний.** *Сказано, що неслухняні.* Ном.

Неслух'я́ний, а, е. Непослушный.

Неслýшний, а, е. 1) Ненадлежащій. 2) Несвоевременный. **В неслýшний час.** Несвоевременно. 3) Несправедливый.

Неслýшно, *нар.* 1) Ненадлежаще. 2) Несправедливо.

Нéсмак, ку, *м.* 1) Непріятный вкусъ. 2) Безвкусіе.

Несма́чний, а, е. Невкусный, безвкусный.

Несмертéльний, а, е. Безсмертный.

Несмертéльність, ности, *ж.* Безсмертіе.

Несміливий, несмілий, а, е. Несмѣлый.

Несміливість, несмілість, ости, *ж.* Несмѣлость. *Казав Василь, задихаючись од несмілости.* Кв. I. 21.

Несміливо, несміло, *нар.* Несмѣло. *Дівчина несміливо поглядала на Василя.* Левиц. I.

Несміля́к, ка, *м.* Несмѣлый человѣкъ.

Несогірше, *нар.*=**Незгірше.**

Несогірший, а, е=**Незгірший.** Угор.

Несперéчливий, а, е. Уступчивый, покладистый. *Я чоловік несперечливий.* НВолынск. у.

Неспірний, а, е. Неспорный. *Робота неспірна.*

Несплáчки, чок, *ж. мн.* Безсонница (у дѣтей). КС. 1883. VII. 588.

Неспóвна, *нар.* Не вполнѣ; не сполна. **Неспóвна рóзуму.** Полоумный. *Моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Неспогáданий, а, е. 1) Неожиданный. 2) Невообразимый, неизъяснимый.

Неспогáдано, *нар.* 1) Неожиданно. 2) Невообразимо, неизъяснимо.

Несподіваний, а, е. Неожиданный; нечаянный. *Несподіване лихо.* Ном. № 2059.

Несподіваність, ности, *ж.* Неожиданность.

Несподіванка, ки, *ж.* Неожиданность; сюрпризъ.

Несподі́вано, *нар.* Неожиданно; нечаянно.

Несподі́яність, ности, *ж.*=**Несподіваність.**

Неспокі́й, кою, *м.* Безпокойство. *А що, нажили собі неспокій? В старій жизні маю неспокій терпіти.* Чуб.

Неспокі́йний, а, е. Безпокойный, неспокойный. *Чого вона така неспокійна стала?* МВ. II. 24.

Неспокі́йник, ка, *м.* Безпокойный человѣкъ.

Неспокі́йно, *нар.* Неспокойно, безпокойно.

Неспоку́туванний, а, е. Неотмолимый, неотмоленный; непокаянный.

Неспосі́(о́)бний, а, е. 1) Непригодный. 2) Находящійся не въ силахъ, не въ состояніи сдѣлать что.

Неспосі(о)бні́сінький, а, е. Находящійся совершенно не въ силахъ, рѣшительно не въ состояніи сдѣлать что. *Та вони* (діти) *малісінькі, та вони дрібнісінькі, пи вони неспособнісінькі.* Мил. 222.

Неспра́ва, ви и **неспра́вка, ки**, *ж.* Неаккуратность, неисправность. *За це мені малий клопіт, бо то, правду сказавши, його діло. Одколи загад був—і досі ще несправлені гроші. Ой, та попосиде він на вежі за свої несправки!* Васильк. у.

Неспра́вний, а, е. Неаккуратный, неисправный.

Несправува́тися, ву́юся, єшся, *гл.* Быть неаккуратнымъ.

Неспромо́га, ги, *ж.* 1) Невозможность. *Неспромога мені се зробити.* 2) Несостоятельность, недостатокъ средствъ. *Неспромога моя наймита держати.* Г. Барв. 192.

Неспромо́жний, а, е. Не имѣющій возможности, не въ состояніи, несостоятельный.

Неспромо́жність, ности, *ж.*=**Неспромога.** *Неспроможність гіркая.* МВ. (КС. 1902. X. 45).

Неста́к, *нар.* Не столько; не такъ то. *Нестак то зробив, а що втомився.*

Неста́лий, а, е Непостоянный, измѣнчивый.

Нестані́вки́й, а́, е́. Непостоянный, неустановившійся.

Нестате́чний, а, е 1) Не зажиточный, бѣдный. 2) Непостоянный, неположительный, легкомысленный, вѣтренный.

Нестате́чність, ности, *ж.* 1) Бѣдность. 2) Непостоянство.

Неста́ток, тку и **тка**, *м.* 1) Нужда, недостатокъ. *Прийшов нестаток — випив остаток.* Чуб. I. 233. 2)=**Нестатечний.** *Дала матка за нестатка, ти й навіки-м пропала.* Грин. III. 323.

Нестеле́па, пи, *об.* Неповоротливый, непроворный человѣкъ. Ном. № 13950 и 13951. *Така вже вдалась нестелепа, роззява.* Г. Барв. 365.

Нестеме́нний, а, е. Точь-въ-точь такой. *Нестеменний покійний батько.* Мир. Пов. II. 95

Нестеменні́сінько, *нар.* Точнехонько. *Нестеменнісінько така.* О. 1862. I. 78.

Нестеме́нно, *нар.* Точь-въ-точь. *Окунів нибіж та й Окунів,—нестеменно Окунів.* Мир. ХРВ. 16.

Нестемки́, *нар.*=**Нестеменно.**

Нестемні́сінько, *нар.* = **Нестеменнісінько.** *Написи біля приказок я робив нестемнісінько такі, які були у Марковича.* Ном., Передм. III.

Несте́пний, а, е=**Недотепний**, Александрійск. у. Слон. Д. Эварн.

Нестерпу́чий, а, е. Нестерпимый.

Нестерпу́чо, *нар* Нестерпимо.

Нести́, су́, се́ш, *гл.* 1) Нести. *І чобітки в руках несе.* Мет. 27. *Ти, кленовий листоньку, куди тебе вітер несе?* Мет. *Голову вгору несе, дивиться сміливо.* Г. Барв. 293. 2) Нести (о птицахъ). *Курка яйця несе.*

Нести́дник, ка, *м.* Раст. Sithospermum officinale. Вх. Лч. I. 11.

Нести́ся, несу́ся, се́шся, *гл.* 1) Нестись, быстро двигаться. 2) Нестись, нести яйца. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. 3) **Ви́соко нести́ся, вго́ру нести́ся.** Заноситься, важничать: *Чи ти багатий, чи гордуватий, чи високо несешся?* Нп. *Кожен, хто нестиметься вгору,—принизиться.* Єв. Л. XIV. 11.

Несто́тно, *нар.* Точь-въ-точь. Лохв. у.

Нестотні́сінько, *нар.* Точнехонько. *Нестотнісінько у такому ходять котелевські дівчата.* ХС. II. 129.

Нестра́вний, а, е. Несваримый, неудобоваримый.

Нестра́вність, ности, *ж.* Несвареніе желудка.

Несту́ла, ли, *об.* Неумѣлый человѣкъ, неспособный къ самому простому дѣлу, а также и къ разговору. Верхнеднѣпр. у. Залюбовск.

Не́стям, му, *м.*=**Нестяма.** Мир. ХРВ. 307.

Нестя́ма, ми, *ж.* Растерянность, самозабвеніе.

Нестя́митися, млюся, мишся, *гл.* Не опомниться; быть внѣ себя. *Козак од радости нестямивсь, що князь виходе битись з ним.* Котл. Ен. VI. 82.

Нестя́мка, ки, *ж.*=**Нестяма.** *Христя з нестямки добігла аж до комори.* Мир. Пов. II. 74. *У нестямках не знав що робити. З нестямки повернули уростич драла.* Полт. **Нестя́мки напа́ли.** Растерялся, растерялись; забылся, забылись.

Нестя́мний, а, е. 1) Растерянный; находящійся внѣ себя. 2) О дѣйствіяхъ: дикій; въ высшей степени сильный. *Нестямний рейт.* Мир. Пов. I. 138. *Долітали до їх хати нестямні крики та гуки* (бито людей). Мир.. ХРВ. 285.

Нестя́мно, *нар.* Растерянно; внѣ себя. *О мій батечку, мій таточку! нестямно скрикнула вона.* Мир. Пов. I. 122.

Несудни́й, а́, е́. Негодный. *Цей кінь нікуди несудний.*

Несу́щий, а, е. О птицахъ: дающій много яицъ. *Химини кури несущі були.* Посл. *Несущі ці кури придались.* Константиногр. у.

Несхвали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Не нахвалиться. *Там моя стара несхвалиться, такий добрий пан отой.* Лебедин. у.

Несходи́мо *нар.* Не сходя. *День-у-день сидить собі на печі несходимо.* Кобел. у.

Непала́н, ну́, *м.* Несчастіе, неудача. *І неталан наш, і талан, як кажуть люде — все од Бога.* Шевч. 525.

Не́тварь, рі, *ж.*=**Некваря.** Вх. Зн. 32.

Нетерпі́й, пія, *м.* Нетерпѣніе. **Йому́ нетерпі́й.** Ему невтерпежъ. *Як оце у шинку сидять та п'ють горілку люди, то вже йому нетерпій,—і собі купе.* Волч. у.

Нетерпля́че, *нар.* Нетерпѣливо.

Нетерпля́чий, а, е. Нетерпѣливый. *Пускай дочку на юлицю, бо я нетерплячий.* Нп. **Нетерпля́ча бере́=Нетерпля́чка бере́.** О. 1862. IX. 27.

Нетерпля́чка, ки, *ж.* Нетерпѣніе. *Зося з великою нетерплячкою дивилась на далекий гай.* Левиц.І. 357. **Бере́ його́ нетерпля́чка.** Ему невтерпежъ, онъ не можетъ утерпѣть. Мир. ХРВ. 190.

Не́тесаний, а, е. 1) Неотесанный. 2) Неуклюжій, неповоротливый. *Витесав нетесаного тесана.* Ном. № 13127.

Не́теч и нете́ча, чі, нете́чина, ни, *ж.* Стоячая вода, болото. Желех. Въ нѣкоторыхъ выраженіяхъ употребляется вмѣсто: **нечи́ста си́ла, чорт. Нете́ча дала́ займи́ть!** Чертъ дернулъ тронуть! Ном. № 13526. Въ „Степових думах та співах" Манджуры (стр. 20): *Чого мені журитися, якої нетечі?*

Нетіпа́нка, ки, *ж.* Неопрятная, неряха. *В мене жуїнка нетіпанка і хуїсту не має.* Чуб. V. 1137.

Нетіпа́ха, хи, *ж.*=**Нетіпанка.** *Топи, нетіпахо!* Рудч Ск. II. 45.

Нетка́ха, хи, *ж.* Не умѣющая или лѣнящаяся ткать. *Да сказали: Марусенька непряха, а матінка (в) Марусеньки нетхаха.* Маркев. 119.

Не́тля, лі, *ж.* 1) Насѣк. Lithocolletis fritellella. Вх. Пч. I. 6. 2) Ночная бабочка (каждая изъ меньшихъ). Вх. Пч. I. 6.

Нето́па, пи, *ж.* Не топящая печи (о лѣнивой женщинѣ). Ном. № 10781.

Не́тра, ри, *ж.* Употребляется преимущ. во мн. ч.: **Не́трі.** 1) Непроходимая заросль, лѣсъ, дебрь. 2) Переносно: захолустье, трущоба. *Я живу на Вкраїні у таких нетрах, де нема шкіл.* О. 1862. I. 71.

Нетру́жений, а, е. Не трудовой. *В його хліб нетружений.*

Не́тря, рі, *ж.*=**Нетра.**

Не́тряний, а, е. Покрытый непроходимымъ лѣсомъ. *Оце ж втікаймо, царю Наливаю, за нетряну тіснину.* К. ЦН. 242.

Нетьопуха, хи, *ж.*=**Нетіпанка.** *Там дівчина нетьопуха запаску згубила.* Мил 77.

Нетя́га, ги, *м.* Бобыль, бѣдняга. *Чи нема де якого нетяги?* Рудч. Ск. II. 9. *На козаку, бідному нетязі три сиром'язі, опанчина рогозовая, поясина хмеловая. На козаку, бідному нетязі, сап'янці—видні п'яти й пальці, де ступить—босої ноги слід пише. А ще на козаку, бідному нетязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро гол, околиці Біг має; вона дощем покрита, а вітром на славу козацьку підбита.* ЗОЮР. I. 200—201. Ум. **Нетя́женька.** *Нетяго, нетяго, нетяженько моя! де заслужчина твоя?* Грин. III. 206. Ув. **Нетя́жище.** *Струни мої, струни золотії! заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. I. 316.

Нетя́зський, а, е. Принадлежащій нетязі и нетягам. *У лузі у Базавлузі був курінь нетязський.* КС. 1882. XII. 505.

Не́тям, му, *м.* Непониманіе. *Мрячить їм нетям пам'ять.* К. ПС. 40. *Віддавалась її безсильна в нетямі людина.* К. МБ. XII. 262.

Нетя́ма, ми, *ж.* 1)=**Нетям.** *Наука,*

із невдячности осліпши, з нетямою по брацьки обнялись. К. ХП. 84. 2) *об.* Несмыслящій человѣкъ; профанъ.

Нетямки, *нар.* Не понимая, безсознательно.. *Пускали нетямки великі добра з рук.* К. Дз. 99.

Нетямний, á, é. Безчувственный, находящійся въ безсознательномъ состояніи. *Та й повінчала нетямну вже мертву.* К. ПС. 21. *З купелі саджали в купіль, як малу дитину, полумертву, невладущу нетямну людину.* К. МБ. XI. 146.

Нетямуха, хи, *об.*=**Нетяма** 2. Миргор. у: Слов. Д. Эварн.

Нетямущий, а, е. Несмыслящій, непонимающій.

Неу.... Слова, начинающіяся этими буквами и не помѣщенныя ниже, см. на **Нев....**

Неук, ка, *м.* 1) Неучъ. *І між дівок сих посадив як неука.* Котл. Ен. III 71. 2) Необъѣзженный кон

Неукий, а, е. 1) І еобученный. 2) О лошади: необъѣзженны.. *Коничок неукий вирве мі ся з руки.* Гол.

Неуцтво, ва, *с.* Невѣжество. Г. Барв. 437.

Нех, *нар.*=**Нехай**. *Котрі нас розлучать—нех їх Бог карає.* Чуб. V. 315.

Нехай, *нар.* Пусть, пускай. *Ой не спиняйте у ставу води, нехай вода рине: ой не піду я за п'яниченьку, нехай він ізгине.* Нп.

Нехáр, ра и нехáра, ри, *м.* 1) Пачкунъ. Желех. 2) Волкъ; крупный звѣрь. Желех. Вх. Зн. 41.

Нехáринець, нця, *м.* Волкъ. Вх. Зн. 41.

Нехáрний, а, е. Неопрятный, нечистый, грязный; безобразный. *Як покладуть на голову нехарний чепище, то не пустить погуляти проклятий мужище.* Гол. II. 447.

Нехáрність, ности, *ж.* Неопрятность, неряшливость, грязь. Желех. .

Нехарь, рі, *ж.* 1) Нечистота, неопрятность.. Шух. І. 31. 2) *соб.* Волки. *Нехарь пошкодила худобу.* Вх. Зн. 41.

Нехáти, хáю, еш, *гл.* Не трогать. *Нехайте, нехайте,—що з нього буде!* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Нехáяти, хáю, еш, *гл.* 1) Не радѣть о чемъ. 2) Пренебрегать чѣмъ. Мир. ХРВ. 260.

Нехвалúтний, а, е. Не хваленый. *Та воно часом з нехвалитною та бува добре.*

Нехворóщ, нехворóща, щі, *ж.* Раст. Artemisia vulgaris, чернобыльникъ.. **Польовá нехворóща.** Scoparia. ЗЮЗО. І. 112. *Ой як тій дитині в нехворощі, то так мені гулять у тій Польщі.* Чуб. V. 609.

Нехибкúй, á, é. Стойкій. *А не погнувся, як твердий дуб, Тарас Шевченко, стояв на своїх ногах до кінця щирим нехибким українцем.* Хата. XXI.

Нехúбне, *нар.* 1) Безошибочно. 2) Неуклонно.

Нехúбний, а, е. 1) Безошибочный, безпорочный. *Я ж за правду за нехибну буду Бога прославляти.* 2) Неуклонный.

Нехіть, хоти, *ж.* Нежеланіе, неохота. *Він з нехіттю це робить.*

Нехлюйство, ва, *с.* Неряшливость. Желех.

Нехлюя, люї, *ж.* Неряха.

Нехотя, нехóтячи, *нар.* Нехотя. *П'яні а діти і нехотя правду скажуть.* Ном. № 8079. *Хиба я зумисне його бив у ніс: нехотячи—ми боролися, я його й теє, а він носом об ослін.* Канев. у.

Нехрещéний, а, е. Невкрещенный. *Мене мати породила, нехрещену положила.* Шевч. 28.

Нехрист, та, *м.* Нехристь, не христіанинъ. *Із своїм хоробрим гетьманом Серпягою Йваном тяжко нехриста розбивати.* Макс. (1849). 30.

Нехта, ти, *ж.*=**Нахта**.

Нехтування, ня, *с.* 1) Незаботливость о сохраненіи чего. 2) Пренебреженіе.

Нехтувати, тую, еш, *гл.* 1) Не беречь, небрежно относиться. *От одежа в його й гарна, коли ж він нехтув нею.* Гадяч. у. *Нехтувать одежину.* Ном. № 11133. *Вона грошима нехтує.* Борз. у. 2) Пренебрегать.

Нехтяний, á, é. Нефтяной. *Набралась нехтяного духу.* Стор. МПр. 168.

Нехтянка, ки, *ж.* 1) Нефтяной колодезь. 2) Сосудъ для нефти.

Нехупáвний, а, е. Неграціозный, некрасивый. Ном. № 6649.

Нехуткий, á, é. Нескорый.

Нехутко, *нар.* Нескоро. *Як мокре горить, так нехутко робить.* Ном. № 10909.

Нецвічений, а, е. Непокрытый цвѣтами. *Ой у лузі калинонька нецвіченая,—туди ішла дівчинонька невінчаная.* Мил. Св. 7.

Нецнóта, ти, *ж.* Порокъ. *Лучче цнота у болоті, як нецнота у золоті.* Ном № 4447.

Нецьки, цьок, *ж. мн.*=**Ночви.** Проскуров. у.

Нечая́, чаї́, *ж.* Круглое отверстіе въ центрѣ мельничнаго жернова. Черниг. у.

Нечє́вля, вля и **нечє́в'я, в'я**, *с.* Употребляется только съ предлогомъ з: **З нечє́в'я.** Изъ ничего. *З нечев'я, а базар в степу як треба став.* Греб. 372. У Кулиша это слово имѣетъ болѣе самостоятельное положеніе и употреблено въ значеніи: ничтожество. *У нас на Вкраїні, серед забутих степових могил, мужицька мова піднялась із нечевля до високости всенароднього жалю, плачу, піднялась до погорджування великою гординєю і до погрожування великій потузі.* К. ХП. 129. См. **Знечев'я.**

Нечепу́ра, ри, *об.* Неряха. *Та то, каже, така нетіпаха, нечепура—куди їй.* Рудч. Ск. II. 48.

Нечепу́рни́й, а́, е́. 1) Некрасивый, нехорошій. *Як річ така прийшла до Турна, то так мерзено іскрививсь, що тварь зробилась нечепурна.* Котл. Ен. VI. 63. 2) Неряшливый.

Нече́пурно, *нар.* 1) Некрасиво; нехорошо. 2) Неряшливо. 3) Плохо, нехорошо. *Отто тільки нечепурно, що москаль взявся по нашому і про нас писати, не бачивши зроду краю і не знавши звичаїв і повір'я нашого.* Котл. НП. 400.

Нече́саний, а, е. 1) Непричесанный. 2) **Нече́сані панночки́.** Раст. Nigela damascena, дѣвица въ зелени.

Нече́сний, а, е. Нечестный.

Нече́сність, ности. *ж.* Нечестность.

Нече́сно, *нар.* Нечестно.

Не́четь, ті, *ж.* У товарищества овчинниковъ при дѣлежѣ ими овчинъ: кожа, оставшаяся безъ пары. Вас 156.

Нечи́стий, а, е. 1) Нечистый, грязный. 2) Чертъ. **Нечи́ста си́ла.** Злые духи. **Нечи́ста ма́ти.** Чертова мать, чертовка. *Яка нечиста мати тебе сюди занесла?* Стор

Нечи́стість, тости, *ж.*=**Нечистота.** Желех.

Нечи́сто, *нар.* Нечисто, грязно.

Нечистота́, ти́, *ж.* Нечистота.

Не́чисть, ти, *ж.* Нечистота, грязь. (Свиня) *усяку нечисть жере.* Мнж. 149. *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059.

Нечіпа́й-зілля, ля, *с.* Раст. Bryonia alba.

Нечо́пити, плю, пиш, *гл.* Хворать, болѣть. *І на людей було нездорово се літо, так що й тепер нечоплють.*

Нечо́са, си, *об.* Непричесанный, непричесанная.

Нечу́й-ві́тер, тру, *м.* 1) Раст. Hieratium Filosella. *Ой поріс чебер під нечуйвітром.* Нп. 2) Раст. Bellis perennis. Шух. I. 21.

Нечу́лий, а, е. Безчувственный, нечувствительный. К. МБ. X. 17.

Нечу́лість, лости, *ж.* Безчувственность, нечувствительность.

Нечупа́йда, ди, *об.*=**Нечупара.** Желех.

Нечупа́ра, ри, *об.*=**Нечепура.**

Нечупа́рний, а, е. Безобразный; неряшливый. *Я б її й забрав* (за себе), *так вона дуже нечупарна.* Кобел. у.

Нечупа́рно, *нар.* Безобразно; неряшливо.

Нечустве́нний, а, е.=**Нечулий.** Васильк. у. *Робила й не спала, поки аж нечуственний сон обняв її коло колиски.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Упав зразу на землю і став нечуственний, а потім очуняв та й прохворів півтора місяця.* Екатер. у.

Нечу́тни́й, а, е. Неслышный.

Нечу́тно́, *нар.* Неслышно.

Нешерето́ваний, а, е. 1) О зернѣ: не очищенный отъ шелухи передъ помоломъ. 2) **Нешерето́вана шля́хта.** Захудалая, обѣднѣвшая, необразованная шляхта. *Пан Кулінський був собі шляхтич з тієї дрібної нешеретованої шляхти, що крізь щаблі вилітає.* Св. Л. 275.

Нешлю́бний, а, е. Внѣбрачный (о ребенкѣ), невѣнчанный (о супругѣ).

Нешпе́тний, а, е. Изрядный. *Один був Турн царьок нешпетний.* Котл. Ен. IV. 17.

Нещади́м, му, *м.* Пустыя щи. Мнж. 187.

Нещади́мий, а, е. Никуда не годный, ничего не стоющій. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Нещасли́вий, а, е. Несчастливый, несчастный. *Прости мене нещасливу, я од тебе одрікаюсь.* Стор. МПр. 55.

Нещасли́вість, вости, *ж.* Неудача, горе. *Нещасливость світа—збавилося літа.* Ном. № 10179.

Нещасли́во, *нар.* Несчастливо; неудачно.

Нещáсний, а, е. Несчастный. *Ой я нещасний, що маю діяти? Полюбив дівчину, та не можу взяти.* Нп.

Нещáсник, ка, *м.* Несчастный мужчина. (Маркіянъ Шашкевичъ. Желех.).

Нещáсни́ця, ці, *ж.* Несчастная женщина. *Ой де ж наша нещасниця, що до*

нас немає? Чуб. V. 628. Ум. **Неща́сничка.** *Моя й дочко, моя й нещасничко!* Мил. 219.

Неща́стя, тя, *с.* Несчастье. *Багацтво дме, а нещастя гне.* Ном. № 1592.

Нещи́рий, а, е. 1) Неискренній. 2) Не настоящій. *Нещире то золото, хоть і світиться.*

Нещи́рість, рости, *ж.* Неискренность. *Що то політика? — Нещирість* Ном. № 950.

Нещи́ро (е), *нар.* Неискренне. *Покинь нещире мене кохати.* Чуб.

Нещі́льно, *нар.* Неплотно.

Не-щó, *нар.* Не очень, не особенно, не такъ. *Не-що довго. Не-що давно.* См. **Що.**

Нея́кийсь, *мѣст.* Какой-нибудь. *Стала трястись, думала спастись неякимсь порядком.* КС. 1882. IV. 170.

Неясни́й, á, é. Неясный, темный.

Нея́сно, *нар.* Неясно, темно.

Ни́ва, ви, *ж* Вспаханное поле. *Орися ж ти, моя ниво, долом та горою, та засійся, чорна ниво, волею ясною.* Шевч. 652. Ум **Ни́вка, ни́вонька.** *Ой ми нивки виорем, виорем, й а ми просо засієм, засієм.* Мет. 297.

Ни́вний, а, е. Полевой.

Ни́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ни́ва.**

Ниви́ра, ри, *ж.* Овца, родившаяся въ прошломъ году и перезимовавшая уже зиму. Херс.

Нив'я́, в'я́, *с.* Пахотное поле, пахоть. *Переорювали панське нив'я.* Мир. ХРВ. 106. *Довго розглядав зелене нив'я.* Мир. ХРВ. 5. *Жайворонки... заливаються собі по-над нив'ям.* О. 1862. IV. 62. *Тепер саме дикі качки по нив'ях пасуться* Черном. *По нив'ю погана дорога.* Міус. окр.

Ни́діти, дію, еш, *гл.* Прозябать, изнывать, скучать. *Та ти пішов би між хлопці, пограйся б! Чого нидієш у хаті?* Св. Л. 39. *Нидієте, а не живете.* Мир. ХРВ. 87.

Ни́жник, ка, *м.* 1) Въ картахъ: валетъ. 2) **Нижни́к.** Одинъ изъ распиливающихъ дерево на доски, стоящій внизу.

Ни́жній, я, е. Нижній. *Не випрохав нижньою, не випросиш вищою.* Ном. № 981.

Нижня́к, ка́, *м.* 1)=**Нижник 2.** Борз. у. 2) Южный вѣтеръ, вѣтеръ съ низу рѣки. См. **Низовий 2, Низовка.**

Низ, зу, *м.* 1) Низъ, ниже лежащее мѣсто. *Він і покотився на низ.* 2) Долина. *Пішли низами.* 3) Земли Войска Запорожскаго. *Славна Чута товстими дубами, ще славніша Низом, козаками.* Нп. 4) *мн.* **Низи́.** Нижній край невода. Азовск. Стрижевск.

Низа́ти, нижу́, жеш, *гл.* 1) Низать, нанизывать. *Низала, низала намисто, та нанизала тільки один разочок, а он ще скільки не низаного.* 2) **Очи́ма низа́ти.** Провожать взглядами, разсматривать, пронизывая глазами. *Ти мені сорому наробила... Тепер мене парубоцтво очима буде низать і вдовжі і впоперек; просвітку мені не буде.* Г. Барв. 105.

Низе́нький низе́сенький, а, е. Ум. отъ **низьки́й**

Низе́нько, низе́сенько, *нар.* Ум. отъ **ни́зько.**

Низина́, ни́, *ж.*=**Низовина.** *На той рік треба й низини виорати.*

Ни́зити, ни́жу, зиш, *гл.* Понижать. **Рушни́ця ни́зить.** Ружье беретъ ниже цѣли.

Низійти́, йду́, де́ш, *гл.* Снизойти. *З святого неба низійшла твоя і доля, і недоля.* Шевч. 426.

Ни́зка, ки, *ж.* 1) Связка чего-нибудь нанизаннаго. 2) Рядъ. *Стояли ті рашавці, вартовики, низкою.* О. 1862. IX. 63.

Низо́вець, вця́, *м.* Запорожскій казакъ. К. ЧР. 137.

Низови́й, а, е. 1) Расположенный по нижнему теченію рѣки. 2)=**Низовка.** Мнж. 148. У Кухаренка: Юго-западный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 38. *Низовий вітер відки не повійне, то самим долом котиться.* Черк. у.

Низо́вина, ни, *ж.* Низьменность, луговое мѣсто.

Низо́вка, ки, *ж.* Южный вѣтеръ. Браун. 6, Мнж. 148. См. **Низовий 2.**

Низов'я́, в'я́. *с.* Низовье. *Ой попливли наші славні запорожці та по-над низов'ями широкими та глибокими, та по-над лиманами.* Нп.

Низо́та, ти, *ж. соб.* Низшіе. *Ось то й богослов, то треба дати почути низоті,— що вона проти мене!* Св. Л. 291.

Низьки́й, á, é. 1) Низкій. *Через низький тин усі собаки скачуть.* Ном. № 4077. 2) **Низьки́й на о́чі.** Близорукій. Ном. № 8537. Ум. **Низе́нький, низьке́нький.**

Ни́зько, *нар.* Низко. Ум. **Низе́нько, низьке́нько.** *Сонце низенько, вечір близенько.* Чуб. V. 39.

Низькоді́л, до́лу, *м.* Низменность, низкое мѣсто. *За високими горами, десь на низькодолі.* Мкр. Н. 12.

Низько́кий, а, е. Близорукій. Лебед. у. Канев. у. Васильк. у. Мнж. 187.

Низькоро́слий, а, е. 1) Низкорослый, малорослый. *Комиш низькорослий.* О. 1862.

V. 30. 2) Низкій. *Сю старосвітську низькоросу хату.* К. МБ. X. 9.

Низькостебли́ця, ці, *ж.* О капустѣ: съ короткимъ стеблемъ, съ кочнемъ, сидящимъ низко при землѣ. *Капуста моя низькостеблиця.* Грин. III. 229.

Низя́нин, на, *м.* 1) Живущій въ нижней части села. 2) Живущій въ бассейнѣ нижняго теченія рѣки.

Ник! *меж.* отъ **ника́ти**; глядь! *Ник, аж там бик.* Ном. № 7892. *Ник! як сучка в глек.* Ном. № 3040. *Сидимо тут і балакаємо. А тут у хату ник старий, побачив стару та й пішов.*

Ника́ння, ня, *с.* Шатанье, хожденье, блужданье съ мѣста на мѣсто.

Ника́ти, ка́ю, еш, *гл.* Ходить, бродить, слоняться, всюду заглядывая. *Никає попід постаттю, а діла не робить—і снопа досі не вжала.* Бердич. у. *За тим вовк не линяє, що в кошару частенько никає.* Ном. № 7208.

Ни́клий, а, е. Поникшій, съ опущенной головой, а переносно: печальный. *Никлі ходять* (воли), *і їм погано, так як і мені.* Г. Барв. 338.

Ни́кнути, кну, неш, *гл.* Клониться, наклоняться. *Никли трави жалощами, гнулось древо з туги.* К. Досв. *А голова никне набік, никне.* Г. Барв. 116. *Никнув аж до землі з туги.* Г. Барв. 345.

Никну́ти, кну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **ника́ти**. Завернуть, заглянуть. *Їй тепер як тому чоловікові, що у степу заблудився: і туди ткнися—пусто, і туди никни—голо.* Мир. Пов. II. 101.

Николя́єць, ля́йця, *м.* Раст. Eryngium planum Лв. 98.

Ни́кони, нів, *м. мн.* 1) Третій день послѣ праздниковъ. Балт. у. 2) **Ни́кони лови́ти**=**Никати.** *Що його робить?—Никони ловить.* Ном. № 10345.

Ни́нечка (и), *нар*=**Нині.** Вх. Зн. 41.

Ни́ні, *нар* Сегодня. *Бодай мій ворог знав, що нині за день.* Ном. № 4037. *Від нині бачитимете небо відкрите.* Єв. I. I. 51.

Ни́ніка, *нар.*=**Нині.** Вх. Зн. 41.

Ни́нішній, я, є. Сегодняшній. *Нехай я од нинішньої днини належу до вашої дружини.* Федьк. I. 96.

Ни́нька, *нар.*=**Нині.** Вх. Зн. 41.

Ни́ньки, *нар.*=**Нині.** *Ниньки живеш, а завтра гниєш.* Ном. № 8262.

Ни́риця, ці, *ж.* Рана, послѣ того, какъ прорветъ нарывъ.

Ни́рка, ки, *ж.* Почка (у животнаго и человѣка).

Нирну́ти. См. **Ниряти.**

Ниро́к, рка́, *м.* Ныряніе. **Нирка́ да́ти.** Нырнуть.

Нирце́м, *нар.* Ныряя.

Ниря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **нирну́ти, рну́, не́ш,** *гл.* Нырять, нырнуть.

I. **Ни́ти, ни́ю, еш,** *гл.* Ныть. *Вийшла з села—серце нив.* Шевч. 75.

II. **Нити́.** См. **Нить. 2.**

Ни́титися, ни́чуся, тишся, *гл.* Истрепываться. *Ткацьке начиння нититься.* Кіев. у.

Ни́тка, ки, *ж.* 1) Нитка. *Батіг не нитка, не увірветься.* Ном. № 1286. *По нитці дійти до клубочка.* 2) Вертикально стоящая палка **в виту́шці**: нижній ея конецъ вдолбленъ въ основаніе снаряда. См. **Штомпель.** Чуб. VII. 410. Ум. **Ни́точка.**

Нитковлу́т, та, *м.* Путающій нитки (презрительное прозваніе ткача). *Ой ти ткач, ниткоплут, а я королівна.* Нп.

Нито́та, ти, *ж.* Раст. Lycopodium selago. Шух. I. 20.

Ни́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **ни́тка.**

Нить, ті, *ж.* 1) Нитки. *Купіть ту нить, ... а тоді найміть рибалок, хай з тії ниті та вив'яжуть невід.* Мнж. 24. 2) *мн.* **Нити́.** Часть ткацкаго станка, сквозь которую проходитъ основа. *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Ни́тяний, а, е. Нитяный.

Ница́к, ка́, *м.* Низкій душею человѣкъ; низкопоклонный льстецъ. К. Бай. 75. *Покиньте зараз римських ницаків.* К. ПС. 95.

Ницело́з, зу, *м.* Раст. Salix repens. ЗЮЗО. I. 134.

Ни́ций, а, е. Подлый, низкій, пошлый. *Як ница собака, знишку рве.* Ном. № 3039. *Дітки мої!—каже тоненьким ницим голоском.* К. ЧР. 262. *Чортяці ницу душу продаєш.* К. ПС. 85.

Ни́цість, цости, *ж.* Низость, подлость. К. Дз. 40.

I. **Ниць,** *нар.* Ницъ, ничкомъ. *Він так ниць і гепнувся:* Мнж. 131.

II. **Ниць, ці,** *ж.*=**Нить 1.** *Сидить дівка в темниці, шиє чепець без ниці.* Ном. № 145 (стр. 295).

Ницько́, ка, *м.* ? *Грицько-ницько по болоту літав, жабенята хватав.* Пог.

Ни́цьма, *нар.*=**I. Ниць.** *Бо лежали на*

землі ницьма, підложивши руки під голову. Новомоск. у.

Ницюва́ти, цюю, еш, *гл.* Вывора́чивать на изнанку.

Ни́чельниця и ни́ченкиця, ці, *ж.* См. **Начиння 3.**

Ни́шкавка, ки, *ж.* Проныра, пролаза.

Ни́шкати, каю, еш, *гл.* Шнырять.

Ни́шкнути, кну, неш, *гл.* Молчать.

Ни́шком, *нар.* Потихоньку, украдкой, шепотомъ. *Щось нишком балакали.* Ном. № 12832. *Ой брат сестру завертав, а невістка нишком лає.* Нп. *Я, мамо, нишком прийшла.* МВ. I. 72. *Як хто хоче, так по своїй матері й плаче: їден нишком, другий в голос.* НВолын. у. Ум. **Ни́щечком.** *Ой випиймо, кумо моя, собі нищечком.* Грин. III. 655.

Ни́шпорити, рю, риш, *гл.* Шарить, искать. *По кишенях нишпорити, обшукувати наче злодія.* Г. Барв. 441. *Чого ти нишпориш у соломі?* Берд. у.

Ни́шпорка, ки, *об.* 1) Человѣкъ, постоянно чего-то ищущій, во все сующій свой носъ для разведыванія. *Годі нишпоркою ходити на довідки до нас.* 2) *ж.* Шареніе, исканіе. **Піти́ по ни́шпорках.** Начать выискивать, шарить.

Ни́щечком, *нар.* Ум. отъ **ни́шком.**

Ни́щий, а, е. = **Старець.** *Оддай нищим, а собі ні з чим.* Ном. № 4758.

Ни́щити, щу, щиш, *гл.* Разорять, уничтожать.

Ни́щитися, щуся, щишся, *гл.* Разоряться, уничтожаться.

Нищота́, ти́. *ж.* Нищета. Лебед. у.

Нищу́н, на́, *м.* Нищій; попрошайка. *Як пробузали вік свій нищунами, так з голоду та з нужди й помрете.* К. ПС. 84.

Нищу́нство, ва, *с.* Нищенство; попрошайничество. *Я нищуном при церкві був. Покинув і я своє нищунство та на Січ!* К. ПС. 94.

Ні, *нар.* 1) Нѣтъ, не. *Підеш ти до його?—Ні. Скажи правду ти мені, а чи любиш мене, а чи ні?* Нп. *Ні з ким мені розмовляти до білого світа.* Нп. *Ні на кого жалкувати.* Мет. 259. 2) Ни. *Нічого не брали: ні торбини, ні хліба.* Єв. Мр. VI. 8. **Ні в си́х, ні в ти́х.** Въ недоумѣніи, въ нерѣшимости, растерявшись. *Сам Турн стоїть ні в сих, ні в тих і репетує на своїх.* Котл. Ен. **Ні сі́ло, ні впа́ло.** Безъ всякаго повода, совершенно неожиданно. *Одною разу сей дурень їй каже так—ні сіло, ні впало: добродійко, чи ви б мене не одружили?* Г. Барв. 306. *То було ніколи й не загляне в нашу хату, обминає наш двір десятою вулицею, ... а це колись одного дня, ні сіло, ні впало, Параска рип нашими сінешними дверима.* Левиц. ПЙО. I. 378. **Ні сюди́, ні туди́.** Для обозначенія неловкаго или затруднительнаго положенія. Чуб. I. 275. **Тепе́р мені́ так, що ні сюди́, ні туди́.** Я теперь въ крайне неловкомъ (затруднительномъ, безвыходномъ) положеніи. *Наїхали гості, вона* (пані) *й покликала якогось там Микиту, що рубав там дрова... і звеліла розносити чаї... Раз по раз смик та смик за поли:—„Сюди, Микито! Туди, Микито!"... Пані якось не потрапила за полу, та за очкур і смикнула, а він, гаспидів, та був зашморгом... Зоставсь Микита з чаями посеред хати, мов кінь спутаний, та повернувшись до панії: „Сюди, Микито! Туди, Микито! Оттепер вже ні сюди Микиті, ні туди!".* Весел. Оповідач, № 42. 3) **Ні на ві́що** и **ні на́ що.** Ни къ чему. *Оддасте мені те, що вам у дворі ні на віщо не потрібне.* Г. Барв. 196. **Ні на́ що зві́вся.** а) Разорился, обѣднѣлъ, прожился. б) Обезсилѣлъ, исхудалъ отъ болѣзни, горя и пр. 4) **Ні в світі.** Ни за что, никогда. *От же, було, й плаче, і тужить, і нарікає на долю, а матері ні в світі не пожаліється.* Г. Барв. 112. 5) **Ні за ві́що.** За ничто. *Старі гроші підуть ні за віщо.* Лебед. у.

Ніб, Ні́би, *нар.* Будто, точно, словно; молъ; такъ сказать. *Ніби русавки Клечаними святками вигукують.* Ном. № 280. *Та й торкнув свого молодого: примічай ніби.* МВ. I. 110. *Отсе ж він ніби його син, та був, бачте, у школі.*

Нів, но́ву, *м.* Новолуніе. Гайсин. у. и Желех.

Ні́вець. Употребляется въ выраженіяхъ: 1) **Пішло́ в ні́вець.** Пошло прахомъ. *Пішло ж твоє усе добро в нівець.* Нп. 2) **В нівець поверну́ти.** Обратить въ ничто. *Жид, пан та німець—усе повернуть у нівець.*

Ні́вечиння, ня, *с.* Порча; уничтоженіе, разореніе

Ні́вечити, чу, чиш, *гл.* 1) Портить, уничтожать, обращать въ ничто, разорять. *Свою одежину нехтує, скот нівечить.* Ном. № 10779. 2) Мучить, издѣваться, жестоко обращаться. *Дитино моя, чого ж твій тато мене нівечить?* Г. Барв. 109. *Робили глузи їм досадні, гірш нівечили, як циган.* Котл. Ен. V. 32.

Нівро́ку, *нар.* Не сглазить бы. *Бач як поправивсь, нівроку йому.*

Ні́где, *нар.*=**Ні́де**.

Нігде́, *нар.*=**Ніде́**.

Ні́гди, *нар.*=**Нікóли**. *Бідному нігди нічою не мати.* Ном. № 1471.

Ніги́ч, *нар.* Ничего, нисколько. *На стіл вона схилившись плаче, нігич одвіту не дає.* Алв. 40. *По лівий бік Дніпра міста нігич не походять на тогобіцькі.* Св. Л. 72.

Ні́готь, гтя, *м.* Ноготь. *Правди на ніготь, а прибавиться на лікоть.* Ном. № 7018. Ум. **Ні́гтик. І на ні́гтик не дав.** Ничего не далъ. *Челядників, челядок держав, свої плугатарі були; а нам і на нігтик нічою не зоставив.* Г. Барв. 174.

Ні́де, *нар.* 1) Негдѣ. 2) Некуда. *Йому ніде дітись.*

Ніде́, *нар.* Нигдѣ. *Хоч голий біжи, то ніде нема нікою.* Ном. № 1918

Ні́дра, дер, *с. мн.* Встрѣчено въ выраженіи: **Пійти́ по ні́драх=Піти́ по ни́шпорках.** См. **Нишпорки.** Мнж. 168.

Ніж, ножа́, *м.* 1) Ножъ. **Склада́ний ніж.** Карманный, складной ножъ. Левиц. Пов. 228. Ум. **Нó́жик.** 2) — **у плу́зі = Чересло.** Шух. І. 165.

Ніж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Бог має більше, ніж роздасть.* Ном. № 58. *Лучче було дівчиною, ніж тепера молодицею.* Мет.

Ніже́-ні, *нар.* Рѣшительно никакъ, рѣшительно ничѣмъ. *Щоб ти ніже-ні не сміла мішатись у суд мій.* О. 1862. VI. Костомар. 59.

Ні́женька, ки и ні́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **нога́**.

Ні́жи, *сз.*=**Ніж.** *Воліла би-сь в мене той ніж вгородити, ніжи-сь мала то до мене слово вимовити.* Грин. III. 214.

Ні́житися, жуся, жишся, *гл.* Нѣжиться. *Чому не йде до свого діла? Що вона ніжиться, мов пані з Басані?* МВ. (О. 1862. III. 43).

Ні́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **нога́**. 2) Ножка мебели, снаряда.

Ні́жли, *сз.*=**Ніж.** Галиц.

Ні́жна, жон, *мн.* Ножъ и суган (см.) въ кожаныхъ ножнахъ, привѣшиваемые гуцуломъ къ поясу. Шух. І. 126.

Ні́жний, а, е. Нѣжный. *Хоч чорна, та моторна, а біла—дуже ніжна.* Ном. № 8534. Ум. **Ніжне́нький.** *Притуливши до рота ніжненьку пучечку, вона думала.* Левиц. І. 534.

Ні́жно, *нар.* Нѣжно. Ум. **Ніжне́нько.**

Нізвідкіля, *нар.* Неоткуда. *Нам нізвідкіля сподіватись грошей великих.* К. (О. 1862. III. 23).

Ніздра́(я́), ри́(і), *ж.* Мездра. Мнж. 187.

Ніздрува́тий, а, е. Ноздреватый, пористый. *Хліб такий ніздруватий.*

Ніздря, рі, *ж.* Ноздря. *Так з ніздер полум'я і паше.* Ном. № 10227.

Нізине́ и нізине́ у стрі́ть. Роды гуцульской вышивки. Шух. І. 157—159.

Ні́зка, ки, *ж.* 1) Мякоть въ тыквѣ. Шух. І. 142. 2) Въ деревѣ: слой, находящійся непосредственно подъ корою, cambium. Шух. І. 176

Нізчи́мний(ній), а, е(я, е). Безъ всего, безъ приправы. *Нізчимний борщ, неначе пійло.* Ном. № 12313. *Нізчимня страва.* Г. Б 441.

Нікогі́сінько, *мѣст.* Рѣшительно никто. Г. Барв. 352.

Ні́коли, *нар.* Некогда, нѣтъ времени.

Нікóли, *нар.* Никогда. *Такий мені, небожата, сон приснився, бодай ніколи не явився.* АД І. 210.

Ні́колитися, литься, *гл. безл.* Не хватать, не доставать времени. *Я б тобі й радніший пособити, так і мені так николиться.* Волч. у.

Ні́кольство, ва, *с.* Недосугъ, отсутствіе свободнаго времени. Сим. 198. *За оцим нікольством і отченашу не прочитав.*

Ні́куди, *нар.* Некуда. *Наставляй ширше, а то, бач, нікуди сипать.* Ном. № 4735.

Ніку́ди, *нар.* Никуда.

Нікудóю, *нар.* Некуда, нѣтъ пути (употребляется только, когда говорится о дорогѣ). *От ти вже назад не вийдеш, бо нікудою.* Рудч. Ск. II. 97.

Нікче́мний, а, е. Ничтожный, ни къ чему не годный. *Нікчемною ви роду.* Ном.

Нікче́мник, ка, *м.* Негодный, ни къ чему неспособный человѣкъ. Мир. ХРВ. 87.

Нікче́мниця, ці, *ж.* 1) Ни къ чему негодная вещь; бездѣлица. *На шо це воно вам оці наші пісні? Нікчемниця!* Александров. у. Слов. Д. Эварн. 2) Негодная, ни къ чему неспособная женщина.

Нікче́мність, ности, *ж.* Ничтожность, ничтожество. К. Грам. 46.

Нікче́мніти, ні́ю, еш, *гл.* 1) Портиться, вырождаться, превращаться въ ничтожество. *Забували Бога, нікчемніли в гріхах і роскошах.* К. Грам. 72. 2) Оскудѣвать, бѣднѣть.

Нікче́мно, *нар.* Ничтожно; ни къ чему не годно.

Нільга́, *нар.* Нельзя. *Одно я серце маю,—нільга ним ділиться.* Мкр. Н. 39.

Нім. *сз.* Прежде чѣмъ, пока. *Три свічки ігналало, нім ся нарадими.* Гол. I. 62.

Німець, мця, *м.* 1) Нѣмецъ. 2) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Свид. 37. Ум. **Німчик.**

Німе́цький, а, е. Нѣмецкій, *А тут є якась німецька штука.* Рудч. Ск. II. 150.

Німе́ччина и **Німе́щина, ни**, *ж.* Нѣмецкая земля. *Бо ще разів три женюся в Німеччині, в Туреччині.* Чуб. *В далекій стороні, в якій,—про те не знаю,—мабуть в Німеччині, а може і в Китаю.* Греб. 379.

Німи́й, а́, е́. Нѣмой; безгласный. *Глухого а німою справи не допитаєшся.* Ном. № 8568. *Поділюся моїми сльозами, та не з братом, не з сестрою,—з німими стінами.* Шевч. 135. **А щоб тебе́ в німі́ до́шки поло́жи́ли!** Проклятіе: пожеланіе смерти. Г. Барв. 225. Ум. **Німе́нький.** *Ой постіль біленька, а стіна німенька.* Чуб. V. 1.

Німи́ця, ці, *ж.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Німі́ти, мі́ю, еш, *гл.* Нѣмѣть. *Мати дивиться на неї, од злости німіє.* Шевч. 23. *Поле німіє.* Шевч. *Біль німіє тряхи.*

Ні́мка, ки, *ж.*=**Німкеня.**

Німке́ня, ні, *ж.* 1) Нѣмая. 2) Нѣмка.

Ні́мо, *нар.* Нѣмо; безгласно; молчаливо. *У хаті сумно, німо.* Мир. Пов. I. 134. *На мене мати якось приглядається, наче що випитує німо.* Г. Барв. 238.

Німо́та, ти, *ж.* 1) Нѣмота. *Мов поніміли усі. І збоку дивлячись, видно, як та німота кожною гнітить.* Мир. Пов. I. 131. 2) *соб.* Нѣмые. 3) *соб.* Нѣмцы. *Мірялися з москалями, з ордою, з султаном, з німотою.* Шевч. 130.

Німту́р, ра́ и **німтура́, ри́**, *м.* Нѣмой.

Німува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Быть нѣмымъ. 2) Безмолвствовать. *Німує все, могила могилою.* Г. Барв. 467. *Німує розум, серце заміра.* К. ЦН. 187 *Аж подумати гірко, як ото людина гарна зникла німуючи з-посеред миру Божого.* Хата. 64.

Німува́тий, а, е. 1) Заикающійся. 2) Молчаливый.

Німфа, фи, *ж.* Нимфа. *Ти вітаєш, як у того Нуми тая німфа Егерія.* Шевч. 240.

Німців, цева, е. Принадлежащій нѣмцу.

Німча́, ча́ти, *с.* Маленькій нѣмецъ. Желех.

Німча́й, чая́, *м.* Нѣмецъ. *Ой дай, жінко, нагая, проучити німчая.* Ном. № 943.

Німча́к, ка́, *м.* 1) Нѣмой человѣкъ. 2) Нѣмецъ.

Ні́мчик, ка, *м.* Ум. отъ **німець.**

Ні́мчин, на, *м.*=**Німець 1.** *З ким я буду сю ніч ночувати? Чи з турчином, чи з німчином, ой чи з поляком?* Чуб. V. 885.

Ні́мчити, мчу, чиш, *гл.* Онѣмечивать. Желех.

Ні́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **нора́.** 2)=**Нирка.** Ном. № 1722.

Ніс, но́са, *м.* 1) Носъ. **Но́сом закрути́ти.** Быть недовольнымъ, выражать неудовольствіе. *Та й закрутив же носом наш Кузьма Трохимович, неначе тертою хріну понюхав! З біса бо йому досадно стало.* Кн. I. 149. **Ніс під се́бе.** Сконфузиться, оробѣть. *Не що бо що, наче й чоловік щирий, а як прийдеться до діла, то й ніс під себе.* **Но́са вте́рти.** Убавить спѣси, осадить. 2) Клювъ птицы. 3) Носокъ обуви. Шух. I. 121. 4) Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 470. Ум. **Но́сик, но́сичок, носо́к.** Ув. **Носю́ра, нося́ка**

Нісені́тниця, ці, *ж.* Чепуха, вздоръ. *Вигадує нісенітниці.*

Ніт, *нар.*=**Ні 1.** Галиц. *Там люде добрі, де мене ніт.* Гол. III. 84.

Ні́титися, чуся, тишся, *гл.* Жаться, съеживаться. *І нітився в сусіда під дверима.* К. Іов. 66.

Ні́тник, ка, *м.* Раст. Helianthemum vulgare.

Ніхто́, ніко́го, *мѣст.* Никто. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36.

Ніхтогі́сінько, *мѣст. нескл.* Рѣшительно никто. *Це ти брехню прповадиш, бо ніхтогісінько не чув і не бачив такою.* Старод. у.

Ніц, *мѣст.*=**Нічого.** *Панич не знав ніц.* Ном. № 1164.

Ніцитися, цуся, цишся, *гл.* Жаться, съеживаться; прикидываться бѣднымъ. *Усяк буде щулитись та ніцитись, що грошей нема.* См. **Нітитися.**

Ніцува́ти, цу́ю, еш, *гл.* Уничтожать. *Хто собі що обіцує, тоє Бог ніцує.* Ном. № 19.

Ні́цька, *прилаг.* Въ выраженіи. **Ніч ніцьну.** Всю ночь. Ном. № 7789.

Ніч, но́чі, *ж.* Ночь. *Плачуть мої очі темненької ночі.* Мет. 92. **Ніч-у-ніч.** Каждую ночь. *День-у-день, ніч-у-ніч не переставала мати плакати.* Мир. Пов. II. 44. **Ніч ні́цьну.** Всю ночь. *І сидить він так на призьбі, часу не мірючи,—коли сидить ю-*

дину, коли і ніч ніцьку. МВ. (О. 1862. І. 98). **Ніч зоріти.** Не спать ночью. **У-ночі,** Ночью. Ум. **Нічонька, нічка.** *Аж застигла її нічка в дорозі.* Рудч. Ск. І. 15.

Нічвидний, а, е. Непривлекательный, некрасивый. *Яка вона стала нічвидна.* Уман. у.

Ніченька, нічка ки, *ж.* Ум. отъ **ніч.**

Нічий, чия, е. *мѣст.* Ничей.

Нічичирк! *межд.* Ні-гу-гу! Цыцъ! *Кажи ти, Яремо, а ти, Хомо, нічичирк!* О. 1862. VI. Костомар. 45.

Нічліг, гу, *м.*=**Ночівля.** *В вечерній зорі тримаєш нічліг.* Федьк.

Нічліжанин, на, *м.* Ночлежникъ. Лебедин. у.

Нічний, а, е. Ночной.

Нічник, ка, *м.* Въ жилищѣ горныхъ гуцульскихъ пастуховъ тотъ изъ нихъ, на обязанности котораго лежатъ поддерживать ночной огонь, варя на немъ завтракъ, и сторожить всю стоянку. Шух. І. 216, 196. См. **Ночник 3.**

Нічниця, ці, *ж.* 1) Родъ большой удочки, которая ставится на ночь. Вх. Зн. 41. 2) Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ). Шух. І. 43. 3) *мн.* Безсонница. *Нічниці напали, та казав би ніч, дві, а то ось тиждень вже загою буде.*

Нічо, *мѣст.*=**Нічого.** Галиц.

Нічогенький, а, е. Посредственный. Подольск. г.

Нічогий, а, е. 1) Плоховатый. *Брати взяли собі луччих* (коней), *а дурню остався на(й)гірший, нічогий.* Чуб. II. 409. 2) Сносный. *Наш господарь чоловік собі нічогий.*

Нічогісінько, *мѣст.* Рѣшительно ничего. *Хотів йому щось і подарувати, та дідусь нічогісінько не взяв.* Г. Барв. 360.

Нічого, *мѣст.* Нечего. *Нічого робити.*

Нічого, *мѣст.* Ничего. *Нічого не знає.* **Без нічого.** Ни съ чѣмъ, съ пустыми руками. *Пішов без нічого.* Грин. III. 167.

Нічну, *нар.* Ночью.

Нішо, *мѣст.* Ничто, нечего. *А до серця нішо мені не доходить.* МВ. II 12. *Позичте п'ятак срібла на сливи! нішо з вами робить.* Лебед. у. **Нічим.** Ничего, не бѣда. *Нічим, що в нашого господаря мало паші,— є ще в його озеред соломи.* Драг. 3.

I. **Ніяк,** *нар.* Нѣтъ возможности. *Ніяк мені його взяти,—далеко лежить. Ніяк їй з дому піти, бо нікакого дитину кинути*

II. **Ніяк,** *нар.* Никакъ. *Вона ніяк не підбіжить.* Рудч. Ск. І. 1.

Ніякий, а, е. Никакой. *Ніяким богом не допросишся.* Ном. № 4680. *Не буде з цього пива ніякого дива.* Ном. № 5650. **Без ніякого.** Безъ всякаго.

Ніяко, ніяково, *нар.* Неловко, не по себѣ. *Ні, Марку, ніяко мені матіррю сидіти.* Шевч. 113. *Тому й зовсім ніяково стало.* Ном. 880.

Но, *сз.* 1) Только, лишь. *Чи всім людям таке горе, чи но мені молоденькій?* Грин. III. 248. *Так і на всьому, що но ідол робив.* Драг. 15. *Гляди ж, прийди, а но тільки не прийдеш, то буду на тебе гніватись.* Грин. III. 502. 2) Же, ка. *Гляди-но! Слухай-но!* 3)=**Але.** (Рѣдко употребляется и только нѣкоторыми писателями). 4) *межд.*=**Ньо.**

Новак, ка, *м.* 1) Новичекъ. К. ПС. 106. 2) Луна въ новолуніе, молодой мѣсяцъ. Подольск. г.

Новенький, а, е. Ум. отъ **новий.**

Новий, а, е. Новый. **Новий рік.** Новый годъ. *На щастя, на здоров'я, на той Новий рік, щоб було ліпше, як торік.* Ном. № 347.

Новик, ка, *м.*=**Новак 2.** *Зійшов місяць ще й новик.* Чуб. V. 18.

Новина, ни, *ж.* 1) Новость. 2) Недавнее происшествіе. *Тоді козак у війську пробуває, свою новину козакам оповідає.* ЗОЮР. І. 217. *В славнім місті Ботушанах сталася новина: підмовила Катерина багацького сина.* Гол. І. 79. 3) Новь, новина (земля въ первый разъ вспаханная). *Пореш років три та й пускаєш знов на переліг, а ореш новину.* ЗОЮР. І. 144. *Да багат, Юрасько, батько твій, густо пшениці на новині.* Мет. 165. 4) Новое платье. Ном. № 4912. 5) Новый хлѣбъ, новыя овощи, новая пища въ данномъ году. *Позичений?—каже Павло, краючи хліб.—Оддамо, серце, оддамо новиною.* МВ. (О. 1862. І. 74). *Діти! попаде!.. новина! а йдіть но сюди!—Яка там новина?—Кавун, диня.* Св. Л. 21. *Як що небудь уперве починають їсти (курча, яблуко, огірок), то перегинають за голову руку і загодовують: нова новина, щоб не болів ні живіт, ні голова.* Константиногр. у. Ум. **Новинка.**

Новинний, а, е. Новинный. *Новинне поле.*

Новити, влю, виш, *гл.* Обновлять, заново отдѣлывать.

Новитися, влюся, вишся, *гл.* Обновляться. *Як усякому свою одежу дивати, так вона ж не новиться, а все мизкнеться та мизкається.* Черниг. у.

Нови́ця, ці, *ж.* ? *Будемо ми* (пчоли) *при саду рої роїти і меди носити у пана господаря у його бортях і в його новицях.* Чуб. III. 392.

Нові́сінький, а, е. Новехонькій.

Нові́тній, я, е. Недавно появившійся, новый. *Це новітня пісня. Це новітній пан.* Уман. у.

Но́во, *нар.* Вновь. *Ново насемилося село, а давніш не було.* Черк. у.

Новобра́нець, нця, *м.* Новобранецъ. *Випровожала матусенька сина да у тиї новобранці.* Лукаш. 72.

Новобра́нка, ки, *ж.* Новенькая, новичекъ-женщина. *Дітвора сипнула з хати зустрічати новобранку-товаришку.* Св. Л. 79.

Нові́рець, рця, *м.* Послѣдователь новаго ученія, новой вѣры. К. ЦН. 297.

Нові́рний, а, е. Относящійся къ новому ученію. *Нововірні оповідання про світ широкий, про науку правди.* К. Бай. 135.

Нововірство, ва, *с.* Новое ученіе, слѣдованіе новому ученію. К. Бай. 81. *Посліпльство... стало взивати ляхами... прозелитів чесько-німецького нововірства.* К. ХП. 115.

Новодра́нка, ки, *ж.* Изорванная рубаха. (Насмѣшка: вмѣсто—новая рубаха). *Що-вечора і що-ранку то й чадінеш новодранку.* Ном. № 11241.

Новоже́нець, нця, *м.* Новобрачный.

Новоже́ння, ня, *с.* Свадьба? новолуніе? *Як хто хоче, щоб свірщки в хаті не водились, то... каже: Свірщки-молодці, ходіть сюди, кличе вас місяць на новоження.* Чуб. I. 68.

Новолі́тувати, тую, еш, *гл.* Поздравлять съ новымъ годомъ (1-го января), совершая при этомъ обрядовый посѣвъ зеренъ въ хатѣ. Чуб. III. 1 и 2.

Новомли́нка, ки, *ж.* Родъ водки. КС. 1883. VII. 497.

Новомо́дній, я, е. Новомодный. Вас. 210.

Новонаста́влений, а, е. Вновь назначенный.

Новонаста́ння, ня, *с.* Пакибытіе. *Пійшовши слідом за Мною, у новонастанню... сядете також на дванадцяти престолах.* Єв. Мт. XIX. 28.

Новопристá́нний, а, е. Вновь вступившій (въ общину). *Що ж ви скажете новопристаннону, як прийде до вас? Хоч сих ви не мутіть.* Павлогр. у.

Новоприхо́жий, а, е. Недавно пришедшій, поселившійся.

Новорі́лля, лі, *ж.* Вспаханное весной поле для ярового посѣва. Вас. 196.

Новорі́чний, а е. Новогодній. Желех.

Новорожде́нець нця, *м.* Новорожденный сынъ. *Кланяюсь і хлібом, і вином, і сином новорожденцем.* Чуб. IV. 8.

Новорі́чник, ка, *м.* Альманахъ. *Сніп, український новорочник. Зкрутив Александр Корсун. Рік первий.* Харьк. 1841.

Новосві́т, ту, *м.* Новыя вѣка. Встрѣчено у Кулиша: *Шекспіре, батьку наш, усім народам рідний!... Світило творчества, Гомере новосвіту.* К. ХП. 70.

Новосе́лець, льця, *м.* Вновь поселившійся, новопоселенецъ.

Новосі́лля, ля, *с.* Новоселье. Кв. I. 113.

Новохреще́нець, нця, *м.* Неофитъ, новокрещенный. Шевч. 605.

Новохреще́ний, а, е. Новокрещенный.

Нога́, ги́, *ж., мн.* **но́ги и но́зі.** 1) Нога. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. *Приїхавши до владики, стала на порозі, вклонилася низесенько аж в самиї нозі.* Закр. I. 117. *Скрипляють чоботи на нозіх.* МУЕ. III. 89. **В но́ги.** Дать тягу, удрать. *Которі в плач, а хто в ноги,—тільки залопотіло.* МВ. (О. 1862. III. 62). *Він мене канчуком, а я в ноги.* Канев. у. **Нога́ за ного́ю іти́.** Медленно идти. *Ішов захожий тихо, нога за ногою.* Мир. ХРВ. 11. *Обоє, похнюпившись, мовчки тягли нога за ногою.* Мир. Пов. II. 49. **Прида́ти ході́ в но́ги.** Поспѣшить. *Чим дуж придав ходи в ноги.* Мир. ХРВ. 9. **До ніг упа́сти** Упасть въ ноги. КС. 1882. XII. 498. **До ноги́ ви́різати.** Истребить до послѣдняго человѣка. *Три дні різали усіх липован, геть чисто, до ноги вирізали... і ноги не осталось.* КС. 1883. I. 60. Также: **до-ноги́ попро́дати** — рѣшительно все продать (о домашнихъ животныхъ). *Попродали худобу до ноги.* О. 1862. X. 114. **До ноги́ чо́боти ши́ти.** Шить сапоги на каждую ногу на особую колодку, а не оба на одну. Гол. Од. 15. **Догори́ нога́ми.** Вверхъ дномъ. Желех. *Усе догори ногами поперевертав.* **Заде́рти но́ги.** Окочуриться, околѣть. Желех. 2) **Соро́чі но́ги.** Раст.=**Остріжка.** Вх. Пч. I. 10. Ум. **Ніженька, ніжечка, ні́жка.** *Літом ніжкою, а зімою ручкою.* Ном. № 559.

Ногави́ця, ці, *ж.* 1) Штанина. 2) *мн* Штаны суконные. Kolb. I. 41. *Дівки вінки*

погубили, а парубки ногавиці. Чуб. V. 1113.

Ногáвки, вок, *ж. мн.* Штаны изъ холста. Угор.

Нóді, *нар.* Сокращенное иноді.

Ножáка, ки, *м.* Большой ножъ. *Ріжуть мене ножакою і б'ють мене чомакою.* Ном. № 505.

Ножаний и ножений, á, é. Ножной; къ ногамъ относящійся, на ногахъ находящійся. *Ножана ступа.* Сим. 139. *Ножені пальці.* Мнж. 42.

Ноженя́, ня́ти, *с.* Маленькая ножка. *Обідрана, ледве, ледве несе ноженята.* Шевч. 266.

Нóжик, ка, *м.* Ум. отъ **ніж.**

Нóжиці, ць, *м. мн.* Ножницы. *Вдарь у стіл—ножиці обізвуться.* Ном. № 3799.

Ножіни́й, á, é=Ножаний. *Ножіна ступа.* Шух. I. 161, 162.

Ножкови́й, á, é.—пýщення. Заговѣнье передъ масляницею, когда ѣдять студень изъ свиныхъ ногъ. Марк. 153.

Нóжні, нів, *м. мн.* Ножницы для рѣзанія желѣза. Вернеднѣпр. у.

Ноздря́тий, а, е=Ніздрюватий. Пирятин. у. Слов. Д. Эварн.

Нóвя, ві, *ж. дѣтск.* Нога, ножка.

Нóкати, каю, еш, *гл.* Понукать (лошадь), кричать но.

Норá, ри́, *ж.* 1) Нора. 2) Жив. Hypudaens glareolus Шух. I. 22. См. **Нориця 2,** Ум. **Нірка.** Ув. **Норóха.** Мнж. 69.

Норéць, рця́, *м.* 1) Водолазъ. *Посилав той купець норця, щоб пурнув у море та подививсь, за що він* (корабель) *там зачепився.* Чуб. II. 17. 2) Родъ утки: нырокъ, Mergus albellus.

Нори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Рыть норы.

Нори́ця ці, *ж.* 1) Фистула. *Норицігноянки поробилися та течуть.* Херсон. у. *Щоб тебе нориці сточили.* Ном. № 13626. 2) Полевая мышь, Hypudaeus arvalis. Желех.

Нори́чуватий, а, е. Больной фистулой.

Нóрівоньки, ків, *м. мн.* Ум. оть норови. См. **Норов.**

Нóров, ва, *м.* 1) Нравъ. *У тебе не такий норов і зроду був.* Г. Барв. 502. 2) *мн.* Капризы, прихоти. *Ой сідай, Марусенько, на вози, да кидай батькові норови: що первії норови—попрядки, а другії норови—досвітки.* Нп. *А я твої норови добре знав, тим я тебе аж ніколи не займав.* Грин. III. 208. Ум. *мн.* **Нóрівоньки.** *Десь ти, мила, норівоньки мої знаєш.* Чуб. V. 593.

Норови́стий, а, е. Капризный, прихотливый; упрямый. *На вгороді бузина коренистая, чорнявая дівчинонька норовистая.* Нп. *Норовистий кінь.*

Норови́тися, влю́ся, ви́шся, *гл.* Капризничать, упрямиться. *Недоросток, моя й мати, норовиться.* Чуб. V. 661.

Норовли́вий, а, е=Норовистий.

Норóха, хи, *ж.* Ув. отъ **норá.** Мнж. 69, 40.

Нороцови́й, норцови́й, а, е. Испорченное им **марцовий,** мартовскій. ЗЮЮР. I. 203. Мет. 378.

Носа́й, са́я, *м.* Жукъ длинноносикъ.

Носа́к, ка́, *м.* 1) Носокъ сапога. *Вдарив його носаком.* 2) Ударъ по ногу 3) Носильщикъ. Рост.-на-Дону.

Носа́ль, ля, *м.* 1)=**Носай.** 2) Молотокъ съ длиннымъ концомъ.

Носатéнький, а, е. Ум. отъ **носа́тий.**

Носати́зна, ни, *ж.* Сапъ. Галиц.

Носа́тий, а, е. 1) Носатый, длинноносый. *Яка ти носата!* Грин. III. 615. 2) Большой сапогъ. *Міняй, свату, сліпу кобилу на носату.* Ном. № 12800. Ум. **Носатéнький.**

Носа́тка, ки, *ж.* 1) Мѣра емкости въ 3 и болѣе ведра. 2) Родъ кувшина съ длиннымъ носкомъ. *Барильця, пляшечки, носатку, сулії, тикви, боклажки все висушили без остатку.* Котл. Ен. IV. 20. 3) У Василенка: старинный умывальникъ висячій, съ носикомъ и тремя ручками. Вас. 182. 4) Чайникъ. *Ото так у нас його дражнять: у панів чайник, а у нас носатка. Я оце як ходив у Комишне та як зайшов у чайну, так аж дві носатки випив тою чаю.* Мир. у. Слов. Д. Эварн.

Носа́ч, ча́, *м.* Имѣющій большой носъ. Мнж. 26.

Нóсик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ніс.** 2) *мн.* **Нóсики комарéви.** Раст. Delphinium consolida. ЗЮЗО. I. 121.

Носи́лки, сил, *с. мн.* Носилки. *Ледве на носилах донесли.*

Носилянка, ки, *ж.* Одна изъ пары большихъ жердей для переноски сѣна. Вх. Зн. 42. Шух. I. 170

Носи́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Носить. *Хто ж тобі, моє серденько, обідати носив?* Нп. *Ой Василя, Василечка тихий Дунай носить.* Мет. 19. 2) Носить одежду, обувь.

Носи́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Носиться.

Носиться, як дурень з ступою. Ном. № 2592.

Носичок, чка, *м.* Ум. отъ ніс.

Носій, сія, *м.* Носильщикъ. Міус. окр.

Носільник, ка, *м.*=**Носій.** *А носільнички—хлопці-молодці, а кладільнички—середні люде.* Гол. II. 13. Ум. **Носільничок.**

Носіння, ня, *с.* Ношеніе, носка. НВолын. у.

Носок, ска, *м.* Ум. отъ ніс. 1) Носикъ. *У моєї мами носок довгий.* Г. Барв. 504. 2) Клювъ птицы. *Рання пташка носок чистить.* Чуб. I. 261. 3) Носокъ (обуви). *Перебуйся назад носками.* Ном. 4) У яйца: острый конецъ. 5) Передняя часть, передній уголъ лезвея топора. Свм. 24. Шух. I. 175, 182. 6) *мн.* Игра: носки.

Носорожець, жця, *м.* Сказочная птица съ рогомъ на носу, погибшая во время потопа, такъ какъ она, полагаясь на свою силу, не захотѣла войти въ ковчегъ. Драг. 95.

Носюра, ри, *м.* Ув. отъ ніс.

Нося, сі, *м.* дѣтск. Носъ.

Носяка, ки, *м.* Ув. отъ ніс.

Нотація, ції, *ж.* Урокъ, который не забудется. *Спасибі вам, дядьку, що повчили(=попобили). Ви мені добру нотацію дали.* Осн. 1862. VIII. 3 нар. уст., 28.

Ночви, чов, *ж. мн.* Корыто (для стирки бѣлья). Ум. **Ночовки, ночовочки.**

I. Ночівля, лі, *ж.* Ночлегъ.

II. Ночівля, ля, *с.* Ночной отдыхъ. *Як тебе забрали в москалі..,—ні одного спокійного ночівля не мали ми, поки тебе визволили.* Г. Барв. 133.

Ночліг, гу, *м.* 1)=**I. Ночівля.** 2) *мн.* Ночная пастьба скота пастухами. *Підемо на ночліги.* 3) *мн.* Въ черниговскомъ свадебномъ ритуалѣ обрядъ жаренья сала: послѣ удостовѣренія въ невинности новобрачной и отправки извѣщенія объ этомъ къ матери послѣдней, свекоръ оставшимся на свадьбѣ женатымъ мужчинамъ даетъ по куску сала, по щепкѣ для вертела и снопъ соломы, со словами: „їдьте, добрі люде, на ночліги; хто вернеться з добром, тому почот буде". Гости уходятъ въ пустое мѣсто и жарятъ на огнѣ сало, стараясь свое сохранить, а чужое съѣсть, а затѣмъ снова возвращаются къ свекру для продолженія пирушки. МУЕ. III. 157.

Ночлігування, ня, *с.* 1) Пребываніе на ночлегѣ. *Товариш оглядів у корчмі хатину про наше ночлігування.* Г. Барв. 20. 2) Ночная пастьба скота.

Ночлігувати, гую, еш, *гл.* 1) Ночевать, быть на ночлегѣ. *Дико й сумно нам було в дорозі. Ще дикше й сумніше було ночлігувати.* Г. Барв. 19. 2) Пасти ночью скотъ.

Ночліжанин, на, *м.*=**Ночліжник.** *Понад шляхом ночліжане чумаки постали. Полягали та й не спали, мовчки гумували.* К. (Степові квітки, 89).

Ночліжник, ка, *м.* 1) Ночлежникъ. 2) Ночной пастухъ. *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили.* Ном. № 12823.

Ночний, а, е. Ночной.

Ночник, ка, *м.* 1) Луна. Сосниц. у. Чуб. I. 9. 2) Бѣсъ. *Ночник тебе уплодив.* Ном. № 3578. 3) Ночной сторожъ возлѣ лошадинаго табуна. Маріупольск. у. Залюбовск. См. **Нічник.**

Ночниця, ці, *ж.* 1)=**Нічниця 3.** *Нате вам ночниці, оддайте нам сонниці.* Грин. I. 29. КС. 1883. VII. 588. 2) Летучая мышь. 3) Сказочная слѣпая птица, которую водитъ малая птичка; въ лѣтнюю ночь **ночниця** жалобно кричитъ. Драг. 10.

Ночовид, да, *м.*=**Кажан.** Вх. Пч. I. 16.

Ночовки, вок и ночовочки, чок, *ж. мн.* Ум. отъ **ночви.** 1) Малое корыто. 2) Родъ узора въ вышивкѣ. Залюбовск.

Ночувальник, ка, *м.* Ночлежникъ, ночевальщикъ. Константиногр. у.

Ночувальниця, ці, *ж.* Ночлежница, ночевальщица. Константиногр. у.

Ночування, ня, *с.* Ночевка, ночеваніе.

Ночувати, чую, еш, *гл.* 1) Ночевать. *Питаєťся сон дрімоти: де ти будеш ночувати? Там, де хата тепленькая, де дитина маленькая,—там я буду ночувати дитиночку колихати.* Мет. 2. **Чи здорові ночували?** Хорошо-ли провели ночь? (Утреннее привѣтствіе). О. 1862. V. 84. 2) Спать вмѣстѣ дѣвушкѣ и парню. *Уже Василь оджинувсь од Марини,—ночує з Галькою.* Полт. г.

Ноша, ші, *ж.* Платье. Одежда. Вх. Зн. 42. Шух. I. 120.

Ноші, нош, *ж. мн.* Носилки.

Ну. 1) *меж. Ну, їсть! нівроку!* Ном. **Та ну бо кажіть!** Да говорите же! 2) Передъ глаголомъ неопр. накл. употребляется въ смыслѣ: началъ, давай. *А прокинувся він... і гуком його в хаті аж сохи движать! Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10. 3)=**Но 2.** (Послѣ глагола въ повелит. накл.): *А вийдіть-ну*

сюди, дядьку Трохиме, ходіть-ну з нами. Рудч. Ск. I. 78.

Нуд, **ду**, *м.* 1) Скука, тоска, томленіе. МВ. (О. 1862. III. 35) *З нуду грав на балабайку, брався до сопілки.* Мкр. Г. 2) Тошнота. *Швидко кинувся із хати, щоб холодною водою нуд угамувати.* Мкр. Н. 9.

Ну́да́, **ди́**, *ж.* 1)=**Нуд 1.** *Де люде, там нуди.* Ном. № 2453. *Що там росказувати? Нуда така!* МВ. (О. 1862. III. 36). *Коли б я була така погана, як оце дзеркало показує, то я б з нуди вмерла б.* Подольск. г. 2)=**Нуд 2.** *Серце б'ється, дак нуда така візьме.*

Ну́ди́ти, **джу́**, **диш**. *гл.* 1) Наводить, нагонять скуку. 2) Томить, мучить. *Сюди блудить, туди блудить, під собою коня нудить.* Нп. 3) Принуждать. *Учора у росправі нудили хлопців, щоб призналися, хто вкрав гроші у Грицька.* Волч. у. *Став ізнов Грицько нудити Настусиного батька* (щоб Настусю за його віддав). Г. Барв. 455. 4) *безл.* Тошнить. 5)=**Нудитися.** *Ходжу, нуджу по садочку, милою не бачу.* Чуб. V. 5. 6) **Нуди́ти світом.** Томиться. *А Василь собі нудить світом і не знає, на яку ступити.* Кв. I. 11. *Вечір стою, світом нужу, тебе не видати.* Мет 38.

Ну́ди́тися, **джу́ся**, **дишся**, *гл.* Тосковать, скучать; томиться. *Ой не пряди, моя мила, не нудися: прийде весна, святе літо, приберися.* Нп. *Він з голоду ніколи не нудився.* Греб. 364.

Нудки́й, **а́**, **е́**=**Нудний.**

Ну́дко, *нар.* = **Нудно.** *Нудко мені, тяжко мені,—ні з ким розмовляти.* Чуб. V. 234.

Нудни́й, **а́**, **е́**. 1) Скучный; томительный. *Бодай же кінець ваш був нудний та гіркий!* Ном. № 3710. *Нудна моя у полі робота.* Грин. III. 276. 2) Приторный. 3) Тошный.

Ну́дність, **ности**, *ж.*=**Нудота.**

Ну́дно, *нар.* 1) Скучно; томительно. *Нудно без роботи.* МВ. (О. 1862. III. 40). *Так мені, дівчинонько, да без тебе нудно.* Нп. 2) Приторно. 3) Тошно.

Нудо́та, **ти**, *ж.* Скука, тоска, томленіе. *Нудота мені така стала дома сидіти.* См. **Нуд**, **нудьга.**

Нудьга́, **ги́**, *ж.* 1) Тоска, скука. Г. Барв. 431. 2) **Нудьга́-чоловік.** Скучный человѣкъ. *Семен це нудьга-чоловік.* Міус. окр. См. **Нуд**, **нудота.**

Нудьгува́ти, **гу́ю**, **еш**. *гл.*=**Нудитися.**

Ну́жа, **жі**, *ж. соб.* 1) Вши. *Коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном № 769. *Убрання, постоли порвались і нужі повна очкурня.* Котл. Ен. 2) Мухи. *Тут, біля загонів, нужа б'є скотину дуже.* Слов. Д. Эварн. *Воли... ішли нехутко по дорозі да знай хвостами нужу проганяли.* Рудч. Ск. II. 171.

Ну́жда, **ди**, *ж.* 1) Нужда, недостатокъ. 2) Надобность, необходимость. *Надумались збірати гроші про таку народню нужду.* К. (О. 1862. III. 22). Ум. **Ну́ждонька**, **ну́ждочка.**

Нужда́ти, **да́ю**, **еш**, *гл.* Принуждать признаться, добиваться признанія. *За гроші* (що вкрадено) *нуждають парубка в росправі.* Волч. у.

Ну́жде́ний, **а**, **е**. 1) Крайне нуждающійся. 2) Плохой, жалкій. *Коли на тім нужденім полі забачуся в щасливій долі?* Грин. III. 632. 3) Измученный. *Розважає душу вбогу, нуждене серденько.* К. Дз. 130.

Нужди́ти, **жду́**, **диш**, *гл.* Принуждать. *Коли схоче син женитись, то не помішаєм і нуждить його не будем.* Мкр. Н.

Ну́ждонька, **ки** *ж.* Ум. отъ **ну́жда.**

Нуждо́та, **ти**, *ж.* 1)=**Нужда.** 2) Болѣзнь. *Бог дасть нуждоту, Бог дасть, що й оздоровить.* Посл.

Ну́ждочка, **ки**, *ж.* 1) Ум. отъ **ну́жда.** 2) Родимчикъ у дѣтей. Канев. у.

Ну́жний, **а**, **е**. 1) Изможденный, истомленный. 2)=**Нужденний 1.** *Горе мені нужному, що я винен кожному.*

Нузда́, **ди́**, *ж.* Узда. Ум. **Нузде́чка.** *Пан і посадить його верхи на свої коліна... а воно тільки: „но, косю, но!..“ та за панові вуси й візьметься, наче за нуздечку.* О. 1862. X. 5.

Нузда́ти, **да́ю**, **еш**, *гл.* Зануздывать, надѣвать узду.

Нузде́чка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **нузда́.**

Ну́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Кричать: **ну!** понукать. *Не запріг, що нукаєш.* Ном. № 10347.

Нуль, **ля́**, *м.* Нуль. *Нулі минаються при складуванні.* К. Грам. 101.

Нум, **ну́мо**, **ну́мте** *(мн.)*, *меж.* Ну, станемъ, давайте. *Нумо, браття, нумо, товариство, нумо коні сідлайте!* Грин. III. 603. *Нумо, діти, нумо, нумо припильнуймо!* Нп. *Нум, діти, паску їсти!* Ном. № 593. *Он де, братці, сидить кравець на дубі. Ох, нумте, братці, як би його достати.* Рудч. Ск. I. 6.

Нуре́ць, **рця́**, *м.* ? Животн. Шух. 22.

Ну́рка, ки, *ж.* Зоол. Норка, Mustela lutreola. Вх. Пч. I. 16.

Ну́рт, та, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Всіх німців нуртам Дніпровим оддано.*

Ну́рта, ти, *ж.* Пучина, бездна.

Ну́те, *меж.* Нуте. *Гей, нуте, косарі!* Ном. № 9999.

Ну́трішній, я, є. Внутренній.

Нутро́, ра́, *с.* Нутро, внутренность. *Неначе залізом палили моє нутро.* Стор. МПр. 34.

Ну́трости, стів, *ж. мн.* Внутренности. Черк. у.

Нутря́к, ка́, *м.* 1) Нутреное сало. Хотин. у. 2) Животное, у котораго шулята находятся внутри, а не въ мошонкѣ. *Як болять зуби, то найди невиложеного жеребця - нутряка здохлого, одірви підкову, з ухналів скуй перстень та й носи.* Мнж. 157.

Нутряни́й, а́, е́. Внутренній, нутреной. *Кров нутряну замовить.* Мнж. 150.

Ньо! *меж.* Но! *Ньо, ньо, урагова!* О. 1862. VI. Костомар. 63.

Ньо́кати, каю, еш, сов. в. **ньо́кнути, кну, неш,** *гл.* Понукать, понудить лошадь словомъ **ньо.** *Ньокни на сіру, бо зовсім не везе.*

Ню́нка, ки, *ж.* Раст. 1) Sparganium simplex L. 2) Sparganium ramosum L. ЗЮЗО. I. 137.

Ню́ня, ні, *ж.* Плакса. Ум. **Ню́нька.** Гол. IV. 480.

Нюня́вий, а, е. Плаксивый.

Ню́та, ти, *ж.* Заклепка; спайка. **Взя́ти в ню́ти.** Заклепать.

Нютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Заклепывать, спаивать.

Нюх, ху, *м.* 1) Чутье, обоняніе. Переносно: носъ. *Бережи нюха.* Ном. № 3626. 2) Понюшка табаку.

Ню́хання, ня, *с.* Нюханіе.

Нюха́рь, ря́, *м.* Нюхатель (нюхающій табакъ). Мнж. 173.

Ню́хати, хаю, еш, *гл.* Нюхать. *Нюхала квітку. Я здорово нюхав табаку.* Кв. I. 252.

Нюха́ч, ча́, *м.*=**Нюхарь.** *Нюхачів багацько, та табаки нема.* Ном. № 4760.

Нюхну́ти, хну́, не́ш, *гл.* Однокр. в. отъ **ню́хати.** *Тільки що нюхнув—та ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Нюши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Нюхать воздухъ (о животномъ). *Собака нюшить.* Черк. у.

Нюшкува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Нюшити.** *Нюшкує пес.* Камен. у.

Ня, ня-ня! *меж.* Зовъ собаки. КС. 1882. VIII. 386.

Няв! *меж.* Мяу! *А котичок няв-няв-няв!* Рудч. Ск. I. 51.

Нявк, ку, *м.*=**Нявкання.** Св. Л. 132.

Ня́вка, ки, *ж.* Одинъ изъ злыхъ духовъ (по вѣрованіямъ гуцуловъ) = **мавка?** Шух. I. 43.

Ня́вкання, ня, *с.* Мяуканье.

Ня́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Мяукать. 2) Кричать (о совѣ).

Ня́вкнути, кну, неш, *гл.* Мяукнуть.

Нявча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Мяукать. *І в голос, мов кішки, нявчать.* Котл. Ен. VI. 21.

Нягáй, *нар.* = **Нехай.** Гол. III. 261.

Няй, *нар.*=**Най.** *Няй слівце промовить.* Гол. IV. 372.

Ня́мкало, ла, Дѣтская игра въ бросаніе палокъ. Тоже, что и **шкопирта.** Ив. 20.

Ня́ньо, ня, *м.* Отецъ. Гол. II. 43.

Ня́нька, ки, *ж.* Нянька. *Багатому чорт діти колише, а убогий і няньки не найде.* Ном. № 1420.

Ня́нько, ка, *м.* = **Няньо.** *Поколь била'м в свою нянька, коровачки'м пасла.* Гол. II. 444.

Нянькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть, служить нянькою. *Нянькувала у нас кого меншого брата.* Сим. 209.

Ня́ньчити, чу, чиш, *гл.* Няньчить. *Не ти ж мене колихав, не ти ж мене няньчив.* Чуб.

Ня́ньчитися, чуся, чишся, *гл.* Няньчиться.

Ня́ня, ні, *ж.* 1) Дѣтск. Няня, нянька. О. 1861. VIII. 8. 2) Ласкательное названіе коровы. *Як виженеш корову у череду, озьми її за хвіст та кажи: „Іди, няня, по густе молоко, по білий сир, по жовте масло“.* Мнж. 135.

Ня́ти, йму́, йме́ш, *гл.* 1) Брать. 2) Брать (о рѣжущемъ орудіи). *Твоєї шиї міч не йме.* АД. I. 133. 3) **Ня́ти віри.** Вѣрить. *З брехні не мруть, та вдруге віри не ймуть.* Ном. № 6805.

Ня́тися, йму́ся, йме́шся, *гл.* 1) Браться. *Нявся, як на стіну дрався.* Ном. № 3070. 2) **Не йме́ться віри.** Не вѣрится. 3) **Не йме́ться мені.** Не дается въ руки, не спорится.

Українське
слово